

~~24-A~~ 55-2

Int 209
no 104

THESAVRVS
ANTIQVITATVM
ET
HISTORiarVM
ITALIAE,
BONONIAE, VRBIVM STATVS ECCLESIASTICI,
ET
ALIARVM AD MARE ADRIATICVM.
TOMI SEPTIMI PARS PRIMA.

THESE
MUTATIVE

THE
HISTORICAL
TALIA

CONSTITUTIONAL, NATIONAL, AND
INTERNATIONAL

THE
ALLEGORY AND THE
MUTATIVE

THE
MUTATIVE

THE SAURUS
ANTIQUITATUM
ET
HISTORIARUM
ITALIAE.

BONONIAM ET CIVITATES AD
MARE ADRIATICUM COMPLECTENS.

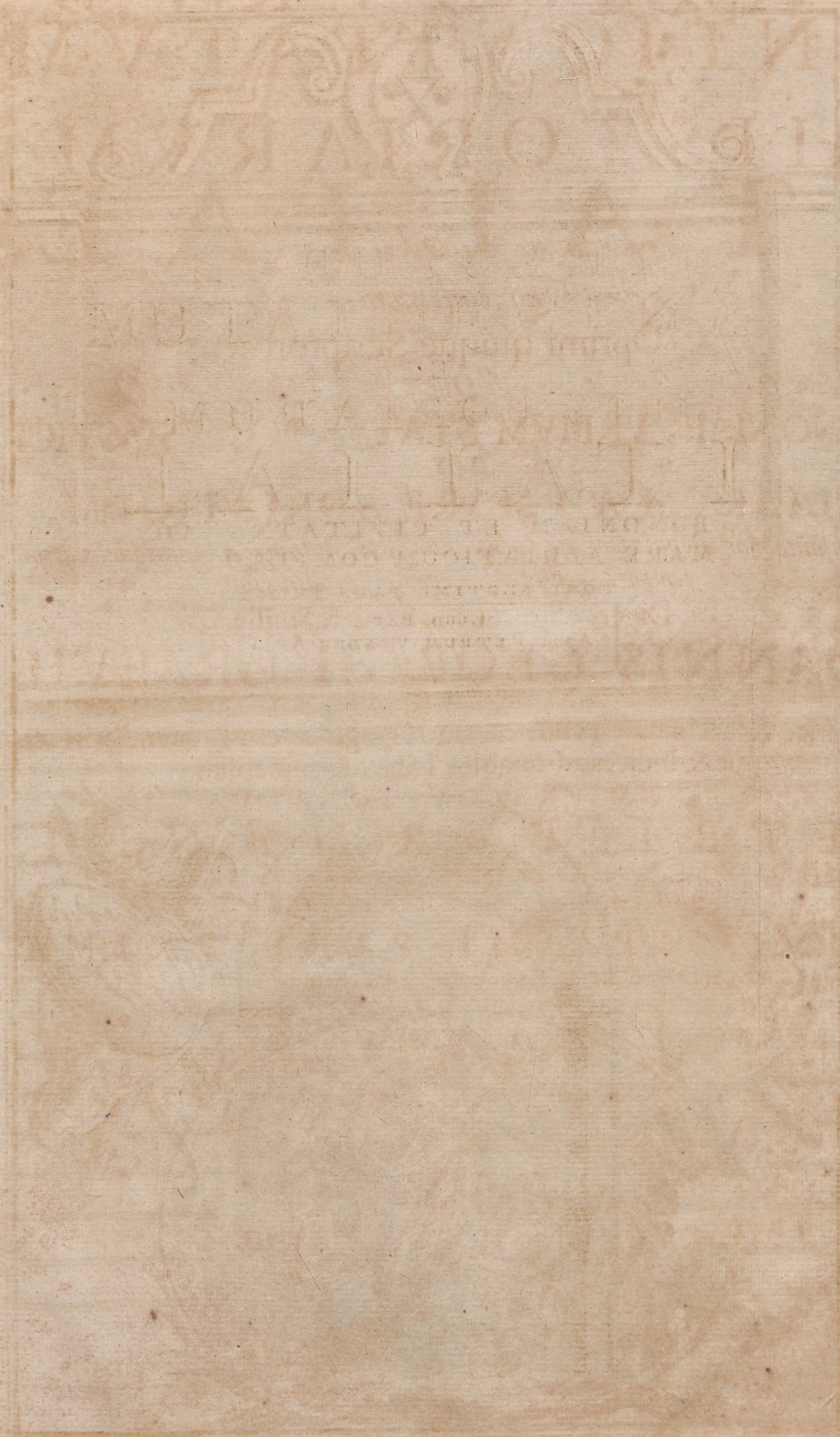
TOMI SEPTIMI PARS PRIMA.

LUGD. BAT.
Apud PETRUM VANDER Aa.

I. Verhoek Del.

M. Pool Sculp.

THE SAVRVS
ANTIQUITATVM
ET
HISTORIARVM
ITALIAE,

Quo continentur
Optimi quique Scriptores,
Qui

BONONIAE, VRBIVM STATVS ECCLESIASTICI
ET

ALIARVM AD MARE ADRIATICVM,

*Confiniumque Populorum ac Civitatum Res Antiquas, aliasque vario
tempore gestas, memoriae prodiderunt:*

Digeri olim coeptus Cura & Studio

JOANNIS GEORGII GRAEVII,

Accesserunt

Variae & accuratae Tabulae, tam Geographicae, quam aliae,
ut & Indices ad singulos Libros locupletissimi:

CVM PRAEFATIONIBVS

PETRI BURMANNI,

*J. U. D. Historiarum, Graecae Linguae, Eloquentiae & Historiae foederati Belgii,
in Academia Lugduno-Batava Professoris.*

TOMI SEPTIMI PARS PRIMA.

Scriptores hujus Tomi post Praefationem reperientur.

LVGDVNI BATAVORVM,
Excudit **PETRVS VANDER Aa,**
Bibliopola, Civitatis atque Academiae Typographus, MDCCXXII.

Cum speciali Privilegio Illustr. ac Praepotent. Ordinum Hollandiae & West-Frisiae.

THE ASSOCIATED PRESS
NEW YORK
JAN 1 1901

THE ASSOCIATED PRESS
NEW YORK
JAN 1 1901

THE ASSOCIATED PRESS
NEW YORK
JAN 1 1901

THE ASSOCIATED PRESS
NEW YORK
JAN 1 1901

PETRI BVRMANNI PRAEFATIO

IN TOMVM SEPTIMVM THESAVRI ANTIQVITATVM ET HISTORIARVM ITALIAE.

LECTORI AEQVO ET BENEVOLO

S. D.

P E T R V S B V R M A N N V S.

Hujus tomi primum locum occupat *Bartholomæi Dulcini*, Canonici Bononiensis, liber *de vario statu Bononiae*, sive *Bononia prius suo splendori restituta*, quam secundis curis ediderat A. MDCXXXI. cujus praecipuam Auctor sibi causam fuisse dicit, ut antiquitatem urbis, ignoratam aliis, luculentius illustraret. An vero argumenta, quibus urbis initia ab Annis quadringentis ante *Romam* conditam repetat, sine exceptione admittenda sint, vehementer dubito, cum omne opinionis suae fundamentum ponat, non in certis & indubitatis Historicorum veterum monumentis, sed in duorum Poëtarum *Virgilii*, & *Silii* testimoniis. Quam vero fallax sit illa verae antiquitatis eruendae ratio satis inter eruditos constat; cum Poëtae non obligare verba sua historica fide, sed saepe Urbibus & gentibus antiquiora adsignare, quam vere fuerunt, tempora, & nomina locorum, sua vel majorum memoria nota, per *πρόληψιν* aliquando memorare, & hominibus, quos fingunt, inde appellationes addere soleant. Primum deducit argumentum ex *Virgilii Ecloga IX.* ubi fingit *Lycidam* alloqui *Moerin* (male *Menalcam Dulcinus* habet) qui *Mantua Romam* peteret, & *vers. 59.* dicere:

Hinc adeo nobis media est via: namque sepulchrum

Incipit apparere Bianoris:

Unde colligit, sepulchrum istud *Bianoris* esse inter *Mantuam* & *Romam*, locumque illum esse, qui hodie ad octavum a *Bononia* lapidem *Planor*, corrupto vocabulo, nominatur. Quae mihi longe a Poëtae mente aberrare expositio videtur. Non enim Pastores hi *Mantua Romam* petunt, sed ex agro suo *Mantuam*, ut ibi merces suas, haedos, & alia in mercatum, vel potius dono *Arrio*, qui dividendis agris praefectus erat, ut recte *Agocchus* exponit, deferrent. Sed decepit virum eruditum primus versus, ubi *Lycidas*, se jungens *Moeri*, rogat,

Quo te, Moeri, pedes? an quò via ducit, in urbem?

ubi Urbs non *Roma*, sed *Mantua* debet intelligi, ut ex sequentibus apparet, in quibus describit agrum sive *Menalcae*, id est *Virgilii*, sive patris *Virgilii*, sive omnium *Mantuanorum*, quem Poëta carminibus suis servavit; hic vero fuit prope *Mantuam*, non *Romam*. Praeterea dum hi pastores, jam juncti iter ad Urbem facientes, progrediuntur, *Lycidas* dicit,

(2) P E T R I B U R M A N N I P R A E F A T I O

sibi jam apparere sepulchrum *Bianoris*, quod media via, inter locum unde processerant, & *Mantuam*, quo ibant, erat positum, unde colligit se venturos tamen in urbem, licet paullum ibi quiescant & contenti; aut si vereatur *Moeris*, ne pluviam nox colligat, vult ut cantantes, quia minus tunc via laedit, eant. Unde certo apparet, non posse *Bianoris* sepulchrum poni inter *Mantuam* & *Romam*, quasi media via & intervallo esset inter duas urbes, sed medio loco inter Pastorum sedes, & urbem, quam petebant, & ante noctem ingredi volebant, quae est *Mantua*. An vero ille *Bianor* sit idem qui *Ocnus*, sola Interpretum veterum auctoritate definitur: potuit tamen & alius esse, cum eo nomine plures fuerint; & inter *Trojanos* alius rex occurrat ab *Agamemnone* caesus *Il. A. 92.* nomenque illud, sive cognomen, fuisse satis usitatum docet *Ovidius*, qui & *Centauro* imposuit *xii. Met. 345.* & post fabulosa tempora *Bianor Acarnan* memoratur *Arrian. 11. 12.* ita ut hinc nihil certi colligi possit, nec dijudicari, an interpretes recte *Bianora* fecerint eundem & *Ocnum*. Alterum argumentum deducit ex *Silio*, qui *lib. VIII.* cum enumerasset multas urbes, unde copiae militares provenerint, post *Mantuam* nominatim appellatam, & alias urbes, addit *vers. 600.*

Et quondam Teucris comes in Laurentia bella

Ocni prisca domus, parvique Bononia Rheni.

quae *Dulcinus* exponit, ac si de sola *Bononia* essent intelligenda, quae fuit *prisca domus Ocni*, antequam conderet *Mantuam*. Unde & *Virgil. x. 203.* dicit *Mantuae vires* esse de *Thusco sanguine*; quae ille capit, ac si ex *Bononia*, quae olim *Felsina*, *Etruriae* caput cum esset, coloniam duxerit *Mantuam*. Sed recte notarunt interpretes, & *Cluverius Ital. Antiq. 1. 26.* Poëtam hic in gratiam Patriae suae *Mantuam* facere caput omnibus populis *Etruscis*, & cum duodecim essent sub totidem *Lucumonibus*, eorum omnium principem celebrare *Mantuam*, cujus vires constabant sanguine *Thusco*, id est populis *Etruscis*. Nihil ibi de coloniae deductione, quae ex *Bononia Mantuam* fuit ducta, sed de *Ocno*, qui ex omni *Etruria* copias adducebat, & vires suas, id est exercitum, habebat ex *Thusco sanguine*, vel juventute & militibus *Thuscis*; ita *Mantuae* tribuens, quod alii *Felsinae*, capiti *Etruriae*, adscribebant: quamquam *Agocchus* a duodecim civitatibus *Etruriae*, quarum caput erat *Felsina*, diversas facit alias duodecim, quas *Tyrrheni*, victis *Umbris* & *Pelasgis*, in Transpadana regione condiderint, & quarum *Mantua* erat Princeps. Nunc de *Silio* videamus, quem de duobus diversis locis agere manifestum est: nam licet Domum illam priscam *Ocni* non exprimat nominatim, tamen ex *Cellario* & *Marso* colligit *Cl. Drakenborchius*, diversam a *Mantua* esse, & vicinam *Bononiae Urbem*, sive regionem montanam, ex qua *Tiberis Ocni* pater ortus. Quod licet infirmare, & cum *Dulcino* quis contendere velit, *Silium* de una Urbe *Bononia* hic agere, ex fabulis tamen his & commentis Poëticis nihil ad historicam veritatem posse effici, graviter censuit *Cluverius*. meliusque esse puto Originem hujus urbis veram, ut infinitarum aliarum ignorare, quam ex fabulis arcessere. Ceterum *Dulcinus* id praecipue agit, ut ab origine urbis *Bononiae* fata & vicissitudines, ad sua fere tempora deducat: plurima etiam ex *Sigonio* describens, ut notavit *Joannes Baptista Capponius* apud *Caes. Malvasiam* in *Marmoribus Felsineis*, *p. 110.* qui multa quoque eum debere *Illustri Archiepiscopo Amasiae Agoccho*, cum quo saepe conferebat, notavit. Hic enim a *Dulcino* consultus de *Origine Bononiae*, in ejus gratiam dissertationem, quam *Historiolam* vocat, conscripsit, cujus praecipua capita in Epistolam, quae ante *Dulcini* librum legitur, conjecerat, & quae effecit, ut *Dulcinus* alteram editionem emitteret, multaque, quae antea, *Anniana* commenta secutus, temere adfirmaverat, mutaret. ipsa vero *Agocchi* dissertatio, post mortem auctoris inter scripta ejus jacebat, nec ab he-

redibus eam *Dulcinus* satis in tempore consequi poterat, ut alteri editioni adjungeret. Cum vero postea tumultuario opere scriptam et chartis commixtam accepisset, & in ordinem redactam edere vellet, morte superveniente ea cura ad fratris filium transiit, qui cum publico communicavit. In ea latius exponit *Agocchus*, quae in Epistola perstrinxerat, & contra *Sigonium*, aliosque *Italos*, qui caeco quodam furore, ut urbibus patriis antiquiores, quam historica fide probare possent, origines adscriberent, *Annii Vuerbiensis* vestigia fallacia premere amabant, egregie disputat; nec Regem *Felsinum*, nec *Bonum* umquam existisse contendit. *Bononiae* vero originem, conjecturis non admodum absurdis, & vero magis similibus, quam *Dulcinus* fecerat, refert ad Annos quingentos ante *Romam* conditam, & centum quinquaginta ante *Trojae* ruinam. De *Umborum*, *Tyrrhenorum*, *Pelasgorum*, *Gallorum* & aliorum sedibus & migrationibus erudite etiam omnia ex historicorum monumentis conquirat. Urbis vero tres diversas, quas subiit, condiciones & vicissitudines statuit; primam sub *Thuscis*, alteram sub *Bojis Gallis*, & tertiam sub *Romanis*. *Thuscis* diversos a *Tyrrhenis* faciens, indigenas fuisse credit, & ab illis *Felsinam* conditam, captis opportunitate loci, ubi transitus *Apennini* montis aperiebatur. Deinde *Thuscorum* cum *Umbris* bella, cum *Pelasgis* foedera & armorum societatem, & tandem eorum in *Etruria* principatum recenset; quomodo deinde a *Bojis* subacta *Felsina*, *Bojonia*, & deinde *Bononia* dicta fuerit, ostendit, & ut in ditionem *Romanorum* concefferit, breviter tangit. Deinde loca *Virgilii* & *Silii* de *Mantua* ad examen vocat, *Silium*que duas, uno in versu, & diversas urbes designare contendit, & *Bononiam* fuisse *Oeni* patriam, unde ille coloniam duxerit, & *Mantuam* condiderit, & in Ecloga *Virgilii* explicanda idem, quod *Dulcinus* ab eo edoctus, sentit. in quibus omnibus ingenium & eruditionem non vulgarem probavit auctor, quamvis ipse in tam remotae a memoria hominum antiquitatis investigatione sibi non satisfaciat, saepe etiam ingenue fateatur, conjectare se potius, quam adseverare aliquid certi posse; & ubique animum a fabulis & commentis, quibus patriae amore ducti saepe scriptores nugae agunt, alienissimum ostendat. Hujus viri merita & eruditionem ampliori oratione prosequi cuperemus, si de ejus vita & studiis certius quid constaret, aut si *Andreae Taurelli*, cujus & Epistolae ad *Dulcinum* hic leguntur, Oratio, qua defuncto *Agoccho* iusta persolvit, & quae inter *Taurelli* scripta recensetur in *Gloria Incognitorum* pag. 36. in manus nostras venisset.

Unicum adhuc, antequam *Dulcinum* dimittam, ubi notavero, ad alios transitum faciam: nimirum quod antiquitatem urbis & originem *Etruscam*, ut multi fecerunt, deducat ex *Dionysio Halicarnasseo*, qui lib. 1. cap. 26. *Tyrrhenos* dictos a quibusdam ait, quia *τύρσεις*, id est turres, eorum lingua vocabantur. in quo praeceuntem etiam sibi *Agocchum* habuit. Sed noster non recte has turres mihi cepisse videtur, cum eas altissimas & olim fuisse, & adhuc superesse plurimas *Bononiae* dicit. Cum minime *Dionysius* de turribus, quibus templa vel Opera publica extolluntur (quod Urbibus *Italibus* ornamentum fuisse frequens infra in *Florentia* videbimus,) agat, sed de illis, quae in muris Urbium, tutelae causa erigi solebant, & quae *εἰρύματα* sunt, & *ἐντεῖχιοι καὶ στεγανὰ οἰκῆσεις*. & hoc docent omnes Grammatici *Graeci*, quos hic cumulare nihil attinet. Unde pro ipsis urbibus munitis capit *Nicander Alexiph.* initio:

Εἰ καὶ μὴ σύγκληρα κατ' Ἀσίδα τεῖχεα δῆμοι
 τύρσεσιν ἐστήσαντο:

ubi Schol. *τύρσεις*, τὰς πόλεις, οὐ τὰς ἐπάλξεις, ἐφ' ᾧ κυρίως λέγεται.

Sequitur *Descriptio Urbis Bononiae antiquae & hodiernae*, ex plurimis auctoribus diligenter satis collecta, qui liber fere similis illi, quem *Tom. V. part. II. &*

III. exhibuit Editor, *Urbis Venetiae Splendorem*, inscriptum. Quales primaria-
rum Urbium descriptiones utilissimae & gratae illis esse debent, qui quasi in
rem praesentem venire gestientes, quod oculis non possunt, mente situs &
formas urbium considerare amant. Et cum hic *Thesaurus* non solis literatis, &
qui monumenta tantum antiqua scrutantur, sed omnis generis studiosis, & in
rebus & urbibus *Italicis* curiosis patere debeat, non inutiliter tales libri inter-
feruntur, qui praesentis etiam temporis splendorem, quo urbes elucet, pro-
ponunt, ut si quando impetus eos ceperit peregrinandi, scire possint, quid
in quaque urbe conspici & notari mereatur.

Ex *Bononia* ad *Ferrariam* gradum facimus, cujus urbis & vicinae regio-
nis dominatio cum à longo tempore in Familiam *Estensem*, sive *Atestinam*
concefferit, nobilissimae ejus inter *Italos* gentis origines eruditissimi viri in-
dagare studuerunt. Et cum, si a sola *Medicea* discesseris, nulla inter poten-
tes *Italiae* floruerit a renatis literis familia, quae prolixius & liberalius literas
& literatos viros foverit, plena sunt omnium doctorum *Atestinae* gentis lau-
dibus volumina. inter quos primum hic locum occupat *Cynthius Joannes Bapti-
sta Gyraldus*, *Ferrariensis*, *Christophori Gyraldi* filius, cujus vitam breviter in
Theatro Literatorum exposuit *Ghilinus* part. 1. p. 98. *Cynthii* praenomen, sive
agnomen, a *Teisserio* in *Elogiis Thuanensis* tom. 1. pag. 60. in *Lilii Elogio*, & pluri-
mis, quos secutus est *Morerius* in *Lexico*, omittitur. Id vero tunc demum adsum-
fit, cum *Patavii* Academicis Affidatis adlegeretur, ut solet fieri. Celeberrimi au-
tem *Lilii Gyraldi* se gentilem vocat, in Dedicatione hujus libri, & altera, quam
praemisit *Lilii* libro *de Diis*, ad *Herculem Atestinum II.* Ducem *Ferrariensem*
IV. Ex Epistola vero *Lilii* ad *Cynthium* scripta, ubi agit de imitatione, &
quae simul cum *Poëmatibus Cynthii* prodiit, colligere mihi videor, olim non
magnam *Lilio* cum hoc gentili suo intercessisse familiaritatem, sed cum fama
accepiisset, quemdam ex familia sua magna cum laude literas tractare, & ad
bonas artes *Ferrariae* pleno gradu procedere, deinde ex *Manardo* medico de
eo certior factus, tandem ex ipsa *Cynthii de imitatione* Epistola ejus inge-
nium perspexit, quo tempore apud *Picum Mirandulae* Principem *Lilius* mo-
rabatur. Abhinc vero amasse hunc suum gentilem & magni fecisse ostendit
honorifica, quam de eo facit, mentio *Dialogo II. de Poëtis suorum tempo-
rum* pag. 566. Edit. Ultim. ubi eum Philosophiae & Medicinae operam e-
gregie dedisse, & deinde humanitatis studia, cum successisset *Caelio Calcagni-
no*, professum esse prodit, & deinde moriens A. MDLII. (nam perperam in
vita *Lilii* ejus operibus ultimae editionis praemissa legitur MDL.) heredem in-
stituit *Cynthium* & *Prosperum Pasethum*. Habuit hic *Cynthius* & fratrem, *Fla-
vium Antonium Gyraldum* (cujus inter *Cynthii Poëmata* pag. 73. hujus Ope-
ris legi carmen potest) & duos filios, *Lucium Olympium*, & *Marium Cae-
lium*, quos omnes ab eruditione & indole ibidem *Lilius* commendat. Uxo-
rem duxerat *Fulviam Tharsiam*, filiam *Deliae Damianae*, quae ex Familia
Machiavellica descendebat, ut testatur in Epistola ad *Alfonsum Guarinum*,
cui Eclogam IV. inscriptit; & cujus *Deliae* funus deflet Elegia prima. Me-
dicinam, cui prius totum se dederat, acceperat a *Joanne Manardo*, celeberrimo
medico, & quem ab insigni doctrina celebrat pag. 52. hujus libri, &
cujus funeri dedit Eclogam II. & Elegiam, quae p. 136. inter ejus *Poëmata*
legitur. Hoc duce se *Hippocratis* & *Galenii* viam ingressum in Philosopho-
rum & Medicorum collegium (quod tamen p. 52. etiam adscribit *Ludovico*
Bonactiolo, cujus funeri etiam justa persolvit Ecloga II.) cooptatum scribit in
Obicio II. pag. 17. Dialecticam & Physicam se ab *Soccino Bentio* accepi-
sse tradit pag. 31. sed deinde ad humanitatis studia se adplicuit, & cum diu Du-
ci *Ferrariensi* ab actis & tabulis fuisset, deinde patria relicta variis in locis,
Mon-

Mondovii in *Pedemontio*, *Taurini*, & *Patavii* literas humanitatis professus, & cum vix rediisset in Patriam, ibi A. aetatis 69. obiit A. C. 1573. Poëticam ejus facultatem, non tantum *Lilii* testimonium, qui eum tam *Latino*, quam *Etrusco* sermone *Tragoedias*, *Comoedias* & *Satyras* scripsisse memorat, quam ipsa, quae nobis reliquit, *carmina* docere possunt: quae vero huic libello adjuncta fuere, minimam ejus partem faciunt: nam & epigrammata quaedam *Cynthii* leguntur in *deliciis Poëtarum Italorum part. 1. pag. 1238*. Et in hujus libelli *pag. 53.* partem Poëmatis refert ex opere, quod de humani corporis artibus Heroico pede meditabatur; cujus multo pleniora fragmenta leguntur in editione ejus Poëmatum *Basil. 1540.* in qua neque illa reperi, quae hic, aut in *deliciis Poëtarum Italorum* exhibentur, ita ut haec supplementorum vice fungi possint. Laudarunt etiam aequales Poëtae ingenium & dotes nostri *Cynthii*, ut ipse ejus decessor *Coelius Calcagninus* hoc Epigrammate, quod legitur *T. 1. Deliciar. Poët. Ital. p. 520.*

Quod cultum carmen, quod doctas impleat aures,
Et secum multi numinis esse probet,
Herculei auspicia imperii quod flumine largo
Explicet, & plebis mixtaque vota patrum;
Laus Gyalde tua est: tibi enim fas prodere, quantum
Laetitiae populis attulit una dies.
At mihi adhuc dubium est, hæc an tibi debita laus sit,
An potius raræ debita materiae:

insigne quoque Poëticae & Oratoriae laudis testimonium ipsi dat *Constantinus Landus* in *Endecasyllaborum lib. 1. pag. 41.*

Cynthi, qui numeros *Maronianos*
Calles, sensaque qui diserta *Tulli*
Nosti, te rogat inter ut clientes
Landus se numeres, ut & sodales
Tuos præcipuos velis habere,
Qui velut pater elegantiarum
Es tu, sic pater est ineptiarum.

De laude, quam in vernaculae, *Vulgarem* vocant *Itali*, Poëseos studio meruit, videndus *Crescimbenus* in *Historia Vulgaris Poëseos lib. 11. pag. 128.* praeter vero reliqua laude digna reliquit *Cynthius* hunc nobis de *Ferraria* & *Atestinis* principibus Commentariolum, cujus operis ipse *Lilius*, ut ex vita ejus discimus, ultimis vitae temporibus, quae, cum paupertate & podagricis doloribus perpetuo conflictatus (quod & noster refert *pag. 24.*) misere transiegit, lineamenta duxerat, & Epitomen Historiae *Atestinae* concinnaverat, quam ante mortem tradidit gentili suo *Cynthio*, qui ad eam formam extrueret historiam. Noster, ut pium heredem decebat, Epitomen illam, quae nihil, ut puto, fere, nisi stemmata Gentis nobilissimae continebat, factis & gestis supplevit & amplificavit. In eo vero *Cynthius* noster morem fere omnium historicorum, qui *Italorum* Principum res gestas illustrare aggressi sunt, secutus, non rite leges Historiae observasse videtur, quod, *Estensis* familiae origines nimis alte repetendo, ad fabulas usque adscenderit, & licet cum quibusdam nolit a *Noa*, cum aliis ab *Antenor* comite *Mario* derivare, ipse tamen ab *Hercule* deducere non dubitat, & ab ejus filio *Actio* vel *Azone* *pag. 4. & 15.* cum constet inter integrioris fidei Historicos, *Azonem*, vel ut aliis dicitur, *Albertum Azonem*, qui seculo *xi.* floruit, & ex illustri quidem genere, sed incerto & dubio, descendit, primum esse, unde certa series minorum deduci possit. quod egregie nuper praestiterunt Viri duo, meritis in Historiam medii aevi illustres, *Leibnitius* in praefatione ad *Tom. 1.*

(6) P E T R I B U R M A N N I P R A E F A T I O

Rer. Brunsvicen. & Muratorius in *Epistola ad Leibnitium*, quae post praefationem Voluminis tertii legitur. Unde manifeste evictum est, ex eodem capite, quo *Estensis* Familia descendit, ortum duxisse Domum *Brunsvicensem*, & in *Germania* & *Italia* per varios fortunae casus utramque familiam late imperasse, & vicissim etiam diminutionem antiqui splendoris subiisse; nostris vero temporibus per matrimonium Celsissimi *Mutiniensium* ducis *Rainaldi I.*, cum *Carlotta Felicitate Brunsvicensi*, sanguinem *Atestinorum*, tot seculis in diversa fluentem, iterum coiisse. Cum vero Gentis *Atestinae* familia *Guelfica*, cum *Henricis* Imperatoribus inimicitias ingentes & longas exercuerit, & ipsa etiam inter alias originem *Guelficarum* & *Gibellinarum* factionum praebuerit, (nam *Estenses* etiam in partes discesserunt) nihil miri accidere debet, si & hic auctor Imperatoribus, & ejus studiosis saepe iniquior inveniat. hinc quoque fluxisse puto, quod vanae isti fabulae, de *Silvestro* Papa divulgatae, adhaeserit, eumque omni veri Numinis cultu posthabito, malo *Dæmoni*, quem domesticum ac familiarem habebat, ea pactiōe, ut summus Pontifex crearetur, se totum dedidisse, & deinceps miserabili mortis genere obiisse, narret pag. 9. Quae fabula, diu ante emendata sacra Christiana jam late serpsit, & avide ab iis, qui ab Ecclesia *Romana* discesserunt, arrepta, jam vero dudum a cordatis viris explosa, & in primis a Naudaeo, in egregio libro, de viris illustribus falso magiae suspectis est refutata. Odio enim Imperatoris *Othonis III.* cujus beneficio ad summum illud fastigium adscenderat, haec a *Gibellinis* conficta esse, diu eruditis est persuasissimum, & *Bennonem* fabulae auctorem exstitisse: In sequentibus etiam *Henrico IV.* infestum animum probat, & *Barbaram*, Germanam gentem, *Bertholdum* feliciter & fortiter fuisse, & Pontificis auctoritatem vindicasse scribit. Idem in *Fridericum Barbarossam*, & alios Augustos animus ubique elucet. Hunc enim *Deorum immortalium*, ac religionis spretorem p. 11. vocat. nec mitior *Friderico II.* quem impio admodum animo ad rem Pontificiam turbendam omnes vires convertisse, scribit. hinc etiam impotenter in *Eccelinos* debacchari credo, pag. 13. & 17. Sed mittamus haec toties adfirmata ab his, & destructa ab illis. Juvabit forte magis ex hoc scriptore pag. 12. observasse, artem illam venandi per aves rapaces a *Rainaldo Estensi*, qui *Friderici Aenobarbi* temporibus floruit, primum in *Italiam* fuisse introductam & exercitam, quae cum veteribus incognita fuisse putetur, in ejus Originem varie inquisiverunt Viri docti. & nuper in *Anglia* doctissimum Medicum *Thomam Brown* in *Miscellaneis* suis venationis illud genus illustrasse video ex *Commentariis literariis Magnae Britanniae* per *Michaëlem de la Roche* compositis T. VIII. p. 484. Ipsa enim miscellanea cum vernaculo sermone conscripserit vir eruditus, more quidem jam vulgari, sed in perniciem literarum, & eruditionis antiquae, & communis inter orbis universi eruditos commercii interitum excogitato, mihi consulere non licuit, nec an hoc tempus, quo venandi ille modus *Italicae* frequentari coeperit, adnotaverit, scire licet. Certe licet in commentariis illis dicatur *Firmicus* primus ejus venationis inventionem fecisse, altius eam repetere licuisset, ex *Gyraldi* nostro Gentili *Lilio*, qui inter Critica, dialogismo vi. jam ex *Aristotele*, *Plinio*, & *Martiale* & *Aeliano* testimonia produxit, quae ibi legi possunt: deinde forte intermissam in *Italia* instauravit *Rainaldus*, cum *Fridericum Aenobarbum* magnam Falconum copiam in *Italiam* intulisse, & postea admodum, ut res novitate sua placentes solent, increbuisse, pateat ex *Friderici II.* de hac arte libro, quem *Manfredus* Rex *Siciliae* auxisse dicitur. Pag. 26. sub *Alberto II.*, *Academiam Ferrariensem* originem habuisse narrat, quae deinde egregio provenitu virorum eruditorum, quorum aliquot recenset, ibidem, & pag. 38. & 52. qui *Ferrariae* celebres fuere, floruit. pag. 47. Dum *Hadrianum VI.* ad pontifi-

tificatum evectum narrat, insigne ejus virtuti & aequitati praebet testimonium, mixta tamen in gentem nostram tralatitia contumelia, quod fuerit scilicet *Vir magis, quam barbarum deceret, aequi, jurisque observantissimus, & ad omnem benignitatem pronus*. Quasi non deceret Barbaros, id est *Belgas & Germanos* virtutibus illis instructos esse, in quorum possessione solos *Cisalpinos* benigna natura collocavit. Ultimum, quod in hac historia observasse mereatur, est, quod pag. 51. *Alfonsum I.* narret ab adolescentia morbum ex affectae mulieris concubitu & contagio contraxisse, qui eum per omnem vitae cursum infestavit, & heroicam virtutem aliquanto impediit: quod tam simpliciter & aperte *Vir Aulæ Estensi* addictus, & in laudes *Atestinorum* Principum amplissime semper excurrans, nobis tradit, ac si nulla ejus morbi apud *Italos* illo tempore infamia aut ignominia fuisset: si enim probri aliquid aut dedecoris inde conflaretur, non puto eum ausum fuisse in libro *Herculi II*, filio *Alfonsi*, consecrato, hoc patris vitium memoriae prodere. Certe apud Barbaros hae maculae & vitae dedecora silentio ab historicis nostris involverentur, nec libidinis turpissimae miserandos fructus in illustrium virorum annalibus consignare, qui est illorum pudor & infantia, scriptores nostrates sustinerent.

Gyrardo subjungere visum fuit *Fragmentum Historiae Antiquitatis Urbis nobilissimae Ferrariae*, quod *Venetis* 1676. edidit, qui nomen *Pamphili Veritatis* sibi imposuit: Auctorem vero esse *Alphonsum Cagnacinum* apparet ex pag. 14. ubi se emisse aedes *Obitii* dicit. Initium, quod deest, a refutando *Gyrardo* cepisse apparet, quia ille originem *Ferrariae* repetebat ab *Attilae* temporibus, cujus furorem fugientes *Galliae Cisalpinae* incolae, se in insulas *Electrias* receperunt, & locum, *Massam Babilonicam* dictam, incolere instituerunt. Sed cum ipse nihil certi adferre potuerit, nisi quod ex lapide, quem & *Gruter.* pag. CCCCLXXXI. 9. profert, conjiciat, Urbem ortum habuisse ex septem vicis, quorum unus *Vicus Magnus*, ut contendit, a *Pompejo Magno* dictus, & ad quem reliquorum incolae certo tempore coire solebant ad ferias & nundinas agendas, unde a *feriando Ferraria* dicta sit, & omnia sine ulla veterum scriptorum auctoritate adseveret, & de loco illo communi, quem septum & ovile, ad exemplum ovilium *Romanorum*, fuisse contendat, & tribunal etiam ubi jus dicebatur, inaudita multa eruditus & in antiquitate *Romana* versatis viris effutiat, apparet non magnum illum veterum scriptorum usum habuisse. Neque puto septem illos vicos extra Urbem *Ariminum* esse quaerendos, ut recte *Cluver. lib. II. Ital. Ant. cap. 5.* in initio probat, ubi longe alia vicorum nomina ex Lapidibus profert. Quod vero *Massae* dictae fuerint illae insulae, ut *Gyrardus*, vel vici, ut *Cagnacinus*, inde forte evenit, quod illa vox *massus*, *massa*, *massum*, pro quibus etiam *mansus*, *mansa*, *mansum* triplici genere dicebatur, villas, vel colonias, vel curias, ut medio aevo loquebantur, notaret, ut egregie docuit praeter alios *Cangius* in *Glossario suo*. Praecipua vero hujus Libelli dos est, quod nobis conservaverit plurimos lapides & titulos, qui vel in Urbe *Ferraria*, vel in agro vicino exstabant suo tempore, sed in quibus etiam, vel exprimendis, vel exponendis saepe pueriliter labitur, & quorum etiam plurimi correctius a *Grutero*, *Fabretto* & aliis sunt editi, ut conferenti eos mihi constitit. Lapidem, quem pag. 8. exhibet, explicans, vult M. NAEVIVM collegio Fabrorum Navalium stationis Pifaurensis, reliquisse H. S. IIII. quotannis, & mandasse ut a tempore, quo QUINTVS VERELIVS Quaestor fuerat, liberalitas haec inciperet. Sed deceptus vitiosa lectione; cum pro Q. VERELI. Q. *Gruterus* habeat QVI. RELIQ. id est, *qui reliquit testamento* &c. praeterea CELENT. edidit pro CELEBRARENT. & quaedam alia negligentiae indicia reliquit. pag. 10. bis

eamdem M. PHILLII APVLEII inscriptionem ponit, quam profert etiam Fabret. pag. 129. ubi probat Cohortes Praetorias olim ix. vel x. fuisse, & tres Urbanas, vel etiam quatuor, continuato post Praetorias numero x. xi. xii. xiii. vel xiv. dictas, unde noster explicans hunc lapidem PHILLIVM veteranum duodecimae cohortis Urbanae vel Praetoriae, fluctuans facit, cum fuerit cohors xii. eadem quae, secunda, vel tertia Urbana. sed quae, post ix. vel x. Praetorias numerata, Duodecima dicta fuit. pag. 11. PHILLIAM VICTORINAM vitiose facit Sacerdotem AVGVST. pro AVGVST. ut recte Fabret. p. 405. eadem *Pagin.* PHILLIVM AFRVM cohortis vii. Urbanae facit militem, cum Fabret. p. 129. coh. xii. habeat rectius. praeterea COHORTAE pro COHORTIS vitiosa scriptura exhibet. eadem pagina est inscriptio ANTISTIAE, quae exstat & apud Fabret. pag. 172. & TI. CLAVDII pag. 410. ubi Fabrettus tres primas literas S. I. M. explicat SOLI INVICTO MITHRAE, recte, ut apparet ex lapidibus apud Gruter. xxxiv. 9. & 10. AVFIDIAE lapis est apud eundem pag. 705 CAESII CELERIS apud Gruter. DCCCLXIII. 6. ubi *Materis* repertus dicitur, sed ex nostro corrigendus locus: nam in villa, quae olim Mederiorum dicta fuit, & nunc *Mareto* vocata, ait inventum. Sequenti lapidi pag. 12. qui etiam apud Gruter. DCCCXXXII. 12. conspicitur, noster praeposuit FRON-
TONI praenomina M. JULIO. M. F. quae Gruteriano lapidi desunt, & recte, ut puto. Sed a nostro credo ea petita esse ex aliis lapidibus, ubi celeberrimus ille M. JVLIVS FRONTO sub *Traiano* celebratur, ut pag. cxcix. 1. & DLXXIII. 2. cum quo nihil commune est huic dispensatori *Claudii* Caesaris. in alio ibidem ATESTIAE lapide, qui primum ab Apiano pag. 89. deinde a Grutero p. DCCCXXXII. 12. est vulgatus, in multis diversa est lectio. cognomen etiam IDE a nostro est profectum, cum Apianus habeat ATESTIA I. D. L. Gruterus L. D. L. sed forte rectius noster, qui se vidisse ait, exprefit. Illum vero translatum esse postea lapidem constat, cum illi *Bergomi* eum collocent, *Cagnacinus* vero *Ferrariae* in arce. altera inscriptio T. PRASSII est apud Fabret. p. 181. sed in quibusdam differens. Pag. 13. PVPII, vel PVPPII ut Gruter. pag. CCCCLX. 8. locupletata est figura Medici tenentis scyphum vel aliud vasculum, & potionem, ut puto, aegro porrigentis. hunc quoque lapidem retulit Malvasia in *Marm. Felsin. Sect. V. Cap. 1. pag. 211.* sed PVTIVS. L. F. MENTOI. exhibens. qui tamen suspicatur eundem esse, qui Gruterianus, licet *Romae* dicatur exstare, cum fuerit *Ferrariae*, quo forsitan postea migravit. Male vero *Cagnacinus* hunc medicum facit *Septemvirum Augustalem*, cum in lapide *Sevir*, nulla Augustalitatis nota addita, dicatur, licet Seviri Augustales sint obvii, sed Septemviros nondum repere-
rim. Ibidem M. STLACIVS. Veteranus ex Coh. vi. Urb. & Leg. . . Frentensi profertur, qui Fabret. p. 177. est STLACCIVS ex Coh. xi., & Leg. x. Fret. VIBIVS etiam FIRMVS Cagnacini, est Cognomine PRIMVS Malvasiae *Sect. VIII. Cap. 4. p. 471.* Lapis *Statae Frequentis* apud Gruterum paullo aliter legitur pag. DCCCXCV. 8. nostrum tamen correctiorem edidisse apparet ex Fabrett. pag. 374. ANNIAE inscriptio a Malvasia *Sect. V. Cap. XIX. pag. 343.* sub pulcherrima ara fuisse dicitur. Reliquos vero lapides apud alios reperire non potui: ex istis vero apparet, quam sollicite & diligenter lapides exscribere oporteat, quia ex vitiosa saepe lectione viri doctissimi in errores induci facile possint. Ne vero lector vel mendis quibusdam operarum, vel lapsibus interpretis offendatur rogandus erit: cum si qua est, illa non sit Editoris culpa, qui nullis sumptibus parcens, vix idoneum hic qui Italica Latinis reddat reperire possit: & praeterea ipse libellus, *Venetis* editus, mendis quamplurimis scateat, ita ut interpretem saepe in errores induxe-
rit,

rit, & ipse editor Italus stili antiquitatem excusare conatus sit: quare pretium huic libro maximum faciant monumenta potius aevi veteris, quam scriptoris, nec accurati satis, nec docti horridior oratio, quam ut emollire interpretis industria eam facile possit.

Sequitur *Hippolitus Angelerius de Antiquitate Urbis Atestinae*, quem laborem ipse, adhortante *Julio Paulo Crasso*, a quo per tres annos Medicae artis praecepta audierat, suscepit. Qui *Crassus* magnum sibi inter Medicos nomen peperit, multisque eruditionis monumentis memoriam posteris commendavit, & Graecis Latinisque literis excultus, vertendis Medicis Graecis, *Aretaeo Cappadoce*, *Theophilo Protospatario*, *Rufio Ephesino* & *Galenii* libris aliquot, industriam suam probavit: de qua consuli potest J. Alb. Fabricii *Biblioth. Graec. Lib. IV. Cap. 3. pag. 101.* Crassum etiam in animo habuisse *Scardeonii* antiquitates Urbis *Patavinae* recensere, ideoque se hunc libellum conscripsisse, ut illis adderetur, in praefatione *Angelerius* docet. De ipso *Angelerio* nihil resciscere potui; nisi quod ipse auctor p. 13. de Familia *Angeleria* late agat, & aliquot ex ea viros illustres memoret, sed quo sanguinis gradu ipse eos contingat, non addat. Debemus vero hunc *Angelerii* foetum Viro doctissimo *Alexandro Burgos*, qui hodie Philosophiam summa cum laude *Patavii* proficitur, cujusque humanitatem & studium juvandi literas, omnes, qui *Italiam* perlustrant, praedicare solent; is descriptum ex duobus codicibus manu exaratis ad Editorem transmisit, & ipse quaedam adnotavit. Nihil vero miri, *Angelerium* in originibus *Atestinae* domus, fabulosa sequi, cum eo tempore nondum tam certa lux veteris aevi monumentis appareret, & haec luculentius illustrasse illustres viros *Leibnitium* & *Muratorium* modo viderimus. Multa vero debere *J. Baptistae Pignae* operi de Gestis Principum *Ferrariae*, *Hieronymo Atestino*, cujus ex variis operibus superest de *Antiquitate & Laudibus Urbis Atestinae*, & *Scardeonio* ipse non diffitetur. *Hieronymum* vero illum fabulas sectatum, ideoque ejus scripta sibi parum probata esse *Scardeonius lib. II. Clas. x. pag. 245.* testatur. & noster *pag. 16.* de eo agens, adscripsit ipsi *Tragoediam Ecceriliden*, quam melius *Eccerinum* vocasset, cujus auctorem vidimus fuisse *Alb. Mussatum*; quod non deprehendisse *Angelerium* miror, cum ipsa *Scardeonii* verba, ubi de *Mussato lib. II. Clas. x.* initio agit, sua faciat. nisi in Schedis *Angelerii* turbatum aliquid fuisse suspicemur, & illa verba ad *Mussatum* alicubi retulerit.

Quae de *Ateste*, Urbis conditore, & *Antenor*is comite, narrat, fabulis & incertis narrationibus accensenda esse nemo negabit; nec juvat Epigramma, quod ejus Epitaphium fuisse, nec insulsum, ut ipsi videtur, credit *pag. 4.* Prodierat jam hoc Epigramma inter *Catalecta Pithoei pag. 101.* unde apparet *Angelerium* graviter errasse in primo ejus pentametro. nam ibi recte legitur,

*Est via, quae populum ducit Junonis in aedem,
Fons ubi nativis aëra pulsat aquis.*

Ille vero edidit, *Athesa pulsat aquis*, ut scilicet Urbis nomen ibi inveniretur. Sed totum distichon ex Ovidii centonibus consutum probat veram lectionem: Primus enim formatus ad exemplum Ovidiani versus ex *II. Fast. 679.*

Est via, quae populum Laurentes ducit in agros.
alter ex *II. Art. Am. 82.*

Appias expressis aëra pulsat aquis.
& deinde versus octavus,
Qua fert sublimes Martia porta gradus.
iterum expressus ex *I. Fast. 638.*

Qua fert sublimes alta Moneta gradus.

Salomonius autem cum in *Inscriptionibus Agri Patavini* pag. 96. recte Epigramma hoc exprefferit, & laudet MSS. *Angelerii* codicem, forte illud *Athesa* librario, & non auctori posset adtribui. Deinde agens de *Atestina* Colonia, post *Sigonium* & alios, dicit eam fuisse in Tribu *Romilia*, (vide *Ursati Monum. Patav. lib. I. Sect. II. pag. 95.*) & inde colligit ejus excellentiam supra alias Colonias, ut *Patavium*, *Brixiam* &c. quod cum quinque principaliores exstiterint Tribus, *Suburana*, *Esquilina*, *Collina*, *Palatina*, & *Romilia*, (quod auctoritate *Pignae* firmat) nulla aliarum Coloniarum fuerit in harum quinque ulla, sed ordine cefferint *Atestinae*, quae quintae ex his accensebatur tribui. Quae argumentandi ratio antiquitatis insignem ignorantiam ostendit; cum quatuor illae tribus, ex his, ut noster vocat, *principalioribus*, fuerint Urbanae, quae dignitate erant postremae, & Rusticae, inter quas prima *Romilia*, Urbanas longe anteirent splendore. Quare inde *Atestinae* Coloniae honorem adstruere debuisset, quod in prima rusticarum Tribuum censeretur. quamvis non magnam Coloniis accessisse dignationem existimem ex tribu, in quam conjectae erant, cum sub Republ. id sorte saepe contingeret, & deinde cum comitia cessassent, parum inter se dignitate distitisse tribuum ratione credam. nec contentus *Angelerius* hoc infirmo admodum excellentiam *Atestinorum* argumento probasse, alterum petit ex Lapide, quo *S. Attilius* memoratur inter *Atestinos* & *Vicentinos* fines & terminos statuisse, quod nihil aliud probat, nisi ambigentibus his Colonis de finibus arbitrum hunc *Attilium* datum, unde quid splendoris accedat Coloniae non video, cum id saepius accidisse sit credibile, ut concertantibus oppidi vel Coloniae incolis a Senatu, vel deinde Principe, datus sit aliquis arbiter vel Judex. Lapis vero a *Beroaldo* jam erat prolatus ad *Plin. III. 19.* & a *Scardeonio lib. 1. Clas. IV. pag. 82.* ubi vitiose *Attilus* dicitur, & a *Grutero p. cxviii. 6.* & *Salomonio Inscr. Agr. Patav. pag. 69.* quorum omnium lectiones in quibusdam diversae sunt. Miror vero Virum Doctissimum se ex cognomine *Sexti Attilii* non potuisse expedire, quod hic contractum *SERA* expreffit lapidarius, cum *Gruterus* plenum *SERRANVS* ediderit. sed rectius *SERANVS* fecisset, quod notissimum & obvium est *Attiliae* Gentis cognomen. Intelligi vero puto illum *Attilium*, qui A. U. C. dcxvii. cum *L. Furio Philo* consul fuit. Vide *Pighii Annales*. Hic *Attilius* sortitus *Italiam* provinciam, cui deinde Proconsuli, ut videtur, prorogata provincia, vel ut *Pighius* ad An. seq. vult, *Venetia* ipsi obvenit, non rei gerendae, sed fines statuendi causa. Reliquos lapides excutere non est animus, non enim commentarios scribimus; sed inter viros illustres, quos edidit *Ateste*, video pag. 9. memorari *T. Annium* Oratorem, quem miror unde nobis produxerit, & certe vellem indicasset, cum eo nomine Orator mihi numquam sit apud *Romanos* observatus. Nam *T. Annium* *Ciceroni* in *Bruto* Cap. xlviii. memoratum, & Oratoris sane tolerabilis laude honestatum non intellexit, cum ipso *Cicerone* disertio-rem faciat, & *Martialis* de eo elogium producat. Cum tamen *Martialis lib. III. Ep. 38.* (male enim ex *lib. v.* citat auctor) nullius *Anni* meminerit, sed *Atestini* cujusdam, ut ipse profert,

*Egit Atestinus causas & Cajus, utrumque
Noras, sed neutri pensio tota fuit.*

ubi aliae editiones habent, *Atestinus causas & Civis*; & in alio Codice est, & *Marcus*. Sed *Gruterus* *Cajus* praeferre videtur ex suis codicibus. Tangit vero quemdam *Annium* *Martialis lib. vii. Ep. 47.* sed illum ut ditissimum & luxuriosum traducit, hic *Atestinus* vero fuit pauperrimus, & inde *Caussidicinae* sterilitatem probat Poëta: nam addit, *neutri pensio tota fuit*: quae verba obscuriora sunt. explicant vero vulgo; nec *Atestinum*, nec *Cajum*, sive *Civem*,

potuisse ex arte sua tantum lucrari, ut habitationis mercedem totam inde acquirere potuerint. In Vossiano Codice, qui est in Bibliotheca Leidenſi, reperi, *sed ventri pensio tota fuit*, quod indicare volui, ut si quis vellet explicare, illos non tantum potuisse lucrari cauſſis agendis, ut vix ventrem satiarent, ille ex hac lectione firmare ſententiam poſſet. quamquam nondum ſatis verborum iſtorum ſenſus mihi conſtat. Sed ſatis jam *Angelerio* datum, qui deinde viros quosdam illuſtres *Ateſtinos* ex certioribus Monumentis producens, egregie de illorum memoria meruit. His ſubjecit Editor ex Schraderi *Monumentis Italiae*, illa, quae urbem *Ateſtinam*, & claros ex ea viros commendare poſſint.

Nobiliffima hinc Urbis *Ravennae*, quae Antiquitate & ſplendore vix *Romae* concedere voluit, fama poſcebat, ut ejus quoque ratio in hoc Theſauro haberetur: quare ex multis duos potiſſimum magnae laudis Hiſtoricos, qui hujus urbis fata nobis deſcripſerunt, elegit ejus editor; *Deſiderium Spretum*, & *Hieronymum Rubeum*, qui omnia, quae Antiquitatem hujus celeberrimae Civitatis probent, congeſſerunt. Primus aetatis praerogativa eſt *Deſiderius Spretus*, *Deſiderii* filius, ex antiquiſſima & nobili gente oriundus, ut ex vita ejus a *Vincenzio Carrario* literis prodita, eſt manifeſtum. Hic ſuſpicatur Familiam deſcendiſſe ex *Germanis*, qui nomen ab alterutro fluviorum *Sre* (corrupte puto ita editum pro *Spre*) vel *Spreda* aſſumſerunt. Quorum ſaltem unus, qui *Berolinum* interlabitur, notus eſt. Haec vero a *Carrario* breviter deſcripta vita multum ex *Rubei* hiſtoria illuſtrari poſſet, qui & hujus *Deſiderii*, quem juniorem vocat, & aliorum ex hac familia paſſim cum laude mentionem injicit; de hac hiſtoria vero *lib. VII. p. 640.* judicium ſuum interponit. reliqua de variis *Spretis* in Indice loca indicantur. Ubi & dicitur noſter, jam ſenex, de adventu Meſſiae contra Judaeos libellum ornato ac preſſo Orationis genere ſcripſiſſe. Carrarius vero promittit ſe editurum *Hiſtorias Romaniae*, quas periſſe ſuſpicio, cum *Scipio Claramontius* in praefatione ſua ad S. P. Q. Caſenatem ejus Manuſcripta multa per Urbem *Ravennam* palantia, & parum fida ſe emendaſſe, cum inde materiam ſuae hiſtoriae peteret, teſtetur. Vid. & *lib. VII. Hiſt. Caſen. p. 140.* Filius *Deſiderii*, *Joannes Baptiſta Spretus* hunc Patris foetum primum edidit A. MCCCCLXXXIX., deinde ejus Nepos *Boniſacius* alteram editionem curavit A. MDLXXXVI. Ipſe *Deſiderius* in Epiſtola ad *Vitalem Landum* ſcribit, ſe majorem de *Ravenna* librum conſcripſiſſe. In origine Urbis repetenda laudandus maxime, quod fabulis poſthabitis ſine annalium & ſcriptorum teſtimonio certo nihil fere adfirmet. Studio vero patriae aliquando abreptum fuiſſe, indicio eſt, quod numquam eam vi captam eſſe prodatur, cum Hier. Rubeus *lib. IV. p. 204.* deſcribens captam Urbem a *Theodoro*, addat, ſaepe id ſuo malo expertam eſſe *Ravennam*. ex eodem amore patriae ridicule tradit pag. 4. *Caſarem*, cum ad Pompejanum bellum parandum *Ravennae* ſubiſteret, & agmen tandem inde *Romam* ducere decreviſſet, populum *Ravennatem* timuiſſe, licet novem legionibus eſſet ſuccinctus, ideoque clam diſceſſiſſe *Ravenna*; cum certum ſit ex *Sueton. Cap. 31.* eum praemiſſis cohortibus occultum iter ingreſſum fuiſſe modico comitatu, ut falleret & opprimeret adverſarios, nihil a *Ravennatibus*, quorum vires tenuiſſimae erant, ſibi metuentem. placuit tamen hoc commentum etiam *Rubeo*, qui *lib. I. pag. 12.* addit *Ravennatibus* foedus cum *P. Romano* interceſſiſſe, ejusque metu, ne quid in ſe molirentur, *Caſarem* clam diſceſſiſſe. Sed *pag. ſeq.* producit Inſcriptionem a *Ravennatibus* *J. Caſari* poſitam, quae prolixum eorum in *Caſarem* animum declarat, & ita obloquitur huic ſcriptorum commento, quamvis ipſa inſcriptio ficta, & ex *Suetonii* verbis ſit formata. quis enim umquam audivit *Caſarem* *Tribunum plebis* fuiſſe? quis totius orbis Imperatorem Clementiſſimum

ac liberalissimum olim in publicis monumentis dictum vidit? Eiusdem scilicet notae est, atque illa, quam a *Palladio* & aliis produci *lib. IV. p. 48.* vidimus. *pag. 47. Priscianum Vinctorem* (quod quid velit exputare non possum) Grammaticum ex Caesareo Castello, parum ab Urbe *Ravenna* remoto, oriundum fuisse, quosdam contendere ait: Caesariensem eum *Trithemius p. 217.* vocat & alii, sed vel ex *Caesarea Cappadociae*, vel *Palaeestinae*, vel alia urbe ejus nominis oriundum esse verosimile videtur, nec *Italum* fuisse, cum non *Romae*, ut quidam male, sed *Constantinopoli*, sive in nova *Roma* docuerit, ut clare *Cassiodor. de Orthogr. cap. XII.* testatur; & ipse in praefatione *Priscianus* dicit, se imitatum praecepta Graecorum, artem Grammaticam primum Latine tradidisse. Et vellem *Spretus* auctores suos edidisset, quibus *Castellum* hoc *Caesareum* appellatum esse ostendisset; & puto, si inde ortum traxisset *Priscianus*, illum potius *Castellanum* dicendum fuisse, quam *Caesariensem*: praefertim si hoc *Castellum* innuat, quod *Rubeus lib. VI. p. 417.* ait perperam a *Spreto* tradi a *Ravennatibus* conditum, cujus & ipse *Bononienses* auctores faciat. Sin vero *Caesaream* intelligat, quae inter *Classem* & *Ravennam* sita, tertiam urbis partem faciebat, nescio an ibi natus umquam se *Caesariensem* vocaverit aliquis, & non potius a tota Urbe *Ravennas* dici maluisset; cum de hac *Caesarea* magnum apud omnes scriptores sit silentium, ut *Rubeus lib. II. p. 59. & IV. 168.* ostendit, eamque a *Longino* esse munitam, & *Classi* & *Ravennae* ita conjunctam, ut una civitas haberetur. Ceterum *Caesariensis* non tantum *Priscianus* a *Trithemio* dicitur, sed in antiquis codicibus MS. ubi etiam non *Priscianus*, sed *Praescianus* vocatur, ut notat *Valesius in Valesian. p. 192.* Et *Notit. Gall. p. 180.* qui a *Praescio* non a *Prisco* derivandum nomen censet, quod vix puto, sed ex diversa scribendi ratione varietatem illam ortam arbitror. Favisse vero partibus Papae auctorem nostrum constat ex illis, quae *pag. 9.* narrat de *Theodoro* Archiepiscopo, qui Ecclesiam *Ravennatem*, quam *Maurus* Archiepiscopus, ut late narrat *H. Rubeus lib. IV. p. 196.* ejus imperio subtraxerat, iterum ad obsequium Papae reduxit: ubi aliter sentientes arguit: & deinde lapsus ad initia Christianorum sacrorum, quibus primum *Ravennates* imbuti fuere, a fabulis & dubiis traditionibus, non multum ab illis, quae de Origine Christianismi & Patriarcharum *Aquilejensium* in *Palladio* & aliis ad *Tom. VI.* notavimus, diversis rem repetit, & deinde prodigia & miracula, quibus fidem habere potest, qui vult, & cui expedit, enarrat. Inter quae illud de duobus Leonibus *pag. 11.*, omnem fidem superat; ipsi vero tam certo persuasum fuit, vera illa prodigia fuisse, ut *pag. 28.* contra posteros incredulos testimoniis & auctoritatibus se muniat. In fine libri primi inscriptiones quasdam exhibet, quarum maxima pars in *Gruteri* corpore occurrit, sed quaedam *Iaderae* ponuntur, licet in recentissima editione ex Codice *Redii Ravennae* esse indicentur. Ipse vero integras voces, quae singulis vel paucioribus saepe literis in lapide leguntur, extulit, unde & aliquando cum aberrare conferentibus patebit. ita certe in ultimo lapide *IN F. P. xxv. reddit Infra pedes xxv.* cum pueris jam notum sit, illas notas esse explicandas, *in fronte.* Reliquos conjecit in finem Operis sui, ubi ingens satis copia, & unde Antiquitatem Urbis jure probat. Libro secundo Civiles Urbis *Ravennae* discordias, quibus ut reliquae *Italiae* Civitates, exolescente Imperii vi & Majestate, fuit misere afflicta, & ad hanc, qua conspicitur, vastitatem & solitudinem est redacta, narrat. Factiones vero duas collisisse Urbem, *Traversariorum* & *Polentesiorum* prodit, per quos alternis rerum potentes, in exilium ejecti & trucidati multi ex nobilissimis familiis fuerunt, inter quos majores suos quoque numerat, & in illis *Arardum Spretum p. 20.* Deinde tradit, ut in *Polentesiorum* Tyrannidem devenerint *Ravennates*, qui cum sesqui fere seculum do-

dominati essent, tandem expulsi, & demum qua ratione Urbs in *Venetorum* ditionem cesserit: hinc fortunas urbis laudat, quod tale sit nacta imperium, quo nullum scit majori iustitia simul & clementia civibus subjectis imperare.

Viam tantum posteris ad Historiam *Ravennatem* aperuisse *Spretum* recte censebat H. RVBEVS *lib. VII. pag. 640.* ideoque iustum & plenius opus ipse aggressus omnia, quae ab origine urbis ad sua usque tempora huic Urbi acciderunt, Annalium more, conscripsit. Nobili ille ortus familia ex Urbe *Parma*, in qua *Rubei* dignitatibus & honoribus florere: sed implicita factionibus, praesertim *Friderici II.* temporibus, variis haec familia afflictata fuit calamitatibus. *Bernardum Rubeum* ipsi Imperatori per fictam, & sacram illam affinitatem, qua *Compatres* vocari solent, junctum, sed propiore vinculo Papae *Innocentio*, cujus sororem *Magdalenam* duxerat, & ideo *Friderico* suspectum, & ejectum *Parma*, & cum Fratre *Rolando* occisum, narrat *lib. VI. p. 404.* Abavos suos in exilium *Parma* pulsos, & in variis *Italiae* partibus exulantes, inde multas calamitates subiisse, quibus adhuc nepotes premantur *lib. VII. p. 606.* queritur. Sed ne singula enumerem, passim in his libris *Rubeorum* multorum, tam qui *Parmae* floruerunt, quam qui *Ravennae* & alibi illustres fuere, mentionem injicit: unde patet omnes primariae dignitatis viros fuisse, & armis & toga inclytos. *Dominicum Rubeum*, Avum suum, ejusque fratrem *Petrum Joannem*, Carmelitam memorat *lib. VIII. pag. 679.* *Aubert. Miraeus* inter scriptores seculi *xvi.* nostrum *Hieronymum* referens *pag. 190.* Edit. Fabric. ejus propinquum & gentilem esse suspicatur *Joan. Bapt. Rubeum* Carmelitici ordinis Praefectum Generalem, qui Opera *Thomae Waldensis* Scholiis illustravit, & *Romae 1578.* obiit. de quo, si hanc historiam *Ravennatem* inspexisset, ne dubitare quidem potuisset, cum hunc patrum suum ubique fere laudet, & extollat: ejus enim cura noster formatus, ad eruditionis summam pervenit gloriam. Narrat enim *lib. X. pag. 724.* *Hieronymus*, se puerum *xv.* annorum, cum agmine aequalium *Ravennatium* adolescentulorum obviam ivisse *Rainutio Farnesio* Archiepiscopo *Ravennati*, qui tunc primum Ecclesiam suam invisebat, sibi, ut praecocis ingenii puero, partes datas Oratione Latina gratulandi Urbi patriae adventum Archiepiscopi; qua cum in laudes *Rainutii* & Familiae *Farnesianae* excurrisset, ita placuit Archiepiscopo, ut ille in familiae *Farnesianae* eum clientes adsumere, & in Collegium Ancararum *Bononiae* mittere voluerit; sed adjicit se a Patruo, qui *Romae* literas divinas in Gymnasio explicabat (Vid. *lib. IX. p. 711.*) fuisse *Romam* vocatum. Hunc vero patrum multis pontificibus acceptissimum, & Ordinis Carmelitani summum Magistrum creatum narrat *lib. X. p. 740.* deinde variis in *Italiae* partes, *Hispaniam*, & *Lusitaniam* legationibus functum, & ardore Haereticorum, quorum numerus eo tempore mirum in modum crescebat, incrementa impediendi flagrantem, in Urbe *Roma* maxime ad Aedem *Martini* in Exquilis, vel in montibus vixisse, ubi se amoenitate & solitudine loci delectatum, maximam hujus historiae partem scripsisse ait *lib. II. pag. 58.* & ibi etiam *Jo. Baptistam*, cum A. 1578. obiisset, sepultum esse narrat *lib. XI. pag. 770.* Hunc eundem esse puto, qui *Joannes Baptista Rossus*, S. sedis Apostolicae legatus ad *Ferrariae Urbini*que duces, appellatur, & floruisse circa A. 1564. a *Miraeo* in *Catalogo scriptorum Ordinis Carmelitani* dicitur. Et *Daniel a V. Maria* in vinea Carmeli, seu *Historia Ordinis Carmelitani part. III. Cap. 36. n. 569.* narrat *J. Rubeum*, Generalem Ordinis, visitasse *Hispaniam*, & *confraternitati Scapulari* jura & honorem confirmasse: Idem in serie Generalium Ordinis Carmelitani n. xxxi, ejus vitam breviter exhibet, & prae-

sertim ex *Lucii* Bibliotheca Carmelitana, eruditionem & scripta ejus commendat; An vero noster *Hieronymus* Medicus fuerit, & idem, cujus in *Corn. Celsum* adnotationes *Venet.* 1616. prodierunt, sit, ut *Konigius* in Bibliotheca adfirmat, nondum mihi constat: Noster vero scriptor A. 1588. cum in senectutem vergeret aetas, Historiam suam, septendecim annis ante vulgatam, iterum recensuit, cum jam nulla prioris editionis exemplaria prostant, & eo tempore *Gregorius XIII. Bononiensem* Archiepiscopatum condere moliretur. Quo conatu cum multum Archiepiscopi *Ravennatis* dignitati decessurum metuerent *Ravennates*, Auctor noster, amore Patriae ductus, decem prioribus libris undecimum adjecit. Satisfecit vero hic egregius scriptor & studio patriae & veritatis, magnamque ex hoc opere gloriam retulit: nam & eruditionis copia, & in eruendis ab ultima memoria originibus Urbis industriam singularem & ingenium suum probavit: si enim, quod ipsi cum omnibus fere *Italiae* scriptoribus commune fuit, & praecipue cum *Palladio*, (qui, ut noster *Ravennam* Apostolicam Ecclesiam, & ita non minorem *Romana* statuit, idem de *Aquilejensi*, & eisdem fere argumentis & miraculis confirmat) antiquissimi & obscuri temporis fabulas praetereamus, & in sacrorum Christianorum initiis tradendis, deque columba ex coelo in designatorum Episcoporum caput demissa, nimiam, sed quae historicis ibi necessaria esse videtur, credulitatem ignoscamus, in civilium rerum monumentis egregium certe se praestitit historicum. Quod *Origines Ravennatum* vero ab ipso *Noë*, & a *Theffalis* ipsi aequalibus arcessat; refutavit etiam *Kavina* in *Faventia Rediviva* pag. 24. egregie, & commentitias *Berosi* & aliorum fabulas doctissime falsi convicit. Non dissimulat vero *Rubeus* per quos profecit, & quorum vestigia pressit; ideoque scriptorum etiam ante se celebrium, qui res *Ravennates* literis consignarunt, cum laude meminit. Ut *Andreae Agnelli*, gravissimi scriptoris *lib. I. p. 15. & II. p. 95. & III. pag. 156. & 165. & passim.* Scripserat etiam Res *Ravennates* *Joannes Petrus Ferrettus*, Episcopus *Lavelinatum*, sed quem nihil reliquisse, aut, si reliquit, aliquorum calliditate supprimi dicit *Rubeus* in *Praefatione sua*. Quod si verum sit, non possum exputare, unde ergo *Rubeus* ex ejus scriptis potuerit toties aliquid adducere: nam *lib. II. pag. 59.* dicit eum ad verbum fere *Agnellum* descripsisse, & simul cum *Agnello* errasse. Vid. & *lib. II. p. 105.* deinde *libro III. p. 123.* *Ferrettum* ex *Franchino* tradere aliquid narrat, & passim ejus lapsus & errores emendat. quae inter se conciliare vix licet, nisi verba praefationis, nimis vaga, ita restringamus, ut nihil integri & perfecti sit repertum post ejus mortem, ut auctor videtur indicare *lib. IX. pag. 727.* ubi mortem *Ferretti* refert, & eum insigni elogio ornat; vel ut ex aliis a *Ferretto* scriptis operibus saepe promere nostrum dicamus, quae a rerum *Ravennatum* Historia diversa sunt. ita certe *lib. III. p. 139.* ex *Ferretti* commentariolo de aedificatione templi *D. Vitalis*, ineptissimam de *Justiniano* fabulam refert, cui ipse tamen non habuit fidem. Historiam hanc totam recensere & percurrere nec vacat, nec Praefationis modus patitur, sed magna cum voluptate me eam perlegisse, & multum ex ejus lectione profecisse profiteor; ideoque ex magna copia pauca adnotabo. Egregie in initio situm *Ravennae* & fluminum vicinorum describit *pag. 8.* & deinde *lib. VI. pag. 455.* occasione loci obscuri Poëtae *Dantis*, diversos *Padi* alveos erudite illustrat. Loca veterum scriptorum, lapides & alia monumenta luce clara saepe perfundit. Sic *Ciceronis* locum *pro Balb. c. 22.* erudite emendat & illustrat, & ex eo foedus *Ravennatibus* cum *P. R.* fuisse contendit, an vere, nunc non disquiro. In lapide vero quem *pag. 14.* producit, & qui apud *Gruter. pag. mcvii. 3.* legitur, male *III. PROVIDENTIA* exhibet, (ut etiam perperam *Sirmondus*) & quia praef-

cessit PANN. explicat *Pannon. Infer.* cum sit nomen Trieris (quae III. nota insigniri solebat) *Providentia* dictae, ut egregie Fabrett. *Syntagm. de Colum. Traj.* p. 113. & seq. & Reines. ad *Clas. VIII. Inf.* 48. docuerunt. Simili quoque lapsu puto pag. 18. sibi finxisse *Principem Classis Ravennatis*, ex male intellecto lapide, quem & Gruter. p. MXXXI. 8. refert ex *Rubeo* nostro; ubi verba, ET PRINCIPE spectare Trierem, *Principem* dictam arbitrator. Ibidem etiam Aerarium militare *Ravennae* fuisse ex lapide ibi posito colligit, cum id *Romae* fuerit, ab *Augusto*, ut notum ex *Sueton.* 49. institutum; sed cujus Praefectus *Ravennae* sepultus hunc titulum est sortitus: licet non absumile vero sit, vectigalia ad Aerarii hujus tutelam instituta variis in imperii partibus exacta, per certos, qui id colligerent, homines, & qui pecuniam Praefecto Aerarii militaris mitterent. Pag. 37. per Imperatorum seriem deducens Patriae historiam, *Maximino* occiso tres Imperium simul arripuisse ait, *Pupienum*, *Albinum* ejus fratrem & *Gordianum*, virum ex omni (an ex summa) nobilitate, *Gordiani* filium, qui erat Proconsul *Africae*. quae unde petierit nescio. Nos *Balbinum Pupieni* collegam a Senatu creatum novimus, sed ejus fratrem fuisse quis dicat ignoramus. Nec *Gordianus*, puer, non vir, fuit filius *Gordiani* proconsulis *Africae*, id est *Gordiani I.* sed ex *Gordiani* filia creatus creditur. In *Constantini* Imperio enarrando, etsi in multis communes opiniones de signo crucis, & aliis sequatur, nondum tamen *Constantinum*, cum *Romam* venisset, Christianismum professum, nec baptizatum fuisse censet, sed bene in Christianos animatum, & ejus ad Christiana sacra per Baptisma aditum, & quae reliqua secuta sunt, ad Annum cccxxvii. refert, eumque magnis opibus ditasse Ecclesiam, & *Romam* inter cetera Pontifici M. reliquisse, unico hoc argumento adfirmat, quod postea numquam iterum *Romam* venerit. Deinde Concilio *Nicaeno Vincentium & Victorem* Legatos Papae, contra omnem rei gestae veritatem, praesedisse narrat, quae hic refutandi non est locus, cum toties id a viris eruditissimis sit actum. Ubi de *Honorio* Imperatore agit lib. II. pag. 60. egregiam legibus ab hoc Imperatore latis operam impendit, easque ordine temporis disponit & explicat, & luce clarissima perfundit omnia, quae *Ravennae* egit *Honorius*, & quibus per *Alaricum* difficultatibus fuit implicitus. licet mallem eum accuratius Auctores, eorumque loca, unde sua hausit, adduxisse, ut in omnibus fides plena lectori fieret. Sed haec singula percensere immensi laboris esset, itaque ubi adhuc hinc & illinc quaedam excerpserimus, ad alios transitum faciemus. lib. III. 135. ubi de *Theodorico Gothorum* rege agit, & *Boëthii* & *Symmachi* caede, instituit comparisonem inter Regem illum, & qui Auctoris tempore in *Britannia* regnabat, *Henricum Octavum*, & *Mori* & *Fisberi* supplicia, *Boëthii* & *Symmachi* confert. addit quoque Regem, repudiata *Catharina* in matrimonium recepisse *Annam Bouleniam*, obscuro loco natam, nisi quod non absque multis indiciis ipsiusmet *Henrici* filia haberetur. Quam fabulam deinde *Sanderus*, scriptor mendacissimus, vulgavit & auxit, sed quam ita solide refutavit celeberrimus *Burnetus* lib. II. *Histor. Reform. Anglic.* ut nullus calumniae locus supersit; cum enim *Anna Boulenia* nata sit A. 1507. quo *Henricus* quartum decimum agebat annum, credendum ergo erit, tertio decimo aetatis anno *Annae Bouleniae* matrem corrupisse, & tam maturae libidinis fuisse hunc regem, ut ante pubertatem jam non modo lasciviae, sed soboli creandae suffecerit. Denique omnem fabulae hujus falsitatem ex actis publicis Episcopus *Sarisburyensis* tam liquide exposuit, ut rationem omnem & communem sensum ejurasse oporteat, qui posthac ei fidem habere velit. Apparet vero ex hoc loco, non primum hoc *Sanderi* commentum fuisse, sed longe ante eum in *Italia* odio Regis fuisse rumoribus vulgi dilatum, licet

Sanderus ornaverit, ut credibiliorem faceret fabulam. Neque etiam obscuro loco natam fuisse *Bouleniam*, sed & splendore paternae & maternae nobilitatis illustrem probat Vir egregius. Videant etiam Juris prudentes, an fidem mereatur, quod *pag. 155.* referat, quosdam credidisse in *Ravennati* Gymnasio conditum *Infortiatum*, vel, ut alii, repertum, cum diu latuisset. *Lib. IV. p. 169.* singularem de nummi aurei, vulgo *Ducati*, appellatione opinionem habet. cum nempe *Romae* primum cūsum a *Graeculo*, quem *Longinus* Exarchus, qui singulis Urbibus Magistratus, *Duces* dictos, imposuit, *Romae* praefecerat; cum alii vocis hujus originem referant ad monetam ducatus *Apuliae*, a *Rogelio* Rege *Siciliae* proditam A. 1240., vel ad nummum a Duce Venetiarum *Joanne Dandulo*, circa A. 1280. cūso, qui & *Zecchinus* ab officina monetaria, *Zecca* Italis dicta, appellatur. vide *Cang. Glossar. in Ducatus*; & *Menag. Orig. Ital. in Bisante.* certe *Justinian. Hist. Venet. lib. III. p. 46.* *Dandulo* principe primum nummum cudi aureum coeptum narrat, ut & alii Venetarum rerum scriptores. *Lib. IV. p. 181.* profert epistolam *Gregorii* Pontificis M. ad *Marinianum* Archiepiscopum *Ravennatem*, in qua Imperatorem *Mauritium* & ejus filios *Dominos* suos appellat, quod credit auctor nihil de ejus summa ac plane divina auctoritate, qua imperio & omnibus regnis praestat Pontificatus M. detrahere, cum id humanitatis & modestiae, qua se quoque *Servum Servorum* vocat, causa scripserit: & *pag. seq.* Impium *Mauritii* animum notat, quod Episcopo Constantinopolitano Oecumenici titulum adfereret: *Pag. vero 192.* inanem tunc temporis electionem Papae fuisse adfirmat, nisi electus a Caesaribus aut Exarchis confirmaretur, quod jus *Constantinum IV.* remisisse, ait *pag. 200.* quae omnia hic discutiendi locus non est. nam jam modum Praefationis, in qua & alii sibi locum poscunt, egressi sumus, & abripuit me longius summa, quam ex lectione hujus Historiae, quae varietate rerum & doctrinae singularis monumentis, inter primi ordinis memorias referri meretur, cepi, voluptas.

Ravennae, satis jam illustratae subjungitur in parte hujus tomi secunda vicinum oppidum *Faventia*, cujus memoriam sibi renovandam duxit *Petrus Maria Kavina*, qui A. 1670. hoc opusculum edidit. Oriundus hic ex antiquissima apud *Faventinos* familia, quam *Tonduzzus* in *Histor. Faventina* passim celebrat, multosque ex ea illustres Viros recenset, quorum notitia ex indice istius libri, a nostro *Kavina* confecto, peti potest, & ubi tribus abhinc seculis in eam Urbem sedes transtulisse, & venisse ex *Valle Lamonis*, (*Valdhamone*) & cognomen a possessione habuisse dicitur. Ipse vero *Kavina* Historiam *Tonduzzi*, ante editionem mortui, curavit, & vita auctoris, Indice Chronologico, Catalogis Episcoporum, & Magistratuum, & aliis ornavit. Ante tamen A. 1670. scripsisse quis conjiceret, quia *pag. 36.* ait, haec se typis mandante exiisse, vel potius ad se pervenisse, *Ursati* marmora erudita, quae jam 1659. prodierunt. nisi tunc demum in manus ejus venisse intelligamus. nam vidi *Orsati* etiam quibusdam exemplaribus praefigi An. 1669. quod solitae Bibliopolarum arti adscribendum, qui saepe, ut libri avide empti videantur, titulos novare solent. scripsisse enim post annum 1666. patet, quia p. 13. citat *Spanhemii* librum *de usu & praest. num.* qui eo anno primum *Romae* prodiit. in fine vero libri addit *Tonduzzum* satisfecisse *Ursato*: *Tonduzzus* vero prodiit *Faventiae* 1675, & *Faventiae* Historiam Italico idiomate edidit. in qua part. I. p. 77. dicit se respondisse *Ursato* Epistola, quae in compendio Historiae *Faventinae* legitur, quam reperire nequii. Hoc vero libello noluisse *Kavinam* defungi, sed integram descriptionem molitum fuisse, ex ejus verbis *pag. 27. & 54.* in fine operis colligi potest, quam an emiseric nescire etiam me fateor. Meminit etiam libri sui *Paschalis pag. 11.* In ipso Operis initio *Faventiam* olim non

non oppidi, sed regionis, quae & *Flaminia* dicebatur, fuisse appellationem contendit: ad quod efficiendum utitur argumento ex lapidibus petito, in quibus certi quidam homines *Faventini* dicuntur, qua forma vocis se non ex urbe *Faventia*, sed regione *Faventina* oriundos esse significant, cum aliter nomen urbis patriae, in casu sexto, *Faventia*, soleat cognomini subjici. Quod an persuadere possit dubito, cum in illis Lapidibus, *Faventinus* non nota patriae, sed cognomen esse videatur, eadem forma, ut *Lucanus*, *Italicus*, *Sabinus*, *Latinus*, *Fundanus*, *Gallicus* &c. dicti homines, non ex illis regionibus oriundi, ut infinitis exemplis patet; sic *Praenestina* apud *Tonduz.* p. 82. Quare & in indicem Gruteri novae editionis, *Faventina* & *Faventinus* inter cognomina, non inter Geographica sunt relata, & simplex illud, sine ullo praenomine, *Faventinus* reperitur in lapide DCCLXXXI. 7. quem *Kavina* p. 48. sine ulla probatione libertum vel servum *Faventia* ortum adfirmat. Sed in primis hoc ex quarto, quem adducit *Kavina*, lapide manifeste apparet, ubi *T. Staberius Faventinus* Libertus dicitur; ubi si esset nationis nomen, libertus ille alio cognomine appellari debuisset. Hunc etiam lapidem ad *Staberium* Horatio II. Sat. III. 84. memoratum, sine ulla veri specie refert; qua in opinione & *Tonduzzus* est *Hist. Favent. part. 1. 82.* addens ridiculam rationem, quia ager quidam prope *Faventiam* in Diplomate Monasterii S. Benedicti in Alpibus, vocatur *Africa*, quam *Horatius* intelligit illis verbis: *Frumenti quantum metit Africa.* quod huc usque interpretes ceperunt, ut in *Od. I. lib. I. quidquid de Libycis verritur areis.* & praeterea quia *Arrius* erat *Faventinus*, ut colligit ex duobus lapidibus ibi repertis, ubi *Arrius* & *Arria* memorantur; fallaci, ut mox videbimus, argumento. Et licet fateamur, plerumque nomen patriae, quod recte docet *Fabrett. cap. IV. Inscr. p. 339.* fere post cognomen poni in ablativo casu, non tamen credimus deesse exempla, ubi derivativo nomine usi sint veteres: ita apud *Gruter. cccclxxx. 6. L. Valerius Priscus Viennensis*, non *Vienna*, ut alibi, dicitur. & in alio lapide, quem ipse *Kavina* pag. 48. adducit, *L. Porcius Stilo Obulconensis.* plura dabit *Ursatus* in *Marmor. Erudit. Epist. 7.* ubi sex modis patriam exprimi observat in lapidibus, sed illa nomina *Faventinus*, *Florentinus*, &c. si post nomen ponantur, esse cognomina, non esse notas patriae; & deinde multis probat, *Faventini* cognomen alia ratione impositum fuisse. licet vero in calce libri *Kavina Ursati* Epistolam ex professo refutet, nihil tamen mihi adferre videtur, unde probet, *Faventinum* dici aliquem, quia in ea regione natus esset. & admodum infirmum est argumentum, *L. Valerium Faventinum* in lapide, esse inde oriundum, quia alii *Valerii* in lapidibus *Ravennatibus* & *Ariminensibus* reperiantur, cum eo nomine lapides per totum imperium sparsi, ex *Grutero* & *Reinesio* & aliis infinitis colligi possint. Et lubricum est, quia tres quatuorque lapides *Valeriorum* ibi reperiantur, inde efficere, illam familiam esse *Faventinam.* nam eadem specie de *Nemauso*, *Augusta Taurinorum*, *Narbone*, *Verona*, *Bononia* & aliis, ubi lapides *Valeriorum* reperti sunt, adfirmare liceret: & eodem jure *Corneliam* gentem *Faventiae* adscribit p. 51. ubi tamen ille *Cornelius* non dicitur *Faventinus.* Deinde mirificam nominis *Flaminiae* & *Faventiae* originem profert, & *Thusciam*, *Flaminiam* & *Faventiam* in idem venire, idemque significare contendit. *Thuscos* enim dictos quasi *Θυσκόες*, id est Sacerdotes, *Vates*, *Flaminiam* a *Flamine* Sacerdote, & *Faventiam* a *favendo*, quia in sacris linguis animisque favere debebant. & ita *Faventiae* augures fuisse probat ex Lapide, qui apud *Gruter. xxvi. 4.* ubi *Ulpus Egnatius, Faventinus Augur* dicitur. sed quam infirmo hae hariolationes talo nitantur, vix opus est ostendere: certe ille *Ulpus* ibi dicitur *Augur publicus Populi Romani Quiritium*, PVB. P. R. Q. ut recte notat ipse, & ex alio

insigni lapide explicat Fabrett. *cap. X. p. 689. Pag.* deinde 10. contra *Claramontium* probat *Senam* esse *Senogalliam*, non *Caesenam*, de quo postea videbimus, ut & quae de *Rubicone* disputat, quem esse *Lusum* existimat; deinde docte quidem & speciose fines regionis, ut ipse fingit, *Faventinae* statuit; sed nimio amore, ut videtur, patriae, oppido non magno majores adscribit vires & terminos, quam ex antiquitate probare possit. *Pag. 29.* producit Inscriptionem, in qua mentio fit *Jovis Obsequentis*, cui similem habent *Ursati* marmora Erudita, quorum pars secunda nuper A. 1719. prodiit, *pag. 105.* ubi explicat illud epitheton, pro indulgente, clemente, ut passim *Fortuna Obsequens* celebratur, & quae eo nomine templum, & vicum habebat: nec tamen facile credit *Kavinae*, licet lapis sit repertus in *Tiberiaco*, ideo templum *Jovis Obsequentis* ibi fuisse, sed majori jure in *Foro Julii* statui, ubi alter lapis repertus fuit. sed deficit illa pars ejus Epistolae, in qua hoc amplius tractaturum fuisse postea conjici potest. Vide & *Cl. Fontanin. Antiq. Hort. II. I.* Ceterum de toto Opere pronuntiare licet, docte satis & ingeniose materiem suam tractare & versare *Kavinam*, sed saepius specie veri, quam veritate, abripi in conjecturas haud probabiles. Cujus notae esse puto, quae *p. 32.* de insignibus urbis tradit: nam cum in sigillo Leo ensen tens conspiciatur, a *Pompejo M.* id deducit, quia *Plutarcho* teste, is in annulo Leonem ensiferum gerebat. sed cum plurimae Civitates *Italiae* Leones pro insignibus gerant, ut ipse fatetur, omnes eodem jure inde repetere possent. certe *Angelita Urbis Recinetensis* Leonem *pag. 56.* ab eodem *Pompejo* deducit. sed sinamus eos gloriola illa frui. Ex *Gryphii* vero *Cap. VIII. de Scriptorib. Aevi XVIII.* didici, huic *Kavinae* libro respondisse *Bartholomaeum Ricceputum*, edito libro, cui titulus *Veritatis redivivae*, sive *Apologiae Civitatis Forolivienfis*, cui lumen obstruere conatus est *Kavina. Foro Livii 1673.* quem si potiri licuisset librum, *Kavinae* subjecisset Thesauri hujus editor, ut de lite, inter eos magnis animis agitata, cognoscere, & decernere lectori liceret.

Non minori ardore proximo seculo inter Eruditos in *Italia* de Oppido, quod *Sena* antiquis dictum fuit, & de *Rubicone* certatum fuit, traxitque ipsas civitates studium patrii splendoris in partes & literariam concertationem, contententibus *Caesenatibus*, & eorum Patrono, *Scipione Claramontio*, *Senam* esse, quae hodie *Caesena* dicitur, *Rubiconem* vero, qui *Pissatellus* vocatur. *Ariminensibus* vero esse *Senam Gallicam* vel *Senogalliam*: & *fl. Rubiconem* esse *Lusum*. & licet omnes fere eruditos sibi contrarios habuerit *Claramontius*, magno tamen apparatu ingenii & eruditionis malam causam egit. Clarum sibi nomen Auctor & Mathematicarum disciplinarum peritia, quae & in hoc Opere elucet, & Historiae veteris cognitione peperit. Ipse in Dedicatione familiae suae origines ex transalpinis regionibus arcessit, unde pulsam in *Italiam* & *Insubriam*, ibique variis incommodis jactatam, sub *Malatestae Novelli* annis *Caesenam* appulisse, ibique benigne susceptam, & in senatorium ordinem allectam, locumque eum dignitatis adhuc posteritatem retinere, se quoque per sexaginta annos in civilibus muniis officiisque operam & fidem suam patriae probasse, scribit; ita ut speret sibi *Transalpinam* nominis claritatem, si non assequi, saltem aemulari licere. Quibus verbis illum *Gallos* nobiles, qui *Claramontii* nomen gerunt, intelligere puto. & praecipue Comites de *Clermont Tonnerre*, qui sibi deberi munus Connestabilis & Magistri Magni *Delphinorum Galliae* contendunt. de quo vid. *Ephemerides Eruditorum Parisiensium tom. xxv. pag. 136.* Historiae *Caesena*e praemittit apparatus, in duas partes distinctum; in prima id agit, ut *Senam* veterem ostendat esse *Caesenam* hodiernam, veterem enim excisam, & deinde instauratam dictam *Caesam Senam*,

nam, & contracto vocabulo *Caesenam*. Cum vero huic controversiae occasionem dederint *Strabonis* & *Suetonii* loca, primum illius verba ex *libro V. pag. 217.* hic proponenda duxi. enumerat ibi Urbes intra & ad *Padum*, per quas iter est versus *Romam*. Φαυέντια δὲ καὶ Καίσηνα πρὸς τῷ Ἰσάπρι ποταμῷ καὶ τῷ Ρυβί-
κωνι ἢ δὴ συνάπτεσι τῷ Ἀριμίνω : ubi pro, καὶ Καίσηνα in aliis est, καὶ Σίνα, pro Σήνα quia I. & H. saepe promiscue sumi notum est, & pronuntiatio etiam, ut quidam volunt, sit eadem. quod arripuit *Claramontius*, & inde eam diversam esse a *Senogallia*, quam alio loco *Strabo* nominat, conficere conatur: hinc ex *Polybio* ratione Geometrica idem probare pergit; repetit deinde *lib. IV. pag. 89.* defensionem opinionis suae de loco *Strabonis*. quae omnia a *Kavina* refutata videre potes in ipso initio & toto fere *libro Faventiae rediviuae*, qui ibi *Senogalliam* intelligi debere contendit. Parte apparatus secunda ex *Strabonis* & *Suetonii* loco *cap. 31.* ubi *Caesaris* ex *Ravenna* iter versus *Ariminum* describit, *Rubiconem* esse, qui hodie *Pissatellus* dicitur, *Plinii* & aliorum locis firmare nititur. Haec in apparatu. Historiarum libro primo ab ipsa origine Urbis suae fata repetit, & magno verborum ambitu *Gallorum* in *Italiam* irruptionem & bella describit, multa etiam ex ingenio fingens & addens, ita ut non tam *Caesena*e Historiam voluisse, quam totius *Galliae Cisalpinae* prodere videri possit. Cum vero ejus adversarii omnia, quae reprehendi possint, satis refutaverint, nos eo labore abstinemus. Quamdiu vero in tempore, quod Historicorum veterum testimoniis innititur, versatur, aliqua specie tueri opiniones suas posset; verum ubi ad Christianismi initia & primos Urbis Episcopos delabitur, non certiora nobis *Palladio*, *Rubeo*, & aliis tradit. Cujus notae est *Timothei* in *Italiam* adventus, & Episcopatus ab eo institutus *p. 72.* & deinde columna illa coelitus demissa, & in caput *Severi* descendens *lib. IV. p. 86.* Nec satis capio illa, quae *pag. 74.* narrat, sacrificia *Minervae Inorae*, in *Garampae* colle, & in saltu *Spatiani Jovi Ossirio*, quae vellem nobis indicasset, unde depromserit. *Pag. 77. lib. IV.* columnam refert nuper defossam, & Senatusconsulto ab interitu vindicatam, cui tamen duas similes, & iisdem fere verbis inscriptas, retulit ante illum *Gruter. pag. CLIX. 6. & CCLXXXIII. 3.* & qualem *Urfat. Mon. Patav. lib. I. Sect. IX. p. 323.* operarum incuria in substructionis fundamenta concessisse narrat. pueriliter vero labitur in ultimis columnae verbis exponendis *M. P. xv.* exponens, vel separatis notis *x. v. Monumentum posuere Decemviri*, vel conjunctis *xv. Quindecimviri*; cum ex ipsa columna & similibus, quae plures in *Grutero* & aliis occurrunt, palam sit, fuisse *Milliarum* columnam, cui passuum modus inscribatur, & notas illas significare, millia passuum *xv.* Haec ignorare Geometram tam excellentem turpe est. Multa vero ejus industria est in rebus *Italiae* narrandis tempore *Exarchorum*, deinde *Carolingorum*, & tandem *Germanorum Imperatorum*: saepius *Sigonii*, *Rubei* & aliorum auctoritatem sequens, non raro etiam ab iis dissentiens & errores eorum castigans. Egregie etiam *lib. VI.* origines omnium calamitatum, ex dissensionibus & factionibus civitatum se pro liberis gerentium ortarum, & inde *lib. VII. Guelphorum & Gibellinorum* furores describit, & ex annalibus domesticis multam perturbatis in *Italia* rebus lucem adfert; aliunde etiam emendicatis monumentis, cum *Archivium Caesenatum* flammae consumserint, ut narrat *lib. VII. pag. 149.* Historiam vero Patriae suae ad Pontificis *Urbani VIII.* tempora perduxit.

Edita hac *Claramontius* historia bilem movit *Ariminensibus*, qui sibi *Rubiconem* eripi non pati poterant, quorum in vindictam consurrexit *Jacobus Villanius*, qui ludimagister & Hypodidasculus a *Vincentio* vocatur. Stilus hujus scriptoris negligentior & longe ab elegantia abest: in locis etiam veterum citandis, non accuratus satis deprehenditur. Cum vero leviter sa-

tis primam apparatus partem tetigisset, & *Senam* non esse *Caesenam*, sed *Senogalliam* ostendisset, omnes vires in *Rubiconem* intendit. pag. vero *decima*, corruptum *Servii* ad *Virg. Aen. X. v. 198.* locum producit, ubi *Ocnus* dicitur, in agro Gallico *Celsenam*, quae nunc *Bona* dicitur, condidisse, ubi sine dubio legendum, *Felsinam*, quae nunc *Bononia* dicitur, ut *Pignor.* in *Antenor. p. 51.* ostendit. *Pissatellum* vero non esse antiquum *Rubiconem* probat, quod ille non sit dignus nomine fluvii, cum nec perennis sit, nec cadat in mare Adriaticum, sed in *Flumixellum*, & confusis cum eo undis intret mare, & quod *Rubicon* fuerit vicinus *Arimino*, ut nunc est *Lusus*. deinde falsi convincit tabulam marmoream, a *Blondo* confictam, de *Rubicone*, ut multi jam ante eum fecerant. deinde singula *Claramontii* verba ad examen vocat & refutat, quae in ipso opere videri possunt.

Villanio respondit *Vincentius Civis Caesenas*, sive verum id nomen, sive fictum fuerit, qui primum testimoniis veterum confirmare nititur, *Rubiconem* esse *Pissatellum*, eadem *Strabonis*, *Plinii*, *Suetonii* & recentiorum etiam antea toties adductorum loca referens: deinde ipsos *Ariminenses*, ante annos octuaginta, idem censuisse ostendit, tandem loca scriptorum, quae pro se *Ariminenses* adducunt, examinat. In sectione secunda, illa, quae *Claramontius* refutans *Clementinum* & *Portam* adduxit, repetit, & confirmat; in sectione vero demum tertia omnia *Villanii* argumenta refutat, quae omnia repetere taedii res plena foret.

Vincentio respondit iterum *Villanius*, qui postquam *Romae* cum *Holstenio* de hac controversia egisset, & ille quinque argumenta produxisset, quae *Caesenatibus* favere viderentur, ad singula hac dissertatione respondere conatur.

Immiscuit se huic etiam controversiae *Gabriel Naudaeus*, notissimum inter eruditos nomen, & qui *Claramontio* multa ad historiam *Caesenatium* conscribendam subministraverat. Hic in controversia de *Rubicone*, adsentiri *Claramontio* & *Caesenatibus* videtur, esse illum nimirum *Pissatellum*, non *Lusum*. in altera vero de *Sena* Urbe accedit *Ariminensibus*, & illis, qui eam non *Caesenam*, sed *Senogalliam* esse contendunt. quae singula doctissimis & elegantibus, ut erat dijudicandi vi acerrima, argumentis exsequitur, quae omnia repetere nihil attinet. Pag. 15. ubi *Statius* pro *Flacco* ex lib. IV. *Argonaut.* adducitur, lapsum hunc operis potius, quam viro, cujus praecipua laus erat, omne genus scriptorum pernovisse,tribuendum puto. Notabile vero est, (& quod ipse saepe in doctissimorum *Italorum* scriptis deprehendi, nempe gravissime saepe errare, qui in oppidis *Italiae* viventes penuria librorum laborant, & emendatis per viros doctos codicibus carentes, antiquiores solum scriptorum veterum editiones adhibere solent) quod *Naudaeus* p. 23. & 24. ostendit, *Caesenates*, vel *Claramontium* misere deceptos fuisse, dum pro *Eutropii* & *Orosii* verbis veris, supposititia & falsa producant.

Post *Naudaeum* hanc quoque controversiam tractavit *Fortunius Licetus*, magni nominis Philosophus & Medicus, scriptisque plurimis clarus; qui & in aliis cum *Scipione Claramontio* dissenserat, & ideo forte facile ad refellendum aemulum processisse videtur. Dum ergo A. 1644. Librum de *Annulis antiquorum* ederet, & inter alia Cap. XLIII. ageret de *Annulis ad Hospitalitatem*, & singularem morem, qui & a *Caesena*, & *Fori Truentinorum* incolis, celebratur, narraret, eorumque tam prolixum hospites recipiendi studium diceret; ut in foro esset columna, in qua tot annuli ferrei essent, quot familias nobiles Urbs haberet, & ad cuius familiae annulum hospes equum adligasset, in illam domum deverteret: ea occasione hunc morem a *Caesenatibus* prius frequentatum, ex antiquitate urbis, qua *Forum Truentinorum* superat,

perat, contendit, & hinc ad urbis originem investigandam delapsus, opinionem *Scipionis*, qua ille a *Senonibus Gallis* illam conditam fuisse contendit, ad examen vocat, simulque eam nunquam *Senam* dictam, quod *Senogalliae* nomen convenit, sed ante *Romam* conditam jam existitisse, a *Thuscis* ampliatam, & a *Bojis* deinde possessam fuisse adfirmat, & *Strabonis*, *Polybii*, *Livii*, *Silii* & aliorum loca, quibus usus erat *Claramontius*, exponit; *Caesenamque* fuisse prope *Rubiconem*, *Senam* vel *Senogalliam* prope *Aesin*, illam fuisse mediterraneam, hanc maritimam, & pugnam *Asdrubalis* ad ripam *Metauri*, quae occidentem spectat, accidisse, argumentis egregiis confirmat; & ita sententiam, quam novam commentus erat *Claramontius*, evertisse se credit. Cum vero haec scriberet, *Claramontio* adhuc vivente, ille nihil respondit; nam post mortem uxoris ordini Sacerdotum adscriptus, hanc indignam personae, quam sustinebat, credens, provinciam filio *Simeoni* mandavit, qui *Liceti* argumenta, cum non solide satis refellere posset, argutando & cavillando eludere maluit, & Scholastico dicendi & argumentandi ordine obscurasse magis controversiam videri potest, quam Patrem recte censuisse declarasse, & probasse. Sed quia hujus, nec jucundae, nec gravis satis contentionis taedium forsan obreperet lectoribus, & jam ex praefatione a Typographo ipsi libello praemissa, de ejus argumento constare possit, nos libentes ad gratiorem materiem transibimus; hoc tantum addito, Editorem non potuisse hunc *Simeonis* laborem, si nihil Thesauro suo deesse vellet, praetermittere, & hujus generis libellos, qui fere ex notitia hominum, & officinis librariis evanuerunt, ipsi magno constituisse, cum insignis raritas eorum pretium ad insaniam usque extendere soleat.

Vicina *Caesena* SASSINA sive SARSINA, natalibus *Plauti* nobilitata, sibi quoque locum poscebat: Hanc illustrare adgressus *Philippus Antoninus*, vir doctissimus, qui erudita hac Commentatione literati orbis applausum meruit, eo maxime, quod experta ejus sit fidelitas in patriae suae inscriptionibus; quo testimonio eum ornat *Fabrettus Cap. X. Inscr. p. 672.* qui inscriptionem aliam, quae postea reperta fuit, & a *Reinesio* tam in *Epistol. pag. 331.* quam *Inscr. Cl. VII. 20.* tamquam veteris aevi relata est, & a docto Interprete hujus libri, secuto *Reinesii* auctoritatem, praefationi est inserta, falsi convicit, & in quibusdam etiam dissimilem verbis a *Sponio* in *Miscel. Erudit. Ant. p. 164.* esse proditam notat. Ipse auctor Parochus, sive Sacerdos fuit in Castro sive castello *Sapigno*, ibique bonam partem hujus scripti in ordinem redegit, ut narrat *Cap. II. in fine* & se vicarium quoque Generalem Episcopi fuisse *Sassinatis*, *Angeli Peruzzi*, dicit pag. 43. Agrum possedisse *da Pian di Bezzo* scribit pag. 27. & pag. 37. & alibi. summam vero diligentiam adhibuit, ut monumenta vetera in urbe & agro *Sassinate* conquirerentur, & servata reponerentur dignis locis, unde ea auferri & dissipari nequirent. Ut urbem fuisse probet *Sassinam*, & incolis frequentem, & operibus publicis instructam, credit *Caesium Sabinum*, ad quem *Martial. Epigr. VII. 96.* & alia sunt scripta, fuisse *Sassinatem*; quod licet conjecturis tantum nitatur, non extra tamen veri speciem videtur: nec aliter sensisse videtur *Jo. Bapt. Fontejus de prisca Caesiorum gente Cap. xx.* ubi hoc *Martialis* Epigramma, & *Caesium Sabinum* illustrat, & maxime confirmat *Jacobon. in Appendice Cap. 2.* ubi lapidem *Sassinatem JOVI O. M. sacrum a Caesio Sabino positum* explicat: quem noster habet p. 18. sed *Fontejus* hunc *Caesium Sabinum* diversum facit a *Sexto Tettio Montano Caesio Sabino*, cui lapis pag. 16. est positus. nam in *libr. II. de Caesiorum gente Cap. 2.* de hoc altero agit, & fuisse adoptivum *Montani Sassinatis* filium credit, cujus pater naturalis erat *Caesius Sabinus*: distinguit quoque noster *Cap. VI. p. 51.* sed eundem illum, qui a *Mar-*

ziale laudatur, esse putat Reines. *Epist. XXXI. ad Rupert. pag. 170.* quam rem nos in medio relinquimus, sed *Caesiae* gentis nomine appellatos *Sassinae* plurimos fuisse non dubitamus. in reliquis pauca se offerunt, quae non magnam laudem diligentiae mereantur, & desiderium nobis triste excitent dissertationum, quibus lapides illustraturum Auctor promiserat. *Pag. 46.* notandum reor, quod privandos laude inventionis artis nobilissimae Typographicae, sive *Germanos*, sive *Belgas*, quos sub *Germaniae* nomine *Itali* solent comprehendere, levissimo censeat argumento. quia inventa fuerit lamina, cuius in una parte inscriptio est, plane eo modo, ut nunc in oculis Typothetarum impressoriis literae stanneae aliussve materiae eminere solent, unde & suspicatur artem hanc diu apud novi orbis incolas usitatam, & ante *Turcorum* in *Europa* dominationem, nondum in orientis partes praeclusa via, *Germanos* ibi artem visam & inventam deinde in *Europa* publicasse. quae refutare hic nihil attinet, cum diu ostenderint Viri Docti longe diversam esse *Sinensium* rationem, neque ullum eo tempore, quo ars haec celebrari coepta est, fuisse *Germanis* aut *Belgis* cum illis gentibus commercium, quod solis *Venetis* & *Italis* eo tempore cum Oriente intercedebat, ut ex *Pauli Veneti* itinerario, & *Odorici* peregrinatione, de qua praefatione tom. vi. pag. 11. egimus, patet. Qui ut supra alias gentes acumine mentis & industria sibi excellere videntur, facile ibi artem illam deprehendere debuissent, si qua erat. non accurate satis *pag. 51.* templa enumerans, unum *Reginae Nymphae* sacrum dicit, quasi *Reginae* esset nomen istius Nymphae proprium, cum *Martial. lib. IX. Epig. 59.* locutione apud Poetas obvia, Nympham lacus *Reginam*, id est deam praesidem & tutelarem, vocet, ut apud *Ovid. IX. Met. 17. Regem me cernis Aquarum:* ubi vid. *Heins.* sic *Regnatores* vocant etiam montes & fluvios, ut ad *Val. Flac. II. 621.* docuimus, denique, quia id obvium est, unico *Martialis* loco defungemur. ita enim *lib. VII. 49.*

Fons Dominae, regina loci.

Pag. etiam 52. Sassinam olim reges habuisse inde conficit, quod se puero, inventa fuerit in agro *Sassinate* corona aurea cum carbunculis aliquot tanta luce coruscantibus, ut etiam de nocte radios spargerent. Atqui constat nullos olim reges coronas gestasse, ut insignia regni, sed diademata, vel alia ornamenta. Coronis vero post *Justiniani* demum tempora capita Imperatorum redimita reperiuntur. sed jam antea similem errorem refutavimus. denique *pag. 52.* diploma *Conradi Suevi* proferens, *Mundburga* privilegia vocari ait, in quo non quidem fallitur; sed debuisset addere proprie ita vocari illa diplomata, quibus rex in tutelam suam aliquem vel locum vel hominem recipit, & varie inflecti, *Mundburgum*, *Mundeburgium*, *Mundburdum*, & *Mundburdium* &c. ut docuit Cangius in *Glossario*; in antiquis vero legibus & medii aevi scriptoribus frequens est vox. Vid. *Eccard. ad Leg. Salic. T. IX. pag. 34.* derivatur vero vox a *Mund*, sive *Mond*, id est *Ore*, quo sermo Regis, in tutelam susipientis profertur. *burgen* vero & *bergen* in locum tutum se recipere, vel etiam tueri, servare aliquem, notare manifestum est, unde *Bergen*, *Burgen* & similia, loca tuta dicta sunt.

Sequitur liber utilissimus, quem *Josephus Malatesta Garuffius* nobis de sepulchris veterum in via Flaminia & Arimini repertis elucubravit, & *Lucernae Lapidariae* titulo inscriptum Anno 1692. edidit. quem diligenter recensuerunt Doctissimi Actorum Lipsiensium editores, & Auctoris alia scripta, edita partim, partim promissa, cum laude memorarunt. nec dissimulant tamen industrii viri, Auctorem saepe vulgata jam, & in tanta luce literarum notissima, operose nimis illustrare, difficiliora vero, & Chronologica in primis, praetermittere: mendas etiam plurimas, Typographi magis quam auctoris cul-

culpa, in inscriptiones irrepsisse, notant; multis denique lapidibus manum medicam & lucem doctissime adferunt. quare eorum vestigia prementes, & nos quaedam hic, spicilegii instar, veteris aevi monumentis illustrandis adducemus. Pag. 3. pro T. HEONI sine dubio THEONI legendum est, quod nomen obvium, alterum vero inusitatum, & ita exhibet Kavina in *Favent. Rediv.* p. 51. qui corrupte tamen APOLLINARIS dedit. Pag. 6. T. MESTRIO. C. F. AN. SEVERO. exponit, *Tito Mestrio C. Filio Anniensi Severo*, quasi *Anniensis* à patria esset dictus; ut & legit pag. 11. 12. 23. & 24. cum sit nomen Tribus Aniensis, & ideo *Aniensi*, sc. tribu erat reddendum, ut ejus tribus plurima in lapidibus est mentio. Vid. Indic. Gruterianum. Nam de tribu non cepisse *Garuffium* ex aliis lapidum expositionibus patet. Ut pag. 8. ubi PAL. reddit *Palatino*, non, ut debuisset, *Palatina*, sc. Tribu. & p. 10. AN. reddit *Annio*. patriae enim nomen, ut supra vidimus, post cognomen poni solet. nec facile, quale oppidum fuerit *Annium*, nobis quis dixerit. licet ejus nominis fuisse aliquod inde suspicari quis posset, quod plurimas tribus Romanas ex oppidis nomina sua habuisse constet. certe turbat lapis apud Gruter. pag. CCCCLXIX. 10. ubi C. SILENIUS C. F. SEVERIANUS ANNIENSIS, & p. DCCCXLIX. 10. ubi ANIENSES leguntur, ex quibus me non expedio. *Anni* quidem mentio fit apud Strabon. lib. VIII. p. 344. in *Peloponneso*, sed ibi corruptum esse nomen censent eruditi interpretes, & *Samicum* vel *Anigrum* reponendum judicant, sed hoc nihil cum tribu Romana habere commune potest. quare hoc aliis me doctioribus indagandum relinquo. In ejusdem tribus nomine errare puto pag. 7. ubi absumpta litera prima A. restat modo, NI. pro ANI. *Garuffius* vero inde nomen *Nisridii* excudit. Sequens quoque lapis non caret insignibus mendis, inter quas praecipua, quod legat PRAET OR. PL. QVES. quod noster *Garuffius* exponit *Praetoris Ornato Plebis*. quod quid sit ignoro, saltem *Ornati* dixisset. neque etiam *Praetoris tricies*, *pluries Quaestoris* exponerem, cum Praetura & Quaestura in provinciis non essent Magistratus, qui iterari solerent; ex Quaestura enim ad ampliores honores, ex Praetura ad Consulatum adscendere solebant, & si forte unum vel alterum exemplum geminatorum horum Magistratuum dari posset, nullum certe, ubi quis *pluries*, vel quod monstro simile esset, *tricies* Praeturam iterasset, produci posset: certe nemo umquam in eadem provincia ita geminasse censeretur, ut noster *Cornelius* fuisset tricies Praetor *Achajae*, & pluries Quaestor *Siciliae*, cum si ultra annum manerent, prorogari provincialis Magistratus soleret. Quare illud OR. Garuffii, in TR. Gruteri recte mutatum, ex more interpretandum est, *Tribuni Plebis*. & hoc praeter infinitos apud Gruterum lapides, alter in hoc Opere p. 28. docere potest, uti C. MARIVS. COS. VII. PR. TR. PL. Q. legitur. Pag. 8. Lapidem *Betutii* rectius exposuerunt Lipsienses, & errores Garuffii emendarunt. ipsi tamen non satis recte, mea sententia, P. P. LEG. IN. ITAL. reddiderunt, *Primipilo legionis III. Italicae*, cum illae literae geminatae P. P. *Praefectum* vel *Praepositum* notare soleant, ut ex indice Gruteri apparere potest. Video quidem *Gudium* in lapide apud Gruter. LXVI. 7. & *Annib. Car. Antiq. di Sivil.* 1. 22. in alio CCCCLXXXIII. 7. illas notas *Primipilum* quoque interpretari. Sed dicant mihi, an legerint aliquem bis fuisse primipilum, cum bis praefectum vel praepositum Legioni fuisse nihil impediatur. nam p. CXCIII. 3. *Petronius* legitur P. P. BIS LEG. XII. FVL M. ubi Praefectum intelligi debere ex ordine honorum, qui a summo ad inferiores deducitur, constat; nam post praefecturam Tribunatus legionis & cohortium recensentur, & eodem gradu descenditur, ut apud Grut. CCCXCII. 5. aliquis Praefectus Legionis, deinde Primipilus, & tunc Centurio fuisse legitur. quare inepte hunc lapidem explicare *Iren. della Croce* in

Historiae Tergestinae lib. II. cap. 5. arbitror, qui etiam Primipilum reddit, & Christianum fuisse inde colligit, quia in legione Fulminatrice fuerit Primipilus, eaque legio ex Christianis tota fuerit. quod commentum dudum a viris doctis est explosum, neque quisquam, quod sciam, eam legionem jam *Traiani* temporibus Christianos habuisse milites adfirmavit. Corruptissima etiam mihi videtur inscriptio *Faestellii* pag. 11. nec clarissimum virum *Pantomimum* vocari patior. & in notis *OV PAN.* . . . latere puto munus militare; *OV* vero esse pro 7. quae est nota Centurionis. ut sic *Centurio Cohortis Pannonicae*, quae numero *prima* in Gruteri lapidibus occurrit. Deinde *PROC. XX. VIR. REGION.* exponit *Procuratori Viginti Virorum Regionis Campaniae* &c. quae inaudita eruditis: quis enim procurator umquam fuit *XX Virorum*? fuisse quidem a Caesare *XX Viros* agro Campano dividendo constitutos notum est. sed hic legendum puto, *PROC. XX. HER. REGION.* id est *Procuratori Vicesimae hereditatum, regionum Campaniae, Apuliae, Calabriae*, quam, si opus foret, interpretationem multis aliis lapidibus firmare esset facillimum. Deinde *Quadrumvirum* pro *Quatuorviro* non eleganter ponit, ut & pagina sequenti pro *Duumviro*, *Dumviro*, cum in lapide fuerit, *II. VIRO.* Eadem pagina *ID. AVG.* exponit *Idem Augur*, sive *Idibus Augusti*. cum sit *Duumvir Juri dicundo, Augustalis*. & similiter alium lapidem p. 20. corruptum puto, ubi *II VIR. AVGVIRIS* pro *Augustalis* legitur. nisi duae dignitates distinctae proponantur *Duumvir, Augur*, quod vix puto. non melius intellexit pag. 17. *MIL. COH. VIII. PR. BENEE. PREF. PR.* quae reddit, *Militi Cohortis Octavae Praefecto Beneficiario Praefecturae primae*, qui tituli inauditi, nec militi convenit praefectura; sed reddenda, *Militi Coh. VIII. Praetoriae, Beneficiario Praefecti Praetorio*. ut recte in Indice Gruteri redditur. in reliquis etiam explicandis saepe labitur ut, 7. *COH. VI. VIG. STAT. 7.* &c. exponit *Centurioni Cohortis Sextae Vigili Stationario*, cum sit *Centurioni Cohortis Sextae Vigilum, Stat.* illud vero *Stat*, vel ut Gruter. *Stati* an nomen centurionis ut saepe solet, an *Stationis*, an *Satorum* sit, nunc non exquiro. Deinde quod additur *Centurionis Cohortis XVI. Urb. &c.* turbat ille numerus *xvi.* tres enim tantum Urbanae Cohortes fuere, quas saepe post novem Praetorias, *x. xi. & xii.* vocatas, docet Fabret. p. 127. ubi de his & Praetoriis egregie agit, & nos supra pag. 8. illustravimus. ideoque non recte descriptum Lapidem puto. de *Satorum* Centuriis agit idem Fabrettus p. 131. In sequentibus *SPECVLAT. PRINCIP.* reddit *Speculatori Principi*, cum debeat reddi *Principalis*, ut in lapide apud *Angelitam de Recineto* p. 9. *Principalis Beneficiarius*, & alibi. Quod vero putet notam illam 7. quae Centurionem notat, referre figuram vitis, quam ita intortam manu gerebant, nondum persuadet. pag. 26. *EX. D. C.* explicat *Exdecurionem*, cum sit, *ex decreto Civitatis*. & ibidem citat *Mar. Marcellinum*, pro *Amm. Marcellino*, nisi sit operarum lapsus. Pag. 30. Spuriam exponens inscriptionem, ait Dictatori duas secures attribui, quod unde habeat nescio, cum *xxiv.* auctores illi tribuant. P. 31. *Rubiconem* etiam esse, qui hodie *Luso* dicitur censet, idque se pag. 32. in Annalibus Ariminensibus evidentissimis rationibus evicturum promittit; reliqua, quae Christiana Monumenta tractant, mittimus, & ad alia transimus.

JOHANNIS FRANCISCI ANGELITAE *Historia Urbis Recineti* non omitteri potuit, quia magnam auctori suo laudem peperit; sed cum de Auctore & hac historia egregie differuerit *Jo. Laur. Mosheimius*, qui hanc ex Italico Latine vertit, & qui Doctissimis lucubrationibus jam sibi clarum in republ. literaria nomen fecit, nobis brevi defungi licebit. Scripsit vero Anno 1601. ut ipse pag. 47. & in fine libri testatur. multa etiam se debere *Nicolao Mas-*
succio

succio fatetur pag. 53. Censet vero auctor hanc urbem olim *Ricinam*, deinde a *Severo* restitutam, *Helviam Ricinam* dictam, a *Gothis* duce *Rhadagaso* excisam circa Ann. 407. & paullo post A. 410. vel 412. in loco vicino, & colle, ubi olim *Trajana* fuit, instauratam. Adamus de *Civitate Firmana* lib. 1. Cap. 2. dicit, *Recinetum* ex macerie *Aulae Recinae* conditum, quam *Aulam* ignoro, & dubito num scripserit *Helviae*. Quod vero *Angelita Severum* sepultum fuisse in *Septizonio* dicat, recte Cl. *Mosheimius* eum errare ostendit. non enim *Septizonium Severi*, fuit conditorium; sed sepulchrum *Severi* fuit in *Via Appia*, & specie *Septizonii* exstructum, non ipsum *Septizonium*, quod fuit in Urbe, ut multis ostendit *Nardinus* in *Roma vetere* lib. VI. cap. ult. & lib. VII. Cap. 6. Pag. 9. in eundem errorem labitur; in quem supra plurimos incidisse vidimus, quod in lapide, quem etiam *Gruter.* p. DL1. 3. habet, C. LVCILIVS. C. F. VEL. VINDEX, noluerit obtemperare *Onuphrio*, qui illud VEL. de *Velina* tribu recte exposuit, & inde finxerit inauditum omnibus antiquariis titulum, *Velitum Vindicem*. cum *Vindex* sit nomen proprium. in Historia vero Urbis recensenda, voluisset amplior esse auctor, sed cum tabularium Urbis ante annos complures perierit, saepe brevior esse cogitur. Nec tamen mirae prorsus migrationis Domus *Virginis Mariae* memoriam praetermittere potuit, de qua pater ejus *Hier. Angelita*, & *Horat. Tursellinus* justum opus conscripsere. In eo vero laudem meretur supra alios Auctor, quod pressius Urbis suae rebus inhaerens, raro tam exiguae Civitatis fata immisceat totius Imperii, & Ecclesiae Romanae vicissitudinibus, ut *Claramontius*, & alii saepe, studio molem libri augendi, fecerunt. Ut luxum sui temporis ostendat pag. 28. narrat navem *Venetam*, naufragio ad litus prope *Senogalliam* facto, ejectam, mercesque inde per provinciam dispersas, & libram *Zingiberis* & *Caryophyllorum* Aromaticorum decem denariis venditam. Unde videmus, quod & aliunde constat, *Indicarum* mercium eo tempore omne commercium penes *Venetos* fuisse, & quanti tunc aestimatae fuerint. Insigne vero Miraculum est, si verum, quod narrat p. 43. *Franciscum Stellam*, jussu *Joannis Saurezii*, laterem ex domo *Lauretana* abstulisse, ut *Tridentum* ferret, nec potuisse cum hoc lapide arcae pretiosae incluso, & mulo imposito, *Tridentum* pervenire, nisi itinere trium mensium. Cum vero eo perlato *Tridentum*, Cardinalis morbo, ignoto Medicis, corripere, & moneretur, ut referri juberet lapidem, eundem *Stellam* tribus diebus, volantibus equis iter relegisse, & reddito lapide Cardinalem restitutum sanitati: cui & aliud non minus incredibile subjungit, quod ibi legi potest. Mirum vero, accidere poterit, quod *Maria* tam graviter tulerit unum sibi laterem auferri, & nihil deinde *Sixto V.* indignatam fuisse, qui cathedrale templum *Ricineti Lauretum* transferri jussit, quod deplorabile Urbis fatum summo cum animi dolore Auctor pag. 48. narrat. Pag. 54. insignis, nescio cujus, an auctoris, an interpretis, an librariorum culpa, menda insedit: ubi agens de *Bartholomaeo Capoferrei* Cardinalis avo, probat eum fuisse Regi *Neapolitano* ab Epistolis & Oratorem *Romae*, ex *Philosophi* Epistola; cum legi debeat *Philelphi*. ejus enim lib. XIII. Epistola legitur brevissima, inscripta *Bartholomaeo Ricinateni*, Regio Secretario & Oratori.

FRANCISCI ADAMI Fragmenta, quibus res *Firmanorum* illustrare aggressus est, a fratris ejus filio *Ambrosio Adamo* accepta, edidit *Caesar Ottinellus* Romae A. 1590. qui non diligenter elaboratum esse Opus fatetur; sed materiem tantum paratam fuisse ad justum inde opus exstruendum, quod satis legentibus apparebit. In initio *Piceni* Originem & nomen ad *Picum* refert, & numismate fictitio probare nititur. cujus, si verus fuisset, men-

tionem diligentissimus Cluverius *lib. II. cap. 11.* non omisisset. sed facilem fuisse *Adamum*, & fabulis temere fidem habuisse, docere etiam potest inscriptio, quam Chaldaicam de *Nembrotho* & ejus filio *Camefe* exstitisse, narrat *lib. I. cap. 20.* Inter inscriptiones, quas egregia cura conquisivit, pleraeque apud Gruterum quoque reperiuntur. sed, in aerea lamina *cap. 3.* ubi habet FESCENNIVS, Gruterus edidit PESCENNIVS. Aliam *cap. 14. Al-
lianae* positam inscriptionem, exhibuit ante & explicuit Malaspina ad *Cicer. IV. ad Att. 5.* inscriptionem M. GAVII *cap. eodem* refert ad *Gavium Firmum*, cujus mentio est apud Ciceronem *ad Att. IV. 8.* quem locum adducit *cap. 10.* sed cum ibi Consularibus ornamentis, ornatus (quae imago honoris *Ciceronis* temporibus erat inusitata vel nova admodum,) dicatur, non ipse, sed gentilis, aut aliquis ex ejus posteris designari potuit. & fortasse *Gavius* ille *Maximus* Plinio III. *Ep. II.* vel alius. Vid. Gud. ad Gruter. ccccxv. 7. & cclviii. 8. Etiam *Gavii Maximi* Praef. Praet. meminit Capitol. *Ant. Pio. Cap. 8.* quem in lapide invenisse se etiam putat Reines. vi. 46. lapis T. APPALO positus legitur etiam apud Gruter. cclix. 3. sed in quibusdam vocibus differt. Ex *Simeonio* eam se habere Gruterus testatur, qui hunc lapidem, in *Ob-
servat. Antiq. Gallice editis* Lugd. p. 57. interpretatur, T. Appalo Titi Filio, Veliti, eidem errori obnoxius, quo in *Praefat. Tom. VI. Pierium Valer.* & modo *Angelitam* & alios lapsos vidimus, & quem jam castigavit in *Simeonio* Menestrierius in *Dissertat. de Origine Lugduni* pag. 32. Pro Appalo autem Gruterus habet Appaeo, quod nomen occurrit & in seq. lapide apud Gruter. & Jacobon. in *Appendic. ad Font. de Gente Caesia. Cap. 2.* & in aliis lapidibus. Sed & Appalius Proculus, in *Catalogo Militum Bononiensium* occurrit apud Malvas. Mar. Fels. *Secl. V. Cap. 8.* Eadem pagina Adamus inscriptionem refert (quae in tempore Corporis Christi exstare dicitur, forte lapsu operarum, pro templo.) L. HERENNII. qui longe aliter est apud Fabret. *Cap. v. p. 407.* sed mittamus lapides. In temporum ratione etiam non satis diligens. nam *Cap. vi.* initium belli Punici refert ad A. 449. Appio Claudio M. (quae litera quid velit nescio, cum Caudex dictus fuerit) & Q. Fulvio Coss. qui A. 489. fuere consules. nisi sit error operarum. *Cap. ix.* insignem committit errorem, L. Aemilium Paullum, qui Persen devicit, confundens cum patre Aemilio, qui in Cannensi proelio cecidit. *Cap. x.* de bello sociali agens, inter duces sociorum refert P. Ventidium Judacilium, cum Appian. in *bell. Civil. lib. I. p. 175.* duos distinguat, P. Ventidium & C. Judacilium. Hos vero Pompejum Strabonem ait, proelio ad Falernum montem commisso, in fugam egisse, & ad Firmum usque persecutos. sed Appian. pag. 176. Falerinum vocat montem, qui forte prope Faleriam, vel Faleroniam (de qua vid. Cluver. *Ital. Ant. III. Cap. II. p. 739*) Piceni urbem fuit. nam Falernus longe hinc distat, & persequi aliquem a Falerno monte, in Latio sito, usque ad Firmum, monstri simile videretur. *Cap. xi.* irascitur Valerio Maximo & Quinctiliano, qui omnes praeter Romanos deprimunt, quia hic M. Acilium Palicanum describit, humili loco natum &c. cum non Fabio haec descriptio sit tribuenda, sed Sallustio, ex quo, exempli causa, producit hujus hominis descriptionem; ut in notis ibi docuimus. *Cap. xii.* Taruntium vocat, quem Cicer. *II. de Divin. 47.* Tarutium nominat. Sed persequi singula longum esset. In sequentibus, ubi ordine temporum res Firmanorum narrat, fidei & diligentiae melioris esse videtur. Perduxit vero res patriae suae ad A. 1456. In Capite LXXVI. puto lapsum esse in anno 1324. & forte legendum 1384. nam in praecedentibus capitibus acta An. 1383. narraverat, in sequenti Cap. LXXIX. transit ad 1386. Adjectum huic libello est Caesaris Ottinelli, Artium, Philosophiae & J. U. Doctoris, Elogium urbis Firmi, quod confecisse vide-
tur

tur missus a Civibus suis ad Papam, ut patriae dignitatem metropolitanam obtineret. In hoc Elogio res ab antiquissimo tempore repetit, & saepe causae suae nimis inservit. sic p. 73. ut probet *Firmum* fuisse munitum natura, situ, loco & arce, addit, *J. Caesarem* ideo non attigisse *Firmum*, cum *Arimino* discederet, quod expugnatu facilis non esset: cum ex *lib. I. de Bell. Civ. Cap. 15.* & seq. appareat, eum iter suum eo non instituisse, sed cum venisset *Auximum*, & percurrisset agrum *Picenum*, relicta maritima parte, ubi erat *Firmum*, deflexisse ad *Asculum*, & inde *Corfinium* pervenisse. non patiebatur ergo festinatio ejus, ut ab itinere *Firmum* versus declinaret. Denique in hac Urbe Academiam, sive, ut *Itali* loqui solent, Studium generale fuisse conditum ad instar Studii *Bononiensis*, a *Bonifacio VIII.* & Collegium *Jctorum* ibi a longo tempore fuisse, & suo tempore ultra *LXX.* Doctores illi esse adscriptos, & docuisse ibi *Jctum* celeberrimum *Rosellum* narrat. qui est, puto, *Antonius Rosellus*, vel de *Rosellis*, Aretinus, inter discipulos *Accursii* illustrissimus; ut docet *Panzirol. de Claris Leg. Interpr. lib. III.; Cap. 35.* ubi & posteros ejus, insignes Juris Doctrina enumerat: inter quos eminuit alter *Antonius Rosellus*, quem & *M. Mantica* celebrat in *Epitome Virorum Illustr.* §. 33. hic praecipue libro de *Monarchia summi Pontificis*, *Aulae Romanae* odium, sed apud alios laudem multam sibi conciliavit. vide *Conring. de Finib. Imper. lib. II. Cap. 20.* in fine, qui & in aliis Operibus ejus auctoritate saepe uti solet. mirum vero est inter *Firmanos* praeteriri *Joan-nem Bertuchinum*, quem *Panzirollus* inter discipulos *Ant. Roselli II.* claruisse prae aliis dicit.

Antequam vero ultimam huic Praefationi manum imponerem, deprehendisse me gaudeo *Andream Taurellum*, cujus Epistolae ad *Dulcinum* hoc in volumine legi possunt, consuluisse *Fortunium Licetum* de situ sepulchri *Bianoris*, de quo egimus in initio hujus Praefationis, & ipsi respondisse *Licetum* fere in eandem sententiam, quam nos in exponendis *Virgilii* versibus amplexi sumus. vide *Liceti responsa de Tertio-Quaestis per Epistolas.* Cap. XLVI. & XLVII. De nomine etiam *Bianoris*, pluribus indito, nunc deprehendi egisse *Ez. Spanhem. de Usu & Praest. Num. Diff. V. pag. 476. Edit. Secund.* quod hic adjicere visum est, ne me plagii quis infimulet, cum, praeterquam quod jam ante me & *Licetum* alii fuerint, qui ita senserint, sancte adfirmare possim, jam fere typis descriptam fuisse totam Praefationem, antequam in *Liceti* Epistolas inciderim. Absoluto etiam universo hoc volumine & maxima Praefationis hujus parte, literas a doctissimo, & juvandi hujus Operis studiosissimo, *Muratorio* accipio, quibus monet, in *Cynthii Gyraldi Historia Ferrariensi*, quaedam exemplaria unius & ejusdem editionis A. 1556. *Ferrariae* curatae, ab ipso auctore fuisse emendata & correctae; quae ut exprimeret Typographus rogavit; & speciminis loco indicavit emendata verba, quae pag. 65. veteris, & 55. hujus editionis leguntur. Huic Principi egregio *Anna Joannis Galeatii Sfortiae*, *Mediolanensium Ducis*, soror nullos mares, nullas feminas reliquit: *Lucretia vero Borgia*, praeter eos, quos commemoravi, filios, duos illi *Alexandros* peperit, &c. quae cum ita legantur in hac editione, apparet Editorem nostrum in emendatum Codicem incidisse, & ideo confidimus reliquas quoque correctiones auctoris hic exhiberi. Addebat etiam Vir insignis, se librum *Antiquitatum Estensium* emisisse Anno 1712. Italico idiomate, quem libenter quoque Editor in hoc volumen conjecisset, si ejus notitia aut copia ad illum maturius pervenisset. Nunc vero, absoluto toto volumine, cum ille liber ad manum non esset, & vertendi ejus, prae penuria interpretum, facultatem vix sibi obtingere, nisi post longam moram, posse speraret, coactus fuit hoc ornamento destitutum volumen emit-

tere; Et quia puto idem argumentum Epistola ad *Leibnitium*, cujus supra mentionem feci, contineri, hoc detrimentum aliqua parte levare posse arbitramur. Atque ita molesta hac praefandi provincia defunctus, testari possum, me in perlustrandis hujus tomi scriptoribus magna cum voluptate versatum fuisse, & nisi publicae & privatae occupationes me saepe alio avocassent, plura aut ad illustrandas has eruditionis historicae & antiquariae partes, aut ad castigandos errores (quod tamen meritis eorum nihil detrahere debet) promere voluisse, quae forte docto lectori non ingrata forent. Unicum vero ubi monuero lectorem, desinam. Omnes fere in hoc volumen collectos scriptores, raritate insignes, magna cura & impensa fuisse ab editore comparatos. Quosdam etiam, jam descripta typis maxima parte, ex Italia transmissos fuisse. qui cum verti festinata diligentia deberent, causa fuere, ut non breviori temporis spatio haec duo volumina priora fuerint subsecuta. reliqua citius proditura industria Typographi promittit. Vale. Leidae Kalendis Majis MDCCXXII.

S E R I E S S C R I P T O R U M

Qui in Septimo Tomo Thesauri Antiquitatum
& Historiarum Italiæ inveniuntur.

P A R S P R I M A.

* artholomæi Dulcini, J. C. D. Petri Bononiæ Canonici, de Bononiæ Vario Statu ab ejus origine usque ad annum M. DC. XXV. Libri Sex. In quibus Bononia suo prisco splendore restituitur, clarisque rerum eventibus illustratur.

* Jo. Baptistæ Agocchi, Archiepiscopi Amasiæ, *Fundatio & Dominium Antiquum Urbis Bononiæ, seu Epistola Responsorio ad Dom. Canonicum Bartholomæum a Dulciniis, Historicum Bononiensem; in qua differitur de Potentia & Imperio Populorum Thuscæ Antiquissimorum, atque falsæ quorundam Scriptorum opiniones vincuntur.*

Descriptio inclytæ & felicissimæ Civitatis Bononiæ antiquæ & hodiernæ, ubi ipsius Origo, Conditores, variæ rerum & regiminis mutationes, Magistratus, Privilegia, Regiones, Templâ, Ædificia magnifica, Studia & Academia, Viri illustres ac eruditi, pluraque alia, ut & varia rerum notabiliorum Monumenta, ex gravissimis & probatissimis Auctoribus collecta, exhibentur, cum Indice Rerum & Verborum per Georgium Quapnerum.

Cynthii Joannis Baptistæ Gyraldi, Nobilis Ferrariensis, Illustrissimi ac Excellentissimi Herculis Atestini II. Ducis Ferrariensium IV. ab Epistolis, de Ferraria & Atestinis Principibus Commentariolum.

* --- Laurentii Schraderi, *Urbis Ferrariæ Descriptio, & Monumenta variarum illustrium Personarum & Rerum memorias servantia.*

* Alphonfi Cagnacini, *Fragmentum Historicum Antiquitatis Nobilissimæ Urbis Ferrariæ, ad Illustrissimum Dominum Marchionem Herculem Trotti.*

* Hippolyti Angeleri, Civis Atestini, de *Antiquitate Urbis Atestinæ Liber, ubi ejus Origo, Situs, Magnitudo, Dignitas, ac Viri Clarissimi, qui ex hoc nobilissimo loco extitere, & patriam non mediocriter illustrarunt, aliaque ad eam pertinentia, ex vetustis marmoribus & numismatibus, nec non ex antiquis, & probatis Auctoribus collecta exhibentur; cum Animadversionibus & Emendationibus F. Alexandri Burgos, Messanensis, in Academia Patavina Philosophiæ & Historiæ Ecclesiasticæ Professoris. Nunc primum ex MSS. editus.*

Desiderii Spreti, Historici Ravennatis, de *Urbis Ravennæ amplitudine, vastatione & instauratione libri tres.*

* --- Laurentii Schraderi *Urbis Ravennæ Descriptio & Antiquitates.*

Hieronimi Rubei, Medici Ravennatis, *Italicarum & Ravennatum Historiarum Libri XI. In quibus variæ Italiæ perturbationes, & rerum Commutationes uberrime ac fidelissime explicantur, atque multiplices Antiquitatis Historia, Gothorum, Longobardorum, & Italicorum ab anno post diluvium CXXI. usque ad Annum Christi MDLXXXVIII. amplissime locupletantur. Ut & Liber XII^{us} qui comprehendit, Concilia Provincialia Ravennatum Antiqua quatuor, aliaque ad res ejusdem Civitatis pertinentia habentur.*

P A R S S E C U N D A.

Petri Mariæ Kavina, Academici Philoponi, *Faventia rediviva; seu Descriptio Historico-Geographica Regionis ac Civitatis Faventia antiquissimæ.*

Scipionis Claramontii, Cæsenatis, Equitis ac Doctoris, *Cæsenæ Urbis Historiarum ab initio Civitatis ad annum MDCXL. Libri Sexdecim: una cum duplici Apparatu. In quibus totius interdum Italiæ, universæ feræ semper Provinciæ communis Status describitur.*

Jacobi Villanii, J. P. D. *Ariminensis Rubicon in Cæsenam Scipionis Cla-*

ramontii. *Ubi Auctor per Prosopopœiam Rubiconem Fluvium introducit asse-*
rentem, se esse Ariminii, non Cæsena.

Vincentii, Civis Cæsénatis, *de Rubicone antiquo, adversus Ariminenfes*
Scriptores Dissertatio: continens Responſionem Vincentii, Notas ex monitu Il-
lustrissimi & Reverendissimi Marci Aurelii Maraldi, alias Roma miſſas ex
Ambulatione Gregoriana reſtituta à Sanctiſſimo Pontifice Summo Urbano VIII.
ut & quædam additiones.

Jacobi Villanii, J. P. D. *de Rubicone antiquo Ariminenſi in Piſciatellum*
Cæsena, Reſponſa, ad quinque argumenta à Viro integræ ſolidæque doctrinæ
Luca Holſtenio propoſita: & à Terentiano Ubicola, in publicam lucem data.

Gabrielis Naudæi, Pariſiaci, *Exercitatio: in qua Argumento valde proba-*
bili aſſerit, quod Nomen Senæ non Cæsena, ſed Senogalliæ conveniat.

* Fortunii Liceti, Genuenſis, ex L. Com. Phil. Medic. in Academia Pata-
vina Theorici Supremi, *pro Urbis Cæsena Antiquitate Apologia. In qua omni*
aſſeveratione affirmatur, Cæsena irruptione Senonum Gallorum in Italiam
eſſe vetuſtiorem: ac proinde contra Scipionis Claramontii poſitionem aſſeritur,
eam a Senonibus nec poſſeſſam, nec ædificatam, nec denominatam ullo unquam
tempore Senam; ſed Senam Gallorum Senonum eſſe Senogalliam.

* Simeonis Claramontii, Cæsénatis, *Contentio Apologetica de Cæsena Trium-*
phante, adversus Fortunii Liceti oppoſitiones; In qua deſenditur Patriæ Hi-
ſtoria, fideliter conſcripta à præſtantiſſimo Patre ſuo, Equite Scipione Clara-
montio, In Duos Libros diviſa; Quorum Prior affirmat Cæsena primam
Senonum fuiſſe ſedem; Posterior probat Columnam Annulorum, ſeu Hoſpita-
litatis, nunquam Cæsena, ſed Bertinori fuiſſe. In lucem edidit D. Archan-
gelus a Galeata, Ad Illuſtriſſimum Dominum Comitem Equitemque Thomam
Mariam Martinelli.

Philippi Antonini, Saſſinatis, *Saſſina Antiqua, ſeu Descriptio Antiquiſſimæ*
Urbis Umbrorum Veterum, Saſſina olim, nunc Sarſina dictæ; cujus cum Ve-
tuſtas & Fata, tum Marmora Antiqua, atque alia Monumenta, Publica &
Privata, eruuntur. Latinitate donavit Sigebertus Havercampus, qui &
Præſationem, & Indices, Notasque adjecit.

Joſephi Malateſtæ Garuffii, Bibliothecæ Ariminenſis Cuſtodis, *Lucerna La-*
pidaria, quæ Titulos, Monumenta, Epitaphia, Inſcriptiones, ac Sepulchra, tum
Gentilium, tum Chriſtianorum, Via Flaminia & Ariminis ſcrutatur. Sigebertus
Havercamp Recenſuit, Varias Lectiones, Præſationem & Indices adjecit.

Joannis Franciſci Angelitæ, Recinetenſis, *Urbis Recineti Origines, Hiſtoria*
& Descriptio Qua non modo rerum, quæ huic Urbi, verum etiam quæ aliis
Marchiæ Urbibus evenerunt, memoria continetur. Ex Italico Latine vertit, re-
cenſuit, Notisque nonnullis & Præſatione inſtruxit Joannes Laurentius Mosheim.

* Franciſci Adami, Civis & Canonici Firmani, *de Rebus Geſtis in Civita-*
te Firmana Fragmentorum Libri Duo. Ex Bibliotheca D. Cæſaris Ottinelli.

* --- Cæſar Ottinellus *Art. Philoſoph. & Jur. Utr. Doct. de Firmo Pice-*
ni Urbe Nobiliſſima Elogium.

ADMONITIO AD BIBLIOPEGAM.

Sedulo in id incumbendum, ut Figuræ æneæ ſeparatim excuſæ, ad Tomum Septimum *Theſauri Antiquitatum*
& Hiſtoriarum Italiæ pertinentes, ſuis paginis infra notatis unius cujuſque tractatus immittantur.

IN TOMI SEPTIMI PARS PRIMA.

Ad Descriptio Bononiæ Georgii Quapneri.

Tadæi Pepoli Monumentum. — — — — — Pag. 13
Joanni Croti Monumentum. — — — — — 42

Ad Alphonſi Cagnacini Antiquitates Ferrariæ.

Memoriæ Domitiæ &c. — — — — — 8

Ad Hieronymi Rubæi Ravenna.

Ichnographia Urbis Antiquæ Ravennæ. — — — — — 1
Dantis Poëtæ Monumentum. — — — — — 544
Columna prope Ravennam. — — — — — 798

IN TOMI SEPTIMI PARS SECUNDA.

Ad Petri Mariæ Kavine Faventia.

Faventia, Bladcaart. — — — — — Pag. 1

Ad Scipionis Claramontii Cæsena.

Descriptio Padi Fluvii, Bladplaat. — — — — — 3
Topographia Rubiconis Fluvii, Bladplaat. — — — — — 15
Icon Urbis Cæsena, Bladplaat. — — — — — 75

Ad Jacobi Villanii Ariminenſis Rubicon.

Curſuum Fluminum circa Ariminum & Cæsena De-
ſcriptio, Bladplaat. — — — — — 18

BARTHOLOMÆI DULCINI,

J. C. D. Petri Bononiæ Canonici,

D E

B O N O N I Æ
V A R I O S T A T U

AB EJUS ORIGINE USQUE AD ANNUM
M. DC. XXV.

L I B R I S E X.

In quibus **BONONIA** suo prisco splendori resti-
tuitur, clarisque rerum eventibus illustratur.

*Editio Novissima, mendis purgata, & copiosiore
Indice aucta.*

LUGDUNI BATAVORUM,
Sumptibus **PETRI VANDER Aa,**
Bibliopolæ, & Typographi Academiae atque Civitatis.

PARTE HOLLOMEI MUCINI

1750

BOGNOINE

VARIOSTU

1750

PARTE HOLLOMEI MUCINI

1750

PARTE HOLLOMEI MUCINI

1750

PARTE HOLLOMEI MUCINI

1750

PARTE HOLLOMEI MUCINI

1750

PARTE HOLLOMEI MUCINI

1750

PARTE HOLLOMEI MUCINI

1750

PARTE HOLLOMEI MUCINI

1750

PARTE HOLLOMEI MUCINI

1750

REVERENDISSIMO ERUDITISSIMO ET CLARISSIMO
V I R O
D. LUDOVICO ANTONIO MURATORIO
SERENISSIMI DUCIS MUTINENSIS
BIBLIOTHECARIO
IN STUDIA BENEFICO ET LIBERALI
HOSCE
BARTHOLOMÆI DULCINI
DE
VARIO BONONIÆ STATU
LIBROS SEX
TYPIS ITERUM DESCRIPTOS
IN
PIGNUS ET MEMORIAM OFFICIORUM BENEFICIORUMQUE
MULTIS NOMINIBUS DEBITORUM
EA, QUA PAR EST, OBSERVANTIA
DICAT DEDICAT

REVERENTIÆ EJUS

OBSTRACTISSIMUS
PETRUS VANDER A A.

NOVÆ HUIUS EDITIONIS PRÆFATIO. TYPOGRAPHUS LECTORI

S. P. D.

In sylvas ferremus ligna, si longo anfractu tum auctoris, tum operis hujus *De Vario Bononiæ Statu* typis à *Clemente Ferro-*
mo Bononiæ M. DC. XXXI. in 4to dati laudem circumscribere vellemus, quoniam permulti, perillustres & excellentissimi viri utrumque satis laudibus extulerunt, ut eorum judicia operi præmissa apertissime docent. Propterea id solummodo, quod à nobis in hoc opere denovo typis nostris descripto sit effectum, paucis significabimus. Primum Editionis prædictæ diu multumque perquisitæ compotes facti, eam sedulo perspeximus, & non solum nævos ab auctore ipso in calce libri adnotatos, sed etiam in recognitione in visum incurrentes, sustulimus. Annotationes autem ab auctore exaratas, & operi suffixas, in loca sua partim in fine, partim in margine paginarum digessimus. Duplices quoque numeros in extremitatibus paginarum cernis, quorum alii annos, tum ab *Roma* condita, tum à *Christo* nato indicant; alii paginas supra dictæ Editionis demonstrant. Nomina propria & notabilia, ut ex fronte perspiciantur, literis cursivis excudi curavimus. Indicem denique satis copiosum Rerum & Verborum de novo collegimus & addidimus, quia veterem non sufficientem judicabamus. quo nostro labore frui & vale.

URBANO OCTAVO

Pontifici Optimo Maximo.

*B*XILES historiarum favos in dulci patriæ alveario apicula elaboravi. Hos Beatissime Pater, ad Urbanitatis tuæ conspectum admissus, primoribus labiis degustandos porrexī. Diu intra studioli mei cancellos neglecti, tanquam pubescentis vel partus, vel labor ætatis, tua benignitate connivente, fidenter nescio, an audacter, ad sanctissimos pedes revertuntur. Variæ statuum mutationes, multi principatuum ortus, multique interitus, uti coronæ tibi variæ in unum confluunt regnum, ac sacrum irradiant caput, in unam tandem convenere stabilitatem, atque in Ecclesiæ sinu feliciter quiescunt. Dum igitur præteritorum temporum monumenta, vitæque humanæ varias mutationes, & rerum in ea conversiones mundi hujus instabilitatem, & Imperiorum præcipientes casus evolvo, Italicarumque simul, ac nostrarum rerum constans in repellenda servitute inconstantia occurrit: tuo firmandam auspicio intendo, nostrarumque rerum summam summo rerum custodi dicendam non indecorum putavi. Oestrorum pungentia spicula fugiens ad Apum regem confugio. Absit igitur invidorum aculeus, atque in his mutationibus perlustrandis invidos mutent animos. Tu vero, Beatissime Pater, qui olim hanc patriam gubernando sapientissime rexisti, nuncque sanctissime imperando custodis, ejusdem Urbis dum sanctissimis subnititur pedibus, motus, ac status legendo dilige, meque paterno, quo dignaris affectu, complectere.

SANCTITATIS TUÆ

Humillimus, & addictiss. Servus
BARTHOLOMÆUS DULCINUS
Canon. Bonon. Decanus.

ILLUSTRISSIMI
SENATORES.

TRIPLICEM habui hujus secundæ editionis causam; Prior fuit *Bononia* origo, in prima enim editione *Sigonium* virum alioquin doctissimum, simulque *Annium Viterbiensem* eruditum pariter virum secutus, rem occultissimam, clarorumque virorum auctoritate destitutam, cum eis dixi nimis audacter, tantæ enim vetustatis est *Bononia*, ut Scriptorum memoriam superet. Nam cum nemo egregius, antiquusque Scriptor fuerit, à quo non sit laude celebrata *Bononia*, sicut cæterarum Civitatum multo inferiorum tradiderunt originem, profecto non prætermisissent *Bononiam*, cujus initia scribere satius duxissent, quam in eandem Coloniarum ipsarum deductionem, verum cum primordia Civitatis attingere non potuerint illi à Coloniis cœperunt. Ignorata igitur à priscis Scriptoribus Civitatis origo, præsertim à *Plinio* vetustatis perquisitore, Civitatis antiquitatem ostendit. *Sigonius* igitur antiquissimæ Civitatis initia attingere gestiens, ignoransque in re adeo antiqua, quo manus injiceret, satis esse sibi duxit, testimonio *Catonis*, & *Sempronii* niti, & consequenter *Anni Viterbiensis*, qui ultra *Berosum*, hos auctores, ficta scilicet eorum fragmenta habet. Sed illa nugamenta, fabulosaque esse, à vero *Catonis*, & *Sempronii* textu deviantia, & ab *Annio* conficta, satis attente consideranti patet, si vera *Catonis*, & *Sempronii* fragmenta perpendantur. in quod consentiunt Scriptores omnes, etiam Ultramontani, qui à quinquaginta annis citra ediderunt, ita ut vix reperiatur, qui veritatem hanc in dubium nunc revocet, inanesque *Anni* assertiones, tanquam fabulosas non dijudicet, & Poëtarum more conscriptas. Ita ut solus *Sigonius* in re nunc in apertam lucemeducta, inter graves Scriptores aberraverit. quinimo *Sigonium* ipsum in progressu Historiæ *Bononiensis* non multum fidei præbuisse *Catoni*, ac *Sempronio* ab *Annio* confictis, satis attente consideranti liquet. Ut igitur in re alioquin obscura, aliquo lumine procedamus, in lucem evocemus, quæ clarorum virorum auctoritate nituntur; his enim ducibus, si non ad attingenda initia, saltem ad vetustiora facinora perveniamus, ex quibus antiquiora, ac nobiliora fuisse *Bononia* primordia facile innotescere poterit, & longe augustiora, quam *Sigonius*, & plerique alii dictitarunt poeticis magis decora fabulis, ut dixit *Livius*, quam incorruptis rerum gestarum monumentis. Vulgatis non nego, traditisque demere fidem grave videri, cum tamen res clare loquitur, conquirere fabulosa, & fictis oblectare legentium animos, procul à gravitate Historiæ crediderim. De *Annio* igitur *Viterbiensi* ita judicavit *Paulus Merula* graviss. Scriptor, & Cosmographus c. 19. par. 2. lib. IV. pag. 801. nec temere fidem dabo subornatis ab *Annio Viterbiensi* Auctoribus, quorum apud probatos Historiarum Annaliumque concinnatores nullum est vestigium. & paulo post. *Annius Viterbiensis* bonorum Scriptorum auctoritate abusus, sollicitatoque ad incredibilem patientiam suo lectore, multa comminiscitur, vir ingeniosus quidem, sed ad gerras, tricasque imprudentioribus obtrudendas nimisque compositus, & si ex ejus scriptis delineanda esset Italia, aliam omnino haberemus ab ea, quam *Strabo*, *Ptolomæus*, cæterique Scriptores fidei coloribus pinxerunt. & pag. 863. *Annius* apud me frustra est, & nullius fidei. & parte secunda, libro quarto, pag. 659. *Annio Viterbiensi* Monacho, &c. quique majorem consueverunt fidem adhibere commentis otiosorum, & nugis. nescio unde probent ex supposititiis *Berosi*, *Catoni*, & *Fabii* fragmentis. Et *Judocus Hondius* in descriptione Italiæ particular. cap. 79. *Anni Viterbiensis* nugamenta missa facimus. & infra. *Fabulatur Annias ad fabulosum Berosum*. Nugis igitur *Berosi*, *Anni*, & aliorum omiſſis, ad propositum nostrum certa gravissimorum virorum auctoritate dicamus, *Bononiam* non solum per annos quadringentos ante *Romam* fuisse conditam, sed tunc temporis maxime floruisse, cum per illud tempus gloriosum illius facinus celebretur.

Certum est enim ex probatissimis auctoribus *Virgilio*, & *Silio Italico* *Bononiam* nedum fuisse *Ocni Bianoris* patriam domum, sed opibus, dignitateque eo tempore adeo floruisse, ut *Æneæ* in *Laurenti* bello miserit auxilia adversus *Turnum Rutulorum* regem. Ita *Virgilius Æneidorum* lib. X. v. 198.

Ille etiam patriis agmen ciet *Ocnas* ab oris

Fatidicæ Mantus, & *Thusci* filius *amnis*.

Unde satis elucet, ex *Ocni* patria domo agmen fuisse *Æneæ* in *Italiam* advenienti. Quod autem *Ocni* patria domus fuerit *Bononia*, sentiamus *Silium* lib. VIII. de 2. bello *Punico*, v. 600. non minus poëtam, quam insignem Historicum tempore *Neronis* Imperatoris.

Et quondam *Teucris* comes in *Laurentia* bella

Ocni prisca domus, parvique *Bononia* *Rheni*.

Quod adeo clarum videtur, ut non sit necesse refellere opinionem eorum, qui dixerunt eum de *Mantua* intellexisse: id enim falsum esse constat, cum illa non fuerit prisca domus *Ocni*, nec ora patria, hoc est paternum *Ocni* regnum, sed potius nova Colonia, & ab eo

condita. cum juxta *Maronis* sententiam, ab *Ocno Mantuam* sit ex *Bononia* deductam, tanquam è domo regnatrice coloniam, quare non potuit esse prisca domus suo auctori.

Et de *Mantua* loquens *Virgilius Aeneid. lib. x. v. 203.* dicat.

Thusco de sanguine vires.

Cum enim patrium regnum *Ocno Bononia* fuerit (authore *Silio*) fueritque *Bononia Etruriæ* Princeps, auctore *Plinio lib. III. c. 15.* in illis verbis. *Bononia Felsina vocitata cum esset Etruriæ princeps.* proculdubio veritabile est à paterna ditione, & dominatrici urbe, cum deduxisse coloniam. Et *Silius lib. VIII. v. 594.* de *Mantua* prius referens dixerit.

Mantua mittenda certavit pube Cremonæ,

Mantua Musarum domus, atque ad sidera cantu

Evecta Andino, & Smyrnæis æmula plectris.

Statimque de *Verona*, & aliis, quousque de *Bononia* subdit.

Et quondam Teucris comes. &c.

Quare cum eam alter aperte nominet, alter circumscribat, sicque invicem probent, quis neget de *Bononia* debere intelligi? & quam dabunt, cui magis clarissimorum Poetarum verba conveniant, ac ita eam nedum vetustissimam, sed celebrem, ac præpotentem eo tempore extitisse, quo *Aneas Italiam* fato profugus *Lavinia* littora venit. Et quidem omnem *Transpadanam* regionem *Thuscorum* fuisse prolem, communi consensu tradunt auctores. Ideo nil mirum, si de *Mantua* loquens *Virgilius* dicat. *Thusco de sanguine vires, &c.* A deleta autem *Ilio* ad exortum urbis *Romæ*, quadringenti supra triginta intercesserunt anni, ut computat *Solinus pag. 93.* cui adstipulatur *Strabo*. Si ergo *Ocnus* auxilium *Aeneæ* tulit contra *Turnum*, supputatione erroris *Aeneæ* decennalis, & vitæ *Ocni* post latum auxilium, quantacumque esse potuerit, tempus prædictum, aut multo plus constabit. Ac insuper quis neget nobilissimam, simulque ingentis potentiae non fuisse, cum tam longe à sedibus suis miserit auxilia? quod nullam ejus regionis fecisse Civitatem constat. & quando etiam figmentum poëticum fuisset, cujus tamen nulla extat probabilis ratio, ut salvetur verisimilitudo, oportet, quod mitti auxilia potuerint, alioquin *Maroni* vitio daretur impossibilia finxisse. nam si Poetæ, secundum *Arist.* imitatores sunt, decet pariter, quod & veri imitatores sint, quia falsum non est, & quod non est, imitationem non admittit. Sed nec *Silius* non minus, ut diximus, insignis Poëta, quam Historicus, & qui commune nobiscum nil habebat, idem retulisset, de quo clare liquet, veritati non poëtico figmento adhæsisse, nam immediate de *Ravenna v. 603.* subdens propriissime, & secundum historicam fidem loquitur.

Quique gravi remo, limosis segniter undis

Lenta paludosa proscindunt stagna Ravennæ.

Et licet prædicta, cum testes locupletissimos habeant, demonstrationem potius, quam probabilitatem videantur facere; pro aperienda tamen magis hac veritate, & ad magis convincenda *Anni* nugamenta, addamus aliud. *Ocnus* etiam *Bianor* dictus est, ut *Servius*, & *Donatus* fideles *Virgilii* expositores tradunt, qui extra Civitatem fuit sepultus, & via, quæ media est, à *Mantua Romam* petenti, ideo *Virgilius* in *Ecloga 9.* incipiente.

Quo te, Mæri, pedes? an, quo via ducit, in Urbem?

Dum inducitur *Lycida Menalcam* alloquens, & consolaturus eum, & ut ex itineris, conceptique doloris fastidio levaret, in hunc modum affatur. *Ecl. ix. v. 59.*

Hinc adeo nobis media est via: namque sepulchrum

Incipit apparere Bianoris. &c.

Quis igitur erit locus iste obvius *Mantua Romam* petenti, & cui prædicta magis quadrent, nisi iste, qui ad octavum lapidem à *Bononia* in ascensu *Apennini* reperitur in via, qua *Romam* petimus? & qui ab incolis corrupto nunc vocabulo *Planor*, pro *Bianor* dicitur, ut olim antiquitus dicebatur, ut ex manuscriptis *Joannis Garzonii* diximus de *Ludovico* Imperatore, qui *Bononiensium* impetum effugiens flumina, & montes emensus ad *Bianorum* pervenit, qui locus ex præterlabenti flumine *Sapinæ*, & ad radices illius montis, qui *Pianoris* nomine vocitatur, non alius esse potest, quam à nobis dictus. Cum igitur ex *Donato*, & *Servio* teneamus *Bianorem* extra Civitatem sepultum, nec alia sit in via ad *Romam* ex *Mantua* circumquaque Urbs proximior *Bononia*, quæ illi potuerit esse prisca domus, satis constat verissimum esse, quod asserit *Silius*, *Bononiam* fuisse *Ocni* primicam domum, & extra illam fuisse sepultum, & hoc esse interstitium mediæ viæ, à *Mantua Romam* petenti, de quo dicit *Virgilius* loco prædicto, & licet minus sit, quam qui ab utroque termino dicatur medium, ita tamen dictum, ut dici assolet, quando ex itineris tædio, ac concepti doloris fastidio viæ comitem sublevare intendimus, prout *Lycida Menalcam* ab *Arrii* insidiis ereptum, cui prædia *Virgilii* trium virorum jussu, & distributione militari in portionem cesserant, solari intendebat, ideo sicut variis sublevavit cantilenis, ita etiam ut lætiori pergeret animo subjecit. Jam sumus fere media via, &c. ad cujus rei fidem astruendam illi sepulchrum *Bianoris* ostendit. cujus licet hodie, cum anno 1342. fuerit exulum occasione à *Bononiensibus* à fundamentis dirutum, non extent fere vestigia, extabant tamen patrum nostrorum ævo, & nil mirum etiam cum annorum duo millia supra sexcentos præterierint, quando ibi positum fuit tam clari viri sepulchrum.

Altera editionis causa fuit, ut accepta majori opportunitate, jam refrigerato inventionis amo-

amore, diligentius repetitis, quam lectis auctoribus, non tam stylo, quam variis, clarisque rerum eventibus illustraretur opus, ut efflagitantibus, etiam non civibus gratius fieret, id enim præcipue curavimus, ut pariter exteris non esset inutilis. dum inter *Bononiensium* domesticos motus, & gesta, totius *Italiae*, ac *Romani* Imperii præcipuos eventus, quæ potui brevitate prosequerentur, & quasi ad usum memoriæ Historiarum colligerentur compendia, quare sicut ad delectationem stylum, ad fidem omnia, ita ad mores multa direximus, Poëtæ, Oratoris, & Philosophi partes pro viribus commiscendo, quod arduum in Historia videtur, ut aliquo fructu legeretur, an autem cum laude, aliorum erit judicium * * Iudicia illa videlicet pag. seq. sed non diffido, si maximorum clarorumque virorum iudicii pondus non fallit, qui primæ editioni aliquid tribuere honoris, non inanem judicando, quæ pressis habenis, per eventuum cursum, ad bonum, rectique metam dirigit mores. Ut pleniori igitur obsequio demererer amantissimos mei, hujus secundæ editionis vela ventis permitto, ut oram solventi, bene precentur, quicumque olim appellentem hilari fronte exceperunt.

Tertiam addo, omittendo illam, quæ à Dei providentia mihi provenisse non dubito, clare expertus illud *Augustini*, quod non temerariis motibus agitur vita nostra, sed à Domino Deo nostro disponitur, & gubernatur. Nam (ingenue fatear, ut mea fert natura) cum nil minus à principio cogitaverim, quam difficilem hanc, & periculosam materiam jam studio intermissam repetere, iterumque studio, ac novo labori subicere, tanta tamen facilitate, tanta hilaritate laboriosam hanc rem, etiam in rebus difficillimis sustinui, ut quod suscipere laboris, ac mœroris ab initio metus fuerat, jam percurrere gaudium fuit. Ita ut lucens Dei, ac sacratiss. Virginis auxilium adfuisse sæpius crediderim, & fateri coactus sum, testes sint divini illi Patroni, quibus studia mea, & lucubrationes vigilare statui.

Tertiam itaque addo, quæ licet ultima veniat, principalis tamen est, ut vobis Illustriss. Senatores, & erga hanc dignissimam Patriam observantiæ meæ specimen relinquerem, ne silentio è vita excederemus, ad actiones incitante coelo semper agente, neve tam insignem Civitatem, non agnovisse argueremur, & licet in prima editione satis videar fecisse, non tamen ita expressum fuit, ut mente conceperam, & unde mea vigilabat intentio, ut aliqui ex Illustrissimo vestro coetu norunt, justum itaque fuit, ut jam honore capitis præfulgente prima, ne destituta secunda videretur, aliquam lucem mutuaretur à membris, ac ita amplissimo ordini vestro, novo illustrata decore, suoque antiquo splendori restituta *Bononia* donaretur, qui priscum Regiæ Majestatis decus in tot Patritiorum numerum, etiam per prudentiam, & virtutem multiplicatum refertis, & ab ea non minus antiqua sumitis, quam nova in eam conferatis decora; unde sicut illi adolescentulæ non defuere honores, & virilia facta, sic nunc grandæva, totque clarissimorum virorum sæcunda parens, novas quotidie accipit dignitatum accessiones. & adhuc sperandum est, quousque adolescentiores nostri virtutum vestrarum exemplo, specili more viderint, quibus moribus, qua militari disciplina, quo literario studio, qua pietate, tam venerandæ Matri propria debeant exhibere obsequia, pro qua majores nostri post restitutam à *Carolo*, & *Othone Magno* libertatem, frequenti mutatione (adeo difficile fuit dare insigni Civitati caput) tam viriliter decertarunt.

Agnosco equidem tenuitatem ingenioli mei, excessisse, illi plus præcipiendo, quam par sit, verum refellet audaciam, justissimum, ac commune votum patriam extollendi, & patriam virtutis decore adeo insignem. Quis enim virtuti laudem, aut detrahat, aut non adnectat, quam meretur? primum livoris cujusdam est, aut ægrientis animi, uti Solem ægralimina reformidant. Alterum, quis sperabit se posse? nam cum virtutis immensa sint spatia, eadem laudis erunt, individuo enim nexu hæc inter se juncta; quare & si illi in totum satisfacere sum ausus, judicium tamen meum, ac rem ipsam aliqua in parte non æquasse optime novi, Deo interim gratias ago, qui sicut in Urbe tam clara mihi nascendi primordia dedit, ita & laudandi spiritum dedisse. Quæ autem breviter attigi, ut fontes, unde uberius hauriri possent indicarem, fideli nituntur historia, quæ ubi defecit, à rationabili historica conjectura subsidium quæsi, nec aliquid affirmare præsumpsi, quod auctoritate prisce Scriptoris uti falsum aperte vincatur, memor, quod in re tali dissimulans veritatem, prævaricator est; nec minus apud Deum reus, quam excubiarius proditor apud homines; Deus enim ipsa veritas est, qui si posset essentiam suam incomprehensibilem in existentia visibili repræsentare, lumen pro corpore haberet, & pro anima veritatem. attamen si in aliquibus alium asseruisse contrarium reperiatur, illismet non deerit auctoritas alterius antiqui Auctoris, qui pro illorum veritate contendet. Æqui igitur, bonique consulite, & amor patriæ, si quid erratum est ascribite, humaniter permittendo, ut qui primas non potuit habere sapientiæ, secundas habeat partes modestiæ. Primas enim libens aliis concedo; non enim sterilis in futurum poterit esse illa virtus, quæ ab antiquissimæ Academiæ splendore, scientiarumque circummeantium ferventi calore, infusa trahitur. decora itaque non decrunt ingenia, quæ nobili calamo, pari eloquentia, ac cognitione clarescere facient, quæ caligine vetustatis obumbrata remanserunt, & quæ nos aliquali radio, è tenebricoso delitescentiæ recessu, imbelli licet conatu infantiam testantes, in lucem evocare conati sumus.

Bononiam igitur dabo, Illustriss. Senatores, nec solum baltheo, purpuraque ornatam, & quasi quadam robusta maturitate firmatam, sed adeo à fasciis dabo, & inter *Etrusca*, maternaque portenta, divinationes, & auguria vagientem, ne ætatis mutationem ullam transisse videar intactam; consenescentem tamen non dabo, quia sub tantorum Patrum vivida, præ-

præsentique virtute, quorum nomina, posterì sine æmulationis prurigine, magna sæculi, urbisque *Felsineæ* gloria, illustri calamo propalabunt, ita ingenii movet, Achilleo nixu, lacertos, ut tantæ matris senectus, quasi reddita juventute revirescat. Aspira alma *Dei Mater Sacrata Virgo*, æterne huic Urbi Diva *Tutelarìs*. aspira. Fave *Divæ Augustine* pro Studiorum Matre laboranti, litterarum Pater, qui pia mutatione consilii optimus semper poenitenti portus, ad Gloriosissimam Dei Civitatem appulisti. fave, cui merito templum, tanquam litterarum patrono, in aureo illo sacrarum legum, ac Juris prudentiæ sæculo, *Felsinei* posuere viri, justusque Senatus. fave. da facilem cursum, atque audacibus annue cæptis: nam sine te, post *æterni Verbi*, *æternæque Sapientiæ Matrem*, tam gloriosæ Studiorum Matris, venerandos non audeo recludere fontes.

Horum fit
mentio
pag. præ-
ced.

Non omnium judicia in testationem evocabo, quid opus? ad auctoritatem, & exemplum satis hæc erunt.

All' Illust. e molto Rever. Sig. il Sig. Bartolomeo Dolcini.

Illust. e molto Rev. Sig. Il gusto, che V. S. hà dato alla Santità di N. S. con far comparir sotto il suo nome, il Libro, che le hà inviato, è stimato da S. B. quanto conviene al valor dell'Opera, & all'affetto, che l'accompagna. Però m'hà commesso, che io ne ringrati V. S. per sua parte, rallegrandosi, che con le sue fatiche renda più celebre il suo nome, & offerendole una paterna volontà, le manda l'Apostolica sua benedittione.

Di Roma li 14. de Novembre 1626.

Affettionatiff. di V. S.

Il Card. Barberino.

Al medemo.

Illust. e molto Rever. Sig. Il Sig. Ottaviano Ubaldini m'hà presentato il Libro di V. S. de vario *Bononiæ* statu, il quale m'hà fatto in un medesimo tempo gratissimo testimonio del suo amore, e del suo buon talento. La ringratio però di queste amorevoli dimostrazioni, & aspettando, che mi dia occasione di corrisponderle con qualche cosa di suo servitio, le desidero dal Sig. Dio ogni bene. Di Roma li 25. di Novembre 1626.

Affettionatiff. di V. S.

Il Card. Barberino.

Al medemo.

Illust. e molto Rev. Sig. Hò ricevuto il Libro, che V. S. m'hà mandato, del quale sono rimasto tanto sodisfatto, quanto merita la diligenza di lei in comporlo, la materia utilissima, che contiene, e lo stile, col quale l'hà con così buon'ordine spiegata; perciò lodo grandemente questa sua fatica; sperando, che sì come io non credo d'ingannarmi nel giudicio, che di quella hò fatto, così il Mondo habbia da farne la stima, che conviene. Resta, ch'io ringrati V. S. del dono, che di esso Libro m'hà fatto, e dell'affetto, col quale me l'hà presentato, come faccio con la presente con tutto l'animo; & offerendomele per fine in ogni occorrenza di suo servitio, le prego da Dio ogni contento, e me le raccomandando di cuore. Roma li 23. Dicembre 1626.

Al piacere di V. S.

Il Card. Ludovisi.

Al medemo.

Molto Rev. Sig. Io hò cagione di amare, & stimare la Nazione *Bolognese*, perche questa Casa hà conosciuto sempre in essa una particolare affezione verso di se, & io ne veggio ogni giorno qualche nuovo segno. Hò ricevuto volentieri il Libretto dell'Historia di cotesta Città, & parendomi tessitura molto erudita, faccio quel concetto, che conviene della persona di V. S. & del suo valore, & aggradisco con tutto l'animo questa cortesia. Et il Sig. la prosperi. Di Pisa 15. Feb. 1627.

Al piacere di V. S.

Il Gran Duca di Toscana.

Al

Al medemo.

Illust. e molto Rever. Sig. Come l'Historia, che V. S. s'è compiacciuta d'inviarmi dimostra non meno l'eruditione, e l'ingegno suo, che l'affetto verso la sua Patria da me molto amata, e stimata; così hò riconosciuto questa dimostratione per effetto particolare dell'amorevolezza sua, di che la ringratio quanto debbo, certificandola, che la volontà, che tengo d'impiegarmi in suo servitio, non è punto inferiore alla stima, ch'è faccio del merito, e qualità di V. S. la qual prego Dio, che prosperi, e felicitì sempre.

Da Casteldurante alli 3. di Genaro del 1627.

Al commando di V. S.

Il Duca d'Urbino.

Molt' Illust. Sig. mio osservandiss.

Hò veduta la bella Storia di *Bologna*, tessuta dall'ingegno fedele della penna di V. S. ed in essa hò veduta comparir l' Teatro la nobile matrona della verità, vestita di spiritose forme di dire, senza pregiudicarsi punto alla sua nativa purità, e senza mettersi mano à quei lisci adulterini, che tanto derogano al vero della storica maestà. Ed hò gustato, in un tempo medesimo, il dolce di *Livio*, e'l piccante di *Tacito*, accoppiamento sperato, e sospirato in vano da tante penne di questa età. Ed hò finalmente formato questo concetto, che la mia Patria stà più gloriosamente edificata sù i caratteri di V. S. che sù le pietre fondamentali de' primi fondatori. Pioche andranno finalmente quelle pietre in polvere, ma i fogli di questa Storia agitati da gli applausi della fama voleranno di là da i secoli, alla volta dell'eternità: E però, intanto, allhora viurà *Bologna*, in quanto le carte del mio Sig. *Dolcini* le daranno vita. Grande uffizio hà ella pagato alla sua Patria; perche, s'ella diede à V. S. una vita brieve, e mortale, essa, dall'altra parte, hà donato à lei una vita, dirò quasi, immarcescibile, e perpetua; E grande uffizio vorrei anch' io, come Cittadino beneficato, pagare à V. S. con queste righe; ma le parole non arrivano à i segni del cuore, col quale in cima à questa penna bacio à V. S. per fine le mani.

Parma 19. Febraro 1627.

Di V. S. molt' Illust.

Servit. divotiss. di cuore

Claudio Achillini.

BARTHOLOMÆO DULCINO J. C.

In Basilica D. Petri Bononiæ Canonico, & Antiquitatum Patriæ doctiss. Varroni,

ANDREAS TAURELLUS J. C.

Ὀψις.

Heri, vir clarissime, ut me voluisti hospitem ad villam tuam profusa hilaritate obrueres; ita permitte hodie coloribus styli exprimam loci pulchritudinem, ubi mihi omnes sensus liquida voluptate complevisti. in copia inops ero, dum singula rursus perlustrabo, quæ istic naturæ genius posuit ad felicitatem prædii; sed adfectum pro solita amoris in me tui propensione admittes. Ut mihi factus est prospectus suburbicarii Palatioli tui, supra collis molliter adsurgentis verticem in aprico, & patenti Cælo, cui Tellus undique mirificam aperit mammam ad omnem frugum, & fructuum copiam, cæpi cogitare laureta illa, umbrantes sylvas, & xistos ad nostras musas longe fore potiores, quam Hesperidum Pometa, vel Adonidis Hortos, aut Juga Phocidis, tot olim Poetarum fabulis decantata. sed ubi introgressus lustravi ædes picturis undique insignes, & in plura diversoria ad habitationem percommoda distinctas; ubi in utraque contignatione, e porticu aspexi late patentis regionis prospectum, cujus speciosissima opimitas mihi per oculos animum eripiebat, non dubitavi asserere, heic esse revera omnium Venerum, & gratiarum domicilium, heic Floræ, Fructosæ, & Pomonæ sedem. Proh quam bella, & insatiabilis ubique omnium species, & varietas! Si pergo ad Hortum per subdiales pergulas, jugatione vitis compluviata opacatas; illic mihi nova occurrit delectationis seges; video quippe areas resupinis pulvinorum toris distinctas, in quibus viæ definiuntur, tonsili Lauro, baccis, & corymbis vestitæ. video labyrinthos infinitis prope mæandris illusos, & imagines circumquaque opere topiario magnificas. Floralia intus, quæ veluti dulces Manubiæ noti, & ignoti Orbis, omnia nobis administrant ad opulentiam florum genera, Rosas, Violas, Narcissos, Hiacynthos, Amaranthos, Patellas, Lepades, & alios infinitos, ob varietatem formæ, odoris, coloris, & exoticam raritatem visendos flores. Si me illinc ad viridaria ducit cupido, ibi esse video Sylvas omnium frugiferarum arborum, non ad voluptatem solum, sed ad singulares utilitates prædii consitarum, ubi qua densiores se explicant illarum comæ, avicularum vernulitas fragili dulcedine mirifice auribus eblanditur; umbrarum opacitas Zephyrorum dulciter colludentium auris recreata, meridianibus est solatio, & ipsa Tellus herbarum omnium ubertate rusticantibus indulget eximiam præstan-

B. Dulcinus.

**

tis

PERILL. VIR. JUD. DE AUCTORE EJUSDEMQUE OPERE.

tis naturæ suæ fecunditatem. Neque tamen inter tantas delicias sub frondosis rupibus desunt Musea, ob erosa annis saxa, natura, magis quam arte camerata; sunt etiam aquarum vivæ scaturigines, & rivuli, qui ad radices collium, densissimas inter arborum umbras aptissima loca remissionibus, & quieti Musarum faciunt. „ubi quoties recorder, ò „meum gaudium! me vidisse doctissimas tuas, de antiquitate Bononiæ elucubrationes; „toties (nullo sane dispendio veritatis) in hanc gratulationis vocem erumpo; jure te au- „diri à Doctis, unicum patriæ tuæ gloriæ vindicem. Hinc mihi sub calamo nata, ò „dulcissime Amicorum, Dulcine, hujus tetrastichi pangendi occasio.

Otia non Baccho sunt hæc, vel amoribus apta,

Quæ Bellipodii dant tibi, Amice, Lares;

Dulcini genius, Musis, & Apolline digna

Efficit, hæc studio, tu cole rura pari.

Vale, Vir doctissime, & me tui, tuarumque maximarum virtutum æternum cultorem ama. XII. kal. Junias M. DC. XXVIII.

Jure mancipii tuus ex animo

Andreas Taurellus.

Molt' Illust. e molto Rever. Sig. mio osservandiss.

IL Sig. Co. Ercole Bentivogli ricapitolò la lettera di V. S. quì in Casa, insieme col Libro, mentr'io era alla Vigna à far la Vendemmia. Questi di casa mi mandarono la lettera, e ritennero il Libro per il mio ritorno. Hora io son tornato per gratia del Sig. Dio, & hò ricevuto il Libro; la dedicatoria del quale, per la vivacità de' spiriti, m'hà empito di tanta curiosità, che non havend'io havuta pazienza di farlo legare, mi son messo à vederlo così à spezzoni, e per saltus, come occorre ne i libri sciolti; e non le potrei dire, quanto mi sia piaciuto in tutte le parti. La lingua è della fina, e le cose per entro, sono così ben concatenate con nobiltà di pensieri, che mi pajono ligature con fili d'oro. Nell'encomio di S. Agostino, fatto (per così dire) alla sfuggita, tante parole, tante gioie; benedetta sia la mano di V. S. che l'hà scritte. Mi rallegro con lei, e giuntamente con la sua Patria, c'habbia così favorevole il Cielo, che nel produrre continuamente heroiche attioni, produca insieme ingegni, che con le lor penne, le sappiano consecrare all'eternità, com'hà fatto hora V. S. Circa il mio venir à Bologna, le posso dire, che n'hò gran desiderio, per riveder gli amici, e godere, e servire V. S. ma non le posso già dir' il quando. Intanto V. S. mi voglia bene, sì come io la ringrazio infinitamente del Libro; e le bacio le mani.

Di Roma li 13. di Dicembre 1626.

Di V. S. molt' Illust. e molto Rever.

Divotiss. Servitore

Ghino Ghini.

Molt' Illust. & Eccellentiss. Sig.

Hò vedute le politiche metamorfosi della mia Patria, ridotte in estratto, ò quint' essenza d'istoria dall'ingegno elevato di V. S. Si rallegri, che hà colpito nel segno della perfettione in questo bersaglio, ove la maggior parte, per così dire, delli Arcieri si sono di gran lunga scostati. Quivi si vede congiunto il Grande di Tacito con la Nobiltà di Livio, maritaggio così raro, & eccellente, ch' à pochi ingegni del nostro, e de gli andati secoli ne hà la natura sin quì concessa privilegiata dispensa. Lo stile, al paragone de' Letterati, che ne han fatto saggio, riesce d'ottima lega, tratto da miniera d'intelletto così purgato, che fà vergogna alla finezza Latina de' più famosi Historici, e mostra la viltà della materia d'ogn' altro, c'hà professato all'età nostra battere simil moneta. L'anima poi di questo corpo, cioè la verità dell'Historia, riesce di candidezza, e purità così riguardevole, che ne anco si vede in modo alcuno macchiata dal peccato originale dell'affettione verso la propria Patria, che pure dalla nascita loro sogliono portar seco tutti li parti historici. De' Commentarii di Cesare hò letto, che subito dopò la di loro primitiva publicatione, fù per ordine del Senato Romano commandato à' Precettori di lettere, ch'in simile lettione instruissero la Gioventù, à fin che ne gli animi teneri s'innestassero heroiche attioni: Più lodevole risoluzione sarebbe, se l'Illustriss. nostro Senato, emulo della prudenza Romana, obbligasse con legge inviolabile ciascun Maestro di lettere ad esercitarsi nella continua lettura di questi successi, poiche il discepolo per tal sentiero s'incaminarebbe all'acquisto sicuro non solo di Politica perfettione, ma di morale, e Christiana, ch' à nostri tempi più si conviene. O questi sono colpi di maestro eccellente, che con infallibile sicurezzza aprono al suo nome la strada dell'eternità. Sono smalto questi caratteri, che rendono più vaghe, e pretiose le perle de' suor sudori. Sono balsamo quest'inchiostri, che ne' secoli avvenire preserveranno intatta da ogni corruttione la memoria della mia Patria. Resti pure offesa quanto vuole la modestia di V. S. e da coteste mie veridiche assertioni si reputi ingiuriata, ch'io sicuro sotto lo scudo del giudicio commune de' primi valent'huomini di cotesta Città, non ne temo di mentita risentimento. Finisco, poiche V. S. poggia tant'alto col

PERILL. VIR. JUD. DE AUCTORE EJUSDEMQUE OPERE.

col merito, che la mia fiacca penna non vi può giungere con le lodi: Viva perciò gloriosa nell'eminenza del suo trionfo, ch'io nella mia bassezza ammiro il volo della sua fama verso l'eternità, desiderandole ogni prospero avvenimento. Dalla Villa di Casaglia li 25. di Novembre 1626.

Amico, e Servitore di cuore
Bernardino Ferraresi.

Molt' Illustre, e Reverendiss. Sig. mio osservandiss.

Alla grazia, che V. S. Reverendiss. m'hà fatta del suo Libro, che m'hà inviato il Tintani, dourei corrispondere con un mare di ringraziamenti, per honore sì eccessivo: ma havend'io solo il conoscimento dell'obbligo, e non maniera di sodisfarlo, mi rimane di supplicarla, che per aggiugner favori à favori, mi riceva per suo vero Servitore prima obbligato, che conosciuto, e mi habiliti alla sua servitù con l'honore de' suoi comandi. Questa Storia, ch'ella hà scritto con tanta felicità, e con meno testimonio di quel che le debbia la sua Patria, che dell'affetto, e della carità di V. S. verso la medesima, ella hà gareggiato con *Tacito*, ma hà saputo con la gravità congiugnere chiarezza, e splendor maggiore. Bisognerà, ch'io havessi espressiva troppo eloquente, per accordar l'eccellenza dell'opera, ch'ammiro col cuore, e riverisco col silenzio, come faccio V. S. alla quale auguro ogni pienezza di contento. Di Pesaro li 13. Luglio 1627.

Di V. S. molt' Illust. e Reverendiss.

Servitore affectionatiss.
Camillo Giordano.

Hem tandem duo litterarum lumina, quæ dum hujus secundæ editionis tenebras, quasi exploraturus meæ conscius imbecillitatis accerferam, ita claro illustrarunt decore, ut spernere non possim, ni ægro oculo Solem reformidare videar, & virtutis adversari radios, ab illorum igitur luce, obscuræ huic scriptioni aliquam lucem conciliare indecorum non puto. illi namque semper optime scribunt, quare & si de amico, & de me, ut optima legantur.

BARTHOLOMÆO DULCINO

J. U. D. Collegiato,

Et in Basilica Metropolit. Bonon. Canonorum Decano meritissimo,

Viro abditarum rerum cognitione apprime instructo,

JOANNES COTTUNIVS S.

Quas mihi historiarum tuarum paginas misisti, lubens perlegi: Quanta ex earum lectio-
ne jucunditate perfusus sim, vix ulla dicendi vis enarrabit. Rapiuit me confestim
elocutio exulta, nitida, pudica, non fucata; sed naturali pulchritudine graviter exur-
gens, verborum lepore, & sententiarum pondere, ac luce referta. Placuit rerum di-
stributio, & stilus rebus, quas tractas, sic examussim accommodatus, ut eas, quisquis
in tuam lectionem incidet, non tam legere, quam videre videatur. Hem, potiori ratio-
ne cuperem his, quam olim Plinius Secundus Taciti historiis inseri: auguror enim (nec me
fallit augurium) hasce omnem vitaturas Libitinam. Jam animo cunctam posteritatis va-
stitem perlustro, in ea te immortalē conspicio, in te Bononiam: quæ etiam vehemen-
ter gestit, quod sua natalia, litterarumque studia, te auctore, longe venerabiliora videt,
dum multis sæculis, quam vulgo reddebatur, agnoscit vetustiora, suæque incrementa, at-
que heroica facinora, miratu & memoratu digna, tuis doctis ac laboriosis suffulta char-
tis, omnium ætatum linguis, ac libris excepta, ac celebrata contuetur. Equidem cum
tibi, tum Patriæ tuæ ex intimo animi recessu gratulor, quin mihi etiam, quia dum tu
æternis tuis laboribus per doctorum hominum ora æternum volitabis, in te dimidium etiam
mei vivet. dimidium autem? imo totus in te vivam, quando ex veteri effato ὁ Φίλῳ ἐστὶν
αὐτὸς. Vale. ex nostro Musæo, decimo Kalendas Januarii, dies, qui tibi ut scio
natalis est M. DC. XXXI.

BARTHOLOMÆO DULCINO

Viro Clarissimo

ANDREAS TAURELLUS

ΕΥΠΕΣΤΕΛΕΥ.

Mactas me nimio honore (dulcissime, & doctissime DULCINE) nec mihi tanti me-
riti haud conscio conveniebat, inter illos magnos Soles, habere locum, quorum Epi-
stolis

B. Dulcinus.

*** 2

stolis meas nugas intermiscere voluisti; nisi forte ab eorum splendore credideris meæ discuti nebulas inscitæ; vel de tua luce ubique clarissima, aliquid detrahi, quod mihi lucem daret. Esto, dedisti lucem, & ardebit illa, solemni sponsione juro, vestali religione in tui obsequium, tuarumque maximarum virtutum perennem cultum. Cæterum, quid sentiam de illa tua BONONIA, supra temporis injurias tam docto stilo à te commendata, ingenue è Gallico patriæ, & gentis more, haves ut expromam. præstarem lubens huic oneri, & honori calamum meum, ni reclamaret ipsius BONONIÆ patriæ tuæ pietas, cujus in te magna sui τὸ καλὸν imago effulget. gloriæ suæ interest, quo felix, & superstes posteris vivat, hunc ingenii tui foetum foveri, & ab omni interitu vindicari. mutua fuit inter utrumque antipelargiæ vicissitudo, dedit illa tibi nascendo vitam, ut tu illi scribendo perennitatem reponas, & rursus ipsa tuo nomini apotheosim rependat. At si quid etiam mihi est, quod de hujus historiæ textura, & stilo breviter dicam, candide fatebor; è profundis sæculorum tenebris te BONONIENSIVM origini multum lucis aperuisse; & istas tuas eruditas vigilas oleum, ut sic dicam, ac lucernam redolere integri laboris, solidi ingenii, judicii-que limatissimi; stilum demum totum esse ad gravitatem compositum, qui vigore, & acumine suavitatem habens, suum lectorem teneat. tu vero me tuum æternum tene; & Vale, qui merito merere dici tam doctæ Patriæ doctus parens. è Museo raptim; Idib. Januar. M.DC. XXXII.

H Ora per sodisfare alla promessa fatta sotto la prima lettera marginale del Primo Libro, cioè per rinvenir il tempo, ò almeno delle vestigia più prossime ad esso, nel quale gli Etrusci passato l'Apennino fondarono trà esso, ed il Pò le 12. Città, delle quali, per testimonio di Plinio, Bologna (allhora detta Fellina) fù capo, non hò per hora in mano da sodisfar meglio à questo debito, che col portare qui una lettera già del 1628. scrittami sopra di ciò da Mons. Agucchi Arcivescovo d'Amasia, Nontio di N. S. URBANO VIII. alla Republica di Venetia, Prelato di quella eruditione, bontà, e virtù, che Roma, ed il Mondo sà; e più chiaro assai per la penna maneggiata con tanta destrezza, sapere, e prudenza ne i negotii publici della Santa Sede, che per qualunque porpora, che havebbe dato lui il Mondo, come la diede al Fratello, ed al Zio. Vero è, che avanti la deliberatione di stamparla, stimai bene haverne il consenso di S. S. Illustriss. ed ella mi rispose con una lettera delli 21. Novembre 1631. che non la giudicava cosa da stampare ne con la maschera, ne smascherata, essendo stata scritta famigliarmente à me, e con troppa fretta, e brevità, ne con quell'ordine, e dispositione, che sarebbe di mestieri; e che le rincresceva di non star bene; ma che se fosse stato meglio, come sperava, gli era facile di distenderne un'altra molto migliore, e più chiara, e distinta, e da mostrare con più evidenza quello, ch'io desiderava. A questa risposi, come si richiedea, accettando il favore, che tanto cortesemente offeriva. Hebbi perciò la seguente lettera in risposta, che ben debbo portar qui per testimonio, non men di quello, che quel Signore havea operato per darmi gusto, ò più tosto per dar gusto à se medesimo in favorirmi, che dell'amore, che mi portava; e come sigillo di più di seicento lettere havute da quella felice penna. hora mancata per nostra infelicità.

Al molto Illustre, e molto Rever. Sig. mio osservandiss. il Sig.
Bartolomeo Dolcini.

Molto Ill. e molto Rever. Sig. mio osservandiss.

N On indugiai punto à rifar la Lettera, ch'io scrissi à V. S. del mese di Maggio 1628. & in guta l'oprar cosa, che le fosse di gusto, mi accese l'animo, che, anzi delle mie presenti indispositioni, per attenderui, mi son valuto, ch'elle missano fiate d'alcuno impedimento; poiche non potendo io dormire la notte, hò speso dell'hore di ciascuna nel distenderla, ma in vece d'una Lettera, ne hò composto un'Historietta, ò un Discorso, poiche havendo io già più d'anni venticinque sono, veduta questa materia diligentemente, se ben non trouai quello, ch'io cercava; trouai però delle vestigia, che mi potevano, se non condurre, almeno fare avvicinare ad esso. Queste segnate da me sopra certe carte, ch'io credeva fossero ò in Roma, ò in Venetia, mi è venuto fatto di rinvenirle fra certe scritture d'altro genere, portate in quà. la onde con esse, & con alcuni pochi libri, che vengon in mia compagnia, hò potuto spiegare tutto il soggetto partitamente, e con ordine. non men narrando, che provando le cose con l'autorità de gli Scrittori, e supplendo con le ragionevoli congetture, doue gli Scrittori non danno assai lume, non potendo in cose antichissime far'altrimenti. Ne più, ne meno con altre più ragioni, oltre le già scritte à V. S. hò confutato l'Annio, e fatto apparire le sue falsità fraudolenti. Di maniera, che, se bene strettamente hò proceduto, come io foglio, in quanto alle parole; la copia però delle cose, e le difficoltà, che per entro vi sono, hanno tirata la scrittura in lungo, sì che non credo sarà meno di venti fogli di mia mano: havendola apunto finita di stendere, quando hò ricevuta la seconda Lettera di V. S. sopra di ciò. l'hò incominciata à scrivere in forma di Lettera, à lei indirizzata, & hò tenuto uno stile mezzano, fra l'Historico, e quello della

Ler.

Lettera, & hò con la brevità dello stile, congiunta la chiarezza, per quanto intorno à soggetto oscurissimo si è potuto. Se questa si stampasse nel fine dell'Historia di V. S. convenendo all'Historico anzi il narrare, che il provare, farebbe una prova, & un fondamento sicuro di quanto ella haveffe narrato. Mi rimane dunque di rivederla, e acconciarla, e poi di farla copiare. e questa seconda opera richiederà più tempo, che la prima. Io direi però, che per non trattener la Stampa della sua Historia, V. S. la facesse continuare, perche se pareffe poi bene di aggiungerui questa in fine, si potrebbe far da poi, non essendomi nella somma del fatto dilungato dalla mia Lettera di Maggio 1628. e da ciò V. S. argomentarà il mio affetto verso la Patria, e verso V. S. ad un' hora; mentre fra le mie otiose indisposizioni non hò lasciato di faticare tanto in proche notti. e senza più à V. S. bacio la mano.

Di Venetia li 16. di Decembre 1631.

Servitore affectionatiss.

G. B. Arcivesc. d'Amasia.

Doppo questa Lettera sopravvenne la morte di quel Prelato, seguita l'ultimo dell'Anno 1631. sul principio del giorno primo di Genaro 1632. rimanendo i fogli involti, e chiusi con altre scritture, che in quella turbatione di cose incompostamente fù fatta, quali se ben spero di havere in quello stato, che faranno rimasti, tuttavolta per non trattener più la stampa, mi valerò di quel che già hebbi. onde per hora non posso dar luce, ne prova maggiore à quanto promisi, che col stampare la Lettera di Maggio 1628. che dourà bastare, perche quella penna non poteva scrivere se non ottimamente, ne quell'ingegno accertare altro, che il buono, quantunque al suo grande, ed elevato intelletto, che sempre aggiustava il migliore, quanto al modo di portarlo, non aggradisse in tutto.

Al molto Illustre, e molto Rever. Sig. mio osservandiss. il Sig.
Bartolomeo Dolcini.

Molto Ill. e molto Rever. Sig.

IN riguardo dell'ampiezza della materia, e dell'occupationi mie risponderò strettamente à V. S. senza però pregiudicare alla chiarezza di quanto ella desidera di sapere. Non si mette in dubbio, che Manetone, Catone, e Sempronio non siano stati veri, e buoni autori; ma costantemente da gli huomini letterati si afferma, che i fragmenti, che sotto lor nome vanno attorno, sono parti supposti da F. Annio da Viterbo, e da lui posti in luce, e commentati insieme col falso Beroso, & altri finti Autori, non per altra cagione, che per dare un'antica origine alla sua Patria, & illustrar quella parte di Toscana, e dare i principii, che veramente non sappiamo, à molte Città d'Italia. Egli fù huomo erudito, secondo que' tempi, & essercitato ne' buoni Autori; ma per li fini suoi si studiò di corromperli, & interpretarli à suo modo; se ben non seppe, o potè farlo in guisa, ne fondare sì bene le sue menzogne, che nel presente secolo più erudito del suo, non si sieno, senza troppa difficoltà scoperti gl'inganni suoi. Le ragioni di tutto ciò sono infra l'altre le seguenti. E prima, che innanzi all'Annio non si è mai havuta notizia di tali fragmenti. Dapoi, che in quelli si nominano molte Città, e Provincie, e popoli, e Rè, e Principi, de' quali non si troua avanti l'Annio appresso ad alcuno Autore fatta mentione; benchè con astutia egli habbia cerco d'appoggiare tali nomi ad alcuni veri nomi antichi, e moderni, e da quelli derivarli, per renderli verisimili. Appresso, se parliamo di Manetone, havendo esso scritto in lingua Greca, non si truova alcun tal fragmento in Greco, e lo stile latino di esso è simile alla maniera del dire de' falsi Catone, e Sempronio, onde pare, che dalla medesima penna sieno usciti. Di più, dice il finto Manetone, che là dove Beroso termina la sua Storia, esso principia la propria: E nondimeno il vero Manetone hà narrati successi poco meno di due mila anni più antichi del fine dell'istoria di Beroso, sì come da i veri fragmenti, che in Gioseffo Hebreo, & Eusebio Cesariense, & altri si trovano, di leggieri si prova. Oltr'à ciò habbiamo i veri fragmenti di Catone, raccolti dal Riccobonio: confrontinsi di gratia co' falsi, che apparirà chiaramente, non haver, quanto alla latinità, & allo stile, da fare punto gli uni con gli altri, e questo è un'argomento irrefragabile. Più avanti, narra Dionisio Halicarnasseo, arrecando il testimonio del buon Catone, che gli Aborigini, antichissimi popoli d'Italia, da' quali discesero i Latini, venissero di Grecia; & il falso Catone chiama sfacciati, e lugiardi i Greci, perche si vantano, che da loro habbiano havuta origine i popoli d'Italia. Indi dice il buon Catone in Plinio, che i Veneti son nati da' Trojani; ma il reo Catone vuol, che sieno venuti da Fetonte, se ben, per non negare un principio notissimo, soggiunge, che si unirono poi i Trojani con essi loro. Riferisce anco il vero Catone appresso Plinio, che i Bergamaschi uscirono da Barra Città de gli Orobii; ma il falso dice, che sì come è incerta l'origine de gli Orobii; così è anche quella di Bergamo. E quanto à Cajo Sempronio, che scrisse l'Historie Romane; ne fa mentione Dionisio d'Halicarnasseo, e da altri è chiamato Sempronio Asellione, e se ne trovano citati alcuni luoghi appresso Gellio, Nonio, e Carisio Grammatici, che ben mostrano quell'antica latinità, la quale è differentissima dallo stile del falso Sempronio; poiche il vero fù contemporaneo di Catone. Ma si convince oltra ciò l'Anniano di falsità in più modi; E prima egli fa mentione di Lutio Tarutio Matematico, e pone à nome di lui la natività di Roma, secondo che la narra Solino; ma il vero Sempronio fù un pezzo più antico di Tarutio, il quale visse al tempo di Cicerone. e perche il luogo di Solino è senza dubbio corrotto; mettendo cose impossibili, quanto alla positura de' Pianeti; il buon Frate, che l'hà cavato da Solino, e non da Sempronio, l'hà disteso, come l'hà trovato. Più oltre egli fa dire à Sempronio le medesime cose supposte in Catone della leggerezza, e falsità de i Greci, che à se stessi attribuiscono l'origine de' popoli d'Italia; e nondimeno l'Halicarnasseo per testimonio non solo di Catone, ma anche di Sempronio afferma, che gli Aborigini vennero dalla Grecia; & oltre à tutto questo il Sempronio d'Annio dice, che Liguro figliuolo di Fetonte, dal quale, secondo lui, i Liguri ebbero il nome; di molti secoli innanzi à Greci condusse dall'Attica Colonie in Italia. Ma se l'Attica è nel centro della Grecia, e da' Greci hà ricevuto tal nome, come potè di molti secoli avanti à loro condurne in Italia Colonie?

PERILLUSTRIUM VIRORUM JUDICIA

Dalle sopradette dunque, e da altre ragioni non si vuol porre in dubbio, che gli apportati fragmenti non siano falsi; il che con maggiore evidenza si riconosce dal leggere i *Commentarii*, che sopra vi ha fatto l'Annio, sì come io scrissi già a V. S. poichè per provare ciascuna delle sue falsità, ne dice, e commette molte.

Intorno poi al tempo, nel quale fu fondata Bologna, benchè non se ne sappia il certo: io credo tuttavia, che più d'anni cinquecento avanti Roma ella fosse edificata. è discorro in tal guisa per darne alcun saggio di prova. I Toscani, ovvero Etrusci son veramente popoli Indigeni, originarii del paese d'Italia, e non venuti dall'Asia, sì come molti scrissero; e le ragioni, che lo persuadono, da Dionigi d'Halicarnasseo, che ne appor- ta amendue le contrarie opinioni, e da altri si raccolgono, e si conciliano ancora facilmente insieme, mentre ap- parisce entro l'istesso Dionisio, & in altri Autori, che i Tireni, popoli della Lidia, venuti in Italia, e cacciati gli Umbri, i Pelasgi, & altri nimici de' Toscani dalla parte orientale dell'Etruria, si unirono con essi loro, e furon poi scambievolmente da gli Autori Latini, dimandati Tireni, e Toscani; ma da i Greci sempre Tireni si dissero; & havendo atteso al corseggiare il mare, & à distendere i confini in terra, acquista- rono in processo di tempo gran potenza, e fama. Avanti la venuta de' Tireni gli Umbri possedevano la mag- gior parte dell'Italia, & in particolare tutta la parte di quà dall'Apennino verso Settentrione, e la parte del- la Toscana più Orientale, già detta; da che si può argomentare, che i Toscani non passassero mai l'Apenni- no, se non dapoichè con l'aiuto, & unione de' Tireni ebbero cacciati gli Umbri dal proprio paese; perchè se dianzi non havevano forze da levarsegli da dosso; molto meno potevano passare il monte, e debellarli di quà. Il tempo della venuta in Italia de' Tireni è incertissimo: nondimeno, vedute con diligenza tutte le memorie an- tiche, hò trovato, che non meno d'anni dugento, e non più di trecento avanti la rovina di Troja ci vennero; ma parmi, che più s'avvicini il tempo à i trecento, che à i dugento. Egli è parimente incerto, quanto tempo spendessero à cacciare i Pelasgi, e gli Umbri, & ad ordinare la Repubblica insieme co' Toscani, edificando le dodici Città principali della Toscana; ma si può giudicare, che nel corso di due, o tre età al più il tutto faces- sero. Ma havendo, dopo essersi moltiplicati di numero, cacciati i nemici, e fondate Colonie; si hà da credere, che per l'acquistata potenza, passassero l'Apennino, & attaccassero la guerra con gl'Umbri, la quale dovette durar buona pezza, poichè, sì come riferisce Plinio, presero, e ruinarono più di trecento loro fra Città, e Terre, e Castelli; e nel modo istesso edificarono nel paese acquistato, situato fra l'Apennino, & il Pò, altre dodici Città, delle quali Bologna fu capo, come testimonia Plinio. Indi avanzatisi più oltre, e passato il Pò, acquistarono la parte dell'Italia Traspadana, e vi edificarono parimenti altre dodici Città, delle quali Man- toua fu capo, sì come narra Virgilio. Il costume dell'edificar le dodici Città, come si raccoglie da gli Autori, è stato proprio de' gli Asiatici; e quindi è anche manifesto, che non prima della venuta de' Tireni in Toscana, furono fondate in Toscana, ne di quà dall'Apennino. Il tempo dunque, nel quale passarono l'Apennino, e del quale scrive Livio, benchè sia incerto, si può tuttavia giudicare; se la venuta de' Tireni non è meno anti- ca d'anni dugento cinquanta in circa; che non sia meno d'anni cento cinquanta avanti la ruina di Troja, e for- se saranno dugento: Ma fra le prime Città edificate da loro di quà dall'Apennino, si vuol portare opinione, che fosse quella, la quale per la vicinanza al transito più comodo dell'Alpe, e per l'opportunità del sito; essendo in mezzo fra la Romagna, e la Lombardia, verso i quali paesi edificarono da ogni lato le Colonie; era più atta alla difesa, & al governo del rimanente; e che vi fosse piantata, come sedia del nuovo dominio, e capo dell'altro. e mi piace anche per la conformità, che si è trovato haver la lingua antica Etrusca con l'Hebrea, che'l nome di Felsina, traendosi dall'etimologia Hebraica, possa interpretarsi, sì come io feci già, Regionis scutum. Imperochè la voce Hebrea, Phelech, vuol dire Provincia, Regio, Limes, & è l'istesso, che con lingua Tedesca si dice, Marca; e la parola Sina, con la lettera Isade, significa, Scutum, Clypeus: onde congiunte insieme, si pronuncierebbono, Phelechsina; ma levato l'ech di mezzo per sincopa, sì come in tutte le Pronomie de' nomi lunghi accade, e massimamente in quelli, che vengono dall'Hebreo, o da lingue simili, nel- le quali si osserva la radice, fu detta Felsina,

Quasi regionis propugnaculum.

Se dunque per le cose dette, alcuno affermasse, che Felsina fosse da' Toscani fondata d'anni cento, & an- che cento cinquanta avanti la ruina di Troja, non errerebbe punto, anzi sarebbe fondato nell'autorità di veri, e buoni, & antichi Autori, e basterà per additar l'origine nobilissima, & antichissima di Bologna, e soggiun- go per quell'istanza, che V. S. mi fa, e per quell'affetto, ch'io le porto, ch'ella non guardi all'autorità del Sigonio, perchè egli s'ingannò, e forse egli è solo de' gli Autori più gravi, che ne siano rimasti ingannati, ma al suo tempo non si erano ancora bene scoperti que gl'inganni, onde per non haver là dove mettere il principio di Bologna, s'attaccò à i falsi Autori Catone, e Sempronio, supposti dell'Annio, e si vede, che poi in altri luoghi delle sue opere, non hà il Sigonio medesimo prestata intiera fede à quegli Autori. son ben più di venti anni, che usai gran diligenza per riconoscere la falsità di quegli Autori supposti, e delle favole dell'Annio, & oltre al testimonio di quasi tutti gli Scrittori Oltramontani, che da anni cinquanta in quà hanno scritto, e da molti Italiani, m'accorsi io medesimo, leggendo attentamente le prove dell'Annio, che non sono altro, che bu- gie, le quali, perchè applaudono all'antichità di gran numero di Città d'Italia, gl'Historici delle Patrie di quelle vi si sono appigliati. ma io li tengo per così falsi, come io son vivo, & hoggi non vi riman più dubbio, essendo certo, che non vi fu mai niun Rè Felsino, ne niun Rè Bono, nomi trovati dall'Annio, come hà fatto cento altri, i quali innanzi à lui non si leggono in niuno Autore, havendo usata arte di fondar sempre à guisa de' Poeti, il falso sopra cose vere, come sopra le denominationi, o allusioni de' nomi veri, o coll'alterare le parole d'alcuni Autori antichi, mutandone qualche lettera, o sillaba, o dando à quelle altro senso, diverso dal germano, per tirarle al suo; e benchè egli fosse erudito, e mostrasse d'haver osservati diligentemente i buoni autori, nondimeno la bugia moltiplicata in mille modi, non si può sostenere con qual si sia arte: Egli s'indusse à ciò, per fare apparire, come disse Viterbo sua Patria, che non è nominato da gli Autori, un'antichissima Città, e per lodare tutto quel tratto della Toscana, e finse quella Tetrapoli, applicando il nome di Etruria, non solo alla Provincia, ma anche ad una Città, composta di quattro parti, cose tutte finte, e non mai più intese. ma per non haver contrarii i Letterati dell'Italia, & anche d'altre Provincie, oltre, che lodò l'Italia istessa grandemente, inventò i principii, delle principali Città di essa, della origine delle quali non si trova cer- ta memoria ne gli autori. Ma il suo falso Beroso diede occasione à gli Oltramontani, & anche ad alcuni Ita- liani, che anzi furono i primi ad accorgersene, come il Biondo, e'l Volaterrano, di scoprire le sue menzogne, che hoggi non sono più in dubbio appresso gli osservatori delle antichità. Quanto poi al nome di Bononia, ten- go, come per fermo, che le fosse imposto da i Boji, e chiamata Bojonia, sì come imposero ancora il nome di Re- no al fiume. per dire all'uno, & all'altro i nomi del paese loro originario, e da i Romani, per ragion del suo- no, e per altri rispetti fu poi detta Bononia. Io non hò molti rincontri, & essempj simili, con l'autorità an- cora

DE AUCTORE EJUSDEMQUE OPERE.

cora di Scrittori de' tempi bassi, e moderni. Dobbiamo intanto un grand'obbligo à Plinio, che scrisse quelle sette parole: Bononia Felsina vocitata, cum Princeps Etruriæ esset, perche col fondamento di quelle prestiamo maggior fede à Livio, che una volta la dimandò Felsina, ò maggior fede à lui stesso, che tiene il testimonio di Livio per sicurezza, e diamo più credenza à Virgilio, & à Livio, che parlano del Regno de' Toscani di quà dall' Apennino, & à Silio Italico, che nominar Bologna come Regia paterna di Ocno, havende prima nominata in altro luogo di quel Catalogo Mantova, e descritta tutta la Toscana propria, e l'altre parti d'Italia, in modo, che non si può il patrio paese di Ocno attribuire, se non à Bologna. Et è anche grande argomento di tale antichità, che al tempo di Troja ruinata, e della venuta di Enea in Italia, già ella era capo dell'Etruria, e del Regno di Ocno Bianoro, e già i Toscani non contenti d'haver fondate le dodici Colonie frà il Pò, e l'Apennino, havevano ancora occupato il paese di là dal Pò, e fondatevene altre dodici, le quali cose, se non in lungo spatio di tempo soglion farsi. Aggiungo, che se Ravenna si vanta di tanta antichità, ma più fondata sù le favole dell' Annio, che sù'l vero; Strabone vero, e grave Autore, scrive, che i Tesali l'edificarono, e che questi essendo travagliati da i Toscani, chiamarono gli Umbri nemici de' Toscani in ajuto loro. Dunque se avanti la foundatione di Ravenna li Toscani havevano occupata già la Romagna, si può ben conchiudere per la detta ragione, che Bologna fosse prima di Ravenna edificata. Conchiudesi dunque, che avanti la ruina di Troja di lungo tempo fosse edificata Bologna, & interponendosi frà Troja distrutta, e Roma fondata in corso d'anni 431. ovvero 432. se à questi s'aggiungessero anni 150. si arriverebbe vicino ad anni 600. mà per assicurarsi maggiormente si potrà dire, che d'anni 500. avanti Roma ella hebbe da' Toscani il principio, quando passato l'Apennino, & occupato il paese, posto frà esso, & il Pò, vi piantarono molte Colonie, e stabilirono un nuovo Regno, del quale, per testimonio di Plinio, Felsina fu Principe, e Capo; & in processo di tempo, passato il Pò, ne fondarono quivi dell'altre, facendone, per testimonio di Virgilio, Mantova Capo. Io non entro ad interpretare que' luoghi di Virgilio, e di Silio Italico, essendo sufficientemente stato ciò fatto dal Morandi; ma confermerò bene, per qualunque, che potesse haver dubbio dell'intentione del Silio, il quale altro non fe, che esporre Virgilio, che in quel Catalogo, dopò haver lui nominate tutte le Regioni, e popoli principali d'Italia, à partium enumeratione, non potè parlar d'altro, che di Bologna, Regia de i Toscani, e primiera Casa, e Patria di Ocno. E questo è quanto per fondata congettura credo si possa dire della vera origine di Bologna, havendo io perciò trascorsi tutti gli Autori antichi, & appoggiato questo breve discorso sopra l'autorità loro, la qual se si volesse apportare, e distendere, e congiungere, & in interpretare, richiederebbono un gran volume. Mi rimetto però alla prudenza, e sapere di V. Sig. alla quale, senza più, prego ogni felicità dal Sig. Iddio per fine. Di Venetia li 17. di Maggio 1628.

Di V. S. molt' Ill. e molto Rever:

V. S. intenderà questa lettera, come potrà il meglio, essendo stata malamente copiata; e se vedrà il P. Pererio sopra Danielle, & il P. Possevino nella sua Bibliotheca; e Gio. Goropio Becano, e Lodovico Vives lib. v. de traditionibus, e Melchior Cuno de locis Theologis, & altri molti, scoprirà le falsità de gli Autori supposti dall' Annio, che chiaramente si scuoprono, leggendo i suoi Commentarii, e confrontando i luoghi de gli Autori da lui citati, che apparentemente pare, che provino à sufficienza, e poi leggendosi, dicono un'altra cosa. Portò quel secolo alcuni Autori, che ponendo diversi principii, rivoltarono sossopra le scienze, come Lutero la Teologia, Paracelso la Medicina, il Copernico l'Astronomia, e l' Annio l'Historia. ma se costui non faceva i Commentarii, inganna più di leggieri il Mondo, ma col voler provare le cose da lui inventate, scopersè le sue magagne.

Servit. affectionatiss.

G. B. Arcivesc. d' Amasia.

Dulcis Typographorum mora, non enim illius fuere tædia, dispendiaque tanti, quanti honoris illa fuit, ut clariores ex albicante monte ad Vespertine excussa pervenirent radii. Ita decora adhuc pergunt ingenia in lucem, famamque nostra provehere scripta, nobilique calamo meas in flammam evocare caligines, dum tantum putaram, è tenebris, silentioque protulisse, cedo illorum virtuti, cedo ingenio, patriæ decori omnia concedens, cui, nullis Ovidi tacenda linguis clariora omnia deberi, omnium conspirarunt ingenia.

BARTHOLOMÆO DULCINO

RERV BONON. PRÆEXCELLENTISS. SCRIPTORI,

CVIVS STYLVS

DVLCISSIMVS

HYBLÆVM VERE MEL EXTILLAT,

LIMATISSIMVS

INVIDIÆ VISCERA TRANSFODIT,

FIRMISSIMVS

FORTVNAM SIBI PERPETVO BENIGNAM SISTIT.

CVIVS ATRAMENTI

CANDIDISSIMA FIDES

PRÆTERITA PRÆSENTIBVS EGREGIE ADMODVM SOCIAT,

CLARISSIMA VBERTAS

BONO-

PERILL. VIR. JUD. DE AUCTORE EJUSDEMQUE OPERE.

BONONIAM APOLLINEIS DECORATAM MONIMENTIS IN ÆTERNITATIS
THEATRVM SPECTABILISSIMAM PRODVCT;
FELICISSIMVS IN NOVIS SEMPER PROFERENDIS CVRSVS DOCTISSIMORVM
OCVLORVM SAPIENTIÆ ARCANA LEGENTIVM OCYSSIMAS
ANTEIT ACIES.
CVIVS CALAMI SONVS
DISERTISSIMVS
VANOS TEMNENS STREPITVS OPTIMORVM TANTVM MEAOZ IN
CONSORTIVM ADMITTIT.
CELEBERRIMVS
LOQVACEM DEAM SVA NON OPVS ESSE TVBA RECTE AVTVMANTEM
IN ADMIRATIONEM TRAHIT.
NVMERIS OMNIBVS ABSOLVTISSIMVS
LYBETRIDES SORORES, VT PROPRII PRO DICTAMINE CANTVS
EVM AVIDISSIMIS EXCEPTVM AVRIBVS HABERENT
PERMOVIT.
VNDE EVNDEM IPSÆ CALAMVM SVIS INSERVERE LAVRIS, VT TANTO
EIVS INSTRVCTORI NOVIS FRONDIBVS ÆTERNI TRIVMPHI
DIGNE FRVCTIFICARENTVR.
HANC E VERITATIS ALBO DESVMPTAM GIGANTEAM VIRTVTIS IMAGINEM
INTER ANIMI OBSEQVENTISSIMI VMBRATILES
DELINEABAT NOTAS

OVIDIVS MONT'ALBANVS PHILOSOPHIÆ, ET MEDIC. DOCT.
COLL. ET PROFESSOR BONON.

DE vario Bonon. Statu Librum hunc conscriptum à Perillust. D. Bartholomæo Dulcino Canon. Bonon. ac J. U. D. Collegiato ego subscriptus perlegi in quo non solum quidquam Ecclesiasticis dogmatibus, bonisque moribus repugnare inveni: quin potius omnia in eo contenta sic docte, sic erudite, sic eleganter, sic denique veritati consona, necnon dulci stylo exarata perspexi, ut omnes pro certo legentes, & poterunt inoffensa decurrere pede, & utilitatem simul, ac dulcedinem in animo captare, ut merito de Canonico Dulcino vere canonicè dici possit. Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

D. Agricola Bartolottus Cleric. Reg. S. Pauli, & Eccl.
Cathed. Pœnitent. pro Eminentiss. & Reverendiss.
D. Card. Archiepisc.

OPUS hoc De vario Bononiæ statu, Perillust. & Excellentiss. D. Bartholomæi Dulcini Canon. Bonon. ac J. U. D. Collegiati, ego subscriptus diligenter evolvi, invenique illud, non modo sana, Catholicaque doctrina, & sine piarum aurium offensione, verum etiam verbis limatum, sententiarum pondere grave, eruditione refertum, tanto denique suo auctore dignissimum, illius enim exquisitam sapientiam, & altissimam speculationem undique redolet, quare dignum censui, non solum quod prælo mandetur, sed quod continue omnium oculis, manibusque versetur.

F. Hieronym. Onuph. Theologus Collegiatus, Lector
publicus, ac sanctiss. Inquisit. Consultor, pro Reve-
rendiss. P. M. Paulo de Garrexio Inquisitore Bonon.

BARTHOLOMÆI DULCINI

D E

VARIO STATU BONONIÆ LIBER PRIMUS.

ONONIAM Urbem à principio Reges habuere, ante *Troje* excidium centum, & quinquaginta, *Romamque* conditam quingentos amplius annos, superato *Etrusci Apennino* eam condidere, & tanquam adjacentis re-

gionis scutum, ac propugnaculum, denominatione ab effectu contracta, antiqua *Etruscorum* lingua *Felsinam* nuncupavere ^a, ac uti primam ² trajectis montibus, primumque, ex duodecim Civitatibus inter *Apenninum*, & *Padum*, conditam, *Italiaeque* vadum, caput Regni constitutam, regiae majestatis splendore decorarunt. *Tuscorum* enim ante *Romanum* Imperium, late opes terra, marique patuisse, auctor est *Livius* ^b, & eosdem multarum coloniarum auctores, & solos in *Italia* vetustissimos, ac aureo seculo natos satis compertum est, à quibus aras, ritus, divinationes, colonias, & disciplinas priscam habuisse *Italiam* clarorum consensu virorum maxime elucet. Ab his igitur possessoribus regio hæc denominata *Etruria* fuit, sicut post à *Gallis* occupata, *Gallia* vocitata est.

Etenim hujusce antiquitatis *Etruscae* plura indicia, quæ sensim, & nescio quo latentis naturæ, calive influxu ad posteros transmissa, & ad hæc usque tempora perducta adhuc servavit *Bononia*, & ex utilitate, sive ab ædificiis, sive à moribus accepta, decorem quoque, & amplitudinem, urbi jam ad elegantiores formam redactæ attulere. Manet enim pristinum jus immutabile, atque illæsum, & antiquitatis jus, obscuræ eventus causæ, perseverat etiam in nova toties renascentis urbis ædificatione.

Primum indicium sit porticum usus ^c. consentiunt enim omnes, quod *Etrusci* domibus primi porticus addiderunt, in quas concurrentium provincialium, nec non servorum, aliorumve turba diverteret, quo palam fit, etiam circumscripto *Plinii* testimonio ^d, *Bononiam*, nedum fuisse *Etruscorum* coloniam, sed Regiam, ac Metropolim, ut in amplis porticibus, quarum usus præcipue extat *Bononiæ*, multitudo convenientium, vel ad officia in Regem, vel si non ad judicia, saltem ad placita Principis haurienda exciperetur, ne in aperto cælo permaneret; non inquam ad

^A judicia, quia licet portentis, ac prodigiis illa natio abundaret, eo tamen solo caruit, quod leges in foro, contra leges non pugnabant.

Alterum *Etruscae* amplitudinis indicium sit *Tur-* ⁴ *rium* altitudo, ac frequentia, quibus & Civitas abundat, magisque abundavit, cum ex olim erectis, pleræque vel dissensione Civium, vel temporum injuria fuerint deturbatæ, vel depressæ, quarum vestigia Civitatem perlustranti passim occurrunt. *Etruriam* enim dicunt plerique dicendam esse *Etruriam*, & *Tyrrhenos*, quasi *Tyrrhenos*, à Turribus, vel ædificiis munitioribus, quibus *Etrusci* uti erant soliti. Et quæ sunt recta *topreis*, id est turres appellantur. Hoc igitur nomen dicit *Halicarnassensis* ^e, ipsis à casu, à re scilicet à turribus, quas habitabant, impositum.

^B Tertium sit illud, quod fato quodam, divine gratia servavit usum antiquæ Academiæ, non dico de illa *Theodosii*, Divique *Petronii* tempore, indeque à *Carolo Magno* restaurata, sed de ea, quæ *Etruscorum* Regum tempore floruit. Constat enim quod *Etruscis* regiam moderantibus, *Romani* in prima illorum ruditate, quando ex abditis literarum fontibus nihil, aut parum hauserant, liberos suos in *Etruriam*, tanquam ad ⁵ Academiæ, & Scholam publicam ^f, tum literis, tum moribus imbuendos, amandare fuerunt soliti, uti post in *Græciam* nugis, ac fabulis *Græcorum* capti.

^C Nam si in *Etruriam* misere *Romani*, cui dubium, quin potius ad *Etruriæ* Metropolim, ac Principem, & regio cultu, aulave Illustrem, quam *Felsinam*, *Bononiamque* fuisse tradit *Plinius* ^g, magis demandarint? *Tuscorum* enim nobilis, & antiqua natio docendi magistræ, non à *Fluentia* eorum ornatissima Metropoli, quæ paulo ante *Triumviratum* extitisse traditur, hodie *Florentia* dicta, sed à suo antiquissimo genere *Etruriæ* innato, originis nomen, & dignitatem habet, cujus *Felsinam* fuisse Principem, *Plinium* (ut dixi) testem habemus. Hinc orta fortasse propensio illa, quam ad *Felsinæ* existimationem tenuere *Romani*, ut in *Coloniis* dicemus. quare ipsis devictis, non sunt dedignati ab eis accipere decora, & insignia, unde Imperii dignitas eminebat ^h, ut Fasces, Trabeas, Sellas curules, Prætextam, ornamenta triumphalia, &c.

Quar-

sina ante dicta, cum caput *Etruscorum* esset. & egregie profecutus est *Benedictus Morandus* in sua oratione de laudibus *Bononiæ*.

^e *Halicarnas. lib. 1. pag. 27. apud Jacob. Stœr.*

^f *Beroso Caldeo delle antichità del Mondo, nel cap. delle antichità d'Italia, e Larchi di Toscana. pag. 110.*

Tradit *Valer. Maxim. lib. 1. in princ.*

^g *Justinus pariter.*

^h *Bononia illustrata Nicolai Burrii. pag. 4.*

ⁱ *g Bernard. Sacc. Ticinensis Histor. cap. 8. in fin. Plin. d. lib. 111. Hist. cap. 15. & alii.*

^j *Tradit Livius in princ. Jul. Florus de reb. gest. Romanorum. lib. 1. cap. 5. in fin.*

B. Dulcinus.

A

^a Ma quando gli Etrusci passassero l'Apennino, e di qua dal Pò fondassero le dodici Colonie, facendo di esse capo Bologna, egli è incerto, quello nondimeno, che per Historica congettura si può affermare, si porterà in altro luogo, per non impedire qui il foglio con lungo discorso.

^b *Livius lib. v. Hist. colum. 16. 1. & desertas Regiones novis oppidis augere illis mos fuit: Hunc morem illi familiarem fuisse tradit Dionysius Halicarnass. lib. 1. pag. 13. apud Jacob. Stœr. & alii passim.*

^c *Judocus Hondius in Descript. Italiae paricul. cap. 3. col. 3. vers. ab his Populus Romanus. pag. 81.*

^d *Plin. Histor. lib. 111. cap. 15. Intus vero Colonia Bononia Felsina vocitata, cum esset Etruriæ Princeps. Hondius in Descript. Ital. paricul. pag. 66. ubi nunc vulgo, Bologna, Fel-*

6 Quartum sit innata illa pietas, & ad religionem propensio, in qua cum omni natione certare *Bononienses* exploratum est, pura tamen ab abusi-
bus, & superstitionibus, quæ alibi tantum schisma in Ecclesia Dei pepererunt, & quarum causa pereunt, qui à nobis separati sunt, dum se perdere timent, sed cœli illius conditionem, nunc purioris retinere doctrinæ, ac religionis, ut quo magis fuerat magistra vanitatis, fieret insigni benignitate Dei purificantis, & vertentis hominum inclinationes ad obsequium suum, excellens discipula veritatis; sicut per stellam Magos attraxit, *Simonem* ad excellentiorem piscationem evexit, *D. Augustini* Dialecticam ad solvenda Hæreticorum dogmata suscitavit.

Etruscos enim illos rituum, sacrorumque fuisse magistros*, cultuique Divino maxime addictos ex antiquis constat Scriptoribus, qua in re aliis fuisse excellentiores satis elucet, ita ut sacrificia, divinationes, & auguria primi *Italorum* inven-
7 rint, eaque *Romanis* tradiderint. Hinc dixit *Cicero* Haruspices ex *Etruria* acciendos. & dixerint alii *Etruscos* à *Tōs* verbo *Græco* dictos, quod sacrificio indicat.

Vigebat tunc in his, quos ad regale fastigium non ambitio popularis, sed spectata inter bonos moderatio provehebat, summum, atque honestum illud majestatis studium, fines imperii tueri magis, quam proferre; nondum enim regia, rectaque mens, arbitra boni, è pravo politicorum fonte hauserat illud, sua retinere privata domus, de alienis decertare regiam laudem esse. ideo non tam latis adjungendis regionibus, imperia propagare, quam desertas regiones novis oppidis frequentare illis mos fuit.

Quare duodenis etiam inter *Apenninum*, & *Padum* conditis urbibus, ad inferum mare totidem, coloniisque in eas missis, universam fere summo arbitrii imperio regebant *Italiam*. Nullus etenim Rex citra eorum auctoritatem creabatur. Itaque cum per eosdem *Romulus* Rex declaratus esset: capta *Mithridates Ponti* Rex occasione, *Romanos* appellavit *Etruscorum* Vernas.

Ita primordia nascentis *Felsinæ Etrusca* aluit, excepitque felicitas, paterno *Etruscorum* Regum amore, ac regimine non indigna filia. Nam & si ab eis initia habuerit, regique decoris splendore nobilitata fuerit. colonias item pro inclytis Civitatibus, & arma pro *Romano* progenitore illis protulit. talia fuere *Felsinæ* Civitatis initia, tales honores, tales vires, talisque status; quousque *Galli* novas quærentes sedes, aliis, atque aliis itineribus patefactis, regnante *Romæ Tarquinio Prisco*, cæpere Alpes trajicere, pernicioso *Nini* Assyriorum regis exemplo, qui veterem, & quasi avitum gentibus morem, quo intra suam cuique patriam regna finiebantur, nova imperii cupiditate mutavit, vel coacto nationum studio, quæ solemnnes nationum migrationes, exonerandæ popularitatis consilio, in alios fines examina gentis eructant. Tunc enim à *Gallis Bojis*, pulsus inde *Etruscis*, est occupata.

9 Descivit tunc quidem à primo nomine *Bononia*, primæva tamen amplitudine, regioque retento splendore, nam ex tribubus centum, ac duodecim, in quas (teste *Plinio*) *Boji* dividebantur, non solum caput *Bononia* fuit, sed retinentibus aliis Civitatibus, quibus ipsi præerant, antiqua nomina, dominantium ipsa sortita est nomen, nec amplius *Felsinam*, sed suæ gentis agnomen, tanquam regnatrici Civitati indiderunt *Boji*, *Bojo-*

A niamque dixerunt, licet sensim corrupto vocabulo, seu elegantiori vocis sono, *Bononia* sit appellata. ac ibidem præterlabens flumen, à prisco *Germaniæ* patrio *Rheno*, tanquam amænitate patrii soli felicius affecuti, *Rhenum* nuncupavere. Post immanem tamen illam cladem, quam in *Gallico* illo militari tumultu, in quo universa *Italia* armato milite referta, gravi bellorum motu concussa ferro semetipsam urgebat, ab *Emilio Pa-*
B po, post quadringentos circiter annos, quibus regionem hanc occupant, in *Etruriam* acceperunt *Boji*, & post illatas multas, passasque clades, in *Romanam* ditionem eadem pervenit. & tunc statim fidelem, amicumque animum exhibere potuit, quamvis ad famam adventus *Annibalis* in *Italiam* à fide defecerint *Boji*, non solum ob veteres in populum *Romanum* iras, sed & ob colonias in agrum *Gallicum* (quod ægre patiebantur) deductas; ipsa tamen adhuc coloniarum expers, in promissa fide constans, uti memor, quæ egerint majores sui pro *Romano* progenitore, socia arma in *Cannensi* bello adversus *Annibalem*, teste *Silio* a, junxit *Romanis*, ibique multa præsentis virtutis experimenta, futuræque fidei pignora, ut ex eodem *Silio* conjectari licet, præbere incepit.

C Rebellantibus tamen *Bojis*, post concisas apud *Cannas Romanorum* vires, non potuit non clades, non militaria incommoda subire, maxime cum fracto, apud sylvam *Litanam*, inopinata arborum succissarum strage b, *L. Postumio* Consule, ob idque viribus animoque auctis *Gallis*, in ipsorum potestatem denuo fuerit redacta. Verum tertio *Punico* bello pro *Romanis* feliciter gesto, sub *Romano* nomine iterum militare incepit; eo enim prælio à *P. Nasica* Consule victis *Bojis*, tanta illorum cædes facta est, ut præter pueros, & senes eorum pauci superfuerint, quare sedibus pulsi funditus interierunt. Justo divinæ providentiæ judicio, ut, qui aliorum fines usurpando, & populos sibi non molestos sola regni cupiditate conterendo, grande latrocinium commisit, videat à se regie ablata in triumphos deferri.

D Vel, ut divino ordine humanarum rerum, & regnorum volubilitas, ac vicissitudo constituta videatur, ne à nobis ipsis stare, ac perdurare in sceptri semper dignitate existimarentur, sed ut standi, & cadendi, resurgendique causam ad summi Dei providentiam referre cogeremur. nulla-
E que bonorum judicio faciliior, aut aptior causa ad mortalium mentes, moresque in officio continendos à Deo permessa, aut introducta fuerit, quam regnorum diversitas, atque æmulatio, ut unaquæque gens in Imperio constituta prospice-
F 12 ret, ab alterius gentis rege, vel regno periculum sibi oriri à vicinitate, & æmulatione posse, eoque periculo edocta sciret, unum esse Deum omnium regnorum compositorem, eundemque destructorem, à quo potestas, divino, mortalium impietate, irritato numine uni adimic, & alteri conciliari, unus erigi, & alter à folio de-
jici ad ipsius Dei votum, nutumque posset, ac ita dandi regni, atque imperii potestatem non tribueremus, nisi vero Deo, qui dat felicitatem in regno Cælorum solis piis, regnum terrenum, & piis, & impiis, sicut ei placet, cui nihil injuste placet. Si felicioribus tamen res humanæ procederent institutis, omnia regna parva essent concordie vicinitate latantia, verum corrupta concordia, justitia, paceque, belligerare, & perdomitis gentibus dilatare regnum malis videtur
feli-

* Sacrorum fuisse magistros tradit *Halicarnass. lib. 1. pag. 31.* apud *Stoer.*

a *Silius de secundo bello Punico lib. VIII.*

b *Livius lib. XXIII. pag. 156.*

c *Ecclesiast. cap. 10.* regnum à gente in gentem transfertur propter injustitias, & injurias, & diversos dolos.

Anno ab
Roma con-
dita.

13 felicitas, bonis necessitas. Sed quia pejus esset, si injuriosi justioribus dominarentur, ideo non incongrue, dicitur etiam ista felicitas, sed proculdubio felicitas major est, vicinum bonum habere concordem, quam malum subjugare bel-
lantem.

614.

Victis igitur, ac profligatis bello Gallis, agro, unde *Senonas* ejecerant, publico facto, atque eo coloniis deductis, *Sena*, *Pisauro*, *Arimino*, & *Fano* *Fortunæ* constructis, *Rubicone* inter *Ariminum*, & *Cæsenam*, vice *Æsis*, *Galliæ* fine constituto, totaque regione hac in *Provinciæ* formam *Togatæ Galliæ* (quod scilicet ejus tractus homines toga *Romanorum* passim uterentur) indicto nomine redacta, ad eam regendam quotannis *Prætor* cum *Imperio* misere *Romani*, qui jus diceret, & conventus haberet, conventui vero agendo ipsa est destinata *Ravenna*, maritimam ipsius loci commoditatem secutis, eodemque tempore
14 *Bononiam* colonia primum deducta est, ex *C. Lelii* Consulis sententia. *Livio* testante. Quod cum *Cajus Lelius* Consul anno 563. ex *Gallia Cisalpina* *Romam* rediisset, ut novæ coloniæ duæ in agrum, qui *Bojorum* fuerat, deducerentur, & retulit, & eo auctore *Patres* censuerunt, cum regiones in bello quæsitæ feliciter per colonias con-
15 terrentur, quæ sunt multo gratiores victis populis, quam præsidarii milites, itaque postero anno ante diem tertium Kal. *Januarias* *Bononiam*, *Latinam* coloniam ex *S. C. L. Valerius Flaccus*, *M. Atilius Serranus*, & *L. Valerius Tappus* triumviri deduxerunt. Tria millia hominum sunt deducta, *Equitibus* septuagena jugera, cæteris colonis quinquagena sunt distributa. ager captus de *Gallis Bojis* fuerat. *Galli Tuscos* expulerunt. Ex quibus *Livii* verbis facile deprehendere licet, quanti esset *Bononia*, cum ex pluribus *Romani* judicarint eam digniorem aliis *Civitatibus Cisalpinæ* regionis.

a Livius
lib. xxxvii.
in fin.

I. Quia in deducenda colonia ex *C. Lelii* consulis sententia, aliis prælata.

II. Quia digniores coloni, ex ordine scilicet *Equestri* missi fuere.

III. Quia numerus militum major, cum tria millia hominum sint deducta. Non enim tam
15 grandem coloniam acceperunt aliæ, sed duo milia tantum. Hinc etiam si *Plinii* testimonium deficeret, *Bononiam* tamen regionis principem fuisse, fateri necesse est. nam ex captis *Civitatibus*, ut in fide maneat, non vulgus ignobile, sed primores expelluntur, novis inductis colonis. Itaque quo major deducta est colonia, plures ibi, vel bello absumptos, vel inde ejectos satis elucet. Cui igitur exploratum non erit, eam gentis principem fuisse, quam primores incoluerunt?

IV. Quia assignati agri portio major; *Parmæ* enim ac *Mutinæ* adeo inclitæ *Civitates* non agri tantum est militibus emensum, nam octona, & quina jugera tantum. *Bononiæ* vero, ut dixi quinquagena, & septuagena jugera data sunt.

In quo *Patrum* decreto, antiqua pariter, ac nova claruere *Bononiensium* merita, dum aliis *Civitatibus Cisalpinæ* regionis prælatis, satis censuerunt *Patres*, fidei illorum totius provinciae tutelam committi posse.

16 Quanta autem fuerit hujus *Galliæ* citerioris præstantia, inter clarissimorum virorum auctoritates; testatur præcipue *Cicero* in *Philippicis*, in tertia enim ait. Nec vero de virtute, constantia, gravitate *Provinciæ Galliæ* taceri potest. est enim ille flos *Italiæ*, illud firmamentum *Imperii P. Romani*, illud ornamentum dignitatis. Tantus autem consensus est municipiorum, coloniarumque provinciae *Galliæ*, ut omnes ad auctoritatem hujus ordinis, majestatemque *P. Romani* defendendam conspirasse vi-

A deantur. & rursus in eadem *Philippica*. Quodque *Galliam* *Provinciam* citeriorem, optimorum, & fortissimorum virorum, amicissimorumque *Populi Romani* civium refertam, exercitumque in *Senatus* potestate retineat.

Anno ab
Roma con-
dita.

Et in *Philip. iv.* adhuc quid *Galliam*! (de hac loquitur citeriore, quam in *M. Antonium D. Brutus* armaverat) Quo tandem animo hanc rem audituram putatis? illa enim hujus belli propulsandi, administrandi, sustinendi principatum tenet. *Gallia D. Bruti* nutum ipsum, ne dicam *Imperium*, secuta armis, viris, pecunia, belli principia firmavit, æquo animo belli patitur injuriam, dummodo repel-
17 lat periculum servitutis. Et legitur etiam in *Græcorum* monumentis, cum ad *Alexandrum Macedonem*, quem ob res gestas *Magnum* appellarunt, *Gallorum Cisalpinorum* legati hospitalitatis, & amicitiae gratia venissent, in convivio, quo omnium fere gentium oratores acceperat, à Rege potentissimo interrogatos. Quidnam esset, quod *Galli* maxime timerent? præter omnium opinionem respondisse; Aliud, inquam, nihil *Rex præstantissime*, quam ne supra nos cælum, aut *Alpes* ruant. Quod responsum, *Regis* animum omnino fefellit, dicturos opinantis, se eum esse, quem formidarent.

C His addamus *Strabonem*, qui de *Gallia Cisalpina* loquens, ait: *Horum* virtutem locorum, tum ipsa hominum probitas testatur, tum oppidorum magnitudo, tum vero divitiarum amplitudo, quibus omnibus hujus regionis habitatores, cæteris antecellunt *Italici*. Cum autem ex *Plinio* teneamus *Bononiam* hujusce regionis principem fuisse, quæ
18 tum ab *Etruscis* possessa, *Etruria* dicebatur, palam sit, quanta fuerit *Bononiæ*, seu *Felsinæ* dignitas, quantumque præstitisse cæteris *Civitatibus* credendum sit, quæ *Princeps* excellentioris *Provinciæ* fuerit.

D His pariter consentit *Gaud. Merula*, qui de antiquitate *Galliæ Cisalpinæ* loquens, ait. Sic à *Bojis* olim populis ferocissimis, quarum nunc *Metropolis* est *Bononia*, *Boji* in *Transalpina* *Gallia* *Heduis* vicini, quos hac ætate *Borbonenses* appellamus origines traxere. Nil mirum, si *Galli Boji* cum ob viciniam, tum ob virtutem *Romanis* terrori fuerint, & tumultus *Gallicus* semper à *Romanis* fuerit cum maxima formidine exceptus.

Quod si præcipuam hujusce *Civitatis* laudem in universali *Galliæ Cisalpinæ* commendatione in *Philipp.* reticuit *Cicer.* id ex eo conjectari licet. Quia partes *Antonii* pro antiquo clientelæ jure sustinebat: nam si in *Antonium* armasset *Bononia*, utique illius præstantia, ac laudes ex ore *Ciceronis* expressius claruissent. Sed eloquentia illius summi viri, quæ tum in *Antonium* incalescebat, non poterat nisi in ejus sectatores frigidescere, adhuc tamen non potuit eloquentiæ summus vertex, à toto principalem partem divellere, ideo in *Epist.* ad *C. Cassium* sollicitari maxime videbatur, quod inter *Civitates Cisalpinæ* Provinciae, quas studiosissimas *Reipublicæ* tenebat, non ad-
19 esset *Bononia*.

Cæterum *Latina* coloniæ dictæ sunt, quibus & jus *Latii* datum est, scilicet, quæ præter libertatem, qua *Prætori Romano* non parvere, sed propriis Magistratibus regerentur, illud præterea juris haberent, ut qui domi suæ *Ædilitatem*, aut *Quæsturam* gessisset, is ipso jure *Civitatem Romanam* haberet, ita ut *Romæ* & suffragium ferre, & Magistratus petere posset, præterea *Senatores*, qui *Decuriones* vocati, & Magistratus, qui aut *Duum viri*, aut *Quatuor viri*, aut *Sexviri* jure dicundo appellati. Item *Ædiles*, *Quæstors*, & *Censores*, qui annonæ, pecuniæ pu-
20 blicæ, & censui coloniarum præfuerunt.

B. Dalcinus. A 2 Ro-

Anno ab
Roma con-
dita.

Romæ autem patronos asciverunt publice, atque eorum opera curarunt, si quid apud Senatum agendum esset, quod sua interesset, enixe caven-tes, ne qua in re illorum, aut dignitatis læsio, aut commodi impedimentum fieret.

Et licet *Latinae* coloniae jus civium *Romanorum* per incolatum non assequerentur, nec *Romani* Imperii participes essent, nisi expresse data Civitas fuisset.

664.

Post bellum tamen *Marficum*, cum anno 664. lege *Pompeja Cispadanae* regioni Civitas data sit. si non prius per legem *Juliam* data fuisset *Bononiae*, saltem hoc tempore id assecuti fuissent *Bononienses*. Sed de *Bononia* non est ambigendum, cum ex *Strabone*, ac *Plinio* constet eam hujusce regionis caput extitisse, & cum præ cæteris eam tanti fecerint *Romani*. Alioquin minime subsisteret, quod ait Cicero in *Oratione* post reditum ad *Quirites*, ubi de comitiis centuriatis, quibus ab exilio revocatus est, loquens, dixit; *At me in patriam ter suis decretis Italia cuncta revocavit.* & pro *Sellio*; *Nullum erat Italiae oppidum, nulla colonia, quæ tum non honorificentissime de mea salute decrevisset.* Quod idem ex multis aliis ejus locis, pro *Muræna*, pro *Sylla*, pro *Planco* intelligi potest. Quibus non dissentiant, quæ in *Cæsare* scribit *Tranquillus*, scilicet colonias *Latinas* de Civitate petenda agitantem *Ciceronem* adiisse, nam de *Transpadanis* coloniis intelligi debet communi *Scriptorum* consensu.

* Nidum
Philosophorum.
Thomas Dempster Scot.
in suis ad-
not. in lib.
intitul. *Urbicus*.

Quare civibus in hunc modum referta *Romanis*, Latino sermone uti *Bononia* cœpit, & sicut olim *Nidum Philosophorum* * appellatam fuisse satis constat, ita nunc *literarum* domicilium esse, cum *Cicerone* teste, *Græcis*, *Latinisque* literis *G. Rusticellus Bononiensis* eruditissimus fuerit, de quo inter præcipuos *Oratores* meminit. Et *L. Pomponius Attellennarum* *Scriptor*, quem *Paterculus* vocat sensibus celerem, & novitate à se inventi operis commendabilem. Et *Rufus* quoque Poeta egregius, qui cum plurimum *salis*, nec candoris minimum haberet, non in decore *Martialis*, è vivis secedentem his verbis deplorando profecutus est.

Funde tuo lacrymas orbata Bononia Rufo:

Et resonet tota planctus in Æmilia.

Atque ita *Bononienses* quoque cives *Romani* effecti (quo nihil florente re *Romana* insignius habebatur) & quantum ex veteribus colligi monumentis potest, majorumque firmavit auctoritas in *Stellatinam* tribum ascripti.

Interea vero dum *Bononia* *Populo Romano* coloniae ascito nomine subjecta est, libera quidem, sed vectigalis perinde ac reliqua *Italia* fuit, ab hostibus tamen quieta, nisi quatenus bellis civilibus *Romanis*, ne dum universa regio fuit, infesta, sed ipsamet *Respublica*, non afflicta, verum perdita omnino judicata est, & sceleratarum concatenatione causarum à bello *Mariano*, atque

23 *Syllano* ad alia graviora pervenit. Nam *Marius* civili sanguine jam cruentus, multis adversarum sibi partium peremptis, victus, ab urbe profugus diu exulavit, sed *Cinniana* dominatione revocatus clarissimis viris interfectis, lumina Civitatis extincta sunt, ultus est hujus victoriae crudelitatem postea *Sylla*, sed tanta diminutione civium, tanta calamitate *Reipubl.* ut vindicta perniciosior fuerit, quam si scelera, quæ puniebantur, impunita relinquerentur. nam præter stragem per diversa late diffusam, obseffo etiam Senatu, de ipsa curia, tanquam de carcere producebatur ad gladium, & *Mutius Scaevola* Senator, & Pontifex aram *Vestæ* amplexus, qua nihil apud *Romanos* sanctius habebatur, occisus est, ignemque illum, qui perpetua cura *Virginum*

A semper ardebat, suo pene sanguine extinxit. Hinc ad *Lepidi*, & *Catulli* bellum, quorum alter gesta *Syllana* rescindere, alter defendere cupiebat transcendit. Inde ad *Pompeji* & *Cæsaris*, quorum *Pompejus* sectator *Syllæ* fuit, ejusque potentiam, vel æquavit, vel superavit. *Cæsar* autem 24 *Pompeji* potentiam non ferens, patriæ libertatem oppressit, sed *Pompeji* victorem *G. Cæsarem*, quorundam nobilium conjuratio Senatorum, in qua *Brutus*, & *Cassius* eminere, pro *Reipublicæ* libertate in ipsa curia trucidavit. Hujus deinde potentiam multum moribus dispar, omnibusque vitiis corruptus, & inquinatus, affectare videbatur *Antonius*, cui vehementer pro eadem illa velut patriæ libertate *Cicero* resistebat, ne tantis dilacerata dissensionibus corrueret. Ubi recentissimæ cædes extiterunt, & bella civilia, inter quæ cum *Bononia* in *Antoniorum* clientela antiquitus esset, atque eis pro officio suo studeret, incommodi aliquid accepit. nam cum *Bononiæ* valido præsidio teneret *Antonius*, ut scribit *Cicero* a *Clatern-* a lib. xvi
Epistola
247. ad Cæ-
sarem.
sum.
vianus, uterque cum firmo exercitu, ita in eam, ab *Antonio*, præsidio educto, desertam irruerunt, ut in *Consulium*, & *Senatus* potestatem deveniret.

C Cruciabatur tunc *Bononia*, ne dum ob amæ- 25 nam, durisque iudiciis parum probatam, sed vitiis omnibus inquinatam *Antonii* vitam, quodque bellum contra *Senatum*, ac *Reipublicam* suscepisset, quamvis, qui *Senatus*, qui *Consules*, quæ *Respublica*, ubi ob privata potentium certamina, invalido legum auxilio, quæ vi, armis turbabantur, paucorum potentia, etiam illorum, qui grande illud, sive pessimum, sive pulcherri- mum facinus, libertatis improspere repetitæ perpetrarunt, secundum affectus dominandique libidinem regebat? & ubi inter bonos, & malos discernimen nullum, omnia virtutis præmia ambitio possidebat? venerabatur tamen *Bononia*, publicum illud *Senatus* nomen, quo meliorem partem regi existimabat, ut absque, vel minima dedecoris nota, prævio justæ excusationis officio, ei, relicto *Antonio*, cui in ullo unquam defecit, adhærere posse pro certo existimabat.

D Quas tamen molestias in repentina illa rerum mutatione sustinuerit *Bononia*, quamque animi virtutem demonstraverit, ille ipse *Cæsar*, qui 26 postea dictus est *Augustus*, testis fuit, qui ut eam è manibus, & ab obsequio *Antonii* eximeret, sibi- que conciliaret, variis inde auxit donis, fovitque beneficiis. Quare *Antonio*, ab obsidione *Mutinae*, quo processerat, depulso, cum uterque Consul lethiferum vulnus in eo conflictu accepisset, *Pansa Bononiam* delatus, ibi est mortuus, à cujus morientis latere non discedens *Augustus*, pubescentis adhuc Imperii, pullulantisque dominationis monita suscepit.

E Hinc emerfit iste mirabilis indolis adolescens, ne cum *Cicerone* in *Philipp.* 3. dicam, pene puer, iste alius *Cæsar*, illius *G. Cæsaris* filius adoptivus, cujus ingenium, quantacunque fortunæ capax decor oris, cum quadam majestate, sed loco omnium, fortuna famam augebat. Huic, inquam, adolescenti *Cæsari*, ut ejus potentia contra *Antonium* nutriretur, ac furentes illius impetus, crudelissimosque conatus cohiberet, *Cicero* favebat, sperans eundem, depulsa *Antonii* dominatione, instauraturum *Reipublicæ* libertatem, usque adeo cœ- 27 cus, & improvidus futurorum, ut ille ipse juvenis, cujus dignitatem, ac potestatem fovebat, & eundem *Ciceronem* occidendum, *Antonio* quasi concordiae pactione permetteret, & ipsam libertatem *Reipublicæ*, pro qua ille multum clamaverat, ditioni propriæ subjugaret. tanta enim fuit

Anno ab
Roma con-
dita.

fuit temporum illorum corruptela bellorumque civilium acerbitas, ut vitiis omnibus corruptus, in probum virum, disertum scilicet illum regendae Reipublicae artificem, ac eloquentiae florem praevaluerit, & immani crudelitate cum inter Pellicum greges, inter ingentes epularum apparatus, ne jejuna, & destructa luxuria videretur, regalesque *Cleopatrae* luxus, ora, ac manus proscriptorum recognosceret, atrociori feritate istius praecipue caput, qui *Romano* Imperio par eloquentia fuit, è rostris pendere iusserit, eo scilicet in loco, ubi piis concionibus multorum capita servaverat. Ita insignis viri caput, quod arma *Catiline*, *Romanaque*, adhuc non fregerant, 28 unius ebrii, *Antonii* scilicet, perpotandi, pervigilandi, ac dominandi insana dulcedo abscidit. Et quid mirum, si inter hæc vitia nulla remanserit cura sapientiae? nec tanti viri virtuti aliquid fuerit tributum?

In his tamen rerum perturbationibus eo se non minimo sustentare solatio *Bononia* potuit (si tamen solatium dici potest trium *Catilinarum* congressus, sed nos etiam cum aliis dicamus) quod nobilissimo Trium virum Reipubl. constituendae, vel potius destruendae colloquio est insignita, in quo *M. Lepidus*, *M. Antonius*, & *C. Caesar Octavianus Romani* Imperii *Provincias* inter se diviserrunt, unde strictos in civilia capita mucrones, divisa percussoribus occisorum bona, ut etiam de suo perirent, hastam consularia spolia vendentem, ii, qui vivere iussi sunt, ut essent, quibus imperari posset viderunt, inspectaruntque *Romanae* eloquentiae caput, è rostris pendens, & ad illud deligatam manum dexteram facundiae ministram, ut ubi toties suspensas tenuit *Romanorum* 29 lachrymas, ibi ubertim tunc fluerent, nam cæterorum cædes privatos luctus excitarunt, illa communem, merito juxta aquarum fluentia convenere, quia ex inhumana illa tot *Illustrium Patrum*, civiumque proscriptio, perennes erant decursuræ lacrymæ, contrahendaque macula, nec tota *Lavinii* aqua abluenda. in insula enim *Lavinii* amnis factum esse, scribit *Appianus*, & *Dio*. Qui fluvius ex proximis *Apennini* collibus *Æmilia* via v. millia passuum ab urbe *Bononia* diffecta, in *Rhenum* delabitur. Quin etiam cum Trium viri veteranos milites in colonias deducerent, præter cæteras *Bononiam* deduxit *Antonius*. Itaque quod *Bononienses* pro clientelæ jure officia omnia deberent *Antonio*, *Caesar* postremum illi bellum illaturus, *Bononiensibus* (*Suetonio* teste) publice gratiam fecit conjurandi cum tota *Italia* pro partibus suis. Atque eo quidem pacto res *Bononiensium* sese habebant dum libera *Romana* 722. Respub. fuit, usque ad annum Urbis 722. quo *C. Octavianus* devicto ad *Actium Antonio*, Imperio præesse *Romano*, Imperatoris, atque Augusti nomine sumpto, incepit. Re igitur *Romana* ad Augustum Imperatorem, ac successores ejus militari manu traducta, cum totam *Italiam* in xi. regiones divideret, octavam *Galliam Cisalpinam* vocavit, eamque in duas regiunculas *Æmiliam*, & *Flaminiam* à *Placentia Bononiam*, à *Bononia Ariminum* usque distribuit, *Ravennæque* classem, loci commoditatem secutus, ad Superi maris tutelam collocavit, & *Æmiliam* viam ab *Arimino Bononiam*, à *Bononia Placentiam* usque perduxit.

Quin etiam populis, qui cum *Antonio* fenserant, deletis, & oppida, & agros eorum militibus, qui sub se, & *Lepido*, *Antonioque* meruerant, assignavit, atque ex iis colonias duodecimginta constituit. Ex quibus una, teste *Plinio*, *Bononia* fuit. Quas operibus, ac vestigalibus publicis multis modis auxit, tum jure, ac dignatione Urbi quodammodo pro parte aliqua adæ-

quavit, excogitato scilicet genere suffragiorum, quæ de Magistratibus urbicis *Decuriones* coloni- ci in sua quisque colonia ferrent, ut sub diem co- 31 mitiorum obsignata *Romam* mitterent. *Italiam* porro administrandam Consulibus, & Prætoribus tribuit, & omni tributorum onere levavit.

Hanc autem tum *Italiae*, tum Imperii totius *Romani* tranquillitatem, annumque 41. ejus Imperii Christi ortus mire auxit, illustravitque cum in censu *Romani* orbis octavo Calendas Januarii, *Cn. Cornelio Lentulo*, & *M. Valerio Messalino* Consulibus, ab Urbe condita septingentesimo quinquagesimo primo. Olympiadis centesimo nonagesimo quarto, anno secundo *Bethlehem* parvo in oppido in lucem ex *Maria* Virgine fuerit editus immortalis Deus, mortali carne vestitus, ut genus humanum, primi parentis scelere funestatum, mortuumque suo mactato corpore ab interitu liberaret. Sub hac igitur *Romani* Imperii felicitate *Bononia* perstitit, quousque *Romani* ipsi dignitate, & armis *Italiam* ab exterarum gentium incursionibus tueri valere.

Per quæ tempora ab externis armis quiescente 32 *Italia*, non tamen obscura fuit *Bononiae* memoria, nam magis *Neronis* tunc probi, ac summæ spei adolescentis eloquentia, ac laude, & mirifica *Claudii* Imperatoris benignitate claruit^a, qui pro ea restituenda clarissimorum testimonio virorum centies fextertium ipsius rogatu elargitus est, quam incendio quo conflagraverat, & carbonibus quibus denigrata fuerat. & quod summos Oratores, eximiosque Poetas clara dicendi suavitate insignes tulerit, præcipuaque soli feracitate, ac lapidum specularium præstantia fuerit celebrata, quam quod præsentia *Vitellii* Imperatoris immanissimæ voluptatis ludorum *Circensium* sit nobilitata fervore, sed clarissima ex eo evasit, quod Sacra jam aqua, ad abluenda crimina, fruendamque simul sempiterni auram ævi absterfa in rectam Christianæ religionis ascitæ disciplinam præluxit, purpureoque etiam nobilissimorum Martyrum illustrata splendore. Inter quos clara fuere *Vitalis*, & *Agricolæ* præconia, quorum al- 33 ter crucem servi divino præfulgentem decore, Dominico dulcoratam exemplo, cœlesti allevatam manu aspiciebat intrepidus, suam mox expectabat indomitus, & ferebat invictus, ita divinus ille servus corda ardebat intus, qui non rapinam arbitratus, esse se æqualem Deo, servilem formam benigne induit, & igne cœlitus raptus, atque à divinis folliis auras accipiens, majorem vim urendi addidit, ut inde divinitus exusta simul corda, mentesque mortalium ad cœlestia elevarer, atque ad immania perferenda solidarer.

Tunc divino munere *Felsinea* excitata pietate, ab inani Deorum cultu, sacrilegaque curiositate, qua *Etruscorum* Regum tempore imbuta ad vana ferebatur, à lavacro isto, ac fundamento humilitatis caput illa ædificans charitas, quæ postea in altum evecta illi peculiaris fuit. Hanc summa in Pontificem *Romanum*, sanctamque Sedem indicat observantia. Hanc frequens Hospitiorum occurfus, ac peregrinorum probat concursus. Hanc 34 perampla, regiaque demonstrant Monasteria, quæ regali sacerdotio extructa, Regum etiam habitationes crederes. Hanc latæ tot Ecclesiarum indicant opes. Hanc præclara illa, ac pia ab eximendo à Barbaris vitæ sepulchro, suadet expeditio. Susceptaque pro vero Pontifice contra Schismaticos declarant certamina. Tunc etiam Philosophorum scripta fallaciarum, ac deceptionum plena, Deum, ac felicitatis patriam obscurare demonstrantia, in paginas pietatis, & faciem eloquiorum castorum conversa, ad veram pacis patriam corda *Bononiensium* trahebant.

Anno ab
Roma con-
dita.

751.
Anno à
Christo
nato
1.

a Cornel.
Tacit. An-
nal. xii. fol.
266. Lugd.
Batav. Ne-
rone oran-
te Bono-
niensi Co-
loniæ igni
hausta sub-
ventum,
centies fe-
stertii lar-
gitione.

Et sicut Sol sine sole non cernitur, ita nec Deus sine Deo cognoscitur. Unde simul agnovit *Bononia*, quam vere dixerit Apostolus gentium, videte ne quis vos decipiat per Philosophiam, & inanem seductionem, secundum traditionem hominum, secundum elementa hujus mundi, & non secundum Christum. Et per
 35 quantas obscuritatum ambages Aristotelica illa dicta per ternarium numerum magnificare Deum voluerint. & quam imperfecte *Mercurius Trismegistus* dixerit, Monas genuit Monadem, & in se suum reflexit ardorem; quanta præsumptione *Sibylla* illa dictitarit. Jam nova progenies cælo demittitur alto, &c & quam inepte, adulatorieque *Maro* nescius mysteriorum Dei, id tribuerit filio *Pollionis*.

Nam tempora hujus ignorantiae despiciens Deus, *Bononiam* quasi alteras miseratus est *Athenas*. caliginoso itaque statu cessante, lucisque exorto, revelata facie gloriam Domini speculando, per fidem, quantum permisit Deus, ejusque munere intellexit *Bononia*, quod Dei fecunditas, quod est bonum actu infinitum, per immensi, æternique boni naturam ab æterno se actu propagat infinite, & cum non extra, sed in seipso, certe infiniti Patris, infinitus est Filius, in Deo enim, quia esse, & intelligere idem sunt, notio quam Deus semper intelligendo seipsum gignit, semper tamquam exactissimam sui ipsius imaginem, eadem essentia est, atque ipse, qui generat, quamvis mira quadam relatione, tanquam
 36 genita distinguatur a generante.

Et quod Deus per æternam hujusmodi notionem cognoscens ab æterno seipsum infinitum bonum, per eandem ab æterno infinitum in se, ad se ipsum spirat amorem, Patrem ergo, & Filium, & Spiritum S. tres à Theologis personas vocari agnovit, natura quidem divina, inter se convenientes omnino, ita ut unicus, & simplex Deus sit, sed inexcogitabili quadam relatione distinctas.

Intellexit pariter defecisse à Deo, quandoque in *Adæ* peccato genus humanum, neque sine Deo potuisse unquam in Deum resurgere, quod ad ima ceciderat, resurgere autem, quandoque mentes humanæ debebant, ne frustra à Deo creatæ fuissent, quæ ab eo creatæ consequendi ipsius gratia fuerant. per Dei verbum formati quondam homines fuerant, per verbum idem reformari debebant, & merito, per intellectualis enim verbi lucem depellenda erat caligo intellectus humani,
 37 per rationem Dei rationale animal emendandum, non enim satis erat homini ad hoc, ut suscitaretur radius menti ejus divinitus infusus, nam propter sensus à mente digreditur. Oportuit ergo in homine cœlitus dato scilicet JESU, ipsi soli animam jungi, ut in corpus ipsius, & ad sensus hominum, copia radiorum exuberaret, ergo statutis à Divina voluntate temporibus, creasse Deum per verbum rationalem quandam hominis animam, quam eodem momento tenero fœtui virginalis uteri, per divinum spiritum concipientis conjunxit.

Et quod momento quoque eodem verbum ipsum naturam assumpsit humanam, neque se ad humana, quasi per defectum, dejecit divina sublimitas, sed humana ad se potius elevavit. non enim infinita divini Solis lux, ex adjunctione hominis ullo modo infici unquam potuit, sed homo inde super illustrari, ac perfici.

At sicut congruum Dei misericordiae fuit, ut
 38 quandoque sibi genus humanum conciliaret, ita congruum ejus justitiæ fuit, ut sati factio aliqua intercederet, satisfacere autem pro universo hominum genere solus poterat Deus, pati tamen

A neque decebat, nisi hominem, qui peccaverat, neque Deus ipse poterat; consentaneum itaque fuit humanum genus, per Deum factum jam hominem, emendari. Sic ergo Christus JESUS Sacerdos in æternum semel se ipsum Deo Patri sacrificans, qui solus mundare alios perfecte potuit, cum neque immundus fuerit, neque sui ipsius mundandi gratia holocaustis indigerit, quemadmodum cæteri ante illum Sacerdotes, non hircorum, aut vitulorum sanguine, non impuro, non alieno, sed humano, puro, proprio humanas fordes, mundumque totum, quantum in se fuit, perfecte purgavit.

B Christum itaque *Pilati* decreto, & dispensatione Divina, in Crucem actum, non deseruere, qui eum ab initio dilexerant, sed iis iterum vivus die tertio apparuit.

Ordinatoque Evangelio, ac sui nominis præ-
 39 dicatione se in Cœlum extulit, indeque misso è Cœlis Spiritu sancto, Apostolos, Discipulosque mirabiliter edocuit, ita hæc omnia, & alia scilicet de resurrectione mortuorum, judicio futuro, ac vita æterna, lingua ignea, & corde inflammato prædicavere Apostoli.

Tunc intellexit *Bononia* quantum distaret inter sacras literas, & Philosophorum scripta; non enim ista habebant vultum pietatis, lacrymas confessionis, cor contritum, & humiliatum, populi salutem, Sponsam, Civitatem, Arram Spiritus sancti, pignus amoris, æternæque vitæ, poculum pretii nostri. Nemo ibi cantat, Nonne Deo subdita erit anima mea? ab ipso enim salutare meum.

Intendens itaque in illas vidit rem non compertam superbis, neque nudatam pueris, sed incessu humilem, successu excelsam, velatam mysteriis, simulque mira illa Apostolorum profunditas, & majestas, quæ in sobrio eorum stylo, qui antea rudes fuerant, perspicitur, *Bononiæ*
 D apparuit.

Et quam in *Joanne* præcipue insit absque ver-
 40 borum furo nectarea dulcedo, sensusque divinus, cujus Evangelium utique non hominis, sed manu Dei scriptum videtur. Cognovit quoque pia Civitas, quanta ratione dixerit *Amelius Platonius*, cum illius principium legeret. per Jovem enim juravit, virum illum Barbarum scilicet Judæum (ita fastu Græco vocabantur alii) breviter comprehendisse, quæ de ratione divina, principio, dispositioneque rerum *Plato*, & *Heraclius* disputaverunt.

E Sic itaque aliud erat prius de sylvestri cacumine videre patriam pacis, & iter ad eam non invenire, & frustra conari per invia. Aliud tenere viam illuc ducentem, cura cœlestis Imperatoris munitam, ubi non latrocinantur, qui cœlestem militiam deseruerunt.

Ita *Bononia* sacro dealbata lavacro, cœlestique militiæ ascripta, ad sustinenda, tolerandaque mundi certamina, in capite suo Christo JESU mire edocta, parabatur.

Quare post fractas *Romani* Imperii vires, cum
 41 *Roma Gothorum* irruptione, agentium sub Rege *Alarico* impetu magnæ cladis sit eversa, simulque *Italia*, & præcipue pars hæc, cui *Galliæ Togatæ* nomen inditum est, *Gothicæ* dominationis sævitiam sit passa. Ita *Bononia*, quæ jam Imperatorum absentia *Romano* more, & Senatores eligere, & creare Magistratus, & Tribunos, & præcipue binos Consules, belli, pacisque tempore jam cæperat, regionis infelicitate tracta, in horum ditionem Barbarorum pervenit.

F Quæ tamen hoc tempore Populi *Bononiensis* domi consilia, quæ foris arma extiterint, nesciri quidem potest, tanta fuit, non dicam cum aliis
 majore

Anno a
Christo
nato.

majorum nostrorum negligentia, atque inertia, quibus nulla fuit cura posteritatis, licet etiam clamitent aliqui, quod quicquid habuit *Romana* facundia, quod gloriabundæ *Græciæ*, aut apponat, aut præferat, circa *Ciceronem* effloruisse, & omnia ingenia, quæ lucem studiis, rebusque attulere, tunc nata esse, in deterius quotidie rem effluxisse: sive luxu temporum, nihil enim est tam mortiferum ingeniis, quam luxuria: & quod magis ex arce virilem animum dejiciat, quam blandimenta fæminea; sive cum præmium pulcherrimæ rei cecidisset, translatus sit certamen ad turpia. sed moderatius, & ad propositum verius dicendum videtur, quia graves bellorum motus ita orbem, & præcipue *Italiam* concusserant, ut nullus in ea scribendi locus esse videretur, cum enim gladii ubique acuerentur, calamorum acumina retundebantur. Licet alia non desit urgens causa, scilicet temporum injuria amissa Civitatis documenta, cum sæpe, vel magna ex parte sit igne usta, vel etiam universa fuerit incendio consumpta, simulque ædes communes, ubi scripturæ publicæ asservabantur, unde suo simul interitu rerum gestarum notitiam peremerunt. cum igitur monumenta urbe incensa interierint, mirandum non erit, si, quæ aliquo adhibito ordine dici possent, prætermittantur.

43 Harum autem calamitatum initium annus Christi quadringentesimus primus attulit, quando *Radagaisus Gothorum* Rex, cum ingenti agmine in *Italiam* repentino cursu irrupit, cumque jam in urbis vicinia constitutus *Romanis* cervicibus immineret, Deus tamen mirabiliter, & misericorditer fecit (quod non sine gratiarum actione commemorant prisca, a piique Ecclesiæ Patres) ut uno die *Stilicone* belli duce armato occurrente tanta celeritate fuerit victus, ut ne uno quidem extincto, sed nec vulnerato *Romanorum*, multo amplius, quam centum millia prosternerentur ejus exercitus; atque ipse cum filiis mox captus, poena debita necaretur.

D. August.
de Civit.
Dei lib. v.
cap. 23.

Imminentem tamen *Italiæ* cladem *Stilico* distulisse magis, quam propulsa visus est, nam post annos novem, *Theodosio* Juniore, *Alaricus* cum novis *Visigothorum* copiis in *Italiam* venit, atque per *Emiliam* igne, ferroque omnia miscens, *Stilicone* devicto, *Romam* pervenit. Multa nocte cohortes expeditas summis collium jugis, super caput *Romanorum* sistit. inde miles ad cædem magis, quam ad pugnam decurrit. sternunt inermes, aut arma capientes, & quosdam somno excitos, cum tenebris, pavore, sonitu tubarum, clamore hostili turbarentur, pauci gladiatorum resistentes non inulti cecidere, cæteri ad naves, ostiaque *Tiberina* ruebant, ubi cuncta pari formidine implicabantur permixtis paganis, quos nullo discrimine *Gothi* trucidabant. Ita primus post *Gallos* *Romam* cepit, ac direptam multis locis illato incendio deformavit. Hæc *Italiæ* prima mali labe, hoc initium impendentis ruinæ fuit. *Honorio* Occidentalis plagæ Imperatore jampridem *Ravennæ* commorante, neque armis, neque consilio satis firmo, qui tantam incumbens malorum vim perferre, tantamque tempestatem sustinere armorum posset.

Hanc autem *Romæ* everfionem eleganter ita expressit *D. August.* ad *Demetriadem*. Ad stridulæ buccinæ sonum, *Gothorum*que clamorem, lugubri oppressa metu, domina orbis *Roma* contremuit: ubi tunc nobilitatis ordo? ubi certi, & distincti nobilitatis gradus? permixta omnia, & timore confusa? omni domui planctus, & æqualis fuit per cunctos pavor: unus erat servus, & nobilis, eadem omnibus imago Mortis, nisi quia eam magis timebant illi, quibus vita fuerat ju-

A cundior. ecquid *Roma* funestius, tetrius, amarique vidit?

Verum in tanta militari immanitate, ac hostili furore illud clementiæ apparuit, edicto promulgante *Alarico*, ut sanguini, direptionique, quoad fieri posset, parceretur, quod magis eo extincto præstitit *Ataulphus* nobilissimus *Gothorum* Rex *Placidie* Catholicæ, piæque uxoris, ac inclitæ famæ mulieris precibus summo opere fatigatus, ne diutius vestigia recentis immanitatis protraherentur, foedumque illud, atque atrox spectaculum, lacera corpora, trunci artus, putres virorum, equorumque formæ, infecta tabo humus, prostratis arboribus, atque frugibus, dira illa vastitas conspiceretur. Ita cohibita, quæ hac, atque illac passim furibunda ferebatur jugulandi licentia. Verum *Italia* præcipiti lapsu declinante, tertia jam *Barbarorum* irruptione vexata, quasi exitiabili quodam fulmine ista ingentem plagam accepit: Sævissimus enim omnium Tyrannus *Attila*, maximo *Hunnorum* exercitu ex *Pannonia* adducto in *Italiam* introrupit, atque *Aquileja* per triennium obsessa, ac tandem expugnata, & *Mediolano*, *Ticino*que everfis, multisque aliis *Italiæ* Civitatibus igni, ferroque absumptis, maximas *Bononiæ* attulit clades, verum an eam deleverit, an tantum diripuerit, haud compertum est. Licet ex *Epistola* *D. Ambrosii* ad *Faustinum*, infelicitis conditionis, tunc fuisse *Bononiæ* satis videatur, sicut & vicinarum Civitatum status. Cum *Claternæ*, *Bononiæ*, *Mutinae*, *Regii*, *Parmæ*, ac *Placentiæ* Civitates, semistarum urbium miserranda appellet cadavera. Compescuit tamen *Attilæ* feritatem, *Leo* Pontifex, humili oratione, ac prece elatum Regis animum demulcens. Terruit enim illius Barbari Regis fastum, *Leonis* majestas; quippe hominibus Barbaris in corporum majestate veneratio est, magnorumque operum non alios capaces putant, quam quos eximia specie donare natura dignata est. quare præclaram oris speciem, vestium majestatem (quibus ad illius Barbari metum, decorem, cœlestique præsidium addidit Deus) oculis perlustrans *Attila*, haud ultra progressus in *Pannoniam* se recepit. Post quadriennium vero cum occiso *Valentiniano*, *Maximus* cædis ejus auctor Occidentis arripuisset Imperium, *Genfericus* ab *Eudoxia* *Valentiniani* quondam uxore, quam *Maximus* per vim sibi copulaverat, ex *Africa* occulte accitus cum maximis *Vandalorum* copiis ad Urbem classe accessit, sprexitque impius Rex Summi Pontificis congressum, atque imparatam Urbem aggrediens grandi immanitate diripuit, insignique præda onustus, *Roma* desolata in *Africam* rediit. & ita alternis depopulationibus, atque excidiis infelix *Italia* fatali ordine per partes lacerata, & deformata fuit. tantæ adeo ejus opes erant, ut à pluribus nationibus diripi eas semel, atque iterum eodem seculo oporteret.

Maximo inde eodem anno à suis occiso, ut paucorum annorum, sic exiguarum virium Imperatores fuerunt, cum per tumultus *Italicos* ferre, aut necarentur, aut per vim abdicare compellerentur. In *Orestem* Patricium tandem, qui Nepotem Imperio spoliaverat, res Imperii pervenerunt, *Ravennam*que ingressus, pertentatis civium animis jam satis ad Imperium aspirantibus, copias sistit. *Augustulo*que filio *Ravennatum* tumultu, Imperatore declarato, Nepotem ab *Italia* fugat, & Imperii sedem *Ravennæ* figit.

Romani, ab Imperatoris electione, ac sede ab *Oreste*, & *Ravennatibus* elusi, nuntios ad Nepotem in *Dalmatiam* mittunt, renuntiantes se indigne ferre, *Ravennates* sibi ab *Oreste* prælatos, & se ipsos contemptui habitos esse, quare communem

nem injuriam ulcisci studeat. Nepos nihil spei in Orientalibus principibus inter se dissidentibus esse cernens, in *Pannoniam* ad *Odoacrem Herulorum* ducem ire jubet, addens litteras, & preces, ne *Romanorum* postulata abnuat, neque potiundi Imperii occasionem relinquat; cum puero Imperatore, Duceque proditore, *Italiam* inviso, non tam bello, quam itineris, atque adventus celeritate dimicandum esse.

Odoacer, cui in adolescentia apud *Attilam* militanti, nota *Italia* fuerat, nuntiis auditis in spem Imperii evectus, sollicitatisque *Herulis* in *Pannoniae* finibus magnas copias parat, ac sese ducem ad invadendam *Italiam* illis gentibus praestat. Itur in *Germaniam* nemine obsistente, deinde in *Italiam* per *Aquilejae* fines irrumpit. Panduntur *Transpadanarum* Urbium portae *Herulis*, omniaque eorum rapinis sine contradictione patent. Quare *Odoacer* cuncta etiam fortuita ad gloriam vertens, aspirantis fortunae beneficio usus, *Aemilia* magna ex parte vastata, *Romam* versus iter arripuit, & cum *Augustulus* auxilii, atque consilii

A inops ad eum nuncium in *Campaniam* abjecta purpura secessisset, atque ultro se imperio abdicasset, *Romam* ingressus à populo corona in Capitolio ornatus, confestim Rex *Italiae* salutatus est, ac ita *Populus Romanus*, qui pullulante olim patriciorum virtute, regium nomen in suis civibus invisum habuit, atque abolevit, ut popolare sibi regimen constitueret, nunc mutato studio, eademque virtute torpente, idem nomen in *Herulo* Duce instauravit, atque hoc modo *Roma* ipsa *Italici* Imperii erigendi, ac etiam perimendi origo fuit, *Ravennatum* irritata injuriis. Sicque infelix *Italia* suarum Civitatum ambitione divisa, antiquo honore amisso, alienum jugum subiit, ac se perdendam, ac devorandam externis gentibus sciens, videntisque tradidit. Quae autem inter tam diras calamitatum, bellorumque procellas *Bononiensium* conditio fuerit, in tanto scriptorum silentio facillimum est ignorare, sed nostrae id videtur felicitatis, sicut dura tot Tyrannorum sustinuisse Imperia illorum fuit virtutis.

FINIS LIBRI PRIMI.

LIBER SECUNDUS.

ROMANO Imperio ita per arma in Occidente deleta, sicut ceterae Provinciae jactari bellorum fluctibus, ac saevis calamitatum perturbari procellis sunt coeptae: ita in primis *Italia* optima potentiori praeda futura, vetere amissa fortitudinis, ac rei bellicae gloria, hostiles diversarum gentium irruptiones per annos amplius trecentos est passa.

53 Ex quo varia, atque anceps *Italiae* cognosci fortuna potest, quae cum virtute *Romanorum* universum quondam Orbem terrarum Imperio esset amplexa, misera tamen quadam insequentium calamitate seculorum non Imperio solum, sed omni etiam dignitate spoliata diu ita jacuit, ut per multos annos nihil aliud, quam ærumnarum, ac doloris plena suam lugere conditionem sit visa, quousque tandem è longo quasi somno excitata, veteres resumere animos, & pristina repetere jura, veteris scilicet memor decoris, atque potentiae coepit. Neque enim *Odoacer*, qui nimia felicitate ipsius dominatum, Regnumque adeptus erat, diu tenere potuit, sed potentiori cedere hosti coactus, brevi una cum Imperio vitam amisit. Is fuit *Theodoricus Ostrogothorum* Rex, qui cum à *Zenone* tum Orientis Imperatore magnis precibus impetrasset *Italiam* sibi in Regnum designari, in eam, magnis instructus copiis evasit, victoque

54 *Odoacre* Rege, *Italiae* Regnum occupavit, *Ravenna* Imperii sede, aliorum imitatione electa, divino potius, quam humano consilio, ut *Italicum* Regnum jam ad externos translatum à *Roma* secederet, ejusque secessu, *Roma* ipsa liberior, aptiorque fieret ad divinum, humanumque Imperium in *Petri* Apostoli Sede, ac Pontificatu conjungendum, stabiliendumque. Hic autem adeo *Romani* nominis studiosus, & veteri eorum disciplinae deditus fuit, ut nihil ex proximis eorum institutis mutavit, quod ad administrationem *Italiae* pertineret, & quamvis praefectis ex *Gothica* gente delectis, *Romanae* tamen Urbis procuratorem Senatui, ut ante, Consulibusque reliquit.

C Verum, qui in omnibus officiis justissimos Imperatores primis annis fuerat æmulatus, postremis, *Arriana* perfidia corruptus, prorsus à semetipso defecit, ac Orthodoxos in *Italia* vexando, quaestores in omnes Civitates dimisit. hujus autem tam dirae calamitatis procellam, Civitas in primis *Bononiensium* pertulit, *Proculumque* militem, novo pietatis, ac fortitudinis robore septum, martyrem habuit. *Theodoricus* autem extincto, *Amalasunta* filia *Athalaricum* puerum ipsius *Theodorici* nepotem, ad Regni fastigium extulit. Hic justus evasit in primis, ac Pontificibus *Romanis*, quamquam *Arriano* imbutus errore, amicus, praecleara adhuc ejus apud *Cassiodorum* extat Epistola, qua multis verbis Senatui *Romano* vetera *Romanae* eloquentiae, & jurisprudentiae studia commendavit, ac publicis earum artium professoribus integra persolvi stipendia imperavit. *Athalarico* autem post octennium immatura morte sublato, *Amalasunta* *Theodato* Regnum detulit. Qui primis Regni annis *Theodorici* more æquitate, & fortitudine praecelluit, ad extremum ita ingenium immutavit suum, ut & *Amalasuntae*, cujus consilio egregio regebatur, per scelus vitam ademerit, & *Italiam* administrare omni edito crudelitatis exemplo institerit. Quo facto novis in *Italia*, quae post quietura videbatur, bellis, tumultibusque

D occasionem aperuit. Nam detectis *Theodati* flagitiis, labare simul Regni auctoritas coepit. inter quae, ut Scriptores omnes tradunt, *Arriana* perfidia, ingratitude, avaritia, & ebrietas ei praecipua fuere. contemptibilis itaque morum suorum vitio *Theodatus* effectus, contemptibile similiter Regnum suum principibus fecit. Irritavitque valde *Justiniani* Imperatoris animum, qui *Justiniano* Avunculo in Orientali Imperio successerat, hoc maxime facinore, quod *Amalasuntae* prudentia, eruditione, linguarumque cognitione excellenti foeminae, quae & *Theodatum* ipsum in Regni administrationem asciverat, oblitus juris humani dolose necem intulisset, erat enim difficile, ut parceret bonis, qui contemptu religionis grassatus

tus adversus Deum fuerat, cujus animum, non fortuna, non quies noctis protegebant, quin mira inquietudine suas ipse pœnas fateretur, malique conscius dilaceraretur. scelerati namque conscientia obstrepente cum dormire non possint, agitant
 57 eos furia, non cogitato modo, sed consummato delicto. Quodque *Agapeto Romano* Pontifice defuncto, antiquo ritu spreto, *Sylverium* Summum Pontificem eligi sine Imperatoris approbatione iussisset. Excanduit tum in *Gothos Justinianus*, bellumque dissimulato apparatu, quasi in *Africam* classem transmissurus, *Gothis* in *Sicilia* intulit, inde *Wandalis* ex *Africa*, per *Belisarium* magna gloria, & felicitate depulsis, in *Italiam* copias trajecit, ac *Neapolim*, & *Campaniam* simul subegit, sed dum facile putat eodem militum apparatu, *Theodatum* imbellem hominem, ac suis odibilem è Regno pellere, eoque consilio *Belisarius* in *Latium* tenderet, *Gothi* è contrario *Vitige* in Regni administrationem adscito, & *Theodato* occiso, omnem belli rationem mutant, atque in quinquennium, sub ipso *Vitige* adversus *Belisarium* vario Martis eventu bellum gerunt, unde plura *Italici* populis illata detrimenta, dum nobiles Civitates, aut uni, aut alteri parti adherere
 58 student, ac sub ejusdem partis præsidio, se tutiores futuras opinantur, mox ab eo, cui se dederant, destitutæ, sub alterius sibi infensæ gentis potestatem recidunt, ac direptionibus lacerantur, quod quidem malum, siue nimia *Belisarii* audacia, cuncta præter vires aggredientis, siue affectata populorum crudelitate, siue Fato eveniret ambiguum. illud constat, plures populos, tam à *Justiniani* ducibus, quam à *Gothis* consumptos fuisse. *Belisarius* tamen non solum *Neapolim*, *Romam*, *Spoletum*, *Perusiam*, atque *Urbium*, sed omnes ferme etiam *Liguriæ*, *Æmiliæ*, & *Flaminiæ* Civitates, initio deditionis à *Mediolanensibus* facto recepit. atque *Joanne*, *Justinoque*, Legatis *Bononiam* missis, ut proximas Civitates in officio continerent, atque à *Gothorum* impressione defenderent, ipse *Vitigem* Regem intra *Ravennam* obsessum, variis promissionibus ad deditionem traduxit. Quo Regé recepto, ac thesauro classi imposito, tanquam victoriæ compo-
 59 pos *Constantinopolim* ad *Justinianum* navigavit, *Italia* variis ducibus commendata, abire quidem cum gloria poterat, si unquam temeritas felix inveniret modum. Nam illi *Græci*, ac militari rapina imbuti, post *Belisarii* recessum ad *Italorum* populorum perniciem intenti, solis exactio-
 60 nibus, ac tributis animum adjecerunt: quod *Justiniani* etiam jussu, jam ad avaritiam declinantis, factum fuisse consentiunt omnes. Bellum itaque, quod ad delendum in *Italia* *Gothicum* Regnum à *Justiniano* susceptum initio fuerat, versum postremo ad *Italici* expilationem ejus jussu manifesto apparuit. *Gothi* itaque hac Orientalium præfectorum, ac militum avaritia, & segnitie excitati, reassumptis animis, viribusque, plures *Italici* populos, præsertim *Transpadanos* à *Græcis* averfos, sibi junxerunt, creatoque *Idovando* Rege, ac exercitu contracto, Orientales Duces à *Circumpadana Italia* ejecere. Ita *Gothicum* Regnum, quod pene interierat ante biennium gentis virtute, Orientaliumque incuria, & avaritia instauratum fuit.

Quietis igitur, ut videbatur, *Belisarii* victoria rebus, renovavit bellum *Idovandus* Rex, à *Gothis* in locum captivi *Vitigis* subrogatus. Verum ipso occiso, ac successore continuata morte absumpto, *Totilas* rem magno *Italici* malo suscepit. Nam *Æmilia*, *Flaminia*, aliisque Provinciis per arma receptis, tantum *Justiniano* deamittenda *Italici* possessione metum iniecit, ut *Belisarium* iterum in *Italiam* cum novo copiarum mi-

A *litarium* apparatu miserit. Verum ne ita quidem imminentem sustinere ruinam potuit. Nam *Belisarius* cum classem *Ravennam* applicuisset, continuo duces cum parte copiarum ad recipienda *Æmiliæ* oppida misit. ex quibus *Vitalis* magna *Illyriorum* manu secum adducta, *Bononiam* *Gothico* præsidio deditionem faciente, recuperavit, ac *Totilas* exercitum adversus se missum egregie, quanquam ab *Illyriis* derelictus, sustinuit. Nam firma veteranorum manu, & lectissima equitum *Bononiensium* ala in insidiis collocata, obviam progressus primum occurrentem excepit, deinde si-
 B mulata fuga ad locum insidiarum adductum, conversis armis fuscum, fugatumque concidit. Verum *Totilas* interea *Romam* obsedit, ac tandem cum *Belisarius* gravissimo morbo implicitus, opportunum afferre labentibus auxilium rebus non posset, propter summas omnium cibariorum angustias in potestatem redegit, atque ea demum direpta, & incensa, facile tam diræ calamitatis metu *Bononiam* cum magna *Italici* parte recepit.

Gothorum igitur invalescente robore, & *Græcorum*, siue Orientalium flaccescente vigore, & *Belisario* intra quinquennium nihil in *Italia* præclare gerente, *Justinianus* siue rebus suis timens, siue verecundia motus, *Italico* bello conficiendo animum adjecit. Revocato itaque *Belisario*, *Narsetem* cum magnis, variisque gentium copiis, apertis illi *Græciæ* thesauris ad exercitum traducendum in *Italiam* destinavit. Quo prudenter se gerente, *Gothicum* Regnum quatuor ferme certami-
 C nibus egregie commissis, deletum fuit. Hæc necessario referenda, ut inde *Bononiæ* status magis aperiatur. Primum certamen navale fuit apud *Anconam* urbem in Adriatico Mari, *Narsete* nondum *Italiam* ingressus, ubi triginta septem naves ex *Gothica* classe periire, pugnante contra *Gothos* in ipso conflictu, etiam truculentia coeli, sævitiaeque maris: nam atro nubium globo effusa grandis, simul variis undique procellis, incerti fluctus prospectum adimere, regimen impedire: milesque pavidus, & casuum maris ignarus, dum turbat nautas, vel intempestive juvat, officia prudentium corrumpebat, ut nec exhaurire irrumpentes undas possent: equi, jumenta, sarcinæ, etiam arma præcipitabantur, quo levarentur alvei, fluctu super urgente, tantumque illa clades novitate, & magnitudine excessit, ut se tanti exitii reos *Gothi* clamitarent. Alterum terrestre fuit apud *Brixillum*

D Oppidum *Pado* finitimum, quo in loco *Totilas* Rex prælio incumbens, à *Longobardis* equitibus, qui in
 E *Justiniani* auxilium ad quinque millia ex *Pannonia* venerant, interfectus fuit. *Narsete* tum in *Flaminia* agente: quod quidem prælium subobscurè *Arretinus* lib. iv. enarrat, *Blondus* vii. *Sabellicus* iv. *Enneadis* viii. in quorum sententiam concessere reliqui Scriptores, præsertim *Platina* in vita *Pelagii*, addentes, ex *Pauli Diaconi*, & aliorum attestationibus, *Longobardos* equites post *Brixillianam* victoriam magnis muneribus ornatos, à *Narsete* confestim dimissos fuisse: cujus repentinæ dimissionis causa, *Gothico* adhuc vigente bello fuit, quia suspecta extitit illorum fides, tanquam sibi potius, vellent vincere, quam *Græcis*, docens *Sabellicus*, veritum fuisse *Narsetem* ne *Longobardorum* manus nimis in eo bello invalesceret, cum in primo campestri certamine, tam feliciter *Totilam*, virum acerrimum cum suo exercitu superassent, suæ demptum gloriæ existimans, quicquid cessisset alienæ. Hanc autem *Narsetus* suspicionem, subsequens postea *Longobardorum* in Ita-
 F liam adventus apertissime comprobavit. *Totila* igitur Rege cum exercitu à *Longobardis* caeso, fractæ *Gothorum* vires secundo loco fuere. Insur-

gens tamen *Tejas* vir genere *Gothus* in *Italia* natus, Regno suscepto, *Gallos* sibi fœdere junxit, ac instaurato in *Transpadanis* urbibus exercitu, bellum renovavit. & cum per agrum *Bononiensem* iter faceret, ad amnem *Rhenum* moratus *Bononiam* paulo ante à *Narsete* receptam, atque superiorum adhuc detrimentorum timore percussam, novo expugnationis, atque direptionis terrore complevit, & *Narsetus* victoriam vario rerum eventu per biennium remoratus fuit. Denique in *Nucerinis* montibus *Brundusiana* proditione amissa classe, quæ ejus exercitui victum suppeditabat, *Narsete* superioris belli detrimenta viriliter refarciens, ipse *Tejas* fortissime dimicando deficere visus est, donec lancea nudo pectori infixæ est, qua ex vulnere evulsa, inclinatum, ac deficiens caput clypeo paulisper excepit. deinde linquente spiritu, pariter ac sanguine, moribundus in arma procubuit. cecidere tunc alii, pugna scilicet inter utrumque exercitum, quæ memorabilis fuit *Gothis* Rege amisso jam præcipitante in occasum die, usque ad noctem protracta, tunc strepitus diffoni, calus incerti, neque ferendi, neque declinandi providentia, nihil prodesse virtus, fors cuncta turbare, & ignavorum sæpe telis fortissimi cadere. Luce insculta novam aciem, novus dies aperit, supremumque sine Rege *Gothi*, haud languescens sine capite membrorum virtute, certamen renovant, aut mortem, aut pacem, ferro affecuturi; non vires igitur, nec audacia, nec tela illis defuere, sagittas etiam aliquando inopia ferri ossibus asperantes, venenoque armando, ut gemino mortis vulnere hostem invadant. pugnat pro *Gothis* primum celebratæ nationis ferocia, ac virtus, deinde desperatio, magnum ad honeste moriendum incitamentum, nam tum ad extrema perventum, spe non extante stimulat necessitas ipsa. pugnatur utrinque acerrime, stant invicti animis, corporibus inedia, prælioque defessis: tandem *Gothorum* constantiam admiratus *Narses*, pacis potius condiciones admittere, quam suos incerto prælii eventu, atque discrimine periclitari statuit. signoque ineundæ pacis edito, suos à cruento certamine retraxit. paxque inita fuit, *Gothici* Regni mentione ab *Italia* sublata, & *Gothis* ipsis sine *Romani* Imperii subjectione, pristina libertate retenta cum suis rebus ab *Italia* recedere permissis. Qua victoria *Bononiæ* cognita, supplicationibus indictis ingens gratulatio facta, & *Narses* ipse *Romam* rediens, religionis causa, ut bene institutum virum decuit, supplicationes publico ordine, ac conventu Deo solvit ob *Gothicam* victoriam, ut memorat idem *Platina* in *vita Pelagii*. quod post *Theodosium* Imperatorem raro factum observavimus. adeo divini nominis honor illis Ducibus, ac Regibus parum cordi fuit. Recedentibus autem ab *Italia* iis *Gothis*, qui, ut dixi, apud *Nuceriam* pacem pepigerant, minime quiescere ab armis aliæ *Gothorum* reliquæ per *Italiam* dispersæ: sed conjunctis cum *Gallorum* copiis, suis turmis varios tumultus excitarunt, quos partim *Narses*, partim *Dagistheus* compescuere, *Italia* ipsa ab externorum dominatu libera, & Orientali Imperio restituta. finis is *Gothici* Regni, bellique in *Italia* fuit, anno septuagesimo secundo, quo in *Italia* regnare coeperant. & quinquagesimo quarto supra quingentesimum à partu Virgineo.

Theodorico igitur, & successoribus *Gothorum* Regibus, non sacris, non moribus, non commercio linguæ nobiscum cohærentibus, quantum in illa rerum perturbatione, calamitatumque squalore dici potest, summum in terrorem conjectis animis, paruit *Bononia* demum *Justiniano* Imperatori, qui victis (ut mox dictum) vario certa-

mine *Gothis*, & ex *Cisalpinis* regionibus pulsis, per *Narsetem* *Italiam* invasit, totaque sub jus, potestatemque ipsius redacta, per eum administrare instituit, qui Ducis *Italiæ* nomine *Justiniani* voluntate adscito, eidem præesse summo cum Imperio cæpit.

Ad quietem, civileque otium spectare omnia videbantur, redacta sub potentissimi, ejusdemque justissimi Imperatoris potestatem, ac ditionem *Italia*, cum repente majorum bellorum, ac novarum, graviorumque dominationum, præter spem, ac contra voluntatem omnium initia eruperunt, quibus misere per ducentos amplius annos ipsa est *Italia* conflictata. Huic autem malo causam *Sophia Justiniani* Imperatoris uxor attulit, quæ male erga *Narsetem* animata post tredecim annos jam mortuo *Justiniano*, *Justinum* maritum, ut *Narsetem* ex *Italia* revocaret, successoremque summitteret, variis objectis criminibus incitavit. Missus autem *Longinus* omnia prope, sive Imperatoris voluntate, sive propria libidine, vetera administrandæ *Italiæ* instituta mutavit. Nullus itaque *Longino* administrante Senatorius ordo, nullaque provincialis præfectura, aut in *Umbria*, *Etruriæ*, aut *Liguria*, *Neapolive*, aut alibi in *Italia* (ut assueverat) fuit, ad quam majorum rerum pondus, quod à iudicantibus explicari nequit, referri posset: ipse deinceps *Longinus Italiani* regiminis expers, neque ubi de magistratu providendum, neque unde amovenda potestas esset, satis noverat: neque si novisset solus omnino, ut homo erat, tanto oneri suffecisset, ex qua quidem rerum novitate evenit, ut plures Civitates Exarchatus insolentiam exosæ, magistratus à *Longino* petere neglexerint, suosque sibi Rectores, ac Judices populi auctoritate constituerint. *Romam* autem adeo despexit, ut Consulum potestatem sustulerit, & Senatum, Ducis ejus, quem ipse *Ravennam* mittebat, Imperio, auctoritatisque subiceret, ac Pontificem à *Romano* Clero designatum Exarchi Judicio confirmari voluerit. quæ cum omnibus gravia, tum *Narseti*, qui indignatione commotus, quod ipsi Imperium insigni cum contumelia indigno mulieris impulsu erat ereptum, doloris impatiens, atque ultionis avidus, *Alboinum Longobardorum* Regem, cujus strenua usus adversus *Gothos* nuper opera fuerat, ad occupandum *Italiæ* Regnum excivit. Idque levi labore, ac conatu; Nam reversi in *Pannonias Longobardi*, qui *Brixilliensi* victoria insignes à *Narsete* dimissi fuerant, Regi, & Proceribus referre, quæ regio *Italia* sit, quæ planities, quæ Flumina, quæ Oppida, Urbes, opesque illius sint; quæ hominum ingenia, qui mores, aliaque explicare, & in populi cœtum sæpe enarrare rogati sunt. & vicit omnium relationes unius Ducis oratio *Alboino* Regi, ac Proceribus, *Italiæ* situm in Circumpadano tractu usque ad *Felsinæ* oram, describens. Ampla ait planicies est illa pars *Italiæ*, quam perlustravimus, montium corona ab omni latere, præterquam ab Oriente circumclusa, à quo *Adriatici* maris sinu regio circumvolvitur, medium ferme planicies latissimus fluvius interfecat, ab aliis fluminibus incrementa sumens, & ab ipso montium Occidentalium limite in *Adriaticum* mare divisus partibus fluens, mareque ipsum flumini mixtum, levi motu confundens dispares undas illum excipit. & *Padus* dicitur. utraque regio *Cispadana*, & *Transpadana* fluminibus, & rivulis aptissime discreta, atque referta est, quibus facili aquarum meatu humilia loca in camporum illorum in infinitum patentium fusa planicie irrigantur, passimque etiam Molendina evolvuntur, præsertim fluvio *Bononiæ* proximo, imo per septa, & aggeres intra urbem dedu-

deducto, cujus ope serica, & lanificia exercen-
tur, & uno libratae labentis aquae tenore mode-
rata, plures adjuvat, adinvenitque artes. Quem
ob non injucundam fortasse *Gallici Rheni* memo-
riam *Galli Boji Rhenum* nuncupavere.

Sed ex quo in mentionem incidimus inclitae
Civitatis, nolo Regiam Majestatem vestram late-
re hujusce Civitatis decora, cum intentioni meae
deserviat, praecipuum enim est *Italiae* exemplar,
72 nec hyperbolice dicam nullibi *Italiae* Civitatem
reperi, in qua Cives tam sumptuosa, & ma-
gnifica domicilia teneant. non enim urbs haec,
quae bona, & optima habet omnia, universa ex-
ponit inspicienda, ac veluti sollicita quaedam me-
retrix culta nimis in publicum prodire gestat, sed
ut diligentem Matronam decet, cui dignitas ma-
gis peculiare bonum est, leviora spernens, intror-
ius majora quaedam, ac visu digniora, non ma-
gis domesticorum obtutibus, quam exterorum
commodis, ut *Romani* ipsi fluctuante Republica
experti sunt, reservat fruenda, ex quo plerum-
que fit, ut si ab extra aliquorum domorum fa-
ciem, cultumque prospexeris, minus formosa vi-
deatur, tum vero si intus ingrederis, omnia prae
illius venustate vilescere, magisque quovis exte-
riori cultu splendere.

Patent in *Felsineo* illo agro ad prospectum di-
spositae suo ordine arbores, uvarum proceritatem
sustinentes, & ubi deficiunt, illarum copia pal-
mites pondere suo premens terram passim libat,
73 sustinerique, nisi furcillas supponas, onus à palo
nequit, hinc olim factum, ut *Boji* vini dulcedi-
ne capti, *Alpes* a transferint, agrosque ab *Etru-*
scis ante cultos possederint, invexerintque in *Ga-*
liam vinum alliciendae gentis causa; Aquarum
item ductus circumstant, & virentia prata in me-
dio excipiunt, quae durante aestate, alternis men-
sibus secantur, & ipsa denique abeunte pascuntur.
Longa nimis oratio erit, si referam campos tri-
bus lateribus feracissimos, irriguos hortos, suas
explicantes facili, facundoque partu delicias, fru-
ctuum copiam, vineta, pascua, saltus, colles,
nemora, venationes, aucupia hyberna, aestiva-
que, lacus, piscationes, navigationes, & alia
commoda, sed uno verbo cuncta perstringo,
omnia ibi in rerum opulentiam à natura veniunt,
quae incolarum arte, ingenioque aucta, privatam,
regiamque lautitiam augescunt. Incolae ipsi, be-
nigni, & hospitales sunt, sed sincere dicam, li-
cet *Italiae* universae commune sit. *Bononiae* ta-
men, ipsius benignitatem longo temporis cursu
74 expertus, id magis elucescit, quae Scholarium,
ex omnibus orbis partibus illuc confluentium fre-
quentia, & tanquam magnae partis *Italiae* specu-
la, & vadum, *Galliaeque Cisalpinæ* aditus, & por-
ta, magistra hospitalitatis effecta, exterorum cu-
ram maxima sustinet benignitate, & humanitatis
exemplo, quam, & si feroci, ac Barbaro *Gallo-*
rum sanguini mixta in tanta coeli clementia sem-
per retinuit, humanitatem homini præbere vide-
tur, discordesque Scholarium, populorumque lin-
guas, sermonis, ac doctrinae commercio, contra-
here ad colloquia. Unde nil mirandum est, si eam
plurimi fecit *Romanæ* Reipublicae Senatus, sum-
mique illius Imperii duces, ut antiqui Annales,
Historiaeque tradunt, & praecipue ex aliquot lo-
cis patet cujusdam doctissimi Scriptoris *Cornelii*
Taciti, necnon & *T. Livii*. Dum colonia eo du-
cenda, ex *C. Laelii* Consulis, ac Patrum senten-
tia, praecipuo honore ab aliis distinguitur, & in-
ter alias eligitur. Nunquam ita in Senatu *Roma-*
75 no, ut ea tempestate, viri sapientia, consilioque
præstantes florere, cum in eo tunc non multi
consulari dignitate insignes ascriberentur, quin
etiam triumphali honore non emerent, tam ce-

A lebris tamen, tam venerandus, tam prudens Se-
natorum cæsus in sententiam Consulis *Laelii* pari
consensu ire non dubitavit, ut *Bononia* tantum
inter *Galliae Cisalpinæ* Civitates sola eligeretur.
Cum enim vota Patrum in articulo, ac discrimi-
ne illo per rationes hinc inde agitatae susciperen-
tur, per antiqua non minus, quam per recentia
illius merita, tam præstare cæteris *Bononia* agni-
tum est, ut *Bononiensium* virtuti totius *Galliae*
praesidium committi, ac per eam hostiles inimi-
corum impetus coerceri posse, dubitandum non
esset, cum jam non oppidum *Italiae*, sed propu-
gnaculum Imperii esse *Romanis* videretur, ut in
B *Mutinenfi* conflictu adversus *Ligures* inito, satis
clare patuit, *Bononienses* mixtura sanguinis *Ro-*
mani majori fortitudinis, ac fidei gloria praelu-
xisse, in quibus vere *Etruscorum* religio, ac in-
76 dustria, *Gallorum* fortitudo, ac sinceritas, cum
Romana prudentia, ac virtute mira conspiratione
consensisse videbantur.

Nec item mirum, si dum legis Pompejæ jure,
Galliae Cisalpinæ urbibus, *Romana* Civitas danda
esset, praesertim fuerit data *Bononiae*, & digna-
tione quadam urbi adaequata, cum jus ferendi
suffragia *Romæ*, similiter haberet. Aucto enim
C erga *Romanum* nomen *Bononiensium* merito, fue-
re prius inter municipes, qui suo scilicet jure, ac
legibus utuntur, recepti, nec id ex alio gratum
illis accidit, quam ut intra legiones dimicando,
& animi virtutem, ac militarem fortitudinem
magis prodere possent. quare uti Civitas, quae
probris, ac modestis legibus, tunc seipsam rege-
bat, municipali tantum nomine, ac militiae pri-
vilegio contenta, non enixe curavit *Romana* pe-
tere jura.

Verum, quando aliqui ex *Italiae* Populis, *Ro-*
manæ Urbis civilitatem per arma sibi ascribi ten-
tarunt, illaque tam praesto fuerat in Reipublicae
studia, prius per *l. Juliam* tanquam Latina colo-
77 nia, deinde per *l. Pompejam* tanquam *Cispadanæ*
Galliae Urbs, integram consequi civilitatem me-
ruit, & habuit, nec id, ut aliqui nimis elati,
Bononia renuit, cum immo suae fidei praemio,
summa hilaritate propria abnegare, & *Romana*
admittere jura, magnum sibi duxerit.

Et si Consul *Flaminius* ingenti cum exercitu à
Romanis missus sit, ut agrum *Bononiensem* à *Li-*
gurum vexatione, qui illum ita incuraverant, ut
coli non posset, vendicaret. nec leve id nego-
tium, cum ager ille usque *Pisas* tunc producere-
tur (utriusque enim Civitatis ager nihil interce-
dente junctus erat) ideo nil mirum, si tantae fuit
curae *Bononia Romanis*, ut jussu Senatus illemet
E Consul viam sibi ita traversit à *Bononia* ad *Aretium*,
item ab ea ad *Aquileam* usque, ut refert *Strabo*,
ac tandem ab eadem ad *Ariminum* perduceret, ut
militari studio deserviens, promptiori aditu, in
reliquam *Italiae* oram, *Romano* militi pons existi-
maretur, ac esset inter utrumque durus obex, sic-
que valida Civitas non minus legalibus discipli-
78 nis, quam exercendis armorum officinis destina-
retur.

Si *Pansa* Consul praelio *Mutinenfi* gravi plaga
percussus, vulnere suorum medelam, solum
F *Bononiensium* benignitati credidit. cui praesens,
admiransque *Cæsar Octavianus* ille, qui sceptrum
Imperii à *C. Cæsare* in campo sibi gladio inter
itrepitantem armorum incudem, audaciae mal-
leo, ambitionis igne, forti, saevaue militari ma-
nu formatum, ita placide in regiam transtulit,
ac si ibi haereditario jure invenisset; Ille inquam
Octavianus Bononiae existens à moriente *Pansa* ex-
trema illa, & salutaria consilia percepit, quibus
directus, rei bene gerendae auspicio egit. ob id
singulari *Bononiensium* humanitate, pietateque a-
B. *Dulcinus*. B. 2 gnita,

gnita, ut eam ne dum e manibus, sed ab amore *Antonii*, cui antiquo clientelæ jure tenebatur, eximeret, gratiis, donisque cumulavit, ut & ipsa beneficiis potius, quam armis devicta conquiesceret, *Augustique* amicitiam, & clientelam sua
79 sponte susciperet. Unde libenter memoriæ retinebat fortunæ suæ primordia *Bononiæ* accepisse, ibique à morte *Pansæ* legiones Consulum in suam potestatem adductas, ad summum Imperii principatum sibi aditum aperuisse.

Quare, cum præter duodeviginti colonias, quas ex Triumvirali lege per *Italiam* deducebantur, & deducebat *Augustus*, ex olim ab *Antonio Bononiam* deducta, veteranis nonnullis ob suspicionem dimissis, aliis sibi amoris, ac beneficentiæ vinculo colligatis, veteranorum alteram militari gloria insignem coloniam deduxit, & studia, studiis cumulando, variis eam auxit, sibi que devinxit beneficiis. Bello tamen in *Antonium* pronunciato, haud potuit generosa *Bononiensium* Juventus, non sibi ante oculos proponere antiqua clientelæ studia *Antonianæ* familiæ debita. mærore itaqueangebatur *Bononia*: nam *Antonii* partes, cui per suorum antiquorum saltem erga se merita valde tenebatur, grave ei relinquere visum fuit, nec sine ingrati animi nota
80 ab eo deficere, recentia tamen *Cæsaris Octaviani* beneficia oblivioni tradere, & alia, quæ à tanti viri virtute, ac fortuna expectari poterant, nec honestum, nec utile videbatur, nec in tanta rerum perturbatione eligendum. Fluctuabant animi, & quid in hoc rerum discrimine agendum esset, suspensa mente cogitabant, à virtutis tamen calle, quicquid ferat casus, non recessuri, illud tamen clare apparebat, instanti necessitati adhaerendum esse, ac temporis parendum. Verum ab animo vultum dissimilem habere, à *Felisea* integritate aberrare. Tandem prudenti deliberatione capta, *Augusto* sollicitudine animorum expressa, fluctuantes hincinde exposuere rationes, placido tamen, lenique motu in id flectentes animos, propter recentia, non debere se antiqua, & quæ longo amoris cursu venere beneficia, oblivisci. Illi ipsi non tanquam alterius partis capiti, sed tanquam integerrimo Judici, totius rei determinatione proposita, agnovit illico *Augustus* ingenuam, integramque *Bononiensium* prudentiam, nec sine maxima laudis commendatione præterit, gratitudine pari affectu commendata.
81

Illud tamen incertum, an fuerit ab ipsorum virtute victus *Augustus*, an ipse humanitate præstitit: Nam eos sibi majori studio devincere statuens; ratusque eos magis sibi fore devinctos, si liberos ad *Antonianas* partes dimitteret, ita privatim sibi benigna responsione conciliavit, ac publica amoris demonstratione dimisit, ipsorum arbitrio permittens, ut absque sua offensione pro parte *Antonii* stare possent. Cujus extremæ fortunæ obsecuti, fuere nec minus post illius fugam, qui in amatricis *Cleopatræ* lacrymis prius naufragium fecerat, quam è navali prælio post terga, & vela nimium dilectæ, diram Martis faciem averfatæ aufugiens, maximas sui imperii frangeret opes, fuere, inquam, nec minus participes victoriæ *Augusti*, ac si militaria ipsius signa fuissent secuti.

Hinc devicto *Antonio*, non damna, non onera,
82 ra, quæ sectatores *Antonii* sustinere coacti sunt, est passa *Bononia*, sed honoribus aucta, potuit præ aliis, & inter cæteras colonias post *Antonianum* bellum deductas, pro Magistratuum electione, *Romam* usque suffragia mittere.

Nec item mirum, si tria illa labentis nescio, an extinctæ *Romanæ* Reipublicæ lumina, ad or-

A bis Imperium dividendum congressura, non alio simul, quam juxta Civitatem, non semper serviendi necessitate pressam, quia non ut plurimæ gentes, à sordidis initiis ad summa crevit, sed cui imperandi, dominandique jus ab ortus sui principio fuit, convenere.

Si igni haustæ, claroque denigratæ incendio, *Neronis* oratione in Senatu *Romano* magis clarescenti, immensa largitione plusquam trecentum millibus aureorum à *Claudio* Imperatore illi sub-
b Tacit. Annal. xlv ut sup.
ventum, qua in re futurus Imperator non parum sibi decoris arbitrabatur allaturum, si tantæ civitatis, quanta erat suo tempore *Bononia*, patrocinium suscepisset, cujus etsi tanta fuerit inde
83 luxuries, ut nihil ab eo putaretur virile opinandum, tanta crudelitas, ut nihil molle habere crederetur, si nesciretur, illi tamen nondum in vitia, siue crudelitate vitæ, siue fluxu luxuriæ dilapso, multum debent *Bononienses*, qui eximio laudum ipsorum cursu coram *Claudio*, & Senatu peracto, & ipsis regiam munificentiam, & celebrem posteris eorum memoriam dereliquerit; quinimo maxime debet *Bononiensi* Civitati ille ipse *Nero*, quem inde à profundo carnalium voluptatum gurgite, libidinis perversitate pollutum, ad implicatam vitiorum summitatem, quasi ad immanem quandam flagitiorum arcem, per cupiditatum abrupta progressurum, & virilem tamen ad honesta, & ardua animum, & mollem ad compatiendum prius exhibere impulerint *Bononiensium* merita, ex miserabili calamitate incendii per claram ipsius *Neronis* eloquentiam novis in Senatu *Romano* splendoribus coruscantia.

Quid igitur mirandum, si idem Senatus post
84 mortem *Orthonis*, in extremum discrimen *Mutinae* adductus, non opportuniori loco, benigniorique cælo censuit adunari Senatum *Romanum* ad consilia capefcenda posse. c rediere igitur *Bononiam* c Tacit. Hist. lib. 11. pag. 481. Senatores (ait de illis Tacitus) rursus consiliaturi.

D Et si *Vitellius* Imperator nunquam ita ad curas intentus, ut voluptates oblivisceretur, gladiatoria editurus spectacula, *Bononiæ* magnificentissime à *Fabio Valente* parari jussit.

Sed quod magni apud omnes ducitur, illiusque præcipua est laus, licet populus ferox, audaxque sit, provocatus maxime, adeo tamen cives *Minervæ* dediti sunt, ut bonarum artium studia, bellorum tumultus non extinguat, nec turbulenti Martis furores blanda *Palladis* otia perturbent. Unde futuris temporibus, conticescente armorum strepitu, vel saltem non tam gravi motu concutiente, ea literatorum hominum ibi sperari potest ubertas, ut *Bononiensem* Academiam, fecundam
85 Studiorum matrem futuram ominandum sit. Ita virorum illorum evigilati labores exposcunt, & effusi sudores efflagrant, quibus semper irrigata Academia illa floruit, & floret. Sicut ergo celebrari eo tempore, & *Longobardis* in desiderio esse tum primum *Italia* cepit, ita nec ignota apud eam gentem *Bononiensium* gloria fordescebat, sed maxime clarescere, cujus præclaram virtutem, felicitatemque in tam longo, latoque terræ tractu, illius Ducis oratio, relatioque illustravit. Annuntiatur deinde bellum *Gothicum* in *Italia* finitum esse, parte illorum ab *Italia* dimissa, & parte in *Italicum* nomen, moresque recepta, fertur eodem ferme tempore *Justinianus* Imperator vita functus, *Justino Secundo* Imperii successore relicto, cujus ingratitude in *Narfetem* Ducem insignis erat. *Sophia* maxime insolentissima scæmina convitia suggerente. *Narfes* igitur ab *Italica* Præfectura amotus, *Roma* secedens, *Neapoli* se continuit, nuntiis, ac literis ad *Alboinum* Regem sibi amicissimum emissis, quibus
86 adesse

adesse tempus ajebat, ut sedem sibi aptissimam suis viribus compararet. nullo tum idoneo Duce, nulloque valido exercitu *Italiam* custodiente.

Animati igitur, & relationis dulcedine, ac regionis felicitate, *Longobardi* ad *Italiam* occupandam profectorem parant. In hoc itaque novo rerum discrimine, regiminis novitate, fatali Ducis indignatione, præcipiti lapsu collabente *Italia*, *Alboinus* è *Pannonia* lectissimis *Longobardorum*, *Saxonum*que contractis copiis per *Aquilejæ* campos in *Italiam* se intulit, atque uno impetu, præfidiis è Civitatibus dejectis, mox *Longobardorum* in *Italia* Regem se appellavit, atque eodem *Victoriæ* impetu à *Ticino* *Bononiam*, à *Bononia* *Romam* omnia suæ ditionis effecit, quibus bellorum turbinibus, cum *Bononia* *Longobardorum* in potestatem concesserit, non nihil de illius incommodis potius licet existimare, quam incerta auctoritate asserere. Ab hoc enim tempore *Italia* in duo longe inter se diversa Imperia distracta, per ducentos annos propter insanam ipsorum Principum, vel dominandi libidinem, vel pravam religionis perfidiam, miserandum in modum est lacerata, ut prorsus nescias, cum omnia interea injuriarum, & cladum exempla in Pontifices *Romanos*, *Italasque* Civitates sint edita, plus ne *Græci* Imperatores detestanda impietate, an *Barbari* Reges efferata dominandi libidine, *Italicis* detrimenti rebus attulerint, adeo enim labente imperio barbaries statim, & squalor omnia occuparunt, ut ipsa non antiquis solum institutis, Magistratibusque nudata, sed perpetuis etiam populationibus, bellisque vastata, ac prodigiosis insuper aquarum illuvionibus, summis annonæ difficultatibus, & diris morborum contagionibus deformata ita sit, ut quod miserabile videatur, suimet quasi oblita, cum peregrina sonare omnia, tum in primis, sicut omnia in externum lapsa sunt morem, ita aliena, quasi lingua, id est latina uti depravata inceperit, atque omnino in exterarum, barbararumque gentium mores, & instituta antiquæ omnis disciplinæ gloria oblitterata concesserit. Sparsa enim per gentes tam varias, variavit & ipsa, nec patrium illum candorem, coloremque diu tenuit, pronunciationem enim germanam, suisque omnibus partibus illasam, peregre in externos migrasse, verisimile est, & si quid germani fuerit, hostes illud corruerunt, & *Barbari*, præcipue *Gothi*, *Hunni*, *Vandali*, aliique Septentrionales, de *Longobardis* quidam addunt, reclamantibus multis, quod illis non sicut cæteris *Barbaris* rudis, & inconditus sensus fuit, sed quidam eorum sapientiam cepisse traditur, quantumcunque capit gens, semper armata. quinimo eos, eorumque Reges non solum *Latinis*, *Græcisque* literis supramodum fuisse delectatos, sed etiam instituta *Romanorum* diligenter observasse, memoriæ produnt istius ævi Scriptores: Unde sicut egregie, vereque de *Romanis*, ac de *Latino* sermone dicit *August.* *Data est opera, ut Civitas imperiosa non solum jugum, verum etiam linguam suam domitis gentibus per pacem sociatis imponeret.* Ita cum *Barbari* arma *Italiæ* intulerunt, mores, & linguam corrumpere, & pronunciatione, verbis, verborumque sonis, facta est ex varia sœce, miscella quadam, & nova lingua, sicque natus ille sermo, aliarum gentium commercio exolevit, cum sæpe, tam victoribus, quam victis peregrina discenda sit. Hinc origo *Italicæ*, *Gallicæ*, & *Hispanicæ*, in quibus clara *Latine* vestigia semenque prisici ortus. Cæterum mirari maxime potest, qui *Italicarum* rerum eventus à prima *Gothorum* irruptione usque ad *Caroli Magni* adventum contemplatus fuerit, cur in trecentorum, & sexagintaquinque annorum intervallo, exterarum

rum fere semper gentium Regna, vel Imperia, *Italicis* Provinciis dominata fuerint, nemoque ex gente nostra in lucem venerit, qui dominia ab alienis eripere, sibi que vendicare ausus sit, cum prioribus, ut constat, seculis floruerint in *Italia* viri, non solum suæ, sed aliarum etiam nationum libertatis vindices, & assertores? sed ea non lenis causa fuit, quæ à *Gothis* cœpta latius serpsit, armorum scilicet usus *Italicis* omnibus summo studio interdictus, telis è domibus ablatis, ut militiæ desuetudine imbelles fierent, ac imbecillitate torpentes exterorum jugum patientius ferrent, minimeque ad Imperium aspirarent, & si aliquos viros, aut ingenio, aut potentia suspectos habuerint, aut ex suis Civitatibus in remotiora loca religarunt, aut carceribus indicta causa, aut etiam morti destinarunt, ut *Symmachi*, sed præcipue *Boethii Severini Romani* Patricii casus non obscure testatur, qui à *Theodorici* Regis gratia decidens, in præceps ruit, ex sola suspitione, quod patriæ libertatem affectaret. Sed prætermittenda non est hoc loco tanti viri virtus, ac casus, cum enim summæ existimationis apud *Theodoricum* esset, ut plures ejus Epist. ab *Aurelio Cassiodoro* relatæ declarant, mox ab eodem turri inclusus, diuque retentus, inde ejus jussu est interemptus. fuit illi illustre ingenium, altioribus studiis juvenis admodum dedit, non ut plerique nomine magnifico segne otium velaret, sed quo firmior adversus fortuita, Rempublicam capefferet, vel servitutis jugum honestius sustineret. ex una tantum Epistola ejusdem *Theodorici* Regis colligi potest. Dignus propterea celebritate *Boethius*, tum ob maximas illius virtutes, tum quia primus illa memoranda horologia *Romæ* componi curavit, post cujus viri interitum diu *Italia* ejusmodi opificio caruit. Poterat equidem *Boethius*, dum multa morum elegantia, & ingenio illustri adversam fortunam æquus tolerat, ut ex libro illo aureo, quo seipsum in carcere solatus est, satis clare patet *Theodorico* esse superstes, nisi ejusdem *Theodorici* jussu interemptus fuisset; conditum ejus corpus honestissime à *Papiensibus* fuit in templo *S. Petri* in cœlo aureo, quod nunc *Divi Augustini* dicitur, ejusque sepulchrum ornatis versibus inscriptum aspicitur, qui & defuncti viri præstantiam, casumque, & *Theodorici* injustitiam attestantur. ita *Boethii* virtus, & constans in supremis silentium, officiaque in *Theodorico* collata, ipsius *Theodorici* infamiam propagavere. Sola enim magnitudo famæ tunc exitio erat, & nominis claritudo expellebat. Hinc nullo scilicet *Italorum* militante factum est, ut neque *Heruli*, sine *Gothorum* armis, neque *Gothi* sine *Longobardorum* viribus, neque *Longobardi* sine *Francorum* ope evelli ab *Italia*, depellique ab Imperio potuerint.

Sed nemo etiam miretur si prostratis *Romani* Imperii fascibus, externa gens evecta ad *Italicum* Regnum aliquando fuit, illis olim nostratibus Principibus Regno ipso indignis. Nam *Mauritius* Imperator, cujus proprium erat *Romam*, *Italiamque* tueri, non solum eam deseruit, sed & præsidio denudatam *Longobardis* propemodum in prædam objecit, militum copias, quas in urbis præsidium adversus *Longobardorum* insultus continuerat, subduxit, *Roma* prorsus destituta. Quæ igitur Imperii *Romani* majestas, quæ regiminis ratio in eo fuerit, quodque Imperii jus sibi in iis, quas à se abjecit, Urbibus retinuerit agnoscere quisque facillime potest? quinimo ut *Blondus lib. viii. primæ Decadis* exacte refert, cui concordant *Sabellicus*, *Platina*, & alii, *Gregorio* Pontifici supra vires providenti adversabatur. Quinimo ad eam invadendam suis literis incitavit, pro-

ditionem, desertionemque perpetrando, *Romæ* Imperium amisisse jure gentium convictus est. Quo amisso, suo juri, suæque libertati restituta *Roma*, eodem jure gentium fuit. (nam liberam fuisse *Romam* per annorum centurias ante *L. Syllæ* dictaturam constat) oppressaque demum Imperatorum armis, ac dominatu, sicut libertate caruit, ita dominatu amoto ad antiquam rediit libertatem: nam Provinciis destitutis, aut reverti dominium ad Provinciæ populos necesse est, natura quod suum fuit resumēte, aut transire ad eos, quibus
 94 sese populi suo consensu dedunt. Libera itaque effecta *Roma*, suo jure applicari, ac conjungi suæ Ecclesiæ, atque Pontifici *Gregorio* potuit. quo electo, dividi à Dei Ecclesia, quod ei conjunctum, copulatumque fuit, nulla ratione potest: quoniam ipsius Ecclesiæ caput Deus est, irruereque in ejus honores, juraque videretur, qui violare hujusmodi connexionem quoquomodo auderet. Si igitur *Romana* Ecclesia nullum prorsus jus, ac ditionem in *Roma*, *Latio*que, & aliis finitimis antea habuisset, certè hoc, quod ex *Romani* Populi consensu, *Mauritio* deferente assecuta videtur, magni momenti existimandum est.

Pudeat igitur *Græcos* viros male administrati Imperii, neglectæque religionis, ac susceptæ hæresis. quando eodem tempore una inter *Longobardos* mulier in Regno suo pace, & religione firmando, præstantior Orientalibus Imperatoribus comperta fuit, unde exclamari potest, ò incomprendibile Dei judicium! quando *Constantinopolitanus* Patriarcha, atque Imperator in Dei
 95 Ecclesiam, servumque ejus *Gregorium* conspirare, quando *Ravennæ*, & *Aquilejæ* Antistites ea ætate in *Romanam* Ecclesiam cornua vertere ausi sunt, quando elementa omnia, omnem vim in miserrimam *Italiam* effundere visa sunt, ut *Paulus Diaconus lib. III. & IV.* ab omnibus approbatus refert, quando *Petri* navicula, per pelagi profunda, super undarum vertices enatare videbatur, Deus mortalium inscitiam, fragilitatemque misertus, Barbarorum feritatem demulcens, aberrantem gregem in viam salutis vertit, alterique gregi suo unius matronæ opera, monitisque copulavit, infirmiorē sexum eligens ad firmandam fidem infirmioribus; Hæc autem *Theodelinda* fuit *Bavariæ* Ducis filia, singulari pietate mulier, insignique forma, quam pudor honestabat. Hæc à *Gregorio* Magno Pontifice fidei firmitatem edocta, monitis scriptisque imbuta, deinde usu, & exercitatione in Christiana institutione firmata, quæ sui nominis significatione Deum, & delini-
 96 re indicat, quasi Dei delinita spiritu, *Agilulphum* conjugem, ac *Longobardorum* Regem ab impietate ad mitiorem vitam retraxit, eo defuncto confirmata in Regno fuit, *Aldovaldo* filio adhuc impubere, & Regni curis inepto, vel immaturo, pace cum finitimis firmata, ad Dei religionem augendam animum adjecit, magnificaque templa passim ædificavit, & instruxit opibus. Quando item *Leo* Imperator in Orientali plaga tolli, aboleri, atque disperdi sanctorum figuras, simulacra, atque ossa nefario jussu conatus fuit. Suscitavit Deus in *Luitprando* Rege *Longobardo* singularem in *D. Augustini* ossa pietatem, adeo, ut *Luitprandi* Regnum, quam maxime conspicuum, ac memorabile, piumque faciat *Divi Augustini* corporis translatio à *Sardinia* *Papiam*. Non enim adeo virtutem sterile seculum fuit, ut non & exempla pietatis prodiderit. Ædificaverat prædictus Rex Insigne Templum *D. Petro* in Coelo aureo, Monasterio adjecto, ubi viridaria,
 97 hortique plantarum ordine distincti, regium representabant opus sacra, statutis horis, duplici Sacerdotum agmine in Templo fieri jussit, di-

A versi habitu, facie, & opibus, concordēs vero Canticis, & cœremoniis, pro quibus alendis latos agros Rex legavit.

In hoc itaque Templo condidit *D. Augustini* corpus pius Rex, & ne facile resciri posset quo loco corpus esset, ferunt *Luitprandum* tribus locis effosis, structisque sepulchris, alibi deinde nocte paucis operi adhibitis jussisse corpus condi, omnibus simul sepulchris eadem nocte oclusis, ut certa corporis sede ignorata, difficilior in ævum fieret occasio ejus perquirendi, rapiendique.

Quo igitur major *Luitprandi* Regis devotio in divini hominis ossa fuit, eo immanior *Leonis* Imperatoris impietas adversus Divorum Imagines in *Græcia* efferbuit. Immanis certe impietas, nam tollere Sanctorum Imagines, nihil aliud est, quam abolere memoriam illorum, qui de religione nostra benemeriti sunt, tacitoque actu, ac subdolo deturbare Dei religionem, & sub velamine ado-
 98 rationis corrigendæ, ipsius adorationis initia, atque incitamenta perimere. Quoniam verbi gratia *D. Augustini* simulachro inspecto, cogito, qui vir fuerit, quibus moribus, qua vitæ continentia, quo ardentissimo in Deum amore flagraverit, qua eruditione, quæ & si eminens fuerit, incertum tamen est, an immensæ pietati prævaluerit; moveorque ad tanti viri sectanda vestigia, atque hoc modo ad religionem incendor, qui omnino segnior forem alterius præeuntis non comperto vestigio. & eo etiam velut archetypo, ad propositæ sanctitatis imitationem, rudi quadam introductione simplex populus animatur, in recordationemque divinorum ducitur.

Sed unde tanta ò lumen cordis mei, & occultorum meorum in *Longobardo* Rege pietas? nisi quia potens es de lapidibus suscitare filios *Abrahæ*, & misericordi manu soles provocare populum in eo, qui non est populus, & in gente stulta irritare eum. Et jubente te, nullus est tam gravis casus, nullum tam acerbum fortunæ vulnus, quod
 99 non tacita quædam latentis boni comitetur necessitas.

Quare tria bona ex bellorum turbine à *Longobardis* facta, parare visus est Deus humani generis auctor, & rector. Primum fuit, quod *Exarchus Ravennæ*, & *Ducatus Romæ*, qui duo Magistratus Orientalis Imperatoris fuerant, annis centum septuagintaquinque, & qui sæpius in Summos Pontifices, ac sacrarum ædium violationes ad Imperatoris nutum conversi fuerant, uterque ab *Italia Longobarda* vi, ac manu determinatus est. Nam *Ravennæ* capta, ejusque *Exarcho* fugato, Dux ille simul, qui ab *Exarcho Romæ* præficiebatur, evanuit. *Roma*que juri suo restituta fuit, quo itaque juris ordine, vel actu, *Græci* Imperatores *Romani* Imperii dignitatem arripuerunt, eodem juris vinculo soluto, atque ab *Italia* summo, Imperii jus amiserunt, jure ipso ad *Italicos* populos suapte natura redeunte.

Alterum bonum est, quod *Longobardis* plura
 100 Oppida, quæ olim Orientalis Imperii fuerant, suis armis capta, detinentibus, atque *Pipino* Rege suis similiter armis eodem jure gentium vendicante, restitutio eorum ab ipsis facta est Pontifici, populoque *Romano*.

F Tertium, quod tanti viri corpus *Italia* habeat, cujus divini hominis tam præclaram virtutem profundo silentio *Ticinum* admirans, in *Papiam* erumpens mire sibi commutavit nomen, & quasi Oceanum doctrinæ, ac eloquentiæ excipiens, præterlabentis fluminis indignatum est nomen. *Roma*que tanto orbata Patre, Matrem, siccatis jam torrente voluptatis maternorum oculorum fluminibus, religiosissime custodit. Verum satis
Gothorum, exterarumque nationum gestis distra-

cti, vel potius incurfionibus fatigati, ad ea, quæ propiora videntur, redeamus.

Longobardi igitur ab initio gentilitatis errore imbuti, deinde si *Luitprandum* paucosque demas
101 *Arrianismi* labe infecti (licet alias habeant graves suarum virtutum, & rectæ fidei assertores) singulis in Oppidis ferme binos Episcopos, unum Catholicum, *Arrianum* alterum habuerunt, quo morbo, etsi *Bononia* caruit, nunquam tamen ab eorum armis otium habuit, quibus Exarchatus infestus assidue fuit, vario tamen belli eventu, una cum *Flaminia* in ditionem Imperatoris devenit, quæ ab Exarcho ejus administrata, Exarchatus nomen invenit.

Paruit igitur *Bononia* Imperatori, quousque *Aistulphus Longobardorum* item Rex Catholicus ille quidem, sed mira prolatandæ ditionis libidine inflammatus, *Constantino* Imperatori Exarchatum eripuit. Cum enim *Romanarum* partium agros longe, lateque populando vastasset, post triennium pulso *Eutychio* Exarcho *Ravennam* cum toto Exarchatu, in quo *Bononia* continebatur Imperio suo adjunxit. Qua re elatus cum *Romana* aliquot Oppida occupasset, ac *Romam* ipsam obfidione premere institisset, repentina re percussus,
102 atque ad rerum desperationem adductus Pontif. *Stephanus Tertius*, cum ab Imperatore *Leone*, jam divorum imaginibus infesto, omne auxilium desperasset, ad *Pipinum Francorum* Regem se contulit, atque ab eo opem adversus nefariam *Longobardi* libidinem afflictis *Italiae* rebus imploravit. Non defuit justæ Pontificis petitioni *Pipinus*: nam summa usus humilitate Pontificem recepit, susceptum fovit opibus, atque ornatissimo contracto exercitu in *Italiam* descendens fregit *Longobardorum* vires, ac Pontifice in Sedem suam restituto, *Aistulphum* Oppida Pontifici reddere compulit.

Pipino inde in *Gallias* profecto; *Aistulphus*, nulla re Pontifici reddita, iterum in *Romanam* ditionem irrupit. Sed mox à *Pipino* in *Italiam* reverso, etiam Exarchatu est spoliatus, eoque munere Pontif. Max. est autus. Orientalis Imperatoris postulatione rejecta, qui nimis impudenter petierat sibi à *Pipino* restitui *Italicas* Provincias, quas jam pridem sua indignitate, suaque
103 incuria amiserat. cui sapientissime ab eodem *Pipino* responsum dicitur, arma ego semel, atque iterum pro Summo Pontifice, Ecclesiæque, ac populo *Romano* cepi, ut meo, meorumque labore, atque periculo, hoc obsequium Deo æterno Domino nostro impenderem, quonam igitur jure conferre in *Constantinum* Imperatorem debeo, quod Dei, & Pontificis nomine gero?

Dimissis itaque *Græcis* Legatis, restitutio facta est Pontifici, Populoque *Romano*, in qua non solum capta ab *Aistulpho*, sed etiam ab ejus antecessoribus dimissa fuerunt. quæ omnia Blondus lib. 1. secundæ decadis, *Petrus Lateranensem* Bibliothecarium secutus, & *Sabellicus* *Blondo* concors prodidere.

Omnis itaque *Romani* origo Imperii in Ecclesia constituti, ab Exarchi ejectione initium habuit. Exarchi autem ejectio à *Longobardis*, ergo *Longobarda* manus viam, aditumque ad dominium consequendum *Romanæ* Ecclesiæ aperuit, potiusque *Constantini* largitio, quem quidem aditum
104 *Pipinus* Rex perfecit, *Carolus*que filius amplificavit. Si igitur Orientalis potestas ejecta ab *Italia Longobarda* manu non fuisset, nullo modo *Francorum* Rex in *Italiam* descendisset, subjectaque Exarcho *Romana* jurisdictio minime in Pontifices collata fuisset. Is ergo aditus à *Longobardis* patefactus, paratusque necessario *Longobardorum* virtuti, ac viribus referendus est, supernæ voluntati, cui justitia ab æterno inest, prælata

A honorificentia. Istudque *Romani* Pontificis Imperium in *Italia* constitutum (quod miramur) solidatum nunquam fuisset, si Orientale venenum expugnatum, ac fugatum à nostris aris non fuisset. Gratiam igitur habeamus Divino Numini, quod regnum Pontificale nobis contulit, *Romano* Imperio eo præstantius, quo animi dignitas corporeæ moli magis præstat.

Verum *Pipino* mortuo, *Aistulphi* subinde exemplum sequutus *Desiderius* ad Regnum post illius mortem evectus, exercitum ad Oppida Exarchatus occupanda adduxit. Eo terrore adductus *Hadrianus* Pontifex Legatum ad *Carolum Pipini* filium, qui postea magnus appellatus est, petitum auxilium misit. Cum de *Leone* Imperatore sperandum non esset, qui jam simulata cum *Gregorio secundo* Pontifice gratia postulaverat, ut quemadmodum ipse in Oriente fecerat divorum imagines è templis in Occidente deleret. In quo nedum *Gregorium* acerrimum imaginum propugnatorem invenit, verum eam rem tota *Italia* usque adeo forti animo, atque constanti repudiavit, ut *Ravennates* propterea, & *Veneti*, & *Bononienses*, aliæque *Italicae* gentes singulari quodam studio pietatis accensæ, Pontificem de Imperio *Constantinopolitano* abrogando, & novo in *Italia* suscitando monuerint. Quod cum Pontifex ut iis temporibus alienissimum rejecisset, divino placuit consilio, tanti filii, tantæque dignitatis, jam in Occidentali plaga emortuæ renascentiam, pater-
no, justoque *Leonis Tertii* rugitui reservare, & 106 sicut illi placuit Regna Orientis illustria esse, ita & Occidentale esse, & renovari, & licet tempore posterius, Imperii tamen latitudine, & magnitudine illustrius.

Carolus igitur firmissimo eis *Alpes* exercitu ducto, fregit *Longobardi* apparatus, *Desiderium*que *Papiam* compulsum circumfedit, ac cum Oppido in potestatem adduxit. Quo facto, pugnante pro Rege, celebrati nominis fama, omnes è citiore *Italia Longobardi*, se illius Imperio permiserunt. Ita ut Regnum, quod per annos ducentum, & amplius ad summum fastigium eve-xerant, magno motu concuterent magis, quam affligerent, admonerentque nos fragilitatis humanæ, cujus nimia in prosperis oblivio est. *Italia* igitur per arma recepta, *Carolus* non sua fortuna, sed virtute, ac animi sui indole clarior, omnes ejus regiones, tanquam summus rerum omnium arbiter pro judicio suo constituit. In primis autem *Romam*, & Exarchatum Pontifici *Romano* restituit. in qua restitutione *Ravennâ* olim tumens
107 Imperatorum favore, ac Sede, sub *Romanam* ditionem, atque Ecclesiam, in quam recalcitraverat, rediit. Reliquam *Longobardorum*, quæ fuerat, ditionem, nempe Regnum *Italiae* sibi, id est *Francorum* Regi adjudicavit, & Regionem, quam *Longobardi* Reges in *Æmia*, *Liguria*, *Venetia*que tenuerant, *Longobardiæ*. *Flaminiam* quam Exarchi rexerant *Romandiola* nomine voluit appellari, scilicet, quod illa pro *Longobardis*, hæc fere pro *Romanis* concussa fide steterat. Quinetiam privatis singulas Civitates beneficiis ornare adortus, *Bononiæ* liberalium artium Scholam fervescere bellorum æstu, Barbarorumque tempore intermissam, restauravit, ac literarum studiis exoptatum otium restituit.

Satius ducens Gymnasia, bonarumque artium studia restituere, quam propugnacula fabricari, Scholarium frequentiam, quam militum præsidia adunare, viri prudentiam admirante virtute, obstupefcente fortuna, quod bellicosus Impera-
tor, qui feroces sibi subdidit gentes, Regna e-
vertit, præstantiores, validioresque gladios *Italiae* formidabiles retundit, infirmavitque, non fan-

sanguineo *Bellone* flagello, sed docti atramenti auxilio purpuram filiis purpuratæ studiorum Matris, tingendam *Minervæ* dedisset. nam quis unquam putasset, quod illemet bellicosus Imperator, qui nuper adversus *Emiliam*, *Bononiam*que castrametatus signa tendebat, illemet *Bononiensibus* victricem parare coronam, & triumphali literario murmure ipsis plaudens ovare, easque plantas, quæ prælianti *Bononiæ*, assurgebant in cupressus, nunc revocato Gymnasii honore mutatas esse in Lauros? ut disciplinarum libertatis, pacisque sceptrum dextra calamo armata retinerent inviolatum, & adversariorum vires ingenii acie felicius, quam acumine gladii superarent; ne timeant mortales præsentia adversæ fortunæ momenta, quando infortunium ipsum sæpe janitor est felicitatis.

109 Hinc studiorum sudoribus irrigatæ excreverunt coronæ illæ, quæ olim, sed præcipue nostro hoc ævo memoranda felicitate Virorum illorum irradiarunt caput, qui Vaticani culmen, gloriosæ hujus matris patres effecti, in Pontificii celsitudinem Solii ascenderunt, & nunc translati in Cælum fulgentissimo aucti diademate, illic beatissimum agentes ævum, non plausus, non acclamationes, non triumphales nostros arcus, non mortales ullos desiderant honores; ridet enim humana omnia cœlestibus bonis perfruentes. ac simul eorum, qui à virtute ornamenta sumentes, purpuram proprio illustrarunt decore. eorumque pariter, qui felici sublimitate ingenii, intuentes insignia virtutis præmium esse recte agendi, finem non esse, quarumcunque dignitatum eminentiam superarunt. Unde summo pere gratulandum nobis est, tot seculorum vetustate studiorum parentem non sterilesce, sed confirmatis veluti annorum pondere viribus, pul-

110 chriora in dies orbi terrarum ornamenta nunquam effecta senectute profundere, verato magis quod clarissimus Juris interpres *Baldus Perusinus*.

a Bald. in
proem. Di-
gestor. S. hac
autem tria,
num. 3.

b Accursius
in Rubr. C.
de stud. libe-
ral. lib. xi.

scriptum reliquit, *Bononiam* regiam Civitatem esse, infinitaque mundi lumina, vel genuisse, vel alibi rudia nata, eoque appulsa edocuisse, & quod consuetudo versa est in naturam, ut sit nutritrix, & mater legentium; & legalis studii monarchiam semper tenuisse dixit *Accursius*^b, & *Angelus Aretinus* Juris Civilis scientia, *Baldo* haud inferior, prædicabat, quod sicut avium aer, aqua piscium sedes est, ita *Bononiam* disciplinarum omnium Alumnam, Doctorumque virorum esse officinam, ut haberetur indoctior, qui literas non hausisset è fontibus, exundantique *Bononiæ* pelago, sæpius dicens se plus debere *Bononiæ*, quam *Aretio*, quam patri, propterea qui alibi literis imbuti fuissent, postremo venire *Bononiam* suarum lucubrationum lauream accepturi, ut ubi coronati essent, ibi etiam didicisse viderentur; unde *Hieronymus Oforius* ingenii excolendi gratia, *Bononiam* potissimum se venisse scribit, qua ex multorum sermone didicerat, nullam *Italiæ* Civitatem esse cum *Bononia* literarum gloria comparandam, & *Bononienses* præ cæteris hominibus ad leges percipiendas ab ipsa natura instructos videri, & propter bonarum artium studia, vere felices evasisse. Deo, & hominibus charissimos; Principum favoribus ornatos, & universis nationibus gratos. Quod memorabile factum *Christierni* Regis *Daciæ* inde comprobavit, qui *Romam* petens, cum omnia ferme literarum Gymnasia peragrasset excellentia, dignitateque motus *Bononiensis* Studii, delegit tantum in eo duobus ex suis, alteri in Jure Civili, alteri in Medicina Doctoratus insignia conferri, ubi Rex veneratus Gymnasii dignitatem adduci non potuit, ut eminentiori loco sibi parato federet, indecorum ra-

A tus sibi fore, si eminentior eo in sapientum confessu federet, sed pari subsellio cum eis assidere gloriosum sibi esse respondit, quos universus Or- 112
bis summa veneratione prosequeretur. Sed undè gratulandum, inde dolendum, contenduntque lætitiæ cum mœroribus, nam, ut sunt res humanæ, de eodem fonte, ac materno lacte crevere quidam, qui per illa studia, quæ habent suum ductum, intuentem fora litigiosa, ubi excellentia eo laudabilior, quo fraudulentior tanta est cæcitas hominum, de cæcitate gloriantium, aliquali ingenii acumine puritatem legum adulterantes, & subtili inanitate subvertentes jura, hujusce matris decora obtenebrantes, pallidi amaro aspectu legitimos hujusce matris filios intuentes, legitimam hæreditatem illis præripere gestientes, privignos se ipsos constituunt, benignam matrem uti novercam assumunt, possent Principes, & posset quisquis bonus, cui pars, & cura Reipublicæ assumere zelum illorum, qui stomachati videntes zizaniæ bonæ segeti permixtam, dixerunt, unde ex bono semine apparuit, & alterius, qui dixit, quid hic faciunt hirci in grege 113
Domini, in iisdem pascuis, in iisdem fontibus, ut quid sinistre destinati, dextris miscentur? separationemque imperare, vel impetrare, nisi præceptum tolerantis, & patientis Domini urgeret, finite utraque crescere usque ad messem, nunc tempus separationis non est, sed tolerationis. judicium itaque non præcipitur, sed disciplina exerceatur. Ab hoc itaque tempore *Bononienses* prima ad divitias parandas, & urbem populo frequentandam fundamenta fecerunt. Nam postea quam restituta, atque aucta per *D. Petronium* urbs fuerat, nullum tempus vacuum ab hostilibus incursionibus, bellicisque detrimentis habuerant *Radagaso* primum, deinde *Alarico*, tum *Odoacro*, & *Theodorico*, postea *Totila Roman* per hanc regionem infesto cursu, tendentibus, atque omnia 114
D *Romanorum* sibi resistentia Oppida igne, ferroque vastantibus; demum autem Exarchorum temporibus ab impressionibus *Longobardicis* nunquam quieti tantis pressi ærumnis, in tanta tyrannorum lue prope ad interitum erant redacti. At vero
E exactis *Longobardis*, ac pace post annos quadringentos universæ *Italiæ* parts, rei familiari constituendæ, quæ durissimis ante temporibus erat magna ex parte dilapsa, invicta animi virtute, nulla adversitate fracta diligentius vacare coeperunt. Cum autem hæc ditiones duæ, una Pontifici, altera Regi essent subjectæ, factum est, ut duas, easque inter se diversas administrationes sint nactæ; Nam Exarchatus Civitates, ut scribit *Blondus*, Pontifex, Archiepiscopo, & Tribunis *Ravennatibus* gubernandas attribuit, Regni vero *Italici* limites, atque Oppida Comitibus, Judicibusque eorum, ipsi Reges *Italiæ* commiserunt, unde Marchiones dicti fuere, limites enim *Francico* vocabulo Marchas, eorumque Rectores Marcharum Comites dixere, unde Marchiones, qui ad tuendum Imperium *Romanum* cum militibus adversus Barbaras nationes limitibus præerant, dicti sunt. Quin etiam extra ordinem Legatos 115
F quosdam in Provincias majore, quam Comites, cum potestate miserunt. Ex quo unusquisque per se satis intelligere potest, qui Civitatis *Bononiæ* Status, quæque ejusdem administratio Reipublicæ pulsus *Longobardis* per *Carolus Magnus* induta sit. Libertate namque *Bononienses* hoc tempore potiebantur, ut fere omnes *Italiæ* populi, Magistratus itaque creare, leges condere, Jurisdictionem exercere, consuetudines, ac vestigia retinere, atque imponere, Societates inire poterant, nec Imperatoribus quicquam, præter certam pecuniæ summam, quæ tributum nomine ve-

Anno à
Christo
nato

venienti in *Italiam* Cafari, aut commeatus, aut viarum reficiendarum, aut ejusdem stativarum causa perolvebatur, ita *Carolo Magno* instituent. *Bononiensibus* tamen Foederi, ac Paratæ nomine (ita tributa prædicta vocabantur) centum tantum denarios penderent concessum; mansionaticum ne solverent, condonatum. erat autem Foederum pecunia, quæ *Caroli* instituto, nomine annonæ venienti in *Italiam*, Coronæ causa;

116 Regi perolvebatur; Parata, quæ in pontes, & vias reficiendas, Mansionaticum, quæ in stativa ejusdem impendebatur. Jura insuper, ac Philosophiam publicæ, ut diximus, interpretandi, & docendi antiquitus habitum, & largitum, ac jus cudendæ monetæ, quod singulare fuit, idem Imperator indulgit, vir certe, sicut de *Bononia* benemeritus, ita pietatis Catholicæ studiosus, ac rei militaris gloria, rerumque gestarum magnitudine insignis, ut à *Leone Tertio* Pontifice, ad cuius defensionem adversus pravam *Romanorum*, *Longobardorum*que libidinem advocatus accurrebat, Occidentis Imperator appellari, & esse meruerit, vetere post tercentesimum vigesimum-

301.

117 quam aspectata patris, avique pietate degenerans, concessionem *Romanæ* ditionis, Exarchatusque Pontifici factam confirmavit, vir obsequentiore certe suorum sobole dignus, etsi enim multa præclare, liberaliter, ac sancte gesserit, haud tamen potuit ad eandem vitæ rationem filios traducere, hoc solum felicitati ejus negatum, nam *Carolus*, & *Ludovicus* minores natu filii Imperii titulum penes fratrem *Lotharium* esse iniquo animo passi, bellum fratri grave intulerunt, ac maxima utrinque strage edita, *Francorum*, & Regnum, & Imperium prope ad exitium adduxerunt. Pace quadriennio post conciliata convenerunt, ut *Lotharius* cum Imperii titulo *Romam*, & *Italiam* Regnum obtineret, atque ab hoc tempore Exarchatus Pontifici ereptus, à Rege *Italiam*, eodemque Imperatore administrari est cæptus; itaque ut *Lotharius* *Romæ* Comitem ad jura moderanda præfecit, sic *Ravennæ* etiam, & *Bononiæ* præposuisse fas est existimare.

345.

118 Fecit igitur *Bononia* *Caroli Magni* Regis *Francorum*, similiterque *Caroli* successorum, & *Italiam* Regum imperata usque ad *Carolum Crassum*, qui cum serium nihil ageret, ex otio pene contabuit, & prope fato functus, vacuum filio infanti regiam reliquit. Licet aliquando ob labentes *Francorum* opes in spem recipiendæ libertatis *Bononia* fuerit ingressa. Ob idque cum *Ludovicus* *Lotharii* filius, haud ea modestiæ disciplina exercitum longe, lateque fufum duceret, qua per pacatos amicarum Civitatum agros ducere oportebat *Bononiam* progressus, à *Bononiensibus* attenuatas jam tum Imperatorum opes in Pontificis gratiam despicere incipientibus, urbis mænibus est exclusus, quem etiam imbellis populus sequens, speciem hostilis exercitus formaverat. sed *Ludovicus* fulgentia per colles vexilla ducens, flumina, & montes emensus, ad *Bianorum* pervenit, *Montanorum* fortunas diripiens.

350.

Hunc fuisse locum, *Oeni Bianoris*, sepulchro

A Illustrem, maximas habet ex gravissimis Scripto- 119
ribus verisimilitudines, ut alibi diximus, verum Anno à
ex nomine ipso, quo ita vocitari in antiquis An- Christo
nalibus manuscriptis a reperi, summopere læta- nato.
tus sum, sublata æquivocandi occasione, quæ ex a Joannes
corrupto ab incolis vocabulo emergit, à quibus Garzonius
Pianor, pro *Bianor* dicitur. Sepulchri autem in suis ma-
adeo vetusti, nullum nunc extare vestigium, non nuscripti.
est mirum, cum loca ista simul cum Civitate ali-
quando, bellorum strage cecidisse satis constet, sed patrum nostrorum tempore aliqua extitisse vestigia non ambigitur, & est apud multos traditio.

B *Carolo Crasso* inde extincto, Regnum *Italiam*
ad *Italicos* est translatum, *Berengarius*que Dux
Forolivienses illud invasit, adversus quem, cum
Vido Dux *Spoletanus*, acer illius Provinciæ æmulus, insurrexisset, dum jus suum tueri uterque
armis conatur, novis iisque gravissimis tumultibus
Italiam impleverunt, quibus plurimum honesti
Civitatum ad dignitatem progressus sunt retarda-
ti. Infelix rerum status, nam cum uterque ma- 120
li, ac velut ad perdendam *Italiam* quietem fataliter
ingressi, non modo Senatus, aut Eques, sed
vulgus quoque palam mædere, certus pro nullo
effundenda vota, ab utroque enim onera, mole-
lestiæ, & vexationes, pari timore expectabantur,
C nam olim prope eversum orbem, cum de Principatu
inter bonos certaretur, mansisse *C. Julio*,
mansisse *Cæsare Augusto* victore Imperium, man-
suram fuisse, sub *Pompejo*, *Bruto*que Rempubli-
cam, nunc pro *Berengario*, an pro *Vidone* in
templa ituros, utrasque impias preces, utraque
detestanda vota, inter duos, quorum bello so-
lum id scires deteriore fore, qui vicisset. Re-
gnum ita adversus *Berengarium* primum obtinuit
Vido, deinde varia rerum vicissitudine, bello pa-
ri perfidia gesto, pervenit ad *Lambertum Vidonis*
filium, *Ludovicum* Regem Provinciæ, *Berenga-
rium*, *Rodolphum* Ducem *Burgundiæ*, & ad *Hu-
gonem* Comitem *Arelatensem* ex *Francia* accitum,
usque ad alium *Berengarium*, qui *Italiam* cum
Aldaberto filio omni per decennium edito, præ 121
cæteris avaritiæ, superbiæ, ac crudelitatis exem-
plo administravit. Quibus malis Principes *Ita-
lici* conflictati, *Othonem* *Saxoniam* Ducem, *Ger-
maniam*que Regem, magnæ tum virtutis, tum
summæ potentiæ virum in *Italiam* advocarunt,
atque ejus virtute, ipsorum tyrannide magna ex
parte levati, eundem *Italiam* Regem per Archie-
piscopum *Mediolanensem* instituerunt. Deinde
postero per *Joannem XII.* Pontificem appellave-
runt Imperatorem, ac per eum *Berengarium*, &
Aldabertum prorsus *Italia* ejecerunt; hic quidem
status *Bononiensis* Civitatis fuit, qui libertatem
præcessit.

D

E

Quæ autem sub *Berengariorum*, ac aliorum
Tyrannorum dominatione *Bononiensium* Status,
atque conditio fuerit, cum per se quisque conji-
cere possit, non est cur explicare conemur, cum
sævissima procul dubio existimanda sit. Quamvis
tamen superiorum temporum afflicta cladibus,
brevis tamen revocata sub *Carolo*, & *Othone*, ac
successoribus libertate, ampla in primis, ac po- 122
tens evasit, cum ab his initiis magnos Civitas ad
opes, ac dignitatem progressus, & incrementa
ceperit.

119

Anno à
Christo
nato.

a Joannes
Garzonius
in suis ma-
nuscripti.

120

121

959.

122

FINIS LIBRI SECUNDI.

LIBER TERTIUS.

Anno a
Christo
nato.

962.

124

960.

125

126

LIBERTATE igitur post Tyrannos exactos sub Imperatoribus sive *Italiae* Regibus instituta, ac redacta sub jus, ditionemque suam *Italia*. *Otho* Imperator animum ad ejus statum *Caroli Magni* instituto ordinandum intendit. Itaque cum intelligeret, *Italos*, aut insita ingeniorum ferocia, aut perpetua *Transalpinorum* Imperatorum absentia, in fide, officioque contineri non posse, ita ut obsequium à *Carolo Magno* institutum integre, perfecteque præstarent, haud ultra tetendit, sed eorum plerisque liberos, tributarios vero omnes reliquit. Ac libertatem quidem in eo ferme statuit, ut Magistratus, Leges, Jurisdictionem, Consuetudines, Vectigalia, Societates sui juris, atque arbitrii haberent: servitutem in eo, ut fideles Regibus essent, neve contra ipsos arma ferent, atque ut antiqua tributa, scilicet Foderum, Paratam, & Mansionaticum penderent. Quinetiam privatos homines præcipuis beneficiis instituit afficere, ac speciosis dignitatum titulis insignire, ut Regnum, quod noviter quæsierat, indulgentia, & largitionibus confirmaret. Siquidem alios Feudatarios, alios Equites esse iussit, ac novum in *Italiam* nobilitatis genus induxit, quod totum ab Imperatoris benignitate penderet, ex Feudatariis alii Duces, alii Marchiones, quidam Comites, nonnulli Capitanei, alii Valvafores, majores, minoresve appellati. Demum multis salutaribus editis legibus, communi Regni otio, quoad potuit, tranquillitatisque consulit. Ita Regnum *Italiae*, quod institutum fuit à *Longobardis*, inde exceptum à *Francis* tum vindicatum ab *Italīs*, demum translatum ad *Germanos*, *Germani* ipsi opportunioribus ad constituendam libertatem legibus temperarunt sub *Othone* Magno, per quem TRES CORONÆ simul sunt connexæ *Germanica*, *Italica*, & *Imperialis*. Itaque triplici post hæc tempora jure privati, Principesque usi sunt *Romano*, *Longobardo*, & *Saliquo*. *Romanum* ab Occidentalibus Imperatoribus est conscriptum; *Longobardum*, *Longobardi* per eos annos sciverunt, quibus *Italiam* tenuerunt. *Saliquum* *Franci* instituerant, ac deinde in *Italiam* invexerant. Atque ita alii *Romana*, alii *Longobarda*, alii *Saliqua* lege vivere sunt professi. Idque in publicis contractibus ineundis palam testari fuere soliti.

Quibus ex rebus intelligi potest, post victoriam, Imperiumque *Othonis* ipsam totam prope esse renovatam *Italiam*. Hanc ergo libertatem, hæc jura, has consuetudines, jam translato ad *Francos*, *Germanos*que Imperio, una cum plerisque *Longobardie* Civitatibus, quantum intelligi potest, Civitas *Bononiensis* alcivit, ac se non secus, ac multæ *Italiae* Urbes in libertatem citissime vindicavit. cumque pro Comitibus, Regiis, Consules legere *Otho* Civitatibus permisisset, dum à se inlittionem, quam investituram vocarunt, acciperent, & ipsa Consulatum instituit, ejusque Magistratus auctoritate diu post Rempublicam gubernavit. *Otho* enim *Frisingensis* antiquus Scriptor, de moribus *Lombardorum* differens, ait; In Civitatum ordinatione, ac Reipublicæ conservatione antiquorum adhuc *Romanorum* imitantur solertiam, libertatis vero adeo cupidi sunt, ut potestatis insolentiam fugiendo, Consulatum potius, quam imperantium regantur arbitrio, & ne dominandi libidine efferantur, singulis prope annis variantur.

Cæcis tamen usque adeo inscitæ tenebris ob-

A ruta sunt prima hæc tempora, ut neque per quos, 127 neque quo potissimum anno hæc tanta ad dignitatem initia facta sint, nisi levi ex iis, quæ proxime consecuta sunt, suspicione concepta, appareat. Si igitur conjecturæ locus dandus est, ex sequentibus maxime actionibus, ut in cæteris liberis Civitatibus, sic in hac res omnis publica à principio optimatibus est commissa, eaque commune *Bononiæ* appellata. Hujus Reipublicæ tria consilia instituta, unum quod consilium speciale dixerunt, alterum quod generale, tertium quod credentiæ, atque in his de summa rerum omnium, quæ ad statum Civitatis pertinerent, egerunt, & ex eorum qui in consilio adessent, statuerunt. **B** Legebantur porro, certo in ea consilia numero, qui prudentia, virtute, ac divitiis præstare cæteris putabantur. Ex quo optimatium fuisse Rempublicam videtur, non longe distans ab ea, quam suo solito consilio dedit *Plato*. leges, scilicet fore vanas, nisi præterea probatissimi viri, per quos leges vivunt, ingentem in Republica habuerint potestatem, ac nisi constitutus sit Magistratus, 128 quidam in Civitate, & is maxime auctoritatis, qui morum censor per exploratores, singularum actiones diligenter observet, ad id semper intentus, ut quotidiana Civium vita, animos ad fortitudinem, temperantiamque perducatur. Populus enim universus promiscue non nisi ad concionem vocabatur, quam illi arengum dicebant, in qua aut quæ à consiliis decreta essent, referebantur, aut obligationes suscipiebantur; aut cætera hujusmodi agebantur, quæ sine suffragiis essent publice transigenda. Atque hic Reipublicæ status, multis post ut res tulit Magistratuum accessionibus auctus, ultra millesimum ducentesium salutis humanæ annum provectus est. Quo tempore altera Reipublicæ species est adjuncta, quam illi populum nuncuparunt. Tumque primum universa Respublica commune, populusque *Bononiæ* appellata. Verum prioris Reipublicæ summi Magistratus erant Consules, incerto in singulos annos numero, qui more *Romano*, & consilia convocabant, & ad ea de Republica deferebant, & res capitales cognoscebant; Et si opus fuisset, bella ex consilii decreto suscepta gerebant. Hi ne multitudine negotiorum obruerentur, suos quisque judices habebant, præter quos fuere Consules justitiæ, qui privatis litibus cognoscendis vacarunt, & Consulibus ipsis Civitatis obtemperarunt, ut cæteri cives, nam ut mox diximus, imperantium arbitrium, & potestatis insolentiam declinantes, Consulatum potius arbitrio regi more *Romano* gestiebant. **C** *Romani enim* Patriam suam, quoniam servire videbatur inglorium, dominari vero, atque imperare gloriosum, prius omni studio liberam, deinde, dominam esse concupierunt. Hinc est, quod regalem dominationem non ferentes, annua imperia, binosque Imperatores sibi fecerunt, qui Consules appellati sunt à consulendo, non Reges, aut Domini à regnando, atque dominando, cum & Reges, utique à regendo dici melius videantur: sed factus regius, non disciplina putata est regentis, vel benevolentia consulentis, sed superbia dominantis. Consules item Mercatorum, 130 & Magistri artium, qui Mercatoribus, & Artificibus de rebus ad mercaturam, artesque singulas pertinentibus jus dixerunt. Atque hæc quidem de libertate sub *Othone* magno instituta in tantis veterum monumentorum angustiis conjicere licet. Qui cum *Italia* liberata, Pontificumque etiam *Leonis Octavi*, & *Joan. XIII.* qui fæ-

Anno a
Christo
nato.

964.

129

a August.
de Civitate
Dei lib. v.
cap. 12.
Halicarn.
lib. 1. §.
pag. 243.

966.

de

Anno a
Christo
nato.

de à Romanis lacerabantur, dignitatem, auctoritatemque restituisset, demum Regno suo lustrando *Ravennam* venit, atque ibi in maximo Episcoporum conventu *Joan XIII.* Pontifici, *Ravennatum* urbem, aliaque complura superioribus Pontificibus adempta restituit. In quo eodem Conventu Clerus *Bononiensis* à *Joanne* ex veteri *Leonis Quinti* privilegio omni in perpetuum tributorum, ac vectigalium quocunque nomine pendendorum est onere liberatus. *Bononienses* interea studio libertatis elati, majores in dies gerere spiritus, animosque coepere. Itaque privatas

- 131 insigni altitudine Turres in Urbe ædificare, vel alias bellorum strage deturbatas, & prisca summæ spei, atque antiquæ libertatis vestigia elevare nobilissimus quisque privatæ potentiæ causa instituit. Prima, biennio post à *Princivalle Rodaldo* cive primario, prope aream *Divi Stephani* absoluta est. Quod exemplum secutæ pleræque liberæ *Lombardiæ*, ac *Tusciæ* Civitates, & ipsæ turribus se adversus hostiles Civium suorum, si quando existerent, impetus confirmarunt. Ac ita res se habuere *Bononiæ* quousque *Gregorius VII.* Pontifex, *Henricum Tertium* Imperatorem, *Italiæque* Regem, ob id, quia Pontificia Majestate, auctoritateque contempta dignitates vendere Ecclesiasticas pergeret, ne dirus ille mos mercandi Ecclesiasticos honores, ac commoda, qui universam fere maculavit *Europam*, latius serperet, titulo Regni *Italiæ* spoliavit, ac populos jurato Regi obsequio liberavit. Quo factò frequens est *Italicarum* Civitatum defectio ab Imperio subsecuta. Quæ tantum virium habuit, ut
- 132 propterea sint, qui putent, Consules ab hoc primum tempore, quasi receptæ modo libertatis vindices in Civitatibus institutos, ac ita *Bononienses* eo invitati decreto à Rege se averterunt, & libertatem primum amplexi novam Rempubli-
cam ordinarunt.

1076. Et cum *Henricus* Imperator se à Proceribus *Germaniæ* deferri Pontificis auctoritatem sequutis videret, consilium ineundæ cum eo concordæ cepit, atque in *Italiam* transgressus ad pedes *Gregorii Canussum*, ex instituto progressi, se, præfente, ac probante *Mathildæ* projecit, ac veniam, pacemque ultro, & petiit supplex, & impetravit. Verum mox à suis, ut ante corruptus, ut miserrime Principum conditiones efflagitant, apud quos vera dissimulare, & suppressere necessum est, præclara de sententia destitit, & quamvis nullus sit locus, ubi minus loci esse debeat dissimulationi, quam in consilio Principis, tamen sententias ad voluntatem illius fluctuari persæpe videmus; sic *Henricus* temere, & suorum consilio rem ad arma deduxit. Ita breves, mutabilesque sunt rerum, Principumque vices; constanti itaque viduæ *Mathildæ* studio erga Pontificem animadverso, oppida, ac possessiones ejus invasit, in *Germaniamque* Procerum diffidio redire coactus, *Henricum* filium ad res *Italiæ* tuendas misit.

Henricus adolescens bello in *Lombardia* continuato, cum alia egregie gessit, tum *Mathildæ* exercitum collatis apud *Parmam* signis fugavit, ac *Bononiam* in ipso, ut ajunt *Victoriæ* impetu occupavit. Verum *Mathilda* tanta tum animi, virtutisque indole foemina fuit, quæ sexum supergressa immortalem famam sibi peperit, paucos dies componendo animo, reficiendo exercitu infumit, violenta non luctu, sed affectu, & nescia tolerandi, dispersas ex templo copias recollegit, ac multis partibus auxit, neque ita multo post Urbem, Civitate egregie se gerente recuperavit, in quo bello *Bononienses*, cum relicto *Italiæ* Rege, Pontificis partes assererent, præclara multa

- A fidei, virtutisque suæ documenta dedere. Quod in primis, non dicam cum *Sigonio*, obscura ad-
huc *Bononiensium* arma nobilitavit, sed rectius, ac verius jam barbarorum irruptione, ac longo militaris disciplinæ interdicto, defuetudineque torpentia antiquo splendori restituit, Illustrium enim auctoritate virorum constat, quod per multa ante secula claruerant *Bononiensium* arma, quando *Ocnus Bianorus* insignis ille, ac inclitæ famæ vir, cujus virtute tantum additum gloriæ, & famæ *Bononiensibus* est, hæc ipsa *Transpadum* ferens, multas condidit Civitates, *Etruscosque* tantopere juvit, inde *Bononia* profectus iisdem, pugnantis *Enca* contra *Turnum* rebus, illiusque lu-
celcenti adhuc fortunæ summo consuluit auxilio, non igitur obscura extiterant adhuc illius arma, quæ alterius statum tunc temporis infirmum clarescere fecerunt.

- B Cum autem *Urbanus II.* fluctuantis Ecclesiæ gubernacula suscepisset *Gregorii* vestigia sequutus, ardentia in *Henricum* dirarum fulmina pro potestate contorsit, *Bononienses*, cum *Gregorium*,
135 *Victoremque Mathilda* Duce enixe tutati essent, eadem ad *Urbanum* animorum studia detulerunt, atque id ei honestissima *Roman* legatione missa significarunt. Ita enim *Bononiæ* in Ecclesiam, Summumque Pontificem amor cum fide indies major pubescebat.

- C Quin etiam pacatis *Henrici* absentia rebus, sed suspensis ad summæ rei eventum animis, rem militarem in hæc usque tempora rudem sibi constituendam susceperunt; Urbem quippe diviserunt in quatuor Tribus, easque à quatuor antiquis portis *Divorum*, *Cassiani*, *Soteris*, *Proculi*, & *Ravennatæ* appellarunt, ac singulis earum Incolis singula Tempia attribuerunt, ad quæ militiæ causa vocati convenirent, *Cassiani*, *Esaie*, *Proculi*, & *Vitalis*, singulisque Tribunis, singula Vexilla dederunt, quæ ad bellum, cum usus posceret, deferrentur. Unde illi sunt Vexilliferi populi appellati. Cujus divisionis, & instituti aliquis in hunc usque diem usus in Republica manet. Interea *Henricus* compositis in *Germania* rebus, bel-
136 lum transfert in *Italiam*, verum adverso belli eventu, ac mærore filii in acie occisi perturbatus, *Transpadum* trajecit exercitum, atque ab armis discedendi, ac temporis cedendi consilium coepit, ea re *Mathilda* erecta egregie Ducis munia implens, omnia Oppida sua cis *Padum* recuperavit.

- E Quare *Urbanus* maximo, si *Henricus* *Mathildam* superasset, periculo levatus, cum ad fugandos ex *Hierosolyma* *Saracenos* populos impelleret, iterque in *Franciam* ad agendum super ea re conventum intenderet, per *Lombardiam* transiens, cum summis ab omnibus populis, tum præcipue à *Bononiensibus* est excultus, qui ad cætera tres etiam equitum turmas ornatissimas, quæ illum trans *Alpes* deducerent, atque inde reducerent concesserunt. Itaque sacro apud *Claremontem* bello ingenti omnium gentium, Regumque favore decreto, postero anno in *Italiam* rediit, ac novo *Rome* Conventu habito transmarinam expeditionem instituit. Primusque Christianos homines sacram nomen in militiam profitentes, benigna
137 peccatorum remissione, atque insigni *CRUCIS* nota donavit. Laborioso conatu res minime caruit, sed gloriosi eventus non possunt minori pretio redimi, non coalescunt palmæ, nisi in Terra sancta. Lauri istæ sanguineo tantum irrigantur humore, nullus labor, nullum periculum est, quod comparari possit cum fructu gloriosarum expeditionum, quibus totus mundus pro theatro est. cito enim obsolescit in non dignis hostibus gloria, nec quicquam indignius est, quam
1095. 1096.

consumi eam, ubi non possit ostendi. Audacter introiere ad Præsidem, qui sepulturæ Christi potestatem impetrarunt, unde satis aperte mone-
mur, eos qui de sepulchro Christi laborant, & gloria, oportere magnanimos, atque audaces esse, nec ulla vitæ, rerumque pericula pertimescere, sicut bellatorum ista tercenta millia generosa, & fortia, quæ ad vindicandum vitæ sepulchrum, patriæ, ac propinquorum amore posthabito *Ur-*

138 *bano Secundo* precibus, adhortationibusque prævio, velut Aquilæ fulminea Cruce divinitus armatæ, in *Asiam* ex cunctis *Europæ* Regionibus advolarunt, egregium facinus! dignum sane clangore illius tubæ, quæ in *Europa* parem non inveniens, *Gothfredi Bolonii* nomen summo loco constituit, nobilissimæque *Lotharingiæ* Familiæ maximas peperit dignitatum accessiones, ut inter domesticos illius fastus *Gothfredi* nomine gloriosius nil inveniatur. & ò nos pigræ, & segnes animæ, nullo veræ gloriæ, ac divini amoris studio flagrant, sed in delitiis, ac fugitivi seculi delectationibus dormitantes, patimur iterum ad Christi sepulchrum, non quidem custodem, ac *Romanum* militem, sed Barbarorum avaritiam excubare, & non exanimatum illud divinum corpus, jam gloriosæ ad Patris dexteram residens ab Apostolis furari (ut impie jactarunt *Hebræi*) sed illius sepulchrum, quod per tot antea sæcula gloriosum futurum (proh dolor!) in dedecus nostrum præcecinerunt Prophetæ, à Barbaris diripi, ac retineri, sustinemusque,

139 indigno, ac vili pretio vendi adorationem illius monumenti, cujus referatus lapis, exsolutoque e faucibus mortis nostræ immortalitatis pretio, immortalitatis quoque gloria clarescens, nullo cadenti, mortali que pretio mercari posset. nec intelligimus, quod splendor auri, qui infirmitati nostræ compatiens Deus, lumen præbuit Evangelio apud Barbaras gentes deberet expendi pro eodem restituendo in ea loca, unde ab Alcorano expulsum est, & quo scævus emissus latebris, attollit coluber perfidiæ caput, & serpentinis evomit venena pectoribus, & ubi victoriæ non piorum luctus, sed flagella sunt ferocientis impietatis, verum frigescente caritate, conticescente pietate, gloriam ingentium, ac periculorum navigationum, quarum etsi quandoque placido mari, secundante vento, sæpe tamen per atrocissimas tempestates, fremente æquore, vi turbinum, excussio clavo, disiecta puppi, quassato malo, collisa prora, scisso velo, fractis antennis,

140 inani magnetis usu, jam boreali polo adempto, trans æquatorem excursu, longissimo tractu per immanes, & obscuri nominis populos, claudæ naves, raro remigio ad scrutatas Insulas, quas fere mortalium oculis natura subduxerat, nullo hominum cultu claras, sed auri tantum splendore collucescentes pervenerunt, nova certe navigatione jam aperto Oceano, novis moribus, novis armis, novi hostes, quamvis in belles extitere, inauditas volucrum species, ambiguas hominum, belluarumque formas, monstra maris visa, sive ex metu credita fuere. tam periculorum tamen navigationum gloriam, ut eruditissimus vir dixit, inutiliter, & aliquando non sine Christiani nominis dedecore, in *Europa* expendentes, quod ibi inventum, & ad nos perlatum, per tot in sanctificata bella, solo *Christianorum* sanguine, post nobiles lares lupanari infamia deturpatos, & innocentiae candorem, virginei cruoris purpura maculatum, saginanda, vertimus ad indecora odii, ambitionis, & avaritiæ argumenta; nam quæ

141 vera inde gloria assurgere potest, ubi etiam vincere inglorium? Inito itaque sacro foedere, coactus undique ex Christiano Orbe victrix futurus

A exercitus, venit in societatem belli, in subsidium victoriæ *Bononia*, quæ gloriosis *Urbani* studiis obsequi cupiens ^a Insignem cohortem septem millia virorum nobilium, ac fortium, in expeditione illa pro Salvatoris sepulchro à Barbaris eximendo, sub vexillis purpurea Cruce ab *Urbano* donata inscriptis, emisit, nec potuit insigne Gymnasium, non excelsæ porticus, nec magnifica potuere Tempa, non Civitatis commoda, non villarum amænitas à præclaro hoc facinore, à sacra, gloriosaque hac transmarina expeditione *Felsineum* nomen abducere, unde vexilla ipsa cum postmodum victricia domum essent relata, cum ab aliis Civitatibus, tum præcipue à *Bononiensi* pro publicis insignibus habita fuere.

B Dum autem *Bononienses* per hæc tempora ab externis armis quiescerent, ac privatis adhuc, ut cœperant turribus adversus domesticos, ut in liberis Civitatibus inimicos ædificandis studerent, *Henricus Quartus* Imperator, & Rex, vivente adhuc patre, qui Imperatoria dignitate sæpius fuerat superiorum Pontificum sententiis spoliatus, *Italici* Regni visendi, ejusque constituendi cupidus in *Italiam* venit, ac *Bononiam* pacato agmine ingressus, officiisque omnibus cultus repetita superioris, defectionis memoria, frenos sibi feroci populo imponendos existimavit, atque civibus ipsis præ circumstantis exercitus terrore mustitantibus arcem imposuit, eamque valido præsidio firmatam, reliquit.

C Eo profecto, ac præsentis armorum metu amoto, repente suum cuique ingenium rediit, unde fremere, atque præsidium, arcemque sibi impositam, indignari. Siccine hanc libertatem esse vulgo quærentes, quam *Carolus*, & *Otho Italie* tot cumulatam muneribus tradidissent? esto? pacem videmur habere? sed falso, cum potius misera servitus sit. obmutescit enim inter militaria signa libertas, quid enim gravius jungi à *Beren-* ¹⁴³ *gariis* potuisse, quam ut arx, & præsidium in Urbem imponeretur, ut foedum magis esset servitutis jugum, & sævum *Gothorum*, aliorumque Barbarorum Imperium exoptandum sit? Hæc, atque ejusmodi alia in circulis à primoribus Civitatis prolata, liberiorque inter mutuas querelas dolor, incredibile, quanta ad veterem repetendam libertatem cupiditate populum inflammant, & quo propius spes admovebatur, eo magis crescebat ardor animorum; inclinatum itaque semel animum præcipitem agere cœperat exemplo majorum.

E Itaque ardentibus omnium ad pristinum decus recuperandum animis, re per Principes composita, populus iisdem Ducibus, à quibus erat impulsus, certo die ad arcem agmine infesto processit, atque impetu in eam facto, levi certamine inde præsidium depulit, ac magno clamore libertatis nomine ingeminando ipsam nondum perfecte munitam à fundamentis evertit.

F Arce diruta, illa secunda cura animum occupavit, ut antiquas Reipublicæ consuetudines revocarent, atque Urbem adversus externos impetus diligenter munirent. Quo in officio omnis est hujus, ac sequentis anni opera collocata, ut si *Henricus*, qui post excessum *Mathildæ*, cujus mortem antea senectuti æqualem scilicet non per otium corporis obscuram, & ignobilem, sed per munia virilia claram, & nobilem, una cum universa *Italia*, *Bononienses* gravissimo dolore tulerent, negotiis *Germanicis* liberatus, in *Italiam* magnis copiis trajecturus dicebatur, exercitum ad

Anno à
Christo
nato.

1109.

142

1113.

1112.

143

144

a Onde cantò il Tasso.

E i sette milla, che lasciar Bologna,

E l'ampie loggie, e le gran Scuole, e i Tempi.

Anno a
Christo
nato.

ad Urbem adduxisset, ei resisterent, & qua animi fortitudine libertatem recuperassent, eadem recuperatam defenderent.

2116.

Nec sane in irritum ea recidit opinio, quæ de *Henrici* reditu increbuerat, nam proximo anno transiit in *Italiam*, ac multis subactis Civitatibus, tandem ad *Gubernolum* in *Padi* ripa consedit, æqualis sibi, & haud dispar habitu oris, & corporis, utique cum procul viseretur veste regia exornatus præbebat speciem ipsum Regem illi ripæ præsidere, nec agitare de transitu, ut populorum, qui à se defecerant, causas cognosceret. hujus consilii effectum primo morata cæli inclementia est, mox adjuvit, incommoda quoque ad bonos eventus vertente fortuna. Nam accepto tempore, optimum esse *Bononiensis* Civitas statuit, Legatos ad illum mittere, qui iram ejus placidis lenirent verbis, atque ejusdem gratiam obsequio redimerent.

146

Missi ex consilii sententia fuere clarissimi viri, *Albertus Grassus*, & *Hugo Ansfaldus*, adeundi copia facta, unus ex Legatis notæ facundiæ, sed dicendi artem apta trepidatione occultans, atque eo validior *Henrici* animum, Civitatis mandata exponendo placidum reddere conatus est, scilicet, ut ignosceret Civitati, quæ causam Dei suscepit, Pontificis jura, dignitatemque tutata est, in quo nisi ejus fortasse voluntas violata esset, jure gloriari liceret, sed violatam non putat, si quæ in *Carolo*, ac *Othone Magno* integra fuit, in *Henrico* digno eorum successore integram pariter, ac illibatam persistere fas sit existimare, uterque enim tantum Sedi Pontificiæ tribuit, ut alter ex *Gallia*, alter ex *Germania*, semel atque iterum ad unam Pontificis, quæ premebatur, dignitatem sublevandam armatus accurrerit, sed id nec sola, egit *Bononia*, sed cum tota *Italia*, ideo jure non ab ea tantum pro humanitate Cæsaris expetendæ pænæ, arcem subvertit, ne in communi *Italiæ* libertate, acerba servitute sola premeretur, à qua pulsus *Longobardis* ab *Othone* liberata, ita Civitatibus *Italiæ* ejus nomen invisum esse sciebat, ut ne *Berengarius* quidem *Italicos* post annos ferme ducentos ferre potuerit. Ignosceret populo in libera maxime *Italiæ* parte nato, & quondam populi *Romani* colono, & si libertatis amore ductus aliquid fortasse in evertenda arce commisit, præcipua potius indulgentia, in tanta *Italicarum* Civitatum alienatione, sublevaret Populum *Bononiensem* liberum commodis ejus servientem, atque antiqua non abnuentem obsequia, quam eundem servum infesto aliquo oneratum decreto, durioribus fortasse ejus aliquando temporibus inhiantem habere, huic Imperiali gloriæ nihil ob stare, nihilque huic obesse virtuti.

147

In consilium rem adhibuit *Henricus*, deinde si ve ad colligendam clementiæ famam, vel etiam virtutem in hoste admiratus, si ve ut belli gerendi cum potente, & parata Civitate necessitatem vitaret, si ve *Romam* ad graviora quasi gerenda maturius perveniret, Legatorum voluntati nihil abnuit.

Utilique moderatione non supplicium dirutæ arcis poposcit, ac ne dissimulans suspectior fieret, culpa in paucorum cupiditatem translata, nonnullos incusavit, gnarus bellis civilibus, popularique tumultu, plus militibus, ac plebi, quam Ducibus, ac Primoribus licere. itaque facto impunitatem dedit, honorem denegavit exemplo.

A

Ita libertas antiquis conditionibus confirmata, ac tabulæ Idibus Maji confectæ, quarum exemplum in tabulario publico asservatur; ubi *Henricus* Imperator civibus *Bononiensibus* omnes injurias, imprimis autem recentem Arcis, si ve *Roche* Imperialis everisionem condonavit, ac eos una cum fortuniseorum, in suam fidem, tutelamque recepit, privilegiisque ornavit, confirmando antiquas consuetudines meri, & mixti Imperii, & jurisdictiones omnium causarum civilium, & criminalium, facultatesque eligendi Officiales, & Regalium, ac aliorum, quibus antea utebatur Civitas, ex antiquis Imperatorum indultis. Cum hoc responso, atque his tabulis datis *Gubernoli*, Indict. 9. 1116. ab *Henrico* Legati profecti, lætissimum *Bononiam* de libertate, & gratia Regis nuntium retulerunt.

B

Quæ res, ut optata magis, quam sperata, incredibile, quanta voluptate animos Civitatis affecerit, ac populum *Henrico* ipsi tantorum bonorum auctori conciliarit.

C

Ita *Bononienses* in dies prosperis rerum successibus elati, atque summa Reipublicæ tranquillitate adducti, cum omnes ad dignitatem, amplitudinemque vertissent cogitationes, privatisque adhuc, ut cœperant turribus munirent, duas moliti sunt, mirabili, sed longe inter se diversa structura insignes, quarum unam *Asnellorum*, alteram *Garisendorum* familia ædibus inter se conjunctis, orta dignitatis, ac potentiæ contentione fecerunt. Cum *Asnelli* laudem mirifica altitudine, *Garisendi* ex enormi obliquitate structuræ quærent. etsi durus Judex diceret, Impendio nulli profuturo, gloriam vesana quæsiere dementia, verum cum adhuc, plerisque aliis deturbatis, extent, magno, merito sunt, & aspectantibus admirationi, & urbi ipsi ornamento non minimo. *Ædes* item publicas, quibus adhuc caruerant consilii habendi causa construere cœperunt, atque eas postero anno absolverunt, idque Palatium Communis vocatum ad *Ædem Divi Ambrosii* fuit, in

D

Sequenti anno sublata diuturna inter Pontificatum, imperiumque discordia, pax tandem inter *Calistum*, & *Henricum*, *Lamberto Fagnano Bononiense*, Episcopo *Ostienſe* Pontificis Legato agente, ac Sacerdotii jura recipiente, convenit. hic autem *Calisto* mortuo, ad Pontificatum evedtus *Honorius Secundus* est vocatus, primusque patriam in urbem dignitatem Pontificiam intulit, eamque statim multis insignibus beneficiis cumulavit, ac quatuor cives *Bononienses* in Collegium Cardinalium cooptavit, & illum præcipue, qui post ea factus Pontifex, *Lucius Secundus* est appellatus. Unde prospera *Bononiensium* fortuna vicini populi *Rodiliani*, *Sanguinetani*, & *Capriliani* permoti Civitatis Consules adierunt, atque ædificiis quibusdam Ecclesiæ, ac Communi *Bononiensi* donatis, ut in clientelam reciperentur, orarunt. & ita ex consilii sententia promiserunt Consules, nec ædificia illa nulla unquam ratione alienaturos, sed ad honorem, & commodum Ecclesiæ, & Communis *Bononiæ* retenturos, atque ipsos populos omni ope sua adversus omnes, excepto Imperatore tecturos. Quare post partam à *Carolo Magno* libertatem, hic primus ad parandam quantum ex publicis apparet commentariis peregre potentiam à Civitate gradus est factus.

E

FINIS LIBRI TERTII.

C 3

LIBER

152

LIBER QUARTUS.

Clarius igitur à Barbarorum incur-
sione, cum post hac fuerit
Bononiensium status, clariora-
que gesta, res maxime postu-
lat, ut, sicut quæ hoc tempore
Reipublicæ forma, sic quæ ur-
bis facies, qui civium mores es-
sent breviter exponamus, ut (nescio an dicam) à
quibus initiis, cum vetustate nimia nos lateant,
153 sed quomodo in tanto rerum humanarum turbi-
ne, Regnis dejectis, prostratis Imperiis, haustis,
obrutisque Civitatibus, Provinciarum mutatis
nominibus, gentibus funditus deletis, *Italia* no-
vis cladibus, vel post longam seculorum seriem
repetitis afflicta, per incrementa latentia, & sub
obscura, veluti renascentis Auroræ lumina, ad
tantum culminis fastigium sit perducta, & ad præ-
sentem sit elata splendorem facile agnoscatur.
Cum mirum cuivis videatur, unde tantæ laudis,
dignitatisque origo manarit, surrexeritque *Bono-*
nia, ac seerexerit super ruina sua, florentior, ut
ubi casæ erant, surgerent cœlo domus, invidiam
facturæ Principum Palatiis, majori fortunæ lo-
cum faciente injuria, & quomodo *Bononienses* ad
tantam felicitatem per virtutem provecti, & tam
fecundæ gloriæ surculum civili conditioni inse-
ruerint, cum neque secundis, neque afflictis *Rom.*
Imperii viribus, post extinctam *Etruscorum* Re-
giam, provinciæ alicui continua pace imperita-
rit *Bononia*, sed fuerit velut incus ad omnes ictus,
154 seu cos, in qua omnium *Italiæ* dissensionum, bel-
lorumque ferrum acueretur, ob idque variam,
ac multiplicem sit experta fortunam, & ei sæpe
fluctuari, non malignitate cœli, sed commoditate
ad omnes *Italiæ* motus necesse fuerit. In illam
tamen benignitate feracis agri, dexteritate, for-
titudineque civium, Academiæ splendore, con-
stantia invicti animi ad quoslibet eventus, placi-
do prospiciente Cælo, propitia aspiciente VIR-
GINE, confluentia tempora dignitatem advexe-
re, ad eamque amplitudinem, gradum sibi, pri-
sco *Italicorum* reslorescente animo, antiquo *Etru-*
scorum pullulante decore, propria virtute ape-
ruit, ut inter maximas *Italiæ* Urbes celebretur
insignis.

Reipublicæ igitur ratio, ut dictum est, ea ser-
vabatur. Rerum omnium summa penes tria con-
silia erat collocata, Speciale, Generale, & Cre-
dentiæ, itemque penes Magistratus, qui & con-
siliis præfuerunt, & judicia exercuerunt, quo-
rum omnium quotannis lectio circa Idus Decem-
bris celebrabatur, non temere enim, & pertur-
bate, sed rite in illa superiorum seculorum rudi-
tate, & Civitas ordine administrata, & arma
tractata.

Atque hæc quidem consuetudo consiliorum
ejus Reipublicæ fuit, quæ communis nomine in-
signita est. Nam populi, quæ fuerit, suo
loco dicetur. Magistratus porro alii ordina-
rii, alii extraordinarii dicti, qui quotannis in
Republica creabantur, qui iidem Curiae nomine
sunt appellati, extraordinarii, qui pro re nata
alicui negotio agendo, proponebantur. Ordina-
rii fuere præcipue Consules communis, sive eo-
rum loco Prætor, Consules Justitiæ, Judices
communis, Procuratores communis, Judices ap-
pellationum, &c.

Extraordinarii Legati, Curatores, & Syndici;
Non enim immoror, quia horum consiliorum
convocandi modum, auctoritatem, limitatamque

A in judicando jurisdictionem, cum alii, tum præ-
cipue *Sigonius* diligentissime prosecutus est.

Consules eodem modo, quo reliquos Magistra-
tus fuisse lectos, facile existimare licet. 156

Prætoris autem eligendi ratio certo numero ex
consilio speciali, & generali sorte electo commit-
tebatur, quibus non consentientibus jus electio-
nis ad alios ex consilio generali, & credentiæ de-
volvebatur, qui si non consensissent, suffragii ho-
rum duorum consiliorum res permittebatur.

B Legebatur autem Prætor ex ea Urbe, ex qua
consilio placuisset, modo ne propinquus esset ali-
cui eorum qui legerent, neque bona in urbe, a-
grove haberet, & virtute, ac sapientia præcel-
leret, lectione perfecta, & consilio renunciata,
litteræ ad eum, qui lectus erat publice mitteban-
tur, atque ut delatum honorem acciperet, ro-
gabatur, & quo die urbem inibat, ingenti po-
puli studio, atque occurſu Civitatis excipiebatur,
cujus rei aliqua adhuc in Republica hærent ve-
stigia.

Prætoris autem eadem potestas, atque Con-
sulum erat. Itaque Civitas, quæ Consulatus eli-
gendi jus ab Imperatore acceperat, eadem etiam
(ut creditur) præturæ adepta erat. Ac ita *Bo-* 157
nonienses modo Consulibus, modo Prætori Rem-
publicam pro temporum ratione committerent.

C A Consulibus autem civibus, ad Prætorem alie-
nigenam se contulisse videntur, ut civium liber-
tate abutentium gliscentia in dies certamina seda-
rentur, atque ut jus severius diceretur, neque
tam facile, aut gratia, aut odio cujusquam fle-
cteretur; ita fere externæ dominationi, quam in
suis timuerunt, sponte succedunt. Verum cum
Prætores plerumque juris ignari essent, propterea
Assessores, ac Judices legum peritos secum, pri-
mum duos, deinde quatuor adduxerunt, per quos
non judicia solum exercuerunt, sed etiam consi-
lia, si opus fuit, coegerunt, ac gladio, pileo,
& sceptro ad potestatem indicandam ornati sunt;
unde etiam vulgo Potestates appellati. Præter
Consules, & Prætores penes quos summa Reipu-
blicæ pace, belloque fuit. Alii etiam ordinarii
Magistratus Rempublicam tenere. Quorum 158

D legendorum eadem prope ratio fuit, atque con-
siliorum, quæ leviter tangere sufficiat, cum no-
stri non sit instituti; multa enim prætereo susce-
pti operis modum cogitans. Imperium militare,
aut Consuli, aut Prætori deferabatur, Præfectu-
ræ exercitus erant diversæ, pedestris, equestris,
& populi, & ad extremum etiam Carocii. Præ-
fecti peditum, equitum, & populi à Vexillo ac-
cepto, Vexilliferi appellati, singuli ex suis tri-
butus sunt delecti, cæterum ex civibus, alii pe-
destrem, alii equestrem militiam exercebant, id-
que non magis sponte sua, quam Imperio Magi-
stratum, qui ei curationi erant præpositi. Ita-
que cum res ordine agebatur, singuli eorum, qui-
bus aut pedestris aut equestris militia imperata
erat à suis Vexilliferis, ut Reipub. tempora po-
scere videbantur, ducti exibant, quod si majore
apparatu res eguisset, Vexilliferi populi suam
quisque Tribum educebant, tumque populus
exisse dicebatur. Nunquam autem fere fiebat,
ut omnes simul tribus exirent, verum modo pe-
dites, ex una, equites, ex altera, modo una Tri- 159
bus, modo altera egrediebatur; reliquæ in urbe
ad sua gerenda negotia remanebant. Crescente
inde Civitate, cum alia artium Collegia, tum
maxime triplex Collegium armorum est adjectum,

unum *Lombardorum*, alterum *Branchæ*, tertium *Grifonis* dictum. Hi arma pro Republica tractare, & multis à Civitate privilegiis insigniti fuerunt. quorum illud memorabile, ut alienigenæ huius participes Collegii essent cives, & si per decem continuos annos in urbe domicilium habuissent, de consilio Communis esse, & Collegii magisterium accipere, & Magistratus, ut alii cives gerere possent. Legislatorum ordinarius non erat Magistratus, sed pro usu Reipublicæ creatus, qui more *Atheniensium* veteres leges inspectas, pro suo iudicio aut tollebant, aut corripiebant, aut aliarum novarum legum accessione confirmabant, quæque ipsi statuerant, ea ad consilia prolata, & post in concione populi recitata, atque in volumen Juris civilis, quæ ipsi adhuc statuta dicunt redacta, vim perpetuæ legis obtinebant. Atque hæc quidem Civitatis, Reipublicæ forma fere usque ad annum millesimum ducentissimum quinquagesimum fuit. Jam vero Urbs, quæ via *Æmilia* prope *Apenninum* sita, trium præsertim regionum, *Hetruriæ*, *Romandiolæ*, ac *Lombardiæ* fines concludit, Imperium ostendit, duobus murorum ambitibus erat cincta, uno, quo urbs antiquissima claudebatur, altero, quo nova, scilicet quæ à Divo *Petronio* fuerat communita. ultra quem Suburbia proferebantur adeo laxa, & tectibus adeo frequentibus, ut alterius instar urbis viderentur. Species urbis exterior ea erat, quæ Oppidorum raptim, ac temere, aut conditorum, aut resectorum esse solet. Nulla in ædificiis ad rationem apparens diligentia, nulla ad diuturnitatem firmitas, nulla ad aspectum pulchritudo inerat, & si interiori cultu splenderent. lignæ maxima ex parte, aut certe lignis columnis fultæ, etiam nobilium domus erant, atque ita frequentibus, quæ accidebant incendiis opportunæ, unde igne orto, tenuique vento flante, persæpe vetere ligno traxere flammam aluereque, sicut anno 1131. Sancti *Petri* Basilica continuato die, nocteque igne, furente vento, incendio hausta est, magnoque omnium mœrore solo æquata per annos triginta quatuor mansit, usque ad *Joannem* Episcopum. Quo vero nihil præstabilius, summa inter cives concordia, summo erga Rempublicam studio constricta à proceribus, omnia tenebantur. jurgia, discordiæ, iræ, similitates cum hostibus exercebantur, cives cum civibus, ignoratis adhuc civilium dissensionum, *Guelphorum*, *Ghibellinorum*que monstris, de virtute certabant. Privatus vero, inter nobiles confluentes flore adolescentiæ amor, non ab umbratica quadam, & defectiva specie vitiis fallentibus agebatur, sed à recto non recedebat, scilicet ab animo usque ad animum, quatenus est luminosus limes amicitiae, nec in illa morum puritate exhalabantur nebulae de limosa concupiscentia carnis, quæ obnubilarent cor, ut non discernetur serenitas dilectionis à caligine libidinis, ut in confuso utrunque æstualet, sed amoris fructus erant, colloqui, corridere, & vicissim benevole obsequi, simul legere libros dulciloquos, simul nugari, & simul honestari, dissentire interdum sine odio, tanquam ipse homo secum, atque rarissima dissensione condire consensiones plurimas, docere aliquid invicem, aut discere aliquid ab invicem, desiderare absentes cum modestia, suscipere venientes cum lætitia. His atque huiusmodi signis à corde amantium, & redamantium procedentibus per os, per linguam, per oculos, & mille motus gratissimos, quasi fomitibus conflabant animos, & ex pluribus unum facientes aurea tempora in *Felsineo* angulo restricta, & ab exteris toties decantata, revocabant.

Nondum luxuria refractis pudoris, ac reve-

rentiæ claustris, Civitatem quasi à mortuis, miseraque sæculorum calamitate exsurgentem invaserat, sed honestus quidam pudor, continentiae salutaris metas ita præfigerat, ne ultra conjugale litus æstualet fluctus exundantis ætatis.

Matronas adeo ad modestiam natura fecerat, educatio perfecerat, ut nulla in iis ætas periclitaretur, ita ut arbitreris nunquam viro junctas, ita perpetua illis adhærebat comes verecundia, ut etiam multorum filiorum matribus rubor subori-

retur. Virgines ubi se intelligere cæperant, & pati novum alterius ætatis, tam valide ingenuo pudore armabantur, tam parcissimorum verborum circumscriptione, ut nihil desiderari posset ad omnem verecundiæ murum, tam seria deinde oculorum, & castigatæ collecta modestia frontis erat, ut omnes *Arabie* virgines (quæ dimidiam contentæ lucem frui, ne totam prostituant faciem, multum tegunt) vincerent; quod si etiam usque ad tentandum quorundam prorupisset improbitas, fluebant lacrymæ; tanquam, si peccassent, quod alteri placuissent. felices lacrymæ? dignæ pudicitiae fontibus!

Et licet difficile sit, ne quis rapiatur aliquantulum extra metas necessitatis, nondum tamen in seculo illo virtuosæ sobrietatis, & in Civitate, in qua studia radices altas, ad summum pullulaturæ fixerant, & ubi militiæ labor assidua frugalitatis consuetudine facilius existimabatur surreperat crapula, nec cum salus sit causa edendi, & bibendi adjugebat se tanquam pedissequa periculosa jucunditas, ut præire conaretur, & ejus causa fieret, quod causa salutis, minimeque hilarescebat animus gaudens non apparere, quod satis esset moderationi valetudinis, ut obtentu salutis obumbraret negotium voluptatis, & ad hoc incertum præpararet excusationis patrocinium.

Loquimur de viris dumtaxat prudentibus, solertis ingenii viribus, humano generi vel privatim, vel publice profuturis, qui artes, & scientias non nisi longitudine vitæ consequi possunt; nam de inertibus, ignavisque, ac perdita voluptatum libidine dissolutis, ad quid communicare sermonem? Ingenia prava, & solis nata tenebris, probitatis, & virtutis averfantur radios, inimica luminis, uti nocturna quædam animalia, ad Solis ortum stupent, & latibula passim petunt, timida lucis; Non tamen adeo severe rigidi erant, ut convivia ignorarent, quibus non tam mero, quam exporrecta contubernalium sermocinatione, hilarescit animus, & se supra se effert, deposita innata quadam severioris maturitatis conditione, ac gelu, tanquam à Solis diviniore radio. ita legimus *Lælios*, *Scipiones*, & *Catonem*, solitos interdum non parum de patricia severitate remittere, quam resumerent, quoties aut necessitas, aut usus postulasset. neque tam tenuiter è Stoicorum disciplina; neque tam moderate è *Fabriciorum* foculo: sed media via infima summis miscentes, ac ad bene vivendi temperiem, extrema hæc, rigorem, & profusionem, deducen-
tes: tempori, & benevolentiae, mores, vitamque attemperabant. ut è convivio ad negotia, & consilia etiam de Republica danda, & ad studia surgere possent, cum nihil de prudentia, de futurorum prospicientia, de præteritorum memoria detraxissent. Ut jam de seipso dixit Augustus.

Post tam tenue prandium, ut nihil studii impediretur.

Nondum invidia in occulto, adulatio in aperto erant, multo cum honore verborum, sed mores erant civium simplices, & antiqua secula redolentes, & si pro retinendo suæ libertatis arbitrio,

a D. Augusti, de beata vita col. s. H.

Post tam tenue prandium, ut ab eo nihil ingeniorum impediretur.

Anno a
Christo
nato.

trio, ad seditionem satis proclives, cui rei semper *Italia* gens, à natura prona fuit, nec immerito, quia pars humani boni, & decoris est libertate frui, quando sine Civitatis pernecie illa recipi, ac retineri potest, divinum enim munus esse, sacrarum litterarum Scriptores tradidere, verum tentare hoc periculosius, quam posse felicius.

Sed probo viro nunquam deest libertas, nec libertatis effugium, non potuit ob id assentiri *Ciceroni Seneca*, qui inter *Catilinas*, & *Clodios* jactatus, *Pompejos*, & *Crassos*, partim manifestos 167 inimicos, partim dubios amicos, dum fluctuatur cum Republica, & illam pessum euntem tenet, quid agam, inquit hic quæris? moror in Tusculano meo semiliber. Semiliberum, ait *Seneca*, se dicit *Cicero*? at *Mehercules* nunquam sapiens in tam humile nomen procedet, nunquam semiliber erit, integræ semper libertatis, & solidæ, solutus & altior cæteris, quid enim supra eum esse potest, qui supra fortunam est?

Gentium dignitas, non tam ex divitiis, quæ privatim tum in *Italia* modicæ erant, (& si ille satis essent, quantum ad explicandam virtutem sufficeret) quam ex virorum, aut copia, aut virtute, aut militaribus, sive equestribus ornamentis pendebant. *Finitimarum* Civitatum eadem fere libertas, sed non eadem potentia omnium, quod aut rerum opibus, aut Academia, bonarumque artium gloria, agrive feracitate, aut populi frequentia vincerentur, sed administrandæ Reipublicæ ratio non plane dispar. æmulatio vero dignitatis, & juris contentio ab hoc tempore 168 aluit acerba inter se odia populorum. Ex quo pace inter Principes turbata, sæpe fiebat, ut Civitates contempto palam ipso absentium regum Imperio, liberius arma inter se exercerent, atque altera alterius insidiari libertati cæperit. *Finitimi* autem ab Oriente erant *Imolenses*, ab Occasu *Mutinenses*, à Meridie *Florentini*, & *Pistorienses*, à Septentrione *Ferrarienses*, nam *Claterna* vetus Oppidum inter *Imolam* quondam, & *Bononiam* situm, *Bononiensium* armis deletum juri eorum multis ante annis videtur accessisse. Fuit enim *Claterna* olim insigne, ac vetus Oppidum ab *Etruscis* pariter conditum, à *Bononia* parum distans (crebras enim Urbes condere, ut ex *Halicarnasseo* diximus, illis mos fuit) quare uti Civitates non multum inter se distantes, pari ambitione, viribus haud diversæ propter agri fines quotidie in bellum ruebant, & dum *Idicis* fluminis termino acquiescere *Claternates* recusarunt, 169 bello laceffiti, ac devicti, funditus sunt deleti. *Antoniusque Bassus* Consul *Bononiensis*, jam alio Consule *Statilio* occiso *Claternam* ingressus, vexilla *Bononiensia* ad ædium publicarum fenestris reponi, & per totam noctem ignes in Urbe maximos fieri jussit. locus iste nunc vulgo, *Quaderna* cum ejusdem nominis torrente appellatur, & passim in illius loci lata planitie, ampli Oppidi vestigia à fodientibus conspiciuntur. *Ferrariam* autem novam Urbem *Gothorum* ætate *Phocas* Imperator per *Smaragdum* Exarchum, muris primum munivit. *Astulfus* inde, & *Desiderius Longobardi* Exarchis, *Pipinus*, & *Carolus Franci*, *Longobardis* ademerunt, atque *Romanæ* Ecclesiæ, una cum Exarchatu donarunt. multa sciens cogor omittere, ne singula quæque colligens rerum serie impediar referre, quæ instituto meo potiora esse videntur.

In iis tamen *Lombardiæ*, & *Italiæ* perturbacionibus, quæ ex gravissimo inter Pontificatum, & Imperium bello exortæ sunt, quo non *Romana* 170 solum Ecclesia, sed etiam *Italia* tota per annos quinquaginta turbata est, lux quædam equidem

clara ad amplitudinem affulsiſſe *Bononiensium* Civitati videtur. qui præter conservata à Rege veteris libertatis, atque antiquæ gratiæ jura, brevi annorum intervallo, duos ex suo corpore Pontifices *Romanos* jura in terris moderantes viderunt, & quod ea tempeſtate clari quoque jurisconfulti, *Bulgarus*, *Martinus*, *Jacobus*, & *Ugo de Porta Ravennatæ* cives *Bononienses* jus *Romanum* magna sui nominis celebritate, ac summa auditorum frequentia, *Bononiensi* in Gymnasio docuerint, & primi expositiones, quas glossas vocant, in illud scripserint. Ex quo aucta fuit Civitas incredibili juvenum, ex toto Occidente juris *Romani* cognoscendi causa in Urbem concursu, cujus tradendi quædam quasi mater erat effecta, hinc velut à literario nido, viri cum auctoritate, & moribus, tum litteris, ac beatissima ingenii ubertate conspicui, ad Urbes, & orbem regendum, & jura in primariis locis alibi 171 docenda perpetuo avolarunt, ut sicut *Athenarum* Academia quondam apud *Græcos* inventrices disciplinarum appellatæ sunt, ita apud *Latinos* *Bononia* magistra, servatrixque litteraturæ, omnisque eruditionis fuerit.

Unde ex eo etiam illi alius decor illuxit, quod cum *Fridericus* Imperator sedatis, compositisque nutantis jampridem *Lombardiæ* tumultibus, ne quid in posterum se absente novaretur, providendum ratus, omnibus Civitatibus, principibusque conventum ad *Roncalias* (non longe à *Placentia* locus) indixisset, atque eo proceres, & Magistratus Civitatum omnium evocasset, prædictorum nobilissimorum ea tempeſtate quatuor Jurisconsultorum *Bononiensium* *Bulgarum*, *Martinum*, *Jacobum*, & *Ugonem*, consilio usus *Italiam* constituit, *Bononia* quod nullam Imperatori justæ adversus se iræ causam dedisset, in pristino libertatis jure conservata.

Nec omittendum videtur illud eodem tempore 172 ad potentiam Civitatis augendam opportunum, quod multi præteriti belli calamitate permoti, ex *Lombardiæ* Urbibus, *Bononiam* cum suis familiis, ut in tutum, ac quietum portum confugerunt, atque omni humanitatis genere habiti, etiam post confectum bellum in Urbe cum suis familiis remanserunt. unde plurimum Urbanæ frequentiæ, & accessionis est adjectum. Proferendi item domini cupiditate *Bononienses* Regia Majestate neglecta, duo finitima Castra à parte *Imolam* vergente sita, quia mandatis parere suis abnuebant, *Sancaſſianum*, & *Medicinam* delevere. Quibus rebus, & aliorum populorum ad se transitionibus, & deditionibus, incredibilem sane *Bononienses* sibi inter vicinos pepererunt auctoritatem. crescenteque etiam in dies *Romanæ* Ecclesiæ nomine, ex optimorum Pontificum virtute, ac majestate, crevit simul multitudo virorum religionis gratia, *Roman* euntium, indeque redeuntium præcipue ex *Gallia*, *Germaniaque* 173 *Galliæ* finitima, quibus iter facientibus, *Bononia* semper patuit, atque hospita fuit, quare maximis aucta *Bononia* bonis, egregiaque erga externos hospitalitate, ac præcipua in omnes benevolentia, & caritate illustrata, eruditissimi, ac exteri a viri testimonio, bona *Bononia* appellari meruit, tanquam suis, alienisque bona sua pandens, præbensque.

Felicitibus igitur rerum omnium successibus pace alias ab *Henrico* imperata, ac libertate novi privilegii largitione firmata, ad maximam dignitatem, potentiamque profecerant *Bononienses*, cum iterum propter Pontificiam causam adversus Imperatorem susceptam in maxima incommoda lapsi, aliquantum institutum secundarum rerum suarum tenorem interruperunt. Quo enim ob-

Anno a
Christo
nato.

1158.

a Ber. sac.
Ticin. Hist.
lib. x. c. 11.

Anno a
Christo
nato.

sequio florente Pontificem celebraverant, labentem non deseruerunt, exutumque fere Pontificia maiestate, & in exilium actum, antiqua, prioraque illi præstitere officia. Hic fuit *Alexander Tertius* privatis necessitudinis causis jampridem ¹⁷⁴ *Bononiensibus* carus, quod antequam majores adipisceretur honores decreta Pontificia in Gymnasio exposuisset, qui cum *Frederico* armis non aliter, atque cum *Henrico* ante *Gregorius* decertavit. Dum enim de Pontificia causa inter *Alexandrum*, & *Victorem* agitur, *Fridericus*que in *Victorem* propensior esset, conventu Episcoporum acto, *Alexandrum* vitio creatum fuisse decernitur, quare ita accensus est *Alexander*, ut sacra detestatione *Victorem*, & *Fridericum* sit execratus. litterisque dimissis Principes, ac Civitates, quibus adductus rationibus id fecisset, edocuit. quas autem ad Episcopum, Canonicos Ecclesiæ, & juris Doctores, reliquosque Magistros *Bononiæ* commorantes miserit, apud *Raudericum Frisingensem* leguntur. Quibus ex rebus grave de integro bellum inter Pontificatum, & Imperium concitum est, quo Civitates *Italiæ* internis concussæ dissidiis, in duas partes divisæ, pravis inter se certaminibus initis, ac multis fractæ cladibus, ad extremum prope exitium sunt redactæ. Quo circa cum aliorum, tum *Bononiensium* quoque florens tentata fortuna est.

Fridericus enim, cognomento *Barbarossa*, *Sueviæ* Dux, in Regem *Germaniæ* lectus, vir non solum ad tuenda, sed etiam ad augenda Imperii jura natus, cum ad elationem, potentiamque *Mediolanensium* comprimendam cives Urbe exire jussisset, Urbisque ædificia ad solum evertisset, revocata inde beneficiorum suorum erga *Bononienses* memoria, ac præsentis defectione, qua pro *Alexandro* cum *Mediolanensibus* steterant, vehementius inflammatus, vel more negotiantium, impensas belli, alio bello refecturus, *Bononiam* versus, in quam veteri, ac recenti ira ferebatur castra movit, eo animo, ut si *Bononienses* Imperium detrectarent, perinde in eos, atque in *Mediolanenses* animadverteret. *Bononienses*, vel quod se ad tantam belli molem sustinendam impares, atque imparatos viderent, vel quod dirum *Mediolani* exitium ante oculos sibi proponerent. *Frederico* (ita enim præsentis periculi species omnium simul corda, animosque horrore præstrinxerat) cedere statuerunt. Obviam igitur ei Jurisconsultos suos miserunt, ut se pro patria, qua erant auctoritate, & gratia apud eum, quibus ipse plurimum tribuebat interponerent.

Qui ad *Fridericum* profecti, primo constantem Civitatis erga illum, fidem, ac perpetuam observantiam proposuerunt. Medicinam jussu ejus se obedienter reedificasse, & bello *Mediolanensi* priore auxilia impigre summississe commemorantes. Sumpta inde arma esse non adversus eum, sed adversus *Victorem*, idque veteri potius necessitudini, qua cum *Alexandro* devincti erant, quam suo de tanta re judicio esse tributum. In ambigua Pontificum causa Civitatem idem sibi licere putasse, quod cæteris multo humilioribus licuisset, ut alterutrum eorum veneretur, ac cole-ret. Hoc quando ipsi non probaretur, ne ipsos ¹⁷⁷ quidem tam magnifice de se sentire, ut pertinaciter eo præsertim recusante, tueri vellent. Quamobrem non esse cur infesta Civitati signa inferret, quæ arma pro ipso, non adversus ipsum teneret, atque eundem advenientem togata, non armata apertis portis exceptura esset, & omnia enixe curatura, quæ ille imperaret, & quo antiquiora erga ipsum, & antecessores suos *Bononiensium* obsequia fuerunt, & quasi oblivioni tradita, eo potior, ac gloriosior eorum remuneratio, vel

A rememoratio existimabitur, cum vetusta etiam officia, perinde ac si recentia essent præsentis animo, ac liberalitate exciperet, atque rependeret, nullaque unquam ætas, aut rerum mutatio, hanc sibi immensam benignitatis gloriam adimere, aut à *Bononiæ* nomine dividere poterit. Haud facile dici potest, crediderit ne eis Imperator, an dissimulato odio altius iram suppresserit, verba tamen satis blanda, tanquam reconciliatæ gratiæ pignora, vel altiore concepta consilio protulit, ¹⁷⁸ sed bellum finire cupienti opus erat decipi. Eo enim rerum ventum erat, ut tam periculosum esset non credere, quam decipi. *Fridericus* igitur advocato procerum voto, ut aliquod victoriæ, pænæque rebellantibus debitæ monumentum relinqueret, muros, qui antiquam Urbem cingentes adhuc stabant, decussit, fossamque replevit, & sublatis in totum Consulibus, Præfectum hominem Germanum, ad jura moderanda, qui *Boccus* dicebatur, imposuit. Inde arma ad *Romaniolæ* Civitates, quæ *Bononiensium* auctoritate defecerant protulit. Postero anno quieta ab armis *Italia* fuit, verum à Præfectis *Friderici* immanius per avaritiam, ac libidinem tributorum nomine lacerata. Præcipue *Bononiæ* impositus contra omnia vetustatis exempla, Germanus Præfectus gravissime totius Civitatis animos vulneravit.

Quam offensionem *Boccus* non solum moderatione, ac comitate imperandi non minuit, sed etiam vehementius impotentia, atque libidine incitavit; raro enim vitia bona fide mansuescunt: ¹⁷⁹ Nam specie criminum alios pecunia mulctare, alios Urbe deturbare, alios morte afficere institit, ideo in eum, sic odio incitati sunt, ut ferre non possent. Nec deerant, qui publica, aut privata stimulante causa populum in *Fridericum*, cujus hæc voluntate fieri arguebantur accenderent? Ferendum non esse dicentes, ut libertatis jam per ducentimum annum summo tot Imperatorum beneficio confirmatæ, tanta repente jactura fiat. Age muros disjecit, fossam complavit, quid? non ne hæc, ad iram explendam satis fuerunt? etiam Præfectum Germanum novo more imposuit? novo quidem more, sed in posterum inter exempla erit. omnia enim, quæ vetustissima creduntur, nova fuere; & quæ hodie vel tuemur exemplis, vel pro novo admittimus, inter exempla erunt. His vocibus incitati, plerique ab iis, quos salutis Reipublicæ, aut propria cura tangebant, inclinatum semel animum præcipientem agere cæperunt exemplo majorem, ¹⁸⁰ diuque *Boccum* propter scelus averſati, nunc dissimulata ira, mitigatoque interim vultu, consilia illum opprimendi inire cæperunt, populique studia tentare, si conatibus eorum conscius aggregaretur, secuturus facile magnam motæ rei famam, quæ plurimum in novis consiliis valeret, nihil adversum hoc *Boccio* provisum, etiam fortes viros subitis terreri, & fortissimos quosque milites subita bella conturbare. multa enim experiendo fieri, quæ segnibus ardua videntur, frustra silentium, in tot consciorum animis, atque corporibus sperari, sub immani viro cruciatu, aut præmio cuncta prævia esse, quare nec differendum censuere. *Friderico* itaque in *Germaniam* ad delectus habendos, amplioremque conficiendum exercitum profecto, eo acrius ad recuperandam libertatem incubuerunt *Bononienses*, quotidianorum quippe malorum magnitudine fracti, globo facto, atque promptus omnium in rem subitam consensus, armatis dexteris in *Boccum* ¹⁸¹ publicis in ædibus agentem invaserunt, & frustra se defendere conantem multis confectum vulneribus, è fenestris in forum præcipientem dejecerunt.

B. Dulcinus. D. Alba-

Anno
Christo
nato.

Albarino quoque *Scanabecco* à *Branca Grifono*, & *Nicolao Asinello* à *Brufaldino Rampono*, quod studiosos se *Boccii* ostendissent, interfectis. Cæde *Boccii* convulso Civitatis statu, ortoque apud primores certamine, quis Rempublicam moderaretur, prævalere, qui electionem Consulum suadebant, qui tum quinque fuerunt. Hujus facinoris magnitudo omnium in se *Lombardie* populorum oculos, animosque convertit, ut qui iisdem oppressi malis, non idem tamen ad ea depellenda animorum haberent. Itaque penes Consules Respublica fuit, usque dum *Fridericus*, qui cum animum ad ulciscendos eos, qui adversus se conjuraverant retulisset, & ut injuriam à *Bononiensibus* acceptam *Boccio* interfecto vendicaret, *Bononienses* ipsos ad accuratius omnia domi, foris-
182 risque curanda impulit, ideo cum terror, cogitatioque animos omnium occupasset, comitia consularia longe diversa ratione instituerunt. Nam & septem Consules, quot nunquam antea, crearunt, apud quos mansit potestas usque ad annum 1183. Carrociūque primo institutum est. tunc enim Respublica à Consulibus ad Præto-
1177 rem est translata. Itaque fere per triennium *Friderici* timore *Bononiensium* vires continuo labore exercebantur. Die tamen prima Augusti ita procurante *Alexandro Tertio* Sum. Pont. præsentibus Cardinalibus pactæ fuerunt cum *Friderico* induciæ, & postea confirmatæ per dictum Imperatorem die Veneris undecima Kalen. Novembris ejusdem, in quibus promisit, & juravit servare huic Civitati solita privilegia, & antiquas consuetudines, meri, & mixti Imperii. Verum cum dies induciarum, cum *Friderico* pactarum adesset, suspensis de rerum eventu Civitatum fœderatarum animis, opportune *Fridericus* conven-
183 tum *Constantiæ* habuit, atque ibi *Henrici* filii precibus fatigatus integram pacem fœderatis Civitatibus se daturum esse promisit, si legatos ea de re ad se misissent. Potuit enim *Henricus* natura, atque arte compositus alliciendis etiam patris moribus comitate honesta *Friderici* Imperatoris animum in bonum vertere, ac intra moderationis terminos coercere, diraque certamina pari utilitate abolere, egregium certe principatus temperamentum, si demptis vitiis, solæ virtutes miscerentur. *Bononienses* itaque & pacis amore, & belli metu, statim Præto-
184 rem suum *Placentiam*, quo conventus erat indictus, miserunt. Igitur *Antonius Mandellus* Prætor, & *Rolandus Guarini*, ac *Matthæus Rodulphi* pro *Bononiensibus*, cum Legatis *Friderici* pacem certis conditionibus 7. Kal. Julias 1183. transegerunt. indeque *Constantiam* perexere, remque cum *Friderico*, atque *Henrico* præsentibus confecere, ideo in corpore Cæsarei Juris redacta, PAX CONSTANTIÆ est ap-
pellata. Inde inter *Fridericum*, *Bononienses* maxima fuit animorum conjunctio, cum nec moderatus tantum, verum etiam mitis, ac benefic-
184 us adversus eos fuerit, ita ut ipsi bello *Cremoen-
nensi* implicito, *Prendipartes* Prætor auxilio expeditas *Bononiensium* copias miserit, itaque perfecto prospere bello, *Fridericus* tanta *Bononiensium* comitate illectus, paulo post lustrata *Lombardia* *Bononiam* venit, atque antiquos erga se civium animos nactus, per *Bertoldum* Cancellarium suum *Faventinos* imperium detrectantes obfedit, unde ipso arma ad recuperanda *Hierosolyma* in *Germania* comparante, *Henrico* filio rebus *Italiæ* commissis, *Bononiensium* duo millia, ultro se ei militiæ devoverunt, inter quæ maxime emic-
184 uere *Ubertus Ghiselerius*, & *Albertus Blanchet-
tus* equites. A Præto-
184 re inde ad Consules est re-
ditum anno 1189. hoc enim tempore maximum rerum in Civitate turbandarum initium est fa-

ctum. unico illo belli civilis veneno, quo Rei-
publicæ evertuntur, unde semel imbuta Civitas
nunquam postea plane convaleuit, donec crebre-
185 scentibus indies intestinis discordiarum labibus
semetipsam pene perdidit. & sicut mala per sæpe,
quo minime expectabantur erumpunt, ita hic
mali principium ab iis est profectum, unde potis-
simum salutem, ac dignitatem oportuit expectari.
Iste fuit *Gerardus* Episcopus, cui cum propter
singularem virtutis, atque æquitatis opinionem
Prætura fuerit delata, cumque proximo anno Ci-
vitatem ita administrasset, & tantam justitiæ, ac
virtutis opinionem habuisset, tantoque tempera-
mento inter plebem, Senatūque egisset, ut ab
utrisque parem gratiam traxerit, ac boni, mo-
deratique rectoris exemplo esse posset, nunc mu-
tato prorsus ingenio, novis studere rebus, atque
aperte plebem amplexari, & ipsos insectari Opti-
mates incipit. Re enim animadversa, ac sæpe
in circulis agitata, civium aliquorum auxilio,
quorum nunc ira, nunc suspiciones, quas excita-
bat inconsultus pavor, faciendum sibi nobilitas
putavit, ut ejus conatibus obviam iret, illo ita-
186 que inscio, consilio in Palatio convocato Consu-
les duodecim Civitatis Principes declarati fuere.

Gerardus hujus consilii certior factus, *Jacobo*
C *Urso* cive potentissimo, ac magnâ clientum ca-
terva stipatus occurrit, & minitari per suos opti-
matibus institit, si quid extra ordinem ageretur,
in quo dignitas, auctoritasque sua minueretur.
Quibus Reipublicæ studiosus, reliquorum ipse
incitator, & antesignanus, cui aperte civium au-
res, nam & facundia aderat mulcendique popu-
lum artes, & auctoritas, scilicet hujus dignita-
tem, inquit, auctoritatemque tuebimur, si ipse
civis, si Prætoris partes implevit. qui plebem in
nos concitare, atque inveteratum Reipublicæ,
qua per trecentos amplius annos floruimus, soli-
citare statum non dubitat, ut pravum sibi ad do-
1193 minationem aditum patefaciat. Inde pluribus
verbis acerbo judicio pari libertate prolatis, in
mores, & facta ejus acriter invecus. Quibus
Consules accensi, præsentis nobilitatis auxilio
187 ipsum reluctan-
tem à Palatio, foro-
que cum suis
Satellitibus exegerunt, atque infesta persecutio-
ne in Episcopium compulerunt. Vehementi, &
acri vir ingenio, eo gravius hac contumelia irri-
tatus, confestim amicorum, clientumque consi-
lia convocat, atque arma quacunque potest ra-
tione parat.

Id ubi sensere Consules, jam ut in hostem Rei-
publicæ se se accingunt, ac firma nobilium, po-
pulariumque contracta manu, ipsum se se defen-
dere cum suis parantem aggrediuntur, reluctan-
tes invadunt, arma jaciunt, fugientes sequuntur,
prælium atrox, & pessimi in futurum exempli,
magisque ad famam temeritatis, quam gloriæ in-
signe committitur. *Ædes* Episcopi à Consulibus
expugnantur. *Gerardus* magis Episcopus, quam
miles, vel neuter, neque astu, neque constantia
inter dubia indigebat, ideo velut trepidus miles
Ecclesiastico obnitente statu, Episcopus haud
vigilans militaribus recusantibus signis, improvi-
sa vi, impetuque percussus, non lingua, non
188 auribus sibimet ad diversum statum sufficiens, ne-
que alienis consiliis regi, neque sua expedire, huc
illuc clamoribus hostium circumagi. quæ jusserat
vetare, quæ vetuerat jubere, ita neque jubendi,
neque vitandi potens, non jam Dux, sed tantum
pugnæ, vel tumultus causa erat. mox quod in
perditis rebus accidit, omnes præcipere, nemo
exequi. postremo abjectis armis, fugam, & fal-
lendi artes circumspexit. id ipsum apud infen-
sos incitamentum erat, tanquam nimis pavor
conscientiam argueret. Irrumpunt Consules, in-
gerunt

gerunt tela, clamor, vulnera, sanguis palam, cuncta ruinis miscent. Ita *Gerardus* sibi consilere fuga coactus, una cum suis, jam misero fessus errore, & pudenda latebra semet occultans per cloacam, una cum *Jacobo* ex Episcopio, ac paulo post mutata veste ne agnosceretur, per averfam Civitatis portam furtim digressus, irumpentes frustratus est, cæteri per varios casus elapsi, quidam servili habitu, alii fide clientum
189 contecti, & inter domesticas ædium sarcinas abditi. fuere qui excepto Consulum signo, quo inter se noscebantur, quasi temeraria in patriam arma erubescences, ultro rogitantes, respondentesque audaciam pro latebra haberent. ita Civitas maximo in præsens seditionis morbo levata.

Cæterum sequenti anno Kal. Juliis, quæ sublata videbatur seditio *Gerardina* recruduit. Nam factio Prætoris civium trahens multitudinem, Prætorum honore, atque Urbe dejectum dolens, principio tumultus ab altercatione sumpto, crudescere seditio, & à conviciis, & probrisque, ad tela & manus transiens, impetum in nonnullos adversæ partis fautores fecit, gustataque jam in se ipsos sæviendi licentia, & tactis, pollutisque semel cruore faucibus, non quiescere, sed dirissimo odii telo faucii furere, omnia agitare, omnia quaterere, globoque æqualium facto, in Curiam *S. Ambrosii* irrumpere, in ea rixa *Petrus Scana-*
190 *beccus* dexteram amisit, *Scanabeccus Ramponus* lethale vulnus accepit, ibi cecidere multi, alii-
que commissio certamine in ædibus publicis ab *Hieremeis* occisi sunt. Quibus rebus impulsu Consules, rursus in *Gerardum* arma ceperunt, cuius potissimum absentis voluntate hæc geri arbitrabantur. Is Urbe abiens cum suis *Suresanum* Castrum occupaverat, atque ibi multorum se præsidio continens malum optimatibus intentabat, *Guglielmo Malavolta* Consuli id negotii datum, qui citato equo advolavit, sequentibus quos ad ministerium facti delegerat. Itaque cum cohortibus aliquot armatis Castrum circumfedit, ac levi negotio potitus, *Gerardo* dimisso, injecto igne delevit. Id tamen prætereundum non est, quod hujus propria laus illa eluxit, quod primus titulo Principis insignitus est, quo nunc etiam Episcopus utitur, cum vero ab *Henrico V.* Imperatore consequutus videtur, cum anno 1191. ipsum *Bononiam* profectum hospitio excepisset. ac ita appellatus judicatur, quod ex Principibus
191 Regni, siue Imperii esset, quos Rex cum cæteris ad consilia de Republica adhiberet. Idem etiam *Henricus* cum Magnifice simulatque comiter ab universa Civitate fuisset exceptus, ut honorem sibi habitum aliquo gratæ benevolentiae genere compensaret, Civitatem novo beneficio cumulavit. Id jus monetæ cudendæ fuit. Quod cum *Lombardorum* temporibus habuisset, quemadmodum ex privilegio *Desiderii* Regis cognoscitur à *Carolo Magno*, tota ad se traducta *Italia*, fuerat spoliata. Privilegium istud adhuc in actis Civitatis servatur, his verbis. Nos *Henricus Quintus* Rex Romanorum Studio *Bononiensium* moti, jus concedimus pecuniæ signandæ in Urbe *Bononiæ*, atque *Agnellum* Prætorum hujus concessionis munere investimus, ut proinde expedire putaverit civitati, pecuniam percutiendam curet, modo ne monetæ Imperiali sit, aut forma, aut pondere par. Primus numus excussus est is, qui ab una parte *Henrici*, ab altera *Bononiæ* nomen habuit, à qua etiam appellari meruit.

192 Interea sub Consulibus, & Prætoribus manente Republica non in totum quiescebant arma *Bononiensium*, nam foris cum *Imolensibus*, *Faventinis*, ac *Mutinsibus*, quorum armis veluti quotidiano exercitio indurati, gloria bellicæ laudis

A finitimos alios terebant. ob id sæpe arma suscepta, ideo assiduæ finium controversiæ, armis causam, & jus tribuebant. Quæ res & Urbis gloriam auxit, & virtutem civium multiplicata victoria celebrem inter finitimos reddidit. Sed memorabile bellum illud fuit, quod pro *Cæsenatibus* contra *Ariminenses* fuit susceptum. Acris *Cæ-*
1216 *senatum* defensio, ac magnifica de tot tamque longinquis populis relata victoria Civitatis auctoritatem incredibiliter auxit, expressaque indubitata confessio, ut *Mediolanenses Lombardiæ*, sic *Bononienses Romanolæ* armorum potentia Principatum tenere.

B Verum jam tanta populi frequentia succreverat *Bononia*, ut eam capere Urbs non posset. Itaque *Isacio Dovaria Cremonensi* Prætor sequenti anno, 193 consilio placuit Urbis ambitum, quem *D. Petronius* muris cinxerat prolatare. decretumque est, suburbia portæ *Ravennatis*, & portæ *Steris*, quarum illa ad Orientem, hæc ad Occidentem vergebant, lapideis muris amplecti, idque opus hoc anno incæptum. Prudenti sane, politico-
1236 que consilio, in quo si aliorum fixæ cogitationes, dimensisque vicorum ordinibus, & latis viarum spatiis, juxta aliarum frontem, vacua Civitatis replentes, direxissent extruendæ domus per latos pomerii campos, & hortos, indeque aliarum depressa tecta elevata fuissent, haud dubium, quod amplius, quam ducentum millium capere Civitas potuisset, simulque ad id respexissent Principes nostri, facile totius fere *Lombardiæ* Oppida civibus exhausta reperirentur, si clementiam cœli, fertilitatem agri, civium humanitatem, Academiae dignitatem, electissimarum artium eminentem cognitionem, realis commercii facilitas comitaretur. Nam & lenius Imperium ab Eccle-
194 siastico statu sibi spondentes exteri, suarum fortunarum vere domini, hic beatius arbitrarentur ingemere agris, illaborare domibus, suasque opes sine metu versare, securi adversus homines, securi adversus Principes, rem difficillimam addo si fas est, in tantis religiosorum votis, in tam evidenti *Virginis Matris* protectione securi adversus cœlos, sed malitia aliquorum, auxit sagacitatem Principum, qui fraudibus obviare cupientes, ingeminatis legibus commercium in maximis difficultatibus, etiam probis viris per sæpe noxiis, & solum in ministrorum lucris cædentibus, & Civitatis apud exteros dedecus implicarunt.

Ab hoc tempore *Lombardia*, quæ post pacem *Constantiæ* factam, in fide omnino Imperii fuerat, novis defectionum causis objectis in diversa studia est distracta.

E Auctor tumultuum ipse Imperator *Otho Quartus* extitit, qui compositis in *Germania* rebus, bellum transtulit in *Lambardiam*, quam *Henrici* morte alienatam, juraque Imperii evertere ausam,
19 acceperat, in *Italiam* itaque trajecturus, legatum de more cum magna potestate *Volcherum* Patriarcham *Aquilejensem* præmisit, ut jura populorum cognosceret, eosque ad antiqua obsequia sibi adveniendi præstanda alliceret, atque ita aditum sibi in *Italiam* aperiret. *Mediolanum* primum, deinde *Bononiam* adiit. Hospitatus in Episcopio, Prætorum ad se vocavit, ac possessiones, & Oppida à *Bononiensibus* post mortem *Henrici* Imperatoris occupata, Medicinam scilicet, partem *Argellatæ*, & agrum simul, & Castrum *Imole*, quod erat juris Imperatoris, recuperavit, & *Bononiensibus*, ac *Faventibus* custodiendum adversus *Imolenses* attribuit. Post hæc *Otho* in *Italiam* traiecit, ac *Brixia Mediolanum* progressus, ab Archiepiscopo insigne Regium sumit, inde *Placentiam*, ac *Parmam* adit, atque in singulis Urbibus jus dicit. *Mutinam* inde progressus ad *Spilambertum*

196 castra fecit, inde in agro *Bononiensi* ad *Rhenum*.
postremo cum *Romam* accessisset, exercitum
1209. extra Urbem de more reliquit. ipse Urbem in-
gressus sexto idus Octobris Coronam ab *Innocen-*
tio Pontifice Imperatoriam cepit. quam cum ac-
cipiens jurasset, se Ecclesiam, & *Fridericum Hen-*
rici filium Regem *Siciliæ*, cujus pupilli Ecclesia
tutelam susceperat, omnibus viribus defensurum,
Urbe egressus contra fidem datam Ecclesiæ, pa-
trimonium olim à *Matilde* relictum invasit, & in
Apulia in *Friderici* hæreditatem, quasi ad se per-
tinentem, hostiliter est invecus. *Innocentius*
Pontifex cum semel, atque iterum *Othonem* fru-
stra admonuisset, ne suam, aut *Friderici* ditio-
nem vexaret, à fidelium communione semovit.
Otho eo nuntio ictus, ne Civitates *Lombardiæ* à
se deficerent, veritus, *Volcherum* Legatum in
Lombardiam ad retinendos in fide socios misit.
qui plerosque amicos invenit, *Cremonenses*, *Papien-*
ses, *Placentinos*, *Brixianos*, *Mediolanenses*, &
Bononienses, nec multo post ipse accessit. Ad
197 eum *Vercellis* agentem, *Bononienses* legationem
mise, ac veteris privilegii confirmationem re-
tulere. Dat. *Vercellis* 3. Kal. Julii, indict. tertia
1209.

Hæc cum *Othone Bononienses*, quorum virtus
& si bello in *Romaniola* gesto, clara fuerit, ita
domi status variis discordiarum casibus agitatus
est, ibi enim intestinæ discordiæ, cum maxima
Civitatis perniciæ exarsere, ita ut aliquæ familiæ,
domestico fultæ præsidio, cum veteres inter se
inimicitias exercuissent, ac stimulantibus odiis,
post linguæ temeritatem pervenissent ad gladios,
hostili more congressæ sint, magna utrinque strage
edita, multis interfectis, ac pluribus gravissi-
me vulneratis, itaque quam plures familiæ ma-
gnis propinquorum, & clientum præsidii innixæ,
post per quadraginta annos capitali inter se odio
dissenfere. Hæc facta sunt in pace, post bellum,
ac ita pax cum bello de crudelitate certavit, &
vicit, illud enim prostravit armatos, ista nuda-
tos. bellum erat, ut qui feriebat, si posset fe-
risset, pax autem non ut qui evaserat viveret, sed
198 ut moriens, non repugnaret. Quæ enim rabies
exterarum gentium, quæ sævitia Barbarorum
huic de civibus victoriæ civium comparari potest?
Fluctuantem tamen veteribus discordiis Civita-
tem, licet recentes exceperint diffidiorum pro-
cellæ. Gymnasii tamen cura, neque hospitali-
tas minime neglecta, floruisse enim hoc tempore
Bononiæ scholam, non est dubium, vivente *Azo-*
ne Jurisconsulto, quo post jus civile renovatum
nemo majore cum laude, atque hominum admi-
ratione, ac Scholarium frequentia, numero fer-
me decem millium in ea disciplina versatus est.

A Quare cum ex infinito Scholarium numero
multæ rixæ, & contentiones, orirentur præter-
mittendum non est, quod scribit *Odofredus* in hæc
verba.^a Vidi ego *Bononiæ* ætate *D. Azonis*, cum
Scholares poterant vitare forum in causa Criminali,
& aderat eo tempore ferme decem millia Scholarium.
Verum *Scholares* renunciaverunt huic Privilegio æ-
tate *D. Azonis*, cum esset orta inter *Tuscos*, &
Lombardos maxima rixa, ita ut Doctoribus non li-
ceret in eos animadvertere, quare permiscerunt, ut
Prætor causas Scholarium Criminales cognosceret, sed
in Civilibus suum Privilegium retinuerunt. nunc ve-
ro revocata est vetus consuetudo. faxit Deus ne sibi
invicem noceant, nam per Doctores ægre maleficia
B Scholarium puniuntur. Scripsit autem *Azo* *Bono-*
niæ existens, ac summorum virorum precibus,
summam Juris Civilis, & si non primus, lauda-
bilis tamen, nam *Placentinus*, & *Rogerus* pri-
mum ediderunt super Codice, & Institutionibus,
ut ipsemet *Azo* testatur. fuerat autem *Azo* Audi-
tor *Joanni Bosiani*, *Bosianus* autem *Bulgeri*, aut
Martini, & contemporaneus *Albertici* de porta
Ravennate. *Azonem* autem audivit *Joannes Bal-*
duinus, *Balduinum* autem audivit *Odofredus*.

De hospitalitate autem satis constat; Nam hoc
tempore *Constantia* Regina, *Friderici* Regis uxor
cum se ex *Apulia* in *Germaniam* referret ad *Lam-*
bertinos divertit, sicut Regis *Franciæ* nepos, *La-*
tinorum Orientis paulo ante Imperator declaratus,
è *Francia* *Constantinopolim* transiens apud eosdem
C *Lambertinos* hospitatus est. 200

Cæpit inde suspecta esse *Imolensium* fides ad
coercendos itaque eorum imperus, consilio pla-
cuit, Castrum medio inter *Bononiam* atque *Imo-*
lam itinere ædificare, idque hoc anno cæptum,
& inde *S. Petri* nomine insignitum.

Cæterum anno 1221. bellum omnium maxi-
mum est conflatum, quæ aut Ecclesia cum Im-
perio, aut cum finitimis Civitas *Bononiensium* ges-
serit, vel si clades ultro, citroque allatæ, vel si
ipsa malorum, quæ inde profecta sunt principia
perpendantur, quæ tanta, ac tam multa fuere,
ut hæc una perdendis *Italiæ* Civitatibus, ac Ty-
rannis inducendis viam aperuerint. Hinc novæ
populorum dissensiones, hinc insanæ Civitatum
factiones, hinc rerum publicarum mutationes ma-
narunt, inde enim hostium multitudo, hinc insi-
diarum metus, inde inopia continui belli, bella-
que ipsa veluti conspiratione quadam ad opprimen-
dam *Italiam* multarum gentium ex diversis locis
uno tempore confluebant, quas res nulla unquam
D ætas sine maxima privatarum, communiumque
fortunarum perniciæ vidit. 201

FINIS LIBRI QUARTI.

LIBER QUINTUS.

PONTIFICATUS autem,
& Imperii novæ contentiones,
*Bononiensium*que ab Imperatore
defectio, causam habuere mul-
tiplicem. Prior, ac præcipua
illa. *Fridericus* in utriusque *Si-*
ciliæ Regno multis rebus pro-
spere gestis immodice elatus jure quodam, quod
antiquitus jactabat Regum *Siciliæ* fuisse, pertentans
Episcopos per Pontificem constitutos remo-
203 vere, aliosque pro arbitrio ipse substituere,

E omnino sacerdotio vexando Ecclesiasticum per-
turbare statum instituit. Neque Pontifici mo-
nenti, ac perperam id eum tentare docenti ob-
temperavit. Quam ob causam sacra ab eo dete-
statione obstrictus est. Atque hinc primæ simul-
tatum inter Ecclesiam, Imperiumque origines
prodire.

Bononienses autem *Friderici* in offensionem,
odiumque hoc pacto etiam ob Castrum *Imole*
eversum inciderunt. Quare cum *Fridericus*, aper-
te cum Pontifice, & cum Ecclesia, & iis, qui
Eccle-

Anno à
Christo
nato.

Ecclesiae partes tuebantur bellum gerere instituisse, *Bononienses* ipsos bellum ab eo formidantes, ad rem militarem maiore disciplina constituendam coegit. Itaque quemadmodum antiquitus Urbem in quatuor tribus diviserant, ac suum cuique vexillum attribuerant, sic agrum universum in totidem partiverunt, scilicet *Steriae*, seu *Porta nova*, *S. Proculi*, *Ravennatis*, ac *S. Cassiani*, quæ nunc *S. Petri* dicitur, quin etiam *Castrum Francum* paullo ante belli causa inchoatum vallis, ita ut defendi posset, munitum. obicientibus tamen ob id *Mutinsibus* Castrum, quod *Leonum* dixerunt. Ut simul etiam civilis seditionis impetum cohiberent *Bononienses*, turrim *Bartholomæi Basacomatris*, cum altitudine cæteras superaret, ne seditionis semina ministraret, ex decreto Consilii decusserunt.

Ab hoc igitur tempore *Italia* in duas distrahi partes cæpta, aliis Imperii, aliis Ecclesiae auctoritatem sequentibus, quorum *Guelphi* hi, *Ghibellini* illi vocati, quæ factiones per multos annos *Italiam* tenere, atque ad ultimum exitium redegere. Hæc nomina ex *Germania*; ut ajunt, traducta, paucis ante annis in *Etruria*, post hoc tempus in *Lombardia*, *Romaniola*, & *Marchia* celebrari sunt cæpta. Neque vero solum aliæ Civitates Imperatorem, aliæ Pontificem sequutæ infestis inter se armis decertarunt, sed in ipsis etiam *Urbibus* eo furoris, ac vesaniæ processerunt, ut alii Imperatori, alii Ecclesiae studerent, atque se inter se pellere *Urbibus*, & spoliare bonis inexpressibili stimulante odio niterentur; non enim mortale genus, ulla quavis importunissima fame necatum, vel teterima peste confectum, aliove luctuosissimo vexatum bello, tam misera, ac miserranda pertulit, quam ea, quæ vigentibus huiusmodi factionibus: omnium plena ærumnarum, cladum, calamitatumque *Germania* primo ministrante semina, mox altrice *Italia*, multis jam seculis perpessa est.

Anno autem 1228. *Uberto* Vicecomite Prætoris, contra ipsum, ac totam nobilitatem, penes quos Respublica erat, ob *Mancicoli Romaniolæ* Castri amissionem maxima populi in Urbe seditione, quæ in diversa consilia diduxerat vulgum, duce *Iosepho Tusco*, cui promptum ad nova, & asperiora erat ingenium, mutandæ Reipublicæ, ac populi instituendi initium fuit. Populum autem appellarunt Rempublicam in populi potestate positam, cui præesse voluere præfectum populi, *Antianos*, Consules mercatorum, & magistratos Collegiorum. *Antianos* quidem in *Urbibus Italiae* institutos, scribit *D. Thomas Aquinas*, ut præsidio essent plebeis, perinde ac *Romæ* fuere Tribuni: Nam plebs Imperii sævitiam non passa, Jura & Tribunatum paravit sibi. Hæc autem popularis Respublica, suis & ipsa consiliis est sustentata, quæ Præfectus, & *Antiani* sunt moderati, ut illa superiora Prætores, Judicesque Prætorum. *Antiani* vero vigintiquatuor ex tribubus singulis seni creati sunt. Horum *Antianorum*, ut etiam Consul mercatorum, & magistrorum Collegiorum in hunc usque diem usus in Republica manet. Ac ita ex seditione maxima Reipublicæ mutatio consecuta est. A Præfectura tamen abdicato *Tusco*, ad Prætoris electionem consensu Civium erat devenum. Hoc tempore tamen prospere arma tractata fuere; tunc enim satis constat *Octaviano Ubaldino Lombardiæ* Legato, ac *Philippo Ugone* Prætoris, antiquæ Studiorum Matri gloriæ, hunc haud spernendum recentis decoris titulum adjectum fuisse, scilicet *Romaniolam* felicibus *Bononiensium* armis esse receptam, ac sequenti anno bello *Mutinsensi*, *Hencio* potentissimo Rege, atque *Friderici* Imperatoris filio capto, aliorumque Equitum Illustrum,

A manu, ac peditum turba, bello maximo, ac periculoso, aut cladem majorem illatam, aut victoriam insigniorem partem non esse.

B Res autem ita gesta est, *Fridericus* Imperator cum *Parmenses* ad deditionem compellere instituisse, Castris amplissimo terræ spatio comprehenso ad justam Urbis magnitudinem, Vallo, Fossæque acrioris obsidionis causa munitis, Victoriamque nomine indito, Urbem acri obsidione preffit, ac crebra cum egredientibus prælia miscuit, & mænia sæpe licet inaniter invasit. *Bononienses* igitur cum omnes *Friderici* conatus apud *Parmam* irritos vidissent, qui pene confractus, preciosæque suppellectile, thesauro, coronæque spoliatus, conciderat, ne auxiliis accersitis bellum redintegraret, ac ne *Hencius* ejusdem *Friderici* filius, qui cum *Mutinsibus* stativa locarat, milites inferret molestias, ac Civitatis quietem perturbaret, bellum sibi cum *Mutinsibus* instaurandum existimarunt.

C *Hencius* itaque *Bononiensium* expeditione comperta, qui educto Carrocio exierant, atque cum ingenti copiarum apparatu recta ad *Scultemnam* flumen contenderant, non jam conducto mercenario milite, sed proprio, vel auxiliario, nulla enim erat tum *Italiae* Civitas (*Blondo* auctore) quæ *Italici* stipendia penderet; sed singuli populi inter se centuriati sua Reipublicæ munia, gratis obibant, haud secus auxilia fociis gratuito mittebant.

D *Hencius* inquam fociis omnibus assumptis, cum *Regiensibus*, ac firmo *Germanorum* exercitu, citato agmine, *Mutinam* venit, sperans se in tempore ad flumen occurrere posse, atque ibi saltem *Bononiensibus* transitum impedire. Verum conjectura fefellit. Nam eodem tempore, quo ille *Mutinam* accessit, *Bononienses* ad *Scultemnam* pervenerunt, amnemque trajicere instituerunt. Quare audita, nullam ille sibi moram interponendam putavit, quin ex templo accurreret, ac, si posset, in tranando flumine occupatos invaderet. statimque *Mutinsium* agmine præcedente adversus eos egressus est. ad Fossam igitur altam (quatuor millia passuum longe à *Mutina* torrens, milleque à Ponte *D. Ambrosii*) quanquam accelerans, vix cum suo exercitu occurrit *Bononiensibus* *Hencius*, atque ut erat ira fervidus, & ætate, naturæque ferox, continuo prælium inire statuit, opportunitate horæ contempta præcipitando arbitrium.

E Ut ergo signum tuba datum est, vir audaciæ promptæ ad exercitus Populi *Bononiensis*. Duces conversus, sequi jubet, primusque invadit in hostem; magna igitur currentibus in pugnam alacritas animorum fuit. inter omnes triumphanti potius, quam prælianti more eminebat Rex, non armorum modo, & corporis specie, sed etiam magnitudine animi, pugnatum est utrinque acriter, pugnaque variante victoria usque ad noctem perducta, quare adventantibus tenebris magis atrox bellum evadit, lugubre, incertum victis, & victoribus, Rex undique, nunc cominus, nunc eminus, umbra honoris, & suamet vanitate monstratus petebatur, diuque arma inter nocturni luminis splendore circumferens, alia tela clypeo excipiebat, corpore alia vitabat, donec levi ictu percussus, vires aliquo sanguine effuso destituere pugnantem, nec subire poterant milites, quia vi telorum obruebantur, tandem magnitudinem periculi vicit pudor, quippe cernebant cunctatione sua dedi hostibus Regem, sed festinando morabantur auxilia. Ita *Hencii*, ac *Mutinsium* pars, quæ Regem tueri parabatur, fuso, fugato, ac prorsus profligato exercitu cessit, multi inde vios montes, vastasque solitudines fugiunt, ingenti per tota Castra terrore diffuso: paucis

Sylvæ, atque Urbs ipsa præfugium fuit. Plerique in acie, aut cæsi sunt, aut capti, inter cæteros tamen, qui plurimum *Bononiensium* virtutem, atque hanc victoriam illustravit, Rex *Hencius* cum ducentis suorum capitur, *Bosius Dovaria Cremonensium* Princeps; Nam *Vido Sessius Regiensium* caput, cum temere per noctem fuga arrepta usque ad Nosocomium *S. Lazari* pervenisset, incaute equo in cloacam impulsus, ibi est suffocatus. *Gerardus Pius*, & *Thomasinus Gorzanus Mutinenses* equites Illustres ad Canale *Mutine* inditionem venerunt.

Octavianus Cardinalis, ac *Philippus* Prætor tam memorabili victoria læti, qua sibi *Lombardie* fines apertos esse censebant, gratiis Deo persolutis, milites quoque, ac præcipue primores exercitus, quo promptioribus animis reliqua belli munia obirent (& si pauci venales pugnabant) alium spe, alium gloria, cunctos tamen alloquio, & laudibus ornarunt, & auxerunt muneribus. Hujus victoriæ fama, ut *Mutinenses* ad coercendum, ita *Bononienses* ad spem belli erexit, ac ita domum redeunt, civitate obviam effusa, victoriamque insignem gratulante, ac nobilium captivorum ingentem numerum admirante, insigni triumpho, ac veterum seculorum triumphis prope æquali urbem inierint. Et certe miro res fuit digna spectaculo, & ad æstimationem rerum humanæ fortis varietate miranda, unico infidentem mulo privato militi, arcto vehenti fræno parere, quem paullo ante Imperatorio jussu exercitum urgebat, & quem vix terra capiebat, carentem etiam omni fervorum ministerio, cujus exercitus propter multitudinem terræ graves erant.

Longus captivorum ordo, septus armatis per mediam Urbem via felici incescit, nemo supplicii vultu, sed tristes, & truces, & adversum plausus, & lasciviam insultantis vulgi, humanitatis, ac modestiæ inscii immobiles.

Inter captivos eminebat Rex *Hencius*, constantis, an iracundi silentii plenus incertum, utrumque enim intuentes prodidere, dignitate sua, ætate, ac forma conspiciendus, cujus procerum corpus, facies decora, in maxima Civitatis lætitia, misericordia quoque plerosque afflictæ præcellentis juvenis fortunæ quædam tangebant: Nam & si *Hencium* veteribus, ac recentibus *Friderici* Imperatoris, ac propriis simultatum, ac odii vestigiis merito captum, ac in carcere detinendum censuerant omnes, tamen post quam fere desierat esse, quem odissent, invidia in misericordiam versa est, moverat & claritas juvenis, & patris ejus senectus, & commiseranda Majestas, atque Serenissimæ illius familiæ prævisa orbitas. Rex tamen benignitatis *Felsinæ* ignarus, primo juventutis flore pubescens pavidus, ac timens, adversus extrema confirmatus, fortiter Imperii, ac vitæ spem relinquere videbatur. non Ducum diffugia, nec languentes militum animos increpabat, ac de nemine quæstus, tanquam vivere, vel spernens, vel nolens (nam incusare Deum, vel homines est ejus, cui vivere placet) socios comiter affatus, juvenes auctoritate, senes precibus monebat, inde placidus ore, intrepidus verbis, in-
214 tempestivas suorum lacrymas coercens, dari epistolas ad *Fridericum* patrem jubet, pecunias tamen inter suos distribuit parce, tanquam non periturus. Sic cum reliquis captivis in custodiam conditus. ita tamen trepidum, ac mœrentem ultro solati sunt Consules, ut erecto animo caperetur vitam, neu *Fridericum* Imperatorem sibi patrem esse, aut oblivisceretur unquam, aut nimium meminisset. oblata itaque mitiori spe, blandimentis vitæ evictus, plurimos annos insigni *Bononiensium* memoria transegit. Consilio

A enim habito, lege sanctum est, ne Rex unquam dimitteretur, sed usque ad exitum vitæ in custodia quidem servaretur, sed publico, ac regio sumptu ita omnia suppeditari voluerunt, perinde ac si in regia foret, ut ne se captivum esse intelligeret, inde non minæ, nec preces, aurive pondera *Friderico* Imperatori, ac patri pro filii redemptione profuerunt, metuentes generosi Consules, & Cives, ne post Bellonæ Triumphum aurea captivati catena in avaritiæ Capitolium Triumphum postrema deducerent. ita Regno, ac libertate privatus, in carcere consuevit *Hencius*. carcerisque umbras quo detinebatur fuere sempiternas. Id aliis arduum, Regius juvenis difficilius tolerabat, nam in juvene ingenio pugnaci, militari gloria avido, regioque fastu pleno, ubi firma sapientiæ præcepta, quæ continuatio, ac firmitas animi adversus imminentiā? Et ut tanti beneficii jugis extaret grati animi memoria, lege cautum, ut per annos quinque die festo *S. Augustini* centum corbes frumenti Virginibus Augustinianis præberentur, dies enim quo tam præclara parta victoria est, erat *D. Augustino* sacer. non illi, qui contra stantes hæreticorum ventos, ardore fidei, ac doctrinæ perstitit, & inter summos Fidei Catholicæ Doctores connumeratur, & primas obtinet, & qui ejus scriptis docte, & prudenter Sanctam, Catholicamque communivit Ecclesiam, populumque fidelem tanta eloquii suavitate docuit, ut lac, & mel undique affluere cernatur, non inquam illi, sed ei, qui tanto nomine dignus, *Anglis Gregorii* primi jussu Evangelium nunciavit. Et quoniam adversus *Bononienses*, eo in bello Regi *Hencio Mutina* favit, ad eam oppugnandam animum adjecerunt, rebus enim *Mutinensium* superiore bello accisis, expeditior jam urbis ipsius expugnatio ostendebatur. cum *Parmensibus* itaque tacite composuerunt *Bononienses*, ut ipsi *Regium* aggredierentur, se *Mutinam* invasuros, sic facile mutuis remotis auxiliis, utramque Urbem in potestatem venturam. Septembri igitur mense, *Parmenses Regium*, *Bononienses Mutinam* sunt adorti. gravior tamen constitit ad *Mutinam* rerum, ac copiarum omnium apparatus, cum illuc & Legatus Pontificis, & Carrociū *Bononiensium* cum Prætoce accessissent, maxima tormentorum bellicorum mole, ingentique exercitu, eam non acri solum obsidione cinxerunt, sed etiam gravissime ab omni parte oppugnarunt. *Mutinenses* cum omnibus destituti subsidiis se mœnibus, & vallis, quibus Urbem jampridem munierant, continerent, neque in aciem prodire aperto, atque æquo Marte auderent, aliquando tamen ex Urbe procurrebant, ac levia cum *Bononiensibus* prælia commiscebant, sæpe fugam simulantes, ut incautiores adversus vulnera insequentes haberent. Tandem circa fossas congressi, multis amissis exire cessarunt, atque ad mœnia una viriliter propugnanda incubere. Obsessis interea *Bononienses*, atque inclusis illudere, ac omnia probra ingerere, & variis detrimentis afficere, ut si possent, aliquo pacto ad pugnam elicerent: nam & suburbia in conspectu eorum concremarunt, & cadavera jumentorum vi machinarum in Urbem injecerunt postremo cuniculos ad fossas egerunt, sive ut aquam exhaurirent, vel ut commodius mœnia subruerent. Quibus malis conflictati *Mutinenses*, ac simul omni spe auxilii destituti, cum diutius obsidionem tulissent, tandem deditionem fecerunt, ac Prætorem *Bononiensem* acceperunt, simulque conditiones pacis. Extant adhuc veteres pactio-
218 num tabulæ, in quibus rem ita actam esse per scriptum est. Tulit ætas hæc aliud belli decor, verum quia mei instituti non est omnem referre Histo-

Anno a
Christo
nato.

Historiam, paucula summatim attingam.

Ministris *Bononiensibus Cerviam* exportandi facilis causa ex fœdere profectis, *Cervienſes* arrogantius obſtiterunt. Propterea à *Bononiensibus* bello petiti ſunt. Id ubi illi ſenſere, de ſe actum arbitrati, ad *Venetorum* auxilium confugerunt. Nec *Veneti* opem implorantibus deſuere. At *Bononiensium* virtus opportunis adjuta opibus tanta fuit, ut licet *Venetis* ſummo conatu auxiliantibus, *Cervienſes* ad deditiōem compulerint, inde *Cervienſibus* Prætor dari cœptus, prout cæteris Caſtris dabatur, quæ ditionis *Bononiensis* erant.

Rebus igitur ad Civitatis voluntatem fluentibus, diligens (ut decuit) & jam mos Civitatis inoleverat, Religionis cura ſuſcepta, ut Prætor, ac familia ejus, & quilibet de Conſilio Creden-
219 tiæ, ac Generali, feſto die *S. Petri* Apoſtoli Ædem majorem inviferet, ad eamque cereos ex publico paratos geſtaret, ſimulque alia decora inſtituta.

Aucta inde eſt anno 1255. *Ricardo Villa* Præ- tore, novo Magiſtratu Reipublica, placuit enim, ut quemadmodum Reipublicæ optimatum, quam commune vocabant, præerat Prætor, ſic popularem, quem populum nominabant, moderaretur Præfectus, qui multis ante annis in *Joſepho Tuſco* inſtitutus poſtea fuerat intermiſſus. Is vulgo Capitaneus populi nuncupatus eſt. Ex Conſilii auctoritate lectus eſt *Jordanus Lucinus*, nec deinde ab hoc Magiſtratu creando ceſſatum eſt. Partitaque inter Prætorem, ac Præfectum, ita Reipublicæ munera, ut Prætor juridiſtionem urbanam haberet, & Conſiliis Communis præſet, Præfectus foris quidem bella adminiſtraret, ac domi populi Conſilia gubernaret, & res cum *Antianis* agendas communicaret.

Hanc popularem Reipublicæ adminiſtratio-
220 nem, quæ hac tempeſtate tum *Bononiæ*, tum in ſingulis pene *Italiae* Civitatibus haberi cæpta eſt, amplam tyrannis inducendis viam aperuiſſe liquet, ſi quidem populus, qui ſine falſi, verique diſcrimine, ex opinione quamplurima pendit, dum rectorem, quo indiget quærit, Dominum potius invenit, eo modo libertatem amiſiſſe *Mediolanenſes*, *Faventinos*, ac *Veronenſes*, ubi Reſpublica ex *Turrianis*, *Manfredis*, *Scaligeriſque* pependit. Ita dominium *Piſis Gambacurtæ*, *Carrarii Patavii*, *Malateſtæ Arimini*, & multi alii, alibi occuparunt.

Interea ut eſſet ubi *Bononiensium* virtus eniteſceret, laudis aviditas, & gloriæ cupido fecit, ut publicis quoque operibus domeſticæque gloriæ vacarent (cives enim alendos eſſe gloria dixit *Cicero*) non ut veteres poſteritatis avidi, dum in cæmento luxuriarunt & lapide, impendio nulli profuturo, gloriam, ut diximus, veſana quæſivere dementia, ſed Pontem novum ſuper *Rhenum* amnem lateritium in via *Æmilia Romanæ* nimirum opus magnificentiæ extrui curarunt, qui
221 in hodiernum uſque diem manens, ſua longitudine, & firmitate inſigne prætereuntibus præbet ſpectaculum, & quamvis *Rhenus* interdum fremat, ſpumans minarum plenus, atque intumeſcat, Pontemque elidere undarum impulſu tentet, ſolers tamen Civitas ſua induſtria tumefcentem aquam ita coeracet, ut Pons jam adeptum ſua firmitate fluminis imperium, eadem firmitate ſuſtineat.

Potita igitur *Æmiliæ* dominio *Bononia*, nova non deſuit belli materia. Nam ægre ferens quædam in *Adriatico* mari veſtigialia fuiſſe impoſita, legemque mari dictam, triennio fere cum *Venetis* varia fortuna a ad *Padi* Oſtia: ubi erecto Caſtello, cum quadraginta millibus Equitum, *Peditumque* pro ſuo jure decertavit, aliquando æ-

A quo Marte pugnatum, ac utriuſque partis vexilla diu æqualiter nutavere, veluti de induſtria inter fortiffimos populos certamen æquante fortuna, dein confractis mutuo viribus quandoque ceſſatum, inde ad certamen iſdem reſumptis reſuſcitatum, in quo ſæpe *Bononiensis*, ut ait *Blondus* b, 222 ſuperior evadebat. Tandem cum ſatis virium pars utraque haberet, de pace potius agi placuit, quam incerto belli eventui ſe committere. Pax
223 itaque his conditionibus firmata, ut *Bononiensibus* Oppidum *Primarum*, fortunis oppidanorum elatis, demolirentur: nullum veſtigial, ſi aut ſal, aut frumentum in Urbem conveherentur, pen-
B derent. Hæc iſſis daretur immunitas, mare ad *Venetos* ſpectaret, ſoli præſent, ejuſque curam ſuſciperent.

Verum, ut ſunt res humanæ, ſecundus iſte, florenſive *Bononiensium* ſtatus, non diu perdura-
vit. Hoc enim tempore longa quadam malorum ferie Civitas ipſa domeſticis magis, quam peregrinis, agitata bellorum motibus, quaſi ad interitum prolapſa, ſemetipſam pene perdidit. Pernicioſa fuere bella extrinſecus inveſta, ſed longe pernicioſiora, quæ domi in viſceribus iſſis exorta. Jacuit aliquando hoſtili manu *Bononia*, nunc & in media prope pace jacuit: ita fere inſperato
C bella ſurgunt, hoſtis ex ſocio, ex propugnatore 223 everſor, ſic in ſubitas tempeſtates agitur æſtiva tranquillitas, & ruſum ſerenitas, ruſumque nubilum. Quid cauſas quæris? cum ipſa ſibi (ut alia taceam) felicitas, cladis cauſas repererit.

Clariſſimæ enim civitates, quæ externis viribus vinci nequivere, ſuis tamen armis conſectæ, facile corruerunt laſcivienti felicitate, nam dum imperare ſinguli cives cupiunt, imperium omnes perdiderunt, quippe in mutuū exitium ſine modo ruentes, ab omnibus victi periere, & quid ſinguli amitterent, non niſi oppreſſi ſenſerunt. Ita enim *Romani* Imperii, civiumque *Romanorum* gloria hac una re concidit, nec ulla alia.

Ita namque ſequenti anno *Bononiæ* domi inter ipſos cives, quorum primores *Ludovicus Hieremeus*, & *Antonius Lambertatius* erant, corrupta jam jurgiis, ac diverſis factionum ſtudiis concordia, inſelicitate decertatum eſt. Univerſa enim Civitas in *Gheſfos*, ac *Gibellinos* diviſa, hoſtilibus congreſſionibus ita per duos meſes ſemetipſam
224 laceravit, ut nil aliud quam acerbū belli ſimulacrum inſpiceretur. Armati enim per Urbem Cives, implacabili odio *Gheſſi Gibellinos*, *Gibellini Gheſſos* conſectabantur, cruentoque per ſtragis jacentium foro, plene cædibus viæ, proſtrata ſimul, ac ſepulta ſanguine corpora paſſim inſpiciebantur, & cum cadavera adhuc ſanguine purpuraſcerent, in aperto dein permanentia putrefacta adſpectabantur, tanta morientium fæditas erat, ac ne propinquis, aut amicis adſiſtere, illacrimare, ne viſere quidem diutius dabatur, ut ne complecti liberos, aut parentes, non illud breve mortis imperium permitteretur, interciderat enim ita ſortis humanæ commercium vi metus, quantunque ſævitia gliſceret, miſeratio arcebat. nec deerat ſeditioſiſſimus, aut egentiffimus quifquis ex plebe, & peſſimi ſervitiorum, ut eſt vulgus vilis, & inſidus, prodere ultra *Gheſſos*, *Gibellinosque* dominos, & ſævitiam vertere in avaritiam; Nihil uſquam ſecretum, aut clauſum ſinebant, adverſarios occultari ſimulantes, 225 initium id perſringendarum domuum, vel ſi reſiſtebatur, cauſa cædis. ubique lamenta, conclamationes, & forma captæ urbis.

Prævalentibus tamen *Gheſſis*, ſub *Hieremenſium* c ductu, conſtans opinio eſt, quod ex *Gibellinis* exules facti ſint virorum pluſquam quinde-
cim millia, tunc comitate profugos liberos ma-
tres,

b Blond.
lib. viii.
ſecunda De-
cad. ſub an-
no 1271.
ibi, conti-
nuatum ve-
ro eſt bel-
lum in ter-
tium ferme
annum, &
crebra com-
miſcebantur prælia,
in quibus
ſæpe Bono-
niens ſu-
perior eva-
debat.

c Blondus
loco citato.
Et alii
omnes.

1271.
a Bononia
illuſtrata.
Nicolai
Burii.
Blond.
Morad. &
omnes
Hiſtor.

tres, secutæ maritos in exilia conjuges, dulcia sollicitæ perpetui amoris pignora gestantes. firma etiam adversus infelicitates fervorum fides, superemæ clarorum virorum necessitates, ipsa necessitas, & expulsio fortiter tolerata. inter primores fuere *Lambertatii*, *Asinelli*, & multæ aliæ familiæ, quæ cum à *Foroliviensibus* fuissent exceptæ, ducto à nostris in *Forolivienses* exercitu, eruptione ab illis, valida *Bononiensium* exulum ope facta, octo millia amiserunt, quorum major pars trucidata est. Tuncque *Æmilie* dominium perdiderunt *Bononienses*, primaque omnium *Cervia*, maximum *Bononiæ* vectigal ex sale solita præbere, *Venetis* se permisit. Unde nunc agro contenta suo, tranquilla pace fruitur *Bononia*, nam & in corporibus hominum, satius est modicam statutam cum sanitate habere, quam ad molem aliquam giganteam perpetuis afflictationibus pervenire, nec cum perveneris requiescere, sed quanto grandioribus membris, tanto majoribus agitari malis. Quæ omnia Blondus lib. viii. secundæ decadis refert, quem secutus est Pius II. Pont. Max. in abbrev. ad eundem, asserentes pariter eodem tempore post fractas apud *Forolivium* *Bononiensium*, *Florentinorum*que copias, quod Civitates *Æmilie*, ac *Bononia* ipsa modico tributo sub Imperatore libere degebant. non prætereuntes etiam Regem *Hencium*, de quo supra, per hos dies senio confectum in carcere *Bononiæ* obiisse. Cui extrema solventi non defuit *Bononiensis* pietas. fuere tamen, qui publici funeris pompam à Serenissimis illius propinquis requirerent, præcipue ab *Alfonso Castellæ* Regi, & *Friderico III.*

227 *Lantegravio Turingie*, equos supremis tabulis nominarat *Hencius*. Verum longo carceris squalore à suis derelictus, extinctaque ejus obitu Serenissima Regali *Suevia* domo, & extrema ab his defecere obsequia, unde etiam mortuo Regales *Felsinei* viri decrevere honores. Ita publica *Bononiensium* impensa funus celebratum. Dies quo cadaver tumulo inferebatur, decora funerum solemnitas Principibus viris, ac Imperatori convenientia inspiciebantur. præcedebant incompta signa, versi fasces, prostrata vexilla trahebantur, collucens à foro usque ad *D. Dominici* Basilicam facies, atrata plebs, trabeati equites, sine insignibus Magistratus, circumfusus lecto Serenissimorum avorum, patris, ac patrum imagines, miles cum armis, plena Urbis itinera, cuncti ad tristitiam compositi comitabantur. ita exhibita populo recentis doloris imago, aberat tamen adulatio, non dissentiente ab animis mœrentium vultu, ita exigente Regii viri casu, ac *Felsinea* pietate, unde nec omnium oculis, vultum eorum scrutantibus, falsi intelligebantur. meditata etiam ad memoriam virtutis, ac Regii splendoris, & gravissimi casus carmina, & laudationes. Ceterum repetitis lætitiæ signis, reductoque ad firmitudinem animo, ad publica munia reditum est, ne ex præteritis dissensionibus magis everteretur Respublica.

Mala enim civili dissensione majoribus nostris illata, vel à seipsis comparata recensere, ac silentio non pertransire, iustum videtur, ut simul eorum causæ appareant, ne illius modi deceptionis errore capta posteritas ruat, nam malorum causas scire, & eorum quasi antecessiones mente colligere, summæ prudentiæ est, alioquin si ex transactis futura non perpendimus, male de humanis ingeniis natura consuluisse videtur.

Infelici itaque rerum statu, ac præteritis domesticisque cladibus consternati cives, torpere cuncti, circumspectare inter se attoniti, & id ipsum quod nemo regeret paventes, ac ipsum

229 summæ libertatis arbitrium metuentes; postremo

A sibi ipsis, ac publico commiserantes remedium quærebant, quid vitarent, quid quærerent ambigui, & tunc quid aliud restabat, nisi ut cunctabundæ pendenti, ac titubanti *Bononiæ*, illamet tempestate, quæ putabatur adversa succurreret Deus.

Quare magnis, remedia utrinque adhuc contentionibus jactata, diversis studiis accipiebantur, at quibus altior intellectus depravatum gloriosæ Civitatis statum intuentes, ne civili *Ghelforum*, & *Gibellinorum* dissensione consumeretur, vicit pars, quæ mitti Legatos ad *Nicolaum Tertium* Pontificem malebat.

B Hunc primum ex Pontificibus, ut odia, ac seditiones inter Cives exortas, in perpetuam pacem, ac optimum regimen converterent *Bononienses*, patrocinium, ac ejus fidem implorantes adiere, aperta Dei providentia, ut Civitas Virginis, Pontifici Virgini commendaretur, & castitas, Castis tueretur officiis. Huic enim Pontifici præter singulares alias virtutes, eximium servatæ in omne ævum virginitatis decus administratio fuit.^a

C Spontanea itaque deditio, Civitatem Sedi Apost. & Christi Vicario, *Petri* successore dicarunt, prævia simul reservatione, ut sibi salva essent antiqua ejus privilegia, consuetudines, pactiones, & conventiones.

Incredibile est, quam læto animo suscepit Summus Pontifex Legatos. mire enim angebatur intrinsecus; Dum in tam amœno viridario, videbat flores æstuantibus discordiarum ventis arefcere, qui solebant per universa mundi climata resflorere. Ideo maxime illi cordi fuit, & mira anxietate curavit, ut lites, quæstiones, & discordiæ, quæ in Civitate inter partem *Ghelfam Hieremensium*, & partem *Gibellinam Lambertaciorum* vertebantur, ad concordiam reducerentur.

D Ne Civitas, quæ inter alias *Italiae* speciali prærogativa secunda, viros eminentis scientiæ (hæc sunt verba Summi Pontificis in Constitutione super id facta) viros alti consilii, viros præpollentes dignitatibus, & virtutibus præcellentes, solet ab antiquo propagatione quasi naturali producere, ac veluti fons irriguus scientiarum dulcedinem scatuit, & suavi liquore reficit sitientes, sui famosi nominis obnubilando serenitatem, in seipsa defectum providentiæ pateatur. Quis enim posset illam ulterius devotione solita revereri, dum quasi stupendo colligeret, & illorum sensus offuscari caligine, à quibus aliorum doctrina clarius derivatur, & quorum magnanimitas per exemplum aliis, prædicatur?

E Nec solum intimo suscepit affectu Summus Pontifex, Legatos, Syndicos, & Procuratores subjicientes dictas omnes controversias in ipsum Pontificem tanquam in arbitrum, & arbitratores, & amicabilem compositorem, sed compromisso recepto, ad tantæ concordie commoda, ferventibus studiis intendit.^b

F Itaque *Latino Frangipani* Cardinali *Ostiensis*, & *Vellitrensi* Episcopo, ex sorore nepoti, tunc *Etruriam* administrante tanquam Apostolicæ Sedis Legato, qui *Gelphos*, & *Gibellinos* jam ad concordiam *Florentiæ* reducerat, id munus imposuit, conciliandæ scilicet pacis inter *Hieremenses*, & *Lambertacios*, sequacesque eorundem *Ghelfas*, & *Ghibellinas* primores familias, & ut tranquillam Civitatem omnino statueret.

Quod idem pariter *Bertoldus Ursinus* ejusdem Pontificis ex fratre nepos, *Flaminie*, ac *Bononiæ* Rector curare jussus est.

In eo igitur totis viribus incubuerunt, præclare itaque eo munere perfuncti, ad solemnemque concordiam, & pacem reductis Civibus, discessere, concorditer resumente, seu continuante

Anno
Christo
nato

230
a Gio. Villan. nelle Croniche Fiorentine lib. vii. cap. 54.
1278.

231

b Bibliotheca Vaticana vel. magg. num.

214.
1278.
Ghirardazzi lib. viii. dell'Hist. di Bologna lib. viii. pag. 239.

232
c Gio. Villano nel detto lib. vii. cap. 56.
Bibliot. Vaticana ut supra.
Ghirardazzi nell'Hist. di Bologna pag. 244.

te Civitate, tam ex jam prævia reservatione, quam ex limitata *Bertoldi* delegatione, solitum ejus antiquum Imperium, ac liberam in omnibus pacis, & belli administrationem, prout inde multis in futurum currentibus annis, cum Regibus, & Principibus externis, & per totam *Italiam* gloriose in omnibus se habuit, magnæque cum dignitate, domi, forisque Respublica administrata.

233 Verum mors *Nicolai III.* & inde discessus *Bertoldi*, sopitas *Hieremensium*, & *Lambertatorum* discordias excitavit, nam *Lambertatii*, qui ex integro fomitem odii non deposuerant, & si arma deposuissent, animum tamen armatum gerebant, turbare iterum Civitatis statum cæpere. Maximis igitur dissensionibus adhuc jactati Cives, variis editis pugnis, fuere denuo ejecti *Lambertatii*, & *Ghibellini*. Prævalentes autem *Hieremai*, & *Ghelphi*, una cum tota Civitate, jam diuturnis fessa seditionibus, *Bonifacium Octavum* acerrime cum *Ghibellinis* dissentientem invocarunt, quippe qui sperarent gratioso Pontificis favore dominandi libidinem, præsertim contra *Ghibellinos* in patria fovere. Illos æquis auribus audivit Pontifex, qui *Bononiæ* administrandæ parum cupidus, minus libertatem diminuit, nullo neque Prætoris, neque Legato existente, tamen in eorundem, ac *Ferrariæ* Marchionem componendis litibus multum diligens præstantissime egit.

234 Compromisso namque per ipsum, tanquam in arbitrum, arbitratorem, laudatorem, diffinitorem &c. inter ipsos, & Marchionem *Estensem* recepto, ut viam præcluderet scandalis, & finem imponeret litibus, inter easdem partes laudum, pronuntiavit. die 24. Decembris 1299.

Ad turbandum tamen Civitatis statum urgentiora evenere. *Clemente* enim V. Pontifice in *Galiam* profecto, Pontificiaque Sede, ac Aula illo traducta, pleræque Civitates *Italiæ* varios miscere tumultus cæperunt, præcipue vero *Bononienses* immatura Pontificis absentia invitati, veteribus factionum studiis instauratis, sese ab Imperio Ecclesiæ, quod nuper amplexi fuerant removerunt, ac libertatis studio rapti, veterem Communis, & Populi Rempublicam renovarunt, diminutæque jam multum Prætoris auctoritate, Vexilliferum justitiæ primum creaverunt.

235 *Joannes* autem XXII. Pontifex, qui *Clemente* V. fuerat successus, infesta jam pridem populorum defectione accensus, ut Civitates *Italiæ* ad antiquum Ecclesiæ obsequium revocaret. *Bertrandum* de *Podieto* Cardinalem *Ostiensensem* Legatum in *Italiam* misit, exercitu ornatissimo attributo, quo vim facere Imperium detrectantibus posset. Eum vero ubi postero anno adventare comperit, nonis Februarii cum Carroccio, egregie instructo, Clero atque Episcopo obviam ex Urbe effusi, magno omnium studio receperunt, ac mox consilio populi habito, Urbis illi Imperium tradiderunt. *Jacobo Magnano* Tribunatum gerente.

Bertrandus autem urbe adversus hostes mœnibus confirmata, ad impetum populi coercendum, Arcem ad Portam *Galeriæ* condidit, atque inde Civitatem pro arbitrato suo gerere instituit. Et hic fuit primus, qui cuncta discordiis civilibus fessa, nomine, auctoritateque Legati *Bononiam* rexit.

236 At anno 1334. Civitatis status de integro perturbatus est, ac præcipue cum de Rectore in locum Prætoris, qui odiosus videbatur, subrogando certamen incesse. tum ex eo, quia Nobiles quidam immodica *Bertrandi* pati imperia nequeutes, mense Martio, quæsitâ occasione, tumultum in Urbe ingentem populi inclamando identidem nomine conciverunt, cujus metu *Ber-*

A *trandus* exterritus intra Arcem se inclusit. Interim *Bertrandum* Cardinalem duæ suorum militum sententiæ distinebant, manendum intra arcem, opponenda servitia, firmandos aditus, non eundem ad iratos censuere aliqui, daret malorum poenitentia, daret bonorum consensui spatium, ut prima indignatio languescat, mala, & scelera impetu, bona consilia mora valescere.

Exeundum, festinandumque cæteris videbatur, antequam cresceret invalida adhuc paucorum dissensio, ac imbellis tumultus. non expectandum, ut compositis Castris, forum invadant, vel si cadere necesse sit, occurrendum discrimini.

B Ea re comperta *Florentini* Episcopum suum, cum lecta equitum manu auxilio summisserunt, qui cum permittentibus *Bononiensibus* ad custodiam Arcis receptus à *Bertrando* fuisset, auctor ei fuit, ut Urbem quam tueri non posset, ultro relinqueret, atque ita illo cedente, Arcem *Bononiensibus* tradidit, ac *Bertrandum* incolumen *Florentiam* usque cum omnibus rebus suis deduxit. Illo profecto, *Bononienses* Arcem in cervices impositam everterunt, & Rempublicam popularem restituerunt. Magnarum tamen populus, quas libertas alebat, discordiarum pertæsus, dominatum Urbis *Thadeo Pepulo* commisit. *Bertrandi*

C Legati expulsionem *Joannes* Pontifex indignissime tulerat: verum ulcisci, proxima morte præreptus, nequiverat. Quare *Benedictus XII.* successor ejus, officii id esse sui arbitratus, sequenti anno Principes Civitatis, nominatimque *Thadeum* ipsum eo nomine coram se adesse præcepit, atque ubi auctoritati suæ non paruit, ad Ecclesiastica tela conversus divina Civitati officia interdixit, ac non nisi post septem menses spe aliqua compositionis oblata restituit. Sequens tamen annus in rebus cum Pontifice componendis 238 frustra consumptus est. Tandem postero, qui fuit 1340. cum conditiones aliquando convenissent, *Beltraminus Paravicinus Mediolanensis*, Episcopus *Comensis*, sexto Idus Augusti, Legatus ab eo venit, ac comiter ab omnibus acceptus, ad Prædicatores divertit. Postridie vero compositionis conditionibus recitatis, nomine Pontificis Urbis possessionem, atque Imperium *Thadeo* ex populi sententia remittente recepit; ac per aliquot dies eam administravit, quibus transactis, ipsum *Thadeum* nomine Pontificis, Urbis Vicarium in triennium declaravit. Unde *Joannes Pepulus*, qui anno 1347. *Thadeum* patrem dominantem exceperat, infestis *Clementis VI.* Pontificis armis oppressus, triennio post Urbis Imperium tenere se posse diffusus, *Joanni* Vicecomiti, Archiepiscopo *Mediolanensi*, ipso imprimis, approbante populo, tradidit: qui postero anno

D *Joannem* Vicecomitem, cognomento *Aulegium*, 1350 Urbis Gubernatorem imposuit. *Joannem* Archiepiscopum *Maphæus* Vicecomes, *Maphæum* *Bernabos* in ipso *Bononiæ* Imperio excepit, ab utroque tamen *Joannes Aulegius* ita defecit, ut cujus Urbis Vicariam Præfecturam susceperat, ejus liberum sibi Imperium vindicavit. multaque civium strage, ac eorum, qui in carcere accusati detinebantur, omnium animos vulneravit. Sed concepta non diu illi spes arrisit, multa cogitante mortali, & alio ea Deo vertente. *Bernabos* ferendum non arbitratus, bellum ei gravissimum pro recuperanda *Bononia* movit. Verum *Agidius Carilla Hispanus* Cardinalis ab *Innoc. VI.* Pontifice Legatus in *Italiam* ad eas, quæ desciverant Civitates ad officium redigendas profectus, *Romaniola* in potestatem adducta, *Bononiæ* imminabat.

Quod ut sensit *Aulegius*, de Imperio suo sollicitus, atque animo longe à suis averfus, Urbem

B. Dulcinus. E ei

Anno a
Christo
nato.

240 ei præmio composito, tradidit. Quippe 19 Kalend. Februarias tumultu gravi in Urbe conflato, repente ex Arce vexilla Ecclesiæ, ac *Ægidii* protulit, atque Idib. Martii *Petrum Nicolaum Farnesum* exercitus Pontificii Ducem recepit.

1361. *Ægidius* inde die *S. Simonis* Carrocio obviam misso honorifice ab occurrente Civitate acceptus, Urbem introivit, ac Basilica *S. Petri*, quam ex more adierat egregie munerata, nomine Ecclesiæ possessionem inivit, camque per multos post annos recte administravit. Præcipue autem ejus ope *Bononienses*, *Bernabovem* Vicecomitem dominatum Urbis repetentem propulsant, cum enim bellum cum *Bernabove* initum excepisset, tanta vi, tantaque constantia gessit, ut postero anno 12. Kalen. Julias, prævalentis populi armis adjutus, exercitum ejus dissipavit, ac prope dederit. Ea pugna ad *Ædem S. Roffilli* primo ab Urbe lapide est pugnata, quare bene gestæ rei memoria adhuc servatur.

241 Ita usque ad annum 1376. maxima tamen perturbatione perventum est; nam *Bernabos* agro 1364. *Bononiensi* late vastato, licet inde pacem cum *Bononiensibus* fecerit, tamen sequentibus annis novum bellum violata pace, *Bononiæ* intulit. Unde *Gregorius XI.* Pontifex communione, & omni dignitate privavit. Quare *Florentini*, cum *Bernabove* adversus *Romanam* Ecclesiam fœderati ad *Bononienses* scripserunt, se omnes Ecclesiæ Civitates in societatem accepturos, easque suis opibus defensuros, si Studium libertatis professæ fuissent, aequè ut ipsi, pro insigni publico nomen LIBERTATIS tulissent. Sin minus, se illos loco hostium habituros, belloque enixe persecuturos. Hac denunciatione accepta, *Bononienses* Legatos ad *Gregorium* auxilium postulatam miserunt, qui sine ullo effectu redierunt. Quare cum ipsi, neque se, neque *Gulielmum S. Angeli* Cardinalem Legatum ad tantos sustinendos hostes, pecunia, militibusque fatis instructos viderent, sequenti anno, tumultu per quosdam nobiles *Thaddæo Azzoguido* se ducem aliis præbente, excitato, 242 Legatum ipsum Urbe egredi coegerunt, ac Republica instituta, novum statum instituunt, quem statum libertatis vocarunt, duodecim Antianos, & Vexilliferum Justitiæ creaverunt.

Qua re accepta, *Gregorius* subito exercitum ad recuperandum Ecclesiasticum statum misit, ac mox ipse cum tota Aula in *Italiam* remigrare decrevit, proximoque anno pace petentibus *Bono-*

A *nienfibus* reddita, cum *Joannem de Lignano*, & *Joannem Andream* Archidiaconum Jurisconsultos ea tempestate nobiles, ad *Gregorium* Legatos mississent. Urbem ipsam recepit. ac inde eundem *Joannem de Lignano* Vicarium suum *Bononiæ* declaravit, qui collecto ad humanitatem animo, nunquam præesse magistratibus voluit. quod illi amore civium maxime conciliavit.

B Reditus in *Italiam* Pontificius omnes populorum defectiones compressisse, seditiones restinxisse, ac plane *Italiam* diuturnis bellorum fluctibus agitata pacasse, in perpetuum putabatur, cum 243 præter opinionem omnium nova dissidiorum materia est oblata, nempe insigne, ac perniciosissimum illud schisma, quod per multos post annos Ecclesiam, atque *Italiam* fatigavit. Nam *Urbanus VI. Neapolitanus*, v. Idus Aprilis *Gregorio* suffectus, & *Clemens VII.* 13. Kal. Octobris eisdem objectus in duas omnino partes Ecclesiam distraxerunt, ex quibus *Bononienses* cum tota *Italia Urbanum*, ut verum Pontificem, dominumque complexi sunt. Verum à *Florentinis* impulsus, prætentio Schismate, quod in Ecclesia versabatur, iterum sese fœderatis applicuerunt, ac liberos se, non hostes Ecclesiæ præferentes, statum libertatis reintegrarunt, numumque aureum percusserunt, in quo ab uno latere *Leonem Vexillum Libertatis* tenentem, cum litteris, *NONIA DOCET*, & ab altero imaginem cum nomine *S. Petri* finxerunt.

C Tuncque sexdecim Reformatores Libertatis, prima vice electi fuere, ab Antianis, scilicet, penes quos rerum summa erat, & Vexillifero justitiæ, ac Tribunis, Artiumque Massariis, & à sexcentorum consilio.

D Fuit autem id cum amplissima facultate factum die 26. Decembris 1393. à Circumcisione incipiente anno; sed nunc mutata rerum vice, à Reformatorebus, & Senatu eliguntur Antiani. Quod ut *Urbanus* audivit, ægre admodum tulit. *Clemens* autem adversarius ejus, ut eos ab *Urano* prorsus averteret, oratorem illico misit, ostendens, se urbis Vicariatum eis libere permitturum, si se Pontificem recepissent, cui responderunt, se in auctoritate illius, quem primum coluissent, persistere velle, donec de vero Pontifice judicatum fuisset. Quod responsum adeo gratum *Urbanus* habuit, ut eis Comitatum *Imolæ* per *Philippum* Episcopum assignarit.

FINIS LIBRI QUINTI.

245

LIBER SEXTUS.

LIBERTATIS statu ita reintegrato, varii extitere animorum motus, patrum, equitum, & plebis. plebi enim sordidæ, & Circo, ac Theatris assuetæ, aliquorum nobilium auctoritate, qui primatum patriæ anhelantes illam fovebant, auctam arrogantiam satis constabat, inter quos *Carolo Zambecario* jam pestilentia extincto, præcipuus erat 246 *Nannes Gozadinus* unde acerrima dissensionum, ac discordiæ incitamenta. seditiosæ itaque voces ad Senatum referebantur. Prævaluit igitur soporata seditio, & veteris periculi memoriam præfens dissensio renovabat. Itaque plebi opponen-

E dam nobilitatem, præclara indole virtutes facilius sectantem censuere meliores. Ad quam opportune se offerebat *Joannes Bentivolus*, hujus nominis primus, probitate animi nobilibus valde carus. Dissensione igitur civium invitatus, dominandique aura elatus, oblatum à populo nomen Conservatoris Justitiæ, ac Libertatis assumpsit.

Ita opibus amicæ factionis subnixus, suffragiis etiam à communi tunc Sexcentorum consilio obtentis, facile sibi Civitatis imperium vindicavit. Decernitur itaque *Joanni* Principis potestas, & omnes Principum honores, accurrunt Patres, certant adulationibus cæteri Magistratus, annitentibus cunctis abolere convitia, & probra, quæ pro-

promiscue jacta hæsisse animo ejus nemo sensit, 247 omisisset offensas, an distulisset brevitate principatus in incerto fuit; id tamen aliquibus nobilibus invisum, quasi specie coercendæ plebis, urbis dominatum invasisset, & pro arbitrio regeret.

Repetita ergo civilium bellorum memoria, ad eum inde deturbandum *Joannes Galeatius Vicecomes Dux Mediolani* accititur. Qui coacto exercitu equitum ad duodecim millia unde robur exercitus, peditum ad quinque millia, denso etiam exulum *Bononiensium* agmine, Civitati imminabat. *Bentivolus* & si novus miles, cum *Florentinis* tamen, & *Carrariis Patavii* dominis, ita egit, ut valida *Florentinorum*, *Patavinorum*que militum auxiliari manu adjutus, sua tueri posse speraret; hos enim recentes stipendiis delegerat, quia civicus miles timebatur, tanquam favore, odio, vel saltem diffidentia imbutus. Ita *Joannes*, quamvis bello impar, ac milite inferior, committi certamen voluit, ambiguus, ne novis præfidiis firmati hostes, fortunam prælii redderent duriores.

248 Igitur arma in hanc occasionem dilata gravi motu concussa fuere. Optimus quisque amore Reipublicæ, *Joannem* titillatio primatus, ac libido dominandi, Ducem *Mediolani* spreto laudabili privatae domus instituto sua retinendi, regia laude invadendi aliena cupido, multos dulcedo prædarum, alios ambigua domi res, & absque spe in compositis rebus, turbida consilia stimulant. Ita boni, malique causis diversis, studio pari, bellum omnes cupiebant.

Itaque diu æquo Marte pugnatum, dieique unius multiplex casus modo spem, modo metum utriusque partis augebat, dein *Joannis* vexilla nutavere, ac tandem multo suorum, ac inimicorum cruore, ipsius fugatur exercitus. Ad murum itaque propinquant inimici, & exules. *Joannes*, qui in castra non inceserat, ut ejus auctoritas majoribus remediis servaretur, & si viribus fractus, necessaria tamen defensionis parat, amicos convocat, firmat aditus, plebem demulcet, fer- 249 viler omnia aviditate imperandi, turres faxis munit, armari plebem amicam, ire præcipientes, occupari pericula jubet, ut si fieri posset inimicos à muris arceret, unde vox audita, Vivat Populus, moriatur *Joannes*, qui eques, & armatus, validoque amicorum præsidio nixus, unde clamor acciderat, clypeo undique incidentia tela propulsans, occurrit. Prælia ante Urbem multa, & varia, plena propugnatoribus moenia, fulgentes armis, virisque campi, densum militum agmen, sparsa exulum manus in Urbem irruere tentabant, jamque in vespem inclinabat dies, protracto itaque in noctem certamine, cuncta tenebris, armis, occisione miscetur. pars subeuntium obruti, pars confixi, & exangues, aut laceri, cum augeret stragem trepidatio nocturna, eoque acrius è mænibus, faxis, sagittisque librato magis desuper, ac certo inter nocturnas tenebras ictu, vulnerarentur temere subeuntes, vel percussi instabili, & lubrico gradu præcipientes recidebant.

250 Interim exulum agnati foribus *Saragotiae*, ac *S. Mamæ* reclusis, maximam exulum manum, ac primores exercitus *Mediolani* Ducis, qui per angusta, & lubrica viarum flexerant, introducunt. Luce infecuta, vox dissono, magnoque clamore denuo excepta est, Vivat Populus, moriatur *Joannes*, qui animo percussus, præcedentique prælio, ac labore fessus, salutis suæ, qua poterat, consulens in palatium regreditur, eo tamen repente populari tumultu repleto, ad Notariorum diver- tit, inde, vel mobilitate ingenii, vel quæ natu-

A ra pavoris est, cum omnia metuenti, præsentia maxime displiceant, mutato habitu, cum ad necem conquireretur, alio fugere coactus.

Occisum in platea *Joannem*, vagus primum, ac incertus rumor, ut mox in maximis mendaciis interfuisse quidam, & vidisse affirmabant. id magis *Joannis* effugium dedit, qui mulierculæ cujusdam misericordia exceptus, humilique ejus contubernio ad viculum *D. Archangeli* abditus, exitium differebat. Edicto tamen contra eum, ac præmio ad perquirendum exposito, in eadem 251 ejus ardentes iere aliqui, à quibus inventus, laniata veste, & ad latendum perquisita, foedum spectaculum ducebatur, multis è vulgo increpantibus, nullo illacrymante, deformitas enim exitus misericordiam abstulerat. Sisitur in palatio ante Dominum *Mantua*, *Albericum* Comitem *Balbani*, illum, qui militari virtute clarus, *Italicæ*que militiæ reparator, Magnus equitum magister dicebatur, ac ante *Nannem Gozzadinum*, quem veteris amicitiae memorem esse supplici vultu *Joannes* exposcit. *Nannes* amici calum miseratus, nec sine lachrymis fortunæ illius vices dolens, ipsum solatus in palatii cubiculum duci iussit, ac ibi libere custodiri, ne invalescente tumultu in eum irruerent inimici.

C Suadebat dein *Gozzadino* Comes *Albericus*, etiam sua studia deferens, de arripiendo patriæ primatu. at ille sibi sufficere libertatem se patriæ reddidisse, maxima animi moderatione respondit.

Convocatis itaque Senatu, ac Populo, eligun- 252 tur Magistratus, uti libertatis tempore, Antiani scilicet, & Vexillifer, miro cum Procerum certamine, eorum præcipue, qui *Gozzadino* erant infensi, quorum primores erant *Jacobus Isolanus*, *Franciscus Gallutius*, *Nicolaus Ludovisius*, *Bentes Bentivolus*, & *Melchior Manzolus*, quare electionem, tanquam arbitrio *Nannis* factam, abolere cupientes, convenere unanimes eodem die de tradendo Civitatis dominatu, Duci *Mediolani*. Accito igitur de industria, nocturnis tenebris, ad portam *Divi Donati* ejus exercitu, ac Civitatem ingresso, Dux, Dominus est acclamatus, ac ita biduo Civitatis status ter permutatus est.

Exacto inde per jurgia, rixas, & certamina die, novissimum malorum fuit trucidatio *Joannis*. Nam Comes *Albericus*, *Bentivoli* inimicorum manu fultus, qui illum ad poenam flagitant, concursu ad januam, ubi *Joannes* detinebatur factis, refractisque cubiculi foribus, ruere intus, ac in forum minaci silentio, quasi mactan- 253 dus trahebatur, frementibus, qui jus cædis, & præmia navatae operæ petebant. clamore à proximis orto, fordida pars plebis, supplicium *Joannis* exposcit, minas, adulationesque miscet. extremam ejus vocem, ut cuique odium, ac commiseratio fuit, varie prodidere. Alii suppliciter interrogasse, quid mali meruisset, cum patriæ libertatem sibi à populo rite demandatam adversus exules, exterosque Principes, ac licentiam vulgi custodiret; non paterentur innocentiae plus periculi, quam honoris esse? Alii intrepido, ac collecto animo obtulisse percussoribus caput, si ita Reipublicæ expediret. non interfuit occidentium, quid diceret. De primo percussore non satis constat, nec facile quis uni assignaverit culpam, quæ omnium fuit. cum certatim ab inimicis pugionibus transverberatus, ac in terram provolutus occubuerit. mortuum corpus in frustra discissum alii nuda brachia, & crura sæde laniare, pleraque vulnera feritate, & savitia trunco 254 jam corpori adjecta. Ita lacerata membra, canistro collecta, sine ulla funeris pompa, ad *Divi Jacobi* condenda deferuntur. Ita horæ sæpe momentum interest, inter triumphos, & dedeco-

Anno à
Christo
nato.

^a Annal.
lib. v.

rationes, inter Regnum, & contemptum, inter candorem, & nœvum; ac non raro inter folium, & aliena genua. *Sejanus* in *Tacito*^a, utriusque fortunæ exemplum erit: quem quo die frequens Senatus deduxerat, populus in frustra divisit. magnum alternantis fortunæ documentum. Hunc vitæ finem habuit *Joannes* iste primus, ac eminens insignis familiæ caput, præcipuumque infelicitis exitus præfagium *Antonio* filio, *Annibali*que nepoti. cum maximo tamen *Gozzadini* mœrore, qui tantum virum sub fide sua occisum mirre cum optimatibus dolebat. sed cum præpostero auxilio, quo *Joannes* tueri poterat, id egerit, dum tegit invidiam, crimen meruit.

Interfecto *Joanne*, bellum magis desierat, quam
255 pax cæperat, armati per Urbem victores, implacabili odio *Joannis* fautores confestabantur, plenæ cædibus viæ, passim trucidatis, ut quemque fors obtulerat.

Cæterum *Joannes Galeatus* paulo post moriens *Joanni Mariae* ditionem reliquit. Qua re accepta *Bonifacius* IX. Pontifex, qui *Urbano* VI. mortuo fuerat suffectus, indigne ferens *Bononienses* neque libere agere, neque in Pontificis devotione persistere, sequenti anno ad Urbem recipiendam exercitum instructissimum misit; qui ad mœnia progressus, levi certamine edito, facile à populo est receptus, unde ille extemplo *Balthasarem Gossam* Cardinalem *S. Eustachii*: qui Legati nomine Civitatem regeret, destinavit. is tertio nonas Septembris eam ingressus, post per septennium pro judicio suo tractavit. At comitiis inde subrogando Pontifici *Bononiæ* habitis 16. Kal. Junii ipse *Balthasar* Legatus, creatur, & *Joannes* XXIII. appellatur. Is per Urbem equo infidens, ac stipem spargens, Illustri Cardinalium
256 comitatu stipatus incescit, atque in Palatium reversus, Legatum *Bononiæ Henricum* Cardinalem
1410. *Neapolis* declaravit. Inde 7. Kalen. in gradibus *S. Petronii* coronatus, Urbem iterum eques lustravit. Demum pridie Kalen. Aprilis relicto in Urbe Legato, *Romam* discessit. Cæterum *Joanne* Urbe profecto, ac præsentis metu ejus amoto, plebs *Bononiensis* ex opificibus, artificibusque constituta, suspecto jam Senatus, nobilitatisque imperio, ob certamina potentium, invidiosa oratione à Plebanis antesignanis multitudo credula incensa, simulque vario turbæ fluctuantis impulsu agitata, nullo duce, sibi quisque auctor, tumultum temere concitavit, atque Legato Palatio pulso, dominatum Urbis invasit.

Nobiles autem perniciosi intacti consiliis plebem in Imperio esse animo iniquo ferentes, conspirationem inter se, eo qui insecutus est anno, fecerunt, ac novo tumultu conflato dominatum illi eripuerunt, eumque Pontifici reddiderunt, isque tunc Cardinalem *Filiscum* Legatum misit: qui
257 pridie Kal. Novembris 1412. inivit.

A nova tamen Reipub. mutatione incepit annus 1416. Cum ex eo, *Quia commune Bononiæ recuperavit à Braccio de Fortibraciis*, Sedis Apost. Capitaneo Generali, *Castra Centi*^b, Plebis, *Medicinæ*, *S. Petri*, & *Castri Bononiensis*, solutione eidem facta Florenorum triginta millia auri, quæ *Castra Braccius* ex concessione *Joann. XXII.* detinebat ob stipendia sibi debita à sancta Sede. Tum quia *Bentivoli*, ac *Canetuli*, Cives tum in Urbe opibus excellentes, simulatque *Joanni* Pontifici abdicato neminem suffectum propter diffidium

A Cardinalium cognoverunt, pridie nonas Januarii impetum in Palatium cum parata factione fecerunt, ac Legato exacto statum populi reduxerunt. Quod ægre ferens *Martinus Quintus*, qui inde in *Constantienti* Concilio Pontifex fuerat declaratus, priorem erga *Bononienses* animum immutavit, & cujus Civitatis certo se tributo contentum fore à principio ostenderat, ejus integrum Imperium postulavit. ac *Nicolaus Albergato Bo-*
258 *non.* Episcopo, Oratori ad se à Civitate *Florentiam* pro rerum compositione misso tantum abfuit, ut quidquam ex iis, quæ petebantur concesserit, ut ipsum etiam revocatum sacris Civitatis interdiceret jussit; Quo mandato exhausto *Nicolaus*, ubi se animos offendisse Civium sensit, Urbe secessit. *Martinus* autem cum per Legatum Urbem recipere minime potuisset, exercitum ad eam oppugnandam immisso 12. Kal. Augusti 1421. ad obsequium revocavit. Indeque *Gabriel Condulmerius Martini* Legatus, Urbem inivit. Anno autem 1428. *Canetuli* Civitatem ab auctoritate Ecclesiæ pulso Legato, iterum avocarunt, statumque Libertatis instaurarunt. illi incommodo mature occurrere properans *Nicolaus* Episcopus, pene in ipso tumultu populari occubuit. Qua re accepta, *Martinus* adeo ira exarsit, ut Civitati sacra interdixit, bellumque redintegravit. Magistratus autem Civitatis *Centum*, & *Plebem* Oppida bello illi opportuna futura re-
259 *tere* cupientes, *Nicolaum* ad se venire, ut abnuentem reddere egerent, imperarunt. Ille vero re provisa, indignitate, periculoque permotus, Urbe occulte discessit. Liberum tamen Urbis dominatum deposcens *Martinus*, nunquam adeptus est, licet tertium *Bononiensibus* intulerit bellum.

Quibus bellorum turbinibus, dum Civitas Deo supplicans, per plateam *S. Francisci* agmine instructo procedit, hostes ex Oratorio *S. Mariæ* in Monte glandes in Urbem ferreas jaculati sunt, ac Canonica *S. Petri* percussa, non solum Civium neminem attingerunt, sed etiam tormentis ipsis disruptis à jaculatione abstinere coacti sunt. Hinc permoti *Bononienses* Monasterium *S. Michaelis*, licet optime ædificatum, ne in potestatem hostium perveniret inflammaverunt, atque Olivetanos intra mœnia receperunt. *Eugenius* autem IV. Pontifex, *Martino* mortuo subrogatus, optatam *Bononiensibus* pacem reddidit, atque aquis conditionibus Urbem recepit, ac viginti Cives,
260 quos Consiliarios vocavit, loco sexdecim Reformatorum subrogavit. Integrum tamen Urbis dominatum non obtinuit, nisi post septem annos, quam *Canetuli* à *Martino* Civitatem averterant. Itaque proximo, *Florentia*, ubi diu *Roma* pulsus manserat, *Bononiam* petiit, ibique omni honorum genere, singulari *Bononiensium* studio, ac frequentia exceptus, justisque etiam *Sigismundo* Imperatori mortuo persolutis, *Ferrariam* ad concilium abiit.

Verum pestilentia late in Urbe agroque cum insigni mortalium strage grassante, mense Januario *Ferraria*, *Florentiam* se recepit, ibique Concilium habuit. ac præsentis *Joanne Palæologo* Imperatore *Constantinopolitano* disceptatum est de sedandis controversiis, quæ inter *Romanam* Ecclesiam, ac *Græcam* vertebantur, ne diutius infutilis Christi tunica, quam scindere milites erubuerunt, dilaceraretur. In quo Concilio satis constat

^b In Camera Archiv. in libro provisionum 1416. pag. 5. cum seqq. & in Instrumento transactionis, rogato per ser Joan. de Rocha Not. die 12. Januarii 1416. pag. 3. verso.

Et lib. Thesauraria 1416. pag. 125.

Et 156. pro residuo autem pretii obfides dederunt Bapti-

stam de Canetulo, Jacobum Ghislerium, Zanechinum Malvetium, Thomam Gozzadinum, Contem Poetam, Joan. Benedictum Guidalotum, Franciscum Bologninum, Merigum Merigum, Franciscum Felicinum, & Nicolaum Rustiganum.

261 constat Philosophum illum *Græcum*, nomine *Gemistum*, cognomine *Plethonem*, quasi *Platonem* alterum, de mysteriis divinis, & *Platonis* disputantem, dedisse causam *Academiæ* illi, quam magnus ille *Cosmus Medices*, ex illius Philosophi ore ferventi, acri, vehementique disputatione, mente concepit, & inde erexit, ex qua inde postea exiere insignes viri, & inter cæteros magnus ille *Ficinusa*. qui adhuc puer tanto operi, tantæque *Academiæ* à magno illo, & heroico *Medicis* animo, heroica *Pici Mirandulani* approbante mente destinatus fuit. Sed ad Concilium? in quo de unione utriusque *Ecclesiæ* actum est, ac Spiritu sancto operante impletum. Quare præcipue sublata fuit, quæ de processione, & duobus principis Spiritus sancti extabat differentia. & vox hæc pari fuit emissæ consensu, quod licet PATER, & FILIUS sint unum principium SPIRITUS SANCTI attenta virtute spirativa, tamen esse duo spirantes, propter distinctionem supposito-
rum.

a Idem
Marf. Fici-
nus in *Plo-
tini Epito-
me*, seu
commenta-
ria ad *Ma-
gnum*
*Laur. Me-
dicum* in
procemio
circa princ.

262 Ac item evulsæ, quæ de Purgatorio pullulant dissensiones. Et de sacro vere conficiendo tam in azymo, quam in fermentato pane, juxta *Ecclesiarum* consuetudinem. Prædictæ autem unionis, formata fuit Bulla, quam *Eugenius Quartus* *Catholicæ Ecclesiæ* Episcopus, latino sermone extendendam commisit, ac cum multis Cardinalib. ibidem præsentibus subscripsit, plumbeoque sigillo munivit. Pariterque *Græcorum* Imperator *Constantinopolitanus*, *Græco* idiomate cuncta articula, prout acta, ac firmata fuerant recensuit, prædictæque unioni assentiens propria subscriptione firmavit, aureoque sigillo munivit. Quem à Concilio redeuntem, regio apparatu *Nicolaus* Episcopus *Bonon.* excepit, ibique Bullam prædictæ unionis custodiendam reliquit. id autem summa diligentia, curaque præstari in Camera Archivii *Bononiensis* ab illis, qui custodes à publico sunt deputati, agnoscunt, qui ad eam visendam gratiose admittuntur.

263 Populus autem à Præfectis Pontificis male habitus, etiam nobilium virorum cæde, præcipue *Antonii Bentivoli*, pristinum libertatis statum instauravit. injusta enim istius optimi Civis morte, irritatus *Caroli Malvetii* animus, qui alias *Ecclesiæ* partes sustinuerat, tractatu inito cum *Rafaële Foscarario*, & *Joanne de Fantutis*, auxiliisque à *Philippo Maria Mediolani* Duce habitis, auctor eidem populo fuit ad vindicandam patriæ libertatem.

1429. Sequenti vero anno, comperto, vicinos Principes occulte adversus se cum Pontifice conjurare, *Nicolaum Picinum*, *Philippi Mariæ Ducis Mediolani* Præfectum, libertatis custodem, atque Urbis Gubernatorem, ascivit: qui Vicarium suum *Franciscum* filium misit, quem cum populus comprehendisset Præfecturam Urbis superbe atque impotenter ita gerere, ut omnibus appareret, ipsum haud dubie ad tyrannidem aspirare, pridie Assumptionis *Aloysium Vermium* Ducis item *Mediolani* Præfectum, qui cum infesto exercitu, ad *Nicolaum* in Marchiam transiens ad Castrum *S. Georgii* federat, valida impressione facta, cum cædis, tum capturæ, *Annibale Bentivolo* egregie se gerente, terga dare coegit.

Ob id lætitia elatus populus, per triduum meritis Deo gratias egit, ac pompam, & oblationem annuam ad oratorium *S. Mariæ* in Monte instituit.

Inde *Francisco* cum captivis suis viris nobilibus permutato, *Galeriæ* arcem recepit, ac solo æquavit, statumque libertatis instituit.

Attestantur enim hoc tempore *Pius II.* in Commentariis, *Volaterran.* & alii, Rempublicam

A *Bononiensem* sola auctoritate *Bentivolorum*, & *Malvetiorum*, & *Mariscotorum* fuisse rectam, quod ægre ferentes *Canetuli* cives valde præstantes in mortem *Annibalis Bentivoli*, & *Mariscotorum* conspirarunt, unde ipsorum, & aliorum plurimæ cædes.

Anno a
Christo
nato.

Cæterum *Eugenio* mortuo, miro Cardinalium 265 consensu eligitur Pontifex *Thomas Sergianensis*, & *Nicolaus V.* est appellatus. oblata itaque tunc *Bononiensibus* fuit maxima lætandi occasio. Hic namque à Canoniatu *Ecclesiæ Bononiensis*, ad Episcopatum ejusdem, inde ad Cardinalatum, & mira unius anni celeritate ad Pontificatum evolavit. Cujus vitæ primordia, & si à principio obscurioris fortunæ, tamen propter excellentem, & ad omne Pontificium munus gerendum animi præstantiam, litterarum cognitionem, è *Bononiæ* fontibus haustam, clarissimum humano generi, & *Ecclesiæ* spondebat virum, *Bononiæ*que benevolum. id suadebat propensior affectus, quo eum *Bononienses*, dum in *Albergatorum* Familia sub insigni illo *Nicola* Cardinali rudia in disciplinarum actibus, erudiendisque pueris gerens ministeria se detinuit, fuerant complexi, cui in humiliori quoque gradu existenti, obsequentiori judicio majora omnia auspicabantur.

C Honorificentissima itaque Legatio missa, cum 266 ad obedientiam eidem Sum. Pontifici de more præstandam, & ad cumulum lætitiæ demonstrandum, tum vero in amplissimum Justitiæ, ac benevolentiae testimonium illius Pontificis, tanto in seipsum proclivioris, quanto in omni fortuna perhumaniter, ac juste se gesserat. Ita Legatione peracta, experti sunt Cives nil Pontificem de præterito amore erga privatos, & Civitatem ipsam dimisisse: Nam paterno affectu Legatos complexus, valde elaboravit ut intelligerent, nunquam invicem habituros pacem, nisi seipsum Apostolicæ Sedi dicarent, non tamen ita ex integro, ut antiquæ libertatis stemmata non eminerent. Interesse pacis omnem potestatem ad unum conferri. eam conditionem esse imperandi, ut non aliter ratio constet, quam si uni reddatur. Hoc unicum esse discordantis patriæ remedium, si ab uno, paterno scilicet Pontificis amore, mitique auctoritate regeretur. qui sedatis dissensionum fluctibus, iter placidum inter marinos contentionum, dominandique vortices, 267 amabili doctæque Civitati solidum simul, ac lene præberet obsequium. Rediere Legati, reque Magistratibus, & Civitati exposita, non idem fuit omnium judicium, non eadem voluntas. suspicabantur alii vim Imperii. clementiam alii in *Petri* Imperio commendabant. plures autem à Justitia leniter secedentem clementiam prædicabant, quæ jus Imperii non solveretur, sed lento vinciretur nodo in Ecclesiastico statu cerni. Ubi misericordia, edocente & præcipiente *Christo Jesu*, præcipue viget, cui omnes virtutes cedere honorabiliter non recusant. Itaque vicit hæc pars, cui naturaliter a Civitas *Bononiensis* 268 semper inclinata fuit. Ita nunc magis Summi Pontificis invitavit amor, attraxit charitas, vicit affectio, suavit humanitas; ut olim aliorum persæpe fugarat dominatio, metus dispererat.

a Gio. Villano lib. VIII. delle Croniche Fiorentine cap. 83.

F Missis itaque denuo *Romam* Legatis, insignibus Libertatis retentis, se *Ecclesiæ* fidele obsequium præbituram juravit.

Retento itaque usu, & continua habitatione, ac custodia Palatii publici. Retentis excubiis militaribus, quibus septi *Antiani*, & *Vexillifer* Justitiæ, Prætoriana, scilicet *Helvetiorum* cohorte, Palatinaque familia incedunt. Retento omni Civitatis censu, ac Oppidorum comitatus, pro publicis expensis, solo censu Vini Summo Pontifi-

Anno a
Christo
nato.

ci in recognitionem superioritatis à Civitate con-
donato. Retenta custodia Portarum, Fortalitio-
rum, & Roccharum comitatus, districtus, ac
diocesis Bonon. eorumque jurisdictione. Reten-
ta vi Præfecturæ militiæ, ut dispersæ per Urbem,
& comitatum cohortes, si quando una in castra
essent coercendæ, vel si quid subitum ingruat,
imperia ab Antianis, & Senatu acciperent. Et
quod communi consensu Legatus, seu Guberna-
tor, & Magistratus Civitatis regimini in omni-
bus præessent, unitimque omnia ad regimen, &
gubernium spectantia tractare deberent. Quæ
269 omnia per S. D. N. a ex una, & Legatos Civita-
tis ex altera, fuerunt reciproce conventa, & acta
in Palatio Apostolico die 24. Augusti 1447. eo
etiam addito, quod Pontifex tempore belli illati
à quovis Principe, vel Communitate teneretur
copias auxiliares præstare ad omnem Bononiensium
Communitatis requisitionem, quibus adeo beni-
gne assensit, ut eorum pietatem maxime laudaret.
Ita pacem cum Pontifice confirmarunt, de quo
nulla publice gratulationis officia fuere omissa.
In qua fidelitate, ac devotione Civitas Bononiensis
erga Sanctam Sedem perstitit, etiam tunc exu-
lum Bononiensium tumultu, ac Alphonsi Aragonum
Regis bello acriter urgente, in quibus ita virili-
ter, constanter, ac magnanime (ut utar verbis
Summi Pontificis) se gessit Bononiensium virtus,
ut maxime ab ipso Summo Pontifice commendari
meruerit, ut per Breve S. S. Dat. Romæ sub an-
nulo Piscatoris die 22. Februarii 1451.

a Ut in Bre-
ve Nicolai
Quinti su-
per restitu-
tione quam
plurimum
Castro-
rum,
&c. dat.
Roma sub
Annulo
Pisc. die 12.
Junii 1450.

270 Qui inde potuit agnoscere fidam Bononiensium
devotionem, sicut pluries attestatus est, se cor-
dibus civium, non castris dominari, & verissime
profiteri, populum, & communitatem Bononiensem
Sum. Pont. & Romanæ Ecclesiæ devotum, ac obe-
dientem, suæque sponte, absque ulla compulsionem sub-
jectum existere, ut per Breve Datum Romæ ann.
1449. tertio nonas Martii.

Anno autem 1449. secuta defectione hominum
castris Medicinæ, perfidiam uli sunt Consules, &
Senatus, castroque militari manu capto, decre-
ta fuit ejusdem demolitio, sed precibus, ac sub-
missione quæsitæ venia, fuit revocatum decretum
die 27. Octobris.

Non tamen quies urbi redierat. fluctuantibus
enim adhuc ob præteritas dissensiones aliquorum
civium animis, ingentes contentionum procellæ
exortæ, dispari affectuum motu certabatur, vim
adversam venti augebat maximus exultantium ci-
vium numerus. In Civitate namque discordi, &
271 ob crebras Principum mutationes inter liberta-
tem, & licentiam incerta, parvæ quoque res ma-
gnis motibus agebantur. Unde gravia facinora,
etiam in Ecclesiasticos perpetrata. ob id læso S.
Pontificis animo, miserè Magistratus, & Sena-
tores Ludovicum Bentivolum, spectatæ prudentiæ,
ac probitatis virum, ad animum Pontificis lenien-
dum, nota viri nobilitas, pariter & virtus omni-
bus erat, nec de fide timebant, cujus veluti pi-
gnora, præclara ejus pro patria gesta notas habe-
bant. Qui profectus, mirifica comitate, nedum
1429. omnem ulciscendi voluntatem ex Pontificia ma-
jestate delevit, verum ejus animum ita sibi de-
vinxit, ut sacri gladii munere, quo Reges, ac
summi Principes exornari solent fuerit decoratus,
ac Comitatus honore insignitus, extat adhuc in-
signe illud Pontificium munus, penes hæredes Il-
lustrissimi olim Senatoris Herculis Bentivoli reco-
lendæ memoriæ, cujus in me affectus, & eximie
benevolentiae recordatio nunquam à memoria
mea elabetur.

272 Bononiæ inde res tranquillæ, & si in aliquo tur-
bata fuerit Civitas, ob cæptam simul, & auctam
Malvetiorum conjurationem, adversus Joannem

A Bentivolum, in cujus perniciem conjurare plu-
rimi nobiles, primas tamen sibi partes expostu-
lante Lutio Malvetio Pisarum Capiteo Generali,
qui impatiens æmuli, Caroli Octavi Regis Gallie,
tunc Neapolis, ac fere totius Italiæ triumphos
meditantis, favore fretus, præsidioque fultus,
Bentivolum e Patriæ primatu exturbare, ac sibi
vendicare valde gestiebat.

Straverat enim jam fortuna, sive secretus re-
rum ordo Joanni Bentivolo, etiam dum immatu-
ram petendis honoribus juventam ferret, per di-
versa clientum officia, varias civium dissensiones,
multiplicatos Principum honores, ac stipendia,
initia, causasque Imperio, quod varie ortum,
B sæpe lætum, quandoque atrox Reipublicæ, Ben-
tivolis, ipsique met Joanni persæpe prosperum,
tum exitio fuit, cum Julius Secundus Pontifex 273
illum armis exegit, altius quam capere privati
civis fortuna posset, auctoritatis sibi fastigium
adsciscentem, cujus extraordinariæ potentiæ prin-
cipium fuit, quia Paulus II. Pontifex eidem Joan-
ni Bentivolo, homini post mortem Sanctis Patru-
elis, & tutoris sui longe in Civitate opibus, clien-
telisque præstanti, honoris, atque amplitudini
causâ concessit, ut semper in Magistratu, col-
legis licet variantibus permaneret. Licet ea mo-
C deratione usus, ut nunquam ædēs publicas pro
domestico usu inhabitaret, nec munia Senatus,
Magistratum, Legumque ad se integre traxerit,
sed tantum vim auctoritatis impertiendo, ne po-
tentia vicinorum Principum Respublica opprime-
retur, neve Provincia novis oneribus turbaretur,
sed vetera sine avaritia, aut crudelitate Magistra-
tum toleraret. publica itaque negotia, & pri-
vatorum maxima apud patres, & Magistratus tra-
ctabantur quidem, sed in quolibet Magistratum
gradu, ordineque ingrediebatur ipse sine distin- 274
ctione, ut quasi Tribunus, Vexillifer, & An-
tianus; & quisquis alius perpetuo videretur. da-
baturque primoribus differere, & in foedum adu-
lationis crimen, vel in falsam libertatis speciem,
vel privatam utilitatem lapsos cohibebat ipse.

Quo factum est, ut Joannes conceperit spiritus
sua conditione elatior. & Julianus à Ruvere,
tunc Episcopus Bonon. vel publica aliqua dissen-
sione, vel privato jurgio, quorum apud præpo-
tentes in longum memoria est, centum cum to-
ta familia commigraret, quod Bentivolum, jam
tum ferre non posset elate nimis in Urbe Ecclesiæ
se gerentem. Quare ubi primum Deus, dicto Ju-
liano sub nomine Julii II. dedit jura Christiano-
rum populo ex sede celsissima moderari. Anno
1506. 12. Kal. Septembris, ut erat altissimo ani-
mo præditus, Romæ frequenti Senatu, oratione
inter Patres habita, denunciavit, se omni ope
sua Bononia exturbare Joannem decrevisse, ut
qui jura publica usurpasset, ac majores spiri- 475
tus, quam pro modo privati hominis in Civi-
tate Ecclesiæ gereret, nisi Romam veniens sese
totum auctoritati, atque arbitrio Pontificio per-
misset. Qua sententia à Patribus approbata,
mox idibus Septembris coram se adesse hominem
jussit. Quod ille, Junipera Sfortiæ conjugis fa-
stigium, consiliumque in sui diminutionem acci-
piens, facere detraxit. Quare mense Octobri
cum instructis copiis ad Urbem, quæ non dede-
batur, oppugnandam accessit, ac Gallorum co-
pias Mediolano in societatem belli vocavit. Jo-
annes autem, ut se undique premi sine ulla op-
portuni spe subsidii vidit, ad resistendum impar.
Kal. Novembris cum tota familia cessit. Soli-
to, infelicique eorum eventu, qui magnorum
Principum aura elati honoribus, primatuque fun-
guntur, levi enim rerum motu aura in procellam
versa à sedibus dejiciuntur. Hoc initium Bono-
nien-

B

C

D

E

F

nienfibus, & Ecclesiae refumendae potentiae, & *Bentivolis* habendae finis fuit. Namque hic anno, qui illi decretorius erat LXIII. terminarunt prospera *Joannis*, nullis fere interrupta malis. dein capere infortunia, nam è *Bononia* limine vix egresso, solvit aureos duodecim millia *Carolo Ciamonti* exercitus Regis *Galliae* Praefecto, ut in *Mediolanensi* ditione sedes illi tuta esset, ubi exul diu vitam degit, ac veluti cum imperio etiam virtutem perdidisset, contemni ab aliis cepit; iussu itaque regio, instante *Julio* Pontifice, custodia vincetus, uti conscius, perturbationis illatae *Bononiae* à filiis ejus *Hermete*, & *Annibale*, qui patris vincula parum intuentes, ejus pericula onerasse videbantur, ille tamen causam, innocentiamque suam tuetur, & exiit; honoresque tunc illi ordine Regio exhibitos respuit, vocem non degeneris animi addens, suorum honorum tempus jam transisse. Tandem nuncio, ac mærore, deturbatae domus, ac discessu *Alexandri*. filii unice dilecti, identidemque vocati, maximorum concursu molestiarum animo convulsus, cum manantibus lacrymis, linquente animo in eum à quo tenebatur incubisset, innumeris curarum fluctibus jactatus, misere interiit, venia tamen per Confessarium Summo Pontifici anxie petita. Hunc exitum habuit principatus *Joannis*, & talis fuit tam clari Civis fortuna, qui privato semper visus est major, dum privatus fuit.

Is claro genere ortus, multas insignes *Italiae* familias domestica nobilitate complexus, nomen, locumque inter primores, adhuc juvenis nulla sua industria, sed cuncta patris, & familiae claritudine adeptus, ad principatum sibi viam stravit. claro item apud vulgum rumore, tanquam placidis moribus erat, per virtutem, aut species virtutibus similes. ignotis comi sermone, & congressu, litterarum licet ignarus, tenaci tamen memoria, naturalem facundiam quamvis blesus tuendis civibus exercebat. largitio adversus amicos inerat, sed cum modo, ne in exitum verteretur. Annona ad excitanda vulgi studia, populum pellexit. amicitias autem dum magnitudine munerum, constantiaque morum continere putat, plus meruit, quam habuit. Pietatem, multis Deo, ac Deiparae *Virgini*, privatis, ac publicis extructis aedibus expressit. Equitum turmas, militum manus, stipendia Principes concessere, ut promptum militaribus officiis re bellica urgente haberent, unde magnificentia, & opes, ac cuncta privatum modum supergressa, illum extollebant, hinc fortunis, auctoritate, viribusque auctus Reipublicae summa cum imperii specie praeerat, nec certe nunquam, ita civilem conditionem tanta illustrasset gloria, aut Reipublicae ad se potentiam traxisset, aut tandiu ea potiretur, nisi magnis naturae, ac virtutum bonis abundasset. Ita ad moderandos *Juniperæ Sfortiae* conjugis, filiorumque mores, ac fastus, minus jam cupiditatibus suis inter obsequia fortunae imperitantium, contra quam non satis cauta mortalitas est, satis virum habuisset, ne civium oppressiones, multaque indicia scœvitiae, proculque voluptatum parsimonia, deferenti fortunae vires auxissent.

Sequenti die coacto Senatu, primoribusque Civitatis, quid in eo rerum statu agendum esset, consultum fuit. Praeclara *Julii* virtus, amorque patriae impulit, principatum de quo toties armis decertatum erat, eidem armato deferre, uti alias quiescenti sponte obtulere. Itaque ad Pontificem Oratores miserunt, pacemque ac patrocinium obtentum à censuris absolutione petiere. Lætus ille, statim Cardinalem *S. Petri* ad *Vincula* Legatum misit, ac Cardinalem de *Roano*, qui auctoritate Apostolica interdicto, ac censuris subla-

tis, cives absolveret. Interim, in tanto concussae Civitatis motu animo non imminuti Cives, verum ex sola virtute praesidia quærentes, *Gallorum* copiis, pace composita, minime quiescentibus, sed de vastatione, ac præda cogitantibus Civitatem oppressam esse, iniquo animo sustinentes, canale *Rheni* inter portam *S. Felicis*, ac *Saragotiae* præterlabente obstructo, castris, impedimentisque aquarum inundatione obrutis, *Gallos* ipsos jam impressioni ad murum ægre adventantes, cum non egredi tentoria, congregari inter se, vix tutari signa possent, quæ turbine, atque unda raptabantur, fæde, misereque expulerunt. ac Senatu, qui de præstando illis victu jam deliberaverat, à regimine summoto, viginti Cives elegerunt, qui Civitatem, adversus externos perturbatores usque ad *Julii* Pontificis adventum, vice Senatorum tuerentur, inter quos *Nicolaus Dulcinus* gentilicius noster (liceat sine affectu testimonium reddere virtuti) honoris suas tulit partes, familiae enim splendorem non minus propriis adauxit virtutibus, quam nobilitati fidem antiqua astruant documenta. Itaque *Julius* victor die *S. Martini* triumphali pompa Urbem inivit, omnibus Cardinalibus, imprimisque *Ferrerio* Episcopo comitante stipatus, ac Procerum omnium liberalibus officiis, atque universae obviam effusae Civitatis excultus, ac Basilica *S. Petri* de more visitata in Palatium adiit. Indeque Civitatem Reformatorum numero, qui jam sexdecim fuerant, & ab Antianis electi, ad quadragenos adaucto, ita constituit, ut loco officii olim sexdecim, cum eadem jurisdictione emolumentis, privilegiis &c. ac etiam cum jurisdictione, quam, & quas habebant Domini Antiani &c. quadraginta viros elegerit cum nomine, & titulo Consiliariorum Status.

Cujus invicta, admirandaque prorsus animi magnitudo, præter armorum gloriam, restitutumque amplissimae majestatis, fæde antea conculcatae, obscurataeque scelere Tyrannorum decus, pacis etiam artibus nobilitata est.

Fuit enim *Julius* dotatus magnis virtutibus, omnibus præditum esse, vix cuiquam contingit. purpura Principum, in qua nihil sit quod desideretur, in cælo remansit. Insignis fuit Religione, Justitia, liberalitate, morum constantia, magnitudine animi, quo uno vinci non potuit; Quare leves ineuntis adolescentiae culpæ maximis sunt emendatae virtutibus, clarisque pro Ecclesiastico Statu laboribus.

Bentivoli autem amissionem *Bononiae* ægre ferentes, cumque nihil spei, nisi per discordias haberent, aliquibus seductis civibus, sequenti anno variis editis certaminibus, illam se armis recipere velle jactarunt.

Sed rumore illo pervulgato, *Joannes Stephanus Ferrerius* Episcopus trepidanti populo auctor fuit, ut gratias Deo ageret, atque in festo *S. Petronii* omnes Reliquias ad ejus Basilicam ad excitandam populi religionem deportaret. Sæpe tamen hoc tempore Civitas assiduis belli terroribus afflictata est, *Annibale Bentivolo* Castra cum *Gallis* in agro metante, & nova quotidie belli semina ministrante. atque omnia infesta circumquaque habente. Cum autem is quinto Kalen. Novembris usque ad moenia pervolasset, *Franciscus Alidosius* Cardinalis monuit, ut per unum diem Civitas Deum pro salute publica obsecraret, atque Imaginem Beatæ *Virginis* cum Sanctorum Capitibus gereret. Quin etiam signa duodecim Apostolorum argentea lata sunt, quæ *Julius* secum habebat. Ita precatione concepta *Bentivoli* à moenibus discesserunt. Verum 13. Kalen. Junias *Annibal Bentivolus* ex Castris ultro ab amicis, Porta *Sancti Felicis* refracta, vocatus ad Urbem accessit, & sine

Anno a
Christo
nato.

1510.

1511.

sine ulla contentione, multis jam ad celebritatem nominis, rerumque novarum cupidine, & odio præsentium erectis, recepit.

Franciscus vero Card. *Papiensis* Episc. & Legatus, cum ea amissa *Ravennam* se ad *Julium* sine excubiis fortunæque suæ mole, anxius retulisset, decimo Kalen. Junii in via à Duce *Urbinate* belli Præfecto, *Julii* fratris filio, est interfectus, veteri similitudine, an dolore amissi *Bononiæ* imperii pro quo ipse insudarat incertum. Imperii enim æmulatio non distinguit personas, non considerat dignitates, nec sanguini parcat. *Julius* etsi mira fortitudine animum sepserat, ut adversus fortuita, & quidem sævissima armatus existeret, ac eodem vultu læta, eodemque tristitia acciperet. 284 docuerat enim illum roborati animi virtus, erecta cervice intueri alternantis fortunæ vices. Ita se exhibuerat vir Deo dignus a. quid enim dignus Deo, viro forti, cum mala fortuna composito. Verum acerbitas hujus casus, in quo spreta à proprio Nepote Pontificia majestate, læsaque in personam Nepotis Cardinalitia dignitate, illarum ipso propugnatore acerrimo, *Julii* animum altius penetravit, & fere extra virtutem jecit. titubante etiam sanitate, quasi interusurium longe more, nollens natura gratis dare tam longam senectutem, nec imperturbatos fortuna honorum cursus. Amissæ igitur *Bononiæ* dolore exæstians, ac ne interfecti Nepotis locus gravem luctus imaginem renovaret, neve ultra amara admonitio oculis ejus occurreret, *Romam* discessit. ac idibus Junii exercitum ad recuperandam *Bononiam* misit, diuque acriter *Hispanorum* usus auxiliis oppugnavit. quo bello omnes Ecclesiæ, atque monasteria omnia extra Urbem sita, aut prorsus, aut magna ex parte vastata sunt. 285 Urbs tamen ipsa ne hostili furore quateretur, neve unius factionis crimen, universæ Civitati militaret ad poenam, expugnationisque exoritura tempestas pari atrocitate sæviret in omnes, protectionis suæ singulare munus Deipara Virgo mirabiliter aperuit, eludens insigne hostium machinamentum, quo *Hispani* Urbem obsidentes sub muro *Baracam* suffoderant pulvere tormentario indito, nam & si cuniculum admoto igne conceperit, non tamen naturali vaporis impetu murum projecit, vel labefecit, ut spe nitebantur, licet ad portentosam elevationem valde succreverit, exercituum oculis aditu patefacto.

Hic quæso dicat, qui divinum consilium, & si alto, pio tamen, sapientique corde dijudicat. Cur coelesti manu *Hispanus* miles, qui pro Summo Pontifice ad jura Ecclesiæ tuenda advocatus accurrerat, ab ingressu arcetur?

Cur eorum consilia, qui hostili impetu b in 286 vadere tentabant, ac *Petri Navarre*, qui sub domicilio Virginis minando, Civium vires dividere, patriæque defensionis inhabilitare calide satagebat, pia adjutrici Virginis manu evanescent?

Cur *Bononiensium* defensio non fit irrita?

Cur *Felsinei* muri ad *Hispanicæ* tubæ clangor-

a 2. Seneca. cur bonis viris mala accidunt, cum sit providentia. cap. 2.

b & c Dice il Guicciardino nel lib. x. pag. 294. che questo fù il pensiero di Pietro Navarra nel fare la mina sotto la Capella della N. D. del Baracane, acciò che dandosi la battaglia insieme, potesser li Bolognesi più difficilmente resistere, essendo divisi, che se uniti havefferà difender un luogo solo.

d Josue cap. 6. ibi. & clangentibus tubis, muri illico corruerunt.

e Così dice il Guicciardino nel lib. x. che il muro scendendo giù, ritornò intiero nel luogo medesimo, onde la violenza del fuoco l'haveva sbarrato, e si congiunse insieme, come se mai fosse stato mosso, ne senza l'ajutorio Di-

A rem Summi Pontificis afflatæ jussu, non correre, ut olim personante Josue cecidere Jerichuntini d?

Et si per se non cadunt. cur saltem ignis impetu in altum elati, percussive non concidunt?

Et quomodo murus antiquitate obsoletus, ac igni vapore aridus, absque moli calce, tam firma structura post elevationem constringi potuit?

Et unde cuniculum, quod ad everfionem muri adhiberi solet, nunc ad stabiliendum magis videtur accedere?

Et quomodo potuere Galli tam numeroso f, & hastato equitatu, peditumque manu usque ad quindecim millia, obsidentibus Hispanis ferre Bo- 287 noniæ suppetias?

Et quod magis admiratione dignum notant Historici, quomodo illorum ingressum per patentes Romanæ viæ accessus, sub vigili semper Hispanorum oculo, per biduum, Hispanos ipsos latuit?

Cur tandem prospectum oculorum nubes pulveris, ac fumus ignis, qui è cuniculo, vetustateque muri erumpentes, ad Coelum ferebantur, non abstulit? sed quasi exacerbata Virgine permissum sit oppugnationibus h, ut olim Moysi, videre patriam, ad quam intraturi non erant.

C Mallem hic certe nosse, quid ad interrogata hæc responderet alius; & humillimo cordis affectu, audirem alloquentem illam, quæ pro fidei, fortique muri custodia, murus effecta, incorruptum, ac inexpugnabile reddere cupiens, tabulis cedrinis consolidare i, ac propugnaculis argenteis munire gestiebat. Verum silente ipsa, cum ab incæpti operis cursu, cogar ipse proferre quid sentiam, dicam, quæ ipsamet indigno servo pul- 288 santi, aperire dignata est.

Non possum igitur non admirari altitudinem divini consilii super salutem hujusce Civitatis: Nam qui cogitat cogitationes pacis, & non afflictionis Deus, voluit miris, & occultis suis modis suaviter disponens omnia, Imperium Ecclesiasticum mitigare obsequio, ne hostili clamore, ac prædatione, promiscuaque expugnata Urbis cæde filialis pietas turbaretur, uniusque factionis poena ad pios, fidelesque pariter perveniret, & ne reverentia fidelium animis excideret, ac summa imis confundentes, ad vim repellendam, vi opus esset, sed Ecclesiæ possessio diuturna magis foret, si in eam non gladio, sed amore induceretur, & ne Pontificiæ partes hostiliter ingrederentur ad eos, ad quos paulo ante hospitaliter fuerant ingressæ, protectionemque in sævitiam verterent. verum communicata clementia, quæ non imperantium solummodo, sed etiam illorum, qui parent ingeniis sita est, Bononiensium fides, 289 stabile, æternumque faceret imperium.

Sed tantæ rei cardo in arte tua non agnoscitur omnipotens, qui facis mirabilia solus, agnovere qui pia mente reminiscuntur Christum potuisse petere contra noxios k, ac invasores, plusquam duodecim legiones Angelorum, & tamen jussisse Petro gladium mittere in vaginam, à quo in successo-

F vino poteva ricongiungerfi così appunto ne' medesimi fondamenti.

f Dice il Giovio, che a' tempi suoi non auvenne cosa per avventura più maravigliosa di questa, che Bologna fosse soccorsa da' Francesi con un'esercito di quindici milla fanti, e 1500. lancie, senza che gli Spagnuoli, vigilantissimi, n'haveffero notizia.

g Questa ignoranza del soccorfo continuo due dì, e più farebbe continuata, se da un Stradiotto Greco, per sorte preso, non ne haveffero havuto accidentalmente notizia, così nota il Guicciardino nel detto lib. x. pag. 195.

h Deuteronom. cap. fin.

i Cantic. cap. 8.

k S. Matth. cap. 26.

cessores, & culminis dignitas, & clementiæ monita transire, ne cruentari permitterent gladium, quem semel iussi sunt mittere in vaginam, & nobiles Christi filios umbra tantum virgæ regere, unde in Apostolis Ecclesiam suam instruens Christus, gladium quidem iussit emi, sed inde ferire prohibuit; ut satis esset potuisse vendicari, sed noluisse eos humano uti subsidio.

Ex quo aucta Religio Civitatis erga Imaginem Beatæ Virginis ibi depictam, Oratorio ad omnem magnificentiam exornato, in hunc usque diem maxima Bononiensium pietate colitur, ac ita tumultibus bellicis fatigata Civitas, ultimam tandem Dei, & Beatissimæ Virg. beneficio, exoptatæ pacis tranquillitatem, depulso militiæ turbine, & periculosis civilium, dissensionum tempestatibus est consecuta. Quantalibet enim vis omnium gentium conspiret in nos, armis, virisque totum impleat orbem, classibus maria, constanter ipsa nos servabit invictos. quare opposita nihil detraxerunt, intercurrentia nihil ademerunt. uti Solis vis magna est, etiam inter opposita, & quamvis aliquid non raro interjaceat, quod prohibeat ejus aspectum, cursu tamen suo fertur, nec quia inter nubila luxit, sereno minor est. Unde exclamari grati animi studio potest, felix Bononiæ conditio, quæ arcem accersivit è cœlis, quæ in terris munita, fidei populo immota permaneat pacis jucunditas, ideo non in angusta muri parte coarctatur, sed totam circumplectitur Civitatem, fixoque inter portarum spatia pede, stat pro Civibus VIGILANS PROPVGNATRIX, ut

291 clausis bello premente ostiis, divina è porta Cœli pateant auxilia, nec salutaris deest cohors, non militum vallata agmine, sed Angelorum firmata præsidio, non enim assistenti Reginæ Angelorum, Angelicæ possunt deesse excubiæ, ut intactus ager, stetque invicta Civitas etiam regis cincta legionibus.

Felixque simul, ac gloriosior Summorum Pontificum Status, quibus non miles, non eques, nec currus, sed nomen Domini, amor, & corda fidelium pro munimento sunt, impenetrabilemque illis erigunt arcem. & quibus non hostilia arma detracta victis, non currus Barbarorum sanguine cruenti, non parta bello spolia, non arcus sordidis hostibus erigendæ; sed pietas, veræque virtutes, ac læta erga omnes liberalitas, stollæ Martyrum, & Virginum sanguine candidatæ, pro trophæi fastigio, & ornamento eriguntur, ac pendent; Ita animantur subditi, se pro illis mucronibus oppugnantium opponere, & subternere corpora sua, si per stragem illis inimicorum iter ad salutem sternendum sit.

292 Sequenti vero anno, deficientibus Annibali auxiliis, cum ultra se sustinere non posset, primum trepidatio, mox fuga, dehinc triumphus fuerunt. Ita possessione ejus à Julio pridie Idus, sine ulla hostili calamitate recepta, Achilles Crassus 8. Kalend. Augusti Urbem solemnem Episcopi pompa inivit; primaque sacra confecit, atque instaurata orientali aula, quam Galli, qui à Benivolis advocati urbis præsidio erant, in episcopio hospites inflammaverant (inter victos enim, & victores nunquam solida fides coalescit.) Simulque Ecclesia constituta Romam discessit, ac proximo anno mortis Julii Pontificis, & Leonis Decimi comitiis adfuit. Inter alia de Republica Bononiensi benemeriti.

Motu enim proprio concessit Civitati Bononiæ antiquissimæ Studiorum Matri, nobilitatiq. nutriti. (Hæc sunt verba Sum. Pontificis) Ac abundanti viris in omnibus facultatibus eruditis, quibus nedum aliæ Civitates, sed etiam Urbs Roma plurimum decoratur, & quæ persæpe Barones, Comites, Sa-

A pientes, Graves, ingeniosos, ac Eloquentes viros, Romam in Oratores mittit, ut Oratores per ipsam Civitatem ad nos, & Sedem Apostolicam pro tempore destinandi locum in Capella nostra, & quibuscunque aliis publicis, ubi locorum ratio habetur, una cum aliis Oratoribus obtineant, & obtinere debeant, quam ex nunc tenore præsentium eis assignamus, cum eisdem exemptionibus, immunitatibus, privilegiis, &c.

Hic tandem prætereundi non sunt duo regii congressus, quibus Civitas maxime illustrata fuit. Primus quo Leo X. Urbem hanc, insigni colloquio cum Francisco Franciæ Rege ibi constituto, nobilitavit: ad quod cuncta prope Italia convolvit, quinto Idus Decembris Leo pompa Pontificia inivit. Tertio, Franciscus Regia. Is postmodum rem Divinam in Basilica S. Petri audivit, ac biduo post Leoni sacra in Basilica S. Petronii, apparatissime facienti, operam dedit. postero Sepulchrum S. Dominici, & sanctas Prædicatorum Reliquias visitavit, atque in Palatium reversus omnes scrofulis laborantes Regia, atque antiqua auctoritate signando, præcipuo Dei beneficio, plerosque sanavit. Secundus nobilis congressus inter Clementem Septimum, & Carolum V. Cæsarem est indictus, ad pacem inter se præsentem dextere pignore sancendam, & Carolum insignibus Augustalibus honestandum. Quæ res, ut in vulgus emanavit, vix dici potest, quot ex omnibus terrarum partibus mortalium in hanc Urbem attraxerit, insita omnibus cupiditate videndi congregantes duos potentissimos terrarum Principes, mutua sibi post diuturnas similitudines officia amice præstantes. nono Kal. Octobris, Clemens Urbem inivit ingenti rerum apparatu à Civitate receptus, ac nonis Novembris Carolum majore togatorum, militumque comitatu ingressum, atque ad se adorandum accedentem de more pro gradibus S. Petronii sedens excepit. Inde sequenti millesimo quingentesimo trigésimo in die S. Matthiæ ipsum Imperatorem Augustum imposita in Basilica S. Petronii Augustali Corona magna populi gratulatione appellavit. Ecclesiam Bononiensem tunc administrante, egregiamque prædictis præstante operam, insigni illo Laurentio Cardinali Campegio, omnium illa tempestate dignissimo, qui Germanica Legatione peracta, ad Lutheranam hæresim compescendam, Angliæque ad concordiam inter Regem, & Reginam conciliandam, aliisque gravissimis Legationibus perfunctus, Summo Pontifici, Imperatori, omnibusque carus, se ipsum, familiam novo, maximoque nunquam interituro illustravit decore, posterosque ad æmulationem gloriæ incitavit.

Ab hoc tempore pacatis rebus, sedatisque tot procellarum fluctibus, qui per multa retro tempora Felsincum nomen, civili, ac externa rabie prope ad interitum sævissime exagitarant, Civitas usa est Republica in hunc usque diem insigni æquitate Principum, & moderatione Civium tranquillata, simulque manca libertate à potentia tenebrosa sede depulsa, meliore fato, vel potius secreto divini ordinis judicio, in recto, claroque libertatis throno tuta conquiescit. Ex quo Templum, ac Monasteria omnia magnificentiore opere instaurata, atque Urbs tota ingentia ad opes, & dignitatem accepit, omnibus florentibus pacis artibus incrementa.

Cum nec inter scientiarum illarum eminentiam, quæ speculativæ subduntur, insignes desint illarum artium artifices, quæ etsi tanquam inferioris rationis habitus finem proprium, non intellectu, sed manu attingunt, illuminato tamen ingenio ad claram cognitionem pervenere, ut inter decora ferreant ingenia. Quod in picturæ arte hisce temporibus evenisse fatentur omnes, admi-

B. Dulcinus. F ra-

rabili illo *Caracciorum* triumvirato lapsanti picturæ suffecti *Hercules*; qui nedum penicillum, relabentemque artem ad summam gloriam revexerunt, ut *Regibus*, ac *Principibus* ita fama innotuerit, ut *Bononiam* picturæ palmam arripuisse illorum consensu ducatur.

297 Sistamus paulisper in hoc vestibulo, cum ars tanta, quæ non solum laudatricem, sed admiratricem habuit antiquitatem, magnis hic sit locupletata incrementis, ut divite ad suos auctu redierit, felicior ab hoc ubere, quam ab illo utero. *Caracciorum* eximiae virtuti debeo, & ob propensiores illorum in me affectum *Augustino*, & *Annibali*, at *Ludovico* maxime, à quo clarissima mihi signa cujusdam affectus, & cultus, debeo viri virtuti, debeo comitati naturæ, debeo amicitiae, debeo insignis cognitionis viro, sincere loquar de vita functo, quando mors extra invidentiæ, adulationisque jactum eum posuisse videri potest. Ingratus omnino forem, si reticerem, quæ re ipsa, magnorumque virorum judicio consecutus est inventione, & decore, in quibus ita gloriam tulit, ut cum quovis antiquorum nil verear comparare, uti æquarunt illum summi hujus artis viri; hanc enim gloriam ei clari concessere artifices; maxime insignis ille Pictor

298 *Joannes Franciscus Barberius*, qui ab Oppidi nomine auspiciata perfectione artis, tantum honoris *Cento* tribuit, ut inter illustres videatur clarescere Civitates, fuit enim semper operum illius admirator, & nobilis illius penicilli æmulator. ita enim usque ad annum scalarem sexagesimum tertium sustinuit *Ludovicus* naturæ dona, artisque decora, ut egregia in ornamentum Urbis, & orbis ab illo emanarint. Fidem dictis astruunt tot picturæ miracula, in Ecclesiis Convertitarum, ubi etiam adest mirus ille Pontifex dormiens, in quem cum nihil videas actionis, vitæ tamen videas plurimum. Opus consensu omnium exterorum illuc confluentium, æternitati artis cum *Ludovici* nomine consecrandum. & illa pariter, quæ in Ecclesiis *S. Ursulæ*, & *Carthusiensium*, & quæ ab hac Urbe, tanquam à matrice solo in reliquas orbis defluxere provincias, *Ludovicique* virtutem, ac famam propagavere. Sed ne longinqua conquirere videar, in testationem evocabo, quæ ab

299 ejus penicillo mihi provenerunt ad ornatum hujus domus, quæ merito tali erat honestanda decore, *Urbani Octavi* illustranda hospitio, dum in Camera, nondum in apice, & Aula Pontificia, Apostolicæ Sedi inserviebat. Non enim incongruens fuit tantum Principem ad Apostolici culminis dignitatem per heroicas illius virtutes progressurum, in *Dulcinia* Domo, à calore febrili convalescere, qui æstuantes Principum affectus, à dissensionum febribus, amaroque politicorum fonte, salutari medela, ad mitis mentis dulcedinem revocaturus erat, & irradiances coronas ab illius familiæ insignibus sibi ominari, qui dicendi dulcorem benigno apum contubernio humili servo suo communicaturus erat.

Intueamur primo Tabulam, in qua videre est

300 *Jacob* sopore gravi dormientem, & per quosdam cœlestis luminis gradus ascendentes, & descendentes Angelos, ut diffuere gaudio beatas illas mentes, & aëra pennis scindere lento, suavique quodam remigio arbitreris, & *Jacob* in medio soporis cœli gaudia persentiscere, ita ut etiam dormitando, depulsis mæroris signis, quandam lætitiæ frontem induisse videatur.

Objicitur in altera *Lucifer* deciduus, relinquens desertum, Salvatori tentationis theatrum, hic mente turbata, nova blasphematione videtur Cœlum, ac nemus impetere, & tremulo lapsu, præcipitique cristatæ alæ versus abyssos volatu, cla-

A ras lucis deferere plagas. videbis etiam Angelos variis servitiis Salvatori ministerio intentos, ut provocare arbitreris omnem de scite servientibus diligentiam. arbores etiam expressit mirus ille artifex, & earum frondes, luxuriantesque comas, & quasi à vento motas ea dexteritate, ut sibilum expectes, & aves fallant infida sede. in quibus tam varie ars ludit, ut erubescat natura, se ab humano vinci ingenio.

B Transeamus ad Angelos hospitio ab *Abraham*, sub quercu *Mamræ* receptos, in his nulla penicilli gloria desiderari potest, non oris venustas, 301 capilli elegantia, membrorum decora, non vestium sinus, & rugæ, non respicientes, suspicientesque vultus, non venarum implexus, non luxuriantes, cadentesque mirabilis illius quercus vertices. in hac tabula non unius gloriam æmulatus est *Ludovicus*. Videbis hic *Saram* de futura prole post ostium Tabernaculi ridentem, & *Abraham*, juxta cœlestes Nuncios, jam convivio exceptos, sub arbore stantem, veneranda Majestate senem, læto vultu, & ore blando intentum ne quid cœlesti illi convivio desit, simulque reverenter unius alloquio adfixum, gravique mente ruminantem.

C At lubeat sequi *Paulum* conscendentem cœlos, & ad tertium stantem, tanta Angelorum pia varietate stipatum, arcana verba, immensaque illa Cœli spatia stupido ore, hilarescenti oculo, gravique supercilio admirantem, ut jam nil necessum sit ad amorem, affectusque movendos alio adire, una hic te quidem *Ludovici* docebit Tabula, quid amare, quid expectare debeas.

D Nunc autem ab illo cœlesti splendore, ineffabilique candore humano caligante oculo, transeamus per obscuras noctis tenebras, ad perquirendam claram Christi doctrinam, ibi Salvatorem inveniemus insigni majestate, doctrinam de cœlesti, piaque fidelium renascentia edocentem *Nicodemum*, & si veneranda canitie senem, mira tamen hebetudine ad temporalem, tanquam indoctæ matris ineruditum partum declinantem. nec in hac Tabula priscum illum desiderabis, cui *Zeuxis*, ejus linteo deceptus, palmam ingenuo pudore concessit.

E Sed ad strepitum Vituli aurei convertamus auditum, ibi *Moses* è fulguranti adhuc *Sinai* montis vertice descendens, glorioso irradiante ore, sed ad conspectum Vituli aurei post fractas divinæ legis Tabulas, ita sæva, piaque missione variavit vultum, ut simul iracundus, inexorabilis, clemens, & misericors appareat, quasi dementiam idololatrantis populi deplorans, cœlestique 303 zelo vindicaturus. Cœcitas, & ingratus illius populi animus varie ostensus, nam erecto in sublimi loco Vitulo, ut tantæ multitudini conspicuus appareat, multifarie, secundum inordinati affectus impulsu ludunt, alii per convivia, & comotationes, alii per altaria erecta, alii per choreas, saltationes, & cantus miro modo insensati, insensato Deo plaudunt.

F Sed impias, novercalesque horum semitas relinquamus, & transeamus ad Matrem, & Matrem Salvatoris nostri è Cœlis descendentem, & spheram mundi pro sede tenentem, quam Angeli coronis, & de virginitate candidis, & de martyrio purpureis comitantur. Digna profecto *Ludovici* inventio.

In alia eandem pariter nec somno custodiam divini infantis intermittentem, Angelumque suspensum aeri suo inhærere, monentem *Joseph*, ut sævientis *Herodis* iram, *Egypti* fuga declinet, admiraberis.

Sed mire trahit oculos illius Tabulæ decor, ubi 304 *Ludovicus* expressit caram illam, fidamque Christi

sti Ancillam, quæ melioris vitæ bonum eligere statuit, nunc autem oblitam sui ad Christi Sepulchrum, pugnantibus inter præcordia mæstitudine, & amore, animam pro dilecti mortui corpore, quod sublatum credebat, spondentem, virili, pioque ausu arrepturum. nobile opus dignum posteritate, & vita, & quod cum veteribus componatur, nullo enim satis digno auro permutari posset. mira ita suavitate, & elegantia certant omnia.

Verum non relinquamus *Petrum* exeuntem Prætorium negationis locum, sed ad formandam veram peccatorum contritionem, animum, oculosque convertamus in ejus pro negato Magistro dolorem, cum ad emolliendam illius faxei cordis duritiem respicere in medio dolorum dignatus est Christus. Videbis ergo è faxeo *Petri* corde, suavi, exhortatoriaque oculorum Christi percussione fluere lachrymarum fontem, uti percussione 305 ne virgæ è contradictionis petra fluxere aquas, ac ita *Petrum* amarissima contritione conversum, ut vigilantis virgæ evadat rigorem.

Nunc ad illam, ubi Prodigus ille filius incertus animi, pugnantibus inter se fame, frigore, erubescencia, prætoriorum memoria, futurorum metu, veniæ tamen & dubitare videas, & sperare, patriæ ita lacerato amictu sordidum se offerre, ne erubescencia periret, & illa infelice verecundia, quæ cum non erubuerit vindicem Dei oculum, erubescit humanum. unde apparent, pavente adhuc an admirante matre, paterna viscera filii poenitentis vocibus concussa, in amplexumque illius ruentia, simulque alterius obsequentis filii livor, qui ex læto, pioque inventi fratris concentu mærorem exprimere scivit. in hac inventione omnium judicio, nec priscos, nec magnos desiderabis artifices.

Sed noverat *Ludovicus*, quam intimo cordis affectu, eximiam *D. Augustini* pietatem, ac doctrinam colerem, imaginem itaque illius divini hominis in lege Domini meditantes, mihi adeo expressit, ut nil vivi præter verba desideres, licet nec si oculis credas, ista desint.

Verum claudamus nobili meta, nobile opus. Præsensit *Ludovicus* ad immortales cœli formas, & gaudia cœlestia, post pium virtutis cursum, debet transire, & heu ita nostro malo, sicut suo evenit bono, ut à Dei pectore, tanquam à lacteo puer ubere, & à perennaturo fonte in labantium formarum medelam, à quarum disciplinatu nunc satur tantam hauserat artem, suggeret Dei munere æternarum rerum perfectam, permanentemque cognitionem. id tacite mihi exprimere voluit *Ludovicus*, ne expresse contristaret, mira illa inventionem, ubi *Israelitici* populi primores ad promissionis patriam festinantes, excusso jam *Pharaone* in mari rubro, in celebri illa vigilia matutina Deo laudem decantarunt ^a. Considera quæso in hac inventionem fœminas illas Hebræas post *Mariam* 307 sororem *Aron* egressas, quam varie, quantaque elegantia tympanis, cymbalis, tibicinibus, & lyris in Dei laudes hilariter se effundant, cantantes Domino gloriose, ut non ad terram promissionis anhelare, sed cœlestem *Hierusalem* jam adeptæ videantur, curiosa tamen expectatione miraberis, non audire concentum; sed dignus est tantum in Paradiso audiri, relinquamus igitur illum interim *Ludovico* nostro, nam ibi, ut pie credo, vivit. nam quis alius tali animæ locus? sed vivit etiam inter nos; non enim moritur, qui in cuiusque novi inspectoris oculis & pectore, vita vivit nova. qua pariter vivunt *Augustinus*, & *Annibal*, qui propriis penicillis in Aula *Farnesiana* mirabilia *Romæ* auxere. Nec tamen impari felicitate, ac penicilli gloria, triumque *Caracciorum* illustri

A memoria, honestarunt *Bononiæ* Aulam, insigni illo *Laurentio Magnano* Senatori, qui sicut publicam in privata domo intulit gloriam, ita felicia nascentis *Romæ* primordia in eadem *Caracciorum* manu, expressit domo, quæ & si raritate, 308 & structuræ elegantia merito sit laudanda, ad oculorum tamen quantumvis curiosorum certissimum stuporem, mira illa trium *Caracciorum* pictura illustravit. Quæ omnia iuste, sanguinisque successione, & quodam quasi cœlorum nixu ad manus Comitum *Aneæ Magnani* pervenisse nil mirum, cum filiorum insigni forma, & quod pulchrius est, animo bene ad virtutem composito, B *Romanam* videatur denuo condere gentem. ita ad constituendam ejus domum, contendisse virtus, & fortuna videtur.

Vivunt pariter *Caraccii* omnes in erectæ Academiæ splendore, ex qua celeberrimi Pictores evasere, quorum agmen *Guido* patrii *Rheni*, picturæque decus, secum trahit, & ducit. cujus virtutem æmulatus Centum (ita nec virtutum infœcundus, nec à matrice Civitate degenerans *Bononiensis* ager) centesimos attulit fructus, auspiciati certe nominis est *Barberius* ille, cum illius novaculæ acie, succrescente illa, ac languida, 309 mollique luxuriæ recisa, pictura fortis, & vere virilis evadat, ne ferax nobilis agri ubertas, dumis, vepribusque suffocata, agresti sarmentorum luxuriæ ars ipsa sylvescat.

Quæ omnia & reviviscere, unde exciderant, vel manuteneri ab omnipotenti Dei manu summo peregrinus ensis, Barbari mores, impura commercia, non minus mores, quam carnem contagioso venenanti morbo *Italiam* vexent. sed ingenia optimis clara disciplinis, cum humano genere hilariter, ^b ac fructuose, pieque vivant, ut inde cœli porta reclusa pateat, aspirante auctore illo vitæ, quo totus mundus inspirante vivit. nilque inter has artes tentemus à sancta Religione prohibitum, nec salutem, occupationemque corporis, ac perspicuitatem ingenii perquirentes, jacturam ullam salutis animæ faciamus, sed in quovis opere conficiendo, fructum operis ab eo speremus, atque petamus in primis, qui & cœlestia, & quæ cœlo continentur fecit, & virtute donavit, movetque semper, atque conservat. & cujus etiam virtute fiunt nonnulli in quibusdam artium effectibus efficaces, qui, ut ait contra 310

Sed faxit Divina benignitas, ut inter hæc otii decora peregrinus ensis, Barbari mores, impura commercia, non minus mores, quam carnem contagioso venenanti morbo *Italiam* vexent. sed ingenia optimis clara disciplinis, cum humano genere hilariter, ^b ac fructuose, pieque vivant, ut inde cœli porta reclusa pateat, aspirante auctore illo vitæ, quo totus mundus inspirante vivit. nilque inter has artes tentemus à sancta Religione prohibitum, nec salutem, occupationemque corporis, ac perspicuitatem ingenii perquirentes, jacturam ullam salutis animæ faciamus, sed in quovis opere conficiendo, fructum operis ab eo speremus, atque petamus in primis, qui & cœlestia, & quæ cœlo continentur fecit, & virtute donavit, movetque semper, atque conservat. & cujus etiam virtute fiunt nonnulli in quibusdam artium effectibus efficaces, qui, ut ait contra

^b Così cantò quel grande non men Theologo, che Poeta;

E quel, che in altrui pena
Tempo si spende, in qualche atto più degno
O di mano, o d'ingegno
In qualche bella lode,
In qualche honesto studio si converta;
Così quaggiù si gode,
E la strada del Ciel si trova aperta.

B. Dalcinas.

F 2

311 contra Gentiles *D. Thomas* noster, consentiente *Aristotele*, bene fortunati appellantur, sicut herbae, lapidesque mirabiles quasdam ultra naturam elementarem vires coelitus habent.

Sed latius jam, & si non temere, nec extrarem pervagati, ad quietem Reipublicae revertamur, & opus nostrum, quale quale sit, terminemus; hujus tamen temporis calamitates praetermittendo, ita enim atrocitate belli, pestis, & famis circumsonarunt omnia, ut alio egeant calamo, qui dicendi claritate tantas possit illustrare caligines, ne animi depreffione, qui remanserunt, infausi casus, renovato dolore, opprimantur. nec decens sit inter Reipublicae tranquillitatem, pacis, quae nunc assumpsimus decora, tantis obscurare tenebris, nam quid securae quieti, & studiorum tranquillitati peregrinus ensis? quid sinceritati morum Barbari mores? quid puritati sanguinis, impuri contagiosa infectio? quid incontaminatae Religioni initia haereticalia?

312 Turbare etiam ita jam caeperat superioribus annis, nedum *Bononiae* quietem, sed *Italiae* pacem, *Alphonfi Estensis Ferrariae* Ducis, sine prole mors. *Estensis* Familia quamdiu progenies mascula ex legitimis nuptiis extaret, jure feudi Apostolici *Ferrariam* possidebat, defectu liberorum ad Pontificem reversuram. cura ista *Alphonsum* sub deliquium vitae plurimum anxio, Urbem, & Principatum, quem per triginta septem annos felix, & inturbatus rexerat, palatiis, viridariis, urbanisque delitiis ornaverat, tot labores, impensas, & monumenta à gente sua, reverti ad Pontifices dolebat, adoptione sterilitatem conjugii solari anxie elaboraverat, apud *Clementem Octavum* prece, pretio enixus, ut *Cesarem* fratris nothi filium investitura *Ferrariae*, & feudi Pontificalis donaret, qui inexoratum (uti dicebat) se habuit. Decessit *Alphonfus*, ambiguum an pluribus mortis, vel latantibus, caulabantur multi tributorum, & vectigalium onus intolerabile, à Pontificia dominatione lenius Imperium sibi spondebant. Contra alii clientes veterani Familiae *Estensis*, in Aula adulti, largitionibus *Alphonfi* aucti, *Cesari* nepoti favebant, nutabat *Ferraria*, & ni *Clemens* opportune cavisset, *Cesar* facto nomen suum aequabat, ante excessum avunculi irrequietis postulationibus, ab Imperatore *Rodulpho Mutinae* investituram acceperat, illa jure feudi Imperio clientelaris est, sed *Clemens* cum exorari non posset, *Cesar* vi, & armis *Ferrariam*, ut sibi jure haereditario, aut alio quocunque retinebat. unde bellum ingens metu primo, fremitu, & apparatu toti *Italiae* formidandum, sed quod instar nebulae, illico dilapsum sit, singulari, & universali prudentia totius *Italiae*, quae aliarum gentium insania, & tot anteactis, perpeffisque bellis sapere didicit. quietique huic firmandae, omnia *Petri* Cardinalis *Aldobrandini* Summi Pontificis nepoti studia vigilarunt.

314 Id solum etiam novi aetate nostra Reipublicae contigerat. nam *Sixtus V.* Pontifex Senatus majestatem numero usque ad quinquaginta ampliavit. In qua Reipublicae forma, & Senatorum numero, decori, ac splendori hujus venerandae Matris semper vigilantium, sub sanctissimis Pontificibus, in sancto Matris Ecclesiae nido tuti plumescimus, & alas charitatis alimento sanae fidei, studia, artes, bonaque omnia, illaeso virtutum *Urbani Octavi* candore nutrimus, in velamento

A alarum Deiparae Dominae nostrae sperantes, quam à felici excubiarum colle inter ROSAS divini amoris, & LILIA castitatis, septam chorae Virginum, non quasi focum vestae Virginibus colendum, sed ut perpetuo ad similitudinem coelestium siderum, coelestis ignis, & incombusti rubi custos *Bononiae* flamma vigilaret. Ita inquam à felici excubiarum colle jugiter prospicientem, viamque ab hospitio mortis ad claras vitae semitas dirigentem, suppliciter exoramus, ut firmam illam divinae mentis incomprehensibilem bonitatem, 315 cujus legibus in aëvo stantibus, motus instabilis rerum mutabilium perturbatus esse non finitur, sed frænis circumeuntium saeculorum semper ad B similitudinem stabilitatis revocatur, materna pro nobis obsecret pietate, ne mundi hujus tenebrae angustusque carcer, ac novissimarum rerum fugaces pulchritudines, suam nobis (quod vehementer formidandum est) faciant delectationem, sed aeternae luci hauriendae mentis acies convalescat, ne ad ima tenebrae vallis corruat, intervenienteque umbra terrae, à vero justitiae Sole separetur, & obducta caliginis nebula prohibeatur alta respicere, verum muniti armis lucis, convertamus oculos ad regna aeternitatis, & claris pietatis artibus aditum nobis aperiatur in Coelum, ut à gloriosa, felicique Urbe, quae studiorum aura perflata, scientiarumque sudoribus irrigata, & floruit, & crevit, ad gloriosissimam C Dei Civitatem in VERBO clare BONA videntem OMNIA laeti transeamus, & militantis Ec- 316 clesiae pressurae in coelestes, ac immortales assurgant triumphos. Tunc enim silente tumultu carnis cum omnibus delectationibus suis, silentibus impiis mundi certaminibus, silentibus fallacibus daemonum insidiis, pacem quam inordinati hominum affectus perturbant, veram libertatem daemonum invidia, dominandique libidine sublatam, Veritatem quam res fluxae non admittunt, in aeternis, & immortalibus experiemur, quibus inhærere tanta voluptate afficietur anima, ut mors quae antea metuebatur, scilicet ab hoc corpore omnimoda fuga, & elapsio pro summo munere desideretur, & tunc habuisse fatebimur, fugamque ducentem ad vitam fuisse felicem. Non enim amplius BONA OMNIA, quae umbratica quadam bonorum specie in Civitate sua paravit Virgo, ut ad vera bona elevarer, sed bonorum omnium auctorem, & superna fluentia vitae in suo fonte gustabimus, & fluxiles in unquam interituras GLORIAE CORONAS permutabimus.

Interim Dei praeceptis adimplendis sumus vigilantissimi, quia non est alia fuga in tantis malis, nec alia ad tantum bonum via. Id autem precibus impetrandum, non enim erga se ita affectos sublevare cessabit divina benignitas, ut spes vitae immortalis sit vita vitae mortalis, & linteo immortalitatis abstergamus sudores longi itineris. Addet enim & hoc ultimum, & insigne bonum ad reliqua beneficentiae suae facilis ad vota Deus, almaque Dei Mater, quae in hoc instabili fluctuantis *Bononiae* pelago, immensoque laudum Oceano, ignarum loci, ignarumque viae, nostros miserata labores, ad optatum deduxit portum. cui merito Augustissimae MATRI NOSTRAE, pia AUGUSTINI manu humiliter vota solvimus.

F I N I S.

I N D E X

N O T A B I L I U M.

A.
Achilles Crassus Episcopus Bononiam nomine
Julii II. ingreditur. 81. E
 — *aulam, quam Galli inflammaverant,*
instaurat. ibid.
Ægidius Carilla Hispanus Cardinalis Legatus Pon-
tificius Romaniolam in potestatem adduxit. 66. F
 — — *Bononiam à Joanne Aulegio, premio com-*
posito, accipit. 67. A
Æmilia via à C. Octaviano fuit facta. 9. F
Æmulatio Imperii non distinguit personas, non con-
siderat dignitates, nec sanguini parcat. 79. A
Æneas Magnus Comes. 86. A
Agilulphus Longobardorum rex à Theodelinda uxo-
re ab impietate ad mitiorem vitam retrahitur.
 27. E
Agricola fuit inter primos Bononiæ martyres. 10. D
Aistulphus Longobardorum rex Constantino Impera-
tori Exarchatum eripuit. 29. B
 — *Ravennam cum toto Exarchatu subigit.* ibid.
 — *à Pipino Exarchatu spoliatur.* 29. D
Alaricus Visigothorum rex in Italiam venit. 13. D
 — *Stilicone devicto, Romam pervenit.* ibid.
 — *primus post Gallos Romam cepit, ac direptum*
deformavit. 13. E
Albarinus Scanabecus, quod studiosum se Boccii
ostendisset, interficitur. 51. A
Albericus Dominus Mantuæ, Comes Balbiani mi-
litari virtute clarus. 70. B
Albertus Blanchettus inter eos, qui se militiæ sacræ
devoverunt, emicuit. 51. F
Albertus Crassus Bononiensis, legatus ad Henricum
IV. 41. B
Alboinus per Aquilejæ campos in Italiam se intulit.
 25. A
 — *præsidii è civitatibus dejectis Regem Italiæ se*
appellat. ibid.
Alexander III. Pontifex Bononiensibus fuit carus.
 49. A
 — — *Fridericum Imperatorem anathemate afficit.*
 49. B
 — — *cum Victore de Pontificatu contendit.* ibid.
Alphonfus Estensis Ferrariæ Dux sine prole mori-
tur. 87. B
 — — *familia hæc jure feudi Ferrariam posse-*
dit. 87. B
Amalasunta filia Theodorici Athalaricum patris ne-
potem ad regni fastigium exulit. 16. C
 — *Athalarico mortuo, Theodato regnum detulit.*
 16. D
 — *fuit prudentia, eruditione, linguarumque cog-*
nitione excellens fœmina. 16. E
Ancona urbs in Adriatico mari. 18. C
Annibal Bentivolus assiduis belli terroribus Bono-
niam affixit. 78. E
 — — *ultro ab amicis vocatus, ad urbem accessit.*
 78. F
 — — *Imperium urbis Bononiæ dereliquit.* 81. E
Annibal Caraccius aulam Farnesianam Romæ &
aulam Bononiæ picturis suis ornavit. 85. F
Antonius fuit vita omnibus vitiis inquinata. 8. C
Antonius Bassus Consul Bononiensis Claternam in-
gressus vexilla Bononiensia ad ædium publicarum
fenestras reponit. 47. E
 — *Lambertatius Ghibellinorum caput.* 62. D
 — *Mandellus Prætor Bononiensis cum legatis Fri-*
derici pacem transigit. 51. D
Aquileja per triennium ab Attila obsessa expugnatur.
 14. B
Arengum quid. 36. C

Araulphus Gothorum rex cæde ac direptione absti-
nuit. 14. A
M. Atilius Serranus coloniam Bononiam deduxit.
 5. C
Attila Hunnorum rex in Italiam introrumpit. 14. B
 — *Mediolanum, Ticinumque urbes evertit.* ibid.
 — *Leonis Pontificis prece demulcetur.* 14. C
 — *Leonis Pontificis majestate territus in Panno-*
niam redit. 14. D
D. Augustini corpus à Luitprando in templo à se
condito, fuit conditum. 28. A
Augustus Cæsar à Pansæ morientis latere non dis-
cessit. 8. E
 — — *Ciceronem occidendum permittit.* 8. F
Augustulus Imperator Romanus ultimus ultro se
Imperio abdicat. 16. A
Azo Jurisconsultus celeberrimus in Gymnasio Bono-
niensi. 55. D
 — *sub eo rixæ & contentiones inter scholares sunt*
ortæ. 56. A
 — *fuit auditor Joannis Bosiani J.Cti.* 56. B
B.
Baldus Perusinus, clarissimus Juris interpres, Bo-
noniam laudat. 31. D
Balthasar Cossa Cardinalis S. Eustachii à Bonifa-
cio IX. nomine Legati Bononiam mittitur. 71. C
 — *Bonifacio mortuo, Pontifex creatur, & Joannes*
XXIII. appellatur. ibid.
 — *Henricum Cardinalem legatum Bononiæ decla-*
rat. ibid.
Barbonenses olim Hedui sunt dicti. 6. D
Belisarius Justiniani exercitus præfectus Vandalos ex
Africa depulit. 17. A
 — *in Italiam copias trajiciens Neapolim & Cam-*
paniam subigit. 17. B
 — *Vitigem Gothorum regem intra Ravennam ob-*
sessum ad deditionem traduxit. 17. D
 — *Constantinopolim ad Justinianum amandavit.*
 ibid.
 — *cum novo copiarum militarium apparatu in Ita-*
liam venit. 18. A
 — *Bononiam per Vitalem Ducem recuperat.* ibid.
Betraminus Paravicinus Mediolanensis Episcopus
Comensis Bononiam venit. 66. D
 — — *Thadæum Bononiæ Vicarium in triennium*
declarat. ibid.
Benedictus XII. Joanni XXII. Pontifici successit.
 66. C
Bentes Bentivolus Bononiensibus Urbem Duci Me-
diolani tradendi fuit auctor. 70. C
Berengarius Dux Foroliviensis regnum Italiæ inva-
dit. 34. B
Bernabos Vicecomes Maphæo successit. 66. E
 — *Bononiæ bellum intulit.* 67. B
 — *à Gregorio XI. communionem, & omni digni-*
tate privatur. 67. B
Bertoldus Urfinus Flaminie ac Bononiæ rector. 64. F
 — *à Nicolao III. concordiam inter Cives Bono-*
nienses reconciliare jubetur. ibid.
Bertrandus de Podieto, Cardinalis Ostiensis, Le-
gatus à Pontifice in Italiam mittitur. 65. D
 — *Bononiam in ditionem recepit.* 65. E
 — *orto tumultu, Bononiam ultro relinquit.* 66. B
Boccius homo Germanus Bononiæ ad jura moderan-
da à Frederico præficitur. 50. B
 — *Bononiæ Præfectus à Bononiensibus interfici-*
tur. 50. F
Boethius Severinus Romanus Patritius à Theodo-
rici regis gratia decedit. 26. B
 F 3 Boc-

INDEX NOTABILIMUM.

- Boethius Severinus Theodorici jussu interimitur. 26. B
 — — primus horologia Romæ componi curavit. 26. C
 — — ejus corpus à Papiensibus in templo S. Petri fuit conditum. 26. D
 Boji vini Bononiensis dulcedine capti Alpes transierunt. 21. C
 Bonifacius IX. Pontifex Urbano VI. sufficitur. 71. B
 — — Bononienses in Pontificis devotione non persistere, indigne fert. ibid.
 — — exercitu ad Bononiam recipiendam misso, ea potitur. ibid.
 — Balibassarem Cossam ad eam regendam destinat. 71. C
 Bononia à principio Reges habuit. 1. A
 — ante Trojæ excidium fuit condita. ibid.
 — ab Etruscis fuit ædificata & Felsina nuncupata. ibid.
 — multa antiquitatis Etruscæ indicia servat. 1. B
 — turribus multis adhuc abundat; sed magis olim abundavit. 2. A
 — Academiam à tempore Regum Etruscorum servat. 2. B
 — à Gallis Bojis, Bojonia fuit dicta. 4. A
 — corrupto sensim vocabulo Bononia est appellata. ibid.
 — in Romanam ditionem pervenit. 4. B
 — fama adventus Annibalis in Italiam à fide defecit. ibid.
 — quando colonia facta. 5. B
 — cæteris civitatibus digniorem coloniam accepit. 5. C
 — rationes, in quibus hæc dignitas constitit. 5. D
 — totius regionis princeps fuit. 5. D. 6. C
 — ei fidei totius provincie tutela est commissa. 5. E
 — nidus Philosophorum fuit appellata. 7. C
 — jam est literarum domicilium. ibid.
 — in Antoniorum clientela antiquitus fuit. 8. B
 — è manibus Antonii ab Augusto fuit exempta. 8. D
 — incendio conflagrata à Claudio Imperatore restituitur. 10. B
 — gladiatoriiis spectaculis fuit nobilitata. 10. C
 — Christianam religionem amplectitur. 10. D
 — in ditionem Gothorum pervenit. 12. F
 — documenta ejus temporum injuria sunt amissa. 13. B
 — num direpta, an deleta ab Attila, haud compertum est. 14. C
 — diras calamitates sub Theodorico Gothorum rege pertulit. 16. C
 — Proculum militem martyrem habuit. ibid.
 — à Belisario recuperatur. 18. A
 — Justiniano Imperat. paruit. 19. F
 — tanquam præcipuum Italie exemplar à Longobardis describitur. 20. E
 — non oppidum Italie, sed propugnaculum Imperii Romanis visa. 22. A
 — jus ferendi suffragia Romæ habuit. 22. B
 — prius per L. Juliam deinde per L. Pompej: jus Civitatis accipit. 22. C
 — non damna, quæ sectatores Antonii sustinuerunt, passa est. 23. F
 — per Neronis eloquentiam pristino splendori restituitur. 24. A. seqq.
 — gladiatoriiis spectaculis à Vitellio ornatur. 24. D
 — in Longobardorum potestatem concessit. 25. B
 — ab Aistulpho Longobardorum rege occupatur. 29. B
 — liberalium artium schola illic à Carolo M. restituitur. 30. F
 — infinita mundi lumina vel genuit vel edocuit. 31. D
 Bononia disciplinarum omnium alumna, & doctorum virorum officina habetur. 31. D
 — jus cudendæ monete à Carolo M. accepit. 33. B
 — Carolo Magno ejusque successoribus paruit. 33. D
 — status ejus sub Othone M. 34. E. 35. B
 — quales magistratus tempore Othonis habuerit. 36. A
 — ab Henrico Henrici III. filio occupatur. 37. F
 — insignem cohortem in expeditione sacra emisit. 40. A
 — ædificiis publicis ornata. 42. C
 — ejus facies, civium mores, concordia & dignitas. 45. B. C. seqq.
 — quinam populi ei sint finitimi. 47. C
 — fuit magistra & servatrix literaturæ, omnisque eruditionis. 48. B
 — multi ad eam ex Lombardiæ civitatibus cum familiis, ut in tutum portum, confugerunt. 48. D
 — mira in externos caritate illustris. 48. E
 — illuc seditio Gerardina recrudit. 53. B
 — jus monete cudendæ ab Henrico V. accepit. 53. E
 — primus nummus excussus ab una parte Henrici, ab altera Bononiæ, nomen habuit. 53. F
 — ab Isacio Dovaria Prætoris prolatabatur. 54. B
 — Gymnasium ibi sub Azzone Jurisconsulto floruit. 55. D
 — Æmiliæ dominio potitur. 61. F
 — triennio fere cum Venetis pro suo jure decertavit. ibid.
 — pacem certis conditionibus cum Venetis init. 62. A
 — domesticis motibus agitata semetipsam pene perdidit. 62. B
 — in Ghelfos ac Gibellinos divisa, hostilibus congressionibus semetipsam laceravit. 62. D
 — insigne ac familiare ejus elogium. 68. B
 — in ditionem Ducum Mediolanensium venit. 70. D
 — dominium ejus populo à nobilibus ereptum Pontifici traditur. 71. E
 — bullam in concilio Ferrariensi factam servat. 73. C
 — à Julio II. Pontifice propter Joannem Bentivolum, se pro Domino gerentem, premitur. 76. B. seqq.
 — frustra à Julio II. obsidetur. 79. D
 — auctoris de oppugnatione hac ratiocinium. ibid.
 — conditio ejus felix. 81. B
 — in ditionem Julii II. venit. 81. E
 — colloquio Leonis X. cum Francisco Franciæ rege nobilitatur. 82. A
 — duobus congressibus regum potentissimorum fuit nobilitata. 82. A
 Bononienses Romæ suffragium ferendi, & Magistratus petendi jus habebant. 6. F
 — quando jus Civitatis Romæ assecuti fuerint. 7. A
 — eorum gesta tempore Barbarorum ignorantur. 12. F
 — Etruscorum religione ac industria, Gallorum fortitudine, & Romanorum prudentia ac virtute conspicui fuerunt. 22. B
 — ob benignitatem Pansæ præstitam ab Octaviano Cæsare gratiis, donisque sunt cumulati. 23. A
 — num partibus Antonii, an Cæsaris faverent, fluctuant. 23. C
 — ipsis ab Augusto, ut pro parte Antonii starent, permittitur. 23. E
 — licet feroces & audaces, attamen Minervæ sunt dediti. 24. D
 — præ ceteris hominibus ad leges percipiendas ab ipsa natura sunt instructi. 31. E
 — plena libertate potiti sunt. 32. F
 Bono

INDEX NOTABILIMUM.

Bononienses Ludovicum Imperatorem Urbis mœni-
 bus excludunt. 33. E
 — insigni altitudine turres in urbe ædificarunt. 37. A
 — Clerus eorum à Joanne XIII. omni tributorum
 ac vectigalium onere liberatur. ibid.
 — ab Henrico III. deficientes novam rempublicam
 ordinarunt. 37. C
 — cum Mathilda contra Henricum III. insurgunt. 37. F
 — Pontifices ac Ecclesiam amore persecuti sunt. 38. B
 — rem militarem instituunt. 38. C
 — Urbanum II. in Galliam proficiscenti ornatif-
 sima equitum turba prosequuntur. 38. E
 — ægre ferunt, quod Henricus IV. arcem in ur-
 bem poneret. 40. C
 — arcem nondum perfecte munitam à fundamentis
 evertunt. 40. E
 — Legatos ad Henricum IV. leniendum mittunt. 41. B
 — reipublicæ illorum status. 43. D
 — eorundemque Consules. 43. E. 44. A
 — prætoris eligendi ratio. 44. A
 — quare à Consulibus civibus, ad Prætorem alie-
 nigenam se contulerint. 44. A. B
 — duo castra Sanctassanum & Medicinam, quia
 mandatis parere suis nolebant, delevere. 48. D
 — ad Fridericum Imperat. placandum, legatos
 mittunt. 49. D
 — Boccium sibi à Friderico præpositum, multis
 confectum vulneribus, è fenestris ædium suarum
 dejiciunt. 50. F
 — cum Frederico Constantiæ pacem consciunt. 51. E
 — Friderico auxilio copias miserunt. ibid.
 — duo millia militum Friderico ad expeditionem
 sacram offerunt. 51. F
 — rursus in Gerardum arma capiunt. 53. C
 — armis celebres inter finitimos se reddiderunt. 54. A
 — bellum pro Cæsenatibus contra Ariminenses su-
 sceperunt. 54. A
 — Romaniolæ armorum potentia Principatum te-
 nuere. ibid.
 — veteris privilegii confirmationem ab Othone IV.
 retulere. 55. B
 — in offensionem Friderici ob Castrum Imolæ ever-
 sum inciderunt. 56. E
 — agrum universum in quatuor tribus diviserunt. 57. A
 — Castrum Francum vallis muniverunt. ibid.
 — turrim Bartholomæi Busacomatris decusserunt. ibid.
 — Duce Josepho Thusco contra Ubertum Viceco-
 mitem insurgunt. 57. D
 — Statum reipubl. mutant. ibid.
 — bellum contra Fridericum & Hencium ejus filium
 movent. 58. C
 — Hencium regem ac Mutinenses vincunt fugant-
 que. 58. F
 — Hencium regem cum ducentis suorum capiunt. 59. A
 — Mutinam sunt adorti. 60. D
 — Joanni Vicecomiti Archiepiscopo Mediolanensi
 se committunt. 60. E
 — Cerviam bello petunt. 61. A
 — Cervienses ad deditionem compulerunt. ibid.
 — Prætorem illis præfecerunt. ibid.
 — Prætorem & Præfectum simul instituerunt. 61. C
 — Æmilie dominium perdiderunt. 63. A
 — ad Nicolaum III. confugiunt, ut cadentem
 tumultibus civilibus civitatem excipiat. 64. B

Bononienses ope legatorum à Nicolao III. missorum
 ad Concordiam reducuntur. 64. F
 — ad Bonifacium VIII. confugiunt. 65. B
 — Clemente V. in Galliam profecto, ad statum
 libertatis redeunt. 65. D
 — Bertrando Legato Joannis XXII. se tradide-
 runt. 65. E
 — Bertrando profecto, pristinum statum renova-
 runt. 66. B
 — dominatum urbis Thadæo Pepulo committunt. ibid.
 — Ægidium Urbis administratorem recipiunt. 67. A
 — ope Ægidii Bernabovem Vicecomitem domina-
 tum repetentem propulsant. ibid.
 — Florentinis auctoribus novum statum instituunt. 67. D
 — eum statum libertatis vocarunt. ibid.
 — ad Pontificem Gregorium XI. redeunt. 68. A
 — statum Libertatis renovant. 68. C
 — Comitatum Imolæ ab Urbano VI. accipiunt. 68. D
 — Joanni Bentivolo Conservatoris, Justitiæ ac
 Libertatis nomen offerunt. 68. E
 — Legato palatio pulso, dominium urbis sibi ven-
 dicant. 71. D
 — Joanne Pontifice mortuo dominatum sibi iterum
 vendicant. 72. A
 — Monasterium S. Michaëlis inflammaverunt. 72. D
 — à Præfectis Pontificis male habiti, pristinum
 libertatis statum instaurant. 73. D
 — Nicolaum Picininum ejiciunt, & statum liber-
 tatis restituant. 73. F
 — Nicolao V. se obedituros jurant, retentis in-
 signibus status libertatis. 74. F
 — maxime à Nicolao V. commendantur. 74. C
 — Julio II. Pontifici se committunt. 77. F
 — Gallos inundatione aquarum, fœde expellunt. 78. A
 — bello iterum premuntur propter Annibalem Ben-
 tivolum in urbem receptum. 79. A
 — Hispano milite à Julio II. advocato, acri ob-
 sidione cinguntur. 79. C
 — muri everso cuniculo tentata, evidenti Virgi-
 nis protectione evanescit. 79. D
 — muri in altum ignis impetu elati non concidunt. 80. A
 — pia ob id ratio affertur. 80. C
 Bosianus fuit auditor Bulgari Jcti. 56. B
 Brixillum oppidum Pado finitimum. 18. D
 Bulgarus Civis Bononiensis jus Romanum in Gy-
 mnasio Bononiensi docuit. 48. A

C.

Cæsar patriæ libertatem oppressit. 8. A
 — Alphonsi Ducis Ferrariensis, fratris no-
 titus à Rudolpho Imperatore investituram Ferra-
 riæ accepit. 87. D
 Canetuli Bononiam ab auctoritate Ecclesiæ avocant. 72. B
 Carolus Desiderium Longobardorum regem Papiæ
 obsessum in potestatem adduxit. 30. C
 — rex Francorum Romam & Exarchatum Pon-
 tifici Romano restituit. 30. E
 — regnum Italiæ sibi adjudicavit. ibid.
 — Flaminiam Romandiolæ nomine voluit appella-
 ri. ibid.
 — Bononiæ liberalium artium scholam restaurat. ibid.
 — & Ludovicus Ludovici Pii filii Lothario fra-
 tri grave bellum inferunt. 33. C
 — & regnum & Imperium prope ad exitium ad-
 duxerunt. 33. C
 Caro-

INDEX NOTABILIMUM.

- Carolus Crassus ex otio pene contabescens, vacuum filio regiam reliquit. 33.D
 Carolus M. Bononiæ Academiam restauravit. 2.B
 — Imperator Occidentis appellatur. 33.B
 — Malvetius Bononiensibus auctor fuit ad vindicandam patriæ libertatem. 73.D
 — Nicolaum Picininum urbis gubernatorem asciuit. 73.D
 — V. Imperator Bononiæ cum Clemente VII. pacem init. 82.B
 Catrum Medicinæ à Bononiensibus deficit. 74.D
 Cervia, maximum Bononiæ vectigal ex sale solita præbere, Venetis se permisit. 63.A
 Cervienses à Bononiensibus bello petiti ad Venetorum auxilium confugerunt. 61.A
 — licet à Venetis adjuti, ad deditionem sunt compulsi. ibid.
 — Prætorem à Bononiensibus acceperunt. ibid.
 Christiernus Danie rex duobus ex suis insignia Doctoratus Bononiæ conferri petit. 31.F
 Cicero Cæsari ad vires Antonii frangendas favebat. 8.F
 — ab Antonio, permissu Cæsaris, occiditur. ibid.
 Claterna vetus oppidum inter Imolam quondam & Bononiam situm. 47.D
 — Bononiensium armis fuit deletum. ibid.
 — fuit olim insigne & ab Etruscis conditum. ibid.
 Claternates propter agri fines cum Bononiensibus in bellum ruebant. 47.D
 Clemens V. Pontifex sedem Pontificiam in Galliam traducit. 65.C
 — profectio ejus variis in Italia tumultibus ansam dedit. ibid.
 — VII. Carolum V. Bononiæ corona insigniuit. 82.D
 Coloniae Latine sunt dictæ, quibus jus Latii datum est. 6.F
 Concilium Ferrariæ habitum, de sedandis controversiis inter Romanam ac Græcam Ecclesiam. 72.F
 Cosmus Medices Academiam Florentiæ erexit. 73.A

D.

- D**esiderius post Aistulphi mortem ad regnum Longobardicum evehitur. 30.A
 — Longobardorum rex à Carolo Francorum rege subigitur. 30.C

E.

- E**piscopus Bononiensis quando, quare & à quo Princeps fuerit appellatus. 53.D
 Etruria à Gallis postea Gallia est vocitata. 1.B
 Etrusci Bononiam condiderunt, & lingua sua Felsinam nuncuparunt. 1.A
 — caput regni constituerunt. ibid.
 — multarum coloniarum fuerunt auctores. 1.B
 — soli in Italia sunt vetustissimi. ibid.
 — regionem ab ipsis possessam, Etruriam denominarunt. 1.B
 — domibus primi porticus addiderunt. 1.C
 — nomen a turribus acceperunt. 2.A
 — portentis ac prodigiis abundarunt. ibid.
 — sacrificia, divinationes & auguria primi Italorum invenerunt. 3.B
 — a verbo τῶς sacrifico sunt dicti. 3.B
 Eudoxia Valentiniani Imperatoris Occidentalis quondam uxor. 14.D
 — per vim a Maximo in uxorem ducitur. ibid.
 — Genfericum in vindictam ex Africa acciuit. ibid.

- Eugenius IV. Pontifex Martino V. subrogatur. 72.D
 — Bononiam æquis conditionibus recipit. ibid.
 — Roma pulsus Florentiæ diu commoratus est. 72.E
 — Florentia Bononiam veniens omni honorum genere excipitur. ibid.
 — inde Ferrariam ad Concilium abiit. ibid.
 — Florentiæ habuit Concilium de sedandis controversiis inter Romanam ac Græcam Ecclesiam. 72.F

F.

- F**amilia Asinellorum cum Garisendorum de principatu contendit. 42.C
 — in exilium fuit pulsa. 63.A
 Familia Lambertatorum in exilium fuit pulsa. ibid.
 Felicitas magna est bonum vicinum habere concordem. 5.A
 Felsina Metropolis ac princeps Etruria fuit. 2.C
 — eam nunc Bononiam esse, Plinius tradit. ibid.
 Ferraria per Smaragdum Phocæ Imperatoris Exarchum muris primum munita est. 47.E
 Ficinus a Cosmo Medice Academiæ instituendæ destinatur. 73.A
 Flaminius Consul Romanus, ut agrum Bononiensium a Ligurum vexatione vindicaret, mittitur. 22.D
 Fliscus Cardinalis, Legatus, a Joanne XXIII. Bononiam mittitur. 71.E
 Fluentia Etruscorum Metropolis hodie Florentia dicta, quando exstiterit. 2.C
 Foederum pecunia Coronæ causa regi persolvebatur. 33.A
 Franciscus Franciæ rex Bononiæ cum Leone X. colloquium instituit. 82.A
 — multos ibi scrofulis laborantes sanavit. 82.B
 Franciscus Cardin. Papiensis Episcopus & Legatus, Bononia amissa, Ravennam se contulit. 79.A
 — in via Duce Urbinatæ, Julii fratris filio, interficitur. ibid.
 Franciscus Gallutius Bononiensibus urbem Duci Mediolani tradendi fuit auctor. 70.C
 Fredericus Imperator ad pacem in Italia constituendam quatuor Jurisconsultorum Bononiensium consilio usus est. 48.C
 — in victorem propensor, Alexandrum vitio creatum dicit. 49.A
 — ad elationem Mediolanensium comprimendam cives urbe exire jubet. 49.C
 — erga Bononienses vehementius erat inflammatus. ibid.
 — Imperator Bononiæ rebellantis muros decussit, fossamque replevit. 50.B
 — Bononiæ Præfectum Germanum, ad jura moderanda imposuit. ibid.
 — Bononiam venit, ac mitis beneficusque adversus cives fuit. 51.E
 — per Bertoldum cancellarium Faventinos obsedit. 51.F
 — ad recuperandas Hierosolymas arma comparat. ibid.
 — Henrico filio res Italiæ committit. ibid.
 Fridericus rex Siciliæ Episcopos per Pontificem constitutos removere, & alios pro arbitrio substituire, pertentabat. 55.F
 — rex Italiæ & Imperator frustra Parmam obsidet. 58.A

G.

- G**abriel Condulmerius Martini V. Legatus Bononiæ dominatum init. 72.B
 Gallia Cisalpina octava Italiæ regio suis vocata. 9.E
 Gal-

INDEX NOTABILIMUM.

Gallia Cisalpina in duas regiunculas, *Æmiliam* & *Flaminiam* distributa. 9. E
 Gallia citerior a *Cicerone* maxime laudatur. 5. F
 Galli, *Tarquinio* prisco regnante, *Alpes* cœpere trajicere. 3. E
 Galli Boji ob virtutem Romanis terrori fuerunt. 6. D
 Galli Cisalpini, se non *Alexandrum M.* sed cœlum in se ruiturum, timere, dixerunt. 6. B
 — eorum legatorum responsio ad *Alexandrum Magnum*. ibid.
Gensericus *Vandalorum* rex ab *Eudoxia* *Valentiani* Imperat. uxore in *Italiam* accitur. 14. D
 — præda onustus, *Roma* desolata, in *Africam* redit. 14. E
Gerardus *Episcopus Bononiensis*, *Prætor a Bononiensibus* eligitur. 52. A
 — rebus novis studens e palatio depellitur. 52. D
Gothi apud *Nuceriam* pacem cum *Narsete* pangunt. 19. E
 — *Theodato* occiso *Vitigem* in regni administrationem adsciscunt. 17. B
Gothfredus *Boloni*us immortale nomen in expeditione sacra sibi peperit. 39. B
Gregorius VII. Pontifex *Henricum III.* titulo regni *Italiæ* spoliatur. 37. C
 — *XI.* *Joannem de Lignano* *Bononiensem* *Vicarium* suum *Bononiæ* declarat. 68. A
Guglielmus *Malavolta* *Consul Bononiensis* *Gerardum* *Episcopum* in castro *Suresano* obsedit. 53. C
 — illud captum, *Gerardo* dimisso igne delevit. 53. D

H.

Hadrianus Pontifex legatum, ad *Carolum* *Pipini* filium petitem auxilium adversus *Desiderium* mittit. 30. A
Hedui hac ætate *Borbonenses* appellantur. 6. D
Hencius rex *Friderici* Imperatoris filius à *Bononiensibus* capitur. 59. A
 — usque ad exitum vitæ in custodia servatus est. 60. A
 — senio confectus in carcere *Bononiæ* obiit. 63. C
 — publica *Bononiensium* impensa funus fuit celebratum. ibid.
 — funerum solemnia describuntur. 63. D
Henricus III. Imperator à *Gregorio VII.* titulo regni *Italiæ* spoliatur. 37. C
 — mœrore filii in acie occisi perturbatus ab armis discedendi consilium cœpit. 38. D
 — ad pedes *Gregorii* projecit, ac veniam supplex petiit. 37. D
 — *Henricum* filium ad res *Italiæ* tuendas relinquens in *Germaniam* redit. 37. E
 — *Henrici III.* filius *Mathildæ* exercitum apud *Parmam* fugavit. 37. E
 — *Bononiam* occupavit. ibid.
 — *IV.* Imperator *Bononiæ* arcem ædificat, eamque valido præsidio firmat. 40. C
 — *Bononiensibus* impunitatem dedit. 41. E.
 — 42. A
Hieronymus *Oforius* ingenii excolendi gratia *Bononiam* se venisse scribit. 31. E
Honorius II. *Calisto* mortuo in Pontificatu successit. 42. D
Hugo *Anfaldus* *Bononiensis*, legatus ad *Henricum IV.* 41. B

I.

Jacobus Civis *Bononiensis* jus Romanum in gymnasio *Bononiensi* docuit. 48. A

Jacobus *Isolanus* *Bononiensibus* Urbem *Duci Mediolani* tradendi fuit auctor. 70. C
 — *Ursius* *Bononiensis*, civis potentissimus *Gerardo* *Episcopo* favet. 52. C
Ildovandus rex à *Gothis* creatus *Orientales* *Duces* à *Circumpadana* *Italia* ejecit. 17. E
Infortunium sæpe janitor est felicitatis. 31. B
Joannes *Viccomes* *Archiepiscopus* *Mediolanensis* *Joannem* *Aulegium* *Bononiæ* *Gubernatorem* imposuit. 66. E
 — *XXII.* *Clementi V.* successit. 65. D
 — ut *Civitates* *Italiæ* ad *Ecclesiæ* obsequium revocaret, *Bertrandum* *Legatum* in eam mittit. ibid.
 — *XIII.* Pontif. Clerum *Bononiensem* tributorum onere liberat. 37. A
 — dignitati ab *Othone M.* restituitur. 37. A
 — *XXIII.* Pontifex *Bonifacio IX.* successit. 71. C
 — *Andreas* *Archidiaconus* *Æctus* *Bononiensis*, legatus ad *Gregorium XI.* mittitur. 68. A
 — *Aulegius* à *Vicecomitibus* *Mediolanensibus* defecit. 66. E
 — Imperium *Bononiæ* sibi vindicat. ibid.
 — de Imperio sollicitus, *Bononiam* præmio composito *Ægidio* *Carille* *Hispano* tradit. 67. A
 — *Balduinus* fuit auditor *Æcti* *Azonis*. 56. B
 — *Bentivolus* *Bononia* à *Julio II.* pellitur. 76. F
 — clamore populi percussus in palatium fugit. 69. F
 — inde à populo in forum quasi mactandus traheretur. 70. D
 — corpus ejus mortuum in frusta fuit discissum. 70. F
 — ut illi in *Mediolanensi* ditione sedes tuta esset, aureorum duodecim millia *Regis* *Galliæ* præfecto solvit. 77. A
 — cum Imperio etiam virtutem perdidit. ibid.
 — innumeris curarum fluctibus jactatus, misere interiit. 77. B
 — ejus indoles & vitæ genus describuntur. 77. C. & seqq.
 — *Franciscus* *Barberius* insignis fuit pictor. 83. C
 — *Galeatius* *Viccomes* *Dux* *Mediolani*. 69. A
 — ad deturbandum *Bononia* *Joannem* *Bentivolum* accitur. ibid.
 — de *Lignano* *Jurisconsultus* *Bononiensis*, Legatus ad *Gregorium XI.* mittitur. 68. A
 — *Maria* *Dux* *Mediolani* à *Joanne* *Galeatio* *Bononiæ* ditionem accepit. 71. B
 — *Pepulus* patri in Imperio secutus *Joanni* *Viccomiti* *Bononiam* tradit. 66. E
 — *Stephanus* *Ferrerius* *Episcopus* *Bononiæ*. 78. E
Josephus *Thuscus* ad nova & asperiora fuit promptus. 57. D
 — mutandæ reipublicæ fuit auctor. ibid.
Isacius *Dovaria* *Cremonensis*, *Prætor* *Bononiensis*, Urbis ambitum prolatavit. 54. B
Italia tota in XI. regiones ab *Octaviano* fuit divisa. 9. E
 — gravibus bellorum motibus fuit concussa. 13. B
 — hostiles diversarum gentium irruptiones per annos trecentos est passa. 15. C
 — sub *Justiniani* Imperatoris potestatem redigitur. 20. A
 — à *Præfectis* *Friderici* immanius fuit lacerata. 50. B
 — in duas partes, *Guelphorum* scilicet & *Gibellinorum*, fuit distracta. 57. B
B. Dalcinus. G Italia

INDEX NOTABILIMUM.

Italia per factiones ad ultimam exitium redacta. 57. B
 — schismate per multos annos est fatigata. 68. B
 Itali ad seditionem a natura sunt prout. 47. A
 Julius II. Pontifex Bononiam propter Joannem Bentivolum premit. 76. B. seqq.
 — Pontifex Cardinalem S. Petri ad vincula Legatum Bononiam mittit. 77. F
 — Bononiam iniens summo cum honore a civibus excipitur. 78. B
 — novum magistratum ibi instituit. 78. C
 — ab auctore laudatur. 78. D
 — exercitum ad recuperandam Bononiam mittit. 79. C
 Junipera Sfortia conjux Joannis Bentivoli. 77. E
 Justinianus bellum Gothis in Siciliam intulit. 17. A
 — Vandalos ex Africa per Belisarium depellit. ibid.
 — Neapolim & Campaniam subigit. 17. B
 — Belisarium ex Italia revocat, & Narsetem co mittit. 18. C
 Justinus Justiniano avunculo in Orientali Imperio successit. 16. E

L.

Lambertatii statum Bononiæ iterum turbare cœpere. 65. B
 — & Ghibellini urbe ejiciuntur. ibid.
 Lambertus Fagnanus Bononiensis, Episcopus Ostiensis, Pontificis legatus. 42. D
 — multum attulit, ut pax inter Pontificem & Imperat. fieret. ibid.
 Latinus Frangipanis Cardinalis, Ostiensis & Vellitrensis Episcopus Etruriam administravit. 64. E
 — Gelfos & Ghibellinos ad concordiam Florentiæ reduxit. ibid.
 — a Nicolao III. Bononiam idem faciendum mittitur. ibid.
 Laurentius Cardinalis Campegius Ecclesiæ Bononiensis præfuit. 82. D
 — legationibus gravissimis fuit perfunctus. 82. D
 — Magnus Senator Bononiæ. 86. A
 Leo Imperator Orientalis sanctorum simulacra & ossa tolli & aboleri conatus fuit. 27. E
 — VIII. Pontifex ab Otthone M. dignitati restituitur. 37. A
 — X. & Franciscus Franciæ rex Bononiæ colloquium habuerunt. 82. A
 M. Lepidus triumvir cum Antonio & Cæsare Octaviano Romani Imperii provincias dividit. 9. B
 Longinus Narsetis successor vetera administrandæ Italiæ instituta mutat. 20. B
 — sub eo plures civitates, insolentiam ejus exose, rectores ac judices sua auctoritate constituerunt. 20. C
 — Romæ Consul potestatem sustulit. ibid.
 — Pontificem à Romano Clero designatum Exarchi judicio confirmari voluit. 20. D
 Longobardi reges singulis in oppidis ferme binos Episcopos, unum Catholicum, Arrianum alterum habuerunt. 29. A
 — eorum reges non solum Latinis, sed etiam Græcis literis sunt deletati. 25. E
 Lotharius Ludovici Pii filius Exarchatum Pontifici eripuit. 33. D
 Lucius II. Pontifex, Civis Bononiensis, in collegium Cardinalium ab Honorio II. fuit cooptatus. 42. D
 Ludovicus, cognomento Pius, Carolo patri Regi Francorum & Imperatori successit. 33. C
 — concessionem Romanæ ditionis Pontifici factam à patre confirmat. ibid.
 — Lotharii filius à Bononiensibus urbis mœnibus excluditur. 33. E

Ludovicus Caraccius Bononiensis, insignis fuit pictor. 83. C
 — — ejusdem picturæ numerantur. 83. E. 84. A. seqq.
 — Bentivolus ad animum Pontificis leniendum à Bononiensibus mittitur. 74. E
 — — à Pontifice sacri gladii munere exornatur. 75. E
 — Hieremæus Civis Bononiensis Gelforum caput. 62. D
 Luitprandus Longobardorum rex singulari pietate D. Augustini ossa coluit. 27. E
 — D. Augustini corpus à Sardinia Papiam transfudit. 27. F
 — insigne templum D. Petro in Cælo aureo edificavit. ibid.
 Lutus Malvetius Pisarum Capitaneus generalis, Bentivolum è primatu exturbare gestiebat. 76. A
 Luxuria ingeniis est mortifera. 13. A
 M.

Malvetii adversus Joannem Bentivolum conjurant. 76. A
 Mansionaticum; quid. 33. A
 Maphæus Vicecomes Joannem Archiepiscopum in Imperio sequitur. 66. E
 Marius Consul Romanus ab urbe profugus diu exulavit. 7. E
 — Cinniana dominatione revocatur. ibid.
 Martinus Civis Bononiensis, jus Romanum in Gymnasio Bononiensi docuit. 48. A
 — V. Joanni XXIII. sufficitur. 72. A
 — — Bononiæ imperium integrum postulat. 72. A
 — — exercitu ad eam oppugnandam misso, ad obsequium revocat. 72. B
 — — Gabriëlem Condulmerium Legatum illuc mittit. ibid.
 — — Bononiæ, quod Legatum expulisset, sacra interdixit. ibid.
 — — liberum urbis dominatum nunquam adeptus. 72. C
 Mathilda, magna animi virtutisque indole fœmina, moritur. 40. F
 Matthæus Rodulphi Legatus Bononiensis transactioni pacis cum legatis Friderici interfuit. 51. D
 Mauritius Imperator Italiam præsidio denudatam Longobardis in prædam objecit. 26. E
 Maximus cædis Valentiniæ auctor Imperium Occidentis arripuit. 14. D
 Mediolanum ab Attila evertitur. 14. B
 Melchior Manzolus Bononiensibus urbem Duci Mediolani tradendi fuit auctor. 70. C
 Mithridates Ponti Rex Romanos Etruscorum Vernas appellavit. 3. D
 Mutina in bello regi Hencio favit. 60. C
 Mutinenses deditionem fecerunt Bononiensibus. 60. F
 Mutius Scævola Senator & Pontifex aram Vestæ licet amplexus, attamen occiditur. 7. F

N.

Nannes Gozzadinus Joannis Bentivoli amici casum miseratus. 70. B
 Narsetes pugnam navalem apud Anconam cum Gothis committit. 18. C
 — Gothicum regnum quatuor ferme certaminibus delevit. ibid.
 — Gothorum constantiam admiratus, pacis conditiones admittit. 19. D
 — impulsu Sophiæ, Justiniani uxoris, ex Italia revocatur. 20. B
 — in ultionem contumeliæ, Alboinum Longobardorum regem ad occupandum Italiæ regnum incitat. 20. D
 Nar-

Narſes ab Italica præſectura amotus Neapoli ſe continuit. 24. F
 Nicolaus Albergatus Bononiensis Episcopus, ſe animos Bononiensium offendiſſe ſentiens, urbe ſeceſſit. 72. B. C
 — Afnellus, quod ſtudioſum ſe Boccii oſendiſſet, interficitur. 51. A
 — Dulcinus fuit Senator Bononiæ. 78. B
 — Ludoviſius Bononiensibus urbem Duci Mediolani tradendi fuit auctor. 70. C
 — Picininus Bononiæ gubernator adſcitus, Franciſcum filium Vicarium illuc mittit. 73. E
 — — per Franciſcum filium tyrannidem affectantem ejicitur. 73. F
 — — Philippi Mariæ Dux Mediolani præſectus. 73. E
 — — à Carolo Malvetio Bononiæ cuſtos ac gubernator adſciſcitur. ibid.
 — III. Pontifex ſervatæ virginitatis decore celebris. 64. B
 — — mittit legatos Bononiam ad componendas inter Gheſfos & Gibellinos diſcordias. 64. E
 — V. Eugenio mortuo ſufficitur. 74. A
 — — mira celeritate ad Pontificatum evolavit. ibid.

O.

Ocni Bianoris ſepulchrum ubi. 34. A
 C. Octavianus Antonium ad Actium devicit. 9. E
 — — Æmiliam viam ab Arimino Bononiam, à Bononia Placentiam uſque perduxit. 9. F
 Octavianus Ubaldinus Lombardiæ Legatus. 57. F
 Odoacer Herulorum rex à Romanis contra Auguſtulum in Italiam accitur. 15. A
 — abs Theodorico victus regno ſpoliatur. 15. D
 — Romam ingreſſus a populo corona ornatur Rex Italiæ ſalutatur. 16. A
 Odoſfredus fuit auditor Jcti Balduini. 56. B
 Oreſtes Patricius nepotem Imperio Romano ſpoliat. 14. E
 — Auguſtulum filium Imperatorem declarat. 14. F
 — Imperii ſedem Ravennæ figit. ibid.
 Otho Saxoniæ Dux Germaniæque rex à Principibus Italicis in Italiam advocatur. 34. D
 — Italiæ rex per Archiepiſcopum Mediolanenſem inſtituitur. 34. D
 — per Joannem XII. Pontificem Imperator appellatur. 34. E
 — Berengarium & Aldabertum filium Italia ejicit. ibid.
 — M. novum in Italiam nobilitatis genus induxit. 35. B
 — — Ravennæ in maximæ Episcoporum conventu Joanni XIII. Pontifici Ravennam reſtituit. 37. A
 — IV. mortuo Henrico V. in Italiam trajicit. 54. E
 — — Bononiam & Caſtrum Imolæ recuperat. 54. F
 — — Mediolani ab Archiepiſcopo inſigne regium ſumpſit. ibid.
 — — ab Innocentio coronam Imperatoriam accepit. 55. A
 — — contra fidem Eccleſiæ datam patrimonium à Mathilde relictum invadit. 55. A
 — — Friderici, Henrici filii, regis Siciliæ hereditatem invehit. ibid.
 — — ab Innocentio à fidelium communionem ſemoveitur. ibid.
 — — Bononiensibus veteris privilegii confirmationem dedit. 55. B

P.

Panſa in conſlictu vulneratus, ac Bononiam delatus, ibi moritur. 8. E
 Parata, erat pecunia, quæ in pontes & vias reſciendas dabatur. 33. A
 Pax inter Caliſtum & Henricum Imperat. IV. convenit. 42. D
 Petrus Nicolaus Farnesius exercitus Pontificii Dux. 67. A
 — Scanabeccus dexteram amiſit in tumultu. 53. C
 Philippus Mariæ Dux Mediolani. 73. E
 — Ugo Prætor Bononiensis. 57. F
 Piſturæ Ludovici Caraccii enumerantur. 83, 84, 85.
 Pipinus rex Francorum oppida à Longobardis capta Pontifici reſtituit. 28. E
 — Francorum rex Longobardorum vires fregit, & Pontificem in ſedem ſuam reſtituit. 29. C
 — Aſtulpum oppida Pontifici reddere compulſit. ibid.
 — Aſtulpum Exarchatu ſpoliat. 29. D
 Placentinus ſummam juris civilis primum edidit. 56. B
 Placidia uxor Ataulphi maritum precibus fatigat, ut cæde abſtineret. 14. A
 L. Pomponius Attellenarum ſcriptor, novitate à ſe inventi operis commendabilis. 7. C
 Porticus ab Etruriſcis domibus primum ſunt additæ. 1. C
 — cui uſui ſunt ædificatæ. ibid.
 Prædipartes Prætor Bononiensis auxilio Friderico copias miſerit. 51. E
 Princivallis Rodaldus Civis Bononiensis Primarius primam turrem Bononiæ privatam abſolvit. 37. B
 Proculus miles Bononiensis martyrium ſub Theodorico ſubit. 16. C

R.

Radagaſus Gothorum Rex cum ingenti agmine in Italiam irrupit. 13. C
 — à Stilicone victus & cum filiis captus necatur. 13. D
 — Italiæ cladem magis diſtulit quam propulſavit. ibid.
 Ravenna ſub Romanam ditionem atque Eccleſiam redit. 30. E
 Reſponſio legatorum Gallorum Cifalpinorum ad Alexandrum M. 6. B
 Rodiliani clientelam Bononiensium ſe dedunt. 42. E
 Rolandus Guarini, legatus Bononiensis cum legatis Frederici pacem tranſegit. 51. D
 Roma ſub Alarico Gothorum Rege fuit everſa. 12. E
 Romani liberis ſuos in Etruria tanquam ad Acaſdemiam literis & moribus imbuendos amandarunt. 2. B
 — ab Etruriſcis decora & inſignia imperii acceperunt. 2. D
 — indigne ferunt Ravennates ſibi ab Oreſte prælatos. 14. F
 — regium nomen in ſuis civibus inviſum habentes, alienum jugum ſubeunt. 16. A
 Romaniola felicibus Bononiensium armis fuit recepta. 57. F
 Rufus Bononiensis poëta egregius. 7. D
 C. Ruſticellus Bononiensis fuit vir eruditiffimus. 7. C

S.

Scanabeccus Ramponus in civili tumultu lethale vulnus accepit. 53. C
 Scultemna amnis. 58. C
 Six-

INDEX NOTABILIMUM.

Sixtus V. Pontifex Senatum Bononiæ numero usque
ad quinquaginta ampliavit. 87. E
Sophia Justiniani Imperatoris uxor maritum, ut Nar-
setem ex Italia revocet, incitat. 20. B
Stephanus III. Pontifex opem à Pipino adversus
Longobardos implorat. 29. C
Sylla crudelitatem Marii ultus est. 7. E

T.

Tejas genere Gothus, Totila interfecto, regnum
suscipit. 19. A
— Gallos sibi fœdere junxit. ibid.
— Narsetis victoriam per biennium remoratus est.
ibid.
— dimicando vulneratus moritur. 19. B
Theodatus ab Amalasunta Theodorici filia regnum
accepit. 16. D
— benefactrici Amalasuntæ per scelus vitam ade-
mit. ibid.
— Gothorum rex Sylverium Pontificem sine Ju-
stini approbatione eligit. 17. A
— à suis occiditur. 17. B
Theodelinda Baviaræ Ducis filia fuit singulari pie-
tate mulier. 27. D
— Agilulphum conjugem ab impietate ad mitiorem
vitam retraxit. 27. E
— magnifica templa passim ædificavit. ibid.
Theodoricus Ostrogothorum Rex Italiam magnis
instructus copiis invadit. 15. D
— Arriana perfidia corruptus, orthodoxos in Ita-
lia vexavit. 16. C
Theodosius Bononiæ Academiam restauravit. 2. B
Ticinum ab Attila evertitur. 14. B
Totilas occiso Ildovando in regno Gothico successit.
17. F
— Romam in potestatem redactam diripuit & in-
cendit. 18. B

Totilas à Longobardis equitibus in Justiniani auxi-
lium venientibus interficitur. 18. D

V.

Valentinianus Imperator Occidentalis à Maximo
occiditur. 14. D
L. Valerius Flaccus coloniam Bononiam deduxit.
5. C
— Tappus coloniam Bononiam deduxit. ibid.
Ubertus Vicecomes Prætor Bononiensis. 57. D
— contra eum insurgit populus ob Mancicoli Ro-
maniolæ castri amissionem. ibid.
— Ghiselerius Bononiensis, inter eos, qui se mi-
litiæ sacræ devoverunt, emicuit. 51. F
Vestæ ara nil apud Romanos sanctius habebatur.
7. F
Vicinum bonum habere concordem magna felicitas
est. 5. A
Vido Dux Spoletanus adversus Berengarium regni
Italiæ invasorem insurgit. 34. B
— regnumque obtinuit. 34. C
— Seilius Regiensium caput, e quo in cloacam im-
pulso, suffocatur. 59. A
Vitalis fuit inter primos Bononiæ martyres. 10. D
Vitia bona fide raro mansuescant. 50. C
Vitigis à Gothis Theodato occiso in administrationem
regni adsciscitur. 17. B
Volcherus Patriarcha Aquilejensis ab Othone IV. in
Italiam trajecturo legatus præmittitur. 54. E
Urbanus II. Gregorio VII. successit. 38. B
— expeditionem sacram instituit. 38. E
— ad fugandos ex Hierosolyma Saracenos po-
pulos impulit. 38. D
— iter in Franciam ad agendum conventum
intendit. 38. E
— VI. Neapolitanus & Clemens VII. simul Gre-
gorio sufficiuntur. 68. B

F I N I S.

Sciens has edidisse lucubrationes in hoc augustissimo sapientiæ domicilio, quare vos obsecro literarum lumina, ut si videbitis Historiam meam, suscepti oneris ponderi succumbere, ab institutoque per latos patrii decoris campos amanter aberrare, licet in claro laudum tam inclitæ Civitatis decursu, nullus errori locus patere possit, solita vestræ benignitatis aura subleventis, unum addo licet probis superfluum, quod ubi casum, Fortunam, Fatumque dixi, referatur, quæso, ad divinam providentiam, & occultum rerum ordinem, cujus causa secreta est, ut sæpe declaravi. Non enim aliquid dictum volui, quod à sensu Catholicæ Ecclesiæ deviare probetur.

JO. BAPTISTÆ AGOCCHI,
Archiepiscopi Amasie,
FUNDATIO ET DOMINIUM ANTIQUUM
URBIS BONONIÆ,

seu

EPISTOLA RESPONSORIA AD DOM. CANONICUM
BARTHOLOMÆUM A DULCINIIS,
Historicum Bononiensem;

In qua differitur de Potentia & Imperio Populorum **THUSCIÆ**
Antiquissimorum, atque falsæ quorundam Scriptorum opiniones
vincuntur.

AD EMINENTISSIMUM ET RÉVERENDISSIMUM DOMINUM
CARDINALEM SACCHETTI,
Dignissimum **BONONIÆ** Legatum.

Ex *Italico Latine* vertit, Præfationem atque Indicem adjecit

BERNARDINUS MORETTUS.

LUGDUNI BATAVORUM,
Sumptibus **PETRI VANDER Aa,**
Bibliopolæ, & Typographi Academiæ atque Civitatis.

JO. BAPTISTE AGOCCI

MUSEUM HISTORICUM VATICANUM

URBS BONINAE

EPISCOPUS RESPONSORII AD DOMINICANOS

BAKTHOROMAEUM A. TUCONIS

In hoc libro de ...

...

...

CAROLINAE SAOCHTI

...

DERNARDUS MORITUS

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

LECTORI
NOVÆ HUIUS EDITIONIS
SALUTEM.

Bonclita *Italiae* Civitas est *Bononia*, Archiepiscopalis, perti-
nens ad Ditionem & Jurisdictionem Status Ecclesiastici,
non longe a *Romandiola*, a *Ferraria* autem distans millia-
ribus XXV. ad *Rhenum* amnem, ibi non valde spatio-
sum, unde *parvi Rheni Bononiam* appellat *Silius Italicus* Lib. VIII. vers.
600.

*Et quondam Teucris comes in Laurentia bella
Oeni prisca domus, parvique Bononia Rheni.*

Cultam suis appellat temporibus *Martialis* Lib. III. Ep. LVIII.

*Sutor credo dedit, tibi, culta Bononia, munus,
Fullo dedit Mutinae, nunc ubi caupo dabit.*

Coloniam varii appellant Scriptores, *Livius*, *Mela*, *Plinius*, *Taci-
tus*, *Vellejus*. Tulit & aliud nomen, eo tempore, quo Princeps esset
Hetruriae; ut disertis verbis testatur *Plinius* Lib. III. Cap. xv.
Colonia Bononia, *Felsina* vocitata, cum Princeps *Hetruriae* esset.

Accidit autem, ut præteritis sæculis, repubescantibus melioribus
literis, quidam *Joannes Annii Viterbiensis* in lucem edididerit Libellum
inscriptum *Historiam Antiquam*, varios (si Diis placet) Auctores An-
tiquos seu Fragmenta eorundem complectentem. Inscribebantur
hi pulcherrimis nominibus, velut *Myrsili Lesbii* Liber de Origine
Italiae & *Tyrrhenorum*. *M. Porcii Catonis* Fragmenta ex Libris *Originum*.
Archilochi Liber de Temporibus. *Berosi Babylonii* Antiquitatum Lib. v.
Manethonis Aegyptii Liber de Regibus *Aegyptiorum*. Addidit & alios simi-
lis decoris nominibus insignitos; quum nil nisi mera esset impostura,
omniaque, ex insulso *Anni* cerebro conglutinata, ad fallendum essent

EPISTOLA RESPONSORIA JOANNIS BAPTISTÆ AGOCCHI,

ARCHIEPISCOPI AMASIÆ &c.

AD CANONICUM

BARTHOLOMÆUM DULCINIUM, BONONIENSEM HISTORICUM.

In qua agitur de viribus, & Imperio antiquissimarum Thuscarum Gentium, & quorundam Auctorum errores deteguntur.

ILLUSTRIS, AC REVERENDE
ADMODUM DOMINE.

Sigonium, virum non minus in literis, quam in historiis eruditissimum fuisse, nulli dubium est, ac ad quosdam Annii Auctores comprobandos se se contulisse, vel quia antiquissimas, & obscurissimi temporis contineant notitias; & idcirco ab omnibus Literatis exoptatas, vel propter rerum non amplius auditarum novitatem, hacque de causa eo cariores, vel quia aliorum eruditorum virorum exempla ad hoc ipsum impellerent. Cum autem ipse in operibus suis virum gravem, admirationeque dignum se se mihi præbuerit, aliena potius fide, quam proprio judicio ad eos comprobandos inductum fuisse existimavi. Nihilominus tamen cum postea inspexissem, non solum in historia ab ipso de Urbe BONONIA scripta, verum etiam in melioribus operibus ab eodem compositis liberè iisdem usum fuisse, aliquos ex iis tanquam veros, legitimos priscosque reputasse cognovi: videns præsertim eum summo ingenio commendasse fragmenta Catoni tributa, tunc quando in primo libro de Antiquo Jure Italiæ, ubi agit de populis Venetis, & Carniis, hæc profert verba. Quod video sine dubio intellexisse Catonem in Epitomis Italicarum Originum, cum Venetiam scripsit ab Istria usque ad Padi ostia pertinere, quibus Epitomis tantam tribuo auctoritatem, quanta incorruptis veteribus monumentis meritò tribuenda est. Quanto tamen errore captus fuerit, paulò post ostendam. Nunc verò in Bononiæ historiis scribendis, inter varias sententias (quas circa ejus originem scriptas invenio) illi se facillè dedit, quam satis claram à supradictis Epitomis traxit, aliqua in parte à C. Sempronii fragmentis roboratam: Verba falsi Catonis sunt sequentia: Gallia Cispadana olim Bianora à victore Oeno, postea Felsina dicta usque Ravennam, nunc Gallia Aurelia, & Æmilia à Romanis Ducibus nomen habet, Princeps metropolis Felsinæ, primum à Rege Tusco conditore, inde à successore Bono Tuscaniensi Bononia dicta. Verba verò ficti Sempronii sunt. Cispadanam omnem, missis coloniis, tenuere Thusci. Doria Thusca prima Familia incoluit principio ab Asca colonia usque Parmam; à qua & fluvius Doria, & regio prius Doria, nunc Æmilia. Parma item ad Bononiam, Bianora à Duce, nunc Aurelia. Flaminia item à Bononia ad Rubiconem amnem, antea Felsina à Principe Hetrusco, missis coloniis Lamoniibus.

Prædictis ergo verbis, & quia in falsi Manetho-

A nis fragmentis, in illis Felsini & Boni præcipue, Regum Thuscorum tempora clara, distinctaque inveniantur; Sigonius, Bononiam per centum & ultra annos ante Romam ædificatam fuisse, collegit. Qua ex origine si personas regias, aut antiquitatem respicimus, contenti possent esse, Bononienses præsertim, quia secundum Joannis Lucidæ Chronologiam supra Manethonem fundatam, (quasi solidis, & non Auctoribus Annii, innixa esset fundamentis, laude digna esset maxima) aliquantum antiquius præsupponitur Felsinus ille, quem CXLVI. annos ante Romam regnare cœpisse, annosque triginta tres imperasse, quorumque cursu Felsinam erexisse finxerunt. Sed tandem, clara, nobilis, & antiqua, ut fuit dicta Felsinæ fundatio, nuda veritas, potius sequenda est quam fictum, ornatum, & conjectura fundatum nomen. Verum Ill. Dom. V. ab auctoritate hinc docti illius, Sigonii retentus, inde benè sciens, Catonem Sempronium, Manethonemque veridicos, optimosque scriptores revera olim extitisse: videt quoque principia nostra manifesta, & illustria apud illos: nec ignorat, quot docti viri iisdem fidem præstiterint scriptoribus; Cum ipse scribas quoque Bononiæ historiam, quid tibi restat faciendum? Si tibi ad consilium præbendum tam aptus essem, quam desiderio flagro, omne à te prorsus dubium removerem; sed quoniam circa dictorum Fragmentorum veritatem rectamque Bononiæ originem, meam flagitasti audire sententiam; amore, filialique reverentia erga Patriam meam devictus, tibi non tantum pergratum, sed perutile faciendi gratia, defectum notitiæ, ac cognitionis supplere diligenter tentabo.

Completis illis Palatinatus occupationibus, post mortem Clementis Pape (felicitis memoriæ) & opportunitatem, & commodum (ut aliàs tibi scripsi) nactus sum diligenter subjectum hoc perscrutandi; mihi verò accidit, quod illis evenit, qui, ad perfectæ veritatis splendorem se perventuros, persuasi, in quasdam scientias se fuisse effundunt, quantoque magis à se ipsis difficultates evellunt, dubia solventes, majora aliis in eorum mentem ruunt obstacula; nec enim de re avidius à me quæsitæ ullo modo me certum reddere potui: Quapropter, partim difficili, incertoque existente argumento, partim ignorante me, an post tot annos, absque nova antiquorum Auctorum perlectione (quod nunc mihi minimè permissum est) in mentem revocare poterò, multa tibi non spondebo, timens, ne ambo decipiamur.

Pro certo habere debes, quod si intensus amor erga te meus, defectum memoriæ, aut cognitionis

tionis à me auferre valeret, perfectè tibi satisfacere. Origo ipsa antiquissima est, & per consequens obscurissima, immò obscuritas ipsa, & loco materiam coercendi, ipsam ampliorem reddit, parva quippe conjecturarum lumina sequi, eisquæ tamquàm claris splendoribus uti necesse est. *Strabonem* in investiganda *Venetorum* origine nihil certi affirmare ausum fuisse recorder; talibusque in rebus solam adducere conjecturam sufficere dicit. Anceps quapropter sum, an tibi scribam (non dicam Epistolam:) Epistolæ enim limites transilirentur, sed potiùs Historiam, vel Tractatum, aut Discursum, cum mihi auctoritates rationibus immiscere opus sit, ac scribere probando, & scribendo probare. Sed quocumque modo succedat, longitudine tibi tædium, mihiq; impedimentum allaturum prævideo. Nunc verò incipiens, voluntatem potiùs ut probem bonam, quàm certum quid affirmam, calamum liberè vagari permittam.

Catonis, Sempronii, Manethonisque auctoritatem à nemine in dubium unquam redactam fuisse audi, siquidem vera ipsorum scripta, veraque Fragmenta ea sint, quæ nos jam habemus: Hodiè tamen ab omnibus doctis viris falsa declarantur Fragmenta, aut Epitomæ eæ ipsis attributæ, & à *Sigonio* receptæ: A Fratre enim *Joanne Annio Viterbiense*, ad denigrandam veritatem in lucem proditæ fuerunt, ac ab eodem, eisdem vim tribuendi gratia, commentatæ; idcirco tanquam partus à dicto Fratre suppositi, absque dubio à doctis viris reputantur. Idem judicandum de *Beroso Chaldæo*, de *Metaſtene*, de *Fabio Piſtore*, pluribusque aliis priscis scriptoribus; sed de his, qui subjectum nostrum non tangunt minimè loquar.

Erat *Annius* temporibus suis eruditus vir, in bonis Auctoribus versatissimus, mirandus in rebus condiendis, ac destruendis; sagax, & subtilis in inventionibus suis, quantumque fieri poterat, callidus veritatem cum mendacio permiscendi.

Idem tamen temporibus nostris tentare minimè ausum fuisse puto; diebus enim illis, nec centesima quidem pars nota erat antiquitatis, præ illa quam deinde hominum diligentia investigavit. Proposuit sibi ipsi, Patriam suam illustrare eamque (licet urbs antiqua non sit, necque *Romanorum* tempore extiterit) ex antiquioribus celebrioribusque *Italiæ* reddere, eodemque tempore *Tuscanam* regionem insigniorem facere, Orientaliorem præsertim; se ipsum celebrem, famosumque faciendo, quasi novæ historiæ inventorem. Amore Patriæ forsan excusari posset: sed ubi erat fides publica? ubi veritas, ubi sinceritas? Quale fraus, dolusque subterfugium invenient? Prolixior essem ego dictis, quàm ille fuit in inveniendis deceptionibus sagax, si ejus artificia, rationesque, eadem detegentia, narrare susceperem; quasdam verò, mihi in mentem incidentes, tangere haud quaquam omittam? Fateor tamen, me ejus dolum haud facile demonstrare potuisse, nisi se ipsum detegisset, vel nisi illis addidisset Commentaria, longiori forsan tempore mundum decepisset, sed ut fidem Auctoribus suis lucraretur, propriam ipse amisit, arteque sua fraudes cooperire studens, eas magis manifestavit.

Aviditas verò gloriæ eundem adegit, ut sub candidioris famæ periculo Commentaria sua divulgaret. Quicumque artificia ejus legit, eique fidem præbet, non parùm miratur, quàm concinnè priscorum, illustriumque Auctorum auctoritates fictis ejus fragmentis adoptet, & in iisdem tam claras detegit inventiones, ut ex hoc solo satis suspecta reddantur. Fide verò ipsis minimè habita, si

eandem auctoritates in fontibus conspiciere volumus; quàm contrarium judicium facere cogimur, & dum ejus audax, callidumque ingenium noscitur, ira justa & dedignatio subit propter fraudem illatam, dedecusque magnum ei dignè infertur? minima enim variatione, (quæ ut plurimum vel in solis constructionibus, vel in solis vocum sensibus, immò verborum, syllabarum, aut literarum consistit,) expressionem ab ipso desideratam, eis tribuit: Et si opus est, voces ipsas invadere, addendo, detrahendo, vel mutando syllabas, literas, immò & integra verba addere haud quaquam erubescit.

Si casu evenit, ut nequiverit facere ut veri Auctores cum dolosis suis Fragmentis concordent, malè de iis loquitur, audaciter vituperando celebriores scriptores *Græcos, Latinos, sacros, & prophanos*, negligentiaque & mendacii ipsos accusando; argumentum non leve, ejus scripta falsa esse, malitiosisque impleta erroribus. Si in bonis Auctoribus obscura inveniuntur loca, ac dubia; scit ea fraudulenter, & artificiosè ad suos trahere sensus; certa incerta, obscura clara reddendo, nomina insuper propria fingendo, ut juxta suam ea loqui faciat sententiam.

Valdè diligens fuit in occupandis arcibus ab aliis derelictis, vel (ut meliùs dicam,) in affirmandis rebus, quas nemo Priscorum tangere ausus fuit, ac si mendacii, malæque fidei haud quaquam ipse accusari potuisset? Fingit ille in magna copia antiqua nomina personarum, aut locorum, cum antiquis veris populorum nominibus regionum, & Civitatum, ut & hodiernis aliquam conformitatem habentibus, ut hæ ab eis originem trahere videantur, lætitiaque magna afficiantur studiosi ea, uti desiderant, inveniunt expressa.

Circa res *Græciæ, & Asiæ* non tam audax in fingendo fuit, memoriæ enim originum plurima ex parte nobis remanserunt; in illis autem Septentrionalium *Europæ* gentium, quorum exordia obscuriora sunt, prodigus fuit primorum Regum auctorumque inventor, quos, ut plurimum, vetustissimos fecit, ut magis accepti evaderent, & chari: Cum verò ipsi semper timendum esset, ne fictiones suæ apud literatos fidem minimè inventuræ essent, posse se putavit (ut robur Fragmentis suis tribueret) fraudes majoribus celare fraudibus: Ad probandas enim quasdam vetustissimas res, sex finxit inscriptas tabulas, ipse eas dicitur sculpsisse, ac easdem curasse ut defoderentur, ut post aliquot annos fossæ & detectæ, antiquæ apparerent: Non autem recorder, an in earum numero, vel segregatim ab illis, illud inveniatur Regis *Desiderii* Edictum, qui cum de sequioribus agat temporibus, multos decepit: is verò quantò magis sua celare inventa studebat, harum tabularum commentis, tantò magis ea detegebat. Mirandum quidem est, fictos ejus Auctores invicem concordare, Auctores autem veros semper, vel ut plurimum discrepare. Quid hoc? nisi auctores suos ab una eademque manu compositos esse, significat? De antiquioribus Mundi rebus (dicta Fragmenta interpretando) tanta loquitur ille facilitate, totque de illis rationes, nomina, Ethymologiaeque adfert, tamque concinnè illas varietates unit, ut, nisi deducendo à lingua (quam ipse vocat *Arancham*) & à *Talmudistis*, Ethymologias ipsas adeò affectatas, atque nimis facilis, levesque; claræ nostrorum temporum esse Origines apparerent: Hunc quoque eundem *Annium* non minus Textuum, quàm Commentariorum fabricatorem fuisse, nobis certum est Argumentum. Quàm magnus enim nobis est labor, veritatem obscurarum rerum ex variis bonis Auctoribus

colligere? In ipsis conferendis, & conciliandis quos non emittimus sudores? Nulla vera facies à defectibus exempta est, verum fictæ optimorum opificum, absque defectibus solæ contemplantur. Semper ipse, & mendaciis ejus aliquam veritatem immiscere studet, ut magis decipiat (si decipi potest ille, ante cujus oculos humana, & ferina monstra, non vero formosa, & benè formata corpora, ponuntur.) Ulterius etiam dicam; vera bonorum Auctorum Fragmenta, quæ nobis remanserunt, sunt fracta, & segregata frustra, quæ simul coadunari nequeunt; illa verò *Annii*, optimè, quasi tractatus integri, inter se invicem conjunguntur; principia, media, finesque habentia, vel saltem major eorum pars benè est disposita: Fragmenta ergo non sunt, sed plenæ compositiones illæ *Annii*, artificio quodam compilatæ. Studebat enim ipse à gravissima hac oppositione se defendere, dicens, *Fragmenta divisa, & fracta invenisse in quibusdam collectionibus cujusdam Magistri* Guilielmi Mantuani, *sui Ordinis*, illa autem simul univisse, ac ordinasse ad conformes materias congregans eas, resque conjunxisse suis locis. Quare igitur prius ea ipsa in lucem non emisit? aut sic fracta, & dispersa (ut inventa fuerant) vel quare saltem, uti diligentia ejus unita erant, videri non permisit? Quod ad *Berosum Chaldaeum* (qui præcipuus est) affirmat, à quodam *Georgio* illum accepisse, qui cum *Armenie* Provinciali transibat per Urbem *Genue*, quando ibi Prioris officio fungeretur. Testimonium equidem fide dignum! nemini enim notus erat. Si verò in *Græca* lingua eum accepit, quare sic non publicavit, si autem in *Latina*, quid *Armenie* cum *Latia*? Qua igitur de causa plurimæ Civitates, & Provinciæ, & Populi, & Principes, & Reges clarè in Fragmentis nominantur, quorum apud quemlibet alium Auctorem planè nulla sit mentio? Dicendum igitur manifestum esse signum, *Annium* solum hoc sibi gratis indulxisse & finxisse. Undè venit quod antè *Annium* de iisdem Fragmentis nulla umquam habita sit notitia? At quomodo haberi potuisset, (respondet aliquis) si ab illo nondum composita erant? His de omnibus *Annii* Fragmentis generaliter à me dictis, ad illa *Catonis*, *Sempronii*, & *Manethonis* ponderanda specialiter accedo: & primum; mirandum revera esset, à temporibus *Gellii*, *Festi*, aliorumque Priscorum Grammaticorum, qui libros originum *Catonis* adducunt, usque ad hos dies, *Annio* uni hanc obvenisse felicitatem, ut eos ante oculos nostros poneret, nisi illius manifesta fictio tolleret omnem admirationem. *Cornelius Nepos*, aut *Æmilius Probus*, in *Catonis* Vita affirmat, ex septem *Originum* libris ab eodem editis, duos tantum, secundum nempe, & tertium, *Origines Urbium Italie* amplecti, alios verò *Populi Romani* Acta continere.

Quomodo quis quæso sibi possit persuadere, ad *Annium* ex his solis duobus tantam pervenisse partem, ex reliquis verò, nec unicam quidem syllabam; nihilominus inter tot vera Fragmenta ejusdem *Catonis* quædam ex reliquis quoque inveniuntur? Qua igitur ratione, cum tot nobis remanserint Fragmenta, paginæ imò integræ secundi & tertii libri, (ut dixi); ea cum illis *Annii* nec in minimo quidem inveniuntur convenire, excepto forsan parvo aliquo negotio *Orobiorum*, ex *Plinio* ab eodem hausto, qui ex *Catone* illud excerpserat; quod ipsum tamen repetere non neglexit? Nec debent insuper quæri argumenta, falsitatem Fragmentorum *Catonis Annii* convincentia, unico etenim prorsus prosternei possunt.

14 Videantur quæso Fragmenta illa veri *Catonis* à *Riccobono* collecta, ea cum illis, Idioma utrumque conferantur; vir quilibet, licet mediocriter

A in lingua *Latina* versatus, fictorum Fragmentorum locutionem vera carere Latinitate, adeoque longissimè discrepare inveniet ab illa antiquorum temporum, nec in minimo quidem cum verorum Fragmentorum stylo convenire videbit, quod à me irrefragabile creditur argumentum.

Narrat insuper *Dionysius Halicarnassæus*, testimonium veri adferens *Catonis*; *Aborigines* populos *Italie* vetustissimos (à quibus provenere *Latini*) ex *Græcia* exivisse, falsus autem *Annii* *Cato* eos impudenter, *Græcosque* mendaces vocat, qui a sese *Italie* populos originem traxisse gloriabantur. Verus præterea *Cato* apud *Plinium*, *Venetos* à *Trojanis* manasse affirmat; falsus verò *Cato*, à *Phe-*
B *tonte* eos descendisse vult: licet, ne Principium notissimum neget, *Teucros* deinde cum ipsis unitos fuisse subjungat; *Plinius* scriptum reliquit, tamquam veri *Catonis* testimonium; *Bergomen*ses esse à *Barra*, *Orobiorum* Urbe: ubi falsus *Cato* dicit, quod, sicuti *Orobiorum* origo dubia est, ita illa quoque *Bergomi* incerta: *Sempronium* autem quum cogito, *Halicarnassæum Caji Sempronii* mentionem
C fecisse reperio, addens eum *Catoni* focium; video præterea *Gellium*, *Nonium* & *Carisium* Grammaticos, nobis testimonia *Sempronii Asellionis*, *Romanarum* historiarum scriptoris, adferre, eundemque mihi Auctorem fuisse suadeo: *Dionysius* verò cognomen *Asellionis* silens, prænomen *Caji* illi auferens, alio ipsos ornavit titulo. Coetaneus fuit ille *Catoni*, eoque forsan non indignior, & in *Nu-*
D *mantie* bello cum *Scipione* militavit. Consideretur, quæso, quàm ejus Fragmenta, à Grammaticis hisce citata, quàm, inquam, discrepantia sint propter priscam Latinitatem, & à stylo falsi *Sempronii Annii* distantes. Fictus iste *Sempronius* narrat, *Lucium Tarutium* Mathematicum Horoscopum exposuisse *Romæ*, distinctèque ipsam describit; quod faciens, duobus modis falsitatem nobis ostendit suam; altera est temporis; *Lucius* enim *Tarutius*
E *Civis Firmianus* diù post *Sempronium* vixit; fuit autem *Ciceronis*, & *Varronis* coetaneus & amicus: altera est illa facti: *Annius* autem in *Solino* hunc *Romæ* Horoscopum reperiens, ipse non à *Sempronio* sed
F à *Solino* de verbo ad verbum absque ulla mutatione excerpfit; nec animadvertit, (uti *Astronomiæ* forsan ignarus) corruptum esse *Solini* Textum, qui supponens, *Veneris*, *Mercurii*que Planetas tempore nascentis *Romæ* sex signis à *Sole* distantes fuisse, impossibilia ponit: bonus autem *Annius* curiositate illa illectus nulla considerata rei veritate, se ipsum, loco alterius, decepit atque ridiculum fecit. Falsus insuper *Sempronius* asserit eandem mentem fuisse *Catoni* circa nugas, & mendacia *Græcorum*, qui sibi ipsi Populorum *Italie* originem adscribant. *Halicarnassæus* nihilominus non solum *Catonis*, sed & *Sempronii* testimonio, *Aborigines* ex *Græcia* eò venisse, affirmat. Præter hæc narrat iste *Sempronius Annii*, *Ligurum Pheontis* filium, (nomen ab eo fictum) à quo (ut ille ait) *Ligures* pluribus antè *Græcos* sæculis originem traxere, ex *Attica* Colonias in *Italiam* adduxisse. Sed si *Attica* in centro sita est *Græcia*, ac à *Græcis* nomen accepit, quomodo, multis antè *Græcos* sæculis, eas conduxit Colonias?

Manethon postremò loco nobis examinandus remanet: levisque haud est conjectura illa ex *Idiomate*; scripsit enim ille *Græcè*, & *Græcè* à *Jose-*
F *pho Hebræo* adfertur, contra *Apionem* scribente. Fragmenta verò *Annii* *Latine* scripta sunt, nec *Græcè* inveniuntur: Quæ igitur hujus est ratio? nisi quia ab *Annio* solummodo *Latine* scripta sunt? Clarissima verò ficti *Manethonis* fallacia detegitur, quando asserit, quod ubi *Berosus Chaldaeus* suam finit historiam, indè *Manethon* initium det suæ. Primus à me super hoc notatus hic error est; ipsum nem-

nempè supponere, *Berosum* suam finire Historiam *Danaï* tempore; verus autem *Berosus* ad tempora usque *Cyri*, & *Artaxerxis* (de quibus loquitur) eam duxit, & forsan ad sæculum suum protraxit, quod fuit illud *Alexandri Magni*. Secundus manifestior apparet error; verus enim *Manethon* non solum suam incepit historiam tempore *Danaï*, sed eventus recitat qui evenere mille paulominus annis ante *Danaum*: Quapropter inter ejus Historiæ initium, & finem illius *Berosi*, magis quam duo millia annorum spatium interpositum est. Tandem, sit homo quantumvis sagax, *scopula fingendo evitari nequeunt; veritas una est, mendacia eam circumdantia mille sunt*; arduum quapropter mediis illis incedere, quum etiam vel in media via sæpe deferant, qui sequebantur, atque ipsos univervo Orbi mendaces ostendant.

Nolo ad particularia descendere, ne superflue procedam, sine multa enim ingenii intentione facile ab omnibus noscitur fictorum nominum inventio, quorum aliquot hic adferam exempla.

Intuens ergo in primis pauca illa verba ficti ejus *Catonis*, & *Sempronii* superius expressa, ecce quot nova, ab ipso inventa, deteguntur! Ex vero enim nomine *Felsinæ*, *Felsinum* Regem, *Felsinamque* Regionem construxit; ex illo *Bononiæ* Regem *Bonum*, sic ex vero cognomine *Oeni*, *Bianori* dicti, illud Regionis *Bianoræ* finxit. A flumine *Doria*, illud Familiæ Regionisque *Doriæ* formavit. A fluvio *Lamone*, sic vulgè inter dicto, & non *Amone*, Colonias *Lamonum* efformavit. Si autem eisdem, aliosque ejus auctores examinare velimus, à nomine *Luca*, fecisse exurgere invenimus illud Regis *Luchii*, & ab *Atria* prisca *Tuscorum* Colonia, illud *Atrii Tuscorum* Regis finxit: sic à *Piceno*, Provincia, exurgere *Picena*, & à *Liguro* nomen *Liguri*, & à *Verona* illud *Verræ*; *Saleprone* in *Tuscia* mutavit in *Saleumbronem*; & ex *Mediolano* duo prodire fecit, *Medi* scilicet, & *Olani*: sic à *Tilavento*, fluvio in agro *Fori Julii* hodie *Tagliamento*, duo finxit, *Tila* scilicet, & *Vento*, *Venetorum* Principes. A nomine *Lugduni* (urbis notæ) invenit illud *Lugdo*, quem regnare facit apud *Celtos* in suo *Beroso*, & affirmat in suo Commentario *Lugdovicos* ab illo denominatos; Certum nihilominus est, nomen *Ludovici Germanicæ* originis esse à *Francis* in *Galliam* delatum, & significare *Excellentiorem, fortiolem, & generosorem* inter Populos. Sic fingit *Francum* unum ex filiis fuisse *Hectoris*, qui, ut refert *Manethon*, apud *Celtos* regnavit, nomenque *Francis*, & *Franciæ* dedit: sed quis ignorat *Francos* populos *Franconiæ*, Provinciae *Germaniæ*, qui transferunt in *Galliam*? Adeò nihilominus placuit inventio hæc *Gallorum* ingeniis, ut in eorum Poësi, aliisque scriptis usi sint, atque *Gallos* à *Trojanis* provenire faciant; quilibet enim opinionibus Originum nobilium (licet falsis) valde delectatur! Vidit postea *Annius* in *Cornelio Tacito* tres *Manni* filios, (quorum non exprimit nomina) *Germaniæ* nomina dedisse atque appellationes, *Ingevonorum* (scilicet) *Herminionorum*, ac *Istevonorum*, qui populierant, inter quos dividebatur *Germania*; Itaque statim ex eis oriri fecit Reges *Ingenonem*, *Herminionem*, & *Istevonem*: Legit quoque in eodem Auctore, alios fabulosos numero plures attribuisse *Manno* filios, indeque plura populis appellativa nomina dedisse, ut *Marfis Gambagriiis*, *Suevis*, & *Wandalis*: Didicit insuper à *Tacito*, inter *Germanos* opinionem esse, *Herculem* apud ipsos fuisse; ecce in suo *Beroso* regnare facit *Herculem Germanum*, qui non antiquus est; immò inter recentiores ab iisdem numeratur. Quis ergo ex tot nominibus, ab ipso formatis, inventiones ejus non

A noscet, rescibitque undè veniat, nullum eorum nominum apud antiquos, approbatosque Auctores unquam reperiri? Potuissent (fateor) propter similitudinem, & conformitatem, quam cum veris nominibus habent, multos decipere: sed ad horum fallaciam ejiciendam, ejus Commentaria perscrutari satis est: Interim, me nimium super *Anni* artificium, & ad detegenda ejus Fragmentorum figmenta extendisse putarem, nisi brevissimum me fuisse, particularitates omnes si spectes, invenirem. Dicit quisquam forsan, quod, si dicta mea vera essent, quomodo fieri potuerit, *Sigonium* non solum, sed tot alios doctos viros, qui eum secuti sunt, deceptos esse? Circa *Sigonium*, superius rationes attigi, prolixius verò hic me circa easdem extendam.

Nihil desiderabilius hominibus antiquitati incumbentibus, clara antiquarum originum, obscurarumque actionum notitia: Sic ubi itaque quid novi compareat, liberque recenter inveniat Auctoris priscae, venerandæ & colendæ auctoritatis, omnium statim animi, nova hæc avidè legenda facile rapiuntur, & inventis in eis pluribus ex notitiis illis (quas scire cupiebant) clarè perspicuè & absque ullo dubio expositis; decipiuntur multi, qui alias ad aures fidemque eis præstandas haud attracti fuissent; præcipuè ibi noscentes res quasdam apud omnes pro veris habitis, aliasque quæ sibi videbantur probabiles esse & verisimiles? Præterea non adhuc lecta fuerant Commentaria *Anni*, ex quibus detegi potuissent fraudes: Falsis non adhuc opposita fuerant vera Fragmenta, veræque bonorum Auctorum notitiæ: idcirco absque ulla suspicionis umbra eorum inventori fides habita fuit. Alii, ut veris incipiebant uti, quos & alii statim sequebantur. Sed ut primùm, studium, & quorundam diligentia detegere incepit contradictiones inter veros, & falsos Auctores existentes, alia Literatorum copia (non numero, nec doctrina minor) exsurrexit illosque mendacii, & falsitatis convictos, in imum, immerfit confusionis barathrum. Licet nemo (ut ego) ad examinanda artificia, dolos, & falsitates ejus Commentariorum, nimis clarè hæc omnia indicantium, ex professo accesserit. Cum igitur ejus Fragmenta citata & tantum non comprobata sint per longum annorum cursum ab omnibus auctoribus historias scribentibus, ac de originibus, vetustissimisque memoriis agentibus, non ab *Italis* tantum, *Gallis*, *Hispanis*, *Germanis*, & *Polonis*, verum etiam à qualibet *Europæ* natione, probè advertere debent, qui illorum opera legunt, resque ab eis expositas; pro falsis, vel valde suspectis ut habeant, quidquid fictorum horum Fragmentorum testimonio refertur, nisi tamen aliquando bonorum verorumque Auctorum autoritate comprobetur. Ecce quanta habenda est fides testimonio ficti *Catonis*, *Sempronii*, & *Manethonis Anni*, quamque per consequens vanum sit fundamentum, super quod *Sigonius* Urbem *Bononiam* satis debiliter ædificavit.

Mihi porrò explicanda tibi remanet ejus vera origo, quantum ab optimis antiquissimisque Auctoribus mihi colligere permittum erit: argumentum eò magis obscurum, quò *Anni* fictiones, ejusque Fragmentorum falsitatem detegere clarius, fuit facilius. Duo exordia (juxta sententiam meam) in Urbe *Bononia* rectè considerari posse mihi videntur. Primum est illud veræ ejus foundationis, in tenebris antiquitatis involutum, nostrisque oculis adeò occultum, quod palpando tantummodo, conjecturisque ducibus investigare fas sit. Alterum est, priscae illius claritatis, quando non tantum nata, & aucta, sed jam ex tenebris eruta, & resplendens apparere, incepit. Hoc

etiam, ad primam ejus originem (prorsus absconditam) aliquo modo investigandam, nobis aperiet viam. Sic frequenter oculis nostris oriri Solem vidi: Primum, quando ex Horizonte surgens, à densis nubibus adeo tectus, ut undè exeat, nec quale aggrediatur iter, nec oculis videre, nec ab intellectu concipi, sed conjecturis solis, comprehendendi possit: Ascensus verò per quindecim, aut viginti altitudinis gradus Hemispherii, à subjacentibus nubibus paulatim egredi conspicitur, & in aperto aëre splendidissimus apparet: sic ab ejus
 24 a parente statu, primi ejus ortus locus, iterque sub nubibus peractum, ab intelligentibus facile invenitur. Ex duobus hisce *Bononiæ* primordiis, à clariori in primis, evidentiorique incipiam; quod mihi forsan, ad obscurum alterum inveniendum præparabit viam; cum æquum sit, prius ad res nobis notiores recurrere.

Tres status Urbis *Bononiæ*, antiquiorum Auctorum temporibus, nobis relatos reperimus; in potestate enim trium diversarum nationum posita *Thuscorum*, scilicet, *Gallorum Bojorum*, & *Romanorum*, à primis originem, & instituta, ac ab aliis, nomina, vivendique rationes obtinuit. *Livius*, sequentibus verbis, (quando refert eam à *Romanis* Coloniam factam esse) horum trium statuum magnam nobis adfert claritatem. Eodem anno (qui fuit Romæ DLXIV.) antè diem tertium *Kalendas Januarias* Bononiam, *Latinam* Coloniam ex *S. C. L.* *Valerius Flaccus*, *M. Attilus Serranus*, *L. Valerius Tappus* triumviri deduxerunt. *Tria millia hominum sunt deducta, Equitibus septuagena jugera, ceteris Colonia quinquagena sunt data, ager captus de Gallis Bojis, Galli Thuscos expulerant.* Si igitur *Thusci*, primicam possederunt, credendum est (ut postea demonstrabimus) ab eis ædificatam fuisse.

25 Prius tamen mihi quærendum esse videtur quanam fuerint *Thusci* illi, à quibus exordium sumpsit; tali enim modo investiganda est origo, an primi Auctores, qui eam ipsis tribuere, sufficienter innotescant? Non ne sunt ergo (dicit ipse) *Thusciæ* Populi notissimi? Clarissimi absque dubio; de eorum vero origine summopere dubitatur, quæ tamen nostræ Urbi non minus utilitatis quàm decoris adferre potest. Vetustissima idcirco inter Auctores vertitur controversia, an, ex ipsa illa oriundi sint Regione, an ex altera parte Orbis eò venerint. *Dionysius* quippe *Halicarnassensis* accuratissimus rerum Antiquarum *Romanarum* scriptor, originumque populorum *Italiæ* diligens investigator, duas adversas refert opiniones: prima communis, constanter affirmans populos omnino esse *Lydiæ* Provincie minoris *Asiæ*, à *Tyrrheno* Regis *Lydiæ* Fratrem, ibi adductos, qui vel inopiæ causa, vel novæ conquerendæ Regionis desiderio motus in *Italiam* transivit, nationique nomen dedit. Eventus is, secundum obscura indicia, quæ difficilè uniri possunt, vel fuit ducentis annis antè bellum *Trojanum*, vel parum antiquior.

26 Secunda opinio hæc est, ab *Halicarnasseo* relata, & quàm ipse constanter sequitur, dicens, non ex aliis regionibus in *Thusciam* venisse, sed indigenas & in ipso solo oriundos esse, hocque duobus solidis adstruit fundamentis. Primum est illud, fortissimæ, atque irrefragabilis rationis; secundum verò, maximæ est autoritatis: & ratio est; quod *Thusci*, suis etiam temporibus (quæ fuerunt ea *Augusti*) quoad ad linguam, ritus sacros, leges, instituta, & mores, nullam habere relationem cum *Græcis*, & *Asiaticis*, alteriusve nationis populis, impossibile enim videtur, populum ex alio oriri populo, & aliquod originis suæ vestigium, in idiomate linguæ saltem non retinere.

Autoritas autem est illa *Xantis Lydii*, diligen-

A tissimi verè in illis Patriæ suæ scriptoris: *Tyrrhenum* enim, vel alium *Lydiorum* Principem ullam unquam Coloniam in *Italiam* adduxisse, vel saltem ullum de hoc mentionem fecisse negat. Cui ergo ipsi præstanda erat fides; Auctoribus forsan advenis, remotis, & non benè instructis; vel potius diligenti, fidelique propriæ regionis Scriptori? Ratio autem, quare *Græci* communiter *Thuscos* vocaverunt *Tyrrhenos*, eosque *Asiaticos* cre-
 27 diderunt, ab æquivoco nominis processit: *Thusci* quippe circa mœnia Civitatis, ac propriis in domibus, Turres (pro habitaculis inservientes) complures ædificare consueverant: Turres ex *Græco* idiomate *Turres* vocantur, ac eadem voce propter linguæ communionem, vocati fuere à *Turribus* *Tureni* sive *Tyrreni*: *Græci* autem à supradicto duce *Tyrrheno*, *Tyrrhenos* nuncupatos fuisse judicantes, eisdem ex *Lydia* in *Thusciam* transivisse, facile sibi persuaferunt. Adeo celebre apud *Græcos* *Tyrrhenorum* nomen evasit; potentia enim, qua *Thusci* fruebantur, celeberrimos eos reddidit, indeque non tantum *Etruriam* vocarunt *Tyrrheniam*, sed & totum illud *Italiæ* latus, Meridiem versus, mareque ipsam circumdans, eodem nomine passim occurrere videas, ac si in illis celebrandis, strenuam illam Nationem ab eis prodiisse gloriarentur. Interim si nomen *Tyrrheni* malè perceptum, malèque attributum, præcipua fuit erroris *Græcorum* causa circa *Thuscorum* originem; mirum haudquaquam est, si, cum aliqui ex celebrioribus scriptoribus super initium erraverint (ut *Herodotus*) alios omnis generis hoc amplexos fuisse initium: Autoritas enim vetustissimorum in subjectis tam gravibus maximi pendenda est; ac in rebus præcipuè nobis ignotis, aliena nobis sequenda sunt testimonia.

28 Huic fortasse sententiæ opponetur mos ille duodecim construendi Urbes, quæ in quatuor *Italiæ* Provinciis executioni mandarunt *Thusci*: quoniam mos ipse venit ex *Græcia*, & *Asia* (ut *Herodotus* & *Strabo* in eorum quæ contigerunt descriptione pluries testantur) atque prius ex *Lydia* originem traxisse credi potest. Hoc (ut existimo) talem non habet vim, ut dictam destruere sententiam valeat; *Thusci* quippe ex aliorum traditione accipere, vel alia de causa ad eum imitandum, moveri potuerint. Afferit quippe *Livius* secutos fuisse numerum in illo numero Principum, qui regabant illam nationem, & quos *Servius Lucumonos* vocat. Cum exstiterint præterea ipsi summopere auguriis dediti, *Haruspicinæ*que artis Doctores (eam enim *Romanos* docuere,) faustissimum duodenarium illum numerum existimabant, quasi Imperii, Dominationis, alteriusque felicitatis argumentum. Hac ratione *Venus* (apud *Virgilium*) fidem facit *Æneæ* de Classi in tuto posita, ac de ejus fortunæ commutatione, eidem duodecim *Cygnorum* augurium ostendendo. *Romulo* quoque in *Palatino* duodecim apparuere *Vultures*, quibus (tamquam futuri sui Regni signum) superior evasit *Remo*, qui sex tantum viderat. Alii duodecim, post *Cæsaris* mortem, *Augusto*
 29 milites alloquenti comparuerunt, quorum visu in spem Imperii confirmatus est. Ecce interim nos mediis duobus; inter (scilicet) rationem *Halicarnassei* fortissimam, magna insuper Auctoritate innixam; ac inter universalem ferè omnium scriptorum Auctoritatem, quæ non minori vi ei resistit; controversia enim hæc tam facilè decernenda non est. Has nihilominus adversas opiniones absque violentia, ac utriusque veritatis præjudicio uniri posse sentio: Evenire quippe potuit, *Tyrrhenos* ad aliquam *Thusciæ* partem venisse, & ex altera præcos *Thuscos*, regionis indigenas, non expulisse. *Virgilius* hujus aliquod nobis testimo-

stimonium tribuit; narrans, ad partem *Tyberim* verius pervenisse, & in *Agillina* (seu *Core*) suam posuisse sedem: ut ex sequentibus patet carminibus:

*Haud procul hinc saxo incolitur fundata vetusto
Urbis Agillinae sedes, ubi Lydia quondam
Gens bello præclara jugis insedit Etruscis.*

Silius Italicus idem confirmat dicens; ex litoribus *Latinis* venisse; ea enim circa *Tyberim* se extendunt. Videtur insuper idem nobis indicasse 30 *Herodotus*, dicens; *Tyrrhenos* ad *Umbros* venisse, *Umbri* verò olim vel partem, vel totam occuparunt regionem illam Orientalem *Thusciam*, qua deinde à *Pelasgis* expulsi fuere. Præterea ex *Halicarnasseo* idem colligitur; *Tyrrhenos* nempe in supradicta Orientali *Thusciam* parte moratos fuisse; quoniam in ipsa cum *Pelasgis* habitaverunt, discordia postea exorta eos expulsi: *Dionysius* verò, vel alteram adducit opinionem, vel *Tyrrhenos* pro *Etruscis* sumit. Quod autem, temporis progressu, *Tyrrheni* cum *Thuscis* mixti sint, *Silius Italicus* testatur de Consule *Flaminio* loquens, & exprimit *Thuscos* sub nomine Regni *Corithi*, quod erat in *Thusciam*, ut in sequentibus legitur carminibus:

*Ergo agitur raptis præcepit exercitus armis
Lydorum in populos, sedemque ab origine prisce
Sacratam Corithi, junctosque à sanguine avorum
Maconios Italis permixta stirpe colonos.*

Hujus mixtionis causa vicinitati non tantum, atque negotiationi tribuenda est, verum *Reipublicæ* utilitati & rationi *Politicæ*, quæ consistebat in expellendis *Umbriorum*, *Pelasgorum*que reliquiis ex regionibus illis, quas in *Thusciam* possidebant. Omnibus verò iis consideratis, videre nequeo, quomodo talis potuisset fieri mixtio, dum ejus nullum apparet signum, vel in *Idiomate*, vel in *Thuscorum* moribus. Quapropter de hoc liberè judicandi omnibus aditum relinquo; quod ad me attinet, sententiam antiqui, & gravis illius *Dionysii* sequi malo, affirmans, *Thuscos* non solum suæ regionis indigenas, sed etiam nunquam cum *Lydis* permixtos fuisse. Et si aliquis consideret, quod (cum lingua eorum sit difficilis, moresque extranei, & singulares) non facile inveniet mutari, ac corrumpi potuisse. Considerandum insuper venit, linguas barbaras, ac difficillimas *Gothorum* scilicet, *Wandalorum*, *Germanorum*que, & *Lombardorum*, disseminando eas per *Romanum Imperium*, adulteratas fuisse. Sed ad quid aliorum hic adferre exempla, si ex *Thuscis* ipsis clarum habemus experimentum? Ad *Rheticas Alpes* vel confugere ipsi, quando à *Gallis* ex *Italia* pulsi fuerunt, vel sponte eò perrexerunt? sed quid ait *Livius* de ipsorum commutatione? sequentia audiantur illius verba, ubi loquitur de origine à *Thuscis* illis gentibus data: *Alpinis quoque ea gentibus haud dubie origo est, maxime Rhetis; quos loca ipsa efferrant, ne quid ex antiquo præter sonum linguae, nec cum incorruptum, retinerent.*

32 Lingua igitur & mores *Thuscorum* commutabiles erant, & corruptibiles, & si ipsis se immiscuissent *Tyrrheni*, aliquod exinde retinissent signum, sicuti *Dionysius* asserit, *Faleriam*, & *Fescennium*, Colonias à *Pelasgis* in *Thusciam* erectas, ad ætatem usque suam, (post mille scilicet & trecentos annos) in moribus suis adhuc vestigia *Græcæ* originis retinuisse. Adferatur ergo in contrarium auctoritate multorum Auctorum, quidquid eis placeat; ad destruendam enim naturam, factique evidentiam obscurandam, nulla est sufficiens Auctoritas. Ex hoc autem quid circa *Felsinam* colligemus? Vera Civitatum exordia, petras, saxaque haud esse, sed populos; nobilitatem tamen sanguinis, prosapiarumque virtutes considerandas esse:

A primos ejusdem fundatores & colonos ex antiquioribus *Italiæ* populis esse, nec ullos aliunde accessisse, qui *Thuscis* vetustate non cederent: & per consequens eorum sanguinem puriorem esse, nec ab aliis nationibus (utpote *Asiatico Lydorum*) immutatum & corruptum. Ille, inquam, sanguis est, qui post divisionem gentium cum primis *Italiæ* incolis eò venit: Idcirco temporibus etiam nostris, *Thusci* inter potentiores *Europæ* populos, armis & literis, tam sacris quam profanis numerantur.

Propius *Thuscis* recognitis; circa *Felsinæ* ædificationem prius investigandum esse puto, an ipsi à fundamentis eam erexerint, vel, an invento ibi B Oppido, aut Vico, vel Villa, eam amplificaverint, propugnaculisque cinctam, Coloniam ibi adduxerint: non enim incongruum est, in situ ad *Apennini* transitum tam opportuno, incolas ibi invenire. Sed ecce, dubium aliud animum meum aggreditur: Quæ gens potuisset esse illa? Qui populi ante *Thuscos* habitaverunt? Nemo Auctorum hoc nobis expresse indicat; in *Strabone*, *Livio*, & *Plinio* legimus, *Umbros* natione vetustissimos, ac oriundos ex *Italia*, possedisse præter alias regiones, plagam illam *Italiæ*, septemtrionem versus, coloniisque missis ad partem orientalem, & occidentalem *Bononiæ*, in regionibus, in quibus C Via *Flaminia*, & *Æmilia* extensæ fuere; pro certo habendum est, parvum spatium illud, in quo deinde *Felsina* orta est, in sua pariter potestate habuisse: præcipue, cum in antiquis scriptoribus, nec *Pelasgos*, nec *Thessalos*, nec *Siculos*, nec *Liburnenses* ex uno latere, nec *Ligurienfes* ex altero, nec *Euganeos* citra paludes *Padi* sitos, multo minus *Venetos* & *Antenoreos Teucros*, (recentis minus antiquos) umquam eò venisse, haudquaquam inveniatur. Si verò regio ea *Umbris* olim paruerit, non ideo asserendum est, *Thuscos* Coloniam *Felsinæ* adduxisse in Terram, aut Vicum D ab eis, vel ab aliis antea ædificatum (auguriis quippe valde dediti magni ea faciebant in omnibus auspiciis felicitatem) incoluissent, nec augere passi essent locum sub aliorum auspiciis fundatum, qui non solum eorum Colonia, sed Urbs, & Metropolis recentis *Provinciae*, altiarumque caput esse debebat. Hoc *Varronis* auctoritate confirmari videtur, dicentis, in *Latia* ædificari urbes juxta ritum à *Thuscis* observatum; affirmat quoque eos (religionis causa) nisi die auspicato hoc non facere consuevisse, existimantes sub felici auspicio, felicem ædificare Arcem: Hoc faciebant religionis causa die auspicato, ut fossa, & muro essent munita: Multo magis *Mantua*, & *Capuæ* Urbes, recenter ædificatæ, nobis hoc demonstrant: magna enim ratione *Felsinam* à primis suis fundatoribus *Thuscis* ædificatam fuisse, credendum esse puto. Indè ad ejus situs opportunitatem breviter considerandam accedo: *Thusci* enim absque dubio, nec à mari, nec à fluminibus, nec à fontibus, nec à fortitudine situs eam erigendi ad radices collium, ubi eam posuere, incitati fuerunt, sed à comodo quidem transitus *Apennini* præcipue moti sunt; suasi insuper ab earundem collium præeminentia super omnes alios, ad orientis, & occidentis latera, planitiem versus se extendentium, ac agris imperantium; sed multo magis commoti à regionis fertilitate, quod, excepta parte illa à stagnantibus aquis læsa, ditior, & ad producenda omnia victui humano necessaria, utilia, deliciosaque, aptior vix inveniri posset. Transitu verò *Apennini* peculiariter considerato, naturam, locum illum minus difficilem aliis, per magnum spatium existentibus, produxisse fas est dicere: Quod autem transitus is temporibus vetustissimis frequentatus fuerit, argumentum nobis præstat diligentia C. *Flaminii* Consulis, illius C.

Flaminii filius, qui anno DXXXIII. Cenfor Romæ, *viam Flaminiam Roma Ariminum* stravit: duobus enim annis antea, Colonia Bononiæ posita, ut viam illam commodiorem redderet, fecit, (ut dicit Livius) viam Bononia Ariminum versus, anno DLXVI; huicque viæ *via* deinde Cassia juncta fuit, quæ, ex tribus illis (ut scribit Cicero) Roma ducentibus Mutinam, media erat, & brevior; duæ enim aliæ, Flaminia scilicet, & Aurelia longiores erant. Quapropter, (puto) transacto Apennino ad Vallem Fluminis Sievis, ubi hodie extat Scarperie pagus, eam tendere curavit ad sinistram, ut rectè perveniri posset ad vallem Arni, ubi est Casentina Regio; illa enim est commodior breviorque via Aretium; creditur etiam fuisse oppidum Pasumenum, per quod (ut asserit Strabo, & jam dixit ante ipsum Polybius) exercitus Romanorum in Galliam Cisalpinam euntes transibant, & per quod Annibal elephanto vectus iter fecit, ubi & altero lumine privatus fuit. Æquivocè tamen extulit (ni fallor) Strabo, attribuendo filio, quod debebatur Parenti, dum nobis scriptum reliquit, C. Flaminium Consulem, & non C. Flaminium Censorem viam Flaminiam Roma Ariminum sui Consulatus tempore stravisse; testimonia enim habemus Livii, Cassiodori, & Festi, hoc C. Flaminio Cenfori attribuentia. Hunc igitur transitum, temporibus etiam Thuscorum, eis opportunum valdè extitisse oportet; ducebantur enim ex Vallibus Arni, quæ per multas vias ad planities ad utrumque Padi latus aditum aperiunt:

37 Et eam præsertim putabant, esse portam, ad ingrediendas regiones expugnatas, idèdque ne ab aliis ipsa occuparetur, benè custodiendam esse existimabant. Eodem anno, quo C. Flaminius Flaminiam Bononia Aretium straverat viam; duæ aliæ à Marco Emilio Lepido collega ejus stratae fuere viæ; Altera Arimino Bononiam, Bononiâ Placentiam altera, ac inde Aquilejam usque, circumdante ipsa paludes, ac nulla earum penes montium radices transeunte: affirmat Livius ex Placentiæ urbe Ariminum usque ductum fuisse: Strabo verò Bononiâ Aquilejam extendi eam curasse asserit: Tota equidem in Itinerario Antonini describitur, & ego ipse in Foro Julienfi agro, à Concordia urbe Aquilejam tendentia ejus vidi ibidem vestigia. Unica erat via Flaminia, quæ regioni nomen dedit; Strabo verò in duas distinguit; vel quia, transacta Bononia, paludes circumdare cœpisset, quæ temporibus eis valdè appropinquabant viæ, vel forsitan, quia collium situ progrediente, usque eò Romanorum linea per rectitudinem sese extenderet. Thusci interea non improvidi fuerunt in bonis aquis Felsinæ procurandis, eodemque tempore ipsam ab earumdem damnis tutam reddendo; quoniam inter duo flumina non magna, Rhenum nempe (alio forsitan nomine tunc temporis nuncupata) & Sarvenam collocarunt (ambos optimis aquis abundantes) ut aquam per canales inde derivarent aut abundantes aquarum rivos, eorumque beneficio (absque inundationum furore) frueretur. Quid ergo temporibus illis egerunt? nemo priscorum (quantum scimus) hanc nobis sitim restinxit. undè si, juxta Livii testimonium, Thusci, ædificatis prius duodecim urbibus ultra Apenninum, in propria patria, aliisque citrà, vastis subjugatis regionibus, absque dubio nec in eis Imperium extendere, nec ibi Colonias adducere potuissent, nisi viribus, ac fortuna adjuti vi transissent; Umbrosque, antiquos suos æmulos & inimicos (eum, uti diximus, possidentes) expulissent: sed quando id ita contigerit, id ipsum nobis ignotum est; ego tamen in Auctoribus varios fortunæ eorum status investigando, diversos eorundem Status & conditiones, quas sequar, inveni. Qui enim in te-

nebris scrutatur manibus, obscuritate media, haud facile cespitat, convenit tamen mentis claritate supplere id, quod ab oculis aufertur; situm locorum metiendo, ac unum ab altero distinguendo ut minùs erremus. Tali modo, ac distinctione Principatuum, divisioneque ætatis & temporum, 39 quædam eorundam statuum notitiâ acquiritur.

Metientes igitur Imperii Thuscorum cursum, in sex gradus, aut differentes Status, ad quos ascenderunt, ac descenderunt, dividam; hique tamquam Duces mihi erunt ad tangendum locum à me propositum. Primus horum status dimissior est, quando, inquam, Umbrorum potentia prævalente, & majore Thuscis forsitan parte occupata, restricti ipsi manebant, ac debiles. Secundum consecuti sunt Statum, tunc quando Pelasgi, ejectis à Thuscis Umbris, amicitiaque cum ipsis contracta, ab iisdem adjuti, aggressi, ac transacto Apennino, multa citrà ipsum subjugavere hinc & inde loca. Tertius postea fuit, quando, expulsis ab uno latere Pelasgis, totius Thuscis Domini evaserunt, & ab altero (Pado trajecto) illic, aliisque in locis, novis effectis progressibus, terra, marique potentes devenere. Quartus sequitur gradus, in quo ad apicem ejus potentia pervenerunt, ac in eodem per multa sæcula se ipsos conservarunt. Quintum locum eorum declinationis statuo (qui pariter diuturnus fuit.) Sextus, & ultimus extremum eorum excidium, & lapsum ostendit. De his sex Thuscorum Statibus opportuniore loco tractabo. Nunc verò in tertio tantum morabor, in quo, 40 adventus Aeneæ in Italiam temporibus, consecuti sunt potentiam illam, quam è Dionysio, Virgilio, ejusque Interprete Servio, ac Silio Italico aliisque habuisse colligitur.

FELSINA igitur temporibus illis ab eis non tantum fundata erat, sed tamquam Provinciæ caput, aucta fuerat; quod præter auctoritates, inferius adferendas, ab hac efficaci ratione pro certo tenere persuadeor. Novas adepti fuere terras citrà Apenninum Thusci, ut ibi secundam, duodecim cum urbibus, fundarent Etruriam, unamque construerent urbem, quæ caput aliarum esset. A qua ergo ipsarum fundatio incipienda erat, nisi à capite? ad quid enim opus fuisset prius membra formare, si caput, quod eas regeret defecisset: præterea, quænam ex his aptiori situ collocari potuisset? sed cum hoc auctoritatibus fortius mihi probandum sit; Teucrorum temporibus primam, ac clariorem Felsinæ notitiam jam fuisse, apparentemque ortum (quasi Solem à nubibus spendidè exeuntem) habuisse dicam; Silius enim Italicus duobus tantum versibus nobilissimum ejus Statum nobis ostendit, dicen:

Et quondam Teucris comes in Laurentia bella 41

Ocni prisca domus, parvique Bononia Rheni.

In Gentium Catalogo adnotati sunt hi versus: Italiae nempe populos, Romanis, vel uti confederatos, vel uti amicos, in bello contra Annibalem auxilium præstitisse; nec aliud mihi continere videntur, nisi primi infrascriptorum Virgilii versuum explicationem, pariter ex Catalogo Gentium sumptorum; Thuscis nempe, vel in uno, vel in altero Apennini latere commorantes, ad Aeneæ auxiliandum in Laurentino contra Turnum bello agmina misisse:

Ille etiam patriis agmen ciet Ocnus ab oris

Fatidicæ Mantos, & Thusci filius amnis,

Qui muros, matrisque dedit tibi Mantua nomen.

Quoniam (ut Virgilius cecinit) Ocnus unum ex suæ Patriæ militum agmen eò adduxit, cujusnam autem esset Patriæ, siluit; Ita quippe quod tacuerat Virgilius, narravit Silius, Bononiam nempe parvi Rheni primam Ocni domum, quæ Teucris in Laurentinis bellis jam socia fuerat, in tanta eorum

rum necessitate *Romanis* opem præbuisse. Et licet, dictis *Virgilii*, *Silii*que carminibus invicem collectis, clariori non indigeant explicatione; nihilominus tamen, cum variæ, vagæque sint hominum sententiæ, ut quidam, ubi desinunt dubia, ibi eadem exurgere faciunt, & ubi ratio eos quietos relinquit, ad imaginationes suas recurrunt. Ut tamen illos convincam, qui forsitan aliquando contradicendi sunt, & ut prædicta carmina nullo alio modo interpretari posse ostendam, prolixior aliquantulum ero. Dubitare forsitan posset *Virgilius*, qui eo in loco loquens de *Mantua* ab *Ocno* olim fundata, ac ab illo laudata, non cogitaret patriam illi Regionem illam *Mantua* esse, & Agmen illud inde extractum fuisse: quapropter duobus hoc modis explicat. Primo, dicendo *patriis ab oris*: *Mantua* enim (ut ille subjungit) si ab *Ocno* ipso ædificata fuisset, patria ejus proculdubio vocari minimè posset, nec conductæ Colonia, mater & filia simul & semel exstitisset: Secundo autem: narrando, *Mantuam* & scelecta *Æneæ* misisse auxilia, *Mintro* seu *Aulete*, & non *Ocno* ducem; superfluum autem, vel incommodum saltem fuisset eodem tempore duplicia eidem mittere auxilia: Considerandum præterea; quod correspondentia apta nobis ostendit, *Felsinam* Patriam fuisse *Ocni*, & non *Mantuam*, licet ipse nomen tacuerit: Tres enim temporibus illis extiterant in Italia *Thuscorum* Provincia, propria, scilicet, *Tyrheni* maris; dux, quæ, citrà ultrâque *Padum* recter acquisita; atque ex omnibus tribus iis agmina *Æneæ* mittebantur; mentionem quippe facit non tantum de præcipuis *Thusciæ* propriæ urbibus, quibus quoque *Ligurem* addidit, sed de illis etiam *Felsinæ*, ac *Mantua*, quæ erant duarum aliarum Provinciarum præcipuæ urbes; profecto ab una *Ocno*, tamquam à Patria sua, ab altera *Mincio*, vel *Aulete* cum Agminibus ab eis ductis. His insuper pro fortiori argumento accedit, præcipuas illas urbes, licet à belli sede procul, navigationi tamen aptas (uti *Mantua*) armatis navibus, mediantibusque aquis, sua *Æneæ* præstasse auxilia. Circa *Ocnum* verò profilientem ab urbe, penes quam nullum aderat mare, nullumque navigabile flumen, quo mediante mari pateret accessus, nihil loquitur. *Silius Italianus* (quantum ad illum) poterat anceps esse, an *Mantua* sumeretur pro urbe illa, ex qua *Ocnus* agmina ea in auxilium *Æneæ* duxit, sed eisdem duobus modis à *Virgilio* sumptis, dubium omnibus tollit; tribuendo enim domui *Ocni*, locum primum, ipsam à secundo distinguit, ac evidenter demonstrat secundam eum habuisse domum, & quod si cuti *Mantua* prima ejus patria esse haud poterat, (ab ipso enim condita erat) sic *Bononiam* primam illam fuisse patriam *Teucrorum* in bellis *Laurentinis* sociam. Similiter dum ipse *Mantuam* auxilia sua *Romanis* misisse asserit (quod jam antea dixerat) dubium pariter ab omnibus expellit; *Mantuam* nempe primam *Ocni* patriam extitisse. *Silius* verò minimè contentus, clarè dixisse, *Mantuam* primam *Ocni* Patriam non fuisse, duobus aliis modis nobis distinctè, *Bononiam* eam esse ostendit. Primus est: Narratis auxiliis, *Thusciæ* propriæ, *Traspadanæ*, *Mantua*, & *Capuæ*, imò omnium *Italici* Regionum, *Liguria* excepta, *Romanis* porrectis; nemini earum, nullique urbi, *Italici*que loco, (*Bononia* dempta) primam extitisse *Ocni* patriam scribit; sed quia hoc attentè ponderato, validum inde surgit argumentum; majori explicatione vim ejus ostendere, mihi necesse est:

Observat *Silius* in Catalogo illo numerandarum Civitatum, *Italici*que locorum, ordine tam stricto, ab ipso observato; ut numquam ab una Re-

A gione ad aliam transiverit, nisi prius nominatis locis illis omnibus, de qua mentionem facere intendebat, nec, postquam unam deseruit regionem ad eandem unquam reversus est; hocque ab eo inviolabiliter observatum esse videtur. Numerat ergo ille in primis Urbes, locosque antiqui *Latii* à *Tyberi Garillianum* usque; illos postea antiquæ *Sabinæ*; venit deinde ad *Picenum*, inde ad priscam *Umbriam*, & *Thusciam*; transit dein ad *Marsos*, *Pelignos*, *Vestinos*, *Marrucinos*, aliosque usque ad *Tacem* populos; hinc in *Felicem* ingreditur ipse *Campaniam*, ac post ipsam nobis objicit *Sannites*, *Lucanos*, *Hirpinos*, *Brutios*, celebresque alias gentes ad extremas usque *Italici* partes, à quibus in *Galliam Cisalpinam* venit, in regiones præsertim circà *Padum*, mentionemque de decem solummodo Civitatibus facit, quæ, vel extiterint temporibus eis illustriores, vel forsitan quia ex illis aliquæ melius Poeseos subjectum ei præstarent, ex omnibus illis *Galliam* elegit, & inter eas primam nominavit Urbem *Mantuam* ultrà *Padum*, deinde *Bononiam* citrà *Padum*, decem harum penultimam. Angulum tamen non prætermisit, continentem mare *Adriaticum*, *Euganeos Antenoræ* regionis, *Venetosque Aquilejos*. De *Liguribus*, qui reliquam *Italici* partem occuparunt, nullam mentionem facit; quoniam in favorem *Annibalis*, auxiliis ei præstitis, sese demonstrarunt. Hic mihi dicendum est, quod expressione mea *ultrà*, & *citrà Padum*, situm *Venetiarum* minimè amplectar; utor enim in hoc prisca *Romanorum* dicendi forma. Dicant mihi quæso illi, qui neglecto gravi procedendi *Silii* modo, primam *Ocni* domum in *Thuscia* propriâ existere, sibi ipsis suaserunt; quæ de causa, talem observando ordinem, absque locorum unius regionis, cum aliis alterius immixtione; in exponendis ejusdem *Thusciæ* Civitatibus, eam ipsam non inclusit? quare non univit eam alicui *Italici* urbi, (si aderat unâ;) quæ præ cæteris distingui merita sit, quare *Bononiæ* soli non conjunxit; forsitan quia unum & idem cum ipsa erat? Absque dubio nec *Thusciæ* nec aliæ Provincie, vel urbi, jus proprium auferre poterat. Multò minùs, titulum urbi alteri, quàm *Romanæ* tantum tribuere debebat. Secundus modus probandi (ut ita dicam) identitatem primæ domus *Ocni* cum *Bononia*, est, quod generalibus minimè contentus terminis, eas simul peculiariter nominat, dicens:

Ocni prisca domus, parvique Bononia Rheni.

Undè licet addat copulam (que) hoc nullo modo distinctionis gratia unius ab alia sit, sed quia, ad tædiosam continuationem nominum evitandam, abundantes, per modum transeuntis, vel accessionis, conjugationes quædam ponuntur; utque clarum de hoc adducam exemplum, ecce duo carmina tali modo à *Virgilio* constructa, ex Catalogo à me supradicto extracta.

Non ego te Ligurum ductor fortissimè bello

Transferim Cycne, & paucis comitate Cupavo.

Eadem enim cum sit *Cycni*, & *Cupavi* persona; copula unum ab altero non segregat nomine, sed ea vicissim adeò copulat, & unit, ut *Bononiam* à prima *Ocni* domo non distinguat, sed adjungat, ambo rem unam ostendendo. Plurima inde nobis adsunt optimorum Latinorum Auctorum exempla, quibus copula tamquam declaratio rerum præcedentium inservit pro *idest*, *hoc est*, *scilicet*, nempe &c. Grammaticorumque figura est ad rem nostram valde attinens, dicendo:

Ocni prisca domus, id est parvi Bononia Rheni.

Ut autem omnem scrupulosus auferam dubium, duobus infallibilibus modis hoc explicare decrevi, licet res, mediocriter etiam expertis, satis manifesta sit. *Benedictus Morandus* centum, & quagin-

quaginta ab hinc annis concinnè, & secundum
48 ^{suit} supradicta loca *Virgilii*, *Siliique*, deinde ab
aliis eodem percepta sensu; Ea autem rectè
considerantes, meliori explicari modo minimè
possunt. Mihi autem multiplicatis rationibus
magis quàm verborum copia, ipsa tam clarè de-
clarasse videtur, ut intellectus ex inde ferè con-
victus remaneat; nec suadere mihi valeo, primam
Oeni domum & *Bononiam*, unam eandemque rem
dicere, quomodo evitari possit? Sed, sicuti *Mo-
randus* primus sæculis nostris veri horum sensus
interpres fuit (alios enim veriores non novi de
his expositores) laudem in hoc adeptus est, sic
ipsum in expositione ab eo facta super nonam *Vir-
gilii Eclogam* laudare haud volui: ait enim:

*Hinc adeo media est nobis via, namque sepulchrum
Incipit apparere Bianoris.*

Mæris autem Pastor (intelligendus enim sub hoc
nomine est Procurator *Virgilii*, ibi *Menalcas* di-
ctus) ex villa ejusdem *Virgilii*, *Mantuam*, *Ario* duos
hædos, illius iram mitigandi gratia, ferens, ibi
Mantuam, nomine tantum exprimit, *Urbis*, silens
proprium. Sic enim incipit,

Quo te mæri pedes? an quo via ducit in Urbem:

49 & circa finem ait:

Hic hædos depone, tamen veniemus in Urbem.

Judicavit verò *Morandus*, nomine *Urbis* intelli-
gendam esse *Romam*, Pastoresque *Romam* versus il-
lud suscepisse iter; ideò in ea ipsa oratione cona-
tus est ostendere, *Bianoris* locum octo à *Bononia*
distare milliaribus, per viam *Florentiam* ducentem,
atque monumentum *Bianoris* hoc fuisse *Oeni* sepul-
chrum, qui (ut ait *Servius*) *Bianori* (hoc est animi,
corporisque fortissimi) cognomen obtinuit. Errasse
tamen ac violenter verba ea ad suum traxisse sensum
clarè mihi videtur; Omnibus enim in primis no-
tum est Comitatus vel Territorii alicujus Urbis in-
colaseam vocare sæpe Urbem, hac una expressione
(nihil aliud addito.) *Eo ad Urbem; venio ex Urbe:*
Ex *Eclogæ* deinde verbis, Pastores unius diei, &
non plurium, iter fecisse apparet: quapropter
Licidas unus ex Pastoribus illis sepulchro *Bianori*
accedens, ibi sistere, ac canere sibi proposuit;
Urbem nihilominus ingressi essent; ne noctem se-
cum pluvias afferret, timens; cantando iter fa-
cere voluit: quæ verba proculdubio, ipsos ve-
spertino tempore diei illius urbem ingredi sibi
proposuisse denotant; & per consequens, neque

50 urbem *Romam* intelligi, nec sepulchrum illud jux-
ta *Bononiam* existere poterat. Interpretes insu-
per quocunque dubio rejecto, universaliter hoc
sic exposuisse cerno. Dubito ego denique, an
sepulchrum illud *Oeni*, *Virgilii* tempore in
Mantuano solo extiterit, an illud ibi finxe-
rit, eodem enim in loco attulit duo *Theocriti*
carmina ex *Thalysiorum* Idillio (*Brasile* sepul-
chrum commemorantes. Sed ut ad supraci-
tatos Auctores (*Virgilium* scilicet, & *Silium*)
reddam; opponi facile poterit; quod, quàmvis
verborum à nobis expositorum sensus, alio legi-
timo modo sumi nequeat, quidam fortassis sur-
gent, tentantes *Virgilio*, *Silioque* auctoritatem ad-
imere, atque *Bononiæ* dignitatem diminuere, Poë-
tas eos esse dicentes, historicamque veritatem
sufficientem minimè comprobantes. Poëtas,
suas regione fabulosis implere solere operibus,
angusto veræ historiæ spatio relicto; haud nego;
eos tamen aliquibus in rebus, in Catalogis præ-
sertim veritati inniti, certum est: licet enim con-
ceptus poëticos, ornamentis gratia, eis immisceant,
attentè tamen Populorum, Urbiumque origines,
naturas, moresque eorum considerant, atque ve-
rum potius, quàm verisimile amplectuntur; Hac
51 ratione magni ponderis apud Græcos extiterunt

A *Homeri Catalogi*, priscorumque Tragicorum axio-
mata; ac in historicis quoque rebus ab antiquis
Auctoribus allegatos esse conjicio. Nec minùs
quidem gravi, minorique omnium Græcorum fide
dignus est *Virgilius*; super omnes quippe æstima-
tur, maximoque honore afficitur. Quid enim
egit *Silius*, nisi (ut diximus) illum *Virgilii* lo-
cum exponere, quamdam *Oeni* fuisse Patriam ex-
primendo, de qua prior, (nomen ejus tacendo)
nos ancipites reliquerat? In antiquissimis præ-
terea rebus, ut illæ circa *Felsinæ* originem, à duo-
bus mille circiter & noningentis annis, testimo-
nia tam gravia, & clara non tantum, sed quæli-
bet parvula lux, ad magnamtribuendam clarita-
tem sufficit.

B Licet tamen ad antiquitatem Urbis nostræ pro-
bandam, supradicti Auctores nobis sufficiant,
attamen nobis optandum est aliud tutum funda-
mentum, quod nobis Imperio tam prisco, illu-
stri, ac resplendenti argumentum præbeat, vel
potius nos magis certiores reddat, dummodò ali-
quod æqualiter nobile, clarum, majestuosumque
possideat. Mirum esset, veritatem subiecti valde
celebris, ac in mundo venerati inveniri, nullumque
de eo moveri posse controversum. *Plinius* ergo no-
bis, Statum *Bononiæ* antiquissimum exponens, 52
C *Lucumone Principe*, ac Rege dignum, non *Oeno*
pari sed eo forsan majori, in describenda nobis
Octava Italiæ Regione, Colonisque numerandis
in mediterraneis existentibus, hæc prægnantia no-
bis profert verba: *Intus Colonia Bononia, Felsina*
vocitata, cum Princeps Etruriæ esset.

D *Plinius*, nec *Silius Italicus* majori brevitate hæc
paucas voces simul amplecti vix poterant: Affi-
gnando enim *Felsinæ* jurisdictionem, authorita-
tem, Imperium, regimen Populorum, Princi-
pem Potentiam, vim fecunditatemque, alias
urbes, & populos, (quæ si segregatim exponen-
da essent, integrum requireretur volumen, omnes
tamen supradictæ qualitates quàm paucis verbis ab
Auctoribus explicantur. *Plinio* autem asserente
Bononiam tunc *Felsinam* vocatam fuisse, quando
Princeps erat, vel caput *Hetruriæ*, vel *Thuscis*,
dubium esset de qua ille loquutus fuisset *Thu-
scia*: *Thusci* quippe maximam cum acquisiti essent
citrà *Apenninum* regionem, ac *Pado* transfretato,
cùmque usque ad Alpes (ut ait *Livius*) suum
extendissent Imperium, plures *Hetruriæ* aut *Thu-
scis* ibi extitisse videntur. Scio benè, antiquos
auctores, quando de *Thuscis* loquuntur, Provin-
ciam communiter illam inter *Apenninum*, & *Ma-
re Tyrrhenum* existentem intelligunt. *Servius* au-
tem sequentia *Virgilii* carmina interpretans, pro
Thuscis sumit non solum Provinciam illam
Tyrrhenum versus, sed totam regionem eam citrà
Apenninum à *Thuscis* subjugatam: hæc sunt car-
mina:

Mantua dives avis, sed non genus omnibus idem;
Gens illi triplex, populi sub gente quaterni,
Ipsa caput populis, Thusco de sanguine vires.

E Quæ sic exponuntur ab ipso: Mantua tres habuit
Tribus, quæ in quaternas Curias dividebantur, &
singulis singuli Lucumones imperabant, quos tota in
Hetruria duodecim fuisse manifestum est, ex quibus
omnibus unus præerat. Hi autem totius Thuscis
divisas habebant quasi præfecturas, sed omnium po-
pulorum Principatum Mantua possidebat. Dicen-
te ergo ipso, cuilibet ex duodecim Curiis Lucu-
mo unus imperabat, tota verò in Hetruria duodecim
extitisse Lucumones, qui inter ipsos totius Thuscis
diviserant præfecturas, Mantuamque populorum
omnium caput fuisse; unam extitisse Thusciam,
cujus caput Mantua sola fuerit, absque dubio no-
bis denotat: alibi etiam super illa *Virgilii* ver-
ba:

*Sed tibi ego ingentes populos, opulentaque regnis
Jungere castra paro.*

54 Ipse hoc idem asserit de duodecim *Lucumonibus*, quos *Thuscia* habebat. *Non sine causa dixit, ingentes populos; nam Thuscia duodecim Lucumones habuit, id est Reges, quibus unus præerat.*

Itaque tantundem sunt apud *Servium* duodecim populi, vel ingentes populi *Virgilii*, quantum duodecim *Curie* à duodecim *Lucumonibus* rectæ, quæ *Thusciam* *Tyrrhenam*, regionemque *Mantua* continebant.

Hanc sententiam, avorum nostrorum tempore, securus fuisse *Alexander* ab *Alexandro* mihi videtur; numerando quippe is duodecim populos, aut duodecim *Thusciæ* urbes, *Mantua*, tamquam duodecimam addit. Huic tamen *Livii* Autoritas manifestè contrariatur; asserit enim ipse, præter duodecim urbes in *Hetruria* propria fundatas, alias duodecim missas fuisse Colonias citrà *Apenninum*; ideòque duodecim non tantum fuisse *Thuscos* populos, nec duodecim *Lucumones*, sed numerosiores extitisse. Supradicti insuper Interpretes *Virgilii* Carminum, communiter declarant, duodecim populos, (de quibus loquitur) omnes ultrà *Padum* habitasse, in *Thuscia* verò propria, nullam habuisse partem. *Plinius* præterea ac *Servius* 55 immò ipse contrarium dicit *Virgilius*; quippe non *Mantua* sed *Felsinam*, tamquam *Thusciæ* Caput nobis proponit. Ego autem subjungo, quod quando *Virgilius* hæc expressit verba:

*Sed tibi ego ingentes populos, opulentaque regnis
Jungere castra paro.*

Non tantum locutus est de *Thuscia* propria sed etiam de novis acquisitis Provinciis, quoniam ex eis pariter quoque contracta fuere agmina *Æneæ* missa; propterea eis alludens dixit: *opulentaque Regna*. Ex bonis insuper Auctoribus notitias habemus; *Thusciam* priscam regimine suarum duodecim præcipuarum urbium se rexisse, nullique umquam remotiori Capiti se submittere consuevisse. Credendum tamen mihi esse videtur, populos *Hetruriæ* *Tyrrhenæ* nunquam, tamquam eorum Caput, Coloniam, ullam aut urbem ab eis fundatam citrà *Apenninum* veneratos esse: in reliqua verò *Hetruriæ* parte (si duas crederem) hanc mallem amplecti sententiam, & putarem: quod quando *Plinius* vocavit *Felsinam* Caput *Thusciæ*, de omnibus *Thusciis* populis tunc in *Italia* dominantibus intellexerit: res quoque in se ipsa rectior apparet, quam *Mantua* Caput efficere; Quando 56 autem totius *Hetruriæ* tam novæ, quam veteris, caput constituendum esset, propter populorum commodum, nulla alia, nisi *Felsina* institui potuisset, est enim in centro omnium regionum, *Thusciis* temporibus eis subjectarum; *Mantua* autem nimis distans, *Thusciæ*que propriæ, ad partem ipsius præcipue orientaliorem, incommoda evasisset. Nihilominus tamen efficacibus prænarratis auctoritatibus, rationibusque motus, considerans unam *Thusciæ* Provinciam unico capite constitui haud posse (quoniam si plura inveniantur Capita, plures quoque Provincias extitisse decet) ferè credere cogor tres fuisse *Thusciæ* Provincias, vel tres *Hetrurias*, itaut sub uno suo Capite singulæ regerentur. Quodnam Antiquæ *Thusciæ* Caput fuerit, *Silius Italicus* (ut puto) nobis indicare videtur, quando *Vetuloniam* (quam vocat Caput) sequentibus nobis describit carminibus:

*Mœonique decus quondam Vetulonia gentis
Bissenos hæc prima dedit præcedere fasces,
Et junxit totidem tacito terrore secures.*

*Hæc altas eboris decoravit honore curules,
Et princeps Tyrio vestem prætexit ostro?*

Hæc eadem pugnas accendere protulit aere.

Mihi notum est, quod (circa Imperium) processu temporis variabatur inter duodecim *Thusciæ*

A populos auctoritas, quò Urbes & viribus, & honoribus augebantur: Ideòque affirmat *Livius*, *Perusia*, *Cortonam*, & *Aretam* tempore quò à Romanis pacem petebant, *Thusciæ* Principes fuisse Urbes: in vetustioribus tamen sæculis *Vetulonia* Principis titulo gavisa est. Secundæ vero *Hetruriæ*, auctoritate *Plinii* clarè constat *Felsinam* Caput fuisse. Tertiæ tandem à *Virgilio*, *Mantua* Caput nominatur. Optimorum igitur Scriptorum diversitas consiliari nequeunt, gestorumque varietatem concordari, quam prænarrata Provinciarum distinctione, quam (tot Capitibus admissis) necessariam judico. Hoc solidè quartæ Provincie confirmatur exemplo, paulò post in *Campania* *Felici* fundatæ, (ut suo loco dicam) eò enim, ut asserit *Strabo*, duodecim adductis *Coloniis* *Capuam* (aliarum ut videtur Caput) ædificarunt. Et quatinvis totius illius regionis spatium, à *Tyberi* vel à *Thuscia* eò usque, in illorum tunc esset potestate, unaque continuata *Hetruriæ* Provincia constitui posset, duodecim tamen Urbes, in formam Provincie dispositas, à reliqua ab eisdem parte segregatæ fuerunt. An verò *Plinius* nominando *Felsinam* Caput *Hetruriæ* *Thusciæ*, intellexerit ad utraque maria conversæ; an solam unam, *Adriaticum* mare versùs; hoc in dubium quidem revocari possit: Puto nihilominus (si *Thusciam* *Tyrrheniam* *Felsinæ* subjectam minimè esse volumus) tantum intellexisse citrà *Apenninum* sitam; quoniam *Thusci* populi in hoc septentrionali latere dominabantur; idcirco loquens de populis *Siculis*, & *Liburnis*, majorem *Piceni* partem possidentibus, hæc profert verba: *Siculi, & Liburni plurima ejus tractus tenuere, in primis Palmensem Prætutianum, Adrianumque agrum, Umbri eos expulere, hos Hetruria, hanc Galli.*

Quænam autem fuit illa *Hetruria*, quæ à *Piceno* *Umbros* pepulit, ac regione à *Gallis* deinde possessa, nisi *Thusci* illi, qui paulò antè *Apennino* transacto, regionem illam acquisiverunt, ubi fundarunt *Felsinam*? Video ipsum vocare *Umbriam*, non quidem *Umbriam* propriam, sed *Thusciæ* partem olim *Umbris* subjectam; dum dicit: *Umbro amnis navigiorum capax, & ab eo tractus Umbriæ*. Limes enim *Umbris* proprius *Tybris* erat, & non *Umbro*, à quo ipse incipiebat, non hic ab illo; idcirco non de *Umbria* propria, sed de *Umbria* in *Thuscia* intrà *Tyberim*, & *Umbro* jacente, intellexit. Quid rationibus comprobare moror, quod 59 improbatum, splendorem *Felsinæ* augeat? & nisi verum potius, quam verosimile quærerem; contraria mihi tuenda esset sententia. Quare cum per Auctorum auctoritatem, vel unum vel aliud evenisse, necesse sit; Ad quod magis vergit homo, hoc idem amplecti, libenter assero: nolle enim se caput constituere illi, à quo originem, & fundamentum sumpsit, modestiæ signum est; primum locum, primamque auctoritatem inter gentes habere *Thuscas*, dignitatem illis, decusque augeat. Objici forsitan possit; si *Vetulonia* vel alia antiquæ *Hetruriæ* Urbs; si *Felsina*, si *Mantua* caput erant *Hetruriæ*, unica igitur eademque erat *Hetruria*; una Natio tria monstruose sustinuisset Capita? Huic respondetur: Quare igitur diversis temporibus unum alteri præesse non poterat? Facile erit subjungere; quod si prima harum rationum conceditur, tres etiam admittendæ essent *Thuscorum* Provincie, quod primæ tutiori sententiæ meæ conformatur: si secunda permittitur, unica ponitur *Hetruria*; secunda ea falsa judicatur; clarè enim per Auctores omnes, & singulas tres illas Civitates, eodem tempore capita extitisse patet: idcirco tres ponere Provincias magis ac magis mihi arridet; tum quia & dicta Auctorum, conjecturæque illis 60

innixæ, melius concordant, faciliusque servantur. Quomodo autem circa *Felsinam* & *Mantuum* incidisset res, prorsus incertum est; In primis enim, si non est pro suspecto habendum *Virgilii* testimonium (licet totus laudibus Patriæ deditus, suspicioni præbere posset aditum) quum jam cum illo *Plinii* verba concordent, ad quem haud spectabat *Bononia*, ipse verò historiæ veritatem acciperit vel ex originibus veri *Catonis*, vel aliis priscis Scriptoribus, inferior hisce remanet. Nobis insuper æquum videtur Urbem contemplari *Mantue*, duodenarum *Transpadanarum* gentium caput, ut à *Virgilio* nuncupatur. Si verò ejus coloniam à sua *Felsina* Patria eò adduxit, absurdum non est, matri quodam discreto modo submissam, aliquam superiorem in sese quoque veneratam esse auctoritatem, eoque magis, quod regionem ullam ultrà *Padum*, segregatim *Hetruriæ*, vel *Thuscis* nominatam, à *Thuscis* possessam fuisse, à me haud reperitur; sicuti *Plinii* auctoritate ostenditur, unicam existitisse *Hetruriam* citrà *Apenninum* in duas distinctas regiones, cujus caput *Felsinam* fuisse affirmat. Nihilominus ut nos in breviores etiam restringamus limites, utque tutius incedamus, *Mantuum* pariter ab omni erga *Bononiam* subjectione liberabimus: considerandum quippe est, *Ocnus* eam pro secunda sua elevisse Patria (si sepulchrum intuemur, *Virgilio* asserente) ibi commoratum fuisse, obivisse, privilegiis adornasse, summopere ipsam illustrasse apparet: ac deinde decernemus quod à nemine negari poterit, dicentes; quod licet per *Plinii* auctoritatem, juxta ejus verborum sonum (conformem forsan communiori sententiæ) audiamus *Felsinam* totius *Thuscis* caput extitisse: propter rationes nihilominus superius allatas, tutiorique semper auctoritati innixas; unius tantum Provinciæ, inter *Apenninum* scilicet & *Padum*, caput extitisse decernimus. Ipsa quoque acquisitionibus ex Orientali, Occidentalique parte à *Thuscis* factis, ampliata, aliis duabus major evasit. Constanter insuper videtur, eandem deinde à *Gallis*, *Romanis*, *Gothis*, atque *Longobardis*, (licet limites ejus Occidentales, Orientalesque variaverint) circa Meridiem & Septemtrionem, ab iisdem naturalibus montium, & *Padi* terminis semper distinctam fuisse. Rebus usque adhuc expressis, atque à me positis, *Virgilii*, *Silii*que *Italici* aucto-

61 ritates minimè opponuntur; immò fortius eas confirmant; *Felsina* quippe Patria, & prima *Ocnus* domus fuit, qui *Lucumo*, vel Rex *Thuscus* fuerat, manifestumque est, sedem, ejusdemque Regiam extitisse, ac, ubi *Lucumones*, aliorum Caput, sedebant, ibi etiam Caput, aut Metropolin Provinciæ existitisse. *Plinii* igitur non modo Auctoritate sed & ex omnibus, & singulis tribus hisce concludemus; quod si *Ocnus* vel ex Patria sua, vel à sua prima domo *Felsina* (uno tali Capite) auxilia *Æneæ* duxit; ex sua Patria eadem duxit: Et si ipse Imperium acquisivit, Colonias duxit, *Mantuum* ultrà *Padum* ædificavit; viribus *Felsinæ* & *Hetruriæ* (quibus imperabat) hoc executioni mandasse dicere fas est. Ratione quapropter valida, ex pluribus Urbibus, quæ ad bellum *Laurentinum* simul & ad *Punicum* auxilia miserunt, *Silius Bononiæ* unius mentionem facit in Catalogo suo, celebritas enim prisca, atque longè maxima hoc ipsi imperavit.

Sol interea secundi *Felsinæ* ortus jam ex suppositis nubibus exierat, quando *Thusci* Imperii potentia in dies augebatur, & ad apicem versus (ad quem postea pervenit) elevabatur: Ego quidem in rerum usque adhuc narratarum splendore moratu, primum ejusdem obscurum ortum quæram, dummodò inter tenebrosas nubes ipsum tegentes investigari possit: Adeo enim absconditus est, ut

A quàmvis à me omni adhibita cura ipsum accendi; mihi usque adhuc liquido quid de eo decernere minimè datum sit. Vestigia tamen (ut potero) sequens, cursu Imperii *Thuscorum* utar, de cujus incremento, quatuor ascendentes fortunæ gradus adnotavi. Primus quorum dimissior est, quando scilicet ab *Umbri* major *Thuscis* pars possidebatur: duæ enim strenuæ nationes (super reliquas *Italici*) ante foundationem *Romæ* aliis dominabantur; *Umbri*, scilicet, & *Thusci*, non minùs situ vicini (*Tyberi* enim ab invicem separabantur) quàm *Statu*, & *Fortuna* æmuli. *Umbri* non tantum altioribus, summitatibusque *Apennini* (quæ antiquissima eorum sedes) imperabant, sed & majorem *Italici* lateralis partem, mare *Adriaticum* versus possidebant. Descendentes verò in *Thusciam*, tanta (ut affirmat *Plinius*) incrementa acceperunt, ut ad fluvium usque *Umbriorum* limites suos extenderint. In hoc primo *Thuscorum* Statu, ipsos nec vires, nec animum *Apenninum* transeundi, viamque sibi ad magnas pandendi acquisitiones habuisse, facile credi potest.

B *Pelasgos* deinde *Theffalia* ejectos, errantesque novas quærendo sedes, in *Italiam* venisse contigit; Hoc (*Diodori Siculi*, *Dionysii*que testimonio) *Deucalionis* tempore, antè Bellum *Trojanum* tercentis circiter factum est annis: Sic numerans ego ætatem prolapix *Pelasgi*, ab *Hellanico Lesbio* apud *Halicarnasseum*, *Chronologia*que *Argivorum* Regum, *Atheniensium*, ac præcipuè tempora *Triopæ*, *Crotopæ* & *Cecropis*, quæ cum *Pelasgorum* à *Theffalia* exitu conformantur, ac in eisdem ruunt annos, qui circà tercentos & viginti antè idem Bellum numerantur. Sed quoniam usque ad excidium *Trojæ* in *Italia* morati sunt, ignotum est, quo in Fortunæ gradu ætates, sæculaue ea pertransiverint: Magni quidem hoc scire illorum interesset, tempora quippe illa ad ea *Thuscorum* investiganda, magnam nobis lucem adferrent; summa itaque cum diligentia ea quærere haud desinam.

D Tria longa (pede in *Italia* posito) eisdem cum *Umbri*, *Siculis*, & *Tyrrhenis*, vel *Thuscis*, bella gessisse, invenio, quorum nobis tempora minimè innotescunt; excepto ultimo cum *Thuscis* bello, quod procul præsumi solummodò potest. Advertendum tamen est, Auctores eximia, & longa vetustissimorum sæculorum acta brevissimis narrasse verbis; undè legentibus, continuationemque temporum ignorantibus, paucis perdurasse annis videntur, quæ per multa gesta fuerunt sæcula: atque illi ita decipiuntur. Insuper quando bella intercurrunt inter vicinos populos, mediocribus viribus æmulos, bella evadunt satis diuturna, priusquam unus alterum subjuget: valdè autem differt, quando Barbara Natio magna cum agminum copia, eximiiisque viribus finibus suis exeat (ut *Galli*, *Gothi*, *Tartari*, *Turci*) ad aliquam occupandam Provinciæ, vicinique incolæ invicem contendunt. Quantos sustinuerunt labores *Romani*, antequam parvos valdè circà *Romam* populos subjugassent, paucos, inquam *Sabinos*, & *Latinos*; & antequam eos ad plenam reducerent obedientiam, quadringentos enim annos in utrisque subjugandis consumpsere. Paucis hoc verbis exponitur; *Gallos* scilicet (nationem pariter ferocissimam) in *Italiam* venisse, *Galliam*que *Cisalpinam* occupasse: sed quæso, quot labores, quot annos in hoc impenderunt? ducentorum ferè annorum spatium, ac æquali temporis cursu à *Romanis* vel extincti, vel ex *Italia* pulsi fuere. Mirum igitur non est si, ignorantibus nobis tria illa *Pelasgorum* bella, intervallo isto otiosos fuisse putemus: & hoc præcipuè *Halicarnasseo*, testimonio *Mirsili Lesbii*, paucis annis ad felicitatis gradum ascendisse affirmante, in quo nondiù manserunt; in varias quippe

pè inciderunt calamitates, per quas tandem ex Italia eiectioni fuerunt; Ita ut nobis, tamquam brevem, variæque eorum fortunæ cursum, representando, majus inferat desiderium investigandi quidquid illis in reliquo recentiorum annorum spatio evenierit. Nihilominus breve tempus illud (sic enim vocat) in felicitate ea acquirenda, & conservanda, tam exiguum non fuit; non minus enim quam septuaginta, octoginta, vel centum forsitan (ut puto) transiire anni. Breviter ego igitur eorum eventus narrando, dicam: Deucalionis tempore pulsos tercentis circiter annis ante Græcorum bellum contra Troianos ab oraculo quodam ductos in Italiam ad ostium Padi appulisse, moratosque fuisse in loco (*Spinetico* vocato) ibique, parte gentis cum inutilioribus ad exercitum custodiendum relicta, urbem condidisse *Spinam* (ut asserit *Dionysius*) quamvis affirmet *Plinius* à *Diomede* ædificatam fuisse; cæterique omnes terrestri suscepta via ad *Umbriorum* montes sese transulisse, à quibus acerbè pulsi sunt. Transgressi idem interea ad *Aborigines*, vetustissimos populos, Regionem propè *Tyberim* (ubi dein ædificata fuit *Roma*), oraculi illius monitu, ab eisdem humaniter recepti fuere. Ibi pede statim, processu temporis, bellum *Umbriis* intulerunt, eorumque urbe *Crotone* potiti (postea *Cortona* vocata) eandem propugnaculis cinxere, ac pro sede belli contra eos ipsa usi sunt, demumque à tota illa *Thuscia* parte (quam possidebant) expulerunt: ut colligitur ex *Plinio*, ipsos usque ad fluvium *Umbro* agros occupasse, asserente: Quo autem tempore inchoatum fuerit bellum, & quamdiu perduraverit, ignoratur; Quidam verò illorum, *Tyrrhenos*, vel *Thuscos* fuisse ex *Lydia* venientes, sibi persuadentes, putant *Umbros* ab *Hetruria* recessisse, quando *Tyrrheni* accesserunt; idè ad *Umbros* advenisse, ait *Herodotus*. Quoniam verò hujus adventus à me constitutum fuit tempus (ut dixi) ducentis circiter annis antè *Trojæ* excidium, propter indicia tamen alia quæ habeo, usque ad illud tempus hoc idem perdurasse bellum mihi persuasum deo. Bello autem *Umbriorum* consummato, confederati sunt cum *Aboriginibus*, eorumque forsitan hortatu, novum contra *Siculos* suscipere bellum. Indigenæ fuerunt hi populi, ac strenui, antiquum *Latium* à *Tyberi* *Garilianum* usque occupantes, indicanteque *Dionysio*, longum existisse bellum, per centum ad minimum annos perdurasse credendum est; tribus quippe ætatibus, hoc est nonaginta, vel centum antè bellum *Trojanum* annis, ut dicit *Hellanicus Lesbios*, qui insuper observat, quod quando *Siculi* abire coacti fuerunt, annus Sacerdotii erat vigesimus sextus *Altionis* in *Argo*. *Philistius* tamen *Syracusanus* (uterque à *Dionysio* afferitur) annum octuagesimum ante idem bellum fuisse asserit, quando ex *Latid* in *Siciliam*, cui nomen dedere, confugerunt. *Umbriorum* pulsione, quando in bello *Siculis* supereminere ceperunt, Imperium magis auxere *Pelasgi*, ac in parte illa Orientaliori plures ædificarunt urbes, *Argillam* nempe, *Saturniam*, *Alsum*, *Faleriam*, *Fescenniam*, aliasque, quæ à *Tyrrhenis* vel *Thuscis* ipsis ereptæ fuerunt. Quando verò *Tyrrheni* (ut in *Virgilio* vidimus quosque *Lydos* vocavit) in illam ingressi fuere regionem, *Argillæ* commemorati sunt; unde si à *Pelasgis* antè suppositum *Tyrrhenorum* adventum fundata fuit; foundationem sequutam esse asserendum ab ætate, quæ illinc ab iis eiectioni fuere *Umbri*. Felicitate dein *Pelasgorum* ad metam perventa, non plus quam viginti, triginta vel quadraginta ad summum annis ea ipsa frui potuisse considerandum est. Duabus enim ætatibus, vel sexaginta annis antè *Trojæ* destructionem, adversitates experti, ac paulatim declinantes cum ruinis *Tro-*

jæ proprium experti sunt excidium; à *Thuscis* enim prorsus expulsi fuerunt. Omnia hæc à *Dionysio*, autoritate *Hellanicis*, & *Mirsili Lesbii*, optimè colliguntur. Hoc supposito, tempus secundi *Thuscorum* Status, à me superius expositi, investigandum mihi remanet: qui neque erigi, nec firmari, nisi expulsis *Umbriis* poterat: superius jam dixi, hujus expulsionis tempus, non procul à ducentis circiter annis antè dirutam *Trojam* accidisse: Et quoniam, suos dum *Thusci Umbros*, antiquos inimicos, ad latus haud habebant, fœdusque aliquod cum *Pelasgis*, ratione Status, habuisse facile judicari potest; *Pelagos*que ipsos in bello contra *Siculos* adeo detentos, ut de illis minima nec quidem suspicio, aut timor eis habendus fuerit; multò minùs hostilitates, quamvis parvas, incepisse, suas cogitationes altius elevari posse judicasse: Quapropter terra, marique, lentè incedere eis permissum putantes, *Apenninum* transire minimè dubitarunt. Vetustiores idcirco mentiones de *Tyrrhenis* à *Græcis* factæ in hujus secundi Status cursu, ad rem nostram faciunt; Tunc enim *Thusci* (qui *Tyrrheni* dicuntur) futura eorum magnitudini prima dedere initia. Hac de causa omne id à me confirmandum esse videtur; breviter eventus quosdam tangendo, non absque fabulorum sæculorum difficultate, certitudinis temporum causa à me collectos. Dicam in primis non tantum celebre, sed & antiquissimum apud *Græcos*, *Tyrrhenorum*, aut *Thuscorum* nomen extitisse, adeo, ut ab eorum usque temporibus, *Mari*, *Italiam* ab Austro madefacienti nomen, *Tyrrheni* tribuerint. *Sophocles* manifestum nobis præstat indicium, qui in *Triptolomi* tragœdia introducit *Cererem*, eundem instruente *Triptolomum* filium circa segetum sementum, ab ipso pluribus in regionibus faciendum; hæc proferens verba: *A tergo ad dexteram Oenotria omnis, & Tyrrhenicus sinus, & Liguria te excipiet*: quæ, cum, non à Poeta, sed à *Cerere* ipsa prolata sint, *Triptolemi* 71 tempora nobis considerata sunt. *Trogus*, *Erichthæi* sæculo extitisse scribit, qui regnare cepit ab anno CCXVIII. antè *Trojanum* bellum, annosque imperavit quinquaginta. Non procul igitur ab annis CLXXX. vel CC. florebat *Triptolemus*. Ponit ipsum verò *Eusebius* centum circiter annos antea. Tempus autem à *Trogo* nobis indicatum cum *Tyrrhenorum* temporibus concordat. Quoad nomen *Tyrrheniæ*, *Thusciæ* datum, aliud paulo minus antiquum habemus vestigium. *Palephatus* enim in *Narrationibus*, aut *Fabulis* suis *Historiis*, (de iis inquam, super quas fundantur fabulæ:) *Taurum Cretensem* in Regione *Tyrrhena* dimicantem, inter virgines alias, *Phenicem* illius Regionis Regis filiam, (*Europam* vocatam) rapuisse, eamque *Cretam* duxisse, narrat; ex quo deinde orta est illa *Europæ* fabula. Ponit *Eusebius* *Europæ* tempus, anno CXLV. antè excidium *Trojæ*, alii tantum anno CVI: scribit insuper *Diodorus*, quod, quando *Hercules* in *Italiam* venit, relictis post se *Liguribus*, *Tyrrhenisque*, *Tyberim* transiverit, ubi postea fundata fuit *Roma*. *Herculem* verò annos LXXVII. ante excidium *Trojæ* decessisse computatur, per tres enim anteriores ætates per *Ligurum*, *Tyrrhenorumque* regiones peregrinatus est. Animadverto insuper, *Valerium* in *Argonauticis* cavernas *Coli* vocasse (*Tyrrhenaque antra*) cum mari exposita sint *Tyrrheno*, tem- 72 poribus *Argonautarum* idem jam ferenti nomen. *Argonautarum* verò expeditio sequuta est (juxta *Clementis Alexandrini* sententiam) anno LXXIX. antè destructionem *Trojæ*, licet alii hodierni *Auctores*, eam recentiore putent: si verò *Hercules* ibi interfuit, vetustiore esse dicendum: Non tantum enim nomine, sed & actis *Tyrrheni* in secundo

cundo illo statu celebres esse inceperunt: Piraticam quippe exercentes *Baccho* obviarunt, captivumque eum duxerunt: ex quo orta fuit fabula *Tyrrhenorum* in Delphinos mutatorum, quæ in *Ovidio* legitur. Sed ut clarè ex *Clemente Alexandrino* colligi potest, res *Bacchi* anno circiter CXXX, & CXL. ante *Trojanorum* tempora evenerunt. *Pelafgi* præterea, pace, foedereque cum *Tyrrhenis* vel *Thuscis* fruente, unà cum illis commorati sunt, atque ab iisdem (ut ait *Dionysius*) navigandi didicerunt artem & ideò valdè æstimati fuere. Hoc equidem eodem secundi *Thuscorum* Status tempore evenit, atque annis ducentis ante excidium *Trojae*, in quibus bellum invicem agebant. Hinc verò si jam celebres vocabantur *Thusci*, jam *Tyrrheni* nomen mari, *Hetruriae*que Provinciae datum ab illis erat, & si jam incursiones maritimas peragebant, sine dubio dicendum est celebria perpetrasse acta in Secundo Statu; cui, à fine belli *Pelafgorum* cum *Umbriis*, usque ad principium belli eorundem cum *Thuscis*, terminos impono, amplectentes profectò CXX. annos, quibus *Apennino* transgresso, citrà montes regiones subjugare, ac regionem eam ad *Padum* usque occupare ceperunt. Et contra *Umbros* dimicantes, non solum ex partibus illis (quibus deinde potiti sunt *Galli*) sed etiam ex *Piceno* pepulerunt, ut eis accidisse, in *Plinio* legitur; si posterioribus temporibus hæc gesta dicere volumus; acquisitiones Regionum illarum ultrà *Padum* negare opus esset, quas in Tertio eorum Statu executioni mandarunt. Tertius autem Status is terminatus à me fuit tempore, quo discordia cum *Pelafgis* inita, invicem dimicantes, ex *Italia* ipsos depulerunt, à tempore adventus *Aeneae* in *Italiam*, & paulò post: unde continet annos circiter LXX, in quibus totà acquisitâ *Thusciâ*, regioneque ultrà *Padum*, ad magnam vim, prosperitatemque ascenderunt, terra, marique multis submissis regionibus.

74 Quando verò *Felsinae* ædificatio sequi potuerit ex supradictis difficile haud erit arguere: Non enim dicendum est, eam in Primo *Thuscorum* Statu fundatam; ipsi quippe non adhuc agminibus *Apenninum* transiverant; nec minùs in tertio, ad quem, acquisitionibus infrà montes & *Padum* factis, Coloniaeque eò adductis, ascenderunt: In Secundo igitur Statu ædificatam, præcipuamque omnium aliarum fuisse, affirmandum est: Quoniam si aliarum Caput esse debebat, omnibus etiam aliis & fundamine, & situ præesse (ut superius dixi) debebat: Ad fauces namque transitus *Apennini* custodiendas (ne ullus infrà unam, alteramque Provinciam morari posset) citius ac fieri potuit Coloniam constitui opus erat: Judicari inde potest, paulò post, subjugata regione, hostibusque debellatis, oppidum tamquam necessarium Fortilitium, ibi ædificasse: & per consequens, annos circiter C. ante *Trojanorum* tempore suum primum habuisse ortum, tunc eò clariorem, quò nobis sese obscurum præbet: tempore enim non exiguo antè duas ætates, quò *Thusci* fortiores evaserant, æquum est ædificatum fuisse, tùm quia 75 regionem Provinciae prius propriae acquisivisse, ac ex eadem *Umbros* pænitus ejecisse, novisque Coloniae in tuto posuisse, supponendum est; tùm quia in mentem haud poterat illi cadere, novas submittere regiones ultrà *Padum*, nisi prius benè illis citrà *Padum* munitis, in quibus non modicum temporis spatium requirebatur. Quapropter, si prædictæ jam duæ ætates in expeditionibus, foundationibusque ultrà *Padum* consumptæ erant, in reliquis duabus (hæc præcedentibus) *Felsinam* primam erectam fuisse, suæque imperasse Provinciae, concludendum remanet.

A Loquutus sum usque adhuc de *Pelafgorum*, *Thuscorum*que temporibus, ut ea simul conferendo illud ædificationis *Felsinae* detegerem; peculiariter nunc ad considerandum felicem eorum Tertium Statum accedam, ad quem, *Aeneae* temporibus pervenerant *Thusci*, quasi specimen, aut temporis mensuram, quod in consequendo consumpsere: Eos (iterum dicam) jam in parvo vidimus Statu, quando, ab *Umbriis* aggressi, intrà breves limites manere coacti sunt. Ipsos, deinde post *Umbriorum* expulsionem, paulatim pristinam, immò valdè majorem, resumere vim, in *Umbria*, marique famam, decusque acquirere conspeximus. Transiitum postea 76 tentarunt, obtinueruntque *Apennini*, atque citrà ipsum magnos fecerunt progressus, occupantes primum Provinciam montibus & *Pado* interpositam, postea Orientem versus, totam Regionem unà cum *Piceno*, è qua deinde à *Gallis* expulsi fuerunt; *Padum* deinde transire, novasque & amplas sibi acquirere regiones, atque novas fundare Colonias usque ad *Alpes Italiam* à *Germania* dividentes, sibi proposuerunt. Nunc verò maritimis eorum bellis incursionibusque relictis, ab initio tantum surgentis fortunæ principiis ad hunc usque statum, perpendemus tempus ab eis consumptum, quod adeò longum non apparebit (si segregatim ipsum conjecturando; non minùs (immò plus) centum annorum spatio impendisse,) opinionones adducemus: sicuti enim superius dixi, *maximi laboris est æmulos superare, præsertim si non solum Statu, & virtute pares, sed viribus potentiores sunt.* Duplex longiusque tempus, in acquirendis regionibus citrà *Apenninum*, quàm in illis ultrà *Padum*, & propter situs, & propter montanos populos, feros, ac bellis assuetos, impendisse fas est. Quapropter pro argumento quod longum, dubiumque bellum temporibus illis, & posterioribus aliis, cum *Umbriis* gestum, & licet potentes extiterint, attentè considerari debent verba ea *Plinii* scribentis: 77 *Trecenta eorum oppida Thusci debellasse reperiuntur.* Numerus tam magnus Civitatum, Oppidorumque (belli licet *Trojanis* tempore, harum tantum dimidia pars occupata esset) paucis forsitan annis subjugari poterat? Et quamvis ex iis plures perdidissent *Umbri*, non ideo extincti fuere; sed ad earum prisca sedes in altioribus *Apennini* locis confugere, per centenos aliquot annos cum *Thuscis* belligerant, usque dum utrosque *Romani* suo Imperio submisere: nec tantum ibi, ubi limites dividebat *Tyberis*, sed in *Gallia Cisalpina* (ubi hi, illique numerosas servabant Colonias) invicem dimicabant; Hæc omnia à *Strabone* referuntur: E Quid verò de maritimis *Thuscorum* acquisitionibus dicemus? *Eusebius* eodem quidem tempore (quo *Aeneas* in *Italia* morabatur) illius maris Dominos sese constituisse asserit. Utrique jam mari, *Tyrrheni*, vel *Thusci*, & *Adriatici* nomina imposuerant: Per ipsos jam eò reductæ fuerant Coloniae, jam alvei ex *Pado* deducti, fossæ paratæ & canales, paludes exsiccatae, *Tyrrhenæ* Insulae adeptæ, dilatatique undique eorum limites. *Halicarnassus* propterea rectè monet id, quod à me pro eorum magnitudinis argumento est sumptum: 78 *Teucrorum* nempe temporibus celebres, famosissime adeò extitisse, ut *Græci* totum illud *Italiae* latus, meridiem versus, *Tyrrheniam* vocare ceperunt: antiquius verò, (ut superius ostendi) jam ab ipsi, & mari nomen illud *Tyrrheni* impositum & ipsi Regioni fuit: *Virgilius* pariter *Evandrum* ad *Thuscorum* vires *Aeneae* offerendas inducit; ut, se contra eos vertendo, maxima inde traheret auxilia; hocque absque dubio innuit quando verba illa à me superius exposita protulit: *Sed tibi ingentes populos, opulentaque regnis Jungere castra para:*

Non tantum de *Thuscia* antiqua, & vicina, sed etiam de illa de novo acquisita, & longinqua: quippe, ut dictum est, ab utraque auxilia recepit. Hac igitur probabili conjectura confirmari posse, minori CL. annorum spatio, Imperium tam amplum, tantamque diebus illis potentiam minimè adeptos esse, æquum mihi videtur. Certantes enim (ut dictum est) cum natione tam strenua, bellicosaque, eis ab incunnabilis inimica (ut illa 79 *Umbrosum*) perspithamos de terra contendere cogebantur. Si autem annos consumpserunt sexaginta expellendis è *Thuscia* *Pelasgis*, populos propter adversam jam cadentes fortunam, quot ad *Umbros* debellandos impendisse debuerunt? ad centenaria submittenda præsertim citrà montes oppida? Plusquàm centum, absque dubio, annis ad duarum Provinciarum, citrà *Apenninum* submissione indigebant. Et licet de quarto Statu, (in quo *Teucrorum* temporibus ad summum suæ Fortunæ pervenire gradum, diùque in eodem mansere) cum sit minùs vetustior temporibus à nobis investigatis: de eo loqui minimè mihi opus est. Nihilominus tamen antequàm ulterius procedam, aliquid de hoc explicabo; ex quo deindè illum quoque *Felsinæ*, magis, magisque & confirmatum, & auctem fuisse arguemus. Huic quarto Statui hæc *Diodori Siculi* verba applicari posse mihi videntur: scilicet: *Tyrrheni fortitudine egregii, magno potiti imperio, urbes condiderunt multas, atque opulentas, classè quoque potentes, cum diutius mari imperitassent Italum Pelagus Tyrrhenum ab se nominarunt.*

Idem nobis narrat *Livius*, his verbis.

80 *Thuscorum* antè Romanum Imperium latè terra, marique opes patuere, mari supero, inferoque, quibus Italia insule modo jungitur, quantum potuerint, nomina sunt argumento, quod alterum *Thuscum* communi vocabulo gentis, alterum Adriaticum mare, ab *Adria* *Thuscorum* Colonia vocare Italicae gentes: Et inferiùs subiungit: *Tanta opibus Hetruria erat, ut non terras solum, sed mare etiam per totam Italiae longitudinem ab Alpibus ad fretum Siculum fama nominis sui impleret.*

Testimonio insuper *Polybii*, *Livii*, *Diodori*, & *Plutarchi* nobis notum est, in eodem quarto statu *Galliam* possedisse *Cisalpinam*. Plures autem specialius eidem quarto Statui applico expositiones quãdam *Servii*, super varia *Virgilii* loca, in quibus ipse *Æneæ* tempore extitisse intelligit, & ab ipso quartus incipit pariter Status: supra hujus igitur versum:

Hic mihi magna domus celsis caput urbibus exit.
Dicit ipse: de *Thuscia*, quàm illis constat multum floruisse temporibus: nam & *Lumones* Reges habebat, & maximam Italiae subjugaverat partem.

Suprà illa autem verba in fine secundi Lib. *Georg.*

— — sic fortis *Hetruria* crevit.

Sic idem commentatur: juxta historiam, nam constat *Thuscos* usque ad fretum Siculum omnia possedisse: supra aliud verò carmen:

Et *Capys*, hinc nomen *Campanæ* dicitur urbi.

Pluribus deinde exaratis, sequentia profert verba:

81 *Thuscos* autem omnem penè Italiae subjugasse manifestum est.

Et tandem circà illud carmen:

Non illum testis, non ulla moribus urbes

Accepere:

Sic se ipsemet explicat: *Nam licet Metabus Priernas esset: tamen quia in Thuscorum jure penè omnis Italia fuerat, generaliter in Metabum omnia odia ferebantur: nam pulsus fuerat à gente Volscorum, quæ etiam ipsa Hetrulcorum potestate regabatur, quod Cato plenissimè executus est. Sed & ut quid de Thuscis notatu dignum referam, (ad*

A hunc quartum Statum relationem habens) duo mihi in mentem ruunt casus.

Quorum primus hic est: *Pelasgi* ductu *Cyzici* (à *Jasone* improvidè occisi) ædificata in *Cherfonensio Asia* urbe, à suo nomine *Cyzicum* vocarant, sed *Tyrrheni*, qui eos ab Italia expulerant, victoria in illis partibus obtenta, *Cbernonsum* occuparunt, ipsique in *Cyzico* postea habitaverunt: Hoc à *Conone* apud *Photum* in suis narrationibus refertur. Quantum temporis verò *Cyzici* post fundamem evenerit, ignoro: aliqua tamen conjectura, hoc evenisse in quarto *Thuscorum* Statu, credi posse mihi videtur.

B Secundus verò casus fuit; quòd (sub eorum potestate tenentes populos prisca *Latii* versus 82 mare, *Campanos* pariter, undè *Pelasgos* expulerant, *Umbros*, *Oscos*, & *Cumanos*) in feliciorum illam planitiem (*Campaniam* dein vocatam) duodecim adductis Colonias ad Provinciam constitutendam, & ibidem ædificaverunt *Capuam*, quæ à nomine *Capri*, quod lingua *Hetrusca*, *Falconem* indicat, per augurium *Falconis* ab eis visi, *Capua*, fuit nominata, aliarumque caput declarata fuit. *Virgilius*, quem sequuntur *Lucanus*, & *Stephanus*: à *Capo* duce *Trojano* sic nuncupatam putat: *Dionysius* insuper eandem refert opinionem, non tamquam suam, sed aliorum, (ut ex tempore foundationis ejus apparet) quæ, juxta *Paterculum* fuit XLVIII. annis antè illam *Romæ*, undè à *Trojanis* minimè ædificari potuerit. *Polybius* autem, *Strabo*, *Livius*, *Vellejus* & *Servius*, à *Thuscis* fundatam esse simul affirmant, & *Volturum* (ut asserit *Livius*) ab initio nominatam, putans, nomine *Capuæ*, non à *Capo*, sed *Campis* planitie gaudentibus, in quibus erecta fuit, sic potius dictam fuisse. Quo ad nomen verò *Volturni*, fluvio pariter tributum, *Thusce* illud originis, benè dici potest, si similitudinem aliorum prisca *Thuscorum* nominum consideremus, quæ à syllaba *Vol* incipiunt, ut *Volturnum*, *Voluterra*, *Voltuna* & *Volciensis*. Is quartus *Thusco*. 83 rum status perduravit usque dum declinare ceperunt, quod quidem, ut creditur, ante *Gallorum* in *Italiam* adventum, minimè accidit; cum enim jam à pristino degenerassent robore, nimisque in quiete, otioque molles effecti, humiliati, ac debellati ab ipsis fuere.

D Ponderatis nunc variis *Thuscorum* Statibus, secundo præcipue, & tertio; originis *Felsinæ* tempus investigavi; per tertiam jam discurrem viam, atque per ipsam (si possibile erit) aliquam in tenebris claritatem invenire tentabo. Clarus fortasse *Mantua* ortus, aliquod originis nostræ lumen præstabit. Claritas, quoad fundatores, magna est, quoad peculiare verò foundationis tempus, nequaquam: Nihilominus, quia in inveniendo (si non annum) sæculum saltem, magnam non invenimus difficultatem, ad partem eam oculos vertam: Video in primis quosdam recentiores principium querere diversum ab eo, quod illis adscribit *Virgilius*: An vero ii gravissimo, eruditissimo viro illi majorem asserant injuriam, an proprium eorum ingenium dedecore afficiant (ab optimo discedentes) nescio. Quis enim diebus hisce investigare, 84 vel audire magis potest eo, qui ipse temporibus suis de patria propria callebat optime?

F Pro certo igitur habemus (auctoritate *Virgilii* innixi) *Mantua* ab *Oeno Bianore* ædificatam esse, sicque à nomine matris *Manto* dictam, verum autem tempus reperiendum nobis est: Cuperem interea, ut aliquis mihi exponeret, quæ mulier *Manto*, cui maritata, quo tempore *Oenum* pepererit; rem valdè dubiam invenio, cuique fidem præstare ignoro: Audio *Græcos*, *Diodorum* scilicet *Siculum*, & *Pausaniam*, unam tueri opinionem: *Latinosque* puta *Pomponium*, *Melam*, *Sta-*

Stadium, & *Servium*, aliam proferre opinionem. *Latinorum* tamen potius accedens sententiæ, clariora intrâ se conformia testimonia ostendenti; ipsam cujusdam *Tiresiæ Thebani* vatis filiam fuisse dicam: Ipsa quoque fatidica erat, imminentemque Patriæ ruinam prævidit; Defuncto eo, recessit, vel fugit, & in *Italiam* se contulit; ac in *Thusciam* cum pervenisset citrà *Apenninum*, *Tyberinum Felsinæ*, sedes sua, commorantem invisit, adeoque ei familiaris fuit, un inde exortus fuerit *Ocnus*.

Vivebat tunc Rex *Oedipus*, & propter Filiorum ejus (*Eteoclis*, & *Polinici*) discordiam, bellum gestum fuit *Thebanum*, annis circiter LX. ante 85 *Trojæ* excidium; Dicitur enim *Oedipus Abimelechi Hebræorum* judicis tempore imperasse; ex cujus judicis fine ad *Trojam* usque dirutam LX. numerantur anni. Sed si *Manto* antequàm *Italiam* ingrederetur, aliis in locis, ut *Græci* volunt, morata esset, vel an post illius in *Italiam* adventum, vel serò, aut maturè illum habuerit filium, mihi prorsus absconditum est. Ipsam verò rectà *Tyberinum* accessisse *Ocnus*, propter priscorum, recentiorumque *Latinorum* scriptorum opinionem, valida conjectura mihi suadet. *Ocnus* quippe, longè antè *Æneæ* adventum in *Italiam*, regionem ultra *Padum* acquisiverat, ibique *Mantuam* ædificaverat, & ductis eò *Coloniis*, (affirmante *Virgilio*) duodecim ibi constiterat populos, quorum *Mantua* caput erat, multi quippe anni absque dubio in his consumpti fuere; similia acta, quatuor describuntur verbis, non tamen nisi longo cum tempore ad finem perducuntur. Quando præterea eò ipse sedem posuit suam, puer non existit, sed in virili constitutus ætate. Si ergo illius ætatis tempus (quando scilicet moliri expeditionem incept) annos, quosibi impendit, tempusque ad excidium usque *Trojæ* interpositum, prudenti ponderabimus consideratione, & longè post *Thebas* 86 dirutas natum esse invenietur: *Mantua* quoque fundata esse potuit, XX, XXV, vel XXX. annis antè *Trojæ* ruinam; *Mantua* verò eandem illam ætatem LX. annorum, *Trojæ* tempore tribuere, idem est, ac matri tribuere foundationem illam, quæ filio debetur: vel tandem ostendendum esset, *Ocnus* antequàm in mundum prodiret, vel antequàm ab incunabilis exiret, Urbem eam condere voluisse. Quid autem ex hisce omnibus, quid supra ædificationis *Felsinæ* tempus colligemus? Ad originem *Felsinæ* investigandam, parvi interest, *Mantuam* prius, vel posterius ædificatam fuisse; nobis *Manto* autem ad *Tyberinum* venisse *Thebarum* ruinæ tempore, pauloque post *Ocnus* peperisse, nostra scire valdè refert. Si enim illa & prima patria, & prima fuit ejus domus, ipsam pariter, (nisi patriam) sedem tamen Patris sui extitisse dicendum: Acquisitiones verò eæ, diu antequàm fierent, ibique *Felsina* ædificaretur, cæteræque eò adducerentur *Coloniæ*, tempus intercedere debuit, nam hæc brevi temporis spatio minimè consummantur. Præterquàm quòd ignoramus, an *Tyberis* idem vel ejus Pater, aut aliud Caput, Princepsque *Thuscus*, primus ad eam conquiendam regionem; in formamque Provinciæ cum 87 *coloniis* reducendam extiterit. Sed præsupposito (ut ad recentiore me restringam ætatem) omnia à *Tyberino* peracta fuisse; absurdum absque dubio non esset dicere, Civitatem *Felsinam* per annos saltem LXXX. antè *Teucrorum* tempora ædificatam fuisse. Nescio tamen, an *Virgilius* (qui libenter Principibus & Ducibus nomina fluminum, montiumque imponit, ut super ipsas jocose fabulis alludat ut egit de illo *Tyberino*, vocato filio fluminis *Thusci*, vel *Tyberis*) nescio, inquam an verum Patris *Ocnus* nomen exposuerit: Tali

nuncupatum fuisse nomine ab aliis quoque Auctoribus, qui post *Virgilium* scripsere, quidem scio: sed & video tamen, quod ubi *Tyberinus* iste, Rex, aut *Lucumon Thuscie* innuitur, alter inveniat *Tyberinus Albanorum* Rex, qui, in *Albula* submersus, nomen *Tyberi* dedit illi: sic *Varro*, *Livius*, *Ovidius* aliique prisci scribunt; aliquantumque anticipites sunt, in decernendo *Ocnus* patre vel cujus *Ocnus* filius fuerit: Nobis tamen conjicere fuisse unum ex iis *Lucumonibus*, vel *Thuscie* Regulis sufficit.

Tribus hisce viis, per quas ego usque adhuc incesse, quartam addam, quæ ad illa vetustissima tempora nos ducit, quæque ad particularia inve- 88 nienda omnino incerta est. *Strabo* quippe scribit *Ravennam* à *Thessalis* ædificatam fuisse, ibique existentes populos, cum à *Thuscis* armis infestarentur, *Umbros* in suum auxilium vocasse, ac in urbem adèò introduxisse, ut ipsis inde discedentibus, in *Græciam*que redeuntibus, velut incolæ Urbis ibi remanserint, undè *Umbro*rum *Coloniæ* reputa fuisse scribit.

Ad hujus verò rei claritatem, nobis sciendum est, quo tempore à *Thessalis* ædificata fuerit *Ravenna*, & an statim post ejus ædificationem, vel longè post illam à *Thuscorum* armis appetiti sint; præ reliquo enim facile comprehendere poterit, *Thuscis* jam *Apennino* potitis, nova *Hetruria* cum *Felsina* Metropoli erecta, hæc eo tempore accidisse: Quia enim *Ravenna*, non juxta fabulosa *Anni* fundamenta, sed secundum communem opinionem longè vetustior existimatur, atque *Thessalos* pro *Pelasgis* habitos, antiquissimis temporibus in eadem appulisse regiones; obscuræ quippe vetustissimæ antiquitatis notitiæ nunc etiam nobis præbent argumentum.

Cum autem huc usque, æquis conjecturis mediantibus, antiquorumque Auctorum auctoritate innixis, quatuor modis obscurum primum *Felsinae* 89 ortum investigaverim; mihi (quantum de antiquissimo, obscurissimoque eventu affirmari potest) concludi posse videtur; eam ipsam C. circiter annos, paulò minùs antè excidium *Trojæ* à *Thuscis* ædificatam fuisse, ac ab eadem ruina usque ad foundationem *Romæ* CCCCXXXII. annos transivisse: Nec plùs, nec minùs asserere possum; fuisse ipsam plusquam D, vel absolutè non minùs D. annis vetustiorē *Romæ*, atque ætate MMCM. annorum frui.

Viso itaque, an ab aliquibus originem traxerint populi, an ipsi pro ortu fuerint *Itali*, vel *Advenæ*, & in quo situ, quibusque ædificata fuerit temporibus; de nomine etiam ab ædicatoribus ipsi tributo, aliquid differere congruum mihi videtur. Prius tamen aliquid de nominibus ab Antiquis *Thuscie* datis mihi differendum est; Si enim uni conveniebant *Hetruriæ*, alteri (*Felsinæ* scilicet) minimè erant dissona. Octo gavissam esse nominibus apud Priscos scriptores reperio: illis nempe, *Thuscie*, *Hetruriæ*, *Tyrrheniæ*, *Rasene*, *Pelasgiæ*, *Sardiæ*, *Lydiæ*, & *Meoniæ*; indèque ejus Incolæ, *Thusci* *Hetrusci*, *Tyrrheni*, *Raseni*, *Pelasgi*, *Sardi*, *Lydi*, & *Meonii* vocati fuere. *Festus*, *Thuscorum* nomen ab *Thusco Herculis* filio asserit: accedit tamen ad communem omnium aliorum opinionem, unanimiter dicentium; quòd propter peritiam ab eorum in sacrificiis, scientiam ex *Græco* trahentes, sic vocati fuere: *Thuscorum*, scilicet, nomen (asserit *Halicarnassæus*) eis tributum fuisse à *Romanis*, prisca enim illorum patria *Hetruria* vocabatur; *Isidorus* autem ex *Græco* illud trahit; quasi alter finis, vel limes: quia *Thusci*, alteram tantum *Tyberis* ripam occupabant; dicens insuper, à quodam eorum Principe sic nuncupatum fuisse. De *Tyrrhenorum* nomine jam satis

tis superius dixi: Circa tamen illud *Rasene*; usitatum, & proprium esse eorum linguæ nomen, atque à quodam eorum duce originem sumpsisse, testatur *Dionysius*: Quoad illud verò *Pelasgorum*, errore *Græcorum* sic vocatos fuisse affirmat; putarunt quippe, quod quando *Pelasgi* expulsi sunt ex *Thuscia*, ac in *Græciam* reversi fuere, *Thuscos* omnes *Pelasgos* vocatos fuisse; undè *Dionysius* refutat *Hellanicis*, & *Myrsilii Lesbii* opiniones, tales eos existimantium: *Plutarchus* dein, & *Festus* referunt, in *Capitolinis Ludis*, quod propter consuetudinem *Prætextam*, *Aureamque Bullam* ferendi, *Thusci* reges *Sardes* nominarentur, Civitas enim *Sardis* Metropolis est *Lydiæ*, ex qua prodiere *Thusci*: Nomina tandem *Lydiarum*, *Mæoniorum*que à Poëtis solis derivata esse, ut creditam eorum ex *Lydia* (quæ & *Mæonia* dicebatur) originem venerarentur; quibus etiam nominibus persæpè vocantur. A Provinciæ nomine ad illud Urbis transiens; præter testimonium à *Plinio* præstitum, apud *Livium* pariter inveniri video: nec anceps sum, illud speciali quadam significatione solerter compositum fuisse: Vetustissimæ enim vernaculæ linguæ, ab aliarum corruptarum mixtione, minimè corruptæ, sua propria tenebant nomina, aliquid exprimentia, sicuti *Hebræa*, & *Chaldeæ*; atque in *Europa*, prisca *Germanica*, priscaque *Cimbrica*. Lingua quippe *Hetrusca* inter vernaculas numeratur, qua, ut refert *Livius*, eodem gradu cum *Græca*, *Romani* suos filios instrui curabant: & hoc rituum sacrorum, Artisque auguralis causa; Nominibus insuper peculiare sensus continentibus usos fuisse, minimè dubitatur. *Bernardinus Baldus*, Abbas *Guastallæ*, interpretandi cupidus quandam tabulam æneam, repertam *Gubbii*, quæ licet *Latinis* delineata characteribus, linguæ apparebat ignotæ, à pluribus *Thusca* creditæ: à lingua pariter *Hebræa* investigare studuit, vocabula antiquorum *Thuscorum*, hominum & locorum; quæ ad nostram pervenire notitiam, ut ostenderet *Hetruscam* linguam magnam cum *Hebræa* habere affinitatem; & quoniam unâ cum aliis illud *Felsinæ* haud exposuit, mihi in mentem venit; an, eadem methodo utens, sensum colligere possem; idcirco facile (nomen *Felsinæ* ex *Hebræo* eliciendo) interpretari posse inveni, *Regionis scutum*: Recta equidem significatio nominis impositi *Coloniæ*, quæ aliarum Caput, & *Regionis* propugnaculum esse debebat. Quoniam *Phelech* *Hebraicè* idem significat, ac *Regio*, *Provincia*, *limes*, *terminus*, & *confinis*. Deindè *Tsinab* cum litera *Tsade* scripta (& etiam absque ea) *Sina*, indicat, *scutum*, *clypeum*, *arma*, & ideò voces eæ duæ simul unitæ, formant verbum *Felechsinæ*; ex quo per syncopem, ablato *ech* (in *Provincia* enim nomina abbreviantur) *Felsina* remanet; præterquam quod in deducendis ex *Hebræa* lingua nominibus, radices respicere satis est: Ad Urbes, & Provincias (aliarum capita) spectat defensio, & reparatio limitum cum reliqua regione; undè vel tamquam *clypeus*, aut *arma*, immo utraque, *Felsina* jam strenuis repleta *Coloniis*, parata sese ostendere (uti fecit) debebat. Qui solummodò sese ab inimicis defendere contenti sunt, ut plurimum offensi remanent. Hæc autem, hostes ad limites non expectavit, sed, armis potius ipsis obviam, super eos irruit. Hoc in loco addam, quod *Joannes Goropius Becanus*, (vetustiorum antiquitatum studiosissimus, licet interdum in sententia sua exponenda nimis audacem atque temerarium sese præbuerit) suarum regionum linguam (*Cimmeriam* nempe, vel *Cimbricam*) primam exitisse linguam, quæ in gentium divisione, à primis ibi incolis illuc delata sit, existimans, dicit & hinc, aliquam cum *Hebræa* affinitatem habere, ex

A ipsa hinc interpretatus est nomina antiquiora, à similibus formata linguis, ut & *Hetruscam* veterem; quapropter in libro de *Rebus Gallicis*, *Felsinæ* nomen tripliciter est interpretatus, dicens primo à verbo procedere *Felt*, aut *Velt*, significante agrum, & à voce *Sin*, hoc est mentem, ingenium, aut gratiam: quare *Felts*, *Sin*, significat, mentem, ingenium, aut gratiam agrorum; sicque vocatam fuisse creditam, quod sita sit in vasta regione, postea *Gallia Cisalpina* vel *Togata*, & *Lombardia* dicta. 94

Secundo autem dein, firmiter primo supposito nomine *Felts*, alias duas addit, scilicet, *Int*, vel, *Ent* quod indicat, finem. Undè *Felts-int*, interpretatur principium agrorum, vel, planitie: illique hoc tribui posse credit, quoniam *Arimino* cundo ad *Alpes*, in principio agrorum, aut planitie, sita est, ex *Alpibus* enim *Ariminum* si vadas, in fine collocata est. Ego verò majori ratione, alio exposuissim modo, tum quia verum non est, quod ipsa vel in principio, vel in fine sit planities venientibus *Arimino*, nec huc tendentibus, cum ibi *Romania*, (vera planities) antè eam, vel post eam reperiatur; tum quia *Thusci* (qui eam ædificaverunt) & non cursus planitie, *Arimino* ad *Alpes* ducentis, considerandi sint. Cum igitur *Felsina* ad os transitus *Apennini* posita sit, *Thuscia*que non campestris, sed montana existat tota, proculdubio, transgressis montibus, *Felsina*, unâ cum agrorum, planitieque principio invenitur; & hunc ipsi sensum tribuere sufficeret; *Thusci* quippe in suo adventu, considerata potius erat tamquam principium, quam tamquam finis planitie. Hæc ultima expositio, adæquata magis naturæ situs apparet, quam eam *ingenium*, aut agrorum *gratiam* vocare. Utrisque tamen clarior 95 mihi videtur Etymologia illa, ex *Hebræa* lingua tracta, & à me superius expressa; Urbi enim ad conservationem, defensionemque Regionis ædificatæ, decentius nomen illud *Clypei*, aut *defensionis* tribui potest. Quænam autem erant *Coloniæ* ejus sociæ, quæ simul duodenarium efficiebant numerum? Quibusque citrà *Padum* peculiariter defendenda erat regio? Nulla equidem tuta nobis relicta est memoria. Sex nihilominus me enumerare posse credo, vel quia certum habeamus principium; vel quia, ipsas, neque à *Gallis*, neque à *Romanis* fundatas esse innotescat, ut ita rectè *Thusci* attribuantur: Infallibiles sunt *Felsina* & *Atria*; probabiles sunt *Mutina*; & *Parma*; *Thusci* enim *Galli Boji* cum suis territoriis eripuerunt: *Claterna* quoque, cum ad eam sit *Felsina* propinqua, & nomine dare videtur signum quoddam; & tandem (licet *Faventia* nomen, à *Latinis* derivari indicet) (initio tamen ignorato) ad originem reduci potest *Thuscam*.

Ut autem ad sex alias redeam, aut notitiæ, aut conjecturæ nobis deficiunt. Sed mihi forsitan obijcietur, hæc sex regioni infrà *Apenninum*, & *Padum* se extendenti, sufficere: cum aliæ sex assignandæ sint regioni ultrà *Padum* à *Thusci* acquiritæ: quoniam *Livius*, duodecim solummodò citrà *Apenninum* adductas fuisse, asserit. Auctoritati *Livii* illam *Virgilii* oppono, qui duodecim ultrà *Padum* populos constituit, *Mantua*que Caput facit, ut ex versibus ejus supra allatis patet; Enim verò si *Transpadanæ* duodecim erant, ac citrà *Padum* aliæ reperiabantur, numerum certè à *Livio* nobis indicatum superabant. *Strabo* præterea mutua cum *Umbris* societate in *Cispadanam* Regionem multas conduxisse colonias asserit. Si, citrà, reperientur eæ, de qua *Strabo* loquitur, si ultrà, illæ *Virgilii*; duodenarium ergo numerum superabunt. *Plutarchus* insuper affirmat, *Thuscos* imperasse Regionem, postea *Gallia Cisalpina*, vel *Togata* vocatæ, cum octodecim ce-

lebribus amplisque Urbibus, quæ præcipuè eorum Coloniae esse debebant, ferè omnes ex vigintiquatuor illis ibi adductis, selectæ; plusquam duodecim ergo ibi exstitisse dicendum est. Nec deficit nobis ad hæc *Plinii* auctoritas, quia à *Thuscis* ultra *Padum* multas fundatas esse supponens, ait, temporibus suis *Mantuam* unicam remansisse: Citrà, ergo ultraque *Padum*, & non ultra tantum (ut exprimere videtur *Livius*) adductæ fuerunt Coloniae. Sed ad ejus servandam auctoritatem, eamque æqua expositione aliorum auctoritati haud contrariam reddendam, illius verba subjungam: *Thusci in utrumque mare vergentes, incoluere urbibus duodenis terras, prius eis, Apenninum ad inferum mare, postea trans Apenninum totidem, quot capita originis erant, coloniis missis: quæ trans Padum omnia loca, excepto Venetorum angulo, qui sinum circumcolunt maris, usque ad Alpes tenuere.* Dico tamen quod, duodecim illæ coloniae, missæ (ut ille asserit) citrà *Apenninum*, fuerunt primæ illæ duodecim, missæ in Regionem intrà *Apenninum*, & *Padum*, testimonio quoque *Strabonis*, quæ duodecim (ut ille subjungit) omnia loca illa usque ad *Alpes* (excepto *Venetorum* angulo) occuparunt. Quapropter si illæ primæ duodecim cum propriis eò iverunt gentibus, vel ipsas moratas esse in regione trans *Padum* ad eam occupandam, affirmandum est; quod negatur (quoniam etiam citrà *Padum* multæ earum erant) vel fas est dicere; primas jam dictas duodecim, regione *Cispadana* capta, totidem misisse, juxtà numeri duodeni observationem, ad regionem *Transpadanam* occupandam, & hoc equidem ipsi convenit: *Livius* verò primas tantum, ex *Thuscia* egressas, numero duodeno distinxit, coloniasque vocavit: De reliquis autem, minimè à veteri *Thuscia*, sed à recentiori, ac supradictis aliis duodecim exeuntibus, generaliter tantum locutus est, dicens: *Quæ trans Padum omnia loca usque ad Alpes tenuere.* quia revera primæ duodecim fuere, non per se ipsas, sed recentium gentium medio, (totam ultra *Padum* regionem occupantium) totidem constituerunt. Exponere quidem non prætermittam hoc in loco considerationem quandam, ex dictis *Livii* ortam verbis: *Quot Capita originis erant:* per æquæ conjecturæ viam mihi oblatam: sumens enim ego pro capitibus originis *Thusciæ* urbes illas cum suis *Lucumonibus*, *Lartibus*, vel *Regibus*, qui ab initio omnes regebant populos, credo in mittendis duodecim citrà *Apenninum* coloniis, quamlibet earum ibi suam destinasse Coloniam; ad sua enim capita spectabant; si verò una ex iis aliarum fuit caput urbium, hæc pariter Coloniam mittere debuisset in urbem, quæ novæ Provinciæ caput electa erat; Quod deinde una Civitas alteri præesset, & per consequens *Lucumo* alter alteri pareret, præter quod de urbibus Provinciarum Capitibus superius diximus, *Servius* (cujus verba super *Virgilium* retuli) pluribus in locis affirmat, de duodecim *Lucumonibus*, & *Regibus*, unum præesse cæteris. In quorum confirmatione exemplum habemus *Oeni Lucumonis*, & *Felsinæ* Regis, qui urbi suæ patriæ imperans, capiti aliarum Coloniarum, aliis præerat *Lucumonibus*. Cum autem Colonia ducenda esset *Mantuam*, ab illo ædificatam, & caput Coloniarum trans *Padum* constitutam, ad eum, quocunque alio excluso, ipsam illuc conducere, spectabat. Qua de causa si *Vetulonia* urbs, (à *Silio Italico* Princeps vocata) priscae *Thusciæ* caput fuit, debuit quoque Coloniam suam *Felsinam* mittere, suisque induere ornatibus. Manifestum idcirco est, minoris rei exemplo, non solum magnis in negotiis ac expensis duodecim urbes intervenisse, (Nuncii enim illarum in *Voltunnæ* earum Deæ Templum penes *Bol-*

senam conveniebant) sed etiam eundem in parvis rebus morem servabant. Creato enim ab eis Rege (qui omnibus præerat,) ut dicit *Livius*; vel exercitus duce (uti *Halicarnasseus* asserit) quælibet duodecim urbium ei dabat Lictores cum secure, & fascibus, ut ejus potestatem ab omnibus simul procedere forsan ostenderet; Regi tamen juxtà consuetudinem ex qualibet earum (dictu *Dionysii*) Licor unus assistebat.

Hinc quidem apparet, quandiu illustrior, feliciorque *Felsinæ* Status perduraverit, qui à *Thuscorum* magnitudine pendebat; eorum jam in *Italia* Imperii, extra propriam Provinciam diuturnitatem, & præcipuè citrà *Apenninum* æquum erit querere. Unà cum illo Quintum, & Sextum, alterum declinationis, alterumque excidii eorum statum exponemus. Certi enim sumus, eos à *Gallis* tantum depresso fuisse, deindeque expulsos, quando citrà *Alpes* transierunt; Idcirco quibus hi advenerint temporibus videre fas est. Primus *Gallorum* in *Italiam* transitus (secundum *Livium*) accidit, quando *Tarquinius Priscus* regnabat, ducentis annis antequam *Romam* caperent; quæ ab eis occupata anno tercentesimo sexagesimo quinto foundationis ejus, nobis, ipsos anno CLXV, *Alpes* transivisse ostendit. De subsequentibus aliis eorum transitibus (qui plures fuere) ex

Auctoribus tempora colligi haud possunt; penultima verò eorum expeditio fuit illa *Gallorum Boiorum*, ultima, illa *Senonum*, & *Gessatorum*, qui *Romam* cepere, & longè antè illam captam *Senogalliæ* regionem adepti erant; succedentibus dein *Bojis* ex parte illa ad flumen *Sanium* usque ad *Iesum*, adeo ut paulominus CC. annis, suis expeditionibus, acquisitionibusque, finem imposuerint; *Belloveso* eorum Regi (primo illos ducenti) se se opposuere *Thusci* penes fluvium *Tesinum*, & ut refert *Livius*, cladem insignem dedere: quod illis citrà, & ultra *Padum* sæpius evenit: Vastum verò possidentes Imperium, denuò surrexere, atque longò tempore eundem servaverunt statum: Bella ab illis gesta, acquisitiones ab eis factæ maximum nobis præbent testimonium. Narrat in primis *Diodorus Siculus*, populos *Siciliæ* in *Insula Lipara* morantes, à *Tyrrhenis* in quinquagesima Olympiade, vel anno circiter CLXXV. ab urbe *Roma* condita, exercitum congregare coactos fuisse, quo multorum annorum cursu, aliquibus obtentis victoriis, strenuè se se defenderunt. *Herodotus* insuper scribit, quod *Phocenses*, *Alalia* urbe in *Corfica* ædificata, faciliè vicinos molestis afficiebant; quapropter *Tyrrheni* unà cum

Carthaginensibus magna cum classe eis obviarunt, ac prælio in mari *Sardio* inito, cum ex sexaginta navibus, quadraginta amisissent, & reliquæ in pessimo remansissent statu, Colonia *Alaliæ* deserta, in propriam reversi sint Patriam: Hoc anno evenit decimo post *Croesum* à *Cyro* captum, qui CCII. fuit *Romæ*. Pro certo præterea habetur, Anno CCXXX. *Romæ*, *Bojos* montes non transivisse, eo enim tempore, quo sexagesima quarta currebat Olympias, (ut *Halicarnasseus* affirmat) *Thusci* super mare *Adriaticum* habitantes, ubi ab iisdem *Bojis* processu temporis expulsi fuere, unà cum quibusdam *Umbris*, *Cumis* ad mare *Tyrrhenum* sitis, potiti sunt, ibique fundatis à *Græcis Erytriensibus Chalcidensibusque*: ex quibus rectè colligitur, *Thuscos* non solum in *Hetruria* propria, sed & *Adriatici* maris Dominos, potentes super mare extitisse, *Italiam* acquisitionum ergo circumdantes: sed *Thusci* maris *Adriatici*, & Provinciæ, & negotiis à *Thusci* propriis segregati erant, ut superius ostendi. Ulterius nobis exponit *Diodorus Siculus*, in consulatu nempe *Cæsonis Fabii*, *Titii*que *Virginii*, anno ab Urbe *Roma* CCLXXIV, *Tyr-*

Tyrrhenos undique dominos maris existentes, undique obsedisse *Cumas*; cum verò *Cumani* auxilium à *Hierone Syracusanorum* Rege petiissent, multas eis misit triremes, cujus milites una cum illis ejusdem regionis, cum *Thuscis* prælio habito, victoriam obtinuerunt. Indeque *C. Nantio Rutilio*, & *L. Minutio Carviliiano* anno *Romæ* CCXCV, *Tyrrhenis Syracusanos* infestantibus, miserunt *Phialum*, suum Prætozem, cum formidabili exercitu contra *Thusciam*, qui obsessa *Elba* insula, ac depopulata, nullaque alia hostilitate adhibita, à *Thuscis* corruptus, recessit, hacque de causa in exilium pulsus fuit. Alterum inde ducem eò miserunt: qui LX. triremium classe, invasit *Corficam*, tunc à *Thuscis* occupatam, quam ipsi *Phocensibus* eripuerant; ibique præcipua urbe *Nicea* ædificata, multique adeptis spoliis se contulit in *Elbam*, eamque subjugavit, ac in *Siciliam* deinde reversus est. Habemus præterea ex *Livio*, quod *Capua*, cum possederetur à *Thuscis*, ab illis (ut dixi) ædificata, ac 104 *Volturnus* nuncupata, callidè & repentè capta fuit à *Samnitibus*, qui tamquam amici, ac socii in eam recepti fuerant. Anno *Romæ* CCCXXX. hoc accidit. Ex quibus eventibus clarè eorum apparet declinatio, quæ usque ad extremum ipsorum excidium in dies magis augebatur.

Ruina ergo, & lapsus, sextum eorum Statum, immò extremum ipsorum exitium amplectitur, is (si *Diodoro* credimus *Siculo*) successit anno *Romæ* CCCLX; narrat enim ipse, *Thuscos* à *Gallis* prorsus victos minimè fuisse, nec à *Gallia Cisalpina* pulsos, nisi quando *Dionysius*, *Syracusarum* Tyrannus, *Rhegium Calabriae* urbem obsidebat, quæ obsidio anno *Romæ* evenit CCCLX, & hoc forsitan evenit ultimo *Gallorum Senonum* & *Gessatorum* in *Italiam* adventu, qui anno CCCLXV. *Romam* cepere: quoniam paulò ante *Romæ* expugnationem eò venère; in transitu enim cum aliis *Gallis Insubribus*, *Cenomanibus*, & *Bojis* ultimum iustum *Thuscis* infixerunt, qui (licet labascente militari disciplina) duplici temporis spatio se conservarunt ejus, quod consumpserè *Galli* in occupanda *Gallia Cisalpina*, quod per annos circiter 105 CC. duravit. Post ultimum hoc excidium, eorum reliquiae ad *Alpes Reticas* confugère; uti *Trogus* affirmat; ubi (ut dictum est) prius ivisse, præsupponit *Livius*. Ex hoc deinde *Thuscos*, alterius *Apennini* lateris incolae segregatos, ab illis alterius fuisse confirmatur; ex lapsu enim horum, nec minimùm quidem damni passi sunt alii. Tali modo ipsorum in *Italia* extra *Thusciam* propriam perduravit Imperium annos circiter CM. si, à tempore quo *Felsinam* regionem submiserunt, usque ad dictam eorum expulsionem computamus: Si autem incipimus à maritimis eorum progressibus, quando scilicet *Eusebius* & *Diodorus* eos dominos vocant maris, centum plus quam DCC elapsi erunt anni. Sed quoniam *Galli Boji* eos sedem *Felsinæ* deserere coegerunt, licet quibus accesserint annis, haud invenerim; aliquibus tamen conjecturis, hoc non accidisse puto antè annum CCC. *Romæ*, faciliùs verò subsequenter annis: Quapropter supra DCCC. annos à fundatoribus suis *Felsinam* conservatam fuisse concludemus; & per consequens à nullo alio Principe totidem rectam fuisse annis. Æquum tamen est, se sub illa diutius conservasse natione, cui magis devicta assimilabatur; quibusque legibus, institutis, & moribus (alienis ignotis) ad illud usque tempus vitæ 106 xerat; & præcipuè cum illi nunquam adeò subdita fuerit, ut aliquam in Imperio partem haud haberet, tamquam enim Provinciae caput, domi proprio Principatu fruebatur.

Hi cum antiqui regionum circa *Rhenum* incolæ extitissent, ut hanc restaurarent memoriam,

A parvo fluvio penès *Bononiam*, nomen *Rheni* imposuère, qui quomodo olim dictus fuerit nescitur: Si autem nomen Fluvio dederunt, eò magis *Felsinæ* urbi illud Nationis suæ concessère, ipsam *Bojoniam* nuncupando. A nemine Auctorum (quantum scio) hoc quidem affirmatur, sed à pluribus temporum nostrorum scriptoribus, vel ab aliis ætatis mediæ, hoc ductis argumento, concluditur. Semper omnium Nationum, novas & longinquas regiones acquirentium propriarum regionum, aut patriæ nomina imponere iisdem mos fuit: hoc tamen *Bojis* præcipuè consuetum erat; quando enim reliquiae eorum ex *Italia* discedentes in *Pannoniam* perrexère ad *Danubium*, novam ibi fundarunt *Bojoniam*, postea *Bononiam* dictam, hodie verò *Bonmonistero*: ad partem deinde occidentalem *Franciæ* pergentes ad *Oceanum* aliam ædificarunt, hodierno quoque die *Bolonia* vocatam. Certi idcirco esse possumus, *Felsinam* quoque ab iisdem *Bojoniam* nuncupatam esse, cum parvum illum fluvium, magni *Rheni* nomine honoraverint. Quis deinde vocem illam *Bojonie* in *Bononiam* commutavit? *Romanos* fecisse minimè dubito, tum propter mutationem, quæ exigua est, tum forsitan à se ipsa, usu, & suaviori vocis sonitu meliorique sensu; eodem modo quò nomina locorum malè sonantium (ad feliciorē trahentes sensum) mutare consueverant. Multa ex iis adnotavi, quorum quædam, quæ mihi (ad dictum meum comprobandum) in mentem venerint, hæc sunt. *Egesta* in *Sicilia* ab *Aenea*, aut *Egeste* duce ejus fundata, quia balbutiens vox videbatur, addita litera *S*. *Segesta* vocata fuit. *Maleventum*, malum quasi annuncians, mutatum ab illis fuit in *Beneventum*. *Epidamnium* in *Epyro*, aut *Illyrico*, damnum aliquod minans, mutarunt in *Dyrrhachium*. *Nequinus* in *Umbria*, quasi *Nequitiam* indicaret, à Flumine *Nar* ad latera transeunte, dicta fuit *Narnia*. Eodem modo, nomine illo *Bojonia* viso eis barbaro, propter trium literarum interruptionem *ojo*, malè sonantium, &, ut non modo unum, sed omne sibi auspicarentur bonum, vocarunt eam *Bononiam* quasi *Bona omnia*. Mea autem opinione, pejorem voluerunt evitare 108 casum: *Bojæ* quippe prisca *Latina* voce, *Ligamina*, *ferreæ manica*, *compedes ferrei*, vel *lignei*, quibus coercentur captivi, indicantur. Initium vocis *Bojonie*, ferrearum manicarum ligaminisque notionem, triste putabant augurium: Quid autem dixissent si vox illa *Bojæ* significasset (ut hodierno die) ministerium justitiæ, sive *Carnificem*, *Italica* lingua *Boja* vocatum; originem forsitan trahendo à voce ea *Bojæ*? Itaque certissimum est *Bononie* nomen non à ficto *Bono* sed à *Bojonia Bojorum*, *Romana* adoratione ad nos venisse. Tandem, an *Boji* eam ampliaverint, restauraverint, quia nomen eidem tribuerint, an eorum Provinciae caput reddiderint, tamquam illa *Thuscorum* metropolis fuerat, nobis tandem investigandum remanet: Nullum prisca Auctoris testimonium de hoc habemus: sed quoniam *Galli* ut *Strabo* asserit, non in urbe, sed in Villis, vel Pagis morabantur, nullam propè Urbem Regiam, vel Metropolim habuisse existimo. Communiter Reipublicæ modo vivebant; *Bojique* in CXII. dividebantur Tribus, ut *Plinius*, *Catonis* testimonio, refert, & quælibet Tribus sua seligebat Capita, vel Nuncios, ut Congregationibus intervenirent, quæ non in urbibus præcipuis, sed in loco quoddam apto, ut plurimùm, tenebantur: in *Tunedo* oppido inter *Aretium*, & *Parmanem* 109 propè fluvium *Lentiam* congregati fuisse putantur. Præcipua tamen immò plura eodem tempore habuère capita, qui titulo Regis eis imperabant, restricta tamen auctoritate; *Atres* quippè,

& *Galates*, eorum Reges, novis gentibus ex *Gallia Transalpina* ad bellum *Romanis* inferendum absque eorum nutu congregatis, ab iisdem occisi fuerunt. Sic in auctoribus, unus ex eorum Principibus vocatur *Cerolamus*; temporibus aliis *Doroluci*, & *Bojirices* eorum Ducum, ac Principum fit mentio. Eodem quoque modo reliqui *Galli* suos habebant Reges, primi enim, qui transierunt in *Italiam* ducti à *Belloveso* fuere; secundi ab *Elitovio*. In *Bojorum* auxilium venerunt semel *Gessati* à *Congolitano*, & *Aneroeste* eorum Regibus adducti, secunda verò vice eosdem in auxilium *Insubrorum* euntes, Rex suus *Virodumarus* duxit, uti apud *Polybium*, *Livium* aliosque Auctores videre est. Et quoniam eorum Provincia à *Trebbia* fluvio usque ad *Sanium* vel *Rubiconem* per spatium CXL. milliarium sese extendebat; ac infra *Apenninum*, & *Padum* minori, cum sit longa, & angusta, sese dilatabat spatio, pluribus egebant Principibus, pluraque Concilia ad
 110 eos regendos necessaria erant. Quibus de causis unam non tantum habuisse Metropolim, in qua sedebant Reges, quæque totius caput esset Provinciæ, arguitur: ego potius judico, quod dum illi in villis habitabant, ædificia, ornatus, atque urbium Politiam valde parum curasse. Sylvis repleta illorum Regio erat, quod nobis, *Agriculturam* parvi fecisse, inculte vixisse, atque ad arma tractanda aptos fuisse; ostendit. Sed si aliquam ex iis habuerunt pro urbe, *Bononia* absque dubio illa fuit, ut nomina tum ei, tum flumini imposita, nobis clarum præbent indicium, nulli enim alii Provinciæ loco nomen dederunt. Si *Galli* insuper *Senones*, (qui ultimi venerunt) fundata

A eorum nomine *Sena* (postea *Senogallia* vocata) ut *Umbri*, *Picenis*, *Romanisque* eam opponerent, uti caput, eam venerati sunt; quare idem de *Bononia*, (quam *Thuscis* opponere debebant, quibus limitibus jungebantur, & à quibus eam abripuerant) dicere non poterimus? Quapropter & urbem, & limites diligenter custodire cogebantur; illi enim ultra *Apenninum* in formidabili se se conservabant statu. Dubitandum ergo non erit, quod, 111
 B abeuntibus priscis illius incolis, in *Alpes Italiae* à Septentrionem versus eminentes, duce *Rbeto*, nomineque *Rbetiæ*, inde regioni dato, ut ex *Livio*, *Trogo*, atque *Plinio* colligitur: *Bojos* recentibus populis, sive nova Colonia ipsam implevisse; si non ad aliud; ad necessariam saltem contra *Hetruscos* defensionem; hocque supposito, eam etiam restaurasse dicendum: ea de causa nomen illi dedisse puto, propter novam (inquam) ibi adductam Coloniam, ut *Senones Sienæ* fecerunt. Nec parvum ejus eminentis gradus super alias à *Bojis* possessas Urbes, indicium est, ejus amplum Territorium, triginta mille familias continens, quas *Romani* illuc deinde duxere, magna pars agrorum, quos cuilibet earum attribuerunt.

C Ecce igitur considerationes, quas circa capita à me proposita juxta auctorum non fictorum, sed veridicorum, priscorumque scriptorum tibi exponere studui; Ubi verò defici iis me inveni (puta in rebus vetustissimis obscurissimisque) verosimilibus interdum conjecturis, notitiæ defectum supplevi. Sic que vel subjecti vastitas, vel ejusdem difficultas, vel mea tibi dedita voluntas ad tantam me duxit extensionem, quantam unicum tibi serviendi desiderium imperare poterat.

F I N I S.

I N D E X

RERUM ET VERBORUM.

A.

- A**borigines Populi Antiqui Italiae. A. 8
 Annii vir eruditus, callidus tamen, & sub-
 dolus. 5. C
 — cupit illustrare patriam suam, & antiquiorem
 reddere. 5. D
 — nulla fides ei habenda. 5. F
 — nomina propria fingit. 6. B. C. 9. B. C. D. F
 — ejus falsa fragmenta cum veris Auctorum col-
 lata. 7. A. B
 — ejus varia mendacia, & inventiones. 7. B. C.
 D. E
 Apennini transitus temporibus vetustissimis frequen-
 tatus. 14. F

B.

- B**ergomi origo incerta. 8. B
 Berofus Historicus. 9. A
 Boji dividebantur in Tribus, more Reipublicæ. 38. F
 Bononia antè Romam ædificata. 4. A
 — fuit Felsina vocata. 20. D
 — vocata à Gallici Bojis Bojonia, postea Bononia.
 38. A. B
 Bononiæ Status tres. 11. B
 — origo antiquissima & obscurissima. 5. A. 10. F
 — vera origo. 10. E
 — controversiæ Auctorum. 11. D
 — fluvius à Gallis Bojis vocatus Rhenus. 38. A

C.

- C**apita trium Hetruriarum. 22. A
 Cato Annii falsus. 8. A
 Catonis veri fragmenta. 7. F
 Controversiæ Auctorum circa Bononiæ originem.
 11. D
 — uniuntur veritate servata. 12. F

D.

- D**oria familia, prima incoluit Galliam Cispada-
 nam.
 — fluvius. 3. D

F.

- F**abula Tyrrhenorum in Delphinos mutatorum. 27. A
 Felsina ædificata à primis suis fundatoribus Thuscis.
 14. E
 — ædificata antè Teucrorum tempora. 31. F
 — erecta in caput Provinciæ. 16. C
 — caput Thuscæ, non Mantua. 21. D
 — caput secundæ Hetruriæ. 22. A
 — caput totius Thuscæ. 23. C
 — fuit Ocnis patria, & non Mantua. 17. C. D.
 — prima patria, & domus Ocnis. 23. D
 Felsinæ erectio. 4. A
 — ædificatio investigatur. 14. B
 — ædificatio. 27. D
 — ortus secundus. 23. F
 — nomen expositum tribus explicationibus. 34. A. B
 — Status illustrior quandiu perduraverit. 36. A

Fragmenta Annii Latine scripta sunt, & Græcè
 non inveniuntur. 8. F

Fragmenta, aut Epitomæ attributa Catoni, Sem-
 pronio, & Manethoni declarantur falsa. 5. B

G.

- G**alli primò transeuntes per Apenninum in Ita-
 liam. 36. B
 — ex Italia pulsi. 24. F
 Gallia Cispadana, olim Bianora, dein Felsina,
 nunc Gallia Aurelia. 3. C

H.

- H**erculis adventus in Italiam. 26. E
 Hetruriæ tres. 21. E. 22. E
 — Status varii. 27. C. 28. A. 29. B

L.

- L**atii antiquorum locorum enumeratio. 18. A
 Lucumones duodecim in Thuscia. 21. A

M.

- M**anto mater Ocnis, Tiresiæ Thebani filia, Va-
 tis. 31. A
 Mantua ab Ocno fundata. 17. B. 31. C. D
 — ædificata ab Ocno Bianore. 30. F
 — caput omnium Thuscorum. 20. F
 — & duodecim urbium. 21. B
 — caput tertiæ Hetruriæ. 22. A

O.

- O**cnis prisca domus. 16. E
 — Bononia. 17. E. 19. A
 — obtinuit nomen Bianoris. 19. C
 Ocnus Lucumo, & Rex Thuscus. 23. D
 — ædificavit Mantuam. 23. E
 Orobiorum origo dubia. 8. B

P.

- P**elasgi expulsi à Thuscia. 29. A
 Pelasgorum bella tria. 24. B. F. 25. A. usque
 ad F

R.

- R**avenna ædificata à Thessalis. 32. B
 — vetustior Roma. 32. D

S.

- S**empronius Annii fectus. 8. C
 Sigonius vir eruditissimus. 3. A
 — Auctor Historiæ Bononiæ. 3. B

T.

- T**husci ædificarunt duodecim urbes ultra Apenni-
 num, aliasque citrà. 5. F
 — fuerunt indigenæ suæ regionis. 13. D

INDEX RERUM ET VERBORUM.

Thusciæ nomina.	23. D. E. 32. E	Tyberinus pater Ocn.	31. A. B
Thufci omnes vocati sunt Pelasgi.	33. A	Tyrrheni in qua parte Thusciæ morati sint.	13. B
— omnem penè Italiam subjugarunt.	29. E	— mixti cum Thuscis.	
— vocabantur Sardi & provenerunt ex Lydia.	33. B	Tyrrheniæ nomen Thusciæ datum.	26. D
— potentes non tantum in Hetruria, sed & in locis			
Maris Adriatici.	36. F		
— confugiunt ad Alpes Rheticas post suum exci-			
dium.	37. D		
Thusciæ Provinciæ tres.	21. E		
Thuscorum digna notatu.	30. A. B. C		
— Imperium in sex gradus vel status divisio.	16.		
	A. B. C		
— nomen celebre apud Græcos.	26. C		
— Provinciæ tres.	22. F		

V.

Vetulonia caput primæ Hetruriæ.	22. A
Via Flaminia & Æmilia.	14 C. 15. A
— strata à Flaminio Consule.	15. B
Umbri à qua Hetruria pulsi sint.	22. C
Voces mutatæ, vel datæ à Romanis locis quibusdam.	38. B. C. D. E

F I N I S.

DESCRIPTIO
Inclytæ & Felicissimæ Civitatis
BONONIÆ
ANTIQUÆ ET HODIERNÆ,
U B I

Ipsius Origo, Conditores, variæ Rerum & Regiminis
mutationes, Magistratus, Privilegia, Regiones,
Templa, Ædificia magnifica, Studia & Acade-
mia, Viri illustres ac eruditi, pluraque alia,

ut &

VARIA RERUM NOTABILIORUM MONUMENTA,
Ex gravissimis & probatissimis Auctoribus collecta,
exhibentur,

Cum Indice, Rerum & Verborum

P E R

GEORGIUM QUAPNERUM.

LUGDUNI BATAVORUM,
Sumptibus PETRI VANDER Aa,
Bibliopolæ, Academiæ atque Civitatis Typographi.

DESSCRIPITIO

BOONIAE

ANTIQUE ET MODERNE

Antique, moderne, et
moderne, antique, et
moderne, antique, et
moderne, antique, et

VARIA RERUM NOTABILIORUM MUNDI

Antique, moderne, et
moderne, antique, et
moderne, antique, et

Cum Index, et
moderne, antique, et
moderne, antique, et

GEORGII QUATERNUM

LUCIUS PAVANUS
PETER VAN DER
Bibliopola, A. 1612, in
Bibliopola, A. 1612, in

P R Æ F A T I O.

LECTORI SALUTEM.

Primum fere semper, ac primarium non minus, scriptores, qui in honorem vel populi, vel regionis, vel urbis cujusdam conscribenda quædam aggrediuntur, argumentum ab antiquitate capiunt. Et uberrimum fane laudum hac ratione tangunt fontem: Respublica etenim quæcunque omni alio prosperitatis genere conspicua, vetustate adstructa sua redditur illustrior, plurimaque inde colliguntur, quæ felicitatem ejus reddiderunt perpetuam, quæve nil nisi ipsius loquuntur laudes. Est ibi antiquitatis gloria monumentum marmore durabilius, quod non verbis, sed re ipsa fundatorum, eorumque successorum, id est gubernatorum, docet sapientiam. Patent inde leges fundamentales latæ sapientissime, & servatæ sanctissime. Obviæ sunt ad bene beateque vivendum commoditates, & mille alia, quibus nisi existentibus loci prosperitas aut exigua sperari potest, aut parum videtur stabilis. Unde & tot splendidissimæ apud antiquos recensentur urbes, quarum magnificentia ne umbra quidem superest hodie, nisi ex quarundam ruinis aliæ sua vel fundamenta, vel incrementa cepisse gloriantur. Miranda itaque & rarissima *Bononiæ* felicitas, quæ adhuc hodie maxime florens ex abstrusissima antiquitate suam deducit originem, quæve per tot immensa temporum intervalla, & plurimas rerum mutationes, statu gavisa fuit prosperrimo. Maximus inde scriptorum gravissimorum est numerus, qui de Urbis hujus Conditoribus & Gubernatoribus sapientissimis, Incolis ac Civibus omni virtutum & studiorum laude conspicuis, Constitutionibus Legibusque salu-

P R Æ F A T I O.

saluberrimis & sanctissimis, Situs amœnitate jucundissima, Regionis fertilitate uberrima, aliisque *Bononiæ* laudes evincentibus passim enumerant plane singularia. Talia & præsentis operis amplissima fuerunt argumenta, ubi tamen in Lectoris gratiam omnis observata verborum brevitatis. Ea præterea est adhibita diligentia, ut Liber prodeat impressione ornata nitidissima. Quæve alibi Lectionem videtur multum juvare literarum a contextu diversitas, ea tum in inscriptionibus, quarum hic, ut eas tradiderunt Auctores probatissimi, exhibentur plurimæ, tum in nominibus propriis, & aliis, quæ id exigebant, minime neglecta est. Index tandem Rerum hic occurrentium Operi subjunctus & in optimum redactus ordinem Alphabeticum. Quibus Tibi, *Benevole Lector*, hanc operam offerimus, Tuum nobis favorem expetentes. Vale.

I N
B O N O N I A M
J. C Æ S A R
S C A L I G E R.

Post diras rerum clades, Fatigue superba
Imperia, & Martis quæ fera jussa tuli,
Hic primum meque atque alios cognoscere cœpi:
Deposuique animi barbara sceptrâ mali;
Et didici, quam non fueram, quam deinde futurus:
Quem bona abortivum sic tuerere parens.
Quæ causas, quæ cunctarum primordia rerum,
Quæ divini operis prima elementa duces.

Cælestesque plagas, & sanctæ commoda vitæ,
Et si qua e numeris nata figura latet.
Cum reliquas superes divinis legibus urbes:
Non sulci omnigeno germine cedit bonos.
Arma viris connata: animus conterminus astris:
Atque ardens vitæ stat melioris amor.
Si cives dederas, si magna Hetruria leges:
Accipe, quæ possis dicere; reddo libens.

DESCRIPTIO

CIVITATIS

BONONIÆ

ANTIQUÆ ET HODIERNÆ.

Bononiæ
Antiquitas.

Conditores,
& Appella-
tio.

SICUTI Nobilitatis anti-
quitas maximum ejus est
ornamentum, ita Nobili-
tatis nescire originem,
eandem semper reddit ad-
mirabiliorem. Arguit e-
nim illud, ex quo de lo-
cis vel gentibus literis ali-
quid mandari cœptum est,
de illis repertum esse nil
nisi nobile. Et ejusmodi Nobilitatis gloria nobis, *Bononiæ* Civitatem descripturis, se primum omnium
objicit admirandam. Hujus namque Urbis quæ
fuerit origo, ob remotissimam ipsius antiquitatem
ex nullis certo colligere licet monumentis. Quæ-
cunque vero rerum Commentatores de *Bononia*
nobis referunt, ea omnia sunt maxime celebra-
nda & gloriosissima. Nec fere est, qui audeat am-
bigere, eam aliquot jam seculis ante *Romam* ip-
sam conditam *Thusciæ* extitisse Metropolim: quip-
pe quam mille grandiore annis *Româ* à principio
Reges habuere, non *Romulus*, sed *Celsinus* ille
Rex felicissimus: hic geminum terrarum, & lit-
terarum imperium, hocque saltem in omne æ-
vum duraturum, primus erexit, dum *Bononienses*
rerum omnium scibilium dominos gentemque to-
gatam celsissime scilicet, nec non auspiciatissime
constituit. *Hæc à Celsino Rege condita omnium He-
truscarum Urbium* (ita Dempsterus) *Mater & Prin-
ceps, & totius Italiæ Domina, & mille ante Romam
conditam annis arx, & caput, jura invictis populis
æquato semper moderamine dedit; à Felsino deinde Re-
ge reparata nomen Celsinæ in Felsinam commutavit.
Interjectis mox Seculis à Bono Rege recreata, ador-
nata & nomen ab eo desumpsit, mediterranearum opu-
lentissima: hanc tu quosdam litterarum gloria eminen-
tes audies à Bojis Bojoniam appellare, sed & à boni-
tate soli, omniumque rerum humano cultui necessaria-
rum abundantia appellationem deduxisse existimantes,
Decoratur illa eadem à Plinio hoc in descri-
ptione Regionum encomio: BONONIA,*
Felsina vocitata, cum Princeps esset Hetruuriæ.
*Silius Italicus, Æneæ Bononienſes bello ad-
versus Turnum studuisse, his versiculis erudite in
Oratione de Laud. Bononiæ, à Benedicto Morandi
explicatis, significat:*

Et quondam Teucris comes in Laurentia bella

Ocni Prisca domus, parvique Bononia Rheni.

Porro Ocni, cognomento Bianoris sepulcrum,
(cujus Ecloga VIII. Virgilius meminit:

*Hinc adeo media est nobis via; namque sepulcrum
Incipit apparere Bianoris.)*

Fuit haud procul *Bononia* loco, qui etiam nunc
Pianorum appellatur: ipsa vero *Bononia*, quemad-
modum certissimis constat argumentis, prisca istius
Ocni domus fuit, qui deinde *Mantuanam* condidit.
Agucchi, Archiepiscopus *Amasinus*, tractatu de
Fundatione Bononiæ, Conditorum ejus Urbis, quos
Annius Viterbienſis asserit, falsitatem redarguens,
negat *Felsinum*, Bonumque ex *Thusciæ* Regum
numero fuisse, ab iisque hanc Urbem *Felsinam* &

A *Bononiam* nominatam: ait enim vocabulum, *Fel-
sina*, prisca illa lingua, Propugnaculum, sive mu-
nimentum provinciæ significasse. At vero con-
cludit, occupata à *Gallis Bojis* hac *Thusciæ* regio-
ne, urbem *Bojonæ* primum, tum *Bononiæ* nomen
accepisse; flumenque præfluens *Rhenum* fuisse ab
iisdem appellatum, in *Gallicani* memoriam *Rheni*,
fluvii celeberrimi, quo à *Germanis Galli* segregan-
tur.

B *Iidem Galli Boji* post retentum longo tempore
Bononiæ imperium, inclinante belli fortuna, à
Romanis Scipione Nasica duce fuere, teste *Livio*,
expulsi. Quibus ejectis ternis suorum millibus
Romani frequentiore agrum *Bononiensem* reddide-
runt, *Bononiamque* majoribus, quam cæteras civita-
tes beneficiis afficientes *Coloniæ Latinæ* appel-
laverunt: quo nomine *Romani* Prætoris jurisdicti-
one exempti *Bononienses* honorum omnium, mu-
nerumque capaces intelligebantur. Per idem tempus
à togarum usu *Bononiensis* regio togatæ cœpta
Galliæ accenseri. Unde hic minime prætereun-
dum est, quam præclare apud *Bononienses* egerit
P. Cornelius Scipio Nasica, qui *Romanis* legionibus
fortissimis in agrum *Bononiensem* inductis, ibique
quinto ab urbe lapide per duos integros menses
castrametatus in loco, qui nunc etiam dicitur *Ca-
stra Nasica*, & corrupto vocabulo *Castenaso*, secus
Idicem fluvium contra Civitatem, & campum in-
tegrum *Bojorum* locus est, qui nunc quoque vul-
gari idiomate appellatur *il Campo de Boi*, *Gallisque*
ex toto profligatis, atque devictis anno Urbis con-
ditæ *DLXII. Jovi* Servatori templum ad portam
Urbis ejusdem, *Soteriam* dictam, tanquam incorru-
ptæ & immarcescibilis Virtutis Trophæum dedi-
cavit. Quam plures *Romanos* Proceres, & Impe-
ratores interrogemus, & uno ore omnes hanc ve-
ritatem fateri comperiemus, quam ita *Vates* ille
Codrus recinuit:

Tusca quæ quondam fuit, & Colonis

Autto post Tuscos profugos Latinis.

Urbs vetus magna nova nunc resurgit

Æmula Romæ, &c.

D *Meliorem Romæ partem Bononiam* diceris fuisse
translatam, cui ad summum sapientiæ capeſſendæ
apicem calcar addidit immensum *Hetruscarum* re-
rum veneranda hic vigens memoria, cum tertio ab
exactis *Bojis* anno ante diem *III. Kal. Januarias*
Bononiam Latinam Coloniam (referente *Livio* lib.
37.) ex *S. C. L. Valerius Flaccus*, *M. Attilius Ser-
ranus*, *L. Valerius Tappus Triumviri* deduxerunt.
*Tria millia hominum sunt deducta, Equitibus septua-
ginta jugera, ceteris Colonis quinquagena sunt data,
ager captus de Bojis fuerat, Galli Tuscos expulerant.*
Bononiam Urbem ita sibi arctissime devincire stu-
debant *Patricii* illi plusquam *Reges Romani*, ut
unam ex duabus Urbibus Urbem fieri ardentissi-
me concupiscerent, *Emilia* non solam & *Flami-
nia* inter utramque viis magnificentissime & sum-
ptuosissime siliatis, sed immensis molibus muro-
rum intra ejusdem *Bononiæ* mœnia excitatis, quem-
admodum fuere *Cloacæ* illæ ingentes & amplissi-
mæ

Bononia.

A

mæ

mæ *Marianæ* à *Mario* toties Consule constructæ, quæ finitimos penetrarunt montes, & Cloacis illis Romanis *Tarquini Prisci* Regis & à *M. Agrippa* instauratis minime cedunt. Has *Cassiodorus* ita describit: *Splendide Romanæ Civitatis Cloacæ tantum visentibus conferunt stuporem, ut aliarum Civitatum possint miracula superare; Videas illic fluvios quasi montibus concavis clausos per ingentia stagna decurrere, &c.* Illas nec prolixior integri folii exarati oratio capere posset, quas interim simpliciter indicasse sit satis. Item *Marcelliana* Theatra, *Cæsaris Augusti* Thermæ in via *Cæsar Augusta* nunc quoque nuncupata, antiquo ab marmore indigittatæ **D. AUGUSTUS PARENS DEDIT, GERMANICUS REFECIT, &c.** Innumeraque alia tum publica, tum privata ædificia, quæ quanti fuerint, subterranea nonnulla superbissima nostro ævo reperta vestigia crassissimorum parietum porphyreticorum, & ex ophite lapide pavementorum clarissime ostendunt. Nil mirum igitur, si tres maximi illi Viri de *Romano* toto decertantes imperio hic ad confluenta (id est *Bononiæ*) *Labini* fluminis Orbem Terrarum ensibus, pacifice tamen, inter se diviserint. Nec mirum est, si *Bononiensis* militaris & politica virtus, *Q. Prædio* Romano Duce, in extremis *Galliæ Belgicæ* Oris novas condere Urbes, ibique proprium ad æternitatem imprimere nomen egregie voluerit. Cæterum dignitas hujus coloniae vel ex agrorum liquet assignatione, qua *Romanis* equitibus colonis septuaginta; cæteris habitatoribus quinquaginta singulis jugera obvenere. At *Parma*, *Mutina*que *Romanis* suppositæ legibus Coloniae, illa octo solum; hæc quinque divisis agris jugera pro singulis colonis accepit.

Literati &
Studia.

Iisdem & reliquis præci ævi temporibus *Bononiam* studiis & re literaria extitisse florentissimam, ex plurimis iisque excellentissimis Oratoribus, Poëtis, Philosophis, & aliis eruditionis vetustioris parentibus, ibi ortis, licet colligere. Argumento nobis sunt *Caji Rusticelli*, *Lucii Pomponii*, *M. Blesii*, *Cottii Rusti*, *Tullii*, *Silii*, *Tacii*, *Spartiani*, *Sueto-*

nii, *Appiani*, *Iustini*, *Diodori*, *Livii*, *Cassiodori*, *Cæsaris*, *Polybii*, *Mele*, *Strabonis*, *Solini*, *Festi*, *Maronis*, *Martialis*, *Dionis*, *Plinii*, *Plutarchi*, *Varronis*, *Alicamasei*, *Flori*, *Trebellii*, *Pollionis*, *Phlegontis*, *Tralliani*, aliorumque Virorum studiis doctrinæque deditorum per orbem celebratissima nomina. Inde & hæc tot belli ac pacis artibus instructa civitas a remotissimis antiquitatis temporibus *Studiorum Mater* a cunctis consalutanda venit, quippe quæ tanquam nationis *Hetruscæ* primævæ genius præcipuus, & foecundissima alumna ea præstitisse, quæ *Silius* haud filuit, dicenda est, nempe:

B *Bis senos hæc prima dedit præcedere fasces,
Et junxit totidem tacito terrore secures.
Hæc altæ Eboris decoravit honore Curules,
Principis & Tyrion vestem prætexuit Ostro:
Hæc eadem pugnas accendere protulit Ære, &c.*
Cujus propterea Rectores & sapientissimi Cives sese ita primitus gerebant juxta historicam *Diodori Siculi* narrationem Lib. vi. *Duces exercitus pluribus insignibus decorarunt, Liçtores illi eburneam sellam, togam purpuream adjicientes: Domibus addiderunt porticus, in quas Seniorum, ac concurrentium turba diverteret, quos imitati postmodum Romani, inque melius cuncta ad suam Rempublicam translatere: litteris quoque, & rerum naturalium investigationi, ac Theologiæ plurimo tempore impenso, &c.* Hinc proverbiale illud apud omnes & ubivis locorum decantatissimum dictum: *Bononia Docet.* Legibus quoque duodecim tabularum innixum apertissime patet, ibi enim sancitur, quod *Hetruriæ Principes disciplinam docent*; dum ipsa *Bononia* non solum *Plinii* testimonio, sed reapsevera, & subsistenti *Princeps Hetruriæ* dignoscitur. Disciplinarum quoque omnium Archigymnasium *Bononiense* in illo veluti Analytico rerum omnium oraculo famigeratissimo, ænigmate scilicet *Hetrusco* *Bononiæ* nato, & per tot seculorum intervalla conservato, emicat longissime. Extat illud *Casarellæ*, primo a *Bononia* lapide, templi muro affixum sequentis tenoris:

D. M.

ÆLIA LÆLIA CRISPIS,
NEC VIR, NEC MULIER, NEC ANDROGYNA,
NEC PUELLA, NEC JUVENIS, NEC ANUS,
NEC CASTA, NEC MERETRIX,
NEC PUDICA, SED OMNIA;
SUBLATA NEQUE FAME, NEQUE FERRO,
NEQUE VENENO, SED OMNIBUS:
NEC COELO, NEC AQUIS, NEC TERRIS,
SED UBIQUE JACET.
LUCIUS AGATHO, PRISCIUS,
NEC MARITUS, NEC AMATOR, NEC NECESSARIUS,
NEQUE MOERENS, NEQUE GAUDENS,
NEQUE FLENS,
HANC NEC MOLEM, NEC PYRAMIDEM,
NEC SEPULCHRUM, SED OMNIA,
SCIT ET NESCIT CUI POSUERIT.
HOC EST SEPULCHRUM
INTUS CADAVER NON HABENS.
HOC EST CADAVER
EXTRA SEPULCHRUM NON HABENS,
SED CADAVER IDEM EST,
ET SEPULCHRUM SIBI.

Felicitissimus fane lapis ille, cui doctrinalis hujusmodi Thesaurus fuit primo concreditus. Ille certe tanquam Philosophorum verus lapis, & aureorum dogmatum materies prima prædicari poterat. In ejus enim enodatione plurimum temporis impendere visâ sunt seculorum omnium summa ingenia. In diversissimas tamen a se invicem abierunt explicationes, quod mille testantur ex-

E cussi libri, in quibus quot capita, tot sententiæ. Uno intuitu variorum exhibent interpretationes *Marmora Felsinea* pag. 579. *Caroli Cæsar* Malvasiæ. De eodem fufius etiam agit *Ovidius Montalbanus*, in libro *Italice* conscripto, cujus titulus: *Le Antichità più Antiche di Bologna*, pag. 16. seqq. Cannabinam *Bononiensem* inde explicans agriculturam. Quis vero tot interpretum rem feliciter

teti-

tetigerit, aut in enodatione frustra laboraverit, afferere nostrum hic minime diximus, cum alia *Bononiensium* gloriæ argumenta nobis restent persequenda. Illi enim tanquam vera & genuina *Hetruscorum* soboles perpetuæ rerum naturalium investigationi vacasse dici possunt, qui propriam Urbem ita constitutam ab origine prima ita obtinere, ut alterum suum *Pythagoricum* pedem *Portæ Podialis* in pelvi, scilicet *Rheno*, tot perficiendorum aquatilibus machinis artificiorum; alterum vero *Junoniæ* Portæ pedem in indumento productionem locupletissimam eorum, quæ ad indumenta faciunt, indicantem retineant. Nonne iidem *Bononienses* Theologiæ suæ quæque tempora addixisse visi sunt inter specularem lapidem imo *Lioheosphorum* eorum à natura peculiarem, atque supra citatum ænigma eorum ab arte proprium constituti, cum Deus ipse non nisi per speculum in ænigmate dignoscatur. Hanc *Galli Boji* Philosophiam utramque, licet ipsi dulcedine vini, maximeque frugum novarum voluptate capti *Alpes* trajecerint, hincque *Tuscos* expulerint, servarunt intactam, quam illorum *Badi*, *Vates*, *Druidae*que mire excoluere. *Hetruscæ* etenim æmuli sapientiæ *Bojorum* præstantissimi *Sapineam* suam Tribum selectissimam ex centum viginti, in quas illa natio discriminabatur, *Bononiæ* collocarunt. Hinc *Rheni* nostrorum fluviorum primi, & *Sapine* eorundem secundi derivarunt nomina, pro qua re demonstranda *Mercurii* sui *Teutatis* statuam in foro medio in sublimi erexerunt. Has easdem *Soli* seu *Cæli Bononiensis* dotes admirandas tectas, far-

A tasque *Romani* Gallorum victores deinceps voluerunt, qui *Stellatina Sabatia*, & *Galeria* Tribubus Romanis, *Sapineæ* unius *Gallicæ* jacturam abunde compensarunt. Literatorum vero supra nominatorum ne omnes, quorum per tanta temporum spatia ad nostram usque ætatem pervenerunt nomina, recenscamus, *Cajum Rusticellum* Tullius ipse insignem laudat Oratorem; *Lucius Pomponius* fabulas texuit *Attelanas*; *Rufum* Poëtam vita functum *Martialis* deplorat his versibus:

Funde tuo lacrymas orbata Bononia Ruso:

Et resonet tota planctus in Æmylia.

B Omnium deinceps *Bononia* primum lacrymas; tum admirationem in se convertit, quando cæso *Hirtii*, *Panseque*, Consulum *Romanorum*, exercitu ab *Antonio*, tributoque à Triumviris in insula *Lavinii* fluminis Imperio, incendio pene absumpta in *Octavii* Cæsaris potestatem pervenit. Verum *Claudio* imperante, adhuc adolescens *Nero* (cui patriæ Urbis incendia dein adeo placuere) cum restaurandæ subsidium *Bononiæ*, *Livio*, & *Suetonio* auctoribus, palam in Senatu à *Claudio* Cæsare exorasset; non longo tempore interjecto *Fabius Valens*, spectante *Vitellio* Imperatore, gladiatorios in hac urbe ludos magnificentissime celebravit.

C *Ælius Spartianus* & *Trebellius Pollio* commemorant, *Censorinum*, Imperatorem, quod sævire cœpisset in militem suum, septimo die postquam electus esset, ab eodem in suburbana *Bononiæ* domo sua, in quam salutis causa recesserat, trucidatum, & sepulchrali ejus prope *Bononiam* locato marmore literis maximis incisa fuisse hæc verba:

D.

M.

C. CENSORINUS VIR CONSULARIS
MAGNI IN URBE NOMINIS
MAJORIS IN BELLO AUCTORITATIS,
MAXIMÆ UTROBIQUE FORTUNÆ
PRÆTORII BIS PRÆFECTUS, URBIS TER SINE CRIMINE,
PRÆTORIUS NON SEMEL LEGATUS LAUDE DIGNUS
TER QUÆSTOR, TER CONSUL INTEGERRIMUS
QUATER PROCONSUL, ET ÆDILIS
JUSTUS SEMPER
APUD PERSAS, ET SARMATAS GLORIOSA LEGATIONE
FUNCTUS
MILESQ. MILLIES VICTOR DECORO CLAUDICANS
VULNERE INVICTUS.
TANDEM
CÆSAR INAUSPICATO SALUTATUS
VII. ELECTIONIS DIE, DUM MILITAREM DISCIPLINAM
INSTAURARE COGITARET, MISERABILITER
CÆSUS
HEIC TUM. MX. AB. V. C. A.
FELIX QUOAD OMNIA INFELICISSIMUS
IMPERATOR.

Bononiensium Rerum scriptores Imperatorem hunc patria *Bononiensem* negant, ut multa indicium faciunt. Sepulcrum ejus putem eo loco fuisse, quo hodie extra *Gallieram* portam in Communitate *Castagnoli* minoris, ut vocant, via publica congesta humus cernitur, quam vicini causam rei ignorantes *Cuspidem* Imperatoris appellant.

Hetruscam insuper pietatem æviternis implantatam marmoribus nemini non datur in hac Urbe cernere illibatam. Phanum illud *Hetruscæ Isidis* in *Romanâ* quoque Ethnica Templa receptæ:

(*Nos in Templâ tuam Romanâ recepimus Isim.* Lucanus lib. 6.) non amplius *Bononiæ* prophanum frontem:

DOMINÆ. ISIDI. VICTRICI.
NOMINE. M. CALPURNI. TIRONI
SUO. EX. PARTE. PATRIMONII. SUI
SEXTILIA. M. LIB. HOMULLA. PER. ANICUM
LIB. SUUM. UT. FIERET. TEST. CAVIT

D inscriptam in hunc finem ostendit, nempe ut prohibitam morum ab *Hetrusca* radice prodeuntem Divinos vere in fructus *Bononiæ* repullulasse demonstraret. Juvenal. Satyr. 12. v. 27.

*Quam votiva testantur Phana tabella
Plurima, &c.*

E Hoc *Isidis* templum secundum est, quod ab urbe condita exstructum fuit, eique *Julius Cæsar* facellum adjecit, quod inscriptio vetus testatur, quæ sic habet: CÆSARE INCHOANTE. Sed veriore *Bononienses* adepti sunt gloriam, quando ad *Christianam* conversi fidem effuso suorum SS. *Hermetis*, *Aggæi*, *Caji*, *Vitalis*, *Agricolæ*, *Proculi*, aliorumque martyrum sanguine coelestia affectare regna cœperunt. Tunc enim *Isidis* modo nominatum templum, quod & *Serapidi* dicatum fuerat, Veri Numinis cultui & *S. Stephano* sacratum est. Numerus eorum, qui vitæ sanctimonia clari extitere, ni brevitatis ratio nobis esset proposita, non tenuem hujusce descriptionis nostræ

D. Petro-
nius, Tute-
larius.

partem postulare. Ex *Zosimo* comite auctores referunt, *Bononiam* ad interitum inclinantem, ob bellum *Mesentii* Tyranni, atque *Africanorum* persecutionem rem præclaram atque æterna memoria dignam gessisse. Nam cum *Alaricus*, Gothorum Rex, subjugata urbe *Roma*, ad expugnandam *Bononiam* accessisset, propter accerrimam defensionem solvere obsidionem coactus est. Nec *Petronium* fas est filere, qui *Constantinopoli* à *Theodosio II.* Imperatore ad *Cælestinum* Papam ablegatus, huic urbi divina providentia Episcopus impositus, piis eam à se legibus fundatam, Imperialis ærarii beneficio ampliavit; privilegioque à Cæsare obtento, ut deinceps **STUDIORUM MATER** vocaretur, asportatis è Terra Sancta inæstimabilis pretii reliquiis, quas tempore vitæ suæ undique arripuisse, & *Bononiam* transfuisse

A dicitur, decoravit. Inter alias autem venerabiles reliquias eminent B. Apostolorum *Petri* & *Pauli* corpora, quæ idem *D. Petronius* in ædem *S. Stephani* asseritur asportasse: unde tanta hominum multitudo, qui ea salutarent, accurrit, ut scalæ lapideæ genu flexionibus in totum excavatæ appareant. Summis autem laboribus exantlatis, dum in humanis ageret *Petronius*, cælesti civitate donatus perpetuo hanc urbem patrocínio tuetur. Quamobrem memores tot beneficiorum Bononienses *Petronio* suo ædem excitarunt, qua nihil in urbe nec majus est, nec magnificentius: augeturque ea novis quotidie operibus, & ad laxitatem, & ad ornatum. *Bononiensium* porro erga hunc Tutelarem exprimit devotionem sequens in ipsius honorem facta inscriptio:

D.

O.

M.

DIVO PETRONIO DIVINO PATRONO,
PATRIQ. OMNIUM CIVIUM
CIVITATIS BONON.

P E T R Æ

FIRMISSIMÆ, PRETIOSISSIMÆ, ADMIRABILISSIMÆ;
CUI

BONON. OMNIGENA INNITITUR FELICITAS.

UNDE

PLUSQUAM MOSETICÆ GRATIARUM AQUÆ

JUGI FLUUNT

SPLENDIDIORES CHRYSTALLO, PROCEDENTES
DE SEDE DEI.

EX QUA

MEL DOCTRINARUM OMNIUM EXOTICARUM
INNUMERABILIA

AD INGENIA SATURANDA MANAVIT SEMPER.

SUPER QUAM

IBICES, HOC EST SANCTORUM EXEMPLA
PATRUM EXARATA,

VIRTUTES OMNES IMMORTALITER PARTURIERE.

QUÆ

NON HOMINUM ABSCISSA MANIBUS, SED ANGELORUM,
IMMO SOLIUS ELIGENTIS DEI NUTU

NOBIS NATA, NOBIS DATA

DIVINUM DEDIT INEXTINGUIBILITER IGNEM,

UT BONON. LUX PERPETUO LUCERET,

DOCERET OMNES IN ÆTERNITATEM.

IDEO

PETRONIANAM HANC PETRAM, INCONCUSSAM
VELUTI MACERIEM

FELSINEA TELLUS AD PARADISUM VERÆ VOLUPTATIS

SIBI EFFORMANDUM DEPRÆDICAT,

EANDEMQUE VITÆ NOMINA INSCRIPTAM

APOSTOLICA PETRI AUCTORITATE,

PIETATE, POENITENTIA, HUMILITATE,

MIRACULORUMQUE PRODIGIIS SPECTABILISSIMAM

JUGI VENERATUR.

BONON. CIVITAS UNIVERSA

IN HERMÆO SACRATIORI CONSTITUTA QUADRO,

SEU IN QUATUOR ORDINIBUS LAPIDUM POSITA.

XII. JAM AB SOECULIS GRATITUDINEM RECOLENS

TANTO BENEFACTORI ET REÆDIFICATORI

SVO PEROPTIMO

SEIPSAM ÆVITERNO PRO LAPIDE

V O V I T. P.

Libertas.

Girardacius falso opinantes, *Bononiensi* civitati à *Theodosio I.* Imp. vastitatem illatam, editis scriptis confutavit: præsertim cum nonnulli scriptores *Thessalonicensem* victoriam *Bononiensibus* adscribant. Non infima quoque *Bononiensium* laus est, quod grassante per Italiam *Attila* Rege, (qui se flagellum Dei esse dicebat) non solum libertatem retinuerint suam; sed & in media barbarie diutius quam cæteræ urbes *Italiae*, Latinæ linguæ suæ decorem. *Carolus Magnus* Imperator à *Longobardo-*

*C*rum jugo *Bononiam* liberavit; & *Magnus Ottho* Imperator eidem liberæ civitatis jura impertiit. Sed cum *Bononienses* ad Terræ Sanctæ recuperationem magno suorum numero cum cæteris Principibus *Christianis* proficiscerentur, eniteretque virtus eorum in *Pelusi* expugnatione, in memoriam rerum à civibus suis præclare gestarum, Insignibus cruce rubra donata *Bononia* est; cui deinceps **LIBERTATIS** nomen cum liliis aureis appositum. At quæ ista libertas *Bononiensium*, quos arce media

Academia
fundatio.

dia urbe exstructa *Quintus Henricus* Imperator obedire coëgit? quam cum demoliti fuissent, odium Imperatoris offensionemque à se *Alberti Grassi* sui, qui Regibus olim, Imperatoribus ac Pontificibus non spretam dignitatem Senatoriam *Romæ* postea adeptus est, eloquentia averterunt. Memorabile est illud præcipue, quod cum *Theodosius I.* Imperator dato *Bononiensibus* jure Academiae, concessaque facultate omnes docendi Scientias, Legum tamen professionem solis *Constantinopolitanis*, *Romanisque* licitam vetuisset. Memoriam hujus fundationis servant in Templo *D. Petronii* hi versus numerales de initio Academiae:

INGENUAS ARTES SACRASQUE BONONIA LEGES
INCIPIT EGREGIIS FOETA FOVERE SCHOLIS.

Habetur præterea tum in hoc, tum *D. Dominici* templo Epitome Privilegii *Theodosii* Imperatoris, lapidi incisa, hujus tenoris:

NE BONÆ ARTES CUNCTAQUE DISCIPLINARUM DOGMATA DEPEREANT, CUM MORES, SANITAS, JUDICIA, CÆTERAQUE ID GENUS OPTIMIS DOCTRINIS GUBERNENTUR, NOS THEODOSIUS DEI GRATIA ROM. IMP. AUG. COMMODITATE AC FERTILITATE LOCI CAPTI, V. AC XX. MENSIIUM PENSITATO CONSILIO, IN DIGNITATIS NOSTRÆ SOLIO SEDENTES, GENERALI CHRISTIANORUM CONVOCATO CONCILIO, SUMMO PONTIFICE COELESTINO, CARDINALIBUS XII. ARCHIEPISCOPIS EPISCOPISQUE INNUMERIS ALIISQUE IN VARIIS DIGNITATIBUS CONSTITUTIS, PRINCIPIBUS AC DUCIBUS CHRISTIANIS, BALDUINO QUOQUE FLANDREN: AC GUALTERO PICTAVIEN: COMITIBUS LEGATIS, QUORUM ALTER LUDOVICI FRANCIAE, ALTER PHILIPPI ANGLIAE REGUM, ILLIS ARDUIS NEGOTIIS ADDICTI VICEM GESSERE, SEDENTE ETIAM CENTUM SENATORUM COLLEGIO, BONONIAM OMNIUM SCIENTIARUM FONTEM, ARCANORUM NOSTRORUM ARMARIUM, PERENNEM STUDII SEDEM FORE, HAC INVIOLABILI INDULGENTIA DECERNIMUS. VOLENTES INSUPER UT OMNES SENTENTIÆ A JUDICIBUS, QUI IN HAC ALMA CIVITATE PER QUINQUENNIIUM SALTEM NON STUDUERINT, LATÆ, NULLÆ PENITUS EXISTANT: ET SI QUIS AD MAGISTRATUS PROMOTUS DIGNITATEM AB ALIO QUAM AB ARCHIDIACONO BONONIENSI LIBRUM MAGISTRALEM SUSCEPERIT, QUANQUAM ID QUARUMLIBET FACULTATUM PERITI PRÆSTITERINT, APPROBAVERINTQUE, EUM AUTORITATE NOSTRA OMNI DIGNITATE PRIVAMUS. SI QUIS VERO SCHOLASTICOS AD STUDIUM HOC EUNTES ABEUNTESVE AUSU TEMERARIO OFFENDERIT, CAPITE PUNIATUR. HOC NI PRÆSES EXEQUATUR, EADEM ILLUM POENA AFFLIGI JUBEMUS. HUIUS AUTEM SACRÆ CONSTITUTIONIS EXEMPLAR BULLA AUREA MAJESTATIS NOSTRÆ MUNITUM, MANUQUE CICERONIS CURIAE NOSTRÆ NOTARIIS SCRIPTUM AD PERPETUAM REI MEMORIAM PETRONIO EPISCOPO BONONIENSI, EX CÆSARUM CONSTAN-

A TINOPOLITANORUM SANGUINE ORTO, IDEM SUMMIS PRECIBUS EFFLAGITANTI AC PROCURANTI, GUBERNANDUM, CUSTODIENDUM, OMNIBUSQUE VIRIBUS EXEQUENDUM TRADIMUS AC CONCEDIMUS. ROMÆ IN CAPITOLIO ANNO DOMINICÆ NATIVITATIS CCCC. XXIII. DIE IX. MAJI.

JOAN: FRANCISC: ALDROVANDUS VII. DICTATOR ÆRE PUBLICO POSUIT. M. D. X. PRID. CALEND. MARTII.

B *Lotharius II.* Imperator quoque privilegio *Bononienses* affecit, teste *Odosfredo* antiquissimo Jureconsulto ad legem *Jus civile n. i. & s. De Just. & Jure*. Igitur ut audiri eo tempore commodius & majori celebritate *Azo* posset, *Bononiæ* Juris Professor, propè ædem *D. Stephani* assignatum ei fuit, quod dena millia studioforum caperet, theatrum. Qua re crevit adeo *Bononiensis* Academiae gloria, ut *Gregorius IX.* & *Bonifacius VIII.* Summi Pontifices, Academicis *Bononiensibus* Decretalium Libros dedicarint, ut ex textu juris Canonici licet arguere. *Azonis* vero modo laudati memoriam sequens in prima facie turris *S. Gervasii* servat monumentum:

C TRINITATI
AZONI JURECONSULTORUM
NUMINI
ANNO GRATIÆ M CC. HIC TUMULATO IN SEPULCRO VETUSTATE
COLLAPSO
AC INTER RUDERA VIX AGNITO
JO. FRANCISCUS ALDROVANDUS
DICTATOR
ET CONSULES BONON.
P. IMPENSA
CONCIVI SUO B. M. MEMORIÆ
P.
ANN. SAL. M. CCCC. XCVI.
V. IDUS OCTOBR:

D Et post illa tempora *Christiernus*, *Daciæ* Rex, cum in transitu duo ex ejus nobilibus aulicis *Bononiæ*, alter Legum, & Philosophiæ alter insignibus honestaretur, utrique cooptationi interveniens, præparatum sibi sublimiorem cæteris locum occupare recusavit, hac forma verborum: *Acquiescere se loco, quo sederent ii, quos universi summis honoribus dignissimos existimarent.* *Carolus V.* Imperator postquam Imperialem *Bononiæ* coronam à *Papa Clemente VII.* impositam accepisset, confirmassetque in amplissima forma, ut ajunt, *Bononiensis* Academiae antiqua privilegia, testatum apud omnes relinquere cupiens judicium suum, Doctores E Academicos ad unum omnes equites creavit, & Comites Palatinos; data iisdem insuper facultate equestrem conferendi dignitatem iis, qui deinceps *Bononiæ* Doctores promoverentur.

F *Bononiensibus* quoque non modica laus tribuenda videtur; quod accepta à beneficiis Imperatoribus jura libertatis contra eosdem tuendo adfidos se præbuerint Pontificiæ dignitatis assertores. Quo facto cunctas *Romandioliæ* civitates in potestatem suam redegerunt, captoque *Mutiniensium* Duce *Henzone*, *Friderici II.* Imperatoris filio, ex iisdem triumpharunt. *Henzonem* *Fridericus* pater aureo circulo *Bononiæ* moenia cingente redempturum se obtulit; verum *Bononienses*, ut tranquillitati universæ *Italiæ* consulere, tam magnificam oblationem abnuentes, *Henzonem* pro dignitate habitum ad mortem usque detinuerunt. Quamobrem *Fridericus* jam ante Sacris à *Papa* atque Imperii gubernaculis interdictus, cum vicem filii alia ulcisci via nequiret, tollere *Bononiensibus* Academiae jus frustra tentavit. Nam paulo post ipse fluminis aqua submersus; & *Henzo* filius tolerata viginti duorum annorum cum novem mensibus custodia mortuus, regio apparatu in *S. Dominici* æde,

in qua aureis monumentum ejus literis inscriptum cernitur, sepultus est. Posita ipsi fuit | A | etiam statua marmorea, cui sequentes insculpti versus:

TEMPORA CURREBANT CHRISTI NATIVA POTENTIS
TUNC DUO CUM DECIES SEPTEM CUM MILLE DUCENTIS
DUM PIA CÆSAREI PROLES CINERATUR IN ARCA,
ISTA FEDERICI MALUIT QUEM STERNERE PARCA
REX ERAT, ET COMPTOS PRÆSSIT DIADEMATE CRINES
HENTIUS INQUE POLI MERUIT MENS TENDERE FINES

Monumentum autem ipsi e regione sacelli *Pepo-* | 1586. reparatum illud est :
lorum anno 1401. & 1490. positum, ac anno | B |

D.

O.

M.

VIATOR, QUIS QUIS ES, SISTE GRADUM, ET QUOD SCRIPTUM
EST PERLEGE: UBI PERLEGERIS; PENSITA. HOC IS CUJUS CAUSA
HOC SCRIPTUM EST, FIERI ROGAT.

ORTO INTER BONONIENSES AC MUTINENSES BELLO,
CÆSAR FEDERICUS II. ROM. IMPER. FILIUM HENTIUM
SARDINIÆ AC CORSICÆ INSULARUM REGEM, MUTI-
NENSIB. SUPPETIAS FERRE JUBET, QUI INITO APUD DIVI
AMBROSII PONTEM CERTAMINE A BONONIENSIBUS CAPITUR,
NULLAQUE RE, UT DIMITTATUR, IMPETRAT, LICET PATER
MINIS, DEINDE PRECIBUS, ET PRETIO DEPRECATORIBUS UTE-
RETUR, CUM TANTUM AURI PRO REDIMENDO FILIO
POLLICERETUR, QUANTUM AD MOENIA BONONIÆ CIRCULO
AUREO CINGENDA SUFFICERET, SIC CAPTIVUS ANN.
XII. MENS. IX. DIES XVI. TENETUR, ALITURQUE REGIO MORE
PUBLICA BONONIENSIVM IMPENSA. SIC DEFUNCTUS
MAGNIFICENTISS. AC PIENTISS. FUNERA-
TUS HIC TUMULATUR.

PRÆTEREA SIMULACRUM HOC IN PERPETUUM MO-
NUMENTUM, ET HOSTI, ET CAPTIVO.

S. P. Q. B. P.

ANNO SAL. M. CC. LXXII. II.

ID MARTII. HOC VOLEBAM

UT SCIRES ABI, ET VALE.

MONUMENTUM HOCCE VETUSTATE COLLAPSUM SENAT. BONON. JUSSU IN-
STAURATUM FUIT. M. D. LXXXVI.

SENATUS BONONIENSIS, PIETATE AC LIBERALITATE OSSA REGIS HENTII,
ET HOSTIS, ET CAPTIVI HIC JACENT.

HUMANÆ SORTIS MEMOR PIIS MANIBUS BENE PRECARE.

Nec leve *Bononiensium* potentiae argumentum est bellum adversus *Venetos* triennio gestum; quo sub eorum signis quadraginta millia virorum militaverunt. Causam huic bello *Venetis* dedere vestigal à transfretantibus Mare *Adriaticum* postulantes: hanc rem inique ferentibus *Bononiensibus*, exstructo ad ostium *Padi* fluminis munimento *Primaro* nominato, positisque in flumine navibus, terra, marique cum *Venetis* diu æquo Marte decertatum est. Tandem *Odoardi*, cognomento *Sancti*, Angliæ Regis, & quorundam religiosorum auctoritate inter utrosque hac lege constituta pax est: *Ut diruto munimento liber deinceps Bononiensibus transitus daretur, quando non ultra vicena millia frumenti corbium, ut vocant, & tricena millia corbium salis una navis veherentur, id quod monumentis rerum à Bononiensi Magistratu gestarum in Tabulario publico asservatis continetur.*

Magistratus.

Politicus porro numerus duodenarius, perfectissimus universalis formæ mundanæ repræsentativus secundum *Hetrusco* magis quam *Platonico*, Bononiensis Civitatis à primordio illius civis constantissimus Bissenis stetit semper *Bononiensibus* in Portis; Bissenos item *Bononenorum* monetæ numulos Justitiæ per totam *Italiam* commutativæ inservituros idem numeravit, quemadmodum ipsa quoque testatur *Roma*, quæ *Bononenis* substituit, non diu est *Bajoccoi*, ut colligitur ex Bullis aliquot Pontificis Taxarum Magistratuum Urbis reformatricibus. In ista *Bononiensium* Republica annum Imperium penes Præto-rem erat, & populi Præfectum, seu Tribunal plebis, utrumque extraneum; modus gubernandi à ternis consiliis definiebatur. Ex his præcipuum atque universalius constabat quaternis millibus virorum; alterum particulare sexcentis; & tertium à vulgari vocabulo *Credenza* appellatum ex solis Magistratibus, quorum primi Consules erant, componebatur. Cæterum potentia *Bononiensium*

C diffidiis civilibus (ut fieri amat) permultum dimi-
nuta est. Nam *Guelphorum* factioni addicti, *Gibellinorum*, quos vi expulerant, armatum in Ur-
bem reditum metuentes, *Nicolao* Papæ III. ean-
dem, retentis tamen privilegiis, & jure conven-
torum, dederunt. Facta deditione, cum ex-
torres deinde revocarentur, palam in foro solennis
conciliata pax est inter utriusque factionis fami-
lias, quas ex Patre *Cherubino* *Gerardacio*, & *Pompejo* *Vizziano*, Historicis *Bononiensibus*, literario
ordine huic descriptioni visum est inserere.

Nomina Familiarum *Gibellinae* factionis *Lambertazzorum*.

D

<i>Accarisi.</i>	<i>Foscarari.</i>	<i>Orsi.</i>
<i>Angelessi.</i>	<i>Garzoni.</i>	<i>Paci.</i>
<i>Belvisi.</i>	<i>Gessi.</i>	<i>Principi.</i>
<i>Balla.</i>	<i>Guidotti.</i>	<i>Sacchi.</i>
<i>Bombaci.</i>	<i>Guastavillani.</i>	<i>Salaroli.</i>
<i>Boninsegna.</i>	<i>Lojani.</i>	<i>San-Giorgi.</i>
<i>Boschetti.</i>	<i>Lambertini.</i>	<i>Tochi</i> , aliæque
<i>Bottrigari.</i>	<i>Magnani.</i>	ad centum &
<i>Carbonefi.</i>	<i>Marani.</i>	quinquaginta
<i>Fabri.</i>	<i>Mariscotti.</i>	octo.
<i>Fava.</i>	<i>Nani.</i>	

E

Nomina Familiarum *Guelphicae* factionis *Geremiorum*.

<i>Asinelli.</i>	<i>Castelli.</i>	<i>Ghislieri.</i>
<i>Ariosti.</i>	<i>Castellani.</i>	<i>Gazzadini.</i>
<i>Baldi.</i>	<i>Chiari.</i>	<i>Grassi.</i>
<i>Bentivogli.</i>	<i>Christiani.</i>	<i>Griffoni.</i>
<i>Bianchetti.</i>	<i>Delphini.</i>	<i>Lambertini.</i>
<i>Bocca di ferro.</i>	<i>Fantuzzi.</i>	<i>Lamandini.</i>
<i>Boschetti.</i>	<i>Foscarari.</i>	<i>Leoni.</i>
<i>Carbonefi.</i>	<i>Giocchini.</i>	<i>Malvezzi.</i>

Mele-

Scriptum est ab alia parte huius Sepulchri

TADÆUS PEPOLUS A BENEDICTO XII. PONT. MAX. PRO
S.R.E. CONSERVATOR JUSTITIÆ POPULI
BONONIENSIS. OBIT. M.CCC. XLVII.

Tadæi Pepoli Monumentum.

Melegotti.	Poggi.	Savignani.
Merighi.	Poeti.	Scappi.
Odofreddi.	Prendiparti.	Torelli.
Paci.	Ricci.	Ubal dini.
Papazzoni.	Rossi.	Vizzani, aliæque
Pepoli.	Sabadini.	ad centum &
Piatefi.	Sampieri.	triginta quatuor.

Verum exorto denuo civili bello, Gibellinorum fere quindena millia cum Antonio Duce urbe expulsi fuere. Hinc in plerisque civitatibus Italiae familiae nobiles extant, quæ è Bononiensibus coaluerunt. Reliquæ non studentes Antonio cum domi manerent, Pontificias partes sive Geremiorum secuti sunt. Antoniani continuis fere motibus vexationibusque fluctuantem Bononiam reddentes, ob fuculæ furtum Faventie deinde oppressi anniversariæ Bononiensium lætitiæ Sacra D. Bartholomæi die publice in foro solitæ celebrari causam dedere. Sed cum deinceps Bertrandus Cardinalis Caduensis ad Bononiæ gubernacula accederet, & fabricato à se ad portam Gallieram munimento imperiosius dominaretur, relicta Bononiensibus arce excedere coactus est. Non longo tempore interjecto Thadeus Pepolus Beccadellos, & Brandoligos Gozzadinos expellens, hac occasione dominatum urbis retinuit; quem cum ultro in ministrorum Pontificiorum manus publice tradidisset, accepto diplomate Papali per idem tempus præfectus iustitiæ renuntiatus est. Illud posteritati testatur ejus apud S. Dominicum in Sacello Pepolorum magnificentissimum sepulcrum, in quo ab altero latere scriptum:

TADEUS PEPOLUS A POPULO
BONONIENSI ELIGITUR
M. D. XXXVII.

Ab altero vero:

TADEUS PEPOLUS A BENEDICTO. XII. PONT. MAX. PRO
S. R. E. CONSERVATOR JUSTITIÆ POPULI
BONONIENSIS. OBIT M. CCC. XLVII.

Ibidem servatur & Alexandri ac Philippi Pepolorum memoria; prioris est:

ALEXANDER PEPOLUS.

ILLUSTRIS COMES ET SENATOR
MAGNIFICUS HIC IN AMPLEXU UXORIS
CARISSIMÆ LUDOVICÆ SANVITALIS
PEPOLÆ, QUOD MORTALE ERAT
DEPOSUIT IMMORTALE AUTEM
Suo reddidit creatori, TRISTES
ROMÆ OF: RELIQUIT LACRYMAS
ANNO M. D. LIII. VIX: ANN: LXXII.

VIRTUTEM MEDITABITUR GUTTUR MEUM.

Posterioris vero:

PHILIPPUS PEPOLUS.

COMES AC SENATOR, VIR CUM GENERIS
NOBILITATE, TUM EXCELSI INVICTIQUE
ANIMI VIRTUTE PERILLUSTRIS, MAXIMIS
MILITIÆ DOMIQUE REBUS PRO REPUBL: CHRISTIANA,
PRO PATRIA PRO DOMO SUA SUMMA CUM
LAUDE AC OMNIUM FERRE MORTALIUM
ADMIRATIONE GESTIS DECESSIT. ANNO M. D. LV. ÆTATIS
LXIII. FILII JO: COR: PATRI B. M.

A prælio penitus extinxit. Ad hanc victoriam socia Bononiensium auxilia non leve momentum contulerunt: quamobrem memoria illius exposto quotannis pallio ex holoserico rubro Bononio in via cursus equorum barbarorum celebratur. Urbano V. summi Pontificatus clavum tenente, Bononienses ob magnitudinem rerum gestarum ab eodem Pontifice, procurante Joanne Lignani Juris Doctore, & Bononiæ Pontificis vices gerente, libertatem civitati suæ & patrocinium, constitutis Prioribus Consulibus Vicariis Papalibus, impetraverunt. Iisdem Consulibus Imolam, ac Comitatum nominis ejusdem administrandum idem Urbanus concessit; quod beneficium Bonifacius Papa VIII. viginti quinque annorum tempore extendit. Præter Prætozem, populique Præfectum, seu tribunum plebis, qui ex exteris asciscebantur, reliqua hujus Reipublicæ membra ordinabantur à supremo magistratu, composito ex Antianis Consulibus, Justitiæ Vexillifero, infimo ex Vexilliferis plebis, & magistris opificum, quibus accedebat Quadringenti-virorum generale Concilium, Atheniensium more, quod deinde exemplo eorumdem in Sexcenti viros excrevit, data facultate Consulibus usque ad millenarium numerum complendi.

C Dio memoriæ prodidit, Augusto imperante, ad condendum Senatus consultum quadringentorum numerum Senatorum requisitum fuisse. At vero ex prædicto generali concilio magistratus omnes creabantur, & subsequenter temporibus Genuensium more ex eodem etiam concilio centum & viginti Senatoribus constans formabatur, ex quibus tertio quoque mense triceni nominabantur, qui consilio prioribus Consulibus adessent.

Eo tempore, quo Bononia Respublica audiebat, felix bellum in Lombardia Bononienses gesserunt, nam præter directum Corregium oppidum, in limitibus Imolæ, Faventieque Castrum Bononiense à nomine suo dictum extruxerunt, ac præmium navatæ operæ Clodovæi Regis cæruleum vexillum aureis pictum liliis à Carolo, Francorum Rege, Petri Blanci Legati manibus oblatum retulerunt. Omni tempore Bononienses operam dederunt, ut æqua esset partitio magistratuum: annis tamen 1333 ex Bombacia gente bini: 1462. ex Malvezza totidem: 1475 ex Sampieria itidem bini Priores Consules fuisse compertum est. Familiarum è quibus Concilium Quadringenti-virorum, & alterum centum & viginti-virorum, à quibus tota Respublica pendebat, componebatur, nomina ex Ghirardacii Historiarum Parte secunda, & Statutis politicis hujus Civitatis excerpta sequenti ordine alphabetico subjunximus:

Agocchi.	Bombaci.	Fantuzzi.
Albergati.	Bonfigli.	Fasanini.
Alé.	Boninsegna.	Fava.
Ambrosini.	Botrigari.	Felicini.
Angelelli.	Benzanini.	Fiesfi.
Argelati.	Bovi.	Fontana.
Argeli.	Bucchi.	Foscarari.
Ariosti.	Buoi.	Fucci.
Armi.	Caccialupi.	Gallefi.
Avolii.	Caldarini.	Garganelli.
Azzolini.	Campeggi.	Garzoni.
Banci.	Casari.	Gelsi.
Bargellini.	Castelli.	Ghislieri.
Beccadelli.	Cavalieri.	Gozzadini.
Belvisi.	Cavazza.	Grassi.
Bentivogli.	Chiari.	Griffoni.
Beroaldi.	Cortellini.	Guastavillani.
Bevilacqua.	Cospi.	Guidotti.
Bianchetti.	Christiani.	Lamandini.
Bocca di ferro.	Dainesi.	Lambertini.
Bolognetti.	Desiderii.	Lana.
Bolognini.	Dolphi.	Leoni.

Ligna-

1340. Succedere Thadeo in Præfectura filii Jacobus, & Joannes Pepoli, qui varie jactati afflictique Vicecomitum potestatem invexerunt; quam deinde Cardinalis Egidius Albernotius universæ ditionis Pontificiæ Legatus commisso ad S. Raphaëlem

<i>Lignani.</i>	<i>Oddofredi.</i>	<i>Scappi.</i>
<i>Lojani.</i>	<i>Oretti.</i>	<i>Sega.</i>
<i>Lodovisii.</i>	<i>Orsi.</i>	<i>Seta.</i>
<i>Lupari.</i>	<i>Paci.</i>	<i>Terra.</i>
<i>Magnani.</i>	<i>Paleotti.</i>	<i>Torre.</i>
<i>Malvezzi.</i>	<i>Papazzoni.</i>	<i>Terrelli.</i>
<i>Manzoli.</i>	<i>Parisi.</i>	<i>Ugolotti.</i>
<i>Mariscotti.</i>	<i>Pepoli.</i>	<i>Vitali.</i>
<i>Marfigli.</i>	<i>Pini.</i>	<i>Vizzani.</i>
<i>Mattefilani.</i>	<i>Ratta.</i>	<i>Volta.</i>
<i>Melegotti.</i>	<i>Ringhieri.</i>	<i>Zambeccari.</i>
<i>Mogli.</i>	<i>Rolandi.</i>	<i>Zenetti.</i>
<i>Mondini.</i>	<i>Sabbatini.</i>	<i>Zamboni.</i>
<i>Monte calvi.</i>	<i>Salaroli.</i>	Aliæque ad tre-
<i>Monterenzi.</i>	<i>Sampieri.</i>	centas & vigin-
<i>Musotti.</i>	<i>Savignani.</i>	ti novem.

Potentia *Caroli Zambeccarii* suffulta auctoritate *Ugolini Scappi* viri fortissimi, libertatem sustulit *Bononiensibus*. Sed eo pestilentia morbo extincto, *Joannis Bentivoglius*, frustra renitente *Nanno Gozzadino*, imperium urbis usurpavit; quo tamen non multo post inito cum *Vicecomitibus* & *Gozzadino* in *Casaleciana* valle prælio inferior, exutus est. At cum deinceps ab ulciscantibus privatam injuriam *Bentivoglius* enecaretur, vocatusque ad patriæ urbis dominium *Gozzadinus* (qui cædem *Bentivoglii* indignissimi ferebat) oblatam dignitatem recusaret; in brevi tam celerem & tam variam *Bononiensis* Respublica mutationem subiit, ut modo recuperata libertate gauderet; mox lamentaretur amissam. Nonnunquam enim *Vicecomitum*, Pontificum nonnunquam, tandem etiam infimæ plebis ac multitudinis imperio parere coacta. Cujus eandem manibus *Jacobus Isolanus* eripuit, qui ob eam causam Cardinalitiam dignitatem adeptus est. Isthæc rerum vicissitudo cum ex diuturno schismate Ecclesiæ, tum ex libidine Gubernatorum exorta tantarum calamitatum causa extitit. Ex eorum numero est *Balthasar Cossa* Cardinalis Legatus, qui *Bononiæ* in locum *Alexandri* Papæ *V.* demortui substitutus, dein *Constantiensis* Concilii decreto depositus est. Hic quam multa eo tempore peccarit, quo *Bononiensium* provinciam gessit, contra eum susceptæ litis acta testantur.

Eadem mutationes *Bartholomæo Dolcini*, Canonico *Bononiensi*, materiam præbuerunt, ut de varia *Bononiensium* statu compositum à se librum evulgaret.

Pacta conventa cum *Martino V.* Pontifice de novo Ecclesiasticum regimen in urbem induxerunt. Sed cum id culpa Pontificii Gubernatoris ab *Eugenio* dati, quod *Joannis I. Bentivoglii* filium *Antonium* sine forma judicii damnatum propter nimiam suspicionem potentia capite plecti jussisset, interrumperetur; in manus *Vicecomitum* dominandi potestas re incidit. Ab his ad *Franciscum Picininum* derivata est, qui in arce *Varanensi*, in *Apenini* jugis prope *Parmam* exstructa, *Hannibalem*, *Antonii Bentivoglii* filium, dolose in carcerem conjecit. Quamobrem *Galeatius Mariscottus*, dum Legati *Bononienses* liberationem *Hannibalis* Mediolani frustra sollicitarent, assumptis quinque sociis, mirabili quadam ratione arcem occupavit, *Hannibalem*que clam *Bononiam* deduxit: quæ res deinde causa publicæ libertatis extitit. Celebrissimi quique istorum temporum scriptores utroque scriptio-
1443. nis genere ligato, solutoque memoriæ prodiderunt, quam funestam *Bononienses* direpto Palatio, & capto *Francisco Picinino* Mediolanensium ingentibus copiis, quibus *Ludovicus Vermensis* comes imperabat, cladem attulerint; & qua ratione reductum in potestatem suam fructum ad *Galieram* munimentum demoliendo *Vicecomitum* Tyrannidem extinxerint. Tempus hujus prælii terrestri, quod incruentum *Bononiensibus* extitit, incidit in

A eam diem, quæ Augusto mense *Virgini Matri* Sacra celebratur. Quamobrem Magistratum *Bononiæ* gerentes quotannis ad Ecclesiam, *Deiparæ Montanæ* appellatam, solenni processione gratias acturi coëquant. At vero *Baptista Canetoli*, veteranus patriæ proditor, cum libidine gloriæ, & magnitudine à *Vicecomite* promissorum; tum quod ei fortuna *Bentivoglii* invidiæ esset, plenum furoris opus aggressus, *Bentivoglium* vita exuit: qua cæde deinde & sibi & formidabili nomini suo interitum peperit: quippe ædibus ejus vi flammæ absumptis, sequaces, quos data late per vicos strages non obruit, ejecti patria fuere *Galeatio Mariscotto* procurante, qui quidem non sine periculi metu una die & publicam, & privatam vindicavit injuriam. Eo tempore penes *Bentivoglios*, *Malvettios* & *Mariscottos*, *Bononiæ* dominatus fuit, teste *Anea Sylvio Piccolomineo*. At *Virgilius Malvettius* (quem *Laurentius Medicus*, istis temporibus totius *Italiæ* sapientissimus judicatus, datis ad eum litteris patrem solitus est appellare) procuravit ut *Santius Bentivoglius*, cui tenuior erat apud *Thufcos* conditio, ad tutelam *Joannis II.* filii *Hannibalis* evocaretur. Per idem tempus *Bononia* Pa-
1447. cta iniit cum *Nicolao V.* Pontifice, quorum etiam nunc est viridis obfervantia. Hoc interim spatio
1466. *Joannes Bentivoglius* felicissimo cursu ætatem rebus gerendis adeptus, *Pauli II.* beneficio Senatui viginti, & unius virorum præses renuntiatus, dignitatem hanc vitæ sociam obtinuit. Ab isto Senatu ille, qui nunc est, derivatur, constans initio sui anno scilicet 1393. Sedecim viris. Porro *Joannis* felicitatem nullis ante malis interruptam *Ginebra Sfortia* conjux, mulier imperiosissima, ejusque filii læsis iis, quos dignitatis suæ auctores esse non ignorabant, penitus subverterunt.

Enim vero *Julius II.* Pontifex, cum aliis rationibus, tum præcipue assiduis de iniqua *Bentivogliorum* administratione querelis commotus cum exercitu *Bononiam* (quam jam ante adventum ejus *Bentivoglius* cum suis reliquerat) adveniens, cum summa testificatione obsequii à *Bononiensibus* exceptus est. Posteaquam vero Senatum immutasset, statuissetque, quæ ad urbis commoda pertinere videbantur, novis eam privilegiis cohonestavit virtutem contractus iisdem impertiens. Incisa fuerunt etiam majusculis notis in lapide admodum magno & inaurato, parieti in *D. Petronii* templo infixo, hæc privilegia Pontificia *Bononiensibus* indulta:

HUC USQUE LICET, SI COMMODA HÆC GRANDIA SPECTATUM VENIS, QUÆ JULIUS II. PONTIF. MAX. TRIB. PLEB. TABEL. AC MERCATORIBUS, CÆTERORUM NEC NON OPIFICUM COLLEGIIS PROBITATE SUA INDULSIT.

FRUMENTI OMNE GENUS A XIII. CALEND. JANUAR. M. D. X. USQUE AD CALEND. JANUARIAS M. D. XI. IMMUNIS MOLITO. ULTRA VERO ILLUD TEMPUS SINGULIS CORBIBUS LIBRARUM CXL. PRECIUM DUORUM SOLIDUM ARGENTEURUM MANETO.

PORTARUM VECTIGALIA DIMIDIO MINORA QUAM ANTEA SUNTO.

SUMMA PECUNiarum EX AGRO BOUM CAUSA QUOTANNIS EROGARI SOLITA, IN ALIUD MUNUS, AGRICOLIS NON PERINDE GRAVE, COMMUTATOR.

ET, ATTRITO CASTRENSIBUS STATIONIBUS AGRO, INDE NEC FOENUM MILITIBUS, NEC PALEÆ VEHUNTUR.

CAUSÆ CIVILES ET CAPITALES AB ORDINARIIS JUDICIBUS SOLUM ET SOLENNITER AUDIUNTUR.

CAPTIVI PUBLICO TANTUM CARCERI ADDICUNTUR.

MUNICIPALIAQUE PASSIM OMNIA TAM FORO CIVILI ET CAPITALI, QUAM MERCATORIO

TORIO ET FABRILI DESERVIENTIA, NE OMIT-
TUNTUR.

AC NEMINI, PRÆTERQUAM PUBLICO EXA-
CTORI, MULCTANTIUM ÆS ASSERVANDUM
DATOR.

PROLATÆ POST SEMESTREM A CRITICIS
CIVIBUS IN PRÆTOREM SEMEL SENTENTIÆ
FIRMÆ ET RATÆ HABENTOR.

OPPIDA ARCESQUE EXTRA POMOERIUM SI-
TÆ, BIENNIO TANTUM, ET A BONONIENSE
DUNTAXAT CIVÈ CUSTODIUNTOR.

CUNCTA INSUPER SACERDOTIA EXTERIS
ALIENIGENISQUE NE CONFERUNTOR.

NEMO JUDICI, PROLEGATO, LEGATOVE
HIS APOSTOLICIS INDULTIS PRIVILEGIIS AD-
VERSATOR.

ET, SI SECUS FACTUM FUERIT, INFECTUM
ESTO.

1510. Iter Pontificis & res ejus gestas, laudesque Bo-
noniæ *Hadrianus* Cardinalis erudite ac eleganter
Latino carmine expressit, cujus pars quædam in
Atlantibus, seu *Terrarum Descriptionibus*, legitur.
Ipse Pontifex *Bonomiam* reversus ne ab *Hermete*
Bentivoglio caperetur, armis suis populus *Bono-*
niensis prohibuit.

Sed cum Cardinalis *Alidosius*, Episcopus *Tici-*
nenfis, qui à pessime actis haud bonum nomen in-
venit, *Bonomiæ* Legatus maneret, ageretque cun-
cta negligentius, invadere dominium *Joannis filii*,
qui ædes suas dirutas everfasque reperientes ma-
jus sibi palatium habitationem delegerunt, illico
munimentum *Galieræ*, quod jussu *Julii* Pontifi-
cis, ut recuperandæ urbis spes *Bentivogliis* adime-
retur, fuerat instauratum, adjuvante plebe quin-
tum demoliti; non obstante, quod auspicio pri-
mum lapidem artifices posuissent. Per idem tem-
pus *Guicciardinus*, magni nominis historicus, pri-
vatim offensus à *Bentivoglorum* erratis & sociorum
ansam arripiens, conceptum in *Bonomiam* odium
in elaborato opere suo historico fictis narrationi-
bus effudit. Cardinalis vero *Alidosius* cum falso
Urbini Ducem, qui & nepos Pontificis erat, ac-
cusasset, quod ejus culpa *Bonomiam* *Bentivoglii*
recepissent, falsitatis suæ poenas vita ab eodem
Duce exutus persolvit.

Frustra deinde recuperare armis *Bonomiam* Pon-
tifex tentavit; nam & triplicem exercitum à mœ-
nibus suis *Bonomienses* populsarunt, & acti ad Di-
væ Virginis *Baracane* templum cuniculi divina
benignitate effectû caruerunt: quippe murus vi-
erumpentis flammæ in sublime projectus, dissi-
patusque, deinde relapsus se admirabili quadam
ratione eodem, quo steterat, loco conjunxit, visis
utrinque, inter divisas muri partes, & momen-
to temporis rursus coeuntes, invicem pugnan-
tibus. Interea auxiliares *Gallorum* copiarum non ad-
vertentibus hostium excubiis, candore nivium
forte, quæ diebus aliquot ceciderant, occæcatis,
Bonomiam subeuntes, oppressionis eam periculo li-
berarunt, & *Bonomienses* agendæ rei opportunita-
tem nacti, *Bentivogliis* per *Castellum*, Vexillife-
rum suum, oratione sed armata spontaneam emi-
grationem persuaserunt. Hac ratione *Bonomienses*
deinceps Pontificium dominatum ultro admitten-
tes, eundem armis constanter conservarunt, fru-
stra resistente Vicelegato parum fideli, cum *A-*
driani Papæ in *Italiam* expectabatur adventus.
Itaque Innumerabilibus de causis incluta *Bonomia*,
destinata quoque fuit solennissimæ *Caroli V.* Cæ-
saris coronationi à *Clemente* Papa VII. peractæ.
Et cum plurimos Episcopos ac Cardinales genuerit,
septem quoque summos Pontifices *Romanæ*
imposuit Ecclesiæ. Quemadmodum vero priscis
illis temporibus *Thuscæ* Regum sedes extitit, à
quibus *Romani* Ethnicæ religionis ritus didicere:
ita nostris temporibus *Bonomia* ad veri Dei cul-
tum promovendum ipsi *Romæ* Sacrorum Principes
summosve sacerdotes suppeditat.

A SUMMI PONTIFICES BONONIENSES.

Honorius II. Fragnanius, ob cognomen à *Pla-*
tina creditus ex Comitatu *Imole* ortus. Electus
1124. 15. Decembr. obiit 1130. 16. Februarii.

Lucius II. Caccianemicus, electus 1144. 12. Mar-
tii; obiit 1145. 25. Februarii.

Alexander V. Filardus, *Cretensis* existimatus
propter diuturnam à puero illic locorum commo-
rationem: natus autem est *Bonomiæ*, ut refert *Si-*
gonius de Episcopis Bononiensibus: electus 1409.
7. Julii, obiit 1410. 3. Maji.

Pius V. Ghislierius, *Alexandrinus*, de gente
ob civile bellum exule natus: electus 1566. 7. Ja-
nuarii; obiit 1572. 1. Maji.

Gregorius XIII. Boncompagnius dictus, electus
1572. 13. Maji; obiit 1585. 10. Aprilis.

Innocentius IX. Fachenettus, electus 1591. 29.
Octobris; obiit 1591. 30. Decembris.

Gregorius XV. Ludovisus, electus 1621. 9. Fe-
bruarii; obiit 1623. 7. Julii.

COGNOMINA CARDINALIUM BONOMIENSIIUM, N°. 72.

Excerpta ex *Ciacconio*, *Ugellio*, *Alidosio*, *Ma-*
fio, aliisque. Quorundam ex his cognomina fi-
lento præterit antiquitas. *Agocchi*. duo *Alber-*
gati. *Bembii* *Patricii* *Veneti*, Origine *Bonomien-*
ses. *Bentivoglii*, nobiles *Ferrarienses*, & *Bonomien-*
ses. *Bevilacqua*, Nob. *Ferrar.* & *Bonomienses*. duo
Bianchetti. tres *Boncompagni*. *Boschetti*, nobiles
Mutineses, & *Bonomienses*. *Bona*. tres *Cacciane-*
mici. duo *Campeggi*. *Carrutti*. tres *Fachenetti*. *Fa-*
gnani. *Filardi*. *Firignani*. *Garisendi*. *Geremei*. *Ghisi-*
lieri, origine *Bonon.* duo *Gozadini*. quinque *Graf-*
fi. *Guastavillani*. duo *Guerini*. *Insulani*. tres *Ludo-*
vifi. *Mariscotti*. *Mezzavacca*. *Paleotti*. duo *Pe-*
poli. *Petrochini*. *Picciolpassi*. *Razali*. *Ratti*. tres
Riari, omnes de gente *Bonomiensi*, unusque eo-
rum *Bonomiæ* natus. *Scannabecchi*. *Sega*. *Ubalдини*.
Zabarella, nobiles *Patavini*, oriundi è *Sabatinis*
Bonomiensibus.

COGNOMINA EPISCOPORUM BONOMIENSIIUM.

Quorum aliquos sine cognonime apud Scripto-
res invenias. Sunt vero universi ducenti nonagin-
ta quinque.

Accarisi. *Agocchi*. *Alabanti*. quatuor *Albergati*.
Argeli. *Ariosti*. *Avanzi*. *Baisi*. *Baragazza*. *Baca-*
delli. *Benni*. tres *Bentivoglii*. *Bevilacqua*. *Binarini*.
Biscia. *Boatieri*. *Bocca di ferro*. *Bolognetti*. *Bom-*
bizi, nob. *Veneti*, origine *Bonomienses*. *Bona-*
giunta. quatuor *Boncompagni*. *Boncampi*. *Bonfoli*.
Borgerini. quatuor *Boschetti*, nob. *Mutineses*, &
Bonomienses. *Boschi*. *Botrigari*. duo *Bovi*. *Buoi*.
Caccianemicus. *Caldarini*. novem *Campeggi*. *Canonici*.
Carpensi. *Casalechi*. quatuor *Casali*. tres *Castelli*.
Cattani. *Cospi*. *Domenici*. tres *Fachenetti*. *Fagnani*.
Fantuzzi. duo *Fava*. *Filardi*. duo *Foscarari*. *Prat-*
ta. *Gallazzi*. *Gambari*. *Gardini*. *Garzi*. *Garzoni*.
Ghelini. *Ghista*. duo *Gigli*. *Ginasi*. quatuor *Gozadi-*
ni. novem *Grassi*. *Guarini*. *Guidotti*. duo *Ghisi-*
lieri. *Insulani*. tres *Lambertini*. *Leazari*. *Lignani*.
Luchi. duo *Lucatelli*. *Lupari*. tres *Ludovisi*. *Mal-*
vezzi. duo *Mariscotti*. *Masini*. *Mazza*. *Mezamici*.
Mezzavacca. *Mioli*. *Musotti*. *Muzzarelli*. *Nani*.
Ongarelli. *Opima*. *Orsi*. *Orati*. quatuor *Paleotti*.
duo *Pallantieri*. *Pasi*. duo *Pepoli*. *Piatesti*. *Piccio-*
li. duo *Picciolpassi*. duo *Poggi*. *Pollicini*. *Prima-*
dizzi. *Raimundi*. *Ramponi*. *Razali*. *Riari*. *Roselli*.
Rota. *Ruini*. *San-Girolami*. *San-Giorgi*. *Sala*. *Sal-*
cini. *San-Giovanni*. *Sarti*. *Scappi*. *Segni*. *Sega*. *Sec-*
cadenari. *Sighicelli*. *Spada*. *Thefferi*. *Torfanini*. *Tua-*
Bonomia. B ta.

ta. *Vavari. Ubaldini. Vergili. Verona. Volta. Zabarrella. nob. Patavini, Origine Bononienses. tres Zambeccari. Zambrasi. Zanetti. Zanettini. Zecca.*

Regimen
Politicum.

Politicum *Bononiensis* Urbis regimen, quæ præcipua Pontificiæ ditionis legatio est, à Cardinale Legato, & Prælato Vice-legato formam accipit. Legatus à latere dicitur, quod proxime à summo Pontifice dependens, ejus auctoritate magistratum gerat, remisso onere rationis reddendæ. Edicta proponit consentientibus Senioribus, Consulibus, Vexillario justitiæ, & Dominis de regimine, eadem Vexillarius subnotat; nonnunquam vero pro re nata Prior Seniorum, & Vexilliferorum plebis, magistri opificum, & conscripti seu vocati in societatem regiminis subscribunt. Magistratus Seniorum & Vexilliariorum plebis merum habet mixtumque imperium, subordinatum tamen cognitioni Cardinalis Legati; Senatusque perpetuus quinquaginta virorum eos eligit, rebusque gerendis admovet. Vexillarius justitiæ cum suis octo Senioribus primum magistratum componit, qui bimestris est. Sedecim Signiferi plebis etiam dicti, & magistri opificum alterum magistratum, Collegia appellatum, constituunt, estque trimestris. Seniores cum Vexillifero justitiæ in publicum prodeuntes pompa sua quandam Majestatis speciem exhibent. Sectantur eos tubicines, pulsator corali, musici, clavatores & satellites coccinati, facellani, & trapezocomus, vir equestri ordinis, cum *Helvetiorum* bipennigerorum cohorte: item secretarii, atque officiales bellici ad Senatum spectantes. In die solennis ingressus celebrata prævia campanarum pulsu, & feriarum justitialium indictione iidem Domini Seniores privatim, hoc est sine pompa in Vexillarii novi domo (Doctore excepto & eorum uno, quos equester ordo comitatur) convenientes, ad Palatium *Helvetiorum* cohorte slipati procedunt; kalendis vero Maji etiam centaria equitum hastigerorum eos antecedit. Quo cum venere, tradito vexillo à Vexillario officio defuncto in manus Vexillarii novi, obvium in medio proœtione Cardinalem Legatum sede excipiunt, atque in facello majore singuli coram eodem fidelitatis ac justitiæ juramentum deponunt. Quo facto surgentem atque abeuntem Cardinalem ad medium excubitorium *Helvetiorum* prosequuntur. Unicuique illorum sua sunt attributa in palatio cubicula, & aulae communes; Vexillario peculiaris est assignata contignatio; universi autem omnibus diebus matutinas epulas in palatio capiunt sumptu publico. Cardinalem invisuri Camerali veste incedunt, eademque induti munerum sive officiorum concessione, Comœdiis, Trojis, & similibus profanis functionibus interveniunt. Vexilliferi seu defensores plebis in eodem palatio tribunal, & huic annexa habentes cubicula, quotiescunque in publicum prodeunt, bipennigero singuli puero comitantur, ut noverint omnes antecessoris honorem iis tribuere, quemadmodum criminalium iudex causarum Doctori, & generalis civilium rerum Prætor unicuique eorum defert. Die introitus sui judiciorum feriis & campanarum pulsu celebrato fidelitatis quoque & justitiæ præstant juramentum, tribuiturque iisdem vexillum, sub quo repostulante populum ad suas regiones convocant. Eodem tempore antemeridiano à Senioribus & Vexillario justitiæ largissimo epulo, tubis concinentibus aliisque musicis instrumentis, excipiuntur. Durante munere nulla civili ex causa vocari in jus possunt. In hunc, ut & in alterum magistratum superiorem legum Doctor semper cooptatur, qui post Priorem cæteris honorabilior, ut cuncta maturo consilio ponderentur, & decreta legitime formentur, attendit. Magistri opificum coram justitiæ vexillario fidelitatis sacramentum deponunt,

notariorum correctorem directorem habentes, qui in magistratu collegiorum vicedoctorem agit. In magistratu Priorem cum Doctore si excipias, antecessoris dignitatem majores natu obtinent; in Senatu vero prioritas sessionis prioritatem loci attribuit. Bini Senatores quarto quoque mense honorem defensores plebis ineunt. Justitiæ Vexillarius antiquo more fuit à Senioribus electus. Quini Vexilliferi certis anni solemnitatibus creari soliti carent omni jurisdictione, sola specie honoris contenti. Natu major è duobus nobilibus electus, titulo equitis insignis, vexillum portat Ecclesiæ; Doctor Pontificum; Legati Senator; nobilis natu minor Communitatis; & mercator Libertatis, omnes Palatino prandio cum Senioribus adhibiti. Qui mos ad copulandas voluntates, & publicam pacem stabiliendam fuit introductus.

Vestem solemnem Vexillarius togam Senatoriam usurpat non talarem aut largis diffusam manicis; sed antiquo militari fago haud dissimilem. Visitationi incarcerationum Vexillarius camerali veste intervenit; quanquam ipse Cardinalis Legatus Præfulari carbasina indutus interfit. Quando *Clementi* Papæ *Octavo* processum fuit obviam, Senatoria Vexillarius toga ex holoserico purpureo operis *Phrygii* inaurati usus est, atque in Sacello *D. Petronii* stetit erectus, solusque loco Principibus viris Legatisque regiis destinato. Seniores hyberno tempore utuntur palliis muris Pontici pellibus duplicatis. In dicto sacello sedere gradu secundo ab erecto folio Papali. Senatus virorum quinquaginta Regimen plerumque appellatus, præsidem habet Vexillarium justitiæ, altero quoque mense suo è corpore suffragiis electum, residentemque in Palatio cum facultate quibuscunque Consiliis interveniendi. Is more Priorum, quos cæteri magistratus habent, dato juri ac potestati sive licentis subscribit: decisa, aut decidenda Senatus decreto negotia dirigit, & subalternum habet Priorem. Cujusque anni initio Senatus in varia Consilia partitur, pro rerum ad jurisdictionem ejusdem spectantium diversitate, & causa omnis peculiari consilio ponderata, ad Senatum aliquando publicis; aliquando privatis pro re nata suffragiis judicanda refertur. Quædam res in hoc Senatu decretæ, coram Cardinale Legato examinantur de novo confirmanturque, qui tum solemnī veste & carbasina Præfulari ornatus interest, sed sine umbrellâ & facultate ferendi suffragii: Tituli seu rubricæ causarum, quæ inter Consilia examinandæ distribuuntur, sunt hi sequentes: *Camera, Gubernatio, Militia, Magistratus, Munio, Tentoria, Ornatus, Academia, Tributum, Confinia, Aquæ, Sublevatio, Vestigal, Fabrica S. Petronii, Impositiones Comitatus, Abundantia seu Annone vilitas, Pietatis mons, cum Fluminibus.* Sub prædictis etiam titulis omnia artificia & collegia seu corpora, item Rota civilibus causis, Grammatophylacium, Tabularium, Officina monetaria aliæque causæ continentur. Consilium magistratus præ cæteris momenti plurimum ad publicam rem confert; nam præterquam quod penes id dictarum sit cognitio causarum, ad idem quoque cura salutis publicæ pertinet, de qua cum ipso Principe sedulo deliberat. Consilium hoc, & quoddam aliud majoris momenti suffragiis eligitur, reliquis alternantibus.

In manibus Senatus ærarium publicum est; idem Chiliarchas, tribunos militum & rerum capitalium præfectos designat. Pedestres cohortes, quibus centuriones imponit, sunt viginti duæ circiter; equestres tres; sed numerosiores. Electio magistratum militarium hac ferme ratione procedit. Militarem gradum ambientibus ad ternarium numerum à Senatu contractis, facultatem habet Legatus unum demendi ante de numero isto, quam è duo-

duobus reliquis, qui præesse officio debet, eligatur.

Præter Pontificum, quod in Palatio est, armamentarium peculiare ibidem Senatus habet Vexillarii habitationi proximum, & alterum in inferiore palatii parte machinis bellicis & huc spectantibus rebus instructum. Huic imminet bibliotheca & Musæum *Aldrovandi* Doctoris celeberrimi, cujus hæres idem Senatus ex testamento extitit. Cubiculis Vexillarii, qua è fenestris prospectus est, aditus est hortus Simplicium, ut vocant, structili è ferro sepe conclusus, cui Doctor annuo stipendio affectus præest, ut sciendi cupidos usum eorundem edoceat. Decreta Senatus sua à Secretario majore subscripta peculiari tabulario custodit, habetque præterea Secretarios quatuor, Cancellarios, Supranumerarios, Notarios, aliosque ministros magno numero. Plurima Palatii cubacula variis diversisque Senatus consiliis, eorumque ministris sunt attributa. Academiae Reformatores quatuor, è quadruplici civium ordine, Senatorum scilicet, Equitum, Nobilium ac Mercatorum electi, adhibito in societatem ipsiusmet Academiae Consilio, affectis à Senatu Doctoribus stipendio prælegendi rationem ordinemque præscribunt, sublimiorum facultatum professionibus extraneos adhibentes stipendio è vectigali pecunia à Collegiatis Doctoribus & quibusdam Senatoribus administrata dato. Cives doctrinæ laurea donati speciali privilegio prælectionibus publicis admoventur salario annuo affecti. Reformatorem Academiae creatio, Senatore excepto, ad Seniores spectat.

Civilibus in causis à decretis Magistratum, & foro seu judicio Mercatorum licita est provocatio ad Rotam quinque Doctorum extraneorum, quos Senatus afficit salario, quibusque præsidet annuus Prætor in Prætorio residens, titulum atque antiqui insignia Prætoris conservans. Eadem causæ civiles nonnunquam ad Auditorem Generalem, Auditoremve Cardinalis Legati, ab eodem adscriptos, remittuntur; præter illas, quæ ipsius Legati aut Prolegati judicio decernuntur. Prolegatus & Prætor criminalis, *del Torrone* vulgo dictus, semper ab ipso Pontifice dantur. Notarii criminalium causarum exteri à Præsidibus Montis Pietatis designantur, iisque unum Senatus adjungit, ut iudicii istius statuta ferventur. Supradictus Prætor cum annuus tantum sit, dignitate in alium migrante, quotannis kalendis Julii novus Prætor attalica veste ornatus torquatusque equo solemniter Palatium invehitur, fociis Auditoribus Rotæ & Auditore proprio *dell' Orso* dicto, qui defraudantibus vectigalia publica iudex datus, à Senatu in officio confirmatur. Præeunt tympanotribæ, equi splendido instrati ornatu, musici, tubicines, milites armati, Signiferi vexillis explicatis, famuli à pedibus, & puer aulicus baculum, virgam & pileum ex holoserico villosa rubro in manibus gestans. Sequitur eum longa rhedarum series. Ut accessit ad Palatium, coram Legato, Senioribus, Vexillario, & defuncto officio Prætoris, prævia eleganti oratione, Cardinali Legato juramentum præstans, virgam prætoriam accipit; visitata deinde Cathedrali Ecclesia, ad Prætorium concedit, ad cujus pergulas vexilla ejusdem suspensa triduo relinquuntur, publicarum campanarum pulsu solemnitate adaugente. In aula Regis *Henzonis* Prætor atque Auditores Rotæ postulantes publice audiunt. Festis diebus Senioribus in publicum prodituris socius evocatur, convivio sæpissime ab iisdem exceptus. Evocatio autem ista responsioque à tuba canentibus ad fenestras utriusque Palatii modico à se intervallo disjuncti peragitur.

Senatus *Romæ* Legatum procurantem res suas alit sumptu liberalissimo. Ex ærario pecuniam

A publicam non nisi exigente necessitate, quæ maturo consilio expenditur, & consentientibus quadraginta duobus, fas est accipere. *Bononienses* etiam *Romæ* suum habent Sacræ Rotæ Auditorem cum Advocato Consistoriali: vigetque ad-^{Monetæ.} huc apud eisdem antiquum statutum pactumque, auream atque argenteam monetam signo patriæ & summi Principis signandi, cujus rei historiam ab antiquissimis temporibus ad seculum usque XVII. recenset *Alidosius*, hanc facultatem *Bononiensibus* constantissime servatam & confirmatam, evidentissime demonstrans. Habet enim primum *Desiderii*, Regis *Italiæ* Decretum, quod *Viterbii* extat ^B *Longobardicis* literis, ubi pecuniis jubet imprimi F. A. V. L. sed amoveri *Herculem*, & poni S. *Laurentium*, ut facit *Roma* & *Bononia*. In progressu autem, ubi *Alidosius* modo laudatus omnia apud *Bononienses* cussæ monetæ genera recenset, exhibet idem & *Henrici* Imperatoris, diploma Anno 1191. die 12. Januarii datum, sequentis tenoris:

Nos Henricus, Rex Romanorum, studio Bononiensium incitatus concedimus pecuniæ signandæ in Urbe Bononiæ, atque Agnellum Prætoris hujus concessionis munere investimus, ut prout expedire putaverit civitati pecuniam percutiendam curet modo ne monetæ Imperiali sit aut forma, aut pondere par.

C Camera *Bononiensis* præter multas alias eleemosy-^{Elargitiones.} nas, quotannis ducentas & viginti corbes farinæ triticeæ in pauperes erogat ex decreto ob restitutam libertatem Anno 1377. lato. Jam à centenis annis institutum in honorem *Bononiensium* Pontificum morem elargiendi niceteria cursoria constanter observat; Senatus vero cuicumque recens adveniienti Legato auream ingentis pretii crateram donat. Cardinalis Legatus non solum *Helvetiorum* cohortem, cujus pars Prolegato quoque satellitium præbet, sed etiam Velitum turmam custodem corporis habet: utrique Magistros summus Pontifex designat; *Helvetiis* vero rationis ejusdem Præfectum imponit. Eligitur etiam à Pontifice Præfectus portæ Palatii *Bononia* oriundus, qui claves illius auspicianti legationem seu administrationem Cardinali Legato à se in solemnem introitu oblatas recipit ab eodem custodiendas. Pontifici ^{Vectigalia.} solum vectigal vinarium competit; administratorque ejus Thesaurarius Papalis appellatur. Reliquum omne vectigal ad Senatum spectat, qui de eodem libere disponit, ut necessitatis, & nominum ratio postulat: habet tamen Pontifex vectigalis salarii portiunculam; & carnarii portionem tam pusillam, ut venire in rationem posse minime videatur. ^{Privilegia.}

E Singularia *Bononiensis* Urbis privilegia sunt, quod, fidelissima cum sit atque addictissima Sedi Apostolicæ, neque fiscum admittat, neque arcem frænum libertatis. Civilis jurisdictio mixtaque in oppidis pagisque *Bononiensis* Comitatus exercetur à civibus sexto quoque mense è corporibus seu collegiis electis, mutatisque, qui sub nominibus Præfectorum, Prætorum ac Vicariorum muneribus suis funguntur. Cætera quoque civitatis officia (quorum quædam annua sunt) ab assumptis è corpore civium administrantur. Præfecturæ *del Vergato*, & *di Bazzano* vulgo appellatæ, ut ^F & portarum civitatis ad solos Senatores pertinent; qui ex adverso à Præfectura *Roncofaldi* una è tribus præcipuis, quemadmodum etiam à Præfecturis aquarum, viarum, & pontium excluduntur. Licet tamen Senatorum unicuique bina ad electionem istorum munerum nomina in urnam conjicere. Lites seu controversiæ ex concursu plurium ejusdem officii competitorum enatæ ad forum Seniorum spectant. Magistri seu præpositi Communitatum eorundem, & inhabitantium causæ in Consilio Senatorum de regimine disceptantur, quod bis per hebdomadam coactum lites, quæ oc-

currunt, summarie decidit, ne longarum expensis A
litium rustici obruantur.

Urnæ Magistratibus eligendis, cæterisque mu-
neribus cum erogatione destinatae à PP. Domini-
canis custodiuntur, & sub electionis tempus à Se-
niorum domesticis & præcipuis Senatus ministris
socio Helvetiorum cohorte ad Palatium asportan-
tur, peracta electione ad prædictos PP. Dominica-
nos reportatae. Extractioni vero nominum adsunt
Seniores cum Vexillario Justitiæ & è binis superi-
oribus uno.

Senatores, qui vitæ comitem dignitatem obti-
nuerunt, sedente *Alexandro VII. Chisio Senensi*, &
secundum Legato Cardinale *Joanne Hieronymo Lo-*
mellino, Genuensi, ac Prolegato *Odoardo Riccio*
de Monte Regali, fuerunt sunt hi sequentes:

1. *Ferdinandus Ricarius*, Marchio.
2. *Bartholomæus Lambertinus*.
3. *Albertus Grassus*, Comes.
4. *Augustinus Herculanus*, Comes.
5. *Andreas Gifellardus*.
6. *Nicolaus Ludovisus*, Princeps Venusinus.
7. *Hieronymus Alberghius*, Marchio.
8. *Achilles Volta*.
9. *Camillus Palcottus*, Marchio.
10. *Augustinus Marsilius*.
11. *Cornelius Malvasia*, Marchio.
12. *Joannes Nicolaus Tanara*, Marchio.
13. *Cyrus Mariscottus*.
14. *Joannes Ludovicus Bovius*, Eques.
15. *Carolus Ludovicus Scappius*.
16. *Marcus Antonius Ranuccius*, Comes.
17. *Franciscus Carolus Caprara*, Comes.
18. *Berlingerus Gessius*.
19. *Antonius Legnanius*, Marchio.
20. *Hugo Boncompagnius*, Soræ Dux.
21. *Paulus Æmilius Fantucius*.
22. *Philippus Carolos Ghislierius*.
23. *Fulvius Bentivoglius*, Comes.
24. *Gregorius Spada*, Marchio.
25. *Joannes Luparius*.
26. *Maffæus Castracanius Fibbia*, Comes.
27. *Franciscus Angelellus*, Marchio.
28. *Thomas Campeggius*, Marchio Dozzanus.
29. *Innocentius Fachenettus*, Marchio.
30. *Josephus Antonius Bolognietus*.
31. *Saulus Guidottus*.
32. *Joannes Antonius Vassæus Petramellara*.
33. *Andreas Barbazza*, Comes.
34. *Philippus Sampierius*.
35. *Joannes Zambeccarius*, Comes.
36. *Georgius Ludovicus Bianchettus*.
37. *Astor Bargellinus*.
38. *Lælius Bonfolius*, Comes.
39. *Ferdinandus Caspius*, Marchio.
40. *Marcus Antonius Gozzadinus*.
41. *Cæsar Bianchinus*, Comes.
42. *Angelus Michaël Guastavillanus*.
43. *Odoardus Pepolus*, Comes.
44. *Nicolaus Caldarius*, Comes.
45. *Vincentius Magnanius*, Marchio.
46. *Pyrrhus Franciscus Malvetius*, Marchio.
47. *Job. Franciscus Insularius*, Comes.
48. *Marius Casalius*.
49. *Guido Ascanius Orsinus*, Comes.
50. *Richardus Gratius*.

Sequuntur

COGNOMINA FAMILIARUM OLIM SENATORIARUM.

<i>Aldrovandi.</i>	<i>Bolognini.</i>	<i>Cattani.</i>
<i>Ariosti.</i>	<i>Boschetti.</i>	<i>Felicini.</i>
<i>Armi.</i>	<i>Caccialupi.</i>	<i>Foscarari.</i>
<i>Bandini.</i>	<i>Caccianemici.</i>	<i>Gifelli.</i>
<i>Bentivogli, e-</i>	<i>Carbonefi.</i>	<i>Griffoni.</i>
<i>xules.</i>	<i>Castelli.</i>	<i>Lini.</i>

<i>Lojani.</i>	<i>Poeti.</i>	<i>Sassoni.</i>
<i>Manzoli.</i>	<i>Purghi.</i>	<i>Seccadenari.</i>
<i>Marescalchi.</i>	<i>Renghieri.</i>	<i>Segni.</i>
<i>Pafi.</i>	<i>Rossi.</i>	<i>Vitali.</i>
<i>Paltroni.</i>	<i>Ruini.</i>	<i>Vizzani.</i>
<i>Pellegrini.</i>	<i>Salaroli.</i>	
<i>Piatesti.</i>	<i>Sanuti.</i>	

Spirituale regimen penes Archiepiscopum est; ad quam dignitatem *Gregorius XIII.* Pontifex Bon-
compagnius, Cathedralem Bononiensem Ecclesiam
evexit, Præfule *Gabriele* Cardinale *Paleotto*, sub-
jiciendo eidem Episcopos *Mutinentem*, *Placenti-*
num, *Cremensem*, *Imolæ*, & *Cervie*; sed *Imolæ*
Episcopus deinde ad *Ravennensis* Archiepiscopi Im-
perium rediit. Episcopum Bononiensem titulo
Principis *S. Romani* Imperii *Henricus Sextus* Impe-
rator ornavit. Cathedralis ejusdem Ecclesia *D. Pe-*
tro dicata, est sedecim Canonicorum Collegio in-
signis, præter dignitates quatuor, quarum est pri-
ma Archidiaconatus à *Carolo Bentivoglio*, Comi-
te, suo tempore administratus, qui ex hac digni-
tate creandi Doctores in Collegiis Pontificiam at-
que Imperialem potestatem sortitus est. Idem Capi-
tulum plurimis Ecclesiis ministros imponit. Dice-
cesis ejus latissime patet non solum per territo-
rium Bononiense; sed etiam *Ferrariense*, perque do-
minium oppidorum *Cento della Pieve*, & dicto-
rum. Habet Bononia paræcias 55. Territorium
vero Bononiense quadringentas septuaginta septem
diocesis contentas. Eadem Bononia viginti no-
vem Regularium, & Monialium viginti octo cœ-
bia complectitur, istorum dena in suburbis inve-
nias: horum quatuor in diocesi. Primarius Ar-
chiepiscopi Minister Vicarius Generalis appella-
tur: quæ omnia, Archiepiscopo *Hieronymo Bon-*
compagnio, ex Ducibus *Soræ*, obtinuerunt.

Ad radices *Apennini* posita Bononia jacet in con-
finio *Lombardiæ*, & *Romaniolæ*, via prisca dicta
Æmylia; quamobrem variarum nationum lustra-
tione celebratur. Octo millia passus circuitus ejus
complectitur, & portas duodecim, præter por-
tam *Canalis*, per quem aqua *Rheni* in Urbem in-
fluit molendo frumento, circumagendis machinis
rotisque sericariorum, in quo genere artificii Bo-
nonienses excellunt, intromissa. Media est Bono-
nia inter *Sapinam* amnem, & *Rhenum* flumen, hoc
ad occasum solis; isto ad ortum præterfluente.
Cœli salubritas celebratur iis, qui in catalogo eo-
rum, qui annosum ævum vixere, plures è Bononi-
ensibus, quam ex cæteris nationibus observant. Re-
fert *Plinius*, Imperatorem *Claudium* ex collectio-
ne tributorum didicisse ætatem *Titi Fullonii, Va-*
spasianum Lucii Terentii, qui singuli centum &
quinquaginta annos Bononiæ vixerunt. Triplicem
dicunt Bononiam: primam illam, quæ per terræ
superficiem diffusa novem millia domorum, &
trecentos triginta tres vicos, majoribus si minores
adnumeres, comprehendit; alteram subterraneam,
cellis vinariis amplissimis cryptisque constantem;
tertiam vero longe inferiorem, ex majoribus clo-
acis constructam, per quas purgata quaquaver-
sum à sordibus civitas, interclusas exhalationes
emittendo raris terræ motibus conquassatur. Ne-
mo autem *Hetruscum* tota Bononiensi in Civitate
Majestatem continuas inambulando per Porticus
non suspiciet, non admirabitur. *Italicarum* namque
una Civitatum Bononia domos fere cunctas Porti-
cibus ornatas, coronatas Incolis æque, ac adve-
nis gratissimas, utilissimas præ se fert. *Tyrrhenas*
Turres præterea vetustissimas, à Terrendis Hosti-
bus dictas, haud inanem altissimæ suæ originis ad
gloriam penitiora intra sua viscera servat Bononia,
quarum quæ centro ejusdem antiquissimo prope
Aposam Torrentem in *Via Tuscorum* nuncupata si-
tuatur, *Hostifugæ*, vulgari vero sermone de *Caccia-*
nemici nomen habet; & jure id sane perquam opti-
mo,

mo, si privilegium Calamorum *Bononiensium* præ cæteris totius terreni Orbis partibus olim ad sagittas conficiendas advertatur. Vix tandem Urbem reperias, in qua ædificiorum magnificorum cum divinæ rei, tum civilibus negotiis destinatorum par sit numerus, & continuata illa longissimaque series exstructarum ante singulorum ædes porticum, pluvioso cælo cum lutum est, hinc inde itantibus inservientium. Eadem porticum series longissimo tractu extra portam viæ Majoris porrecta ob deambulandi commoditatem & voluptate externos afficit, & admiratione. Opes incolentium si reputes, mediocres esse eas dixeris, minimeque conferendas celebrioribus *Italix* Emporiis: at verò Magnificentiam *Bononiensium* cum publica, tum privata ædificia testantur, & nescio, qua ratione exterior eorum facies rudis interiora ornamenta recondat: hinc portis ædium *Caldarinorum*, atque *Angelesorum* in foro, & *San-Petriorum* via majore ac multorum aliorum jure inscripseris verficulum: MELIORA LATENT.

Ecclesia
Cathedra-
lis.

Ecclesia Cathedralis *D. Petro* consecrata suis quidem è rudibus splendida surrexit; at periere, aut translata sunt alio ista picturarum miracula, quarum memoria iisdem adhuc monumentis extat, quæ insigniorum vitæ pictorum. In palatio Marchionis *Tanaræ*, Senatoris *Bononiensis* ingentem earum numerum hodieque invenias. Inter monumenta, quæ hoc in templo spectare licet, maxime eminet *Joannis Platei*, quod sequentem: exhibet inscriptionem:

D. O. M. Q.

VIATOR, SI CUPIS SCIRE
QUI SIM, JOANNES PLATEUS
PONTIFICII CIVILISQUE JURIS
CULTOR ET SCRIPTOR. MONUMENTUM
VETUSTATE CORRUPTUM,
DESTRUCTUMQUE, RENOVATUR DECRE-
TO CARDINALIS JULIANI RUINI BONON.
EPIS. AC PRINCIPIS VIRTUTUM,
BONORUMQUE VIRORUM FAUTORIS,
CUI BONONIA PATRIA PERMAX.
DEBET. CONCIVES MEI, ROGATOS
VOS VOLO, UT PACEM HABEATIS,
DEUM TIMEATE, DATEQUE ILLI HONO-
REM, JUSTITIAM COLITE. IS ADVER-
SA, PROSPERA, ET BENE ERIT.

PROCURANTE FRANCISCO GUIDIZONO
CARDINALIS FAMILIARI. ANNO SALUTIS.
M. D. II. XIII. CAL. FEBR.

Ibidem leguntur & memoriæ *Bernardini de Boto-*
tono, & *Tancredi S.*

Prioris ita habet:

S. DOMINI BERNARDINI DE BOTO-
NO DE PARMA CANCELLARII BONO-
NIEN: DECRETORUM DOCTORIS ET
APPARATUS DECETALIIUM COMPI-
LATORIS.

Posterioris autem:

MAGISTRI TANCREDI EXIMII DO-
CTORIS DECRETORUM ARCHIDIACO-
NI BONONIEN: ORATE PRO EO.

Leguntur & in hoc eodem templo de *Basiano*,
Præceptore *Azonis*, sequentia:

HOC TUMULATA JACENT BASIANI MEMBRA LAPILLO,
QUIS SIT, METRA DOCENT, QUÆ SUBSCRIBUNTUR IN ILLO.
HUIUS LEGUM LATUS PATUIT VICTORIA CASTRIS,
NUNC CEDENS FATIS SOCIALIBUS INSIDET ASTRIS.
CANONICÆ COLUIT SCRIPTURÆ PLENIUS ORTUM,
QUA DUCE PROMERUIT COELESTEM CERNERE PORTUM,
HIC ERAT ITALIÆ SYDUS, REVERENTIA FRATRUM,
FLOS ROSEUS PATRIÆ, DECUS ORBIS, GLORIA PATRUM,
OBSEQUIIS PROMPTUS, ET IN OMNI DOGMATE CERTUS,
CONSILIIS CAUTUS, HUMILIS, JUCUNDUS, APERTUS,
SI TRES EXCIPIAS ANNOS DE MILLE DUCENTIS
TERMINUS OCCURRIT, QUO MORTIS JURA SUBIVIT.

A Et in eodem lapide:

INVIDVS E MEDIO BASIANVM FINIS ADEMIT,
CVJVS MEMBRA BREVIS HIC SITA PETRA PREMIT.
SYMMVS IN ALTERVRO DOCTORIS JURE PEREGIT
HACTENVS OFFICIVM, QVEM LAPIS ISTE TEGIT.
JVRA DVO POTVIT NATVRÆ JVS SVPERARE.
HÆC DVO DE PROPRIO MORS FVGAT VNA LARE.
ISTIVS MERVERE SIN V DVO JVRA LOCARI,
SOLVS IN ITALIA QVI FVIT ABSQVE PARI.
NON SIBI, SED VITÆ MORITVR, FONS JVRIS ET ARET
NON IS EA, SED EO VITA MODERNA CARET.
QVISQVIS IN ISTIVS CATHEDRAM SVCCEDERE QVÆRIT,
FONTIS RESPECTV RIVVS INEPTVS ERIT.
HVNC SOCIAT SYMMIS CONVERGIO PAVLICA TVRMIS.

B Ad latus Cathedralis Ecclesiæ situs est *Mons Pietatis* major, quo opportune *Hebræi* ab accipi-
piendo interusurio tota *Bononiensi* ditione arcentur.

D. Petronii, Urbis Patroni, ædes laxitate in-
credibili, & novis quotidie incrementis aug-
stior redditæ, expolitis marmoribus inimitabi-
lem artificis manum testatur. In hisce ædi-
bus linea pedum *Bononiensium* 176. marmore
producta, meridianis Solis, & nocturnis Lunæ
observationibus a *Cassino* Doctore anno 1655.
inventæ doctioribus celebratur. Hæc duarum in-
ter columnarum, quas hinc inde tangit, angu-
stias est eo modo porrecta, ut quovis anni tempo-
re sol per lucis foramen interpositione columna-
rum nihil impediende radios demittat; id quod ini-
tio impossibile multi & voce, & scriptis asser-
bant: quamobrem *Ignatius Dantes* eodem in fano
solstitiorum tantum observationi accommodatam
lineam direxerat. In ista nova linea sereno die
altitudinem Solis & magnitudinem ejus apparen-
tem observabis, judicabilique, hanc observationem
esse omnibus hucusque observatis multo accurati-
orem; locum vero hisce observationibus idoneum
æque atque hunc, ob ductæ longitudinem lineæ,
tecti sublimitatem, situmque Ecclesiæ vix toto Or-
be terrarum invenias. Exhibet hoc templum in-
ter alia spectabile *Gratiani Clusini*, Decretorum
Auctoris, monumentum, in quo hæc legitur in-
scriptio:

D. Petronii
Ædes.

D

D. O. M.

GRATIANI CLUSINI CÆSAREI
JUR. ET PONT. ENUCLEATORIS
PROPE DIVINI QUI MONACHUS
IN MARTYRUM FELICIS ET
NABORIS ÆDE ABSOLUTISS
IBIDEM OPUS DECRETORUM
ANNO GRATIÆ M. C. LI.
COMPILAVIT MONUMENTUM
QUOD ILLIC CARIE RUDERIBUSQUE
OBSORDUERAT HIC
MAGNIFICENTIVS RENOVATUM
JOANNES FRANCISCUS
ALDROVANDUS BONONIÆ
III. DICTATOR
ÆRE PUBLICO
INSTAURAVIT.

E

ANNO SALUTIS M. CCCCLXXXVIII.
IDIBUS JUNII JOANNE BENTIVOLO
II. P. P. FELICITER GUBERNANTE.

Prædicta *S. Petronio* sacra ædes majore in foro
fonte altitudine, atque artificio singulari ornato,
cui impositus Gigantæa mole *Neptunus*, Delphi-
nis, & Sirenibus stipatus, eminet. Statuas vero
istas ex ære fusas ob præstantiam artificii, auri
tantundem valere periti existimant.

F

Fontem bina Palatia majora seu publica respi-Palatia,
ciunt. In veteri Prætor habitat cum Rotæ Au-
ditoribus, in eoque spatiosissima in aula comicis
actoribus theatrum exstrui solet; & sub alia qua-
dam aula, quam *Henzonis* Regis custodiæ desti-
natam fuisse ajunt, tabularium publicum est, or-
dine suo, & monumentis rerum gestarum nulli
inferius.

Palatium novum, quo eodem tempore *Clemens*
VII.

B 3

VII. Pontifex & Carolus V. Imperator Augustalem coronam accipiens, fuere cum familiis suis excepti; habitatio est ipsius Legati, Prolegati, Magistratuum atque Senatus, eorundemque ministris & officialibus, item *Helvetiorum* cohorti, & domesticis singulorum sua præbet cubicula ac receptacula: utduplicem in eo populum oppiduli instar haberi recte dixeris: alterum habitatorem assiduum; alterum vero exterorum, atque incolarum frequentantium, & negotia procurantium sua. In parte Palatii, quæ ab *Antianis* habitatur, versus Notariorum Curiam, extitere *Lambertazorum* ædes, qui hac vicinia affectatum tanto opere principatum urbis tenuerunt. Ornatur & *Bonomiense* Palatium monumento in memoriam Coronationis *Caroli V.* Imperatoris a *Clemente VII.* Pontifice Maximo peractæ posito, quod ita habet:

CLEMENTIS VII. PONTIF. MAX. ET CAROLI V. CÆS. IMP. UNANIMITAS, STABILE FIRMAMENTUM.

CLEMENS VII. PONT. MAX.

UT CHRISTIANÆ REIP. STATUM REFORMARET, CUM CAROLO V. CÆS. IMP. BONONIÆ CONGRESSUS EST. IN HANC URBEM CÆS. NO. NOVEMB. ANNO CHRISTO NATALI M. D. XXIX. INTROIIT PRO TEMPLI FORIBUS, DE MORE. PONT. MAX. ADORAVIT: EJUS HORTATU, ET CONSILIO, CUM RESTITUTO IN MEDIOLANI AVITUM REGNUM FRANCISCO SFORTIA, AC VENETIS PACE DATA, CUNCTÆ ITALIÆ OTIUM, AC TRANQUILLITATEM DIU OPTATAM REDDIDISSET, IMPERII CORONAM HOC POMPÆ ORDINE ACCEPIT. FENESTRA HÆC AD DEXTRAM FUIT PORTA PRÆTORIA, EA INGRESSUS CÆS. PER PONTEM SUBLITIUM, IN ÆDEM D. PETRONII DEDUCTUS, SACRIS RITE PERACTIS, A PONT. MAX. AUREAM CORONAM, ET IMPERII CÆTERA INSIGNIA ACCEPIT. INDE CUM EO TRIUMPHANS, EXERCITU ORNATISSIMO PRÆEUNTE, URBEM PERLUSTRAVIT, CUM AMBO IN

A EODEM PRÆTORIO, TOTAM HYEMEM CONJUNCTISSIME DE SUMMA RERUM DELIBERANTES, EGISSENT, CÆS. POST SUUM ADVENTUM MENSE V. IN GERMANIAM, AD TUMULTUS IMPIORUM CIVIUM SEDANDOS, ET BELLUM TURCICUM CUM FERDINANDO FRATRE PANNONIÆ REGE APPARANDUM, PROFECTUS EST. HUIUS REI MONIMENTUM HOC, INNOCENTIO CIBO CARD. LEGATO AUCTORE, UBERTO GAMBARA URB. PRÆF. REFERENTE S. P. Q. B. EXTARE VOLUIT IX. NOVEMB. MDXXX.

B Inter publica præclara ædificia Sapientiæ Collegium inprimis censendum, quo neque structura elegantius, nec laxitate majus in universa Europa reperiri à fide dignis constanter asseritur. Felice sane auspicio *Bulgari* non incelebris Jureconsulti domum huic inclusam fuisse collegio, innumeri, qui ex eo tanquam ex equo *Trojano* prodire, Jureconsultorum eloquentissimi, testantur. De *Bonomiensis* Academiæ Doctoribus, qui licet vita defuncti, perpetuo tamen vivent in animis Academicorum, plura accurate scire cupienti legendi sunt catalogi *Joannis Nicolai Alidosii*, & *Ovidii Montalbani* in Bibliotheca *Bonomiensi* sub nomine *Joannis Antonii Bamaldi* in lucem data. Reliqua Collegia Academici *Gelati* & *Nocturni*, præclarissime de re litteraria meriti inhabitant. *Azones*, *Accursios*, *Odofredos*, *Caldarinos*, *Lignanos*, *Foscararios*, *Belvisos*, *Barbatios*, *Mattefilanos*, *Gessittos*, *Gozzadinos*, *Bologninos*, & *Bolognettos*, clara legum lumina, si recitaremus, videremur seriem orfuri longissimam eorum, qui suis monumentis sibi perennius ære monumentum extruxere. Copiosissimam à suismet scriptis laudem consecuti sunt *Montecalvi*, *Tosignani*, *Achillini*, *Bocca di ferri*, *Zecca*, *Claudini*, *Aldrovandi*, alique, qui Medicinæ, Philosophiæ & Physices arcana, rerum omnium matre natura obstupescente, feliciter prodiderunt. Quam florentissima præterea Studia *Bonomiensium* a felicissimis suis semper extiterint auspiciis, plurimæ apud ipsos testantur inscriptiones, quarum insigniores quasdam allegabimus, ut huius rei historia pateat eo clarior. Leguntur itaque in Schola Publica *Bonomiensium* sequentia:

GREGOR. XIII. PONT. MAX. ANNUARUM REVOLUTIONUM FELICISSIMO RESTAURATORI:

TEMPORA QUI FEROS PHOEBI REFERENTIA GYROS
TOTO SANCTE SENEX ORBE VENIRE FACIS,
SCILICET UT REDEAT NUNQUAM REVOCABILIS ANNUS
ATQUE SUUM TENEANT FESTA SACRATA DIEM:
NÆ TU COELICOLIS GRATUM ATQUE PERUTILE NOBIS
IMMORTALE TIBI CONFICIS AUTOR OPUS.

SUB FELICIBUS AUSPICIIS MAGNIFICORUM D. D. D. JOANNIS BAPTISTÆ BERGAJOTTI PARMENSIS ET DOMINI VITI ANTONII HORATHII DE CURTIS MURSONENSIS UNIVERSITATIS PA-

E TRONORUM MEDICORUMQUE PRIORUM MERITISSIMORUM DIE XXX. MENS. DECEMBR. ANNO DOMINI M. D. LXXXII.

In auditorio Magno Jurisconsultorum primo:

PII V. PONTIF. MAX.

MUSEUM HOC DECORAT PRÆCLARAS INDOLE MENTES
EFFUNDITQUE VIROS TROICUS ALTER EQUUS.
HOC JUVENES FINGIT GNAROS IN REBUS AGENDIS
HOC BELLII ATQUE TOGÆ FULMINA MULTA PARIT.
IN QUO JUSTITIÆ VERTEX, LEGUMQUE RECUMBIT
ET PATRUM ET PRO CERUM GLORIA PRIMA MANET.
PRIMA MANET PRIMIS SEMPER RESPLENDUIT ORBIS
NAM JURIS PRIMUS NUNC QUOQUE ET ORBIS ADEST.

Aliud

Aliud:

HINC LABYRINTHEAS AMBAGES SOLVERE LEGUM,
 VERAQUE DE TENEBRIS PROMERE VERBA SOLET.
 MIRUS INEST ORDO IN VERBIS GRAVITASQUE DOCENTI
 CANDIDA MENS, ANIMUS PROMPTUS AD OBSEQUIUM.
 TANTO IGITUR MONUMENTA VIRO STUDIOSA JUVENTUS
 HÆC POSUIT GRATI RECTORIS INDICIUM.

ANNUENT. D. JOAN. VEL BAPTISTA SALVAGO GENUENSI UNIVERSITATIS PRIORE DIGNISSIMO.

Ibidem:

PRINCIPEM GYMNASII CLASSEM UR-
 BIS ORNAMENTO CIVITATIS SPLEN-
 DORI ET POSTERIS INCITAMENTO,
 CONSILIARIIS BENE GESTÆ ADMI-
 NISTRATIONIS MEMORIÆ RELIN-
 QUENDÆ AC BENE MERITIS SE OF-
 FICIIS DEVINCTOS OSTENDENDI
 STUDIO EORUNDEM GENERIS NO-
 MINIS ET HONORIS INSIGNIBUS PLA-
 CUIT EXORNARI. ANNO AB ORTU
 CHRISTI M. D. LXIX. PIL V. PONT.
 MAX.

A

Item:

UNIVERSITAS LEGUM STUDIOSA
 VETEREM HUIUS AUDITORII DIGNI-
 TATEM ANIMO REPETENS, ATQUE
 EIDEM INPOSTERUM QUOAD POSSIT
 CONSULERE CUPIENS, NOVIS HIS IN-
 SIGNIUM SUORUM ORNAMENTIS CO-
 HONESTANDUM CURARUNT, AN-
 NUENTEDN. JOANNE BAPTISTA SAL-
 VAGO GENUENSI UNIVERSITATIS
 PRIORE DIGNISSIMO. ANNO A CHRI-
 STO NATO M. D. LXXXI. GREG. XIII.
 B PONT. MAX.

In altero Collegio Juridico:

AD VIRUM ILLUSTRISSIMUM ET LEGUM PRÆLECTOREM EXCELLENTISSIMUM
 ANNIBALEM MARESCOTTUM.

ÆQUORA TURGESCENT JURIS JAM VASTA PROFUNDI
 ÆSTUAT ET LEGUM PELAGUS SPES NULLA SALUTIS
 ECCE MARESCOTTUS TUMIDAS SEDARE SALEBRAS
 APTUS, ET IMPLICITOS LEGUM DISSOLVERE NODOS
 ANNIBAL HIC ETIAM MAJOR: NAM VINCIT UTERQUE
 IGNIBUS ET POENUS MONTES HIC LEGIBUS ORBEM.

ANNUENTE MANFREDO FLOSIO DAVENHERIO GENUENSI PRIORE DIGNISSIMO.

In tertio Juristarum Auditorio:

JOANNI BAPTISTÆ SALIMBENIO JURISCONSULTO CLARISSIMO, UNIVERSITAS
 JURISTARUM OPT. MERENTI POSUIT.

QUI CONCLUSA ADYTIS LEGUM PENETRALIBUS ACRI
 PROMENTEM INGENIO SACRA SALIMBENIUM
 CONTEMPLATUR EI SAPIENTUM ARCANA PATERE
 TRACTATA ET STUPEAT TAM NITUISSE VIRO.
 AMBIGAT ET PLUS NE ILLORUM HUIC SPLENDORIS, AN ILLIS
 INSIGNIS CULTUS JAM STUDIUMQUE FERAT.

ANNUENTE ANTONIO SUARDO ARIMINEN. PRIORE DIGNISSIMO.

Ibidem:

BONONIEN. GYMNASII ADOLE-
 SCENTES NOBILISSIMI, UTRAMQUE
 JURISTARUM UNIVERSITATEM CON-
 SILII PRUDENTIA ET FIDELITATE
 GUBERNANTES SUI PRÆCEPTORIS
 NOMEN HONORIFICE ILLUSTRARE,
 HARUM ÆDIUM SPLENDOREM MA-
 GNIFICENTIU SAUGERE, BENE GESTÆ

C

ADMINISTRATIONIS MEMORIAM RE-
 LINQUERE, AD EJUSDEM MUNERIS
 VICARIOS AC HONESTAM ÆMULA-
 TIONEM EXCITARE STUDENTES, AD
 CLASSEM HANC PUBLICAM SUÆ FA-
 MILIÆ AC NOBILITATIS IMAGINI-
 BUS PUBLICIS EXORNANDAM ÆS
 PUBLICUM EROGARI JUSSERUNT.
 ANNO DOMINI M. D. LXXVII.

In quarto Auditorio:

AD VIRUM EXCELSUM JOANNEM MORANDUM JURISCONSULTUM CLARISSIMUM.

PLAUDITE CUM VOBIS ADEAT CELEBERRIMA CLASSIS
 ILLE NITOR LEGUM JUSTITIÆQUE JUBAR.

HINC LEGUM FLAMMAS ALTE RUTILARE VIDETIS,
 HINC RESPONSÆ PATENT FELSINAE DOCTA TIBI.

FELSINAE MONTES, MIRANDUM, FLUMINA, VALLES
 IN COELUM TOLLUNT LAUDIBUS EXIMIIS.

FELIX CERTE FELIX TERQUE QUATERQUE BEATUS,
 FULGIDA QUI TALI TENDET AD ASTRA VIRO.

ANNUENTE D. OCTAVIO VISENTINO VERONENS. PRIORE DIGNISSIMO.

D. O. M.
 UNIVERSITAS JURIS STUDIO-
 RUM DOCTOREM PRÆSTANTISSI-

D

MUM JOANNEM MORANDUM, QUI
 SACRIS LEGUM EX ADYTIS MIRE
 PRÆCEPTA PROMENS SUMMA IPSOS
 CUM

CUM ADMIRATIONE FRUCTUQUE AMORATUR, ET SCHOLAM HANC QUÆ OTIUM, QUOD MAXIME MAXIMA QUEMQUE AD NEGOTIA INSTRUAT IISDEM PRÆBET, HIS ITA IN UTRUMQUE SUI STUDII NOTIS ÆRE IMPENSO SUO EXORNAVIT, UT AB UTROQUE IPSA HONESTISSIMÆ SCIENTIÆ CLARISSIMIS ORNAMENTIS EXORNATUR. OPUS FINITUM III. NON. JULII M. D. LXXIX.

In quinto Auditorio:

DE CÆSARE SOLE A MEDIO L. A. B
NENS. UNIVERSITATIS PRIORE
DIGNISSIMO.

UNIVERSITATIS LEGISTARUM
CONSILIARII COMMUNI CONSENSU,
UT GYMNASIO DECUS, DOCTORIBUS
ORNAMENTUM, SCHOLARIBUS ALI-
QUOD AD LAUDIS GLORIÆQUE CU-
PIDITATEM INCITAMENTUM ADFER-
RENT, HANC SCHOLAM ÆRE PUBLI-
CO PINGENDAM, ET INSIGNIBUS
QUISQUE SUIS EXORNANDAM CU-
RARUNT.

COEPTUM EST OPUS M. D. WOLF-
GANGO,

CONSUMMATUM M. D. FRANCISCO
PRIORIBUS.

ANNO M. D. LXXV. PRID. CALEND.
APRIL. GREG. XIII. PONT. MAX.

LUDOVICO SEGNO JURISCONSULTO CLARISS. UNIVERSITAS JURISTARUM
OPT. MERENTI POSUIT.

SEGNIVS HAUD UNQUAM EST IN PUBLICA COMMODA SEGNIS
OMNIBUS HIC ALGET, SUDAT ET INVIGILAT.

ET JUDEX TRUTINA LEGES EXAMINAT ACER
DAT LUCEM OBSCURIS, SOLVIT ET AMBIGUAS.

ANNUENTE WOLFGANGO CASTNER OENIPONTANO TYROLENSI PRIORE DIGNISSIMO.

GREG. XIII. PONT. MAX.

UT BENE GESTÆ ADMINISTRATI-
ONIS RATIONEM JURIDICÆ FACUL-
TATIS CONSILIARII REDDERENT,
AUDITORIUM HOC AD CIVITATIS OR-
NAMENTUM COMMUNI VOTO ILLU-
STRANDUM, ET SUIS STEMMATIBUS
ÆRE PUBLICO DEPINGENDUM CU-

C
RARUNT, GREGOR. XIII. PONT. MAX.
ET RUDOLPHO II. ELECTO ROMANO-
RUM IMPERATORE INVICTISSIMO RE-
GNANTIBUS ANNO M. D. LXXXI. DIE
XXVIII. JUNII.

ANNUENTE DOMINO JO. UDAVIO STINGI-
HAIMER THUIN THENIO PRIORE DIGNISSIMO.

AD EXCELLENTISSIMUM D. FRANCISCUM JOANNETUM JURIS DIVINI INTER-
PRETEM CLARISS. TETRASTICHON.

UT TUA THEUTONICIS QUÆ PARTA EST GLORIA TERRIS
DUM RETEGIS VERIS ABDITA JURA SONIS.
QUÆQUE TUÆ ACCESSIT FAMÆ NOVA GRATIA LAUDI
AUSTRIACUM MONITIS DUM REGIS IPSE DUCEM.
NUBILA FORTUNÆ VALEANT TRANSCENDERE SÆVÆ
ARCTAQUE FINITIMO VINCULA FACTA PEDE
JANE TUO HÆC CIRCUMFULGENTIA STEMMATE SIGNA
CONSTITUIT FACILI PECTORE TOTA COHORS.

ANNUENTE D. UDAVIO STINGI HAIMER PRIORE DIGNISSIMO.

In sexto Auditorio:

STUDIOSA V. I. UNIVERSITAS ÆRE
PUBLICO DELECTUM HOC AUDITO-
RIUM HIS PICTURIS HONESTANDUM
CURAVIT, UT RELIGIOSÆ IMAGINES
NON SOLUM AD URBIS ORNAMENTUM
ET LOCI DIGNITATEM SPE

D
CTENTUR: SED ETIAM UT PER EAS
NOBILISSIMI JUVENES VEHEMENTIUS
AD JURISPRUDENTIÆ STUDIUM IN-
VITENTUR, GREGOR. XIII. PONT.
MAX. ANN. II. M. D. LXXXVI. AB ORI-
GINE MUNDI MMMMMMDXXXII.

IN ANTONIUM GYPSUM JURISCONSULTUM CLARISSIMUM.

O DECUS EGREGIUM ANTONIVS NOVA GLORIA JURIS
INTER JUSTITIÆ PATRES SANCTUMQUE SENATUM
QUI SPLENDORE NITET VELUT INTER SYDERA PHOEBUS
NON AURUM, NON ÆRA TIBI, NON MARMORA, VERUM HOS
TANTORUM EFFIGIES PROCERUM LARGIMUR HONORES
VIRTUTUM ÆTERNA UT MANEANT MONUMENTA TUARUM.

ANNUENTE GUILIELMO DE PORCARIIS PRIORE DIGNISSIMO.

QUID PRÆCEPTORUM MERITA VA-
LEANT, QUID EORUM VIGILIÆ POSSINT
HOC UNO EXEMPLO STUDIOSA I. V. UNI-
VERSITAS APERTISSIME DEMONSTRAVIT,
QUÆ EXCELLENTISSIMO D. HIERONYMO
BUCCAFEREO DELECTUM HOC AUDI-
TORIVM VARIIS ANTEA PICTURIS COHO-

E
NESTATUM, NUNC VERO PROPRIIS STEM-
MATIBUS DECORATUM (MAGNUM AMO-
RIS ET REVERENTIÆ SIGNUM) EX ANI-
MO DEDICAVIT ET OBTULIT. PROCURAN-
TE R. DD. FLAMMINIO PAULATIO PRI-
ORE DIGNISSIMO.

AD EXCELLENTISSIMUM DN. HIERON. BUCCAFERREUM JURISCONSULTUM
CLARISSIMUM.

QUIDQUID HIC OPPUGNAT, QUIDQUID DEFENDIT ET ACER
ROBORAT INFIRMAT FERREUS ESSE SOLET.

SI LEGUM PROMIT SENSUS INTERPRETE LINGUA
AUREA VERBA FLUUNT, AUREUS ORDO NITET.
FERREUS EST IGITUR DICENDUS ET AUREUS IDEM
INCLYTA FELSINEI GLORIA GYMNASII.
ANNUENTE R. D. FLAMINIO PAULATIO GRACENSI PRIORE DIGNISSIMO:
ANNO DOMINI M. D. LXXXII.

In septimo Auditorio:

ANTONIO CALVARINO I. C. CELEBERRIMO UNIVERSITAS JURISTARUM OPTI-
ME MERENTI DICAVIT.

INVENIT ARGUTE, BENE DIGERIT, EXPLICAT APTE
ET NODOS ACIE DISSECAT INGENIUM.
DUCIT INERRANTI SANCTA AD PENETRALIA LEGUM
LIMITE, NON ULLOS HOC DUCE FALLIT ITER.
ANNUENTE FRANCISCO FORTESIO VINCENTINO PRIORE DIGNISSIMO. 7

AD ILLUSTRISSIMUM ET EXCELLENTISSIMUM VIRUM DN. HIERONYMUM
GHYSILLERUM, JURIS DIVINI INTERPRETEM.

TE QUIBUS HEROUM DIFFUSIS LAUDIBUS ÆQUEM?
SIC CEDUNT LUCI SYDERA CUNCTA TUÆ.
DESINE JUSTITIAM RADAMANTE ET REGULUS ALMAM
DESPICIAT LEGEM, NESTORIS AULA CADAT.
HUJUS ADEST CUSTOS COELO DILAPSUS AB ALTO
ET LEGUM CULTOR PARVATIDUMQUE DECUS.

ANNUENTE MAGNifico ET GENEROSO D. BARTHOLOMÆO LONAGIO SICULO PRIORE DI-
GNISSIMO.

In Medicorum Auditorio:

D. O. M.
GASPARI TALCACOTIO CIVI BONO-
NIEN. PHILOSOPHO AC MEDICO Æ-
TATIS NOSTRÆ CELEBERRIMO, CUM
UNIVERSAM HUMANI CORPORIS A-
NATOMEN IN DOCTISSIMOR. VI-
RORUM FREQUENTISS. CONVEN-
TU PUBLICE ADMINISTRATAM FA-

A CUNDIA METHODO AC DOCTRINA
ADMIRABILI EXPLICARIT, EJUSQUE
INCOMPERTAS ADHUC PARTES IN
LUCEM PRODIDERIT, ANIMI GRATI
ET PERPETUÆ MEMORIÆ ERGO
LECT. MEDICIQUE PP. ORDINARIÆ
ANATOMES AB ILLO ADMINISTRA-
TÆ MONUMENTUM.

EIDEM CLARISSIMO ATQUE EXCELLENTISSIMO VIRO D. GASPARI TALCACOTIO.

INGENIUM MORESQUE TUOS CELEBRAMUS ET ARTEM
GASPAR ET DOCTA CORPORA SECTA MANU.
AT MAGIS INVISIS QUOD NOS CUMULAVERIS AUCTOR
MUNERIBUS TUMULOS QUÆ LATUERE VIRUM.
ERGO PRO MERITIS ÆTERNUM HOC MARMORE VIVES,
CLARE VIR INGENIO, MORIBUS, ARTE, MANU.

ANNO A PARTU VIRGINIS M. D. LXXII. XVI. CALEND. JANUAR.

HANC VARIIS CLASSEM COEPIT DECORARE FIGURIS
COMMUNI STUDIO TOTA CATERVA SCHOLÆ.
URBIS UT ALTILOQUÆ CELEBRETUR NOMEN IN ORBE;
CRESCAT ET ASSIDUE GLORIA, FAMA, DECUS.

ANNUENTE DOMINO JO. BONONIO TERGESTINO PRIORE DIGNISSIMO. ANNO M. D. LXXV.

I. CÆSARI ARANTIO.

BONON. PHILO. ET MED. PRÆ-
STANTISSIMO OB CONTINUATAM
IN ANATOM. HUM. CORP. ADMINI-
STRANDA EXPLICANDAQUE LAU-
DEM THEODORUS BATTAFOCUS
PLAC. ELECTOR ET D. ANATOM.
JULIUS LUCHIVUS. MANT. SEBA-
STIANUS MORONUS PARMENS. GUI-
LIELMUS KLEPFER GERM. FRAN-
CISCUS LOPES HISPANI. PARIGIA-
NUS EUSEBIUS BARTHOLUS FA-
NEN. PARIS. ROM. PIANESIUS REG.
JACOBUS PELLINUS LUCEN. ACHIL-
LES BENOLIUS ANGELUS, MI-

B CHAEL SACCUS BON. MERITO
CERTO HÆC HONORIS INSIGNIA
PP. ANN. DOMINI M. D. LXVII.

CLARISS. EIDEM ARANTIO PHY-
SICO ET CHIRURGO PRÆSTAN-
TISSIMO HUJUS ÆTATIS ANATO-
MICORUM FACILE PRINCIPI OB U-
NIVERSAM HUMANI CORPORIS FA-
BRICAM ADMIRABILI ELOQUEN-
TIA PLANISS. EXPLICATAM ANA-
TOMIÆ ELECTORES AC SYNDICI
DOCTORI DE REP. OPTIME ME-
RITO P. P. ANNO DOMINI M. D.
LXXII. IX. CALEND. MARTII.

HAC TIBI NOSTRUM ANIMUM, NOSTRUM HAC TESTENTUR
AMOREM.

In Porticu:

P. DONATO CÆSIO S. R. EC. C. BON. LEG.
SI MERITO SACRI VATES HELICONIS ALUMNUM
MILES GRADIVUM TAM REVERENTER HABET,

Bononia.

C

NEM-

NEMPE QUOD IN VERSUS INSPIRET APOLLO FUREM
DET MARS ANCIPITI FORTIA CORDA VIRO.
TE QUOD PIERIDUM CÆSI SIS FAUTOR, ET ILLAS
PROTEGIS, ÆTERNUM TOTA JUVENTA COLIT.

ANNUENTE D. NICOLAO CASTANEA SICULO TUSANO PRIORE DIGNISSIMO. DIE XX. AUGUSTI
M. D. LXXXI.

In Auditorio inferiori:

SUMMA PRIVILEGII AB IMP. CÆS. FL.
THEODOSIO JUNIORE AUG. GY-
MNASIO BONONIÆ CONCESSI.

QVI PRÆTOR, JVDIXVE QVINQVENNIO
IN BONONIEN. GYMNASIO STVDIORVM
CAVSSA NON CONSUMPTO AD JVDICAN-
DVM ACCESSERIT, EJVS DECRETA SEN-
TENTIÆVE IRRITA SVNTO.

QVI DOCTOR IN ORDINEM ASCITVS, LI-
BRO A MAJORIS ECCLESIAE ARCHIDIACO-
NO NON ACCEPTO, FVERIT, EJVS DI-
GNITAS LICET PERITORVM OMNIVM
SVFFRAGIIS COMPROBATA PRORSVS NVL-
LA ESTO.

QVI SCHOLAREM ALIQVEM AD GYMNA-
SIVM BONON. PERGENTEM MANV VER-
BOVE OFFENDERIT, CAPITIS REVS ESTO.

QVI MAGISTRATVS PROVIT MAGISTRA-
TVS INJVRIAM SCHOLARI ILLATAM PER-
SEQVI PRÆTERMISERIT, EADEM POENA
TENETOR. ANNO DOMINI M. D. LXVII.

QVI HONESTISSIMI HVJVS CONSILII PAR-
TICIPES ERVNT FACTI, INPRIMIS OPERAM
DENT, VT JVRA, INSTITVTA, MORES, CON-
SVETVDINESQVE OMNES, QVÆ AD HVJVS
SCHOLÆ COMMODA AVTORITATEMQVE
TVENDAM PERTINEANT SVMMA CVRA CV-
STODIANTVR.

RECTORI SCHOLÆ MAXIMVS IDEMQVE
MERITVS HONOS AB OMNIBVS HABEATVR.

LEGITIMI PVBLICARVM PROFESSIONVM
DIES DILIGENTISSIME OBEANTVR.

PROFESSORVM IPSORVM DIGNITAS QVAM
MAXIME OBSERVETVR.

INTER SCHOLASTICORVM NATIONES,
ÆTERNA PIAQVE PAX CONCORDIAQVE
CONSERVETVR.

EXORNATVS AD VRBIS ET SCHOLÆ DI-
GNITATEM EX AVTORITATE EORVM QVO-
RVM INSIGNIA CIRCVMPICTA SVNT, ET
EX TOTIVS CONSILII LOCVS EST. A. D. M.
D. LXVII.

In alio Auditorio, in circumferentia:

ESTE PARES, ET OB HOC CONCORDES VIVITE, CUM VOS
ET DECOR, ET STUDIUM ET MUNUS SOCIARIT ET ÆTAS.

In Porticu inferiori:

D. O. M.

MODERATORIBVS OPTIMIS ASSI-
DVA COGITATIONE CVRANTIBVS,
VT INCLYTÆ HVJVS ACADEMIÆ
SPLENDOR ET DIGNITAS, AD VTI-
LITATEM JVVENTVTIS EX CVNCTIS
REGIONIBVS STVDIORVM GRATIA
CONFLVENTIS, INCREMENTVM AC-
CIPIAT, PRIORVM AC CONSILII VNI-
VERSITATIS PHILOSOPHORVM ET
MEDICORVM ILLIS DIVTINAM MA-
JESTATIS FELICITATEM, SIBIQVE
PATROCINIVM PRECATI, EXIGVAM
HANC, SED QVAM PRÆ IMBECILLI-
TATE SVÆ POSSVNT, MAXIMAM GRA-
TI ANIMI SIGNIFICATIONEM MEMO-
RES OFFICIORVM PP.

PROCVRANTE HANC MEMORIAM MAGNI-
FICO AC GENEROSO VIRO D. JOSEPHO ZAC-
CONIO DE FANO PRIORE DIGNISSIMO.

ANNO DOMINI M. D. LXXXIII. DIE XXIII.
DECEMBR.

A In Auditorio inferiori:

I.

MAGISTER ESTO DILIGENS DOCTVS VIGIL
VERIQVE AMATOR, ET ALIENI COMMODI:
AUDITOR AT TV SIS LABORIS APPETENS,
MAGISTRI AMATOR ET IMITATOR SEDVLVS.

II.

CONSULTOR HIC VTCVNQVE TEMPVS POSTVLAT
ADESTO, SEMPER PVBLICVM NEGOTIVM
CVRATO, AGENDVM QVID SIT IN PRÆSENTIA
VIDETO, LONGE PROVIDENS IN POSTERVM
CAVETO, PARTES SIC TVAS TVEBERE.

Antiquitus erant hæc inscripta:

B HIC STVDIOSA COHORS DISCIT SAPERE INTVS ET EXTRA,
DVM SCIAT VT TOTO SIT MAGE DIMIDIUM.

Item:

GLORIA VIRTVTIS COMES EST, VT CORPORIS VMBRA.

Sed ad ædificia, unde abivimus reducenda ora-
tio est. Non fortuito certe; sed ratione quadam
singulari ædificata ex opposito fori hospitales
Domus Vitæ Mortisque, quibus bina sunt addi-
ta oratoria Virgini Matri Patronæ dicata, in iis-
que confraternitates duæ aliis omnibus Superiores.

Præfectus seu Prior Archiconfraternitatis, quæ
Mortis appellatur, beneficio Apostolico faculta-
tem habet assiltendi simulacro Virginis S. Lucæ
manu expicto, & dirigendi ordinem supplicatio-
nem anniversarum; quibus temporibus Bononia
præcipue & ornamentorum splendore, & religio-
forum ordinum frequentia, & multitudine exte-
riorum pulchra, ac magnifica existit. Prædictæ
mortis Archiconfraternitati, cæterisque spiritua-
libus collegiis seu corporibus fas est morte da-
mnatos capitali supplicio eximere.

In foro minore Portæ Ravennatis turrin Afinel-
lorum 376. pedes altam conspicias, nulli Italica-
rum altitudine secundam, à qua diversam quandam
à cæteris civitatibus speciem fortiri Bononia vide-
tur. Illud in hac mole admirandum, quod pri-
vatæ Afinelli cujusdam ex equestri ordine sit ma-
gnificentia monumentum.

Proximam turrin Dantinis decantatam versibus
Garifendorum gens æmula atque imitatrix Afinelli
excitavit, quæ, licet altera sit humilior; non mi-
norem tamen est famam singulari genere artificii
adepta; quippe ea ratione oblique sive inflexe æ-
dificata, ut fastigium ejus pedum novem latitudi-
ne, fundamento seu inferiori trunco præpendeat.
Binæ hæ turres, tanquam malus, & antenna Bo-
niam onerariæ navis per similem efficiunt, cujus
cursum idem, qui Petri naviculam gubernat, feli-
cissime dirigit.

Notandum Bononiam S. Petronii temporibus
quatuor tantum portis crucis figura directis exi-
tum ingressumque præbuisse: prima ad orientem
& Ravennam conversa, quæ vulgo Porta Raven-
nate vocatur: altera versus occidentem, quæ S.
Sebastiani, & Gessorum palatio opposita: tertia,
quæ Sanctorum omnium, S. Pauli templo vicina:
quarta, ubi hoc tempore Crux Stracastiglioni, ad-
fita, Casaliarum ædibus, & Theatro Guastavilla-
norum. Additum urbi à D. Petronio incremen-
tum, ampliato ad acclivitatem viæ Majoris po-
moerio, & loca circumjacentia, ubi viis mediis
portæ adhuc extant, & turriculæ incolis Pusterle
appellatæ. Anno aræ Christianæ millesimo du-
centesimo, fossis, quæ extensum à D. Petronio
cingebant pomœrium, repletis, in hanc, qua nunc
est, exacto sæculo post novis viis directis, novif-
que

Urbis Divi-
fio.

que mœnibus, & fossa circumdata, formam trans-
migravit. Bononia in quatuor olim Regiones per
totidem portas divisa, eandem nunc quidem
divisionem, sed secundum Basilicas quatuor
fortitur, & *Portæ Pieræ* nomen suppleant *D.*
Jacobi Majoris; *Stieræ S. Francisci*; *Procole*
S. Dominici; & *Ravennatis S. Mariæ Servorum*
Ecclesiæ. Expressa à pictoribus, & sculptoribus
sepulchralia monumenta, aliaque divina, & pro-
fana templorum ipsiusque Urbis præclara opera at-
que ornamenta Antonius Mafinus in sua *perlustra-*
tæ Bononiæ Ephemeride diligentissime conscripsit.
Guidi cum *Caratiis* pingendi gloria; & *Algardi*
sculpendi arte excelluerunt: neque hi primi e *Bon-*
oniensibus extitere; neque erunt fortasse postremi.
Sed ad publicorum ac privatorum operum enu-
merationem jam revocor, quam exactam à me
ob propositam brevitatis rationem ne postules. Ita-
que uno quasi obtutu universa percurram ad sin-
gula studiose non attenturus. Tu, lector, celerem
istum transitum à tuis quidem meisque pedibus,
sed tamen à stylo nequaquam alienum æqui boni-
que consule.

Regio S. Ja-
cobi.

In *Jacobina* Regione, cujus Basilica *Bentivoglio-*
rum olim *Regulorum Bononiæ* splendidissimo sac-
cello decorata est, *Bentivoglici* Palatii inter pul-
cherrima *Italiæ* relati, nunc vero graminibus ob-
siti rudera priscam spirant magnificentiam. Hodie
locus iste institutioni servit equorum, cujus ha-
bitatores *Bentivoglii* si *Bononiensis* Reipublicæ habe-
nas scivissent aut adducere prudenter, aut remitte-
re: non fuissent dapili isto dominio præpropere
ejecti. Splendidissimum imprimis hujus familiæ
extitit monumentum ejusdem turris, quam vero
non nisi per breve temporis spatium orbis admiratus
est. Ubi anno 1490. ejus jacta fuerunt fundamen-
ta, additæ sunt & duæ tabulæ lapideæ, quarum in
altera legebantur ista:

ANNO SALUTIS MCCCCXC. JOAN-
NES BENTIVOLUS REIPUBL. BONON.
PRINCEPS, AC COLUMEN, MEDIOLA-
NENSISQUE GENERALIS DUCTOR MI-
LITIÆ TURREM HANC CONSTRU-
XIT ANNUM AGENS ÆTATIS DUODE-
QUINGAGESIMUM, IN MATRIMO-
NIUM HABENS DECUS MATRONA-
RUM JUNIPERAM SFORTIAM, ET EX
EA LIBEROS NUMERO UNDECIM, FOE-
MINAS SEPTEM, MARES VERO QUAT-
TUOR, HANNIBALEM EQUITEM AU-
RATUM PRIMOGENITUM, ANTONIUM
GALATIUM PROTHONOTARIUM APO-
STOLICUM, ALEXANDRUM IPSUM E-
QUESTRI DIGNITATE DECORATUM,
NOVISSIMUM HERMETEM.

In altera vero:

MEMORIÆ APUD POSTEROS DIU-
TURNIORIS ERGO MONUMENTUM
HOC CONDITUM A JOANNE BENTI-
VOLO SECUN. PATRIÆ RECTORE
QUARTO CUI VIRTUS, ET FORTU-
NA CUNCTA, UT OPTARI POSSIT
BONA AFFATIM PRÆSTITERUNT.

In templo autem *S. Jacobi* de *Antonio Bentivo-*
glio leguntur sequentia:

SI LACRYMIS CELEBRES FAS EST ORNARE SEPULTOS,
FLETE SUPER POSITI, DEPRECOR, OSSA VIRI.
VOS QVOQUE PIERIDES HEV TVNDITE PECTORA PALMIS
AONIO LATICE PROFLUIT ORA SVI.
ANTONII NOMEN CVNCTIS MEMORABILE SÆCLIS,
BENTIVOLÆ GENTIS FAMA PERENNIS ERIT.
CLARVS QVI TITVLIS HEV LEGIBVS ATQVE TOGATVS,
MAGNA GERENS CLERO FVNERA SÆVA TVLIT.

Servatur quoque in aliis templis hujus familiæ

A memoria, ut in *S. Martini* Æde, ubi *Ulyssis Ben-*
tivoglii hoc monumentum:

HUMARI HIC VOLUIT ULYSSES
BENTIVOGLIUS EQUES ET COMES,
UT UNA ESSET MORTUUS CUM LU-
CRETIA VITALI PRÆMORTUA CON-
JUGE CARISSIMA, QUEMADMODUM
ET VIVUS IDEM CUM EADEM VIVA
VITAM VIXERAT OPTATAM, OBIIT
ANNO M. D. LI. ÆTAT. LVIII.

B Et in Æde *Servorum Mariæ*, ubi de *Bartholo-*
mæo Bentivoglio hæc habentur:

BENTIVOLÆ PORTVS GENTI VIRTVTIS AMATOR
RO. CIVS HOC TVMVLO BARTHOLOMÆVS INEST.
CVJVS VITA PERIT LVSTRIS HIS QVINQUE PERACTIS
DV M PREMITVR NIMIA SÆVA PODAGRA FEBRE.
EXEMPLVM FIDEI, SPECVLVM PROBITATIS, IN OMNI
BENTIVOLVM CASV SCRIBA DISERTVS ERAT.
M. CCCC. VC. CAL. SEPT.

C Non procul a ruderibus *Bentivoglici* Palatii mo-
dico à se disjuncta spatio Collegia videas, *Farne-*
sium Ancaranum, *Ferrerium Pedemontanum*, atque
Hungaricum. E regione Basilicæ *Jacobinæ* extru-
cta domus est *il Panolino* appellata, pauperiorum
civium inopiæ sublevandæ. Clivum fori *Boarii*
vulgo *Montem Fori* appellatum (quo loco quintum
excitatum munimentum, quintum etiam fuit de-
molitum) si conspexeris, ex iteratis sæpe ingenti-
bus minis montem enatum mirabere? Eodem in
foro, quod amplissimum est, anno 1656. primæ
procurante *Lommelino* Cardinale Legato nundinæ
equariæ, quæ ab *Alexandro Papa VII.* obtentæ
cæteris *Bononiensium* Privilegiis accedere, immani
hominum frequentia fuerunt celebratæ. Inchoan-
tur autem Kalendis Octobris, & quinta decima
die exacta terminantur.

D Transiens Viridarium Poëtarum, qua parte
arboribus inumbratum aquarum abundantia irri-
gatur, antequam ad Canalem Navigii accedas,
Ardentium cernes Academiam loco ab hominum
commercio segregato positam, & nobilium eru-
ditione adolescentum cæteris omnibus vetustio-
rem. Verum ad *D. Jacobi* rediens terna *Malve-*
tiorum non contemnenda palatia reperies. *Sigis-*
mundanum palatium exteriore facie angustiam præ
se fert: sed est laxitate interna commendandum.
His accedunt ædes *Bentivogliorum*, *Montecuculorum*,
Piatefiorum, *Paleottorum*, *Magnanorum*, & *Man-*
zolorum, atque ex altero latere *Ursorum* ac *Fantu-*
tiorum palatia, & his jucunda quadam varietate
oppositum, præter *S. Vitalis* atque *Agricolæ*, Fa-
num quoddam exiguum conspicies intermediæ viæ,
quam *Arenam* olim dixere, religionis veneratio-
nem communicans, quo loco *Hermetem*, *Achæum*,
Cajum, & alios *Bononienses* Divos Martyrii coronam
ajunt fuisse adeptos.

E A *Divi Martini* æde declinans *Spadarum*, *Buc-*
corum, & *Boncompagnorum* insignes domos obser-
vabis. *Grassorum* vetustas ædes an abnuis ut pa-
latii nomine appellem? sunt tamen eæ peramplæ,
& insulæ in modum eductis quaquaversum parietib-
us conclusæ; constatque, quondam Cardinalibus,
Episcopis *Bononiensibus* & Principibus easdem ha-
bitationem extitisse. Quo loco nunc *Malvetiorum*
F & *Scapporum* modice disjuncta palatia vides, olim
arx ab Imperatoribus condita *Sicino* foro immine-
bat, ibidemque ex majoris palatii fenestra Cæsa-
reum quendam Præfectum pro libidine dominan-
tem fuisse dejectum ab incolis narratur. *Gallieræ*
vicum nobilem *Tanararum* domus suo splendore
illustrat, quorum suburbanis ædibus excepta fuit
Christina, Sueciæ Regina; at vero *Ranutiorum*,
Castracanifibiarum, *Volgarum* & *Gisellardorum* æ-
dium interioribus ornamentis exterior magnificentia
respondet. Antequam ex hac regione abeam, de *Co-*
Bonomia. C 2 spi-

spiorum Palatio in via *S. Vitalis* exstructo fas est meminisse, quod antiquarum urbis portarum uni contiguum est: item *Bianchetto* via *S. Donati*, quod portæ cuidam ad *S. Ceciliam* vicinum fuisse legitur.

Regio S.
Francisci.

Augusta *S. Francisci* ædes, à qua secunda Regio nomen est mutuata, principem aram habet è pretiosissimo marmore singulari artificio elaboratam, magnificentiae Cardinalis *Gustavillani* monumentum. Brevitatis causa splendidissima virorum illustrum plurimorum sepulchra prætereamus, atque ex tot, duorum saltem, & quidem primo *Alexandri V.* Pontificis hic conditos magnifice cineres nominasse sufficiat. Hujus autem monumentum sequens est:

ALEX. V. PAPÆ.

PETRO FILARDO CRETENSI VIRO INSIGNI ORATORI GENTIVM CONCIONATORI FACVNDISSIMO, CONSILIARIO DVCVM, DISPUTATORI ACERRIMO, PARISIIS PVB. THEOLOGI. PROFITENTI IN QVAT. SENTENT. LIBROS SCRIPTORI LVCVLENTISSIMO, QVI EX ORDINE MINORVM AD EPISCOPATVM VINCENTIÆ NOVARIÆ ARCHIEP. MEDIOLANEN. CARDINALAT. ET TANDEM AD SVMMI PONTIFICATVS APICEM ERECTVS ET ALEX. V. APPELLATVS BONONIÆ MORITVR ANNO SALVTIS M. CCCC. X. PONTIF. SVI MENS. VIII.

JO. BAPT. PAGANVS DE ZANCTINIS BONO PIETATIS IMPVLSVS DVM PLVRA IN HOC TEMPLO DIVINO CVLTVI PARARET EIDEM DIVO CVLTORI HOC MAVSOLEVM REPARAVIT ANNO M. D. LXXXVIII. DIE XX. SEPTEMB.

SVMMVS PASTORVM ALEXANDER QVINTVS ET OMNE SCRIPTVRÆ LV MEN, SANCTISSIMVS ORDO MINORVM QVEM DEDIT ET PROPRIO CRETENSIS NOMINE PETRVS. MIGRAVIT M. CCCC. X.

Odofredi vero, quod inter alia ibidem eminet, monumento inscripta sunt sequentia:

DEO TRINO ET UNI
PYRAMIDEM ET SEPULCHRUM VETUSTATE
CORRUPTA, QUÆ ALBERTUS,
GENITORI SVO ODOFREDO,
LEGVM PARENTI, ANN. SAL.
M. CC. LXVI. III. NON. DECEMBR. DEFUNCTO POSUIT,
LAURENTIVS ODOFREDVS
DOMINICI F. ODOFREDI
POSTERIOR. ALBERTIQ. TRINEPOS SUA IMPENSA IN
MELIOREM FORMAM, OPERE
ET CVLTU SPLENDIDIORE
RESTITUIT ANNO GRATIÆ
M. CCCC. XCVII. KAL. SEPTEMB.

HIERONYMVS LAURENTII DE ODOFREDIS REPARAVIT DIE
PRIMO MENSIS DECEMB. ANNO
M. D. XLVII.

In ipso monumento versus hi antiquis leguntur characteribus:

CLAUDITVR HIC MUNDI SENSUS JURISQUE PROFUNDI
LUX. FOEDVS PACIS. DOCTORVM FLOS ODOFREDVS,
SI SEMEL M. C. BIS, LXV. MENTE TENEBRIS
HINC SINE N. MEMBRIS IN TERNA NOCTE DECEMBRIS.

In hac ipsa regione sumptuosissimam Canonico-
rum Regularium *S. Salvatoris* ædem cum magnifico cœnobio spectabis: at manuscripti codices in hujus cœnobii bibliotheca servati pretii sunt inestimabilis. Hospitalis *S. Francisci* domus facie sua exteriori indicat, non esse domum splendidiorē *Bononiæ*, qua peregrinantes excipiantur. Monasterium *SS. Naboris ac Felicis* Abbatia vulgo appellatum prima *Bononiensium* Episcoporum sedes,

A atque extra muros olim fuit: in eoque *Gratianus* deinde celebratissimos Decretalium Libros composuit. *S. Annæ* genitricis Deiparæ cranium in civico *Carthusianorum* fano venerandum filere qui possum? Hinc ad *Cæsar-Augustanam* viam ab *Albornotii* Cardinalis Legati patria dictam si abeas, ejusdem Collegium *Majus Hispanicum* jure quodam suo majus appellatum invenies: ubi & hujus fundationis memoriam servant sequentia inscripta:

ÆGIDIUS ALBORNOTIUS S. R. E. CARDINALIS PRIMAS HISPANIARUM TOTIUS ITALIÆ LEGATUS, QUI SED-DEM ROMANAM DIU AVENIONE, EXULANTEM ITALIÆ RESTITUIT, HASCE ÆDES STUDIOSÆ JUVENTUTIS HISPANIÆ COMMODO CONSTRUI JUSSIT. QUAS FERDINANDUS HISPALENSIS PRÆSUL A FUNDAMENTIS REFECIT. ANNO POST CHRISTUM NATUM MCCCCLXV.

ÆGIDIUS CARD. CRUCIS SPECTABILI VIRTUTE, B. PETRI, PATRIMONIUM TYRANNICAE SÆVITIA RABIEN-TE, VARIIS TURBINIBUS AGITATUM, RECUPERATA PRISTINA LIBERTATE REIPVB. IN TUTA PACE QUIESCIT. ANNO MCCCCLXIII.

Et sub insignibus Regis *Hispaniæ*, & Cardinalis dicti hæc habentur:

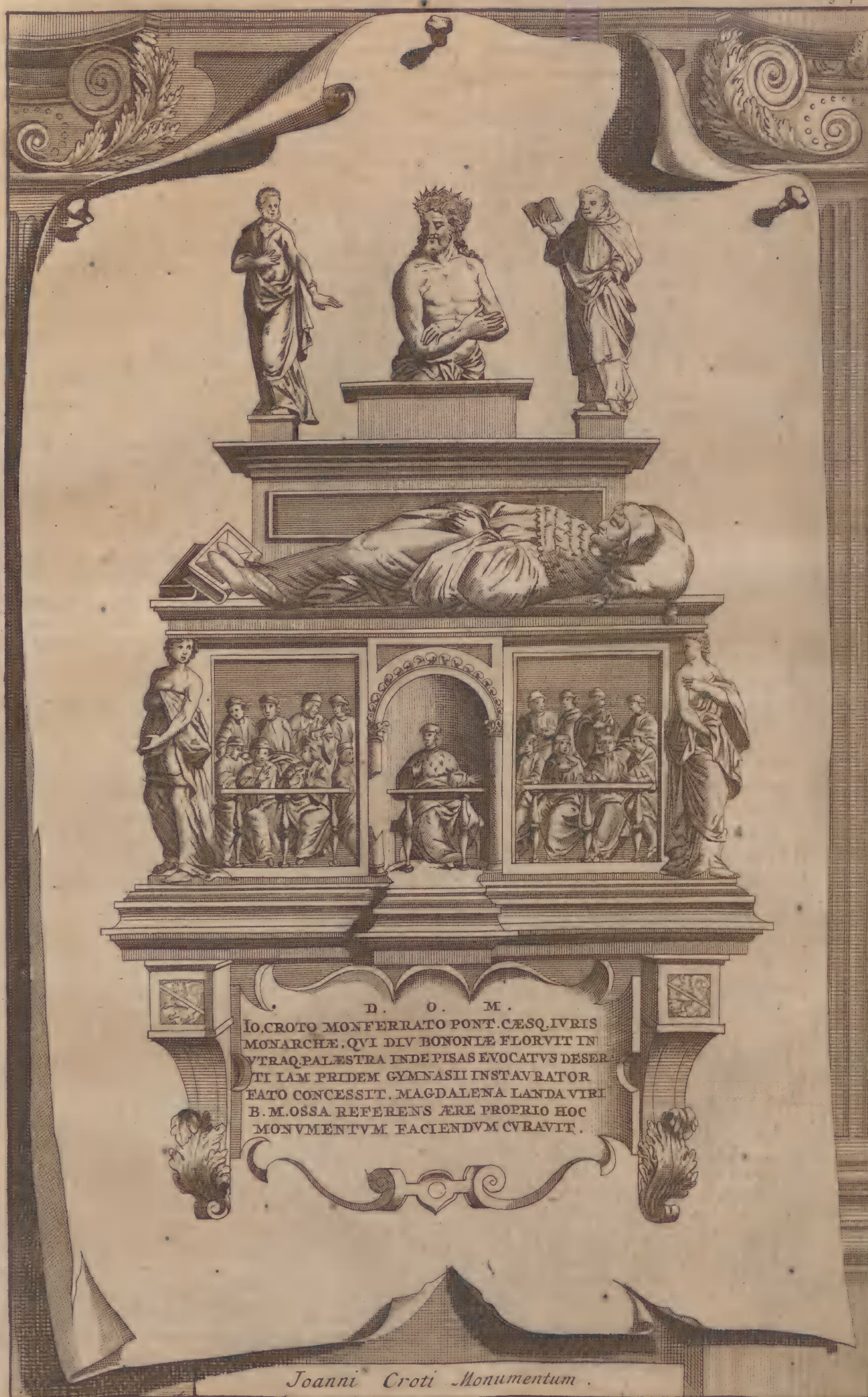
D. ÆGIDII ALBORNOTII ANTISTITIS P. P. COLLEGII FUNDATORIS MONIMENTA HISPANIARUM, UTRIUSQUE SICILIÆ, ALIARUMQUE MULTARUM PROVINCiarUM CATHOLICI REGIS INSIGNIA, ERECTORE RECTORE FERNANDO GUEVARA XANTHO NEBRISCENSI PROCURANTE M. D. XIII.

Super porta autem dicti Collegii legitur:

COLLEGIUM HISPANORVM FUNDATUM ANNO DOMINI MCCCCLXV. AB ÆGIDIO ALBORNOTIO HISPANO S. R. E. CAR. ARCHIEPISC. TOLETANO, ITALIÆ LEGATO, QUI REM ROMANAM A TYRANNIS OPPRESSAM VIRTUTE SUA LIBERAVIT PONT. Q. RESTITUIT.

Ex altera vero parte spectanda se exhibent Collegia, *Vivesium Minus*, *Genuense Flescorum*, cum *Flandrico* in via *Pratellina*, in capite cujus ille *Vicecomitum* pessimus velut anguis in herba, munimentum excitando, crudelitatis deinde suæ virus apud *Bononienses* evomuit. Procul inde bina sunt ædificia modico intervallo separata inter publica opera merito censenda: alterum monetæ cudendæ; visitandis mercibus, & vectigalibus recipiendis alterum: ut a suo statim fonte moneta in hominum transire possit commercium.

Proximæ his ædificiis sunt *Castellorum* ædes, quas *Fachinetta* mater *Ghislieriorum* conjunxit palatio. Ad eas per portam *Castellanam* portamque *Victoriæ* ab *Imolensibus* reportatæ monumentum aditus patet. In eadem regione *Lambertino-
rum* Palatium Regum olim hospitium, *Insulanorum* *Grimaldinis* ædibus conjunctum, *Mabvasiarum*, *Fachenettorum*, *Albergatorum*que occurrunt, quæ duo postrema palatia à suis ejusdem nominis quondam Cardinalibus majore fama celebrata. *Mariscottorum* domus suis è ruderibus nunquam integre resurrexit. *Zambeccarii* à Sancto *Barbatiano* in plures domos divisi omnes magnifice habitant. *Marescalchiorum* domus insula est, hoc est, separata ab aliis omnibus, & undique vi-

cos habens. *Caprarii* nepotes *Piccolomini*, Ducis *Cæsarei*, ac defensoris acerrimi *Germaniæ*, gentif-
que *Austriacæ*, ædes suas ampliores reddidere.

Sed jam ad *S. Dominici* Regionem transeundum
est nobis, in cujus æde multis alias nominibus in-

signi ejusdem Divi ossa *Parii* marmoris tymbo ex-
cellenti opere perfecto quiescunt, & in cellula, ex
qua *S. Dominicus* moriens ad cœlum evolasse nar-
ratur, sequentia leguntur:

ULTIMA QUI TECUM PIA TEMPORA DUXIMUS ÆVI
ÆTERNO FOVEAS NOS SUPER ASTRA DIE.

Item:

QUI LACRYMOSA TIBI TOLLUNT PIA LUMINA NATOS
RESPICE SANCTE PATER DIRIGEQUE AD PATRIAM.

HÆC SVNT O FILII QVÆ VOBIS HEREDITA-
RIO JURE RELINQVO, CARITATEM HABETE,
HVMILITATEM SERVATE, PAUPERIATUM VO-
LUNTARIAM POSSIDETE, ET VT CARNIS MVN-
DITIA IN VOBIS IMMACVLATA PERMANEAT,
SVSPECTA FOEMINARVM OMNIVM CONSORTIA
EVITATE. FELICITER DECESSIT S. DOMINICVS
NON. AVGVSTI M. CC. XXI.

Esdræ ipsiusmet manu *Hebraicis* literis in corti-
cibus descripti, & in voluminis modum convo-
luti, ex quibus lineas aliquot *Christina*, Regina
Sueciæ, *Romam* contendens in transitu legit, pie
sanctæque servantur.

Ornatur & hoc templum, inter alia, splendi-
dissimo *Joannis Andreæ*, patria *Florentini*, adoptio-
ne *Bononiensis*, monumento, ubi sic legitur:

In altari vero, quod Reliquiarum dicitur, acu-
leus spinæ Servatoris nostri coronæ, & duo Libri

HIC JACET ANDREAS NOTISSIMVS ORBE JOANNES
PRIMO QVI SEXTVM CLEMENTIS ATQVE NOVELLAS
IERONYMI LAUDES SPECVLI QVOQVE JVRA PEREGIT
RABBI DOCTORVM LVX CENSOR NORMAQVE MORVM
OCCVBVIT FATO PRÆDIRÆ PESTIS IN ANNO

M. CCC. XLVIII. DIE VII. JVLII.

DEO TRINO ET UNI.
SEPVLCR. VETVSTATÈ CORRVTVM
JOANNIS ANDRÆ JURECONSULTISS.
PRINCIPI ATAVO AC JOANNI ABAVO
ET CASPARI AVO CALDERINIS JVRE-

CONSULTIS ET RARISSIMIS VIRIS |
B. M. POSITVM
CALDERINVS JACO. F. JURECONSULTVS
INSTAVRARI FECIT
ANNO GRATIÆ M. D. I.

Nec cedit huic *Bartholomæi Saliceti* in pariete dextro chori veteris tumulus, qui habet:

HOC TVMVLO LEGALIS APEX DVLCISSIMUS ORE
ET PATRIÆ LVX ALMA SVÆ PIETATIS AMATOR
JVSTITIÆQVE SACRÆ CLYPEVS BACVLVSQVE CADENTVM
QVI JVVENIS MVLTQVE ETIAM VENERABILIS ÆVO
EDOCVIT SVPERAVIT EVM NEC POENA LABORIS
SCRIBENDO ET PARITER JVRIS NVCLEANDO TENEBRAS
DE SALICETO REQVIESCIT BARTHOLOMEVS.

VIXIT ANNIS LXXVII. D. X.

OBIIT ANNO M. CCCC. XII. DIE XXVIII. DECEMB.

OPVS ANDRÆ DE FESVLIS.

Pari splendore conspicuum est *Ludovici Bologni-
ni* monumentum super porta Sacristiæ ubi hæc le-
guntur:

D. O. M.

LVDOVICO BOLOGNINO JVRISCON. AC EQVITI
QVI CVM BONONIÆ FERRARIÆQVE JVRA INTER-
PRETAVS ET AB INNOCENTIO VIII. PONT. CA-
ROLO GAL. VIII. REG. LVDOVICO MARIA SFORT.
INSVER. DVCE AD RESPONDENDVM SIBI DE
JVRE ASCITVS FLORENTIÆQVE LITIBVS JVDICAN-
DIS V. VIR ET PRÆT. FVISSET, AB ALEXANDRO
VI. PONT. SENAT. ROM. DES. ET A JVLIO II.
PONT. XL. VIRATVM ADEPTVS, AB EOQVE LE-
GATVS AD LVDOVICVM FRANCORVM XII. RE-
GEM ROMAM LEGATIONEM RETVLISSET
BON. REDIENS ANN. LXI. AT. M. D. VII.
FLORENTIÆ OBIIT BARTHOLOMEVS EQVES
ET SENATOR BONONI. F. FRATRI JO.
MAR. EQ. PATRVO F. CC. M. D. LIII.

Nec tandem omittendum duximus *Joannis Cro-
ti* super porta monumentum, in quo ita legitur:

D. O. M.

JO. CROTO MONFERRATO, PONT. CÆSQ. JVRIS
MONARCHÆ, QVI DIV BONONIÆ FLORVIT IN
VTRAQVE PALÆSTRA INDE PISAS EVOCATVS, DESER-
TI JAM PRIDEM GYMNASII INSTAVRATOR
FATO CONCESSIT. MAGDALENA LANDA VIRI
B. M. OSSA REFERENS ÆRE PROPRIO HOC
MONVMENTVM FACIENDVM CVRAVIT.

Juxta Cœnobium *S. Dominici* singularis quidam
casus Scholas à *Pio V.* Pontifice M. excitatas &
discentium multitudine frequentes in veterum *Ari-
stotelum* domibus constituit. Dehinc ad *D. Ma-
moli* vicum à *Cursu* cognominatum discede, quo
loco Principes & equestris ordinis viri bigarum
splendido apparatu de magnificentia gloria solent
contendere. Ex opposito latere è regione præ-
cellæ expositorum infantium porticus in fano quodam
duos *Proculos* uno eodemque sarcophago con-
ditos venerare, quorum alter *Bononiensis*, quod
& martyri extiterit & tyrannicida, & dicti fani Pa-
tronus fit, majore religione colitur. Ejus
antiquissima Epigraphe temporis diuturnitate ab-
sumpta, hodie sic in marmoreo lapide renovata
legitur extra Portam *D. Mamme* parum ab Ur-
be distans:

HIC S. PROCULUS

MILES BONON. SACRO MARTYRIO
CORONATUS EXTITIT ABSCISSO
CAPITE QUOD ILLUC UBI NUNC
ILLIUS TEMPLUM CONSPICITUR
MANIBUS PROPRIIS DETULIT

ANNO DNI CCCIII.

In ipsius autem *S. Proculi* memorato templo ita
legitur:

SI PROCUL A PROCLO PROCULI CAMPANA FVISSET,
TUNC PROCUL A PROCLO PROCULUS IPSE FORFT.

C 3

Haud

Haud procul versus mœnia urbis est locus, qui *Balneum Marini* appellatur, cujus aquis *Marinus* tyrannus à *Procuro* occisus lavari solebat. Eccui venire in mentem possit fortuito hoc loco erectam *S. Mariæ* Libertatis ædem? Sequitur Virginum Monasterium cum fano, titulo *Corporis Christi*, ibi *Catbarina* quædam *Bononiensis* virgo eximia sanctitate, corpore adeo integro spectatur, ut sedentem sine adminiculo ornatamque corona, à quadam Regina *Neapoleos* ei donata, reliquiarum omnium Reginam monitus religione cogar appellare. *Picentium* collegium è patrimonio *Gaudentium* Equitum, quorum ordinem *Sixtus* Papa *V.* extinxit, instructum & locupletum hoc loco prætereo, & ad *Castilioniam* viam deflectens novum opus intueor, templum cœptum à PP. Societatis *Jesu* numeris omnibus, si finem attingat, futurum absolutum. Eodem in vico *Pepolorum* domus eminet; & si ad locum unde discessimus, revertamur, mirabimur inter privatorum domus *Ruinorum* Palatium, *Barbatiarum* insulas, ædes *Guidottorum*, *Lignanorum*, & *Marfiliorum* *Campeggianis* ædibus oppositas, quæ reliquis omnibus celebra-

A tiores sunt non externo, aut interiore ornamentorum splendore, sed quod ultra annum spatium quinque Episcopis unoque Cardinale filio cujusdam ex eadem *Campeggiorum* gente Cardinalis intervenientibus, Concilium *Tridentinum* majore in aula harum ædium fuerit congregatum. Eadem via *S. Mamoli* *Carbonensium* domos exhibet remotissimæ antiquitatis reliquias, cum *Galutiorum* ædibus à *Dolphis* habitatis, quæ prisca gentis istius aula celebrantur. Quin pigeat *Guastravillanorum*, *Boviorum*, *Vassè* *Petra-Melariorum* præclara ædificia à me dici, priusquam è *Dominicano* tractu recedam.

B Quartam Regionem *S. Mariæ Servorum* Basilica constituit, quæ via majore ampla & prælongo porticu conspicitur insignis. Super porta hujus monasterii conspicitur splendidissimum illud *Ludovici Gozadini* monumentum, in quo ita legitur:

LVDOVICO GOZADINO INSIGNI
INTERPRETI SENAQ. BON.
VIX. ANN. LVII. OB. AN. MD. XXXVI.

J. O. ZACHII OPUS.

Ibidem habetur & in marmore pulcherrimo *Gozadini de Gozadinis* sequens memoria:

INSTABILIS QVAM SIT VOLVCRISQVE HÆC GLORIA MVNDI
ET CITO QVAM FVGIAINT TEMPORA NOSTRA VIDE.
MILES ET EGREGIVS LEGVM REVERENDVS IN ORBE
DOCTOR IN HOC TVMVLO CLAVDITVR ECCE BREVI.
JVSTITIAM HIC COLVIT SACRAM PRÆCLARVS, ET ALTVM
PACIS AMAVIT OPVS, IMPROBA FACTA GEMENS.
ELOQVII FVIT ISTE GRAVIS, MODERAMINE RECTO
CVNCTA REGENS, FIDEI NOBILE GESSIT OPVS.
FAMA VIGET, NEC CLARA SVVM BONONIA NOMEN
IGNORAT, LAVDES SED CANIT IPSA SVAS.
NOMEN HABET GOZADINVS ENIM GOZADINA CREAVIT
HVNC PROLES TANTO GESSIT ET IPSA VIRO.
MILLE QVATERCENTVM QVADRAGENIS JVNGITVR VNI
MARCVS HVIC OBIRE DIE.

In hac Basilica princeps ara, scalpri solius artificium, *Boviorum* sumptu mirifice est adornata. Asservatur in eadem Basilica ex hydriis una, quæ aquæ in vinum versionis miraculo à *Christo* in *Cane Galilææ* nuptiis patrato celebrantur. Ad hanc regionem *D. Stephani* Protomartyris quoque spectat Ecclesia, à *S. Petronio* exstructa, & secunda *Bononiensium* Episcoporum sedes, ingenti sacrarum Reliquiarum Thesauro famigerata, recensque *Hierosolyma* cognominata. Extat de ea liber *Antonii Casalii*, Cælestinorum monachorum Archimandritæ. Fasciam Deiparæ quinque Redemptoris nostri sanguineis guttis conspersam, hincque servatam, cæterarum *Kerphidion* reliquiarum jure appelles; nihil est autem ex omnibus hujus Basilicæ reliquiis manna, quo filios *Israël* Deus in deserto pavit, quadam particula antiquius. His accedit Sepulcri *Dominici* simulacrum vivo-tenus expressum; ut *Lauretanæ* Virginis domunculæ exemplo præscium negligentia *Christianorum* Principum Numen alterum hoc loco sepulcrum excitasse videatur. In capite viæ, quæ Basilicæ *D. Stephani* cognominis est, solent extranei altitudinem & latitudinem testudinis, quæ *Barraccanæ* Virginis ædi incredibilem quandam dignitatis speciem conciliat, summo opere admirari: ast flexis genibus hic veneranda miraculosa Virginis imago in muro depicta, ut patriæ *Bononiensis* esset propugnaculum. In altera hujus regionis parte hospitio mendicantes suscipiendo speciem piorum operum *Bononienses* exhibent, quæ variis præterea locis per urbem singulari liberalitate exequuntur.

Repetamus viam Majorem, cujus in ingressu turrim, quæ domui Commendariæ *Melitenis* adhæret, ex adverso huic viæ loco mirabili artificio translatam obstupefces, & vicinas *Gratorum* Palatio

D Angelellorum ædes notabis, quæ intromissum te porta exteriore licet oculatissimum distantia sua confundent. In tanta nobilium multitudine *Bargillini* ad latus *Bolognettorum* frontispicium perelegantia structura ædificarunt. *Rariorum* Palatio vicinum *Bonsoliolorum* commoditate loci commendatur. Hoc loco *Ludovicus* Præsul, & *Hercules* Senator *Bonsolii* contignationem palatio cum adjungerent, inventæ fuerunt urnæ fenæ collectos è crematis priscorum corporibus cineres continentes. Ad alteram *Insulani* Palatii partem, quod antiqua specie sua, & Cardinale ex *Insulana* gente suo olim habitatore superbit; *Gessiorum* domus E *Malvasianæ* proxima cujusdam Pontificis consanguinei speciosa ostentat insignia. Ulterius progrediens *P. P. Theatinorum* porticum a *Gozadinis* olim exstructam videbis laxitate ac magnificentia regia censendam. Pulchra mehercule vicini est species fori, quod *Sampieriorum* ædibus maximis conjungitur. In area *D. Stephani* *Bologninorum* eminent palatia, quorum vetus minusque *Bianchinis* ædibus adjacens quendam è *Galliæ* Regibus olim hospitem excepit. *Beccadelli* cæteris istius gentis insigniores, quos hoc loco observes velim, apud *Neapolitanos* *Panormitanos*que patriæ nobis *Bononiæ* nomen sortiuntur. In ejusdem Divi vico adeo frequenter à nobilibus habitato *Herculanorum*, ultraque *Gozadinus* *Vizzaniorum*, & ulterius *Zanorum* palatia insignem magnificentia speciem primore aspectu præbent. Cui literaria res curæ est, & gestarum rerum monumenta placent, discat *Luparorum* gentem, cui *Richardina* in villa palatium est, ubi *Accursius* celebris Jureconsultus primus recentiorum leges civiles commentando illustravit, in prædicta *S. Stephani* area eo sibi loco habitationem delegisse, quo Doctorum olim extitit collegium, eodem cum

cum *Dacie* Rege, de quo supra, gradu ibidem sedentium. *Accursii* autem tumulus ante templum *S. Francisci* in Cœmeterio hanc exhibet inscriptionem:

SEPULCRUM ACCURSII
GLOSATO RIS
LEGUM ET FRANCISCI
EJUS FILII

E regione *S. Joannis* in Monte *Laterano* quidam è *Pœtarum* nobili gente, partium suarum esse duxit honoratis sed tenuioris fortunæ civibus *Parnassum* construere; quod genus liberalitatis imitata est *Doliorum* gens in *Franciscana* regione collegium *Mariscottorum* ædibus oppositum excitando.

Si urbibus oppidisve peculiaris quædam laus attribuenda videtur, quod patria seu natale solum summorum extiterint Pontificum; quid de domibus istis dicam, in quibus editi in lucem Pontifices atque suscepti sunt, aut ex quibus derivatione quadam prodire. Ad *D. Petri* cernas licet *Gregorii XV.* ortu celebres *Ludovisorum* ædes, nunc alio domino habitatas. Ad latus prædicti fani *Christophorus Boncompagnius* sumptuosissimum illud palatium ædificans, filium suum, qui deinde *Gregorii XIII.* sibi nomen elegit, ad supremam Sacerdotii Dignitatem evehendum sæpissime auguratus est. Civis autem sui ad Pontificatum evecti honor *Bonomiensibus* tantæ exitit lætitiæ causa, ut ipsi huic Pontifici ingentem & magnificentissimam in Palatio posuerint statuam, quæ ubi in id summa cum pompa introducta fuit, sequentia impressa sunt carmina:

IN INGRESSUM PRÆTORII STATUÆ GREGORIO XIII.
PONT. MAX. A SENATU POPULOQUE BONON.
DICATÆ.

Ingredere, & meritis Patriæ cape lætus honores.
Summa Pater, cui summa Deus dedit omnia summus.
Quas licuit, non quas debet, tibi *Felsina* grates
Persolvit: Patriæ referat quis digna Parenti
Præmia? *Vesani* tu propugnacula Martis
Dejicis heu nostræ nimium nociura quieti.
Per te finitimos contingit limite certo
Felsina, & excludunt præscripti jurgia fines.
Tu grave veltigal positum miseratus egenos
Demis, & ad summos cives extollis honores.
O vera in Patriam pietas, ô vera parentis
Religio, sacri moderantis jura peculi,
Commisissas qui servat oves, & pascua, non qui
Perdat, & innocuæ vescatur sanguine *Mandræ*.
Pastor Io, Servator Io, Tu numinis instar
Nobis semper eris; summi cui dextra Tonantis
Divinas concessit opes; hominumque salutem.
Terrarumque Herebique facit, Cælique potentem.
Sospite te, quantum præcedit clara minores
Lana faces, tantum hæc alias supereminet omnes,
Quasve cadens vesper, quas *Lucifer* aspicit urbes.
Tu, Pater Omnipotens longum hæc concede potiri
Lætitiæ, domisque tuis, cinctusque *Tyara*
Ter gemina sacram, divino munere, frontem,
Gregorius longos vivat feliciter annos.

Statuæ vero ipsi inscripta sunt sequentia:

D. O. M.

GREGORIO XIII. AD SUMMUM PONTIFICATUM OB MAXIMAS VIRTUTES EVECTO REIPUBLICÆ CHRISTIANÆ BONON. AC PATRIÆ SPLENDORI NATO CIVI OPTIME MERITO S. P. Q. B. STATUAM HANC ERIGENDAM CURAVIT QUAM JUSSU PONTIF.

PETRUS DONATUS CÆSIUS LEGATUS HIC COLLOCANDAM FULCROQUE MUNIENDAM DECRETO INTERPOSITO SANXIT.

ANNO DOMINICÆ NATIVITATIS M. D. LXXX. MENS. OCTOBR.

Medio inter *S. Francisci* & *S. Felicis* spatio Pon-

tificia *Fachenetorum* gens habitat, quæ *Innocentio Nono* celeriter amisso bracteata esse didicit felicitatem humanam. Non longule est *S. Gregorii* ædes inædificata rudibus palatii *Ghislieriorum* ob bellum intestinum patria sua exulantium: quamobrem a ratione minime alienum est, ut ex quo loco *Pius Quintus* Pontifex oriundus dicitur, ex eodem nunc in *Divi Gregorii* honorem consurgat Ecclesia. *Alexander* Papa V. genere *Filardus*, *Bonomiæ* moriens edixit natum se ibidem via *Cæsar-Augustana*. *Caccianemicani* palatii ingens concameratio, quæ pone hospitalem domum *S. Mariæ Mortis* appellatæ conspicitur, indicat antiquam gentis istius domum, ex qua *Lucius II.* Pontifex processit. *Ædes Gasparis Bombacii*, qui ex lege Senatus descriptionem *Bonomiæ* patrio sermone composuit, media via *Majore* exstructæ ad *Fagnanios* olim spectantes, *Honorii III.* è *Bonomiensibus* Pontificis primi nativitate sunt redditæ illustres.

Sunt *Bonomienses* non ad literarum studia modo; *Bonomienses bellicosi.* verum etiam ad arma ferenda idonei. Una *Maltivetorum* gens, & *Pepulorum* gens una virtute & numero suorum integræ civitati possent esse ornamento. *Bentivoglii*, *Ghislieri*, *Gozzadini*, *Lignani*, *Bianchini*, *Platesti*, *Ussi*, *Gessii*, *Grassi*, *Zambecarii*, ut & alii silentio a nobis brevitate studio præteriti marmora habent ac monumenta Scriptorum, quæ assiduæ de iisdem loquuntur. Militaris *Bonomiensium* genius in anniversariis certaminibus ludicris se prodit, quæ magnificentissimo solent apparatu celebrari. Quodam tempore Equites, quos *Turbidos* appellant, *Violaceorum* equitum æmuli atque imitatores, *Troje* ludum, qui typis deinde impressus, in aperto campo edidere, dignum summate quodam viro, qui fortuitus ejusdem ludi spectator extitit, spectaculum. Etiam nunc equester ordo de felicitate pugnandi cum majoribus suis contendens ludicra quotannis certamina dexteritate admirabili, & magnificentia insolita celebrat. *Christina*, *Regina Suecæ*, ludicri cujusdam certaminis in transitu spectatrix, cum & ornamenta, & alacritatem invicem pugnantium admiraretur, hoc genere laudis eisdem decoravit: *Hi sunt vere Equites*. Quæ honoris vocabula memoriam exigunt sempiternam. Sed hanc laudem fortassis *Bonomia* cum nonnullis urbibus habet communem. Illud in ea singulare, quod humanitate & benevolentia in externos cæteræ nationes a *Bonomiensibus* vincantur.

Bonomiensis ager ab ortu solis *Imolensi* versus *Romaniolam* confinis est; ab occasu vero versus *Lombardiam Mutinensem* agrum limitem habet, cui instar decumani scuti *Urbana* est arx opposita; a meridie *Tusciam* spectat, vallaturque *Apennini* jugis versus *Florentinam*, & *Pistoriensem* ditionem; ab septentrione *Ferrariense*, & *Mirandulanum* attingens dominium in fertilem atque amœnam planiciem diffunditur. Circuitus ejus est centum octoginta octo milliarius majore sui parte & qua planus est, & qua montanus cultissimi horti speciem præbet. Vina probi gustus, eaque varii generis producit, & præter opera *Metaxota* non vulgaria (nam *bombycibus* ob mororum frequentiam abundat) cannabim torquentibus rudentibus aptissimam exteris magna copia communicat. Præterea leguminum cæterorumque fructuum ubertate mire foecundus est; nec frumenti copiam desiderares, si *Rhenus* amnis inferioribus accolis subita excursionem metuendus non esset oppositis aggeribus impeditus; unde valles, qua obstructus est, excitat, quæ *Sapinæ* amnis vallibus deinde junguntur. Inter cætera naturæ beneficia in *Apennino* versus *Pistorium* *Bonomiensis* ager ab aquarum è balneis *Porrettæ* fluentium commoditate & mirabilubritate commendatur, qui locus Comitatus titulo

tulo insignis ad *Marcum Antonium Ranutium* spectat virum Senatorium & *Bononiensem* nomine *Romae* residentem Legatum. Paucis abhinc annis marmorum fodinae pluribus in locis hujus agri fuerunt inventae, è quibus varia iussit opera fieri *Thomas Cospius*, in cujus facello, quod in *Petroniana* Basilica est, collecta haec marmorum genera admirandum componunt monumentum, ex quibus nonnulla gemmarum potius, quam marmorum speciem tuis oculis ingerent. Pretiosissimi hujus monumenti lapides excisi sunt ad fontem istius arcuati aquæductus, qui *Saragotiam* versus primo ab urbe *Bononia* lapide per excavatos montes octo mille passibus procurrens iussu *Marii* dicitur (si fides est penes autores) à *Romano* milite exstructus. Monticuli è gypso, materia fabricandis, orandisque domibus usque adeo apta, ut vivi lapidis speciem habeat, longissimum agri *Bononiensis* tractum occupat. Eodem loco lapidem *Spongiam lucis* dictum effodi, præparatumque aliquo temporis spatio acceptum lumen retinere *Fortunius Licetus* memoriae prodidit. *Plinius* observatione notandum monet, in *Rheni Bononiensis* aquis arundines vulgo *Arelle* appellatas nasci, è quibus volatiles sagittae conficiantur. Hic quoque electrum nativum, & marchefites lapilli genus; item ferum atque aurum non semel fuerunt inventa. Ab *Joanne II. Bentivoglio* argentum fuit effossum, quo loco *Paleotti* palatium habent *gli Argenti* dictum, quod etsi sit amplitudine sua censendum; suburbanis tamen eorum ædibus, quas *Casalinum* vocant, est longe inferius ob *Joannis Vincentii Imperialis*, Nobilis *Genuens*, carmine & prosa de iisdem exstantia sempiterna monumenta. In finibus agri *Bononiensis*, qua *Florentinae* ditioni jungitur, *Pepulorum* familia *Castionis* comitatum tenet cum pertinentiis. *Blancorum* vero gens comitatu *Plani* dominatur. In inferiore planicie versus *Imolense* territorium *Malvetii* Marchionatum *Castelli Guelphi* cum *Sylvæ* comitatu possident. Ulterius versus *Ferrariense* Dominium & majorem *Rheni* amnis vallem ad fidem paludis *Poggium Rognaticum* jacet *Lambertinorum*; & Turris *Ucellini* aquis pæne obfita *Mariscottorum* jurisdictioni parens. Ad *Romanae* antiquitatis cognitionem pertinet scire, qua ratione *Claternæ* (quæ nunc *Comunitas Quaderna* est) à Barbaris probabilius quam à *Bononiensibus* excisæ nullum pristinae civitatis vestigium superfit. Ejus *Cicero* meminit *Libro decimo Ep. fam. ad Cassum*; quo tempore *Hirtius* Consul, *Pansa* Collega, ibidem commorabatur, qui ad liberandum *Decium Brutum* *Mutinæ* obsessum cum venissent, uterque cæsus est à *Marco Antonio*; & sub idem tempus, ut præter multa alia *Andreas Marianus* celebris etymologus notat, *Pansanum* castellum olim istius regionis, nunc *Malvasiarum* palatium à *Pansa* Consule nomen accepit. Divisio *Romani* Imperii, occisis *Pansa* & *Hirtio* Consulibus, in parva insula *Lavinii* facta est *Perusiam* & *Bononiam* inter, ut *Florus* recenset; ast ego inter *Petrusiam* & *Bononiam* factam existimo, sicque legendum in *Floro* vicinia loci, qui *Azzola Petrosa* dicitur, persuadet. *Castonasi* Communitatis suo nomine demonstrat, hic Castra *Nasicae* fuisse, qui *Bononia* *Gallos Bojos* ejecit, à quibus fortasse adnatum est nomen *Via* & Munimento *Gallieræ*, extra cujus portam cognominem *Censorinus* Imperator *Bononia* ortus, ut supra insinuat, sepultus est, & villa quædam conspicitur, quæ *Arcoveggio* appellata *Arcus* ejus Imperatoris veteres subindicare quibusdam creditur. In facie templi, quod est in munimento *Gallieræ*, marmor *Aurelio Commodo* Imperatori dicatum spectatur, hanc exhibens memoriam:

L. ÆLIO AVRELIO
COMMODO IMP.

ANTONINI AVG.
PII P. P. F.

Romanorum alias de urbe atque agro *Bononiensis* inscriptiones uno fasciculo collegerunt *Alidosius* & *Montalbanus*.

Ditio *Bononiensis* qua oppida, qua Communitates, qua pagos 308. complectitur; & haec loca omnia cum possessionibus adjectis ad civile mixtumque civium sorte è corporibus electorum pertinent imperium. Magistratus hi in tres Præfecturas majores, undecim Præturas, atque unum & viginti Vicariatus, & Præfecturas minores octo dividuntur. Præfecturae majores sunt *Vergato*, *Bazzanum* & *Roncastaldo*.

Loca Præturarum titulis insignia his nominibus incolae appellant: *San Giovanni in Persiceto*, *Casal Fiuminese*, *Castel Bolognese*, quod *Imolam* & *Faventiam* interjacet; *Galliera*, *Medicina*, *Castel Franco*, *Castel Sampiero*, *Crevalcore*, *Molinella*, *Budrio*, & *Monzone*.

Dignitatem Vicariatus tenent *San Pietro in Casale*, *Casio*, *Savigno*, *Caprara*, *Varignana*, *Minerbio*, *San-Giorgio*, *Capugnano*, *Motavia*, *Serravalle*, *Rocca di Pitigliano*, *Argele*, *Santa Agata*, *Lojano*, *Frassinada*, *Liano*, *San Lorenzo in Collina*, *Ozzano*, *Castel de Britti*, *Piumazzo* & *Sassonegro*.

Præfecturae minores locis sequentibus insunt: *Manzolino*, *Crespellano*, *Oliveto*, *Monte Budello*, *Sassone*, *Samoggia*, *Tiola*, & *Bastia di Co' di Ronco*.

Olivetorum cœnobium cum templo *Archangel* *Michaelis* in *Bosco* cognominatum ab arborum frequentia, quibus ex omni parte umbratur, ædificatumque structura magnifica instans urbi *Bononiae* collis exhibet. Conspicitur hic in ingressu peristilii *Antonii de Butio* monumentum sequentem habens inscriptionem:

QVI LEGVM ANTE ALIOS INTERPRES VIXIT ACVTVS
SCÆVOLA PRO JVRIS COGNITIONE NOVVS.
ET CANONVM PRINCEPS, NVLLI PIETATE SECVNDS
TRAJANO ET COMPAR INTEGRITATE FVIT.
CONSILIO ÆQVAVIT MAGNVM ET GRAVITATE CATONEM
ANTONIVS BVITIO QVANTA SEPVLCRA COLIT
M. CCCC. VIII. IIII. OCTOBR.

In eodem templo leguntur & ista:

BONONIAE PACE REDDITA, EAM-
QUE A TORMENTIS BELLICIS HINC
OFFENDI NEQVAQVAM POSSE CO-
GNITO, ANNVENTE S. P. Q. B. TVM
DEI, TVM MONACHORVM DOMVS
RESTITVTIO ORNATVSQVE FACTA
SVNT ANNO M. D. XVII.

OBSCVRVM QVOD ERAT POSITO SQVALORE MICHAEL
CVI PRINCEPS EREBI CVM PHLEGETHONTE SVBEST.
RELLIGIONE VIGENS BENEDICTI CANDIDA PROLES
HOC TEMPLVM EGREGIVM SIC SIBI RESTITVIT.
ΤΟΥΣ ΠΡΟΞΥΝΗΘΕΝΤΑΣ ΔΕΙ ΚΑΘΕΖΘΑΙ
ΘΕΟΣ ΓΑΡ ΕΥΧΑΙΡΕΙΘΑΙ ΧΑΙΡΕΙ.

Ex eo in subjectam planiciem longe lateque diffusam, palatiorum frequentia, atque infinitis ferme nobilium civiumque domibus grata varietate distinctam oculos deponere; quæ conjungi si possent, *Bononiae* par amplitudine aut major fortassis urbs ex iisdem esset futura. Æque amœnus, & ad circumpositos montes usque prospectus est è proximo monte ab imposita specula *Guardie* nomine insignito. In fano hujus montis repositam *Deiparae Virginis* imaginem ab *S. Luca* Evangelista depictam religione ac miraculis inclytam venerare. Inter splendidiora cœnobia *Carthusianorum* in sub-urbana planicie positum in primis censendum; quod, si forte *Ticinensi* secundum est, laxitate tamen sua celebratur. In *S. Victoris Lateranensis* cœnobio, quod situ peramœno in primo *Apennini* clivo exstructum, *Bartoli*, *Juris Lucerna* dicti, qui *Ja-*

Templum
S. Michaelis
in Bosco

S. Victoris
Lateranensis
cœnobium
cœbo

cobo Butrigario præceptore usus est, cubiculum, | A | ut jus Cæsareum penitus cognosceret, literati ob-
in quo quasi hominibus ignotus triennio mansit, | servant. In eo hæc leguntur:

BARTOLUS HIC LEGUM SYRTES ET RETIA TENDENS
CÆSAREA JURIS DAPHNÆA SERTA TULIT.

Testatur id ipsum & alia in ejus honorem ibi facta inscriptio, quæ sic habet:

HOSPES VIATOR DOMESTICUS AMICUS QUISQUIS ES SI PLACET TIBI LOCUS
PLACUIT MULTIS MAGNISQUE VIRIS IMO TIBI MAXIME
PLACEAT QUIA SUMMIS PLACUERIT
UNUM PRO CUNCTIS INTELLIGITO SI BARTOLUM NOSTI JURIS LUCERNAM.
HIC JUDICE IN INTERPRETEM COMMUTATO NUMINA LOCI
COLEBAT SCRIPTA COMPILABAT
LÆTO SEDILI MOLESTUM TRIBUNAL VITABAT BARTOLUS IPSE
JURIS CONSULTORUM DOCTOR.
HIC TU DISCE UTI RURE FORO POSTHABITO, PLURIBUSQUE PRODESSE
IN OTIO, QUAM IN NEGOTIO.
SAPIENS UBIQUE AGIT QUOD PLURIMOS JUVET. SI MANSURUS
LOCI AMOENITATE FRUITOR.
SIN ABITURUS ÆDEM JUCUNDUS VENERATOR ATQUE
INTER PRÆCLARA QUÆ VIDERIS HOC REPONITO
M. DC. XVIII.

Hoc quoque in loco *Ugolini à Porta Ravennate*, B | reum extat monumentum, cui sequens inscriptum
celeberrimi *Glossographi*, qui in gratiam *Friderici I.* | est Epitaphium:
Imperatoris *Feudorum* libros composuit, marmo-

TRANSIIT UT VIVAT MUNDANÆ LEGIS ALUMNUS,
MORS SITE EI REQUIES, ULTIMA VITA DEUS.
URBIS HONOR, MUNDI SPECULUM, JACET HIC UGOLINUS;
SPIRITUS ASTRA TENET, CORPORA SIGNAT HUMUS.
CUI FORTUNA MANUM REVOCANS CONCESSA TETENDIT,
CUI LEX UBERIUS UBERA PLENA DEDIT.
MENS LEGUM CECIDIT, RELIQUI LATITANT PHARISÆI,
CHRISTUS QUI NOVIT PARCERE, PARCAT EI.
MENS RESPONDEBAT VERACI CONSONA LINGUÆ,
ET PAR AFFECTUS CORDIS ET ORIS ERAT.
FRAUDIS, NEQUITIÆ, LIVORIS ET AMBITIONIS
INTER CONCIVES UNICUS HOSTIS ERAT.
MORS VOLUIT MUNDUM SUB CERTA LEGE TENERI.
NAM CINIS EST HODIE, QUI FUIT IGNIS HERI.
AN. DN. M. C. LXVIII.

Modica ab Urbe *Bononia* distantia loco plano | C | villanorum in *Barbiano* palatium, opus regium,
Casaralia conspicitur, quondam in *Gaudentium* E- | quod sine offensuscula Lectoris filere qui potuif-
quitum, nunc in *Voltarum* familiæ patrimonio nu- | semus? curiosius inspicimus. Sed retrahendus est
merata. A *S. Victoris* collibus, ad quos longiore | pes nobis, qui brevitatis legem accepimus.

F I N I S.

I N D E X

NOMINUM, RERUM ET VERBORUM.

A.

Academia Bononiensis. 28. B. C
----- ejus fundatio. 9. A. B
----- ejus Reformatores. 21. B
Academicorum Bononiensium gloria. 10. A. D. E
Accursius Jurisconsultus, ubi leges civiles commen-
tando illustraverit. 44. F
----- ejus sepulcrum, & monumentum. 45. A
Advocatus Consistorialis Bononiensium Romæ. 22. A
Ædificia Urbis Bononiæ magnifica. 24. C. 25. B. 36. B
Ælia Lælia Crispis. 3. D. 4. D
Æmia via excitata. 2. E
Ærarium publicum. 20. F
S. Aggæus, Martyr Bononiensis. 6. D
Agri Bononiensis situs & fertilitas. 46. D
S. Agricola, Martyr Bononiensis. 6. D
Agucchius, Archiepiscopus Amasius, tractatus de
Fundatione Bononiæ auctor. 1. E

Alaricus, Gothorum Rex, Bononiam frustra obsidet. 7. A
Albornotius (Ægidius) Cardinalis, universæ ditionis
Pontificie Legatus. 13. F
----- Collegium Hispa-
nicum fundat. 40. A
----- ejus monumenta.
40. A. B. C. D
Aldrovandi, Doctoris celeberrimi, Musæum & Bi-
bliotheca. 21. A
Aldrovandus (Joannes Franciscus) Dictator Bono-
niensis. 10. A. 26. E
Alexander V. Pontifex, Bononiæ ortus. 18. A
----- ejus monumentum. 39. B
Alexander VII. Pontifex. 23. A
----- Bononiæ mundinas equa-
rias concedit. 38. C
Algardi sculpendi gloria clari. 37. A.
Alidosius, Cardinalis Legatus Bononiæ. 17. B
----- vita exiit. 17. D
Bononia. D Ali:

INDEX NOMINUM,

Alidofius (Joannes Nicolaus) Bibliothecæ Bononiensis scriptor. 28. C
 Ampliatio Bononiæ. 36. F
 Analyticum Bononiense famigeratissimum oraculum. 4. D
 Andreas (Joannes) patria Florentinus, adoptione Bononiensis, ejusque monumentum. 42. B. C
 S. Annæ Cranium. 40. A
 Annus Viterbiensis falsitatis arguitur. 1. E
 Antiquitas Bononiæ. 1. A. B
 M. Antonius Hirtium & Pansam vincit. 6. B. 47. D
 ----- Gibellinorum Dux, Bononia pulsus. 13. A
 Apofa Torrens. 24. F
 Arantius (J. Cæsar) Philosophus ac Medicus, ejusque monumentum. 33. B
 Archiepiscopus Bononiæ a quo institutus 24. A
 Arcoveggio, villa. 47. F
 Arelle, arundines ad sagittas conficiendas aptæ. 47. B
 Argentum in agro Bononiensi effossum. 47. C
 Armamentaria Pontificis & Senatus Bononiæ. 21. A
 Arx in media urbe Bononiæ ab Henrico V. Imperatore, exstructa, & destructa. 8. C. 9. A
 Asinellorum Turris. 36. C
 Attila per Italiam grassans. 7. C
 M. Attilius Serranus Triumvir, Coloniam Latinam Bononiam deduxit. 2. D
 Auditores Bononienses. 21. D. E. 22. A
 Augusti Thermae, & via. 3. A
 Aurelii Commodi Imperatoris, monumentum. 47. F
 Aurum in agro Bononiensi inventum. 47. B
 Azo, Bononiæ Juris Professor, ejusque monumentum. 10. B. C
 B.
Badi Philosophiam coluerunt. 5. B
 Balneum Marini. 43. A
 Barraccanæ Virginis ædes. 43. E
 Bartolus, Jurisconsultus celeberrimus, Juris Lucerna dictus. 48. F
 ----- ejus cubiculum, & monumentum. 49. A
 Bafiani, Azonis Præceptoris, monumenta. 25. F. 26. A
 Bella civilia Bononiæ. 12. C. 13. A
 Bellicosi Bononienses. 46. B. C
 Bellum felix Bononiensium. 14. C. D. 15. F
 Bentivoglici Palatii & turris rudera. 37. B. C
 Bentivoglii Bononiæ dominantur. 16. B
 Bentivoglius (Alexander) Eques. 37. E
 ----- (Antonius) sine forma judicii damnatus capite plebitur. 15. E
 ----- (Antonius Galatius) Protonotarius Apostolicus. 37. D
 ----- (Bartholomæus) ejusque monumentum. 38. B
 ----- (Carolus) Comes, Archidiaconus ad Ecclesiam Cathedralē Bononiæ. 24. B
 ----- (Hannibal) Joannis primogenitus, Eques auratus. 37. D
 ----- in carcerem conjicitur, & liberatur. 15. E
 ----- (Joannes) imperium Bononiæ usurpat. 15. B
 ----- interficitur. 15. B
 ----- Reipublicæ Bononiensis Princeps, magnificam turrē exstruxit. 37. D. E
 ----- ejus conjux & liberi. 37. D
 ----- ejus monumentum. 37. F
 ----- (Joannes II.) Senatus Præses. 16. C
 ----- (Santius) Patruelis tutor. 16. B
 ----- (Ulysses) Eques & Comes, ejusque monumentum. 38. A
 Bertrandus Cardinalis Caduensis, Bononiæ imperiosus dominans, excedere coactus. 13. B
 Bianoris sepulcrum. 1. D

Blancus (Petrus) Legatus. 14. D
 Boji Thusciam occupantes & inde ejecti. 1. C. 2. A. D. 5. B. 47. E
 Bojonia, quondam urbis Bononiæ nomen. 1. C. 2. A
 Bojorum Locus qui dicatur. 2. C
 Bologninus (Ludovicus) Jurisconsultus ac Eques, ejusque monumentum. 41. E
 Boncompagnius (Christophorus) Gregorii XIII. Pontificis pater, ejusque palatium. 45. B
 ----- (Hieronymus) Archiepiscopus Bononiensis. 24. C
 Bonifacius VIII. Pontifex. 10. B. 14. B
 Bononia, urbs nobilissima & antiquissima. 1. A
 ----- ejus Conditores, & Appellatio. 1. B
 ----- ejus Literati, & studia. 3. C
 ----- ejus Pietas, & Religio. 5. D
 ----- ejus Tutelaris. 7. A
 ----- ejus Libertas. 7. C
 ----- ejus Potentia. 10. D
 ----- ejus Magistratus. 11. D. 14. B. 19. A. 22. E
 ----- ejus Potentia dissidiis civilibus diminuta. 12. C
 ----- ejus varii Dominatus. 15. B
 ----- Pontifices, Cardinales, & Episcopi ibi orti. 18. A. C. E
 ----- ejus Regimen Politicum. 19. A
 ----- ejus Moneta. 22. A
 ----- ejus Erogationes, & Vectigalia. 22. C. D
 ----- ejus singularia Privilegia. 16. D. E. 22. E. 38. C
 ----- ejus Regimen Ecclesiasticum. 24. A
 ----- ejus Situs & Ædificia. 24. C
 ----- ejus Ecclesiæ. 25. B. 26. B
 ----- ejus Palatium Vetus, & Novum. 26. F
 ----- ejus Academia. 28. B.
 ----- ejus in quatuor Regiones divisio. 35. A
 ----- ejus Cives bellicosi. 46. B
 ----- ejus Agri Situs & Fertilitas. 46. D. E
 Bononius (Joannes) Tergestinus, Universitatis Bononiæ Prior. 33. A
 Bonus, Thuscæ Rex, Bononiæ nomen dedit. 1. C. E
 Boto (Bernardini de) monumentum. 25. E
 Buccaferreus (D. Hieronymus) Jurisconsultus, ejusque monumentum. 31. E. 32. E
 Bulgari, Jurisconsulti celebres, domus. 28. B
 Butio (Antonii de) monumentum. 48. C. D
 Butrigarius (Jacobus) Bartoli Præceptor. 49. A
 C.
Cæsius (Petrus Donatus) Legatus, Gregorii XIII. statuam in Palatio Bononiensi collocat. 45. F
 ----- ejus monumentum. 33. C
 S. Cajus, Martyr Bononiensis. 6. D
 Cajus Rusticellus, insignis Orator. 6. A
 Calami Bononiensium ad sagittas conficiendas. 25. A
 Calvarinus (Antonius) Jurisconsultus, ejusque monumentum. 33. A
 Camera Bononiensis quantas faciat quotannis erogationes. 22. C
 Campo de Boi (il) 2. C
 Cancellarii Bononienses. 21. B
 Canetoli (Baptista) veteranus patriæ proditor, sibi interitum parit. 16. A
 Canonicorum Collegium Bononiæ. 24. B
 ----- Regularium ædes. 39. F
 Cannabina Bononiensis agricultura. 4. E
 Caratii pingendi gloria clari. 37. A
 Cardinales Bononienses. 18. B. C. D
 Carolus V. Imperator, Bononiæ coronatus. 10. D. 17. F. 27. A
 ----- ejus rei monumentum. 27. B
 ----- confirmat Bononiensis Academiæ privilegia, ac Doctores Academicos equites creat & Comites Palatinos. 10. D. E

R E R U M E T V E R B O R U M.

Carolus Magnus Bononiam a Longobardorum jugo liberat. 7. C. 8. C
 Cafalius (Antonius) Coelestinorum monachorum Archimandrita. 43. D
 Cafaralta quondam in Gaudentium Equitum, nunc in Voltarum familiae patrimonio. 49. C
 Cassinus, Doctor solis & lunae observationibus clarus. 26. B
 Cassiodorus splendidas Romae Cloacas describit. 3. A
 Castagnoli communitas. 5. D
 Castanea (Nicolaus) Universitatis Bononiensis Prior. 35. A
 Castenaso, vel Castra Naficae, loci nomen. 2. B. C. 47. E
 Castionis Comitatus. 47. C
 Castner (Wolfgangus) Universitatis Bononiensis Prior. 31. B
 Catharina, virgo Bononiensis sanctitate eximia. 43. A
 Cathedralis Ecclesia Bononiae. 24. B. 25. B
 Celsinus Rex. 1. B
 Cenforinus Imperator, ejusque caedes & monumentum. 6. C. 5. D
 ----- ubi sepultus. 47. F
 Certamina ludica Bononiae anniversaria. 46. C
 Christiana Religio a Bononiensibus suscepta. 6. D
 Christicinus, Daciae Rex, Bononiae promotioni Juridicae & Philosophicae adest. 10. D
 Christina, Sueciae Regina, Bononiae excepta. 38. F
 ----- quaedam in Esdrae autographo legit. 42. B
 ----- ludicri cujusdam certaminis Bononiae spectatrix. 46. D
 Civilia Bella Bononiae. 12. C. 13. A
 Civitatis liberae jus Bononiae tributum. 8. C
 Claternae antiqua civitas. 47. D
 Claudius Imperator, restaurandae Bononiae subsidium concedit. 6. B
 ----- ex collectione tributorum aetatem T. Fullonii & L. Terentii didicit. 24. D
 Clemens VII. Pontifex, Carolum V. Imperatorem Bononiae coronat. 10. D. 27. A
 Clemens VIII. Pontifex, quomodo Bononiae exceptus. 20. B
 Cloacae ingentes & amplissimae constructae. 2. E. 3. A
 Clodovæi Regis, vexillum. 14. D
 Clusini (Gratiani) Decretorum auctoris, monumentum. 26. D
 Codrus Vates. 2. C
 Coenobia Bononiae. 24. C
 Coelestinus Papa. 7. A
 Collegiorum Magistratus. 19. B
 Collegium Canonorum Bononiae. 24. B
 ----- Farnesium Ancaranum. 38. B
 ----- Ferrerium Pedemontanum. 38. B
 ----- Hispanicum. 40. A. B. C. D
 ----- Picentium. 43. A
 ----- Sapientiae. 28. B
 Colonia Latina Bononiam deducta. 2. B. D
 ----- ejus dignitas. 3. C
 Competitorum officii lites Bononiae ubi judicentur. 22. F
 Concilia terna modum gubernandi Bononiae desinientia. 11. E
 Concilium Centum & Viginti Senatorum. 14. C
 ----- Quadringenti-Virorum. 14. B
 ----- e quibus familiis compositum. 14. E. 15. A
 ----- Tridentinum ubi fuerit congregatum. 44. A
 Conditores Urbis Bononiae. 1. B. F
 Confraternitates Bononienses. 36. B
 P. Cornelius Scipio Nafica in agro Bononiensi quae gesserit. 2. B
 Coronationis Caroli V. Imperatoris, monumentum. 27. B
 Corporis Christi fanum. 43. A
 Corregium oppidum, directum. 14. C

Cospius (Thomas) variis operibus marmoreis sacellum in Petroniana Basilica exornavit. 47. A
 Cossa (Balthasar) Cardinalis Legatus, in locum Alexandri V. Papae successus, & depositus. 15. D
 Crotus (Joannes) Jurisconsultus, ejusque monumentum. 41. F
 Crux rubra, Bononiae insigne. 8. C
 Cryptae Bononienses. 24. E
 Cuspis Imperatoris, loci nomen. 5. D
 D
 Dantes (Ignatius) lineam solstitiorum observationibus accommodatam direxit. 26. C
 Dauenhierius (Manfredus Flosius) Genuensis, Universitatis Bononiensis Prior. 29. B
 Decretalium Libri Bononiensibus Academicis dedicati. 10. B
 ----- ubi compositi. 40. A
 Defensores plebis. 19. E
 Dempsterus Bononiae fundationem describit. 1. C
 Desiderius, Italiae Rex, decrevit, quomodo monetæ cudenda. 22. A. B
 Diodorus Siculus Bononiam celebrat. 4. B
 Dioecesis Bononiensis quam late pateat. 24. B. C
 Diffidia Bononiensium potentiam diminuunt. 12. C. 13. A
 Ditio Bononiensis. 48. A
 Divisio Romani Imperii, occisis Pansa & Hirtio Consulibus, ubi facta. 47. E
 ----- Urbis Bononiae. 37. A
 Doctores Academici Bononienses Equites & Comites Palatini creati. 10. D. E
 ----- Academiae Bononiensis celeberrimi. 28. B. C
 Dolcini (Bartholomeus) Canonicus Bononiensis, libri de vario Bononiensium Statu auctor. 15. D
 Dominatus varii Bononiae. 13. B. 15. C. D. 16. B. 17. D. E
 S. Dominici Regio & Templum. 41. A
 ----- ossa & monumenta. 41. B. 42. A
 Domus Vitae & Mortis. 36. B
 Druidae Philosophiam coluere. 5. B
 E
 Elargitiones Bononiensium. 22. C
 Electio Magistratum. 20. F. 23. A
 Electrum nativum. 47. B
 Eleemosynae Bononiae quotannis erogatae. 22. C
 Episcopi Bononienses. 18. D. 19. A
 Episcoporum Bononiensium prima sedes. 39. F
 ----- secunda sedes. 43. D
 Episcopus Bononiensis titulo Principis S. Romani Imperii ornatus. 24. B
 Equites Turbidi & Violacei. 46. C
 Eruditi Bononienses. 3. C. D. 6. A
 Esdrae autographa. 42. B
 F
 Fabius Valens Bononiae gladiatorios ludos celebrat. 6. B
 Factiones Bononiae. 12. C. 13. A
 Familiae à quibus Concilium CCCC. Virorum, & alterum CXX. Virorum compositum. 14. E. 15. A
 ----- Gibellinae factionis. 12. D
 ----- Guelphicae factionis. 12. E
 ----- Senatoriae Bononiae. 23. B. F
 Fano (Josephus Zaccarius de) Universitatis Bononiensis Prior. 35. F
 Fascia B. Mariae. 43. D
 Faventiae castrum exstructum. 14. C
 S. Felicis monasterium. 39. F
 Felsina num Urbis Bononiae nomen quondam fuerit, & quid proprie significet. 1. C. E. 2. A
 Felsinus Rex. 1. C. E.
 Ferrum in agro Bononiensi inventum. 47. B
 Fertilitas agri Bononiensis. 46. D
 Feudorum Libri a quo compositi. 49. B. 50. B
 Fiscus Bononiae non admittitur. 22. E
 Flaminia via excitata. 2. E
 Fons in foro majori Bononiae. 26. E. F
 Bononia. D 2 For

INDEX NOMINUM,

Fortesius (*Franciscus*) Universitatis Bononiensis Prior.

33. A

Fortitudo Bononiensium. 46. B. C

S. Francisci Regio, & Aedes. 39. A

----- domus Hospitalis. 39. F

Fridericus II. Imperator, Bononiensibus insensus, paulo post in flumine perit. 10. E. F

Fullonius (*Titus*) quamdiu vixerit. 24. D. E

Fundatores Bononiæ. 1. B. F

G.

Galeria, tribus Romana, Bononiæ collocata. 6.

Galli Boji Tusciam occupantes, & inde ejecti.

1. C. 2. A. D. 5. B. 6. A. 47. E

Gallia togata quæ regio dicta. 2. B

Galliera porta. 5. D

Gallieræ nomen unde natum. 47. E. F

Garisendorum Turris. 36. D

Gaudentium Equitum ordo extinctus. 43. B

Gelati Academici Bononienses. 28. C

Genuflexionibus scalæ lapideæ excavatæ. 8. A

Gerardacius (*Gherubinus*) Historicus Bononiensis. 12. C

Geremiorum factio Bononiæ. 12. D. 13. B

Ghyfillerus (*Hieronymus*) Juris divini interpres, ejusque monumentum. 33. A

Gibellinorum factio Bononiæ. 12. C. D

Gladiatorii ludi Bononiæ celebrati. 6. B

Gozzadini Joannem Bentivoglium superant. 15. B

Gozzadini (*Gozzadini de*) monumentum. 43. C

Gozzadinus (*Ludovicus*) Jurisconsultus, ejusque monumentum. 44. B

----- (*Nannus*) Joanni Bentivoglio, imperium

Bononiæ usurpanti, frustra renitet. 15. B

----- oblatum Bononiæ dominium

recusat. 15. C

Grassius (*Albertus*) Imperatoris offensionem a Bononiensibus avertit. 9. A

Gratianus ubi Decretalium libros composuerit. 40. A

S. Gregorii aedes. 46. A

Gregorius IX. Pontifex, Academicis Bononiensibus

Decretalium Libros dedicat. 10. B

Gregorius XIII. Pontifex, Bononiæ ortus. 18. B

----- Archiepiscopatum Bononiæ instituit.

24. A

----- ejus monumentum. 27. D.

31. C. 32. D

----- ejus in honorem statua po-

sita, & carmina impressa. 45. C. F

Gregorius XV. Pontifex, Bononiæ ortus. 18. B

Guelphorum factio Bononiæ. 12. C. E

Guicciardini Historici Odium in Bononienses. 17. C

Guidi pingendi gloria clari. 37. A

Gustavillani, Cardinalis, magnificentie monumentum.

39. A

Gypsius (*Antonius*) Jurisconsultus, ejusque monumen-

tum. 31. D

H.

Hebraei ab accipiendo interusurio arcentur. 26. A

Helvetiorum cohors Bononiæ Cardinali Legato,

& Prolegato satellitium præbet. 22. C

Henricus V. Imperator, arcem in media Bononiæ ur-

be exstruit. 9. A

Henricus VI. Imperator Episcopum Bononiæ titulo

Principis S. Romani Imperii ornat. 24. B

Henzo, Friderici II. Imperatoris filius, Mutinen-

sium Dux, a Bononiensibus captus. 10. E

----- ejus obitus. 10. F

----- ejus monumenta. 11. A. B

----- ejus aula. 26. F

Hercules monetæ impressus. 22. B

S. Hermes, Martyr Bononiensis. 6. D

Hirtius, Consul Romanus, a Marco Antonio victus.

6. B. 47. D

Honorius II. Summus Pontifex, Bononiæ ortus. 18. A

Hospitalis S. Francisci domus. 39. F

Hæstifugæ turris. 24. F

Hydria una, in qua Canæ aqua in vinum versa fuit. 43.

D

I.

S. Jacobi Regio & Basilica. 37. B

Incendium Bononiense. 6. B

Innocentius IX. Pontifex Bononiæ ortus. 18. B

Insignia Bononiensium. 8. C

Joannettus (*D. Franciscus*) Juris divini Interpres,

ejusque monumentum. 31. C

Jovis Servatoris templum. 2. C

Isidis phanum & monumentum. 5. D. E. 6. D

Isolanus (*Jacobus*) ob vindicatam Bononiam Cardina-

litiam dignitatem adipiscitur. 15. C

Julius Cæsar templo Isidis sacellum adjecit. 6. D

Julius II. Pontifex Bononiam occupat. 16. C

----- eam novis privilegiis cohonestat. 16. D. E

Junonia Porta. 5. A

Jurisdictio Civilis a quibus in oppidis pagisque Bono-

niensis Comitatus exerceatur. 22. E

L.

Labini fluminis confluentia, i. e. Bononia. 3. B

Lambertazzorum factio Bononiæ. 12. D

Lapides genuflexionibus excavati. 8. A

Latina lingua ubi diutius servata. 7. C

S. Laurentius monetæ impressus. 22. B

Legatus Bononiensium res Romæ procurans. 21. F

----- a Latere Pontificis nomine Bononiæ magistra-

tum gerens, ejusque auctoritas. 19. A.

Legum Professio solis Constantinopolitanis & Roma-

nis reservata. 9. A

Libertas Bononiæ, Attila grassante, servata. 7. C

Lignani (*Jacobus*) Juris Doctor, & Bononiæ Ponti-

ficis vices gerens. 14. A

Lilia aurea in Bononiæ insignibus. 8. C

Literati Bononienses. 3. C. D. 6. A

Lomellinus (*Joannes Hieronymus*) Legatus Cardinalis

Bononiæ. 23. B

----- nundinas equarias instituit. 38. C

Lonagus (*Bartholomæus*) Universitatis Bononiensis

Prior. 33. A

Longobardi Bononia pulsi. 7. C. 8. C

Lotharius II. Imperator, Bononienses Privilegio affecit.

10. A. B

S. Lucas B. Mariæ imaginem depinxit. 36. C. 48. F

Lucius Pomponius fabularum Attellanarum auctor.

6. A

Lucius II. Pontifex, Bononiæ ortus. 18. A

Ludi gladiatorii Bononiæ celebrati. 6. B

M.

Magistratus Bononiensis. 11. D. 14. B. 19. A.

22. EF.

----- ejus Electio. 20. F. 23. A

----- ejus partitio Bononiæ æqua. 14. D

----- ditionis Bononiensis. 48. A

Magistri communitatum. 22. F

----- opificum. 19. F

Magnificentia ædificiorum Bononiensium. 25. B

Malvettii Bononiæ dominantur. 16. B

Malvettius (*Virgilius*) totius Italiæ sapientissimus ju-

dicatus. 16. B

Mannæ Israëlitiæ particula. 43. E

Mantua a quo condita. 1. E

Marcelliana Theatra. 3. A

Marchesites, lapilli genus. 47. B

B. Mariæ fascia. 43. D

----- simulacrum a S. Luca expictum. 36. C. 48.

F

----- Libertatis aedes. 43. A

----- Servorum Regio, & Basilica. 44. B

Marianus (*Andreas*) celebris Etymologus. 47. E

Marinus tyrannus, a Proculo occisus. 42. E. 43. A

Mariscotti Bononia dominantur. 16. B

Mariscottus (*Hannibal*) Legum Prælector, ejusque

monumentum. 29. B

----- (*Galeatius*) Hannibalem Bentivoglium

carcere liberat. 15. E

----- Bononiam a proditione Cane-

toli servat. 16. A

Ma-

Marius Consul, ingentes cloacas, & arcuatum aquædu-
ctum exstruivissit. 2. E. 3. A. 47. A
Marmorum fodinæ in agro Bononiensi. 47. A
Martialis Rufum, Poëtam Bononiensem, deplorat. 6. A
Martinus V. Pontifex, Bononia potitus. 15. D
Martyres varii Bononienses. 6. D
Masinus (Antonius) Perlustratæ Bononiæ Ephemeridis
auctor. 37. A
Mercurii Teutatis statua in foro Bononiæ erecta. 5. C
Mesentius Tyrannus. 7. A.
S. Michaëlis in Bosco templum. 48. C
Militaris Bononiensium genius. 46. B. C
Militarium Magistratum Electio. 20. F
Moneta Bononiensis. 22. A. B
Mons Fori, clivus fori Boarii. 38. B. C
--- Pietatis Bononiæ. 26. A
Montalbanus (Ovidius) Bibliothecæ Bononiensis scri-
ptor. 28. C
Monte Regali (Odoardus Riccius de) Prolegatus Bo-
noniæ. 23. B
Morandus (Joannes) Jurisconsultus, ejusque monu-
mentum. 29. C. D

N.

S. Naboris monasterium. 39. F
Nero, adhuc adolescens, restaurandæ Bononiæ
subsidiū a Claudio Cæsare exorat. 6. B
Niceria curforia elargiendi mos Bononiæ. 22. C
Nicolaus III. Pontifex, Bononia potitur. 12. C
Nicolaus V. Pontifex, cum Bononiensibus pacta init. 16. C
Nobilitatis maximum ornamentum. 1. A
Nocturni Academici Bononienses. 28. C
Nomen Urbis Bononiæ unde desumptum. 1. C
Notarii Bononienses. 21. B. D.
Nundinæ equariæ Bononiæ institutæ. 38. C

O.

Oeni domus & sepulcrum. 1. D. E
Octavius Cæsar Bononia potitur. 6. B
Odoardus, cognomento Sanctus, Angliæ Rex, pacem
inter Venetos & Bononienses conciliat. 11. C
Odofredi monumentum. 39. D
Olivetorum Cœnobium. 48. C
Opes Bononiensium. 25. A
Otto Magnus, Imperator, Bononiæ jus Civitatis li-
beræ impertit. 8. C

P.

Pacta Bononiensium cum Pontificibus. 15. D. 16. B
Palatia variarum familiarum. 38. D. E. F. 39. A.
40. E. F. 41. A. 43. B. 44. A. D. E. F. 46. A. B
Palatium Vetus & Novum Bononiæ. 26. F
Paleottus (Gabriel) Cardinalis, Præsul Bononiensis. 24. A
Pannolino (il) Domus pauperum inopiæ sublevandæ ex-
structa. 38. B
Pansa, Consul Romanus, a M. Antonio victus. 6. B. 47. D
Partes tres Bononiæ. 24. E
Paulatius (Flaminius) Universitatis Bononiensis Prior.
32. E. 33. A
B. Pauli Apostoli corpus. 8. A
Paulus II. Pontifex. 16. C
Pax inter Venetos & Bononienses. 11. C. D
Pelusii expugnatio. 8. C
Pepolorum domus. 43. B
Pepolus (Alexander) Comes & Senator, ejusque mo-
numentum. 13. D
--- (Philippus) Comes ac Senator, ejusque monu-
mentum. 13. E
--- (Thadeus) Bononiæ dominatu potitur. 13. B. C
--- ejus monumentum. 13. C. D
B. Petri Apostoli corpus. 8. A
--- Templum. 24. B. 25. A
D. Petronius, Bononiæ Episcopus. 7. A
--- Bononiæ tutelar. 7. A. 8. A
--- in ejus honorem inscriptio. 7. B. 8. B
--- ejus templum. 26. B
--- Bononiam ampliorem reddidit. 36. F
--- D. Stephani Ecclesiam exstruxit. 43. D
Philosophia a Gallis Bojis culta. 5. B

Pianorum locus. 1. D

Picininus (Franciscus) Bononia potitur. 15. E
----- capitur. 15. F
Pietas Bononiensium. 5. D. 6. D
Pii V. Pontificis, monumentum. 27. E
Pius V. Pontifex, Bononia oriundus. 18. A. B. 46. A
Platei (Joannis) monumentum. 25. C
Podialis Porta. 5. A
Pontifices Bononiæ orti. 18. A. B. 46. A. B
----- Bononia potiuntur. 15. C. E
Porcariis (Guilielmus de) Universitatis Bononiensis
Prior. 31. D
Porrectæ balnea. 46. F
Porta Ravennate (Ugolinus a) in gratiam Friderici I.
Imperatoris, Feudorum libros composuit. 49. B
----- ejus monumentum. 49. B. 50. B
Portæ quatuor olim Bononiæ. 36. E
Porticus Bononienses. 24. E. 25. A
Potentia Bononiensium. 10. E. 11. C
Q. Prædus, Romanus Dux. 3. B
Præfecti in oppidis Bononiensis Comitatus. 22. E
Præfecturæ del Vergato, di Bazzano & Roncostaldi.
22. E. F

----- ditionis Bononiensis. 48. A. C
Præfectus Populi Bononiensis. 11. E
----- Portæ Palatii Bononiæ. 22. D
Præpositi Communitatum. 22. F
Prætores Bononiæ. 11. E. 21. C. D
----- in Oppidis Bononiensis Comitatus. 22. E
Præturæ ditionis Bononiensis. 48. A. B
Primarum munimentum. 11. C
Prior Seniorum, & Vexilliferorum plebis. 19. A. B
Privilegia singularia Urbis Bononiæ. 16. D. E. 22. B.
E. 38. C
Privilegium pro fundatione Academiæ Bononiensis. 9.
A. B

----- Gymnasio Bononiensi ab Imperatore Theo-
doso concessum. 35. A
Proceffio quotannis Bononiæ in memoriam victoriæ. 16. A
S. Proculus Bononiensis, tyrannicida & martyr. 6. D.
42. E

----- ejus monumenta. 42. F
Provocatio a decretis Magistratum. 21. C

Q. uaderna Communitas. 47. D
R.

Ranutius (Marcus Antonius) vir Senatorius, & Bo-
noniensium nomine Romæ residens Legatus. 47. A
Rectores Bononiæ a Diodoro Siculo celebrati. 4. B
Reformatores Academiæ. 21. B
Regimen Politicum Bononiæ. 19. A
----- Ecclesiasticum Bononiæ. 24. A
Regiones quatuor Bononiæ. 37. A
Religio Bononiensium. 5. D. 6. D
Reliquiæ conspicuæ. 7. B. 8. A. 43. D
Reliquiarum altare. 41. C
Restauratio Bononiæ. 6. B
Rhenus fluvius. 24. D
Romandiolæ civitates in potestatem Bononiensium re-
ductæ. 10. E
Romani Gallos Bononia expulerunt. 6. A
Rota Doctorem extraneorum. 21. C
Rufus Bononiensis, insignis Poëta. 6. A
S.

Sabatia tribus Bononiæ collocata. 6. A
Sacellum templo Isidis a Julio Cæsare adjectum. 6. D
Saliceti (Bartholomæi) monumentum. 41. D
Salimbenii (Joannis Baptistæ) monumentum. 29. B
S. Salvatoris Canonicorum Regularium ædes. 39. F
Sapientiae Collegium. 28. B
Sapina amnis. 24. D
Sapinea tribus Bononiæ collocata. 5. B
Scalæ lapideæ genuflexionibus excavatæ. 8. A
Scappus (Carolus) vir fortissimus, libertati Bononien-
sium noxius. 15. B
Scipio Nafica Gallos Bojos Thuscia expulit. 2. A. 47. E

INDEX NOMINUM, RERUM ET VERBORUM.

Secretarii Bononienses. 21. B
 Segnius (Ludovicus) Jurisconsultus, ejusque monu-
 mentum. 31. B
 Senatores, qui Pontifice Alexandro VII. hanc digni-
 tatem obtinuerunt. 23. B
 Senatus Bononiensis. 16. C
 ----- virorum quinquaginta. 20. C
 ----- ejus partitio. 20. D
 Sepulcri Dominici simulacrum. 43. E
 Sfortia (Ginebra) Joannis II. Bentivoglii conjux, ma-
 riti felicitatem subvertit. 16. C
 Signiferi plebis. 19. B
 Silius, ejusque carmina. 4. B
 Situs Urbis Bononiæ. 24. C. D
 Sixtus V. Pontifex, Gaudentium Equitum ordinem
 extinxit. 43. B
 Solea (Cæsar) Universitatis Bononiensis Prior, ejus-
 que monumentum. 31. B. 32. A
 Solstitiorum observationibus linea directæ. 26. C
 Spongia lucis, lapidum genus. 47. B
 Stellatina tribus Romana Bononiæ collocata. 6. A
 S. Stephani Protomartyris, Templum, antea Isidis
 phanum. 6. E. 43. D
 ----- S. Petri & Pauli Apostolorum,
 corporibus illustre. 8. A
 Stinghaimer (Joannes Udavius) Universitatis Bono-
 niensis Prior. 31. C. 32. C
 Studia Bononiensium. 3. C. D. 6. A
 ----- semper extiterunt florentissima.
 28. D
 Studiorum Mater, Bononiæ encomium. 4. A. C. 7.
 A
 Suardus (Antonius) Universitatis Bononiensis Prior.
 29. B

T.

Talcacotius (Gaspar) Philosophus ac Medicus, ejus-
 que monumentum. 33. A
 Tanaræ Marchionis, Senatoris Bononiensis, Pala-
 tium. 25. C
 Tancredi, Decretorum Doctoris, monumentum. 25.
 E
 Tarquini Prisci Regis, cloacæ. 3. A
 Templum Bononiense secundum ab Urbe condita. 6. D
 Terentius (Lucius) quamdiu vixerit. 24. E
 Terræ Sanctæ recuperatio. 8. C
 Theatinorum porticus. 44. E
 Theatra Marcelliana. 3. A
 Theodosius I. Imperator Bononiensium Academiam
 fundat. 9. A. B.
 ----- Bononiæ vastitatem intulisse falso dici-
 tur. 7. C
 Theodosius II. Imperator. 7. A
 ----- Gymnasio Bononiensi privilegium conce-
 dit. 35. A
 Theologiæ Bononienses addicti. 5. B

Thermæ Augusti. 3. A
 Thesaurarius Papalis Bononiæ. 22. D
 Thessalonicensis victoria Bononiensibus adscripta. 7.
 C
 Thuscia a Gallis Bôjis occupata. 2. A
 Tituli causarum, quæ inter Consilia examinanda di-
 stribuuntur. 20. D. E
 Togarum usus quondam Bononiensi Regioni nomen
 dedit. 2. B
 Tribunus Plebis Bononiensis. 11. E
 Turbidi Equites. 46. C
 Turres Tyrrhenæ. 24. F
 Turris Asinellorum. 36. C
 ----- Bentivogliorum. 37. C. D
 ----- Garisendorum. 36. D
 V.

L. Valerius Flaccus, Triumvir, Coloniam La-
 tinam Bononiam deduxit. 2. D
 L. Valerius Tappus, Triumvir, Coloniam Latinam
 Bononiam deduxit. 2. D
 Vastitas num Bononiæ a Theodosio Imperatore illata.
 7. C
 Vates Philosophiam coluere. 5. B
 Vectigalia Bononiæ ad quem spectent. 22. D
 Veneti cum Bononiensibus bellum gerunt. 11. C
 Vermensis (Ludovicus) Comes, Mediolanensium co-
 piarum ductor ingentem cladem patitur. 15. F
 Vexillarius justitiæ. 19. B. 20. A. B
 ----- ejus auctoritas. 20. C
 Vexilliferi, seu Defensores plebis. 19. E
 ----- honorarii. 20. A
 Via Æmilia, & Flaminia. 2. E
 -- Augusti. 3. A
 Vicariatus ditionis Bononiensis. 48. A. B
 Vicarii in oppidis Bononiensis Comitatus. 22. E
 Vicarius Generalis, Primarius Archiepiscopi Bono-
 niensis Minister. 24. C
 Vicecomites Joannem Bentivoglium superant. 15.
 B
 ----- Bononia potiuntur. 13. F. 15. C.
 Vicecomitum potestas Bononiæ extinguitur. 15. F
 Victoriæ Bononiensium. 14. C. D. 15. F
 S. Victoris Lateranensis Cænobium. 48. F
 Vina Bononiensis agri. 46. E
 Violacei Equites. 46. C
 Viridarium Poëtarum. 38. C
 Visentinus (D. Octavius) Universitatis Bononiensis
 Prior. 29. B
 S. Vitalis, Martyr Bononiensis. 6. D
 Vitellius Imperator. 6. B
 Vizzianus (Pompejus) Historicus Bononiensis. 12. C
 Urnæ Magistratibus eligendis destinata. 23. A
 Z.

Zambeccarius (Carolus) Bononiensibus libertatem
 sustulit. 15. A

FINIS.

Optimi, Selectissimi ac Rarissimi Scriptores, qui de Antiquitatibus & Historiis Italiae, Neapolis atque Siciliae scripserunt

Gabriel Barrius de Laudibus Italiae.
 Petri Leonis Castellae de Primis Italiae Colonis Liber.
 Jacobi Braccelli Orae Linguisticae Descriptio.
 ----- de Claris Genuensibus Libellus.
 Gaudentii Merulae, de Gallorum Cisalpinorum Antiquitate ac Origine, libri III.
 Bonaventurae Castellionei de Gallorum Insularum antiquis sedibus Liber.
 Uberti Folietae Historiae Genuensium Libri XII.
 ----- Clarorum Ligurum Elogia.
 ----- Conjuratio Joannis Ludovici Flisci. Tumultus Neapolitani. Caedes Petri Ludovici Farnesii, Placentiae Ducis.
 ----- de Sacro Foedere in Selimum, Libri IV. Ejusdem Variarum Expeditiones in Africam, cum Obsidione Melitae.
 ----- Opuscula nonnulla Varii Argumenti.
 Jacobi Braccelli de Bello, quod inter Hispanos & Genuenses Seculo suo gestum, Libri V. Additum est Diploma mirae antiquitatis Tabellae in agro Genuensi repertae.
 Jacobi Bonfadii, Annalium Genuensium ab anno MDXXVIII. (in quo desunt Ubertus Folietae Recuperatae Libertatis usque ad annum MDL. Libri V.
 Hieronymi de Marinis Genua, sive Dominii Gubernationis, Potentiae, Dignitatis Serenissimae Republicae Genuensis compendiarie descriptio.
 Petri Bizari perbrevis Dissertatio de Universo Reipublicae Genuensis statu & administratione.
 Reipublicae Genuensis Leges Novae a Petro Bizaro.
 Andreae Alciati Rerum Patriae, seu Historiae Mediolanensis, Libri IV.
 Trifanti Calchi Historiae Patriae Libri XX.
 Cum notis Joannis Guilielmi Calaveroni.
 ----- Reliqua, hoc est Historiae Patriae Libri XXI. & XXII. aliaque.
 Josephi Ripamontii Historiae Patriae Libri XXIII. ab anno salutis MDCCCXII. qui Trifano Calcho Patriae Historiae finis; desuntur novi Operis initium & tempora insecuta memorantur, in III. Partes distincta.
 ----- Historiae Patriae Continuatio, comprehensa octo Libris.
 Galeatii Capellae de Bello Mediolanensi, seu de rebus in Italia gestis pro restitutione Francisci Sfortiae II. Mediolanensium Ducis, ab anno MDXXI. usque ad MDXXX. Libri VIII.
 Caroli a Basilica Petri de Metropoli Mediolanensi Libellus.
 Georgii Merulae Antiquitatis Vicecomitum Libri X.
 Pauli Jovii Vitae Duodecim Vicecomitum, Mediolani Principum, singulorum veris Imaginibus illustratae.
 Jo. Ant. Castellionei Mediolanenses Antiquitates Sacci Historiae Ticinensis Libri X.
 Jo. Chrysostomi Zanchi De Oroborum, sive Cenomanorum Origine, Libri tres.
 Joannis Baptistae Vilianovae Laudis Pompeje, sive Laudae (nunc Lodi) Urbis Historia.
 Othonis Morenae & Aerbi Othonis F. Rerum Laudensium, tempore Federici Aenobarbi Caesaris, Historia. Cum notis & emendationibus Felicis Ofii.
 Eryci Puteani Historiae Cisalpinarum Libri duo.
 Alexandri Dukeri Comi Urbis brevis Historia & Descriptio.
 Camilli Ghilini Telinae Vallis ac Larii Lacus particularis Descriptio.
 Pauli Jovii Larii Lacus (hodie Comensis) Descriptio.
 Galeatii Capellae, de Bello Mussiano, Liber adoptivus.
 Ludovici Cavitelli Cremonenses Annales.
 Uberti Locati de Placentinae Urbis Origine, successu, & laudibus, seriosa narratio.
Præcedentes hi Tractatus jam antea tribus Tomis sunt absoluti.
 Joannis de Cermenate Historia de Situ, Origine, & cultoribus Ambrosianae Urbis, ac Mediolanensium gestis sub Imperio Henrici VII. Arnulphi Historiae Mediolanensis.
 Joannis Petri Puricelli, Ambrosianae Mediolani Basilicae ac Monasterii, hodie Cisterciensis, Monumentorum singularis descriptio.
 Benedicti Jovii Historia Novocomensis.
 Octavii Rubei Monumenta Brixiana.
 Antonii Gatti Historia Gymnasii Ticinensis.
 Baptistae Platinae Historia Urbis Mantuae & Familiae Gonzagae.
 Bernardi Justiniani de Origine Urbis Venetorum Historia.
 Donati Jannotti Dialogus de Republica Venetorum.

Gasparis Contareni de Magistratibus & Republica Venetorum Libri V.
 Nicolai Grassi de Forma Reipublicae Venetae Liber singularis.
 Petri Bembi Historiae Venetae.
 Marci Antonii Cocci Sabellici de Situ Urbis Venetae.
 Antonii Stelleri Elogiorum Venetorum Navali pugna Illustratum.
 Nicolai Grassi Elogia Patriciorum Venetorum.
 Bartholomaei Facii de Bello Veneto Clodiano Liber.
 Splendor Invisibilis atque Florentissima Urbis Venetiarum clarissimus, e figuris elegantissimis, earumque accurata enarratione & dilucida emicans: in duas Partes distributus.
 Antonii de Ville Pyctomachia Veneta.
 Josephi Laurentii Dissertatio de Origine ac Solemnitate desponsationis maris Adriatici.
 Joannis Valacrii Spectacula Veneta.
 Andreae Mocenici Bellum Cameracense contra Venetos.
 Rolandini Libri Chronicorum.
 Monachi Paduani Chronicorum Libri tres.
 Gerardi Maurissii Dominorum de Romano & Marchiae Tarvisinae Historia.
 Antonii Godi Chronica, quae extant.
 Albertini Mussati Historia Augusta Henrici VII. Caesaris.
 ----- Tragediae duae, Eccerinis & Achilleis, cum notis Nicolai Villani. &c. &c.
 Guilielmi & Albrigeri Consistorum Historiae de Novitibus Paduae & Lombardiae.
 Petri Pauli Vergerii de Carrariensium Familia, & de Illustrum ejus Principum rebus magnifice gestis Historia. (rarii.)
 Bernardini Scardeonii Antiquitates Urbis Paduensis.
 Laurentii Pignorii Antiquitates Paravinæ, & Anrenor. (no.)
 Antonius Riccobonus de Gymnasio Paravini.
 Henrici Palladii Rerum Foro-Julienarum Libri XI. & de Oppugnatione Gradiscana Libri V.
 Joannis Pierii de Antiquitatibus Bellunen-sibus Sermones quatuor.
 Joannis Candidi Commentariorum Aquilejensium Libri octo.
 Marci Antonii Sabellici de veritate Aquilejae & Fori Julii Libri sex. (bis Polae.)
 Antonii de Ville Descriptio Portus & Ur-Discriptio Civitatis Bononiae antiquae & hodiernae.
 Antiquitates Urbis Recineti.
 Hieronymi Rubei Historia Ravennatum.
 Desiderius Spretus, de Amplitudine, Vastatione & instauratione Urbis Ravennae.
 Petri Mariae Kavinae Faventia redidiva.
 Scipionis Claramontii Historia Casenae.
 Jacobi Villani Ariminensis Rubicon in Caesenam Scipionis Claramontii.
 Vincentii de Rubicone antiquo adversus Ariminens. Script. dissertatio.
 Jacobi Villani de Rubicone antiquo Ariminensi in Pisciatellum Casenae Responsa.
 Gabrielis Naudaei Exercitatio, quod nomen Senae non Casenae, sed Senogalliae conveniat.
 Guilielmi Postelli de Etruria Regionis Originibus, Institutis, Religione ac moribus commentatio. (Libri V.)
 Bartholomaei Scalae Historiae Florentinorum Francisci Contareni Historia Etruriae.
 Poggii Bracciolini Historiae Florentinae Libri octo.
 Joannis Michaelis Bruti Historiae Florentinae Libri octo.
 Historia Fiorentina, di Benedetto Varchi.
 Andreae Mugnotii Eremitae Camaldulensis descriptio.
 Caesar Orlandus de Urbis Senae, ejusque Episcopatus antiquitate.
 Antonii Massie de Origine & rebus Faliscorum Liber.
 Petri Cursii, Civitatem Castellanam Faliscorum non Veientium oppidum esse, Poëma, cum Julii Roscii Additamentis.
 Dominici Mazzochi Veji antiqui.
 Famiani Nardini Veji antiqui.
 Epistola apologetica de Veji antiquis.
 Camilli Peregrinii Historia Principum Longobardorum.
 ----- Dissertationes de Veteri Significatu vocis Portae, & de Origine antiquae Familiae di Colimentae.
 Chronologi IV. Herempertus, Anonymus, Falco & Luc. Protospat. cum notis Caraccioli.
 Descriptio Montis Cassini.
 P. Diaconus de Viris Illustribus Cassinensibus.
 Fl. Ugonius de dignitate Reipubl. Cassinensis.
 Camilli Peregrinii Dissertationes de Campania Felice.

Antonius Sanfelicius de Situ ac Origine Campaniae.
 Julii Caesaris Capacii Antiquitates & Historiae Campaniae Felices.
 M. Anth. Surgentes Neapolis Illustrata.
 Julii Caesaris Capacii Antiquitates & Historiae Neapolitanae.
 Bartholomaei Facii de rebus gestis ab Alphonsio I. Neapolitanorum Rege, Libri X.
 Henrici Brenckmanni Dissertationes de Republica Amalphitana, &c.
 Scipio Mazzella de Puteolis & Cumis.
 Joan. Francisci Lombardi Balneae Puteoli. &c. Capacii Virtutes Baln. Neap. &c.
 Ambrosii Leonis Antiquitatum, nec non Historiarum Urbis ac Agri Nolae, ut & de Montibus Vesuvio & Abella Libri III. (III.)
 Mutii Phoebeii Historiae Marforum Libri Lucii Camararum de Teate antiquo Libri III.
 D. Pauli Antonii de Tardia Historiarum Cuperfanensium Libri III.
 Antonii Galatei de Siru Japygiae Liber.
 Joannis Juvenis de Antiquitate & Varia Fortuna Tarentinorum Libri VIII.
 Antiquitates Civitatis Canusii.
 Gabrielis Barri de Calabriae Antiquitate & Situ Libri V.
 Cl. Marii Aretii Siciliae Chorographia.
 Dominici Marti Nigri Siciliae Descriptio.
 Antonini Mongitoris Regni Siciliae delineatio.
 Placidi Carratae Sicaniae descriptio & delineatio.
 Michaelis Ritii de Regibus Siciliae Libri IV.
 Felini Sandei de Regibus Siciliae & Apuliae Liber.
 Rocchi Pirri Chronologia Regum Siciliae.
 Philippi Paruta Sicilia Numismatica.
 Georgii Joannis Gualtheri Inscriptiones Siciliae, &c.
 Chronicon Siciliae incerti Authoris.
 Sabas (vel Sallas) Malapinae Rerum Sicularum Libri VI.
 Nicolai Specialis Rerum Sicularum Libri VIII.
 Gaufredi Malaterrae res gestae Roberti Viscardi & Rogerii Calabr. & Sicil. Duc. Regis.
 Alexandri Abbatis res gestae Rogerii Siciliae Brevis Historia Liberationis Messanae a Saracenis dominatu. &c.
 Genealogia Roberti Viscardi, ex Prolem. Luc. Chronicis decerpta.
 Descriptio Victoriae Caroli Siciliae Regis, Ann. MCCLXVI. (liae Regis.)
 Protoplati de Luca Genealogia Caroli Siciliae Epistolae Pontificum ad Principes & Reges Francorum, & super negotio regni Siciliae.
 Francisci Maurolyci Sicanicarum Rerum Compendium, Libri VI.
 Thomae Fazelli de Rebus Siculis Decades duae.
 Hugonis Falcandi de rebus gestis in Siciliae Regno Historia.
 Caesaris Baronii tractatus de Monarchia Sicconradii Vicerii Historia de duabus Seditionibus Siciliae sub Imperio Caroli V.
 Rocchi Pirri Sicilia Sacra.
 Alberti Piccoli de antiquo Jure Ecclesiae Siciliae dissertatio.
 Antonii Philothei de Homodeis Aetnae Topographia, atque ejus Incendiorum Historia.
 Petri Carrerae descriptio Aetnae.
 Alex. Burgos descriptio Aetnae.
 Petri Carrerae Catanarum antiqua descriptio.
 D. Joannis Baptistae de Grossis Catanense Decachordum, sive Novissima Sacrae Ecclesiae Catanensis Notitia.
 Augustini Inveges Carthagenensis descriptio.
 Josephi Buonfiglii Descriptio Urbis Messanen-sis.
 Plac. Reinae Antiquitates Messanen-ses.
 P. Mario Pace Antiquitates Caltageronis.
 Placidi Carrasse Motucae Descriptio.
 M. Valguarnerae Antiquitates Panormitanae.
 Aug. Inveges Antiquitates Panormitanae.
 D. Francisci Baronii ac Manfredi de Panormitana Majestate Libri IV.
 D. Vincentii Mirabellae Explicatio Ichnographiae Antiquarum Syracusarum, ut & Selectorum Numismatum, II. Tomis.
 Jacobi Bonanni antiqua Syracusa illustrata.
 Antonini de Amico de Urbis Syracusarum antiquo Archiepiscopatu dissertatio.
 Joannis Pauli Chiarandae Platia antiqua.
 Josephi Vincentii Auriae Notitia Historica Originis ac Antiquitatis Cephaledis.
 Hieronymi Ragusa, Elogia Siculorum.
 Benedicti Cochorellae Tremitanarum, olim Diomedae Insulae descriptio.
 Salvatoris Vitalis Annales Sardiniae. (Historia.)
 Joannis Francisci Faræ de rebus Sardois Historia Illustrata, per Franciscum Abela.

1870
The following is a list of the
names of the persons who have
been elected to the office of

President of the Board of
Education for the year 1870

Wm. H. Smith
J. H. Smith

John H. Smith
J. H. Smith

Wm. H. Smith
J. H. Smith

John H. Smith
J. H. Smith

Wm. H. Smith
J. H. Smith

John H. Smith
J. H. Smith

Wm. H. Smith
J. H. Smith

John H. Smith
J. H. Smith

CYNTHII JOANNIS BAPTISTÆ GYRALDI,

*Nobilis Ferrariensis, Illustrissimi ac Excellentissimi Herculis
Atestini II. Ducis Ferrariensium IV. ab Epistolis,*

DE

FERRARIA

ET

ATESTINIS PRINCIPIBUS
COMMENTARIOLUM.

Accesserunt huic Editioni Novissimæ ac Emendationi, præter alia,

LAURENTII SCHRADERI
URBIS

FERRARIÆ

DESCRIPTIO, & MONUMENTA

Variarum Illustrium Personarum & Rerum memorias servantia.

LUGDUNI BATAVORUM,

Sumptibus **PETRI VANDER Aa,**

Bibliopolæ, Civitatis atque Academiæ Typographi.

ERRATA

TESTIMONIALS

COMMITTEE

REPORT

U. R. I. S.

ERRATA

DESCRIPTIVE

of the

REPORT

AND

of the

P R Æ F A T I O
HUIUS NOVÆ EDITIONIS.
BENEVOLE LECTOR.

Uæ inclytæ Urbi *Ferrariæ* ejusque Ducatui ad tempora usque Ducis *Herculis II.* acciderint, & ab Illustrissimis *Atestinis* Principibus magnifice sint gesta, *Cynthius Joannes Baptista Gyraldus*, Nobilis *Ferrariensis*, &c. hic exhibet. Quibus id monitoribus is fuerit aggressus, ejus ad *Herculem II.* Ducem, Epistola docet Dedicatoria. *Commentariolum* (ut Auctor egregium hoc ingenii & eruditionis suæ monumentum inscribi voluit) in *Quarto* prodiit Latine, anno 1556. *Ferrariæ*, per *Franciscum Rubeum*; & impræsentiarum æque difficulter haberi poterat Latina hæc editio, quam secuti sumus, ac ea, quam *Joannes Baptista*, & *Joannes Bernardus Sessa*, anno 1597. *Venetiis* imprimi curarunt Italice, in *Octavo*, & quæ jam a nobis nonnunquam fuit collata. Præstabat autem editio Latina Italæ insigniter in eo, quod in illa non tantum Auctoris Epistola Dedicatoria, & Carmen ad *Herculem II.* Flavii Antonii Gyraldi Carmen ad eundem, atque Excerpta illa ex *Lilii Epitoma*, quæ Epistolam Dedicatoriam excipiunt, præmittebantur; sed etiam plura Carmina de istis, quæ in hoc Commentario, sub nomine *Sylvarum* continentur, & *Catalogus Auctorum*, subjuncta legebantur; quæ omnia in Italica desiderabantur editione. Viris itaque eruditis & gravissimis monentibus, inducti sumus facile, ut egregias has præstantissimi Auctoris lucubrationes prælo iterum traderemus,

G. J. B. Gyraldus. * 2 &

PRÆFATIO HUIUS NOVÆ EDITIONIS.

&, ut eæ apud nos prodirent quam nitidissimæ, atque ab erroribus typographicis plurimis, quibus prior scatebat editio, purgatæ, curaremus. Ideo ad juvandam Lectionem Nomina propria, & alia, quæ id requirere videbantur, ut eo facilius pateant, diversis a contextu consignata sunt literis. Numeri foliorum editionis Latinæ, quam secuti sumus, ad marginem sunt notati, ut absque molestia reperiri queant in hac nova editione, quæ ex veteri ab aliis citantur Scriptoribus. Addicti autem semel utili huic labori, non abs re duximus brevem illam *Ferrariæ* Descriptionem, ac plura, quæ ibi collecta exhibet in *Monumentis Italiæ* Laurentius Schraderus, & aliquot ex Nathanis Chytræi *Variorum in Europa Itinerum Deliciis* hic addere Monumenta, quæ varias Personarum & rerum a *Gyraldo* recensitarum servant memorias; unde & petita sunt Carmina *Scaligeri* in *Ferrariam*, *Ἀδίσποτον*, & *Aloysii Luisini* in *Ferrariam* terræ motibus concussam, a nobis hic addita. Ut tandem uno pateat intuitu, quæ hic habeantur, Conspectum Rerum pertractatarum præmissum, & Indicem subjunctum locupletissimum addidimus. Vale, *Benevole Lector*, & hisce feliciter fruire.

C A R M I N A.

I N F E R R A R I A M

J. CÆSARIS SCALIGERI.

Inclita quæ patulo fruitur *Ferraria* cœlo,
Reginas rerum lumine ditat aquas.
Aurea nobilitas: studiorum nobilis otii
Ingenia: audaci pectore prompta manus
Magnanimique Duces, genus alto è sanguine
divûm:
Perfugium profugis moenia sancta viris.
Vos me luctificæ redeuntem è stragis acervis,

Quos vetus ex ima sede *Ravenna* gemit,
Germano in pugna amisso, fortique parente,
Quo matri victæ vita dolore fugit.
Ornatum elogiis, decoratum nomine regum,
Auctum *Felsinea* restituisiis ope.
Salvete heroës, & quæ sanctissima tellus
Fratrisque ac Matris & Patris ossa tegis.

C A R M I N A
I N F E R R A R I A M

Terræ Motibus concussam

A Δ Ε Σ Π Ο Τ Ο Ν .

<i>F</i> elsinia imperio terræ, Brabantia Nerei Clara stetit, cœlo Roma superbit adhuc. Ecce maris dominam Brabanti nominis urbem Obruit insani fluctibus ira freti.	<i>Et quæ Felsinæ steterat telluris ocellus, Hanc labefacta suo pondere terra premit. Exitium est utrique suum terraque marique, At tibi de cœlo Roma ruina venit.</i>
---	--

D E T E R R Æ M O T U
A L O Y S I U S L U I S I N U S .

<i>D</i> iluvium, terræ motus, contagia, pas- sim Bella, fames, mundi quid reliquum exi- tio est? Ignis & ipse propè est, unde hæc: ex arce To- nantis: Tot mala quid mundo congerit? Impietas.	<i>Anne salutis adhuc spes ulla est? unica. Quis- nam Porriget hanc? Pietas. hæc ubi? nullus habet. Quid stas munde? rue, ut pietas est nulla; ruentem Sic video, auxilium Numina læsa negant.</i>
---	--

AUCTORIS EPISTOLA DEDICATORIA.

Illustrissimo, ac Excellentissimo

HERCULI ATESTINO II.

Duci Quarto,

CYNTHIUS JOANNES BAPTISTA GYRALDUS
S. P. D.

Lilius Gregorius Gyraldus gentilis meus, ILLUSTRIS-
SIME PRINCEPS, inter ea, quæ ex antiquis scriptoribus assidua cura, ac longis vigiliis ob-
servavit, & memoriæ, literarum monumentis, commendavit, non-
nulla etiam quinis, senisve ad summum pagellis, de *Ferrariæ* Origine,
& de Illustrissima *Atestinorum* familia, quæ jam tot seculis *Ferrariensi*
populo felicissime dominatur, ex ipsius antiquitatis penetralibus & veteribus domesti-
cisque nostris Annalibus collegerat. Et cum videret vir egregius tanti negotii rem,
eam sermonis elegantiam, eumque splendorem requirere, qui & Urbi tam Illustri, &
Clarissimo *Atestinorum* Principum generi, & rerum gestarum magnitudini responde-
ret, seque ob articulares dolores, qui ipsum, non dixerim impediverant, sed adeo
confecerant, ac contriverant, ut nimia vi morbi totus immobilis esset effectus, id præ-
stare minimè posse, ea rerum capita, quæ angustis, concisisque verbis pagellis illis
breviter annotaverat, ad me misit, literisque suis hortatus est, ut illa meo stilo, at-
que oratione, & latius, & luculentius explicarem. Cæterum cum illa me, & publi-
cis, & privatis negotiis impeditum, & id opus meditantem offenderint, quod de re-
bus à prisco illo *Hercule*, cujus Tu nunc, PRINCEPS AMPLISSIME, nomen, & vir-
tutem refers, propè divinitus gestis, jam septennio, à die, quo mihi *Lilius* Epitomen
dedit, inchoavi, ad munus hoc obeundum mentem, animumque convertere nequivi.
Ejus enim, quod jam suscepi, operis pondus adeo immane, atque immensum est, ut

AUCTORIS EPISTOLA DEDICATORIA.

totum hominem non tantum requirat ; sed *Herculeo* propè animo , ac robore illum esse oporteat , qui tanto oneri possit sufficere. Adde etiam , quod me clàm non erat , non cujusvis esse tantorum Principum res , cum domi , tum foris fortiter , ac sapienter gestas , pro rei magnitudine , historia complecti. Cunctabar igitur , & animi dubius rem de die in diem traducebam. Hoc verò cum animadvertisset *Prosper Pasethus* , Vir inter omnes Jurisconsultos moribus ac probitate insignis , & singulari virtute ac eloquentia clarus , quem *Lilius* mecum , ex asse , hæredem instituerat , ægrè tulit hoc , quod de Te , & de Majoribus Tuis , Principibus nostris , Vir Clarissimus (paucissimis licet) collegerat , apud me diutius delitescere. Meque cunctantem , & in re gravi ancipitem suis hortationibus , veluti stimulis quibusdam , impulit ad illa edenda , quæ *Lilius* his de rebus carptim literis mandaverat. Et cum ego *Prospero* dixissem , optasse *Lilium* ea pleniori , atque ornatiori sermone describi , hocque mihi muneris demandasse , nuncque tantum otii non esse , ut in eam rem æque , ac par esset , incumbere possem , multoque hoc mihi majori negotio futurum , si ad id aggredere , quàm vel *Justino* quondam fuerit , vel *Floro* in *Trogo* , & *Livio* , in Epitomen deducendis : quòd illorum uterque in splendidissimorum auctorum latissimis monumentis , & illis illustribus versatus esset ; ego verò jejuna , & prope arida essem non solum enarraturus , sed etiam locupletaturus , quod profecto nisi longo studio , & animo à curis omnibus vacuo vel à me , vel à quoquam alio perfici poterat : non accepit excusationem *Pasethus* , quin , inquit , *nunc satis tibi erit , Cynthi* , quò gentilis tui voto facias satis , hæc omnia mediocri stilo tractare , nam integrum etiam relinquetur ista eadem , cum plus otii nactus fueris , & ampliori , & splendidiori oratione explicare. Ajebatque *Lilium* , Virum optimum , ac sanctissimum , non alia de causa has suas lucubrationes mihi credidisse , quàm ut per ora , & hominum manus deferrentur , testarenturque illius in me tum fidem , tum amorem , & propensam totius generis nostri in Te , *Atestinis*que Principes , voluntatem. Quare cum viderem id *Prosperum* à me suo jure (hæres enim mecum est) postulare , nolui amicissimi , atque optimi Viri hortationibus voluntatem meam opponere. Cum igitur hæc edere pari animo statuissemus , ego totis his XL. diebus , quibus à publico profitendi munere feriatum sum , re iterum , atque iterum inspecta , ea usus sum auctoritate , quam mihi *Lilius* suis literis concefferat , tum in iis , quæ ad historiæ fidem attinere videbantur , tum etiam in iis , quæ certio rem rerum intelligentiam possent afferre. eaque omnia , quæ ipse mihi nuda rerum capita proposuerat , quantò ornatius , tantis in rerum occupationibus mihi licuit , non integra sanè historia , sed brevi hoc commentariolo explicavi. Fortè alias mihi tempus , & occasio dabunt , hæc omnia graviore numero , ac oratione ampliori historia complecti. Interea vero , ILLUSTRIS PRINCEPS , hoc à *Lili* nostri Epitome munus deductum , quod ego , & *Prosper* , illius hæredes , tibi offerimus , benignè suscipe , & ea , quæ nobis facis , otia tua liberalitate conserva. vale , PRINCEPS OPTIME , *Gyraldi* , & *Pasethi* non immemor. *Ferrariæ* , ix. Kl. Martii. MDLVI.

EX LILII EPITOMÆ INITIO.

TU vero , mi *Cynthi* , cui suppetit , & ingenium , & stilus , tibi simul , & patriæ consule , ut tecum ea ab oblivione ad immortalitatem vendicetur , nihil enim illustrius magnificentiusve efficere poteris , quàm eam scriptis illustrare tuis.

ITEM IN EJUSDEM CALCE.

HÆc vero tibi , mi *Cynthi* carissime , brevissimè collegi , & concisè perscripsi , ut cum tibi suppetet otium à publicè prælegendis , & interpretandis auctoribus ; & à faciendis in omni scena fabulis , penè antiquas superantibus , tuum etiam exerceas historiæ stilum. Vale , & memineris cum tuo nomine patriæ , & familiæ nostræ nomen augere. Ex cubili precario nostro. Idibus Octobris MDXLIV.

C A R M I N A

A D

Illustrissimum, ac Excellentissimum

H E R C U L E M I I.

Ferrariensium Ducem Quartum.

FLAVII ANTONII GYRALDI,

Cynthii Fratris.

Constitit tua in urbe diu cum Lilius æger;
Et miserum Herculeæ iuvenis unus ope;
Auxilii post fata memor, gratusque recepti;
Hoc viridi umbrarum valle peregit opus;
Sanguine ubi aspicias quo sit tua ducta propago;
Incluta magnanimos quot tuleritque Duces;
Hic te etiam, invictæ Alcida, cum prole videbis;

Quæ tanto nasci Principe digna fuit;
Nec te verborum capient fastidia, namque
Non multa, at multum, perspicuumque leges;
Auctum opus, & Cynthi cognosces arte politum;
Ut fieri propria scripserat ille manu,
Suscipe gentilis nostri nunc, Maxime Princeps,
Dona, quæ ab Elysia sunt tibi missa domo.

A D

E U N D E M

CYNTHII JOANNIS BAPTISTÆ GYRALDI.

Fœcundas Baccho fert gratus vinitor uvas
Cum largo complet fœnore vota Deus,
Si niveum fœtura gregem suppleverit; olli
Dat lactis pastor Cymbia plena Pali;
Et Cereri, faver illa avido si fortè colono,
Exornant sacras spicea fœta comas,

Nos quoque, quod nobis, Princeps, grata otia præstes,
Hæc tenui ingenio condita verba damus,
Quæis genus omne tuum nosces longo ordine ductum,
Quod gessit vivens iste, vel ille decus,
Tu cape dona libens, & quæ facis otia serva,
Ut quandoque tuis laudibus æqua canam.

A D M O N I T I O A U C T O R I S.

Ut impuro, ac fœdissimo Momo tu, *Candide Lector*, occurrere possis, non ab re duximus hic tibi Auctores subdicere, quorum fide, ac testimonio, hæc, quæ hoc in commentariolo continentur, literarum memoriæ, tradita sunt. In illos inspicere, & bene vale.

A U C T O R E S

R E R U M

Hoc in COMMENTARIOLO contentarum.

Annales Canali.

Areostus (*Ludovicus*)
Aventoris *Annales a majoribus suis exscripti.*

Bandellus.

Bembus (*Petrus*)

Bergomas (*Jac. Philippus*)

Boccacius (*Joannes*)

Borofus.

Calcagninus (*Cælius*)

Carpi *Chronica fragmentum.*

Chronica Aquilejæ.

— *vetus Ferrariensis.*

— *parva Ferrariensis.*

— *alia vetus.*

Collenutius (*Pandolphus*)

Diplomata Pontificia.

Equicola (*Marius*)

Flavius (*Blondus*)

Fornarius (*Simon*)

Genealogia Principum *Essensium*, jam multos annos exscripta, & a multis excerpta.

Gerardus (*Petrus*) de Vita *Ezelini.*

Gyraldus (*Lilius Gregorius*)

Jovius (*Paulus*)

Leander.

Lucidus (*Joannes*)

Macchiavellus.

Merula (*Georgius*)

Palmerius (*Matthæus*)

Platina de *Vitis Pontificum.*

Polhyttorius.

Prisciani (*Peregrinus & Ludovicus*) *Pater & filius.*

Rhodiginus (*Cælius*)

Riccobaldus.

Sabellicus (*M. Ant.*)

Strabo.

Villanus (*Joannes*)

Volaterranus (*Raphaël*)

Et alii, qui passim de Nobilissima Atestinorum familia scripserunt.

CONSPECTUS RERUM,

Quæ in hoc COMMENTARIOLO continentur.

De Urbis Ferraria Nominibus, Origine, & Rebus, antequam Principes
Arestini in eam vocati. pag. 1
De Atestinæ Familiæ initiis. 4
De Achario, Foresto, Emanueleque, Principibus Atesti-
nis. 5
De Alberto I. 6
De Ugone. 6
De Actio I. 7
De Alberto Actio. 7
De Fulco Alberti Actii filio 8
De Ugone II. 8
De Actio II. 10
De Bertholdo Actii II. filio. 10.
De Albertacio. 11
De Rhainaldo. 11
De Actio III. 12
De Obicio I. 12
De Actio IV. 12
De Aldrobandino I. 14
De Actio V. 15
De Obicio II. 17
De Actio VI. 19
De Frisco, & interregno, & Rhainaldo II. 21
De Obicio III. 23
De Aldrobandino II. 23
De Nicolao I. 24
De Alberto II. 26
De Nicolao II. 27
De Leonello. 30
De Borsio Duce I. 32

De Hercule I. Ferrariensium Duce II. 34
De Alphonso I. Duce III. 39.
De Hercule II. Duce IV. 53
Sylvæ, ad Illustrissimum ac Excellentissimum Herculem A-
testinum II. Ducem Ferrariensium Quartum.
Ad D. Herculem Atestinum. 65
Ad eundem Calendæ Januarii. 66
Pax inter Comites Franciscum & Scipionem Arcos
Illustrissimum ac Excellentissimum Herculem Atesti-
num II. Ferrariens. D. IV. 67.
Baptistini Strotii Funus. 68
Illustrissimi Aloisii Atestini Herculis II. Ducis Ferr.
Genethliacon ad eundem Ducem. 69
Illustris Galeatii Gonzagæ Carmina in honorem Giude-
cæ. 70
Cynth. Jo. Bapt. Gyrald. ad Illustrem Galeatium Gonza-
gam de Herculeæ via Giudeca appellata. 70
Ad eundem. 73
Flavius Antonius Gyraldus, Cynthii frater, ad Ill. Ga-
leatium Gonzagam. 73
Ill. Galeatius Gonzaga ad Flavium Antonium Gyraldum
Cynthii fratrem. 74.
Flavius Ant. ad eundem. 74.
De Ferraria, ejusque Ducibus & Hercule II. Duce
IV. 74
Jan. Cal. ad Herculem Ducem. 76.
Laurentii Schraderi Ferraria Urbis Descriptio, & Monumenta. 77-88
seqq.
Monumenta Ferraria ex Nathanis Chytrai variorum in Europa
Deliciis. 101. 102. seqq.

CYNTHII JOANNIS BAPTISTAE GYRALDI,
Nobilis Ferrariensis, &c.
DE FERRARIA
ET
ATESTINIS PRINCIPIBUS
COMMENTARIOLUM,

Ex LILII GREGORII GYRALDI Epitome deductum.

URBEM FERRARIAM, quæ, ex multis seculis, hodie sic vocatur, invenimus NIVENTUM aliquando appellatam, interdum FORVM ALIENI, seu FORVM ARIOLI, unde etiam aliquo tempore FERARIOLAE nomen sortita est, quæ à posterioribus scriptoribus, addita (ut fit) litera, FERRARIOLA nuncupata est; quamquam non desunt, qui non casu, sed à *Ferrariolo* amne, qui *Consandalum* versus fluebat, ipsam id nominis sortitam esse prodiderint. Sed hæc ex antiquis Annalibus parum comperta, & penè obsoleta, atque antiquata, scientes, ac prudentes linquimus, & ad aliquid certius, atque exploratius de ipsa scribendum stilum convertemus. Eam sanè à parvis omnino initiis, Sicut URBEM ROMAM, olim rerum, ac gentium dominam, caput extulisse compertum est, isque fermè ipsius certior ortus à scriptoribus traditur. Cum *Attila* Hunnorum Dux, atque Imperator, *Bleda* fratre sævissimè interempto, ad *Italiam* invadendam insensissimis barbarorum copiis accessisset, *Aquilejam*que expugnasset, ferroque & igni vastasset, *Vicentini*, *Veronenses*, *Brixianenses*, *Mediolanenses*, *Ticinenses*, alique vicini populi, crudelissimi *Scythæ* sævitiam perhorrescentes, ut barbaricum immanissimi hominis furorem evitarent, ad extremam propè *Adriatici* sinus oram, in campo, qui & amplior, & editior inter æstuaria eminebat, trepidi admodum confugerunt, & tutas sibi sedes ibi pararunt. Et cum ex hac ad alias proximas insulas proficiscerentur, moxque omnes, constructis pontibus, eo ingenio junxissent, ut quamvis diffusæ, ac sejunctæ essent, unum tamen corpus efficerent, tandem, felicissimis auspiciis, URBEM VENETIAS, qua nulla toto terrarum orbe admirabilior, aut ad *Italie* libertatem tutandam paratior, cerni potest, condiderunt. Ex illis autem populis nonnulli, ad eas etiam insulas, quas *Padus* alluebat, *Elestrias* ab antiquis appellatas, diverterunt. Hasque insulas barbara voce *Massas* vocarunt. Quarum nomina, quod & in Pontificiis diplomatibus, & in eorum monumentis, qui *Chronica* nostra scripserunt, explicata sint, non recensebo. Ab illarumque etiam, & totius agri

A *Ferrariensis* finibus describendis, me abstinebo, quod *Priscianus*, cum veteris etiam *Italie* cuiusdam figura, in qua locorum nomina literis *Græcis* designata sunt, quam ait vetustissimam, & ferè carie consumptam *Patavii* reperisse, *Primo Historiarum Libro*, & alii cum ipso *Chronographi*, illos exquisitè admodum tradiderunt. Illud tamen silentio non involvam, omnes, qui locis illis regendis præerant, à *MASSIS MASSARII* nomen obtinuisse. Quod nominis in villis nostris, & in qualibet civitatis Tribu (quod *Peregrinus Priscianus* in *Ferrariensi* Historia scriptor non indiligens, literis mandavit) etiam nunc adservatur. Inter has vero illa nobilis erat, quam *BABILONICAM* nuncupaverant. Quod profecto non sine divina *Maximi* Numinis dispensatione evenisse crediderim. Cum enim eo in loco urbs nostra prima, ac potiora veræ urbis incunabula posuisset, voluit ipsa præpotentis Numinis Majestas eo nomine significari, ipsam aliquando vicinis urbibus tantò præstantiorem fore, quanto omnibus *Syriæ* civitatibus *Babilonia* præest. Quamquam *Priscianus* eam *BABILONICAM* appellatam asserit, quod quacunque in regione, nomine à *Babilonia* deducto, Metropolis omnis civitas *Babilonica* diceretur. *BABILONICA* autem insula ea erat, in qua templum divo *GEORGIO*, tutelari nostro, sacrum erectum videmus. Cum vero hanc nobiliores incolerent, quod hi reliquis omnibus aliarum insularum incolis prudentiores, & graviores viderentur, æquum omnes existimarent, ibi ex primoribus virum unum eligere, non minus prudentia quàm probitate insignem, cui omnes eorum locorum controversiæ bono, æquoque jure cognoscendæ, ac judicandæ committerentur. Huic autem ex singulis aliis locis unus assistebat, inter quos ille, veluti *Decurionum* Magister, principem locum obtinebat, à quo sanè optimo usu, & vetere instituto arbitror *XI. Sapienses*, qui nunc totius Urbis vices gerunt, & eorum Judicem, qui *Tribunitiam* præ se fert potestatem, deductos, ac, veluti à fonte, corrivatos fuisse. Cæterum, cum locus ille indies, ob advenarum frequentem concursum, nobilior fieret magisque celebris, illi (quod iam diximus) *Ferrariola* nomen inditum est. Et divi *Georgii* templum Episcopo sedes decretum fuit, &

Maurelium Theodaldi Edessa (Mesopotamiæ locus est) Principis filium, primum *Ferrariæ* Episcopum fuisse (quod ego vix ausim affirmare) à quibusdam creditum est. Nostris verò in Chronicis illud compertum habetur, *Marinum*, vel (ut alii) *Martinum*, Nobilem *Romanum*, summa religione, & probitate virum *Ferrariæ* Episcopum à *Vitaliano* Pontifice Maximo electo, anno à Virginis partu DCLVIII destinatum fuisse. Huncque locum, cui *Ferrariolæ* nomen erat, quasi & ipse futuram urbis amplitudinem præfagiret, pleniori, honestiorique nomine, *FERRARIAM* iussit appellari. *Marinum* tamen non ad *BABILONICAM* massam, sed ad eam, cui *Viguentiæ* nomen, primum applicuisse nonnulli asseruerunt, cuius rei fidem ego penes lectorem relinquo. *FERRARIÆ* autem auctæ, & magis, ac magis florenti vicini populi, & precipuè *Ravennates* invadere cœperunt, eamque omni studio pessundare curarunt. In eamque varias incursiones, impotente impetu, faciebant, quibus *Ferrarienses*, ne obvii essent, ad alteram *Padi* ripam, urbem traducere decreverunt. Quare, oppido demolito, ac solo æquato, omnem materiam eò, quò statuerant, veluti ad munitiorem locum, transvexerunt; & quam nunc habemus urbem, felicissimis auspiciis, locare cœperunt. Huc verò, ob maximam agri fertilitatem, & ob iter, quod facile, & commodum flumina pariter, & paludes præbebant, ex variis locis multæ gentes confluxere. Quibus cum auctior esset populus, nobiliores, potentioresque, nimia dominandi libidine, patriæ libertatem (ea enim suis se arbitriis regebat) occupare adnixi sunt. Et cum Optimates in hanc curam incumberent, & altera pars alteri (ut in civilibus seditionibus fieri consuevit) sese opponeret, alteraque alteri dominari studeret, ea civitas, quæ ex vario diversarum gentium genere coaluerat, mutuaque civium benevolentia sic cœverat, ut ille hominum cœtus, jure congregatus, veluti unus totius urbis animus, civitatem summa concordia regeret, omnia retrò vertente fortuna, simultatibus, odiis, ac dissensionibus flagrare cœpit. Et quæ ex *Flaminia* in *Venetiam* se transfulerat, ut externorum incursiones evitaret, intestino, ac penè letali morbo cœpit laborare, & civili bello labefactata, ac quasi confecta fuit. Tyrannorum enim impotens insolentia, ac effrenata libido, tranquillam quietem, quam urbi populus, conditis sibi legibus, paraverat, non turbavit modò, sed etiam penitus abstulit, Cædis enim & sanguinis omnia plena erant, totaque civitatis facies mœstissima videbatur, cum se civium suorum mucronibus appetitam, eorumque telis, ad interitum usque, confossam videret. Quod cum Prudentiores, qui nullarum erant partium & communi non minus quam proprio bono studebant, animadvertissent, statuerunt concitatas inter cives turbas nullo unquam ingenio sedari posse, ni exterum quempiam in urbem ducerent, qui potentia, atque auctoritate usque adeò polleteret, ut seditiosi, timore perciti, animum desponderent, seque ad bonam frugem quandoque reciperent, quo sanè decreto *Atestinos*, Principes, qui nunc communi nomine *Estenses* appellantur, ad id, quod ipsi prudenter animo conceperant, perficiendum, in civitatem vocarunt. Qui planè Principes, pro civium, in quorum ordinem fuerant cooptati, incolumitate diù, multumque laborarunt, & gravia cum illis bella gesserunt, qui mala regnandi cupiditate, atque insolenti ambitione, urbem, quæ illos genuerat, aluerat, impiè vastabant. Et tandem *Atestinorum* Principum consilio, & fortitudine, illa accensa factionis fax sopita fuit, suamque pristinam

A quietem urbs ipsa recepit. At cum cives etiam maximè timerent, ne, Principibus *Atestinis* abeuntibus, idem ignis accenderetur, cujus vi urbs ipsa penè in cineres incubuerat, fieretque priore valentior, *Atestinorum* tutelæ urbem totam, felici ipsius fato, crediderunt, seque illorum arbitrio volentes, ac scientes supposuerunt. Qui Principes, veluti boni quidam genii è Cælo divinitus lapsi, ad eam urbem, quam in suam clientelam receperant, tuendam, firmandam, augendam, suisque auspiciis fovendam, ac nobilitandam susceperant, eo se animo converterunt, ut quam parvam admodum, nec satis illustrem acceperunt, sua cura ad hanc duxerint amplitudinem, quæ omnium oculis sese offert admirabilis, de quibus Principibus, pro eorum in patriam caritate, nostraque in illos fide, ac observantia, sigillatim nobis, hoc in nostro Commentariolo, pertractare proposuimus, quare ab eorum origine nostra initium capiet oratio.

DE ATESTINAE FAMILIAE INITIIS.

A *Atestini* generis primordia nonnulli (ut ex *Prisciano* videri potest) primis, ac priscis illis temporibus, in quibus terrarum orbis, ab aquarum alluvione, qua submersus fuerat, ereptus est, accepta referunt, & unum ex eis, qui ex *Noa* descenderunt, *Atestinæ* familiæ auctorem prædicant. Quidam verò iis temporibus, quibus, post *Trojam* à *Græcis* dirutam, *Antenor*, Ilirico mari emenso, in *Euganeis* *Patavium* condidit, in *Italia* procreatos affirmant: ajunt enim *Marcum* quendam illius comitem, *Atestinorum* gentem progenuisse, ipsisque Marchionis titulum ab eorum progenitoris nomine inditum fuisse. A nonnullis verò *Actium* quendam *Germanum* cum *Ugone* Imperatore in *Italiam* adventasse, & *Atestinos* Principes produxisse creditum est. Alii in *Italia* ipsos apud *Euganeos* primum ortum accepisse affirmant. Alii etiam alia scriptis mandarunt. Quæ profectò auctorum, ac sententiarum varietas me adeò suspensum tenet, ut, quid asserendum sit, non ausim affirmare. Mecumque statuo id de excellentissimis Principibus nostris censendum esse, quod olim *Græci* de *Homero* statuerunt. Cum enim *Græcos* hominés lateret, quo loco summus ille *Poëta* natus esset, & quinque celeberrimæ *Græciæ* civitates tanti vatis ortum sibi cuperent vendicare, Cælum omnes illi patriam adscripserunt, quod viderent immortalem illam animi vim non aliunde, quam è Cælo, descendere potuisse. Sicque etiam ego, quò magis *Atestinæ* gentis amplitudinem mecum animo complector, eam à communibus mortalium initiis originem habuisse, mihi vix possum persuadere. Hos enim tot virtutibus ornatos, tot cœlestibus donis illustres comperio, ut Heroibus, ac priscis illis Semideis eos non injuria conferendos arbitrer, quos olim tantis præconiis prisca illa celebravit antiquitas. Nulla enim in universo *Italia* tractu gens extat, cui domus *Atestina* virtute, nobilitate, animi magnitudine, rerum cum domi, tum foris bello, paceque gestarum gloria, non maxime præstet. Quamobrem ego plerumque in eam cogitationem venio, ut credam *Atestinum* genus (quod nostro in *Hercule* amplius *Lydis* numeris explicavimus) à *Prisco Hercule* descendisse. Quod eò mihi magis verò proximum videtur, quò video ab *Actio*, seu *Azone* *Herculis* filio, longa successione serie, hac in familia *Actios* multos, seu tu mavis *Azones*, floruisse. Moxque ab *Actiis* ad *Hercules* *Atestinam* ditionem, divini Numinis providentia, fuisse traductam. Quare illos, qui *Atestinos* Principes à *Gallorum* nobilissima familia originem duxisse tradiderunt, multò rectius, quam alios sensisse semper existimavi. Scio enim

⁹ enim *Herculem* illum Priscum, quem tanti generis auctorem constituimus, *Gerione* devicto, & *Pyreneis* montibus superatis, in *Galliam* profectum esse. Ibi *Galatam* Celtarum Regis filiam, corporis proceritate augustiorem, eaque de causa procos omnes aspernatam, uxorem duxisse, quod ipsa, *Herculis* virtutem admirata, illum tantum dignum judicaverit, cui se matrimonio conjungeret, ut filios genitore, & matre dignos procrearet. Ex hacque filium *Galatem* *Hercules* suscepit, qui, cum avo in regnum successisset (*Hercules* enim ad *Italiam* ex *Gallia* discesserat) *Celtas* à suo nomine, *L.* litera voci addita, voluit *Gallos* appellari. Ab hujusque semine Regias *Gallie* familias exortas esse crediderim. Indeque nobilissimam hanc *Atestinam*, quæ nunc inter alias *Italiae*, quantumvis illustres, Principem locum obtinet, veluti è fonte, corrivatam non possum non arbitrari, illisque assentire, qui præstantissimam hanc domum à præclarissima *Gallorum* nobilitate oriundam testantur. Quodd si quibusdam hæc fortè nimis altè repetita videbuntur, peto hanc mihi veniam dari, eosque mihi non minùs æquos rogo, quod ad *Herculem* hujus clarissimæ domus originem retulerim, quàm *Livio* Romana fuerit antiquitas, quodd *Martem Romuli*, imperii *Romani* conditoris, progenitorem fuisse testatus sit. Quis vero primus ille fuerit, qui ex *Gallia* ad *Italos* accesserit, *Atestinis*que Principibus auspicata initia dederit, tam longa temporum intercapedo mihi penitus ignotum reliquit. Quare eos, quorum aliqua notitiæ ratio ad nos pervenit, ea, qua cœpi brevitate, recensebo.

DE ACHARIO, FORESTO, EMANUELEQUE, PRINCIPIBUS ATESTINIS.

¹⁰ Hic à quibusdam aliis auctoribus dissentit *Lilius* noster. Nam etsi alii, perinde ac ipse, tres istos Principes commemorant, non eodem tamen ordine ab utrisque disponuntur. Ille enim *Acharium* primum, *Forestum* alterum, tertium *Emanuelem*; hi vero, ordine inverso, *Forestum* primum ponunt, *Emanuelem* secundum, postremum *Acharium*. Huicque à *Vitaliano* Patavii Regulo, *Ferrariæ* ad alteram *Padi* ripam traducendæ, provinciam datam fuisse constanter affirmant. quod sanè, cum in Chronicis nostris minimè reperitur, in eadem, quam prius attuli, sententia permaneo. Quantum verò ad hos Principes attinet, in *Aquilejæ* Annalibus res hæc de *Foresto* legitur literarum memoria digna. Cum miseris illis temporibus, quibus *Attila*, quem infamem illius seculi pestem meritò appellaverim, secundis successibus elatus *Aquilejam*, totis viribus, invasisset, *Forestus* pro *Italiae* libertate cum CCCC equitum ala ad eam defendendam, & à barbarorum injuriis vindicandam impeterritus accessit. Hisque equibus aliis *Italarum* copiis conjunctis, cum infinito propè hostium numero magnis viribus pugnavit, qua sanè in pugna, acerba barbaris, ac cruenta clade illata, inter consertissimas acies, equo suffosso, viriliter occubuit, anno salutis CCCCLII. cujus interitu *Attila* victoria, funesta tamen, ac lugubri, potitus, ut barbarorum militum, quos *Forestus* straverat, interitum ulcisceretur, *Ateste*, *Montagnanam*, *Monflicem*, & *Calaonium*, *Foresti* oppida, incredibili, atque immenso animi percitus furore, nulla sævitæ, ac crudelitatis specie prætermittâ, funditus evertit. Hæc de *Atestinis* Principibus, usque ad annum DCCCCXX. quo *Albertus* floruit, de quo mox agemus, Chronographi tradidere, nec ulterius quicquam nostra dignum commemoratione, hæctenus invenimus. Sunt qui inter *Forestum*, & *Albertum* *Obicium* ponant, de quo cum nihil *Lilius* scriptum reli-

A querit, nihil nobis etiam de illo dicendum superest.

DE ALBERTO I.

^B IN iis, quæ ab antiquis Scriptoribus, & veterum Annalibus petenda sunt, multa eadem de re plerumque tam varia, ac inter se diversa legentibus occurrunt, ut lectorem animi dubium maximè efficiant. Nesciatque, etiam si apprimè diligens fuerit, in quam partem inclinandum sit. Illudque eò magis ipsum quoque suspensum reddit, quò videt hac tempestate, plerosque omnes contradicendi potius, quàm veri investigandi studio ductos, in alienis scriptis Lyncem, ac oculatissimum *Argum.* agere, & si fortè unum, aut alterum locum offendant, in magno etiam opere, quem carpere possint, reliquis omnibus dissimulatis, veluti hac in parte *Tbiresia* cæciores essent, in illis hærent, illos damnant, & in auctorem genuinum impudenter frangunt. In has me *Hercule* difficultates, in hoc Commentariolo scribendo, me hæctenus incurrisse, sæpiusque etiam incursum esse cognosco. Video enim, me ea pertractare, quæ à temporibus nostris longissimis absunt annorum spatiis, & à veteribus historicis non satis diligenter tractata sunt. qua sanè de re vel hic me ^C monet, de quo nunc agimus, *Albertus*: cum à nonnullis *Albertus*, ab aliquibus *Ubertus*, à quibusdam *Sigisbertus* appelletur. Nec desunt inter hos, qui tribus filiis ipsum parentem fuisse, unum verò tantum patri superstitem affirmant, alii vero duos. Quæ sanæ res, ne maligno detractatorum livori objicerer, me & nunc, & in ipso scriptio-
^D nis initio, à suscepto munere poterat deterre-
^E re: ni ea, qua *Lilius* de rebus omnibus, quæ ad eruditionem attinent, scripsit diligentia, & domesticorum Annalium nostrorum fides, illius scriptis assentire compulisset. Quare quæ illius brevissima continet Epitome, nunc ego, iisdem propè verbis, fidenter referam. *Albertus*, cui *Ubertus* cognomen fuit, anno à Virginis partu DCCCCXX. Comitibus titulo, *Ateste* floruit, tresque genuit filios, *Ugonem*, & *Actium* mares, *Valdertam*que fœminam, quam quidam *Petro Candiano*, Duci *Veneto*, nuptam ferunt. Hæctenus *Lilius*. Et quamvis dubius non sim, hunc Heroica virtute claruisse, in Pontificia præsertim auctoritate (quod in omni successione *Atestinis* Principibus peculiare semper fuit) ab hostibus defendenda, tamen cum *Lilius* quicquam ultra non scripserit, ego etiam de hoc Heroe plura non afferam, Lectorem tamen monitum volo, Antonium Sabellicum, *Valdertam*, quæ *Petro* nupsit, non *Alberti*, sed alterius cujusdam *Guidonis* filiam fuisse, literis mandasse, quæ, ob affectatam à *Petro* Tyrannidem, infelicissima illi se tæda copulavit, ^{II} cui sanè ego eò libentius assentior, quò video *Atestinorum* Principum genus Dis immortalibus maximæ semper curæ fuisse, mihi-
^F que persuadeo illos nunquam permittere voluisse, mulierem probam, & à piis Principibus oriundam, impio viro, tam infelicibus auspiciis, jungi, ut filius infans, quem illi peperisset, ob patratum à patre scelus, in illius ulnis gemens, ac vagiens, infinitis furentis populi telis confossus, una cum parente, miserimè concidisset.

DE UGONE.

^U Go *Alberti* filius valdè majori, quam pater, ditione potitus est. Nam præter *Ateste*, & reliqua oppida, in quibus parenti hæreditario jure, Comitibus appellatione successerat, ab *Othone*, Imperatore *Germano*, qui *Berengarium* Italia expulit, *Mediolanensem*, ac *Genuensem* *Marchias* (ut barbari vocant) propter illius in Re bellica præ-

stantiam, & strenuam illi in bello operam præstitam, Marchionis nomine regendas accepit. Ab hocque *Ugone* multò ampliora Imperii jura *Atefini* Principes habere cœperunt, & unà cum generis Nobilitate, regnum magis, ac magis produxerunt. Et licet hic fortis Princeps se in bellis naviter gerendis acrem, & valde promptum præstiterit, à pia tamen religione, cultuque divino nimirè abhorruit. Quin, ob eam, qua erat in superos, mentem, Cœnobium, quam *Pomposia* *Abbatiam* dicunt, amplissimis redditibus locupletavit. Quam quidem rem, quod extat, Imperatorium diploma testatam relinquit. Hic, nullis relictis filiis, rerum gestarum magnitudine clarus, excessit è vita.

DE ACTIO I.

Magna semper fuit *Atefinorum* Principum in *Italiae* amplitudine servanda, tum cura, tum diligentia, magna ac verè pia in *Romanam* Ecclesiam, & in sacrosanctos Pontifices observantia, quòd religionem *Christianam* horum auctoritate maximè niti perspicerent. Et quoties Imperatores, malo ipiritu ducti, impiis, & hostilibus armis *Italiam*, Summosque Pontifices eo animo invaserunt, ut illam subjicerent, & amplissimam maximi Principis dignitatem labefactarent, ipsi, pro *Italiae* libertate, & pro veræ religionis cultu, nulla majorum Principum potentia terri, signis collatis, impavido pii, ac generosi animi vigore, cum illis configere non dubitarunt. Qui Imperatores, cum, *Atefinorum* Principum virtute, voto suo frustrati fuerint, in ipsos arma eo odio converterunt, quo *Italiae* libertatem, & summorum Antistitum majestatem convellere conati fuerant. Primus autem *Atefinorum* Principum, qui obpiam, & strenuam operam *Italiae*, & Pontifici præstitam Imperatoris iram in se convertit, fuit hic *Actius*, qui *Ugoni* fratri anno DCCCCXLIX in toto principatu successit, & in hanc familiam *Actii*, seu *Azoni* Herculis filii nomen auspiciato invexit. Hic, cum *Berengarius III.* Imperator *Italiam*, Pontificemque, diri voti impetu, ac immenso ferini animi furore, bello lacefferet, pro *Italiae* salute, & Pontificis incolumitate, fratris viam ingressus, cum illo summa vi, pugnavit, felici *Italiae*, ac Pontificis eventu. Quo quidem ausu *Berengarius* tanta in *Actium* ira incensus est, ut quicquid virium, consilii, copiarum habebat, in ipsum converterit, nec in ditionem tantum, sed in ejus vitam, totus incubuit. *Actius*, ut imminens vitæ periculum evaderet, potentissimi hostis furori cedere decrevit, & unà cum uxore uterum gerente in *Germaniam* ad *Othonem*, Saxoniae Ducem, se contulit, apud quem magna semper ipsius fuit auctoritas.

DE ALBERTO ACTIO.

EX hoc parente in *Austria* prognatus est filius, qui, avi, & patris nominibus simul junctis, *Albertus Actius* dictus fuit, cui Heroicam corporis proceritatem, & augustam oris speciem natura liberaliter concessit. Adauxit autem singularem hanc corporis formam ingenta, ac præcipua animi nobilitas, quocunque imperio digna. Hæc vero omnia bellicæ virtutis laude, & immensæ gloriæ cupiditate multò clariora, multòque illustriora reddiderat. Quibus corporis, atque animi dotibus *Othoni Primo* Imperatori usque adeò carus fuit, ut cum *Dacia* Rex (ea est regio, quæ nunc *Transilvania* dicitur) vel, ut alii, *Daniæ*, ea tempestate præclarum belli simulacrum (quod torneamentum appellant) constituisset, in quo nobilibus omnibus viris, corporis robur, atque agilitatem hastis, & ense peri-

Aclitari fas erat, de seque specimen dare, *Otho* sibi *Albertum Actium*, imberbem adhuc, ad Martios illos ludos sibi socium delegit, quorum insigne Unicornu aureum fuit, cæruleo campo depictum, eoque in certamine *Atefinus* tam præclare se gessit, ut *Othonis* in se benevolentiam majorem in modum auxerit, quo sanè *Otho* ductus amore illi *Aldam* filiam (*Friburgi* oppido natæ dotis nomine concessa) matrimonii vinculo copulavit. Primusque *Atefinorum* Marchio creatus est. Et cum *Berengarius* novas in *Italia* turbas concitasset, *Romanique* in Pontificem suo more impetum fecissent, *Otho* Alberti Actii ope, & consilio (quod *Areostus* noster in *Celta* furente animadvertit) felici pugnae eventu *Berengarium* unà cum filio, fudit, ac fugavit. Hic ille est *Otho*, qui *Joanni XII.* Pontifici Maximo luxui tantum, atque abdomini nato (ne vir omnibus vitiis inquinatus tantæ majestatis auctoritatem foede administraret) Pontificatum abrogavit. Habuit hic semper *Albertum Actium* consiliorum, omniumque præliorum pariter comitem, qui quidem *Actius* ea *Atefinorum* oppida, quæ aviti juris erant, ab *Attila*, *Foresti* temporibus, solo æquata, patrii regni amore excitatus, magna incolarum lætitia, in pristinum restituit. Et cum ad ea loca incolenda, unà cum uxore, *Italiam* petere peroptaret, illam à patriis laribus nulla ratione potuit amovere. Quare, *Fulco*, & *Ugone* ex illa susceptis, extremum vitæ diem in *Germania* clausit.

DE FULCO ALBERTI ACTII FILIO.

Alda Fulci, & Ugonis mater, *Alberto Actio*, supervixit, *Othonique* parenti in *Saxonum* regno successit, vel quod sic postremis tabulis *Otho* disposuerit, vel quod *Otho* frater Imperatoria Majestate potitus, id sorori ejusque filiis, propter egregia in Imperium *Alberti Actii* merita, ultro reliquerit. Eos enim, qui *Othonem* Aldæ genitorem mascula prole caruisse scripserunt, deceptos fuisse ex re ipsa compertum est. *Othonem* enim *Secundum* prioris filium XVI. annis regnasse *Chronographi* omnes tradiderunt. Sed utcunque res se habeat, *Fulcum* *Saxonum* Imperio præfuisse, cum domestici Annales nostri, tum *Areostus* ipse, in recensendis *Atefinis* Principibus non indiligens, testatum reliquerunt. Mortua igitur matre, unà cum oppido *Friburgo*, *Saxonum* regnum ad *Fulcum* delatum est. cui, & illa etiam oppida, quæ in *Euganeis* præci *Atefini* possidebant, hæreditaria successione debebantur. At *Fulcus*, ob singularem in fratrem amorem, materna hæreditate contentus; eam *Ugoni* fratri volens, ac lubens regendam, ac proprio jure possidendam liberaliter concessit. Hacque de causa *Atefinorum* familia, quæ ad ea usque tempora tantum in *Italia* floruerat, ad *Saxonum* etiam Principum stirpem propagandam, propè divinitus vocata fuit, ut tanti generis splendor, qui à *Gallia* processerat, diùque *Italiam* illustrarat, in *Germania* etiam mirificè eluceret. Qua sanè de causa, qui rei hujusce nescii fuerunt, *Atefinos* ex *Germania* oriundos sibi persuaserunt, idque etiam literarum monumentis memoriæ prodiderunt: cum enim illos in *Germania* illustre illud regnum habuisse cognoverint, eos etiam inde ad *Italiam* profectos, conjectura (mea sanè sententia) non satis recta, collegerunt. Sed jam quam nobis hæc *Fulci* narratio *Atefinorum* Marchionum mentionem interrupit, ea, qua cœpimus, serie repetamus.

DE UGONE II.

Ugo *Secundus*, Fulci frater, *Atefinus* Marchio anno DCCCCXCV. non minus paternæ vir-

virtutis, quam *Ateftina* ditionis hæres. Nec *Othoni Tertio* minus, quam *Primo* ejus pater, carus fuit. Nec minus piè, quam ille, pro Pontificis auctoritate tuenda, pugnavit. Cum enim hujus temporibus populus *Romanus*, temerario quodam ausu, *Gregorium Quintum* Pontificem Maximum, optimum, ac sanctissimum virum vexaret, *Crescenti*que, *Romani* Consul, impia auctoritate *Joannem XVII.* Pontificem creasset, *Gregorius* *Othonis* Imperatoris, cujus opera ad Pontificiam dignitatem evectus fuerat, opem imploravit. *Otho*, potentissimo exercitu instructo, adversus rebelles, *Ugone* comite, & magnæ militum Phalangis Præfecto, magnis itineribus, hostium opinione celerius, *Romam* contendit, & cum Pseudo Pontifex, milesque *Romanus*, & ad impetum sustinendum, & ad Imperatoriam aciem fugandam se parasset, *Ugo*, acri illo militaris animi ardore, quo maximè pollebat, hostibus superatis, victorem, ac voti compotem Imperatorem reddidit. *Otho* Crescentium, seditionis auctorem, qua humanas pariter, resque divinas perturbabat, merita morte multavit. *Joannes* vero, oculis confossis, patrati impii sceleris pœnas luit. *Gregorius* autem, pristinae sedi restitutus, accepti beneficii non immemor, quod solis *Germanis* Imperatoris eligendi auctoritas esset concessa, Pontificio scivit decreto, quod hac etiam tempestate servari videmus. *Otho* verò, ut *Ugoni*, pro re magnificè, ac præclare gesta, aliquam gratiam referret, *Heiruriam* universam illi regendam commisit. Qua quidem in re *Ugo* sic omnem superavit invidiam, ut cum extremus illi vitæ dies contigerit, natio illa omnis, cui ipse moderator præpositus fuerat, non secus ac communis omnium parentis, ipsius funus lachrymis sit prosecuta. Non sum tamen nescius, auctores alios extare, qui id muneris, non *Ateftino Ugoni*, sed *Andeburgensi* cuipiam datum fuisse tradiderunt; cæterum ego, aliorum auctorum scriptis innixus, à priori sententia non recedo. *Ugo* autem, cum ipsum belli fastidium cœpisset, à rebus bellicis ad *Christianam* pietatem mentem, animumque convertit, Cœnobiumque *Vagadicense* construxit; & *Actio*, *Obicio*que filiis superstitibus relictis, ex qua tamen matre, mihi incompertum est, jam senex excessit è vita.

Et si video me à proposito non nihil transversum agi, tamen illud, quod Deus Optimus Maximus, scelerum vindex, hujus *Othonis*, & *Ugonis* temporibus æquissimæ ultionis testimonium memorabile, & divinum dedit, referre non gravabor. *Silvester* natione *Gallus*, qui antea *Gilbertus* fuerat, &, ab adolescentia, inter monachos adscitus, nulla religionis ratione habita, quam susceperat personam impudenter deposuit, mox, immodica honorum ambitione ductus, religionis, ac omni veri Numinis cultu posthabito, malo dæmoni, quem domesticum, ac familiarem habebat, ea pactione, ut Summus Pontifex crearetur, se totum dedit, quod ille ipse humani generis hostis libenter admodum, ut id lucri faceret, pollicitus est. Et *Joanne XVIII.* è medio sublato, id summæ, ac sacrosanctæ dignitatis, ad quam virtus, ac pietas mortales ducere deberet, *Silvester*, qui *Secundus* ejus nominis fuit, *Priori* valde dissimilis, scelere, ac impietate est affectus, nullo sanè religionis, aut Pontificiæ auctoritatis detrimento (profanus enim sacra non polluit) sed magno suæ improbitatis exemplo. Hic, ut omnia caveret, quæ sibi longissimum vitæ cursum, quem animo conceperat, possent intercipere, familiarem hostem, cujus ductu supremum dignitatis gradum affectus fuerat, fidenter consuluit, ut, quam diù esset victurus, exploraret, cui vaser ac callidus dæmon, illum tam diù victurum respondit, quam diù ab accessu ad *Hierusalem* absti-

neret. Hoc obliquo, & parum percepto lætus responso, *Silvester* æternam ferè sibi vitam pollicitus est. *Hierusalem* enim nunquam proficisci secum statuerat, Cæterum quinto ab eo, quo Pontifex adoratus fuerat, anno, *Ædem Crucis*, rem sacram facturus, ingressus, ubi in eam venit ædis partem, quæ *Hierusalem* appellatur, animi dubius pedem sistit, verèque dæmonis responsum interpretatus, extremum sibi vitæ diem advenisse cognovit. Quare, vel imminentis fati timore, vel quod ipsum sui flagitii pœniteret, quam semper¹⁵ celaverat, execrabilem culpam populo patefecit, vitamque suam detestatus, omnes, qui aderant, ad pietatem, & ad veri Dei cultum hortatus est, iussitque ipse, pro expiando scelere, corpus suum dilaniari, moxque bigis imponi, eoque in loco humari, in quo jugales iter sisterent. Corpore autem jugalibus commisso, nullo illos auriga regente, illi ad *Lateranensem* Basilicam profecti non ulterius progressi sunt, quare eo in loco illius corpus sepulturae datum est. Quo quidem exemplo mortales omnes moneri possunt, qua pietate Deus colendus sit, & qua diligentia à malorum dæmonum consuetudine sit abstinendum, quamque illi semper ultorem Deum sperare debeant, qui impiè, ac flagitiosè Domini gregem regendum affectant, sed jam ad institutum nostrum revertamur.

DE ACTIO II.

Hunc miræ virtutis robur, & magni spiritus animum ad res bellicas attulisse, quidam Chronographi tradiderunt, nihil tamen ego hætenus sigillatim allatum vidi, quod scriptis mandem, quare illud tantum referam, quod mihi exploratum est. Hic Marchionum *Ateftinorum* tertius MXXXIX. sub *Conrado* Imperatore floruit, & ex *Elisabella*, à *Monferrati* Marchionibus oriunda, *Bertoldum*, & *Albertum* filios suscepit.

DE BERTHOLDO ACTII II. FILIO.

Mirum dictu, quam varia de *Bertoldo* varii scripserint auctores, quanquam inter se contraria, unde tanta est veritati injecta obscuritas, ut, quid de rebus ab ipso fortiter gestis, in universum narrandum sit, vix ausim affirmare. Cæterum, inter tam varias, ac diversas sententias, minimè dubium est, hunc, non secus ac majores suos, Pontificiæ auctoritatis, ac acerrimum Religionis propugnatorem fuisse. Non enim veritus est, pro sacrosanctæ *Romanæ* Ecclesiæ amplitudine, cum Augusti copiis congregari, atque confligere, vitamque, ac ditionem universam in discrimen ducere, ut res Pontificia incolumis servaretur. *Paschalem* enim *Secundum*, Pontificem Maximum, ab *Henrico IV.* Imperatore Augusto, immanissima animi feritate, & totius Religionis despectu impulsio, in carcerem conjectum, à *Guelfo*, *Matildis* Principis Præfecto, adjutus, generosa pii spiritus virtute, in libertatem vindicavit. *Barbaram* enim illam gentem, quæ eodem in vestigio mori potius solita est, quam pedem ad fugam vertere, non minus felici, quam forti eventu, victrici dextra fudit, ac ferè contrivit, quod *Henrico* adeò grave, ac molestum fuit, ut iræ impatiens, ac furoris stimulis agitur, in *Bertoldi* caput vires omnes suas convertere decreverit. Sed ipsa divini Numinis benignitas, quæ æquo lumine mortalia dispicit, non tulit hominem pium, ac de universa religione optimè meritum iniquè vexari. Quin præpotentis, ac concitati hostis mentem ad strenui Herois virtutem sic contemplandam convertit, ut hosti ipsi fuerit admirabilis. Qua cognita, se iniquè agere existimavit, si in

eum Ducem, qui sacrosanctum Antistitem egregie tutatus erat, violentius irrumperet. quare conceptæ iræ ignes deferbuerunt, & ab injuria illi inferenda se prorsus abstinuit, consiliisque inversis, quem antea lacessiverat Pontificem, coluit, ac veneratus est. *Bertholdus* Marchio quartus MCII. *Atestinis* præfuit, filium *Rhainaldum* suscepit, & perenni sibi nomine virtute comparato, naturæ concessit.

DE ALBERTACIO.

Albertacius, qui *Albertus Aëtius*, & *Albertus* dictus est, quintus *Atestinorum* Marchio tam bellica laude, quam veræ pietatis gloria insignis, tantæ omnibus fuit admirationi, ut *Matildem*, mirabilis ingenii, & virilis animi foeminam, sancto matrimonii foedere (quod *Areostus in Celta furente* testatus est) sibi jungere meritis sit. Hic filios tres genuit *Velpum*, *Fulcum*, *Ugonem*, quorum *Velpus*, & *Ugo* absque prole decesserunt. *Fulcus* vero filios quatuor genuit, à quibus *Atestinorum* Principum Nobilitas ad longam posteritatem potuit propagari. hi autem fuerunt, *Bonifacius*, *Obicius*, *Fulcus*, & *Albertus*, quem postremum nonnulli nothum fuisse tradiderunt.

DE RHAINALDO.

Inter *Rhainaldum*, & *Bertholdum* filium quidam, præter *Albertacium*, de quo jam diximus, *Guelfum*, *Fulcum*, *Ugonem* eo ordine Marchiones commemorant, ut *Rhainaldus* nonus in *Atestinis* Marchio numeretur. Verum, cum *Lilius* de his ne verbum quidem fecerit, ne à priori meo instituto discedam, illis penitus omisis, quæ mihi de *Rhainaldo* occurrerunt, paucis explicabo. Hic, ne à *Bertholdo* patre, & à majoribus suis degeneraret, Pontificiæ potestatis auctoritatem, quanto majore potuit nixu, tutatus est. Quare cum adversus *Alexandrum* Pontificem Maximum *Federicus Aenobardus*, ejus nominis *Primus*, genere *Suevus*, & ingenio ferox, potentissimum exercitum parasset, & vastandæ *Italiæ* libidine flagraret, *Octavianum*que Pseudo Pontificem, qui, nomine, de more, mutato, *Victoris* sibi nomen asciverat, ex dissidio, ac dissensione non ritè creatum, foveret, eoque ad *Alexandrum* à sede deiciendum uteretur, *Rhainaldus* belli peritia, atque animi magnitudine antiquis Ducibus comparandus, pro *Alexandro* Pontifice adversus *Aenobarbum* exercitum duxit, & cum imperatorii milites Aquilam nigram in arcola aurea effictam gestarent, *Rhainaldus* iis, quæ ad ipsum superandum contulerat, signis Aquilam albam (quod postea *Atestinis* gentilitium fuit insigne) Ciano colore circum ductam, imprimi voluit, & ea animi magnitudine, in hostem irrupit, ut anno MCLXX. vel (ut alii) MCLXXV. Imperatorio vexillo ab hostium manibus erepto, adversam aciem fregerit, ac dissipaverit, *Aenobarbum*que, Deorum immortalium, ac religionis spreto, equo dejecerit. Qui circumstantium militum ope, mediis è telis ereptus, vix incolumis ¹⁷ *Ticinum* petiit. Qui postea consilii inops, & omni victoriæ spe exutus, *Venetias*, quo *Alexander* primum se receperat, accessit; ibique pacis foedera percusserunt, illis conditionibus, quibus & *Alexandri* victoris auctoritas, & sacrosanctæ Ecclesiæ libertas servaretur. Haud ignarus sum, Historicos quosdam re, ut gesta fuit, commemorata, *Rhainaldi* nomen suppressisse; verum *Ludovicus Areostus*, cujus ego in re poetica virtutem semper admiratus sum, & illius diligentiam plurimi feci, *Lydis* numeris, in *Celta furente*, *Lilius*que meus sua hac in *Epitome* generosum hoc ac pium *Rhainaldi* facinus egregie ostenderunt, il-

Alorum auctorum scriptis innixi, quos veritati fuisse cognoverunt. Hic MCLIV. *Rhodigium*, & *Argentam* oppida, pari intervallo à *Ferraria* distantia, imperio suo adjecit, atque inter *Italos* omnium primus Accipitres cicures, Astures, & id genus Aquilas aluit, atque in deliciis habuit. Filium *Aëtium* superstitem, & totius ditionis hæredem reliquit, MCLIX. *Atestino* Imperio *Arquadam*, & *Merendulam* additas fuisse, *Lilius* tradidit.

DE ACTIO III.

Ipsa temporum antiquitas, & scriptorum negligentia, nihil mihi de hoc *Actio*, *Rhainaldi* filio, certi, aut explorati reliquit, quod vere ausim asserere. Nam quamvis nonnullos legerim, qui huic multa præclara facinora accepta referunt, tamen cum congruam temporum rationem non adducant, illasque res gestas huic *Actio* tribuant, quas ab aliis hujus nominis *Atestinis* Principibus perfectas comperio (ut *Fratre* castellum solo æquatum, & id genus alia) nolo incertis in rebus, & in ancipiti scriptorum sententia, fidem meam periclitari. Hoc tantum igitur habeto, Hunc MCLXXV. tota in ditione patri successisse, filiosque nullos, sibi superstites, reliquisse.

DE OBICIO I.

Atestinorum Principum virtus felicissima successione adeo in natos, & nepotes propagata est, ut summam semper in omnes concitaverit admirationem, omnium in se oculos converterit, omniumque sibi benevolentiam conciliarit. Quare, qui rerum potiebantur, multum sibi ornamentum putabant adjungi, si, aliqua ratione, *Atestinos* Principes ad se allicerent. Inter hos verò *Obicius Primus*, *Fulci* filius, *Federico* Imperatori gratissimus fuit. *Federico* inquam illi, qui à *Rhainaldo* victus, contumaci animo deposito, in Ecclesiæ gratiam redierat, & eo, quo *Obicium* prosequabatur, amore ductus ipsum MCLXXXIV. *Genuensi*, ac *Mediolanensi* Marchiæ (quas *Ugo Primus* regendas habuerat) honorifice præfecit. Mortuo vero *Federico*, qui, dum se in flumine ablueret, quòd (ut creditum est) religioni insensu fuisset, vindicis Dei arbitrio, suffocatus est, *Henricus*, parenti *Federico* suffectus, non minus quam pater *Obicium* amavit, & eum anno MCXCI. legitima *Rhodigii* jurisdictione donavit. Hic, ex *Sophia* ¹⁸ conjugæ, liberos quinque suscepit, *Aëtium*, *Bonifacium*, *Obicium*, *Fulcum*, & *Albertum*. Sunt qui huic *Actium* tantum filium fuisse testentur. Cæterum *Lilius* totidem, quot nos numeravimus, filios, illi adscribit, à cujus *Epitome* fide, hoc meo in Commentariolo, hac in parte, nequaquam recedendum esse judicavi.

DE ACTIO IV.

Hic *Aëtius* ille est, qui antiquam *Atestinorum* jurisdictionem, & *Piceni* dominatum adeptus, 1196. vel, ut alii, 1199. omnium primus ad concitatas civium turbas, & ad ingruentes seditiones sedandas, Tyrannorumque audaciam retundendam, à *Ferrariensibus* illis, qui totius urbis quieti, atque incolumitati studebant, ex Ateste *Ferrariam* vocatus fuit; cuique veluti publicæ utilitatis adfertori, probiores cives totius civitatis regimen, ac moderationem tradidere. Ab hocque, seditiosis quidem adversantibus, sed Dis superis benè annuentibus, urbis nostræ nobilitas, atque incrementa initium habuerunt. Hunc inter eos *Atestinos*, qui *Ferrariensi* ditioni præfuerunt, *Hercules II.* (cujus virtute, ac consiliis, inter tot bellorum discrimina, ac potentissimorum Prin-

Principum odia, nunc quiete fruimur tranquillissima) iis in ædibus, quas regias in *Copæ Aureæ* vico, maximis sumptibus, erexit, summa cura, ex figura ab aureo nummo desumpta, magistra pictoris manu, regio proceri corporis habitu, gravissimaque oris specie pingi curavit, ut illi tot jam seculis extincto, eam, quæ à gentili gratissimo præstari potest, gratiam rependeret, & perpetuum ejus virtutis testimonium reponeret. Huic autem *Actio* solers, ac vivax fuit ingenium, laboris patiens, & ad omnia militiæ munera valde promptum, quæ sanè omnia eximia quædam corporis vis, & exquisita rerum bellicarum peritia multo reddiderant clariora. Quibus virtutibus, cum apud omnes gentes, tum apud *Ferrarienses*, magnam sibi gloriam, ac magnum decus pararat. Quare cum *Salinguerra* major (duos enim hos fuisse *Ferrariensi* populo infensissimos, domestici nostri *Annales* testantur) præcipiti furore, ac impotente conatu, omnes effrenata libidine sibi subicere adniteretur; videretque *Actium* ad civium jura tutanda, & ad universam civitatem moderandam à Patribus vocatum, sibi, ac viribus suis, coepit diffidere. Quare *Ecelinum*, cognomento *Monachum*, eò quod ultoris Dei metu perculsus, post patrata scelera, cuculatus religioni se addixerat, execrabili semine ab *Ecelino Balbo* prognatum, eo, quo erat inimico in rem publicam animo, sibi adjunxit, eumque, quod firmior inter ipsos esset fidei nexus, affinitatis sibi vinculo conjunxit. Hoc verò affinitatis jure, inter utrosque Tyrannos firmato, *Ecelinus*, ut ad ejiciendum *Ferraria* *Actium Salinguerram* potentiorum redderet, nihil intentatum relinquebat, quo se voti compotem futurum speraret. Interea *Veronenses* Prætores ad urbis tutelam creare curabant, cujus virtute, arque auctoritate universus populus regeretur. Hic *Ecelinus* in *Euganeis* admodum potens, & effrenata sævitia formidabilis, quicquid vel ingenii, vel potentiae, vel auctoritatis habebat, in re tractanda, atque ambienda, summo studio, posuit, ut id dignitatis *Salinguerræ*, non *Actio* deferretur. Verum, ut *Ecelini* crudelitas probis omnibus terrorem incutiebat, ab illoque omnium animos avertebat, ita *Actii* virtus, ac prudentia, inviolataque animi integritas omnes ad illum amandum convertebat. Quare quibus artibus se *Ferrariensibus* dignum præstiterat, cui totius civitatis summa committeretur, iisdem etiam *Veronenses* induxit, ut *Salinguerra* rejecto, suæ fidei, ac virtuti MCCVII. se totos darent. *Ecelinus* autem, voto frustratus, ad id, quod ambiendo non obtinuerat, dolo consequendum mentem convertit. Et cum *Veronæ* improbi non deessent, qui *Ecelini* sceleribus faverent, ipse, & *Salinguerra*, illorum auxilio, *Veronam* noctu, cum omnibus copiis, ingressi *Actium* urbe expulerunt, dignitateque spoliaverunt. Sed victoria illa, fraude, doloque parata, non diù *Ecelinus* gavisus est. Nam fortuna, quasi illam injuriæ *Actio* illatæ puderet, viam illi patefecit, qua de *Ecelino*, & aliis hostibus vindictam sumeret. Cum enim ipse ad hostem debellandum, ingenti militum manu coacta, *Veronam* accedere vellet, *Ecelinus* acie instructa, in Agro, qui dicitur *Labrara*, hosti ferocissimus occurrit, & cum collatis signis, diù, multumque pugnatum esset, tandem attritis *Ecelini* copiis, *Actius*, non minori virtute, quam felicitate, ipsum cepit: quem cum aliquantum in custodia tenuisset, magis regium putans ignoscere, quam punire, victoria contentus, acerrimum hostem incolumem dimisit, illique equites suos *Cassianum* usque comites dedit. Quo sanè facto, strenuus, ac magni animi vir se non pro sanguine, & vita, sed pro decore, ac gloria decertasse pulcherrimè ostendit, pristinaeque dignitati restituit.

Veronam rexit. Hujus præclari facinoris fama, *Actii* gloriam adeo auxit, ut cum *Siciliæ*, *Romanorum*que etiam Rex in *Germaniam* reversurus esset, *Innocentius* Pontifex Maximus, magno cum equitum numero, ipsum illi comitem dederit, quò Rex tutior, in *Germaniam* se reciperet. *Actius*, ubi inde reversus est, ex hac infelici ad felicem vitam evolavit. Huic *Sabaudie* Comitissa quatuor filios genuit: *Aldobrandinum*, *Constantiam*, *Actium*, & *Beatricem*, quæ cum, nulli hominum juncta, religioni sese addixisset, & in *Gemulæ* Monte, monasterium condidisset, unaque cum castissimis virginibus sanctissimam vitam duxisset, ex corporis nexu soluta, & in *Dearum* cœtum relata, se ab alta cœli sede mortalibus non minus miraculis illustrem prodidit, quam claram pudoris observantia, ac vitæ sanctimonia, se, dum viveret, ostenderit. Hujus sanctissimæ virginis vitam, latino, & vernaculo sermone descriptam; mihi legendam dedit *Hyppolitus Lollius*, Vir optimus, ac *Cæsarei*, Pontificiique Juris Consultissimus, & veteris amicitiae jure mihi conjunctus. Hic verò *Actius*, priore uxore, quæ tot illi filios pepererat, extincta, *Marchesellam*, *Adelardi* filiam, *Gulielmi* neptem, sponsam sibi delegit, quæ cum vivere desisset, ejus ex *Asse*, *Actius* hæres fuit, qua hæreditate *Atestinorum* fortunæ²⁰ magnum acceperunt incrementum. Obiit autem *Actius* MCCXII. cum annis XVI. regnasset, perenni nominis laude post se relicta.

DE ALDROBANDINO I.

Aldrobandinus *Ferrariensium* Princeps secundus, magni, ac generosi animi juvenis, & in bellis gerendis cum acer, tum fortis, paternæ virtutis splendore excitatus, eum, nobilium operum æmulatione, superare conatus est. cujus, non simulatæ, sed veræ gloriæ decus *Federicus Secundus* admiratus, eum in omni ditione confirmavit. Hic diù cum *Patavinis*, multis datis, atque acceptis cladibus, fortiter pugnavit; mox foedere percusso, & pace cum illis inita, ad majora sese convertit. Nam cum ea, quam Pontifex parenti *Actio* dederat, *Piceni* jurisdictione a *Celani* Comitibus privatus esset, ad eam recuperandam, se totum dedit. Erant hi ab *Innocentio III.* Pontifice Maximo, quòd à *Romani* Pontificis potestate eam provinciam, Tyrannico dominatu, abduxissent, sacris interdicti, ac diris damnati, cum adversus eos *Aldrobandinus* castra movit. *Celani* Comites, viribus omnibus suis in unum collatis, sese *Aldrobandino* opposuerunt. *Aldrobandinus* religionis studio, & præsentis animi magnitudine incensus, invita licet, ac reluctantæ fortuna, impios homines, qui Ecclesiæ jura violaverant, & sacrosanctam Pontificis Majestatem neglexerant, non sine divino Numine, illorum improbitatis ultore, magna vi fudit, ac fugavit. Et quæ illi dolo malo oppida occupaverant, ad Pontificis potestatem reduxit. Quare summus Pontifex speciosa illa juvenilis, atque invicti animi indole allectus, totius *Piceni* oppida illi, sub Marchionis titulo, MCCXIII. regenda, ac moderanda concessit. *Celani* vero Comites, quorum vires attritæ fuerant, & prorsus confectæ, quem armatum horruerunt, incrimem interimere tentarunt, & quod vi, & armis palam assequi non potuerunt, clam insidiis, & dolo perficere procurarunt. Erat apud *Aldrobandinum* familiaris quidam, quem ipse sincera, ac incorrupta fide prædictum arbitrabatur. Sed cum esset pecuniæ avidior, quam probum, fidumque virum deceat, illum largitionibus *Celani* Comites corruerunt: perfidoque venenum obtulerunt, quod hero propinaret. Patravit impius paricida scelus omnium atrocissimum,

21 mum, nimisque crudeli docuit exemplo, quàm cuique non sit temere Principibus fidendum. Ille igitur, qui ob animi fortitudinem, cæterasque præstantes virtutes senectutis annos implere dignissimus erat, hostium malitia, familiarisque improbitate, juvenis admodum, & in ipso gloriæ cursu, incautus veneno interceptus est. Filiam unicam *Beatricem*, superstitem reliquit, quæ anno MCCXXXV. *Andreae* Pannoniorum Regi nupsit, quò MCCXXXVI. mortuo, filium posthumum peperit, à primo *Pannoniorum* Rege, *Stephanum* vocatum: quo suscepto, *Beatrix* viro orbata, & ob illius præproperum interitum illarum regionum pertæsa, ad suos in patrium solum se recepit. Non desunt qui, cum *Areosto* nostro, literarum monumentis memoriæ prodiderint, *Aldrobandinum Innocentio IV.* Pontifice Maximo suppetias tulisse, fratremque *Actium* Florentinis pignori dedisse, ab eisque tantam nummorum vim accepisse, quanta ipsi ad Imperatorem Augustum, Pontificis fortunas, ac dignitatem acerrimè lacerantem, *Italia* pellendum sat erat, eoque ingenio victoria potitum fratrem postmodum non sine magna nominis gloria recuperasse.

DE ACTIO V.

QUò magis Principum nostrorum res fortiter, ac sapienter gestas animo complector, eò magis mecum statuo, *Atestinam* familiam ab *Hercule* Jovis filio, originem traxisse. Nam cum, in eorum factis recensendis, mihi toties occurrat, hos Excellentissimos Principes pro Dis Immortalibus, pro aris, & focus, pro religionis nostræ incolumitate, pro Pontificum salute adversus impios homines acerrima bella gessisse, videor mihi sanè videre tot *Hercules* de impiis Gigantibus triumphos ducere. Cùm verò immanissimos Tyrannos eorum ingenio, ac virtute sublatos comperio, hac etiam in re *Herculeum* robur, ac sapientia mihi sese offert, quibus *Atestini* Heroes, pro humani generis salute, tot immania monstra confecerint. Hoc etiam eò magis persuasum habeo, quò *Atestinos Actios* (quos ab *Actio*, seu mavis *Azone*, potentissimo *Herculis* filio, nominatos prædiximus) eò illustriores, ac fortiores invenio, quò Principibus illis proximiores fuerunt, qui unà cum nobilium titulorum accessione, totius etiam imperii pomœria magis propagarunt, ut in hoc *Actio* erit videre, de quo mox acturi sumus. Hic *Aldrobandini* frater, & *Actii Quarti* filius, *Actius*, *Actiolinus*, & *Actius Novellus* dictus est: & penè impubes MCCXIII. magno Patrum, ac populi applausu, atque acclamationibus *Ferrariensium* Princeps tertius creatus, simulque *Piceni* Præses in demortui fratris locum suffectus fuit, qui non prius quievit, quàm justis armis illatam fratri cædem ultus, de *Celani* Comitibus, & de omnibus sceleris conscis dignam patrati criminis pœnam sumpserit. Quare *Honorius III.* Pontifex Maximus non adumbratam, sed veram virtutis speciem in optimo adolescente miratus MCCXX. ipsum *Anconæ*, *Asculi*, *Æfissi*, *Senogallie*, *Firmi*, *Pisauri*, & *Forisempronii* Principem constituit. M. vero CCXXI. omnes causarum provocaciones, quæ *Tarvisi*, *Veronæ*, *Patavii*, *Vicentie*, *Tridenti*, *Belluni* ad Imperatorem attinebant, à *Federico II.* cognoscendæ *Actio* delatæ sunt. Cupiebant enim (quod jam diximus) omnes, qui rerum summa potiebantur, pro eorum commodis augendis, & auctoritate, Imperioque tutando *Atestinorum* Principum benevolentiam. Hi verò, cum sua etiam maximè putarent interesse potentissimorum hominum animos sibi conciliare, nullam prætermitebant occasionem, qua & ipsi, vel ultrò oblatam Principum gratiam grato animo ample-

A terebantur. Cæterum homines pii, & religionis observantissimi rem divinam semper omnium Principum gratiæ, & omnibus suis commodis prætulerunt. Hac de causa, etsi *Actius* *Federico* gratissimus erat, tamen, cum ipse ad rem Pontificiam turbendam, impio admodum animo, omnes suas vires, convertisset, *Actius* actutum ab ipso animum alienavit. Maluit enim hominibus, quantumvis potentibus, quàm Dis superis, displicere. Hoc animadvertens *Federicus* simulatæ benevolentiae prætextu, illum capere studebat. Verum, *Actii* prudentia, voti compos minimè fuit. Ipse enim ingenio ad insidias vitandas apprimè callido, Imperatorii animi latebras scrutatus, & insidiis præcognitis, se ad *Sancti Bonifacii* oppidum tempestivè recepit. Cum verò interea *Salinguerra*, imperatoriis armis fultus, *Ferrariam* occupasset, civesque à Pontifice ad Imperatorem deficere fecisset, *Georgius Monslungus*, cum Pontificiis copiis ad eam recuperandam accesserat; verum semper id frustra ab ipso tentatum fuisset, ni *Actius*, qui cum Pontifice in officio, & fide permanerat, illi præstò fuisset. Hic enim *Frata*, *Salinguerræ* Castello, cum turribus, & privatis domibus funditus demolito, totam aciem adversùs *Salinguerram* convertit, eumque cepit, *Ferrariamque* à Tyranni manibus exemit. Qua quidem opera strenuè navata, *Gregorius IV.* grati animi ergò, *Ferrariam*, Ecclesiæ nomine, Vicariatus titulo, regendam illi concessit: quo deinde in munere, ob illius integritatem, & summam in regendo imperio moderationem, MCCXLIII. ab *Innocentio IV.* confirmatus fuit. Interea *Federicus* Cæsar *Parmam* sævissima obsidione premebat, resque eò discriminis deducta erat, ut nihil, vel parum spei *Parmensibus* reliquum esset. *Actius*, qui obsidionem fortiter sustinuerat, (*Parmensium* enim copiis præerat) remque omnem in angusto positam videbat, vel *Parmam* obsidione liberare, vel in confertissimas hostium turmas fortiter occumbere decrevit. Quare occasione arrepta, ex urbe tacitus exiens nocte intempesta, in *Germanorum* aciem impressionem fecit; eaque penitus fracta ac dissipata, parum abfuit, quin Imperatorem caperet; in hostiumque potestatem procul dubio venisset, nisi noctis beneficio ab hostium manibus se in tutum recepisset, à qua me *Hercle* incertum plusne damni acceperit, cum fractæ illius copiarum fuerunt, an opis, cum, illius tenebris, ac caligine fultus, imminens periculum evitavit. *Actius* verò, castris captis, & urbe gravi illa obsidione liberata, Leones, qui in Imperatorio exercitu fuere, ex universa præda sibi in sortem dari solum optavit, eosque pro victoriæ insigni, *Ferrariam* misit, qui in ea urbis parte (tunc autem suburbium erat) adservati fuerunt, quæ nunc etiam nomen ab illis obtinet. Magnum sanè fuit, ac verè regium, quod expressimus *Actii* factum, sed hoc omnem humanæ admirationis modum excedit, quod hoc loco enarraturi sumus, quo sanè palam fiet, *Actiorum Atestinorum* nomen *Ecelinis* duobus fatale fuisse. Ob captum *Salinguerram*, & *Ferrariam* *Actio* à Pontifice traditam, inter *Actium*, & *Ecelinum Tertium*, *Ecelini* Secundi filium, magna odia, & magnæ vigeabant inimicitiae. Hic enim *Tertius*, ab oppido, quod in *Euganeis* est, de *Romano* dictus, parente sævissimo tantò sævior, ac truculentior fuit, ut ipsum, ad humani generis perniciem, ab imis Erebi lacubus ad superos accessisse, creditum sit. Hoc vero Nefas, quo nulla lues, nulla pestis, aut scædior, aut immanior excogitari potest; hoc, inquam, Nefas, *Patavii* terror, & totius *Italiae* clades, nihil magis avebat, quam *Actii* sanguine, quem diù sitiverat, satiari. Sed Deorum immortalium dispensatione longè aliter evenit. Nam cum *Ecelinus*,

linus, misero, ac funesto audaciæ exitu, pro Imperatore *Mediolanensibus* bellum pararet, in eum *Atius* Pontificiæ dignitatis adfertor, cum omnibus copiis, vi ardentis atque impavidi animi impulsus, fociis *Uberto Palavicino*, & *Bosio Doverio*, irrupit; &, veluti alter *Hercules*, indomitam ferri monstri rabiem, ejus exercitu dissipato, sic attrivit, ut ferocissimus hostis turpi, atque inhonestæ fugæ terga dare coactus fuerit. Sed cum *Atius* urgeret; illeque nullum effugium inveniret, fessus, atque animo consternatus se hosti dedit, qui mox sub *Bosii Doverii* custodia *Socinum* ductus, anno MCCLIX. undecimo postquam captus fuit die, ex vulnere, illi, qua pedi jungitur talus, à tragula, vel (ut alii) à sagitta, à valido scorpione emissa, illato, & tribus ab *Atio* mortiferis plagis in caput acceptis, septuagenario major execrabilem animam miserrimè exhalavit. Sicque *Atii* virtute infame hoc monstrum triginta tribus hominum millibus, quos, terribilissimo mortis genere immani sævitia mactaverat, veluti victima quædam, expiationis gratia jugulata, iusta persolvit. Ille enim, qui tot mortalibus inauditas cædes intulerat, tot oppida vastaverat, & à stirpe propemodum evulserat, tot urbes everterat, corpore, & animo æger, captivus, inter vulnera, & dolores inedia consumptus, ad oras Stygias, unde ad nos venerat, furens, ac gemens descendit. *Atius* vero, qui omni in bellico negotio, & prudens, & maximè pugnae semper apparuit, cum annos LI. regnasset, MCCLXVI. mense Febr. ex hac corporis custodia ad paratam sibi inter cœlites sedem evolavit. Tanta vero imperiî æquitate, moderatione, clementia, popularique humanitate Principem egerat, & innata quadam benignitate hominum animos sic sibi devinxerat, ut in ejus funere (quod *Ricobaldus*, Urbis nostræ Historicus non indiligens, testatum reliquit) nec alterius factionis cives à gemitu, & lachrymis potuerint abstinere. Hic (ut *Lilius* refert) filios duos suscepit, *Rhainaldum*, ac *Beatricem*, quæ cum se Deo perpetua virginitate dicasset, in *Divi Antonii* Cœnobio inter sacras virgines clausa, mortali corpore soluta, miraculis claruit. Sunt, qui præter superius commemoratos, duos etiam *Atio* filios adscribant, *Atium*, & *Constantiam*, quos omnes alii ex *Beatrice* Apuliæ Regis, alii *Antiochiæ* Principis filia, ortos asserunt; quæ cum mihi non satis perspicua sint, in medio relinquo.

DE OBICIO II.

²⁴ Hunc *Obicium*, quem indole liberali, ac plane regia, vultuque ad lenitatem magis, quam ad severitatem composito, quartum *Ferrariensium* Principem in *Copæ Auræ* Aula pictum videmus, *Rhodolphus* Cæsar in omni majorum suorum ditione, primum MCCLXXVI. iterum verò MCCLXXXI. apud *Norembergum* Cæsareo diplomate confirmavit. Quæ sanè Imperiî jura, ea felicitate, suscepit, ut illa non modò servaverit, sed *Mutinensem* etiam, *Regiensem*que civitatem, sua virtute, illis addiderit. Anno enim MCCLXXXVIII. XVIII. Kal. Januarii cum sibi Principem *Mutinenses*, maximo omnium consensu, delegere. Et civitatis Episcopus, unà cum *Lanfranco Rhangone*, & aliis urbis Optimatibus, totius populi nomine, illi *Mutinæ* claves obtulerunt, cui Marchio Comitum *Finellum*, sibi necessitudine conjunctum, Proclivum reliquit, quo die *Manardus Manardius* diem suum obiit. à quo *Joannes Manardius* vir spectatæ probitatis, & tum in Medicina, & Philosophia, tum in omni literarum genere, quæ vel *Græcè*, vel *Latine*, colantur, egregius, originem duxit, quo sanè docente, ego *Hippocratis*, & *Galenii* viam ingressus,

A in Philosophorum, Medicorumque Collegium cooptatus fui. Cum vero MCCLXXXIX. *Obicinus* Mutinam se contulisset, pro dominatu stabiliendo, *Aldrobandino* filio, IV. Non. Januarii *Adam* Tobiae Rhangonis filiam matrimonio copulavit. *Mutina* autem ad *Obicium* delata, *Regii Lepidi* cives, hujus Principis virtute, ac prudentia allecti, ad civitatis Principatum MCCXC. Idibus Quintilis vocarunt. Harum duarum urbium accessionem *Veronenses*, *Mantuanique* ægerrimè tulerunt, quare livore, atque invidia ducti in *Obicii* ditionem, magna cum militum manu, extempore irruerunt, quorum impressionem *Obicinus* non modo magno animo, magnæque virtute sustinuit, sed eorum copiis fuis, ac fugatis, illatam sibi injuriam viriliter ultus est, belisque omnibus solerti ingenio, & rerum regendarum peritia sedatis, omnia imperiî jura, successori tranquilla reliquit. *Ferrariensi* autem Republ. sub *Obicio* florente (ut *Lilius*, & domestici nostri Annales tradiderunt) MCCLXXXII. vel, quod alii dicunt, LXXXVIII. in agro *Ferrariensi*, cui nomen VALLIS DE AQUA, quædam salutaris unda, è terræ visceribus dies, noctesque effluens, lacum confecit, quem GATULAM appellarunt: cujus sanè aquæ virtute, illi divinitus insula, cujuscumque generis infirmi pristinam salutem recuperabant. Ad quem locum varia hominum genera, tanta frequentia, confluxere, ut eo die, quo *Divi Joannis Baptistæ* solennia sacra celebrantur, (eo enim festo die agris unda salutaris erat) ibi XXX. hominum millia fuerint reperta. Invaluerat autem opinio *Beate Annæ* sepulchrum eo in lacu delitescere. Quo lacu postmodum ad imas telluris partes, unde effluerat, revocato, arbitror, in rei illius memoriam, eam, quæ *Ferrariæ* nunc extat hospitalem *Sanctæ Annæ* domum, pro infirmis curandis, erectam fuisse. Illustre igitur *Obicii* felixque imperium, hoc saluberrimo lacu cœlestia Numina multò etiam illustrius, ac felicius effecere. Hic duas duxit uxores, alteram *Jacobam Fliscam*, scæminam lectissimam *Adriani V.* Pontificis Maximi neptem, quæ illi liberos genuit *Atium*, *Rhainaldum*, *Franciscum*, *Aldrobandinum*, & *Beatricem*, de qua varia à scriptoribus tradita sunt. Eam enim nonnulli virginem *Galeacio Vicecomiti* *Mediolanensium* Ducis, matrimonio junctam asserunt MCCCVIII. Kl. Julii, Nonnulli verò (ut *Dantes Aligerius*, & *Priscianus* noster Libro *Historiarum VIII.*) *Nino Comiti*, *Sardinie* insulæ Judici, primum, dein, illo extincto, *Vicecomiti* nupsisse literis mandarunt. Non desunt etiam, qui hanc non *Beatricem* (quod *Merula* scripsit) sed *Agnetem* appellarint, qua quidem in re *Prisciano*, Annalibusque nostris fidem adhibendam procul dubio censeo. Sunt etiam, qui *Rhainaldum*, & *Franciscum* spurios dicant, quod ego nec assero, nec reprobo. Alteram verò *Constantiam* *Alberti Scaligeri Veronensium* Domini filiam MCCLXXXIX. decimosexto Kl. Januarii. Decessit *Obicinus* die Saturni XV. Kl. Martii, MCCXCIII. ætatis vero suæ XLVI. cum annis XXIII. felicissimè regnasset. Non ab re me facturum arbitror, si in extrema hac *Obicii* vitæ parte, *Lamberti Bacilerii* Bononiensis, *Nicolai* filii, importunum, ac nefarium in *Obicium* facinus paucis commemoravero, ut Principes, alieno exemplo cautiore, maximè sibi cavendum cognoscant, maximaque utantur cura, ac diligentia in familiaribus deligendis. Hic *Lambertus*, cum aliis domesticis commixtus, *Obicio*, dum pransurus accumberet, propior factus, stricto pugio, manu promptissima, eademque scelestissima, dicto citius, in illius faciem de improvviso vulnus intulit, parvum illud quidem, sed magnam percussoris audaciam præ se ferens. Hoc

vifo, *Actius* Obicii filius, & omnes, qui aderant, cives, ac familiares, arreptis ensibus, in percussorem è vestigio impetum fecerunt. Cæterum illis *Obicius*, faciem sanguine foedatus, sese opposuit, quo minus illum interficerent. Eum enim in Eculeum mitti iussit, ut quo impellente, quave de causa id factum esset, fateretur. Cæterum ipse diù, & graviter tortus, se nullius iussu impulsus, nulla spe ductum, non meditato, aut cogitato scelere, sed repentino, ac temerario quodam furore percitum, id patrasse fassus est. Quod cum minimè crederetur (neque enim credendum erat) iterum, atque iterum interrogatus, non minori constantia, quàm fortitudine (modo in scelere fortitudini locus sit) eadem semper in sententia permansit, nec in acri, & longa quæstione, præter dicta quicquam aliud unquam respondit. At improbi hominis pertinax, atque obstinatus animus, haud quaquam fecit, quin sententia in ipsum lata, quatuor Asellorum caudis alligatus, totam per urbem tractus, & à carnifice cruci tandem appensus meritas, illiso gutture, poenas acerbissimè lueret. Hic igitur eos Principes, certissimo argumento, non imprudenter agere docuit, qui neminem ense, vel pugione accinctum, ad se familiaritè admittunt. Quandoquidem mutabilia sunt hominum ingenia, & inter mortales non defunt, qui animo adeò impavido sint, & vitæ adeò prodigi, & contemptores, ut, modò voti compotes fiant, quodcunque animo conceperunt, intrepidè audeant, quod vel ex hoc liquidò cerni potest, quem nec sancta familiaritatis jura, nec dignitatis reverentia, nec Principis auctoritas, nec assistens parenti filius, nec familiarium corona, qua *Obicius* septus erat, nec imminens atrocissimæ necis periculum à scelere patrando repellere poterunt.

DE ACTIO VI.

Qui alter ab *Obicio* parente, multa canitie verendus, eodem in loco pictus videtur, *Actius* est *Sextus*, eodem die, quo pater vivere defuit, à S. P. Q. F. Princeps quintus salutatus, & *Piceni* totiusque paternæ ditionis Marchio constitutus. Hic necessitudine sibi conjunctos hostes habuit, qui, cum *Mantuanis*, *Veronensibus*, *Brixianensibus* conjurati, *Melaria*, & *Stellata* direptis, atque igni consumptis, *Casalia*que populata, & armentis omnibus abactis, multa illi damna, & maxima intulerunt. Quæ mox ipse, classe instructa, & valido exercitu comparato, strenuè admodum ultus est. *Ostiliam* enim oppidum igni consumpsit, *Seravalem* expugnavit, suburbia incendit, turres diruit, pontes evertit. Moxque *Veronam*, eadem in expeditione, iisdemque copiis, acri cinctam obsidione, superavit. Et navis oneraria, cui, ob ingentem magnitudinem, *Reginæ* nomen erat, unà cum duabus aliis minoribus, præda onusta, victor, & exultans *Ferrariam* reversus est. Quos verò proditores cepit, abscessis cervicibus, plecti iussit. Hunc *Romanæ* militiæ Præfectum (quem *Vexilliferum* vocant) à Pontifice Maximo delectum *Areostus* noster in *Celta* furente, memoriæ commendavit. Hunc *Cremonenses*, ut *Matthæi Vicecomitis*, insensissimè hostis, furorem retunderent, sibi Dominum asceverunt; seque ipsos, suæque omnia illius fidei, paribus votis, commiserunt. Quos ipse prudenti consilio, & pugnaci dextra, egregiè tutatus est. Duas hic uxores habuit, alteram *Joannam Ursinam*, alteram *Beatricem* *Caroli Neapolitanorum* Regis filiam, à quo anno MCCCIV. *Atriam* urbem dotis nomine accepit. Uxorem verò MCCCVII. vel (ut *Priscianus* refert) MCCCIV. mense Aprili *Ferrariam* conduxit. Connubium hoc *Rhinaldo*, & *Francisco*, *Actii* fratribus, &

A nepotibus ex fratre *Aldrobandino* supra quàm dici possit, grave, ac molestum fuit. Cum enim *Actius* jam senior ex *Joanna* prolem nullam superstitem haberet, in regno, ipso extincto, se illi successuros sperabant. Verum enim verò cum nova hac uxore superinducta, se ab omni successionis spe dejectos arbitrentur, ira, ingentique odio, sed illo me hercle iniquo, in *Actium* accensi, *Ferraria* discesserunt, illumque etiam multis injuriis affecerunt. *Actius*, indignum existimans fratres suos contumaci in ipsum animo esse, iraque, & odio flagrare, quòd, nobilissima uxore ducta, in spem posteritatis venisset, *Fulcum*, ex *Frisco* notho filio sibi nepotem, ut fratres se regnum habituros nunquam sperarent, hæredem instituit. Cum autem ille, vel quòd ætate jam gravis rei uxoriæ intemperanter indulgisset, vel quòd illi jam fatalis hora supervenisset, gravissimo morbo correptus esset, medicorum consilio, ad *Aponi* balnea; *Beatrice* * sorore sibi socia, pro salute recuperanda, & ger se contulit. Sed cum morbus magis, ac magis invalesceret, nec humanis artibus, aut ope divina levaretur, nullaue amplius vitæ spes reliqua esset, fratres, nepotesque, eo in temporis articulo, se fratri, patruoque reconciliare, omni nixu, operam navarunt. Et tandem *Nicolai Lucii* veteris amici, *Beatricisque* sororis, & aliorum amicorum precibus, atque hortationibus, in fratris, & patris gratiam, rediere. Et cum *Actio* legitimos notho posthabere iniquum videretur, novis confectis testamenti tabulis, fratres regni totius hæredes instituit, & mox vi morbi consumptus MCCCVIII. pridie Kl. Februarii vitam cum morte commutavit. Hic non possum quorundam scriptorum in *Atestinorum* Principum rebus perquirendis negligentiam summoperè non mirari, qui rebus illis omisiss, quæ à vero non abhorrent, vana, & ab omni veritate penitus aliena sibi confinxerint, & literis mandaverint, & *Actium* à *Frisco* filio in carcerem conjectum, & necatum assertaverint. Extant enim postremæ Codicillorum tabulæ, quas cum *Frisco* patris nomine *Ferrariæ* præfesset, *Actius* Ateste confecit. Quibus sanè constat ipsum nulla custodia detentum, nulla vi necatum, sed ægrum, & morbo confectum amicis assistentibus in *Beatricis* sororis amantissimæ sinu, extremam animam exspirasse. Inter hos verò auctores Fratrem *Leandrum Bononiensem* eò majori nota dignum censeo, quòd ipse, ut mendacio fidem paret, rei tam foedæ *Peregrinum Priscianum* rerum nostrarum optimè gnarum, testem adducit, cum hæc omnia longè aliter (quàm *Leander* dicat) suis in *Annalibus* scripta reliquerit, quod, ut clariùs innotescat, hic illius verba adscribere non gravabor.

P. Priscianus Historiarum Libro VIII.
Folio XLVIII.

Ordinatis itaque voluntate sua, & negotiis suis reliquis omnibus, Azzo Marchio *Beatrice* sibi sorore secum assumpta, nobilibusque viris, & equestris ordinis nonnullis comitatus *Esti* oppidum deseritur, & in Palatium *Nicolai* de *Lucio Equitis* descendit. Venerunt ad eum *Tisius* de *Campo Sancti Petri*, de cujus progenie satis diffusè superiori Libro Cap. VII. diximus, *Jacobus* de *Carraria*, *Nicolaus* ipse *Lucius*, & alii plures *Estensium* Marchionum, amici fidi, & optimi; adducunt *Aldrobandinum*, & *Franciscum* fratres, *Rhinaldum*, & *Obizonem*, nepotes, quos Azzo, & diligebat, & amabat. Amplectuntur nobiles illi Marchionem, & deprecantur (*Beatrice* jam dicta, & fratribus prædicatoribus loci ipsius opem omnem negotio præstantibus) ut fratribus, & nepotibus parcat, in fratrum redeat amorem, & amplectatur illos. Assentitur Azzo, fratres, & nepotes osculatur, amor inter ipsos dulcissimus redintegratur.

tegratur, & (ut scribit Chronica vetus) deleta testamento prædicto, novum condit, & fratres si-
 28 bi hæredes instituit, & in regno successores. Sic-
 que, ut Deo placuit Omnipotenti, die ultimo Ja-
 nuarii obiit. Hæc sanè ad verbum Priscianus. qui-
 bus explicatis, mox in Blondum, in Platinam, in
 Sabellicum, & in reliquos omnes, qui Actium à fi-
 lio in carcerem conjectum, dein suffocatum asse-
 ruere, acerrimè invehitur. Quare Leandrum, vel
 Priscianum non legisse, vel ejus Annalibus pror-
 sus inversis, usum fuisse, ex Prisciani verbis ap-
 paret. Nam etsi Friscum veris Principibus regnum
 occupasse testatus est, ipsum tamen ab omni pa-
 ricidii nota vendicavit.

DE FRISCO, ET INTERRE- GNO, ET RHAINALDO II.

UT inter Atestinos Principes, quos in Copæ
 Aureæ ædium testudine, longa seriè, verif-
 que imaginibus, Hercules Princeps noster; ad po-
 steritatis memoriam, pio in progenitores animo;
 magna cura pingi curavit, nullus Frisco datus est
 locus, quod nothus injuria regnum occupave-
 rit; & Tyrannum potius teterrimum, quàm ve-
 rum Principem gesserit: ita ego etiam ipsum, in
 hac optimorum Principum commemoratione, si-
 lentio involvere, absque piaculo, poteram. Et
 profectò ni mecum cogitasset, hoc ipso sermo-
 ne, aliorum Atestinorum Principum virtutem, &
 in patriam charitatem, eò illustriorem se ostensu-
 ram, quò iste, sua improbitate, à vero Princi-
 pe longius abfuit; ne de ipso quidem verbum fe-
 cisset. Verum, ut hunc Tyrannum penitus, re-
 liquos vero Patriæ Parentes fuisse demonstrarem, quæ
 Ferrariensi populo Friscus intulerit damna, quæ
 veris Principibus incommoda, pro præsentis Com-
 mentarioli brevitate, commemorare minimè gra-
 vabor. Friscus igitur nothus Actii filius, cui pa-
 ter, cum Ateste Ferraria discessisset, totius ditionis
 regimen mandaverat, postquam patris obitum
 intellexit, & ex novis tabulis se, Fulcumque fi-
 lium à regno ejectos, pertinacis, ac intemperan-
 tis, animi impetuductus, regni Principatum, quo
 jure, quave injuria mordicus tenere sibi propo-
 suit; cumque ipsi vires ad regnum tenendum mi-
 nimè sufficerent, magno cum Reipublicæ malo,
 Argenta, Regio Lepidi, & Mutina amissis, cum
 Venetis foedus inivit, quorum præsidio, & copiis,
 universo populo reclamante, annuam Tyrannidem
 exercuit. Rhainaldus verò & alii ab Actio hære-
 des instituti, à Clemente Quinto Pontifice Maximo
 ope implorata, acre bellum cum Frisco, & Vene-
 29 tis gesserunt; multis verò datis, atque acceptis
 cladibus, cum Friscus civium animos à se penitus
 aversos cognosceret, ut se nothum pariter, ac Ty-
 rannum certissimo ostenderet testimonio, patriam,
 quæ ipsum genuerat, aluerat, foverat, igne in-
 quam plurimas domos immisso, execrabili incen-
 dio foedavit; seque in castri Thebaldi arcem, cum
 Veneto præsidio, è vestigio recepit. Indignum
 visum fuit Clementi, eos, quos in suam ipse clien-
 telam receperat, à Venetis, nulla boni, & æqui,
 tantæque amplitudinis ratione habita, detestabili
 bello indignè vexari, quare cum nullis monitis,
 nullisque hortationibus Veneti ab incepto desiste-
 rent, eos acerbissimis diris persecutus est, qui-
 bus irretiti, cum nec sibi, nec fortunis locum
 ullum tutum viderent, se (militibus omnibus à
 Ferraria remotis) Pontificiæ potestati submise-
 runt, & eos, diris solutos, Clemens sacris clemen-
 ter restituit. Friscus verò, omni spe, ac præsi-
 dio prorsus privatus, Venetias aufugit, ubi, apud
 Divi Joannis, & Pauli ædem privatam vitam, ex-
 torris vixit. Sed quamvis Veneti Ferrariam obsi-
 dione liberaverint, & Friscus Tyrannide ejectus fue-

A rit, tamen Atestini (ut fas erat) in regni possessio-
 nem minimè missi fuerunt. Arnusius enim, vel (ut
 alii) Arnaldus, Pelagura Pontificis Legatus urbi
 Veneta obsidione liberatæ quatuor annis præfuit.
 Nec legitimorum Principum jus quadriennio oc-
 cupasse Legato sat fuit. Quin Roberto Neapolita-
 norum Regi, Xantiae Regiæ uxoris (ut nonnul-
 li referunt) intercessione, & Clementis consensu,
 Ferrariensem ditionem regendam concessit. Ro-
 bertus Degum Raptam cum magna Hispanorum,
 Catalanorumque manu toto quadriennio Ferrariæ
 præfecit. Et cum acerbius, atque insolentius
 quàm par esset, homo Hispanus, peregrina, ac
 B barbara superbia impulsus, populum ugeret, il-
 lius, militumque insolentia cives ad Tyrannidem
 delendam excitavit. Videbant enim Pelaguram,
 quem populari quieti consilium speraverant, in
 alia omnia potius abiisse; urbemque totam, præ-
 ter eorum opinionem, immitius vexasse. Nam
 (ut rapinas, & alias omittam nobilium hominum
 cædes, quæ multæ, & maximæ fuerunt) Dal-
 masius, cui Legatus urbem regendam commise-
 rat, Franciscum Marchionem, magni animi, &
 spectatæ probitatis virum, publicæque utilitatis
 studiosissimum, solo famulo sibi comite, Ferrariam
 cum accipitre, ab aucupio redeuntem, vix urbem
 C ingressum, ante Portæ Leonis limen, de improvi-
 so, immanissimè interfecerat, & nudum in foro
 tractum sævo, ac miserabili spectaculo proposue-
 rat. Et cum Legatus nullas de nefarii sceleris
 facinore pœnas sumpsisset, populus id illius jussu
 factum suspicatus est. Quod eò etiam sibi magis
 persuasit, quò ipse (ne cives unquam se quietu-
 ros sperarent) dominationem, quæ Atestinis Prin-
 cipibus jure debebatur, Roberto Neapolitanorum
 Regi injuria concefferat. Qui hominem impor-
 tunissimum, cædis, & rei alienæ avidissimum,
 populo tot jam cladibus affecto, ac calamitatibus
 afflicto, penèque confecto, veluti extremum o-
 mnibus excidium apportaturum, indignè præpo-
 D fuerat. Populum igitur cum aliorum civium cæ-
 dibus, tum immanissimo Marchionis interitu, ac
 nefarii hominis injuriosa alieni appetitione com-
 motum, suarum ærumnarum cœpit pudere; pi-
 gereque se barbaris, ac exteris gentibus potius,
 quàm illis Dominis parere, quos non tantum na-
 tura, & communis patria ipsi concefferat, sed is
 Dominos sibi delegerat. Quare, occasione arre-
 pta, MCCCXVII. Nonis Sextilis (quæ dies
 Divi Dominici sacris dicata est) cives uno animo
 in eas omnes gentes magna vi impetum fecerunt;
 E & ingenti illis clade illata, urbe penitus expule-
 runt. Ut vero, quas Friscus sua Tyrannide turbas
 concitaverat, penitus sedarent, & accepta damna
 refarcirent, Rhainaldum Atestinum, Aldrobandi-
 30 ni filium, Marchionem VI. ac verum Civitatis
 Dominum, in majorum ditionem, quasi postli-
 minio, revocarunt. Et, ad perennem exacti Ty-
 ranni, & rei feliciter gestæ memoriam, imaginem
 Divi Dominici portis omnibus Civitatis Princeps
 S. P. Q. F. pingi jusserunt; publicæque statu-
 tum fuit, ut singulis annis, eadem die, Divi Do-
 minici Templo solennis fieret oblatio, qui ritus,
 perpetua, ac inviolata religione, ad nostra usque
 tempora servatus est. Non tamen hæc à Tyranno
 ad verum Dominum transitio omni penitus
 molestia caruit. Neque enim sincerum gaudium
 mortalibus fortuna, rerum humanarum domina,
 unquam conceffit. Nam Pontifex Max. ob vi-
 cjectos milites, Estensis Principibus, populoque
 Ferrariensi aqua interdixit, & igni. Cæterum re-
 maturius cognita, eos volens, ac lubens sacris pa-
 ternè restituit. Hac vero injuriæ nebula disjecta,
 Bononienses Rhainaldo bellum intulerunt, acre il-
 lud quidem, sed ea animi alacritate ab ipso susce-
 ptum; ac ea felicitate confectum, ut victoria po-

titus sit. Nec minus feliciter *Argentam* oppidum, quod *Ravennates* occupaverant, sibi vindicavit MCCCXXIV. Dein verò imperium magna animi, & rerum tranquillitate possedit. MCCCXXXV. pridie Kl. Januarii diem suum obiit. Suscepit ex *Lucretia*, vel (ut alii) ex *Catherina* conjuge *Aldrobandinum*, & *Actium* mares, *Beatricem* verò foeminam, Despotæ *Achaia* matrimonio collocatam. Cum vero marium neminem in regno successisse comperiam, eorum etiam neminem parenti supervixisse crediderim.

DE OBICIO III.

Muta sanè *Obicii* imago, eadem in Aula felici penicillo depicta, magnam in *Obicio* prudentiam, singulari fortitudini junctam certissimo videtur indicio præ se ferre, quod sanè, quæ de ipso, ex veterum Annalibus referemus, re comprobatum ostendent. Successit *Obicius* Rhinaldo fratri *Ferrariensium* Marchio septimus, MCCCXXXVI. Kl. Januarii. Qui cum *Ferrariense* imperium tranquillum ac pacatum accepisset, ad ea recuperanda animum convertit, quæ à vicinis injuria fuerant occupata. Ductis igitur *Mutinam* copiis, eam valida cinxit obsidione, quam cum *Mutineses* detrectarent, tum propriis, ac peculiaribus damnis, tum quia ipsis fas, piumque videbatur, illis, dominis sese regendos dare, quorum iustitiam, ac probitatem, longis annorum spatiis, experti fuerant, illis, qui populo invisi erant, exactis, se *Obicio* dederunt. Quibus in potestatem receptis, eorum curam, ac regimen *Nicolao* fratri mandavit. Multa præterea, & pro *Italia* salute, & pro regni sui jurisdictione stabilienda, apud Pontificem Maximum, apud Cæsarem Augustum, & apud alios *Italia* Principes sapienter admodum gessit. Interea *Philippus Gonzaga*, & *Luchinus Vicecomes*, immodico producendi imperii studio flagrant, *Parmam* hostiliter aggressi sunt. *Parmenses*, quibus *Obicii* virtus cognita fuerat, ut ab ab hostium vi sese defenderent, illi anno MCCCXLIV, IX. Kl. Novemb. *Parmæ* dominatum tradiderunt. Quo sanè facto tantus hostibus terror incussus est, ut, castris collectis, *Parmam* obsidione liberarint. Sed quam injuriam *Parmensi* populo inferre non potuerunt, malo, iniquoque animo; in *Obicii* caput convertere statuerunt, & insidiis paratis, illum vel capere, vel interficere tentarunt. Sed vir callidus, & solers ad cavendum paratus, eorum insidias eo ingenio elusit, ut illi ipsi tempestatis auctores maximè timerent, ne quos, ut *Obicius* submergerent, fluctus concitarent, in ipsorum tandem caput, æstu multò graviore, redundarent. Quare sibi maximè conducibile duxerunt, cum *Obicio* foedus percutere, & pacem inire. Hunc autem, quod ipsum ad ardua militiæ munera capeffenda promptissimum, summoque consilio, ac singulari iustitia præditum conspiceret, *Clemens VI.* Pontifex Maximus primum *Ferrariensi* populo 1344. sui juris Vicarium præfecit, fatis tam feliciter annuentibus, ut tandem Pontificum consensu, ac eorum diplomatibus *Ferrariensis* ditio *Atefini* juris effecta sit. Duas hic uxores, *Bononienses* ambas, subinde duxit, alteram *Jacobam* Romæ *Pe-puli*, alteram verò *Lippam Areostam*, ex quibus ipsum liberos XI. *Lilius*, alii vero X. tantum, suscepisse scripserunt. quorum *Aldrobandinus*, *Nicolaus*, cui *Claudio* cognomen fuit, & *Albertus* (quod infra explicabimus) paternum imperium unus post alterum obtinuerunt. MCCCCLII. post annum imperii XVI. fato concessit.

DE ALDROBANDINO II.

Aldrobandinus Secundus, quem decenti facie, & eleganti aspectu, patri proximum ad ve-

ram imaginem expressum conspiciamus, VIII. *Ferrariensium* Princeps salutatus, & à Pontifice Maximo Vicarius parenti suffectus tota ditione, summa tranquillitate, potitus esset, nisi necessitudine ipsi conjuncti regni quietem indignè perturbassent. Huic enim Principi propè fatale fuit, à suis gravissimè vexari. Ipsi enim ut consanguineo negotium facefferent, cum *Patavinis*, *Ariminensibus*, *Venetis*, Principibusque *Mantuanis* in *Aldrobandini* oppida, castellaque multas incursiones fecerunt. Nullis tamen ipse illorum injuriis animum despondit, nunquam ab ira, & odio se transversum agi permisit. nunquam se ipso minorem ostendit, sed se ea animi magnitudine, qua adversarios superavit, in secunda, & adversa fortuna pulcherrimè est usus. Regnavit annos IX. MCCCCLXI. mense Novembri excessit è vita; ex *Viride* conjuge, vel ut alii, ex *Beatrice de Camino* Viridem foeminam, *Obicius*, *Actium*que mares genuit.

DE NICOLAO I.

Hæc commemoratio, quam de *Nicolao Claudio* facturus sum, me ad *Lilii* mei vicem summopere dolendam impellit. Nam cum ex Annalibus nostris, strenuum, ac magnanimum hunc Principem *Claudi* cognomen fortitum esse cognoverim, quod articularibus doloribus, ex recto loripes effectus fuerit, succurrit ingens illa mihi *Lilii* calamitas, in quam ab hoc eodem morbo, tanta cum sævitia, coniectus fuit, ut omnibus membris impeditus, ac viribus confectus totos XV. annos immobilis, magnisque doloribus vexatus, in lecto, qui ad quietem dari solet, miserrime jacuerit, ea corporis specie atque habitu, qua cadaver potius loquens, quam vivus homo, posset appellari. Cæterum gravis, atque acerba hæc recordatio eo lenior efficitur, quò video *Lilium* novercam naturam, & iniqui fati atrocitatem, acri vividæ mentis acumine, ac magna animi vi, sic superasse, ut nullis doloribus fractus, nullis cruciatibus confectus, æternis literarum monumentis inter ærumnas, & angores id sibi decus, ac nomen pararit, quod omnis semper sit veneratura posteritas. Inter quæ monumenta hanc etiam perbreve Epitomen, quam isto Commemrariolo, nostris verbis latius explicandam suscepimus, mihi reliquit, ut quam ipse nimia vi morbi correptus, non poterat, ego Principibus nostris operam præstarem, quod, ut in aliis, ita in *Nicolao* pro ingenii mei mediocritate, & pro hac temporis angustia, perficere conabor. Hic igitur, cognomento *Claudus*, quem propè *Aldrobandinum*, fratrem, magistra Pictoris manus severiori expressit aspectu, nonus *Ferrariensium* Marchio, multa *Atefinorum* adjecit imperio: nempe *Mutinesis* agri castella, atque *Tiberiacum* (quod *Bagnacavallum* hodie dicitur) oppida, *Lucumque*, *Consilicem*, *Cotignolam*, & quam præfente pecunia emit, *Faventiam*. Hic *Mutinam* (ut *Polystorius* refert) mœnibus cinxit & *Regium Lepidi Atefinæ* ditionis oppidum, sed injuria ablatum, *Gonzagæ* viribus attritis, sibi vindicavit. *Mediolanensium* hostiles impetus eo animo sustinuit, ut victor evaserit. *Franciscum* consanguineum hostem habuit, qui *Mediolanenses* ad bellum illi inferendum excitavit. Cæterum cum *Franciscus* captus fuisset, & capitis periculo ab hoste in custodia teneretur, ne hostis in eum gravius animadverteret, *Nicolaus*, injuriis omnibus posthabitis, triginta millibus aureis nummis ipsum redemit. Magnificum hercle facinus, & eo Principe dignum, qui *Regiam Atefini* generis Nobilitatem præ se ferret, à qua *Franciscus* eò magis abfuit (adèò dispari ingenio homines eadem in familia sæpe oriuntur)

tur) quò redemptus ad *Mediolanenses* iterum divertit. Sunt qui velint hoc Principe turrim horariam, quæ nostris temporibus in se ipsam incubuit, conditam fuisse. Sed eos ipsa temporum ratio deceptos ostendit. nam anno MCCCLXXXIII. alii MCCCLXXXII. *Amadeo Bonguadagno* Architecto, ex pluribus rebellium domibus demolitis, principium habuit, qua condita, ipsum *Amadeum* rebellionem fecisse *Annales* testantur. Huic turri, pro horis tinnitu signandis, conflatum æs campanum librarum triginta, & quingentarum supra trium millium pondo superpositum fuit. Et hoc Principe, curiam etiam, in qua jus redditur, MCCCLXIV. mense Aprili condi coeptam esse, a nostris *Annalibus* proditum est, ab aliis autem 33 MCCCLXXV. à quibus parum distat *Priscianus*, qui MCCCLXXVIII. conditam testatur, prætor *Galeatio Madio* nobili *Brixienti*, in cujus sententiam ego eò magis descendendo, quò varii *Annales* illi adstipulantur. Cujus sanè *Prisciani* sententiæ cum assentiam, non possum non arbitrari *Vincentium*, ab eadem præclara *Madiorum* familia oriundum, ab *Hercule* Principe nostro elegante ingeniorum spectatore, ad enucleanda *Ferrariensi* juventuti Philosophiæ mysteria, aliqua occultiore fati virtute, fuisse vocatum, ut ab eadem nobilissima gente civitas nostra duos clarissimos viros habuisse maxime sibi laudi adscriberet, alterum qui juri dicendo sanctissime præesset, alterum qui rerum pulcherrimarum, atque abditissimarum arcana adolescentibus nostris pulcherrimè patefaceret. Non minori etiam nominis fama *Nicolaus Cavalcantes Nobilis Florentinus* MCCCLXXIV. *Ferrariæ*, sub hoc eodem *Nicolao*, Prætozem gessit, ea animi integritate, ut nec prece, nec pretio, nec alicujus auctoritate latum (ut dicitur) unguem à justitia declinarit. Ab hoc, longa, ac præclara successionis serie, qui nunc vivit *Bartholomæus Cavalcantes* originem duxit. Hunc Nobilitatis gloria, morum probitate, ingenii felicitate, & pulcherrimis bonarum artium studiis, singularique fortitudine apprimè ornatum in *Toga*, & in *Sago* optimum civem *Florentia* vidit. Patriæ enim (à qua majores etiam nostri, qui jam CCL. annis illinc ad felicissimam *Atestinorum* ditionem accessere, originem duxerunt) & prudenti consilio, & forti dextra, tam strenuam operam præstitit, ut si illa cujuspian prudentia, ac fortitudine, pristinam libertatem servare potuisset, ea nunc etiam *Cavalcantis* ope, atque virtute, potiretur. Hunc illius humanitas, studiorumque similitudo mihi tam arcto necessitudinis vinculo junxit, ut illius in me benevolentiam, meumque in ipsum amorem, nec locorum intercapedo nec fortunæ sævientis injuria, nec longa temporis vetustas sit solutura. Sed jam ad *Nicolaum*, à quo nonnihil hæc *Madii*, & *Cavalcantis* optimorum amicorum commemoratio me abduxit, vertenda est oratio. MCCCLXXXV. XIV. Kl. Septemb. à *Nicolao* Castri veteris fundamenta, superposito ab *Alberto* Marchionis fratre aureo nummo, jacta sunt. Cum enim populus in *Nicolaum Tortonensem* Decurionum Magistrum impetum fecisset; isque celerrimo gressu in Principis aulam, quasi in arcem se recepisset, populus turbulentissimè ad arma excitatus, illum captis armis eò usque secutus est, & Principis Atrium omnes una perinde, ac illi obsidionem pararent, circumdederunt, & cum nullis minis, nullis Principis hortationibus populus ira accensus, & furore percitus ab inferenda insensissimo homini nece averti potuisset, ne ipse, quem alterius improbitas concitaverat, tumultum in se converteret, illum ad meritum (ut *Annales* testantur) supplicium, vel invitus emisit. quem furens populus membratim discerptum, igni, in foro accenso, cremandum de-

A dit, ejusque cineres ventorum flatibus spargendos tradidit, ac disjiciendos. Qua rei indignitate Princeps meritò commotus, ut tuto se loco munitum redderet, arcem, quam diximus, condi curavit, quæ quidem, & Principi, & cunctæ civitati magno fuit tutamento, certissimumque præ se tulit stabilitæ ditionis argumentum. Arce condita *Nicolaus* de nefariis hominibus, quorum atrox sce- 34 lus ad ea usque tempora tacitus dissimulaverat, eas fumpsit poenas, quibus illatam injuriam severè, ac vehementer vindicavit. quod medius fidius reliquis civibus exemplo fuit, quibus sint illi digni suppliciis, qui nulla Principum ratione habita, in Magistratus, quantumvis improbos, temerè, nimisque audacter irrumpunt. *Corbular* hic etiam Princeps constituit; & locum, ubi nunc vectigalia solvuntur, erexit. Hoc jubente, bona, ac civium capita tunc primùm censa, Magister censuum creatus, & censuum rationes constructæ fuerunt. Uxorem duxit *Viridem* *Canis Scaligeri*, *Veronæ* Domini filiam. Ex qua *Rhinaldus* est natus, qui patri superstes non fuit, & *Tadeam*, & *Constantiam* scæminas, illam *Francisco Carrariæ*, hanc *Malatestæ Ariminensi* matrimonio collocatam. Cum vero annis triginta septem regnasset MCCCLXXXVIII. extremum vitæ actum absolvit, & VII. Kl. Aprilis, quo die, *Christi* cruci affixi sacra solennia celebrantur, humatus est, & præter morem, in ejus funere à sacris turribus frequens æris campani tinnitus auditus est.

DE ALBERTO II.

Hic, quem in foro Marmorea in figura togatum, de illiusque tempestatis more cucullatum, & eodem cultu in *Copæ Auræ* Curia, post fratrem *Nicolaum* non acri, non severo, sed benigno, ac mitissimo aspectu suis coloribus pictum videmus, *Albertus Secundus* est, & X. *Ferrariensium* Princeps senatoriæ potius *Togæ*, quàm militari *Sago* natus. Hic paci, ac tranquillitati quanto potuit majori studio operam dedit. Et quamvis Principes quidam illi bellum indixerint; & quæ in *Patavino* agro oppida tenebat, illi turbaverint: ipse tamen, consilio potius, ac prudentia, quàm bello, & sanguine, jurisdictioni suæ censuit consulendum; quod sanè, ut optaverat effecit. Anno MCCCXCI. quadringentis nobilissimis equitibus sociis, ad *Bonifacium Nonum* Pontificem Maximum *Romam* profectus, ab eoque amanter, & honorificè susceptus, *Bonifacianum* Diploma (quam Bullam vocant) & bonarum omnium artium, liberaliumque disciplinarum Gymnasium *Ferrariæ* erigendum primus obtinuit. Vidit enim *Albertus* ad nominis immortalitatem nihil magis conferre, quam literarum monumenta, eosque Principes magna sibi, ac civibus suis ornamenta parare, quorum cura optimè nata ingenia in spem præclaræ eruditionis aluntur. quod si prioribus etiam Principibus cordi fuisset, in illorum rebus perquirendis non tantùm nunc laboraremus, multaque præclara illorum facinora oblivioni tradita, magna cum illorum gloria, vel ipsa invidente vetustate, ad posterorum animos ad decus excitandos, mirificè elucerent. Est enim ipsa probati auctoris scriptio, perennis quidam sermo, qui præsentibus, & posteris etiam, æterno temporum cursu, præclarè facta in mortalium animos instillat. Quod sanè, cum posterius animadvertissent, quod ille instituit Gymnasium, magna semper diligentia foverunt: quod nunc *Herculis* Prin- 35 cipis optimi, ac sapientissimi auspiciis florentissimum habemus. Memini me à majoribus nostris audivisse, *Theodorum Gazam* Virum doctissimum, *Ferrariensi* Gymnasio præfectum (quem Recto-

rem vocant) fuisse, eumque, dum *Ferrariæ*, literas *Græcas* profiteretur, in *Orationem* Demosthenis pro *Ctesiphonte*, quam temporibus illis enarrabat, *Commentarium*, quod etiam nunc legitur, edidisse: unaque cum summis Philosophis, ac Medicis, *Bartholomæum Salicetum*, *Giliolumque Cremonensem*, Viros utriusque Juris consultissimos, amplissimis præmiis *Ferrariam* vocatos fuisse: illumque jus Cæsareum, hunc Pontificium, magna auditorum frequentia, enucleasse. Cum vero *Albertus* hos duos clarissimos viros nactus esset, ut civitas, quam alii Principes bello armisque illustrem illi tradiderant, optimis legibus atque decretis niteretur, illis (hoc enim otii sui munus posteris relinquere voluit) municipalis juris condendi munus mandavit. Hicque *MCCCXCIII.* alii *MCCCXCI.* VII. Kl. Aprilis eas, quibus nunc etiam urbs nostra regitur, Institutiones, Principis decreto firmatas ediderunt. His *Petrus Ancharanus*, & *Antonius Butrium* additos fuisse, quorundam *Annales* prodiderunt, qui in eodem munere obeundo, omnes numeros expleverint. *Albertus Schivanoiam*, *Paradisum*, *Bellum florem*, regia sædes, *Ferrariæ* construxit. *Joannam* Roberti Gabrini filiam uxorem duxit. *Nicolaum* filium, penè infantem, regni successorem reliquit. Obiit *Albertus* imperii sui anno V. *MCCCXCIII.* pridie Kl. Augusti, cui togatam illam marmoream statuat, de qua meminimus, in prima majoris Templi fronte, S. P. Q. F. unà cum *Bonifacio* diplomate aureis notis descripto, optime merenti posuerunt.

DE NICOLA O II.

Nicolaus, qui eorum Principum progenitor futurus erat, sub quorum imperio urbs *Ferraria* ad eam amplitudinem crescere debebat, qua omnibus esset admirabilis, eo vultu, atque habitu à natura formatus fuit, ut inter armatos valde conspicuus, & inter pacatos senatores Regiæ gravitatis, & urbani moris nequaquam expers videretur: ut ex pictura propè *Albertum* ad veram imaginem, eadem in Aula picta, & ex ænea aurata equestri statua, quam illi, ob excellentem virtutem, & singularem in re bellica præstantiam, S. P. Q. F. in foro erexit, est videre. Huic, qui *XI. Ferrariensium* Princeps fuit, omne imperii jus, summo populi consensu, delatum fuit. Sed cum vix undecimum annum ageret, ob minoris ætatis imbecillitatem, sub tutela *Joannis Sale*, & *Antonii Montiscatini*, qui arcanis Domini consiliis præerant, ad pubertatem usque vitam egit, qua sanè in ætate, & in belli simulachris ducendis, & in honestis exercendæ juventutis certaminibus, generosi animi, & heroicæ indolis indicia pulcherrimè dabat. Nemo enim inter æquævos, vel agilius equum movebat, vel validius hastis concurrebat, vel mucrone adversarium fortius appetebat, vel vehementius conto pugnabat, vel ferreum vectem longius vibrabat. Quibus artibus instructus, & exercitationibus firmatus ubi primum ex ephebis excessit, ex umbra, & fictis certaminibus in aciem, & in pulverem eo animo se contulit, ut propè prius imperator fuerit, quam miles. Validis enim viribus, & expedito ingenio, vel in ipso juventutis ingressu, multa præclara gessit, atque magnifica. Quare, cum summo studio ad res bellicas animum appulisset, totius ditionis curam *Ugutioni Contrario*, illi affinitate conjuncto mandavit. Qui ea animi moderatione, atque integritate (quamvis, & ipse vigesimum secundum annum vix ageret) cum sua virtute, tum prudentum consiliis, quam sumpserat, personam gessit, ut nihil in ipso desideratum fuerit, quod à gravi, & sapientissimo senatore posset expectari. *Nicolaus* in dominatu *Luci*, *Bagnacavalli*, *Massæ*, & alio-

Arum *Flaminie* locorum, quæ *Nicolaus Claudus Atestinus* addiderat imperio, ab *Eugenio Tertio* Pontifice Maximo confirmatus est, & *MCCCCIII.* S. R. E. Vexillifer, & totius Pontificis militiæ Dux, atque Imperator creatus fuit. *Actium* patrualem, qui *MCCCXCV.* pridie Idus Aprilis acre illi bellum intulerat, & in ejus caput conjuraverat, ab *Heclore*, vel (ut alii) ab *Astore*, *Manfredo* Porti captum, ex Senatus *Venetii* decreto (quamquam non desunt, qui hoc *Nicolao Claudio* potius adscribant) in *Cretam* relegavit. Comiti *Joanni Barbiani*, qui *Vignolæ* oppidum dolo, atque injuria occupaverat, pro patrato scelere cervices abscidi jussit. *Venetorum* impetum, qui magno exercitu comparato terra, *Padoque* totis copiis *Ferrariam* invaserant, non minori consilio, quam fortitudine declinavit. Quare ob præstantem illius in rebus bellicis virtutem, & præclaram in rebus gerendis prudentiam, cum *Forolivi* civitas seditionibus, ac bello civili prope modum arderet, ipsum ad illas intestini odii fauces extinguendas, & civium animos ad concordiam deducendos *Joannes* Pontifex Maximus *Forolivio* præfecit, qui turbis omnibus compositis, ac odiis sedatis, *Forolivium* pacatum Pontificiis præsidibus reliquit. *Otho Tertius* *Parmensium* Tyrannus ea fraude, qua patriam occupaverat, *Atestinorum* etiam imperium sibi arrogare proposuerat; & nulla boni, aut æqui ratione habita, *Nicolao Regium Lepidi* dolo surripuerat. Ad quem recuperandum cum magnam peditum, atque equitum manum *Atestinus* collegisset, *Sforciam Cotignolanum*, belli peritia, atque animi magnitudine, & corporis robore antiquis Ducibus æquandum, equestribus copiis præfecit, & acie instructa, adversus *Othum* castra movit. Hic, tanto belli apparatu audito, animo perculsus, *Nicolaus* se viribus imparem & ad illius impetum sustinendum minime idoneum esse cognovit. Quapropter ad illum dolo, ac insidiis premendum sese convertit, & ut voti compos efficereetur homo vaser, & ad fraudes neccendas natus, se pro facere percutiendo, & pace firmanda, *Nicolai* colloquium cupere simulavit, quod cum *Nicolaus* minime abnueret, *MCCCCIX.* ad VI. Kl. Junii in valle viridi propè *Herberiam*, ut de iis, quæ inter eos tractanda erant, sermonem haberet, uterque se contulit. *Otho*, ad omnia simulanda paratus, hilari vultus specie fraudem prætexens, sicariis clam paratis, qui *Nicolaum* mediis in sermonibus obtruncarent, blandè illum excepit. Verum ille ipse pacis auctor Deus Optimus Maximus id sceleris sancto sub fœderis nomine patrari minime tulit. *Cotignolanus* enim *Sforcia*, vir callidus, dolos præsentiens, sua virtute *Othonis* insidias antevertit, & impetu de improvisò in Tyrannum facto, ipsum multis vulneribus confossum interemit. Quo extincto *Parmenses*, & *Regienses*, quibus *Otho* non minus sævè, quam violenter imperabat, cum *Nicolai* beneficio à sæva illius Tyrannide, quasi à gravissimo jugo, eodemque infensissimo, collum subduxissent, hilares *Nicolaus* se dederunt: illi pridie Kl. Julii; hi verò X. Kl. Sextilis. Anno verò à partu Virginis *MCCCCXXVI.* XIV. Kl. Aprilis, *Venetorum*, ac *Florentinorum* copiis omnibus, non sine maximo illarum *Rerumpublicarum* commodo, præfectus, hostium copias ea virtute retudit, ut nec *Venetii*, nec *Florentini* quicquam detrimenti passi sint. Literis etiam proditum est ipsum à *Ladisla* Neapolitanorum Rege *MCCCCXIII.* copiarum omnium, quas in *Italia* tenebat, triginta millium aureorum nummorum stipendio Ducem, atque Imperatorem delectum fuisse. Hic idem *Sigismundus* Imperatorem *MCCCCXXXIII.* V. Idus Septembr. mille equitibus sociis *Ferrariæ* hospitio

spitio honorificè accepit. qui filium pridie Kl. Septembr. *Nicolao* ex uxore natum, & ab Imperatoris ipsius nomine vocatum sacris, ac lustralibus undis expiandum obtulit. Moxque ipsum infantem XVIII. Kl. Octobr. & *Herculem* legitimum illi fratrem, duosque nothos, *Leonellum*, & *Borsum* in Ill. Equitum numerum Imperatoria auctoritate cooptavit; & Aquila nigra, Cæsareo insigni, benevolentiae, atque hospitalitatis ergò (ut *Blondus* refert) *Nicolaum* donavit. Hoc etiam Principe à S. R. E. decretis, & à sacrorum ritù *Græci* dissentiebant. Quos cum *Eugenius* IV. ægrè ferret ea in hæresi versari, ut res amicè, & religiosè discuteretur, & toti *Christianorum* gregi unum ovile esset, & unus pastor, Reipublicæ *Christianæ* Concilium indixit. Urbsque *Ferraria*, in qua de tota re, accurata disputatione tractaretur, à *Græcis* pariter, & *Latinis* electa fuit. *Eugenius* igitur MCCCCXXXVIII. VIII. Kl. Febr. cum *Romane* Curiae Præsulibus; & IV. Nonas Martii eodem anno *Joannes Paleologus*, Græcorum Imperator, cum *Constantinopolitanis* Antistitibus, eorumque Patriarcha *Ferrariam* appulere. Accepi à majoribus meis, *Guarinum Guarinium* Veronensem inter *Latinam*, & *Græcam* nationem interpretem fuisse. Hic ille est *Guarinus*, qui primus *Guariniæ* gentis incunabula felicissimis auspiciis *Ferrariæ* posuit, in quibus humaniores Musas libentius habitasse, quàm quacunque alia in domo, creditum est. Hic (hominis doctrina, & probitate cognita) à *Leonello* postea, qui Princeps *Nicolao* successit, *Ferrariam* ad literas *Græcas*, & *Latinas* publicè profitendas honestissima conditio vocatus est. qui filium reliquit *Baptistam*, in interpretandis utriusque Linguae auctoribus, nulla in re, patre minorem. Patrem *Baptistam*, in eodem profitendi munere, secutus est *Alexander*, qui cum ob excellentem literaturam, tum ob prudentiam, & rerum agendarum peritiam *Alfonso*, atque *Herculi*, Principibus nostris, adeò carus fuit, ut ob singularem ejus fidem, atque integritatem, & Epistolarum Magister, & penitiorum utriusque consiliorum fidissimus fuerit cultos, qui postea ab eodem *Hercule* Fisco Procurator, unà cum *Baptista Sarraco* incorruptæ integritatis viro, & literarum luminibus egregiè illustrato, præfectus est. Qui ambo id muneris ea prudentia, atque innocentia obeunt, ut Fisci rem diligentissimè curent, & populi gratiam sibi concilient. Sed (ut ad concilium revertamur) cum summi duo illi Principes, & utriusque gentis Antistites *Ferrariam* convenissent, *Guarino* Veronense (ut diximus) interprete de utriusque gentis opinionibus disceptari coëptum est. Sed peste suborta, & Pontifex, & *Constantinopolitanus* Imperator MCCCCXXXIX pro sententiis conciliandis, unà cum toto cœtu *Ferraria Florentiam* discessere. Ibi Concilium, & controversiæ optatum finem habuere. Ædificia multa tum in urbe, tum extra à fundamentis *Nicolaus* erexit, Castrum scilicet novum urbis, & *Bellum riguardum* ea fortuna, ut omnes ejus successores illum instaurare, & augustiorem reddere (ut hic, qui nunc regnat, Princeps noster) diligenter curaverint. Arces condidit *Finalis*, & *Mutina*, *Consandalique* Prætorium, & *Divæ Mariæ* Coenobium *Divi Dominici* sociis concessum, & locum, ubi contractuum omnium tabulæ publicis libris descriptæ, perpetuo servarentur (Registrum appellant) in totius populi commodum construi jussit. Hoc etiam Principe MCCCCXII. IV. Nonas Junii vel (ut alii) MCCCCXV. pridie Idus Julii, marmorea majoris Templi turris (Campanile dicitur) ædificari cœpta est. *Nicolao* verò jam seniore effecto, ejus integritas, ac fides, & in rebus agendis, ac tractandis facilitas, & in controversiis componendis felicitas omnibus adeò in-

A notuerat, ut ad discordias omnes sedandas ab *Italis* Principibus vocaretur. Quare ortis inter *Philippum* Mediolani Ducem, & *Joannem Franciscum Sforciam* gravissimis diffidiis, ipse, ab utroque sequester electus, quos *Italus* orbis universus haud unquam reconciliare potuerat, ad mutuo se amandos induxit, & *Blancam Mariam* Philippi filiam *Sforcia* sibi, litibus amotis, uxorem tam felicibus auspiciis junxit, ut in tota *Mediolanensi* ditio-
B ne *Philippo* successerit. Dum vero focer, & gener inter se diffiderent, *Mediolanensi* imperio *Nicolaus* præfuit, & rebus inter ipsos compositis, repentina, & letali febre correptus anno MCCCCXLI. ejus imperii LII. P. M. VI. Kl. Januarii, cum
C omnia optimi Principis, & strenui Imperatoris munia, magna cum laude, implevisset, sexagenario major, mortem feliciter obiit. Mox *Ferrariam* vectus Kl. Januarii in ea, quam ipse condiderat, *Divæ Mariæ* Æde ante majorem Aram sepultus fuit. Tres uxores *Nicolaus* seorsum duxit: *Liliolam* MCCCCVI. *Francisci Carrariensis* Pata-
vii Domini, filiam; alteram, non satis felicibus nuptiis, *Paresnam à Malatestis* Ariminensibus Principibus oriundam, ex qua *Luciam*, & *Juniperam* gemellas MCCCCXXIX. ipsum suscepisse *Annales* testatum reliquerunt; tertiam *Ricciardam* MCCCCXXXI. XIX. Kl. Feb. *Aloisii* Salutiorum Principis filiam, vel (ut alii) sororem, ex
qua duos tantum legitimos liberos suscepit, *Herculem* anno eodem, VIII. Kl. Novembris, deinceps *Sigismundum*. Nothi autem generis ex diversis pellicibus unum supra viginti procreavit. Hic enim fortissimus bellator natura ad amores proclivior fuit, cum tamen in alias mulieres adulteras severissimè animadverteret.

DE LEONELLO.

Q Uos stimulos hominum animis nimia regnandi cupiditas admoveat, & quàm à recto mortalium mentes deflectat, hic *Leonellus*, quem densa, hirtaque coma, darsa barba, collo oblongo, tumidioribus labris, aspectu propè subrustico, antiquoque priscae vestis cultu XII. inter *Atestinos* Principes pictum videmus, certissimis indicibus demonstravit. Nam quamvis in humanioribus literis probè versatus esset, eaque de causa quid probum virum maximè deceat noscere debuisset, tamen inmodico regnandi desiderio, & jus, & fidem violare non dubitavit. Cum enim *Nicolaus* pater, *Herculem*, & *Sigismundum* legitimos fratres, illius tutelæ reliquisset, ipse nothus, impulsore *Joanne Gualengo* Decurionum Magistro, quod *Herculi* legitimo fratri hæreditario jure debebatur imperium, nulla parentis in illum fidei, nulla juris, aut æquitatis, nulla fratrum pupillaris ætatis ratione habita sibi iniquè vindicavit. Nec satis hoc fuit homini dominatus studio flagranti, sed primo errori alterum addidit. Cum enim populum hac injuria valde commotum videret, ne *Herculis* & *Sigismundi* præsentia populum indies magis excitaret, fratres urbe eiecit, & eos *Neapolim* apud *Alfonsum* Regem relegavit. Quasane indignitate *Ricciarda* mater fiens ac gemens *Ferraria* discessit, eo animo, ut Deos immortales (quos illatae injuriæ ultores, ac vindices imploravit) testaretur, se nunquam, nisi filiis in regnum restitutis, in urbem reversuram. Interea *Leonellus* animadvertens, quàm populo grave, atque acerbum esset, legitimos *Nicolai* filios regno extorres esse, & nothum Civitati dominari, eam acerbiter tot blanditiis, tantaque humanitate lenire studuit, ut civium potius comes, quàm Dominus videretur. Cæterum quamvis ad imperii molem sustinendam se convertisset, nunquam tamen ab optimarum artium studiis animum

mum advocavit. Videbat enim ad imperii splendorem, præclara disciplinarum studia multum luminis afferre. Quare inceptum ab *Alberto* Gymnasium, aucta Professoribus mercede, provexit. *Ugonem Bentium* Senensem ad Medicinam publicè profitendam amplissimis præmiis conduxit.
 40 Hic ille est *Ugo*, qui iisdem temporibus, quibus *Græci* cum *Latinis* *Ferrariæ* de religione, & sacris disputabant, omnes *Græcorum* rationes acutissimè solvit, & disertissimè confutavit: quo sanè tantum sibi nominis comparavit, ut *Italarum* omnium doctissimus pariter, & acutissimus haberetur. Ex *Ugone* ortus est *Franciscus*, qui & ipse Medicinam magna cum laude sub *Hercule Primo* professus est. Hic vero *Soccinum* genuit, *Pythagoricæ*, *Platonice*, & *Peripateticæ* disciplinæ maximè gnarum, *Galenique*, & *Hippocratis* viam eo gradu ingressum, ut malevolorum in se invidiam concitavit, cujus ipse pertæsus *Ferraria* in *Thusciam*, regionem avitam, se contulit, & *Pisas* amplissima mercede ad profitendum vocatus, ibi, magna bonarum artium jactura, septuagenario major eò infelicior mortuus est, quò *Francisco* filio, qui clarum virtutis specimen dederat, fuit superstes, & quas à filio expectabat inferias ipsi moestissimus solvere coactus fuit. Ab hoc *Soccino* *Dialecticam* admodum adolescens, & ætate pro vectiore *Physicam* amantissimè doctus fuit, cujus sanctissimis manibus (quando locus nie admonuit) ut aliquam grati discipuli gratiam rependerem, pauca hæc de ipso, & *Bentia* domo huic Commentariolo inferere non ab re duxi. Jam vero ad institutum revertamur. *Leonellus* in arte *Oratoria* eò illustrius sibi nomen comparavit, quò illam cum generis nobilitate, & regni amplitudine conjunxerat, temporibus illis præsertim, quibus inepta barbaries *Latine* linguæ splendorem penitus obscuraverat. Duas ipsius *Latinas* legimus *Orationes*, alteram ad Pontificem Maximum, alteram ad *Romanorum* Imperatorem, multis ingenii luminibus litas. Non tamen adeò literario otio studebat, quin etiam in regni custodiam non incumberet. Quare cum timeret, ne, ad quam *Padus* præbebat itineris commoditatem, ab hostibus aliqua in urbem repentina fieret irruptio, moenia ab ea urbis parte, qua *Pado* alluiter, condere aggressus est, eamque sic propugnaculis munire, ut omnem hostilem impetum posset arcere. Duas hic uxores, alteram, post alteram sibi junxit, Priorem *Margaritam Gonzagam* MCCCCXXXIV. VIII. Idus Febr. ex qua MCCCCXXXVIII. III. Kl. Julii, *Nicolaus* ille natus est, in quo ipse longæ posteritatis spem, non satis tamen felicibus auspiciis, reposuerat. Posteriorem, *Mariam* *Alphonfi* *Aragonii* *Neapolitanorum* Regis filiam MCCCCXLIV. VII. Kl. Martii *Ferrariam* duxit. Anno vero à Virginis partu MCCCCL. pridie Kl. Octobr. vel, ut alii, ipsis Octobr. Kl. ætatis suæ anno XLI. Imperii IX. P. M. fatali propè morbo præproperè sublatu est. Quo sanè obitu ultoris Dei judicium pii homines admirati sunt. Hujus enim filium vix duodennem pupillum in alterius potestate non secus relictum animadvertabant, ac *Nicolaus* ejus pater (cujus nomen nepos ipse referebat) *Herculem*, & *Sigismundum* *Leonello* reliquisset, ut eandem hac in parte *Nicolaus* *Leonelli* filius fortunam fortiretur, quam *Hercules*, & *Sigismundus* indignè admodum sustinuerant, sed eventu multo infeliciori. Nam
 41 *Hercules* tandem paternum regnum, quod sibi jure debebatur, consecutus est; *Nicolaus* vero dum infausa acie, *Herculi* imperium vi, & dolo eripere tentaret, omnibus ejus copiis captis, caesis, ac fugatis, MCCCCLXXVI. pridie nonas Septembris alii Kal. Sept. vitam cum morte miserrimè commutavit: qui filios quatuor nothos reliquit,

A *Hieronymos* scilicet duos, *Vincentium*, & *Baptistam*. Fuit *Leonellus* natura ad libidinem proclivior, cui cum plus æquo operam daret, intempestivam sibi mortem accersivit.

DE BORSIO DUCE I.

B *Borsius* XIII. *Ferrariensium* Princeps à prima adolescentia ad res bellicas animum convertit, *Florentinorum*, *Venetorum*, ac *Mediolanensium* copiis, diversis tamen temporibus ea fortitudine, ac felicitate præfectus fuit, ut pugnacissimi pariter, ac prudentissimi Ducis laudem sit consecutus. Cæterum postquam *Leonello* fratri in regno successit, alacrem illum animi ardorem, qui ipsum adolescentem ad *Martia* bella compulerat, ab acie, & pugna ad pacem, & tranquillitatem convertit, quòd nihil Principe dignius arbitraretur, quam populis suis quietem parare, & pacato regno potiri. Quod sanè hominem antea bellica laude insignem, natura ad pacem proclivior fuisse pulcherrimè demonstravit; quod etiam ex ænea illa aurata statua, quam in regio solio sedentem ipse sibi in foro posuit, & ex ea, quam aliis Principibus sociam eadem in Aula pictam videmus conspici potest: mitissimo enim fuit aspectu, fronteque planè regia, totaque ad tranquillitatem, & ad æquum, & bonum composita. Nec sane animus ab ea probitatis specie, quam vultu præ se ferebat, averfus fuit: hacque hortante, cum *Leonello* fratre extincto à S. P. Q. F. in *Divi Georgii* insula, summa cum omnium lætitia, Princeps salutaretur, diù imperium detrectavit. Ajebat enim vir probus, regnum injuria à *Leonello Herculi* ablatum, non sibi, sed illi, legitimo *Nicolai* filio, jure deberi: ideoque ipsum *Ferrariam* accersendum, & Regii sceptri honore donandum. Cæterum *Borsius* ab *Alberto* fratre semel, atque iterum hortatus, & à Nobilibus omnibus rogatus, ut quem illi, ad turbas, & seditiones, quæ imminabant, sedandas dominatum offerebant, minimè recusaret (Nam, si fortè ea in sententia persistebat, ajebant, maximum imminere periculum, ne Civitas in officio, & fide permaneret) tandem patriæ amore, & publicæ salutis causa, invito similis, regni pondera sustinenda suscepit. Commendarat moriens *Leonellus* *Nicolaum* filium *Borsio* ex iisdem parentibus sibi fratre. *Stella* enim *Affassina*, seu tu mavis *Ptolomæa* ambos *Nicolao* pepererat. *Leonellum* MCCCCVII. IV. Nonas Septembr. *Borsium* vero MCCCCVIII. XVIII. Kl. Septembr. *Nicolai* curam amanter Patruus suscepit. Cæterum, dum illum splendidè, ac liberaliter alebat, erat animi dubius, nepoti ne, an *Herculi* fratri imperium daret. Ipsum enim fratris extincti amor, & pacta fides, ad *Nicolaum* ad spem regni educandum hortabatur. Jus vero ipsum, fasque illud *Herculi* concedendum suadebat. Se enim à summo Numine Principem destinatum arbitrabatur, ut illatam à *Leonello Herculi* injuriam (quando id commodè facere poterat) prorsus deleteret, dum verò alternis sententiis, veluti fluctibus quibusdam, huc, illucque agigaretur, tandem statuit vir prudens, imperium virtuti præmiū fore, illique regnum relinquere, qui se illo magis dignum sua virtute præstitisset. Quod si fortè evenisset, ut eorum uterque pari animo ad laudem, & ad decus contenderet; inter ipsos regnum æquis portionibus dividere decreverat. Sic enim & adstrictæ *Leonello* fidei, justitiæque, & utriusque virtuti aliqua saltem ex parte facturum satis sibi persuadebat. Hac igitur in sententia animo certo, & confirmato permanens *Herculem* cum *Sigismundo* fratre *Neapoli* *Ferrariam* revocavit. In quo *Hercule* cum vividæ mentis acumen, speciosa regii animi ornamenta, miramque in armis tra-
 standis

Etandis cum fortitudinem, tum agilitatem animadverteret, *Herculem* ad imperium, *Nicolaum* vero nulla illustri dote conspicuum, ad luxum, & ad voluptates natum cognovit: semperque *Herculis* virtutem quanto majori potuit studio fovit. Interea tamen *Nicolaum* etiam hortabatur, ut *Herculis* ipse exemplum sibi proponeret, ad illud se effingeret, quod & ipse, æmulæ virtutis studio, illi præstaret, vel saltem parem se efficeret. A illi præstantissimis, & propè paternis, patrum hortationibus non parebat adolescens in deliciis non modo natus, sed etiam altus. *Borsius* autem in eo, quod susceperat, imperii regimine ea se moderatione tractavit, ut civium animos incredibili sibi devinxerit benevolentia, *Italique* omnibus Principibus, externisque etiam, tantæ fuit admiratio, ut omnes illum quidem naturæ vitio nothum, sed animo, & virtute Principem natum judicarent. Si quæ verò, vel fortunæ favientis vi, vel rerum humanarum vicissitudine, imminebant bella, illa consilio, prudentia, & ea, quam sibi comparaverat, auctoritate prorsus avertebat. Sapientis enim esse dicebat consilio potius; quam bello decernere. Quibus sanè artibus regno admodum pacato potitus est. Ipseque pacis, & concordie studiosissimus, ut universa *Italia* eo, quo ipse fruebatur, bono gauderet, ad omnium *Italarum* Principum seditiones, ac turbas componendas, bellaque dirimenda sese convertebat. Rem enim suam agi dicebat, si bello, atque hostilibus armis vicini populi vexarentur, tantaque erat apud omnes ipsius auctoritas, ut à dissidentibus inter se Principibus conciliandorum animorum arbiter eligeretur. Ea enim erat ipsius in rebus tractandis, tum dignitas, tum gratia, ut omnes nefas propemodum ducerent à gravissima ipsius sententia dissentire. Cum verò *Borsius* statuisset illi universam ditionem relinquere, cui vel propria virtute, vel jure deberetur, ne forte ab hoc proposito filiorum amore, si forte aliquos suscepisset (peracre enim res hæc calcar habet) removeretur, noluit in re tam ardua, de se periculum facere, hacque de causa cælibem vitam agere, quam uxorem ducere maluit. Hic in corporis cultu plus æquo ambitiosus fuit. Femore enim aureo, aureaque usque ad genu lacerna, seu mavis chlamyde, (cujus prior, posteriorque pars æquis intervallis à summo, ad imum in fistularum morem erant egregiè complicatæ) & pileo serico, oblongo, & in fastigium deducto, auro, & gemmis variè picto ornatus incedebat. Cæterum in populis regendis consilio, & prudentia nulli Principum cessit. Regiæ autem, ac magnificæ liberalitatis titulum (vel quod aliena se dono dare cognoscebat, vel quod regium duceret multos benefica liberalitate promereri) sic sibi vendicavit, ut ejus nomen in proverbium abierit de impendio liberalibus: ad largiendum enim ipsum natura adeò pronum fecerat, ut tenue etiam, & attingente munusculum ingenti munere compensaret. Nihil enim firmitus possidere sibi persuaserat, quam ea, quæ bonis, & merentibus liberaliter muneridabat. Hac liberalitate *Federicum III.* Romanorum Imperatorem, MCCCCLII. XVI. Kl. Febr. sic laute hospitio suscepit, ut in alterius Imperatoris domum venisset, Imperatori videretur. Ab hoc in tota ditione Imperatorio diplomate confirmatus, illustriori titulo *Mutinae*, & *Regii* Dux vocatus fuit. Quod sanè Ducis nomen à *Longobardis*, qui post *Gothos*, *Italiam* occupaverant, originem traxit. Ea enim tempestate, illis populis, quantumvis barbaris, Regium nomen non minus insensum erat, quam dictatoris S. P. Q. R. Et ut *Octavianus*, ne invidiam sibi confareret, Cæsaris dictaturam ad Imperatoris appellationem convertit, ita *Longobardi*, post *Gephis*

A necem, quos antea Reges nominabant, Duces vocarunt. Quo sanè nomine ab Imperatore *Borsium* donatum videmus, qui etiam MCCCCLXXI. XVIII. Kl. Maji *Pium* Pontificem Maximum, qui pio admodum animo, quamplurimis *Christiani* orbis Principibus contra *Maumethem* excitatis (quos inter non postremum locum *Borsius* obtinebat) in *Turcas* expeditionem parabat, cum *Mantuam* accederet, & inde regrederetur, magnificè hospitatus est. Cum vero *Paulum II.* Pontificem Maximum splendidissimo apparatu *Romam* salutatum ivisset, ab eo MCCCCLXXI. eodem titulo, Primus *Ferrariensium* Dux creatus fuit. B Qua sanè nominis dignitate omnes *Atestini* Principes in posterum honestati fuere, & ut priores antea Vicarii nomine *Ferrariensem* ditionem tenebant, ita posteriores veri urbis Principes, hoc Pontificio decreto, ampliori titulo extiterunt. Sed hac dignitate *Borsius* non diu lætatus est. Nam *Roma* *Ferrariam* reversus anno eodem XV. Kl. Septembris, letali febre ex itinere concepta, magno totius populi luctu, ac desiderio, vivere desinit. Quas *Albertus* avus *Schivanoia* ædes ædificaverat, *Borsius* ad splendidiorem speciem altius provexit, Castrum vetus instauravit, aliaque etiam magnifica loca cum *Ferrariæ*, tum foris à fundamentis erexit. C *Cartusienibus* Religiosis cœnobium illustre, ac amplissimis redditibus relictum, maximis sumptibus construxit. Quo in loco cum annos XXII. regnasset, in eo, quod ipse vivens, mortalitatis memor, sibi paraverat, monumento, sepultus fuit. Hujus Principis imperii anno II. *Turcarum* Imperator *Constantinopolim*, & ejusdem Imperii anno II. *Eubœam* insulam, *Nigropontum* hodie dictam, quæ *Ægeæ*, & *Icario* pelago alluitur, tam iniquo *Christianorum* facto, ne dicam segnitia, atque ignavia, occupavit, ut etiam nunc in *Turcarum* sint potestate.

D DE HERCULE I. FERRARIENSII DUCE II. 44

H *Hercules*, qui non sine Deorum Numine in *Atestinam* familiam *Herculis* nomen primus invexit, *Nicolao* parenti XII. *Ferrariensium* Princeps succedere debebat, regno à duobus fratribus nothis sibi occupato, XIV. Princeps extitit. Hic, ut ex ejus imagine colligi potest, quam iisdem magnificis in ædibus *Hercules* nepos, unà cum reliquis *Atestinis* Principibus, manu magistra pingi curavit, generosi, Martiique spiritus, ac speciosæ virtutis heroicam indolem præ se ferebat. Ipsi (quasi non secus ad labores, & ærumnas, quam olim *Hercules* natus esset) fatali planè sorte, & tacito quodam mentis prælagio *Herculis* nomen à parentibus impositum videri poterat. Infans enim à *Leonello* fratre notho (quod jam narravimus) qui illum magnificè alere, & saltem ad regni spem erigere debebat, ab omni ditione ejectus *Neapolim* exul missus, variis, & illis gravissimis, incommodis affectus fuit. Primum ipsi infanti in suspiciosa, ac omnium maledicentissima aula immane illud invidiæ monstrum, & bonis omnibus insensissimum, ceu multorum capitum *Hydra*, superandum sese obtulit, quod sane non igne, non clava, sed virtute, ac sapientia fortissimè confecit. Vis enim vivacis illius ingenii, animusque generosus, iniquos omnes malevolorum conatus fortiter superavit. Ipse enim se ipsum supra ætatem excitavit; & Regis animum studio, cura, officio, diligentia, ac urbana comitate sic sibi devinxit, ut letiferis maligni livoris morsibus apud ipsum impervius fuerit. Cum verò adolevit Heroicus etiam in illo animus, unà cum ætate, sic crevit, ut in robusto corpore prudentia viguerit plus quam senilis. Ad bellicas actiones, ubi

primum per ætatem licuit, se totum convertit, & faventibus, hac in parte, fatis, in præliis, ejus virtus mirificè enituit. Laudis enim, & gloriæ amore succensus non modò veteranos milites superabat; sed ipsos exercitus Imperatores, ac Duces, constanti, imperterritoque animo, ac felicissimo æquabat successu. Cum *Galeatio Pandonio*, equite illustri, & bellica laude insigni, quòd creditos illi amores parum fideliter habuisset, ad singulare certamen viriliter descendit: victoriaque magno cum honore potitus est, qua Regi multo etiam quàm antea carior fuit; sed quantò apud Regem gratia crevit, tantò majore impetu ipsum rediivus livor aggressus est. Nam dum his studiis, hocque vitæ instituto sibi decus pararet, & viam ad certam sterneret immortalitatem, ille, cui carissimus erat, *Alfonsus* obiit. Illique *Ferdinandus* filius successit. Qui, cum *Herculem* vidisset virtute sibi præstare, non satis æquo animo ferebat, eum illa in aula, in qua ipse Principem locum tenebat, majorem indies egregiis factis gloriæ acquirere, unde malevolis *Ateſtini* clam maledictis invadendi amplissimus patefactus est locus. Regios enim Proceres, non secus ac Regem, pigebat impuberem ferè adolescentem videre virtute, & laude bellica sibi præstare, hacque ejus præstantia extincti Regis amorem, præ cæteris omnibus, promeruisse. Quare cum timerent, ne *Ferdinandi* etiam animum iisdem artibus sibi conciliaret, apud illum conquesti sunt, quod Tyro-nem veteranis, externum civibus *Alfonsus* præposuisset, ipsumque orarunt, ac obsecrarunt, ut majorem Procerum suorum rationem haberet, quàm antea habuisset *Alfonsus*. Quibus querelis *Ferdinandus*, cujus jam animus erat exulceratus, commotus se mente ab *Hercule* parum alienata cœpit ostendere. Quod cum animadvertisset adolescens ad nobilitatem, & ad animi magnitudinem natus Regem convenit, dixitque se eo usque eum, qui antea fuerat, erga illum futurum, quò suos apud ipsum sibi esset locus, quod si secus statuisset, rogabat, obtestabaturque, ne agrè ferret, si ipse etiam se aliò flecteret, quia apud illum vivere nolebat, cui minùs quàm antea gratus videretur. Sciebat enim se nulla sua culpa, sed invidorum potiùs opera, in eos fluctus incidisse, quos illi, ut eum submergerent, malignè concitaverant, sed daturum se operam, ni Rex sententiam mutaret, ut in portum sese reciperet. Admiratus est *Ferdinandus* juvenilis animi ardorem, seque sui cœpti propè poenituit. Verum, invidio, atque importuno Procerum impulsu, à priore non recessit instituto. *Hercules* his de rebus omnibus *Borsium* certiore fecit, qua sanè re indignatus *Borsius* Herculi jussit, ut ad *Joannem Angioinum*, qui tunc cum *Ferdinando* bella gerebat, mutatis consiliis, è vestigiò se converteret, neque ulla ratione pateretur, se apud *Ferdinandum* minori esse æstimatione, quàm fuisset apud *Alfonsum*; ingratoque Regi ostenderet, quam iniquum esset, eum Ducem, qui Regiis partibus semper faverat, minùs honorificè habere, quàm par esset. *Hercules* fratris dicto actutum audivit; seque cum equitum suorum ala ad *Angioinum* recepit. Cumque, castris collatis, hostes, paribus viribus instructi, in aciem venissent, *Hercules* ingruente hostium equitatu, viso inter cataphractus Rege, galea, & cristis conspicuo, in eum citato equo, alacer se contulit. ille, adversarii impetu territus, admotis equo calcaribus, quantocypus potuit, fugam arripuit, parumque abfuit, quin captus illatæ *Herculi* injuriæ poenas dederit. Sed pernici quadrupedis cursu periculum evasit. Verum non adeo celer, quin ense posteriorem aureæ chlamydis partem ab ejus humeris *Hercules* absciderit. quo successu lætus abscissam vestem, in tro-

A phæi signum, manu gestans, magna animi alacritate, ad suos reversus est, & ob terrorem, pavoremque eo die hostibus injectum *Angioini*, si felici oblata occasione uti scivissent, adversariorum copias penitus attrivissent, & victoria, quæ mox lubrica ab eorum manibus elapsa est, procul dubio potiti essent. Inde postea *Hercules* à *Borsio* cum fratre *Sigismundo* revocatus *Mutinesi* civitati regendæ, magno totius populi gaudio, præfectus fuit. quare ingens dolor, ac cura *Nicolaum* occupavit: verebatur enim, ne suæ auctoritatis acies apud patrum hebesceret. *Hercules* ea in functione non minùs prudenter pacis munia obivit, quàm fortiter res bellicas aggressus esset. Verum cum illustris illius fama per universam *Italiam* magna cum laude vagaretur, omnesque exploratum haberent, nihil in *Hercule* desiderari, quod in optimo Imperatore requiratur, à Duce, & Senatu *Veneto* anno à Virginis partu MCCCCLXVII. VI. Kl. Martii * MCCCC equitibus præfectus fuit. quibus cum (venia petita) armis, & equo conspicuus, aspectuque, & ore venerabilis, magnis totius populi, legitimam *Nicolai* prolem agnoscens, acclamationibus, & Duce *Borsio* hilari vultu spectante, *Ferraria* per medium forum pertransivit. quo transitu omnium animos sic sibi conciliavit, ut tacito civium omnium consensu Dux fuerit expetitus. *Venetisque*, ea in cruenta pugna, quam X. Kl. Sextilis in agro *Bononiensi* apud *Ricciardinam* Mollinellæ proximam cum hostilibus, & illis infensissimis, copiis habuerunt, strenuam, atque illustrem operam præstitit; quo in conflictu *Hercules*, ictu ferreæ glandis à *Bartholamæi Coleonei* exercitu æneo tormento emissæ (primum enim ajunt ipsum fuisse, qui tormenta, quibus urbium mœnia quati consueverant, in pugna ad milites feriendos, & acies terendas, præter usitatam in *Italia* belli consuetudinem, barbarico more converterit.) in extrema dextri pedis parte, gravissimum, ac letale propemodum vulnus acceperit. Nec tamen priùs se pugna exemit, quàm *Venetorum* copias in tuto, extra omnem periculi aleam, positas viderit. Ex eo Dux *Borsius* Castrum novum, quod *Nicolaus* utriusque pater condiderat, illi incolendum concessit, quod ab *Hercule* pro certo, ac felici ad regnum suscipiendum omine acceptum fuit: certo enim quodam mentis prælagio sibi persuasit, se debere in patrio solio sceptrum tenere, quando ab illo regis genitoris ædes habitandæ concessæ fuerant, cui ipse optimo jure erat successurus. Interea cum *Borsius* Romam *Paulum II.* Pontificem Maximum salutatum ivisset, *Herculem* fratrem, & *Nicolaum* ex *Leonello* nepotem secum perduxit. Et cum castrum quoddam ligneum, *Romæ* ludicræ pugnae gratia, oppugnandum propositum fuisset, ellectque in eo belli simulachro *Nicolaus* Herculi opusitus, *Nicolaum*, & socios *Hercules* expugnavit. Quo sanè successu, vir prudens, qui ex historiis didicerat, *Marcum Antonium* ita ab *Octaviano* à toto *Romano* imperio ejectum fuisse, ut illi in ludis semper præstiterat, idem etiam iisdem indiciis sibi brevi eventurum sperabat. Nec sanè concepta spes ipsum sefellit. Nam cum *Ferrariam* reversi essent, *Borsio*que ob letalem ex itinere conceptum morbum, extremus vitæ dies immineret: *Hercules* solers, & vigil occasione cognita, secreto in regnum incumbere apparatu. Quod cum *Nicolaus* animadvertisset, gemens, & plorans ad *Borsium* se contulit, illum orans, ut eam extremo in vitæ actu, nepotis sui rationem haberet, quam antea habuerat. Cæterum *Borsius* (vel quod *Herculem* regnum, quòd ipsi jure debebatur, virtute etiam promeruisse cognosceret, vel quod verè *Nicolao* timeret, quia illum videret ingnavam & imbellem, cum strenuo, & variis,

* Edit.
Ital. Ve-
net. ann.
1597.
habet
mccc.

47 difficillimisque bellis Duce assuefacto rem, impari congressu, esse habiturum) illi suavit, ut quod imminere vitæ periculum, è vestigio *Ferraria* fugiens, evitaret. Quod cum *Nicolaus* fecisset, *Hercules*, adversæ fortunæ injuriis superatis, *Borsio* extincto, veteris dominatus possessionem, & jura totis annis XXX. à duobus nothis fratribus intercepta, MCCCCLXXI. magno Patrum, & populi plausu, regenda suscepit. Cum vero *Nicolaus* Mantuam appulisset, & à *Mantuæ* Principe auxilium peteret, ab eo vehementer reprehensus est, quod se regno ejicere inconsulte permisisset, difficillimum illi, inquiens, in urbem per fenestras aditum futurum, qui per portas imprudenter exiisset. quod quidem res ipsa comprobavit. Nam cum audisset *Nicolaus* *Herculem* *Ferraria* abesse, tumultuario exercitu *Mantuæ* instructo, & occasione inauspicato arrepta, de improvviso *Ferrariam* invasit, sperans, ipsi *Ferrariæ* inter Nobiles alto, tumultu concitato, & *Hercule* absente, omnes Nobiles præstò futuros, illorumque etiam hortationibus plebem, rerum novarum cupidam, adversus *Herculem* arma capturam. Sed spe sua frustratus fuit. Nemo enim Nobilis, nemo popularis ne digitum quidem attollere ausus fuit. Et *Sigismundus* *Herculis* frater, repentina civium, ac rusticorum manu coacta, universas *Nicolai* copias fortiter stravit. Et ille, qui dominationem injuria, & dolo à legitimo Principe eripere tentaverat, impio, ac infelici conatu, immaturam sibi mortem paravit. Quo sanè interitu *Hercules* eò usque regnum tranquilum, ac pacatum obtinuit, quò usque *Veneti*, posthabitis magnanimi Principis, in illam Rempulicam meritis, nimio promovendi imperii studio impulsus, MCCCCLXXXII. omnibus copiis terra, *Pado*que in illum conversis, & finibus vastatis, agris incensis, castellisque, ac vicis direptis, adeò acre bellum *Ferrariæ* intulerunt, ut ne a potentissimo quidem Rege diutius sustinere posse crederetur. Verum *Hercules*, visa hac acerbi fati sævitia, & fortunæ iniquitate, qua cum sæpius colluctatus fuerat, tam magno, ac repentino in discrimine animum non despondit; sed audax, & promptus, & se ipso majorem ostentans, forti, ac imperterrito animo, toto biennio, hostilem impetum sustinuit, & multas hostibus clades fortiter intulit, eorumque omnes conatus irritos fecit. Quare cum *Veneti*, belli diuturnitate fessi, de victoria desperassent: *Ludovico Sforcia* pacem inter ipsos, & *Herculem* procurante, tandem foedus percusserunt, & MCCCCLXXXIV. *Ferrariam* obsidione liberarunt. *Hercules*, rebus cum *Venetorum* Republica compositis, adeò tranquillè consenuit, ut cum *Carolus* Rex *Gallus* adversus *Neapolitanos* Reges, funesto totius *Italiæ* fato, superatis *Alpibus* bellum gereret, & *Valentinus* Cæsar *Carolo* junctus omnes Pontificiæ ditionis Regulos, aut vi, aut dolo dominatu ejiceret, ipse urbes suas omnes ab omni injuria incolumes servaverit, & ad urbis pomœria promovenda conversus, quam urbem, angustis finibus septam, regendam susceperat, non solum dimidiò majorem, sed magnificis etiam ædibus, templisque amplissimis auctam, multò illustriorem quam acceperat, posteris reliquit. Interea vero *Galeatius* ille *Pandonius*, quo cum ad singulare certamen *Neapoli* descenderat, fortè fortuna *Ferrariam* appulit, suum adventum quanto majori potuit studio *Herculem* celans. Præsentit tamen *Hercules* *Pandonium* *Ferrariam* adventasse, quare equites aliquot nobilissimos cum ad se vocatum misit, quod licet ille semel, atque iterum negarit, tamen illis instantibus, veritus ne, si pernegaret, sibi vis tandem inferretur, ad *Herculem* (quanquam invitatus) accessit, & cum, dejectis humi luminibus, pudibundus staret, *Her-*

A cules, vultu ad lætitiā, & urbanitatem composito, subridens: *Ecquid*, inquit, *Pandoni*, in me oculos non attollis? non sanè adeò ignavè me tecum gessi, cum inter nos de virtute periculum faceremus, ut me intueri te debeat pudere. Mox ipsum amanter amplexatus, magnificis muneribus honestatum dimisit. Magnificum verè factum, & eo Principe dignum, qui unā cum armis odium ponere maximè regium arbitraretur. Deerant *Herculi* Latine literæ: quod nimia fortunæ jactatione, ad illas animum convertere nequiverit. Verum cum nescius non esset, rerum pulcherrimarum cognitionem summis Principibus, & ad se ipsos, & ad populos regendos esse usui maximo, totius humanitatis Professores plurimi semper fecit, ab illisque, & rectè dominandi rationem, & rerum causas, & totius veteris Historiæ notitiam avidissimo animo discebat. Inter hos vero in omni disciplinarum genere clarissimos viros florere, *Pandolphus Collenucius*, *Matthæus Bojardus*, qui, *Celtæ* Herois amoribus, *Thuseis* carminibus descriptis, *Areosto* nostro illius ejusdem *Celtæ*, amorum causa, in furorem iisdem numeris ducendi præclaram materiam præbuit; *Titus Stroza*, *Hercules*que filius, Latini Poetæ clarissimi, *Nicolaus Leoniceus*, qui omnium primus *Plinium* multis in locis errasse demonstravit, & Medicinam à Barbarorum sordibus, culto, ac eleganti stilo vendicavit, quem nos adolescentes octogenarium in *Ethicis* Magistrum habuimus; *Peregrinus Priscianus* in Mathematicis probè versatus, & rerum nostrarum scriptor non indiligens; *Antonius Cornacianus*, vir cum lepidissimus, tum doctissimus, & ille, de quo supra mentionem fecimus, *Baptista Guarinus*. Jureconsulti etiam propter judicia, & consultationes magna apud ipsum in existimatione fuerunt. quos inter duo cives nostri maximè claruerunt: alter *Joannes Marius Riminaldus*, qui in jure enucleando primas *Ferrariæ* obtinuit, cujus præclaræ eruditionis egregia extant monumenta, quibus perillustris, & explicati Doctoris nomen obtinuit; quo in munere obeundo nostris temporibus viro clarissimo successit *Hippolytus* illi consanguineus, qui nunc, magna nominis gloria, & ingenti auditorum frequentia jus Cæsareum publice proficitur. Alter verò non minori virtute, ac doctrina præditus *Cosmus Pasethus*, quem totius civitatis oraculum appellare consueverat, nec me hercle injuria: nemo enim veterum Patrum scita felicius explicabat; nemo prudentius, aut sanctius de jure respondebat, nemo iisdem de rebus acutiùs disputabat. Hic multas egregias, & præclaras in Jure Civili lucubrationes composuerat, quæ æternis seculis illius virtutem, ac probitatem testarentur, ni, nepotibus infantibus, ab illis, qui cum natura desides sint (veluti ignavum fucorum pecus) se alienis laboribus illustres efficere conantur, erepta fuissent, & sibi vendicata. Cæterum in *Prospero* Cosmi nepote avitæ virtutis lumina adeò elucet, ut videam in illius integritate, & doctrina avi nomen, ac decus felicissimè reviviscere. Nec tantum hujusmodi literis delectatus est *Hercules*, sed Comœdiæ adeò favit, ut ludos scenicos, quorum usus suis temporibus obsoleverat, magnis sumptibus, & regio apparatu instauraverit; nobilemque locum posteris pro illis fabulis agendis parare inceperat, perfecissetque, ni illius cœptis crudelem fata manum injecissent. Nam MDIV. imperii sui anno XXXIII. VII. Kl. Febr. quo die populo spectacula scenica paraverat, septuagesimum excedens annum extremum vitæ actum absolvit. *Eleonoram* Ferdinandi *Aragonii* *Neapolitanorum* Regis filiam MCCCCLXXXIII. III. Nonas Julii uxorem duxit. Ex qua filios suscepit *Alfonsum*, *Ferdinandum*, *Hippolytum* (qui MCCCXCIII. X. Kl. Octobr. S. R. E. Car-

dinalis creatus fuit) & *Sigismundum*. Fœminas verò ex eadem duas genuit: alteram *Isabellam*, quam *Francisco Gonzagæ* Mantuanorum Principi matrimonio collocavit; alteram *Beatricem*, quæ *Ludovico Sfortiæ* Mediolanensium Duci nupta fuit. Nothi etiam generis filios duos habuit *Julium*, & *Lucretiam*, quam *Hannibali Bentivolo* jugali vinculo conjunxit.

DE ALFONSO I. DU- CE III.

Hanc *Alfonsi* faciem colore subfusco, fronte acri, & severa, oculis vivacibus, nasoque ima in parte decenter pressio, barbæ, capillorumque canitie venerabilem, Heroicæ fortitudinis, & constantis animi indicia præ se ferentem tam vivo Duci proximam, *Herculis* Principis pii filii jussu, *Hieronymus Carpus* Ferrariensis, antiquis pictoribus conferendus, suis coloribus expressit, ut & *Alfonsi* Martiam virtutem, & excellentem pictoris industriam egregiè repræsentet. Hic ille est *Alfonsus*, qui XV. *Ferrariensium* Princeps patri *Herculi* successit, ea animi tranquillitate, ut, ni adversa fatorum vis aliter statuisset, securam, perpetuamque populo pacem esset servaturus. Nam sub fronte illa militari, totaque ad *Catonianam* gravitatem composita, non agrestis animus, non durus, non immitis, sed urbanus, facilis, & benignus veluti sub nube latebat. Quæ sanè comitas, humanitasque necessariis quibusdam, ac domesticis familiaribus, quos ipse, & caros habebat, & multis, maximisque affecerat beneficiis, ut *Alfonsum* hostiliter insidiis appeterent, occasionem dedit. Potuissentque impii homines conceptum facinus ad finem perducere, ni Principis prudentia, ac vigil animus, qui nunquam, ullis fortunæ injuriis, à consilii arce dejectus fuit, illorum dolos prævidisset, seque (facinorosis hominibus digna scelere poena illata) imminente periculo exemisset. Qua sanè in re, quamvis acerrima, capitalique injuria affectus, eo animo erga necessitudinem sibi conjunctos fuit, ut pro immani crimine illis carceris multam tantummodo indixerit, ratus ab ingenuo homine multò majorem jurium sanguinis, quàm alienæ improbitatis rationem habendam esse. Turba hac domesticæ sedata, alia foris gravissima suborta est. *Veneti* enim, qui ad ea usque tempora *Ferrariæ* in suam ditionem deducendæ miro flagraverant desiderio, idque sæpius totis viribus frustra conati fuerant, instructissima classe adverso *Pado* perductâ; & terrestribus copiis, summa victoriæ spe potiundæ adducti, in *Ferrariensem* agrum irruerunt. Sed secus ac ipsi putarant evenit: nulla enim unquam major clades *Venetis* illata fuit illa, quam *Alfonsus* virtutis ope, & fortunæ felicitate, *Hippolyto* fratre laboris, gloriæque socio, & Pontificiis, *Gallique* Regis copiis adjuvantibus, illis intulit. Terrestres enim copias profligavit, & classem (majore militum classiariorum, remigumque parte cum cæsa, tum submersa) ea vi disjecit, ut vix prætoriam navis periculum evaserit. Triremes enim XV. birememque unam, ingenti magnitudine insignem, mille aliis navigiis sociis, captivas *Ferrariam* duxit, & omnia hostium insignia in suam potestatem redegit, majorique templo, magna populi lætitia victor appendit. quam rem *Cælius Calcagninus* civis noster, singulari eruditione, & felici facundia insignis, non minori ingenio, quàm eloquentia, & verè, & eleganter expressit. De iis igitur *Alfonsus* eo in bello triumphavit, qui terrori, vel potentissimis Regibus, esse consueverant. Poterat hæc *Veneta* clades omnes Principes à bello illi inferendo detertere, quòd viderent

A ipsum, eum animum ad res bellicas attulisse, ut vel in ipso bellorum ingressu, omnium Ducum, atque Imperatorum famam æquasset, & illata damna, sapienti consilio, & invictis armis, cumulatissimè ultus esset. Sed illa ipsa rerum humanarum domina Fortuna, quasi ipsam puderet, se ab *Alfonso* superatam, cum illius virtute iterum congregi sibi proposuit, novaque illi pericula; novaque bella paravit. Nam *Julius* Pontifex Maximus cum *Ludovico* Gallorum Rege adversus *Venetos* foedus percusserat, foederisque socium *Alfonsum* vocarat; Pontificique exercitus Vexilliferum creaverat. Illi, & re, & consilio strenuam operam navavit *Alfonsus*, sicque de Pontifice, & de foederatis omnibus meritis est, ut, si par meritis gratia *Alfonso* referenda fuisset, aliud illi potius imperium addere, quàm illud, quod aviti juris erat, auferre debuisset. Sed homo *Liguri* nunc harum, nuncque illarum partium, & natura ad bella ex bellis ferenda sic pronus, ut unius belli terminus alterius esset initium, consiliis in versis, quos *Venetos* bello appetierat, & penè oppresserat, in clientelam accepit, & à *Gallis* eo animo defecit (quod ex eventu mox cognitum fuit) ut in omnem *Alfonsi* ditionem, unà cum *Venetorum* copiis (quos, receptæ cladis memores, omnem sibi adversus *Alfonsum* operam præstituros non temerè confidebat) de improvisò irrumperet, & universam belli molem in ejus caput converteret. quod ut facilius consequeretur, à Rege *Gallo* *Alfonsum* remove conabatur. Quare illi Pontificia auctoritate jussit, ut *Gallorum* societatem non solum desereret, sed, veluti Pontificiæ ditioni suppositus, Pontificis viam ingressus, in illos arma converteret. *Alfonsus* autem, visa lubrica Pontificis fide, id quod erat suspicatus, Pontifici respondit, se *Gallis*, ex foedere Pontificiis auspiciis percusso, adhuc teneri, suæque non esse fidei, ac dignitatis illos vel deserere, vel hostiliter aggredi, quos, & Pontifex, & jurata Deorum immortalium Numina sibi ex pactione conjunxerant. Quare ipsum supplex orabat, ut sibi cum illis in officio permanere liceret, à quibus, cum nulla odii, aut inimicitiae causa esset oblata, non sine perfidiæ, & perjurii nota poterat amoveri. Hoc responso *Julius*, qui pugnaci erat ingenio, & ad irascendum, vel levi etiam de causa, natura facillimus, valde excitatus, quam in pectoris abdito celaverat, in *Alfonsum* inimicam voluntatem patefecit. Nam, Religionis prætextu contumacem animum opperiens; ipsi, tamquam impio, pro beneficiis in eum collatis, pro in se potentissimorum hominum odiis concitatis, ut ipsi Pontifici præsto esset, aqua interdixit, & igni. Hoc sane *Alfonso* tam molestum fuit, quàm quod maximè. Id tamen ipsi tanta in injuria, tantoque in discrimine magno erat solatio, quòd aliena potius inconstantia, quàm sua causa, id sibi contigisset. Verùm in jam concepta sententia, & pacto cum *Gallis* foedere, eò sibi magis persistendum judicavit, quòd *Julium* in se magis concitatum videbat, ipseque sibi gratulabatur, quòd se, & ditionem universam potius, quàm fidem suam periclitari statuisset. Nihil tamen interea intentatum relinquebat, quod ad Pontificem leniendum aptum videretur, & quæcunque illi crimina ascribebat, vitioque dabat, per inter nuntios æquis admodum rationibus refellebat. Cæterum exulceratus Pontificis animus nullis rationibus, nullis precibus, nullo ingenio, sanari potuit; nec illius conceptum odium expiari. *Julius* enim arma expediri jubet, & *Alfonsum* regno excludi, ac deturbari, in eumque, quicquid copiarum habebat, repente convertit; & unà cum *Venetis* belli sociis, veteribus *Alfonsi* hostibus, quæ Pontifex avertere debebat bella, optimo Principi

pi acerbissime intulit: *Ferrariensem* enim agrum vastare, & populari non distulit. At *Alfonso* invicti animi magnitudine sese hostibus opposuit, fuditque saepius *Venetorum* copias, & omnibus belli artibus nullam omittebat occasionem, quæ, magno hostium damno, se non minus fortem, quam prudentem posset ostendere. qua sanè re hostes etiam ipsos in sui convertebat admirationem, quod eum ad omne egregium militare facinus promptum, ac paratum viderent. Interea autem *Julius* (*Alberto Pio* Carpeni ob veteres cum *Alfonso* inimicitias Pontificis animum, ut sibi serviret, ab omni honesta conditione amovente) non solum hostili, apertoque Marte *Alfonsi* ditionem occupare perseveravit, sed *Mutinam*, ac *Regium Lepidi*, eorum perfidia, ac dolo, quos *Alfonso*, sibi fidos putabat, in suam redegit potestatem: Minuit sanè *Julius* suis insidiis *Alfonsi* imperium, sed generosi illius animi vim ne tantulum quidem labefactavit; quin eò ardentior se ad bellum paravit, quò urbes dolo arreptas virtute, ac fortitudine vindicare sibi proposuerat. *Gallicæ*que copiae imploratam ab *Alfonso* opem non distulerunt. Nam *Ambofius* Regis praefectus, Pontificem, qui *Bononiae* tunc erat, sic invasit, ut ipse sibi, & rebus suis maximè cœperit timere, & si eo, quo cœperat, animo *Ambofius*, continuata impressione, bello institisset, *Gallorum* imperum *Julius* evadere non potuisset. Sed cum audivisset *Ambofius* omnes *Europæ* Reges in *Gallos* à *Julio* excitatos, panico quodam terrore perculsus, quam citissime *Mediolanum* se recepit. Hinc *Julius*, occasionem nactus, Pontificias cohortes ad *Zaniolam* fossam, ut *Ferrariensem* agrum vastarent, lateque popularentur conduci iussit. Quæ sanè copiae, præda ingenti sibi comparata, locoque illo occupato, unà cum earum praefecto securæ, & nimium sibi confidentes moras trahebant. Et ecce *Alfonso* cataphractis, & omnibus levis armaturæ equitibus tacite in unum coactis, unà cum numerosa peditum manu, nocte intempesta, ea in fossa ponte ex multis navibus repente confecto, in hostes imperum fecit, eosque ea felicitate cædit, fugavitque, ut omnia, quæ hostes ex *Ferrariensi* agro jam arripuerant, recuperaverit: & hostium castris occupatis, ditem militibus suis prædam præbuerit. Moxque cum tormentis, vexillisque hostium, toto equitatu, ac peditatu incolumi, & sibi socio, victor, & exultans, magnis populi acclamationibus in urbem se recepit. Cum verò *Ferrariam*, quam ex civitatibus antea possessis, sibi Pontificius furor solam reliquerat, non satis munitam haberet, ut fidissimum populum, quo se maximè munitam cognoscebat, tutiorem redderet, *Ferrariam* latissimo muro circumdare, altissimis aggeribus, in collium morem, profundissimisque fossis sepire, propugnaculis undique aptissimis locis fulcire, tanta celeritate adnixus est, ut ipse hostis hominis ingenium, & festinatum opus obstupuerit. Interea dum Pontifex *Gallos* lacefferet, multas accepit clades, quibus resipiscere poterat, agnoscereque, se, Deo Optimo Maximo irato, adversus eum Principem arma sumpsisse, qui Sanctam Romanam Ecclesiam non novercam, sed mitissimam matrem habere meritis erat: præsertim cum, bello a Pontifice contra *Venetos* suscepto, se, suaque omnia cum sede Apostolica periclitari, quam, cæteris junctus, incolumitatem sibi comparare maluisset. Sed *Julius*, concepto illo furoris ardore concitus, in sententia perseveravit, & quamvis hisce cladibus monitus fuerit, tamen se noluit à proposito remove; contra *Alfonso*, qui nullam Pontifici injuriam intulerat, sed illatam propulsare nitebatur, nihil prætermittebat, quod ad hostis conatus ludendos attinere videretur. Ju-

lius interea, *Gallos*, quos a principio *Italia* expellere cogitaverat, quod *Alfonso* præsidio essent, quanto majori poterat studio persequeretur. Illis enim exactis, *Alfonsum* quam facillimè regno expellere posse sibi persuadebat. Ut verò voti compos efficeretur, *Hispaniæ* Regem, & *Maximilianum* Cæsarem adversus *Ludovicum* concitavit: quò ipse undequaque laceffitus, *Alfonsum* desereret, & ultra *Alpes* ad sua tutanda in *Galliam* se reciperet. Cæterum Rex hac belli injuncta mole nihil perterritus, cum *Alfonso* in officio, & fide permanfit: & in *Gallia* cum foederatis Regibus hostilem impetum sustinuit, & quam in *Italia* sumpserat provinciam non intermisit. Præclaram illi *Alfonso* operam animo, reque præstabat. Qui, ut *Hispanos*, qui ad *Mediolanum* expugnandum, *Petro Navarro* duce, & Pontificiis auspiciis, contendebant, à cœpto itinere averteret, vel saltem euntes reprimeret, ac retardaret, & quæcunque illis posset damna inferret, Arcem ad *Zaniolam* fossam, quam *Bastiam* appellant (Arx hæc est in agro *Ferrariensi* in *Padi* ripa, qua parte *Emiliam* alluit, locata) magna militum manu, magnoque præsidio munivit; & loco, & copiis *Vestidellum Paganum*, virum fortissimum, præfecit. Hic, repentinis incurfionibus, multa incommoda, multaque *Hispanis* damna inferebat. Quibus quidem *Navarrus* incensus, quanto majore potuit apparatu, *Bastiam*, tormentis quatit, cuniculis confectis muros demolitur, & amplum militibus aditum, quo ingrederentur, patefecit. *Vestidellus*, præsentis animo, hostium impetum sustinet, multos obruncat, alios ab ingressu arcet, alios in fossas præcipites dat, nihilque tandem prætermittit, quod ab optimo, & fortissimo duce præstari possit. Sed hostium multitudine in horas crescente, suisque jam fessis, & vulneribus affectis, ab oppido se in turrim recipit. Nihil de pugna *Navarrus* remittit, tormenta admoveat, & turrim ferreis pilis sic quatit, ut cum nulla novi præsidii parandi facultas *Vestidello* daretur, non territus quidem, sed fessus, omnique auxilio desperato, tandem deditionem fecerit. *Navarrus* dediti fidem dat, illum, milites, & bona omnia salva futura; sed ubi primum vir fortis in hostium potestatem venit, *Hispani*, nulla adstrictæ fidei ratione habita, ipsum cum universa cohorte crudeliter obruncant. Barbara hæc, & immanis *Hispanorum* sævitia eò gravior fuit *Alfonso*, quò fidei prætextu, & Dux, & cohors conciderat. Hoc scelere perfidia patrato, *Navarrus* validissimo *Bastiae* præsidio relicto, iter arripuit; *Alfonso* copiis collectis, & muralibus tormentis secum ductis, *Bastiam* contendit, invadit, tormentis quatit, propugnacula amovet; sed in quatendis mœnibus lapis, ictu ferreæ pilæ à pariete avulsus, eo impetu in *Alfonsi* galeam resiliit, ut eum semianimem equo dejecerit. Non cessavit tamen à pugna *Cetellionus* *Gallæ* cohortis præfectus, qui unà cum *Alfonso* *Bastiam* oppugnatum iverat, quinimo milites hortari cœpit, ut cæsi optimi Principis interitum (ipsum enim extinctum existimabat) ulciscerentur. Quare, *Cetellioni* hortatu, & Principis desiderio, milites impulsu summa animi, & virium contentione in *Bastiam*, veluti furentes, irruperunt, hostesque ad unum (cum supplicum precibus incensi militum animi minimè flecterentur) interfecerunt; sicque *Hispanus* miles, quam perfidia intulerat injuriam, ultam æquissimo jure cognovit. Lapidis verò ictus, quem *Alfonso* acceperat, galeæ beneficio, re minùs gravis fuit, quam creditus fuerat. se enim triduo recepit; & victor atque incolumis *Ferrariam* reversus est. Interea *Gasto Foissejus*, cui totius *Gallici* exercitus summa commissa erat, expugnata, & direpta *Brixia*, unà

cum *Alfonso*, qui, & magnam tormentorum vim, & instructissimam cohortem, & levioris armaturæ militum phalangem, cataphractorumque le-
ctissimorum alam secum duxerat, *Ravennam* contendit. Eamque *Alfonso*, & *Foissejus* undequaque majoribus tormentis eo impetu quassarunt, ut nihil magis terribile, magisque horrificum excogitari possit. Erat in *Ravennæ* præsidio *Marcus Antonius Columna*, qui viriliter, & magno animo, acrem illam impressionem sustinuit; expectabat enim promissum sibi, & ab *Hispanis*, & à Pontificiis præfectis auxilium, quod eo in temporis articulo supervenit, quo omnis ferè resistendi spes erat ablata. Cum *Gallorum* igitur, *Hispanorum*, Pontificisque copiae in unum se locum recepissent, levioribus præliis tota die certatum est. Eo vero die, quo *Christus*, inferorum Rege debellato, surrexit, à *Gallorum*, *Hispanorum* Pontificisque copiis in agro *Ravennate* apud fluvium *Aquadusam*, *Vitim* olim dictum, concordi animo, in aciem descensum est, totisque viribus utrinque pugnatum, nec tantum hastis, mucronibus aut missilibus, aliisque id genus armis, sed majoribus etiam tormentis utrinque militum ordinibus foeda, & gravissima cædes inferebatur, eo tamen successu, ut *Gallorum* peditatus ferè universus, ab hostium ferreis tormentorum globis prosterneretur. Nutantibusque *Gallorum* copiis, magnum imminere periculum, ne, universa peditum acie illisa, totus *Gallorum* exercitus pessum iret; victoriamque *Hispanis*, & Pontificiis exercitus potiretur. *Alfonso*, re omni, vigili mentis acie, perspecta; tormentis in terga, & latera hostium versis, fragore tam horribili, & tam crebris pilarum ictibus hostiles peditum, equitumque cuneos stravit, ut ne fulminibus quidem tantum illis damni potuisset inferri, quod etiam non sine aliqua *Gallorum* jactura (cum jam milites densati utrinque manus conferuissent) effici potuit. Sed, re in angustum deducta, & in ancipiti posita, multò satius duxit *Alfonso*, paucorum amicorum interitu, atque incommodo, hostium copias disjicere, necique dare, quàm illis paucis fervatis, longè maxima *Gallorum* clade, hostilem exercitum victorem relinquere. Nam quamvis luctuosa, cruentaque fuerit victoria, res tamen *Gallica*, quæ illo die penitus procumbebat, servata fuit. Inimicorum vero ordinibus turbatis, *Alfonso* equo ferox, & mucrone stricto terribilis, generoso conatu, cum cataphractis suis se in hostes palantes immisit, quos non minori vi fudit, ac confecit, quam tormentorum impetu antea fecisset, sed ut

Alfonso magna Pontificii agminis strage, ita felici *Fabricii Columnæ* fato, pugnae se immiscuit, illum enim vulneratum, & hostibus, qui illum gladiis, & securibus certatim percutiebant, undique septum, ab imminente necis periculo liberavit, & curandum, sanandumque summa diligentia *Ferrariam* misit. *Alfonsum*, hac visa omnibus seculis memorabili clade, pertæsum est, Pontificis in
55 ipsum odio, tantum *Christiani* sanguinis effundi, eundemque ea arma, quæ pii homines in religionis hostes convertere debebant, nostro sanguine madida, ac rorantia videre maximè piguit. Quare, quod Pontifex ipse, pro dignitatis maiestate, & pro sacrosancti muneris decore, & cogitare, & facere debuisset, *Alfonso* conari voluit; & quanto majori potuit studio, operam dedit, ut ille fervidus iræ ignis, quo *Julius* flagrabat, suo etiam damno, penitus extingueretur. Idque sæpius per internuntios, *Fabricio Columna* auctore, qui jam sanus, & liber se *Romam* contulerat, tentavit. Flexit se paululum *Julius*, *Columnam*que in spem duxit, se ea omnia amplexurum, quæ, & ad *Alfonso* quietem, & ad Reipublicæ *Christiane* incolumitatem attinere videbantur. Interea, Fortu-

A na alternatim pro libidine vices mutante, res *Gallorum* inclinari, & adeò in pejus ruere cœpit, ut *Galli*, urbe *Ticino* expulsi, ultra *Padum Italia* discedere coacti fuerint. Mirum dictu, quantum hoc successu *Julius* elatus fuerit, quantumque animi in *Alfonsum* iterum conceperit. *Alfonso* autem, qui, suo etiam incommodo, publico totius *Christiani* orbis commodo consulere statuerat, *Prospero Columna* fidem suam illi obsidem dante, *Romam* supplex ad Pontificem se contulit, & illius pedibus, de more, advolutus veniam petiit. *Alfonso* *Julius*, vultu ad lenitatem, & clementiam composito, *Alfonsum* in spem veniæ obtinendæ deduxit, sed clam (*Alberto Pio Carpense*, vetere *Alfonso* inimico, suatore) ipsum captum in carcerem conjici procurabat. Sensit *Fabricius*, præter omnem suam opinionem, Pontificis dolos, & ne jurata ab ipso *Alfonso* fides periclitaretur, eum mentito habitu indutum *Roma* ad suæ ditionis opus conduxit; moxque *Alfonso* variis diversarum vestium generibus indutus Pontificis diligentiam, qui ad eum perquirendum, ac capiendum sagacissimos miserat exploratores, ingenio, atque industria tam mirificè elusit, ut se in *Columnis Ferrariam* receperit. Palamque sæpius dixit, hominis *Liguris* non fuisse Principi supplicii veniam generosè concedere. Ægre tulit *Julius* prædam, quam plagis circumseptam videbat, laqueos evasisse, sed *Alfonsum* Gallico præsidio privatum, se parvo temporis intervallo, *Ferraria* depulsum sperabat. Cæterum non serus ultor Deus Optimus Maximus, qui homini jam senio confecto, & totius veræ religionis Principi, tot illatis cladibus ostenderat, non decere Pontificem ira duci, rabidove furore impelli. Quique illi tam pulchram occasionem veniæ *Alfonso* præstandæ obtulerat, illius iram, tanto mortalium malo, ulterius progredi ferre non voluit. Et, ne optimus Princeps illius furentis præda deveniret, immisso alvi profluvio *Julium* ex hac vita sustulit, qui hominem insontem regno privare cupiebat. Huic suffectus fuit *Joannes Medices*: qui Pontifex creatus, nomine, de more, mutato, se *Leonem* appellavit. quod sanè *Alfonsum* incredibili affecit lætitia: videbat enim inquieti animi, turbulentique ingenii viro, eum Pontificem successisse, quem nec bellorum cupidum, nec turbarum excitatorem fore putabat. Sperabat etiam ipsum à nobilissima familia ortum, ab ea indole, quam antea præ se tulerat, & ab ea animi magnitudine, quæ majoribus suis fuerat peculiaris, non degeneraturum; memoremque etiam futurum eorum officiorum, quæ, & ipse *Alfonso*, & universa gens *Atestina*, & in *Leonem*, & in omnes majores suos liberaliter contulerant. Quare, hac spe ductus, *Romam* se contulit, Pontificem adoravit, seque, suaque omnia Pontificiæ submisit auctoritati. *Leo* perbenignè *Alfonsum* accepit, sacris restituit, prisca vexilliferi dignitate ornavit, & quo die triplicis coronæ decore *Leo* ornatus fuit, ipse paludatus Pontifici, ut prisce moris erat, vexillum prætulit, eorum oris, gestus, & totius corporis dignitate, ut omnium oculos, omniumque in se ora converterit. Delectabatur enim *Romanus* populus illius Principis maiestatem, ac Martiam faciem intueri, cui recens apud *Ravennam* victoria immortalem gloriam comparaverat. Ceremoniis autem illis ritè peractis, *Alfonso* magnis, multisque promissis onustus (quibus *Regium Lepidi*, *Mutinamque*, oppida *Alfonso* dolo, & injuria surrepta, vel ultro *Leo* reddere pollicebatur) *Ferrariam* reversus est. Sed omnia irrita fuerunt. Nam ubi *Leo* *Alfonsum* diù spe lusit, tandem, ejusdem *Alberti Pii* consilio, cujus non minor apud *Leonem* erat auctoritas, quàm apud *Julium* antea fuisset, se illi graviorem hostem, quàm *Julius* ostendit, quasi illius, citat.

Alfonso liberavit
Fabricium
Columnam a morte.

Joannes Medices sumit dignitatem Pontificis

56

Albertus Pius in Pontificis in *Alfonso* citat.

illius, cuius facta imitari volebat, finem non perhorresceret, & Deos immortales illatae injuriae vindices non speraret. Nec tantum suas illi urbes, ut pollicitus fuerat, non reddidit, sed, ut earum ullo unquam tempore obtinendarum spem illi omnem prorsus adimeret, post emptas à *Maximiliano Sfortia*, qui *Mediolanum*, eiectionis *Gallis*, recuperaverat, *Parmam*, & *Placentiam*, *Mutinam*, & *Regium*, oblata Cæsari pecunia, à Cæsarea, ad Pontificiam ditionem traducere conatus erat. Quod licet alienatum Pontificis animum ostenderet, tamen vir prudens, ac pius non desperavit Deorum immortalium æquissima Numina sibi præsidio futura, viamque ostensura, qua ipse tantam injuriam evaderet. Omnem tamen occasionem observare non cessabat, qua ipse, vel Pontificis animum, ab injuria inferenda posset avocare, vel quando compositionis spem desperatissimam haberet, ea, quæ sui juris erant, aliqua ratione recuperare valeret. Dum res *Alfonsi* sic se habebant, *Ludovicus* Gallorum Rex, post varia, ac multa adversi fati incommoda, instructissimum exercitum paravit, quo iterum, superatis *Alpium* jugis, sibi ablatas *Liguriae*, ac *Mediolani* ditiones suo iterum supponeret imperio. Sed conceptam his de rebus spem præpropera *Ludovici* mors interceptit. Successit loco gener *Franciscus* impubes penè, sed magni animi adolescens, qui cum omnia ad bellum *Sfortiae* inferendum à loco parata accepisset, superatis *Alpibus* in *Italiam* contendit. Tum *Alfonsi* spes, quæ à cæca expectatione diu pependerit, confirmata est. Arbitratus est enim, cum eodem ipse esset erga *Franciscum*, quo erga *Ludovicum* fuerat, animo, illum etiam res suas non deserturum, daturumque operam, ut, qua meliori posset ratione, in urbium suarum possessionem restitueretur. Ea autem felicitate, ac fortitudine *Franciscus* Helvetiorum cohortes, quæ pro *Maximiliano Sfortia* stabant, fudit, fugavit, ac dissipavit: ut quamprimum *Mediolano*, totaque illa ditione potitus sit. Quam illustrem victoriam, quoniam ea in oratione, quam in hujus amplissimi Regis funere ad *Herculem* Principem meum habui, amplissime explicavi, id tantum nunc mihi dixisse sat erit: *Helvetios* eo bello sic prostratos fuisse, ut qui se antea gentium omnium domitores appellaverant, tunc magna suæ famæ jactura, se inani nomine jactari, ab adolescentis imberbis virtute didicerent. *Leo*, ingenti hac, & præceleri tanti Regis victoria perculsus, sibi *Romæ*, & *Etruriæ* universæ maximè timebat. Quare cessandum non censuit, ne cum Rege colloqueretur. Sperabat enim se admodum solertem, & cautum, & ingenio ad omnia agenda promptissimo præditum, victoria elatum adolescentis animum, leniorem efficere, tardareque felicem illum victoriæ cursum, quo minus ad ea, quæ Pontificiæ erant ditionis, extenderetur. Quanto igitur potuit majori studio, operam dedit, ut ipse, & Rex *Bonomiam* convenirent. Quod ubi firmatum fuit, *Alfonsus*, qui omnia temporis momenta vigil observabat, sibi non defuit; per Regemque apud Pontificem egit, ut magna etiam pecuniarum vi, quæ sui juris erant, civitates redimeret, vel quacunque alia honesta conditione, Pontifici grata, recuperaret. Sed quamvis id sedulo Rex pertractasset, tamen Pontificem causas ex causis necitentem, à proposito divellere minimè potuit. Non multo post tempore visus est *Franciscus*, qui ad *Neapolitanum* Regnum recuperandum animum converterat, ut Pontificem ea in expeditione socium haberet, ab *Alfonso* defecisse, illiusque præsidium, deseruisse, & *Ferrariæ* invadendæ *Leoni* liberam reliquisse potestatem. Id licet *Alfonso* acerbissimum fue-

A rit, tamen ipse omni infortunio major, sua virtute niti statuit, suoque Marte Pontifici (qui ipsi *Ferrariam* adimere, & *Laurentio* fratris filio dare cogitaverat) si id forte tentaret, sese opponere, eoque animo urbem tutari, ut vel eam incolumem servaret, vel Princeps pugnando fortiter cum patria occumberet. Hanc autem Fortunæ acerbiter ea, quæ præditus erat, prudentia sic dissimulavit, ut ne faciem quidem mutaverit, nedum animum desponderit. Orta interim inter *Gallum*, & Pontificem dissidia sunt, & illa quidem acerbissima. *Leo* enim Cæsaris partibus, ut Italia *Gallum* expelleret, sese addixerat: hacque de causa paravit *Leo* exercitum omnium instructissimum, expeditionisque Cæsarem cum *Germanis Hispanisque* militibus socium habuit, qui in *Franciscum* odio flagrabat, quod *Gallus* *Maximiliano* Cæsare mortuo, Imperii dignitatem ad se deducere tentaverat, & tam dubium Cæsari Imperii consequendi exitum fecerat, ut sæpe in suspicionem venisset, ne omnium suffragiis Imperii jura ex *Germania*, in *Galliam* traducerentur. Hoc vehementissimo duorum summorum Principum motu *Alfonsus* ea Gallo officia præstitit, quæ, & ipsum victorem, & se ab imminente periculo tutum efficerent. Hac re commotus *Leo* arma in *Alfonsum* jussit expediri: & in *Bondeni* agrum per Pontificias gentes ingens, & repentina facta est irruptio. Illuc cataphractos, & levis armaturæ milites cum expedito peditatu, *Padi* alveo, ponte ex navibus constructo, celeri transitu trajecto, celerrime misit *Alfonsus*, in alteraque *Padi* ripa cum Regia cohorte ipse resedit. *Hectoris* autem *Romani*, qui peditatui præerat (hic unus ex iis tredecim fuerat, qui pro *Itale* virtutis gloria, adversus totidem *Gallos* in *Daunia* forti dextra, & felici eventu pugnaverant) vel perfidia, vel ignavia tam insignem cladem accepit *Alfonsus*, ut ni ex lintribus confectum pontem solvi, & in citeriorem ripam actutum trahi jussisset, Pontificius exercitus, expedito itinere, *Ferrariam* decurrere potuisset. Hujus sanè pugnae exitus (si perfidia vacavit *Hector*) præclare ostendit, non omnes, qui in vallum ad pugnam descendunt, & victores evadunt, idoneos esse, quibus exercitus summa committatur. In copiarum enim præfectis consilium potius, quam manum desideraverim, eumque Ducem longè potiorum existimaverim, qui prudentia, quæ imminet, prævidet, eaque ingenio, vel vitat, vel superat, quam qui manu merendo gregarii potius militis, quam Imperatoris munus obiverit. Quamquam ego *Hectorem* perfidia non libero, neque etiam *Alfonsum* Principem, alioqui prudentissimum (liceat, quod sentio, libere fari) & Ducem omnium sui seculi maximum, hac in parte multum probarim, qui cum bellum, cum milite *Romano* gereret, fortissimis suæ ditionis hominibus posthabitis, *Romano* homini potius, quam civibus fiderit, & eum suis militibus præfecerit. Revocavit interea *Leo*, quas *Ferrariam* miserat, cohortes, quod toto exercitu coacto, omni conatu *Gallos* ex *Italia* pellere decrevisset. Quod sanè à *Placentinis*, & a *Parmensibus*, defectione à *Gallis* ad Pontificem facta, *Leoni* pro voto successit. *Gallis* igitur profligatis, & victoria *Leo* potitus, ad *Ferrariam* omnibus viribus invadendam mentem, animumque convertit. Me-

Leo omnibus viribus *Ferrariam* invadere conatur. mini me à *Lilio* meo, quo *Leo* familiariter utebatur, semel atque iterum audivisse, *Leonem* ea victoria elatum, & gaudio exultantem, præ lætitia in hanc vocem prorupisse: Ecce *Alphonse*, nunc te *Leo* non eminus sed cominus ungue, & dentibus appetit. Verum ille ipse Deus, cui infortunium innocentia maximè semper cordi fuit, hac cura *Alfonsum* solvit. Hunc enim *Leonis* conatum

tum properata mors prævenit. Nam *Leo* repentina febre ob lætitiā correptus, in ipsa victoriæ exultatione, vivere desiit. *Alphonsus* tanti hostis interitu lætus ad eam *Leonis* vocem alludens, quam in ipsum emiserat, argenteum nummum percuti iussit, in quo pastor cernebatur, qui agnum è *Leonis* faucibus eripiebat, quem circum hæc sculpta erat inscriptio: DE ORE LEONIS. *Leone* Pontifice extincto, *Alphonsus* Regium advolat, idque, omnibus civibus magno plausu annuentibus, in suam recipit potestatem. Post multas autem purpuratorum Patrum de Pontifice deligendo concertationes, totis comitiis *Hadrianus* Batavus, qui tunc *Hispaniæ* præerat, Pontifex creatur. Vir magis, quàm barbarum deceret, æqui, jurisque observantissimus & ad omnem benignitatem adeo pronus, ut Principum *Christianorum* animos potius officio amicos, quàm injuria hostes sibi reddere curaret. Ad hunc salutandum, dum in *Hispania* erat, misit *Alphonsus Ludovicum Catum*, acerrimi ingenii, & vivacissimi spiritus Jureconsultum, qui luculenta oratione (erat enim in dicendo vehemens) *Alfonsi* erga Pontificiam Majestatem propensum animum exposuit: & deploratis *Italiæ*, & totius *Christiani* orbis calamitatibus, eum *Alfonsi* nomine supplex oravit, ut optatam jam diu pacem, diuque petitam, sic sua virtute revocaret, ut, unà cum universo *Christiano* cœtu, *Alphonsus* etiam, post tot turbulentissimas tempestates, in sancto *Romanæ* Ecclesiæ sinu, à quo ipsum duorum Pontificum concepta, pro libidine, odia, veluti furentes austri, propulerant, non secus, ac in tutissimo portu, tandem conquiesceret. Visus est æquis postulationibus annuisse *Hadrianus*. Quare *Alphonsus* hac spe excitatus, cum Pontifex *Taracone* in *Italiam* adventasset, *Herculem*, majorem natu filium, vix adolescentem, cum nobilissimo apparatu, *Romam* ad ipsum misit. qui parentis nomine, quicquid inter alios Pontifices, & *Alphonsum* fuerat controversiæ, illius arbitrio cognoscendum, & æquo, bonoque jure, finiendum commisit. Accepit *Hadrianus*, quam præstantissimus adolescens illi causam obtulerat. Qui mox optimi Principis nostri rationibus adductus, odii, & inimicitiarum causis penitus depulsus, illum in clientelam recepit: & Pontificio diplomate, in tota ditioe, confirmavit. Non cessavit etiam *Alphonsus Julium Medicem* (quem nonnulli *Leonis* in *Alphonsum* odii auctorem fuisse putarant) dum *Bononiæ* Legatum ageret, sibi quanto majori potuit studio reconciliare, orareque, ut veteres simultatum causæ perpetuæ traderentur oblivioni, eaque inter ipsos benevolentia firmaretur, quæ *Medicum* familiam cum *Ateftina* tantis annorum spatiis in officio, & fide continuerat. Approbavit *Julius* *Alfonsi* voluntatem, & se illi amicissimum fore, vel sancto fœderis sacramento recepit. Cæterum mortuo *Hadriano*, quem *Italia* vix annum Pontificem vidit, juniorum Patrum suffragiis, ille ipse *Julius*, qui postea *Clemens* fuit Pontifex salutatus, veteribus simultatibus in *Alphonsum* excitatis, novisque etiam odii causis conquisitis, nihil magis aiebat, quàm illam *Alfonsi Ferrariæ* ejiciendi provinciam, quam *Julius* primum, mox *Leo* tentaverat, omni conatu perficere, sed ad id consilii se inauspicato flexisse eventus docuit. Nam quod *Alfonso* parabat excidium, in ejus caput Deus Optimus totum convertit. Primum enim *Pompei* Cardinalis *Columnæ*, & totius illustis ejus familiæ, quam *Clemens* contra se irritaverat, auspiciis, Cæsariani milites *Clementem* de improvviso adoriuntur: *Vaticanum* diripiunt, Pontificem in arcem compellunt, & *Divi Petri* Templum populantur. Hoc sanè Omnipotentis Dei monitu poterat Pontifex ab *Al-*

Ludovicus Catus Legum peritus se in Hispaniam contulit.

fonsi laceffendo, & vexando desistere: & quas illi *Jacobus Alvarotus*, summæ prudentiæ vir, & Jureconsultus egregius, qui *Alfonsi* à secretioribus erat consiliis, fœderis, & pacis honestissimas conditiones obtulerat, non renuere. Sed ferox, qui jam obduruerat *Clementis* animus, non minus se in *Alphonsum*, quàm antea, inclementem ostendit. Tanta enim illum *Alfonsi* à regno exturbandi libido invaserat, ut id solum cogitaret, id solum averet, in id solum dies, noctesque tota mente versaretur, extrema omnia experiretur, ut voti compos effici posset. At Heroica *Alfonsi* virtus, qua ipse inter tot turbas, tantaque rerum discrimina egregiè fultus, omnes adversæ fortunæ impetus, vel luserat vel superaverat, nullis *Clementis* conatibus unquam hebuit. Quin eò firmior, & validior in adversarii vim sustinendam, & ad omnes insidias cavendas, ac declinandas evadebat, quò ille majoribus machinis *Alphonsum* impetebat. Interea, infausto consilio, *Clemens* Cæsarem laceffere meditatus est. Hoc animadvertens *Alphonsus*, qui varia, & opportuna velificatione, concitatos in hoc vitæ salo Fortunæ fluctus, & adversam ventorum vim declinare consueverat, cum post captum Regem omni præsidio Gallico exutus esset, cognito contumaci Pontificis animo, suam in rem fore duxit, Cæsareo præsidio niti; & eam effugere tempestatem, quam *Clemens*, Regii ab *Alfonso* auferendi causa, à *Lanojo* Neapoli Prorege, concitari studebat. His igitur adductus causis, *Alphonsus* Cæsaris partibus se addixit. Qui Cæsar *Lanojum* in *Parmensem*, *Placentinum*que agrum illis cum copiis misit, quas ad Regium expugnandum *Clemens* conducere procurabat. Quæ dum illis in locis grassarentur, Germanorum manus ingens, *Carolo Borbonio*, & *Georgio Fraisbergo* Ducibus (quorum alter paralyti omnibus viribus ante, quàm *Romam* peteret, privatus fuit, alter *Romæ* in ipso victoriæ limine ferreæ pilæ ictu mortem obiit) in *Italiam* descendit. *Germani*, *Hispanis* gentibus juncti, magnis itineribus omni opinione citius, *Romam* contendunt, urbem invadunt, sacra, profana plus quam barbare diripiunt: *Clementem*, qui in *Hadriani* mole, animo consternatus, præcipiti fuga se receperat, dura cingunt obsidione. Hinc occasionem nactus *Alphonsus*, equestri, pedestrique exercitu comparato, & curulibus tormentis expeditis, *Mutinam* contendit: populus antiquum, atque optimum Principem agnoscens, eiectionis, qui urbem *Alfonso* dolis eripuerant, illum Dominum salutatur. Sicque nullo incommodo eam urbem, quàm Pontifices, decem, & septem annis, fraude, & injuria occupaverant, ipse virtute, ac optimo jure recuperavit. Qua in victoria cum sciret *Alphonsus*, nihil magis Principem decere, quàm clementiam, non modo ea auctoritate, qua eos ulcisci poterat, qui illi tam insignem injuriam intulerant, prodigè usus est; verum ad veniam non minus, quàm ad fortitudinem, promptus, publico edicto omnes pœna liberavit; illisque, re omni incolumi, liberam fecit facultatem, in urbem pro libito impune redeundi. Nam beneficio potius, quàm metu, & liberali, regiaque animi indulgentia omnes in officio tenere studebat. Malebatque eos cives, qui, nescio quo spiritu impuls, à fide defecerant, suæ contumaciæ pudere, quam eos de ipsius probitate, ac clementia diffidere. Exulibus igitur omnibus *Mutinam* admittis, firmoque *Mutinæ* præsidio relicto, voti compos *Ferrariam* se recepit. Hæc *Mutinæ* recuperatio majori ferè dolore *Clementem* affecit, quàm urbis direptio, & acris illa custodia, qua in arce diligentissimè asservabatur. Se enim sic voto frustratum videbat, ut quod *Alfonso* ultimum excidium meditabatur, illud re in se asperissimum conversum experiretur. Et *Mutinam*

tinam eo in temporis articulo sibi demptam dolebat, quo ipse Regium *Alfonso* eripere parabat. Cum verò, post multa incommoda, multaque regni, & dignitatis amittendæ pericula, certa pacta pecunia, se custostia liberasset, geminatis cladibus nihil resipivit, sed inimicos eisdem in *Alfonsum* spiritus suscepit; eoque etiam graviore, quò ipse, *Alfonso* clandestino consilio, urbem *Romam* direptam, & se captum fuisse, sibi in animum induxerat. Cum verò duo ad finem optatum perducenda animo concepisset, alterum ut patriæ suæ libertatem occuparet, quod Cæsaris auxilio fecit, alterum, ut *Alfonsum* tota ditione privaret, censuit id pro voto sibi successurum, si *Carolus* Cæsarem, acerbissima illa, quam ab ejus militibus acceperat, clade dissimulata, in *Italiam* vocaret; illique Imperatorium Diadema, quò integro Imperatoris titulo gauderet (nam ante susceptam coronam designatus tantum Imperator appellabatur) vel ultro offerret. Qua sanè re Cæsari significata, & conditione ab eodem accepta, *Clemens* Bononiam venit, quò etiam paulo post cum Imperatoriis copiis Cæsar se recepit. Sed antea ab *Alfonso* Mutinæ, & Regii splendidissimo apparatu hospitio acceptus fuerat: ibique eum optimus Princeps oraverat, ut pro sua in Cæsarem fide, ac observantia, & pro ea, qua ille fungebatur, Imperatoria dignitate, non sineret *Clementem* vehementius, iniquiusque erga ipsum agere, suaque ope, eum tandem ab iis fluctibus eximeret, quibus cum *Julii*, & *Leonis*, tum inexorabili *Clementis* ira, diù valdeque fuerat agitatus, ut eo auctore, illo quem optaverat, quietis portu tandem potiretur. Ipsum se Imperatoriæ potestati, filios, urbesque subicere, quibus, perinde ac suis, pro arbitrio uteretur. Hicque ea eloquentia, ad quam non doctus, sed factus erat, Cæsarem de juribus suis tam egregiè docuit, sicque illi *Clementem* injuria semper egisse, tuncque etiam agere persuasit, ut eum facile in suam sententiam traxerit: pollicitusque fuerit, se, pro jure, & æquo, illius incolumitati, ac quieti non defuturum. Cum verò de aliis multis, & maximis rebus cum *Clemente* sermonem Cæsar habuisset, tum de ea, quam cum *Alfonso* habebat, controversia verba fecit, oravitque, ne *Italum* Principem, Pontificiæ ditioni suppositum, paratum, se, suaque omnia extremis omnibus periculis pro Pontificis salute libenter exponere, odio perqueretur, quin illum, candido, amicoque animo, & ea benignitate, quam *Clementis* nomine præ se ferebat, odiis omnibus deterfis, ac omnibus simultatum causis prorsus deletis, in suam fidem, ac tutelam acciperet: quòd id eum Principem maximè deceret, qui *Christi* Optimi Maximi vices in terris gereret; seque illi multas, ac maximas gratias habiturum, si se sineret exorari. Hic *Clemens*, multa, ac varia conquestus, se omnem controversiam illi, veluti arbitro, judicandam traditurum respondit. Placuit Cæsari hæc *Clementis* sententia. Et *Alfonso* Bononiam, sub Imperatoria fide, vocato, Cæsar totius controversiæ arbiter, publicis confectis tabulis, ab utroque electus fuit. Qui, post multa hinc illinc actitata, re diligenter cognita, sententiam tulit: qua *Mutinam*, & Regium Imperatoriæ ditionis oppida, *Alfonso* habenda judicavit; *Ferrariam* vero, Pontificio juri obnoxiam, certa annui tributis solutione, ab eodem etiam, cum omni successione perpetuo possidendam, ea tamen aureorum nummum summa Pontifici soluta, quam ipse ex hac sententia solvendam censuerat. Hoc sanè Cæsaris arbitrium *Alfonso* gratissimum fuit: *Clementi* verò, plus, quam credi possit, acerbum; & animo accensus, quam ad ejus pedes, pro Cæsaris sententiæ complemento, *Alfonsum*,

A ftata die, nummorum aureorum summam per internuntium obtulerat, recipere recusavit. Sat *Alfonso* fuit Cæsaris arbitrio, præsentē pecunia, paruisse; & quos nummos *Clemens* rejecit, pro Carpo *Alfonso* Cæsaris decreto adjudicato (eo enim exciderat *Albertus Pius*, majestatis reus, quod *Gallorum* partes adversus Cæsarem secutus esset) *Majestatis* Cæsareo fisco persolvit. *Clemens*, qui ulcisci, quàm parcere malebat, ea sententia exulceratus, & ab omni jure dejectus, quod nec armis, nec judiciis perficere valuerat, dolis, & insidiis (quod etiam antea *Leo* multis modis tentarat, de quibus luculenta extat *Alfonso* ad Cæsarem epistola) ad finem perducere decrevit: concitavitque in *Alfonso* regnum, & caput, nobilem quandam, cui Princeps Regium *Lepidi* regendum fidenter commiserat, item *Ferrariensem* alium civem, ex nobili quidem familia oriundum, sed omnibus tamen egentem, & extremo penè senio confectum. Quam in re nihil plus egit, quàm quòd indignam Pontificiæ dignitatis mentem patefecit, & miseros illos, concepti sceleris reos, extremo supplicio puniendos dedit. Nam *Alfonsum*, qui, ut erat ab omnibus dolis neccendis alienus, ita ad eos evitandos omnium fuit callidissimus, insidias sibi paratas præsentit, & reis in quæstione habitis, ubi de scelere facti sunt, eos cervicibus absicis, plecti jussit. Non destitit tamen Pontifex eas omnes technas tentare, quas sibi ad *Alfonsum* vel necandum, vel de regno dejiciendum profuturas sperabat; sed non feliciori, quàm antea successu. Spe vero semel, atque iterum frustratus, *Massiliam*, ut *Franciscum* Gallorum Regem conveniret, contendit, ibique *Catherinam* junioris *Laurentii Medicis* filiam, *Henrico*, Regis secundo filio, tuncque *Aureliensi* Duci, nunc verò totius *Galliæ* Regi maximo, atque invictissimo, despondit. Arbitror, post communes clades mutuo commemoratas, illis in colloctionibus *Clementem* apud *Franciscum* conquestum fuisse de lata pro *Alfonso* adversus ipsum à Cæsare sententia, omnique conatu usum, ut ipsum ad *Alfonsum* una secum invadendum traduceret; sed optimi illius Regis animum expugnare non potuisse, quod *Franciscus* *Alfonso* erga ipsum fidei, & constantiæ memor, omni scelere magis scelestum, ac nefarium duxerit, illum hostiliter aggredi, cujus virtute, atque auspicio res *Gallica* toties incolumis fletat. Quare, animo æger, & labore diutinæ cogitationis conflictatus, *Romam* reversus in diuturnum, gravissimumque morbum incidit; quo diù cruciatus, magno cum dolore animi, occubuit. Mox *Alexander Farnesius*, qui *Pauli Tertii* nomen assumpsit, omnibus Patrum suffragiis Pontifex creatus. Vir cum ad omnia summa natus, tum ob ejus pietatem, atque integritatem ad eam dignitatem, qua nulla major in terris excogitari potest, sanctissimè administrandam divinitus electus, & *Petri* Cymbæ, diù tantis fluctibus agitata, præfectus fuit, ut eam sua prudentia, ac virtute in portum perduceret. Hic *Pauli* ad amplissimam dignitatem ascensus, quod *Alfonsum* de *Clementis* obitu gaudium conceperat, majorem in modum auxit. Hominem enim familiæ suæ conjunctissimum, & omnibus virtutibus ornatum, justitiæ non defuturum, & sibi æquissimum fore speravit. Ne autem concepto gaudio plenè potiretur, obstitit iniquum fatum. Nam vix ad *Paulum* summam illi dignitatem gratulatum Oratores miserat, quòd letali morbo correptus, post tot præclara, & digna immortalitate bellica facinora, strenuus fortuna, & virtute Imperator è vita sublatus fuit, MDXXXIV. pridie Kl. Novembris; * XXXV. à *Clementis* obitu die; anno ætatis suæ LIX. Imperii XXX. P. M. Ab his autem rebus humanarum perturbationibus in æternam

Conjuratio facta per Pontificem in *Alfonsum*.

Alexander Farnesius creatus Pontifex.

* Edit. Ital. habet: *tristissimo*.

C. J. B. Gyraldus. D tran-

tranquillitatis sedem eò beatior se recepit, quò *Herculem*, grandiolem natu filium, ingenuarum omnium virtutum concursu, & multiplici optimarum artium eruditione apprimè ornatum, pacatæ ditionis hæredem, & ex eo nepotem, qui avum nomine referebat, in spem longæ posteritatis natum, duosque alios * egregios filios, quos, unà cum *Hercule*, ex *Lucretia Borgia*, lectissima scæmina, sibi uxore suscepit, *Hippolytum*, & *Franciscum* sibi superstites reliquit. Hi sunt duo illi fratres, qui, etsi concordia inter se animo semper fuerunt, diversas tamen potentissimorum Principum partes secuti sunt. *Hippolytus* enim Cardinalis *Franciscum* Gallorum Regem summa prudentia juvit, ea felicitate, ut eum mirum in modum amarit, sacerdotiis amplissimis ornarit; & (cum re ipse Rex expertus esset, neminem unquam ad consilia ingenium prudentius *Hippolyto* deflexisse) eundem semper suorum omnium consiliorum participem habuerit. *Henrico* vero patriæ virtutis, & regni pariter hæredi non defuit consilio, non prudentia, non opibus, non animi fortitudine. Ille enim *Mirandulam*, sub regio præsidio positam, Pontificiis copiis obsessam, & à *Ludovico Pico* ejus oppidi Comite, vix adolescente, tanta virtute defensam, ut quanta in exercitus Duce esse poterat virtus, in ipso summa cum laude, tunc enituerit, servavit, & à durissima liberavit obsidione. *Octavio* etiam *Farnesio*, Parmæ Principi, & cum omnibus Regiis virtutibus ornatissimo, tum in re bellica nulli secundo, dum eandem *Parma* cum *Mirandula* fortunam subiisset, ejusdem Regis nomine præstò fuit, & quod alii pugnando conabantur, ipse sedendo, consilio, ac providentia singulari, perficiebat. Urbem *Senas* in Regis clientelam deduxit, cujus regimini, ac moderationi si ipse semper præfuisse, nec alia novi rectoris invasisset suspicio, non tot illi Reipublicæ damna illata fuissent, & ipsam etiam nunc in tutela *Henricus* haberet. Hic tandem ille est *Hippolytus*, quem, ni malignus livor obstitisset, nunc Pontificem Maximum coleremus, ac veneraremur. Cui tamen summam illam dignitatem, cujus ipse pietate, religione, vitæ integritate se dignissimum semper præstitit, à Deo Optimo Maximo ad opportuniorem diem servari arbitror, ut amplissima tanti Antistitis virtus, amplissimæ etiam potestatis munere, latissime eniteat. Egoque exoptatam illam diem videre videor, qua pronus, sacris illius pedibus advolutus, illis oscula figam, Pontificiamque illi gratuler dignitatem. *Franciscus* vero diversa ratione *Caroli Quinti* Imperatoris Augusti partes secutus, & paternæ virtutis æmulatione incensus, tanta vigilantia, consilio, & vi corporis, cum in *Duræ* expeditione, tum variis etiam aliis in præliis, arduis illis quidem, ac difficillimis, fortissimi, ac prudentissimi Ducis munera obivit, ut, ni immane etiam illud invidiæ monstrum egregiis, ac præclarissimis ejus factis sese opposuisset, licet honestissimo apud Imperatorem semper fuerit loco, in optimaque virtutis, & fidei æstimatione, longè etiam honestiore, ac meliore fuisset. Sed quem præclarissimi ejus filii *Alfonsi* sermonem interruperunt, repetamus. Ex iis, quæ jam à nobis explicata sunt, constat *Alfonso* suis temporibus prosperis pariter, & adversis clariorem fuisse neminem. Et ni morbus, quem ab adolescentia, ex affectæ mulieris concubitu, & contagio, contraxerat, heroicam illam virtutem aliquantò impedivisset, nec qui cunctatione rem *Romanam* restituit, nec qui venit, vidit, & vicit, potuissent cum illo, rerum gestarum magnitudine, conferri. In hoc tamen adversæ valetudinis vitio tantum sibi nominis, ac famæ, rerum gestarum magnitudine, comparavit, ut multi ex

A longinquis orbis partibus *Ferrariam* se contulerint, quo oris illius Majestatem, ac Martium decus præsentis intuerentur, cujus Nominis famam absentes colebant, ac venerabantur. Sed quamvis totus semper in rerum bellicarum contemplatione, actioneque versaretur; eo tamen animo erga populos fuit, ut qui armorum fulgore hostibus terribilem sese offerebat, benignitate, ac clementia suis esset carissimus. Fuit ob conceptum morbum (cujus depulsio, vel saltem remissio in labore, & corporis exercitatione maximè erat constituta) fabrilis artis studiosus, in qua eo ingenio versatus est, ut in fundendis majoribus bellicis tormentis, summos omnes artifices superarit. Nulla fortunæ, vel fati adversitas illius in populum benignitatem interrupit. Et quamvis literas non didicisset, tamen doctorum hominum consuetudine impendio delectabatur, & omnes insigni præditos virtute plurimi faciebat; & quamvis ingruentibus bellis, & illis propè assiduis premeretur, nunquam tamen bonarum artium Gymnasium intermittere voluit. Nosque quales, quales sumus, iis ipsis in rerum anfractibus, & atrocissimis bellicorum procellis, doctissimis viris publicè profitentibus, in bonas artes incubuimus, idque disciplinæ hausimus, quod nunc his scriptis illius virtuti, ac gloriæ pro virili nostra grato, ac libenti animo præstamus. Fuit apud ipsum magna in æstimatione *Ludovicus Areosius*, & *Celins Calcagninus*; ille propter ejus excellentem in Heroum errantium factis exprimendis, & in componendis Comœdiis felicitatem; hic verò propter eximiam literaturam, & miram ingenii suavitatem. Habuit epistolarum Magistrum *Bonaventuram Pistosilum*, incorruptæ fidei ac summæ prudentiæ virum, in exscribendis verò eo, quod tunc vigeat, dicendi genere, Principis sensibus, mirè felicem. Duos etiam Juris consultos, in eodem munere *Jacobo Alvaroto* socios, summo pere amavit: alterum *Francinum Michaëlem*, virum omnium integerrimum, & justitiæ usque ad severitatem tenacem, qui Episcopali dignitate insignis, nunc etiam est *Herculis Secundi* ab arcanis consiliis; alterum *Matthæum Caselium*, cujus prudentiam in negotiis agendis mirificè probabat. Medicos verò post *Leoniceum*, *Joannem Manardum*, & *Ludovicum Bonactiolum* carissimos habuit: quod prior in eruendis optimorum Auctorum sensibus primas obtineret; posterior *Græce*, & *Latine* eruditissimus, in curandis omnibus cujuslibet generis morbis, & in ægris eloquentia, & oris probitate solandis mirus esset artifex. Illo Præceptore usus fui; hic me in Medicorum, ac Philosophorum collegium honorifice cooptavit. Huic Principi egregio *Anna*, *Joannis Galeatii Sfortiæ Mediolanensis* Ducis soror, nullos mares, nullas scæminas reliquit. *Lucretia* vero *Borgia* præter eos, quos commemoravimus filios, duos illi *Alexandros* peperit, quos vivens pater desideravit; & *Eleonoram*, quæ divino spiritu afflata, se *Christo* perpetua virginitate dicavit, & in Monialium Corporis *Christi* Cœnobio etiam nunc vitam ea sanctitate vivit, ut cum corporis nexu soluta cœlum, unde venerat, repetierit, cœlestium virginum numerum procul dubio sit auctura. Ex *Laura* etiam *Eustochia* scæmina cum forma, tum sua virtute insigni, jam senex filios duos genuit: *Alfonsum*, qui adhuc impubes sub Cæsare equitum alæ præfectus stipendia fecit; & *Alfonsum*, qui, penè, puer vitam cum morte commutavit. De hujus Principis obitu nostrum extat Epicedium. & in eo opere, quod de humani corporis partibus (dum rei Medicæ operam dabamus) heroicis numeris meditabamur, ubi de generosi cordis hominibus nobis sermo erat, quædam de ejus virtute carmina composuimus, quæ hic,

hic, bona cum legentis venia, adscribere non gravabor.

*At contra, hos, quos cor parvum sub pectore vivax
Exilit, impavidos belli generosa capido
Excitat, his fervet circum praeordia sanguis,
Immutatus gliscitque vigor, vigor igneus usque,
Exacuitque mares animos, viresque ministrat,
Hinc magis, atque magis pulchram per vulnera
mortem*

*Magnanimi quaerunt, stricto & decernere ferro,
Palantes agere, & populos, & sternere gaudent,
Dum viduant multis hostiles civibus urbes
Impavidi, & victo palmas ex hoste reportant.
Tantus amor laudis, tanta est in pectore virtus.
Talis Alexander, tales duo fulmina belli
Scipiadae, geminique Atridae, & fortis Achilles,
Et (mibi si liceat praeis componere nostros)
Talis eras nobis quondam, invictissime Regum
Alfonse armipotens, dum fata Deusque sinebant.
Te Romae tremuere arcus, Te Thybridis undae,
Adriaci pelagique sinus. Te miles Hiberus,
Germanus belloque potens. Te Gallia dives,
Te duce victrici letata est saepe triumpho.
Inclita Atestinae gentis te gloria tantum
Floruit; ut felix caput inter nubila condant
Auspiciis elata tuis. hinc flevit in amne
Te pater Eridanus, tua te Ferraria flevit
Extinctum, patriaeque decus, patriaeque parentem,
Omnis, & amissum luxit decus Itala pubes.
Morte tua Marti riguerunt corda dolore,
Deslevitque nefas scissis Bellona capillis,
Hinc vates, cui sacra dedit sua nomina Phœbus,
Exiguus quamvis vates, tibi iusta ministrat
Illachrymans, totamque implet clamoribus urbem,
Et tumulo dat dona gemens, & lilia spargit,
Lilia, purpureasque rosas, fulvosque Hyacinthos,
Et sacros manes pingui veneratur acerra.*

Habuit *Alfonso* amoenissimum curarum seces-
sum *Padi* insulam; parvo ab urbe sejunctam in-
tervallo, cujus pars prior in amnem, veluti in
rostrum, extenditur, gradibusque, ad ascensum
constructis, ingressum parat. Posterior verò,
latis, & ferè in medium orbem deducta, quæ
fluminis undas in duas partes scindit, quibus, qua-
si geminis brachiis tota cingitur, atque alluitur.
Hanc omnibus, omnis generis tum nostratibus,
tum peregrinis arboribus confitam, *Pulchrum Vi-
sum* appellaverat. Et nostri, externique orbis
quadrupedibus, & avibus undique conquisitis,
ad honestam voluptatem abundè refertam in deli-
ciis habebat. Hic ubi à Reipublicæ gerendæ la-
boribus requiescere, & à curis animum remitte-
re volebat; otio fruebatur honestissimo in nego-
tio. Frequensque illud usurpabat (quod etiam in
eo loco, in quem in Aulae penetralia cogitabun-
dus secedebat, albis, & illis majoribus, notis de-
scriptum legebatur) se non minùs solum esse,
quàm cum solus esset. Semper enim in acerrima,
atque attentissima erat cogitatione, eaque
animo versabat, quibus tantis se turbis eximeret,
& inimicorum potentissimorum odia, vel à se a-
verteret, vel mitiora redderet, ut tandem, post
tot acerrima bella, totque exantlatos labores,
optata pace, atque tranquillitate potiretur, Re-
gnumque, quod indomita, ac insuperabili vir-
tute, contra impotentes adversæ fortunæ impe-
tus, & resarciverat, & firmaverat, pacatum, &
quietum posteris relinqueret.

DE HERCULE II. DUCE IV.

Quem alium quæso filium ab *Alfonso* tanto
patri successorem sperare debebamus, quàm
hunc ipsum *Herculem*, quem sextumdecim-
um hoc in *Atestinorum* Principum ordine posi-
tum videmus? Quem nobilissima, generosaque

A fronte, Regia oris majestate & tanto imperio pa-
ri, oculis inter severitatem, & lætitiā mican-
tibus idem *Hieronymus Carpus* eadem in Aula pe-
nicillo à viva effigie tam vero similem effecit, ut
quamvis vivum, ac verum Principem nos illius
familiares ob oculos quotidie habeamus, cum
ipso colloquamur, præclaram tamen hanc ipsius
imaginem ea voluptate intueamur, ut ipsum pro-
pmodum regio folio insidentem, & jura gravi,
placidoque ore populis dantem videre videamur.
Hic ille est *Hercules*, cui, adhuc puero, omnes
omnia summa tribuebant, de eoque omnia bona
sibi pollicebantur, & ipsum maximum patriæ,
B & *Atestinae* familiæ columnen futurum sperabant.
Omnis enim ipsius actio, incessus, sermo, futu-
ræ Principis virtutis amplissima, certissimaque
dabant indicia. Hanc præclaram indolem, pue-
ro naturæ munere concessam, paribus animi bo-
nis augere pater satagebat. Quare ubi primum
Hercules distinctas voces promere didicit, *Alfon-
sus* (quem literas non didicisse usque adeò pœnite-
bat, ut Senex optaret aliquo Deorum immorta-
lium munere posse repuerascere; & in cunis ite-
rum vagire, ut illis operam daret) eum bonis ar-
tibus instituendum magistris dedit. Qui eo in-
genio, eoque ardore ad hæc studia animum ap-
C pulit, ut nullis voluptatum illecebris à discendi
cupidine potuerit avocari. Qua in re brevi tan-
tum profecit, ut quæcunque vellet *Latinis* car-
minibus, quæ elegantissima componebat; & solu-
to orationis stilo literis mandaret, eo verborum
splendore, & sententiarum pondere, ut qui illi
magistri fuerant, illius virtutis admiratores eva-
ferint. Nec sat fuit optimo parenti filium tam
parvo tempore in mitioribus literis excelluisse.
Verum cum jam audisset *Themistoclem*, quod fidi-
bus canere nesciret, habitum fuisse indoctiorem,
dedit operam, ut literarum ornamentis Musicæ
etiam splendor adderetur, qua in re mirum dictu,
D quantum excelluerit: nam cum Musica enhar-
monico, diatonico, & cromatico genere potissi-
mum constet, nihil toto horum generum ambitu
continebatur, quod ipse non ad amussim calleret:
præter id enim, quod Musicæ vim usque adeo
natura insitam habeamus, ut non defuerint inter
Philosophos, qui animam nostram harmoniam
appellaverint, id illi in omni Poëtica probè ver-
sato facile fuit. Cum enim in condendis carmi-
nibus brevis, longi, & medii temporis ratio ha-
beatur, ad Musicam aditus minimè illi arduus est,
qui has temporum rationes, eorumque noverit
E intervalla. Ubi vero per ætatem licuit, non mi-
nori animi alacritate ad ea, quæ rei bellicæ exi-
stunt, sese convertit. Obstupuerunt etiam magi-
stri hac in re Regii filii ingenium, nemo enim in
equis, vel ciendis, vel sistendis, vel in orbem a-
gendis, vel in auras attollendis, aut lenius grada-
timque ducendis illi par fuit, in ense vero vibran-
do, & ad numerum movendo, sive eques esset,
sive pedes, in hastarumque concursu ipsos, par-
vo tempore, magistros æquavit. In belli verò
simulachris, in quibus erat admodum frequens,
Cataphractis hasta concurrebat, ense certabat,
eo animo, & corporis robore, ut ex ludicro cer-
tamine cerni facile posset, sibi in acie, & bello,
F si res id posceret, mori quàm timere facilius fu-
turum. Martiumque illum vigorem unà cum li-
terarum cognitione sic conjunxisse præ se fere-
bat, ut quæ duo adversis frontibus pugnare no-
stræ ætatis homines sibi persuaserunt, pulcher-
rimè foedus in ipso certatim ornando percussisse
viderentur. Quod me *Hercle* omni Principi
maximè convenit. Armorum enim exercitatio-
ne, atque peritia, hostes appetuntur, injuriæ
propulsantur, imperia defenduntur, pax, & quies
post victoriam comparatur. Literis verò perdi-
G. J. B. Gyrardus D 2 scitur

scitur optimus vivendi modus; egregii Principis instituta, populorum regendorum ratio, suadendendi, dissuadendique facultas, quæ cum omnibus, tum Principibus præsertim, & in bello, & in pace, & domi, & foris, & in otio, & in negotio est maximè necessaria; præclaræ etiam noscuntur literarum monumentis summorum, ac maximorum Principum res gestæ, bellorum, pacis, induciarum causæ, locorum situs, temporumque rationes, & alia id genus multa, quibus homo ad Deos immortales, quàm proximè accedit, & ad decus, ad gloriam, ad immortalitatem, maximè excitatur. His artibus Princeps noster à pueritia instructus suo exemplo palam fecit, quanti referat bonis moribus, & liberalibus studiis à primis (ut ajunt) unguiculis incubuisse. Quæcunque vero, vel inermis in otio, vel armatus in negotio agebat, Regalis illa, quàm præ se ferebat species, ingenuusque formæ decor, ac suavitas illustriora reddebat, ac splendidiore. Est enim forma (in Principe præsertim) multa quædam commendatio, qua virtutes omnes, seu lumine quopiam cœlesti mirifice illustrantur. Hac igitur indole *Hercules*, his institutis, hac disciplina, his moribus altus, atque educatus, tantam de se spem cum apud omnes, tum præsertim apud parentem, qui omnes ejus actiones observabat, excitavit, ut cum vix ex Ephebis excessisset, regni cum illo pondera cœperit partiri. Quò ipse, qui omnibus aliis in rebus excelluerat, regendis etiam populis, & rebus gravioribus tractandis sic assuesceret, ut primas etiam hac in parte assequeretur. In his verò negotiis cum filio communicandis gaudebat optimus pater, eam in impubere filio videre, atque experiri prudentiam, eamque maturam consiliorum gravitatem, quæ plerumque in sene desideratur. Et quamvis *Alfonso* grave, atque acerbum foret in ea dura, & molesta tempora incidisse, quæ illi semper difficillima, & ardua offerebant (tunc enim *Leo* omnes vires, & cogitationes suas in *Alfonsum* converterat) de quibus cum filio colloqueretur, ipsi etiam gaudio erat filium à prima adolescentia in his versari, à quibus cognosceret, pacem, & quietem à Principe semper esse expetendam, illique operam dandam, ut quanto posset majore conatu, à toto suo dominatu bellorum causas repelleret. Nam præter quod bella in ancipiti omnia ponunt, Fortunæque subjiciunt, & Marti, æraria exhauriunt, Principum fortunas debiliores reddunt, populos turbant, illorum fortunas diripiunt, & Principum populorumque animos tam gravibus curis implent, ut nulla prorsus fruantur vitæ suavitate. Neque enim probabat prudens pater illud *Amilcaris* plus quàm barbarum institutum, qui filium ad Deorum immortalium aras jurare compulerat, se perpetua cum *Romanis* bella gessurum. Quin pacem filio suadebat, ostendebatque se invitum ea bella suscepisse, quæ, etsi forti animo, nec prorsus infelicitè, ab eo gerebantur, multa tamen, ac maxima incommoda, gravissimæque illi curas continenter afferebant. Dum verò mutuis colloctionibus his de rebus pater, & filius invicem agunt, suaque rueri cogitant, & inimici impetum repellere, moritur *Leo*; *Hadrianus* illi sufficitur, is *Taracone* in *Italiam* navigat, *Romam* accedit. Tum *Alfonsum* *Herculem* salutatum Pontificem mittit; illumque de imperii juribus docet, iisque omnibus instruit, quibus *Hadriani* animum sibi conciliet, & ab eo bellandi instituto removeat, quo *Julius*, & *Leo*, tanta cum injuria, ipsum turbaverant. Et tandem patris nomine, & populis quietem, & parenti pacem deponat. Parenti paret *Hercules*, *Romam* iter arripit, *Hadrianum* convenit, qui simul, ac in adolescentis faciem ocu-

los coniecit, & regiam illam formæ dignitatem animo concepit, illum actutum dignum judicavit, cui faveret, cuique omnia, quæ pro patre petiturus erat, libenter concederet. Adolescens, venia à Pontifice impetrata, vices parentis doluit. Dixitque se non audere duos summos totius *Christiani* orbis Antistites *Leonem*, & *Julium* accusare, quòd ambo patrem, qui nihil magis unquam cogitarat, quàm sub illo Sanctæ *Romane* Ecclesiæ præsidio conquiescere, in quo ipse omnes suæ tranquillitatis spes collocaverat, tam indignis modis vexassent, sed id omne potius in sævam quandam factorum dispensationem velle referre, quæ illorum animos ad eum laceffendum incitaverit, qui ambos coluerat, & de utrisque, suo etiam maximo incommodo, benemeritus erat. Se tamen summo opere gaudere tunc illum Pontificem Reipublicæ *Christiane* præpositum esse, quem à civilibus bellis abstinere speraret, seque ea bella civilia meritò appellare, quæ inter *Christianos* hostili animo geruntur, quæ etiam acerbiora efficiuntur, si ille ipse, qui *Christi* Optimi Maximi vices in terris gerit, illiusque auctor pacis esse debet, quam *Christus* orbi reliquit, & inter homines servari jussit, se hujusmodi turbis, ac seditionibus fortè commisceret, & tam crudelia bella foveret. Quare ipsum rogabat, qui antea *Romane* Ecclesiæ filius fuerat, & *Christianorum* omnium frater, nunc verò illius, & totius *Christiani* cœtus Princeps simul, & pater erat effectus, se etiam, & parentem suum, qui id summis votis deposcebat, in filiorum loco paterno amore susciperet, daret hoc pietati, & virtuti suæ, daret amplissimæ, quaungebatur, dignitati, daret *Atefino* generi, daret tandem *Alfonso* optimo parenti, Pontificiæque potestati ulquequaque addicto, pro quo ipse insons insonis parentis filius orans, ac supplex veniam implorabat. Hæcque omnia ea gratia, ea dicendi felicitate exposuit, ut *Hadrianus* ipse, & amplissimus ille sanctorum Patrum ordo, qui aderat, adolescentis ingenium, prudentiam, gratiam, eloquentiam non potuerint non admirari, omnesque in ejus favorem voluntates suas inclinarunt. Amplexatus *Hadrianus* adolescentem illi virtutem suam est gratulatus, moxque parenti, pro quo filius supplex ad Pontificis pedes acciderat, regni jura firmavit, & omnibus turbis, ac seditionibus sedatis, omnibusque bellorum causis deletis, eum lætum, & voti compotem dimisit. Cujus exoptatus reditus tanta lætitia parentem affecit, ut ipsum amplexatus, præ lætitia collachrimatus fuerit, & manus ad Cœlum tendens: *Vobis*, inquit, *Cœlites*, gratias ago, quòd tantæ spei, tantæque expectationis filium mihi concessistis. Cæterùm properatum *Hadriani* fatum, & *Clementis* ad Pontificiam dignitatem ascensus veteres tumultus excitavit. Is enim, qui nondum concepta odia concoquerat, acerbis suæ viribus in *Alfonsum* evomit. In illis verò rerum agitationibus & in eo ingruentium bellorum tumultu, *Hercules* semper parenti præstò fuit. Et ecce interea *Franciscus* Gallorum Rex, qui cum *Atefina* familia semper in fide, & officio permanerat, ab eaque in omni, quam in *Italia* confecerat, expeditione, opibus, consilio, & fortitudine adjutus fuerat. Quique sciebat nobilissimum horum Principum genus à Gallorum Nobilitate ortum duxisse, ut ipse longa temporum intercapidine intermissam cognationis rationem, in pristinum reduceret, & quam amicitiae fœdus benevolentiam inter Gallos Reges, & *Atefinos* Principes semper servaverat, affinitatis etiam vinculo firmaret, nobilissimi, ac clarissimi adolescentis, fama excitatus, *Renatam* Ludovici Regis filiam, uxoris suæ sororem, illi matrimonio collocare secum statuit. Quod Regio decori *Herculem*, hoc

hoc connubio, non minus splendoris addere, quam accipere judicaret. Hanc animi sui cogitationem, & propensam in *Atestinum* genus voluntatem *Franciscus* Alfonso significavit. Eam carissimo filio aperit amantissimus pater, ostenditque, quam in suam & totius ditionis rem sit futurum huic Regi affinitate conjungi. Cum *Clemens*, potentissimus hostis, aliis partibus, ut eum perderet, se adicere conaretur. Filius parenti obsequentissimus, & qui illius semper paruit hortationibus se ea omnia facturum respondit, quæ pater, quacunque ratione juberet, & cum semper nefas duxisset, ab amantissimis fidelissimisque parentis consiliis recedere, se hac tamen in re eo magis in ejus sententiam descensurum, quo ab amicissimo Rege invitabatur, & quod proponebatur, & sibi, & toti generi magno honori, & commodo futurum videbat. His sic inter filium, & parentem firmatis, splendidissimo equitatu comparato in Galliam *Hercules* ad *Franciscum* contendit, optimus Rex optimum amplectitur adolescentem. Et cum in convictu, & quotidiana consuetudine, in *Hercule* ingenium, prudentiam, consilium, solertiam, & rerum omnium cognitionem unâ cum ætate sic adolevisse animadvertet, ut omnibus esset comparandus, multis anteposendus, ipsum præsentia famam superasse cognovit: eoque magis lætatur est, *Renatam* illi respondisse, quod illius virtutem omni sua opinione majorem esse comperiit. *Renatam* igitur lætissimam sceminam, & regio splendori moribus, ac virtutibus parem, illi matrimonio jungit; eundemque *Carnutum* Ducem creat. Nuptiis celebratis, *Hercules* Italiam repetiit, & magna populi lætitia, unâ cum uxore in urbem se recepit. Dum hæc *Ferrariæ* geruntur, *Cæsar* ad *Clementem* Bononiam venit, ut ab eo Imperatorio diademate ornaretur. *Alfonso*, pro rebus inter eum, & *Clementem* componendis à *Cæsare Bononiam* accersitur; illuc contendit optimus Princeps, *Hercule* regni Produce, custode, ac moderatore relicto, qui in eo munere obeundo tale de se, & de virtute sua specimen dedit, ut pater patriæ appellaretur, antequam fieret. Videbant enim omnes regendorum populorum peritiam, quæ in parente consenscebat, sic in filio adolevisse, ut paternæ par esset. Rebus verò à *Clemente*, & ab *Alfonso* ex confectis tabulis, mutuo consensu *Cæsaris* arbitrio commissis, & sententia à *Cæsare* pro *Alfonso*, lata mortuo *Clemente*, magna *Alfonso* lætitia eligitur Pontifex *Paulus Tertius*, *Atestinæ* familiæ veteri necessitudine conjunctus. Sperabat enim hunc toti *Christiano* orbi, sibi, & *Atestino* imperio, cœu salutare quoddam sydus, post tot procellas affulxisse. Reque ipsa *Alfonso*, se nequaquam deceptum, expertus esset, ni properata mors tantam illi felicitatem ademisset. Successit patri *Hercules* eo omnium ordinum plausu, eoque gaudio, (quod nos in eo, quod extat *Hercule* salutato heroicis numeris, complexi sumus) ut quod sui desiderium *Alfonso* omnibus reliquerat, novi Principis lætitia prorsus abstulerit. At, postquam solio insedit paterno, illa grata excellens, eximiaque species facta est auctior, & excelsior, & admirabilis ille animi vigor, & ea, quæ propria est Principum, prudentia (quod sit veluti animi oculus, & omnium aliarum virtutum magistra) suos radios adeò illustres emisit, ut ipse se ipso majorem statim ostenderit. Primum cum sciret eam esse rerum humanarum inconstantiam, ut ipsæ jugi vicissitudine mutantur, & pro fortunæ arbitrio, & abeant, & accedant, ipse adversus fortunam ea se virtute firmavit, ut adversa forti animo, secunda temperato esset laturus, duris pariter, & lætis invictus. Prudentia vero præterita repetere, præsentia ordinare, futura

A prævidere, & eorum, quæ fiebant, & facienda supererant, par studium adhibere. Illud vero ipsi potissimè curæ fuit, ut ad illius *Herculis* exemplum (qui antequam ad monstra domanda aggrediretur, se domuit) se ipsum superaret; sibi, & se parere doceret, ut qui tot populis præerat, illos, & rectius, & sapientius regere à se ipso disceret. In se igitur *Hercules* descendit, sese composuit, intraque se imperium, priusquam ad id aggrediretur, ordinavit. Et cum illud *Epicharmi* secum assidue voveret, mentem scilicet eam esse, quæ cernit, quæ audit, reliquaque omnia surda penitus, & cæca esse, consilium in arcem rationis evocavit, illa tantum duce imperare sibi proposuit. Illudque in adolescente Principem mirum fuit, quod in ea ætate, quæ natura intemperans esse consuevit, ipse qui nullis legibus tenebatur, perinde tamen se legibus supposuerit, ac si omnibus ipsi legibus parendum esset; plectique deberet, si à lege jussu, vel præscriptum transgrediretur. Animo igitur à sensibus avocato, totus in contemplationem erectus, rationis lumine cernebat, se in conspectu esse totius non modò civitatis, sed orbis universi, sibi, & in eam curam maximè incumbendum esse, ut qualis haberi volebat, talem se præstaret, & qualem ipse populum optabat, talem sese populo ostenderet. Est enim Princeps in civitate veluti scopus, ad quem omnis populus omnem dirigit vivendi rationem. Illas igitur malorum omnium escas voluptates, domesticos plerumque Principum hostes, & impotentes animi impetus cogitationibus omnibus ad illustre decus compositis, rationis imperio cohibuit; nec quantum sibi liceret, sed quantum deceret cogitabat. Non enim ipsum illud *Aristotelis* latebat, adolescentes quò magis cupiditatibus trahuntur, eò magis etiam decere illas comprimere, quare ut omnia sibi subiceret, ipse semper se totum rationi subiecit, nihilque unquam nisi illustre, atque honestissimum respexit. Illam enim affectuum, & commotionum moderatricem temperantiam omnium actionum suarum semper comitem habuit. Cæterum ut ipse sibi, sedatis animi perturbationibus, quietem in omni vita comparaverat; & populos suo exemplo honestam vitam docuerat, ad ditionem omnem stabilendam se totum convertit. Et cum videret, ea omnia, quæ inter nos vigent, humanaque præsertim corpora, eò usque integram valetudinem fervare; quousque illa ipsa elementorum diversitas, quibus constamus, inter se conciliata pacis foedere juncta servantur, omniaque in pejus ruerent, si illa rerum initia inter se diffideant, alterumque alterum, de sede dejicere tentet, cogitavit etiam regnum tam diu incolume futurum, quam diu ipse operam daret, ut perpetua pace niteretur. Quare etsi videbat, parentem rerum bellicarum gloria perenne sibi decus comparasse, tamen Princeps prudentissimus, & publicæ quietis cupidissimus animadvertet, ipsam etiam bellorum felicitatem, qua clarus fuerat *Alfonso*, magna, graviaque, & illi, & populis damna intulisse. Nemo enim gloriam bellicis in actionibus, nisi magno mortalium malo, sibi comparare potest. Statuit igitur *Hercules* aliam sibi viam ad gloriam sternere. Et ut ejus pater ex adversis secunda nobis efficere curabat, hic ne quicquam adversi nos læderet operam navavit, imo felicia felicissima reddere sibi proposuit. Reges enim intelligebat maximè decere alienam salutem summa diligentia curare, publico commodo studere, & populis in primis esse salutare. Prudens hercule cogitatio, & eo Principe digna, qui non in habendis, sed in tuendis rebus animi magnitudinem posuisset, videretque ad eas servandas nihil aptius pace à Dis immortalibus humano generi

concessum fuisse. Nam si bella non alia de causa suscipiuntur, quam ut victoriam Imperatores consequantur, & ea obtenta ab omni sint impetu, ab omni injuria, ab omni perturbatione securi: quis Principem illum non miris laudibus efferat, qui regnum sic sibi regendum proposuerit, ut consilio, & sapientia omnes ab injuria illi inferenda vel averterit, vel deterruerit? omnesque regni fines sic defenderit, ut nullis unquam incursionibus fuerint laceffiti, nullo impetu populati, nullis bellis vastati? Cum igitur *Hercules* vidisset parentem trium maximorum Pontificum odiis, & sinistro quopiam fato, in eas belli difficultates, vel invitum conjectum fuisse, in quibus quamvis victor evaserit, tamen pacem semper affectaverit, illam perquisiverit, omnibusque votis efflagitaverit, ipse secum statuit, quam pacem *Alfonso*, ob Pontificiam dignitatem in *Paulum* collatam, spe tantum conceperat, re stabilire, sicque firmare, ut sanctæ *Romane* Ecclesiæ armis nunquam, se Principe, labefactaretur. Eam igitur Pontifici præstaturus voluntatem, quam majores sui, quasi hæreditario jure, omnibus Pontificibus præstiterunt, se *Romam* ad *Paulum* Pontificem contulit. Hunc quem populus *Romanus* vix adolescentem, cum ad *Hadrianum* patris vice accessit, libenter viderat, tunc Principem, & se ipso majorem veneratus est. Cum vero *Pauli* in conspectum venit, ea eloquentia, quam à natura insitam habebat, arteque, & literarum studio excoluerat, *Paulo* exposuit: *Ateftinos* omnes Principes, ab *Atio* primo (qui anno à virginis partu nongentesimo quadragesimo nono, pro Pontificia dignitate cum *Berengario Tertio* ea fortuna bella gessit, ut Pontifice incolumi omnem illius iram in se converterit) usque ad *Alfonsum* patrem (quod temporis spatium est annorum DLXXXVII.) præclara de eorum virtute, ac fide erga *Romanam* Ecclesiam dedisse testimonia; eosque semper summos Principes in Pontificis auctoritatem irruentes sua virtute depulisse, & propriæ salutis semper Pontificum incolumitatem prætulisse. Eodemque etiam animo in amplissimam illam Majestatem *Alfonsum* fuisse, qui ut contumaces *Venetos* *Julii* Pontificis Maximi decretis parere doceret, cum illo, & cum Rege *Gallo* fœdus percussit, *Julio*que ea in expeditione tam præclaram operam navavit, ut *Veneti* se Pontificiæ submiserint potestati. Sed adverso quopiam fato dixit evenisse, ut præstiterit *Julio* hostem fuisse, quam amicum, quando *Venetis* in tutelam receptis, illos adversus *Alfonsum* concitarit, & universa belli mole in ipsum conversa, Principem, usque adeò de se benemeritum regno privare omni nix curaverit. Obiisse interea *Julium*; Illi succedum *Leonem* X. sperasse *Alfonsum*, cum ob mutuam inter ipsos, & universam eorum domuum necessitudinem, tum ob suam in illam sedem observantiam, *Leonem* sibi æquiores fore, ideoque ad eum alacrem accessisse; orasseque ut pro æquo, & jure illum in tutelam reciperet, & quæ *Julius* illi injuria Dempserat, jure ipse restitueret. Se enim eum futurum pollicebatur, qui se omnia semper, & *Leoni*, & S. R. E. debere esset professurus, sed promissis à *Leone* fuisse oneratum, ea verò tandem irrita fuisse: cum ipsum nulla sua culpa, multò acriorem *Julio* hostem habuerit, quod ille regnum tantum, hic vero regnum, & illius caput insidiis, & armis appetierit. *Hadrianum* verò *Leoni* successisse & non mitius modò, sed multò etiam æquius cum *Alfonso* egisse, cum, deletis omnibus injuriarum, & expostulationum causis, illum, non secus, ac filium, in suam clientelam receperit, & Pontificio decreto, in tota jurisdictione confirmaverit. Supervenisse demum *Cle-*

mentem Pontificem Maximum, qui non provocatus, non laceffitus vetera odia suscitavit, ea animi acerbitate, ut nihil magis quæsierit, quam quo jure, quave injuria *Alfonso*, vel vitam arripere; vel eum de regno, & de fortunis omnibus deturbare, id verò frustra ab ipso tentatum, cum, & Dei Optimi Maximi munere, & sua prudentia, illius dolos evitaverit, & omnes conatus eluserit, ac declinaverit. Tandem *Carolus Quintus*⁷⁴ à *Clemente*, & ab *Alfonso* arbitrum electum fuisse, qui de re tota cognosceret, & pro æquo, & bono sententiam ferret; & Cæsarem re in controversiam ducta, amborumque juribus auditis, pro *Alfonso* judicasse; parere *Clementem* judicato noluisse, & quam illi ex sententia lata ingentem pecuniarum summam obtulerat, repudiasse. Inter ea verò *Clementem* fato sublatum, Deorumque immortalium consilio ipsum *Paulum*, ex amplissimo illo Patrum Senatu electum fuisse, ob generis splendorem, vitæ integritatem, morumque nobilitatem maximè dignum, cui summa illa auctoritas traderetur, qua nullam à Deo majorem universus orbis videre potest. Seque arbitrari Deum Optimum Maximum nulla alia de causa illum totum R. E. præposuisse, quam ut ad eam pacem, cuius ipse Deus se auctorem profiteretur, omnia vota, omnesque converteret cogitationes, orbique *Christiano* universo, ipsique etiam, qui eum antea semper observaverat, nunc verò piè colebat, ac venerabatur, eam tranquillitatem, ac quietem concederet, quam, & pater suus semper expectaverat, sæpius flagitaverat, nunquam verò assecutus fuerat, quod illi Pontifex defuerit ejus præclaræ voluntatis, cuius ipse sibi *Paulum* futurum pollicebatur. Qui si se exorari sineret (ut optabat) rem procul dubio faceret *Christiano* homine dignam, dignam Pontifice, & Pontifice *Paulo*, quem ea in sedis statione positum credebat, ut esset veluti signum quoddam omnibus totius orbis *Christiani* hominibus erectum ad bene sperandum, seque sibi eò magis omnia bona polliceri, quò pro comperto habebat eum optimè scire, tum ex iis, quæ hac de re sæpius intellexerat, ipsum nihil ab æquitate, nihil à justitia alienum postulare. Se verò, pro tanto beneficio, imperium, fortunas, viresque omnes suas, seque ipsum pro ejus arbitrio semper expositurum. Quare supplex eum etiam iterum, atque iterum orabat, ac obsecrabat, ut quam de ejus probitate, justitia, ac clementia opinionem conceperat, re ipsa experiretur. *Herculis* oratione commotus *Paulus* illi spem dedit, se æqui, & boni rationem habiturum, daturumque operam, ut eum non minùs sibi propitium inveniret, quàm, & æquitas, & suus in omnem *Ateftinam* familiam amicus animus postulareret. Non defuerunt tamen, qui hanc *Pauli* mentem (adeò semper invidiæ livor felicibus hominum rebus infensus est) ab *Hercule* alienare omni nix tentarunt. Nec qui procurarint, eam pecuniæ summam, quam, ex Cæsaris sententia, Pontifici debebat, licet ingentem, & quæ vix à Rege opulentissimo exigeretur, multo etiam majorem ab ipso persolvi. Cæterùm ea prudentia *Hercules* apud Pontificem totum negotium peregit, ut & invidorum malitiam superaverit, & hominum alieni appetentium cupiditatem evaserit. Pontificio enim diplomate *Paulus* omnia illi ditioris jura firmavit; Fratremque *Hippolytum* (quod *Hercules* in mutuis cum illo colloquutionibus tractaverat) in Cardinalium collegium cooptavit. Voti compos *Hercules* totus in regni curam incubuit, & ea moderatione imperium rexit, regitque adhuc, ut cum civibus suis, quasi optimus parens cum liberis vivat: ab eo enim cives nulli, sed illi potiùs omnes ipsi timent. Mira est in ipso congressus, atque alloqui facilitas, sicque semper

semper severitati lenitatem conjunctam habet, gravitati comitatem, majestati benignitatem, justitiæ clementiam, ut domesticis gratus, amicis jucundus, externis admirabilis, hostibus non inexorabilis existat. Quod ex ejus in *Joannis Pauli Manfredii* scelus clementia manifestissimum fuit. *Hercules* multis, magnisque beneficiis promeritus erat, ut ab hoc valde amaretur: nihil enim illi unquam denegarat (quæ sua est in omnes amicos liberalitas) quod ab ipso postulasset. Ast hic, nescio an dicam ingratus, aut impius, temerario quodam impulsu ductus, posthabitis meritis omnibus in eum ab *Hercule* benignissimè collatis, se ad necem tanto Principi inferendam paravit. *Hercules* cum ejus dolos, & inimicum animum præsensisset, ægerrimè tulit homini, de quo ipse, nullo illius officio provocatus, toties benemeritus erat, tam ingratum animum inesse. Sed quando ita res ipsa postulabat, illius temeritati prudentiam opposuit, deditque operam, ut eum in sua potestate haberet. Ille autem, sceleris conscius, timens longas Principis manus, illius potentiam evitare conabatur, huc, illucque latitanti similis fugiebat. Cæterum cum, & *Itali*, & totius orbis Principes, ac Reges hominis improbitatem intellexissent, pro eo, quo omnes *Herculem* prosequerentur, amore, & pro Regii nominis dignitate, hominis scelus execrati, eum à finibus suis omnes ablegarunt. Resque eò deducta erat, ut nec in *Italia*, nec ulla alia in orbis parte domum haberet, in qua, non dixerim securus viveret, sed ne tutè quidem posset vestigium ponere. Quare fractus, & sui impotens animum desponderat, nesciebatque, qua ratione incolumitatem sibi pararet, quam omnino consecutus esset, si ad Principis clementiam confugisset: sed illa hominis levitas, quæ jam mentem de sede dejecerat, ipsum hoc unquam non modo tentare, sed ne cogitare quidem permisit. Venit igitur captus in *Herculis* potestatem, & cum scelus nefarium, & truculentum factus esset, nullaque esset venia dignus, tantam tamen in *Herculem* (qui magnam vindictam putavit, vindicare potuisse) invenit benignitatem, ut cum extremo supplicio damnatus esset, illum eo in temporis articulo, quo, omni salute penitus desperata, carnificem expectabat, qui illum securi, abscissis cervicibus, merita morte mulcicaret, vita clementissimè donarit. Res sanè memoria digna sempiterna, utpote quæ ab eo Principe processerit, qui nihil nisi illustre, nisi magno animo dignum meditetur, odioque non efferatur, nec iracundia longius protrahatur, quam sapientis hominis ratio requirere videatur, quique regium esse duxerit injurias oblivisci, & ignoscere magnum vindictæ genus sit arbitratus. Nec sanè ulla re ad Deos immortales homines propius accedunt, quam eos servando, quos possunt perimere. Certè qui de consanguineo, vel de amico benemeretur, rem probo homine dignam facit: at qui in hostem beneficium confert, illique capite damnato vitam servat, non tantum mortales omnes benignitate superat, sed Dîs ipsi immortalibus, æquus propemodum efficitur. Hac singulari *Herculis* clementia, sermo increbuit, primum *Herculem* hostes clava, & manu sæva, nostrum verò eos clementia, ac placabilitate domuisse, quod nos hoc Epigrammate complexi sumus, quod, etsi pietatis nomen paulò licentius à proprio defleximus, tamen adscribemus:

*Amphitryoniades flammis, clavaque trinodi,
Et sæva stravit monstra nefanda manu,
Alcides verò noster, quæ monstra vagantur,
Non igne, aut ferro, sed pietate domat.
Dic, uter est major? tantò hic præstantior illo,
Quantò vita nece est gravior, & melior.
Totus vero *Hercules* dominatus in ea incidit tem-*

A pora, ut ad hanc usque diem in universa *Italia* magna semper fuerit Annonæ caritas. Cæterum ipse eo studio, ac diligentia rem frumentariam curavit, ut non tantum qui sub felicissimo illius imperio vivunt, non eguerint, sed urbes omnes suas sic frugibus munitas reddiderit, ut perinde ac nulla extitisset penuria, ad diuturnam obsidionem sustinendam (si fortè in iis, qui vagabantur, belli turbinibus id fuisset necesse) essent opportunè paratæ. qua quidem in re providus Princeps, & omnium qui sunt, fuerunt, erunt, boni publici cupidissimus, & qui nihil unquam utile judicaverit ad pacem, quod ab honesto fuerit alienum, vectigalia, portoriaque nunquam auxit, nulli unquam civi, nulli externo molestus fuit, quin licet ipse magnam pecuniarum vim pro annona comparanda erogaverit, adeò tamen largè, ac liberaliter omnibus præstò fuit, ut nemo tanta in rerum egestate, ac penuria, illius liberalitatem desideraverit. Eaque fuit in præclaris virtutibus fovendis, & in gratia referenda, præclari hujus Principis natura, ut nulli unquam probo, nulli singulari aliqua arte, vel doctrina prædito, nulli de ipso benemerito illius defuerit benignitas. Studia litterarum, quibus ipse à crepundis ea diligentia operam dedit, ut cum præclaris earum Professoribus potuerit conferri, magna semper fovit liberalitate, ut, qui scribenda faciebat, haberet etiam, qui res suas præclare gestas litterarum memoriæ commendaret: inter quos ego etiam, licet infra mediocritatem eruditus, hoc, quicquid est Commentarioli, illius liberalitati, pro meo in ipsum gratissimo animo, vel ultrò elucubravi. Semper domum adeò hospitem habuit, ut quicumque ad eum diverterent Principes (divertunt autem quam plurimi) splendide hospitio acceperit, & honorificè, & (ut alios omittam) *Paulum Tertium* Pontificem Maximum, magno Cardinalium, & Antistitem comitatu, regio apparatu domi habuit: qua in re, cum omnia fuerint splendida, ac magnifica, tum illud maximè, quod, illo ipso Pontifice cum tota curia spectatore, Regii *Herculis* filii cum mares, tum foeminae adhuc infantes, Regia in scena *Adelphos*, Terentii *Comediam*, latinis numeris, magna Pontificis, & totius curiæ admiratione magnificè egerunt. Hujus benignitatis fama compulsus *Muleassos* Tunetum Rex à filio obcecatus, & regno impiè ejectus ad *Herculis* beneficentiam confugit, qui hominis licet barbari, & à religione nostra penitus alieni, calamitatem miseratus, eum munificè excepit, & medicis, ut eorum opè, atque auxilio (si id ulla ratione, ullove fieri potuisset argumento) lumen amissum recuperaret, curandum dedit; cujus salute desperata, eum multis muneribus ornatum dimisit. Quæ res inter eos, qui superstitiosam *Mau-methis* religionem sequuntur, præclaro famæ præconio pervagata, aliis excellentissimis *Herculis* nostri virtutibus amplissimam eò usque perveniendi viam patefecit. Quibus excitatus, & in earum admirationem adductus hic *Selymus*, qui *Solimano* parenti *Turcarum* Imperatori successurus est, ultrò *Cassanum Chaus*, nobilem familiarem suum *Corcyra* oriundum, cum perhumanis ad eum literis *Herculem* usque *Ferrariam* salutatum misit, cum amplissima præclarissimæ illius in eum voluntatis testificatione: quem nuntium, & largè, & benignissimè *Hercules* suscepit, & Regiis muneribus liberaliter ornatum ad Principem, qui eum miserat, remisit, cum summa suæ erga illum voluntatis testificatione. Ne verò, quas possidet urbes, tutas ac munitissimas redderet, ulli unquam sumptus, quantumvis maximi, ipsum deterruerunt. *Mutina* enim pomœria longius propexit, eam mœnibus, & fossis cinxit, muris, ac propugnaculis munivit; & ad ampliorem, nobilio-

remque

remque urbis formam eo studio provexit, ut quæ tota propè lignea fuerat, nunc pulcherrimis ædificiis sit illustrata; *Regium* vero *Lepidi*, & *Carpum*, oppida prius quibuscunque hostium incurſionibus, obvia, validissimis muris munivit. Quin ut ita in condendis urbibus se *Herculem* ostenderet, ut cæteras omnes illius virtutes egregiè refert, *Brixillum*, non satis nobile antea Castellum, in pulcherrimam civitatis speciem regiè perduxit, & fortissimis turritisque mœnibus armavit, & profundissimis fossis ita sepsit, ut nulla urbs tota *Italia* reperiatur *Brixillo* munitior. quo planè videmus, *Herculem* civitatibus munificentissimum, utpote, qui civibus suis magis, quam sibi se natum existimet. Quas igitur civitates, tot in rebus explorata prudentia, & maturo consilio semper defendit, hoc etiam munimine incredibili sumptu ab omnibus hostilibus impressionibus tutissimas reddidit. Censet enim eum Principem longè prudentiùs, ac sapientiùs agere, qui his muniendi rationibus, hisque præfidiis exterarum, inimicalque gentes ab injuria urbibus inferenda arcere conantur, quàm qui bello forti, quæ est domina campi, se committunt, & se suaque omnia, incerta pugna, periclitantur. Quod si, vel fortunæ iniquitate, vel eorum cupiditate, qui nimia dominandi libidine efferuntur, bellum nequaquam vitari possit, dicere solitus est, pulchrum esse, & prudenti Principe maxima dignum se ad hostilem impetum sustinendum ita parare, ut omnes hostium conatus irriti, atque inanes efficiantur, & fessi, fractique minimo civitatis incommodo, ab incepto desistant. Urbem verò *Ferrariam* opibus, virisque in omni virtutum genere florentissimam, quam & munitam, & amplam accepit, geminis montanis domibus cum amœnissimis silvis, fontibus, & labyrinthis, & illis nobilissimis, ornavit, mœniumque fortitudini ingentem addidit decorem; omnes verò aggeres, qui in totius civitatis ambitu intra mœnia sunt, eò cultu, atque industria sternendos, excolendos, & omnibus omnis generis arboribus, & herbascenti viriditate sic vestiendos curat, ut nihil gratius ad placidam ambulationem sit futurum. *Giudeccam* verò viam, quam ego, optimo jure, *Herculeam* appello, olim omnium ignobilissimam, & penè despectam, nunc lateritio pavimento egregiè stratum, ad eam nobilitatem deduxit, ut illi omnes delicias suas patres pariter, & populus detulerint. Qua de re extant nobilissima illustris *Galeacei Gonzagæ* carmina, viri tum generis nobilitate, & omni morum suavitate præditi, tum in omni humanitate probè versati, & in carminibus ad *Virgilianam* amplitudinem, ac majestatem componendis mirè felices, ut ex iis ipsius carminibus est videre, à quibus excitati, nos etiam nonnulla hac eadem de re, crassa licet *Minerva*, composuimus. Magnum sanè fuit, & ejus Principis providentia dignum, cujus auspiciis terror hostibus inferatur, quiescant cives, urbes omnes suas ab imminentibus periculis tutas reddidisse, hisque regiis ornamentis auxisse. Illud verò maximum, quod cum tota *Italia* totusque *Christianus* orbis magna omnium calamitate, ob maximorum Principum odia, ac dissensiones bellorum face flagrant, ipse ea moderatione, ac temperamento, omnia belli incommoda avertit, ut sine ulla eorum Principum, qui inter se accerrimè pugnant, offensione, in tanto rerum discrimine, & *Christiani* orbis calamitate, nos semper incolumes, & ab omni periculo exemptos, magna in tranquillitate servaverit: quo sanè novimus, ipsi nec in prævidendo consilium, nec in agendo industriam defuisse. Ad Principum discordias componendas ea semper usus est felicitate, ut qui mortalia inter se odia exercebant, non solum in gratiam redierint, eorumque animi fuerint reconciliati: sed multas Prin-

A
cipi gratias egerint, qui odiis omnibus sedatis, eos ad se mutuo amandos aptè compulerit. Et licet in multorum dissensionibus, ac turbis componendis valde laboraverit, tamen multò majori negotio, & multò majore nixu operam dedit, ut pro sua in *Henricum*, invictissimum *Gallorum* Regem, necessitudine, & in *Carolum*, felicissimum Imperatorem, observantia, eorum animi reconciliarentur, ex eorumque foedere, & amicitia toti *Christiane* Reipublicæ exoptata ab omnibus pax exoriretur. Quod etsi plenè non obtinuit, spero tamen quinquennales has inducias, quibus à bellis gerendis cessandum est, eam orbi parituras, quo ea, quæ nunc nostro sanguine arma maderunt, pro *Christiani* nominis amplitudine, adversus religionis nostræ infensissimos hostes, uno omnium animo, convertantur. ut ea, quam Deus Optimus Maximus orbi religionem cœlitus dedit, vigeat, augeatur, & ad pristinum decorem, ac cultum, ejus hostibus attritis, vel ad meliorem sententiam conversis, revocetur. Et ut ipse Dux noster, apud quem nullam violatæ religionis crimen excusationem habet, pro sua in Deum immortalem pietate, eam incorruptam, ac inviolatam in tota ditione, magna cum diligentia, tueretur, ac conservat, ita etiam, & sua, & maximorum Principum ope, omni impietatis caligine absterſa, in toto terrarum orbe splendidissima nitescat. Cum verò ipsum nunquam latuerit, justitiam, quam ex *Jove* natam prisca poetæ cecinerunt, ejus Principis, qui sit in vigilia civitatis, oculum esse debere, quo universam ditionem æquo lumine intueatur, & quæcunque sub ejus custodia fiunt, diligenter inquirat, curetque nec cœtus hominum, sub ipso, jure sociati injuria segregentur, ac sejungantur, totius justitiæ est usque ad severitatem observantissimus. Curat enim ut unicuique suum servetur; nec quicquam in judiciis sit venale, nihil alicujus auctoritate occupatum, nihil gratia corruptum, nihil odio violatum, ut ea, quam leges volunt incolumem esse, civium conjunctio, suo etiam præsidio, incolumis servetur, & nihil unquam invidia adiuvet diviti, nihil contra jus, & fas pauperi adjungat misericordia. Sed quæcunque in forum aguntur causæ, eum, quem jus, & lex postulant, exitum habeant. Atrocias, & voluntarias, & cogitata scelera apud ipsum veniam non inveniunt, reliqua verò, quæ vel casu, vel fortuito contingunt, etsi gravia, ne semper summo jure puniantur, facit justitiæ juncta clementia. Ut verò omnia, pro ejus voto, in civitate succedant, & quæ juris sunt, inviolata servantur, magistratus, & in hac civitate, & in toto ejus imperio in viros probos ac justissimos confert. Primum Illustræm *Galeacium Estensem Tassonum*, cujus semper hac in urbe vivet auctoritas, ob illius in patriam charitatem, iterum Decurionum magistrum delegit. In foro autem juri dicundo æquissimos præposuit judices. Cum verò ipse præviderit, illis, qui olim aliis Principibus, sibi que etiam consiliarii fuerunt, nimium oneris, ac laboris impositum fuisset, dum consiliis, & judiciis pariter operam navabant, curiæ munus, quod unum esse consueverat, partitus est. A consiliis enim sibi delegit *Francinum Michaëlem* Casalensem Episcopum, *Alfonsum Rossetum* Cymaciensem Electum, *Bonifacium Rugerium* Equitem clarissimum, & *Carnossæ* Comitem, *Bartholomæum Mirolium*, qui etiam Prætozem nunc magna agit cum æquitate, viros non minùs juris peritia claros, quàm sapientia, animi integritate, & incorrupta fide insignes. Causarum autem in curia æquo absolutoque jure cognoscendarum *Bernardo Bergontio* Parmensi, & *Paulo Leoni* Patavino viris nobilissimis, & juris utriusque consultissimis, provinciam dedit. Quod sanè

sanè munus ea obire student integritate, ut nulli justus conquerendi locus relinquatur. Hisque Principis optimi, ac sanctissimi auspiciis, & hac præstantissimorum virorum justitia, & probitate hoc imperium, quod ipse amplum accepit, aureum fecit. Re enim experimur Priores Principes à majoribus nostris electos fuisse, ac factos; hunc vero à Dis immortalibus nobis cœlitus datum, ut illius virtute omnia nobis fausta, felicia, ac fortunata eveniant. Quicquid igitur boni, quicquid felicitis, quicquid fortunati habemus, huic uni tamquam patriæ parenti debemus. Et cum cives omnes illi plurimum debeant, tum ego maximè, quem ipse parva virtutis meæ (quam sentio quàm sit exilis) opinione sua benignitate, ultrò, jam decennio, sibi à secretis adscivit, & in sapientissimi senatus sui parte locavit, pro quo immortalis beneficium, ac amplissima dignitate, quicquid in me est ingenii, fidei, virtutis, unà cum omni vita, & spiritu illi vovi, ac dicavi. Ne verò quicquam tanti Principis felicitati deesset, duos, in spem longæ posteritatis, mares filios ex uxore *Renata* suscepit. Alterum *Alfonsum*, qui usque à Puero, dum literis, *Bartholomæo Riccio* viro eloquentissimo doctore, incumberet, ex ingenii felicitate, & ex ipso regię faciei decore, tantam virtutis significationem dedit, ut summa omnia in eo futura, certissimo præfagio omnes sperarint, nec ipse de se conceptam opinionem fefellit. Nam avum, quem nomine refert, penè adhuc puer, in re bellica, prudentia, consilio, fortitudine, felicitate æquavit, parentis vero in regendo imperio peritiam prudenti animo sic hausit, ut ipsum, cum illi pater absens totius imperii summam committit, ætate quidem adolescentem, sapientia vero senem, experiamur. Hic enim adolescens, ut diù senex esset, mature didicit esse senex. In quo illud magna est dignum

A admiratione, quòd, cum in spem tantæ successione alatur, ea sit facilitate, ut non sermone, non ornatu, non convictu fastum ullum præ se ferat; sitque illis, quibus imperare debet, socius potius, quàm Princeps. Alterum *Aloisium* miræ suavitatis adolescentem, & in optimis literis probè versatum, Regiisque omnibus moribus imbutum, quem summum nostræ civitatis Antistitem, ea spe creatum videmus, ut inter Sanctæ Romanæ Ecclesiæ amplissimos Patres duobus *Atestinis Hippolytis* nihilo minor sit futurus. Fœminas vero ex eadem Regia uxore tres genuit: *Annam*, Francisci Ghisæ Regiæ stirpis viri, & *Omelles* Ducis uxorem, fœminam, supra omnem fidem, viri, pudorisque amantissimam, & ingenio, præter muliebrem captum, excelso; *Lucretiam* item, & *Eleonoram*, virgines lectissimas, non minùs omnibus omnium virtutum luminibus quam eximia pulchritudine, & excellenti specie ornatas; nothi vero generis unam, *Lucretiam* inter sacras virgines Deo dicatam. Hæc ex egregiis, summisque Excellentissimi hujus Principis laudibus libavimus potius, quam eas hoc brevi elogio (neque enim hæ angustię tantam virtutem capere possunt) complecti nobis esset animus, ut illi in hac nobilissima *Atestinorum* Principum serie suus etiam esset locus, omniumque decus, ac gloriam suis ipse virtutibus suisque illustraret ornamentis; & huic meæ lucubrationi brevis hæc de ipso commemoratio tantum adderet splendoris, ut quæ suapte natura, tantorum Principum rebus gestis impar existit, tanti Principis auspicio, ac favore ingrata penitus non existeret. Ego Deum Optimum Maximum supplex obsecro, ut ipse, cum summa hac corporis, fortunæ, animi felicitate, inter natos, & nepotes in dies felicior, & fortunatior tranquillè, ac placidissimè confenscat.

COMMENTARIOLI FINIS.

LECTORI OPTIMO.

Non ab re futurum judicavi ea huic Commentariolo Carmina addere, quæ de iis, quæ in ipso continentur, poetico more, pertractant: tu ea lege, & boni consule. Vale.

CYNTHII JOANNIS BAPTISTÆ GYRALDI,
Nobilis Ferrariensis, &c.

S Y L V Æ

Ad

Illustrissimum ac Excellentissimum

HERCULEM ATESTINUM II.
Ducem Ferrariensem Quartum.

AD D. HERCULEM ATE- E AD EUNDEM CALENDÆ
STINUM. JANUARI.

Princeps Aoniæ decus cohortis,
Et Martis decus, & decus Minervæ,
Cujus consiliis agunt beatam
Vitam, qui imperiis tuis reguntur.
Ista carmina, quæ tibi Calendis
Jani condideram remitto; ut ipsa
Quæ diem nitidam tibi, & serenam
Bonis ominibus precantur, ipse
Fronte suscipias serenior:
Sic Janus niveas tibi Calendas
Usque ad Nestoreos reducat annos.

Jane decus superum, summus quem Juppiter
altis
Præfecit foribus cœli, & recludere postes
Possit dedit, nunc pande diem mortalibus almam,
Auricomus quam sol radianti lumine ducat,
Quadriugo invehit curru super ardua Olympi,
Hujus ut exemplo veniens feliciter annus
Prodeat, & placidos cursus agat, atque recursus.
Pande diem magni Alcidiæ virtutibus æquam,
Alcidiæ magni, quo non tua lumina cernunt
(Ipse licet videas utroque à cardine mundum)

Consilio insignem magis, aut majoribus ausis
Conspicuum; augusta magis aut gravitate ve-
rendum.

Nam talem si, Jane, dabis, satis ipsa, superque
Læta orbi veniet; poterit nec tristis Enyo,
Nec Mars bellipotens, irarum concitus œstro,
Turbare Ausoniam, Regum discordibus armis,
Quin furor excitus dudum, & fera bella quiescent,
Ipsi nam, reges curis melioribus acti,
Hostiles ponent animos, pacemque requirent,
Ergo diem pande Alcidae virtutibus æquam
Jane pater, niteat toto lux aurea cœlo.
Et tibi cunctarum cum sit custodia rerum
Credita, tuque unus mundi modereris habenas,
Huc ades atque Heroa fove, quo sospite sospes,
Ferraria est. Aliæque etiam, quas possidet urbes
Felici imperio, quo nos grata otia musis
Ducimus, & bijugi lustramus culmina montis.

82. Ipsum dum canimus, canimus dum prisca suorum
Facta patrum, atque omnem, prima usque ab
origine, gentem,
Egregiam gentem, cretam altò à sanguine divum;
Nos tibi thura pii dabimus, tibi vota quotannis
Solvemus, donisque tuas cumulabimus aras.
Te modo, magne pater, non cassâ in vota vo-
cemus.

P A X

Inter Comites

FRANCISCUM, & SCIPIONEM ARCOS
per Illustriss. ac Excellentiss.
HERC. ATESTINUM II.
Ferrariens. D. IV.
AD EUNDEM IPSUM.

JAm tales Bellona faces, Marsque impius inter
Scipiadem, atque illi consanguinitate propinquum
Franciscum excierant, ut bellum signa cruentum
Jam jam concinerent, hunc ni miseratus; & illum
Alcides pacis cultor, sanctique, piique,
Hesperiae decus egregium, quo clara propago
Gentis Atestinae floret; quo jactat alumno
Se multum, multumque pio Ferraria patre,
Cogitet ut tantas valeat componere lites.
Dicta dies belli fuerat, munimina belli
Stabant Martis opus, quò jam Mavortius heros
Scipiades gressum tulerat, vix luce coorta,
Venerat, adversa mox parte, haud segnior armis
Franciscus, tacito volvens sub pectore multa,
Ambo animo, ac virtute pares, & fortibus ambo
Insignes factis, præclaro à sanguine & ambo
Arcorum creti, Sarcae qui ad flumina regnant.
Curritur ad vallum, pueri, matresque, senesque
Adglomerant alacres, præceps & vulgus inundat,
Hinc atque hinc, tantæ ut videant spectacula pugnae.
Jamque vigor gliscens utrumque in bella vocabat,
Cum Dux Alcides medius sese intulit, ambos
His super increpitans. Quæ vos discordia vexat
Magnanimi heroes? aut quis furor impius ambos
Præcipites in bella trahit? num dextra cruore
Gentili irrorans fœdabit jura, fidemque
Sanguinis egregii? ab scelus, ab scelus istud abesto.
Has potius servate manus; viresque; animosque,
In vestros hostes, armis nomenque; decusque
Hinc petite, & vestrae sint hinc sua præmia laudi.
Nunc istas cohibete minas, nam nulla futura est
Gloria, nullus honos, hoc ex certamine, vobis.
Quin quæcunque olim vobis est gloria parta
Concidet hac pugna, genus hæc & pugna futurum
Ingenti labe inficiet, quam nulla vetustas
Deleat, aut seri valeant abolere nepotes,
83. Hac domus Arcorumque cadet, ceu fulmine tacta,
Ulla igitur vobis domus est si cura cadentis,
Gentis ventura tangit si gloria, sique
Jam parius vos tangit honos, deponite tandem
Hæc odia, hæcque graves iras, animosque rebelles.
Nobilitas hoc vestra petit, petit aurea virtus

A Amborum, eximiumque decus, & fortia facta.
Ipsi quin etiam manes, umbraeque parentum
Hoc possunt, manibus petit hoc & patria junctis,
Nos etiam (quos vestra movent incommoda, quosque
Impulit huc ad vos tam sævi Martis imago)
Hoc petimus. stat si ulla hujus nunc gratia facti:
Ne sævite precor, cesset violentia ferri,
Vertite ab his odiis mentes ad munera pacis.
Quicquid erit litis, quicquid discriminis, ipsi
Tentabo vigili inter vos componere cura.
His dictis commoti ambo nec tela, nec enses
Amplius expediunt, positis sed protinus armis
Ilicet incipiunt studiis mitescere versis,
B Et vallum ingressi non jam decernere ferro
Tentarunt fortes, cognato aut sanguine fœdè
Commaculare manus, sanctæ sed fœdera pacis
Percutiunt, manibus junctis, atque oscula figunt,
Antiquo de more; genis, tunc signa doloris
Ira, furorque, dedit, Mars voce immane frementi
Discessit, scissis nec non Bellona capillis
Tusa genas, laniata sinus iter arripit ore
Pallenti, tenues implens stridoribus auras.
At nitida succincta sinus concordia palla;
Clara oculis, læta aspectu, clarissima forma,
Et pax alma, tenens ramum felicitis olivæ,
Implicitis pariter manibus, pernice chorea,
C Sese hilares monstrant, & plausibus æthera complent.
Mox hominum, divumque pater, cui fœdera curæ,
Intonuit levum, firmavitque omnia signo.
Obstupere omnes, quod quos non ulla patentum
Sedulitas potuit componere, nulla precantum
Cura vigil, potuit dictis componere amicis
Alcides, dum belli ardor flagraret utrinque.
Inque illum converfi omnes crebescere voces
Laudantum audiri cœpta, sonat arduus æther
Alciden, resonant dum Alciden pulpita, & omnis
Hinc locus atque illinc, plausuque, & voce canentum
Qui Alciden læto Alciden clamore frequentant,
Heroi dum dant facti immortalis honorem.
D Discite, Mortales leges qui imponitis orbi,
Hoc duce commotos hominum sedare tumultus,
Non illis alimenta dare, & non ponere vallum,
Impune ut sese perimant ultricibus armis,
Quin iras lenite graves, flammæque furoris
Accensas dictis placidis, atque arte magistra
Sopite, & terris immania pellite bella,
Hoc virtutis opus, veræ hæc sunt munera laudis,
Sic iter ad superos sternit sibi quisque, paratque
His meritis decus eximium; famamque perennem.

BAPTISTINI STROTII FUNUS.

E **E**rgo etiam sævi potuit violentia fati
Te, Stroti miserande, nigras demittere ad
umbras,
Nec tua te potuit morti subducere virtus
Aurea, non potuit pietas, probitasve, fidesve,
Non validum robore tuum, non Martius ardor?
Et dubitamus adhuc virtutem cedere fati?
Ah sæva, ah nimium nobis crudelia fata!
Scilicet hoc verum est: Melioribus impia tendit
Insidias Clotho, & rapida crescentia dextra
Magnorum decora Heroum rescindere gaudet.
Quasheu; quas lachrymas fudit mœstissima conjux;
Ora, genalque manu laniata, & scissa capillos,
F Exanguem complexa virum, dum Numina questu
Sollicitat, casusque suos, sua vulnera deflet?
Et lucem infelix flendo averfata malignam,
Defuncti sequitur fugientem conjugis umbram?
Dum vero hæc scindit tremulis ululatibus auras,
Stat pheretro acclivis pietas, atque ignea virtus
Et ferruginea contextæ corpora palla,
Candidaque alternis tundentes pectora palmis,
Illachrymant ambæ cari mala funera alumni.
At pius Alcides, casum miseratus amici,
Ingemit. atque parat nigræ solennia pompæ

Has

Has fundens voces. Mihi te, carissime Stroti,
 Pace ingens, belloque ingens; cui credere curas
 Suetus eram. regnique vices committere; cuique
 Et natos regere, iis regumque infundere mores
 Mandaram, eripuit sævi inclementia fati.
 Sed quamquam rupit vitæ tibi stamina Parca,
 Non tamen ipsa mei potuit dissolvere amoris
 Vincula. Quin etiam cineres & busta suprema
 Diligimus, manesque pios, semperque manebit
 Noster amor, dum fata sinent nos ducere vitam.
 Et nostro hærebis semper carissime cordi.
 Interea, Lachesis nequeam cum scindere leges,
 Aut placare nigræ crudelia numina Lethes,
 Funeris extremos solvam tibi mæstus honores,
 Vos ò, vos quibus est cordi clarissima virtus
 Et benefacta juvant, manibus date lilia plenis
 Extincto, manesque pios umbrasque silentes
 Spargite rore novo, suprema & dicite verba.
 Ipse illi tumulum pario de marmore ponam.
 Atque addam tumulo carmen, quo cognita virtus
 Sit Stroti; & sincera fides venientibus annis.
 Hic cineres Stroti, quo Alcidae haud carior alter
 Nec magis egregius factis probitate, fideque.
 Hæc cineri ingrato dedimus tristissima dona,
 Tu verò, Stroti, fragili compage solutus
 Qui colis immixtus divis coeli aurea templa,
 Si te eadem tangit nostræ nunc cura salutis,
 Quæ te olim tetigit, votis, precor, annue nostris,
 Alciden patriæ dominum, patriæque parentem;
 Felicis regni faciles qui flectit habenas,
 Respice, nosque simul, sublimi à cardine coeli.
 Æternoque hominum patri, patrique Deorum
 Funde preces, læto ut tandem nos lumine spectet.
 Et clemens faveat miseris, cædesque cruentas
 A tristi Italia avertat, nomenque Latinum,
 Barbaricis populis jam formidabile nomen,
 Servet adhuc, regumque iras, animosque rebelles
 Conciliet, positis ultro ut discordibus armis,
 Accensas vertant mentes ad fœdera pacis.

Illustrissimi

ALOISII ATESTINI HERC. II.
 Ducis Ferr. Filii,
 GENETHLIACON
 AD EUNDEM DUCEM.

Non magè felici poterat tibi regia conjux
 Optatam toties sobolem, totiesque petitam,
 Hac peperisse die, sacri mysteria partus
 Qua colimus; tellus qua omnis, qua sydera gaudent,
 Hoc voluit Divum genitor te prospera nati
 Omina nosse tui, tibi quantum arrideat æther.
 Hinc illi assiliunt veneres. Huic gratia ridet,
 Atque puer Veneris blandum felicibus alis
 Applaudit, pueroque puer, tela aurea, & ipsam
 Suspendit phœretramque humeris, arcusque sonantes,
 Et minor ipse tuo gestit concedere nato.
 Nec minùs it circum parvi cunabula Phœbus
 Talia voce canens. Fortunatissime patre
 Matre puer, matre & felix, tibi fausta parantur
 Tempora, te tristes casus, te tristia fati
 Eventa haud lædent, semper te illustrior ipso
 Os sacrum cælo attalles, factisque superbis.
 Implebis totum patriis virtutibus orbem.
 Te primum Aonides ducent super ardua Pindi,
 Atque dabunt Citharæ dulces percurrere chordas.
 Consiliis pectusque potens Tritonia virgo
 Implebit, ducetque suas te diva per artes;
 Debinc Mars bellipotens, veniet cum fortior ætas,
 Excipiet, pariterque feris ferus induet armis,
 Et conscendere equum, & duris frenare lupatis
 Concedet, duroque simul decernere ferro,
 Et superare hostem, & partis gaudere triumphis,
 Ni pia religio tranquillæ ad munera vitæ
 Te rapiat, cætuque velit te adungere patrum
 Purpureis patrum crists, quos inclyta Roma

A Miratur, totus pariter quos suspicit orbis;
 Matte iterum puer, ò patris, matrisque voluptas;
 Cresce precor, felixque tuos solare parentes,
 Nos tua felici cantabimus ardua plectro
 Facta, tibi dabimusque æternum in secula nomen,
 Interea ducent argentea stamina vitæ
 Fata tibi, & crescet niveos hæc fama per annos.
 Assensere Deæ dictis, mox candida cælo,
 Nix (mirum) fluxit, firmavitque omina signo.

Illustris

GALEATII GONZAGÆ
 CARMINA IN HONOREM GIU-
 DECÆ VIÆ.

B Salve urbis decus, & populo gratissima nostro
 Alma via, ut cæli posita in regione serena,
 Ut spatiosa domos ornataque limina præbes,
 Sic tibi delicias Ferraria detulit omnes;
 Atque voluptatum primos indixit honores,
 Hic choreæ, cantusque vigent, hic tecta fre-
 quentes
 Accipiunt, redduntque viros; & gaudia miscent.
 Hic juvenum manus auratis se ostendit in armis,
 Qui pugnae simulacra cient, qui spicula torquent.
 Quique alios ineunt cursus, inferre parati
 Sæpe fugam, atque iidem fugientes limina retrò
 C Vertere, dum galea, Clypeique sub orbe teguntur,
 Hæc loca servato celebrarunt ordine curus
 Nec moti mutare valent, nec vertere cursum
 Innumeri, celeresque rotas via plena retardat,
 Interdum variis resonat clamoribus æther,
 Flammigeræ volitantque faces, striduntque per
 auras,
 Improvisæ aliæ accipiunt sub vestibibus ignem,
 Et timidas rapiunt in aperta pericula gentes,
 Innumeros aliæ tonitrus, & plurima jactant
 Fulmina, perque hominum, atque pedes vol-
 vuntur equorum,
 Hinc risus, timor, hinc pallentes occupat artus.
 D Corpora quid referam in varias mutata figuras?
 Dissimileque habitus, mentitaque tempora larvis
 Præcipua in morem hunc cura est vestire puellis,
 Non tamen idem animus, nec luxur gloria cunctis,
 Namque aliæ forma castis, & moribus æque
 Incedunt; graviterque oculos, gressumque ge-
 rentes,
 Hæc succincta sinus Dianam comitatur euntem,
 Hæc Veneri similis crines circumligat auro,
 Altera pugnacem Bellonæ concutit hastam,
 Altera captivo ducit de rege triumphum,
 Vidimus hac currum insignem transire Trophæis,
 Qualia bellatrix olim referebat Amazon,
 E Dehinc fera dulcisono mulceri pectora cantu,
 Depositoque metu pacem regnare per orbem,
 Herculis Aluifius proles generosa secundo
 (Fœmineo excepto) peperit quem regia partu
 Mater, in adventu fratris læta agmina ducens
 Nobile condit opus, festivosque addit honores.
 Hos ludos, & multa tibi spectacula Princeps
 Alma via instituit, populus, matresque, virique.
 Annua sacra vovent; hilaresque ex ordine ritus.
 Sic quoque te referas venturos læta per annos,
 Litora dum Padus hæc, dum fortia mœnia cinget
 Imperium ostentans, & prospera fata nepotum.

F CYNTH. JO. BAPT. GYRALD.

Ad Illustrem

GALEATIUM GONZAGAM
 DE HERCULEA VIA GIUDECA
 APPELLATA.

Herculeam, GONZAGA, viam, quam car-
 mine culto
 Extollis; ludos celebrans, quos civibus illa
 Ferre solet, tristes ut pellant pectore curas,
 Mirabar, versusque illi meditabar, Et ecce

C. J. B. Gyrardus. E = Non

Non modo digna via, Phœbo sed carmina digna
 Mittis; quæis laudes cumulas, ludosque recenses,
 Quos fictis celebrat faciem mentita figuris
 Turba omnis, genio indulgens, festisque diebus.
 Nunc hæc, nunc illa assumit dum protinus ora,
 Et linguas simulat varias, variosque colores,
 Illudens nostros falso sub tegmine visus,
 Hic juvenes ficta certant sub imagine Martis,
 Conspicui cristis, latè & radiantibus armis,
 Sole laceffitis, flammæ jaciuntque crepantes,
 Ducentesque facem, volitat Vulcanius ignis
 Sublatus cœlo, & liquidum per inane vagatur.
 Nunc se hasta, stricto nunc se mucrone fatigant.
 Nunc alacres surgunt, clypei nunc mole teguntur.
 Hicque fugam simulant, hi fallunt arte sequentes.
 Seque agitant vario cursu, varioque recurso;
 Quadrupedum urgentes, duris calcaribus, armos,
 Impavidi, miscntque vices nunc terga laceffunt,
 Nunc pectus ferro, nunc ilia cuspide tentant.
 Non alios ducunt fluxus, aliosve refluxus
 Meandri incerto labentia flumina flexu.
 It cœlo plaususque virum, sonitusque tubarum,
 Dum micat hos inter, chlamyde spectabilis aurea,
 Illusa Baccis chlamyde, & fulgente Pyropo,
 Cui nitet extremus flagranti murifice limbus.
 Pictus acu, Eois inspersusque undique gemmis,
 Alfonsus, pace insignis, belloque tremendus,
 Seu rotet hic ense, sive hasta provocet hostem,
 Fulgenti tectus galea, & thorace corusco,
 Cyclopum manibus structo, quem Mulciber ipse
 Arte laborarat, Sicula sub rupibus Etnæ.
 Hic magnum Eridanum finxit læta arva secantem,
 88 Lambentemque tuos felix Ferraria, muros.
 Currere iter varium, & latè spumantibus undis,
 Æquoreos penetrare sinus, septemplice cursu.
 Exultant undis Nymphæ, & Phaëtontide ripa,
 Nudæ humeros, niveosque sinus, niveasque papillas,
 Populeaque omnes redimitæ tempora fronde,
 Alfonsum reducem excipiunt, humentibus ulnis,
 Alcide peperit primum quem regia mater,
 Atque illum gaudent Rhodani liquisse fluentia,
 Quosque Garumna rigat, quos Sequanaque alluit agros.
 Alpinaeque nives, rupeque & inhospita saxa,
 Post varios rerum casus, variosque labores,
 Et proprias petiisse oras, & flumina nota,
 Amplectique patrem, & patrio requiescere in ostro,
 Dumque simul ludunt, dumque omnes agmina densant,
 Et celeri in numerum jactant dum brachia motu,
 Alternantque vices, quotientes plausibus amnem,
 Exilit unda nitens, videas spumare reductis
 Hic latites manibus, ruit undique, & excita pubes,
 Et reduci assurgit domino, reducemque salutat.
 Et concepta animo testatur gaudia vultu.
 Et Phaëthontæ dant illi Electra sorores,
 Oblitæ luctus veteres, & funera fratris.
 Erant candentes herbofo in flumine olores,
 Qui decus Herois, nomenque ad sydera tollunt,
 Quos inter veniens Manibus huc Cycnus ab oris;
 Exuperans candore omnes, & voce canora,
 Dulcibus æthereas demulcet cantibus auras.
 Eridanusque pater, taurino cornua vultu,
 Exultans, magis; atque magis gratatur alumno.
 Muscosumque caput tollens à fluminis alveo
 Ingeminat plausum, resonantibus undique ripis,
 Sinceræ fidei monumentum, & pignus amoris.
 Lemnius hæc illi fulvo celaverat auro.
 Sicque artem addiderat pretio, ut simulacra moveri
 Ipse putes, ferrique hilares ad sydera voces,
 Et plausus veros rigidum ostentare metallum.
 Hoc gaudens dono, summoque hoc lætus bonore
 Egregius juvenis, decus, & spes maxima regni,
 Ardua cui mens est, casuque excelsior omni,
 Cujus in ore nitet majestas digna parente,
 Pugnaces turmas, simulacraque Martia miscet
 Impiger, huc, illucque volat velocior Euro,
 Æratas Martisque acies magno impete versat,

Alfon-
sus Prin-
ceps.

A. Acer equum flectens, quondam quem Thracia mater
 Conceptum Zephyro ediderat sub rupibus Ossæ,
 Hic ubi Centauri stabulant, gens aspera bello,
 Inque orbem hunc sinuat, commiscetque orbibus orbis,
 Spumantemque urget, liquidasque attollit in auras.
 Virtutem latè ostentans, animosque viriles,
 Vix prima teneras tectus lanugine malas.
 Sic Xanthum magnus frenis agitabat Achilles,
 Cyllarum, & effusus urgebat Castor habenis.
 Hic etiam Aluifius patris, matrisque voluptas,
 Deliciæque urbis, virtutis quem æmulus ardor
 Exurit, cujusque augustam ad maxima mentem
 Tollit laudis amor, solitè conspectior ibat,
 B. Egregia instaurans prisca monumenta Trophæi.
 Hoc duce, Amazonium in morem, densa agmina cogit
 Bellatrix virgo, peltam cui dura bipennis
 Asperat, hæc ducit devicto ex hoste triumphum,
 Quadrijugo curru, spoliis decorata superbis,
 Coccineas vestes induta, sinusque crepantes,
 Exertam tereti zona subnixâ papillam.
 Lætâ oculis, clara aspectuque, & fronte verenda,
 Aurea cui crines innectit fibula, cuique
 Regia victrices circumdant tempora Lauri.
 Virgineique nitent, dura sub casside, vultus.
 Præcedit peditumque manus, post densus equorum,
 It numerus, læta hos frenat (mirabile visu)
 C. Nobilitas omnis, veterum mirata Trophæa,
 Scuta virum, galeas, enses, arcusque sonantes.
 Captorum exuvias Regum, & victricia signa,
 Prælongis affixa hastis, quas bellicus ordo
 Victorum præfert, lætum Pæana canendo.
 Tibiaque hic biforis; lituique, & tympana rauca
 Dant sonitum ingentem, plausu tecta ampla resultant,
 Exultantque viæ, & latè sonat arduus æther.
 Vocibus altisonis quondam Berecynthia mater
 Colle sub Idæo; tales audire solebat
 Ante aras sonitus, & tales Orgia Bacchi.
 Forfitan & similes quondam capitolia currus
 Videre è victa Romanos ducere gente,
 D. Militibus septos, toto comitante senatu.
 Solennes spectat ludos stupefacta juvenus,
 Longævique senes, & amantes casta puellæ.
 Mirantur currum insolitum, & mirantur honores,
 Spectandi excite studio per nota locorum
 Confuso veniunt hinc, illinc ordine matres,
 (Tantus amor niveis victricem cernere vestem
 Quadrijugis, auro candentia corpora tectis)
 Pileto molli vestæ, dum mobile vulgus,
 Huc illuc undat præceps, densusque viro vir,
 Explorat faciles aditus, sic flatibus æquor,
 Impellunt auræ, crispant dum leniter undas,
 Aut tenues ducunt tremulos per carula fluitus.
 E. Currentum studiis loca defunt, & rota curva,
 Itque, reditque viam sulcos iterata priores,
 Quos delet deducta alio levis orbita clivo.
 Nec mora, nec requies, rapidus circumstrepit axis.
 Pulvereum lateque quatit levis ungula campum,
 Diffusæque jubæ ventis sparguntur in armos,
 Frena albet spumis; crepitantque undantia lora.
 Aurigæ instantis, pendet dum in verbera pronus,
 Cornipedesque agitat, cupidus prævertere cunctos.
 Per fora, perque vias, hæc dum ad spectacula currit.
 Hicque illos urgent, gelida non crebrior Arcto
 Descendit grando; nec densior æthere nimbus.
 Succutitur tellus, & cursu pressa laborat,
 F. Sed licet ipsa tremat, vasto & sub pondere anbelet.
 Se tamen huic hilari gaudet supponere turbæ.
 Hic risusque tener, mollisque, & blanda voluptas,
 Experts curarum, nullique obnoxia luctu,
 Tergemina Charites, tenerorum & mater amorum,
 Exercent dulces cantus, manibusque choreas,
 Implicitis agitant, & sydera voce laceffunt,
 Hic etiam volucer jactat sua tela Cupido,
 Retiaque, hosque urit, dura his & vincula nectit.
 Dum vagor aspectu, dum lumine singula lustro,
 Defecere oculi, nedum mens victa fatiscat.

89
Aluifius
Eliensis

Hic

Hæc mihi visa fuit mundi melioris imago,
 Qua curæ morbiq; graves, qua turpis egestas
 Vinctæ Erebo fuerant, artibus ex ære catenis.
 Sic sanctos credo manes per amœna vireta,
 Elisii nemoris, blandum spirantibus, auris,
 Ludere, & umbriferis vitam traducere sylvis.
 Sed quid ego hæc refero; quid tento carmine inertii
 Obstreperè; d GONZAGA tibi; non si mihi Phæbus
 Aspiret, donentque omnes Libetrices undas,
 Permessi haurire, & tereti mihi pectora thyrsos,
 Bacchus agat, numeris unquam comprehendere possem
 Tot varias rerum facies, tot ludicra facta,
 Herculeæ celebrata via. Te divite vena
 Hæc cecinisse decet, voluit quem pulcher Apollo
 Consortem patriæ numeris æquare Maronem,
 Hinc facilis multa à puero te insigniit arte,
 Et tibi Calliope est semper modulata canenti,
 Semper Apes labris fuderunt roscida mella,
 Ut per te Ausoniæ splendet gloria linguæ.
 Per te etiam præsci Latio revocentur honores,
 Et per te veniens tot gaudia sentiat ætas,
 Hæcque juvet seros etiam memorare nepotes
 Gaudia, quæ Alcideæ solers prudentia donat.
 Alcideæ magni, rerum qui flectit habenas
 Atque labore suo populis grata otia præstat,
 Italiæ inter tot clades, orbisque procellas,
 Quas miseris affert mortalibus impia Enyo,
 Discordes acuens animos, quos queritat usque
 Pervigili studio, & summa componere cura,
 Hic novus Alcides, orbis quod in pace quiescat.
 Alcides regno felix, & prole beatus,
 Prole atavum decus auctura, numerumque Deorum.
 Hoc tamen ipse mihi multò est felicior uno,
 Quod patrii linguas liquentia flumina Minci,
 Pascentis niveos, humenti gramine, olores,
 Posthabeasque illum Eridano, quod fortia facta,
 Alcideæ graviore tuba, super æthera tollas,
 Venturisque tuo commendes carmine seclis.

A D E U N D E M.

Hæc ego dum memoro felicia gaudia luctus,
 Me tenet, atque gravis mœror mihi corda
 fatigat,
 Pro nato; heu miserum, febris quem letifer æ-
 stus
 Exurit; roseosque illi depascitur artus.
 Unde ægrum video totis tabescere membris.
 In pubescentis florenti flore juventæ.
 Tu carus Phœbo, Phœbum nunc flectere tenta,
 Ut medicas adhibere manus, succosque salubres,
 Afferre haud pigeat, morbus ne sæviat ultra.
 Sed patri natum servet, natoque parentem,
 Qui cadet in tetro morientis funere nati,
 Ni mutet fera fata auctor, princepsque medendi.
 Est dignus Phœbi auxilio, dignissimus ipse es,
 A Phœbo audiri, precibus ne parce precamur.
 Alma salus tibi sic adsit, te nectare divum
 Perfundat, ne te lædant contagia morbi;
 Et Pyliam felix valeas superare senectam.

FLAVIUS ANTONIUS GYRALDUS.

Cynthii Frater,

AD ILL. GALEATIUM GONZAGAM.

Gudecca ut vigeat nostræ pars gratior urbis,
 Inque dies ludos det spatiosa novos;
 Curarum præstet populoque ut sola levamen,
 Eger in hac animus si modo quærat opem,
 Utique illam Cytherea, simul Charitesque frequen-
 tent,
 Haudque alio spiret blandior aura loco,
 Plus tamen his multò est, quod te Gonzaga canendo
 Pingere tam raram iussit Apollo viam.

A ILL. GALEATIUS GONZAGA
 AD FLAVIUM ANTONIUM
 GYRALDUM,
 Cynthii Fratrem.

HERCULE digna via; Herculeæ decus ad-
 dita famæ,

Mansura æternum prole sub Herculeæ,
 Carmine non tenui nostro, sed digna sonoro,
 Effert se quali Cynthius ore fuit.

Sic mea dum subrepat humi vix cognita musa;
 Materiæ magnus contulit auctor opem.

Hoc merui, quod clara tui sub nomine fratris,
 Verè perpetuum nunc via nomen habet.

F L A V I U S A N T.

A D E U N D E M.

U Ndiq; dum miror versus vel Apolline dignos,
 Præclaram queis tu tollis ad Astra viam.

Obtutu maneoque diu defixus in uno,

Accipe quas dederit nostra Camœna preces,
 Di facite Herculeo ut crescat via strata favore,
 Gaudeat, & tanto Principe sæpe premi.

Et soboli Herculeæ sese omnes servet in annos,
 Perpetuoque istis floreat auspiciis,

Atque diu posthac pulchro sit nomine læta;
 Quod modo Gonzagæ carmine adepta fuit,
 Carmine quo præfagit eam bene uterque Gyraldus,

Victuram, veterum cum monumenta cadent:
 Evenient sic cuncta, mihi namque annuit ipse
 Pythius, oranti signaque certa dedit.

DE FERRARIA, EJUSQUE DUCIBUS ET
 HERCULE II. DUCE IV.

D Ebes Principibus tuis, Niventum,
 Ettenfis tibi quos dedit propago,

Quod quondam tu humili jacens palude,
 Parvi nominis, & minoris ortus,

Ipforum studio, ac pærenne cura
 Effers hoc magè nunc caput superbum

Claras Ausonii soli inter urbes,
 Vilis quod magis, ac magis fuisti.

Sed multum licet auxerint priores;
 HERCULI magis attamen secundo

(Alfonsi soboli Ducis decoræ)
 Debes. Mœnia condidere primi;

Muro tergemino, Deumque templa;
 Siccarunt alii graves paludes,

Auxerunt domibus novis vetustas.

Demum dum instabilis Dea, & superba
 Cuncta verteret, impotente dextra,

Alfonsus, patriæ studens quieti,

Et qua sol caput exerit serenum,

Et qua is Oceano ruit profundo,

Natura licet invidente, lactis

Sepsit collibus, invidere possint

Nativi quibus, atque amœniores.

Simulque aerias locavit arces.

Murisque opposuit minas, Enyus

Feroces quibus impetus fugaret,

Et Martis premeret gravem furorem;

Nunc verò Aoniæ decus cohortis,

Et Martis decus Hercules, decusque

Ingens Palladis, annuente cœlo,

Non muris modo, turribusve munit,

Prisca aut commoda civibus tuetur,

Sed quas nunc penitus fugarat orbis

Virtutes laceras, situque pressas,

In te suscipit, & suum nitorem,

Sordes ejiciens dat huic, & illi.

Hinc à syderea domo Deorum

Nunc terras repetit, diù relictas,

Astræa; huc redit, & viget fugata;

Jam dolis hominum fides, vigetque
Humano pietas repulsa fastu.
Hinc musæ; hospitium quibus paratum,
Duxque ipse Aonii Chori, paterque,
Incincti pariter virente lauru,
Lætantur refides lyræ movere
Docto pollice nunc fides sonoras,
Et jungunt fidibus modos canoros.
HERCULEM quibus, HERCULISque
facta,

Et tuas valeant referre laudes,
Vosque ambos media locare Cirrha.
Septos muneribus perennis ævi,
Felix hoc DUCE ter, quater, Niventum,
Sive tu Arioli forum vocari,
Seu quo nomine notiore mavis,
Nunc mecum superos rogo precare,
Quòd ut Nestoreum dedere pectus,
Sic dent Nestoreos dies videre
Huic, quo non alius magis benignus
Pace, non alius magis timendus,
Cum Bellona fero furit flagello,
Nam si impleverit hic, dies senectæ
Tot te munerisque, adoreisque
Augebit, tibi ut invidere possit
Urbs quæ collibus est locata septem,
Vel quæ est Adriaco locata ponto,
Vel quæ nomine Palladis vocata est

JAN. CAL. AD HERCULEM
DUCEM.

Phœbe, qui mundum radiis nitentem
Reddis, & claro jubare unus affers,
Quicquid obscuras tenebras repellit.

Noctis opacæ,
Herculi pandas pater, alme lucem
Splendidam, nube & penitus carentem
Tuque felici radio micantes.

Exere vultas.
Jane, qui summa statione cæli
Januas horis levibus recludis;
Huic, rogo, lætas aperire Calendas,
Sydere dextro.

Nam satis nobis fuerit videre
Herculem, vobis ducibus, secundum
Sospitem, nam hoc incolumi secunda.

Cuncta videmus,
Vos duces ergo redeuntis anni
Huic diem faustam pariter referte,
Omnis hinc annus veniat sereno

Numine nobis,
Ara sic vobis caleat quotannis
Thure, sic vobis pia sacra ponat
Quisquis agrestes, penitusve cultas
Incolit oras.

F I N I S.

LAURENTII SCHRADERI,

Halberstadiensis,

FERRARIÆ

Urbis

DESCRIPTIO, ET MONUMENTA.

FERRARIA, vulgo *Ferrara*, urbs *Æmyliæ* præclara & populosa, nec inamœna, ad *Padum* palustri atque idcirco in fragibus & vitibus minus felici loco sita, plantitiam circa se habet maximam, sed sterilem, & crassioris aëris: de cujus urbis auctore non certum habemus. Nam ex antiquis *Italiæ* urbibus non est, & ut nonnulli opinantur, tempore *Gathorum* cum *Venetis* initium sumpsit, & à ferro, quod *Ravennati* Ecclesiæ tributarium dedit, *Ferraria* dicta, quemadmodum *Aurcola* & *Argenta*. Quamquam & hoc falsum *Leander* asserat, & à *Ferrariolæ* colonis, quæ trans *Padum* erat, sic appellatam fuisse existimet. Muris autem circumdata fuit à *Smaragdo*, Exarcho Imperatoris *Mauritii*, circa annum D. XCV. Ab *Estensium* Principum Familia, quæ nunc rerum potitur, multis rebus amplificata & munita egregiè, plateis rectis, longis & amplis, quibus post *Florentiam* nullæ sunt pares, lapide verò integrè strata non est, eoque coctili: ædificia non ampla, sed mediocria & splendida tamen. Arces in ea binæ, una ad flumen, altera è regione *Sancti Georgii*, quæ à Duce habitatur, utraque munitissima. Ante hanc statuae equestres æneæ duæ Ducum Veterum. Hortus Principis & domus ad delectationem facta, cum sylva, monte, & piscina, vulgo *la Montagna*. Bibliotheca apud *Carmelitas*, in qua magna antiquorum librorum copia, viginti pulpitum & sex in pariete, multi etiam libri in cistis inclusi. Quamobrem juxta hanc nunc alia ædificatur nova. Gymnasium habet florens Jurisperitorum apud *Sanctum Franciscum*: Medicorum apud *Sanctum Dominicum*: Artistarum apud *Sanctum Georgium*. Institutum hoc est à *Friderico II.* Imp. in contemptum *Bononiensis* Academiæ, & renovatum ab *Estensium* Familia præclare, in quo multi viri excellentes claruerunt semper. Anno MCCCXXXVIII. *Eugenius IV.* Pontifex hic Concilium celebravit, cui Græcorum Imp. *Joannes Palæologus* & *Josephus* Patriarcha Constantinopol. qui sequente anno *Florentiæ* obiit, interfuere. Ea synodus anno MCCCXXXIX. *Florentiam* translata est, peste *Ferrariæ* grassante, ubi de ea est inscriptio. Asylum etiam in urbe ab *Hercule* Duce constitutum. Extra urbem ultra *Padum* Insula est *Calopsis*, vulgo *il Belvidere*, quinque mill. spatia continens, angusta & in longum protensa, cujus secessu maxime delectatus fuit Dux *Alphonfus*. In ea rota est, qua aqua extrahitur in vas æneum, & inde in omnes partes domus derivatur. Balineum cum ponte, per quem incautius ambulantes in aquam decidunt. Fonticulus, sylva arboribus in quincentum dispositis, hortus, vineæ, ambulatio; alia sylva feris dicata. Vidimus ibidem asinos *Sardos*, corpore minimos, sed nostris valentiores: itidem Gallinas *Indicas*, & alia animalia rara, multa. Sed de hac urbe quidquid dici potest, id multis in locis elegantissimis versibus scripserunt *Titus* & *Hercules Strazza*: nec non *Reusnerus*. Nostro hoc

A tempore graviter concussa est terræ motu, & misere in bidui spatio devastata, Anno videlicet MDLXX. & intra XL. horas, CLX. terræ motus perpeffa, ædibus sacris, ædificiis pulcris publicis & privatis plane concidentibus, ex quo vastata facta est, quæ alias erat frequentissima.

In Templo Cathedrali,

B Amplissimo & vetustissimo, rostra navium triremiumque, item vexilla *Venetis* Anno MDIX. ab *Hippolyto* Cardinale *Estense* celebri pugna erepta, suspensa sunt. Epitaphia deim hæc:

LILII GYRALDI.

C QUID HOSPES ASTAS? TYMBION
VIDES GYRALDI LILII?
FORTVNÆ VTRAMQVE PAGINAM
QVI PERTVLIT, SED PESSVMA
EST VSVS ALTERA, NIHIL
OPIS FERENTE APOLLINE.
NIL SCIRE REFERT AMPLIVS
TVA AVT SVA, IN TVAM REM ABI.
LILIUS GYRALDUS PROTONOTARIVS
APOSTOLICVS, MORTALITATIS
MEMOR, ANNUM AGENS LXXII. V. S.
P.C. ANNO M.D.L.

JOAN. LIGNAMINEI EPISCOPI.

QVI QVONDAM HESPERIVM LEGATVS VIDERAT ORBEM
HIC BAPTISTA JACET, FRANCISCI ANTISTITIS ILLVM
HUC ILLEXIT AMOR FRATRIS, QVEM BORSIA PATREM
FERRARIA OBSERVAT, CONCORDIA PRÆSVLE MOESTA EST
AMISSE; CIVEM VRES ANTENORIS INCLYTA LVGET.

VRBANI PAPAE III.

D HIC JACET SACRAE MEMORIAE VRBANVS PAPA III. NOMINE, MEDIOLANENSIS, EX GENERE CRIBELLORVM SEPVLTVS M.C.LXXXV. MENSIS AVGVSTI IX. INDICT. III. TEMPORIBVS FRATRIS VINDONIS FERRARIENSIS EPISCOPI JOANNIS ARCHIPRESBYTERI ET BONAE GRATIAE PRAEPOSITI.

AUGUSTINVS PROLVVS.

E ECCLESIAE CATHEDRALIS MANSIONARIVS, CRVCI ET MATTHAEO ARAM EREXIT, QVI JURIS GENTILITII PERPETVVS FORET SECVNDVM HOC MONVMENTVM S. VV. POS. ANNO M.D.XXVIII.

HIERONYMVS RYNTIVS.

HOC SIBI VIVENS MONV. SVOS OPTANS MANES IN PERPETVO ESSE EVS NVMINIS FIDE, CVIVS IN SACELLO DVM VIVERET PIE SEMPER OPERATVSEST, ANNO M.D. XLI.

PAVLO ANTONIO GRANIO.

PHILOSOPHIAE AC MEDICINAE, CAETERARVM-
QUE SCIENTIARVM ADOLESCENTI PERITISSIMO,
ANIMI VERO SUMMA INTEGRITATE ATQUE SAN-
CTISSIMIS MORIBVS PRAEDITO. BARTHOL. GRA-
NIUS FRATER SIBI VIVENS MOESTISS. POS. OBIIT
M.D.XLII.

MARGARITAE.

JOAN. MARI, QVAE ITA SVOS LI-
BEROS LONGA VIDVITATE EDVXIT
ATQUE DILEXIT VT NVLLA MATRE
EDVCATIONE ET CARITATE FVERIT
INFERIOR, JACOBOQUE VIRO OPTI-
MO THADAEVS SANDALVS HOC PIE-
TATIS ERGO MOESTISSIMVS POS. X.
CALEND. APRILIS M.D.LXIII.

ALPHONSI MAIANTI.

VT FLOS JUNONIS, CUI VIX MVCONE RENIDET
LACTE COMA ATQUE CROCO, FVLMINIS IGNE
CADIT.

SIC QVOQUE FLOS MAII, NVNC CONCIDIS INDO-
LE TANTIA

VIRTVTVM ET MORVM QVI DOCUMENTA DA-
BAS.

ALPHONSO MAIANTHO ADOLESCENTI FORMA
ET MORIBVS EGREGIO, INGENII ATQUE ART.
STVDIOSISS. ET INPRIMIS PHILOSOPH. ET MEDI-
CIN. QVIBVS ET VTRIVSQUE LING. BONIS LITERIS
DVM ASSIDVAM OPERAM NAVAT, IN FEBRICV-
LAM INCIDIT, QVA SVBSECUTA DYSENTERIA,
SVO SOLARI ANNO ABSVMPVS EST, BON. OMNIB.
SVI DESIDER. RELINQVENS, MOESTISSIMI PA-
RENTES FILIO CARISSIMO, QVOD AB EO SIBI O-
PTABANT JVSTA BVSTVMQUE PEREG. VIX ANN.
XX. MEN. II. OBIIT MENSE NOVEMBRI ANNO
M.D.LI. O DVRA FATORVM LEX.

In Aede S. Stephani.

DE RESTAVRAT. ECCLESIAE.

CVM ANNO M.D.LXX. DIE XVII. NO-
VEMBRIS TERTIA NOCTIS HORA,
QVAM MAXIMVS TERRAE MOTVS
HANC PRAECLARISSIMAM VRBEM I-
TA CONQVASSASSET, VT EJVS FOR-
TISSIMA MOENIA, MVNITISSIMAS
ARCES, ALTA PALATIA, RELIGIOSA
TEMPLA, SACRATAS TVRRES, O-
MNESQUE FERE AEDES OMNINO E-
VERTISSET ET PROSTRASSET VNA
CVM MAXIMO CIVIVM DAMNO, AT-
QUE ACERBA CLADE, ADEO VT O-
MNES MAXIMO METV PERTERRITI
RELICTIS CARIS ET ORNATIS DOMI-
BVS CAETERISQVE SVIS BONIS IN LV-
GVBRIA COEMITERIA, IN LVTOSOS
HORTOS, ATQUE DEMVM RELICTA
IPSA VRBE IN SYLVESTRES AGROS,
IN PAVPERIBVS TVGVRIIS, IN HVMI-
LIBVS TENTORIIS TOTA HYEME
PRAEGELIDA ET ASPERA DEAGENTES
PASSIM, DIFFVGERENT: HOC SACRV
DIVI STEPHANI TEMPLVM IPSO TER-
RAE MOTV SCISSVM, FRACTVM AT-
QUE FERE COLLAPSVM PISSIMI PAR-
OCHIANI ET REVERENDVS *VINVN-
TIVS SEGANTVS ILLIVS RECTOR DEI
ET IPSIVS DIVI STEPHANI PROTE-
CTORIS AVSPICIIS IN PRISTINVM
STATVM IPSO ETIAM TERRAE MOTV
NONDVM CESSANTE RESTITVI CV-
RARVNT, ANNO M. D. LXXI. DIE
XVIII. SEPTEMBRIS.

* Chy-
træus
legit:
VINVN-
TIVS.

SANCTI LEONIS PAPAE.

A PARTV VIRGINIS ANNO M.D.XIX. IV. KALEND.
JVLII PONTIF. MAX. JVL. II. ALPHONSO ESTENSI
FERRARIEN. DVCE III. HIPPOLYTO EJVS PATRE S.
R.E. CARDINALI, FERRARIAE EPISCOPO, HOC IN SE-
PVLCHRO VBI FAVSTINAE OLIM CINIS RECONDITVS
FVIT VEN. JACOB. BENTIONVS HVJVS ECCLESIAE
PROTOMARTYR, ANTISTES, ARCAM PLVMBEAM OS-
SIBVS INSTRVCTAM DEPRAEHENDIT, IN QVA HAEC
INCISA LEGEBANTVR.

HIC REQUIESCIT CORPVS SANCTI LEONIS PON-
TIFICIS ET SACERDOTIS CHRISTI TRANSLATVM HVC
A VICOVENTIA SVB GRATIANO FERRARIENSE EPI-
SCOPO ANNO DOMINI M. VIII. XVI. CALEND. MAR-
TII.

CVJVS REI CAVSSA INDICTA SVPLICATIONE PER
VEN. SACERDOTVM COLLEGIVM RELIGIOSISS. EO-
DEM LOCO EADEM OSSA REPOSITA SVNT EODEM AN-
NO ID. JVLII.

CORNELII BRVNI.

VIATOR SISTE GRADVM, QVID SPECTAS?
FVI ET FVERAM, NVNC SINE VITA HIC
EXCVBIAS AGO, IDEM TV, ET ALII. BENE
VALE.

In Aede D. Dominici.

Supra ostium Bibliothecae in sepulchro

CAELII CALCAGNINI.

Ingredientibus.

CAELIVS CALCAGNIVS APOST. SE-
DIS PROTONOT. VIVVS SIBI POS. HOC
SCILICET DEERAT TEMERITATI HV-
MANAE, VT EORVM CVRAM SVSCIPE-
RET, QVAE NEQVE VIVIS NEQVE
MORTVIS ESSENT PROFVTVRA.

Exeuntibus.

CVM CAELIVS CALCAGNIVS NIHIL
MAGIS OPTAVERIT, QVAM DE OMNIBVS
PRO FORTVNAE CAPTV OPTIME MERERI,
DECEDENS BIBLIOTHECAM, IN QVA MVL-
TO MAXIMAM AETATIS PARTEM EGIT, IN
SVORVM CIVIVM GRATIAM PVBLICAVIT,
ET IN EA SE, CONDI MANDAVIT. TV
QVISQVIS ES, ROGO, VT HOMINIS B.
M. MANIBVS DEVM PROPITIVM PRECE-
RIS. EX DIVTVRNO STVDIO INPRI-
MIS HOC DIDICIT, MORTALIA CON-
TEMNERE, ET IGNORANTIAM SVAM
NON IGNORARE. H M. H. N S.

BEATRICIS JOCVLAE SALIMBENAE.

TRIA CVM MAXIMA HABERET BEA-
TRIX JOCVLA CLARISSIMI SIGIS-
MVNDI SALIMBENI FILIA, GENERO-
SVI SPIRITVM, CONSTANTISS. FI-
DEM, ET CASTISS. CORPVS, ALIVD
IN BEATORVM SEDES, ALIVD IN CA-
RI CONJVGIS ALBERTINI EX NOBILI
JOCVLORVM GENTE PECTVS MIGRA-
VIT, QVI CVM SUMMO VOLVNTATIS
ET CONSILIORVM TENORE VIXE-
RAT, QVOD TERTIVM ERAT, HIC
JACERE VIDES, NON SINE MAGNO
OMNIVM DOLORE ET DESIDERIO, V-
BI ET AMANTISS. MARITVS, CVM SV-
PERIS VISVM FVERIT, EXIMIAE BE-
NEVOLENTIAE GRATIA CONQVIE-
SCET. ANNO SALVT. M.D.XL. NI

NICOLAO LEONICENO.

VICENTINO, QUI SIBI FERRARIAM PATRIAM MALUIT, VBI ANNOS XL. ITALOS ET PROVINCIALES MAGNA CELEBRITATE GRAECE ET LATINE INSTITUIT CONTINUVA SERIE APUD PRINCIPES ESTENSES MAGNO IN HONORE HABITVS, VNVS OMNIUM MAGIS PECTORE QVAM LINGVA PHILOSOPHIAM PROFESSVS RERVM NATVRAE ABDITISSIMARVM EXPERIENTISS. QVI PRIMVS HERBARIAM PENE DESITAM ET SYLVAM REI MEDICAE INJVRIA TEMPORVM NEGLIGENTER HABITAM, IN DISQUISITIONEM MAGNA SPE MORTALIVM REVOCAVIT, IN BARBAROS CONDITORES PERTINACITER STYLVM PERSTRINXIT, ET STUDIO VERITATIS CVM OMNI ANTIQVITATE ACERRIME DEPVGNAT. ANNOS NATVS VI. ET XC. CVM JAM AETERNIS MONVMENTIS IN ARCEM IMMORTALITATIS SIBI GRADVM FECISSET, HOMO ESSE DESIT. ALFONSVS ESTENSIS DVX III. ET S. P. Q. F. BENEMERENTI POS. VI. ID. JVNII M. D. XXIV. BONAVENTVRA GRATO IPSIVS DISCIPVLO PROCVRANTE.

HVGONIS BENCII.

DEO IMMORTALI MAXIMO
HVGONI BENCIO SENENSI
PHILOSOPHORVM OMNIUM
AC MEDICORVM SVÆ ÆTATIS
FACILE PRINCIPI, PARENTI
OPTIMO OB EXCELLENTEM
DOCTRINAM DE VNIVERSO
HOMINVM GENERE OPTIME
MERITO FILII POS. XI. CALEND.
DECEMB. ANNO M. CCCC. XLVIII.

JOANNIS HERCVLANI.

HERCVLEO ARNOLPHVS GENITVS, SACRA SAXA JOANNES
HAEC STATVIT MEMORI PRO PIETATE PATRI.
ILLE VIR HIPPOCRATEM MEDICANS, ET APOLLONA VINCIT
ATQVE FVIT NOSTRO TEMPORE VERVS APIS.
DOCTRINAE PRAECLARA SVÆ MONVMENTA RELIQVIT.
MVLTAEQVE PER DOCTOS SCRIPTA JOANNIS EVNT.
CODICIBVS FEBRES, PESTES, CVNCTOSQVE NOCENTES
CORPORIBVS MORBOS SCRIPSIT IN ORBE TRIBVS.
PVLERA SALVTIFERO VERONA EXVLTAT ALVMNO,
TOTVS ENIM MEDICAM MVNDVS ADORAT OPEM.
SVB DVCE QVEM BORSO CLARVM FERRARIA VIDIT
FATAQVE CORPVS HABENT, CAETERA CVNCTA DEVS.

HERCVLI SYLVESTRIO.

JVRE CONSULTO EXCELLENTI SCIENTIA SINGVLARI, ET PROPE INCREDIBILI INGENIO, BREVI ATQVE EXPLICATA RATIONE DICENDI PRAEDITO, QVI DVM APUD OMNES SVMMO IN HONORE ESSET, ET IN FORO VEL MAXIME FLO-
RERET, AD SVPEROS ABIIT, MIRO OMNIBVS SVI DESIDERIO RELICTO. VXOR MOESTISS. P. J. VIX. ANN. XLVIII. DIEM I. OBIIT III. NON. SEPTEMB. M. D. LXIII.

FRANCISCO CORNEO.

DOMI FOR SQVE OFFICIO JVR. DICENDI VARIIS ET SVMMIS PERFUNCTO, CONSILIARIO POSTREMVM FACTO ALPHONSI II. DVCIS INTIMO, INPRIMISQVE OB EJVUS DOCTRINAM ET PROBITATEM SINGVLAREM TVMALIVNDE, TVM HIC PRAECIPVE COGNITAM, QVOD IN REBVS CONTROVERSIS INNVMERIS PVGNANTES AEQVO ANIMO SEMPER JVDICEM VOLVERVNT, NEVTRIQVE VNQVAM REPVLERVNT, ET CARO ET OPTATO FRATRI SVAVISSIMO ET INTEGERRIMO, ANNOS LII. MEN. I. DIES XXIV. NATO M. D. LXIX. A PARTV VIRGINIS ANNO, IV. IDVS APRILIS NON SINE OMNIUM BONORVM LACRYMIS MORTVO JVL. ET HER. MOESTISS. P. P.

BAPTISTINO STROTIO.

OB SINGVLAREM IN PACE PROBITATEM PRAECLARAQVE IN BELLO GESTA, AB HERCVLE II. FERRARIAE DVCE VNIVERSAE DITIONIS SVÆ PRODVCI FILIORVMQVE GVBERNATORI CONSTITVTO, LVCRETIA STROTIA VXOR MOESTISS. PONI CVRAVIT.

DOMINICO ACCIO.

JVRIS VTRIVSQUE INSIGNIA VIX ADEPTO, SVAVISS. MORIBVS OPTIMISQVE LITERIS PRAEDITO, RELIGIONE IN DEVM OPT. MAX. ARDENTISSIMO, CARITATE IN PATRIAM CARISSIMAM FLAGRANTISSIMO, NIHILOMINVS TAMEN IMMATVRA MORTE PRAEVENTO, TVMVLVM HVNC CATHARINA FILIO DVLCISSIMO ET JO. JAC. FRATRI SVAVISSIMO NON SINE LACRYMIS PONEND. CVRA.

FRANCISCI SACRATI.

HAC EQVES INSIGNISTEGERIS FRANCISCIS SVB VRNA,
SACRATAE QVONDAM FIRMA COLVMNA DOMVS.
MORTE TVA DOLVIT PRINCEPS, POPVLVSQVE, PATRESQVE,
ET PVDOR, ET SOCIA CVM PROBITATE FIDES.
HOC MEMORES NATI CLAVSERVNT MEMBRA SEPVLCHRO
AT PIA SYDEREAS INCOLIT VMBRA DOMVS.

HIER. SAVANAROLAE.

DVM FERA FLAMMA TVOS HIERONYME PASCITVR ARTVS,
RELLIGIO SANCTAS DILANIATA COMAS FLEVIT, ET O DIXIT CRVDELES PARCITE FLAMMAE
PARCITE, SVNT ISTO VISCERA NOSTRA ROGO VIX. ANN. DOMINI M. CCC. XCVII.

ANNVS MARTYRII.

SINCERA TAXAT CVLTVS VBI VOCE BAALIS
INTERIT IGNIVOMIS SAVANAROLA ROGIS.

PHILIPPVS CORIGIARIVS.

DECEDENS MONVMENT. SIBI ET RERNHARDO FRATRI DOMINICI QVI SCRIBAE ANTE DEFUNCT. FACIEN. LEGAVIT, QVOD EJVUS VXOR ET HER. LAVRA A PISIS HOC IN LOCO GENTIL. SVORVM, DVM MARITI VOLVNTAT. OBSEQVITVR PONEND. CVRAVIT, ET HVJVS TEMPL. SACERD. QVO VTRIVSQUE ANIMAE BENE PRECENTVR, E-
LEEMOSYN. EROGAVIT. VIXIT ANN. LXVI. MEN. X. D. XII. OBIIT M. D. XXXIV.

ANDREAE TIBERTELLIO.

A PISIS ORIVNDO, NOBILI ADOLESCENTI, HONESTISS. MORIBVS PRAEDITO AB IMMATVRA MORTE EREPTO, RELICTIS ALPHONSO ET BARTHOL. DILECTISS. FILIIS, EX DIANA GRANDIA VXORE CARISS. SVSCEPTIS, QVAE CVM EX IPSO TANDEM PEPE-
RISSET POSTHVMMVM, ILLVM VOLVIT ANDREAE NOMINE APPELLARI, VT IPSIS TRIBVS FILIIS DEFVNCTIS, IPSIVS PARENTES, IPSE QVOQVE DEFVNCTVS RVRSVS IN VITAM REDIRENT. HOC MONVMENTVM QVOD VTERQVE PATER ET FILIVS FIERI IVSSERAT DILECTIONIS ERGA VIRVM MEMOR MOESTISS. P. C. OBIT M. D. LXIV. NON. MARTII. VIX. ANN. XIX.

DOMINICI BONDII.

QVI A PRIMA ADOLESCENTIA GRAECIS LATINISQVE LITERIS PERITISSIME IMBVTVS, INGENII ATQVE INDVSTRIAE LAVDE SEMPER CLARVIT, PHILOSOPHIAM VERO MEDICINAMQVE FERRARIAE MVLTOS ANNOS PVBLICE PROFITENDO, ACVTISSIME, DILIGENTISSIME, ATQVE INTEGERRIME CVM OMNIVM FAVORE DOCVIT AC EXERCVIT, DE VNIVERSA AVTORVM ANTIQVITATE VT DE SVA IPSIVSMET AETATE OPTIME MERITVS, NISI FORTE NVLLO TANTAE ERVDITIONIS SVPERSTITE MONVMENTO AMBITIONIS ETIAM ALIQVID IN MODESTISSIMO VIRO DESIDERARE POSSIT POSTERITAS.

MI DOMVS HAEC REQVIES CVRARVM
SOLA MEARVM

OMNIBVS VNA MEIS CERTA MEDELA MALIS.

In Capella Crucis.

CVM TERRAE INCLVSI ERVMPVNT SPIRITVS, ET MAXIMIS TERRAE MOTIBVS QVASSARETVR FERRARIAE CIVITAS, TVNC SACRI HVJVS TEMPLI MOENIA CONCVTIVNTVR AC COAGITANTVR, ONVSTO SVCCVMBVNT PONDERI, DIMIDIVMQVE TECTVM PRAECEPTS IN TERRAM CONCIDIT. EO TEMPORE SACRVM CRVCIS HOC DELVBRVM APERITVR, MOX DE IPSIVS RVINA SARCIENDA PERTRACTAT CRVCE SIGNATORVM ALMA SOCIETAS, ET ANNO VIX REVOLV-

A TO, QVASSVM HOC SACRVM, VTCERNIS, IN INTEGRVM RESTITVIT.

Apud Servos.

THADEAE BONLEAE.

HIC EGO QVAE FVERAM FEDERICO NVPTA LADRONO

BONLEAE JACEO FAMA THADEA DOMVS.

FORMA EGO CYPRI ERAM, MANVVM VIRTUTE MINERVA,

CAESARIS ARCANIS CONSCIUS ILLE FVIT.

PETRVS MONFERRATVS.

HONORARIAE POTESTATIS ACCENSVS, DVM OPERAM CIVIBVS PESTILENTIA LABORANTIBVS PRAEBET, NOCTV EQVI CALCE ICTVS, IN ABDOMINE, MAGNVM SVAE SEDVLITATIS DESIDERIVM POPVLO ET DECVRIONIBVS FERRARIENSIBVS RELI-
QVIT, JOAN. HIERONYMVVS PARENTEM OPTIMVM LVGENS POS. ANNO SALVTIS M. D. XXVIII.

JOAN. HIERON. MONFERRAT. QVI OB SVMMAM FIDEM ERGA NOBILEM FAMILIAM IN ILLIVS GENTILITATEM COOPTARI MERVIT, LAPIDEM HVNC QVEM PRO TEMPORE NEC PRO VIVIS NEC PRO MORTVIS ATTOLLI ET RECLINARI IVSSIT, VIVENS POS. ANNO SALVTIS M. D. XL.

TALIANO FURLANO.

D ALTERIVS TALIANI QVI SVB PHILIPPO MARIA ET FRANCISCO SFORTIA IN SVB. DVCIBVS ORDINES DVXIT TVRMARVM, NEPOTI, EQV. ET COM. AC CASTRO-
RVMPRAEFECTO, TVM AVSPICII SANCT. ROMAN. ECCLES. CAESAR. GAL. Q. BELLIS TVM ILLUSTRISS. ATESTIN. PRINCIP. HERCVL. II. ET ALFONSI II. QVIBVS
E SVMMACVM FIDE INTEGRITATE LAVDE OPERAM NAVAVIT, IN COELVM EVOCATO, ALOYS FILL. PAT. B. M. P. C. ANNO SALVTIS LXXII. OBIT ANNO SALVTIS M. D. LXXI. XIV. CALEND. FEBR.

PICTORIS CVJVS DAM.

F OCCVBAT HIC PROLESPICTORIA:

VAE TIBI, MVNDVM

ET SVA QVISQVIS AMAS, HVC

NIHIL INDE FERES.

HVC NIHIL INDE FERES, GVTTAM

HIC A PAVPERE DIVES

POSCIT AQVAE; MVNDVM VAE

TIBI QVISQVIS AMAS.

LAN-

LANFRANCI JVR. CONSULTI.

NE SCOTI LACRYMIS HOSPES MIRERE PARENTVM,

SI NON EXCESSVM MARMORA NOMEN HABENT.

NAM DEMVM CVNCTIS ANIMAM QVI A CORPORE SOLVIT

FLENTIBVS HAEC ALACRI CARMINA VOCE TVLIT.

QVID FLETIS RAPTVM PRIMAEVO FLORE PARENTES

JVRISCONSULTVM MORTE FVISSE GRAVEM?

SERVARI CVJVS MORTALI LAHE SALVTIS

NON CAECO HOC ANIMVS CARCERE DIGNVS ERAT.

ILLVM CORPOREAE CAPERENT NE GAUDIA PESTIS

OBSTANT QVAE SVPERAS POSSE SVBIRE DOMOS.

SISTITE TOT LACRYMAS IGITVR MORTALIBVS VN-

QVAM

INGENIIS FERRA DIRA NOCERE NEQVIT.

LANFRANCVS VIVET VENTVRI SÆCLA, PER AEVI

QVAMVIS SIT MERITIS FAMA FVTVRA MINOR.

VIX ANN. XXI. MENS. VIII. DIES XVIII. OBIIT

ANNO LXIV.

Apud Carmelitas.

LVDOVICO AREOSTO.

POETAE, PATRICIO FERRARIENSI,

AVGVSTINVS MVSTVS, TANTO VIRO

AC DE SE BENE MERITO, TVMVLVM

ET EFFIGIEM MARMOREAM AERE

PROPRIO P.C. ANNO SALVTIS CIO. IO.

LXXIII. ALFON. II. DVCE VIX. ANN.

LIX. OBIIT ANNO SAL. CIO. IO. XXXIII.

VIII. ID. JUN.

HIC AREOSTVS EST SITVS, QVI CO-

MICO

AVRES THEATRI SPARSIT VRBA-

NAS SALE,

SATYRAQVE MORES STRINXIT A-

CER IMPROBOS.

HEROA CVLTO QVI FVRENTM

CARMINE

DVCVMQVE CVRAS CECINIT AT-

QVE PRAELIA,

VATES CORONA DIGNVS VNVSTRI-

PLICI

CVITRINA CONSTANT QVAE FVE-

RE VATIBVS

GRAIIS LATINIS VIXQVE HETRV-

SCIS SINGVLA.

LVDOVICI AREOSTI HVMANTVR

OSSA

SVB HOC MARMORE, SEV SVB HAC

HVMO, SEV

SVB QVIDQVID VOLVIT BENIGNVS

HERES,

SIVE HEREDE BENIGNIOR COMES:

SEV

OPPORTVNVS INCIDENS VIATOR.

NAM SCIRE HAVD POTVIT FVTV-

RA: SED NEC

TANTI ERAT VACVVM SIBI CADA-

VER,

VT VRNAM CVPERET PARARE VI-

VENS,

A

VIVENS ISTA SIBI TAMEN PARA-

VIT,

QVAE SCRIBI VOLVIT SVO SEPVL-

CRO

OLIM, SI QVOD HABERET IS SE-

PVLCRVM.

NE CVM SPIRITVS HOC BREVI PER-

ACTO

PRAEScriptO SPATIO MISELLVS

ARTVS

QVOS AEGRE ANTE RELIQUERAT,

REPOSCET

HAC ET HAC, CINEREM HVNC ET

HVNC REFELLENS

DVM NOSCAT PROPRIVM DIV VA-

GETVR.

B

JOAN. MANARDO.

FERRARIENSI, VIRO OMNIVM VNI INTE-

GERRIMO AC SANCTISSIMO, PHILOSOPHO ET

MEDICO DOCTISSIMO, QVI ANNOS PLVS MI-

NVS LX. CONTINENTER, TVM DICENDO ET

SCRIBENDO, TVM INNOCENTISS. MEDENDO O-

MNEM MEDICINAM EX ARTE LITERARIA FOE-

DE PROLAPSAM, ET IN BARBARORVM POTE-

STATEM AC DITIONEM REDACTAM, PROSTRA-

TIS AC PROFLIGATIS HOSTIVM COPIIS IDENTI-

DEM VT HYDRA RENASCENTIBVS IN ANTIQVVM

PRISTINVMQVE STATVM AC NITOREM RESTI-

TVIT, LAVREAM OMNIVM BONORVM CONSEN-

SV ADEPTVS IV. ET LXX. AGENS ANNUM,

OMNIBVS OMNIVM ORDINVM SVI DESIDERIVM

RELINQVENS, HVMILI SE HOC SARCOPHAGO

CONDI JVSSIT, JULIA MANARDA VXOR, QVOD

AB EO OPTABAT, POS.

HAEC BREVIS EXVVIAS MAGNI CAPIT VR-

NA MANARDI,

NAM VIRTVS LATE DOCTA PER ORA VOLAT.

MENS PIA CVM SVPERIS COELI COLIT AVREA

TEMPLA,

HINC HOSPES VITAE SINT DOCUMENTA TVAE

M. D. XXXVI. MENS. MART.

C

JACOBO ALVAROTTO.

JVRE CONSULTO ET EQVITI CLA-

RISSIMO, QVI CVM PER TRIENNIVM

AD PRAETVRAM MAGISTRATVMQVE

CONSILII JVSTITIAE EVOCATVS FLO-

RENTIAE RESEDISSET, AB ALPHON-

SO DVCE FERRARIAE III. INVICTIS-

SIMO, IN EJVS CONSILIARIVM JV-

STITIAE CONDVCTVS, CVM EJVS-

DEM INTEGRITATEM, ATQVE IN RE-

BVS PERAGENDIS DEXTERITATEM

EXPERTVS ESSET, POST VARIAS LE-

GATIONES AD OMNIA EJVS SECRE-

TA CONSILIA ADMITTITVR, RECV-

PERATAQVE MVTINAE CIVITATE, AD

EJVS REGIMEN IPSVM PROPONIT,

QVAM CVM PER QVINQVENNIVM

CVM OMNIVM ILLVS CIVITATIS

MAXIMA SATISFACTIONE GVBER-

NASSET, AB HERCVLE DVCE FER-

E

F

RARIAE ILLUSTRISSIMO IN SVVM
COLLATERALE CONSILIVM INTRO-
DVCITVR, QVI OPERA EJVS AD SV-
PREMVM VSQVE VITAE TEMPVS V-
TITVR, AC DEMVM CVM NIL ALIVD
PRAECLARI, QVOD IN TERRIS A-
GENDVM ESSET, HABERET, AD COE-
LESTEM PROVINCIAM ADVOLAVIT.
CONSTANTIA VXOR AC FILII PIEN-
TISS. POS. OBIIT ANNO M. D. XLVI.
MENS. JUL. AETATIS SVAE LXXIII.

JOAN. BLONDVS.

BLONDI FILIVS, SIBI HE-
REDIBVSQVE SVIS VIVENS
POS. M. C. LX.

In Aede D. Georgii.

MICHAELIS SAVANAROLAE.
DVM FERA FLAMMA TVOS HIERONT-
ME PASCITVR ARTVS
RELLIGIO SANCTAS DILANIATA CO-
MAS.

FLEVIT ET O DIXIT, CRUDELES PAR-
CITE FLAMMAE

PARCITE SVNT ISTO VISCERA NO-
STRA ROGO.

HIC SVNT ALBERTI CINERES MENS
ERRAT IN VMBRIS

ELISII SVPERIS ASSOCIATA CHO-
RIS,

ELOQVIO CLARVS MEDICA CLARIS-
SIMVS ARTE

VIXIT, HONOS PATAVI SAVANARO-
LA FVIT.

In Sancta Maria Dalvado.

PHILIPPAE CAMERINAE DVCISSAE.

EGO ILLA PHILIPPA CAMERI-
NA, MVLTIBRI CORPORE VIRI ANI-
MVM GERENS, IN LVBRICO CON-
STITI, TVM DESPICIENDO, TVM
AGGREDIENDO OMNIVM IN ME
OCVLOS CONTVLI, ILLOS ADMI-
RATIONE STVPENTES, HOS HAE-
SITANTES SCIENS RELIQVI, DVOS
ACERRIMA PVGNA TYRANNOS
DESTRVXI, ET QVONIAM NIHIL
SINE HAC MIHI ITA SIMILITVDI-
NE JVNCTA, VT CVM EA, VEL
EX EA NATA VIDEAR, AGENDVM
CONSTITVI EX PRINCIPIIS FVTV-
RA PERSPICIENS, HOC PRAEPA-
RAVI.

Subtus depicta:

Justitia,

Mors,

Fortitudo.

QVAE SVNT PRO HIS QVAE NON
SVNT, QVAE SI ESSENT PRO HIS
QVAE CVM SINT NON SVNT, QVAE
VIDENTVR ESSE PRO HIS QVAE CLAM
SVNT, IN CAVSSA SVNT, VT QVOD
ESTIS SITIS.

JACOBO CAGNACINO.

JVRE CONSVLTO, QVI POST
PERFVNCTOS IN PATRIA SVM-
MA AEQVITATE MAGISTRA-
TVS, PVBLICEQVE DOCENDI MV-
NVS MAGNA SVI NOMINIS GLO-
RIA DOCTRINAE ERGO ACCER-
SITVS TICINVM MORTE PRAE-
VENTVS OBIIT ANNO M. D. L.

A. B. F. CVRARVNT.

QVIS FVERIM, QVID EGERIM,
QVI MONVMENTVM POSVERINT,
SI TVA SCIRE REFERT VIATOR,
HANC AEDEM INGRESSVS SCITO
MANIBVS BONA PRECARE. SICQVE
VIVE,

VT ET CVM RESVRREXERIS VIVAS.
EX BONIS DEFVNCTI QVI INTE-
RIORI PARIETE SEPVLTVS EST

BAPTISTAE STABILINI.

HIC BAPTISTA JACET STABILINVS
MARMORE, VIVVS
NVNQVAM QVIEVIT, AT QVIESCIT
MORTVVS.

H. M. H. N. S.

HIERONYMI BELLACVMBAE.

VALE ANIMA CANDIDISSIMA, VA-
LE TVORVM PARENTVM, QVOS DO-
LORE ET LVCTV CONFICIS, AETER-
NVNVM DESIDERIVM, VALE ET HVJVS
PATRIAE, QVAM TVA HINC MIGRA-
TIONE MISERABILITER ORBASTI, ET
MVSARVM ET HVJVS AETATIS IM-
MORTALE DECVS. VALE ANIMVLA
BLANDVLA, ET IN NVMERVM DEO-
RVN TAM BREVI VITAE SPATIO RE-
CEPTA, VALE RVRSVS, ET SI ANI-
MAE VLLVS EST SENSVS, DONEC
RECTO ORDINE TE, SICVT NATV-
RA CONCEDET, ASSEQVEMVR, NO-
STRI MEMOR.

ANONYMI.

HIS QVAE ES OMNIA DO TE
TIBI.

In Aede Beatae Virginis della Porta.

CATHARINA AVRICALCA NEC
MVlier NEC VIR SED ANDROGENA PO-

POTIVS, QVAE CVM TER MODO MAT-
TER ESSET, HIC, Ô REM MISERAM,
JACET, CVJVS QVIDEM NOMINIS ME-
MORIAM CVPIENS EJVS VIR AMPLIS-
SIMIS MONVMENTIS CONSECRARE
IN SVI NOMINE SVISQVE HEREDI-
BVS HOC COMMVNE STATVIT CON-
DI SEPVLCRVM XII. CALEND. APRI-
LIS M. D. L.

In Aede B. Mariae Angelorum.

ALOYSII BANCRAII.

QVISQVIS ADIS MAGNAE TEMPLVM VENERABILE MA-
TRIS,

AD NOVA NE PIGEAT SISTERE BVSTA PEDEM,
QVID CVPIAM, MOMENQVE MEVM PATRIAMQVE DO-
MVMQVE,

VERSIBVS HIS PAVCIS VERBA NOTATA DOCENT.
ILLE EGO CAMPANIS ALOYSIVS ORTVS IN ORIS,
VRES CVI NATALIS PARTHENOPEA FVIT,
QVEM GENVIT CLARO BANCRAIIA SANGVINE PROLES,
CVI DECVS EXIMIVM MARTIA DEXTRA DEDIT.
QVI TOTIENS AVSVS FORTI CERTARE DVELLO
EXVVIAS DOMITO VICTOR AB HOSTE TVLI.
GALLIA SEMPER ERIT, SEMPERQVE BRITANNIA
TESTIS

PVGNARVM, ET MVLTIS PARTA TROPHAEA LOCIS.
ESTENSI TANDEM SENIO CONFECTVS IN AVLA
HIC TEGOR, HAEC DE ME SINT TIBI NOTA, VALE.

HIERONYM. SYLVAE.

NON MINVS SINGVLARI CERTAMINE TER DE
INIMICIS VICTORI, VERVM ETIAM IN GALLI-
CIS CAESARIANISQVE PRAELIIS, MODO MI-
RANDVLAE PROPVGNATORI, MODO SALVTIA-
RVVM OPPVGNATORI, ATQVE EQVITVM AD CAR-
MOLOTAM ET ADVERSVS PARMAM EXERCI-
TVS VNIVERSI CASTRORVM PRAEFECTO, TVM
DEMVM IN HERC. II. FERRARIAE DVCEM IN
EQVESTRI MILITIA FIDE, DILIGENTIA, VIR-
TVTE BELLICA ET PRAECIPVA DIGNITATE CLA-
RISSIMO FRATRES MOESTISS. PON. CVR. VIX.
ANN. LX. OBIIT III. NON. FEBR. M. D.
LXXIII.

HANNIBALI BENTIVOLO II.

JOAN. FIL. QVI REMPVBL. BONO-
NIEN. PRINCEPS MODERATVS EST,
PRO FLORENTINIS SARZANAM COE-
PIT, POST EQVITVM DVX, LVD.
SFORTZ. MEDIOLANEN. QVI TA-
RENT. VICTORIAM PEPERIT IN HE-
TRVRIA CVM B. LIVIANO CONFLI-
XIT, EX EOQVE VICTORIAM ET SI-
GNA RETVLIT, HIC IV. PROPE ET
XXX. EXILIVM ADEO AEQVABILITER
ET EGREGIE PERTVLIT, VT NON
MODO ADVERSARIORVM IMPOTEN-
TIAM VIRTUTE ET CONSTANTIA

A VEL FREGERIT VEL MITIGARIT, SED
REM QVOQVE FAMILIAREM ET PA-
TRIAM CONTRA MALEDICOS ET IN-
VIDOS CVSTODIERIT, SIC VT DO-
MVS EJVS BONORVM OMNIVM IN-
PRIMIS ET EXVLVM PERFVGIVM
QVODDAM ET HOSPITIVM FVISSE
VIDEATVR SVPER. BENEM. POS. VIX.
ANN. LXXIII.

In Medio Ecclesiae.

B TVMVLVS EST LEONELLI
DVCIS FERRARIAE NICO-
LAI QVI XLII. ANNIS SVM-
MA GLORIA PRAEFVIT,
FICAROLI ARCEM MVNI-
TISSIMAM REDDIDIT, ET
STATVAM EQVESTREM EX
AERE, PRO PORTA CVRIAE
IN FORO HABET, FILIVS.
C IS COENOBIVM HOC SPLEN-
DIDISSIMVM CONDIDIT, CI-
VITATEM NOVIS MOENIIS
QVA PADO ALLVITVR CIN-
XIT, VIAS REFECIT, AM-
PLIAVIT, ET COCTO LAPI-
DE STRAVIT.

HIPPOLITO TVRGO.

D COMITI ARIANI APVD PONTIFICES CAE-
SARESQVE ET REGES INTERNVNCIO, MVTI-
NAE GVBERNATORI ATQVE ALFONSI SECVNDI
PRINCIPIS SVI CONSILIARIO SECRETO, PA-
TRIAEQVE SVAE TRIBVNO, REBVS TVM AR-
CANIS TVM PVBLICIS AGENDIS ATQVE ADMI-
NISTRANDIS PRVDENTIAE, ATQVE INTEGRITA-
TIS EXIMIAE. HIPPOLITA ESTENSIS TAS-
SONA VXOR MOESTISS. POS. AN. M. D.
LXXII. VIX. ANN. XLII. CVJVS QVI-
DEM COMITIS OSSA ET CINERES HIC HVMI
QVIESCVNT.

In Aede Cartusianorum

Dux Borfus conditus est, quam ipse cum Coe-
nobio amplissimo instituit.

In Facie Altaris.

F ANNO PRIMO A TERRAE MO-
TV MAXIMO, SVPERATO NAVA-
LI EXERCITV TVRCARVM, DEO
IMMORTALI SUMMO AC DIVO
CHRISTOPHORO TEMPLVM RE-
STAVRAVIMVS M. D. LXXI.
REGNANTE ALPHONSO ESTEN-
SE II. DVCE FERRARIAE QVIN-
TO.

Ædis D. Catharinae

Senensis condita est à Nicolao Duce Leonelli filio, quanquam ipse in templo Divæ Mariæ Angelorum sepultus sit.

*In Æde D. Andreae.**ANTHON. CONSTABILIS.*

RHAINALDI FILIVS, EA VIRTUTE, PRVDENTIA AC COMITATE PRAEDITVS FVIT, VT OMNIBVS PRINCIPIBVS CHRISTIANIS MERITO FVERIT CARISSIMVS DVCVMQVE ESTENSIVM PROCVRATOR, ATQVE APVD DIVERSOS PRINCIPES LEGATVS EAM FIDEM AC DILIGENTIAM PRAESTITIT, VT MIRIFICAM PROPTEREA EORVM ERGA SE, BENEVOLENTIAM CONCITARIT. LVDOVICO MEDIO- LANEN. DUCI HERCVLIS PRIMI LEGATVS PER DECENNIVM, VSQVE ADEO ACCEPTVS FVIT, VT AB EO IVRISDICTIONIBVS ET MVNERIBVS ALIIS PRAESTANTISSIMIS PLVRIMIS HONESTATVS FVERIT. DE FAMILIA SVA ITA BENE MERITVS EST, VT MAJORVM LAVDEM PER SE SATIS AMPLAM PRAECLARIS AEDIFICIIS AC POSSESSIONIBVS RELINQVENDIS AC VIRTVTIS PROPRIAE SPLENDORE ET GLORIA CVMVLARIT. VIR CVM IN OMNIBVS VITAE OFFICIIS EGREGIVS, CVM MAXIME HOSPITALITATIS LAVDE CVM MAGNIFICENTISSIMO QVOQVE EX IPSA ANTIQVITATE SINE DVBIO COMPARANDVS, CVIVS MEMORIAE HOC LOCO POSTERIS PRODI IVLIA STROZIA CONSTABILIS CVRAVIT, VT VBI EJVS CINERES JACERENT, IBI EJVSDEM MERITVM LEGERETVR ELOGIVM.

THOMASINAE GRVAMONTANAE.

FOEMINAE INNOCENTISSIMAE BERNARDVS BEMBV IN PRODOMINATV EX TESTAMENTO PROCVRATOR OFFICII ET PIETATIS GRATIA ET NOMINIS EIVS IN PERPETVVM CELEBRANDI EX ANNVA DONATIONE IN MANIVM CVLTVRAM LEGATA FAC. CVRAVIT.

JOAN. MUZZARELLI.

GRANDIA FORTE VIDENS MIRABERE MAR-
RA, QVISVE

A STRUXERIT HOC CVPIES SCIRE VIATOR OPVS.
HAC MORIENS NATIS MANDAVIT MOLE JOAN-
NES

ET SVA, ET HIPPOLITAE CONJVGIS OSSA TEGI.
MUZZARELLA ILLVM, GENS SANVITALIS AT
ILLAM

PROGENVIT, MVLTIS QVAE FVIT VNA PA-
RENS.

VT QVI CONCORDES VIXERE FIDELITER AN-
NOS,

NVNC QVOQVE ET VNA SIMVL CONTEGAT
VRNA DVOS.

*In Æde S. Pauli.**JOAN. BAPTISTAE SACRATO.*

CAVSSARVM PATRONO PRIMARIO, QVI
HONESTE SANCTEQVE AC JVXTA CHRISTI
D. NOSTRI DOCTRINAM SEMPER VIXIT,
MIRIFICAQVE HVMANITATE AC MORVM
SVAVITATE PRAEDITVS FVIT, QVIQVE
CVM IN JVRE CIVILI ET PONTIFICIO EX-
CELLERET, VT PERMVLTa ALIA EJVS
PRAECLARA MITTAM, DE CIVIBVS SVIS
AC PROVINCIALIBVS, QVOAD FIERI
POTVIT, SEMPER BENEMER. MARGARI-
TA PVDICITIAE ET FACVNDITATIS
PRAECLARI EXEMPLI EJVS VXOR, ET O-
CTO EX EO LIBERORVM MATER MOESTISS.
PONI CVRAVIT, VIX. ANN. LXXIII.
OBIIT M. D. XLV.

JOAN. MARIA VERRATVS.

FERRARIENSIS CARMELIT. THEO-
LOG. POST MVLTOS LABORES IN SA-
CRIS SCRIPTVRIS INTERPRETANDIS,
POPVLOQVE CHRISTIANO PVBLICE
AC PIIS CONCIONIBVS ERVDIENDO
IMPIORVMQVE DOGMATIBVS CVM
SCRIBENDO TVM DICENDO EXPEL-
Lendis, BIBLIOTHECAM COLLECTIS
VNDEQVAQVE OMNIBVS OMNIVM
GENERVM AC ORDINVM OPTIMO-
RVM AVCTOR. SCRIPTIS SVO SVM-
PTV HIS IN AEDIBVS INSTRVXIT,
HOC DIVO JACOBO SACELLVM ERE-
XIT, HONESTOQVE REDITV PRO
STVDIIS EORVM, QVI CARMELITAE
FAMILIAE ADDICTI SVNT ERVNT-
QVE JVVANDIS, AVXIT, ET EAN-
DEM MORTALITATIS SVAE MEMOR
HANC VRNAM, QVA CVM FATO FVN-
CTVS FVERIT, OSSA SVA TEGEREN-
TVR, SIBI VIVENS PON. CVR. AN-
NO LXXIII. OBIIT AVTEM M. D. LIII.

SIGISMVNDVS LOCATELLVS.

FERRARIENSIS, EQVIS OMNI NATIONVM AR-
TIFICIO INSTITVENDIS ARTIFEX TOTIVS ITA-
LIAE SVO AEVO PRIMARIVS, FEDERICIQVE
GRISONI ARTIS EJVS INVENTORIS PRIMI DISCI-
PVLVS, QVI HVJVSCE PERITIAE SINGVLARIS ER-
GO

GO FRANCISCO ATESTINO ANTEA, ALPHONSO
SECUNDO DEINDE DVCI SERENISSIMO VNIVER-
SAEQUE PRINCIPIS FAMILIAE, AC PRIMARIAE
NOBILITATI ACCEPTISSIMVS, NOBILES MVLT
NUMERO ADOLESCENTES, EQVOS INNVMEROS EA
DISCIPLINA DOCTOS FECIT, EGREGIAQVE MV-
NERA E VICINIS REMOTISQVE REGIONIBVS RE-
PORTAVIT, A MVLTIS EXTERNIS PRINCIPIBVS
AC SVECORVM REGE INGENTIBVS PRAEMIIS IN-
VITATVS. VIR INSIGNI ANIMI TRANQVIL-
LITATE PATRIAM OMNIBVS PRAETVLIT, AT-
QVE AETATIS SVAE LX. ANN. DIEM NOVISSI-
MVM OPERITVRUS HOC SE TVMVLO CONDIDIT
M. D. LXXXII. MENS. MAJI.

In Aede D. Francisci.

LVDOVICVS SPETIA.

HERC. FIL. HOC SACELLO
MONVMENTA DVO F. HOC
SVA TANTVM BEATRICISQVE
HIERON. TROTTI, GALEATI
FIL. VXOR. INNOCENTISS. AL-
TERNVM TOTIVS GENTIS OS-
SA EXCEPTVRVM.

RVBERTI TROILI.

ILLE EGO QVI NVNQVAM MAVORS TVA SIGNA RE-
LIQVI

PRO PATRIA PROMPTVS FATA SVBIRE MEA.

POST VARIOS TANDEM CASVS VITAEQVE LABORES

RVBERTVS TEGOR HOC TROILVS IN TVMVLO.

M. D. XXX. DE MENSE JUNII.

GILINO EPISCOPO COMACL.

VTRIVSQUE I. D. COM. PALAT.
ET EQVESTRI ORDINE INSIGNI,
AMPLISS. GERMAN. GALLIAE ET
ROMAN. CVRIAE LEGATIONIBVS
HONORIFICE, ET AD VOTA FVN-
CTO ET ILLVSTRIS. ATESTINAE
FAM. DVCIBVS PRAECIPVE CARISS.
QVI TANTA LIBERALITATE IN
PAVPERES SVAS OPES EFFVDIT,
VT IN ACQVIRENDIS MODERA-
TIOR NE FVERIT, AN IN ELAR-
GIENDIS INTEMPERANTIOR, DIF-
FICILE SIT COGNITV, ET QVEM
ANN. NATVM LXXXII. VITAM SA-
NE, SI AD LABORES, NIMIS DIV-
TVRNAM, SI VERO AD EJVS VIR-
TVTEM ET PATRIAE DESIDE-
RIVM SPECTES, PERBREVE,
MORS IMPROBA NOBIS ERIPVIT,
SVPERSTITES PIETATIS ERGO
POS. OBIIT XII. CAL. JANVAR. M.
D. LIX.

HIERONYMO NOVARIO.

PLOTO, NOBILI FERRA-
RIENSI ET ACADEMICO, COR-
PORIS ET ANIMI DOTIBVS
VIRO LONGE PRAESTANTI,
GENTILIS EIVS VXOR P. C.
OBIIT IV. ID. FEBRV. M. D.
LXXI.

A N O N Y M I

TERTIVM QVOD NON EST,
QVOD NVNQVAM ERIT, VT
CAPIAT.

FRANC. FILLEE.

CORPORIS ET ANIMI VIRIBVS, NOBI-
LITATE, FORTVNAE COMMODIS, RE-
RVM VSV, ARMORVM PERITIA DOMI FO-
RISQVE CLARISSIMO, QVI CVM MVLTAS
GRAVISSIMASQVE AD SVMM. PRINCIPES
ET PRAECIPVE AD CLEM. VII. ET AD PAV-
LVM III. PONTIF. MAX. NEC NON AD CA-
ROL. V. IMPERAT. A QVO EQVESTRI OR-
DINE ALIISQVE HONORIBVS INSIGNITVS
FVIT, LEGATIONES OBIERIT. MV Tinae-
QVE GVBERNATOR CIVITATEM ILLAM
SINGVLARI PRVDENTIA REXERIT, EXI-
MIAM APVD PRINCIPES ATESTIN. ET IN-
PRIMIS APVD HERCVLEM EJVS NOMINIS
II. FERRAR. DVCem GRATIAM, HONORES
ET COMMODA CONSECVTVS EST, MOX
AD ARMA CONVERSVS IN GALLIA DIV
MVLTa CVM LAVDE MILITAVIT, GAL-
LORVMQVE AVSPICIA IN ITALIAM SECV-
TVS ROMAM POST MORTEM PAVLI III.
AD CONCLAVE LEGATVS MISSVS EST, ET
IN REGIO EXERCITV APVD SENAS CA-
STRORVM PRAEFECTVRAM ADEPTVS. DE-
MVM IN SVBALPINIS REGIONIB. MEL-
PHI PRINCIPIS, QVI TVNC TAVRINORVM
PROVINCIAm OBTINEBAT, VICES EGRE-
GIE ET SVMMa CVM EXISTIMATIONE
GESSIT. QVAPROPTER AB HENRICO RE-
GE CHRISTIANISSIMO NOBILISSIMA GAL-
LIAE OPPIDA, NON TAM IN LABORVM
PRAEMIVM, QVAM VIRTVTIS TESTIMO-
NIUM DONO ACCEPIT, QVODQVE PRAE-
CIPVVM EST, AETERNAM SIBI APVD PO-
STEROS GLORIAM COMPARAVIT. FRANC.
AB ALF. FILIO NEPOS OBSEQVENTISS. A-

VO CARISS. AC DE SE OPT. MERITO POS.
NON SINE LACRYMIS. OBIT M. D. LXXII.
AETATIS LXXIII.

A E N E A E V I C O .

NOBILI PARMENSI CIVI ROMANO ALPHON-
SI DVCIS II. FERRAR. ANTIQVARIO, ANTI-
QVARIA IN ANTIQVARIO VERSANTI, CVMQVE
IPSIS VERSIS AD HVMM VERO TANDEMQVE
COLLAPSO, ET REPENTINO OBITV SVFFOCA-
TO, EXTINGTO, IMAGINIBVS TAMEN PENE
SPIRANTIBVS, SCRIPTISQVE SVIS IMMORTA-
LIBVS SVBLEVATO, ET VITAM PERPETVAM
RESPIRANTI CATHARINA VXOR MOESTISSIMA
POS. ANN. M. D. LXIII. VIX. ANN. XLIV.

M. ANTONIO ANTIMACHO.

VIRO OPTIMO, ATQVE IN VTRIVS-
QVE LINGVAE VTROQVE DICENDI
GENERE PRAESTANTISS. QVI GRAE-
CAM FERRARIAE XX. ANN. PROFES-
SVS EST PVBLICE, QVIQVE IN EA
PLVRAQVE GRAECE OMNES CVM
NEQVE IN LATINA MVLTIO PAUCIO-
RA FECERIT, OPTIMA SCRIPSIT EPI-
GRAMMATA. ANNO AETATIS SVAE
VNDEOCTVAGESIMO DECEDENTI, FA-
BIVS FILIVS VIR PROBATISS. PONI
JVSSIT M. D. LII. IX. JANVAR.

FRATRIS AVGVSTINI RICHINI.

FLENS VENI IN TERRAS, ET
FLENS DISCEDO, FVITQVE,
DVM VIXI, FLETVS, VITA, DO-
LOR, GEMITVS.

ANNO AETAT. LXXXIV.

FRATRI AVGVSTINO RICHINO
FERRARIEN. PATRI OPTIMO, AC
THEOLOGO PRAESTANTISSIMO,
QVOD ANNOS VIX X. NATVS RELI-
GIONI DICATVS EAM ANNOS AM-
PLI LXXX. CONTINENTI LABORE
VERBO EXEMPLO ET OPERE MIRI-
FICE HONESTAVIT.

QVOD PROPE ANNOS XL. VER-
BUM DEI PER VNIVERSAM ITALIAM
MIRABILI ET MEMORABILI FELICI-
TATE AC FRVCTV DISPENSAVERIT.

QVOD PRVDENTIA DEXTERITA-
TEQVE AGENDI JVVENIS ADMO-
DVM AD REGIMINA ORDINIS EVO-
CATVS INSIGNIORES ET PROAM
INTEGRAM BONONIAE ET TOTIVS

A ORDINIS NEGOTIA SAPIENTISSIME
ADMINISTRAVERIT, CONFECERIT-
QVE.

B QVOD IN PATRIAM TANDEM RE-
VERSVS ANNOS JAM SVpra XXX.
ET SERENISS. PRINCIP. NOSTRIS
HERCVLI PATRI ET ALPHONSO FI-
LIO PERPETVA FIDE AC CARITATE
INSERVIERIT: VNIVERSAE HVIC CI-
VITATI PAVPERIBVS PRAESERTIM
ET AFFLICTIS SOLATIO INCREDIBI-
LI FVERIT, AC ADJVMENTO: DO-
MVM VERO HANC SERAPHICAM SV-
pra MODVM EXTVLERIT.

C QVOD EJVS DVCTV AC VIGILAN-
TIA AC PIETATE SACELLVM HOC
MAGNVm A FVNDAMENTIS PROPE
EXCITATVM SIT HONESTISSIMA
DOTE LOCVPLETATVM, ALTARE
CVM SPECIOSISS. ICONE CHRISTO
DOMINO ASCENDENTE ERECTVM
DICATVMQVE, SEDILIA VTRINQVE
MAGNIFICE DISPOSITA, PRETIOSE
AD SACRAS VESTES ADHIBITA, CHO-
RVS INSUPER ET STRVCTVRA LA-
PIDEA AC SEDIBVS LIGNEIS AD-
IECT: INSTRVCTVMQVE TEMPLVM
HOC AVGVSTISSIMVM FORNICIBVS
ET ARCVBVS ABSOLVTVM, MACHI-
NA IPSA TOTA TERRAE MOTV
D QVASSATA AETERNA QVADAM COM-
PAGE FIRMATA, ORGANA TANDEM
EODEM IMPETV DISSIPATA IN ME-
LIOREM SVAVIOREMQVE HARMO-
NIAM INSTAVRATA SINT.

E PATRES ET FRATRES HVJVS SO-
DALITHI COMMVNI PIETATE ET OB-
SERVANTIA MONVMENTVM HOC
VIRTVTIS ET GRATITVDINIS ERGO
P. P. ANNO DOMINI M. D. LXXIV.
AETATIS SVAE XCIII.

LVCIO PAGANVCIO.

F PETRI ANTON. FIL. ALPHONSO
ATESTIN. II. DVCIS FERRARIAE A
SECRETIS FIDELISS. EIDEMQVE
ACCEPTISS. AD SVSCIPIENDA ET
CONFICIENDA NEGOTIA PRVDEN-
TISS. AC DILIGENTISS. IN DICEN-
SENTENTIA CVM PRIMIS LIBERO, A
FRAVDE DOLO AC MALITIA MAXI-
ME ABHORRENTI IN COMPARAN. ET
RETINENDA OMNIVM HOMINVM
GRATIA APTO NATO, IN COLLO-
QVIO ET CONGRESSV GRAVISSIMO
SIMVL ET SVAVISSIMO, IN AMICOS
FIDE ET LIBERALITATE, IN OMNES
AEQVITATE SINGVLARI, IN PRIN-
CIPEM VERO IPSVM TANTA CARI-
TATE

TATE ET OBSERVANTIA, VT DVM
EIVS CAVSSA NVLLIS NEC VIGILIIS
NEC LABORIBVS INFRAC TO ANIMO,
NVLLA VALETVDINIS HABITA RA-
TIONE PARCIT, IN GRAVISSIMVM
MORBVM INCIDERIT, QVO SEX ET
EO AMPLIVS ANNOS CONFLICTA-
TVS NONNIHIL DE PRISTINO LABO-
RE ET INDVSTRIA REMITTERE COA-
CTVS EST. TANDEM MACIE CON-
FECTVS SUPERVENIENTE FEBRICV-
LA, SPIRITVM CREATORI AC SER-
VATORI SVO PIE SANCTEQVE RED-
DIDIT, MAGNVM BONIS OMNIBVS
SVI DESIDERIVM RELINQVENS, CV-
JVS LEVANDI ERGO MARCVS AN-
TON. ATQVE ALEXIVS MONVMENT-
TVM HOC FRATRI BENEMERENTI
P.C. VIXIT ANNOS XL. MENS. V. OB-
IIT VIII. CALEND. JVNII ANNO DO-
MINI M. D. LXXI.

In Æde Fratrum S. Nicolai.

VESPAS. JANVARIO.

NOBILI PARTHENOP. HERCVL. II. FER-
RAR. DVCIS IV. ALVMNO GRATISSIMO EIVS-
DEM PRINCIPIS MORTEM IMMATVR. IM-
MATVRIVS SVBSEQ. AMICI MOESTISS. P. P.
OB. M. D. LIX. X. CAL. NOVEMB.

In Æde S. Spiritus.

VT MORTVO LICERET QVOD VIVO NON PERMISSVM FVIT
VXORE FRVI CARISSIMA IOAN. PAVL. POCHINTESTIVS AMO-
RIS GRATEA CLAVDIAE SIBIQVE VIVENS POS. M. D. LX.

CISTARELLORVM.

VIXIMVS VNITI, PARVO DISCRIMINE VITAE

CESSIMVS, VNITOS SIC TENET ARCA DVOS.

SIC COELVM COLIMVS NVNC CISTARELLVS V-
TERQVE

FILIVS ALPHONSVS HORATIVSQVE PARENS.

M. D. XXIV.

CASPARIS GERARDINI.

CASPARI PATERNA PERSONALIVM,
MATERNAQVE GERARDINORVM FA-
MILIA NATO, JUVENI SVMMO IN-
GENIO AC IN LEGVM SCIENTIA
MAXIMAE SPEI, QVI VIX ANN. XXV.
AETATIS SVAE EXPLEVERAT, CVM
E VITA DISCEDENS TANQVAM E
CARCERE AD IMMORTALITATIS RE-
GIONEM VITAM BEATAM PROFICI-
SCI VISVS EST, PIISS. MATER FRA-
TRESQVE NON SICCIS GENIS POS.
M. D. LIX. DIE XXIX. SEPT.

In Æde Fratrum de Consolatione.

JVLIAE QVADRIMAE.

INGENVA AC LIBERALI
INDOLE, PRAECLARO INGE-
NIO, LEPIDIS MORIB. BLAN-
DO ET FESTIVO ELOQVIO,
OMNIBVS DENIQVE GRATIIS
PVELLARIBVS GRATISSI-
MAE, FILIAE SVAVISSIMAE
PATER PIENTISS. HERCV-
LES BONTIVOLVS MOESTISS.
POS.

In Æde Fratrum de Rosa.

MACABRVNVS ANGVILLEIVS.

J. C. HIPPI. II. CARD. FERRARIEN.
DIVIQVE ALPHONS. FERRAR. ES-
TENS. FIDVS AVDITOR, DVM VI-
TAM EGIT, MAGNA SEMPER MOLIT-
TVS EST, PRAESERTIM JVS CIVILE
PVBLICE PROFITENDO, FORENSI-
BVSQVE IN CAVSSIS PATROCINIO
RESPONSAQVE DANDO, RVRSVM
DVM MORITVR RELICTIS ADOREIS,
PVSILLO HOC MONVMENTO CON-
TENTVS EST, NATVS IX. CAL. A-
PRIL. M. CCCC. XCIX. OBIIT M. D.
LIV. NON. DECEMBR.

SIGISMVND. BARISANI.

HIC ORIVNDA RVBIS MELPHITAE NA-
TA CHIOQVE

DVCTA SVB ESTENSEM GENS BARI-
SANA JACET.

BARTHOLOM. RICCIVS.

DORMIT IN DOMINO, IN
EIVS ALTERVM ADVENTVM
IN AETERNAM GLORIAM
EXCITANDVS. VIX. ANN.
LXXIX. OBIIT M. D. LXIX.
VI. CAL. FEBR.

In Æde D. Virginis

Corporis Christi

Alphonsus Dux sepelitur. Caeteri Duces &
Marchiones Estenses majori ex parte Atesae tu-
mulantur, utpote Accius Novellus, qui obiit M.
CC. LXII. in æde D. Francisci cum sequenti E-
pitaphio vel inscriptione:

ACCIVS ARMIPOTENS GENEROSI STEMMATIS HE-
ROS

INCLYTVS, ESTENSIS DECVS INDELEBILE BELLI

G. J. B. Gyraldus. H MAR.

MARCHIO MAGNANIMVS TOTO MEMORABILIS
ORBE,
CVJVS OPEM SENSIT PROTECTA BONONIA QVON-
DAM
CARDINEIQVE PATRES VENETI ET FLOREN-
TIA, TANDEM
HIC SITVS EST, ANIMAMQVE DEVS SVSCEPIT
OLYMPO.

De ACCIO Obicii filio in Abbatia Van-
gaditiae Monasterio juxta Athesin,

Hæc:

ANNIS CHRISTE TVIS BIS SEX ET MILLE
DVCENTIS
CONCESSIT FATO AZO MARCHIO MENSE
NOVEMBRIS
FLOS DECVS IMPERII, PATRIAE FLOS,
GLORIA MVNDI,
PVLGER, FORMOSVS, SAPIENS, ELOQVENS,
ANIMOSVS
SI PACEM COLVIT, SI TRISTIA BELLA PER-
EGIT,
SEMPER IN VTROQVE PROVIDVS FVIT ET
GRATIOSVS
QVID FECIT FRIDERICO, IDEM QVID FE-
CIT OTHONI
OMNIBVS EST NOTVM, NEC ID EXPEDIT
HIC RECITARI.
MANTVA VERONAQVE SIMVL FERRARIA
PLANGVNT
QVEIS FVERAT DOMINVS TVNC TEMPO-
RIS, ATQVE POTESTAS
QVID MOROR IN VERBIS? NON EST QVI
DICERE POSSIT
NEC SCRIBI POTVIT SVA GRATIA QVAN-
TA FVISSET.
INVIDA MORS IPSVM RAPVIT NE VIVE-
RET VLTRA
CREDO QVOD INDE FVIT ETIAM NVNC
LVNA CRVENTA,
HIC TALIS TANTVSQVE JACET, TVMVLO
HOC TVMVLATVR,
QVI VIDET HOC DICAT, SALTEM DEVS
HVNC BENEDICAT
QVANDO VIDISTIS AZONEM VERSIBVS I-
STIS,
SIT VOBIS NOTVS, QVAMVIS SIT CARNE
REMOTVS
TVLLIVS ELOQVIO FVIT HIC, PELLEVS
IN ARMIS
ITHACVS INGENIO, QVEM TV CAVA PE-
TRA REPONIS.

A De VBERTINO CARRARIENS. DV-
CE III. ibidem ad portam in loco
fublimi.

VIRGINIS IN SIGNO NATI, QVOQVE
VIRGINIS ANNIS

MILLE TRECENTENIS, TER TRINIS
TERQVE DECENIS

HAEC VBERTINVS PLAVSTRO RVTI-
LANTE REFVLGENS

B EGREGIVS PADVAE DOMINVS NOVA
MOENIA FIXIT,

VT FACIAT TVTOS PADVAE RESPV-
BLICA SOMNOS

CESSET ET HOSTILIS RABIES: HIC
ERGO MONARCHA

QVI PATRIAM PATRIAE LACERATA-
QVE MEMBRA COEGIT

FAC DEVS VT LONGAM VITAM BENE
DVCAT IN AEVVM.

In Afylo.

MEMORIAE DIVI HERCVLIS
ESTENSIS DVCIS SECVNDI.

D HIC ALPHONSO NEAP. REGI OB E-
GREGIAM INDOLEM CARISSIMVS,
CVM GALEATIO PANDONO VIRO
ILLVSTRI AC FORTISSIMO, VIX DVM
ADOLESCENS NON SINE MAGNA
LAVDE SINGVLARI CERTAMINE DE-
PVGNAVIT.

E AD MOLINELLAM VENETORVM
EXERCITVM HOSTILI IMPETV GRA-
VITER LABORANTEM, VIRTUTE SVA
CONSERVAVIT, NEQVE PRIVS A-
CRITER PVGNARE DESTITIT, QVAM
REPVLsis HOSTIBVS PLVMBEA
GLANDE DEXTRVM PEDEM SAV-
CIVS EX PRAELIO DISCEDERE ET
RETRAHERE COACTVS EST.

F MVLTa IMPERIVM ADEPTVS, AD
VRBIS ORNATVM EXCOGITAVIT,
PERFECITQVE. AVLAM REGIAM
COMMODIOREM PVLCRIOREMQVE
REDDIDIT, INNVMERAS DOMOS,
NOVA FORA, PVBLICAS PORTICVS,
MARMOREIS COLUMNS INSIGNES,
CASTELLI VETERIS MOLEM IAMPRI-
DEM INCHOATAM CELERITER ET
EXACTE CONSVMMAVIT.

BELVIGARDI PALATIVM AVXIT
ATQVE EXORNAVIT. BELFLOREM
INCENDIO CONSVMPTVM RESTI-
TVIT,

TVIT, ARCEM NOVAM AD ERIDANVM POSITAM, MELIORE STRVCTVRA, ET AMOENIS HORTIS AD-
DITIS, MVLTQ DECENTIOREM RE-
FECIT, AQVA EX PADI ALVEO PLVMBEIS FISTVLIS IN VRBEM TRADVCTA, PERENNES FONTES INSTITVIT.

TEMPLIS FERE OMNIBVS INSTAVRATIS, ATQVE AD AMPLIOREM AVGVSTIOREMQUE FORMAM REDACTIS, NOVA POSVIT, ET EA OMNIA PRAECLARIS MVNERIBVS DITAVIT, PALVSTRES AGROS AD CVLTVRAM REDEGIT, ANTIQVORVM COMOEDIAS AC VETERIS SCENAE MODOS ACTVSQVE RETVLIT, PLVRIMAQVE AD SPECTATORVM HILARITATEM, INVSITATO SVMPVOSOQVE PARATV ACTIBVS INTERPOSVIT.

HVNC NOVVM VRBIS AMBITVM IN SEPTENTRIONEM VERGENTEM ANTIQVAE VRBI ADDIDIT, CREBRISQVE PROPVGNACVLIS TVRRITIS ET INEXPVGNABILIBVS MVRIS, LATA AC PRAECIPITI FOSSA, LATERITIIS PONTIBVS SVPERCONSTRVCTIS CELEBERRIME COMMVNIVIT.

TOT MAGNIFICIS OPERIBVS BREVI PERFECTIS, TOT PVBLICE PRIVATIMQVE COLLATIS BENEFICIIS, TOT CLARISSIMARVM VIRTVTVM RATIONE HABITA AVGVSTI ET P. P. NOMEN MERENTI, S. P. Q. FERRARIENSIS HANC EQVESTREM STATVAM VIVENTI POS. AD QVAM SI QVIS INTRA AMBITVM XX. P. CON-
FVGIENTIB. VIM ATTVLERIT, SE LAESAE MAJESTATIS CRIMEN INCVRRISSE NON IGNORET.

Extra Mœnia in Turri Sancti Georgii.

PACE FERRARIAE PARTA ANNO M. CCCC. LXXXV. CVM A CLEMENTE V. SIBI METVERET HERCVLES, TVRRIM ISTAM EX FVNDAMENTO DESTRV MANDAVIT, NE HOSTIVM BOMBARDIS PRO INFERENDO VRBI DAMNO VSVI ESSET, IN QVA RE CVM LABORARI COEPTVM ESSET, MVTATO CONSILIO DVCIS AB INCEPTO OPERE CESSATVM EST.

Ex eo tamen, quod jam demolitum erat, turris ad alteram partem inclinare cepit, ut hodie quoque inclinata cernitur.

MONUMENTA FERRARIAE

EX

NATHANIS CHYTRÆI

Variorum in Europa Itinerum Deliciis.

In Muro Horti.

SISTE VIATOR ITER, VOLVCREM QVI
COMPRIMIS AXEM,

QVADRVPEDEM FLECTAS, VERAQVE
SCRIPTA LEGE.

PAVLO III. PONTIF. MAX. ITER
HAC FACIENTE, ET AB ILL.^{MO} HERCVLE II. SENATVQVE ET POPVLO FERRARIENSI, CERTANTIBVS OMNIBVS STDIIIS EXCEPTO, DEMOLITVS PARIES IX. CAL. MAJI. INSTAVRATVS AVTEM III. CAL. IVLII, VT ITER AD ECCLESIAM PATERET PONTIFICI.

In Dominicano.

SEBASTIANO CLARIGNANO ACERRIMI INGENII VIRO, ET IN SCENA, SIVE RISVS VRBANOS MOVERET, SEV TRAGICO FLETV PVLPIA QVA-

TERET, CYNTHIVS JOANNES BAPTISTA GYRALDVS AMICVS AMICO OPTIMO AC BENE MERENTI POSVIT. VIXIT ANNOS LXIV. MENS. VIII. OBIT ANNO M. D. LI. III. NON. SEXTILIS.

TE, ROSCI, EXTINGTO PERIIT RES COMICAY
TEQVE

AESOPÉ EXTINGTO REGIA SCENA PERIT.

AMBAS MONS FALCVS STYGIIS REVOCARAT AB
VMBRIS,

ET DEDERAT VITA NOBILIORE FRVI.

ENUNC IPSO EREPTO PRORSVS PERIERE, NEG
VLLA EST

SPES RELIQA, AMISSAS DEMERE POSSE NECI.
MELPOMENE HINC TRAGICO FLET TRISTIA FATA BOATV,

ET LANIATA SINVS MOESTA TALIA GEMIT.
CYNTHIVS OCCASVM VETERIS MISERATVS AMICI,

SVPREMOS CINERES CONDIDIT HOC TVMVLO.

Ad Dominici.

CAESAR, ALEXANDER, TVMVLO TRA-
JANVS IN ISTO
CLAVDVNTVR, NEC TRES CLAVSOS TE-
NET VRNA, SED VNVM,
SCILICET ESTENSEM, SVBLATVM IN SI-
DERA BORSVM,
CVJVS ERANT MORES TANTORVM IN
PECTORE REGVM.

JANI PANNONII, EPISCOPI
QVINQ. ECCLESIENSIS, PO-
ETÆ CELEBERRIMI.

HIC SITVS EST JANVS, PATRIVM QVI PRIMVS
AD ISTRVM

DVXIT LAVRIGERAS EX HELICONE DEAS
HVNC SALTEM TITVLVM LIVOR PERMITTE SE-
PVLTQ,

INVIDIAE NON EST IN MONVMENTA LOCVS.

Ad Carmelitarum.

ANGELI GAMBILIONIS DE ARE-
TIO, PERSPICACIVM INGENIORVM
ALVMNO, ORIVNDI: PERPLEXARVM
LL. ENODATORIS INTERPRETISQVE.
FAMA NOTI SVPER AETHERA: SVM-
MIS AC INFIMIS GRATISSIMI INTE-
GRITATE, COMITATE GRAVI, GE-
NERE, DIVITIIS B. MODO PARTIS,
NVMEROSA ET INGENVA LIBERO-
RVN SOBOLIS ORNATISS. VIRIDI SE-
NECTA RELIGIOSISSIME EXTINGVI,
OSSA HIC MOLLITER QUIESCUNT.

Ad Augustini.

Sub unius ejusdemque Matronæ duplici effigie,
Fortitudinis una, altera Justitiæ, Epigramma
hoc mysticum legitur:

QVAE SVNT, PRO HIS QVAE NON SVNT:
QVAE SI ESSENT, PRO HIS QVAE CVM SINT,
NON SVNT: QVAE VIDENTVR ESSE, PRO HIS
QVAE CLAM SVNT. IN CAUSA SVNT, VT, QVI
ESTIS, SITIS.

In Benedicti.

FRANCISCVS TOMBESIUS PRINCI-
PVM ATESTINORVM, HERCVLIS ET

A ALPHONSI, VTRIVSQVE SECVNDI,
PROCVRATOR GENERALIS, JOAN-
NES BAPTISTA FABRICIVS, QVI JA-
COBI, VIRI OLIM SVMMAE FIDEI AC
PROBITATIS F. SIBI POSTERISQVE
SVIS LEGITIMIS, NEC NON ET V-
XORI VIVENS FIERI CVRAVIT, MO-
RIS ET MORTIS ERGO. ANNO SALV-
TIS M. D. LXI.

In Pauli.

B HANC TIBI CONSENSV TVMVLM FERRARIA MAGNO
PRO MERITIS POSVIT, CLARE GVARINE, TVIS.
TV PATER ELOQVII, GEMINAE TV GLORIA LINGVAE,
PRAECIPVVS JVVENVN TV MODERATOR ERAS.

TE DVCE NOSTRA VIGENS STVDIIS FLORENTIBVS AE-
TAS

PIERIO PRISCIS CERTAT HONORE VIRIS.

NEC VERONA MINVS TALI SE JACTAT ALVMNO,

C QVAM VETERES CELEBRI NOMINE TOLLIT AVOS.

PRIMVS ET EXTREMVS TE NOVERAT ORBIS, ET VL-
TRA

HYMANVM VIRTVS SE TVLIT ISTA GRADVM.

AT NOS HIC SENIO RESOLVTOS CONDIMVS ARTVS,

CANDIDA SYDEREAS INCOLIT VMBRA DOMOS.

OBIIT ANNO SALVATORIS M. CCCC. LXXI.

DIE IV. DECEMBRIS.

In Francisci.

D GERARDO SARRACENO JVRISCON-
SVLTO, MAXIMA APVD ALFONSVN
FERRARIAE DVCEM AVTORITATE,
ET FRANCISCO EJVS FILIO, ITEM
JVRISCONSULTO, TANTA IN FORO
NOMINIS CELEBRITATE, VT LITI-
GATORES ACRIVS DE EO SIBI PA-
TRONO COOPTANDO, QVAM DE
CAUSA IPSA DISCEPTARENT. VIXIT
E ANNOS LVI. GERARDVS ET OPIZZO
FRATRES, AVO ET PATRI MONV-
MENTVM HOC, QVALECVNQVE EST,
FACIVNDVM CVRAVERVNT, MAGNI-
FICENTIVS CVRATVRI, SI EIS SVAM
IPSORVM PIETATEM MAGIS, QVAM
PATERNVN TESTAMENTVM EXE-
QVI LICVISSET. ANNO M. D. LVII.
XIII. CAL. APRIL.

I N D E X

NOMINUM ET RERUM NOTABILIORUM.

A.
Accii (Dominici) monumentum. 82. C.
 Acharius, Princeps Atestinus. 5. C. D.
 Actius, sive Azo, Herculis filius. 4. F.
 — — — — — ejus nomen in Atestinorum familiam auspicio in-
 vectum. 7. C. D.
 Actius quidam Germanus, Atestinos Principes pro-
 duxisse creditus. 4. C.
 — I. Princeps Atestinus. 7. B. C. D.
 — - in Germaniam abijt. 7. D. E.
 — II. Ugonis II. filius, Marchio Atestinus. 9. D. 10. C.
 — III. Rhainaldi filius, Marchio Atestinus. 12. A. B.
 — IV. Atestinorum antiquam jurisdictionem, &
 Piceni dominatum adeptus. 12. E.
 — — ex Ateste Ferrariam ad seditiones sedan-
 das vocatur. 12. E. F.
 — — ejus ingenium & virtutes. 13. A.
 — — ei Veronenses se tradunt. 13. C. D.
 — — urbe expellitur. 13. E.
 — — Ecelinum Monachum vincit, capit, ac
 dimittit. 13. E. F.
 — — pristinae dignitati restitutus Veronam rexijt.
 14. A.
 — — ejus obitus. 14. C.
 — — ejus monumentum. 99. B.
 — V. Ferrariensium Princeps. 15. C. E.
 — — alias Actiolinus, & Actius Novellus
 dictus. 15. D.
 — — Anconae, Asculi, Aesisi, Senogalliae,
 Firmi, Pisauri, Forisempronii, Princeps consti-
 tuitur. 15. E.
 — — omnes causarum Tarvisi, Veronae, Pa-
 tavii, Vicentiae, Tridenti, Belluni, provocatio-
 nes ipsi cognoscendae deferuntur. 15. F.
 — — Federico Imperatori gratissimus licet, ab
 eo, vires ad rem Pontificiam turbendam conver-
 tente, animum alienat. 15. F. 16. A.
 — — eum Federicus capere studet, sed frustra.
 16. A.
 — — Pontificias copias contra Salinguerram in
 Ferraria recipienda adjuvat. 16. B.
 — — Ferrariam, Ecclesiae nomine, Vicaria-
 rius titulo regendam accipit. 16. C.
 — — Parmam a Caesare obsessam fortiter de-
 fendit. 16. C.
 — — eruptione facta, Germanorum aciem dis-
 sipat, & urbem obsidione liberat. 16. D.
 — — Ecelinum de Romano fugat & capit. 17. A.
 — — ejus obitus. 17. C.
 — — ejus Epitaphium. 98. F. 99. A.
 — VI. Obicii II. filius, in patris percussorem
 impetum facit. 19. A.
 — — Ferrariensium Princeps salutatur. 19. C. D.
 — — Piceni Marchio constituitur. 19. D.
 — — ejus hostes. 19. D.
 — — injurias ab hostibus sibi illatas strenue ul-
 ciscitur. 19. D. E.
 — — Romanae militiae Praefectus, seu Vexil-
 lifer, deligitur. 19. E.
 — — a Cremonensibus Dominus asciscitur. 19. E.
 — — ejus uxores. 19. F.
 — — ejus connubium fratribus grave ac mole-
 stum fuit. 19. F. 20. A.

Actius VI. Ferrariensium Princeps, fratres connubio
 ipsius offensos hereditatis spe excludit. 19. F. 20. A. B.
 — — iisdem reconciliatus, ipsos haeredes insti-
 tuit. 20. C. F.
 — — ejus obitus. 20. C.
 — — num custodia detentus, aut vi necatus.
 20. C. D.
 — — Nicolai II. patruelis, ob conjurationem re-
 legatur. 28. A.
 Albertacius, seu Albertus Actius, & Albertus,
 Marchio Atestinus. 11. A. B.
 Albertus I. Comitibus titulo Ateste florens. 6. A. D.
 — II. Ferrariensium Princeps. 26. C.
 — — paci ac tranquillitati operam dedit. 26. D.
 — — a Bonifacio IX. Romae honorifice exceptus.
 26. D.
 — — Ferrariæ Gymnasium erigit. 26. D. E.
 — — varios viros eruditos Ferrariam vocat.
 26. F. 27. A. B.
 — — varias aedes regias Ferrariæ construit.
 27. B.
 — — ejus conjux, filius, & obitus. 27. B. C.
 — Actius, Primus Atestinorum Marchio. 7. E.
 8. A.
 — — ob corporis & animi dotes Imperatori
 Othoni I. carissimus. 7. F. 8. A. B.
 — — Aldam, Imperatoris filiam, ducit. 8. A.
 — — ditionis suae oppida ab Attila solo æ-
 quata, in pristinum restituit. 8. B.
 — — in Germania vitæ diem claudit. 8. C.
 Alda, Othonis I. Imp. filia, Alberti Actii uxor.
 8. A.
 — — Othoni parenti, in Saxonum regno succedit.
 8. C.
 — — Tobiae Rhangonis filia, Aldrobandini Ate-
 stini Principis conjux. 18. A.
 Aldrobandinus I. Ferrariensium Princeps. 14. C.
 — — ab Imperatore in omni ditione confirmatur.
 14. C. D.
 — — diu cum Patavinis fortiter pugnavit.
 14. D.
 — — Piceni jurisdictione a Celani Comitibus pri-
 vatus, eos aggreditur & fugat. 14. E.
 — — totius Piceni oppida regenda recipit. 14. E.
 — — veneno tollitur. 14. F. 15. A.
 — II. Obicii III. filius, Ferrariensium Mar-
 chio. 23. F. 24. A.
 — — a consanguineis & vicinis, multis injuriis
 afficitur. 24. A.
 — — ejus obitus, uxor, & liberi. 24. B.
 — — Obicii II. filius, Aldam, Tobiae Rhangonis
 filiam, uxorem ducit. 18. A.
 Alexander, Pontifex Maximus, a Rhainaldo Mar-
 chione Atestino contra Imperatorem juvatur.
 11. D.
 Alfonsus I. Herculis I. filius, Dux Ferrariensium.
 38. F. 39. A. B.
 — — ejus comes familiaribus quibusdam insi-
 diarum dat occasionem. 39. C.
 — — a Venetis invaditur. 39. D.
 — — Venetos ingenti clade affectos repellit. 39. E. F.
 — — Pontifici & Regi Galliae contra Venetos
 foederatus, Pontificii exercitus Vexillifer creatur.
 40. A.
 — — a Pontifice & Venetis invaditur. 40. B. F.
 — — foedus cum Gallis servat. 40. C. D. E.
 — — Mutinam & Regium Lepidi amittit. 41. B.
 — — Pontificias copias fugat. 41. D.
 — — Ferrariam munit. 41. E.
 C. J. B. Gyraldus. I. Al-

Alfonfus I. Dux Ferrariensium, in Bastiæ oppugnatione graviter vulneratur. 42. E
 — in pugna ad Aquadusam, re strenue gesta, rem Gallicam servat. 43. C. D. E
 — Pontificis animum delenire conatur. 43. E.
 — F. 44. A
 — eum Pontifex in carcerem conjici procurat. 44. B
 — incolumis Ferrariam se recipit. 44. B
 — a Leone Pontifice Romæ perbenigne excipitur. 44. E
 — postea a Leone spe luditur, & eum gravi hostem experitur. 44. F
 — ejus spes, Francisci Galliæ Regis in Italiam adventu, confirmatur. 45. C
 — a Francisco deseritur. 45. F
 — Gallo ea præstat officia, quæ ipsum victorem efficiant. 46. B
 — a Pontificis copiis ingentem cladem accipit. 46. C. D
 — Leonis Pontificis obitu letus, nummum argenteum percuti jubet. 47. A
 — Regium recipit. 47. A
 — Pontificem Hadrianum experitur benignum. 47. B. C
 — eum Clemens Pontifex ejicere cupit. 47. E.
 — 48. A
 — Cæsaris partibus se addicit. 48. C
 — Mutinam recipit. 48. D
 — ejus in illos, qui ipsi urbem eripuerant, clementia. 48. E
 — Carolum Cæsarem splendide excipit. 49. B
 — in eum conjuratio per Pontificem facta. 50. B
 — ejus obitus. 50. F
 — ejus heroica virtus. 51. E. F
 — fuit fabrilis artis studiosus. 52. A
 — doctorum hominum consuetudine delectabatur. 52. B
 — ejus uxores, & liberi. 51. A. 52. E
 — de ejus obitu Epicedium. 52. F. 53. A
 — ubi sepultus. 98. F
 — Alfonsi I. filius, sub Cæsare equitum alæ præfectus. 52. F
 — Herculis II. filius, ætate adolescens, sapientia senex. 65. B. C
 — Rex Neapolitanus, Herculem & Sigismundum, Principes Atestinos, ejectos recipit. 30. E.
 — — — — — ejus obitus. 35. A
 — — — — — 35. B
 Aloisius, Herculis II. filius, miræ suavitatis adolescens, & in optimis literis probe versatus. 66. A
 — ejus Genethliakon. 69. D
 — Salutorum Princeps. 30. C
 Alvarotus (Jacobus) Jureconsultus egregius. 48. A
 — 52. C
 — ejus monumentum. 86. D. E. F
 Ambosius, Regis Galliæ copiarum præfectus, Pontificem strenue invadit. 41. B
 Ancharanus (Petrus) vir eruditus. 27. B
 D. Andreæ Aedes quibus monumentis ornata. 91. A
 Andreas, Pannoniorum Rex. 15. A
 Angioinus (Joannes) cum Ferdinando Regi Neapolitano bellum gerit. 35. E. F
 Anguilleji (Macabruni) monumentum. 98. B. C
 Anna, Joannis Galeatii Sfortiæ soror, Alfonsi I. uxor. 52. E
 — Herculis II. filia, Francisci Ghise uxore. 66. A
 B. Annæ sepulcrum, & hospitalis domus. 18. C
 Anonymorum duorum monumenta. 88. F. 94. B
 Antenor Patavium condidit. 4. C
 Antimachi (M. Antonii) monumentum. 95. B. C
 D. Antonii Cænobium. 17. D
 Aponi Balnea. 20. B
 Aqua salutaris in agro Ferrariensi. 18. B. C
 — (Vallis de) ager Ferrariensis. 18. B

Aquadusa, fluvius in agro Ravennate. 43. B
 Aquila nigra, insigne, Nicolao II. donatur. 29. A
 Aquilæ quando primum ab Italis in deliciis haberi cœperint. 12. A
 Aquileja ab Hunnis expugnata. 1. B
 Arces binæ Ferrariæ. 77. B
 Areosta (Lippa) Obicii III. uxor. 23. F
 Areostus (Ludovicus) apud Alfonsum I. magna fuit in æstimatione. 52. C
 — ejus monumentum. 85. C
 Argenta, oppidum, Atestinorum imperio adjicitur. 12. A
 — a Ravennatibus occupatum, a Rhainaldo Atestino recipitur. 23. A
 Arquada imperio Atestino addita. 12. A
 Astarina (Stella) quos filios Nicolao II. pepererit. 32. C
 Ateste, oppidum, ab Attila evertitur. 5. F
 Atestinæ Familiæ initia. 4. B
 Atestini Principes, communi nomine Estenses appellati, Ferrariam vocantur, in Civium ordinem cooptantur, & factiones ibi exstinguunt. 3. F. 12. E. F
 — — — — — eis Ferrarienses se subjiciunt. 4. A
 — — — — — omnes Italiæ gentes præstant. 4. E
 — — — — — Pontificiæ auctoritatis singulares propugnatores. 6. D. 7. B
 — — — — — eorum familia ad Saxonum stirpem propagandam vocata. 7. E. 8. E
 — — — — — Pontificiam auctoritatem semper tutati. 9. A. C. 10. E. 11. C. D
 — — — — — eorum benevolentiam omnes cupierunt, ipsi nullam Principum aliorum gratiam amplectendi occasionem prætermiserunt. 15. F
 — — — — — Pontificiæ auctoritatis propugnatores. 16. A
 — — — — — Ferrariensis ditio Pontificum consensu ac diplomatibus eorum juris fit. 23. E
 Atria urbs, dotis nomine in Atestinorum Principum potestatem venit. 19. F
 Attila, Hunnorum Imperator, Italiam invasit. 1. B
 — contra Forestum, Atestinum Principem, victoria, sed funesta potitur. 5. E
 Aurichalcæ (Catharinæ) monumentum. 88. F. 89. A
 Azo, vide Actius. B.
 Babilonica insula, quare ita dicta. 2. B. C
 Bacilerius (Lambertus) Bononiensis, Obicium II. stricto pugione percutit. 18. F
 — — — — — ejus supplicium. 19. B
 Bagnacavallum Atestinorum imperio adjicitur. 24. E
 Bancratii (Aloysii) monumentum. 89. B
 Barilani (Sigismundi) monumentum. 98. D
 Bastia, arx in agro Ferrariensi. 42. B
 — ab Hispanis expugnatur. 42. D
 — ab Alphonso I. recipitur. 42. E. F
 Beatrix, Actii IV. filia, religioni se addicit, & Gemule monasterium condit. 14. A
 — — — — — V. conjux. 17. D
 — — — — — V. filia, monasterium ingressa, corpore soluta, miraculis claruit. 17. D
 — — — — — VI. soror, eundem fratribus & nepotibus reconciliat. 20. F
 — — — — — Aldrobandini I. filia, Andreæ Pannoniorum Regis conjux. 15. A
 — — — — — Caroli Regis Neapolitanorum filia, Actii VI. uxor. 19. F
 — — — — — Herculis I. filia, Ludovici Sfortiæ uxor. 39. A
 — — — — — Obicii II. filia. 18. D
 — — — — — Rhainaldi Atestini filia, Achaiæ Despotæ conjux. 23. A
 Bellacumbæ (Hieronymi) monumentum. 88. D. E
 Belvidere (il) insula. 77. D
 Bentivoli II. (Hannibalis) monumentum. 89. E
 Bentius (Franciscus) Medicinæ Professor. 31. A
 — (Soccinus) magnus Philosophus. 31. B
 Ben-

ET RERUM NOTABILIORUM.

Bentius (Ugo) Senensis, ad Medicinam publice profi-
tendam Ferrariam vocatus. 31. A
— ejus monumentum. 81. B. C
Berengarius Italiam & Pontificem bello laceffit, ab
Actio I. vero impeditus, omnes suas vires in hunc
convertit. 7. D
— novas in Italia turbas concitans, funditur &
fugatur. 8. A. B
Bergontius (Bernardus) Parmensis, Jureconsultus. 64. F
Bertholdus, Actii II. filius, Marchio Atestinus. 12. D
— Pontificem captum liberat. 10. E
— ejus obitus. 11. A
Bibliotheca apud Carmelitas. 77. C
Blanca Maria, Philippi Mediolani Ducis filia,
Joannis Francisci Sfortie conjux. 30. A
Bleda, Attila Hunnorum Imperatoris frater, ab
eodem interfectus. 1. B
Blondi (Joannis) monumentum. 87. B.
Bojardus (Matthæus) vir eruditus. 38. B
Bonaëtiolus (Ludovicus) Medicus. 52. D
Bondii (Dominici) monumentum. 83. C
Bonguadagnus (Amadeus) architectus. 25. A
S. Bonifacii oppidum. 16. B
Bonifacius IX. Pontifex Maximus. 26. D
Bononienfes Rhainaldo Atestino bellum inferunt. 22. F
Borbonius (Carolus) copiarum ductor. 48. B
Borgia (Lucretia) Alfonsi I. uxor. 51. A
Borsius, Nicolai II. nothus, Eques. 29. A
— Dux Ferrariensium primus. 32. A
— Florentinorum, Venetorum, ac Mediolanen-
sium copiis præfectus fuit. 32. A
— Leonello fratri in regno succedit. 32. B. C
— pacis studiosus. 32. B
— dubius est, quem successorem constituat. 32. E
— cives sibi incredibili devincit benevolentia. 33. B
— ejus apud alios Principes magna auctoritas. 33. C
— celibem vitam egit. 33. C. D
— in corporis cultu ambitiosus fuit. 33. D
— ejus magnifica liberalitas. 33. E
— ab Imperatore Mutinæ & Regii Dux creatur. 33. F
— a Pontifice Ferrariensium Dux creatur. 34. A
— ejus obitus. 34. B
— quas ædes edificaverit. 34. B
— ejus monumentum. 103. A
Brixienfes cum aliis contra Actium VI. conjurant. 19. D
Brixillum, non satis nobile castellum, in pulcherri-
mam Civitatis speciem perducitur. 63. A
Bruni (Cornelii) monumentum. 80. B
Butrius (Antonius) vir eruditus. 27. B
C.
Cagnacini (Jacobi) monumentum. 88. A. B
Calaonium, oppidum, ab Attila evertitur. 5. F
Calcagninus (Cælius) vir singulari eruditione. 39. F
— apud Alfonsum, magna fuit in æsti-
matione. 52. C
— ejus monumentum. 80. C
Calopsis insula. 77. D
Camerinæ (Philippæ) Ducissæ monumentum. 87. E
Camino (Beatrix de) Aldrobandini II. conjux. 24. B
Campanile majoris templi Ferrariæ adificari coeptum. 29. F
Campo Sancto Petri (Tisius de) Actium VI. fratri-
bus & nepotibus conciliat. 20. E
Capella Crucis. 83. E. F
Carmelitarum Templum quibus monumentis sit orna-
tum. 85. C
Carolus Cæsar a Pontifice in Italiam vocatur, &
imperatorio diademate insignitur. 49. B
— ab Alfonso I. splendide excipitur. 49. B

Carolus Cæsar controversiæ inter Pontificem & Alfonsum I. arbiter eligitur. 49. E
 — Rex Neapolitanorum. 19. F
 Carpus (Hieronymus) Ferrariensis, pictor egregius. 39. B
 Carraria (Franciscus de) Tadeam, Nicolai I. filiam, uxorem ducit. 26. B
 — (Jacobus de) Actium VI. fratribus & nepotibus reconciliat. 20. E
 — (Ubertini de) monumentum. 100. A
 Cartusienſium Cœnobium a quo fundatum. 34. C
 — eorum Templum quibus monumentis fit ornatum. 90. E
 Cafalia populatur. 19. D
 Cafelius (Matthæus) Jurisconsultus. 52. D
 Cassanus Chaus, Selymi ad Herculem II. Legatus. 62. E
 Castrum Vetus quando fundatum. 25. E
 Cathedrale Templum Ferrariæ quibus ornatum fit monumentis. 78. A. B
 Catherina, Rhainaldi Ateſtini conjux. 23. A
 Catus (Ludovicus) Legum peritus, Alſonſi in Hispaniam Legatus. 47. B
 Cavalcantes (Bartholomæus) Civis optimus Florentinus, studiis, & fortitudine apprime ornatus. 25. C. D
 — (Nicolaus) Nobilis Florentinus, Ferrariæ Prætor. 25. C
 Celani Comites Ateſtinos Principes Piceni jurisdictione privant. 14. D
 — ab Aldrobandino I. fugantur. 14. E
 — Aldrobandino venenum propinari curant. 14. F
 Celtæ unde Galli vocati. 5. A
 Censuum rationes a quo Ferrariæ constructæ. 26. B
 Cetellionus, Galicæ cohortis præfectus. 42. E
 Cistarellorum monumentum. 97. D. E
 Clarignani (Sebastiani) monumentum. 101. E. 102. D. E
 Clemens V. Pontifex Maximus, Rhainaldum Ateſtii VI. fratrem contra Friscum nothum & Venetos juvat. 21. D. E
 — VI. Pontifex Maximus. 23. E
 — VII. Pontifex Maximus. 47. E
 — Alſonſum Ferrariæ ejicere cupit. 47. E. 48. A
 — Cæsarem laceſſere meditatur. 48. B
 — Romæ obſidione cingitur. 48. D
 — Cæsari imperatorium diadema offert. 49. B
 — in Alſonſum conjurationem concitat. 50. B
 — cum Francisco, Gallorum Rege, convenit. 50. C
 — ejus obitus. 50. D
 Coleoneus (Bartholomæus) primus tormentis in aciebus usus fertur. 36. C
 Collenucius (Pandolphus) vir eruditus. 38. B
 Columna (Fabricius) per Alſonſum a morte liberatur. 43. D. E
 — Alſonſum inſidiis Pontificis liberat. 44. B
 — (Marcus Antonius) Ravennæ præfectus. 43. A
 Concilium Ferrariæ indictum, poſt Florentiam translatum. 29. B. E. 77. C
 Conſolatione (Fratrum de) Ædes. 98. A
 Conſtabilis (Anthon.) monumentum. 91. A. B
 Conſtantia, Alberti Scaligeri filia, Obicii II. uxor. 18. E
 — Nicolai I. filia, Malateſtæ Ariminenſis uxor. 26. B
 Contrarius (Ugatio) ditionis Ferrarienſis curam gerit. 27. F
 Copæ Aureæ vicus. 13. A
 Corbulæ à quo conſtitutæ. 26. B
 Corigiarii (Philippi) monumentum. 82. F
 Cornacianus (Antonius) vir eruditus. 38. C
 Cornei (Franciſci) monumentum. 82. A
 Corporis Chriſti (D. Virginis) Ædes. 98. E. F
 I 2 Co-

I N D E X N O M I N U M

Cotignola *Atestinorum imperio adjicitur.* 24. E
 Cotignolanus (*Sfortia*) *copiarum Ductor insignis.* 28. C
 — *Ottonem III. Parmensium tyrannum, inter-*
mit. 28. E
 Cremonenses *Actium VI. sibi Dominum asciscunt.* 19. E
 Crescentius, *Consul Romanus, seditionis auctor,*
morte multatur. 9. A. B
 Crucis Capella. 83. E. F
 Curia, *in qua jus Ferrariæ redditur, quando con-*
dita. 25. A

D.

DAlmasius, *urbi Ferrariæ præfectus, Franci-*
scum Marchionem interficit. 22. B. C
 D. Dominici dies *ob expulsum Tyrannum, & revo-*
catos in urbem Atestinos, Ferrariensibus sollemnis. 22.
 D. E
 — *Templum quibus monumentis ornatum.* 80.
 B. C
 Doverius (*Bosius*) *Actii V. in pugna contra Ece-*
linum de Romano socius. 17. A
 Ducis nomen *a quibus originem traxerit.* 33. F

E.

ECelinus, *cognomento Monachus, Salinguerram*
sibi affinitate jungit. 13. B. C
 — *Actium IV. Verona expellit, ve-*
rum mox vincitur, capitur, sed incolumis dimit-
titur. 13. E. F
 — *de Romano tyrannus sævissimus.* 16. F
 — *ab Actio V. fugatur, capitur, &*
moritur. 17. A
 Electriæ *insulæ.* 1. D
 Eleonora, *Alfonsi I. filia, in Cœnobio sancte vixit.* 52. E
 — *Ferdinandi Neapolitanorum Regis filia, Her-*
culis I. uxor. 38. F
 — *Herculis II. filia.* 66. A
 Elisabella, *a Monferrati Marchionibus oriunda, A-*
ctii II. Marchionis Atestini uxor. 10. C
 Emanuel Princeps *Atestinus.* 5. C. D
 Epicedium *de obitu Alfonsi I.* 52. F. 53. A
 Episcopi *Ferrariensis sedes.* 2. D
 Estenses *Principes Ferrariam vocantur, in Civium*
ordinem cooptantur, & factiones ibi exstinguunt. 3. F
 — *eis Ferrarienses se subjiciunt.* 4. A
 — *Ferrariam multis rebus amplificaverunt, & e-*
gregie munierunt. 77. B
 Eubœa, *insula, a Turcis occupata.* 34. C
 Euganei *Atestinis ortum dedisse creduntur.* 4. C
 Eugenius III. *Pontifex Maximus.* 28. A
 — *IV. Pontifex Maximus.* 29. A.
 Eustochia (*Laura*) *quos Alfonso I. filios genuerit.* 52. F

F.

Fabricii (*Joannis Baptistæ*) *monumentum.* 104. A
 Farnesius (*Alexander*) *Pontifex creatur.* 50. E
 — (*Octavius*) *Parmae Princeps.* 51. C
 Faventia *a Nicolao I. emitur.* 24. E
 Federicus Aenobarbus, *Imperator, Italiam inva-*
dens a Marchione Atestino fugatur. 11. D. E
 — *Obicium, Principem Atestinum, ma-*
gno amore prosequitur. 12. C
 — *in flumine suffocatus.* 12. D
 — *II. Imperator, Aldrobandinum I. Principem*
Atestinum omni ditione confirmat. 14. C. D
 — *Actium V. simulate benevolentie prætextu ca-*
pere studet. 16. A
 — *Parmam sævissima obsidione premit.* 16. C
 — *ejus acies dissipatur, & ipse pene capi-*
tur. 16. D
 — *III. Imperator, a Borzio, Ferrariæ Duce,*
excipitur. 33. E
 Ferdinandus, *Rex Neapolitanus.* 35. B. F
 Ferrara urbs, *quomodo aliquando appellata.* 1. A

Ferraria *ubi potiora veræ urbis incunabula posuerit.* 2. B
 — *quando ita appellari cœpta.* 3. A
 — *aucta vicinorum invidiam incurrit.* 3. B
 — *ne incursionibus Ravennatum obvia esset, de-*
molitur, & ad alteram Padi ripam traducitur. 3. B
 — *simultatibus, odiis, ac dissensionibus flagrat.* 3. C. D
 — *Prudentiores in ea, Principes Atestinos in urbem*
vocant. 3. E. F. 12. E. F
 — *factionis in ea fax sopitur.* 3. F
 — *Atestinorum tutelæ creditur, & ipsis supponi-*
tur. 4. A
 — *a Salinguerra occupatur.* 16. B
 — *ab ejus manibus eximitur.* 16. B
 — *Actio V. Ecclesiæ nomine, Vicariatus titulo,*
regenda conceditur. 16. C
 — *a Venetis obfessa, post liberata a Pelagura*
tenetur. 21. F. 22. A
 — *ejus ditio Roberto, Regi Neapolitano, concedi-*
tur. 22. A
 — *a Pelagura immitius vexatur.* 22. B. C
 — *ejus ditio Pontificum diplomatibus ac consensu*
fit Atestini juris. 23. E
 — *municipale jus ibi conditum.* 27. B
 — *ibi Concilium ad uniendos Græcos & Latinos*
indictum. 29. B. D. 77. C
 — *ab Alfonso I. munitur.* 41. D
 — *ab Hercule II. ornatur.* 63. C. D
 — *de ea, ejusque Ducibus Carmen.* 74. C. D
 — *ejus per Laurentium Schraderum descriptio.* 77. A
 Ferrarienses *Pelaguram, a quo immitius vexati,*
expellunt, & Rhainaldum Atestinum in majorum
ditionem revocant. 22. D. E
 — *a Pontifice aqua & igni interdicuntur, sed sa-*
cris mox restituuntur. 22. F
 Ferrariola, & Ferariola, *aliquando Ferrariæ no-*
mina. 1. A. 2. D. 3. A
 Flisca (*Jacoba*) *Obicii II. conjux.* 18. C
 Foissejus, *Gallici exercitus imperator, Brixiam ex-*
pugnat. 42. F
 — *Ravennam contendit.* 43. A
 Forestus, *Princeps Atestinus.* 5. C. D
 — *Attila se opponens, occumbit.* 5. E
 Forolivium *a Nicolao II. pacatur.* 28. B
 Forum Alieni, seu Forum Arioli, *aliquando Fer-*
rariæ nomina. 1. A
 Fraisbergus (*Georgius*) *copiarum ductor.* 48. C
 D. Francisci *Ædes quibus monumentis ornata.* 93. B
 Franciscus, *Rex Galliæ, in Italiam contendit.* 45. C
 — *Helvetios fundit, & Mediolano potitur.* 45. C. D
 — *cum Pontifice Bononiæ convenit.* 45. E
 — *Alfonsum, Ferrariæ Ducem, deserit.* 45. F
 — *inter eum & Pontificem oriuntur dissidia.* 46. A
 — *ab Alfonso juvatur.* 46. B
 — *a Cæsareis captus.* 48. B
 — *cum Pontifice convenit.* 50. C
 — *Atestina cum familia semper in fide permanens,*
Herculi II. uxoris suæ sororem in matrimonium col-
locat. 56. E. F
 — *Actii VI. frater, hæreditatis spe excludi-*
tur. 19. F. 20. A. B
 — *hæreditatis spei restituitur.* 20. C. F
 — *immanissime interficitur.* 22. B. C
 — *Alfonsi I. filius, Imperatoris partes secutus*
51. A. D. E
 — *Nicolai I. consanguineus in eundem Medio-*
lanenses excitat. 24. E
 — *ab hoste captus a Nicolao I. redimitur.* 24. F
 Fratæ *Castellum solo æquatum.* 12. B. 16. B
 Friburgum, *Germaniæ oppidum.* 8. A. D
 Fri-

ET RERUM NOTABILIORUM.

Friscus, Aetii VI. filius notus. 20. A. B
 — patris nomine Ferrariae praest. 20. D
 — num patrem in carcerem coniecerit & necaverit. 20. C. D. 21. A
 — Principatum Ferrariensem occupat. 21. A. B. D
 — cum Venetis foedus init, eorumque praesidio annuam tyrannidem occupat. 21. D
 — ejus in patriam tyrannis. 21. E
 — tyrannide ejectus Venetiis extorris vixit. 21. F
 Fulcus, Aetii VI. ex Frisco notho filio nepos, haeres instituitur. 20. A. B
 — — hereditate iterum excluditur. 20. C. 21. D
 — Alberti Aetii filius, Saxonum regno per hereditatem maternam potitus, quae ipsi in Euganeis debebantur, Ugoni fratri concedit. 8. C. D. E
 Furlani (Taliani) monumentum. 84. C. D

G.

GAlata, Celtarum Regis filia, Herculis uxor. 5. A
 Galates, Hercules Prisci filius. 5. A
 — Celtas a suo nomine Gallos vocari voluit. 5. A
 Galli Aetstini existimantur originem dedisse. 4. F. 5. B.
 — Duci Ferrariae auxilio veniunt. 41. B
 — cum Hispanis & Pontificiis copiis ad Aquadusam praedium committunt. 43. B
 — urbe Ticino expelluntur. 44. A
 — iterum in Italiam descendunt. 45. C
 — Helvetios ad Mediolanum fundunt. 45. C. D
 — a Pontificiis profligantur. 46. F
 Galliae Regiae familiae unde exortae. 5. B
 Gatula, lacus in agro Ferrariensi. 18. B
 Gambilionis (Angeli) monumentum. 103. C
 Gaza (Theodorus) Gymnasii Ferrariensis Rector. 26. F
 Gemulae monasterium a qua conditum. 14. A
 Genuensis Marchia Aetstini concessa. 6. F. 7. A
 — ei Obicius I. praeficitur. 12. D
 D. Georgii insula. 32. C
 D. Georgius, Tutelaris Ferrariae. 2. C
 — ejus Templum. 2. C. 87. B. C
 — ejus Templum Episcopo sedes decretum. 2. D
 — ejus Turris extra moenia. 102. B
 Gerardini (Casparis) monumentum. 97. E. F
 Ghisa (Franciscus) regiae stirpis vir, & Omellae Dux. 66. A
 Gilbertus ut Pontifex crearetur, malo daemone se dedidit. 9. D. E
 Gilini, Episcopi Comacl. monumentum. 93. D
 Giliolus, Cremonensis, Jurisconsultus, Ferrariam vocatur. 27. A
 Giudicca via egregie strata. 63. D
 — in ejus honorem Galeatii Gonzagae carmina. 70. B
 — de ea Auctoris carmina ad Galeatium Gonzagam. 70. F. 73. D
 Gonzaga (Franciscus) Mantuanorum Princeps. 39. A
 — (Galeatius) in componendis carminibus mire felix. 63. D
 — ejus in honorem Giudiccae viae carmina. 70. B
 — ad eum Auctoris carmina de Giudicca via. 70. F. 73. D
 — ad eum Flavii Antonii Gyraldi carmina. 73. F
 — ejus ad Gyraldum carmina. 74. A. B
 — (Margarita) Leonelli uxor. 31. D
 — (Philippus) Parmam frustra aggreditur. 23. C
 — cum Obicio III. foedus & pacem init. 23. D
 Graeci a Latinis sacrorum ritu dissentientes, iisdem tentantur uniri. 29. A. B
 Granii (Pauli Antonii) monumentum. 79. A
 Gregorius IV. Pontifex Maximus. 16. C
 — V. Pontifex Maximus, a populo Romano vexatus ab Imperatore & Marchione Aetstino juvatur. 9. A. B
 Guamontapae (Thomasinae) monumentum. 91. E

Gualengus (Joannes) Decurionum Magister. 30. D
 Guarini monumentum. 104. B
 Guarinius (Alexander) Principum Epistolarum Magister, & Fiscus Procurator. 29. C. D
 — (Baptista) magnus Graecorum & Latinorum Auctorum interpres. 29. C. 38. C
 — (Guarinus) Veronensis, in Concilio Ferrariensi inter Graecos & Latinos interpres. 29. B
 — Ferrariam ad literas Graecas & Latinas docendas vocatur. 29. C
 Guelfus, Matildis Principis Praefectus. 10. E
 Gymnasium Ferrariae erigitur. 26. D. E. 77. C
 Gyraldus (Cymb. Jo. Bapt.) Hippocratis & Galeni viam ingressus, in Philosophorum Medicorumque Collegium cooptatus. 17. F. 18. A
 — — a quo Dialecticam & Physicam doctus fuerit. 31. B
 — — quo praefectore in Medicis usus fuerit, & a quo in Medicorum Collegium cooptatus. 52. D. E
 — — Herculi II. a Secretis. 65. B
 — — ejus Sylvae. 65. E. 66. E
 — (Flavius Antonius) Cynthii frater, ejusque ad Galeatium Gonzagam carmina. 73. E. F
 — (Lilius) articularibus doloribus gravissime vexatus. 24. C
 — — ejus monumentum. 78. B

H.

HAdrianus, Batavus, Pontifex creatur. 47. A
 — ejus obitus. 47. E
 Hector Romanus, copiarum praefectus. 46. C. D
 Helvetii a Gallis ad Mediolanum ingenti clade afficiuntur. 45. C
 Henricus IV. Imperator. 10. E
 — VI. Imperator, Obicius I. Principem Aetstini Rhodigii jurisdictione donat. 12. D
 Herculani (Joannis) monumentum. 81. D
 Hercules Priscus Aetstini generis creditur auctor. 4. F
 — Gerione devicto, in Galliam profectus, Galatam, Celtarum Regis filiam, uxorem duxit. 5. A
 — ex Gallia in Italiam abiit. 5. A
 — I. Nicolai II. filius, Dux Ferrariensium. 34. D
 — a fratre notho urbe fuit ejectus, & Neapolin relegatus. 30. E
 — quasi ad labores, ut olim Hercules, natus fuit. 34. E
 — ejus virtutes. 34. F
 — Alfonso Regi Neapolitano carus fuit, sed hujus filius Ferdinandus ab eo alienatur. 35. A. B. C
 — ad Joannem Angioinum abit. 35. E
 — Ferdinandum Regem pene capit. 35. E. F
 — a Borsio revocatus Mutinensi civitati praeficitur. 32. F. 36. A
 — a Venetis MCCCC. equitibus praeficitur. 36. B
 — in pugna apud Ricciardinam lethale vulnus accipit. 36. C
 — Castrum novum incolendum obtinet. 36. D
 — Borsio extincto, veteris dominatus possessionem suscipit. 37. A
 — ei Nicolaus, Leonelli filius, imperium eripere tentat, sed frustra. 37. B. C
 — a Venetis invaditur. 37. C
 — ejus in Galeatium Pandonium humanitas. 37. F. 38. A
 — literatos magni fecit. 38. B
 — Comædiis favit. 38. E
 — ejus obitus. 38. F
 — ejus uxor & liberi. 38. F. 39. A
 — ejus monumentum. 10. C. D
 — II. Alfonsi I. filius, Dux Ferrariensium. 53. F
 — ejus in literis profectus. 54. C
 — — literarum ornamentis musicam addidit. 54. D
 — — ejus in re bellica vigor. 54. E
 C. J. B. Gyraldus. K. H.

INDEX NOMINUM

Hercules II. quid Romæ, a patre ad Pontificem missus, exposuerit. 47. C. 56. A
 — — ejus uxor. 56. F
 — — patri succedit. 57. E
 — — in Copæ aureæ vico regias ædes erigit, & Principes Atestinos pingi curat. 12. F. 13. A. 21. B
 — — ejus Prudentia. 57. F
 — — ut se ipsum superet, maxime curat. 58. A
 — — non quantum sibi liceret, sed quantum deceret, cogitavit. 58. C
 — — ad ditionem stabiliendam pacis studiosus se totum convertit. 58. D. E. F
 — — Romam ad Paulum Pontificem se confert. 59. B
 — — quæ coram illo exposuerit. 59. C. 60. A
 — — a Pontifice in omni ditione confirmatur. 60. F
 — — ita rexit, ut cum civibus quasi parens cum liberis vixerit. 60. F
 — — ejus in Joannis Pauli Manfronii scelus clementia. 61. A. D
 — — de ejus clementia epigramma. 61. F
 — — in magna annonæ caritate curavit, ne subditi ejus eguerint. 62. A
 — — studia magna fovit liberalitate. 62. B
 — — Paulum Tertium Pontificem splendide excepit. 62. C
 — — ejus in Muleassem, Tunetum Regem beneficentia. 62. D
 — — ad eum Selymi, Turcarum Imperatoris, Legatus & Literæ. 62. E
 — — urbes, quas possedit, munificentissimas reddidit. 62. F
 — — in Principum discordiis componendis mire felix. 63. F
 — — justitiæ fuit observantissimus. 64. C
 — — ejus uxor & liberi. 65. B. 66. A
 — — adeum Auctoris carmina. 65. E. 66. E. 76. A
 — — de eo carmen. 74. C. D
 Hippolytus, Alfonsi I. filius, Galliarum Regem summa prudentia juvit. 51. A. B
 — — a Pontifice in Cardinalium Collegium cooptatus. 60. F
 — — Herculis I. filius, S. R. E. Cardinalis. 38. F
 Honorius III. Pontifex Maximus. 15. E
 Hunni Italiam invaserunt. 1. B
 I.
 Jacoba, Romæi Pepuli filia, Obicii III. uxor. 23. E
 Janellus Comes, Mutinæ Prodominus. 17. F
 Jani Pannonii, Episcopi Quinq. Ecclesiensis, monumentum. 103. B
 Januarii (Vespas.) monumentum. 97. C
 Innocentius III. Pontifex Maximus. 14. D
 — — IV. Pontifex Maximus. 16. C
 Joanna, Roberti Gabrini filia, Alberti II. uxor. 27. B
 Joannes XII. Pontifex, luxui tantum & abdomini natus, Pontificatu deponitur. 8. B
 — — XVII. Pseudo Pontifex, oculis confossis, penas luit. 9. A. B
 — — Palæologus, Græcorum Imperator. 29. B. 77. C
 Joculæ Salimbenæ (Beatricis) monumentum. 80. E. F
 Josephus, Patriarcha Constantinopolitanus. 77. D
 Isabella, Herculis I. filia, Francisci Gonzagæ uxor. 39. A
 Italia ab Hunnis vastata. 1. B
 Julius, Pontifex Maximus, cum Ludovico, Gallorum Rege, adversus Venetos fœdus percutit. 40. A
 — — Venetis reconciliatus in Alfonsi ditionem irrumpit. 40. B. F
 — — Mutinam & Regium Lepidi occupat. 41. B
 — — ab Ambrosio Regis Præsfecto strenue invaditur. 41. B
 — — Ferrariensem agrum invadit. 41. C
 — — ejus copiæ cæduntur & fugantur. 41. D
 — — Hispaniæ Regem & Maximilianum Imperatorem in Gallos concitat. 42. A
 — — eum Alfonsus delenire conatur. 43. E. F. 44. A

Julius, Pontifex Maximus, Alfonsum Romæ in carcerem conjici clam procurat. 44. B
 — — ejus obitus. 44. C. E
 Jus municipale Ferrariæ conditum. 27. B

L.

L. Abrara, loci nomen. 13. E
 Ladislaus, Rex Neapolitanorum. 28. F
 Lanfranci, Jurisconsulti, monumentum. 85. A
 Lanojus, Neapolis Prærex. 48. C
 Leo, Pontifex Maximus. 44. D
 — — Alfonsum I. benigne excipit, sed postea ab eo avertitur. 44. E. F
 — — Gallorum ad Mediolanum contra Helvetios obtentata victoria admodum percussus. 45. D
 — — cum Galliæ Rege Bononiæ convenit. 45. E
 — — inter eum & Gallum oriuntur dissidia. 46. A
 — — arma in Alfonsum jubet expediri. 46. B. C. F
 — — victoriam a Gallis reportat. 46. F
 — — ejus obitus. 47. A
 — — (Paulus) Patavinus, Jureconsultus. 64. F
 Leonellus, Nicolai II. notus, in Equitum numerum Imperatoria auctoritate cooptatur. 29. A
 — — Imperium Atestinum usurpat. 30. C. D
 — — fratres legitimos Urbe ejicit. 30. E
 — — populum humanitate & blanditiis lenire studet. 30. F
 — — Gymnasium Ferrariæ ab Alberto inceptum, provehit. 31. A
 — — Oratoriam artem cum generis nobilitate conjunxit. 31. C
 — — urbem munit. 31. D
 — — ejus uxores & filius. 31. D. E
 — — ejus obitus. 31. E. 32. A
 — — ejus monumentum. 90. B. C
 Leones Ferrariæ urbis parti nomen dedere. 16. D. E
 Leonicens (Nicolaus) vir eruditus. 38. B
 — — ejus monumentum. 81. A
 S. Leonis Papæ monumentum. 80. A
 Lignaminei (Joannis) Episcopi, monumentum. 78. C
 Liliola, Francisci Carrariensis filia, Nicolai II. conjux. 30. B
 Locatelli (Sigismundi) monumentum. 92. F
 Lollius (Hyppolitus) Casarei, Pontificique Juris Consultissimus. 14. B
 Lucio (Nicolaus de) Eques. 20. E
 Lucretia, Herculis II. filia. 66. A
 — — Rhainaldi Atestini conjux. 23. A
 Ludovicus, Gallorum Rex, cum Pontifice contra Venetos fœdus percutit. 40. A
 — — ab eo Pontifex deficit. 40. B
 — — in eum Rex Hispaniæ & Maximilianus Imperator a Pontifice concitantur. 42. A
 — — cum instructo exercitu iterum in Italiam descendere parat. 45. B
 — — ejus obitus. 45. B

M.

Madius (Galeatius) Nobilis Brixienfis. 25. B
 — — (Vincentius) Brixienfis, Ferrariam vocatus. 25. B
 Majanti (Alphonso) monumentum. 79. B. C
 Malatesta Ariminensis, Constantiam, Nicolai I. filiam, uxorem ducit. 26. B
 Malatestis (Paresina a) Nicolai II. uxor. 30. B
 Manardius (Joannes) vir spectatæ probitatis & magnæ eruditionis. 17. F
 — — ejus monumentum. 86. B. C
 Manfredus (Hector, vel Astor) Attium, Nicolai II. patruelem, capit. 28. A
 Manfronius (Joannes Paulus) se ad necem Herculi II. benefactori suo magno, inferendam parat. 61. A
 — — extremo supplicio damnatus, carnicem expectans, vita clementissime donatur. 61. D
 Mantuani Obicii II. ditionem invadentes funduntur. 18. A. B
 Man-

ET RERUM NOTABILIORUM.

Mantuanum cum aliis contra *Atium VI.* conjurant. 19. D
 Marchesella, *Atii IV.* priore uxore extincta, sponsa delecta. 14. B
 Marcus quidam, *Antenor* comes, *Atestinorum* gentem procreasse dicitur. 4. C
 Maria, *Alphonsi Aragonii Neapolitanorum Regis* filia, *Leonelli* uxor. 31. E
 D. Mariae *Cænobium* a quo erectum. 29. E
 — *Angelorum Templum* quibus monumentis ornatum. 89. B
 — *Dalvado Templum* quibus monumentis ornatum. 87. D. E
 Marinus, vel *Martinus*, Nobilis Romanus, *Ferrariae* Episcopus. 3. A
 Massa, barbarum insularum nomen. 1. D
 Massarii qui fuerint, & unde dicti. 2. A
 Matildis, virilis animi femina, *Albertucii Marchionis Atestini* conjux. 11. B
 Maurelius, *Theodaldi Edeffie Principis* filius, primus *Ferrariae* Episcopus. 3. A
 Medices (*Joannes*) Pontifex creatur. 44. D
 — (*Julius*) *Bononiae* Legatus. 47. D
 — Pontifex creatur. 47. E
 Mediolanenses *Nicolao I.* bellum inferunt. 24. F
 Mediolanensis *Marchia Atestinis* concessa. 6. F. 7. A
 — ei *Obicius I.* praeficitur. 12. D
 Melaria diripitur. 19. D
 Mens ea est, quae cernit, reliqua omnia furda & caeca. 58. A
 Merendula imperio *Atestino* addita. 12. A
 Michael (Francinus) *Casalensis* Episcopus, *Herculis II.* ab arcanis consiliis. 52. D. 64. F
 Mirolus (*Bartholomaeus*) Praetor. 64. F
 Monferrati (*Petri*) monumentum. 84. B
 Monscatinus (*Antonius*) *Nicolai II.* tutor. 27. D
 Moniflex, oppidum, ab *Attila* evertitur. 5. F
 Monslungus (*Georgius*) ab *Atio V.* adjutus, *Ferrariam* a *Salinguerra* captam recipit. 16. B
 Montagnana, oppidum, ab *Attila* evertitur. 5. F
 Muleaffes, *Tunetum Rex*, a filio obcaecatus & regno ejectus, ad *Herculis II.* beneficentiam confugit. 62. D
 Mutina *Atestinorum Principum Imperio* addita. 17. E. F. 18. A
 — a vicinis injuria occupata ab *Obicio III.* ad deditionem adigitur. 23. B. C
 — ab *Hercule II.* munitur, augetur & ornatur. 62. F. 63. A
 Mutinensis agri castella *Atestinorum* adjiciuntur imperio. 24. E
 Muzzarelli (*Joannis*) monumentum. 91. F. 92. A
 N.
 N. Avarrus (*Petrus*) *Hispanorum* ductor. 42. B
 — *Pagano* datam fidem violat. 42. D
 S. Nicolai Fratrum Aedes. 97. C
 Nicolaus I. cognomento *Claudius*, *Obicii III.* filius, *Ferrariensem Marchio*. 23. F. 24. B. E
 — unde *Claudius* dictus. 24. C
 — multa *Atestinorum* imperio adjecit. 24. E
 — *Mediolanensem* hostiles impetus repellit. 24. E
 — ejus in *Franciscum* consanguineum magnificum facinus. 24. F
 — *Castri Veteris* fundamenta jecit. 25. E
 — de tumultuantibus poenas sumit. 25. E. F. 26. A
 — *Corbula* constituit, & locum, ubi vestigia solvantur, erigit. 26. B
 — censuum rationes construit. 26. B
 — ejus uxor & liberi. 26. B
 — ejus obitus. 26. B. C
 II. *Alberti II.* filius, *Ferrariae* Princeps. 27. C
 — ejus virtutes. 27. C. D. E
 — ejus in aetate minori tutores. 27. D
 — in ditione a Pontifice confirmatur. 27. F. 28. A
 — *Atium* patriuelem in bello capit & ob conjugationem in *Cretam* relegat. 28. A
 — *Venetorum* impetum declinat. 28. B

Nicolaus II. *Ferrariae* Princeps, *Forolivium* pacat. 28. B
 — Regio *Lepidi* sibi dolo erepto, adversus *Othonem III.* *Parmensium* tyrannum movet. 28. C
 — insidiis ab eodem tentatur. 28. D
 — *Parmenses* & *Regienses* se ei dedunt. 28. E
 — *Venetorum* & *Florentinorum* copiis praeficitur. 28. E. F
 — a Rege *Neapolitanorum* copiarum Dux electus dicitur. 28. F
 — *Sigismundum Imperatorem Ferrariae* excipit. 28. F. 29. A
 — *Aquila nigra*, *Cesareo* insigni, donatur. 29. A
 — aedificia multa, & arces, & D. Mariae *Cænobium* erigit. 29. E. F
 — ad discordias sedandas ab *Italis Principibus* vocatur. 29. F. 30. A
 — imperio *Mediolanensi* praefuit. 30. A
 — ejus obitus. 30. B
 — ejus uxores, & liberi. 30. B. C
 — *Leonelli* filius. 31. D
 — *Herculi Imperium* eripere tentans, copiis caesis, vitam cum morte miserrime commutat. 31. F. 37. B. C
 — ejus filii. 31. F. 32. A
Ninus Comes, *Sardiniae* insulae judex. 18. D
Niventum, aliquando *Ferrariae* nomen. 1. A
Novarii (*Hieronymi*) monumentum. 94. A

O.
 Obicius, *Atestinus* Princeps, inter *Forestum* & *Albertum* a quibusdam positus. 5. F
 — I. Princeps *Atestinus*, *Federico Imperatori* gratissimus. 12. C
 — a *Federico I.* Imperatore *Marchiae Mediolanensi* & *Genuensi* praeficitur. 12. D
 — Imperatori *Henrico* charus ab eodem, *Rhodigii* jurisdictione donatur. 12. D
 — II. *Ferrariensem* Princeps. 17. E
 — *Mutinensem* & *Regiensem Civitatem Imperio* suo adjicit. 17. E. 18. A
 — illatam sibi a *Veronensibus* & *Mantuanis* Injuriam viriliter ulciscitur. 18. A. B
 — ejus uxores, & liberi. 18. D. E
 — ejus obitus. 18. E
 — a percussore quodam petitus fuit. 18. F. 19. A
 — III. *Ferrariensem* Marchio. 23. B.
 — *Mutinenses* ad deditionem adigit. 23. B. C
 — *Parmae* Dominatum obtinet. 23. C. D
 — ipsi insidiae struuntur, sed frustra. 23. D
 — ipsius hostes cum ipso foedus & pacem percutiunt. 23. E
 — *Ferrariensem* ditionem Pontificio diplomate obtinet. 23. E
 — ejus uxores & liberi. 23. E. F
 — ejus obitus. 23. F
Octavianus, Pseudo Pontifex. 11. D
Ostilia, oppidum, igne consumitur. 19. D
Otho I. Imperator Germanus, *Ugoni Comiti Mediolanensem* & *Genuensem Marchiam* *Marchionis* nomine regendam concedit. 6. F. 7. A
 — *Alberto Atio Principi Atestino* admodum favet. 7. F. 8. A
 — *Berengarium* fundit ac fugat. 8. A
 — *Joanni XII.* Pontificatum abrogat. 8. B
 — III. Imperator, *Ugoni II.* *Marchioni Atestino* favet. 9. A
 — *Parmensium Tyrannus*, *Nicolao II.* *Regium Lepidi* dolo surripit. 28. B. C
 — ad dolos & insidias conversus, ipse interimitur. 28. D. E

P.
 Paganucii (*Lucii*) monumentum. 96. E
 Paganus (*Vesidellus*) vir fortissimus, *Bastiae* praefectus. 42. B
 — contra datam fidem obtruncatur. 42. D
Palavicinus (*Ubertus*) *Atii V.* in pugna contra *Ecelinum de Romano* socius. 17. A
 Pan.

INDEX NOMINUM ET RERUM NOTABILIORUM.

Pandonius (Galeacius) eques illustris. 35. A. 100. D
 — ab Hercule I. amantier excipitur. 37. F. 38. A
 Parma a Federico Casare sevisima obsidione premitur. 16. C
 — a Phil. Gonzaga & Luchino Vicecomite tentata, se
 Obicio III. tradit. 23. C. D.
 Paschalis II. Pontifex Maximus, ab Imperatore in carce-
 rem coniectus, a Bertholdo, Marchione Atestino, libera-
 tur. 10. E
 Pasethus (Cosinus) magnus Jureconsultus. 38. D
 Patavini cum Aldrobandino I. bellum gerunt. 14. D
 Patavium a quo conditum. 4. C
 S. Pauli Aedes quibus monumentis ornata. 92. B
 Paulus II. Pontifex Maximus. 34. A
 — III. Pontifex Maximus. 50. E
 — Herculi II. spem dedit, se equi & boni ra-
 tionem habiturum. 60. D. E
 — eundem in omni ditione confirmat. 60. F
 — ab Hercule II. splendide excipitur 62. C. 101. D. E
 Pax inter Comites Franciscum & Scipionem Arcos carmine
 celebrata. 67. C
 Pelagura (Arnulfus, vel Arnaldus) Ferrariae Praefectus,
 urbem inimitus vexat. 22. A. B. C
 Philippus, Mediolanensium Dux. 30. A
 Piceni dominatus Atestinis Principibus cedit. 12. E
 — jurisdictio Principibus Atestinis admittitur. 14. D
 Pictoris cuiusdam monumentum. 84. E. F
 Pittofilus (Bonaventura) Epistolarum Magister. 52. C
 Pius, Pontifex Maximus. 34. A
 — (Albertus) Carpensis, Alfonsi I. inimicus. 41. A. 44. B. F
 — majestatis reus. 50. A
 Pochintestii (Joannis Pauli) monumentum. 97. D
 Pomposiae Abbatiae Coenobium ab Ugone locupletatur. 7. A
 Porta (B. Virginis della) Aedes. 88. F. 89. A
 Priscianus (Peregrinus) Mathematicus & Historicus. 2. A. 38. C
 Proli (Augustini) monumentum. 78. D
 Pulcher virius, insula, Alfonsi I. curarum secessus. 53. C. D
 Q
 Quadrimae (Juliae) monumentum. 98. A
 R
 Rapta (Degus) Ferrariae praeficitur. 22. A
 Ravennates Ferrariae aucta invident, & in eam va-
 rias incursiones faciunt. 3. B
 Regiensis Civitas Atestinorum Principum imperio addita. 17. E. 18. A
 Regina, navis onerariae nomen. 19. E
 Regium Lepidi Nicolao II. ab Othone III. Parmensium
 Tyranno, surreptum. 28. C
 — ab Hercule II. munitur. 63. A
 Renata, Ludovici Regis filia, Herculis II. uxor. 56. F. 65. B
 Rhainaldus, Marchio Atestinus. 11. A. C
 — Pontificem contra Imperatorem adjuvat. 11. D. E
 — Rhodigium & Argentam imperio suo adjicit. 12. A
 — II. Actii VI. frater, hereditatis spe excluditur. 19. F.
 — hereditatis spei restituitur. 20. A. B
 — a Clemente V. Pontifice adjutus acce bellum cum Vene-
 tiis, & Frisco, Actii VI. fratris, filio nobis gerit. 21. D. E
 — a Ferrariensibus in majorum ditionem revocatur. 22. D. E
 — ejus contra Bononienses & Ravennates gesta. 22. F. 23. A
 — ejus obitus, conjux & liberi. 23. A
 Rhango (Lanfrancus) Urbis Mutinae claves Obicio II.
 offert. 17. F
 Rhodigium, oppidum, Atestinorum imperio adjicitur. 12. A
 — ejus jurisdictione Obicius I. ab Imperatore donatur. 12. D
 Ricciarda, Salutorum Principis filia, Nicolai II. uxor. 30. B. C
 — flens ac gemens Ferraria discedit. 30. E. F
 Riccius (Bartholomaeus) vir eloquentissimus. 65. B
 — ejus monumentum. 98. E
 Richini (Augustini) monumentum. 95. D
 Riminialdus (Joannes Marius) magnus Jureconsultus. 38. C
 Robertus, Rex Neapolitanus. 22. A
 Rosa (Fratrum de) Aedes quibus monumentis ornata. 98. B. C
 Rossetus (Alfonso) Cymacensium Episcopus. 64. F
 Rugerius (Bonifacius) Eques clarissimus. 64. F
 Rytii (Hieronymi) monumentum. 78. E
 S
 Sacrati (Francisci) monumentum. 82. C. D
 — (Joannis Baptistae) monumentum. 92. B
 Sala (Joannes) Nicolai II. tutor. 27. D
 Salicerus (Bartholomaeus) Jureconsultus. 27. A
 Salimbenae (Beatricis Joculae) monumentum. 80. E. F
 Salinguerra major, populo Ferrariensi insensus. 12. B. C
 — Ferrariam occupat. 16. B
 — capitur, & Ferrariam rursus amittit. 16. B
 Sanvitalis (Hippolite) monumentum. 92. A
 Sarraceni (Gerardi) monumentum. 104. D
 Sarracus (Baptista) Fiscus Procurator. 29. D
 Savanarola (Hieronymi) monumentum. 82. D
 — (Michaelis) monumentum. 87. C

Scaliger (Albertus) Veronensium Dominus. 18. E
 — (Canis) Verona Dominus. 26. B
 Selymus, Turcarum Imperator. 62. E
 Seravale ab Actio VI. expugnatur. 19. D
 Servorum Templum quibus monumentis ornatum. 84. A
 Sfortia (Jo. Franciscus) Philippo Mediolanensium Duci,
 reconciliatur. 30. A
 — (Joannes Galeatus) Dux Mediolanensium. 52. E
 — (Ludovicus) Dux Mediolanensium. 39. A
 Sigismundus, Imperator, Ferraria excipitur. 28. F. 29. A
 — Nicolai II. filius, a fratre nobis Urbe ejicitur. 30. E
 — Ferrariam revocatur. 32. F. 36. A
 — Nicolaum, Leonelli filium, Ferrariam invadentem
 repellit. 37. B. C
 Silvester, natione Gallus, malo demoni se dedit, ut sum-
 mus Pontifex crearetur. 9. D. E
 Smaragdus, Exarchus Imperatoris Mauriti. 77. B
 Sophia, Obicii I. Principis Atestini, conjux. 12. D
 Spetia (Ludovici) monumentum. 93. B
 S. Spiritus Aedes quibus monumentis ornata. 97. D
 Stabilini (Baptiste) monumentum. 88. D
 Stellata diripitur. 19. D
 S. Stephani Aedes quibus monumentis ornata. 79. D
 Stephanus, Andreae Pannoniorum Regis filius posthumus. 15. A
 Strotii (Baptistini) funus. 68. E
 — ejus monumentum. 82. B
 Stroza (Titus & Hercules) Poeta clarissimi. 38. B
 Sylvestrii (Herculis) monumentum. 81. F
 Sylvae (Hieronymi) monumentum. 89. D
 T
 Tadea, Nicolai I. filia, Francisci Carrariensis uxor. 26. B
 Talfonus (Galeatus Estensis) Decurionum Magister. 64. E
 Thebaldi Arx. 21. E
 Tiberiacum Atestinorum imperio adjicitur. 24. E
 Tibertelli (Andreae) monumentum. 83. A
 Tombetii (Francisci) monumentum. 103. F. 104. A
 Tormenta a quo primum in aciebus adhibita. 36. C
 Tortonenfis (Nicolaus) Decurionum Magister. 25. C. F
 Troili (Ruberti) monumentum. 93. C
 Turci (Hippolite) monumentum. 90. C. D
 Turris horaria Ferrariae quando condita. 25. A
 V
 VAderta, Guidonis filia, Petro infelicitissima tadea se copulans. 6. E
 Vagadicense Coenobium a quo constructum. 9. D
 Ubertus (Albertus I.) Comititis titulo Ateste florens. 6. D
 Veneti Friscum, Actii VI. filium notum, in occupanda tyran-
 nide juvant. 21. D
 — a Pontifice coacti a Frisco juvando desistunt. 21. E. F
 — in Nicolai II. Principis Ferrariensis, ditionem impetum
 faciunt, sed repelluntur. 28. B
 — Herculem I. Ferrariae Ducem invadunt. 37. C
 — Alfonso I. Ferrariae Duci bellum inferunt. 39. D
 — magna clade repelluntur. 39. E
 — adversus eos Pontifex & Rex Galliae foedus percutiunt. 40. A
 — a Pontifice in clientelam accepti in Alfonsi ditionem ir-
 rumpunt. 40. B. F
 Venetiae, urbs, a quibus, & qua occasione condita. 1. B. C
 Verona ab Actio VI. expugnatur. 19. E
 Veronenses se Actii IV. fidei ac virtuti tradunt. 13. C. D
 — Obicii II. ditionem invadentes funduntur. 18. A. B
 — cum aliis contra Actium VI. conjurant. 19. D
 Verrati (Joan. Mariae) monumentum. 92. D
 Vexillifer, Romanae militiae praefectus. 19. E
 Ugo, Alberti filius, Comes, majori quam pater ditione po-
 titus. 6. F
 — Mediolanensem & Genuensem Marchias Marchionis no-
 mine regendas ab Imperatore accipit. 6. F. 7. A
 — ejus obitus. 7. B
 — II. Alberti Actii filius, Atestinus Marchio. 8. C. F
 — Gregorium V. Pontificem Romanum adjuvat. 9. A. B
 — ei Hebruria universa regenda committitur. 9. C
 — Coenobium construit. 9. D
 — ejus obitus. 9. D
 Vicecomes (Galeatus) Dux Mediolanensium. 18. D
 — (Luchinus) Parmam frustra aggreditur. 23. C
 — cum Obicio III. foedus & pacem init. 23. D
 — (Matthaeus) Cremonensium insensibilis hostis. 19. E
 Vici (Andreae) monumentum. 95. A
 Victor, Pseudo Pontifex. 11. D
 Ville (Francisci) monumentum. 94. B. C
 D. Virginis Corporis Christi Aedes. 98. E. F
 Viridis, Aldrobandini II. uxor. 24. B
 — Canis Scaligeri filia, Nicolai I. uxor. 26. B
 Vitalianus, Pontifex Maximus. 3. A
 — Patavii regulus. 5. D
 Urbani III. Pontificis monumentum. 78. C. D
 Ursina (Joanna) Actii VI. uxor. 19. F
 X
 XAntia, Roberti Regis Neapolitani uxor. 22. A

ALPHONSI CAGNACINI
FRAGMENTUM HISTORICUM
ANTIQUITATIS
NOBILISSIMÆ URBIS
FERRARIÆ,

Ad Illustrissimum Dominum Marchionem

HERCULEM TROTTI.

*Latine ex Italico vertit, Præfationem, atque Indicem
addidit*

BERNARDINUS MORETTUS.

LUGDUNI BATAVORUM,
Sumptibus PETRI VANDER Aa,
Bibliopolæ, Civitatis atque Academiæ Typographi.

ALPHONSI CAGNACINI

TRAGEDIA HISTORICA

IN TITULIS

NOBILISSIMAE URBS

FERRARIAE

AD THEATRUM

IN TITULIS

AD THEATRUM

AD THEATRUM

AD THEATRUM

AD THEATRUM

AD THEATRUM

AD THEATRUM

LECTORI

NOVÆ HUIUS EDITIONIS

SALUTEM.

Exiguum hoc Opusculum prodierat Venetiis, apud Jo. Franciscum Valvasensem, sine Auctoris nomine, quod tamen inventum satis clare pag. Ed. Vet. (quæ in margine est adjecta) 42. nostræ autem 14. A. non dubitavimus ipsi Fronti præfigere.

Hoc vero Opusculum, non summa tantum raritas, sed & utilitas commendat, quum (ut alia sileam) plurimas nobis Antiquas exhibeat Inscriptiones, una cum ipsis picturis, Grutero aliisque incognitas; quibus ipsis nobis incognitarum antea Familiarum & Antiquitatum notitia subministratur. Omnes enim (ne per singulas eamus) Grutero desunt, exceptis paucissimis, quarum ab illis, quæ apud ipsum quidem prostant, hic inferius adnotavimus discrepantiam.

C. Valii Policarpi Inscriptio, quæ ponitur pag. 7. invenitur apud Gruterum pag. CCCXCVIII. Num. 9. ubi pro ILLUSTRATVS est INLUSTRATVS & pro DENOR melius DENDR. pro NAVIG. NAVIC. conjungitur vero VICIMAG. & pro ITEM. E. est ITEMQVE.

Quæ sequitur pag. 8. D. legitur ibidem pag. MXXXI. I. sed ibi VENVLEIAE non VENVLEIA. & PISS. non PISS. exstat, pro Q. VERELI. Q. est QVI RELIQ. pro PLS. PLS. pro H. CVI est N. EX. pro CELENT denique CELEBRARENT.

Pag. 12. E. Atestiæ Ide Inscriptio quædam ponitur.
Ubi pro IDE apud Gruterum pag. CMXXXII. N. 12. po-
nitur L. D. L. pro BENEMERITI, BENEMERENTI
deest F. post BINETAE. pro L. F. PRIMVS, legitur ^{ET}
PRIMAE. pro T. FLAVIO. est TELAMIO. atque abest
in initio DIS MANIBVS SACR.

DEDICATIO EDITORIS.

ILLUSTRISIME DOMINE PATRONE ADMODUM COLENDE.

arvum hoc fragmentum compendiosæ Historiæ Antiquitatis *Ferrariæ*, ex illustribus *Italiae* nostræ Urbis, cui meritò dicare poteram, nisi gloriosissimo nomini tuo, Equiti ex conspicuis maximè tam nobilis Patriæ; Nobilitas sanguinis, Prosapiæ adeò Heroibus abundantis, quæ semper tam Armis quàm scientiis in Orbe Terrarum illustris resplenduit: Raræ nobilissimæ personæ tuæ virtutes, omnes qui eas noscunt, meritum, insignemque pietatem tuam venerari impellunt; scientiaque sublimis tua, Angelum moribus, ingenioque te esse ostendit; Hoc omnibus Auctoribus de Patrociniis tuis gloriari operibusque suis talem sibi curare Protectorem, rationem præberet. Mihi verò (qui Auctor hujus non sum opusculi, sed unus ex tot incomparabilium virtutum tuarum spectatoribus) præ aliis causam præstat efficacem Pretiosissimo tuo Nomine hoc nobilitare opusculum, zelus ille tam ardens dilectæ Patriæ tuæ, ab ipsa semper veneratus, nec unquam ab omnium concivium ore fatis laudatus, alio titulo, nisi illo amantissimi Patriæ Patris vocari à civibus tuis nescit. Hic palam facere possem indefessi studii tui (semper in actu meditandi, ac exequendi) inventiones pulchræ *Ferrariæ* tuæ utilitatem afferentes; sed unius Epistolæ id vetant angusti limites, Ut agam igitur tantum de rebus à te gestis angustissimo unius anni spatio, in quo Civitas hæc magno merito tuo, summæque intelligentiæ & amoris tuo non ingrata, te Nuncium Extraordinarium ad urgentia pertractanda negotia misit, & Legatione nondum peracta tertio in suum Principem elegit: Tria ex celebrioribus immortalis virtutis tuæ facta tantum narabo, quarum singula cujus libet Herois nomen immortale reddere possunt, sicut omnibus, magnanimo licet præditis corde, metum incutere potis essent. Hisce igitur, inquam, solis, ad plenum zeli sui testimonium erga communem Patriæ suæ utilitatem præbendum, utar.

Quis autem ignorat quanta amoris assiduitate, quanta animi anxietate nostræ huic Urbi per multa jam sæcula negletam navigationem *Padi Volanæ* restitueris; opus sub Legatione Eminentissimi Cardinalis *Acciaoli* inceptum, & sub Eminentissimi Cardinalis *Sigismundi Chisii* glorioso Regimine perfectum. Tria illa aquarum fulcra tanta arte erecta, canalisque effossio (ubi necessitas urgebat) ingenii tui exigui partus fuere. Nec nomine quidem tuo opus tam celebre decorare voluisti, ut tuum gloriæ haud cupidum, erga Patriæ magis utilitatem, ostenderet zelum. Quis non videt? cogiturque confiteri, evidens, magnumque Lucrum urbi nostræ navigationem hanc allaturam? Majus vero (expertorum virorum sententia) fuit illud Introductionis Lanificii; Tua verò fuit unica cogitatio; inventio ideò, directio, ac perfectio ejusdem, unicè zelo, animo, directionique tuæ debetur. Equidem verò quantæ utilitatis est Ars ista, Urbem hanc mercatoriam reddens, mercibusque suis divitias introducens? Ex Fullonica ædificio perfecte erecto, (universali desiderio communique spei respondente) exire possunt Panni tam benè elaborati, ut exquisitiores sint illis extranearum regionum; ac habitantibus Ducatus *Ferrariæ* minori pretio incolæ nostri vendere possunt, indèque in hoc Dominio proprias non solum retinere pecunias, sed etiam alienas attrahere; filebo sustentaculum pauperum, qui in tali manuum quæstu, artisque comodo, familias suas alere queunt. Tot Lucris artificiosissimum ingenium tuæ tuum Patriæ tuæ ornamenta ad dere haud neglexit.

Satis loquitur superba molis ea, mandato tuo erecta ad immortales glorias illius Sancti Pontificis, qui Magnus nomine, maximus virtute, optimusque Patruelis hujus magni Principis nostri; ille inquam, qui hac recta, suavique Legatione sua, nobis hoc triennio partem sæculi Aurei gustare fecit. Inspiciens erectam in vasta platea mirandam columnam illam, miratus fui, nobiles mentis tuæ Ideas, quæ ab antiquitatis Fodinis industrioso inventu unitis, majus hujus Civitatis decus exurgere fecisti, sælicius exequendo quod magna illa Ducum *Estensium* ingenia jam dudum mente conceperant. Sic immortalitati tradens (nescio quid potius eligam) gloriosa ne Priscorum, Recentiorumque Principum Patriæ nomina, vel tuum proprium, quod marmore durabilius, gratæ concivium tuorum memoriæ æternitati tradent.

Sperandum tantum remanet (de quo nemo dubitat) ut talis tuus amor erga bonum publicum in hæreditatem nobilissimis filiis tuis transeant; qui tres sunt gemmæ, ornameto, decorique Patriæ destinatæ: Horum ipse natus major, adhuc licet teneræ ætatis sit, indicia tamen speciosis ejus elucescentia animi dotibus, eximio virtutis futuram mensem ostentant, mentes hominum admiratione implent, omniumque eum noscentium corda rapiunt. Ego interim, quoniam Patriæ meæ servitium nullum præstare valeo, rem ipsi gratam facere mihi suadeo, publicando (saltem remotis) mirandos amoris tui effe-

ctus erga ipsam; & si semper me inter minimos concives tuos adnotavi, nunc inter primos servos tuos contendo numerari, dum paucis hisce typis humillimam cordis mei devotionem tibi dico, manens ad cineres usque

Illustrissime Domine

Humillimus & devot. Servus

Venetis die ultima
Maji MDCLXXVI.

PAMPHILUS VERITAS.

AD LECTOREM.

Benevole Lector, in celebri quadem Nobilissimi Viri Bibliotheca inveni hoc Fragmentum Historiæ præscæ meæ Patriæ, cui prima deerat pagina, quam licet diu quæsitam, invenire haud potui. Hocce fragmentum tale ut erat multas antiquitatis Ferrariæ notitias continens, typis dignum judicavi. Humiliter petii à Nobilissimo viro, ut idem transcribere mihi permetteret, qui humaniter originale mihi dono dedit, facultate insuper illud typis mandandi concessit. Tibi igitur (Lector Benevole,) jam impressum offero, rogans, antiquum ne spernas stylum, sed potius novis cognitionibus tibi ab ipso porrectis curiositatem tuæ mentis ornare velis. Nec unicam quidem syllabam eidem addere ausus fui, multà minus in minima re illud commutare: Acceptus tibi sit interim amor offerentis: Vale.

L.

Consandulus, contra omnium sententiam, (hujus enim nominis apud præscos Auctores nulla fit mentio) quum adducit, in quibusdam antiquis Annalibus, aliquas eperiisse notitias; silens autem Auctoris horum nomen, nec roborans digni scriptoris relatas testimonio vanum, & nullius probabilitatis testimonium ejus hoc esse videtur. Aliam insuper rem subjungit, quam breviter, ut possumus, narrabimus: dicit ille, quod tempore furorum *Attilæ, Scytharum, & Hunnorum* Regis, *Bledæ*que ejus Fratris, cum crudeliter feri illi homines agressi fuissent *Italiam*, imprimis *Aquilejam*, Territoria deinde *Veronæ, Brixie, Mediolani, Ticentis* destruentes, aliasque regiones, tamquam *Scythæ* crudeles infestantes, in *Adriaticam, Venetamque* regionem irruentes, plurimi ex illis incolis, antiquis eorum domiciliis relictis, se contulerint in locum, quo nunc sita est *Ferraria*, in insulam scilicet, *Electio* nuncupatam, ubi fugitivæ illæ gentes convenerant, quæ Pontificis Autoritate, sua ibi habitationes, Fortaliciumque condiderint. Quod quidem nobis incredibile, se ipsum destruens, nullaque fide dignum videtur: si hoc enim evenisset, procul dubio, indicium aliquod Pontificalibus in Annalibus inveniretur; hocque eò magis inaniter supponi mihi videtur, quò debilia facile loca deferere, & in proximis munitis Civitatibus sese in tuto ponere poterant: Gentes quippe ab *Agris*, vicisque fertilibus fugientes, in insulam desertam, ac palustrem minime se contulissent; in qua foetidissimus erat *Aorni* Lacus, arboribus (*Talponi* dictis) producentibus *Electrum*; ut scribit *Pausania*, Quapropter cum alia ibi non existerent loca præter sterilia, & corrupta; nec minima quidem tanti incendii Scintilla credenda est; in luto enim, cæterisque infructiferis locis solæ tantum *Hydræ, Ranæque* vitam agunt; Eò minùs hanc credimus fugam, quò magis *Fora, & vicos, municipia, & Præsidia* Coloniarum Urbium, novimus fuisse ut fuere Septem-Vici super *Padum* siti, loca pro construendis Na-

A vibus, munificentia que pro ægestatibus belli instructa. Septem ii vici à tribus inexpugnabilibus *Coloniis* dependebant, *Pisauro* scilicet, *Arimino, & Ravenna*, quæ simul cum aliis *Coloniis, Senogallia, Fano, Ancona*, aliisque Urbibus adeò vicinæ erant, ut unico momento cum earum Municipiis Vicorum Fororumque, contra quamlibet Barbarorum copiam stare, & vel maximæ multitudini resistere valerent. Ipsi insuper Vici, & Municipia, peditibus, veteranisque equitibus, rebusque militaribus optimè instructis munita erant; ipsos idcirco non ad loca desertam sed potius ad eorum Colonias confugisse dicendum, & quamvis **B** Septem Viri ad nihilum redacti essent (ut per longas Civitatum obsidiones, per Barbarorum vexationes, incursionesque accidit) non propterea ex hac desolatione oriri potuit nomen *Ferrariæ*, ut ipsi ajunt: quod tamen, à principali loco, majorem aliis defensionem Barbaris objiciente, & ubi *Ferriabatur*, indeque à *Ferriando* *Ferrariam* dictam fuisse putandum est; & hoc potiori ratione, cum **C** *Locus* necessarius sit, in eo situ, quo *Prisci* ipsam ædificaverunt, ex utroque fluminis latere, in angulo, currit *Fluvius*, ubi extat *Sancti Georgii* Templum, in quo antiquarum rerum notæ conspicuntur. In hoc enim situ effodientes, operum antiquorum pavimenta, quorum alia ex *Opiphyrete*, ac serpentino lapide, (ultra-marinis omnibus marmoribus) elaborata, ac vermiculata invenerunt. Repertæ pariter eodem in loco fuere *Numidici* *Marmoris Columnæ*, simulacrorum reliquæ, Inscriptiones, ut & pluribus in locis; ibique, ubi caput est Urbis; idcirco credere non possumus quod refert *Cynthius Gyraldus, Priscianus* que *Grammaticus* in sua *Historia, & Grammatica*, qua veritatis caput frangere videtur; Adducit is argumenta ex somnolentibus conjecturis in sui dicti testimonium, *Chronographos*, (nomine auctoris retento, *Symchronisum Servium*) cum sua *Apographia* dicente, *Ferrariam* fuisse (nomine *Italico Massariam*, Latine *Villam* seu *Vicum*); *Massam* *Babilonicam* nuncupatam, & ex ea *Massarios* dictos incolas, &

& primò ædificatam esse, ubi apparet Templum Sancti *Georgii*, ejusdem Urbis Numinis Tutelaris; quod, ut verum fatear, suæ historiæ dedecus mihi videtur, manibus quippe idem *Priscianus* in tenebris scrutando, absque autoritate, suas exposuit fabulas: si hoc verisimile esset, conditio Temporum aliquam nobis de hoc notitiam tribuere potuisset; si *Massa Babylonica* vocata esset, tale nomen apud homines per sæculum saltem perdurasset, atque in sæculo, multi rerum *Italicarum* (præsertim illarum *Attilæ*, & *Gothorum*) scriptores, hoc nobis indicassent: ex quibus, nomen ab ipso nobis prolatum, somnium ejus fuisse infero; Negatur autem, quod ille propria retulit autoritate; inconsideratis enim temporibus, loco, Priscorumque Auctorum Annalibus, super vicinarum fragmentis larvatè, omnique deficiente veritatis colore scripsit. Dicunt præcipuè vocatam fuisse *Massam* à nomine hodierno, & indè hujus *Massæ* cultores, *Massarios* nuncupatos esse: Quomodo enim hoc dici possit, ignoro, secum indefinenter mendacium portat, rem ipsam reprehendit, immo scripta ipsa, quæ historiæ non acquiescunt, irascuntur: *Massa* quippe est verbum antiquissimum, hodiernique temporis haud inventum, reperitur enim in vetustissimis marmoribus, *Massam ædificavit*; quo nomine usi sunt in agris, ubi morabantur familiæ, & usque in eorum monumentis; nomen hoc cadit sub nomine Villæ, nullique dubium est, *Massam*, & *Villam* unum & idem esse; quoniam vocabantur *Massa*, sed cognominibus appellativis additis, ut, *Massa Rojana*, *Massa Cepeniana*, *Massa Gryphia*, *Massa Albana*, *Massa Nomentana* &c. *Massæ* quippe hæ, ex habitationibus quibusdam, & familiis ibi agros excolentibus componebantur; quædam ex illis redditus, quasi feuda præstabant, uti *Massæ*, Sancti *Petri* Templo, Olei, grani, & pecuniæ proventus tribuentes, omnes istæ suis cognominibus adnotatæ erant marmoreis in tabulis in porticu Ecclesiæ, Columnæ Apostolorum dicatæ. Probari ex his facile potest, non hodiernum esse *Massæ* nomen; nec facit ad rem, de *Massa Babilonica*, in *Asia* existente, loqui, quid enim communis habet cum nomine *Ferrariæ*: Næc ratio tanti extimatur pretii, ut in *Bactriana Cambellus*, unius scilicet obuli; vel ut melius dicam, quanti reputatur musca in *Apulia*: Res igitur hoc sensu minimè consideranda, nec facile credere opus est, sed acutiùs ut fieri potest examinandum, an Prisci hunc cognoverint vel ignoraverint locum; deinde an in eo aliqua Antiquitatis nota invenitur, quæ si adest, quin nota sit, haudquaquam dubitandum. Quapropter præterito jam eo quod scriptum fuit, ut & illo, quod antiquitatis notitia reperitur, duas adnotavimus res; primam, extra dubium scriptum fuisse, alteram, quod ibi reperitur, antiquum fuisse Locum; Consideravimus deinde Temporibus ejus prisci Antistitis (nempe Divi *Maurelii Martyris*) jam nomen *Ferrariæ* habuisse, vocabatur enim, *Episcopus Ferrariensis* filius *Therdalti* dominus *Edeffæ* Urbis *Assyriæ*, qui Sanctè in *Italiam* transivit (ut ajunt) sub Pontificatu *Vitteliani* Papæ, hortatu *Martini* nobilis Romani, electi *Ferrariæ Antistitis*, anno 638. post *Christi* Domini, ac Redemptoris nostri Incarnationem; anno verò à fundatione *Romæ* 1433; & si ita est, credere debemus, nomen *Ferrariæ* multis sæculis non gaudere; ab annis quippe tantum 572. nuncupatur *Ferraria*.

Huic insuper alia addi potest *Marii Nigri* opinio, dicentis: *Ferrariam* ex *Viguentiæ* ruinis erectam, *Massæ Babiloniæ* nomen à *Prisciano* ei tributum negantis; idem absque unico valido argumento à *Giraldo* quoque impugnatur: Putat ipse, *Ferrariam* à Populis habitantibus ab

A una ad alteram *Padi* ripam illuc se transferentibus, ædificatam fuisse, quod partim falsum, partim veritati proximum est: falsum; quia locum, ubi *Ferraria* existit, propria vetustate privat, in quo effodientes reliquias sæpè inveniunt Antiquitatis, ut reperitur etiam ad Ecclesiæ Sancti *Georgii* latera, ita ut prisci utramque habitasse partem arguantur. Decipitur equidem ipse, eandem Urbem totam hodiernam declarans: veritatem aliquantulum exponit, quando ait, ex *Ferariola* (parvula scilicet *Ferraria*) copioso gentium concursu Magnam *Ferrariam* effectam fuisse: quod semper incrementis Urbium conformatur. Accurius enim hominum eas populis copiosas, & ditissimas, virtus verò, & vires eorumdem, fortissimas reddunt, ut *Roma*, *Charrhago*, aliæque Civitates testantur, quæ ex debilibus principiis ad magna Imperia pervenere.

Dicendum igitur est hanc Urbem, quæ multis abhinc annis fuit sub *Esteni* prosapia, serenissimæ huic familiæ in possessionem traditam à magnis dominis (ab *Ateste* Urbe provenientibus) *Ferrariam*, & non alio nomine nuncupatam, fuisse;

Ita ut ignorando quo tempore, sub quo Duce, *Regulo*, aut Imperatore sic vocata sit, credendum erit, nomen, tamquam à se ipso provenisse, paulatim se constituens statu, quo in præsentem reperitur. Cogito quidem hoc derivare à præcipuo, ac septimo, ex illis ad *Padum* existentibus, *Vico*, qui municipaliter tres propinquas muniabant Colonias, *Pisaurum* scilicet, *Ariminum*, & *Ravennam*, locaque erant ad auxiliandum *Italiæ*, circa nostram *Æmiliam Lepidam*, destinata; Hoc ex *Vico Magno* ad utrumque Fluminis latus existente oriri puto; consueverant enim Antiqui in fluviorum trajectibus Pontes duobus propugnaculis munire, ut faciliùs transire, seseque hostibus ex qualibet parte accedentibus opponere possent: & eò magis tale municipium hoc in loco extitisse dicendum, quò situs magis aptus est, & quasi via *Pisaurum Ravennam*, *Ariminum*que ducens, sicut & ad alia loca versus *Mantuum*, aliasque super viam *Æmiliam* Civitates.

Vicus is, & sex alii ejusdem naturæ, ex opposito Civitatum siti erant, ad resistendum hostibus. Qui attentè bellica *Romanorum* gesta inspicit, *Gneum Pompejum Magnum*, *Arabonem* plurima collocasse Municipia ad *Padum*, multaque alia construisse Fortalitia in frontibus *Italiæ*, videbit. *Galliamque Togatam* muniendo, idem *Gallis* se se opposuit, propugnacula intra *Padum* erexit, ut *Tribuum* viribus, *Romiliæ* scilicet, *Veturia*, & *Gallenæ*, impetum *Barbarorum* depellere posset, ac celeriter irruere in eos, qui incursionibus loca illa infestarent, hi enim ab *Alpinis* montibus deprædaturi vix descendentes, à dictis *Tribubus* expellebantur, sicque mediantibus *Galliæ Transpadanæ*, Vicinorumque Præfidiis, brevi temporis spatio exercitus validus contra inimicorum agmina congregabatur. Septem igitur Vici, pluribus in locis existentes, hodierna die corruptis nominibus vocantur, *Vighera*, *Veghentia*, *Vegaranus*, *Vicus Arnus*, *Vicus novus*, *Vicarolus*, *Aureolus*; & *Vicus Magnus* (nunc *Ferraria*) *Magnus* à *Magno Pompejo* (ut puto) ejusque Ducibus vocatus. De hisce septem Vicis loquitur *Epitaphium*, quod dum fundamenta excavant *Tarsinorum* Domus (in antiqua Sancti *Stephani* platea) est inventum, quæ dedicatio super tabulam scripta, in *Ædibus Gerardinorum* Nobilium *Ferrariensium* servatur: Et sicut in hac Inscriptione cernitur hos septem Vicos foedus quoddam cum *Pisauo*, *Arimino*, & *Ravenna* habuisse: ita & in distributarum dignitatum memoria, iisdem ipsis in Vicis *Cajum Valium Policarpum* functum honoribus ibi fuisse legitur, quosque hujus *Vici Magni* Municipales non

solum ei contulerunt, sed etiam *Romæ*, ubi alia similis reperitur Inscriptio, iisdem lineis, ac verbis. Noti sunt quoque honores Patroni, ac Curatoribus Municipiorum Ordinis in præcipua Imperii Urbe facti juxta Decurionatus decretum: Hæc quippe Municipia, & præsidia, sua *Romæ* habebant mansiones, ubi defensores ipsarum Tributum ad præstanda suffragia, (juxta vota gentium tributarium, & stipendiis annexarum) propter earumdem electionem gubernatorum congregabantur. Eximia, mirandaque acta de iis scribi possent, sed cum hæc ad rem non pertineant nostram, de hisce Septem Vicis aliquid narrasse sufficiet. Ut verò ad nostrum *Ferrariæ* propositum redeamus, eam sic à *Feriendo* in præcipuo vico nuncupatam esse judico: *Ferie* ex medio celebrabantur *Augusto*, illo quippe mense *Romani* Consules, & *Magnus* ille *Augustus* maximos triumphos, insignesque victoriæ retulerunt honores: sicque Plateam illam ad *Ferendum* electam, *Ferrariam* nuncupatam existimo; diebus etiam nostris in hac magnificentissima Urbe feriari consueverunt, festosque dies agere; discrimine vero hoc, quod ab Antiquis in eorum ædibus fiebant, Nostrates autem ad honorem Dei, Beatissimæque ejus matris *Mariæ* easdem dicarunt: de iis nec minimum quidem mihi superest dubium; sequens enim memoria de *Septem* Vicis
 19 satis claram mentionem facit, & de *Vico Magno* illo præsertim; cuique hanc licet videre in *Girardinorum* domo sita sub Parocchiali Ecclesia sanctissimi corporis *Christi Ferrariæ*; Reperta fuit hæc memoria non procul ab Ecclesia sancti *Stephani*, (ut supra dictum est) in domo *Terfinorum Nobilium Ferrariensium*.

C. VALIO
POLICARPO

ORNAMENTA. DECVRIO

NATVS. ILLVSTRATVS. A SPLENDIDISSIMO. ORDINE. ARIMIN. PATRON.

VII. VICORVM. ITEM. COLLEGIOR.

FABR. CENT. DENOR. COLON. ARIMIN.

ITEM ORNAMENTA DECVRIONATVS

ILLVSTRATVS. A SPLENDIDISSIMO ORDINE

PISAVRIENSI. PATRONO COLLEGIORVM

FABR. CENT. DENDR. NAVIG. ET

VICI. MAG. COLON. PISAVREN.

PLEBS. PISAVR. OB MERITA CVIVS

DEDICAT. SPORTVLAS. DECVR. HV.

ITEM. E. COLLEGIIS. H. H. PLEBI. H. I.

DEDIT.

L. D. D. D.

20 Præter hanc memoriam; de rebus dicemus insuper inventis in ædificanda Episcopali Æde, Ecclesiæque Divæ *Mariæ* condenda, ubi multæ reperiuntur columnarum circumferentiæ, variæ densitatis, marmorisque *Veronensis*, ordinis *Corinthii*, quæ priscorum ædificiorum reliquias fuisse denunciant: Qui tamen illis recentiori tempore usi sunt, tam ignari fuere, ut antiqua ea frustra novis conjungentes, at imitari minimè valentes, magnum luæ Arti dedecus, honoremque Antiquis tribuerint. Inscriptioes quasdam insuper repertas fuisse cernitur, quibus tamquam rebus usu consumptis) proximè terram, quibusdam subsupra versis, (adèo docti erant;) in ædificandis domibus, usi sunt: Hæ autem inscriptiones, argumenti sunt infra scripti.

Ex omnibus his igitur, & ex priscis, hodiernisque, magnificè confectis rebus, hunc locum ab Antiquis nunquam desertum fuisse credendum est, sed potius ibi præcipuum *Feriarum* omnium aliorum vicorum conventum fuisse, indèque nomine hoc mutato, illud sumpsisse *Ferrariæ*.

Antiquitatis reliquæ in Platea, ubi nunc erecta est Ecclesia Sanctæ *Justine*, in condendo Templo repertæ vetustatem pariter testantur. Januarum enim ornamenta, columnarum trunci,

A puteus, Superliminare, quod pro Zophoro & Epistylis Porticui olim fuit decus, in quo veteres pro imitatione consueverant, ibi conspiciuntur pro imitatione consueverant, & Imperium, Pa-²¹stori Oves gubernanti comparando, quapropter ^{Vide Fig. 1.}*Romani* in Septis, (ubi creabantur Magistratus,) ædificaverant *Ovilia*, quæ erat tanquam com-²⁶moratio, & Pastoris tugurium à Septis circum-^{Vide Fig. 2.}datum (Horum *Ovili*um mentionem facit *Titus Livius* in rebus *Romanis*.) In vico pariter isto inquam feriabantur, & sicuti *Romæ* in Septis fiebant olim nundinæ propter Tribuum concursus; sic pariter hoc in loco erat *Ovile* quod erat locus Tribunalis, more *Romano* disceptantibus. *Ovile* hoc erectum fuit à *Livio Martio Labeone*, ex partibus *Pompejanis*, quod etiam tempore principatus *Augusti* in usu fuit; ex latere altero extant characteres magni, ex altero verò minores, sed imperfecti, propter passam ruinam, Inscriptio hæc si integrior esset, omne tolleretur dubium; satis verò nobis morem antiquum ostendit, & ritum quodammodo, & mores incolarum ejus loci, qui more Pastorum, pecora sua custodiebant: qui enim bonus pastor erat, judicabatur *Regulus*, & in hujus rei signum, Principibus, tempore etiam prandii, ut reminiscerentur officii sui, dabatur in mensa pro primo ferculo coctus *Arietis* humerus, hac etiam de causa, ut agnoscerent quanto ponderi humeros subjicerent, & ubi auspicarentur Imperium, Regum arma, & humeros ungebant; atqui observari passim ille mos, ut maxime, solebat.

In Ecclesia Sancti *Georgii Ferrariæ* quoddam²³ inventum fuit Epitaphium memoriæ *Venulejæ Pelagiæ*, *Marcique Naevii Restituti*, à *Galeria* Tribu erectum eidem, ut ex Collegio Fabrorum Navalium, qui per Testamentum hoc mandatum reliquit, incipiendo à tempore, quo *Quintus Verelius Quæstor* fuerat, ut vi Testamenti ejus Fabri Navales stationis *Pisavrensis* Antiquissimæ, Pissimæque, Nummorum sestertium reciperent quater, centum scilicet latos Ducatos, ut ita quolibet anno recurrente successivè *Parentalia*, & *Rosaria* fierent.

Translatum
in Arcem
Civitatis.

E

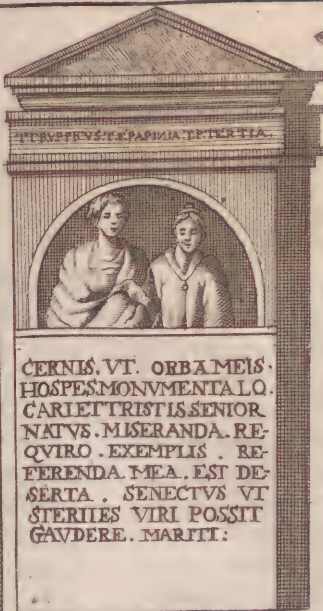
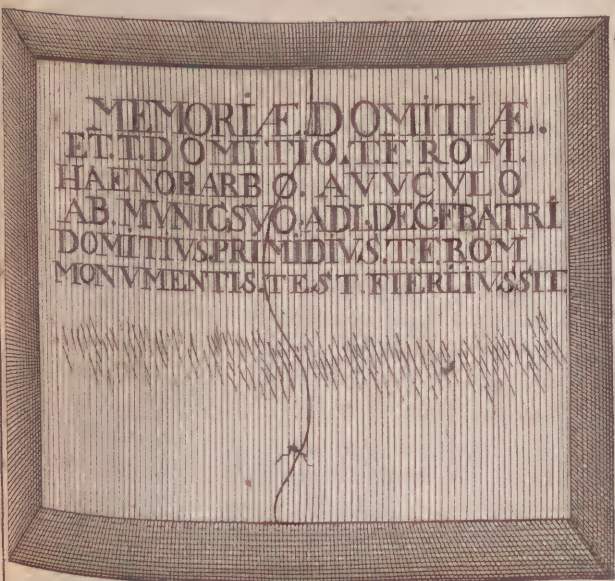
D. M.
VENVLEIA.
PELAGIA.
HIC. ADQ.

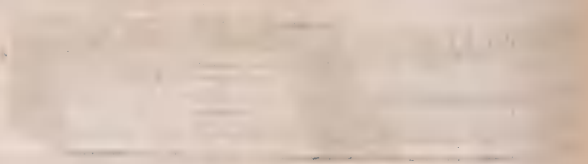
FIL. MATR. PISS.

F

M. NAEVIVS. M. F. GAL.
RESTITVTVS. MIL. COH.
X. PR. H. AQ. Q. VERELI. Q.
TESTAM. COLL. FABR. NAVAL.
PLS. STATION. VETVSTISS.
ET. PIIS. HS. IIII. H. CVI.
REDITV. PARENTAL. ET. ROSAR.
QVOT. ANN. AT. SEPVLCRVM.
SVVM. CELENT. QVOD. SI FACTVM.
AB. EIS. NON ESSET. TVNC. EA. IPSA. CON-
DICIONE. FABR. TIG. PIS. ACCEPT.
PRO. PAENA. N. FABR. NAV. HS. IIII. N. IPSI. CELEBRARE. DEBEVNT.

Voluit verò, ut hæc *Parentalia* collegialiter sparsis rosis fierent in Testatoris memoriam, si vero illud ab ipsis negligeretur, auferri voluit à Collegio Fabrorum Navalium, pœneque vice obla-

BRITISH MUSEUM

oblatum iisdem Sestertiorum numerum dari Fabris Lignariis *Pisaurenſibus*, qui ipſi dein relictum tale & neglectum officium celebrare deberent.

Atque ita ex hac Memoria apparet, in hoc loco Collegium fuiſſe Fabrorum Navalium, ſeu ſcientiam artis Navalis pro extruendis navibus in Colonia *Piaurenſis* uſum; loco utpote apto, deducendis illuc lignis navium fabricationi accommodis Municipiique ſecuro. Atque hæc ipſa adeo ars indigetatur nobis in Monumento hoc per *Æſciæ* figuram, quæ in ſummo conſpicitur, ſolebant enim eandem in Monumentis ſuis dedicare Fabri Navales & Lignarii. Adeoque multis in locis, ubi Navalia extructa ad flumina fuerunt, prout Municipia & *Lugdunenſes* fecerunt ad Flumen *Rhodanum*, dedicaverunt *Æſciam* in memoriam artificum ſuorum, qui quoniam ex ſuo eſſent Collegio atque eadem Societate, ubi morentur, Inſignia hæc artis conſecrabant pro ſuperſtitione ſua Diis ſuis; in cujus quidem rei exemplum poſuimus hic argumentum ſeu exemplum unum inferius, illorum qui hoc pacto laborarunt in Navalibus Municipii *Interamnatis Nahartenſis*, ſeu illorum qui *di Terne* dicuntur, poteſtque exemplum dedicationis *Lugdunenſis* inſpici ab illis qui plura deſiderant.

In hoc itaque loco atque vicino illi in *Poleſine*, dicto *S. Georgii*, invenitur Memoria Familiarum harum *Romanarum* triplicis illius Tribus, *Romiliæ* videlicet, *Veturia*, & *Galeria*. Familiæ vero Tribuum harum hæc commemorantur: *Phillia*, *Apuleja*, *Fediena*, *Papenia*, *Cæſia*, *Caffia*, *Trupica*, *Aufdia*, *Claudia*, *Æmilia*, *Pupia*, *Anteſtia*, *Tertullia*, *Ollia*, *Julia*, *Præſia*, *Lucellena*, *Statia*, *Stalcia*, *Lepida*, *Helvia*, *Marcellina*, *Vibia*, *Valeria*, *Calventia*, *Ingenua*, *Saluaria*, *Ruffa*, quarum omnium uſque in hodiernum tempus memoria in citatis ſuperius atque inferius Inſcriptionibus ſervatur.

DIS. MANIBVS.

SACRVM

ET QVIETÆ. ÆTERNÆ

L. AVRELI. L. L. PORPHIRIO. N.

VIXIT. ANN. LXVII.

M. AVRELIVS. L. L. HERES.

SECIT. ET SIBI. ET SVIS.

POSTERIS.

ET. SIBI. VIVVS. PONEN. CVRA.

VIT. ET SVBASCIA. DEDI-

CAVIT. INFR. P. XII.

IN AGR. SIT. EST. PED. XVIII.

APVD. NAVAL. ITERAMNAT.

NAHART.

Illustris itaque Civitas hæc eſt, propter Loci Antiquitatem, originem deducens à Colonia à *Gneo Strabone* deductis, Municipiisque, & (prout Dominus *Jo. Baptiſta Pigna*, doctiſſimus Hiſtoricus Rerum *Eſtenſium* Principum ſuorum, quas iudicio optimo deſcripſit, annotat) ex exiguo *Ferajolæ* nomine *Ferrara* tanquam altera urbs *Megaleſia*, id eſt ingens atque magnifica facta eſt, atque ſub magnitudine ſua jam a *Theodoſii* Imperatoris inchoata temporibus, longè major magnificentiorque facta eſt ſub magnis Principibus *Eſtenſibus* Dominis ſuis.

DE ANTIQVITATE AGRİ FERRARIENSIS.

Familia *Phillia*, prout vidimus, poſſeſſionem ſuam habuit illis in partibus ubi Ager atque Ditio eſt *Ferrarienſis*, ſeu Territorium *Ferrarienſe*; pro-

pter meritum autem *Marci Phyllii*, Veterani duodecimæ Cohortis Urbanæ, id eſt ex illis militibus ſenioribus, qui *Romanæ* Urbis curam habebant vigiliæque agebant, assignata illi ex lege portio eſſe debuit agri ſediſque pro emerita militia. Prima itaque Ara, quæ eſt *Marci Phyllii Apuleji*, invenitur apud Eccleſiam Magnam (*Domo*) Urbis *Ferrariæ*, in domo quadam Canoniorum. Secunda vero Ara, quæ marmorea eſt, translata cernitur in Diœceſin *Contra-Padanam* dictam, in Eccleſiam, quæ Deo, ſub titulo *S. Martini* ſacra eſt, ſeptem à *Ferraria* milliaribus diſtantiem. Cognoscitur verò Ara eadem erecta eſſe in honorem *Phylliæ*, filia *Marci*, cognominatæ *Marcellina*, uxori *Tiberii Claudii Grapti*, ſuiſque. Tertia Tabula eſt Marmorea in duas partes diſſecta; Invenitur verò in *S. Bartholomæo Ferrariæ*, ab incolis *S. Bertolo* vulgariter dicto; Memoriam vero renovat *Vettia Verecundæ*, uxoris dicti *Marci Phyllii Apuleji*, militis Veterani ejusdem Cohortis Urbanæ; Ex quibus colligere licet in hiſce regionibus Monumenta ſua dictos habuiſſe *Phyllios*, ut *Romanos* Municipiales, huic loco assignatos, atque ad eundem Romam profectos, quæcunque tandem fuerit Familia illa *Phyllia* in Urbe *Roma*.

D. M.

M. PHILLIVS.

APVLEIVS.

CRESCENS.

VET. EX. COH. XII.

VRB. T. F. I. VETTIA.

VEREC. CON.

M. APVLEIVS.

FAELIX. LIB. ET.

HERES.

PONI. CVRAVI.

D. M.

PHILLIAE. M. F. MAR-

CELLINAE. CONIVGIS.

SANCTAE. ET SVIS.

TL. CLAVDIVS. GRAPTVS.

V. P.

D. M.

M. PHILLIVS.

APVLEIVS

CRESCENS. VET.

EX. COH. XII. VRB.

T. F. I. VETTIAE.

VERECVNDÆ.

M. APVLEIVS.

FAELIX. LIB. ET.

HAERES.

PONI. CVRAV.

Habuit autem eadem Monumentum ſuum in *Via Latina*, prout monſtrat Epitaphium eorundem olim ibidem repertum, atque delatum in *Ædes Maphæorum*, quod inferius mox à nobis aſſertur. Credibile itaque eſt *Marcum* hunc *Phyllium*, Veteranum Duodecimæ Cohortis Urbanæ ſeu Prætoriae, pro merito ſuo assignatam ſibi accepiſſe in *Ferrarienſi* Agro poſſeſſionem; qui idem *Phyllius* ex Tribu *Romilia* fuit, prout ex aliorum *Phylliorum* Monumentis eſt colligere.

PHILLIAE. VICTO-

RINAE. M. F. SACER-

DOTI. AVGV. ANN.

XXIII. VIXIT. ANN.

XXX. VIII. M. VIII.

D. III.

L. PHILLIVS L. LIBER.

OLYMPVS. PERAG.

F. C.

A 3

M.

D. M. PHILLIO. M. F. ROM. SABINO
VETERANO. LEG. III.
ITALICAE
VIXIT. ANN. LXII. MEN. VIII.
D. VIII.
Q. PHILLIVS. M. F. M. N. ROM. PRINCEPS.
E. Q. R. ET PHILLIA. VENERIA PRIMA
PARENTES. FECERVNT.
INFR. P. XVII. S. IN. AGR. P. VII. S.

31 Q. PHILLIO. M. F. ROM.
AFRO. MIL. COH.
VII. VRB. MILITAVIT.
ANN. XIII. VIXIT.
ANN. XLV.
P. PHILLIVS. AEMILIA-
NVS. C. COHORTAE. X.
PRAETORIAE
FIL. INCOP. B. M. P.

Sunt & alia duo Epitaphia in dicta Ecclesia S.
Martini Contra-Padana. Primum est Familiae
Aemiliae, secundum *Antestiae*, ex *Graecis* autem
nominibus deprehenduntur esse Libertinorum,
qui nomina sua derivarunt à *Lucio Aemilio* atque
Lucio Antestio, Consularibus *Romae* viris.

D. M.
L. AEMILIO. MARCELLINO
VETERANO
L. AEMILIVS. SVPER.
PATRI.

32 D. M.
ANTISTIAE.
MYRINENI.
L. ANTISTIVS.
MIRON
FILIAE.
KARISSIMAE.
B. M. P.

In eadem Regione, dicta *Polesine Sancti Geor-
gii*, duo alia inveniuntur Epitaphia, septemque
circiter à *Ferraria* milliaribus infrascriptum *Ter-
tulliani* invenitur, quod insertum est parieti Ec-
clesiae S. *Pauli di Codrea*, quæ est in Villa Domi-
ni *Fantini*, Nobilis *Ferrariensis*, ubi pro DIS
MANIBVS legitur JOVI OPTIMO MAXI-
MO. Apparet pariter inde ex Familia *Ollia*, quæ
& ipsa *Romana* Tribus *Veturie* fuit, hosce fuisse
Tertullianos, quod discimus ex alio ejusdem Fa-
miliae Epitaphio, quod in *Ædibus* pariter iisdem
visitur, atque non longè à *Roma* in Vinea *Span-
dochiorum* inventum fuit.

33 I. O. M.
L. OLLIVS.
TERTVLLIANVS.
OMNIB. HONR. FVNCT.
T. P. I.
P. XXIIIS. ✱ VII.
TERTVLLIANVS. ET
TERTVLLIVS.
FIL. P. C.
S. I. M.
TI. CLAVDIVS. TI. F. ROM.
PANSIENS. VI. VIR.
AVGVSTAL. V. S.

AVFIDIAE. C. L. VENVSTAE
VIATORES. SALVETE.
ET BENE. VALETE.

P. OLLIVS. P. F. VETVR. SCAEVA.
PREFECTVS. PRAET. FECIT.
SIBI. ET SVIS LIBERIS.

H. M. D. M. A.
INFR. PED. XVI. IN. AGR. PXXIV.
O. OLLIA. IOCUNDA. VXOR. ET.
OLLIA TERTVLLIANA. FIL. VRN.
MARM. POSVER. VI. IN. PARIET.
LAP. QVADR.

M. A In Villa, quæ olim *Mederiorum* dicta fuit, nunc
vero *Mareto* dicitur, tribus à *Beliguardo* millia-
ribus, aliquot inveniuntur Epitaphia ejus formæ,
prout inferius describuntur. Tertium verò eo-
rundem in ipsum *Beliguardum* transportatum est,
atque *Pilæ* cujusdam Horti Secreti insertum.
Est vero *Lucii Cassii Celeris*, & *Cassie Grate* Mo-
numentum, quæ Familiae *Romanæ* etiam sunt,
prout ex Antiquitate earum disci potest, ut & lo-
co ubi habitaverunt; quas certè Possessiones &
Prædia non sunt nacti, nisi certis Legibus *Roma-
nis*, pertinebantque hæ Familiae ad Censum, qui
singulis quinquennis peragebatur atque redinte-
grabatur. Vide
Fig. 3.
Pag. 4.

B In ruinis antiqui Vici *Viriani*, quod nunc *Vi-
garano* appellatur, aliæ duæ inveniuntur Inscr-
ptiones, *Marci Julii Frontonis* scilicet, atque Fa-
miliae *Fidienæ*, tertium, satis ruptum, invenitur
ad ripam *Padi* Fluminis, in loco septo sed peni-
tus vastato & corrupto:

M. IVLIO. M. F.
FRONTO
TI. CLAVDI. CÆSARIS.
AVG. GERMANICI.
DISPENSATORI.
LENTIANVS.

FIDIENAE
RESTITVTAE
T. FIDIENS.
VOLVSIVS.

DIS. MANIBVS:
M. FIDIENO. M. F. VET.
VERIDIANO.
TRIB. MILITVM. LEG.
T. MINERVAE. VIXIT.
ANN. LXIIX.
FIDIENA. PRIMIGENIA:
VX. S.
PONI. CVRAVIT.

D In Agro qui sub *Paduano* est Dominio, & cir-
ca *Este*, Antiquam olim Civitatem, duo infra-
scripta inventa sunt Epitaphia, quæ à proprio suo
loco ablata sunt. Visitur enim primum Familiae
Atestiae in Castello seu Arce *Ferrariae*, defensum
conservatumque à temporis injuria. Alterum ipse
non vidi, verum instar ejus accepi, quod descri-
ptum est ex Aræ *Marmoreæ* Inscriptione, quæ
in Agro *Puccino* invenitur, unde *Nonus* ille *Puc-
cinus* exstat *Romæ*, in Familia *Claudia*.

E DIS. MANIBVS. SACR.
ATESTIA. IDE.
ATESTIAE
TERTIAE. PATRON. BENEMERITI.
ET CAPITONI. BINETA. F.
ET. MARTIAE. L. F. PRIMVS.
DILICATIS. ET.
T. FLAVIO. CELERI.
AMICO. CARISSIMO.
ET ATESTIAE. EGNATIAE.

F DIS. MANIBVS. SACRVM
T. PRASSIO. T. F. CLVEN-
VARIANO. PVCCIN.
PRAEFECTO. PRAETORIO
AVRELIANO. G. COH.
PRAT. ANN. XG. COH. VII.
VRB. ANN. III. PRAEF. FABR.
LEG. III. ITALICAE. VLX. ANN.
LXXXV. M. III. D. VI. H. V.
SEX. PRASSIVS. T. F. PACVL-
LVS. ERAN. LEG. III. ITALIC.
ET. VICARIVS. PRAEF. PRAET.
EX TEXT. FAC. CVRA.
H. M.
IN. FRON. PEDES. XXXVI.
IN. LAT. PED. XXXVIII.

38 Invenitur etiam in Columna Marmoris Numidici seu Graniti, quæ Ferraræ cernitur in Ecclesia S. Annæ, quæ in platea della Zoeccha est, hæc Memoria Imperatorum Constantii & Constantini.

DD. NN. IMPP.
ET CAESARVM.
FL. VAL. CONSTANTIO.
ET. CONSTANTINO.
FELICISS. AC. TRIVMPH.
VIC.
P. R.

In Ecclesia vero Magna (Domo) Urbis Ferraræ integrum adhuc conspicitur Monumentum Publici Puppi, Publici Liberti, Mentoli, Medici antiquissimi, & Septemviri, adæoque Magistratus Municipalis. Erant verò hi Septemviri Viri Augustales, atque administrabant Augustales seu Imperatorias possessiones.

Vide
Fig. 4.
39
40

V. F.
LVCVLLENAE
CHARITE
L. SEPTIMIVS.
ÆSTIVOS.
CONIVGI. CAS-
TISSIMAE. BENE
MER. POS.

M. STLACIVS. M. F. VET.
PRISCILLVS.
VET. EX. COH. VI. VRB.
PRAEFE. FAB.
Q. STLACIVS. M. F. VETVR.
TATIANVS. TRIB.
MIL. LEG. III FRET.
V. F.
CVM. STLACIA. IANTVLLA.
MATR. EOR.
IN. FR. PED. XIII. IN. AGR.
PED. XVIII.

D. M.
C. VIBI. FIRMI
VALERIA
DVBITATA. FILIO
PIISSIMO
ET. SIBI.

V. F.
STATIA. Q. L. FRE-
QVENS. SIBI. ET.
STATIAE. M. L.
ICONE. MATRI.
M. STATIO. M. L.
PHILETI.
M. STATIO. M. L.
MODESTO.
FRATRIBVS. ET.
M. STATIO.
VERECVNDIO.
CON. LIBERT.

in S. Stephani Ecclesia.

D. M.
ANNIA FAVSTINA.
VIVA. SIBI POSVIT.
Invenitur hoc in S. Michaelis Ecclesia.
RVTAE. ET
MARVLL.
H. O. I.

42

L. LEPIDIVS. IVSTVS.
VETERANVS. LEGIONIS. XXX.
VLPIAE. VICTRICIS.
SEMPRONIVS.
REDEMPTVS.
HELLIVS. ET HOMVLLA
MARCELLA
CONIVX. C.

Q. CALVENTIO. Q. LIB. TR.
OPFIMO. ET CALVENTIAE
Q. L. PRIMIGENIAE. F.

S. AVG. S.
C. INGENNIVIVS. AELIVS.
SALTVARIVS. VIRTVTIS.
V. M. L. P.

Intus, in ipsa Urbe Ferraræ, in ædibus Obitiis, quas ego Alphonsus Cagnacini coëmi, Marmorea hæc invenitur Urnula, quæ pro Monumento sepulchrali fuit Venatori cuidam, ubi & inveniuntur Fasces quædam Consulares, sex scilicet in Quadrato exiguo, fragmenta item similia alia majora, verum dirupta, quæ inventa fuerunt in ædificando atque excavando Puteo. Altera Urna extra Urbem est in S. Martini; exsculpuntur autem in illa duo Fabri Ferrarii, inscriptum vero nomen habet Lucii Octavii, cujus Monumentum existit quondam eo in loco, ubi nunc exstructa est Ecclesia S. Mariæ del Poggio, sublimiori in loco propter Fabricam Antiquam, Urna autem illa inde asportata fuit in Ecclesiam S. Gydii, prope Padis ripam, ubi Ravennam versus navigatur, qui locus à Ferraræ per sex distat milliaria.

Vide
Fig. 5.

AVRELIO VICTORI
VETERANO EX. G. R.
AT. COS. VELIA
QVINTA. MARIA
TO. B. M.

C

Calventia Familia, quæ Libertina fuit, Monumentum (quod mox adferemus) existat hodie in pariete, ad sinistram tertiæ portæ seu Januæ Anterioris partis Templi Majoris, juxta solum, ibidem vero insertum fuit, quum Cathedralis illa ædificaretur Ecclesia.

D

Habitabat autem Familia hæc Calventia Libertina, secundum morem Romanorum in hac regione; inque illo Monumento exsculpta multa videntur, quæ ad Vitam benè transigendam pertinent, atque boni militis, seu Ducis munus implere possunt. Cernitur enim ibi Bacchi Cantharus, qui sanè fortissimus Rex, atque strenuissimus fuit Dux, quique primus per Stratagemata à se excogitata hostes suos devicit. Apparet insuper Hedera, ex isto quasi Cantharo nata; Utrumque Bacchi est Symbolum. Cantharo enim utebatur, ubi benevolentiam suam ostentabat Nationibus, vini iisdem usum impertiens; Hedera verò plurifariam utebatur, arma sua eadem exornans, lanceasque, quas Thyrsos vocabant, incingens, prout Scriptum reliquit Poliënus Macedo, da Imperatores Romanos, Lucium Porcum & Marcum Aurelium.

E

Atque hæc sufficiant pro Cantharo atque Planeta Baccho sacra, qua ille capillos suos, victis Gentibus innexuit.

Verum Gorgonis illa facies, quæ in Clypei seu Scuti visitur meditullio, terrorem, pavoremque loquitur bellicum, & fortis prudentisque Ducis demonstrat virtutem, sicut Gryphi, qui ad latera visuntur Canthari, velocitatem ejusdem atque robur denotant.

F

Patet itaque non Bacchum tantum, sed & Minervam atque Martem simul Symbolicè in Monumento hoc repræsentari; Hæc enim Numina bellicis apud Gentiles præsent, perque Minervam, cui Gorgo dicari solet, prudentia simul atque fortitudo bellica adumbratur & significatur hoc in Monumento, sicut per Martem, ratio per quam ad Pacem perveniri solet; per Bacchum, occultæ quondam res atque placitæ humanæ vitæ quas ille aperiendo, docuit vini usum mortalibus per benignitatem suam, quod hic repræsentatum videre licet.

Hic enim Deus eo usus est Stratagemate; arma videlicet, ne agnoscerentur, occultari fecit; milites etiam suos, feroces pulchrosque juvenes,

vir-

virginum habitu textit, ut ita muliebris videretur Collectio, quæ tamen subtus exercitus juvenum erat armatorum.

In summa, hæ Sculpturæ simul omnes ostendunt *Quintum Calventium* hunc militem fuisse, qui vitâ hanc sortem deinde mutaverit tranquillo. Eum enim in finem sculpuntur ibidem Aviculæ atque Lacertæ, quæ symbolicè hæc significant: Aviculæ quidem mutationem loci pro quærendis vitæ victusque necessariis, ut & quietem noctam; quæ inveniri solet in Sylvis locisque nemoralibus atque agro, ubi tranquillè vivi potest, prout faciunt Columbæ, quæ a belli strepitu sese recipiunt in fertiles, fructiferos atque amœnos campos. Lacertæ etiam ex naturæ suæ ratione, vitæ mutationem denotant, prout dicit *Tertullianus*, valdè enim quietè & supra & subtus terram vivunt, dormientes vitæ partem, non aliter quàm humana in quiete solent corpora, alteram partem vigilantes, providentque illa quæ in usum suum sunt, non aliter, quàm homines quoque facere sunt soliti, qui & de sepultura sibi suisque provident, perque virtutem in vita & morte famam suam redintegrant, per ora hominum viventes; facere etenim decet, ut faciunt Lacertæ, quæ perdita quasi vita, calore Solis rur-

A fus animantur, abjectisque vetustæ pellis spoliis, novam lucem, viridemque recuperant juventutem.

Nec aliter homo sese comparare debet, quem utique decet, pro innata agentem prudentia, abjicere tristes molestasque res inquietudinum, easque permutare rebus lætis prosperis & quæsitu dignis salutiferisque, unde illi & quies in vita, & fama post fata oriri possit; in ultima enim Vitæ hujus scæna suo quæque humana loco assignantur, cadaver quidem terræ; anima & virtus Cœlo atque Immortalitati, honoribusque paratis egregiorum laudeque dignorum virorum meritis.

B *Ostellatæ* denique infra scripta existat memoria *Narcissi*, Liberti Imperatoris *Tiberii Claudii*, qui in Historiis famigeratissimus est, est verò talis:

D. M.
CLAVDIAE.
DICAEOSYNE
TI. CLAUDIVS.
NARCISSVS.
LIB. AELD. COIV.
PIENTISSIMA
ET. FRVGALISSIMA.
B. M.

F I N I S.

I N D E X

RERUM NOTABILIORUM.

- A.
Antiquæ Columnæ Numidici marmoris inventæ. 4. C
Antiquitatis reliquæ in Ecclesia Sanctæ Justine. 7. F
Atestiæ Familiæ Epitaphium. 12. D. E
Attila in Italia, ejusque invasiones. 3. A
Bacchi Cantharus. 14. G
— Stratagemata ad debellandos hostes. 14. D. F
Cajus Valius Policarpus fungitur officio in septem pagis. 6. F
Calventiæ Familiæ monumentum. 14. G
Calventius Quintus, miles Veteranus. 15. A
Columna Antiqua marmoris Numidici in Ecclesia S. Anne. 13. A
— Apostolis dicata. 5. C
Electo Insula, nunc Ferraria. 3. B
Epitaphia duo in Agro Paduano circa (Este);
— alterum Familiæ Atestiæ. 12. D. E
— alterum in Agro Puccino. idem.
— duo in Ecclesia Sancti Martini, Familæ. & Atestiæ. 11. B. C
— duo in Polesine Sancti Georgii, in Ecclesia S. Pauli di Codrea, Claudii Tertulliani, & Titi Claudii Pansieni. 11. D. E. F
— varia in Villa Mederiorum (Mareto) Lucii Cassii Celeris, & Cassiæ Grate. 12. A. vide fig.
— Annæ Faustine. 19. E
— Calventii. 14. A
— Claudie Dicaeosyne positum à Narcisso. 16. B
— Constantii, & Constantini Imperatorum. 13. A
— Lepidii Justii. 13. F
— Lucullene. 13. B
— Marci Julii Frontonis, atque Familiæ Fidiene. 12. B. C
— septem Vicorum. 2. C
— Statie. 13. D
— M. Silacii. 13. C
— memoriæ Venulejæ Pelagiæ & c. in Ecclesia Sancti Georgii. 8. C. D
Fœces Consulares. 14. A
Ferraria non potest vocari Massa Babylonica & quare? 5. A. D

- Ferraria erecta à ruinis Viguentiæ. 5. F
— sic vocata à Feriando. 4. B
— sub Estensi familia. 6. B
— Origo secundum J. Baptistam Pigna. 9. E. F
Ferrariensis Agri antiquitas. 9. F
Fragmenta antiquitatis inventa in condendo Sanctæ Mariæ Templo. 7. E
Furores Attilæ in Italia. 3. A
Marci Phellii Ara apud Ecclesiam magnam Ferrariæ. 18. A. C. 11. A
Massa & Villa idem est. 4. D. 5. C
Massæ phœda præstant Templo Sancti Petri. 5. C
Massarii quare sic dicti. 5. B
— sic vocantur incolæ, à Massa, sive Villa. 4. D
Maurelius Martyr Episcopus Ferrariensis. 5. E
Monumentum Publii Puppîi, Publii Liberti, Mentoli, Medici. 13. A
Mores Artis Fabricarum Nannalium. 9. A. B
Opinio Auctoris circa Urbem Ferrariæ. 6. B. 7. B
— Giraldi circa Ferrariam. 5. F
— Marii Nigri circa Ferrariam. 5. F
Ovilia ubi creabantur Magistratus. 8. A. vide fig. 1.
— horum mentio in Tito Livio. 8. A. vide fig. 2.
Philliæ, cognominatæ Marcellinæ, uxoris Tiberii Claudii Grapti, Ara. 10. B. D
— Victorinæ Epitaphium. 10. F
Septem Vici à tribus Coloniis, Pisauro, Arimino, & Ravenna sustentati. 4. A
Templum Sancti Georgii ubi situm. 4. B
— Tutelaris Urbis erectum, ubi prima habuit initia Ferraria. 5. A
Testamentum Marci Navii, ut parentalia, & Rosaria quolibet anno celebrarentur. 8. D. F
Trium familiarum Romanarum memoria. 9. C
— aliarumque ex his Tribubus. 9. C
— earum Epitaphium. 9. D
Vetæ Verecundæ, uxoris Marci Phellii Apuleji, Ara. 10. B. D
Vici septem numero, quorum Magnus nunc Ferraria nuncupatur. 6. E
Vicus Magnus nunc Ferraria. 6. C
Urna marmorea cujusdam venatoris. 14. A

HIPPOLYTI ANGELERII,
Civis Atestini,
D E
ANTIQUITATE
URBIS ATESTINÆ
L I B E R ,

Ubi ejus Origo, Situs, Magnitudo, Dignitas, ac Viri
Clarissimi, qui ex hoc nobilissimo loco extitere, &
patriam non mediocriter illustrarunt, aliaque ad eam
pertinentia, ex vetustis marmoribus & numismatibus,
nec non ex antiquis, & probatis Auctoribus collecta
exhibentur;

C U M

Animadversionibus & Emendationibus

F. ALEXANDRI BURGOS,

*Messanensis, in Academia Patavina Philosophiæ & Historiæ
Ecclesiasticæ Professoris.*

Nunc primum ex MSS. editus.

LUGDUNI BATAVORUM,

Sumptibus PETRI VANDER Aa,

Bibliopola, Civitatis atque Academiae Typographi.

P R Æ F A T I O T Y P O G R A P H I.

testinæ Urbis *Tibi*, BENEVOLE LECTOR,
*hic exhibetur Antiquitas. Debemus istam
lucubrationibus Hippolyti Angeleri, Civis
Atestini, qui laborem hunc ad Junii Pauli
Crassi, Patavini, iteratas suscepit efflagitationes, ut ipsa
Auctoris indicat Præfatio. Concinnavit in hac Descrip-
tione Noster, Patriæ suæ pro virili simul profuturus,
quicquid tam ex vetustis marmoribus & numismatibus,
quam ex probatis & antiquis Auctoribus in gloriam An-
tiquitatis Atestinæ fideliter potuit colligi. Ut vero egre-
gium hoc opus a nobis nunc luci exponi possit publicæ, Me-
cenatem experti sumus egregium, Virum Reverendissimum,
Eruditissimum & Celeberrimum, F. Alexandrum Bur-
gos, Messanensem, in Academia Patavina Philosophiæ
& Historiæ Ecclesiasticæ Professore, qui Antiquitatis
hujus nobis benignissime transmisit Apographum, ut ejus
hic subsequens, quam una cum ipso accepimus Apogra-
pho, docebit Epistola. Sic habebit Lector Benevolus
fontem, unde promanarunt paginis subiectæ Annotationes
& Emendationes: ideo & numeros, quæ paginas dicti
respiciebant Apographi, ad hujus editionis paginas ac-
commodavimus. Instruxit ea Epistola nos Consiliis tum
alia, tum has præcipue Antiquitates, respicientibus fidelissi-
mis & saluberrimis, quibus semper obsequi non exiguæ no-
bis ducimus gloriæ, præcipue cum ea singula Lectoris spe-
ctent commodum. Hinc & eandem, quam in aliis nostris
editionibus, adhibuimus industriam, atque hanc Antiqui-
tatem qua literas, qua chartam, exhiberi curavimus ni-
tidissimam. Inscriptiones, quæ hic habentur, ut eas fi-
delissime accepimus descriptas, exhibemus, nec inde of-
fen-*

PRÆFATIO TYPOGRAPHI.

sensum iri speramus Lectorem, si forte quædam apud alios aliter legi reperirentur: cum ea, quæ ab Auctore nostro, Viro, qui nonnisi prima & fide dignissima Antiquitatis secutus est monumenta, sunt relicta, ad examen, cum aliis conferendo, revocare nobis religioni duxerimus. Nomina propria, quæ in historicis, quo citius patent, eo faciliorem reddunt lectionem, aliaque, quæ id requirere videbantur, diversis a contextu consignavimus literis. Indicem denique Rerum notabiliorum subjunximus, qui omnia, quæ hic habentur notatu digniora, uno exhibebit intuitu. Hæc Tibi, BENEVOLE LECTOR, nunc offerimus, Tuum nobis favorem expetentes. Vale.

E P I S T O L A

Reverendissimi ac Celeberrimi

F. ALEXANDRI BURGOS,

una cum

hujus Antiquitatis Apographo

data.

P E T R O V A N D E R Aa,

Bibliopolæ,

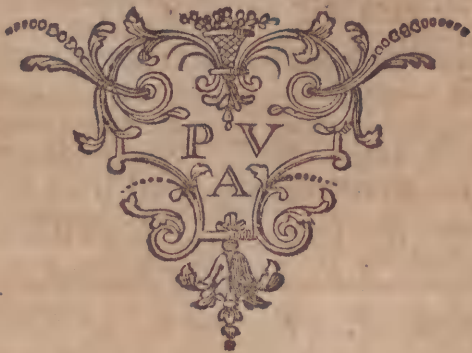
S. P. D.

F. ALEXANDER BURGOS.

Hidem meam libero, vir honestissime: Ecce tibi apographum Hippolyti Angeleri de *Antiquitate Urbis Atestinæ*. Illud quanta potui diligentia, & sane labore improbo descriptum est ex duobus Manuscriptis Codicibus, quorum unum reperi in Bibliotheca mea, alterum ab amico accepi ex domo Loniga. Uterque autem descriptus est à manu hominis cum rerum, tum linguæ Latine imperfectissimi; adeoque innumeris, iisdemque foedissimis scatet mendis, ut nihil supra. Emendavi, quantum potui, inter dictandum, atque ad loca nonnulla, quæ sunt lineolis designata, Animadversiones adjiciendas puto, quæ sunt hujusmodi. *Pagina. 1.* in versibus *Homeri*, addidi particulam *prope*, quæ deest in Manuscriptis, extat tamen in versione *Homeri* editionis optimæ *Barnesianæ*. *Pagina 2.* in carminibus *Volusii* addidi in primo versu particulam *dum*; hanc enim postulat, & sensus, & metri ratio. *Ibidem* in quarto versu reposui *impete* pro *impetu*, quod est in utroque Codice mendose: retinui

EPISTOLA F. ALEXANDRI BURGOS.

item vocem *homones*, quæ erat in Codice meo, & quam apud *Ennium* invenio usurpatam, quamquam Codex *Lonigus* habeat *homines*, quod, ut vides, metrum non patitur. In ultimo tandem (*eiusdem Volusii*) Versu Pag. 3. retinui à Patre *Lycaone*, ut in meo Codice: *Lonigus* habet à genere, fortasse legendum à genitore, sed metri mensura præpositionem à abundare notat. Pagina 4. uterque Codex habet *Morabiis Scithiæ populis*. Ubinam gentium sint *Morabii*, ignoro, nec vacat investigare, qui præest Editioni tuæ, videat. *Ibidem* Codex meus habet *Ludis hastilibus*, alter Codex vocem nihil significantem, forte legendum *hastiludiis*. *Ibidem* in epitaphio Atestis: *Phrigique palæstia Janii* habet Codex meus, sed quid significet *Janii* nescio. *Lonigus* habet *Sacri*, quod retinui, sed adhuc dubito. Pagina 3. *Asellum* legitur in Codice meo, in *Lonigo* est *Asillum*, quo nomine designari puto oppidum, nunc *Asolo* appellatum. *Ibidem* consulendus est locus laudatus *Plinii* de *Coloniis*, ne forte prave sit descriptus. Pagina. 4. legitur *principales Tribus*, mihi videtur deesse verbum *existere*, aut quiddam simile, ut sensus postulat. Pagina 5. legitur in inscriptione *SERA. PROC.* quid significet *Sera*, videant *Antiquarii*, videantque locum laudatum *Hermolai Barbari*, & *Leonardi Alberti*. Quod attinet ad Inscriptiones, scito, eas fideliter esse descriptas, ut ex tant in utroque Codice, sed cum uterque mendosus sit, operæ pretium erit ad examen eas revocare, ac conferre cum editis à *Grutero*, aliisque. Pagina 9. *Judexque*, vox hæc mihi suspecta. Pagina 10. *Martialis Epigramma ad Sextum*, quod in nonnullis editis legitur *Lib. V.* sed in editione cum *Notis Variorum* curante *Cornelio Schrevelio* in *III. Libro* est *Epigramma 38.* habet *Cajus*, pro quo alii legunt *Civis*, quod mihi placet magis cum *Grutero*. *Ibidem* Codex meus legit *Lycaonis*, libri editi nonnulli *Heliconis*; editio laudata cum *Notis Variorum Heliconis*, quæ mihi videtur verior lectio. Pagina 11. *Mystica, & Divina Philosophorum Chymia*: hæc quæ de *Chymia* hoc loco dicuntur, diligentius examen merentur. *Ibidem* videatur locus laudatus *Alexandri Rosini*: nam verba ex utroque Codice descripta, nullum fundunt sensum commodum. Pagina 12. in utroque Codice est *peregre*, sed legendum puto *pene*. Pagina 14. *Beatus Bernardinus Feltrinus*: Codex meus habet *Festinus*; *Lonigus* à prima manu *Festinus*, sed deinde correctus habet *Bernardinus Senensis*, quod puto verius. *Ibidem*; uterque Codex habet aliis in locis sine particula *non*, quæ tamen videtur omnino necessaria. Pagina 15. *Felici Veronensi F. Alemannorum*: quid sibi vult *F. Alemannorum* nescio; forte *Familie Alemannorum*. Pagina 16. *Eccerilides* Codex *Lonigus*, meus *Eccerinides* melius. Pagina 23. *Instar Urbis* habet Codex uterque: male, certe legendum *juxta urbem*. *Ibidem Similiam*, & cætera nomina *Pagorum*, nescio an recte scripta. Videantur de his alii scriptores. Pagina 24. *Aldobrandino Turcæ*: quis iste *Aldobrandinus Turca*, nondum reperire potui. Hæc sunt, quæ in *Angelerio* notanda putavi: de quo satis..... Susceptum à te consilium edendi *Corpus Scriptorum de Rebus Italicis*, Dominus *Ascanius Varesius*, Abbas Canonicus *Lateranensis*, Vir Doctissimus & Amicissimus, vehementer probat; probantque omnes, qui *Italici Nominis* Gloriam amant, præsertim quod nonnullorum ex his *Historicis* penuria laboramus, & rara admodum sunt, & non nisi in insignioribus Bibliothecis visenda quorumdam exemplaria..... Hæc de Opere, quod meditaris, opportune tibi dicenda putavi, quæ æqui, bonique consulas. Vale..... Patavio pridie Kal. Martias M. DCC. XXI.

HIPPOLYTI ANGELERII,

Civis Atestini,

A D

JUNIIUM PAULUM CRASSUM,

Patavinum,

P R Æ F A T I O.

Quoniam sæpe, ac sæpius, Juni Paule Crasse, à me jam tres annos abs te Medicinam audiente efflagitasti, ut si quid Antiquitatis Urbis Atestinæ haberem, ejus tibi copiam facerem; ut id adderes operi Scardeonii de Antiquitate Urbis Patavinæ, quod nunc præ manibus habes; & denuo castigatius in lucem edere paras: propterea, ne tibi morem gerere recusare videar, cui non obedire nefas est, & pro virili parte Patriæ prosim; ea tibi in medium offeram, quæ ex vetustis marmoribus, & numismatibus, nec non ex antiquis & probatis Autoribus de hac re fideliter colligere potui. Tu verò, pro tua humanitate, libro illi celeberrimo adjunges, ut ex ejus secunda editione Urbem nostram Atestinam revera, & antiquissimam, & nobilissimam esse, aperte homines cognoscant.

D E

A N T I Q U I T A T E

U R B I S

A T E S T I N Æ.

ATESTE igitur ab Ateste Lycaonis, & Laothoes filio conditum fuit, illustri sane Viro; siquidem Lycaon fuit filius Priami Trojanorum Regis, Laothoe autem Altai Lelegum Regis filia exstitit, sicut testatur Homerus Iliador. Lib. XXI. his verbis:

*Paucis ante annis me mater
Genuit Laothoe filia Altai Senis,
Altai, qui Lelegibus bellicosis imperat,
Pedasum altam incolens prope Satnioentem:
Hujus habuit filiam Priamus, multas, & alias.
Ubi advertendum, sicut ibi notat Aristarchus, Lycaonem, & Matrem, & Uxorem ejusdem nominis habuisse, sed Mater fuit Altai senioris filia, ut ex Homero aperte colligitur, Uxor autem Altai junioris, qui etiam ad differentiam senioris Altai inversis literis dictus est. Porro Atestes una cum Antenore, & ingenti Henetorum comitatu,*

Acapta Troja, in intimum maris Adriatici Sinum venit; Euganeisque, qui inter mare, & Alpes incolebant, pulsus, inter Medoacum, & Athesim, qui olim moenia oppidi præterlabebatur, Urbem sibi posuit, quam Ateste à nomine suo, ipsius autem agrum Laconium à nomine Patris; at verò regionem Henetiam à comitum nomine appellavit; sicut ex Bernardino Scardeonio, & Joanne Baptista Pigna colligitur; utque ex his Volusii Poëtæ Patavini antiquissimi carminibus, quæ ex horum Annalium fragmentis nuper in Bibliotheca Vaticana repertis excerpta sunt:

*Dulce solum lacrimans Patriæ dum liquit Atestes
Laothoe commixta Lycaone, quem edidit antris
Idæis Dominique Antenoris arma secutus
Impete quàm magno Euganeos expellit homones,
Medo-*

2. Dum) Addidi particulam dum; hanc enim postulat & sensus & metri ratio.

3. Impete) Reposui impete, pro impetu, quod est in utroque Codice mendose.

4. Homones) Retinui vocem homones, quæ extat in Codice meo, & quam apud Ennium invenio usurpatam, quamquam Codex Lenigius habeat homines, quod metrum non patitur.

H. Angelerius.

A

ALEXANDRI BURGOS

ANIMADVERSIONES ET EMENDATIONES.

1. Prope) Addidi particulam prope, quæ deest in Manuscriptis, (quæ intelligantur, diximus in Prefatione) extat tamen in versione Homeri editionis optimæ Barnesianæ.

Medoacumque Atbesimque inter, prope maxime amœnum

*Caulonem, posuit sedes, Urbemque locavit:
Æternumque olli nomen dedit, & Regionēs
Ipse Lycaonias à Patre Lycaone dixit.*

Ex *Volusii* autem versibus facile deprehendi potest, *Ateste* fuisse ædificatum anno ab orbe condito 2783, ante verò *Romam* conditam annis 432. Si enim, *Troja* amissa, *Aeneas Antenor*que, atque una cum *Antenore Atestes* anno Mundi 2783. in *Italiam* profecti sunt, illi in *Laurentem* agrum, hi verò in intimum maris *Adriatici* Sinum, atque *Atestes* statim, sicut & *Antenor*, Urbem sibi condidit, *Aeneas* autem cæterique *Albani* Reges regnarunt, ut testatur *Glareanus* in sua *Chronologia* annis 431. à quorum ultimo, scilicet *Numitore*, *Romulus*, & *Remus* genus ducentes *Romam* constituerunt, jam omnibus satis constat urbem *Atestinam* anno ab Orbe condito 2783. & ante *Romam* anno 432. fuisse conditam: quod etiam confirmare videtur *Virgilius Lib. 1. Æneid.* Et *Livius* in principio suæ *Historiæ*. Situm est autem *Ateste* in Mediterraneo decimæ Regionis *Italiæ*, quæ olim *Henetia*, mox *Venetia*, nunc verò *Marchia Tarvisina* nuncupatur, sicut testatur *Plinius Libro III. Cap. 19.* & confirmat *Frater Leonardus Albertus*, ubi de hac *Italiæ* parte, atque urbe *Atestina* agit: & quemadmodum à *Medoaco*, atque *Atbesi* alluebatur, ita nunc ab solo *Bacchilione*, aliò scilicet illis fluminibus versis, perluitur. Verum sub eo cæli Signo hujusmodi locum positum esse ferunt, quod *Virgo* ab *Astrologis* dicitur: quamquam positum inter *Virginem*, &

A *Scorpionem Hieronymus Bardus Florentinus Chronologus*, atque *Aitronomus præstantissimus* affirmet; unde homines melancholici *Marti*, & *Mercurio* dediti nascuntur: & nisi hujusmodi influxus ab *Jove*, & *Sole*, qui inter supradicta sydera interponuntur, temperaretur, procul dubio idem *Atestinis* forsitan eveniret, quod *Morabii* *Scithiæ* populis, velut ipse *Hieronymus Bardus* in sua quadam *Epistola* demonstrat. Hujus Urbis circuitus olim quatuor passuum millibus perhibetur, & quatuor portis insignitur; quarum una *Alba*, videlicet triumphalis, dicebatur, intra quam *Triumphantes* ingrediebantur, & ab Oriente erat posita: Altera *Nigra*, ab Occidente sita, nuncupabatur, extra quam mortui efferebantur: Tertia *Martia* à meridie ædificata ferebatur, extra quam erat *Campus Martius*, in quo juvenus *Atestina* Martis operibus, *Palæstræ*,² *Ludis* *hastilibus*, *Cestibus*, & *jaculis* incumberebat: Quarta verò *Capitolina* vocabatur ab *Septentrione* fundata, ubi erat *Capitolium* & portus frequentissimus, nec non *Lapidæus* pons, qui sex arcibus propinqui *Atbesis* ripas jungebat, veluti *Hieronymus Atestinus* testatur & *Scardeonius*, aque *Joannes Baptista Pigna* confirmare videtur.

C Verum ubi *Atestes* ad octuagesimum suæ ætatis annum pervenisset, naturæ concessit, atque juxta *Martiam* portam fuit magnifice admodum sepultus: cujus ossa ferunt, aliquando, dum cultores terram altius effoderent, inventa fuisse in *Arca* candidissimi, ac durissimi saxi, cum hoc non infuso *Epithaphio* inscripta:

EST VIA, QUÆ POPULUM DUCIT JUNONIS AD ÆDEM,
FONS UBI NATIVIS ATHEA PULSAT AQUIS.
QUISQUIS AD HANC PERGIS, PERIANDRI TRANSIGE THERMAS,
ANTRA, DOMOS, CURVIS PARVA THEATRA LOCIS.
ET RIPAS ATHEA PHRIGIQUE PALATIA SACRI
REGIA SCEPTRA, LARES, ATRIA, TEMPLA, FORUM.
INDE CELER SUBEAS MAGNI DELUBRA TONANTIS,
QUA FERT SUBLIMES MARTIA PORTA GRADUS.
HIC ET ATESTE JACET, QUI POST ANTENORA NOMEN
LAUDIBUS, ET TITULIS TOLLIT IN ASTRA SUUM.
TRANSTULIT HUC HENETOS, ET PARVAM CONDIDIT URBEM,
CUJUS ET OSSA DUCIS NUNC BREVIS ARCA TEGIT.

Licet autem *Veneta* Provincia contineret *Vicentiam*, *Patavium*,⁴ *Asellum*, *Opitergium*, *Bellunum*, *Tarvisum*, *Altinum*, & *Adriam*, omnes Urbes admodum nobiles, nihilominus temporibus antea-ctis *Ateste* fuit hujus caput, & Metropolis, veluti testatur *Joannes Baptista Pigna* in libro, quem de *Gestis Principum Ferrariæ* edidit: quamobrem *Romana* civitate donata fuit, & ob ejus præstantiam *Romanorum* Colonia deducta, ut *Plinius* asserit *Libro III.* inquit: in Mediterraneo Regionis decimæ Colonie. *Cremona*, *Brixia*, *Cenomano- rum* agro, *Venetorum* autem *Ateste*. Coloniam verò hanc deduxerunt *Quintus Celer*, & *Tricipitinus*, ut *Onofrius Panvinus Veronensis Fastorum Libro 1.* ait, vel potius *Gneus Pompejus Strabo* *Gnei Pompeji Magni Pater*, qui ex *Asconio Pediano* in *Oratione Marci Tullii contra Pisonem*, *Transpadanas* Colonias deduxit. Fuit autem Urbs *Atestina*

D ex genere earum *Coloniarum*, quibus jus *Latii* dabatur, & propterea *Latine* dicebantur: ipsa enim non à novis *Coloniis* constituta fuit, sed veteribus incolis manentibus habuit jus, ut cæteræ *Latine* Colonie, petendi Magistratus in *Romana* Civitate: cujusmodi etiam *Patavium* Colonia extitit, sicut scribit *Asconius Pedianus* loco citato. Cæterum quoniam Colonie non poterant in Civitate *Romana* Magistratus, atque honores assequi, nisi sub aliqua Tribu Urbis erant conscriptæ, idcirco ipsa sub Tribu *Romilia* fuit annumerata, sicut *Patavium* sub Tribu *Fabia* ac *Brixia* fuit; *Verona*, & *Tergestum* sub *Poplilia*, *Mediolanum*, & *Comum* sub *Ophentia*, & *Bergomum* sub *Vitturia*; Hinc quanta Urbis *Atestine* nobilitas fuerit colligitur; Quoniam supradictæ urbes ipsi Tribu inferiores fuerunt, siquidem quinque principales Tribus, scilicet *Suburrana*, *Æquilina*, *Collina*, *Palatina*, & *Romilia*, ut *Author* est *Pigna lib. citato*. Tanti vero *Romani Atestinos* fecerunt, atque tantæ ipsis hi curæ fuerunt, ut cum *Atestini* cum *Vicentinis* olim de finibus graviter certarent, multaque sibi invicem hi populi mala inferrent, *Senatus Romanus*, ne hujusmodi dissidium sibi, ac *Atestinis* detrimento ali-

1. Patre) Retinui patre, ut in meo Codice: *Lonigus* habet a genere: fortasse legendum a genitore; sed metri mensura præpositionem a abundare notat.

2. Ludis hastilibus) Codex meus habet *Ludis hastilibus*; alter Codex vocem nihil significantem, forte legendum *hastiludiis*.

3. Sacri) Codex meus habet *Phrigique palatia Janii*, sed quid significet *Janii* nescio. *Lonigus* habet *sacri*, quod retinui, sed adhuc dubito.

4. Asellum) Sic in meo Codice legitur; in *Lonigo* est *Asilum*, quo nomine designari puto oppidum, nunc *Asolo* appellatum.

F 5. Principales Tribus) mihi videtur deesse verbum extirp-
tère, aut quid simile, ut sensus postulat.

aliquid importaret, *Sextum Attilium* Proconsulem miserit, qui inter *Atestinos*, & *Vicentinos* tantas componeret lites, ac terminos statueret, quod non nisi in arduis, & difficillimis Reipublicæ *Romanæ* negotiis fieri consuevit. Hoc autem ita se habere demonstrat terminus lapideus olim *Atestina* in Civitate inventus, nunc verò in vico *Leonici* servatur, hisce notis:

SEXTUS ATTILIUS M. F. SERA PROC.
INTER ATESTINOS, ET VICENTINOS
EX SENAT. CONS. FINES, TERMINOSQUE STATUIT.

Hujus lapidis meminit *Hermolaus Barbarus* in *Correctionibus Plinianis*, & *Frater Albertus* in *tractatu de Urbe Vicentina*. Cæterum quoniam, ut superius diximus, *Atestini* Civitate *Romana* fuerunt donati, hinc factum, ut quamplurimi eorum, iique *Optimates*, *Romam* adlerint, admissique in Senatum, & ad summos quosque Magistratus evecti fuerint; atque ita laudis, & gloriæ *Romani* nominis participes fuerint. Quamplurimi verò ipsorum noluerunt Patriam linquere; sed in hac permanentes pro Civibus *Romanis* se gesserunt, & *Romanorum* more honorificentissime vitam duxerunt. Primum demonstrat *Corellius Atestinus*, qui ad communem Patriam *Romam* confluens equestri dignitate decoratus fuit: & hic ille est, qui *Romanos* docuit suomet surculo *Castaneas* inferere, à quo etiam *Corellianæ* *Castaneæ* dictæ sunt, quæ adhuc *Romæ* tale nomen retinent, & laudatissimæ omnium sunt; ut ostendit *Plinius Lib. xvii. Cap. 17.* hoc idem confirmat *L. V. Potitius*, qui *Ateste* genitus *Romam* sese contulit, & Senatui admissus, *Eques Romanus* factus est, prout testari ferunt *Saxum Romæ* in Monte *Tarpejo* inventum, in quo *Romanorum* Equitum catalogus habetur. Secundum verò, quod scilicet *Cives Atestini* in Patria permanentes *Romanorum* more in cunctis rebus vixerint, atque pro civibus *Romanis* sese clarissime, ac illustrissime gesserint, apertissime ostendunt ea, quæ quotidie, dum altius terra effoditur, in urbe *Atestina*, atque ejus agro passim reperiuntur; amplæ videlicet tegulæ, pavimenta ex minutissimis lapillis, variisque coloribus, varias animalium figuras delineantibus confecta; & ampli, longique ex plumbo aquæ ductus: tum vasa pretiosa, ac numismata antiquissima ærea, argentea, atque aurea, varias Imperatorum *Romanorum* Imagines, & res gestas referentia, aliæque inæstimabilia: statuæ item mira arte constructæ, præsertim verò marmoreæ, & monumenta vetustissima antiquis priscorum *Romanorum* notis inscripta: quæ omnia nonnisi à claris, atque Illustribus Viris fieri potuisse constat; Claris enim ac Illustribus hominibus dumtaxat exsculpta nomina ponebantur, præscripto sepultura spatio, & loco Diis Manibus consecrato. Horum autem omnium, quæ supra dicta sunt, quoniam longum admodum esset exempla in medium afferre marmorum, & monumentorum; tamen quæ ipse invenire potui, exempla adducam; ex quorum inscriptionibus, & notis, priscorum Civium *Atestinorum* Nobilitas, atque præstantia facillime colligi poterit. Hujusmodi igitur inscriptiones marmorum, & monumentorum antiquis notis insculptæ, in variis locis Urbis *Atestinæ* atque in ejus agro reperiuntur:

In Ædibus *Joannis Antonii Franchi*:

C. TVLLIVS T. F.
ROM.

TESTAMENTO FIERI JVSSIT

In domo Excellentissimi *Gulielmi Potitii*:

C. FLAVIVS C. F.

ROM.

PISCATOR.

In eadem domo in lapide quadrilatero, atque instar metæ in acumen desinente, in primo latere sub imagine puerili legitur:

SEPTVMIA C. F.

SPICA ANNO ET

MENSE TERTIO

Ab utroque autem latere dextero, ac sinistro insculptus est juvenis, qui septem pilis mira arte ludit; in aëre enim illas curvatus jactans, harum duas pedibus comprehendit, duas item manibus, reliquæ tres in aëre conspiciuntur, quas captaturus expectat, sed sinistro in latere pilam capite etiam captat, cum in dextero manibus, & pedibus duntaxat id faciat.

In Ædibus *Juliani Pacconii*:

F. ROM. LIVS TES

TAMENTO

In Ædibus Equitis *Musachii*:

C. V. T. QQ. V.

P. XXX.

In domo *Guidonis Branchæ*:

D.

M. VALERIVS BVCI:

NAE. L. OPTATVS

COCVS.

In Templo *D. Teclæ* in saxo fracto:

C. RVBENIVS C. F.

GLADIATOR FECIT.

In ædibus Clarissimi *Michaëlis Salamonis* sub imagine muliebri:

VRBANAE CLODIÆ

L. D.

In domo cujusdam:

L. MESTRIVS

C. T. ROM.

LE. IX.

In Templo *S. Martini*:

TITO OCTAVIO

T. L. LÆTO

OCTAVIÆ C. L.

PRIMVLÆ T. L.

VENVSTA V. F.

In domo cujusdam:

M. CR. ÆMILIVS L. F.

OPTETVS GEMINIA

M. F. SECVN

VIVA SIBI ET VIRO

In quadam domo diruta:

T. ANNIVS P. F.

FABIVS SECVNDVS

TRIB. MILIT. PRÆ V

I. D. CVR. ÆR

T. F. I.

Ibidem:

SAC. DIS. MAN. LVCRE

TIAE M. L. PLACIDAE

SARCINATRICI.

In vico *Vighizzoli*:

A. VETVRIO A. F. PATRI PE

TRONIANI A. F. TANNIAI

MATRI TERENCEIAI T. F.

SECVNDAI VXORI C. VE-

TVRIVS A. F. LEG. V.

VRB TESTAMENTO

FIERI JVSSIT.

Ibidem:

M. RVFRIVS M. L.

FAVSTVS MEDICVS

IMI. VIR. AVG.

VOLVMNIAE T. F.

MAXVMAE VXORI

H. Angelerius.

A 2

VO-

1. Vide *Panvin. in Hist. Veronensi.*

2. *Aliter* donatus.

3. *Inscriptiones* Quod attinet ad Inscriptiones, sciat Benevolus Lector, eas fideliter esse descriptas, ut extant in utroque Codice: quod monitum velimus, ne, ubi ipsæ ab aliis editis forte differre reperiantur, mendum hic irrepsisse putetur.

VOLVMNIAE D. L.
MVRAE

In domo cujusdam Idiotæ:
ANTONIO VERO SIBI
ET SVIS

In domo *Augustini de Vado* in Turrio suburbano
in lapide fracto:

C. M. V. SAB.
MATRI SS. CCCC
C. CATIO CIVI RO.
VITALI ANCILLAE
TALONIA T. F. PRIMA
SIBI ET SVIS
V. F

In æde *D. Justine* Montis Calaeonis:

L. TITINIUS ABSCAN
TVS IIII VIR
SIBI ET TITINIAE
EVTAXIAI LIB.
OPTIMAE.
ET L. TITINIO
TREPTO, ET
TITINIAE CAMPARIAE T. L.
TITINIO AECARISTO
LIB. V. F

Inventum olim in campo Communis *Casalis*,
& in Templo *Dive Teclæ* visum:

DE GOT V. B. C. RVBENIVS
C. F. D. V. VI. GLADITO
RVM FECIT.

In vico *Vighizzoli* in domo curati sacerdotis e-
jusdem loci, in lapide fracto:

L. GRA.
L. L. DON
MATE
IIII VIR
SIBI
MAGIE
CO

In Ponte *Mutio* in saxo corroso:

MANIBVS
C. ATILÆ
ATESTINÆ
URBIS
DEVASTATIO
ANNO A XPO
NATO CCCC
LIHI

In Campanili Ecclesiæ *D. Teclæ*:

X ANNO DN̄ M. CC. L. I. IN DICT.
NONA DE MENSE MAII DE-
STRVCTVM FVIT NOLARE,
QVOD HIC ERAT JVS ECCELLINI
DE ROMANO.
IN M. CCLXXXV. IN DICT.
VIII. DIE XII. APRILIS CÆP-
TVM FVIT REÆDIFICARI
PER COMVNE ESTENSE

In Monte *Cinthio* in domo diruta:

MANILIVS A. F.
C. COELINVS

In Basilica Villæ *Candianæ*:

DOMINVS CONVVS D CALAONE
HVIVS MONASTERII CONSTRV-
CTOR HIC REQUIESCIT CVM
VXORE SVA. D. BERTA AN. DN̄
M. C. V.

In Turri secunda arcis *Atefinæ* ultra portam
Montanam:

L. CÆLIVS SEX. F. ROM.
LEG. XII. SICINIAE

In pago *Tolesini* in Curia Majoris Ecclesiæ:

C. RVTILIVS T. F. ROM.
LEG. V

Ibidem in Pede sacræ Turris:

LOC. SER. QQ. VIXXX

Repertum in vico *Canipeti* in domo *Petri Longi*:

A

T. CATVLATIO T. L. REC.
PTO VIRO.
TITIAE T. L. NOTE
MATRI.
TITIA. T. L. CELIBO
SIBI. ET SVIS
T F. I.

Inventum in vico *Septabelis* in quodam agro in
tabula ænea:

I. O. M. D. D. SAC. PAG. SAL.
DOMINORVM N. N. AVGG.
IMPP. COLLICIVS VETEA
AVGGV. S. L. A.

B

Id est: *Jovi opt. max. decreto Decurionum sac. &*
Veteranis Augustis noventibus sacro loco affixit.
Romæ:

L. CASSIVS. L. F. ROM NIGER DO-
MO ATESTE MIL. COHI. PR. MIL.
ANN. XVII VIXI AN. XXXVII.

Inventum in muro Longo in Prædio clarissimi
Bold. sub imagine duarum columbarum:

T. COELIVS PHOEBVS SIBI ET
ASCONIAE DENATAE VXORI
OPT. ET SVIS FI. RVBENIO
ET ALBINAE MVRIAE

C

Ibidem:

C. TVRPILII HILARIONIS
QQ. V. P. XV.

In fronte *Ædis D. Mariæ Hospitalis* à lateribus
imaginis muliebris bicornis:

V C C C S
L C C C M

Sub eadem imagine:

C. NVNNIVS
C. F. SA. FVRIO

Id est: *voto suscepto, vel vivens sibi locavit mo-*
numentum.

In templo *D. Teclæ*:

D. M.
C. VALERIVS

D

Ibidem:

SEP CINTIAE L L. LE-
PIDAE. IN F. P. X VII. SI
RETR. P. XXIII

Ex Chronica *Hieronimi Atefini*:

MARCELLVS MARCELLI F,
QVEM LANCEA SABINI
CONFODIT

Ex eadem Chronica:

Q. AETRIVS M. F. ROM.
MACER MIL. COH. X
PRÆ

E

Repertum in ripa *Ulmi* ex eodem *Hieronymo*
Atefino:

GENVTIVS ORATA
ROM PISCATOR

Maledictus ille piscis, qui spina hic confixit
Heu Mons lucis, & tu Ripa cunctis portum
mortem mihi.

In ædibus *Verdabiorum*:

SACIDIA P. L.
BENIGNA.

In Monasterio Carcerum sub imaginibus V.
Capitum:

Q. CARTILIVS
ET LVXONIA T F.
TERENTIA.

In domo cujusdam in vase marmoreo, ubi ab uno
latere est patera, ab altero vas aquarium in medio:

IVLIA HELPIS
FECIT
IVLIAE HERCHE
VERNÆ SVÆ
VIXIT ANNIS XVI
MENSES X.

In Chronicis Hieronymi Atestini citantur quatuor marmora, quorum Inscriptiones sunt hæc:

I.

IVNIVS SECVNDVS TRIBV-
NVS MILITVM PRÆFECTVS
IVRIDICVNDV. CVRATOR
ÆRARY TESTAMENTO
FIERI IVSSIT.

I I.

C. TVLLIVS M.F.
T. F. C. TULLIO SECVNDO
CORINTHV DONATA
CHORISCVS LIBERTI
POSVERE

I I I.

L. ABASCANTVS I I I I VIR
AVG. CÆ. AV. L. SIBI, ET
TITINIÆ EVTAXIÆ LIB.
OPT.

IV.

BALBV CVRATOR DIVI
AVG. CÆ. EREXIT POR-
TICVM SPERISTEROM

Ex hoc antiquissimo, & nobilissimo loco complures homines Clarissimi extitere, qui in omni virtutum genere excellere, atque se ipsos, & patriam non mediocriter illustrarunt, de quibus modo agendum est: Primum autem priscos cives Atestinos Patricios, atque Romanos de tribu Romilia, mox illos, qui multo post tempore, & literis, & armis claruere, recensemus.

Corellius Eques Romanus.

Dignus vero mihi in primis visus est Corellius, qui hic ante omnes alios primo loco memoratur. Hujus enim census tantus fuit, & mores ita laudabiles, ut ab antiquis Romanis equestri dignitate fuerit donatus, & Eques Romanus factus. Is primus omnium castaneas inserere docuit, eisque nomen dedit, ut à Romanis ejusmodi castaneæ Corellianæ dicerentur. Horum omnium testis est Plinius Lib. suæ Naturalis Historiæ XVII. Cap. 17. inquit: non est omittenda ¹ veritas unius exempli. Corellius Eques Romanus Ateste genitus inseruit castaneam suomet ipsam surculo in Neapolitano agro: sic facta est Castanea, quæ ab eo nomen accepit inter laudatas. Postea heres ejusdem libertus Corellianam iterum inseruit: hæc est inter eas differentia. Illa copiosior, hæc Corelliana melior. Et alibi Lib. xv. Cap. 23. Castanearum genera enumerans, Tarentina, ait, minus tractabilis; laudatior Corelliana.

Lucius Valerius Potitius Eques Romanus.

Eandem dignitatem adeptus est Lucius Valerius, qui fuit ex Potitiorum familia, quæ nullis, quæ Ateste habentur, familiis antiquitate, & nobilitate cedit. Is enim cum quadrigentorum millium, hoc est coronatorum decem millia, censum haberet, atque ingenio, studio, ac moribus optimis foret a S. P. Q. R. cunctis suffragiis Eques, ² Judexque creatus fuit, & gestandi aurei anuli, & sedendi inter Equites Equestri in Orchestra jus habuit, & propterea in Equitum Romanorum numerum relatus est; quemadmodum Guliellmus Potitius Causidicus præstantissimus asserit testari ingentem lapidem, quem ipse, dum Romæ esset, sæpe ac sæpius in Monte Tarpejo vidit; in quo nominatim Equites Romani de Colonia Transpadanis inscripti habentur; e quorum numero Corellius, & Lucius Valerius iste fuere, sicuti superius ostendimus.

T. Annii Orator.

Neque hic reticendus erit Titus Annii T. F,

1. Veritas) alii legunt raritas.
2. Judexque) vox hæc mihi suspecta.

A qui cognomento Atestinus Romæ dicebatur. Is duas Patrias habuit: alteram Ateste, in qua natus fuerat, alteram verò Romam, in qua educatus fuit. Eloquentiæ ita studuit, ut Orator summus evaserit, atque in Romano foro adeo prudenter, ornate, memoriter, compositæ, ac venuste causas egit, ut vel Cicerone ipso disertior à Romanis haberetur. Licet autem in dicendo nullus esset sibi par, attamen ob suorum temporum incuriam, quæ bonis minime erat propitia, digna suæ virtutis præmia non tulit; idque etiam evenit Cajo coætaneo suo, atque artis dicendi peritissimo, veluti testatur Martialis Lib. v. ubi suadens Sextum amicum suum, ne horum exemplo Romam accederet, in qua bonarum artium non erat certum præmium, ita fatur:

Quæ te causa trahit, vel quæ fiducia Romam
Sexte? quid aut speras, aut petis inde? refer.
Causas, inquis, agam Cicerone disertius ipso,
Atque erit in triplici par mihi nemo foro.
Egit Atestinus causas, & ¹ Cajo, utrumque
Noras, sed neutri pensio tota fuit.
Si nihil hinc veniet pangentur carmina nobis
Audieris; dices esse Maronis opus.
Insanis: omnes gelidis quicumque lacernis
Sunt tibi, Nasones, Virgiliosque vides:
Atria magna colam; vix tres, aut quatuor ista
Res aluit, pallet, cetera turba fame.
Quid faciam, suade: nam certum est vivere Romæ.
Si bonus es, casu vivere Sexte potes.

Sabina Poëtria.

Eadem quoque tempestate, qua Titus Annii Orator, Sabina Atestina Poëtria celeberrima floruit, quæ tum sanctitate morum, tum disciplina literarum, maxime Illustris extitit, & ob eximium ejus in omnes studium, præsertim verò poëseos in maximo semper pretio fuit. Scripsit ad imitationem Corinnæ, & Saphus multas Elegias, Odas, atque Epigrammata, quæ si ad nos pervenissent, immortale nomen sibi, ac Patriæ nostræ dedissent. Hæc Valerio Martiali æque ac Titus Annii notissima fuit, ejusque ingenium tanti fecit, ut ipsi ante omnes Lib. x. suorum Epigrammatum corrigendum transmiserit cum hoc pulcherrimo Epigrammate ad Clementem Atestinum ejus virum:

Si prior Euganeas clemens ² Helicaonis oras
Pictaque pampineis videris arva jugis;
Perfer Atestinæ nondum vulgata Sabine
Carmina, purpurea, sed modo suta toga.
Ut rosa delectat, metitur quæ pollice primo
Sic nova, nec merito sordida charta juvat.

Maximus Olibius Philosophus.

Sed quid dicam de Maximo Olibio Atestino, cujus scientia, ac ingenii præstantia tanta fuit, ut ab omnibus pro Maximo ubique miraculo, ac prodigio celebraretur? Quandoquidem constat hunc veram chymiam, atque artem faciendi aurum, atque argentum invenisse, & tam admirabili arte lucernam concinnasse, ut perpetuo fulgore lucens mille, & quingentos annos plus minus Plutoni dicata sub terra accensa permaneret. Namque anno à partu Virginis 1500. juxta Atestinam Civitatem, dum Terra solito altius foderetur, à Rusticis inven-

1. Cajo) Martialis Epigramma ad Sextum, quod in nonnullis editis legitur Lib. v. sed in editione cum Notis Variorum curante Cornelio Schrevelio in Lib. III. est Epigramma 38. habet Cajo, pro quo alii legunt Civois, quod mihi placet magis cum Grutero.

2. Helicaonis) Codex meus legit Lycæonis; libri editi nonnulli Heliconis; editio laudata cum Notis Variorum Helicaonis, quæ mihi videtur verior lectio.

venta est Urna fictilis, & in ea altera urnula, in qua erat lucerna adhuc ardens inter duas ampullas, quarum altera erat aurea, altera argentea, purissimo quodam liquore plenas, cujus virtute lucerna

A illa per tot annos arsisse creditur, & nisi detecta fuisset, perpetuo arsura. In Urna majori hæc carmina inspiciebantur:

PLUTONIS SACRUM MUNUS NE ATTINGITE FURES;
IGNOTUM EST VOBIS HOC QUOD IN ORBE LATET.
NAMQUE ELEMENTA GRAVI CLAUSIT DIGESTA LABORE
VASE SUB HOC MODICO MAXIMUS OLIBIUS.
ADSIT FÆCUNDO CUSTOS SIBI COPIA CORNU,
NE PRETIUM TANTI DEPEREAT LATICIS.

In Urna autem minori hi versus legebantur:

ABITE HINC PESSIMI FURES.
QUID VOSTRIS VOLTIS OCULIS EMISSITITHIS?
ABITE HINC VESTRO CUM MERCURIO
PETASATO CADUCEATOQUE:
DONVM HOC MAXIMUM MAXIMUS OLIBIUS
PLUTONI SACRUM FECIT

Habetur de hac re *Francisci Maturantis* Perusini humaniores literas in Civitate *Atestina* tunc profitentis ad *Alphenum* amicum hujuscemodi *Epistola*.

Nibil ex omni antiquitate vidisti mirabilius, mi Alphene, in Vase illo interiori lucerna fuit fictilis miræ pulcritudinis lumine tot sæculis inextincto. Super eam duæ ampullæ parvulæ, aurum in altera, in altera argentum fuit, utrumque liquidum, ut ex fragmentis cognoscitur primarium argentum, aurum verò obrizum; ego vero chymiae arti (si vera modo potest esse Ars chymia) jurare ausim elementa, & materiam omnium. Vas utrumque cum epigrammatibus, Lucerna, ampullæque aureæ Olibii munera, ad me venire, & penes me sunt, quas si videas, obstupescas: Ego eas cum mille aureis non sum commutaturus. Vale. Datum Ateste 1500. Kal. Maji.

Quæ omnia confirmat *Petrus Appianus* in libro *Descriptionis totius Orbis*. Admiratione vero dignum est, quod mystica & Divina Philosophorum Chymia virtute maximi *Olibii* Philosophi *Ateste* viguerit, quæ in *Ægypto* ita floruit, & quam *Adrianus* Imperator, teste *Suida*, evertere conatus est, ut *Ægyptiorum* vires opprimeret, qui divitiarum magnitudine elati, sibi parere volebant. Quod autem *Epigrammata Olibii* hanc artem indicent, clarum est, nam ampullæ latice illo plenæ, hæc auro, illa argento, hoc est albo, & flavo liquore nihil aliud nisi *ὑδαργύρεον*, id est aquam argenteam, indicant, quæ modo in aurum magnete transmutatur, sicut *Democritus* Magnus alioquin Philosophus, quem ego apud *Londinum* nostrum vidi in libris de auri, & argenti Confectione docet. In quibus libris mystice admodum horum metallorum conficiendi artem tradit, & in utraque confectione coagulat *ὑδαργύρεον*, id est aquam argenteam, non autem argentum vivum, ut *Nostrates* intellexere: unde fortasse tot errores emanarunt, qui à recta via eos deflectere coegerunt: cum hic ille sit *Mercurius* petasatus, caduceatusque, quem *Olibius* à sacra arte abire jubet, scilicet argentum vivum. Vario autem modo illam aquam *Democritus* cogit in durum cum magnete in argentum, scilicet cum *Arsenico*: utrumque vero mystice variis in locis *ἱερὸν ἱδρωτα*, hoc est sacram aquam, celebrat, & plenius Dominus *Alexander Rosinus* in actione tertia de virtute denotat, inquiens: hæc sacra aqua duobus coloribus splendida, alba, & flavæ, multis nominibus appellata est, sicuti enim sacra aqua nihil est, apposita namque gumma parvula sacra, & immaculatæ aquæ, omne corpus tingens. Quomodo autem elementa in modico vase *Olibius* clauferit, & propter quam causam, certam doctrinam non habemus.

Hactenus de antiquis Civibus *Atestinis*, Patriiis *Romanis* de Tribu *Romilia*. Credendum est

B autem plures iis, quos enumeravimus, extitisse; Verum temporis injuria ob scriptorum defectum ad nos eorum nomina non pervenerunt. Nunc verò de recentioribus *Atestinis*, qui sanctitate morum, literis, vel armis, aut alia quacumque ratione Patriam illustrarunt, agemus. Incipimus autem ab *Antonio Manzonio Peregrino*

Beatus Antonius Peregrinus Manzonius.

Antonius igitur *Manzonius* cognomento *Peregrinus*, *Ateste* oriundus, sed *Patavii* educatus; cum ab ineunte ætate Mundi illecebras cœpisset abominari, & cælestia amplecti, seniente interim ultra modo *Acciolini* tyrannide, non vi, sed sponte sua Patriam reliquit, & sibi ostiatim victum queritans peregre per totum orbem peragravit. Adiitque primum *Hierosolyma*, *Compostellam*, *Romam*, *Lauretum*, & alia fere omnia loca, quæ vel Religio, vel alicujus Apostoli, aut præcipui curjuspian Sancti Reliquiæ decorabant: atque ita, quod reliquum ætatis sibi supererat, ferme totum in itinere peragrando consumpsit, victum sibi quotidie mendicando, non sine immensis corporis laboribus, & maxima animi molestia. Tandem reversus in Patriam ignotus in summa rerum egestate, & calamitate aliquamdiu vixit: postremo lassitudine, frigore, & inedia periit, ex quodam autem chirographo post mortem denique cognitus est, & quis fuerit, & qua de causa à suis cognosci noluerit. Erat enim ex *Manzonibus*, ut dixi, Nobili familia *Atestina*, sed *Patavii* sub Parochia *D. Petri* educatus. Obiit autem anno à partu Virginis 1251. 3. Kal. Februarii. Claruit post mortem multis, & magnis miraculis. Licet à summo Pontifice inter Sanctos non fuerit relictus, habitus est tamen ab eo tempore ab omnibus in summa veneratione, & Beatus reputatus; præsertim verò à *Patavinis*, qui extra portam *Porciliam* satis pulcrum sacellum dicarunt, & quotannis statò die in ejus memoriam solemnem faciebant supplicationem, ipsumque precabantur, ut pro illis *D. O. M.* oraret.

Catharina Manzonius, Abbatissa.

Ex hac eadem familia *Manzonius Atestinus* clauit *Catharina*, quam magno decori sexui muliebri, & multò etiam majori Virginum religionem profitentium Choro fuisse constat. Siquidem & Monasterii *Salarolæ* antequam *D. Matthæi* Cœnobio jungeretur Ven. Abbatissa fuit. Hujus autem sacratæ Mulieris indicat præstantiam, elogium insigne, quod *Salarolæ* in ejus sepulcro legitur.

1. Peregre) In utroque Codice est peregre, sed legendum puto pene.

HIC

HIC CATHARINA JACET, MANZONA STIRPE CREATA,
 QUÆ FUIT ISTIUS TEMPLI VENERANDA SACERDOS.
 GRATA CUBAT SECUM CLAUSTRALIS FORMULA VITÆ,
 NORMA PUDICITIÆ, FULGENS EXEMPLAR HONESTI.
 NUNC SALAROLA FLEAS DEFUNCTA PRÆSULE TALI,
 QUÆ TUA SOLERTI STUDIO BONA MULTIPLICAVIT.
 DOTE NITENS MULTA VENERABILE CORPUS OBJECIT.
 AT SUA LÆTA FAVENS CHRISTO MENS ÆTHÈRE VIVIT.
 JAM DECIES OCTO SIMUL UNUM LUSTRA DUCENTA
 A CHRISTI FUERANT ORTU DE VIRGINE LAPSA.
 OBIIT ANNO M CCCC V. JULIO MENSE.

*Esaïas Atestinus, Canonicus Regularis
 Vicentinus, vulgo Lonigo.*

Non aliter quam *Catharina Monzonina* inter sacras Virgines, enituit insignis Vir *Esaïas Atestinus* inter Canonicos Regulares, qui *Commentarios* disertissimos super *Cantica Canticorum* edidit, quos sacratis Virginibus dedicavit. Quamobrem in eis non *Latino*, sed *Hetrusco* sermone usus est: suis verò Monachis sanctorum vitas, expurgatis fabulis, eloquio *Latino* in choro ad usum quotidianum, ea, qua opus fuerat, elegantia, legendas dedit. Quæ quidem à cunctis plurimi sanè fiunt, & ab ipsis etiam Canonicis studiose, & cum summa delectatione in hanc usque diem in Choro officiose leguntur. Vir fuit sanctissimæ vitæ, & egregiæ doctrinæ, & tam iis, quàm cunctis, qui eum noverant sua lenitate, & affabilitate Charissimus fuit: idem, ut in *Annalibus* Canonicorum ordinis legitur, corpore pusillus quidem, sed animo sublimi, & magno, & inter Censores Ordinis unus omnium, & æquitate, & probitate, præcipuus: qui tamquam stella matutina in Mundo refulsit, & inter Canonicos summa semper cum laude versatus est. Obiit *Venetis*, dum esset Monasterio *S. Mariæ Charitatis* Præfectus, anno M. CCCC. XLIII.

Christophorus Angelerius Archipresbiter.

Iniquum plane arbitror oblivisci hoc loco nominis Ven. *Christophori de Montagnana*, sive de *Angeleriis*, qui prorsus idem est. Prisci enim *Angelerii de Montagnana* dicebantur; eò quod à *Gallia* proficiscentes, & ¹ Sedes, *Ludovico Andegavensi* ipsorum Duce ad *Neapolim* amisso, quærentes, in Regionem *Venetam* venere, & priusquam *Ateste*, pervenerint, *Montagnanæ* aliquantisper commorati sunt. Is fuit Archipresbiter Ecclesiæ *S. Teclæ* atque in humanioribus literis, & Sac. Philosophiæ studiis habitus est doctissimus. In egenos adeo fuit liberalis, ut nihil supra. Obiit anno salutis nostræ 1446. atque humi in Templo *D. Teclæ* sepultus est, sub tabula marmorea, in qua ejus imago insculpta est una cum his notis:

HIC JACET VEN. DNUS P. R. CHRISTOPHORUS DE MONTAGNANA ARCHIPRESBITER ESTENS. M. CCCC. XLVI.

Nicolaus Angelerius Archipresbiter.

Simili quoque nominis gloria floruit ex eadem familia Ven. *Nicolaus*, qui humanarum, divinarumque litterarum scientia, & morum probitate longe, lateque ævo suo maxime enituit. Quot circa ab *Atestinis* sicut *Christophorus* ejus Pro-Patruus Archipresbiter *D. Teclæ* cunctis suffragiis constituitur anno à partu Virginis 1483. die 12. Augusti: velut in *Lib. Consiliorum Communitatis Atestinorum* legitur. Is ita gratus, ita Venerabilis semper extitit, ut nihil supra. Templum *D. Teclæ* à Barbaris dirutum instauravit, & mirum in modum auxit: Fuit Vir multæ doctrinæ, sum-

A mæ integritatis, ac pietatis: quare cum *Beatus Bernardinus² Feltrinus*, qui ea tempestate *Christi* verbum per universam *Italiam* seminabat, *Ateste* concionandi gratia accessisset³ non aliis in locis, quàm domi ipsius hospitari voluit; ubi volens *Beatus* Vir in terra, ut erat sibi in more positum, cubare, *Nicolaus* autem observans, ut in strato sibi parato dormiret, mediam viam elegit; & ut rem gratam ipsi faceret super nucea quadam capsula pulvinis duobus e corio Capiti suppositis requievit: qui quidem pulvini in tanti hospitis memoriam in ædibus consanguineorum nostrorum adhuc servantur, & in tanta veneratione habentur, ut sæpe creditum sit, illos nostrorum febricitantium cervicibus subjectos, febrem omnem protinus abstulisse. Vixit in hac dignitate annos quadraginta duos: & sicut integerrimus, ac pientissimus, ita super omnia æquissimus fuit. Namque cum senio esset confectus, & per ætatem non posset, ut par erat, oneri sibi imposito incumbere, *Angelerius* primum, mox vero *Bartholomæus*, qui in sacris erant initiati, ut sibi Archipresbiteratus curam demandaret, enixe rogarunt; quibus licet essent ex fratre Nepotes, assentiri noluit, assensu, non decere Viros literarum ignaros, quemadmodum ipsi erant, Divina tractare. Quamobrem moriens voluit potius, *Atestinos* de tanto Beneficio iterum disponere, quam in hujuscemodi homines, alioquin optimos sacerdotes, illud conferre. Obiit anno salutis nostræ 1515.

Franciscus Angelerius.

His succedit cognatione proximus *Franciscus Angelerius* commemorandus, cujus ingenii tanta fuit acies, & vis, ut omnes illum admirarentur. Is enim ubi in Patria literas *Græcas*, & *Latinas* didicit, *Patavium* primum, mox *Venetias* sese contulit, quibus in locis ita liberalibus disciplinis, præsertim verò mathematicis, & mechanicis operam dedit, ut non solum Geometriæ, Arithmeticæ, & Perspectivæ, sed etiam Picturæ, & Statuariæ aliarumque diversarum artium minutarum egregie peritus fuerit: quippe qui non tantum arces, domunculas, & supellectilia omnia, verum quoque omnem rem, qua utebatur, usque ad vestimenta propria propriis manibus adeo affabre faciebat, ut ipsi Artifices admiratione afficerentur: imò ut ego ipse audivi, ab ipso doctiores fierent. Finxit aliquando ex ligno & foliis auri scelopum quam brevissimum una cum rota, & cane filicem in ore habente ita exacte, & ingeniose, ut quidam personatus, qui in bacchanalibus illum circumferebat, in carcerem fuerit detrusus à Licitoribus putantibus illum esse æneum, & verum scelopum, & ejus generis, quod *pistola* vocatur. Statuas varias fecit, sed inter omnes memorabilis est *Diana* buxea, quæ tanta præstat forma, & humanæ Veritati usque adeo est similis, ut

2. *Feltrinus*) Codex meus habet *Festinus*, *Lonigus* a prima manu *Festinus*, sed deinde correctus habet *Bernardinus Senensis*, quod puto verius.

3. *Non*) uterque Codex habet aliis in locis sine particula *non*, quæ tamen videtur omnino necessaria.

ut certe nec *Policletus* ære, nec *Phidias* ebore expressius potuisset effingere, velut *Sansovino*, qui hanc vidit, asseruit. Tabellas quoque diversas pinxit, inter quas illa, in qua *Platonis* Universitatem ad imitationem illius, quæ in ædibus *Nicolai Londani* depicta est, exprimit maximeque laudatur. In hac Mens, Pater, & Unum, Cæli, Sydera errantia, & fixa, Elementa, Solis, Lunæque cursus, & Animarum ascensus, & descensus, ac variæ Animarum formæ ea arte explicantur, ut melius *Apelles* exprimere non valeret. Quibus omnibus in angulo Tabellæ addidit hæc Carmina, quæ in ejus laudem fuere composita:

*Aspiciens oculis Mundi simulacra, Deique
Pan quoque versus mira magisteria
Orbis amplexos orbis, illucque volantes
Atque revertentes aligeras Animas:
Et Solis Lunæque vias formasque Animantum
Quæ aëra, quæ terras, quæ Maria alta tenent.
Obstupuit, tum imo ducens suspiria corde
Luminaque intorquens cornigerumque caput.
Et quid erit nobis inquit, si expressa colore est
Et melius nobis orbis imago viris?*

GENTIS ATESTINÆ LEGUMQUE PERITUS ALUMNUS
LAZARUS HIC BALDUS CORPORA DOCTOR HABET,
CÆLUM ANIMUM, ET TOTUM MUNDUM SUA FAMA PERENNIS,
NAMQUE ALTER NOSTRO TEMPORE BALDUS ERAT.
M. D. VI. DIE XXII. JULII.

Joannes Baptista Atestinus.

Eodem modo celebrandus est R. Sacerdos, & Decretorum Doctor egregius *Joannes Baptista Atestinus*, qui edidit insignem *Methodum de his, quæ Christi Sacerdotem necessario scire oportet*, *Scardeonio*, ut ipse refert, satis quidem probatam; licet postea vitio Impressorum multum pristini decoris amiserit. In hujus operis fronte legitur Epistola ipsius *Scardeonii* anno 21. ante eam impressionem dictata, non ea sane mente, ut ederetur, sed ut amico super ea consuleret: quamobrem ipse conqueritur, quod ipso inscio postea in lucem prodierit aliquantulum quidem deformior, quam cum ab eo exierat. Is obiit senio confectus, & furdus anno Domini 1558.

Angelus Vadius.

Non est hic ullo pacto tacendus *Angelus Vadius* Ateste oriundus, qui à *Scardeonio* inter claros Grammaticos, & Poëtas recensetur. Is enim fuit Vir undequaque doctissimus, utpote qui Græcæ, ac Latine linguæ unus omnium disertissime callens, nec minus in pangendis Epigrammatis felix, & argutus, atque ex eo omnium oculos in se convertens. Nulla tamen, quantum potest intelligi, ingenii sui monumenta reliquit, præter *Epigrammata* quædam acutissima vulgo satis superque nota, & magna illius laude excepta.

Ubertus Vadius.

Nec minus prætereundus est ejus conterraneus, & consanguineus *Ubertus Vadius*, qui cum esset *Felici Veronensi* ¹ F. *Alemannorum* Magistro amicus, & familiaris, ab *Acciolino* Tyranno suspectus redditur, quasi cum *Felice* in ejus perniciem convenisset; comprehensus igitur quæstionibus, & tormentis maxime torquetur: nec rite confessus, nec convictus alicujus facinoris ob solam suspicionem per Urbem tractus horribili spectaculo discerptus est, & in rogam ardentem postea projectus, atque in cinerem redactus in foro ventis ludibrio relinquitur. Cujus indignam mortem, formam,

A Hujusmodi picturam, & Epigramma *Franciscus Piccolomineus* Philosophus celeberrimus, maxime laudavit, atque horum exemplum habere cupiit. Decreverat, ita suadentibus fratribus, adhærere *Sansovino*, ut in Mathematicis, & Mechanicis perfectionis apicem assequeretur: sed pro dolor! in medio ætatis suæ curriculo dira tabe correptus, non sine ingenti Parentum, Fratrum, & Patriæ mœrore de Mundo migravit. Vixit enim annos 29. Menses 9. dies 7. obiit autem anno à partu Virginis 1590, die 22. Novembris.

Lazarus Baldus.

B Hic modo nobis *Lazarus Baldus* referendus est, qui inter claros Jure consultos à *Scardeonio* connumeratur, & suo sæculo gloriosa fama coruscans, publice in Gymnasio *Patavino* docuit: inde postmodum Patrios lares revivens morte comprehensus, migravit ad Dominum, sepultusque est in æde *D. Martini* cum suis majoribus, ubi hoc legitur Epitaphium:

C atque ætatem tota Civitas summo mœrore ac lacrimis, quantum præ Tyranni metu licebat, prosecuta est.

Hieronymus Atestinus.

Addendus est his *Hieronymus Atestinus* Sacerdos, Poëta, & Historiographus sua tempestate maxime Illustris. Siquidem is tam adstricta, quam soluta oratione nominis immortalitatem sibi comparare studuit: licet magis carmine, quam prosa multorum judicio præstiterit: unde legitur in suis operibus ipsum fuisse laurea donatum. Scripsit prosa oratione *Historiam de Origine Urbis Patavinæ*, nec non *de Antiquitate Urbis Atestinæ* ad *Lombardum de Lombardis* Medicum, & Philosophum *Atestinum*: item *Libellum de Vita Carrariensium Principum*; Cecinit autem *de Laudibus Atestinæ Urbis*: *De Gestis Atestinorum*: *De bello Gallico adversus Neapolitanos*. Composuit insuper elegantem Tragœdiam, quæ ab ipso ² *Eccerilides* fuit inscripta: in hac *Acciolini*, & *Alberici* fratrum originem, tyrannidem, & interitum Latino carmine ita explicavit, ut videatur *Sophocleum* induisse cothurnum, & tragico ita sese efferre boatu, ut parem ferme se tragicis antiquioribus fecerit. Hos enim e *Pulchone*, & *Cerbero* Parentibus genitos eleganti pulcherrimoque figmento decantavit. Licet autem multa Vir doctissimus conscripserit, nihilominus non nisi duo tantum volumina in lucem prodierunt. Alterum scilicet *de Antiquitate, & laudibus Atestinæ Urbis* ad *Lombardum de Lombardis* Medicum, & Philosophum; Alterum vero *de Gestis Atestinorum*. Utrumque enim opus impressum fuit *Veronetiis* primum Anno Domini 1480. secundum autem anno 1505. velut refert *Scardeonius*. Reliqua autem opera inveniuntur apud *Bartholomæum Leonicum* antiquarium præstantissimum, digna fane ut videantur, legantur & præ manibus habeantur. Obit *Patavii* anno Domini 1530. sepultus est apud *Divum Michaëlem*, ubi Monachorum Vicarius, Animarum Curam per multos annos exercuit.

¹ F. *Alemannorum*) forte *Familia Alemannorum*.

² *Eccerilides*) Sic habet Codex *Lonigius*; meus *Eccerilides* melius.

Blasius Lombardus.

Sed quoniam superius *Lombardi Medici*, atque Philosophi meminimus, non erit incongruum, si hoc loco memorabilis facti *Blasii Lombardi Nobilis Militis*, ac ejus consanguinei mentionem fecerimus. Hic namque tanta fuit animi fortitudine, & præstantia, ut dum ab *Atestinis* ageretur de tradenda Civitate Reipublicæ *Venetæ*, quæ illam jam obsidione premebat; Præfectus autem *Francisci Carrariensis*, *Cecus Pisanus* nuncupatus, (ut habet *Joannes Baptista Pigna Lib. V. suarum Historiarum*,) qui hanc tuebatur, omnibus modis adversaretur: in ipsum, magna Civium comitante caterva, impetum fecerit, & educto gladio transfoderit, veluti in suis *Chronicis* testatur *Hieronymus Atestinus*. Et ita *Carrariensibus* expulsi, hujus operâ *Veneti* fuerunt intromissi, atque ex illo tempore usque in hanc præsentem diem semper *Atestinæ* Civitati feliciter dominati sunt, & dominantur. Quod optime agnoscens Senatus *Venetus* annis proxime elapsis concessit *Blasio Lombardo* Jurisconsulto ac ejus Pronepoti ita supplicanti, & hoc egregium factum commemoranti beneficium pro se, ac hæredibus suis consequendi singulis mensibus certam pecuniam, idque certo adventante tempore, sicut in ejus supplicatione, & libello legitur.

Verum non erit aliquo pacto prætermittendus *Angelus Malcasola* Ateste genitus, atque educatus, qui ob præclaras res gestas in *Istria* *Italiae* Regione, pro Republica *Venetæ* anno Domini 933. Nobilitate *Venetæ* fuit donatus, posteaque *Istriolus* appellatus. Hujus descendentes, & qui ab eo genus duxere Tribuni antiqui, superbi, & sapientes fuerunt, cujus generis postremus *Laurentius* extitit, atque una cum eo *Malchefsola* domus desit anno 1228. veluti in *Annalibus Venetis* legitur.

Rubenius Atestinus.

Sed quis sanæ mentis omitteret *Rubenii Atestini* in armis admirabilem præstantiam? qui, velut in *Archivo Communis Atestinorum* legitur, contra *Gothorum* formidabilem exercitum anno 413. non longe ab *Atestina* Civitate exercitum ducere haud veritus est in eo loco, qui *Motta* hodie dicitur. Contra *Gothos* aspectu quidem, & voce horribiles victoriam tam præclaram obtinuit, ut *Honorius* tam potens Imperator admiratus hunc fuerit, & se talem fortunam tentare minime ausum fuisse, palam dixerit. Hujus egregii, & præclari facinoris lapis ille, cujus superius meminimus, verum omnibus præstat indicium, his notis: DE GOT. V. B. C. RVBENIVS. C. F. D. V. VI. GLADIATORVM FECIT. Quod quidem votum triumphans *Rubenius* persolvit: postmodum acerba morte præreptus est; cujus Pater tam magnum nequens sustinere dolorem eodem anno 413. vitæ finem imposuit, sicut antiqua *Chronica* testatur.

De Domo Atestinorum Principum.

Sed jam tempus est, ut de Illustrissima *Actiorum* familia agamus, atque ipsam pro virili parte, quoad Cives nostros attinet, celebremus. Hæc enim ex urbe nostra *Atestina* originem duxit, velut *Fr. Leander Albertus*, & *Raphaël Volaterranus*, & plerique alii scriptores testantur; atque ipsi per nongentos fere annos dominata est; nunc autem *Ferrariæ*, *Mutinæ*, & *Regio Lepidi* dominatur; & quia à Civitate *Atestina* genus traxit, *Atestina*, & non amplius *Actia* nuncupatur. Decipiuntur autem *Joannes Baptista Pigna*, & *Ludovicus Areostus* circa originem hujusmodi familiæ.

A Hic namque eam venisse ex *Gallia*, & à *Caroli Magni* cœpisse temporibus asserit; ille vero tandem inter familias *Romanas* recenser. Prisci enim Cives *Atestini* fuerunt Civitate *Romana* donati, & propterea *Patricii Romani* ex tribu *Romilia* extirpare, sicut superius demonstratum est. Unde non mirum, si *Actii*, cum fuerint antiquissimi Cives *Atestini*, inter *Patricios Romanos* connumerentur. Præterea *Carolus Magnus* anno Salutis nostræ 800. imperavit, & in *Italiam* venit; at vero *Actia* Gens anno *Dominicæ Incarnationis* 403. ante millesimum, à quo tempore *Arcadius*, & *Honorius* Imperatores Augusti claruerunt, florere incepit, & Patriæ Principatum adepta est.

B Primus autem, qui ex hac familia talem dignitatem promeruisse fertur, extitit *Cajus Actius* *Caji F. Vir Illustris*, qui cum jam dictis Cæsaribus esset maxime acceptus, & mirum in modum ingenio, & consilio in administranda Republica & militia valeret, ac robore, & audacia in præliis valde præstaret, ab *Atestinis* creatus fuit Decurio: atque huic uni summa vitæ, necisque potestas data fuit, antea decem dari solita; mox cum *Alaricus*, & *Radagastus*, *Gothorum* & *Vandalorum* Reges, Patriam *Forojulensem* igne, ferroque devastarent, *Atestinique* ob vicinitatem idem mali genus sibi timerent, ipse ab iisdem anno, ut dixi, 403. cunctis suffragiis factus est eo nomine perpetuus Princeps: ut à tanto periculo se, suosque liberos, & Patriam defenderet. Unde antiquata prorsus decurionatus appellatione ipse primum, deinde successores sui Principis nomine appellati sunt.

C Ab hoc *Cajo Actio* *Actiæ* gentis Principes, Comites, Marchiones, Duces, Reges & Imperatores genus duxere, qui perpetua serie in *Italia* supra mille, & ducentos annos, & in *Germania* ex *Welfonum* hæreditate novoque Imperio late dominati sunt, & adhuc dominantur. Horum omnium Imagines una cum Insignibus, quibus illi utebantur, in quodam Arcis Atrio eorum gentilis, atque agnatus *Alphonfus Secundus* *Ferrariæ* Dux quintus, & *Atestinæ* Civitatis Marchio vicesimus sextus, suspiciendas proposuit; at vero res gestas historia non minus docte, quam eleganter scripta jussu ejusdem Principis *Joannes Baptista Pigna* explicavit. Quamobrem cum sit supervacaneum de omnibus *Atestinæ* familiæ Principibus hoc in loco agere, quoniam scilicet tantus Vir de his fusissime egit, de nonnullis tamen tractabimus, quorum monumenta in Patria, vel non longe ab ipsa conspiciuntur, ne aliquid omittamus, quod ad antiquitatem ejusdem indagandam pertinet.

E Constat igitur ex *Actia* Gente fuisse *Conum* *Calaonis*, & *Cerri* Comitem nobilissimum, quicquid dicat *Scardeonius*, qui hunc ex gente *Maltraversa* fuisse asserit. Duxit enim *Bertam* *Maltraversam* in Uxorem, verum ipse fuit *Obicii Tertii* nati ex *Azone Tertio*, Marchionis *Ateste*, filius: ex qua quidem *Berta* cum liberos non suscepisset, utrumque Castrum moriens reliquit *Actio Sexto*, Marchioni *Atestino* Gentili & Consanguineo suo, veluti *Pigna* suarum *Historiarum Libro II.* testatur. Is pulcherrimum Monasterium in Pago *Candiane* condidit, quod incolunt Canonici Regulares, idque magnis prædiis ditavit: quo in loco etiam humari voluit, sicut ex antiquo hoc epitaphio jam multis annis in eodem Cœnobio instaurato colligitur.

DOMINVS CONNVS DE CALAONE
HVIVS MONASTERII CONSTRUCTOR
HIC REQUIESCIT CVM VXORE
DOMINA BERTA ANNO DOM.
M. C. V.

Ab hoc celebri nomine *Coni* dicta postea fuit *Villa Cona* Pagus ibi vicinus, quem traductis eo colonis *Conus* ipse ex silvestri loco cultissimum reddidit, atque arce munivit, fossisque & amplissimis

ædibus decoravit, quorum extant tantummodo vestigia, & nomen, quemadmodum asserit *Scardeonius*, & eodem loco citato confirmat *Pigna*. Parum autem distat hujusmodi locus ab Urbe nostra *Atefina*, unde non mirum, si *Coni* mentio facta est.

Successit huic commemorandus *Actius Octavius*, Atefinae vero Urbis Marchio *Nonus*, qui animi, corporis, & fortunæ dotibus ita excelluit, ut nihil sibi defierit, quod ad optimum Principem pertinere videtur. Felicis memoriæ vir; siquidem is Communi *Atefinorum* concessit dimidium bonorum feudo Imperiali minime subiectorum, quæ *Obicius Quintus*, ejus Pater, Princeps liberalissimus, atque aurea statua dignissimus, ipsi Communi legaverat, veluti constat instrumento condito ab *Attilio Ostiensi*, sacri Palatii Notario, anno M. CC. IV. die XXII. Julii, quod in *Archivo Atefinorum*, *Libro extravaganti*, legitur. Contra *Acciolinum*, cognomento *Monachum*,

A apud *Baccilionem* fluvium acriter decertavit, hostemque superatum, & captum *Bassianum* ad suos gratis remisit: primusque ob præclara sua in Ecclesiam *Romanam* merita ab Summo Pontifice *Innocentio III.* Anconæ magnifica Urbe *Piceni* donatus est, & ejus Marchio creatus. Verum diplomate super his de more sub annulo Piscatoris jam expedito, morte illico præventus, *Actio Nonus* ejus filio reliquit. *Veronæ* autem periit annum agens sexagesimum, horribili præcedente fulgore Cometæ, & sepultus est in Monasterio Abbatie *Vangaditiæ* juxta *Aibesim*, cui ingentes fundos adjecit; quorum proventu plures subinde Monachi ordinis *Camandulensis* ibi residentes abunde alerentur. In ejus arca nonnulla carmina literis Longobardicis insculpta leguntur, quæ ejus egregia facta, ampla dominia, atque animi, & corporis admirabilem præstantiam clarissime ostendunt. Sunt autem hæc:

ANNIS CHRISTE TUIS BIS SEX ET MILLE DUCENTIS,
CONCESSIT FATIS AZZO MARCHIO MENSE NOVEMBRIS,
FLOS, DECUS IMPERII; PATRIÆ FLOS, GLORIA MUNDI,
PULCHER, FORMOSUS, SAPIENS, ELOQUENS, ANIMOSUS,
SI PACEM COLUIT, SI TRISTIA BELLA PEREGIT,
SEMPER IN UTROQUE PROVIDUS FUIT, ET GRATIOSUS.
QUID FEDERICO FECIT, QUID FECIT OTHONI,
OMNIBUS EST NOTUM; NON EXPEDIT HIC RECITARI.
MANTUA VERONAQUE, SIMUL FERRARIA PLANGUNT,
QUEIS FUERAT DOMINUS TUNC TEMPORIS, ATQUE POTESTAS.
QUID MOROR IN VERBIS? NON EST, QUI DICERE POSSIT;
NEC SCRIBI POTUIT, SUA GRATIA QUANTA FUISSET.
INVIDA MORS ISTUM RAPUIT, NE VIVERET ULTRA.
CREDO, QUOD INDE FUIT ETIAM TUNC LUNA CRUENTA.
HIC TALIS, TANTUSQUE JACET, TUMULO HOC TUMULATUS.
QUI VIDET HOC, DICAT SALTEM: DEUS HUNC BENEDICAT.
QUANDO VIDISTIS AZZONEM VERSIBUS ISTIS,
SIT VOBIS NOTUS, QUAMVIS SIT CARNE REMOTUS.
TULLIUS ELOQUIO FUIT HIC, PELEUS IN ARMIS,
ITACHUS INGENIO, QUEM TU CAVA PETRA REPONIS.

Cæterum Abbatia *Vangaditiæ* non pluribus, quam quindecim mille passibus distat ab urbe nostra *Atefina*, quamobrem institutum nostrum sequentes *Actii Octavi* hoc in loco sepulti meminimus.

Sed quoniam nonnullæ mulieres ex hac Nobilissima *Actiorum* familia claruere, quæ non minus Patriam nostram illustrarunt quàm mares, propterea non erit inconveniens, si hoc in loco de his tantum dixerimus, quæ in Patria, aut non procul ab hac tumulatae sunt. Dicemus igitur primum de *Beata Beatrice*: hæc enim fuit *Actii Octavi*, de quo modo egimus ex secunda Uxore filia, & in Monte *Gemula* sepulta est, qui parum ab Urbe nostra distat. Ea sane re, & nomine beata fuit: nam licet in summis deliciis molliter esset educata, attamen omnibus hujus Mundi illecebris posthabitis totam sese Deo ab ineunte ætate dicavit. Quamobrem multis Principibus nobilissimis spretis, qui illam propter generis nobilitatem, & corporis eximiam pulcritudinem præmature admodum ad connubium exposcebant, solius *Christi* O. M. sponsalia suscipere decrevit. Brevi igitur Parentibus amissis *Actiolus* fratrem enixe oravit, ut per eum sibi liceret *Christo* desponsari, quem in toto corde suo, & ex tota anima sua diligebat. Sed cum ille recusaret, statuit tandem à Paternis laribus clam fratre secedere, & *Salorolæ* Monasterium ibi vicinum noctu ingredi, seque cum sacris illis Virginibus in perpetuum D. O. M. obligare, atque illi servire. Atque timens, ne aliquod damnum aut aliquam injuriam sui causa illis Virginibus inferret frater, vel milites, qui in *Cerro*, & *Calaone* propinquis Castris præsidio adstabant, hujus rei conscios fecit *Jorda-*

C num *Forzateum* Priorem S. Benedicti, *Albertum* iidem Priorem Montis Vinearum, *Aloysium* *Novercam*, & *Michaëlem* *Acelli* Præsidem, hosque omnes maximopere rogavit, ut si quid mali ab *Actiolo* fratre, vel ab aliis militibus sacris mulieribus machinaretur, illud quovis modo averterent, furorem fratris remittendo, ac etiam, si oporteret, vim vi repellendo: quibus rebus ita compositis, *Beatrix* mutatis vestibus a duobus illis Prioribus sibi affinitate conjunctis, qui juxta conductum eam extra paternas aedes expectabant, excepta ab *Acteste* ad *Salorolæ* Monasterium occulte deducitur. Ubi à Religiosis Monachis incredibili gaudio suscepta, & Vestalem habitum induta sponso suo, uti ardentem cupiebat, arctius copulata. Hac re cognita, in eam ita furore incescit frater, ut vix potuit detineri, quin Cœnobium solo æquaret, & eam una cum Abbatissa, & Monachis male perderet. Verum ea res astu Prioris S. Benedicti tantisper producta est, donec matris *Aloysia* & Consanguinei *Michaëlis* precibus patienter aurem adhibuerit, atque ejus furor deferbuerit: imo adeo efficax fuit horum deprecatio, ut mentem *Actiolus* penitus mutaverit, & sororis voto unus omnium deinceps præ cunctis propitius fuerit. Annum itaque unum, & menses sex hoc in loco *Beatrix* juxta omnia Monastica præcepta vitam ducens commorata est. Sed cum ob tympanorum strepitum, tubarum clangorem, & militum clamores, qui ex vicinitate *Cerri*, & *Calaonis* assidue exaudiebantur, non posset intenta mente orationibus incumbere, atque ita, ut par erat, cultui Divino inservire, *Gemulam* adire constituit, & Monasterium à tali prorsus tumultu alienum incolere, quod ibi ante, frater ejus condiderat, uti

Pigna affirmat. Hic igitur Abbatissa, & Pontifice *Patafino* consentientibus, una cum decem aliis Virginibus magna Matronarum comitante cetera ingreditur; e quarum numero fuisse constat *Beatam Julianam* Mantuanam, ex Nobili *Ripa* Comitum familia, quæ mox *Beatricem* imitata *Venetias* sese contulit, & destitutum *S. Blasii* Cœnobium in *Judaica*, convocato ibidem sororum cœtu mirabiliter instauravit, & auxit. In hoc igitur loco *Beatrix* reliquum vitæ suæ traxit; & quamdiu spiritus suos rexit artus, in summa semper paupertate, humilitate, & castitate vixit; unde nullis laboribus, ærumnis, vigiliis, & corporis castigationibus perpercit: strati enim vestimentorumque molliem, ac omne pretiosæ suppellectilis genus semper detestata est, atque omnes prorsus deliciarum cultus, & ciborum condimenta sprexit: nec pluris Mundum fecit, quam si in ipso non fuisset. Huic assiduæ orationes, Divinæ meditationes, cælestes contemplationes, & jejunia, solæ deliciæ & unicum gaudium erant. Nulla in ea arrogantia, nulla jactantia, nulla denique nobilitatis, agnationis, aut cognationis memoria: divitias autem ita contempsit, ut aliquando inopia, & egestate gravari sibi jucundum extiterit. Dicebat enim nihil magis posse Virginum corda relaxare, & a Divino cultu amovere, quam rerum copiam, & divitiarum affluxum; quamobrem, ut testatur *Albertus*, Prior *Montis Vineæ*;

HOC JACET IN TUMULO PIA NOMINE VIRGO BEATRIX,
QUÆ FUIT EX ANIMO DIVINÆ LEGIS AMATRIX.
MARCHIO QUAM GENUIT ESTENSIS, ET AZZO VOCATUS
CONJUGE PATRE SATA, SABAUDIA CUI COMITATUS
ISTA QUIDEM GEMMA, QUÆ NUNC SUPER ASTRA RELUCET,
CÆNOBIUM FECIT, PER QUOD MONS GEMULA LUCET.
CUM FORET ALTA POTENS, PROBA, NOBILIS, ET GENEROSA,
CLARA, DISERTA, PLACENS PRÆ CUNCTIS, ET SPECIOSA,
CASTA, MODESTA TAMEN, SAPIENS, ET MENTE PUDICA,
SE FACIENS HUMILEM, CÆLI FIT REGIS AMICA,
QUÆ QUANTO FUERIT IN MUNDO CELSIOR ISTO,
TANTO MENTE MAGIS FUIT HÆC OBNOXIA CHRISTO.
GEMULA MONS GAUDE, QUI TANTA FUNGERE LAUDE,
ISTIUS, ET MORES STUDEANT ÆQUARE SORORES.
UT POST MATRONAM MEREANTUR HABERE CORONAM,
HOC QUOD FUNDAMEN POSUIT, FACIAT DEUS, AMEN.
ANNO DOMINI M. CC. XXVI. SEXTO IDUS MAJI.

Nunc autem ejus corpus reperitur *Patafini* in templo Sanctæ *Sophiæ*. Ubi enim Moniales relicta *Gemula* hunc locum adiere, illud secum attulere: atque ab Episcopo, & Universo Clero *Patafino*, quic huic solemni pompa cum Vexillis, & cereis obviam processit, hic in monumento marmoreo fuit repositum. Hoc autem sacratissimum corpus æque integrum apparuit, ac si proximis diebus e vita migrasset, dictu quidem mirabile, visu vero mirabilius. Sepulta enim fuit *Beatrix* anno 1226, & postea anno 1578. quo tempore ejus translatio facta fuit, reperta est incorrupta, ut quidquid prius corporis viventi adfuit, post annos 352. mortuæ integrum manserit.

Beatrix Secunda, Regina Ungarica.

Non minore laude celebranda est hic altera *Beatrix*, quæ fuit ejus, de qua modò egimus, ex *Aldobrandino* fratre neptis. Hujus enim forma, & prudentia tanta fuit, ut eam *Andreas Secundus*, Ungariæ Rex, exposcerit in Uxorem, atque ab *Ætio Nono* ejus Patruo sibi Regio apparatu transmissam in *Alba Regali* honorificentissime desponsaverit Anno Salutis 1235. die 14. Maji, sicut refert *Pigna Lib. III. suarum Historiarum*. Verum cum hoc eodem anno Rex ejus Vir obiisset, ipsaque gravida foret, convocatis Primoribus Regni Ecclesiasticis, & Secularibus, rem ita se habere ostendit, & ut *Bela Quarti* Privigni invidiam de-

rum, in ejus vita, nummum argenteum super altare inventum, licet non esset alter in Monasterio, egenis tradi præcepit: ne scilicet nummus ille veræ paupertatis nomen obumbraret, quam Deo promiserat, & hic avaritiæ principium, & malum propagandæ cupiditatis semen, sibi foret. Hæc igitur tali tantaque castitate præfulgens post quinquennium, ex quo *Gemulam* accesserat, requievit in Domino. Inter cætera autem signa, & prodigia, quæ de ea referuntur, illud est memoriæ dignum: quod paulo ante ejus obitum, dum hæc inter reliquas Virgines mensæ accumberet, Columba candidissima juxta eam apparuit, quæ ubi ipsam aliquamdiu fixis oculis admirata fuit, altius evolavit, nec amplius antea, aut postea visa est. Mox verò diutius observatum est, quod, quoties aliquid mali Principibus *Atefinis*, ex quibus genus traxerat, immineret, toties pluribus ante diebus in ejus sacello magnus audiebatur strepitus, & corpus ejus, quod de more supinum in tumulo jacebat, in alterum revolutum latius inveniebatur. Obiit autem annos nata virginis, Professæ quidem, sed nondum ob ejus juvenilem ætatem ab Episcopo benedicta. Verum inter Sanctas relata ab *Honorio III.* Pontifice Maximo, nomen *Beate* post obtinuit, ut ex *Pigna* colligitur. Sepulta est in Monasterio *Gemulæ* in Arca marmorea, ubi hoc legitur epitaphium:

clinaret, venit in *Italiam*, & *Veronam* primum, subinde *Ateste* Patriam suam sese recepit: quo in loco filium peperit, qui de nomine Avorum *Stephanus* appellatus fuit, ex quo postea & *Thomasina Maurocena* natus est *Andreas Tertius*, qui successit *Ladislao Tertio*, filio *Stephani Quarti* filii *Bela Quarti*, de quo supra: & ita fuit Rex *Ungariæ* legitimus, veluti colligitur ex *Pigna*, loco citato, & ex *Chronicis* Joannis Tesauro, *Matthæi Corvini*, Regis *Ungariæ* Theologi. Cæterum cum *Beatrix* esset animo sublimi, & nollet ulli viro inferiori tanto Rege nubere, nupsit *Christo* omnium Regum Domino, & humani generis Servatori, & Parenti; ingressaque monasterium *Gemulæ*, ubi *Beatrix* ejus amita præfuerat, imitata ejus mores pudice, & sancte inter Virgines nota Religionis professa vixit, deinceps in maxima humilitate, castitate, & paupertate vitæ. Cum illis denique hoc in loco fato functa, fuit magnifice admodum sepulta, sicut *Scardeonius* testatur. Constat autem *Gemulam* parum à Civitate *Atefinæ* distare, unde non mirum, si de duabus *Beatricibus* egimus, Sancta, & Regina: hæ namque in hoc Cœnobio sepulturam habuerunt.

Hactenus de *Ætiis*, quorum monumenta prope Patriam conspiciuntur: nunc verò de his, qui in Patria conditi sunt, & sepulcra habent, agemus. Sunt autem *Ætius Nonus*, *Obicius Sextus*, *Ætius Duodecimus*, *Taddeus* & *Bertholdus Tertius*, nec non *Constantia* ejus soror, qui omnes *Ateste*

in Æde D. Francisci ad Aram maximam sepulti sunt. Incipiemus autem ab *Actio Nono*.

Actius Nonus, Marchio Atestinus.

Actius igitur *Nonus*, qui alias *Actiolus*, dum esset puer, appellatus est, *Atestinæ* Urbis Marchio XI. fuit, atque *Actio Octavo*, ejus Parente, nihilo inferior: siquidem fuit Vir admodum clarus, & multis præclaris gestis & victoriis ornatus. Is enim cum esset summæ peritiæ rei militaris, ac eximiæ Religionis, sicut eum esse decebat, qui erat Princeps ac Frater, Pater, & Patruus trium *Beatricum*, Frater scilicet *Beatae Beatricis Gemule*, Pater Sanctæ *Beatricis Ferrariæ*, Patruus autem *Beatricis Ungariæ*, quæ fuit æmula sanctitatis duarum superiorum, sicut superius dictum fuit, partes *Romanæ Ecclesiæ* semper secutus est, & pro ipsa gloriose plerumque decertavit. *Federicum* enim *Secundum* Imperatorem, qui cum *Innocentio IV.* Pontifice Maximo inimicitias gerebat, & *Parmam* Sedi Apostolicæ fœderatam crudeliter obsidebat, superavit, ejusque exercitum fudit, & castra¹ instar Urbis, quæ *Victoria* dicebatur, posita cepit, atque concremavit, & ita illam Urbem nobilissimam ab obsidione liberavit. Adversus *Acciolum Romanensem* immanissimum Tyrannum, qui toties *Ateste*, *Luccium*, *Cerrum*, *Calaonem*, & *Baonem* ejus castra ferro, atque igne devastaverat, collatis signis pluries dimicavit, & demum eum apud *Abduam* fluvium superatum, & propterea fugientem, solus supergressus ita vulneravit, ut omnium Tyrannorum crudelissimus vitam cum morte non sine ingenti ipsius gloria commutaverit. Quamobrem se, suos ac Patriam, nec non universam Regionem *Venetam*, ex angustiis atrocissimæ tyrannidis liberavit. Non solum enim *Acciolum*, verum etiam omnem e-

ACTIUS ARMIPOTENS GENEROSI STEMMATIS HEROS
INCLYTUS ESTENSIS, DECUS INDELEBILE BELLI:
MARCHIO MAGNANIMUS TOTO MEMORABILIS ORBE
CUJUS OPEM SENSIT PROTECTA BONONIA QUONDAM;
CARDINEIQUE PATRES, VENETI, ET FLORENTIA: TANDEM
HIC SITUS EST, ANIMAMQUE DEUS SUSCEPIT OLIMPO

Obicius Marchio.

Huic anno 1264. successit *Obicius Sextus*, ejus ex *Raynaldo* filio nepos, qui licet esset in ætate pupillari constitutus, nihilominus cunctorum civium *Ferrariensium* opera, & consilio ita ipsius statum rexit, ut Avitæ virtutis, & fortunæ æmulus maxime fuerit. Siquidem ab ineunte ætate adeo prudenter in bello, & pace se gessit, ut eum omnes Principes admirarentur, & maximi facerent. Fœdus iniit cum *Clemente IV.* Pontifice Maximo, & *Carolo Andegavense*, ipsique in propulsando *Manfredo*, & in acquirendo Regno duarum *Siciliarum* maximas suppetias tulit. Ab *Alberto Scaligero*, *Veronæ* Domino, lacesitus, quoniam collecta ingenti militum manu *Melariam* sibi eripuerat, copiosum comparavit exercitum: nec solum *Melariam* recuperavit, verum etiam à *Patavinis*, *Mantuanisque* adjutus *Veronensem* agrum devastavit, & *Coloniæ*, atque alia castra apud fluvium novum sita cepit. Quæ mox pace, *Venetis* intercedentibus, inter ipsos composita, nedum retinuit, sed etiam *Similiam*, *Balduinam*, & *Persanam* oppida *Vicentinorum*, *Lendenariam* partim à *Patavinis*, partim ab illis à *Salvaterra*, partim ab aliis acquisivit, magno pretio ipsam coëmens. Ejus autem clementiæ & bonitatis fuit, ut *Mutinenfes*, & *Regienses*, certatim ad ipsum oratores miserint, enixe rogantes, ut ea-

1. Instar Urbis) Sic habet Codex uterque: male. Certe legendum juxta urbem.

A jus posteritatem è medio tollendam curavit. Cap-
ptum namque *Albericum* ejus fratrem, una cum uxore, & filiis in manus *Tarvisinorum* pervenire permisit, qui memores suæ sævitæ illum, uxorem, & natos acerbissima, atque nunquam amplius audita morte diversimode sustulerunt, & sic *Romanæ*, Honaria familia justo Dei judicio penitus deleta, & exstirpata fuit. Nec gloriosus Princeps in tyrannos debacchari desiit, donec *Salinguerram Torellum* *Ferrariæ* expulit, qui non minus atrociter in *Ferrarienses*, quàm *Acciolum* in *Patavinos* sæviebat. Quare à *Ferrariensibus*, dimisso prius *Stephano Baduario* ejus Prætoris, omne jus atque potestas imperandi in ipsum collata fuit: atque ita Princeps absolutus creatus est anno 1242. Et ab isto tempore usque in hanc præsentem diem *Ferraria* à solis *Actiis* dominata fuit, cum antea non solum ab iis, sed modò à *Romanis* Pontificibus, modò à Cæsaribus fuit recta, & protecta. Sicut autem *Salinguerra* expulso *Ferrariam*, ita *Acciolum* occiso *Ateste*, *Luccium*, *Cerrum*, *Calaonem*, *Baonem*, *Montem Anianum*, & *Acellum* recuperavit. Huic fuerunt filiarum tres, *Beatrix*, quæ defuncto *Veradino Destoso* ejus viro, Sancti *Antonii* *Ferrariæ* Monasterium ingressa est, & in hoc ita pie, & religiose vixit, ut post ejus mortem in Sanctarum numerum fuerit relata: *Cubito-fa*, quæ nupsit *Hysnardo* Marchioni *Malaspinae*, & *Constantia*, quæ fuit uxor Concivis *Maremmæ*. Unicus autem filius *Raynaldus*, qui *Adelaidam* *Alberici de Romano* filiam duxit uxorem, & in *Appulia* à *Conrado* Rege veneno fuit sublat. Obiit hic Anno salutis M. CC. LXIV. pridie Kal. Octobris, & *Ateste* (ut dixi) voluit sepeliri in Æde D. Francisci ad Aram Maximam cum insigni epitaphio, in quo plura alia gesta, quam superius enarravi, continentur & explicantur.

D rum Civitatum, facultatum, & Personarum liberum dominium acciperet: quod ipse *Rodulpho* Imperatore annuente, & permittente, suscepit: atque ita *Mutina*, & *Regii Lepidi*, quæ sunt duæ maximæ urbes, legitimus Dominus creatus fuit: Dominiumque suum hoc modo ita ampliavit, ut à *Mari Adriatico*, & Marchionatu *Atestino* ad summam *Appennini* continuate pertingeret: Procuratorem quoque *Marchiæ Tarvisinæ* ab eodem *Rodulpho* Imperatore per se, & successores obtinuit. Ecclesiæ auxilio venit adversus *Guidonem* Comitem *Montis Feltri*. Item *Bononienses*, qui à *Gibellinis* vexabantur, mirum in modum protexit. *Tarvisinis* autem nedum adversus *Vicecomites*, Nobiles *Mediolanenses*, opem tulit, sed etiam *Mediolanum* adiit, & istos composuit, & amicos reddidit: ubi dum à mensa discumberet, evenit, ut à stulto quodam *Bononiense* in faciem gladio vulneraretur: nulla-
que tanti sceleris causa fuit inventa, nisi quod ille arbitrabatur *Bononiam* sicuti *Mutinam*, & *Regium* in manus hujus esse perventuram. Quamobrem fuit primum per Urbem à quatuor asinis, quorum caudis alligatus erat, distractus, mox laqueo suffocatus. Duas uxores duxit, *Jacobinam Fliscam*, & *Constantiam Scaligeram*: ex prima *Actium X.* ex secunda *Aldobrandinum Tertium* suscepit, & *Franciscum*, & *Beatricem*, & *Magdalenam*, quæ nupsit *Aldobrandino Turcæ*. Obiit anno 1293. Mense Febuario, & *Ateste* in eodem monumento conditus fuit, in quo ejus Avus *Actius Nonus* fuerat repositus.

ADDITAMENTUM

Virorum Illustrum,

Qui ATESTE ortum habuere,
ad *Historiam Angeleriam*,
ex Codice MS. Lonigo.

Joannes Paulus Baldus Jurisconsultus monoculus, qui diu private legendo Juris elementa in Patria multos erudit juvenes, ac Theologalem Præbendam consecutus in Ecclesia *S. Theclæ* magno decore sustinuit, & Archipresbiteratum moribus, ac virtute illustravit. Tandem magno mœrore singulorum, sed præcipue Monialium *S. Michaëlis*, quibus à sacris confessionibus fuit, obiit ætatis annorum 66. & in earum Ecclesia sepultus.

Michaël pariter *Lonigo* Sacerdos illuxit, qui *Romæ* diu vixit, Canonicatu in Patria relicto, Vice Bibliothecarii Vaticanæ dignitatem consecutus, in Cappella Pontificia sub *Paulo V.* à Sac. ceremoniis intervii. Obiit ætatis annorum 67.

Frater *Marcus Antonius Cappellus*, minorum Conventualium artium, ac Sac. Theologiæ Doctor, magni nominis Vir intra claustra degens pro Serenissima *Venetorum* Republica turbulento tempore in causa cum Summo Pontifice scripsit: sed postea Palinodiam cecinit, & *Romæ* acceptus Theologus *Urbani VIII.* tactus celeri morte occubuit.

Frater pariter *Laurentius Maruccini* Min. Conventualis in Theologia, & cæteris artibus eximius magister, qui concionando in primoribus suggestis suæ Religionis enituit, non solum *Chrsificolas* à vitiis deterruit, verum etiam ab *Ebraico* sermone non imparatus, *Judeos* non semel confudit. Ad suprema sui ordinis ministeria in Provincia *S. Antonii* pervenit, in quibus egregiam operam navavit. Ac pluribus ingenii monumentis relictis nonagesimo secundo cum dimidio ætatis anno ex hac vita migravit.

Joannes Lonigo Vicentinus, Medicus Anatomix peritus, quam diu exercuit in *Patavino* Theatro Anatomico, postea *Zamoscia* in *Polonia* ad Cathedram primam Botanices, & Chirurgiæ e-vectus gravi morbo correptus interiit.

Petrus Lonigo Vicentinus, militiæ addictus, primo Miles *Parmae*, postea *Sandomiriam* cum Palatino illius temporis petiit, rediens demum ad patrios lares pro Serenissima Republica diu militavit Tribunus militum; post diversa munera obiit Ateste anno ætatis 75.

Frater *Andreas Bertolonus*, Artium ac Theologiæ Doctor, Ateste præceptor publicus fuit,

A ubi plures erudit. Amplum, & ornatum sui ordinis in Patria Monasterium exstruxit, ac Provincialatus munere functus anno 85. ætatis decessit.

Frater *Adrianus Lonigo* Vicentinus, ordinis Prædicatorum, Monasterio *S. Augustini* Paduæ additus, Sacræ Theologiæ Magister Provincialatus munere egregie functus ad superiora pervenisset, nisi anno 55. ætatis hydrope gravatus occubisset.

Hujus item nepos *Bernardus*, in Ecclesia *S. Theclæ* Atestes Canonicus, Lauream Doctorem cum aggregatione ad Collegium *Patavinum* consecutus immatura morte cum magno mœrore familiæ, præsertim *Gasparis* Patruis, decessit e vita, magnumque sui desiderium reliquit.

Gaspar Bonaventura Lonigo Vicentinus, Vir fuit eximix memoriæ, Philosophus, Theologus, & Jureconsultus, integrum memoria tenere textum *Aristotelis* dicebatur, quod factum aliquando comprobatur. Obtinuit Theologalem Præbendam in Ecclesia *D. Theclæ* Atestis, & Canonicatum in *Divi Marci Venetiarum*, cum Plebania *S. Joannis Baptistæ Decollati*. Cathedram item Meteororum *Patavii* implevit. Vicariatum exercuit Serenissimi Principis in ejus Basilica, & Patriarchæ *Aquilejensis*. Demum electus in Consiliarium Serenissimæ Reipublicæ *Venetæ* ad annum 85. perveniens summa cum laude, & nominis sui gloria decessit. Anno 1663.

Joseph Bellinus Jurisconsultus magnæ eloquentiæ Vir in foro inter Oratores sui temporis non ultimum locum obtinuit.

Joannes Baptista Zappia, Jurisconsultus, pariter inter primores Oratores cum dicendo, tum scribendo annumeratus fuit.

Dominus *Cyprianus Rinaldinus* Benedictinus, qui ob ingenii excellentiam gratus fuit *Eugenio IV.* Summo Pontifici, à quo *Romam* vocatus, ubi plurima negotia gessit; sed ob *Romani* cæli intemperiem, *Platalea* Patavium missus, ubi convaluit, à Pontifice Monasterio *Plataleæ* præficitur, & præterea *S. Justine* Præsulatum prosecutus est, quem egregie administravit, in quo præcipue alterum claustrum, & Valetudinarium adauxit. Hic à Cavaccio in *Historia Monasterii S. Justine* Atestinus dicitur, cui fides adhibenda plenissime.

F I N I S.

I N D E X

NOMINUM ET RERUM NOTABILIORUM.

A.

Acciolinus, cognomento Monachus, ab Actio Octavo victus & captus, gratis remittitur. 19. B. 20. A

— Romanensis, tyrannus crudelissimus, ab Actio Nono fugatur & caeditur. 23. B. C

— ejus posteritas e medio sublata. 24. A

Actia vel Actiorum familia, ejusque Origo & Principes. 17. F

— nunc Atestina dicitur. 17. F

— ejus dominium. 17. F

— quando Patriæ Principatum adeptasit. 18. A. C

— ejus Principum imagines ubi videantur. 18. C. D

— ex ea claræ quædam mulieres. 19. C

— quorum, ex ea, monumenta pro Patriam; & in Patria conspiciantur. 22. F

Actiolus Marchio Atestinus, Sorore monasterium ingressa, graviter offenditur, sed postea mentem penitus mutat. 19. D. 20. D

Actius Sextus Marchio Atestinus, consanguineus & heres Coni, Calanonis & Cerri Comititis. 18. E

— Octavus Atestinæ Urbis Marchio. 19. A

— Acciolinum, cognomento Monachum, vincit, capit, & gratis remittit. 19. B. 20. A

— ob sua in Ecclesiam Romanam merita Ancona, urbe Piceni, donatur, & ejus Marchio creatur. 20. A

— ejus obitus & epitaphium. 20. A. B

— Nonus Marchio Atestinus, Actiolus appellatus. 20. A. 23. A

— Federicum II. Imperatorem ad Parmam superat. 23. B

— Acciolinum Romanensem fugat & caedit, ejusque posteritatem e medio tollendam curat. 23. C. 24. A

— Albericum Romanensem captum, Tarvisinis e medio tollendum tradit. 24. A

— Salinguerram Torellum Ferraria expellit. 24. A

— omne jus ac potestatem imperandi in Ferrariam obtinet. 24. B

— plura loca recuperet. 24. B

— ejus liberi. 24. C

— ejus obitus, & epitaphium. 24. C

Adelaide Alberici de Romano filia. 24. C

Æneas quando in Italiam venerit. 3. A

Alaricus Forum Julii vastat. 18. B

Albani Reges quam diu regnarint. 3. B

Albericus Romanensis cum uxore & filiis captus interficitur. 24. A

Albertus Prior Montis Vinearum. 20. C. 21. C

Alphonfus II. Ferrariæ Dux quintus, & Atestinæ Civitatis Marchio vicesimus sextus. 18. D

Ancona, Urbs Piceni, Actio Octavo donatur. 20. A

Andreas II. Rex Ungariæ. 21. E. F

— III. successor Ladislai III. 22. D

Angelesii Olim de Montagnana dicti. 13. C

Angelerius (Bartholomæus) sacris initiatus Archipresbiteratum frustra petit. 14. B

— (Christophorus) Archipresbiter, ejusque laudes ac monumentum. 13. C. D

— (Franciscus) literarum, liberalium disciplinarum, variarumque artium egregie peritus. 14. C

— (Nicolaus) Archipresbiter, ejusque laudes. 13. E. 14. A. B. C

T. Annius Orator, cognomento Atestinus, duas Patrias habuisse dicitur. 9. F. 10. A

— Eloquentiæ suæ & virtutis præmia non tulit. 10. A. B

Antenor in Sinum Adriaticum venit. 1. B. 2. A. 3. A

S. Antonii monasterium Ferrariæ. 24. B

Aqua argentea Olibii. 11. C. D

Atelette urbs, a quo condita. 1. A

— ubi sita. 2. A. 3. B. C

— ejus ager quomodo appellatus. 2. A

— quando condita. 3. A

— ex quarum coloniarum Romanarum genere fuerit. 3. E. 4. D

— regionis caput & metropolis. 3. D

— civitate Romana donata. 3. D. 5. B. 18. A

— ejus circuitus antiquus, & quatuor portæ. 4. A. B

— quare sub Tribu Romilia fuerit annumerata. 4. D

— quanta ejus fuerit nobilitas & præstantia. 4. E. 5. E

— ejus cum Vicentia dissidium de finibus a Romanis compositum. 4. E. 5. A

— ejus plurimi Optimates in Senatum Romanum & ad summos Magistratus admissi. 5. B

— ejus quamplurimi cives in Patria permanentes pro Civibus Romanis se gesserunt. 5. B. C. D. & seqq.

— ibi varia reperta monumenta. 5. D. E. F

— ejus arcis secunda turris monumento ornata. 7. F

— qui ex ea homines clari extiterint. 9. C. & seqq.

— pulsus Carrariensibus, in Venetorum venit ditionem. 17. A. B

Atestes, Lycaonis filius, urbis Ateste conditor. 1. A

— in intimum maris Adriatici finem venit. 1. B

— ejus obitus, sepultura; ac inventum Epitaphium. 2. A. 3. A

Atestina familia olim Actia dicta. 17. F. vid. Actia familia. 4. C

Atestinorum Communi dimidium bonorum pseudo Imperiali minime subjectorum conceditur. 19. A. B

Attilius Ostiensis Sacri Palatii Notarius. 19. B

Aurum faciendi ars a quo inventa. 10. E

B.

Baduarus (Stephanus) Ferrariæ Prætor. 24. A

Balbus Curator Divi Aug. 9. B

Baldus (Joannes Paulus) Jurisconsultus, Juris elementa prælegit; post Theologalem præbendam consequitur, & Archipresbiteratum illustrat. 25. A

— (Lazarus) Jureconsultus, in Gymnasio Patavino docens. 16. B

— ejus epitaphium. 16. B

Beata Beatrix ex Actiorum familia, re & nomine beata. 19. C. D

— clam fratre monasterium intrat. 19. D. E

— ejus vita religiosa & pietas. 21. A. B

— signum vel prodigium, quod de ea refertur. 22. A. B

— inter Sanctas relata. 22. C

— ejus epitaphium. 22. D

— ejus corpus ubi nunc reperiatur. 21. D

— Juliana Mantuana, ex nobili Ripæ Comitum familia. 21. A

Beatrix Secunda, Regina Ungariæ. 21. E

— mortuo marito, in patriam redit, & in Urbe Atestina filium parit. 21. F. 22. D

INDEX NOMINUM ET RERUM NOTABILIORUM.

Beatrice Secunda ingreditur monasterium. 22. D. E.
Bela IV. Rex Ungariae. 21. F.
Bellinus (Joseph) Jureconsultus magnae eloquentiae. 26. C.

B. Bernardinus Feltrinus, Christi verbum per universam Italiam seminans domi Nicolai Angelarii hospitatur. 14. A.

Bernardus in Ecclesia S. Theclae Atestes Canonicus. 26. A. B.

Bertolonus (F. Andreas) Artium ac Theologiae Doctor. 25. D. 26. A.

S. Blasii in Judaica Cœnobium Venetiis instauratur. 21. A.

Bononienses ab Obicio Nono juvantur. 24. D.

Bononiensis quidam Obicium Nonum vulnerans laqueo suffocatus. 24. E.

Branchæ (Guidonis) ædes monumento ornata. 6. C.

C.

Cajus Actius Decurio ab Atestinis creatus. 18. B.
— ab Atestinis perpetuus Princeps creatur. 18. C.

— ab eo Principes, Comites, Marchiones, Duces, Reges & Imperatores genus duxere. 18. C.

Candianæ villæ Basilica monumento ornata. 7. E.

— monasterium a quo conditum. 18. E.

Cappellus (F. Marcus Antonius) Minorum Conventualium artium ac Sac. Theol. Doctor. 25. B.

Carolus Andegavensis cum Obicio VI. fœdus init. 23. D.

Carrarienses urbe Atestina pelluntur. 17. A. B.

Castaneæ quæ laudatissima. 5. C. 9. D.

Chymia a quo inventa. 10. E.

Cinthius Mons monumento ornatus. 7. E.

Clemens IV. Pontifex Maximus. 23. D.

Coloniæ Romanorum quare sub aliqua Urbis tribu conscriptæ. 4. D.

— Latinæ quæ fuerint. 4. D.

Cona, villa, inde dicta. 18. F.

Conradus Rex, Raynaldum Actii Noni filium, veneno tollit. 24. C.

Constantia filia Actii Noni, uxor Concivis Maremæ. 24. C.

Conus, Calanonis & Cerri Comes. 18. E.

— ejus uxor, hæres, fundatio, & epitaphium. 18. E. F.

Corellianæ Castaneæ. 5. C. 9. D.

Corellius Atestinus Equestri Romanorum dignitate donatus. 5. B. C. 9. C.

— Romanos docuit suo furoculo Castaneas inferere. 5. C. 9. D.

Cubitosa, uxor Hisnardi Marchionis Malaspinae. 24. C.

E.

Esaïas Atestinus, Canonicus Regularis Vicentinus, vulgo Lonigo, ejusque opera, sanctitas, doctrina, & obitus. 13. A. B.

Euganei ab Henetis pulsî. 2. A.

F.

Federicus II. Imperator Parmam obsidens ab Actio Nono superatur & fugatur. 23. B.

Ferraria a Salinguerra Torello pressa, ab Actio Nono liberatur. 24. A.

— in Actiorum se tradit potestatem. 17. F. 24. B.

Flisca (Jacobina) Obicii Noni uxor. 24. F.

Forum Julii a Gothis & Vandalis vastatum. 18. B.

Forzateus (Jordanus) Prior S. Benedicti. 19. E.

Franchi (Joannis Antonii) ædes monumento ornata. 5. F.

D. Francisci Ædes in urbe Atestina. 23. A.

G.

Gemulæ Monasterium. 20. C. 22. E.

Gneus Pompejus Strabo, Coloniae Romanae doctor. 3. E.

Gothi Forum Julii vastant. 18. B.

Guido Comes Feltri. 24. D.

H.

Heneti in Sinum Adriaticum veniunt. 1. B. 2. A.

Henetia regio unde vocata. 2. A.

— mox Venetia, nunc Marchia Tarvisina. 3. B.

Hieronymus Atestinus Sacerdos, Poëta & Historiographus maxime illustris. 16. C.

— ejus opera. 16. D. E.

Hisnardus Marchio Malaspinae. 24. C.

I.

Innocentius III. Summus Pontifex, Actium Octavum Ancona, urbe Piceni, donat. 26. A.

— IV. Pontifex, ab Actio Nono contra Imperatorem juvatur. 23. B.

Joannes Baptista Atestinus, Sacerdos & Decretorum Doctor egregius. 15. C.

Istriolus quis appellatus. 17. C.

Junius Secundus Tribunus militum. 9. A.

D. Justinæ Montis Calanonis Ædes monumento ornata. 7. B.

L.

Laothoe, Altaï Lelegum Regis filia. 1. A.

Leonicus (Bartholomæus) Antiquarius præstantissimus. 16. E.

Lombardus (Blasius) Nobilis miles, Ceccum Pisanum, Urbis Atestinae traditioni Venetis faciendæ adversantem, confodit. 17. A. B.

— pro se & suis hæredibus certam pecuniæ summam a Senatu Veneto obtinet. 17. B.

Londani (Nicolai) ædes Tabella a Francisco Angelario picta, exornata. 15. A.

Longi (Petri) domus monumento ornata. 7. F. 8. A.

Lonigo (F. Adrianus) Vicentinus, Ordinis Prædicatorum, S. Theol. Magister. 26. A.

— (Bernardus) in Ecclesia S. Theclae Atestes Canonicus. 26. A. B.

— (Gaspar Bonaventura) Vicentinus, Philosophus, Theologus & Jureconsultus, Canonicus D. Marci Venetiarum, &c. 26. B. C.

— (Joannes) Vicentinus, Medicus insignis. 25. C.

— (Michaël) Sacerdos, & Canonicus in Patria, post Romæ Bibliothecarius Vaticanus. 25. A.

— (Petrus) Vicentinus, militiæ addictus. 25. D.

Lucerna admirabili arte concinnata & post 1500. annos ardens inventa. 10. E. F. 11. A.

Lucius Valerius Potitius, Ateste genitus, Eques Romanus factus. 5. C. 9. E.

Lycaon, Priami Trojanorum Regis filius. 1. A.

M.

Malcasola (Angelus) Atestinus, ob res gestas Veneta Nobilitate donatus, & Istriolus appellatus. 17. C.

— ejus domus quando desierit. 17. C.

Maltraversa (Berta) Coni, Calanonis & Cerri Comitissæ uxor. 18. E.

— ejus epitaphium. 18. F.

Manzonius (Catharina) Abbatisa, ejusque elogium. 12. E. 13. A.

Manzonius (Antonius) cognomento Peregrinus, ejusque peregrinationes & obitus. 12. B. D.

— in summa veneratione habetur; & in ejus memoriam supplicatio, quotannis facta. 12. D. E.

Marchia Tarvisina, olim Henetia, & Venetia. 3. B.

D. Mariæ Hospitalis Ædes monumentis ornata. 8. C.

Martialis duo Epigrammata. 10. B.

S. Martini Templum monumento ornatum. 6. D.

Maruccini (F. Laurentius) Min. Conventualis, S. Theol. eximius Doctor, ad supremam sui Ordinis ministeria in Provincia S. Antonii pervenit. 25. B.

Maturantis (Francisci) Perusini ad Alphenum Episcopa de Urnis Maximi Olibii. 11. B.

Me-

INDEX NOMINUM ET RERUM NOTABILIORUM.

Melancholici homines. 4. A
 Michaël Acelli Præses. 20. C
 S. Michaëlis Moniales. 25. A
 Montagnana (Christophorus de) Archipresbiter, e-
 jusque laudes ac monumentum. 13. C. D
 Monumenta varia in urbe Atestina reperta. 5. D.
 E. F. & seqq.
 Morabii, Scythiæ populi. 4. A
 Motta, loci nomen. 17. D
 Musachii Equitis Ædes monumento ornata. 6. B
 Mutina sub Aetiorum dominio. 17. F
 Mutius Pons monumento ornatus. 7. D

N.

Noverca (Aloysius.) 20. C
 Numitor Albanorum Regum ultimus. 3. B

O.

Obicius Quintus Princeps liberalissimus. 19. B
 — Sextus Marchio, fœdus cum Pontifice
 & Carolo Andegavensi init. 23. D
 — Albertum Scaligerum fugat, agrum
 Veronensem vastat & variis locis potitur. 23. E
 — ejus clementiæ & bonitatis specimen. 23. F. 24. D
 — Procurationem Marchiæ Tarvisinæ ab
 Imperatore obtinet. 24. D
 — Bononienses protegit, & Vicecomites
 componit. 24. D. E
 — Mediolani a stulto quodam Bononien-
 se vulneratur. 24. E
 — ejus uxores & liberi. 24. E. F
 — ejus obitus. 24. F
 Olibius (Maximus) Atestinus Philosophus. 10. E
 — ejus inventa. 10. E
 Ostiensis (Attilius sacri Palatii Notarius. 19. B

P.

Pacconii (Juliani) ædes monumento ornata. 6. B
 Parma Sedi Apostolicæ fœderata a Federico II.
 Imp. obsidetur, sed ab Actio Nono liberatur. 23. B
 Patavium Colonia Romanorum. 4. D
 — sub qua tribu fuerit numerata. 4. D
 Paulus V. Pontifex Romanus. 25. B
 Personatus Sclopum artificiose fictum gestans in car-
 cerem detrusus. 14. D. E
 Piccolomineus (Franciscus) Philosophus celeberrim-
 us. 16. A
 Pisanus (Ceccus) Præfectus Atestinæ urbis, transfo-
 ditur. 17. A. B
 Portæ quatuor urbis Atestinæ. 4. A. B
 Potitius (Gulielmus) Causidicus præstantissimus. 9. E
 — ejus domus monumentis ornata. 6. A
 — (Livius Valerius) Ateste genitus, Eques Ro-
 manus factus. 5. C. 9. E
 — ejus studia, mores & honores. 9. E
 Principum Atestinorum Domus, origo & dominium. 17. E. F. 18. A. C
 — imagines ubi videantur. 18. C. D
 Pulvini e corio febricitantium cervicibus subjecti, fe-
 brem auferunt. 14. A. B

Q.

Quintus Celer, Colonie Romanæ ductor. 3. D

R.

Radagastus Forum Julii vastat. 18. B
 Raynaldus Actii Noni filius, veneno tollitur. 24. C
 Regium Lepidi sub Aetiorum dominio. 17. F

Rinaldinus (Cyprianus) Benedictinus, Monasterio
 Plataeæ præfectus, S. Justinæ Præsul. 26. C. D
 Roma quando condita. 3. B
 Romana familia extirpata. 24. A
 Romani quanti Atestinos fecerint. 4. E
 Romilia Tribus. 4. D. 18. A
 Romulus & Remus, Romi conditores. 3. B
 Rubenius Atestinus, copiarum contra Gothos Du-
 ctor. 17. D
 — victoriam præclaram obtinet. 17. D
 — ejus monumentum. 17. C. D
 Rudolphus Imperator Romanorum. 24. D

S.

Sabina Poëtria, ejusque opera, & laudes. 10. C. D
 Salamonis (Michaëlis) ædes monumento ornata. 6. C
 Salarolæ Monasterium. 19. E. 20. C
 Salinguerra Torellus in Ferrarienses sæviens, ab
 Actio expellitur. 24. A
 Scaliger (Albertus) Veronæ Dominus, Obicium Sex-
 tum laceffit, sed fugatur. 23. E
 Scaligera (Constantia) Obicii Noni uxor. 24. F
 Sclopus artificiosus a Francisco Angelerio fictus. 14. D. E
 Septabilis vicus monumento ornatus. 8. A
 Sextus a Martiali monetur, ne Romam adeat, ubi
 bonarum artium non esset certum præmium. 10. B
 — Attilius Proconsul Romanus, ad componendos
 Atestinorum ac Vicentinorum de finibus lites mis-
 sus. 5. A
 S. Sophiæ Templum Patavii. 21. D
 Stephanus, filius Andreæ Regis Ungariæ, Ateste ge-
 nitus. 22. D

T.

Tarvisini Albericum Romanensem cum uxore &
 filiis acerbissima morte tollunt. 24. A
 Terminus lapideus inter Atestinos & Vicentinos,
 inventus. 5. A
 D. Theclæ Templum, ejusque Campanile, monumentis
 ornata. 6. C. 7. C. D. E. 8. C. D
 Tricipitinus, Colonie Romanæ ductor. 3. D
 Tolesini pagus monumento ornatus. 7. F

V.

Vadius (Angelus) clarus Grammaticus & Poëta.
 — (Ubertus) horribili spectaculo discerptus. 15. D
 Vado (Augustini de) domus monumento ornata. 7. A
 Vandali Forum Julii vastant. 18. B
 Vangaditiæ Abbatia. 19. C. 20. A
 Veneti Atestina urbe potiuntur. 17. A. B
 — Blasio Lombardo Atestina urbis traditionem
 promoventem, certam pecuniæ summam concedunt. 17. A. B
 Venetia olim Henetia, nunc Marchia Tarvisina. 3. D
 — quæ continuerit. 24. E
 Vicecomites ab Obicio Nono componuntur. 4. E
 Vicentini cum Atestinis de finibus certant. 6. E. F. 7. C
 Vighizzoli vicus monumentis ornatus. 25. B
 Urbanus VIII. Pontifex Romanus. 25. B
 Urnæ Maximi Olibii Philosophi, earumque inscrip-
 ptiones. 10. A. 12. A.

Z.

Zappia (Joannes Baptista) Jureconsultus inter
 primores Oratores. 26. C

DESIDERII SPRETI,
Historici Ravennatis,
DE
URBIS RAVENNÆ
AMPLITUDE,
VASTATIONE ET INSTAURATIONE
LIBRI TRES:
UT ET
LAURENTII SCHRADERI
EJUSDEM URBIS
DESCRIPTIO
ET
ANTIQUITATES.
*Editio Novissima, recognita ac Indice
locupletissimo aucta.*

LUGDUNI BATAVORUM,
Sumptibus **PETRI VANDER Aa,**
Bibliopolæ, & Typographi Academiae atque Civitatis.

NOVÆ HUIUS EDITIONIS PRÆFATIO. LECTORI CANDIDO.

UOD DESIDERIUS SPRETUS, vir peritissimus, multa-
que & doctrina & scientia præditus plane non sit spernen-
dus, convincit præcisa ejus Historia *De Amplitudine: De
Vastatione: & De Instauratione* URBIS RAVENNÆ: quæ
Venetius primum per *Mattheum Capcasam, Parmensem*, Anno
M. CCCCLXXXIX, tuit impressa, ac iterum Anno M. D. LXXXVIII.
eadem in Urbe ex *Typographia Guerræa* prodiit: cujus ve-
stigiis in recudendo inhæsimus. Hic quidem multas res in pauca contulit,
probe sciens: *Magnum librum magnum malum*. Attamen in describendo An-
tiquitatem ac Dignitatem Urbis RAVENNÆ ita diligenter, fideliterque
veritatem spectavit, ut omnes, qui posteriori ævo de hac civitate scripse-
runt, ex SPRETO nostro tanquam ex fonte historiam suam hauserint.
Nos quoque, ut non deterior, sed præstantior auctiorque typis iterum man-
daretur, studiose operam dedimus. Primum enim exiguam *Laurentii Schra-
deri*, viri eruditione & prudentia præstantis, *Urbis Ravennæ Descriptionem*,
cum Inscriptionibus & Epitaphiis, post mortem *Spreti* ibi positis, adjeci-
mus. Deinde quoque non solum breve in Auctorem nostrum ex *Vossio* Elogium,
sed etiam Epigramma in Urbem ipsam à *J. Casare Scaligero* exaratum in fron-
te opusculi præmisimus. Præterea nomina propria literis Cursivis, inscri-
ptiones autem literis majusculis imprimi, ut ista lector ex fronte perspice-
ret, jussimus. Postea paginas Editionis *Guerræa* oræ nostræ addi, ut
majori ex usu Lectori esset, curavimus. Postremo Indicem Nominum,
Epitaphiorum & Inscriptionum, quo liber hic plane carebat, collegimus &
apposuimus. Hæc præmonere & præfari de Historia *Spreti* & Descriptio-
ne *Schraderi* *Urbis Ravennæ*, visum fuit. Tu vero BENEVOLE LECTOR,
feliciter utere, nobisque fave, atque vale.

FRANCISCO MARIAE FELTRIO
SERENISS. PRINCIPI

D E

R U V E R E U R B I N I &c.

Duci amplissimo Domino suo colendissimo.

ENTESIMUS jam agitur annus, cum Desiderius Spretus Latino stylo de anti-
quitate, ac dignitate urbis Ravennæ scripsit, ut eam partem sui ortus pa-
triæ tribueret, quam ipsa sibi vendicarat. In quo munere ita diligenter,
fideliterque veritatem spectavit, ut omnes, qui deinceps de hac civitate
scripserunt, tam externi, ut *Leander Albertus*, quam nostrates, inter
quos fuit *Joannes Petrus Ferretus Episcopus Lavellinus*, vir singulari do-
ctrina, variisque litteris eruditus, & *Hieronymus Rubeus*; cui paucos, ne dicam pau-
cissimos, hac tempestate doctrina præstantes cognoscimus; ipsius Desiderii scripta sint secuti:
Ipseque *Rubeus*, qui labore incredibili, & gravissima eruditione, latissime, ad hæc no-
stra tempora, Latine item scripsit de eadem re libros decem, non solum hac eum laude non
defraudat, sed veridico, elegantissimoque elogio præclarissimis titulis extollit, atque
commendat: tantique illum facit, ut cum proximis diebus Venetias se contulisset, ut de-
cem illas Historiæ suæ Ravennatis libros, decem jam & septem annis Venetiis quoque im-
pressos, & amplissimo, ac semper ab hac nostra Civitate, amabili, ac lacrymabili, Au-
gustissimoque Cardinali Urbinatium, Celsitudinis tuæ patruo, dicatos, rursus prælo tra-
deret, una cum Appendice posteriorum annorum, voluit etiam, rara, & plane honestis-
sima

suma nobilis animi, ac virtute præditi ingenuitate permotus, ut hoc Desiderii opus, ante prælo traderetur, edereturque, quam suum: Ausi autem sumus, ego, & Pomponius frater, necnon & Timotheus, ac Joannes, qui omnes recta linea ab ipso Desiderio ab avo nostro descendimus, Serenissimo Celsitudinis tuæ nomine hoc opus obsignare, atque illustrare, sperantes fore, ut quemadmodum summa tuorum majorum in nostram familiam semper fuit benevolentia, ita tu quoque non dedigneris benigne, ac hilari vultu accipere eam significationem ejusdem cultus, quæ nunc præbetur hoc edendo libro: qui licet per se exiguus est, tamen cum maximam præ se ferat nostram, in celsitudinem tuam, observantiam, sitque ejus auctoris, qui, uti dictum est, primus fuit, qui revocaverit ex altissima oblivione, amplitudinem hujus patriæ, & patefecerit ceteris aditum, qui post ipsum latius scripserunt, longe majorem haberi posse existimamus. Ipse ergo à celsitudine tua summo opere contendo, nostrum omnium nomine, ut hunc benigno vultu accipere ne dedignetur: idque eo magis contendo, quod propinquis his meis placuit, ut ego perinde ac grandiore inter ipsos ætate, & quia Romæ, in istaque felicissima Ditione tua, & alibi, in familia amplissimi ipsius Cardinalis benigne ab eo, amanterque complexus, vixerim, hunc librum Celsitudini tuæ dicarem, ac dederem: Quod libentissime facio, Deumque Opt. Max. rogo, ut omnia Celsitudini tuæ fortunet, ac feliciter vertat; Quod & Spretorum omnis familia precatur. Ravennæ. Kal. Junii. M.D.LXXXVIII.

Celsitudinis tuæ Serenissimæ

Humillimus servus

BONIFACIUS SPRETUS.

Magnifico, ac Clarissimo domino.

NICOLAO FOSCARO
PATRITIO VENETO,
JACOBUS FRANCHUS RAVENNAS.

S. P. D.

U M eam historiam, Vir Magnifice, quam superioribus annis concivis noster *Desiderius Spretus* vir, mea sententia, peritissimus, multaque & doctrina, & scientia præditus, de Urbis nostræ origine, ac de nonnullis ejus gestis eleganti stilo conscripsit: ejus filius *Joannes Baptista* Jureconsultus haud incelebris imprimendam esset traditurus, me variis alioquin, multiplicibusque tum curis, tum etiam negociis districtum, maximo studio rogavit, atque adeo oravit, ut vellem prius hunc libellum diligenter recognoscere, deinde aliquando interesse, dum imprimeretur: nequaquam ignarus solere multa in libris ab impressoribus depravari, immutari, corrumpi, atque inverti. Quorum indiligentia non mediocrem Latinæ linguæ afferri jacturam utinam mea falso jactaret oratio. Homini ego amicissimo, quem unice diligerem, cuique me carissimum esse sentirem, non potui quicquam denegare, præsertim justa petenti. Itaque eam historiam accurate recognovi adhibito quantulumcunque in me est judicio, intermissisque interdum laboribus, & curis, quæ assidue animum meum & fatigant, & impediunt: dabam operam, ut adessem castigator, & eorum, quæ imprimebantur recognitor nequaquam indiligens. Ergo cum jam esset ad calcem operis ventum, cumque labori suprema manus imposita; coepi egomet mecum cogitare, unaque *Joannes Baptista*, cui nam potissimum ex amicis hunc librum mitteremus legendum, cui futurus esset non injucundus. Inter cogitandum autem succurrit, te eum esse, qui semper urbem nostram summo amore fueris profecutus: nosque maxima charitate foveris, defende- ris, tutatus, atque amplexus fueris. Te item cujus Avo *Venetorum* Principe existente Urbs nostra *Ravenna* fausto omine in *Venetam* venit fidem, ac ultro se Senatui vestro obtulerit, dederit, ac dedicaverit. De qua re latius apud hanc nostram historiam est legere. Te igitur unum ex omnibus Vir Magnifice, simul & doctissime delegimus: cui hunc libellum du- ximus mittendum futurum testem, amoris, fidei, observantiæ *Ravennatis* populi erga te, ac avum tuum quocunque tempore de nobis, ac de Repub. nostra optime meritum: cujus manibus nunquam desinet quisquam nostrum debere quoad erit vita superstes: Suscipias ro- gamus hanc historiam nostram libenti animo, & cum per ocium licet eam ne graveris per- legere. Videbis ibi, ac cognosces de *Ravennatibus* quos velim tibi persuadeas esse, futu- rosque perpetuo tibi, & tuis omnibus deditissimos. Inprimisque ego ingenium quantulum- cunque est, operam, curam, diligentiam, mentem, totum denique me ipsum tibi polliceor, atque offero. Vale vir Magnifice, *Jacobumque Franchum* tuum diligas.

M. CCCCLXXXIX. VII. Calend. Septembris.

MAURI

MAURI UGERII MANTUANI

A D

JACOBUM FRANCHUM

RAVENNATEM,

ELEGIU NCULA.

FRANCHE *Ravennatis pulcherrima gloria campi,**Qui colis Aoniam, Pegaseumque nemus.**Cui data de viridi musarum fronde corona**Pierio tinctas cingit in anne comas;**Nuper scripta tuæ primordia vidimus Urbis,**Et cultam doctis artibus historiam.**Conditor est Spretus, prisca cognomine gentis,**Sed non spernendo nobilis ingenio.**Ille quidem longo seclis labentibus ævo**Mœnia semirutæ restituit patriæ.**Non hæc longa dies, non hæc annosa vetustas,**Nec poterunt bombo frangere saxa gravi.**Hæc sine morte tui donant tibi mœnia cives,**Quorum opera, ingenium, culta Ravenna foves.**Quod si nunc sapias Franchum quoque leta fovebis,**Atque erit in patria notior ille sua.**Hic mihi crede potest tantum tibi tradere nomen,**Quantum Veronæ docta tabella dedit:**At tu: nam dirum est patriæ se auferre petenti:**Fac teneat summum Franche Ravenna locum.*

Vale.

A D

EQUESTRIS ORDINIS VIRUM CLARISSIMUM DOMINUM

JACOBUM ANTONIUM MARCELLUM

PATRITIUM VENETUM.

NON sum nescius, Eques illustris, quam grandem, quamque humeris meis imparem provinciam susceperim, qui *Ravennæ* Urbis antiquissimæ amplitudinem, qui vastationem, ejusque instaurationem quam brevissime recensere decreverim. Quod arrogantia tamen haud velim adscribas: Verum incredibili potius pietati, quæ me nuper ad patriæ reliquias investigandas, proque ingenioli mei tenuitate illustrandas impexit. Quod sane munus eo mihi libentius obeundum fuit: quo id majoris & jocunditatis, & operæ pretii fore legentibus animadverterem: ubi quis velut in speculo quodam vices conspiceretur humanas, discereturque quam parum secundis in rebus confidere liceat, quando quidem Urbis amplissimæ cadavera, ac ruinas aspiciet, nec desperandum adversis, ubi eandem illam hoc tempore in dies coalescere, ac revirescere senserit. Verum enim vero cum circumspicerem quem potissimum donarem hoc munere, Tu occurristi vir in primis amplissime, quem alterum ista in Republ. *Scipionem*, aut *Priscum* illum tui generis Principem *M. Marcellum* audeo dicere: cujus ductu, & auspicio, ut cetera tua longe præclariora facinora fileam, nostra hæc civitas è crudelissimis tyrannorum faucibus ad augustum *Venetorum* descivit Imperium. Quod tam & si paulo post tuum hinc discessum contigerit, id tamen tua singularis industria, ac spectata providentia optimum quemque sublevando, ac pravos deprimendo, civiumque omnium benivolentiam alliciendo nimirum effecit. Quia ex re *Ravennatem* illum esse profecto negaverim, qui venerandum hoc *Jacobi Antonii* nomen suo in corde cælatum non habeat. Quo quidem munere nostro eo libentius te donare constitui, quo & laborum meorum judex existas, & amorem meum erga te præcipuum, & summam in *Venetos* obfervantiam, fidem, ac devotionem recognoscas. Accipies igitur Urbis hujus nostræ, immo vestræ, immo tuæ monumenta vetustissimis deprompta codicibus. Accipies & una hunc animum, qui dignitati tuæ semper ab ipsis, ut ajunt, unguiculis deditissimus fuit: qui nuper has lucubratiunculas nomini tuo veluti cuidam numini suo dicavit: quibus amplitu-

plitudinem tuam plus sane splendoris, & nominis, quam ceterorum omnium, vel doctissimorum indicium daturam confido. Vale.

MAGNIFICO ET CLARISSIMO
EQUITI ARTIUM AC V. I. DOCTORI,
VITALI LANDO
PATRITIO VENETO PRÆSTANTISS.
DESIDERIUS SPRETUS

Ravennas,

Se plurimum commendat.

SCIO vir Clarissime, Eques, ac Doctor insignis, quam libenter pro singulari erga nos amore, tuaque eximia virtute, & doctrina, veteris Ravennæ monumenta intelligere cupias. Quod & si antea tum maxime quum apud nos Præturam gereres ostendisti: in qua cum equitate, tum justitia, atque facilitate tua, ita cives omnes allexisti, & tantis eos, ac Urbem prosecutus es beneficiis, ac ornamentis, ut tui apud nos memoria perpetua, immortalisque futura sit. Eam enim curam, atque diligentiam in reformanda decorandaque Urbe adhibuisti, ut nihil magis accurate factum à te dici possit. Sed hoc ipsum & multa, ac valde præclara tua facinora sileo, quæ non hoc essent brevi cursu, sed majori volumine complectenda. Sic enim ingenio, virtute, & gloria excellis, ut te uno in multiplici genere laudis possit ætas nostra cum majoribus certare. Verum cum tanto erga Urbem nostram tenearis amore, & te rerum nostrarum cognitio tantopere delectet ne immerito abs te fieri videatur, nuper quædam in archivo publico mea opera inventa, quod tibi jocundiora esse existimavi, eo lubentius, & audacius scribo. Quibus olim Ravennates cum Venetis fœderatos, ut in initio cum Romana Republica fuisse comperies. Anno quidem ab adventu Domini millesimo ducentesimo sexagesimo primo, Rainerio Geno Principe, uti scriptis fidelibus memoriæ traditum est, firmum Veneticum Ravennatibus fœdus habuere. Quod & Laurentio Theupulo Duce firmiter innovatum, atque repercussum extitit. Cujus hæc imprimis fuit conditio: ut Vice dominus (sic eum magistratum appellant) à Venetis nostram in Urbem designaretur: neve quædam mercium genera è Liguria, aut aliis provinciis ad aliena loca Ravenna, nisi ad illius usum, aut Venetias portari transvehique possent. Verum cum ea prohibitione vectigalia redditusque Ravennatum non parum minuerentur, ne hoc incommodo Venetorum amicitia ipsos afficeret, eodem jure & æquo fœdere Ravennatibus certam pecuniæ quantitatem singulis quisque annis numerare tenebantur. Aliud quoque his scriptis memoriæ proditum est. In agro Ravennati Castellum, cui Marchamo nomen citra, & penes Eridanum fuit: Loco certe, ut conjicio, mercatoribus, & convenis pro emendis, commutandisque mercibus aptissimo. His enim qui oneratis è Liguria navibus descendebant, iter erat expeditum res venales ibi vel deponere, aut Ravennam petere. hincque Padum superantibus ad propria turgidis sacculis remeare. Id oppidum à Ravennatibus conditum aliquando Veneti tenuere. Illius vero regendi, ac custodiendi gratia duo ex nobilium ordine à Senatu Veneto in annum delegabantur: horum è numero fuere patritiæ gentis Paulus Fuscarinus, ac Rirutius Delphinus. Postremoque Andreas Victurius, & Dardus Raimundus: quibus tandem magistratum ibi custodiamque gerentibus amice uti constat, & pactione Marchamo ad Ravennates rediit. Multa præterea, ut ex his monumentis apparet, sunt hinc inde fideliter, & constanter acta multa & familiariter, & amice ad invicem scripta, quæ firmam inter ipsos unionem, ac singularem benevolentiam exprimunt, & ostendunt. Hæc populo Ravennati bona, firmaque cum Venetis fuit amicitia, dum Civitas libera nullo tyranno, sed civibus regeretur. Resque nostræ non ex unius voluntate, sed plurimorum votis agerentur. Verum & si tyranni Civitatem postea oppressere, necesse illis tamen semper fuit, quo civium animis satisfacerent, se eo jure cum Senatu Veneto habere, quo astrictos nostri temporis homines colligatos, atque commendatos appellant, non aliter dominium servaturi, nisi illius amicitiam tenuissent: Quod junioris Ostasii gesta plene declaraverunt. Cujus tempore à tyrannide evasimus: & nostram ex animo deditionem Veneti susceperunt, ut in majori de Ravenna libro conscripsimus. Ista certe cum lætitassent non mediocrem animo cæpi voluptatem atque lætitiā. Majoribusque nostris plurimum deberi fateor, qui talem posteris memoriam servavere. Vides itaque magnifice, ac splendidissime vir, quanta semper fuerit erga Venetos Ravennatum benevolentia, atque fides. Quod si qui ex intimis præcordiis nos illis affectos, deditosque mirentur, mirari desinant, quando non nova, immo

vetus

vetus sit, & fides, & amicitia innata nobis, & à majoribus tradita. Nam quod ad ipsos actum est, nobis & idem præceptum esse videtur: quæ enim laus est progenitorum bene gesta referre, & ea factò parvipendere, quæ non tantum exæquanda, verum & si vires adsint multo superanda. Major enim majorum laudibus gloria ac laus est semper addenda. Igitur si majorum gesta imitanda sunt: Venetis uti & sumus & volumus, fideles esse debemus. Sed non minor profecto Ravennati populo inesset fides atque constantia Saguntinis, ac Massiliensibus: qui ne à Romanis uti legitur deficerent, maximas, ac gravissimas calamitates toleravere: & tandem omnia potius extrema pati voluere, sui, liberorum, ac patriæ excidium, quam hostium populi Romani Imperium perferre: nec ipse uti existimo, de nobis aliter senties, qui nostrorum civium nostri affectiones, & corda. Habes jam, quæ nuper à me comperta esse dixi, & ut brevius potui excerpta, atque descripta, qui sicut antiquam Ravennæ amplitudinem, vastationem, & instaurationem, & alia permulta jam plane oblitterata, ad nostrorum cognitionem hominum deducere studui, ita quoque priscam ipsius cum Venetis amicitiam & antiquum fœdus, ad te virum quidem eruditissimum, atque amplissimum, qui Ravennam summo quodam semper honore & laude prosequeris, foves & extollis scribere consilium fuit. Hoc igitur munusculum parvum profecto, tibi tamen ut spero haud ingratum, quod ab homine & animo semper tibi deditissimo profisciscitur, lubenter, ac benigne suscipias, rogo.

V I T A D E S I D E R I I S P R E T I,

Historici Ravennatis,

Scripta à

V I N C E N T I O C A R R A R I O,

Canonico & Jurisconsulto Ravennate.

PRETAM gentem inter Ravennates illas Patritii ordinis familias, quas in libellum elapsis annis digessi, nobilitate, opibus, majorum gloria, & dignitate vetustati conjunctis; sua, ipsam ornatam, virtute, non alienis conspicuam proprias laudes posse proferre, fatis, superque omnibus compertum est. Nam in documentis, & monumentis, quæ tot depopulationibus, tot publicis, tot crebris privatis incendiis superfuerunt; ipsius familiæ nobilis memoria annos quadringentos attingere reperitur: siquidem *Talamon & Rodolphus*, *Arardi* filii anno millesimo ducentesimo trigesimo secundo vivebant. Ex *Talamone* autem natus est *Spretus*, qui anno MCCXXXV. floruit. Ex *Spreto*, *Arardus*, qui alium *Spretum* genuit, cujus filii fuerunt *Arardus*, *Tamagninus*, & *Marcus*, à quibus omnes, quæ nunc *Ravennæ* vivunt, familiæ *Spretorum*, descendunt. Et quoniam ex scripturis, & antiquis monumentis *Ravennatibus* non reperitur hujus familiæ origo, nonnulli perhibent ex *Germania* oriundam, ut etiam affirmabat se legisse, *Bartholomæus Orsutus Lucensis*, Episcopus *Lavellinus*, *Rainutii Farnesii* Cardinalis Archiepiscopi *Ravennæ* suffraganeus: Quod ego puto verum esse, eo adductus; à duobus illius provinciæ fluminibus, quorum unum *SRE*, alterum autem *SPREDA* nuncupatur, & ad eorundem ripas fluminum populorum & oppidorum frequentia, fatis conspicuas habitasse. Suspiciantibus aliis, unam, & eandem esse cum nobili *Felicina* item *Germana* origine, in præsentiarum *Bononiensi* familia. Quoniam ambæ vividam Filicem aurea in area gestent, quanquam *Spreta* montes tres alibi coloris non differentiæ ergo, sed ut magis montes ipsi, in quorum cacumine & plantata, conspicuam ipsam Filicem reddant, & ostendent: Nemo autem est qui hujus Familiæ viros cognoscat & non laudet, & non miretur virtutem, constantiam, prudentiam, & genus denique eorum nobile, tum quoniam ipsa hæc familia *Spreta* tot honestata virtutibus, virorum semper virtute præditorum fuerit amans, & benefica, & pro patria sua in variis muneribus ac legationibus laboraverit, tum quia Matronarum quoque pudicarum clarissima, fertilis, & frequens, adeo, ut nobilibus *Ravennatium*, & externorum familiis fuerit, sitque affinis, sicuti fusiùs in nostris *Romanæ* historiis, atque in familiæ hujus stemmate, illiusque historia diximus, ad quæ, ut brevitati studeamus, oratio rejiciatur. *Desiderius* igitur, hujus familiæ præcipuum decus, eo anno, quo *Constantiense* Concilium inchoatum est, qui fuit à partu Virginis quadragesimus decimus quartus supra millesimum, ex altero *Desiderio* natus proficiens ætate, & moribus, vir fuit suo tempore eloquentissimus, & rerum, quæ ad jus attinent peritissimus, & nostræ civitatis specimen, posteaquam ipse post *Andream Agnellum*, & *Gervasium Ricobaldum*, & alios antiquiores, qui minime extant, fuit, qui quadam animi actus pietate, originem, & antiquitatem patriæ nostræ, primus omnium ederet, quamobrem ei non parum debemus, quoniam in causa fuerit, atque aliis iter præbuerit: ad nostram Historiam fusiùs scribendam calcar optimum

mum addendo: & hinc Clarissimis *Venetis*, qui de more summos viros ac virtute illustres, benevolentia, beneficentiaque amplexantur quam maxima, & evehunt, mirum in modum carus, & inter alios *Jacobo Antonio Marcello* præcipuo viro, & ea tunc de Republica *Veneta* benemerito, cui dicavit partum illum, id est tres libros *Historiæ Ravennatis*, complectens quæ ad originem & amplitudinem, ad vastationem, & instaurationem Urbis nostræ facere sibi visa sunt, eleganti stylo. Habuit in Uxorem *Andream* filiam *Masii Christiani Ravennatis*, quæ familia *Christianorum* nunc extincta est. Genuit autem *Desiderius* ex ipsa *Andrea* Coniuge quatuor filios, qui fuere *Urbanus*, *Bonifacius*, *Joannes Baptista*, & *Hieronymus*. *Urbanus* Jurisconsultus, post amplas dignitates adeptas, Vicariatus in Patria pro *Bartholomæo Roverella* Cardinale Archiepiscopo nostro officium præclare gessit, eo demum in numero summorum illorum virorum, qui vulgo Rotæ in *Romana* Aula Auditores appellantur, delectus, morte præventus, minime assecutus est: sed eum sequentes *Joannes Baptista*, etiam ipse Jurisconsultus, & *Hieronymus* Fratres, Latinæ, Græcæque peritus, evaserant, & ita quod post mortem eorum patris, sæpe patriæ ornamento fuerint, cum tamen antequam *Desiderius* ipse vitam morte commutaret, *Bonifacius*, qui operam quoque legibus apud *Patavinos* egregie navabat, vita fuisset functus, *Joanne Baptista*, & *Hieronymo* interea (ut in eorum apud me genealogia videre est) familiam propagantibus. Vixit *Desiderius* circiter annos sexaginta, omnibus carus, præcipue *Venetis* ipsis; in patria multum dilectus, & in filiis felicissimus, sicut ex hoc suo Hæxastico, cognosci potest.

*Descripsi postquam celebris Monumenta Ravennæ,
Et vidi Urbanum patribus esse patrem,
Baptistamque meum juris callere medullas,
Hieronymum lingua currere utraque via,
Ad se quam primum cæli regnator, & orbis,
Hinc voluit celeri, me properare pede.*

BRUNI GIARDINI CIVIS, ET CANONICI RAVENNATIS.

*H*istoria Spreti, tunc umbris condita, surgit
Nunc lucem præbens cuilibet arte sua.
Hanc omnes venerantur, ubique, ut gramina Solem,
Provenit ex cujus lumine quisque vigor.

DONATI MONII TORNANIENSIS.

*Q*uid post funereos rogos
Extentum Æacide Magnanimo Duci
Magno Anchysiadæ: fero
Regi Threicio: Sisyphidæ: & Phrygi
Ævum protulit Hæctori?
Quo nostra hæc tetigit Græcia secula
Bello lethifero insolens?
Ad nos excidium quid lacrymabile
Urbis Dardaniæ tulit?

An non id calamo tu tribuas sacro
Vatum, qui ære perennius
Ipsum perpetuo quod retulit, facit?
Ast si quæ cecinit Maro,
Et quæ Meonides, non lubricum teret
Tempus: vita perennior
Te Desiderio sit patriæ tuæ.
Nec te ferre per arduos
Astrorum celebrem fama beatior
Desistet vaga limites
Nostri ingens decus, & gloria seculi.

FRANCISCI CAMERANI RAVENNATIS.

*U*t Spretas patriæ historias desideret omnis,
Has Desiderius Spretus ubique legit:
Munera quis Spreti spernat? spernendus at ille,
Qui putet à Spreto sprete legenda dari.

IN RAVENNAM
J. CÆS. SCALIGER.

*P*rima per Æmathias quondam vetus edita silvas
Adriacum secuit Thessala prora sinum:
Desertumque solum, tristisque informe palude
Muniit: atque urbis nomen habere dedit.
Hæc belli sedes, gelido cum miles ab axe
Proruit, & Grajos expulit inde duces.
Hinc sedet Illyrica prospectans prælia Nerei:
Ionius reduci cum tumet æstus aqua.
Hinc oculus superique maris, terræque jacentis
Excubat: hinc duris utraque meta viris.
Si jungas solidæ liquentia marmora terræ:
In medio tanquam cor metuenda jacet.

VOSSIUS de Hist. Latinis Lib. iii. Cap. xii.

*D*esiderius Spretus Ravennas iisdem temporibus innotuit: de quo sic Albertus Leander in Italia sua: Genuit etiam urbs hæc (Ravenna) Desiderium Spretum æqualem nostrorum temporum, non insulsum scriptorem: uti ex Libris ejus de amplitudine, deque vastatione, & instauratione urbis Ravennæ patet.

DESIDERII SPRETI,

Ravennatis,

D E

ORIGINE ET AMPLITUDINE URBIS RAVENNÆ LIBER PRIMUS.

RAVENNA, Urbs antiquissima, loco quidem delectabili sita est, atque agro sane fertilissimo eorum, quæ ad usum hominis pertinent: frumento scilicet ac pecori quam maxime accommodato: alicubi vero saluoso, & aquis munito: per quem & amnes non exigui, & nonnulli pro mœnibus civitatis labuntur, suburbiaque determinant. Aliqui vero aliunde per agrum decurrentes, Adriaticum influunt mare: unde, commode potest se interdum venationibus & piscatione exercere juvenus. Plures autem, dum mare irrumpunt ea flumina, portus efficiunt. In primis spatiosum illud ostium *Spineticum*. Quod nominis mutatione *Primarium* dicitur. Secundum illud *Pirotoli*. Tertium quod nunc *Sanctæ Mariæ* in portu denominatur. Quartum vero *Classicanum*. Quintum, quod *Gervasium* plures appellare consueverunt. Ex quibus permulta commoda, ac utilitates non mediocres incolæ capere possunt. Fossam item habet navigia ferentem, quæ in fluvium *Eridanum* derivat, per quam è *Liguria*, & ex aliis *Italiæ* partibus mercium, & multarum rerum copia *Ravennam* ratibus advehitur. Habet præterea Urbs ipsa aërem satis humanæ naturæ convenientem: qui majorem quoque in dies temperiem suscipit: fuerat autem olim saluberrimus, ut antiquissimus orbis descriptor *Strabo* de *Ravenna* locutus, his verbis memoriæ prodidit. Cum à mari fiunt inundationes, non mediocrem accipit maris partem, adeo ut universa cœnoscitas, hinc fluctu marino, hinc fluminibus alluentibus, tetrum medicatur odorem. Hoc igitur pacto saluberrimus comperitur locus, unde gladiatoribus educandis, ac exercitatione erudiendis, hunc idoneum lanistæ locum designavere. Inter cætera ejus loci mirabilia, illud est, quod palustribus in locis, aër innoxius est, quemadmodum ad *Alexandriam Egypti*, paludis vitium æstate propulsatur propter amnis incrementum simul etiam evanescente cœno. Hujus autem loci salubritas *L. Vitruvii* in libro, qui de Architectura inscribitur, ubi plures innoxii aëris causas affert, lucidissimo quidem testimonio comprobatur. Cæterum bellis vigentibus, atque hominum negligentia, ager ipse partim palustris, partim dumosus effectus est. Unde crassis in aërem sublatis vaporibus, prisca illa salubritas facile corrupta est. Quid quod vitibus evenit, ut idem ait *Strabo* quam admirabile? cas palus creat, celeriter perficit, & multum fructum edit. Omitto pinus, & quædam alia arborum, & fructuum genera, quibus solus ager ille multipliciter abun-

A dat: quæ nec *Liguriæ*, nec *Etruriæ*, nec *Piceni*, nec aliarum fere *Italiæ* provinciarum ager uspiam gignit. Et ne spaciari nimis videar quam ab initio instituerim, omitto solatia, & oblectamenta plurima, quæ venando, aucupando, & piscando ex paludibus, & toto *Ravennati* agro comparantur.

Nunc autem de nomine, ac origine ipsius Urbis dicendum existimavi. Sunt enim qui à ratibus *Ravennam*, seu à navibus *Navennam* denominatam volunt. Nam Urbis conditores ad hæc loca ratibus vectos autumant. sive *Rhevenna*, quod forte verius esse creditur, ob aquarum congregationem. sic enim id nomen significare volunt. A qua sententia non discrepare videntur ipsius *Strabonis* verba, qui hunc in modum scriptum reliquit. *Intra paludes Urbs maxima Ravenna posita est, tota ligneis compacta ædificiis, aquis diffusa, pontibusque, ac lembis peragrata.* Aliqui narrant ab *Nembroth* filio *Cus* filii *Can* ex *Noe* progeniti eam fuisse conditam. At quoniam id sine annalium, scriptorumque auctoritate asserunt, ipsis minime assentio. Verum *Strabonis* diligentissimi scriptoris opinionem magis sequor, qui eam à *Thessalis* conditam fuisse testatur his verbis. *Ravenna à Thessalis condita perhibetur: cum autem Tuscorum* injurias ferre nequirent, *Umbros* quosdam ultro assumpserunt, qui & hoc tempore urbem inhabitant, ipsi vero domum rediere. Multi dicunt, quibus *Plinius* assentitur, oppidum postea fuisse *Sabinorum*, quos ante urbem *Romam*, & complures alias tunc conditas urbes: antiquos quidem potentes, armisque præstantes, ac opulentissimos, sicut historiæ ferunt, comperimus. Qua vero tempestate, aut per quos nominatim viros, talis, ac tanta Civitas fundata fuerit, quique illam ab initio habuerint, non satis compertum habeo. Aucta est autem *Ravenna Spina* dudum civitatis vetustissimæ, ac opulentissimæ occasu: & ab ea mirabile habuit incrementum. Ita ut apud *Ravennates* maris imperium extitisse, quod apud *Spinenses* olim teste *Strabone* fuisse legimus, non immerito suspicandum sit à qua quidem civitate, & ostium illud *Spineticum*, quod nuper *Primarium* dicitur denominatum, non dubitamus. Nam locus ibi quidam *Volta Spina* etiam in hodiernum diem nuncupatur. Fuit autem eo in loco *Spina* quidem civitas, quæ, ut constat, non parum temporibus illis floruit: ad quam tunc mercatores & con-
4 venæ pro commutandis emendisque mercibus undique confluebant, cum ad locum navibus, accumulatissime res venales convehantur. Cujus quidem rei clarissimus testis est *Strabo*, *Spinam* sic inter situm *Ravennæ* commemorans. Quo
D. Spretus. A inter-

intervallo *Butrium Ravennae* castellum est & *Spina*: hoc quidem tempore viculus, at quondam græca civitas & quidem celebris. In *Delphis*, *Spinenfium* thesaurus commonstratur, aliaque de ipsis memoria mandata sunt, apud quos maris erat imperium: eam, ut traditur, unda maris allue- rat: nunc locus nonaginta à mari stadiis distans in mediterranea jacet. Sed illud est mirandum, nulla ipsius urbis fundamenta in loco extare, quæ civitatis illius nobis fidem faciant, quod, nisi te- stis esset *Strabo*, & vetustissimæ quædam scriptu- ræ nobis indicarent, non facile crederemus. Ejus autem Urbis everfionis causa penitus ignoratur. At eam nos præterire non erit indignum. Omis- sis igitur *Ravennæ* urbis exordiis, quando quidem aliud nihil certi, nisi quantum supra expressimus, haberi potest, aliquanto altius augustam ipsius dignitatem amplitudinemque recensere conabor.

Urbs *Ravenna*, sicuti vetustissima quædam litterarum monumenta, & ipsa nempe antiqui- tatis vestigia docent; præstantissima quidem & excellentissima fuit, ut suo etiam tempore pa- rem non habuisse plures affirmant. Quod & *Strabo* plane sensisse videtur, cum ait. Intra palu- des Urbs maxima *Ravenna* posita est. Ante Ur- bem *Romam*, uti clare accepimus, condita est: & multis olim populis ac nationibus gloriosissime imperitavit. Arma quoque tunc ferox ille *Ra- vennas* populus in hostes, rebellesque civitates capere, ac omnem expeditionem parare, bella- que plurima gerere non dubitavit. Ausus etiam durissima adversus *Ticinenses* prælia inire: & eos tandem vi ac ferro in urbem persecutus, æreas Urbis portas auferre. Cujus rei adeo constans fa- ma fuit, ut mea etiam ætate *Philippomaria* illis tunc imperante, eas portas repetere curarint. Multa insuper mari terraque eos potuisse, & in hostes expeditam perpetuo tempore classem olim tenuisse novimus. Quibus omnibus populum tunc *Ravennatem*, & viribus, & armis potentem, ac illustrem fuisse constat. Igitur cum potens & egregia esset Urbs *Ravenna*, pulcherrimum quip- pe erit intelligere, quonam pacto cum *Romanis* se initio habuerit. Nam poterit fortasse quispiam quærere, si tam potens erat, cur in *Romanos Ravennatis* populi bella vel expeditiones non le- guntur, quod profecto nulla causa facta existi- mo, nisi quod civitatem ipsam cum *Romanis* fœ- deratam fuisse comperio apud *Ciceronem* in ora- tione pro *Cornelio Balbo*: cujus verba subjiciam. *Cn. Pompejus Magni* pater, rebus *Italico* bello ma- ximis gestis, *P. Cæsium* civem *Romanum*, virum bonum, *Q. Junium Ravennatem*, fœderato ex populo, civitate donavit. Ex his certe verbis *Q. Junium Ravennatem* bello *Italico* interfuisse, strenueque egisse, & ideo civitate donatum in- telligimus. Mos namque tunc *Romanis* erat, ut peractis rebus bellicis, pro meritis alios civica, vel vallari, vel murali corona, alios agro, vel civitate donarent. Nam *Massinissa* Rex fœderatus, qui *Romanis* auxilio venerat, confecto bello *Pu- nico* *Numidiæ* Regno donatus est: ex quibus po- stremo verbis, populum *Ravennatem* cum *Roma- nis*, tunc jure fœderis junctum fuisse, clarissime constat. *Sabinos* præterea, primos cum populo *Romano* fœderatos extitisse tradunt, & *Livius*, & *Lucius Florus*, & qui de *Romana* Rep. conscri- psere: quorum *Ravennam* fuisse oppidum supra ostendimus. Quam civitatem *C. Cæsaris* tem- poribus non parum etiam floruisse *Suetonius* re- fert: cujus ut notior fiat sententia, verba subne- ctam. Cum *Cæsar* ex *Gallia Transalpina* in cite- riorem transisset *Galliam*, *Ravennæ* substitit: in- de cum tribunos plebis, qui pro eo intercedebant, urbe cessisse intellexisset: præmissis clam coh-

tibus: nequa in eum suspicio moveretur, specta- culo quidem publico per dissimulationem inter- fuit, & gladiatorum ludi formam tunc primum consideravit, frequentique ex consuetudine se convivio dedit: post solis vero occasum mulis è proximo pistrino ad vehiculum vinctis, iter oc- cultissimum modico ingressus est comitatu, lumi- nibusque extinctis è via decedens, tandem ad lu- cem duce reperto, per angustissimos tramites pe- dibus evasit. *Cæsarem* autem fortissimum omnium Imperatorum novem habentem legiones, haud frustra populum *Ravennatem* timuisse creditur: quoniam ex ea palam discedere non est ausus: & quandiu apud eam fuit, de invadenda ejus repu- blica consilium occultavit. *Octavianus* item *Cæ- sar Ravennam* aliquando ex Urbe divertisse, apud eundem *Suetonium* legitur, qui etiam cum ex mi- litaribus copiis, legiones, & provinciarum auxilia distribueret, *Classem Misseni*, & alteram *Raven- næ*, ad tutelam superi, inferique maris collo- cavit: ex quibus omnibus satis liquido constare potest, quanta, qualisque tunc *Ravenna* fuerit. Plurimique postea Imperatores, Reges, ac Duces regni sui sede ibi constituta, eam aut inhabita- runt, aut magnis præfidiis tenuerunt. Nam ex Imperatoribus *Ravennæ* legimus *Justinianum* ali- quibus, *Valentinianum* vero posteriorem pluri- bus: necnon *Honorium*, & *Theodericum Gothorum* Regem annis triginta nunquam ex ea discedentem Imperii sui sedem tenuisse: dehinc successorem suum *Theodatum*, & quotquot ex Regibus *Gotho- rum* in *Italia* regnare. Cujus rei testis est *Paul- us Orosius*, & quidem locuples in ejus historia, ubi Imperatorum gesta commemorans, præter *Gothorum*, *Longobardorum*, & exterorum regum apud *Ravennam* res præclare gestas, multa scri- bit, quæ ipsius Urbis dignitatem non mediocrem insinuant. Ejus igitur aliqua, diversis licet in locis conscripta, recensere constitui, quo majorem legentibus fidem exhibeant. *Honorius* tra- dita *Constantio* ejus comiti, fide integerrimo, *Galla Placidia*, ejus germana, ex quo *Valenti- nianum* genuit, qui postea Reipublicæ imperium gessit: eum tandem cunctis annitentibus apud *Ra- vennam* in Regni consortium ascivit: apud quam etiam civitatem, idem *Honorius* sua tricennalia peregrisse legitur. *Majorianus* item exempto in *Italia* rebus humanis *Avito* apud *Ravennam* inva- dit imperium. quod annis prope quatuor obtinuit. Quo etiam mortuo, *Severus* apud *Ravennam* Im- perator efficitur, atque *Augustus* appellatur. *Gli- cerius* domesticus à *Gundivero* patricio totius etiam voluntate exercitus apud *Ravennam* Imperator efficitur. Magnam insuper, idem *Orosius* fuisse militiam *Ravennatem* his verbis ostendit. *Justi- nianus Romanorum* Rex *Sergium Pontificem*, quia in errore synodi, quam *Constantinopoli* fecerat, fa- vere, & subscribere noluit: missò *Zacharia* Pro- thospatrio suo, jussit *Constantinopolim* deportari. Sed militia *Ravennæ*, vicinarumque partium jussa principis nefanda contemnens eundem *Zachariam* cum contumeliis ab Urbe *Roma*, & injuriis repulit con- tra *Justinianum*: qui tandem Imperio expulsus per *Leonem Augustum* navibus detruncatur. *Leo* etiam *Augustus* apud *Constantinopolim* Sanctorum imagines depositas incendit. *Romanoque* Pontifici similia fa- cere, si imperialem gratiam habere vellet, manda- vit. Sed Pontifex hæc facere contempsit. Omnis quoque *Ravennæ* exercitus, & *Venetiarum* talibus jussis uno animo resistenterunt. Et nisi Pontifex pro- hibuisset, Imperatorem super se constituere aggressi fuissent. Hæc, & alia complura de *Ravenna* re- fert *Orosius*: quæ cum plana sint, neve longior fierem, præterire consilium fuit. Munitissimo insuper murorum ambitu, ædibus, ac superbissi- mis

mis quidem ædificiis ornavere: quorum pars modica, & fere nulla nunc inspicitur, à *Tiberio* & *Claudio Germanico* mœnibus auctam, à quo & portam illam, cui *Aurea* est nomen, eximio, ac magnificentissimo quidem opere, structam ex marmore pario fuisse novimus. Indicant ad ipsam portam literæ, quas hic inferere non erit injucundum. TIB. CLAUDIVS. DRVSI. F. CAESAR. AVG. GERM. PONT. MAX. TRIB. POT. II. COS. DES. III. IMP. III. P. P. DEDIT. Quem tamen murum *Valentinianus* posterior *Gallæ Placidie* filius, ut auctor est *Agnellus Ravennas* Pontifex; vel instauravit, vel parte ex aliqua ampliavit, summa adeo cura consummatum, ut fere nullum *Italiae* nunc vel novum, vel vetustum habeat illi æquandum, basilicas vero permultas ac monasteria propriis extruxere impensis. Quibus tum operum magnificentia, tum ornatu speciosissimo, pares quidem paucissimæ in *Italia* nunc spectantur. Qualis est in primis Divi *Vitalis* basilica: quæ & in hunc diem insignis cernitur. eam ab *Juliano* argentario *Justiniani* Imperatoris jussu in Sanctæ *Sophiæ Constantinopolitane* ædis similitudinem, extructam novimus. In cujus testudine stat in altaris tabula marmoreus lapis adeo perspicuus, & clarus, ut satis licet profundus sit, ex opposito tamen quodcunque objectum clarissime discernatur. Adhuc etiam candidissimo in marmore tres infantium imagines. opus nec immerito, ut fertur, *Polyclæti*, quæ omnes certe alias pulchritudine, arte, & optima membrorum proportionem facillime superant. In ejusdem quoque testudinis summo vertice, quidam agnus Dei tessellato opere cælatus existit: qui tam mira opificis arte formatus est, ut quovis ex templi latere eum inspicias, ipse te semper recta facie ac clunibus retro versis intueri videatur. Præterea, ne longam templi descriptionem prosequamur, tum vario marmorum ornamento, tum opere tessellato in eo multa sunt & visu & commemoratione dignissima. Quid ædes *Johannis Evangelistæ*, *Gallæ Placidie Valentiniani* genitricis opus nempe eximium? Quid Sacellum illud speciosum, & tanta artificum cura exædificatum, in ipsius Augustæ sepulchrum: cujus adhuc corpus superbissima in sepultura marmoreo lapide, ibi splendidissime fabrefacta, reconditum esse cernitur? Adde *Crucis*, *Zachariæ*, & *Michaëlis* templa: quæ eadem Augusta summa quadam diligentia construxit: *Mariæ* quoque in rotundo, ut appellant, quod unico, eoque ipso vastissimo tegitur lapide. id namque in *Theodorici Gothorum* regis sepulchrum exædificatum reperimus. Templum item *Martini* in cælo aureo: quod nominis mutatione *Apollinaris* in novo dicitur, & *Salvatoris*: super cujus pinnaculo, idem *Gothorum* Rex æream statuam auro purissimo deauratam, variisque ornatibus redimitam, ut gloriosum ostentaret opus, erexit: quam & *Carolus Francorum* Rex, quum totam fere subjugasset *Italiam*, in *Galliam*que rediret, & per *Ravennam* iter faceret, subtraxit, & in *Galliam* detulit, palam testatus similem se nunquam vidisse, nec artificio, nec ornatu celsiorem. Adest & *Gothicum* templum, quod *Gothi* gens licet *Arianæ* hæresis labe infecta, sub sancti *Andree* nomine summopere comptum, & suis tunc ædificiis admirabile construxere. Sed id nuper solo æquatum, & funditus deletum vidimus, præclarum autem opus, & multorum annorum labore, arx munitissima, quæ modo tanta *Venetorum* impensa erigitur, paucis nuper diebus absumpsit. Subinde *Apollinaris* in classe templum quidem splendidissimum *Narsetis Justiniani* ducis opera exædificatum. Porro *Laurentii* in *Cæsaria* ædes, quam *Lauricium* Imperatoris *Honorii* cubi-

cularium, in hunc modum fundasse legimus. *Honorius* Cæsar *Lauricio* jussit, uti in *Cæsareo* oppido apud *Ravennam*, regale, & speciosum sibi atrium ædificaret. Is assumpta pecunia ad locum confestim accessit, ibique basilicam *Laurentio* martyri dicatam, ædificiis, ac magnitudine præclaram construxit: & cum omnia consummasset, ad Imperatorem rediens, ut expletum sibi opus enunciaret. Cæsarem mox turbatum invenit. Jamque invidia malivolorum fraus, Imperatoris aures tentaverat. Interrogatus demum *Lauricius*, si commissum sibi opus explevisset, & imperialem aulam extruxisset: omnia, se fide confecisse respondit. Quo audito Cæsar, tacitus quievit. Cum autem ad ea loca profectus fuisset *Honorius*, sublimia conspicatus ædificia: *Lauricii* opus præter multorum expectationem summe laudavit. Non mediocris utique honos *Ravennæ* fuit, ipsum Cæsarem *Honorium*, alios item quosdam Cæsares, ex Urbe *Ravennam* aliquando divertisse. Extat & ædes *Joannis Baptistæ*, cujus *Baduarius* quidam fundator extitit. At quoniam natio, & stirps ejus scriptis minime mandata sunt, nos illam ignorare non est mirum. Quid templum *Mariæ* in portu, quam *Petrus* quidam peccator *Romanæ* Ecclesiæ Cardinalis erexit, ædificiis ac ornatu sublimem, & alia insuper insignia monasteria, ac basilicas magnificentissime constructas temporibus illis fuisse comperimus, quæ hic nominatim describere longum esset. Ea vero amplissimis condonarunt patrimoniis: Hinc habent Cathedralis hujus Urbis Ecclesia, & septem alia monasteria, possessionum jus amplissimarum in Exarchatu *Ravennæ*, & in omni agro, qui tunc ad *Ravennatem* spectabat jurisdictionem. Qui quidem ager & exarchatus, ab *Apennino* monte *Picenum* inter, & *Padum* *Placentiam* usque: & ultra *Padum* ad *Mincii* amnis fluentia, in paludes & mare *Adriaticum* protendebatur. Nam quicquid à *Placentinis* & agri *Papiensis* finibus, *Padum* inter, & *Apenninum*, ac paludes, stagnaque *Venetorum*, & *Adriaticum* pelagus pertinet ad *Ariminum*. Quam quidem civitatem, & quicquid intra *Isaurum*, cui fluvio nunc *Folia* est nomen: *Apenninum*que, & *Adriaticum* mare continetur *Ravennati* Juri, & exarchatui subditum fuisse ostendit consuetudo juris, ab exarcho dicendi usque ad hæc tempora observata. Exarchatus autem principatum significat: nam Archos Græce, Latinis Princeps. Extat præterea donationis factæ ab Imperatore *Justiniano* Ecclesiæ *Ravennati* pars formulæ, in hæc verba. Sancta mater *Ravennas* Ecclesia, vere mater, vere orthodoxa: cum ceteræ multæ Ecclesiæ falsam propter metum, & Principum terrores superinduxerint doctrinam, hæc vero Catholicam tenuit fidem: nunquam mutavit, fluctuationem substinuit, sed à tempestate quassata, immobilis permansit.

Habuit præterea Urbs ipsa portum olim insignem ad *Classensem* castellum civitati satis propinquum: qui adeo patens, & navigiis tutus fuit, ut illum Imperatores, ac Reges permulti elegerint, ubi suam classem perpetuo tempore exeditam conservarent: quæ aut subitis in tumultibus, aut destinatis in bellorum apparatibus, *Illyrium*, *Epirum*, *Macedoniam*, *Achajam*, *Propontidem*, *Pontum*, *Cretam*, & *Cyprum*, directa navigatione celerius petere possent, quam si ex urbe *Roma*, aut aliis *Italiae* littoribus solvisent. Nuper vero portus ipse pene clausus est, ut nedum triremes aut dromones, sed nec scapham piscatoriæ, lembumve perferat. Cujus quidem rei causam fuisse non dubitamus, *Sapis* fluvii, & aliorum fluminum, qui portum illum facere consueverunt aversionem. Nam aliud in mare ostium,

quod *Gervasium* dicitur: multis ante seculis sibi *Sapis* fluvius effecit. Alii vero ad Urbem declinantes, *Adriaticum* mare aliud per ostium influunt. est quidem ignobilis dictu, & si à majoribus scripta sunt incredibile dictu, vel portum ejus magnitudinis, vel oppidum in *Classensi* loco fuisse. eum tamen, quem diximus portum, moles quædam miræ magnitudinis, ac structuræ, tunc, ut apparet, aquarum fluctibus objecta, necnon turris illius, quam ad portum illum fuisse legimus, de qua lucernæ noctu portum navigantibus indicarent, fundamenta nuper reperta nobis evidentissime ostendunt: quam quidem turrim asserit *Plinius*, omnium maximam fuisse, quas *Romanorum* Imperii portus alicubi habuerunt.

Urbem *Ravennam* adeo nobilem, & præclaram fuisse reperimus, ut illam ab initio non nisi viri nobiles, & generosi, & qui aliquo eximia virtutis splendore essent insigniti, uti fama est, eaque haud tenuis tantummodo inhabitarent: plebeis vero, & cæteris omnibus habitanda loca extra Urbem designarunt. Hinc *Cæsareum* castellum, parum ab Urbe distans, condidere: quod postea etiam muris cinxerunt, quorum adhuc
12 fundamenta visuntur, ut in eo artifices perpetuam traherent habitationem. Ex quo quidem oppido *Priscianum* vinctorem in arte Grammatica eminentissimum oriundum non desunt, qui constanter audeant affirmare. Aliud quoque oppidum ad *Classicanum* portum, quod *Classense* appellabatur, ut ibi mercatores convenæ, & cæteri omnes, qui pro commutandis, emendisque invicem rebus assidue confluebant, commorarentur, propensius ædificarunt: quod ab *Leoprando Longobardorum* rege postea deletum fuisse legimus. Ex quibus & si non alia adessent indicia, liquido perspicui potest, quæ, & quanta *Ravennæ* Urbis nobilitas, potentia, dignitas, & opulentia fuerit. Pictura item quædam tessellato opere facta, quæ speciosa, & elegans in Beati *Martini* in cælo aureo æde, alias, ut diximus, ab *Theodorico* constructa cernitur, tum Urbis *Ravennæ*, tum *Classensis* oppidi antiquam præstantiam indicat. Id opus *Theodati* regis, qui tunc occidentale obtinebat Imperium, fuisse conjicimus. Quo in loco multa vidimus, quæ & scripta credere difficile nobis erat. In pariete enim, qui ad dexteram est, *Ravenna* qualis tunc erat in hunc modum depicta est. porta aurea *Claudii Tiberii* opus qualis nunc extat, propinquam habet insignem Beati *Vitalis* ædem: magna ex parte nunc integram, *Palatii* item illius excelsi, quod tanta cura, impensaque *Theodoricum* ædificasse, *Cassiodorus* sæpe commemorat, & aliarum ædium, ut in pictura apparet, superbissimarum nullæ jam diu vel minimæ cernuntur reliquæ. Sed illud in omnibus cernere est admirandum, quod ad omnes aditus, qui portæ aureæ, & ædi sancti *Vitalis* bini, palatio autem quaterni erant: nec lignæ, nec æræ, nec ferreæ erant valvæ. Sed in ea quam Ducum, Regum, ac Imperatorum justitia, & potentatus præstabant securitate cortinula, ut apparet aurea, quam Velum appellare consueverunt, pro valvis & foribus utebantur. Indican
13 in summam ostiorum, quæ *Vitalis* bina sancti ædem habere diximus, adeo tenues sunt, ut constet eos nihil præter cortinulam sustentasse. In pariete autem sinistro ejusdem Beati *Martini* ædis *Classense* oppidum tantis ædificiis ornatum fuisse apparet, ut stupendum sit nulla ipsius fundamenta nullam partem, præter ædem Sancti *Apollinaris*, quæ adhuc extat insignis, ac Sancti *Severi* magna nunc ex parte collapsam, & pene deletam, necnon ejus olim portus molem, de qua supra dixi-

A mus: alicubi vel in silva, vel in vepribus inveniri. portum etiam illum, quem adeo patentem, & navigiis tutum ostendimus, ac turrim illam maximam pictura ipsa evidentissime nobis ostendit.

Sed quales olim *Ravenna* Urbs viros, ac cives habuerit, in præsentiarum licet ostendere. Veteres nostri, & natu majores, aditus, portas, & propugnacula quædam, ex ipsis denominata, summa cura in murorum Urbis ambitu construxere, vel, ut aliqui tradunt, ædes ibi proprias habuerunt. Cujus rei aliquæ, quæ nunc extant, portæ, & propugnacula fidem faciunt. *Andrianam* portam, ut ab aliquibus exordium capiamus, ab *Andriana* egregia quondam familia nomen traxisse non dubitamus. *Anastasiæ* vero portam ab *Anastasio* quodam de *Honestis* stirpe vetustissima: quæ, sicut accepimus, nobilissima quidem, & generosa olim fuit: è qua clarissimi olim viri, & omni laude, atque gloria digni prodire, inter quos fuit beatus *Romualdus Camaldulensis* eremi ordinis erecto. *Gazum* quoque, ubi olim aditus quidam fuit, & nunc propugnaculum: à nobili, & quæ adhuc in *Cornelienfi* Urbe præclara viget, Comitum de *Gazo* familia. Aliud vero propugnaculum, quod *Polentesia* dicitur: à clarissima ac potenti quondam familia *Polontesia*, è qua præstantissimi, & generosi ejus Urbis cives fuere, à quibus castellum *Polentæ* conditum fuisse credimus. *Pusterula* turris quædam à *Pusterula* domo, quæ dudum nobilis, & clara fuit, sibi id nomen vendicavit. *Alidosia* turris, quæ in hodiernum tempus *Almerici Lidoxii* dicitur, sive ab *Alidosis*,¹⁴ quæ olim nobilis, & potens habita est familia: nam *Foro Cornelii* ætate nostra multisque oppidis imperavit: sive, ut quidam perhibent, quod verius esse credo, ab *Almerico* quodam ex generosa, & illustri dudum *Cunienfi* familia progenito. Ex hac enim Urbe eam familiam genus suum duxisse comperimus. hinc nomen sibi turris aucupata est. At ubi in cives ejus Urbis egregios, virosque præstantes incidimus, non omittendas esse decrevi præclaras duas olim familias, quæ non modo eam civitatem, sed universam fere *Flaminiam*, illustrare ac decorare potuissent: & in primis generosa *Traversariorum* domus, quæ genere, opulentia, ac dignitate præstans fuit: & *Polentesia* gens haud inferior *Traversariæ* habita: ex ea namque fuere qui Urbem nostram *Ariminum*: & oppida permulta aliquando ditione tenuerint: Comites item *Malvicini*: è quibus fuere in re quidam militari viri perillustres, qui *Bagnacaballo* & oppidis etiam quibusdam olim prædominati sunt: ex hac enim Urbe, & ipsi ortum habuere. Alios complures generosos, & præstantissimos cives, ac honestissimas quidem familias adducere possem, quæ & nobis ejus Urbis claritatem maximam ostenderet. Sed eas ob claritatem suam publice cognitam missas facere consilium fuit. At quando iacta ni fallor sunt fundamenta, quæ generosam Urbis vetustatem, amplitudinemque nobis satis probabiliter insinuant. Nunc locus iste deposcere videtur, ut ex multis pauca de sanctitate, ac dignitate Præsulum ejus Urbis, & gestis quibusdam dicere velimus, è quibus Urbis splendorem, præstantiamque ostendi posse non dubitamus.

De Dignitate Præsulum *Ravennæ*, & eorum sanctitate.

Ecclesiam *Ravennatem* floruisse olim: & mira quadam, ac incredibili sanctitate præstitisse omnes affirmant: ita ut æqualem fere suo tempore post primas sedes non habuisse dicere auri-
sim. Nam martyres, & confessores pluri-
mi

mi Ecclesiæ, ut legimus, *Ravennati* præsidere. Quosdam autem eorum à spiritu quidem paraclito, in columbæ specie dignatione mirabili delectos fuisse nemo dubitat: quorum aliqui, licet rudes essent, & litterarum penitus ignari: eam tamen post electionem in viros repente eruditissimos, & sapientissimos, ac si litteris, & sapientiæ ætate omni eos vacasse contigisset, evasere. Et si eorum vitæ sanctimoniam, si morum gravitatem, si denique gesta percurrere tantummodo velim, immensum quidem volumen excresceret. Itaque eorum dignitatem quam brevissime perstringere curabo. Præsul igitur *Ravennas* metropolitanam quidem potestatem, ac jurisdictionem super Episcopos sexdecim consuevit habere: quorum hic nomina haud alienum erit interferere. *Ariminensem* scilicet, *Cesenatem*, *Cervientem*, *Foripompoliensem*, *Saxenatem*, *Liuiensem*, *Faventinum*, *Corneliensem*, *Brintinensem*, *Bononensem*, *Mutinentem*, *Regiensem*, *Parmensem*, *Placentinum*, *Ferrariensem*, *Adriensem*, & *Clomadensem*. Quos omnes intra *Ravennæ* Exarchatum constitutos esse videmus. Ipsum insuper *Ravennæ* Præfulem, ab *Valentiniano* Imperatore ornatum fuisse constat pallio ex candida lana confecto, quo solus tunc Imperator uteretur: quod quidem superbiæ incentivum fuisse conjicimus, ut Præsul *Ravennas* cum Romano Pontifice de principatu contenderet: nam multas inter se, ut legimus, contentiones habuere. Ita ut *Ravennas* Ecclesia tandem à Pontificis *Romani* ditione subtraheretur prorsus videretur. Sed postea *Agathobonis* *Romani* Pontificis temporibus, Ecclesia ipsa *Ravennas* *Romanæ* a qua, ut proxime diximus, jam pridem desciverat, est subiecta. *Theodorus* præerat tunc *Ravennati* Ecclesiæ Archiepiscopus: quo etiam tempore alter *Theodorus Calliopæ* Exarchus *Italiæ* erat. Clerum *Ravennatem* tunc magnum, Is Archiepiscopus præter quorundam ex prædecessoribus morem, severa districtione in bonis moribus continebat, unde maximas in illum inimicitias exercebat, fame autem plane inchoata multis, ac fere omnibus opitulabatur Archiepiscopus. Sed major fuit quorundam importunitas, quam ut illorum ingluviem luxuriamque potuerit explere: hinc detractiones primum, & susurrationses auditæ sunt. Avaritiam Archiepiscopi tenacitatemque damnantium, fame postea invalescente, ab occulta mordacitate multi proruperunt in apertam Archiepiscopi vituperationem: eos tamen, ut potuit largitione Pontifex conatus est demulcere. Dies advenit sacratissima Natalis Christi, convenitque ex more ad ortum Solis *Ravennæ* populus in *Apollinaris* æde, quæ in *Classensi* loco etiam speciosissima visitur, expectabaturque Archiepiscopus, qui Missarum solemniam celebraret: sed omnis clerus secessione facta, illum in Archiepiscopio destituerat. Cum vero Sol jam in meridiem ascendisset, Exarchi opera reductus ad Archiepiscopum clerus, illum ad martyris Ecclesiam deduxit. Qua stomachatus indignitate Archiepiscopus, ad *Agathonem* *Romanum* Pontificem se contulit, & *Ravennatem* Ecclesiam *Romanæ* subdidit, ut non ultra *Romano*; par foret *Ravennas* Præsul, quod multi antea dicere præsumpserant: sed *Ravennas* Pontifex, aut qui à clero, & populo *Ravennati* dingeretur *Romam* pro confirmatione cogeretur accedere. Cæterum hæc omittamus: nam quædam alia recensenda locus iste deposcit, ut scilicet quàm brevius possim scribere incipiam, per quos fides Catholica *Ravennatibus* tradita, & primus insinuata fuerit, & quædam demum præsul gestæ, quo nostrum prosequamur institutum. *Apollinaris* siquidem primus fuit, qui fi-

A dem Christi *Ravennæ* disseminavit, natione ut historiæ ferunt *Antiochenus*, græcis vero, & latinis litteris apprime eruditus. Hic postquam ab Apostolorum principe ordinatus est Pontifex, *Ravennam* nobilissimam *Italiæ* tunc civitatem, & multarum metropolim urbium missus est. Ubi Christi fidem diu prædicans, multos ad catholicæ fidei agnitionem perduxit: per quem & dominus signa, & prodigia multa ostendere dignatus est: cæcos scilicet videre, claudos ambulare, leprosos mundari, ægros omni ab infirmitate convalescere, mortuos denique ab inferis resurgere faciens. Tandem multos post labores sanctam *Ravennæ* Ecclesiam, & ipsam quoque Urbem suo quidem martyrio consecravit. Quam & ejusdem viri meritis præcipuis, præ cæteris omnibus Ecclesiis adeo clemens ipse, & verè pius dominus Christus insignivit: ut postquam præsul ipse sanctissimus corona martyrii laureatus migravit ad fidera, duodeni instar Apostolorum, per multa quidem annorum curricula duodecim sibi successores ordinaret, non humana electos industria, sed superna potius accitos clementia: nam super eorum capita, demissa cœlitus columba, delectos esse legimus. *Aderitum* scilicet virum sanctissimum, *Eleucadium* philosophum græcis, latinisque litteris eruditissimum, *Marcianum*, *Calocerum*, *Proculum*, *Probum*, *Datum*, *Liberium*, *Apagitum*, *Marcellinum*, & *Severum*, qui ultimus fuit præsul, in quorum electione Spiritus sanctus divina quadam providentia descenderet. Multa vero ejus leguntur prodigia, quorum aliqua hic pro nostra in hunc divum pietate percurrere, non erit insuave. Quodam die dum sacra Missarum solemniam vir sanctissimus celebraret, Lectorque, sive, ut appellant, Subdiaconus Epistolam astanti populo de more solito recitaret, pulpituque ascendisset, beatissimus vir in extasi repente factus est. Ministri vero existimantes, quod à somno fuisset oppressus, ejus latera, ut excitarent contingunt, ille tandem, ut à gravi somno se erigens, quid mihi molesti estis inquit? licet enim præsens hic vobis viderer, a libi tamen me nuper fuisse velim vos non ignorare. At illi, ubi fuisset sciscitantes: ait in *Mutinenti* nuper templo aderam, ubi fratris mei Episcopi *Geminiani* ipsius templi Antistitis omnipotenti Deo animam commendavi, ibique commoratus donec in sepulchro corpus conderetur. Cives autem, ut fidem eorum caperent, ad Urbem *Mutinentem* nuntios mittunt: qui cum ad locum profecti fuissent, de die, ac hora, qua beatus *Geminianus* ex vita migrasset ad dominum, diligentissime ab civibus sciscitantur. At illi, nonne Pontifex vester *Severus* ejus animam commendavit: & donec sepulchro corpus traditum est, hic moram traxit: & deinde à nostris repente oculis evanuit. His auditis mox nuntii redeuntes, *Ravennatibus* hæc omnia renunciavere. Aliud quoque memoratu dignum is divinus vir operatus est. Tantæ quidem sanctitatis fuit, ut ipse etiam obitus sui diem proximum viderit. Nam celebratis ex more divinis mysteriis, sacrum Domini corpus, & sanguinem cum sumpsisset, stola indutus Pontificali, convocato ad se clero, ac universo populo, de fidei integritate, unanimitate, atque fraterna dilectione prolixius sermonem habuit: quo finito ad sepulchrum, ubi uxor, & filia prædefunctæ jacebant, accedens, vivus ingreditur: & quoniam nimis angustum erat sepulchrum, sui, & prædefunctorum minime capax, præmortuis jam uxori, & filiæ, ut sui sepeliendi locum sibi concederent, mandat: ad cujus vocem uxoris, & filiæ ossa quælibet, hæc quidem dextrorsum, illa vero lævorsum se contrahunt, & capacem

inter se medium locum sanctissimo viro tribuunt. Ubi denique humilis pretiosam Deo animam reddidit. Sed video me longius, quam propositum erat, evagari. Permultos alios insuper sanctissimos præsules eidem majori *Ravennatum* tunc præsuisse legimus. Quorum aliqui ob eorum vitæ sanctitatem non omittendi sunt: *Liberium* primo, post *Apollinarem* XIII. *Probum Florentium*, alterum item *Liberium*, *Ursum*, à quo templum majus, & in hodiernum *Ursianum* denominatum erectum est, columnis marmoreis, speciosissimisque lapidibus, ac variis ornamentis, & figuris tessellatis exornata. Præsul enim ipse plebem Dei tunc diversa per loca vagantem, in ovile unum colligere summopere studuit. A quibusdam postea aliis Pontificibus id multipliciter, varieque decoratum fuisse comperimus: nam altare illud, ac testudinem argenteam, splendidissime, & mira quadam artificum industria exornatam extruxere: ut par illi nullum *Italia* minimè habeat. Omitto pretiosa vasa, & alia quædam ornamenta, quæ plurima eam Basilicam novimus habere. Omitto beatorum corpora, compluresque reliquias, eadem in Ecclesia reconditas, quæ omnia & splendorem ipsius maximum, & amplitudinem ostendunt. Post *Ursum* vero *Petrum Petriani* templi fundatorem, cui nullum certe tunc templum ædificiis, ac ornatu simile fuisse credimus: in quo & tercenta altaria fuisse leguntur, pretiosis lapidibus, variis item figuris mirum in modum ornatum, auro item & argento, sacrisque vasculis valde refertum fuisse scribitur. Quo in templo pictura quædam imaginis Salvatoris erat adeo speciosissima, & Dei filio, dum in carne esset, similis, ut similiorem aspicere posset nemo. De qua hæc ipsa legisse memini. Quidam in heremo pater, dominum toto cordis affectu sæpissime oravit, suæ incarnationis formam, ut sibi dignaretur ostendere, per multum itaque tempus in ea oratione perseverans: divino tandem nutu oranti illi, vir candidis indutus vestimentis, & angelico habitu, nocte quadam astitit, dicens: Ecce exaudita est oratio tua. Surge, vade in civitatem, quæ Classis dicitur, & ibi templum *Petriani* quære: quod cum ingressus fueris supra ejus templi fores suspice: nam uti optas qualis in carne fui, me pictum in pariete cernes. Qua visione non parum lætatus, ipse pater eremum linquens iter aggreditur, & ad eam properat civitatem, tendens quo nesciebat. Duo statim ei tunc leones comites fiunt, longa tandem post itinera urbem applicuit. Cum autem templum una cum leonibus ingressus fuisset, eam imaginem diutissime summo studio quaeritavit: quam cum tandem invenisset, pronus in terram cadens aspexit inquires: Gratias ago tibi Deus meus, qui non spernis in te confidentes, nec mortem desideras peccatorum, sed invocantibus te exorabilem præbes. Ecce non secundum mea merita, sed tua pro immensa caritate, desiderium servuli tui dignatus es implere. Jam satiatus sum thesauro cælesti, divitiisque locupletatus. Suscipe ergo animam meam Deus, & illam in cælestem aulam ducere digneris, ut ad cœnam invitatus agni merear tuum ingredi regnum, & ad tuam sedere mensam. Quibus dictis, inter rugientes ibi leones spiritum Deo reddidit. At leones humum mox ceperunt pedibus scalpere, quasi cuperent divini viri corpus sepelire: Pius interea populus accurrit, & fossoria manu tenens, nimio cum timore, ac veneratione lambentibus ejus viri membra leonibus, & lachrymas, ut potuerunt, quasi fundentibus, corpus ipsum exanime diligentissime tumulavit. Tunc vero leones unus ad caput, alter ad pedes rugitu magno perstreptentes, atque eorum colla divini corporis tumulo submittere cupientes, am-

A bo ibi tandem interiere: quos & juxta beati Viri tumulum sepelire populus ipse curavit. Sed longe nimis spaciatus sum dum *Petriane* ædis dignitatem ostendere cupio. Huic vero *Neon* successit templi *Petri* majoris auctor, quæ miris ædificiis, ac ornatibus adhuc in Urbe cernitur. Superantius item fuit, cujus tempore Ecclesia Sanctæ *Agnetis* erecta est. *Joannes* insuper vir sanctissimus, qui & *Angelum* vidit, cujus tempore *Athila Hunnorum* Rex, cui flagellum Dei cognomen fuit, *Italiam* atroci, & sævissimo cum exercitu ingressus est: qui cum *Italiæ* fines pene vastasset, civitates, & castella permulta subvertisset, & popolorum corpora mucronibus jugulasset, ad oram *Ravennatem* tandem properanter animum convertit, ut & illam rapinis, incendiis, ac ferro devastaret, præparato igitur exercitu, iter ingreditur, & ad eam festinat urbem. Ac sanctissimus præsul *Joannes* magnis præveniens fletibus, lamentationibusque sese orationi dedit, mortem supplex a Deo petens priusquam à perfido, & sævissimo hoste Urbem suam opprimi, ac exscindi videret. Itaque vir sanctus nocte tota pervigil, suis pro civibus ad dominum preces effundere non desinit: fixis in terra genibus, expansisque ad cœlum manibus dicens. Domine Deus, cujus opera inenarrabilia sunt, exaudi servum tuum humilem, & peccatorem: suscipe piissime Pater orationem meam: & quas pro civibus meis fundo, lacrymæ ad te perveniant. Postquam vero orationem consummavit, lacrymarum rore aspersus de loco surrexit. Postridie vero in diluculo, vir beatissimus quasi *Missarum* solemnia celebraturus, stola indutus Pontificali, cum sacerdotibus, & universi cleri pompa publicorum de more votorum, ad Regem *Athilam*, qui in agro jam *Ravennati* castrametatus erat, iter accelerat. Rex igitur ubi virum sanctum ad se properantem, & suis cum sacerdotibus, & clericis psallentem vidisset, Tanta divina fuit providentia, ut Regis non solum ferocitas deposita sit, sed pro sanctissimo viro adversus alium quemque jam ipse dimicare paratus esset, & quos ante proditurus venerat, nunc defensurus omnino videretur. Ait. Unde viri isti candidissimi psallentes veniunt, aut quid sibi volunt? Nunquam profecto hujuscemodi viros mihi videre contigit, qui nive ipsa candidiores, ac cæteris forma præstantiores existant. Et qui inter eos medius est *Angelus* mihi certe videtur. Cui adstantes responderunt. Rex invictissime: Vir iste, quem inter candidatos medium cernis, ad te supplex, & plorans veniam, & misericordiam petiturus accedit. Utque tantæ Urbi florentissimæ parcas, & illasam serves, benignitatem atque clementiam tuam implorat, rogatque: Nec enim ignorat plurimum virtutis, ac fortitudinis animi tibi insitum, plurimumque roboris, & ferocitatis militibus tuis ingenitum esse. Unde tuo isto ingenti, & validissimo exercitu unumquodque oppidum, vel munitissimum expugnare facile possis. Proinde vir iste sanctus pro filiis suis animam effundere malle decrevit, quàm perpeti eos rapi, belluarumque more trucidari. Rex autem cum intellexisset eum velle pro filiis suis obire, interrogavit, quonam modo vir unus tot filios ex se gignere potuisset. Illi vero non ex conceptu carnis, aut sanguine, sed spiritu sibi adoptatos filios esse responderunt: eorum enim curam gerit, salutem custodit, & pro eis oppetere non formidat. Audiens itaque Rex verba hujuscemodi, vehementi admiratione tenebatur, & præ stupore in verba prorumpere non poterat. At paulo post ad sanctissimum *Joannem* conversus ait: Ecce tibi omnia pro votis concedo: unum tamen est, quod abs te volo: Cives enim tui, at conjectura assequi possum, multum ingenio,

Et astutia valent: nolo ut me fraude aliqua deceptum
 prædicare queant: Quod mihi, exercituique meo non
 parvæ ignominie foret. Sanctitas enim tua adeo cor
 meum placavit, demulsiſſique, quod precibus tuis re-
 fragari minime possum. Pergito igitur, celeriterque
 curato, ut confracta muri parte, portisque in ter-
 ram stratis, mihi, Et exercitui liber Urbis pateat
 ingressus, per mediam enim urbem transire decerni-
 mus, nulli quidem nocere volentes, nec ullas molien-
 tes insidias, hoc ideo constituimus, ne quis dicat, Ra-
 vennam demoliri, aut subjugare non potuit, sed ibi
 cum exercitu suo contritus est, aut terga dedit, Et
 in fugam versus est. Itaque Rex fidem sanctissimo
 viro adhibens, Ravennæ fines omnino egredi pol-
 licitus est. Mox igitur beatissimus præful ad
 Urbem rediens summa cum celeritate de cardini-
 bus portas excuti jussit, murumque confringi,
 atque aditum Regi patefieri. Sic postera in lu-
 23 ce adventante Ravennam Rex ipse ingreditur
 cum omni exercitu, stratas humi portas equorum
 pedibus calcans, cui vectes cum clavibus in sub-
 ditæ civitatis indicium oblata sunt. Cives vero
 magno percussu timore, Regem formidantes,
 gementelque lacrymis, & suspiriis cælestem in-
 vocabant dominum. Rex itaque procedens ci-
 vitem absque civium læsione egreditur, cunctis
 passim civibus immensas Deo gratias agentibus.
 Cæterum ne nimis nostra protrahatur oratio,
 hæc in præsentiarum de sancto viro dicta suffi-
 ciant. Successit inde Petrus Ravennas, vir san-
 ctissimus, & litteris eruditissimus, qui plures ser-
 mones, ac homelias edidit. Aurelianus, item Ec-
 clesius, is qui templum Mariæ Majoris ædificavit.
 Post hos Ursicinus, atque Victor, qui altare ar-
 genteum in majori templo, ac testudinem illam
 ex argento purissimo, tam splendidissimam ere-
 xit. Maximianus quoque Vir miræ sanctitatis,
 qui templi Beati Andreæ fundator extitit, in quo
 corpus ejus reconditum esse conspicitur. Idem
 etiam Mariæ templum in civitate Polensi; &
 multa alia templa summa religione construxit,
 qui quidem licet alienigena esset, quod nunquam
 antea contigerat, tamen Ravennatem adeptus est
 Pontificatum, & in hunc ut legimus, modum.
 Nam cum in templo Polensi diaconus esset, die
 quodam in horto, ut semina jaceret, terram fo-
 diebat, forte autem terram sublevans, quoddam
 vas fodiendo reperit, quod cum aperuisset, &
 aureis nummis refertum vidisset, consilio statim
 excogitato eo quod res diu latere non poterat,
 bovem occidit, evacuatumque ejus ventrem, &
 subtulares quales ex hircorum pellibus fieri potue-
 runt, aureis illis repleti numismatibus summo pe-
 re curavit. Reliquam vero thesauri partem Con-
 stantinopolim profectus, ad Justinianum tunc Im-
 peratorem detulit. Quam Augustus cum acce-
 pisset, post gratiarum actiones, an eo plus ibidem
 fuisse diligenter exquisivit: at ille nihil amplius,
 nisi quantum ipse in ventrem unum, & par sotu-
 24 larium exposuisset. Putavitque Cæsar, quod de
 victu corporis, & pedum calciamentis diceret.
 Interea contigit, ut Victor Ecclesiæ Ravenna-
 tis Archiepiscopus à vita discederet. Civesque
 Ravennæ ad Imperatorem, ut pallium postula-
 rent, pro electo jam præfule oratores mitterent.
 Imperator autem, cui animo infedebat, velle
 beato Maximiano, pro ea quam in se fide de-
 monstrarat parem referre gratiam Legatis præce-
 pit, ut paucos dies expectarent. Moxque Maxi-
 mianum virum sanctissimum, à Virgilio Pontifi-
 ce, qui tunc in civitate Patrarum, apud Achajam
 residebat Archiepiscopum templi Ravennatis
 creari, consecrarique studuit. Quibus peractis,
 dato ipsi pallio, Ravennam misit. Quo cum ad-
 ventasset, Ravennatibus eum suscipere nolentibus,

A apud Basilicam beati *Eusebii*, extra civitatem aliquandiu moratus est. Tandem vero reconciliatis sacerdotum, ac civium animis, maxima cum jubilatione susceptus est. His etiam annumerandus est *Agnellus*, qui ut conjicio *Agathæ* templum exædificavit: in quo & postea sepulturæ mandatus est, *Petrus* item senior, à quo & sancti *Severi* templum in *Classensi* olim oppido ædificiis sublimibus constructum est. Præter hos fuit quoque *Gratiosus* vir sanctus, multa laude dignissimus præsul, qui plura de *Ravennatibus* civibus, civitateque ipsa prophetico afflatus spiritu longe ante prædixit. Multos porro alios præsules *Ravennas* habuit templum sapientia, moribus, & sanctimonia insignes, quos hic nominatim referre longum esset, atque id libelli modum excederet. His igitur contenti erimus, si prius tamen duo nostrorum temporum miracula magna quidem stupenda conscripsero, quæ & cæterorum nobis fidem præstabunt, & *Ravennatem* Urbem plane ostendent, magis sanguine martyrum & præsulorum sanctitate, quam armis semper munitam extitisse. Fuere temporibus *Galeotti Malatestæ*, *Arimino* dominantis, qui ad eum profecti dicerent, Urbem *Ravennam* civibus fere omnibus, & tyranno *Guidone Polentese* ob pestilentiam in agro commorantibus, faciliter ab ipso capi posse. Quod cum audisset, & ab exploratoribus ita esse intellexisset; haud factu difficile existimans, etiam si vi, atque armis id agendum esset. Ad hoc conficiendum militum quàm maximas potest copias parat, Rusticanorum etiam multitudine non parva ex agris collecta, die constituto, magno itinere, *Ravennam* petere contendit. O res admiranda, & omnibus sæculis inaudita! Cum jam *Ravennæ* noctu appropinquaret, murosque conspiceret, & nonnulli jam admotis scalis eos conscendissent, tantam pro mœnibus armorum, atque hominum copiam videre visus est, ut non vacuum civitatem, sed ut ita dixerim *Xerxis* exercitum intus esse existimaret: inter quos facibus accensis, & ferro accinctos, videre visus est beatos Martyres, ac *Ravennæ* patronos *Ursicinum* & *Vitalem*. Quibus admodum perterritus exclamavit. Plane ego deceptus sum, atque in hostium manus me proditum esse conspicio. Nec parvi sane faciendum sibi videbatur, si *Ariminum* incolumis redire potuisset. Itaque attonitus è vestigio celeriori gradu, quàm *Ravennam* venerat, *Ariminum* confugit, inque fuga luminibus captus est, nec multo post obiit. Tres præterea ex his, qui mœnia conscenderant, à *Guidone* tumultu exaudito capti, laqueo suspensi sunt. Atque eo modo civitas ab imminente periculo, optimi Dei auxilio, & sanctorum præsulum precibus liberata est. Aliud præterea facinus referam, magnum, & admirabile, & supra hominum fidem. Paulopost ubi *Ravenna* sub æquissimum *Venetorum* Imperium devenerat, *Guido Antonius Manfredus Faventie* tyrannus cum agresti homine, & quibusdam militibus, qui à *Venetis* in præsidium missi *Ravennæ* habitabant: de prodenda sibi ea civitate conspiraverat. Cujus facinoris perficiendi modus haud inepte inter eos talis excogitatus est. Mitteretur siquidem primum cum rustico homine ad viginti pedites, qui curru frumenti manipulis onerato abditi in Urbem veherentur, atque ipse Rusticus pontem cum jam plane dimensus esset, primus occuparet, & 26 in eo simulata currus, vel jugi fractione subsisteret, donec hi milites, qui inter manipulos latitabant, ad portam Urbis *Adrianam*, pontemque occupandum desiliissent. Subinde milites conjurati *Ravennæ* habitantes summo mane intro per vicos eidem portæ propinquos passim vagarentur, mox ad omnem tumultum ad portam ipsam ex al-

tera parte occupandam accursuri. Cæterum quādringenti equites, & totidem delecti pedites, *Guidone Benzono* duce, cum jam oriri dies videretur, *Ravennæ* appropinquantibus in loco *Torelli* valde Urbi propinquo latitarent, ut signo dato, quod voce hominis fieri potuisset, ex insidiis ad civitatem cursu quidem celerrimo properarent. Convenerant autem, uti linteo hastæ circumligato, quamprimum *Ravennates* milites portam aggressi forent, signum pro mœnibus darent. Postremo persæpe missis nunciis ad *Guidonem Antonium*, qui fere per unumquodque mille passuum de certo itinere militum referrent: sequeretur ipse magna cum civium *Faventinorum*, & hominum agrestium multitudine, quos eo in agro audacissimos esse cognovimus. Nec profecto dubium erat quin portam, & eam partem civitatis, ac forum tenuissent priusquam rumor ad civium, ac militum nostrorum aures pervenisset, aut quisquam eorum arma cepisset. Quod nisi Deus ex alto prospiciens tam immane facinus patrari prohibuisset, quanta illo die cædes, quanta clades, quanta calamitas civibus nostris illata fuisset? quando ipsi tyrannidem à qua nuperrime se liberaverant ferre nolissent: & illi è contra armati jam ferme tota Urbe potiti essent. hoc firmato consilio tandem circiter Idus Julias dies facinoris conficiendi advenerat. Dumque omnia parata essent, milites præmittuntur, qui cum *Raffanaria* flumen circa vigiliam secundam noctis trajecissent: non ultra progredi, sed aliquandiu ibi morari constituere ea potissimum ratione, quod non amplius quam decem millia passuum à civitate distarent, & essent loco silvestri, & ab incolarum habitatione satis remoto: ne forte, si ultra progredierentur, aut strepitu pedum, aut hinnitu equorum rem incolis patefacerent. Nec enim ulli dubium est, quin re cognita, longo noctis spatio permulta eis adversa fieri potuissent. Igitur omnes equis descendentes ibi constitere, dumque humi quidam requiescerent: alii invicem confabularentur: primum equi eorum repente inter eos tumultu exorto, ab ipsis aliquantulum discessere. Dehinc è vestigio quis credere posset, cœpere milites hinc inde per agros veluti insani, & amentes vagari, plerique armati trans amnem ferri, omnes vulnerari, nec dum vulnerarentur, sentire, nec à quo ictus inferrentur dignoscere, quippe qui neque sui, neque rerum suarum meminissent. Itaque omnes ea nocte sine mente huc atque illuc erravere. Sed cum jam dies exortus esset, cuncti sibi respiscere videbantur. Tunc vero unusquisque sua, & aliorum vulnera cernere, nihil dicere, omnes admirari. Jam videre potuisses magnam, & admirandam facti atrocitatem, & ipsum *Guidonem* oculo evulso, & tenui nervo pendente saucium, ac omnes alios mirum in modum vulneratos. Cernere erat habenas, phalerasque equorum immutatas, hastas omnes, ac thoraces contractos, nullumque suis, sed alienis invicem vestibus commutatis, & nobilissimum quemque sordidissima veste indutum. Vidisses nanque *Federicum* comitem *Urbini* pannosa tunica vestitum, in sinu pateras quatuor habentem, quas puero suo dederat post se deferendas. Sed id certe mirabilius fuit, cum multi letaliter vulnerati essent, nulli tamen eorum interire. *Guido* itaque *Benzonus* oculo, quoniam non omnino erutus esset, sed tenui nervo suspenderetur, eo suum in locum reposito liberatus est. Quatuor tantum equos in loco, ubi constiterant, mortuos reperire. Multa præterea alia ibi contingere, quæ brevitatis causa prætermittenda censui, quando mihi satis dictum videtur pro stupenda rei magnitudine. Quæ adeo mihi incre-

A dibilis visa est, ut diu anceps fuerim scribenda ne, an penitus reticenda foret. Atque eo vehementius, quoniam minores nostri, rem istam secum²⁸ putantes, quasi id fictum, & pro falso judicabunt. Qui si cogitaverint à quibus ego viris, nec uno contentus id sciscitatus fuerim, qui huic rei interfuere, profecto existimabunt me magis vera, quam falsa conscripisse. At si erunt nostris temporibus, qui minime crediderint, adfuit qui hujus rei, & viri quidem egregii testimonium perhibeant, ex quibus aliquos, qui huic rei interfuere, quoniam clarissimi sunt, nominare constitui. *Federicum* sive Comitem *Urbini* Principem *Firmanum*, *Colam Antonium* equitem *Neapolitanum*, *Raymundum*, & *Antonellum Nuceren- ses*, *Scaramuciam Romanum*, & strenuum *Guidonem Benzonom*, à quorum nonnullis, & permultis item aliis, tum interrogans, tum ipsis ultro prædicantibus diligenter didici: hoc autem tam grande, & certe inauditum miraculum optimi, & maximi Dei potentia factum esse, quis dubitet, & beatorum Martyrum, præsulumque nostrorum auxilio contigisse? Profecto postquam ad aures meas ea pervenerunt, Archiepiscopi *Gratiosi* prophetia sæpissime venit in mentem: cuius ista sunt verba. *Ravenna Urbs nequaquam ab hoste capieris: verum paulatim destrueris invidiam.* Ideo nunquam compertum est, vel vi expugnata, vel prodicione captam fuisse, nisi omnibus, aut majori ex parte civibus sese deditibus. Nam *Theodoricus Gottorum* Rex, licet ducenta millia armatorum haberet, & eam triennio obsedisset: tandem urbe nequaquam potitus est, nisi ista pactione cum civibus, & *Odoacro*. Sed de præsulum sanctitate hætenus: nunc autem vetustissimas quasdam inscriptiones, & epigrammata, quæ marmoreis in lapidibus cernuntur, quia antiquissimam illam eruditionem, & nobilitatis vestigia præ se ferant: hic interficere non erit injucundum, licet in calce operis omnia ordine quodam apponere statuerim, quæ non parvam Urbis nostræ dignitatem, ac vetustam excellentiam ostentant. Omitto tamen quas dixi litteras ad portam *Auream* incisas: sat est enim illas semel commemorasse. Aliæ quædam inscriptiones pluribus in locis reperiuntur: & in primis apud²⁹ di-
vi *Petri* ædem marmoreo in sepulchro inscriptio vetustissima.

FLAVIAE QVINTI FILIAE SALVTARI
CONIVGI RARISSIMAE, LVCIVS
PVBLICVS ITALICVS DECVRIO
ORNAVIT, ET SIBI VIVVS POSVIT,
HIC COLLEGIO FABRV M MILITIAE
RAVENNATIS, SEXTERTIOS TRIGINTA
MILLIA NON VIVVS DEDIT, EX QVORVM
REDITV QVOT ANNIS DECVRIONIBVS
COLLEGII FABRV M MILITIAE RAVENNATIS
IN AEDE NEPTVNI, QVAM IPSE
EXTRVXIT DIE NEPTVNALIORVM
PRAESENTIBVS SPORTVLIS DENARII
BINI DIVIDERENTVR AEDE DECVRIAE
VIGESIMAE OCTO SVAE, DENARII
CENTENI QVINGVAGENI QVOT ANNIS
DARENTVR, VT EX EA SVMMA SICVT
SOLITI SVNT, ARCAM PVBLICIORVM
FLAVIANI, ET ITALICI FILIORVM,
ET ARCAM, IN QVA POSITA

SITA EST FLAVIA SALVTARIS
VXOR EIVS, ROSIS EXORNENT
DE DENARIIS VIGINTIQVINQVE,
SACRIFICENTQVE, EX VIGINTI
SEXTERTIIS, ET DE RELIQVO IBI
EPVLENTVR, OB QVAM LIBERA-
LITATEM, COLLEGIVM FABRV
MILITIAE RAVENNATIS INTER
BENEMERITOS QVOTANNIS RO-
SAS PVBLICIIS SVpra SEPVL-
CHRV, ET FLAVIAE SALVTARI
VXORI EIVS, MITTENDAS EX DE-
NARIIS VIGINTIQVINQVE, SACRI-
FICIVMQVE FACIVNDVM DE VI-
GINTI SEXTERTIIS PER MAGI-
STROS DECREVIT.

Ibidem etiam in porticu exteriori marmoreum
sepulchrum extat, in quo clarissimi Poetæ *Dan-
tis Aligerii* corpus situm est, cujus epitaphium,
quod sibi mirum composuit, in ipso marmore in-
ciscum tale est.

IVRA MONARCHIAE SVPEROS FLEGETHON-
TA, LACVSQVE
LVSTRANDO CECINI, VOLVERVNT FATA
QVOVSQVE.
SED QVIA PARS CESSIT MELIORIBVS HOSPI-
TA CASTRIS,
AVCTOREMQVE SVVM PETIIT FOELICIOR
ASTRIS.
HIC CLAVDOR DANTES PATRIIS EXTORRIS
AB ORIS.
QVEM GENVIT PARVI FLORENTIA MATER
AMORIS.

Alio in sepulchro, apud ædem S. Joannis
Evangelistæ.

AVRELIAE MATERNIANAE CONIVGI IN-
COMPARABILI, QVAE VIXIT ANNIS ME-
CVM VIGINTI DVOBVS, SINE VLLA QVE-
RELA. AVRELIVS LIBERALIS MARITVS.

30

Item in eoloco.

SERGIA OLYMPIAS SIBI, ET LVCIO SERGIO RVF-
FO FILIO, ET LVCIO CALTILIO TESPIO. HOC
MONVMENTVM HAEREDES NON SEQVITVR.

Ad ædem sanctæ Agnetis.

DIIS MANIBVS. AVLVS FABIVS. ONESIMVS VIVVS
FECIT SIBI, ET MARTIAE NYMPHAE CONIVGI
OPTIMAE.

Apud ædem Cathedralē.

AVRELIAE MATIDIAE, MARCVS AVRE-
LIVS IVSTVS, ET AVRELIA MARINA, SO-
RORI, ET INFANTI DVLCISSIMAE, BENE-
MERENTI POSVERVNT.

In eadem æde.

BONIS MANIBVS AVLVS SVIVS, MARINVS
SIBI, ET CONIVGI SVAE, AVRELIAE
THEODERAE DVLCISSIMAE FEMINAE VIVVS
POSVIT.

In Ecclesia sancti Apollinaris, in Classe.

DIIS MANIBVS VALERIAE DIDIAE,
VALERIA TERTIA MATRI PIENTIS-
SIMAE.

In sacratio ejusdem Ecclesiæ.

CAIVS IVLIVS, PRISCI VIXIT ANNIS SEX, MENS-
BVS DECEM, DIEBVS OCTO, IVLIVS GERMANVS
ARMORVM CVSTOS, ET VALERIA MARCIANA PA-
RENTES.

In porticu ejusdem Ecclesiæ.

31

PVBLIVS AELIVS, CISSVS SIBI, ET LIGA-
RIAE AMMIADI VIVVS POSVIT, IN AGRO
PEDES QVINDECIM, INFRA PEDES VIGIN-
TI QVINQVE. HIC LOCVS HAEREDEM
NON SEQVITVR.

Complura alia epigrammata, & inscriptiones
hinc inde integræ, sed plures confractæ reperiu-
ntur. Quæ & singulatim referre longum esset,
sat erit de multis hæc pauca adduxisse, quæ no-
bis abunde maximam Urbis vetustatem insinuant,
plerasque alias, ut suis in locis reperiantur in fi-
ne libri scriptas collocabo. Sed nec illud *Her-
culis* cœlum collo ferentis simulacrum, adhuc
magna ex parte integrum, quod vario olim de-
lusa errore gentilitas, pro numine coluit præter-
mittendum censui. Mirabile quondam, & præ-
clarum, ut plane constat opus, ab eo etenim
quædam Urbis regio etiam in hodiernum tem-
pus *Herculana* denominatur. Hunc quoniam de
sanctitate, dignitate, ac Urbis vetustate nostræ
satis dictum videtur. De vastatione deinceps ex-
plicandum esse existimavi.

DESIDERII SPRETI,

DE

VASTATIONE

URBIS RAVENNÆ

LIBER SECUNDUS.

Uamprimum civiles discordiæ, ac bella intestina exorta sunt, Urbs ipsa *Ravenna*, quæ, ut ostendimus, florentissima fuit, vastari, & quodammodo ruere cœpit. Nam ut inquit Salustius, *Concordia res parvæ crescunt, discordia maximæ dilabuntur*. Urbs etenim *Ravenna*, ut supra commemoravimus, generosis olim civibus ornata, ac illustrata fuit. Quos cum ex opulentia, atque otio, ut accidere sæpe videmus, avaritiæ, ac Imperii cupido invasit, sese omni injuria, atque contumelia assidue vexare, ac lacerare cæperunt. Hinc cædes, atque rapinæ, hinc nefanda facinora, ac horrenda scelera patrari. Moxque civitas in deterius prolapsa est, & in hanc, quam dicturi sumus vastationem, ac miserandam solitudinem deducta est. Quibus quidem de rebus succincte dicere aggrediar, non longe exordia repetens, sed recentiora quædam, & nostris magis propinqua temporibus.

33 *Traversarii* igitur, ac *Polentesis* ejus Urbis potentissimi cives fuere genere, opulentia, ac viribus insignes, & præditi, qui cum inter se ob principatum diffiderent, armisque contenderent, alteri alteros ex Urbe ejicere conati sunt. Hinc ab eis factiones non parvæ aliquando in civitate suscitatae fuere. Contigit vero nonnunquam, ut *Traversarii*, *Polentesis*, & quosdam factionis eorum cives ejicerent, quosdam captivos efficerent, nonnullos etiam interimerent, ædesque plurimas everterent, atque Urbe tandem audacissime potirentur. Idem quoque in *Traversarios* aliquando à *Polentesis* factitatum est, qui victores facti, urbem etiam aliquandiu tenuere. Quo effectum est, ut alternis fortunæ vicibus nunc hi, nunc illi honores, dignitates, magistratus Urbis consequerentur, plebem vero, & reliquos cives largitionibus profusis, ac impensis immoderatis allicere enixissime studebant: multos sublevare, & alere plerosque tum nobiles, tum plebejos beneficiis sibi devincire. Quibus audaciores facti, summam dominationis facilius obtinere posse arbitrabantur. Cæterum *Ostasius* quidam equestris ordinis ex *Polentefiorum* familia, vir ad omnem rem, & facinus promptissimus, tanta discordiarum semina jacta perspicuens, Urbem ipsam per tyrannidem occupare non dubitavit, ut pro ejus arbitrio, atque libidine solutis legibus civitatem regeret. Itaque effecit, cui deinceps in tyrannide succedere *Bernardinus Pandolphus*, & *Lambertus* fratres eodem *Ostasio* progeniti, ab ipsoque *Bernardino*, *Guido* genitus, à quo alter *Bernardinus*, alterque *Ostasius Oppizo*, *Aldrovandinus*, *Azo*, & *Petrus*, & ab *Oppizone Ostasius* omnium no-

A visissimus, qui quidem *Ravennæ* Urbis dominationem perpetuo annis jam centum, & quinquaginta tenuere: tot enim ab *Ostasio* primo in eam usque diem, qua *Ostasius* hic ultimus ejectus est, connumerantur. Quos tametsi ab initio dominationis modeste, humaneque Urbi quodam modo imperaturos esse omnes judicarent, tamen adeptum post dominium quædam eos ob dominandi cupidinem suspicio, sævitia, atque crudelitas invasit, ut sub ipsis quidem, ut ita dixerim, ne oscitare quisquam auderet, cum libere dominari cœpissent, nobilitas omnis perterrita, & vehementer perculsa est. Siquidem cives universi, qui tunc in Urbe pollebant, comminutis eorum facultatibus, atque potentia, aut in vincula con-

B jecti, aut proscripti fuere. Complures etiam nobiles, ac spectatae familiae in exilium actae sunt: quarum aliquas hic referre haud alienum putavi. Exularunt nanque *Honesti*, *Traversarii*, *Bicbi*, *Pochepenni* ex *Gheciis*, & *Saxis*, aliqui, *Gervassii*, *Frixii*, atque *Genarii*: omnes quidem egregiae, honestissimæque familiae. Permulti etiam praestantes, & generosi cives ab ipsis *Polentesis* tyrannis ultimo supplicio sunt affecti, è quibus recentiores quosdam recensere, ut eos omittamus, qui in initio, & progressu dominationis eorum interiere, quoniam non omnium memoria ad ætatem nostram usque pervenit. *Egidius* scilicet

C *Martellinus* jurisconsultus. *Arardus Spretus* egregius, & praestans ex nostra familia vir, *Nicolaus Tuduranus*, & *Gulielmus Mongardinus*, omnes certe viri optimi, atque sapientes. Nec aliam certe ob causam isti ab *Oppizone Polentefio* diversis temporibus sunt trucidati, nisi quia illi nimis ei sapere videbantur. Plerosque alios ornatissimos quidem cives enumerare possem, quos ea vis tyrannica, vel proscripsit, vel interemit, sed eos ne longior essem missos facere constitui. Denique, ut paucis absolvam, tanta tyrannos illos dominandi cupido invasit, ut non modo in alienos, verum etiam in se ipsos plurimum sævisse compertum habeamus. Nam *Pandolphus*, &

D *Lambertus*, uti accepimus, in oppido *Cervia*, cui tunc dominabantur, *Bernardinum* fratrem natu majorem in carcere vinctum tenuerunt, a quo tandem cum exemptus fuisset, eosdem & ipse, ut par pari referret, in vincula conjecit. *Guidonem* vero gnati proprii perpetuo inclusum carcere damnarunt. *Oppizo* autem, quo liberiore, ac securiore Urbis ditione potiretur, *Aldrovandini* germani mortem: cæteris jam extinctis fratribus nefandissime procuravit. Proh facinus: nihil acerbius, nihil immanius, nil denique sceleratius facere potuissent, quam se ipsos, & fratrem fratrem, & patrem filius, cæca libidine, & cruentis mani-

manibus trucidare. Quædam insuper alia nostra hac ætate in ipsius Urbis perniciem, ac interitum contigerunt, quæ haud arbitror omittenda. *Ostasio* namque, quem proxime nominavimus, huic almæ civitati novissime imperante: *Nicolaus Picininus*, qui pro *Philippo Maria* gentium armigerarum dux, & moderator erat: ejusdem forsitan Principis jussu è *Liguria* movens, cum ingentibus equitum, peditumque copiis, trajecto *Pado* per agrum *Bononiensem Ravennam* venit, eamque obsidere constituit. Quare ad *Ostasium* primo, & *Ravennates* Legatos mittens, certam ab eis pecuniæ quantitatem expetere simulavit, quæ si non exhiberetur, bellum indixit. Tandem cum in tela, ac sagittas, & alia hujuscemodi, quibus se viriliter tuerentur potius se exposituros, quam in decore, ac viliter quicquam sibi daturus esse, per Legatos intellexisset, cogitavit Urbem ipsam si modo efficere potuisset, expugnare. Igitur non ultra cunctandum ratus, cum exercitu per casae agri *Ravennatis* evolans permulta, ut ita dicam, vinaria vasa ad portum *Ravennatem*, qui in mare ducitur, supra amnem afferri jussit, & lignis inter se quam firmissime colligatis, ac desuper compositis, pontem validum constituere, ac in flumen demittere curavit. Itaque totis viribus transire conatus est in insulam *Palazoli*, ultra ipsum amnem sitam loco satis tuto, & non parum munito: nam ipso amne, mari, *Pado*, ac fossa quadam ex paludibus in *Padum* derivata, ipsique paludibus cincta est, quæ difficillimum sibi præstant ingressum. Facile enim civitatem opprimi, ac vinci posse arbitratus est, si eam insulam, in qua jumenta, boves, & cætera animalia, quibus *Ravennates* maxime abundant, tuta, & ab hoste secura servantur, occuparet. Tamen nisi adversante fortuna, nostri ipsi, qui hostibus viriliter obstabant, cessissent, non ita facile pontem demisisse, resistentibus è medio amne ratibus armatis *Venetorum*, quibus nobilis, ac præstans vir *Maphæus Molinus* tunc præerat, nonnullis etiam peditibus duce *Antonello de Tolentino* quorum virtutes, & virili pugna, hostes ita perculsi, ac perterriti fuerant, ut ad ipsum amnem non sine metu pugnare contenderent, Sed in *Mariæ* monasterium, quod ibi insigne cernitur, se recipientes, illud sua pro tutela servabant. Accidit autem casu quodam, ut *Maphæus Molinus*, in cujus manu omnis fere salus nostra tunc reposita erat, dum strenue ageret, hostesque valde reprimeret, tum machinarum ictibus, tum telis, & aliis è ratibus ipsis in hostem submissis, ignem machinis ministrans, incendio in eum verso totam fere faciem ureret: quo evenit, ut ea pugna relicta, sibi medendi, ac reficiendi gratia se in civitatem reciperet. Reliqui etiam, qui eo duce hostibus obstabant, perterriti nulla vi fugati in Urbem retrocessere. *Antonellus* vero, qui ex ripa fluminis hostes valido impetu reprimebat, *Maphæo* excedente ab hostibus, ponte in flumen demisso, suis cum peditibus veloci quidem cursu ad civitatem properavit. Hostes igitur ponte demisso in insulam convolvere, & eo loco occupato per totam insulam, & usque ad portam civitatis, quæ *Anastasia* dicitur, vagari, ac discurrere coeperunt: quicquid vel hominum, vel jumentorum obviam fuit, rapientes. Interea magnanimus dux *Estorgius Manfredus*, qui cum *Nicolao* tunc militabat, ducentis cum equitibus *Bagnacavallum* oppugnaturus proficiscens illud *Nicolai* ope, & consilio, cæteraque *Ravennæ* oppida, incolis tamen sese dedentibus nulla vi, nulla etiam pugna suscepit, & suæ ditioni subdidit. *Ostasius* igitur civitate *Ravenna* ab hostibus obsessa, afflictisque rebus Legatis ad *Nicolaum* missis

A rem cum eo componere studuit. Summa rei hæc fuit: ut libere *Ostasius* civitati dominaretur, Ducisque *Mediolani* tutelæ, ac commendationi subjiceretur. *Venetos* vero, quorum tutela tam diu 37 *Polentesii* servati fuerant, ejiceret, hostesque infensos judicaret immemor paternæ jussionis: Mandaverat enim sibi pater, ne à *Venetis* unquam dissentiret. Tria etiam millia denariorum aureorum sibi idem *Nicolaus* enumerari, tribuique ab *Ostasio* pactus est, non abiturus, nisi receptis. Nec mora fuit ea inita pactione illorum partem è manibus civium, ac rusticorum extortam, partem ex ipsius *Ostasii* pecuniis ad *Nicolaum* mitti. B Pepigerant etiam, ut oppida, quæ nuper ab *Estorgio* capta diximus, restituerentur: sed id minime effectum est, *Estorgio* resistente. His itaque gestis *Ostasius* forte quibusdam nuntiantibus audierat, quod cives regno privare, ejicere, & alium sibi Principem præesse optarent. hæc prudenti, ut erat animo secum versabat, nonnullisque accersitis civibus coram affatus paucis interrogavit, an se, an alium sibi Principem præesse affectarent, idque sibi, ut palam, & aperte dicerent, jussit. Ita ut imperium sponte quodammodo renuntiare videretur, sed cives sua quadam innata mansuetudine id quod ab *Ostasio* dictum erat, libenti animo accipientes, ut eum Principem denuo confirmarent, facile consenserunt, per id vero tempus *Nicolaus* haud segnis, & otiosus fuit: sed ad alias *Flaminie* civitates, & loca exercitum ducens, *Ravennæ* nonnullis delectis peditibus in præsidio relictis *Forum Livii* primo à civibus sese *Antonio Ordellaffo* subjicientibus inde *Forum Cornelii*, ac *Bononiam* Urbem præstantissimam, & oppida permulta in suam potestatem, & ditionem redegit. Sed institutum nostrum prosequamur. *Ostasius* parentem, & alumnæ suæ illustrissimæ scilicet *Venetorum* celsitudinem, à qua tam diligenti cura, & paterna fuerat dilectione tutus, deferens, *Philippo Mariæ*, ac *Nicolao Picinino*, quem non nisi hostem etiam infensum antea noverat, adhæsit, id sibi longe profuturum confidens: sed eum sua fefellit opinio. Postea itaque imagines, ac picturas omnes Sancti *Marci*, & alia præclara *Venetorum* insignia, quæ *Ravennæ* multis in locis ob civium omnium in 8 eam inclytam *Venetorum* dominationem observantiam picta, & impressa erant, ex omni parte deleri, & anguem illum tortuosum publicis in locis pingi studiose curavit. Incredibile vero quoddam accidit. Nam *Ilarius* quidam *Parmensis* carpentarius incola *Ravennæ*, cum sponte sua imagines, ac picturas ipsas ex omni loco dirimeret, & propria manu deleret, repente omni cum prole sua vita excessit. Ejus igitur draconis præsentia perinde, ac alicujus teterrimi hospitis, abominabilisque prodigii mox pestiferi civilium tumultatum, discordiarum, seditionumque ignes per totam ferme civitatem incensi sunt. Ita prioris mansuetudinis, ac humanitatis obliti fuere, ut non amplius *Ravennates*, sed raptores homicidas, ac seditiosos homines posses appellare: non omnes quidem, sed plebejos quosdam, & abjectos homines, qui malo hujus Reipublicæ nati fuerant. Cum hi viros quidem optimates, civesque præstantes per omnem injuriam, atque contumeliam continuis insidiis vexarent, & quæque ad Reipublicæ, ac civium perniciem, & interitum pertinerent, omni studio, omnique conatu molirentur, & agerent: nulli rei magis studentes, quam cives, & viros bonos perturbare, quosdam ejicere, quosdam necare, quosdam variis contumeliis laceffere. Per dies, noctesque furta, rapinæ, & reliqua permulta malefacta patrabantur. Omnia per libidinem, & animi intemperantiam eis age-

re licebat. Quid agerent, quo se cives optimi verterent minime sciebant: hac etiam tempestate permulti nobiles viri, & alii complures crudeli nece periere: quorum hic necem interficere non erit incongruum, nec à re nostra alienum. Rustici quidam è manibus, quorum idem *Ostasius* pecuniam, de qua supra diximus, tum maxime extorquere studebat: armata ad forum manu procurrentes: ubi de solutione contenderent, ac recusarent, repente è foro fugati ad proprias domos festinare compulsi sunt. Inde nonnulli in carcerem coniecti manibus, ac pedibus vincti, 39 nonnulli & laqueo suspensi vitam finire. *Joannes* item, cui *Malasera* agnomen erat, hostis interea habitus: sed quid in patriam egerit, aut molitus fuerit, non satis compertum habeo, non contenti, quòd in patibulo obiisset, ejus etiam carnem quàm sævissime dilaniarunt. Cum hæc esset conditio rerum, cives nonnulli, quorum è numero fuerunt, *Oppizo Munaldinus*, *Franciscus* ejus frater, *Matthæus Balbus*, *Jacobus Tombesius*, viri optimates: & quidam alii pendentì civitatis ruinæ forte succurrere statuentes clam ad Illustrissimum *Venetorum* Senatum mittunt, sibi que tradere civitatem paciscuntur. Tempus quidem, & modum ad rem patranda constituint. Per id tempus *Ostasius*, & cives permulti à civitate obpellem, quæ illam tunc valde urgebat, aberant. Re igitur per hunc modum constituta, quingenti delecti pedites navibus vecti *Ravennam* in portum *Pirotoli* ejusdem Senatus jussu mittuntur, ad hanc rem quàm maxime perficiendam: hæc autem, & inter cives ipsos summo fuerant consilio provisà, ut inde nocte pedites moverentur, & ad civitatem accederent, perpauca quidem in occulto sub portam civitatis, quæ *Anastasia* dicitur, collocarentur. nam prima luce ea porta refferari consueverat. Reliqui vero omnes in *Maria*, ut appellant, in *rotundo* monasterio eidem portæ satis propinquo, in insidiis consisterent, donec perficiendæ rei tempus adventasset, cum eis erat *Franciscus* ipse, de quo diximus, factum accelerans. Intus vero ad portam quidam ex civibus ipsis adessent: ut cum porta jam plane aperta foret, utrinque præoccuparetur: qua capta pedites civitatem ingressi, tum terribili, atque repentino tubarum sonitu, tum vocum clamoribus pro inclyta se *Venetorum* celsitudine advenisse significarent. Haud dubium erat, quod civitatem summa pace in manu habuissent, ob fidem integram, ardentissimumque amorem, quo eidem Imperio *Veneto Ravennates* devincti semper fuere. Verum peditibus ex portu jam dicto ad civitatem nocte properantibus, rustici quidam 40 egressi civitatem, ut ligna ex pineto plaustris importarent obviam fuere, quibus non sano consilio prætermittis, unus ad Civitatem diverso properans itinere, pedites prævenit, hostesque adesse nunciavit. Per hunc modum res prodita est, & suum omne consilium irritum fuit. Sed cum dies illuxisset, rem hoc modo experiri statuerunt, moeniis civitatis appropinquantes, cives, qui pro moenibus stabant, vocarunt, atque eorum unus, qui cæteris præerat verba faciens: Quid aliud, inquit, cupitis *Ravennates*, quam quod saluti, & amplitudini vestræ conducere potest facile consequi? Nos introducite, qui pro Illustrissimo *Venetorum* Senatu venimus. Accepturi enim estis proculdubio quicquid pro salute civitatis, & vestra concupiscitis. His verbis nil aliud responsum est. Sed cum significaretur *Venetos* adesse, tum ad portam, tum ad forum, *Oppizo*, & cæteri, qui rem animo gerebant, concurrere, dumque in foro convenissent, in frequenti civium corona, ita palam exorsus est *Oppizo*. Audio, inquit, viri

A optimi quosdam pro inclyta *Venetorum* celsitudine extra urbem prope moenia adesse, qui non nisi salutem nostram, & civitatis amplitudinem expetere videntur. Suadeo itaque eos absque mora in Urbem admitti, ac introduci debere, & iustissimo nos Imperio subdere. Sciebat enim eos, qui tunc in foro convenerant, id nequaquam moleste ferre: sed libenter, ardentique animo suis verbis assentire. Nec eum certe sua fefellisset opinio, nisi unus omnibus aliis tacentibus, non dicam respondisset, sed stricto gladio comminatus esset. Neque certe fuit alius, qui in tanta civium frequentia illius sententiam improbaret: his ita factis, dictisque cœtus omnis è vestigio solutus est: & suos quisque lares petere festinavit. Nec fuit qui hanc illius sententiam, vel ex conjuratoribus comprobaret. *Oppizo* autem cum jam manifeste cerneret, omnia in caput suum agi: civitatem egredi decrevit, & huic tam imminenti periculo cedere. At pedites, & *Franciscus Monaldinus* cernentes suum omne 41 consilium frustrari, etiam abire statuerunt. Cumque *Oppizo* jam tenui juvenum manu stipatus abiret, & *Cæsenam* versus iter faceret ingruentibus tenebris apud roncum agri *Forilivii* cum suis omnibus hospitio se recepit. Ibi nocte cum plane jam res ipsa vulgata foret: à rusticis quibusdam captus suspicionis dumtaxat proditæ urbis gratia, vinctusque *Forumlivii* ad magistratus diligentem custodia ducitur. Ibi vero minis, & tormentis compulsus conjuratos, & rem omnem detexit. Nec mora fuit, quin per nuncios hac de causa missos *Ostasio* omnia significarentur. Qui nulli rei magis studuit, quam conjuratorum reliquos in asperissimum quidem carcerem detrudere, *Matthæum* primo, deinde *Jacobum*, cujus tamen captura longe nimis remorata est. Nam is ubi *Matthæum* carcere detentum intellexit, omnibus modis tentavit effugere. Tandem apud lares homecioli latitans, in quibus se novissime receperat captus est, in vinculaque coniectus. Variis deinde ambo cruciatibus affecti, Alter licet, & manibus carnificum sumpta veneni potione evaserit, tamen in exilium exactus est, Alter vero impie necatus è vita decessit. *Oppizo* autem, quem ad *Livienses* ductum esse diximus, magno quidem auri pondo redemptus est. Sed impiorum profecto manus non effugit. Nam *Joannes Pisagnolus*, qui & à patria exul erat, & cum eo simul *Venetis* cohabitabat, sua vel animi malignitate, vel *Ostasii* suasionem, incautum eum repente adortus interemit, cujus certe facinoris factis dignas poenas pertulit. Hac etiam tempestate *Jacobus Raisius* Eques, ac juris interpres, & civis profecto præstantissimus, qui apud *Ostasium* quorundam voluntates reprimere forte conabatur, & consiliis obfistebat trucidatus est: Quodam enim tempore dum ex atrio *Ostasii* medius inter optimos viros *Guelfum* physicum, & *Petrum Melium* domum primis tenebris repeteret: aliqui in foro præoccupatum, ac sejunctum strictis ensibus, & compluribus quidem vulneribus per- 42 cusserunt. *Marvelus* etiam rusticus hoc tempore culpatus, quòd cum hostibus sensisset, & de porta civitatis cum *Francisco* colloquium habuisset: ista vi tormentorum confessus innocentem crucis poenam subiit, vitamque finivit. Sed postea compertum est nedum id effecisse: sed nec quidem excogitasse, tum id asseverante *Francisco*, tum aliis, qui patriæ tunc hostes sunt judicati. Per id tempus *Martelinus* civis optimus in carcere conclusus: orta suspitione, quòd cum *Venetis* sentiret: Propterea, quòd tunc classis quædam è *Venetis* in portum *Sapis* advenerat. Variis ob id tormentis agitur: Sed nihil eum in patriam machinatum esse postea com-

compertum, & tamen è patria, domoque exulavit, pauloque post diem suum obiit. Præterea *Baptista Joannis Picinini* vir in Urbe opulentissimus in suspicionem devenit, vel quòd graviter *Ostasii* dominationem ferre videretur, vel eo, quòd *Joannes* ejus natus ardenti devotione *Veneris* deditus esset, & eorum partibus faveret, quem & patriæ hostem pridem judicaverant, exilioque damnaverant: Non multo post relegatus, & ad *Franciscum Picininum*, *Nicolai* filium armorum Ducem apud *Castellum Sancti Petri* agri *Bononiensis* missus est magno cum vitæ, & fortunarum suarum periculo, *Franciscus* vero præter spem, & multorum expectationem eum benigne suscipiens

A incolumen servavit, atque accurate effecit, ut tute posset patriam, & lares proprios habitare. Longus autem esset sermo si cuncta enarrare voverimus, quæ in interitum, & perniciem Urbis, ac civium eo tempore patrata sunt. Satis erit de multis hæc pauca collegisse: quibus & temporum, & rerum conditio non obscure patere potest. Acerba certe est hujus temporis memoria, & res tum auditu horribilis, tum visu crudelis. Quis nostrum non ingemuit? Quis non arsit dolore: cum sane nesciam quid miserius, quid acerbius, quidve luctuosius Urbi nostræ ea in tempestate potuerit accidere. Sed de vastatione satis: Nunc de instauratione dicendum videtur.

DESIDERII SPRETI,

DE

INSTAURATIONE

URBIS RAVENNÆ

LIBER TERTIUS.

Uanquam ea quæ superiori scriptis libro, pro singulari nostro erga patriam amore non nihil animum conturbarint, illa me tamen ratio consolatur. Quod si res tunc adversas Urbs nostra perpeffa est ea tandem

44 mala ad extremum præstiterunt, ut Civitas ipsa, quæ longissimo tempore sub *Polentesorum* tyrannide desolata, inculta, ac vastata, mœstaque, ac lugubris jacuit, sub mitissimum demum, & augustum *Veneticorum* Imperium divino quodam munere veniens priscas vires restauraret, ac illorum nunc oblita temporum magnopere lætetur, & plaudat: Nam cum ea esset infelix, & misera conditio rerum, statuere cives nonnulli *Veneticorum* partibus faventes Urbem hanc nostram è manibus Ducis *Mediolani*, ac ejus Imperatoris *Nicolai Picinini*, penitus eripere, & eorum memoriam è *Ravenna* delere. Civitatem vero, & *Ostasium* inclitæ *Veneticorum* celsitudini, suæque protectioni commendare. Hanc rem cum *Nanne Carlono Veneto* ordinis plebei viro optimo, qui tunc *Ravennam* mercator frequentabat, & ob hoc forte ab Senatu missus fuerat, communicare. Is autem cum esset fidei integritate *Venetis* notissimus nobis autem summa benevolentia conjunctissimus ad eam rem peragendam multo-
pere suadebat, hortabaturque. At ubi de re collocuti sunt, qui negotium animo gerebant, accersito viro Nobili *Donato Donato*, qui ejusdem incliti Senatus ratibus præerat armatis, & de industria eo missus: portui *Ravennati* cum eo *Nanne* immorabatur, per portam *Anastasiæ* extenso Sancti *Marci* vexillo populo annuente, ac vocante eos introducere festinarunt, & ad forum procurrentes magna omnium læticia suscepti sunt, tum gloriosum Sancti *Marci* nomen ore uno invocantes jubilabant omnes, lætabantur, & exul-

B tabant. Sono, fidibus, & cantu resonabat aer: Postea vero tanta tranquillitas, tanta quies universæ mox civitati influxit, ac omnes è prioribus odiis, & furoribus, ad pacis, tranquillitatisque amorem traducti sunt, ut nesciam, an beatus feliciusque vivere potuissent, nec multo post æquissimi ab Senatu magistratus *Ravennam* delegantur, quorum summa justitia, & æquitate recte omnia gubernarentur. Jam omnia legum rigore, omnia more majorum, omnia ex æquo, & bono procedebant: Jamque nocturni omnes, ac diurni metus aberant: quippe illorum virtute præcipua, atque opera simul, & humanitate tota civitas conquievit. Id quoque perpetuum sane fuisset, nisi vehemens quædam ingruisset suspicio, quæ maximam populo dubitationem peperit. Quare effectum est, ut pro singulari, atque unica medela, qua tam pestifer morbus curaretur à Senatu missus est magna cum celeritate equestris ordinis vir amplissimus, ac magnis in rebus spectatissimus *Jacobus Antonius Marcellus*, qui tunc temporis in exercitu *Romani Pontificis Venetis* confederato in *Romandiola* finibus apud Reverendissimum *Aquileum* Cardinalem Sanctæ 45 Sedis Apostolicæ Legatum à latere Senatus *Veneti* erat Orator. Cur autem hic *Marcellus* tantæ, & auctoritatis, & gloriæ vir à tam ardua exercitus illius provincia revocatus, ac tanta cum celeritate nostram in Urbem venire coactus sit causa extat quippe quum videretur uti solitum, ac perniciosum consilium non segregabatur ab *Ostasio* Principe, quin ei potius in dies augebatur cupiditas, ut se in pristinum statum vendicaret, ac iterum *Mediolanensem* Duci dederet se. Hac igitur de causa, vel potius, quod vulgo creditur divinitus boni communis causa, quod in hujus rei calce latissime patuit, hæc suspicio populi animos hujus divini potius, quam humani *Veneti* regiminis amatoris itrepsit, quum is præsertim majorem in modum

dum formidaret, ne qua in præteritum tyrannicæ gubernationis reverteretur aculeum: quo unum quodque gravissimum quamvis tolerabilius extitisset supplicium. Unde omnes fere cives primarii, una cum plebe, & suburbanis hominibus, qui causæ prius fuerant, cur civitas e Ducis Mediolani manibus evulsa in pristinam sancti Senatus Veneti fidem rediret, ut diximus: cum privatim, tum publice quasi tota in Urbe continue varios susurros edebant, qui cum in dies crescerent, atque ad Senatus aures pervenirent: Timens, ne civitas tali suspitione perculsa aliquod se in præcipitium daret, quod & facile potuisset accidere, & quanquam hic prætor à Senatu designatus esset: videbatur tamen, quod hoc ingruente casu, majore munimine, ac gubernatione opus esset, quæ plane eos haud fallebat opinio, hunc summam cum Imperii dignitate Marcellum elegit, qui perinde, atque dictator civitati, ac Ostasio recte consulere: Illumque veluti filium inclito Senatu commendatum inditione Urbis cum omnium civium benevolentia conservaret. Cujus quidem virtute præcipua, ac summa integritate, ita omnia, & bello, & pacesapientissime administrata sunt, ut omnium civium nostrorum studia in Venetorum

46 benevolentiam, ac devotionem summopere accensa sint, nec præter ipsorum Imperium ullum aliud exoptarent. Hujus igitur cupiditatis vehementia ducti, atque illius iniqui consilii suspitione quasi ultro currentes impulsæ: quod die, noctuque in Ostasio Principis animo vigeat, timentesque insuper, ne id eos ambiguus laqueis, ac diris præteriti status retibus irretiret, sæpissime eorum plerique communi pœnè omnium consensu ipsi Marcellum dixere, se nullo pacto Ostasium Principem ferre velle Urbemque ipsam Venetorum Imperio subdere decrevisse. Uti hac tam diu exoptata omnique studio, ac diligentia quæsitâ quiete ullo absque metu secure frui possent. Atque ea de causa quandoque in templo sancti Spiritus primatum civium concilia celebrarunt. At vero Marcellus utpote ad tutelam Ostasii Principis missus integritati suæ, ac Veneti Senatus famæ consulens, tum mitibus verbis, tum asperioribus minis id fieri penitus vetavit. Quod cum illi animadvertissent tanta hominis fide, ac benevolentia flagrabant, ut ipsum Marcellum invitum, ac enixius reclamantem patrem patriæ, & Principem suum una omnium voce publice constituere vellent. Denique Marcellus cum pro Senatu Veneto fidem, ac integritatem suam inviolatam conservasset, tunc longe magis pro se privato cive intemeratam, immaculatamque tueri studuit, ac universis palam jussit, ne ea de re verbum ullum de cætero fieret. Postea vero nocte quadam, dum prima quies fessos mortales occupasset, atque hostes Urbem somno sepultam invasissent, qui in præsidio portæ Andrianæ locati erant, ut Marcellum hostes adesse significarent tormenti unius fragore intonuerent. Quo quidem audito tumultus ingens per Urbem exortus est, quandoquidem de Urbis proditione suspicio quædam cunctos invasit. Atque ecce Marcellus somno excussus sine mora intrepidus exiit. Inque forum prodiit, quo milites statim convocans, singulosque singulis locis in præsidio disponens civitatem ab omni metu suspitioneque liberavit.

47 Tum cives universi, qui in forum ad Marcellum veluti Ducem suum pro tutela convenerant occasionem optatam nacti de novo civitatem Imperio Veneto dedere, aut Marcellum in foro publice Principem vociferari decreverant. Cæterum jussorum antedictorum, sanctissimæque integritatis suæ memores studia, & ingentes cupiditates suas repressere. Intra paucos deinde dies: ubi hi motus quievissent, ac tu-

A multus resedit, adierunt Marcellum alterius factionis capita, qui favere partibus Principis videbantur. E quibus natu grandior: Nos inquit animadvertimus quid adversarii nostri moliantur in tradenda Urbe Senatui, modo cogitatio sua sibi succedat, verum longe maxime falluntur, propterea, quod non in sua, sed in nostra manu est, cui velimus tradere Urbem. Proinde nos, qui una cum Principe summa rerum potimur, pollicemur Urbem vobis daturos, vel Principe cæso. Utrum autem hæc serio, & ex animi sententia dicta sint, ut annuente Marcello res succederet, an ex composito per causam tentandi, & explorandi animum ejus, & Senatus, incertum est.

B Marcellus hoc accepto, & si indignitate rei commotus obstupuit, quippe cui sicuti causa prioris motus non parum molesta fuit, ita multo molestius accidit, ut hujusmodi promissis nex Principis accederet, tamen sic est ad eos locutus. Quod jam ipse publice, & privatim prædixi, vobis id quoque referre non gravabor. Non scilicet me eo nomine huc ab Senatu missum, quo ista fierent. Sed, ut in fide, & officio Principem incolumem, & florentem continerem. Proinde quemadmodum monui, & hortatus sum adversæ factionis homines, ita etiam vos, & hortor, & monitos velim, ut missi, & sedatis istiusmodi animis, amice, & pacate inter vos agatis, ita ut Princeps pro desiderio Senatus in officio permaneat. Digna vox certe, & omni laude plena mirifice gravitatem illam Sanctissimi Senatus Veneti redolens: Paucis vero post diebus decedentem Marcellum Princeps ipse, & universa fere civitas extra Urbem profecti sunt. Nec poterat Princeps

48 temperare lacrimis, & crebris singultibus modum facere, adeo decessum ejusmodi tutoris, immo parentis optimi moleste ferebat, & eo molestius quod prætorem, qui modo venerat signis quibusdam acerbiorum futurum jam sibi intelligebat. Ad quem Marcellus, quo bene sperantem redderet. Mitte, inquit, istas lacrymas: Esto bono animo; redibo actutum ad te: Ut aliquot inter nos lætos agitemus dies: Et ille excipiens ait, quinimmo vix quindecim patiar excedere dies, quin te ipse conveniam. Ubi vero aliquantum extra Urbem ventum est, continuit se Marcellus, apprehensaque manu Principis, qui lateri sibi hærebat, semotique omnibus, Decem duntaxat adhibuit ex primatibus, quos fidiore, studiosioresque Princeps sibi putabat, & hac usus est oratione. Viri, & cives optimi cum paulo ante Principem vestrum agrum, & lachrymantem ob discessum meum intuerer, quo eum bono animo esse hortarer, & lenirem dolorem, dixi me cito rediturum. At is se citius iturum ad me subdit, quam quintusdecimus præterlaberetur dies. Conversusque ad Principem, hos inquit, cives testor meorum verborum in omnem eventum: Si tu hinc abieris, scito te post hac non dimissurum amplius claves Principatus tui, quem paulo ante proximum periculo fuisse: te Venetias petente, omnibus planum est, non dimissurum inquam Jacobo Antonio. Quod nisi tibi reconciliaveris populares tuos, & in gratiam secum redieris secus quam nunc facis, crede mihi actum erit, nec est, ut speres amplius tibi patere reditum in Urbem. Si mihi auscultaveris, nusquam disces.

F Dabisque operam una cum hisce, qui tibi hoc suadent reconciliandi tibi populares tuos tam internos, quam externos, & exilio actos, quando præsertim finitimi hi Reguli omnes nihil aliud inbiant, & in primis affines tui Faventini, quam te Principatu exuere. Tui nanque cives non inquam eos, qui extorres sunt, sed qui Urbem, & agrum incolunt, ut qui gravantur Imperium tuum & male abs te regi indignantur, proderent cuivis Urbem, si modo aiter facere haud queant. Hæc Marcellus omnia cecit-

cecinit, ut universæ civitati constat; Quæ intra paucos dies verissima evenere, non secus, atque si vates quispiam ea prædixisset, aut divino oraculo prolata fuissent: At Deus omnipotens, & quod plerique horum sic meruerint, & patriæ nostræ tam communi commodo respiciens: occaecavit animi eorum oculos, auriculas obturavit, corda obduruit, quo minus tam pro sancto, & salutari consilio sapientissimi *Marcelli* obtemperaret. Interea *Zinebra* suavissima *Ostasii* conjunx, vel saluti suæ forte consulens, vel suavis quorumpiam, *Venetias* navigavit, & ibi aliquandiu residere constituit, sed cum *Ostasius* illius ardenti quodam amore afficeretur, aut aliam forte deperiret, quam in præsentiarum minime quidem nominare constitui, eas secutus *Venetias* frequentius adventabat. Vereor autem, ne aut culpa tanti facinoris, aut libido illius perpetrandi, accedentibus quoque multis, & tetris sceleribus, quibus tum se contaminarat, tum etiam magis alios involvi permiserat, eos scilicet, quibus ignavia quadam ipse *Ostasius* plus tribuebat, quam exigebat, & animi, & corporis statum sui salus, causa fuerit, quo præceps rueret. Tritum est enim vetustate proverbium, propter peccata infortuniis plerumque affici mortales. Nam qui Deo accepti non sunt mente capiantur necesse est. Et proinde *Ostasius* captus, ut sic dicam oculis, auribus, cordeve, haud quaquam intelligere potuit salutare, & ex omni parte perfectum consilium *Marcelli* missi huc ab Senatu cum Imperio, tum pro ipsius *Ostasii*, tum universæ civitatis nostræ singulari commodo. Novissime dum sic *Ostasius Venetiis* commoraretur viri optimates, ac cives primarii cernentes nihil sibi magis, ac Urbis dignitati, felicitatique conducere posse, quam sese, ac civitatem ipsam mitissimo *Venetorum* Imperio subdere, *Ostasium* vero è principatu deponere, ad arma concurrunt, totamque civitatem suscitant dum populus Apostoli *Matthiæ* sacra festa celebraret, anno tunc Millesimo, ac quadringentesimo quadagesimo primo ab adventu Salvatoris decurrente. Plebs itaque sequitur tota. Vox una populi Sancti *Marci* nomen ac iustissimum *Venetorum* Imperium repetit, & invocat, eique omnes sese, ac Urbem dedere clamitant, & uno ore significant. Hæc cum essent sine ulla prorsus cuiusquam, aut cæde, aut cruciatu, vel proscriptione, vel detrimento patrata, statim *Venetorum* Senatui tum litteris, tum nunciis enunciarunt. At Senatus statim censuit Urbem suscipiendam, ne finistre secum ageretur, quod facile evenisset, pristini Imperii pertæsa civitate. Et recte sane id ab Senatu fieri poterat, quippe qui præter officium nunquam animum induxisset eam Urbem recipiendi, ea est integritate jam inde ab Urbe condita constantissime supra millesimum annum servata, & imprimis, quod cives ipsi ultro sese dedidere, Urbe suscepta, & exacto *Ostasio* culpa sua, qui si à prudentissimis monitis, Legati Senatorii non abhorruisset, proculdubio incolumem se conservasset. Id cum esset populo Senatus litteris renuntiatum omnes maximo præ gaudio jubilarunt. Paulo autem post *Ostasius*, ejusque natus, & *Zinebra* ad *Creten*ses perpetuo relegantur, id supplicibus literis *Ravennæ* civibus postulantis. Ubi & morbo confectus sua cum prole vita decessit. Ita ut in eo generosa *Polentesia* familia prorsus extincta fuerit. *Ostasius* uti ostendimus primus ex ea familia fuit, qui Urbem *Ravennam* per tyrannidem occupavit. Ita & fato quodam alter *Ostasius* illam amisit. Quod cœlitus, nutuque divino factum esse non ambigo. Nam & vaticiniis quidem multis longe prædictum fuerat. *Oppizo* etiam ejus genitor vivens hunc sæpissime casum deploravit.

A Illud quoque extat in Urbe attritum, vulgatumque vaticinium, quod quidam latissime ferebatur. Ad Calendas Martias, & apud festa dedicationis Basilicæ beatissimi Apostoli, & Evangelistæ *Joannis*, quæ tanta à *Ravennatibus* veneratione, & summa pietate celebrantur, & per portam *Anastasiæ Polentesios* Urbem *Ravennam* amissuros. Quod ab illis, ita pro verissimo habitum est, ut & ipsius etiam *Ostasii* majores summa quadam vigilantia, Calendas ipsas, & festa illa attentius observarent dies, & noctes excubiis, ac vigiliis intenti. Præterea eam portam sibi adeo suspectam habuere, ut per ipsam nemini, & maxime advenæ intro, aut extra ire concessum esset. Aliud quoque incredibile vetustissime scriptum, tum ipse vidi, ac legi, tum alii complures, quod responsum à spiritu quodam fuisse, scriptura testatur antiquissima, ex quo apertius significatur *Ravennam* anno parum ante cuiusdam *Ostasii Polentesii* obitum ab *Polentesiorum* ditione penitus evasuram, & in manus dominantis super mare, ut iisdem utamur verbis, devenire. Mira quippe res hæc multis ante seculis, ita luce clarius prædivinata videntur, ut qui rebus gestis interfuerit, nec amplius referre, nec planius enarrare potuissent. Ex eo autem tempore, quo *Ravenna* Deo maximo auctore sub *Venetorum* ditionem sponte devenit, plurimum quidem eorum beneficio, tum opibus, tum novis hominibus aucta est, ædificiisque reformata. Ager etiam universus ad frugem, ita egregie cultus est, ut infructifera quæque loca sentibus, & vepribus olim squallida, & saltus fere omnes dudum ferarum lustris refertissimi in cultam telluris faciem nunc reparata sint. Arx insuper munitissima, & inexpugnabilis pro majori Urbis tutela cocto latere, & muro amplissimo miræ altitudinis, immensæque latitudinis à fundamentis cincta erigitur, eaque fieri inchoata est consilio, ac providentia sapientissimi *Jacobi Antonii Marcelli*, sic eam fieri Senatui *Veneto* suadentis, pluresque jam ipsius in altum elatæ sunt turræ. Quam non injuria homines mirari non desinunt. Felix profecto Urbs, quæ tale nacta est Imperium, quo nullum scio majori æquitate justitia simul, & clementia subditis imperare. Cum enim multis rebus bonum publicum continetur, nulla certe res est, quæ ad communem utilitatem conferre magis videatur, quam æqua in omnes justitia. Et tum malos compescendo, tum bonos sublevando, beneficiis in fide subditos detinere. His enim artibus amici parantur, qui (ut inquit *Salustius*), non thesauri præsidia Regni sunt. Et hæc Cicero scripta reliquit è sua, & *Panetii* sententia, *Neminem neque Ducem bello, nec Principem domi: magnas res, & salutare: sine hominum studiis, & benevolentia gerere potuisse*: Commemorantur, & ab eo *Themistocles*, *Pericles*, *Cirrus*, *Agessilaus*, & *Alexander Macedo*. Quis negat sine adjumentis hominum eos tantas res efficere potuisse: hoc proprium virtutis est, conciliare sibi animos hominum beneficiis, & ad suos usus adjungere: Nihilque ad tuendas opes magis esse accommodatum, quam diligi. Nam ut præclare *Ennius* tradit, quem cives metuunt, Principem oderint, & quem odio habuerint periisse expetunt. Nulla est enim tanta vis Imperii, quæ absque civium benevolentia possit esse diuturna. Non temere igitur existimant, qui malum ajunt diuturnitatis custodem esse metum. Habes itaque magnifice, ac humanissime vir quicquid ex me de amplitudine simul, & vastatione Urbis *Ravennæ*, ejusque instauratione dici hoc, quam brevissime sermone, & perstringi potuit. Epigrammata autem antiqua, quæ confecto operi pollicitus sum me appositurum, hæc sunt.

EPIGRAMMATA.

In muro vetustissimo apud ædem Sanctæ Marie in Rotundo extat marmoreus lapis, in quo sculptæ sunt juvenum imagines duæ pulchræ cum his versibus ad modum urnæ quadratæ, in qua nihil præter cinerem, & ossa consumpti cadaveris capi potuisset.

Duo Juvam. Lupi, & Apri.

VNA IVVANIAE DOMVS HOS PRODV-
XIT ALVMNOS,
LIBERTATIS OPVS CONTVLIT VNA
DIES,
NAVFRAGA MORS PARITER RAPVIT,
QVOS IVNXERAT ANTE,
ET DVPLICES LVCTVS SIC PERINIQA
DEDIT.

In porticu ædis Beati Petri.

FLAVIAE. Q. F. SALVTARI CONIVGI RARISSIME.
L. PVBLICVS ITALICVS DEC. ORN. ET SIBI: V.
P. HIC COL. FABR. M. R. HS. XXX. N. VIVVS
DEDIT EX QVOR. REDITV QVOTANNIS DECVR-
RIONIBVS COLL. FABR. M. R. IN AEDE NEPT.
QVAM IPSE EXTRVXIT DIE NEPTVNALIORVM
PRAESENTIBVS SPOR. BINI DIVIDERENTVR: ET
DEC. XXVIII. SVAE CENTENI QVINQVAGENI
QVOTANNIS DARENTVR, VT EX EA SVMMA
SICVT SOLITI SVNT ARCAM PVBLICIORVM FLA-
VIANI, ET ITALICI FILIORVM, ET ARCAM, IN
QVA POSITA EST FLAVIA SALVTARIS VXOR
EIVS ROSIS EXORNENT DE XXV. SACRIFICENT,
QVAE EX XX. ET DE RELIQ. IBI EPVLENTVR,
OB QVAM LIBERALITATEM COLL. FABR. M. R.
INTER BENEMERITOS QVOTANNIS ROSAS PV-
BLICIS SVpra S. ET FLAVIAE SALVTARI VXO-
RI EIVS MITTENDAS EX XXV. SACRIFICIUM
FACIENDVM DE XX. PER MAGISTROS DECRE-
VIT.

In quodam oratorio in vico portioli.

M. COCCEIVS. M. F. CAM. EROTIANVS DEC.
COL. CENT. M. R. SIBI, ET VALERIAE BE-
NIGNAE CONIVGI INCOMP. CVM QVA VIXIT
ANNIS XX.

VIVVS POS.

54 *Apud Ædem Sancti Apollinaris in Classe.*

C. IVL. PRISCI V. A. VI. M. X. D. VIII. IVL.
GERMANVS ARMORVM CVSTOS, ET VAL.
MARTIANA PARENTES.

Aliud eodem in loco.

P. AELIVS CISSVS SIBI, ET LIGARIAE
AMMIADI. V. POS. V. AGRP. XV. IN FR.
XXV. HIC LOC. HER. NON SEQ.

Eodem in loco.

D. M.
VALERIAE DIDIAE VALERIA TER-
TIA MATRI PIENTISS.

B. M. P.

Eodem in loco.

D. M.

SPEDIAE. PAN. YEB. P. CASSIVS VERVS CON-
IVGI PIENTISSI.

A

Apud ædem Sancti Joannis Evangelistæ.

SERGIA. OLIMPIAS SIBI, ET L. SER-
GIO RVFO. F. ET L. CALTILIO
TESPIO

H. M. H. N. S.

Eodem in loco.

AVRELIAE MATERNIANAE CONIVGI INCOMP.
QVAE VIXIT ANNIS MECVM XXII. SINE VLLA
QVERELA AVREL. LIBERAL. MARIT.

Apud pulcherrimam ædem Sancti Vitalis. 55

D. M.

GERVLANIAE ARTEMISIAE. L. ANNIVS VELOX
MATRI PIENTISSI.

Apud ædem Sancti Andreae.

M. AVRELIVS MARIVS SELEVCVS VET.
EXOPTAELIAE CLAVDIAE CONIVGI
INCOMPARAB. ET SIBI.
VIV. POSVIT.

Apud ædem Sancti Joannis Baptiste.

C. DIDIO. CONCORDIANO. V. A. VI.
M. VIII. D. XX. C. DIDIVS. CELER.
N. IVNIA MARCELLINA PAREN-
TES.

Eodem in loco.

DIS. MANIBVS

T. VENNONI. FELICIANI. T. VENNONIVS. FOELIX
FILIO CARISSIMO.

Eodem in loco.

PACCIAE CAESIAE LIB. BENEMERIT. PACCIA
FLORA.

D

Apud ædem Sancti Joannis Evangelistæ.

AVRELIAE. L. F. STATILIAE CLAVDIANAE
QVAE VIX. ANNO I. MENSE I. DIE I.
FILIAE.

HERODES. ET. IVLINA PARENTES.

Ibidem.

D. M.

IVLIAE. PRIMAE. VIX. A. XI. M. III. D. 56
XVII. C. IVLIVS. CRESCENS. N. FILIAE.
CARISSIMAE.

Apud ædem Spiritus sancti.

M. M.

M. AVRELIO MARCELLINO CONIV-
GI DVLCISSIMO SAVFEIA CRISPI-
NA CONIVNX.

In Ecclesia Spiritus sancti.

ROGATO. AVG. LIB. TABVL. CEPR. FAV.
SILVANVS. FIL. ET FOELICISSIMA NE-
PTIS. ET SEVERINVS: CONLIB. ET DIVS.
LIB. HAEREDES,

F. C.

Apud

Apud Ecclesiam Sancti Petri majoris.

O. TERTVLL. FILIO. O. TERTVLLVS ET AVREL.
AMMASIS PARENT. PO.

Apud Ecclesiam Sanctæ Agathæ majoris.

D. M.

T. VETVRIVS FLORVS VETERANVS. SCRIBA. NA.
DALMATA VIXIT ANNIS LV. POSVIT T. VETV-
RIVS. PONIIVS. LIBERTVS PATRONO. B. M. G.
IN. FRONTE PED. X. IN AGRO. P.VIII.

Apud ædem Sancti Apollinaris in Classe.

D. M.

Q. AVRELIO. FESTIANO. NAT. PAN. VETAVR:
57 CLAVCE: PATRON. ET. CONIVGI. DVLCISS.
B. M. P.

Ibidem.

MEMORIAE. DIDIA. HILARE. DIDIA. HER-
MIONE. SORORI. DVLCISSIMAE. POSVIT:
QVAE. VIXIT. ANNIS. XXIX. DIES. IX.

Ibidem.

AVILIA. STEPHANE. FLORIS. L. AVILIO. RV-
FOE. AVILIAE. GEMELLAE. PARENTIBVS.
CARIS. VIVA P.

Ibidem.

BONAE. MEMORIAE. CASTISSIMAE. CONIVGI. MI-
DIAE. PROCILIAE. MINVC. DIONYSIVS. SPRE-
CVLTR. MARITVS. CVM QVA VIXIT ANNIS XXII.
IPSA AVTEM VIXIT ANNIS XXVII.

Ibidem.

EVDAE. MONEPAPHRODITI: F. RHODIVS. V. F.
S. ET S.

Ibidem.

POMPONIA. SYNTYCAE. SIBI. ET.
POMPONIO. FILIO SVO.

Apud ædem Sancti Severi.

D. M.

C. VALERIO. DIODORO. VIX. AN. XIX. C.
VALERIVS. PLACIDIVS. ET. VALERIA.
MIRTALE. PARENTES. FIL. ET. SIBI.

58

Ibidem.

D. M.

HERENNIAE. SECVNDINAE. CON. OPT. AVRE-
LIVS. SABINVS.
P. C.

Ibidem.

D. M.

M. VITELLVS. TITIANVS. NA. CILIX. VIX. ANNIS
XXXIII. MA. XI. III. PAD. M. INDIVS. TITIANVS-
FRATER. P. IN FR. P. VI. IN. AG. P. VIII.

*Apud ædem Sancti Petri in Trentula agri Raven.
Super marmore duorum puerorum imagines pari
forma pulcherrimæ.*

L. SCANTIOL. L. F. GALOT. SCANTIO. L.
F. TIRON. C. VENETIVS. P. F. M. BAE-
BIVS. M. L. GLAVOIV. HEREDES. EX.
BES. SE.

A

In eadem Civitate.

Q. SEXTILIVS. BARBVLA. SIB. ET FLAVIAE. PRI-
MAE. MAZIONIS. L. CONTIBERNALI SVAE. V. F.
LIBERTIS LIBERTABVSQVE SVIS INF. P. XXI. IN
A. P. XXI.

In Ecclesia Majori.

D. M.

AVRELIAE. ANNIAE. VIX. AN. XXVII. M. 59
AVR. IVST. PARENT.

B. M. P.

In eadem Civitate.

D. M.

M. FVRNIVS. ALEXANDER. III. TRIUMPHO. NAT.
GR. VIX. AN. XLV. MIL. ANN. XXV. FVRNIA.
DAPHNE. PATRONO. BENEMERENTI. IDEM. ET
CONIVGI. P. C.

Apud portam Auream.

TI. CLAVDIVS. DRVSI. F. CAESAR. AVG. GER-
MANICVS. PONT. MAX. TRIB. POT. II. CONS.
DESIG. III. IMP. III. P. P. DEDIT.

C

Apud ædem Cathedralem.

AVREL. MATIDIAE. M. AVREL. IVSTVS.
ET AVREL. MARINA. SORORI. ET IN-
FANTI. DVLCISSIMAE

B. M. P.

Apud ædem Sanctæ Agnetis.

D. M.

A. FABIVS. ONESIMVS. V. F. SIBI. ET MARCIAE
NYMPHAE. CON. OPT.

D

Apud ædem Cathedralem.

B. M.

A. SVVIVS. MARINVS. SIBI ET CONIVGI SVAE. AVR. 60
THEODORAE DVLCISSIMAE. FOEMINAE. VIUI.
POSVERVNT.

Apud ædem Sancti Joannis Evangelistæ.

BETVTIAE. PROCVLAE. L. BETVTIVS. PROCV-
LVS. ET CAESIA. VICTRIX. PARENTES FI-
LIAE. PISSIM. VIXIT ANNIS. XVI. D. XXX.

Extra Urbem Ravennæ in suburbio apud Ecclesiam.

D. M.

FVLLONIAE. TERTIAE. P. VEDIVS. APIVS.
CONIVG. OPTIM.

Apud ædem Sancti Martini in cælo aur.

D. M.

SAE. MARCELLVS. SIBI. ET CLAVDIAE SIRICAE
VIRGINIAE. MEAE CVM QVA VIXI. ANNIS XIII.
MENSIBVS VII. DIEBVS. VI. VIBI. SIBI POSVER.
QVAE PERIT. ANNO RO. VI.

Ibidem.

IVLIA. MARINA. EVRESIS. SIBI VIVA. POSVIT.

F

Apud Ecclesiam cathedralem.

P. CORNEL. ANTONIO. QVI VIXIT.
ANNIS. V. M. VII. D. VIII. CORNE-
LIVS. IVLIAN. ET CAELLA. SABBA-
TIS. PARENTES. FILIO. PISSIMO.

D. Sprems. C Extra

61 *Extra Urbem Ravennæ. apud Ecclesiam Sanctæ
Mammæ in urna marmorea, in qua duæ in-
fantium imagines sculptæ sunt.*

O S S A.

L. TITINI. L. L. SILLONIS.

Apud ædem Sancti Vitalis.

D. M.

AVRELIAE. VARRONILIAE. FIL. INF. VIX.
AN. II. AVRELIVS. VALERIAN. ET LV-
CANIA. MAXIMINA. PAREN.

Apud ædem Sanctæ Agnetis.

D. M.

EGNATIAE. PRIMITIVAE. SIBI. ET
EGNATIO. ONESIMO.

V. P.

Apud ædem Sancti Stephani.

MARIA. PATROBI. F. ALEXAE. TRYPHONIS. F.
CONIVGI. OPTIMO.

Apud ædem Sanctæ Mariæ in portu.

PETTIDIAE. ATTIRODITI. CONIVGI. S. CA-
RISSIMAE. CVM. QVA. VIXI. ANN.
XXXVI. M. VIBIVS. FELIX. AVG.

N. R.

62 *Apud ædem Sancti Apollinaris in Classe in marmore
quodam ad modum urnæ rotundæ.*

C. VALERI. IVSTI.

Ibidem.

D. M.

NARONIAE. FORTVNAT. NAT. ITALICA. VIX.
ANN. XVI. CESTIVS. PROCVLVS. CONIVGI

B. M.

*Extra Urbem Ravennæ apud Sanctum Albertum
agri Ravennatis.*

HERENNIAE. CYPARAE. FILIAE. INNOCENTISSI-
MAE QVAE VIXIT ANNIS. VII. MENSES. X. L.
HERENNIUS FOELICISSIMVS. ET CASSIA. CYPA-
RE. PARENTES. INFOELICISS.

Apud ædem Sanctæ Mammæ intra Urbem.

D. M.

T. PLOTIVS TROMENTINA RVFINVS AEQVO.
VET. LEG. II. ADIVT. P. F. M. PLAETORVS.
VALENS. VET. H. B. M. P.

A

Præ foribus D. Vitalis.

Ἐνταῦθα κέται ὁ στρατηγὸς καλῶς
Ρώμῃ ἀβλαβῇ φυλάξας, καὶ τῷ δύνῃ
τοῖς γαλλοῖς δεσπόταις τρεῖς ἐξ ἐνιαυτοῖς
Ἰσαάκι, ὃ βασιλεὺς ὁ σύμμαχος.
Ὁ τῆς ἀπίσης Ἀρμενίας κόσμος μέγας;
Ἀρμενίῳ γὰρ ἦν ἐπὶ ὅκλαμπερ ἡγέτης;
Ταύτης θανόντι δὲ κλέως, ἡ συμβίβη
Σωσάννα σὺ φρων, τρυγόντι τρόπῳ σεμνῇς
Πυκνῶς ἐναλῆαι ὃ ἀνδρὸς ἐς ἐρημίην
Ἀνδρὸς λαχόντι ἐκ καμάτων ὁδοζία
Ἐν ταῖς ἀνατολῇς ἡλίας, καὶ τῇ δύσει
Στρατῶν γὰρ ἦρξαι τῆς δυνάμεως, καὶ τῆς ἐαῶ.

63

B

Transcriptio superscripti Epitaphii.

Hic jacet Isaacius qui bonus dux extitit. Ro-
mamque indemnem ac occidentem ter sex annis
principibus conservavit, & Imperatorum socius
fuit. Ipse Armenius magnum universæ Arme-
niæ fuerat ornamentum. Ille enim ex claro fuit
genere, hoc ipso bona cum gloria mortuo socia
vitæ Sossanna modesta more turturis frequenter
suspirat viro privata; viro, qui ob labores in
ortu solis, & occasu fortitus est gloriam: orien-
tis enim atque occidentis duxit exercitum.

C

AELIAE

MAXIMAE FIL. DVLCISSIM.

Q. A IIII. M. IX. DIES XX. P. AELIVS.

MAXIMVS. TR. ET FLAVIA. DETELIA. PAREN-
TES. INFOELICISSIMI.

Ibidem.

M. MARTIO. SEMPRONIO. PTOLEMAEO.
EXCEPT. DVPL. VVIC. M. MARTIVS.
MENELAVS. VETEX. SCRIB. FILIO. DVL-
CISSIMO. ET SIBI POSVIT.

D

Ibidem.

POPILIA. MARTIA. V. P. SIBI. ET. 64
POPILIO. MAGIANO. LIBERTO.
B. M.

Ibidem.

D. M.

L. LICINII MAXIMI TR. CLASS. PATR. RAVEN-
NATONE. D. ALMAT. VIX. ANN. XXXV. MI-
LIT. ANN. XXV. PAELIVS. QVINTVS. FRATRI-
PISSIMO. FACIENDVM CVR.

F I N I S.

LAURENTII SCHRADERI

URBIS RAVENNÆ

DESCRIPTIO EXIGUA ET INSCRIPTIONES.

RAVENNA Vetustissima Urbs *Flaminie*, condita à *Theſſalis*, muris cincta à *Tiberio Auguſto*, quod inſcriptio in porta ſpecioſa teſtatur, ſita loco plano, populo infrequens, factionibus flagrans, plena ruinarum, per multa tamen nobilia habens ædificia: plurimum enim à *Galla Placidia Arcadii*, & *Honorii Imp.* ſore, item *Valentiniano ſecundo* ac *Tiberio Placidie* filio ſuit amplificata & aucta. In primis tamen à *Theodorico Oſtrogothorum Rege*, qui *Italiae*, *Siciliæ*, *Dalmatiæ*, *Ungariæ*, *Germaniæ*, *Galliæ*que magnæ partis imperium tenens hic annis xxxviii. conſedit, regiaſque & templa ſumptuoſiſſima condidit, præclareque aquæductus reſecit & inſtauravit, quorum tamen nunc nulla aut parva extant veſtigia, uti nec Regiæ, nec turris ejus eximiæ & amphitheatri. Equeſtris ſtatua ex ære *Caroli Magni* temporibus *Ticinum* eſt delata. *D. Apollinaris* novi ſanum quem incolæ tanquam Tutelarem colunt, olim *Divo Martino*, in cælo aureo cognomento, ſacrum, ejus operum inter cætera non extremum eſt: Id enim columnarum pretioſiſſimi marmoris, quas *Byzantio* adferri curaverat, ordinibus binis, itemque alio nobili marmore ex *Palatio Pintii* Senatoris ab *Roma* ex colle hortulorum ubi magnifice habitabat, allato, exornavit: In ejus inferiore parte *Juſtinianus* Imperator cum uxore, & *Theodoricus* Rex opere muſaico expreſſi ſunt. Item depicta urbis antiquæ effigies: & duæ columnæ ex agate maximi valoris, & pomum aureum *Tiberii*.

Cathedrale *S. Anaſtaſii* amplum, ſplendidum & ſumptuoſum opus eſt, quaternis columnarum ordinibus ex marmore pretioſiſſimo ſuſtentatum, in quo antequam à *Gallis* diriperetur tholus ditiffimus ſuper altare majus cernebatur, quatuor columnis innitens, puro contextus auro cum zophyris & ſaſtigiorum ſigillis elegantiffimis, quod xxxvi. aureorum millibus ab Archiepiſcopo quodam fuerat extructum, & anno M. D. XII. milites *Ludovici XII. Franciæ* Regis ſpoliavere, tertio Paſchatis die. In ſacelli majore hemiſphærio depicti ſeu *Græcanico* opere effigiati cernuntur Sancti illi Antifites, qui columbæ ſupra caput apparentis indicio *Ravennates* Archiepiſcopi creabantur. Non procul inde theatrum vetuſtum *Caji Caſaris*, & ædes divorum *Gervafii* & *Protafii*, à *Galla Placidia* conſtituta, marmore incruſtata tota, cælataque, cum pavimento teſſellato, in cujus ingreſſu peramplo bina ſepulchra ex niveo marmore opere ruſtico facta. Ea ferunt *Reginam* nutritori & nutritici liberorum *Gallæ* poſuiſſe. In medio ædis, quæ formam quadratam obtinet, duo alia ſunt monumenta, ex ſimili marmore egregio artificio perfectæ, quibus duos *Gallæ* filios contineri ferunt. Alio vero latere, qui frontem facit ſuper aram, tymbus ſtat ingens pretioſiſſimi marmoris operiſque mirabilis, in quo ipſius *Gallæ* oſſa ſunt condita. *Divi Vitalis* templum vetuſtiſſimum opere vermiculato teſſellis gemmeis in laqueari marmoreo ad formam templi *D. Sophie Byzantine* conſtructum eſt, cujus ſumma teſtudo pretioſiſſimis columnis ſuſtinetur. Pavimentum teſſellatum, parietes marmo-

re incruſtati. Marmora prægrandia & diverſiſſimorum colorum, inter quæ unum cinericei coloris, quod refert imaginem & habitum Monachi *Franciſcani* ab ipſa natura impreſſam. Altare ſummum quatuor mirificæ nobilitatis columnæ ſuſtinent, ex quibus una tantæ raritatis, ut omnium fere pretioſorum lapidum & gemmarum genera, veluti ſerpentini, porphyritidis, ophytis, granati, agatæ, rubini, chalcedonii, jaſpidis rubentis viridiſque ac citrini aliorumque colorum in ſe contineat, quorum valor ad XV. mill. *Diorum* æſtimatur, & cujus non reperitur par in *Italia*. Sub ara fonticulus eſt, ex quo bibunt religionis cauſſa, quod in eum præcipitatus ſit *Divus Vitalis*. Ante fores conditus *Iſaäcius* Imperator *Græcus*. *Gothis* enim ejectis Exarchorum Magiſtratus, quos *Byzantio* mittebant Imperatores hic incepit & CLXXV. annis duravit, continebatque ſub ſe *Cæſaream*, *Ariminum*, *Cæſenam*, *Forum Livii*, *Pompilii*, *Cornelii*, *Faventiam*, *Bononiam*, *Mutinenſem* agrum, *Regiam Lepidi*, *Parmam* & *Placentiam*: Intercidit vero circa annum DCCXXXII. tempore *Pipini Franciæ* Regis, qui *Longobardorum* Rege *Aiſtolpho* capto, coactus eſt *Ravennam* cum toto Exarchatu *Eccleſiæ Romanæ* tradere, quam traditionem *Carolus Magnus* confirmavit, & *Ravennatem Eccleſiam Romanæ*, cui ante illa tempora par fuerat, ſubjecit.

Cænobium *D. Mariæ* in porticu Canonicorum familiæ *Friſtorianæ* regularium habitatio, ſumptuoſiſſimum eſt, & habet picturas inſignes, inter quas in ambitu templi vineæ Chriſti deſcriptio, in qua cæli ardentis facies tam vivis coloribus in medio eſt expreſſa, ut oculos intuentium fulgore quodam perſtringat. Ibidem labrum ingens ex Jaſpide, & quædam inſcriptiones inferius relatæ. *Ædis D. Mariæ IX.* columnis marmoreis innititur, inter quas duæ apparent è regione collocatæ, rubenti candidoque colore nativo tam excellenti, ut ſummam admirationem habeant. De capitulisquæ ſuſtinent artificioſiſſimis non eſt dicendum. In medio cujuſque mas totus exactiſſime elaboratus & à cortice arte proſus abſciſſus. In templo *D. Andreæ* aliquot quoque marmoreæ columnæ præſtantes. *D. Joannis Evangeliftæ* ſanum portam marmoream habet antiquam opere cælato, in cujus teſtudine cauſſa ædificationis expreſſa legitur, memoriam inſtar antiquiſſimorum annalium primordii continens. In fornice teſtudinis opere muſivo effecti ſunt illi Imp. qui de proſapia conditricis *Gallæ* fuerunt.

Alia quæ hic ſunt antiquitatis monumenta veluti ſepulchra, tymbi, marmora, cum inſcriptionibus, omittimus, & videre licet apud *Deſiderium Spretum* à quo deſcripta ſunt. Recordare picturæ, theſauri & tabularum, in quibus ſuper aram immolati, & pueri cum tridentibus ſpectantur: Item *Herculis Horarii*, & labri rotundi in foro poſitorum addita inſcriptione nova hac:

HIERON: DONATVS PRAEFECTVS HERCVLIS
HORARII RELIQUIAS ET HERCVLANAE RE-
GIONIS ANGIPORTV IN FORVM TRANSTVLIT,
ET RAVENNATVM ANTIQVITATI D. D.

D. Spretus. C 2 Al-

Alluitur & cingitur civitas à *Montono* & *Besedo* fluminibus, qui non procul inde in mare deferuntur. Arcem habet munitam, turribus aliquot per tormenta bellica disiectis bello cum *Gal- lis* gesto. Extra urbem haud procul templum est *S. Mariae Rotundae*, ædificium profecto admirabile & singulare, totum ex lapide quadrato constans opere reticulato, latum xxv. ped. Pavimentum ex pretiosis lapillis varii coloris tessellatum cum emblematis. Tectum uno ingenti lapide sphærico, cujus diameter xxxv. pedes continet, & in medio amplum foramen habet. Ejus in vertice supra foramen *Theodoricus* Rex in *Nu- midico* lapide ab *Amalasjuntha* filia conditus erat, cum operimento ex ære, quod nostra memoria milites spe prædæ consequendæ ictu bombardæ dejecere, coque casu sarcophago angulus præfractus est, qui ita nunc ad pedem ædis jacet, major illa *Constantiæ* ad *D. Agnetis* ædem extra muros *Romæ*, vulgo sepulchrum *Bacchi* vocant, longa ped. viii. alta iv. crassitudine unciarum octo.

IN AEDE D. MARIAE IN PORTICV.

In columna quadam.

LEONARDO LAVREDANO INCLYTO
PRINCIPE VENETISQVE REGNANTIBVS,
SACRA DIVVM EX PORTV HVC TRANS-
LATA ALEX. VI. PONTIF. MAX. PÆTRI
NAVIM GVBERNANTE.

Sub capite puellæ ante ingressum cœnaculi.

TV QVAE HOSTILI CAPITE GENTI
AC PATRIAE TVAE ET CASTITA-
TE INCOMPARABILI ORNAMENTO
FVISTI, HVIVS QVOQVE LOCI CA-
PITE TVO DVLCE DECVS ESTO.

Intra cœnaculum.

CORPORIBVS PARCAE TRIBVVNT SVA
MVNERA MENSAE,
QVAE SATVRET MENTES HINC CA-
DIT ESCA PIA.

Ad imaginem mortis.

EXCIPIT INNVMEROS HOMINVM BREVIS HO-
RA LABORES,
ET REDIT IN CINERES VITA CADVCA
LEVES.

Phœnicis avis.

SECVRVS MORITVR QVI SCIT SE MOR-
TE RENASCI,
MORS EA NEG DICI, SED NOVA VITA
POTEST.

Pelicans.

MAGNVS AMOR, PERMAGNA FIDES, QVAM
MAXIMA VIRTVS,
ALTERIVS VITAM MORTE PARARE SVA.

IN AEDE D. APOLLINARIS.

In Quadrata lapidea tabula, Moniliani.

HIC IACENT OSSA R. P. F. ANTONII MONI-
LIANI, SACRARVM LITERARVM INTERPRE-
TIS ACCVRATISSIMI, QVI VT MORIENS VIVE-
RET, VIXIT VT MORITVRVS.

AD S. VITALEM.

IACOBVS ARAGONIVS, HIC SITVS EST, HOMINEM
MORS EXTINXIT ANNO AETATIS SVAE LIII. SED
EXTINXIT VNA IN HOMINE MVLTAS VIRTUTES.
ARTIS MEDICAE SCIENTIAM EXIMIAM, PERPE-
TVAM IN OMNI VITA CONTINENTIAM, DENI-
QVE PIETATEM IN DEVM, HUMANITATEM IN
OMNES HOMINES MIRIFICAM, QVAE SVBLATA
EX OCVLIS VIGEBANT IN ANIMIS MEMORIAQVE
MVLTORVM. IOAN. ARAGONIVS NEPOS AC
MED. POS.

Botini.

M. CCC. LXVIII. ADI III. IVNIO. HIC EST DE BO-
TINO QVONDAM MATTHAEI BENEDICTI DE
LVCHA TREDVM SVORVM DE CONFINIO S.
FANTINI, IN QVA IACET GIANINO ET STEPHA-
NO FIGLIOLI DE DETTO BOTTINO.

IN D. FRANCISCI AEDE.

Guidarelli.

STEMMA, DOMVS, PATRIAE NITOR, ATQVE
ILLVSTRIBV ACTIS
CLARVS ET INSIGNIS HIC GUIDARELLE
IACES.

Pini Num: Cardinal.

LINGVAM HABVI CHARITVM, COR
PALLADIS, ORA DIONIS,
NON PERII, MORS EST SPLENDIDA
VITA BONIS.

Alexand. Scariotta.

QVI VIX HEV PIETAS BIS DENOS VIDERAT
ANNOS,
PARVVS ALEXANDER CORPORE, NON A-
NIMO.

QVEM SCHARIOTTA DOMVS TVLIT, ET VI-
CENTIA MATER,
HOG ATRO POSVIT MOESTA RAVENNA
LOCO.

ALEXAND. TRABERO. NATO SVEVO, EQ. CAESA-
RAE MILITIAE ET PONTIFICIS IN PROVINCIA
FLAMINIA DVCI SOLERTISSIMO, QVI PER AN-
NOS XL. VIRTUTE AVITA, GENERIS ANTIQVI-
TATE ET PRVDENTIA, REGVM PRINCIPVMQVE
IN ITALIA ET GERMANIA INDEFESSO STUDIO
CASTRA SECVTVS EST, CVM LAVDE VICTORIAE
SIGNA REPORTANS, FATO RAVENNAE EXTIN-
CTVS, HIC SVMMO MOERORE SEXAGENARIO
MAIOR DEPOSITVR. TOTA COHORS GERMA-
NICA OFFICII ERGO BENEM. F. C. M. D. XLI.
XII. CALEND. IANVAR.

PENTHESILEA MARCHASELLA.

NICOLAI VX. INCORRVP. HOC CON-
DOR MONVMENTO. VIX. ANN.
XIX. MENS. VII. DIES XV. FELIX
MEMOR. SI ADVISSET SOBOLES.
CORPVS TERRA, ORBIS NOMEN,
MELIORA POSSIDET COELVM M.
CCCC. XCI. S. V. P.

PROPAGATORI ROM. IMPERII FVNDATORI QVIE-
TIS PVBLICAE D. FL. CONSTANTINO MAX.
VICTORI S. AVGVSTO DIVI CLAVDII NEP. DIVI
CONSTANTI FILIO SERTOR. SYLVANVS V. P.
PRAEPOSITVS FABRICAE DEVOT. N. M. E. P.
MARCO

MARCO COCCEIO M. PRONEPO-
TI TRIB. PLEB. DESI. LEG. PR.
PR. PROVINC. IN SICILIA
QVAEST. TRIB. MIL. LEG. XI.
CL. SEVIRA EQR. XVII. S. PRI-
MITIVVS LI. VI. VIR.

Captivi cujusdam.

IL FINE DAL FINALE FINI LA VITA SVA
DI LX. ANNI IN PRIGIONE VISSE AN-
NI XII. IL ROSTANTE CHEGLI STETTE
IN CARCERE NON SI SEPPE RISOLVE-
RE D'ESSER MORTO O VIVO.

Raspanorum.

EX NOBILISSIMA FAMILIA PATRICIO INSIGNI RA-
SPONO, CVIVS INVICTA VIRTVS SOLA PRVDEN-
TIA SVPERATA EST, VIX. ANN. XLVII. AC IV-
LIO F. EQV. INSIGNI, NON MINVS MATRI CA-
RO, QVAM ILLVSTRI BVIS VIRIS GRATO, VIRTV-
TE, INGENIO, MORIBVSQVE RARIS DECORATO,
QVIETIS PVBLICAE CONSERVATORI, QVO OR-
BATA CIVITAS NON SINE BONORVM OMNI VM
MOERORE VALDE INGEMVIT. VIXIT ANNOS
XXIII. MINORAEQVE FIL. DVLCISSIMAE AC PV-
DICISSIMAE MIRA INDOLE PRAEDITAE, VIXIT
ANNOS XXVII.

IOANNA RASPONA CONIVX ET MATER
IN VTRAQVE FORTVNA MAGNAE VIR-
TVTIS INVICTIQVE ANIMI MVLIER PIE-
POS. ANNO SALVT. HVMANAE M. D.
XXXVII. MENS. NOVEMB.

VIATOR, SI QVID IN HVMANIS VE-
RI EST, HIC COMITAS, HIC LIBE-
RALITAS, HIC DECVS PATRIAE SE-
PVLTVM EST: MENDACIVM PV-
TAS? FAMAM CONSVLE.

OSTASIO RASPANO VIRO DEX-
TRA PECTOREQVE FORTISSI-
MO, PONTIFICI OMNIBVSQVE
ITALIAE PRINCIPIBVIS CARISSI-
MO, RASPONA DOMVS MOE-
STISSIMA BENEM. P. C.

DIES DIEM INDICAT
POSTREMVS DE OMNIBVS.

Dantis Poëte in pariete.

VIRTUTI ET HONORI.

EXIGVA TVMVLI DANTES HIC SORTE
IACEBAS,
SQVALLENTI NVLLI COGNITE PENE-
SITV.

AT NVNC MARMOREO SVBNIXVS
CONDERIS ARCV,
OMNIBVS ET CVLTV SPLENDIDIORE
NITES.

NIMIRVM BEMBVIS MVNIS INCENSVS
HETRVSQVE,
HOC TIBI QVEM IN PRIMIS HAEC CO-
LVERE DEDIT.

ANNO, SALVTIS M. CCCC. LXXXIII. VI. CA-
LEND. IVNII.

BERNARD. BEMBVIS PRAETOR AERE SVO
POSVIT.

IN D. SEBASTIANO.

VAS HOC PORPHYRETICVM OLIM THEODORICI
GOTHORVM IMP. CINERES IN ROTVNDO APICE
RECONDENS, HVC PETRO DONATO CAESIO
NARNIENSI PRAESVLE RAVENN. TRANSLATVM
AD PERENNEM MEMORIAM SAPIENTES REL-
PVBL. RAVENNAT. P. P. C. M. D. LXIII.

Zecchii.

ZECCHIO GODE TVTTO IL SVO IN
VITA ET GLI RESTO QVESTO
TRVOGOLO CHE SE LO GODE IN
MORTE, ET HA FATTO QVESTO
PRICH. ALCVNO NON SE GODA
IL SVO.

Aufrosii.

AVFROSIO IO FVI NON SONO,
ET HEBBI ET NON HO, VOI
SIATE ET HAVETE NON SARE-
TE ET NON HAVERETE.

C ANNO M. D. XII. DIE PASCATIS COMMISSA EST
PVGNA AD RAVENNAM IN QVA IVLIVS II. PA-
PA CVM LVDOVICO XII. GALLOR. REGE CON-
FLIXIT, ET XVII. MILL. HOMINVM AMISIT, LE-
GATO EIVS IO. MEDICES, QVI POSTMODVM AD
PONTIFICATVM EVECTVS EST, IN PRAELIO
CAPTO, EIVS MEMORABILIS PVGNAE POSITVM
EST A PRAESIDE PONTIFICIS HAC NOSTRA AE-
TATE SEQVENS MONVMENTVM.

In Columna marmorea.

D HEVS VIATOR ILLIC TRANS
FLVMEN CASTRAMETATVS OL-
GASTO FOSSEIVS GALLORVM
DVCTOR RAVENNAM OPPV-
GNAT, MVRVM APERIT TOR-
MENTIS ET CONATVR IRRVM-
PERE.

E RELECTVS AB OPPIDANIS AMNEM ILLAC
TRAHIT, ACIES INSTRUCTAS HVC DV-
CIT, ET CVM PRORÈGE HISPANO PON-
TIFICIOQVE EXERCITV INDICTO BEL-
LO CONFLIGIT.

HINC POST CRVENTAM GALLORVM VICTORIAM
GASTONE PEREMPTO HISPANORVM RELIQVIAE
EVASERVNT. POSTREMO CAPITVR RAVENNA A
VICTORIBVS AC DIRIPITVR ABI.

F HEV CLADEM HORRENDAM HIC ILLE
PERCELEBRIS AGER EST, VIATOR, IN
QVO ACERRIME VTRINQVE PVGNAN-
TIVM VIGINTI PENE HOMINVM MIL-
LIA CONCIDERVNT.

In Basi columnae versus civitatem.

Paulo IV. Pontif. Max. sedente.

P. DONATVS CAESIVS EPISCOPVS NARN. VTRIVS-
QVE SIGNATVRAE REFERENDARIVS, DVM AE-
MILIAE PRAESIDERET, LOCVMQVE HVNC CON-
FLICTVS RAVENNATIS CELEBRITATE CLARVM
DILIGENTER EXPLORASSET, NE TANTAE REI
MEMORIAM VETVSTAS TEMPORVM ABOLERET,
HOC ERECTO MARMORE CONSERVANDVM CV-
RAVIT.

Versus Flumen.

VIDEBIS HOSPES HVC PARVM ATTOL-
LENS CAPVT,
INSCRIPTVS ISTE QVID VELIT LAPIS
SIBI,
RECENSET ILLAM NEMPE CLADEM
MAXIMAM
GALLI ATQVE IBERI EXERCITVS, AE-
MILIAM
QVAE PENE TOTAM MACVLAVIT SAN-
GVINE.

A

Verso la Strada Forli.

GESTAFVERVNT HAEC PRIDIE IDVS
APRILIS ANNO A PARTV VIRGI-
NIS SVpra SESQVIMILLESIMVM,
DVODECIMO, IVLIO II. PONTIF.
MAX. CHRISTIANORVM REMPV-
BLICAM GVBERNANTE.

Verso la Villa Vangadiz.

HAC PETRA PETRVS DONAT DONA-
TVS IBEROS,
GALLOSQVE HIC CAESOS CAESIVS
HAEC MEMORANS.

F I N I S.

INDEX RERUM, EPITAPHIORUM ET INSCRIPTIONUM.

- A**deritus Episcopus Ravennas. 10. B
Agatho Romanus Pontifex Ravennatem
Ecclesiam sibi iterum subicit. 9. E
Agnellus Episcopus Ravennas. 5. A. 14. A
— Agathæ templum ædificasse conjicitur. 14. A
Aldrovandinus tyrannus Ravennæ. 19. D
Amalasjuntha filia regis Theodorici, patrem in Nu-
midico lapide condi curavit. 39. B
— fuit positus in vertice templi S. Mariæ Rotun-
dæ. 39. A
— à militibus spe prædæ ictu bombardæ fuit de-
jectus. 39. B
Antonellus Nucerenfis, expeditioni adversus Ra-
vennam interfuit. 16. B
Apagitus Episcopus Ravennas. 10. C
Apollinaris fuit primus, qui fidem Christi Raven-
næ disseminavit. 10. A
— Antiochia oriundus. ibid.
— multa miracula perpetravit. 10. A
Archiepiscopus Ravennas à Valentiniano Impera-
tore pallio ex candida lana fuit ornatus. 9. B
— cum Romano Pontifice de Principatu contendit.
9. C
Archiepiscopi Ravennates à Spiritu in specie colum-
bæ sunt delecti. 9. A. 10. B
— super Episcopos sexdecim Metropolitanam pote-
statem habuerunt. 9. B
— quinam isti fuerint. ibid.
Archiepiscopi Ravennates.
— I. Apollinaris. 9. F
— II. Aderitus. 10. B
— III. Eleucadius. ibid.
— IV. Marcianus. 10. C
— V. Calocerus. ibid.
— VI. Proculus. ibid.
— VII. Probus. ibid.
— VIII. Datus. ibid.
— IX. Liberius. ibid.
— X. Apagitus. ibid.
— XI. Marcellinus. ibid.
— XII. Severus. ibid.
— in præcedentium electione Spiritus Sanctus di-
vina quadam providentia descendit. 10. C
— XIII. Liberius I. 11. A
— XIV. Probus Florentius. ibid.
— XV. Liberius II. ibid.
— XVI. Ursus. ibid.

Archiepiscopi Ravennales.

- XVII. Petrus. 11. B
— XVIII. Neon. 12. A
— XIX. Superantius. ibid.
— XX. Joannes. ibid.
— XXI. Petrus Ravennas. 13. C
— XXII. Aurelianus. 13. C
— XXIII. Ecclesius. 13. C
— XXIV. Ursicinus. ibid.
— XXV. Victor. ibid.
— XXVI. Maximianus. ibid.
— XXVII. Agnellus. 14. A
— XXVIII. Petrus Senior. ibid.
— XXIX. Gratius. ibid.
— Theodorus. 9. C
Attila Hunnorum Rex Italiam ingreditur. 12. A
— flagellum Dei dicebatur. ibid.
— ab Episcopo Joanne movetur ne Ravennam de-
vastaret. 12. D. seqq.
Aurelius Episcopus Ravennas. 13. C
Azo Ravennæ tyrannus. 19. D

B.

- B**aduarius quidam fundator ædis Joan. Baptiste. 6. B
Bagnacavallum Ravennæ oppidum ab Estorgio Man-
fredo Duce expugnatur. 21. F
Balbus (Matthæus) de Ravenna tradenda cum
Venetis paciscitur. 23. B
Bernardinus Pandulphus filius Ostasii Ravennæ ty-
rannus. 19. D
Bernardinus II. Guidonis filius, Bernardini I. ne-
pos, Ravennæ tyrannus. 19. D
Befedus fluvius Ravennam alluit. 39. A
Butrium Ravennæ castellum. 3. A
— fuit quondam Græca civitas, hoc quidem tem-
pore viculus. 3. A

C.

- C**æsar ex Gallia Transalpina in citeriorem trans-
iens, Ravennæ substitit. 3. F
— fuit omnium Imperatorum fortissimus. 4. A
Cæsareum castellum, parum à Ravenna distat. 7. B
Calocerus Episcopus Ravennas. 10. C
Carolus Magnus statuam ex ære Ravenna Ticinum
deferri curavit. 5. E. 37. B
— Francorum Rex totam fere subjugavit Italiam. 5. E
— in Galliam rediens, per Ravennam iter fecit. ibid.
Ca-

INDEX RERUM.

Castellum Cæsareum, parum a Ravenna distat. 7. B
 — ibi Priscianus in arte Grammatica eminentissimus fuit ortus. ibid.
 Castellum Classense Ravennæ propinquum. 6. E
 Classense oppidum ad Classicanum portum. 7. C
 — ab Leoprando Longobardorum rege deletum. ibid.
 Cola Antonius, Eques Neapolitanus. 16. B
 — expeditioni contra Ravennam interfuit. ibid.
 D.
 Dantis Aligerii poetæ Epitaphium. 17. B
 Datus Episcopus Ravennas. 10. C
 Diploma Justiniani Imperatoris in donationem Ecclesie Ravennati factam. 6. E
 Donatus Donatus Classis Venetæ præfectus ad occupandam Ravennam mittitur, & recipitur. 25. D
 E.
 Ecclesia Ravennas a Pontificis Romani ditione fuit substracta. 9. C
 — tempore Agathonis Pontificis Romanæ iterum fuit subiecta. 9. C. E
 Ecclesius Episcopus Ravennas. 13. C
 — Mariæ majoris fundator. ibid.
 Egidius Martellinus Jurisconsultus a Polentefio Oppizone fuit interfectus. 20. C
 Eleucadius Episcopus Ravennas. 10. B
 Episcopus vide Archiepiscopus.
 Epitaphium P. Ælii Gissi. 31. D. 18. C
 — Alexandri Scariotæ. 40. C
 — Alexandri Traberii, Suevi. 40. D
 — Antonii Moniliani. 39. F
 — Aufrosii. 42. B
 — Auli Fabii. 17. D
 — Auli Suvii, Marini. 18. A. 34. D
 — Aureliæ L. F. 32. D
 — Aureliæ Maternianæ. 32. A. 17. D
 — Aureliæ Varroniliæ. 35. A
 — Aurelii Marcellini. 32. E
 — Botini. 40. B
 — Captivi cujusdam. 41. A
 — M. Cocceji M. F. 31. D
 — Constantini Maximi. 40. F
 — Dantis Poetæ. 17. B. 41. E
 — C. Dedii Concordiani. 32. B
 — Drusii F. 34. B
 — Exoptelæ Claudie. 32. B
 — Flavie Q. F. 31. B. 16. D
 — Gerulaniæ Artemisie. 32. B
 — Guidarelli. 40. B
 — Jacobi Aragonii. 40. A
 — Isaaci Imperatorum socii. 36. A
 — Julie primæ. 32. D
 — C. Jul. Prisci. 31. D. 18. B
 — Leonardi Lauredani. 39. C
 — L. Licinii Maximi. 36. D
 — Sæ. Marcellus. 34. E
 — Marci Cocceji. 41. A
 — M. Martii Sempronii. 36. C
 — Pacciæ Cæsæ. 32. C
 — Penthesileæ Marchasellæ. 40. E
 — Pini Num. Cardinal. 40. C
 — Puellæ castæ. 39. C
 — Rasponorum. 41. B
 — Rogati Aug. Lib. 32. E
 — Sergii Rufi. 37. A. 17. D
 — Spediæ Pan. Yeb. 31. E
 — Valerie Didie. 31. E. 18. B
 — T. Vennonii Feliciani. 32. C
 — T. Veturii Flori. 33. A
 — Zechii. 42. A
 Eridanus fluvius prope Ravennam. 1. B
 Exarchatus quid significet. 6. D
 — Ravennæ 175. annis duravit. 38. B
 — quas urbes sub se continuerit. ibid.
 — intercidit tempore Pipini Franciæ regis. ibid.

F.
 Familia Alidosia fuit olim nobilis & potens. 8. C
 — Foro Cornelii imperavit. ibid.
 Familia Andriana dedit nomen portæ Andrianæ. 8. B
 — Comitum de Gazo, dedit nomen propugnaculo Gazo. ibid.
 — de Honestis dedit nomen portæ Anastasiæ. ibid.
 — Polentefia castellum Polentæ condidisse creditur. ibid.
 — prorsus fuit extincta. 29. F
 — ejus interitus fuit prædictus. 30. A
 — Pusterula fuit nobilis atque clara. 8. C
 — Traversariorum fuit genere, opulentia, ac dignitate præstans. 8. D
 Familiae quæ a tyrannis Ravennatibus in exilium sunt actæ. 20. B
 Federicus Comes Urbini. 15. E
 — expeditioni adversus Ravennam interfuit. 16. A
 Folia fluvius olim Isaurus. 6. D
 G.
 Galeottus Malatesta, Arimino dominans. 14. B
 — Ravennam occupare studens miraculo deterritur. 14. C
 Galla Placidia Arcadii & Honorii Imperatorum Soror. 4. D. 37. A
 — Ravennam amplificavit & auxit. ibid.
 Geminianus frater Severi Episcopi Ravennatis. 10. D
 — ipse fuit Antistes Mutinensis. ibid.
 Glicerius apud Ravennam Imperator efficitur. 4. E
 Gratiolus Episcopus Ravennas. 14. A
 — ejus prophetia. 16. B
 Guido Antonius Manfredus Faventie tyrannus. 14. C
 — cum quibusdam militibus de prodenda sibi Ravenna conspirat. ibid.
 Guido Benzonus præfuit militibus, qui Ravennam occupare erant destinati. 15. A
 Guido Polentefius tyrannus Ravennæ. 14. B
 Guido, filius Bernardini, Ravennæ tyrannus. 19. D
 Gundiverus Patritius totius voluntate exercitus Glicerium Imperatorem efficit. 4. D
 H.
 Honorius Imperator Valentinianum in regni consortium ascivit. 4. D
 I.
 Inscriptio cænaculi. 39. D
 — Herculis Horarii. 38. E
 — mortis. 39. D
 — Pelicani. 39. E
 — Phœnicis avi. ibid.
 — in pugnam ad Ravennam commissam. 42. C.
 — Tiberium Ravennam porta instruxisse indicans. 43. 44
 — vasis Theodorici Gothorum regis cineres continetis. 5. A
 — virtutis & honoris. 42. A
 — ibid.
 Joannes Episcopus Ravennas. 12. A
 Isaurus fluvius, nunc Folia. 6. D
 Julianus argentarius Justiniani Imperatoris jussu D. Vitalis Basilicam exstruxit. 5. B
 Q. Junius, Ravennas, civitate Romana donatur. 3. E
 Justinianus Imperator aliquibus annis Ravennæ sedem tenuit. 4. C
 — Imperator D. Vitalis Basilicam Ravennæ exstrui curavit. 5. B
 — ejus diploma de Donatione ab eo Ecclesie Ravennati facta. 6. E
 Justitia æqua multum ad communem utilitatem confert. 30. D
 L.
 Lambertus Polentefius, Pandolphum fratrem in oppido Cervia vinctum tenuit. 20. D
 Lau-

INDEX RERUM.

Lauricius Imperatoris Honorii cubicularius, *Ædes Laurentii Ravennæ fundat.* 6.A
 Leoprandus Longobardorum rex Classense oppidum *delevit.* 7.C
 Liberius Episcopus Ravennas. 10.C
 Liberius II. Episcopus Ravennas. 11.A
 M.
Majorianus apud Ravennam Imperium invadit. 4.D
 Manfredus (Estorgius) Dux Bagnacavallum Ravennæ oppidum occupat. 21.F
 Marcellinus Episcopus Ravennas. 10.C
 Marcellus (Jacobus Antonius) Orator Venetus apud sedis Apost. legatum, Aquileum Cardinalem. 26.C
 — Ravennam a Senatu Veneto mittitur. *ibid.*
 — a Ravennatibus pater patriæ appellatur. 27.D
 — tumultu exorto, urbem metu liberat. 27.E
 — Ravenna decedens Orationem ad Principem & cives habet. 28.D
 Marcianus Episcopus Ravennas. 10.C
 Massinissa rex populo Romano fœderatus, Romanis auxilio venit 3.E
 — ob quod Numidiæ regno a Romanis donatur. *ibid.*
 Maximianus Episcopus Ravennas. 13.C
 — templi Andreæ fundator. *ibid.*
 — item templi Mariæ in civitate Polensi. *ibid.*
 — fodiendo vas aureis nummis refertum reperit. 13.D
 — thesauri partem ad Justinianum Constantinopolim defert. 13.E
 — quod exterus esset, Ravennates illum suscipere noluerunt. 13.F
 Metus est malus diuturnitatis custos. 30.F
 Melinus (Maphæus) Classi Venetæ præfectus. 21.D
 — Ravennæ contra Nicolaum Picinum succurrit. 21.D
 Molinus (Maphæus) totam fere faciem in pugna urit. 21.E
 Mongardinus (Gulielmus) a Polentesio Oppizione tyranno fuit interfectus. 20.C
 Montonus flumen Ravennam alluit. 39.A
 Munaldinus (Franciscus) de Ravenna tradenda cum Venetis paciscitur. 23.B
 Munaldinus (Opizo) Ravennam Venetis tradere paciscitur. *ibid.*
 — ob suspicionem urbem prodendi capitur. 24.C
 — Forum Livii ductus, & tormentis compulsus rem omnem detegit. *ibid.*
 — magno auri pondo redemptus est. 24.D
 — a Joanne Pisagnolo a patria exule, interimitur. *ibid.*
 N.
Nannes Carlonus Venetus, mercator Venetus de tradenda Ravenna cum Ravennatibus agit. 25.C
 Narfes Dux Justiniani templum Apollinaris in Classe exedificavit. 5.F
 Neon Episcopus Ravennas. 12.A
 Nicolaus Picininus Philippi Mariæ Dux cum ingentibus copiis Ravennam venit. 21.A
 — Ravennam urbem obsidet. 21.B
 — cum Ostasio pactum init. 22.A
 — Forum Licii, Forum Cornelii ac Bononiam sibi subjicit. 22.C
 O.
Ostavianus Cæsar Ravennam aliquando divexit. 4.B
 Oppizo (Ostafius) fratrem Aldrovandinum interfecit. 20.D
 Orosius (Paulus) Imperatorum gesta commemorat. 4.C
 Ostafius ex Polentesiorum familia, vir ad omne facinus promptissimus. 19.D
 — Ravennam per tyrannidem occupavit. *ibid.*

Ostafius Oppizo, Guidonis tyranni Ravennatis filius. 19.D
 Ostafius, Ostafii Oppizonis filius, ultimus Ravennæ tyrannus. *ibid.*
 — Venetos deserit, & Philippo Mariæ adhaeret. 22.D
 — Venetorum insignia Ravennæ vel picta vel impressa deleri curat. 22.D.E
 — Mediolanensium duci se iterum dedere molitur. 26.D
 — Princeps Venetiis commorans à civibus & principatu deponitur. 29.C
 — Princeps ad Cretenses relegatus cum uxore, ibi brevi moritur. 29.E
 Ostia Ravennæ sunt quinque. 1.B
 Ostium Spineticum ab Urbe Spina nomen habet. 2.D
 — nuper Primarium dictum est. 2.D
 P.
Palazoli insula pertinet ad Ravennam. 21.C
 Peccata propter infortuniis afficiuntur mortales. 29.B
 Petrus Romanæ Ecclesiæ Cardinalis Templum Mariæ in Portu erexit. 6.B
 Petrus Episcopus Ravennas. 11.B
 — Petriani templi fundator. *ibid.*
 — quod templum imaginem salvatori simillimum continet. 11.C
 — miraculum in eo perpetratum. *ibid.*
 Petrus II. Ravennas, Episcopus. 13.C
 Petrus III. alias Senior Episcopus Ravennas. 14.A
 Philippus Maria Ticini Urbis Dominus. 3.C
 — portas à Ravennatibus ablatas repetit. 3.C
 Pipinus Franciæ rex Aistulphum Longobardorum regem cepit. 38.B
 — coëgit illum Ravennam cum toto Exarchatu Ecclesiæ Romanæ tradere. 38.B
 Polentesia familia cum Traversaria ob Principatum Ravennæ armis contendit. 19.B
 — urbe potita, Traversarios ejecit. 19.C
 Portus urbis Ravennæ ad Classense castellum. 6.E
 — jam fere clausus est. 6.F
 — habuit turrin omnium maximam. 7.A
 Priscianus in arte Grammatica eminentissimus. 7.C
 — in oppido prope Ravennam ortus. *ibid.*
 Probus Episcopus Ravennas. 10.C
 Proculus Episcopus Ravennas. *ibid.*
 R.
Ravenna urbs Flaminie a Thessalis fuit condita. 37.A
 — muris a Tiberio Augusto cincta. *ibid.*
 — a Galla Placidia, Valentiniano & Tiberio fuit amplificata. *ibid.*
 — annis xxxviii. Theodoricus Gothorum rex hic sedit. *ibid.*
 — habet agros fertilissimos. 1.A
 — habet aërem humanæ naturæ convenientem. 1.B
 — ejus Etymologia. 2.A
 — Oppidum Sabinorum fuisse dicitur. 2.C
 — Spine vetustissimæ civitatis occasu fuit aucta. 2.C
 — à quonam sit condita. 2.B
 — parem suo tempore non habuisse, affirmatur. 3.B
 — ante Romam condita est. *ibid.*
 — Ticinum urbem expugnavit, & ferreas ejus portas abstulit. 3.C
 — cum Romanis fuit fœderata. 3.D
 — fuit oppidum Sabinorum. 3.F
 — plurimorum Imperatorum Regum, ac Ducum fuit sedes. 4.B.C
 — magna militia fuit instructa. 4.E
 — a Tiberio & Claudio Germanico mœnibus fuit aucta. 5.A
 Ra-

INDEX RERUM.

Ravenna porta, cui *Aurea* est nomen, à Tiberio est ornata. 5. A
 — ejus fines quinam sint. 6. C
 — eam modo nobiles ab initio inhabitaverunt. 7. A
 — plebei extra urbem habitaverunt. 7. B
 — ejus antiqua delineatio. 7. D
 — ei Guido Antonius insidiabatur. 15. A
 — a Theodorico nisi ista pactione obtineri potuit. 16. C
 — discordia civili fuit vastata. 19. A
 — ejus urbis tyranni. 19. D
 — sub Venetorum imperium venit. 25. D
 — sub Venetorum ditione plurimum aucta est. 30. C
 — a Montone & Besedo fluminibus alluitur. 39. A
 Ravennates ob illatas a Tuscis injurias Umbros assumunt. 2. B
 — fuerunt populus viribus & armis potens. 3. D
 — jumentis abundant. 21. C
 — urbem suam in manibus Ducis Mediolani eripere student. 25. C
 — Principem Ostasium expellere volunt. 27. C
 — Principem Ostasium e principatu deponunt. 29. C
 — urbem Venetorum imperio subdunt. ibid. D
 — postulant ut Princeps ad Cretenses relegaretur. 29. E
 Raifius (Jacobus) Eques consiliis Ostasii obfistens trucidatur. 24. D
 Raymundus Nucerenfis, expeditioni in Ravennam interfuit. 16. B
 Romani, peractis bellis, pro meritis unicuique dona dabant. 3. E
 — Massinissæ, Regi fœderato, confecto bello, ob auxilia missa, Numidiæ regnum donant. ibid.
 Romualdus Camaldulensis eremi ordinis erectior. 8. B
 — fuit e stirpe vetustissima Anastasii de Honestis, Ravennatis. ibid.
 S.
 Sabini primum cum populo Romano fuerunt fœderati. 3. F
 Sapis fluvius. 6. F
 Scaramucia Romanos, expeditioni in Ravennam interfuit. 16. B
 Severus apud Ravennam Imperator efficitur. 4. D
 Severus Episcopus Ravennas. 10. C
 — ejus miracula narrantur. 10. C. seqq.
 — habuit fratrem Antistitem Mutinensem. 10. D
 Spina civitas vetustissima ac opulentissima periit. 2. C
 Spretus (Arardus) a Polentesio Oppizone tyranno fuit interfectus. 20. C
 Strabo antiquissimus orbis descriptor. 1. C
 Superantius Episcopus Ravennas. 12. A
 T.
 Templum S. Anastasii a Gallis fuit direptum. 37. C
 — describitur. 37. D
 — Andrea. 5. F
 — Apollinaris in Classe, Narsetis, Justiniani du-
 cis opus. ibid.
 — Apollinaris describitur. 37. B
 — Crucis. 5. D
 — Gothicum, sub Andrea nomine. 5. E

Templum Joannis Baptistæ. 6. B
 — Joannis Evangelistæ, Gallæ Placidie opus. 5. D
 — Laurentii in Cæsaria. 5. F
 — B. Mariæ Rotundæ extra urbem Ravennam. 39. A
 — describitur. ibid.
 — in eo Theodorici Gothorum regis sepulchrum exedificatum. 5. D
 — Mariæ in portu. 6. B
 — Martini, hodie Apollinaris. 5. E
 — Michaëlis. ibid.
 — Salvatoris. ibid.
 — in ejus pinnaculo Gothum Rex statuum ere-
 xit. ibid.
 — S. Severi nunc pene deletum. 7. F
 — D. Vitalis ad formam templi D. Sophiæ By-
 zantine fuit constructum. 5. B. 37. B
 — habet altare, cujus non reperitur par in Ita-
 lia. 38. A
 — Zachariæ. ibid.
 Theodatus Gothorum rex, successor Theodorici. 4. C
 Theodoricus Gothorum rex annis triginta Ravennæ
 Imperii sui sedem tenuit. 4. C. 37. A
 Theodorus Archiepiscopus ob severitatem in inimi-
 citias cleri incidit. 9. C
 — Archiepiscopus Ravennas Romano Pontifici se-
 iterum subjicit. 9. C. E
 Theodorus Calliopa Italiæ Exarchus. 9. C
 Tiberius Ravennam porta cui *Aurea* nomen instru-
 xit. 5. A. 37. A
 — hoc inscriptio indicat. 5. A
 Tolentino (Antonellus de) militum Venetorum Dux
 Ravennæ fuit auxilio. 21. D
 Tombesius (Jacobus) Ravennam Venetis tradere
 paciscitur. 23. B
 Traversaria familia cum Polentesia ob principatum
 Ravennæ, armis contendit. 10. B
 — Polentesis ejectis, urbe potita est. 19. C
 Tuduranus (Nicolaus) à Polentesio Oppizone ty-
 ranno fuit interfectus. 20. C
 Tyranni urbis Ravennæ. 19. D
 V.
 Valentinianus Imperator pluribus annis Raven-
 næ sedem tenuit. 4. C
 — Gallæ Placidie filius murum Ravennæ am-
 pliavit. 5. A. 37. A
 — Imperator Ravennæ Præsulem pallio ex can-
 dida lana ornavit. 9. B
 Veneti Ravennæ insidias struunt. 23. D
 — quam rem rusticus prodit. 23. E
 Victor Episcopus Ravennas. 13. C
 Virtutis proprium est, conciliare sibi animos homi-
 num beneficiis. 30. E
 D. Vitalis Basilica in sanctæ Sophiæ Constantinopo-
 litane ædis similitudinem fuit exstructa. 5. B
 Vitruvius scripsit librum de Architectura. 1. D
 Ursicinus Episcopus Ravennas. 13. C
 Ursus Episcopus Ravennas. 11. A
 — templum Ursianum erexit. ibid.
 Z.
 Zinebra Ostasii Principis conjunx Venetias navi-
 gat. 29. A

F I N I S.

1	1871年11月1日	晴	11.1	11.1	11.1
2	1871年11月2日	晴	11.2	11.2	11.2
3	1871年11月3日	晴	11.3	11.3	11.3
4	1871年11月4日	晴	11.4	11.4	11.4
5	1871年11月5日	晴	11.5	11.5	11.5
6	1871年11月6日	晴	11.6	11.6	11.6
7	1871年11月7日	晴	11.7	11.7	11.7
8	1871年11月8日	晴	11.8	11.8	11.8
9	1871年11月9日	晴	11.9	11.9	11.9
10	1871年11月10日	晴	11.10	11.10	11.10
11	1871年11月11日	晴	11.11	11.11	11.11
12	1871年11月12日	晴	11.12	11.12	11.12
13	1871年11月13日	晴	11.13	11.13	11.13
14	1871年11月14日	晴	11.14	11.14	11.14
15	1871年11月15日	晴	11.15	11.15	11.15
16	1871年11月16日	晴	11.16	11.16	11.16
17	1871年11月17日	晴	11.17	11.17	11.17
18	1871年11月18日	晴	11.18	11.18	11.18
19	1871年11月19日	晴	11.19	11.19	11.19
20	1871年11月20日	晴	11.20	11.20	11.20
21	1871年11月21日	晴	11.21	11.21	11.21
22	1871年11月22日	晴	11.22	11.22	11.22
23	1871年11月23日	晴	11.23	11.23	11.23
24	1871年11月24日	晴	11.24	11.24	11.24
25	1871年11月25日	晴	11.25	11.25	11.25
26	1871年11月26日	晴	11.26	11.26	11.26
27	1871年11月27日	晴	11.27	11.27	11.27
28	1871年11月28日	晴	11.28	11.28	11.28
29	1871年11月29日	晴	11.29	11.29	11.29
30	1871年11月30日	晴	11.30	11.30	11.30

2 1 4 1 3

1871年11月

HIERONYMI RUBEI
Medici Ravennatis,
ITALICARUM
ET
RAVENNATUM
HISTORIARUM
LIBRI XI.

In quibus variæ Italiæ perturbationes, & rerum Com-
mutationes uberrime ac fidelissime explicantur, at-
que multiplici Antiquitatis Historia, Gothorum,
Longobardorum, & Italicorum ab anno post
Diluvium CXLI. usque ad Annum Christi
MDLXXXVIII. amplissime locupletantur;

UT ET

CONCILIA PROVINCIALIA RAVENNATUM

Antiqua quatuor,

Aliaque ad res ejusdem Civitatis pertinentia habentur.

Editio Novissima, prioribus auctior ac emendatior.

LUGDUNI BATAVORUM,

Sumptibus **PETRI VANDER Aa,**

Bibliopolaë, Academiae atque Civitatis Typographi.

REVERENDISSIMO ILLUSTRISSIMO CLARISSIMO
V I R O
D. ANTONIO MARIAE SALVINIO
A B B A T I
E T
IN FLORENTINA ACADEMIA GRÆCARUM
LITERARUM PROFESSORI PUBLICO
ERUDITIONIS FAMA PER CELEBRI
H O S C E
SUB INCUDEM DENUO REVOCATOS
A MULTIS MENDIS ETIAM PURGATOS
H I E R O N Y M I R U B E I
MEDICI RAVENNATIS
LIBROS XI.
ITALICAS ET RAVENNATUM HISTORIAS
UT ET
CONCILIA PROVINCIALIA RAVENNATUM ANTI-
QUA QUATUOR
ALIAQUE AD RES EJUSDEM CIVITATIS PERTINENTIA CONTINENTES
EA QUA DEBET REVERENTIA
DICAT ET OFFERT
EJUS STUDIOSISSIMUS

PETRUS VANDER Aa

P R Æ F A T I O

IN NOVAM HANC EDITIONEM.

LECTORI SALUTEM.

I*talicam*, sed & præprimis, in specie, de *Ravennatibus* agentem *Historiam*, ab *Hieronymo Rubeo* Viro expertissimo & versatissimo memoriae proditam, jam hic majori nitore & accuratiore elegantia quam hactenus, de novo typis mandatam tibi offerimus, Lector Historiophile. Cujus Viri laudem multis verborum ambagibus circumscribere nulla Nobis incumbit necessitas; quin & utilitatem ejus *Historiae* deprædicare supervacuum: quippe non tantum sui temporis gesta memorabilia, sed etiam a priscis usque ad suam ætatem fide dignas narrationes uberrime deduxerit & expresserit. Sufficiet in præsentiarum quædam præmittere & prælibare, ad hanc nostram *Editionem* spectantia.

Editionem ergo hanc *nostram*, post quatuor jam antea impressas Edd. sane elegantissimam, quod attinet; omnes intendimus vires & nervos, quò istam omnibus prioribus *Editionibus* accuratiorem & elimatiorem redderemus. Nam collatis Codicibus quatuor præcedentium *Editionum* M D LXXII. M D LXXXIX. M D LXXXX. M D CIII. *Venetiis*, in Folio impressarum, ultimam quidem, Anni scilicet M D CIII. elegimus, ut juxta ejus Exemplar *Editionem* nostram exprimeremus: sed cum ex accurata memoratarum *Editionum* collatione patuerit, Decem paginas posteriori *Editioni* defuisse; nos istum defectum ex Edd. M D LXXXIX. & M D LXXXX. convenientibus suis locis supplevimus. Nec dubitamus asserere, permulta adesse, quorum respectu nostra *Editio* non solum excellere, sed etiam præcel-

P R Æ F A T I O

lere reperiat, & quæ Antiquitatis Studioſis arridere & pergrata fore non ambigimus. Cujusmodi inter alia ſunt; *Figura Columnæ Petri Donati Cæſii* e ſepulchrorum Monumentis eruta, quæ jam æri elegantiffime incifa: Similiter *Quadrangularis Columna* cum ſuis inſcriptionibus: *Monumentum Dantis*, aliaque, quæ curioſus Lector & Inſpector in operis progreſſu conſpiciens, animum iis paſcere, & ad meliorem rerum perceptionem erigere poterit.

In reliquis a nobis præſtitis Nemo etiam huic noſtræ Editioni laudem debitam denegare & derogare valebit. Nam Filum contextus elegantiori modo per columnas digeſſimus, additis etiam Litteris diſtinctivis: Quo, juxta Indicem evolventibus facilior foret inve-niendi facultas. Ipſum etiam Indicem ſic digeſſimus, collocavimus, adauximus, & huic Editioni adaptavi-mus: ut facilitati & elegantiae ſimul inferviat. Loca ex Auctoribus citata, quæ ad calcem operis antea ſolummodo erant annexa, jam etiam margini ſuo quæ-que loco appoſuimus: Sic tamen, ut nihilominus etiam Nos eundem Catalogum, juxta Alphabeticam pro-priorum Nominum ſeriem jam diſpoſitum, operi præ-poſuerimus: Ut ſimul unusquiſque, uno quaſi intuitu, perſpicere queat, quorum præprimis Teſtimoniis Noſter Auctor in ſua Hiſtoria fuerit uſus. Inſuper Numeros paginarum quartæ antea memoratæ Editionis mar-gini hujus Noſtræ adjecimus, eo quod iſta a multis Auctoribus tam ſæpe citetur: & ad majorem diſtin-ctionem Nomina propria variante Characterẽ expreſſi-mus. Inſuper Elogia & Carmina Clariffimorum Viro-rum in laudem Auctoris ejusque Operis, quotquot in-veniri potuere, undicunque congeſſimus, & Noſtræ Edi-

Editioni præmissimus. *Polentanorum & Traversario-
rum* propaginem fat celebrem, etiam in sua propria
sede collocavimus. Ut adeo nostram hanc Editionem
consuetam diligentiam spirare, nemini Dubium mo-
vere debeat. Quum in animo habeamus, quovis mo-
do Historiarum & litteraturæ Amatoribus inservire;
eorumque diligentiam incitare & promovere conten-
damus.

Ad ultimum, Lectorem præmonere necessarium duxi-
mus, quomodo laudatissimum hocce Nostrum opus
apud *Martinum Lipenium*, E. Konigium, *Alphonsum
Lasorem a Varea* aliosque librorum Extractores cite-
tur, quasi duodecim contineatur Libris: ast abusive.
Auctor in prima sua Editione solummodo decem Li-
bros Nobis offert: in tribus vero sequentibus undecim
librorum meminit. Quum autem ad calcem Libri unde-
cimi expressa reperiantur *Concilia Ravennatum Provin-
cialia quatuor antiqua* cum multis aliis cognitione di-
gnissimis rebus, omni procul dubio, sive ignorantia
sive alia consideratione, sub titulo Libri duodecimi,
istiusmodi Additamenta alii consignarunt.

Quid præterea in hac nostra Editione præstiterimus,
unicuique facillimo negotio patefcet, qui omnes Edi-
tiones præcedentes cum hac Nostra contulerit: Adeo-
que plura quidem addere supersedeo, nisi quod Lecto-
rem præmonere necessarium duxerimus; quum hucus-
que fere nihil ex Typographorum Manibus prodierit,
quod post exactissimos etiam exantlatos labores & in-
dustriam indefessam non aliquos nævos contraxerit;
fieri vix potuisse, quin unum aut alterum sphalma ad-
missum fuerit. Cujusmodi illud, quod Pag. 465. E.
omissa sint Nomina quædam post *Supertutius* inferen-
da;

PRÆFATIO IN NOVAM EDITIONEM.

da; scilicet, *Joannes, Clarutius, Ubertutius, & Lambertutius*. Reliqua minoris momenti sphalmata, siquæ forte commissa, diligens Lector facile per se animadvertet.

Exoptamus interim omnibus rem literariam Amantibus, ut cum jucunditate Fructus non poenitendos ex Hoc & similibus Auctoribus capiant & decerpant.

Vale Lector, & per amoena Historiarum prata deambulare ulterius pergas.

IN LAUDEM NOSTRI AUCTORIS E L O G I A.

E Possevini Bibliotheca selecta, in Folio.

HIERONYMUS RUBEUS, vir nobilis, doctus, ac perdiligens Historiarum Ravennatum Libros decem ediderat, cum eos altera editione anno 1589. Libro undecimo auxit, quæ prodiit Venetiis ex typographia Guerræ. Addidit Indicem Scripturarum, quæ in tabulario, seu Archivo Romano habentur, spectantium ad Archiepiscopatum, Ecclesiamque Ravennatum. Quibus privilegia Pontificum, & Imperatorum, & Jura quarundam Civitatum, sive oppidorum continentur. Deinde Concilia Ravennatum Provincialia quatuor antiqua. Præterea Hymnos B. Petri Damiani Ravennatis S. R. E. Cardinalis Episcopi Ostiensis ad coelites quosdam Ravennates; Litanias item conventus Presbyterorum Parochialium Civitatis Ravennæ, & Græca in Latinam linguam conversas. Indicem Archiepiscoporum Ravennatum. Picturas duas antiquas, & earum expositionem; quæ extant in duob. Templis Ravennæ, Justiniani tempore, expressam opere tessellato, sive ut vulgo ajunt, musivo, vel Mosaico.

Sane verò cum vetustissimis evolvendis libris, ac temporibus conciliandis, reique tandem omni tractandæ operam (quod & ipse testatur) omnem dedisset, martyrum etiam atque aliorum sanctorum virorum gesta inseruit; ut tum hoc nomine, tum ob Provincialium Conciliorum, & eorum, quæ dicta sunt appendices; locum, & in hoc libro, & in sacro nostro Apparatu habere debuisse nemini non visurus sit.

Quòd si Historia hæc conferatur cum Annalibus Cæsaris Baronii Cardinalis, ubi de eisdem rebus ab utroque scriptum est, liquidior lux haurietur: atque in quibus rebus expensio aliqua integrior adhibenda sit, intelligitur. Uterque enim ut antiquitatis pervestigator est sedulus, ac temporum collator eximius: sic nonnulla subinde observarunt, quæ totum hujus historiæ negotium maximè illustrant.

Scripsit Latina lingua eleganter, ac qui pro rerum variarum statu, quas suscepit scribendas, possit inter meliores Historiographos censerì.

E Königii Bibliotheca, in Folio.

RUBEUS (Hieron.) Ravennas, medicus, 12. libros Historiarum Ravennatum sum exaravit. Extant ejusdem annotationes in 8. libros Corn. Celsi, Venet. impressæ Anno 1616.

SANCTISSIMO D. N.
D. SIXTO V.
PONT. OPT. MAX.
S. P. Q. R A V E N.

QUANTOPERE celsissimum Sanctitatis Vestrae Pontificatum hæc perpetuo Civitas expetiverit, & adeptum coluerit, adeo multis jam diu significationibus, præclaroque cultu testatum est, ut longioribus probare minime necessarium ducamus: Quem enim nocturni hujusce Civitatis ignes, tubarum clangores, sacri aris sonitus, recurrente quotannis, creationis, coronationisque Sanctitatis Vestrae, die, non commovent? Quem, demissum ac planè libens in Sanctitatem Vestram, omnibus in rebus, obsequium, & assidue, pro ejus incolumitate, preces, certum non reddunt? Cui, faustum, felixque SIXTI V. PONT. OPT. MAX. nomen, tam dulce in ore nostro sonans, tam sæpe in marmora incisum, in celeberrimis portis locatum, non fecerit fidem? & quidem meritò, ac potius longè minus merito: quando nemo, ex nobis non dixerim, qui vix quidquam possumus, sed vel ex potentissimis populis, respondere meritis queat, illius Principis, qui Christi Dei in terris Vicarius, molitur omnia pro salute populorum, paternè eos fovet, amantissimè tuetur: Qui felici suo Pontificatu, quasi salutari, nobilissimoque exorto sydere optatissimam terris quietem, & uberitatem induxerit: Hujus Civitatis parietes, tecta, fora, quotquot denique sunt, omnia, gestire summa lætitia, & in Sanctitatis Vestrae sese laudes effundere velle videntur. Quapropter cum Senatus nostri jussu, Hieronymus Rubeus, civis noster, flagitanti patriæ satisfactorius, ad veterem Historiam suam, septemdecim jam annis typographorum prælo impressam, ex tabulariis potissimum hujus Civitatis, & multiplici lectione collecta, multa addiderit, & ad hos usque dies narrationem perduxerit, ejusdemque Senatusconsulto, denuo ita auctam imprimi, decretum fuerit, visum est in tuo nomine facere, Pater Beatissime; eoque libentius, quo nonnullam partem eorum, quæ Sanctitas Vestra, eximia pietate, illustrique studio gessit, de quibus nulla unquam ætas conticescet, hæc suis locis attingit Historia. Hujusmodi monumento nostra Civitas Sanctitati Vestrae nullum præstantius in præsentiarum exhibere se posse putat, hanc penè immortalem esse statuam ducit: Nam quæ ex ere statuæ, aut etiam ex auro conflantur, & statuuntur, historia ipsæ indigent, quæ explicet, cur illæ sint, & quæ illius acta fuerint: Historia statuas non requirit. Fixæ, immobilesque statuæ permanent, at per ora virum, ut ille inquit, perque manus volitat Historia, & longè disjunctas terras, ipsi penè famæ par, peragrat,

Et cum statuæ ruant, temporeque exedantur, multò stabilior, & firmior reperitur Historia. Quamquam verò ea sunt Sanctitatis Vestrae facta, ut per se toto orbe illustra & gloriosa habeantur, sintque talia in perpetuum futura, majoremque & luculentiorē narrationem postulent, tamen speramus Sanctitati Vestrae gratam fore, hanc propensi animi significationem ejus suæ Civitatis, quæ ipso maxime quoque ad tuam laudem audendi desiderio, ut summè flagrat, ita nulli cedit, & interea, quod potuit, grati animi, ac debiti obsequii causa, contulit. A Sanctitate Vestra etiam atque etiam petimus, hanc ut libenter, & benignè accipere dignetur, & una secum, promptum, continensque fidei sui hujus suæ Civitatis cultum. Ita incolumen Sanctitati Vestrae, Deus, diuturnamque vitam ad sui nominis gloriam, & Ecclesiæ utilitatem largiatur.

Ravennæ. Sept. Idus Januarii. M D LXXXIX.

Sanctissimæ Majestatis Vestrae

Humillimi fervi, ac subditi

Sapientes ad utilia Civitatis Ravennæ.

ILLUSTRISSIMO. ET. REVERENDISSIMO. EPISCOPO. SABINENSI.
S. R. E. CARDINALI. URBINI. RAVENNATI. ARCHIEPISCO-
PO. SORÆ. ARCIS. &c. DUCI. AMPLISSIMO
JULIO FELTRIO DE RUVERE
HIERONYMUS RUBEUS
S. P. D.

RAVENNAM tuis maxime muneribus decoratam; Illustrissime Cardinalis, & amplissime Princeps, his chartis a me descriptam, modo ad te venientem, quæso, pro tua humanitate, libenter accipe: neque enim ulli, præterquam tibi dicari ipsa vult, qui eam, Archiepiscopus,

DEDICATIO AUCTORIS.

pus, sancte regis; patronus, studiose defendis; magister, religiose instruis; in omnique tandem munere, paterne tractas. Ipse, ut in antiquitate investiganda, satis; quod te quoque omnino non fugit; accuratus fui, veterumque superiorum Archiepiscoporum gloriam, pro meis viribus, latissime explicavi, ita volui in tuis factis esse; ut omnes intelligent; parcus; quod & singularem non modestiam tuam, & eos videam patresfamilias optimos dici, quibus est semper, unde fumant, non qui, quaecunque habent, omnia statim profundunt. Sic tamen parcus, ut ne quid omnino intantum; ut puto; quodque ad historiae veritatem faciat, omisum a nobis videatur. Cur autem haec, ut non gravate accipias, pluribus a te contendam, non perspicio: quando & quidquid hujus urbis est, pro tua bonitate, hilariter recipis; & meipsum; quae in te inest benignitas; despiciere non soles; & in historia, omni quidem, sed sacra potissimum, diu versatus, eam cum optime calles, tum libenti animo complecteris. Pluribus igitur non utens, manusque tuas sacras humiliter deosculans, supplex a Deo postulo, uti meos, juventutis quidem, sed tamen plurimum infirmos, & imbecilles, annos proroget, usque dum tempus absconditum, tempus beneplaciti sui adducat, quo pedes tuos beatissimos, felicissimos, & supra quam dici potest, contentus, exosculer. Vale. Sept. Kal. Mart. M D LXXI. Ravennae.

HIERONYMI RUBEI IN LIBROS HISTORIARUM RAVENNATUM P R A E F A T I O A D U R B E M R A V E N N A M.

AD scribendam tuam hanc Historiam perantiqua civitas, & illustris; multa me impellunt: Primum quod patria es; cui est nemo, qui non plurimum se debere intelligat. Deinde quod careas hoc genere ornamenti, quod plerosque viros bonos, ac prudentes non minimi fecisse, maxime autem semper appetuisse constat. Scripsit quidem centum jam & quadraginta annis, Desiderius Spretus, civis ornatissimus tuus, elegantissimus de tuis rebus libellum, sed paucula tantum, eaque ita strictim attigit, ut unum deminatus Veneti, in quo sese latissime effundit, initium, conscribere voluisse demonstraret. Poterat etiam vir doctissimus, civis tuus, Lavellinatum Episcopus Joannes Petrus Ferrettus hoc splendore illustrasse, sed decedens, aut nihil reliquit; aut, si reliquit, id certe nimia aliquorum calliditate suppressitur. Ad haec accedunt veteris urbanitatis, ac humanitatis tuae in me ardens studium, benevolentia, quibus arctiori quodam nexu, quam patriae cives soleant, devinctus sum, putemque tibi a me plurimum tribuendum esse officii. Illa autem sunt, quod cum Gentiles mei, Parma sedibusque pulsati suis, ubi late dominatos fuisse, annales ac historiae, ipsaque tandem publica, ne dum privata, monumenta testantur; omnibus fortunis spoliati, incertis vagarentur sedibus; fecit tua benignitas, ut ipsi vehementes, & desperatos arumnarum, insidiarumque impetus fortiter ferrent: quodque Ferraria; quo se primum contulere; aut non potuit; aut minus tueri coacta pene fuit; Argenta autem, quae illos excepit Ferraria profectos, certe non potuit; tu, patria, summa caritate, magnificaque liberalitate suscepisti. Nam & majores meos complexa es, & cum, pari quidem animi magnitudine, sed de vetere potentia, claritudineque dejecti, longe dispari dignitatis condicione, angusta admodum te familiari, viverent, eos tu juvisti, & ornasti: juvisti, quod occasiones, unde commoda illis paterent, minime sunt abs te praetermissae: ornasti, cum in Senatum cooptatos, ad eos omnes vocasti honorum gradus, quibus afficere ceteros cives tuos soles. Id vero ornamentum apud eos, qui sapiunt, haud minimo loco poni consuevit; licet enim misera temporum calamitate, Senatus nunc tuus sit in angustum adductus, ille tamen ipse est, qui jam Caesares, orbis Imperatores, quandoque etiam ex suis ipsis Senatoribus, creabat; & qui, si quis alius, Romanae dignitatis aemulus, & similis fuit: ejusque tu illa civitas, cui assurrexerunt Exarchi, quae sessum eos recepisti, quae multis praestantissimis rebus gestis, gloriam consecuta fuisti eximiam: unde ex Simonidis poetae, Euripidisque apud Plutarchum in Demosthene sententia, aditum ad felicitatem civibus tuis facilem paras. Quamquam minora sunt haec, si Romanam sedem spectemus, de caelo in terras demissam, cujus doctrina, nihil divinius; & religione, nihil sanctius; cujus imperio, nihil sublimius. Haec tibi attulit honoris, gratiae, & dignitatis decus, & ornamentum omne firmum, ac tutissimum, dum te honorificis praconis, & nominibus jure appellavit, & secundo loco inter Italicas Ecclesias constituit. His igitur; ut eo redeam, unde de diverti; tuis in nos meritis compulsi, dum Franciscus pater; qui primus ex nostris in tuo sinu natus; cum aliquot gravissimis civibus, Senatus jussu, ut aliqua ex parte grati civis officio satisfaciat, non absque ingenti labore, in recensenda administrationis superiorum civium ratione, inque statu tuarum cognoscendo totus est; & Joan. Baptista patruus Carmelitanorum magister, qui in tuis causis & rerum occasionis apud Pontif. Max. opem non mediocrem tibi, civibusque tuis, privatim & publice, tulit; non omni solum Italia, atque Sicilia, sed in Galliam, & Hispaniam ad vellesque hujus orbis terrarum extremos Lusitanos, nomen tuum, iis titulis, ea gloria invehit, ut vel ipsorum Regum voce felix, & clarissima appelleris. Ego, ne ab illis, majoribusque nostris, ac-

PRÆFATIO AUCTORIS.

desiderari ab se grati animi officia nunquam passi sunt, degenerare viderer: quando, quod possim aliud, hoc tempore, non video; dedi me ad tuam historiam. In quo munere, quid, quantumque assecutus sim, judicarint alii: qui si occurrerint, dictis non facile cedam. Etenim ipse illud affirmare pro certo ausim, veritatem me perquirentem, labores immensos exhausisse, cum perpetua, eademque summa in te benevolentia conjunctos. Quamquam quis est, quem fugiat; si modo animum mediocriter adhibeat ad rem: ex tantis tenebris, quibus adhuc circumfusa es aliquid vindicanti, Herculeos pæne labores subeundos fuisse? Id qui minus putant, utinam ipsi experirentur. Mibi quidem, vetustissimis libris ac monumentis evolvendis, & temporibus conciliandis, reique tandem omni tractande, nullum aliud in studium tantus labor impensus est. Quo etiam factum est, ut rerum secuta vicissitudinis Historia, torrentis instar, fluat plerumque humilis, modo exsiccato alveo conspiciatur: nonnunquam pleno fluens, ipsas quasi superet ripas, aliquando variis perinde ac saxis, ac scopulis illisa, varios eodem anno successus, atque interruptos, & exitu quandoque carentes percurrat. Quo casu, cum de meo sensu addere, aut confingere nihil voluerim; rogatum Lectorem, si quis erit, vehementer optem, ne me ea lege teneri velit, cui aut sui temporis Historiarum, aut amplissimæ, perpetuoque florentis civitatis Scriptores, serviunt. Id negat mihi patriæ casus, de qua tamen, continuata rerum, ac temporum serie, quæcumque ea fuerit, & quæcumque cognosci potuerit, ad hanc etatem scribendum fuit. Licet autem adduci ad suspicandum nullo modo possim, ex tuis civibus ullum unquam fore, apud quem sine causa laboraverim, quique obtreçtet, tamen, ut res erit; neque enim sumus uno omnes ingenio nati: satis magnum, atque adeo optatum fructum tot laborum ac vigiliarum tulisse me putavero, quod sperem martyres illos & viros sanctos, de quibus hic, ut potui, scripsi, & quorum felici cruore, vitæque exemplis, ac assiduo apud Deum rogatu illustraris & adhuc perstas, hanc animi mei significationem bonitate sua probaturos. In tanta enim rerum obscuritate, in plerisque molestissimis curis, in valetudinis infirmitate, quod hæc scripserim, illorum meritis, ac precibus dubio procul acceptum fero.

DE

HIERONYMI RUBEI RAVENNATI HISTORIA INSIGNIUM AUCTORUM CARMINA.

ALEXANDRI FUSCONI, CANONICI,

Et Jurisconsulti Ravennatis.

SI primæva cupis, præclaraque gesta Ravennæ
Nosse, adeas RUBEUM, qui tibi cuncta
dabit:
Is patriæ est etenim præclarus conditor alter,
Quam lustrat, renovat, restituitque iterum.
Ex Græcis nemo, Aufoniisque; fatebere lector;
Tam nitidus, cultus doctiloquusque fuit:
Ut meritò niteat liber is celeberrimus orbe,
Utque RAVENNA micat, sic gravis Historicus:
Cui utinam haud parce deducant flamina Parcæ
Longa, & post obitum spiritus astra colat.

ANTONII BEFFÆ NIGRINI.

URBS antiqua fuit sæclis, celeberrima Regum
Imperio, sacraque potens ditione RAVENNA,
Mater & Heroum, quos numquam, sanguine fuso.
Hostis sæva manus; Martis vel terruit horror:
Quin tulit exuvias, strata tunc gentis, opimas
Insestæ, sibi cum magis, ac magis ingruit armis:
Ingenio simul hæc celsò jam præbuit illos
Palladis, & Phœbi affeclas, qui facta suorum,
Exteraque eloquio possent protendere magna:
Scriptis hæc ROSCI mandas, sublimia servans
Inter eos, præstant magno qui nomine, primus:
Hinc patriæ ratus atque tuum per sæcula nomen
Æternum duci, clarumque sub astra vagari

BRUNI GIARDINI,

Civis & Canonici Ravennatis.

Iussos jam scimus natos servare parentes,
Longius ut vitæ cursum producere possint:

Ergo colit RUBEUS patriam, coluisseque juvit:
Quin eadem, tantum quod jam suscepit alumnum
Clarius apparet, tanto dum fame gaudet.
Quisnam ortum, quis tempora, quis præclara
RAVENNÆ

Ornamenta videt? varios quem scire videmus
Fortunæ RUBEUS ni casus undique narret?
Num cedro dignus? tripodes num jure ferendi?
Tempora sed quamvis lacerent nunc omnia dente,
Non tamen hoc nomen letheas ibit in undas:
Sed fuerit RUBEUS sublimis ad astra relatus.

CONSTANTII PLACIDI ROMANI,
Equitis aurati.

Non sine nescio quo Divorum numine scribit
Ecce Ravennatem ROSCIUS historiam:
Nobilitas generis, virtus, facundia, verum,
Conveniunt urbi, ROSCIO, & historiæ:
Urbs antiqua fuit multis decorata triumphis,
Obruta nunc annis semi-sepulta jacet:
ROSCIUS antiquæ generosos sobbolis ausus
Temporis insidiis exagitatus, habet.
Ut tamen illa novo paullatim robore surgit
Et parit insignes, post fera sæcla, viros,
Rolandos, Petrosque atavos, sic ROSCIUS, armis
Claros, exæquat pace, toga, & studio:
Tractat & historiam, quo non antiquius ullam
Est scriptum, propria nobilitate vigens:
Quod jam conciderat, doctis celeberrima chartis
Agnelli inscriptum, prisca RAVENNA tibi.
Frustra igitur sæva, atque atrox invidit Erynnis,
Nec sternunt animos tristitia bella pios,
Nec sine nescio quo Divorum numine scribit
Ecce Ravennatem ROSCIUS historiam.

CARMINA INSIGNIUM VIRO RUM

DONATI MONII TORNANIENSIS.

TYRRHENA Æmonii truci
 Ut pulsi, patrio cum fugerent solo,
 Qua Vitis proprias Bidens
 Jungit irriguas Adriacis aquis,
 Contendunt profugi, ut ferunt:
 Faustis hicque RAVENNA auspiciis tua
 Fundamenta locant: ubi
 Non primo eximiis surgere, & arduis
 Coepisti domibus. Casa
 Angusta, atque humilis præbet originem,
 Diffusa æquoreis aquis.
 Abductæ viridi postea carice,
 Tum limo bibulo, & putri
 Hinc lembo undivago, ponteque robore
 Factis, & solido solo
 Firmata: aëriis auctaque mœnibus:
 Talem nunc retines modum,
 Certare ut valeas inclyta gloria.
 Ast quando intereunt, suo
 Quæ sol hic nitido despicit ambitu,
 Seu Natura profuderit
 Fœcundo omniparens atque sagax sinu,
 Sive audax hominum manus,
 Mortalis status est, qui datus est tibi.
 Cujus ne lacrymabiles
 Sint fama interitus absque superstitie,
 Cœlo, seque fatum Deus
 Prudens, hic genitum: Palladis alitum
 Et Phœbi penetralibus
 Demittit RUBEUM. qui calamo suo
 Vivacem faciat diu.
 Aura hunc æthereâ dum fruitur, pijs
 Ulnis excipias memor
 Æterni decoris, grataque patria:
 Nigra & post cole funera.
 Pendentis vitream qui bibit ungulæ
 Undam, plectra petat: Viri
 Laudes eximii, pectora concitus
 Oestro, tollat ad æthera:
 Sic famam meritis ornet honoribus.

FRANCISCI CAMERANI, RAVENNATIS.

Multorum historiis RUBEUS dum, facta recenset,
 Multorum de se promeret historias.

E J U S D E M.

HISTORIAS RUBEI si quando renatus, habebis,
 Invidæ Alexander, rursus suspiria fundes.

E J U S D E M.

SCRIBENTI RUREO virgam serpentibus Hermes
 Nuncius implexam tradit: mirare, quid istud?
 Jupiter ipse parat pro tanto sceptrâ labore:

FRANCISCI CORELLI, RAVENNATIS.

SI mea doctiloquo resonarent carmina cantu
 Historia ut resonat tam bene scripta tua,
 Sæpe tuam canerem immortalî carmine laudem,
 Quæ cingit lauro tempora Musa tua,
 O felix scriptor, nostras qui ducis ad aures
 Facta patrum longo quæ tacuere die.
 Perlegat hæc, qui nosse cupit monumenta RANEN-
 NÆ,

Inde opus & nomen tollat ad astra tuum,
 Pallida mors istos cum sera oppresserit artus,
 Tunc mage post cineres fama superstes erit,
 Et licet illustis RUBEUS sis gente, nitesces,
 Virtutis propriæ nobilitate magis.

HORATII TUSCANELLÆ.

LITTERA, quæ legitur nigro respersa colore,
 Hanc omnis tenuit RUBEUS scribente figuram.
 Quod nunc in nigrum RUBEUS convertit: in aurum
 Verterit ingenium, pulchrique immensa cupido.

Auctor, quæ potuit paucis intexere chartis,
 Vix orbis capiet; sic gens ventura fovebit;
 Sic opus adveniet gratum labentibus annis.
 Est vere felix scripsit qui proelia tanta,
 Nomine longævam illustri fecitque RAVENNAM.
 Gloria languebat penitus, decus atque RAVENNÆ
 Nunc RUBEUS floret; RUBEUS florebit & ipse,
 Dum sol occiderit, dum nascens surget ab undis.

JOANNIS GALEATII ROSCI,

Bononiensis, Equitis perillustis.

HISTORIÆ, patriæque decus, doctissime ROSCI,
 Nomine qui sacro tollis in astra Vitim,
 Quid majus dare vim lapsis? tibi sedibus altis
 Pinifera assurgit culta RAVENNA coma,
 Urbs antiqua, nutrix Heroum, & dia piorum
 Mater, & Hadriaci gloria magna freti:
 Lurida cui faciem tabes exederat ævi,
 Squalebantque putri livida membra solo.
 Quanta tibi ROSCI fulget pietatis imago,
 Qui patriæ vindex ore, manuque juvas.
 Quantus in arte decor, Latii tibi copia quanta est
 Sermonis, superos visa sonare Deos.
 Interpres Moyſis sic nomine, reque videris
 Grandia priscorum pandere gesta patrum.

JOANNIS MARIE MAIOLI,

Ravennatis.

MAGNA Ducum illustant, atque inclyta gesta suorum
 Urbes præclaras: decorantur at tribus illæ
 Ingeniis magis: hinc debet nunc prisca RAVENNA
 Plus RUBEUS, quam illis, quorum sunt bellica facta:
 In tenebris occulta forent namque illa, nisi inde
 Nunc RUBEI traheret præclarum ad sydera lumen

JULII MORISII, RAVENNATIS.

Dicite, quid trepidus cohibet præcordia pallor?
 Non vos sub tacita detinet ille manu.
 Dicite felices, & famam acquirite tuti,
 Dum pereunt alii tabe, perenne, sua.
 Et RUBEI laudes, simul & cum nomine stirpem,
 Perpetuo ut vigeant, concelebrate mei.
 Et claræ resonent patriæ præconia sacra,
 Alteriusque sit ars sepulta sua.

MARCI ANTONII GRANELLI,

Civis, & Canonici Ravennatis.

TRAXIT ab interitu RUBEUS monumenta RAVENNÆ
 Scripta gravi calamo, viva futura diu:
 Et studio tetigit, quæ sunt bene digna notatu,
 Veraque præcipue: quod petit Historia.
 Urbis origo datur, multos & gesta per annos
 Grata procul dubio quæ tibi lector erunt:
 Scripsit & innumeras; multi documenta laboris;
 Historias gentis, quæ extera Regna colit.
 Hoc opus ergo legas, qui vis perdiscere multa:
 Nam lecto; dices, doctius esse nihil.

NATALIS COMITIS.

RES gestas, clarosque Duces, quam celsa RAVENNÆ
 Gloria in Auloniis quondam sese extrulit oris,
 Demonstrat RUBEI doctis facundia chartis.

PANDULFI ZALAMELLÆ CANONICI,

Et Doct. Theologi Ravennatis.

TERRARUM si qua nunc circumfertur in orbe,
 Hæc una existit nobilis Historia:
 Continent hæc illam, quæ ex primis urbibus olim
 Diluvio a Noe condita prima fuit.
 Cujus & ex primis Idola Ecclesia sprevit,
 Quæque fuit Christi sumere prompta jugum.
 Dum veteres tabulas, veterum & monumenta recurris,
 Et patriam ROSCI perpolis, & renovas.
 Et Sophiæ tibi debebant, & Apollinis horti,
 Nunc culta & florens debet & Historia:

IN LAUDEM HISTORIÆ RAVENNATIS

*Et genere, & virtute potens: quis plura requirit?
Tolli hæc vita potest: fama perennis erit.*

PAULI RHAMNUSII, VENETI.

JAM caligabat nomenque decusque RAVENNÆ,
Obrutaque ingenti penè erat ipsa situ:
Non tulit insignis pietate, atque ore disertio
ROSCIUS, & patriam vindicat interitu.
Clara refert, prima repetens ab origine, facta,
Victricique Ducum parta trophæa manu.
Protinus egregia effulgent monimenta, perenni
Lumine, & antevolans Gloria carpit iter.
Artis opus magnum, potuisse Cyteida succis
Florentes focero jam revocare dies:
Majus opus, culto eloquio renovare decorem,
Perpetuoque Urbi condere sæcla suæ.

STEPHANI LOTI, JURISCONSULTI RA-
VENNATIS.

GRAECIA non tantum fallaci debet Homero,
Virgilio tantum nec pia Roma suo,
Quantum debetis, per sæcla futura, RAVENNÆ.
Reliquia RUBEIO, qui petit astra micans.
Nam si bella canunt illi, sique arma recensent,
Hic vere celebrat arma, togamque simul.

VINCENTII CARRARII, CANONICI,
Et Jurisconsulti Ravennatis.

FAMA est Ferretum historiam scripsisse RAVENNÆ,
Sed quæ perdocte scripserat ille, latent.

Nobilis at RUBEUS, patriæ compulsus amore,
Ecce novam scribit, candidus, historiam.
Antiquam mage qui noscat, noscatque recentem,
Lustraritque sequens omnia, nullus adest.
Quid RUBEIO at referent tanto pro munere cives
Maxima cui dudum tam tribuisse licet?
Hebræum scimus statuat meruisse Josephum,
Quod Græcè Hebræam scripserit historiam:
Altera inaurata Actæis erecta Beroso est,
Lingua, doctiloqui quæ docet ora viri,
Sed RUBEUM nostri statua meliora RAVENNÆ
Donabunt, quam non diruet ulla dies,
Veriloquum dicent, tribuetur fama perennis
Laudibus & summis nomen ad astra ferent.
Scriptorum pellent numero, qui falsa loquuntur,
Sæpeque surripiunt, quod facit alter, opus.

VINCENTII MAJOLI
RUSSIANI.

ALMA RAVENNA viges RUBEIO nunc prædita claro,
Pieridum stipat quem studiosa cohors,
Qui modo te cecinit vincto pede, quique soluto,
Reddidit in longa posteritate, decus:
Namque patrum præcos contendit tollere honores,
Ac te sacratis sistere verticibus.
Hinc licet omnigenum rerum cognoscere causas,
Hinc licet, excussa nube, diserta loqui:
Nam tibi surgit opus, poterit quod nulla vetustas
Rumpere, sed vivet dum mare habebit aquas.

AUCTORUM

Qui in hac Historia citantur loca insigniora.

	A.	Pag.	Lit.	D.
Ætius, Serm. 3. Cap. 165.		115.		D.
Agathias lib. 5.		213.	F.	
Agnellus in vita Valerii.		224.	A.	
Albertus in sua Italia.		167.	F.	
in Italia, de Raven.		31.	B.	
Alfonso Pisan. in Præfat. Concil. Niceni.		53.	A.	
D. Ambrosius in Epistola ad omnes Italiae Fratres & Pe-		25.	D.	
trus Damiani in eorum Invent.		751.	D.	
Amianus Marcell. lib. 27.		213.	D.	
Marcell. lib. 22.		54.	C.	
Marcell. lib. 15. histor.		275.	D.	
Anacletus Cap. Provincia. Dist. 99.		766.	A.	
Aristoteles lib. 1. Meteor. C. de cometis.		115.	C.	
de Hist. animal. lib.		456.	E.	
Meteor. lib. 2. sum. 2. C. 2.		759.	D.	
lib. 1. Meteor. cap. de Cometis.		759.	D.	
Idem lib. 2. Poster.		652.	B.	
lib. 1. Histor. animal. C. 1.		456.	E.	
Meteor. lib. 1. sum. 4. C. 2.		44.	E.	
Arnobius lib. 8. advers. gentes.		115.	C.	
Athenæus lib. 2. Cap. 2.		82.	D.	
D. Augustinus lib. de hæresib.		82.	F.	
Re tractat. lib. 2.		25.	D.	
lib. de Conflictu Virtutum & Vitiorum, Cap. ult.		115.	A.	
Avicen. 2. par doct. 2. Cap. 16.		167.	C.	
Bern. Justin. Hist. lib. 2.		159.	C.	
Justin. Hist. lib. 6.		171.	F.	
Justin. lib. 7. Hist.		7.	C.	
Blondus in Italia sua de Ravenna.		456.	D.	
in Italia.		122.	E.	
in Italia sua de Raven.		193.	D.	
in Italia de Raven.		218.	C.	
in Roma triumphante.		13.	F.	
in Roma instaurata. lib. 11.		173.	B.	
lib. 8. Histor.				

	Blondus lib. 2. Histor.	Pag. 94. Lit. E.
— lib. 3. Histor.		16. D.
— Dec. 1. lib. 7.		159. B.
— lib. 8. Hist.		167. F.
— lib. 8. Hist.		168. E.
— lib. 8. Hist.		172. E.
— lib. 10. Hist.		207. B.
— lib. 10. Hist.		208. E.
Boccatus Fabula 8.		378. D.
Cæsar Comment. de bello civili lib. 1.		12. B.
— Comment. lib. 7.		11. A.
Can. Conc. Niceni. Cap. 10.		321. F.
Cassiodorus in Chronico.		119. A.
Celius Epist. famil. Cicer. lib. 8.		13. A.
D. Clemens tom. 1. Concil. & est. Cap. in illis. Dist. 80.		275. C.
Clemens lib. 2. Apostolic. Const. Cap. 57.		768. B.
— Constit. Apostol. lib. 6. Cap. 36.		44. F.
Chrysologus Serm. de Kal. Januar.		103. F.
— Serm. de Consecr. D. Projecti.		104. E.
— Serm. de nativitat. Christi.		88. E.
Jo. Chrysostomus lib. de Fide.		45. A.
Cicero de Divinat. lib. 1.		10. C.
— lib. 2. de nat. Deorum.		759. B.
— in Ver. lib. 6.		213. E.
Concil. Turon 2. Cap. 18. Cæsar. Augustan. can. 4. Bur-		104. C.
car. lib. 19. de penitent.		104. B.
Conciones in Kal. Januar.		19. D.
Cornelius Tacit. lib. 2.		20. C.
— Tacit. lib. 4.		13. F.
— Tacitus lib. 4.		178. E.
D. Cyprianus.		32. D.
P. Damiani in Serm. de S. Aderito.		255. B.
— in Vita D. Romoaldi Cap. 1.		278. B.
— Epist. de dimittendo Episcopo.		769. E.
Joh. Damascenus lib. 3.		309. D.
Dantes Paradis. Cant. 21.		Ban-

AUCTORUM QUI IN HAC HISTORIA CITANTUR LOCA INSIGNIORA.

Dantes <i>Inferni Cant.</i> 5.	Pag. 455. Lit. C.
— <i>Purgat. Cant.</i> 14.	469. B.
Dionysius <i>Halicarnass. lib.</i> 16.	3. C.
— <i>Areopagita Eccl. Hierarchi. Cap.</i> 2.	767. F.
— <i>Areopagita Eccl. Hierar.</i>	178. E.
Dioscor. <i>lib.</i> 3. <i>Cap.</i> 143.	31. F.
Dist. 17. & 96.	125. D.
E nnodius in <i>Epistola pro Symmacho.</i>	250. A.
Eusebius <i>lib.</i> 9. <i>Cap.</i> 2.	45. C.
F alcuinus in <i>vita D. Pharonis.</i>	53. B.
F L. Florus <i>lib.</i> 3.	10. F.
G alenus <i>lib. de Bonit. aquæ Cap.</i> 3.	115. C.
— <i>de differ. puls. lib.</i>	44. F.
Gelasius <i>tom.</i> 2. <i>Concil.</i>	182. E.
— 24. <i>dist. C. presbyteri.</i>	221. D.
— <i>C. bonæ extra de postulat. prælat.</i>	221. E.
— <i>Ca. Decreto 2. q. 6. & Ca. qui se scit.</i>	221. F.
— <i>Ca. Constantinus Dist.</i> 96.	221. F.
Gellius <i>lib.</i> 7. <i>Cap.</i> 10.	31. F.
Genesis <i>Cap.</i> 10.	1. D.
— <i>Cap.</i> 10.	2. A.
— <i>Cap.</i> 10.	3. A.
— <i>Cap.</i> 11.	1. D.
— <i>Cap.</i> 26.	759. D.
Gratianus <i>C. Pastoralis.</i> 7. q. 1.	221. D.
— <i>C. Fraternitatem dist.</i> 71.	221. D.
— <i>C. Relatio.</i> 21. q. 1.	221. D.
D. Gregorius in <i>Registro.</i>	168. C.
— in <i>Regist.</i>	172. E.
— in <i>Regist.</i>	174. F. 174. C. 176. D. F.
— <i>Dialog. lib.</i> 3. <i>Cap.</i> 2.	133. F.
— <i>Dialog. lib.</i> 4. <i>Cap.</i> 28.	136. F.
— <i>Dialog. libro 4. Cap.</i> 44.	128. A.
Gunterus <i>lib.</i> 7 <i>Ligurinæ.</i>	323. E.
H iginus, <i>Cap. de Electra.</i>	759. F.
Hippocrates <i>lib. de aëre, Aquis, & loc. cap.</i>	115. A.
Horatius <i>Lib. Epodon. Ode</i> 2.	31. E.
I nnocentius <i>lib.</i> 2. <i>Decretal.</i>	354. A.
— in <i>Decretal. licet causam de probatio.</i>	354. B.
Justinian. <i>lib.</i> 10. <i>Hist.</i>	207. E.
— <i>lib.</i> 14.	223. D.
L andinus in <i>Dantis Purgat.</i> 14.	378. B.
L eander in <i>Italia sua de Ravenna.</i>	8. A.
— in <i>Italia de Raven.</i>	122. E.
Leo <i>Tom.</i> 2. <i>Conci.</i>	119. C.
Livius <i>lib.</i> 3.	218. C.
— <i>lib.</i> 5.	5. B.
— <i>lib.</i> 15.	9. E.
— <i>lib.</i> 23.	772. C.
— <i>lib.</i> 24.	160. F.
— <i>lib.</i> 27.	641. F.
D. Lucas in <i>actis Apost.</i> <i>Cap.</i>	213. D.
Luitprandus <i>lib.</i> 3. <i>Cap.</i> 13.	243. B.
M acrobius <i>lib.</i> 1. <i>Cap.</i> 7.	1. C.
M arcellinus in <i>Chronico.</i>	133. F.
— in <i>Chronico.</i>	140. F.
Martialis <i>lib.</i> 5.	31. B.
— <i>lib.</i> 11.	31. C.
— <i>lib.</i> 13.	31. C.
— in <i>Xeniis.</i>	7. D.
Martinus Polon. in <i>Cleto.</i>	249. F.
Matthæus <i>Vill. lib.</i> 9. <i>Cap.</i> 12.	575. F.
— <i>Villan. lib.</i> 9. <i>Cap.</i> 12.	584. A.
Michaël <i>Ritius lib.</i> 2. <i>de Regib. Sicil.</i>	266. A.
N icephorus <i>lib.</i> 12. <i>C.</i> 36. & <i>lib.</i> 14. <i>Cap.</i> 14.	751. E.
N icol. <i>Flor. Tractat.</i> 4. <i>Sermon.</i> 4. <i>Cap.</i> 6. & <i>Tract.</i>	583. F.
— 3. <i>ejus Serm. sum.</i> 2. <i>Cap.</i> 9.	119. C.
— <i>Tom.</i> 3. <i>Concil.</i>	45. A.
O ptatus Milevit. <i>lib.</i> 6. <i>contra Donat.</i>	7. A.
Origenes <i>lib.</i> 2. <i>contra Celsum.</i>	

Origenes <i>lib.</i> 2. in <i>Job.</i>	Pag. 769. Lit. F.
Otho <i>Frising. lib.</i> 2. <i>Cap.</i> 20. <i>de gestis Friderici.</i>	321. E.
— <i>Chronic. lib.</i> 4. <i>Cap.</i> 20.	116. F.
P alconidorus <i>lib. primo de Orig. Carmelitarum</i>	Cap. 4. 206. D.
Panvinius <i>lib. de Septem Eccles. Romæ.</i>	14. F.
— <i>lib. de Fastis Rom.</i>	138. B.
Paulus <i>Diaconus lib.</i> 3. & 6. <i>Hist.</i>	170. E.
— <i>Manutius in Epist. ad Att. lib.</i> 7.	10. E.
Phlegon <i>lib. de longævis, & admirabilib.</i>	7. A.
Pigna <i>lib.</i> 1. <i>Hist. Estens.</i>	72. F.
— <i>lib.</i> 1. <i>Hist. Estens. Princip.</i>	250. E.
— <i>Hist. Estens. lib.</i> 1.	278. B.
Platina in <i>Dono Part.</i>	199. D.
Plinius <i>de Rhombis lib.</i> 9. <i>Cap.</i> 54. <i>de Asparag.</i>	lib. 19. 31. A.
— <i>Cap.</i> 4. & 8.	759. C.
— <i>lib.</i> 2. <i>Cap.</i> 2.	652. D.
— <i>lib.</i> 2. <i>Cap.</i> 67.	16. A.
— <i>lib.</i> 3. <i>Cap.</i> 5.	8. B.
— <i>lib.</i> 3. <i>Cap.</i> 11.	1. B.
— <i>lib.</i> 3. <i>Cap.</i> 14.	10. B.
— <i>lib.</i> 3. <i>Cap.</i> 15.	455. E.
— <i>lib.</i> 3. <i>Cap.</i> 16.	456. F.
— <i>lib.</i> 3. <i>Cap.</i> 16.	6. B.
— <i>lib.</i> 14. <i>Cap.</i> 2.	47. C.
— <i>lib.</i> 26. <i>Cap.</i> 1.	14. D.
— <i>lib.</i> 26. <i>Cap.</i> 12.	155. B.
— <i>lib.</i> 35. <i>Cap.</i> 10.	5. B.
Polybius <i>lib.</i> 2.	219. D.
— <i>lib.</i> 2.	456. F.
— <i>lib.</i> 2.	652. D.
Pomponius Mela <i>lib.</i> 3.	213. F.
Procopius <i>lib.</i> 4. <i>de Edific. Justiniani.</i>	213. D.
— <i>lib.</i> 6.	143. E.
— <i>Hist. Goth. lib.</i>	161. B.
— <i>Hist. Goth. lib.</i>	323. C.
R adevic. in <i>Appendice ad Othonem.</i>	167. F.
R aphaël <i>Volater. lib.</i> 3. <i>Comment. Urban.</i>	250. B.
Regin. <i>lib.</i> 2. <i>Chronic.</i>	94. C.
S abellicus <i>Ennead.</i> 8. <i>lib.</i> 1.	116. F.
— <i>En.</i> 8. <i>lib.</i> 1.	322. A.
Sardicenses. <i>Concil. Can.</i> 6.	6. C.
Scaliger <i>Exercit.</i> 285.	
Seder Olam, <i>Chronicon Hebreorum, quod legitur</i>	<i>Chronicon</i>
— <i>Chronicon Gilberti Genebrardi, ab illo in Latinum con-</i>	<i>sum.</i>
Sever. Sulp. <i>Hist. Sacr. lib.</i> 2.	54. A.
Ser. Sulp. <i>Epist. famil. Cicer. lib.</i> 4.	10. D.
Strabo <i>lib.</i> 1.	456. E.
— <i>lib.</i> 2.	652. D.
— <i>lib.</i> 5.	3. F.
— <i>lib.</i> 5.	9. F.
— <i>lib.</i> 5.	9. F.
— <i>lib.</i> 16.	216. A.
— <i>lib.</i> 17.	169. B.
Suetonius in <i>Augusto.</i>	16. E.
— in <i>Augusto.</i>	39. F.
— in <i>Octavio.</i>	13. F.
— in <i>Vespas.</i>	28. F.
Sympl. <i>Dist.</i> 74.	117. D.
T homas <i>secund. secundæ.</i>	182. E.
T Jo. Tritemius in <i>Chronic. Hirsangien.</i>	283. E. & 301. D.
V ald. <i>Tomo 1. Doct. fid. lib.</i> 2. <i>art.</i> 3. <i>Cap.</i> 75.	182. E.
Venant. Fortunat. <i>Carminum lib.</i> 1.	165. F.
Vincentius in <i>Specul. Hist. lib.</i> 25. <i>C.</i> 52.	279. C.
Virgilius <i>lib.</i> 11.	8. B.
Vitæ <i>Patr. lib.</i> 3. <i>Cap.</i> 36.	60. B.
Z osimus <i>lib.</i> 5.	4. E.

F I N I S.

HIE

ICHTNOGRAPHIA URBIS ANTIQVÆ RAVENNÆ.									
Nomi delle Chiese Principali									
1 S. Apollinare nuovo Prot.	12 S. Chiara Mon. Franc.	22 S. S. Gio: e Paolo Par.	32 S. Michele Par.	40 S. Paterniano Par.	48 S. Vincenzo Par.	56 Piazzetta.	64 Porta Gizza le di cui Chiau	G dello S. S.	
2 S. Apollinare nuovo Prot.	13 Classe Abbat. P. P. Camald.	23 S. Gio: euang. Abb.	33 S. Maria in Orto.	41 S. Rocco in Borgo Par.	49 Corpus Dni Mon. Zoccol.	57 Piazza dell' Arcivesc.	si tengono dall' Arcivesc.	H del Buon Gesù.	
3 S. Apollinare in Vecchi Par.	14 S. Gio: Batt.	24 S. Gio: euang. Monacho Agost.	34 S. Maria in Muro.	42 S. Sebastiano E. P. Seruiti.	50 S. M. in Cosmodin Orat.	58 Palazzo di Iodoric.	pro tempore.	I delle Stuoie.	
4 S. Agata Paroc.	15 S. S. Crocifisso.	25 S. Girolamo P. P. Giesu.	35 S. Mam.	43 Spirito Santo P. P. Teatini.	51 Suffraggio.	59 Porta di Iodoric.	Sepolcro di Santa Placidia.	L del Seminario.	
5 S. Agnese Paroc.	16 Capuccini.	26 S. Maria Maggiore.	36 S. Nicandro Parocch.	44 S. Stefano.	52 S. S. Giac: e Filippo.	60 Porta Serrata.	Sepolcro di Santa Placidia.	M de Capuccini.	
6 S. Andrea Mon. di S. Bened.	17 Capucine.	27 S. M. Mad. Parocch.	37 S. Nicolo P. P. Agost.	45 S. Stefano Monache Dominic.	53 S. Maria in Porto.	61 Porta Nuova.	Strada Principale.	N di Porta S. Mam.	
7 Il Battesimo Paroc.	18 Duomo.	28 S. M. in Foris Par.	38 L. Ospitale.	46 S. Vitale Abbatia Bened.	54 Nomi di Varie Cose.	62 Porta Assisi.	Strada di Porto.	O di Porta Assisi.	
8 S. Barbara Paroc.	19 S. Domenico.	29 S. M. in Coelos Par.	39 Orfani, et Orfanello.	47 S. Vittore Par.	55 Piazza Maggiore.	63 Porta S. Mam.	Strada di Porto.	P del Carmine.	
9 S. Biaggio in Borgo Par.	20 S. Eufemia.						de S. Vitale.	Q del Corchio.	
10 S. Croce Par.	21 S. Francesco.						le Calceolarie.	R della Manolarie.	
								S del Sirolo.	
								T Calchavatto V del Ghetto.	

HIERONYMI RUBEI HISTORIARUM RAVENNATUM LIBER PRIMUS.

URBEM *Ravennam* a *Noei* nepotibus, & *Theſſalis* ædificatam, vetuſtis monumentis, & graviffimorum auctorum teſtimonio ſatis conſtat. Nam inter primas colonias per orbem a *Noe* miſſas, *Gomer* Gallus, qui & *Comerus* appellatur,

Noei, ex *Japheto* filio, nepos, *Armenia* profectus, anno poſtquam immenſa vi aquæ obrutus orbis eſt, juxta *Beroſum*, centeſimo quadrageſimo primo, unâ cum *Crano* & *Crana* *Noei* filiis, eorumque item filiis, & nepotibus in *Italiam* ad *Tiberim* venit: atque hujus coloniæ populi, quod in curribus habitarent; regione inundata fluminibus, habitationem non recipiente; *Vei* appellati ſunt, vocabulo *Armeniorum* ſago, id autem eſt, myſteriorum, quod nos currules interpretamur: idque ducentis annis ab eadem terrarum eluvione, maximè contigit: cum tamen communi omnes vocabulo etiam *Umbri* dicerentur, quod; ut teſtis *Plinius*¹ eſt; *imbribus* atque inundationi ſuperfuerint. Paulo poſt, *Gham*, *Noei* quoque filius, cognomento *Cameſes*, & *Saturnus* *Ægyptius*, uti docet *Macrobius*,² in *Italiam* profectus, cum abeſſet *Comerus* Gallus, regere populos, corrumpereque pravis moribus, & impia diſciplina incepit; quem tamen *Janus* anno a Diluvio CCLXVIIII. in *Italiam* regreſſus, cum triennio; ut idem innuit *Macrobius*; ſuſtinuiſſet, tandem expulſit. Plerisque tamen veriſimilius videtur, diſſiſionem linguarum, & gentium, anno ab eluvione orbis tercenteſimo, factam: oportuit enim juſto aliquo tempore ſtirpes multiplicari, antequam tam variis orbis partibus diſpergerentur: præſertim quod hæc diſſiſio tempore acciderit *Phaleg*, *Heberi* filii, uti habetur libro *Geneſis*:³ nam *Phaleg*, eſt diſſiſio, idque ſub *Phaleg* vitæ extremum, ut *R. Joſe* tradit. *Phaleg* anno centeſimo primo ab eluvione, natus eſt: vitam ad annum a Diluvio CCCXXXIX. produxit, ut ibidem habetur. Hinc fit, ut a Cataclyſmo ad terræ diſſiſionem, & linguarum confuſionem annos CCXL. numeret auctor *Seder Olam*.⁵ Itaque putant, cum *Noe* huic migrationi gentium ſupervixerit annis dumtaxat decem bis in *Italiam* trajicere non potuiſſe, & alias orbis partes viſere, ubi Regna conſtitueret, & leges daret, extrema jam, & præcipitata ætate. Cæterum; ſi in tanta obſcuritate interponere ſententiam meam fas eſt; ut in extremam vitæ

A *Phaleg* partem migratio hæc gentium conjiciatur, nulla, quod ſciam, auctoritas aut ratio cogit. Satis tamen compertum videtur, fieri, illa ineunte, non potuiſſe, ſiquidem *Phaleg*, ab illo in fratrem habuit *Jeſtan*, natu minorem. Is filios genuit, tredecim, qui; uti *Moyſes* in *Geneſeos* libro⁶ docet; & ipſi in orbis, gentiumque diſſiſione interfuerunt. Non potuit igitur, nato ſtatim *Phaleg*, anno a cataclyſmo, centeſimo primo, fieri. *Janus* hic, juxta *Beroſum*, fuit *Noe*; a *Scythiis*, *Chaldæis*, & *Hebræis*, *Noe*, appellatus: ab *Arabibus*, *Trifilus*; ab *Ægyptiis*, *Oceanus*; a *Libycis*, *Celius*: ab *Aſiaticis*, *Aſa*, id eſt *Sol*; ab *Italis*, *Janus*; quæ vox, lingua *Saga*, *Vitiferum*, ſeu *Viniferum* exprimit; quia vitem ſeverit, & vinum expreſſerit. *Diodorus* enim *Tarſenſis* *Epifcopus*, *Noe*, primum omnium jumenta aratro junxiſſe ait, ac terram vomere proſcidiſſe. Hic igitur *Janus* in *Italiam* profectus, & *Cameſem* ejecit, & harum regionum incolas, de *Comeris* Galli cognomento, *Gallus* nominavit, & ſtirpi ſuæ *Janigenum* nomen impoſuit, & nepotes *Chami*, *Gomerisque* dici *Aborigenes* juſſit, a quibus *Tyrrheni*, & inde *Romani* egreſſi ſunt; quemadmodum ab *Janigenis* *Tuſci*, quos nunc *Etruſcos* vocamus. Succedit *Janus* in his regionibus, *Eterna* *Crana* filia: nec diu poſt eodem *Sabatius* *Saga* pervenit, *Nemrodi* *Saturni* *Babylonici* frater, & filius *Cur*: qui *Cur* fuit *Noei* nepos, & *Chami* filius. Is igitur *Sabatius*, cum a *Noe* proavo, *Armenia* diſcedente, ejuſdem provinciæ vicarius fuiſſet conſtitutus, metu *Nini* *Aſſyriorum* Regis, *Tanaim* trajecerat. Unde anno ab univerſali terrarum orbis inundatione CCCII. ad *Janum* in *Italiam* venit; ibidemque adeptus *Saturni* *Italici* cognomento, poſtquam præfuit aliquot annos ſucceſſorem habuit *Sabum* filium, unumque poſt alium *Cranum*, *Arunum*, ſive *Aruntem*, *Grifonem*, & *Auſonem*; a quo *Auſonia* provincia nomen ſortita eſt; & *Malotum* etiam, & *Tagetem*: cujus tempore: (fuit autem is annus ab eluvione terrarum quinquageſimus ſupra quadringenteſimus) *Phaeton* *Æthiops*, *Noei*, ex *Cham* filio, nepos, cum *Ægyptia* claſſe in *Italiam* profectus, ad paludes *Venetæ* pervenit, univerſaque regione a *Pado* ad *Germaniam* potitus, illi provinciæ *Phaëtonteæ*, de ſuo, nomen impoſuit. Hunc *Phaëtontem*, *Moyſes*, pronunciatione *Judaica*, vocat *Phut*, *Aramei* *Phet*; cumque primus in *Ægyptum* & *Lybiam* colonias deduxiſſet, *Lybies* jam *Phutei*,
H. Rubens. A ſeu

¹ lib. III.
cap. 14.

² lib. I.
cap. 7.

³ cap. 10.

⁴ cap. 11.

⁵ Seder
Olam,
Chroni-
con He-
bræo-
rum,
quod le-
gitur poſt
Chronicon

seu *Phaëtontei* appellati sunt, uti D. Hieronymus in *Genesim*¹ affirmat. Ortus est ex *Phaëtonte*, *Ligur*, qui *Liguriæ* tribuit nomen: ex *Ligure*, *Cydnus*, & *Eridanus*, qui omni eo *Italiæ* tractu, quo multis post annis *Cenomani* Galli descenderunt, usque ad *Istrum* anno ab inundatione universali, *DI*, dominati, *Eridano*, & juxta aliquorum sententiam, *Cenomani*s cognomen dedere. Post quos Regnum *Sicanus* habuit: Quo tempore *Gigantes*, *Titanorum*, ab *Noe*, post orbis eluvionem genitorum, stirps, feroces homines, ac nefarii, qui ceteros inusitata corporis magnitudine excedebant, *Italiam* subegerunt: quos tamen *Osiris*, *Chami* ex *Rhea* filius, & *Noei* nepos, ab *Italis* in subsidium accitus, repressit: cumque deinceps aliquot ipse annos *Italiæ* dominatus fuisset, *Oros Hercules Ægyptius*, ejus ex *Iside* filius, in ejus locum successit. Hic antea ex *Ægypto* profectus in *Germaniam*, ex *Ilea*, *Agathyrsm*, *Tuscum*, *Gelonem*, & *Scytham* filios genuerat. Ipsa autem *Ilea* alterius *Scythæ*, & sororis *Filimeris* *Getarum* Regis cum esset filia, successerat avunculo in *Geticum* Regnum. Postquam igitur *Oros Hercules Ægyptius* triginta annos *Arniis*, *Liburnis*, & *Musaoniis* in *Italia* præfuit, successorem sibi *Tuscum* fecit filium, è *Scythia* in *Italiam* evocatum anno ab inundatione *DCXXXV*. ab hoc *Janigeni*, atque *Umbri*, ut *Mirsilus* *Lesbius*, & in *Originibus* *Cato*, testantur, deinceps *Tusci* appellati sunt, qui cum Regis, & Barbarorum, quos secum è *Scythia* eduxerat, dominatum ferre non possent, ad maris superi litora confugientes, unà cum *Theffalis*, qui & *Pelasgi*, *Strabone* auctore² vocantur, *Ravennam*, ut *Dionysius* quoque *Halicarnassens*³ confirmare videtur, condiderunt, anno ab eluvione orbis terrarum, sexcentesimo quadragesimo: ante conditam *Trojam* à *Dardano*, ipsiusque *Trojani* Regni initium, centesimo octuagesimo octavo, ante excidium *Troje*, annos quadringentos octuaginta octo; licet *Manethon* tres annos addat, ante primam *Olympiadem* *DCCCXC*. ante *Romanam* conditam *DCCCXIII*. ante partum *Virginis* *MDCLXV*. ab Orbe condito *MMCCXCVI*. juxta *Philonem*, & *Joannem Lucidum*, cujus annorum summam, & rationem, perinde ac multis de causis probabiliorum secuti sumus: non ignorant, *Hebræos*; quibuscum *Joannes Picus Mirandulanus* sentit; *Nicetam* *Græcum*, *Paulum Orosium*, *Bedam*, *Eusebium*, *Alfonsum* *Hispaniæ* Regem, aliter opinari, atque ipsos inter se, diversa conscribentes, non convenire. Incidisse *Ravennæ* ædificationem in tempora *Heberi*, qui sextus *Noe* fuit, nonnullorum opinio est. Verum id quomodo fieri possit, cum *Heberus*, anno ab eluvione orbis terrarum *DXXXI*. obierit, planè, fateor, ignoro: Nisi forte dixerimus a *Phaëtonte Æthiope*, *Nemrodi* patruo, aut a *Nemrodi* filiis; uti auctores plerique sunt; qui cum *Phaëtonte* esse potuerant; exstructam, anno a *Cataclysmo* *CCCL*. Quo tempore, *Phaëton* ad *Padum* venit. Sed si hanc sequamur sententiam, & quibus illa vetustis auctoribus, aut certis fundamentis nitatur, incertum est, & nulla erit neque *Tuscorum*, neque *Theffalorum* mentio: de quibus tamen gravissimus auctor *Strabo*, cujus apud viros doctos, ob antiquitatem, & eximium antiquitatis studium, auctoritas maxima est, meminit. Quocunque autem excitata *Ravenna* tempore est, illud patet, quemadmodum testantur omnes, vetustissimam esse, & multò ante conditam, quàm *Spina* a *Pelasgis*: ut *Dionysius* idem *Halicarnassens* est auctor; ad *Padi* ostium exstrueretur, & a *Dio-*

mede instauraretur. Sæpius enim, diversisque temporibus in *Italiam* *Pelasgi* profecti sunt, atque in alias etiam regiones; adeò ut cum, auctore *Strabone*, instar avium, quò fors vocaret, huc atque illuc errabundi commearent, pro *Pelasgi*, *Pelargi*, id est, *Ciconiæ* vocarentur ab *Atheniensibus*. Cum autem non ii modo *Pelasgi*, qui *Ravennam* condidere, sed qui deinceps anno a *Diluvio* *DCCCXXVII*. cum *Tyrrheno*, *Atydis* *Meoniæ* Regis filio, in *Italiam* venerant, & *Agyllam* *Cæres* vocatam, ædificarent, assidua molestia a *Tuscis*, multis post annis afficerentur, cum illorum injurias; ut *Strabo* memoriæ prodit; ferre non possent, *Umbros* alios ultro assumpserunt, qui & *Strabonis* tempore urbem hanc inhabitabant: ipsi verò domum rediere; atque hac ratione *Umborum* colonia *Ravenna* facta est: hancque ob rem *Umbria*, quæ in *Sabinæ*, ac *Tusciæ* medio, ortum a *Tiberi* ducit; montes transgressa, usque *Ravennam* per *Camerinum*, *Senam*, *Ariminum*, *Sassinamque* procedit. Cur autem *Ravenna* appellata sit, causam non unam auctores referunt. Sunt qui velint, septem ex *Armenia* Duces in *Italiam* post eluvionem terrarum circiter ducentos annos, profectos, cum ad *Padum*, in ipso *Hadriatici* maris litore, pervenissent, navibus devectos, urbem hanc ædificasse, *Navennamque* a navibus appellasse, quam deinde corrupto vocabulo, *Ravennam* posterioribus seculis homines dixerint. Sed *Gomerum*, & cæteros *Armenia* profectos Duces, *Tiberim* ingresses, ibidem, uti memoravimus, habitasse, *Berosus* & reliqui tradunt: ad superi maris litus, ad *Padique* ostia, eo tempore, pervenisse non reperio. Accedit ad hæc, naves, nequaquam latina hac voce, ab *Armenis* tunc appellatas, hoc urbi nomen imponere nequivisse. Id igitur putarim, aut fortasse ab alicujus *Theffalorum*, *Umborumve* Ducis nomine, aut ob aquarum fluxum, quibus alluebatur, contigisse. Nam quod ad Ducis nomen spectat, id *Mantue*, aliquot post annis, accidit, ab *Ocno Bianoro*, cognomento *Mantua*: *Fesulis* a *Nicio Fesulano*: *Pisis* a *Piseo*: *Bononiæ* a *Bono*: *Hadriæ* ab *Hadrio*: qui cum *Tuscorum* Reges essent, eas urbes condiderunt, & de suo nomine vocarunt: uti *Manethon*, & reliqui veteres auctores memoriæ prodiderunt. Quamquam, quæ ratione *Cymaculum*; quod a *Pelasgis* ædificatum est, iis, qui *Spinam* condidere, & *κυμαρίς*, aut *κυμαρίς*, quasi undam, aut undosum dixeris, sive undabundum, sua voce, ab ipsa natura loci appellarunt, quod & de *Cumis* in *Campania* affirmant, ita fieri potuit, ut & *κυμαρίς*, quod est fluere, *Ravennam* vocitarint, cum esset inter marinas undas, & in æstuariis sita, & quinque fluminibus, *Pado*, scilicet, *Anemone*, *Montone*, *Viti*, & *Sapi*, circa eam olim confluentibus, cincta. Hinc *Zosimus*,³ cujus⁴ lib. 7.

Flaminie, *Rhene* dictam, quòd eam aquæ ab omni parte circumfluant: non autem propterea velut *Olympiodorus Thebanus* ait, quod *Remus*, *Romuli* frater, hujus conditor urbis fuerit. Hoc enim *Quadrato* relinquer debuerat, qui de hac urbe in historia *Marci Principis* commemoravit. Hæc *Zosimus*. Quod si ita est, melius fortasse *Rhevennam* dixerimus, quàm *Ravennam*: cui tamen vetusta monumenta, & antiqui lapides repugnant: quemadmodum *Mediolani* in ædibus *Jo. Jacobi Trivulsi*, hoc pacto legimus.

AVE . ALCIMAE
 BENE . TIBI . SIT
 D . M
 C. IVLIO . ALCIMO
 RAVENNATI
 COMPARATORI. MERCIS. SVTORIAE
 ET . VIRIAE . MARCELL
 CONIVGI . OPTIMAE . ET
 HERMIAE . LIB . ET
 CETERIS . LIBERTIS
 LIBERTABVSQVE . MEIS
 ET . VIRIAE . MARCELLAE
 H. M. H. N. S

⁵ *Mutinae* etiam, in hoc fragmento ita legitur.

M. PAPIO. M. F. ROM. SABINO
 EQ. ROM. CVRAT. VIAE AEMIL
 IIII. VIRO. RAVENN.....
 PATRONO. COLON.....

In alio item antiquo lapide, cujus meminit *Aldus Manutius* junior, libro de Orthographia, sic habetur.

L . FVRIO . L . F . PAL . VICTORI
 PRAEF . PRAET . IMPERAT . OMNIVM
 HONORATO . ET . DONATO . IN
 PROVINCIAM . PARTHIAM
 ET . VER CORON . MVRALI
 VALLARI
 HASTA . PVRA . SINE . VEXILLIS
 OBSIDIONALI
 QVE . CORONA . DONATO . PR . AEGYPTI
 PREF . VRB.
 PROC . A . RAT . PRAEF . PRAETOR. MISSV...
 RAVENNATIVM . PROC . LVDI . MAGNI
 PROC . PROVINCIAE
 HISPANIAE . ET . GALL . PRAEF . ALAE
 FRONTONIANAE
 TRIB . LEGIONIS . II . ADIVTRIC . 7 . COH
 BRACARVM . IN . BRITANNIA

Quamquam non fuit difficillimum, *Umbros*, ceterosque *Fanigenas*, *Tuscosque* Græcum nomen, ob ignorantiam; ut diversæ linguæ vulgus sæpe solet; corrupisse. Nam de notis Romanorum scribentes *Valerius Probus*, & *Petrus Diaconus*, cum aspiratione etiam quandoque scribi testantur. *Stephanus Byzantius* in *Onomastico* auctor est, vocari ab *Hermippo Berytio*, *Ruennam*. Eodem autem hoc nomine; uti *Ptolemaeus* est auctor; *Præturam* in *Armenia* minore, juxta *Euphratem*, & in *Liguribus* lacum esse, non ignoramus, ob id fortasse ita vocatum, quod aquæ defluentes de vicinis montibus, in illum confluunt. Multis deinde post annis, cum Galli in *Italiam* erupissent; ut *Livius* ¹ memorie prodit; *Senones* ab *Ufente* ad *Athesim* incolentes, *Ravennam* etiam, post *Umbros*, tenere: quod & *Polybius* ² affirmat, scribens, inter *Apenninum*, & *Padum*, primo *Ananes*, post *Bojos*, inde *Euganeos*, postremo *Senones*, expulsis *Tyrrhenis*, juxta *Hadriaticum* mare, extremos omnium Gallorum incoluisse, ut *Ravennam* a *Senonibus* habitatam affirmare possimus: vocatamque hanc regionem a Gallis *Galliam*, *Cispadanam* autem quod citra *Padum* sit, ut aliam *Transpadanam*, quæ a *Pado* ad *Alpes* pertinet. Qua autem ratione *Galliæ Cispadanæ* partem, in qua *Ravenna* est, plerique, in quibus est *Ptolemaeus*, ac *Leander Albertus*; etiam *Bojis* adscribant; si vera sunt, quæ a *Polybio*, & *Livio* traduntur; nescio. Quamquam enim *Boji*, *Linguonesque*, *Pado* ratibus trajecto, non *Etruscos* modò, sed etiam *Umbros*, agro ejecerint, sese tamen ad maritimam oram non effudere. Eam *Senones*; uti ex *Polybio* visum est; incoluerunt. Hanc autem urbem nemo, *Strabone*; qui temporibus *Augusti*, & *Tiberii* vivebat; antiquior, & diligentior descripsit. ³ Intra paludes,

A inquit, urbs maxima *Ravenna* posita est, tota ligneis compacta ædificiis, aquis diffusa, pontibusque ac lembis peragrata. Cum a mari fiunt inundationes, non mediocrem accipit maris partem, adeo ut universa cœnositas, hinc fluctu marino, hinc fluminibus alluentibus, tætrum medicetur odorem. Hoc pacto igitur saluberrimus comperitur locus. Unde gladiatoribus educandis, ac exercitatione erudiendis, hunc idoneum magistri locum designaverunt. Inter cetera ejus loci mirabilia, illud est, quod palustribus in locis aër innoxius est, quemadmodum ad *Alexandriam* *Ægypti* paludis vitium æstate propulsatur propter annis incrementum, simul etiam evanescente cœno. Quid quod vitibus evenit quàm admirabile? Eas palus creat, celeriter perficit, & multum fructum edit: annis verò quatuor, aut quinque corrumpuntur. Hæc *Strabo* de iis fortasse vitibus intelligens, e quibus uva oritur *Spinia*, his a *Plinio* ⁴ descripta ^{4 lib. XIV. cap. 2.} verbis: *Æstum fert Spionia, quam quidam Spiniam vocant: autumnisque & imbribus pinguescit: quinimo nebulis una alitur, ob id Ravennati agro peculiaris.* Quamquam verò nebulosum *Plinii* tempore erat *Ravennæ* cælum, nostro tamen non est, siccato jam solo, & abducto mari. Quo efficitur, ut *Julius Cæsar Scaliger*, ⁵ tempora ^{5 Exercit. 285.} *Plinii* ad nostra deducens, dum se adversus *Hieronymum Cardanum* in ventis, & aère humido exercet, talem nunc *Ravennæ* esse aërem & quidem injuria, affirmet. Et si eo tempore vixisset, scripsissetque, pari injuria damnavet; ut facit, & odio haberet: quando, auctore *Strabone*, hic erat aër innoxius. Adjungit autem *Vitruvius* causam salubritatis esse, quoniam fluxu aquarum, ac refluxu, agitur aër, atque expurgatur, & quicquid est corruptius, in mare procul asportatur: quamquam & maris sal-

dinem, & liberum ventorum perflatum, atque apertum adscribere *Vitruvius* poterat. Hac de causa, scriptum ab *Ulpiano* Jurisconsulto, *Celsi* auctoritate, scimus, *Aurelium Quietem*, Medico hospiti suo, mandasse, ut in hortis, quos *Ravennae* habebat, ædificari sphæristerium, sua impensa, curaret, atque hypocaustum: nam tuendæ valetudinis causa, consumere maximam hic anni partem consueverat. Sunt etiam qui scribant, in quibus est *Ælius Phelegon Trallianus*

¹ lib. de Longævis & Admirabil.

² lib. II. contra Celsum.

¹ Hadriani Cæsaris libertus, cuius *Origenes* ² meminit, hac in urbe, *C. Julium Patum* annos centum vixisse, & *L. Antidium Sotericum*, centum & tredecim. De mari verò quod celebres ii scriptores, in urbem influente ajunt, illi occasionem dedit, quod a nostris hominibus sæpissime usurpatum est, jamque in proverbii consuetudinem venit, cum res, aut manifestas, in medioque positas, aut quas fieri non posse certissimum est, inani labore conquirimus, ut *Ravennae* maria quærere dicamur. Hujus nostræ urbis incrementa, an ex civitatis *Spinæ* ruinis, quæ ad *Spineticum* Padi ostium, nunc *Primarium*, quod sit primum, appellatum, ortum duxerint, ut aliqui affirmant, non decerno, cum nullus sit mihi certus auctor: neque hujus rei vestigium ullum apud *Halicarnasseum*, *Strabo* ⁷ bonemve, qui ædificationem *Spinæ* noverunt, eamque jamdiu dirutam sciebant, reperiunt. Et licet *Blondus* ³ putet *Martialem*, innuere, *Ravennam* ex hujus *Spinæ* ruinis ædificatam, aut certe auctam, illis fortasse carminibus ductus,

³ In Italia sua, de Ravenna.

*Mollis in æquorea quæ crevit Spina Ravenna,
Non erit incultis gratior asparagis:*

nihilominus cum *mollis* cognomentum adscribat, & cum *asparagis* comparet, non urbem forsân, verum herbam intelligit, vel cultos ipsos *asparagos*. Illud vero satis patebit, posterioribus annis ab *Augusto*, *Tiberio*, *Valentino*, & *Theoderico* nobilitatam, ipsasque *Spinæ* adhuc florentis divitias, ut scribit *Dionysius*; *Delphum* allatas, ubi *Spinensium* thesauros servari dicebatur. Quod vero fuerat reliquum, a Barbaris exportatum est. Utcumque tamen sit, Quam urbem Iligneis compactam ædificiis tradit *Strabo*, paludibusque cinctam, uti etiam *Silius Italicus*, cum ait,

⁴ In Xenius.

*Quisque gravi remo limosis segniter undis,
Lenta paludose proscindunt stagna Ravennæ.*

& quam *Martialis* ⁴ vocat æquoream: eam modo a mari, qua parte Septemtriones respicit, bina passuum millia: ad Orientem vero hibernum, quattuor abesse videmus, paucissimis, iisque remotis paludibus circumdatam: Scuti militaris oblonga forma: agro tritici, segetumque omnium feracissimo: pulcherrimis Pinuum sylvis, undique conspicuam, quibus ingens nucleorum pineorum copia omni *Italiæ* communicatur: minime alicui cedentem amœnitate villarum; quam duo flumina ita ambiunt, ut faciliè appellare illam *μεινοναμίας* possimus; alterum qui ab Occidente, & Septemtrionibus fluit, *Montonem* veteri vocabulo appellant: alterum *Roncum*, ab opido, quod alluebat, vel ut alii, *Aqueductum*; quem nonnulli, ut *Blondus*, ex antiquis, *Plinioque* præsertim, *Vitim* fuisse testantur. Hic e summis *Apennini* jugis, ex latere *Tiberi* adverso, ad Septemtriones, ortum ducit, *Bidensque* ab incolis appellatur, & ubi Sanctam *Sophiam*, *Galeatam*, *Civitellam*, *Meldolam*, opida haud omnino obscura, præterfluxit, *Ravennæ* muros lambens, paulo infra urbem, *Montoni* junctus, defertur in mare, & portum usque ad nostram ætatem constituebat ad Orientem hibernum, quem *Plinius* *Besedum*

A appellavit: *Blondus* scribit, *Theoderici* Regis tempore vocatum *Portilium*. *Montones* ex *Apennino* juxta *Vitim* nascens, Forum *Livii*, primum, deinde *Ravennam* præterfluit: infra quam cum *Viti* conjunctus, uti memoravimus, primi omnium, post *Padum*, in *Hadriaticum* mare, recto, integroque cursu influunt, ad Orientem hibernum olim, paucis tamen abhinc annis, ad æstivum; quod portus hibernus arena pæne obrutus, non exciperet naves. In hac fluminum descriptione *Leandrum Albertum* ⁵ cæcutivisse miror. Hunc tamen cursum *Montones* nequam perpetuo habuit, sed per *Gattinellam* vil-
B lam secundo ferme ab urbe lapide, in paludes influebat: cujus rei, cum vetusta ipsa monumenta sane multa fidem faciunt, quæ nos Anno a partu *Virginis MCCLIV*. scripta, in Divi *Vitalis* tabulario legimus, tum fluminis septa, & molæ frumentariæ, juxta Divi *Michaëlis* viam, secundo ab urbe milliario, dum ad coquendos lateres fornax ab illis monachis effoderetur, reperi-
C tæ. Ad portam autem urbis *Hadrianam* nostra ætate fossa pertinebat, ab antiquis, ut *Plinius* ⁶ tradit, *Messaniam* vocata, qua spatio duodecim milliariorum ex *Pado* *Ravennam* adnaviga-
batur: nunc distat secundo ferme ab urbe lapide: eam ambit *Padusa*, antiqua sane palus, quam historici esse in *Italia* solam scribunt, cujus & meminit *Virgilius*, ⁷ cum ait,

⁵ In Italia sua, de Ravenna.

⁶ lib. III. cap. II.

⁷ lib. XI.

— *Piscesove amne Padusæ.*

Sic dictæ, quod; ut *Vibius Sequester* est auctor; *Pado* propinqua sit. In hanc confluebat quicquid per millia passuum quinquaginta aquarum, & paludum circa ipsam est: licet, si etymologiam, & notationem animadverterimus, quam *Vibius Sequester* affert, poterit non injuria fortasse affirmari, paludes omnes propinquas *Pado*, a mari distantes, *Padusas* esse: a mari distantes inquam, quæ enim juxta marinum litus existunt, ab eo perinde ac nobiliori nomen sortitæ, a *Strabone*, & aliis *Hadriatica* stagna appellantur. Aliter tamen ego, *Virgili*, *Plinioque* verbis impulsus, senserim, id scilicet quod *Padusam* ipsi vocant, nequaquam paludem esse, sed modicum rivum, & fossam, atque amniculum, quo *Padi* aqua *Ravennam* derivabatur, *Messanicum* appellatum: atque hac de causa amnem vocat eam *Virgilius*. Quod si *Joannes Boccarius*; qui horum locorum fuit maxime peritus, & frequentare consueverat urbem hanc, ubi *Boccatorum* familia *Ravennas* erat; in eo libro, quem scripsit de fluminibus, esse illum fossam potius quam amnem putet, ejus sententiæ fuit causa, quod suo tempore ostio ejus rivi, in quod *Padus* influebat, obstructo, alveus remanserat, palustris aquæ plenus; quod & nunc cernimus. Palus autem hæc ingens circa *Padum*, cum jam universum tractum illum amplecteretur, quod inter *Padum* est, & viam *Emiliam*, & in Occidentem ad quinquagesimum lapidem producit, multorumque fluviorum cursum exciperet, nunc magnam partem est imminuta, quod successione temporum, dum *Apenninum* excoleretur, torrentes, & flumina terram secum devehentes, eam ita compleverint, ut in fertilissimos agros, pæne tota mutata sit; aliquo tamen adhibito artis auxilio: cujus auxilii primam gloriam apud *Ravennates* extare, fossis, quæ aquas ad humiliora loca perducerent, plurimis factis, suo loco ostendemus. Ceterum ex tot fluminibus, unus *Anemo*, quem *Fantinum*, *Lamonem*, *Rafanarium*, & *Santernum* vocant, in *Padusam* cum influeret, avorum nostrorum ætate in *Padum* est traductus: licet neque hunc semper alveum influxerit, quem

quem nunc habet: nam vi aquæ, ripas superantis erumpens per viam cognomento *Piangipanam*, in *Padusam* effluxit: unde paulo ante nostra hæc tempora denuo in suum alveum, & *Padusam* retractus est. *Fantinum* autem hoc flumen; quemadmodum & via, quæ ab *Hadriana* porta ad Divi *Michaëlis* recta progreditur; appellata sunt, quod per illa sit, *Ravenna* proficiscentibus, communior ad *Faventiam* via. *Fantina* enim corrupto vocabulo, *Faventinam* significat: ipseque *Anemo* urbem *Faventiam* dividit. Abest autem nunc *Ravenna*, locis patentibus sita, a mari supero, quod ad Orientem Solem spectat, millia passuum duo: Ab ea, aperto, ac plano litore, ad Fossam *Clo-diam*, Septentriones versus, hieme, ad summum, bidui; æstate, unius diei itur spatio: mox flexo inter Orientem Solem, & Septentriones, cursu, vigintiquinque passuum millibus navigato mari, *Venetias* pervenitur. *Roma* illi a meridie ferè est, nisi quod ad Orientem Solem nonnihil deflectitur. Hujus est longitudo itineris ducentorum viginti millia passuum. Et cum quadraginta quattuor gradibus sublimem polum arcticum spectet, in totius centro *Flaminie*, æqualiter ferè distat a montibus *Apen-ninis*, quibus omnis Provincia ad ingentis pulcherrimique theatri similitudinem, obversa in Septentriones scena, præcingitur.

De *Ravenna* usque ad *Cæsaris* tempora mihi multa legenti, & quæ ad ejus dignitatem facerent, multa quærenti, nullibi quidquam occurrat, quod dignum memoratu videretur. Cum verò, uti docuimus, *Senones* illam incoluerint, in *Romanorum* ditionem, & potestatem redactam tunc puto, cum *Gallia Cisalpina*, in qua *Ravenna* est, quamque *Cicero* florem *Italiae*, firmamentum Imperii *Romani*, ornamentum dignitatis appellat, ejusque plurimum extollit cum virtutem, tum constantiam, & gravitatem; facta fuit provincia: contigit autem id, cum *M. Marcellus*, is, qui consul quinquies fuit, primusque *Hannibalem* acie vicit, *Virdumarum* Gallorum Regem, singulari certamine occidit, deque *Gallis Insubribus* triumphavit, anno ab urbe condita *DXXI*. Patet enim provinciam esse factam, quia coloniarum plures annis sequentibus eo deductæ. Anno autem ab urbe condita *DLXIII*. ante *Christum* Deum e *Virgine* natum, *CLXXXVIII*. pulsus omnino *Gallis* è togata *Gallia*, cunctaque hac regione in provinciarum formulam redacta, *Romani* Prætorem, cum imperio, misere, qui jus diceret, & conventus haberet. Conventui verò agendo, ipsa est destinata *Ravenna*. Et quo anno *M. Cicero* Cili-ciam Proconsul administravit, qui fuit ab urbe condita *DECI*. seu ut alii ex *Livio* putant *DEXCIX*. *M. Marcello*, *Ser. Sulpicio* Coss. provinciarum xv. fuerunt in populi *Romani* ditione: in quibus *Gallia Cisalpina*, quæ *Ravennam* continet, numeratur. nisi forte dixerimus, cum *Ariminum* colonia facta est, & *Umbri* in ditionem accepti sunt, ut memorat *Livius* ¹ pro-dit, *Ravennam* potestati *Romane* subjectam fuisse. Illud constat, *Ravennam*, tamen, auctore *Strabone* ² *Romanos* acceperit inquilinos, municipium tamen *Romanorum*, non coloniam extitisse, atque ob id cum suo jure, & legibus uteretur, muneribusque populi *Romani*, & honoribus fungeretur, nulla tamen tributorum collatione, & hujusmodi, quæ malo, & damno sunt, muneribus vexari solitam. Cujus rei exstat etiam *Mutina* in monumento pervetusto insigne testimonium ejusmodi.

A

P. VETTIO
P. FIL. CAM. SABINO
EQ. P. III. VIR
AED. POT.
ET. MAG. MVN. RAVEN
CORNELIA. MAXIMINA
MARITO. INCOMPARABILI
ET. SIBI. VIVA. POSVIT

B

C

D

E

F

Cum vero scribat in vita *C. Marii* *Plutarchus*, se *Ravennæ* statuam illius truci vultu, atque terribili vidisse; & paucis ab hinc annis in *Castrutiano* agro, sepulcrum ex marmore, sit re-pertum, quod adhuc exstat, in quo incisum est, sibi illud *C. Marium*, *C. Libertum*, uxoriq; & liberis, vivum posuisse, facit ut opiner urbem hanc non fuisse incelebrem, præsertim cum eandem *Strabo* & maximam appellet, & aliis præesse opidis, in quibus fuit *Butrium*, scribat. Licet autem hanc *Plinius* ³ *Sabinorum* opidum appellet, non est tamen idcirco existimandum, castrum illam, & quod *Italice* castellum nominamus, fuisse, non urbem, ac Civitatem: nam præterquam quod id patet *luculento Strabonis*, & aliorum testimonio, quo *Ravenna*, urbs, eaque maxima scribitur, uti docuimus; apud veteres etiam compertissimum est, omnes urbes, ac Civitates; una *Roma* excepta; propterea opida vocari consueisse, quia excellentis quasi pronominationis causa, *Roma* orbis caput, ac princeps, urbs, vel nullo adjecto alio nomine, numquam verò opidum, diceretur, dicaturque: ceteræ civitates, etiam opida appellarentur, quod minoris essent dignitatis, & neutiquam cum illa conferendæ. Hinc apud *Plautum*, *Victruvium*, *Plinium*, & ejus ætatis reliquos, eundem locum, modo civitatem, & urbem scribi, modo opidum, legimus: ipseque idem sæpe testatur *Cicero*: qui de *Divinatione* ⁴ potissimum scribens, postquam ⁴ lib. I.
Pheras, urbem in *Thessalia* nobilem dixit esse, eandem mox opidum appellat. Ita *Ser. Sulpitias* *Æginam*, *Megaram*, *Corinthum*, quod dicitur a *Cicerone*, ⁵ totius *Græciæ* lumen; opida vocat, cum alioqui urbes sint nobilissimæ. Quapropter *Vincentius Borghinus*, dum apud *Cosmum Medicum*, magnum, & omnibus inclytum seculis, *Etruriæ* Ducem, de *Originis Florentiæ* pictura, qua ob Regias *Francisci* Filii, *Augustalesque* nuptias, sapientissimus ille magnus Dux præclare exornari Prætorii aulam jusserat, differeret, & memoriæ proderet, poterat, mea sententia, majorem habere, maximæ hujus urbis *Ravennæ* rationem, neque ipsum *Sabinorum* opidum, *Italice* Castellum, id autem fere est, castrum, ab urbe, ac civitate penitus diversum, interpretari: cum præsertim in aliorum quorundam verborum latinorum interpretatione, quæ longè minoris momenti videntur, anxium se, & maximè accuratum præstare contendat. Non desunt etiam ex gravissimis viris plerique affirmantes, in quibus est *Paulus Mahutius*, ⁶ *Cæsarem* ex *Gallia*, *Raven-* ⁶ In Epist. ad Att. lib. VII.
nam ad conventus agendos quotannis venire solitum: Erant autem Conventus, in quibus Consul, Proconsul, aut Prætor jura in provinciis dicebant. Hujus autem anniversarii adventus, conventuumque conjecturam facilem putant. Si enim *Cæsarem*, cum utrique *Galliæ* præses, in citeriore, conventuum agendorum causa sæpe hibernasse concedimus; id quod ambigere non licet; quis dubitet, quin *Ravennæ*, quo nullum in ea provinciarum parte nobilius opidum invenimus, conventum egerit? Accedere ad hæc potest *Lucii Flori* ⁷ testimonium, scriben- ⁷ lib. III.
tis, quo tempore *Vercingentorix* omnes pariter

Arvernios, atque *Biturigas*, *Carnutes* simul, *Sequanosque* contractos, ad jus pristinum libertatis erexit, abfuisse tunc *Cæsarem*, *Ravennae* delectum agentem: unde per invios, durissimo tempore anni, montium tumulos, per intactas vias, nives expedita manu emensus, occupat *Galliam*; ex distantibus hibernis castra contraxit, & ante in media *Gallia* fuit, quam ab ultima timeretur. Constat autem ex commentariis *Cæsaris* non solum delectum tota provin-

A *cia Cæsarem* tunc habere instituisse, sed conventus etiam egisse. Neque verò nobilissimum tantum opidum *Galliae Cispinae* *Ravenna* fuit, sed caput etiam *Piceni*: quod vel colligi ex vetusto maxime lapide possumus: quod exstat *Romae* in aedibus *Augustini Masei*, cujus quoque meminit *Jacobus Mazochius* in eo libro, quem de antiquae urbis inscriptionibus edidit. is autem sic habet.

II CRONIO. EVSEBIVS. V. C. CONSVL. ORD. CVR. AEMILIAE ADDITA. PREDICTAE. PROVINCIAE. CONSVLARI. VIGILANTIAE. ET IVSTITIAE. EIVS. ETIAM. RAVENNATIVM. CIVITATE. QVE. ANTEA PICENI. CAPVT. PROVINCIAE. VIDEBATVR. VICARIO. ITALIAE QVAE. POSTEA. SVPRADICTO. VIRO. OB. TESTIMONIVM. ANTE. ACTI HONORIS. EST. ADTRIBVTA. PETITIONE. SENATVS. CONTEMPLATIO NAE. VITAE. ADQ. AELOQVENTIAE. EIVS. AB. INVICTISSIMIS. PRIN CIPIBVS. EST. DELATA.

Quibus omnibus facile nobilitatem hujus urbis intuemur. Adjungi ad hæc potest, *Martini Poloni*, ordinis *Dominicani*, in suo chronico testimonium, scribentis. D. *Apollinarem* a D. *Petro* *Ravennam* missum, urbem tunc, omnium, quæ in *Italia* essent, post *Romam*, & magnitudine, & populi frequentia celeberrimam: quæ cum *Strabonis* dicto conveniunt. *Romani* etiam cives plurimi domos hic, & villas habuere, sæpiusque huc adventare consueverant, hoc maxime tempore, militesque ibidem, perinde ac opportuno inter *Gallos*, *Romanosque* loco, habebantur, in sociata, ac fidei potissimum civitate. Nam ex his, quæ tunc gerebantur, foederatum *Romano* populo *Ravennatem*, facilius conjicitur, quam ex iis, quæ nonnulli ex *Oratione* *Ciceronis pro Corn. Balbo* adducunt, cum ille locus non una explicetur sententia. Alii enim scribunt: Cn. *Pompejus* pater, rebus *Italico* bello maximis gestis, P. *Cæsium*, equitem R. virum bonum, qui vivit, *Ravennae* natum, foederato ex populo, nonne civitate donavit? In vetusto codice manuscripto, legi. P. *Cæsium*, equitem R. virum bonum. Q. *Jubium* *Ravennatem*, foederato ex populo. Atque ita legisse ii videntur, quos adduxit hæc sententia, ut *Ravennates* foederatos *Romanis* crederent. Hoc solum interest, quod ille *Jubium*, Junium hi habent. Alii ab his omnibus diversum afferentes, sic scribunt. P. *Cæsium*, equitem R. virum bonum, qui vivit *Ravennae*, foederato ex populo. In qua diversitate sententiarum, quid certi dicam non est. Hunc locum tamen, suffragantibus doctis quibusdam viris, & vetere libro, ita legerem. P. *Cæsium*, equitem R. virum bonum, qui vivit, *Ravennatem*, foederato ex populo. Ut primum patria, deinde patriæ conditio ostendatur. Nam si legamus, Qui vivit *Ravennae*, foederato ex populo; foederati populi nomen, id est P. *Cæsii* patria ignorabitur: in quo repugnat *Ciceronis* consuetudo: neminem enim civitate *Romana* donatum appellat, quin patriam simul nominet. Q. *Jubium*, seu, Q. *Junium*, cur non placeat, eadem ratione adducor: nam si hunc *Ravennatem* esse dicemus, P. *Cæsio* quid fiet? an solus patria carebit? Quamquam etsi locus hic non adesset, non video, de foedere, cur in dubium vocetur. Urbs enim primo *Umbriorum*, qui & *Sabini* aliquando appellati sunt, colonia, mox *Cispinae Galliae* *Ravenna* fuit: at *Sabini*, & *Galli* foederati: cujus argumento etiam est, *Romanos*, uti memoravimus, crebro ad hanc urbem adventasse. Ut vero minoris famæ cives taceam, de M. *Cicerone*, de *Planco*, de C. *Cæsare*, *Ravennam* venisse constat. De

B *Cæsare* dictum est, & apud ipsum primo libro de bello civili, scribitur, hac in urbe constitisse post *Galliam* devictam, expectans suis levissimis postulatis responsa, quibus ab senatu *Romano* petebat, sui absentis ratio, comitiis consularibus ut haberetur; cum non modo negare illi consulatum L. *Lentulus*, & C. *Marcellus* consules constituissent, sed senatus decrevisset, M. *Marcello* consule referente, ut *Cæsari* *Gallias* obtinenti ante tempus succederetur. Intercesserunt autem *Tribuni plebis* præsertim C. *Curio*; quorum intercessio armis notata est, & tota *Italia* delectus haberi, arma imperari, pecunias a municipibus exigì cœptum. quibus rebus cognitis, *Cæsar* *Ravennam* evocat tertiam decimam legionem, & plerasque alias; progressibusque *Senatus*, ac potius inimicorum adversus suam dignitatem perspectis, apud milites concionatus est, querens tribuniciam intercessionem, novo exemplo, oppressam armis, & obtreptione laudis suæ, & dignitatis, injuriis inimicorum *Pompejum* depravatum; postulans tandem, ne cujus Imperatoris ductu novem annis *Rempublicam* felicissime gesserint, plurimaque prælia secunda fecerint, omnemque *Galliam*, & *Germaniam* pacaverint, ejus exultationem, dignitatemque ab inimicis lædi paterentur. Quo loco cum tertiæ decimæ legionis milites conclamassent, sese paratos esse Imperatoris sui, *Tribunorumque plebis* injurias defendere, cognita militum voluntate, præmissis; uti *Suetonius* est auctor; clam è *Ravenna* cohortibus, ne qua suspicio moveretur, & spectaculo publico per dissimulationem interfuit, & formam, qua ludum gladiatorum erat ædificaturus, consideravit; & ex consuetudine frequenti se convivio dedit. Deinde post *Solis* occalum, mulis è proximo pistrino ad vehiculum junctis, occultissimum iter, modico comitatu, intempesta nocte est ingressus; viaque diu errabundus, tandem illucescente die, duce reperto, per angustos tramites pedibus evasit, cohortesque consecutus ad *Rubiconem*, quod ibi ejus provinciae finis erat, constitit. Ibi quantum facinus moliretur reputanti, tandemque cunctanti, cum ostentum apparuisset, *Eamus*, inquit, quo *Deorum ostenta*, & inimicorum iniquitas vocat: jacta est alea: Atque trajecto exercitu, & *Tribunis plebis*, qui supervenerant, adhibitis, lacrymans, vestesque a pectore discissa, pro concione fidem militum invocavit. Hæc *Suetonius*: qui ex *Cæsaris* nocturna quasi fuga, & dissimulatione, *Ravennatum* potentiam, & cum *Romano* populo foedus videtur maxime significare: neque enim fortissimus Imperator *Cæsar*, tanta animi demissione, *Ravennates*, proficiscens, metuisset, neque

¹ Epist.
ad Fam.
lib. VIII.

¹³

² In Ro-
ma in-
flaurata
lib. XI.

³ In Osta-
vio.
⁴ lib. IV.

neque *Ravennae* commorans, tot militum legio-
nibus stipatus, de occupanda Republica adeo
dissimulanter cogitationem omnem celavisset.
Ad *Cæsarem* Cicero *Ravennam* venit, consule
tertium *Pompejo*, quo anno Tribunus plebis fuit
M. *Caelius* amicissimus *Ciceronis*; de quo roga-
vit illum *Cæsar*, ut induceret hominem ad fe-
rendam legem de habenda *Cæsaris* absentis ra-
tione, ut posset absens consulatum petere; quod
& factum est. De L. *Planco* ita *Caelium* ad *Ci-
ceronem* ² scripsisse non ignoramus. *Planco* qui-
dem tuus *Ravennae* est, & magno congiario do-
natus a *Cæsare*, nec beatus, nec bene instruc-
tus est. Sed inutile, & minime jucundum fue-
rit longioribus hæc verbis describere, quæ per
se ipsa satis constare possunt. Omittimus id
etiam, quod plerique affirmant, *Cæsarem* supra
portam, cui nunc *Aureæ* nomen est, eo tem-
pore *Asiana* vocabatur, ex auro portam fecisse,
& sub aurea porta, domunculam, cujus valvæ
ex auro omnes constarent: in ipsoque muri me-
dio, supra portam, statuam suam æneam, sedi
aureæ insidentem, collocasse, cujus caput ex
gemma admodum præstanti constaret: venter,
auri plenus esset; in manu ingentis item pre-
tiii, maximeque micantem gemmam haberet:
ante vero statuam, mille auri pondo, ad re-
giam mensuram posuisse: atque ob id portam
illam, cum *Asiana* ante diceretur, *Auream* de-
inceps appellatam. Statuæ ita inscriptum fe-
runt: Kalendis Maji, Oriente Sole, caput au-
reum habeo: quod cum diu latuisset, tandem
inventum hominem ajunt, qui cum fuisset in-
terpretatus, thesaurum ibi fore, quo Oriente
Kalendis Maji, Sole, umbram statuæ caput
dejeceret, thesaurum, fodiens, invenerit. Ad-
jiciunt præterea ad portam illam *Asianam*, si-
mulacrum *Apollinis* fuisse, quod gentes impiæ
venerarentur, & tamquam *Deum* colerent. Hæc
quamvis ipsa tradat antiquitas, tamen ut minus
vera putem esse, portæ ipsius inscriptio facit,
gravissimis præsertim auctoribus asserentibus a
Tiberio Cæsare constructam, cum universam ur-
bem muro quoque circumdedisset. Illud omit-
tendum non est, *Ravennates* in suffragiis Ro-
manorum comitiorum ferendis jus habuisse, cum
id juris universæ *Galliæ* togatæ esset: inde fre-
quentes, appropinquante comitiorum die, Ro-
mam conveniebant: maximeque cives *Romani*,
nostratium gratiam, summo ambitu rogantes,
captabant. Statuam etiam *Cæsaris* a *Ravennati-
bus* in theatro statutam, hæc indicat in vetu-
stis monumentis reperta inscriptio. *Divo C. Ju-
lio Cæsari* Tr. pl. Pont. Max. cos. totius orbis Imp.
clementiss. ac liberaliss. Qui e *Gallia* superata cum
exercitu *Romam* pergens, hicq. subsistens, thea-
trum hoc ampliss. populo suo federato, designavit.
Ravennates P. R. fidelissimi, statuam hanc cele-
berrimam, ære publico ob ejus merita posuer. In
cujus dedis. Decurionib. fing. *. VIII. plebi. viri-
tim *. III. Colon. cenam deder. Sed veniamus
ad *Augustum*, qui *Cæsari* in Imperium succes-
sit: neque enim de *Cæsare*, quod *Ravennam*
spectat, plura legimus. *Augustus* hac in urbe
aliquandiu est commoratus, cum potissimum
adversus *Germanos*, & *Pannonios* bellum gere-
ret: ad *Candianum*que portum classem habuit.
Cum enim; uti *Blondus* ² est auctor; in eam
Candiani paludem, *Sapis* fluvius septingentis
abhinc annis; qui amnis modo millia passuum
octo abest, conflueret, omniumque qui essent
in *Italia*, nobilissimum, & pulcherrimum por-
tum conficeret, ductus ea commoditate *Augu-
stus*; ut *Suetonius* ³ *Vegetius*, *Cornelius Tacitus*,
⁴ testantur; M. *Antonio* & *Cleopatra* bello su-

B

C

D

E

F

peratis, pacatoque imperio classem ibi instru-
xit, quæ in eam incumberet curam, ut *Ha-
driaticum*, *Joniumque* mare, & omnem ejus re-
gionis, *Ponti*, *Armenie*, & *Ægypti* tractum,
tueretur: cum alteram *Miseni* ad mare mor-
tuum posuisset, quo *Italie* insulas, & mare *Gal-
licum*, *Hispanum*, *Africum*, & *Mauritanicum*,
& Septentrionale etiam *Oceanum* defenderet.
Non ignorantes ante *Octaviani* de M. *Antonio*
Victoriam, in *Ravennati* portu classem quoque
fuisse: cum apud *Appianum Alexandrinum* me-
moriam traditum sit, *Octavianum*, ut *Sex. Pom-
pejum* debellaret, *Magni* filium, qui erat in *Si-
cilia*, ubi ad se venire *Brundisium* Athenis, M.
Antonium jussisset, naves *Ravenna* longas quam-
plures adduci curasse: Nec diu post, *Cornifi-
cium* *Ravenna* proficisci, & cum classe, *Taren-
tum* venire, ut maturaret, mandasse: quo in
itinere cum magnam fuisset tempestatem pas-
sus, tota classe disjecta, ea tamen sola periit na-
vis, quæ *Octaviano* jam designata fuerat. Id-
que initium ejus cladis habitum est, qua *Octa-
vianus* paucis post diebus, bello navali, a *Pom-
pejo*, egregie superatur. Militabant autem; ut
ex vetustis marmorum inscriptionibus didici-
mus, in hac Classe, *Pannonii*, & *Dalmatæ*,
Claudie potissimum legionis, atque etiam tri-
bus: cum aliquando etiam aut tota ipsa Classis,
aut insignis pars, *Antoniana* vocaretur; quod
declarat hæc in marmore inscriptio, in pavi-
mento *Ursianæ* ædis adhuc exstans.

M. AVRELI. VITA
LIS. MILITIS. CL
PRAET. ANTONI
NIANAE. RAVENN.
NATIONE. PANN
III. PROVIDENTIA
STIP. XXVII
VALERIA. FAVSTI
NA. FOCARIA
ET. HERES. EIVS
BENE. MERENTI
POSVIT.

Adscribit *Plinius* ⁵ ad hujus celeberrimi portus, lib.
focum, turrim exædificatam insignem, *Pharon* ^{XXVI.}
appellatam, quæ perpetuo nocturno lumine, ^{cap. 12.}
certum navigantibus, opportunumque inter cæ-
cas noctis tenebras signum, & remedium præ-
beret; ea magnitudine, ut majorem ullam Im-
perium *Romanum* non haberet. Cum vero clas-
sis adeo magna; in eum enim portum naves su-
pra CCL. recipi tuta, & commoda statione
poterant; satis numeroso exercitu necessario con-
staret, *Romæque* esset constitutum, ne qua mul-
tudo se illuc reciperet, nisi datus esset locus
ad habitandum, *Ravennatibus* militibus est con-
stituta *Transiberina* ad *Janiculum* regio, quæ
hac de causa *Ravennatum* civitas deinceps voca-
ta est. Ubi quo loci *Calistus* primus Pont. Max.
Divæ Mariæ, quam in *Transiberi* appellant,
ædificandum templum jussit, antea templum
Ravennatum fuerat, e quo, nocte illa, summa
veneratione colenda, qua *Christus* Deus e *Vir-
gine* natus est, magna olei copia manavit. In-
sequentibus etiam temporibus, D. *Petri* basilicæ
ad *Vaticanum*, quæ *Transiberinam* regionem
spectat, porta *Ravennatum* appellata est. *Onu-
phriusque* *Panvinus* ⁶ auctor est, *Ravennatum* ^{6 lib. de}
nomine, *Tuscos* etiam, & qui ultra *Padum* in-
colunt, comprehendi: quod si ita est, ut doctis-
simi viri judicio, est existimandum, magnam ^{septem}
arguit *Ravennatis* nominis dignitatem, tecum ^{Eccles.}
insignes populos, quasi mare flumina, involven-
tis: quod in *Italia* patria, maximum putatur. ^{Roma.}
In tanta autem portus celebritate, non modo a mili-

militibus classis, verum etiam ab iis mercatoribus, qui illuc conveniebant, pulcherrima, & opulentissima ædificata civitas fuit, cujus meminit, in *Didio Juliano*, Spartianus, eamque ob rerum securitatem muris cinctam, Classē, minime obscura derivatione vocarunt. Quæ cum quater capta fuerit, primum a *Juliano Severo*; ut *Ælius Spartianus* est auctor; deinde a *Clephi Longobardorum Rege*; postea a *Spoletinorum Duce Feroaldo*; ut *Paulus Diaconus* memoriarum prodit; tandem *Liutprando*; Longobardorum item Rege; quemadmodum memorabimus; ita defecit, vix ut ulla nunc ejus appareant vestigia; turrisque omnino everſa, & deleta sit; portus ferme nullus: palus sensim ipsa quoque in continentem degeneret. Quamquam enim *Bevanus*, & *Avella*, seu ut ajunt, *Bevanella*, parvi torrentes, aliquot aliis in se exceptis torrentibus, in hanc confluant, & vicini in eam agri aquas emittant, ipsa tamen maris contractione, deleta ferè omnino, uti docuimus, portu, exigua palus reliqua est, quæ in dies minuitur. Quod autem *Classis*, Divi *Gregorii* tempore, atque etiam antea Episcopum habuerit, *Blondo* scribenti non assentior, cum non *Classi*, sed *Ravennæ* Episcopi præfuerint uti memorabimus; tametsi in opido *Classe* aliquandiu habitaverint, quemadmodum autem *Augustus* classē, copiasque maritimas ibi ha-

A bebat in altero suburbio, cui *Cæsareæ* nomen erat, C. *Cæsaris*, dum in *Germaniam* iret, terrestres copias hibernare consueſſe tradunt. Ceterum *Octavianus Augustus*, devicto ad *Actium* Antonio, non solum *Candianum* portum, uti diximus, restituit, & classē ibidem locavit, & turrim excitavit, sed cum dominari solus cepisset, totam *Italiam*, uti etiam *Plinius*¹ auctor est, in undecim regiones divisit, octavam, *Galliam Cispadanam* vocavit *Pado*, *Arimino*, atque *Apennino* definitam: eamque in duas regiunculas, a *Placentia* Bononiam à *Bononia* Ariminum distribuit, Metropoli *Ravenna* relicta. Reliqua bella, *Suetonio*² teste, per legatos administravit. Verum uti quibusdam *Pannonicis*, atque *Germanicis* aut interveniret, aut non longe abesset, *Ravennam* progredi interdum conlueverat; uti etiam aliquando *Mediolanum*, & *Aquileam*. Insequentibus temporibus, *Tiberius Claudius Germanicus*, quartus ab *Augusto*, *Ravennam*, cum vel sine muro, aut, quod est credibilis, diruto esset, eo muro cinxit, quo cinctam illam adhuc videmus, uti *Blondus*, & plerique alii gravissimi auctores scribunt. Id autem nequaquam temere conjiciunt ex literis inscriptis *Portæ aureæ*, quam hujus tempore constructam miro opere *Ricobaldus* testatur: eæ autem sic habent.

TI. CLAUDIVS. DRVSI. F. CAES. AVG. GERMANICVS. PONT. MAX. TRIB. POT. II. COS. DES. III. IMP. III. PP. DEDIT

Ex hac autem inscriptione constat *Claudium* portam hanc, & muros urbis instaurasse, anno ab urbe condita DCCXCV. A partu autem *Virginis XLIII.* quo anno rebus ejus auspiciis, in *Africa*, *Mauritania*, *Tingi*, & *Cæsariensi*, a *Suetonio*, *Paullino*, & Cn. *Sidio Geta* bene gestis; Imp. III. appellatus est: cumque eodem hoc anno consul. II. esset, cum C. *Largo* designatus fuit, cos. III. sequentis anni: Quæ eo magis vera apparent, quod *Dionis* testimonio non ignoremus, anno inſequenti, qui primus belli *Britanici* fuit, Imp. IV. appellatum. Deinde Imp. V. VI. VII. VIII. IX. usque ad XXVII. Verum ut eo redeamus unde divertimus, si *Ravennatum* rerum scriptori gravissimo *Agnello* assentimur, *Valentiniano Cæsari*, *Gallæ* *Placidie* filio, ejusdem muri aut instauracionem, aut majorem ambitum summa cura, ac diligentia, necnon pulchritudine acceptum feremus; qui cum

D quod tamen *Blondus*³ etiam memoriarum prodit. Fertur eundem *Tiberium*, *Nicostrato*, & *Apolonio* celeberrimis Architectoribus huc missis, ad *Portam Auream* adversus hiemis, æstatisque incommoda admirabili opere, testudinatam domum construxisse; cujus volunt esse vestigia, quæ adhuc exstant: tametsi eadem alii, *Theoderici* Regis domus admodum egregiæ affirment; nec fortassis immerito, cum ex ea testudinata domo, *Theodericum* templum, atque amplissimas etiam ædes sibi ædificasse fama sit. Non est autem incertum, *Tiberium* in hac urbe sæpius ac diu commorari solitum, multisque illam muneribus exornasse, & vehementer dilexisse: atque ob id patris sui memoriam ibidem anniversaria celebritate, renovari voluisse. quod ex hoc lapide vetusto, *Ravennæ* olim reperto, conjicere, non est, ut puto, difficillimum, sic autem habet.

16 motus timeret, hic se muniendum curaverit.

TI. CLAUDIVS. DRVSI. F. CAES. AVG. GERM. PONT. MAX. TRIB. POT. II. COS. DESIG. III. IMP. III. P. P. DEDIT OB. MEMORIAM. PATRIS. SVI. DEC. VII. COLLEGI. FABR. M. R. HS. ∞. N. LIBERALITATE DONAVIT. SVB. HAC. CONDICIONE. VT QVOTANNIS. ROSAS. AD. MONVMENTVM EIVS. DEFERANT. ET. IBI. EPVLENTVR DVMTAXAT. IN. V. ID. IVLIAS QVOD. SI. NEGLEXERINT. TVNC. AD. VIII. EIVSDEM. COLLEGII. PERTINERE. DEBEBIT CONDICIONE SVPRADICTA

Idem *Tiberius* exstructo *Herculi* fano, eo loco, ubi nunc sacrum D. *Agneti* martyri templum est, columnam ante fores templi erexisse, *Solique* dedicasse fertur; illique statuam ex marmore imposuisse, dimidium globum; capite, & manibus adnitentibus; collo gestantem: in quo hemisphærio, die, *Solis*; noctu, *Lunæ* umbra, perspicua, subtilique ratione horas in-

F dicabat. Hancque statuam ob id *Herculis* horarii appellatam. Cum vero, ubi nunc D. *Agneti* est templum, uti memoravimus, collocata esset, a *Porta Aurea* haud procul, illi urbis regioni, *Herculane* nomen imposuit; itaque magicis artibus exstructam adscribunt columnam fuisse; ut destrui absque ingenti ignis periculo non posset: quod tamen, eventus falsum, ut puto,

puto, iudicavit. Hæc statua, cum diu in foro Senatorio perstitisset illuc ab *Hieronymo Donato*, cive *Veneto*, Præside, ex regione *Herculana* translata, superioribus annis, in *Asinari fori* medium traducta fuit. Non desunt etiam scribentes, ad *portam Auream*, *Mercurii* statuam fuisse, ad quam si quis urbe egrediens, humeros convertisset, e statua ingentem clamorem prodire confestim solitum, qui universæ civitati magnum timorem injiceret: eique qui egrediebatur, faciem ad *Mercurium* omnino convertendam fuisse, nisi mortis summum discrimen, perpetuamque vocem illam mallet. His autem temporibus, cum nondum *Christi* religio esset invulgata, aut certe parum, *Ravennates* falsa *Deorum* religione tenebantur: quamobrem non hoc modo *Mercurii* simulacrum habebant, sed, ut ex Divi *Apollinaris* vita cognosci potest, erat hic *Capitolium* percelebre, cui & Pontifices adscripti, qui sacra facerent. Ad erat quoque *Jovis* templum, cum Antistite, & sacerdotibus: nec non & *Apollinis*. Hoc eo loci constitutum fuit; uti ex vetustis accepimus monumentis; ubi Divi *Apollinaris* in classe ædem sacram *Julianus Argentarius* Justiniani Cæsaris jussu deinde extruxit: Illud ubi *Petrinum* templum a *Petro* Archiepiscopo excitatum, ac dedicatum potius, memorabimus. In eo sacerdotes sacra *Jovi* faciebant, eratque tercentis aris præditum, ut ex Divi *Apollinaris* vi-

A ta, a Divo *Eleocadio*, ejus primum discipulo, mox successore, descripta, perspicuum est; ipseque *Petrus* Archiepiscopus a *Theoderico* Rege imperatum dedicavit, & ad *Christi Dei* cultum, religionemque reduxit, & de *Petri* Apostoli, atque item suo nomine appellavit, ut non immerito hac de causa ab eo ædificatum dici non sit nefas. In senatu duplex erat ordo, Senatorum, & Patriciorum: qui cum non nisi in nobilioribus esset civitatibus, colligere hinc facile etiam *Ravennæ* nobilitatem possumus. Certus quoque locus erat, ubi sepeliri omnes ferè consueverant, ab urbe haud procul: quem ab iis, quæ sepulcris inscribebantur, *Dis*, scilicet, *manibus*; hactenus *Dismanum*, corrupta voce appellamus: quemadmodum & *Campianam* villam, inde dictam plerique putant, quod ibidem Campus *Jani*, ut *Romæ* Campus *Martis*, exstaret. Erat etiam collegium *Fabrum* militiæ *Ravennatis*, & templum *Neptuni*, ab *L. Publicio Italico*, vigesimæ octavæ decuriæ, militiæ *Ravennatis*, Decurione, exstructum: in quo *Neptunalia* celeberrimis ludis agebantur, eo loci, quo nunc Divi *Francisci* templum ex ædificatum est. Id ex iis cognoscitur, quæ vetusto sepulcro sunt inscripta: quod olim *Dantius* tumulo proximum, nunc sub porticu ædis Divi *Francisci*, ubi antea erat reductum, cernimus. Ea autem hæc sunt.

18 FLAVIAE . Q . F . SALVTARI . CONIVGI
RARISSIMAE . L . PVBLICIVS . ITALICVS . DEC . ORN
ET . SIBI . V . P . HIC . COLL . FABR . M . R . HS . XXX . N . VIVVS . DEDIT . EX . QVOR
REDITV . QVOD . ANNIS . DECVRIONIB . COLL . FABR . M . R . IN . AEDE . NEPTV
QVAM . IPSE . EXTRVCXIT . DIE . NEPTVNALIORVM . PRAESENTIBVS . SPORT . * . BINI . DIVIDERENTVR
ET . DEC . XXVIII . SVAE . * . CENTENI . QVINQVAGENI . QVOD . ANNIS . DARENTVR . VT . EX . EA . SVMMA . SICVT
SOLITI . SVNT . ARCAM . PVBLICIORVM . FLAVIANI . ET . ITALICI . FILIORVM . ET . ARCAM . IN . QVA . POSITA . EST . FLAVIA
SALVTARIS . VXOR . EIVS . ROSIS . EXORNENT . DE . X . XXV . SACRIFICEN . QVE . EX . X . XII . ET . DE . RELIQ . IBI . EPVLENTVR
OB . QVAM . LIBERALITATEM . COLL . FABR . M . R . INTER . BENEMERITOS . QVOD . ANNIS . ROSAS . PVBLICIIS . SVpra . S
ET . FLAVIAE . SALVTARI . VXORI . EIVS . MITTENDAS . EX . X . XXV . SACRIFICIVMQVE . FACIVNDVM . DE . X . XII
PER . MAGISTROS . DECREVIT .

19 Quoniam verò Classis, & militia *Ravennas* omnium erat, quas haberet Imperium *Romanum*, florentissima, idcirco non solum collegium *Fabrum* habebat, sed & instructissimum navale, præclarumque armamentarium, necnon ejus custodem, & Navarchos, ac Trierarchos, ceterosque ejusmodi, dignitate plurimum, aliis, ceterarum classium, Navarchis, Trierarchisque præstantes: ut ex iis, quæ sequuntur, lapidum antiquorum inscriptionibus patet.

Ad sacrarium Divi *Apollinaris* in Classe.
C . I V L . P R I S C I
VIX . ANN . VI . M . X . D . VIII
I V L I V S . G E R M A N V S
I V L I V S . G E R M A N V S
ARMORVM . CVSTOS
ET . VAL . MARTIANA
PARENTES.
In vico *Portiolo*, in sacello quodam
M . COCCEIVS . M . F . CAM
EROTIANVS . DEC . COL . CENT
M . R . SIBI . ET . VALERIAE
BENIGNAE . CONIVGI
INCOMP
CVM . QVA . VIXIT . ANNIS . XX .
Ad Divæ *Agnæ*.

D . M
M . F . VALERIO
LONO . CLAUD . CO
VARVAR . LIBVRN
PR . RAVEN . SCRIB . CL
MIL . ANN . XXVI
VALERII . COLONVS . ET

Ibidem
D M
P . PETRONI AFRODISI...
EX TRIERARCHIS NAVARC...
ET PRINCIPE . CL . PR . RAVEN...
ET GAVINAE GORGONIAE EIVS..
AELIVS GARPOPHORVS
PARENTIBVS

Constare autem hinc potest etiam, apud *Romanos*, classi præsertim *Prætoriae*, Principem fuisse præfectum; uti etiam in Senatu, ac reliquis ordinibus: potissimum autem legionibus, in quibus acies erant, triarii, principes, hastati, velites, atque hinc ad *Brutum* scribit *Cicero Nasennius Cretensi bello*, *Metello* imperatore, octavum principem duxit. quod interpretantur, octavam Principum centuriam, sive ordinem. Adfuisse etiam *Ravennæ*, ærarium militare, hæc, in regione Divi *Agnæ* in muro locata inscriptio, docet.

M . APPVLEIO
PROCVLO . L . F
CLAVD
TI . CAEPIONI
HISPONI . COS . PONT.
PROCOS . PROVINC . ASIAE
ET . HISPANIAR . BAETICAE
PRAEF . AERARI . MILITARI.

Urbis quoque hujus nobilitas, dignitasque intelligi ex eo potest, quod *Tiberio Nerone* post *Augustum* imperante, *Druso Cæsare*, & *C. Norbano* Coss. anno a partu *Virginis XVI*. cum *Germanicus* in *Segestem* & *Arminium* Cattorum prin-

cipes, maxime potentes, atque infidos, qui sæpius a *Romanis* defecerant, arma movisset; *Segetesque* sese cum *Romanis* conjungens, una cum uxore *Arminii*, eademque filia sua, utero gerente, in *Germanici* potestatem venisset, virilis sexus stirps, quam edidit uxor *Arminii*, *Ravennam* est missa, ibique puer educatus: quando non omnis civitas opportuna, & huic apta custodiæ videbatur, sed ea tantum, quæ maxime fidelis esset, civiumque potentia, & auctoritate plurimum munita. Erat enim *Arminius* homo violentus, & vehemens, turbator, & liberator haud dubie *Germaniæ*, *Suevorum*, *Semnonum*, & *Longobardorum* ad eum defectionibus illustris, ac præpotens: qui non primordia populi *Romani*, sicut alii Reges, Ducesque, sed florentissimum Imperium lacefferit: præliis ambiguus, bello nunquam victus; quique omni studio, fraude, bonis, & malis artibus, nihil atrox, nihil astutum omisurus; omnes, prece, pretio, omnibusque promissorum generibus sollicitaturus credebatur, ut spem posteritatis suæ reciperet, & apud se haberet; aut saltem ne conjux, & filius, ingenti dedecore, in servitute essent, & ludibrio haberentur. Ob eandem urbis auctoritatem, ac robur, paulo post M. *Silano* L. *Norbano* Coss. anno abortu *Christi* XX. *Marobdus* *Suevorum* Rex, *Arminii*, *Semnonumque* & *Longobardorum* primo, mox *Catualdæ* juvenis inter *Gotones* nobilis, armis oppressus, & undique desertus, cum *Tiberio* scripsisset, non ut profugus, aut supplex, sed ex memoria prioris conditionis, se a multis nationibus vocatum, *Romanam* amicitiam prætulisse, responsumque fuisset a *Cæsare*, tutam ei, honoratamque sedem in *Italia* fore; eo cum venisset, illi *Cæsar* *Ravennam* constituit, ubi & per duo deviginti annos fuit, consenuitque, & si quando insolescerent *Suevi*, quasi rediturus in Regnum, ostentabatur: erat enim *Marobdus* Regis nomen invisum popularibus. Qua autem dignitate, qua amplitudine, fide, & robore esse urbs debebat, *Marobdi* Regis in *Italia* domicilium, vel ex testimonio ipsius *Tiberii Cæsaris* constat, qui; ut *Cornelius Tacitus*¹ auctor est; differuit, non *Philippum* Atheniensibus, non *Pyrrhum*, aut *Antiochum* populo *Romano* perinde metuentos fuisse: exstabatque *Taciti* ætate oratio, qua magnitudinem viri, violentiam subiectarum ei gentium, & quam propinquus *Italiæ* hostis, suæque in destruendo consilia extulit. Haud ita diu post Ser. *Cornelio* Ser. F. *Cethego* L. *Visselio* C. F. *Varrone* Coss. anno ab urbe condita DCCLXXVII. a partu *Virginis* XXV. filii Q. *Vibii Sereni* adventus, ob miseriarum, ac sævitæ exemplum atrox, *Ravennates* plurimum perturbavit. Reus enim pater erat, accusator filius: & ambo *Romam* in Senatum inducti: pater ab exilio retractatus, illuvieque ac squalore oblitus, & tunc catena vinctus: filius perorans. Præparatus adolescens, multis munditiis, alacri vultu: structas Principi insidias, missos in *Galliam* concitatores belli, iudex idem, & testis dicebat: adnectebatque *Cæcilium Cornutum* prætorium ministravisse pecuniam: qui tædio curarum, & quia periculum pro exitio habebatur, mortem in se festinavit. At contra reus nihil infracto animo, obversus in filium, quater vincula, vocare ultores Deos, ut sibi quidem redderent exfilium, ubi procul tali more ageret, filium autem quandoque supplicia sequerentur. Adseverabatque innocentem *Cornutum*, & falso exterritum: idque facile intellectu, si proderentur alii; non enim se eadem Principis, & res novas uno socio cogitasse. Tum accusator

AN. XX.

21

lib. II.

AN. XXV.

A. Cn. *Lentulum*, & *Sejum Tiberonem* nominat magno pudore *Cæsaris*, cum primores civitatis, intimi ipsius amici, *Lentulus* senectutis extremæ, *Tubero* defecto corpore, tumultus hostilis, & turbandæ Reipub. accerferentur. Sed hi quidem statim exempti: In patrem ex servis quaesitum, & quaestio adversa accusatori fuit: qui scelere vecors, simul vulgi rumore territus, robur, & saxum, aut parricidarum poenas minitantium, cedens urbe, *Ravennam*, ubi se tutum putabat, aufugit; incertum an consilio *Cæsaris*. Plerique affirmant parum abfuisse, quin *Ravennates*, infamem hominem, & adeo ingratum ferre intra suos parietes, nequeuntes, eum trucidarent, omninoque futurum, ut impetu è medio sustulissent, nisi accurrens cum armatis *Classis* Præfectus, aliquorum popularium cæde, tumultum compescuisset & inter obstantes, ac armatos ferro via patefacta, ostendisset, *Cæsari* id maxime odiosum futurum, quando judicia corrumpere, & perduelles fovere viderentur. Quamquàm autem in præsentia motus, ac perturbatio nonnihil quievit, tamen ex insidiis, & ex occulto interficere hominem, tanto flagitio notatum, quotidie *Ravennates* nitebantur: erat enim *Sereni* patris hac in re innocentia admodum perspecta, neque erat cui non eliceret lacrymas tanta innocentis viri calamitas. Utcumque, nam hujus *Ravennatis* tumultus nullus mihi vetustus auctor est; illud est perspicuum *Cornelii Taciti*² testimonio, filium retractum *Ravenna*, exsequi accusationem adactum fuisse, non occultante *Tiberio* vetus odium adversus exulem *Serenum*: nam post damnatum *Libonem*, missis ad *Cæsarem* litteris, exprobraverat suum tantum studium sine fructu fuisse, addideratque quædam contumacius, quàm tutum esset apud aures superbas, & offensionem propiores. Ea *Cæsar* octo post annos retulit, medium tempus varie arguens, etiam si tormenta, pervicacia servorum, contra evenissent. Dictis dein sententiis, ut *Serenus* more majorum puniretur, quo molliret invidiam, intercessit *Gallus Asinius*, *Gyaro*, aut *Domusa* claudendum censere; id quoque aspernatus est, egenam aquæ utramque Insulam referens, dandosque vitæ usus, cui vita concederetur: ita *Serenus* Amorgum reportatur. Et quia *Cornutus* sua manu ceciderat, actum de præmiis accusatorum abolendis, si quis majestatis postulatus ante perfectum iudicium, se ipse vita privavisset; ibaturque in eam sententiam, ni durius, contraque morem suum palam pro accusatoribus *Cæsar*, irritas leges, Rempublicam in præcipiti conquestus esset: subverterent potius jura, quàm custodes eorum amoverent. Sic delatores, genus hominum; ut inquit *Tacitus*; publico exitio reperiunt, & poenis quidem nunquam satis coercitum, per præmia eliciebantur. Ex his adeo vehemens *Tiberio* apud *Romanos*, *Ravennatesque* odium conflatum est, ut quamquam deinceps *Vibius Serenus* fictis compertis criminibus in *Fontejum Capitonem*, esset etiam accusatus, cum tamen odium hoc publicum tutiorem faceret. Mortuo *Tiberio* C. *Caligula* sufficitur, *Germanici* filius; cujus tempore, quod scribendum de urbe *Ravenna* videatur, habemus plane nihil. Majora attulit *Claudii*, qui est *Caligulam* infectus, imperium: nam cum primo Imperii anno *Ravennam* muro, & porta, uti supra memoravimus, exornasset, nequaquam diu divinis etiam caruit ornamentis. Hujus enim secundo anno, qui a *Christi* die natali fuit quartus & quadragesimus, cum se *Romam* *Petrus Galilæus*, *Christi* Ecclesiæ in terris caput, ejusque

lib. II.

22

AN.

Chri-

Christi Dei Vicarius, contulisset, *Christianam* religionem divino jussu propagaturus, haud ita multo post, *Apollinarem* selegit virum *Antiochenum*, vitæ innocentia, religioneque clarissimum: manusque illi, supra caput, imponens, Surge, inquit, accipe Spiritum Sanctum, simulque Pontificatum, & perge ad Urbem cui nomen Ravennæ est, ibique Christum, & ejus Evangelium, ac mysteria divulga. Mittat Angelum suum Deus, qui tibi monstræt viam, comesque sese adjungat. His dictis, & omnia, quæ agenda illi erant, præscripsit; & uti *Petrus Damiani*, gravissimus auctor, docet, Patriarchali modo, dignitateque Antistitem ab se creatum, trigesimo ab urbe milliario, comitatus est; & ab ejus congressu discedens, non absque lacrymis, atque osculis, urbem hanc illi plurimum, religionemque *Christianam* commendavit. Hunc *Apollinarem* ex LXXII. *Christi* discipulis unum fuisse tradunt, & ab ipsa *Antiochia* Petrum magistrum secutum, *Romam* venisse. Hujus autem *Ravennam* adventu, *Ravennam*, secundam *Romam* in Italia factam, *Petrus* idem *Damiani*, de *D. Apollinari* concionem habens, testatur. Si enim, inquit, *Constantinopolitana* civitas, quia Romanos in se transtulit cives, secunda *Roma* est nuncupata, quanto magis hæc, quæ tantum Principem à *Roma* suscepit, secunda *Roma* verius est appellanda? Num quidnam gloriosius est *Quirites* de *Romana* curia, quam *Martyrem* de *Romana Ecclesia* suscepisse? Hæc ille. Cum primum *Ravennam* attigit, in suburbio *Cæsariensi* ab urbe haud procul, cum apud *Hireneum* militem divertisset, filium ejus cæcum, oculis, manu in crucis effigiem ducta, obsignatis, visui restituit. Quod admirabile facinus, cum *Tribunus* de milite accepisset, jubet *Apollinarem* accersiri, ut uxorem suam *Teclam*, jam diu morbo difficili laborantem, ab omnibus medicis desperatam, sanaret: quod *Apollinaris* tunc primum, ea nobis felicissima occasione, urbem *Ravennam* ingressus, effecit: cum enim apprehendisset manum *Teclæ*, Surge, inquit, in nomine JESU, atque in eum crede; continuoque morbo soluta est. Quamobrem non ipsa modo femina, sed *Tribunus*, *Hireneus*, eorumque familia omnis ad *Apollinarem* accurrentes doceri *Christianam* religionem postulant: quibus ipse postulatis comotus, intuens incredibilem misericordiam, bonitatemque Dei, & lacrymans, primum quidem, ipsis audientibus, & collacrymantibus, genibus innixus, gratias Deo agit, qui illos a veritate, & sincera divini cultus sanctitate procul aberrantes, in viam reducere sit dignatus; mox omnibus confidentibus explicat, Deum mundi parentem, ubique præsentem esse, fulcientem, regentemque omnia, neque esse quidquam, quod illius obtutibus non pateat. Principio autem hominem, huic medio mundi globo, & tot generibus, tamque disparibus bestiarum cicurum, ferarumque tamquam mortalem aliquem Deum propositum, ea lege condidisse, ut præcepto sibi tradito pareret. Sed ille, inquit *Apollinaris*, dum cupiditati suæ potius, quam divinæ voluntati obtemperat, & majorem terribili hosti, quam optimo parenti fidem habet, *Diaboli* sævissimam tyrannidem incurrit, præstantissimumque illud imperium, & libertatem, cum durissima, turpissimaque servitute commutavit: qua etiam fuit semper acriter oppressus, donec Jesum Christum, Unigenitum filium suum verum Deum, misit; qui vi Spiritus Sancti, homo verus, in utero virginis factus, & in lucem editus, ac susceptus, nostræ libertatis causa, formam, & conditio-

nem servi suscepit, & ut nobis immortalitatem suam impartiret, mortalitatem nostram induit, adeo, ut inter homines vitam degens, non modo nos amicos appellare, fratresque, sed & famulatum nobis præstare voluerit: cumque ipse innocentissimus, peccata generis humani, pro suis agnosceret, tandem post frigora, sitim, famem, æstus, & alia hujusmodi corporis incommoda exhausta, a rabiosis hominibus dilaniatus, & in crucem actus, ea nostra crimina supplicio, ac sanguine suo luerit. Mortuus, ad inferos descendit, ut nobis *Diaboli* Regnum, ac vires effringeret. Tertio die, ab inferis exsurrexit: nec diu post, cum Apostolis suis, atque item multis aliis, sese videndum, ac tractandum præbuisset, inspectantibus omnibus, in superas sedes ascendit: unde Spiritum Sanctum demisit ad Apostolos die festo *Pentecostes*, futurumque uti novissimo tempore idem *Jesus* e cælo descendat ad judicia exercenda: omnesque tum mortales, totius vitæ rationem redditori, revocentur ad vitam, & qui justè vixerint, operatique rectè fuerint, una cum corporibus penetrent in cæli regiones, ubi beati ævo sempiterno fruuntur: ceteri omnes una cum *Diabolo*, & Angelis ejus relegentur in tartara, ubi nullus suppliciorum, & miseriarum modus erit, aut finis. Hæc autem, aliaque complura *Apollinari* explicante, cum omnes præ gaudio lacrymarent, suppliciterque se *Christianos* fieri peterent, sacra baptismatis unda ab *Apollinari* abluti sunt: inter eos tunc, ad medicinam huic mulieri faciendam accitus, *Ursicinus Ligur* Medicus aderat, qui cum omnia summa & maxima artis remedia inani labore expertus, omnino desperatam judicasset, hoc ductus miraculo, *Christi* Dei legem amplexus est, & sacra unda ablutus. Sunt etiam qui arbitrentur, *Vitalem Mediolanensem*, hujus commilitonem *Tribuni*, tanto impulsu miraculo, cum *Valeria* conjuge, *Gervasio*que & *Protafio* filiis, *Christianum* factum: tumque repudiatis sacrificiis antiquis, ritus sacrificandi novus, & *Christianæ* religionis proprius, institui coeptus. Licet non desint, qui affirmant, ante *Petri*, *Apollinaris*que in Italiam adventum, *Ravennæ* plebsque *Christianos* existisse: atque ideo jure *Ravennam* *Θεοπόλιν* appellatam: quod nomen *Antiochiæ*, quia primam ibi Pontificatus sedem *Petrus* collocaverit, impositum etiam constat. Verum ut ut se res hæc habeat, illud patet, in vetustissimis *Ecclesiæ* monumentis *Ravennam*, Apostolicum thronum vocari, & post *Antiochiam*, ac *Romam*; tertio, scilicet, loco poni. Quia vero omnium primus *Apollinaris* a *Petro* ad eam missus sit, *Romanæ* *Ecclesiæ* primogenitam dici; in Italiaque solam, post *Romanam*, inter Apostolicas numerari. Primum baptismatis fontem, in ea urbis parte constitutum ferunt, quæ ad *Arietem* dicebatur: a fluvio, cui proxime accedit, nomen sortita: quem nunc fluvium vulgari vocabulo *Montonem* appellamus, in ipsius *Tribuni* domo, quam templum fecit, ac consecravit. Mansit apud *Tribunum* *Apollinaris* circiter annos duodecim, quibus tum ad *Christum*, ejusque Evangelium, univæ civitati divulgandum, tum ad sanandos ægrotos incubuit. Interea divinitus factus certior, fore, ut brevi *Ravenna* exsularet, ac subita opprimeretur calamitate, capiteque oppugnaretur, ne *Ravennatem* *Ecclesiam* absque pastore relinqueret, duodecimo post quam accesserat anno, sacerdotes binos instituit; *Aderitum* & *Calocerum*; Diacones, *Martianum* virum nobilissimum, & *Eleocadium* summum Philosophum:

Sacris initiavit sex viros sanctitate conspicuos minoris in Ecclesia ordinis, quibus universa quæ ad regendam Ecclesiam facere videbantur, mandavit. Nec multo post, *Saturninus*, *Neronis*, qui *Claudio* in Imperium successerat Vicarius, cum hæc rescivisset, haberi in custodia *Apollinarum* jussu, *Capitolii* Ravennatis Pontificibus tradidit: quorum jussu cum ad *Jovis* ductus sacrificare noluisse, aperteque Sacerdotibus, rectius aurum, argentumque quod *Diis* offerebatur, mutis scilicet simulacris, in egenos erogari diceret, ita acriter est cæsus, uti semivivus desertus, à discipulis, ceterisque viris piis exceptus, apud mulierem viduam sex mensium spatio vix recreatus sit: Mox cum in *Classense* opidum se conferret, sanitati restitutus *Bonifacium*, nobilissimum virum, cui erat vox omnino vi morbi intercepta, ædes ingredienti, puella agitata cacodæmone, ut inde egrederetur jubere, alioqui futurum, uti alligatis pedibus ex opido traheretur. Ceterum *Apollinaris* increpatum cacodæmonem abire ex puella coëgit; invocatoque *Christi* nomine vocem *Bonifacio* restituit: Quamobrem quingenti fere non ignobiles viri *Christo* nomen dedere. Concitati denuo sacerdotes, apprehendi *Apollinarem* jubent, & usque ad necem cæso, edicunt ne *Christianam* religionem invulget; alioqui mortem subiturum. *Apollinaris* nullam horum habens rationem, cum vix sese ex humo tollere posset, voce tamen palam fatebatur, *Christum* verum esse *Dei* filium; neque umquam fore, ut intermitteret apud omnes prædicare, *Christum* Deum invocandum, colendum, & suspiciendum; quique illum sequerentur, eorum esse adoptionem, gloriam, sanctissima fœdera, promissiones magnificas, futurumque tandem, ut ii beato ævo sempiterno fruerentur in cælo: Sacerdotes ipsos, sempiternum hostem humani generis *Deo* antetulisse, & multos sibi *Deos*, opinionis errore, finxisse. His ipsi majore incensi ira, cogunt nudatis pedibus *Apollinarem* super candentes prunas obambulare; *Ravennatique* illum urbe, & *Classensi* opido ejiciunt, acri edicto caventes, ne revertatur, ne ve illum quis excipiat. Ille apud opidum, cum nollet, quoad ejus fieri posset, gregem deferere, in tugurio latens, *Christianis* se illuc recipientibus, & *Christi* invulgabat religionem, & optimi Archiepiscopi munere fungebatur; universamque *Æmiliam* docendo Evangelio, atque ob id instituendis Ecclesiis peragrans, *Christianam* ubique religionem prædicabat; cum interea *Ravennati* Ecclesiæ, *Caloceris*, *Apollinaris* Vicarius præesset. jamque *Christianam* religionem multi fuerant amplexi, in quibus *Ursicinus* maxime fuit, natione *Ligur*, medicus egregius, uti supra docuimus, qui medicinam *Ravennæ* faciebat. Hic ad *Suetonium Paulinum* virum consularem, multis *Taciti*, & *Plinii* laudibus celebrem, qui *Saturnino* tunc primum erat suffectus, *Neronis*, qui *Claudio* in imperium successerat, vicarium, quod *Christianus* esset, delatus, cum inter poenas, ac tormenta *Christianum* nomen integrum servasset, poena tandem capitali damnatus, cum ad mortem duceretur, nonnihil commoveri, animumque demittere visus est, ut *D. Ambrosius*, ex libello *Philippi*, est auctor. Quapropter *Vitalis Mediolanensis*, qui erat ex *Paulini* familia, ejusque prætorianus miles, *Christi* tamen assecla, & apud *Paulinum*, pro *Ursicino* dixerat, conspicatus metum hominis, cœpit hortari, ne qui in sanandis aliorum corporibus tam strenue insudasset, propriæ animæ salutem, quæ longe

A antecelleret corpori, parvi duceret: recurreret mente ad cogitationem jucundissimam Numinis divini: sic futurum, uti ea calamitas in sanctissima, suavissimaque illius memoria conquiesceret. Hujusmodi verbis magis animatus *Ursicinus*, ad *Palmam*; qui locus, seu quod ibi *Palma* arbor olim fuisset, seu quod a victoriæ *Palma*, ex religionis *Christianæ* hostibus adepta, ita dicebatur; prompte, alacriterque accedit, ac intrepide mortem subiens, ad decimumtertium Kal. Quintil. obtruncatus, evolavit in cælum. Statim autem perinde, ac viveret, cadaver sanctum sese ex humo erexisse, caputque ambabus manibus apprehensum, ad locum ubi ad sepulturam dandum erat, attulisse a plerisque memoriæ proditum est: aliqui etiam addunt ex ejus collo tres palmæ ramos enatos: cujus admirabilis rei memoria cum plane interisset, *Divo Ursicino* Ravennatum Archiepiscopo, ad ejus martyris sepulcrum oranti, *Ursicinum* hunc martyrem, caput manibus gestantem, tribus ex collo palmæ ramis prodeuntibus sese ostendisse; quamobrem ab eo die jussisse Archiepiscopum sanctum, quo perpetuo memoria servaretur, ejus imaginem hoc modo pingi; quod & ad hanc diem cernitur. Aliquorum est etiam sententia, *Ursicinum* hunc v. Kal. Maj. capite abscissum, diemque XIII. Kal. Quintil. eum esse, quo e *D. Vitalis* templo, ubi diu jacuerat, ad *D. Joannis* Baptistæ, multos post annos translatus est. Nam postridie ejus diei *Vitalis*, sanctum cadaver, summa veneratione, ipsa in urbe sepulturæ tradidit: majoremque deinceps *Dei* amorem animo concipiens, mortalia, & cadauca, ipsumque *Paulinum* Dominum, deserit, nulli rei, extra cælestem patriam, inhians. Quapropter cum a *Paulino* accitus, accedere recusasset, iratus *Paulinus*, præsertim cum illum & *Christianum* jam esse, & quo minus *Ursicinus* *Diis* sacrificasset, fecisse cognovisset, in carcerem *Vitalem* jubet contrudi; tormentis exquisitis subijci, & in eculeo poni: quæ cum omnia patienter, fortiterque tulisset, ad *Palmam* ductus, cum sacrificare *Diis* renuisset, ipsumque *Martis* simulacrum, contumelia affecisset, *Paulini* jussu, & sacerdote *Apollinis* consulente, in fossam coniectus, in cujus fundo erat aqua, terra, & lapidibus obrutus, quarto Kal. Maj. ad cælestis vitæ præmia migravit. Is autem, qui illud necis genus consuluerat, *Apollinis* sacerdos, cacodæmone per septem dies miserabiliter cruciatus, & se a *Vitale* exuri vociferans, octavo tandem die sese in flumen dans præcipientem, misere interiit. Hunc felicissimum martyrem, *Montis Sancti Sabini* incolæ, quod est opidum in *Tuscia*, haud procul *Aretio*, tutelarem sibi, & apud Deum patronum adjunxerunt, inde moti quod, nocte quæ *D. Vitalis* diem festum proxime antecedit, cum eorum hostes, improvise opidum adorti, illud acriter oppugnarent, & scalas ad muros admovissent, statim toto opido ingens sacri æris campani, nullo movente, sonitus, armorumque in aëre strepitus, & cives somno excivit, & hostes ab incepto deterruit, quod maximam in armis multitudinem esse putarent. Itaque opido cives statim egressi, irruptione in hostes facta, eos, nullo penè negotio fuderunt, & in fugam egerunt. Hinc postridie mane supplicatione habita, & summas Deo gratias egerunt, habueruntque & communi consensu decreverunt, ad Divos *Sabinum*, atque *Ægidium*, patronos suos, ut Divus *Vitalis* tertius adjungeretur, ejusque ageretur dies festus, anniversaria celebritate, perpetuo, solennis. Quo etiam for-

tasse factum est, ut *Antonius Montes* Cardinalis, ex hoc opido oriundus, & *Ravennae* ab *Julio II.* Pontifice Maximo in purpuratorum Patrum Collegium cooptatus, vetustissimo *Divi Vitalis* Romæ titulo, insigniri studeret: Idemque *Joannes Maria* faceret, fratris filius, qui deinde *Julius III.* Pontifex Maximus fuit. Quod & in *Petro Donato* Cardinale *Casio* nunc videmus, cum intelligat prius *Casios* Ravenna duxisse originem, & hujus urbis civis, Senatorque ac pater patriæ habeatur. *Valeria Vitalis* uxor, quam tunc temporis plerique *Mediolani* cum *Gervasio*, & *Protasio* filiis fuisse, *Ravennamque* venisse scribunt: alii *Ravennae* habitavisse affirmant, ibidemque *Gervasium*, ac *Protasium* filios enixam; cum e fossa detrudere viri corpus contenderet, ab ipso monita per quietem, ne a facinoroso viro optime positum, loco dimoveret, *Mediolanum* contendit: Urbem autem sibi ingredienti, cum multi *Silvano* Deo sacrificantes occurrissent, juberentque uti secum appositis Deo carnibus, more gentium impiarum, vesceretur, & ipsa renueret, ac ipsorum potius stultitiam acerrime increparet, adeo illam verberibus impii male affecerunt, ut in ædes importata; cum utero gereret, geminos adhuc immaturos, in lucem ediderit, vivos, quos *Cajus* Mediolanensis episcopus sacro baptismo expiavit, & alterum *Diogenium*, *Aurelium* alterum vocavit, ad cælestem mox gloriam, prius martyres, quam nati, abeunt. Hujus erat rei testis pervetusta in *Divi Vitalis* templo pictura, in qua cum *Divæ Valeriæ* ducitur funus, duo secum, eodem feretro infantes fasciis involuti, efferuntur: ipsique Monachi, tradita sibi continenti a superioribus Monachis disciplina, qui ordinis sui habitum, in hoc cœnobio, induunt eos plerosque *Diogenii*, & *Aurelii*, hac de causa nominibus appellant. Tertio post die, *Valeria* mater sanctam animam exhalavit. Filii decimo deinde anno, eodem genere necis, ob *Christum* trucidati, cum *Divum Paulum* Apostolum, ut *Divus Ambrosius*,¹ & *Petrus Damiani*² testantur, magistrum habuissent, sacris assidue lectionibus vacassent, & bonis omnibus divenditis, ac in egentium usus distractis, Monachorum vitam, ut *Divus Augustinus*³ scribit, egissent. Sub id tempus *Q. Voluso. P. Cornelio Scipione* Coss. qui annus fuit ab urbe condita *DCCCIX.* a partu *Virginis LVII.* *Clodii Quirinalis* mors, viri auctoritate gravis, gloria clari, maxime *Ravennates* perturbavit. Is enim, quod Præfectus remigum qui *Ravennae* haberentur, velut infimam nationum, *Italiam*, luxuria, sævitiaque afflicta videret, veneno damnationem antevertit. Cum vero *Paulinus* successorem accepisset *Messalinum* Prætorii Præfectum, quem *Ravennam* Nero miserat, *Apollinaris* Ravennam revertitur. Ubi accersitus ab *Ruso* viro patricio, & Exconsule, militiæ *Ravennatis* Duce, ad ejus filiam *Rusinam* nomine, morbo perdifficili liberandam, cum ædes ingrederetur, puella, quæ tamen omnino desperata ante *Apollinaris* adventum non erat, animam exhalavit. Itaque *Rufus* pater, id sibi existimans Deorum ira contigisse, quod spretis illis, alienæ, & novæ religionis hominem ad sanandam filiam vocasset, *Apollinarem* excepit invitum; jamque illum e domo ejicere animo versabatur, cum *Apollinaris*, fufis Deo precibus, puellam ad vitam revocavit. Cujus tantæ rei miraculo *Rufus*, & uxor obstupere: statimque una cum universa familia, & quadringentis fere hominibus *Christi* sunt religionem amplexati, sacraque unda abluti: Puellam, quam ad vitam revocaverat, virginitatem cum vovisset, *Apollinaris*

A velo, aliisque cærimoniis venerabilem, ac sanctam fecit; *Rufum* Capuæ Episcopum, creavit. Interea *Nero* omnium scelerum labe conspurcatus, cum ea fuisset libidine, ut neque a sorore, & matre temperasset; duxisset virum, uxorem; *Romam* culpa in *Christianos* rejecta combustisset; plurimam senatus partem interfecisset; equestrem pene ordinem abolivisset; uxorem, fratrem, matrem, ceterosque fere omnes agnatos, & affines trucidavisset, ne quid scelerum reliquisset intactum, primus *Christianos* prosequitur. Itaque acceptis quæ *Ravennae* ab *Apollinari* gerebantur, *Messalino* mandat, conjiciat in carcerem hominem, & ni resistat, mittat in exilium. *Messallinus*, *Apollinarem* sacrificare jussit, ac renuentem, fustibusque ob id cæsum, in eculeum tollit; vulneribus confodit; effervescentem aquam in vulnera injicit. Quibus *Apollinaris* nihil commotus, sed constantior factus, ita, ut firmissimi montis instar haberet, stultam illam judicis superbiam, & arrogantiam sic excitavit, ut nihil cunctandum *Messallinus* ratus, statim exquisitis poenis misere afficiendum jusserit; quibus dum cruciaretur, ex ministris unus repente interit. Cum vero *Messalino* *Christi* nomen objiceret *Apollinaris*, & ejus crudelitatem, ac ignorantiam proscinderet, os illi lapidibus contusum, in carceremque denuo conjectus est: quo tamen Angelus e cælo descendens, innocentissimum, optimeque de *Christi* religione meritum Archiepiscopum sanavit, aluitque donec quarto post die in exilium navi missus est, undique catenis obstrictus. Plerique scribunt, id ab *Messalino* bis pertentatum, sed *Christianorum* impetu prohibitum, qui in ejus administratos irruentes, ducentos amplius viros trucidaverint. Verum, ut apud me hæc minus constant, ita id patet, cum *Apollinaris* navigaret, coortam ingentem tempestatem; cujus vi, omnes fere submersi, præter *Apollinarem*, duosque sacris initiatos, quos secum habebat, & ex militibus item duos, qui custodes illi ab *Messallino* traditi fuerant. Sub id fere tempus *Nero* *Petrum*, ac *Paulum*, gemina *Christiane* religionis lumina, multis antea verberibus, innumerisque præterea suppliciis cruciatos, e medio tollit, anno ab ortu *Christi. LXXVIII.* nec ita diu post fœda fuga sibi consulens, ad quartum ab urbe lapidem sibi manus conscivit, cum ageret annum trigessimum secundum. *Galba* successit, qui crudelitate, & avaritia animos optimatum ab se cum alienasset, occasionem præbuit *Othoni*, ut ab exercitu facile impetraverit, conjuratione facta *Galbam* occidi, & *Cæsarem* creari. Verum nec diu tanto scelere parto Imperio, nec tranquille *Otho* est potitus: nam eodem fere tempore, quo hic *Romæ* Cæsar eligitur, *Vitellius* apud *Germanos*; *Vespasianus* in *Syria* Imperium arripere. Cumque *Vitellium* ab *Germanis* legionibus *Cæsarem* creatum accepisset, copias instruit, tribusque commissis præliis, *Ravennatum* maxime, ejusque urbis *Classiariorum* opera, ac labore, victor rediit. Quarto apud *Bebriacum*, *Paulini*, ac *Celsi* consiliis, qui illum prælio abesse *Brixellum* compulerat, superatus; se ipsum ense transfodit annos natus octo & triginta. *Vitellius* cum haud temperantius, quam superiores, viveret, legionibus quibusdam in *Syria* *Vespasianum* Cæsarem clamantibus, cum accedentibus hostibus, inops consilii, se in domunculam contrussisset, turpiter inde detractus, & nudus per viam sacram in forum ductus, ab cunctis fimo in os conjecto conspurcatus est; tandemque octavo postquam imperare cœperat mense, juxta *Gemonias* scalas plurimis ictibus

¹ In Epistola ad omnes Italia fratres.
² In eorum invent.
³ Lib. de consuetudine virtut. & vitiis. cap. ult.

vulneratus, atque inde tractus unco, merfus est in *Tiberim*. Successit *Vespasianus*, vir religiosissimus, & moderatus, minimeque ambitiosus, cui nihil magis Imperium conflagavit, quam *Ravennatium*, *Ravennatisque* Classis studium: nam cum *Vespasiani* virtutem *Ravennates*, & *Vitellii* ignaviam perspectam haberent, providerentque fore, ut in tanta Imperatoris, nulla militari fama, sed tantum *Galbæ* odio provecti, socordia, qui torpebat, & conditionem Principatus inertis luxu, ac prodigis epulis præsumebat, medio diei temulentus, & sagina gravis, ardore, & vi militum ultro Ducis munia implente, ut facile, Barbaris præda, aut certe Tyrannis, *Romanum* Imperium pateret, quemadmodum *Othoni*, adversus eundem faverant; uti *Cornelius Tacitus* auctor est; ita *Lucillum Bassum* *Ravennati*, ac *Misenensi* classibus a *Vitellio* propositum, privatim, ac publice diligenter hortantur, Reipublicæ *Romanæ* amorem, & amplitudinem ne parvi faceret, quæ brevi esset in tanta ignavia Principis, præceps lapsura. Neminem enim in ejus aula probitate, aut industria certare; unum esse ad potentiam iter, prodigis epulis, & sumptu *Cajanæ* aquæ satiari inexplebiles *Vitellii* libidines, ipsum abunde ratum, si præsentibus frueretur, nec in longius consultantem, novies millies sestertium paucissimis mensibus intervertisse; & si quid ardoris, ac ferociæ miles habuit, popinis, comestationibus, & Principis imitatione deteri. Fl. *Vespasianum* contra, vigilantia, parsimonia, sapientia, & multa ante omnes experientia præstare; cujus argumento essent ejus legiones non discordia corruptæ, sed militibus instructæ, usu firmatis, & belli externi domitoribus. Neque esse quemquam, qui non provideat, solum *Vespasianum* ob insignes virtutes, Imperium *Romanum* posse, post tot clades, decertantium inter se *Cæsarum*, restituere, & confirmare. His a proceribus, urbis, & classis, qui maximam partem *Ravennates* erant; quemadmodum ejusdem gregarii, plurimum *Dalmatæ*, & *Pannonii*: summa contentione dictis, *Bassus*, quamquam primo recusans, ad extremum tamen assentit: eo etiam libentius adductus in hanc sententiam, quod *Ravennatium* potentiam vereretur, & nonnihil iracundiæ in *Vitellium*, occultum retineret, qui post Præfecturam alæ, non statim Præfecturam Prætorii tribuisset. Rebus igitur per hunc modum compositis, *Bassus*, & *Ravennates* A. *Licinium Cæcinam* jam dudum, ut creditum est, Fl. *Sabini* consiliis, ministro sermonum *Rubrio Gallo*, a *Vitellio* abalienatum, cum exercitu *Cremonam* contendentem, *Ravennam* advocant, esse quod cum illo conferendum, maxime Imperio *Romano* opportunum, atque utile, putarent. *Cæcina* oblatam sibi, quam desideraverat, pertentandi *Bassum*, & *Ravennates*, occasionem statim accipiens, accelerare legiones *Cremonam*, pars *Hostiliam* petere jussus, prætextu classem alloquendi, *Ravennam* divertit, negotioque omni defectionis transacto, legiones affecutus, centurionum, militumque animos obstinatos pro *Vitellio*, variis artibus subruebat. Interea *Antonius Primus*, *Vespasiani* Dux acerrimus, *Cornelius* quoque *Fuscus* procurator, *Titus Appius Flavianus*, *Aponius Saturninus*, & reliqui *Flavianarum* partium Duces, cum *Italiam* ingressi, *Aquilejæ* proxima quæque & *Opitergii*, & *Altini* occupassent, nihil magis, quam *Ravennates* metuentes, *Altini* præsidium relinquunt, adversus Classem *Ravennatem*, nondum defectione ejus audita. Ra-

A *venne* noctu *Trierarchi*, qui; uti memoravimus; magnam partem *Ravennates* erant, magno tumultu *Vitellii* imagines invadunt, & paucis resistentium obtruncatis; ceterum vulgus rerum novarum studio in *Vespasianum* inclinabat: qua accepta propensione *Lucillius*, qui pudore, seu plebis metu, quis nam exitus foret, intra domum opperiebatur, progressus, auctorem se palam præbet; classis *Cornelium Fuscum* Præfectum sibi destinat, qui propere accurrit. Hanc autem defectionem ut *Flaviani* acceperunt, nihil jam timentes, *Vespasianum* lætis undique vocibus, Imperatorem *Augustum*, *Vitellium* plane oppressum conclamare: tantum erat in *Ravennatibus*, & classe eorum momenti, adeoque quo se vertebant, illius partis animi confirmabantur. Hinc factum est, ut commisso deinde ad Forum *Alieni* prælio, paucis licet *Vitellianis* interfectis, tamen ceteri pavore fidem mutaverint, duæque legiones *Septima Galbiana*, *Tertiadecima Gemina* cum *Vedio Aquila* legato, *Patavium*, ubi erant *Flaviani*, alacres adierint: & *Cæcina* palam defecerit, primoresque Centurionum, & paucos militum allocutus, eos in verba *Vespasiani* adegerit. *Bassus* *Ravenna* profectus, honorataque custodia *Liburnicis* navibus *Hadriam* provectus, a Præfecto alæ *Mennio Rufino*, præsidium illic agitante, vincitur: sed exsoluta statim vincula, interventu *Hormi*, *Cæsar*is liberti: *Vitellium* in nemore *Aricino* desidem, & marcentem proditio *Lucilli*, *Bassi*, & defectio Classis *Ravennatis* perculit: *Fabiusque Valens*, Dux *Vitellianus*, cum multa, & varia consilia agigaret, illud tamen unum semper cetera anteibat, ut vitaretur *Ravenna*: quod & fecit: nam plurimum metuens, cohortibus *Ariminum* præmissis, ipse flexit in *Umbriam*, inde in *Etruriam*; & quidem in tempore. *Cornelius* enim *Fuscus* *Ravenna* statim proficiscens, trepidos, qui *Ariminum* tenebant, admoto exercitu, & missis per proxima littorum *Liburnicis*, terra, marique circumvenit; occupanturque plana *Umbriæ*, & qua *Picenus* ager *Hadria* alluitur; omnisque *Italia* inter *Vespasianum*, ac *Vitellium* *Apennini* jugis dividebatur. Nec diu post, cum essent ad ceteras copias e Classibus *Ravennatibus*, legionariam militiam poscentibus, optimi quique adsciti, Classemque *Dalmatæ* supplevissent, exercitus, Ducesque ad Fanum *Fortune* iter sistunt, de summa rerum cunctantes. Sed brevi, accepta ab omnibus *Ravennatis* Classis defectio, *Misenensem* Classem, & pulcherrimam *Campaniæ* oram, omnemque *Italiam*; præter id quod inter *Tarracinam*, *Narniamque* jacet, ad defectionem illexit. Quamobrem procedente exercitu *Flaviano*, *Romamque* ingressi, & interfecto, uti docuimus, *Vitellio*, *Vespasianus* Imperator *Augustus* conclamatus, & habitus est. Hic cum *Judæi* ab *Romanis*, Prætoribus interfectis, defecissent, ab *Nerone* missus cum exercitu, ut eos motus compesceret, *Titum* filium majorem inter legatos habuit; cumque *Judæos*, qui ob diem festum celebrandum *Hierosolymis* convenerant, obsideret, cognita *Neronis* morte, plurimorum hortatu Imperium est adeptus. Id sibi ab *Josepho* multo ante prædictum *Suetonius* scribit. Itaque relicto *Tito* ad obsidionem, *Romam* profectus; tamen accepta *Vitellii* morte, paulisper substituerit *Alexandriæ*. *Titus* tandem *Hierosolymis* potitus, templum ab *Salomone* Dei jussu ædificatum incendit, & ab exercitu *Cæsar* acclamatur, & una cum *Vespasiano* patre, novo spectaculo, urbem triumphans ingressus est. *Apollinaris* interea *Mysiam* peragrans,

grans, & *Thraciam* cum duobus militibus, quos sibi ad custodiam ab *Messallino* traditos, ad *Christum* converterat, homines, qui praesertim ad *Istrum* incolunt, ad *Christi* Dei cultum, & venerationem cohortabatur; neque quamdiu ibi fuit, responsa Deorum ulla accepta. Id cum incolae ab eis sciscitarentur, vix tandem de uno cognoverunt, virtute id *Apollinaris* fieri; neque futurum, uti quicquam ipsi responderent, donec ibi ille fuisset. Hoc maximam invidiam conflavit apud eas gentes *Apollinari*; quapropter & male tunc audiebat, & tandem sacerdotibus Deorum id suadentibus, fustibus caesus, & navi impositus, mittitur in exilium. Quod neque praeter sanctissimi viri sententiam evenit, qui, audita Imperii commutatione, reverti ad Ecclesiam suam decreverat. Itaque tertio post quam exsulaverat anno *Ravennam* ingressus, exceptus est summa omnium *Christianorum* gratulatione, praesertim quod *Messallino*, qui *Capuam*, Praefectus Urbis, missus ab *Vespasiano* fuerat, *Taurus* vir egregius, & optimorum morum successisset. Aliquot dies *Ravennae* *Apollinaris* commoratus, & tum docendo, tum agendo *Christi* Evangelium in dies magis ac magis invulgans, Tribuni domum ad *Arietem* amnem, jam diu a se templum consecratam, Divae *Euphemiae* dicavit. Rediens enim ab exilio, & *Aquileja* transiens, cum *Hermachoram* ejus urbis Episcopum invississet, Divi *Marci* Evangelistae discipulum, illumque reperisset diem festum *Euphemiae*, paulo ante ibidem cum sorore, & fratribus, martyrio, ad caelestis vitae praemia vocatae, celeberrimum agentem, paternamque *Euphemiae* domum, consecratam, illius nomini dedicasse, *Apollinaris* eo sancto cadavere ab *Hermachora* impetrato, *Ravennam* regressus, templum a se jam; uti memoravimus, excitatum, *Euphemiae* nomini consecravit, ibidemque corpus sanctum locavit. Is autem locus extra urbem dicebatur, quod urbs ab ea parte nequaquam mœnibus erat circumdata. Itaque ab hac *Euphemiae*; cujus dies festus Tert. Non. Sept. agitur; nuncupatum est templum, non ab ea, quae *Diocletiani* tempore, multos post annos, ob *Christum* *Chalcedone* interfecta est; licet errore ducti, huic templo Praefecti perinde ac magis notam, *Chalcedonensem* hanc xvi. Kal. Octobr. celebrent, quia post *Chalcedonense* Concilium, instantibus *Leoni* primo Pontifici Maximo ejus Synodi patribus, *Romano* Calendario est adscripta: Hujus vetustissimi templi dedicatio Kal. Maji solennis agitur. Quidam autem arbitrantur, cum Divus *Apollinaris* baptismatis locum constituere decerneret, ne amplius, incerta sede, baptizare cogeretur, Deum cum suis rogavisse, uti aptum, & opportunum locum monstraret, repenteque visum *Arietem*, qui & locum designaverit, & loco, atque etiam vicino flumini nomen praeberit. Altera etiam fuit Divae *Euphemiae* ad mare aedicula, ac potius porticus, ab hoc templo longe diversa. Sed, ut redeamus ad historiam; cum haud ita diu post, *Apollinaris* coram *Christianis* *Ravennatibus* in suburbano *Cyrenaei* Senatoris sacra solemnia faceret, de eo inter se gentes impiae, quae falsa Deorum religionem tenebantur, dissidentes, repentnam seditionem concitavere. Quamobrem in eum irruentes, vinctum, adstrictumque in forum deducunt, ubi a Deorum cultoribus captus, ad *Apollinis* pertrahitur, uti sacra faceret, Deumque veneretur. At cum eorum ille infaniam irrisisset, & ad ejus, in statuam *Demonis*, contumelias, statua perfracta corruisset, ab Pontificibus maxima ira incensis ad *Taurum* judicem

A deducitur; qui *Taurus* filio caeco ad visum ab *Apollinari* restituto statim ob Archiepiscopi disciplinam religione sancta imbutus, illius dicto obediens, suppliciter hominem veneratus, ex Pontificum manibus deductum, honorifice excipit, inque suo praediolo annis quatuor aluit; ubi de more & sanandis aegrotis, & praedicando verbo Dei, ab stulta Deorum religione, & plurimos traduxit ad longe praestantiorum Dei colendi rationem; ostenditque Deo non jam vitulos, aut hircos immolandos, sed hostias sanctas, puras, & viventes afferendas. *Taurus* ad *Vespasianum* delatus, quod de *Apollinari*, cum *Apollinem* effregisset, minime supplicium sumpserit, respondit cum sibi magistratum demandatum credidisse, uti hominum jura, legesque servaret, non Deorum injurias ulcisceretur: cum id ipsi, qui Dii sint, facilius, si vellent, essent effecturi. Assensus fuisset facile *Cesar*, neque in *Apollinarem* quaestionem amplius exercuisset, sed cum impii illum assidue docentem, & saluberrima praecepta edentem, omnes ab eorum religione alienare conspicerent, non desistere, quin *Cæsarem* fatigarent. Quapropter *Vespasianus* mandavit *Demostheni* *Ravennati* patricio, viro singulari, uti causam omnem cognosceret, & ut leges ferret, *Apollinarem* poena afficeret. Pontificum persuasionem Centurioni *Apollinaris* in custodia habendus ab *Demosthene* traditur. Centurio *Christianus* cum esset, consuluit *Apollinarem*, uti se ad *Classensem* opidum conferret, in vicum, cui *Leprosorum* cognomentum erat: Quod occulte dum efficeret, ut ibi latens, furorem vitaret improborum, ac flagitiosorum, nefarii ea cognita profectio *Apollinarem* adorti illuc proficiscentem, fustibus caesum sic affecerunt, ut septimo post die vir innocentissimus ad beatam vitam migraverit, decimo Kal. Sextil. Sepulchro ex marmore, sub terra, propter Pontificum metum, conditur extra mœnia *Classis*, cum annum jam nonum & vigesimum *Ravennati* Ecclesiae praefuisset: annum a partu *Virginis* circiter septuagesimum quartum: paulo post, quam *Rufus* ejus discipulus, *Capuae*, cujus urbis erat Antistes, ab *Messallino* ob *Christi* religionem, sexto Kal. Septemb. interficeretur. Divum *Apollinarem*, *Petrus Damiani*, non solum³² martyrem appellat, sed Apostolicum martyrem esse dicit. Peraetis in funere sacris, cum *Christiani* omnes successorem *Apollinaris* electuri convenissent, ignaris, incertisque illis, quem tanto viro sufficerent, omnibus ferme id renuentibus, quod se tanto muneri impares faterentur, e caelo columba descendens, *Aderiti*, quem & *Abderitum* plerique, ab *Thraciae* forsan urbe, *Abdera*, vocant, sacerdotis sanctissimi capiti incubuit; quapropter continuo clamare omnes, Deum commonstrasse, quem eligerent Archiepiscopum. Itaque omnium consensu provinciam Archiepiscopatus suscepit *Aderitus*, vir *Græcus*; Hujus Archiepiscopatu, *Titus Vespasianus* pater in villa circa *Sabios*, ventris profluvio, nono anno Imperii mortuo, solus Imperium administravit; tamen ille biennio post in eadem sit patrem insecutus: cui *Domitianus* frater successit ab urbe condita anno octingentesimo trigésimo quinto: ab *Christo* nato octuagesimo secundo. Hic cum acerrime *Christianos* iterum persequeretur, *Judeorum* etiam gentem, generis praesertim *Davidici*; quod acceperit regem nasciturum ex ea gente, qui orbis imperium sibi adscisceret; multa nece oruentavit, & quamquam illum *Melito Sardinis* sua ad *Lucium Verum* Apologia, cum *Nerone* conjungat, fortasse tamen & cum superavit, quod

quod apertius in *Christianos* egerit : & cum ante hæc tempora nullum publicum, perpetuumque in *Christianos* edictum legamus, hic primus publice sanxit, *Christianos* ubique terrarum conquiri, neque ullam aliam ob causam, quam quod *Christiani* essent. Hoc tempore *Plinius* ¹ *Ravennate* vinum, & *Asparagos*, ac *Rhombos* pisces laudat; quæ omnia adhuc vigent, nec minori laude. Plerisque enim locis agri *Ravennatis*, ut juxta urbem, in *Palatiola* villa, & *sancti Petri in Vinculis*, generosa vina nascuntur; quorum multa, ubi vva maturuerit, tenuia sunt, odorata, stomacho utilia, nec caput lædunt. De illis sic *Martialis* ² scribens, asserit.

¹ De *Rhombis* lib. IX. cap. 54. de *Asparag.* lib. XIX. cap. 4. 8.

² lib. V.

*Sit cisterna mihi, quam vinea, malo Ravennæ,
Cum possim multo vendere pluri aquam;
Callidus imposuit nuper mihi Caupo Ravennæ,
Cum peterem mixtum, vendidit ille merum.*

³ In Italia de Ravenna.

⁴ *Martial.* lib. XIII.

Quo loco non vinum vituperat *Ravennate*, ut *Leander Albertus* ³ opinatur, sed aquam; cujus inopia laborabatur in ea civitate, quam omnem aqua alluebat marina: Quod his etiam temporibus *Venetis* contingit. Id facile constat, cum ait posse multo pluri se aquam vendere. De

Asparagis item loquens in xenii sic scribit. ⁴
*Mollis in æquorea, quæ crevit spina Ravenna,
Non erit incultis gratior Asparagis.*

Asseritque ranis abundare; quod significare his versibus videtur.

*Cum comparata ritibus tuis ora
Niliacus habeat Crocodilus angusta.
Meliusque ranæ garriunt Ravennates.*

Quas etiam adesse, licet multo minori copia ob exsiccatas paludes, nostra ætate conspiciamus. Quemadmodum & *Onocrotalos*, de quibus idem

⁵ lib. XI.

Martialis ⁵ in *Lydiam* scribens, ait, *Turpe Ravennatis guttur Onocrotali*: habent enim hæc volucres guttur maximum, quod, turpe, apud

³³ Poetas exprimit. De *Rhombis*, non omiserim, eam tunc fuisse *Ravennæ* dignitatem, ut *Hadriatici* maris ad se nomen traxerit: ita enim juvat *Ovidianum* illud, è *Plinii* dicto, interpretari,

— *Hadriaco mirandus littore Rhombus,*

id est *Ravennate*, quod nequaquam de magnitudine, sed de sapore libenter acceperim, cujus insit major *Ravennatibus* gratia, quam in ceteris *Rhombis* mediterraneis: alioqui tradunt plerique, piscium magnitudinem, aquarum respondere copię, *Oceanique* pisces cum liberiore fruantur cælo, motuque ac pabulo, majores videri, cum præsertim in minore maris ambitu, frequentiores exerceantur prædæ, & fuga moram, mora laxitatem pariat: tametsi id non omnino sit perpetuum, cum *squatina* in Mediterraneo major, quam in *Oceano* reperiri scribatur: sunt enim propria alicubi pabula, quæ alant, atque augeant. Quod si dicat *Horatius*, *Odorum* Lib. V. Od. 2.

— *Magisve rhombus aut scari,*

Si quos Eois innotata fluctibus

Hyems ad hoc vertat mare: —

id de *scaris* solis, qui proximè numerati sunt, intelligendum videtur, quos e *Cilicia* *Varro* apud *Gellium* ⁶ maximè probat. Sunt etiam qui putant, inter quos est *Blondus*, *Faustinum* *Martialis* amicissimum, ut complura ad eum scripta epigrammata testantur, *Ravennatem* fuisse.

⁶ lib. VII. cap. 10.

⁷ lib. III. cap. 143.

Dioscorides ⁷ gravissimus rei herbariæ scriptor, *Erythrodanum*, quod nostri *Rubiam* vocant, *Ravennæ* feri, foeliciterque nasci tradit, maximumque *Ravennates* ex ea sentire fructum: cujus quidem herbæ ad hæc usque tempora ager

A *Ravennas* feracissimus est: sed pauci admodum in eam mercaturam incumbunt. *Lugienfes* & *Tiberiani*, qui tamen *Ravennatibus* finitimi, iidem subiecti erant, & in agro *Ravennati* numerabantur, mercaturæ diligenter id genus exercent. *Domitianus*, interea cum multis *Romanorum* civium cædibus, plurimorum sibi odia conflavisset, eaque superbia fuisset elatus, ut divinam adorationem exigeret, & *Flavium Clementem*, collegam propinquumque suum, *Glabrionem* Consulem, & innumerabiles præterea, quia *Christiani* essent, morte mulctasset; ab suis in cubiculo interfectus, successorem accepit *Nervam*, qui cum se ob devexam ætatem imparem tanto regendo Imperio conspiceret, *Trajanum* in Imperium adoptavit, virum *Hispanum*, qui anno elapso, *Nerva* fato functo, omnium consensu Cæsar factus, apud *Agrippinam* *Galliæ* urbem insignia Imperii suscepit. Hujus tempore *Aderitus*, perfunctus absoluti, optimique Antistitis omnibus muneribus, cum multos ad verum Dei cultum ab falsa Deorum religione avocasset, moritur. v. Kal. Octobr. sepulturæ traditus in opido *Classense*, eo loco, quo deinde non multo post Divo *Probo* templum est exædificatum; circiter annum domini centesimum. *Aderito* mortuo cum *Ravennates* AN. C. convenissent de Antistite eligendo tractaturi, Deumque precarentur, vellet eum eligi, qui populo ex divina sententia præesset, statim, uti in *Aderito* contigerat, descendens columba è cælo, capiti incubuit *Eleocadii* viri *Græci*, summique philosophi, quem jam *Apollinaris* sacris initiarat: Hic *Græce*, latineque doctus, interpretatus est gravissime ex divinis libris complures; elegantissimeque conscripsit de *Christi* conceptu, atque ortu ex Virgine; deque ipsius nece; quæ omnia injuria temporum exhaustit. D *Petrus Damianus*, ⁸ qui hunc miris extollit laudibus, scribit summa fuisse pietate, atque ita virtutibus floruisse, ut in humano corpore vitam cælestem, ac divinam imitaretur. Anno xvi. Kal. Mart. obiit. Sepultus extra muros *Classis*; ubi non multo post ædificatum est ejus nomini templum, quod *Petri Damiani* tempore adhuc exstabat, inque eo anniversaria sacra fiebant. Ejus ossa deinde, ut plerique opinantur, ab *Astulpho* Longobardorum Rege *Ticinum* translata sunt, & in Divi *Michaëlis* posita. E In cujus templi libro quodam, ubi de reliquiis Divorum, quæ ibidem locatæ sunt, fit mentio, hæc de *Eleocadio* leguntur: A parte dextra, in cornu ipsius templi est corpus sancti *Eleocadii Archiepiscopi Ravennatis*, qui dum ob philosophiam, cujus erat peritissimus, fidem *Christi* studiosissime impugnaret, tandem superatus, & conversus est a Beato *Apollinari*, discipulo *Principis Apostolorum*, & cælestis clavigeri *Petri*; qui post ejusdem conversionem de fide *Christi* mirabiliter scripsit & disputavit, adeo ut tempore suo appellaretur hæreticorum metus, & primus in Italia ordinavit officium nocturnum pariter & diurnum, solenniter distinguendo libros novi & veteris testamenti, ut hodie per totam Ecclesiam leguntur in matutinis; & *Ravenna* huc translatus fuit per *Christianissimum Imperatorem Constantinum*, natum sanctæ *Helene*; qui hanc Basilicam fundavit, anno nativitatis Domini cccxv. propter gloriosum triumphum, quem tunc obtinuit contra *Gallicos*, Imperium non verentes, precibus signiferi *S. Michaëlis*. Hæc ibi. Pontificatum gerebat eo tempore *Anacletus Atheniensis*, *Clementi*, & *Cleto* suffectus; jamque *Trajanus* tertio persequi *Christianos* aggressus, *Anacletum* ipsum interfici-

³⁴ In Sermonibus monachorum de sancto Aderito. ANN. CXII.

ciendum curavit. De hoc *Eleocadio* mentionem fieri in marmore, quod in sacra turri Divi *Cassiani*, *Cymacii*, adhuc habetur, his incisissimis litteris, plerique putant.

† TENP. DOMI. ELL. TREB. ARCFE. SAC. EECC
RAI. EADEM. VICENSIVS. PRIMV
EPC. ECC. SCI. CASSIANI. CT. CVM.
PRIM. AEDIFIC. P. I. N. D. VI. IND.....
FELICIT.....

Sed quia Archiepiscopos *Ravennates* diu Episcoporum tantum insignitos titulo, novi, & hoc tempore, nobilia templa, sacrasque turres editas, ab commentitiorum Deorum cultoribus ædificare, Christianis, nequaquam permittebatur, neque ullus erat, quod sciam, Indictionum usus, in annis numerandis, non possum cum doctissimis alioqui viris sentire. Corruptum autem Archiepiscopi, in hac inscriptione, nomen, ut etiam alia, obscurum reddit, quis fuerit. Sufficitur *Eleocadio* in *Ravennati* Archiepiscopatu *Martianus*, a Deo, demissa columba, electus; natus sublimi loco, vir in primis pie, iuste, ac temperanter vitam degens; tanto concitus ardore animi, ut Christum prædicans, in animis *Ravennatum* ardentes amores excitaret omnium virtutum: multique nullis rerum adversarum ictibus frangi, neque oppugnationibus nefariorum de gradu pietatis dejici potuerint, sed calamitates omnes, tandemque necem pro Christo libenter pertulerint. Plurimos sacris iniciavit; cumque rerum admirabilium gloria clarissimus esset, cœlestem in patriam abiit xi. Kal. Jun. atque uti ex vetustissimis scriptis collegimus, in Divi *Eleocadii* sepulturæ traditus; anno Domini septimo & vigesimo supra centesimum; dum *Ælius Hadrianus*, imperaret. In vetustissimo tamen manuscripto codice, de vitis sanctorum, quod penes *Franciscanos* Divi *Petri* majoris fratres, *Ravennæ* adhuc habetur, in vita Divi *Probi* Archiepiscopi, traditur, *Martianum* hunc *Ravennatem* Archiepiscopum, *Dertonæ*, ob Christianam fidem, martyrium invicto animo subiisse: quod & *Joannes Rap. è Muta*, Eremitani ordinis cucullatus in *Martyrologio* ab se in Divi *Nicolai* *Ravennæ*, nonaginta jam annis, composito, & in *Carararii* bibliotheca servato, confirmat. Petrusque *Natalis in sanctorum virorum Catalogo*, scribit, *Martianum* in carcere a Divo *Secundo* milite, quem *Astæ* *Calocerus* Christi religionem docuerat, visitatum. Fieri enim haud difficile potuit, in tanta Christianorum Antistitum, ac Sacerdotum penuria, quantam peperisse assiduas Christianorum molestias, ac innumerales neces, eo tempore, verisimile est, ut *Ravennates* Antistites, eorumque administri, provinciam suam, more Divi *Apollinaris*, peragantes, ulterius quoque proveherentur: Indeque sanctum *Martiani* corpus, a *Calocero*, & ceteris administris, & ardente illius seculi religionis studio, moreque, *Ravennam* ad suam Ecclesiam fuisse adductum. *Hadrianus* Cæsar cum a *Quadrato* Apostolorum discipulo, & *Aristide Atheniense* de Christiana religione plurima cognovisset, uti *Paulus Orosius* est auctor, cavet edicto, ne quis Christianus impune, indictaque causa trucidaretur: Cum solis Judæis bellum gessit, quos etiam superatos fugavit. Non potuit tamen in tanta Ecclesiæ tranquillitate *Alexander* summus Pontifex; qui *Euaristo* successori *Anacleti* subrogatus fuerat; & magnam Senatus partem, *Hermemque* Urbis Præfectum, ac ejus familiam Christo Deo adjunxerat, calamitates, ac necem evadere, paulo post quam

Calocerus Græcus in *Martiani* locum, *Ravennatum* Archiepiscopus eadem ratione ab columba suffectus esset. Qui cum rerum omnium sub *Hadriano* quietem fuisset nactus, assiduo hortatu, Deo verbis efficaciam, ac robur tribuente, omnes ferme *Ravennates* relictis falsis Diis religioni sanctæ adhærere sic persuasit, ut admodum pauci fuerint, qui non acceperint cultum, & cognitionem veri Dei. Sub id tempus *Xystus* Romanus Pontifex trucidatus est; quem non multis post annis *Hadrianus* Cæsar est infecutus, diverso, ut par est, eventu. *Hadriano* Antoninus Pius Gener sufficitur, quem in filium *Hadrianus* adoptaverat. *Xysto* Pontifici *Telephorus* in Pontificatu successit. Nequaquam tamen me fugit, Pontificum *Romanorum* tempora plerosque secus digerere, sed nobis modò sat fuit aliquem sequutos fuisse gravissimum Scriptorem. *Telephori* Pontificatu *Ravennatum* Archiepiscopus *Calocerus* cum annum ætatis centesimum viridi senectâ superasset, mortem cum vita commutavit Tertio Id. Feb. Sepelitur haud procul ab *Aderito*. *Proculus* Sextus subrogatur ab columba præmonstratus, natione *Syrus*; cujus parentes ex *Antiochia* una cum Divo *Apollinari* venerant. Qui in Divi *Theodori* conventum pro deligendo Archiepiscopo haberi tunc temporis asserunt, in summa historiarum ignorantia versantur, cum illud templum ædificatum adhuc non esset. Aliquorum tamen sententia est, in domo *Theodori* civis *Ravennatis* locum publicum ab *Apollinari* constitutum, ubi ii *Ravennates*, qui Christum sequebantur, quæ ad ejus religionem, ac fidem pertinerent, edocebantur, & Sacram Eucharistiæ hostiam sumebant. Alii vero templum illud, Sancti *Theodori*, id autem est, sancti Dei doni, Græca voce dictum, perinde ac Sancti Spiritus arbitrantur, ab eo admirabili cœlestis, ac divini Spiritus adventu. Neque enim eo tempore adhuc Divus *Theodorus*, *Amasie* Marmaritanorum erat natus, nedum ob Christum trucidatus: id enim *Maximiani* Imperio contigit. *Proculus* cum ad Christi præcepta vitæ suæ cursum accommodasset, iusteque cum fide vixisset, optimè de *Ravennati* Ecclesia meritis, devexa jam ætate Kal. Decemb. vitam cum morte commutavit: Sepultus prope ne *Aderitum*, *Calocerumque*, an in Divi *Eleocadii*, incertum. Id constat; Obiisse sub id fere tempus, quo *Iginus*, qui *Telephoro* in Pontificatu successerat, obtruncatus est; eique successor datus *Pius Aquileiensis*; quemadmodum *Proculo* apud *Ravennates*, *Probus*; qui mirabilium rerum splendore clarissimus, cacodæmone agitados sanitati restituebat; valetudinem adversam, morbosque difficiles, quique curari non poterant, propellebat ingenti miraculo. Cum ad extremum pervenisset, Angelorum agmina vidisse testantur, illisque comitem in cœlum evolasse Quarto Idus Novembr. Sepultus in eo templo, quod ab se conditum in *Classensi* opido fuerat; quo loco *Aderitus*, & *Calocerus* sepulturæ locum habuerant, a mari haud procul. Eorum Antistitum cadavera cum honeste collocasset, instituit ut ibi assidue fieret res divina. Fuit autem M. *Ælii Aurelii Antonini* temporibus, Pontificatu *Pii*, *Aniceti*, *Soteris*, ac *Eleutherii*, annum ab ortu Christi circiter centesimum septuagesimum quintum. Id Divi *Probi* *Classensis* templum augustissimum, nostra ætate solo æquatum est, nec ulla tanti operis vestigia apparent. Illud tamen posterioribus seculis maxime exornaverat *Maximianus* *Ravennatum* Archiepiscopus, ac deinde *Sergius* item Archiepiscopus; qui, uti in ejus

gestis narrabimus, Divi *Apollinaris* templum ab *Argentario* exædificatum, ab sacerdotibus ad monachos traduxit; qui tamen sacerdotes affidui in Divi *Probi*, & *Eleocadii* templis, rem, ut antea, divinam, postea fecerunt. *Valerius* tandem Archiepiscopus, testudinem supra aram Divi *Probi* exstruxit. Verum cum paulo post *Agareni* univèrsa *Adriatici* maris littora deprædarentur, Divique *Apollinaris* templi ornamenta omnia, quæ summa, & maxima erant, suffurati essent, & plerique præterea sanctissima hæc cadavera suffurari tentavissent, *Petrus Bononiensis* Ravennatum Archiepiscopus, ne quid accideret mali timens, sanctissimo consilio optimum fore judicavit, in urbem illa comportari. Ceterum cum incertum esset, ubi reconderebantur; & pridie Kal. Feb. ad Divi *Apollinaris* primo, mox ad Divi *Probi*, Deum suppliciter esset precatus, ut sibi, quo essent loco sanctissima illa cadavera, commonstraret; ab eo defodi cœptum tametsi suspenso, atque incerto animo; quo conjectura eos maxime deduxit: reliqui omnes sacerdotes summa veneratione fodientes Archiepiscopi inceptum persequuntur; nec multum foderunt, cum sacerdos ligone lateritium lapidem percuciens, arcæ latentis aditum sub ara patefecit. Quapropter sublata mensa ex marmore, quæ aram conflagrat, detectoque ob id sepulcro, vas ligneum carie ob vetustatem corrosus, inventum est: in quo loculi sejuncti viscebantur. In altero bina erant cadavera; in altero, unum; nullo scripto, quod nomina significaret. Veniunt tamen in conjecturam, gemina cadavera illa, esse *Aderiti*, & *Caloceri*; tertium *Probi*. Nonnihil itaque reliquiarum, ob

37 Divorum memoriam ibi relicto, cadaveribus in Antistitis sede positis, continuo cum magno imbri fœdum esset cælum, inclaruit, & serenum est factum. *Moses* præterea quidam ex monachis *Classensibus* Divi *Apollinaris*, cum febri multos jam dies laboraret, tacta sede, restitutus est sanitati. Itaque delata primum summa omnium veneratione, nec sine lacrymis sancta cadavera ad Divi *Apollinaris*; mox ad Divi *Severi*; cujus postridie dies festus erat; tandem hymnis, & lacrymis, ingentique gaudio in *Ursianam* ædem transferuntur. Ubi miraculis compluribus *Deus* eorum sanctitatis esse testis voluit; Tertioque Non. Mart. *Petrus* Archiepiscopus eis aram dicavit. Quinto ab hinc die *Urbano*, Ravennati patricio per quietem fuit declaratum, quinque præterea Antistitem *Ravennatum* cadavera eodem in templo occultari. Quo factum est, ut cum denuo illuc se *Petrus* recepisset, pervestigassetque diligenter, duo invenerit sepulcra; in quorum altero bina cadavera erant; tria in altero: quæ dubio procul, si antiquitati credimus, *Proculi*, *Dathi*, *Liberii*, & *Marcellini* Ravennatum, uti narrabimus, Antistitem credenda sunt. Ea, cum admirabilia complura edidissent, in *Ursianam* ædem importata sunt. *Honestus* deinde, qui in Archiepiscopatu *Ravennati* Petro subrogatus est, *Benedicto VI.* Romano Pontifice, & *Othone* secundo Imperante, *Probi* cadaver in ara ex marmore maxima, sub mole testudinata *Ursiani* templi, honorifice manibus propriis collocavit, ejusque nomini aram dicavit; quæ nunc temporum decursu solo æquata est. Huic *Probo*; ut ad cœptum historiæ ordinem revertamur; *Dathus* ab *Spiritu Sancto* per columbam *Ravennatibus* præficatur, cujus faciem divino splendore, supra quam dici potest, illuxisse ferunt. Novem annos cum administravisset Ecclesiam, obiit V. Non. Quint. Sepulturæ locus datus in Divi *Probi*; Pontificatu

A *Eleutherii*, qui *Soterem* fuerat infecutus; dum *Commodus Antoninus* fœde conspurcasset Imperii dignitatem, omni vitiorum labe, & animi causa gladiatorios ludos exerceret, seque feris obiceret in Theatro. Interfecit hic complures ex omni nobilitate, quod ea sibi antecellerent. Substructiones autem hoc tempore ad *Classem* opidum factas, lateres quadrati ingentes, qui nunc prope Divi *Severi* effodiuntur, declarare satis possunt, in quibus ita impressum grandioribus litteris legitur. Imp. Ant. Com *Datho* in *Ravennatum* Archiepiscopatu sufficitur *Liberius*, Philosophus maximus, Græce, Latineque doctissimus; qui religione sic animum imbuerat, ut per unum & viginti annos, quibus *Ravennati* præfuit Ecclesiæ, ex Deo toto animo, totaque cogitatione pendens, eumque sibi doctorem, ac ducem habens, ita retraxerit multos aberrantes a veritate, & sincera divini cultus sanctitate, ac vitiis, & perturbationibus obcæcatis, ut nihil rectius ducerent, nihil aut facilius, aut jucundius, quam honestam vivendi rationem sequi, & cursum conficere præceptorum divinorum; cum tamen ipsa Cæsaris intemperantia omnes ad exemplum deduxisset. Ceterum post paulo & *Commodus* strangulatur, & post illum a Senatu Cæsar *Ælius Pertinax* creatur. Qui sexto quam imperare cœperat mense, *Juliani* Jurisconsulti scelere interficitur. Arripit *Julianus* Imperium; verum septimo post mense ad Pontem *Milvium* ab *Septimio Severo* Afro militum classis *Ravennatis* ope, superatus illi ad eam dignitatem aditum paravit. Scribit *Ælius Spartianus*, uti memoravimus; ab *Juliano* Classense oppidum captum. *Septimii Severi* Imperio, & Pontificatu *Zephyrini*, qui *Eleu-*

D *Ravennatum*, Tertio Kal. Maji; Sepultus in Divi *Probi*, cum *Dato*. *Agapitus* sufficitur, cujus ea semper fuit bonitas, ut numquam suos destitueret, numquam violari sustineret, quoad ejus fieri poterat. Hoc tempore *Severus* Cæsar, cum *Fescennium Nigrum*, qui in *Ægypto*, & *Syria* ad Tyrannidem adspiraverat, apud *Cyzicum* superatum trucidasset, Judæosque nova molientes compescuisset, superatis *Parthis*, *Arabibus*, & *Adiabenis*, Christianos acerrimè persecutus est. Eo mortuo, *Aurelius Antoninus Bassianus* *Caracalla* filius successit; qui non minori, quam pater, impietate sæviens in Christianos, *Zephyrinum* Pontificem Maximum trucidavit, cui *Calistus* subrogatur. Hic *Domitii* filius ex urbe *Ravennatum* fuit: quæ urbs utrum ne *Ravenna* ipsa sit, an *Transiberina* regio, incertum est apud aliquos. Sub id tempus *Ravennæ* Divo *Theodoro* martyri, & Divæ *Mariæ* Virgini in *Cosmodim* templa exædificantur. Quod autem nunc Divæ *Mariæ* in *Cosmodim* vocamus, fons erat, quo aqua sacrata baptismatis abluebantur pueri; sequentibus temporibus, *Theodorico* Regnante, ab *Arrianis*, ut putant aliqui, exstructus. Ejus rei rota ex marmore, quæ in pavimento est, & Divi *Joannis* Baptistæ Christum Deum baptizantis imago, in testudinis centro, argumento sunt. Divi *Theodori* templum, nunc *Spiritus Sancti* appellatur, quod eo in templo, columba cœlitus demissa, aliquot Archiepiscopos *Ravennatibus* dederit. Exarchorum tempore, domum hospitalem ibi ædificatam scribunt, & provenitibus ditatam; ut *Græci*, qui egentes, religionis causa *Romam* proficiscerentur, per aliquot dies gratis exciperentur, & alerentur. *Caracalla* Cæsar, qui novercam uxorem duxerat, septimo anno Imperii moriens, successorem ha-

buit *Opilium Macrinum*, cum *Diadumeno Antonino* filio. Sed hic, post annum, militari tumultu trucidatus cum fuisset, eligitur in Cæsarem *M. Aurelius Antoninus*, *Heliogabalus* appellatus; sub id fere tempus, quo *Urbanus*, *Calisto* jam ab Christianorum adversariis impie interfecto, successit in summo Pontificatu. Nec multo post, anno quarto Imperii *Heliogabalus*, cum inauditis libidinum generibus in omnium odium incurrisset, est interfectus. Subrogatur *Aurelius Alexander Severus Mammaeus*, lacte Christiano; ut *Tertullianus* de *Antonino* Cæsare scribit, educatus, & a Christianis non averfus: quo imperante, *Agapitus* Decimus *Ravennatum* Archiepiscopus XVIII. Kal. April. moritur. Sepultus cum reliquis in *Divi Probi*. Quidam censent, *Constantino* & *Constante* imperantibus circiter annum domini tricentesimum quadragesimum primum, *Agapitum* sub *Julio* primo Romano Pontifice fuisse, & in Concilio Romano sedisse; verum ob *Agapitos* Archiepiscopos, qui plures fuerunt sunt decepti. Hoc tempore *Aspasius Sophista Ravennas*, *Demetriani* filius, uti *Suidas* est auctor, *Romæ* florebat, summa omnium admiratione; cum aliquanto, quam ceteri sophistæ, gravius, & nobilius artem tractaret: Præceptores habuit *Pausaniam*, & *Hippodromum*. Adversus *Aristonem*, ceterosque maledicos orationes scripsit, quæ erant in manibus doctorum hominum frequentes. *Alexandro Mammææ* ab Epistolis fuisse, *Philostratus* auctor est: quamquam cum genere orationis uteretur contentioso, ac minime perspicuo, nec pro dignitate Augustali, satis gravi; cum talium Principum litteræ leges continerent, a *Philostrato* per litteras de recta scribendarum earum ratione, edoctus est: neque enim enthymematibus, aut epicherematis complendas. *Byblum* cognomento appellatum tradunt, quod de byblo, id est papyro librum condiderit: *Agapito*, *Marcellinus* successit *Ravennatum* Archiepiscopus, alterum & trigesimum circiter annum supra ducentesimum ab ortu Christi; *Urbano* adhuc Romano Pontifice. Quinquaginta annis *Ravennati* Ecclesiæ præfuit *Marcellinus*, tanta sanctitate, atque innocentia, ut vel sola opinione, homines a maleficio deterreret, & ad leges divinas servandas, ac colendas inflammaret. Sæpius cacodæmonum furorem; tanta in illo fuit magnitudo, & præstantia benignitatis divinæ; nullo labore compressit; cumque virum sanctum illi, dispositis insidiis, valatim tenerent, ac circumvenissent, eo Deum suppliciter invocante, statim prostrati, misereque afflicti sunt. Hujus tempore, *Alexandro*, apud *Maguntiacum* militari tumultu e medio sublato, *Maximinus* ab exercitu; senatu rem haud cognoscente; Cæsar eligitur: sed cum bello adversus *Germanos* feliciter gesto, sextus Christianos acriter persequeretur, jamque *Aquilejam* premeret obsidione, ab exercitu trucidatur. Caput ad *Pupienum* primo, qui *Ravennæ* erat, mox *Romam* delatum. Arripiunt tres simul Imperium, *Pupienus*, *Albinus* ejus frater, & *Gordianus*, vir ex omni nobilitate, *Gordiani* filius, qui erat proconsul in *Africa*. Sed *Albino*, & *Pupieno* interfectis, solus *Gordianus* Cæsar conclamatur; cujus tempore *Pontianus* Romanus Pontifex, qui successerat *Urbano*, est ob Christum interfectus. In ejus locum creatus est *Antherus* Græcus; deinde *Fabianus*; in quo eligendo, columbam cælius demissam, uti in Antistitum *Ravennatum* electione continebat, plerique ferunt. Hujus Pontificatu *Gordianus* Cæsar interficitur; *Philippus*que successit cum *Philippo*

A filio; qui primus Christianam religionem cum filio est amplexatus, sacraque unda ab *Pontio* ablatus. Hos *Decius* Augustus, ex inferiori *Pannonia* ortus, infecutus est, acerrimus religionis Christianæ, & immanissimus hostis, ab *Nerone* septimus; cujus jussu *Fabianus* trucidatus est: quo eodem acerbissimo necis genere, illum, *Cornelius*, qui in ejus locum Pontifex Maximus subrogatus fuerat, duobus post annis insequitur. His accessit *Fusca* virgo nobilis, quæ per idem tempus Idibus Febr. sub *Quintiano* Præfide, qui in *Sicilia* *Agatham* trucidavit, ob Christi religionem *Ravennæ* interfecta est. Hæc enim *Syroo* patre orta viro nobili, annos nata quindecim, audiens Christianam religionem, ejus amore infinitum in modum inflammata, cum *Maura* nutrice id negotii communicaverat. Nutrix putans tantum facinus, in seipsis parentibus, minime perpetrandum, occulte omnia matri patefacit, quæ, quod diu Christianæ militiæ nomen dare optavisset, non solum filiæ assensit, sed laudavit vehementer consilium, ad *Hermolaum*que sacerdotem *Ravennatum*, virum sanctissimum, profectæ, ab eo edoctæ sunt, quæ facienda Christianis essent, & sacra unda ablutæ. Hæc cum pater rescivisset, qui ex omni nobilitate *Ravennati* eminebat, id sibi, multis de causis, dedecori, & calamitosum ducens, sæpius tentavit, irritum tamen labore, ab Christi fide avertere filiam; tandem verò in carcerem contrusam, triduo absque cibo esse voluit. Quibus tamen diebus non destitit pater, quin per matronas nobiles, ejusque familiares adolescentulas hortaretur, ut ab Christiana religione deficeret: quibus tandem cum nihil efficeretur, ipseque pater omnibus blanditiis, ac speciosis verbis, atque etiam lacrymis filiam demulcens, immotam filiam conspiceret, in tantam iram exarsit, ut, nisi mater intercessisset, e carcere eductam ense omnino confossurus videretur. Jubet tamen adigi ad sacrificandum *Diis*. Sub id tempus *Quintianus* *Ravennam* ingressus, his acceptis, mandat ad se *Fuscam*, *Mauram*que & parentes vinctos adduci. Sed cum apparitores eam deprehendissent orantem, cæliternamque juxta eam summo splendore fulgentem conspexissent, adeo territi sunt, ut nihil ausi, inanes ad *Quintianum* redierint. Interea *Fusca*, & *Maura*, quæ hæc acceperant, adeunt ad *Quintianum*, seque Christianos profitentur. Adductum *Syroo* patrem cum *Quintianus* interrogaret, cur filiam Christianam esse sit passus; ipseque id se invito ab ea factum respondisset, adjectis testibus, qui referrent, quibus eam, ob id, pœnis affecisset, *Fuscam* & *Mauram*, eorum religionem falsam spernentes, verberibus affectas innumeris, jubet in teterrimum carcerem contrudi; ubi cum dies aliquot acerbè vixissent, *Quintiani* jussu, extra urbem, *Fusca* gladio in latus infixio, cum antea cælitus emissæ vox illam esset ad necem fortiter ferendam hortata, confoditur. *Maura* nutrix, cadaveri, quod assidue amplexabatur, illacrymans, rogata carnificem, ut se eadem ratione gladio confoderet, illam infecuta est. Cadavera ab Christianis nautis noctu rapta, ad *Sabratam* provinciae *Tripolitane* urbem importata, pulcherrimo sepulcro condita. Multis deinde post annis, cum eam civitatem piratæ deprædati essent, *Vitalis* civis *Venetus* ad urbem desertam, divino afflatus spiritu, adnavigans, ad *Torcellum* *Venetiarum* Insulam, ea invexit; ubi nunc honorificentissimo templo, ac sepulcro, religione summa ab incolis coluntur. Hæc mulierum sanctissimarum neces contigerunt, non ante multo,

quam *Decius* tot scelerum daturus poenas, una cum filio, quem *Cæsarem* designaverat, trucidatur. *Gallus Hostilianus* cum *Volusiano* filio in Imperium adsciscuntur; post *Æmilianus*. Quo mortuo gemini *Cæsares* creati sunt; alter in *Rætiis* cum exercitu, *Valerianus*; *Romæ* alter a Senatu, *Galienus*. Quorum temporibus adeo in Christianos est sævitum, ut paucissimæ eorum familiæ, nedum civitates ejus calamitatis expertes fuerint. *Lucius* Pontifex Maximus, cum mortuo *Volusiano*, a quo fuerat relegatus, *Romam* rediisset, *Valeriano* jubente interfectus est. Qui *Valerianus* in bello Persico victus, ad manus hostium vivus pervenit: apud quos tam foeda vixit servitute, ut *Pacorus* Persarum Rex, quoties equum conscenderet, ejus dorso perinde ac scabello uteretur. *Lucio* Pontifici, *Stephanus* successit, qui etiam *Valeriani*, & *Galieni* temporibus, anno Pontificatus octavo trucidatur; cum *Germani* alpibus, *Rætia*, universaque *Transpadana* *Gallia* penetratis, *Ravennam* usque facta excursione omnia deprædati essent; & undique novæ gentes finibus egressæ, ipsum orbem universum perturbaturæ viderentur. Nam *Gothi* in *Græciam*, *Macedoniamque* & *Asiam* erumpunt: *Quadi*, & *Sarmatæ* *Pannonias* depopulantur: *Germani* occupant *Hispaniam*; ipsique Imperium ab Tyrannis triginta arripitur. Tandem *Galienus*, cum *Mediolani* Aureolum obsideret, interficitur; cum antea illius jussu *Xystus* secundus, qui in Pontificatu Romano, *Stephano* successerat, & hærefes, voce, & scripto oppugnabat, *Dionysiumque* *Alexandriæ* Episcopum, id per litteras petentem, sententiam Ecclesiasticam docuerat, fuisset obtruncatus. Illi subrogatur primo *Dionysius* mox *Felicius* *Romanus*, eodem ferè tempore, quo *Aurelianus*, *Claudio* suffectus, *Cæsar* factus est; qui nonus Christianos afflixit, præsertimque *Felicium*, ac *Eutychianum* Pontifices Maximos; quos & interficiendos curavit. Sub id tempus *Marcellinus* *Ravennatum* Antistes, in tanta perturbatione vario rerum eventu misere, graviterque affectus, animam exhalavit, Tertio Non. Oct. Dum extremum spiritum duceret, ejus cadaver ferunt unguentorum suavissimorum divinum odorem afflavisse. Sepultus est in Divi *Probi*. Urbem *Ravennam* in septem hoc tempore divisam regiones tradunt. Prima erat ad Orientem, prope portam *Asianam* vocatam, ab ipso, ut ajunt, *Apolline* sortita vocabulum: sed hoc modo, *Actiana*, non *Asiana* dicenda esset, quod sciamus *Apollinem*, *Actium*, ab *Actio*, loco *Acaranum* ad sinum *Ambracium*, appellatum: hincque ejus ludos, *Actios* celebratos sciamus, & scribat *Suetonius* ¹ *Augustum*, amplissimum reddidisse vetus *Apollinis Actii* templum. Cujusmodi *Ravennæ* etiam fuisse, hæc regionis appellatio, ab eo forte tempore persuadet: cum ex Divi *Apollinaris*, & Divi *Vitalis* actis, templum hic *Apollinem* habuisse satis constet. Altera erat regio *Herculana*, quam diximus, ab *Herculis* simulacro è marmore columnæ imposito, medium orbem humeris gestante, quod horas indicabat, nomen sortita. Tertia dicebatur *Miliarium* aureum ad meridiem, ubi celeberrimum fuisse *Saturni* templum affirmant, & in eo è ferrea catena pendentem sphaeram argenteam maximam, cui affixæ sphaerulæ aureæ mille, essent, stellarum modo, inerrantium, ac vagarum: ex inerrantibus autem summam, & maximam ita cultus in hoc fano daemon torquebat, ut aliis motum impartiret. Quarta regio ad Occidentem, summus vicus appellabatur. Quinta ad forum *Hippodromum*, unde erat *Circensi-*

¹ In Augusto.

bus curribus, ac ludis locus, ad cujus latera, rerum venalium institores causas agebant. *Sexta Martia*, ubi *Martis* fanum insigni opere, ornatuque a Pontificibus *Capitolii*, quod proximum erat magna diligentia servabatur. Septima ad *Vervecem*, ac potius *Arietem*, quod in ea regione aureum defossam *Arietem* dicerent: Inde autem vicino deinde flumine *Montonis* impositum nomen plerique putant: cum alii contra existiment, uti supra diximus.

LIBER SECUNDUS.

CUM e vita migrasset *Marcellinus*, ita uti supra demonstravimus, sacerdotes, populusque *Ravennas* in Divi *Theodori* conveniunt, ut de more suppliciter Deum precati, sibi per columbam significaretur, quis esset Archiepiscopus futurus. Hæc res longius est protracta, quam consueverat: Itaque plures illuc conveniebant duplici miraculo impulsæ. Factum est ob id, ut *Severus*, vir ex infima quidem plebe, sed innocentia, & simplicitate nobilissimus, cum lanam expurgaret, quæretque sibi, & familiæ inde victum, rei novitate commotus, præsertim cum e templi, in quo fiebat conventus, regione habitaret, posita lana, se ad profectionem pararet; quem *Vincentia* uxor, cognita profectionis causa, irridens, ac increpans; *Sede*, inquit, & in comparandum unde vivas, incumbere; Desine quibus id per opes licet, eos in eligendum Archiepiscopum esse intentos. Cum tamen *Severus* sancto Spiritu impulsus, nihil uxoris verbis commotus tandem proficisceretur in templum, *Abi*, inquit uxor; cum primum enim accesseris, Antistes creabere; id unum populus curat scilicet. Ille abiens, cum esset pannosus, & demissi animi, & templum sacerdotum, ac populi multitudine plenum, per primam, quæ minor est, portam ingressus, in angulum ad dextram pone murum se conjecit, suppliciter petens, ut Deus optimum populo patrem deligeret. Vix ibi constiterat *Severus*, cum in fenestram involans columba, parumque in lapide subjecto commorata; quem nunc lapidem ob rei memoriam, atque reverentiam ab *Conrado Grasso Bononiensi*, ejus templi Abbate; qui templum illud mirifice instauravit; honesto loco positum videmus; ad aures *Severi* convolvavit. *Severus*, quod se tanto mysterio minime dignum judicabat, ejicere columbam; quæ circumvolans ad illum denuo rediit. Protinus populus universus clamare, ne illam ejiceret; sineret quid vellet efficere. Quod cum permisisset, columba, immisso in aurem illius rostro, inde sublimis abiit. Quo eodem genere prodigii haud multo post, tempore *Constantini*, *Euvircium* in *Aurelianensium* Episcopum creatum scribunt. Stupentes omnes ob rei novitatem accurrunt; *Severum* pannosis vestibus, & sordidis exspoliatum, vestiunt sacro pallio, quo Antistites uti consueverant. Ille confestim in alium mutatus, & divino miraculo summa præditus sapientia, continuo suggesto consensu, concionem habuit; pietatis, doctrinæque plenissimam, in qua prædixit, ne amplius divinitus columbæ ministerium expectaretur in creandis *Ravennatibus* Episcopis. Pontifex erat, cum hæc acta sunt, *Cajus Dalmata*; *Cæsar*, *Probus*, seu, ut alii, *Carus*, cum filiis *Carino*, & *Numeriano*; annum circiter ducentessimum octuagesimum quartum. *Cajus* Pontifex trucidatur ab *Diocletiano*, qui post *Aurelianum*, ac varios rerum eventus, *Cæsar*, una cum *Maximiano Herculo* fuit, & per decennium Christianos acriter per-

ANN.
ccc. v.ANN.
ccciv.ANN.
cccvi.ANN.
cccvi.ANN.
cccix.ANN.
cccix.

persecutus est. *Cajo* subrogatus *Marcellinus*, & *Marcellino*, *Marcellus* fuit; quo tempore *Severus Ravennas*, alius ab Archiepiscopo, e medio sublatus est ab *Maximiano* Augusto; quidē-
 cimus, & postremus in Occidente Christianos, persequeretur. Viri enim sancti prodigia, & vitam innocenter actam cum *Maximianus* accepisset, ob inveteratum in Christianos odium, captum, & sacrificare falsis Diis renuentem, uti diximus, interfici iussit Kal. Jan. cujus cadaver nunc summa religione in *Orbito*, quam plerique veteribus *Herbanum* fuisse putant, ab incolis conservatur, & colitur. Hoc loco, mea quidem sententia, *Franciscus Maurolicus* Messanensis Abbas, manifeste aberrasse deprehenditur, qui in suo *Martyrologio*, hunc fuisse Episcopum scribat: & longe magis *Ferretum*, qui hunc *Severum* cum illo confundat, qui fuit *Ecclēsi* Archiepiscopi fratris filius. Paulo post *Severi* necem, *Diocletianus* à *Maximiano* impetravit, uti simul & purpuram, & Imperium deponerent: quod & factum est eodem die ab *Dioclitiano* apud *Nicomediam*, & ab *Maximiano*, *Mediolani*. *Galerius*, & *Constantius* post hos, Augusti, duas in partes diviso Imperio, administrationis negotium inter se partiti sunt. Decernitur *Constantio* Italia, *Africa*, & *Gallia*: *Galerius Maximianus* Illyricum, *Asiam*, & *Orientem* obtinuit: & non multo post, *Italiam* etiam, atque *Africam*, tradente *Constantio*: qui Augustali contentus dignitate, *Gallis*, atque *Hispanis* dominabatur. *Galerius* duos adoptavit, anno cccvi. sororum filios, *Severum*, & *Maximianum*, quem, *Orosius*, *Maximum* vocat, alii *Maximinum*. Illum præfecit *Italia*, & *Africa*: Hunc *Orienti*: ferme sub id tempus, quo *Constantius* Augustus, vir humanissimus, ac modestiæ singularis, in *Britannia* decedens, *Constantinum* ex *Helena*; quam alii concubinam, alii uxorem dicunt; filium Cæsarem reliquit. *Romæ* autem *Prætoriani*, Cæsarem fecere *Maxentium*, *Maximiani* *Herculii* filium, non abnuente Senatu; quem cum fugeret *Severus*, *Maximinum* petens, qui in *Illyriis* erat, *Ravennæ* captus, cæsusque est. Quamquam scribunt alii, *Maximianum*, *Maxentii* patrem, qui Augustalia ornamenta, jam posita, resumpserat, *Ravennæ*; quò, a *Maxentio* fugatus, se receperat; cum exercitu obsedisse *Severum*, circiter annum cccvii. Sed cum urbs ipsa, opere, ac præsidio munita, adventu *Severi*, munitior esset reddita, sensit *Maximianus*, majoris, quam putarat, negotii, hujus expugnationem urbis esse. Itaque *Severo* persuasit, ut accepto incolumitatis Sacramento, *Romam* repeteret. Ita *Severus* *Maximiani* fidem secutus, *Ravennæ* excessit, atque ad tres tabernas, quod opidum non longe ab urbe, via *Appia*, aberat, sese contulit, haud dubia spe ductus, urbem se *Maximiani* opera recepturum: *Maximianus* autem promissorum constantiam nequaquam servans, mediis ipsum in castris, insidiis circumventum, exstinxit, mense Aprili, anno septimo supra tercentesimum ab ortu Christi. Duobus post annis, *Marcellus* Romanus Pontifex, a *Maxentio*, in vivaria, ad curam publicarum bestiarum coniectus est; unde quamquam, nono mense, per sacros viros, eximeretur, tamen denuo, iussu *Maxentii*, jumenta curare, impulsus, tandem postero anno poedore confectus, & situ, nudus, ac vix cilicio tectus, obiit: cui successit *Eusebius* Græcus, patre Medico natus. Hoc tempore, *Savina*, *Treca*, urbe *Galliæ* nobili oriunda, virgo, *Roma* rediens, quò, *Savino* fratre, ob Christi fidem contrucidato, ad limina Apostolorum, se con-

tulerat, cum *Ravennam* venisset, specimen sanctitatis suæ dedit: Divertit enim ad *Ravennatis* viri divitis aedes, hospitioque accipi, ab ancilla, quæ occurrit ad fores, petit: Verum negante illa, ob eam causam, quòd gravissimo filia herilis morbo, quo nulla spe vitæ, animam agebat, perturbata omnia illis in aedibus essent, *Savina*, Divina bonitate, clementiaque freta, ac eam sibi a Deo oblatam, illius familiæ consolanda, occasionem rata, postulat introduci in aedes, ad moribundam: Quod cum fuisset factum, manu ægrotantis apprehensa, eam sanitati restituit. Interea *Eusebio* Pontifici mortuo, *Melchades*, qui, & *Miltiades* appellatur, successerat, & *Licinium* suffecerat *Galerius*, *Severo* interfecto. *Galerio* Christianos acriter persequenti, haud data est diu scelerum impunitas: nam undique putredine, ac vermibus absumptus, & eo furoris actus, ut Medicis etiam intulerit manus tam iis, qui de salute desperaverant, quam qui rem aggressi, promissa non præstiterant, quamquam edictum, suo, & *Constantini* nomine edixerit, ut Christianis parceretur; veritus, se propter injustas Christianorum vexationes, a Deo justè mulctari, tamen haud ita diu post, summis cruciatibus decessit. Rediit res ad *Quaterviros*, *Constantinum*, & *Maxentium* filios Augustorum, *Licinium*, & *Maximinum*, novos homines. *Romæ* interea *Melchades* Pontifex decessit, multa, ob Christi Dei fidem ab Urbis Præfecto, passus: Huic sufficitur *Sylvesterus* Romanus: cujus Pontificatu, Christiani toto orbe pacem habuerunt: Cum tamen in hac postrema a *Dioclitiano* inita rabie, quæ ad hæc tempora defævit; innumeras neces, ac contumelias fuerint perpeffi. Et, ut innumerabiles taceam, qui in omnibus civitatibus passim trucidati sunt; quo factum est, ut præter eos, qui partim sunt in Insulas relegati, partim ad metalla damnati, septem & decem millia hominum Christianorum, diversis in provinciis, triginta dierum spatio, martyrium obierint, imò uno die tantum, qui fuit Natalis Christi Domini, viginti millia pro fide, incendio combusta, beato illi, sempiternoque ævo felices, initium dederint, urbesque & opida sæpe tota, quia in fide permanerent, inflammata; *Ravennæ*, *Edissius*, quarto Id. Octobr. interficitur: Sepultus in via *Laurentina*, quæ ad *Classem* tendit. Nuncupatam autem *Lauretinam*, non *Laurentinam*, viam illam tradunt, a nemore *Lauris* confito, quod ibi aderat: fuisse namque gemina loca juxta *Ravennam* perhibent, hunc ad Orientem Solem, *Lauris* fatum: ad Occidentem alterum; ubi erat *Palma*, *Campum Martium* vocatum: quibus lauro, *Palmaque Ravennates* Duces, cum aliqua pro *Ravennati*, aut *Romana* Republica egregiè gessissent, *Ravennam* venientes, coronari consueverant, ad *Capitolium*que adduci, ubi sacra *Jovi*, tercentis victimis, ad tercentas ejus templi aras, mactatis, fierent. Solitos præterea *Ravennates*, ludos publicos equestres committere, atque etiam pedestres apparatissimos, magnificentissimosque, quibus victores, tum *Lauro*, tum *Palma* coronati incederent: spectatoresque in collibus exiguis, suo quisque loco, confidere; sic ut alius esset Senatorum collis, alius virorum equestris ordinis, alius plebeji: adhucque collis perstat, non longe ab Divi *Apollinaris* in classe, quem, *Montem equitum*, vulgo appellant: Quamquam cum multa superioribus annis sepulchra testacea vetustissima, eo in colle reperta sint, sepulture locum equestrium aliquot virorum fuisse, non est absurdum. Quòd autem *Campus Martius* Palma con-

spicius, extra urbem esset, ex Divi *Ursicini* martyris historia colligitur. Sed ut; iis omis-
sis, quorum testes scripturas aliquot *Ravennates*, nullum autem fide dignum habemus, quem
invenerim auctorem; ad ordinem historiae redeamus, eadem hac calamitate, quam *Diocletianus* Christianis intulit, *Ravennae* interiere
Valentinus, & *Solutor*, ac *Victor*, Idibus Novembr. quibus *Ravennae* templum aedificatum
est, quod adhuc superest, juxta portam *Anastasiae*, ab Divi *Joannis* baptistae haud procul.
Quo loco aliquorum ejus templi Rectorum imprudentiam mirari fortasse possumus, qui hoc
Victore, & sociis praetermissis, quibus dedicatum templum fuit, ex veterum scriptorum *Ravennatum* sententia, solum festum agunt diem,
octavum Id. Maj. quo die *Victor Mediolanensis*, *Maximiani* rabie, est obruncatus. *Ravennates*
quoque martyres per hoc idem tempus fuere *Felicianus*, *Victorinusque* Tert. Id. Novembr.
Alius etiam *Valentinus*, cum *Novali*, & *Agricola*, xvii. Kal. Januar. ob Christum acerbissimam necem subierunt. De *Valentino* in vita Divi
Dalmatii Episcopi, & martyris *Ticinensis*, in hanc sententiam legimus. Ad *Dalmatium*, cum is esset in urbe *Alba*, patre Senatore, &
occulte primum Christianus, mox omnibus statim relictis, palam Christum Deum praedicare, & miracula edere coepisset; *Valentinus* magister
militum, cum ad ejus aures fama pervenisset, *Ravenna* profectus, venit, eum rogans, ut filio gravi morbo laboranti, ac jam desperato,
suppetias ferret. Deum precatus *Dalmatius*, *Valentino* renunciat, *Concordium* ejus filium, qui erat *Ravennae*, convaluisse, virumque sanctissimum,
item *Ravennatem*, nomine *Antonium*, eadem die obiisse: quae omnia cum *Valentinus*, *Ravennam* regressus, vera comperisset, denuo
ad *Dalmatium* rediens, una cum *Concordio* filio sacra baptismatis unda ablatus est. Coepit ab eo die *Valentinus* Christum *Ravennae* profiteri,
multisque ad veram religionem ejus adductis, tandem pariter cum filio *Concordio*, & *Novali*, *Agricolaeque* fociis, ob Christum uti memoravimus,
necatus est, & vitam sancte actam, felici hoc exitu, & beato conclusit. In aliquot etiam vetustis *Martyrologiis* ita legi: xv. Kal. Julii.
Ravennae, sanctorum martyrum septem fratrum, *Nicandri*, *Cardri*, *Blasri*, *Dorostrri*, *Phioni*, *Abene*, atque *Yphici*. ii autem qui fuerint, quaeque illius acta, aut necis genus, apud me incertum hactenus est: Deo, & beatæ illi vitae notissimi sunt. Quamquam enim hac tempestate Christiani, hominum oculis miseri viderentur, qui honoris, vitae, ac bonorum summa omnia detrimenta subirent, fuere tamen, suntque & ab illorum temporum aequalibus scriptoribus Christianis, beatissimi, fortissimi, fidelissimi, & ut verbis *Tertulliani* utar; benedicti appellati. Sed non fuerit, ut puto, ab re, qua, hoc tempore, vivendi ratione, inter tot certa, infamiae, ac perpetua capitis pericula, Christiani uterentur, brevi describere. Nocturnis maximè congregationibus, jejuniisque solemnibus, & inhumanis, ut videbatur, cibis addicti, non solum non optabant, sed miserabantur sacerdotum, qui *Diis* commentitiis serviebant, honores: & purpuras despiciebant, seminudi: Amantes mutuò, penè antequam novissent: se promiscue appellantes fratres, ac sorores; cum odisse, non nossent: de rebus caelestibus, ac futuris colloquentes, spernebant praesentia. Et cum in altissimæ noctis silentio, ad laudandum Deum, sacraque facienda convenirent, hinc latebrosa, lucifugaxque natio dicebantur, & fa-

ma increbuerat, eos turpissimæ pecudis, caput *Afini* consecratum, venerari: cum alii etiam affirmarent, eos, ipsius Antistitis, ac sacerdotis colere genitalia, & quasi parentis sui adorare naturam. De initiandis verò tyrunculis, falsa quoque hæc ferebantur. Infans farre contactus, ut decipiat incautos, apponitur, ei, qui sacris imbuendus est: Is infans a tyrunculo, faris superficie, quasi ad innoxios ictus provocato, cæcis, occultisque vulneribus occiditur. Hujus sitienter sanguinem lambunt, hujus certatim membra disperunt; hac hostia foedus sanciant, hac conscientia sceleris, ad silentium mutuum pignerantur. Accedebat ad hæc convivii calumnia: Ad epulas enim solemni die convenire dicebantur, cum omnibus liberis, sororibus, matribus, sexus omnis homines, & omnis ætatis Illic post multas epulas, ubi convivium incaluisse, & incestæ libidinis fervor, ebrietate exarsisset, canem, qui candelabro annexus erat, jactu offulæ, ultra spatium lineæ, quæ vinctus erat, ad imperum, & saltum provocari: sic everso, & extincto conscio lumine impudentibus tenebris, nexus infandæ cupiditatis involvi, per incertum fortis: & si non omnes opera, conscientia tamen pariter incestos. Ceterum neque vita solum, sed mors, sed tormenta, ac cruciatus, ignominiae, injuriaque plena, Christianis tum adhibebantur, equuleus, fustes, ungulae, laminæ candentes, plumbatae: quibus, jure *Romano* veteri cautum erat, plebem, infimæque conditionis homines affici, & posterioribus Cæsarum legibus, Decurionis, primariosque viros torqueri vetitum, cum tamen per id temporis nobilissimi viri complures, cives *Romani*, ut *Plinius* secundus Proconsul ad *Trajanum* Imperatorem scribit; quique ipsos Cæsares arcta affinitate attingerent, & clarissimis essent honoribus perfuncti, Christiani essent, & his tormentis acerrimè cruciati, cives sanctorum, & domesticæ Dei, facti, in cælum abierint. Nullus tamen ex Christianis, temporibus illis, in carcere habebatur, nisi reus Christianæ religionis, aut profugus. Egestate gloriabantur, sic, ut neque a Deo opes poscerent. Unius matrimonii vinculo libenter aliqui inhærebant: cupiditate procreandi: aut unam sciebant, aut nullam. Convivia non tantum pudica colebant, sed, & sobria, nec enim indulgebant epulis, aut convivium mero ducebant, sed gravitate, hilaritatem temperabant; casto sermone, corpore castiore: plerisque inviolati corporis virginitate perpetua, fruentibus potius, quam gloriantibus: Tantum denique aberat incesti cupido, ut nonnullis rubori esset etiam pudica conjunctio. Hæc ferè ex *Arnobio* ^{lib. viii. advers. gentes.} omnia, qui tum vixit, scripsitque cum sub *Diocletiano*, omnium, qui ante se regnaverant, in Christianos sævissimo, apud majorem mortalium partem, pro deliramento, religio Christiana haberetur. Quamquam, & multò ante *Cornelius Tacitus*, vocet Christianos, humani generis odium: cum tamen multitudinem eos copiosam scribat, nullisque infamiae, aut tormentorum acerrimis cruciatibus; quibus narrat eos vivos, vel comburi, vel a bestiis laniari; posse a fide abduci. Ipseque *Galenus* ^{de puls. 47. De diff. suum differentiis.} Antonini Cæsaris tempore describens, Christianorum patefaciat constantiam planè Divinam, loca autem quò convenire Christiani consueverant, ea potissimum, ut *Divus Clemens* Pontifex Maximus & martyr ^{3. testa- 47. De diff. Apostol. lib. vi. cap. 36.} restatur; cœmeteria erant: quæ quamquam *Ravennae* fuisse nusquam repererim, cum tamen hic adeò frequens esset Christianorum numerus, & diligens, planeque ardens in Deum cultus, celebri

lebrī præsertim civitate, fieri vix posse puto, quin adessent; potissimum cum tam multa nempe tria & quadraginta Romæ fuerint, atque etiam in Africa, ut è Divo Augustino cognosci potest, ac ab Optato Milevitano, ¹ qui Catholicorum cœmeteria a Donatistis occupata conqueritur. Antiochiæ item cœmeterium Evagrius meminit: Alexandria in Ægypto idem memorie prodit Divus Athanasius: In omni Gallia, Gregorius Turonensis: In omni denique provincia Christiana, Divus Joannes Chrysostomus. ² Cum enim cœmeteria, ut est apud Athenæum, nominarentur ædes, Cretæ, publicæ, quibus hospitio peregrini excipiebantur, & jam inde ab initio nascentis Ecclesiæ extrui illa non in urbe sed extra urbem cœpissent antea scilicet quam Basilicæ, templaque magna; nam. DD. Innocentibus, Apostolos templum excitasse, auctor est in Matthæum scribens, Origenes; in urbibus extruerentur, legamusque sacros viros, ceterumque populum Christianum sacris illis locis anniversarios sanctorum martyrum dies natales celebrasse, ad sacra convenisse, stationes, & vigiliis, certis hebdomadæ diebus, egisse, sacramenta episcopos ministrasse, imò verò Divum Petrum Apostolorum Principem in cœmeterio Ostriano, quod tertio lapide ab Roma aberat, via Salaria, baptizasse; & Maximinum Cæsarem; ne ad cœmeteria nostri convenirent; uti penes Eusebium ³ habetur; cavisse, facile adducor, ut credam, cœmeterium Ravennæ fuisse, inter cetera, locum ubi prope urbem, Divus Apollinaris in tugurio latebat, & Christi fidem, multis eò convenientibus, divinaque mysteria explicabat: Atque item suburbanum Cirenei Senatoris, ubi cum sacra solemnia faceret, ab Deorum cultoribus captus est, & Pontificibus Dæmonum traditus, ita uti supra memoravimus. Illud quoque extra moenia Classis, quo ad sepulturam, ipse, datus est: inde Divus Eleocadius, multique post eum, illorum temporum Archiepiscopi, tumulo compositi: ubi, & Divus Probus Archiepiscopus, ædificavit ædiculam, a Maximiano deinde Archiepiscopo auctam, ornatamque. Substructiones enim in cœmeteris fieri consueisse vel ex Divo Damaso Pontifice Maximo constat, qui multas scribit, beatissimi Pontificis Fabiani jussu in cœmeteriis factas. Felicia secula, quibus inter tot incommoda vitæ, tot capitis pericula, & quæ sibi continenter imminebant, cruces, necesse tanta tamen animi contentione, tanto pietatis studio, tam sincera benevolentia conjunctione, spretis caducæ hujus vitæ bonis, animoque supra omnes fluxas mortalium dignitates, honoresque magnificè elato, assidua in cœlo cogitatione Christiani versabantur, sempiternisque illis, & perpetuo duraturis bonis inhiabant. Constantinus, occupata Gallia, Germania superata, quibus in locis, post patris interitum, sex ferè annis se continuit, Romanorum precibus, qui Maxentii tyrannidem amplius ferre se non posse, per legatos asseverabant, & ut rebus suis consulere, obsecrabant, in Italiam descendit. Itaque Segusione, Vercellisque expugnatis, Brixia, Verona, Aquileja, Placentia, Parma, omni tandem circumpadana Italia, ⁴⁸ oppugnando, & proeliis nonnumquam confrendis, in potestatem adducta, Maxentio Romæ ad pontem Milvium debellato, atque extincto, cum tot bellorum felicitatem acceptam ferret divinæ signi crucis virtuti, quod sibi in Gallia, expeditionem Italicam molienti, ac meditati, atque ob id Deum precanti, a meridie, Sole jam ad vespertum inclinante, ex lucis splendore confectum, in cœlo, Soli imminens, sese ob-

A jecerat, his verbis cinctum: *In hoc vince*; quod & omnis vidit exercitus; quo uno signo in bellis utebatur, occasionem præbuit Sylvestro Pontifici, ut relicto Soracte monte, ad quem, imperatorum molestias, ac vexationes fugiens, ab Tyrannis relegatus, se contulerat; Romam veniret, & Constantinum jam in Christianos bene animatum, magis incenderet, ad optimè de Ecclesia Dei merendum. Hoc autem tempore, eam inscriptionem Ravennæ incisam in marmore putamus, quæ ad Divi Apollinaris novi adhuc legitur, his verbis. Propagatori Romani Imperii, fundatori quietis publicæ. D. Flavio Constantino Maximo. Victori semper Aug. Divi Constanti filio, Soterius Silanus. V. P. Præpositus fabricæ Divotu N. M. Q. E. Quamquam eo ^{ANN. CCCXV.} deinde Roma abeunte, ut adversus Licinium Augustum, qui illum, provinciarum partem, quas Licinius ademerat Maximino Augusto, per legatos postulantem, rejecerat, arma in Pannoniam ferret, cum adhuc Christianæ fidei hostes multi, auctoritate plurimum possent, & apud Constantinum Magistratus gererent, & in urbe vigerent, accidit, ut nec contumelias Christiani, nec tormenta, sed neque ob Christum neces plerumque effugerent: quod inter ceteros Timotheus ostendit, qui per hæc tempora, Romæ xi. Kal. Septembr. a Tarquinio urbis Præfecto, ad Idolorum cultum impulsus, cum eam impietatem detestaretur, post summos cruciatus, suppliciaque, securi feritur: Quamobrem Sylvester Pontifex, in Soractis se denuò latebras abdidit, cum præsertim nosset, neque ipsum Constantinum sacra baptismatis aqua adhuc abluisse, multum curasse, & pleraque facere, quæ falsorum Deorum cultum saperent: Nam anno a partu Virginis CCCXXI. Sardice, xvi. Kal. ^{ANN. CCCXXI.} Januar. Crispo II. & Constantino II. consulibus, edixit, ut si quid operum publicorum fulmine tactum fuisset, retento more veteris usus, quid portenderetur, ab aruspiciibus requireretur, & diligentissime scriptura collecta, ad ipsum referretur, idem ceteris liceret. Quamquam anno eodem, Romæ lex illius ad populum V. Non. Jul. lata fuisset, qua concedebat, ut quisque decedens, bonorum quod optaret, relinquere sanctissimo, ut ejus utar verbis, Catholicæ, venerabilique Concilio posset. Neque tamen ob id sæviri in Christianos cessabatur, sed ad falsam commentitiorum Deorum religionem cogeabantur: quod patere vel ex eo potest, quod duobus post annis. viii. Kal. Jun. Sirmi, Severo ^{ANN. CCCXXIII.} & Rufino consulibus, Constantinus ad Helpidium sic scribit. Quoniam comperimus, quosdam Ecclesiasticos, & ceteros Catholicæ sectæ servientes, a diversarum religionum hominibus, ad lustrorum sacrificia celebranda compelli, hac sanctione sancimus, si quis ad ritum alienæ superstitionis cogendos esse crediderit, eos, qui sanctissimæ legi serviunt, si condicio patiatur, publicè fustibus verberetur: Si verò honoris ratio talem ab eo repellat injuriam, condemnationem sustineat damni gravissimi, quod rebus publicis vindicabitur. Ut autem ex hac lege, Constantini ad Christianam religionem propensio constat, ita firmis eam, & veris adhuc radicibus, in ejus pectore, defixam non fuisse, levior, quam pro tanto crimine, poena apposita, significare forsan potest: cum ⁴⁹ præsertim sævissimis tormentis, Christiani, & tandem morte, ab illis, multarentur, & Licinius Imperator, cum adhuc viveret, falso cultui Deorum addictissimus, acre bellum Constantino inferret, ac suarum partium studiosos, in urbibus, Romæ præsertim, multos haberet. Eandem in Constantino ad Christi fidem propensio-

lib. VI.
contra
Donat.lib. de
Fide.lib. IX.
cap. 2.

ANN.
CCCXXVI.

fionem, sed nutantem, & quæ certum ad se tutumque aditum præbere Christianis non posset, edictum declarat, quod ad *Ablavium*, præfectum Prætorio, se septimum, & *Constante* Cæsare Consulatum gerente, dedit, cavens, ne quis progenie municeps, vel patrimonio idoneus, sacris initiaretur, sed cum defunctus esset clericus, ad illius vicem alius allegaretur, cui nulla esset ex municipibus prosapia, neque ea esset opulentia, quæ munera publica ferre facile posset. *Opulentos enim, inquit, seculi subire necessitates oportet, & pauperes, Ecclesiarum divitiis sustentari.* Quid verò cum in domum suam tam efferate sævit? *Crispo* filio, eximie indolis juvene, qui se bello *Liciniano* fortissime gesserat, in opido *Isriæ*, *Pola*, verbis *Faustæ* uxoris, perimi iussu, *Paulino*, & *Juliano* Consulibus, ipsaque, duobus post annis *Fausta* uxore, in balneis ardentibus immissa, & nimio æstu animam præcludente, fœde interempta. Cum autem lepra indies magis premeretur, qua etiam laborasse *Constantiam* filiam, scriptorum ejus ætatis testimonio compertissimum est, & Medici, post alia tentata frustra remedia, consulissent, ex humano puerorum sanguine balneum, quo uti *Ægyptios* Reges adversus eundem morbum consuevit, *Plinius* testatur, *Constantino*, tum quod plurimum conscientia afflictabatur, filii, & uxoris nece, tum quod crudele nimis remedium videretur, animo anxio, dum nocte secum hæc revolvit, in somnum delapso, *Petrus* & *Paulus* Apostoli adstiterunt, & ut lavationem a *Sylvestro*, qui cum suis in *Soracte* monte latitabat, certum morbo remedium peteret, edicunt. Id cum ille effecisset, a *Sylvestro*que edoctus esset tunc primum, repudiatis omnino: uti etiam *Zosimus*, quamquam alienæ religionis, & Christianis adversus, Scriptor, affirmat; commentiorum Deorum sacris omnibus, plenè Christianam fidem amplexus est, & sacra baptismatis unda ablutus, sanitatem accepit. Ab eo die, & gentilium sacris inexpiabile bellum indixit, ut *Cedrenus* affirmat, & magnis opibus Ecclesiam ditavit, & *Romam*, inter cetera, Pontifici Maximo reliquit: Quod præter multa gravissimo-

ANN.
CCCXXVIII.

rum auctorum testimonia, ex eo etiam cognosci potest, quod cum hætenus ventitare *Romam* consuevit; nam anno supra tercentesium, quintodecimo, decimo actavo, vigesimo secundo, & vigesimo septimo *Romam* repetiit; post hac numquam eo rediit, omnemque deinde curam in excolendo Oriente, ipsaque urbe *Constantinopoli* posuit, sic ut postero anno, ejus ambitum urbis dilataverit, muros extulerit, ædificiis publicis, privatisque ornare instituerit, & Virgini Deiparæ dicaverit. Cum autem universum Imperium, *Licinio* jam alterum annum superato, solus administraret, *Italiam* in regiones XVII. divisit. Nam *Liguriæ*, *Mediolanum* adscripsit, *Ticinum*que *Cottiis Alpibus*, *Dertbonem*, *Genuam*, & *Savonam*: *Æmyliæ* urbes a *Placentia* ad forum *Cornelii*: *Flaminie* a foro *Cornelii*, usque *Ariminum*: *Venetie* ab *Abdua*, ut ante, usque in *Isriam*. Ut autem regiones novas descripsit, sic novos instituit etiam Magistratus, Consulares, Correctores, & Præsides: nam cum Præfectum Prætorio *Italiæ*, Præfectum Prætorio *Galliarum*, & Præfectum Prætorio *Urbis* instituisset, tum vero Præfecto Prætorio *Italiæ*, tres provincias subdidit, *Italiam*, *Illyricum*, & *Africam*, atque *Italiæ* regionibus, præfecit Consulares, *Venetie*, *Æmyliæ*, *Liguriæ*, *Flaminie*, *Tusciæ*, *Piceno* suburbicario, *Campaniæ*, atque *Siciliæ*: Ac *Flaminie* quidem Consularem, *Ravennæ* Conventus agere, & jus

A dicere iussit, ut *Tusciæ*, *Pisis*: *Liguriæ*, *Mediolani*: *Venetie*, *Aquilejæ*. Ceterum cum post tot secula, Dei munere, & beneficio, sedatis hostium motibus, populus Christianus, tam pio Imperatore, pace, & tranquillitate frueretur, Ecce *Arius*, Alexandrinus sacerdos, Christi Dei divinitatem impiè oppugnans, tetram pestem per universum ferè orbem sparsit. Itaque, fecit Deus, uti Concilium illud celeberrimum *Niceæ*, quæ *Bithyniæ* civitas est, haberetur: quo cum. CCCXXIII. Episcopi convenissent, & *Constantinus*, qui jam Imperii sedem, *Byzantium*, a se *Constantinopolim* vocatum, transtulerat, interfuisset, *Vincentio*, & *Victore*, Pontificiis legatis, præsidentibus, *Arii* doctrina, atque item *Sabellii*, improbata est. De moribus etiam Ecclesiæ multa decreta sunt salutaria. De Paschate quoque celebrando actum, atque adversus eos, qui illud quotannis in quartamdecimam diem lunæ, more *Hebræorum*, coniciebant, decretum; Sanctæ Resurrectionis commemorationem, quotannis die Dominico, inter quartamdecimam, & vigesimamprimam lunæ diem, peragi. Quamquam vero *Sylvester* Pontifex, conventu *Romæ*, anno eodem habito, cui *Severum Ravennatem* interfuisse verisimile est; nam Episcopi ducenti septuaginta septem Occidentales, sua sententia, pro *Romanæ* Ecclesiæ auctoritate, quæ fuerant in concilio *Niceno* acta, confirmavit, *Ariani* tamen nihilominus furere, ac *Athanasium* Alexandrinum Episcopum, quod acerrimus, & constantissimus *Niceni* Concilii vindex esset, Catholicæque veritatis propugnator, insidiis appetere, de *Alexandrina* Ecclesia deturbare, assiduis contentionibus, cum magna Ecclesiæ clade, fatigare: præsertim cum *Constantino Magno* anno Domini. CCCXXVII. vita functo, Imperium ad *Constantinum*, *Constantem*, & *Constantium* fratres, *Constantini* Magni filios, devenisset: ipseque *Constantius* ab *Arianis* depravatus, Orientale Imperium iniisset, cum *Constantinus* in *Galilia*, *Constans* in *Italia*, ex testamento patris imperarent. *Constantem* *Ravennæ* fuisse, anno CCCXLII. reperio, ibique XII. Kal. Aug. *Constantio* III. & se iterum Consulibus, edictum ad *Taurum* Præfectum Prætorio, de Decurionibus, in hæc verba edixisse. *Curiales plerique, ad inane vocabulum militiæ cucurrerunt, ac tanta arte rem gerunt, ut nec muniis militaribus obsequantur, nec oneribus opidaneis profint. Igitur universi nulla prærogativa de vocabulo dignitatis in militia conquistæ, nulloque stipendiorum numero suffragante, restituantur Civitatibus.* Hæc *Constantians*. Cum autem *Ariani* in dies magis debacharentur, *Julii* Pontificis Maximi iussu, qui *Marco Sylvestri* successori, fuerat successus, Concilia *Romæ* duo sunt habita, alterum, *Arianorum* legatis petentibus, cum tamen deinde suæ causæ diffusi, non adfuissent, alterum postquam ipsi, *Antiochiæ* habito Conventu, Divum *Athanasium* Alexandrinum Episcopum damnaverant. Itaque cum hoc anno acceptis *Julii* ab *Antiochia* litteris, Concilium advocasset, ibi, Divum *Athanasium*, & aliquot alios Episcopos, *Romam* fuga elapsos, cum eos Catholicos comperisset, recepit, & cum litteris in suas Ecclesias dimisit. Quibus omnibus interfuisse Divum *Severum Ravennatem* Archiepiscopum, ea verba *Julii* declarant, quæ apud Divum *Athanasium* leguntur, cum ad eos, qui ex *Antiochia* ad illum scripserant. nam tametsi solus sim, inquit, qui scripsi: non meam tamen solius sententiam, sed omnium *Italicorum*, & omnium in his regionibus Episcoporum scripsi. Sed pergebant

lib.
XXVI.
cap. I.

bant adhuc *Ariani* vexare Catholicos, aliamque *Antiochiæ* Synodum habent, cum Divus *Athanasius* interea ob eorum infidias latitare cogeretur: itaque ejusdem jussu *Julii* Pontificis in *Dacia* mediterranea, cis *Istrum*, anno CCCXLVII. *Sardicenfè* Concilium tercentorum Episcoporum celebratum est, uti *Cresconius* in *magno Conciliorum libro*, *Ravennatis Ecclesiæ* testatur. At illud Concilium *Severus* *Ravennatum* Archiepiscopus, divinitus, ex lanario, summus, uti memoravimus, repente Theologus factus, cum se recepisset, *Oso* *Cordubensi* Episcopo, Pontificis legato, Præsidente, adversus *Constantium* Augustum, ceterosque *Arianos*, pro *Athanasio*, acerrime, strenueque pugnavit, & subscripsit. Sub id tempus, Kalen. Maj. Divo *Petro* templum ædificatur, in armentario, vel ut alii ajunt, in *Eremitario*: nam dici utrumque vulgo loquentibus potest: locus enim ille, qui in *Padusa* est palude situs, prope fossam *Messaniam*, solitudo, & *Eremus* quidam est, ac armentorum pabulum. *Severus* interea *Ravennam* è Concilio reversus, *Heraclianum* sibi discipulum, *Pisaurensem* Episcopum sacraivit. Quod verò referunt, *Divi Geminiani*, *Mutinenfis* Antistitis funeri interfuisse, cum rem ipse divinam *Ravennæ* faceret, & in extasim esset raptus, *Ravennatibus*, ad miraculi fidem adstruendam, illuc mittentibus, qui explorarent, qua hora Divus *Geminianus* sepulturæ traditus fuisset, & *Mutinenfis* id testantibus, omnino ego de illo *Geminiano* falsum putaverim, de quo omnes id asserunt, quique *Athilæ* adventum, atque impetum ingenti miraculo elusit; Neque enim potuit *Severus*, quo tempore Divus *Geminianus* obiit, vivere. Siquidem hunc ferant sub *Jovini* *Caesare*, e cujus filia cacadæmonem expulit, floruisse: nam abest id tempus, ab eo, quo creatus *Severus* *Ravennæ* Archiepiscopus fuerat, annos circiter nonaginta: adscribuntque *Siricii* Pontificis Maximi tempore fuisse, & quod adhuc magis dedecet, obiit *Geminianus*, si vera sunt, quæ de illo affirmant, post *Athilæ* in *Italiam* adventum. Ferunt enim *Geminiano* petente suppliciter, Deum *Athilæ* oculos sic præstrinxisse, ut *Mutina* transiens, quo loci esset, ignoraret. Ab creatione autem *Severi* in Archiepiscopum, ad *Athilæ* adventum in *Italiam*, quem fuisse ferunt ad annum Domini CCCCL. intercesserunt anni CLXXIII. & totidem annos in Archiepiscopatu *Severus* vixisset; quod tamen nullis monumentis est traditum; neque si rationem, resque gestas consideremus, constare ullo modo potest: nam intercesserunt plures Archiepiscopi: & cum *Athila* per *Italiam* vagabatur, *Joannes* præerat *Ravennæ* Antistes, uti ex omnium historiographorum sententia videbimus; quem tamen *Joannem* *Severus* nullus est insecutus. Verum, ut eo redeamus, unde divertimus, cum *Severi* Archiepiscopi *Innocentia* filia mortua esset, & in matris monumento sepulturæ tradere virginem *Severus* constituisset, patefacto sepulcro, cum *Vincentiæ* uxoris cadaver, per illud sparsum, non relinqueret filia locum, *Severus* ad uxorem versus: Quid, inquit, molestum esse pergis? onus tuum suscipe, neque velis esse pertinax. Ad cujus vocem, omnibus, qui aderant, stupentibus, ingenti prodigio, cadaver uxoris sese colligens, filia locum fecit. Ipse tandem senio confectus, cum de certo die, quo esset ex corpore in cælum migraturus, divinitus certior factus fuisset, peractis ex more sacris, convocatisque omnibus sacerdotibus, & universis *Ravennatibus*, apud eos concionatus est, gravissime disputans de cœlesti illa felicitate;

te; hortansque omnes ne explerentur fallacibus bonis, & celeriter interituris; Justitiam, & pietatem colerent, & solida illa, & vera, atque æterna bona consecrantes, sese ipsos plene, ac perfecte, quoad ejus fieri posset, excitarent. Fugerent voluptates corporis, & sensuum, quibus dulci illo quidem, sed pestifero somno consopitur animus, & noctem luci antepont: Nullis rerum adversarum procellis dejicerentur; futurum enim uti post maximas ærumnas, & labores exhaustos, tranquillum, & quietum spiritum ducant: neque etiam gravius commoveantur, dum in hac vita fragili, miseraque improborum res secundas, & hominibus cum fide, justitiaque vitam colentibus calamitates intuentur; nam pios tandem, exitus prosperos consequi; impios vero ex illustri, & florenti rerum statu in maximas miseras, & illas quidem perpetuas, præcipitari. Petere tandem ab omnibus uti sui memoriam in animis integram conservarent, perinde, ac amantissimi patris; jam enim instare mortis diem, existimarent, illos ab se unice semper in oculis gestatos. Collacrymant, qui aderant omnes; seseque paratos esse Antistitis sui memoriam perpetuo in animis conservare, efficereque quæ præceperat omnia, pro virili, conclamant. Laudata *Ravennatum* voluntate, vestibibus sacris adhuc indutus, ad sepulcrum proficiscitur, ibique uxori, & filiaæ medius, flexis genibus, manibusque, & oculis in cælum subductis, tamquam preces Deo suppliciter fundens, animam, summa vultus hilaritate Kal. Febr. exhalavit. Sepultus est in *Classense* opido, haud procul a regione, quam salutarem vocabant; quo loco a *Petro* Seniore *Ravennatum* Archiepiscopo in sequentibus temporibus ejus nomini erectum templum est, cum multa prodigia ad viri sancti tumulum assidue succederent. Qui autem hujus sancti Archiepiscopi vitam, quam è *Divi Donati* cœnobio, Senis allatam, legi, auctor mihi adhuc ignotus, scripsit, is cum miracula cetera summam narret, unum, quod suo tempore testatur accidisse, luculenter explicat: *Henrico* Imperatore, *Bonifacium* *Tusciæ* Marchionem, cum exercitu, circum diruta oppidi *Classis* mœnia, castra locasse. Milites, cum propè *Divi Severi* templum Cœnobiumque, quod inde haud procul aberat, loca, infesta redderent, in hortumque monachorum, qui erant *Cisfertiensis* ordinis, ingressi, olera, porrosque præsertim, abstulissent, accidit, ut cum sub cineribus coctos, comederent, cruor ora perfunderet, ex ipsisque cultris, quibus inciderant porros, & manibus, quibus tractaverant, stillaret. Itaque tanto prodigio perturbati, ac planè confusi, Divinam primò ultionem vereri, mox salutaris accepto consilio, in templum sancti Archiepiscopi accurrere, opem, veniamque supplices petere, munuscula asferre. Quibus tandem exsiccatus, absterfusque cruor, veniam impetratam significavit. Hujus miraculi, ipsos monachos, & quamplures populares, qui interfuere, juratos testes, auctor ille adhibet: adscribit etiam, Divum ipsum *Severum*, postquam a *Columba* Archiepiscopus factus est, *Romam* ad Pontificem Maximum abiisse, ejusque Pontificis nutu, atque assensu, *Ravennam* rediisse, & Archiepiscopatus munera obire cœpisse. Tanti Archiepiscopi sui corpore, *Ravenna* caret: nam circiter annum domini octingentesimum, & vigesimum quartum ab *Othgario* *Maguntino* Antistite, importata *Maguntiam* fuerunt *Severi*, *Vincentiæ* uxoris, & *Innocentiæ* filiaæ cadavera, collocataque in *Herfordiensi* templo. Moritur

Severus statim ferè a Concilio *Sardicensi* reversus, incommodo itineris, extremaque ætate, malè habitus. Interea *Agapitus* secundus in Archiepiscopatu *Ravennati* anno eodem quadragesimo octavo supra tercentesimum, *Severo* susceptus est, non quidem per Columbam cœlitus demissam: quod adlectionis genus jam diximus in *Severo* deliisse, sed sacerdotum, populique consensu. Hic Concilio *Romano*, a *Julio* primo Pontifice Maximo mense Septembri hoc anno celebrato, simul cum *Benedicto Aquilejensi*, *Rufo Carthaginensi*, *Julio Mediolanensi*, *Luciano Maurianorum* Antistitibus, & reliquis aliis cxi. Episcopis interfuit. Neque verò ineptum, mirumve cuiquam videatur, quod Concilium *Romæ* ab *Julio* celebratum, in quo *Agapitus* *Ravennatum* Archiepiscopus adfuit, post *Sardicense* habitum scribam. Id me ratio, & conjectura docet. Primum quidem illud, omnium *Ravennatum* scriptorum consensu, atque etiam in choro *Ursianæ* sacræ ædis, & Spiritus Sancti picturis sanè veteribus, constat, *Marcellinum* Archiepiscopum, *Severum* proxime in Archiepiscopatu antecessisse, satisque diu vixisse. Is igitur, non autem *Agapitus*, ejus *Romani* Concilii tempore fuisset. Verùm cum plura *Julius* Pontifex Concilia *Romæ* habuerit, illudque quod *Sardicense* antecessit, quinquaginta tantum Episcoporum fuisse, ex Conciliorum libris pateat, certum quoque est, illud non esse, cui interfuit *Agapitus*, cum ad illud centum, & viginti unus Episcopi convenerint. Deinde, Concilium ad quod accessit *Agapitus*, Indictione sexta habitum est, ut in ipsius actis Concilii legitur: ea autem indictio in hunc annum quadragesimum octavum supra tercentesimum cadit. Numerandorum verò annorum per indictiones ratio, certissima omnium, & minus fallax haberi, vel ex eo potest, quod; uti animadvertit *Panvinus*; in Concilii *Niceni* canone præcipiatur, ut addatur singulis Episcoporum diplomatis, annus, mensis, dies, & quota sit indictio: itaque magna in ea diligentia est adhibita: videmusque non Divum *Gregorium* modo, sed qui illum longe antecessit, *Cassiodorum*, in *Theoderici* Gothorum Regis Epistolis, hanc unam annorum numerandorum formam servare: idemque facere Divum *Athanasium*, qui æqualis fuit horum temporum, ejusque hæc agebatur causa, dum xiv. indictione Concilium *Antiochenum* fuisse habitum, atque ita de reliquis scribit *Marcellinus* etiam *Comes*, qui paullo post hæc tempora suum orditur Chronicon, per indictiones, & Consules progreditur, sed primò ponit indictiones: & quandoque per indictiones quasi certiores, ac notiores, Consulum annos declarat. Imperatorum enim, & Consulum in conciliis, & Pontificiis litteris describendis, adeo incerti atque inconstantes anni habentur, ut facile id omnibus pateat, nec nostris indigeat, quibus monstretur, rationibus: tametsi in multis exciderit indictio, appositis deinde, multis, ut puto, post annis, Consulibus; Imperatorum verò nomina, atque anni, utrum ne eo tempore, tabulis addi publicis, Ecclesiasticisque præsertim consuefissent, animadverterint antiquitatis studiosi. Præterea interfuit Concilio *Sardicensi*, cum *Severo* Archiepiscopo *Ravennatum*, *Protasius* Mediolanensis Archiepiscopus: in *Romano*, cum *Agapito*, *Julius*: perspicuum autem ex iis est, qui nuper summa cura, ac diligentia collegerunt Archiepiscopos *Mediolanenses*, & redegerunt in ordinem, viri doctissimi, & omnis antiquitatis benè periti, *Protasium* ante *Julium*, Mediolanensi Ecclesiæ præfuisse. In *Romano*, quod *Sardicen-*

A se præcessit, *Arriani* communionem remoti, quod citati, præsto non affuissent, & Divus *Athanasius* omni crimine liberatus scribitur, quorum nihil in eo, cui *Agapitus* interfuit, actum est. Itaque cum viderim, *Sylvestrum* Pontificem Maximum Concilio *Romæ* ducentum septuaginta septem Episcoporum Occidentalium, habito, ea probasse, quæ fuerant in Concilio *Niceno*, eodem anno decreta, ut Divus scribit *Athanasius*, de *Julii* Pontificis Concilio scribens: & constet deinde *Damasum* ad examinanda synodi *Constantinopolitane* acta, indixisse *Romæ* Concilium, idque pro Ecclesiæ *Romanæ* more, atque auctoritate fieri, in ipsis Conciliorum libris scribatur: ipseque *Julius* Pontifex hunc morem laudet pluribus verbis, & perantiquum esse in Ecclesia affirmet, ea sua Epistola, quæ legitur apud Divum *Athanasium*, ad Orientales, non fuit difficillimum idem ab ipso de *Sardicensi* fieri: cum præsertim Divus *Athanasius*, quamquam *Sardicensis* decreto Concilii liberatus, tamen sedem suam, etiam *Constantis* Imperatoris litteris munitus, non repetierit, sed *Aquileja*, ubi tum erat, *Romam*, ad *Julium* Pontificem se contulerit. Quemadmodum autem Divo *Athanasio* in sedem deinde suam revertenti, cum *Hierosolyma* adiisset, *Maximus* urbis Episcopus, conventu Episcoporum è *Syria*, & *Palestina* coacto, communionem, dignitatemque restituit, non erit, ut reor, absurdum, idem ab *Julio* factum, accedente ad eum *Athanasio*: atque hinc illud esse, quod *Athanasium* cum litteris ad sacros viros, populumque *Alexandriæ* dimittens, in ipsisque litteris de *Athanasio* scribens *Julius* Pontifex, non a nobis tantum, inquit, sed a cuncta synodo receptus est. Licet autem in *Sardicensi* Concilio *Fortunatianus* *Aquilejensis* antistes, & *Gratus* *Carthaginensis* interfuerint, ut plerique putant, quos deinde multis post annis vixisse satis patet, sic ut in *Romano* fuisse illos necesse esset, si post *Sardicense* fuisset habitum, tamen dicimus, *Gratum*, nequaquam ibi *Carthaginensem* Episcopum appellari, sed Episcopum tantum: itaque potuit alterius esse tum civitatis Episcopus, ac deinde *Carthaginensis* fieri. *Fortunatianum* verò non unum esse, sed duos, inter quos, medius, *Benedictus* inciderit, ex iis fateri operæpretium est: præsertim quod in aliquot vetustis, & manu scriptis codicibus, in *Sardicensi* Concilio qui interfuit, non *Fortunatianus*, sed *Fortunatus* appelletur. Quamquam neque novum est, Episcopos eodem nomine, duos, tam parvo interjecto intervallo, sibi successisse: cum, nullo etiam interjecto, id factum, & quidem sæpe videamus: & ut prætermittamus reliquas minores Ecclesias, ipsa *Romana* omnium maxima, *Cletum*, & *Anacletum* successores habuit, qui ob similitudinem nominis, unus habiti sunt, ab *Eusebio*, & ceteris *Græcis*, a Divo *Augustino*, ab *Optato Milevitano*, ab *Irenæo*: cum tamen duo fuerint, ut *Damasus*, *Rufinus*, *Epiphanius*, *Methodius*, & innumeri præterea, ipsaque rei veritas testantur. Ut omittam *Bonifacios* tertium, quartum, & quintum: *Gregorios* secundum, & tertium: *Stephanos*, *Joannes*, & alios: nostraque ætate *Pios*, quartum, & quintum: è quibus etiam nonnulli cum duo essent, unus habiti sunt. Ita *Januarium* Episcopum *Beneventanum* *Sardicensi* subscribentem, annis haud ita multis, *Januarius* alter, Episcopus item *Beneventanus*, sed martyr, præcesserat. Quod si in *Romana* synodo, de *Nicena* fit mentio, nulla de *Sardicensi*, præterquam quod eo loco necessarium videtur non fuisse, id fortasse propter eam causam accidit, quia omnia ferè,

ferè, de quibus præsertim tum *Julius* scribebat, in *Sardicensi*, ex *Nicena* sunt excerpta: ut luculenter *Alfonfus Pisanus*,¹ eximius loci Theologus comprobat. Quibus verò annorum sexaginta quattuor numerus, quibus *Severus* in Archiepiscopatu vixit, nimium diuturnus videtur, iis forte excidit, quod & ipsi aliis locis scribunt, Divum *Remigium* in Episcopatu *Rhemensi*, ut *Sigebertus* est auctor, septuaginta atque amplius annos vixisse: *Zenonem* Episcopum *Tyrium* interfuisse, subscripsisseque Concilio *Niceno*, *Constantino* magno Imperatore, atque item *Constantinopolitano*, *Theodosio* Augusto, cum anni inter utrumque intercedant circiter sex, & quinquaginta; & per id tempus *Julianus* apostata sævissimè Christianos afflixerit, multosque Episcopos ob Christi Dei fidem occidi jusserit. Ut omittam *Severinum* Episcopum *Colonensem*, qui sexaginta saltem præfuit annos, quod & ipsi, quibus videtur *Divi Severi* Archiepiscopatus diuturnior, alio loco testantur. Divus etiam *Pharon* Episcopus *Meldensis*, sex & sexaginta annos ipsi præfuit Ecclesiæ, ut, qui vitam ejus scripsit, *Falcivianus*² docet: Quid vero? Divum *Memmium* civem *Romanum* Episcopum à *Divo Petro* Apostolorum Principe *Catalunensibus* in *Gallia* datum, nonne octuaginta annos ipsi præfuisse Ecclesiæ tradunt? Quod etiam aliqui scribant, *Constantio IV.* & *Constante III.* consulibus, Divum *Severum* fuisse Archiepiscopum *Ravennatem* factum, ii neque verum dicere, neque verisimile videntur, cum, hac ratione, vix annum in Archiepiscopatu vixisset: quo tempore, cum ad Concilium *Sardicense* ivisse, & ibidem perstitisse, ac *Ravennam* inde remigrasse necesse sit, vix fuisset a *Ravennatibus* visus, nedum ut ea egisset, quæ traduntur: nam ii Consules, eo qui antecessit *Sardicense* Concilium anno; ut diligentissimè docet *Onuphrius Panvinus*; inierunt quidem, sed circiter anni medium. Atque hæc quoque me rationes adducunt, ut putem duos fuisse *Agapitos* Archiepiscopos, alterum, qui *Marcellinum* præcesserit, alterum qui *Severum* sit sequutus: cujus cum exigua sit mentio, parum admodum in Archiepiscopatu vixerit, quemadmodum & *Liberius* secundus illi suffectus, qui optime de Ecclesia *Ravennati* meritis, muneribusque perfunctus, quæ ad egregium Antistitem spectare viderentur, cum decessisset pridie Id. Quinctil. sepultus in Divorum *Petri* ac *Pauli* Apostolorum templo, *Probum* successorem accepit, senem omni virtutum genere cumulatissimum. *Romanus* Pontifex erat adhuc *Julius*, in exilium a *Constantio* Cæsare, qui favebat *Arrianis*, missus; *Constantinus* enim frater in *Gallia*, *Magentii* jussu interfectus fuerat; sed *Julio* non multo post mortuo, sufficitur *Liberius Romanus*, qui cum acriter *Arrianos* infectaretur, *Constantius* Arimini; quæ nobilissima est *Flaminie* civitas, *Romanorum*, post ejectos Gallos, colonia; Concilium indixit, cui præfuit *Taurus*, *Constantii* legatus; interfuisseque Divum *Hieronymum Stridonensem*, virum eximie sanctitatis, atque doctrinæ, plerique auctores sunt: qui & disputans adversus *Luciferianos*, fallax in hoc Concilio *Valentis* *Mursæ* Episcopi, *Arriani*, commentum pluribus verbis exposuit. Nam *Valens*, & secum unà *Ursacius* ejusdem sectæ vir cum viderent, Occidentales Episcopos Catholicam fidem egregiè retinere, neque deterreri minis posse, dixerunt, se, si quid fidei ab Orientalibus propositæ, qua filius patri similis dicebatur, ipsi addidissent, consensum præbituros: quam con-

A ditionem Catholici propensis omnium animis acceperunt: Itaque conceptæ a *Fegadio*, & *Servatione* *Tungrorum* Episcopo professiones sunt editæ: in quibus primum damnabatur *Arrius*, totaque ejus perfidia: deinde non patri æqualis, sed sine initio, & sine tempore Dei filius pronunciabatur. Quibus auditis *Valens*, quasi pro Catholicis adversus *Arrianos* contendens, subjecit, filium Dei non esse creaturam, sicut ceteras creaturas: fefellitque; ut docet horum auctor *Severus*; ³ audientes fraude professionis: nam cum similem esse ceteris creaturis filium negaret, creaturam tamen, sed potiorē ceteris asserbat. Ita neutra pars vicisse se penitus, aut victam putans, è Concilio abiit. Interea cum *Liberius* summus Pontifex decreta, quæ, contra religionem Christianam pro *Arrianis* facere videbantur probare nolisset, *Roma* fuerat ejectus. In ejus locum sacris initiati omnes, *Felicem* virum probum delegerant, qui habito triginta octo Episcoporum Concilio, damnataque *Arrianorum* sententia, paulo post ab adversariis trucidatus est. Revocatus interea ab exilio *Liberius* fuerat *Constantii* jussu, *Romamque* reversus, formulam protulit, qua interdixit eis communionem, qui patri filium consubstantialem abnuerent: sciebat enim paulo ante fuisse *Eudoxium*, & factionis ejus ceteros, haud ita pridem *Antiochiæ*, propter hæresim *Aetii* *Antiochiæ* congregatos, qui falsò dixissent illum, consubstantiale negasse, isque adeò increbuerat rumor, ut nonnullos etiam probatos viros, rem uti erat, minime cognoscentes, deceperit: *Ammianus Marcellinus*, ⁴ quamvis a Christiana religione alienus, scribit, *Constantium* Cæsarem optasse vehementer, ut sententia adversus *Athanasium*, judicio *Liberii* *Romani* Pontificis confirmaretur, propter auctoritatem, inquit, in qua potiores sunt æternæ urbis Episcopi: Sed omninò renuit *Liberius*. *Ravennæ* sub id tempus *Probus* Archiepiscopus decessit pridie Non. Mart. sepulturaque traditus in monumento *Liberii*. *Florentius* successit, per idem ferè tempus, quo *Julianus* Cæsar, solus, post *Constantium*, regno potitus, acriter Christianos oppugnans, edixit, ut ne quis eorum, artes liberales publice profiteretur: & quo facilius rem Christianam everteret, Judæos contra Nostros concitavit; admirabilique calliditate, non ipse tantum fœdis, horrendisque suppliciorum generibus, excruciauit fidei cultores, verum etiam Provinciarum Præfectos, quos omnia barbaræ immanitatis exempla contra Nostros edere cognosceret, non modò nulla poena coërcuit, sed amplissimis honoribus, dignitatibusque ornavit. Quo factum est, ut illi gravius, atque adeo tetrius, quàm unquam antea, Nostros affligerent. Quæ illius & vita inique acta, & detestabilis à fide defectio, & omnis contra populum Christianum pugna, duabus *Gregorii Nazianzeni* præclaris concionibus uberimè exponitur. Illo autem misere extincto, data est Ecclesiæ pax: nam successit *Jovianus*, qui & *Jovianus* dicitur, Christianis amicus, post quem *Valentinianus* cum fratre *Valente*, Christianus optimus, Cæsar factus est. Jamque *Romæ*, *Liberio* Pontifici, *Damasus* *Hispanus* fuerat subrogatus, qui delectatus otio literario, omnium superiorum Pontificum acta, libro, quem misit ad Divum *Hieronymum*, eloquentissimè conscripsit. Ad *Florentium* quoque *Ravennatem* Archiepiscopum litteras dedit, quibus petebat, aliquid reliquiarum ex virorum sanctorum cadaveribus, quos *Ravennæ* innumerabiles, via præsertim *Lauretina*, tru-

In Præfat. Concil. Nicen.

In vita Pharonis.

ANN. CCCLIII.

ANN. CCCLIX.

Histor. Sacr. lib. II.

lib. XV. Histor.

ANN. CCCLXIII.

ANN.
CCCLXV.

cidatos ob Christum noverat, ad se transmitti: cum præsertim ipsius studium *Damasi* imitatus *Florentius*, multa sanctorum virorum corpora, diligenter perquisita, reperiisset, in locumque honestiorem transtulisset. Fecit igitur imperata *Damasi* *Florentius*, & reliquias misit, easque ab *Damaso* honesto loco, summa veneratione positas, & carmine celebratas, satis constat: quod fecisse etiam de Divorum *Petri*, & *Pauli* sanctis cadaveribus non ignoramus. Per id tempus *Valentinianum* Imperatorem *Ravennæ* aliquando commorari solitum, rescriptum etiam illud declarat, quod anno tercentesimo sexagesimo quinto, dum consulatum cum *Valente* gereret, *Ravennæ*, ad *Rufinum* Præfectum Prætorio XI. Kal. Julius dedit, his verbis. *Ordines Curiarum*, quorum nobis splendor, vel maxime cordi est, non aggregentur, nisi nominati, nisi electi, quos ipsi ordines cœtibz suis duxerint aggregandos, nec quis ob culpam, ob quam eximi deberet, ex ordine mittatur in curiam. *Florentius* cum *Ravennatem* Ecclesiam piè administravisset, *Damasi* Pontificatu, *Flaviis Valentiniano*, *Valente*, & *Gratiano* Imperantibus, ex hominum vita migravit XVI. Kal. Decemb. sepultus in Divæ *Petronillæ* templo, quod non longè aberat ab Divorum *Petri*, & *Pauli*. Ejus tumulo sic est inscriptum: *Liberius*, *Florentius*. Fuisse autem scribunt, admirabili virum eloquentia, cujus concionibus, eximia spiritus concitatione pronunciatis, adeo eorum qui audiebant, animi fledebantur, ut pœnitentiæ ardorem conciperent, & ad cœlestem disciplinam addiscendam adducerentur. Pauperibus sustinendis, viduis tutandis, in omnique tandem Archiepiscopali munere obeundo, summam laudem consecutus. An vero Concilio interfuerit, quod *Damasus* ad *Nicenam* de consubstantiali sententiam confirmandam, *Ariminense* Concilium, ut teterrimum, abrogandum, & *Auxentium* Episcopum *Mediolanensem* damnandum, qui solus in *Italia* Concilium *Nicenum* oppugnabat, *Romæ* habuit, advocatis ex *Italia*, & *Gallia* Episcopis, qui nonaginta convenere, quamquam incertum est, cum ejus non essent acta Concilii; tamen adfuisse, pro ea quæ sibi cum *Damaso* intercedebat familiaritate, proque religione *Florentii*, & locorum propinquitate, credibile est. *Florentio* in Archiepiscopatu *Ravennati*, *Liberius* tertius successor est datus, quem plerique *Liverrum*, *Oliverium* alii appellant: summa vir sanctitate, aureum orationis flumen fundens, cum ad populum concionaretur. *Fotinus*, *Paullinus*, & *Apollinaris* hæretici hoc tempore innotuerunt, Christi Dei Divinitatem oppugnantes, & quod facilius venenum lateret suum, cum summam esse, semperque fuisse Apostolicæ *Romanæ* sedis auctoritatem non ignorarent, in eadem se esse, in qua *Damasus* Pontifex erat, sententia, simulabant. Sub idem tempus complures ex *Burgundionibus*, Christianæ militiæ dederunt nomen. Anno autem undecimo postquam *Valentinianus* imperare coeperat, bellum in *Sarmatas* parans, qui se per *Pannoniam* diffuderant, apud *Brigittonem* opidum, uti a *Paulo* est *Orosio* scriptum, Apoplexia, vel pestilentia potius, qua cum plerique ibidem milites laborabant, correptus, liventibusque maculis, quæ fortasse peticulæ, seu pestichia, nostro jam familiares sæculo, fuerunt, interiit: cujus mortem miror plerosque scriptores *Ravennatum* Antistitem, asserere, prope *Ravennam* contigisse, extra portam *Artenestorum*, ab stadio *Tabulæ* haud procul, juxta Campum *Coriandri*, ejusque funeri *Libe-*

rium Archiepiscopum interfuisse. Hæc enim ex omnium Historiographorum sententia cum falsa sint, non est quod longiori oratione rejiciamus: Nam qui juxta *Ravennam* grave accepit vulnus, *Valentinus*, is non Augustus, sed patricius *Ravennas* fuit, & *Pentapolis* Præses: maximusque ex ea perturbatione tumultus inter *Ravennates* est excitatus, & plurimis vulnera inflicta, eo loco, cui *Puteus benedictus* tunc nomen erat. Dum autem *Ravennam* adduceretur, exhalavit in manibus suorum animam, ejusque funeri *Liberius* Archiepiscopus interfuit. Corpus terræ redditum, in cœnobio *Divi Pullionis* martyris, in regione *Portæ novæ*, ubi Divorum Apostolorum Basilicam cernimus, juxta quam *Divi Pullionis* ædes exstabat. Hæc *Valentiniano* patricio, successit *Felix*, qui & ipse *Joannis*, qui Angelum vidit, Archiepiscopi tempore, a suis municipibus, *Ravennatibus*, ut infra docebimus, è medio sublatus est. Post Cæsarem *Valentinianum*, *Gratianus* filius Occidentis Imperio præfuit: *Valens*, Orienti: is per legatos, innumerabiles Christianos trucidavit, qui se in *Ægypti* vastas solitudines, Deo servientes, conjecerant. *Gratianus* paulo post misere a Barbaris oppugnatus, *Theodosium* Hispanum, in Imperium adscivit, & disputari de fide noluit, edicto proposito, ut qui suo Imperio parerent, omnes, eam religionem tenerent, quam Apostolorum culmen, princepsque *Petrus* initio tradidisset, ac tum *Damasus* Romanus Episcopus custodiret. Fuit autem id non multo post, quam *Ravennatum* Archiepiscopus *Liberius* vita decedens, tert. Kal. Jan. in *AN. CC*
Divi Pullionis, quod suo tempore fuerat exedificatum, sepulturæ locum habuit. Illi subrogatur *Ursus*, cujus religio, ac fervens studium clarissimæ memoriæ commendatum est: *LEXVII*
nam magnifico animo, templi, quod adhuc exstat, ædificationem aggressus, ut reliqua taceam Sancti optimique Pastoris munera, successoribus suis, certam Archiepiscopatus sedem reliquit. *Ursianum* templum ab hoc *Urso* appellamus auctore, in *Herculana* regione, haud procul a *Posterula*, quam *Vincilionis*, a *Vincilio* ædificatore vocant, quadruplici, ex marmore præclaro græco, columnarum, ordine conditum. Ejus parietes ferunt geminis, novo eximiae animi pietatis exemplo, ornatos: quorum alteram partem *Eusebium*, & *Paulum*, alteram *Satium*, ac *Stephanum*, artifices ea ætate egregios, admirabilibus animalium, & hominum imaginibus pinxisse constans fama est. Ei templo *Ἀγίας Ἀνατολῆς* nomen, ab ipso, ut puto, dedicationis die, qui fuit Id. April. cum *59*
Christi resurrectionis memoria celebraretur, anno Domini CCCLXXXIII. est impositum. Non *AN. CC*
me præterit, plerosque scribere, hunc *Ursus*, *LEXVII*
templi ædificatorem non fuisse, sed restitutorem, atque antea *Ravennatem* Ecclesiam *Ἀνατολῆς* vocatam, quod dogma *Niceni* Concilii, jam ferè emortuum, ibi quoque revixerit, perpetuo integra fide deinceps ab *Ravennatibus* conservatum: Vel quod ob merita virorum sanctorum Ecclesiæ *Ravennatis*, plurimi jam mortui ad vitam redierint. Utcumque sit, illud constat, hoc *Ἀνατολῆς* nomine, tres tantum Ecclesias insigniri, *Lateranensem*, *Ravennatem*, ac *Hierosolymitanam*, sic ut dignitatis id potius, quam meriti nomen esse videatur. Per hæc tempora *Theodosius* Cæsar, *Arcadium* filium natu majorem in Imperium adscivit. Duas enim habuit uxores, ex priore *Placida*, *Arcadium* & *Honorium* sustulit; ex posteriore *Galla* *Valentiniani* majoris filia, *Placidiam*, quam de matris

matris nomine, ac prioris uxoris *Gallam Placidiam* postea appellarunt: quamquam ego ex nonnullorum virorum doctorum sententia putaverim, rectius fortasse *Placidillam*, blanda voce, ut ab *Placida* majore differret, vocatam: quod ipsis Cæsaribus non insuetum fuisse constat. Sub id tempus, *Ursus*, cum *Ravennati* Ecclesiae jam vigesimum circiter annum praefisset, multisque urbem aedificiis auxisset, ipso die Resurrectionis domini nostri festo, quo die templum ab se aedificatum, dedicaverat, vitam cum morte commutavit; Deo viri sancti religioni, pietatique dante, ut, quod mysterium maxime fuerat veneratus, in ipsius celebratione in caelum evolveret. Aliquorum est sententia, *Ursum* hunc *Siculum* fuisse, viri principis filium, cujus causa, jure haereditario, Ecclesiae *Ravennati*, id patrimonii; sic enim appellant; obvenerit, quod ibi haec Ecclesia habebat, & de quo inferius, *Exsuperantii* Archiepiscopatu, atque item aliorum dicemus; meminisse in Registro *Gregorius Magnus*, qui ad *Alexandrinum* Praefectum scribens, *Joannem* illi commendat, *Ravennatis* Ecclesiae Diaconum, quem *Marinianus* Ravennas Archiepiscopus, illum ad patrimonium Ecclesiae *Ravennatis* regendum, administrandumque miserat. Alterum quoque ibidem erat *Romanæ* patrimonium Ecclesiae, quemadmodum ex eodem Registro, litteris ad *Justinum* Siciliae Praefectum scriptis, colligere, difficile non est. Ad hunc *Ursum* Archiepiscopum, *Bassianus Syracusanus*; ejus affinis, *Romæ* caelitus monitus, aufugit: cum enim eum decennem pater, ut instrueretur studiis liberalibus, *Romam* misisset, ipse verò, *Gordiano* sacerdote instituente, Christianus esset factus, *Sergius* pater, qui Deos impios venerabatur, re accepta, vehementer commotus, legatos misit, qui aut captum ad se adducerent, aut si fieri secus non posset, interficerent. Itaque *Bassianus*, *Ravennam* se ad *Ursum* Archiepiscopum, affinem suum contulit. Cum verò jam *Ravenna* quindecim passuum millia abesset, quo loco est *Phycocle*, urbs vetusta, Cervam, cum duobus catulis, quam venatores fuerant persecuti, conspicatus, naturali commotus misericordia, ad se, in nomine Domini, accedere eam jussit. quamobrem cerva, ad pedes juvenis sancti provoluta, eos lingebat: advenientibus autem interea venatoribus, & assidue Cervam præberi sibi flagitantibus, cum eorum unus, viro sancto negante, ac Cervam pro virili parte tuente, in eum irruens, abstrahere Cervam conaretur, eumque impelleret, repente a Dæmone ictus, cæcusque factus, parum omnino abfuit, quin animam exhalaret. Ceteri ob id sibi metuentes, ad pedes juvenis sancti projecti, veniam postulabant. Verum eos *Bassianus* oratione benigna consolatus, Deumque pro eo precatus, quem Dæmon arripuerat, cacodæmone abire jussit, statim incolumen sociis illum restituit, Cerva latibula sua repetente. Ob hoc miraculum, urbem *Phycoclem*, appellaram deinde Cerviam ferunt. Quamquam *Pyrrhus Lygorius*, vir antiquitatis cognitione plurimum præstans, *Cereviam* priscis dictam fuisse in Epistola ad *Carrarium* putat, ea inscriptione ductus, quam *Romæ* inter fori *Traiani* ruinas repertam testatur. sic autem habet.

IMP. CAES. NERVAE
TRAIANO. DACICO. GER
MANICO. PARTHICO
PONT. MAX. TRIB. POT. XVIII.
IMP. VII. COS. VI. P. P. OPTIMO
PRINCIPI

A RAVENNATI. CAERE
VIANI. CAESENATI
CVR. VIAR. TRA....
FLAMII.

D. D.

Ursus benigne, atque amanter *Bassianum* complexus, eo sic, ut delitesceret, obsecrante, in templo satis exiguo, & ignobili Divi *Apollinaris* in classe illum constituit. Ubi majores quotidie progressus, in via *Domini* faciens, enituit, vel eo maxime prodigio, cum mandavit Cæsar *Bythinium*, Urbis *Ravennæ* judicem, majestatis reum, capite mulctari. *Bassiani* enim precibus apud Deum factum est, ut carnifice ictum in cervicem *Bythinii* intendente, ex ejus manibus securis, non semel modo, verum bis ac ter, desiluerit. Quamobrem territus Praefes, saluum abire *Bythinium*, atque integrum voluit. Tandem verò *Bassianus* ab *Exsuperantio* Ravennatum Archiepiscopo, sive ab hoc *Urso*, ut alii arbitrantur, *Laudis Pompejæ* Episcopus factus, cum *Mediolanum* vocatus ad Divum *Ambrosium* ægrotantem, diem certum, quo ille ex hac vita migraret, ante significasset, & justa piæ persolvisset, ad suam Ecclesiam reversus, miraculorum multitudine, & vitæ exemplo insignis XIV. Kal. Febr. ad Christum migravit. Plerique existimant, *Ursum*, ædem *Ursianam* aedificasse de fructibus patrimonii *Siculi*, atque ab eo die, Divos *Siculos* Ravennæ in honore plurimum habitos: nam & Divis *Agathæ*, ac *Luciæ*, *Siculis* virginibus, martyribusque templum dicatum est, & Divi *Eupli Catinensis* martyris dies festus agi solennis consueverat, ejusque adhuc gesta in Ecclesiae *Ravennatis* libris, accurate scripta, habentur. Hujus *Ursi* non omnino dissimilis eventus, haud ita multis abhinc annis *Romæ* contigit *Diomedis Carase* Cardinali *Ariani* viro nobilissimo, summaque doctrina exulto. Is cum Divi *Martini* in *Exquilis* ædem ingenti pietate instaurasset, ductus etiam loci amœnitate, ac solitudine, quæ certe ibi est non injucunda, in qua & nos multa ex his conscripsimus; cum Divum *Stephanum* peculiarem patronum coleret, atque illi dicata in eo templo, id declarasset, non multo post, febre incensus, obiit. Cum autem ageret extremum spiritum, & *Joannes Baptista Rubeus*, ei *Carmelitanorum* conventui ab *Paulo III.* Pontifice Maximo praefectus; quem Cardinalis unice diligebat; supplicationes, quas appellant Græcè Letanias, pronuncians, Divum *Stephanum* bis supplex invocasset, quod præcipuam nosset *Diomedis* in eum animi pietatem, dum tertio adhuc illum imploraret, Cardinalis in *Rubei* oculos intuens, ac subridens, summa hilaritate animam exhalavit: non dispari, ut diximus, pietatis eventu ab *Urso* Archiepiscopo, qui non sine *Ravennatis* populi multis lacrymis, in *Ursiana* ab se exstructa æde, sepultus est, sub Porphyreтика rota, cui innititur, cum rem divinam facit, Antistes: ante illam molem bracteato argento incrustatam, quam *Victor* Ravennatum Antistes, uti narrabimus, exstruxit. Hujus imago in testudine templi Divi *Apollinaris* in Classe conspicitur, musivo opere picta. Cadaver insequentibus temporibus, in superiorem cadaverum sanctorum aram, importatum creditur: Cum enim anno a partu *Virginis* MDXVII. ejus ossa diligenter sub eo Porphyrice lapide perquirerentur, inventa non sunt. Hujus Archiepiscopatu *Ursi*, *Theodosio* Augusto vita functo, *Arcadius*, & *Honorius* filii in Imperium successerunt: cumque *Arcadius* Orientem, *Honorius* Occidentem

AN. CCC

D 3

acce- XCVI.

accepisset, is verò adhuc *Mediolani* esset anno nonagesimo sexto supra tercentesimum, nobilitate urbis *Ravennæ* ductus, cum in ea commorari cogitaret, domum sibi extruendam *Lauritio* mandavit, viro non minus nobilitate, quàm religione præstanti, quique sibi per familiaris a cubiculo operam navabat. *Lauritius* *Ravennam* profectus, in *Cæsarea*, quæ, uti diximus, inter *Classem*, ac *Ravennam* sita erat, urbs sanè egregia, de qua pauca omnino leguntur, Divo *Laurentio* martyri templum: *Opilione*, ingeniosissimo Architecto designante, ac præscribente, exædificare cepit: quod quattuor annorum, mensium sex absolutum spatio est. *Urso* *Ravennatum* Archiepiscopo subrogatum *Petrum* Antistitem, *Agnellus*, quique eum ad verbum ferè descripsit, *Ferrettus*, falsò putant: quod rerum gestarum ordinem minus, ut videtur, animadverterint; nam debetur *Exsuperantio* hic locus, qui nihil dissimulante, nihil ex occulto agens, sincerum, simplicem, & apertum animum gessit: & præsidio divino septus, vitam traduxit placidè, tranquillè, leniterque. *Lauritius* interim *Honorio* refert, se, quod imperaverat, fecisse. Cæsar videndæ domus, inhabitandæque urbis avidus, *Ravennam* statim venit, templumque ingressus, cum illud de eodemmet *Lauritio* accepisset, pro domo, quam sibi magnificam imperaverat, constructum, ob intempestivam; ut videbatur; pietatem hominis, adèd commotus est, ut, districto ense, omninò *Lauritium* confodisset, nisi *Honorio*, *Lauritium*, ad aram Divo *Laurentio* sacram, confugientem, insequenti, Divus *Laurentius* fuisset visus, qui, manu capiti *Lauritii* imposita, *Honorium* acriter reprehendit. Non sum nescius, plerosque scribere, *Honorium*, *Romæ* cum esset, id rescivisse ab obrectatoribus, qui invidiam *Lauritio* conflare conabantur: *Honoriumque* *Ravennam* profectum, ut opus videret, præter omnem sententiam, ædificationem probavisse. Utcumque: ab eo tempore *Lauritius* summo in honore ab omnibus habitus, maximeque *Honorio* carus fuit. Egregium hoc templum, superioribus annis; duodecimus autem, ni fallor, agitur; demolitum fuit: quippe anno a partu Virginis MDLIII. Canonicis *Portuensibus*, lapides, & ornamenta, ad ædificationem novi templi, quod *Ravennæ* extruunt, adhibentibus. Hujus vetusti templi, perinde, ac tum nuper ædificati, & eorum, qui illud vel è remotissimis regionibus inviserent, frequentia celeberrimi, Christianæ Doctor Ecclesiæ Divus *Augustinus*, in iis concionibus meminit, quas paucis ante annis legimus, *Joannis Vlimerii* studio, *Lovanii* editas. Erant eo tempore fratres è *Cæsarea Cappadociæ*, minime ignobiles, decem: mares septem, foeminae tres: ex his unus, matrem, recenti patris obitu destitutam, cum & magna injuria, & verberibus, coram aliis, qui ne verbum quidem pro matre fecerunt, male habuisset, illa abiens, ut filium execraretur, cacodæmonem, eorum patris speciem referentem, obvium habuit, & quo iret, quærenti, quæ accidissent, quaque moliretur, aperuit. His ille se maxime permotum simulans, omnibus ut male preceatur, auctor est. Itaque incitata magis mulier, ad sacrum baptismatis fontem, capillo passo, admotis ad ubera manibus, ante Deum prostrata, supplex petiit, ut filii, omnibus exemplo, toto orbe dispersi, errantesque vagarentur: Nec vanæ fuere maternæ execrationes: insignis filiorum membra tremor occupat, cumque a suis videri, eos puderet, diu peregrinati

sunt, ab iis opem deposcentes, qui vitæ sanctitate, divinisque meritis, in Divorum beatas sedes essent recepti: & quo edi miracula, per viros beatos, accipiebant, eo se statim conferre, ac tanto malo, ac dedecore, sanctorum illorum virorum rogatu, liberari, suppliciter postulare. Ex iis fratribus, unum, Divus *Augustinus* loquentem inducens *Ex*, nobis, inquit, decem fratribus, qui nascendi ordine primum sequitur, ad gloriosi martyris *Laurentii* memoriam, quæ apud *Ravennam* nuper collocata est, sicut audivimus, meruit sanitatem. Horum mentio fit etiam in *Possidonii* indiculo, qui ejusdem opera *Vlimerii* editus est: eandemque historiam Divus idem *Augustinus* libris de civitate Dei habet, ubi ex his fratribus, *Paulum*, & *Pauladum*, *Hippone*, in Divi *Stephani*, cum ipse adesset, sanitati restitutos, ornatissimè, ut solet, & latissimè explicat. Sermo de Synalectica in *Vitis Patrum* habetur sanè celebris. ea quæ fuerit, ubi vixerit, nihil compertum est: nisi quod ejus nos docent præclara ad pietatem monita, magna fuisse virtute. Quoniam vero ex *Ægypti* solitudinibus, & ex aliis regionibus orbis terrarum longè remotis, satis constat, plerosque *Ravennam* venisse ad loca sacra visenda, an hæc ea fuerit, cujus è marmore sepulcrum in Divi *Laurentii*, dum rudera rejicerentur, inventum est, aliorum fuerit judicium. Incisa illi sepulcro hæc verba legebantur.

SYNCLETICENIS MERITAE

L. S. ZOSIMVS. POSVIT.

Anno ab ortu Christi cccxcix. *Theodoro* consule, *Honorius* *Ravennæ* fuit, cumque legem de sacrificiis commentitorum Deorum abrogandis, tulisset, ob idque multi ipsorum Deorum templa diruerent, & opera publica everterent, *Ravennæ*, iv. Kal. Feb. ad *Macrobius* Præfectum prætorio *Hispaniarum*, & *Procliano* Vic. quinque provinciarum, rescriptis, se, ut sacrificia prohibebat, ita velle operum publicorum ornamenta servari: Quod si quam quis legem, rescriptumve prætenderet, quibus ea sibi evertere licere persuaderet, ea ad se mitterentur. Cum autem *Mediolanum* deinde abiisset, ubi *Aprili*, & *Junio* fuit, quemadmodum octavo Idus *Junias Brixiae*, pridie Idus *Veronæ*, septimo Kal. *Julias* iterum *Brixiae*, mensem *Augustum Patavii* traduxit; Septembri, *Altinum* adiit, Novembri, Decembrique *Mediolani* fuit: Unde insequenti anno, mense *Januario*, *Ravennam* remigravit, *Stilichonis*, atque *Aureliani* consulatu: Hicque cum esset, pridie *Non. Febr.* lege cavit, ut qui residentibus sacerdotibus, sede, nomineque Episcopali dejectus fuisset, quid vel contra custodiam, vel adversus quietem publicam moliri fuisset deprehensus, rursusque sacerdotium petere, a quo videretur pulsus, procul ab ea urbe, quam infecisset, juxta *Gratiani* *Augusti* legem, centum millibus passuum, vitam ageret: neque ei sacra *Augusti* Cæsaris adire secreta liceret, nec rescripta impetrare: inde subdit, scituris his, quorum defensione nituntur, absque sui reprehensione non futurum, si hoc eis pollicentur suffragium, qui Divinum non videntur meruisse judicium. Hæc autem *Hadriano* præfecto prætorio servanda mandavit. Eodem anno, cum adhuc *Ravennæ* esset, *Quincto* Kalen. *Martias*, intelligens, *Donatistas* hæreticos sævire, *Julianique* Principis rescripto niti, ut *Anastasio* Pontifici Maximo qui id maximè curabat, satisfaceret, & suoque etiam ingenio, ad Catholicæ religionis studium propenso, incensus, ad eundem *Hadrianum* scribens,

bens, *Rescriptum*, inquit, quod *Donatistæ* a *Juliano* tunc Principe impetrasse dicuntur, proposito programme celeberrimis in locis volumus anteferi, & gesta, quibus est hujusmodi allegatio inserta, subnecti, quo omnibus innotescat, & *Catholicæ* confidentiæ stabilita constantia, & *Donatistarum* desperatio fucata perfidia. Hæc ibi. Ceterum cum interea *Gothi* in *Dalmatiam* ac *Pannoniam* irrupissent, quamquam *Ravenna* situ, & munitionibus firma admodum erat, tamen ut *Italiæ*, ceteræque ditioni suæ prospiceret; ipse primum urbes circumire: quamobrem sexto Kal. April. *Altini* fuit; mense *Junio* toto, *Mediolani*: inde cum se *Ravennam* recepisset, omnes exules, damnatosque ad metalla, & in Insulas deportatos, aut in solitudines relegatos liberavit, iis exceptis, qui contra *Judicum* sententias, ad locum poenæ destinatum, proficisci nolissent, idque edicto firmavit, ad *Romulum* P. P. Octavo Idus Augusti, *Ravennæ* scripto: Qua in Urbe Tertio Non. Octobris, ut pecuniam cogeret in futurum bellum, sciavit, ut ex omnibus, quæ ubique essent, horreis, dum locarentur, balneis, officinis, tabernis, domibus, coenaculis, salinis, unius anni, id autem est, tertiæ indictionis pensio conferretur, excepta *Roma*, quam, inquit, ab hujusmodi munere, reverentia propriæ majestatis excusat. Cum autem plerique id expedire tardarent, Idibus Novembr. *Ravennæ* cum esset, *Mediolano* reversus, *Salvinum* Comitem R. P. jussit, ut ab opulentis, quadruplum, a mediocribus simplam summam redhiberi curaret, *Mediolanum* mox rediit. Ceterum *Alaricus* postero anno, mense *Sextili*, pulso, ad *Noricas* alpes, *Honorii* præsidio, per *Tridentinum* saltum, in *Venetiam* descendit, ejus urbes Provinciæ, brevi oppugnatione, in potestatem redegit, mox trajecto *Pado*, in *Liguriam* abiit, *Hastam* urbem, in qua tum *Honorius* erat, obsedit. Verum *Stilichone*, qui *Larium* lacum navicula emensus, faviente hyeme, per alpes gelu, ac nive rigentes, omnia perpeffus incommoda, è *Rhetis* exercitum adducebat, propius accedente, motis castris, *Pollentiam*, quæ ab *Hasta* aberat septem passuum millibus, ab *Ravenna*, 64 viginti, abiit. Manus ibi confertæ, & prælium atrox commissum, atque ita anceps, ut penes quem fuerit *Victoria*, neque tum satis constiterit, neque adhuc pateat, scriptoribus ejus ætatis æqualibus, contraria scribingentibus. Nam victos *Romanos*, *Cassiodorus* & *Orosius* testantur: *Claudianus*, victorem *Stilichonem* laudibus effert. Itaque hæc idcirco scribuntur, quia, ut auctor est *Prosper*, magna utriusque partis clade pugnatum est; præsertim quod *Saulus* vir *Hebræus*, vel ut alii scribunt, *paganus*, cui summam rerum, *Stilicho*, in castris mandaverat, ut imparatos *Gothos* offenderet, ipsos die festo Resurrectionis Christi Dei, magna manu adoritur. Qui omnes, & præsertim *Alaricus* ignari quid rerum esset, primum cunctari, mox armatum hostem conspicati, petere abstineant eo die, ob religionem, prælio: postmodum magis instare, *Gothosque* non arma capientes, sed cælum, passis manibus, intuentes, cœlitusque opem sibi ferri, in tam sancti mysterii celebratione, postulantes, tum interficere, tum miserabiliter vulnerare. *Alaricus* ubi acrius rem agi in horam videt, religioni fatis esse factum prædicans, hortatusque suos, uti strenue sequerentur, primus cum globo militum in hostes fertur, acriterque pugnans, *Romanos* tandem profligavit, & nisi cum altera copiarum

A parte *Honorius*, & *Stilicho* subsidio accurrissent, eo omnino die, de *Roma*, orbis terrarum domina, quæ victori præmium erat futura, actum fuisset. Quamobrem *Gothi* relictis castris, pedem referre tandem coacti, & varia strage concisi, *Italia*, trans *Alpes*, abire. Hanc significare victoriam, numisma illud argenteum putato, quod, postquam hæc scripsssem, & templi *Divi Laurentii* in *Cæsarea* ruinæ effoderentur, secundum parietem, qui respicit Orientem solem, repertum est. Ab uno latere ipsius, caput *Honorii* videtur, laurea corona redimitum, porrecto naso, nulla, aut rasa barba, nisi pili sint, quod, e summo mento, eminere cernitur: in ambitu hæc leguntur literæ. DN. HONORIVS. P. F. AVG. Adversum latus, simulachrum habet, paludamento militari: dextra manu hastam ad terram oblongam, sinistra parvam imaginem alatum, quæ victoriam referre creditur, gestantem: prementem vero sinistro pede hominis simulacrum sese ex humo tollere adnitentis. In dextro latere simulacri paludati est littera. R. in sinistro. V. sub pedibus ita legitur. HONOR. In ambitu verò, VICTORIA. AVGGG. Erant enim hoc tempore tres Augusti, cum *Arcadius*, *Theodosium* filium, Augustum declarasset. Circiter id tempus *Ravennam* venit *Firmus* Presbyter a *Divo Hieronymo Stridonense*, magna tum doctrinæ, ac sanctitatis fama, apud *Bethlehem* agente, a *Paula* item, & *Eustochio*, *Romanis* mulieribus, summo loco natis, apud *Bethlehem* ipsis quoque sanctissime degentibus, missus, ut res earum inviseret, ac procuraret, quas hic habebant, ut litteris ad *Divum Augustinum* suis, *Divus Hieronymus* scribit. *Honorius* ita compositis, pacatisque rebus, *Ravennam* eodem anno regressus est; quod lex ea declarat, quam *Ravennæ* edidit Octavo Idus Decemb. ad *Decium* P. V. se, & *Arcadio* Augg. quintum Consulibus, de junioribus, ad quorum collationem eos tantum tenendos jubet, quos constet dignitates legitimas beneficiis consequutos, non tamen iusta privilegia suffragari. Insequentem annum ferè totum *Ravennæ* etiam traduxit, quod multæ ab eo latæ per id tempus leges significant. Nam x. Kal. Martii ad *Septimum* Proconsulem *Africæ* scripsit, ad suscipiendam, tuendamque aurariæ rationem, ex negotiatorum, quolibetve alio corpore, idoneum adhibendum. 65 Sexto Kal. gravissimè in desertores cavit, & qui occulte illos apud se servarent, litteris ad *Hadrianum* Præfectum Prætorio sic scriptis. Si qui desertores oberrare in provinciis fuerint comprehensi, eos & comprehendi protinus volumus, & ad judicem deduci, ut auditi, cum de crimine desertionis suæ confessi fuerint, carceris custodia deputentur; de quorum nominibus ad tuam sublimitatem subditis confessionibus referatur, ut instructi magistri militum, quid de his fieri oporteat, pro sui auctoritate constituent. Sin verò inventi, resistendum, atque armis obtinendum putaverint, tamquam rebelles, in ipsis temeritatis suæ conatibus opprimantur. Ita tamen, ut provinciarum judices, sollicita cautione disquirant, ne sub falsarum tractoriarum nomine, desertionis suæ crimen defendere moliantur, ne suppositis, aut commentis epistolis, evadendi habeant facultatem: Desertorum quoque occultator juxta promulgatas leges, severissime vindicetur. Octavo autem Idus Mart. ad *Vitalem* scribens Præfectum annonæ, edixit, ne pistori cuicumque, ejusve posteris, in privatas personas, vel thymelicas, vel eas, quæ aurigandi studio detinerentur, conjugii societate transire fas esset, etiam si ab ipso Imperatore

tore rescripta obtinerent. Factum autem id conjicio ob eam causam, quod pistorum collegia, rariora, minoraque in dies fierent: quo circa & multa illis tunc temporis tributa privilegia legimus. Ut autem ob collationum *Africanarum* curam, ad eum, quem supra diximus, *Septimum* Proconsulem *Africae*, Sept. Kal. April. scripsit, curaret, omnes devotionem auriarum functionis agnoscere, quos diversae mercaturae cura afficeret, ut quibus erat negotiandi sollicitudo, ad solutionem tenerentur, ita *Strategio* *Africae* Vicario, Tertio Kal. Jun. praecipit, ut quaecumque essent per ambitum, & quasi obrepentia acquisita munera, & abrogarentur, cum non absque publicae dilacerationis incommodo, officia pertractari petantur. Kal. Jul. *Hadriano* P. P. edixit, ut Agentibus in rebus, qui post assidue militiae tempus, velut praemium laboris exacti, principatum gessissent, etiam illud beneficii adjungeretur, ut collationes juniorum, qui nuper Honoratis indicti erant, ea dumtaxat conditione expertes essent, si post Principatus munus, nulla fuissent alterius honoris administratione perfuncti. Quemadmodum autem optime meritos, his, ceterisque ornare beneficiis studuit, ita desertores ut exemplo in posterum alii essent, genus hominum militiae perniciosum, acerrimo supplicio vindicavit. Quo factum est, ut, illis non contentus, quae superioribus mensibus edixerat, etiam octavo Kal. *Augusti*, ad ipsum *Hadrianum* rursus scripserit, si quo in fundo deprehensus desertor fuisset, fundus fisco *Augustali* addiceretur, si id sciente Domino fundi accidisset: quod si insciente, saltem in actorem conscium severe animadvertendum. Atque haec omnia *Ravennae* *Honorius*. Interea hic eum *Legati Romani* convenerunt, *Romanam* penè solitudinem deplorantes, ut *Romam* post multos annos reviseret, civitati antiquam formam, & meritum honorem restitueret, decennalia ibidem sua solveret. Id *Honorius* tandem est pollicitus: paulloque post *Ravenna* digressus, itinere per *Umbriam* suscepto, porta *Flaminia*, triumphans, inaudita jamdiu pompa, mortaliūque frequentia, *Romam* ingreditur, cum eodem curru secum *Stilichonem* deveheret. Tot tamen *Stilicho* honoris, & benevolentiae significationibus nequaquam permotus, affectare Imperium credebatur, atque ob id occultè cum *Alarico*, ab se in *Italiam* evocato, sentire, & consultò bellum malè gerere, ut diutius gereret. Quò etiam inclinare credita pax fuit, quam hoc tempore cum *Alarico* fecit, *Aëtio* ipso Duce, obside, inter ceteros dato, clam praecipiens, ut in *Arcadii* ditionem irrumperet. Cum autem accepisset *Honorius*, *Radagaisum*, hominem *Scytham*, qui cum *Alarico* fuerat, in *Italiam*, cum ducentis armatorum millibus, vel ut alii, quadringentis, irruisse, *Ravennam* rediit: Hic dum commoratur, communicato consilio cum *Stilichone*, ingentem *Alanorum*, atque *Hunnorum* manum, stipendio militari conduxit, & quae videbantur ad tantam irruentis belli molem necessaria, paravit. Postero anno, qui fuit quintus supra quadringentesimum, pro magno suo religionis studio, quae in sacerdotes caverat superioribus annis, ea hoc etiam anno, pridie Non. Febr. *Ravennae* edixit, *Stilichone* iterum, & *Anthemio* consulibus. Ceterum quo *Honorii* magis constet pietas, & quam se obsequentem Episcopis praebuerit, & in sacratorum virorum iudicio sibi nihil arrogaverit, operae pretium me facturum putavi, si ipsa edicti verba adscriberem. Ut veneratio, inquit, sacerdo-

ANN.
ccccv.

A tibus debetur innoxii, ita & poena moderata, inquietis, atque dejectis, quemadmodum enim Deo servientes, & Divini sacerdotii integritate lucentes, non solum vitam suam proprio praestant ornamento, sed etiam subiectae plebis, atque obedientis exemplo, ita ii, quorum indigniora sunt sub integritatis professione peccata, si exclusi depravatique ab Episcopis comprobentur, qui resupinos spiritus adversum definita retulerint, separati ab his urbibus, quas errore proprio tenuerunt, & sibi debent esse parti..... & aliis constituta obligatione terri: plurimos enim bonos faciunt, & veneratio optimorum sacerdotum & notabilis reprehensio pessimorum, Suggestentibus Episcopis didicimus, quosdam sacerdotes Christianae legis, quorum delicta cœtu Episcopali deprehensa fuerint, iterum sententia vindicata, in sinu earum urbium, in quibus talia commissa sunt, permanere, & querere turbas populi convocare, turbatores quietis existere, tumultus popularis auctores, innocentes se post iudicium dicere, plebem colligere, & velut adhuc Episcopos salutare, comitatum sacrum petere, mereri mendaciis oracula, & furtiva rescripta. Sancimus itaque hac lege, ut quicumque residentibus sacerdotibus fuerit Episcopali loco detrusus, & nomine, si aliquid vel contra quietem moliri fuerit deprehensus, rursusque sacerdotium petere, a quo videretur exclusus procul ab ea urbe, quam tenuit, segegetur..... quam, mentitus vitæ præcepta, infecit: sit huiusmodi personis, tenore huius legis, illicitum sacra nostra adire secreta, & impetrare rescripta.... omnia abjectis per culpam sacerdotio personis, quæ impetrarunt, vel quæ impetrata fuerant, infecta permaneant: scituri, his, quorum defensione nituntur, absque sui reprehensione non futurum, si hoc eis polliceantur suffragium, qui Divinum non videntur meruisse rescriptum, *Hadriane* parens carissime. Hanc igitur legem sublimis magnificentia tua, cunctis per Dioceses sibi creditas, publicabit edictis, ut id quod pro quiete repertum, pro iudicii Episcopalis confirmatione constitutum, pro reprimendis culpis inventum est ab omnibus excolatur, sacerdotibus reservetur. Hæc *Ravennae*, ad *Hadrianum* Praefectum Praetorio, *Honorius*, qui etiam hoc alterum edictum, pridie Id. Febr. edixit. Nemo *Manichæum*, nemo *Donatistam*, qui præcipue, ut comperimus furere non desistunt, in memoriam revocet: una sit Catholica veneratio, una salus sit, Trinitatis pars, sibi congruens sanctitas expetatur. Quod si quis audeat interdictis sese, illicitisque miscere, & præteritorum innumerabilium constitutorum, & legis nuper a mansuetudine nostra prolatae, laqueos non evadet: Et si turbæ fortè convenerint, seditionis concitatos: aculeos acrioris commotionis non dubitet exserendos. Huic addidit edicto *Honorius* alterum, eodem die *Ravennae* item datum, quo eorum, qui sacrum iterabant baptismum, crimen, toleranter ferre se omnino negavit: Ut enim litteris suis ad *Hadrianum* Praefectum Praetorio, hac de re, eodem tempore, *Ravennae* scriptis, testatur, eò sceleris progressi ii ferebantur, quos *Donatistas* vocabant, ut sacrosanctum baptismum, repetitis mysteriis, temere iterarent. Ita, inquit *Honorius*, contigit, ut hæresis, ex schismate nasceretur: Inde malè credulas mentes, ad spem secundæ indulgentiæ, blandus error invitat: Facile est enim persuadere peccantibus, veniam prius praestitam, denud posse praestari, quæ si concedi iterum eodem modo potest, non intelligimus, cur tertio denegetur: Hi verò, & servos, vel homines juri proprio subditos, iterati baptismatis polluunt sacrilegio. Quare hac lege sancimus, ut quisquis post hæc fuerit rebaptizasse detectus, Iudici, qui Provinciae praesidet, offera-

offeratur, ut facultatum omnium publicatione multatus, inopia pœnam, qua in perpetuum afficiatur, expendat, ita, ut filiis eorum, si a paternæ societatis pravitate dissentiant, ea, quæ fuerint paterna, non pereant, ut si ipsos forsitan sævitas paternæ depravitate..... in judicantis, ac reverentiæ ad Catholicam religionem malunt, adipiscendorum his bonorum copia non negetur. Ea præterea loca, seu prædia, quæ feralibus sacrilegiis deinceps constiterit præbuisse secretum, fisci juribus applicentur, si tamen dominus, aut præsens fortè fuisse, aut consensum præstitisse probetur, quos quidem, juxta etiam præsentiam, notavit infamia. Si verò his nesciis, per conductorem, procuratoremve eorum in domo agitatum hujusmodi facinus comprobetur, præjudicio a prædiorum publicatione suspensio, impliciti sceleris auctores, coerciti plumbo, exsilium, in quo omni vitæ suæ tempore afficiantur, accipient. Ac ne forsitan sit liberum, conscientiam piacularis perpetrati, intra domesticos parietes, silentio celare secreto, his, qui forsitan ad rebaptizandum cogentur, refugiendi ad Ecclesiam Catholicam sit facultas, ut ejus præsidio, adversus hujus criminis, & societatis auctores, attributæ liberalitatis præsidio defendantur: liceatque iis, sub hac conditione, fidem tueri, quam extorquere ab invitatis domini tentaverint: nec assertores dogmatis Catholici, ea quæ ceteros, qui in potestate sunt positi, oportet, ad facinus, lege constringi: & maxime convenit omnes homines, sine ullo discrimine conditionis, aut status, infusæ cælitus sanctitatis esse custodes, sciant ii verò, qui a supradictis iterare baptisma non timuerint, aut qui, consentiendo, hoc facinus, propria hujus societatis permixtione damnaverint, non solum testandi, sibi, verum adipiscendi aliquid sub specie donationis, vel agitandorum contractuum, in perpetuum, copiam denegatam, nisi pravæ mentis errorem, reverendo adversus fidem consilio, emendatio correxerit. Illos quoque par nibilominus pœna constringit, qui memoratorum interdictis cœtibus, seu ministeriis, præbuerint conibentiam, ita ut moderatores provinciarum, si in contemptum sanctionis hujusmodi, consensum putaverint, commodandum, sciant se viginti libris auri multandos: officia etiam sua simili condemnatione subjuganda: Principales, vel defensores Civitatum, nisi id, quod præcipimus, fuerint exsequeuti, vel his præsentibus, Ecclesiæ Catholicæ vis fuerit inlata, eadem multa se noverint attinendos. Hæc Honorius, qui & aliam legem; tanto flagrabat Catholicæ religionis studio; eadem de re, in eandem ferè sententiam, scivit. Inde Tert. Non. Mart. Ravennæ item, ad Diotimum Proconsulem Africæ, Edictum, inquit, quod de unitate per Africanas regiones clementia nostra direxit, per diversa proponi volumus, ut omnibus innotescat, Dei omnipotentis unam, & veram fidem Catholicam, quam recta credulitas confitetur, esse retinendam. Ceterum ad alia quoque versus, xii. Kal. Maj. Gildonis, Statellitumve ejus bona, ab iis, qui usurparant, recuperata, jussit, ad Casarianum patrimonium aggregari, dupli pœna, iis, qui ad Kalendas Octobris ea non restituisent, proposita. Hunc Gildonem, esse illum puto, qui cum pro Honorio, nonum jam annum, Comes, & magister utriusque militiæ in Africa esset, eam provinciam, Eutropii Eunuchi studio corruptus, occupaverat, & Arcadii se nomine tenere affirmaverat. Sed ab Honorii copiis in fugam actus, & tandem captus, strangulatus est. Honorius ad Diotimum Africæ Proconsulem xi. Kal. Aug. Ravennæ, de provocationibus scripsit, ut si quando provocatio a gentilibus, vel a Præfectis eorum fuisset, sacra solenniter, hoc est, proconsularis cognitionis disquisitio expectaretur. Ad Hadrianum etiam Prætorio Præfectum, Octavo Kal. Octobr. scripsit, iis, qui loca publica ab se impetrarent, sic obtinenda, ut tamen ne quid

A usui, aut ornatui, commodove civitatum detraberetur, nec nisi adjecta ipsius Hadriani auctoritate. Tandem, ut initio anni responderet exitus, Sexto Id. Decembr. Diotimum, quem supra diximus, jussit, ut Donatistæ superstitionis hæreticos; ita enim eos appellat; quocumque loco vel faterentur ipsi, vel convincerentur, servatis legibus, pœnam statim subire curaret. Dum autem hæc Ravennæ pro republica, & Catholica religione statuit, insignem illi Deus, nec absque ingenti miraculo, victoriam de Radagaiso, contulit, qui transacta, nullo occurrente, Venetia, Æmiliaque dum Florentiam obsideret, ab Stilichone persequente circumfessus, eò deductus est; ut ad Fesulas, cum filiis captus, obtruncatusque fuerit: cetera exercitus infinita penè multitudo, partim cæsa, partim, pecudum instar, vendita. Posterus etiam annum Ravennæ egit Honorius, ANN. cccv. quod leges ab eo latæ declarant: nam Tert. Id. Januar. Arcadio. V. & Probo consulibus, quoniam naves suas, variis nominibus, titulisque, ne publicæ necessitati inservirent, complures tuebantur, edixit, ad Longimanum scribens Præfectum Prætorio. ut hujusmodi si deprehenderetur fraus, ea navis fisco addiceretur. Multos etiam, per illud quinquennium, Comites, & peræquatores, discussoresque; ita magistratus quosdam, & administratos vocabant, qui prædia provincialium, pro imponendo tributo, invasebant; in provincias dimiserat, qui cum publicæ utilitati nihil prospexissent, ad eundem Longimanum, Quinto Idus Feb. scribit, ut ejus sublimitas; hoc enim ornabatur insigni titulo; Prætorio Præfectus, & eorum, cum actus disquireret, tum negligentiam, duplo; rapacitatem, si quid a provincialibus abstulissent, quadruplo multaret. Mox suscepta rerum bellicarum cura, jussit nono Kal. April. ut qui ad deprædationes se, relictis castris, aut latrocinium contulissent, publicam securitatem ne evaderent. Quinctodecimo autem Kalen. Maj. servos hortatus est, ut quàm primum sese ad bellicos labores darent, fore enim, ut libertatem, si apti ad militiam arma suscepissent, adhæc pulveratici nomine; eorum hæc vocabula temporum sunt; binos solidos, præmium acciperent: eorum præsertim servi, quos militia, inquit, armata detentat: fœderatorum nihilominus, & deditiorum etiam, quoniam & ipsi, una cum dominis, bella tractarent. De ingenuis nihil decernit, quòd incitari illos caritate patriæ crederet. Verum neque his contentus, ad xiii. Kal. omnes provinciales ita allexit. Provinciales, inquit, pro imminentibus necessitatibus omnes invitamus edito, quos erigit ad militiam innata libertas. Ingenui igitur, qui militiæ obtentu arma capiunt, amore pacis, & patriæ, sciant se denos solidos, paratis rebus, de nostro percepturos ærario, quibus tamen ternos, ex summa supradicta, jam nunc solidos præberi mandavimus: nam optimos futuros confidimus, quos virtus, & utilitas publica, necessitatibus obtulit. Quæ autem Honorium hoc anno impulit necessitas, ut adeò accuratè rem militarem administraret, ut vel servos ad bellum hortaretur; ea Vandalorum, qui erant in Scythia, ad Meotidem, insignis motus fuit: ii Godigifilo Rege, Duce, & ex Sarmatia in Germaniam inierunt, & secum innumeram ejus gentis multitudinem adduxerunt, Francosque, qui ad Rhenum occurrerant, fuderunt. Ceterum, & civiles curas Honorius ob id minimè intermittens, cum aliquot reos in Tripolitana Provincia provocare intelligeret, quo effugerent pœnam, ad Nestoriam Comitem, ac Ducem scripsit, ut manentibus illis, quæ de audientia discretionis: utor ejus verbis; superioribus præceptis fuerant decreta, inconvictos, tamquam confessos, sententia pronunciaretur: ea ta-

ANN.
CCCCVII.

men conditione, ut nulli provocare, fas esset, antequam disquisitio rei suscepta, ad iudicii formam adduceretur. Atque hæc ab *Honorio* hoc anno *Ravennæ* acta sunt. Insequenti, qui fuit septimus supra quadringentesimum, *Honorio* septimum, *Theodosio* iterum consulibus, cum septimo Id. April. vetera urbis *Romæ* Decuriæ privilegia, & Idibus Octobris, scriniorum prærogativas, atque immunitates, multas, magnasque tamen ad altiore gradum proveherentur, confirmasset, ut *Gallicos* tumultus, *Vandalis* eo irrumperentibus, accepisset, & *Constantinum* nescio quem Imperatorem, a *Britannis* militibus, *Vandalorum* arma veritis, creatum novisset, *Romam* abiit, eoque evocatum paulo post *Ravenna* *Stilichonem* communicato consilio, iussit, *Sarum* cum firmo exercitu in *Galliam* mitti: quod, & factum est.

ANN.
CCCCVIII.

Stilichone *Ravennam* reverso, *Honorius* anno Quadringentesimo octavo, *Thermantiam*, *Mariæ*, quæ excesserat è vita, sororem, *Romæ* sibi despondit uxorem. Eas *Serena*, *Stilichonis* uxor, nuptias conciliarat, ut apud Imperatorem, pristinam gratiam, potentiamque retineret. Sub id ferme tempus, *Ravennam*, *Alarici* ad *Stilichonem* Legati veniunt, pecuniam *Alarici* nomine, pro ea mora, quam rogatu ejus, in *Epiro* interposuisset poscunt: ni daret, se in *Italiam* descensurum, ac damna sua, prædandis agris sacrum. *Stilicho* legatos *Ravennæ* relinquit, *Romam* ipse ad *Honorium* profectus, ostendit in Senatu, *Alaricum*, *Honorii* commodo, ut *Illyricum* ejus Imperio adjiceretur, in *Epiro* substituisse: quod, & fuisset, nisi eum *Honorius* inde deterruisset per eas litteras, quas protulit, culpa in *Serenam* conjecta, quæ utriusque Principis gratiam cuperet. Senatus quadraginta librarum millia, nomine pacis, decrevit persolvenda *Alarico*, qui quamquam firmavit pacem, ex *Norico* tamen, quò redierat, non cessit. Magna hinc habuit *Honorii* animum suspicio, ac propterea *Ravennam* se redire dixit velle, ut exercitum recenseret, sibi in tanta imminenti exercitus vicinitate, conciliaret. Id consilii a *Serena* datum *Honorio* fuit, quæ, si *Alaricus*, violata pace, in *Italiam* descendisset, *Honorium* tutiore, ac munitiore urbe, qualis tum *Ravenna* erat, cupiebat contineri. Verum *Stilicho*, sive quid majus in *Honorium* moliretur, optaretque eum longius abesse, sive ita sentiret, eam protectionem improbavit, & ne fieret, *Sarum* Alanorum Ducem, ad tumultum in exercitu concitandum, impulit: iis tamen nihil retardatus est *Honorius*. Itaque *Ravennam* iter intendit, quò etiam *Stilicho* ipsum insecutus est: cumque jam *Ravennam* pervenisset, de morte *Arcadii* Augusti, qui Kal. Maj. obierat, nuncius advenit. Quamquam autem *Arcadius*, hostium fide potius, quàm suorum, aut voluntate, aut opibus fretus, *Theodosio* filio propè infanti, *Isidigerdem* Persarum Regem, olim hostem, testamento tutorem dederat, attamen *Constantinopolim* cupere se, *Honorius* adnavigare, ad res ejus Imperii, & *Theodosii* pupilli perspicendas, cum *Stilichone* communicavit: verum is, causis quibusdam in speciem probabilibus, cum veras occultasset, quibus se, perempto *Theodosio*, Orientale Imperium, *Eucherio* filio conciliaturum putavit, illud etiam improbavit *Honorii* consilium. Quæ cum postea *Honorius*, dum *Ticinum*, paucis deinde diebus, adiret, ad sedandos *Constantini*, de quo diximus, in *Gallia* motus, ex *Olympio* accepisset, in eoque gravissimo tumultu *Ticinensi*, quo, & civitas direpta est, & *Honorius* mortuus est creditus, re ipsa perspexisset, propterea quòd *Stilicho*, ejus tumultus nuncio *Bononiæ* accepto, non solum *Ticinum*, opem laturus, non accurrerit, sed *Ravennam* reverterit, nulla de *Honorio*, puniendis-

A que iis, qui seditionis auctores fuerant, suscepta cura; cum etiam ob id de *Vandalis* ab eo in *Galliam* immisis, quæ pridem acceperat, vera fuisse jam *Honorius* crederet, familiarissime *Olympio* uti ad omnia cepit. Quamobrem plurimum de immutata animi voluntate vereri *Stilicho*, & sibi metuere, angoreque & solitudine conscientiae vexari: militibus autem monentibus, ut tutis in locis confisteret, dum *Honorii* animum erga se exploratum haberet, *Sarus*, qui dignitate inter ceteros eminebat, interemptis per quietem, militum suorum opera, *Hunnis* omnibus, qui assidue *Stilichonis* latera stipabant, ad tentorium ejus accessit. Hac barbarorum dissensione, quos secum habebat, *Stilicho* vehementer commotus, majoremque in suspicionem adductus, *Ravennam* iter magis intendit, & qua ibat, civitates, ubi barbarorum conjuges, & liberi confidebant, admonerat, ne quem barbarum, ad se venientem, admitterent. Ubi *Ravennam* *Stilicho* venit, *Honorii* litteræ, ad exercitum *Ravennatem*, ab *Olympio* missæ, quibus mandabatur, *Stilichonem* comprehenderent, atque in custodiam darent. Repercepta *Stilicho*, per noctem, in templum, salutis causa, confugit. Ceterum cum id *Exsuperantius* Archiepiscopus rescivisset, ne violaretur militum injuria templum, accurrit: *Stilichoni*, & militibus, ut absque tumultu res ageretur, persuadere nititur, quando nec *Stilichoni* tandem ad resistendum vires essent, & nihil aliud posset, quàm magis *Honorium* perturbare, exulceratumque ejus animum exagitare, præsertim quòd ædem ingressi milites, coram *Exsuperantio*, jurejurando affirmarent, non esse sibi, ut illum perimerent, a Principe imperatum, sed tantum, septum custodia tenerent. Hac fide egressus *Stilicho*, sese militibus dedit. Ceterum haud ita diu post, alteræ ab *Honorio* litteræ, ab eo, qui priores attulerat, redditæ, quibus præcipiebatur, ut *Stilichoni* ob delicta adversus Rempublicam, vita eriperetur. Id cum accepisset *Eucherius* filius, nullo subsidio patri esse posse perspicies, sibi fuga consuluit, *Stilicho* ad capitale supplicium abstractus est. Plerique auctores sunt, servos illius, familiaresque impetum facere in *Ravennates* milites voluisse, ut *Stilichonem* tuerentur, illum autem, sive quòd jam tot rerum mortalium vicissitudinis, & inconstantiae tæderet, sive quòd frustra id niti intelligeret, neque aliud, nisi majus odium, ac supplicium quæri, ab hujusmodi eos proposito avocasse, & se ultro occidendum dedisse. Interfectus est Kalendis Septembris, ab *Heracliano* Comite, vir militiæ, & domi insignis, ingenii solertia singulari, fortis, manu promptus, quemque si affectati Regni, atque ob id perfidiæ suspicionem removeas, summis dignum laudibus censeas. Principum sibi virorum, longeque magis militum, conciliandæ benevolentiae peritissimus: & quamquam domo *Vandalus*, tamen cum Imperatoribus affinitate conjunctus: nam, & *Theodosii* fratris filiam, *Serenam*, uxorem habuit, & *Honorio* duas filias, ita uti supra memoravimus, in matrimonium collocavit. Sæpe consul, ceteros omnes belli, pacisque magistratus iniit; Præturam in exercitu per annos tres & viginti gessit, & cum potestate pene Augustali, post *Theodosii* mortem in Occidente versatus. *Honorius* *Ravennam* reversus, hostem publicum, *Stilichonem*, declaravit, *Thermantiam* sponsam, dignitate Augustali spoliata, ad *Serenam* matrem, *Romam* remisit, filium *Stilichonis*, *Eucherium*, vestigari, & repertum jugulari iussit: inde quæstiones de familiaribus *Stilichonis* severissimas habuit. Hæc autem dum aguntur, ad componendas etiam reliquas Regni partes animum intendit: itaque pro perpetuo veteri suo Catholicæ religionis studio, ad

ad Olympium magistrum officiorum, & Valentem Comitem Domesticonum ita scripsit. Eos, qui Catholicae sectae sunt inimici, intra palatium militare prohibemus, ut nullus nobis sit aliqua ratione conjunctus, qui a nobis fide, & religione discordat. Dat. xviii. Kalen. Decembr. Ravennae, Basso, & Philippo Consulibus. Octavo autem post die, qui fuit x. Kalen. ita de testimonialibus sanxit. Eos, qui testimoniales, non suo merito, sed eorum contemplatione sunt adepti, qui pro his nostram clementiam sunt precati, par severitas persequatur: eos tamen esse in urbe sacratissima non vetamus, qui posuerunt illic larem, atque domicilium. Eodem etiam die, Stilichonem, & Eucherium, ut puto, damnavit, his Edicti verbis. Qui suas opes praedoni publico, vel ejus filio, ceterisque Satellitibus dederunt, vel jure, vel corpore, quibus ille usus est ad omnem ditandam, inquietandamque barbariem, his omnem repetendi viam jubemus esse praecusam. Mox septimo Kal. Decembr. sanxit, tyrones in Scholis posteriore semper loco poni; & cum pridie ejus diei, ita ad Donatum scripsisset, Ave Donate carissime nobis. Donatistarum haereticorum, Judaeorum nova, atque inusitata detexit audacia, quod Catholicae fidei velint sacramenta turbare. Quae pestis, atque contagionis si latius emanet, ac profluat. . . . In eos igitur, qui aliquid, quod sit Catholicae sectae contrarium, adversumque tentaverint, supplicium justae animadversionis, expromi praecipimus, ad Theodorum Praefectum Praetorio II. eadem ferè repetens, v. Kal. ita cavit. Defensorum, Curialium, omniumque officiorum specula custodiat, ne quis intra aliquam civitatem, vel ulla territorii parte secreta, qui ab Ecclesiae Catholico Sacerdote dissidet, illicitae cohibitionis habeat facultatem. Ipsa etiam loca juri publico sociari, seclusa omni excusatione, censemus, & proscriptos eos in exilium detrudi, qui audent disputare, ea, & asserere, quae institutio Divina condemnat. Haec Honorius. Ut autem, & componeret, quae suo studio corrupisse Stilicho visus fuerat, sic sanxit. Dat. Ravennae, Quarto Id. Decembr. Cum per Illyrici partes, barbaricus speraretur incursus, numerosa incolarum manus, sedes quaesivit externas, in cujus ingenuitatem, assidua petitionum solet libido grassari, eique illicitum jugum servitutis imponere. Itaque praescriptum tua Sublimitas recognoscat, ut Illyricianos omnes, quos patria complectitur, vel alia quaelibet terra susceperit, petere non liceat. Item eodem die in hunc modum decrevit. Hostis publicus Stilicho, novum, atque insolitum repererat, ut litora, & portus, crebris vallaret excubiis, ne cuiquam ex Oriente, ad hanc Imperii partem, pateret accessus. Hujus iniquitate rei moti, & ne rarior sit diversarum mercium commectus, praecipimus hac sanctione, ut litorum desistat, ac portuum perniciose custodia, & eundi, ac redeundi libera sit facultas. Stilichonis morte accepta, Alaricus, inducias cum eo pactas etiam finem habuisse ratus, legatos de pace ad Honorium mittit, certam pecuniae summam, & Aetium, Jasonemque Gaudentii, & Jovii filios, obfides petit: contra, ipse quoque alios pollicetur. Verum Honorius, sive quod eam sibi conditionem indecoram putabat, sive quod erat assiduo bellorum sumptu exhaustus, eam non accepit. Postero anno ineunte, cum Haeretici, ut est genus hominum contumax, & seditiosum, putantes Honorium bellorum periculis abstractum, parum, quae religionis essent, curaturum, nova molirentur, Honorius ad Theodorum Praefectum Praetorio II. scribens ita sanxit. Ne Donatistae, vel ceterorum vanitas haereticorum aliorumque error, quibus Catholicae communionis cultus non potest persuaderi, Judaei, atque gentiles; quos vulgo Paganos appellant, arbitrentur legum, ante, adversum se datarum, constituta tepuisse, noverint Judices universi, praecipis,

A eorum fidei devotione, parendum, & inter praecipua, quidquid adversus eos decrevimus, non ambigant exsequendum. Quod si quisquam Judicum, loco conhibentiae, executionem praesentis legis omiserit, noverit, amissa dignitate, graviolem motum se nostrae clementiae subiturum. Officium quoque suum, quod saluti propriae contempta suggestionem, defuerit, punitis tribus primatibus, condemnatione viginti librarum auri plectendum. Ordines quoque viri, si in propriis civitatibus, vel territoriis, commissum tale aliquid siluerint, in gratiam noxiorum, deportationis poenam, & propriarum amissionem facultatum, se noverint subituros. Dat. xvii. Kal. Febr. Ravennae, Honorio VIII. Theod. III. AA. Coss. Mox duodecimo Kal. Febr. cavit, ne Defensores civitatum, Curatores, Magistratus, & ordines, in carcerem, oblatos sibi reos, conjicerent, sed in ipso maleficio deprehensos, cum accusatoribus, in judicium vocarent, nec ad arbitrium adversariorum, in civitatibus retinerentur. Quod si qui rei triginta dies, moderata, ac diligenti custodia septi, ut domum suam instituerent, & sumptus sibi pararent, commorari in patria vellent, id eis ne denegaretur, quod, & Theodosius pater concesserat. Ad haec, ut a die inscriptionis, intra anni curriculum definirentur, quo elapso spatio, accusatori, quia destitisset, multa legibus constituta irrogaretur. Quicumque autem testes necessarios, eosdemque idoneos haberet, iis sumptus ab accusatore, vel iis, propter quos fuissent postulati, Judex praehendens curaret. Cavit etiam accuratè, ne provincialibus, qui contestari de injuriis suis litem cuperent, actorum confectio negaretur. Sin eorum interdiceretur actorum exemplum, querelae libellum, ita uti antea fuerat, contestarentur, frequentioribusque civitatum locis affigerent. Tandem eodem hoc die decrevit, ne quis ex Curialibus, aut possessoribus, plebeisve, filios pastoribus nutriendos traderet, cum aliis rusticis, ut fieri consueverat, dari alendos non vetaret. De his vero, qui in carcere habebantur, sic statuit. Judices, omnibus Dominicis diebus productos reos à custodia carcerali videant, interrogent, ne his humanitas clausis, per corruptos carcerum custodes, negetur. Vitualem substantiam non habentibus, faciant ministrari, libellis duobus, aut tribus diurnis, vel quot existimaverint, ut commentariensi, decretis, quorum sumptibus proficiant alimoniae pauperum, quos ad lavacrum, sub fida custodia, duci oportet: multa, Judicibus, viginti librarum auri, & officiis eorum, ejusdem ponderis constituta. Ordinibus quoque trium librarum auri multa proposita, si saluberrime statuta contempserint. Nec deerit Antistitem Christianae religionis cura laudabilis, quae ad observationem constituti judicis hanc ingerat monitionem. Dat. viii. Kal. Febr. Ravennae, Honorio VIII. & Theod. III. AA. Coss. Edixit etiam eodem die, ut Mathematici, nisi parati essent, libris de errore illo suo, sub oculis Episcoporum, in concione combustis, Catholicae religioni cultum, fidemque tribuere, nunquam ad errorem pristinum reversuri, non modo urbe Roma, sed omnibus civitatibus pellerentur: si non paruissent, deportarentur. De abolitione etiam sanxit, ut si eam accusator intra triginta dies, postquam reus in custodiam fuisset traditus, petuisset, daretur, etiam invito reo; ab eo tempore, nisi assentiente reo, non daretur. Testes ingenui, ab accusatore, qui inducti fuissent, & in custodia habiti, eorum accusator sumptibus consuleret: qui si tormenta tulissent, quamquam plebei, dummodo ingenui, etiam reo, accusatoreque assentientibus, abolitionem tamen denegaret judex, verum aut in accusatum, poena, si fuisset convictus, aut in accusatorem si non convicisset, intorqueretur. Harum omnium ser-

vandarum legum curam, *Cæciliano* Præfecto Prætorio mandavit. Cum verò quidam, hoc tempore, prætermisso vetusti juris ordine, quas non merebantur, nuptias, precibus, ab ipso *Honorio* assequi niterentur, puellas assentiri confingentes, ipsis Calendis Febr. ad *Theodorum* Præfectum Prætorio scribens, scivit, multa bonorum, ac deportationis indicta, hujusmodi sponsalia ne fierent, quique filii inde nascerentur, legitimos non habendos, nec unquam hujus facinoris veniam impetrandam, præterquam ab iis, quibus, quarto affinitatis gradu junctis, *Theodosius*, pater, suppliciter petere non interdixerat: item illis, qui cupe-
rent parentum sponsonem, de nuptiis filiarum, impleri, vel sponsalia, id est, arrarum data nomine, sibi reddi, præcepto legum, cum quadrupli poena, deposcerent. Dum autem hæc, Republica optimè, civilibus negotiis, ac pace, administranda, *Ravennæ* *Honorius* statuit, *Alaricum* nova moliri, & *Italiæ* imminere intelligens, ne bello deesset, tractare militaria, & exercitus instruere, & qua posset ratione, providere. Itaque postquam cum *Theodosio* fratris filio egit, ut omnes aditus, si fieri posset, intercluderentur, cum novos milites, necessitate adstrictus, impetraret, qua erat in subiectos sibi populos clementia, exemit quosdam ab eo munere, quod lege xv. Kal. Mar. his verbis, *Ravennæ*, ad *Melitium* PF. data, satis constat. *Tirones*, inquit, quorum pretia exhausti ærarii necessitas flagitavit, præbere noluimus illustres viros præfectis, cum gerunt infulas dignitatis, vel cum sublimem egerint præfecturam: non magistros militum, vel Comites Domesticorum simile munus adstringat; neque enim tirones de facultatibus eorum poscendi sunt, quorum virtus, triumphis nostris subjugat de hoste captivos; non Præpositum, vel Primicerium sacri cubiculi, non castrensem, non Comitem sacræ vestis, non ceteros cubicularios, non Magistrum officiorum, Quæstorem, vel Comites sacri, ac privati ærarii inlustres, non virum spectabilem Primicerium notariorum, non consistorianos Comites, ac scriniorum Magistros, vel Tribunos, & notarios eadem damni multa percellet: non viros spectabiles Comites Archiatrorum, non Comites stabuli, cura palatii, Scholares, proximos scri-
niorum, eademque scrinia, Comites dispositionum, Decuriones, Magistrum admissionum, & ceteras similes Comitum, laboris nostri socias, dignitates, ejusdem præstationis fors teneat: non Tribunos, vel Præpositos militares, post testimonium inveteratæ militiæ, habeant in commune omnes, siue dum administrant, seu postquam administraverint, debitum Regiæ liberalitatis officium, nemo *Tirones*, equos, vel præstationem aurariam vereatur, quem sub legis nostræ sanctione prosequimur. Illos tantum *Tironum* atque auri munus adstringat, quos *Honorarios* vocavit antiquitas, vel qui fascēs civilium partium consecuti, nulla prius laboribus rudimenta posuerunt. De ipsis etiam militaris nominis viris, eos Præpositos, vel Tribunos, a privilegiis esse convenit alienos, qui castorum expertes habentur, nec in hostem, *Martio* ære caluerunt. Hæc *Honorius*, qui irruente jam in *Italiam*, cum magno barbarorum exercitu, *Alarico*, bellica affiduc negotia, consiliaque tractans, cum non solum Senatores pagani, Sacrorum Christianorum cultum deferendum contenderent, sed etiam plerique Christiani Judaicam perfidiam cogerentur, nomenque induere, quos *Cælicolas*, inaudito, ut ipse inquit *Honorius*, nomine appellabant. *Honorius* graviter hac de re commotus, affirmans gravius morte esse, & immitius cæde, si quis ex Christiana fide, incredulitate Judaica pollueretur, Kal. April. *Ravennæ*, edixit, nisi intra anni terminos, ad Dei cultum, venerationemque Christianam conversi fuissent, his fore legibus obnoxios, quas in hæreticos tulerat: Qui

A autem abducere ad Judæos, Christianum hominem, coëgisset, majestatis eum crimine teneri: sanxit etiam haud ita diu post, ne Judæi, festis eorum diebus, Sabbatho præsertim, iudicio convenirentur: eo tempore requietem haberent litium, ut operum, & laborum habebant. Adhæc vi. Kal. Jul. adjecit, si quis contra ea, quæ multipliciter, pro salute communi, hoc est, ut ipse interpretatur *Honorius*, pro utilitatibus Catholicæ sacrosactæ Ecclesiæ, adversus hæreticos, & diversi dogmatis sectatores, constituta fuerant, quamquam addita vel ipsius *Honorii* notatione, ire tentasset, impetratis careret: Ecclesiæ autem negotia, Judices, celeri legum ordine servato, finirent: *Nec enim decet*, inquit, *defensione loci, nominisque venerabilis suscepta, publica diu Secretaria præstolari*: Inde septimo Kal. Octobr. ad *Bonofianum* Præfectum urbis scribens excusavit se, quod Decuriæ privilegia non augeret, propterea quod injuriæ genus esset, quidquam cum antiquitate sociare: ea tamen se confirmare, atque uti emolumenta omnia, varie extorta, atque crepta, redhiberentur, jubere. Hæc *Honorio* *Ravennæ* agente, *Alaricus*, *Aquileja*, *Concordia*, *Altino*, ac *Patavio* a læva dimissis, trajecto *Pado*, ad *Oecubariam*, *Bononiæ* castellum, mox in *Ravennatē* agrum venit, & inter *Ravennam*, & *Classem* opidum, ad pontem *Candidium*, quem, & *Candidianum* scribunt, omnia diripiens, ac vastans castra locat. Inde legatos ad *Honorium* iterum de pace mittit. *Honorius*, tum quod urbis *Ravennæ* munitione tutus, sperare quidquam syncerum a barbaro Rege nec posset, nec verò deberet præsertim barbarorum exercitu, in *Italiā*, ad direptiones, ac cædes, profecto, ne majori dedecore illuderetur, tum quod ex Oriente copias, jam ab se accitas propediem affuturas intelligebat, idem Legatis, quod prius, responsum dedit. Itaque *Alaricus* recta *Romam* contendit, & circumfuso undique exercitu, cinxit. Advenere interea *Ravennam* *Arsacius*, & *Terentius* Eunuchi, qui *Eucherium* in *Piceno* inventum, *Romamque* reductum, jussu *Honorii*, jugulaverant, & *Thermantiam* *Serenæ* reddiderant, maritimoque itinere, ut *Alaricum* vitarent, *Ravennam* se receperant. Obsidente *Roma* *Alarico*, res acciderunt, quæ mirum in modum *Honorii* animum pupugerunt, duæ; altera, Senatorum perfidia fuit, qua contendebant, immolationes revocandas, & sacrorum Christianorum cultum deferendum; altera, ipsum sacrilegium, cum Senatus in *Capitolio*, quamquam populo averfante sacrificia fecit. Qua rei indignitate *Innocentius* Pont. Max. pro suo pietatis studio, quo, paucis ante annis invicto, verèque Pontificio animo, *Joannis Chrysostomi*, Episcopi *Constantinopolitani*, causam adversus *Arcadium* Imperatorem, & *Eudoxiam* Augustam, susceperat; supra quàm dici potest, commotus, & capitis periculum nihil veritus, quando aliud in tanta perturbatione non poterat, prætextu legationis, ut plerique scribunt; quod tamen diuturna, *Ravennæ*, deinde mora fortasse arguere falsum potest; *Roma* egressus est, *Ravennamque* ad *Honorium* venit. Religiosissimus, & eximia in Christum pietate Princeps, *Honorius*; tali enim illum titulo, *Divi Hieronymus*, & *Augustinus*, hoc loco appellant; summis officiis Pont. Max. excepit: & ejus, ut credi potest, hortatu, communicatoque cum eo consilio, justis Senatui Romanum poenis multaturus, *Romam*, ut in *Historia* Principum *Estensum* sua *Joannes Baptista Pigna* quoque scribit, sede Imperii Occidentalis privavit, & *Ravennam*, illam transfudit: Adhæc, neque obsides præbere *Alarico* iterum petenti, neque munera, neque pacem voluit, neque Legatis *Romanorum*, sæpius ad se missis, quidquam

lib. I.
Hist.
Esteri

quam concessit. Precibus tamen *Innocentii* Pontificis fatigatus, qui *Italiae*, atque adeo *Romae* procurabat incolumitatem, *Olympium* misit, Magistrum officiorum, ut *Ataulfo*, conjugis *Alarici* fratri, in *Veneriam*, superatis *Alpibus*, irruenti, copiis ex opidis coactis, occurreret: quod & factum est, adeoque felici proelio, ut *Olympius*, septemdecim tantum ex suis desideratis, mille, & quingentos *Goibos* trucidaverit. Interea *Honorius*, Legatos *Constantini*, qui se in *Gallia* pro Imperatore gerebat, *Ravennam* profectos, benigne audiuit, veniamque *Constantini* nomine postulanti-
bus, quod a militibus coactus, insignia *Augustalia* suscepisset, tribuit, & trabeam, quod vestis genus est, Imperatoriam, ad illum misit. Adhuc novis creatis *Romanis* magistratibus, ac Praefectis, legem tulit, ne quis in aula cingulum militare indueret, qui Christianus non esset. Erant enim adhuc inter *Romanos* Senatores, plerique cultui falorum Deorum addicti, Deorumque illorum templa, & signa aurea, argenteaque *Romae* exstabant. Inter haec, milites, *Ravennae*, seditione gravi excitata, arma rapere, occupare portum, & percunctantibus, quid rerum molirentur, & quod tam gravis spectaret tumultus, *Honorium* sibi ostendi, ut alloqui eum possent, postulare. Id cum *Honorius* renueret, *Jovius* Praefectus Praetorio, idemque Patricius, socio *Ellobicho*, Comite Domesticorum, assumpto, blande eos appellans, tandem impulit, ut tumultus causam aperirent. Tradi sibi *Turpilianum*, & *Vigilantium* Praefectos militum, cum *Terentio*, & *Arsacio*, sacri cubiculi praepositis, depoposcerunt. Quod ubi audit *Honorius* majorem defectionem veritus, in exilium eos egit. Verum *Turpilio*, & *Vigilantius* in navim impositi, ab iis, qui avehebant, *Jovii* mandato, necati: *Terentius* in Orientem, *Arsacius* Mediolanum relegati. In *Terentii* locum, *Eusebius* Cubiculo Praepositus, sufficitur: *Turpilionis* praefectura, *Valenti*: *Vigilantii*, *Ellobicho* datur. *Jovius*, cum maxima apud *Honorium* auctoritate polleret, ausus etiam est, nullo cum eo communicato consilio, de pace cum *Alarico* tractare, qui ejus nuncio permotus, *Ariminum* venerat, ut coram cum *Jovio*, qui *Ravenna* profectus, *Arimini* ipse quoque erat, negotium conficeret. Quae tractata sunt, ea per litteras *Jovius* *Honorio* significavit omnia, hortatusque illum est, ut *Alaricum*, Magistrum militiae constitueret. Sed & *Jovii* temeritatem vehementer damnavit *Honorius*, & nullam se *Alarico* Praefecturam, aut dignitatem daturum, respondit. Exasperatus inde plurimum *Alaricus*, ad ulciscendam hanc, magnam, ut sibi videbatur, injuriam, cum exercitu, *Romam* statim contendit. *Ravennam* regressus *Jovius*, ut se omni criminis suspicione liberaret, *Honorium* sacramento adigit, se nunquam pacem cum *Alarico* facturum, ipse ejus contacto capere, eodem se jurejurando devincit: idem ab omnibus exigit, qui aliqua Praefectura essent. Itaque *Honorius* *Ravennam* copias suas ex omnibus locis evocavit, *Hunorum* decem millia accivit, frumentum, & pecora ex *Dalmatia* importari jussit. *Alaricus* tanto perculsus apparatu, postulat denuò per legatos pacem, conditiones aliquot aequiores proponit: Verum *Honorius*, vel quod Barbarae fidei parum fideret, vel quod urbe *Ravenna*, tuta, ac munita, cum *Innocentio* Pontifice Max. receptum, parum de *Romanis*, quibus erat plurimum insensus, curaret, nullum reliquit conditionibus locum. Tamen *Innocentius* Pontifex urbis *Romae* non intermitteret patrocini-
um, & Ecclesiasticarum rerum curam assidue sustinere, multis undique ad eum *Ravennam* confluentibus. Itaque ad *Martianum* Episcopum *Naxitanum* de suscipiendis sacratissimis viris, quos *Bonofus*

A antequam damnaretur, sacris initiatur, ita scribit. Verum nunc in *Ravennati* urbe mihi constituto propter *Romani* populi necessitates creberrimas, *Germanio* qui asserit se esse presbyterum, atque *Lupentinus*, qui se *Diaconum* dicit, multorum talium quasi legatione suscepta, prece fusa, dolores proprios exprimere gestiverunt. Ceterum haud ita diu post, cum *Alaricus* arcta *Romam* obsidione premeret, *Romani* illius se potestati dederunt, legatisque ejus receptis, & *Placidiam* *Honorii* sororem, tamquam fidei obsidem, ut plerique auctores sunt, ab eo petitam, concedunt, & *Attalum* Praefectum urbis, insignibus Imperatoriis ornatum, in *Augustali* folio collocant. Coniunctis *Attalus* cum *Alarico* copiis, statim *Ravennam* ad obsidendum *Honorium* contendit: Sed cum *Ariminum* pervenisset, *Honorius* dimovere studuit hominem, per legatos, ab ea provincia, & si insanire desineret, se illum in societatem Imperii recepturum promissit. Respondente *Attalo*, socium se Imperii neminem velle, ipsi, ut in *Insulam*, aut alio, quod vellet, privatus secederet, permittere, *Honorius* nihil praeterea addidit. Advenere interim *Ravennam*, ex Oriente, sex militum legiones, hominum quadraginta millia, jam diu ab *Honorio* expectata: & in *Africa*, per hos dies, *Constantinus*, *Attalianus* Dux ab *Honorianis* trucidatus: Itaque *Alaricus*, qui frustra *Attali* viribus se nixum intuebatur, *Ravennae* obsidionem, quam obstinato ad expugnationem animo instituerat, reliquit, & trajecto *Pado*, bellum in *Liguriam* transtulit. Sub extremum annum, *Honorius*, Septimo Id. Decembr. ad *Dardanum* Praefectum Praetorio *Galliae*, scripsit, placuisse sibi, optimates e curia non ante discedere, quam in ordinis sui administratione, quindecim complessent annos: qui ante illud sexennium, a necessitatibus, ut ipse ait, recessissent, redire juberentur. Addidit, ut civitatum in ea provincia Moderatores, consensu Curiae, absque ordinis praepudio, eligerentur: cum is esset *Honorii* scopus, ut in eo rerum motu, quo *Gallia* tum agitabatur omnis, *Francis*, & *Vandalis* omnia illic miscentibus, viri graves, & auctoritate prudentiaque praestantes, praessent. Quibus etiam tumultibus factum est, ut ad Quartum Idus, edixerit, quoscumque barbari, captivos adduxissent, eos nemo invitos, ut retineret: Quod si iis quidquam in vestitum, victumque fuisset datum, repeti non posset, extra illos, quos emissent a barbaris, a quibus status sui pretium, propter utilitatem publicam, emptoribus aequum erat redhiberi. Itaque aut pretio, aut obsequio, laboreve, aut opere quinquennii, vicem referre beneficii jussit: Hoc autem, ut facilius edictum observaretur, Christianorum, qui in propinquis locis essent, voluit curationis esse: Curiales quoque vicinarum civitatum monuit, ut nascentibus hujusmodi causis, scirent *Honorianae* legis auxilio utendum, ita ut Rectoribus, si negligenter, decem librarum auri, atque item apparitoribus eorum, multa esset indicta. Postero ineunte anno, ut legionibus supplementa accederent, *Macedonio* Comiti rei privatae, sexto Id. Febr. *Varane* Consule, scripsit, postulare, se superioris temporis exemplo, tirones, tricenis solidis aestimatos, ab omnibus officiis Judicum *Africae*, simul etiam ab Honoratis ipsarum provinciarum, *Sardiniae*que *Siciliae*, & *Corficae*: extra illos, qui aut tum munus publicum gererent, aut in *Italia*, urbisve solum barbara feritate essent depulsi. Interea *Alaricus*, ut *Honorii* sibi animum conciliaret, *Attalum*, suis inspectantibus, *Augustalibus* insignibus spoliavit, eaque ad *Honorium* misit, cujus Ducibus, militiae cingulos deponentibus, veniam *Honorius* impertivit, passus in eo, quem ante habuerant, honore esse, deque ea re ad *Gaisoneum* Comi-

mitem, & Magistrum officiorum, ita decrevit. De his, qui tyrannicæ præsumptionis sacramenta se-
ctati, ad nostrum Imperium redierunt, hanc volu-
mus esse sententiam, ut quos inter incendia tyranni-
dis assumptæ, fidelis pœnitudo revocavit, ordinem,
& fructum militiæ non amittant: Eos verò, quibus
lentum regressum necessitas desperationis indixit, so-
luto cingulo, matricula convenit aboleri, ita ut illud
quoque par reverentiæ forma custodiat, ne redire ei
ad pristinam militiam liceat, qui aliud militandi ge-
nus elegerit. Dat. pridie Id. Febr. Ravennæ, Vara-
ne. Cos. Alaricus, Attalum cum Ampelio filio apud
se habuit: Honorioque tandem aliquando annuen-
te, cum paucis, Ravennam, pacem compositu-
rus, venit, atque ad Alpes, locum, ut inquit So-
zomenus, stadiis sexaginta, ab hac urbe procul,
cum Honorio congressus est. Ibi demum res trans-
acta, foedusque his conditionibus ictum: Socius
Honorii Alaricus esset, adversus Honorii hostes pu-
gnaret in Galliis, ibi sedem sibi, suisque locaret.
Colloquio Reges digressi, Alaricus Romam ita-
tim contendit, & circumfessam, noctu Kal. April.
ingressus; sunt qui proditione patefactam sibi A-
sinariam portam dicant; deprædatus est, sacris ta-
men Apostolorum ædibus, atque valis illæsis, Fl.
Varari, & Tertullo Coss. qui Tertullus, paucis an-
te diebus, ausus fuerat in Senatu ita concionem
inire. Loquar vobis, Patres conscripti, ut Consul, &
Pontifex, quorum alterum teneo, alterum spero. Quo
forte factum est, ut suis legibus, quas hoc anno
Honorius tulit, unum Varanem Consulem, nusquam
Tertullum adscribat. Innocentius Pont. Max. cujus
sanctitatem in Epistolis ad eum scriptis. D. Basi-
lius Magnus admiratur; adhuc Ravennæ apud Ho-
norum erat, indeque Epistolas ab eo datas legi-
mus. Hoc captæ Romæ nuncio, adeo parum cu-
rare se urbem illam Honorius ostendit, ut dictum
de Gallo gallinaceo putare se aut simulaverit, aut
verè dixerit, cognomento Roma appellata, ex iis
uno, quibus eo tempore ad pugnae spectaculum,
animi a gravibus curis laxandi causa, utebantur,
adeoque repente obiisse illum, vehementer mi-
rari se, affirmavit, quem paulò ante acriter pu-
gnare cum aliis gallis gallinaceis conspexerat.
Quamquam verò affirmare non ausim, Roma-
nam hanc direptionem, assentienti Honorio, ne
dicam jubente, accidisse, tamen huius initio an-
ni, cum per id tempus, Heraclianus Africæ pro
Honorio Comes, portus Africæ ea diligentia cu-
stodisset, ut nihil inde, quod faceret ad victum,
advehi Romam posset, ac tanta fame laboratum
Romæ fuerit, ut matres aliquot in parvos infantes
desævierint, & ludis Circensibus exclamaverit
populus, pretium humanæ carni, ut imponere-
tur, Honorium litteris, Ravenna, ad Macrobius
Proconsulem Africæ, septimo Kal. Jul. scriptis,
ita constat edixisse, Considerantes Africæ devotio-
nem, usque in initium fusionis quintæ, universa reli-
qua, quæ tam ad arcem sublimium potestatum,
quam ad largitiones pertinent, relaxari præcipimus.
Privatæ quoque rei debita similiter relaxamus, char-
tis abolitis, quibus debita publica continentur. Ho-
norus reliquum anni, Ravenna, cum Innocentio
Pontifice confecit, atque inde ad Palladium Præ-
fectum Prætorio, Octavo Id. Aug. de Attalo ty-
ranno sublato, sic scripsit. Republica tyrannidis
injuriam liberata, criminum reos relaxari præcipimus:
& Decimoctavo Kal. Septembr. ne iudices in
portibus suæ diocesis, onusta navigia, cum se-
cundi status invitant hyemis prætextu, immorari
permitterent, cavit. Quoniam verò hæretici cau-
sam suam iterum agere apud Honorium tentabant,
ipse ad Heraclianum Comitem Africæ scriptis lit-
teris, sic statuit. Oraculo penitus remoto, quo ad
ritus suos hæreticæ superstitionis obrepserat, sciant
omnes sanctæ legis inimici, plectendos se pœna, &

A sanguinis, si ultra convenire per publicum, exsecran-
da sceleris sui temeritate, tentaverint. Septimo
quoque Kal. Octobr. ad Palladium Proconsulem
Africæ scribens, decrevit, ut Principes agentes
in rebus, adjectione dignitatis Proconsularis co-
honestarentur. Adhæc xvi. Kal. Decembr. cum
equi, & alia huiusmodi indicerentur, haberi im-
munes, in sacris scriniis militantes, & in militia,
& post militiam, iussit. Alaricus insequenti an-
no, qui fuit undecimus supra quadringentesimum,
Roma digressus, ducta secum Placidia, quam ho-
nestissimè habuit, Campania, Lucaniaque cum to-
to exercitu peragrata, morbo correptus, apud
B Cosentiam interiit: Cui sufficitur Ataulfus Alari-
ci, ut diximus, uxoris frater, ex eadem, qua
Alaricus, Balthorum familia. Hic Gallam Placi-
diam, Honorii sororem, uxorem sibi accepit, quam
illi Alaricus, ut colligi ex Marcellino potest, de-
sponderat, fœminam forma, & moribus præstan-
tissimam: Romamque e Calabris rediens, cum solo
æquare Romam constituisset, Placidia uxoris ver-
bis emollitus, ab eo facinore abstinuit, pacem-
que cum Honorio facere, & in Gallias, uti cum
Alarico convenerat, abire decrevit. Innocentius
interea Pontifex, Romam reversus, quo cum abi-
isse etiam Honorium, & Vicennalia uno anno an-
ticipata peregrisse, nonnulli tradunt; cum or-
namentis Ecclesiarum restituendis operam da-
ret, Romanis, instaurandæ urbi intentis, Hono-
rius Ravenna litteras tertio Kal. Decembr. ad
Bonosianum Præfectum urbis, dedit, ne quid
ex iis, quæ instauratori, ornatibusque singulis
deputasset antiquitas, ullius colore occasionis, pa-
teretur auferri. Ataulfus, Roma stante, & inco-
lumi, per Picenum, in Flaminiam ad Honorium
contendens, fori Cornelii confedit, ibi magno ap-
paratu, cum Placidia nuptias celebravit, & po-
stero anno, cum omni Gothorum exercitu, in Gal-
liam transgressus, sedem Narbone, atque in pro-
xima regione locavit. Ravennæ Honorius Rei-
publicæ constituendæ intentus, tertio Kalen.
Febr. Theodosio quintum, & se nonum Con-
sulibus, ad Præfectum Prætorio scribens, edi-
xit, uti nisi ex die prolatae legis, omnes Donati-
stæ, tam sacerdotes, quam Clerici, Laicique,
Catholicis, ea, qua sacrilegi desciverant, reddi-
dissent, illustres sigillatim, pœnæ nomine, fisco
Augustali, auri pondo quinquaginta penderent:
spectabiles, quadraginta: Senatores, triginta:
Clarissimi, viginti: sacerdotes, triginta: prin-
cipales, viginti: Decuriones, quinque: negotia-
tores, quinque: plebei, quinque: circumcælio-
nes, decem: Uxoribus quoque eorum, maritalis
separatim multa esset: Eos enim, inquit Ho-
norus, quos nequaquam illata damna correxerint,
facultatum omnium publicatio subsequatur. Servos
etiam, dominorum admonitio, vel colonos verberum
crebrior ictus a prava religione revocabit, ni malunt
ipsi ad prædicta dispendia, etiam si sunt Catholici,
retineri. Clerici vero, ministrisque eorum, ac per-
niciosissimi sacerdotes, ablati de Africano solo, quod
ritu sacrilego polluerunt, in exilium viritum, ad sin-
gulas quasque regiones, sub idonea prosecutione mit-
tantur: Ecclesiis eorum, vel conventiculis, præditi-
que si qua in eorum Ecclesias, hæreticorum largitas
prava contulit, proprietati, potestatisque Catholicæ;
sicut jamdudum statuimus, vindicatis. Hactenus Ho-
norus, qui mox pridie Kal. Eucharium Procon-
sulem Africæ, iussit, ut tributum auri, argenti-
ve omne, a possessoribus posceretur in urbe Car-
thaginæ, ubi oportune adiri ad Judicem posset, ne
cui facultas esset apochas abnegari, & ii remove-
rentur, qui ad exactionem provincialium captare
lucra consueverant, & cum plerique ad munera
obeunda, parum illis decora, adigerentur, edi-
xit, scriptis ad Melitium. PP. litteris xv. Kal.
Mart.

ANN.
ccccxi.ANN.
ccccxi.

79

Mart. ut ab illustribus viris sordida munera, & extraordinariæ necessitatis damna removerentur. Biduo post, qui dies xiii. Kal. fuit, statuit, ut impetratum jus communium liberorum, superflite *Catullino* clarissimo viro, minus propositum, nec succedenti obesset, nec ulli umquam, simili in causa, noceret. Cum autem advenisset dies pridie Kal. eum diem *Ravennæ* quoque legibus ferendis totum dedisse, multæ leges latæ declarant. Primo quidem ad *Constantium* Magistrum militum scribens, Tribunos removit, qui per *Africam*, vagorum, & desertorum requirendorum munus susceperant, ne hujusmodi prætextu, provinciam vastarent: in futurumque jussit, capitis pœna proposita, tale vocabulum, munusve in *Africa* ne esset. Mox *Eucharium* Proconsuli *Africæ* mandavit, quoniam plurimi consuetum Proconsulare, ceterorumque Judicum munus; militiam appellabant; fugientes, diversis se palatinis, aut inlustrium potestatum officiis conjunxerant, omnes cingulo militiæ absolutos, ad suas quemque partes reduci: in posterum cavens, ut qui ad militiam palatinam aspirare, aliquot indiciis probaretur, in perpetuum mancipio sociaretur, vel susceptioni: Adjunxit ad hæc, ut pars tributi tertia fundorum privatorum, vel sexta Emphyteuticorum, ex Kal. Mar. de more, reliqua vero summa ex Kal. Jul. postularetur, ne præpostera exactione possessor, ad redimendam conventionis injuriam cogeretur. Ceterum ne qua esset occasio, unde populi, præter id quod deceret, deberetve, opprimerentur, voluit, constituto tempore, publice, *Carthagini*, in secretario admisso, idoneos, strenuosque viros deligi, qui exigerent. Hi, si populari quapiam accusatione notarentur, in eorum sufficerentur locum alii: Sin possessores percussisse, aut quidquam ab eis extorsisse fuisset compertum, & pœna tenerentur, quæ est de capite, & quadruplo multarentur: Judices autem, triginta auri libras penderent, nisi hæc jussa complessent. Decrevit etiam ne idem municeps, civitas necessitatem, & exactoris publici munus obiret. Ceterum, quia humilibus officiis, aut extraordinariis oneribus occupari Curiales non patiebatur, ne publica, cujus erat maxime studiosus, utilitas vacillaret, censuit, susceptionem vestium, æquius esse ab officio Proconsulari, vel ab his, qui in eodem meruissent, solemniter procurari; quod horum interesset, hujusmodi rationem explorare, & quærere, quales nam ii essent, quorum ad contuendum cura commodior esset. Ne vero *Africani* possessores, pro destitutis possessionibus tributa ferre cogerentur, *Seleucum* jussit, Præfectum Prætorio, spectatores mittere, ut eorum relatione æstimeretur, quantum esset de tributis statuendum. Ad eundem quoque *Seleucum* edixit, ut quicumque post Provincialis officii munus, vel certe dum adhuc munere perfungeretur, in altiore dignitatis quasi locum, spoliis provincialium ditatus, adscendisset, is sacramento ejus muneris absolutus, in natale solum, atque status sui obsequia restitueretur: neque in posterum iisdem ulla attentandi majoris splendoris officii, atque sacramenti, facultas esset. Tam severe *Honorius* ambitionem putavit, avaritiamque vel in prophanis dignitatibus castigandam. Mandavit item *Probo* Comiti sacrarum largitionum, ut quisquis in officio palatino, apparitor, vel eodem exutus munere, ex Proconsulari officio, vel ordinarii Judicis, potuisset reperiri, is, sublatis militiæ privilegiis, functioni propriæ, & regioni redderetur. De naviculariis sanxit, ut universi, quos naviculariæ conditioni antiquitas obnoxios invenisset, ipsi muneri operam darent: Itaque eos homines persequendos, eorumque hæredes, ac prædia, pridie Non. Mart.

A decrevit, ut urbis *Romæ* tributo, vel portuum expeditionibus satisfaceret. *Eucharium* deinde Proconsulem *Africæ* monuit ad vi. Id. Mart. ne Duumviris, extollere potestatem fascium impune liceret, extra limites suæ civitatis: Curiales sacerdotio Provinciæ, sed & filios propriæ Civitatis reddi præcepit. Naviculariis per *Africam*, privilegia xvi. Kal. April. confirmavit, auxitque, & de naufragiis scivit, nisi causæ intra biennium, ut veteri lege præscribatur, cognitæ fuissent, præjudicium cognitoris ita noceret, ut naviculario, propter vitium Judicis absoluto, dimidia pars oneris, cujus amissionis comprobandæ causa, legitimo dumtaxat tempore cognito petebatur, a judice adscriberetur. Quarto Kal. *Palmato* Præfecto urbis scribens, edixit, ut corporati urbis *Romæ*, qui peregrinarentur in aliena civitate à Reëctoribus Provinciarum redire cogerentur, ut servire functionibus, quas, imposuerat antiqua solemnitas, possent. In tot tamen Reipublicæ curis, exigendisque, ærario bellorum sumptibus exhausto, tributis, ita de Ecclesiarum bonis, ad *Melitem* præfectum Prætorio, statuit. Placet rationabilis consilii tenore perpenso, districta moderatione præscribere, a quibus specialiter necessitatibus, Ecclesiæ urbium singularum habeantur immunes. Prima quippe illius usurpationis contumelia depellenda est, ne prædia, usibus celestium secretorum dicata, sordidorum munerum fasce vexentur: nulla jugatione, quæ talium privilegiorum sorte gratulatur, muniendi itineris constringat injuria: nihil extraordinarium ab hac, superindistitutumve flagitetur: nulla pontium instauratio, nulla translationum sollicitudo gignatur: non aurum, ceteraque talia poscantur: Postremo nihil, præter canonicam inlationem, quod adventitiæ necessitatis sarcinam repentina depoposcerit, ejus functionibus adscribatur. Si quis contravenerit, post debitæ ultionis acrimoniam, quæ erga sacrilegos jure promenda est, exsilio perpetuæ deportationis uratur. Dat. vii. Kal. Jul. *Ravennæ*, *Honorio IX. & Theodosio V. Augg. Coss.* Postero mense x. Kal. Jul. decrevit, ut eorum, quæ nuptiarum tempore mulieres accipiunt, tametsi ad secundas nuptias, exstantibus ex priore matrimonio liberis, forte migrassent, in diem vitæ usufructus illis duraret, salva iis proprietate, quibus jus integrum, post earum obitum, leges servarunt. Quamquam verò hac ratione omnes Reipublicæ partes componere, *Honorius*, & pacem tueri nitebatur, diligentiorique studio, ita uti visum est, *Africanam* provinciam curabat, non potuit tamen non incurrere in *Heracliani* Comititis temeritatem, qui propter defensam, adversus *Atalum*, provinciam, Consulatus honorem in insequentem annum adeptus, adeo elatus superbia est, ut adversus *Honorium*, cum *Sabino* genero, conjuravit. Hinc *Honorius*, & ipsum cum suis pronunciavit hostem, & tert. Non. Jul. *Ravennæ*, ad *Honoratos*, & provinciales *Africæ*, de illo in hæc verba scripsit. *Heraclianum* hostem publicum judicantes, digna censuimus auctoritate puniri, ut ejus resercentur infaustæ cervices: Ejus quoque satellites pari intentione persequimur: sed hanc in omnibus privatis, atque militantibus licentiam damus, ut omnes prodendi in medium habeant liberam facultatem: nec invidiam metuat, qui ad publicum deduxerit criminosum: cum illud specialiter caveamus, ne ullus, aliquem eorum aut subtrahendum judicet, aut celandum, neve ex eorum facultatibus, vel deposita deneget, vel accepta non prodant. Paucis etiam post diebus, ad Sept. Kal. Augusti, edicto cavet, ne quis violaret, occuparetve loca, quo Judæi convenire consueverunt; synagogas appellant; neve die Sabbatho, negotii prætextu, ipsi vexarentur. Mox vi. Idus Aug. ad *Eucharium* Proconsulem *Africæ*, scripsit, ut

ut universa compulſorum genera ex *Africanis* provinciis pellerentur. Idibus Octobr. de comitibus vacantibus ad *Epiphanium* Præfectum urbis, ut nullam honorabiles viri in publicis salutationibus paterentur injuriam, neve se illis, ullus anteferret ex iis, qui primi ordinis Comitivam, aut prerio, aut gratia impetrasset: licet enim unum esset nomen, tamen, meritis æstimandum esse, eosque solos tempora observare decere, qui post probatos labores, in Augustali palatio Comites esse meruissent. Ad *Julianum* quoque Proconsulem *Africæ*, eodem die, de numero dierum post provocationem interpositam in fiscalibus causis, constituendo, quem numerum ipse, ut provincialium commodis satisfaceret, extraxit, amplioreque duplo fecit. Sexto autem Kal. Decembr. Collegiatis, Vitutarios, & Nemesiacos, signiferos, Cantabraros, & singularum urbium Corporatos, revocari, ad suam quemque originem, præcepit, edicto ad *Liberium* PP. scripto. Quicumque etiam ex diversis officiis, contra iussa, ac vetita, altiore muneris, ac dignitatis gradum, injuste obtinuisse noscerentur, ii ad pristina munia revocarentur. Pari studio, *Namatium* Magistrum officiorum, curare iussit, ut omnes omnino Agentes in rebus, qui vel spatium commeatus, vel impositi sibi negotii tempus præterissent, ad Comitatum reversi, certas necessariasque tarditatis causas probarent, ut constaret, qui tenere ordinem suum mererentur. Quod nisi intra diem Kalendarum Febr. fecissent, in perpetuum ex albo eximerentur: idque etiam Rectores provinciarum, in sua quisque provincia, ut accurate præstarent, mandavit. extremo tandem anno, ad *Melitium* PP. sic de clericis scivit. Clericos non nisi apud

82 *Episcopos accusari convenit: Igitur si Episcopus, vel presbyter, Diaconus, & quicumque inferioris loci Christianæ legis minister apud Episcopum, siquidem alibi non oportet, a qualibet persona fuerint accusati, sive ille sublimis vir honoris, sive ullius alterius dignitatis, qui hoc genus laudabilis intentionis arripit, noverit docenda probationibus, monstranda documentis, se debere inferre. Si quis ergo circa hujusmodi personas, non probanda detulerit, auctoritate hujus sanctionis, intelligat, se jacturæ famæ propriæ subiacere, ut damno pudoris, exstimationis dispendio, discat, sibi alienæ verecundiæ impune insidiari, saltem de cetero, non licere. Nam sicut Episcopos, Presbyteros, Diaconos, ceterosque, si his objecta comprobare potuerint, maculatos ab Ecclesia venerabili æquum est removeri, ut contempti posthæc, & miseræ vilitatis inclinati despectu, injuriarum non habeant actionem, ita similis videri debet justitiæ, quod petitiæ innocentie moderatam deferri jussimus ultionem: Ideoque hujusmodi dumtaxat causas, Episcopi sub testificatione multorum actis audire debebunt. Dat. Tert. Id. Decembr. Ravennæ. Honorio. IX. Theod. V. A.A. Coss. Postero anno ineunte xi. Kal. Febr. adhuc*

ANN. ccccxiij. Ravennæ cum esset, ad *Julianum* II. Procos. *Africæ* scripsit, ut iis exceptis, qui *Carthaginensi* curiæ, sacerdotii munus translegerant, omnes, quicumque ex aliis provinciis, atque Civitatibus, eo honore decorabantur, ad suas quisque urbes, redirent: & quod provinciarum nomine plures sacerdotes agere consueverant, id ille, qui sacerdotium redditurus esset, suo tempore, impleret. Ne vero quid festis, ac legitimis diebus subtraxisse videretur, voluit, qui ob illius diei pompam, *Carthaginem* forte convenisset, intra quinque dies domum abiret. Adhæc, triginta librarum auri, & abdicationis privilegii dignitatis multam illi proposuit, quam Proconsul statim exigeret, qui in urbe *Carthagine*, extra ipsius Decuriæ virum, habitandi causa residere voluisset. Inhibuit præterea, ne quis, comparatis sacerdotalibus statim ædibus, domicilium se habere confingeret. Ci-

A vilibus postea rebus prospiciens, de inofficioso testamento cavet, ne congruentibus actionibus iter obstrueretur. Hæc autem Ravennæ xi. Kal. Mart. scripta sunt, post consulatum *Honorii* IX. & *Theodosii* V. nullo adscripto consule, quod idcirco ab *Honorio* factum puto, quoniam de Consulibus hujus anni, qui fuit a partu Virginis, *Decimaster* tuius supra quadringentesimum nihil adhuc constituisse, ob eam causam quod *Heracianus* designatus, dignitate, ob conjurationem spoliatus esset, & comparata ingenti classe, ex *Africa*, non modo sese infestum *Latii* littoribus intulisset, sed in littus egressus, cum agmine militum, ad urbem

B *Romam*, ubi ob id magnopere trepidatum est, ire pergeret. Verum ejus brevi conatus repressus, & *Marino* Comite, cum valido robore *Romanæ* juventutis, sese objiciente, in turpem fugam actus est: cumque solus, arrepta navicula, *Carthaginem* rediisset, militari tumultu oppressus, interit. Itaque *Honorius*, bellorum procella ferè undique sedata, edicto ad *Joannem* PP. scripto, *Campaniæ*, *Tusciæ*, *Piceno*, *Samnio*, *Apuliæ*, *Calabriæ*, *Britiis*, *Lucaniæ*, quartam veteris tributum partem condonavit, voluitque ut ex Indictione Decima, quinque annorum indulgentia contributa, partem publicæ functionis solverent. Mox. Sept. Id. Jun. Palatinis, qui sacrarum remunerationum rationem tractantes, ad muneris calcem integerrime, casteque pervenissent, ea privilegia tribuit Adjutori, & Primicerio diversorum officiorum, quæ nuper Agentum in rebus scholæ tribuerat. Quem admodum autem iis, qui operam Reipublicæ dederant, *Honorius* grati animi significationem, ma-

C gna voluntate, præbuit, privilegiis præmiisque tribuendis, ita qui ignavia torpuerant, & in communi negotio, turpiter quieverant, ut exemplo aliis essent notandos aliqua ratione censuit. Hinc *Gaisoni* Comiti, & Magistro militum sic scripsit.

D Qui sine commeatu aliquo, annum in penatibus propriis, vel in quibuslibet locis desidiosa quiete transegerit, decem sequentibus postponatur: in quo verò biennium talis culpa deprehenditur, viginti sibi antepositos ingemiscat: Tertius autem annus, triginta prælatos jure deflevit, ita ut quartus exempto matriculæ, nulli veniam derelinquat. Dat. prid. Id. Jun. Ravennæ, post Coss. Honor. IX. & Theod. V. Augg. Decevit vii. Id. Jul. qui strenuè sese gessissent, ut in scriniis memoriæ, Epistolarum, libellorumque ab exceptoribus usque ad melloproximos, dignitatem clarissimorum, honoremque perciperent, & ut reliqui, qui in iisdem scriniis militabant, facilem & liberum cum ordinariis Judicibus aditum confectumque haberent. Tandem Ter. Non. Decemb. constituit, ut *Heraciani* nomen ex omnibus publicis, & privatis monumentis tolleretur, deleterenturque quæ sub eo gesta esse dicerentur, omnia. Quo factum est, ut leges aliquot ex iis, quæ ab *Honorio* hoc anno Ravennæ sunt editæ, solo *Lucio* consule datæ legantur. Insequens annus Consules habuit *Constantem*, & *Constantium*, quibus consulibus, Ravennæ V. Non. Mart. *Honorius* ad *Hadrianum* Præfectum Prætorio scribens, Curiosos sanxit removeri: Curialibus insuper, & naviculariis, omnibusque corporibus ita subveniri, ut Apparitoribus judicum nihil liceret, qui ex collecta provincialium præda, ad majores dignitates properabant: Ne vero interjecti æquoris tractu querelæ provincialium perirent, *Flavianum*, & *Cæcilianum* viros illustres, per *Africam* audire cunctos iussit, suis ad *Hadrianum* Præpositum Ravennæ datis litteris. Militarem annonam, quæ intra *Africam* contubernalibus erogabatur, eorum diligentia indagari, ut nihil illis, post eorum disquisitionem adderetur, præcepit. Pridie autem Non. & mulieribus, & minoribus, in his quæ, vel prætermiserint,

miserint, vel ignoraverint, esse consultum iussit. Naviculariis intra *Africam*, ex quartadecima Indictione consulatus *Valentiniani* Aug. Tert. & *Eutropii*, ad Indictionem quartam sui consulatus, septies, & *Theodosii* iterum, omnia quæ reliqua essent, indulgit, idque litteris ad *Seleuchum* Præfectum Prætorio *Ravennæ*, Ter. Non. April. significavit. Quoniam verò Hæretici nequaquam adhuc furere intermittebant, ad *Julianum* Proconsulem *Africæ*, edictum de illis habuit, quod, ut sit perpetuum Catholici Principis testimonium, suis hic verbis inferere, haud ab re duximus. Donatistas, atque Hæreticos, quos patientia clementiæ nostræ nunc usque servavit, competenti constitutus auctoritate percelli, quatenus evidenti præceptione se agnoscant & instabiles, & nullam potestatem alicujus ineundi habere, sed perpetua infamia, a cæteris honestis, & a conventu publico segregandos. Ea verò loca, in quibus dira superstitio nunc usque servata est, Catholica venerabili Ecclesiæ socientur, ita ut Episcopi, Presbyteri, omnesque antistites eorum, & ministri, spoliati omnibus facultatibus, ad singulas quasque Insulas, atque provincias, exsulandi gratia, dirigantur. Quisquis autem hos, fugientes propositam ultionem, occultandi causa, susceperit, sciat, & patrimonium suum fisci nostri compendiis aggregandum, & se penam, quæ his proposita est, subiturum. Damna quoque patrimonii; poenasque pecuniarias evidenter imponimus viris, mulieribus, personis singulis, & dignitatibus, pro qualitate sui, quæ debeant irrogari. Si igitur Proconsulari, aut Vicariano, vel Comitum primi ordinis quisque fuerit honore succinctus, nisi ad observantiam Catholicam, mentem, propositumque converterit, ducentas argenti libras cogatur exsolvere, fisci nostris utilitatibus aggregandas. Ac ne id solum putetur ad rescandam intentionem posse sufficere, quotiescumque ad communionem talem accessisse fuerit confutatus, toties multa exigatur: & si quinquies eundem constiterit, nec damnis ab errore revocari, tunc ad nostram clementiam referatur; ut de solida ejus substantia, ac de statu, acerbius judicemus. Hujusmodi autem conditionibus, etiam Honoratos reliquos obligamus, scilicet, ut senator, qui nullo munitus extrinsecus privilegio dignitatis, inventus in grege Donatistarum, centum libras solvat argenti: sacerdotes, eandem summam cogantur exsolvere. Decemprimi Curiales, quinquaginta libras argenti.... addantur. Reliqui Decuriones, decem solvant libras argenti, quicumque in hæresi maluerint permanere. Conductores autem domus nostræ, si hæc in prædiis venerabilis substantiæ uti permiserint tantam pensionem pœnæ nomine cogantur inferre, quantum in conductione pensitare consueverunt. Eadem quoque Emphyteuticarios auctores sacræ definitionis adstringet. Conductores verò privatorum, si permiserint in iisdem prædiis conventicula haberi, vel eorum patientia, sacrum mysterium fuerit inquinatum, referatur per iudices, ad scientiam dominorum, quorum intererit, si penam volunt sacræ iussionis evadere, aut certantes corrigere, aut perseverantes commutare: ac tales prædiis suis præbere Rectores, qui Divina præcepta custodiant. Quod si procurare neglexerint, hi quoque in pensiones, quas accipere consueverunt, prolata præceptionis auctoritate multentur, ut quod ad compendia eorum pervenire poterat, sacro jungatur ærario. Officiales autem diversorum iudicum si in hoc errore fuerint deprehensi, ad triginta libras argenti, inflatione pœnæ nomine teneantur: ita ut si quinquies condemnati, absistere noluerint, coerciti verberibus, exsilio mancipentur. Servos verò, & colonos, coercitio, ab hujusmodi ausibus, severissima vindicabit. Ac si coloni, verberibus coacti, in proposito perduraverint, tunc tertia peculii sui parte multentur, atque omnia, quæ hujusmodi generibus hominum, locisque colligi poterunt,

A ad largitiones sacras illicò dirigantur. Dat. xv. Kal. Jul. *Ravennæ*, *Constantio*, & *Constante* Coss. Religiosum Principem *Africana* maxime cura fatigabat, quod eam provinciam religionis studio, jam inde ab initio nascentis Ecclesiæ, florentem; ut *Salvianus* de providentia Dei scribens, est auctor; conservare niteretur: cum & *Getulos*, & *Mauros*, quique interiorem illam regionem incolunt, Christianam fidem amplexos fuisse, *Tertullianus*, vetustus Ecclesiæ scriptor affirmet, Ecclesiarumque *Lybiæ*, Apostolorum penè æqualis; martyr, scriptorque *Irenæus* mentionem faciat. Unde ex D. *Cypriani* libris, martyrologiisque tot existisse martyres, ac viros sanctos novimus. Cum tamen contra non deessent, qui Divinam veritatem oppugnarent, Hæretici: In quibus Donatistæ, quos diximus, qui ob *Cæcilianum*, Carthagenensem Episcopum, invitis illis, factum, primum quidem in schisma, mox pertinaci dissensione in hæresim incurrerunt, perinde quasi Ecclesia Christi propter crimina, *Cæciliano* ab ipsis, objecta, seu vera, seu, quod magis videbatur iudicibus, apud quos dicta causa, est, falsa, è toto terrarum orbe deturbata esset; ubi tamen futura promissa est; atque in una *Africana* Donati parte remansisset. Audebant etiam; cum id, vel in hæreticis, Ecclesia Catholica numquam probaverit; sacra baptismatis unda Catholicos rursus, ut supra memoravimus, inficere. Hujus princeps hæresis *Donatus* fertur, qui è *Numidia* profectus, cum, in *Cæcilianum*, popu-⁸⁵ lares incitasset, adjunctis sibi ejusdem factionis Episcopis, *Majorinum* Carthagini Episcopum præfecit. *Majorino*, *Donatus* Episcopus alius in eadem divisione subrogatus est: Is autem eloquentia, hæresim ita confirmavit, ut multi ipsius potius causa, Donatistas eos vocatos putarent. Fuisse & in hac hæresi Circumcelliones, genus hominum agreste, & famosissimæ, ut D. inquit *Augustinus*,¹ audaciæ, qui per varias neces, modo se præcipites dabant, modo aqua, aut igni sibi mortem consciscabant, ceterisque idem ut facerent, aut ab aliis occidi finerent, non solum persuadebant, sed ni facerent, mortem intentabant. Rusticana etiam per id tempus hæresis ibidem viguit; quamquam in agro tantum *Hippone*nsi fuit, & brevi duravit. *Abelonii* vocabantur, *Punica* inflexione nominis, ab *Abelo* Adæ filio, ut plerique putabant: Non miscebantur uxoribus, cum tamen absque uxoribus vivere, per suam ipsis sectam, non liceret. Habitant simul mares, & foeminae, continentia professione; puerum, puellamque, eodem conjunctionis pacto, successores sibi futuros, adoptabant. Morte præventis, singulis sufficiebantur alii, dum tamen duobus, disparis sexus, duo succederent. Alterutro enim de parentibus mortuo, ei, qui in vita remaneret, usque ad ejus obitum, filii serviebant: postea puerum etiam ipsi, puellamque pari ratione adoptabant. *Pelagianorum* ibidem hæresis, omnium recentissima, a *Pelagio* monacho fuit, quem magistrum *Cælestius* sic secutus est, ut sectatores eorum, *Cælestiani* etiam dicerentur. Hi Divinae gratiæ adeo se infensos præbuere, ut hominem absque illa, posse Divinis omnibus mandatis satisfacere, temerariè crederent. In hos omnes *Honorius*, rei indignitate motus, has leges *Ravennæ* tulit, eæque leges sunt, de quibus D. *Augustinus*,² libros retractans, meminit, additque missum ab *Honorio*, in *Africam*, *Dulcitium* tribunum, & notarium, qui *Augustalia* hæc iusta executioni mandari studeret. Quod fecit *Dulcitius*, & D. *Augustini* opera, ad eos refellendos, maxime utebatur, scripsitque ad *Gaudentium* Tamugadensem, Donatistarum Episcopum, litteras, ad unitatem Catholicam horratu hominem, ab

¹ lib. de Hæresi.

² Retractat. lib. II.

incendioque revocare nixus, quo se, ac suos, cum ipsa, in qua erat sacra æde, absumere minitabatur: sed cum rescripsisset *Gaudentius* duabus Epistolis, eas ambas, uno libro, *D. Augustinus*, Dulcitii hortatu, redarguit, & post datas ab *Honorio* leges, adversus *Cresconium* Grammaticum, Donatistam, quattuor libros exaravit. Paucis post diebus *Romam* *Honorium* abiisse edictum testatur, quod ibidem Tert. Kal. Sept. habitum legimus, de *Marcellino*, cujus summa diligentia, cum adversus Donatistas præclare acta multa fuissent, statuit, ut publicis commendata monumentis, perpetuam firmitatem haberent: paulo tamen post remigrasse *Ravennam* significat lex, qua ad xv. Kal. Oct. *Ravennæ* scivit, ne *Africani* navicularii detrimenti quidquam in portu *Romano* paterentur, dissimulationi, & corruptelæ *Urbanii*, Annonariive officii prospiciens. Tandem vi. Kal. Jan. *Ravenna* ad *Epiphanium* P. V. scripsit, ut Domestici, atque protectores, cum primum ad Decemprimatus gradum, ordinatim, ipsa die, pervenissent, statim sibi præter Primicerium, decem sequentes, Senatoriam vindicarent dignitatem, & Clarissimorum collegio jungerentur. Cum verò *Dalmatiæ* littora, omnesque insulas, eorum, qui sibi curam vendicabant, immanibus commodis, ita gravari comperisset, ut auderet loca tutiora, vel adverso tempore cogente, nemo succedere, omnes inde magistratus, qui tum erant, abdicari, litteris, insequenti anno, *Ravenna*, *Honorio* X. & *Theod. VI. Coss.* ad *Palladium* Præfectum Prætorio datis, magna proposita poena, jussit. Inde xii. Kal. Feb. *Seleuco* Præfecto Prætorio significavit, Senatusconsulti *Claudiani* se auctoritatem confirmare, ingenua stirpe profectos, quorum majores curiæ serviissent, civitatibus redhibendos: Vacantes, Curia, atque Collegiis singularum civitatum subjiendos. Suis quemque inservire muneribus debere: Servum actorem, procuratoremve flammis ultricibus tradendum. Ex matre ingenua natos, majorum suorum dignitatibus honestandos: Compluraque præterea, quæ è justissima optimi Principis mente manabant, decrevit, sic ut quam non restitueret, ac confirmaret, nulla Reipublicæ pars esset: nam & de præscriptionibus fori v. Kalen. Septemb. *Ravennæ*, jussit, eorum, qui litigarent, provocationem, intra tempus, jure præscriptum, susceptam, ad annalia annecti, & promissam relationem intra triginta dies legibus definitos, ad sacra scrinia allegari. Tert. autem Kalen. Sacerdotes paganae superstitionis, justa poena coerceri præcepit, nisi intra diem Kalen. Novemb. è *Carthagine* decedentes, ad suas urbes rediissent: quod & tota *Africa* fieri, nisi è Metropolitanis Civitatibus abiissent, & ad suas remigrassent, voluit. Erant enim in *Africa* Metropolitanae urbes, Ecclesiæque complures: & ex synodo *Milevitana*, atque *Optato*, quinque fuisse colligimus: quamquam *Justinianus*, septem provinciis, septem item Metropoles, in suo Codice, de officio Præfecti Prætorio *Africæ* scribens, respondere ostendat, idemque innuat *Orosius*. Ut maxime dolendum sit, *Gregorii* septimi Pont. Max. tempore, eò deductam fuisse; quod suis ad *Cyriacum* Carthaginensem Episcopum litteris scribit; ut in consecrando Episcopo, tunc tantum tres, imo neque tres Episcopos habuerit, postea verò etiam totam periisse. Loca omnia, quæ non modò in *Africa*, sed toto orbe, sacris, error veterum, addixerat, & *Frediani*, *Dendrophori*, & singula nomina ejus superstitionis tenuerunt, Epholis, vel sumptibus deputata, juxta *Gratiani* Augusti decreta, suæ rei *Honorius* addixit, sic ut ab eo die Tert. Kal. vectigalia, & fructus, in ærarium Principis inferrentur. Chiliarchas etiam,

ANN.
ccccxv.

86

A & Centonarias, vel qui sibi plebis distributionem usurpare dicebantur, jussit removeri: Mox de iis, qui caducorum specie, bona ab ipso Augusto Cæsare impetrassent, & in provincias suas reversi, opponi sibi dominum vidissent, Quinto Id. Octob. decrevit, & ad *Largum* P. V. *Africæ* scripsit, ut ne quid, impetratum, proficeret, sed ad privatæ rei Comitum, unâ cum repugnante domino adiret, quem tamen intra anni spatium non urgeret: eo elapso, si non accessisset, scire voluit, seipsum in se tulisse sententiam. Octavo Id. Novemb. *Annati* didascalos, & majoribus Judæorum scripsit, Judæi domini, ut servis Christianis, absque calumnia, uterentur, & suam eos religionem servare permetteret, nec ab ea discedere, aut precibus; aut suasionibus allicerent, alioqui in eos, perinde, ac sacrilegos iturum. Hæc *Ravennæ* hoc anno ab *Honorio* constituta. Insequens hæc *Ravennæ* item habuit annus. Ad vii. Id. Januar. *Palladio* Præfecto Prætorio edixit, ut omnes omnino, quocumque titulo possiderent, quod delegatio superindicti nomine videretur amplexum fuisse, velut canonem inferre in ærarium cogentur: nec quisquam, tametsi privilegium in se irrogatum de ea re doceretur, vacaret ab ea necessitate, quæ jam non extraordinarium, ut ad illam diem contigerat, sed ipsis facientibus, Canonicum nomen accepisset. Hanc necessitatem *Honorio* intulerant motus *Gallici*, quibus omnia miscuerat *Ataulfus* Gothorum Rex superiore anno, cum *Attalum* adduxisset, quem secum habebat, ut Augustalia insignia resumeret. Quamobrem *Constantium* *Honorius* miserat, qui obsessum *Narbone* *Ataulfum*, inde abire, & in citeriorem *Hispaniam* migrare tandem coegerat. Unde *Attalus* captus, ad *Constantium* deductus, & a *Constantio* ad *Honorium* missus est, qui in custodia habitum, post bellum *Gothicum* confectum, ad triumphum reservavit. Cum verò *Ataulfus*, quod ⁸⁷

D *Placidia* uxoris precibus, ad pacem cum *Honorio* sese propensum significasset, *Barcinone* a *Gothis*, otium timentibus, per fraudem interemptus esset, illi, quod filios non haberet, *Sigericus* Rex substituitur, qui cum & ipse ad pacem inclinaret, hoc anno interfectus, *Valliam* successorem habuit. Is autem ad *Pirenæum* obviam *Constantio* factus, cum videret sibi superiorum Regum vestigiis insistendum, & pacem ab eo supplex, per legatos, petiit, & impetravit, restituta, quam apud se honestissime habebat, *Placidia*, *Honorii* sorore. *Honorius* ad *Constantium*, quem Comitum, & Patritium appellat; ita scripsit. Sub clade barbaricæ depopulationis, si qua aut per fugam, aut per congregationem infelicitum populorum, indigne, invidioseque commissa sunt, ad invidiam placatarum legum, a callidis litigatorum objectionibus, non vocentur. Habeant omnium criminum impunitatem, qui evadendi forsan non habuerunt facultatem, nisi eos eadem crimina juvissent: Non enim crimen dicitur, quod mortis adegit impulsus: ex quo animadvertere cunctos litigatores congruum est, si quid deprædationis agnoverint, se recepturos: si tamen in eorum, quos pulsaverint, facultatibus abundare, aut residere, id potuerint comprobare. Dat. Kal. Mart. *Ravennæ*. D. N. *Theod. A. VII. & Palladio. V. C. Coss.* Eodem mense, Idibus, statuit, ut si quis Proconsularem, aut Vicariam potestatem, vel Consularitatis fascies, aut vexilla præfidiaria, atque in discussionibus Comitivas, vel Officia principatus iterare tentasset, ejus omne patrimonium ærario addiceretur. Mox Quinto Non. Maj. decrevit, ut si quis Decurionem suum vindicare voluisset, nec judex adesset, in eundem injicere manus liceret, & ad cognitoris disquisitionem deducere, sic tamen, ut Moderator Provinciae, intra tres menses, causam perficeret.

De

De Curia etiam obnoxiiis haud fere dissimilia statuit. Quarto autem Non. Jul. Peræquationem *Agapii* manere in perpetuum censuit, edicto ad *Ursacium* Comitem rei privatae misso. Adhæc Quinto Id. Septemb. iussit, ut qui Decuriones, patre, atque maioribus, approbabantur, & armatam, quacumque occasione, adeptos fuisse militiam, absoluti sacramento militari, ut constitutum erat, ad munia Civilia revocarentur. Reliqui etiam municipales, palatinis addicti muneribus, absoluti cingulo militari, muneribus civitatis redderentur. Addidit etiam, numquam ob unius litigatoris querimoniam, suggestionem; ita supplices quosdam libellos appellabant; Augustalibus altaribus offerendam. Decrevit item x. Kal. Octob. ut quocumque ex munere prætoriano, ad quamcumque quis Reipublicæ necessitatem profligandam, missus fuisset, is intra anni spatium, collectis rationibus, ad suum judicem rediret, quid factum, quid infectum esset, ostenderet, quid in nominibus haberet, penes quos resedisset, cuiusve causa, aut culpa, in eadem provincia fuisset relictum. Exacto spatio, si ejus regionis visceribus, prædator, imminens, remorari deprehensus fuisset, nulla accepta excusatione, absolutus cingulo, magistratu dejiceretur. Ad finem anni de Judæis multa constituit, ad *Annatem* Didascalum, & majores Judæorum scribens. Pridie autem Idus Dec. majores crines, ac indumenta pellium, etiam in servis, in urbe sacratissima vicinisque regionibus, inhibuit; nec quenquam posse impune, illo deinde habitu uti, decrevit. Hoc anno *Placidia*, jubente *Honorio*, *Constantio* nupsit, claro, uti diximus, viro. *Honorius* Constantium in concione laudavit, & quod tyrannos tanta virtute sustulisset, & quod barbarorum ingentem vim, fame atque armis tentatam, domuisset. Accesserunt ad hæc laudes *Placidie*, quæ barbarum Regem, cui nupsit, tempestivè molliorque tractando, *Italiam* calamitosissimo bello liberasset. Postero anno *Honorius* XI. consulatum gerens, *Constantium* *Placidie* maritum, consulem iterum, sibi collegam declaravit, & *Ravennæ*, pridie Id. Mart. de prædiis desertis, ad *Sebastium* Comitem primi ordinis scripsit, tribusque edictis cavit, ut quicumque aliorum fundorum dominus, desertum prædium suum inspicere forte voluisset, universa quæ possideret loca, etiam si idonea essent, peragrari sineret, ut sarcina destitutæ possessionis, posset melioribus sociari, peræquatoque omni patrimonio, nihil de desertis postea conquereretur. Penes eum autem possessio firma permaneret, cui a Peræquatore semel eam traditam fuisse constitisset. Ipse quoque Comes possessiones studiose peragraret, quæ ante viginti annos præcipuum beneficium de recisione meruissent, ut recte æstimari posset, utrumne veræ petitiones essent, an addi quidpiam oporteret. Pridie Id. Maj. ad eundem scripsit, navalem hæresim in omnibus servari curaret, ut quæcumque præconi subjectæ possessiones, distractæ fuissent, & stipulatione publica, navali fuissent hæresi separatæ, si id oneris, ante, eas sustinuisse constitisset, restituerentur. Eodem die ad *Ursacium* Comitem R. P. scribens, edixit, Emphyteutici juris prædia ita locari, ut cessante, illustris privatarum Comitum, jussu, quantafors in aliis functionibus sublevata fuisset, tanta etiam in pensione demeretur. Quod si quis rescriptum de Augustalibus altaribus meruisset, quod alius spectator loca posset discutere, sanxit, hæc ut subreptio inanis haberetur, & illud valeret, quod probatissimi Peræquatores definiissent. Ad *Sebastium* autem rescripsit, si quis desertam possessionem sub peræquationis sorte percepisset, is, a præstatione glebæ senatoriæ, etiam si antiqui-

A tus id oneris fundum manebat, vacaret: Quæ verò prædia, in desertis, navali functioni essent obnoxia, ea ab aliis relevari præcepit: tanta *Honorius* in exigendis tributis moderatione, ac æqualitate utebatur. Ad excludendas quoque patronorum caudiciorum fraudes, & portuensium furta mensorum tollenda, vii. Kal. Januarii, ad *Palladium* P. P. scribens, decrevit, uti unus è patronis, totius consensu corporis eligeretur, qui per quinquennium custodiam portuensium conditorum susciperet, missurus ad collegas clandestinum digma, ne quid ex specie, fraus occulta, vectorum pessimæ qualitatis immutaret: ea lege, ut qui id muneris recte administrasset, is post quinquennium suum, Comes tertii ordinis foret: Qui fraudem fecisset, admisissetve, is, amisso patrimonio, ad pistrini munia prima revocaretur. Sanxit etiam, ut qui illustri urbanæ sedis, vel annonariæ potestatis apparitor, clandestina fraude pistorem concussisset, accusatus, convictusque perpetuis panificii nexibus addiceretur. Innocentius Pont. Max. hoc anno moritur, qui cum *Ravennæ*, bellica *Romanæ* obsidionis, direptionisque pericula, vitasset, dum *Romam* reversus, multa instauraret, in iis, militari viro, martyri beatissimo, *Ravennæ* tutelari, D. *Vitali*, Divisque *Gervasio*, & *Protasio* ejus filiis, templum dicavit, quod ex testamento *Vestine*, nobilissimæ sceminae, per id tempus, *Romæ* excitatum fuerat: neque hoc contentus, titulum illud sacerdotum Cardinalium fecit, eoque *Ursicinum*, & *Leopardum*, qui in ea ædificatione, unà cum Diacono *Livieno*, laboraverant, cohonestavit. *Zosimus* in Pontificatum sufficitur. Cum autem vi. Id. Mart. insequenti anno, *Honorius* scriptis, *Ravennæ*, ad *Palladium* P. P. litteris, edixisset, ut in Judaica superstitione viventibus, attendandæ in posterum militiæ, gerendorumque magistratuum aditus obstrueretur. Qui fortiti fuissent, iis ut adducere ad finem possent, dedit, *ignoscens*, ut ille inquit, *facto potius, quam favens*. Qui armatam militiam gererent, absolvi eos cingulo iussit: liberalibus studiis institutis, exercendæ advocacy libertatem non præcidit, & Curialium munerum onere uti permisit, eos quæ prærogativa natalium, & splendore familiæ sortirentur. Decimo autem Kal. Jul. ne quis post diem mortis, scriptis ante decennium testamentis, assensus præstaretur, cavit. Ceterum ut in Republica ordinanda *Honorius* summa ope laborabat, extinctis jam undique in *Galliis*, *Hispaniisque* & *Lybia* surgentibus tyrannis, *Vallia*, ac *Visigothis*, auxilium *Constantio*, qui per hos dies in *Lusitania* erat, ferentibus, ita *Zosimus* Pontifex multa in Ecclesia Catholica instituere, restituereque summa cura nixus, hanc ad sacros viros, qui *Ravennæ* erant, scripsit Epistolam. *Zosimus* Episcopus: *commonitorium Presbyteris, & Diaconibus, qui Ravennæ sunt. Ex relatione fratris nostri Archidami Presbyteri, qualiter suscepti sitis, vel quid egeritis, cognovimus, vel qualiter illi suscepti sint, qui contra Canones adversum nos ad Comitatum, nescio qua audentes temeritate; ire voluerunt. Ad quos hæc, quæ nunc misimus, olim scripta feceramus, eorum, quas injuriosè miserant, respondentes epistolis. Sed quoniam non potuerunt rei, in sua, hoc est, in nostra Ecclesia Romana, cum nostris compresbyteris commorari, has ad vos, illis tradendas, litteras destinavimus, in quibus Decreto nostro sanximus, memoratos perturbatores, omnium, ab Apostolicæ nostræ sedis communione, alienos fuisse, atque nostra subscriptione prolata sententiam suscepisse. Illos etiam qui effrenato huic facto, consilioque assensum commodare voluerunt, vestræ charitatis est, estimare, qualiter habeantur. Quibus hoc obicere vos debetis, quod juxta canonum præcepta fortiter incur-*

rere, & qualiter Presbyteros non decebat, rebelles
existere tentaverunt. Vos tamen monemus in spe-
culis esse debere, ne qua eorum prorumpat audacia,
quos anathematizatos scit sancta, & Apostolica Ec-
clesia. De iis verò, qui eorum se societati junxe-
runt, quid agere debeamus, cum reversi fueritis,
consilio meliori tractabimus. Dat. V. Non. Octob.
Honorio XII. Theod. VIII. Augg. Coss. Sub id tem-
pus Exsuperantius Archiepiscopus, Zosimi Ponti-
ficatu, Tert. Kal. Jun. decessit: sepultus est in
D. Agnetis, sub Porphyrite lapide ante aram ma-
ximam. Insequentibus temporibus in medio eo
templo, sub ara illi dicata, in monumento ex
marmore cum viseretur, nostra ætate, ara solo
æquata, sinistrorsum ingredientibus, sepulcrum
est collocatum. Opidum *Argenta*, quod ante id
tempus ultra *Padum* erat, eo loci, quo nunc tem-
plum vetustissimum Divo *Georgio* dicatum visitur,
ab eo exædificatum est. Ita autem vocatum ple-
rique ferunt, ab argenti pensione, quam opidi
incolæ *Ravennati* Archiepiscopo quotannis per-
solvere tenebantur. quod ad hanc diem, cum ex
ipsius Ecclesiæ sit iuribus, servatur. Tametsi
Blondus eo nomine appellatum scribat, quod Ar-
chiepiscopi *Ravennates* tribus sibi subjectis Ec-
clesiis, quas præcipuas tunc habebant, trium me-
tallorum nomina, quæ maxime nobilia videban-
tur esse, imposuerint. Quapropter *Aureolum*,
quod opidum est in amoenissimo *Foroliviensi* col-
le, ab auro; *Argentam* ab Argento, & *Ferrariam*
a ferro vocatam. Hujus tempore *Gemellus*, D.
Agneti, in regione *Herculana*, templum extru-
xit: quod sacravit deinde *Maximianus Tertio* Id.
Oct. Hoc ferunt multis postea muneribus ab *Ge-
mello* ditatum, *Siciliam*que tunc *Ravennati* Ec-
clesiæ subjectam, & ejus Præfectum pro Archie-
piscopo *Ravennati*, *Gemellum* fuisse: a quo etiam
D. *Agathæ* virginis, & martyris templum, supe-
rioribus annis ædificari cœptum, hujus Archie-
piscopi tempore absolvitur. In *Exsuperantii* lo-
cum, *Joannes*, primus hoc nomine, subrogatur,
quem ea sanctitate fuisse ferunt, ut, quod cæli-
tes ventitare ad eum familiariter consueverant, ad
hæc usque tempora, *Joannes* qui vidit Angelum
vocetur; tuncque Græca voce Ἀγγελόπτην appel-
latum. *Honorius* interea Reipublicæ curam non
intermittens, cum esset *Ravennæ*, ad largum P.
V. *Africæ* v. Id. Octobris scribens, decrevit, in-
corporationem bonorum: his enim utar ejus sæ-
culi verbis, ut res melius pateat; anteferendam
competitionis effectui, & de possessore jam fisco,
ad privatarum largitionum Comitem referendum.
De delatoribus etiam, sine quibus, jussit, nul-
lam petitionem aut inchoari, aut peragi, igno-
scendum illis scivit, si semel probassent delata,
periculosam verò illis fore victoriam iteratæ pro-
ditionis abrupto periculo: sin verò tertia vice de-
tulissent, id minime probandum esse, sed pœ-
nam potius illis subeundam. Tandem xvi. Kal.
Decembr. *Italica* tributa composuit, his litteris
ad *Palladium* P. P. scriptis. Præter censuales fun-
ctiones, *Campania*, quam & vetustatis gravior one-
rat adscriptio, & post hostium vastavit incursio,
peræquatis territoriis, nonam partem tantummodo
præteriti assis, publicarum toleret functionum. Pi-
cenum verò, & *Tusciam*, suburbicarias regiones, se-
ptimam tributorum, ad supputationem professionis
antiquæ, per universos titulos jubemus agnoscere, ut
reciso antiqui census onere, is tantum modus, quem
superius comprehendimus, chartis publicis inseratur,
hac conditione, ut omnis, super desertorum nomine
querela, in posterum conquiescat. Dat. xvii. Kal.
Decemb. *Ravennæ*, Honorio XII & Theodo. VIII.
ANN. AA. Coss. Postero anno, *Ravennæ*, ut *Marcel-
linus* Comes tradit, Sexto Non. Quint. *Con-
stantio*, ex *Placidia* uxore, natus puer est *Valen-*

A *tinianus*, *Moma*, & *Plinta* consulibus: Sunt ta-
men qui Quinto Non. natum scribant, *Momam-*
que Consulem, *Monaxium* appellent. *Prosper*,
qui *Marcellino* est paulò antiquior, in superiorem
annum id retulit. Duas tantum leges *Ravennæ*
ab *Honorio* latas hoc anno legimus, alteram de
Inquilinis, & Colonis vi. Kal. Jul. de Suariis al-
teram, Quarto Kal. Aug. ad *Palladium* Præfe-
ctum prætorio utramque. De Colonis, & In-
quilinis constituit, post annos triginta, viros;
post viginti, fœminas repeti non posse. De Sua-
riis, ut illis pecuarii jungerentur, restituerentur-
que vetera privilegia omnia, tresque ex illo col-
legio principes, tertii ordinis comitivam recipe-
rent. Insequenti anno, quo consules fuere *Theo-*
ANN. dosius Aug. IX. & *Constantius* III. Octavo Id.
CCCCX. Mar. *Ravennæ*, *Honorius* acriter in eum cavit,
qui dicatam Deo Virginem, prodigus sui raptor,
ambiisset. Mox Octavo Id. Maj. decrevit, ne
sacris initiati, extraneorum mulierum contuber-
nio uterentur, eo tantum illis dato, ut matres,
filias, ac germanas, intra domorum septa conti-
nerent. In his enim nihil sævi criminis æstimari,
fœdus naturale permittit, inquit *Honorius*. Tan-
dem Quinto Kal. Octobr. *Maximiano* Præfecto
C Urbis edixit, ne in aviarum successionem, capitis
diminutio materna quæreretur. Sub id tempus
Attalus, quem jam *Honorius*, Imperium occu-
pantem, & captum, obtruncata manu, in *Ly-*
parim Insulam relegarat, denuoque nova molie-
batur, ab *Romanis* victus deducitur *Ravennam*,
ad *Honorium*. Illi læva manus, quæ una reliqua
fuerat, dissecta, *Constantii* jussu mox *Byzantium*
pro ludibrio missus. Ut verò omnem deinde hu-
jusmodi defectionum occasionem *Honorius* tolle-
91 ret, & majori tractaretur in externis regionibus
auctoritate Respublica, neque omnino præter di-
gnitatem nupisse *Placidia* soror videretur, *Con-*
stantium, *Ravennæ*, Cæsarem Augustum, & con-
sortem Imperii simul facit: Inde *Valentiniano*
puero, Nobilissimi dignitatem præbuit, & ima-
ginem *Constantii* Augusti, *Constantinopolim* ad
D *Theodosium* collegam, & per provinciam misit:
veteri eorum temporum more, quo hujusmodi
ad populos Cæsarum, Augustorumque imagines
mittebantur, & ubi plurium aut Regum, aut
fratrum tabulæ pingebantur, ut inter utrosque
insignia consentientis voluntatis declararentur,
fœmineo habitu, pictor, utrique a tergo Con-
cordiam statuebat, quæ brachiis suis utrumque
complexa, indicaret, eos, qui corporibus sepa-
rati viderentur, sententiis, & voluntate conveni-
re: quod Archiepiscopus *Ravennas*, *Petrus Chry-*
E *sologus* testatur. Tradunt nonnulli, *Theodosium*,
ubi *Constantium* ab *Honorio* Augustum factum ac-
cepit, neque id factum probasse, neque imagi-
nem ejus accepisse. Eodem hoc anno, pridie Kal.
Octobr. D. *Hieronymus* Stridonienfis, doctrina, &
sanctitate toto orbe clarissimus, multis labori-
bus in sacrarum litterarum interpretatione per-
functus, in cælum abiit, *Postumianus*, Gallus ho-
mo, qui vixit hoc tempore, & in Orientem na-
vigans, loca sancta, hominesque vitæ continen-
tia, ac sanctitate celebres invisit, referente *Sul-*
picio Severo, in *Postumiani*, & Galli collatione a
se scripta, de D. *Hieronymo*, quem in opido *Beth-*
F *lehem*, sexto ad *Hierosolymis* lapide, convenit,
hæc loquitur. Ego, inquit, ut dicere institueram,
apud *Hieronymum* sex mensibus fui, cui jugis adver-
sus malos pugna, perpetuumque certamen, conscivit
odia perditorum. Oderunt eum heretici, quia eos
impugnare non desinit: oderunt clerici, quia vitia
eorum insectatur, & crimina, sed planè eum boni
omnes admirantur, & diligunt: nam qui eum here-
ticum esse arbitrantur, insanunt. Verè dixerim,
Catholica omnis scientia, sana doctrina est. Non
die,

ANN. ccccxxi.
die, non nocte requiescit: aut legit aliquid semper, aut scribit. Quod nisi mihi fuisset animo fixum, & promissum, Deo teste, propositum Eremum adire, vel exigui temporis puncto, tanto viro discedere noluissem. Postero anno Honorius, & Constantius Augusti, Ravennæ, Eustasio, & Agricola consulibus, VI. Id. Mart. de repudiationibus multa sanxerunt, ac divortiis. Adhæc, Octavo Id. Jul. ad Palladium Præfectum prætorio, de petitionibus sanxerunt, ut nemo homo competitioni subiceretur, nisi qui capitali, ob crimen, sententia, adeptis bonis, deportandus esset: de quibus tamen competi, per biennium, nihil iusserunt. De caducis etiam mortuorum bonis, ad competitores transferendis, cum nullus ab intestato hæres esset, sciverunt. Ad Proculum quoque Comitem rerum privatarum, edixerunt, qui ærario Augustali, tamquam quæsitæ bona, postulerent annum illis spatium, ad ea, quæ dicerent, quæque vellent, probanda, daretur. Decevit etiam Honorius, ut eorum bona, qui ob crimina multati, absque parentibus, liberisve decessissent, ærario Augustali addicerentur: in scelere quod esset de majestate, tametsi adessent parentes liberique, tamen idem fieret. Adhæc, perpetua per quinquennium possessio, competitorum extruderet. Quinto autem Kal. Augusti, Ravennæ, Honorius, Constantiusque de chirographis mortuorum, ad Palladium P. P. sanxerunt, ut qui inter absentes, intra illud continens quinquennium, inter præsentis verò, biennium, nec publicasset cautiones, nec convenisset hæredes ejus, qui pecuniam deberet, actione privaretur: deque eo toto casu, multa sigillatim decreverunt: quæ in Codice Theodosiano, unde hæc excerpimus edicta, habentur. Cæterum cum hoc tempore à Gothis acerrimum in Hispania bellum cum Vandalis gereretur, Honorius, communicatis cum Constantio de summa rerum consiliis, eam nequaquam deferendam provinciam decernens, ad Constantium, eorum parandorum, quæ ad illud Hispaniense bellum necessaria viderentur, negotium detulit. Sed Constantius immatura morte, in ipso medio apparatu, excessit è vita, anno nondum perfecto, postquam Cæsar Augustus fuerat appellatus. Itaque illi Castinum Magistrum militum, & Bonifacium Comitem Africæ, viros bellica laude præstantes, suffecit. Atque tot habuit hic annus Ravennæ: Insequens pleraque etiam ab Honorio rescripta Ravennæ item, habuit, ipso Honorio XIII. Theodosio x. Augg. Consulibus. Nam x. Kal. Mart. in provinciis Proconsulari, & Byzacena, quæ, & quot nomina induci, remittique vellet, maxima humanitate decrevit. Octavo Idus Jul. sanxit, ut pecunia, cum ex stipulatione postularetur, sequestri locus esset. Sexto Id. de pecunia, servo, & ceteris hujusmodi, insciente domino, commodata, scivit, dominum haud teneri, tametsi per litteras, dominus, servum illi suum commendasset, nisi tamen si pecuniam sigillatim nominasset. Postridie ejus diei, jussit, ut qui nomina, cautiones appellata, ad potentes detulisset, quod haberet in nominibus, perderet: neve cujusquam possessio, pro alterius ære alieno publico, conveniri ulla posset. Quarto Nonas Novembr. ad Marinianum Præfectum prætorio scripsit, quod pater pactum de nuptiis filię iniisset, si obiisset ante, quam puella matrimonio jungeretur, id tamen inter sponso raturum permaneret. Quod si constante matrimonio, maritus interiret, dos, quæ data, quæve promissa fuisset, ad uxorem rediret, sin maritus eam uxori refudisset, uxore mortua, marito, ab ejus hæredibus, cum fructibus a die refusæ dotis, restitueretur. Interca Placidia, quam ob causam, incertum est; scri-

A bit tamen Cassiodorus, ob suspicionem incitatorum hostium, ab Honorio fratre vexari, maleque haberi, cepit: quamobrem ipsa, postero anno, ad Theodosium, Arcadii Fratris filium, qui Byzantii imperabat, sese cum Valentiniano, atque Honorio filiis, recepit. Honorius ad Rempublicam conservandam intentus, sexto Id. Februarii. ad Rufinum Comitem sacrarum largitionum, Ravenna scribens, circa largitionales, ut vocabant, titulos, plurima liberaliter indulgit. Mox v. Kal. Mart. scriptis ad Crispionem Comitem, & Magistrum equitum litteris, jussit, ut qui militarent, si in solo publico vel ædificasset, vel septis spatia includerent, ea perpetuo jure possiderent. Qui miles antea loca publica occupasset, quæ nemo ad eam diem possedisset, inde si quo fuisset iudicio retractus, restitueretur. Septimo autem Id. Mart. edixit, Decuriones, & Silentarios, sive deinde a muneribus quiescerent, sive altius proveherentur, nihil, quod Honoratis, pro rerum necessitate imponebatur, exsolverent, Tyrones, & equos non conferrent: Nudum tributum, quod plerumque poscebatur, conficerent. Quindecimo Kal. Jun. Proculo P. P. edixit, ut qui homines, quæque prædia, in Africa, per quinquaginta annos, a tributis, muneribusque navalibus vacassent, ea ne vexarentur. De privatis deinde faciendis judiciis, ad Consules, Prætores, Tribunos plebis, Senatunque suum, ita scripsit. In criminalibus causis, Senatus, statuta jamdudum Quinquervialis iudicii forma servabitur. In quo cum per facile esse credamus, optimos legere de summis, sortito tamen ad iudicium vocabuntur, ne de capite, atque innocentia, alterius iudicio electi, iudicent Dat. VIII. Id. Aug. Ravennæ, Asclepiodoto, & Mariniano Coss. Adjecit etiam, ne liberti non solum contra patronos, sed nec contra patronorum hæredes audirentur. Ingratos, etiam ab hæredibus in servitutem revocandos: Delatores contra patronorum hæredes, antequam audirentur, puniendos. Qui crimen alicui inferret, quo in periculum capitis arcefferetur, is in iudicium veniret, rei nomen indicaret, in custodia pari, pro dignitate tamen, haberetur, ne impunita esset mentiendi licentia. Qui de se in quæstione crimen confessus, in alios paratus esset dicere, non audiretur. Septimo autem Idus, libertorum adversus patronos improbas voces, pœnis gravi edicto propositis, præclusit, sic, ut non modò sponte prodire non audent, sed ne vocati quidem in iudicium venire cogerentur, Atque hæc postrema fuit Honorii lex, quam ego Ravennæ datam, repererim. Scribunt plerique, eum mox gravissimo aquæ inter cutim morbo tentatum, Romam se vehendum curasse, ibique XVIII. Kal. Septembris, eo consumptum interiisse, ac juxta basilicam Divi Petri, in monumento repositum: Sed cum a postremo de libertis rescripto Ravennæ dato, ad diem, quo excessit è vita, Septem tantum dies intercidant, qui talem, tantumque Principem, gravi præsertim morbo oppressum, tantum itineris confecisse, summis ætatis caloribus, sed neque in viam se dedisse, difficile creditu est; libentius illis assentior, qui Ravennæ mortuum scribunt. Ejus interitum crinita stella per multos dies præcessit. Vixit Honorius annos xxxix. tribus, & viginti diebus minus: quem utrum ne infelicior fuerit, tot undique, & perpetuis domesticorum insidiis, & externorum bellis gravissimis oppugnatus, an felicior, tam secundo cursu, ac planè interdum miraculo, liberatus, haud facile dicas: nisi quòd ob religionem, pietatemque cum prudentia, & consilii maturi atque, magnitudineque animi, vel in tenera, imbecillique ætate; conjunctas, immensam

ANN.
ccccxx
III.

gloriam, & a sanctissimis, doctissimisque ejus sæculi, viris, laudem singularem meruisse, certissimum est. *Castinus* Scythæ copiarum *Honoriarum* Imperator, ab *Romanis* partes suas sequentibus, *Joannem* quendam, qui *Ravennæ* erat, & *Honorii* commentarios scripserat, curavit Imperatorem eligi: quod *Castino* ipso *Scythæ*, & *Ætio* item *Scythæ*, summæ solertiæ, magnæque virtutis viris juvantibus, factum est: eique *Italiæ* multi populi, *Ravennates* præsertim, penes quos *Augustalia* insignia, solenni pompa, suscepit, assensu sunt. *Theodosius* quintumdecimum jam annum *Cæsar Augustus*, accepta *Honorii* morte, insequenti anno, mense Septembri, *Constantinopoli* profectus, *Thessalonicam* accessit, ibique *Placidiam*, amitam, *Valentiniani* matrem, *Augustam* nuncupavit, & *Valentinianum*, *Cæsarem* declaravit, ipsius *Placidie* amitæ, ex *Constantio*, uti docuimus, filium, *Ravennæ* natum. *Joannes* Archiepiscopus *Ravennas*, *Valentiniani* perpetuò partes fovit, vel ea maximè de causa, quod *Joannes* Tyrannus, Ecclesiæ parum addictus videretur, libertatem Ecclesiasticam impiè oppugnaret, privilegia rescinderet, sacris initiatos, ad prophanos judices deducendos edixisset: *Valentinianus*, *Cæsar* creatus, *Eudoxiam*, *Theodosii* Imperatoris filiam, sibi despondit: *Placidia*, *Theodosio* jubente, cum *Valentiniano*, & *Iusta*, *Grata*, & *Honorii* filiis, adhuc pueris, cumque optimo exercitu, trajicere in *Italiam* parant. Jubet interea

94 *Theodosius*, *Ardaburem*, Ducem strenuissimum, mari, in *Italiam* majori qua posset, copiarum multitudine, trajicere; antequam *Placidia*, ac pueri pervenirent, curareque *Joannem* è medio tollendum. *Ardabures* *Theodosii* imperata confestim facit. Sed in mari adèò ingenti jactatur tempestate, ut prætoriam ejus navis, aberrans ex aliarum agmine, in oram *Ravennatem* ejecta, eò decurrit, ubi facile ipse captus, Tyrannoque traditus, & victus ferro, *Ravennam* deductus est. In eadem maris summa tempestate, cum parum abfuisset, quin collisæ naves, in quibus erant *Placidia*, & *Aspar*, *Ardaburis* filius, mergerentur, *Placidia*, si incolumis *Italiam* appulisset, *D. Joanni* Evangelistæ templum *Ravennæ* vovit: eoque ab omnibus, hortante *Placidia*, in maxima desperatione salutis, patrono apud Deum invocato, ipse *D. Joannes* ingenti miraculo advenit, sui que præsentia, consolationem, ac remedium nautis, gubernatoribusque qui vim tempestatis amplius pati non poterant, adhibuit, continuoque sedata est increbescens ventis, & maximos jamdiu volventis fluctus, tempestas; exasperatumque fluctibus mare, quievit. Quamobrem *Italiæ* oram cum felicissimè tenuissent, exceptus est *Placidie* adventus, ab omnibus civitatibus, incredibili honore, atque amore, extra *Ravennam*, quod Tyranni partes defenderet, & ibidem ipse commoraretur. *Placidia* cum filiis *Aquilejæ* confedit, ibique omnia, quæ ab *Joanne* tyranno, adversus Ecclesiæ libertatem edicta fuerant, postero anno, qui fuit a partu Virginis vigesimus quintus supra quadringentesimum, *Theodosio* XI. & se consulibus, edicto, VIII. Id. Octobr. promulgato, consulente *Placidia*, quæ pro arbitratu Imperium administrabat, abrogavit, Ecclesiis, sacratisque viris in pristinam libertatem vindicatis. Interea *Aspar* de capto patre certior factus, adèò nixus est, diligentemque ac strenuam operam navavit, ut per paludes, quæ propè *Ravennam* erant, pastore quodam Duce, profectus, quarum trajectio nulla ratione possibilis credebatur, ingenti prodigio, urbem ingressus, nihil tale metuentem Tyrannum, postquam per menses decem, & octo Imperium, *Ravennæ*, obtinuerat, & ceperit, & trucidaverit:

ANN.
ccccxxv.

A si *Freculpho* Episcopo, *Procopio*, *Cassiodoro*, *Marcellino* Comiti, multisque præterea historiarum scriptoribus gravissimis assentimur. Patrem deinde liberavit ipse. Per idem tempus ab *Joanne* Archiepiscopo sacellum consecratur, quod cum templo *D. Laurentii* martyris, jussu *Honorii*, ab se ædificato, *Lauritius* conjunxerat, & *Divis Stephano*, *Protasio*, & *Gervasio* dicaverat: Neque enim de toto eo *D. Laurentii* templo intelligi hæc dedicatio potest, & quod tempora non consentiunt; neque enim *Honorius*, cujus tempore dedicatum est, ad hanc diem vixit; & quia id sacelli inscriptio, aureis litteris, apertè indicat: Hæc autem est. *Stephano*, *Protasio*, & *Gervasio*, *Beato martyrio*, & sibi memoriæ, *Lauritius* dedicavit, sub die III. Kal. Octobr. *Theodosio* XI. & *Placido Valentiniano* Coss. Is autem *Lauritius*, anno ætatis sexto, & nonagesimo sanctè decessens, juxta ædificatum ab se templum, tumulo componitur, in ipso Divorum *Protasii*, & *Gervasii* sacello. *Ravennam* interea *Placidia* adveniens, de factionis proceribus supplicium sumpsit, & urbem *Ravennam* diripiendam militibus dedit, ob id civibus vehementer infensa, quod eos *Joanni* Tyranno studuisse comperiebat. Voti autem nuncupati non immemor, admirabilis templi exædificationem aggreditur; cumque *Joannem* Archiepiscopum summa veneratione salutasset, omnemque suam operam illi fuisset pollicita, deque propensa in eam, ac *Valentinianum* filium vo-

95 luntate gratias maximas egisset, lucernam una cum cerostrato ex auro optimo, pondo septem, *Ravennati* Ecclesiæ dono tradidit, propria imagine adjecta, cui circumscriptum erat, *parabo Lucernam Christo meo* mirabili arte: Cum *Theodosius* etiam ipse, de hac *Ravennati* victoria, ab *Aspare*, per litteras, certior factus, *Circensibus* statim ludis, quos *Constantinopoli* spectabat, omis-
D sis, in templum, ad gratias Deo agendas, processerit, atque eò etiam universum populum invitaverit: Haud ita multo post dies *Valentinianus*, Idibus Octobris, *Ravennæ*, decreto *Theodosii*, insignibus *Augustalibus*, summa pompa, septimum agens annum, ornatus est, & *Augustus* appellatus. *Placidia* non deferens, quæ ad Imperii administrationem facere videbantur, adversus *Castinum* nova molientem, apud plerasque *Italiæ* urbes, *Ardabure* cum copiis misso, hominem commisso prælio ab *Vercellis* haud procul, superavit: deseritur enim a suis *Castinus*, & *Ravennam* ad *Valentinianum* deducitur, iisdem ferme diebus, quibus, & *Ætius*, qui *Romæ* fuerat captus. *Castinus* in exilium missus, *Africam* deinde, licet infelici exitu, violatis finibus, perturbavit. *Ætius* apud *Valentinianum* remansit, quod polliceretur, quos *Hunnos* ex *Pannonia* subsidio *Joanni* tyranno futuros, evocasset, facere, ut inde ne discederent, cum adhuc castra non movissent: quod & factum est. Hac ratione cum se *Placidie*, & *Valentiniano* purgavisset; nam *Placidiam* uxorem acceperat, locum, una cum *Castino*, suffecisset, in suspicionem rei minus fideliter administratæ venerat, ejus conciliata sibi antea, cum *Honorius* illum, in *Constantii* qui *Placidiam* uxorem acceperat, locum, unà cum *Castino*, suffecisset, in suspicionem rei minus fideliter administratæ venerat, ejus conciliata sibi benevolentia, præficitur in iis *Galliæ* municipiis, quæ nec *Gothi* possiderent, nec *Burgundiones*. *Valentinianus* non multo post, eodem, quo in *Italiam* venerat, anno, *Romam* vocatus, illuc se cum *Galla* *Placidia* matre contulit. Cum vero religione essent incensi, non defuerunt *Placidia*, & *Valentinianus*, cui ab matre, *Placidi* prænomen adscripserant; quin inter tot felices, ac secundos exitus, summaque de Imperio ne-

gotia,

gotia, loca sancta *Romæ*, hominesque Sanctitate, ac innocentia vitæ insignes, inviserent. E-nitebant eo tempore, sacerdotes *Antiocheni*, *Romæ*, duo, *Timotheus*, & *Barbatianus*: Ad hos cum adiissent, solus *Barbatianus* vivere inventus, in cœmeterio *Calixti*, via *Appia*, altero ab urbe lapide; loco, & sanctorum virorum habitatione, corporibusque & D. *Cypriani* testimonio, celebri. Ibi cum *Placidie* puella, acerbissimo oculorum dolore laboraret, vir sanctus, dominæ precibus commotus, ubi Deum precatus est, ventrale, quod habebat, in aquammersum, puellæ tradidit, jubetque oculos, ut extergat: quo factō, morbo soluta est. Nec multo post *Calogēnes*, Græcus adolescens, *Valentiniani* servus, cum scalis descenderet, decedit, ossibusque confractis, & pede comminuto, cum parum abesset a morte, ad virum Dei importatus, ab eoque signo crucis obsignatus, statim convaluit. *Isidorus* etiam cum ex pulmonis ulcere ad extremum laboraret, adductus ad *Barbatianum*, vir sanctus, cum Deo ante, preces, ut consueverat, fudisset, porrexit non nihil Citri, quod sibi forte ad manus fuit; cujus esu morbo liberatur. His, plurimisque præterea prodigiis clarus, *Ravennam* ab *Galla Placidia* non multo post deducitur, quo se *Valentinianus* cum matre recepit. Interea edita multa, ad novum constituendum Imperium edicturus, cum ab eo incepisset, quo Hæretici, & secta omnis, inimica Catholicis, Civitatibus pellerentur, *Ravennæ*, anno a Christo nato vigesimo sexto supra quadragentesimum, se iterum, & *Theodosio* Aug. XII. Consulibus, postquam *Roma* rediisset, ubi mense Januario fuisse, lex de conductoribus domus Augustæ, ad Senatum ibidem lata, Tert. Non. Januar. declarat, ad *Bassum* Præfectum Prætorio, pridie Non. Mart. de conductoribus, hominibusque domus Augustæ, iterum sanxit, ne ullum cujuslibet magistratus, militiæve nomen usurparent, alicujus cingulo dignitatis ne uterentur: Si qua lis incideret; quæ spectaret ad Regiam domum, æquali, cum ceteris, juris ordine tenerentur. Mox Ter. Kal. April. libertis, omnem, ad honores, palatinamque ut tum vocabant; militiam, adiutum interdixit. Ex manumissis natos, ad Protectoris locum proximum, quod ad eam diem non licuerat, provehi posse permittit, ita ut patronis, patronorumque hæredibus reverentiæ privilegia conservarentur: Ingratos, licet militarent, in servitutem revocari voluit. Septimo autem Id. April. in Apostatas, qui nomen Christianum amplexi, sacrificia fecissent, & gravissimum ipse edictum habuit, & superiorum Augustorum edicta probavit, ne qua, postquam a fide descivissent, testandi, donandive facultas illis esset, sed nec venditionis specie, facere legi fraudem liceret; Totum ab intestato ad Christianos, propinquos potissimum, deferretur. Ad hæc eorum post mortem perfidiam plectendam, testamentis, ac donationibus rescindendis, duxit. Postridie decrevit, si Judæi, vel Samaritæ filius, filiave, aut nepos, unus, vel plures fidem essent Christianam induti, non licere eorum parentibus, id autem est, patri, matri, avo, aut avia, exhæredare, vel in testamento, silentio præterire, vel minus quidquam eis relinquere, quam adipisci possent, si ab intestato vocarentur; alioqui eos ab intestato, voluntate rescissa, succedere: Si quod maximum in eos crimen commisisse probaretur, manente in eos ultione legitima, parentes solam eis *Falcidiam*, amplexæ religionis causa, relinquerent. De bonis quoque maternis multa decrevit. VIII. Id. Novem. & postridie ejus diei, ad Senatum, decretione, & bonorum possessione, in patre, moriente infante

A filio, statuens, ut nec petitione, nec creatione solemnī adhibita, hæres tamen succederet. Ad hæc, qui filio, filiæ, nepoti ex filio, vel pronepoti ex nepote, mancipationis tempore, quidpiam donasset, id, nisi probatis in judicio manifestis ingrati animi causis, revocare non posset. Sexto autem Id. omnes quasi leges, unico, ad Senatum urbis *Romæ*, edicto promulgans, sic statuit. *Papiniani*, *Pauli*, *Caji*, *Ulpiani*, atque *Modestini* scripta universa firmamus: ita ut *Cajum*, atque *Paulum*, *Ulpianum*, & ceteros, comitetur auctoritas lectionis, quæ ex omni opere recitatur: Eorum quoque scientiam, quorum tractatus, atque B sententia prædicti omnes suis operibus miscuerunt, ratam esse censemus, ut *Scevole*, *Sabini*, *Juliani*, atque *Marcelli*, omniumque quos illi celebrarunt: si tamen eorum libri, propter antiquitatis, incertum, codicum collatione firmentur. Ubi autem diversæ sententiæ proferuntur, potius numerus vincat auctorum: Vel si numerus equalis sit, ejus partis præcedat auctoritas, in qua excellentis ingenii vir *Papianus* emineat: qui, ut singulos vincit, ita cedit duobus: Notas etiam *Pauli* atque *Ulpiani*, in *Papiniani* corpus factas, sicut dudum statutum est, præcipimus infirmari: Ubi autem pares eorum sententiæ recitantur, quorum par censetur auctoritas, quod sequi debeat, eligat moderatio judicantis. Pauli quoque sententias semper valere præcipimus. Dat. VI. Id. Novembr. *Ravennæ*, *Theodosio* VII. & *Valentiniano* II. Coss. Per id tempus in ædificationem templi D. *Joannis* Evangelistæ incumbente matre, *Valentinianus* filius, ut expugnaret barbaros, qui 97 *Britanniam* omnem diripiebant, *Gallionem* *Ravennatē*; uti etiam *Sabellicus* 1 est auctor; Duce 1 Enn. 8. strenuum, militari gloria florentissimum, in Lib. 1. *Gallias* misit. Hic educta ex *Lutetia*, ubi se in præsidio jussu *Valentiniani*, locaverat, tradita sibi legione, ita fortiter, atque egregiè se gessit, ut inde coerciti *Scotorum*, & *Albiensium* animi fuerint, maximumque illud bellum, quod exardescere tum plurimum videbatur, restinctum. Interea cum *Bonifacii*, Cæsarianarum copiarum in *Africa* ductoris, vires ita crevissent, ut facile provinciam restituere *Valentiniano* reposcenti, recusaret, *Gallionem* eundem *Ravennatē* è *Britannia*, & *Mabertium*, qui *Ravennæ* erat, *Valentinianus* magno cum exercitu adversus *Bonifacium* misit; qui *Gallio* & *Mabertius* acies vix instruxerant, cum repentino *Bonifacii* adventu, qui *Genfericum* Vandalorum Regem cum magna manu, ex *Hispania*, subsidio acciverat, cæsi, fugatique sunt. Ceterum *Sisulpho* egregio Duce adveniente, E *Bonifacius* tandem superatus est, & in extremas oras *Mauritanie* conjectus. Ad hæc foeliciter gesta *Valentinianus*, animi grati in *Ravennatē* Ecclesiam, ac *Joannem* Archiepiscopum significationem præbiturus, maximum beneficium adjecit. Nam pallio non illo quidem, quod Pontifex Maximus è D. *Petri* corpore sumptum, præbere consuevit, sed quodam quasi paludamento, quo in civitate, & pompa tunc uti soli Cæsares consueverant, universali, & perpetua omnium deinde qui succederent Archiepiscoporum prærogativa, *Joannem* donavit; atque uti meminit *Blondus* 2 *Ravennati* Archiepiscopatu duodecim Episcopos, subjecit; tametsi non desint; e quibus est 3 Lib. II. *Enneadibus*, *Sabellicus*; qui quatuordecim *Histor.* dicant; ii autem sunt *Arimini*, *Cæsena*, *Fori Livii*, *Fori-Pompilii*, *Faventina*, *Fori-Cornelii*, *Bobii*, *Bononia*, *Mutina*, *Regii Lepidi*, *Parma*, & *Placentia*, Ecclesiamque ipsam *Ravennatē* infinitis propemodum muneribus exornavit. Sed quot *Ravennati* Ecclesiæ Episcopatus subjunxerit, ejus privilegii antiquissimum exemplum, quamquam magna vetustate aliquot locis corruptum, quod in tabulario *Ursiano* adhuc servatur, opti-

optimè declarabit. Sic autem se habet. *In nomine Domini Dei Salvatoris nostri Jesu Christi. Fl. Valentinianus fidelis Jesu Christi major Imp. Aug. Joanni viro sanctissimo Archiepiscopo Raven. civitatis. Si Redemptoris nostri plena pietate clementia dignos suæ majestatis honorificat sacerdotes, & Charismatum dono clarificat, quanto magis nos, qui ab ejus pietate Regalia supra gubernanda suscepimus, cultum religionis, & reverentiæ, honorificentius debemus impendere, eis maxime, qui virtutum experimento, Deo cognoscimus propinquantes: ut inde illis etiam præstet augmentum, unde eos probabiliter Dei clementiam Salute impetrare confidimus: Ac proinde Imperiali auctoritate sancimus, sanctitatem tuam, & sanctam tuam Ravennatem Ecclesiam, atque universos postea Deo Presules, Archieratica dignitate erectam, Metropolitæ decore sublimandam, seu Archiepiscopali fastigio preponendam. Constituimus sub sacrosanctæ ejus Ecclesiæ ditione, ordinationem totius Emiliæ nostræ provincie, civitatem omnium Deo amabilem Episcoporum creationes, id est, Sarsenæ, Casenæ, Forum populi, Forumlivii, Faventiæ, Forum Corneli, Bononiæ, Mutinæ, Regii, Parmæ, Placentiæ, Brixilli, Vicobabentiæ, Hadriæ, omniumque Monasteriorum, sub ejus dispositione rejacentium, & in eis servientium monachorum. Conferentes ei, ob decorem Apostolicæ dignitatis, honorem pallii, & omnem Pontificalis decoris usum, sicut ceteri sub nostra Christianissima potestate sepe degentes, fruuntur Metropolitæ: Condecet enim nos ad honorem sacerdotis efficaciter proper & maxime ubi Serenitatis nostræ præfulget præsentia, quatenus securitate suffulta sanctitas tua, sanctaque tua in perpetuum Ecclesia, cum meritis virtutum, honoris etiam nostræ serenitatis dono, & in posterum fulgeat. Dat. VI. Id. Jan. Rav. Atque hinc duxit ortum insolens altercatio illa de principatu Ravennatum Antistitum, Romano, Maximoque, & summo Pontifici, Christi in terris Vicario, adæquari temere postulantium. Moenia quoque urbis ab Cl. Casare erecta, uti scribit Agnellus, & instauravit Valentinianus, & ampliavit; Ravennam etiam, post Romam, caput Italiæ constituit; si Agnello gravissime Ravennatum Antistitum vitas scribenti, assentimur. Anno quadringentesimo vigesimo octavo, quo fuere Consules Felix, & Taurus, Ravennæ etiam fuisse Valentinianum ostendit lex ab eo hac in urbe V. Kal. Mart. lata, de Proconsulari provincia, quæ cum omnium in Africa provinciarum, principem locum haberet, illiusque sacerdotes majoribus expensis premerentur, jussit, ad Volusianum Præfectum Prætorio scribens, ut præbendis tyronibus ne gravaretur: si quidem per id tempus, ut Vandalos ex Africa, ipsaque Mauritania pelleret, Bonifacius, qui jam cum Placidia, & Valentiniano redierat in gratiam, milites scribebat, firmumque exercitum parabat. Postero item anno multa Ravennæ edicta Valentinianus fecit: nam XVI. Kalen. Mart. jussit, ut Provinciales, quæ debebant, tributa, antequam elaboretur Indictio, expedirent: Urgebatur enim non in Africa modo, Genferico Lege, tota ea provincia furente, ac urbes, domos, templa, immani cæde, ac direptionibus vastante, sed etiam in Britannia, quam Picti, & Scoti hostiliter aggressi fuerant. Quinto autem Kalen. decrevit, ut in privatæ rei causis, præter pensionum, & competitionum negotia, de cæteris titulis ex provocatione a rationalis judicio, Proconsul cognosceret: jus enim sibi cum privatis esse commune non dedignabatur. Tertio Kalen. ad Volusianum Præfectum Prætorio, cavit, ut dum aurum, argentumve a possessore conferretur, ne quid illi ab arcario, vel susceptore dispendium, ex impari-*

bus, inæqualibusque ponderibus inferretur: idque provincie Moderator studeret. Celeri autem Proconsuli Africa. V. Kalen. Maj. scripsit, ne semel amissa de refusione munerum securitas, ab alio Proconsule refricaretur. Quoniam verò Bubulcus vir clarissimus, Comes, a Proconsulari Provincia Legatus, Ravennam, ad Valentinianum missus, conquestus fuerat, Curiales, pro aliis, qui eodem in agro possiderent, ad solvendum cogi, id ne fieret, sed ut municipes, pro gleba quisque sua, convenirentur, edixit. Ceterum magnam insequens annus perturbationem Ravennatibus attulit, cum Theodosius XIII. Valentinianus III. consulatum gererent. Felix enim Patricius vir Ravennas insigni nobilitate, dignitateque, de quo supra diximus, cum uxore Padusia, Ravennæ, ad gradus Ecclesiæ Ursianæ, Aëtio, Magistro militum juvante, a Ravennatibus interficitur. Quæ fuerit causa, incertum: magna certe, in viro tot laudibus claro, putanda est: nam & Magister militum, & Consul fuit, & Superiore anno, illum, Placidia, patricium fecerat: nisi ea forte dicatur, quod in Gallia ipse quoque, quartum jam annum, cum Magister militum esset, Patroclum Arelatensem Episcopum, trucidari, ut vulgo creditum est, jussit, & 99 ejus impulsu Titus etiam Diaconus, vir sanctus, Romæ pecunias pauperibus distribuens, interfectus est. In D. Apollinaris Classensis æde, sepulcrum erat, in quo hæc legebantur, de hoc forte Felice. In nomine Dei Val. Felix Proc. Rav. locum dulcissimis, tum vetustate conlapsum restituit, atque ampliavit, & libens animo Iduum Majarum die dedicavit. Postquam verò Valentinianus Augustus, sæpe sui patrimonii vectigal, in necessitates publicas impendebat, impenderatque 100 postero anno, Basso, & Antiocho Consulibus, Ravennæ Tert. Kal. Maj. ad Flavianum Præfectum Prætorio scripsit, ut extra suum patrimonium, qui bona aliqua possiderent, certum omnes tributum expedire, absque ullius beneficii exceptione, cogerentur. Hoc tempore celebratum est apud Ephesum Concilium adversus Nestorium, & Pelagianos in quo ducenti Episcopi interfuerunt. Anno insequenti IX. Kal. April. Decurionum, & Silentiariorum, sive Magistratibus abdicassent, sive ad majores adscendissent, privilegia, firma esse jussit: neque illis angariæ, perangariæve, aut paraveredi; ut illius utar vocabulis; imponerentur: præterea a sordidis muneribus, excoctione calcis, & superindictitiis titulis vacarent; ad Comitatum adire, præter evocatorie securitatem: ita enim appellat Valentinianus; possent. Haud ita multos post dies, Joannes Archiepiscopus, dum in D. Agathæ sacra faceret, pronunciato ad populum Evangelio, cum divinam hostiam signo crucis obsignasset, repente illi Angelus ex altera parte aræ adstitit, cumque expletis mysteriis, sanctissimum Christi corpus accepisset, volens urnam sacram, in qua sanguis erat, de more administer porrigere, præripuit Angelus, Joannique præbuit. Id omnibus ea ratione innotuit, quod urnam viderint sponte elevatam ex ara. Non multo post, cum mortis diem sibi imminere divinitus cognovisset, enervato inedia, ac precationibus corpore, omnibus compositis ex hac vita migravit Nonis Quintil. non ut alii putant, & quidem falso, undecimo Kal. Decembr. id enim est 101 Joanni Archiepiscopo, qui in solitudinem Arretinam se abdidit, adscribendum. Sepultus est in D. Agathæ, secus aram, ubi Angelum conspexerat. Ejus imago videbatur in ejusdem templi testudine, atque etiam Ursiani. Omittendum hoc loco minime putaverim, quod de Joanne Ravennatum Antistite scribitur, qui tamen cum alius fuerit

ANN.
ccccxxANN.
ccccxxANN.
cccc
xxxiiANN.
cccc
xix

rit

ANN.
ccccxx
viii.ANN.
ccccxx
xix

rit ab eo, cujus nunc meminimus, quo loco reponendus sit; cum multi hujus nominis Archiepiscopi sint infecuti; adhuc clam me est. Ferunt autem cum de more, sacro Confirmationis Chrismate inungeret pueros hic Antistes in D. Vitalis templo; quod erat ignobile; eodem, quo nunc celeberrimum videtur, loco; viduam præ multitudine non potuisse filium, gravi morbo laborantem, adhibere, ut inungeretur: Itaque cum domum revertentem Archiepiscopum ipsa insequeretur, ab janitoribus portis exclusa, expectabat, si quis forte illi ad Archiepiscopum aditum pararet. Moritur interea subito casu puer; quamobrem, cum elato clamore mater vociferaretur, atque ejularet, accurrens Archiepiscopus, reque cognita, in se culpam omnem transferebat; statimque ad Deum conversus, petere, ut se quasi inexpiabili illo scelere obstrictum ne desereret; excitaret misericordiam, qua uti in supplices solet. Misericors Deus affectionem animi fracti, afflicti, & prostrati inspiciens, virum sanctum consolaturus, exanimum puerum ad vitam revocat, quem statim perunctum Chrismate, matri Archiepiscopus restituit. In hujus prodigii memoriam adhuc visitur in Archiepiscopatus domo sacellum, quod anno a partu Virginis MDLXVIII. Julius Feltrius ab Ruvere, Cardinalis Urbinas, Archiepiscopus Ravennatum, in elegantem faciem restituit, & Tert. Kal. Jun. eodem anno sacravit. Illi sacello *Αγίας Άννας* ob id titulum adscriptum ferunt, atque inde in ædem *Ursianam* translatum. Cum vero increbrescente hujus prodigii, ac sanctitatis fama, *Joannes* in dies celebrior haberetur, id ipse ægre ferens, subduxit se ex oculis hominum, inque *Pirchiniani*, Caprasiique montis Alpes, contriit; exstructoque in jugo *Caprasii* montis, D. *Mariæ* Virgini templo, ab hominum frequentia semotus, tranquille vitam dicaverat Deo; a cœlitibusque sæpius visebatur. Ferunt, cum sibi *Michaël*, unus ex cœlitibus in *Pirchiniani* jugo visus fuisset, templum ibidem illi crexisse; & apud *Taurinum* exædificasse ædem D. *Solutori*, *Victori*, & *Valentino*, qui *Ravennæ* ob Christi religionem trucidati fuerant. Sed hæc in obscuritate antiquitatis summa versantur, cum multi putent geminos fuisse hoc nomine insignitos; alterum Archiepiscopum, qui apud *Taurinos* obierit; ibidemque in D. *Solutoris*, quod ædificavit, templo, sepultus, adhuc summa veneratione ab incolis colatur: alterum sacerdotem, nulla dignitate Archiepiscopatus insignem, qui apud *Arretinos* Undecimo Kal. Decembr. vitam cum morte commutaverit; ab illisque summo in honore habeatur. Sed is mortis dies, Archiepiscopo ab *Arretinis* festus adscribitur. Qui autem putant, *Joannem* Archiepiscopum Eremitam factum, post annum ab ortu Christi DCCCXLXVI. cum illo anno *Hugo Marinus*, *Alvernus*, Montis *Buceri* Regulus *Roma* rediens, D. *Michaëli* templum, ad montem *Caprasium* exstruxerit, aliquotque post annis *Silvestro II.* jubente, *Joannes* hic Archiepiscopus, & Eremita substructionibus ornaverit, ii recte, ut puto non scribunt, cum per ea tempora, ullus neque esset, neque postea fuerit *Joannes*, Archiepiscopus *Ravennas*, quem in solitudinem abiisse compertum sit: ut inferius dicemus. Non desunt quidam, qui post *Joannem* hunc Archiepiscopum *Ravennatem*, qui vidit Angelum, reponant in numero Archiepiscoporum, *Sulpicium*. Quem tamen nullus inter Archiepiscopos numeravit, propterea quod invitis sacerdotibus suis, ac populo, Ecclesiæ administrationem deferens, cum plerisque aliis Episcopis, atque ipso etiam, ut fertur, *Cyriaco Romano Pontifice*, *Ursulam* cum millibus undecim virginibus

A fuerit infecutus, interfectusque a militibus *Arbilanis* cum *Ursula*, & ceteris, uti *Vincentius in speculo suo Historico* auctor est. Sunt tamen qui *Sulpicium*, non Archiepiscopum *Ravennatem*, sed Archidiaconum, ab Archiepiscopo, quemadmodum, & *Cyriacum* non Romanum Pontificem, sed a Pontifice, Comitem illis adjunctum virginibus, affirmant. Successor itaque *Joannis* qui vidit Angelum numeratur *Petrus*, *Ravennas* vocatus, cognomento *Chrysologus*, quod ea fuerit suavitate sermonis, ut aureum orationis flumen funderet. *Blondus* hunc patria *Ravennatem* fuisse scribit, & *Fori Cornelii* Episcopum, sed fallitur; cum ex *Foro Cornelio*, ubi natus erat, in Archiepiscopum *Ravennatem* fuerit electus. Nam *Ravennates* cum Archiepiscopum, ut moris erat, ab eis creatum, *Romam* ad *Xystum* Tertium Pontificem, qui *Celestino* successerat, una cum *Cornelio* *Fori Cornelii* Episcopo, & Legatis suis misissent, ut confirmaretur electio; *Xysto* ferunt per quietem *Petrum* Apostolum, atque *Apollinarem* se ostendisse, qui medium sibi adolescentem haberent, prædicarentque illum Archiepiscopum *Ravennatem*, ut crearet; ab *Ravennatibus* electum, non confirmaret. Quapropter cum postridie *Ravennates* adessent, primo rejicit, quem elegerant; jubet deinde ad se omnes accedere, qui illic essent, ut eum Archiepiscopum faceret, quem *Petrus*, & *Apollinaris* præmonstrassent. Sed cum ex *Ravennatibus* neminem illius similem fuisset conspicatus, *Cornelio* Episcopo mandat, uti suos in medium proferat. Eminebat inter ceteros vitæ innocentia, ac doctrina *Petrus*, *Cornelii* Diaconus, qui a *Cornelio* sacris initiatus, omnia ab eo paternæ officia, ut ipsemet testatur, de D. *Projetto* Episcopo *Forocorneliano* loquens, *Chrysologus*; sanctaque instituta acceperat. Hunc cum illius similem cognovisset *Xystus*, quem in somno viderat, Archiepiscopum *Ravennatibus* præficit; *Ravennatibus* autem id ægre ferentibus, rem omnem aperit; unde maxima reverentia apud omnes *Petro* conflata est. *Petrus* invitus, & non absque ingenti molestia Archiepiscopus factus, *Ravennam* reversus summa gratulatione ab *Valentiniano* ANN. cccc xxxii. primum, & *Galla Placidia*, mox ab omnibus *Ravennatibus* excipitur. Ille ab eis id unum petere dixit, ut, quando tantum oneris pro ipsorum salute subire non recusavit, studerent ipsi monitis suis obtemperare: præceptisque divinis non obfisterent. Interea *Galla Placidia* *Ravennæ* jam D. *Joanni* Evangelistæ templum exstruxerat, juxta *Aureliani* pomarium, quo loco palus aderat; ad portam, quæ *Artemeduli* vocabatur, ad Orientem solem, quod omnia pænè vetusta *Ravennatibus* templâ obversa sunt, ob eam fortasse causam, qua; ut libro *Quæstionum* ad *Antiochum* D. *Athanasius* scribit; templâ Apostoli in Orientem versa, ut simus Paradisi memores, ædificarunt: missis qui undique lapides elegantes secarent, & aptas columnas fabricarent; pavimento, tessellato opere elaborato; in parietibus verò naufragii, votique historia simili opere picta; ad Orientem erexit testudinem duabus maximis innixam columnis, quas bracteato argento incrustavit. Videbatur autem in majestate Deus, libellum *Joanni* Evangelistæ porrigens, cui erat subscriptum; *Sanctus Joannes Evangelista*. Hinc atque inde mare vitreum, in quo duæ naves turbulenta tempestate, & ventorum impetu agitatæ; in altera Divus *Joannes* *Placidia* opem ferens, aderat, septemque candelabra, & nonnulla præterea ex iis, quæ in *Apocalypsi* describuntur, mysteria. Aderant quoque *Constantii*, *Valentiniani*, *Gratiani*, & ceterorum ejus familiæ Augustorum imagines; iisque erat inscriptum: *Galla Placidia Augusta pro se, & iis omnibus votum solvit*. Erant autem hæc

imagines in arcu testudinis ad dexteram quinque, quibus sic erat adscriptum: *D. Constantinus, D. Theodosius, D. Arcadius, D. Honorius; Theodosius Nep. Ad lævam, D. Valentinianus, D. Gratianus, D. Constantius, Gratianus Nep. Joannes Nep.* Circa subsellia vero ad dextram in extrema parte: *DN Theodosius, & DN Eudocia*; Ad lævam, *DN Arcadius, & DN Eudoxia Aug.* In testudinis templi medio, Dei imago erat pulcherrima, sedentis in folio, toto templo admodum refulgens, duodecimque divinis libris, undique obsignatis, circumsepta; ab ea, quamcunque in partem templi quis respiceret, inspectabatur: cui sic erat inscriptum: *Sanctissimo, ac beatissimo Apostolo Joanni Evangelistæ, Galla Placidia Augusta cum suo filio Placido Valentiniano Augusto, & filia sua Iusta grata Honoria Augusta, liberationis maris votum solvit.* Ipse Christus Deus apertum in manu habebat librum, in quo sic scriptum erat: ¹⁰² *Beati misericordes, quoniam miserebitur Deus.* Videtur etiam, uti diximus, *Petri Chrysologi* Archiepiscopi imago sacra facientis, & stupentis ob Cœlitis præsentiam, preces de ore illius accipientis. Augustorum, Augustarumque imaginibus sic erat inscriptum: *Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis, a templo sancto tuo, quod est in Hierusalem, tibi offerent Reges munera.* Nonnullæ præterea columnæ, ipsaque maxima ara, tota argenteis laminis exornata: accedebant adhæc valvulæ etiam quædam circa eam aram, ex argento; immixtis gemmis; in quarum limine scripta hæc legebantur: *Sancte Joannes arca Christi, accepta tibi sit oratio servi tui.* Supra aram testudo ex præstanti marmore, quatuor ex argento columnis suffulta, pendentibus utrinque aureis, argenteisque vasibus; ex ipso vero cacumine crux eminebat inter poma, & lilia. Prætermittenda argentea columba non est, quæ volitare inter vasa illa videbatur. Id unum autem tanto operi, ac Augustæ religioni deesse putabatur, quod nihil haberetur reliquiarum *D. Joannis*, quibus ara dicari more majorum posset. Hæc res mirifice Augustæ animum angebat, & ob id sacra inedia, summis precibus, ac vigiliis suppliciter petere, uti, si quid inter homines ipsius esset, suo templo daret dedicando. *Barbatianum* interea consulit, petitque quid agendum putet. Ipse, ut erat summa in Deum fide, non ignorans quantum fidei, quæ ejus est munus, tribuere Deus solitus sit, consulit in ædificato ab se templo, ut vigilet; Deumque ac Apostolum de re illa obnixè roget: futurum enim, ut tantam animi pietatem Deus ne parvi faciat: seque *Barbatianus* in hac re Augustæ comitem pollicetur. Quod cum ipsa fecisset, tertia nocte, cum ambos levis somnus haberet, postquam preces Deo fuderant, vidit *Barbatianus*, cum nec penitus dormiret, nec integrè vigilaret, veneranda canitie virum, Pontificiis vestibus candidissimis indutum, ac mitratum, deambulantem, & thure templum sufficientem; cujus facies divino splendore fulgens, cœlestem lucem inferebat. Tanto prodigio commotus vir sanctus, seipsum excutens, ac plene vigilans, vix sibi ipsi in eo assentiebatur, quod aperte videbat: quapropter tacitis vestigiis se ad Augustam conferens festinanter, somno excitam de omni re commonefacit, ipsumque Antistitem per templum deambulantem monstrans: En, inquit, hic ille est, cui templum dicasti. *Placidia*, religionis fervore incensa, se ad Evangelistam, qui jam ad aram maximam pervenerat, celeriter accurrens, recipit, ad pedesque ejus provolvitur. Tum ille ex oculis elabens, sandalium dextri pedis in Augustæ manibus reliquit. Ipsa voti compos, summa gestiens lætitia, cum Dei benignitatem voce, & lacrymis prædi-

A caret, rem omnem, ubi illuxit, *Placido Valentiniano* filio, omnibusque *Ravennatibus* ordine exponit. Inde dedicatio summa pompa acta est, tertio die antequàm mensis Februarius elaberetur; cujus memoria adhæc usque tempora dies ille solennis anniversaria vicissitudine celebratur. Interea *Areobinda*, & *Aspare* Coss. *Honoria* Placidie filia ab *Eugenio* procuratore suo stuprata, concepit; statimque re deprehensa, cum male audiret, dedecoreque impelleretur ad nova adversus occidentis Rempublicam molienda, Prætorio, & urbe *Ravenna* pulsa, ad *Theodosium* Cæsarem *Augustum Byzantium* se contulit. Tertio post anno, consulatu *Aëtii*, & *Sigevultis* Valentinianus Imperator ad nuptias cum *Eudoxia* Theodosii Cæsaris filia matrimonio conjungendas, *Byzantium* quoque profectus est: ubi confectis nuptiis, in *Italiam* rediens, *Thessalonice* hyemavit; insequentisque anni initio *Theodosio XVI.* & *Fausto* Coss. una cum uxore *Ravennam* ingressus, nuptias denuo, summo *Ravennatum* studio, & magnifico apparatu, celebravit. Nec multo post *Barbatiani* rogatu, *Placidia* *D. Joanni Baptiste* egregiam ædem, juxta domum suam, exstruendam curavit; universæ ædificationis negotio demandato, *Baduario* Patricio *Ravennati*. In eo templo *Barbatianus* Deo serviens multis prodigiis innotescerebat in dies magis, ac magis: ex quibus illud maxime commendatur, quo *Juliani* Ravennatis nobilissimi viri filium, strumis ita laborantem, ut ab omnibus esset jam desperatus, sanavit; cum sacris peractis, cubiculum ingressus, mox ex cera emplastrum, imminutumque panem cum oleo mixtum, ulceribus imposuisset, signoque crucis obsignavisset. Repente enim disruptis illis, vermes egressi sunt, & puer ingenti miraculo in sanitatem restitutus. Pari foelicitate, ac prodigio *Theodora* primariam mulierem refractario sanguinis fluxu ad desperationem laborantem, sanavit: cum enim vir sanctus deductus ad eam, in qua expressa mortis effigies videbatur, eam intuens dixisset, *Christus, qui hoc morbi genere laborantem liberavit mulierem, te sanat, quamobrem ejus nomine tibi prædico, surge, & ambula*; *Theodora* statim ad sanitatem reducta est: cujus beneficii magnitudine commota, frequens deinde virum sanctum conveniebat, ab eoque de Christi religione docebatur. Verum *Ursicius* *Theodora* maritus in tantum ob id Zelotypiæ cæco furore exarsit, ut quadam die sub auroram in *Barbatianum*, qui orabat in templo Deum, districto ensè impetum fecerit; sed continuo aruit manus, immobilisque permanens, viro sancto orante, Deus illi restituit sanitatem. Per idem tempus *Petrus* Archiepiscopus ad Ecclesiæ administrationem conversus, *Tricollim* aggressus est; quod ædificium ad trium collium simulacrum exstructum, sacerdotibus *Ursiani* templi, stationem tutam, assiduamque præbebat. Id à successoribus admirabili ædificatione absolutum, nunc non existat. Ejus vicem reddunt horti, qui circa *Ursianam* ædem conspiciuntur. Templum præterea sacra-
vit, quod *D. Joanni Baptiste* *Baduarius*, jussu *Placidie*, ædificaverat. Cumque *Placidia* Ariminum se contulisset, incumbens in ædificationem templi *D. Stephano*, haud procul ab urbis mœnibus dicati, incidissetque *Barbatianus* in levem quidem morbum, sed pertinacem, qui illi postremus fuit, *Petrus* certiore fecit *Placidiam*, quæ omnibus repente relictis, *Ravennam* convolvit: ubi non multo post *Barbatianus* tranquillè, & placidè animam exhalavit. Ab *Petro* Archiepiscopo ablatus, & unguentis conditus, sepultus est, pridie Kal. Januar. in monumento juxta aram maximam *D. Joannis Baptiste*; Temporum successu, cum ejus nomini erectum fuisset templum,

ANN.
cccc
xxxviiiANN.
cccc
xxxviii103
ANN.
cccc
xxxviii

ANN.
cccc
xlili.

plum, haud procul ab D. Zachariae, illuc cada-
ver importatum fuit. Ceterum tandem corrue-
te templo, ac potius aedícula, in *Ursianam* aedem
est translatum. Non deerat interea *Valentinianus*,
quin omnem operam, consiliumque ad Imperii
provincias constituendas conferret, matre præ-
sertim *Placidia*, ad æquum, rectumque assidue
hortante. Itaque *Theodosio* Aug. XVIII. & *Al-
bino* Consulibus, qui annus a partu Virginis nu-
meratur quadragesimus quartus, supra quadrin-
gentesimum, legem *Ravennæ* Tert. Id. Septembr.
tulit, qua cavebatur, ne uxor, viro mortuo,
fructus, quos, constante matrimonio, expensos
constaret, a communibus filiis repetere, hære-
dibusve posset. Idem viro, mortua uxore, in-
terdiceretur. Aliquot post annis *Valentinianus* Ro-
mæ fuit. Cum verò per hæc tempora *Hunorum*
Rex *Athila*, Bleda fratre interfecto, *Theodosio*,
ac *Valentiniano* Imperatoribus acerrimè minitaretur,
& jam in citeriorem *Datiā* impetum fe-
cisset, *Theodosio* de pace ad eum legatos mitten-
te, ipse quoque *Valentinianus* ad pacem peten-
dam oratores misit *Carpilionem*, Aëtii patricii fi-
lium, & *Cassiodorum*, Cassiodorisenatoris *Raven-
natis* avum, qui modo mollioribus verbis illi ob-
sequens, nunc asperioribus sese adversum consti-
tuens, & rationibus illius refellendis, & viribus,
ac potentia *Valentiniani* exaggeranda, fecit, ut
quamquam *Athila*, pacem non habere, utile erat,
loco tamen gratiæ duceret, ab armis discedere.
Postero anno, qui fuit quadragesimus Octavus
supra quadringentesimum, *Valentinianus* cum a
Theodosio Augusto, Novarum volumen constitu-
tionum, quas ad suum codicem adjici, & No-
vellas appellari voluit, accepisset, eas Nonis Maj.
Ravennæ, Albino Præfecto Prætorio, patricio-
que observandas, mandavit. Accessit *Ravennam*
ad *Valentinianum* hoc tempore, *Germanus* Anti-
fiodorensis Antistes; ut *Armorici*, Gallis popu-
lis, qui ab Imperatore defecerant, veniam im-
petraret; eximia vir sanctitate; ab eo, *Placidia*-
que matre, & *Ravennatibus*; quamquam nocte
ingrederetur, ut obvius vitaret; honorifice ex-
ceptus. Ubi cum in argenteo vase ad eum misisset
aliquando *Placidia* lautissimos cibos, quibus
cœnaret, ita munus accepit, ut servis præbuerit
cibos, vas argenteum apud se voluerit esse, ege-
nis viris distribuendum: Ipse *Placidia* panem ex
hordeo in scutella lignea remisit: quod illa viri
sancti munus, venerabunda, acceptum, summa
semper apud se veneratione habuit, scutellamque
ligneam auro circumdedit. Cum verò semel ad
cœnam *Germanum* invitasset, ille benignè assen-
sus, vectus asello, ob id, quod vix pedem mo-
vere posset, confectus inedia, ac castigationibus
corporis, contigit uti *Asellus*, qui nihilo, quam
Germanus, firmiori valetudine erat, inter cœ-
nandum moreretur. Quod cum rescivisset *Pla-
cidia*, iussit generosum equum, maximæ man-
suetudinis adduci: sed *Germanus*, cum suum se-
assinum velle diceret, peteretque uti sibi locus,
in quo cadaver esset, indicaretur; ad illum per-
ductus, surge, inquit, revertamur ad hospitium:
statimque asellus, & rediivus surrexit, & *Ger-
manum* revexit, unde discesserat. Dum autem
Ravennæ *Germanus* mansit, multos ægros ad pri-
stinam valetudinem revocavit: Insignia verò illa,
quod *Achollii* Eunuchi, præpositi sacri cubiculi
alumnum, maligni spiritus vexatione liberavit,
& *Volusiani* filium, qui *Sigevultus* patricii cancel-
lis præerat, ad depellendum febrem accitus, cum
mortuum invenisset, vitæ restituit. Verum non
multo post *Germanus*, multo ante ab se prævi-
sam, atque prænunciatam mortem, *Ravennæ*,
cum vita commutavit, pridie Kal. Augusti, se-
ptimo postquam laborare ex febre cœperat die,

A cum illum *Placidia* ægrotantem invisisset, atque
assidue *Ravennates*, die noctuque officii causa,
domum complerent. Ejus cadaver à *Petro Chry-
sologo*, *Ravennatum* Archiepiscopo ita conditum,
ut in *Galliam* importari; quemadmodum moriens
Germanus a *Placidia* petierat, posset: quod & *Val-
entinianus* curavit faciendum. *Petrus* viri sancti
cucullam, & cilicium sibi habuit, ac ne quid pius
hæres ex intestati bonis non possideret, sibi ven-
dicavit. *Placidia* capsulam cum sanctis reliquiis
sibi ascivit: sex Antistites, qui aderant, & per-
petuo ipsi, dum *Ravennæ* fuit, assidebant, unus
pallium, alter cingulum, duo tunicam, duo sa-
gulum assumpserunt. *Acholius* præterea aroma-
tibus corpus condidit, *Placidia* vestivit, *Valen-
tinianus* comites, qui prosequerentur, attribuit.
Postero anno xv. Kal. Jul. *Aeturio*, & *Protogene*
consulibus *Ravennæ*, scriptis ad *Firminum* Præfe-
ctum Prætorio litteris, de triginta annorum præ-
scriptione, omnibus causis opponenda, sanxit.
& Tert. Id. Sept. ad *Opilionem*, Magistrum offi-
ciorum, de Principe Agentium in rebus, edixit,
ne eo inconsulto primores designati officii, quic-
quam usurparent, neque Præfectianus aliquis,
suae militiæ sacramenta præsumeret, neque albo,
eo insciente, dissentienteve, eximeretur: Quan-
do enim hujusmodi, ad obsequia Præfecturæ Præ-
torianæ, post innumera discrimina, & contrito
opportuniore ætatis tempore, pervenerat, debe-
bat, plurimis remediis, inquit *Valentinianus*, ad-
juvari quem noverat, ut ad illud veniret: plurima
pericula sustinere. Paulo post, *Romam* cum *Pla-
cidia* matre, & *Eudoxia* conjuge profectus, po-
stridie, quam urbem iniit, insigni pompa, ad
venerandam toto orbe D. *Petri* basilicam, una
cum eisdem, processit. Illis *Leo* Pont. Max. &
Episcopi, qui *Romæ*, Leonis accitu ex *Italia*
convenerant, ut de *Ephesino*, quod tunc, a *Theo-
dosio* Cæsare indictum, habebatur, conventu, tra-
ctaretur, occurrerunt. Precibus autem ad Deum
fufis, veneratoque ab Augustis D. *Petri* sepulcro,
primisque habitis inter se verbis, summis ab eis
precibus, Episcopi, & lacrymis contenderunt,
agerent cum *Theodosio*, ut fides a majoribus tra-
dita, ac paulo ante *Ephesino* illo Conventu firma-
ta, conservaretur. *Flavianus*que *Constantinopoli-
tanus* Antistes, ac ceteri Episcopi injuste damna-
ti, restituerentur. *Valentinianus*, & *Augusta*,
id se libenter facturos prolixè polliciti, re ipsa,
quod polliciti sunt, præstiterunt, iis litteris, quæ
adhuc exstant. Quibus tamen *Theodosius* haud re-
cte respondit, quia cum ingenti suo dedecore,
Concilium alterum *Ephesinum* foveret, prædato-
rium ob eam causam appellatum, quod *Eutyches*
hæreticus absolutus in eo fuerit, Episcopi autem
Catholici damnati; *Dioscoro* Episcopo *Alexan-
drino*, *Eutychiana* labe infecto, rem totam pro
sua libidine administrante; & *Hilarius* Leonis
Pont. Max. legatus, ne vim aliquam pateretur,
inde se *Romam* recepisset. Cur autem *Placidia*
tam sæpe *Romam* adiret, suis ipsa ad *Pulcheriam*
Augustam litteris testatur, cum ait. Ut *Romam*
frequentibus concursibus adæque desideremus inspicere,
causa nobis est amplectendæ religionis, ut termi-
nis sanctorum, nostram exhiberemus præsentiam, quos
certum est, pro sua virtute, in cælestibus constitutos,
neque inferiora dispicere. Nos itaque sacrilegium esse
credimus, si solemnium ordinem denegemus. Hæc
Placidia. Erant autem omnes, non *Romæ* solum,
sed ubique, in rebus Divinis maximè frequentes,
& sacris assidue cerimoniis intererant. Itaque
cum *Ravennæ* consecraretur Episcopus, qui in
solemni ea pompa concionem habuit, *Chrysolo-
gus*, *Orate*, inquit, fratres ut *Christiani* Princi-
pes, quia pia devotione dignantur nostris occurrere
gaudiis, nostris solemnitatibus interesse, ipsos quo-

ANN.
cccc
xliv.ANN.
cccc
xlvi.

que pari gratia omnium sacerdotum, longo in tempore, obsecratio devota commendet. Theodosius Augustus brevi post, vita decedens, successorem habuit Martianum, Catholicæ pietatis studio incensum. Interea Petrus Chrysologus, Archiepiscopus Ravenas ædificationi intentus, in Classe exstruxit mirabilis magnitudinis fontem, duplici alto muro excitato. Divo etiam Andrea Aposto-
106 lo, juxta Ursianam ædem, haud procul ab Posterula, quam Vincilionis appellant, ædificavit egregium templum, ligneis tamen columnis sustentum: supra valvas, ejus imago, Emblematico, vermiculatoque opere conspiciebatur, his adjectis carminibus, quæ quamquam interrupta ob antiquitatem, & concisa, tamen ut certiores testes huic substructionis accedant, ex Andrea Agnello, qualiacumque sint, adscribere hic placuit.

*Aut lux hic nata est, aut capta hic libera regnat,
Lex est; ante venit cæli decus unde modernum:*

*Aut privata diem peperere testæ nitentem,
Inclusumque jubar, secluso fulget Olympo.*

*Marmora cum radiis vernantur, cerne, serenis,
Cunctaque sydereo... in mirice saxa.*

Auctoris pretio splendent muneræ Petri:

*Huic honor, huic meritum, tribuit sic condere parva,
Ut valeant spatiis, amplum superare coactis.*

*Nil modicum Christo est, arctas bene possidet ædes,
Cujus inhumano consistunt pectore templa.*

Fundamenta Petrus, Petrus fundator, & aula.

*Quod domus, hoc dominus, quod factum, factor & idem,
Moribus, atque opere Christus possessor habetur,*

Qui duo consocians, mediator, reddit & unum.

Huc veniens, fundat parituros gaudia fletus,

Contritam solidans percusso in pectore mentem.

Ne jaceat, se sternat humo, morbosque latentes

Ante pedes medici, cura properante, recludat.

Sæpe metus mortis, vitæ sit causa beatæ.

Cum autem in iis carminibus, pateat, medici nomine, mentionem de sacerdote fieri, qui vetustissimo ritu, Christianos in templo peccata illi secretò confitentes expiaret, & pro qualitate criminis, piaculum præscriberet, illud etiam constat falsum esse, quod scribunt Socrates, & Sozomenus, Nectarium Episcopum Constantinopolitanum, paulo ante id tempus, sacerdotes hujusmodi pœnitentibus addictos, ita a sua Ecclesia removisse, ut illum omnium ferme Ecclesiarum Præsules imitati sint: neque id Ecclesiæ fuisse visum, ut ait Socrates. Sed aut ab ipsis, id, ut Novatianis faverent, confictum, aut a Novatiano quopiam additum: præsertim cum neque gravissimi, ac diligentissimi eorum temporum scriptores DD. Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, quidquam de tantæ mutatione rei scripserint. Ut vero ex Chrysologi concionibus cognosci potest, Ravennæ, ludi hoc tempore fieri a plerisque, quotannis, Kal. Januar. consueverunt, quibus homines commentitiorum Deorum simulacra; quos stultissime coluit, ante Christi Dei adventum, antiquitas; personam induti, cursitabant per urbem, idque eo gestu, ac modo, ut quæ de illoru incestibus, adulteriis, & ceteris improbè actis tradita sunt, ea ferè omnia, viderentur sub oculis poni. In hos acerrima invecus concione Chrysologus: Archiepiscopus, Christi, inquit, exuti sunt indumentum, qui se simulacrorum

1 Serm.
de Kal.
Januar.

107 sunt hæc sacrilegis formaverunt. Sed dicet aliquis, non sunt hæc sacrilegiorum studia, vota sunt hæc jocorum, & hoc esse novitatis letitiam, non vetustatis errorem, esse hoc anni principium, non gentilitatis offensam. Erras homo: non sunt hæc ludicra, sunt crimina. Quis de impietate ludit? de sacrilegio, quis jocatur? piaculum, quis dicit risum? satis se decipit, qui sic sentit. tyrannus est, tyranni habitum qui præsumit. Qui se Deum facit, Deo vero contradi-

A Etor existit. Imaginem Dei portare noluit, qui Idoli voluerit portare personam: Qui joculari voluerit cum Diabolo, non poterit gaudere cum Christo: Nemo cum serpente securus ludit, nemo cum Diabolo joculari impune. Hæc Chrysologus: quæ in hunc locum libenter transtulimus, quod, aliqua ex parte, nostri sæculi ineptiis, cum personati incedunt homines, accommodari posse videantur. Magnopere autem hortatus est, sanctissimus Archiepiscopus, ut neque etiam assentiretur quis, facientibus, & pater, filium, servum dominus, cognatus cognatum, civem civis, homo hominem, Christianus, Christianum, ab impio illo usu, qui falsorum Deorum cultum redolebat, abduceret. Consueverant enim, qui verum Deum ignorabant, fictos, & impios colebant, illum ipsum Kal. Januar. diem omni luxu, ac superstitione, frenis dandis, præbendo epulo, saltationibus, & ceteris hujusmodi, fœdare. Quamquam ludos illos, quos diximus Ravennæ fieri solitos, toto ferè orbe Christiano, hoc tempore fieri etiam consueisse, declarant Divorum Ambrosii, & Maximi, & Augustini, in eum depravatam usum, conciones, & ipsius institutum

B Ecclesiæ, quæ ut iis, remedio contrario, occurreret, epulo, sacram, hoc die, inediam, cursitationi per urbem, concursum ad templa; 3 tridui supplicationes, saltationibus opposuerat. Interim cum Eutyches Byzantius, Abbas, factiosorum ope, disseminaret falsam doctrinam, asseverans, in Christo, Divinam naturam, cum humana in idem recidisse, Leoque Pontifex, qui Xysto successerat, tercentorum & sexaginta Episcoporum ad Chalcedonem convocato Concilio, eam pestem restringendam summa ope niteretur, Petrum Chrysologum jussit ad Concilium adversus Eutychen, quæ viderentur, scribere. Quod Petrus; litteris etiam, quas ad eum Eutyches dederat, excitatus, fecit adeo luculenter, graviterque & pie, ut ad hanc ætatem, eas litteras, quæ exstant, viri omnes docti mirentur, & primo loco habeant. Paulo ante id tempus, Placidia religioni admodum intenta, sanctissimæ Crucis templum exædificavit, dicavitque haud procul ab eo, quod iisdem diebus, Syngledia, Placidia neptis D. Zachariae erexit. Divis etiam Nazario, ac Celfo elegantissimam exstruxit ædiculam, in qua sepeliri voluit, ab Crucis haud procul: parietes præclaro marmore undique incrustati, pavimentum, ipsaque ædiculæ testudo, vermiculato opere pulcherrime exornata. His absolutis; nam omnibus non solum interfuit, sed præfuit; Chrysologus, cum imminere sibi extremum vitæ diem divinitus intelligeret, decimumque jam & octavum annum Ravennati Ecclesiæ præfuisset, contulit se ad Forum Cornelii: cujus Ecclesiæ quo amore flagraret, ipsemet testatur, cum ait. 4 O-

C

D

E

F

1 In Kal.
Januar.

2 Concil.
Turon. II.
cap. 18.

3 Casar.
Augu-
stan. Cam.

4 Bur-
car. lib.
XIX. de
penitenti-
tia.

4 Serm.
de Con-
secr. Divi
Prothasii.

108

gendo optimo pastore invigilarent, nec discederent ab Divinis mandatis. Pontifice adhuc *Leone* primo, placide ac tranquille ex hac vita migravit Tertio Non. Decembr. annum Domini circiter quinquagesimum supra quadringentesimum. Sepultus est ibidem juxta aram *D. Cassiani*, ubi & nunc quiescit: Ejus tamen brachium auro, ac gemmis ornatum, in *Ursiana* æde veneramur. Inter alia, quæ reliquit, doctrinæ monumenta, ejus ad populum conciones, divino spiritu, & eximia pietate, religioneque illustres ab omnibus bonis, & doctis judicantur. Communi omnium consensu in Divos relatus est, eique anniversarii honores eodem die ob id decreti. Quo fit, ut nesciam, qua nonnulli auctoritate ducti, illum Quarto Non. adscribant, cum in *Ravennati* Ecclesia Tert. Non. perpetuo fuerit is dies celebris habitus, atque in omnibus, quos viderim, manuscriptis codicibus, ita legatur. Scio hic plerosque non defuturos, quibus mirum, ac fortasse falsum videatur, *Chrysologi* vitam ad *Symmachum* Pont. Max. me non producere, cum non solum penes *Agnellum*, ac *Ferretum*, *Ravennates* scriptores, sed apud externos etiam, possit colligi, ad quingentesimum a partu Virginis annum pervenisse, Concilioque *Symmachi* Pont. interfuisse, & subscripsisse. Sed ii, ut initium recte adscribunt, ita in fine, ut puto, falluntur. De initio, omnium sententia est receptum, *Chrysologum* Gallæ *Placidia*, ac *Valentiniani* Cæsaris tempore vixisse: nam & *Barbatiano* tumultum composuit, & *Germani* cadaver condidit, cucullamque accepit. Cur autem ad *Symmachi* tempora illum pervenisse minus putem, facit, quod inveniam *Leonem* primum summum Pontificem, *Neoni* Archiepiscopo *Ravennatum* scribentem: & *Simplicium* primum, *Joannem*, *Ravennatem* item Archiepiscopum corripientem, qui *Gregorium*, *Mutinensem* Episcopum fecerit invitum. Hi autem *Romani* Pontifices, cum inter *Xystum* Tertium, a quo *Chrysologus*, Archiepiscopus factus est, & *Symmachum*, vixerint, dubio procul alium esse *Petrum* fateamur necesse est, qui *Symmachi* Concilio interfuit, ab hoc *Chrysologo*: *Neonem*que & *Joannem* secundum, inter hosce duos *Petros* intercidisse. Quæ omnia eo etiam confirmantur, quod inter hæc tempora, *Odoacris*, & *Theodorici* fœdus incidit, quod *Joannis* Archiepiscopi opera factum, omnes testantur: Quod tamen, si *Agnellum* sequeremur, *Petro Chrysologo*, contra omnium sententiam, ferendum acceptum esset. Illud præterea mirari non desino, quod *Agnellus*, nominis deceptus similitudine, eundem *Joannem* Archiepiscopum fuisse putet, qui Angelum viderit, fueritque a *Valentiniano*, pallio, & reliquis muneribus affectus, cum hoc secundo, quem *Athilæ* obviam processisse narrabimus: cum inter *Valentiniani*, & *Athilæ* tempora, de *Petro Chrysologo*, & *Neone* gesta habeantur. Quod verò de *Agnello* dixi, idem de *Joanne Petro Ferreto*, qui *Agnellum* ad verbum descripsit, deque ceteris dictum velim, qui cum hæc non animadverterint, quasi fecerunt, ut ipse quoque eorum auctoritate motus, cum illis errare decreverim, sed, conscientia tandem deterritus, ab illis sic dissensi, ut iis, qui legerint, omne iudicium relinquam. Mihi quidem, multa ac multum legenti, assidueque vetera hæc repetenti, sic tandem est visum. Satis autem constat, litteras a *Leone* Pont. Max. ad *Neonem* Archiepiscopum scriptas, Nono Kal. Aug. *Martiano* Aug. consule, qui est a partu Virginis annus quinquagesimus primus, supra quadringentesimum: quo fit ut jam necesse sit, e vita excessisse *Chrysologum*. Genere orationis usus est *Chrysologus*, planè, ut verbum exprimit, aureo, non tam sententiis utilibus, ac necessariis

A frequentato, quam verbis volucris, atque incitato, cum summa gravitate conjuncto: studio interdum pietatis adeo flagrans, ut cum acerrimus esset in dicendo, & furore quasi raperetur Divino, in ipso tamen ardore dicendi, vox illi exstingeretur: Quod in ea maximè concione contigit, quam de muliere fluxu sanguinis laborante dicebat. Quo loco facile potuit cognosci, quantopere a *Ravennatibus* amaretur, quando hoc casu Archiepiscopi, vehementer omnes commoti sunt, insignemque benevolentiam; ut ipsiusmet, qui hæc scribit, *Chrysologi*, verbis utar; *pallor omnium prodidit, testatus clamor, ostenderunt lacrimæ, oratio offusa monstravit*: ita ut gratias Deo suo ageret, qui illi in amoris lucrum, verterit damnum sermonis. Quamquam haud ita diu post, de silentio *D. Zachariae* differens, qui dum summi sacerdotii munus impleret, obmutuit. *Videntis ergo, inquit, quia silentium meum, quod antea contristavit vos, venit de antiquo pontificali usu, non de novitatis incurso.* Floruit etiam hoc tempore *Marcellinus*, Episcopus *Vicobaventinus*; ab *D. Petro Chrysologo*, *Ravennæ*, ipsis Domini natalitiis consecratus, tanta omnium lætitia, ut unus *Marcellinus*, eo die, ut ipse inquit *Chrysologus*, vernaculi partus, totum rapuerit, & conquisiverit affectum. Fuisse autem *Ravennati* Ecclesiæ subjectum, inde cognosci facile potest, quòd eum *Ravennatis* Ecclesiæ filium appellat, cum suam, in tanti diei celebritate, concionem, ita *Chrysologus* exorditur. *Omnium quidem rerum primordia sunt dura, sed duriora sunt omnibus primordia generantis. Sancta Ecclesia Ravennas, ut primum pareret, viam fecit, angores pertulit, sensit dolores.* Horum æqualis fuit *Projectus* Episcopus *Foro-Cornelianus*, a *Chrysologo* item consecratus, & in concione laudatus. *Petro Chrysologo* vita functo, *Neon* subrogatus est, quem *Leo* Pont. Max. cuius ad *Neonem* exstant; ut diximus, litteræ, confirmavit. Illis autem litteris *Leo*, *Neonem* docet Concilii nuper habiti sententiam, qua decretum fuerat, ut iis, qui capti ab hostibus, ea ætate, qua cognoscere non potuerunt, sacra ne unda baptismatis essent abluti, cum domum redissent, nihilque ejus rei meminissent, impartiri baptismum posset: si modo, qui ablutos illos fuisset, assereret, superesset nemo. Summa alacritate Archiepiscopatum aggressus *Neon*, ædificavit *D. Petro* templum, quod majus vocant, eo loco ubi *Neptuni* Fanum fuisse memoravimus: juxta *Brachium forte*: cui id nominis propterea fuit, quod ibi Christi Dei imago verenda admodum conspiciatur, & utrimque *Petrus*, ac *Paulus* Apostoli: de qua in annalibus *Ravennatibus* miralegebantur, *D. Petri* templo, cum nunc incolatur ab *Franciscanis*, *D. Francisci* titulus est. Antea tamen sacerdotes non cuculati, certis, constitutis vestigalibus, rem ibi divinam faciebant. Sunt tamen, qui scribant, *D. Petri* majoris templum a *Petro Chrysologo* inceptum, *Neonem* absolvisse: sic ut cœpti operis laus, *Chrysologum*; absoluti, *Neonem* attingat. Propè *Ursianum* templum. *D. Joanni Baptiste* ædiculam erexit; ad fontes vocatam; quòd ibi unda salutaris baptismatis omnes abluerentur; emblematicoque opere elegantissime pingendam curavit his additis carminibus.

*Cede vetus nomen, novitati cede vetustas,
Pulchrius ecce nitet renovati gloria fontis
Magnanimus hunc namque Neon, summusque sacerdos,
Excoluit, pulchro componens omnia cultu.*

Quibus versibus, cum renovatum fontem dicat, excultumque patere videtur, eam ædiculam *Neonem* potius restituisse, quam novam a fundamentis excitasse. Hæc exstat adhuc, eodemque usu Ecclesiæ *Ravennati* inseruit. *Tricol-*

lim, in qua sacerdotes, canonicos vocant, habitarent, maximam partem auxit. Tandem tertio Archiepiscopatus anno, Leone adhuc summo Pontifice, Quarto Id. Feb. moritur. Sepultus in D. Petri, quod exstruxerat; in cuius testudine ipsius imago emblematicè picta videbatur, cui sic erat inscriptum: *Dominus Neon senescat nobis*. Insequentibus annis ejus cadaver in *Brachium forte* importatum ferunt. Succedit in Archiepiscopatum *Joannes* hoc nomine secundus, qui undique, & universali temporum calamitate, & propriis miseriis, atque incommodis male affectus fuit. Nam hac tempestate *Athila* Hunnorum Rex, adjunctis *Herulorum*, Alanorum, *Gepidarum*, & *Turcilingorum* copiis, in *Gallias* transgressus, quamquam ab *Aëtio* Romano Duce, apud *Tolosam* in campis *Catalaunicis*, maxima clade superatus est; illi tamen haud ita diu post animus denuo rediit, evocatisque ad colloquium, apud *Curtam*, quam hodie vocamus *Budam*, barbaris Regibus, hortatus est vehementer, *Italiae* provinciam uti aggredi secum vellent; cui cum multis de causis essent assensu, omnem penè *Aquilonem* secum trahens, per *Aquilejensem* regionem in *Italiam* iter parat. Adventu adeo ferocis Tyranni, potentisque exercitus, ita animi *Italarum* deterriti sunt, qui praesertim *Venetiam* incolebant, ut relictis omnes nobilioribus civitatibus, in vicinas *Adriatici* sinus insulas sese receperint: atque hinc praecipua ejus urbis origo fuit, quam nunc ingenti prodigio post mille & centum amplius annos, rebus, virtutibusque omnibus florentem videmus; antiquoque vocabulo regionis, appellamus *Venetias*: neque vero, quod plerique scribunt, verum est, aut verisimile, ejus initium ab obscuris, infimaeque plebeculae hominibus ductum; cum non ii, sed quos nobilitas, & fortunarum amplitudo *Athilano* furori maxime subjecisset, propriae salutis consulerent. *Athila* procedens in dies, *Concordia* primum ferro, ignique everfa, mox *Opi-tergio*, *Altino*; quæ urbs antea ad *Ravennæ* speciem tota inter paludes erat, nunc tota fere in continentem redacta; *Patavio*, & *Vicetia* pari clade occupatis, *Aquilejam* obsidentem exercitu circumfedit. Longum esset, ac nostro ab instituto alienum, ejus obsidionis acta conscribere. Illud non omittendum, per totum tempus, dum *Aquileja* obsessa fuit; quod plerique trium annorum, alii tres ætates fuisse scribunt; *Valentinianum* *Ravennæ* commoratum: transmisisse reliquis urbibus obsessis, *Aquilejæ* praesertim, subsidia. *Ravennam* autem ipse firma, egregiaque munitione confirmavit. Sed *Athila*, *Aquileja* tandem capta, *Mantuaque* & *Brixia*, *Cremona*, *Bergomo*, & compluribus urbibus præterea ferro miserabiliter cruentatis, ac demolitis, *Ravennam*, ductus nobilitate urbis, profectus est. De qua re, *Ricobaldus* Ferrariensis, *Ravennatis* Ecclesiae Canonici Cardinalis, gravissimus historiarum Scriptor, eo libro, quem *Pomerium* inscripsit; In adventu *Athilæ*, inquit, de *Ravenna* sic legi in commentario Pontificio ejus urbis. *Ravennæ* *Athila* hoc pacto pepercit; *Joannes* urbis illius Episcopus, sacris viris comitatus, vestibus sacris indutus, inalbescente cælo, extra urbem ad *Athilam* obsidentem pervenit; oravitque urbi & civibus ut parceret. Rex, audita viri sancti postulatione, Deo sic animum inclinante, ac flectente, se sine maleficio quidem, respondit, sed dejectis tamen in terram postibus, ab exercituque & equis conculcatis, ingressurum; ne forte *Ravennates* suis id viribus, aut consilio adscribe-
rent. Eam conditionem libenter *Joannes*, & *Ravennates* sunt amplexi; *Athilæque* aditum permittere; qui nihil contra fidem perpetrans, mediam per urbem transiit. Mox pari calamitate, atque

A *Aquileiam*, & reliquas superiores urbes affecerat, devastatis *Ticino*, *Placentia*, *Parma*, superato *Apennino* in *Etruriam* se confert, *Romam* profecturus: sed aruspibus monentibus, ut exemplo *Alarici*, qui *Roma* capta, non multo post interiit, eam urbem caveret, in *Galliam* reflectit iter, Incertus tamen animi, sibi dedecori esse putans, quod inani superstitione ab sempiterna gloria nobilissimæ urbis abduceretur, suspensis itineribus substitit. Quæ cum essent *Valentiniano* renunciata, qui ad rumorem adventantis Barbari, *Ravenna* profectus, *Romam* confugerat, *Leonem* Pontificem, uti ad Regem adeat, hortatur, petatque abstinere ab ea urbe, quam religionis Christianæ caput Deus constituerit. *Ravennatis* Archiepiscopi exemplum animos addebat. Itaque *Leo* multis, sed *Aurelio* praesertim candido *Ravennate*, scriba suo comitatus, *Athilam* ad *Mincium* adhibet, persuadetque ne ulterius progrediatur; quod & fecit *Athila*. Ducibus vero suis tantam clementiam, quæ bis præter morem usus fuerat, admirantibus, respondit, *Ravennatem* Archiepiscopum sibi cælitè visum fuisse; dum vero se *Leo* Pont. colloqueretur, duos supra illius caput sibi visos homines, qui districtis gladiis, nisi pareret, mortem minarentur. Nec multo post in *Pannopias* reversus, cui ibidem existenti, *Honoriam* *Valentiniani* soror, per Eunuchum significavit, cupere se uxorem ejus fieri: quapropter efficeret, ut ab *Valentiniano* fratre, aut volente, aut invito, id impetraret. Quod multis modis *Athila* tentasset, omninoque sese pararet ad rem efficiendam, noctu repente ex profluvio sanguinis de naribus moritur, cum ad multas uxores, quas habebat, aliam adolescentulam adjunxisset; quam tamen plerique *Honoriam* falso putant, ab *Valentiniano* traditam: ANN. cccclv.
annum domini circiter quadringentesimum quinquagesimum quartum. Ejus equestre simulacrum è marmore, avorum nostrorum ætate, juxta ædem *Ursanam*, barba caprina, magno capite, parvis oculis, lato pectore, visebatur; sed illud *Hieronymus* *Donatus*, patricius *Venetis*, quo tempore fuit *Ravennæ* Præses, *Venetias* exportavit. Quod & ab aliis *Venetis*, de plerisque aliis vetustis marmoribus factum est: Nam qui in D. *Mariæ* ad miracula, *Venetis*, subter *Organa* *Musica*, è marmore, pueri exstant, illi, & *Ravenna* deducti; & *Praxitelis*, opificis nobilis, & vetustissimi, opus sunt. Quod constans fama, & egrorum artificum judicium testatur. Hic idem annus, *Aëtii* patricii; qui magna Occidentalis Reipublicæ salus, & Regis *Athilæ* terror fuerat, interitu, insignis est habitus. Is *Valentiniani* jussu, seu ut *Cassiodorus*, & *Marcellinus* comes, memoriarum prodiderunt, ipsa manu *Valentiniani*, *Romæ*, in Prætorio, una cum *Boëtio* amico, Præfecto Prætorii, trucidatur, *Aëtio* ipso, & *Studio* consulibus. Necis causa fuisse scribitur *Petronius Maximus*, qui dum *Valentiniani* molitur necem, nec illum se, vivente *Aëtio*, sine certo periculo consequi posse, intelligeret, *Valentiniano* persuaserat, *Aëtium*, rebus gestis inflatum, novas res in *Gallia* meditari. In *Aëtii* locum *Valentinianus* *Ricimerem* Suevum, magistrum militum suffecit. Per hæc tempora *Leo* Pont. Max. ut ex D. *Gregorii* Magni Pont. Max. diplomate colligitur, Episcopos *Ravennatis* Ecclesiae a *Valentiniano* Imperatore subjunctos simili ratione comprobavit. Quod, quo modo ipsi acceperint subjuncti Episcopi, ex eo potest conjici, quod vir sanctitate, ac doctrina insignis, qui *Leoni* ipsi Pontifici ab Epistolis fuit, *Regiensis* Episcopus *Prosper* *Aquitanicus*, prope urbem *Regium* D. *Apollinari*, *Ravennatum*, atque omnis hujus Provinciae Archiepiscopo templum dedicavit, & moriens VII. Kal. Junii, sepeliri in eo voluit. Christiana autem in dies

dies pietate, & sacrarum ædium amplitudine crescentibus, cum ipsum D. *Apollinaris* templum, ignobilius jam videretur, *Thomæ* ejus tum urbis Episcopo, per quietem jussit, templum laxius, & sepulcrum nobilius fieri, & in illud transferri; quod *Luitprando* Longobardorum Rege florente, deinde factum est.

LIBER TERTIUS.

113

ATHILA mortuo, in libertatem se *Valamir*, *Uvidemir*, & *Theodimir* Ostrogothorum, & *Ardericus* Gepidarum Reges vindicarunt: quod etiam factum est ab *Quadis*, *Herulis*, *Turingis*, qui omnes cum *Athila* militaverant. Tulere id *Hernachus*, & *Heurichus* *Athilæ* filii, molestè, cumque ob id in eos arma movissent, superantur. Postero mortis *Athilæ* anno, *Valentiniano* Aug. VIII. & *Anthemio* Coss. xvi. Kal. April. *Ostilas*, & *Traustilas*, seu, ut alii, *Transilas* miles, *Aëtii* satellites, *Petronio* *Maximo* Patritio, cujus etiam fraude perierat *Aëtius*, uti diximus, & uxori *Valentinianus* obtulerat stuprum, suadente, *Valentinianum*, Romæ, eo loco, qui tunc ad *laurum* dicebatur, in campo *Martio*, annos natum xxxvi. inermem, pro tribunali concionantem, nihilque tale metuentem, *Heraclio* Eunuchō, qui se illis objecerat, obruncato, gladio confossum, interficiunt, anno postquam imperare cœperat, trigesimo: ab ortu Christi cccclv. cum paucis ante annis *Placidia* mater v. Kal. Dec. obiisset. Cujus *Placidie* cadaver in D. *Nazarii*, & *Celsi*, uti constituerat, sepulturæ traditum. Ingredientibus autem id facellum, duo statim sepulcra apparent, dextra unum, alterum sinistra: in quibus sepulti feruntur *Valentiniani*, & *Honorie* nutritii. In ipso deinde facelli corpore, alia videntur gemina sepulcra, in quorum altero, quod est dextrorsum, *Honoriam* esse putant, sed, ut opinor, similitudine nominis falluntur, quemadmodum & ii, qui alium *Honorium* *Placidie* filium tribuunt. Nam *Honorii* Cæsaris cadaver ibi est inclusum, *Ravennæ*que uti memoravimus, *Honorius* supremum diem clausit. *Honorio*, uti docuimus, *Byzantium* pulsa, *Ravennæ*, neque decessit, neque ad sepulturam data est: in altero ad sinistram, *Valentinianum* Cæsarem, ejus cadavere, *Roma*, *Ravennam* importato: Quamquam neque ab illis dissenferim, qui malunt, *Constantium*, maritum *Placidie*, ibi sepultum. In fronte ingens sepulcrum ex marmore adest, eleganter fabricatum: ibi sepultam tradunt *Placidiam*, non, ut moris est, jacentem, verum sedentem in præclara sella: quemadmodum plurimi se vidisse affirmant: nam in parte sepulcri posteriore, foramen aderat, quod nunc gypso obstructum est. *Placidia* insigni prudentiæ, sanctitatisque opinione, migravit ex hac vita. Quod autem plerique, remissius eam administrasse, pro filio Imperium scribunt, ditionemque sub ea imminutam: tamen si barbarorum eo tempore, *Theoderici* præferti *Gothorum*, *Clodionis* *Francorum*, *Gundicarii* *Burgundionum*, *Athilæ* *Hunorum* Regum, in *Galliam* irruptiones, ut ceteras taceam, & bella gesta, domitasque gentes memoria repetamus, cum aliisque Orientis, atque etiam Occidentis Imperatoribus conferamus, maxima illam, & singulari laude bene gesti Imperii, condecorabimus. *Illyricum* sibi, id autem est, Occidentali Imperio ademisse, & *Theodosio* dedisse, ut uxorem filio compararet, vehementer *Cassiodorus* conqueritur: sed quæ utilitas ad Rempublicam, ex hac conjunctione affinitatis manavit, eam alii putant, *Illyrici* amissionem; quod tamen neque extero Principi, neque alieni sanguinis, aut fidei, traditum fuit; longè superare: cum gravissima bella, conjunctis hac de re studiis, copiis-

ANN.
cccclv.

Aque, felicissimè partim confecta, partim repressa fuerint, quæ alioqui infinitam propè perniciem attulissent: præterquam quod cum *Valentinianus* a *Theodosio* Imperium habuerit, hujus fuerat magis, quod vellet, tribuere, quam quod *Placidie* videretur, accipere. *Valentinianus*, ut constat ex Codice *Justiniano*, summa Senatus *Ravennatis* celebritate, & publico civitatis luctu, inter Divos est relatus. Hoc tempore vires adeò *Ravennatibus* creverant, ut eorum Senatus, ac milites, plures Cæsares delegerint, multos interfecerint: quod ut dilucidius pateat, non ab re fore putavimus, si res universa ordine breviter perstringatur. Itaque *Valentiniano* sublato, *Maximus* patricius, Cæsar eligitur, qui ut Tyrannidem redderet firmiorem, ac tutiorem, *Eudoxam*, *Valentiniani* jam uxorem; tametsi alii sororem falso putent; sibi in matrimonium, violento ausu, collocat. Ipsa cum ferre indignitatem *Maximi* non posset, multis de causis, evocat in *Italiam* ex *Africa* *Gensericum* *Vandalorum* Regem, qui *Romam* accedens, cum ingentibus copiis, cum terrorem incussit, ut omnes, relicta urbe, salutis fuga consulerent. Interficitur in eo tumultu ab *Urso* milite, & in *Tiberim* projicitur, *Maximus*. **B**Leo Pontifex idem cum *Genserico* conatus; quod cum *Athila* fecerat, irrisus est. *Romam* miserè deprædantur ubique *Vandali*, *Asii*, & *Mauri*, a prima *Alarici* direptione anno quinto & quadragesimo: a partu Virginis, quinquagesimoquinto supra quadragesimum: ibique *Eudoxia*, quæ *Valentiniani* uxor fuerat, unâ cum *Placidia*, & *Eudocia*, filiis, Regiis juvenibus, *Ravennæ* natis, capitur. *Vandalus* urbe profectus; *Latio* omni direpto, *Capua* vi capta, & solo æquata, navibus *Italica* præda onustis, in *Africam* trajecit, & *Eudociam*, licet penè puellam, *Transimundo* filio, quem *Procopius* *Hunericum* appellat, nuptui tradidit, cum abstinere viro, *Placidia*, *Olibrio*, qui in eo tumultu *Constantinopolim* abierat, jam desponsata, constituerat. *Romam*, unde quattuordecim dies abfuerant, omnes revertuntur: Cæsarem eligunt, *Avitum*, Senatorii ordinis virum, *Arvernus*, *Sidonii* *Apollinaris* ejus Civitatis Episcopi, laudibus clarum: qui eodem anno, *Gothis*, *Theoderico* Rege, in *Galliam* rem *Romanam* turbantibus *Tolosæ* *Theodericum* Regem adhibuerat, & per hos dies de pace cum illo agebat. Ceterum *Avitus*, cum *Romam* venisset, non eo *Romanos* in se animo reperit, quo putaverat: secum tamen *Martianus*, qui Orientis Imperatorem gerebat, pacem fecit, ac fœdus iniit: nec post multos dies, *Martianus* obiit diem suum, cui *Leo* subrogatur, primus, qui ex *Græcis* assumptus, ad Imperium fuerit, tametsi *Bessicum* plerique eum dicant. Hujus anno primo *Avitus*, post varios rerum eventus, moritur, & xv. Kalen. Octobris, *Remiscus* ex eadem parte Patricius, in Palatio *Classis*, apud *Ravennam*, occisus est. In *Aviti* locum, Senatus, militesque *Ravennates*, *Leoni* postulanti, ut satisfacerent, sexto ab *Ravenna* lapide, in campo ad *Columellas*, *Constantino*, & *Ruso* Coss. Kal. April. anno cccclvii. Cæsarem subrogant Fl. *Julium* *Valerium* *Majorianum*, qui statim creatus, cum *Ricimere* *Suevo*, de quo diximus, consilia Regni administrandi iniit, & classem in expeditionem *Africanam* adornans; nam *Gensericus* denuò *Campaniam* vastare, instructis navibus, parabat; exercitumque ex omnibus barbarorum nationibus ingentem, comparans, has ad Senatum litteras, *Ravennæ*, dedit. Imperatorem me factum. P. C. vestra electionis arbitrio, & fortissimi exercitus ordinatione agnosceite. Adsit ordinationi hominum propitia divinitas, quæ Regni nostri augeat, pro vestra utilitate, & publica, successus, qui ad sustinendi Prin-

A

B

C

D

E

F

115

ANN.
cccclvi.ANN.
cccclvii.

ANN.

LVI.

Principatus apicem, non voluntate mea, sed obsequio publicæ devotionis accessi, ne aut mihi soli viverem, aut ingratus Reipublicæ, cui natus sum, sub hac recusatione judicaret. Dicatis quoque Jano Kalendis, suscepti feliciter Consulatus ereximus fasces, ut præsens annus, nascentis Imperii nostri incrementa suscipiens, nostro etiam nomine signaretur. Favete nunc Principi, quem fecistis, & tractandarum rerum curam participare nobiscum, ut Imperium, quod mihi, vobis adnitentibus, datum est, studiis communibus augeatur. Præsumite, justitiam nostris vigere temporibus, & sub innocentie merito, proficere posse virtutes. Nemo delationes metuet, quas, & privati, in aliorum moribus condemnavimus, & nunc specialiter persequimur. Nullus calumnias reformidet, nisi quas ipse commoverit. Apud nos, cum patre, patricioque nostro Richimere, rei militaris pervigil cura. Romani orbis statum, quem communibus excubiis, & ab externo hoste, & a domestica clade liberavimus, propitia Divinitate, servemus. Puto institutionis nostri vobis inesse notitiam, quam mihi amore vestrum vitæ, & periculorum quondam socius indubitanter exspondeo: enitar tamen rebus communibus, si superna concesserint, auctoritate Principis, & obsequio collegæ, ut vestrum in me vobis non possit displicere iudicium: & manu Divina optamus vos felicissimos, & florentissimos per multos annos. Bene valete, sanctissimi ordinis patres conscripti. Dat. Id. Januæ. Ravennæ, Majoriano. A. Consule. Mox Octavo Id. Mart. de Civitatum Defensoribus, ad universos provinciarum Rectores scribens, Cavit, ut viros prudentia, & moribus spectatos, quæque civitas unum, legerent, qui vetere revocato more, jureque, auctoritatem tuendæ plebis acciperent: privilegia civitatibus per leges concessa exsequerentur, vel Imperatori insinuarent. Ipsos enim provinciales, propter expensas, itinerisve labores, ad se venire Majorianus nolebat: Magna enim erat, tum, in omnibus provinciis urbium solitudo, fugientibus inde civibus, & rura, solitariaque loca sectantibus, quod Defensoribus, qui eos ab improborum insolentia vindicarent, destituerentur. Postridie ejus diei, qui dies VII. Id. Mart. fuit, edicto ad Basilium Præfectum Prætorio scripto, quæ tributa ab iis, qui bona possiderent, varia, & multiplici exactione jam diu fessis, ad præsentis undecimæ Indictionis initium debebantur, relaxavit, extra suarii canonis rationem, cui, propter urbis venerabilis copiam nihil detrahi voluit. Quoniam verò mitti ab ipsis Augustalibus ædibus, in provincias consueverant, qui tributa exigere¹¹⁶ rent, Canonicarii, a Canone, id autem est, tributo, vocati, iique ita inclementer, injurioseque se gerebant, ut provinciarum Rectores, Canonicariorum auctoritati cedere cogerentur, & in Provinciales, ii, non solum bonorum multatione, sed tetro carcere, & crudelibus suspendiis sævirent, provincialesque ipsi eorum auctoritate, & itineris incommodo, sumptuque deterriti, ad Principem non adirent, sed de suo potius jure decederent, statuit Majorianus, tributa per locorum judices exigi: utque fruges opportunè vendere quisque posset, tribus pensionibus quotannis persolvi. Sexto Id. Julias, sanxit, ne antiqua ædificia Romæ publica, quæ passim diruebantur, & in privata exstruenda, vel publica restituenda conferebantur, ullo quis prætextu dissolveret: ejus rei cura Emiliano Præfecto Prætorio mandata. Quoniam vero per eos dies, Severina quædam mulier, in Piceno, maritum interfecisse dicebatur, ipsa quidem meritas pœnas morte dederat; ejus autem bona nonnulli in ærarium Principis, per fraudem occultata, inferre negabant, Majorianus ad Ennodium Comitem rerum privatarum scribens, jussit, ut bona caduca, pro-

A scriptorumve, & eorum, quos in scelere deprehensos, absque legitimo hærede, summum jus insequeretur, privato Principis ærario addicerentur, provinciarumque judices acriter monuit, id ut diligenter curarent, neu quid occultum finirent: quod potissimum in Piceno factum est. Post hæc vero Sept. Kal. Novemb. eloquentissimo ad Basilium P. P. scripto decreto, statuit, ut Virgines à parentibus Divino cultui dicatæ, continuata virginitate, in beatæ vitæ proposito, susceptoque consilio permanentes, non ante, accepto velo, consecrarentur, quam quadraginta annos natæ, inoffensa observatione, tali insula decorari meruissent: Qui parentes id ante curassent, parte bonorum tertia mulctarentur: Quæ parentibus orbatæ, idem fecisset, eandem mulctam subiret: Quæ per vim, & metum parentum, propositum servandæ virginitatis induisset, ea, parentum interitu liberata, nec dum annos quadraginta ætatis, quibus velari nequisset, egressa, nubere posset, neque exhæredatio illi, ob eam causam, à parentibus vehemens, nec sola Falcidie legis portio relicta, noceret. In eos autem, qui violare sacram virginem tentassent, severissime cavit. De Viduis, quæ nulla suscepta prole, non religionis, pudicitieve causa, sed potentie ambitum captantes, effusam in intemperantia libidinem malebant, scivit, ut quadragenaria minor, intra quinquennium nuberet, alioqui, eo elapso, cum germanis fratribus, sororibusve, eorumque filiis, vel propinquis, per quos familie origo restituitur, aut hi si desint, cum ærario Principis, sua bona partiretur: neque tamen intra quinquennium alienare illi quidquam ex ipsis sex uncis liceret: quæ tamen, inquit, se probare potuerit, studio castitatis, secundas nuptias respuisse, cum liberalis fuerit in propinquos. Qui sine dote matrimonium contraxissent, eis, eorumque parentibus infamie maculas ita inurendas voluit, ut nec matrimonium judicaretur, nec legitimi ex illis filii procrearentur. Adhæc sanxit de illis, qui ab iis donari sibi quidquam curabant, qui filias, uxores peterent: de illis item, quibus, à testatoribus, nulla sibi propinquitate conjunctis, relictum aliquid esset, quos jussit tertiam partem in ærarium publicum inferre. His temporibus multi, judicum, exactorumque iniqua venalitate pulsati, patriam deserentes, familie splendore neglecto, occultas latebras, & juris alieni habitationem eligeabant, dumque uti potentium patrociniis vellent, colonarum se, ancillarumque conjunctione fœdabant: Quo acciderat, ut Magistratus, atque Ordines in civitatibus perirent, & per contagionem contubernii deterioris, pene amitterent plerique libertatis statum. Id malum latius ne serperet, nec deinceps liceret, Majorianus, lege, ad Basilium Præfectum Prætorio. VIII. Id. Novembr. scripta, sanxit, ut ubicunque jam inde à triginta annis inventi Curiales fuissent; quos Majorianus appellat hoc rescripto, nervos Reipublicæ, ac civitatum viscera, quorum cœtum, veteres, minorem Senatui dixerant; procuratoribus, conductoresve prædiorum coactis, dominisque conventis, ad quas deferuerant urbes, reducerentur: Hoc autem edicto, neque Augustalis ipsa domus excluderetur, sic ut mares, patrem sequerentur; foemina, prædiorum dominis relinquerentur. Ex colonabus nati, Curia: ex ancillis vero, Collegiis infererentur, ne materni sanguinis vilitate, splendor ordinum pollueretur. In posterum, qui actor, procuratorve, insciente domino, Curialem suscepisset, aut intra annum civitati suæ non restituisset, is, si esset ingenuus, Collegiis addiceretur, si servus, fustuario supplicio necaretur, si dominus id rescisset factum, jussissetve, nec restituisset, prædio, in quo hoc contigisset, mul-

ctaretur. Plura alia in hanc curam, ut urbes civibus suis augeret, sanxit. Quoniam vero occurrere esse censebat eorum dolis, qui volebant esse, quod nati erant, decrevit, ut qui se nomine sacri ordinis, quopiamve religionis prætextu, de Curia, aut Collegio subduxisset, si intra Diaconatus gradum esset, ad originem suam revocaretur: si Diaconus fuisset, aut Sacerdos, Episcopusve, cum lex hæc lata est, nihil de patrimonio suo alienaret: Cui si mares filii, propinque essent, qui operam Curiae navarent, bonorum suorum dimidiam illis partem traderet, sibi sex uncias, quæ reliquæ fuissent, ad usumfructum retineret. Si mares deessent, adessent vero foeminae, idem in filiabus servaret, dum tamen in Curialium familias nuberent. Si careret filiis, patrimonium, ad civitatis suæ ordinem spectaret. Si quis, originis suæ vinculis obligatus, ex iis, quos jubebat ad ordines reduci, divini mysterii occasione, intra templum sese occultasset, eum coactus Archidiaconus præsentem tamquam in manu daret. Adhæc plurima de prædiorum distractione adjecit, de ponderibus, de tributis: Ad extremum, ne civitates, ordinesque curiarum, ac negotiatores nimium premerentur, ob Judicium adventum, quos in otio plerumque viventes, deliciis exquisitis, quadam quasi lege cogebantur, scivit, Rectori Provinciæ, toto anni tempore, ne amplius, quam triduo, una Civitas epulum daret. Si supra hunc modum à Curialibus, negotiatoribusve, quidquam, Judex postulasset, liberalitatisve nomine accepisset; quod magis, inquit Majorianus; extorisse credendum est; administratione pelleretur, dignitatis privilegio mulctaretur, proscriberetur. Hæc Ravennæ hoc anno à Majoriano decreta sunt, cum interea ad Classem profectus, exercitum, quem ex omnibus, uti diximus, barbarorum nationibus ingentem contraxerat, in naves imposuisset, ac res omnes ad bellum Africanum necessarias comparasset; Alii etiam tradunt, eum, hoc eodem anno, Ligurnum progressum, inde mutato habitu, ac nomine, in Africam, ut Vandalorum apparatus exploraret, quasi ab Imperatore de pace legatum, trajecisse, ab Genserico eorum Rege acceptum, & in interiorem ædium partem, in qua arma, ceteraque pretiosa erant, si fas est credere, introductum: mox ad Classem revertisse, eamque terrestri itinere ad Columnas Herculis duxisse, fretum transmisisse, Mauritanie littus tenuisse, indeque in Africam Classem appulisse, Carthagini oppugnationem admovisse, sed morbo gravissimo oppressum, eam urbem non cepisse: ab eo recreatum, in Italiam, Ravennam rediisse. Verum hæc utrumne fieri hoc anno potuerint, cum mense Martio, Julio, Septembri, Octobri, ac Novembri Ravennæ fuerit, quod legibus, quas hic tulit, declaratum est, alii judicent. Illud constat, anno altero, postquam hæc Ravennæ ab eo acta sunt, in Gallia fuisse, quod lex significat, Magno, & Apollonio Consulibus. V. Kal. April. Arelate data, de Episcopali judicio, & ne quis invitus sacris initiaretur: Theodericus enim Gothorum in Gallia Rex, Romanis rebus in eo Regno, bellum facere inceperat, Lugdunum diripuerat: quo factum est, ut Majorianus, aspera adhuc hieme, cum exercitu, trajectis Alpibus, eò contenderit, & pulsus magna felicitate Gothicis, pacem dederit. Inde autem cum in Italiam venisset, postero anno, qui fuit salutis nostræ primus, & sexagesimus, supra quadringentesimum, illum, tertio anno postquam imperare ceperat, milites Ravennates, Dertonæ, quò se tum primum contulerat, excitato tumultu, trucidant. Quapropter Severianus, vel, ut Pomponius Lætus scribit, Severus, Ravennæ Imperium itidem, XIII. Kal. Decemb. arripuit: cum Dertona, Ravennam venisset Ri-

A cimer, ejus tumultus, ac necis; ut una cum Severo Imperium administraret; auctor Severus superato Biorgo Rege Alanorum, qui per Tridentinas Alpes in Italiam jam irruperat, Lauream meruit, sed brevi gloria: occubuit enim anno tertio. Huic sufficitur Anthemius, Martiani jam gener, anno. CCCCLXVII. quo anno, Hilario Pont. ANN. CCCCLXVII. Max. qui Leoni fuerat subrogatus, demortuo, Simplicius Tiburtinus successit, & Ravenna; ut scribit Marcellinus terræ motu quasiata, magna clade affecta est Pusejo, & Joanne Consulibus: Quo tempore, cum Sidonius Apollinaris, Arvernorum Episcopus, suæ legatus civitatis, Romam contendens, Ravennam venisset, eam, ad Heronium de hoc itinere scribens, describit: nam ea in Epistola, ubi Lambrum amnem, Ulvolum appellavit: Brixillum, inquit, dein opidum, dum succedenti Emiliano naute, decedit Venetus remex, tantum, ut exiremus, intravimus: Ravennam paulo post cursu dexteriore subeuntes. Quo loco veterem civitatem, novumque portum, media via Cæsaris, Ambigas utrumne connectat, an separet. Insuper opidum, duplex pars interluit Padi, certa pars alluit: Qui ab alveo principali, molium publicarum discerptus objectu, & per easdem, derivatis tramitibus, exhaustus, sic dividua fluentia partitur, ut præbeant, mœnibus circumfusa, præsidium: infusa, commercium. Huc cum per opportuna cuncta mercantium, tum præcipue quod esui competeret, deferabatur: nisi quod cum sese hinc salsum portis pelagus impingeret, hinc cloacali pulte fossarum, discursu linterium, ventilata, ipse lentatis languidus lapsus humeris nauticis cuspidibus, foraminato fundi glutino, sordidaretur, in medio undarum sitiebamur: quia nusquam aqueductum liquor integer, vel cisterna defecabilis, vel fons irriguus, vel puteus illimis. Unde progressis, ad Rubiconem ventum. Hæc Sidonius, qui iisdem de causis ad Candidianum Cæsenatem scribens, & cum eo jocans, quod relicta Cæsena, ab eo furnum vocata, Ravennam incoleret, ubi illum, auribus, Padano culice, perfossis, municipalium ranarum loquax turba circumsiliret: In qua palude, inquit, indefinenter rerum omnium lege perversa: muri cadunt, aquæ stant: turres fluunt, naves sedent: ægroti deambulant, medici jacent: argentum balnea, domicilia conflagrant: sitiunt vivi, natant sepulti: vigilant fures, dormiunt potestates: fœnantur Clerici, Syri psallunt: negotiatores militant, milites negotiantur: student pilæ senes, alexæ juvenes: armis Eunuchi, lituis fœderati: litteris quoque ad Felicem suis, penuriam aquæ, qua hic laborabatur, eo explicat versu, cum inquit: Ulvosa petiisse sitim Ravennæ. Ulvosa autem appellat, quod hic cœno, atque alga solum perfunderetur: ob mistam autem, cum dulci, salsam aquam, & ob id corruptam, siti laborabant. Atque hæc ex Sidonio. Ceterum si tum aquæ poculentæ laborabatur penuria, nunc abundat, duobus, quæ diximus, cincta fluminibus, Viti, & Montone, sed Montone potissimum: cujus aqua facile clara redditur, refrigeraturque & calefcit, ac omnis expers qualitatis, non hæret in præcordiis, & levis omnino est. Quamquam autem initio nonnihil vergat in Septentriones, tamen in Orientem æstate solem deinde torquetur, alveoque nusquam suapte natura lutulento, aut impuro, satis longo cursu, & mediocri velocitate, in mare influit, & aut nullas, aut paucissimas, easque salubres in se aquas recipit, quas facile in suam convertit naturam, quæ ob id una habetur, ac simplex. Accedit ad hæc, non pertransire illum civitatem magnam, unde multæ eum sordes, ac colluviones inficiant. Quæ summam omnia bonitatem aquæ docent. Nam, & oriens sol, & prodeuntes inde venti, cum saluberrimi habeantur, benignum aquis teporem afflant. Illud etiam

1 lib. de
Aëre, a-
quis, &
loc. cap.
2. II. part.
doctr. 2.
cap. 16.

plurimum conducere creditur, quod nequaquam magnus est fluvius, quem alia flumina ingre-
diantur: Magnorum enim hujusmodi fluviorum
aquam detestari plurimum Hippocrates¹ consue-
vit. Nilus autem; quem Gibon a Moïse appella-
tum plerique putant; tametsi diversum a Nilo
videatur illum facere Avicenna;² quamquam est
maximus fluvius; nam post Gangem, & Indum,
tertio scilicet loco magnitudinis, ab Arriano, &
ceteris antiquis scriptoribus, qui Maragnonum in
novi orbis Peru ignoraverunt, ponitur; ejus ta-
men adeo salutaris aqua scribitur, ut Pescennius
Niger Imperator, apud Spartianum, in Ægypto
cum esset, militibus vinum petentibus, respon-
derit, Nilum habetis, & vinum quæritis? Phi-
ladelphusque Ægypti Rex ad Berenicem filiam, An-
tiocho Syriæ Regi, nuptui datam fecunditatis
conciliandæ causa, magni loco muneris, plenam
ejus aquæ navem dono miserit: Eulei etiam ma-
gni fluminis, qui per Susianam è Zagro monte
profluit, aquam, ea bonitate fuisse, atque esse
tradunt, ut eam Persarum Reges secum deferre
in expeditionibus consueverint. Sed de Nilo quod
dicitur, est singularis ejus longissimi in Septen-
triones cursus, æstuoso cælo, ac planè igneo so-
le, prærogativa, qua temperatur, & coquitur:
sic, ut fortasse injuria Seneca dixerit, cur Nili
aqua fecundas reddat foeminas, adduci rationem
minus posse; & quia alvum solvat, idcirco, con-
tra Galeni,³ & reliquorum sententiam, eam non
esse optimam putarit Athenæus.⁴ Nam, & in
Ægypto, eadem magni caloris causa, qui octavo
mense nascuntur, vivere, uti docet Aristoteles,
& adolescere possunt, & quibusdam aliis in lo-
cis, ubi mulieres fertiliores sunt. De Euleo flu-
mine, id commoditatis ne an bonitatis causa fa-
ctum a Persis fuerit, incertum: cum omnino im-
probanda Rasis medici sententia videatur, qui
contra quàm senserit Hippocrates, magnorum om-
nium fluminum laudet aquam, & Aetii,⁵ qui
omnium fluviatilem improbet. Nos nostri flumi-
nis Montonis probamus, quia nequaquam magnus
est, & Orientali aspectu, ac ventorum tepore
fovetur: quemadmodum, & urbs ipsa Ravenna.
Sed jam eo recurram, unde divertit oratio. An-
themius Augustus Gervandum, quem Arvandum
vocant alii, Narbonensis Gallie Præfectum, a quo
fuerat ea Provincia occupata, superavit: Gense-
ricum quoque Vandalorum Regem, qui in Ita-
liam denuò trajecerat magna manu, ad Populo-
niam, juncta sibi Leonis classe profligavit. Per
idem tempus Leo oppressit Byzantii insanam As-
sparis Patricii conjurationem, qua dum agitare-
tur, Valamir, & Theodemir, Ostrogothorum,
uti supra scripsimus, Reges, occasionem nacti
Imperii turbandi, Illyricum, & plerasque regio-
nes alias cum deprædarentur, Pannonia, & Mys-
sia ab Leone impetrata, pacem faciunt, tradito
Leoni, fidei causa, Theoderico, Theodemiris fi-
lio, quem ex Arilena concubina sustulerat. Va-
lamir cum non multo post, bellum Scythis intul-
lisset, interfectus, Regnum, Uvidemiri quidem,
& Theodemiri, nomine, sed re ipsa, uni Theode-
miri reliquit. Quapropter Leo, hominem sibi ma-
gis conciliaturus, Theodericum filium, apud se ob-
fidem, restituit. Theodericus cum esset adhuc ado-
lescens, annum agens decimum octavum, a pa-
tre, in Sarmatas missus, prospere dimicavit, Ba-
battho, ejus nationis Rege, proelio superato. In-
terea Anthemius, ab Ricimere patritio, cui filiam
in matrimonium collocaverat, Romæ obsidetur.
Quamobrem Leo Cæsar Olybrium strenuum Du-
cem; eum cui Eudociam, Valentiniani Imperato-
ris filiam, desponsam memoravimus; cum copiis
in Italiam ad Anthemium transmittit. Olybrius,
ubi Ravennam pervenit, de adventu certiorum

3 lib. de
Bonit. a-
qua cap.
3.
4 lib. II.
cap. 2.
5 lib. de
Histor.
animal.

6 Serm.
III. cap.
165.

120

A facit Anthemium: jubet bono animo esse; futu-
rum, ut paucis diebus, suo ad Urbem accessu,
obsidione liberetur: subsedisse Ravennæ se tanti-
sper, dum reficeretur exercitus a maris jactatione.
Verum interea Urbe Ricimer potitur, & præ
ceteris Anthemium socerum, impiè, atque atro-
citer jugulavit, cum adhuc Olybrius Ravenna pe-
dem non extulisset, eo consilio, ut urbem ipsam,
& vicina loca, adversus Ricimerem, firmaret, ac
tueretur. Ceterum Deus, vindex justus scele-
rum, atroci morbo, tertium, post Soceri necem,
menssem, Ricimerem jam cruciatum, interemit.
Olybrius Romam accersitus, a populo in Cæsa-
rem Occidentis eligitur, Gundibare ejus nepote,
quem Ravennæ cum exercitu reliquerat, Patricio
creato. Quarto post mense Olybrius. x. Kal. No-
vembris. decessit: & exercitus, Ravennæ; uti Cas-
siodorus, Marcellinus, & reliqui ejus ætatis scri-
ptores tradunt; Glicerium, Comitem Domesti-
corum, quem Senatorem Ravennatem fuisse, Sa-
bellicus est auctor, Cæsarem anno CCCCLXXII.
Ter. Non. Mart. salutat, Gundibare id suadente.
Rem hanc a Leone Augusto minime probatam,
ex eo conjici potest, quod Marcellinus Comes,
qui Byzantii per id tempus vivebat, plus præ-
sumptione, quam electione, Glicerium, Cæsarem
factum scribit, & Leo ipse Augustus, Leonem ju-
niorem, Zenonis Isaurici filium, suum ex Ariad-
na filia nepotem, Augustum appellaverat, & Im-
perii consortem fecerat: & quidem opportunè,
quando ipse postero anno excessit è vita: Cete-
rum Leo junior, quamquam adolescens, morbo
tamen impeditus, & penè intabescens, Zenonem
patrem constituit. Julius Nepos; sic erat illi no-
men; Nepotiani filius, Ravenna cum exercitu in-
gressus, Regno Glicerium pellit: & VIII. Kal.
Julias Imperium Romæ arripuit. Glicerius, in ur-
be Portu, Salonis Episcopus creatur, cum an-
tea Ravennam muniisset, arma veritus Uvidemiris
Ostrogothorum Regis: qui ab Theodemiri fratre
venia impetrata, in Italiam cum exercitu prope-
rabat. Verum Glicerius, ita muneribus eum ab-
incepto abduxit, ut in Galliam itinere arrepto,
non multo post decedens, uni Theodemiri fratri
Regnum reliquerit. Fuiſſet Glicerii injuria, ma-
gno Italie motu, vindicata, Gundibare, quem
Gundibatum vocat Cassiodorus; & Ravennatibus,
in quibus Senator Glicerius; uti scripsimus, fue-
rat, aliisque pluribus tumultuantibus, nisi Epi-
phanus Ticinensis Antistes, insigni vir pietate,
gliscentem discordiam, sua auctoritate, compref-
fisset. Nepos Ravennatum, & Gundibari moti-
bus jam sedatis, dies aliquot Ravennæ, ut Raven-
natum magis animos pacaret, & res Italicas com-
poneret, moratus est: & in Galliam, cum exer-
citu, adversus Visigothos, Orestem patricium,
Roma accitum, contendere jussit. Orestes Roma
profectus, cum Ravennam proximè accessisset,
hanc ingrediendam sibi, officii causa, ut Impe-
ratorem salutaret, & coram tractaret, quæ ad
rem facere maximè videbantur, negotia, simul-
lat: Urbem ingressus, Nepotem ipsum imparatum,
& ab ejus infidiis nihil sibi metuentem; v. Kal.
Septemb. ejicit; is verò Ravennatum animis ab-
se plurimum abalienatis nequaquam fidens, fuga
se ad Dalmatas recepit. Orestes Ravennæ solus
rerum potitus, Romulum Monyllum filium, ad-
huc puerum, Ravennatum studio, ut inquit Sa-
bellicus,⁷ militarique favore, eodem anno, pri-
die Kal. Novembr. Ravennæ Augustum declara-
vit: Hunc, ob ætatem, Augustulum dixere. Per
idem tempus Heruli, & Turingi, Athilinarum
copiarum reliquæ, irruptionem in Italiam fece-
runt, Duce Odoacre, viro novarum rerum per-
cupido, cui egregii spiritus militares inerant. De
illo sic apud Orthonem Frisingensem⁸ legimus,
Hic

ANN.
CCCC
LXXII.

ANN.
CCCC
LXXIII.

ANN.
CCCC
LXXIV.

ANN.
CCCC
LXXV.

Ennead.
8. lib. I.

8 Chro-
nic. lib.
IV. cap.

20.

Hic a terra sua egressus, dum per inferiores Noricas partes, vel superiorem Pannoniam transiret, virum Ravennatensem Episcopum, qui verbum Dei predicans, juxta radices Comogenis cellam construxerat, adiit, eumque de eventu rei consuluit. Qui prophetico, ut erat plenus spiritu, omnia, quae postmodum exitus declaravit, veraciter ei praedixit. Quoniam verò hoc tempore omnium sententia, Archiepiscopus Ravennatum Joannes erat, & praescripta Archiepiscoporum series, nulli locum Severino reliquit, nec de illo usquam Ravennates meminere scriptores, facile adducor, ut credam domo, Ravennatem illum fuisse, sed alterius civitatis Episcopum, unde in solitudinem deinde abierit. Noricos fidei Christianae sacris primum ab hoc Severino institutos tradunt. Odoacer apud Ticinum superato ingenti clade, Oreste, Augustuli patre, & Placentiae interfecto, Ravennam, ubi Augustulum morari didicerat, motis castris, venit: eaque in potestatem adducta, pridie Non. Septembr. ibidem Paulum Orestis fratrem, qui relictus in praesidio fuerat, interfecit, Basilisco II. & Armato Coss. Nam Romulus Augustus, quem jam non aetatis modo, verum contemptus etiam causa, Augustulum vocabant; metu ferè exanimatus, quod perpussillo erat animo, Ravenna proficiscens, Romam contendit. Ubi cum a Senatu receptus non fuisset, deposita purpura, & Augustalibus insignibus, aufugit in Lucullanum; Quingentesimo anno, postquam Octavius, ex Munatii Planci sententia, quod Rempublicam auxisset, reversus ex Oriente victor, primum Augustus est appellatus. Hunc exitum Augustorum invictum nomen sortitum est. Odoacer postero anno, qui fuit a partu Virginis septuagesimus septimus supra quadringentesimum. v. Id. Jul. Brachila Comite, Ravennae item occiso, cum Regis jam nomen, absque tamen purpura, & Regis insignibus, assumpsisset, Romam profectus, exceptusque magno apparatu, Romae, Italiaeque Rex conclamatur. Simplicius Pontifex Max. Christianae Ecclesiae praeerat. Exstant hujus Pontificis ad Joannem Archiepiscopum Ravennatem litterae, quibus hominem acriter increpat, quod Gregorium quendam, Mutinensem Episcopum fecisset invitum: minaturque severiori se in eum sententia usurum fuisse, nisi causis esset iis retractus, quas Projectus Episcopus; is autem Forocornelienis forte est, ab Petro Chrysologo consecratus, qui ab hoc Joanne Archiepiscopo sepulturae traditus putatur; praesens esset allaturus, mandari enim litteris illae causae ob turpitudinem non poterant: edicitque nisi abstineat, invitis consecrandis, se illi ordinationes Ravennatis Ecclesiae, atque Emilienis erepturum. Ut autem, ea quae Joannis Archiepiscopi causa, ferre Gregorius cogeatur, incommoda, aliqua compensatione leniret, decernit, ut praedio refuso, quod datum sibi, ante annum, fuisse Gregorius agebat, ad Ecclesiamque denuò Ravennatem adjuncto, possessionem in Bononiensi, unde liberum triginta solidorum vectigal excipiebatur, assignaret Gregorio, dum viveret. Ecclesiae tamen Ravennatis, jure proprietatis, ut ipse appellat, integro servato, ad quam, Gregorio vita functo, rediret. Scriptae sunt hae litterae Tertio Kal. Jun. Severino Consule, qui annus est a Christo nato quadringentesimus octuagesimus secundus: Nec multo post Simplicius decessit, illique Felix tertius Romanus sufficitur, Odoacre adhuc Italiam regente, qui eam tenuit quattuordecim annis, praecellentissimi Regis titulo insignitus, summa tyrannide; cum Ravennae sedem Regiam posuisset: Quò etiam venit Epiphanius Episcopus Ticinensis, possessorum Liguria precibus, & suapte sponte, incitatus; cum enim illis Pelagius Prae-

Afectus Praetorio tributa duplicasset, vir sanctus Ravennam venit, & ab Odoacre remissionem oneris impetravit. Interea Ostrogothorum Regis filius, Theodericus; patre decedente, Rex appellatur: quod gratum Zenoni Augusto sic accidit, ut juvenem ad se vocatum, maximo honore exceperit, divitiis extulerit, & uti etiam Ricobaldus testatur, equestri ex aere statua in ipso foro, patriciaque dignitate exornaverit, Consulemque fecerit, & magistrum militiae Orientalis creaverit. Theodericus verò nihilo demissior animo, quibuscunque grati animi officiis posset, non ipsum modò Caesarem, sed & Senatores, & Romanam juventutem, non minus urbanis, quam militariibus studiis amplectebatur, ac devinciebat. Quò factum est, ut tum Ostrogothis, qui sub eo erant, Herulorum felicitatem iniquo animo ferentibus, & ob id Regis sui desidiā incusantibus, tum Romanis opem ab Zenone adversus insolentem Odoacri tyrannidem petentibus, Theodericum hujus provinciae desiderium tenuerit: sed, ut erat ingenuus, quo minus postularet ab Zenone id sibi muneris dari, pudore impediatur. Ceterum undique tandem compulsus, delecto ad eam rem, quod visum est opportunum, tempore, Zenoni suorum militum voces, ac conatus, & Italiae miseriam exponit, animumque in ea re suum explicat. Assensus est Zeno, universusque Senatus, provinciaque ingenti plausu Theoderico decreta. Qua igitur die Bizantio Theodericus discessit, deduxit eum Caesar extra urbem, amictu Regio indutum, & sacro velo contectum; quod erat maximi honoris insigne; magna Senatus parte comitante, & totius populi multitudine effusa. Coactis autem Theodericus amicorum auxiliis, maturavit profectionem, & Probino, Eusebioque Consulibus, anno a partu Virginis quadringentesimo octuagesimo nono, Italiam intravit. Illi obvis Odoacer procedit ad Sontii amnis ripas, in quarum altera Theodericus confederat. Concursum est collatis signis, & Odoacris exercitus caesus, & profligatus est. Theodericus ad Veronam castris positus, sponte se dedentem, urbem obtinuit. In ejus urbis campis denuò, refecto exercitu, Odoacer Theoderico occurrit, sed superatur: Romamque fugiens; cum ibi, portis exclusus, inimica omnia comperisset: deprædatis suburbiis, Ravennam se recepit. Cum autem, & hanc urbem, Libella, magister militum, castris ante urbem, positus, pro Theoderico sibi custodiendam sumpisset, ipse castris suis in Pineto, ut auctor Chronici incertus, æqualis temporum illorum, scripsit, locatis, castra ea oppugnare adortus est: proelioque commisso, in quo multi ab utraque parte ceciderunt, ea cepit, ac Libella interempto, inde Ravennam vi. Id. Julias, eodem anno ccccxc. iniit, magnisque pollicitationibus, nonnullos ex Flaminia ad suas partes illexit. Theodericus Galliae Transpadanae receptis urbibus, auctoque ob id exercitu, Ticini, quod optime muniverat, matre, & filiis relictis, cum expeditis copiis, Ravennam Odoacrem insecutus est: & cum oppugnare urbem, ob paludes, æstumque maris, non posset; obsidere instituit. Sunt qui scribant, millia peditum ducenta in Theoderici exercitu fuisse. Castrametatus autem est eo loco, cui, ut Paulus Diaconus scribit, Pinetum nomen est: quod est secus oram maritimam per quam longinqui temporis tractu, excelsam, densamque Pinum materiam natura ipsa provexit. Nonnullorum opinio est, hanc sylvam, ad usum Classis, a Romanis latam, Neptuneque & Isidi dicatam: cujus rei testem, vetustam inscriptionem Romae effossam, adferunt, qua legitur, L. Antidium Ferocem. L. F. Praefectum Classis Ravennatum, Neptuno conservatori, & Isidi, Deum matri,

ANN.
cccc
LXXXIV.ANN.
cccc
LXXXIX.ANN.
ccccxc.ANN.
cccc
LXXVI.ANN.
cccc
LXXVII.122
Diffin.
74.ANN.
cccc
LXXXII.

ANN.
ccccxci.
1 In Chronico.

2 Tom.
II. Concil.
3 Tom.
III. Concil.

ANN.
ccccxcii.

ANN.
cccc
xciii.

sylvam hanc *Classis Ravennatis*, sacrasse. Contigit *Theodericus* in *Candianis* campis. Dum autem obsidere urbem aggeribus, & castellis pluribus locis parat, *Odoacer*, antequam ad justam obsidionem deducatur, tentare belli rursus casum decrevit. Exploratis itaque per speculatores *Gothorum* castris, qua parte magis paterent, minusque praesidium ageretur, irruptione facta, intempesta nocte, uti memoriae prodit *Cassiodorus*,¹ ad pontem *Candidium* *Olybrio* Jun. Coss. tumultum haud mediocrem excitavit. Multi utrinque caesi, sed tandem *Odoacer*, detrimento majore accepto, quam illato, memorabilique ut idem ait *Cassiodorus*, certamine, in urbem reiectus. Itaque *Theodericus* castra alia in *Pineto*, tertio ab urbe lapide, alia ad *Palatiolum*, alia ad pontem *Candidiani* locavit. Post eam pugnam, *Ariminum* confestim sese *Theoderico* dedit. Aderant ibi naves aliquot castellis munitae, *Dromones* Graeci vocant: advehi illas in *Ravennatem* portum *Theodericus* imperavit, quo ab ea etiam parte obsidio acrius instrueretur. Per id tempus *Zenoni* Imperatori mortuo, *Ariadnes Augustae* Studio, sufficitur *Anastasius*, cognomento *Dicorus*, *Epirota*, *Dyrrachio* ortus, qui nec dum Senator, verum *Silentiarius Palatii* tantum erat, *Eutychiana* perfidia maculatus. Hunc tamen *Euphemius* Patriarcha vir sanctissimus, sacerdotis summi locum tenens, ut ait *Evagrius*, quasi *Episcopi Romani* vices gereret; cum, *Leone*,² & *Nicolao*³ primo testibus, *Orientis* provinciae, a *Romana* sede per *Episcopos*, qui ejus obtinerent vicem, gubernatae fuerint; numquam ornare corona, ut inquit *Zonaras*, purpuraque voluit, donec conceptis verbis, religionem tueri, & edito *Chirographo*, fidem Catholicam servaturum se, pollicitus fuerit. Unde etiam patet, falli eos, doctissimos alioqui viros, qui nostra aetate de *Comitiis* scribentes, affirmarunt, *Justiniani* tempore, vel ab ejus interitu, coronandorum *Caesarum* morem, servatum. Paucis post diebus *Ravenna* erumpere iterum *Odoacer* ausus, denuo in urbem repulsus est. Quibus rebus compertis, *Africa* Rex *Gundamundus*, legatis missis, pacem a *Theoderico* postulavit, atque inde finem populandae, ut coeperat, *Siciliae* fecit. Postero anno continuata obsidio est: atque multa quidem; sed parva, ac tumultuaria proelia edita; cum *Odoacer* partem quotidie militum emitteret: Interea *Theodericus*, ne militem in otio haberet; vix enim satis erant leves eae pugnae, ad exercendam unam, aut alteram copiarum suarum partem; ad occupanda vicina opida abducit magnam manum, resque optimè ex sententia accidit, omnibus, quae adiit, magna felicitate, una excepta *Casena*, quae firmissimo *Odoacris* praesidio tenebatur, potitus. Inde iv. Kal. Septembr. in castra ad *Palatiolum* posita rediit, eoque familia ex urbe *Ticino* traducta, arctiore urbem premere obsidione peregit. Itaque *Albino* Consule, *Odoacer* post multas, sed inanes ex urbe eruptiones, cum in eas jam angustias adductus esset, ut consumptis, quae mandipoterant, omnibus, summam inopiam metueret, universum exercitum eduxit: omnibusque coactis viribus, necessitate etiam animos, ac virtutem augente, expedita selectorum militum cohorte, secum ad primos excipiendos, inferendosque impetus, evocata, tam acri in *Theodericum* impressione movit, ut tandem, postquam diu aequo certamine pugnatum utrinque est, referre *Theodericus* pedem cogeretur: forsitanque soluta fuisset tum obsidio, nisi inclinanti jam, & se recipienti *Theoderico*; tanti interdum parvula occasio momenti est; mater increpitans, in ipsa castrorum porta occurrisset: Quae ubi fugientem filium vidit, quò tendis, inquit, fili? nisi si ve-

A ste ego sublata, eò te recipiam, unde in lucem produisti, quò te recipere ex fuga possis, certè locus non superest. His verbis, & matris adpectu, *Theodericus*, versa facie, cum expeditis militibus, in medios hostes irruit, jam ferè palantes, & de victoria tutos, eosque perturbatos, atque alios alibi resistentes interficit: tandem magna edita illorum strage, *Odoacrem* denuo in urbem rejecit. Praefuisse tunc *Ravennati* Ecclesiae *Joannem* Archiepiscopum, *Blondus*, *Platina*, *Justinianus*, nostratesque scriptores, sibi non consentientes, & parum memores affirmant. Hic cum *Italiae*, *Ravennae*que praesertim calamitates in dies crescentes intueretur, pacificatorem se inter eos Reges constituit. Sed cum utrinque in dispari rerum statu durae conditiones ferrentur, nec propterea convenirent, passa est *Ravenna* ingentes difficultates famis, & pestilentiae supra omnium fidem, sic ut sordidissimis quibusque dictu etiam horrendis, non parceretur. Tertius jam annus pertinacis obsidionis agebatur, cum tandem deditonem *Odoacer*, una cum filio, suisque omnibus fecit: ea conditione, ut abire incolumibus liceret, dareturque angulus *Italiae* aliquis ad habitandum: Sunt qui addant, ut & aequo, cum *Theoderico*, imperio, *Ravennam*, & Regnum *Italicum* obtineret. Ita *Theodericus* Tert. Kal. Mart. eo, quo pax convenit, die, ut penes incerti auctoris *Chronicon* habetur, laxavit obsidionem, ac primum, opidum *Classen* iniit, deinde Tert. Non. ut idem habet auctor, Archiepiscopo cum sacratis viris, & sanctorum reliquiis, obviam prodeunte, *Ravennam*, a suis Rex acclamatus, intravit. Ibi videre *Odoacrem* vix sustinuit, atque cum adhuc moliri eum sibi infidias acciperet, ut testis est *Cassiodorus*, se dissimulante, postridie ejus diei, a *Gothis* quibusdam, per rixae speciem, sunt qui, auctoritate *Procopii*,¹²⁵ nuptiarum nomine; alii, ut *Pomponius Letus*, ad Cænam, in Palatio, quod *Hilautum* appellabatur, inter Scyphos, cum commilitonibus eorum, *Odoacer*, & filius trucidati sunt. *Theodericus*, nullo repugnante, totius *Italiae* obtinuit imperium. Sub id tempus *Felice* Tertio Pont. Max. vita functo, *Gelasius* successerat: apud quem *Joannes* Archiepiscopus conquestus est, in multis *Italiae* civitatibus, quae ad sacratos viros munera, magistratusque spectant, ita esse, belli, ac famis incommodo afflicta, in eamque vastitatem incurrisse, ut in multis Ecclesiis, administri deessent: Quamobrem Decreta *Gelasius* fecit complura, eademque amplissima, quibus antiquas leges, & temporum intervalla, eorum, qui initiari sacris deberent, sic constituit, ut minori temporis spatium circumscriberet, si quis è monacho clericus fieret, multò majore, si ex populari; laicum appellat; reiectis Bigamis: Quae quoniam decreta adhuc exstant, ab ipso Pontifice ad *Episcopos* *Lucanos*, *Brutios*, *Siculos*que anno salutis nonagesimo quarto supra quadringentesimum, Quinto Id. Mart. *Asterio*, & Praesidio Coss. missa, non est, quod hic ea latius explicemus: Paulo post *Joannes* idem Archiepiscopus, summis, credo, obsidionis incommodis, jam confecta aetate, male habitus, vitam cum morte commutavit: in ejus locum *Petrus Junior* subrogatus est: Postero anno *Theodericus* pacatis in *Italia* rebus, ne quid Regnum extrinsecus turbaret, pacem, quae causis emergentibus, ut ipse inquit, vitiata fuerat, per legatos postulavit ab *Anastasio* Imperatore, a quò hortatus crebro fuerat, ut deligeret Senatum, primoipum leges libenter acciperet, cuncta *Italiae* membra componeret: quod summo studio nitebatur *Theodericus*, cum in *Romana* aula *Byzantii* liberaliter educatus immanem omnem barbariem deposuisset. Quoniam verò *Cassiodorus*,¹²⁵

ANN.
cccc
xciv.

ANN.
cccc
xcv.

rus, quem illustrem, & magnificum virum, suis litteris, vocat, cum *Siculis* tunc praeesset, in eaque Praefectura se cum laude gessisset, *Siculorum* suspicantium mentes, ab obstinatione praecipiti abduxit, nutantesque animos *Theoderico* adjunxit, eamque illi Provinciam comparavit; cum in ipso Regni exordio, fluctuantibus rebus, provinciae vacillarent, & negligi rudem Dominum, novitas ipsa pateretur, ipse, ut aliquid *Cassiodoro* gratiae referret, & officio remuneraret, illum & Patricium creavit, & *Brutiis*, *Lucanis*que judicem praefecit, in quibus ampla illi praedia, erant, opidaeque & antiqua nobilitatis insignia, ac principatus, a majoribus haereditario jure accepta, sic ut natale *Cassiodori* solum ab *Theoderico* vocetur, cum de hoc judicis officio ad eum scribens, Quod cum ubique sit, inquit, arduum, tamen sit in patria gloriosum, ubi necesse est, ut aut gratiam parentela provocet, aut odium longe contentiones exasperent. Inter reliqua autem patrimonii copiosi, atque ampli bona, quod ibidem habebat, insignia laudantur armenta equorum, quibus vel *Theoderici* testimonio, Principes vinceret, & ut idem ait *Theodericus*, donando saepius invidiam nominis non haberet. Hinc *Gothorum* armabat exercitum, & bono instituto melior, quod a parentibus acceperat, haereditaria largitate tuebatur. Erat hic *Cassiodorus*, magni illius *Cassiodori*, qui deinde a secretis *Theoderico* fuit, & historiam *Gothorum* duodecim libris complexus est, variarumque Epistolarum totidem conscripsit, pater: *Odoacre* rerum potiente, primo Comes privatarum, mox sacrarum largitionum. Patrem habuit, & avum viros clarissimos: nam pater, cum apud *Valentinianum* Imperatorem, Tribunum gessisset, ac Notarium, quae tum egregiis viris dabantur, munera; & *Aetio* carissimus, legatusque *Valentiniani* ad *Athilam*, uti supra memoravimus, summam prudentiam, atque eloquentiam praese tulisset, in *Brutios* tamen, quietis ac tranquillitatis cupidus, se abdiderat. Avus, honore Illustratus, ut illa ferebant tempora, insignitus, ab excursionibus *Vandalorum*, qui *Genferico* Rege, *Siciliae*, ac *Brutiis* immincebant, eas Provincias armis defendit; ut merito principatum in illis provinciis obtineret: quod *Theodericus* affirmat: Quamquam autem *Cassiodorum* nomen excurrere in aliis videbatur, proprium tamen hujus familiae esse constabat, quae viros pepererat cum togatis claros, inter fortes, eximios, qui & membrorum firmitate, & proceritate corporis floruerant. *Theodericus* interea, ut magis stabiliret opes suas, vicinorum se Regum praesidiis, atque affinitatibus muniit. Itaque filiam *Clodovei* Francorum Regis *Andesledam* nomine, ut *Blondus* ait, licet eam *Ricobaldus* *Lodoy*m appellet, uxorem duxit. *Amalabergam*, *Amalafredae* sororis, quae & *Transimundo* *Vandalorum* Regi nupsit, filiam, in *Italia* educatam in matrimonium Regi *Thuringorum* *Hermuafrido* collocavit litteris doctam, moribus eruditam, decoram non solum genere, quantum & foeminea dignitate, ut suis testatur litteris *Theodericus*. Duarum filiarum, quas ex pellice, juxta *Ricobaldum*, susceperat, alteram *Alarico* *Visigothorum* Regi, alteram *Sigismundo*, *Gundobadi* Regis *Burgundionum*, filio, uxores adjunxit. Dum autem *Ravennam* perlustrat, nihil omisit, quod ad eam ornandam pertineret, multaque ornamenta deduci *Roma* jubet, statuas, signa, columnas, marmora praestantissima; Inter cetera illud testatissimum est, quod *Blondus* scribit, *Pincianae* domus marmora; quam domum, magnificam fuisse supra quam dici potest, nomenque *Collatinae* portae, ut *Pinciana* ab se diceretur, dedisse ferunt, cum prope inde abesset; *Ravennam* intulisse, ut in litterarum suarum vo-

A lumine *Cassiodorus* testatur. Hujus autem rei curam *Theodericus* Festo mandavit, viro, ut ipse inscribit, illustri, ac Patricio, quem *Ravennatem* fuisse, ex ipsis *Theoderici* Epistolae verbis conjicio, sic enim scribit. Decet prudentiam vestram in augendis fabricis Regalibus obtemperare dispositis: quia nobilissimi civis est, patriae suae augmenta cogitare. Erat autem Senator, & tanta dignitate, ut aliis suis ad eum litteris, Celsitudinis titulo *Theodericus* appellet: Qui Basilicam etiam *Herculis*, *Ravennae*, amplum opus, aggressus, cujus nomini; ut ipse scribit; antiquitas tribuit, quicquid in aula praedicabili admiratione fundavit, Agapito mandavit, urbis Praefecto, ut marmorios ex urbe peritissimos *Ravennam* mitteret, qui eximie divisa conjungerent, & venis colludentibus, illigata, naturalem faciem mentirentur. Superioribus annis cum ruinae D. Salvatoris effoderentur, egregia marmora, statuæque complures, & columnae repertae sunt, veteris magnificentiae reliquiae. Id templum Christo Deo Salvatori, *Theodericus*, juxta suas aedes crexerat, admirabili structura: cujus vel ruinae indices manent, ipsumque D. Salvatoris in palatio nomen, quod in ipsis ferme aedibus *Theoderici* esset. A plerisque creditum est, templum illud non *Salvatori*, sed C Solutori martyri dicatum: à quibus non admodum dissenferim. Miror nonnullos diligentissimos scriptores putare, D. Apollinaris in Classe aedem ab hoc *Theoderico* exaedificatam: cum id sit, dubio procul, ab *Juliano Argentario*, uti memorabimus, *Justiniano* Imperante factum. Fortassis ut erraverint, fecit D. Martini in caelo aureo templum, cui, quingentis ab hinc annis, D. Apollinaris novi titulus est. Praeter haec *Theodericus*. D. Andreae, quod minus vocant, templum, cognomen¹²⁷ Gothicum condidit, in quo religionis suae sacerdotes, qui erant labe *Arriana* infecti, sacra facerent: haud procul ab eo loco, ubi arcem modo conspiciamus; nam ejus ferme collapsi ruinas, arci aedificandae, *Veneti* adhibuerunt; quo factum est, ut nulla nunc, extra inane nomen, ejus exstent vestigia. Adjunxit *Theodericus* ad haec maximum, atque egregium amphitheatrum, turri praclarissima conspicuum: cujus demolitioni, ac ruinae interfuisse *Ricobaldus* affirmat: scribitque *Theodericum*, extra *Ravennam*, templum D. Mariae Virgini, sibi sepulcrum, dum viveret, condidisse: quod tamen ceteri praeterea, qui scribunt, omnes, *Amalasventae* ejus filiae acceptum ferunt, putantes in id operis ab *Justiniano* Augusto, marmora, atque item alia ornamenta, ipsam per litteras suas, quae adhuc exstant, postulasse, quae jam per *Calogenitum* comparaverat. In eo templo cum essent egregia multa, quae recensere nimis longum fuerit, tum illud non est praeterendum, quod tota ejus testudo, sub qua viginti sacerdotum corona; ut *Blondus*¹ scribit, & ¹ In Ital. nos vidimus, residere, & quidem commodissime de Raven. potest, unico lapide, eoque ingenti, ac satis crasso contegitur, fornicato. In ejus summo foramen esse scribit *Leander Albertus*,² cum tamen ² In Ital. de Raven. nullum ibi foramen exstet. Impositum erat summae testudini, vas ex porphyrite, in quo *Theoderici* patris cadaver *Amalasunta*, seu *Amalasuenta*, aut *Amalasunta* filia; tot enim modis eam diversi appellant; condiderat: sed superiori saeculo, tormenti ictu, in terram dejectum, & non nihil confractum est: ubi diu cum jacuisset, anno MDLXIV. in foro, ubi nunc visitur, est collocatum. Exterior, circum testudinem, duodecim Christi Apostolorum statuæ insignes è marmore eminebant, quarum bases adhuc supersunt, ex eodem testudinis marmore exstantes, in quibus, majoribus litteris insculptum legitur cujusque nomen. Aliquot item statuæ in ipso templo con-

fractæ habentur. Hæc templa, quæ *Theodericus* exstruxit, omnia maximis muneribus exornavit, ac ditavit. Accessit ad hæc, ut scribit *Ricobaldus*, equestris statua ex ære, quam in ponte *Austri* Ravennæ locavit. Erat autem pons *Austri*; ut ex vetustis tabulis publicis collegi; in regione D. *Agnæ*, a muro cœnobii, ac potius horti Dominicanorum fratrum haud procul. Eam statuam plerique *Severini Boëtii*, viri clarissimi arte sic elaboratam ferunt, ut semper converteretur ad solem, atque ob id *Regisolem* ad hanc usque ætatem vocatam. Alii putant *Odoacris* statuam esse, alii, inter quos est *Merula*, Antonini Pii, idque ab ipsa oris specie, ipsoque militari habitu conjiciunt: quibus omnibus, earum imaginum *Antonini* persimilis videtur, quæ sunt in antiquis numismatibus: quamobrem *Roma*, unâ cum aliis ornamentis deductam ab *Theoderico*, ad *Ravennam* illustrandam opinantur. Quemadmodum & conquistis undecumque dabatur, monumentis, assidue studebat. Quo circa Possessoribus, Defensoribus, & Curialibus *Æstunis* consistentibus, cum accepisset in eorum municipio, columnas, & lapides, vetustatis invidia everfos, qui usum nullum haberent, jacere, jussit *Ravennam* ut convehendos modis omnibus curarent; nam in hac urbe ædes sibi magnificas, ac planè Regias exstruxit eo loco, quod inter D. *Martini* in cælo aureo, sive, ut aliis placet, ad Sacellum *Arrii*, ab se item ædificati, & muros urbis ad Orientem, nunc in hortos degenerasse videmus. Portas domus ferunt, ac porticus, carbasseis velis intentis obductas, magnum publicæ securitatis exemplum præbuisse. Harum imaginem vermiculato pictam opere, in D. *Martini*, quod *Apollinaris novi* appellant, dextro pariete, videre quisque, templum ingrediens, potest. *Ravennatem* Præfectum gerebat hoc tempore, ut *Ferretus* ex *Franchino* tradit, *Importunus Traversarius*. Qui ex nobilissima familia, *Theodoro* patri in eadem Præfectura successerat. Fertur *Traversariam* familiam, originem eo tempore duxisse, quo *Romanorum*, ut plerique falso putant, coloniæ, *Ravennam* deductæ fuerant. Verùm ei sententiæ magis assenserim, quæ ex *Romana* quidem, & nobilissima familia duxisse ortum putat, ad habitandum *Ravennam* profecta, sed tamen non *Coloniæ* modo, aut jure. Quocumque autem pacto se res habeat, illud satis ex *Ferretto* constat, *Odoacre* Imperante, *Theodorum Traversarium* *Ravennæ* Præfectum: cujus domus exstabant, in superiore civitatis parte, ubi nunc reliquæ templi D. *Martini* in hortis Cardinalium conspiciuntur. Ab eo castrum ad *Anemonem* flumen ædificatum, quod nunc solo æquatum est, nomen accepit *Traversariæ*. Fuisse illud ferunt ultra, citraque fluminis ripam, cum eo tempore illac *Anemon* non influeret: nam universus ager ille *Ravennatum* erat, posterioribus deinde sæculis, fluminis intercurfu, divisus: cujus altera pars, quæ est ultra *Anemonem*, *Tiberiaci* opidi, ab *Tiberio* Cæsare sic appellati, cui nunc *Bagnacavallo* nomen est, numerabatur: tametsi postea Archiepiscopatus juris fuerit, unâ cum agro *Lugensi*; ut ex pluribus tabulis publicis patet, quibus ab Archiepiscopis *Ravennatum*, in possessionem ejus agri mittuntur *Tiberiaci* Comites: ac præsertim ex ipsis *Philippus*, cui id *Traversarios* tribuisse constat. *Theodorus* Importunum filium genuit, Senatorem, ac patricium, *Theoderico* gratia, ac favoribus sic commendatum, ut illum a secretis sibi esse, cum *Cassiodoro* Senatore item *Ravennate*, voluerit. Per id tempus cum *Liguria* cultoribus pene deserta videretur, ob maximam incolarum turbam a *Burgundionibus* trans *Alpes*, dum *Theodericus* obsideret *Odoacrem*, abductam, *Theo-*

A *dericus* Epiphanium *Ticinensem* Episcopum, sanctitate insignem; qui hoc anno *Ravennam*, pro rebus *Liguriæ* afflictis, una cum *Laurentio* Mediolanensi Antistite, eorum populorum rogatu, venerat; misit ad *Gundobadum* Burgundionum Regem, cum ingenti pecuniæ summa, ad eos redimendos: cum ambobus Episcopis postulanti-
B bus ut iustitium, tota prope *Italia* indictum, ob jus civile *Romanum* perduellibus a *Theoderico* ademptum, tolleretur, omnibus peccatum in universum dimisisset, paucos tantum, quos artifices principesque maleficii fuisse compererat, exilio multasset: qui tamen *Urbici* Palatii curatoris; cui promulgandarum, hujus veniæ, tabularum
C cura mandata fuerat; dexteritate, absoluti sunt. *Epiphanius*, cum mense Martio *Ticinum* repetisset, in *Galliam* transgressus, ab immodico aliqui Rege, quod venerat; tametsi vix prece, ac pretio, impetravit. Tunc primum *Italia* mirum in modum respirare, ac refluere cœpit: & cum *Romanos*, quos plurimum diligebat, libertatis
D priscæ studiosos *Theodericus* agnosceret, omnia per *Romanos* magistratus administranda jussit. Annuam pensionem Senatoribus ad inopiam redactis constituit: Universam tandem urbem administrandam, regendamque senatui, populoque *Romano* permisit: sic tamen, ut & daret ipse Præfectos urbis, & in ejus curam summas assidue cogitationes conferret, & eam perpetuo plurimi
E faceret: quod & res ab eo gestæ, & litteræ scriptæ patefaciunt. Hinc ad Senatum scribit: *Caritatem vestri præcipuam nos habere, ex ipsa cura vos potestis cognoscere, pro quibus ita videmur esse solliciti, ut nihil admonitionis patiamur omitti.* & ad Argolicum Præfectum urbis, *Nusquam*, inquit, *majori laude virtutis agitur, quam si recte Roma tractetur:* & cum seditiosi quidam urbem ipsam turbarent, & ob id *Artemidorum* Regis obsequiis eruditum Præfectum fecisset, addit: *Numquam majori damno periclitati sunt mores, quam cum gravitas Romana culpatur.* Ipse *Ravennam* fecit Regni sedem, ac domicilium, quod esset
F multo, quàm *Roma* ab munitionibus firmior, nullis direpta, deformatave hostibus: ædificiis conspicua, & ad arcendos ab ingressu *Italiæ* barbaros, maximè commoda: præsertim cum superiores Cæsares ibidem habitaverint. Nam *Tuscia* vestigium provinciæ penè nullum, hoc tempore, servabat: in *Flaminia*, *Æmyliæ*que ab incolis desertæ reliquæ urbes: *Campania*, ejusque regionis tractus, continentibus jamdiu calamitatibus afflictus. *Galliam Cisalpinam*, post *Athilæ* excursionem, majoribus deinde latrociniiis infestam nullæ adhuc opes sublevaverant. Quamquam non desunt, qui putent, timuisse *Romanorum* ingenia ferociora, & ad libertatem, pristinumque Imperium aspirantia; illis præsertim magistratus omnes tametsi ejus jussu; administrantibus: neque omnino securè talia *Gothis* mandari posse opinabatur. Quod eo magis videtur verum, quo ipse urbem *Romam* plurimi semper, uti supra memoravimus, fecit, & ad *Faustum* scribens, *Piaculi*, inquit, *genus est absentem sibi Romam diutius facere, qui in ea possunt, constitutis laribus habitare:* & ad *Symmachum* patricium: *Nulli sit ingrata Roma, que dici non potest aliena: Illa, eloquentiæ secunda mater; illa, virtutum omnium latissimum templum: sentiat planè quod carum est: non sine gratia esse creditur, cui habitatio tanta præstat.* Cum autem *Ligures*, in tanta Regis clementia, tributis viderentur inclementer opprimi, denuò *Ravennam* Epiphanius *Ticinensis* Episcopus, eorum rogatu, ad *Theodericum* anno ccccxcvii. venit, ejusque populi calamitatibus accuratè expositis, *ANN.* duas partes indictionis elicit. Interea *Anastasius* cccc
secundus Pont. Max. qui, jam biennium, *Gela-* xcvi.
si

ANN.
CCCC
XCVIII.

ANN. D.

130

Distinet.
17. & 96.

so mortuo successerat, vita functus est: successorem habuit *Symmachum Sardum*: in cuius creatione dissensus est. Pars enim sacrorum virorum apud *Constantinianam* Basilicam *Symmachum* decernit Pontificem: Pars ad Divam *Mariam*, *Laurentium* creat: unde seditio ingens, senatu, populoque *Romano* duas in partes diviso, orta est. Quamobrem omnium consensu Concilium *Ravennae* indicitur; plerique jussu *Theoderici* scribunt; Huc cum ambo venissent, ut legitur in libro Pontificali, in eo maxime *Petrus* Archiepiscopus *Ravennas* enituit: & re tandem omni, controversiaque discussa, *Symmachus* in Pontificatu confirmatur; qui ingenti benignitate usus, *Laurentium* competitorem, *Nucerinum* Episcopum fecit. Altero post anno, cum jam septennium *Ravennae* fuisset *Theodericus*, Regnumque satis confirmasset, ac *Italicorum*, *Romanorum*que praesertim ingenia, nosset, ut satisfaceret *Romanorum* desiderio, ac precibus *Romam* profectus est: ubi incredibili significatione laetitiae excipitur: nec laetitiae eventus defuit: quando perlustrata paulo post urbe, & ejus pulchritudinem, quanta fuerit, animo concipiens, nihil omisit, quod ad optimum Principem pertineret, & ornari illam amplissimis substructionibus, & reparando portu, refarciendisque & firmandis moeniis, jussit: quod & factum est: Senatum etiam honoravit, atque auxit. Per id tempus *Petrus* *Ravennas* Archiepiscopus, sive *Theodericum*, *Romam* fuerit comitatus; Regem enim *Romam* proficiscentem, tota fere citerior *Gallia* prosequuta est; sive a *Symmacho* Pontifice accitus, Concilio interfuit, quod habuit *Symmachus* *Romae* hoc anno d. Indictione nona ineunte, in aede *Vaticana*, de invasione rerum Ecclesiasticarum, & vexatione sacerdotum: Quae quamquam veteribus erant Pontificum Max. decretis castigata, tamen quoniam renovabantur, quod saepe praesumitur, saepius, dixit *Symmachus*, ut inhibeatur necesse est. Haec igitur decreta sunt. Si is qui res Ecclesiae, absque Episcopi sui jussu possideret, eas praesumeret deinceps retinere, Ecclesiae liminibus ab Episcopo arceretur. Quod si negligeret, & necessitas compelleret, in praedonem sacerdotali telo statim animadverteretur. In eos etiam actum est, qui Ecclesiae bona, specie Regiae largitatis, vel cujuscumque potestatis, pervaserant: eos reprehendens sacerdotes, qui in eo aut evitando, aut recuperando, se negligentius gessissent: & multa praeterea in hanc rem admodum salutaria, sancita. Huic Synodo, statim post *Symmachum*, *Petrus* *Ravennas* Archiepiscopus, ante omnes alios Episcopos, qui ibi tres supra centum interfuere, subscripsit. Postero anno aliud *Ravennae* Concilium, mandato Regis *Theoderici*, qui jam *Ravennam* redierat, coactum est: quamquam actum in eo nihil aliud est, quam ut *Gallicae* *Cisalpine* Episcopi, petierint ab *Theoderico*, quid essent ab eo vocati, aetate jam & viribus penè confecti: praesertim cum ex ipsis complures, superiore anno, ut *Romano* Concilio interfessent, idem iter fuissent ingressi, in quibus erant, *Maximus Ticinensis*, *Bassianus Mutinensis*, *Eustasius Cremonensis*, *Laurentius Bergomas*, *Joannes Ariminensis*; eisque hoc anno *Gerontius Fico-*clensis Episcopus, & alii è *Liguria*, *Aemilia*, & *Venetia* adjuncti sunt. Respondit *Theodericus*, eos, *Romam*, suo jussu vocatos, ut communi sententia in generali conventu, de iis criminibus ageretur, quae apud se, adversarii *Symmach*i Pont. Max. in eum conjecerant gravia admodum, & nefaria. Affirmantibus autem, magna animi Christiani Constantia, Episcopis, una ipsius Pontificis Max. auctoritate, advocari Concilia posse, neque summam Antistitem inimicorum esse sub-

A jectum judicio, id quoque *Symmachum* ipsum per litteras voluisse, subdit *Theodericus*, & Episcopis eas legere se cupere postulantibus, proferri statim in medium jussit. Quae cum essent acta, *Petro* *Ravennate* Archiepiscopo sese illis comite adjungente, *Romam* itum est. Conventus ibi in *Julii* basilica, Kal. Novembr. frequens habitus, ut de inchoando Concilio decerneretur. *Symmachus* gratias primum maximas Regi agere, qui Concilium illud *Romam* evocasset, maximis ab se votis expetitur. Sperare enim, se priusquam de objectis sibi criminibus ageretur, & visitatorem tollendum, & quae inimicorum astu amiserat, recuperaturum: miserat enim *Theodericus*, ut aliquot ab eo sacrati viri postulaverant, contra jus, fasque *Petrum* Altini Episcopum, qui rem cognosceret, Ecclesiamque *Romanam* visitaret. Patres id quod *Symmachus* Pont. proposuerat, æquum censes, omnia *Theoderico* Regi, per legatos, significarunt. Advenere *Ravennam* legati, in tempore quidem, sed cum negligentius negotium apud Regem tractassent, nihil impetrarunt. Haec res & addidit animum adversariis, & magnam *Romae* perturbationem intulit, neque reuinit *Symmachus*, sed Pontificia tum auctoritate seposita, agi voluit de objectis criminibus, ea-
C que de re conventus in *Hierusalem* Palatii Sessoriani Basilica indictus est. Is cum absente *Symmacho* haberi cepisset, placuit quibusdam Patribus, libellum, in quem conjecerant accusatores a se objecta Pontifici crimina, legi: itaque lectus est: verum de illo cum ageretur, & *Symmachus* causam suam dicturus, ad Conventum pergeret, in itinere, ab irruentibus in eum satellitibus, quos inimici immiserant, ita est affectus, ut multis sacerdotibus, qui cum ipso erant, vulneratis, caedes fuisset secuta, nisi vir illustris *Aligernus Comes*, *Gudilaque* & *Gideulfus*, sublimes viri; iis enim titulis decorantur; magistri domus
D Regiae, accurrissent: quamobrem in aedes *Vaticanas*, unde egressus fuerat, tunc se recipere *Symmachus*, *Aligerno*, *Gudila*, *Gideulfoque* comitantibus, coactus est. Ingenti deinde *Romae* tumultu excitato, omnibusque perturbatis, per litteras a Patribus omnia *Ravennam* ad *Theodericum* referuntur: cum interea *Symmachus* a Concilii Patribus, si ad Concilium ire vellet, admonitus, decrevisset, sibi nequaquam eundum, quod in tanta conversione rerum, ubi omnia plena discriminis intueretur, decerni quidquam non posset. Quamquam autem sacris legibus compelli nequireret, se tamen Regi *Theoderico* velle obsequi. Ceterum *Theodericus*, his acceptis, quamquam labe
E *Arriana* infectus, tamen permotus Divino instinctu, respondit, in Synodali esse arbitrio, in tanto negotio, sequenda praescribere, nec aliquid ad se, praeter reverentiam, de Ecclesiasticis negotiis pertinere: Committens etiam potestati Pontificum, ut sive propositum vellent negotium audire, sive nollent, quod magis putarent utile, deliberarent: dummodo venerandi provisione Concilii, pax in civitate *Romana*, Christianis omnibus redderetur. Haec ille: Quibus Patres, quod intelligerent, ad judicandum, summæ sedis auctoritatem ob stare, neque sibi quidquam in hac re disquirendum, sed sequendum, ne Ecclesiae detrimenta augescerent, causam Divino judicio committentes, decreverunt, *Symmachum*; quod ad hominum judicium pertineret; immunitatem, ac liberum esse. Huic sententiae *Petrus* *Ravennas* Archiepiscopus, post *Laurentium Mediolanensem*, in hæc verba subscripsit: *Petrus Episcopus Ravennas, huic statuto nostro, in quo totam causam Dei judicio commisimus, subscripsi. & post eum septuaginta duo Episcopi subscripserunt; in quibus Gerontius Fico-*
F
clensis; quem nunc *Cervien-*
sem

ANN.
VII.

sem dicimus; fuit, haud ita diu post, ob Christi Dei fidem, capitali supplicio affectus. Postero anno, *Fausto*, viro clarissimo, *Anieno juniore*, & *Probo* Consulibus, *Theodericus Rex*, aquam, *Ravennam* deduxit, cujus formam; hoc nomine aquæductum appellabant; suo sumptu, instauravit, quæ longis ante temporibus, solo æquata fuerat. *Petrus* Archiepiscopus *Romæ* etiam fuit, interfuitque & subscripsit Concilio, quod Octavo Id. Novembr. in basilica Vaticana, *Symmachus* Pont. habuit. Cum enim *Odoacer* Herulorum Rex, superioribus annis, mortalia omnia tyrannide complens, neque etiam Divinis abstinisset, sanxissetque per *Basilium*, sublimem, & eminentissimum virum præfectum prætorio, & patricium, vices Regis agentem; ejus ætatis ii tituli, & dignitates erant; ne inconsulto Rege, Pontificia comitia perficerentur, *Symmachus* ea in antiquam libertatem restitutus, Concilium vocaverat: ubi dictis sententiis, ex omnium auctoritate, ejusmodi sublatum Decretum est. Aliquot etiam leges de prædiis Ecclesiarum rusticis, & urbanis, ad *Basilium*, quem diximus non alienandis, latæ, cum recitarentur, *Petrus* Archiepiscopus *Ravennas* hanc sententiam dixit: *Scripturam quæ in nostra congregatione vulgata est, nullis etiam viribus sustineri manifestum est, quia nec canonibus convenit, & a laicali concepta persona videtur: maxime quia in ea nullus Præsul sedis Apostolicæ interfuisse, vel propria subscriptione firmasse monstratur.* Cautum deinde in eodem Concilio est, ne prædia rustica Ecclesiarum alienari in perpetuum liceret: & iidem fere omnes, qui supra, Episcopi subscribere. Interea *Symmachus* adversarii, quamquam tot gravissimorum Patrum sententiis confossi, tamen nihil quiescere, sed libello edito, nova moliri, & adversus sanctam Synodum calumnias texere: non omnes sacerdotes ad conventum vocatos, ipsos adversarios non auditos, obsecutos *Theoderici* Regis jussis Patres, ab uno Pontifice Concilium convocandum, decernentis. Si *Romanæ* sedis Antistes, nunquam minorum sententiæ fuit subiectus, cur judicari ipse voluerat? *D. Athanasium* Episcopum, hujusmodi judicium non subterfugisse, & alia hujusmodi: Quibus alio libello valde disertio, synodali auctoritate scripto, *Ennodius* *Romanæ* Ecclesiæ Diaconus respondens, & ostendit omnes accitos fuisse Episcopos, adversariosque & ipsos à Rege, & libro edito ab omnibus satis auditos: nullam esse veram synodum, quæ *Romani* Pontificis auctoritate careat: Dissensionum tempore Concilia, postquam absoluta fuerint nulla esse, nisi sui capitis, id autem est, Pontificis *Romani* fuerint auctoritate firmata. Quod a nemine judicetur *Romanus* Pontifex, id illi non a Rege, sed a Deo tributum: posse eundem sponte sua, aliorum se judicio subicere, & *D. Athanasium*, quamquam nobilissimæ Ecclesiæ Antistitem, longe tamen dignitate *Symmacho* imparem exstitisse: Quæ & alia complura, cum insequenti anno, qui fuit post Consulatum *Anieni*, Concilium ducentorum decem & octo Episcoporum, *Romæ*, ante confessionem *D. Petri* congregatum, ex ipso libello audivisset, placuit inter quartæ, & quintæ synodi acta, interponi: decretumque ut Episcopus, qui spoliatus, vel de sede sua, vi, dolo, quocumqueve ingenio, dejectus fuerit, ad dicendam causam vocari, nisi prius in integrum restitutus, nequiret. Quoniam verò Patres, de *Symmachus* accusatoribus damnandis ad Concilium retulerunt, *Symmachus* quamquam novis semper insidiis appeti, & adversum se pleraque illos moliri non ignorabat, tamen flagitavit, ut in illos mitius ageretur, & licet justè damnarentur, tamen humanitate, ac misericordia conservarentur:

ANN.
VIII.

A In illos etiam qui Episcopos, & Dei servos insectarentur, qui Ecclesias vastarent, qui circumvenirent, decretum: iisque decretis, post *Symmachum*, *Laurentius* *Mediolanensis*, *Petrus* *Ravennas* Archiepiscopi, & ceteri deinde Antistites subscribere. His autem verbis *Petrus* *Ravennas* Archiepiscopus subscripsit. *Petrus* Episcopus *Ecclesiæ Ravennatis* huic statuto a nobis, inspirante domino, peracto, subscripsi. Neque tamen omnes ob id, qui *Laurentii* partes adversus *Symmachum* fovebant, discesserunt de sententia, cum *D. Gregorius* in *Dialogis* scribat, repertum a *Germano* *Capuano* Episcopo, in thermis *Angulanis*, quod se *Germanus* valetudinis causa contulerat; *Paschasium* *Romanæ* Ecclesiæ Diaconum Cardinalem, virum & sanctitate vitæ singulari, & doctrina, & miraculis post mortem editis, Clarissimum, qui diceret, de pertinaciæ se crimine, ibi, jussu Divino, purgare, iis, qui lavabantur, intervendis, quo crimine, dum vixit, perpetuò *Laurentii* partes adversus *Symmachum*, secutus fuerat. Tot peractis *Romæ* Conciliis, *Petrus* Archiepiscopus *Ravennam* reversus, admirabile Divorum Apostolorum Principi templum exstruere, ad opidum *Classense*, coepit: sed levi morbo correptus, vitam cum morte commutavit haud multo post, pridie Kalen. Sextil. Vir Innocentissimus, moribus compositis, corpore gracili, tenuique, procerâ statura, barba promissa, cujus gentiles ex *Syria* *Divi Apollinaris* tempore, *Ravennam* venerant. Sepultus est in *Divi Petri*, quod incœperat, vel; ut alii putant; in *Divi Jacobi* ad fontes, qua in sententia est *Andreas Agnellus*: Cum enim ipse, quo loco sepultus esset *Petrus* Archiepiscopus, hæsitaret, unâ cum *Gregorio*, *Divi Apollinaris* in *Classe* sacerdote, & *Divi Severi* æditimo, divinitus incensus, *Apollinariam* in ædem se recipiens, ad fontem, ubi *D. Jacobo* erecta ædícula erat, cum diligenter inquirerent, vidit ipse, quique secum aderant, complures, sepulcrum ex Proconisso lapide egregium: cujus cum operculum amoveretur, ex cypresso arca in conspectum sese dedit, cui erat *Petri* Archiepiscopi imago insculpta, his adscriptis verbis: *Domnus Petrus Archiepiscopus*. Arca detecta suavissimi unguenti odorem efflavit, cadaverque sanctissimum visum est, omnibus integrum membris, perinde ac sepulturæ traditum tunc primum fuisset. Hic *Petrus*, divinos, novæ legis ab Christo Deo traditæ, libros tabulis exaratos aureis, præstantissimis gemmis ornavit, ad quos suam imaginem adjunxit, his verbis inscriptis, *Domnus Petrus Antistes ob diem ordinationis suæ sanctæ Ecclesiæ obtulit*. Hæcque omnia diu in *Ursiano* templo perstiterunt. Hujus *Petri* tempore *Divus Arnulfus*, qui ex Regio sanguine *Francorum*, *Lothoringæ* Dux, postea vitæ sanctitate, miraculisque illustris, *Turonensium* fuit Episcopus, ut testis est *Sigibertus*, *Ravennam* venit, cumque *Petrum* Archiepiscopum invisisset, die quodam Dominico festo, ipsi in æde *Ursiana* Deum contemplanti, post matutinas preces, ferunt, animam viri improbi nuper demortui ad infernos cruciatus locos sempiternos a Dæmonibus pertractam, *Arnulfus*que viri sanctissimi opem implorantem, visam fuisse, pro qua cum *Arnulfus* Deum rogasset, ad corpus rediisse; eumque deinde virum redivivum, ingentem *Arnulfi* virtutem, & multa merita narrare solitum, quamobrem cum maximus *Arnulfo* honor apud omnes conciliaretur, *Ravenna* illum, honores omnes fugientem, occultè abiisse. Templum quod *Petrus* Archiepiscopus incœperat, *D. Petro* dicatum, omnium, qui tunc in *Italia* essent, pulcherrimum, restantur: fuisseque arbitrantur *Capitolium* illud *Jovis*, de quo, uti supra memoravimus, in *D. Apollinaris* Archiepiscopi

pi vita, *Eleocadius* ejus discipulus, atque item Archiepiscopus *Ravennas* meminit, tercentas atas habuisse. Hoc autem ab *Theoderico* Rege impetratum; Deo, ac *D. Petro*, Petrum hunc Archiepiscopum dedicasse. In eo pictam Christi imaginem fertur adeo exactè, diligenterque & ejus similem, ut cum in *Aegypti* solitudinibus vastissimis, quæ monasteriorum plenæ, & monachorum magna multitudine, sanctitateque & monasticæ vitæ institutis florētissimæ vigeant; vir quidam sanctus suppliciter, seduloque a Deo peteret, Christi imaginem sibi ostendi, audierit, ¹³⁴ *Ravennam*, ut pergeret, in *Divi Petri* illam visurum. Quapropter duobus Leonibus comitatus, *Ravennam* quàm celerrimè cum venisset, & imaginem fuisset supra fores templi conspicatus, eamque genibus innixus toto animi fervore veneratus, ex hoc lacrymabili hospitio, cœlestem in patriam evolavit. Leones sepulturæ locum, humo pedibus egesto, effodientes, unà cum populo, qui ad rei miraculum accurrerat, virum sanctum in fossa deponunt, & humum supra congerentes, tumulum ex more componunt. Ingenti deinde fremitu rugientes, gēstibus præ se ferentes maximum dolorem, tandem interiisse fama est, novæque rei timore perculos omnes, fossis hinc atque hinc factis, ibidem Leones sepeliisse. In *Ravennati* Archiepiscopatu *Aurelianus* Petro subrogatus est, ætate quidem juvenis, sed senex prudentia, atque mira ingenii felicitate: quam ita cum optimis moribus conjunxit, ut omnibus esset vehementer carus. Templum sacrauit, quod *D. Martino* in Cælo aureo dicaverat. Interea *Theodericus* Rex admirabili benignitate usus, in antiquam felicitatem, & decus pristinum restituisse, & quietam sibi omnia constituisse visus, *Cetbeo* Consule, per *Petzam*, & *Mundum* Duces suos victis *Bulgaris*, *Syrmium* *Italiæ* adjecit, ac suam *Pannoniam*, suam fecit. *Salvianus* Massiliensis sacerdos, qui hoc tempore vixisse dicitur, concione, quam scripsit de spectaculorum vanitate, indicat multos spectaculorum causa *Romam*, *Ravennam*que adire per id tempus confuisse, miscerique cum *Ravennati* populo in theatris, cum *Romano* in ludis: & quamquam eos magnopere reprehendit, & quidem jure, meritoque, tamen hinc possumus *Ravennæ* amplitudinem, ac celebritatem intueri: Quo etiam fiebat, ut commigrantibus huc assidue gentibus, ex tantæ multitudinis concursu, *Ravenna* aliquando inopia, & caritate rei frumentariæ laboraret: Itaque convehatur è *Liguria* triticum, quemadmodum sæpe *Ravenna* ad *Ligures*: quod vel ex eo potest cognosci, quod *Uniligis* *Sajoni* *Theodericus* Rex scribit, his verbis: *Atque ideo presenti decrevimus jussione, ut quantas in Ravennati urbe sulcatorias potueris reperire, frumentis fiscalibus oneratas, ad nos usque perducas. Reddat Ravenna copiam Liguriæ, quam ex ipsa consuevit accipere.* In tanta *Theoderici* felicitate *Alaricus* ejus gener *Gothorum* Rex, ab *Clodoveo* Rege *Francorum*, uxoris fratre, commisso proelio interficitur in campis *Volgadenis*, *Aquitania*que occupatur. *Theodericus* cum uterque affinis esset, justior rem putans *Alarici* causam, propterea quod cum *Arrianis* sentiret; nam decem ante annis *Clodoveus* a *D. Remigio* *Rhemorum* Archiepiscopo, & fidem catholicam, & sacrum baptismatis lavacrum, una cum universa *Francorum* natione, primus ex ejus gentis Regibus, acceperat; quadraginta millium armatorum coacto exercitu, eum ad *Amalaricum*, *Alarici* generi filium mittit, ut patrem ulciscatur, & ereptam Regni partem recuperet. Quod feliciter evenit *Carassone*, & *Arelate* obsidione liberatis, *Aurascio*, *Tholosa*, *Massilia*que receptis, superato tandem, & inde

A rejecto *Clodoveo*: multa autem *Francorum* & *Gal-lorum* millia *Ravennam* relegata sunt, quos bien-nio post, anno decimo supra quingentesimum a ^{ANN.} partu Virginis, *Boëtio*, clarissimo philosopho, ^{DX.} Consule, redemit *Cæsarius* *Arelatensis* Episcopus. Qui apud *Theodericum* accusatus, quod cœno-bium sorori, ac sacris aliis virginibus a se condi- ¹³⁵ tum, ac deinde in obsidione urbis a *Theoderico* eversum, instaurare cœpisset; *Ravennam*, custo-dia septus, adductus est. Hunc, Rex, in cubi-culum admissum, & constanter salutantem, ve-nerabundus, aperto capite assurgens, accepit, ac de labore itineris, deque *Gothis*, *Arelatensibus*que percunctatus est. Dimisso inde illo, conver-sus ad suos, malum, inquit, eis, qui tam sancto viro, tantam itineris molestiam præbuerunt: nam hic quantus sit, ex eo conjeci, quod illo ad me primum ingrediente, ferè totus cohorrui, & an-gelicum in eo vultum notavi: quamobrem omni-nò esse nefas arbitror, durius quidquam in virum adeò venerabilem statuere. Misit deinde ad eum in hospitium, loco muneris, discum argenteum, magni pretii. Ceterum cum tanta ad eum pau-perum conflueret multitudo, ut vix pateret ac-cessus, Senatores, ac nobiles ad eum certatim dispensandas pecunias contulerunt, quando disco vendito, redactaque pecunia, captivos omnes *Gal-licos*, superiore bello factos, redemerat. Eò fa-ctum est, ut *Symmachus* Pontifex, & clerus omnis *Romanus*, ejus visendi desiderio flagrantem, *Ro-mam* acciverint, quò & ipse profectus est. *Theo-dericus* *Gallia* potitus, eam pro *Amalarico*, dum adoleceret, optimè administravit. *Tridentum* ur-bem in *Alpibus*, muro cinxit, quod & fecit *Pa-tavii*: *Italiam* autem omnem ab externo hoste tutatus est, castello *Veruca* ad *Atthesim*, munito, & collocatis apud Augustam Prætoriam *Herulis*. Per id tempus *Aurelianus* *Ravennas* Archiepisco-pus, absolvere aggressus *Tricollim*, quam *Petrus* *Chrysologus* fundaverat, moritur VII. Kal. Jun. sepultus in templo Apostolorum juxta ambonem à monumento *Neonis* haud procul: cum undecim annos præfuisset. Sufficitur illi *Ecclesiis*, ex no-bilissima *Ravennati* Præfectorum familia, planis capillis, hirsuto supercilio, canitie modica, for-ma haud ineleganti, summa vitæ innocentia. An-no a Christo nato quingentesimo decimo quarto. ^{ANN.} *M. Aurelius Cassiodorus*, Senator *Ravennas*, ^{DXIV.} Consulatum solus gessit, eo majore laude virtutis, quod ut ipse testatur, *adunato clero, vel populo Romano, Ecclesiæ rediit optata concordia.* Proximo Florentio, *Anthemio*que Consulibus, *Theodericus* ^{ANN.} Rex, *Amalasuentam* filiam, ex *Andesleda* uxore, ^{DXV.} *Eutharico*, ex nobili *Amalorum* familia *Veterici* filio, ex *Hispania* evocato, nuptiis insigni pom-pa, & Regio apparatu *Ravennæ* celebratis, nu-ptui tradidit. Hunc *Eutharicum* *Theodericus* cum unice diligeret, non ut generum, sed filii loco; cum ipse maribus careret; semper habuit, & in spem hæreditatis *Italici* Regni apud se vo-luit esse: *Ormisdæ* hoc tempore, *Symmacho* jam mortuo, *Romanæ* Ecclesiæ præerat, & *Anastasio* Cæsari, Catholicos fatigare incipienti, cum *Or-misdæ* Pontifici monenti, superbe responderet, species primum terribilis pavorem, mox fulmen, & mortem, septimo & vigesimo Imperii anno, attulit: cui *Justinus* *Thrax*, summa religione Princeps, successit. Is cum statim *Gratum* no-mine, ad *Ormisdam* Pont. Max. legatum misisset, anno quingentesimo decimo octavo, de redinte-granda Ecclesiarum concordia, *Ormisdæ* *Raven-nam* ad *Theodericum* consulendum accessit, reque cum eo communicata, legatos *Constantinopolim* destinavit ad recipiendum in gratiam eos, qui *Acacii*, *Petri*, *Timothei*, & *Dioscori* nomina ex Diptychis exemissent. Quamquam autem Eccle-

ANN.
DXIX.

fiarum Diptycha putantur fuisse tabulae sacrae duae, quarum in altera vivorum, in altera mortuorum Episcoporum qui recitabantur in sacrificio Missae, nomina describebantur, non erit tamen fortassis absonum opinari, fuisse etiam quandoque vestem illam, qua, supra ceteram, induitur sacerdos, cum Missam celebrat, casulam, & Planetam appellant. In hanc sententiam adducit me, tum quod ea sit vestis duplex, antequam, ac postea ex humeris delabens, tum quod inter sacras Divorum reliquias, in *Classensi* sacrario, huiusmodi vestem repperim, vel antiquitate venerabilem, in qua talia inscripta sunt nomina. Eodem hoc anno *Amalusuenta* Eutharici uxor, puerum *Athalaricum* peperit. *Theodericus* Rex *Ethalaricum* Consulem anno quingentesimo decimo nono fecit. In quo munere se mitem adeo, & commodum Romanis praeiuit, tanto splendore, eaque magnitudine temperantiam condidit, & aequitatem, ut hoc anno multa viderit *Roma* miracula, stupente etiam *Symmacho* Orientis legato. *Gothis*, Romanisque & dignitates multas tribuit, & munera praeiuit, & in amphitheatro ludos, quo ex *Africa* feræ numquam hactenus *Romae* visae, adductae sunt, celebravit. Itaque *Roma* abeuntem, summis omnes laudibus efferre, nobilioresque *Romani* cives, non modo tunc, *Ravennam* usque comitari, sed deinde saepe, pro incredibili benevolentia, ac observantia, *Ravennam* venire, eumque invisere. Quamobrem ipse, qui liberalitate, & magnificentia nemini cedebat, & magno ludos apparatu *Ravennae* celebraret, *Romanos*, *Gothosque* qui iam *Ravennates* erant facti, magnificentissimis muneribus ornare, ut *solus*, quemadmodum horum auctor scribit *Cassiodorus*, potuerit superare, quem *Romae* celebraverat Consulatam. Hoc tempore *Olybrius* *Ravennas* vir nobilissimus, maximaque cum auctoritate, tum potentia, non absque opinione sanctitatis monachus factus, in *Galigatensi* coenobio vivebat. Cum enim per hos dies adolescens *Etruscus*, *Hilarus* nomine, diligentius Deo operam, & studium navaturus, passibus mille iuxta vicum *Galigatam*, *Ravennatis* Diocesis, in praecellso, atque edito monte, sub quo *Vitis* amnis defluit, ab incolis; ut nos, quo, tempore ibidem fuimus, accepimus; *Bidens* appellatus, sese constituisset, jamque adolescentis fama summa celebritate ab omnibus audiretur, *Olybriusque* *Ravennas* patricius, cacodæmone arreptus, miserè affligeretur, & omnia frustra remedia expertus fuisset, repente Dæmon, vi Divina impulsus, exclamare, donec non adduceretur ad puerum Dei *Hilarum*, se inde numquam discessurum. Uxore, omnique familia tum deflente, interrogatus Dæmon, quisnam is esset adolescens, atque ubi commoraretur, manere illum in monte, ac solitudine respondit, eumque montem ad *Bidentis* amnis ripam esse, ubi sibi aedificasset *Hilarus* templum, & ibidem die, noctuque in Dei laudibus, & contemplatione rerum Divinarum vitam ageret: duos & viginti annos esse natum, brevi statura, barba modica, pilis tunc primum prodeuntibus, assidueque cælitibus comitibus uti. Quibus acceptis, omnis familia, cum *Olybrio*, ad *Hilarum* profecta, ubi a loco, in quo tum forte *Hilarus* Deum orabat, quantum iactus lapidis est, procul fuisset perventum, gemens Dæmon, magnoque concussus tremore, cursu rapidissimo ad *Hilarum* properavit, a quo inde tandem pulsus est. *Olybrius* immortalibus, Deo primum, deinde *Hilaro* gratiis, unâ cum conjugē, ac omni familia actis petere, uti vitae piè traducendae regulam, normamque sibi praescriberet: quod *Hilarus* audiens, & prae gaudio lacrymans, postquam legem Christi Dei edoctus omnes illos fuit,

A a sacerdote illac forte transeunte, qui *Aretio* *Ravennam* pergebat, iussit *Olybrium*, ejusque familiam, homines circiter nonaginta, id flagitantes, sacra baptismatis unda expiari, quemadmodum ex vita *Hilari*, a *Paulo* ejus discipulo scripta, cognosci potest. Tertio post die, *Eustasia*, *Olybrii* uxor, ex hominum vita migravit. *Olybrius* unâ cum *Junio*, & *Eunomio* filiis, sumpto cucullo, monachus ibidem factus, praedia sua omnia illi coenobio dono tradidit: unde non modo omnibus monachis, qui jam ad *Hilarum* multi convenerant, abunde victus suppeditabatur, sed multum etiam pecuniae erogabatur viduis, pupillis, atque aliis egentibus. Verum tanta solitudinis, ab *Hilaro*, atque *Olybrio* plurimum expectatae, quies, ab *Theoderico* Rege perturbata est; qui ad eas radices *Apennini*, unde; ut aliqui putant; *Ravennam* aquam deduxerat, juxta *Bidentem* amnem, aedes sibi magnificas, quod secedere interdum solebat, construxit. Coepit enim frequentari *Hilari* coenobium: ex quo tamen *Hilarus* id fructus collegit, quod familiares Regis aliquot, viros nobiles, Christi ab se legem, ac praecepta edoctos, monachos fecit, in diesque faciebat, cum vir impius quidam *Theoderico* nuntiaret, praecepta Regia *Hilarum* contemnere, multos ex familiaribus abalienare, ad seque adducere, & aliquorum suspicionem esse, per eum modum collecta egregiorum, & praeclare audacium satis magna manu; ut solent huiusmodi initia ab imprudentibus plerumque contemni; nonnullos ex ipsis repentino facto impetu, Regni illius tranquillitatem, ac pacem perturbaturos. Rex vehementer his commotus, centuriones quattuor cum suis militibus mittit, qui *Hilarum* capiant, ad seque pertrahant. Verum milites ad praedictum coenobium propinquum cum venissent, in vallemque descenderent, *Hilarianam* familiam praedaturi, *Hilaro* Deum rogante, pro suorum incolumitate, aliam viam ingressi, biduo, quod tenderent, incerti, per eos montes vagati sunt. Quamobrem percitus ira majore, consensu equo *Theodericus* ad virum Dei adit: Ceterum ad monasterii septa cum pervenisset, equus subsistens, nullo umquam potuit calcarium, aut verborum impetu propelli. Intellexit *Theodericus* vi Divina id fieri, esseque virum illum sanctissimum, & falsa sibi relata fuisse. Misit itaque ex suis Senatoribus duos, qui suppliciter virum sanctum roga-
rent, ad Regem ut accederet: quod fecit *Hilarus* libenter, eumque Rex benignè complexus, secum in *Hilariano* antro comedit, ab eoque die tanta veneratione hominem est prosecutus, ut multis coenobium praediis ditaverit. Ubi *Hilarus*, cum *Olybrium* *Ravennatem* in caelum praemisisset, vita sanctè acta, multisque miraculis editis clarissimus, annos natus octuaginta duos, Idibus Maji, mane in caelum ipse quoque discessit, ibidemque ejus corpus sanctum a monachis suis ad sepulturam datum est; teste, uti supra memoravimus, *Paulo*, ex ipsis monachis uno, qui ejus vitam, unde hæc excerpimus, descripsit. Per id tempus, *Justinus* Imperator Catholicæ religioni addictus, ubique eam fovebat, & viros sanctos, locaque amplissimis beneficiis ornabat. Anno primo & vigesimo supra quingentesimum, *Justinianus*, qui fuit postea Imperator, *Justini* Augusti sororis filius, Consulatam Orientalem gessit, *Valerius* Occidentalem. *Justinianus* ubi praeclaræ suæ indoli, quam deinde toto Imperii cursu longe reddidit illustriorem; datam a tam claro Magistratu, beneficentiae causam videt, largitionibus onerat, ornatque populum, & ut inquit *Marcellinus*, famosissimum hunc Consulatam, prae Consulibus omnium Orientalium, edidit: nam CCLXXXVIII. solidorum libera

ANN.
Berum.ANN.
DXLI.

138

libera Consulum perfecta munificentia in populum, inque spectacula, sive spectaculorum machinam, distributa sunt. Viginti Leones, Triginta pardos exceptis aliis feris, in amphitheatro simul exhibuit: numerosos præterea, phaleratosque in Circo caballos, jam donatis quoque impartivit aurigis, una dumtaxat, ultimoque mappa insanienti populo denegata. Proximo anno, ambo Consules Occidentales fuerunt, summi viri, & doctrina, opibusque præstantes, Symmachus, & ejus gener Boëtius: Is cum in Consulatu, nefariis Gothorum quorundam, qui valebant auctoritate, & gratia, sese objecisset ausibus, magnam sibi apud Regem, & ceteros invidiam conflagavit. Itaque statim ut Consulatu abiit, accusatus est a Basilio, Opilione, & Gaudenzio: ex quibus Basilius olim Regio ministerio depulsus, ad eam postulationem æris alieni necessitate descendit. Opilio verò, & Gaudentius, cum ob multa flagitia exilio destinati, ad sacras aedes, recusantes imperium, confugissent, Rex edixit, ut nisi intra præstitutum diem Ravenna discederent, frontibus inustis expellerentur: atque eodem tamen die, deferentibus eisdem, Boëtii nomen acceptum est, Ormisda Pont. Max. eodem anno, non multo post moritur, in ejusque locum Joannem Tuscum, Consulatu Maximi, subrogant: quo tempore Justinus Cæsar, veræ pietatis studio incensus, cum delere, quoad ejus fieri posset, hæreticos statuisset, Arrianos, expulit, eorumque templa sanctæ religionis cultoribus assignavit, edixitque ut omnibus Imperii locis idem servaretur. Concitus ob id Theodericus, Joannem Pont. Max. Ecclesiarum Archiepiscopum, Theodorum Hypatium, duosque Agapitos, & Importunum; quem Franchinus, & Ferrettus ex Traversariis Ravennatibus fuisse scribunt; viros Consulares, ad Justinum Legatos mittit, Ravennamque ad se accersitis, dedit mandata, ut hominem hortarentur, Arrianos ut restitueret, alioqui omnia se Italiæ templa, ac sacratas aedes demoliturum. Justinus Legatos, Joannem Pontificem præsertim, maximis honoribus excepit: nam & populus omnis obviam illi ab urbe procul cum sacra pompa processit, & Justinus ad pedes se Joannis Pontificis advolvit: quem etiam Pontificem ferunt miraculis eo loco inclaruisse. Legati expositis mandatis, quæ a Theoderico acceperant, cum flectere Justinum animum non possent, ad lacrymas versi, ac suppliciter petentes, ut perituræ Italiæ, virisque omnibus bonis, ac religiosis subveniret, eò tandem pium Cæsarem perpulere, ut differre edictum pateretur. Verum hæc, quæ scribuntur ab aliis, qua ratione esse vera queant, planè, fateor, ignoro: Neque enim verisimile putaverim, Pontificem in fide Catholica tuenda ita constantem, ut quam ab ea deficere, mori maluerit, legationem pro servandis hæreticis suscepisse. Accedit ad hæc, ipsum suæ Constantinopolim protectionis, causas duas adducere, religionis Catholicæ alteram, alteram Theoderici Regis: quibus patet, Catholicæ religionis causam, à Theodericiana sejunctam: Quamquam neque ipse affirmat, se a quoquam illum missum, sed Constantinopoli fuisse ait: Quæ eo confirmari magis videntur, quò rediens, non ad Theodericum Ravennam venit, ut legatum decebat, sed recta Romam abiit, ibique perstitit, dum Ravennam venire a Theoderico jussus, in carcerem conjectus est. Quemadmodum enim reversus in Italiam, nullo hujus vitæ periculo deterritus, Episcopos Italiæ hortatus est, ut Ecclesias Arrianæ labe pollutas, consecrarent, ita probabile non videtur, Constantinopolim abiisse, ut contrarium impetraret. Hinc in Dialogis D. Gregorius, perrexisse illum, non missum scribit. Idem Marcellinus Comes² testatur, asseritque causam

A protectionis fuisse, quòd Theodericus Rex pro Arrianorum suorum cerimoniis restituendis, laborare jam cepisset. Quò etiam factum est, ut plerique vim irati Regis effugere non potuerint. Inter hos Boëtius, & Symmachus ejus socer duo clarissima Italiæ lumina, numerantur. Cum enim in suspicionem affectatæ libertatis venissent, ut Boëtius ipse libris de consolatione philosophica testatur, neque vellent nefariæ Regis sententiæ, Arrianisque assentiri, ac potius Boëtius, ut erat religione, ac morum castitate insigni, in Arrianos elegantissimo libello inveheretur, ipse Ravennam primò, apud Theodericum, relegatus est, mox Ticinum. Quamquam per id tempus Theodericus D. Petri templum, Romæ, trabe ornavit argentea, mille, & quadraginta librarum: ceteris item argenteis duobus, librarum septuaginta: ne Justinus Cæsari, & Hilderico Regi Vandalorum in Africa, Romana templa, maximis donis tunc exornantibus, concederet: Quod, & Clodoveus Rex Francorum fecerat. Transmundo Regi Vandalorum in Africa, vita functo, succederat tunc primum Hildericus: Hildericum genuerat Eudocia Ravennas, Valentiniæ Augusti filia, eumque mater, quod in viro non potuerat, religione, ac monitis piè educavit. Itaque quamquam Sacramento adactus a Transmundo, Catholicis ne parceret, tamen Episcopos Catholicam fidem servantes, ipso Regni initio, ab exilio revocavit, septemque totos annos quibus regnavit, Christianam religionem, in Africa, integram, ab omni hæreseos perfidia intactam habuit. Placidia matertera, Eudociæ soror, Olibrio jam desponsa, nulli tamen umquam viro copulata, Ravennæ nata, aliquot ante annis è vita excesserat. Factum, ipsa petente, divinitus nonnulli existimant, ut Olibrii sponsi congressus, direptione urbis vitaverit: Nam Olibrio, ob eam cladem, fuga Constantinopolim abeunte, ipsa captiva facta, & in Africam abducta, Valentiniæ præsertim patre; in cujus locum subrogari, ob tale conjugium, sperare Olibrius poterat; contrucidato, abjecta sunt perficiendarum nuptiarum consilia, a quibus Placidiam perpetuo abhorruisse, universa ipsius vitæ ratio facile persuadet. Nam in Gallæ Placidie aviæ sinu primos adolescentiæ annos, præclara sanctitatis significatione egit, & tractationi rerum Divinarum assidue intenta, sanitati restituit Anianum, civem Ravennatem, in primis nobilem, & Gallæ ipsi, Valentiniæque carum. Is summa templi D. Joannis Evangelistæ, Ravennæ, ab Galla Placidia, de quo supra diximus, dedicati, ut in novo ædificio, & ab foemina Principe exstructo, pererans, omnemque operis, ac substructionum dignitatem perlustrans, pede lapsus, præceps in terram defertur, membrisque confractus, vix respirans, non absque maximo Augustorum, ceterorumque Ravennatum dolore, in cubiculum reducitur. Placidia avia, ut Deum pro illius vita, incolumitateque precaretur, & ipsa accurrit, & Placidiam neptem de eadem re hortata est: Quæ eam Divi Evangelistæ, atque Apostoli sacram ædem ingressa, postquam Deum, Divumque precata est, abstracta a sensibus, diu alta animi contemplatione defigitur. Quo loco eam convenit Anianus, incolumem se testatur, visumque sibi virum fuisse, quem, qualis esset, comprehendere, nimio fulgore præstricta acie, minime potuerit: Pontificis fuisse tamen vestibus, ornamentisque indutum, ac sibi, uti Placidiam ipsam virginem adiret, edixisse, gratiasque illi ageret, cujus precibus, vitam illi Deus servasset. Hæc, accepta sibi ne ferrentur, virgo, ut magna animi demissione, plurimum laboravit, sic ipsa magnitudo rei, & Anianus maxime divulgavit.

Postquam verò in *Africam*, cum matre, sororeque trajecit, perpetuaque innocentia, ac pietate, juventutem traduxit, inclinantibus jam annis, cum liberius colloquendi, abeundique facultas tribueretur, honesto famulatu sumpto, loca sancta *Palestinae* invisere decrevit. Ejus sanctae peregrinationis incommoda, mira alacritate exhausta, percurrere si velim, nimius, in hac praesertim historia, videar, quemadmodum si, & pietatis studium in sacro visendo Christi Dei sepulcro, omnibusque *Hierosolymitanis* mysteriis, explicare contendam. Annos ibi duos peragravit potius, quam perstitit, cum assidue huc, illuc ad sancta loca concurreret. Ceterum *Eudocia* interea soror moritur: cujus de obitu post quam sibi renunciatum est; cum antea *Eudoxia* quoque mater excessisset è vita, & in *Africa* magni de religione tumultus miscerentur; *Ravennam* redire statuit. Cum autem *Tripoli* solvisset, fatisque magnam peregrinorum egentium, qui illam sequebantur, Turbam secum afferret, sive tempestate actae naves fuerint, sive novae tunc primum surgentis urbis desiderio duceretur, nonnullorum fortè etiam peregrinorum sermonibus incitata, *Venetias* appulit: inde *Veronam* accessit: ubi omnibus accepta humanitatis officiis, cum aliquot menses, rogatu Civium perstitisset, *Drudam*, Horabilis, feminae primariae, filiam, quam suis tectis receperat, subito morbo, voce, audituque destitutam, nullisque ab remediis adjutam, precibus ad Deum fufis, in sanitatem restituisse ferunt. Verum haud ita diu post, febre correpta, numen Divinum appellans, quinto Id. Octobr. ex hoc mortali carcere, ad perpetuam libertatem, sempiternaque praemia abiit. In D. *Stephani* basilica, quae tunc maxima *Veronae* aedes erat, ad sepulturam data est, incredibili *Veronensium* frequentia, luctuque. Multa deinde ad ejus sepulcrum insignia miracula, & tunc succedere, & indies succedunt. Atque de *Placidia* satis hæc sint: ad *Boëtium* redeo. Is *Ticini* tandem in carcerem contrusus, necatur. Sunt tamen qui velint, si *Ricobaldo* assentimus, quarto exsilii anno, *Boëtium* in agro *Mediolanensi* comprehensum ab *Theoderici* satellitibus, & strangulatum. *Symmachum* *Ravennae*, in libera custodia, honoris specie, habitum, tandem Quinto Kal. Jun. obtruncatum. Haud dissimili eventu, quo nostra ætate *Henricus* Anglorum Rex Octavus, ab auctoritate *Romani* Pontificis, suaeque pristina pietate discedens, volensque uxore *Catharina*, *Ferdinandi Hispanie* Catholici Regis filia, & *Caroli Quinti* Caesaris Augusti matertera, repudiata, *Annam Boleinem*, natam obscuro loco; nisi quod non absque multis indiciis, ipsiusmet *Henrici* filia habebatur; in matrimonium sibi collocare, *Thomam Morum*, & *Joannem Fisherum*, Episcopum *Roffensem* in carcerem conjectos, capite multavit: cum optimi, sanctissimique viri, veræ justitiæ, ac religionis plenissimi; ab improba adulatione, & impio Regis consilio abhorrerent: Ipseque *Morus*, qui, quod Regi a secretis esset, illius infani consilii particeps credebatur, apud populum publicè causam suam dixisset. Sed quamquam, Catholici viri munus, foeda morte, ob infanientis Regis barbariem, perfolverunt, eorum tamen jucundissima, sanctissimaque apud omnes memoria, cum æternitate integra, & laudata vivet, quemadmodum de *Boëtio*, & *Symmacho* nunc videmus. Neque verò minori *Theodericus* rabie in *Joannem* Pontificem Max. *Constantinopoli* *Romam* reversum, sæviit. Cum enim rescivisset quanto honore fuisset acceptus, quasi in ipsius contumeliam factum, ægrè admodum tulit: praesertim intelligens *Joannem* cum *Justino*, adversus *Arrianos* sentire. Itaque optimum

A Pontificem, nulla ejus sacrosancta auctoritate permotus, *Ravennam* venire cum sociis itineris iustum, in carcerem contrusit, parumque omnino abfuit, quin eum confestim interficeret. Verum *Joannes* nihil deterritus, sed caritate Episcopali, ac planè Apostolica in dies magis incensus, causam tueri Catholicorum non destitit, & Tert. Id. Jun. ad Episcopos *Italiae* sic scripsit: *Joannes* Episcopus omnibus per provincias *Italiae* constitutis Episcopis, in Domino salutem. Sæpius multo jam experimento didici sanctum pietatis vestrae studium, circa religionem Christianam, gloriosis crescere, & dilatarì augmentis, & fides recta, quæ non solum me, sed omnes Domini sacerdotes consolatur, & roborat, vestris in mentibus, & operibus, per sacerdotale agnoscitur opus, & dilatatur. Quapropter fratres hortor vos, & moneo contra *Arrianam* perfidiam, quæ olim non semel, sed sæpe damnata est, & modo in quibusdam reviviscit, armari gladio spiritus sancti, ut eam, adminiculante Divina gratia, opprimere, & extirpare valeamus, ut nec radix ejus in posterum inveniatur. Ecclesias verò *Arrianorum* ubicumque inveneritis, Catholicas eas, Divinis precibus, & operibus, absque ulla mora, consecrate: quia, & nos, quando fuimus *Constantinopoli*, tam pro religione Catholica, quam & Regis *Theoderici* causa, suadente, atque hortante, *Arrianosque* extirpante piissimo, atque Christianissimo, justissimo *Justino*, Orthodoxo Imperatore, quascumque in partibus eorum Ecclesias reperire potuimus, Catholicas eas, Domino opem ferente, consecravimus. Et quamquam prædictus *Theodericus* Rex, eorum peste tactus intrinsecus, & obvolatus extrinsecus, nos, & omnem regionem nostram perdere, & gladio, & igne consumere minetur, nolite tamen propterea deficere, sed viriliter in agro Dominico elaborare studete, & juxta veritatis vocem, nolite, timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed potius eum timete, qui potest animam, & corpus mittere in gehennam. Hæc optimus Pontifex, qui, & alia multa in eandem sententiam adscribit, quæ conscientiam puram, robur invictum, ardorem incredibilem, contemnentem, & latebras, & vincula, & tormenta, & mortem tandem ipsam, præ se ferunt. Perit sanctissimus vir, *Ravennae*, uti etiam memoriae prodit *Anastasius* Bibliothecarius, Sexto Kal. Jun. in carcere, pedore, situ, & inedia, consulatu *Olybrii*. *Romam* cada-ver *Ravenna* allatum, & tumulo conditum in D. *Petri*. Haud multo post, uti scribit *Procopius*, cum cænanti *Theoderico* piscis caput esset appositum, refugisse *Theodericum* ferunt, quasi *Symmachum*, suo jussu interfecti, faciem oblatam, quæ sævos oculos in eo defigeret, truci aspectu, labio inferiori mordicus apprehenso: cujus spectaculi atrocitate percussus, subito horróre corripitur. Itaque regressus in cubiculum, lecto decubuit, atque adhibito *Elpidio* Medico, re exposita, patratum a se in *Symmachum*, *Boëtiumque* Octavinus, acerbè flere instituit. Nonagesimo Octavo tandem die post *Joannem* Pontificem, qui dies, Quarto Non. Septembr. fuit, eodem *Olybrio*. V. C. solo occidentali Consule, anno a partu Virginis quingentesimo vigesimo sexto, apoplexia moritur, seu, ut aliis visum est, ventris fluxu, summis cruciatibus malè affectus, tertio, & trigésimo anno *Italici* Regni. Visa est ejus anima, eodem quo interiit die, ab Eremita, cui *Calogero* fuisse nomen plerique ferunt, in *Lypareum* ignem, ab *Joanne* Pontifice, & *Symmacho* contrudi, uti affirmat D. *Gregorius* in *Dialogis*. Hunc autem Regem, si *Joannis* Pont. Max. & *Boëtii*, *Symmachique* necibus abstinuisset, & *Arriana* hæresi non fuisset imbutus, facile quisque posset cum quolibet Caesarum comparare: nam & corporis specie, & virtutibus animi, quæ maxime Augu-

ANN.
DXXVI.lib. II.
cap. 28.

Augustum virum, & ceteris præfectum decent, ornatissimus fuit: supplicationi autem Divinæ assiduam operam dedisse; testatur ejus nepos *Athalaricus* Rex. Veteribus ædificiis restituendis, novisque excitandis apprime intentus, *Romam*, *Ravennam*, & omnem penè *Italiam*, ac *Siciliam* illustravit: Portum *Sicinum* instauravit, balneaque *Aponensia*, & palatium ibidem vetus ruens. Paludem *Spoletinam* per *Spem*, *Decemnoniam* per *Decium*, *Romanum* patricium, exficcare studuit. Hinc *Symmachum* Patritium plurimum laudavit, quod ædificiis insignibus in suburbana sua, *Romam* traxisse videtur, ut quem illas substructiones intrare contingeret, is aspectum suum extra *Romam* esse non sentiret, nisi cum nosset se & agrorum amoenitatibus interesse: itaque ad eum scribens, mores, inquit, tuos fabricæ loquuntur, quia nemo in illis diligens agnoscitur, nisi qui, & in suis sensibus ornatissimus invenitur. Arcas ad condenda mortua hominum corpora, plurimas fieri ex marmore, & ne injuste distraherentur, *Ravennæ* distribui jussit per *Danielem* illarum artificem, quod sint, lugentium non parva consolatio, quoniam inquit, animæ tantum de mundi conversatione discedunt, corpora vero dulces quondam superstites non relinquunt. Litterarum cognitionem tanti semper fecit, ut *Decium* de quo supra diximus, Patricium, nobilitate clarissimum, tamen eo illustriorem dixerit, quod naturæ bona, litterarum insignibus decorarat. Hinc *Athalaricus* Rex, suis litteris ad *Cassiodorum* Senatorem Præfectum Prætorio, de illo verba faciens, nam cum esset, inquit, publica cura vacuatus, sententias prudentum a tuis fabulis exigebat, ut factis propriis, se æquaret antiquis. Stellarum cursus, maris sinus, fontium miracula, rimator acutissimus inquirebat, ut rerum naturis diligentius perscrutatis, quidam purpuratus videretur esse philosophus. Tanta veneratione Episcopos prosequeretur, ut cum apud eum *Augustanæ* urbis Episcopus, prodigionis patriæ infirmulatus fuisset, nihil tamen eum pati voluerit, affirmavitque falsa omnia esse, & ad *Eustorgium* Episcopum *Mediolanensem* hac de re scribens, ait, nihil enim in tali honore temeraria cognitione præsumendum est, ubi si proposito creditur, etiam tacitus ab excessibus excusatur. Manifesta proinde crimina, in talibus vix capiunt fidem. Aliquot prærogativas dedit *Ravennati* Ecclesiæ, quibus & *Mediolanensem* deinde ornavit, ipso ad *Faustum* Præpositum ita scribente. Defensores sacrosanctæ *Mediolanensis* Ecclesiæ pro expensis pauperum, quæ sub lucri exaggeratione funduntur, unum sibi ex negotiatoribus urbis suæ desiderabant oportere præstari, qui per emptoris functus officio, exceptis negotiationis oneribus, debeat implere, quod suscipit. Hæc enim nos, & *Ravennati* Ecclesiæ commemorant, motos rationabili allegatione tribuisse: quod pietatis exemplum ad suum quoque commodum supplicant transferendum. Quamquam omnes Ecclesias semper benigne fovit; nam qua in Epistola prædica, vel homines *Mediolanensis* Ecclesiæ, quæ in *Sicilia* erant, *Adile* Comiti commendata esse jubet, ut *Eustorgio* ejus urbis Episcopo satisfaceret, in ea ita scribit: Quamvis nullos velimus gravamen aliquod sustinere, quos videtur pietas nostra protegere, tamen specialiter Ecclesias ab omni injuria reddi cupimus alienas; quibus dum æquabilia præstantur, misericordia Divinitatis acquiritur. Qua autem justitia administraverit Regnum, quam se transversum agi passus non fuerit, ostendit in *Liberio* Patricio, qui quamquam pro *Odoacre* adversus eum steterat, tamen virtute hominis permotus, omni humanitatis genere illum complexus est, Præfectumque Prætorio, fecit, deque illo ita ad Senatum urbis *Romæ* scripsit. Retinetis. P. C. Patricium *Liberium*, & in adversitate nostra fuisse laudabi-

A lem, qui sic *Odoacris* integerrimis parebat obsequiis, ut nostra post fuerit electione dignissimus, contra quos multa fecisse videbatur inimicus. Non enim ad nos vilissima transfugæ conditione migravit, nec proprii domini finxit odium, ut alterius sibi procuraret affectum. & infra: Flexo jam domino penè nullis est terroribus inclinatus; sustinuit immobilis ruinam Principis sui. Hinc *Argolico* Præfecto urbis scribens, Sed nos, inquit, quibus cordi est post primam culpam non statim desiderare vindictam, ad admonitionem potius jussa convertimus, ne sit nostra districtio nimia, quam lenis patientia non præcedat. His virtutibus planè Regiis factum est, ut in veteribus monumentis præclari tituli illi adscriberentur; quod ea declarat inscriptio, quam tu basi statuæ ipsius ab *Decio* Consule locatæ, legimus, uti *Onuphrius Panvinius*¹, vir¹ Lib. de doctissimus, testatur. Sic autem habet: D. N. ^{Fast. Rom.} gloriosissimus adque inclyt. Rex *Theodericus*, vict. ac triumph. semper. aug. bono Reip. natus, custos libertatis, & propagator Romani nominis, domitor gentium: *Cæcina Mauro Basilio Decio. V. C. & inl. ex Præf. urb. clementissimi Principis feliciter deserviente præconiis.* Ceterum tot egregias *Theoderici* virtutes, extremus actus vitæ cœdavit. *Joanni* Pontifici *Felix quartus Samius* succedit: *Theoderico* item absque maribus mortuo, *Amalasuenta* filia, Regnum pro *Athalarico* filio *Octavum* annum agente, administrandum suscepit. De cujus præstantissimæ fœminæ laudibus, cum plurima *Cassiodorus* gravissime scribat, tum illud omitendum haud duximus, videre eam absque veneratione potuisse neminem, loquentem audire fuisse miraculum: græcè, latineque doctam, omnium nationum, quibus cum *Romano* Imperio consuetudo aliqua esset, linguam novisse. Tantæ autem gravitatis, & in simulando, dissimulandoque prudentiæ, ut, cum improbos acius increparet, nihil ab ea sibi, quod acerbum putarent, illatum testarentur. Quibus ex rebus tantum sibi gratiæ apud omnes conciliasse affirmat, ut illi non paruisse, etiam si nulla timeretur poena, nefarium duceretur. Haud parva sub id tempus inter *Ecclesium* Archiepiscopum *Ravennatem*, & sacratos suos viros, orta de re Ecclesiastica disceptatio est; diuque utrinque tractata, sed cum non conveniret, *Romam*, communi consensu ad *Felicem Quartum* Pont. Max. adeunt: cujus tandem sententia, auctoritateque definita brevi sunt omnia, & pactæ leges, quibus *Felix* ipse *Romanus* Pontifex, & *Ecclesius* Archiepiscopus, sacratique viri subscripsere. *Athalaricus* Rex, ac E potius pro *Athalarico*, *Amalasuenta* mater, Regnum instituere ingressa, edicta ad confirmandos populos, & quietem *Romanam*, ut ipsa ajebat, necessaria, edixit, & duodecim capitibus, quasi duodecim tabulis, veteres *Romanorum* leges imitata, conclusit. Adhæc per *Sigismarum* Comitem suum, & alios legatos, Divina obtestatione populo *Romano* pollicita est; cum ubique tamen præscriberet *Athalarici* nomen, justitiam se, & æquabilem clementiam servaturam, *Gothis*, *Romanisque* apud se commune jus fore, nec quidquam inter eos¹⁴⁴ divisum, nisi quod *Gothi*, bellicos pro communi utilitate labores subirent, *Romani* quiete urbem *Romam* incoherent. Provincialibus in *Galiliam* scripsit, se communi omnium consensu iniisse Regnum, itaque par esse, ut in ceterorum vestigiis insistentes, *Gothis* *Romani* darent jusjurandum, & contra, *Romanis* *Gothi* justo sacramento promitterent, se una mente, animoque Regno *Athalarici* devotos fore. Ut autem *Siculos* confirmaret, *Syracusanis*, ac reliquis provincialibus, quicquid *Theoderico*, augmenti nomine, aut debebant, aut jam solverant, per quartam Indictionem, quæ incidit in annum DCCXVI.

liberaliter remisit: & cum pecunia pro mœnibus reparandis extorta Provincialibus diceretur, quæ tamen ad nullos usus adhibita fuisset, scivit, aut illam restitui, aut mœnia si opus esset, refici: *mihi enim*, inquit, *absurdum est*, spondere munitiones, & dare civibus execrabiles vastitates. De bonis mortuorum, quæ, ut caduca, fisco adjudicabantur, deque iis, qui magnis sumptibus, ac jacturis in judicium arcescebantur, de cognitoribus, de navigiis, & de ceteris hujusmodi, quibus Reipublicæ partes labentes confirmari poterant, *Gundile* Comiti urbis *Syracusanae* multa mandavit, addiditque ut Episcopus civitatis, & populus ejus conscientiae testes assisterent. *Amalasuenta* interea *Symmachi*, & *Boëthii* filiis patrimonium restituit; *Athalaricum* filium, ut *Romanis* moribus, disciplinaque ornaretur, summo pere laboravit. Sed contra nitebantur nonnulli proceres ejus gentis, puero tutores instituti; qui asserentes non fuisse *Gothis* Regibus morem, liberos Regios aliis studiis, quam armorum imbucere, litterarumque studium adimere pueris animum solere, quos erigere, augereque oporteret, ut facilius ipsi undecumque libuisset, & raperent, & extorquerent. Ferebat hæc graviter mater, ceterum dissimulabat, nulla ratione desistens, quin puerum admoneret, & *Justini* potentiam formidolosam incuteret. Paulo post *Justinus* Cæsar moritur, cui sufficitur *Justinianus* sororis filius. Hoc loco putavi non ommittendum, quod scribitur in commentariolo de ædificatione templi *D. Vitalis*, a *Joanne Petro Feretto* conscripto, & apud *Cassinates* ejus templi monachos adhuc servato. Id enim licet penes me haud omnino constet, existimavi tamen non ingratum futurum iis, qui varias veterum sententias amant. Scribitur itaque, seditione oborta *Justino* trucidato, ejus filium *Justinianum*; quamquam plerique ex sorore nepotem dicant; cum impuber esset, ab nutrice tumultum fugiente, nequid puero mali accideret, navi impositum, *Ravennam*que devectum, apud celeberrimum mercatorem, & ditissimum, cui *Juliano Argentario* nomen erat, divertisse; nutrice nihil patefaciente de statu pueri, ne, si cognosceretur, hostes paterni, qui maxime valebant, interficiendum curarent. *Julianus*, cum ei filius non esset, *Justinianum* unice diligebat, puerum optimæ indolis, & suavissimis moribus, studuitque bonis literis imbuendum. Atque hoc pacto quinque annos apud *Argentarium* vixit *Justinianus*: quo toto temporis intervallo, *Byzantii* numquam pluisse, decidisse forem ferunt; Deo religiosissimi Principis mortem, & innocentis pueri calamitosum exsilium vindicante. Cum autem, uti consueverat, nutrice sic edocente, nocte quadam certa hora hymnis Deum esset veneratus, ad eum versa nutrix, Quid, inquit, fili mi, moraris, cum sanctissimus Christi miles *Vitalis* quotidie innumeris pæne miraculis hic sit illustrissimus, quin votum illi nuncupes, si ad Imperium, quod

145 tibi hæreditarium est, reducaris, te illi templum ad *D. Sophieæ*, quod est *Byzantii*, imaginem ædificaturum in hac urbe, in qua tam pacate, ac tranquille exsilii calamitatem hucusque traduxisti; Fecit *Justinianus* quod consuluerat nutrix: quamquam quomodo vovere potuit templum ad ejus simulacrum, quod *Byzantii* *D. Sophieæ* erat, cum nondum illud ædificatum esset? ipse enim *Justinianus*, dum imperaret, Christo, qui Sapientia patris appellatur, admirabile templum *Byzantii*, in *Persicæ*, *Vandalicæ*, & *Gothicæ* victoriæ monumentum, cum esset jam incendio combustum, uti testatur *Procopius*, restituit, ac dicavit: cujus figuram *D. Vitalis* templum augustissimum ab eodem ædificatum referre constat:

A atque idcirco plerique putant duo templa vovisse, alterum Christo, si divina sapientia modum patefaceret, quo posset in Imperium restitui: *D. Vitalis* alterum, si id sibi daretur ejus precibus: alii vero *D. Sophieæ* templum a *Constantio*, *Constantini* primi Cæsaris filio, ædificatum, a *Justiniano* instauratum fuisse affirmant. Sub id tempus *Byzantii* imbrum tam diuturnam penuriam, unde, & fames acerrima, & rerum omnium indigentia prodiit, in scelera, quibus justissimum Principem aut interfecerant, aut interfici permiserant, rejicientes, futurum rati, ut Deus placaretur, si filium ejus, aut ex sorore nepotem quærerent, & in Imperium reducerent, legatos varias in regiones emittunt, qui adolescentem diligenter perquirant. Inter eos principem locum habuerunt, qui venerunt *Ravennam*, quod facile factum putarent in longe omnium nobilissima urbe ut moraretur. Huc igitur cum accessissent, & per omnem civitatem adventus sui causam invulgassent, *Argentarius*, qui adolescentem noverat, egregia, præstantique indole, nescio quid augustum præ se ferentem, ad legatos rem omnem defert. De qua cum multus utrinque sermo habitus esset, inter eos tandem sic constituitur: uti postridie domum *Argentarii* coenatum se conferant: facultatem habituros, ut libuerit, juvenis mores, indolem, ac formam speculari. Quod cum fecissent, jamque accumbere pararent, accessit *Justinianus* manibus aquam infundens, quod semper præstanti elegantia consueverat. Illum cum esset intuitus diligenter unus ex legatis, qui puero, vivente *Justino*, familiaris fuerat, novit *Justinianum* esse, & confestim ingenti gaudio vocem tollens provolvitur ad ejus pedes, eumque Cæsarem prædicat. Undique ab *Ravennatibus* certatim concurritur. Sed *Justinianus*, ut erat ingenuo pudore, moderate se gerere: renuere Cæsaris titulum; sibi satis futurum, si in patriam omnium bonorum consensu, reditus tuto pateret. Obortas præ gaudio lacrymas non continent, Nutrix, *Julianus Argentarius*, & *Ecclesius* Archiepiscopus. Ea enim dies tranquillitati initium, & ærumnis finem allatura videbatur. Si quidem ipsi *Gothorum* Principes, dum inter se non conveniunt, & *Amalasuentæ* lectissimæ sceminæ parum obediunt, tyrannide omnia compleverant. Per eos dies, quibus *Ravennæ* deinde fuit *Justinianus*, ludi celebres habiti ad equestris pugnae simulacrum, magnificentissimo apparatu; nec ulla ad absolutam lætitiæ pars deesse videbatur; Nocturni ignes, Tubarum clangor, voces undique effusæ. Discedentem post paulo *Justinianum* omnes fere *Ravennates* lacrymantes ad portum, ubi navem conscendit, adduxerunt. Ipse omnibus salutatis, prospere navigavit, brevique honorificentissime, & ingenti totius urbis lætitiæ exceptus, *Byzantium* ingressus est; sub cujus accessu affluenter pluit: quapropter confirmatur, quod putant; ob innocentis pueri exsilium, sic illos Deum fuisse ultos; confestimque Cæsarem illum conclamant, & creant. Hactenus hæc volui ex commentariolo de ædificatione templi *D. Vitalis*, qui ibidem legitur, ad eorum commodum, quibus variae sententiæ non injucundæ accidunt, descripsisse. Non ignoramus autem gravissimos auctores, ipsumque præsertim *Marcellinum Comitem*, asserere, *Justinianum* ab *Justino* avunculo Consulem prius factum, deinde in Imperium accitum, antequam diem obiret, grandemque natu tunc fuisse; acceptoque ob *Justini* mortem, absolutæ administrationis Imperio, anno ob ortu Christi quingentesimo vigesimo septimo magnas res in *Asia* *Africa*que gessisse. Cui nos Sententiæ magis adscribimus. Nam, ut *Marcellinus* idem

146 in Chronico.

ANN. DXXVII.

idem Comes, Theodorus Lector, & Euagrius testantur, anno a partu Virginis DXXVII. Indict. v. Marvortio solo occidentali consule, anno verò a Constantinopoli condita CXCVII. Justinus Imperator Justinianum genere Illyrium, sororis suæ filium, jam dudum a se nobilissimum designatum, Regni quoque successorem creavit Kal. April. ipse verò quarto deinde mense Kal. Sextil. excessit è vita: quo temporis vestigio Justinianus tenere Romanum Imperium in Oriente, decimus octavus a Constantino cœpit, cum annum ætatis ageret quartum, & quadragesimum. Athalaricus interea Rex matris consilia, auctoritatemque secutus, optimi Principis officio satisfacere, nihil quod faceret ad tranquillitatem populorum, omittere. Cum ad eum Joannes Secundus Pont. Max. qui post Felicem Quartum, & Bonifacium, tunc præerat Ecclesiæ Catholicæ, detulisset, atque item proceres sui, Romanos quosdam, cives nobilissimos, in suspicionem ieditionis vocatos, tam diuturna maceratos custodiant, ut omnem civitatem mœrore compleverint, Salvantio mandavit urbis Præfecto, eos, licet reos comperiret, tamen pro ea gratia, quæ valebat apud illum Joannes Pontifex absolveret, dum necesse est, inquit, letari reliqua, si mundi caput gaudere proveniat. Summa enim veneratione prosequutus est Romanum Pontificem, quod ostendunt & illa, quæ, considerans, ut ipsemet scribit, Apostolicæ sedis honorem, scivit in hæc verba: Ut si quispiam ad Romanum clerum aliquem pertinentem, in qualibet causa, probabili crediderit actione pulsandum, ad beatissimi Papæ judicium prius conveniat audiendus. & infra: Quod si quis exstiterit tam improbus litigator, atque omnium fuerit iudicio, sacrilega mente damnatus, qui reverentiam tantæ sedi exhibere contemnat, & aliquid de nostris affairibus crediderit promerendum, ante alicujus conventionis effectum, decem librarum auri dispendio feriat. Scribens ad Joannem Pont. Max. qui fuerat conquestus, quosdam in ipsius creatione, aucupatos necessitatem temporis, ita facultates pauperum, extortis promissionibus, affixisse, ut etiam sacra vasa, emptioni publicè exposita, venirent, ut illi satisfaceret, ita sanxit. Quicumque in Episcopatu obtinendo, sive per se, sive per aliam quamcumque personam, aliquid promississe declaratur, ut execrabilis contractus, cunctis viribus efferetur. Si quis autem in hoc scelere deprehenditur fuisse versatus, nullam relinquitur vocem, verum etiam si aut repetendum, aut quod acceptum est, non reddendum esse crediderit, sacrilegii reus penitus habeatur, accepta restituens compulsione judicis competentis. Alia multa in hanc etiam rem adjecit. Ut verò coluit pacis studia, ita cum sese tulit occasio, bellica nec timuit, nec omisit. Quamobrem Amalasfrida nece, quæ violento exitu apud Vandalos in Africa, è vita discesserat, accepta, Hilderico scribens eorum Regi, petiit, per certos legatos inde missos, causam sibi, & defensionem tanti casus explicari, mox subdit: Quod si creditis esse temerandum, nec vos ad rationabilia responsa componitis, condicione initæ pacis absolvimur, qui læsi fœderis vinculo non tenemur. Adhæc Theodericum Francorum Regem laceffitum bello superavit, & sustulit. Regem Burgundionum ditionis parte spoliavit, quam ipsi deinde petenti, rogantique restituit. Cum autem stipendia a Senatu professoribus bonarum artium, partim nulla, partim lenta persolverentur, Senatoribus per litteras præcepit, eis plenissimè, ut satisfaceret, quia inquit, duabus curis ingenium non debet occupari. Verum interim Amalasuentæ matris præcepta, ac monita parvi æstimans, cum in genus vitiorum omne prolaberetur, fecit ut Amalasuenta, timens, ne quid ipse, suadentibus tutoribus, quo-

rum animos sibi noverat infensos, adversus se moliretur, ægreque ferens adeò turpiter filii mores depravari, tres illos Gothorum proceres, Athalarici corruptores, in Calabriam, datis Præfecturis, obligatos, interficiendos curavit. Mox misit ad Justinianum, qui diceret, illam trajicere in Asiam velle, ac navim auro onustam in portum Dyrrachii jussit contendere: sed cum extinctis proceribus, res sibi quietiores viderentur, & navim Dyrrachio revocavit, & Ravennæ Regnum, Reipublicæque partes omnes confirmavit. Proximo anno, qui fuit trigessimus quartus supra quingentesimum Cassiodorus Præfectus Prætorio ab Athalarico creatus est, de quo scribens ad Senatum urbis Romæ Athalaricus Rex, cum multas laudes ejus celebrat, tum hæc addit ceteris. Primordia Regni nostri, & armis juvit, & litteris: nam dum curæ litorum Regias cogitationes inceserunt, subito a litterarum penetrabilibus ejectionibus, par suis majoribus, ducatum præstitit intrepidus: cui quia defuit hostis, moribus triumphavit eximius. Nam deputatos Gothos propriis pavit expensis. Joannes Pont. Max. cum VI. kalen. migrasset è vita, successorem Agapitum nactus est: cujus initio Pontificatus, Justiniani Augusti legatus Alexander, multis de rebus, Ravennam venit, in primis tamen Justiniani nomine postulatam, Lilybeum captum vi retineri, transfugas suos ab Uliare Neapolis Præfecto susceptos, non restitui: Gratianam urbem Illyricam, a Gothis militibus maximo incommodo fuisse affectam. Quæ cum omnia redditis litteris in frequenti Gothorum conventu Alexander exposuisset, Amalasuenta, quoniam tunc Athalaricus filius, morbo lethifero, ob luxuriam, ac temulentiam contracto, oppressus jacebat, audientibus omnibus respondit, tot fuisse Athalarici in Justinianum ad eam diem, & instruenda adversus Vandalos classe, & aliis negotiis gravissimis officia, ut perspicere haud difficile potuerit, eorum, quæ diceret nihil injuriæ causa esse factum: quando, & Lilybeum jam diu Athalarici fuisset: atque hæc palam dicta: ceterum privato congressu, quemadmodum ab Justiniano in mandatis habuerat, quarenti, cur ad Justinianum ipsa, uti ostenderat se facturam, non accesserat, pollicetur id se facturam, & Italiam illi concessuram, si filius ex hominum vita migraret. Verum decedente paucis post diebus filio, Regni consortem fecit Theodabatum consobrinum suum, philosophum, hominem in litterarum studia, non sine laude incumbentem: cujus beneficii magnitudo quanta fuerit, significat ipse scribens Senatui urbis Romæ his verbis. Quando his muneribus, quando solvamus tantæ gratiæ, quæ debemus? ut quæcumque parvulo filio imperavit sola, nunc mecum delegerit regnare sociata. In ipsa est enim decus Regnorum omnium, in ipsa nostræ originis flos bonorum. Quicquid fulgemus, ab ejus claritate suscipimus. Arrepto autem Regno statim inertiae deditus, & sceleribus, Amalasuentam resistentem, & reprehendentem, quæque illum, Tusciam; licet Theoderico Regnante Tuscias duas legamus; cui paulo ante adeptum Regnum præerat, rapinis spoliante, lege pecuniarum repetundarum damnaverat, in Vulturni lacus insulam relegavit, & dissimulanter interficiendam ab eorum propinquis, quos illa è medio tolli jusserat, curavit. Tulit innocentissimæ foeminæ, ac præstantissimæ necem indignam acriter, & moleste Justinianus, bellumque Theodabato ob id minatur. Theodabatus Agapetum mittit Romanum Pontificem, ut pacem impetret, qui cum Constantinopolim advenisset, & Justiniano pacem omnino neganti, alteras Theodobati literas, proposuisset, quibus se Regno Italico cessurum, promittebat, si ab Justiniano darentur prædia, unde honeste ali

ANN.
DXXXIIANN.
DXXXIV

143

ANN.
DXXXV

ali posset, dum reditum in *Italiam* adornat, adversa oppressus valetudine x. Kal. Junii, ibidem obiit. Cum autem *Theodabatus*, novo exemplo, *Romanos* vi, atque minis coëgisset, ut ii, ad quos spectabat, *Silverium Campanum* in Pontificem eligerent, & Oratores, qui a *Justiniano* missi, cum acceptis condicionibus venerant, negligeret, veritus ne quid sibi mali accideret, coëpit remissius agere in *Italiae* administratione. Ceterum *Justinianus* hominis tyrannidem intelligens, bellum in eum parat, *Belisarium* declarat Ducem, virum strenuissimum, per quem in *Africa* adversus *Vandalos* difficillima bella felicissime gesserat. *Mundum* domo *Gothum*, *Illyrici* Praefectum, *Justiniani* partibus addictissimum, in *Dalmatiam* mittit, qui commisso cum *Gothis* praelio, trucidatus, successorem habuit *Constantianum*: is *Salona* recepta eo adegit *Grippam* *Gothorum* Ducem, ut castris sublati, *Dalmatia* que cedens, exercitum *Ravennam* reduxerit. *Belisarius* cum classe in *Siciliam* trajiciens, mira felicitate expulsis *Gothis*, Insulam occupavit. Sed in *Africam* paulo post trajicere coactus est, ob novos motus; quibus compositis, rediens in *Italiam*, universo *Calabriae*, ac *Lucaniae* tractu brevi recepto, *Neapolim*, per aquaeductum, nocte intempesta, ingressus, nil sentientibus, aut opidanis, aut *Gothis*, occupat: *Gothi*, *Theodahati* focordiam, ac levitatem animadvertentes, in ejus locum *Vitigem*, strenuum Ducem, obscuro loco natum, Regem faciunt. Qua re *Theodabatus* accepta, occultis, insuetisque viis, & per sylvestrium tramitum compendia, dum *Ravennam* se recipit, ab *Optare Gotho*, insequi hominem jussu, interficitur. *Vitigis* autem relicto *Romae* ad praesidium *Luderi*, *Ravennam* cum exercitu, multis Senatorii ordinis obsidum loco, secum adductis, anno quingentesimo trigesimo sexto, uti *Marcellinus Comes* testatur, contendit, omnibusque opibus *Theodahati*, quas *Venetis* congregaverat, direptis, *Matafuentam*, *Amalasuentae* filiam, uxorem accipit invitam, ac repugnantem: nam ignobilitatem *Vitigis* nobilissima foemina pati non poterat. Per legatos ab *Justiniano* pacem petiit, multis eam rationibus postulans: nam, inquit, si vindicta Regis *Theodahati* queritur, mereor diligi, si commendatio divae memoriae *Amalasuentae* Reginae pra oculis habetur, ejus debet filia cogitari, quam nifus vestrorum omnium perducere decuissent ad Regnum. & ad Magistrum officiorum ita scribit: *Re-fugere vos potuisset ignotus: ego autem, qui ornatum Reipublicae vestrae vidi, qui tot nobilium corda pro-*

149 *cerum cognovi, non me desidero a piissimi Principis gratia dividere, si in me velit, quae sunt justa cogitare: nam si alter offensam meruit, ego debeo gratissimus haberi, qui odio cum vindicta successi.* *Belisarius* interea *Romae* benignè acceptus est, *Gothis* omnibus, praeter *Luderm*, qui *Vitigis* crudelitatem veritus, *Belisario* adhaeserat, eodem die exeuntibus, & *Ravennam* profectis, quam urbem instructa acie ingressi sunt. *Procopius* ¹ *Belisario* a secretis, qui diligenter horum locorum scripsit historiam, *Ravennam* asserit tunc fuisse, loco mediocriter edito sitam, in extrema ora *Fonii* pelagi, a mari procul circiter ducentos quinquaginta passus: a navibus non videri, nec facile ad eam accedere pedites posse: nam ad ejus litora appellere navibus cujuscumque sint generis, non datur: quòd mare natura periculosum, vadofumque & adversum admodum sit: cum ad quattuor millia passus syrtes pertineant. Quamobrem litus illud, quamquam valde prope adnavigatur, ob continentes tamen, & frequentes syrtes abesse plurimum videtur. Pedites ad urbem accedere minime valent, quòd *Padus*, & caetera flumina, quae navigari omnia possunt,

ANN.
DXXXVI.

¹ Hist.
Goth.
Lib.

A eam ampelestantur, & paludibus cingant. Quo loco mirum quotidie accidit, cum mare, illucescente die in terram effunditur, tantumque regionis inundat, perinde quasi flumen, quantum, unius diei spatio, itineris conficere expeditus pedes posset. Itaque navigationi plurimum reddit urbem commodam. Ubi verò accedit nox, pelagus aquam contrahit, reducitque fluctus, cujus momenta temporis nautae, efferendis mercibus, observant. Minuta Luna lumine, minores aestus fiunt. Haec *Procopius*. *Vitigis* ^{ANN. DXXXVII} *Ravennae* coacto centum, & quinquaginta millium peditum, atque equitum exercitu, optime ab omnibus rebus instructo, *Ravenna* castra movens, in *Latium* profectus est: ubi *Tibure* exclusus, *Romam* obsedit, omnibus aquae ductibus, qui quattuordecim erant, barbara ira distractis. Quo tempore *Sylverius* Pont. Max, a *Theodora* Augusta rogatus, ut pulso *Mena Patriarcha Constantinopolitano*, Anthimum restitueret virum haereticum, quem *Agapetus* Pont. de sede dejecerat, cum nollet assentiri, a *Belisario*, ipsius jussu Augustae, per dolum in ipsius caput compositum, quòd urbem cum *Belisario* prodere *Gothis*, tentasset, Pontificatu spoliatus est, atque in exilium missus: cui sexto post die *Vigilius* *Belisarii* suffragatione suffectus est. Cum autem *Romanam* obsidionem majoribus incommodis, quam putarat, *Vitiges* trahi cerneret, *Romanos* ex omni nobilitate, quos obsides habebat, *Ravennae* interficiendos jussit. *Belisarius*, cum auxiliares ab *Justiniano* copiae advenissent, urbe erumpere, & cum *Gothis* congredi ausus, miserè cæsus, & in urbem repulsi sunt. Dum haec *Romae* geruntur, jamque *Vitigis* Portu occupato, subvectionem annonae impedit, *Belisarius* Joannem Legatum suum, in *Ravennate* jubet exercitum ducere, ibique armis omnia tentare: nam antequam factae induciae essent, eum *Belisarius* cum duobus equitum millibus, aliisque copiis, eodem miserat, ^{ANN. DXXXVIII} ut ex ea parte pugnans, resque *Gothicas* in angustum adducens, *Vitigis* ab *Romana* obsidione discederet: quod & contigit: motis enim Joannes castris, & *Arimino* capto, *Vitigis* amittendae *Ravennae* in suspicionem veniens, ab urbe, quam obsidebat, castra deducit, seque *Ravennam* recepit, nonnullis in *Tuscia*, & apud *Picentes* praesidio firmatis urbibus. *Ariminum* deinde, & *Picentes* obsidens, fecit, ut accurrens *Belisarius*, *Arimino* obsidione liberato, *Urbium*, *Auximum*que ceperit, variis utrinque commissis proeliis, ex quibus *Gothi*, *Ravennam* semper, tamquam in Asylum confugerunt. Constituerat enim Urbem ¹⁵⁰ hanc *Vitigis* Regiam sedem: ibi munitiones omnes, uti *Sabellius* quoque testatur, conservabantur, quòd esset artificio, & natura loci munitissima. Hinc factum est, ut *Belisarius* eam aggressus, cum expugnationem desperaret, fame, extremo obsessarum urbium malo, ad deditionem compellere cogeretur. Terra quidem importari nihil poterat, quod undique *Belisarius* omnia teneret loca, mare infestum reddiderant *Cæsariae* classes, ut inferri nihil, nisi furtim, & longè minus, quam satis esset tanto populo alendo. *Ariminum* praeterea, & *Ancon* proximae a dextris urbes, cum *Belisario* sentiebant. A laeva *Padus* reliquus erat, & *Veneti*. *Padusa* ab ea parte diligenti, firmoque praesidio munita. Ostium supererat *Spineticum*, quod *Primarium* vocamus: id erat in hostium potestate, atque inde *Transpadanae Gothorum* urbes frumentum, & omnis generis comitum, secundo flumine, atque etiam ducta, quam diximus, ex *Pado* fossa, obsessis subministrabant. Ad eam invectionem prohibendam, excogitat in primis *Belisarius* firmare milite fluminis ripas, alteri *Magnum*, alteri *Vi-*

talem cum praesidio praeficit. Evocat deinde a Venetis naves aliquot ad id aptas, quod meditabatur, agiles, & actuarias, alveis neque planis omnino, neque omnino obesis. Tabulatis deinde circumquaque obsepi, ac muniri jubet ad missilium ictus. His mandat, ut pars adverso flumine sursum feratur, ad descendentes hostium naves perturbandas, & impediendas; alii vero observent fluminis ostium, ne quid a mari inferatur. *Vitigis*, & *Ravennates*, mox, ut instructae naves ad fluminis ostium apparuere, desperatam penè existimant rem *Gothicam*, nisi alio remedio restituatur. *Gothos* admonent, qui apud *Ticinum* agebant, quo in statu sint: quapropter ipsi, conflata navigiorum fluviatilium classe, quam possunt majore, aliquas praecedere jubent bellico apparatu instructas, alias classem subsequi: onerarias in medio collocant. Sic visum est tutam fore commeatus invectionem: Sed ut a *Ticino* solverunt flumine satis alto, & alveo pleniori, prius quam ad locum, quò tendebant, ventum sit, in sicco omnes haerent. Prodigii autem loco ferunt acceptam, eam *Padi* siccitatem. Tum *Venetæ* naves optime ad hujusmodi occasiones instructae, una cum *Belisarii* militibus è ripa, jaculis, & sagittis hostilem classem invadunt. Turbati *Gothi* re inexpectata, cum omnes conatus inde sese dimovendi, ad nihilum reciderent, deditioem rerum omnium *Belisario* faciunt. Quae res *Vitigim*, & omnium procerum maxime fregit animos, inque eam adduxit rerum omnium desperationem, ut *Francorum*, & *Burgundionum* Legatos acciperent. Hi venientes, in frequenti procerum *Gothorum* conventu, *Ravennæ* habito, magna pollicentur auxilia, si *Gothi* eos in *Italici* Regni societatem admittant. Verum dum hæc inter eos tractantur, *Belisarius* faciles pacis conditiones *Gothis* obtulit, sic, ut elusi, frustrati-que omni spe *Franci*, ac *Burgundiones*, domum, ut optabat, redierint. Quapropter factis induciis, ad *Justinianum* Oratores missi, qui ejus hac in re sensum, atque animum cognoscerent. Interea casu munitio frumentaria omnis *Ravennæ* incendio absumpta est: Sunt tamen qui scribant, civem *Ravennatem*, *Cæsarianis* partibus studentem illi incendio intulisse, cum, & fama fuerit *Matasuentam* id curasse. Reversi oratores, decretum ab *Justiniano* retulerunt, uti *Vitigis* quicquid ultra *Padum* est, possideret: Imperio relinqueret, quod est citra. Regiæ Gazæ dimidium persolveret, quique *Gothi* citra *Padum* essent, Imperio subjicerentur. Id ut *Gothis* placuit, ita moleste tulit *Belisarius*, neque subscribere Decreto, quod Legati, *Ravenna* a *Vitigi* reversi, retulerant, voluit: quo circa *Ravennæ* bellum renovatum: *Gothi* autem res suas jam desperatas intelligentes, *Belisario* significant, si Rex ipsorum vellet esse, urbem illos, & una cum *Vitigi* Imperium *Gothicum* sibi tradituros: Quibus simulatè *Belisarius*, magnam quidem sibi gloriam, summumque decus existimare, respondit, omnium fortissimæ, ac bellicosissimæ nationi praesse, verum urbem interea traderent: de accipiendò Imperio postea deliberaturum: atque hoc praetextu, anno quingentesimo trigesimo nono a partu Virginis *Ravenna* potitus est: *Vitigis*que signa illi, obsequiaque deditum se omnia praebuit, & ad eum omnes *Cisalpinæ* Galliae urbes obsides miserunt. Ingredientem autem cum exercitu *Belisarium*, *Gothorum* uxores, quæ *Ravennæ* erant, *Romanorum* staturam *Gothica* longè minorem conspicatæ, multis primùm jactis in *Romanos* contumeliis, mox virorum suorum faciem conspuere, & eorum dedecus ostentare, qui superari ab hominibus statura adeo exigua passi essent. Nec multo post *Vitigis* captus, cum præ-

A cipuis *Gothorum* Ducibus, & Regia gaza omni, quam diligenter perquisitam, tandem invenerant, a *Belisario* Byzantium deducitur, quinto anno postquam in *Italiam* venerat. Sub id tempus *Cassiodorus*, cum, sublati Principibus, jam sui juris esset, caducarum rerum inanem gloriam spernens, & pertæsus vicissitudinum humanarum, monachus factus, contulit se in contubernium sacerdotum, in *Vivariensi* domo agri *Ravennatis*, uti gravissimi auctores testantur: cum satis constet, in *Gallia* fuisse quoque territorium *Vivariense*, ubi D. *Andeolus* subdiaconus a D. *Polycarpo* missus, atque item D. *Ostianus* sacerdos floruerunt. Excitavit *Cassiodorus* nobilissimum eodem nomine cœnobium, quod quamquam prædiis, ac vectigalibus ornavit, tamen longe illustrius reddidit Bibliotheca præclarissimis libris refertissima, quam duobus libris de *institut. Divin. lection.* eruditissimè a se scriptis, explicat. Ibi sacris intentus litteris, de *Anima* commentarium scripsit: *Variarum* libros duodecim: *Isagogem*, quam diximus, ad monachos *Vivarienses*, sed ejus in hymnos *Davidis* explanatio, apud viros doctos, primas sibi vendicat, cujus initio operis, quot sollicitudinibus mortalium honores, ac dignitates afficiantur tanto opere, laboreque expetitæ, ipse qui summas omnes in aula Regia adeptus est, his verbis aperit. Repulsis aliquando in *Ravennati* urbe sollicitudinibus dignitatum, & curis secularium, noxio sapore conditis, cum psalterii celestis animarum mella gustassem, id quod solent desiderantes efficere, avidus me perscrutator immergi, ut dicta salutaria suaviter imbibere, post amarissimas actiones. Pervenisse ferunt ad *Pelagii Primi* Ro. Pont. tempora. Religiosissimi officio usque ad vitæ exitum plenissimo decedens. Vir profecto nullo non genere laudum cumulandus, vel ipsius *Athalarici*, *Theoderici* Regis, nepotis, & in Regnum, uti supra memoravimus, successoris, testimonio: is enim ad ipsum *Cassiodorum* ad Præfecturam Prætorianam mox evehendum scribens, *Erat plane*, inquit, quod in te predicaret dominus avus noster, eximium animum ad promerenda beneficia patulum, & contra vitia cupiditatis obstructum, dum nescio quo pacto raro est in hominibus manus clausa, & aperta justitia. Nescivit ququam de te submurmurare contraria, cum tamen de principali gratia sustineres invidiam: derogare cupientes, vicit integritas actionis. Et paulo post: Quapropter, juvante Deo, quo auctore cuncta prosperantur, ab Indictione Duodecima in Præfecturæ Prætorianæ te suggestu, atque insignibus collocamus, ut probatum Judicem, sine metu, provinciæ suscipiant, quas hactenus cognovimus improborum actione fatigatas. Sed quamvis habeas paternam Præfecturam Italico orbe prædicatam, aliorum tibi tamen exempla non ponimus, vetera moribus tuis, & omnium vota complesti: & infra. Constitue & huic regulam dignitati, qui antea tibi fascibus mirabilis continentia exempla præbuit: nam licet omnes penè honores summos æqualiter egeris, habes tamen proposita conscientia bona, ubi nullam decet esse mensuram. Hæc *Athalaricus*, ad *Cassiodorum* scribens: de quo item nequaquam minora, sua ad Senatum Romanum Epistola, affirmat. Cumulavimus quidem, inquit, P. C. beneficiis nostris copiosum virtutibus, divitem moribus, plenum magnis honoribus Senatorem: cujus si merita consideretis, debemus etiam quod solvimus. Qua enim compensatione commendandus est, qui aures dominantium luculenta sæpe prædicatione complevit? dignitates sibi creditas eximia gravitate tractavit? & visus est tempora facere, quæ merito laudarentur in Principe. Credimus P. C. & si adhuc referre volumus, beneficia collata superantur. Nostris quoque principiis quanto se labore concessit, cum novitas Regni multa posceret ordinari? erat so-

lus ad universa sufficiens : ipsum dictatio publica, ipsum consilia nostra poscebant : & labore ejus actum est, ne laboraret Imperium. Hæc & id genus de Cassiodoro plurima existant : qui præstanti, ac proprio elogio Senator est appellatus, cum etiam V. C. illustris, Exquæstor sacri palatii, Exconsul ordinarius, Exmagister officiorum, Præfectus Prætorio Italiae, atque Patricius inscriberetur. Quamquam mirentur hæc alii, ego nihil ita stupeo, quam inter Hæreticos, illum, principesque viros labe infectos Arriana viventem, fideliter perpetuo cursu, & æquabili ratione, Catholicæ Ecclesiæ partes & fuisse secutum, & defendisse : quod cum multi ejus de Theologia libri declarant; nam & Salomonis dicta aggredi explanatione velle affirmavit; tum ex iis constat, quæ ipse in Præfectura ad Joannem Secundum Pont. Max. scripsit. *Mihi filio, inquit, vestro intelligentiæ sensus aperiat, ut quæ verè sunt utilia, sequar, quæ vitanda, refugiam : Talem denique judicem excipiat publicus actus, qualem filium Catholica mittit Ecclesia. Sum quidem Judex palatinus, sed vester non desinam esse discipulus : nam tunc ista rectè gerimus, si a vestris regulis minime discedamus.* Hæc ille. Qui cum in suis libris ad pietatem excitare, & cælestium rerum amorem animos impellere, Christianis monitis studeat, tum in primis monachos suos hortatur, ut Joannis Cassiani opus, quas *Collationes Patrum* inscripsit, assidue legant. Quod etiam fecisse multis deinde seculis, clarissimum Prædicatorii ordinis Magistrum, ac parentem D. *Dominicum* in ejus vita scribitur, qui salutis in eo libro semitas rimatus, summum perfectæ virtutis culmen assecutus est. Florebat etiam hoc tempore ex *Ravennatibus* Arator, Romanæ Ecclesiæ Cardinalis subdiaconus, in poësi maximè laudatus. Hexametro enim carmine *Acta Apostolorum*, mixtis in eo opere, innumeris, ac venustis allegariarum floribus elegantissime descripsit : quos flores *Venerabilis Beda*, in unum colligens, suis in eadem *Acta* commentariis, est diligenter imitatus. Horum librorum volumen, cum Arator ipse *Vigilio* Pont. Max. ante confessionem, ut ajunt, *Sancti Petri*, Septimo Id. April. in corona multorum Episcoporum obtulisset, id ipsum clara voce, coram omnibus recitare a Pontifice est jussus : Sed cum jam horæ tempus præteriiisset, *Vigilius* codicem, *Surgentio* Primicerio, in arca locandum tradidit, ut ejus lectionem, cum esset otium, perficeret. Obnixè flagitantibus omnibus, ut liber publice denuo legeretur annuente Pontifice, in D. *Petri ad vincula*, magna doctissimorum hominum frequentia, ipso Aratore, distinctis verbis recitante, ambo libri quattuor vicibus sunt auditi, cum uno die, unius tantum libri dimidium vix legi posset, ob assiduas repetitiones, quas auditores, faustis, crebrisque acclamationibus expetebant. Hos autem libros Aratorem *Vigilio* Pontifici Max. dicasse, ipsorum hæc, quam in manuscriptis etiam codicibus legi, inscriptio significat, nam ait : *Sanctissimo, atque Apostolico, & in toto orbe primo omnium sacerdotum Papæ Vigilio, Arator subdiaconus.* Ubi cum nec se Cardinalem appellet, neque Cardinales subdiaconos in Ecclesia Romana umquam legerim, facile adducor, ut credam, Cardinalis nomen deinde fuisse adscriptum. Præfides Italiae proficiscens *Belisarius* reliquerat Joannem, Bessam, Vitalem, & Constantianum : qui tot malis Provinciam affecerunt, ut omnium Barbarorum damna facile superaverint. *Gothi* in *Picenum* ad *Urajam* ex sorore *Vitigis* genitum convenerunt, Regemque sibi delegerunt ; sed ipse non assensit, ac potius hortatus est, ut *Ildobando* Visgotho ; cujus avunculus *Theudas* in Hispania Visgothorum Rex erat ; Regnum traderent : quod

A cum fecissent, paucis tamen post mensibus *Ildobandus*, multis etiam *Italīs*, acerbitate *Cæsarianorum* Magistratuum concitis, secum conjunctis, devicto apud *Tarvisium Vitali*, a *Bessa* inter epulas necatus est. Itaque *Rugi*, qui & ipsi cum *Gothis* erant, reliquis invitis *Gothis* *Araricum* Regem extulerunt. *Baduillas* autem cognomento *Totilas*, *Ildobaldi* nepos, *Ravennam* misit ad *Constantianum*, qui traditurum se *Tarvisium* polliceretur, si se, comitesque suos incolumes servaret: sed cum interea *Gothi*, iniquo animo *Ararici* Imperium ferentes, *Totilam* ad Regnum suscipiendum accendissent, *Araricum* è medio tollere polliciti, haud ita diu post *Ararico* per dolum extincto, *Totilas* suffectus est. *Cæsariani* Duces hoc accepto, *Ravennæ* conventum habent, ubi *Constantianus*, & *Alexander* sedebant. Fuerat autem in *Italiam* a *Justiniano* *Alexander* missus, qui dum *Italos* falsis quæstionibus de pecunia Regia averſa, & fraudibus in *Theodericum* Regem commissis, implicuisset, & militum, vel maximos labores, compensaret exilibus stipendiis, *Italos* *Justiniano* infensos reddiderat. Interea *Ravennæ* ædificari coeptum est D. *Vitali* martyri templum ab *Juliano Argentario*, *Justiniano*, ut ajunt, *Cæsare* jubente, qui, tribus jam annis *Constantinopoli* D. *Sophiæ* ædem sacram, summa impensa, atque arte extruxerat, ac dedicaverat: quæ olim a *Constantino Maximo*, minori mole, excitata, incendio conflagraverat: quemadmodum *Ravenna*, quo loco ædificatum est hoc ab *Argentario* D. *Vitali* templum summa operis magnificentia, erat templum quidem illi martyri beatissimo, civitatis patrono, sed exiguum, atque ignobile. Dum autem celebre templum illi ædificatur, *Ecclesius* Archiepiscopus, inde haud procul, paternas ædes in templum erexerat D. *Mariæ* Virgini matri, quod *Majoris* appellavit, quod alia essent sacra illi minora templa in eadem urbe. In ejus templi testudine D. *Mariæ* Virginis imaginem, tanta artificis eruditione, opere vermiculato, pictam fuisse fertur, ut nihil pulchrius, & similius exstaret: Ad ejus pedes hæc carmina legantur.

Virginis aula micat, Christum quæ cepit ab astris, ¹⁵⁴
Nuncius e cælis Angelus ante fuit.

*Mysterium verbi genitrix & virgo perennis,
Auctorisque sui factæ parens domini.*

*Auctorisque sui factæ parens domini.
Vera Magi, claudi, cæci, mors, vita fatentur:
Culmina sacra Deo dedicat Ecclesius.*

E Hujus templi curam, sacerdotibus communitatem vitæ, victusque servantibus tradidit, his adjunctis muneribus. Patena ex auro: Urnis sacris argenteis septem: ex auro una: Fundis quattuor in agro *Ravennati*. Ursiano etiam templo dono dedit patenam ex auro librarum quinque: Urnas sacras ex auro, præstantissimis gemmis distinctas, complures: Candelabra ex argento duodecim: Aram quoque ex argento erexit ducentarum librarum: nec non multa alia templa muneribus exornavit. Nam & hoc tempore *Ravennas* Ecclesia bonis martyrum aucta est, quæ ad Cæsaris ærarium fuerant earum calamitatum sæculo adjuncta. Quamobrem multo efficaciori appellatione, *Ravennatem* Ecclesiam sanctam, & amplam vocaverunt, quod non ipso solum cruore martyrum sancto, sed eorum etiam bonis aucta, firmataque sit. Tricollim *Ecclesius* aggressus, perficere non potuit; quemadmodum neque D. *Vitalis* templum, cujus ædificationem, *Justinianus*, ex Scriptorum *Ravennatum* sententia, *Ecclesio*, & *Juliano* mandaverat, sub id tempus cum in conventu *Ravennati* a Cæsarianis Ducibus, decretum fuisset *Veronam* aggrediendam, eam infelici eventu, Decimo Tertio Kal. Sextil. ut *Agnellus* scribit, militibus *Ravennatibus* strenuam huic pro-

provinciae navantibus operam, ceperunt: sed tamen haud ita multo post, ad *Trebiam* miserabiliter caesi, fugatique sunt. Cumque *Totila* victor universam ferè *Italiam* occupavisset, Caesariani Duces rerum inopia afflicti, & vectigalibus spoliati, quæ ex civitatibus a *Gothis* jam occupatis, antea capiebant, inter se, earum, quæ reliquæ fuerant, civitatum administrationes distribuerunt. *Ravennam* Constantianus habuit, vir nobilissimus, ac strenuissimus: *Joannes*, Romam; *Bessa*, Spoletum; *Cyprianus*, Perusiam. Per hos dies moritur *Ecclesius* Ravennas Archiepiscopus, in ipsa ædificatione templi *D. Vitalis* media, vi. Kal. Sext. sepultus in *D. Vitalis*, ad aram *Divorum Nazarii & Celsi*, quibus eo in templo sacellum dicatum est, admirabili veneratione, ob reliquiarum, multarumque præterea sacrarum rerum præsentiam, frequentatum. In illud ingredi mulieribus nefas est, & *Sancta Sanctorum* appellatur. *Ecclesii* imaginem in templi testudine, opere tessellato pingendam curavit *Argentarius*, quæ adhuc exstat, templum in manibus habentem: cui inscriptum est, *Ecclesius Episcopus*, neque enim tunc Archiepiscoporum titulo, neque multis deinde annis, *Ravennates* Antistites vocabantur. Ejusdem imago, templum *D. Mariæ Virginis*, ac infanti Christo Deo offerentis, in *D. Mariæ majoris* cernitur, opere picta vermiculato, annos referens circiter quadraginta, sed ita corrupta, ut nisi eorum, qui præsunt, liberalitas latius pateat, paucis abhinc annis penitus lapsura sit. Quemadmodum & eandem ob causam anno M. D. L. sede ob *Pauli Tertii* Pont. Max. obitum, vacante, pulcherrimam eam, de qua supra diximus, imaginem *D. Virginis* matris, & carmina, una cum aurea penè testudine, ingenti ruina, ac damno corruisse vidimus: in quo maximum quiddam contigit, quod cum inferius sanctissima Eucharistia loculo inclusa servaretur, hinc atque inde ruina, & lapidibus maximis decidentibus, & quasi attingere non audentibus, incolumis, & intacta permansit, cum tamen vel ipsa pavimenti marmora in minutissimas partes contracta sint. Huic *Ecclesio* ex fratre filius fuit, eadem nobili Præfectorum familia genitus: quem cum *Ecclesius*, Cornelio, viro religiosissimo, cœnobii *D. Vitalis* Præfecto, litteris, bonisque moribus instruendum tradidisset, ejusmodi evasit, ut *Eutitio* cuidam, quartum jam annum cæco, visum restituerit. Romam verò religionis causa proficiscens, cum vallis *Interocrinae*, quæ est in *Marsis*, situm, quasi ob solitudinem, & amœnitatem divinarum rerum contemplationi a Deo fabricatum judicavisset, Roma rediens, ædem ibi *D. Mariæ Virginis* erexit, sedemque suam, atque habitationem fecit. *Interocrea* enim, cujus a *Strabone* fit mentio, opidum fuit, a *Reate*, ut ex *Antonini* itinerario cognoscitur, haud procul. Finitimis populis, ut *D. Gregorius* in *Dialogis* affirmat, illuc convenientibus, magnitudine prodigiorum, & vitæ sanctitate permotis, sacra *Severus*, id enim erat illi nomen; administrabat. Inter cetera occurrit illud, quod cum ex vicinis quidam extremum spiritum duceret, misit ad *Severum*, uti ad se veniens, eum a confessione expiaret a peccatis, quod purus ab omni scelerum labe ex hac vita migraret. Vites tum forte *Severus* putabat: itaque nunciis præmissis, qui dicerent, illum propediem affuturum, ipsique quod reliquum fuerat vitium amputato, jam abeunt, hominem animam exhalavisse, nuncii referunt, neque esse amplius cur accederet. Hac re vehementer commotus *Severus*, sibi ipsi mortem viri adscribens, ingenti mœrore, ac luctu, ad illius cadaver accurrit, ibique cum diu se illius mortis auctorem multis lacrymis professus fuisset, caputque illideret ad humum, continuo vir ille ad vitam revocatus est, summa omnium, qui aderant admiratione, ac lætitia, quæ pro dolore lacrymas ex omnium oculis uberes eliciebat. Sciscitantibus autem affinibus ubi locorum fuisset, respondit, se ab tetrīs hominibus, ignem ex ore & naribus expirantibus, per obscura loca cum duceretur, obvium pulcherrimum adolescentem cum egregio comitatu, habuisse, qui tetros illos homines jusserat, ut se reducerent, effundere *Severum* lacrymas, quibus esset, Dei jussu, ad vitam revocandus. Hæc *Severus* cum accepisset, ex humo assurgens, confessione hominem expiavit: qui octavo post die animam iterum exhalavit. Interea successit in *Ravennati* Archiepiscopatu, *Ecclesio*, Urfici-
ANN. DXLII.

ANN. DXLII.
ANN. DXLIII.
ANN. DXLIV.
ANN. DXLV.
ANN. DXLVI.
ANN. DXLVII.
ANN. DXLVIII.
ANN. DXLIX.
ANN. DXLX.
ANN. DXLXI.
ANN. DXLXII.
ANN. DXLXIII.
ANN. DXLXIV.
ANN. DXLXV.
ANN. DXLXVI.
ANN. DXLXVII.
ANN. DXLXVIII.
ANN. DXLXIX.
ANN. DXLXX.
ANN. DXLXXI.
ANN. DXLXXII.
ANN. DXLXXIII.
ANN. DXLXXIV.
ANN. DXLXXV.
ANN. DXLXXVI.
ANN. DXLXXVII.
ANN. DXLXXVIII.
ANN. DXLXXIX.
ANN. DXLXXX.
ANN. DXLXXXI.
ANN. DXLXXXII.
ANN. DXLXXXIII.
ANN. DXLXXXIV.
ANN. DXLXXXV.
ANN. DXLXXXVI.
ANN. DXLXXXVII.
ANN. DXLXXXVIII.
ANN. DXLXXXIX.
ANN. DXLXXXX.
ANN. DXLXXXXI.
ANN. DXLXXXXII.
ANN. DXLXXXXIII.
ANN. DXLXXXXIV.
ANN. DXLXXXXV.
ANN. DXLXXXXVI.
ANN. DXLXXXXVII.
ANN. DXLXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXIX.
ANN. DXLXXXXX.
ANN. DXLXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXIX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXXX.
ANN. DXLXXXXXXXXXXI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXV.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVI.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXVIII.
ANN. DXLXXXXXXXXXXIX.

ANN.
DXLV.

457

comperisset, poenituit venisse: praesertim cum *Totila*, *Tibure*, *Firmo*, *Asculo*, *Spoletum*, *Asifio*que captis, & *Perusiae* expugnatione frustra tentata, ad obsidionem *Romae* conversus esset. Itaque conventu *Ravennam* vocato, acri concione *Romanis*, & *Gothis*, qui *Ravennae* erant, ad fidem servandam; & bellum strenue gerendum incensis, *Iustino* cum paucis in *Ravennae* praesidio constituto, opem *Romae* laturus, *Ravenna* cum classe profectus, omni ora *Italiae* perlustrata, eò contendit. Iisdem diebus *Bacauda*, qui & *Baucada* scribitur, *Juliani Argentarii* gener, socero opem ferente, ob consequuta; ut in vetustissima templi inscriptione legitur; beneficia, in regione *Ravennatis* urbis, cui regioni *Aphriciscae* cognomentum est, D. *Michaëli* Archangelo, templum, quod adhuc superest, aedificavit, dedicavitque anno post consulatum *Basilii junioris*, quarto, Indictione octava, qui fuit a partu Virginis quadragesimus quintus supra quingentesimum Nonis Maj. brevique post, *Bacauda* moritur, & in monumento marmoreo, a templo haud procul, infra turrim sepultus est. Per idem tempus *Ursicinus* Archiepiscopus *Ravennas*, *Julianum* Argentarium in aedificationem Augustissimi templi D. *Vitalis* incumbentem, hortatur, ut ad unius patroni civitatis templum, alterum adjungeret D. *Apollinari*, & geminata pietate, ambos *Ravennatum* Divos tutelares, honore afficeret. Id cum *Iustiniano* Argentarius significasset, & *Cæsar* fuisset assensus, ad *Classen*, ubi templum ignobile D. *Apollinari* exstructum erat, majus, ac nobilius templum aedificavit. Quod ad hanc diem exstat, ipsam egregii operis admirabilem antiquitatem præ se ferens. Non me latet, hoc ab *Narfete* aedificatum plerosque scribere, sed *Ricobaldo*, & aliis, *Iustiniano* per *Argentarium*, Argentariove ipsi adscribentibus, ego pluribus de causis libentius assentior: accedente ad hæc vetustissimo lapide in ipso templi medio, litteris ejus seculi sculpto, in quo legitur, *Maximianum* Archiepiscopum *Ravennatem*, templum illud ab *Juliano* Argentario mandato *Ursicini* Archiepiscopi, aedificatum, consecrasse. *Blondus* omnium sententia decipitur, qui de illustrata *Italia* scribens, id ab *Theoderico* aedificatum putat. Nec haud ita diu post, obiit *Ursicinus* Archiepiscopus, cum annos tres *Ravennati* Ecclesiae praefuisset. Sepultus in Divorum *Nazarii*, & *Celsi* sacello. Ejus imago in testudine spectatur *Classensis* templi: Ferunt autem, uti supra docuimus, eum Divi *Ursicini* *Ravennatis* martyris memoriam, cum obtruncatus ex humo surrexit, caputque ambabus apprehendit manibus, tribus ex collo ramis palmæ prodeuntibus, renovandam curavisse: quod eo modo sibi ad sepulchrum martyris oranti, visus fuisset. *Victor* post *Ursicinum* Archiepiscopus eligitur: qui *Ravennatibus* templis ornandis intentus, testudinem supra aram maximam ædis *Ursianae* erexit, pondo centies viginti: ad quam conficiendam plerique scribunt, *Iustinianum*, censum omnem annuum, quem ex *Italia* capiebat, & centies viginti librarum argenti summam complebat, *Victori* Archiepiscopo donavisse. Multis post annis, aucta libidine, atque avaritia, sublatam testudo est, & lignea addita, argento incrustata: Tamen si putent non ignobiles auctores, a *Victore* incrustatam argento bracteato ligneam testudinem, non ex argento factam. Hanc anno MDXII. in direptione urbis, *Galli* rapuerunt. Ex eodem census argento, auroque multa vasa, sacris celebrandis mysteriis conflavit; quorum pleraque suo tempore, *Agnellus* *Ravennas*, qui de his scripsit, superfuisse testatur. Inter cetera numerat ex auro, cum sericis staminibus, *Endothym*, sex imaginibus, quarum una *Victorem* re-

A ferebat, eleganter pictam: Inscriptis autem circa *Endothym* litteris, suum id esse munus testabatur. Balneum juxta domum templi, quod ad Archiepiscopatus muros pertinebat, restituit, praestanti marmore parietes vestiens: pavimento autem tessellato, vermiculatique operis. Fontem ab *Petro Chrysologo*, quadratum, juxta *Petrianum* templum, in *Classe*, aedificatum, ornavit, in cuius erat orbita scriptum, *Salvo Domino Papa Victore*. Hæc omnia cum *Agnelli* tempore exstarent, quaeritur idem a malevolis viris dirui. Nunc tantarum rerum nulla apparent vestigia. *Victorem* Archiepiscopum fuisse hilarem ferunt, pulchra facie: cacodæmonibus ingenti terrori, eosque fugare solitum. Moritur autem xv. Kal. Mart. sepultus in sacello Divorum *Nazarii* & *Celsi*, juxta *Ecclesium*, cum parum diu *Ravennati* Ecclesiae praefuisset. In ejus locum *Maximianus* subrogatur, admirabili eventu. Nam *Polæ* ortus, quæ urbs est *Japidiae*, Colonia a veteribus vocata, tamen si *Plinius* sua ætate *Juliam* pietatem appellari scribat; sacrisque ibidem initiatus, vitæ sanctitate ad sacerdotis munus adspirans, Diaconus cum esset, foderetque terram, sementem facturus, vas ingens auri plenum reperit. Ille primum novo casu, quid ageret incertus, mox bove interfecto, & exenterato, ventrem illius numismatibus implet, accersitisque sutoribus, curavit ex hircorum pelle magnas confici soleas, quas item aureis nummis implevit. Quod reliquum fuerat, religione tactus, ad *Iustinianum* affert. Sciscitanti autem *Cæsari*, an aliquam sibi partem retinisset, respondit, Deum testor, Augustissime *Cæsar*, nihil mihi servatum, nisi quantum in ventrem, ac soleas exposui. Accepit *Iustinianus* perinde ac de victu, & vestitu dictum, cum tamen de eo intelligeret *Maximianus*, quod occultum suppresserat. Dum autem secum volveret, quid muneris homini daret adeo fideli, nunciatum est, *Victorem* *Ravennatem* Archiepiscopum diem obiisse. Quocirca *Ravennatibus* pallium ab *Cæsare* per legatos petentibus, jussit, *Maximianum*, in eorum Archiepiscopum, ab *Vigilio* Pont. Max. consecrari. Is tum Pontifex apud *Patras* *Achajæ* urbem exsulabat, *Theodora*, uxoris *Iustiniani* jussu: quæ cum *Anthemium* foveret, virum hæreticum, *Vigilium* ei in hoc assentiri recusantem, ad se *Byzantium* deduci curavit, & carcere, inediaque misere cruciatum *Patras* relegaverat. Archiepiscopus itaque *Ravennatum* sacratum ab *Vigilio* *Maximianus* pridie Id. Octobr. *Basilii junioris* quinquies P. C. Ind. x. quod incidit in annum a partu Virginis DXLVI. cum annum ætatis ageret octavum & quadragesimum, acceptoque pallio *Ravennam* venit. Sub id fere tempus, cum *Totila* quattuor militum prodicione, urbem *Romam* occupaverat; ab se tamen, ut in malis; benigne, & clementer tractatam. *Belisarius* tunc in portu *Antii* se continebat, febrili laborans, quam ex animi ægritudine ob tantam rerum difficultatem contraxerat: accedente praesertim falso rumore, portum illum, ubi *Antonina* uxor erat, captum. Nec diu post *Totilas*, cum nobiles *Romanos*, partim secum abduxisset, alios cum conjugibus, ac liberis in opida *Campaniae* ablegasset, ceteros habitatores amovisset, miserando planè spectaculo, *Romam* gentium dominam, domicilium Imperii, & gloriae, ab incolis omnino vacuam reddiderat, *Belisarius* autem ceperat, illam ingressus, restituere, civesque revocare. *Ravennates* qui interea alium in Archiepiscopum suffecerant, & *Maximiani* ignobilitatem spernebant, urbe hominem excluderunt. Ipse uti summa vir moderatione, ac Christiana innocentia, ne longius ab grege abesset, extra portam D. *Victoris* haud procul a flumine, quod

ANN.
DXLVI.

158

Fossu-

Fossasconi appellatum *Agnellus* scribit, juxta *D. Eusebii* templum, iis in ædibus, quas *Unimundus* *Arianus* Episcopus *Theoderici* Regis tempore ædificaverat, habitavit; nec non & apud *D. Georgii*, quas omnes ædes ac domus ædificatas ab *Arianis* *Agnellus* memoriæ prodit; Episcopique vocata fuisse, quod illas Episcopi incoherent; exstasseque omnes ad sua tempora; quibus temporibus *Valerius*, *Ravennatum* Antistes, eas est demolitus; ex eorumque ruinis domum erexit, quæ nova, ac *Valeriana* dicebatur. In tanta dissensione *Ravennatum*, & Archiepiscopi, non desuere, qui per legatos superbiam, ac contumaciam *Ravennatum* significare Cæsari tentarent, sed cum rescivisset id *Maximianus*, retraxit eorum conatum, & se totum Dei providentiæ tradidit; cœpitque interea & blandioribus verbis, & muneribus, animos reluctantium mollire, Deumque assidue precari, ut quod sibi esset honori, & populo usui, id efficeret. *Ravennates* tandem, virtute hominis perspecta, eum libenter in Archiepiscopum recipiunt. Hujus Archiepiscopatus initio absolutum est augustissimum *D. Vitalis* templum, ingenti quidem, sed erudito sumptu. Nam totum orbiculare est, duplici ordine columnarum; alter superior, qui testudinem sustinet, & porticum efficit, e quo quasi ad Theatri simulacrum, in templi pavementum, quod erat tessellati, & vermiculati operis, despectatur. Inferiores columnæ, superiores & Theatrum fulciunt, sectoque lapide pretioso vestiuntur; quo eodem genere lapidum universi parietes incrustabantur; nunc aliqua in parte non absunt. In iis lapidibus natura admirabili lusit opificio, efformatis animalium, rerumque præterea diversarum imaginibus; & sacerdotis præsertim sacris vestibus induti, perinde ac si esset rem divinam factururus. Quod si gravissimus ille philosophus *Albertus Magnus* vehementer miratur Regis caput, quod *Veneritii*, dum secarentur lapides, ad parietes templi incrustandos, viderat; quid de hoc dixisset, quod universum est absolutum, & Christianæ religionis pallio, ac vestibus indutum? Aram maximam *D. Mariæ* Virgini, ex alabastrite miræ perspicuitatis, dicavit, cujus testudinem quatuor columnis suffulsit, quæ cum pretiosæ essent omnes, earum tamen una longe omnes nobilitate superabat. Hanc aram, cum superioribus annis *Cassinienses* cucullati, qui modo, templum incolunt, e medio sacelli, ad parietem propius admovissent, columnas in ipso sacelli ingressu collocavere; & marmoreo pariete adjecto, sacellum intercluserunt; quo a populo magis secreti, rem divinam faciant. Quæ omnium præstantissima columna est, dextrorsum ingredientibus apparet: in eaque spectantur *Porphyritis*, *Ophitis*, *Jaspidum* omnis generis, *Carbunculi*, *Calcedonii*, *Agathes*, compluriumque hujusmodi pretiosorum lapidum matrices; &, quod voluptatem auget, humanorum capitum integre expressa simulacra, diversarumque hujusmodi rerum. Inter has columnas quod est spatii, statuae ex marmore geminorum utrinque puerorum, & cochlea marina; aut certe *Buccinum*, & serpens, qui *Æsculapium* referre creditur, complent, adeo insigni arte præcellentium artificum, ut, cum auctor ignoretur, tamen vel ipsius *Phidiae*, ac *Praxitelis* opera æquare credantur. Eo loco, ubi sanctum cadaver *D. Vitalis* tumulatum erat, foveam excavarunt, cujus pavementum pari artificio, quo & templum, exornatum. Inde ad hæc usque tempora aqua emanat. Foveæ aram imposuit, testudine columnis quatuor pretiosissimis suffulta, contentam; quas columnas universamque aram, ac testudinem, argento bracteato vestiit: adjecitque utrinque specula, e quibus universi templi simu-

A lacrum redditur; quæ adhuc exstant; sed reliqua sunt sublata. Porta ad Occidentem structuræ specie universo operi consentiens, octo columnis præstantibus suffulta erat, ornamentisque alabastrite, & candidissimo marmore, multoque passim ophite cælata spectabatur: quamquam e regione uniuscujusque columnæ, januæ minores, adapertæ, postibus multijuga historia sculptis, aderant. Nunc nihil omnino superest; aliundeque a meridie scilicet, & Oriente ingressus in ædem pater. In sacelli majoris testudine, *Ecclesiæ*, & *Maximiani*, Justinianique Cæsaris imagines vermiculato opere conspiciuntur. Nam *Ecclesiæ*, ut diximus; ædificationi donec vixit, præfuit; B *Maximianus* ædificatam ædem sacravit. Cum autem consecraretur; cujus consecrationis dies fuit xiv. Kalen. Maji anno quadragesimo septimo supra quingentesimum, ab ortu Christi; interfuisse *Justinianum*, atque *Theodoram* uxorem ferunt; contigisseque, ut, cum in templum *Theodora* ingrederetur, accurrissentque puellæ aquam lustralem in faciem illius, ut de more spargerent, dimoventes carbacea vela; quibus contegebatur, atque circumdabatur aquæ vas, ne quid in eam impurum decideret, visa fuerit columba candi- 160 diffima cœlitus demissa, inter vela ad aquam se conferens, & *Theodoram* alarum in aqua concussione, aspergens, summa omnium, qui aderant, admiratione. Hujus rei testimonium pictura facit, in testudine majoris sacelli, vermiculato opere elaborata, quæ nunc visitur. Quamquam, quod in me est, adduci nulla ratione possum, ut id credam *Theodora* contigisse, foeminae improbæ; quæ & *Anthemium* hæreticum tueretur, & *Vigilium* Pontificem, ob id; uti supra memoravimus; summis cruciatibus, carcere, & exilio impie affecerit. Et de pictura columbæ quod dicitur; eam ego non ob mysterium significandum, sed ornamenti causa putaverim adjectam, quod scilicet sculptores ad ornatum in vasis medio eam avem, qua significari simplicitatem, ac puritatem scribitur, apposuerint. Pictura vero ejus vasis simulacrum refert. Nisi forte; si tamen assentiri vulgatæ illi famæ, ac inveteratæ velimus; id eo tempore factum putemus, quo *Vigilius* est in sedem restitutus; conjicereque fortasse possumus *Theodoram* respuisse; Deo commonstrante hoc exemplo, quam procul ab vera religione abfuerit. Cum itaque interessent sacris *Justinianus*, & *Theodora* ut ferunt, una cum innumeris proceribus, ac matronis, frequentique præterea populi multitudine, *Maximianus* Archiepiscopus, summa pompa ædem sacravit; atque inter cetera, *Divis Nazario*, & *Celso* sanctissimum illud sacellum, de quo diximus, quod valvis ex ære mire sculptis, ac celatis claudabatur. Sacello hæc erant inscripta.

*Ardua consurgunt venerando culmine templa
Nomine Vitalis sanctificata Deo;
Gervasiusque tenet simul hanc Protasius arcem,
Quos genus, atque fides, templaque consociant;
His genitor natis fugiens contagia mundi
Exemplum fidei, martyriique fuit.
Tradidit hanc primum Julianus Ecclesiæ arcem,
Qui sibi commissum mira peregit opus;
Hoc quoque perpetua mandavit lege tenendum,
Hoc nulli liceat condere membra loco;
Sed quæ Pontificum constant monumenta priorum;
Fas sibi sit tantum ponere, vel simile.*

F In *D.* autem *Vitalis* porticu, quam *Ardicam* appellabant, hæc legebantur: *Beati Vitalis basilicam, mandato Ecclesiæ Episcopi, Julianus Argentarius ædificavit, ornavit, atque dedicavit: Consecrante vero Reverendissimo Maximiano Episcopo sub die xiv. Kal. Maj. Sexies P. C. Basilii Jun. V. C. Indictione x. Quo loco cum nulla fiat mentio Ju-*

Justiniani, neque *Procopius* Rhetor, eorum temporum æqualis, libello, quem edidit de *Justiniani* ædificiis, ubi omnia vel minima diligentissime persequitur, quidquam de his *Ravennatibus* afferat, ego nihil certi, quod scribam, habeo: fides esto penes horum auctores, qui consecratum templum *Justinianum*, ac *Theodorum* egregiis muneribus exornavisse; & confestim *Julianum Argentarium* consecrationis mysterium, quod exstat adhuc, vermiculato opere pingendum curavisse tradunt. In ejus testudinis centro Agnus tanta arte pictus est, ut, quocumque te recipias, conversam ad te faciem habere videatur, quod non minimam in pictura laudem habet: siquidem scribit *Plinius*¹, Amulium pictorem, gravem, ac severum, eundemque floridum fuisse, cujus esset *Minerva* spectantem adspectans quacumque adspiceretur. Sub id tempus ab Doctoribus *Ravennatis* Gymnasii, quod *Theoderici* Gothorum Regis tempore, *Boëtio*, *Cassiodoro*, & multis præterea doctissimis viris *Ravennæ* existentibus institutum ferunt, aliqui putant conditum *Infortiatum*, aliqui repertum, cum diu lateisset; præsertim cum *Justinianus* tunc, opera, & consilio usus *Joannis* patritii *Triboniani*, *Theophili*, *Dorothei*, doctorum virorum, leges *Romanas* sparsas & incompositas ad ordinem redigeret, ingenti illa librorum multitudine sublata. Quod si quando necessarium fuit, id quidem certe nunc est, cum non infiniti solum libri de legibus scripti sint, & ab omnibus passim in dies plures scribantur, sed tot variorum Doctorum opinionibus pene corruptæ sint leges. Controvertisse *Maximianum* Archiepiscopum ferunt hoc tempore, cum Imperii ministris de *Silva*, cognomento *Justrum* appellata; & *Justinianum*, *Maximiano*, quem unice diligebat, edicto, ac publicis tabulis mandavisse, ut *Ecclesiæ Ravennatis* perpetuo esset. *Ædificavit Maximianus* apud *Polam* etiam patriam templum *D. Mariæ* Virgini, quod *Formosum* vocavit; eique sacerdotis, qui templo præfesset, domum adjunxit; & opes suas omnes *Ravennati* *Ecclesiæ* dono dedit; quas *Agnellus* refert suo etiam tempore fervari. *D. Andrea* templum, quod *Chrysologus* ædificaverat, pretiosis ex marmore columnis, & variegatis jucundo naturæ lusu, suffulcit. Quo tempore *D. Andrea* Apostoli sanctum cadaver oblatum *Maximiano* refert *Agnellus*; in Orientemque *Patras* illum profectum, ut *Ravennam* cadaver deveheret. Sed cum hæc *Justinianus* rescivisset, jussisse uti ad se *Maximianus* Byzantium veniret; deferret cadaver Apostoli, quod ingenti desiderio videndi illius teneretur. Id cum *Maximianus* effecisset, Cæsarem ajunt pluribus apud eum egisse, uti *Byzantii* sanctum cadaver relinqueret; decere enim, ut, cum primam orbis sedem, *Romam* ipsam, *Petrus* frater *Ecclesiæ* caput teneret; *Byzantium*, quæ succedere illi ob Imperii dignitatem videbatur, haberet *Andreas*. Tum *Maximianus*: Fac, inquit, ut lubet: id tantum mihi des, ut liceat cum meis sacerdotibus nocte ad Apostoli sanctum cadaver hymnos decantare: cui cum annuisset Cæsar, ipsi totam noctem insomnem ducentes, precibus ad Deum fufis, arrepto *Maximianus* gladio, cadaveri barbam abscidit; unaque cum aliis sanctorum virorum reliquiis, eam, assentiente *Justiniano*, *Ravennam* inexit, & sub ara maxima templi *D. Andrea*, cujus templum columnis suffulserat, collocavit. Hæc, quæ ab *Agnello* scribuntur, non videntur consentire cum iis, quæ alii tradunt scriptores non ignobiles, *Ricobaldus* præsertim, & *Platina* in *Cleto*, affirmantes *Constantii* Cæsaris, qui *Constantini* primi filius fuit, tempore, Apostoli *Andrea*, *Lucæ* Evangelistæ, & *Timothei* reliquias *Byzantium* importatas, magno

¹ lib.
XXXV.
cap. 10.

populi plausu, & ingenti veneratione exceptas. Utcumque sit, omnium consensu constat, *Barbam* *Divi Andrea* *Maximianum* sub ara ejus templi maxima collocavisse: atque hinc patet turpiter eos errare, qui putant *Maximianum* *Divi Andrea* templum ædificavisse, cum id *Petro Chrysologo* ferendum sit acceptum. Interea *Justinianus*, *Antonina* suppliciter petente, *Belisarium* ex *Italia* evocat, præsertim quod a *Parthis* nova molientibus premeretur. Decedens *Belisarius*, *Roma* *Diogenem* cum aliquot legionibus relinquit. *Maximianus* Archiepiscopus consecravit etiam ædem illam præclaram, quam *D. Apollinari* in *Classe* *Argentarius*, hortante *Ursicino* Archiepiscopo, & *Justiniano* Cæsare assentiente, extruxerat. Cujus rei argumentum tabella exstat ex marmore, quæ ejus sæculi characteribus, & dicendi modo latine sculpta, in ejus templi medio nunc cernitur. In templi autem porticu, magnis characteribus: *Beati Apollinaris sacerdotis basilicam, mandato beatissimi Ursicini Episcopi a fundamentis Julianus Argentarius ædificavit, ornavit, atque dedicavit: consecrante vero Beato Maximiano Episcopo, die Nonarum Maj. Indictione duodecima, Oeties P. C. Basilii.* Quod tempus in annum cadit a partu *Virginis*, quingentesimum quadagesimum nonum. *Maximianus* cadaver *D. Probi*, cum ceteris sanctorum Antistitum cadaveribus, unguentis delibutum optimo loco posuit: ac in frontispicio templi *D. Probi*: in quo sancta cadavera locaverat, quod erat ad mare, modo ne vestigium quidem servat; *Divorum Probi*, *Eleocadii*, & *Caloceri* imagines tessellato opere pingendas curavit; ædemque illam universam instauravit, & ornavit. Gravissimus post *D. Hieronymum*, atque *Orosium* historiarum scriptor, quarum nihil superest, præter paucula verba, quæ quoniam vetustissimus illius vitæ scriptor *Andreas Agnellus*, apposuit, nos ad tanti viri memoriam, pro viribus, conservandam, carere illis hanc nostram Historiam nolimus. Hæc autem sunt. *In Alexandria verò nulla extrinsecus malitia, sed quod seditiosum semper genus inquietum est, civile inter se motum est bellum, non virtutis medio, neque ob defensionem, sed ob necem, atque interitum civium. Commoti universi Præfectum suum intra Ecclesiam occiderunt, qui jam ante aliquot annos similiter Episcopum suum, accusantes hæreticum, interfecerunt. Quo comperto Imperator, in iram versus, funditus Civitatem jussit everti: Denique misso alio Præfecto, Laudatio nomine, intra ipsam Civitatem quadraginta viros per singulas regiones suspendit in ligno: sed tunc elaboravit Dioscorus ejusdem urbis Episcopus, & manifestè posuit animam suam pro ovibus suis, electique ex eremo monachi, apud Imperatorem properant, atque pro excessu civium veniam exorant. Cessit sacerdotibus Imperator, & in posterum, ut ab hujusmodi caverent, jussit. Huic Episcopo apud Alexandriam Timotheus successus est, quem ego in Orientem navigans, rectè administrantem in sua civitate vidi. Sed ante parva Nazamba Civitas Ciliciæ, terræ motu facto, concidit, in quo periisse ferunt millia hominum amplius triginta. Hactenus Maximianus. Qui Ravennæ ædificavit ad memoriam obruncationis *D. Joanni Baptiste*, ædem extra urbem, quam nunc ædem in *Marmorario* appellamus. *Tricollim*, quam vulgari nomine *Canonicam* vocabat, absolvit; adjunctis sua, & aliquorum superiorum Archiepiscoporum imagine, hisque carminibus.*

*Hic Petrus junior Christi præcepta sequutus,
Ut decuit, sacris moribus exiliit;
Hic quoque fundavit mirandis molibus arcem,
Nominis ipse sui hæc monumenta dedit.
Hujus post obitum Aurelianus gessit honores,
Post hunc Antistes extitit Ecclesius:*

Hinc

Hinc fuit Ursicinus; sequitur post ordine Victor,
Temporibus junior Maximianus adest.

163 Is Polensis erat, Christi levita profundus,
Lege Dei miserans, & pietate bonus;
Quem Deus ipse virum decoravit culmine sacro,
Ecclesiæque suæ Pontificem statuit;
Ipse autem factis propriis se non meruisse
Culmen Apostolicum, sed pietate Dei.

Hæc carmina eo etiam libentius descripsi, quo
Archiepiscoporum ordo clarius eluceat. Floruit
autem hoc tempore Gymnasium Ravennas, non
Doctoribus solum, sed auditoribus, qui admira-
bili progressu, clarissimi adhuc habentur. In his
Fortunatus celebratur, Pictavorum, & Felix ejus
focius, Tarvisinorum Episcopi. Natus est Fortu-
natus, loco, cui Duplabili nomen est, ab opidis
Ceneta, & Tarvisio haud procul: Ravennæ tamen
educatus, litteris ibidem operam dedit, uti Pau-
lus Diaconus auctor est: & in Grammatica, Rhe-
torica, & Geometria celebris admodum est ha-
bitus. Cum autem oculorum dolore maximo la-
boraret, eodemque fere morbo Felix, socius ejus
male haberetur, ambo ad DD. Joannis, & Pau-
li, quod adhuc templum Ravennæ exstat, se con-
tulere. Ibi ad aram D. Martini, qua fenestra
erat, & assidue plena olei lucerna ardebat, dum
essent, ægris illo oleo contactis oculis, & dolor
statim abiit, & valetudo recuperata. Quamob-
rem tanta reverentia in Divum Martinum affe-
ctus est Fortunatus, ut decreverit reliquias ejus
invisere, quæ erant in Gallia: Quod & fecit,
iterque suum carminibus elegantissimis descripsit.
Ubi verò Turones, ita ut optaverat, pervenit,
ad Pictavos transgressus est, ibidemque constitit:
& primo sacerdos, mox ejus Episcopus civitatis
factus, honorifice ibidem ad sepulturam datus est.
Inter cetera, quæ exstant, illius monumenta do-
cet qua veneratione sit adeundum D. Apollinaris
Classensis templum, monens, ut ejus limina, non
solum veneremur, sed & lamberemus, cum D.
Apollinaris sanctum corpus, pretiosum appellat,
atque ita scribit:

Rursus Apollinaris pretiosi limina lambe
Fusus humi.

Interea Totila oppugnata urbe, quam sponte di-
reptam deseruerat, denuo potitur, non dissimili,
ac antea fecisset, & majore etiam humanitate.
Centumcellas Diogenes aufugerat: ubi cum Totila
paciscitur, deditionem se, nisi certo die opem
foederati tulissent, facturum. Dum vero Totila
in Siciliam transgressus, Syracusas obsideret, Go-
thi, quos in Picentes miserat, Ariminum capiunt,
& Ravenna haud procul, cum Herulis commisso
proelio, feliciter dimicant, Duce Herulorum in-
terfecto. Itaque omni fere Italiæ Gothi domina-
bantur, extra Ravennam, Anconem, Hydrun-
tum, Centumcellas, & plerasque pauculas alias
urbes, cum Justinianus, cui res Italica cordierat,
Germanum patruelem suum, qui Mathasuntam
Theoderici neptem uxorem habebat, adversus
Gothos Ducem in Italia decernit. Verum hic cum
in Illyrio veniens, obiisset, Cæsar primo quidem
Germani filios, deinde mutata sententia Narsetem
Eunuchum destinat, potestatemque illi facit, ut
quantis videretur viribus, & armis Italiam ag-
gressus, Barbaris provinciam liberaret. Erat Nar-
seti amicitia multis cum Regibus, & populis pro-
pter virtutis famam. Facile igitur ab iis; præter
Imperii Romani opes; quæcumque voluit auxilia
impetravit; inter quos ab Alboino Rege veteri
164 amico, Longobardorum equitum millia duodecim;
ut Gepidos raceam, & Hunnos, & Herulos, & Per-
sas, & Arabes. Sub id ferè tempus, cum Ma-
ximianus Archiepiscopus D. Stephano templum
Ravennæ excitavit, haud procul ab Opilionis po-
sterula, quod tesellato opere, multisque Divo-

A rum reliquiis ornavit, dedicavitque ut hæc osten-
dit inscriptio, quæ in illius templi porticu lege-
batur. In honorem sancti protomartyris Stephani,
servus Christi Maximianus Episcopus, hanc basili-
cam ipso juvante a fundamentis construxit, & dedi-
cavit die Tert. Id. Decembr. Indictione XIV. Novies
P. C. Basilii Jun. V. C. Adscripsit, & hæc car-
mina supra arcum testudinis extrinsecus.

Templa micant Stephani martyris, & nomine sacra
Qui prius eximium martyris egit opus.

Omnibus una datur sacro pro sanguine palma

Plus tamen hic fruitur, tempore quo prior est.

Ipse fidem, votumque tuum nunc magne sacerdos

B Maxime te juvans hoc opus explicuit.

Nam talem subito fundatis molibus aulam

Sola arte hominum facere non poterat.

Undecimum fulgens renovat non luna recursum,

Et cepta, & pulchro condita fine nitet.

Inciderunt autem hæc in annum a partu Virgi- ANN.
nis quingentesimum quinquagesimum. Narses o- DL.

mnes copias ex Illyrico movens, Dalmatiamque
& Tergestini sinus oram circumflectens, Sontio
tandem amne superato, apud Aquilejæ dirutæ re-
liquias confedit. Antea vero quam in Italiam per-
veniret, a Valeriano Ravennæ Præfecto, cum ANN.
Gothis navali apud Anconem proelio feliciter dimi- DL.

C catum est. Dum enim Ancon ab Gothis acriter
terra, marique oppugnaretur, Valerianus Raven-
na, cum ejus urbis militibus egressus, accersitis
etiam tum ex Venetis, tum ex Dalmatis quæ-
cumque potuit auxiliis, Gothos ingenti clade, o-
mnibus fere captis navibus, superavit. Qua Vi-
ctoria cum Cæsarianis animus esset firmior factus,
& Gothis fractior, Narses alacrius ab Aquilejæ ANN.

movens, per Italiam, duas in partes divisus ca- DLII.
stris, iter ingressus est. Partem per campestram
Venetiæ ire jubet, & hi Longobardi omnes fuere.

Reliquas copias circumire paludes; & Ravennam
versus iter agere. Totila Rex, cognito jam antea
Narfetis adventu, Theiam primarium belli Du-
cem transmittit ad Longobardos distinendos. Sed
longe celerius opinione Totile facto itinere, Lon-
gobardi transmissio Pado, ad Brixillum castra lo-
cant, mense Quintili. Prodigia complura sub id
tempus Ravennæ visa Agnellus scribit, multisque
in ipsa clarissima meridie luce secum colloquentes
homines, os ad os, visos; ingentemque omnibus
terrorem incussisse; & Octavo Kal. Sextil. hora
diei tertia acies in aëre inter se pugnasse. Ma-
ximianus interea Ravennatum Archiepiscopus va-
scula duo ex auro, pondo octo & viginti, in qui-
bus sanctum Chrisma servaretur, Ravennati Ec-
clesiæ dono dedit; quorum alterum paulo ante
sua tempora periisse Agnellus testatur, alterum
exstare; cui sic erat inscriptum: Servus Christi

E Maximianus Archiepiscopus hoc Chrismatarium ad
usus fidelium fieri jussit. Donavit, & endothy-
byssinam præstantissimam, omnem Christi Dei
historiam continentem, qua in die festo Epipha-
niæ aram maximam exornari consuevit, Agnellus:
eam tamen Maximianus non perfecit, 163

sed Agnellus, qui illi in Archiepiscopatu subroga-
tus est. Adjunxit, & ex auro aliam Endothy-
n, in qua auro textili pictæ erant omnium, qui il-
lum præcesserant, Archiepiscoporum Ravenna-
tum imagines. Fecit, & geminas alias, in qui-
bus margaritis, & unionibus sic erat descriptum:
Parce Domine, parce populo tuo, & memento mei pec-
catoris, quem de stercore exaltasti in Regno tuo. Cru-
cem quoque auream majorem, quæ Agnelli tem-
pore exstabat, faciendam curavit, & gemmis,
ac margaritis pinxerat; in cujus medio ligni Cru-
cis, cui Christus Deus suffixus fuerat, frustulum
conclufit. Divinos omnes libros, qui duo, &
septuaginta numerantur, sacerdotum suorum, &
templi usibus, describendos elegantissimo chara-
tere

tere curavit, & ipsemet perdiligenter emendavit. Pauca de multis referuntur, cum in eo, optimi Archiepiscopi munere functo, quicquam numquam fuerit desideratum, quod ad salutem sui populi, Ecclesiæque administrationem facere videretur. Opes suas omnes *Ravennati* Ecclesiæ reliquit: *Manichæos* plerosque *Ravennam* per id tempus occultè pervenisse, qui ejus vitam scripsit vetustissimus auctor tradit: Hi ab infano, & barbaro *Mane*, viro *Persa*, originem, ac nomen ducentes Catholicam de vera Christi Dei humanitate sententiam oppugnabant, & ex ultimis *Persarum* finibus, *Romam* usque, ac *Ravennam* stultissima dogmata disseminarunt; nostro, ut ait *Eusebius*, orbi *Persica* venena propinantes. Sed statim deprehensi sunt, & a *Ravennatibus* urbe ejeti, juxta amnem, eo loco, cui fossa *Schonii* erat nomen, contrucidantur, & lapidibus obruuntur. *Longobardi* interea ad *Brixillum* castra locaverant, quod opidum *Ravennatis* agri erat. Si quidem, uti *Blondus*¹ affirmat, hoc tempore, quæ ad *Padi* ripam pertinebant, quæque ad *Venetos* exposita sunt omnia usque ad *Mincii* amnis ostium, quo *Benacus* in *Padum* influit, *Ravennatis* agri erant, neque ea tunc ripa opidum aliquod habebat. In altera, inter *Ravennam*, ac *Placentiam*, unicum erat, bello satis commodum, *Brixillum*: cuius *Cispadanarum* civitatum, excepta *Ravenna*; si *Justiniano*² id scribenti assentimur; penè par, & magnitudine, & civium frequentia, qui in omnibus motibus, qui *Italiam* tot bellorum procellis per multos annos agitaverant, secuti sunt semper *Ravennates* partes. In mediterraneis ejus regionis a *Pado*, & *Brixillo*, haud procul, *Tannetum* fuerat opidum vetustissimum: quod semper, una cum *Brixillo*, *Ravennatibus* adhæsit: estque id nunc, Regii lepidi civitatis vicus. Dum igitur ad *Brixillum* *Longobardi* jam pervenissent, *Narses* ab *Joanne* Vitaliani filio, ejus regionis perito, viam edoctus, præter *Totila* opinionem, qui exundantibus ea tempestate fluminibus, eum tractum planè invium putabat, per æstuaria ceteras copias *Ravennam* transmittit. Ibi *Narses*, veteranis militibus, quæ debebat stipendia, persolvit, & cum duo *Mediolani* creati Episcopi, seditionem in urbe cierent, licet *Francis* omnia tenentibus, utrumque adesse *Ravennam* jussit. Ibi novem dies moratus, litteras legit, ad *Valerianum* *Ravennæ* Præfectum, ab *Udrila* *Gotho*, qui *Arimini* præerat, missas, quibus denunciabat *Romanis*, ut aliquando tandem æquo se campo, *Gothis* id maximè expetentibus, ostenderent. Irrisa Barbari insolentia *Narses*, *Justino* in custodia *Ravennæ* relicto, cum universo exercitu, *Ariminum* ire contendit, ubi primo congressu, *Udrila* occisus, reliqui in fugam acti sunt. *Romam* deinde *Narses* abiit, atque in itinere animo jam præsumens *Totila* consilium, quem *Tusciam* emensum, ad *Apenninum* pervenisse, atque ad *Taginam* vicum castra fecisse didicerat, eodem & ipse advenit, ac non longè, stadiis centum, in planitie constitit. Nec diu post commissio propè *Cantianum* flumen proelio, *Totila* tandem graviter vulneratus, ingenti accepta suorum clade, fusus, fugatusque est, & in opidum *Capras* importatus, ibi mense Augusto, anno quinquagesimo secundo supra quingentesimum discessit è vita. *Theias* in ejus locum suffectus, haud procul ab *Luceria* in *Campania*, fortiter oppugnans, virtute *Narsesis*, eodem anno opprimitur. Atque ita secundo, & sexagesimo anno postquam *Theodericus* eorum Rex primò *Italiam* est ingressus, *Gothorum* nomen cum Regno interiit, Gens belli, & pacis artibus, atque etiam Imperii administratione celeberrima, cujus justitiæ, humanitatisque magna exempla tradita sunt. Quamobrem cum, *Totila*

¹ Dec. I.
lib. VII.

² Bernard.
Justinian.
lib. lib.
VI.

A Regnante, *Gothus* quidam cataphractus, *Calabri* hominis filia virgini stuprum obtulisset, eum *Totila* morte multavit, & bona ejus omnia *Virgini* adjudicavit: ea autem humanitate in illos se gerebant, quos captivos in bello fecissent: nisi si quando aut furor belli, aut militum infatiabilis cupiditas, secus tulisset: ut multi stipendia in eorum castris sponte mererent. Quid verò ea benignitate illustrius, in homine barbaro, qua, capta *Neapoli*, *Totila* Rex est usus, cum *Romanorum*, qui in ejus erant urbis præsidio, curam suscepit? veritus enim ne fame jam diu confecti, nimia ciborum copia gravarentur, atque interirent, id excogitavit remedii. Ad portum, & urbis portas, qui exire neminem permetterent, locavit: cibos cuique certo modo, idque minus, quàm pro eorum cupiditate, præscripsit, in diesque sensim auxit, dum tandem non læderentur. Ita receptis viribus, abeundi quo vellent, potestatem fecit. Cumque *Romanorum* copiarum Dux, *Conon*, conscensis navibus, reflante vento, navigare prohiberetur, timeretque ne commutato animo, *Totila* humanitatis, ac promissorum poeniteret, eum *Totila* ad se accitum, & una secum reliquos milites, jussit bono animo esse, mixtosque cum exercitu *Gothorum*, quæ suppeditaient ad victum, comparare. Tandem adversa perseverante diutius tempestate, equos illis, ac pecuniam in iter, dono dedit, & *Gothis*, qui tuerentur, adjectis, *Romam*, uti optabant, misit: quod, & iis fecit, qui, capta *Hadriani* mole, *Constantinopolim* abire voluerant, tametsi magno ab illis damno fuisset affectus. Videbatur autem *Totila*; quando jam de *Theoderico* satis supra dictum est; ceteri vero Reges paucis admodum annis præfuerunt; ad C. Cæsaris mores, & gloriam beneficiis, munificentia, facilitate aspirare, milites suos sublevare, Commilitones appellare, laborare, vigilare, maturare. Erat *Gothis* militiæ magna scientia, animus belli ingens, quippe qui a pueritia omnes labores, & pericula consue-
ta haberent; & ubi primum ætas militiæ patiens, stipendia facere poterat, nihil bello potius ducere: nam arma ipsi tractare, bella gerere, *Romanos*, id autem est *Italos*; quos veteri a superioribus Cæsaribus, *Antonino* præsertim, nomine accepto, *Romanos* appellabant, domi otium habere voluerunt, extra paucissimos, quos virtute, & fidè spectatos, legimus inter armatos *Gothos* aliquando militasse. Excusari a militia poterat nemo ex *Gothis*: Qui valetudine, aut imbecillitate impediabatur, ei Rex, causa diligentissime perspecta, laboris vacationem dabat, litteris ea de re scriptis, quibus militari illum dono privabat, cum esset præsertim de suo, unde viveret, affirmans, æquum non esse, ut rem laborantis, otiosus acciperet: cavebat etiam, ne quis defectoris eum crimine notaret. Mercenaria militia, quo modo nunc utimur, rara illis erat: & si externus aliquando miles esset evocandus, non singulatim unicuique, sed generatim atque universè, dabatur, unde militibus necessaria compararentur: uti in subsidiariis *Gepidarum*, ac *Rugorum* copiis factum legimus: ita *Romani*, *Scipionibus* in *Hispania* res gerentibus, *Celtiberis* in amicitiam receptis, mercenario, & externo milite primum usi sunt, ut auctor est *Livius*,³ cum antea ipsi, cum liberis in expeditionem irent: quod & *Gothi* fecerunt. Neque verò Rex belli summam, sua sententia, gerebat, sed consultores adhibebat proceres *Gothos*, quorum apud eum consilia plurimum valebant. Gladiis utebantur, potissimum proceres, ita temperatis, ut ferrum secarent, mediis marginum alveis excavatis, sic ut variis intextum coloribus metallum videretur: id autem curabant cote, ac pulvere, valde detergente, quod

166

167

lib. XXIV.

quod erat apud *Unarnos* populos, unde hujus generis arma habebantur. Castra eorum cingebantur crebris stipitibus ab summo præacutis; fossa circumdabantur lata, atque alta: quidquid autem inde egerebatur telluris, intra castra conjectum, vallique & muri loco erat, qua patebat aditus, qui locus esse angustus admodum, & difficilis consueverat, firmabatur egregio milite. Aciem non una semper ratione, sed pro ratione loci, temporis, hostium instruere. Maximam partem, pedites subducere in primam aciem consueverant, utrinque equites: in novissimo agmine, a castris haud procul, phalangem locare, quæ victos hostes, si fugerent, trucidaret. Numquam equitatum in fronte exercitus locabant, pedites in subsidiis, ut equites fusi, fugatique se ad pedites reciperent, ibidem tuti consisterent, denuoque simul conjunctis viribus, atque armis in hostes ruerent. Solis aliquando pugnabant hastis longioribus, quod contra belli leges factum scribit *Procopius*, cum gladiis, sagittisque hostes, & omni genere armorum uterentur; neque circumvenire hostes possent, cum non essent in cornua distributi: Itaque nihil mirum, si fusi, ac perturbatis suis, *Totila* victus, vulnereque confusus ex eo prælio discessit, quod postremum, ita instructa acie fecit, cum eos *Romani* ducto in *Lunæ* speciem exercitu circumvenissent. Quamquam verò *Romana* instituta, nulla mutarunt, Senatum, Præfectos, Comites, Curatores, & id genus alia, tamen pleraque suo more instituta sunt; quæ tamen *Romanas* leges, ac dignitates imitari viderentur. Hinc *Gothorum* Judices in provinciis, Comites appellabant, qui *Gothis* jus dicerent. Quod si *Gotholis* cum *Romano* esset, eam Comes *Gothus*, adhibito *Romano*, viro prudenti, cognoscebat. Inter *Romanos*, *Romanus*: atque ea de causa Rex cognitores in provincias mittebat. Comites etiam destinabantur civitatum, in quibus Comitem potissimum *Romanum*, & *Ravennatem* legimus; Huic, illud etiam muneris incumbebat, ut operas negotiatorum, quas operas quotannis certo numero Regi debebant, exigeret, magnum navium numerum brevissimo temporis spatio compararet, & mandata Regis, exhauriret. Si quis timuisset adversarii insidias, impetusque, illi Rex, virum strenuum, manu promptum, perpetuum Comitem adjungebat; is viri in clientelam suscepti stipendabat latus, & si ab adversario appeteretur, districto & ipse gladio, pro virili parte, tuebatur, pro eo autem, ac se gesserat, stipendia illi, ac munera dabantur: *Sajonem*, hujusmodi defensorem appellabant. Ceterum quoniam acciderat, ut *Sajo* pecunia corruptus, in ipsa dimicatione arma in eum verteret, quem tuendum susceperat, Rex jussit, ut cautione prius devinceretur, nihil se contra jus, & Regia edicta esse facturum. Ceterum non hominibus solum singulis, sed exercitibus etiam *Sajones* adjungi consueverant. De matrimoniis sanxerunt multa: unus poterat Rex litteris suis dare, uti consobrina, legitima fieri uxor posset, idque perraro. Quæ sibi par, & æqualis non esset, eam nemo conjungere sibi matrimonii dignitate poterat, sic, ut filii inde nati, legitimi hæredes haberentur, nisi id a Rege fuisset impetratum. *Gothorum* uxores, si quid egissent perperam, si in aliam mulierem aut contumeliam, aut vulnera intulissent, multæ in eas, maritis jus erat: ii si neglexissent, causam Rex cognoscebat. De adulteriis ita sanxit *Athalaricus* Rex: Si quis superflua, turpique cupidine, conjugali honestate despecta, ad concubinae elegerit venire complexus, si ingenua fuerit, jugo servitutis cum filiis suis, modis omnibus addicatur uxori: ut illi se per honesta iudicia sentiat subdi, cui pollicitam libidinem credi-

A dit posse præponi. Quod si ad tale flagitium ancilla pervenerit, excepta pœna sanguinis, matronali subjaceat ultioni, ut illam patiatur judicem, quam formidare debuisset absentem. Ceterum licet *Gothorum* in *Italia* Regnum desiit, florebat tamen in dies magis in *Hispania*, eoque majore felicitate, quò *Arriana* tandem rejecta perfidia, & *Catholica* fide accepta, magna religionis monumenta reliquerunt. Ex *Italicis*, *Ablavius Ravennæ* educatus, & fortasse etiam natus, *Romanis* litteris eruditus, scripsit de *Gothorum* bello, temporum illorum historiam complexus. Sub id tempus, uti memoria *Agnellus* prodidit, *Franci*, quos in auxilium *Gothi* evocaverant, ex *Italia* ab *Narfete* etiam pulsi sunt: ii aliquot annos *Cisalpinam Galliam* tenuerant, & cum *Gothis*; quos in *Italia* degere, tamquam *Romanis* obtemperaturos, *Narfes* permiserat; arma conjunxerant. Itaque *Narfes* *Cumas*, & *Lucam* resistentes acriter obsedit. *Luca* autem, *Bono* cum præsidio relicto, *Ravennam* in hiberna concessit: nam exeunte jam anni quinquagesimi tertii supra quingentesimum autumno, bellare per hiemem nolebat: quòd esset id commodius *Francis* futurum, quorum vires æstate enervatas, hibernum tempus confirmat. *Ravennæ* tercentos tantum homines, domestici obsequii causa secum retinuit. Cum autem in *Classe*, *Ravennatis* agri castello; ut ipsis utar verbis *Agathii*, qui hæc scripsit; *Narfes* ageret, venit ad eum *Aligernus*, *Theiæ* Regis frater, qui *Cumas* tenebat, a *Narfetis* adhuc militibus obsessas. Is & tradidit illius urbis claves, & se fidelem ei operam navaturum pollicitus est: Quod & fecit. Postero anno *Vigilius* Pont. Max. Concilium *Byzantii* quintum, adversus *Theodorum*, & *Anthemium* *Byzantium* Episcopum, cum habuisset, qui *Eutychianam* hæresim tuebantur, affirmabantque *D. Mariam* Virginem, solum hominem, non Deum & hominem peperisse, atque ob id fuisset in Concilio decretum, uti ea *Georgio* appellaretur. Quo tamen longè antea vocatam nomine fuisse, & Concilium *Ephesinum*, & *Chrysologi* Archiepiscopi *Ravennatis* prior de generatione Christi concio, apertissime testantur. Ab *Justiniano* *Romam* dimissus, cum in *Siciliam* venisset, *Syraculis*, gravissimo calculi dolore, obiit v. Kal. Januar. *Pelagius* illi *Romanus*, ineunte vere suffectus est. *Narfes*, cum reliquæ *Gothorum* nova moliri denuo auderent, & *Francos*, commisso ad *Caslinum* prælio, interemit, & *Gothos* *Casini* obsessos, in deditionemque acceptos *Constantinopolim* misit. Soluturus deinde vota, quæ initio belli Deo nuncupaverat, ex manubiis bello partis, & *Romæ*, & *Ravennæ*, & *Venetis* templa dicavit: atque tunc exædificasse *D. Apollinaris* in *Classe* ædem plerique putant, quaterno columnarum ordine, & pretioso marmore incrustatis parietibus magnificam. Sed *Narfes* non hanc ædificavit, verum jam exstructæ ab *Juliano Argentario*, ut supra scripsimus, domum egregiam, & multa præclara ornamenta adjunxit. Sub id tempus *Maximianus* *Ravennas* Archiepiscopus moritur Octavo Kal. Mart. Hoc enim die, non autem Nono Kal. in vita ipsius, quæ vetustissimo caractere manu scripta, apud sacras virgines *D. Andree* hæctenus servatur, legimus, & in *Ravennati* Ecclesia ejus dies festus agitur. Sepultus est ad aram maximam in *D. Andree*, ubi illius barbam collocaverat. Inde sublatu tempore *Petronacii* Archiepiscopi, uti narrabimus. Quòd verò hunc in hæresim aliquando lapsu fuisse plerique recentes Auctores scribunt, & id omninò a veritate longè abest, & quod *Maximiano* *Istriae* Episcopo, est adscribendum, *Ravennati* falso imponunt. Quia enim multis, propter incertiam, visum fuerat, Concilium *Constantinopolitanum*, de

Chalcedonensis auctoritate plurimum diminuisse, tribus ejus, ut rebantur, Capitibus infirmatis, *Liguria*, *Venetia*, & *Istria* Episcopi; quorum erant principes, in *Venetia*, *Macedonius Aquilejensis*, in *Liguria*, *Honoratus Mediolanensis*, & in *Istria*, *Maximianus*; convenerant *Aquileja*, & Concilium illud minimè observandum statuerant. Itaque ubi Pontificatum iniit *Pelagius*, scriptis ad *Narfetem* litteris, *Petroque* & *Profecto* illuc missis, *Thracium*, & *Maximianum* Episcopos, ac potius, ut ipse inquit, nomina tantum Episcoporum habentes, ad *Romanæ Ecclesiæ* auctoritatem revocare, & ne res Ecclesiasticas ad proprios usus converterent, uti faciebant, curare contendit. Sed cum eorum Episcoporum nemo præceptis Pontificiis obedientem se præbisset, novas scripsit ad *Narfetem* litteras, ut ad *Justinianum* illos *Constantinopolim* mitteret: sic autem deinde addit: *De Liguribus, Veneticis, & Istris Episcopis quid dicam? quos idonea est Excellentia vestra, & ratione, & potestate reprimere: ne dimittatis, in contemptum Apostolicarum sedium, de sua rusticitate gloriari: cum si quid eos de judicio universalis synodi, quod Constantinopoli per primam nuper elapsam indictionem actum est; forte movebat, ad sedem Apostolicam; quod semper factum est; electis aliquibus de suis, qui dare, & accipere rationem possent, dirigere debuerunt, & non, clausis oculis, sanctam Ecclesiam lacerare.* Cum igitur in *Istria* nequaquam *Ravenna* sit, neque ab ullo posita ibidem unquam fuerit, prorsus dicendum est, *Maximianum* Archiepiscopum *Ravennatem*, virum sanctitate insignem, illum non esse, de quo scribit *Pelagius*, & a novissimis scriptoribus, injuria, hæreseos aliquando damnatum. *Ravennates* *Maximiano* sufficiunt *Agnellum*, virum rubra facie, modicis superciliis, erectis oculis, duplici mento, æquali statura, insigni pietate, religio-neque. Hic uxore mortua, totum se Dei servitio addixerat, Diaconusque ab *Ecclesio* Archiepiscopo factus, præfectus est templo *D. Agathæ*: quod falso, mea sententia, putat *Spretus* ab hoc *Agnello* conditum: nam supra in *Joanne Primo*, Archiepiscopo, qui vidit *Angelum*, de illo meminimus. Ad templi parietes domus *Agnelli* adhærebat: natus nobili loco, & ditissimus, quarum divitiarum hæredem, neptem ex filia, moriens, testamento reliquit. Hujus temporibus, *Justinianus*, *Narfetis* opera, ut *Blondus* scribit, omnia *Gothorum* bona, *Ravennati Ecclesiæ* largitus est: neque ea, quæ in urbibus solum erant, sed quæ in suburbiis, vicis, villis: aras, templa, servos: quidquid tandem aliquo pacto juris eorum esset: hancque donationem tabulis Augustalibus rite confectis confirmavit, in quibus hæc, de *Ravennati Ecclesia* scripta a *Desiderio Spreto*, & ante ipsum ab *Agnello* Canonico *Ravennate*, in hujus *Agnelli* Archiepiscopi vita, feruntur: *Sancta mater Ecclesia Ravennas, vera mater, vera Orthodoxa: nam ceteræ multæ Ecclesiæ, falsam, propter metum, & minas Principum, & terrores, superinduxere doctrinam, vel recepere, hæc verò, & veram, & unicam sanctam Catholicam tenuit fidem, numquam mutavit: fluctuationem sustinuit, numquam, nec tempestate quassata, a sua stabilitate moveri potuit, immobilis permansit.* Hæc *Justinianus*, cujus etiam assensu, templa omnia, quæ ab *Arianis*, *Theoderico* Regnante, exstructa, & eorum sacrificiis foedata fuerant, purgavit, ac ad verum cultum *Agnellus* traduxit: inter quæ *D. Mariæ in Cosmodim*, & fons baptismatis, quod duodecim Apostolorum simulacris tessellato opere, decoravit. Ad hæc *D. Eusebii*, ab *Unimundo* Episcopo *Ariano*; uti diximus; ædificatum, juxta campum *Coriandri*, extra *Ravennam*, & *D. Georgii*, exstructum *Consulatu Basilii*, ut in ejus

ANN.
DLVIII.

170

A testudine legebatur. Templum etiam *D. Zenonis* in *Cæsaria*, & *D. Sergii* in *Classe*, juxta *Viridarium*, denuo consecravit. Templum *D. Martini* in *Cælo aureo*, quod a fundamentis *Theodericus* Rex *Arianus* erexerat, sedemque Episcopis *Arianis* constituerat, expiatum, musivo, & tessellato opere pinxit, imaginibus martyrum, virginumque, virorum, ac foeminarum adjectis: inter quas etiam, supra portam, egredientibus, læva, imago *Justiniani* Cæsaris videtur, dextra, *Agnelli*: quæ ruinam ita minantur, ut arbitremur paucos annos superfuturas: cum tamen, & laquearibus aureis, & elegantissimis, quibus incrustabatur, marmoribus, & pavimento lithostrato, celeberrimum fuerit. Expiavit etiam *D. Theodori* templum, haud procul a *Dyocdonis* domo, uti *Agnellus* auctor est. Crucem magnam ex argento *Ravennati Ecclesiæ* condonavit, quæ in æde *Ursiana*, cum illius imagine, in eadem Cruce sculpta visebatur. *Argentam*; quemadmodum *Ricobaldus* est testis; cum agro universo, *Ravennati Ecclesiæ* restituendam curavit: & *D. Georgio* templum ædificavit, ab eo opido haud procul. Silvam etiam *Luci*, ubi nunc opidum est eo nomine, ab *Justiniano* impetravit. Ceterum *Justinianus* cum anno DLXV. Idib. Februar. litteras ad *Narfetem* dedisset, ut filiis *L. Titonis*, qui tribus militum in prælio contra *Vitigin* Regem, apud *Ravennam* ceciderat, bona, dignitatemque pristinam restitueret, ex hac vita migravit: quo eodem anno, & *Hlotarius* Galliarum Rex, & *Belisarius* patricius obierunt. Moritur *Justinianus*, uti *Nicephorus* tradit, *Constantinopoli* Idibus Novembr. anno Imperii XXXIX. ætatis LXXXII. cum eam mortem crinita stella a Sextili ad Kalen. Octobr. in cælo visa præcessisset. Quiescentem *Italiam*, & barbaris liberatam, *Justinus Secundus* Cæsar, *Justiniani Augusti*, ex filia, nepos, cum ad eam diem Curator palatii fuisset, *Curopalatem* appellabant, Imperator ex avunculi testamento factus, accipit: vir minime *Justiniani* similis, at avarus, improbus, nullo non scelere adstrictus. Sub id tempus Episcopo *Cæsene* mortuo; quæ olim urbs *Flavia* curva *Papia* dicebatur; *Ravenna* in *D. Joannis Evangelistæ*, dum omnes non unum sentiunt, columba cælitus demissa, eligitur illius Episcopus, *Severus Ravennas* Diaconus. Per id tempus *Agnellus Ravennas* Archiepiscopus, cum in *Ursiana* æde suggestum ex marmore, pulchris sculptum imaginibus, faciendum curasset, ut ea testantur, quæ ad hanc diem ibidem leguntur incisa, hoc modo: *Servus Christi Agnellus Episcopus hunc pyrgum fecit*: Idemque etiam, & in *D. Andrea* videatur: Tandem omnibus veri, ac sancti Antistitis partibus impletis, annos natus quattuor & nonaginta, cum semper nullis viribus suis confusus, nec affinitatum nobilitate, atque opibus; quibus maxime, ut diximus, florebat; ad Deum confugerit, illumque invocaverit, moriens, ejus præsidium ingenti miraculo sensit. Itaque tranquille ex hac vita in cælum migravit Kal. Sextilibus, in manibus sacerdotum suorum collacrymantium sanctum cadaver relinquens: quod in *D. Agathæ* conditum est, in medio, ubi ara maxima erat, cui titulus *D. Agnelli* adjungebatur. Nunc loco dimotum, & juxta murum positum, sub testudine templi: ubi, & *Joannis* Archiepiscopi, qui vidit *Angelum*, cadaver sepultura traditum est. Administravit *Ravennatem* Ecclesiam annos tredecim, tanta omnium benevolentia, ut nullius interitum acerbius unquam, aut molestius *Ravennates* tulerint. Hujus tempore, *Fanum* urbem, & *Cæsene* arcem incendio conflagrasse, multis hominibus absumptis, *Andreas Agnellus*, qui descripsit hujus vitam, testatur: qui & addit, magnam per hæc tempora in *Italia*

ANN.
DLXV.

Italia fuisse rerum omnium affluentiam. Hæc autem ad ejus tumulum inscripta carmina, Andreas idem Agnellus tradit.

Pontificis requiem cælesti munere gessit,

Agnellus virtute Dei non perdidit illam

Qui optatam meruit lucis cognoscere pacem.

Corporis ipse sui templum servavit....

Iustus cum sanctis, Christo mediante, resurget;

Sic quoque pro meritis gaudet, qui talia gessit.

Hic requiescit in pace Agnellus Episcopus, qui sedit an. XIII. Men. I. Dies VIII. Vixit an. LXXXIV.

Depositus est sub die Kal. Aug. Indictione Quarta decima. Hæc ibi: ex quibus cognoscimus obiisse illum anno a partu Virginis Quingentesimo sexagesimo sexto, cum in eum quarta decima cadat Indictio. Cœnobium in opido *Classe*, cum sacro fonte *Petriani* templi conjunctum, quod existare adhuc sua ætate *Agnellus* scribit, DD. *Matthæo*, Jacoboque Apostolis dicatum, tessellato exornandum opere curavit: quod indicant in arcu testudinis litteræ, quæ hoc modo legebantur: *Salvo*

Domno Papa Agnello, de donis Dei, qui obtulere ad honorem, & ornatus sanctorum Apostolorum, & reliqua pars de summa cervorum, qui perierant, & Deo auctore inventi sunt, hæc sub abside in ossibus exornata est. Sunt, qui, Venantii Fortunati

auctoritate permoti, hoc loco Vitalem Archiepiscopum Ravennatem ponant, & ædificasse D. Andreae majoris templum; quod nos Petro Chrysologo adscripsimus; affirmant: Quorum sententiam ne sequar, facit Agnelli, quique Agnellum describere, Ricobaldi Ferrariensis, & Mauri Ravennatis Canonici, D. Salvatoris, aliorumque auctoritas.

Agnellus enim, qui ab eo sæculo haud procul abfuit, & Totilæ bellum scripsit diligentissimè, nihil meminit de hoc Vitali: uti neque Ricobaldus, neque post Ricobaldum ceteri, qui tamen de Fortunato, & Vitali mentionem, sed ut alterius civitatis Episcopo, faciunt. Nam quod apud Fortunatum legatur Vitalis Archiepiscopus

Ravennas, & Ravennæ, qui D. Andreae templum hic excitavit, antiqui Codices, Ravensem habent: neque verò de hujusmodi differentia mirum, quando, qui nuper Fortunati librum in lucem emisit, Jacobus Salvator Solanius mendosum admodum, & lacerum multis fuisse locis testatur, & ipse adhuc cum legitur liber, patefacit. Cum autem nullum existeret Ravennæ templum D. Andreae ab hoc excitatum, alterius fuisse civitatis Episcopum, ubi templum illud condiderit, credendum est: Nam & quæ tradit in vita D. Maximiani Archiepiscopi Agnellus, templo D. Andreae majoris inscripta Carmina, a nobis supra descripta, aperte confirmant a Petro Archiepiscopo ædificatum, & D. Maximiani acta, quæ vetustissimo charactere, in pergamento exarata, adhuc apud D. Andreae sacras virgines servantur, adducunt me, ut omnino putem, ante Maximiani Archiepiscopi ætatem exstructum. Illius enim columnas è ligno, marmoreas elegantissimæque colorum, & linearum varietate nobilissimas fecit, & ibidem ad sepulturam datus est: quod etiam & sanctum illius corpus, adhuc ibidem conditum, & plures è cryptaporticu in edita loca, ejustranslationes suadent. Ædificasse Vitalem D. Andreae minus templum nemo dixerit, cum excitatum a Theoderico Rege, & Gothicis ceremoniis dicatum, vel ipsa nominis ad nostram ætatem appellatio, qua dicebatur templum Gothicum, aperit. Ullius præterea templi D. Andreae hac in urbe dicati neque mentio, neque vestigium, quod sciam, existat. Accedit adhuc, quia si id Ravennæ fuisset, omnino Fortunatus, qui felici versus numero, persequi hujusmodi lusus solet, nequaquam omisisset Vitalis Archiepiscopi, ad D. Vitalem martyrem, urbisque patronum, comparisonem, cum

A pulcherrimus pœsi campus, in quo solet ipse libenter excurrere, hinc pateret, in ea potissimum civitate, quam singulari quodam studio, & amoris sensu complecti est visus, cum de vita D. Martini, quatuor libros, versibus scriptos, in hanc urbem dirigit, hicque ut iter è Gallia suum finiant, jubet. Putant igitur aliqui, Episcopum illum fuisse Ravennæ, loci ab Alpibus haud remoti, de quo ipse in itinere in Galliam suo, & Paulus Diaconus in Historia Longobardorum meminerunt. Alii cum videant omnia penè sua carmina ad Transalpinos Fortunatum misisse, locum in Transalpinis regionibus fuisse existimant. Nam Ravennam esse in ea Belgii parte, quam modo vocant Lothoringiam, Jacobus è Ravenna, Jurisconsultus clarissimus, ducentis jam, & quinquaginta annis ostendit: nostraque ætate Ravenspurgum, & Ravenstainum, & alia hujus nominis loca legimus: ubi quamquam hodie Episcopatus non esse videmus, quin tamen superioribus sæculis fuisse potuerint, nemo iverit inficias, cum multa loca; ita ferente vicissitudine temporum, illis nunc careant, quæ antea, illos habuisse compertissimum sit: Quod; ne discedamus a provincia Ravennate; Brixillum ostendit, nunc opidum, a Valentiniani tamen Cæsaris tempore ad Gregorium summum Pontificem, qui cursus est annorum ferè ducentorum, Episcopo insignitum.

C Ut omittam Bobium, quod modo non existat; forum Pompilii, cujus est Episcopus, Britonorum translatus. Quidquid igitur sentiant alii, viri alioqui doctissimi, iis ego rationibus, auctoritatibusque adducor, ut putem, Vitalem, neque hujus fuisse civitatis Archiepiscopum, neque templum hic D. Andreae ullum ædificasse. Neque fortasse ea omnino improbanda sententia sit, qua alii arbitrantur; Vitalis nomine, hic ob D. Vitalis urbis patroni cultum, frequentissimo, ducti; Episcopum hunc Vitalem, domo Ravennatem fuisse, sed alterius civitatis Episcopum, quæ ab Fortunato; ut in multis aliis consuevit, taceatur. Ex omnium igitur scriptorum Ravennatum sententia, Agnello sufficitur Petrus, cognomento, atque etiam ætate, sed multo magis virtutum, ac morum præstantia Senior: vir gravissimus, & vita innocenter acta maximè laudatus. Agnellus scribit, consecratum fuisse Romæ, Indictione II. xvii. Kal. Octobr. quæ in annum incidit humanæ salutis quingentesimum sexagesimum octavum, absque jejuniis: revertentemque omni gratulationis genere a civibus, ac militibus, ipsaque classe, exceptum. Dum autem Narses maximis opibus virtute partis, ipsaque numquam interitura rerum gestarum gloria florens, magnam invidiam sibi conflavisset, Justino persuaderetur, ut omnibus jam restinctis bellorum facibus in Italia, ejus vestigal provinciæ, in Cæsaris ærarium, nimis exhaustum, inferendum juberet: præsertim cum Narseti non esset, in quod tantum auri insumeretur. Imperat Narseti Justinus, ut simul ac pecuniæ exiguntur, Byzantium eas transmittat. Quod ut de illarum parte libentissimè faciendum Narses existimabat, ita non probabat, omnes mittendas, nudatamque relinquere calamitate, frustra serum è Byzantio auxilium expectaretur: nam Burgundiones, & Franci, ac Visigothi, in Gallia, semper in armis erant. Poterat quidem hæc ratio Cæsarem emollire, & de sententia deducere, sed restitit inimicorum invidia, quæ surripere tam florentem Narseti gloriam nitentur. Itaque Sophia Justinii conjux, petulans mulier, & superba, quæ virum quamcumque in partem vellet, ageret, impulit Justinum, ad eum ex Italia revocandum, successoremque eidem tribuendum Longinum Patricium. Addidit, & in-

gratitudini contumeliam, fore, inquit, ut bene cum *Narsete* agatur, si reversus, partiendis lanæ, aut purpuræ pensis, in Regiarum ancillarum opus, incumberet. Tam insolens dictum non tulit magno vir animo *Narses*, responditque se ejus generis telam orditurum, quam neque ipsa, neque illius posterius præcisam conspicerent: Hacque ira, & nobili indignatione impulsus, *Alboinum*, veterem amicum, *Longobardorum* Regem, *Comundo* Gepidarum Rege superato clarissimum, in *Italicum* Regnum vocat. Ipse animi causa, seu quod, ut plerique scribunt, se magis ibi tutum crederet, *Neapolim* concedit. Ferunt *Joannem Pontificem*; qui paucis ante annis *Pelagio* mortuo successerat; quod cognoverit, quam indignanter eam rem *Narses* tulisset; *Neapolim* profectum, & amicum hominem solatum, hortatumque fuisse, ne tantis malis aditum patefaceret, ingentique & nobili animi spiritu, superbæ fœminæ inanem contumeliam sperneret. Fecit id *Narses*, scriptisque litteris conatus est ab incœpto *Alboinum* revocare, ac *Romam* cum Pontifice reversus, Consul, ut nonnulli tradunt, creatur, unâ cum *Basilio*, viro clarissimo. Sed *Alboinus*, cum ab omnibus rebus, quæ ad *Italicam* expeditionem faciebant, paratissimus esset, & eodem anno *Narses* *Romæ* excessisset è vita, nihil est ab itinere retardatus. Prius verò quàm iter ingrederetur, sedes proprias in *Pannoniis*, apud *Hunnos* veteres amicos incolendas deposuit, ea lege, ut si cœpta, ex sententia non succedant, *Longobardis* restituantur: Sin morentur in *Italia* *Longobardi*, *Hunni* sibi illas optimo jure habeant. Ita factum, ut *Hunni* adscitis in sedium communionem *Avaribus*, finitimis populis, & confuso utroque nomine, *Hungari* ab eo tempore, ad hanc ætatem illas sedes perpetua possessione tenuerint. Tametsi non desint alii, ut *Bernardus Justinianus*¹ testatur, qui *Hungaros* putent, proprio nomine, non ex *Hunnis*, & *Avaribus* mixto, annum circiter Octingentesimum Octuagesimumque ab ortu Christi ex *Scythia* prodisse: feros moribus, & immanes, carne humana solitos vesci, & cruorem epotare. Utcumque: *Justinus* haud satis intelligens quid ageret, *Italico* bello præficit, adversus *Alboinum*, cujus jam motus acceperat, *Longinum* Patricium, cum ingenti parata classe: cui *Longino*, Flavii prænomen aliqui adscribunt.

¹ Histor.
lib. II.

175

LIBER QUARTUS.

LONGINO in *Italiam* adveniente, novus magistratus adducitur, novo nomine, novoque Excellentie, ac excellentissimi, quo Exarchi appellabantur, titulo insignitus. Tametsi in vetustis ejus sæculi, quæ viderim, monumentis, nusquam Exarchos appellari, sed ubique Præfectos, hoc latino vocabulo, Græcam forte vocem exprimente, noverim. Cum tamen, D. Gregorii & aliorum litteræ, eos vocent Exarchos. Tum primum post *Narsetem*, ac *Basilium* Consules, per vetus Consulum dignitas *Romæ* cessavit. De tempore, quo Exarchatus hæc dignitas ab *Longino* in *Italia* cœperit, non una est sententia. *Blondus*,² *Benedicto* primo Pontifice, & Imperio *Justini*, circiter annum Domini DLXXI. Alii putant fuisse anno DLXXVI. Sed in tanta scriptorum diversitate, iis magis assentior gravissimis auctoribus, quam aut *Raphaello Volaterrano*³ asserenti anno DCXX. incœpisse, aut *Leandro Alberto*⁴ idem initium in annum DLVII. rejicienti. Nam anno DXX. imperabat *Heraclius*: Anno DLVII. *Justinianus*. At *Longinus* ab *Justino* missus, uti diximus, ad compescendam *Alboini* in *Italiam* adven tus rabiem, ruinamque. Inanis *Leandri* con-

² lib. VIII.
Histor.

³ lib. III.
Comment.
Urban.
⁴ In sua
Italia.

A jectura ex ædificatione templi D. *Apollinaris* in opido *Classe*, ab *Narsete*: cum id *Narses*, *Justiniano* vivente, non ædificaverit, sed exornaverit, & *Justino* Imperatore, fato concesserit. Quamquam ex litteris D. *Gregorii Magni*, tum ad *Constantiam Augustam*, tum ad *Phocam* Imperatorem scriptis, colligere haud difficile possumus, anno quingentesimo sexagesimo septimo incœpisse: *Joanne Tertio* Pont. Max. In illa enim *Epistola*, quæ Indictione XIII. data est, fuit autem anno a partu Virginis DCCV. annos ait septem & viginti a *Longobardis* *Italiam* vexari. In hac, quæ scripta est Indictione sexta, id autem est, anno DCIII. annos quatuor & triginta ab eisdem vastari *Italiam* *Longobardis*. Unde si in superiora numerando recurramus, patebit, anno DLXVIII. *Longobardos* in *Italiam* penetrasse quod & *Agnellus* testatur, qui ait, *Longobardos*, eò anno in *Italiam* venisse, quo *Petrus Senior*, Archiepiscopus *Ravennas*, fuit *Romæ* consecratus. *Longinus* autem ad excipiendos, ac impediendos potius eorum impetus, priore anno, in *Italiam* Exarchus venerat. Dicitur *Ἐξαρχος*, quod ἐν τῇ Ἀρχῇ, id autem est a Principe, ad regendam, administrandamque *Italiam* mitteretur. Hinc Exarchatus, idem ferè quod ex Principe, seu ex principatus, & Exarchus, perinde quasi ex ipso Principe, aut ejus è latere legatus. Fuere & aliis in locis Exarchi, ut in *Africa* *Gennadius*, ad quem hoc titulo D. *Gregorius* primus⁵ scripsit. *Athenienses* quoque habuere Exarchum, uti *Julius Pollux* est auctor, qui summus Magistratus erat: quemadmodum *Carthagini* Suffes, & Dictator *Romæ*. Siciliæ etiam Exarchum præfuisse, a *Michaële Balbo* Imperatore, ceterisque *Byzantiis* Cæsaribus missum, ex *Joanne Curopalate*, & *Thoma Fazelio* rerum *Sicularum* diligentissimo scriptore, satis constat. Quod si repertis vetustis marmoribus adhibeamus fidem, *Mediolani* etiam fuit Exarchus. Nam *Merula* tabulam ex marmore *Mediolani* inventam scribit, in qua hæc continebantur: D. M. Aurelio Januario signi. Dalmat. Fert. & Aurelio Valentiniانو Exarcho, posuit Aurelius pater Januarius. Vixit an. xxxii. m. iii. d. vi. Ex quo lapide, ut facile concesserim, illum Exarchum fuisse, quod vel sex militibus, militumve cohortibus præesset, vel magistratus eo nomine aliquis insigniretur, ita non venio in illius sententiam, ut tam exigua ratione putem, *Longinum* *Mediolani* habitavisse: neque enim ulla hic mentio *Longini* fit, neque ullus Exarchus eo, quo is, nomine præditus legitur, neque *Mediolanum* Exarchis parebat, sed *Longobardorum* Regibus. Adde omnium Historicorum auctoritatem, scribentium, sedem suam *Ravennæ* *Longinum* constituisse, marique ad eam urbem, novo cum exercitu, accessisse. Cum itaque is *Alboinum*, *Longobardorum* Regem, *Italiæ* appropinquantem audiret, & per *Aquilejensem* agrum in *Euganeos* transisse, *Cæsaream*, quæ inter *Clasense* opidum, & *Ravennam* urbem erat, vallo, & fossa munivit, ut ait *Blondus*,⁶ ibique in statione milites, quos tum ex *Thracia* devexerat, tum in *Italia* conflaverat, locavit. Hæc *Cæsarea*, ita *Ravenna*, & *Classi* conjuncta erat, ut una cum illis Civitas videretur. Qui *Athilam* hanc putant incendio absumpsisse, & solo æquasse, facile hoc loco errare deprehenduntur: præsertim cum de ejus instauratione nullibi, quod sciam, quidquam legatur. Habebat autem, ante *Longini* munitionem, portam ad mediterranea, quam munientdam præ ceteris optimè curavit, firmissimoque præsidio confirmavit. De hac *Cæsarea*, magnum invenio apud omnes scriptores silentium, sunt tamen qui ita scribant, *Ravennæ* nobiles, in *Classe* omnes mercatores, in *Cæsarea* artifices habitasse: quod

ANN.
DLXVIII.

⁵ In Re-
gistr.

⁶ lib. VIII.
Histor.

lib.
xvii.

quod licet forsan veri non dissimile videatur, non affirmo tamen, cum nullus sit mihi certus auctor. Verisimilius fortasse fuerit, eam, ob nobilitatem, ac omnis hujus Provinciae principatum, *Cæsaream* vocatam, cum tradat *Strabo*,¹ ab Augusto imperium nova quadam ratione dispositum, provinciis quibusdam sibi reservatis, quæ Cæsaris appellarentur: quibusdam verò populo concessis, quæ populares vocarentur: cui consentire ea videntur, quæ *Suetonius* in *Augusto* tradidit. Provincias validiores, & quas annuis magistratuum imperiis regi, nec facile, nec tutum erat, ipse suscepit: ceteras Proconsulibus sortito permisit. *Longinus* munita *Cæsarea*, ad Imperii Italici administrationem versus, constituit, ut ne Provinciis legati præessent, aut Præsides, verum urbes singulæ, a singulis magistratibus, quos appellavit Duces, regerentur: atque id nominis tunc primum in Italia audiri coeptum: In quo parem ceteris urbibus *Romam* faciens, *Græculum* creabat illius Ducem, quem deinde reliqui etiam Exarchi, *Ravenna* illuc mittebant. Dux hic *Romanus*, aureum nummum justæ probitatis excudendum *Romæ* primus iussit, qui ea de causa *Romanus* Ducatus, illius temporis vocabulo satis barbaro, vocatus est. Dum verò *Alboinus* Foro Julii occupato, atque ibidem *Sisulfo* fratris filio, Duce facto, *Italiam* devastabat, *Vicetia*, *Verona*, *Mediolano*, *Ticino*, *Arimino* captis, *Ravennam* *Longinus*, & alias plerasque urbes tenuit. *Ravennæ* autem hoc tempore *Longinus* Exarchus commorans, fide data, *Rosimundam*, *Verona*, Sextili mense, ut ait *Agnellus*, venientem accepit. Hæc *Alboinum* maritum occidi ab *Helmechilde*, quem alii *Helmigem* appellant, ejus armigero, juvene nobili, ac pulcherrimo curaverat: quod *Alboinus* in convivio, potum *Rosimundæ* præbisset, in patera, quam ex cranio *Chunimundi*, *Rosimundæ* patris, sibi confecerat. Itaque rei indignitate commota, patris necem, & recentem injuriam ultura, dolo, sui corporis potestatem *Perdeo*, viro fortissimo, & strenue audaci, ut esset *Helmigi* in facinore socius, facit, minisque & metu interficere Regem cogit. *Alboino* interfecto, *Longobardi* *Clesin*; quem *Pomponius Letus* *Cephen*, *Clesonem* alii appellant; Regem sufficiunt. *Rosimunda* *Ravennam* se ad *Longinum*, navi, quam *Rosimundæ* jussu, *Ravennæ* *Longinus* paraverat, confert, cum adultero, & *Alsuinda*; quam *Albisindam* nonnulli vocant, filia, universo thesauro. *Rosimundam*, cum *Ravennæ* aliquandiu tranquillè vixisset, *Longinus* tentavit, an, sublato *Helmechilde*, quem sibi fecerat maritum, eligere se conjugem vellet: mulier inconstans, virum ob id cupiens e medio tollere, in balneo cum esset, venenatum *Helmechildi* potum præbuit, cujus ille potentissimi veneni vim, inter bibendum, sentiens, reliquum uxori porrexit, eamque bibere recusantem, districto gladio, bibere compulit. Atque in hunc modum miserè ambo simul interierunt: *Longinus*que *Alsuindam* una cum matris thesauris, *Constantinopolim* misit ad *Justinum*. Haud ita multo post, *Clesis* Forum *Cornelii* reedificatum, *Imolam*que novo nomine, ab arcæ, quam extruxerat, vocatum, *Ravennæ*, quasi perpetuum stimulum opposuit. Præerat *Ravennæ* Archiepiscopus, *Petrus*, Senior vocatus, uti diximus, qui *Romæ* xvii. Kal. Octobr. consecratus, absque jejunio, ut tradit *Agnellus* & nos supra diximus, *Ravennam* veniens, & solenni Civitatis honore receptus fuerat, & omnis illi *Classis* obviam procefferat. Ejus innocentissimæ vitæ sanctissima exempla, adèd ingravescentem jam ætatem, canosque capitis crines decorabant, ut admirationi cunctis esset. Quod verò multi, qui de *Ravennatum* Archiepiscopis scripsere, at-

A que inter ceteros *Joannes Petrus Ferrettus*, Concilio interfuisse scribunt *Symmachi* Pontificis, *Romæ* celebrato, id omnino falsum est, cum *Petro* alio, uti supra demonstravimus, sit adscribendum; neque hoc tempore *Symmachus* vixit. Hic, templum insigne D. Severo *Ravennatum* Archiepiscopo ædificare, ac potius majus, nobilisque facere aggressus, in ea *Classis* opidi regione, quam appellabant *Vicum salutare*, in ipsa ædificatione moritur xvi. Kal. Septembr. Locus sepulture in D. Probi datus, juxta ædem D. *Euphemiæ* ad mare, in opido *Classe*, opere barbarico elaboratam, quæ jamdiu demolita videtur, in monumento magno ex marmore, annum Domini circiter DLXXV. Hunc autem esse *Petrum* illum puto, de quo in D. *Mariæ majoris*, opere barbarico sic legitur: *Salvo DN. Papa N. Petro, Laurentius V. R. subdiac. S. R. E. præpositus fabricæ hujus votum solvit.* *Petro, Joannes Romanus* in 178 *Ravennati* Archiepiscopatu subrogatur, statura mediocri, capillis crispis: qui statim coeptum D. Severi templum absolvit, consecravique, anno eodem: ut ex iis carminibus constat, quæ in ipsius D. Severi testudine jam legebantur. Hæc autem sunt.

C Multorum, lucens divino fabrica cultu,
Esse sacerdotum se manifestat opus;
Ceperat egregius hoc Petrus condere pastor,
In quo nescit cum mors retinere virum,
Sed quæ testis senex nec dum perfecta reliquit
Romæ vir natus, hocce peregit opus.
Successor prudens Petri, pastorque Joannes
Qui quod inest tanto tulit honore decus.
Ipse pater populi veniens Romanus ab urbe
Digna suis meritis hæc monumenta dedit.
Hæc est prisca domus, sancto renovata Severo
Cujus honore Deo psalluntur cantica vero:
Quingentis Domini sub denis septies annis,
Amplius hic quinque bone lector in ordine junge:
D Imperium retinente secundo Justiniano
Annis undenis regnando vivus in orbe,
Virginis a partu, quæ peperit absque reatu.

Consecrato templo, *Joannes* ipsius D. Severi cadaver, ex æde D. *Rophylli*, quæ ad ejus templi latus adhærebat, in templum jam absolutum, & dicatum suo nomini, translatum, in medio locavit, & pulcherrimis ornamentis, ac carminibus honestavit, atque celebravit: eodem ferè tempore, cum *Clesis*, secundo anno Regni, ob crudelitatem, suorum dolo interfectus fuisset, & *Longobardi* Regium Imperium, nomenque odio habentes, Duces triginta ex proceribus suis creavissent, & *Spoletum*, ac *Picentes*, Samnitesque occuparent. Sub id tempus *Justinus* Imperatore ANN. DLXXVI. extincto, *Tiberius Thrax* Imperium suscepit, & haud ita diu post *Benedictus* Romanus Pontifex in locum *Joannis Tertii* demortui est consecratus. Hujus Pontificatus initio *Faroaldus* *Spoletinorum* Dux, exercitu adversus *Longinum* Exarchum comparato, *Ravennam* tentare non ausus, quæ ingenti præsidio, & loci situ, erat munitissima, *Classem* opidum adortus est, uti *Paulus Diaconus*² est auctor, illudque tandem anno DLXXVIII.² lib. III. expugnavit, ac cepit: ibique posita sede, *Ravennam* summas in angustias adducebat. Quo factum ANN. DLXXVIII. est, ut cum *Longobardi* Etruriam invasisent, quæ in Romanorum ditione remanserat, *Longinus* gravi hoc *Classensi* bello implicitus, vix ut satis virum ad tuendos *Ravennatum* fines, agrumque *Ravennatem*, haberet, assiduis *Longobardorum* incursionibus infestum, eò accurrere non potuerit: ipsique *Longobardi* *Sutrium*, *Polimartium*, *Ortam*, *Tuderium*, *Ameriam*, *Perustum*, *Luceolos*, & alia, vix ostentata oppugnatione, ad deditio- ANN. DLXXIX. nem adduxerint, sub id ferè tempus cum *Benedicto* Pontifici demortuo, *Pelagius* secundus suc-

cessit, & Longobardi quotidie magis tota furentes Italia, Romanam maximè regionem, & Catholicæ fidei cultores acerbissimè vexabant, & Ravennam, Ravennatesque quotidianis *Classensium* incursionibus & præliis implicabant. Itaque cum
 179 *Honoratus* Notarius, *Ravennæ* aliquandiu fuisset cum *Longino* Exarcho, & *Patricio*, eamque ob rem hujus pericula urbis, omnisque *Italiæ* optimè cognita haberet, *Romam* profectus, a *Pelagio* Pontifice *Constantinopolim* ad *Gregorium*, civem *Romanum*, Diaconum, suum apud *Mauritium Cappadocem*, Imperatorem, qui tum primum *Tiberio* mortuo successerat, internuncium; *Apo-
 ANN. DLXXXII.* crisarium appellabant, statim mittitur, ut omnia *Gregorio* significaret, *Mauritio*, *Gregorius* indicaret. Rem egit *Gregorius* accurate apud *Cæsarem*, de liberanda *Italia* ipsum quoque assidue cogitantem, effecitque ut *Longino* revocato, *Zmaragdus* vir militiæ peritissimus, *Patricius*, sufficeretur. Itaque *Zmaragdus* haud ita diu post, rebus, quæ ad iter, expeditionemque *Italicam* facerent, compositis, *Ravennam* versus navigationem instituit, *Gregorio* ipso comite, qui felici, ac secunda tempestate usi, cum firmo copiarum supplemento, *Ravennam* brevi pervenere. Hic
 ANN. DLXXX III. *Ravennati* re statim constituta *Zmaragdus*, a *Longino* coeptum bellum *Classense*, summo studio continuavit, ac variis præliis fregit hostium audaciam. Cum verò plures ob id civitates ad *Zmaragdum* a *Longobardis* deficerent, ipsi, tot creatis Ducibus, imminutas vires suas spectantes, Regem denuo creant *Autharim*, *Clevis* filium, decimo, postquam *Clevis* obierat, anno. Huic reliqui Duces, extra unum *Doctrulam*, pecuniarum suarum dimidium contribuerunt. Hunc *Doctrulam*, appellabant *Longobardi* sua voce *Drostrulsum*, & cum *Suevus* domo esset, puer jam captus a *Longobardis*, ex triginta Ducibus, unus fuerat: sed adveniente in *Italiam* *Zmaragdo*, cum illo se, pro *Cæsare*, conjunxerat, vir militari virtute, ac gloria præstantissimus. Itaque *Classensem* *Zmaragdus* expeditionem cum maximè urgeret, opidique oppugnationem acrius tentat, *Doctrulam*, qui erat *Brixilli*, monet, ut optimo in urbe relicto præsidio, quas haberet copias, cum suis conjungeret. Quod ipse facturus, navibus impositos milites secundo *Pado* devehebat, ut ad *Spineticum* *Padi* ostium cum perventum esset, facile inde mari *Ravennam* adnavigaret. Sed de hac re *Feroaldus* factus certior, navibus se, ac militibus venienti *Doctrulæ* ad fluminis ostium opposuit, omninoque restitisset, nisi erumpentibus *Ravenna* subsidiariis, commisso prælio, in fugam conjectus fuisset, ita ut maximo cum periculo se in *Classe* opidum recipere cogeretur. Quod opidum interea *Zmaragdus* obsederat, atque oppugnauerat, eoque deduxerat, ut de deditioe opidani cogitarent. Quæ licet deditio adventu *Feroaldi* non nihil refrixerit, paulo post tamen est infecuta, præsertim cum *Zmaragdus* terrestri frustra tentata oppugnatione, usus *Doctrulæ* consilio, parasset naves, atque ad *Classem*, qua mari alluebatur, admovisset, ratus eam partem, ut mari tutam, propugnatoribus fore, ac stationibus vacuam. Neque secus evenit, quàm putarat: nam scalis repente in murum illatis, facile, cum nemo armatus obsisteret, prorupit in opidum, ac *Longobardos* in tanta trepidatione arma parare, ac sese dedere compulit. Itaque *Zmaragdus* potitus opido *Longobardos* omnes partim trucidavit, partim libertate mulctavit, *Feroaldum* maximè, ut iis, quos ipsi tota passim trucidaverant *Italia*, aliqua ex parte parentarent. Hoc tempore, ut scribit *Iustinianus*,¹ *Helix* Aquilejensi Antistiti, quæ dignitas ob *Longobardorum* metum in *Gradensem* Ecclesiam paulò ante fuerat translata; jam rebus

¹ lib. VII. Histor.

humanis perfuncto, *Severus* *Ravennas* sufficitur,^{ANN. DLXXXVI.} anno a partu Virginis DLXXXVI. Qui in ea administratione, turbulenta maxime tempestate ja-¹⁸⁰ctatus est. Præter enim id, quod a *Longobardis*, assidue vexaretur, hunc *Zmaragdus* Exarchus novo calamitatis genere est aggressus. Nam cum *Cæsares*, & Exarchi summis honoribus *Ravennatem* Ecclesiam, æmulatione *Romanæ*, decorassent, facile contigit, ut insolenti fastu Archiepiscopi *Ravennates* elati, temerè perfidiosequè ab *Romanis* Pontificibus; qui *Maximi* sunt, & *Christi Dei*, in Ecclesiæ universalis administratione, in terris *Vicarii*; defecerint, & de Principatu cum illis decertaverint. Primus hic *Joannes* a ple-
 B risque scribitur, ex Archiepiscopis *Ravennatibus*, qui palam id tentaverit multis *Italicarum* civitatum Episcopis suam in sententiam adductis. Dum autem id in *Severo* Aquilejensi Antistite experitur, spemque non dubiam gerit, facile omnia ab illo, quod civis suus esset, & patriæ dignitatem cupere existimaret, se impetraturum, contra reperit, quàm putarat: *Severum* omnino renuentem, qui nec ullis rationibus adduci posset, ut contra *Divinum* jus, ipsamque Ecclesiam *Romanam*, omnium Ecclesiarum matrem, ac magistram, adeo impium facinus perpetraret. Itaque
 C *Joannes*, sensu hominis cognito, *Zmaragdum* Exarchum adhibet: qui precibus primum, & pollicitationibus, mox, cum hæc nihil efficerent, minis *Severum* adortus est. At cum neque quidquam adhuc proficeret, vi agendum ratus, *Gradium* proficiscitur, *Severum* de Basilica tractum, secum *Ravennam* adducit, una cum aliis tribus Episcopis, quos tandem omnes cum *Joanne* communicare invitos coëgit. Insequenti anno, cum se ad sedes quisque suas reciperent, *Veneti* rudes adhuc earum rerum, nisi quod *Romanum* nomen summæ illis erat venerationi, subsistere parumper, an recipiendi essent, concilioque hac de re opidorum omnium indicto, cum plerique existimarent recipiendos, neque quod fecissent inviti, & coacti, id illis vitio, & culpæ vertendum, ea tandem sententia vicit, qua decretum est, ab
 D *Romano* Pontifice, quem tunc uti memoravimus, *Pelagius* gerebat, expectandum, quid agendum esset: Pontificis enim *Romani* esse, non arbitrii Senatorum, hæreticos, qui in hæresi per annum perseverassent, Ecclesiæ reconciliare. Quapropter ex ejusdem responso Pontificis, non prius ad Ecclesiam quisque suam admissi, quam coacta decem Episcoporum, apud *Maranum* opidum, quod *Varanum* olim fuit, Synodo, coram omnibus, hæresim jam acceptam abjuraverint. *Gregorio* deinde Pontifice creato, *Joannes* Archiepiscopus visus est resipuisse, tribusque *Chalcedonensis* Concilii capitibus, a quibus antea abhorruerat, assensisse *Blondus*² tamen affirmat, contra
 E se habuisse hanc rem, quàm scripsimus: *Severum Aquilejensem* Antistitem factum hæreticum, ac *Gregorii* Pont. Max. *Joannisque* Archiepiscopi *Ravennatis* monitis, atque suasionibus ad fidem rectam conversum, denuo tandem in hæresim incurrisse: Cui, quàm *Paulo Diacono* superiora scribenti, libentius assentior. Illud enim constat, *Gregorium* Pont. Max.³ ipsi *Severo*, quem *Aquile-
 F leje* Episcopum vocat, & ab Catholica Societate disjunctum, per litteras, jussu etiam *Mauritii* *Cæsaris*, Christianissimi, & Serenissimi titulo ab *Gregorio* honestati, scriptas, mandasse, ut ad Apostolorum limina, una cum sectatoribus suis adiret, ut coacta Synodo, de re tota, quæ dubia erat, controversaque apud eos, statueretur. *Joannem* autem Archiepiscopum *Ravennatem*, & summa complectitur benevolentia, & amantissimis ad eum litteris exaratis, cum illius fidei studium laudat, tum se illi ob id devinctum profi-
 retur,

ANN. DLXXXVI. 180
 lib. VIII. Histor.
 3 in 84
 181

tetur, deque *Istrianorum* Episcoporum negotio, cum illo communicat, scribens, piissimorum se Principum iussu prohibitum, ne *Istriae* Episcopos interea compelleret: ipseque *Joannes* ad *Gregorium* scribit, multis se perpetuis calamitatibus, ac molestiis ob tuendam sedis Apostolicæ auctoritatem, affectum. Ad hæc accedunt aliæ ejusdem *Gregorii* litteræ, quæ *Zmaragdi* iterum Exarchi operam, in *Istria*, pro juvanda Ecclesia Dei, navatam, maximè extollunt, petitque ut in eadem *Istrianæ* causa, eodem, quo antea, laboraret studio. Quæ, ut puto, a *Gregorio*, Pontificiæ auctoritatis acerrimo vindice, nequaquam scriberentur, si *Zmaragdus* Exarchus, & *Joannes* Archiepiscopus, adversus *Romanam* Ecclesiam steterissent. Interea *Brixillum* Autharis Rex obsedit, quo reversus fuerat ad præsidium *Doctrula*; cumque majus adhibuisset ad eam oppugnationem *Longobardorum* copiarum robur, eò brevi compulit, ut cum in eo se amplius defendere *Doctrula* desperaret, deditioe, quibusdam datis, acceptisque conditionibus, facta, *Ravennam* adnavigaverit: *Autharis* Brixillum receptum, contra fidem, solo æquavit, miserabiliter antea cruentatum. Cum verò, ut *Blondus* ¹ est auctor, eodem bello a *Longobardis* esset denuo munitum, a *Ravennatibus* omnino eversum, & combustum est. De hoc opido in multis *Ravennatis* Ecclesiæ monumentis atque historiis fit mentio, & priscis temporibus, Cathedralis Ecclesiæ *Ravennatis* juris fuisse dignoscitur, ad *Padi* marginem situm: nunc omnino suppressum: in octava regione a *Plinio* collocatur. *Doctrula* multis præclare gestis rebus clarissimus, *Ravennæ* obiit, & pro foribus templi *D. Vitalis* egregio sepulcro conditus est, ejusque laudes, hoc inciso Epitaphio *Ravennates* celebrarunt:

Clauditur hoc tumulto *Doctrulæ* corpore solo,
Nam meritis vivit totus in orbe suis
Ex validis fuit ipse quidem: nam gente *Sueva*
Ortus, adhuc juvenis captus ab hoste fuit.
Terribilis visu facies, sed corda benigna.
Longaque robusto pectore barba fuit.
Arma sequens semper *Romana*, & publica signa
Vastator gentis vixerat ipse suæ.
Contempsit charos, dum nos juvat, ille parentes,
Te patriam reputans esse *Ravenna* suam.
Hujus prima fuit *Brixelli* gloria capti,
Quo residens cunctis hostibus horror erat.
Qui *Romana* potens valuit præsigna juvare,
Vexillum primum *Christus* habere dedit.
Inde etiam retinet dum classem classibus, arma
Armis opponit, moenia nostra diu.
Longo hic *bardorum* vires contrivit, opesque
Ipsum, titulis clarus ad astra datis.
Martyris auxilio *Vitalis* fultus, ad ista
Pervenit victor sæpe trophæa potens.
Cujus & in templo petiit sua membra jacere,
Hæc loca post mortem fausta futura putans.
Ipse sacerdotem moriens hæc dona petiit,
Quis exoratis *Lætus* ad astra abiit.

Zmaragdus inducias cum *Authari*, universæ *Italiæ* communes, fecit, & *Romanæ*, una cum *Gregorio*, qui postea Pontifex Max. & Divus fuit, & ad eam diem se *Ravennæ* continuerat, *Joannem Byzantium Patricium* misit, cum Præfecturæ dignitate, ac nomine. Verum paulò post *Mauritius Augustus*, *Zmaragdum*, post annos tres, quibus fuerat Exarchus, revocat, eique sufficit *Romanum Patricium*, annum circiter *DXCVII*. De quo *Pomponius Lætus* in *Mauritio* sic scribit: *Romanus* quidam patricius, non abnuente *Augusto*, cum *Longobardis* sæpius pugnavit, & victor, primus *Italiæ* Exarchus factus est. Quo loco, quid per primum intelligat, non assequor, cum omnium consensu, *Longinum* ab *Justino* post *Narsetem* mis-

A sum, primum Exarchum fuisse, jam satis constet. Mortuo aliquot post annis *Authari*, cum in Rege sibi deligendo *Longobardi* non convenirent, tandem potestate *Theudelinde* facta, quæ annum tantum cum *Authari* in matrimonio collocata, vixerat, ut sibi virum, *Longobardorum* Regem futurum, eligeret, ipsa *Agilulfum* selegit, *Taurinorum*, pulcherrimum, fortissimumque Ducem; cui erat ex defuncta jam uxore, filia, *Gedescalco* Parmensium Duci nupta: Sub id ferè tempus, cum *Gregorius* Pelagio II. Pont. Max. ^{ANN. DXC.} vita functo invitatus, ac renitens successit. Qui pro ingenito pietatis studio, nihil potius duxit, quam ut inter *Romanum* Exarchum, & *Agilulfum* Regem, pacem componeret. Itaque litteris hac de re ad *Joannem* Archiepiscopum *Ravennatem*, mense Januario, anno *DXCII*. scriptis, ubi ^{ANN. DXCII.} diligentiam *Joannis*, fidemque laudavit, etiam atque etiam monet, *Romani* Exarchi audacia ne terreatur, agat apud eum ita, ut *Gregorio* liceat, & ceteris *Romæ* inclusis, pacem cum *Ariulfo* Spoletanorum Duce, facere: ad urbem enim accesserat *Ariulfus*, magnæque cæde facta, tantum *Gregorio* mœoris intulerat, ut in morbum inciderit intestini plenioris, quæ etiam causa fecerat, ut respondere litteris *Joannis* *Gregorius* ² minime potuerit, in eoque se excusat. Improbabat ² *In Registro.* *Gregorii* cum *Ariulfo* pacem. *Romanus* Exarchus, quod qui id negotii tractaverant, eam neque Exarcho, neque Imperatori decoram ducerent, quod *Joannes* Archiepiscopus, *Gregorio* per litteras significavit. Itaque respondit *Gregorius*, tandem se non amplius mirari, quid esset; cur *Joannis* ipsius perspectum sibi, in *Romana* causa studium, minime ad eam diem profuisset. Ceterum *Theodosii*, *Mauritii* Imperatoris filii, Imperiique confortis, qui remanserant in urbe, milites, cum illis stipendium non numeraretur, vix accedere ad tuenda moenia velle. In eadem Epistola, de *Istriae* Episcopis, quæ supra scripsimus, addit, neque se unquam defuturum, quin *Joannes*, pro fidei studio, ea de re ad Imperatorem rescriberet. Consultus *Gregorius* a *Joanne*, utrumne sacris initiatus, denuo initiari posset, respondit, fieri id nequaquam debere: quemadmodum neque qui semel sacra baptismatis unda ablatus est, ablui iterum minime debet. Quod si quis fortè cum levi culpa sacerdos esset factus, poena culpæ constituta, servandum tamen esse ordinem. Adhæc quoniam *Joannes* scripserat, aliquid pie erogandum esse incensæ civitati *Severi* Schismatici; *Aquilejensem* puto Episcopum intelligit: respondit ¹⁸³ *Gregorius*, ³ id scribere *Joannem*, quod ignoraret, quæ contra *Gregorium* præmia in palatium mitteret; id est, ut ego interpretor, quæ penes Imperatorem, in *Gregorium* Pontificem maledicta *Severus* comminisceretur: quæ quamquam neque etiam extarent, tamen primò fidelibus benè esse faciendum, deinde Ecclesiæ hostibus: *Fanum* urbem propinquam esse, multos in ea captivos haberi: illuc superiore anno mittere stipem voluisse, sed quod intercederent hostes, non potuisse. Itaque *Claudium* Abbatem cum pecunia mitteret, qui liberos, pactum pro libertate pretium, servitio dantes, captivosve redimeret. De *Natali* etiam Episcopo, meliora se accepisse læratur, moresque illum suos, ad eam diem superbos, mutasse: Erat autem is, ni fallor, *Salonæ* Episcopus in *Dalmatia*, qui contra quàm *Pelagius* primo, mox *Gregorius* jusserant, *Honoratum* Archidiaconum suum; qui intercesserat, ne vasa sacra cognatis suis *Natalis* daret, invitum sacerdotem fecerat: idque ea tantum de causa, ut in ejus locum alius sufficeretur: quod & *Natalis* fecit. Ceterum *Gregorius*, novum Archidiaconum rejici, *Honoratum* suum in locum restitui, & hominem,

minem, ipsumque Archidiaconum, qui de tota re certiores illum facerent, ad se mitti iussit, & interea *Natalem* pallio, & patrimonio mulctari, *Malchum* Episcopum, iusto prius sacramento obligatum, ad se venire: *Joanni* quoque pollicetur, si æqua, iustaque egisse *Natalem* invenerit, patrimonium illi se forte restitutum. Erat hoc tempore *Ravennæ* *Blandus Hortæ* Episcopus, quem jamdiu *Romanus Exarchus* in hac urbe detinebat: litteris suis *Gregorius* Pont. ad *Exarchum*, *Ravennam* scribit, ad Ecclesiam illum suam, ut permetteret reverti, ne illa Ecclesia absque Rectore, & populus perinde, ac destitutus pastore grex laberetur, & infantes pro peccatis absque baptismo decederent de vita. Sed quoniam absque ulla criminis, quod videretur probabile, culpa, detineri illum non putabat, synodo habita, ejus crimen si quod intenderetur, palam esse faciendum scribit. Haud dissimili Christianæ, ac verè Pontificiæ benevolentia caritate *Maurilionem* *Expræfectum*, virum, ut ipse appellat, gloriosum, in rebus Ecclesiasticis innocentem, *Joanni* commendat *Ravennati* Archiepiscopo, qui apud *Georgium* Italiae Præfectum erat illius causam dicturus. Per idem tempus, *Castorium* Episcopum *Arimini*, capite graviter ægrotantem, *Joannes* Archiepiscopus invisit, & crescente morbo, *Ravennam* adducendum, & exquisitis remediis diligentissimè curandum studuit: qua de re accepit gratulationis, commendationisque plenas a *Gregorio* Pontifice litteras, in quibus addit *Gregorius*, se hominem illum, pro ejus simplici ingenio *Ariminensi* Ecclesiæ præficere omnino jam renuisse, sed precibus multorum tandem fatigatum, præfecisse: Ceterum, si posset, illum ad se, *Romam*, per insulam *Siciliam* mitteret, utrique hoc modo consulturus: quod & factum est; cum *Leontio* interea Episcopo iussisset *Gregorius*, ut inviseret *Ariminensem* Ecclesiam, & quasi proprius Episcopus, cuncta ibidem institueret. Curam etiam aliquot Episcoporum, quibus *Romam* accedere, per hostes intermedia loca occupantes, non licebat, *Joanni* Archiepiscopo mandavit, sic tamen ut ne pro suis causis *Ravennam* revocarentur, sed monerentur per litteras: Quod si quæ causæ graviores, inciderent, *Joannes* illas ad *Gregorium* deferret. Tandem cum accepisset in plerisque *Joannem* graviter labi, pallioque uti, non de vetusto *Ravennatis* Ecclesiæ more, solum dum in Missa sacrificaret, sed dum in supplicationibus tota urbe *Ravenna* procederet, *Gregorius* per *Castorium* Ecclesiæ *Romanæ* notarium, id *Joanni* significavit: cum autem id *Joannes* ægrè tulisset, & acerbius *Gregorio* respondisset, se tantum post dimissos è secretario filios Ecclesiæ, & Missarum tempore, & in supplicationibus solemnibus eo uti, esseque sibi; quod & suis adscripsit litteris; *Joannis Tertii* Pont. Max. diploma, quo omnia, quæ superiorum Pontificum *Romanorum* concessu, fieri ab Archiepiscopis *Ravennatibus*, & Ecclesia *Ravennati* consueverent, firmabantur; quo eodem usu, sacros viros *Ravennates* etiam mappulis uti; *Gregorius* anno *DXCIII*. Mense Januario scriptis alteris ad eum litteris, reprehendit hominem: superioribus enim arguerat, quod vir esset minimè apertus, & simplex, sed cujus a factis, verba dissentirent, secusque scriberet, ac loqueretur. Ad hæc irridere alios, ut notarii adhuc pueri solent, consueverat, blandiri coram, de absentibus loqui: cum verò ira excandesceret, effeminatos, servos appellare, turpiaque illis crimina imponere: Dominari sacris viris, ad eorum autem vitæ disciplinam tuendam, nihil incumbere. Itaque illi esse honorem Episcopatus, foris in ostentatione, non in mente. Agere se gratias Deo, quod quo

ANN.
DXCIII.

A tempore perlata hæc ad se essent, *Longobardis* complerentur, quæ inter *Romam*, *Ravennam*que sunt, omnia: fortasse enim ostendisset, quantum sciret esse districtus. Neque verò quasi vellet gravari aliqua re Ecclesiam *Ravennatem*, aut minui, cum potuerit meminisse, in sacris solemnibus *Romanis*, quo loco stare consueverent, & quo tunc starent: indeque nosse, Ecclesiæ se *Ravennatis* decus, & ornamenta augere cupere, sed ferre eos non posse, qui superbia elati, nimis turgent: scripsisse etiam se *Constantinopolim*, ad Diaconum suum, ut cognosceret de omnibus, qui tricenos, & quadragenos Episcopos, subiectos habent, an pallio in supplicationibus uterentur: nam absit, inquit, ut per me *Ravennatis* honor Ecclesiæ in aliquo imminui videatur: subdit deinde; Hæc ergo omnia, quæ superius dixi, frater carissime, recogita: Diem tuæ vocationis attende, quas rationes de sarcina Episcopatus redditurus es, considera. Emenda illos mores notarii: Vide quid in lingua, quid in actu Episcopum deceat. Esto totus purus. Fratribus non aliud loquaris, & aliud in corde habeas: nec appetas ultra videri, quam es, ut possis ultra esse, quam videris. Hæc *Gregorius*, qui & per *Castorium*, ne *Joannes* pallio in supplicationibus uteretur, inhibuit, & alteris ad *Joannem* litteris, cum castigat, quod minus patienter, quam Ecclesiasticum virum deceret, ea tulerit, de quibus tamen gratias agere debuisset: & quando nulli umquam Metropolitano datum fuisset, ut pallio, extra Missarum sacrificia, uteretur, nec *Joannes* ullam sibi, aut Ecclesiæ *Ravennati*, hac de re, certam prærogativam a quoquam Pontifice *Romano* datam, monstrare posset, quam & *Gregorius* in *Romano* tabulario perquiri diligenter, sed frustra; nihil enim inventum est; iussit, haud difficile patere, contra jus, illum, contraque fas ea perpetrasse: Decorari, inquit, pallio volumus, forsitan moribus indecori; dum nihil in Episcopali cervice splendidius fulget, quam humilitas. De vetusto *Ravennatis* Ecclesiæ usu, quæ scriberet, ea nequaquam comperisse, cum *Petrus Diaconus*, Gaudiosus primicerius, & *Michaël Defensor* *Romanæ* sedis, qui a superioribus Pontificibus de multis negotiis missi *Ravennam* fuerant, *Joannem* coram ipsis talia egisse negarent. Itaque cum id latenter egerit, fraudem, & nefas præ se tulisse: amanter igitur, ac benignè emendaret, quæ ipse, superioresque Archiepiscopi, præter concessa, ausi fuerant, & nisi secus ab *Romana* sede impetratum doceret, in foro, abstinere pallio, ne, vel in ipso sacrificio, carere eo cogeretur. Conquestus fuerat *Joannes*, quosdam sacerdotes *Ravennates* magnis esse criminibus implicitos, idcirco mandat *Gregorius*, ut in illos ageret, vel *Romam* ad se, ut iudicium exerceretur, mitteret, nisi esset locorum intercapedo probationi causæ impedimentum allatura: Quod si majorum fulti patrocinio, & *Romanum*, & *Ravennate* forum spernerent, ter monitis, jubet sacris interdici, deque tota re certior se fieri, ut quid agendum esset, statuere tandem posset: nihil tamen relinqueret inultum, sciens, inquit, nullam, dilectionem vestram, excusationem apud futurum judicem habituram, si non excessus cleri tui, cum summa canonici rigoris severitate correxeris. De mappulis, vehementer a sacris viris *Romanis* repugnatum scribit, neque enim umquam, *Ravennæ*, *Romæ*ve sacros viros *Ravennates* fuisse illis usos, nisi si fortè clam, temereque id fecerint, quod tamen *Romanis* præiudicium facere nullum poterat: *Gregorius* tamen, vel invitis, repugnantibusque ipsis sacris viris *Romanis*, ut *Joanni* Archiepiscopo hunc honorem deferret, voluit primis Diaconibus *Ravennatibus*, tantum, dum Archiepiscopo inservirent, map-

mappulis, quibus & antea usos fuisse non ignorabat, uti in posterum licere: Ad hæc omnia literis explicata, Joannes accuratè respondit, cuius quoniam exstat adhuc Epistola, qua potest cognosci, non ea adversus Romanam Ecclesiam temeritate usum, quam plerique adscribunt, nequaquam ab re futurum duxi, suis illam verbis hic adscribere: sic autem habet. Reverendissimus conservus meus Castorius, Apostolicæ sedis vestræ notarius, reddidit mihi domini mei Epistolam, consortem mellis, & vulneris: Quæ sic tamen infixit aculeos, ut locum non subtraheret medicinæ: nam qui superbiam, Divinum sequens iudicium, reprehendit, meritò se mitem, ac placidum quodammodo profitetur. Commemoratis igitur, quod ego novitatis ambitione, pallii usum supra quàm antecessoribus meis indultum fuerat, usurpassim: Quod proprii Domini mei conscientia, quæ Divina regitur dextra, nullo modo credere patiatur, nec opinionis incerto aures sacratissimas aperire. Primum, licet peccator, novi tamen quàm grave sit, terminos nobis a parentibus affixos transcendere, & quod omnis elatio nihil aliud habeat, quàm ruinam. Nam si majores nostri in Regibus superbiam non tulerunt, quanto magis non est in sacerdotibus sustinenda? Deinde recolo me in sinu, atque in gremio sacrosanctæ Ecclesiæ vestræ Romanæ, & nutritum, & Deo auxiliante, provectum. Et quibus ausibus ego sanctissimæ illi sedi, quæ universali Ecclesiæ jura sua transmittit, præsumpserim obviare, propter cuius conservandam auctoritatem, sicut Deo manifestum est, multorum contra me inimicorum invidiam graviter excitavi. Sed beatissimus Dominus meus nihil me contra priscam consuetudinem existimet attentasse, quod a multis, & prope ab omnibus Civibus hujus urbis attestatur, inter gesta etiam si acquievisset, & superscriptus Reverendissimus notarius potuerat attestari: quoniam jam de secretario descendentes filii Ecclesiæ, & ingredientibus Diaconibus, ut mox procedatur, tunc primus Diaconus, Episcopo Ravennatis Ecclesiæ, pallium consuevit induere, quo & in litanis solemnibus uti pariter consuevit. Nullus ergo contra me Domino meo conetur surripere, quia si vult, Deo custode, non esse potest, quod a me aliqua novitas fuisset introducta: Qualiter enim jussionibus, vel utilitatibus vestris, ubi causa exegerit, pervenerim, omnipotens Deus cordi vestro purissimo faciat manifestum: & hoc peccatis meis imputo, quod post tot labores, atque angustias, quas intus, forisque sustineo, talem vicissitudinem merear invenire. Sed iterum me illa res, inter alia, consolatur, quod interdum sanctissimi Patres ob hoc tantummodo castigant filios suos, ut eos faciant potiores, & post hanc devotionem satisfactionem, sanctæ Ravennatis Ecclesiæ, quæ peculiariter vestra est, non solum vetera privilegia conservetis, sed & majora vestris temporibus conferatis. Nam quod de mappulis a presbyteris & Diaconibus meis præsumptum, Apostolatus vester scripsit, verè fateor, tædet me aliquid exinde commemorare, cum per se veritas, quæ apud Dominum meum sola prævalet, ipsa sufficiat. Nam cum hoc minoribus circa urbem constitutis Ecclesiis licitum sit, poterit etiam Apostolatus mei Domini, si venerabilem clerum primæ Apostolicæ sedis suæ requirere dignatur; modis omnibus invenire, quia quoties ad Episcopatus ordinationem seu responsi sacerdotes, vel levitæ Ravennatis Ecclesiæ Romam venerunt, quod omnes in oculis Sanctissimorum decessorum vestrorum, cum mappulis, sine reprehensione aliqua procedebant. Quare etiam eo tempore, quo istic a prædecessore vestro, peccator ordinatus sum, cuncti presbyteri, & Diaconi mei, in obsequium Domini mei Papæ, mecum procedentes usi sunt. Et quia prævidens Deus noster, omnia in manu vestra, & in conscientia purissima collocavit, adjuro vos, per ipsam Sedem Apostolicam, quam a natura, mo-

A ribus, nunc etiam honore debito gubernatis, ut in nullo, Ravennati Ecclesiæ, quæ familiariter vestra est, pro meo merito, privilegia, quibus hucusque usa est, minuatis, sed secundum vocem propheticam, in me, & in domo patris mei secundum suum meritum transferatur. Quia ergo universa privilegia, quæ sanctæ Ravennati Ecclesiæ, a prædecessoribus vestris indulta sunt, pro majori satisfactione subiecti in scriniis venerabilibus, secundum consecrationem decessorum meorum tempora fidem nihilominus repereris, nunc verò in Dei, & vestra est potestate, quidquid, veritate cognita, fieri jusseritis: quoniam

B ego jussionibus Apostolatus Domini mei parere desiderans; quàmvis antiqua consuetudo obtinuit; usque ad sanctam jussionem abstinere curavi. Hactenus Joannes Archiepiscopus: neque, ut arbitror, hæc Epistola est, de qua illum reprehendit Gregorius, secus scribere, ac diceret: blandas esse litteras, sermonem haud ita: nam ante præscriptum usum pallii, compositamque controversiam, ea usum reprehensione Gregorium constat, & antea quam secus edoctus fuisset: nam his acceptis litteris, edoctusque ab Adeodato, jam ipsius Joannis Diacono, etiam alios, ante Joannem, Archiepiscopos Ravennates, eum ferendi pallii in supplicationibus ritum, diebus festis Divorum Joannis Baptistæ, Petri Apostoli, & Apollinaris Archiepiscopi servasse; quamquam secus multi affirmarent; tamen Romano Exarcho, Præfecto, aliisque nobilibus Ravennatibus civibus, id etiam atque etiam petentibus, acquievit, dumque subtilius, ac verius aliquid cognosceret, pallio, ut, diebus illis, atque etiam initiorum suorum in supplicationibus uteretur, dedit. Interea Mediolanensis Archiepiscopus, Constantius, Gregorium Pontificem monuerat, moleste aliquos, ægreque ferre, quod Joannis Archiepiscopi Ravennatis nomen, in ipsis

C Missarum sacrificiis, recitaretur, respondit Gregorius, ea si recitatio fieri consueverat, neque a stultis hominibus reprehendendam, neque omit-

D tendam, sin minus consueffet, nihil faciendum, quod afferre offensionem cuiquam posset. Se tamen perquirentem, accurateque investigantem, num Joannes Archiepiscopus ipsius nomen Constantii inter sacrificandum recitaret, minime id fieri comperisse. Quamobrem si ita se res haberet, se nescire, quæ cogeret Constantium necessitas, ut Joannem ad sacram aram nominaret: Quod tamen si absque alicujus molestia fieri ab Constantio posset, Vos, inquit, tale aliquid facere valde

E laudabile est, quia charitatem, quam erga fratres vestros habetis, ostenditis. Hæc ibi: Quemadmodum enim ad sacram aram sanctorum virorum nomina, in mysteriorum celebratione recitare, Apostolicum institutum est; cum id D. Dionysius Areopagites, D. Pauli Apostoli discipulus, in Ecclesiastica Hierarchia afferat, & post eum D. Cyprianus Episcopus, & martyr testetur, idemque in Epistola adversus Constantium Augustum Hilarius, & D. Paulum ad Romanos scribentem interpretans Origines, affirmet; ita, certum fuisse Apostolorum & martyrum numerum, qui in Missæ canone recitaretur, usque ad D. Hieronymi ætatem non reperio: cum scribat ad Chromatium, & Heliodorum, Eusebium Cæsariensem Episcopum, martyrum collegisse historias, quatenus omni die sacrificium offerentes, eorum nomina meminissent: Neque verò vita defunctorum solum, sed & viventium, qui fidem Catholicam tenerent, recitari olim nomina consueffe veteres Ecclesiæ patres, satis patet. Quod si quis ab integra fide decidisset, ejus & tacebantur nomina, & è Diptychis tollebantur, de quibus diximus. Fuit autem sub id tempus Ravennæ, eadem quæ triginta jam annos fuerat, ex bubone inguinibus, insidente, pestilentia: Romanus quoque Exarchus,

F

ANN.
DXCIV.

188

chus, cum jam quinquennio *Ravennae* penè otiosus confedisset, *Mantua*, *Patavio*, & *Cremona* munitis, composita *Romam* adeundi causa, *Mauricionem* *Perusia* Ducem, *Longobardi* generis, in suas partes traducit: mox *Roma* proficiscens, ubi magno honore obviam effusæ, etiam extra urbis portas, multitudinis exceptus, *Gregorii* Pontificis, ad *Lateranum* confidentis pedes exosculatus fuerat, ea ætate *Sutrium*, *Polymartiam*, *Ortam*, *Tudertum*, *Ameriam*, *Luceolos*, compluresque alias urbes, a *Longobardis* jam occupatas, recuperavit. Quamobrem postero anno *Agilulfus* *Longobardorum* Rex, motis in *Romanum* agrum castris, *Perusia* primum recepta, cum nihil proficeret, direpto, incensoque agro, pactis tandem induciis abiit. Quoniam verò acceperat *Gregorius Pontifex*, *Ravennæ*, clericos atque etiam populares, religiosam vitam ementitos, præfici monachorum cœnobiis, vehementer studere, quibus tamen monachorum arctum vivendi institutum destruebatur, cum & Ecclesiasticis obsequiis deservire, & in monachorum vivendi regula persistere nemo posset, mandat, *Joanni Archiepiscopo*, curaret diligenter, ea ne fierent, litteris ad eum mense Septembri scriptis. Ceterum non solum hoc tempore amplior reddita est *Ravennatis* Ecclesiæ, & Canonorum dignitas, mappulis, mitrisque deferendis, sed virorum etiam sanctorum cadaveribus. Nam *Gregorius Pontifex*, *Ravennam* ad *Joannem* misit cadavera quattuor Laureatorum, *Marthani*, *Crispini*, *Felcis*, & *Hemilii*: quos aliqui ob Christum trucidatos *Ravennæ*, via *Lauretina* ferunt, & *Romam*, quæ; ut *D.* inquit *Bernardus*, & res ipsa docet; purpuratur multitudine martyrum, translatos, vel ab *Florentio Archiepiscopo* ad *Damasum* Pont. Max. missos. His etiam adjunxit *Marci*, *Marcelli*, & *Felicule* reliquias. Quæ omnia *Joannes* in *Classensi* Basilica, eleganti sacello, araque illis dedicata, quæ adhuc superest, collocavit, juvante etiam *Zmaragdo Exarcho*: Quod vetusta hæc carmina in sacelli ingressu, supra portam, tessellato opere, inscripta, testabantur:

*Inclita præfulgent sanctorum limina, templo
Marci, Marcelli, Feliculeque simul.
Pontifices hos Roma cepit, hæc martyr habetur,
Horum Gregorius dat Papa reliquias.
Quas petit Antistes meritis, animoque Joannes,
Parvula pro summis reddere dona parat.
Oraculum statuit tanta virtute repletus,
Cujus ab auspiciis, gratia, & extat opus.
Qui his septeno sacri diadematis anno,
Tractatu vigili quo regit Ecclesiam.
Hanc quoque regentem verendi culminis arcem,
Vixit, & eventum traxit ad arbitrium.
Miranda subito suspendens arte cacumen,
Inflexum reparat parte ab utraque latus.
Additur his meritis felix Smaragdus in ævum,
Cujus in his titulis participantur opes.*

Marci, & *Marcelli* dies festus xiv. Kal. Quintil. Solennis agitur, Divæ autem *Felicule* Idibus Jun. Conjici autem potest magnopere *Gregorium* Pont. Max. huic *Joanni* favisse, qui tantorum martyrum sacras ad eum reliquias miserit, cum talia vix concedere Ecclesia *Romana* consueffet. Nam *Ormisda* Pont. Justiniano Constantinopolitano Imperatori, aliquid reliquiarum *Divorum Petri*, & *Pauli*, ac *Laurentii*, per *Germanum* Capuæ Episcopum, Pontificium apud eum Legatum enixe petenti, idque ut templum ipsis Apostolis ab se *Constantinopoli*, juxta aulam Regiam exstructum, consecraret, nihil misit, nisi velum ipsis sacris admotum reliquiis, magni muneris loco. Idem quoque confirmare ad *Constantiam Augustam* scribens, *Divus* ipse *Gregorius* suis litteris videtur. Neque verò id dixerim, quasi nihil umquam re-

A liquiarum omnino miserint, aut, quod scripsere nonnulli, transferri martyrum reliquias in transalpinas gentes tunc primum ceperint, cum *Franci* *Romanam* Ecclesiam a *Longobardis*, aliisque Tyrannis vindicarunt: id enim falsum est, sed quod rarò id, magnæque de causa, ac illustri benevolentia significatione a Pontificibus Maximis fieret. Ut enim reliqua taceam, *Divæ Agnetis* reliquias, atque item *D. Laurentii*, *Constantinopolim*, *Pulcheriæ Augustæ*, & *Martiani* Imperatoris tempore, *Roma* translatas, & *Theodorus lector*, & *Marcellinus Comes*, & *Nicephorus* tradunt. De reliquiis etiam *D. Xysti* Pont. Max. in B *Angliam* a se missis, in *Regeſto* ad *Augustinum* *D.* *Gregorius* agit. Facile autem cognosci potest, sacellum, & cœnobium hoc ab *Joanne* Archiepiscopo, jam usque ab *Zmaragdi* Exarchatu cœptum, Pontificatu *Gregorii* absolutum fuisse: An verò illud sit, quod propè *D. Apollinaris*, multis ditatum vectigalibus, ac prædiis, edificavit, quæque ab *Gregorio* Pont. Max. probari cum postulasset, impetrare, morte præventus, non potuit, incertum est. Obiit autem *Joannes* Archiepiscopus, Tert. Id. Januar. anno dxcv. cum eo ANN. DLXXXV. C ad aram sanctorum *Marci*, *Marcelli*, & *Felicule*. Molestè tulit *Gregorius* Pont. ejus interitum, quod per litteras, *Castorio* notario significat, statimque & *Severum Paulinum* Episcopum misit, qui *Ravennatem* Ecclesiam inviseret, nihilque de illius prærogativis, vectigalibus, ornatu detrahi pateretur, & *Castorium* ipsum notarium per litteras monuit, ut sacratos viros, populumque *Ravennatem* hortaretur, ut nulla neque præmii, neque pretii libidine acti, Antistitem a Pontifice Max. consecrandum, quamprimum designarent. Quemcunque autem elegissent, sive is unus esset, sive duo, illum, atque una secum e prioribus sacerdotibus quinque, totidemque e præcedentibus Diaconibus, *Romam* ad se mitteret: & si quos præterea e sacris initiatis, illuc accedere necessarium duceret. *Romanus Exarchus*, Donatum Archidiaconum, summo studio complexus, Archiepiscopum illum a *Gregorio* Pont. consecrari curabat: id tamen renuit, *Gregorius*, quod ejus vitæ acta perquirenti, multa occurrerint, quæ illum ab Episcopatu removerent, quod & *Exarcho* per litteras significavit. Sed neque *Joannem* Sacerdotem, sibi item propositum, probavit, quod Psalmos nesciret, minusque ob id operam studio dare, se significaret. Itaque cum a *Ravennatibus*, ad Archiepiscopum sibi tribuendum assidue urgeretur, *Ravennates*que ad id muneris aptum, habere se neminem dicerent, & *Marinianum* sacerdotem, quem diu cum ipse *Gregorio* noverant in cœnobia versatum, communi consensu postularent, *Gregorius* *Marinianum* tergiversantem, ac refugientem; cum persuadere vix aliquando tandem illi potuerit, ut satisfaceret, assentiretque *Ravennatum* petitioni; Archiepiscopum *Ravennatem* fecit. Hæc autem omnia cum per litteras, *Andrea Scholastico*, *Ravennam*, significasset, petit ab eo, ut *Mariniano*; qui ab otio, ac tranquillitate contemplationis abductus, cui jam diu assueverat, in negotiorum, perturbationumque procellas, & quasi turbidum pelagus incurrerat; ferret opem, animos adderet, hilaritatem pareret. Interea cum Synodum *Romæ* *Gregorius* habuisset, ubi Episcopi omnes, ac *Romanæ* Ecclesiæ sacerdotes assederunt, Diacones, cunctique sacriati viri adstiteret, *Marinianus* post *Gregorium*, ante ceteros Episcopos subscripsit. Nec diu post pallio illum ornavit *Gregorius*, edicens, ne illo uteretur, in templo quidem suo, nisi cum dimissis jam filiis a salutatorio, ad sacra missarum solennia

lennia celebranda procederet: Extra templum, quotannis quater, in iis supplicationibus, quas Joanni Archiepiscopo jam præscriperat. Confirmavit etiam Ravennati Ecclesiæ, quæcumque ab Cæsaribus accepisset. Ejus confirmationis litterarum exemplum ex vetustissimis monumentis Bibliothecæ Ursianæ depromptum, hic collocandum existimavi: sic autem habet. Gregorius Episcopus servus servorum Dei, dilectissimo Mariniano, Ravennati Archiepiscopo, confratri, filioque carissimo, & per eum in sanctam Ravennatem Ecclesiam, suisque successoribus in perpetuum. Cum omnis Ecclesia sanctorum ab ipso Domino, & beato Petro, & a sancta Romana Ecclesia, quam Deo auctore, regendam suscepimus, duxerit principium, dignum est, ut a successoribus Petri, cui a Domino dictum est, confirma fratres tuos, interius conformationis, & exterius meliorationis, inde recipiat semper augmentum, religionis, unde sumpsit exordium. Quapropter cognoscat devota fidelitas omnium populorum, tam præsentium, quam futurorum, quod dilectissimi filii nostri sanctæ Ravennatis Ecclesiæ, Mariniani, Venerabilis Archiepiscopi petitionibus, nec non, & piissimorum dominorum nostrorum, Mauritii, & filiorum ejus jussionibus annuentes, confirmamus omnia præcepta, quæ a piissimis Imperatoribus, Valentiniano, Theodosio, Arcadio, & Honorio, nec non Justiniano, Tiberio, & domino nostro Mauritio, piissimo Cæsare semper Augusto, eidem sanctæ Ravennati Ecclesiæ sunt facta, & omnia, quæ per eadem præcepta eidem Ecclesiæ sunt attributa, & omnia privilegia, quæ a sanctissimis prædecessoribus nostris, innocente Innocentio, & sanctissimo Leone, & gloriosissimo Gelasio, Felicissimo, & Agapito, & Spiritus Sancti fervore repleto beatissimo Pelagio, ob amorem summi omnipotentis Dei, sanctique Apollinaris Pontificis, & martyris reverentiam, eidem Ecclesiæ, tibi, tuisque successoribus in perpetuum sunt data; & honores, & possessiones omnes, quæ per eadem præcepta, & privilegia vidimus collocata, & confirmata: idque maxime tuæ dilectionis causa confirmantes, & corroborantes, quod in privilegio sanctissimi Leonis primi, hujus Apostolicæ sedis Pontificis, te aperiente, & monstrante, reperimus. Confirmationem constitutionis piissimorum Imperatorum, sub sacrosanctæ Ravennatis Ecclesiæ ditione, continentem ita, confirmamus Episcopatum totius Emiliæ Provinciæ civitatum omnium Deo amabilium Episcoporum creationes, & consecrationes, id est, Sassinatis, Cæsenatis, Foripopuli, Forilivii, Faventia, Fori Cornelii, Bononiæ, Mutinæ, Regii, Parmæ, Placentiæ, Brixilli, Vicohabentiæ, Hadriensis, Comaclensis, Ficoclenfis, nec non & omnia monasteria, tam monachorum, quamque monacharum sub ejus ditione degentium, atque sub monastica Domino militantium norma. Conferentes tibi, tuisque successoribus, honorem pallii in perpetuum, seu omnem Pontificalem decoris usum, sicut in Epistola tibi transmissa concedendo confirmavimus: muniendo etiam sanctam Ravennatem Ecclesiam, te, tuosque successores in perpetuum roboramus permansuras omnes collationes, atque conscriptiones quorumlibet hominum in eadem Ecclesia factas, vel faciendas, sive donationes Christianorum fidelium, vel quæ pii, ac religiosi homines, hætenus per eulogia suorum testamentorum, vel per quemlibet modum, vel titulum in eadem sancta Ravennate antiquitus dimiserunt Ecclesia, vel in futurum sunt, pro redemptione animarum suarum, tempore, collaturi. Sanciendo etiam confirmamus sanctæ Ravennati Ecclesiæ, sicut primæ, inter ceteras sanctæ hujus Romanæ Ecclesiæ, filiæ, secundum constitutiones Longobardorum Regum, & aliorum piissimorum Romanorum Imperatorum, ut si quisquam Episcoporum, ex consecratione Ravennatum Pontificum, totius Emiliæ, decesserit, nullus Dux, Marchio, Comes, aut aliquis mi-

nister publicus, aliquam ibi prædationem, aut contrarietatem faciat, sed liceat Archiepiscopis sanctæ Ravennatis Ecclesiæ, ad ipsum Episcopatum, & ad ipsam Ecclesiam, secundum antiquam consuetudinem, pro descriptione facienda, atque electione, missum transmittere, & ipsum electum ex more investire, & libere, atque solenniter consecrare. Sed, & istud censendo tuæ dilectioni, carissime frater, & fili, ob perversitatem futuræ gentis, & Ecclesiarum Dei desolationem, quam appropriare, & ferè in liminibus esse videmus, confirmamus, & sub Divini judicii obtestatione præcipimus, ut nulli umquam successorum meorum liceat, ad ipsum Episcopatum, pro descriptione facienda, sive electione, aut aliquid contra consuetudinem exigendo, suum Legatum transmittere, aut per ministrum publicum, vel per quamlibet personam, ipsam Ecclesiam occupare, aut ibi Episcopum indebite consecrare, aut ibi aliquid, absque Ravennatis Ecclesiæ Pontificis consensu, ordinare: Quia abhominabile, & nefandissimum, & omni fraude dignissimum, atque plenissimum, semel concessum, revocari denud. Confirmamus interea, & corroboramus omnes constitutiones in eadem Ecclesia a piissimis Imperatoribus factas, & ita decernimus ab omnibus observandas, sicut præcepta hujus sanctæ Romanæ Ecclesiæ tradita, scilicet de Civitatibus, Castellis, Villis, Vicis, Vicolis, pratis, pascuis, Campis, Sylvis, salictis, fundis, casalibus, & de omnibus publicis, ac privatis sibi concessis. De Colonis verò super terram ejusdem Ecclesiæ habitantibus, & de eorum angariis, redditibus, placitis, sive distractionibus, sicut in præceptis, & privilegiis vidimus, & legimus. De familiaribus verò, ac famulis, & de centum annorum præscriptionibus rerum habeat ipsa Ecclesia sancta Ravennas, & omnia monasteria ejus, sicut hæc antiqua Roma: Hæc omnia, & alia multa, quæ sancta Ravennas Ecclesia continet, præcepta, & privilegia confirmamus, & confirmata corroboramus. Si quis verò, quod non credimus, aliquid de Ravennatis Ecclesiæ ditione, ex his superscriptis subtrahere tentaverit, vel in aliquo, contra hoc nostrum privilegium, molestare, diminuire, temerario ausu præsumserit, sciat se, ex parte Dei omnipotentis, & sanctorum tercentum decem, & octo patrum, nec non, & nostræ mediocritatis auctoritate, & sanctæ Synodi Romæ, præsentis Indictione congregatæ, anathematis vinculis innodatum, & cum Juda traditore Domini nostri Jesu Christi, æternis suppliciis deputatum. Qui verò observator exstiterit, benedictionem a Deo patre, & Domino nostro Jesu Christo, & Spiritu Sancto paracrito, in perpetuum consequatur. Bene Valete. Dat. Nono Kal. Aprilis, Romæ per manus Joannis Levitæ, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ Bibliothecarii. Quamquam autem Gregorius summus Pontifex, Mauritium Cæsarem Augustum, dominum suum hic dicere videatur, nihil tamen detrahit de summa illa, ac planè Divina auctoritate, qua Pontificatus Maximus, Imperio, & Regnis omnibus præstat: ut in decretis habetur Gelasii¹ Pontificis, & in D. Ambrosio ad Valentinianum Augustum, & Angelico Doctor ingenio D. Thomas Aquinas² Dominicanus, ac Thomas Valdensis, eximius Carmelitani ordinis Theologus præclare docent. Id enim scribit Gregorius, & singulari humanitate permotus, qua se servum servorum Dei appellare quoque instituit. Ex iis litteris facile etiam constat, Brixillum, civitatem fuisse, & Episcopopo ornatam. Marinianus patria Romanus fuit, Joannis jam mortui nepos, facie oblonga, & rubra, glaucis oculis, & maxime speciosis, Romæ a D. Gregorio sacris initiatus: cui & Gregorius, ut Agnellus est testis, librum inscripsit, quem appellavit Pastoralem: tametsi Platina, illum Joanni inscriptum velit, quod & Epistola libro præfixa ostendit, Joanni Archiepiscopo, in aliquot

codicibus, inscripta: ubi, quæ inscriptionis fuerit causa, his verbis significat: *Pastoralis curæ me pondera fugere, delitescendo voluisse, benigna, frater carissime, atque humillima intentione reprehendis, quæ ne quibusdam levia esse videantur, præsentis libri stylo exprimo, de eorum gravedine omne, quod penso.* Addit autem id se eam ob rem, scribere, ut qui oneribus dignitatum caret, ea ne incautus expetat; qui incautus expetiit, adeptum se esse timeat. Eum autem librum Episcopis, potissimum, necessarium, esse Concilium *Remense* testatur. Sunt etiam qui dicant, eam *Gregorio* fuisse conscribendi illius causam, quod *Marinianus* vir probus, cum ordinis *D. Benedicti* cucullatus esset; cuius fuerat & *Gregorius* difficile ab ea tranquillitate, ad Archiepiscopatus administrationem traducebatur. Neque omnino ante assensus est, quàm *Gregorius* pollicitus fuerit, se librum conscripturum, in quo de omnibus illum moneret, quæ necessaria viderentur ad Pastoris optimi munus recte absolvendum, quod & fecit. Sed hæc forte mittendi ad *Marinianum* illius jam scripti, non scribendi causa fuit: potuit autem facile *Agnellus* ita affirmare, Epistola adductus *Gregorii*, quam cum libro, dum illum ad *Marinianum* mitteret, conjunxit. Non desunt, qui hunc *Marinianum*, *Ravennatem* fuisse putent, sed, mea sententia, falluntur. Quoniam verò testamentum *Joannes* Archiepiscopus, moriens, fecerat, quo multa Ecclesiæ *Ravennati*, sanè gravia, imposuisse dicebatur, sacerdotesque & Diacones, ac omnes initiati sacris *Ravennates*, ea nequaquam persolvenda esse contendebant, idque a *Gregorio* Pont. Max. enixè petebant, *Gregorius*, quamquam erat jam rejecta hæreditas, ut infirmiora tamen omnia redderet, *Marinianum* iussit, neque auctoritatem illis, neque assensum ratione ulla præbere, quæ de bonis vel ipsius Ecclesiæ, vel in ipso acquisitis Episcopatu, fieri contra leges *Joannes* statuisset: cum tamen vellet esse firma, quæcumque de iis rebus suis, quæ ante Episcopatum habuerat, neque Ecclesiæ suæ contulerat, fieri mandasset: Probabat etiam ea, quæ monasterio, prope *D. Apollinaris*, ab illo ædificato dederat: neque verò, quod ea testamento *Joannes* legasset, sed quia viventi, *Gregorius* ea se probaturum, & firma habiturum fuisset pollicitus. Interea quidam non defuere, qui affirmarent, in hominumque aures, ac mentes ingerebant, *Marinianum*, minus quam deceret, sanctam Chalcedonensem Synodum venerari: Quamobrem *Gregorius* litteris, ad *Ravennates* datis, quæ adhuc exstant, illum ab incunabulis, in sanctæ universalis Ecclesiæ gremio educatum, fidemque ac vitam integras perpetuò duxisse testatur, venerarique illum sanctam *Nicenam* Synodum, in qua *Arrius*: Constantinopolitanam, in qua *Macedonius*: Ephesinam primam, in qua *Nestorius*, atque *Dioscorus*: sanctam Chalcedonensem Synodum, in qua *Eutyches* damnatus est. Si quis autem contra harum quattuor Synodorum fidem, & contra *Leonis* Pontificis Max. decreta, quidquam umquam loqui auderet, anathema illi diceretur, essetque. Per id tempus *Longobardis* Italiani turbantibus, videbatur *Romanus* Exarchus aut cum *Longobardis* corrupto animo sentire, aut certè ad tot mala, quæ quotidie magis invalescebant, connivere, nequaquam eas probans inducias, quas optimus Pontifex *Gregorius*, tractabat. Hujus autem mutationis, ea creditur causa, quod parum admodum, aut omnino nihil de *Romanis* curæ illi esset: idque *Mauritii* Cæsaris exemplo, qui impio adversus *Gregorium* Pont. Max. & Dei Ecclesiam animo, studebat *Joanni* Constantinopolitano Episcopo, Catholicæ Ecclesiæ principatum adscribere, œcumenicumque illum, id est,

A universalem; quæ soli *Romano* Pontifici jure conveniunt appellare; ad hæc neque verebatur, *Gregorium* ipsum, virum prudentia præstantissimum, de Ecclesia Dei, deque *Re Romana* publicè optimè meritum, fatuum dicere. Non defuit tamen, quin laboranti, ac labenti: *Italiae*, quibus posset modis, succurrere optimus Pontifex niteretur, pacemque cum *Agilulfo* tractaret. A qua nequidquam abhorre se ostendit *Agilulfus*, dum tamen *Romanus* Exarchus, judicio constituto, sic ageret, ut de bonis utrinque ad eam diem direptis, causa ex æquo, & bono componeretur. Quod cum perficere præsens *Gregorius* non posset, *Ravennam* ad *Severum* Scholasticum mense Augusto scripsit, ut apud Exarchum accurate id negotii procuraret, persuadereque homini pacem tentaret: Sed hortationibus precibusque *Severi*,¹⁹³ Exarchus non reliquit locum. Cum verò adversus *Castorium* notarium, ac responsalem; sic enim appellat; *Gregorii*; internuncium autem, ut arbitror, intelligit, noctu libellum quidam *Ravennæ* in publico proposuissent criminibus refertum, & *Gregorio* ipsi, de pace, quam inter *Agilulfum* Regem, & *Romanum* Exarchum moliebatur, contradicentem. *Gregorius*, litteris ad Archiepiscopum, sacerdotes, ceterosque sacros viros, ac populum *Ravennæ*, mense Aprili, anno nonagesimo sexto supra quingentesimum datis, illi; quicumque libelli fuisset auctor; corpore, ac sanguine Dei Domini nostri *Jesu Christi*, interdictum: quod si, quia lateret, accipere corpus, & sanguinem Domini, prohibitus, non dubitaret, anathema illi esset: Sin ea comprobare in publicum progressus, quæ scripisset, posset, hujusmodi in illum dirarum tela contorta, nihil omnino valerent. Neque tamen idcirco a procuranda quotidie pace deterrebat, sed ad *Secundinum* *Ravennæ* agentem, eodem mense Aprili scripsit, statim se *Castorio*; a quo acceperat, quæ cum *Agilulfo* Rege essent acta; imperasse, *Ravennam*, ut rediret, & uti in mandatis illi dederat, conficeret. Itaque pergeret, urgeret, pax ut illa conveniret, quando multa jam impenderent *Italiae*, atque ejus insulis discrimina. Renovata est etiam hoc Archiepiscopatus *Mariniani* initio, de gestando pallio disceptatio, & vir magnificus *Andreas*, Florentino *Ravennatis* Ecclesiæ Diacono, *Romam* ad *Gregorium* Pont. Max. ob id missus, assiduè fatigabat *Gregorium*, ut vetustum Ecclesiæ *Ravennatis* usum; quo *Ravennas* Archiepiscopus, extra Quadragesimæ tempus illum perpetuo gestare consueverat; restitueret. Quamobrem *Gregorius*, quamquam acceperit jurejurando, ab *Adeodato* Romanæ Ecclesiæ Diacono, quater in anno, uti pallio in supplicationibus Archiepiscopum *Ravennatem* consueffe; tamen *Castorio* notario per litteras mandavit, ut *Ravennates Seniores*, & ejusdem Archidiaconum Ecclesiæ; quem pro aliena dignitate, falsum jurare nequaquam putabat; aliosque probitate, ac integritate spectatos interrogaret, de prisco *Ravennatum* Archiepiscoporum in pallio gestando usu, sic, ut ante *D. Apollinaris* sanctum corpus, ejus contacto sepulcro, his verbis conceptis jurarent: *Juro ego per Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, inseparabilem Divinæ potentie Trinitatem, & hoc corpus beati Apollinaris martyris, me pro nullius favore personæ, neque commodo aliquo interveniente, testari, sed hoc scio, & per memetipsum cognovi; quia ante tempora Joannis quondam Episcopi, Ravennas Episcopus, præsentis Apocrisario sedis Apostolicæ, illo atque illo, illis atque illis diebus consuetudinem utendi pallio habuit, & non cognovi, quia hoc latenter, vel absente Apocrisario usurpasset.* Postero anno, *Fori Cornelii* Episcopo, ob crimina, de Episcopatu dejecto, cum

ANN.
DCCVII.ANN.
DCCVII.

Foro

Toro Corneliani apud Marinianum Archiepiscopum vehementer agerent, ut illis Episcopum præficeret, *Marinianus* suspensus, incertusque consuluit *Gregorium Pontificem*, a quo, mense Julio, responsum est, quando revocari in locum, unde deturbatus ob crimina aliquis est, nefas esset, neque ultra menses tres, Pontifice Ecclesiam vacare, jura finerent, ne cadente pastore, Domini gregem, antiquis hostis, insidiis circumventum, raperet, ac laceraret, alium illis præficeret Episcopum, neque differret: *Quia Ecclesia Dei*, inquit, *diu viduata proprio Episcopo remanere non debet*. Ravennæ autem daret operam; quod & *Joanni* demortuo mandaverat, ipse vero exsequi non potuerat, morte præreptus; ne monachorum cœnobio, clericorum *Ravennatum* dominatu operimerentur: nec ulla deinde facultas clericis, ceterisque sacris viris esset, ad ea accedendi, extra unam orandi causam; aut si forte sacris missarum operandis essent initiati. Quod si ex Abbatibus, monachive quispiam, ad clericatus munus, sacrumve ordinem accessisset, nulla in posterum in eo cœnobio potestas illi esset. Inter reliqua cœnobio insigne habebatur, *Divorum Joannis*, & *Stephani*, in opido, seu, ut verbis utar *D. Gregorii*, civitate *Classe*, cui cœnobio *Claudius Abbas* præerat, vir illustris, & *D. Gregorio* carissimus, quique diu apud eum *Romæ* fuit, propterea quod optimus ille Pontifex, ejus maximè consolatione in verbo Dei, leniretur: itaque hominem *Ravennam* redeuntem, *Gregorius* Mariniano Archiepiscopo plurimum commendat: Cumque superiores Archiepiscopi magnam illi molestiam intulissent, jubet, ut nullus Episcopus, aut popularis, de ejus vestigalibus cœnobii minuat quidquam: & si quid inter *Ravennatem* Ecclesiam, & illud cœnobium controversiæ exstaret, quod non posset ex æquo componi, selectis utrinque arbitris, mediisque sacris Evangeliiis, definiretur. Abbate mortuo, nullus Abbas; præterquam si ex eodem cœnobio idoneus non adfuerit, nec nisi ab ejus monachis, subrogaretur: aliaque complura *Gregorius* statuit, quæ longum esset, ac molestum sigillatim recensere, in litteris autem ad Marinianum Archiepiscopum anno octavo supra nonagesimum, & quingentesimum, mense Aprili datis, habentur. Hoc anno moritur *Ravennæ* Romanus Exarchus, postquam in *Pado* molitus nonnulla fuerat, anno postquam in *Italiam* venerat, Decimo: Cui *Callinicus Quartus Parmensis*, vel, ut alii, *Romanus*, sufficitur: ingenuo vir animo, ac aperto, atque adversus *Longobardos* incenso, Pontificique longe quam *Romanus*, obsequentiore. Cum autem in *Istria*, opido *Nova*, Joannes quidam è *Pannonia* profectus, ejusque opidi Episcopus factus, inde per vim deturbatus fuisset, aliusque creatus Episcopus, non in opido *Nova*, sed in Insula *Capritana*, quæ ad ejus opidi ditionem spectat, incolet, ut ab eorum se societate abduceret, qui discessionem ab Ecclesia *Romana* fecerant, petiit a *Callinico* Exarcho, ut Catholicæ Ecclesiæ, una cum iis, qui secum aderant, omnibus, jungeretur. Interea tamen dum expectat responsum, ab Exarcho, improborum & ipse persuasionibus depravatus, ab Ecclesia *Romana* sese abducit: sed cum id facinus, ejus Defensores urbis, nobilissimique viri abnuerent, *Romam* ad *D. Gregorium* profecti; ab eo suppliciter postulare, Catholicum sibi Episcopum dari. *Gregorius* *Ravennam*, cum litteris ad *Marinianum* mittit, mandatque *Mariniano*, ut ad *Novanum* Episcopum mittat, qui redire hominem ad Ecclesiæ communionem, populumque moneat. Id si renuerit, *Novanis* civibus, qui ad *Gregorium* adierant, & *Ravennam* venerant, *Marinianus* opem ferret, in

A suaque Diœcesi insulam illam tantisper haberet, dum ad Catholicam fidem *Istriae* Episcopi reverterentur. Curaretque ut Exarchus Imperatores omnes de his certiores faceret, quibus & ipse eadem per *Anatolium* significaverat. Non enim eorum iusta ad Exarchum missa, vetare, quin ad Ecclesiam veniret, quisquis vellet, tametsi invitos compelli, interdixissent. *Maximi* etiam *Salonitani* Episcopi causam, ab *Callinico* Exarcho sibi magnoperè commendatam, *Mariniano* cognoscendam mandavit: ea autem erat, utrumne in *Simoniacam* esset hæresim delapsus, quo crimine & *Honoratus* ejusdem Ecclesiæ Archidiaconus in iudicium arcessebatur. Quod si suspectus Exarcho *Marinianus* esset, socium sibi, *Ravennam* acciret *Constantium*, *Mediolanensem* Antistitem, ad quem eodem etiam argumento scribebat. Is autem fuit hujus exitus causæ, ut *Maximus*, ex *Gregorii Pontificis* præscripto, coram *Mariniano*, & *Castorio* chartulario, quem & notarium vocat; sic ut hæc fere nomina eadem videantur; sanctissimo, ad *D. Apollinaris* corpus, jurato jusjurando, nulla se teneri *Simoniaca* labe affirmaverit. Ceterum quoniam dum è Christi fidelium communione adhuc esset ejectus, ad sacram aram sacrificaverat, poenamque illi ob id a *Mariniano* impositam, persolverat, *Callinico* Exarcho apud *Gregorium* accurate agente, tandem absolutus est, & litteris *Gregorii* humanissimis; quibus, & pallium per *Stephanum Salonitanum* Diaconum, ad eum misit; in gratiam restitutum *Castorioque* mandavit, hæc, ut effici re ipsa studeret, ac cum *Saviniano Episcopo Tudertino*, & *Honorato Archidiacono*, atque aliis, qui se ad Apostolicam sedem contulerant, in gratiam ex animo, ut hominem Christianum decet, rediret. Per idem tempus *Castorius Episcopus Ariminensis*, morbo ex capite, quartum jam annum, laborabat, eaque de causa, ab Ecclesia sua aberat, & sæpius *Ariminenses* apud *Gregorium Pontificem* egerant, ut alius sibi Episcopus præficeretur. Itaque *Castorius* ipse, cum se quotidie in pejus rueret, aut certe nihil proficere, sentiret, a *Gregorio* per supplices libellos petiit, alium sibi sufficeret Episcopum. Quamobrem hortatus est *Ariminenses* Pontifex, Episcopum sibi, una voce, & consensu eligerent. Scripsitque ad *Marinianum* postero anno, ut quem ipsi designassent, cum ad se *Ravennam* evocaret, diligentissimè excuteret, doctrinam, mores perquireret, & si idoneum cognosceret, sua addita testificatione, mitteret *Romam*, ut consecraretur. Interea pacem *Gregorius* cum *Ariulfo* confecit, eò tamen minore animi tranquillitate, quod *Ariulfus*, non ut Rex ipsius, de servanda pace juravit, sed si excessum sibi in aliquo non fuisset, nec in *Arogis* Regis exercitum arma quisquam tulisset. Id quia perfidiosum *Gregorius* putabat, facileque futurum, ut occasio pacis turbandæ, tollendæque hac ratione illi pateret, cum præsertim *Warnelfrida*, cujus agebatur consilio *Ariulfus*, sacramento adigi noluerit, *Gregorius* subscribere legibus fœderis renuebat. *Arogisque* Regis procuratoribus, id vehementer urgentibus, ad *Theodorum* *Ravennæ* curatorem, qui una cum *Probo Abbate*, de hac pace plurimum laboraverat, scripsit, efficeret penes Exarchum, ut subscriptionem *Gregorii* Rex ne posceret: Quando enim inter *Longobardos*, ac Exarchum, medius, & quasi sequester *Gregorius* intercedebat, maximè cavebat, ne, si qua secus accidissent, ejus esset deinde fides apud Exarchum levior. Si quidem noverat *Gregorius*, quæ in illum *Agilulfus*; tametsi, id iret inficias; convicia, non absque *Divi Petri Apostolorum Principis* injuria, coram viro clarissimo *Basilio*, jactasset. Quod si tanti penes *Longobardos* duceretur

ANN.
DCLX.

Pontificia subscriptio, id vel ab aliquo Episcopo, vel certe Archidiacono factum iri. Erat per id tempus, *Joannis*, urbis Præfecti, uxor, *Ravennæ*: cumque *Joannem* virum clarissimum ad eam *Romam* adducendam misisset, *Gregorius* per litteras ad *Theodorum* *Ravennæ* curatorem, & *Marinianum Archiepiscopum* scriptas, & *Joannem* magnoperè commendat, & postulat, ut eam usque *Perusium*, cum firmo militum præsidio de-
196 duci, *Theodorus* operam daret. Insequenti anno, *Ravennæ* casus accidit, ad perturbandum *Gregorium Pontificem*, & *Marinianum Archiepiscopum* insignis: nam *Stephani* viri clarissimi cognatam, ut è monasterio abiret, a *Petro* quodam persuasam, eamque haud ita diu post, a *Gratioso*, *Gregorii* Pont. Max. notario, illuc mutato habitu revocatam, idem *Petrus* *Philoxeni* familiaris favore fultus, denuò è cœnobio educatam apud se habebat. Hæc cum de *Stephano* *Gregorius* accepisset, vehementer *Mariniani* primum *Archiepiscopi*; si vera erant, quæ afferebantur; desidi-
am per litteras reprehendit, mox accurate mandat, ut in cœnobium mulier reducat, & in crimen severè animadvertatur. *Philoxenum*, quod vir bonus haberetur, id statim facturum putare: Ceterum velle se, ut *Vitalis* Defensor *Mariniano* adesset. Quod si forte negotium protraheretur, id
Marinianus publicè prius contestatum, *Gregorio* statim significaret, ad urbem enim se Regiam scripturum, ut quod fieri honeste negligebatur, ea, quam meritum esset, pœna afficeretur. An-
no proximo, qui fuit a partu Virginis primus, supra Sexcentiesimum, *Marinianus Archiepiscopus*, *Ravennatis* Ecclesiæ negotiis addictus, *Joannem* Diaconum suum in *Siciliam*, ad patrimonium *Ravennatis* Ecclesiæ, quod valde distractum erat, restituendum, alterum Diaconum *Constantinopolim* misit. Hunc *Gregorius Pontifex* *Anatolio* Diacono *Constantinopolitano*, illum *Alexandrino* Præfecto magnopere litteris suis commen-
davit. Verum haud ita diu post, appetente sancto Paschatis die, *Marinianus* in gravem morbum incidit, cum sanguinem evomisset. Quod posteaquam *Gregorio* a *Ravennatibus* *Romam* profectis, renunciatum est, pro eo, ac illum diligebat, moleste admodum tulit, accitisque quos doctos lectione noverat *Romanis* Medicis, & singulorum sententiam rogavit, & scriptam ad illum misit. Ea potissimum continebat, ut quietem, ac silentium maximè omnium amplecteretur. Quæ si *Ravennæ* habere non posset, uti vehementer timebat *Gregorius*, constitutis, quæ ad Ecclesiam facerent, rebus, adhibitisve, qui solemnia sacra facerent, aut Episcopii curam sustinerent, hospitesque amanter exciperent, vel præesse cœnobii scirent, ipse, antequam advenirent æstatis calores, quos plurimum adversos Medici affirmabant, *Romam* se conferret: illius se valetudinem, quietemque omnibus viribus procuraturum: Veneri enim, ne, si *Ravennæ* commoranti, ad æstivos calores, curæ aliquæ adjungerentur, insigne periculum, discrimenque subiret: longeque præstare, ut incolumis ad Ecclesiam rediret suam, vel si evocandus esset, inter suorum manus evocaretur, quando & sibi; cui mortem propediem affuturam videbat; si *Mariniano*, ut præiret datum esset, inter illius manus esset ex hoc mortali hospitio migrandum. Quod si forte, cum hæ illi litteræ redderentur, melius se haberet, aut professionem in aliud tempus omnino extraheret, non monere solum, aut hortari, sed accurate, pro potestate, jubere, ne vigilaret, ne jejuniis, quæ summè contraria morbo Medici dicebant; nisi forte quater in anno, cum celeberrimus aliquis dies festus postulaverit, operam daret. quas verò preces, supra cereum in *Raven-*

ANN.
DCL.

nati Ecclesia recitari, quæque Euangelii interpretationes, Paschatis tempore adhiberi a sacerdotibus consueverant, ea per alium haberentur. Convaluit tamen nonnihil *Marinianus*, neque *Romam* abiit. Per id tempus *Callinicus* Exarchus, cum propter ambiguum pacem, infida utrinque, ac suspecta essent omnia, bellum potius, inferendum, quam expectandum ratus, *Parmam* ex improvviso invadit: eaque capta, *Agilulphi* Regis¹⁹⁷ filiam, & *Godescalcum* ejus virum, *Parmensem*, uti diximus, Ducem, *Ravennam* captivos deduxit, ibique in custodia habuit. *Agilulfus* indicto jam bello, *Ariulfum* Spoleti Ducem, in *Romam*,
B *Ravennamque* urbes sollicitat, ipse *Patavium*, quod ligneis domibus constabat, universam incendit, præsidio *Ravennam* dimisso: quod etiam ad habitandum cives se *Patavini* contulere. *Montem Silicem* solo æquavit, *Sclavorumque* auxilia evocavit. Ab altera parte *Ariulfus*, concitatis è *Tuscia* Longobardis, præda è *Ravennati* agenda, atque incursionibus assidue faciendis, quod minus *Callinicus* occurrere *Patavinis* subsidio posset, inhibuit: quod & in *Romano* factum est. Eodem anno *Ravennam*, oramque omnem maritimam pestilentia iterum depopulata est. Mortuo interea
C *Claudio*, cœnobii *Divorum Joannis*, & *Stephani*,^{ANN. DCL.} in oppido *Classe*, Abbate, anno DCLII. cum monachi *Romam* profecti, *Constantium* monachum, sibi Abbatem dari, a *Gregorio* Pont. Max. postulassent, rejecit hominem *Gregorius*, quod propriam sibi congereret pecuniam, & ad cœnobium, quod erat in *Piceno*, solus, nullo monacho comite, abiisset: quorum altero, mentem illum monachi non habere, altero nequaquam recte, & cum virtute vivere, testabatur. Quoniam verò postularunt deinde *Maurum*, ab *Claudio* etiam, aliquando dum viveret, laudatum, *Joanni* *Ravennæ* subdiacono scribit, de homine diligenter cognosceret: sique ad id muneris aptum
D reperiret, curaret, ut a *Mariniano Archiepiscopo* Abbas cœnobio præficeretur, sin contra, ex alio sibi cœnobio monachi Abbatem eligerent: Ad hæc moneat *Marinianum*, ut monachis ejus cœnobii, cogere propriam sibi pecuniam studentibus, qui quattuor, aut quinque erant, prospiceret, eosque compesceret: inde enim exulare è cœnobiiis concordiam, cum verò *Claudius* Abbas olim audisset *Gregorium* pleraque differentem de *Salomonis Proverbiis*, *Canticisque* *Canticorum*, de *Prophetis*, de libris *Regum*, & de *Heptatico*, quæ cum scribere *Gregorius*, morbo impeditus, non potuisset, suo stylo *Claudius*, memoriæ causa, exarasset, & cum *Gregorio* deinde legisset, ab
E illorum, quæ dictaverat, sensu, compererat multis locis abhorre, jubet ad cœnobium illud *Joannem* adire, monachos cogere, chartas ex illis omnes, ab *Claudio* Abbate allatas, accurate accipere, & *Romam* ad se mittere: Addit, se gravate accepisse, quod intellexerit, *Marinianum Archiepiscopum*, in pervigiis, palam *Gregorii* in *Jobum commentaria*, legenda proponere: cum non sit opus illud popolare, & rudibus auditoribus impedimento potius futurum, quàm, ut inde progressum faciant: cujus & in tertia sectione locus
F *Marinianus* mendosum haberet. Juberet potius interpretationes *Psalmorum* legi, quibus popularium mores conformari possent: Neque enim volo, inquit, dum in hac carne sum, si qua dixisse me contigit, ea facile hominibus innotesci. Jam omnis belli procella *Ravennæ*, atque Exarchatui imminebat. Rexque *Agilulfus*, conjunctis cum *Ariulfo* copiis, infesta omnia reddiderat: Itaque tot armis, tantæque moli imparem se *Callinicus* Exarchus sentiens, *Gregorii* etiam Pontificis assiduo hortatu fatigatus, animum ad pacem inclinat, sed non multo post *Ravennæ* obiit, cum annos quin-

quinque in Exarchatu confecisset. *Phocas*, qui interfecto *Mauritio*, ex Centurione a milicibus Cæsar fuerat tum primum conclamatus, *Zmaragdum* iterum Exarchum mittit in *Italiam*, qui cum supplemento copiarum *Ravennam* veniens, *Montuam*, & *Cremonam* majoribus subsidiiis confirmavit: quæ tamen captæ ab *Agilulfo*, & uti *Pataxium*, direptæ sunt: *Ravennates*que ab *Ariulfo Duce* infestati, sic, ut omnis adhuc bellimoles, in *Ravennatem* agrum, & *Romanum*, in Exarchatumque incumberet: Quamobrem *Zmaragdus* non multo post, foedere percusso cum *Agilulfo*, qui, & *Ravennæ* expugnandæ difficultatem non ignorabat; *Parmam*, filiamque & generum restituit. Quamquam filia difficultate partus, paulo postquam *Parmam* pervenerat, misere interit. Hujus mulieris nomen; licet aliqui *Aldiercam* appellatam scribant; cum diligenter undique perquisiverim, nullibi adhuc invenire est datum. Id a me *Joannes Angelus Agilulfus Parmensis*, vir humanitate, & aliis præclaris animi dotibus insignis, quem ex ea *Agilulfi Regis* stirpe oriundum ferunt; enixè petierat, cum invento paucis abhinc annis ejus cadavere, dum *Parmæ* in Cathedrali Ecclesia defoderetur, ejus memoriam vetustatis situ obrutam, renovandam curaret, anno MDLXV. *Blondus* innuere videtur, illam in itinere, dum *Parmam* proficisceretur, mortuam, sed libentius *Paulo Diacono* superiora scribenti, assentior. *Mariniani Archiepiscopi* valetudo nonnihil fieri in dies firmior videbatur, sed ut est sollicitudinis plenus Amor, illi timens *Gregorius Pontifex*, denuò per litteras hoc eodem anno DCIII. scriptas, accurate hortatur, ut inedia, quæ corpus: curis, quæ animum plurimum fatigant, abstineret: quod si Dei misericordia, ita convaluisset, easque suas esse vires intelligeret, quæ satis esse possent, semel, aut bis in hebdomada sacram se illi inediam permittere. Nec diu post ex hac vita migravit *Gregorius*. *Zmaragdus Argentam*, & *Ferrariam*, quæ jam inde a principio cum *Ravennatibus* se, contra *Longobardos*, conjunxerat, muro cinxit: atque id paulo ante, quam *Marinianus Archiepiscopus*, anno Domini DCVI. Decimo Kal. Novembr. obierit. Hic extra muros *Classis* in D. *Apollinaris* porticu sepelitur, cum sedisset annos Undecim, & mensem unum *Phoca* adhuc imperante, Pontifice autem post *Gregorium*, *Sabiniano*. Ad *Mariniani* tumulum, carmina hæc inscripta fuisse, in ejus vita *Agnellus* tradit:

Sanctificis semper monitis memorande sacerdos,
Hoc positus tumulo Mariniane jaces.
Corpore defunctus, tamen est tua fama superstes
Aritus obit terris, lux tua facta tenet.
Monibus his veniens Romana Antistes ab urbe
Tutasti precibus sanctæ Ravennatium.
Cuncta salutifero disponens tempore sæcla,
Te pius in populo Christo regente dedit.
Quod tamen his templis meruisset sumere busta:
Te placuisse Deo tanta sepulcra probant.
Utque vices cujus gessisti rite sacerdos
Ipsius inque locis sit tibi causa quies.

Joannes hujus nominis quartus, *Classensis*, *Mariniano* in Archiepiscopum *Ravennatem* subrogatur magnis oculis: formosus tamen, & ingenua animi pietate, ac magnificentia clarissimus. Dei cultum summa veneratione exexit, omnibus quam maximè carus. Sub id tempus *Joannes Lemigijs Thrax* Exarchus *Italiæ* sextus, anno DCXII. *Zmaragdus* jam nonum annum Exarcho sufficitur. Verum cum superbè se, arroganterque gereret, tributumque inclementer exigeret, ab *Ravennatibus* secum adduxerat, anno quinto sui Exarchatus. Quibus rebus cognitis *Heraclius Cæsar*, qui *Pho-*

cæ successerat, tum ob imminentes bellorum tumultus, tum quod se *Ravennates* diligenter purgavissent, nihil tum acerbius agendum ratus, statim *Eleutherium Eunuchum*, *Byzantium* patricium, sibi a cubiculo, & rerum bellicarum peritissimum, *Ravennam* magna cum potestate mittit anno DCXVI. qui judicio statim *Ravennæ* constituto, quæstionem de cæde *Joannis*, ac judicium ejus severissimum habuit: quosque ejus flagitii participes comperit, capitali supplicio affecit. Non multis ante annis obierat *Joannes Archiepiscopus*, sepultusque fuerat in D. *Apollinaris* porticu, quam *Ardicam* vocant, *Bonifacio Quarto*, post *Bonifacium Tertium* Romano Pontifice, cum Archiepiscopatu annos quinque, menses decem, dies decem & octo præfuisset, subrogatus fuerat in ejus locum alter *Joannes*, qui, ut plerique affirmant, in *Classensi* item opido natus, mitis, comis, suavissimisque moribus, & præstanti elegantia fuit. Sed hunc ego, eundem puto cum superiori, qui diutius, quam scribunt, in Archiepiscopatu vixerit. Qui hujus Archiepiscopi tempore volunt; è quorum numero est *Ferrettus*, pacem cum *Agilulfo*, a *Zmaragdo* factam, & sanum Pantheon *Bonifacio* summo Pontifici ab *Mauritio* dono datum, constitutumque uti *Romana* Ecclesia, quemadmodum omnium est Ecclesiarum caput, ita diceretur, adversus *Byzantium Episcopum*, qui temerariè, ac insolenter molebatur id sibi, si nec annorum, ut arbitror, ordinem norunt, & sibi ipsis adversantur, quod velint, *Joannem Archiepiscopum*, qui hunc proximè antecessit, *Heraclii Cæsaris* tempore vixisse: qui tamen *Heraclius*, *Phocæ*, a quo Pantheon est donatum, successerat. *Eleutherius* Exarchus *Ravenna*, *Romam* profectus, ab *Deodato* Pontifice circiter annum eundem a partu Virginis Decimumsextum supra sexcentisimum honorifice excipitur, indeque se *Neapolim* contulit: ubi *Joanne Campsino*, *Prefecto Neapolitano*; qui se illius urbis Regem creaverat, & *Campaniam Felicem*, *Lucaniam*, *Brutios*, & *Apuliam* subegerat; fugato, & cæso, *Ravennam* reversus est: Itaque sic rebus compositis, *Italia* undique beata pace fruebatur: Nam & *Longobardi*, mortuo superiore anno *Agilulfo* Rege, qui primus ex illis Regibus Catholicam fidem probasse traditur, *Adalvaldum* filium jam pridem Regni socium a parente adscitum, Regem confirmaverant, ipse verò nihil rei bellicæ addictus, templis ornandis, & ceteris Catholicæ pietatis studiis inclaruit: cujus maximè laudis gloria *Theodelindam* matrem attingit, quæ religiosissima foemina, *Divi* etiam *Gregorii Magni* laudibus celeberrima, & apud *Agilulfum*, virum suum egerat, ne rejiceret Christianæ reipublicæ societatem, & *Adalvaldum* filium optimis instituendum Christiani Principis artibus curaverat. *Eleutherius* Exarchus, vindicata, ita uti diximus, perfidia *Campsini*, haud ita multo post, pari temeritate, se Regem *Italiæ* declaravit, integro; ut compararet sibi militum animos exercitui stipendio, *Ravennæ*, mira benignitate persoluto, anno magistratus sui quarto, *Bonifacio Quinto* Max. Pont. *Deodato* suffecto. Verum cum *Romam* confirmaturus Imperium, proficisceretur, apud *Luceolum* opidum, nunc solo æquatum, a militia *Ravennatis* Ducibus, trucidatur. Erat *Luceolum* eo loco, quo incolæ suprà *Cantianam*, Pontem *Ritolium* nuncupant. *Ravennam* milites reversi, *Eleutherii* caput *Byzantium* ad *Heraclium Cæsarem* mittunt, qui plurimum ejus morte gavissus, *Isaacium* illi successorem designavit, spectatæ virtutis Ducem, Orientalis, Occidentalisque exercitus Imperatorem: qui ea virtute in re bellica floruit, cæterisque animi dotibus adeò clarus est habitus, ut Patri-

cuius primò *Byzantius*, creatus fuerit, deinde *Exarchus*, annum a partu Virginis circiter DCXVIII. ANN. DCXVIII. ab *Heraclio*: Sub id tempus *Mahometes* in *Arabia*, vel ut alii, in *Persia* natus, cum multiplici & peracuto esset ingenio, sectam novam invulgavit circiter annum DCXXI. ANN. DCXXI. ne his temporibus quidquam deesset, unde turbarentur: postquam ad tot barbarorum fluctus, qui ab extremis orbis partibus, quà septemtriones rigent, exorti, universum penè orbem obruerant, hi vilissimarum gentium motus adjecti sunt, quæ ab exusta solis ardoribus terra, ad permiscendam *Asiæ* partem, tot eluvionibus intactam, accessere, idque hujus unius opera hominis, ejusdemque insani, imperiti, morbofi, infimo loco, obscurissimisque parentibus nati. Sed ita humanam superbiam, & arrogantiam, quæ se altius in illum plerumque efferunt, obterit Deus. In *Italia*, ut in *Exarchatu* quieta omnia videbantur, ita apud *Longobardos* insignis tumultus orta occasio est, *Adalvaldo* Rege, cum *Theodelinda* matre, a suis Regno deturbato, ob eam causam, quod unguentis quibusdam delibutus, & accepto infecto poculo desipere cepisset, & in principes *Longobardorum* sævire, itaque, quamquam alia aliis sentientibus, ANN. DCXXIV. tamen Episcoporum *Transpadanorum* ope, atque opera, *Arioaldus* Dux *Taurinatum*, cui uxor erat *Gundeberga* *Adalvaldi* soror, Rex suffectus est. *Isaacius* *Exarchus*, hortante *Honorio* Pontifice Max. qui *Bonifacio* Quinto, jam successerat, restituendi in Regnum *Adalvaldi* provinciam, magno quidem animo, sed tandem irritò eventu suscepit, cum *Adalvaldus* haud ita diu post, veneno interierit, & *Arioaldus* in Regno fuerit confirmatus, vir ut pacis artibus insignis, ita *Arriana* perfidia contaminatissimus. *Joannes* *Ravennas* Archiepiscopus, cum egregiè sustineret optimi pastoris partes, *Classensè* opidum ter ab *Saracenis* direptum, restituit, & ingenti pecunia captivos suburbanos redemit. Pervenit autem ad annum ANN. DCXXX. sepultus in porticu D. *Apollinaris*, ut *Agnellus* putat, qui cum incertum se in hac re significet, facile confirmare, quæ diximus, videtur, hos duos *Joannes* Archiepiscopos, unum tantum fuisse, quartum hoc nomine. *Joanni*, Bonus subrogatur, sub id ferè tempus, quo *Exaltationis sanctæ Crucis* dies festus majori, quàm antea, veneratione institutus est, cum recepta Cruce, in qua *Iesus* Christus Deus, & Dominus noster, obierat, nova miracula fuerint visa. Eam ante annos quattuordecim *Cosdroas* *Perfarum* Rex, *Hierosolymis* captis, in *Persidem* abduxerat: Superatus autem, & multiplici clade afflictus ab *Heraclio*, dum fugam ultra *Tigrim* meditatur, & *Medarsen* filium Regni consortem declarat, *Syrochius* major natu filius, eam contumeliam nequaquam sibi ferendam ratus, patri, fratrique necem, quam paulo post ex fuga retractis intulit, molitur, pacemque & paternum ab *Heraclio* Regnum impetrat, ea potissimum lege, ut sanctissimam Domini nostri Crucem restitueret. Quod, & factum est. Cæterum dum receptam *Heraclius* in solemni pompa gemmis, atque auro excultus, per urbem *Hierosolymam* circumfert, & suis humeris, Dominum nostrum imitatus, ad *Calvarie* collem, quod erat extra urbem, advehit, substitit ad portam, neque plurimum enitenti, 201 ut exiret unquam datum est. Itaque stupentibus omnibus, *Zacharias* Urbis Antistes monuit, ut deposito Regio cultu, ipsum Christum Deum, illam ferentem, exprimeret: quo facto, calceisque detractis, nullo impediante, ad *Calvarium* est ventum, & ibi crux statuta est, unde fuerat a *Persis* sublata. Nullum *Italia*, longeque minus *Ravenna*, per hos annos, motum ad memoriam insignem tulit: nam licet in *Longobardorum* Re-

A gum aula, ob confectum in *Gundebergam* Regi- ANN. DCXXII. nam perfidiæ crimen, tumultuatum est, innocentem foemina in carcerem conjecta, ubi tres annos fuit, publicam tamen quietem nihil hoc perturbavit. *Honorio* autem mortuo summo Pontifice anno DCXXXVI. cum per annum sedes vacasset, tandem Pontifex Max. eligitur *Severianus*, ANN. DCXXXVI. vel, ut *Platina*, *Severinus Romanus* hoc nomine primus. Quoniam verò inanis tunc electio populi habebatur, nisi ab Cæsaribus aut *Exarchis*, Cæsaris nomine, confirmaretur, *Isaacius* *Romanus*, Pontificem in dignitate confirmaturus, accessit. Cui universa civitas honoris gratia obviam est profecta. Moris enim erat, *Exarchis* *Roman* ingredientibus, summa, solennique pompa occurrere, omnibus sacerdotum ordinibus, universoque senatu, & Magistratibus omnibus eum excipientibus. Dehinc lætis populi totius acclamationibus, viis fronde festa exornatis, eximioque apparatu, æquabili plausu, effusissimis studiis, templis undique patefactis, sacrique æris campano tinnitu, ad D. *Joannis Lateranensis* deducere. Quod si est alicui exhibitum, id *Isaacio* contigit. Qui tamen confirmato Pontifice haud parem retulit gratiam; at potius, ne confecisse absque præmio tantum itineris diceretur, ut *Platina* auctor est, nonnullis *Romanis* opem ferentibus, *Lateranensis* Ecclesiæ Thesauros, & sacrarium universum deprædatur; vix quibusdam templi ædificiis reclamantibus; quorum proceres in exilium misit. Prædam distribuit in partes tres; quarum unam militibus donavit; aliam, *Ravennam* misit; tertiam, *Byzantium* transmissam, Cæsari assignavit. Sub id tempus, circiter annum DCXXXVII. ANN. DCXXXVII. *Tusciæ* Dux *Tato*, *Ravennæ* occisus est: cum enim *Arioaldus* *Longobardorum* Rex *Tatoni* inimicus, rationem ulciscendi hominis aliam non haberet, nunciis clam ad *Isaacium* *Patricium* missis, impetravit, ut ipsum quocumque modo posset, everteret, se eo nomine Imperatori tertiam partem tributi remissurum. Hæc conditio *Isaacio* repudianda, in plerisque difficultatibus, non est visa. Itaque pactis confectis, *Tatonem* continuo monuit, ut secum contra *Arioaldum*, arma conjungeret, atque ad se exercitum adduceret. Mox *Tatoni*, qui conditionem acceperat, *Ravennam* adventanti, misit obviam, qui diceret, exercitum se illius, ne quam Imperatori suspicionem injiceret, recipere in urbem non audere. *Tato* nihil mali, dolive subesse suspicatus, cum paucis comitibus urbem ingressus est. Quo facto ex templo ab iis, quos ad insidias instruxerat ANN. DCXXXVIII. *Isaacius*, oppressus, foedissima nece interiit. *Arioaldus* *Isaacio*, hujus præmium facinoris, auri libras centum condonavit: Haud multis deinde elapsis annis, *Mauritius* *Græcus*, tribunus militum, qui *Romæ* erant, quique in deprædatione *Lateranensi* comes *Isaacio* fuerat, detulit hominem; quod arripere dominatum *Italiæ* tentasset; atque hoc nomine fidem Imperio simulans, militum sibi, *Romanorumque* civium fidem sacramento obstrinxit. *Isaacius* re cognita, præmissis *Romæ* copiis suis, maximis muneribus sibi *Mauritianorum* militum animos conciliavit, ad suasque partes traduxit. Quapropter legato suo, & 202 militibus in urbem receptis, *Mauritius*, a suis desertus, ad *Divæ Mariæ Majoris* fugiens, capitur, & *Ravennam* missus, capite multatur in vitæ co, cui *Ficunde* nomen est, quem & *Ficoelem* nonnulli appellant, duodecim passuum millibus *Ravenna* procul. *Mauritii* caput summa hasta præfixum, *Ravennamque* delatum, *Isaacius* non leviter gavisus, in circo, hastili impositum, providendi exempli causa, statuendum jussit, fociis in custodia habitis, ut in eos animadverteret. *Pau-* ANN. DCXLI. *lo* post tamen, anno DCXLI. *Ravennæ* *Isaacius* subito

subito casu interiit. Cujus sepulchrum ex marmore præ foribus D. Vitalis adhuc superest, Græcis litteris sculptum, trimetro Jambico, præclaras ejus laudes continens. Hoc autem est:

Ἐνταῦθα κείται ὁ σεβαστὸς καλῶς
Ρώμην ἀδελφεὴ φυλάξας, καὶ τὴν δύσιν
τοῖς γαληνῶν δεσπόταις τοῖς ἐξ ἐνιαυτοῖς
Ἰσακίῳ, τῷ βασιλεῶν ὁ σύμμαχῳ.
Ὁ δ' ἀπίστος Ἀρμενίας κέσμευ μέγας;
Ἀρμενίῳ γὰρ ἦν ἔτ' ἐν λαμπρῇ γῆρας;
Τότε θανόντ' ἀκλέως, ἡ σύμβου
Σωάννου σώφρων, τρυγόντ' ἑρπύλλων
Πικρῶς στενάχει δ' ἀνδρὸς ἐσθρηνμένη
Ἀνδρὸς λάξαντ' ἐν καμάτων εὐδοχίαν
Ἐν ταῖς ἀνατολαῖς ἤλις, καὶ τῇ δύσει
Σταυρῇ γὰρ ἦρε τ' δύσεως, καὶ τ' εὐ.

Id autem ita dici latine potest, tametsi paulo secus Desiderius Spretus, converterit:

Hic jacet, qui rei bellicæ Ducem egit recte
Romam incolumem tutatus, & occidentem
Tranquillis Principibus, ter sex annis
Isaacius, Regum commilito
Omnis Armeniæ ornamentum magnum;
Armenius enim erat hic ex illustri genere;
Hoc mortuo gloriose, contubernalis
Sofanna prudens, more castæ Turturis
Assidue gemit viro privata;
Viro, qui sortitus est ex laboribus gloriam
In Oriente sole, & Occidente;
Exercitum enim duxit Occidentis, & Orientis.

Post Isaacium, Heraclius, Theodorum patritium, cognomento Calliopam, Exarchum in Italiam mittit. Sub id tempus, Martino primo Tudertino jam Pont. Max. pax, quæ triginta annos inter Longobardos, ac Romanos fuerat, turbare cœpta Rotari Longobardorum Rege in Arrianam hæresim prolabente; quem ita Longobardi omnes secuti sunt, ut nulla esset subjecta illis civitas, cui gemini Episcopi, alter Arrianus, Catholicus alter, non præessent. Theodorus una cum Martino Pontifice hanc Arrianam hæresim corrigere summa ope nitebatur. Sed cum tantum operis rationibus, ac minis frustra moliretur, Longobardis bellum indixit: quapropter ad arma ventum est, & commisso ad Scultennam prælio, septem milia Ravennatum cæde, Theodorus superatur. Scribit hoc prælium Blondus in Italia illustrata, fuisse anno a partu Virg. DCLXX. octoque millia Ravennatum desiderata. Sed si Martino Primo Pont. Max. est commissum, potius asserendum, ad annum DCL. atque ita ego sentio. Contigit autem hoc prælium, paulo post, quàm obiisset Bonus Ravennatum Archiepiscopus, qui Joanni successerat. Fuerat Bonus facie gracili, ac rubra, planis capillis. Decessit anno DCXLVIII. Septimo Kal. Septembr. in Classeis D. Apollinaris æde sepultus: Constante Secundo Imperante, qui Martinæ, & Heraclio fuerat subrogatus. Hic Constantis, ut, magistratu commutato, rerum Italianarum fortunam mutaret; nam Rotaris ea clade, quam Theodoro, & Ravennatibus intulerat, elatus, universam occupaverat Liguriam, quam hucusque per octuaginta annos, quibus in Italia fuerant Longobardi, non attigerant; Olympium sibi a cubiculo in Italiam Exarchum mittit, eique mandat, ut Monothelitarum sectam per omnem Italiam spargat, ac propaget, detque operam, Martinum Pont. Max. aut trucidari, aut captum ad se adduci, antea tamen, si opus esset, exercitum conficeret, Romano, Ravennatique majorem. Movebat ea causa Constantem, quod cum Paulum Antistitem Byzantium hæreticum juvaret, ipsiusque auctoritate fultus Paulus, legatos a Martino Byzantium missos, qui cum ab hæresi revocarent, in diversas Insulas relegavisset, ea re commotus, ut par erat, Martinus, cum præfer-

tim Paulus, sacram etiam Romanæ sedis aram, quæ erat in domo Placidie, subvertisset, ne legati in ea Pontificii sacrificium facerent, & multis è locis preces ad sedem Apostolicam, scripto, assidue advenirent, ut tanto malo, qui totum penè turbabat, sollicitabatque orbem, occurreret, Romæ Concilium indixerat, ut ipsi Paulo; quem Pontificium solum Patriarchatu multavit; sacris interdiceret, ac Monothelitarum hæresim damnaret. Quod & factum est, centum & quinque Episcopis in Laterano convenientibus, tertio Non. Octobr. Indictione octava, quæ in annum incidit a partu Virginis quadragesimum nonum supra sexcentesium.

Maurus Archiepiscopus Ravennas, qui cum esset antea Ravennatis Ecclesiæ Oeconomus; ita enim moderatorem domus, & rei familiaris præpositum, Græco vocabulo appellant; Bono in Archiepiscopatum successerat, cum impeditus interesse non posset, eò misit Maurum Cæsenatium Episcopum, & Deusdedit Ravennatem sacerdotem, qui partes illius suscipere. Itaque primo confesso, postquam Martinus Pontifex erudita, atque acri oratione in eam hæresim differuit, hortatusque est omnes, qui aderant, Episcopos, ut gregi quisque suo invigilarent, & Divinum negotium, inter tot malorum temporum calamitates, invicto animo tractarent, adversus potissimum Cyrum Alexandrinorum Episcopum, qui decem jam & octo annos eam pestem invulgarat, & Sergium Byzantium Antistitem, ejusque successores, Pyrrhum, Paulumque. Eo tacente, Maurus Cæsenas Episcopus, nomine etiam Deusdedit collegæ sui, ita locutus est: Sugerimus Sancto Apostolatus vestro, quia secundum vestram prudentissimam interlocationem, omnibus luce clarius manifesta sunt, nec cuilibet incognitum est orthodoxorum, quæ per tot tempora illicitè, tam à Cyro, Sergio, Pyrrho, & Paulo, contra quos, justæ pro hoc querimonie vestre Apostolicæ, sanctæque sedi, à fidelibus, & zelum habentibus Dei oblatae sunt. Qua de re venerator sancti Apostolatus vestri, Maurus, sanctissimus Episcopus, certius hæc eadem per Apocrysfarios suos cognoscens, omnino desiderium habuit in sancto Concilio advenire. Ideoque satagens, direxit nos ad sacra vestra vestigia, videlicet, ut vicem ejusdem per nos ipsos, in omnibus, quæ in hoc sancto Concilio regulariter peraguntur, adimplere debeamus, eò quod necessariis utilitatibus occupatus, ad præsens minime valuit, secundum vestram præceptionem, prospectui vestro representari: Ideoque propriam Epistolam pro tali re, una cum scriptione ejus præ manibus habemus, per quam nostras personas, in his, quæ aguntur pro se, confirmare dignoscitur, significans & ipsas occupationes, pro quibus minime valuit advenire: Sed si placet vestræ Beatitudini, petimus, ut ante omnia, coram hoc sancto Concilio recensatur, & actibus inseratur. Martinus sanctissimus, & beatissimus Episcopus sanctæ Dei Ecclesiæ Catholicæ, atque Apostolicæ urbis Romæ, Prædens sancto Concilio dixit. Secundum postulationem Mauri Cæsenatis Episcopi, & Deusdedit Ravennatis presbyteri, subscripta Epistola per eos oblata, Mauri Reverendissimi Episcopi Ravennatis Ecclesiæ, suscipiatur, & huic venerabili Concilio, lectione pandatur. Cumque suscepta fuisset a Paschale Notario Regionario Apostolicæ sedis, in his relecta est. Domino Sancto, & meritis beatissimo, totoque orbe Apostolico, & universali Pontifici Martino Papæ, Maurus servus servorum Dei Episcopus. Unicum omnibus, & singulare est redemptoris Dei, & Domini nostri Jesu Christi concessum remedium, ad animarum nostrarum salutem, ut ea, quæ per Apostolorum prædicationem percepimus, & patrum doctrinam, procul dubio teneamus. Ergo quia Apostolatus vestri præceptionibus admonitus, ut pro his, quæ adversum eorum do-

Etiam commentata sunt, debeam ad Sanctam, & Apostolicam Ecclesiam, vestramque presentiam reperiri, & una cum cæteris Episcopis, quæ de his patres præcipiunt, debeant terminari, neque etiam præparatum, dum ab exercitu, & plebe hujus civitatis, vel etiam Pentapolitanorum detinear, pro incertis gentilium excursionibus, & non se habentibus presentia excellentissimi Exarchi, ad hanc suggestionis meæ satisfactionem venire compulsus sum. Quod cum summo mærore satisfaciens, supplico, ut me non sicut absentem, sed ut presentem, & festinantem suscipere Apostolatus vester dignetur. Nam in his quæ moventur, & contra Patrum Orthodoxorum decreta proponuntur, me non aliter sentire, nisi quo modo sancta vestra Apostolica doctrina, & orthodoxa tenet Ecclesia: & omnem novitatem repellens, atque respuens, non solum eccliesin, quæ à Pyrrho Constantinopolitano Episcopo defendebatur, abjicio: quippe quia, ut hæretica, de ædibus Constantinopolitane Ecclesiæ est deposita, sed & quæ ad ejusdem defensionem noviter conscripta sunt, omni modo, nec consentio, nec suscipio, sed cum anathemate repello: Sed & duas operationes, duasque voluntates profiteor, & Deum & hominem, Dominum Jesum Christum, per Spiritum Sanctum, in utero virginis conceptum, & natum, in duabus naturis verum Deum & hominem, in una persona, utraque operantem, quæ Deitatis & humanitatis sunt, tenere me profiteor: nec aliud, quàm, quod sanctas quatuor universales synodos invenimus prædicasse, & quintam sub piæ memoriæ Justiniano, suscipere, sed solam fidem a patribus constitutam, per quam verum Deum, verumque hominem totum in suis, totum in nostris prædicaverunt, omni constantia profiteri. Ad quod, hanc satisfactionis meæ suggestionem, per consamilos meos, Maurum Cæsensem Episcopum, & Deusdedit presbyterum, dirigere non omisi, eosque vice mea, ut quidquid adversum eccliesios, vel alia conscripta
205 ad ejus defensionem noviter commentata descriperint, me sine dubio esse conservaturum. & subscriptio: Ora pro me Domine sancte, & meritis beatissime, totoque orbe Apostolice Papa. His litteris lectis, cum eas Martinus Pontifex, consentientes dogmatibus Apostolicis, & sanctorum Patrum sententiæ conformes dixisset, si complacet, inquit, huic sancto Concilio, actis nostris indatur. Itaque inserta est, illique innixus Maximus Aquilejensis Antistes, eandem est sententiam ingressus. Cæterum cum altera sessione, quæ habita est Octavo Id. Octobr. jussu Martini Pontificis in Concilium essent quidam introducendi, admittendique, ac Stephanus Dorensis Episcopus, Hierosolymitani Concilii primus, libellum suum Græcum, Latinum factum, in medium produxisset, recitatusque is esset, idemque de Abbatum, sacerdotumque Græcorum, & Sergii Cyprii Episcopi libellis, in Latinum conversis, annuente Martino Pontifice, factum fuisset, quibus Cyrus, Sergius, Pyrrhus, & Paulus damnabantur, Ravennatis Archiepiscopi Vicarii, hæc dixerunt, Mauro tantum loquente: Congruum est, secundum quæ nunc relecta sunt nobis per suggestionem Sergii Cyprienfis Insule Archadii Episcopi, de personis, quæ ab ipso sunt accusatæ, propter eorum introductam novitatem, ut hoc quod ex persona Domini a beato Hieremia dictum est, & nos competenter dicamus, Obstupuit cælum super hoc, & tribuit in amplius terra: quoniam duo mala fecerunt contrarii. Dereliquerunt me fontem aquæ vivæ, & foderunt sibi cisternas contritas, quæ non valent continere aquas. Cisterna namque contrita, est omne verbum, ex quadam hominum adinventione compositum in alligationem erroris, quæ ab orthodoxis facile velut aranea, dissipatur, non enim de fontibus salutiferis spiritualiter ad acquisitionem... æternæ procedit: Atque ideo competenter nos beatus Paulus Apostolus præmunens, ait, non debere plus

A sapere, quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, in definitione pietatis perdurantes. Qui enim hanc præterierunt, non tantum læsi sunt, decedentes a corroboratione sua, sed & insipientiæ suæ dereliquerunt hominibus memoriam, ut in his in quibus peccaverunt, nec latere potuissent. Gloria enim, & contumelia in loquela, & in lingua hominis, casus est illius, ideoque conveniens est, hanc quidem suggestionem, ad ostensionem reprehensæ hæreseos nostris actibus inseri: nec enim fas est, supplicum Apostolicæ sedis in scripto, & sine scripto preces oblatas despicere, sed ut concedet, cum omni probitate contrarii, & veluti paleati verbi per ventilabrum canonice examinationis plenam purgationem, in communi consistentes efficere de maturis, & nutrientibus Catholicæ Ecclesiæ dogmatibus, quæ confirmant cor hominis per participationem paternarum institutionum. Hæc in eo conventu dixere Vicarii Archiepiscopi Ravennatis, Mauri, cui etiam ex subjunctis sibi Episcopis interfuerunt, Boëthius Corneliensis, Bonus Ficoclenfis, Donatus Sassnenfis, Leontius Faventinus, Joannes Vicohabentinus, Gallionistius Hadrianus, Stephanus Popilienfis, Crescentius Livienfis, Luminosus Bononienfis. Unde mirum fortasse videri possit, quo modo homo, qui per Vicarios suos tantam sedis Apostolicæ dignitatem professus est, suisque litteris, Pontificem Romanum, jure & merito, toto orbe Apostolicum vocavit, & universalem Pontificem, ad hæc, profanas rerum, & vocum novitates rejecit, tamen deinde ita defluerit de recta sententia, ut cum ipso temere, & nulla ratione de principatu contendere fuerit ausus. Ipse enim sagaci & peracri vir ingenio, multas cum Pont. Max. similitudines exercuit: nam concedente Constante, Ravennatem Ecclesiam, ab Romana, quæ Ecclesiarum omnium est caput, ita distraxit, ut
106 Episcopos sibi subjectos ipse consecraret, a tribus autem suæ ditionis Episcopis consecraretur, neque ulla ab Romano Pontifice confirmatio peteretur, verum pallium a Cæsare acciperet. Olympius Exarchus Romam cum pervenisset, coactam invenit Synodum, quare tetra hæreseos labe inficere neminem potuit. Ad alterum igitur Constantis jussu, ipsum scilicet tollendum, per summam fraudem, & malitiam, Martinum, sese convertit. Misto itaque lictore, qui in Divæ Mariæ majoris sacra facientem Martinum caperet, aut occideret repugnantem, miser, ingenti miraculo subita cæcitate corripitur. Fuit hoc solenni Natalitiorum Domini die, qui proxime Concilium habitum infecutus est, quo Pontifex antiquo ritu ad eam basilicam, nocturnum Deo sacrificium faciebat: atque ita convenerat cum satellite Olympius, ut cum Pontifex sacratum Domini corpus, in eam unam intentus curam, Exarcho porrecturus esset; ad illum feriendum, gladium distringeret: Quod dum perficere nititur, extulitque jam manum, divino prodigio, subito, uti diximus, luminibus captus est. Quo est factum, ut Olympius rei magnitudine, & sceleris conscientia commotus, cum Martino in gratiam redierit, explicatisque mandatis, quæ Byzantio proficiscens, a Constante attulerat, nefarii conatus veniam impetrarit, illiusque hortatu, ac precibus, Savacenos, qui ex Africa delati, Rhodum, & multas Insulas finitimas, ipsamque tandem Siciliam occupaverant, aggressus, Sicilia expulerit: ingenti tamen suorum cæde, atque etiam suo interitu, cum in gravissimum ex belli laboribus morbum incidisset. Interea Constans nihilo melior redditus, Theodorum Calliopam denuo Exarchum mittit, cum eisdem adversus Martinum mandatis. Ravennam pervenit anno DCLII. Sed animo facinus volvens, confestim Romam profectus, Pontificem adiens, quasi eum salutaturus, capi

ANN.
DCLII.

capi jubet; captum, & *Ravennam* deductum, ad *Constantem* Byzantium mittit. Unde postea in *Cberfonesum* Ponti relegatus, calamitatibus, & inopia confectus, sanctissime decessit. Huic sufficitur *Eugenius*, quo item post annum mortuo, *Vitalianus Signinus* Pont. Max. creatur. Hic cum jam diu nimiam Archiepiscopi *Ravennatum* petulantiam, odio & indignationi habuisset, statim Pontifex creatus, *Maurum* Archiepiscopum *Romam* ad se vocat, causam suam dicturum. Id cum *Maurus* negligeret, sacris ab *Vitaliano* est interdictus; sed *Maurus* Dioscorum Alexandrinum Antistitem, a Concilio *Chalcedonensi* ob id damnatum, imitatus, e contrario litteras ad *Vitalianum* dedit, & eidem sacris interdixit; nulla unquam sceleris conscientia, dum vixit, ab hac nefaria opinione deductus. Non defuit tamen *Vitalianus* Pont. quin injuriæ, ut sanctissimum decet Pontificem, immemor, & ut *Ferrariensibus* gratum faceret, *Vicobabentiae* Episcopatum, *Ravennati* Ecclesiæ subjectum, *Ferrariam* transferret. Hanc *Vicobabentiam*, Vicum Egonum fuisse plerique tradunt, ab eo loco haud procul, ubi *Ferraria* nunc sita est, corruptoque vocabulo *Vicobabentiam* vocatam. Hac itaque ratione *Vicobabentino* Episcopatu illuc translato, *Ferraria* circiter annum DCLVIII. a *Vitaliano* Civitas constituitur, *Ravennatque* Ecclesiæ subjicitur, ut ex vetustissimis *Ravennatis* Ecclesiæ monumentis adhuc colligi potest. Sub id tempus *Ravennates* Grimoaldum Beneventanorum Ducem maxima ad *Forum-Pompilii* molestia affecerunt. Nam *Longobardi* quod pacem cum *Romanis* factam servarent, inter se digladiabantur. Siquidem *Aripertus*, eorum Rex, moriens, duos reliquerat filios, *Perteritem* & *Gundibertum*. Quapropter *Grimoaldus* se *Ticinum* contulerat, Duce Beneventanorum prius creato *Romoaldo* filio, ut Regnum ipse *Longobardorum* arriperet. Quod cum illi successisset ex sententia; *Perterite*, *Ticino*; *Gundiberto*, *Mediolano* pulsus, rejectoque *Gallorum* exercitu, quem *Clodoveus* Rex, opem *Perteriti*, & *Gundiberto* laturus, ut *Blondus* putat, seu, ut scribunt alii, *Italiae* dominatum sibi in tanta dissensione vindicaturus, in *Italiam* miserat, hujus arridentis conditionis summa felicitas ab *Constante* *Cæsare* nonnihil intercipi est visa: nam in Imperium ascito *Constantino* filio, se in *Italiam* contulit, *Beneventique* *Romoaldum* obsedit. Ad illum *Grimoaldus* pater, *Ticino*, cum exercitu proficiscens, ut filio suppetias præberet, cum ad *Forum-Pompilii* pervenisset, ab *Ravennatibus*, Mauro Archiepiscopo præsertim impellente, ut *Constantis* *Cæsaris* partes juvaret, ipsumque *Grimoaldum* aut interficeret, aut retardaret, maximo incommodo affectus est. Verum *Constante* Italia non multo post decedente, *Grimoaldus*, tumultum compositurus, quem *Lupus* *Ticini* Vicarius, & *Fori-Julii* Dux excitarat, *Ticinum*, ut *Platina* scribit, rediens, cum per montem *Bardonis* Tusciam iniisset, quo injuriam ab *Ravennatibus* sibi illatam ulcisceretur, repente se ex *Apennino* demisit, & *Forum-Pompilii* die Sabbato sancto ingressus, cum sacris cives intenti ad templum omnes convenissent, sacerdotibus, univerfoque populo trucidatis, urbem solo æquavit. *Blondus* memoriæ prodit, id *Grimoaldum* fecisse, non ad compescendos tumultus *Lupi* redeuntem, sed illis jam sedatis. *Vitaliano* deinde Pont. Max. vita functo, *Adeodatus Romanus*, qui *Benedictinus* Monachus fuerat, in ejus locum subrogatus est: sub id fere tempus, quo *Maurus*, *Ravennatum* Archiepiscopus, accepturus præmia sceleribus debita, vitam cum morte commutavit. Moriens sacerdotes suos monuit, ne se *Romano* Pontifici unquam subjicerent: quamobrem ab *Adeodato*

A Pontifice sancitum est, & cautum, ut *Mauri* memoria in anniversariis ne fieret, neque alia ratione illi parentalia celebrarentur. Idemque *Ravennae* de *Adeodato* & *Vitaliano* Pont. Max. adeo superbia ac temeritas invaluerant, decretum. Hujus *Mauri* temporibus *Sicilia* pars adhuc sub *Ravennatis* Archiepiscopi ditione erat, eoque Vicarii mittebantur, qui provinciam pro Archiepiscopis administrarent, & jus dicerent. Sepultus est in porticu D. *Apollinaris*, ejusque sepulcrum ex *Porphyrice* adeo perspicuo constitisse ferunt, ut crystallo non cederet; suoque splendore, perinde ac e speculo, reflexo, usque ad D. *Severi* templum, aciem oculorum perfringeret. Hunc lapidem *Lotharius Cæsar*, *Petronatii* Archiepiscopatu exportari in *Gallias* curavit, & aræ D. *Sebastiani* mensam ex ipso constituit. Vixit *Maurus* annos sex & sexaginta; *Divique* *Apollinaris* sanctum cadaver honestissime in templo medio collocavit; laminis ex argento adjectis, quibus ejus collocationis historia inscripta erat. Sedit annos ferme XXIV. Obiit circiter annum ab ortu Christi DCLXXII. Cui *Reparatus* succedit; senex ac gracilis; a tribus subjectis sibi Episcopis, *Ravennae*, in *Divi Petri*, more Pontificis Maximi, Archiepiscopus consecratus. *Byzantium* ad *Constantium* Quartum Cæsarem, qui *Constanti* successerat, profectus est; a quo postulatis suis, quibus petebat, dominatu *Romani* Pontificis *Ravennates* Archiepiscopos liberari, abunde fuit satisfactum. Hujus imago, atque *Constantini* *Cæsaris*, librum eorum privilegiorum *Reparato* porrigentis, in *Apollinari* templi *Classensis* testudine, vermiculato opere conspicitur; deque illo in vitis *Ravennatum* Archiepiscoporum hæc legimus: *Verus pastor, pie cum clero suo vixit, nec passus est sub Romana subjaceri sede, ditavit, & ampliavit cleros.* Hæc ibi. Decessit Tert. Kal. Sextil. Sepultus in eodem D. *Apollinaris* templo; cum præfuisset ann. v. Mens. vii. dies xxvi. *Dono Romano* Pontifice, qui *Adeodato* subrogatus fuerat; *Theodoro* autem adhuc Exarcho. Paulo tamen antequam excederet è vita, *Ravennatem* Ecclesiam sub *Romana* restituit, *Dono* adhuc Pontifice: ad quem, *Romam* proficisci, morte præventus, remque palam & omnino conficere non potuit. In Archiepiscopatum *Ravennatem* sufficitur *Reparato* *Theodorus*; turbido, ut in vitis Archiepiscoporum scribitur, ingenio, & truci aspectu, animoque ab juventutis calore, rerum novarum cupido, in æde Apostolorum, a suis Episcopis, infula sacra insignitus; qui omnium fallaciarum plenus traditur. Hunc ferunt propterea, quod diuturnas quasdam abrogaverit consuetudines, & decreta, quæ pro sacris viris facere plurimum ad eorum dignitatem augendam videbantur, concremaverit, in magnam invidiam *Ravennatum*, sacerdotum præsertim, incurrisse; adeo ut in vitis *Ravennatum* Archiepiscoporum legatur, in sua sede fuisse illum, æque ac in grege *Lupum*; *Leonem* inter quadrupedia; accipitrem inter aves; & frugibus jam maturis procellam, & grandinem; *Theodorum* Exarchum tres urnas sacras, quibus res divina fieri solet, aureas, Ecclesiæ *Ravennati* dono dedisse hoc tempore ferunt. Viri sacriati tot malis undique misere afflicti ab *Theodoro* Archiepiscopo, & omnino expilati, adducti summa rerum omnium desperatione, Die, ob Natalem Christi Dei, festo, conventu habito ad D. *Apollinaris* *Classensis*, plurimum de Antistitis sui immanitate conquesti sunt. Eos cum ad se *Theodorus* Archiepiscopus vocasset, venire renuerunt. Quapropter timens Archiepiscopus, ne quid acerbius in se molirentur, dissimulata ira, omnibusque, quæ abstulerat, restitutis, concessisque omnibus, quæ petebant, in gratiam rediisse

ANN.
DCLXXII.

208

visus est. Sed non multis post diebus, animo odium concludens, ut sacerdotum injuriam ulcisceretur, cum se nonnullis pro Dei Ecclesia negotiis ad id itineris adductum simularet, ad *Agathonem Romanum Pontificem*, qui successerat *Dono* proficiscens, *Ravennatem* Ecclesiam, *Romanæ* subjecit. Hanc historiam ex vitis *Ravennatum* Archiepiscoporum a nobis descriptam, facile conjici potest, tum ex his, quæ ceteri omnes gravissimi auctores tradiderunt, tum ex ipso rei merito, a vero longius aberrare, ab ejusque seculi hominibus descriptam, qui, arrogantia adversus *Romanam* Ecclesiam elati, eam subjectionem ægre ferebant. Nam *Theodorus* fertur summa pietate fuisse, & in pauperes munificentissimus, quique sacerdotum *Ravennatum* mores, in tanta rerum omnium licentia in deterius labentes, ac corruptos, iusta severitate correxerit. Cumque interea annonæ caritas omnes maxime premeret, *Theodorus*, quantum fieri per eum poterat, opem multis amanter tulit. Sed ea fuit aliquorum importunitas, insatiabilisque cupiditas, ac libido, ut, cum expleri non possent, quam plurimæ audirentur contumeliæ, quæ Archiepiscopi tenacitatem, atque avaritiam damnabant. Gravescente fame, ex occultis maledictis in aperta convicia ab illis est deventum; quos, inani licet studio, Archiepiscopus muneribus, ac speciosis verbis lenire conatus est. Itaque cum dies Natalis Christi festus advenisset, eoque die, cum illucescente Aurora, de more, ad D. *Apollinaris* in Classe populus, sacris affuturus, convenisset, Archiepiscopus ad meridiem usque expectatus, qui rem divinam, solenniaque sacra faceret, non accessit, propterea quod sacerdotes ab eo secessionem fecissent. Verum cum *Theodori* Exarchi opera, sacerdotes ad illum iterum adiissent, ventum est ad templum, resque divina habita. Hac rei indignitate motus Archiepiscopus, utque quod *Reparatus* cœperat, pro eo ac jure meritoque debebat, perficeret, ad *Agathonem* Pont. Max. accedens anno DCLXXX. *Romanæ Ecclesiæ* *Ravennatem* subjecit; quam multo jam tempore ab *Romana*, uti memoravimus, sejunctam *Allocephalin* Græca voce appellabant; hanc in sententiam discedente quoque *Theodoro* Exarcho, uti *Platina* testatur. Qui tamen *Platina* in eo videtur falli, quod *Dono* Pont. Max. acta hæc scribat, cum sub *Agathone* fuerint; *Constantino Quarto* adhuc imperante. Hac de re *Bernardus Justinianus* libro *Venetæ Historiæ* nono, verba faciens, scribit, *Theodorum Archiepiscopum* sive innata fide, ac virtute, sive, ut nonnulli ferunt, commotum sacratorum virorum *Ravennatum* petulantia, atque injuriis, molitum id fuisse, laudante eam rem *Olympio* Exarcho, comiteque *Romæ* proficiscente. Verum in nomine Exarchi decipitur; erat enim *Theodorus Calliopa*, si *Anastasio*, *Blondo*, *Platina*, ipsisque *Ravennatis* Ecclesiæ vetustissimis monumentis, temporumque ordini assentimur. Ea autem fuit *Theodoro Archiepiscopo* *Romæ* proficiscendi occasio, quod superiore anno *Agatho* statim Pontifex factus, Episcopis occidentis conventum in *Lateranum* indixerat, ut re ex eorum sententia constituta, singulorum opinionem ad Concilium *Constantinopolim* mitteret, ab *Dono Pontifice*, *Constantini* Imperatoris horatu, illuc convocatum. Itaque *Romæ* venit *Theodorus Archiepiscopus*, & uti dicebamus, ad *Agathonis* Pontificis Maximi pedes provolutus, præsens obedientiam Ecclesiæ *Romanæ*, matri, ac magistræ restituit: mox in conventu *Lateranensi*, in quo centum viginti quinque Episcopi interfuerunt, sententiam dixit, & decretum de duabus Christi naturis, voluntatibusque confectum, sua, ut & reliqui Episcopi, & subjuncto-

rum sibi Episcoporum manu firmavit. Ii autem ibi subjuncti Episcopi numerantur: *Stephanus Sassinensis*, *Barbatus Corneliensis*, *Victor Bononiensis*, *Florus Cæsenas*, *Vitalis Faventinus*, *Justinus Fidentinensis*, *Vincentius Livienensis*, *Placentinus Placentinus*, *Mauritius Regiensis*, *Petrus Mutinensis*, *Gratiosus Parmensis*, *Magnus Pupienensis*: Ipse autem *Theodorus* Archiepiscopus ita subscripsit: *Theodorus exiguus Episcopus sanctæ Ecclesiæ Ravennatis, in hanc suggestionem, quam pro Apostolica nostra fide construximus similiter subscripsi.* His rite peractis, cum Pontifex legatos suos tres, cum hoc Decreto *Constantinopolim* mitteret, qui Concilio præessent, eò etiam *Theodorus* *Ravennas* Archiepiscopus, *Theodorum* monachum, pro partibus suis agendis, misit. Id fuit sextum generale Concilium; in quo *Monothelitarum* secta, quæ unicam opinabatur in Christo Deo voluntatem, ac naturam, damnata est; & *Constantinus Cæsar* cum summo honore *Agathonem* fuisset profecutus, edicto pronunciavit, uti Pontifici *Romano*, summo Christi inter homines Vicario, confirmando nullum amplius Cæsaribus jus esset; cæterum quem sacrati viri, populusque ac exercitus, Pontificem delegissent, pro Pontifice is ab omnibus haberetur. Dimisso Concilio, cui, ut ex pluribus subscriptionibus colligitur, *Theodorus* pro Archiepiscopo *Ravennati Theodoro*, modo se locum agentem ipsius Archiepiscopi, nunc loci præpositum, aliquando Vicarium, plerumque loci Servatorem, alias religiosum, interdum humilem presbyterum sanctæ *Ravennatis* Ecclesiæ, tandem presbyterum & monachum, subscripsit, hocque loco Antistes *Ravennas* Deo amabilis, & Reverendissimus, Beatissimusque appellatur: *Theodorus* Archiepiscopi Vicarius, *Romæ* primo, mox *Ravennam* venit: quo paulo ante regressus *Theodorus* Archiepiscopus, magnum sibi odium conflatum, animosque omnium infinitum in modum alienatos reperit. Nam *Ravennates*, cum divina jura humanitus metirentur, eam subjectionem ægre admodum tulerant, turpe omnino, summaque indignitate facinus asserentes, quam civitatem florentissimam haberent, jamque tot annos, Cæsarum sede, atque Exarchorum præsentia, ac muneribus amplissimis ornatissimam, eam *Romanæ* subjecisse; quæ minor multo ab omnibus rebus videbatur. Non enim *Siciliæ* solum, sed; ut ex vetustissimis monumentis collegimus; *Istriae* quoque; quam *Japidiam* veteribus appellatam putamus; & plurimis præterea urbibus, ac locis Archiepiscopi *Ravennates* dominabantur: stativaque militibus suis, toto Exarchatu signabant; & in expeditionibus, ac bellis, tot cogeant equitum millia, ut copiis suis justum ferme exercitum conflarent; neque esset, cui non *Ravennatis* Archiepiscopi equitatus, ac peditatus ab omni rei bellicæ apparatu instructissimus, metum incuteret. *Ravennati* igitur subiecta Ecclesia, omnia ad Pont. Max. rediere. Id tamen negotium *Agatho* Pont. morte præventus non perfecit; quapropter *Leo Secundus Siculus*, illi successus, omnino compescuit *Ravennatum* Antistitem superbiam, sanxitque nihilo habendam electionem sacratorum virorum *Ravennatum*, quam non Sedis *Romanæ* auctoritas confirmavisset. Plerique addunt, neque maneret *Romæ* Archiepiscopus, postquam consecratus esset, ultra octavum diem, ipsumque natalem, ac festum Apostolorum, quod & sibi vehementer placuisse *Constantinus Cæsar*, litteris suis, quas appellabant *Divales*, ad *Leonem* scriptis abunde testatus est. *Leoni Secundo* Pont. Max. sufficitur *Benedictus Secundus*. Huic item *Joannes Quintus Antiochenus*, quo post annum vita functo, *Conon* Pontifex subrogatur. Hunc ab *Theodoro* Exarcho confirmatum

ANN.
DCLXXX.

1 In *Dono*
Pontif.

ANN.
DCL
XXXII.

tum *Platina*, & *Blondus* scriptum reliquerunt. Quæ quidem res, videtur illud revocare in dubium, quod diximus, ab *Constantino Quarto*, *Agathon*i Pontifici, vel ut *Blondus* putat, *Benedicto Secundo* donatum, ne amplius *Cæsari*, Pontificis confirmandi jus esset. *Theodorus*, confirmato in Pontificatu *Conone*, moritur. *Joannes Petrus Ferretus* in eo libro, quem de Exarchatu scripsit, hunc affirmat in Exarchatu vixisse annos unum & viginti; sed, si *Platinæ* credimus, & *Blondo*, ac reliquis, ad quadragesimum fere annum pervenit. Nam a Pontificatu *Martini Primi*; quo in *Italiam*, ab *Constante*, *Theodorus* est missus; ad *Cononem* triginta sex annos intercessisse constat. Verum hoc est minimum, inter illa, quæ videtur *Ferretus* confusa eo libro scripsisse; quamquam id fortasse potius temporum culpa est, quam *Ferretti*; *Theodoro* Exarcho, *Joannes Platon*, sive *Platina* haud multo post in Exarchatum succedit, ab *Justiniano Minore*, quem alii *Justinum Secundum* appellant, missus; *Conone* adhuc Pontifice Maximo, qui cum annum Pontifex non perfecisset, moritur, eodem fere tempore, quo & *Theodorus* Archiepiscopus, cum undecimum jam annum *Ravennati* Ecclesiæ præfesset, & *Ursiani* templi testudinem plumbeis laminis contextisset. De eo sic in *Vitis* Archiepiscoporum *Ravennatum* scribitur: Obiit hic nequissimus Præsul maxima sacerdotum letitia, qui clementum totum suffocans devoravit, xiv. Kalen. Februarii. Elatus a quatuor clericis, & humi in porticu Divi Apollinaris submersus est. Ejus è marmore sepulchrum in Divæ Mariæ Urani, ubi monachi *Camaldulenses* incolunt, prope mœnia *Britonorii*, visitur, his inscriptis litteris: HIC REQUIESCIT V. B. THEODORUS ARCHIEPISCOPUS. In suggestu etiam templi *D. Andreae*, ejus mentio fit. Huic ab *Sergio Primo* Romano Pontifice, qui *Cononi* successerat, in *Ravennatem* Archiepiscopatum *Damianus Dalmata* sufficitur, & *Romæ* sacra infula mense Martio decoratur, præsentem *Platina* Exarcho, qui *Romam* propterea venerat, quod, vivente adhuc *Conone*, Pasqualis Romanæ Ecclesiæ Archiepiscopus, Thesauros, quos sibi *Conon* vir admodum probus tradiderat, in pauperes erogandos, illi fuerat pollicitus, si, *Conone* mortuo, niti summa ope voluisset, ut in Pontificem subrogaretur. Cui cum *Platina*, nuncio de *Cononis* morte accepto, pecuniaque habita, opem laturus, & promissi constantiam servaturus, *Romam*, nullis præmissis nunciis, contendisset: quo *Theodorum*, & reliquos *Pasquali* adversantes, improviso deprehenderet, atque opprimeret, quicquam auxiliari non tamen potuit. Verum cum *Sergium* Pontificem intelligeret factum, pecuniam sibi a *Pasquali* tributam repetentem, nonnullis ex *D. Petri* muneribus ablatis, *Ravennam* regressus est. Ab hujus Exarchi nomine, *Bartholomæus Platina*, qui Pontificum vitas conscripsit, nomen patriæ suæ, agri *Cremonensis* opido, cui *Platinæ* nomen adhuc est, impositum putat. Quoniam cum multa bella inter Exarchos, *Longobardorum*que Reges intercederent, non est absurdum, cum illud opidum, inter *Ticinum*, *Ravennam*que, quarum *Ticinum* *Longobardorum* Regibus, *Ravenna* Exarchis sedem præstabat, quasi medium sit; quin ibi sit aliquando pugnatum, aut eo milites diverterint. Quibus de causis legimus sæpe nomina opidis imposita. Sub id tempus *Pipinus* Austriæ Princeps, magister familiæ *Theodoric*i Gallorum Regis creatus, quæ amplissima est dignitas, Imperio Gallorum injicere manum cepit. Per idem tempus *Ravennatis* Exarchatus milites, pietatis, ac religionis summum præbueret testimonium. Nam *Justinianus Secundus* Cæsar a *Bulgaris* superatus, *Byzantium*que reversus,

A Concilium indixerat; in quo pleraque decreta adversus fidei Christianæ veritatem tulerat; illisque Pontificii Legati imprudenter subscripserant. Cum autem *Sergius* Pontifex renueret illis assentiri, vehementer commotus Cæsar, *Zachariam* misit, Principem, ac magistrum exercitus, quem ejus seculi vocabulo *Protopatarius* vocabant, ut *Sergium* captum ad se deduceret. *Zacharia* in *Italiam* profecto, tametsi ipse celare consilium id nefarium studeret, brevi tamen emanavit. Quo factum est, ut ad *Sergium*, qui ob vitæ innocentiam, ipsamque summam dignitatem, omnibus erat carissimus, & maxime cultus, tuendum, ac vindicandum, omnes, qui *Ravennæ*, & circa *Ravennam* in *Pentapoli* erant, milites quam celerime *Romam* contenderint, ubi jam *Zacharias* Pontificem in custodia habebat. Verum is cognito impetu, quo ad eum milites adibant, desperata aliorum omnium ope, in fidem se Pontificis dedit, ejusque benignitatem, atque humanitatem imploravit. Injuriam libenter immemor sanctissimus Pontifex, *Zachariam* defendit, & occultavit, inque suis ædibus, atque ipso etiam cubiculo apud se habuit. Exarchatus autem milites, cumque illis populum *Romanum*, ad se venientes, in sede Pontificia, benigne, atque hilariter excepit, assidueque flagitantibus sibi *Zachariam* tradi, luculenta, admirabilique oratione habita, petiit, hortatusque est, iram uti cohiberent, quando omnem ipse injuriam remisisset. Quo loco ea fuit verborum, vultusque Pontificis auctoritas, ut ab incepto milites destiterint, & *Zacharia* in conspectum adducto, datum fuerit, ut incolumis, tametsi non absque ingenti dedecore, abiret. Paulo post *Justinianus* sceleris poenas dedit, ab *Leontio*, *Byzantio* Patrio, Imperio privatus, & obtruncatis naribus in *Chersonesum* Ponti relegatus. Quapropter *Leontius* se fecit Cæsarem. Cui paulo post, annum circiter Septingentesimum, *Tiberius Absimar*us, patrius item *Byzantius*, ab exercitu apud *Africam* Cæsar electus, opponitur. Hic *Leontio* superato, nares obtruncavit, ut ille *Justiniano*, & in carcerem contrusit, atrociora tormenta subiturum. Enituit circiter id tempus, *Ravennæ* *Ægidius* Abbas, qui *Athenis* summo loco natus, distributo egentibus patrimonio, & virtutibus maximis clarissimus habebatur. Cum enim *Roma* rediens, quod se è *Gallia* religionis causa contulerat, in hanc urbem divertisset, Præfecti urbis filium mortuum, ad vitam revocavit, & multis aliis editis miraculis sanctitatis suæ opinionem in animis hominum altius inseruit. Plerique tamen id non *Ravennæ*, sed *Nemausi*, aliis alii locis contigisse tradunt. *Sergio* Pont. Max. fato functo, succedit *Joannes Sextus*; & *Joanni* *Platinæ*, post quintumdecimum Exarchatus annum, in magistratu *Theophylactus* sufficitur, annum circiter dccii. ab *Tiberio Tertio Absimaro*, cui erat a cubiculo, in *Italiam* missus. Hic se, de more, non primo *Ravennam* contulit, sed in *Siciliam* profectus, Exarchatinis militibus suspicionem iniecit haud levem, veritis, ne quid mali is, præter morem, adventus significaret; præsertim cum adversus *Zachariam*, *Sergio* Pontifici adhæsisset; quamobrem decernunt, dum *Romam* ingrederetur, e medio hominem tollere. Verum intercessit *Joannes* Pontifex, Exarchoque persuasit, uti rebus cum militibus compositis, *Ravennam* proficisceretur; quod & *Joanne* opem ferente, perfecit. Contigerunt hæc sub id fere tempus, quo *Damianus* Archiepiscopus *Ravennatum*, cum sexdecim annos, menses ii. dies xvi. *Ravennati* Ecclesiæ præfuisset, vitam cum morte commutavit, Tert. Id. Mart. Sepultus in *D. Apollinaris Classensis*, ab ara sanctæ *Feliculæ* haud procul.

Ejus parentes, qui e *Dalmatia* venerant, Ecclesiae *Ravennati* illum adhuc puerum obtulerunt; quo loco ad summum sacrarum litterarum apicem pervenerat. Archiepiscopus factus, sanctissimo instituto, summaque sacerdotum, & populi tranquillitate, & concordia praefuit; hominemque vitam functum ad vitam revocavisse, fufis ad Deum precibus, ferunt. Bellicos mores, furoresque truces, qui, diebus festis, in ea regione urbis, cui Latronum olim erat nomen, nunc *D. Severini* titulo appellatur, ■ perditis hominibus, & minimum religiosis celebrari consueverant, indictis prius triduanis populo jejuniis, abolevit, sumpto de hominibus impiis supplicio; tamen eadem pars urbis Regio Latronum multis deinde infrequentibus annis dicta sit. Tanta fuit sanctitate, ut *Ravennas* quidam civis, religione praestans, in *Ursiana* aede, dum sacra haberentur, juxta altiorem columnam cum esset, post *Damiani* terga splendidissimum virum conspexerit, qui faciem illius admirabili luce illustrabat. Id cum ipse, fixo in *Damianum* intuitu, immotisque oculis admiraretur, & Archiepiscopus assidue haerentes in se viri oculos itidem miratus, quid esset causae, sciscitaretur, rem omnem ordine exposuit. Ad haec, ipsum de se fateri solitum ajunt, dum nocte in templo, quo maxime tempore viri sancti in rerum divinarum meditatione, atque in Dei laudibus, versantur, sacrum illud carmen caneret: *Montes, & colles cantabant coram Deo laudes*; visos sibi ipsos etiam lapides templi, columnasque & parietes in Dei laudes exsilire. Judaeus, tum ex eo loco, ubi se occultaverat, hunc Archiepiscopum tanta veneratione, totque obortis lacrymis, quanta, & quot semper consueverat, hostiam sacram effringentem cum vidisset, divino spiritu commotus, accurrens obnix petiit, illius partem exhiberi sibi; a quo, cum, ab *Damiano* monitus, non desisteret, sacra tandem expiatus unda baptismatis, sacratissimae Eucharistiae hostiam sumpsit. Hujus Archiepiscopatu, bibliotheca *Ravennatis* Ecclesiae igni absumpta est. Subrogatur in ejus locum *Felix*, anno a partu Virginis septingentesimo secundo, quem; uti supra memoravimus; *Theophylactus* Ravennae adhibuit. Cum vero *Joanni Sexto* Pontifici Max. mortuo, *Joannes Septimus* suscectus esset, huic *Paulus Diaconus* scribit, *Aripertum* Longobardorum Regem anno *DCCVI.* religione commotum, Exarchatum *Ravennatem*, & *Alpes Cottias*, in quibus est *Genua*; quae multis jam seculis ab Ecclesia *Romana*, cujus juris erant, & nuper a *Rhotari* Rege, distracta fuerant, & ablata, restituisse, seu, ut *Blondus* ait, & reliqui, dono dedisse: hancque donationem aureis conscriptam litteris, *Romam* misisse. *Joanni Septimo* subrogatur *Sisinius Syrus*, qui vigesimo post die, successorum *Constantinum* accepit, itidem *Syrum* *Justinianus*; quem *Constantinum* Annales *Ravennates* vocant; impetu facto, *Byzantium*, atque ibi *Tiberium*, septimum jam annum Caesarem, cepit; de quo una cum *Leontio* e carcere educto, spectantibus omnibus, in foro, summum, extremumque supplicium sumpsit. Cumque nonnihil resipuisset, id unum egregium, piumque facinus, magno tamen *Ravennatum* malo, fecisse constat. Cum enim *Felix* *Ravennatum* Archiepiscopus ab *Romano* Pontifice insignitus sacra infula, *Rome*, rationeque suae fidei, & obsequii pro arbitrato, potentia *Romanorum* judicum nixus, exposita, & uti moris erat, in Pontificium tabularium relata, *Ravennam* rediisset, ac veterem pecuniae pensionem denegaret, quae more majorum, veterique instituto, recenti superiorum Archiepiscoporum testimonio debebatur, atque ita se in ceteris rebus, a Pontifice Max. *Ravennati* Ecclesiae pra-

scriptis, gereret, quasi nihil sibi negotii cum illo esset, convocatis civibus, efficaci oratione habitata, hortatus est, vellent antiquae nobilitatis spiritus retinere, neque libertatem, tantis laboribus partam, adeo facile ereptam, paterentur sibi diutius occupari; praesertim quod Caesar, quamquam non esset opem *Ravennatibus* aperte laturus; quod neque credi poterat; tamen nec etiam Pontifici Max. esset assensurus, aut affuturus, ob tot in illum inimici animi significationes jam exhibitas. Augebant animos *Ravennatibus*, vetus cum *Longobardorum* Rege Archiepiscopi familiaritas, atque usus, & arctissima cum *Mediolanensi* Antistite, & *Aquilejensi* consuetudo; qui *Theodori* Archiepiscopi facinus aegre tulisse visi fuerant. Itaque *Ravennates* *Felici* assentiuntur, tributumque Pontifici, & obedientiam negant. Verum *Constantinus Pont.* plurimum *Ravennatum* insolentiam, ac superbiam miseratus, admiratusque, cum eos hortatus diu fuisset, nec quicquam proficeret, de omnibus certiore *Justinianum* fecit; mox rationem fidei a *Felice* editam, & a se in confessione *D. Petri* positam, perquirens, quod certe fuit visu mirabile, ea atro quasi incendio afflata reperta est. Ceterum cum adhuc fureret *Felix*, & pertinax in sententia maneret, *Justinianus*, *Theodoro* Patritio, classem apud *Siciliam* agenti, imperat, ut, aucta quam primum classe, *Ravennam* contendat, detque operam, ut *Felix* Archiepiscopus, Pontifici satisfaciat. Archiepiscopus, & factionis proceres, recognita, ex omnibus confestim *Flaminiae* civitatibus auxilia evocare, idemque ex omni Exarchatu, subjunctis praesertim sibi propinquioribus Ecclesiis, in quibus hoc loco *Cervienfis*, *Comaclensis*, *Popiliensis*, *Caesenae*, *Imolensis*, & *Faventina* numerantur: curareque *Padi* alveum, eo loco, ubi *Ferrariam* nunc videmus, incidendum, illud flumini alveum sternentes, quod vulgo ad *Turrim fossae* appellatum, ad hanc diem influit: id autem ob id factum est, ut majore aquae copia in *Padusam* effusa, in quam *Padusam*, tunc *Padus* eo rivo influebat, ager, qui circa *Ravennam* est, aqua magis compleretur; atque hac ratione; uti *Agnellus*, referente *Blondo*, affirmat; *Theodoro* ad urbem aditus intercluderetur. *Theodorus* impiger, in *Illyrio* aucta classe, a *Venetis* quotquot naves in promptu haberent, accersit, monetque, uti ad *Ravennam* in tempore adfint. Postquam autem Classis in conspectum se dedit, *Ravennates*, & sceleris conscientia, & tanto apparatu exterriti, raptim, & temere omnia agere. Accedente propius Classe, ad arma tumultuarie concurrunt, quod milites, quos ex agris, & finitimis civitatibus evocaverant, inermes, ac militiae rudes essent. *Theodoriani* milites tranquillam tempestatem nacti, toto litore descensiones faciunt. Ibi cum *Ravennatibus*, & nonnullis mercenariis veteranis manus confertae; sed minimo negotio in urbem, fusi, fugatique repelluntur. Quapropter rei bene gerendae occasionem arripens, cum fugientibus *Theodorus* *Ravennam* ingressus, ea potitur: & quaestione habita eorum, qui *Felici* favissent, nonnullos interficit, alios *Romam* relegat; plerosque una cum *Felice* in vincula coniectos, directis omnibus, *Byzantium* deducit. *Justinianus* *Felicem* candentis aeris intuitu obcaecat, atque una cum ceteris *Ravennatibus*, per *Ponti* opida relegatos divisit. Hanc cladem *Ravennatem*, ut scriptores tradunt, si quis non hujus solum *Longobardici* belli tempora percerneat, sed *Gothorum* quoque numeret calamitates, vix ullam reperiatur, huic, ab infelicis Antistitis temeritate ortae, conferendam. Quo fit, ut omnino sit falsum, quod *Spretus* scribit, nulla unquam vi *Ravennam* fuisse captam, cum id sapius,

pius, magno malo, experta sit. Quamquam neque gravissimi auctores desunt, qui affirmant *Theodorum* per deditionem *Ravenna* potitum. Tantis ab hac *Ravennati* calamitate, reliquis civitatibus timor incussus, ut *Cæsarianae* partes, an *Longobardorum* sequerentur, incertae, ingenti moerore, & extremis casibus pene oppressae videntur, in tanta praesertim *Italiae* perturbatione; si quidem *Aisprandus*, superato auxilio *Bavarorum*, *Ariperto*, avitum *Longobardorum* Regnum fuerat adeptus; brevique moriens *Luitprandum* filium successorem reliquit. *Constantinus* Pontifex, cum adeo insigni calamitate *Felicem Archiepiscopum*, *Ravennatesque* affectos audivisset, ægre admodum tulit, minimeque rem probavit, quod hominem in sanitatem restitui, non tot calamitatibus affici voluerit. *Justinianus* sub id tempus in locum *Theophylacti* Exarchi mortui, *Joannem Tyzocopum Patricium* misit, qui *Ravennam* veniens, *Siciliam* primo appulit, mox *Romam*, ubi ad rapinas versus, quatuor Praefules resistentes, ac contradicentes interfecit; manibusque sacro sanguine cruentatis *Ravennam* profectus post paulo, dum hic etiam durissimo Imperio urbem administraret, ab *Ravennatibus* in *Cæsarem* concitatis trucidatur; anno DCCXII. Quo mortuo *Aisprando* *Longobardorum* Rege, qui *Ariperto* successerat, *Luitprandus* *Papiæ* Regnum iniit. Postero *Ravennam* venit *Petrus*, a *Philippico* Imperatore in *Italiam* missus, ut *Romanam* urbem *Ducis* nomine administraret, diutiusque se in hac urbe continuit, quam putarat, quod eum *Romani*, ab hæretico, & damnato Imperatore venientem, averfati, in urbem haud quaquam recipiendum esse constituerant. Sed *Philippicus* sequenti anno, a *Ruso* Opificianorum Praefecto cæcatus, successorem habuit *Artemium*, *Anastasium* appellatum: qui *Scholasticum* *Exarchum*, *Ravennam*, quæ post *Joannis* mortem eo magistratu vacaverat, misit; *Scholasticus* *Romam* ad *Constantinum* Pontificem profectus, Imperatoris litteras, quas appellant sacras, ostendit. Illis Imperator, Catholica se, & *Exarchum* decreta, & sextum Concilium amplecti, enixeque tutaturum significavit, recepitque. Nam quemadmodum pervetus fuit, & ab Apostolicis usque temporibus ducta consuetudo, ut apud Pontificem *Romanam* Ecclesiæ Orientalis Episcopi, per Synodicas litteras, fidem profiterentur, ejusque causas cum eadem conferrent, ita ab Imperatoribus deinde, Magistratibusque Christianis, ac Catholicis perpetuo idem servatum est: quod & hujus *Exarchi*, & aliorum *Cæsarium* litteræ declarant: sicut illud etiam significant, Epistola, inter alias, *Sophronii Hierosolymitani* Episcopi, ad *Honorium* primum *Rom. Pont. Nicéphori*, & *Petri*, qui *Constantinopolitani* Antistites fuerunt, hujus ad *Leonem* nonum, illius ad tertium; ad hæc *Proterii Patriarchæ Alexandrini* ad *Leonem* Primum: Cujus *Proterii* *Alexandrina* Ecclesia, gloriata aliquando est, se participem esse Ecclesiæ *Romanæ* fidei, Apostolico ore laudatæ, ut scribit ad *Theophilum* *D. Hieronymus*. In actis quoque Conciliorum adhuc tabulae leguntur, quibus *Justinianus Augustus*, apud *Joannem II. Pont. Max.* per *Hypatium Ephesinum*, & *Demetrium Philipensem* Episcopos, legatos suos, fidei suæ rationem proficitur. Proximo anno, qui fuit DCCXV. *Felix* Archiepiscopus, relicta hæresi, ut *Platina* testis est, & debito Pontifici obsequio reddito, legitimaque fidei, ac solenni exhibita professione, patriæ, ac sedi restituitur, iis *Ravennatis* Ecclesiæ Thesauris receptis, quos *Justinianus* Cæsar habuerat, antequam in exilium pulsus esset, elegantissimo stylo plurima composuerat; atque inter cetera in *Danielis* solationem, quæ apud *Matthæum Evangelistam*

A habetur, luculentum commentarium; quem sacerdotes sui vix incolumem servaverunt; quod ipse libros omnes ab se scriptos, cum ob cæcitatem expolire, & absolvere non posset, antequam diem obiret, igni tradendos jussit. Collegit etiam ad unum *Petri Chrysologi* conciones; quod opus magnam partem adhuc exstat, cum commentarius, & cetera perierint. Admirabili eloquentia concionari ad populum consueverat; tantaque religione, ac sanctitate post exilium floruit, ut multa supra naturam prodigia ex ipso manarint: exeunte enim illo *Byzantii* portam; quam ad urbem, gratias Cæsari de restituta patria acturus, se contulerat; cum se quidam claudum simularet, peteretque ab eo, opis sibi aliquid ferri, Cur te, inquit *Felix*, quod non es, facis? Cur illudis? Surge, & servos Dei irridere ne velis. Alii a navibus haud procul præstolabantur, ut ab eo, quem in egentes munificum, liberalemque sciebant, pecuniarum aliquid elicerent: quapropter consilio inito, ex fociis unum in via jacentem constituunt, eum affirmantes advenam, jam mortuum, seque ab eo expectare auxilium, in quo sepulturæ tradi posset. Quamobrem vir sanctus pallium projecit, quo vestiebatur; mox abeunte illo, socium jacentem vocantes, ut surgeret, exanimem, ac vere mortuum inveniunt. Hæc Cæsar cum rescivisset, *Felicem* jubet ad se e navi accersiri; summaque veneratione excepto eo; impetravit ab homine plurimum renuente, ut manu in crucis formam ducta, sibi bene precaretur. Hoc tempore *Joannicus Ravennas* claruit, qui sacros libros, antiphonas, ritusque omnes distinxit, quibus Ecclesia *Ravennas* in peragendis sacris utitur; de quo in Annalibus nostris mira quædam habebantur. *Felix Archiepiscopus* *Ravennam* regressus, post multas virorum sanctorum reliquias, in *Ursiana* æde pluribus locis, honestissime positas, pateras ex argento dono dedit; & supercilii arcum, cui & carmina inscripserat, & martyrum complures reliquias incluserat, exstruxit: Arcas pro aris, ex cupresso conficiendas curavit, ipsumque, ut appellabant, salutatorium, unde Archiepiscopi, ad sacra solennia inchoanda, coram populo, procedunt, erexit, regiasque januas admirabili opificio carmine exornavit. Eo redeunte, ac fortasse juvante, ac petente, factum illud puto, quod *Joannes* etiam *Paleonidorus Batavus* testatur, *Theodosii Cæsaris* jussu, sanctum *Helisei* prophetæ corpus, *Ravennam* allatum; & in monachorum cœnobio locatum: cum, uti prodit *D. Hieronymus*, apud *Samariam* *Palestinæ* tumulo compositum primo fuisset, mox *Cædreno*, & *Sigiberto Gemblacensi* testibus tempore *Leonis Primi Cæsaris*, *Alexandriam* in cœnobium *Pauli Leprosi* translatum. Quamquam enim tradit *Nicéphorus*, ossa *Helisei* una cum *D. Joannis Baptiste* ossibus, in urbe *Sebaste*, combusta, cum *Julianus Cæsar* apostata imperaret, ab iis, qui erant cultui falsorum, nefariorumque Deorum addicti, tamen hinc existimandum est, aliquot incendio, Divina virtute liberata, vel aliqua ex parte superfuisse, quemadmodum, cum *D. Joannis Baptiste* cineres ex urbe *Lycie*, *Myra*, *Genuenses*, *Urbano II. Pont. Max.* suam in urbem intulerint, & pars *Romæ* habeatur in *D. Joannis Lateranen.* ejusdem tamen ossa aliquot *Romæ* item, ad *S. Crucis* in *Hierusalem* summa religione servantur. *Felix Archiepiscopus*, cum Divinis insignis muneribus, maximum specimen sanctitatis præbuisset, tandem VII. Kal. Decembr. ex hoc lacrimabili hospitio, cælestem in patriam profectus est, in numerumque sanctorum ascitus, & in *D. Apollinaris Classensis*, sepulcro ex marmore, ab ara *Divæ Feliculæ* haud procul compositus, id nunc sepulcrum, templum ingredien-

Lib. I. de
Origin.
Carmelit.
cap. 4.

ANN.
DCCXII.

ANN.
DCCXV.

tibus, læva, secundum parietem, eodem in templo conspicitur his inscriptis litteris: *Hic tumulus clausum servat corpus domini Felicis sanctissimi, ac ter beatissimi Archiepiscopi. Præfuit Ravennati Ecclesiæ annos circiter xviii. Illius mentionem factam puto, in marmoreo suggestu D. Mariæ Majoris, in quo hæc incisa verba leguntur:*

217 VB. ÆDO. APOSTOL. FELICISSCISM. ARCHIEPISC. SCE. ECCL. * RAV. . . CIVS. DIAC. SCÆ. ECCL. B. ꝑ. DESERVIENS. HVIVS. BASIL. FF.

ANN.
DCCXVIII.

1 Lib. X.
Hijor.

Huic *Joannes* successit hoc nomine *Quintus*, eodem fere tempore, quo *Luitprandus* Longobardorum Rex, donationem *Alpium Costiarum* ab *Ariperto* Ecclesiæ Romanæ factam, confirmavit; & *Feroaldus* Spoletinorum Dux ad *Luitprandum* Regem adire simulans, *Classense* opidum occupavit. Quod cum renunciatum esset *Luitprando*, *Feroaldo* iussit, ut illud restitueret, uti *Blondus* 1 est auctor. Quamquam ipse haud ita multo post, cum cives *Ravennates* agitari factionibus animadverteret; nobilitatemque in exilium actam, & eam civitatis partem Cæsariano nomini infensam videret, copiis admotis, urbis expugnandæ periculum facit; verum spe minime, primo illo conatu, succedente, *Classense* mox opidum captum, diripit; *Ravennatem* deinde obsidionem acrius instituit. Ceterum huic *Luitprandi* cæpto, exortum aliunde impedimentum, omnem bene gerendæ rei occasionem abstulit. Nam *Carolo Martello* Pipini filio, *Saracenos* per omnem *Galliam*, ac *Hispaniam* acerrimo bello persequente, transmissere ex *Africa* *Saracenis* auxilia innumerabili pene multitudine, a quibus provincia *Narbonensis* est omnis occupata. Cum vero *Carolus* se longe viribus imparem cerneret, in primis ab amico *Luitprando* opem exposcit; qui cum lectissimo militum robore in *Galliam* profectus, ad *Ravennatem* obsidionem persequendam *Ildebrandum* nepotem, & *Perendium* Vicentinorum Ducem reliquit. Hi post *Luitprandi* discessum, rei bene gerendæ occasionem nacti, per aliquot nobilium factionem, qui Cæsaris imperium ægre ferebant, urbe potiuntur, annum a partu Virginis circiter septingentesimum vigesimum quintum. *Paulus* Exarchus; quem *Joanni Tyzocopo*, *Leo Secundus* Cæsar subrogaverat; elapsus fuga, ad *Venetos*que profectus, magno honore exceptus est; quem secuti sunt paulo post *Gregorii Pontificis* internuncii, per litteras, causam Exarchi commendantis; quarum litterarum exemplum ex *Bernardo Justiniano* 2 descriptum, hic apponendum putavimus. *Gregorius Episcopus servus servorum Dei, dilecto filio Urso Duci Venetiarum. Quia peccato favente Ravennatum Civitas, que multarum caput extat Ecclesiarum, a nefanda gente Longobardorum capta est, & filius noster eximius Dominus Exarchus apud Venetias, ut cognovimus, moratur, debeat nobilitas tua ei adherere, & cum eo, nostra vice, pariter decertare, ut ad pristinum statum sanctæ Reipubl. in Imperiali servitio Dominorum, filiorumque nostrorum Leonis, & Constantini magnorum Imperatorum ipsa revocetur Ravennatum civitas, zelo, & amore sanctæ fidei nostræ. Deus te incolumem custodiat dilectissime fili. His litteris perlectis, Concilium omnium Insularum de more indictum, ubi primum Pontificis litteræ recitatae, Exarchus deinde, potestate dicendi facta, postulavit, uti eorum auxilio *Ravennæ* restitueretur. *Veneti*, tum quod in eo fœdere, quod illis erat cum *Luitprando*, cavissent, ne quid *Luitprandus* contra Cæsarem *Venetis* fœderatum moliretur; tum etiam Pontificia commendatione commoti; tum quod vicinas Longo-*

ANN.
DCCXXV.

2 Lib. X.
Hijor.

218

A *bardorum* vires admodum suspectas haberent, ita tandem decernunt, *Paulum* ad *Forum Cornelii*, quasi a *Venetis* repudiatum, se recipere, atque inde excitis undique Imperii copiis, apparatuque bellico, & tormentis comparatis, urbem terra aggredi; *Venetos* mari non defuturos. *Paulus* confestim ad *Forum Cornelii* profectus, omnia exsequitur. *Ursus* *Venetæ* Reipublicæ Dux paucis in instruenda classe consumptis diebus; quæ fuit navium LXXX. omnis generis; XX. majoribus, altioribusque capitibus: longarum etiam totidem; post meridiem solvit, leni Boreæ flatu, & molli remigio occasionem expectans; simulata in Orientem profectio, quasi opem Cæsari adversus *Saracenos* laturus. Ante lucem, ut erat cum Exarcho constitutum, ab urbe haud procul aliquantisper moratur, donec terra Exarchus urbem adoriatur, ipse eodem tempore a mari aggressurus. Ignibus igitur a Classe editis, redditisque, Exarchus urbem a terra quam maximo impetu, & clamore invadit. Exciti a somno juvenes *Ildebrandus*, & *Perendeus*, ignari quid rerum esset, ad portas, murosque præsidio militum firmandos accurrunt. Ut vero, illucescente die, appulisse jam ad urbis mœnia Classem, nunciatum est, ancipiti periculo distracti, cunctari primum quid agerent, sed cum viderent antenas jam, & malos majorum navium muris incumbere, pontibusque injectis, hostibus aditum in urbem parari, & de superiori loco, urbis propugnatores telis, lapidibusque propelli, commoti novo hoc, atque ingenti periculo pro muro pugnam ineunt. Ceterum cum *Veneti* magno jam numero in urbem de muris armati defiliissent, urbe pene jam capta, *Paulus* ad mare suis circumductis accurrit. *Ursus* cum delecta juvenum manu, effracta, quæ ad mare erat, porta, cuneoque facto urbem ingreditur. Occurrunt *Longobardi*, confertisque cominus manibus, atrox utrinque prælium committitur. Verum tum quod plerumque plus animi est aggredienti, quam repellenti, præsertim incauto, tum quod populus *Ravennas* cum Exarcho sentiret, victoria ad eum jam non obscure inclinante, quam primum id posse se absque periculo facere intelligunt, arma capiunt *Ravennates* omnes, & *Longobardos* adoriuntur. Qui duplici hoste circumventi, non difficillime repelluntur; urbsque summa omnium lætitia recepta est. Eo prælio *Perendeus* Vicentinorum Dux fugiens, in pineto occubuit; *Ildebrandus* in *Urbi Ducis* potestatem venit; Exarcho sua restituta sedes est. Non me fugit *Platinam*, ac *Blondum* paulo aliter sentire; *Platinam*, ipsum *Luitprandum* *Ravennam* diu obsessam cepisse, ac diripuisse, atque inde *Ticinum* devectam, una cum aliis compluribus ornamentis ab illo putat equestrem illam æneam statuam, quam spectatricem solis, ac *Helitropion* a nostris adhuc appellatam modo ea in urbe conspicimus; *Blondus* 3 absente *Ravenna* Exarcho, *Luitprandum* *Ravennam* circumvallasse affirmat, negat cepisse. In tanta varietate sententiarum, *Paulo Diacono* superiora scribenti libentius assenserim, & *Bernardo* etiam *Justiniano*, qui eandem vetustissimis *Venetæ* Bibliothecæ monumentis acceptam refert. Dum hæc ad *Ravennam* geruntur, *Leo Tertius* Cæsar, *Arriana* hæresi infectus, templa omnia diripiens, *Paulum* Exarchum jubet, præstantiora, quæ essent omnia sibi ex *Romanis* templis ablata, transmittat. Quod si Pontifex Max. obliteret, eum aut capiat, *Byzantium*que mittat in custodia habendum, aut interficiat. Qui cum his mandatis ab *Leone* venerant, conjuratione ab civibus *Romanis* manifeste deprehensa, pœnas sceleris dederunt. Quapropter *Romanis* hortantibus, *Gregorius* templorum *Romanorum* direptionem non impedit

1 Lib. X.
Hijor.

219

impediit solum, sed etiam prohibuit, ne Exarchus vestigalia, tributaque nova aut exigeret, aut imponeret. Quamobrem facile Pontifex in Cæsaris, atque Exarchi acerrimum odium incurrit; eoque brevi deducta res est, ut novo jussu Cæsaris, Exarchus occulte, & palam, qua posset via, Pontificis innocentissimi necem moliretur. Sed *Romani*, & *Longobardi* Pontificem tutati sunt. Edixit itaque *Leo*, rabie immani agitat, imagines Divorum omnes tota *Italia* detrahendas, & antiquandas. Qui non paruisset, inimici loco habendum, læsæque majestatis reum futurum. Hanc impietatem, cum monitis *Gregorii Pontificis*; quem tamen *Blondus Stephanum* putat; *Italiae* civitates omnes detrectavissent, *Ravennates*, Exarchatinique milites, persuadere Pontifici nituntur, uti *Byzantio* deleto Imperio, alium in *Italia* Romanorum Cæsarem Augustum, Imperatoremque sublegeret. Renuit Pontifex, tum ne amplius impii Cæsaris animum exulceraret, tum quoddam esset in spe, fore, ut sententiam aliquando tandem mutaret. Nullibi tamen magis, quam *Ravennae* tumultuatum est, plerisque Cæsari, plurimis Pontifici obediendum asserentibus. Tandem ad arma cum esset ventum, is pugnae exitus fuit, ut *Paulus* Exarchus, facinoripenas, sua, filique nece dederit. Ex quo perspicuum est, non omnino vera *Bernardinum Corium* in *Mediolanensi* Historia scripsisse, dum affirmat, ab *Ravennatibus* *Paulum Romanum* missum, qui Pontificem interficeret. Subrogatur *Paulo* in Exarchatu *Eutybius* Eunuchus, patricius *Byzantius*, ab *Leone Cæsare*, & in *Italiam* mittitur. Cum autem *Neapolim* pervenisset, dedissetque se in aliquorum *Longobardorum* familiaritatem, nihil potius duxit, quam, ut Pontificem Max. interimeret. Quapropter Pontifex, & sacris illi interdixit, & pacem cum *Luitprando* fecit: tamen is contra fidem paulo ante complures urbes occupaverat, præsertimque *Bononiam*, *Faventiam*, *Forum Livii*, *Pompilii*, & *Cæsenam*: nihil tum de illarum urbium restitutione sibi cogitandum intelligens. Sub id tempus *Joannes Ravennas Archiepiscopus* cœnobio *D. Apollinaris in Classe*, monachorumque Deo ibidem servientium collegio multa donavit; in *Ravennati* fundum *Gammillariam*, ubi glandiferae sylvæ: in *Faventino*, *Trigintulam*: in *Corneliensi*, *Pittulum*: simulque argenti quaterdena pondera: sic ut dapibus eorum addicantur, qui ejus nomini quotannis coluerint diem, quo jussu Principis Dei, migraverit ex hac vita. Hujus donationis publicas tabulas in marmore incisas adhuc legimus in ipsa *Classensi* æde, ejus sæculi Characterem exaratas, quarum initium ita se habet: In nomine patris, & filii, & Spiritus sancti. Imperantibus piissimis Dominis nostris *Leone*, & *Constantino* a Deo coronatis, *Pacificis*, *Magnis*. Imperatoribus *Leone* quidem clementiss. Imp. anno xv. *Constantino* vero a Deo coronato Imp. an. xi. Guvernante *Italiam* Dn. *Eutybio* Excell. *Patricio*, & *Exarc.* iv. Kal. Feb. Ind. xiv. Hic titulus monstrat opus laudabile factum, quod pio consilio concepit *Vene. Præsul Joannes* almus Pontifex junior in nomine *Quintus*. Hæc ibi, atque hinc illud est, quod dicebamus *Joannes* illos duos Archiepiscopos, qui sibi nullo medio succedere, scribente *Agnello*, & qui eum secuti sunt, posterioribus, unum fuisse, *Quartum* hoc nomine: hunc verò *Quintum*. Fuit autem annus hic a partu Virginis, trigesimus primus supra septingentesimum. Quo anno *Gregorius Secundus* Pont. Max. moritur, cui sufficitur *Gregorius* eo nomine *Tertius*, qui cum in *Lateranum* pro retinendo cultu sanctarum imaginum Concilium coëgisset, ad illud *Joannes Archiepiscopus Ravennas*, & nonaginta tres Episcopi anno, qui

A infecutus est, convenere: decretoque de imaginum oppugnatoribus è communitate Ecclesiæ Catholicæ abigendis, communi omnium sententia facto, subscripsit *Joannes*. Ceterum ipso *Gregorio* Pontifice etiam decedente, *Zacharias* Pontifex Max. creatur. Per idem tempus *Carolus Martellus* ex hominum vita demigrans, duos reliquit filios, *Carolus* cognomento *Mannus*, & *Pipinum*. Sub id ferè tempus, quo *Leone Tertio* Cæsare mortuo, *Constantinus* Imperator conclamatus est. *Luitprandus* hoc interim spatio è *Gallia* profectus, amissa urbe *Ravenna* vehementer commotus, ipsaque nece *Perendei*, novo belli consilio, denuo *Ravennam* obsedit anno septingentesimo quadragesimo tertio. *Eutybius* ibi Exarchus commorabatur. Is cum obsidionem, atque oppugnationem acrius in dies institui conspiceret, jam *Ravennate* provincia omni infesta redita, una cum *Joanne Archiepiscopo*, *Ravennatibus* civibus, *Pentapolisque* & *Emiliae* populis communicato consilio, quod intelligerent omnes, vires ad resistendum suas, longe impares esse, per litteras magnoperè a *Zacharia Pontifice* postulant, ut subsidio illis aliqua ratione accederet. Ad *Luitprandum* munera, & Legatos *Benedictum* Episcopum, *Vicedominumque* & *Ambrosium* primicerium, mittit Pontifex: sed eos *Luitprandus*, & durius accepit, & Pontificis nomine, ut abstineret molestia, & opidum *Cæsenam* *Ravennatibus* restitueret, postulantés rejecit. Nihil tamen *Zacharias* tam aspero negotio territus, urbe *Roma*, *Stephano* Patricio, ac *Duci* commendata, *Ravennam* ipse intendit iter. Illi ad basilicam *D. Christophori*, quinquagesimo fere ab *Ravenna* lapide, cui loco ad *Aquilam* nomen est, Exarchus obviam processit. Ubi autem *Ravennae* appropinquavit, viri, mulieresque effuso extra urbem agmine, certatim, lacrymantes occurrere, & sublati vocibus inclamarunt, *Venit, Venit pastor noster, qui suas reliquit oves, & ad nos perditos liberandos occurrit*: quibus lætis acclamationibus in urbem deductus est. *Ravennam* ingressus, *Stephanum* presbyterum, & *Ambrosium* primicerium ad Regem misit, ut significarent illi suum *Ravennam* adventum. Verum ii, in *Longobardorum* vix fines, *Imolam* pervenerant, cum deprehendunt impedimenta *Zachariae*, ne illuc se reciperet, parari: itaque statim, intempesta nocte, per litteras ipsum de tota re certiolem faciunt. Sed Pontifex cum tutam ab *Longobardorum* armis, atque insidiis *Ravennatem* provinciam optaret, nullos eorum dolos veritus, Divina fretus clementia, iter, vel magno vitæ periculo, prosequutus est: ac die Sabbato, inalbescente vix cælo, *Ravenna* egressus, internuncios suos, quos audire noluit Rex, maximis æstatis caloribus sequebatur. Cum ad *Padum* pervenisset; ita apposite inflectit consilia Principum Deus, & rem Christianam optima mente tractanti, nusquam deest; Rex misit optimates suos obvios, qui illum & benignè exciperent, & ad se *Ticinum* adducerent. Quod pro sacrosancta Pontificis Max. dignitate factum est. In illo congressu, quod Quarto Kal. Jul. fuit, tandem Pontificis, immodicus alioqui Rex, precibus locum dedit, urbis *Ravennae* fines propagare, duas opidi *Cæsena* partes *Ravennatibus* restituere pollicitus. Decedentem inde, usque ad *Padum* prosequutus, dimisit, datis ex primoribus suis, qui *Ravennatium* loca redderent, cum tertiam opidi *Cæsena* partem Rex sibi perinde, ac arcem, munitionemque retinuerit. Verum *Zacharia* *Romam* reverso, *Ravennatibus* præpotenti Deo gratias agentibus, & Pontificem optimum *Ravennatium*, ac *Pentapolitanorum* vindicem conclamantibus, *Luitprandus* vitam amisit. Subrogatur in ejus locum

Idebrandus nepos; qui item post menses sex fato functus, seu, ut *Blondus* affirmat, a suis dignitate privatus, successorem habuit *Rachin*, Fori Julii Ducem. Sub id tempus *Joannes Archiepiscopus Ravennas* vita excedens, in D. *Apollinaris Classensis* ad sepulturam datur. Ejus tempore ingentem D. *Petri* ædem, quam a *Petro Archiepiscopo*, cognomento *Antifite*, ædificatam, supra memoravimus, die Dominico sacris peractis, terræmotu dejectam tradunt, eodemque casu D. *Mariini ad cælum aureum* testudinem, *Ravennæ* corruisse, & *Græcum* quendam; cujus non adscribitur nomen; multarum navium comparata classe, *Ravennæ* expugnationem, irritum tamen conatu, tentasse, quod *Ravennates* illum commisso proelio, vi. Kal. Quintil. superaverint: atque deinceps eum diem anniversaria memoria celebrem extitisse. Exsulavisse ferunt *Joannem Archiepiscopum* apud *Venetos* per annum, *Epiphanii* sed *Scriniarii*; quem aliqui *Quæstorem* interpretantur; opera restitutum. Exsilii causam non adhibent: existimatur tamen a plerisque, *Paulum* id *Exarchum* fecisse, cum *Archiepiscopus* hæresi non assentiret. Huic *Sergius* sufficitur, ex omni nobilitate juvenis, cum non modò sacris initiatus non esset, sed *Euphemiam* haberet in matrimonio, mulierem paris nobilitatis: quam tamen cœnobium ingressam, post acceptum *Archiepiscopatum*, *Diaconissam* consecravit: parva fuit statura, rubra facie, oculis glaucis, forma, ac specie liberali. *Rachis* Longobardorum Rex, quinto anno Regni, monachus factus, *Aistulfo* fratri Regnum reliquit: quod etiam ab *Carolomanno* efficitur. *Aistulfus* propagandi imperii cupidus, *Ravennam* statim animum, cogitationemque convertit, eamque effusis omnibus *Longobardici* Regni viribus instituit oppugnare, acriter, admotisque tandem castris, postquam aliquamdiu a *Ravennatibus* strenuè repugnatum est, levi oppugnatione; quod extenuatæ superioribus calamitatibus, ac bellis civium vires essent; *Eutychio Exarcho* in *Græciam* aufugiente, miseram urbem occupavit, circiter annum ab ortu Christi DCCLII. ibique magna jam *Flaminie* parte occupata, Regni caput, sedemque constituit, dum *Stephanus Secundus* Christianæ Ecclesiæ præesset. *Aistulfus* cum hibernaret *Ravennæ*, insequenti anno excepit *Joannem Silentiarium*, a *Constantino Imperatore Byzantio* hortatu Pontificis missum, cui, & Pontifex *Paulum* fratrem suum conjunxerat. Ii Regem Pontificis, & Imperatoris nomine rogarunt, ut quæ ceperat opida, restituere, & quibus imminabat, ea nulla ratione vexare, in animum induceret. Ceterum Rex, qui ditioni *Romanæ* inhiabat, & cum *Exarchatum Ravennatem*, ipsamque *Exarchatus* caput *Ravennam* teneret, ex antiquo instituto, dictabat, se tamquam *Exarchum*, *Romanis* quoque imperare æquum esse, nihil aliud respondit, quàm se nuncium ea de re ad Imperatorem missurum. Pontifex his oppressus difficultatibus, sacros omnes viros *Romanos*, ac populum convocavit, & supplicationes maxima animi demissione, omnium ordinum habuit, & sacratissimam, venerabilemque sancti Salvatoris nostri, Christi Dei imaginem, quam Græcè *ἡ εἰκὼν τοῦ κυρίου*, id autem est non manufactam, vocabant, celeberrimasque præterea reliquias complures detulit, nudatisque pedibus, præcedente longo sacerdotum agmine, ad D. *Mariæ Majoris* processit, impositoque capiti cujusque cinere, non absque multis lacrymis, præpotentem Deum, in cuius sunt manu animi Regum, ipsaque Regna, cujus ipse Vicarium in terris gerebat, adoravit, obsecravitque, Rempublicam suam ne defereret, beneque ac feliciter evenire vellet, quæ in ani-

A mo jam conceperat. Igitur postquam neque hostem acriorem, bellicosiorumque jam diu Ecclesia habuisset, nec rem *Romanam* tam desidem jam diu fuisse, atque imbellem intelligeret, cum in tanta omnium rerum perturbatione ab Cæsare nihil nisi speciosa verba impetraret, ad *Pipinum* confugit; qui comparato exercitu in *Italiam* per *Alpes* descendens, superatis *Longobardorum* impedimentis, quæ objecerant, *Ticinum* circumfedit. Primum qui *Pipino* iter monstraverit insuetum, asperumque & pene devium per *Alpes*, ferunt *Leonem* fuisse *Ravennatem* Archiepiscopum, per *Martinum Diaconum*, earum regionum peritum, qui postea ab *Leone* quintus *Ravennati* Ecclesiæ præfuit. Verum *Leo* Archiepiscopus non præsidebat hoc tempore *Ravennatibus*, at *Sergius*; quapropter id *Carolo* fortasse adscribendum fuerit, non *Pipino*; aut si *Pipino*, id factum, cum *Leo* adhuc Archiepiscopus non esset. A plerisque etiam est traditum, paulo ante, *Aistulphum*, cum res suas in deterius labi cerneret, *Pipinum*que copias comparantem audiret, *Romam* profectum, D. *Petri* templo multa dono attulisse; *Ravennam*que reversum, chlamydem ex auro pictam, qua erat indutus, aræ maximæ *Ursianæ* ædis imposuisse, templumque *Petrianum* jam diu; uti memoravimus; terræ motu dejectum restituere cœpisse, pyramidesque circa locum jam erexisse, & constituisse columnas, quæ tempore *Agnelli Ravennatis Historici* adhuc exstabant. Verum hæc non absolvit, quia haud ita diu post, *Ticini* obsedit eum acriter *Pipinus*. Hinc factum est, ut in eam rerum difficultatem *Aistulphus* adductus, facile sacramento pollicitus sit, omnia se restitutum, quæ ab *Romanis* abstulisset. Quamobrem *Pipinus*, Varnerio viro admodum præstanti, qui hanc restitutionem procuraret, in *Italia* relicto, in *Galliam* rediit. Verum *Aistulphus*, concitus majore ira, coacto, comparatoque *Ravennæ* exercitu, incursionibus in agrum *Romanum*, miserabilibusque deprædationibus factis, *Romam* tandem obsedit. Sed *Pipinus* in *Italiam* iterum per Legatos a Pontifice evocatus, *Aistulphum* *Ticini* acriter obsessum denuo adegit, ut secundo militiæ sacramento polliceretur, quæcumque antea promiserat, integre præstaturum; in *Galliam*que regressus *Fulcadum* reliquit ædis D. *Dionysii* Abbatem, cum exercitus parte, ut promissis stare *Aistulphum* cogeret. Itaque *Fulcadus*; uti *Petrus Willermus* Lateranensis Bibliothecarius memoriæ tradit; cum Legatis *Aistulphi* *Ravennam* perveniens, acceptis ex ea obsidibus, possessioneque recuperata, primarios ejus cives secum deducens, claves urbis *Romæ* detulit, & D. *Petri* Ecclesiæ, Christi que Vicariis, *Petri* successoribus, Urbem perpetuo possidendam tradidit; quod & in cæteris tam *Pentapolis* quam *Emiliæ* urbibus ab *Fulcado*, & *Aistulphi* Legatis factum est. Quam regionem Græca voce *Pentapolin* appellant, ea *Ravennam*, Cæsenam, *Classem*, Forum *Livii*, & *Pompilii* continebat, earumque civitatum agros; atque hæc *Pentapolis* altera erat *Exarchatus* pars: alteram *Emiliam* vocant, quæ ab *Foro Cornelii* incipiens ea continet, quæ proficiscentibus *Bononia*, *Mutina*, *Regio Lepidi*, *Parma*, *Placentia*, per viam *Emiliam* usque ad *Padum*, ab *Apennino* conspiciuntur. Ager pariter *Ravennas*, qua meridiem, & occidentem respicit, ab *Apennini* jugis, per *Faventini* agri partem ad *Padum*; a meridie vero & Oriente per *Cæsenam*, & *Cerviensem* ad mare *Hadriaticum* pertinebat. A septentrionibus, quicquid intra *Mincium*, *Padum*que, & ab *Veronensium*, *Vicetorum*, *Patavinorum*que finibus ad *Veneta* litora extenditur. Ut non minus *Cæsena*, *Faventia*, *Cymacium*, ac *Ferraria*, quàm quæ sub

ANN.
DCCLII.ANN.
DCCLIII.

222

ANN.
DCCLV.

sub *Pentapoli* contineri dictum est, in *Ravennati* essent, *Ravennae*que subjicerentur. In *Exarchatu* concluditur, quicquid a *Placentino*, inter *Padium*, *Apenninum*, paludes, stagnaque *Venetorum*, & mare *Hadriaticum*, usque *Ariminum* continetur. Quæ similiter urbs, una cum eo tractu, quod inter *Isaurum*, *Apenninum*que & *Hadriaticum* mare includitur, ad *Exarchatum* est adjuncta; ut ex ea, quæ usque ad ætatem *Blondi*, in jurisdictione *Exarchi* servabatur, consuetudine intelligi difficillimum non est. Universum igitur *Exarchatum* *Pipinus* Ecclesiæ *Romanæ* dono dedit, uti etiam scriptum reliquit *Ammonius Monachus*, qui res *Gallicas* memoriæ prodiit; compluribus aliis urbibus adjunctis. Non desunt, qui sub *Pentapoli* putent *Ariminum*, *Cerviam*; quæ veteri nomine *Phycocles* appellabatur; *Pisaurum*, *Fanum Fortunæ*, *Humanam*, *Auximum*, *Anconam*, atque *Perusium* contineri; ut ex *Byzantio* Concilio sexto ab *Agathone* Pont. Max. celebrato adversus *Monothelitas* cognosci potest, si quis *Antistitus* harum civitatum subscriptiones animadverterit. Sed ex *Ludovici Pii* *Cæsaris* tabulis *Augustalibus*, qui comprobant *Pipini* avi, & *Caroli Magni* patris restitutiones *Romanæ* Ecclesiæ, colligi facile potest, in *Pentapoli* eo tempore contineri *Ariminum*, *Pisaurum*, *Fanum*, *Senogalliam*, *Anconam*, *Auximum*, *Humanam*, *Aesium*, *Forum Sempronii*, *Montem Fetrarium*, *Urbium*, & territorium *Balense*, *Calles*, *Luceolos*, *Eugubium*, cum omnibus finibus, ac terris ad easdem Civitates pertinentibus. *Exarchatus* *Ravennas* habebat *Ravennam*, & *Æmiliam*, & *Bobium*, *Cæsenam*, *Forumpompilii*, *Forum Livii*, *Faventiam*, *Imolam*, *Bononiam*, *Ferrariam*, *Comaclum*, & *Adriam*, & *Gabellum*, cum omnibus finibus, territoriis, atque insulis, in terra, marique ad supradictas Civitates pertinentibus. Non est tamen silentio prætereundum, plures fuisse *Pentapoles*, neque solum in *Italia*, sed & in *Lybia*, cujus tractus regionis, a quinque urbibus vocata, *Pentapolis* etiam *Cyrenaica* dicitur: hæc autem urbes erant, *Berenice*, *Arsinoe*, *Ptolemais*, *Apollonia*, & *Cyrene*. Hujus aliquando *Pentapolis* meminit *D. Lucas* in *Actis Apostolorum*,¹ & *Episcopi Pentapolitani* in Concilio *Nicæno* primo interfuerunt, & in *Milevitana* item Synodo: hujus item *Amianus Marcellinus*² cum de *Cyrene* loquitur, sed omnium diligentissime *Procopius*³ de substructionibus *Justiniani* scribit. Neque verò desunt, qui *Ravennam* ipsam urbem, *Pentapolin* esse tradant: quæ verò illi urbes in *Italia*, quique *Episcopi* subjicerentur, in *Pentapoli* dicerentur esse. Ita *Syracusas* in *Sicilia*, *Tetrapolim* vocatam scimus, quod quatuor partibus constaret, ut inquit⁴ in *Verrem* *Cicero*, perinde ac quatuor maximis urbibus, *Insula*, *Acradina*, *Thyce*, & *Neapoli*. Ita *Strabo* *Antiochiam* vocat *Tetrapolim*. Eadem ratione, a trium urbium, ac potius partium, numero, in *Africa*, *Tripolim* appellatam, gravissimi testantur auctores. *Ravennæ* autem quinque partes, eæque nobiles fuere, *Classis*, *Cæsarea*, *Ravenna*, *Palatiolum*, & *Tauresium*. Hoc, ad portam *Hadrianam* urbis, modò *Suburbium* est, & maximam ejus partem, campi & vineæ occupant: *Tauresium* ad *Justiniani* Imperatoris, a quo maximis beneficiis, uti memoravimus, ornata *Ravenna* est, memoriam dictum: nam *Tauresii*, qui locus est, ut inquit *Procopius*,⁵ apud *Dardanos* *Europæos*, post *Epidamnorum* fines incolentes; in lucem prodiit: tametsi *Agathias*⁶ scribat *Bederinem*; quem deinde quadrato muro cinxit, & excitata ad angulos turri, inde *τετραπύργια*, id autem est quadraturritum, appellavit: quamquam celeberrima paulò post ædificata proxima urbe, *Justinianam* primam vocavit. Hæc eo mihi pro-

Ababilior videtur sententia, quod nullam reperire aliam causam facile est, cur illæ urbes in *Pentapoli* dicantur, cum nec quinque ipsæ sint, nec referantur ad alias quinque, nisi nobiliores fuisse quinque dicamus, quomodo *Strabo* 7 *Seleuciam*⁷ *Lib. XVI.* *Tetrapolin*, a quatuor urbibus maximis appellat, licet plures ibi sint. *Blondus* in ea sententia est, ut opinetur, a *Pipino* hæc gesta *Gregorii Tertii* Pontificatu, quem putat *Zachariæ* suffectum. Alii sub *Zacharia* fuisse scribunt. Quem ferunt *Hieronymo* *Pipini* fratre, & *Fulrado Abbate*, *Pipini* jussu comitantibus ex *Gallia* revertentem, *Ravennæ* in *D. Apollinaris Classensis* sacra fecisse, vestesque sacras, in quibus erat illius nomen inscriptum, pretiosissimas dono dedisse; eamque *Basilicam* ad monachorum cœnobitarum institutionem, ac disciplinam; cum prius *Canonicis* sacerdotibus, communitatem vitæ minime servantibus, esset addicta; redegit. Nos *Platinam* diligentissimum scriptorem secuti, in hac summa temporum confusione, *Stephano Secundo Romano*, *Zachariæ* successori, omnia adscribimus absoluta; quæ tamen ab *Zacharia* incepta fuerint. Dum autem *Aistulphus* quibusdam simulatis excusationibus *Faventiae*, *Caballi*, ac *Ferrariæ* restitutionem protraheret, ex attonito morbo decessit, quem *Græci* *Ἀποπληξία* vocant, dum venatum se conferret: alii ictu fulminis exanimatum, plerique dum ipsa in venatione esset, ferunt ab *Apro* confossum, nonnulli ex equo delapsum interiisse. *Desiderius* *Etruriæ* Dux, & *Lombardi* exercitus Imperator, Pontificis, cui multa promiserat, & *Fulcadi Abbatis* opera, a quibus tumultus *Rachisii Monachi*, *Aistulphi* fratris, qui nova moliri nitebatur pro Regno recuperando, sedati fuerant, in Regem *Aistulpho* suffectus, *Faventiam*, *Caballum*, ac *Ferrariam* Ecclesiæ *Romanæ* restituit. Per hunc modum tunc primum finem *Exarchatus* habuit, quo per centum septuaginta quinque annos, vel, ut alii, *CLXX.* ab *Narsese* ad id temporis, quo *Aistulphus* *Ravennam* occupavit, aures hominum personuerant. Non omittendum duximus, quod omnes fere testantur, *Constantinum Quintum Cæsarem*, cum *Pipinum* in *Italiam*, accitu Pontificis, venientem accepisset, legatos misisse, qui dicerent, quæ occupaturus venerat, *Ravennam*, & ejus *Exarchatum* *Cæsariani* juris esse. Quod idem, perfecto bello, *Cæsar* per legatos denuo fecit; illis autem respondisse *Pipinum* ferunt, Res omnes *Italicas* in unius Pontificis *Maximi Christi* *Vicarii* potestate constitutas, velleque se Pontificem in earum possessionem restituere.

LIBER QUINTUS.

225

STEPHANUS Pontifex interea de vita decedens, successorem accepit *Paulum* hujus nominis primum, qui Archiepiscopo *Ravennati*, *Galliatense* *D. Hilari* cœnobium comprobavit, litteris, ut ibi scribitur, *Dat. Non. Febr. Imp. Domini Pii. Augusto Constantino a Deo coronato magno Imp. an. XL. Et pacis ejus anno XX. Sed Et Leone* *ANN. DCCCLIX.* *major Imp. ejus filio anno VII. Indict. XII.* Est autem annus hic ab orbe redempto septingentesimus quinquagesimus nonus. In iis litteris cum de suo Pontificio munere præclara scribit, tum hæc verba subjungit. Igitur dum Divino nutu ante horum annorum sanctæ recordationis *Domini*, Et germanus noster *Beatissimus Stephanus*, hujus *Apostolicæ* sedis *Præsul*, ad redimendam *Italiæ* Provinciam, simulque Et *exarchatum* *Ravennatum* de manibus gentium *Franciæ* properasset regionem, contigit eo revertente, suum peragrari iter per monasterium beati *Hilari*, situm in territorio *Populiense*, cessante æmulatorum sævitia, gratissime

H. Rubens.

O 2

atque

atque cum maxima honoris humilitate susceptus est ab Anscuso quondam Populiensi Episcopo, & Abbate ipsius venerabilis monasterii, & eundem beatissimum Pontificem. . . . prædictus quondam Anscusus Episcopus affluenter ipsius itineris subsidia illi tribuit: & dum idem beatissimus prædecessor noster, hujus Apostolicæ sedis Antistes, suo laborioso certamine, provinciam illam, videlicet Exarchatum Ravennatum a jugo servitutis ditionis gentium, Dei providentia redemit, tunc vicissitudinem propensi beneficii eidem Anscuso Episcopo irrogans, prædictum Monasterium diebus vitæ suæ fruendum illi concessit. Unde & nos hujusmodi concessi præsidii Largitatem, sub Apostolicæ præceptionis pagina confirmavimus, atque jurisdictioni sanctæ nostræ Ecclesiæ submisimus eum. Nunc verò Divina vocatione ipso Anscuso de hac migrante luce, agnoscetes rei veritatem, prædictum venerabile monasterium juris sanctæ Ravennatis Ecclesiæ a diuturnis existere temporibus, ideoque perpendentes contra omnem rationem esse, ut ipse venerabilis locus a sancta Ravennate Ecclesia abstrahatur, ea quæ pridem pro ejus subtractione promulgata sunt, incongrue, atque irrationabiliter, omnia irrita, & invalida esse statuentes statuimus: Unde per hujus nostræ Apostolicæ præceptionis paginam, denuo ipsum venerabile monasterium Beati Hilari, cum omnibus ei pertinentibus; sub jurisdictione Ravennatis Ecclesiæ, atque Reverendæ fraternitatis tuæ, successorumque tuorum perpetuis atque perennis temporibus statuimus permanendum, & ut tuæ successoribusque tuis placuerit, perenniter ipse Venerabilis locus disponatur. Statuentes Apostolica censura, sub anathematis interdictione, & Divini judicii obtestatione, nulli cuilibet personæ parvæ, vel magnæ, quoquomodo licere eundem Venerabile monasterium a jurisdictione sanctæ Ravennatis Ecclesiæ, atque tuæ fraternæ Reverentiæ, successorumque tuorum auferre sed & si quolibet monimen de eodem monasterio contrarium Ecclesiæ vestræ Ravennatis repertum fuerit, vacuum, & inane esse decernimus. Hæc ibi, atque deinde in eandem sententiam plura Paulus Pontifex. Ad hunc Sergii Ravennatum Archiepiscopi nomen ab Episcopis sibi subjectis, suisque sacerdotibus deferatur, quod uxorem habens, Ecclesiam temeritate, & audacia occupasset. Itaque Romam Sergius accitu Pontificis proficiscens, totum ibi Pauli Pontificatum peregit, multis calamitatibus, & ingenti mœrore, inimicorum invidia, afflictus. Per idem tempus Constantinus Cæsar, sacris imaginibus deletis, ex hominum vita emigrans, in Imperio hæredem reliquit Leonem filium, sui non dissimilem. Paulus Pontifex, ut erat vir innocens, & simplex, facile improborum artibus adducebatur ad Sergium Archiepiscopum, e Ravennati Ecclesia deturbandum; jamque constituerat diem, qua judicio sisteret, & suam causam contra illos tueretur. Sergius, tametsi nobilitate plurimum posset, nihil tamen ejus niti favoribus, sed ad Deum accurrens, supplex D. Nicolaum orat, sibi ejus apud Deum precibus dari, ut veritas eluceret, emergeretque, & in sedem restitueretur, in qua non ambitio eum, & malæ artes, sed, ad quos spectabat, omnium bonorum sententia, & consensus; favente, ut credebatur, & approbante divino spiritu, collocaverat. Suam tamen voluntatem ad divinam libenter adungere, neque ita cupere eam restitutionem, quin æquo animo privatam vitam denuo esset amplexurus: omnino enim sibi, quod Deus non probaret, placere nihil posse. Dum autem hæc animo admodum sedato, & cupiditatis, ambitionisque experte, secum volvit, jamque unicus tantum constituti termini dies superesset, repente Paulus Pontifex moritur; eique succedit Stephanus Tertius anno a partu Virginis Septingentesi-

A mo Sexagesimo octavo. Sed Desiderius Longobardus Rex, uti memoravimus, qui Pontificis metuebat potentiam, arripere omnem Italiæ dominatum cupiens, nullo repugnante, Totonem Nepefinum Ducem hortatur, uti Constantinum fratrem omni arte ac ratione eligat ad Pontificatum; quod & factum est, quibusdam largitione corruptis; aliis minis, ac terrore commotis: cogitur & Gregorius Prænестinus Episcopus, Constantinum ipsum, nullis sacris initiatum, ad sacra deducere, atque Episcopum inungere. Verum munere Pontificatus per annum exsecuto, de illo a populo Romano dejicitur, & Stephanus omnium suffragiis subrogatur; Constantino sese in Lateranensi basilica publice magistratu, & insignibus abdicante. Habuit Stephanus confestim in eadem Lateranensi & de Concilium, quo multi Episcopi ex Gallia, & reliquis orbis partibus convenerant; ibique Sergius Ravennas Archiepiscopus omnium sententia absolvitur, ac sedi restituitur. Constantinus venire jussus, ore durissimo se in Romanam sedem restituendum, Sergii exemplo, asserebat: neque enim in aliquo ejus deteriore causam esse, quam Sergii nullis sacris initiati fuisset, & Stephani Neapolitanorum Episcopi. Insignem hanc impudentiam, audaciamque graviter indignati, qui in Concilio aderant, quòd intelligerent, quorsum Desiderii Longobardorum Regis conatus dirigeretur, eum turpiter ejiciunt, decernuntque, uti ne quis ad Episcopatum adhiberetur, qui sacris initiatum non esset. Dimisso Concilio, Sergius Ravennam rediens, Divo Nicolao Myrensi Antistiti templum, quod Romæ voverat, in Vinetis, unde cognomentum sortitum est, exædificavit. Fertur autem tanta sanctitate fuisse Sergium, ut, cum in Divæ Mariæ in Cosmodim ad aram D. Nicolai gratias, de restitutione in Ravennatem sedem, demisse ageret, multisque obortis lacrymis insignem pietatem animi testaretur, earum lacrymarum vestigia multos deinde annos ingenti miraculo permanisse. Ædificavit etiam in ea parte templi D. Apollinaris Classensis, in qua viri, dum aderant, sacris commorari consueverant, locum, cui Cellæ nomen fuit; multaque illi ad usum sacerdotum, qui rem divinam facerent, prædia est elargitus. Aliqui de Ravennatibus Archiepiscopis scribentes, asserunt hujus Sergii Archiepiscopatu, Stephanum Pont. Max. in Galliam proficiscentem, Ravennam venisse, atque inde omnem Ecclesiæ Ravennatis gazam, invitis, & repugnantibus sacerdotibus, exportasse, quòd diceret, Sergium sibi, ut in sedem restitueretur, fuisse illam pollicitum. Quo loco mirari satis non possum, tantam, adeoque impudicam nonnullorum impudentiam, qui de sanctissimis viris, Stephanoque præsertim, qui neque Galliam vidit unquam, talia summæ ignorantiae, ac impietatis plenissima comminisci audeant. Tantum enim abest, ut Ravennatis Ecclesiæ thesauros Stephanus diripuerit, ut ab aliquibus oblatos fuerit aspernatus, & constanter refutaverit. Si quidem Sergio Archiepiscopo Octavo Kal. Septembr. mortuo, & in D. Apollinaris Classensis ad sepulturam dato, Michael Ravennatis Ecclesiæ Scriniarius, quem aliqui a Secretis interpretantur; alii, quibuscum ego senserim, Quæstorem exponunt, nullis sacris initiatum sedem occupat; opem Desiderio Rege, & Mauritio Ariminensium Duce ferentibus; quos Michael pecunia, & largitione corruperat; pulso Leone Archidiacono, quem potissimum sacri viri omnes expetebant. Ausi quin etiam, missis ad Stephanum Pont. Max. legatis, eum pecunia subornare, ut Michaëlem Archiepiscopum confirmaret. At Stephanus, non modo rejecit munera, verum etiam edicto sanxit, ut Michael, nisi sedem relinqueret, quam contra jus, fasque

occupaverat, sacris interdiceretur. Tandiu tamen *Ravennatum* auxilio eam obtinuit, quamdiu aliquid habuit & prophanum, & sacrum, quod *Desiderio* munerum cupientissimo donaret. Ceterum cum Pontifex *Ravennam* decrevisset legatos suos, una cum oratoribus *Caroli* Regis, ob eam rem in *Italiam* missis, admonuissentque ii, quid maxime Pontifex expeteret, statim ejecto *Michaële*, Leonem designant, quem Pontifex confirmavit. At vero cum hac de causa a *Desiderio* clandestinis consiliis oppugnaretur, rogat *Carolus* efficere, ut ejus admonitu injuria *Desiderius* abstineat. Fecit id *Carolus*, & quidem perdiligerenter; retinere tamen in officio hominem armis non potuit, quod mortuo *Carolomanno* fratre, solum multa bella obire necessarium erat. *Stephanus Pontifex*, Archiepiscopatus dignitate, quam *Leonem* affecerat, minime contentus, voluit etiam, ut ipse, ac Tribuni tres, qui comitiis publicis eligerentur, *Ravennæ* præessent, universumque Exarchatum administrandum susciperent. Quam ob rem inscribere *Leo Archiepiscopus* litteris suis consueverat: *Leo servus servorum Dei, divina gratia sanctæ Catholice Ecclesiæ Ravennatis Archiepiscopus, & primas, Italiæ Exarchus*. Quem eundem insignem titulum, cum administratione conjunctum, qui secuti sunt Archiepiscopi egregie sustinentes, uti memorabimus, Magni quoque, & sanctissimi, terque beatissimi appellabantur. Quapropter non fuit mirum, neque difficile ex ipsis aliquos rursus in *Romanam* sedem, priscae temeritatis, & arrogantiae insaniam excitavisse; quod ex *Joanne*, & reliquis constabit. Ad *Stephanum Pontificem* revertor, qui non multo post vitam dimittens, successorem accepit *Hadrianum Primum*, virum summa vitæ integritate. Cujus viri electione *Desiderius* accepta, occupare hominis benevolentiam statuit. Itaque postulat per legatos fœdera instaurari, quæ sibi cum superioribus Pontificibus fuissent. Paratum se, respondit illis *Hadrianus*, si *Desiderius* ea, quæ per eadem, quæ instaurari optabat, fœdera debebat, Ecclesiæ *Romanæ* restitueret. *Desiderius* hac responsione concitatus, Exarchatus, & *Ravennatum* fines ingressus, omnia diripit, *Faventia*, & *Cymaclo* vi captis. Quapropter *Leo Archiepiscopus* & Tribuni ab *Hadriano* opem per *Julianum*, *Petrum*, & *Vitalianum* tribunos, Legatos, implorant. *Hadrianus* cum re litteris tentata, nihil profecisset, at potius in dies *Desiderius* urbes capiens, *Ravennæ*que imminens, ac *Italiam* devastans, ad Urbem propius accederet, tandem tribus Episcopis ad *Desiderium* missis, qui illi iram Dei minitarentur, & Legatis in eandem rem ab *Carolo* ad *Desiderium* impetratis, nonnihil infensi atque inflammati Regis animum, & impetum remisit. Sed cum re ipsa Pontifici non satisfaceret, *Carolus* comparato exercitu, per inaccessas rupes, non sine multorum cæde, transmissis *Alpibus*, docente, ac monstrante itinere *Martino* *Ravennatis* Ecclesiæ Diacono, a *Leone* Archiepiscopo, misso, *Desiderium*, *Ticinum* rejecit, atque eadem in urbe conclusum, altera tantum, eademque prima copiarum parte obsedit, alteram dimisit ad alias *Longobardi* nominis urbes capiendas, atque ipsam præsertim *Veronam*, ubi *Desiderius* liberos, & uxorem, argentum, aurum, vestem, elegantiorumque ac præstantiorum supellectilem deposuerat. *Romam* ipse ad Pontificem profectus, maximis honoribus exceptus est. Ibi aliquot dies moratus, *Patricii Romani* dignitate impetrata, multisque una cum *Hadriano* compositis rebus, post sextum obsidionis mensem, ad urgendum acrius *Ticinum* revertitur. *Desiderius* desperatis rebus, deditioem facit: ob quam *Longobardorum* Regnum, quod

A per ducentos jam annos *Italiam* occupaverat, finem habuit. *Carolus*, quod dono *Pipinus* pater *Stephano Secundo* Pont. Max. dederat, ac potius restituerat, idem ipse, & inter cætera Exarchatum *Ravennatem*, *Ravennam*que ipsam, amplioribus privilegiis jure jurando confirmavit. Pontifici autem, & *Carolo* *Longobardam* gentem non omnino delere visum est, multis artibusque affinitatibus cum *Italico* sanguine conjunctam: & *Ravennatem* exarchatum, *Romanam* Provinciam decretum est appellari, quam deinde *Romanolam*, & modo corrupta voce *Romagnam* vocamus. Id autem est factum, ut, quibus odiosum nomen *Romanum* fuerat, iis vicinum, ac familiare efficeretur: atque ut juste repetitæ Provincie, ex ea, *Cæsarum Byzantium*, qui non modo sua ignavia totam *Italiam* amiserant, sed eam justa damnatione, quod impii, atque hæretici, & in Ecclesiam *Romanam*, & Pontifices Maximos injuriosi fuissent, perdiderant; deletio Imperio & nomine, veteris dominatus *Romani* Pontificiique vocabulum imponeretur. Verum neque hac significatione propensi erga *Ravennates* animi, contentus *Hadrianus*, quoniam Exarchatus, ipsiusque præsertim *Romagnæ*, id est Provincie *Flaminie*, in qua sita est, Principem esse *Ravennam* non ignorabat, *Romæ* in pratis *Flaminiiis*, ubi antea fuit *Apollinis* ædes, Circumquetum *Apollinarem* appellabant, uti *Livius* tradit, templum excitavit *Divi Apollinaris*; quod memoriæ prodit *Pandulfus* *Lateranensis* Ecclesiæ Hostiarius; id autem nulla ratione alia factum, *Blondo* videtur, quam ut celebri in urbe loco, & loci, & ædis *Apollinaris* appellatio, a ritu gentium, tractu temporis, in *Divi Apollinaris Antistitis Ravennatis* memoriam verteretur. *Carolus* *Pipino* filio in *Italia* ad reliquias belli, si quæ essent, persequendas relicto, secum autem deducto, quasi ad triumphi simulacrum, *Longobardo*, Rege, in *Galliam* regressus est. Ibi in *Saxones*, *Hispanos*, *Vascones*que feliciter dimicavit. Moritur interea *Leo* *Ravennatum* Archiepiscopus, Decimo sexto kalend. Mart. In cuius locum subrogatur *Joannes* hujus nominis *Sextus*, cognomento *Junior*; qui *Ursiani* templi maximam testudinem plumbeis laminis, ut inscripta in ipsis verba declarant, præclaro studio contexit. *Divi Apollinaris* in Classe aram maximam ex argento, atque auro testudine pyramidis instar ornavit, Cruces metallicas ingentes illi dono dedit. Hujus tempore, *Ravennæ* vivebat *Joannes* alter, non Archiepiscopus, in monasterio *Divi Donati* in *Monterione*, extra *Divi Laurentii* portam, juxta *Vandalariam*, a templo *Divæ Mariæ* ad *Blacharras* haud procul, qui multa divinitus vaticinabatur. *Joannes Archiepiscopus* ab hujus plurimum sanctitate distans, vitæ finem imposuit, minime dissimilem. Cum enim *Deodato* cuidam adolescenti, nobilissimi viri *Petri Tribuni* filio, insidias ob prædium moliretur, quod ejus pater domus *Divi Martini* in *Aqua longa* habebat, adeoque acerbo, & immani odio puerum prosequeretur, ut neque sacratissimæ Eucharistiæ Hostiam ei, uti moris erat, die *Divi Apollinaris* festo, communicaret, puero in *Aureliaco* rure, duodecimo ab urbe lapide decedente, ejus morte plurimum *Joannes Archiepiscopus* gavisus est. Dumque ob id intempestivum concelebraret convivium, agrotare tam difficili morbo cœpit, ac pernicioso, ut septimo post adolescentulum die, ex hac vita decesserit; septimo anno Archiepiscopatus. Sepultus est in *Divi Apollinaris Classensis*. Huic succedit *Gratiosus*, cum esset Ecclesiæ *Ravennatis* Archidiaconus, admirabili vir innocentia, & mansuetudine: pulchro aspectu, nonnihil calvus, gutture extenso, grandioribus oculis, dulci præditus eloquio, & omni-

Lib. III.

In Romæ triumphante.

ANN. DCC LXXVII.

ANN. DCC LXXXIV.

ANN.
DCC
LXXXVII.

230

bus virtutum numeris absolutissimus. Sub id tempus *Leo Quartus* Cæsar in Oriente, subito morbo correptus interiit: quo mortuo, *Irene* uxor, & *Constantinus* filius hoc nomine Sextus, vel, ut alii, *Septimus*, Imperium assumptes, Concilio CCCL. Episcoporum *Nicææ* secundo habito, instituire, eos sacrorum expertes futuros, & de Christiana Republ. exterminandos, qui sacras imagines delendas affirmarent: tametsi *Constantinus* haud dissimilis patris, non multo post, decretum illud sanctum abrogaverit, matricque recusanti, & reprehendenti, ademerit omnem administrationem Imperii. Cum autem hoc tempore in *Italia* *Aragisus* Dux *Beneventanus* nova moliretur, & jam in Pontificis fines infestum duxisset exercitum, *Carolus* ab *Hadriano* Pont. certior factus, in *Italiam* descendit, & superato admirabili felicitate *Aragiso*, rebusque optime compositis in *Galliam* rediens, *Ravennam* venit, ubi magnifico apparatu ab *Ravennatibus*, *Gratioso* præsertim Archiepiscopo excipitur: cuius hominis simplicitate delectatus est maxime, secumque sæpe, quoad *Ravennæ* fuit, septem autem dies fuisse tradunt, pransus est. Ferunt, *Ravennates*, cum *Gratioso* simplicitatem nossent, monuisse, ut graviter tantum Regem alloqueretur, neve quidquam minus dignum, & grave proferret. Quod tamen ab *Gratioso* minime est servatum: si quidem prandenti *Carolo*, dum illum hortaretur, atque invitaret, uti ex apposis degustaret, sæpius repetiisse ferunt: *Comede, patercule mi, comede.* Amavit hanc hominis ingenuam, & Christiano non indignam simplicitatem mirum in modum *Carolus*, familiariterque cum eo versatus est. Tempa, omnemque urbem diligenter non sine voluptate lustravit, admiratus veterem superbiam, & *Gothica* ornamenta. Multa dono dedit *Ravennati* Ecclesiæ, atque inter cætera litteræ adhuc exstant, quibus *Ostiariorum* multis bonis, ac privilegiis donat, sanctitate vetustissimi templi *Divi Petri in Eremitario* ductus, quod in *Armentario* appellant. Id nunc templum in clivo situm est, frontatis lapidibus exstructum, ferè penitus collapsum, rudibusque repletum. Cum autem ibi multa marmorum vestigia, pontiumque, & intercolumniorum sub aquis conspiciantur, facile nos movent, diuturni, ac pænè immemorabilis ævi submersam illic regionem populosissimam existisse, quo tempore florebat vetus *Hadria* Tuscorum, uti *Polybius* scribit, colonia, quæ supero mari, de suo, nomen imposuit. Earum autem literarum, quarum multa habentur in *Ursiano* Tabulario, exemplaria, hæc est series: *Carolus Rex Francorum, & Longobardorum, ac Patricius Romanorum.* Illa nobis tribui docet lubenti animo Ecclesiæ, quæ congrua, & utilia nostræ Reipubl. . . . Unde custodes sanctæ *Ravennatis* Ecclesiæ tanta erga nos videntur exhibuisse obsequia, ut congrua, ac perpetua sibi impartiamur suffragia. Qua de re Sancti Apostoli *Petri* basilicam in *Eremitario* fundatam sanctissime cum omnibus sibi pertinentibus, illis concedimus, ac perpetualiter confirmamus, id est cum omnibus oblationibus, quas ibi obtulerint Christiani, & cum omnibus integritatibus suis, quæ de jure ejus videntur existere. Terris vero, & sylvis, & paludibus, piscationibus, venationibus, aucupationibus, fossis, omnibusque quomodolibet pertinentibus inter affines ejus, ab uno latere *Patareno*, & ab alio latere *Trentum*, seu a tertio latere *Fenaria*, seu fossa quæ vocatur *Putratia*, atque a quarto latere *Vidiola*. Ad habendum, tenendum, possidendum, ordinandum, restaurandum, & disponendum, & sacerdotes ibi constituendum, a quibus Deo nostro, & suo *Clavigero Petro* obsequia Divina persolvantur: & cum media piscaria Gua-

Lib. II.

A rionis usque ad mare, & usque ad cessum *Gervosæ*. Et ut diligentissimam sanctæ Ecclesiæ diurnam, & nocturnam exhibeant curam, prædictis letandis concedimus talem favorem, ut ab omnibus Episcopis Ecclesiarum, quarum dona, vel consecrationes sanctæ *Ravennatis* Ecclesiæ largita, largiturave sunt, honorifice suscipiantur. Ad hoc subjici volumus non solum Episcopatus, verum etiam cuncta monasteria, & plebes, *Ariminensem, Pensauriensem, Fanestrem, Senogalliensem, Augubii, Humanæ, Callis, Forosin, Fronii, Monteferetranam, Sarsenæ, Bobii, Cæsenatensem, Foropopillii, Forolivii, Faventia, Forocornelii, Bononiæ, Mutinæ, Parmæ, Regii, Placentiæ, Vicobabentiæ, Gavallensem, Hadriensem, Comaclensem, & Ficocensem*, ut si in posterum aliquis ex prædicta Ecclesia custos per totidem nominatos Episcopatus transitum habuerit, a Rectoribus Ecclesiæ. . . suscepti honore decernimus. Si quis; quod non credimus; contra hoc nostrum privilegium agere præsumperit, vel de prædictis aliqua pecuniarum datione aliquo modo sibi retinenda putaverit, sciat se carere impetra. . . & centum librarum auri pœnam daturum: medietatem nostro sacro ærario, reliquam eisdem custodibus retinendam. Hac vero condicione, ut numquam liceat vobis, vel successoribus vestris prædictis custodibus, rem prædictæ Ecclesiæ a me constitutam, alicui magno vel parvo vendere, aut alienare, vel subtrahere per ullum modum, aut ingenium. Et qui contra hoc facere præsumperit, tercentorum decem & octo sanctorum patrum anathematis jaculo. . . & Ecclesiastica auctoritate, nostra ab Ecclesia. . . sicut *Ethnicus*, & publicanus existat. Observator qui extiterit Domini benedictione redundetur. Ut verum credatur, nostram formam scriptam inesse præcipimus. Dat. per manum *Boni Archicancellarii* anno. . . patriciatus *Caroli*. Hæc libuit describere ex vetustissima *Ravennatis* Ecclesiæ bibliotheca, ex quibus etiam Civitates *Exarchatui*, & *Provinciae Ravennati* subiectæ patent. Postero anno *Gratiosus Archiepi-* ANN. DCC LXXXVIII.

D scopus cum multa *Ravennatibus* suis *Divino Numine* vaticinatus esset, quæ omnia verissima eventus judicavit, cum præsertim in cælo prodigia sane horrenda, equi cum infessoribus acie inter se dimicantes, essent visi, a Deo ad cælestis vitæ præmia vocatus, Sept. Kal. Mart. diem obiit. Sepultus est in *D. Apollinaris Classensis*, cum annum quartum Ecclesiam *Ravennatem* administraret. Sepulchrum illius in eodem templo dextra, nunc visitur, templum ingredientibus, in quo hæc sunt incisæ literæ: HIC TUMULUS

E CLAUSUM SERVAT CORPUS DOMINI GRATIOSI, SANCTISSIMI, AC TER BEATISSIMI ARCHIEPISCOPI. Joannes succedit hujus nominis *Septimus*. Cujus tempore *Hludovicus*, & *Pipinus Caroli Magni filii*, anno DCCXCIII. *Ravennæ* tuerunt, & Domini ibidem Natalitia celebrarunt. Venerat e *Gallia* *Hludovicus*, a patre ad compescendos tumultus, qui in *Beneventana* ditione excitati, eam maxime *Italiæ* partem turbabant, & ceteræ imminabant, cum exercitu florentissimo missus: conjunctisque cum *Pipino* fratre copiis, res feliciter successit. Moritur autem paucis post annis *Romæ* *Hadrianus Pontifex*, cui *Leo Tertius* subrogatur, nequaquam moribus *Hadriano* dispar. Qui cum labentem sacerdotum, & populi Religionem, ac mores restituere niteretur, multorum sibi invidiam conflavit. Quamobrem conjuravere ex sacris viris aliquot ferociore, & confictis criminibus in invidiam vocare sanctum Pontificem apud populum Romanum student. Sed cum magna auctoritate *Leo* apud plebem polleteret, ipsi, vi agendum rati, Leonem innumeris primo affectum injuriis cæsum, & obcæcatum, in carcerem contrudunt. Quod *Byzantii* laudabili-

biliter Irene Augusta iisdem ferme diebus in *Constantinum* filium fecit: nam prudens foemina, flagitia filii non amplius sibi ferenda existimans, consulentibus, ac pene impellentibus quibusdam civibus, *Byzantium*, unde eam filius ejecerat, revertitur, & *Constantinum* suo jussu obcaecatum in carcerem conjicit: ubi & merito, ac jure, tamquam sacrilegus atque impius, vitae finem constituit. *Leo Pontifex* è carcere, Divino pene miraculo, exiens, ad *Carolus* in *Galliam*, opem postulaturus contendit, cum esset ei visus quoque Dei beneficio restitutus. Pollicitus est summam opem *Carolus*, & Pontificem bono esse animo jussu, cum legatis, qui honoris causa prosequerentur, in *Italiam* remisit: paulo post compositis transalpinis rebus, eo ipse quoque per *Noricos* profectus, *Ravennam* primo venit, ac dies septem hac in urbe, in apparatu *Beneventani* belli explicando, & *Romanis* rebus constituendis, commoratus est. Plerique scribunt, *Ravennates* de suae Ecclesiae principatu, contentionem cum *Romana* ad *Carolus* detulisse, quod ægre admodum tulerint, Exarchatum, qui olim ab *Ravennatibus* Magistratibus, & proximè ab Archiepiscopo administrabatur, *Romanis* Pontificibus datum. Cæterum *Carolus*, rejecta in aliud tempus disceptatione, *Romam* profectus est, ubi cum in spem Imperii venisset, *Leone Pontifice* id pollicente, tulit adversus *Ravennates* sententiam, hac ratione, ut ejus Ecclesiae primarii sacerdotes, Cardinales, quemadmodum & *Romane* dicerentur, & essent. Tamen mortuo Pontifice *Maximo*, *Romani*, Comitibus habitis, deligerent novum Pontificem: quod si intra quadraginta dies non facerent, jus creandi *Romani* Pontificis, in *Ravennates* transfret. Sed qui hæc scribunt, nesciunt fortasse, unde nomen Cardinalium in Ecclesiam *Ravennatem* influxerit. Putamus enim communi quadam, ac veteri appellatione primarios omnes sacerdotes nobiliorum Ecclesiarum, Cardinales vocatos, si *Gregorio* credimus, apud *Gratianum*¹, Joanni Episcopo Squillitano scribenti, atque ipsum *Squillitanæ* Ecclesiae Cardinalem sacerdotem vocanti. Quod idem² *Fortunato Episcopo Neapolitano* scribens facit: appellat enim *Gratianum*, Ecclesiae *Venetsarane* Diaconum Cardinalem: Episcopum quoque *Auxuris*, quam *Terracinam* dicimus, Cardinalem sacerdotem ab *Terracinensibus* electum vocat³. Quod & *Gelasius*⁴ Pontifex Max. facit. Et scimus *Tricollim* a superioribus Archiepiscopis *Ravennæ* ædificatam, in qua triplex Canonorum ordo, & Cardinalium præsertim habitaret: legimusque *Gregorium Pont. Max.* eundem Cardinalium ordinem publicis litteris ad *Marinianum* Archiepiscopum datis, confirmasse. Hoc tamen inter *Romane* Ecclesiae Cardinales, & cæterarum Ecclesiarum interest, quod *Romani*, Apostolici Senatus, quem elegit Christus, legitimi successores, auxilium Pontificatui Maximo ad totius Ecclesiae curam, omniumque Ecclesiarum sollicitudinem adjuncti sunt⁵. Cæteri vero in partem sollicitudinis vocati, eam tantum Ecclesiam, cui præsent, non rem Christianam universalem administrant, uti gravissimus, idemque sanctissimus Auctor *Vigilius*⁶ Pont. Max. explicat doctissime Epistola ad *Euthereum*. Adde *Romanos* Cardinales perinde, ac Senatores, Consulesque ac Patricios urbis censi; quibus dignitatibus nulla, secundum Imperium, habetur major; cæteros non item, quod appositè docuit *Gelasius* Pont. Max.⁷ atque etiam *Leo Nonus* in Epistola prima, ac potius libello adversus inauditas *Michaëlis Constantini*, & *Leonis Acridani* Episcoporum temeritates: quod & in collectionibus *Anselmi*,²³³ & *Deusdedit* patet. Quod vero attinet ad *Romanum*, eundemque summum, ac Maximum Pon-

A tificem eligendum, satis constat, id muneris, solis Ecclesiae *Romane* Cardinalibus, neque vero uno aut altero sæculo, sed perpetuo cursu; datum. Quamquam enim aliquando, clerus primum omnis, Senatusque, & populus *Romanus*, mox aliquot orbis Imperatores, interesse, dum eligeretur Pont. Max. visi sunt, non id tamen necessario, sed ad seditiones restinguendas, & compescendos tumultus, ipsorummet Pontificum, & Cardinalium concessu. Id fuit in *Anthero* Pont. Max. satis perspicuum: qui *Divo Pontiano* summo Pont. demortuo in *Sardinia*, quo fuerat in exilium actus, eo tempore, cum maxime omnium, res agi cum clero omni, populoque *Romano* videbatur, schismataque ob id in Comitibus Pontificiis aderant, in ea tamen insula *Sardinia*, Pont. Max. renunciatus est. Populum ibi, clerumque minorem *Romanum*, satis patere potest, tunc non adfuisse, neque consensum ejus, cum unum tantum diem sancta sedes vacasset, expectatum; cæterum ab iis factum *Romane* Ecclesiae Cardinalibus; quamquam hoc tum forte nomine nequaquam appellatis: qui fere omnes eo comitati *D. Pontianum* fuerant. Quod potest vel ex eo cognosci, cum legamus, una secum *Hippolytum*, & *Philippum* Cardinales *Romanos* illuc relegatos, videamusque adfuisse ibidem *D. Antherum*, qui in Pontificatum successit, & omnino sit necesse, non abfuisse eos, qui elegerint, quique suffragia tulerint. Idem in *D. Fabiano*, qui fuit Pont. Max. post *D. Antherum*, ex *Eusebii Cæsariensis* Historia noscere possumus. Huc accedit, quod gravissimus Auctor *Petrus Damiani*, cum esset civis *Ravennas*, & ad insignem rerum Divinarum scientiam, magnam omnis antiquitatis, quod ejus declarant conciones, cognitionem adjunxisset, & longe minus abesset, ab his temporibus, quam ii absunt, qui ista scripsere, nullam hujus rei mentionem non modo facit, sed ita scribit: *Romani Cardinales Romanum Pontificem principaliter eligunt, & quibusdam aliis prerogativis, non modo quorumlibet Episcoporum, sed etiam Patriarcharum atque Primatum jura transcendunt: salvo quippe universalis Ecclesiae sacramento, isti sunt oculi unius lapidis, ipsi lucerna unius candelabri.* Hæc ille. Ad *Carolus* igitur redeo, qui *Romam* profectus, summo omnium, & *Leonis* præsertim Pontificis studio susceptus est. Ibi aliquot dies moratus, compositis omnibus, quæ contra *Leonem* facere videbantur, ab eodem Pontifice, gratiam referente, in *D. Petri*, inter sacra solemnia, rite, summaque totius populi *Romani* hilaritate, ac frequentia, præsertim *Pipino* filio, omnibusque *Gallici* Regni proceribus, celebrata, nocte, quæ ob Christi Dei ortum anniversaria vicissitudine celeberrima habetur, sceptro dato, coronam Imperii ingeniculatus accepit, & confestim *Romanus Imperator*, ac *Cæsar Augustus* appellatus est, anno a partu Virginis primo supra octingentesimum. *Pipinus* etiam filius, *Italicæ*, Rex, excepta tamen *Italica* ditione Pontificis, eadem nocte declaratus: nam *Carolus*, assentiente Pontifice, divisit cum *Byzantiis Cæsaribus* Imperium: quo in foedere de *Italia* ita cautum est, ut *Græcis* a *Neapoli*, & *Syonto* cum *Sicilia* cederet: reliqua *Italia*, præter Pontificis ditionem, *Cæsarium Occidentalium* juris censeretur. Ita & *Transmarini Cæsares*, *Italicæ*, quam totam sua ignavia jam pridem amiserant, partem non parvam, alieno beneficio, recepere: quod *Irene* ratum habuit, & post eam *Nicephorus Cæsar Byzantius*. *Carolus* in *Galliam* rediens, *Ravennam* venit, & cum insignem Basilicam *Aquis Grani*; qui locus est inter *Mosam* & *Rhenum* amœnitate jucundissimus, ædificaret, multa marmora, columnas

ANN.
cccc.

234

Ra

Ravenna deduci ad eam ornamand; uti auctor est *Sigibertus*, atque in speculo *Vincentius*; curavit, quod & *Agnellus* confirmat: ipsamque inter cætera equestrem statuat, Regem, seu spectatricem solis, & Regisolem vulgo vocatam: quam tamen *Ticini* reliquit, *Saxonum* defectionibus, aliisque motibus bellorum ad maxima itinera compulsus: quamquam id aliqui *Luitprando* Longobardorum Regi acceptum ferant. Hoc tempore *Paulus Traversarius*, *Theodori*; ut *Franchinus*, & *Ferretus* scribunt; filius, multo, quam esset antea, navigabiliorem fossam *Padusam* fecit, quæ a *Pado*, *Ravennam* usque ad *Hadrianam* portam pertinet, & navigari, nisi minoribus navigiis, non poterat, a *Plinio* *Messanum*, uti scripsimus, vocatam. *Cymachum* etiam cepit: quamquam, ut ex vetustissimis constat *Ursianæ* Bibliothecæ monumentis; *Ravennatum* jurisdictio ad omnes illas civitates permanabat. *Ædificavit* quoque opidum, cui *Castellatio* nomen fuit, ab *Narsete*, qui *Gothos* ibi superavit, solo æquatum. Hujus in agro *Ravennati* vestigia adhuc pleraque apparent, templum præsertim, quod *Divæ Mariæ Traversariæ*, juxta *Foroliviensem* agrum, ad *Divi Nicolai* haud procul, vocamus. Hic *Paulus* omnem fere delevit *Anastasorum* familiam *Ravennatum* potentissimam, ac nobilissimam, unde nomen inditum est portæ *Anastasiæ*, quæ nunc clausa, & *Julia* appellatur, quod *Julius secundus* Pont. Max. aperiri clausam jussit. Paucis post annis *Leo Pontifex* *Ravennam* venit, qui *Roma* profectus, ut *Mantuxæ* eorum miraculorum veritatem præsens cognosceret, quæ a sanguine edebantur, ex Imagine Christi Dei Cruci suffixi in *Syria* effuso; is enim paulo ante *Mantuam* delatus fuerat; in *Galliam* *Remos* se contulerat ad *Carolus*, qui honestissima pompa acceptum, pari honore multis, ingentibusque muneribus, dimisit, comitibus etiam additis, qui illum *Ravennam* usque comitarentur. Interea *Pipinus* Italiæ Rex ad *Ravennam*, quam ob loci opportunitatem, Pont. Max. permittente, & concedente, Regni sui sedem, ac domicilium fecerat; cum populi frequentia, tum opibus augendam, vires omnes intendit, ut auctor etiam est *Bernardus Justinianus*. *Nicephoro*que *Byzantio* Cæsari *Hadriatici* maris navigationem, & *Dalmatiæ* oram maxime portuosam invidens, illius occupandæ desiderio flagrabat. Quamobrem sollicitans assidue *Venetos*, ut foedus secum adversus *Nicephorum* inirent, nihil tamen impetravit. Fecit nihilominus, ut commoto ob id *Nicephoro*, duplex missa fuerit Classis, quarum altera in *Tyrrhenum* mare delata, *Populonium*que deprædata, ac cæteris ejus oræ vexatis urbibus, mala complura intulit: altera in *Hadriatico* exagitavit oram omnem *Italicam*, quæ *Pipino* subiciebatur, ipsumque *Cymachum*, vetustissimam urbem, uti supra memoravimus, ferro, atque igni demolita est. Sunt tamen qui scribant, diu ibidem inter Classem *Ravennatem*, & *Byzantiam* adeo acriter, atque ita æquo Marte pugnatum, ut magna utrinque accepta clade, illa *Ravennam*, hæc *Venetias*, nulla relata victoria, se receperint. *Pipinus* ea, qua potuit celeritate, Classem *Ravennæ* instruit, *Venetos*que adortus, *Brondolum*, Fossam *Clodiam*, *Palestinam*, *Alliolam* capit, efficitque, ut *Veneti*, rebus suis consulentes, ex *Metamauco* in *Rival-*
235 *tum*, cum uxoribus, liberis, universa supellectili, sacrisque omnibus, & prophanis, ad habitandum se receperint, anno a partu Virginis nono, seu ut aliis placet septimo supra octingentesimum: iisdem fere diebus, quibus *Joannes Archiepiscopus* *Ravennatum* mortuus, successorem accepit *Valerium*: qui nactus *Pipinum* religioni Christianæ addictissimum, Divinum cultum plurimum in-

A instauravit, templaque ornavit, ut monumenta restantur in *D. Apollinaris Classensis*, præsertim ad gradus marmoreos aræ maximæ: & ara *D. Eleocadio Archiepiscopo* ad sinistram, juxta sacram turrim, dicata, *Petro sacerdote* rem potissimum jurante. Demoliendas etiam curavit basilicas *Divorum Georgii*, & *Eusebii*, Arrianorum ætate, uti scripsimus, exædificatas, extra *D. Victoris* portam. Ex iis autem omnibus everfis templis, egregias ædes, *Agnello* teste, extruxit, cognomento *Valerianas*. *Pipinus* interea commissum cum *Venetis* prælio apud *Rivaltum*, cum *Gallicæ* naves vada, ac decessum æstus excipere non possent, ob usus inscitiam, *Venetæ* autem pro loci natura essent accommodatæ, maximo *Ravennatis* nobilitatis damno, ingentique clade, sic superatur, ut deinceps loco illi cognomentum *Orfani*; quod *Orbum* latine exprimit; adscriptum fuerit. *Pipinus* in *Istriam* devectus adventante *Nicephoriana* Classe, everfis omnibus *Venetorum* opidis, quæ occupaverat, *Ravennam* revertitur, lacrymarum, & luctus, ob civium suorum necem plenissimam. Ubi Archiepiscopus *Valerius* abacum ex argento, *Platani* specie; multaque alia argentea vasa, cum *Ravennati* Ecclesiæ dono dedisset, moritur, & in *Classensi D. Apollinaris* æde sepulturæ traditur Idibus Mart. Successit illi *Martinus*, proceritate corporis, capitisque magnitudine, & valido, firmoque temperamento conspicuus: is, qui cum Archidiaconus esset, iter per *Alpes Carolo* in *Italiam*, uti diximus, descendentem, monstraverat: *Marinum* aliqui appellant: cujus Archiepiscopatus initio, *Pipinus* pace cum *Nicephoro*, & *Venetis* facta, tertio decimo anno Regni, *Mediolani* diem obiit. *Carolus* etiam patre senio gravis, *Hludovico* filio natu minore *Aquitaniæ* Rege, ac Imperii successore, *Barnardo* vero nepote, *Italiæ* Rege declaratis, dum *Aquis Grani* esset, dolore lateris interiit, anno ætatis secundo, & septuagesimo, quinto kalend. Febr. ab ortu Christi quintodecimo supra octingentesimum. Ejus cadaver honorificentissimè in æde *Divæ Mariæ Virginis*, quam ipse exstruendam, & ornamentis *Romæ*, *Ravennæ*que adductis decorandam jusserat; sepultus est. Mensæ illi erant argenteæ tres, in quarum una urbis *Byzantium* imago visebatur: hanc Ecclesiæ *Romane* testamento reliquit. In alia *Romæ*, quam *Ravennati* eodem jure tribuendam jussit. Tertiā reliquit filiis, in qua erat orbis terrarum descriptus. *Hludovicus* filius legata patris exsequens, mensam argenteam ad *Martinum* Archiepiscopum misit, urnamque sacram adjunxit, postulans, ut patris manibus parentaret. Fuit *Carolus* summa, & numquam intermorigata virtute Princeps, multisque ædificatis augustissimis templis, & nationibus ad Christianam religionem conversis, aliisque summo pietatis studio præclare gestis, *Magni* cognomentum jure adeptus. Hunc retulit in sanctorum numerum *Paschalis*. II. Pont. Max. *Leo* sub id tempus cum *D. Pauli* tectum, quod terræ motu, quo *Italia* etiam quassata omnis est, corruerat, *Romæ* instaurasset, *Chrysaphium* sibi a cubiculo, virum egregium, cum præstantibus artificibus *Ravennam* misit, qui item *D. Apollinaris Classensis* templum, trabibus, & laqueariis bus abiignis ad tectum confirmaret: quod opus vix est absolutum, cum *Leo*, primo, ac vigesimo Pontificatus anno moritur. Cui subrogatur *Stephanus Quartus*, qui ad *Hludovicum Cæsarem* in *Galliam* proficiscens, *Ravennam* divertit, ibique in *Ursiana* æde sacra solemnia celebravit: ferturque Christi Dei calceamenta, quibus Sandaliis nomen est, *Ravennatibus* ostendisse. Hoc tempore Urbis *Ravennæ* dignitas minui cœpta: quia cum *Romani Pontifices*, post translatum in Occiden-

1 In vita
Valerii.

ANN.
DCCCXII.

ANN.
DCCCXIII

ANN.
DCCCXV.

ANN.
DCCCXVI

dentem Imperium, exactosque ex omni Italia Longobardos, multum opibus, ac potentia aucti essent, uti supra demonstravimus, nulli jam amplius Italici, aut externi nominis Principes, ut antea, Ravennam in deliciis habuere. Galli paucos per annos, permittente Pontifice, tenuere Imperium: Germani verò Othones, Henrici, Frederici, si per Taurinos saltus ingrederentur, divertere Mediolanum soliti: Cum interea Romani quoque Pontifices, ingratum non haberent, minui Ravennatis sedis auctoritatem; quæ sæpius, ita uti docuimus, cum Romana, de dignitate contenderat: intereaque crescens Venetiarum civitas, ad se rem nauticam fere omnem, & mercaturam, navigationemque traduxisset: præsertim quòd ad tranvehenda Orientis aromata in Pannonias, Germaniamve, commodiori esset situ posita, quàm Ravenna. Itaque paulatim deferri, & minus frequentari cœpit. Martinus Archiepiscopus moritur Quarto Idus Novemb. Cui Petronax sufficitur, sub id tempus, quo Paschalis Pont. Max. Stephano Quarto successerat. Ut autem a Hludovico Cæsare, Paschalis, pactum, quod cum Decessoribus suis a patre, avoque ejus factam fuerat, sibi confirmari impetraverat, ita Petronaci Archiepiscopo, quæ a superioribus fuerant Principibus probata, confirmavit. Tabulæ ejus confirmationis hæc sunt: Paschalis Episcopus servus servorum Dei, Rev. sanctissimo fratri Petronacio Archiepiscopo. S. Raven. Ecclesie, & per te in eadem Ecclesia in perpetuum. Cum piæ desiderii voluntates, & laudande devotionis intentio, Apostolicis sit semper studiis adjuvanda, cura est sollicitudinis adhibenda, ut ea quæ legaliter geruntur, & æquitati personæ conveniunt, nulla valeat refragatione perturbari, sed inrefragabile jure de eo..... at permanere, & ob hoc Apostolicis promulgatis sanctionibus propria quæ rationis. suppetunt, fas exigit possidenda confirmari. Legitur quoniam quidem fraterna sanctitas tua direxit nobis per Sergium religiosum Diaconum sanctæ tuæ Ravennatis Ecclesie. eundem Adriani quod Papæ, prædecessoris nostri, in quo confirmabit privilegia Leonis, quòd Imp. facta ab Epiphanio, quòd religioso notario, & Scriniario, & Apocrisario Ravennatis Ecclesie, qui disertus ab bo. memoriæ Damiano Archiepiscopo..... tus confirmatæ sacræ essent præcedentes formulas ab pio Leone Imp. tam divæ memoriæ prisci Justiniani, quamque ceteris piissimis Imperatoribus privilegia sanctæ vestræ Ecclesie prælargita, in quibus, & aliis piis capitulis: & ut sine sacrilegio..... vel feretis, rapinæ ejus fines prælargitæ sunt, & promulgationes postulabit quoque tua almitas eadem, præpæ nostros Apostolicos apices firmitatem accipere; unde annuentes præparatus sancimus, & confirmamus omnia quæcumque sunt privilegia edita in sancta vestra Ravennati Ecclesia, tam prædecessorum nostrorum Pontificum, scilicet, sanctæ recordationis Hadriani, & Leonis sui prædecessorum, quam quæ Imp. vel dona Regum, aut a Christianis hominibus perdonationibus, vel venditionibus, seu testamentis oblata, juxta ordinem generaliter, & specialiter omnium sanctæ tuæ Ecclesie largitatem corroborationis firmitatem in perpetuum habere præcepimus, & confirmamus ut, nullum locum, aut jus subjacentem sub ditione sanctæ tuæ Ecclesie, pro quolibet adinventio-²³⁷ nis argumento potentia quoquomodo judicari suffultum civili, aut militari præcinat usurpari vel subtrahere, aut violare u..... innovatione ædificationis inducere. Sed si quis aut cadentem templum renovare, aut ædificare temptaverit, non habere licentiam ante hoc agere, nisi prius per solitam benedictionem paterna sanctitati vestræ sanctæ, & venerabilis coram ibi figatur, ne q..... que ex alio Episcopatu ditione, aut civitatis ibidem venientes, & commorantes Deo amabiles clericos præsumere in subjacentibus nobis Ecclesiis sine præceptio-

A nem nostram Sacerdotalem agere ministerium magis autem, & omnes advenarum religiosissimos clericos mites, uti ne aciones vestram sanctitatem obaudire, ac definire, & nec secundum Divinarum legum, & sacratissimarum regularum tenore effectum in eis inferre. Monasterio vero sancti primi martyris Stephani, qui sic nominatis fundamenta, & se jacet juxta palacium, & omnibus idem pertinentibus religiosi monachis omnia veneranda oracula, vel monasteria, & ceteros venerandos locos sub parochia existentes sanctitati vestræ sub ditione, & potestate sanctitati vestræ subjaceant, & per te sanctæ tuæ Ecclesie. Et quæcumque sunt eis privilegiis in integro observandis super his, nec nullum molestia, aut angarias, aut gravamina aut excubias quilibet inferre parti sanctæ tuæ Ecclesie, nec non colonas, aut pa.... res vos subjacentes parti sanctæ vestræ Ecclesie, a quolibet omnium admilitandum subtrahere, sed si militati fuerint, eos discingi, & dismilitari jubemus nostræ venerande reddituros parti, ut si quis talia temerantes prævertere tentaverit, de his quæ a nobis piè sancita sunt, & juxte a nobis petistis, ut per præsentem nostrarum Apostolicam continetur formula, non solum nihil prævaleat, sed etiam pro tale matricem audaciam, & omnia suarum facultatum amissione faciantur, nec non, & animarum adversiones periculo minime declinare poterint sufficientibus omnibus in concessione sola hujus Apostolicæ nostræ exarationis. Si quis vero contra hoc nostrum Apostolicum præceptum..... egerit, componat auri brici libras quinque, insuper, & anathematis vinculis sit innodatus, & perpetuæ condemnationi summissus. Quod præceptum confirmationis a nobis factum, rescribendum præcepimus Timotheo notario, & Scriniario Sedis nostræ in mense Julio Indictio. XII. Bene valete. Gvidus Julius per manum regi Bilio sedis Apostolicæ Imp. Augustinus Hludowvi bon-
do. Hæ litteræ in Bibliotheca Archiepiscopatus Ravennatis adhuc exstant, in arboris cortice; cuius est longitudo duorum cubitorum, unius latitudo; exarata charactere Longobardo, omnium quæ ibidem sint tabularum; multæ autem sunt; pulcherrimo, lineis inter se duobus transversis digitis distantibus. Cum autem pluribus exesæ sint locis, Julius Ruverus Cardinalis, & Archiepiscopus, antiquitatis studiosus, ne tam vetustum monumentum periret; putatur enim ἀνὴρ παρὰ φύσιν; tenui subjectæ telæ agglutinandum iussit. Ex his potest cognosci, Archiepiscopum Ravennatem, apud Imperatores, suum etiam habere internuntium, ut diximus, vocatum, consuevisse. Sunt hæc datæ litteræ anno a partu Virginis, Octingentesimo decimo nono. Hujus Petronacis, Archiepiscopatu, Othgarius Maguntinus Antistes, Ravennam cum venisset, D. Severi Archiepiscopi cadaver sanctum, Vincentiæque uxoris, & Innocentiæ filix, Ravenna, Maguntiam exportavit, inque Herfordiensi templo locavit. Interea cum Bernardus, quem scripsimus Italia Regem a Carolo Magno factum, nova moliretur adversus Hludovicum Cæsarem, commisso prelio superatur; & Hludovicus Italia Regem, Hlotharium filium creat: : qui paucis post diebus in Italiam²³⁸ descendens, multa Romæ, & Ravennæ nova constituit, Ravennamque plurimum frequentavit, ubi celeberrimum fœdus iniit cum Venetis, de quo aliquot post annis ad Petrum Tradonicum Venetiarum Ducem scripsit his verbis: Et volumus, ut omnes homines vestros, postquam pactum antierius factum fuit Ravennæ, qui ad nos confugium fecerunt, si eos invenire potuerimus, ad partem vestram restituamus: cum Paschali Pontifici mortuo, Eugenius Secundus successisset: Verum non multo post Eugenio item mortuo succedit Valentinus, & Valentino Gregorius Quartus. Hludovicus Cæsar, Hlotharium filium Italia Regem consortem Imperii fecit. Petronax decimum

quinctum jam annum Archiepiscopus, cum omnes illum *Ravennates* hortarentur, ut sanctum *Maximiani* Archiepiscopi cadaver ex humo eductum, qua ignobiliter contegebatur, honestiore loco poneret, multis precibus fatigatus, tandem ad *D. Andreae* se conferens, precatione prius adhibita, fabris mandavit, ut tabulam e marmore, quam appellabant Græca voce *Platoniam*, tollerent: quibus minus accuratè agentibus, contracta est. Quamobrem *Petronax*, ut erat irritabilis naturæ, vehementer commotus, acriter illis minitans, *Andream Agnellum* sacerdotem, in ordine sedis suæ, decimum, præstantissimam arte, summoque in omnibus rebus ingenio præditum, illis præfecit. Cujus præscripto cuncta cum agerentur, & jam sublatus esset lapis, quo sepulchrum operiebatur, sub aqua *D. Maximiani* ossa se in conspectum dederunt: erat enim plenum aquæ monumentum. Obortæ hic omnibus lacrymæ, implorareque suppliciter omnes sancti Archiepiscopi opem ingenti veneratione ejus vitam, monita, religionemque recensentes, ac suam ipsorum miseriam, atque calamitatem lamentantes, & deplorantes. Ex aqua extracta sacra ossa exsiccantur, involvuntur linteo, & obsignantur, dum ipsum monumentum in liberio-rem auram educeretur. Quæ integra inventa sunt ossa, tenuia erant, sed procera, & adeo articulis connexa, ut vix annum spoliata carne viderentur. Nihil, extra unicum dextræ maxillæ dentem, deerat. Itaque generoso vino, odoribus variis, atque aromatibus permisto abluta diligenter, supplicatione omnium ordinum indicta, summa totius populi religione, & reverentia, eodem in monumento locantur, & ingenti lacrymarum imbre, qui ex omnium oculis largè defluebat, clauduntur. Plures deinde dies veneratio, & timor in animis omnium insedit, perinde ac *Maximianum* præsentem intuerentur. Hæc ex *Andrea Agnello* descripsimus, qui his non solum interfuit, sed præfuit, summaque doctrina eruditus, de *Ravennatibus* Archiepiscopis volumen gravissimè scriptum reliquit. Quod cum diu in Archiepiscopatus Bibliotheca fuisset, superioribus annis, cum multis aliis sublatum, nulli inveniatur, magna quidem certe jactura. *Hlotharius* Italiæ Rex dum in *Galliam* ad *Hludovicum* patrem rediret, ex *D. Apollinaris* in Classe lapidem Porphyreti cum abstulit, pretiosum admodum, & summo præditum splendore, in quo sepultum fuerat *Mauri* Archiepiscopi, superioribus sæculis, cadaver, sub ædis porticu. Id in *Galliam* importatum *D. Sebastiani* aræ mensam fecit. Florebantibus diebus *Ravennæ* cives nobilissimi *Traversarii*, *Gazi*, unde nomen ei regioni, & portæ urbis, quæ est ad meridiem, impositum est; *Præfecti*, *Aunesti*, seu *Honesti*, *Pusterlæ*, *Cunii* deinde Comites vocati; *Malvicini*, quorum ædes magnificæ, & egregiæ inter *D. Agnetis* templum, *Ursianamque* fuisse, horum auctor scribit *Ferretus* ex *Franchino*. Qui etiam adscribit, ex *Paulo Traversario*, Theodori filio, & ex *Maria* conjuge, quæ *Romana* fuit, ex *Valeria* familia, natos hoc tempore *Andream*, & *Georgium*. *Maria* autem mortua, alteram duxit ex *Perleonia* familia item *Romana*, cui nomen *Blandæ* fuit: ex hac sustulit *Paulus* quattuor egregios filios, *Theodosium*, Italianum, *Philippum*, ac *Jacobum*, viros insignes, quique universam *Æmiliam* pro Pontifice, atque etiam, ut Pontifex permittebat, pro Cæsare administrarunt. Nam ad gratiam, qua pater apud Cæsarem plurimum valebat, maternæ familiæ apud Pontifices accedebat auctoritas maxima. Si quidem *Perleonia* familia inter *Romanas* nobilissima, illa est, e qua Clarissimi comites Tribus montis *Aventini* & *Ausuriacæ* Domus Principes prodire. Re-

A peritur enim ex *Perleoniis* quosdam *Ispruchum*, *Oenipontem* ita appellant, ad habitandum profectos, inter *Ausuriæ*, ac *Baioariæ* populos, ab *Helvetiis* haud procul. Paulatim verò dignitate eorum in dies crescente, Principatus *Ausuriæ* jura, titulumque fundarunt, uti *Maximianus Cæsar*, *Caroli Quincti* avus affirmare consueverat. *Petronax Archiepiscopus* cum *Ravennatem* Ecclesiam rexisset annos decem, & septem, seque omnium officiorum religione *Hludovici* primum Cæsaris, mox *Hlotharii* partibus ANN. obstrinxisset, diem obiit sexto Id. Mart. Illi, DCCC Georgius ab *Ravennatibus* sufficitur, a *Gregorio* XXXV. Quarto Pont. Max. Romæ consecratus: cui tamen Pontifici postea adversatus est. Paucis ta- ANN. men hinc annis, cum *Hludovico* Cæsare mortuo, DCCCL. inter ejus filios, ob divisionem Imperii, immortale odium exarsisset, atque ob id in *Antifiodorensi* agro apud *Frontanicum*, acerrimè ab *Hludovico*, & *Carolo* adversus *Hlotharium* fratrem dimicatum esset: quo proelio plurimum cruento, *Hlotharius* ex fuga *Viennam* cum conjuge, & liberis se recipere coactus est, *Gregorius Romanus*, Pontifex, omni humanitate, ac religione conspicuus, ægre admodum ferens tantum inter fratres dissidium, ex *Italia* adeos simul conciliandos *Georgium* misit *Ravennatum Archiepiscopum*, plenum militarium spirituum, capillis crispis, & superbum juvenem, qui jam omnem *Ravennatis* Ecclesiæ Gazam depopulatus, coronasque aureas, quas *D. Petrus* Antistes conflagraverat, & gemmas præstantiores ex *D. Petri Majoris* abstulerat, magnumque *Ravennati* Ecclesiæ incommodum attulerat. Novæ etiam Divinæ legis instrumentum, tabulis ex auro incisum, compluresque præterea ex auro coronas, de templo *Divorum Joannis*, & *Pauli* abstraxerat, ut *Hludovici Secundi* filiam, cui *Geltrude* nomen est, impositum, dum sacra baptismatis unda perfunderetur, sustineret, muneribusque donaret amplissimis. Quamobrem homini in *Galliam* profectiorem paranti, facile injunxit *Gregorius*, uti suo nomine pacificator inter fratres dimicantes ANN. constitueretur. Ita cum tercentis equiti- DCCCL. bus, insignique pompa ad *Hlotharium* cum venisset, non Pacificatoris, sed Ducis munere usus, inclinante ad *Hludovicum*, & *Carolus* victoria, universum comitatum in proelio amittens, vix solus è tanta clade fuga elapsus est. Melius igitur sibi, suisque partibus consulens, Pacificatoris, idque Legationis munus, quod abjecerat, suscipiens, de compositione assidue, diligenterque tractare cepit. Quocirca pace inter eos conciliata, cum reliqui *Hlothario* Imperii titulum permisissent, *Hlotharius* *Hludovicum* filium, quem Regni socium fecerat, in *Italiam* cum ingentibus copiis dimittit. Quò cum venisset, ut ²⁴⁰ Reginæ matris satisfaceret precibus, *Georgium*, repugnantibus *Ravennatibus*, Archiepiscopatu restituit: Non enim tam eum reciciebant *Ravennates*, quod esset Thesaurus omnes deprædatus, sed quia vetustissima privilegia, quæ *Maurus*, ceterique Archiepiscopi *Ravennates* a summis Principibus acceperant, exportaverat: Idque sub id tempus accidit, cum *Gregorius Quartus* Pontifex e vita decedens, successorem habuit ANN. *Sergium Secundum*. Moritur tamen haud multis DCCC XLIII. post annis *Georgius Archiepiscopus*, & nulla honoris significatione, nullis sacerdotibus comitantibus, nulla funeris pompa, ei sepulturæ locus in *D. Apollinaris Classensis* datus est. Licet autem inter *Ravennates Archiepiscopos* numerandus ab aliquibus, non putetur, quòd Ecclesiam destruxerit, quam debuerat ædificasse, ipse tamen dignitatis, & rerum ordo id postulat. Ejus tempore ingens Solis per universum orbem Eclipsis visa est, sanguineque pluit Non. Mai. *Ravennæ*, cum

ANN.
DCCC
XLVI.ANN.
DCCCLV.ANN.
DCCCLVI.

cum dies esset festus ob dedicationem Basilicæ *D. Michaëlis Archangeli* ejusdem urbis. Terribile item signum prima noctis vigilia Oct. Id. ejusdem in aëre apparuit, igneæ faces, & stella crinita immensæ magnitudinis, ipsam Solis lucem ferè superantes, & præter morem discurrentes. In Archiepiscopatum *Deusdedit*, vir optimus, subrogatur, iisdem pænè diebus, quibus *Leo Quartus*, Sergio secundo vita functo, in Pontificatu Romano successit. *Deodaldum*, hunc, aliquot tabularii *Ursiani* monumenta, & Archiepiscopum designatum appellant: scripta autem sunt, anno tertio *Sergii* Pontificis, XIII. Kal. Februarii. Indict. x. *Ravennæ*. quæ incidunt in annum a Christo nato quadragesimum septimum supra Octingentesimum. Hujus tempore Plebs antiqua extra opidum Tiberiacum construitur, uti testantur hæc in pavimento scripta. *De donis D. & S. D. Deusdedit. v. b. Episcopus Raven.* Saraceni superato, ad *Tarentum*, navali proelio, *Theodosio*, Michaëlis Trauli Orientalis Cæsaris Duce, *Italiam*, nemine obsistente, capta *Ancona*, & omni superi hujus maris ora, longè, lateque direpta, populati sunt: atque ipsum inter cetera *D. Apollinaris in Classe* templum: ex quo præter multa ingentis pretii, ex argento testudinem, Zonasque muliebres, superioris sæculi ornamenta, abstulerunt: Sed domum remigrantes, sæva coorta tempestate jactati, plerique ferè omnes foedis factis naufragiis periere. Non defuere tamen, quin alii novam inferre vastitatem *Italiae* adorti, littora infesta redderent, & quamquam a *Neapolitanis*, ejusque regionis militibus, *Leone Pontifice* hortante, ac benè precante, maxima clade afflicti sunt, tamen in *Calabris*, *Apu*liaque eorum omnia tumultibus, miscebantur, & nova quotannis insurgebant, *Hlodovico*, *Hlotarii* Imperatoris filio, *Italiae* Rege, vix in eos quidquam proficiente. Itaque *Leo Pontifex*, cum sextum jam annum munitionem *Vaticani* inchoasset, eam magna adhibita diligentia absolvit, Leoninamque urbem de suo nomine appellavit, nec diu post decessit; Illi successisse, plerique tradunt, *Joannem Septimum*: quem ferunt, cum esset mentitus sexum; erat enim foemina; malis artibus Pontificatum Maximum adeptum fuisse, secundoque anno ex partu periisse. Sed cum id commentum sit, aut malevolorum, aut rerum, temporumque ordinem ignorantium studio adornatum, facile a doctissimis nostræ ætatis viris; in quibus excelluit *Onuphrius Panvinius*, rejectum est: cum ab *Leonis Quarti* interitu, ad *Benedictum Tertium* Pont. Max. renunciatum, sex tantum dies intercesserint. Ajunt etiam *Hlotharium Cæsarem* gravem annis, sumpto cucullo, *Hlodovicum Cæsarem* reliquisse. Interea *Deusdedit* Archiepiscopo *Ravennatum* mortuo, *Joannes* hujus nominis *Octavus* subrogatur. Cujus Archiepiscopatu, ob Barbarorum quas diximus, excursions, ac latrocinia, plerique cadaver *D. Apollinaris*, *Ravennam*, ex eo templo importatum ferunt, atque in *D. Martini in cælo aureo* collocatum, eamque ob rem deinceps ædem illam *D. Apollinaris* novi titulo vocatam. Sed ii falluntur, ut puto, cum ex tabularum Pontificiarum auctoritate, *Alexandri* præsertim *Tertii*, anno a partu Virginis MCLXXIII. qui ad rem, & controversiam declarandam, tollendamque *Ildebrandum*, & *Theodinum* Cardinales, *Gerardo* tunc *Ravennatum* Archiepiscopo, misit; ac ex marmoreis, in ipsa *Classensi* æde *Apollinaria* monumentis, secus constet. Ceterum huic errori, ac disceptationi occasionem præbuit *Joannes* hic Archiepiscopus, qui *Saracenis* omnia, uti dictum est, devastantibus, cum vereretur, ne cadaver sanctum *D. Apollinaris* raperetur, duo

A sanctorum virorum cadavera, sub *Apollinaris* nomine, ad *D. Martini in cælo aureo* transferenda XVII. Kal. Augusti curavit: Cujus etiam rei satis argumento esse potest, quod is quæ supra scriptimus, *Alexandri Tertii* temporibus, *D. Apollinaris* ossa, una cum tribus laminis ex argento vetustissimis, in quibus ejus *D. Archiepiscopi* vita summatim erat scripta, quinto Kal. Novembr. reperta, & in sublime elata, ostensa omnibus sunt: cum ipse *Ildebrandus* Presbyter Cardinalis Legatus, ac *Theodinus* item Presbyter Cardinalis, *Gerardus* *Ravennas* Archiepiscopus, Episcopi Metropolitano jure ipsi subjecti, innumerabilesque præterea Sacerdotes, & populares adessent. In tertia autem argentea lamina, sic erat scriptum: HIC REQUIESCIT SACRATISSIMUM CORPUS BEATISSIMI APOLLINARIS MARTYRIS, ET SACERDOTIS CHRISTI. QUOD VERO HIC DEEST, IN HAC EADEM ECCLESIA MAXIMA CAUTELA RECONDITUM EST. *Ildebrandus* anathematis poena iis proposita, qui alibi esse *D. Apollinaris* sanctum corpus affirmarent, festum, ac solemnem agi in perpetuum deinde hujus inventionis diem jussit, poenamque annui spatii peccatis debitam, templum illud eo die invisentibus, quotannis, indulgit: Quæ sunt omnia ab *Alexandro* Pontifice probata. Novissime quoque anno MDXI. Quarto Non. April. cum *Julius Secundus* Pont. Max. *Ravennæ* commoraretur, *Franciscus Soderinus*, Basilicæ duodecim Apostolorum Cardinalis Sacerdos *D. Apollinaris* ossa, ex subterraneo specu, ubi diu latuerant, educta, in monumento ex marmore, sub angiporitu majoris testudinis, ante oculos omnium *Ravennatum* collocavit, centumque dierum poenæ peccatis debitæ remissionem indulgit, atque quotannis ejus inventionis, translationisque diem celebrem agi voluit: Quod vetustissimo Ecclesiæ more, jam inde a nascente ipsa, servatum; cum multa nobis indicant, tum ex sermonibus, quos de inventionibus sanctorum *Gervasii*, & *Protasii*, *Nazarii*, & *Celsi*, *Vitalis*, & *Agricolæ* Divus *Ambrosius*, & de capite Divi *Joannis Baptiste*, Divus *Cyprianus*, habuerunt, satis constat: quod & Divus *Augustinus* in suis *Confessionibus* testatur, & *Lucianus* presbyter Hierosolymitanus aperit, *Libello de D. Stephani Protomartyris Inventionem Græcè scripto*, quem *Avitus* Hispanus Sacerdos *Latinum* fecit. Ut autem ad historiæ ordinem revertamur, *Benedictus Tertius* Pont. Max. vitæ sanctitate, cum quibusvis comparandus, multis rebus piè gestis, tertio anno Pontificatus decessit: In cujus locum *Nicolaus* primus absens, ac fugiens, omninoque vitandi honoris causa renuens, Pont. Max. creatur. Hic *Joannem* Archiepiscopum *Ravennatum*, propter objecta a subjectis Episcopis crimina, ter vocatum, & ad se venire recusantem, *Romani*que Pontificatus judicium detrectantem, dignitate privavit. At *Joannes* *Ticinum* ad *Hlodovicum Cæsarem*; qui tum ibi aderat; confugiens, & commendatitias ab eo litteras, ad Pontificem, obtinuit, & Legatos etiam impetravit: quibus a Pontifice daretur, ut *Joanni* Archiepiscopo, *Romam*, ad causam apud Concilium dicendam, tuto proficisci liceret. Quod illi facile *Nicolaus* concessit. Quamobrem cum ad *Lateranum* mense Novembri, anno ab ortu Christi DCCCLXI. facultatem *Joanni* Archiepiscopo dicendi fecisset, in frequenti sexaginta quinque Episcoporum, omniumque primariorum, qui *Romæ* erant, sacrorum virorum conventu; in quibus *Vitalis* Patriarcha *Graden*sis, & Episcopi ex *Campania*, *Tuscia*, *Pentapoli*, & *Emilia* a Pontifice, ob id *Romam* evocati, erant, ipse nihil aliud, quam

ANN.
DCCC
LXXXVII

ANN.
DCCC
LXXXIX

ANN.
DCCCXC

247

fus nepos Carolomanni filius, successus est: qui septimus a Carolo Magno, Augustus Imperator est habitus; alii octavum dicunt: Quoniam verò Hadrianus Tertius Pontifex Maximus Decretum fecerat, ut decedente Rege Crasso absque filiis, Regnum Italici Principibus, una cum Imperii titulo traderetur, Berengarius Foro-Julienfium, & Veronenfium, Vido Spoletinorum Duces ad Regnum ambo, & Imperii titulum adspirare, Italicoꝝ omnium studiis in duas partes divisis, ceperunt. Nec diu post Vido, Ravennæ occupat Regnum, quod sibi videretur in hac urbe, quam superiores Cæsares sedem præcipuam Regni fecerant, tutius, atque diutius id successurum. Illi Pontifex, ac Romani, atque maxima ob id Italiae pars favebat: contractisque copiis, & magno utrinque comparato exercitu, cum manus, Vido, & Berengarius ad Trebiam amnem conferuissent, Berengarius superatus est: qui denuo collectis viribus, collatisque signis, victus, cessit Italia. Sub id tempus Romano Archiepiscopo Ravennatum vita functo, Dominicus Ublatella subrogatus est: neque enim cum iis sentimus, qui putant inter Romanum, ac Dominicum, Joannem, ac Leonem Archiepiscopum fuisse, cum nulla auctoritate, quod sciam, fulciantur, & in Ravennati Bibliotheca desint: exstant ad Dominicum Archiepiscopum, in Ursiano tabulario, a Stephano Pontifice Maximo scriptæ litteræ. Stephanus Episcopus, servus servorum Dei, Rev. sanctissimo confratri nostro Dominico Archiepiscopo: S. Raven. Ecclesiæ Divina majestas, pastorale ministerium nobis sollicitudinem gerentes, cura pervigili, nostrum Apostolicum impendere suffragium, Idcirco omnium sanctæ Dei Ecclesiæ fidelium agnoscat notitia, quia cum Ravennas Ecclesia, per obitum Romani quondam Archiepiscopi ejusdem Ecclesiæ viduata, sine pastore consisteret, repente, & sanctæ Placentina Ecclesia, illius suffraganea, a suo pastore quondam Paulo Episcopo exstitit denudata. Quapropter diversis Italici Regni fluctuantibus procellis, qui per eandem sanctam Ravennatem Ecclesiam, proprio destitutam pastore, ipsa sancta Placentina Ecclesia, de pastore proprio remedium recuperandi minime adipisci valebat, ad Apostolicam sedem, nostrumque Apostolicum; ut pote ad caput omnium Ecclesiarum, & matrem refugium visi sunt ... fecisse, offerentes nobis proprium electum, Bernardum nomine, Diaconatus officio utentem, & suggerentes, una cum Decreto ab eis in eum facto, hunc a nobis sibi consecrari Antistitem, ne ipsa Ecclesia, diu sine pastore, annihilaretur; & eligentes, atque petentes, acephali, & vagabundi incederent. Nos autem, ut diximus cum proprius Metropolitanus deesset, satis ab eis rogati, prædictum Bernardum in eadem Placentina Ecclesia prævidimus consecrare Episcopum, dantes illi in mandatis, atque jubentes, expressè, ut in omni subjectione, & fidelitate, se sub jure Sanctæ Ravennatis Ecclesiæ observaret, quia sic nobis placuit, ita scilicet, ut omnem obedientiam, omnemque devotionem, atque consuetudinem, & usum, antecessores fecisse probantur, & ipse devote adimplere satagat, in sancta Ravennate Ecclesia. Unde volumus, & a præsentis octava Indictione decernimus, eandem sanctam Ravennatem Ecclesiam, nullam deinceps, pro eadem a nobis consecratione concessa, perpeti, sed a nobis, nostrisque successoribus Pontificibus, sit omnimodis: quinimò eadem prædicta sancta Placentina Ecclesia in jus, & consecrationem, atque debitam obedientiam, ejusdem sæpe dictæ sanctæ Ravennatis Ecclesiæ, quemadmodum antiquitus fuisse recolitur, omnibus consistat temporibus: Volentes uniuscujusque jus, & privilegium Ecclesiæ, indiminutum haberi, & irrefraga-

biliter custodiri. Script. per manum Benedicti Notarii, & Scriniarii sanctæ sedis Apostolicæ, in mense Martio, Indictione suprascripta octava. Benevalete. Dat. Octav. Kal. April. per manum Zachariæ Dei pietate primicerii sanctæ sedis Apostolicæ, anno, Deo propitio, Pontificatus Domini Stephani summi Pontificis, & universalis Pape, in sacratissima beati Petri Apostoli sede, quinto, Ind. VIII. suprascripta. Est autem hic annus a partu Virginis nonagesimus supra octingentesimum. Scripsit etiam Stephanus de eadem re, ad Placentinos, has, quæ in eodem tabulario leguntur, alteras litteras. Stephanus Episcopus servus servorum Dei, omnibus sacerdotibus, atque Judicibus, clero & populo, seu universæ generalitati Placentiæ commorantibus, salutem. Qualiter sancta Ravennas Ecclesia, privata proprio pastore, in obitu vestri Episcopi, viduata existeret, vos nosse per omnia scimus, sed ad supplementum, & sublevationem vestræ Ecclesiæ, nostrum Apostolicum subsidium, visi fuimus impartiri, ita ut Bernardum Diaconum, pastorem vestrum, per nostram consecrationem institueremus: & ideo fidelitati omnium vestrum injungimus, & decernentes sancimus, ut tam ipse Bernardus, quamque omnes decessores sui, in perpetuum sub Ravennatis Ecclesiæ Pontificatu, plenam observantiam, totamque fidelitatem viriliter custodiat, & more Antecessorum ejus, devotissimus tam ipse, quam successores sui existant, observando in omnibus, omnem obedientiam, omnemque consuetudinem sanctæ Ravennatis Ecclesiæ, ejusque Archiepiscopis, absque omni contradictione, vel molestia, prout inrefragabiliter pollicitus est. Nam si ipse, vel aliquis decessor ejus, aut aliquis vestrum, tam de sacerdotali ordine, quam de laicali cœtu, contemptor, vel transgressor apparuerit, per inobedientiam, sacerdos qui extiterit, ex Dei omnipotentis, sanctorumque Apostolorum Petri & Pauli, & nostra Apostolica auctoritate, maneat suspensus a proprio ministerio, quousque solutionis gratiam a Ravennate Archiepiscopo perciperit. Locius verò, qui contradictor apparuerit, a vino, & cocto suspensus existat, quousque ad prædictæ solutionis gratiam pervenerit. Insuper nescat, se nostro Lateranensi palatio, quinque libras auri obrizi esse compositurum, & anathematis vinculo inmodatus, in eum permaneat. Hanc nostram Epistolam, vel testificationem, sanctam Ravennatem Ecclesiam habere decernimus. Proximo anno Pontifex Stephanus, excessit e vita. Illi successit Formosus, Dominicus Archiepiscopus, Leoni, & Reparata conjugibus, eorumque liberis, fundi Butrioli, Griciani, Piperioni partem, hortumque Bigardum, qui erat Faventia, fundos pitalem, donum Dei, Balneolum, Riolam, Fonticam, & Mandriolam, multaque alia in Faventino, jure emphyteutico concessit. Tabularum hujus concessionis, initium hoc est: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Anno, Deo propitio, Pontificatus Domini Formosi summi Pontificis, & universalis Pape, in Apostolica sacratissima beati sede, primo: sitque Imperante Domino piissimo perpetuo Augusto Vuidone a Deo coronato, Pacifico magno Imperatore, anno secundo, die septimo decimo mensis Novembris Ind. Decima, Ravennæ. Domino sancto, & meritis beatissimo, atque Apostolico patri patrum Domino Dominico sanctæ Ravennatis Ecclesiæ Archiepiscopo. Hæc autem duxi apponenda, tum ut eorum temporum tituli pateant, qui ut in posterioribus diu perseverarunt, ita jam diu ante Dominicum hunc Archiepiscopum inceperant: tum ut hujus scripturæ, Longobardicis litteris exaratae testimonio compertum sit, Vuidonem non hoc anno; ut plerique ferè omnes tradunt; sed superiore coronatum: quod notavi eo libentius, quòd hujus tempus Principis, qui post tantas, & tam diuturnas

ANN.
DCCCXI

248

nas exterarum nationum incurfiones, antiquum Imperium *Italicis* restituit, accuratum habetur. Neque tamen quiescebat *Italia*, nam *Bere ngarius*, subsidio ab *Arnulfo* impetrato, *Vuidonem* *Papiae* obsedit: *Leo Orientalis* *Cæsar*, injuriis *Ajonis Beneventani Ducis* exacerbatus, novum exercitum adversus eum misit; & *Beneventanam* ditionem, suam fecit. *Saraceni* ex *Hispania* ad *Italiae* littora delati, occuparunt, magnoque *Cisalpinæ Gallie* incommodo per multos deinde annos tenuerunt *Fraxinetum*, arcem in *Alpium Cottiarum* provincia, peropportuno loco sitam. Proximo anno *Ravennæ Lucia* ancilla Dei, jam *Pauli* Consulis filia, donavit *Ingeradæ* Illustrissimæ Comitissæ; ita enim in tabulis, hac de re, publicis, scribitur; fundos de *Incisio* & *Biotargolo*. Subscripsere his tabulis testes *Romualdus* filius *Sergii Ducis*, & *Anastasius* filius *Constantini* Consulis. Quamquam autem fuerat irritus *Bere ngarii* conatus, nequaquam tamen demisit animum, ac potius ad *Arnulfum* *Vormatiæ* conventum agentem, ubi aderat & *Carolus Simplex* *Gallie* Rex, profectus, eum cum ingenti exercitu adduxit in *Italiam*: *Mediolanoque* ac *Papia*, atque *Placentia* potitus, *Papiae* ab *Arnulfo* restituitur: & *Vuido* qui redeunte trans *Alpes Arnulfo*, animum copiasque denuo collegerat, ad *Tarum* annum vomitu sanguinis repente è medio sublatus est. Ad extremum tamen annum in tabulis publicis ejus sæculi, quæ complures in *Ursiano* tabulario servantur, ejus mentionem factam legi: nunc autem illæ occurrunt, inter cæteras, quibus *Dominicus* Archiepiscopus, nonnullis *Ravennatibus* civibus, jure *Emphyteutico*, bona aliquot concedit: earum tale initium est. *Dominicus servus servorum Dei*, Divina gratia Archiepiscopus, anno Deo propitio, pontificatus Domini *Formosi*, summi Pontificis, & universalis *Papæ*, & in *Apostolica* sacratissima *Beati Petri* sede, tertio. Imperante Domino *Vuidone* a Deo coronato, anno quarto, die XII. Men. Decembris, Indict. XII. *Ravennæ*. Scribunt gravissimi auctores, *Lambertum*, *Vuidonis* filium, Regem, studio eorum excitum, qui patris partes adhuc tuebantur, in *Bere ngarium* movisse, eumque *Veronam* conjecisse, & quamquam *Arnulfo* in *Italiam*, vocatu *Formosi*, qui a *Lamberto* vexabatur, descendentem, cesserit, tamen eo abeunte, & *Formoso* Pontifice mortuo, cum *Bonifacius Sextus* primum, mox *Stephanus*, item *Sextus*, Pontificatum Maximum iniissent, resumpsisse vires, & a *Stephano* Pontifice, anno nonagesimo sexto supra octingentesimum, inunctum Imperatorem: Sed priorem annum in tabulis *Ravennatibus* publicis, *Longobardico* scriptis caractere, Imperii *Lamberti* quartum dici reperio. Tabulæ autem hæ sunt: Anno. *Stephani* *Papæ*, Imperante *Lamberto* anno quarto, die octavo Septembris Ind. . . . *Ravennæ*. *Ingerada* Comitissa filia, *Apaldi* palatii Comititis, cedit, & donat *Petro* Diacono sanctæ *Ravennatis* Ecclesiæ, dulcissimo, & melissuo filio suo, ejusque hæredibus in perpetuum, absque hereditario nomine, illud quod est de jure suo, & testamentario jure quondam *Martini* gloriosi Ducis dulcissimi, & suavissimi mariti, in territorio *Faventino* multa prædia, & curtes, & casalia &c. usque in jugum *alpium*, finibus *Tusciæ*, in ipso *Faventino* territorio, & Ducatus, excepta curte *Bubiano* & *Petra* in qua castellum esse videtur: in territorio *Livien*. plebe sancti *Pancratii* Ducato *Traversariæ*, curtem quæ vocatur *Aurelianus*, qui aliquando vocatur sancti *Mammæ*, & *Ronco*, qui aliquando vocati de *Tasillo*, item in territorio *Ravennate*, in *Decimo*, plebe sancti *Cassiani*: similiter duo monasteria fundata in Civitate *Ariminensi*, scilicet sancti *Thomæ* Apostoli, & sanctæ *Euphemie* martyris, cum omnibus rebus ac possessionibus ad ea-

A dem monasteria pertinentibus. Similiter in comitatu *Comaclo*, & territorio & Ducatu ejus, excepto salu ubi residere visus fuit *Leo*, qui vocatur *Abbo*; & quattuor *Salinæ*, quæ fuere *Gregorii Ducis*, quondam socii mei. item domum in hac civitate *Ravennæ*, qui vocatur *Ferrato*, cum monasterio sanctæ, semperque *Virginis*, Dei genitricis *Mariæ* a nobis a fundamento edificato: cum omnibus possessionibus ad idem monasterium pertinentibus, & turricella trans platea: item aliam domum, quæ vocatur de *Senegallia*, prope Ecclesiam beati *Petri Apostoli*, qui vocatur majoris, cum curte, & aliis domibus ibi coherentibus, & orto: & possessiones foris portam sancti *Victoris*, qui vocatur *Guarcinonum*, cum hortibus, stationibus, flumine, ripa: item prata extra fluvium, & de ista ripa fluvium *Tegurense*, cum omnibus sibi pertinentibus. Hæc ibi. In aliis etiam hujusmodi publicis tabulis a *Dominico* Archiepiscopo confectis, annus primus *Romani*, Pontificis *Maximi*, qui *Stephano* successit, appellatur annus Imperii *Lamberti* *Sextus*: sunt autem *Nonis* Septembris Indict. xv. exarata, id autem est a partu *Virginis* Octingentesimo septimo. Unde etiam liquet, errare illos, ANN. qui scribunt, *Romanum* Pontificem mense *Augusto*, aut *Kal. Septembris* mortuum. Ceterum D cognoscere possumus, ex *Ingeradæ* tabulis, cum multorum opidorum agri, Comitatus dignitate, tituloque, alii verò Ducatus, insigniti eo tempore fuerint, Cæsaribus, suæ factionis studiosis, obsequi, percipientibus, unde manaverit, ut nunc civitatum, atque opidorum agri, territoriaque Comitatus dicantur: quamquam, & ad opida eorum ditioni subjuncta, id nominis pertinuerit: & ejusdem quandoque Civitatis ditionem, partim Ducatum, partim Comitatum, & tandem Territorium, quod nullo fuisset titulo condecorata, appellatam satis constet, & ex iis, quæ de *Cymaclo* hic habentur, pateat. *Dominicus* Archiepiscopus cum multa in templo *Divi Apollinaris Classensis* restituisset, hæc adjecit carmina.

Marmoreum hoc splendet opus, sub tegmine cujus.

Munera sacrantur corpore Christe tuo,

Argenti quondam constructum rite decore,

Barbara destructum sustulit ausa manus:

Saxa martyr munus ne dispice verax,

Imò libens aula cede manere tua.

Quæque prius statuit vates sublime Joannes,

Non mediocre sacer Dominicus statuit.

Concessit etiam D. *Joannis* Evangelistæ monachis, ut noctu ad matutinum officium, die ad vespertinum, nocte Domini nostri *Jesu Christi*

E excepta, pulsare ante alios, nolas, eis fas esset ea conditione, ut horologium haberent quo matutini officii hora pateret. *Romanus* Pontifex moriens, successorem habuit *Theodorum*: qui etiam paulo vivacior, vigesimo die decessit. Succedit *Joannes Nonus*, eo tere tempore factus Pontifex quo *Ravennæ* mortuo *Dominico Ublatella*, in ejus locum *Joannes* hujus nominis *Nonus* Archiepiscopus, ex *Traversariorum* familia sufficitur. Hic ab *Joanne* Pontifice Maximo certior factus, omnia diligenter compararet, ad Concilium habendum necessaria; cum præsertim *Lambertus* Imperator, eò quoque *Reipublicæ* constituendæ causa, comiter invitatus, affuturus putaretur; & proprio, & communi *Ravennatum* studio, suæque præsertim gentis, magnifico apparatu, cultuque cum elegantia, & copia incredibili, ac planè Regia, Pontificem Maximum cæterosque Antistites, & majores, minoresque sacerdotes accepit. Cum autem septuaginta quatuor Episcopi *Ravennæ* convenissent, in quibus; ut prodit memoriæ in *Speculo Historico* *Vincen-* ANN. DCCC XCVIII.

& Imperator in solemnī pompa adessent, conventus magno omnium studio institutus est. Primum de causa *Formosi* relatum, mox de ceteris, quæ in Christiana Republica egere correctione visa sunt. Dictis autem de re quaque, ex ordine, sententiis, Pontifex acta conventus; quem *Stephanus* ad rescindenda acta *Formosi* habuerat, & in quo ejus cadaver Pontificis è sepulcro detractum, & quasi in iudicium adductum; damnatum est; decretis editis infirmavit, ita tamen, ut Episcopis, Sacerdotibusque, qui ei interfuerant, & veniam postulantes, vim, & metum excusabant, indulserit. *Arnulfi* Regis, Augustalem consecrationem, quam a *Formoso* *Arnulfus* extorserat, rescidit: *Sergium*, *Sergii*que socios, ab *Romano* Pontifice Maximo damnatos, restitui vetuit. Violatores damnavit Sepulchri, cadaverisque *Formosi*, qui illud de Sepulchro detractum, in *Tiberim* projecerant, & *Formosum*, quod ex aliena quidem Ecclesia, sed tamen necessitate, cui serviendum esset, ad *Romanæ* administrationem, non malis artibus, ut calumniabantur adversarii, sed ut *Sergio*, nulla re, nisi splendore familiæ, commendato, ipse elegantia doctrinæ, & vitæ probitate præstans, objiceretur, accitus venisset, Pontificem confirmavit: eoque majore totius conventus voluntate, quod superiore anno, cum *Formosi* cadaver ad ostium *Tiberis* fluitans, a piscatoribus reperi-
tum, in *Vaticanam* basilicam reportaretur, sanctorum virorum imagines, venerabundæ salutasse illud visæ fuerant. Verum sanxit accuratissimè, in Ecclesia post hac quid simile ne fieret. Episcopi a *Formoso* initiati, a *Stephano* exauctorati, ad gradus pristinos restituti: Sacra *Lamberti* Imperatoris inunctio confirmata: itemque cetera acta a *Stephano* pro Ecclesiæ salute. Statutum etiam, ne Pontifices designatos consecrari, præterquam coram Regiis legatis, jus esset: idque contra quam *Hadrianus Tertius* Pontifex Maximus decreverat: Sed tamen ad vitanda, quæ in Pontificiis Comitibus oriebantur, cum maxima Ecclesiæ offensione, diffidia. Ibi etiam *Lambertus* Cæsar Augustus, donationes a superioribus Regibus, Ecclesiæ factas, & a *Vidone* patre,
251 item Imperatore instauratas, confirmavit. Consiliis autem agitatis ab Episcopis, ac sententiis dictis, cum tandem hæc omnia Pontifex pronuntiasset, ita subiecit: Quando igitur, dilectissimi fratres, vos nobiscum convenistis, ut duce spiritu sancto, communi vestrum omnium consilio, ea, quæ necessaria sanctæ Dei Ecclesiæ putaremus, unâ cum gloriosissimo Imperatore, *Lamberto* constitueremus, vultisne, ut quæ capitulatim notata sunt, recitentur, examinentur, & confirmentur? Ubi patres placere sibi responderunt, tum hæc recitata sunt decreta: Si quis sanctorum patrum decreta contempserit, & gloriosissimorum Imperatorum *Caroli Magni*, *Ludovici*, *Lotharii*, & filii ejus *Ludovici* de Ecclesiasticis Decimis in eorum Capitularibus constituta, non observaverit, & eas aliubi, quam in baptismalibus Ecclesiis injussu Episcopi dederit, & qui dedit, & qui recepit, auctoritate sedis Apostolicæ, & sanctæ Synodi, communione remotus sit. Siquis Romanus, cujuscunque sit ordinis, sive de Clero, sive de Senatu, ad nostram Imperatoriam majestatem venire voluerit, aut necessitate compulsus, nostrum auxilium imploravit, nemo ei impedimentum afferat, aut ejus vitæ noceat, aut in eundo, aut in redeundo, aut in manendo: liceatque Imperatori aut per se, aut per legatos suos causam ejus cognoscere: Qui secus fecerit, ab Imperatore puniatur. Ut privilegium S. R. E. quod primis temporibus per piissimos Imperatores constitutum est, a nobis firmetur. Ut flagitia de quibus ad vos venimus, quæ in territorio nostro committi conspexi-

A mus, in truncationibus, deprædationibus, incendiis, rapinis & violentiis, a vobis diligentissimè, & pro ut necesse est legitime coerceantur. Ut pactum quod a vestro genitore *D. Vuidone*, & a vobis piissimis Imperatoribus ex antiqua consuetudine factum est, renovetur, & inviolatum servetur. Quoniam Majestas vestra novit, quas conspirationes *Romani*, *Longobardi*, & *Franci* faciant adversus Apostolicam, & Imperatoriam auctoritatem, in terris beati Petri, ut, sicut prædecessores vestri prohibuerunt, ne fierent, sic in posterum & ipsi Augustali vestro Decreto prohibeatis. Cum ad Pontificatum evecti, basilicam Domini nostri *Constantinianam* dirutam cerneremus, ejus restituendæ causa, qui trabes inciderent, misimus, sed qui missi sunt, nefariorum hominum temeritate, mandata nostra exequi non potuerunt: Quod opus, ut ad exitum perducatur, tamquam dilectissimus filius, & gloriosissimus Imperator, operam date. Et quoniam S. R. E. eo inopia est redacta, ut pecuniæ, quæ pauperibus pro incolumitate vestri Imperii distribui solebant, unâ cum stipendiis clericorum exhaustæ sint, his ad stabilitatem Imperii vestri, unâ cum fidelibus vestris prospicite. His cum Patres assensu essent, ita peroravit: Quando igitur vos uno consensu, quæ Christo bene juvante statuimus, approbastis, hortor vos, ut commisse vobis Ecclesiæ curam agere studeatis, & gregem Christi sanguine redemptum, bonis exemplis, & salutaribus documentis imbuatis. Ubi verò domum redieritis, jejunium indicite, supplicationes agite, orantes Deum, ut iram suam a populo avertat, pacem tribuat, diffidia dirimat, peccata miserando aboleat, & ad defensionem sanctæ sue Ecclesiæ spiritalem filium nostrum Imperatorem *Lambertum* conservet, & superbarum gentium cervices sua potenti dextera subjiciat. His actis, dimissum Concilium est. *Joannes* Pontifex *Romani*, *Lambertus* Imperator, venationis causa *Matincum* in nemus discessit, ubi haud ita diu post, cum defessus labore, dormiret, ab *Hugone*, *Mangifredi* filio, cui se custodiendum commiserat, interfectus est: nam paternam injuriam ita se ulturum *Hugo* credebat, quæ *Lambertus* *Mangifredum* ejus patrem, *Mediolani* Comitem, arma in se moventem, necaverat. *Joannes* Archiepiscopus *Ravennas*, ut ea, quæ erant in Concilio decreta, ad se spectantia efficeret, & jejunium indicit, & supplicationes agit: ad conformationem deinde populi sui conversus, *D. Vitalis* cœnobium ad sacerdotum cucullatorum regulam deduxit: instituit etiam in *D. Mariæ* templo, quod exstat in Insula *Ravennatis* agri, cui *Palatiolo* nomen est, regularem monachorum conventum, qui assidue die, noctuque Deum hymnis cole-
rent: & ut Deo servientibus abunde suppeditaretur victus, ipsam *Palatiolam* Insulam; quæ *Pado*, *Rheno*, mari supero, ac *Fossa nova* circumdabatur, & in qua cœnobium illud, ac templum erat; una cum sylvis, ædificiisque omnibus, ac paludibus concessit: atque etiam in litore maris ipsius Insulæ, seu in fluvio, qui *Padarens* vocatur. Nonnullis servatis templo *D. Georgii*, quod non longe ab ipso cœnobio aberat; voluitque ut ex ipso monachorum conventu Abbas deligeretur, & perpetuo matutinis precibus expletis, quinquagesimum Psalmum & tricies *Kyrie Eleison* ac pro peccatis precem recitarent: quod & post quotidianum hora diei tertiæ officium, faciendum jussit. Quò verò die migraret ex hac vita; fuit autem deinde xi. Kal. Decembr. singuli sacerdotes rem Divinam, & per tres deinde dies etiam facerent, illique precibus de more parentarent. Vertentibus annis, eodem die, Abbas, pane, vino, carnibus, ac piscibus; ut tempus ferret; egentes quinquaginta aleret. Assensu sunt huic donationi, *Apollinaris* Episco-
252

Episcopus, Saxinas: *Constantinus*, Ferrariensis: *Romanus*, Faventinus: *Cyprianus*, Cymacensis: *Petrus*, Corneliensis: *Florius*, Cæsenas: *Joannes*, Popiliensis: *Apollinaris*, Livienis: *Joannes* Archiepresbyter Ravennatis Ecclesiæ: *Petrus* Archidiaconus: *Andreas* Diaconus: *Deus* dedit Sacerdos, scriba Archiepiscopatus: compluresque etiam *Ravennates* scribæ: qui omnes, adscribentes, *Ravennatem* Archiepiscopum, sanctissimum, ac beatissimum appellant: Ipse verò se servorum Dei servum, & exiguum oblatorem, harum tabularum initio; quas in *D. Vitalis* bibliotheca nos legimus, scribit. *Joannes* Pontifex *Romam* reversus, secundo anno Pontificatus moritur, succeditque *Benedictus Quartus*. *Arnulfus* Cæsar, quem vitio Imperatorem factum fuisse, *Ravennati* in conventu Patres constituerant, pediculari morbo confectus interiit: ei subrogatur *Hludovicus* filius, qui numquam Augustalem accepit coronam, more majorum: *Italiam* imperium ad *Gallos* translatum ægrè admodum ferentibus: Quamquam nec deessent ex *Italia*, qui cum *Berengarium* non probarent, evocarint in *Italiam*, *Hludovicum* Provinciæ Regem, *Bosonis* filium, *Hludovici Secundi* Imperatoris nepotem. Sed haud ita diu post *Berengarius*, qui descendenti in *Italiam* *Hludovico* cesserat, in *Bavariam*que evaserat, regressus in *Italiam*, cum pristinum Regnum repeteret, secundo prælio apud *Veronam* cum *Hludovico* usus, victor Imperium arripit, anno nongentesimo secundo. Duobus ferè post annis *Benedictus* Pontifex moritur: post quem *Leo Quintus* fuit: qui de Pontificatu, quadragésimo, postquam fuerat consecratus, die, deturbatus, successorem habuit *Sergium Tertium*. Hujus initium Pontificatus magnis barbarorum tumultibus, perturbatum plurimum est, *Ungaris*, ac *Saracenis* *Italiam* undique, miserabili populatione vastantibus: Fuit is a partu Virginis annus quinctus supra nongentesimum: quo præfuisse *Ravennati* Ecclesiæ *Joannem Decimum*, Archiepiscopum, monumenta *Ursiani* tabularii complura testantur: successerat hic *Petro* Archiepiscopo, qui fuerat *Joanni Nono* subrogatus: & cum Diaconus esset *Ravennatis* Ecclesiæ, Episcopus *Bononiensis* factus, decedente *Petro*, *Ravennatem* sedem obtinuit: quod quo studio, & quibus artibus occiderit, horum temporum æqualis *Luitprandus* *Ticinensis* Diaconus, libris rerum per *Europam* gestarum suis, ita explicat. *Theodora* scortum impudens, *Alberici*, qui nuper hominem exiit, avia; quod dictu etiam fœdissimum est; *Romanæ* Civitatis non inviriliter monarchiam obtinebat: quæ duas habuit nurus, *Maroziam*, atque *Theodoram*, sibi non solum cœquales, verum etiam *Veneris* exercitio promptiores. Harum una *Marozia* ex *Papa Sergio*, *Joannem*, qui post *Joannis Ravennatis* obitum *S. R. E.* obtinuit dignitatem; nefario genuit adulterio. Ex *Alberto* autem *Marchione*, *Albericum*, qui nostro post tempore *Romanæ* urbis Principatum usurpavit. Per idem tempus *Ravennatis* sedis, qui secundus, post *Romanum* Archiepiscopum, Archipræsulatus habebatur; *Petrus* Pontificatum tenebat: qui, dum subjectionis officio debito, nominatum *Joannem* Papam; qui suæ minister Ecclesiæ tunc temporis habebatur; *Romam* sæpius & iterum domino dirigeret *Papæ*, *Theodora*, ut testatur vita ejus, meretrix impudentissima, *Veneris* calore succensa, in hujus speciei decorem vehementer exarsit, secumque hunc non solum scortari voluit, verum etiam atque etiam post concubuit. Hæc dum impudenter aguntur; *Bononiensis* Episcopus moritur, & *Joannes* iste loco ejus eligitur. Paulo post ante hujus diem consecrationis, nominatus *Ravennas* Archiepiscopus mortem obiit, locumque ejus, *Joannes*, *Theodora* instinctu priori

A *Bononiensi* Ecclesia deserta, ambitionis spiritu inflatus, contra sanctorum patrum instituta sibi usurpavit. *Romam* quippe adveniens, mox *Ravennatis* Ecclesiæ ordinatur Episcopus. Modica verò temporis intercapedine, Deo vocante, qui eum injustè ordinaverat, *Papa* defunctus est. Ceterum *Joannes* bona Archiepiscopatus accurate administrans, multa hoc anno; qui in tabulis publicis a nobis, lectis, eo sæculo confectis, *Sergii* Pontificis secundus, *Hludovici* Cæsaris quartus scribitur; Indictione octava, Idibus Julii, composuit, & ad veterem ditionem adduxit: quod & insequentibus, nusquam interruptis annis, fecisse, similia, *Longobardo* conscripta caractere, monumenta declarant: atque illud in primis, quo *Heldeberus*, & *Bertha* conjuges, ipsi Archiepiscopo, Ecclesiæque *Ravennati* multa elargiti sunt, pro oblatione, & illuminatione: anno octavo *Sergii* Pontificis, Indictione quartadecima: id autem est, a partu Virginis nongentesimo undecimo: iisdem ferè diebus, quibus *Sergius* mortuus est, atque in ejus locum *Anastasius* tertius est factus; qui cum biennio post decessisset, successorem accepit *Landonem*, cujus mentio in tabulis habetur ab *Joanne* *Ravennatum* Archiepiscopo, Indictione secunda, scriptis, Nonis Februarii. Unde facile eos labi constat, qui tradunt eum Pontificem, mense Decembri superioris anni mortuum: cum in quartumdecimum nongentesimum ab orbe redempto, secunda cadat Indictio, *Landoni*, *Joannes* civis, & Archiepiscopus *Ravennas* successor datus est. Ita enim de illo scribit *Luitprandus* *Ticinensis*: *Theodora* autem *Glycerii* mens perversa, ne amassii ducentorum milliariorum interpositione, quibus *Ravenna* sequestratur a *Roma*, rarissimo concubitu potiretur, *Ravennatis* hunc sedis Archiepiscopatum cœgit deferere, *Romanum*que prob nefas summum Pontificium usurpare. *Ravennatem* Archiepiscopatum *Constantinus* iniit. *Joannes* Pontifex magnis in Pontificatu rebus gestis, Ecclesiæ, *Italiæ*que maximo fuit usui. Nam accito in auxilium *Alberto* *Marchione*, *Saracenos* a *Græcis* in *Italiam* evocatos, jamque ex *Apulis*, & *Calabris* motos, ipsi *Romæ* excidium minitantes, ad *Lirim*, ingenti clade superavit: cum & ipse in castris *Joannes* Pontifex fuisset, & *D. Apostoli Petrus*, & *Paulus* in eo prælio a quibusdam conspicerentur: nec diu post eodem anno *Berengarium* *Italiæ* Regem; quod nunquam potuerat ad hanc diem *Berengarius* consequi; Imperatorem inunxit, Augustumque declaravit, quamquam magna hæc *Berengarii* felicitas, ut sunt humana, statim ferè turbari, unius opera mulieris, cœpta est: *Berta*, *Adelberti Tusciæ* *Marchionis* jam uxore, novis adversus eum, rebus studente. Hoc interim spatio, *Constantinus* Archiepiscopus *Ravennas*, anno dcccxcix. ditionem Ecclesiæ *Ravennatis* restitutus, multa novavit, in quibus xv. Kal. Mart. *Ravennæ*, concessit montem, *Ancellanum* dictum, *Joanni* & *Mattidiæ* conjugibus, juxta montem *Domnicum*, & *Flabianum*, territorii *Ariminiensis*. *Berengarius* *Bertæ* tandem composito tumultu, aliunde fatigari infidiis *Adelberti* *Eporediæ* *Marchionis* non destitit, a socru, ut creditur, instigati, cum *Ermengardam* *Bertæ* filiam haberet in matrimonio: & cum satis sibi virium non esse intelligeret *Adelbertus*, *Rodulfum Burgundionum* Regem in *Italiam* adducendum curavit, a quo *Berengarius* prælio, superatus, cum *Veronam* fugisset, ibi a civibus confectus, innocens, & nequaquam tali dignus exitu, occubuit. Per idem tempus moritur *Constantinus* Archiepiscopus, cum multa in plebatu, ut ajunt, juris *S. Georgii*, loco, qui dicitur de *Taurino*, dedisset *Leoni* Diacono *Ferrariensi*. Maximis etiam privilegiis ac prærogativis Ecclesia *Ravennas* ab his Cæsaribus

Lib. III.
Cap. 13.

donatur: & ex vetustissimis monumentis accepimus, uti etiam supra dictum est, hanc iis temporibus fuisse *Ravennatum* Archiepiscoporum inscriptionem: *Domino Sancto, & meritis beatissimo, atque Apostolico patri patrum Domino Constantino, sanctissimo S. Catholice Ravennatis Ecclesie Archiepiscopo*. Neque enim clam me est, & ex marmoribus ejus seculi adhuc constat, & supra demonstravimus, Archiepiscopos *Ravennates*, sanctissimos, beatissimos, ac felicissimos appellatos: Si quidem post *Romanum* Maximum Pontificem, tunc secundo loco in *Italia* Archiepiscopus *Ravennas* habebatur, uti restatum reliquit *Luitprandus* Ecclesie *Ticinensis* Diaconus. In *Constantini* locum *Petrus* Bononiensis sufficitur, qui appellatur in tabulis publicis hoc modo: *Petrus servus servorum Dei, Divina gratia Archiepiscopus Quartus junior, pollens*. Domo *Bononiensis* fuit, & si superiores hoc nomine Archiepiscopos repetamus, quintus numerabitur. *Italiam* hoc tempore, *Cæsari*bus desertam; nam occiderat *Berengarius*, *Rodolphus* in *Burgundiam* redierat; impotens foemina, *Ermengarda*; *Adelberto* *Eporedia* Marchione, viro, mortuo; moderabatur: quod pudore, pudicitiaque expugnatis in omnium non virorum modo Principum, sed & ignobilium complexum, deveniebat. Circiter id temporis, *Englarata* Comitissa, *Ingegrada* etiam vocata, *Martini* Ducis, civis *Ravennatis* filia, in opido *Mutiliano*, quod erat suæ ditionis, insigni rerum magnificentia, aulæque splendore, degebat. Multis autem oculos in eam conjicientibus, & ejus appetentibus nuptias, unus ceteris prælatus est, *Tigrinus*, *Palatinus* in *Tuscia* Comes; quem appellabant aliqui *Vuidonem*; nobilitate juvenis, & opibus, atque adeo dignitate florentissimus. Is enim cum per speciem venationis, se ad opidum *Mutilianum*, quasi non sentientem, proVectum simularet, opidum ingressus, & ab *Englarata*, officii causa, humaniter acceptus, eam sibi benevolentiam conciliavit, haud multo deinde labore, *Englaratam* uxorem habuerit, *Mutiliano* opido potiretur. Inde cepit, *Ravennam*, uxoris patriam frequentare; verum, ut ex vetustis monumentis conjici potuit: cum *Petrus* Archiepiscopus, opidum ipsum *Mutilianum* ad *Ravennatem* Ecclesiam spectare diceret, & recuperare niteretur, *Tigrinus* homini manus infert, & in ipsius arcem opidi in custodiam abduxit. Ubi his precibus Deum rogasse, *Tolosanus* Canonicus *Faventinus*, suo, quem nos legimus, manuscripto commentario, testatur. Rogamus te Domine Deus, quia peccavimus tibi: Veniam petimus, quam non meremur: manum tuam porrige lapsis, qui latroni consentienti Paradisi januas aperuisti: Vita nostra in dolore suspirat, & in opere non emendat: si expectas non corripimur, & si vindicas, induramur. Ad tot, quas diximus, perturbationes *Italiae*, accesserunt *Rome* tumultus: hos excivit *Albertus* Marchio, e familia *Tusculanorum* Comitum, opibus, & gratia plurimum pollens, quibus diligentissimi ac vigilantissimi Pontificis animus mirifice perturbabatur. Quamquam autem is *Roma* profectus, ut effugeret Pontificis offensionem, *Ortans*e contulisset, *Tusciae* opidum valido præsidio firmatum, & ad ulciscendam injuriam, *Ungaros*, ut *Romanam* invaderent ditionem excivisset, tamen illi; cum *Rhodulfum* Regem in *Italiam* paulo ante reversum, in *Papiense* bellum aversum viderent; progressi, præcipue in eam, quam *Albertus* exceperat, *Tusciam* irruerunt, puerosque ac virgines, & quæ auferri poterant, cetera, in *Pannoniam* exportarunt. Itaque Pontifex, cum viribus *Rodulfi*, quod tenues essent, haud satis fideret, communicato cum aliquot Principibus

A *Italii*, consilio, *Hugonem* *Arelatensem* Comitem, in *Italiam* evocat: illique ob id *Pisas* ingredienti, internuncios suos obvios mittit, ipse *Mantuae*, paucis post diebus, eum adhibet, fecundusque cum eo percussit: *Rhodulfo* autem hanc ob rem trans *Alpes* abeunte, *Hugo*, iniiit *Italicum* Regnum, & ex proceribus *Italiae*, multos quos habuit suspectos, multavit exilio, cum interea *Marocia* *Alberti* Marchionis demortui uxore; quæ diu in Imperio ac potestate fuerat, vivere privata nesciens, *Vuidoni* *Tusciae* Marchionis nupta, atque ad eum traducto urbis *Rome* Principatu, qui fuerat *Alberti*, hominem ad coeptas cum Pontifice inimicitias exercendas, incendit: Eæ tandem eò devenere inimicitiae, ut *Vuidonis* mariti ope atque opera, *Joannes* Pontifex dejectus de sede fuerit. Sed ut tam insigne conceptum scelus, *Vuido*, levio negotio conficeret, *Petrus*, Pontificis fratrem, prius sibi de medio tollendum constituit, eumque die quadam, paucis stipatum forte nactus, immixtis satellitibus, in *Laterano*, Pontifice inspectante, confodit, ac mox Pontificem nihil tale metuentem, comprehendit, & in custodia habitum, cervicali in os coniecto, cum quattuordecim jam annos Pontificatum gereret, strangulavit: Principem, si vel sacrosanctam summæ dignitatis majestatem, vel ejus præclaræ acta, omni *Italiae*, hoc tempore, admodum salutaria, spectemus, hoc nequaquam exitu dignum: sed quem foeminae studium extulit, odium foeminae abstulit: non absque ingenti *Ravennatum* suorum moerore, qui ejus plurimum Pontificatu, auctoritate, gratia, opibusque flourant. In ejus locum subrogatur *Leo Sextus*, qui dum instaurare multa parat, moriens, successorem habuit *Stephanum Septimum*: post quem *Joannes Undecimus*, *Sergii* Pontificis, ex *Marocia* filius, Pontificium solum tenuit, anno nonagesimo trigésimo: quo anno *Hugo* Rex, *Hlotharium* filium, sibi Regni socium adjungit, si multis *Ravennatibus* ejus sæculi monumentis adhibenda est fides, quæ hunc annum, Regni *Hlotharii* primum *Hugonis* quintum dicunt: quibus respondent & insequentium annorum tabulae publicæ complures. Credo autem id ab *Hugone* factum, quod vereretur, aliquotque jam illi haud contemnenda indicia adessent, ne *Italici*, se deserto, sibi adoptarent Regem, *Lambertum* *Vuidonis* *Tusciae* Marchionis; qui post *Joannem* Pontificem strangulatum, brevi excesserat ex hac vita; fratrem, virum acrem ingenio, & manu promptum: quomobrem postquam *Hugo* fratrem esse illum suum, negavit; tamen eadem matre *Berta* progentum; illi tandem manus jussit injici, & *Tusca* ditione multato, tandem oculos erui. Quo factum est, ut *Italici* palam ad *Arnoldum*, seu ut alii scribunt, *Arnulfum*, *Bajoariæ* Ducem con- fugientes, hominem in *Italiam* cum exercitu, spe Imperii, duxerint: Sed ab *Hugone*, commisso prælio, superatur. Biennio post *Joanni* XI. Pont. Max. demortuo, *Leo Septimus* successit, & huic *Stephanus Octavus*, cujus anno primo, *Petrus* Archiepiscopus *Ravennas*, cum religiosi studii, & eximiae diligentiae, qua assidue in ministrando Archiepiscopatu utebatur, fructum percipere maturaret, ditionis suæ jura subjunctis sibi populis renovavit: Tabularum, quibus hæc continentur, tale est initium. In nomine Patris, & Filii & Spiritus Sancti. Anno, Deo propitio, Pontificatus Domni Stephani summi Pontificis, & universalis Papæ, in Apostolica sacratissima beati Petri sede, primo: Regnante Domino Hugone piissimo Rege, anno XIII. Sed & Domino Hlothario ejus filio item Rege anno nono, die vigesimo nono Octob. Indi. XIII. Ravenna: Domino sancto & meritis beatissimo Apostolico patri patrum Domino Petro

ANN.
DCCC
XXVI.

ANN.
DCCC
XXVII.

ANN.
DCCC
XXXI.

256

ANN.
DCCC
XXXIII.

ANN.
DCCC
XXXIII.

san-

ANN.
DCCCC
XXXIX.ANN.
DCCCC
XLII.
ANN.
DCCCC
XLIII.ANN.
DCCCC
XLVI.ANN.
DCCCC
XLVII.ANN.
DCCCC
XLVIII.ANN.
DCCCC
XLIX.ANN.
DCCCCLI.

sanctissimo sanctæ Catholicæ sedis Ravennatis Archiepiscopo. Est autem hic annus a partu Virginis trigessimus nonus supra nongentesimum: qui nullis fuit rebus *Ravennæ* gestis insignis, quemadmodum duo posteriores, tametsi *Romæ* perturbatæ res admodum essent, sic ut *Stephanus* Pontifex a *Romanis* per civilem tumultum affectus fuerit vulneribus foedis: quorum pudore prodire in publicum deterritus, nimio animi cruciatu extinguitur. In ejus locum *Martinus Tertius* factus: quem tamen ejus ætatis monumenta, *Marinum* appellant, atque ita, si rectè sentiamus, appellandus est. Creatus fuit Pontifex anno quadragesimo secundo supra nongentesimum, ut potest facile ex ejus ætatis tabulis cognosci: nam cum *Petrus* Archiepiscopus *Ravennas*, proximo anno, pridie Idus Julii, Indictione prima, *Severo* nobili viro, & *Rodolindæ* conjugibus, prædia multa, præsertim massam, quæ dicitur *Quiliano*, & massam aliam, quæ dicitur sancti... cum familiis, colonisque confirmasset, id factum scribitur. Anno primo *Marini* Papæ regnante *Domino Ugone Romanorum Rege* anno xvii. & *Domno Lothario* ejus filio item Rege, anno tertio decimo. Moritur tamen anno quarto Pontificatus, nulla quæ ad nos pervenerit, re insigni gesta: illi *Agapitus Secundus* successit, quo anno *Berengarius* cum in *Italiam* descendisset, magno ad se Episcoporum, & procerum *Italicorum* concursu facto, *Hugoni* Regi moerorem iniecit, cum præsertim audisset, eum *Mediolani* se pro Rege cœpisse gerere. Itaque *Hlothario* filio persuasit, ut adiret *Berengarium*, & Regnum *Italiæ* ab eo conservari sibi deposceret: quod cum fecisset, impetravit. Verum haud ita diu post, *Hugo* cum se pro dignitate in *Italia* imperare non posse cerneret; *Berengario* sacra omnia, ac prophana suo arbitratu, administrante; cum thesauro in Provinciam abiit, & paulo post vita excessit. Atque hinc est, quod tabulæ *Ursianæ* bibliothecæ, hoc anno; qui fuit a partu Virginis nongentesimus quadragessimus septimus; sexto Non. Octobr. Indict. VI. scriptæ. Regnante *Domno Hlothario Excellentissimo Rege* anno xvii. confectæ dicantur: nullo, de *Hugone*, verbo addito. Mense Martio, qui proximè insequutus est, *Petrus* Archiepiscopus, *Leoni* filio *Ursi* Ducis, & *Oden-trudæ* nobilissimæ, ut ibi habetur, matronæ, conjugibus, massam *Marianam*, & multos præterea fundos, ac plebes, jure fiduciario, tribuit. Postero anno *Hlotharius* Rex vitam cum morte commutavit, extremis anni diebus; si quidem Nono Kal. Jul. tabulæ exstant, quæ Indict. vii. anno quarto *Agapiti* Pont. Max. *Hlotharii* autem Regis decimonono, scriptæ asseruntur. *Berengarius*, *Hlothario* mortuo, Regnum, una cum *Adelberto* filio iniit, illique titulum *Ravennatis* dotaminatus peculiarem adjungit, conjecta in carcerem *Adelaide*, Burgundiæ Regis filia, quam *Hlotharius* decedens viduam reliquerat, a nonnullis *Alundam* appellatam, ne *Ticinum* dotalem urbem repeteret. Circiter id tempus floruisse tradunt *Guidonem Ravennatem*, qui *Gothorum* & *Narsensis* historiam luculenter scripserit: Hujus sæpe meminit *Blondus*, atque item alii: ejus tamen ad nos scripta minime pervenerunt. Superbe autem, ac insolenter Imperium administrantibus *Berengario*, & *Adelberto*, Romani, ipseque præsertim *Agapitus* Pontifex, *Othone* Germaniæ Rege in *Italiam* evocato, eorum insanum furorem compescunt; *Otho*que *Adelaide* in carcere eductam sibi in matrimonium collocavit; *Ravennam*que sæpe divertit. Cæterum cum *Italicum* Regnum, *Berengario* suppliciter postulanti concedente Pontifice permisisset, ipseque interea esset Germanicis quibusdam tumultibus occupatus, *Berenga-*

rius cœpit nova moliri, & comparato exercitu, illum *Ravennam* atque in Exarchatum ducere, *Agapitum*que Pontificem vexare. Erat is annus, Pontificatus *Agapiti*, octavus, ut iis tabulis habetur, quibus hoc anno *Petrus* Archiepiscopus *Ravennas*, xvii. Kal. Jul. Indict. xi. *Joanni* glorioso Comiti; sic enim illæ ajunt; qui vocabatur *Bo-*
nitio, & filiis tribuit *Massam Fernabatam* appellatam. Quo eodem anno dedit etiam *Marino*, qui vocabatur *Boneno*, capitulario scholæ negotiatorum; ut ejus utar verbis; nec non *Ravennæ* honorandæ puellule, dilectæ filia ejus, seu filiis & nepotibus, medietatem de fundo, quæ vocatur *Contum*, & medietatem de campo suo *Apollinis* cum vineis, terris, campis. Scriptæ autem sunt hæ tabulæ, anno viii. *Agapiti*, Pont. Max. regnante *Berengario*, & *Adelberto* ejus filio: anno quarto Regni eorum, Indict. xii. *Ravennæ*. Insequenti, *Petrus* idem Archiepiscopus *Conventum Ravennæ* habuit aliquot Episcoporum sibi subjunctorum; ubi Episcopi *Ferrariensis* precibus, de multis prædiis, quæ occupari ab aliis dicebantur, a Patribus tractatum est: Tandemque communi consilio *Petrus* Archiepiscopus, *Massam Cupariam*, compluraque alia, *Ferrariensi* Episcopo attribuit. Qui autem interfuere, ut ex ipsius actis *Conventus*, quæ adhuc in *Ursiana* bibliotheca servantur, caractere *Longobardico* scripta, collegi, anno *Berengarii*, & *Adelberti* Regum, quinto, Indict. xiii. Nam *Agapiti* Pontificis annus, quod esset exesus, legi non potuit; ii sunt. *Martinus* sanctæ *Ferrariensis* Ecclesiæ. *N. Livien.*... *Gonfredus* Episcopus *Cæsen.* *Harnaldus* Episcopus *Popilien.* Ecclesiæ. *Joannes* Episcopus *Cornelien.* *Gerardus* Episcopus *Faventinus.* *Dominicus* religiosus presbyter & Abbas regularis sancti *Apollinaris*, qui vocatur in *Classe*: *Martinus* presbyter & Abbas regularis sancti *Severi.* *Petrus* misericordia Dei presbyter & Abbas regularis sancti *Laurentii*, qui vocatur in *Cæsarea*: *Petrus* reverendissimus Diaconus sanctæ *Ravennatis* Ecclesiæ. *Leo* venerabilis Diaconus *S. Raven.* Eccl. *Joannes* Archipresbyter *S. Ravennatis* Ecclesiæ. *Petrus* subdiaconus, *Honestus* subdiaconus filius quondam *Joannis*, qui vocatur *Joannis Dux*. Post hos numerantur multi sacri viri *Ferrariensis*, & *Cornelienensis* Ecclesiæ, quos, ne inutili serie, sola nomina continente, tædio sim, prætereo. Sequuntur deinde ii, prophani ordinis viri nobiles. *Petrus* filius quondam *Paulus Dux.* *Romualdus Dux.*... & plerique alii. Ibique *Domnus Petrus* sanctissimus, & coangelicus Archiepiscopus. Subscribere huic synodi decreto, post sacros viros, qui supra numerati sunt, *Joannes* Consul *Comaclensis*, *Joannes* misericordia Dei Dux. Hæc *Ravennæ* hoc anno acta. Postero Sexto Non. Jul. *Maria*, Leonis *Adelenæ* Fatualdi, filia, & *Christina* Leonis jam uxor, tunc
vidua; ad hæc *Salvinus*, *Ursus*que fratres, *Ursi* jam mortui filii, loca multa, prædiaque in territorio *Saviniano*, atque alibi ampla dono dederunt *Petro* *Ravennatum* Archiepiscopo, quem vocant coangelicum; atque Ecclesiæ *Ravennati*, pro oblatione, & illuminatione, & pro æterna animæ remuneratione. Interea *Adelbertus* Rex, qui *Ravennam* sedem constituit Regni præcipuam, multa denuo violenter agens, *Venetos*que mercatores injuria laceffens, ab *Venetis*, *Petro Candiano*, viro strenuissimo, Duce, superatus est. Cum verò *Cymacienfes*, qui semper veteri studio *Ravennatibus* favebant, invidabantque *Venetis* tantum Imperium, *Adelberti* partes juvissent, ab eis diripiuntur, ipsumque *Cymaclum* sic evertitur, ut extollere adhuc caput, aliqua ex parte, vix, ægreque potuerit. *Berengarius*, & *Adelbertus* nihil ob id commoti *Italiam* omnem tyrannide complebant: Sub idem quoque tem-

pus, Ravennam, *Petrus Badoarius*, Candiani Venetorum Ducis filius, venit. Qui, cum, populi *Veneti* consensu, in Imperii partem assumptus fuisset a patre, seque insolenter, & arroganter gereret, dignitate multatus, in carcerem primo coniectus, capitisque damnatus, mox precibus, & rogatu patris, in exilium *Ravennam* pulsus est. Eum *Ravennates* honorifice exceptum, benigne, humaniterque tractarunt. Mortuo patre, rursus a *Venetis*, ob paternæ virtutis memoriam in Imperium vocatur, multis navibus *Ravennam* missis, quæ illum acciperent, & a multis civibus *Ravennatibus*, officii causa, usque *Venetias* comitatus. Ceterum cum multo quam antea iniquius, immoderatusque imperaret, a popularibus, subiecto ædibus igne, cum universa familia, comburitur. *Berengarius* autem, & *Adelbertus*, sacras ædes, *Italiaeque* populos superbo premere Imperio, pergebant: quamobrem *Joannes* Pont. Max. qui aliquot ante annis *Agapito* vita functo successerat, decrevit, superiorum Pontificum exemplo, tot malis remedium adhibere; ad *Othonemque* Regem, Legatos cum mandatis mittit in *Saxoniam*, qui explicato infelici rerum *Italicarum* statu, peterent, ut in *Italiam* ad eam tyrannide liberandum, descenderet, & hæc si fecisset, Augustalem illi, a Pontifice titulum, ac coronam pollicerentur; id accidit per eosdem fere dies, quibus *Petrus* Archiepiscopus, fiduciario jure, multa tribuit in fundo *Corniabello*, & *Corniliano*, & *Properiano*, juxta Fundum *Longianum*, & fundum *Corolianum*, & *Foretianum* Thebaldo, inclyto, ut appellat, Comiti, anno quarto *Joannis* Pontificis, regnante *Berengario* & *Adelberto* ejus filio anno X. Quarto Id. Maij. Ind. III. *Ravennæ*, qui annus est ab ortu Christi nongentesimus sexagesimus: Eo qui infecutus est, *Otho* Rex *Germanie* *Italiam* ingressus, & libentissimis omnium studiis animisque exceptus, postquam aliquamdiu in *Cisalpina Gallia* commoratus est, *Ravennam* venit, mox *Romam* progressus, cum ingredienti, omnia gratulationis officia, admirabili plausu, præstita fuissent, novo ineunte anno, in *Vaticana* basilica, ab *Joanne* Pontifice primus ex *Germanis*, Augustus *Romanorum* Imperator, more majorum, factus, sacris Imperii insignibus, & infulis exornatur. *Ravennam* deinde non multo post regressus, multis privilegiis *Ravennatem* Ecclesiam, *Ricardumque* cœnobii 259 *D. Joannis* Evangelistæ Abbatem, ordinis *D. Benedicti*, affecit. Inde *Papiam* progressus est: Sed *Berengario* adhuc furente, qui una cum *Vuila* conjuge *Montem Feretrum*, præfidiis, operibusque munitum tenebant, secundo *Pado*, cum exercitu, *Ravennam* se retulit, atque hinc in *Berengarium* progressus, *Romam* denuo ingreditur, anno nongentissimo sexagesimo tertio: Quo anno *Rainerius* Diaconus, pictu. . Dom. finus Comes, & *Angelruda* Comitissa dudum conjuges, & *Tetrigrinus* illustrissimus vir, nepos ejus jam filius *Guidonis* Comitis, jus, dominatumque quod illis erat, id autem est a *Ronco* in Territorio, qui *Sancto Archangelo* vocatur, una cum templo, ibidem exstructo vineis, campis pratis, familiis, colonis, quæ jam ex successione *Ingelradæ* Comitissæ habuerant, concesserunt *Petro* Archiepiscopo, quem coangelicum, & sanctissimum appellant, ejus successoribus Archiepiscopis in perpetuum xii. Kal. Septembr. Indict. VI. *Ravennæ* anno *Joannis* Pont. Max. septimo. *Otho* Cæsar, dum *Romæ* constituendis *Italicis* rebus navat operam, quoniam inconstanti consilio, *Joannes* Pontifex *Berengarii* partibus, abeunte, superiore anno, *Othone*, apertissime faverat, receperatque in urbem *Adelbertum* *Beren-*

ANN.
DCCCLXANN.
DCCCL
LXI.ANN.
DCCCL
LXII.ANN.
DCCCL
LXIII.

A *garii* filium, Concilium in ante diem viii. Idus Novembr. indicendum curavit: Quo plures ex omni *Italia* Antistites convenere. Ubi autem ea dies illuxit, ipse cum *Petro* Ravennate, *Engilfredo* Aquileiensi, *Valperto* Mediolanensi Archiepiscopis ei præsedet. Cumque omnes de more assedissent, minimeque convenire videretur, *Joannem* Pontificem, qui illius princeps consilii, auctorque esse deberet, unum abesse, placuit, ante de illius vita referri. Itaque multis ejus cædes, adulteria, incestus, perjuria, aliaqua omnis fere generis probra deferentibus, visum est, non prius quidquam decerni, quam ipse Pontifex, qui ab urbe haud procul aberat, ad ea, quæ objicerentur, purganda crimina, conventus nomine evocaretur. Hinc scriptæ ad eum litteræ, quibus tamē nihil respondit aliud, quam se pœnis inferiorum omnes devovere, atque a re Divina faciendâ arcere, qui alium Pontificem, se abdicato, crearent, uti jam eos constituisse, acceperat. Decimo inde Kal. Decembr. cum iterum convenissent Episcopi, litteris recitatis, ad eas, conventus nomine, hoc responsum est datum. Si ad conventum non accessisset; quando nullam, cur non veniret, excusationem haberet; se exsecrationes ejus non curaturos, at in eundem resecturos. Missi etiam *Hadrianus*, & *Benedictus* Cardinales, cum pervenissent ad *Tiberim*, neque eum; quod, sive animi causa, sive quod verisimilius videtur; ut vitaret Legatorum congressum, venatum exierat; invenissent, in urbem reversi, rem ad conventum, qui jam Quarto Idus Decembris, tertium erat coactus, detulerunt. Tum *Otho* Cæsar, differuit se ab *Joanne*, e *Saxonia* accitum; cum illum *Berengarius*, & *Adelbertus* *Italiae* Reges opprimerent; honori illum pristino restituisse, sed *Joannem*, sacramenti, quo se ad aram *D. Petri* obstrinxerat, oblitum, *Romam* *Adelbertum* vocasse, eundem, adversus *Othonem* sustentasse, seditionem in urbe conflasse, *Othonianisque* militibus inspectantibus, lorica, & galea indutum incessisse: itaque quærere, quid ad hæc remedii, Patribus, adhibendum videretur. Tum omnes, dissentiente nemine, novo morbo, dixerunt, novam medicinam, haud dubie, *Joanni*, alium esse Pontificem subrogandum, ne Ecclesia malo exemplo corrupta, funditus in perpetuum periret. Ad hæc *Otho*; Quando igitur hoc præstare statuitis, alium in ejus locum, qui tanto solio dignus habeatur, eligite. His dictis, *Joannes*, una omnium voce, repudiatus, reprobatusque est. Fuit autem hic annus Pontificatus illius septimus, si ejus sæculi monumentis, quæ multa adhuc exstant in *Ursiano* tabulario, assentiamus: nam præter ea, quæ supra attulimus, cum hoc anno, *Petrus* Ravennatum Archiepiscopus, complura variis locis prædia, renovata locatione, multis hominibus, concesserit, præsertim Nono Kal. Sextil. tabulæ confectæ scribuntur, anno septimo *Joannis* Pontificis, Imperante *Othone* in *Italia* anno secundo. Ut hinc pateat, *Joannem*, non anno quinquagesimo quinto, aut sexto, Idus Januar. quod ferè omnes tradunt, sed quinquagesimo septimo supra nongentesimum, creatum fuisse. Eo de Pontificatu dejecto, Patres, ter *Leonem* Protoscriniarium, Pontificem acclamarunt, atque ab *Othone* laudatum, deduxerunt ad *Lateranensem* Basilicam. Inde in *Vaticanam* reductus, ac solemniter in ea re cerimonia conservata, sacratu, *Leonis* *Octavi*, nomen accepit. Qui deinde ad *Romanorum* libidinem, unde tot mala manaverant, coercendam; nam *Albericus* Consul, *Johannem* xii. filium suum, tametsi admodum juvenem, opibus, & gratia, qua plurimum poterat, corrupta nobilitate ad Pontificatum evexerat; *Hadriani*

B

C

D

E

F

driani Primi Pontificis constitutionem, renovavit, qua Carolo Magno tribuerat, ut Pontificem Maximum eligeret: cum ea tamen nusquam usus fuerit Carolus. In agro Ravennati, circiter hæc tempora, D. Petri ad Vincula templum, ac domus a D. Stephano Ungarorum Rege exstruitur: consecratur a Gerardo Morisensi Episcopo, ac paulo post martyre. Adjecit Rex sanctus, vetigal, quo non solum monachi ibidem ab se constituti, alerentur, sed suppeditaretur etiam victus Ungaris omnibus, religionis causa Romam proficiscentibus: quod ex hoc ipsius Regis diplomate, illustrius patebit. Stephanus Dei gratia Ungariæ Rex, venerabilibus viris, Abbatibus, & Conventui monasterii sancti Petri ad vincula, quod in territorio Ravennæ situm est, & eorum successoribus in perpetuum. Quoniam illo Domino nos illuminante, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, præfatum monasterium vestrum, per adiutorium nostrum, ad consilium Gerardi, venerabilis Episcopi Ecclesiæ Morisani, fidelis nostri, una cum nobili viro Romano Duce Ravennæ, construi fecimus, & per prædicti Gerardi manus proprias, ac auctoritate Romanæ Ecclesiæ, consecrari, idcirco nos decet illud Regali munificentia honorare, ac vobis, vestrisque posteris providere, quod ideo in ipso monasterio servire possitis, peregrinos Ungaros, ac nuncios nostros, charitative valeatis tractare. Quapropter proprio motu, & liberalitate Regali, vobis, vestrisque successoribus, in perpetuum, concedimus, & donamus, pro anima nostra, & parentum nostrorum, tam antecedentium quam subsequens; ut Deus, & beatus Petrus Apostolus Domini, ab omni vinculo delictorum nos solvat; viginti quinque marchas puri argenti de camera nostra: quas per vos, vel nuncium vestrum recipere debeatis: propter competentes expensas, quæ vobis, aut nuncio vestro de eadem Regali camera nostra, pro huiusmodi itinere faciendo, cum prædictis vigintiquinque, semper annuatim dabuntur, pro hoc anno Eleemosyna nostra, quam vobis facimus, & in perpetuum fieri volumus, Ecclesiam reparare parantis, cum fuerit necesse: residuum sit pro indumentis vestris. Et nos ac successores nostri, vestris semper erunt orationibus commendati: Hoc quoque auctoritate Regali statuimus, & firmiter præcipimus, atque pronunciamus, quod nec nos aliquatenus contra prædicta veniamus, nec successores nostri, & nullus aut Camerarius, sive Consiliarius concedere hoc sit ausus. Hæc D. Stephanus. Magnus enim erat Ungarorum, ut reliquos populos taceam, numerus, qui quotannis, Romam, ad limina Apostolorum visenda, osculandaque veniebant: atque is ad avorum nostrum ætatem;

261 qui eos etiam Ravenna frequentissimos transeuntes, Ravennatesque sanctorum virorum reliquias, & sacras ædes, summa religione venerantes, viderunt; servatus est, religioso more, jam inde ab Ecclesiæ Romanæ primordiis, deducto: quando & D. Joannes Chrysostomus, explicans D. Pauli ad Ephesios Epistolam, ejus maxime urbis visendæ se desiderio incensum affirmet, ut inter cetera, D. Pauli catenas, carceremque præsens veneraretur, & D. Cletus Pontifex Maximus & martyr, qui paullò post D. Petrum in Apostolico solio fuit, datis ad omnes gentes litteris, religiosum ad limina Apostolorum peregrinandi studium, uti Martinus Polonus¹ auctor est, commendavit, anathemate illius dissuadentes execratus. Satis etiam constat Origenem, votum nuncupasse eundi Romam, & uti Eusebius scribit, adimplevisse. Hinc Aurelius Prudentius, vetustissimus Poëta, cecinit, in hymnis Peristephanon.

O ter, quaterque o septies
Beatus urbis incola,
Qui te, ac tuorum cominus

A Sedem celebrat ossium;
Cui propter advolvi licet,
Qui fletibus spargit locum
Qui pectus in terram premit,
Qui vota fundit murmurè.

Hinc Paulinus Nolanus Episcopus, doctrina, & sanctitate celeberrimus Romam quotannis, religionis causa peregrinari consuevit: Hinc Enodius¹, Symmachi Pontificis adversarios arguens, scribit, Apostolorum limina, ex omnibus orbis Cardinibus, devotos attrahere: Hinc multas, in Ravennati, Hospitales domos, ut infra docebimus, fuisse, earumque adhuc superesse vestigia videmus. Hoc tempore Petrus Archiepiscopus Divorum Aderiti, Caloceri, Probi, Proculi, Dathi, Liberii, Agapiti, Marcellinique sancta cadavera, ex templo D. Probi, quod erat ad mare, Ravennam, in ædem Ursianam, ita uti supra memoravimus, transferenda curavit: iisque omnibus sanctissimis Archiepiscopis, aram ejusdem Ursiani templi maximam Tert. Non. Mart. consecravit, & dedicavit. Non est autem hoc loco omittendum quod Regino Prumiensis² scribit, Othone cum Leone Octavo Pontifice, Ravennæ,

¹ In Epistola pro Symmacho.

Lib. II. Chronica.

diem festum, quo Resurrectionis Christi Dei a mortuis memoria, sacris anniversariis colitur, celebraſſe, Conciliumque ibidem plurimis affidentibus Episcopis, habuisse, in quo & multæ leges persanctæ editæ, ac latæ fuerunt, & Ravennam, illiusque Exarchatum, nec non & complura alia, quæ Berengarii occupaverant, Otho Pontifici restituit, ac veterem Pipini, Caroli, ac Hludovici restitutionem confirmavit. Aliqui scribunt id ab Othone actum, Joanne Decimo-tertio jam Pontifice, qui Leoni successerat: quo tempore Conventum Ravennæ, habitum anno supra nongentesimum sexagesimo septimo satis constat, Pontificemque cum Othone adfuisse: ubi Otho Almaranum generum suum Marchionem declaravit Montis-ferrati: Vuidonem Teutonici generis, propinquitatem sibi conjunctum, Mutilianæ Comitem confirmavit. Legatum misit Constantinopolim ad Nicephorum Imperatorem, qui Theophaniam filiam Othoni filio, in matrimonium, postularet, ipsumque filium è Germania, in Italiam, evocavit. Flaminie tandem rebus constitutis, cum Pontificem jam Romam dimississet, post mensem Septembrem; nam eo etiam

ANN. DCCCC LXVII.

Ravennæ fuit; transit in Etruriam: mox in Galliam Cisalpinam reversus, ubi filium accepit, cum insigni, & planè Regio famulatu, in Italiam descendente, una secum remigravit Romam, ibique consortem illum Imperii fecit, & festis Domini Natalitiis corona Augustali insigniri a Pontifice impetravit. Per idem tempus cum Ravennates, Bononienſibus juncti assidue Ferrarienses redderent infestis, in eorumque fines irrum-pentes, in viscera ferè penetrarent, Ferrarienses, consulente Othone Cæsare, se Thedaldo Atestino; quam Familiam nunc corrupto vocabulo, Estense, appellamus; Azzonis secundi filio dedunt. Cujus dominatum urbis Americus Atestinus, Amizonis filius, anno a partu Virginis DCCCCXXVIII. jam tenuerat, ut auctor est in Historia Atestinorum Principum Joannes Baptista Pigna¹. Duo-

ANN. DCCCC LXVIII.

ANN. DCCCC LXX.

bus post annis, Petrus Archiepiscopus Ravennas, Conventum Ferrariæ habuit, adductus, pu-to, Othonis Cæsaris præsentia, qui devictis superiore anno in Apulia, & Calabria Græcis, in Flaminiam, & Galliam Cisalpinam, venerat. Aderant in eo conventu Adelbertus Bononienſis, Ubertus Livienſis, Joannes Corneliensis, Leo Ferrariensis Episcopi, multique præterea sacrativiri cum Ravennates, tum subjunctarum Ecclesiarum: Adhæc, nobiles complures cives, in quibus eminebant, Guarinus Ferrariensis, Guarinus

Lib. I. Hist. Estens. Princip.

nus ejus filius, *Romualdus Dux, Adelbertus, & Sergius germani, seu Romualdi filius superscripti, Sergius Dux, Petrus subdiaconus sanctæ Raven-*
natis Ecclesiæ, filius quondam Joannis Ducis, Paulus de Riccio, Andreas de ponte Augusti, Petrus Consul Gregorii Ferrariensis. Ibi conquestus est *Petrus Archiepiscopus, multa a sua ditio-*
ne abstrahi, ipsumque in primis caput Sandali, propositisque ac recitatis diplomatibus; quæ præcepta appellabant; *Marini, Agapiti, & Joannis Pontificum Maximorum & etiam Othonis*
Imperatoris, cum in Italiam, venit, quibus cavebatur, ne quis habitaret in locis Ravennatis
Ecclesiæ, neu aliis, præterquam ipsi Archiepiscopo subjicerentur, liberaque essent; vidensque
Liuzius Episcopus Cremonensis ea ad Comitatum Ferrariensem nulla omnino ex parte spectare, nul-
lius juris, nisi Ravennatis, esse Ecclesiæ nuncius
Othonis Augusti pronuntiavit, probavitque ea Ra-
vennatis esse Ecclesiæ; litterasque publicas Prin-
cipum, quas Sergius Ravennas sacerdos, Raven-
nam ob id a Petro Archiepiscopo missus, attule-
rat, servandas. Eo, qui insecutus est, anno Petrus
Archiepiscopus, post quam Non. Aprilis, Indict.
xiv. anno sexto Joannis Pontificis, Imperante Otho-
ne in Italiam anno decimo & Othone filio item Rege
anno quarto; sic enim in tabulis habetur, reno-
vato emphyteutico jure, tribuit, in plebe Sancti
Georgii multa Joanni de Romualdo, & Desiderio,
cum Ravennatem Archiepiscopatum diu admini-
strasset, sponte se illo abdicavit, ut testis est Pe-
trus Damiani ad Nicolaum Secundum Pontificem
Maximum de dimittendo Episcopatu scribens,
eique adhuc superstiti, mense Augusto; nam ta-
bulæ xiii. Kal. Augusti a Petro confectæ le-
guntur; Honestus successit, Classensis Cœnobii,
ex familia D. Benedicti Abbas. Hic Archiepi-
scopatus ditionem, ac jura explorans, ac reno-
vans, ad sextum Kal. Novembr. Ravennæ, op-
pidum Sorivolum Rodulfo concessit, Rodulfus
illi sacramentum dixit in frequenti nobilissimorum
virorum confessu, in quibus ii potissimum nu-
merantur. Hubertus Episcopus Livienfis, Ser-
gius misericordia Dei Dux, Petrus filius jam An-
dræe ex genere Ducum, Petrus Dux jam Severi
filius, Lambertus Comes ejus filius, Paulus ex
263 genere Ducis, Petrus Dux, qui vocatur de Tra-
versaria, Sergius Dux, Petrus Consul, qui vo-
catur de Augusta, Romanus, qui vocatur Su-
mazzo Consul, & Paulus ejus filius, Joannes de
Traversaria. Apposita sunt autem in medio, in
ea Pontificia sella, quam appellant Faldistorium,
sacra Dei Evangelia, ingressusque Rodulfus Co-
mes, civis Ariminensis, manu supra Evangelia
extenta, ad Honestum Archiepiscopum versus,
ita dixit: Rodulfo Comes fidelis ero, tibi Honesto,
& Castellum de Surripola, de jure sanctæ Raven-
natis Ecclesiæ, per feudum tenebo, quousque meus
filius, tuus fuerit vassallus. & si a te separatus
fuerit, prædictum Castellum ad vos, & ad jura
vestræ Ecclesiæ revertetur. Postero autem anno,
quo Otho Secundus, Othonis primi filius, Romæ,
una cum Theophania uxore, Joannis Byzantii
Cæsaris, qui Nicephoro successerat, nepte, ab
Joanne Pontifice Maximo Corona Imperii, O-
thone patre jam sene annuente exornatur, Hone-
stus Archiepiscopus, a Pontifice, bona Ecclesiæ
Ravennatis, novo diplomate confirmari studuit,
impetravitque. Recenset ibi sigillatim, inter ce-
tera, Pontifex, Massam Campiliam; & Fisca-
liam, his verbis: Dividimus, & damus atque
tradimus, seu emancipamus de jure, & dominio,
& potestate hujus sanctæ nostræ Romanæ Ecclesiæ,
tibi Honesto sanctæ nostræ Raven. Ecclesiæ Archie-
piscopo, dilecto confratri nostro, & per manus tuas
in prædicta sanctæ Raven. Ecclesia, filia hujus san-

ANN.
DCCC
LXXII

A *ctæ nostræ Romanæ Ecclesiæ, una cum tuis futuris*
successoribus in perpetuum possidendum tuo jure: id
est concedimus, & a nobis alienamus, & a nostris
manibus tradimus, atque emancipamus vobis, sicut,
& alii sancti patres nostri tradiderunt, & emanci-
parunt, ita & nos per hujus nostri præcepti paginam
emancipationis similiter & confirmamus, & eman-
cipamus totam massam, quæ vocatur Campilio, una
cum omnibus fundoris suis, & cum omnibus juribus,
& pertinentiis suis, piscationibus quoque, & ve-
nationibus suis, & cum omnibus sibi subjacentibus,
vel pertinentibus: constituta territorio Gavellense,
inter flumen Adicem & flumen Pado. Similiter largi-
mur, & confirmamus, seu tradimus, atque in perpetuum
B emancipamus de jure sanctæ nostræ Romanæ, & uni-
versalis Ecclesiæ, in prædicta sancta Ravennati Eccle-
sia, id est totam, & integram massam quæ vocatur Fi-
scalia, cum omnibus suis similiter fundoris, seu,
& cum omnibus juris sibi pertinentibus, necnon cum
omnibus villis, & plebibus in ipsa massa constitutis:
piscationibus quoque, & venationibus suis, simili-
ter, & cum omni tributo, censu, atque datione
temporali, & annuali, seu districto, & cum omnibus,
quæ de prædicta massa ad sanctam Romanam Eccle-
siam pertinent: constituta territorio Ferrariense. Hoc
quidem modo tradimus, & emancipamus a nobis
ambas massas, in te Honesto Archiepiscopo, & in
C tuis successoribus in perpetuum: habendo, tenendo,
ordinando, disponendo, seu judicandi potestatem ha-
beatis in perpetuum, cum vestris successoribus ad ju-
ra sanctæ Ravennatis Ecclesiæ beati Apollinaris.
Quod, sicut supra diximus, purè, & absolute, &
sine omni condicione, vobis, vestrisque successoribus,
in perpetuum, remittimus, & emancipamus. Si quis
de omni clero, sive aliqua persona, aliqua dignitate
decorata, sive privata persona, contra hunc titu-
lum nostri privilegii, & emancipationis, aliquam
litem intulerit, sit compositurus in damnis auri opti-
mi libras centum; medietatem cameræ nostræ Late-
D ranensi, & medietatem sanctæ Ravennati Ecclesiæ
beati Apollinaris: & sit excommunicatus a nostra
amplissima sede Apostolica, & sub anathemate, &
nostræ indignationis, & sanctorum Conciliorum
Niceni, Constantinopolitani, Ephesini, Chalcedo-
nensis: & qualemcumque honorem habere videtur,
ex eo privari censuimus. Hæc anno sui Pontifi-
catus septimo, paulò ante quam excederet è vi-
ta, Joannes concessit. Honestus Archiepiscopus
non multis post diebus, Quarto Id. Septembris
Ravennæ, tradidit Vuarino Comiti, & Officiæ,
clarissimæ fœminæ, conjugibus, necnon Reasæ,
& Mariæ puellis, eorum filiabus, Sylvam, quæ
vocatur Altitia, & alia, quæ olim Theotkelmo
E Comes ab Ecclesia Ravennate habuerat: Sylvæ
etiam portionem, Maderatam vocatæ, prope
Gabianam, Padulli cognomento Frugamano, &
jura plebis Sancti Martini ingurgo: ad hæc alia
complura loca, certis pactis additis, quibus Deus-
dedit Consul, & ipse Vuarinus gratia Dei, ut
ibidem legitur. Comes, atque item alii subscri-
plere. Proximo anno conventum Episcoporum
ANN. fuorum Ravennæ habuit, ac de commodis Ec-
DCCC clesiarum statuit, quæ temporari convenire visa
LXXIII sunt: ibidemque Adelbertus Episcopus Bononien-
sis, angustias Ecclesiæ suæ conquestus, possessiones
quasdam, quas Parmensem Episcopum injuste,
F prope Bononiam possidere asserebat, secundum
Episcoporum omnium sententiam, recuperavit.
Ineunte autumno celebravit alium in Mutinensi
conventum, cujus pleraque acta, quoniam ejus
sæculi, & conventuum morem patefaciunt, ope-
ræ pretium facturum putavi, si ex autographo
in Ursiana Bibliotheca asservato, multis licet
locis ob vetustatem exeso, hic describantur.
Temporibus Domni Benedicti Apostolici: ejus, in
Dei nomine anno primo: Imperante Domino Othone
pissi-

piissimo anno VI. die nono Septembr. Actum in loco ubi dicitur Martialia, territorio Mutinensi, dum resideret ibidem Honestus coangelicus, sanctissimus Archiepiscopus. S. Ravennatis Ecclesiae, prope fluvium Sicla, subtus papirione ejusdem Archiepiscopi, & cum eo etiam residentibus, quamque multitudo, fulgidaque fama pollentibus, tam Romanorum, & Longobardorum, Archiepiscoporum, Ducum, Comitum, Presbyterorum, Diaconorum, & aliorum graduum clericorum, Judicum, Consulium, Castaldiorum & aliorum ordinum, nobilium, inter quos etiam Ubertus Episcopus. Parmensis Ecclesiae, Ubertus Episcopus Bononiensis, Joannes Episcopus Corneliensis, & Leo Episcopus. Ferrariensis Ecclesiae... S. Ariminensis Ecclesiae, Adelbertus gratia Dei Comes filius quondam Bonifacii, Petrus Comes, filius quondam Severi, Comes, Garardus, & Arardus germani Comitibus, Lambertus Comes... sancti Petri, Marinus Comes Ferrariensis, Ildebrando, & Rodulfo ger... Ariminensis, Petrus, & Lambertus germ... filii quondam Joanni de civitate Bononia. Paulus iudex ex genere Ducis, de civitate Ravenna, Petrus iudex de civitate Ravenna; Presbyteri... Diaconi... sanctae Raven. Presbyteri... Diaconi... Parmen. Ecclesiae... Dux de Traversaria... Andrea filius quondam Petri magistri milit. Rodaldo filius Rodaldi Dux, magistro militum, Romoaldo filius Sergi, Petrus filius Adelberti, Henricus filius Romoaldi Ducis... Attelianus, & Garardus germ. Consulibus. Mauritius filius quondam Romano Consule, qui vocatur de Theodo... item Bononiensis de monte celeri, de Galligata, de Bobio. In istorum suprascriptorum praesentia, orta est lis, & magno altercatio, inter Petrus, & Lambertus germ... filii suprascripti... Ecclesiae, quo modo suprascriptum Ubertum detinet praedia, & rebus, possessionibusque eorum, contra voluntatem Petri, & Lambertus germ. & sic cum illis contendat. Tunc Dominus Honestus sanctissimus... quale, altercationes audientes, una voce coeperunt dicere, quod bonum, & rectum est, ut lege inter se definiantur, ut inimicitia inibi non ad crescat. Suprascripti vero Episcopi, & Comiti, & Duces atque... Episcopus sanctae Parmensis, clara voce dixit, Paratus sum haec omnia adimplere, & per le-
gem definire, sicuti vos commendatis, atque sancitis...
suprascriptis Petro, & Lambertus germ. haec audien...
ex jure. q. parentum nostrorum jure proprietatis, & quam per praepitores, & emphyteosim de sancta Ravennatis Ecclesia... Ubertus Episcopus detinet, & contemplit nostra p... dimus, & tu nobis contemplit ante dello Potito in integro, & curte Sufiano, posita subtus pleno jure proprie... monasterio sancti Joannis Casa puronia, atque, & a S. Romam... sancti Martini, ibi edificata, cum suis pertinentiis, & massa Silicese, cum Oratorio sancti Angeli, atque fundum Olmitula... & in fundo Ruda, similiter jure... & in quarto similiter super fluvio Rheno, & intro civitate Bononia solas terrae, cum casis, & vacuamentis, una cum... dicitur Melloncello, juxta Rapone, &... praefata sanctae Ravennatis Ecclesiae, & de monasterio sancti Joannis Casa puteria... verum etiam, & de sanctae Romanae Ecclesiae, & aliis rebus circo circa Bononia, vel ubi quam nobis pertinentibus, proprio, quamque & de condi... Dominus, Dominus Ubertus Episcopus sanctae Parmen. Ecclesiae, respondit, pariter cum suo avvocatore, nomine Ingelfredus... quondam Benedicti de Vallaria, de ipsius praediis, & curte, & capellis, cum omnibus eorum pertinentiis... Unde vos, adversum nos convenitis, nos etiam contemptimus, & habemus pro investituris magnis Othonis. Imp... & dictum audivimus, quod pertinent suprascriptae res, qualiter supradictum, nostrae Parmensis Ecclesiae ante praesentiam Imp. unde reclamavimus, & per ejus iussionem, inde investiti fuimus, unde nunc modo sum... quia nullam scriptionem inde habemus, nec

A ullum directum inde reperire potuimus, nec nihil nostrae Parmensis Ecclesiae attinet, nec nos, sed vestra justitia est ad habendum vos, & vestris haeredibus, & si ullum unquam in tempore, ego Ubertus Episcopus... successoribus, aliquam scriptionem ostenderit, vel haec ex parte nostrae Ecclesiae, & vacua, & inter scedula, & falsa computetur, & nullum in se habeat vigorem, vel firmitatem... utrumque spontidisse suprascripta Ubertus Episcopus Parmensis Ecclesiae pariter cum suo avvocatore in aliquo tempore ille, vel sui successoris aliqua molestia inde fecerit, vel altercaverit, vel investitionem ille facere voluerit, vel instru... quot inde monstraverit, tunc
B daturo se promisit a suprascriptis Petrus, & Lambertus Germano, vel ad eorum haeredibus, argenti libras centum, & omnes istas suprascriptas res in duplum restituere scilicet suprascripto. Paulo Judex, & Petrus item Judex de civitate Ravennae prudenter sanxerunt, secundum manifestationem, atque sponsonem judicamus eidem Uberti Episcopi manere in ipsa sponsonem, & de ipsis omnibus rebus, & possessionibus, & curtis, seu praediis, & capellis, & omnibus praedictis rebus, tacito, & contempto, sibi, suisque successoribus, esse, & permanere, & ipsis Petrus, & Lambertus Germ. quiete, & pacifice ipsi, & haeredibus illorum habere, & possidere in perpetuum. Tunc Senatus, & populi multitudo, qui inibi aderant, laudaverunt, quod rectum, & judicatum & definitum est. Hoc factum est sub die, mense, Indiis. suprascripta secunda, Territorio Mutinense, in loco ubi dicitur Martialia. Honestus Christo auxiliante, sanctae Ravennatis Ecclesiae Archiepiscopus, huic, ut praetaxatum est, notitiae, consensi, & subscripsi. Joannes Episcopus sanctae Corneliensis Ecclesiae, in hac notitia, sicut judicatum est, interfui, & subscripsi. Joannes Archidiaconus Bononiensis. Joannes, Diaconus, & vest. Joannes presbyter Bononiensis. Petrus presbyter Bononiensis... presbyter Bononiensis. Petrus exiguus presbyter Bononiensis. Adelbertus Comes, & Arardus Comes, Paulus, Deo annuente, dativo ex ex genere Ducis, ut superius, judicavi. Petrus, Divina gratia, dativo, ut suppl. interfui, & 266
Asprandus Judex sacri palatii: Angelottus Judex sacri palatii: Theupertus Judex sacri palatii: & alii plures. Nulla autem in hoc Conventu Othonis Senioris Augusti fit mentio, quod hoc eodem anno in Saxonia, Mimilenae, cum esset Imperatoris insignibus, in frequenti Episcoporum, & Principum confessu, redimitus, repente obierat. Id illi multo ante Vuilelmum filium, Episcopum, praedixisse, Petrus Damiani Ravennas, tradit. Benedicti etiam Pontificis primus annus scribitur, quoniam cum Joanni Tertio decimo, Dominus fuisset subrogatus, vix tres menses hic Pontificatum tenuit, itaque Benedictum hunc habuit successorem, hoc nomine sextum: qui satis diu, ex tabularum Ravennatum sententia, vixit, uti docebimus, cum tamen alii scribant, brevi interiisse. Honestus Archiepiscopus sacris rebus intentus, D. Probi cadaver, in Ursana aede, sub testudine, honestissime, propriis manibus, collocavit, aramque ejus nomini, quae nunc non exstat, consecravit, ac dedicavit; addixitque illi, ut ipsius Honesti verbis utar; sub dominio, & potestate ambarum Scholarum, scilicet Cantorum, & Lectorum, curtem integram, quae antiquitus vocabatur Demolito, cum pratis, silvis, pascuis, &c. Item tres salinas constitutas in fundamento novo de Gaurione. Item statuo, ut quotidianis diebus missas celebrare debeant pro venia delictorum praedecessoris nostri, Petri Archiepiscopi, seu & pro animabus omnium fidelium defunctorum: & in die anniversarii ejus, & nostri, omni anno unam missam canere debeant, pro anima ipsius Petri Archiepiscopi, & nostra, unusquisque ex ipsis Canonicis, qui ibidem ordinati sunt, vel fuerint. Nec quis possit alienare dictam rem. Dat. anno secundo
Be-

Benedicti Papæ, Imp. Othone in Italia anno... Indict. II. Ravennæ. Honestus Dei nutu sanctæ Ravennatis Ecclesiæ Archiepiscopus mitis, oblatorque prætaxatæ rei exiguus, ad omnia largien. Confirmansque subscripsi: Post illum multi item subscribere Sacerdotes, Diaconi, & Levitæ Ravennates.

ANN. DCCCC LXXIII. Fuit autem hic annus ab orbe redempto, supra nongentesimum septuagesimus quartus. D. etiam *Ursicini martyris* cadaver, *Honestus*, ex D. *Joannis Baptistæ* templo, Idib. Decembris in ædem *Ursianam* transtulit, martyris capite eo in templo, ut ferunt, relicto, ne tam sancti cadaveris reliquiarum expers omnino esset. Cum autem iis sanctorum corporum translationibus, & divini cultus veneratione, *Ravennæ* lætaretur, accessit maximus ad illius gaudium, & gloriam cumulus ex *Romoaldi* sanctissimi viri egregiis, ac penè divinis institutis. Hic civis *Ravennas*, ex illustrissima, ut inquit *Petrus Damiani*¹, scriptor his temporibus proximus, Ducum stirpe, quæ & *Honestorum* est, cum *Honesti*, Duces: Duces, *Honesti*, utroque simul nomine, in tabulis posterioris sæculi appellantur: *Sergio* patre natus, Divinis rebus totus inhians, ab caducis abhorreere ita videbatur, ut si quando venatum se conferret, aut Pinetum, ac sylvas, animi causa, lustraret, nactus solitudinem contemplationi accommodatam, sese a comitibus abducens, veneraretur, genibus innixus, Deum ejusque numen supplex imploraret. Interea cum de prati possessione inter *Sergium* patrem, ac proinquum lis intercederet non parva, *Sergius* *Romoaldum* assidue hortari, ut ipse adolescens, propinqui injurias ulcisceretur: a quo facinore cum *Romoaldus* abhorreret, pater minari, se illum exhæredaturum, si tam parvi illatas patri injurias faceret. Cum autem ad litem ventum esset, exeunt ex urbe, exoritur dimicatio, propinquum *Sergius* interficit: Hic *Romoaldus*, licet nullum propinquo vulnus inflixerit, tamen tanta poenitentia facinoris, cui interfuisset, ductus, est, ut statim se ad *Classense* coenobium receperit, ut ibi, pro more ejus sæculi, homicidii poenam subiret. Ibi autem cum esset, in familiaritatemque se insinuasset monachi ejus conventus, planè sancti, ab eoque quotidie admoneretur, uti repudiato usu rerum mortalium, & familiaritate hominum fallacium, sempiterna bona persequeretur, seque ad Cælituum, ipsiusque Dei amicitiam adjungeret, curaretque animum ab omni labe integrum, & castum exhibere: præterea *Divum Apollinarem* bis illi, concubia nocte, ostendisset, subter ex ara, quæ D. *Mariæ Virgini Deiparæ*, in medio eo templo, dicata est, qua spectat ad Orientem Solem, ubi est in pavimento lapis porphyrites, egredientem, in Pontificia veste, manu thuribulum aureum gestantem, omniaque ejus templi altaria sufficientem, & eò, unde exierat, revertentem, *Romoaldus* vi Divina impulsus, monachum induere constituit: Monachis autem, ob immitte, atque asperum patris ingenium, id nequaquam audentibus, ipse ad *Honestum* Archiepiscopum se contulit, illi explicat sanctum animi sui sensum. *Honestus* laudat, & magis incendit juvenem, mox monachis imperat, illum ut recipiant, eique monachi habitum induant. Quod & factum est: ibidemque tres ferè annos sanctè vixit. Cum verò summæ perfectionis desiderio teneretur, audiretque apud *Venetos* commorari virum sanctissimum Martinum, seu, ut alii, *Marinum*, quem *Sabellicus* Ravennatem fuisse scribit, venia ab Abbate, facile impetrata, ad hominem adiit, a quo in disciplinam receptus; ejus institutis plurimum profecit. Interea *Honestus* Archiepiscopus concessit. *Petro*, nobili viro, qui vocatur de *Traversaria*, filio quondam *Pauli Ducis*, seu filiis & nepotibus locum, qui dicitur

¹ In vita
D. Ro-
moaldi
Cap. I.

²⁶⁷

A *Monticellus*, cum loco, qui dicitur *Castruciano*, & cum *monticello*, qui vocatur *Thesello*, ubi castrum ædificatum est, & Ecclesia sanctæ Mariæ, & sancti Joannis & Sancti Sixti, quam cum suis dispendiis ædificari fecerat, & in prædicto castro *Taurino*, & fundum *Albaretum*, & *Orzale*, & in curte de *Quiliano*, ad *Corticariam*, & locum qui dicitur *Prodenano*, qui est appendix prædicti *Monticelli*, cum arbutis, vineis &c. constituit. Territorio *Populien*. Plebem sancti *Donati*, juris sanctæ *Ravennatis* Ecclesiæ. Item locum, qui dicitur *Salestaria*, cum fundis, casalibus &c. ab uno latere alia *Salestaria*, & rivus, qui currit inter ambas *Salestarias* in vultetura: ab alio, via, quæ vadit a vultetura ad castrum, quod dicitur *Petrola*, & curte, quæ dicitur *alta*, juris dicti petitoris, a quarto latere, massa quæ vocatur *Monte cavallo*, juris S. *Ravennatis* Ecclesiæ, sita in territorio *Sarsenate*, plebe sanctæ *Anastasiæ*, juris S. *Ravennatis* Ecclesiæ. Subscripsit inter ceteros, *Gregorius* Consul. Hæc autem idcirco ab *Honesto* fiebant, ut vetera Ecclesiæ *Ravennatis* jura, renovatis tabulis, repeteret. Qua eadem de causa, duobus post annis mense *Januario* tribuit *Leoni*, de *Ursone*, de *Gregorio* piscinam piscariam, quæ *Augusta* vocabatur, in territorio *Comaclense*, juxta *Padarenum* *Pirginisem*, & *Padum*: Mense *Majo*, *Sergio*, qui vocabatur *Caro* filio quondam *Honesti*, & *Annæ* conjugibus, filiisque ac nepotibus eorum, *Casale* appellatum *Campo di Ravenna*, in fundo *Statiliano*: certa pacti, & conventi formula: cui post ipsos conjuges, subscripsit *Petrus* filius quondam *Pauli* ex genere *Ducis*. Scriptæ sunt tabulæ, anno *Benedicti* Pont. Max. quinto, *Othonis* Imperatoris, decimo, indictione *Quincta*. Ut patere hinc possit, eum *Benedictum*, qui Pont. Max. creatus est anno nongentesimo septuagesimo secundo, esse illum, qui ad huc vivit, annum jam quintum: cum tamen scriptores de *Romanis* Pontificibus, affirmet illum in Pontificatu quindecim tantum vixisse menses: 268

D successoremque *Bonifacium Septimum* habuisse, qui Pontifex fuerit menses ferè quattuordecim: quo mortuo, alius subrogatus sit *Benedictus* hoc nomine *Septimus*, cujus Pontificatus annus hic de quo nunc scribimus, a partu *Virginis* nongentesimus septuagesimus septimus; mense *Majo*, secundus fuisset: cum tamen in tabulis *Ravennatibus*, quæ in membranis, ejus temporis caractere *Longobardico* scriptæ, complures in *Bibliotheca Ursiana* exstant, *Quinctus*, ut diximus, affirmetur. Plerique etiam *Domnum* Pontificem ante *Benedictum Sextum* constituunt, nonnulli post eum; patet ex iis, ante illum omnino locandum, cum non duo, sed unus fuerit *Benedictus* Pontifex, qui successorem *Joannem XI III*. habuit. Postero anno *Honestus* Archiepiscopus confirmavit *Ghislerio*, nobili viro; ita enim scribitur; mediam partem massæ, *Auximane* vocatæ, atque item opidi, quod est in fundo *Cerno* ædificatum, cum pagis, vineis, terris, sylvis, incolisque, excepto castro, quod est in monte *Sentino*, quod *Offania* dicitur, illudque tenent *Stephanus* & *Rodulfa*: juxta litem qui inter ipsam massam, & terram sancti *Thomæ Apostoli* protenditur, & fundum *Felcina*, & fundum *Gemina*. Ad hæc adjecit multos in *Auximate* fundos, qui ad *Ravennatum* Ecclesiam spectabant. Pari ratione, *Petro* cognomento *Bonizo*, & *Annæ* clarissimæ foeminae, sic enim ibi dicitur, domos, ædificiaque dedit alienot, in urbe *Ravenna* inter basilicam *Divi Theodori*, quæ majoris vocabatur, & monasterium *Divorum Nicandri*, & *Martiani*, sita. Ut autem multa, *Honestus*, aliis confirmabat, ita aliorum ipse tabulis, quæ tradita jam Archiepiscopis *Ravennatibus* fuerant, probari studuit. Exstant adhuc *Huberti* *Foriliviensis* Episcopi tabulæ, qui-

ANN.
DCCCC
LXXVII

ANN.
DCCCC
LXXVIII

bus ipse, & ut ibi dicitur, Archipresbyteri, qui in plebibus ordinati sunt, eæ autem sunt, D. *Laurentii* in vade *Rondini*, D. *Petri* in trentula, D. *Pancratii*, & sanctæ *Livienfis* Ecclesiæ, *Honesto* Archiepiscopo, cum vixerit, utendos, fruendos, viginti manentes, qui tum ad jura tenebantur, ex ipsis plebibus: dum omnibus vineis, & omnibus, qui habere, & laborare videbantur, concedit, eo ordine, conditioneque, ut si per Pontifices Maximos; Apostolicos sanctæ *Romanæ* Ecclesiæ vocat; aut per *Otho-nem* Imperatorem media pars de districtione; ut eorum ipsa referam verba, urbis *Ravennæ*, & Comitatus *Decimani*, quem ipse cum *Lamberto* fratre, *Honesto*, dederat, subtracta fuisset, nec restituere intra sex menses ipse, neque *Lambertus* posset, *Honesto* fasset manentes, qui supra scripti sunt, bonaque, quæ ad *Hubertum*, & *Lambertum* ibidem pertinerent, omnia, tenere, possidereque. Harum tabularum hoc est initium: *In nomine Patris, & Filii & Spiritus sancti. Anno, Deo propitio, Pontificatus Domni Benedicti, summi Pontificis, & universalis Pape, in Apostolica sacratissima beati Petri Apostoli Domini sede, sexto: sicque Imperante Domno Othone a Deo coronato in Italia, anno XI. die II. men. Octobr. Indictione VI. in loco, qui dicitur Conversito, territorio Ariminense. Interim Romoaldus cum Marini mores satis difficiles summa patientia, atque alacritate superasset, religione incensus, ut Divinum cultum ampliorem redderet, in Galliam, ad Aquitanos profectus est, se illi Comitem adjungente Petro Urseolo, viro sancto, qui cum sponte Venetorum Imperium deposuisset, totum se contemplationi rerum Divinarum, vitæque innocenter agendæ tradiderat. Ibi triennio exacto, ligone terram fodiens, ac sementem faciens, propria agricoltatione, una cum Joanne Gradenico Veneto cive, sibi victum parantes, summa semper abstinencia usi, cum in Vitis patrum legissent, ex illis quosdam, tota hebdomada, nihil omnino comedisse, die Dominico festo, convenire solitos, & simul cibum sumere, Romoaldus, durissimum hunc vivendi modum aggressus, cum quindecim fere annis servavit. Otho secundus Cæsar, cum esset Ravennæ, ubi sæpe commorabatur, Theophano; ita enim ibi scribitur; uxoris rogatu, anno DCCCCLXXXI. Benedictæ Abbatissæ D. Mariæ, cui Cerefo titulus est, jura omnia, ac prærogativas confirmavit, quæ firmaverant superiores Cæsares, atque etiam Arardo Comes, & Lambertus dono dederant: in quibus præcipue numerantur Castrum Taibanum, Carbonaria major, & minor, & in Cæsinate agro complura quæ omnia tabulis Augustalibus ipsius Othonis describuntur. Eas nos tabulas legimus in Bibliotheca sacrarum Virginum D. *Andree* Dat. xviii. Kal. Febr. anno Incarnat. Dominicæ DCCCCLXXXI. Indict. ix. Regni xx. Imperii xiiii. Ravennæ. Eodem anno *Honestus* Archiepiscopus, multa prædia, jure Emphyteutico, probavit, Gregorio, & Michaeli germanis, & Petro filio jam Pauli ex genere Ducis. Hæ tabulæ confectæ scribuntur, anno nono Benedicti Pontificis. Imperii Othonis Quartodecimo, Indict. Nona. Postero, qui annus Decimus Benedicti asseritur, Kal. April. concessit Arardo Comiti, nobili viro, sicque ingenuæ, & nobili matronæ, Ingizæ, conjugibus, domum, fundos, & alia quorum in media parte erat germanus Joannis, nomine *Hermanfredus*, & Gregorius subdiaconus Ravennatis Ecclesiæ, qui vocabatur Orzo. Insequens annus motum habuit Caloprinorum, qui licet Veneti tunc cives essent, Ravenna tamen originem ducere ferebantur. Ab iis, Otho Cæsar cum esset Veronæ, privatam ulcisci injuriam cupientibus, ad bellum Venetis inferendum impulsus, edixit, ne quis quid eis annonæ suppeditaret. Quamobrem Venetis necessitatem ad victum rerum inopia statim oppressis opidani Capitis aggeris defecerunt. Ravennam deinde Otho transgressus, hicque commorans, eodem anno, pridie Id. Julii, *Andream* D. Mariæ, in pala-*

tiolo, Abbatem, id postulantem, eaque omnia bona, quæ cœnobii illius jura spectarent, in clientelam accepit: nec multo post, *Romæ* decessit: cui *Otho tertius*, filius, a Germanis, qui tum *Romæ* frequentes aderant, subrogatur. Moritur eodem fere tempore *Honestus* Archiepiscopus, non absque Ravennatum summo dolore: cui *Joannes* succedit Undecimus, Ticinensis: quem plerique fuisse deinde *Joannem* asserunt, in Pont. Max. Decimum septimum. Hic statim factus Archiepiscopus, a Pontifice in Germaniam missus, *Aquisgrani* coronam *Othoni tertio* adhuc puero imposuit. Inde Ravennam reversus, & ditionem suæ Ecclesiæ omnem invisit, & tabulas novas fecit: in his multæ habentur anno nongentesimo octuagesimo quinto, a partu Virginis, qui annus, ibi primus *Bonifacii* Pont. Max. Ind. xiii. scribitur, Idibus Martii. Colligi hinc potest, cum Bonifacius a nonnullis dicatur jam antea in solio Pontificio sedisse, annis adhuc decem, inter duos illos *Benedictos*, quos ex Ravennatibus monumentis, diximus nos unum fuisse, illud aut nequaquam fuisse verum, aut nullo loco habitum. Hæc fusius notasse ad illustrandam horum Pontificum Maximorum seriem, ex vetustis, & apud me certissimis ejus sæculi tabulis publicis, quas *Julius Ruverius* Cardinalis, Archiepiscopus noster, Ravennam ad ducendas nuper curavit, non incongruum duxi. Proximo anno *Joannes* Archiepiscopus, anno secundo Pontificatus *Joannis Quindectimi*, mense Decembri, Indict. xv. Ravennæ, nobili viro *Petro*, Petri, qui vocabatur de *Christoduli*, filio, ejusque filiis, ac nepotibus, domos, prædia, villas, Ravennæ, in ejusque agro sitas, jure emphyteutico, locavit. Biennio post, anno tertio *Joannis* Pontificis. V. Idus Jul. Indict. prima, Ravennæ, simili jure complura tradidit, *Joanni Consuli*, cognomento *Nazo*, & *Rachildæ* conjugibus. Post annos tres *Mutiliani*, mense Julio fuit, Ditionem Ravennatis Ecclesiæ omnem invisit, multa; novis tabulis factis, concessit. Proximo, assensit *Asulfo* Episcopo Hadriensi, ut templo *Divæ Mariæ de Gavello*, decimas daret totius fundi de *Gavello*: quod fecit eodem anno *Asulfus*, in ipsius templi cœnobio, xviii. Kalend. Septembr. Pro oblatione, & illuminatione animæ suæ, & suorum prædecessorum. Cum autem *Romoaldus* interea Divinam legem in Aquitania late promulgasset, plurimosque & vitæ sanctitate, & verbis, & in his Olibanum Comitem, in cujus erat ditione, cœnobium *Romoaldi*, ad pietatem induxisset, statuit in Italiam, idem facturum, reverti: Verum adeo in oculis erat omnium, ut discedere jam instituentem, obtruncare decreverint: ut quem apud se habere vivum non possent: ejus mortui cadaver sanctum venerarent. Sed ipse Divino Spiritu afflatus, eorum elusit consilia, Ravennamque, confecto, nudatis pedibus, itinere, cum venisset, opportunam patri opem attulit: *Sergius* enim pater; Deo, filii precibus id tribuente; caducarum rerum fluxu, vanitateque commotus, in D. *Severi* cœnobio, sumpto cucullo, canendis Divinis laudibus, rebusque cælestibus contemplandis, vitam agebat. Verum pervetus, idemque perpetuus humanæ salutis hostis, qui ægrè id tulerat, assidue hominem vexatum, eò jam deduxerat, ut omnino cucullum deponere, & ad pristinum institutum vivendi regredi constituerit. Quod *Romoaldus* sentiens, & patrem acerrimè increpat, & nihilo minus de sententia discedentem in carcerem, ac compedes conjectum, eò usque in custodia habuit, dum resipiscens, ad Dei misericordiam supplex confugit, animique vitium sensit, & lacrymis diluit: & quidem opportune: nam brevi, cum orationem, & lacrymas, coram Salvatoris imagine, de more, ad Deum funderet, repente sibi visus Spiritus sanctus: qua specie, incertum; sunt, qui ignis dicant; & statim, quasi pertransiens, ex illius oculis se proripuit, paucisque post diebus, sanctissime ex hoc lacrymabili

ANN.
DCCCC
LXXXIIIANN.
DCCCC
LXXXVANN.
DCCCC
LXXXVIANN.
DCCCC
LXXXVIIIANN.
DCCCC
XCIANN.
DCCCC
XCII

hospitio, cælestem in patriam evolavit. *Romoaldus* excitata sibi, in palude *Classensi*, cella, ad pontem *Petri* incoluit: sed cœli gravitatem veritus, qua, si valetudo periclitaretur, esset institutum durioris vitæ genus intermittendum, id ne accideret, migravit paulo post ad *Classense* prædium, ubi jam cœmeterium fuerat, tunc *D. Martini in Sylva* erat templum. Ibi a cacodæmone sub vesperam, dum *Psalmos* recitaret, verberibus est affectus, & in fronte, cadentibus fenestrarum tabulis, vulneratur, cuius perpetuo deinde cicatricem servavit. Sub id ferè tempus *Crescens Nomentanus*, Consulatum *Romæ* adeptus, cum superbo, atque ambizioso ingenio, niteretur sibi Imperium conflare, *Joannem* Pont. Max. Urbe expulit: Pontifex *Othonom* Cæsarem evocat in *Italiam*; sed postero anno, vix in hanc provinciam descenderat; cum *Joannes* vita cessit, eumque *Johannes* alius, qui sextidecimi gessit nomen, consequutus est, qui post menses quatuor, & ipse migravit ex hac vita. Interea *Ravennam* *Otho* venerat; ubi cum *Classense* cœnobium conformare vehementer cuperet, dedit optionem monachis quem vellent, *Abbatem* eligendi, *Romoaldum* illi communi sententia postularunt, qui tum in *Pereo* palude, duodecim ferè passuum millibus *Ravenna* procul, angusta in cellula, degebat vitam, pauloque ante excitatum in ea incendium, humanis post habitis remediis, sola ad Deum prece, divinitus, *Guillelmo* ejus discipulo, magnopere mirante, restinxerat. Sanctum virum ad aulam Regiam per nuncium evocatum, *Otho* venturum diffusus, ad ejus ipse cellam, occidente jam sole, adiit, in eaque, a viro sancto exceptus comiter, cum eo pernoctavit. Ceterum cum impetrare non posset, ut *Classensibus* Monachis præficeretur, postridie mane, eum in urbem secum adduxit, dirarum telis, ab omnibus, qui aderant Episcopis penè obruendum, minatur, nisi assentiret. Itaque tandem assensus est, & ab *Othone Cæsare*, *Joanneque Ravennatum* Archiepiscopo ad cœnobium *Classense* deductus; ejus Præfecturam, magna Monachorum voluntate, iniit. Paulo post *Otho*, cum adhuc *Ravennæ* esset accepto nuncio de *Joannis* Pont. Max. obitu in frequenti confessu procerum suorum, potestate abusus, *Brunonem* Saxonem, propinquum suum, Pont. Max. hic declaravit. Mox *Romam* ambo progressi, *Bruno* consecratus est, *Gregorii Quinti* assumpto nomine, *Otho*, a *Gregorio*, Augustali corona ac titulo insignitus. Sunt qui hæc omnia *Ravennæ* facta putent. *Gregorius* *Joanni Ravennatum* Archiepiscopo, quem Reverendissimum, & Sanctissimum confratrem appellat, anno ab ortu Christi *DCCCXCVI*. cum Ecclesia *Ravennas*, ita de sua dignitate excidisset, vix ut ægrè sustineret Metropolis nomen, ejus Archiepiscopi rogatu; omnia confirmavit, quæ *Ravennati* Ecclesiæ fuerant a superioribus Pont. Max. concessa: Ibi autem hæc recenset. Cœnobium *D. Hilari* in agro, cognomento *Gallicata*, ædificatum, quæque ejus juris sunt omnia, *Massam Fiscaliam* appellatam, cum iis, quæ ad eam pertinent. Plebem; sic enim in ipsis litteris scribitur, *Cornu Cervinam*: inque iis omnibus potestatem judicariam, & publicas omnes juris functiones eidem Archiepiscopo *Ravennati* confirmavit. Accessere ad hæc duo cœnobia in urbe *Arimino*, *D. Thomæ* alterum, alterum *D. Euphemie*, iis omnibus adjunctis juribus, quæ ad illa spectarent. Sanxit etiam, uti agricolæ, & omnes, qui a *Ravennatibus* Archiepiscopis, in *Hadriano*, *Ferrariensi*, *Cymacliensi*que penderent, immunes essent, nullamque possent ad publicam functionem, aut operam, præterquam ab Archiepiscopis, cogi: ipsaque *Ravennatis* Archiepiscopatus, bona, nisi centum annorum spatio, præscriberentur. A flumine *Puntari* vocato, una cum palude *Argente*, cumque iis omnibus locis, in quibus exerceri piscatus posset, & aucupium, & venatio: omnia item ædificia, & jura, quæ in ipsius

A fluminis utrisque ripis essent, usque ad portum maris: nec non portum *Volanæ*; quem plerique antiquis *Olanam* fuisse affirmant; usque *Cerviam*, una cum littoribus suis, sylvisque omnibus, & ceteris quæ condita ibidem essent, confirmavit. Lapidis præterea omnes, tam qui supra terram, quam qui infra, etiam qui in ædificiis publicis, extra opus essent, largitus est: sanxitque ne ab aliquo sacris initio viro, qui aut *Ravennæ* viveret, aut de *Ravennatis* Ecclesiæ familia existeret, per omnem *Emiliam*, ac *Pentapolim*, quodpiam portorium exigere: quemadmodum ex Pontificiis ipsis litteris, quæ in *D. Vitalis* bibliotheca adhuc servantur, & nos legimus; cognosci luculentius potest. Scriptæ sunt autem anno primo Pontificatus *Gregorii*, Imperii *Othonii tertii*, etiam primo, mense *Januario*, a *Petro Regionario* scriba, V. Kal. *Februarii*, jubente, atque approbante *Joanne Episcopo Albanense*, & Apostolicæ sedis Bibliothecario. Patere autem hinc potest, eodem anno coronatum *Othonem Augustum*, quo & *Gregorius* Pontifex renunciatus est: cum alii id in sequentem annum rejiciant. *Feretranum* etiam Episcopatum *Ravennati* Ecclesiæ subjunctum, *Gregorius* probavit; quod & de *Placentino* fecit: exstant adhuc in *Ursiano* tabulario Pontificiæ de his litteræ, in quibus hæc ita scribit *Gregorius*: Quapropter considerantes etiam universas hæreses in sancta Catholica Ecclesia miserabiliter ortas, dignas rescari sanctæ *Ravennat. Ecclesiæ* Tibi *Joanni*, ejusdem Ecclesiæ, venerando Archiepiscopo, tuisque successoribus, in perpetuum, paterno amore subvenimus. *Placenti* nam etiam injuste tibi a meo antecessore ablatam, & contra canones sub nomine Archiepiscopatus locatam, tibi, ejusque successoribus refutantes in perpetuum. Insuper etiam a nostro Apostolatu postulastis, quatenus pro omnipotentis Dei amore, mercedeque animæ nostræ, & pro statu Regni Domini invictissimi tertii *Othonis* Imperatoris *Augusti*, Episcopatum *Monte feretranum*, cum omni integritate sua, ex nostro dono, sub jure sanctæ *Ravennatis* Ecclesiæ donando, & Episcopum consecrandi a modo in antea cui volueritis, tibi, tuisque successoribus, nostræ Apostolicæ auctoritatis privilegio muniremus in perpetuum. Propterea tuis flexi precibus, ad honorem S. *Ravennatis* Ecclesiæ, & stabilitatem ejusdem venerandi loci, ipsum jam satum venerabilem Episcopatum *Monte feretranum*, cum omni integritate sua, scilicet, Ecclesiis, capellis, casis, casilibus, curtibus, mansis, coloniis, abbatibus, cellis, fundis, seu terris, vineis, pratis, paternis etiam familiis utriusque sexus, & cum omnibus ad jus notati Episcopii legaliter pertinentibus, salvum & in cunctis quietum consistere sub jure S. *Ravennatis* sedis, tuitione, sine cujuslibet quacumque contradictione. Ita scilicet confirmantes, decernimus, ut Episcopus, qui in eodem Episcopio pro tempore fuerit, a te, vel a tuis successoribus ordinatus, sine omni contradictione, subjectionem impendant, & ut alii suffraganei, in omnibus secundum Ecclesiæ tuæ præfatum obediunt. Insuper namque sub Divini judicii obtestatione, interminantes præcipimus, atque jubemus, ut nullis Imperator, vel Rex, Dux, aut Marchio, de præfata consecratione in aliquo te, tuosque successores ledere præsumat, sed a presenti: Decima Indictione in antea, usque in perpetuum, quemcumque eligere volueritis, per nostram concessionem, Ecclesiastico more, in præfato Episcopatu, Episcopum consecrare debeatis remota omnium hominum contradictione. Hæc atque alia in suis litteris *Gregorius*, scriptis manu *Petri* scriniarii notarii, & *Regionarii*, S. *Romane* Ecclesiæ in mense *Julio*, Indictione superscripta Decima, Dat. Nonis *Jul.* per manus *Joannis* Episcopi sanctæ *Albanensis* Ecclesiæ, & Bibliothecarii sanctæ Apostolicæ sedis. Quæ de *Placentino* Episcopo hic dicuntur, spectant horum temporum motus, quibus *Joannes* quidam *Constantinopolitanus*, cum *Placentiæ* esset Episcopus, & doctrina, opibusque præstaret; unde tenues miserorum mortalium animi sæpe inflari consueverunt; ultro

ANN.
DCCC
XCIII.ANN.
DCCC
XCV.

271

ANN.
DCCC
XCVI.

ultra se Archiepiscopum appellavit; & Gregorio Pontifice Roma abeunte, quod Crescentis Nomentani, denuo, ob veterem dominandi libidinem furentis vim sustinere nequirit, Pontificem, adversus Gregorium, se declarari passus est. Quamobrem Gregorius in Germaniam concessit, Othonemque Cæsarem secum in Italiam, cum firmissimo exercitu, postero anno, deduxit. Fuit Otho Ravennæ mense Aprili, hicque Alasia sororis precibus commotus, Vuidechindo; a quo illustri Carottorum familia manavit; multa donavit in Liguribus, Taurinisque: Joannes Ravennas Archiepiscopus, cum hoc eodem anno, ad Quartum decimum Kal. Maji, multa in Ravennate concessisset Petro Dei nutu ex genere Consulis, idque coram Faroaldo Judice, & Petro filio Petri Ducis, ipsique Hermenfredus Abbas Galliatensis designatus, obsequium, Ravennæ, fidemque sacramento solemni jurasset, brevi decessit; seu, ut nonnullis placet, ad alium Episcopatum assumptus est. Sunt qui scribunt, in Taurinos, ad montem Caprasium, se abdidisse, ibidemque D. Michaëlis ædem ab Hugone Marino Alverno, montis Bucerii Regulo, Silvestri Secundi Pontificatu excitatam ædificiis ornasse. Ut cumque; Gilberto Gallo, quem appellant aliqui Gerbertum, potiundi Archiepiscopatus Ravennatis locum reliquit. Is, cum summa, ut ajunt, ductus ambitione, ut caducis honoribus exornaretur, totum se cacodæmoni tradidisset, adolescens, primum cucullum in Floriacensi cœnobio sumpserat, mox inde egressus, petierat Hispalim; quæ est in Hispania nobilis civitas; bonarum artium causa, quarum & studiosus fuit, & peritissimus evasit. Ejus auditores, & discipulos fuisse ferunt Othonem Cæsarem, Robertum Galliæ Regem, Hlotharium, virum non minus nobilitate, quam doctrina clarum, qui deinde Senonensis Episcopus fuit. Itaque Gilbertus, ab Hugone Rege, Archiepiscopatum Remensem, pulso inde Arnulfo, adeptus est, mox de illo dejectus, Ravennatem iniit, a Gregorio Pontifice donatus pallio atque his litteris: Gregorius Episcopus servus servorum Dei Gerberto S. Ravennatis Ecclesiæ Archiepiscopo, ac nostro spiritali filio, & per te in eandem Ecclesiam, cunctisque successoribus tuis Archiepiscopis in perpetuum. Quoniam Apostolicæ sedis benevolentia, & antiquæ consuetudinis zelo provocati, fraternitatem tuam Ecclesiæ Ravennati præfecimus, insignia præsulum ejusdem Ecclesiæ dignum duximus tibi conferenda, cum usu pallii, quo uti debeas certis temporibus, certisque modis sicut antecessores tuos usos fuisse cognosces. Hoc te nihilominus admonentes, ut sicut a nobis hujus decoris usum, ac sacerdotalis officii honorem accepisse te gaudes, ita etiam morum, atque actuum probitate, susceptum in Christo sacerdotium adornare contendas: sic enim alterno eris decore conspicuus, si cum habitu corporis, mentis quoque bona concordant, ut foris compositus, intus autem directus, Deo, cum propheta, vere dicere possis, provideo Deo in conspectu meo semper, ut sit a dextris mihi, ne umquam commovear. Ut autem claritatis in nobis fundatæ dulcedinem recognoscas, ex gratuita largitate nostra, post mortem Adeleidæ Imperatricis Augustæ, donamus tibi, tuæque Ecclesiæ districtum Ravennat. urbis, ripam integram, monetam, teloneum, mercatum, muros, & omnes portas Civitatis. Si verò alia privilegia aliquibus facta apparuerint, sanctæ Ecclesiæ obnoxia, & huic nostro privilegio contraria, auctoritate Dei, & sancti Petri, ad nihilum redigenda illa dijudicamus: & hoc quod facimus, stabilimus, & intactum permanendum jubemus. Donamus etiam tibi, tuæque Ecclesiæ sanctæ, Comalensem Comitatum, post mortem Adeleidæ Imperatricis Augustæ, ut tu, tuæque sancta Ecclesia, tuique successores, illum, cum omnibus inibi pertinentibus, liberè teneant, & ordinent in perpetuum, & quod bene factum est, ut bene reservemus. & in melius corroboremus, privilegium, quod tuo prædecessori Joanni, cum Monteferetrana, & Cerviensis Ecclesiis, & cum omnibus, quæ sibi largiti sumus, ex nostra benevolentia, tibi, tuæ-

A que sanctæ Ravennatis Ecclesiæ, tuisque successoribus confirmamus, & incorrupta semper esse decernimus: id est, monasterium sancti Thomæ Apostoli, & sanctæ Euphemie martyris, cum omni integritate eorum, & cum omnibus rebus, & possessionibus eorum cultis, & incultis, tam in Civitate Ariminensi positis, quam extra, scilicet in comitatu Pensauriensi. Ariminensi. & Monteferetrano collocatis: quæ omnia per centum jam curricula annorum, vestra Ecclesia, & vestri antecessores tenuerunt, & vos, Deo gratia, tenetis quiete; id est, castellum quod vocatur Ligabiccus, cum omni pertinentia sua, & curte de sancto Hermete, cum prædicta Ecclesia, & cum casalibus, & appendicibus suis, scilicet castellum, quod vocatur Galliola, cum omni pertinentia sua, nec non & castrum, quod vocatur Granariolo, cum omnibus rebus, & possessionibus suis. Et ut paternitas bonitatis nostræ, filiationem tuæ devotionis summo affectu, & affluenter in Christo enutriet, auctoritate Dei omnipotentis, & sancti Petri, principis Apostolorum, hoc nostro privilegio, præceptum de Regiensi Episcopatu, cum omnibus sibi adjacentiis, a venerabili Othone Augusto, tibi, tuæque Ecclesiæ, tuisque successoribus attributum, confirmamus, stabilimus, & inconvulsum permanendum præcipimus, ut teneas, defendas, regas, & ad Dei honorem, tam tu, quam tui successores liberè ordinetis. Confirmamus etiam tibi, tuæque Ecclesiæ in perpetuum donamus Cæsenam, cum omnibus inibi pertinentibus: & potestate Apostolica jubemus, ut de subius strata, usque ad mare, nullus audeat districtum, aut venationem ullam exercere, nisi cui tu, aut tui successores jusserint, sed absque omnium hominum inquietudine, ad honorem, & utilitatem tuam, potestativè omnia ibi facias, & præcipias. Omnia etiam privilegia jam pridem a prædecessoribus nostris tuæ Ecclesiæ collata, omniaque præcepta aut a Regibus, aut Imperatoribus, pro Dei respectu, attributa, hoc nostro privilegio in voluntate Dei, & auctoritate sancti Petri, confirmamus, corroboramus, & in æternum valere volumus, & præcipimus. Si quis igitur contra hæc, quæ per hoc nostrum privilegium pie & firmiter disposita sunt, temerario ausu ire tentaverit, sciat se auctoritate beati Petri principis Apostolorum, cujus immerito vices agimus, anathematis vinculo innotatum, & cum Diabolo, & Juda traditore etiam in supplicii incendio concremandum, sicque irremediabiliter involvendum, ne umquam a nexibus anathematis sit absolutus. At verò qui observator exstiterit in omnibus, custodiens hujus nostri Apostolici constituti auctoritatem, ad cultum Dei nostri respicientes, benedictionis gratiam a misericordissimo Deo nostro multipliciter consequatur, & vitæ æternæ particeps efficiatur. Script. per manus Petri, notarii, & scriniarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in mense Aprili, Indict. X. Bene Valete. Dat. IIII. Kal. Maji, per manum Joannis Episcopi sanctæ Albanen. Ecclesiæ & bibliothecarii sanctæ Apostolicæ sedis, anno Pontificatus Domni Gregorii summi Pontificis, & universalis Papæ, in Sacratissima sede beati Petri Apostoli anno. II. Imper. Domno Othone III. a Deo coronato, magno, & pacifico Imperatore anno, in mense & Indict. superscripta. X. Gerbertus Archiepiscopus cum multa in Archiepiscopatu optimè constituit, tum illud egisse constat, quod Concilium habuit Episcoporum omnium, qui Ravennati Ecclesiæ subjiuntur, in æde Ursiana, hoc eodem anno a partu Virginis DCCCXCVII. Kal. Maji. In eo Concilio decreta fuisse multa legimus, admodum ad benè, beateque vivendum utilia: interfuitque Otho Cæsar. Sub id etiam tempus, Maurus Cæsenæ Episcopus, sanctitate vitæ clarissimus, D. Mariæ in monte Basilicam ædificavit, quo loco tunc sacellum exstabat exiguum: is autem mons abest ab urbe stadiis ferme quattuor, monsque Mauri, ab hac ædificatione deinceps multis annis appellatus est, cum antea Saltus Spatiani diceretur. His etiam temporibus, Guido, quem Tigrinum alii vocant, Othonis primi Cæsaris nepos, quem ipse Mutiliani, ac Flaminie comitem creaverat, Ra-

vennam, Civium accitu, honestorum præsertim, *Traversariorumque*, quibuscum magna officia, & frequens usus, & ob *Englaratam* Comitissam, uxorem, affinitas, intercedebant ad habitandum, uti diximus, cum uxore, & *Guidone*, Sanfoneque ac *Flaminio* filiis, se recepit: ubi cum grati, beneficique animi non contemnenda signa præbuisset omnibus *Ravennatibus*, Pater patriæ communi omnium consensu appellatur. Verum illius nepote non multis post annis, *Ravennati* adolescentulæ vi stuprum offerente, accurrens populus ad arma, *Guidonem*, ex illiusque domo omnes; *Guidetto*, cognomento *Tigrineto*, solum, quod esset infans, prætermisso; ad unum trucidavit. Qui tamen *Guidetus*, ubi adolevit, nulla conservatæ vitæ, aut injuriæ occasionis ratione habita, sic patrem, familiamque suam, tantaque barbarie, ac immanitate, ultus est, ut sanguibibax, truci deinde cognomento fuerit appellatus. Quo perpetrato facinore, *Florentiam* se contulit, indeque Comitum genus, quibus *Guidorum*, & a *Balneo* cognomentum est, initium duxit: Ut luculentius explicat, civis, & jurisconsultus *Ravennas*, harumque antiquitatum longe peritissimus, *Vincentius Carrarius*, in eo libello, quo hujus originem, propagationemque familiæ, accuratè describit. Hoc interim spatio, *Otho* Romam progressus, *Gregorium* sedi restituit, & *Crescentem* in mole *Hadriani* obsessum, fide, per *Tamum*, hominem sibi familiarissimum, præstita, sese dedentem, suspendii supplicio affecit. Mox profectus adversus *Tiburtes*, ibi a *D. Romoaldo* adhibitus est, qui eo venerat, ut se abdicaret *Classensi* Præfectura, quod & fecit, reddita virga in ipsius *Othonis* atque item Archiepiscopi *Ravennatis* conspectu, quem unâ cum *Gregorio*, *Othoneque* officii causa, *Romam* se contulisse par est. *Romoaldi* rogatu, pacem *Otho* Tiburtibus dedit ea lege, ut parte murorum diruta obfides mitterent, & *Mazzolini* Ducis, interfectorem dederent. Quoniam verò *Tamus*, fidei, jurisjurandique violati, quo se *Otho* *Crescenti* obstrinxerat, fuerat conscius, a *D. Romoaldo* de perjurio, perfidiaque increpitus, eo loco sancti viri monita habuit, ut abdicaverit se humanis rebus, & *Romoaldum*, Bonifaciumque qui post apud *Ruthenos* martyr fuit; *Cassinum*, religionis causa, adeuntes, sit prosequutus ob eandem violatam fidem, & ob *Crescentis* uxorem sibi pellicem adjunctam, dum *Othonem* a sacra confessione, *Romoaldus* expiasset, *Otho* memorabili christianæ pœnitentiæ, & obedientiæ exemplo; primo quidem nudis pedibus, *Roma*, ad *D. Michaëlis*, quod est in *Gargano* monte, templum perrexit, mox *Ravennam*, ineunte anno, venit, aliquotque dies, in *classensi* cœnobio, totam præsertim *Quadragesimam*, asperiore ad carnem veste indutus, tamen exteriorius fulgeret purpura, in papyraceo lecto cubans vitæ se monachorum addixit, eorumque habitum induere, deposito Imperio *Romoaldo* pollicitus est. Is jam ex *Cassino*, ubi & ægotaverat, *Ravennam* reversus, cum multis ex omni nobilitate viris, maximam partem domo *Germanis*; in *Pereo* rursus confederat. Exstructisque ibi, cuique sua, compluribus cellulis, vita agebatur, penè cœlitibus similis: nulla ibi mortalium bonorum cupiditas, nulla ambitio: verum post certa precum divinarum officia, hic retia texere, ille ex equinis setis vestem conficere, alius cochlearia cavare: aliquam omnes navare operam. Duro tamen vivendi genere superabat omnes *Bonifacius*: Is cum *Othone* conjunctus cognatione fuerat, atque illi ita carus, ut non alio nomine appellaret, quàm animæ suæ. Liberalibus studiis, Musica præsertim, instructus: Dominico tantum, Jovisque die comedere, ceteris abstinere cibo solitus. Cumque *Boleslaus* Polonorum Rex, interea ad *Othonem* misisset, rogatum, ad se homines religione præstantes mitti, qui ad Christi fidem adducerent Regni sui incolas, *Romoaldum* *Otho* convenit, verum no-

luit *Romoaldus*, pro Imperio, cuiquam ex suis id muneris mandare, sed cum ad eorum arbitrium rem omnem rejecisset, interrogante, roganteque *Othone*: duo, *Joannes* & *Benedictus*, eam sponte provinciam susceperunt: eoque abeuntes, haud ita diu post martyrio affecti sunt. Hoc interim spatio *Gregorius Quintus* Pont. Max. translata in *Germanos*, Cæsaris eligendi facultate, decedens, *Gerbertum* *Ravennatum* Archiepiscopum, qui vocatus est *Silvester Secundus*, successorem habuit. Qui autem scribunt præfuisse *Ravennati* Archiepiscopatu *Gerbertum* annos quattuor atque amplius eos falli elo-gium testatur, quod adhuc exstat, a *Sergio quarto* Pont. Max. ipsius in monumento *Silvestri* inscriptum in *Lateranensi* Basilica, ubi post annum, quo factus Archiepiscopus *Ravennas* fuerat, summum Pontificatum fuisse adeptum docet, sic enim orditur.

Iste locus mundi Silvestri membra sepultri

Venturo domino conferet ad sonitum.

Quem dederat mundo celebrem doctissima virgo,

Atque caput mundi culmina Romulea.

Primum Gerbertus meruit Francigena sede,

Remensis populi Metropolim patriæ.

Inde Ravennatis meruit conscendere summum

Ecclesiæ regimen, nobile sicque potens.

Post annum Romam mutato nomine sumpsit,

Ut toto Pastor fieret Orbe novus.

In *Ravennatum* Archiepiscopatum successit *Hermutus* qui & *Neomutus*, & *Neo*, & *Leo*, idque frequentius, vocatus est. Commorabatur *Ravennæ*, hoc etiam tempore, *Heribertus*; ubi negotia gerebat *Othonis*; *Colonienfis* Archiepiscopus designatus: eum *Otho* confirmavit, & ex *Beneventano* agro, quo se *Otho* contulerat, ad eum *Ravennam* postero anno scripsit. Inde Augusto Mense *Otho* in agro *Lucensi* fuit, per Decembrem autem, *Ravennæ*, ubi *Leoni* antistiti *Ravennati*, veteres confirmavit possessiones Ecclesiæ, ac novas alias addidit. Sequenti anno *Silvester*, Cæsenam admoto exercitu circumfedit: quæ causa Pontificem impulerit, incertum. Eo, qui insecutus est, pridie Non. Maji, *Leo* Archiepiscopus, *Herchenfredo*, cognomento *Herchizo*, *Herchenfredi* filio, castrum concessit, in curte, quæ vocatur *Casa Ficara*, unâ cum Sacello *D. Joannis*, & quarta parte fundi *Laurini*, aliosque fundos, in territorio *Forliviano*. Dicitur autem hic annus *Silvestri* Pontificis tertius, Imp. *Othonis*, quintus. Indict. xiv. Aliæ quoque *Leonis* Archiepiscopi tabulæ, hoc anno tertio Non. Jun. confictæ existant: sed cum brevi in nervorum resolutionem incidisset, se inutilem publicæ administrationi professus, Archiepiscopatum; ut *Peirus Damiani* est auctor, Epistola ad *Nicolaum*. II. de dimittendo Episcopatu; sponte deposuit, & quattuor ferè annos deinde vixit privatus. Huic *Fridericus* in Archiepiscopatum subrogatur: qui & amplas *Neoni* ad victum possessiones suppeditavit, & anno eodem primo a partu Virginis supra millesimum, cum *Othone Tertio* Cæsare, qui tunc *Ravennæ* erat, x. Kal. Decembr. cœnobium *D. Mariae in Pomposia*, quod ad eam diem *Ravennatis* Ecclesiæ Archiepiscopi possederant; permutavit: ab eo contra accipiens quidquid ad jurisdictionem spectaret omnis Terræ; sic enim in tabulis Augustalibus scribitur. *S. Apollinaris*, omniumque Episcopatum, ac comitatum, de quibus in *Ravennati* Ecclesia tabulas, ac monumenta exstare affirmat. *Pomposianum* autem cœnobium *Otho* omni Archiepiscoporum *Ravennatum* ditione, ac potestate exemit: voluitque Regio tantum Imperio subjectum. Essent item monachi ab omni servitii molestia tuti, ac immunes: qui de suis, quem vellent, Abbatem eligerent, ab *Cymacienfi* Episcopo consecrandum. Is si esset molestus, aut pecuniam postularet, proficeretur ad Archiepiscopum suum, ita scribitur in iis litteris, quæ adhuc in *D. Vitalis* bibliotheca servantur; *Ravennatem*, ab eo certis precationibus

ANN.
DCCC
xcviii.

ANN.
DCCC
xcix.
ANN.
M.
ANN.
M.l.

276

ex

expianus, & consecrandus: Quod si idem, quod in *Cymacienſi*, in hoc contingeret, adiret ad eum Episcopum, qui potior sibi, ac melior videretur. In iis litteris, *Heriberii Cancellarii*, vice *Petri Episcopi*, manu subscriptis, *Otho*, servum se Apostolorum appellat. Pari religione *D. Vitalis* Abbati, arcem, quæ erat juxta templi illius atrium, cum omnibus, quæ tum aderant; ædificiis, dedit, donavitque ut pro monachis domum in ea commodam exstrueret: diligenter cavens, ne quis aut Archiepiscopus, aut alius, molestia Abbatem afficeret, illive impedimento esset. Sub idem ferè tempus *Otho* idem Cæsar, *D. Romoaldi* instinctu, *D. Adelberto Pragenſi*, qui haud ita diu ante, in *Prusia* ob Christi fidem fuerat trucidatus, cœnobium dicavit, in *Pereo*, continentibusque nonnullis, *Classensis* cœnobii, prædiis donavit; cum alia in *Firmano*, *Classensi* tribuisset. Hujus Insulæ *Perei* fines, in ejus ætatistabulis leguntur. *Padus juveniacus*, fossa Augusta, quæ per *Humanam* in *Padum* descendit: *Padorenuſ*, & medium *Grangenum*; Ipseque *Otho* Cæsar profectus in eam Insulam, cœnobii locum, ubi ædificandum esset, juxta *D. Cassiani* templum, designat, & *D. Romualdum* Abbatem facit, ut ex tabulis Augustalibus, *Ravennæ* datis, quas in *D. Vitalis* tabulario legimus, cognosci facile potest. Paulo post tamen cœnobio illi *Romoaldus* ex discipulis suis Abbatem præfecit, monachisque ibidem collocatis, sanctum vitæ institutum præscripsit: jussitque Abbatem se in solitudinem abdere tota hebdomada, die Dominico redire ad cœnobium, & monachos invisere. Ceterum cum Abbas sancti Patris monita parvi faceret, brevi in deteriora lapsus est. Interea *Otho* a *Romoaldo* convenitur, atque ut indueret monachum, & staret promissis, accurate admonetur. Cui *Otho*, obsequar, inquit, tibi, postquam *Romanos*, seditiones cientes domuero, *Ravennamque* victor revertero. Tum *Romoaldus*, si *Romam* iveris, inquit, *Ravennam* haud amplius viſes. Qua voce nequaquam exterritus *Romam* contendit, *Romoaldus* Parentium; quæ *Istriae* nobilis civitas est; adnavigavit. *Otho*, *Roma* rediens, cum minus feliciter negotium, cujus causa acceſſerat, confeciſſet, apud *Paternum*, ex varicinio *Romoaldi*, veneno, ut creditum est, exſtinguitur. *Henricus* successit, anno millesimo tertio, *Henrici Hezeli*, Ducis *Bajoariae* filius: His temporibus *Malatestarum* illustrem familiam, a *Malatesta*, viro Germano: quem *Otho*, *Arimini* Vicarium fecit, originem duxisse ferunt. Sunt tamen qui putent, ex *Penna*, seu ut alii, *Pinna billis*, qui vicus est Duci *Urbinationum* subjectus, initium sumere. *Sylvester* Pontifex Max. cum in *Sanctæ Crucis in Hierusalem*, *Romæ* rem Divinam faceret, se confestim moriturum, & ab cacodæmone ludificatum sensit: si quidem prædixisse hunc ferunt *Sylvestro* uti caveret, ne *Hierosolymam* adiret unquam: futurum enim uti tunc moreretur. Quod ubi *Sylvester*, sudore continenter manante, artuumque dolore percepit, populo rem omnem fassus, petiit moriens, ut cadaver bigæ impositum ibi tumulo mandarent, quo equi bigam trahentes, constitissent: quod in *Lateranensi* æde factum est. Hæc autem ficta omnia, ac falsa esse, vel inde constare potest, quod ejus sepulcro è marmore incisum elogium, quod adhuc exſtat, horum nihil omnino neque contineat, neque innuat. Sed cum humaniores hoc tempore artes essent ferè amissæ, *Sylvester* autem *Astronomia*, cæterisque liberalibus artibus esset insigniter eruditus, non fuit difficile, hominem iis egregiè instructum, ab imperitis, Magum haberi. Successit in ejus locum *Joannes Decimusseptimus*, qui mense quinto post initum Pontificatum obiens, successorem primo *Joannem Decimumoctavum*, mox *Sergium Quartum* accepit: cujus tempore, circiter annum nonum supra millesimum, *D. Romualdus* in agro *Aretino* consedit, atque in summis *Apennini* jugis cujusdam casam *Maldi*, ut

ajunt, incoluit: Inter multa autem, quæ exstruxit cœnobia, *Camaldulense* illud, magna adhuc celebritate floret, ubi complures in contemnatione rerum Divinarum sese totos constituentes, inter cælitates potius, quàm cum hominibus versantur: quo fit, ut, quod inedia, lacrymis, ac solitudine durissimum vivendi genus putamus, eo nihil ab ipsis rectius, nihil aut facilius, aut jucundius esse videatur. Sub id etiam tempus *Guillelmus Ferebattus*, Normannus, *Tancredi secundi* filius, omnem fere *Emiliam*, uti *Michaël Ritiſ* est auctor, sub se habebat: qui factus in *Carthaginenses*, *Siciliam* occupantes, impetu, ejectis illis, Insula potitus est. Mortuo *Sergio* Pont. Max. *Benedictus Octavus* Pontifex eligitur, cujus Pontificatus initio, cum *Henricus Cæsar* *Ravennam* venisset anno millesimo decimo tertio, tresque excusatos in *Ferrariensi*, dono dedisset cœnobio *D. Adelberti* ad *Padum*, exemptionibus, immunitatibus, prærogativisque multis additis, eidem Abbatem confirmavit *D. Romoaldum*, quod tabulæ Augustales in tabulario *D. Vitalis* adhuc servatæ, testantur. Tanta autem *Henricus* veneratione *Romoaldum* est prosequutus, ut venienti illi assurgens, sæpius, non sine altissimis suspiriis, vehementer optaverit, ut sua in *Romoaldi* corpusculo anima inesset: ipsique procures, & universus exercitus, ut aliquid in suas regiones reliquiarum importarent, pilos vestis avulserint, qua incompta, & rudi *Romoaldus* induebantur: nec erat illorum religioni contrarius eventus: cacodæmones ex humanis corporibus ad eorum pilorum, ac vestis contactum fugiebant, & plurimis sanitas restituebatur. *Rainerius* *Etruriæ* *Regulus*, strenuus vir, ac fortissimus, nullius aspectum, vel Cæsaris, adeo venerari se, ac timere professus est, ut *Romoaldi*. *Fridericus Ravennæ* Archiepiscopus ex hominum jam vita migraverat. Ab ejus interitu Ecclesia *Ravennas* undecim ferè annis vacavit. *Adelbertus* enim quidam sedem nullis legitimis suffragiis invaserat. Verum *Harnaldus* tandem ad Archiepiscopatum, populi, ac sacratorum virorum consensu, Pontifice Max. confirmante, vocatur, qui statim coacto Episcoporum sibi subditorum conventu, anno decimo quarto supra millesimum, quæ ab *Adelberto* gesta fuerant, sustulit, atque irrita jussit esse. Inter ceteros autem Episcopos, *Sigenfredus* *Placentinus* Episcopus interfuit, & subscripsit: ibidemque *Bononiensis* Ecclesiæ Canonici ab *Henrico* Cæsare, *Ravennæ* item agente impetrarunt, ne Episcopo prædia Ecclesiæ alienare, injussu Canoniorum, liceret. Acta sunt hæc in æde *Ursiana*. Biennio post, cum *Leone Ficoclenſi*, ut in ipsis habetur tabulis, id autem est, *Cerviensi* Episcopo, qui *Ravennam* venerat, de *Cerviensi* Ecclesia, multa scivit. Postero recuperavit nonnulla, de quibus adhuc tabulæ exstant: earum hæc summa est. Anno *Benedicti Papæ Quinto*: *Henrici Imp. in Italia* anno Tertio, die xv. Febr. Indiſt. xv. *Harnaldo* gratia Dei sanctissimo, & coangelico Archiepiscopo *S. Ravennat. Ecclesiæ* *Pellegrinus* missus *Henrici Imp. & Thato Comes*, item missus *Imp. lites*, & altercationes. *Paulus Dux*, qui vocatur de *Traversaria*, & *Petrus Dux consanguineo suo*, filioque *Joannis Dux*. Ay. . . . *D. . . . Dux Petrus*, & *Joannes germani*. f. q. *Andree* ex genere magistri militum: *Paulus* f. q. *Ugonis*, qui vocabatur de *Aquabelli*: *Joannes Judex*, qui vocatur *Calcians pelle*: *Berardus Judex* *Liv. Paulus Consul*, qui vocatur de *Romano* superscripto f. Consul, & *Atelbertus* f. q. *Sergii* tribunus f. q. *Augusti*, *Honestus* f. q. *Antilianus* Consul, & *Ubertus* consanguineo suo, & alii multi, in præsentia *Pellegrini* missi, & *Cancellarii* *Henrici* pariter cum *Tatho* Comite item apprehendens in manibus illorum virgam, & misit eam in manibus superscripto *Harnaldus* gratia Dei sanctissimo, & coangelico Archiepiscopo, & investivit ipsum, & Ecclesiam *Ravennat. ex parte* *Henrici Imp. de omni fisco*, & de omni publica re *Ravennate*, sive ripæ, aut portæ. & de Comitatu

tu Bononiense, & Comitatu Corneliense, & Comitatu Faventino, & Comitatu & Comitatu Fico-clense, cum omni fisci, & publicis eorum Comitatibus, undecumque vel de quantascumque detur, aut eam per præcepti paginam, potuerit, siue per præcepti paginam supra scripti Benedicti, aut antecessorum, aut per anteriorem donum, aut investitionem Domini Henrici: Hæc Harnaldus Archiepiscopus accepit. Tribuit autem pridie Kalend. Mart. qui dies vigesimus nonus Februarii fuit, Petro Ravennatis Ecclesiæ Diacono, dum viveret, & uno successori ejus, clerico, è Ravennatis ipsius Ecclesiæ gremio, cœnobium D. Mariæ, a Plachermos vocatum, atque item Cœnobium cui Ferata nomen erat, extra portam D. Laurentii: Cœnobium quoque D. Agathæ Majoris, in urbe Ravenna, regione portæ Ursicinis: & D. Joannis Baptiste, a marmorata, extra portam Guartinorum: & D. Petri Apostoli, cognomento Offetrisci, in regione Sanctorum Joannis, & Pauli: & sanctæ, quod vocatur Pittula, situm propè porticum D. Petri Majoris: & D. Michaëlis Angeli, in superiora domus, quæ Gregorii fuit, Honesinigra appellati: & cœnobium D. Petri, quod vocatur Manu Domini, in urbe Ravenna, regione Ferrata, cum omnibus possessionibus, rebusque eorum; ut optime administraret, & sacerdotes in ipsis cœnobiis constitueret, qui ibidem die noctuque Laudes Dei celebrarent, gratiasque illi perpetuas agerent. Eodem anno, pridie Non. Novembr. cum in territorio Ferrariensi, in vico cui caput de Rheda est nomen, adesset, Petro Mutrono, quædam in plebe, ut ibi dicitur, Sanctæ Mariæ in portu, renovatis tabulis concessit. Multa quoque cœnobio D. Joannis Evangelistæ Ravennati dono dedit: duobusque post annis xv. Kal. Decembris, obiit. Cui Heribertus successit: Is, ne muneri deesse suo videretur, multas novas confecit tabulas, alias restituit, & vii. Kal. Febr. Apollinari Baronti, & Urse conjugibus domos, officinasque confirmavit in urbe Ravenna, in angiportu, quo itur ad D. Vincentii. Anno vigesimo primo super millesimum, Ravennæ, concessit Hieremiæ, Petro, Ramberto, Ugoni, Severo, Lamberto, & Rodulfo, germanis, Rodulfi cognomento Sergii, filiis, eorumque filiis, ac nepotibus, opidum Glazolum, in territorio Foropompiliensi: & alia in Galigatenfi, & Auximate; adhæc in castro novo: se autem ita in his tabulis inscribit. Heribertus Christi patientia Ravennas Archiepiscopus. Contra multa dono dederunt Petrus Clericus, & Henguarda, illi, successoribusque & Ravennati Ecclesiæ, anno Pontificatus Benedicti, nono, Henrici Imp. octavo Indict. IIII. octavo Id. Mart. Ravennæ; illi autem hos titulos præscribunt: Sancto, ac merito, ac ter beatissimo, seu venerabile sanctæ Catholicæ sedis Ravennatis Ecclesiæ, in qua nunc illi protegendæ Dominus Heribertus gratia Dei Archiepiscopus ipsius Ecclesiæ, præesse videtur. Quarto Id. Jun. in territorio Faventino fuit, multasque composuit res, ad Ravennatem Ecclesiam spectantes, quæ ad interitum rucere videbantur. Post ubi remigravit Ravennam, unde mense Februario litteras ab eo scriptas legimus, Quarto Id. Octob. in agrum Ariminensem se contulit, ad xvii. Kal. Novembr. Casenæ omnem invisit, conformavitque, Ecclesiæ suæ ditionem. Postero anno; mense Aprili Ravennæ, solemnem Episcoporum suorum, sacrorumque minoris ordinis virorum, ac populi, cum supplicatione pompam duxit ab æde Ursiana, ad D. Vitalis, die ipsius festo. Insequens annus interitum Henrici Imperatoris Augusti attulit: cui suffectus est in Regem Chuonradus Franconiæ Dux. Sunt qui eodem hoc anno Benedictum Pont. Max. mortuum esse tradant, sed monumenta Ursiani tabularii secus docent, uti memorabimus: Cum & gravissimi rerum Romanarum scriptores affirmant, Henrico vita functo, qui assidue Pontificem fuerat tutatus, tumultu, ac seditionibus Benedictum pul-

sum, & Pontificem alium subditum: qui tamen, pace cum inimicis facta, ejectus est, Benedicto restituto. Per id tempus Ravennæ Dominicus Urseolus decessit: Hunc Venetæ Reipublicæ Principatum, nullo adhibito consensu populi, occupantem, populares postridie, armati in eum maximo impetu, ruentes, urbe ejece- rant. Ipse Ravennam fuga elapsus, reliquum vitæ spatium; tametsi breve; in hac urbe confecerat. Anno a partu Virginis millesimo vigesimo sexto, Benedictus Pont. Max. migravit ex hac vita; sufficitur illi pridie Kal. Maji. Joannes xx. Chuonradus Cæsar Ravennam ad hibernandum se contulit; Vere incunte Romam proficiscens, ut coronam Augustalem more Majorum, de manu Pontificis acciperet, Heribertum Archiepiscopum Ravennatem, officii causa, secum habuit. Circiter id tempus plerique scribunt D. Romoaldum, ad cælestia premia abiisse: Omitto illius mirabilia facinora, in quibus nimis longa traheretur oratio: nam & ingentes capitis dolores osculo sedavit, & cætera hujusmodi multa, non sine omnium admiratione, effecit. Cum autem tandem sibi diem mortis imminere cognosceret, quam divinitus viginti jam annos prædixerat, in Valcastrium cœnobium, quod est in Picentibus, ab se exstructum, contendit, ut in solitudine, cujus fuerat semper amantissimus, & in qua variis locis, perpetuo vixerat, diem clauderet extremum. Itaque monachis, qui aderant, abire, postridieque ejus diei redire jussis, solus, Decimotertio Kalend. Quintil. animam exhalavit. Ejus vitam, ac elogia Petrus Damiani, civis Ravennas, luculentus auctor, cum esset adhuc monachus, circiter tertium decimum, postquam vita excefferat, annum, scripsit, in cœnobio D. Vincentii: quod forasse illud est, cujus Gualterius Archiepiscopus, suis ad Axonem Camaldulensium Præfectum litteris, in hac urbe ædificati, meminit. Nemo autem est, ut puto, qui Romoaldum dignum non existimet, ut ejus memoriam, diemque festum, ac solemnem Ravennates multo majore, quam faciant, veneratione, atque honore celebrent. Posterioribus sæculis cum in dubium revocaretur, ubi nam sanctum Romoaldi cadaver esset, Michaël Falisus, qui tum forte Valcastrensi conventui Abbas præerat, cum ejus rei vehementi teneretur desiderio, audacior inde factus, sepulcrum, in quo quiescere viri sancti cadaver ferebatur, noctu aperit: Videt eum promissa barba, canis capillis, toto denique habitu corporis, atque aspectu venerabilem, & perinde, ac tum primum decessisset, quasi obdormientem: cum tamen esset is annus a partu Virginis sexagesimus sextus supra millesimum, ac quadringentesimum. Hinc potestas omnibus finitimis populis cognoscendæ rei facta est, de qua fuerat plurimum ab eis dubitatum, quamque maximè semper expetierant. Paucis post annis Thadeus, & Rochus Camaldulenses, item monachi, Subalpini, cum essent, res sacras multas suffurati, nihil religione deterriti, ad cadaver sanctum accedunt, ut illud furriperent, sed dum admovent manus, abiecti in pulverem omnia, exceptis ossibus, quæ sacco involuta æsum, una cum rebus aliis furto ablatis, important, Ravennam fortasse, aut ad suas regiones delaturi: jamque ad cauponam diverterant, saccoque in quo sancta ossa inerant, in conclavi deposito, ejusque foribus clausis, per urbem vagabantur. Hospitis forte puer ante cubiculi fores transiens, ardere universum vidit cubiculum, continuo clamat, accurrunt omnes, diffingunt fores, tandemque evanescentibus flammis, ossa inveniuntur: quæ æsini, ad prodigium accurrentes, rem ex iis, qui, ut fures deprehenderent, ex Valcastrensi cœnobio jam advenerant, cognoscentes, honestissimo loco collocarunt, supplicatione omnium sacrorum virorum decreta. Cum verò ea Valcastrenses exportare ad priorem locum vellent, vix post

ANN.

MXXVI.

ANN.

MXXVII.

fe-276

post ingentes, ac multas altercationes permittunt *Æsini*, ut *Fabrianum* deferantur, brachii sinistri of-
 se *Æsini* relicto, quod *Æsini* decoro maxime loco,
 summa veneratione, posuerunt. *Fabrianenses* in tem-
 plo *D. Blasii*, nobili sepulchro, sancta ossa anno
 MCCCCLXXXI. *Xysto Quarto Pont. Max.* tribuente,
 condunt. Anno postmodum MDXVI. affertur os
 brachii dextri ad solitudinem *Camaldulensem*, cum
Paulus Justinianus, qui in ea solitudine Deo infer-
 viebat, ab *Cypriano subalpino*, *D. Blasii Abbate*, id
 impetrasset. Sed jam revertamur ad historię or-
 dinem. Hoc tempore; uti *Ferretus ex Franchini*
Commentariolo est auctor; *Ravennae Traversarii*
 vigeant, *Pauli* nepotes: nam, ut idem tradit, ex
Andrea Pauli filio, *Ugo*, *Baldwinus*, & *Adelbertus*
 nascuntur: Hic *Othoni Cæsari*; uti diximus; admo-
 dum carus, adjutor accessit *D. Romoaldo*, ut *Cæ-*
sar D. Adelberto templum in *Insula Perco* ædificaret:
 ab eoque tempore *Romoaldus Othoni* notus, & ve-
 neratus est. Ex *Georgio Andreæ fratre*, natus est
Joannes; quem diximus *Archiepiscopum Ravenna-*
tem, hoc nomine, nonum fuisse; & *Agapitus*, qui
 adolescens decessit. *Theodosius Pauli* etiam ex *Blan-*
da Perleonia filius, *Ugotum*, *Fridericum*, & *Alde-*
brandum habuit. *Italianus Theodosii frater* ex eadem
Blanda, *Opizonem*, & *Marcualdum* procreavit.
Philippus frater, tertio loco in lucem editus, *Azo-*
nem, & *Raynaldum*. Postremus omnium fratrum
Jacobus, *Guillelmum*, *Brunorum*, & *Ubertinum*.
Romoaldi quoque fratres nobilitatem domustuen-
 tes, dignitatemque cum eorum alter *Hala*, alter
Dux appellaretur, *Ferretus* & *Franchinus*, horum
 auctores, putant, inde *Halidosiam* domum; cui
 nunc *Halidosiæ* corrupta voce, cognomentum est,
 & *Fori Cornelii*, aliorumque opidorum in *Flaminia*
 dominatum habuit, originem duxisse. *Heribertus*
Ravennatum Archiepiscopus, cum *Sergio D. Vita-*
lis Abbati, emphyteutico jure dedisset, quidquid
Ecclesia Ravennas, eo loco, qui *Avillana* dicitur,
 possidebat, certæ pensionis obligatione quotannis
 adjecta, & multa in *Archiepiscopatu* ad rectam
 formam deduxisset, moritur, *Gebehardumque* suc-
 cessorem habuit. Hunc maximum tenuit studium,
Archiepiscopatus sui ditionis repetendæ: quod cum
 declarant multa ejus sæculi monumenta, tum ille
 in primis conventus, quem habuit duobus post an-
 nis, cujus acta, quoniam facere videntur ad horum
 temporum mores cognoscendos, eorum summam hic
 apposui. Anno quarto *Joannis Papæ Imp. Chuonra-*
do anno tertio, die XI. Aprilis Indict. XII. in supe-
 riori domus *Archiepiscopatus Ravennatis*, dum reside-
 ret in judicio, & in generali placito, *Gebehardus Ar-*
chiepiscopus Ravennæ, adstantibus maxima pars nobi-
 lium virorum omnium, quorum nomina sunt hæc, id
 est, *Paulus Episcopus Cornelien.* *Lambertus Abbas mona-*
sterii sancti Apollinaris in Classe, & *Canonici*, & *Dia-*
coni & *Presbyteri*, & *Cantores*, & *subdiaconi Ravenna-*
ti Ecclesiæ, & multi judices. *Guido Comes fil. quond.*
Tetrigrimi, & alio *Guido Comes gener ejus*, & *Adel-*
bertus Comes, de *Maynardo*, *Petrus de Traversaria*,
Ugo, & *Theobaldus gener Ugoni fil. quod Petri de*
Christiduli, & *Adelbertus de Berardo*, *Baldus de Pu-*
sterula, & *Michael fil. quond Petri de Augusta*, *Pe-*
trus de Azo, & *Gerardus Spacia inferno*, & alii mul-
 ti: Tractatum est in hac lite constituenda, in præsen-
 tia *Archiepiscopi*, inter *Gebehardum Archiepiscopum*:
 & *Petrum de Traversaria*, & *Raimbertum filium Ro-*
dulphi de Sergio: Ubi cum *Andreas judex* præcepisset,
 ut *Joannes tabellio pro Domino suo calumniæ sacra-*
 mentum præstaret, non solum jurare noluit, sed etiam
 penitus refutavit: & interrogavit etiam judex *Guido-*
nem Comitem, si jurare vellet, quæ respondit, neque ego ju-
 ro, neque meum procuratorem jurare permitto: cui *Judex*
 dixit, quare non respondetis, ne perjurium incur... interro-
 gatus iterum si probare posset, respondit, non, & profi-
 teor res prædictas ad me nullo modo pertinere. Quo
 audito, dixit *Andreas Judex*, judico ego, ut tu cum

filiis tuis, & hæredibus cunctis institutis, ut Dominus
Gebehardus Archiepiscopus sit quietus de omnibus illis
rebus in perpetuum: quam sententiam ceteri Judices
confirmarunt. His gestis, prædictus Comes apprehen-
 dens virgam, misit in manu Domini *Gebehardi Archie-*
piscopi, & *Joannis tabellionis aprochrisarii*, & spo-
 pondit, & oligavit se, cum omnibus filiis & hæredibus
 in perpetuum, si ab hac hora egerit, aut contentionem
 fecerit de prædictis rebus, per se, vel per alios. Sub-
 scripserunt huic sententiæ, præter *Paulum Episco-*
pum, & *Diacones Cornelianis Ecclesiæ*, & *Præ-*
positum Canonice Ravennatis, ipse *Andreas Ju-*
dex hoc modo: Ego *Andreas Romani Judex Impe-*
rii, quæ acta sunt, judicavi, litterisque annecti præ-
cepi, easque firmans, manu etiam propria inferius sub-
scripsi. Ego *Gerardus Imperatorius Judex* hæc decre-
 vi, laudans, confirmansque judicium in æternum valere
 constituo. *Joannes magister militiæ in hoc judicato in-*
terfui & subscripsi. *Thebaldo ex genere Ducum*, huic
 judicato adfui. *Petrus Dux de Traversaria*, in hoc
 judicato, sicut supra, interfui, & subscripsi. Sub-
 scripserunt & complures alii. Proximo anno octa-
 vo Id. Jun. qui Pontificatu, *Joannis Sextus*, Im-
 perii *Chuonradi* quartus, Indict. XII. scribitur. *Ge-*
behardus Archiepiscopus postquam *Cæsena* fuit,
 multaque ibidem, superiori mense restituit, ad
Ecclesiam Ravennatem spectantia, cœnobioque *Di-*
vi Joannis Evangelistæ templum D. Mariæ in pa-
 trimonio, prope *Theoderici Regis palatium Ravennæ*
 concessit, *Conventui* interfuit, & foro quem pro-
 pè *Bonomiam Alexander Chuonradi Cæsaris legatus*,
Missum appellabant, eo die egit. Adfuere item *Azo-*
linus Episcopus... *ensis Ecclesiæ*, *Vuido Comes*, *Joan-*
nes Dux, *Joannes Petri Ducis filius*, *Raimbertus*
Rodulphi filius, *Petrus cognomento de Rainerio*, seu
Tasercundus Judex Faventinus, *Petrus Calcians pelle-*
le, *Joannes Ubertus*, *Albertus Atius*, & alii. Ibi
Ugo Ecclesiæ Ravennati advocatus, *Hieremiæ*, &
 fratrum illius nomen detulit, de castro in *Ronco*,
 quod detinebant, & de *Variana*, & *Sancti Salva-*
toris: & *Sancti Cassiani*, deque stationibus in urbe
Bonomia, & locis in eodem agro, quæ juris *Ra-*
vennatis Ecclesiæ erant. Sciscitanti autem *Alexan-*
dro, ubinam *Hieremias*, & fratres essent, cum
 fuisset responsum, eos citatos, ad diem se in judi-
 cio sistere, aut respondere, neglexisse, Ipse & *Ugo*,
 & *Hubaldus Comites*, Germani, *Ugonem Advocata-*
tum in possessionem eorum bonorum. *Ravennatis*
Ecclesiæ nomine miserunt; eorumque gravi edicto,
 cautum, ne quis eum inde dejiceret. Postero ineun-
 te anno *Gebehardus*, mense *Januario Cæsena* rediit;
 Triennio post a *Chuonrado Cæsare Comitatum* im-
 petravit *Faventinum*, quod hoc ejus diploma testatur.
 In nomine omnipotentis Dei: *Chuonradus* ejus pietatis
 munere *Romanorum Imperator Augustus*. Licet omnium
 nobis subditorum commodis, ac profectibus, ubi iustitia
 exigit, & honestas, invigilare velimus, *Ecclesiarum*
 tamen utilitatibus propensius favere debemus: quia enim
 ad *Imperialis celsitudinis* solum, *Divina* nos pietas su-
 blimavit, Deum nostræ dignitatis auctorem fidele men-
 te semper diligere, & ejus debemus *Ecclesias*, de mul-
 tis, ac maximis, quæ nobis misericorditer contulit, lar-
 giter honorare. Omnium igitur sanctæ Dei *Ecclesiæ*
 præsentium, ac fidelium futurorum, sub *Romani Im-*
perii universitate degentium, cognitioni pateat ac noti-
 tiæ, quod dilectissime conjugis nostræ *Gislæ* interventu,
 Dominus *Gebehardus* nobis a *Regni nostri principio* fide-
 lissimus filius, sanctæ *Ravennatis Ecclesiæ Archiepi-*
scopus constitutus, nostram convenit præsentiam, no-
 stramque poposcit clementiam, quo pro Deo: animæque
 nostræ salute *Comitatum Faventinum* sanctæ *Ravenna-*
ti Ecclesiæ, *Imperiali largitione*, concedere dignare-
 mur: cujus nos fidelitatem devotissimam recolentes, &
 carissimæ nostræ coniugis precibus annuentes, prænomi-
 natum *Comitatum Faventinum*, cum omni districto iure,
 & *Legali placito*, & *judicio*, omnibusque publicis fun-
 ctionibus angariis, & *redhibitionibus*, teloneis, fo-
 dris;

driis, ripaticis, aquis, aquarumque fluxibus, molendinis, & piscationibus, cunctisque postremo, ex eodem Comitatu, hactenus juri Regio legaliter attinentibus, prænominatæ sanctæ Ravennatis Ecclesiæ, studio devotæ religionis offerimus, & a nostro jure, & Dominio, in ejus jus perpetuum, dominiumque transfundimus, & per hæc nostræ auctoritatis instituta, donamus, & habendum in proprietatem perpetuam a modo delegamus. Si quis ergo Archiepiscopus, Episcopus, Dux, Marchio, Consul, Proconsul, vel aliqua domini nostri magna, parvaque persona, sæpe dictam sanctam Ravennatem Ecclesiam, de jam dicto Comitatu Faventino, vel his, quæ ad eum hactenus pertinere noscuntur inquietare, molestare, vel disvestire præsumperit, mille librarum auri compositioni se obnoxium nobis, & præfatæ Ecclesiæ procul dubio noverit. Quod ut verius credatur, & ab omnibus diligentius custodiat, manu propria, ex consuetudine, roboratum, imaginis nostræ reddi jussimus significatione figuratum. Signum Domni, Choutradi secundi Romanorum Imperatoris invictissimi. Dat. pridie Kal. Mai. Indict. II. Anno Dominicæ incarnationis,

279 Millesimo trigesimo quarto. Anno autem Domni Choutradi secundi, Regni Decimo, Imperii vero octavo: Actum Ratisponæ feliciter. Amen. Hunc Comitatum Gebardus Archiepiscopus nequaquam tenuit, sed dimidiam ejus partem tradidit paucis post diebus, Ugoni Comiti Bononiensi, quæ causa huic negotio ansam dederit, assequi ad hanc diem non potui. Tabulæ hæc sunt. In nomine Domini. Temporibus Domni Benedicti summi Pontificis, & universalis Papæ, in Apostolica sacratissima beati Petri Apostoli Domini sede, tertio: sicque Imp. Domno Choutrado piissimo perpetuo Augusto Imp. in Italia vero anno octavo, die XXV. men. Junii, Indict. II. in loco, qui dicitur Stornatunus, in tentorio Domni Gebardi, sacratissimi Ravennatis, prædestinante Deo, Archiepiscopi. Dum adessent quidem optimi, atque honestissimi, nec non bonæ opinionis, & laudabilis famæ viri, quorum nomina hæc sunt: id est, Dominus Lambertus, per Domini misericordiam, monasterii sancti Apollinaris, quod vocatur ad Classe, Abbas: & Vuido Dei gratia monachus, & dudum monasterii sanctæ Mariæ, quod vocatur ad Pomposiam, Abbas: & Bonifacius Comes, & Hugo Comes. q. Hubaldi Comititis filius, atque Petrus inclytus Dux, & Joannes Dux nobilis, & Theodaldus, Deo annuente, illustrissimus Vicedominus, & me præsentem Rodulfo Ravennate, Christi misericordia, tabellione, & aliis: In nostra prædictorum præsentia, refutavit Ugo nobilis Comes Bonon. per virgam, quam manibus detinebat, Domno Gebardo Reverentissimo præfato Archiepiscopo, suæque Ravennatis Ecclesiæ, & suis successoribus, in perpetuum, Comitatum integrum Faventinum, cum omnibus angariis, atque portaticis, seu ripaticis, sive fodris, nec non publicis functionibus, atque teloneis omnibus, ad præfatum Comitatum Faventinum pertinentibus, vel subjacentibus. Et tunc jam dictus Dominus Gebardus prædictæ Ecclesiæ Archiepiscopus, hæc ita accipiens, & illico investivit prænotatum Ugonem Comitem Bononiensem, de medietate jam nominati Comitatus Faventini, cum omnibus ad ipsam medietatem pertinentibus in beneficio. Hoc factum est sub die, mensæque & Ind. II. superscriptis.

ANN.
MXXXV.

ANN.
MXXXVII

Eo qui insecutus est anno XIV. Kal. Mart. Ravennæ tribuit quoque Gebardus, Honestus inclytus, ut ibi dicitur, Episcopo sanctæ Pupiliensis Ecclesiæ, templum, cœnobiumque D. Cypriani, quod in urbe Ravenna erat; in regione palatii, quod Theodetici Regis vocatur, quæque ad illud spectarent omnia; certa adjecta pensione, conditioneque ut illud instauraret, nec quidquam umquam inde alienaret. Quarto Id. Jul. in vico fuit, quam Massam vocabant, cognomento Campiliam; ibi diligenti cura, bona Ravennatis Ecclesiæ exploravit, & multa restituit. Biennio post, plurima ejusdem Ecclesiæ prædia in Auximate recuperavit, per Ugonem, & Sabatinum internuncios suos, qui ad con-

A ventum in territorio Auximate, juxta templum Divi Savini, ab Henrico, & Ugone, Choutradi Imperatoris Legatis, Kal. Martii, factum, Hildebrandum, ac fratrem, Attonis filios detulerant, quod ea Ecclesiæ Ravennatis bona occuparent, cum in eo Conventu, multi nobiles viri, ipseque in primis Gislerus Episcopus Auximas, interfuissent. Choutradius Caesar Ravennæ commoratus est aliquantulum, hicque sanctum Domini Pascha celebravit. Sed nuncio molesto percussus, in Galliam Cisalpinam maturavit. Attulerat is nuncius, Heriberti Mediolanensem Archiepiscopi fugam: quem nova, eademque Choutrado infesta molientem, Choutradius in Italiam profectus, paucis ante mensibus: una cum Cremonensi, Placentino, & Vercellensi Episcopis comprehendit, ac Placentiam diversas in custodias mitti jusserat. Sed dum Ravennæ Choutradius agit, Heribertus lentas Germanorum vigilias, vino, dedita opera, obrutas, ludificatus, evasit. Itaque Mediolanum defectionis caput obsidet, sed D. Ambrosii Episcopi minis deterritus, qui sese Brunoni Episcopo sacra facienti, ostenderat minacem, solvit obsidionem, & inde Papiam, mox Cremonam, Pontificem ad se venientem excepturus contendit. Cum autem Kal. Septembris esset Tarvisi, Gisleræ conjugis instinctu, Hemæ, cœnobii sacrarum D. Andreae Ravennatis Virginum. Abbatissæ, opidum Taibanum, Carbonariam majorem, minoremque & alia in Cæsenati, Foro Pompiliano, Foro Livienfi, Faventino, Corneliensi, atque etiam aliis multis locis dedit, confirmavitque. Anno millesimo trigesimo nono Gebardus cum multa pro Archiepiscopatu restituisset, illa quoque recipit, quæ Ugo Comes testamento reddenda jussit: cujus tabulas, cum facere ad horum temporum historiam videantur, libet attexere. In nomine Domini nostri Jesu Christi, amen. Anno MXXXIX. Indict. VII. men. Augusti, die XVI. Quia metus mortis tollit hominibus, perfectum sensum habere, ideo ego Ugo exiguus Comes castri Britonorii, quamvis sum æger corpore, tamen mente sanus sum, & voluntate propria res meas ita disponere volo, ut Deus inde honoretur, & anima mea inde detrimentum non patiatur. In primis præcipio, ut medietatem castri Montis Saxi restituatur Sarsensi Episcopo, quia injustè teneo. Castrum Montis, Frasconis restituo totum monasterio sanctæ æternitatis, & si aliquid in partibus illis injustè teneo, volo, ut restituatur: pro anima mea præcipio ducentum libræ dentur. Item volo, & recipio, ut Gerardus filius meus sit mihi hæres in totum: & volo, ut det sorori suæ Mariæ, totum quod habeo in Marchis, & ipse habeo in partibus Romanie: & si Gerardus sine filiis masculis mortuus fuerit, totum quod habeo in plano scilicet castrum Britonorii, cum toto tenimento suo & cum passajo de Forumpopuli, & cum Malliano; quia tenimentum Malliani usurpavi de tenimento Meldulæ; & totum quod habeo in plano, Archiepiscopo Ravennati restituatur: & nunc ad præsens restituatur totum, quod tuli de tenimento Meldulæ, prædicto Archiepiscopo: tamen si filia femina habuerit, habeat totum, quod in montaneis partibus habeo, quia castrum Britonorii non est mihi concessum, ut filia femina habeant. Ubertum servum meum, liberum relinquo, cum tota familia sua; sed tamen quocumque tempore domus mea sine filiis masculis remanserit, totum quod habeo in plano, prædicto Archiepiscopo restituatur. Civitella de Galliada restituatur sancto Hilario, cum toto tenimento suo. Hæc est mea ultima voluntas, unde septem testes rogo. In primis, Ubertum Guarnerii, Stephani pagani, Ubertum Azonis, Joannis Stulti, Gisbertus de Caro, Ugolinus de Rolando, Petrus Speronzellus. Ego Petrus notarius præcepto superscripti testatoris hoc testamento scripsi, & complevi. Insequenti anno, Gebardus, concessit Sexto Non. Maji, cum esset Ravennæ, Davidi D. Joannis Evangelistæ Abbati, templum D. Vitalis, juxta fluvium Taullum. Octo-

ANN.
MXXXI.

ANN. M.LII.
 Octobri, plebem invisit *Sancti Cassiani*, qui in *Cassatico* vocatur. Anno proximo in quibusdam tabulis publicis, *Lambertum* Legi Consulem, & Patrem Civitatis Ravennæ: quod qua ratione dictum sit, planè fateor, ignoro: nisi quòd jam inde ab *Othonom* *Cæsarum* temporibus, cum illi speciem quandam libertatis, civitatibus *Italicis* reliquissent, eo contenti, ut sacramentum Regibus dicerent, & paucula solverent tributa, fodra potissimum appellata, quos populi ad regendam civitatem, & jura moderanda deinde crearunt, ii Consules duo, pluresve fuere: De Patre Civitatis, ac *Lamberto* nihil adhuc compertum est: si recte tamen è vetustis monumentis collegi, Consulis in plerisque dignitas, nomenque ut Marchionis, ut Ducis, ut Comitis perpetua fuit. Anno quadragesimo tertio supra millesimum, Decimo octavo Kal. Maji. in *Cassatico*, qui locus est prope castrum *Valdepondo*, *Rambertus*, *Severus* cognomento *Mastarus*, & *Rodulfus* *Citellus* fratres, *Rodulfi* filii, sacramentum *Joanni Vere*, nomine *Gebehardi* Archiepiscopi accipienti pro iis prædiis, quæ ibidem *Druda* jam *Gandulfi* uxor, possidebat, accepta in manibus virga, dixerunt. Postero *Gebehardus* Archiepiscopus, Decimo quarto Kal. Mart. in *Pomposiano* cœnobio, quod multis bonis, ac privilegiis ornaveratur, diem clausit extremum, his ad tumulum adjectis carminibus.

Pontificis magni corpus jacet hic *Gebehardi*,
 Per quem sancta domus crevit, & iste locus:
 Plurima donavit, quæ tali lege legavit
 Quæ patitur *Judas*, raptor, & ipse luat.
 Christe funde preces, sibi, Lector dic, miserere.

Quod autem sit ibi mortuus, ac sepulturæ traditus, ejus loci Abbatis, *Guidonis*, sanctitas fecit. Hic in agro *Ravennati*, Decimo ab urbe lapide, villa *Cassamaria*, religiosi parentibus, *Alberto*, & *Marotia*, ex *Strambiatorum* familia natus *Ravenna* Romanam proficiscens, sacris initiatur: dumque *Hierosolyma* cogitat, *Ravennam* redire per quietem admonetur, inque *Pomposiana* insula, *Martino* magistro, summa continentia, ac religione viro, vitam agere. Vixit, ut monitus fuerat, *Guido*, in *Martini* disciplina, annos tres, & mirabiles in ea solitudine progressus fecit. Quarto autem anno ineunte, a *Martino* ad *Guillelmum* *Pomposiani* cœnobii Abbatem; ut magis adhuc proficeret; mittitur: qui cum *Guidonis* integritatem, ejusque puritatem animi novisset, petiit a *Martino*, ut juberet: *Ravennam* illum ad *D. Severi*, monachorum vitam institutum, proficisci. Quod & factum est. Sed cum non multo post, *Guillelmus* *Pomposianus* Abbas, ex hac vita migrasset, *Guido*, omnium consensu, in ejus locum sufficitur. Jamque *Albertus* pater, filium imitatus, & *Gerardus* idem fratris ductus sanctitate, ac religione, monachi cucullum induerant. Contigit autem, ut cum ex cœnobii ministris quidam è sublimi decidisset, viro sancto Deum orante, incolumis evaserit: quodque multo majus putatur, *Martinus* Monachus, qui vitam in cellula solitariam degebat, millibus passuum octo ab cœnobio procul, cum diem suum obiisset, *Guidonis* rogatu ad vitam a Deo revocatus est: isque cum de inferorum poenis, ac locis multa enarrasset, tertio post die, iterum migravit è vita. Non caruit tamen molestiis *Guido*, & calamitatibus: nam in tam vehemens *Heriberti* *Ravennatis* Archiepiscopi odium incurrit, ut Archiepiscopus cœnobium illud *Pomposianum* aliquando decreverit solo æquare. Quod cum *Guido* rescivisset, assidue una cum suis monachis, per tres dies supplex Deum exoratus, & cibo abstinens, non solum pacem impetravit ab Archiepiscopo, sed effecit etiam, ut ipsemet ad pedes suos stratus Archiepiscopus, veniam, multis obortis lacrymis petierit, multoque deinde in honore

A semper habitus ab illo fuerit. *Gebehardus* item, quem *Heriberto* subrogatum in Archiepiscopatu memoravimus, familiarissimè *Guidone* usus est, eumque quotannis invisere, & secum cœnare consueverat: 283
 Ubi quandoque evenit, ut cum *Gebehardus*, religionis causa, *Guidonis* poculum, quo biberet, præberi sibi mandasset, renuenteque *Guidone*, tandem impetrasset, quam putarat, infuderatque minister aquam, vinum factam, viri sancti precibus cognovit. Quamquam id minus mirabitur, qui intelliget ex eadem aqua, qua ipse manus laverat, difficiles sæpe morbos depulsos: quod *Gerardus* quidam domo *Longobardus*, quartana laborans, expertus est, cum *Petri* industria *Guidonis* administri, eam acceptam aquam potasset. His, compluribusque aliis rebus admirabilibus, & sanctitatis fama impulsus *Henricus Secundus* Cæsar, cognomento *Niger*, qui *Chunrado* patri mortuo fuerat iussus, cum in *Italiam* veniret, Legatos misit, qui *Guidonem* sibi obvium proficisci juberent: multa habere, in quibus uti illius consilio vellent. Abiit *Guido*, & quidem invitatus, proficiscensque monachis suis prædixit, fore, ut se amplius non viderent: quod & contigit: nam in *Parmensi* opido *Sancti Donini* cum esset, tertio postquam ægrotare cœperat, die, Quarto Non. April. ex hac vita in cælum migravit, anno ab ortu Christi quadiagesimo sexto supra millesimum: cum annos quadraginta octo *Pomposiano* cœnobio præfuisset. Complura miracula in ejus interitu sunt visa: nam & sacri Campani aeris sonus sponte auditus, & cæcus occurrens, visum recepit, illiusque jam inde ab eo tempore hoc circumferebatur elogium: *Norma*, decus monachorum, Doctor *Pomposianorum*, *Guido* Beatissimus. Sub id tempus *Hunfredus*, cœnobii *D. Joannis Evangelistæ*, in quo *Benedictini* monachi commorabantur, Abbas, natione *Germanus*, *Ravennati* Ecclesiæ præficitur, cum duos jam annos, post *Gebehardum*, *Vuidgerus* illam temerè, acerbèque occupavisset: is enim hoc tempore ab *Henrico* Cæsare de sede dejectus; *Hunfredo* cessit. Sunt qui *Hunfredum* hunc scribant *Henrici* Cæsaris per omnem *Italiam* Vicecancellarium; sic enim appellabant, fuisse: Interea cum *Romæ* tumultuaretur ob tres Pontifices, *Benedictum* Nonum, *Sylvestrum* Tertium, & *Georgium* Sextum; nam *Benedictum*, *Sylvester* de Pontificatu deiecerat, *Benedictus* *Tusculanorum* Comitum factione restitutus, cum se omnium flagrare invidia cerneret, *Gregorium* Sextum sibi cooptaverat; non fuit mirum, si ab *Clemente Secundo*; quem, tribus illis Pontificibus abdicare se principatu jussis, *Henricus* Cæsar, Pontificem Max. in Episcoporum Concilio, renuntiaverat; omnesque approbaverant; permissum fuerit, uti *Henricus* Romanos jurare in verba sua, ex suaque sententia coëgerit, Pontificum Maximorum electioni, se nequaquam, nisi jussu Cæsaris id facere compellerentur, interfuturos. Habuit autem *Clemens* Pontifex celebre Concilium *Romæ*: in quo pro *Ravennati* Archiepiscopo legem tulit. Nam cum de loco sæpius inter Patriarcham *Aquileiensem*, & *Ravennatem* Archiepiscopum, quis esset, atque ubi esset, in Concilio, & juxta Pontificem Max. constituendus, dissensio non parva intercessisset; utroque dextrum sibi locum vendicante; contigit, in eo Concilio, prima die *Mediolanensem* Archiepiscopum, nisi cum jam ad vesperum inclinaret, non affuisse, *Aquileiensi* Antistite interea ad dextram Pontificis sedente, interposita tamen sella *Henrici* Cæsaris, qui propediem affuturus credebatur, cum ad lævam Archiepiscopus *Ravenas* confedisset. Itaque cum *Mediolanensis* adveniens, dextram peteret, ab *Ravennati*, & *Aquileiensi* Antistite reclamatum est; cum unusquisque deberi sibi locum illum profiteretur. Jussit Concilium, universam dissensionis causam discuti: in qua pertractanda, numerus quidam & Catalogus, inter 284

cetera, productus in medium, est, ubi erant scripta eorum Episcoporum nomina, qui *Symmachi* Pontificis Concilio interfuerant, videbaturque ibi priore loco *Mediolanensis* Antistes scriptus. Verum *Hunfredus* litteras proposuit *Joannis* Pont. Max. illam nominum scriptionem, non jure prærogativæ factam, sed ob *Petri* Archiepiscopi Ravennatis demissionem, ac pietatem, testantes: qui *Petrus* permiserit eo casu *Mediolanensem* Antistitem priore loco numerari: Ne verò inde aliquod præjudicium successoribus in *Ravennatem* Archiepiscopatum accederet, voluisse *Joannem* Pontificem; is autem est, qui in Pontificatum *Symmachum* fuerat insequutus; litteris illis suis rem testatam facere, decernereque uti absente Cæsare, dexter locus *Ravennati* Archiepiscopo assignaretur, præsentem, ad sinistram. Non est enim incompertum *Mediolanensem* Ecclesiam, *Theodosii* senioris ætate, *Vercellensi* subjectam fuisse: quemadmodum colligi ex *D. Eusebii* *Vercellensis* Episcopi gestis, & *D. Dionysii* *Mediolanensis* Antistitis vita, atque item ex actis Concilii *Mediolanensis*, sub *Constantio Augusto* Arriano celebrati; facile potest. Divi enim *Ambrosii* opera atque causa Metropolitanus honor a *Theodosio* Imperatore, *Mediolanensi* Ecclesiæ est tributus. Quod nequaquam *Ravennæ*, nulli, præterquam *Romanæ*, unquam subjectæ, contigit: cujus Antistitem licet *Valentinianus Cæsar*, terrena potestate, ac jurisdictione in quatuordecim, de quibus diximus, Episcopos ornaverit, atque auxerit, tamen antea Divinam, ac cælestem in illos habuisse constat; quod non ignoremus *Severum* Archiepiscopum, *Heraclianum* *Pisaurensem* Episcopum designavisse, & consecrassse. *Geminianum* item *Mutinensem* Episcopum, ab Archiepiscopo *Ravennate* designatum, ipsumque *Divum Apollinarem Martyrem*, primum Archiepiscopum, tota *Æmia*, & conciones sacras habuisse, & Ecclesias instituisse: præterquam quod a *D. Clemente* Pont. Max. ¹ Epistola ad *Jacobum* fratrem Domini scribitur. *D. Petrum* Apostolorum Principem, in quibus civitatibus olim, penes Ethnicos, primi erant eorum Flamines, primique legis Doctores, Episcoporum primates posuisse, vel Patriarchas. In quibus Archiflamines, quos tamen minores tenebant, Archiepiscopos, singulis civitatibus singulos Episcopos præfecisse. Ad hæc *A-nacletus* Pontifex item Max. ² testatur, Provincias, multò ante Apostolos, divisas, eamque divisionem a *Clemente* Pont. Max. renovatam: & in capite Provinciarum, ubi dudum Primates legis erant sæculi, ac prima judiciaria potestas, Patriarchas, vel Primates, qui unam formam tenent, licet diversa sint nomina, legis Divinæ, & Ecclesiasticæ esse ab Apostolis constitutos, ad quos Episcopi confugerent. In reliquis verò Metropolitanis civitatibus, quæ minores Judices habebant, Metropolitanos posuisse, qui Primatibus parent, & Metropolitanis, Archiepiscopive dicerentur. Quæ cum ita sint, illud etiam constat, *Ravennam* caput fuisse Provinciæ: nam & vetusta ea inscriptio, quæ hanc caput *Piceni*, atque *Æmiæ*, uti supra docuimus, affirmat, id planè monstrat: Idem asserit in *Historia Marci Principis*, Quadratus, dum appellat *Flaminie* caput. Idem de *Æmia* *Otho* Episcopus *Frisingensis*. Idem indicavit *Cæsar*, qui, & uti etiam. *L. Florus* insinuat, hanc Urbem *Conventibus* citerioris *Galliæ* agendis destinavit. Hinc eam appellat *Strabo* maximam, cum minores, majores, & maximas haberent; Hinc *Martinus* ordinis *Dominicani* sacerdos, in suo *Chronico* scribit, *D. Petrum* *Ravennam* misisse *D. Apollinarem*, quæ tunc urbs in *Italia*, & magnitudine, & populi frequentia, post *Romam*, celebrior erat. His ita inter *Mediolanensem*, ac *Ravennatem* Antistitem ab *Clemente*, de Concilii sententia, compositis, de *Aquileiensi* tractatum. *Aquileienses* enim Antistites, & veteri *Rodoaldi* Pa-

triarchæ privilegio, quo centum jam annis, ab *Leone VII.* Pontifice, anno ejus Pontificatus primo, maxima *Aquileiensis* Ecclesiæ prærogativa, cohoneffatus fuerat, & recenti *Poponis* item Patriarchæ, restitutoris *Aquileiensem*, ac penè conditoris dignitate, animos plurimum erexerant. Itaque *Aquileienses* litteras *Joannis Decimi Noni* Pont. Max. explicavit, quibus sibi ad dexteram locus dabatur. In hac dissensione, cum universum Concilium, sententiam *Clemens*, primum quidem Episcopos, *Cle-*rumque *Romanos*, quibus, inquit in suis litteris ipse *Clemens*, auctoritas est major, & res erat notior, deinde ceteros rogasset, cumque ex ordine *Joannes* Episcopus *Portuensis*, & *Petrus Diaconus*, *Apostolicæ* sedis Cancellarius, *Ravennatis* Ecclesiæ privilegia, atque item ceteri laudassent, *Popo* quoque *Brixinensis* Episcopus, idem fecisset, horum vocem, & sententiam universa synodus sequuta est: tandemque ita ab omnibus decretum, uti *Ravennati* Archiepiscopo locus, juxta Pontificem, dexter, Cæsare absente, tribueretur: præsentem, sinister. Ne verò deinde hæc res apud aliquos controversiam faceret, Pontificiis omnia litteris consignarunt, manu *Joannis* *Scriniarii*, & *Notarii* sacri Pontificii Palatii: quæ litteræ adhuc in *D. Vitalis* Bibliotheca servantur, & fuerunt a nobis perlectæ. Paucis post diebus, tradunt, *Agnetem* Cæsaris uxorem, *Roma*; ubi a *Clemente* Pont. Max. una cum *Henrico* marito, diadema Cæsarianum, acceperat; *Ravennam* fuisse profectam, atque in *Ravennati* agro filiam peperisse: nec diu post *Henricus* quoque *Ravennam* venit. Ceterum *Clemens* Pontifex iis, aliisque præstantibus rebus confectis, veneno, ut ferebatur, ab *Romanis* sub-latus, successorem habuit *Damasum Secundum*: is *Poppo* fuit *Brixinensis* Episcopus, qui in Concilio *Ravennatem* maximè causam foverat, summo judicio, ac prudentia Antistes, sed vix in Pontificatu, tres & viginti dies vixit: itaque *Leonem* *Nonum* habuit successorem, anno millesimo quadagesimo nono; quò *Ravennæ* viguisse reperio *Petrum gratia Dei*, ut in tabulis publicis ejus sæculi habetur; subdiaconum sanctæ *Ravennatis* Ecclesiæ, Abbatem basilicæ *Sanctæ Agnetis* martyris Christi. Interea *Hunfredus* Archiepiscopus, *Divi Pauli* templum restituit, extra portam *Divi Laurentii*, juxta palatium Regis; ita in iis tabulis scribitur; verum cujus Regis ædes illæ fuerint, affirmare non ausim: conjicio *Honorii Cæsaris* fuisse, qui ea urbis parte ab *Lauritio* cubiculario ædificari sibi domum jusserrat: nam exstructo *Divi Laurentii* templo, uti supra a nobis scriptum est, non omnino fuerit veri dissimile, alias sibi ædes, *Ravennæ* diutius commorari cupienti, exstruendas eodem loco urbis, qui placuisset, curavisse. Verum hæc sunt incerta: illud certum est, *Henricum Cæsarem* in *Germaniam* redeuntem, *D. Guidonis Ravennatis*, Abbatis *Pomposiani*, sanctum cadaver, ad se ex *Parmensi* opido, ubi sepulturæ traditum fuerat, allatum, *Spiram*, Germaniæ urbem, secum non absque ingenti honore detulisse: ubi die *Pentecostes* festo celebrato, viri sancti cadaver, in egregia æde, quæ extra urbem ædificari cœperat, ejus dicata nomini, tumulandum jussit. Quarto Kal. Maji, qui dies, ob id, annis vertentibus, festus agitur. *Hunfredo* Archiepiscopo per hos dies a *Leone Nono* Pont. Max. in Concilio *Vercellensi*, ob nonnullas inter *Romanam*, & *Ravennatem* Ecclesiæ contentiones, munere Archiepiscopatus interdictum est: *Februario* tamen mense, quarto Non. apud *Augustam Vindelicam* ab *Henrico Cæsare* simul conciliantur: licet paucis post mensibus *Hunfridus* *Ravennam* regressus, ibidem veneno, ut plerique suspicati sunt; subito interierit *Nono*. Kal. Septembr. Cui *Henricus Cæsar*, *Henricum* subrogavit, suum item in *Italia* Vicecancellarium, pridie Id. Mart. jussitque uti *Nizo Frisingensis* Episcopus, cum

¹ Tom. I. concil. est cap. in illis. Distinct. 80

² cap. provinciar. Distinct. 99.

ANN. MILIT.

ANN. MILIT.

ANN. MILIT.

ANN. MILIT.

ANN.
MLIIANN.
MLIIIANN.
MLVANN.
MLVIANN.
MLVIII

cum nova quotidie; quæ illius erat vitiosa, flagitiosaque vita, ac ingens superbiæ fastus, moliretur, una cum Archiepiscopo; quasi illum in Archiepiscopatum inducturus; *Ravennam* exsulatum veniret. Quod cum effecisset, haud ita multo post, repente ibidem moritur. *Heinrico* Archiepiscopo pallium *Leo* Pontifex dedit, mandavitque ut iis diebus illouteretur, quibus *Gregorius Magnus*, superioribus Archiepiscopis concefferat. Datæ sunt de hac re Pontificis *Leonis* litteræ, vi. Id. April. manu *Friderici Diaconi*. S. R. E. Bibliothecarii, & Cancellarii, vice *Hermani* Archicancellarii, & *Coloniensis* Archiepiscopi, anno Pontificatus quinto, Indiæ. sexta, quæ in annum incidit a partu Virginis Millefimum quinquagesimum tertium. Interea *Leoni*. Nono Pont. Max. mortuo, *Victor Secundus* successit: cuius tempore, *Henricus Imperator*, anno eodem Millefimo quinquagesimo quinto, usum aquæ dedit annium *Sicilæ*, & *Scultennæ*, Episcopo, & civitati *Mutinesi*: facultatemque largitus est alvei excavandi, ad merces in *Padum* Venetias, & *Ravennam* deferendas. Ad hæc *Ugo*, Cæsarianus Legatus, conventum in vico, cui *Caput de Rheda* nomen est, habuit: cumque adessent, *Henricus Archiepiscopus Ravennas*, *Rolandus* Ferrariensis, & *Benedictus Hadrianorum* Episcopi: Judices etiam *Ravennates*, Cæsenates, *Forlivienfes*, ac *Ferrarienses*: *Paulus* Traversaria, & *Guido* nepos, & *Alerardus Imolensis* Comes, & filius *Ugonis* Imolensis, & *Hieremias*, & *Petrus* fil. *Ugonis*. Accesserunt *Urso*, cognomento *Rubeus*, & *Joannes de prata*, *Martinus Pellicia*, & plerique alii; & apud Cæsarianum Legatum de *Heinrico Archiepiscopo Ravennate* conquesti sunt, quod illis integrum fundum, quæ *Firmiana* vocabatur, lite perturbaret. Legatus *Ferrarienses* Judices huic quæstioni præfecit: ab iis *Joannes Ravennas* Judex, pro Archiepiscopo *Ravennate* auditus; qui cum ostendisset, eum illos fundum ab Ecclesia *Ravennæ* conduxisse, & locatione expleta, in eodem perstitisse, *Desiderius Judex* decrevit, Ecclesiæ *Ravennatis* fundum esse, perpetuoque esse debere, quod a multis præterea iudiciis comprobatum est. Subscribere Episcopi, & septem Judices, & *Dominicus* legis Doctor, & *Henricus* caudicus philosophiæ minimus; ita enim scribitur; & *Petrus Abbas* Sanctæ Mariæ in Felonice. Postero anno, XII. Kal. Jun. coram *Chenrico Forocorneliano*, *Heinrico Saffinate*, Episcopis, *Bulcone* sacerdote, & Abbate coenobii *D. Hilari Galiarensis*, *Uberto* Comite, *Paulo Traversaria*, *Almerico* Duce, *Ugone Saxo*, *Uberto* Bulgaro, *Theobaldo Bobiensi*, multisque aliis, qui frequentes convenerant, *Henricus Archiepiscopus Ravennas* Ugoni Comiti, & *Imildæ* Comitissæ conjugibus, multa prædia, eo loco, quem *Curtem de casa murata* appellabant, sita, tribuit, ea in primis condicione, ne arcem, neve turrim excitarent: Tabulæ de his publicæ confectæ, quarum hoc est initium. In nomine patris, & filii, & Spiritus sancti, amen. Anno ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi millefimo quinquagesimo sexto: temporibus Domni Victoris, summi Pontificis, & universalis, in Apostolica sacratissima beati Petri Apostoli Domini sede, secundo die. XXI. Maji, Indiæ. IX. *Ravennæ*. *Henricus servus servorum Dei* Divina gratia, Archiepiscopus. Post duos annos, *Victori* Secundo Pont. Max. mortuo, *Stephanus* Nonus subrogatus est; cuius ætate, cum sanctitate floreret, ac doctrina *Petrus Damiani Ravennas*, qui vitam monasticam professus, in Eremo ad fontem *Avellanum*, montis *Catriæ*, in *Umbria*, agebat: Quamquam in tanta durioris vitæ severitate, obrectatores illi apud *Leonem* IX. Pontificem & acerrimæ impiorum injuriæ non defuissent, quibus ne faciles præberet aures, sed causam accuratè cognosceret; per litteras ipse a Pontifice vehementer etiam atque etiam petierat, tamen celebriore in dies auctorita-

te, famaue clarus, cum ejus operam Ecclesiæ constituendæ maximè idoneam arbitraretur *Stephanus* Pontifex, hoc anno millefimo quinquagesimo octavo, initio Quadragesimæ, illum Cardinalem fecit cum ad galerum non vocaretur, sed, ut ille ipse scribit, traheretur: neque hoc satis *Stephanus* pro hominis probitate, ac doctrina esse putans, Episcopatum *Hostiensem* addidit, sacrique Cardinalium Collegii Principem; Decanum appellant; creavit. Mortuo autem paulo post *Stephano*, cum *Tusculani* Comites, ut consueverant, *Joannem*, eorum propinquum, armatis stipati, ex Episcopo *Veliterno*, Pontificem, Cardinalibus repugnantibus, creassent, *Petrus Damiani* reclamantem, atque omnes diris gravibus devoentem, vi ad eum colendum compellunt, deinde populum, divisa per vicos pecunia, ad adorandum invitant. Is *Benedictus Decimus* est vocatus: cum in Italia floreret *Gothifredus*, qui *Matbildum*, Beatricis filiam in matrimonio habebat: hanc autem *Beatricæ* Barbanigræ Cæsaris soror, *Bonifacio* nupta, potentissimo Principi, *Luca* orto; quem *Joannes Baptista Pigna*, in *Historia Principum Estensium*², *Thebaldi* Estensis filium affirmat; ² Lib. 7. non multo ante genuerat. Illud enim pro comperito habetur, *Bonifacium* Mathildis patrem, *Estensem* Principem fuisse: Nam in vetusta Manuscripta Historia, Annalium modo composita, quæ nunc exstat penes *Vincentium Carrarium*, Jurisconsultum *Ravennatem*, *Bonifacium* illum *Marchionem* appellatum legimus, constatque hoc nomine, honoris, & dignitatis ergo, tum temporis *Estensem* intelligi, quemadmodum *Pigna* diligenter animadvertit. Inter hæc cum postero anno *Hildebrandus*, monachus *Benedictinus*, vir planè singularis, *Romam* cum *Gothifredo* Duce venisset, *Petro Damiani* potissimum hortante, *Gerardus Burgundio*, Episcopus Florentinus, Pontifex Max. *Nicolai Secundi* assumpto nomine, renunciatus est, & *Benedictus* abdicavit se Pontificatu. *Nicolaus* Republicam compositurus, quæ maximis perturbata calamitatibus, plurimum quatiebatur, *Petrus Damiani* Mediolanum misit, ut eam Ecclesiam malè sentientem, & a *Romana* abductam, & discrepantem, *Simoniacaque* labe, & *Nicolaitarum* hæresi infectam, cum *Romana* conciliaret, & in rectam sententiam deduceret. Conni-ventibus enim ob tumultus bellicos, & seditiosorum potentiam Pontificibus, nec ob id satis aperte prohibere valentibus, plerique Principes, usurpato jure, & Divina parum religione moti, Ecclesias; Episcopi, minores ordines, non hominum virtutibus, sed mercede ducti conferre instituerant. Clerici, qui Ecclesias, ordinesque erant mercati, cum semel verecundiæ fines transiliissent, sensim longius etiam ad alia se prolabi flagitia passi erant ulque adeo, ut palam uxores, ac concubinas haberent, atque utrumque probrum, honesta quasi consuetudine permixtum, pertinaci tueri ratione non dubitarent. Hinc facile in duo incidebant gravia hæreseos crimina: alterum eorum, qui *Simoniaci* dicti sunt, *Nicolaitarum* alterum. *Petrus Damiani*, Anselmo Episcopo Lucensi, collega sibi accepto Legatus *Mediolanum* abiit. Ibi a civibus cum dignitate exceptus, cum postridie causam legationis in concione exposuisset, gravem tota urbe tumultum sensit excitari, sic ut sacri æris Campani sonitu, signo data, ad arma populus, clericorum factione incitatus, accurrerit, Prætorium, in quo *Petrus* erat, iratus adierit, mortem *Petro* intentarit, asse-deretque *Ambrosianam* Ecclesiam, antiquis Patrum institutis esse liberam, neque ullum *Romano* Pontifici in ea conformanda, jus esse. *Petrus* convocato in templum populo, ita prudenter, leniterque eorum animos tractavit: ut tandem in ejus omnes sententiam discesserint, Apostolicæque sedi parere nequaquam abnuerint. Se missum dicebat a *Nicolao Pontifice*, ut eorum consuleret gloriæ, ac salu-

Epistol.
de demit-
tendo E-
piscop.

Lib. 7.

ANN.
MLIX.

288

ti, non ut multitudini inserviret, aut amplitudinem, dignitatemque amplificaret *Romanæ Ecclesiæ*, quæ cum esset ipsius voce Salvatoris laudes, & omnium Ecclesiarum Principatum adepta, adeo tenuis hominis, qualis ipse erat, præconio non egebat. Primos eorum salutis auctores, & labentis disciplinæ confirmatores, ab Ecclesia *Romana* prodidisse: idque *D. Nazarium*, quem *D. Linus*, *D. Petri* discipulus sacra baptismatis unda abluit, & *Divos Gervasium*, Protasiumque qui *D. Paulum* Apostolum magistrum habuerunt, edocuisse: Ipsumque quo tantopere, & quidem merito, gloriabantur, *Divum Ambrosium*, Nicolaitarum hæresim per se convellere cum nequiret, a *Romana Ecclesia* præsidium implorasse. His atque aliis in hanc sententiam a *Petro* ad populum verbis factis, sedatisque ob id eorum quasi fluctibus, causa mox cœpta est agitari. Vix autem quisquam unus repertus est, qui non aut ordines emisset, aut fœda fœminarum consuetudine esset usus. In tanta re temperatius agendum *Petrus* pro temporum condicione, & criminorum multitudine ratus, veniam eis pollicetur, si sacramento confirment, in posterum ab huiusmodi flagitiis temperaturos. Primus solemnibus verbis *Vuido* Archiepiscopus id professus est, *Simoniacamque* & *Nicolaitarum* hæresim coram omnibus detestatus; inde clerici omnes. Archiepiscopus in terram projectus, piaculum injungi sibi postulavit: centum annorum *Petrus* imposuit, idque redimi posse certa pecunia in singulos annos soluta, voluit: Clerici diversis in vita jejuniis obligati. Ascendit deinde in concionem Archiepiscopus, & clero, populoque præsentibus, jurare clericum suum iussit, se has duas hæreses, pro viribus, extirpatum: quo eodem sacramento se populus devinxit. Clericis, hinc, pristina ornamenta, litteratis etiam, & castis officium redditum, reliqui Ecclesiæ tantum associati. Ad hæc Archiepiscopus recepit, eos se religionis causa *Romam*, aut *Turonum* missurum, se vero ad *D. Jacobum*, in *Hispaniam* iturum. Sed quamquam hæc adeo prolixè pollicitus est, tamen haud ita diu post, abeunte *Petro*, sacris initiatorum assiduis stimulatus querimoniis, ac penè conviciis, in pristinum rediit. Itaque insequenti anno *Petrus*, graviter commotus, *Rodulfo*, *Vitali*, *Arialdo*, & *Erlembaldo Cottæ* hac de re scribens, qui permanerant in sententia, ubi laudavit illos, de ceteris sermonem ingressus, quod tamen, inquit, in *Mediolanensi Ecclesia* non est novum, quæ semper diverſi dogmatis homines habuit, initio ab *Auxentio*, atque *Ambrosio* inchoato. Atque hæc ita a se *Mediolani* acta, *Petrus* scribit: qui ut se Deo totum traderet, & in rerum Divinarum meditatione, dies, noctesque poneret, sacro galeo, & Episcopatu, duorumque præterea cœnobiorum, sibi commendatorum administratione se abdicavit: Cumque a *Nicolao Pont. Max.* qui ejus *Mediolanensem* legationem maximè probaverat, ad eas iterum dignitates, & honorum insignia, cogeretur, ipseque constanter, & aliquanto fortasse quàm res ipsa, & Pontificis majestas ferret, pertinacius renueret, assensit quidem Pontifex ejus perseverantiæ, sed poenam in eum centenariam constituit: qua poena tenebatur ad recitandum per centum annos, quotidie, verberibus adjunctis, psallum quinquagesimum, quo usus est *David*, cum stuprum *Bersabææ*, & marito ejus mortem obtulisset, illumque *Nathan* vehementer accusasset, ac minaretur, Deum tam gravia scelera nequaquam impunita, atque inulta relicturum. Subivit hanc poenam libenter *Petrus*, tantusque in eo fuit ardor poenitendi, ut annuo illam spatio exhauserit: & ut ex *Helinando* testatur in *Speculo suo* *Vincentius* Dominici exemplum habetur, qui lorica ferrea ad carnem indutus, circulis ferreis duobus cinctus, totidemque per armos brachiorum, armata scopis u-

A traque manu, nudus, psalteria duodecim, totam noctem nihil dormiens, postridie persolvit, & de tertiodécimo, ad *Beati quorum*. Hujus exemplo viri morem inolevisse in suis regionibus tradit, ut non viri modo, sed nobiles quoque mulieres, id poenæ genus libenter subirent: ipsaque *Cecbaldi* uxor, magna mulier dignitate, marito mortuo, centenariam hanc absolvit, dum tria verborum millia, disciplinas appellant, pro anno uno numeraret. Itaque *Petrus*, postquam poenam luit, elegantes ad *Nicolaum Pontificem*, officii ac pietatis plenas litteras dedit, quibus & purgavit se diligenter, & non minus rationibus, quàm sanctorum virorum exemplo, id fecisse testatus est. Has litteras, quoniam, & rem ipsam, & *Petri* pietatem explicant, his commentariis aliqua ex parte inferendas duximus. Sic autem habent. Domino suo *N. universali Papæ*, *Petrus peccator monachus servitutem*. Sacrarium Spiritus sancti vestrum pectus agnoscit, quia nisi me tunc necessitas Apostolicæ sedis impelleret, & antiqua, quam jam dudum circa vos habueram, caritas invitaret, post sanctæ memoriæ Domni Stephani, vestri quidem decessoris, mei autem persecutoris obitum, ego autem a me protinus Episcopatum non canonicè traditum sed violenter injectum, funditus abscidissem. Meministis enim de me quot querelas coram vobis ipse deposui, quot gemitus quot denique profunda suspiria ex imis visceribus traxi: quoties etiam uberrimis lacrymis tristia ora rigavi. Veruntamen apud vos tunc non obtinui missionem, quia *Romanæ Ecclesiæ* quæ minari ruinam videbatur, id utilitas non poscebat: Nunc etiam te in sagena *Petri* clavium regnante sub tranquilla pace, tota Christi gratulatur Ecclesia: Ventorum quippe se turbines reprimunt, procellarum spumantia volumina conquiescunt, mitescunt maria, totaque etiam cæli serenitas renovata. Cum igitur sub sancto Pontificatu vestro jucunda pace, universalis Ecclesia potiatur, grandævæ jam senectutis, quæso, requies non negatur. Quapropter ob remissionem omnium peccatorum meorum, quæ nequiter perpetravi, cedo jure Episcopatus, & per hunc annulum, virgam enim tulistis; desperata deinceps omni repetendi querela, renuncio. Utrumque etiam vobis monasteriorum reddo, & ut quiescendi munitionem veterano, & emerito militi permittatur, imploro. Hic mihi fortassis objicitur, semel acceptum regimen dimitti non debere: ad quod breviter dico, quod sentio: quia plerique Pontifices jura non deserunt, & de sinistris sunt: Quotquot autem legimus recta intentione dimisisse, certa spes est, de æterna cum Christo societate gaudere: Neque tamen hoc dicimus, ut passim deferri Episcopatus liceat, nisi videlicet id fieri necessitas, sive rationalis qualibet causa deprecatur. Hæc *Petrus*, qui multorum deinde exempla subjungit, quos Episcopatus deseruisse compertum est. In his numerantur *Valerius Hipponensis*, qui *Divo Augustino*, maximo Ecclesiæ Doctore, Episcopatum administrandum dedit: *Lucidus Ficoclensis*, *Adelbertus Pragensis*, factus monachus, deinde martyr: *Genebaldus Laudensis*, *Bonitus*, *Simonichus*, *Milesius* item martyr: *Arnulfus Metensis*, *Farulfus Casenensis*, *Idulfus Treverensis*; *Theodatus* item *Treverensis*, *Gubertus Senonensis*, *Lambertus Florentinus*, *Nonnus* etiam martyr: *Leo Ravennas*, *Petrus Aplarensis*, *Paulinus Nolanus*, *Martyrius Antiochenus*, *Justus Lugdunensis*, *Petrus Quartus Ravennas*, *Gregorius Nazianzenus*, *Silvanus Philopolensis*, & alii: tandem vero *Benedictum Octavum*, & *Nonnum* Pontifices Maximos, commemorat: De *Lucido* autem Episcopo *Ficoclensis*, id est *Cerviensis*, ita scribit. *Lucidus Ficoclensis Episcopus dum propinquum sibi obitum imminere cognosceret, ad cœnobialis portam convolat ordinis, ac sacerdotalis infulas dignitatis, monachicis, mutat induviis. Et ut noveris quid sibi conversio ista contulerit; sicut authentica registri testatur historia; sub ipso migrantis obitu, spiritus sancti gratia latissimo relucebat*

ANN.
MLX.

289

Lib. xxv.
cap. 52.

in vultu: cui nimirum, & antequam moreretur, beatus Apostolus Andreas apparuit, & quam hora migraturus esset ex corpore, nuntiavit. Hæc ibi. Demum hac claufula utitur. Horum igitur aliorum patrum auctoritate suffultus, Episcopatu simul, & monasteriis in sanctis manibus vestris irretractabiliter abrenuncio, omneque jus a me movendæ in posterum questionis, ac repetitionis abscindo: & quia pro innumeris peccatis meis, non sum dignus in Ecclesiastica dignitate persistere, det mihi Divina misericordia personas orationes vestras..... paucis ipso vitæ, quod restat, in luctu, & penitentia permanere: Confiteor enim: Criminosus simul, & vitiosus ad honorem hunc, & non sine reprehensione perveni, & in eo reprehensibiliter vixi: Ideoque mihi tutum visum est, ut ipse me potius sponte deponerem, quam ante tribunal tremendi iudicii, in conspectu omnium Angelorum, & hominum, depositionis sententiam, sub æterna damnatione, subirem: Sed jam ista sufficiant: Omnipotens Deus, qui incomprehensibili dispensationis suæ consilio, & me ab obtinendi regiminis ambitione deiecit, & vos ad Ecclesiastici culminis summum provexit, sancto cordi vestro, cui est inhabitator, inspiret, talia mihi per sacras litteras mandata dirigere, quæ meis votis, meisque valeant desideriis concordare. Ceterum an illi Nicolaus Pontifex assenserit, quamquam plerique omnes affirmant, tamen aliquam facere dubitationem videtur, diploma Alexandri Secundi, cui subscribit Petrus Peccator Hostiensis Episcopus, ut est in Chronico Cassinensi. Joannes quoque Trithemius, dum in Hirsingensi item Chronico, Petri Damiani Legationem in Germaniam scribit, ad Henricum Regem anno millesimo sexagesimo nono, eum appellat Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Episcopum Cardinalem. Neque tamen cum iis senserim, qui arbitrantur Vincentii in Speculo, dictis permoti, illum, anno Henrici vigesimo secundo, qui fuit a partu Virginis supra millesimum septuagesimum octavum, & Episcopatum deposuisse, & litteras de illo deponendo, quas diximus, ad Gregorium tum Pontificem, dedisse, cum illæ in omnibus, quos legerim, Codicibus, Nicolao inscribantur, & gravissimorum auctorum testimonio constet, ab Alexandro II. Pontifice, Gerardum Ostiensem Episcopum factum. Illud etiam non omittendum duxi, Petrum, se perpetuè monachum suis litteris appellasse, & se abdidisse in Catrianam solitudinem optatissimam. Nicolaus Pontifex eodem anno millesimo sexagesimo, cum apud Aceras in Campania esset, Petrum Ravennatem, Cassinatem monachum, Venafranæ, & Hiserniensis sedis Episcopum fecit. Henricus Archiepiscopus, cum Sacellum, templumque in Capite Sandali, qui est ad Padum vicus, VI. Id. Augusti consecrasset, Deoque & Divis Blasio, Nicolao, Sixto, Laurentio, Felicissimo, atque Agapito dicasset, illud, ejusque bona, in quibus erant prædia, piscinæ, sylvæque cœnobio D. Joannis Evangelistæ Ravennati dono dedit, exitu anni, Quarto Kalen. Jan. Ravennæ, subter confessionem templi D. Andreae Apostoli, quod Majus vocatur, aram Deo, Apostolis, beatisque martyribus Mauritio, Adelberto, Pancratio, Nicolao, Georgio, Theodoræ, ac Lucie itidem dicavit, consecravitque. Adhæc Liuzæ ipsius Præfectæ cœnobii, sacrisque ejusdem virginibus D. Laurentii cœnobium, quod tunc demolitum videbatur; erat autem extra D. Zenonis posterulæ portam; omniaque quæ illius juris essent, prædia, in perpetuum dedit: ea condicione, ut dum viveret, consecrationis suæ die, qui pridie Id. Mart. fuerat, singulæ psalterium integrum canerent: post obitum, quo die excessisset e vita, eo, rem Divinam fieri, anniversario officio, curarent, psalterium concinerent, & certam quotannis pensionem solverent. Proximo anno Nicolaus Pontifex ex hac vita migravit: cui Alexander Secundus subrogatus est. In sequenti, Ravennæ, Divorum Simonis &

A Thadei, Fabiani item & Sebastiani ædes sacræ, ab Odone, viro religioso, ac nobili ædificantur, ac vectigalibus ditantur. Gerardus Britonorii Comes, testamento, Ravennatis Ecclesiæ, atque nonnullarum illi subjunctarum, jus explicavit: Id autem testamentum, ad declarandum horum temporum, atque hominum morem, haud inopportunitate duximus hic adscribere. In Dei nomine, Annæus MLXII. Indiæ. . . . mense Januario. Quia vita & mors in manu Dei sunt, & nullus in hoc sæculo permanere potest, nisi quantum ei placuerit, Ideo ego Girardus Comes castri Britonorii, quamvis ægrotus sim corpore, tamen sanus sum mente, & timore mortis testamentum facere curo, in quo filium meum & filiam meam Drudiciam heredes mihi instituo. Drudicia sit hæres apud sanctam Mariam in Balneo, & sufficiat ei: vel ducentas libras ei detur. Filium meum habeat omnia alia castra, & etiam Omnia immobilia: Et si filios masculos minime habuerit, totum quod habeo in montanis partibus, dividatur inter filios fratris mei Ubolinelli de Marchia, præter Montem Frasionem, & montem Benedictum, quos volo ut habeat sancta Trinitas. Montem de sasso reddatur Boibensi Episcopo: & totum planum, scilicet castrum Britonorii, cum villis suis, & cum omnibus suis tenementis, cum villis, cum suis rebus, ut in nostris detinemus manibus, & Mallianum restituatur Archiepiscopatu Ravennæ: sed præcipue tenimentum Malliani, sicut pater meus in suo testamento præcepit, omnino, & sine mora, & restituatur, quia de tenimento sui castri Meldulæ est. Totum quod habemus in Galliada, restituatur sancto Hilario, si sine filiis masculis decesserit filius meus, feudum, quod Gibertus de sancta Agatha habet, sit ejus proprietas. Feudum Petri Torrengelli similiter habeat ad proprietatem. Berta & Maria volo ut sint liberæ, & ab omni jugo servitutis liberatæ, & Peppum de Berta similiter volo, ut sit liber. In monasterii S. Agathæ nunc ad præsens quinque boves, & unam jumentam Falfullam, & decem libras relinquo: Ecclesiæ sancti Petri quinque libras relinquo; sanctæ Mariæ de Urano, vineam de Corso, & triginta libras relinquo. Episcopatu Foripopuli duodecim libras relinquo: In pleb. Britonorii sex libras relinquo. Ad sanctum Bartholomæum de Mauriano centum solidos relinquo: in 296 Archiepiscopatu Ravennæ propter offensam pensionis, XX. libras relinquo. Et insuper palafrenum, & destrierium, & loriam, & vexillum relinquo, per tenorem locationis castri Britonorii: in elemosynis XX. libras relinquo. Pro sacrificio XX. libras relinquo. Forimpopuliensi Episcopo equum album relinquo: Episcopo Casenati mulam meam relinquo: in Ecclesia beati Apollinaris quinque jumentas ex melioribus relinquo: in Ecclesia S. Severi, quinque jumentas relinquo: in Ecclesia S. Vitalis sex libras relinquo. Hoc volo, hoc jubeo & huic meæ ultimæ voluntati fieri mando. Quod si filius meus hoc totum adimplere noluerit, habeat meam maledictionem, & incidat unicuique cui delegavi, in pena legati dupli: Unde hos testes voco. Girimbaldus de Petro, Gundulus Chicalmus, Petrus de Arcidosso, Gabriellus, Longellus, Henricus Mainardus, Balduinus Tafforellus. Ego Joannes notarius, precibus Domini Gerardi Comitis, & testatoris hoc testamentum scripsi, & complevi. Sequitur ANN. annus millesimus sexagesimus tertius, quo Henricus MLXIII. Cæsar Ravennati Ecclesiæ, quæ, ut ipse in suis litteris inquit, vocatur Agia Anastasis, & Henrico ejusdem Archiepiscopo, ac successoribus, bona & jura, quotquot erant, confirmavit, atque ipsum in primis Comitatum Feretranum cum Episcopatu suo, D. Salvatoris cœnobio, in eo comitatu ædificato. Ad hæc Comitatum Casenatem, cum castro vetere, & novo; Ficocensem, cum Episcopatu, & ripa: Episcopatum Regiensem, cum dono, & consecratione, uti Otho Cæsar constituerat. Comitatus Decimanum, Traversariæ, Imolensem, Cumacensem, Ferrariensem, & districtum, ut ait, Ravennatem: cum portis, ripa, portubus, muris,

monetæque cudendæ jure, quam deinde *Ravennæ* cudi jussit. *Massam Fiscaliam*, & *Cornucervinam*, *Cœnobiam D. Mariæ in Pomposia*, & *D. Hilari in Galigata*, *D. Thomæ*, *D. Euphemie* in urbe *Arimino*, *D. Mariæ* . . . juxta *Padum*, *Athesimque* in territorio *Hadriano*, ac *Ferrariensi*. Integrum portum *Olanam*, & littus usque ad portum *Cerviensem*; Item quæ *Petro Diacono* data, confirmataque fuerant, quæque possederat *Lambertus Comes*, cum uxore, ac filiis, a mari ad *Alpes*, ab amne *Rhenus* ad *Isaurum*. Comitatus præterea *Bobii*, *Forlivii*, & *Foripompilii*, cum eorum Civitatibus, & districtibus, sic enim scribit. Quæ etiam in *Piceno*, diversis in locis, præsertim in *Auximate*, *Anconitano*, *Senogallienfi*, *Fanestri*, antiquitus possidebat, quæque nuper *Henricus Archiepiscopus* recuperaverat, *Massam Aframanam* cognomento *Auximanam*, in qua Castrum *Hubaldi* est, quod tunc vocabatur *Gebehardi*: Castrum *Ofanie*, *Massam Russiam*, *Mero-lanam* cognomento *Senogalliensem*, *Victoriadam*, *Salam in Fanestri*: Quæ latius patent omnia ipsius *Henrici Regis* diplomate, quod *Vuibertus Cancellarius*, vice *Annonis Archicancellarii* recognovit. Dat. VIII. Kal. Jul. anno *Dominicæ incarnationis MLXIII. Indict. I.* anno *Ordinationis Domni Henrici Quarti Regis VIII.* Regni vero VI. Actum *Altstet* in Dei nomine feliciter. Amen. Ipse autem inter ceteros Anno *Coloniensis Archiepiscopus* hanc ab Rege confirmationem *Ravennati Ecclesiæ*, & ejus *Antistiti*, procuravit. *Alexandrum Pontificem* gravis interea fatigabat dissensio *Cadoli Parmensis*, quem *Germani* pseudo-Pontificem cum fecissent, a *Romanis* etiam proceribus recipi studebant. Is vero, quamquam

ANN. MLXIV. & *Alexander* ipse venerat, rejectus, tamen insignia Pontificia retinuit. Quamobrem *Petrus Damiani*, *Ecclesiæ Dei* tantam perturbationem magnopere miseratus, ad hominem scribit, tribus illum jam

297 conventibus esse damnatum, & ter, si non iudicio sacerdotum, at saltem legum auctoritate abdicatum: Et quoniam instet *Osboriense Concilium*, se quæ dici pro utroque possint, exponere, quasi cujusdam præludii causa, velle: atque per hunc modum iuribus accuratè perpensis, *Cadolum* vitio factum esse, planissimè ostendit. Exstat altera ad *Gothifredum Ducem* ejusdem *Petri*, Epistola, qua, ubi illum vocavit excellentissimum Ducem, & Marchionem, summo se dolore angi ait, quod audiverit, ipsum *Cadoli* consuetudine uti, quem jam pridem universalis Ecclesia, tamquam letale virus evomuerit, & amputarit è suo corpore, & ad æterna suppliciorum loca detruserit: & quo cum ipse conferuerit paulo ante manus, & nefanda molientem, cum *Serenissima*, & *Clarissima* conjugē suā; *Mathildem* autem intelligit; sæpius rejecerit. Quinto post anno XII. Kal. Decembris *Henricus Archiepiscopus*, bona omnia, quæ *Joannes Lado*, ejusque filius, in palude majore *Cervienfi* possederat, jure emphyteutico accepit a *Bono Cervienfi Episcopo*, qui ea, assentientibus suis sacratis viris, libenter cum *Ravennæ* esset, ipsi *Henrico*, & tribus successoribus, præbuit. Eodem anno *Petrus Damiani*; quem hoc loco, uti supra docuimus, *Joannes Tritemius*, Episcopum Cardinalem appellat; in

ANN. MLXIX. *Germaniam* ab *Alexandro Pontifice* Legatus est missus, ob eam causam, quod *Henricus Caesar* nullum omitteret avaritiæ genus in Deum, hominesque; Plebi studeret, adversus nobilitatem, ac Principes, omnia vi magis, quam jure ageret, Episcopatus, & Abbatis palam venderet, opima monachorum prædia sectatoribus suis, turpi largitione tribueret. Adhæc cum conjugē *Bertha*, *Othonis Marchionis* filia; cujus haud ita diu ante sibi desponsæ, jam illum satietas ceperat; ut faceret divortium, *Moguntinum Antistitem*, ad indicendum de ea re *Moguntie* conventum impulerat. Itaque

1 In Chron.
nic. Hist.
San-
gensi.

A opportune *Petrus* cum in *Germaniam* pervenisset, confestim *Moguntinum*, intentato acrioris animadversionis periculo, ab habendo Concilio revocavit: Mox accessit *Francfordiam*, ubi tum *Henricus* procerum suorum Conventum agebat, in conventumque admissus, Pontificiis explicatis mandatis, & Principes, qui frequentes aderant, & *Henricum* ipsum graviter increpavit: quam ille moliretur rem pessimam, & a nomine Christiano, nedum Regio planè alienam esse: Si minus terreretur humanis, divinisve legibus, at saltem famæ suæ rationem estimationisque haberet, nec pateretur tam tetro veneno a Rege temperato infici Christianum populum, & qui deberet ulcisci flagitia, iis se Princeps tantus obstringeret. Quod si non flecteretur consiliis, haberet pro certo, Pontificem vim Ecclesiasticam adhibiturum, neque fore, ut illius umquam manibus consecraretur. Hanc orationem, maxima, ut inquit *Tritemius*, auctoritate, ac sapientia habitam, secutæ sunt graves Principum, qui aderant, voces, æqua Romanum Pontificem jubere: nominis Regii majestatem tam turpis facti labe, ne commacularet, neu parentibus Reginæ causam defectionis præberet, & justam turbandæ Reipublicæ occasionem: qui si viri essent, cum plurimum possent & milite, & armis, tam insignem filiae contumeliam præclaro aliquo facinore, dubio procul, expiaturi, & acerrimè pro opibus vindicaturi viderentur. His fractus rationibus potius quam inflexus *Henricus*, se in Pontificis auctoritate futurum affirmavit: atque hunc habuit exitum *Germanica Petri Damiani* legatio: Per idem tempus non defunt qui existiment *D. Ursicini* martyris cadaver ex *D. Jo-298* annis *Baptistæ*, ad *Ursianam* ædem ab *Henrico Archiepiscopo* translatum, sed ego *Honesto* id, multis de causis, libentius adscripserim. Id *Henricus* hic præstitit, quod cum *Divi hujus martyris* corpus sanctum in crypta jaceret, in æde *Ursiana*, ubi fuerat ab *Honesto* collocatum, inde illud cum pluribus aliis *Divorum* corporibus eduxit, & supra cryptam editiore loco, ante *D. Probi Archiepiscopi* corpus, Quinto decimo Kal. Decembr. omnibus sacratis viris, & populo ad spectaculum convocatis, locavit: nec diu post, eo qui insecutus est anno, ab ortu Christi millesimo septuagesimo Kal. *Jannarii*, mortuus obiit: cum autem *Hunfredi* secutus vestigia cum *Romana Ecclesia* decertasset, in Conventu *Lateranensi* damnatus est. Hinc *Alexander II. Pont.* ad *Valerianum Episcopum* scribens, ut apud *Ipsonem*, & *Gratianum* habetur. Audivimus, inquit, quod *Henricus, Ravennas dictus Archiepiscopus*, nixus ut te excommunicare. Verum quia excommunicatus, sic excommunicare non potuit, Apostolica auctoritate, te, tuosque absolvendo, mandamus exinde nunquam curare. *Henrico* brevi ab *Alexandro Secundo Pont. Max.* successor tribuitur *Gibertus Parmensis*, quem vetusta ejus sæculi monumenta *Vuibertum* appellant. Id fecit quidem invitus *Alexander*: noverat enim ejus opera *Cadolum Parmensem* ab *Cisalpinis Episcopis*, sibi *Pont. Max.* legitimis suffragiis electo, pseudopontificem objectum, indeque eam pugnam ad montem aureum in *Neronianis* campis consecutam, in qua multi ceciderint. Verum precibus *Henrici Caesaris* compulsus, illum *Ravennati*, uti diximus, Ecclesiæ præfecit: An verò consecraverit, incertum habeo, nisi id fecerit extremis vitæ diebus, siquidem tabulæ exstant *Vuiberti*, de rebus, jure Emphyteutico, certis hominibus traditis, anno *MLXXIII.* regnante, ut ibi dicitur, *Henrico*, nepote quondam *Chunradi Imp.* anno *XVII.* Decimo Kal. Mart. Indict. XI. *Ravennæ*, quibus se electum Archiepiscopum scribit. Mortuus autem *Alexander* est X. Kal. Maji. Quamquam id libentius *Gregorio VII.* tribuerim, qui *Alexandro* suffectus, scriptis de dignitate sua litteris, *Gibertum* hunc Archiepiscopum coluit, & ejus etiam voluntate,

tate, eodem hoc anno III. Kal. Julius *Henricus Rex* consecratus est. Cum autem accepisset *Gregorius*, *Vuibertum*, compellere Forocornelianos ad sacramenta sibi dicenda, *Vuidoni Comiti* mandavit, ne id in fraudem fieri Ecclesiae pateretur. Hæc eo magis confirmantur, quod postero anno *Vuibertus*, dum tribuit *Petro Abbati* cœnobii *D. Benedicti*, qui vocatur in *Bifurco*, templum, ac potius ædiculam titulo *D. Clementis*, & quæ ad eam spectarent, prædia, ac jura, se Archiepiscopum dicit, Electum non adjungit. Hujusmodi est enim harum initium tabularum. Anno *MLXXIV*. Regnante *Henrico fil. quond. Henrici Imp. anno Octavo Decimo. die XIV. Maji, Ind. XII. Ravennæ: Domino Sancto, & meritis beatissimo, atque Apostolico Patri patrum, Domino Vuiberto sanctæ Catholice Ravennatis Ecclesiæ Archiepiscopo*. Interea cum in Pontificem Max. *Henricus Rex*, cæde plurimorum sacerdotum, & bonorum direptione, quæ Ecclesiam Romanam spectabant, acriter commotus esset, palam jactans, verum Pontificem illum non esse, *Gregorius* illis, qui largitione, & muneribus ab *Henrico* sacerdotia accipiebant, Concilio apud *Lateranum* habito sacris interdixit: minatusque est etiam, fore, ut expertem Christianæ communitatis *Henricum* item faceret, nisi ad se rediret, ac resipisceret. Reddidit in eodem Concilio *Vuibertus* Archiepiscopus omnium rerum, quas gesserat, rationem, sed cum inimico animo in Pontificem esset, statim dimisso Concilio, *Cincium* Romanum Civem, *Stephani* Præfetti Urbis filium, temerarium hominem, ac seditiosum, in Pontificem incitat, magna ei, *Henrici* nomine, pollicitus, si tantum facinus ex sententia confecisset. Rebus per aliquot menses, ad scelus, compositis, nocte Natalitiorum Domini festa, capitur a *Cincio* Pontifex, sacris vestibus indutus, cum in *D. Mariæ ad Præsepe*, sacris operaretur: verum a populo Romano, plurimis trucidatis, *Cincio* vix incolumi in Germaniam ad *Henricum* fuga elapso, in libertatem vindicatur. *Vuibertus* tanti doli machinator, cum insidiæ ex voto non successissent, simulata benevolentia a Pontifice dimissus *Ravennam*, pejora moliturus, se contulit. Nam ad XIII. Kal. Februar. in opido *Auriolo* fuit, ut *Ravennatis* Ecclesiæ jurisdictionem restitueret. *Ravennates* hoc tempore, impetu facto in *Faventinum* agrum, postquam cædendis arboribus, vitibusque hominibus, ac bestiis capiendis, ad *Pignam*, suburbanum penè rus, pervaserant, dum *Ravennam* remigrantes, labore fessi, in herba recumberent, nihil omnino suspicantes, a *Faventinis*, qui ad res suas tuendas accurrerant, circumventi sunt: & quamquam expedire arma, & manus conferere tentarunt, tamen advenientibus in horas aliis atque aliis, repentino, ac improvise adventu oppressi capiuntur, & annulorum aureorum causa, quos gestabant in digitis, maxima pars trucidantur: neque enim *Faventini*, prædæ cupidiores, dum illos detraherent, absque *Ravennatium* incommodo, exspectare poterant, sed cum omnes certatim, alius alio nobiliores, pluresque comparare sibi illos studerent, amputarunt digitos ac manus. *Vuibertus* Archiepiscopus XII. Kal. Decembris. *Ravennæ: multa, Vualterio, & Avalderade* conjugibus, renovatis tabulis, loco qui *Russi* dicebatur, & alibi, tribuit. Postero anno, qui fuit a partu Virginis supra millesimum septuagesimus sextus. Quarto nonas Sextil. *Gerardo* Comiti, iisque qui ex ipso legitimis nuptiis nascerentur, filiis, opidum *Britonorum* locavit, ac confirmavit, quod opidum *Ugo*, *Gerardi* patruus, eodem locationis jure ab *Joanne Archiepiscopo* acceperat: eæ autem fuisse conditiones, ut *Gerardus* quotannis pensionem solveret duodecim *Marabosinorum*; ita in vetustissimis tabulis hujus locationis, quas nos legimus in bibliotheca *Ursiana*, scribitur; qui ejus essent

A ponderis, ut septeni unciam conflarent: quos non per legatos mitteret, sed ipse afferret: id, si forte, publicè impeditus, non posset, elapso impedimento efficeret. Quotiescumque autem Archiepiscopo ad *Romanam* aulam proficiscendum esse, eum comitari, Archiepiscopi tamen sumptu, teneretur. In *Emilia* adversus hostes Archiepiscopi, cum centum militibus veniret; ad obsidionem cum quinquaginta, trecentisque amplius peditibus: citra *Padum* verò, cum viginti. Recepit autem *Vuibertus* hanc locationem nepotibus se confirmaturum, si legitimi affuerint. Ipso verò Comite, ejusque filiis decentibus, quicumque equi, & quacumque arma tunc penes ipsos reperirentur, mitterentur ad Archiepiscopum, Archiepiscopatusque juris confestim & dicerentur, & essent. Hæc eo accuratius a *Vuiberto* procurata fuisse puto, quod *Gregorii Pontificis* vires, sibi conscius, metueret; nam præter ea, quæ supra diximus, *Theobaldum* etiam, quem alii appellant *Thealdum*, *Mediolanensem* Antistitem, & plerosque alios *Cisalpinæ Galliæ* Episcopos conjurare in *Gregorium* pollicitationibus illexerat, ad hos *Ugonem Candidum* *Romanæ Ecclesiæ* Cardinalem adjunxerat: qui & si antea idem fecisset, in gratiamque cum optimo Pontifice, simulato ipse animo, rediisset, nunc tamen palam malam mentem, malum animum præ se tulit: siquidem viribus omnibus, atque opibus nixus est *Henricum*, & *Normanos* inter se de Imperio dissidentes, composita pace, in Pontificem concitare. Quod ubi rescivit *Gregorius*, coacto superiore anno ad *Lateranum* Concilio, cum *Vuibertus*, & *Ugo*, vocati, non adfuissent, propositis, quare id faceret, rationibus, *Vuiberto* & *Ugoni*, atque etiam *Theobaldo* dignitate privatis, sacris interdixerat: quod etiam hoc anno in *Henricum* fecit. Verum deinde apud opidum *Canossam* anno *MLXXVII*. cum eo *Henricus* conciliatur, postquam regio cultu abjecto, ac sine calceis, sæviante hieme, jejunos ulque ad vesperam, triduo, *Henricus*, aditum, gratiamque Pontificis, ut anathemate solveretur, impetravit: Quamquam plerique scribunt, *Vuibertum* Archiepiscopum; qui descendenti in *Italiam* *Henrico*, cum iusta militum manu, obviam processerat; quod fecerant, & *Mediolanensis* Antistes, & reliqui *Cisalpinæ Galliæ* Episcopi: *Henricum* acriter eo facto arguisse, ac se pro nihilo *Gregorii* anathema habere, dixisse. Indigne omnino fecisse, & nullam suorum, qui ut eum sequerentur, omnibus *Gregorium* injuriis laceraverint, curam habuisse. Hæc reliqui proceres affirmarunt. Eodem hoc anno *Vuibertus* Archiepiscopus, nomine suo, ac successorum, possessiones accepit jure Emphyteutico complures ab *Hunfredo*, qui his tabulis scribitur presbyter, monachus, & Abbas cœnobii *D. Hilari in Galliata*: subscribitque non ipse solum *Hunfredus*, sed & *Petrus Populiensis* Episcopus. Cum autem *Gregorius Pontifex* *Henricum* videret a seditiosis Episcopis ita denovo in Dei Ecclesiam exacui, atque irritari, habita frequenti Synodo, *Vuiberto* interdixit; quæ erat superbia hominis, & malitia, dum patientia optimi Pontificis, & modestia, nimium abuteretur; ne Archiepiscopali, aut sacro ullo munere fungeretur. Accitus deinde *Romam*, suorum ipse scelerum conscius parere noluit: quam vel unam ob rem, Christianæ communitatis expertem se, & indignum præstitit. Eam anathematis poenam alio etiam haud multo post habito conventu, *Gregorius* confirmavit, deque *Ravennate* Ecclesia *Vuibertum*, dissensionum omnium, quæ tum vigeant, auctorem, depulit: omnibus hujus Ecclesiæ sacris viris edicens, ne ulla in re, illi scelerum omnium architecto & machinatori, obtemperarent: exstant ejus litteræ VI. Kal. Januar. ad *Ravennates* scriptæ, quibus de anathemate *Vuiberti* eos certiores facit, & ab illius obsequio accurate deterret, avocatque.

ANN. Postero anno, cum de more, Concilium in Late-
MLXXIX. rano coegisset, *Theobaldum Mediolanensem*, *Sig-*
fridum Bononiensem, & *Rolandum Tarvisinum* An-
tistites, communione depulit. Eo vero qui insequu-
tus est, cum *Vuibertum* Archiepiscopum *Ravenna*
ANN. profectum audiisset, *Petrum Damiani*, licet ætate
MLXXY. confectum, *Ravennam* Legatum misit. Profectus
est magna voluntate *Petrus*, tum patriæ charitate
impulsus, tum religionis studio, quo semper flagra-
verat mirum in modum incensus. Accedentem Cives
humaniter, & summa comitate exceperunt, omni-
busque officiis cultum benignè audierunt, de *Vui-*
berti impietate differentem, qui perverso iudicio,
neglectaque religione, *Henrici* partes secutus videretur.
Itaque hortari eos magnopere, ut pie inita san-
ctissimi Pontificis consilia, susciperent, & iustæ
301 causæ favere vellent, salutarique decreto ab *Vui-*
berti disciplina pios, fortesque animos avocarent. His
dictis cum magnam omnium demissionem intueretur,
populum damnati Archiepiscopi contagione
corruptum, in gratiam Ecclesiæ recepit, ac con-
tracto piaculo, auctoritate Pontificia liberavit. *Ra-*
venna tandem discens, ad Pontificem aditurus, ne
iter esset omnino inane, monachos invisit, quos
Faventia constituerat, extra urbis portam, in æde
D. Maria, quam nunc intra urbem adductam con-
spicimus. Ibi febre correptus, octavo, postquam
ægotare coeperat, die, ex hac vita migravit, ea
nocte, quæ diem VIII. Kal. Mart. antecessit, eo-
dem anno ab ortu Christi MLXXX. Ejus morte, ab
iis, qui excubabant juxta cœnobium; ne sanctum
cadaver posset a suis monachis, qui è propinquis
locis advenerant, furtim exportari; nunciata, re-
pente cives omnes ad ejus parentalia accurrunt, bre-
vique templum tanta populi multitudine refertum
est, ut undarum sese modo, invicem impellerent,
planeque beatus ille diceretur, cui dabatur viri san-
cti loculum attingere, munera illi præbere, pedes
osculari. Sepulcrum interea ex candidissimo mar-
more, summa facilitate, ipsis, qui adducebant, ad-
mirantibus, ex alio satis distante cœnobio, devehit-
tur, atque in eo, è regione chori, juxta gradus, qui-
bus ascenditur ad aram, locato, omnibus hymnos,
ac psalmos concinentibus, Deumque laudantibus,
viri sancti corpus reponitur. Ceterum quoniam
amplissimi hujus Antistitis, ac monachi supra fre-
quens habita mentio a nobis est, & in hunc annum
ejus incurrit interitus, nequaquam ingratum, ut
puto, fuerit, nec omnino a nostro instituto alie-
num, de illo quædam paulo accuratius scribere. Hic
ut memoriæ prodit *Joannes* monachus, qui ejus
aliquando comes fuit, & vitam descripsit, *Ravennæ*,
obscurus, propter paupertatem loco, sed ingenuo
natus; sunt tamen qui ex nobili *Honestorum* familia
ortum putant, verum falluntur, cum id *Petro Pec-*
catori conveniat; diligenter omnibus charitatis of-
ficiis a *Damiano* fratre natu majore sic nutritus, ac
bonis litteris imbutus est, ut ab eo sibi cognomen-
tum adscripserit, vocarique voluerit, & scribi *Pe-*
trus Damiani: quod contigisse in *Eusebio Cesariensi*
legimus, qui a *Pamphilo* amico, *Eusebius Pam-*
phili & vocari, & esse perpetuò voluit: quamquam
id observari in *Petro Damiani* potest, quod ipse se
tantum *Petrum* appellat, reliqui *Damiani*, adjun-
gunt. Antequam cucullum sumeret, bonas artes
plurimos publicè docuit, stylo; ut illa fe-
rebant, barbarici plenissima, tempora, satis ele-
ganti. quod & ex illius epistolis, quas ad multos
misit, & ex libris, quos scripsit, & ex iis, quas
ad populum habuit, concionibus, cognoscere dif-
ficillimum non est. Ab incunte ætate agitari ad-
versis cœpit, cum enim mater post plurimos filios,
hunc genuisset postremum, quadamque die natu
major, patre demortuo, fratrum multitudinem, &
hæreditatem parvam conquereretur, adeo mater,
quam jamdiu egestatis dolor cruciabat, est indigna-

A ta, ac dolore percita, ut se miseram exclamans,
atque amplius ut viveret, indignam, *Petro* vix dum
nato lac negaverit, & nihil assiduo infantis ploratu
commota, expetere ejus necem videretur: quæ
planè erat consecutura, nequaquam sero, nisi fa-
me simul, & vi frigoris nigrescentem, & voce fe-
rè destitutum, sacerdotis cujusdam pellex adveniens,
juvisset. Hæc siquidem crudelitatem matris acriter
arguens, & lacrymas infantis calamitatemque de-
plorans, immanitate summa efferatum animum le-
niit, & sociam se matri jungens, calentis aquæ be-
neficio, aliisque remediis, semivivum infantem re-
vocavit ad vitam. Haud ita diu post, mater diem
suum obiit: & frater natu major duxit uxorem. Hi
B conjuges, cum gerere pueri curam velle simularent,
tam dura illum, acrique premebant servitute, ut is
non modo pane, cibisque ac vino vitiosis, & cor-
ruptis aleretur, sed perpetuò nudatis pedibus, pan-
nosus incederet, & multis verberibus vapularet:
pauloque grandior factus, alendis suis præficere-
tur. In quo vili famulatu, cum die quadam argen-
teum nummum, reperisset, & perinde ac dives re-
pente factus, gratulabundus, quid eo posset aptius
mercari; dulci appetitu puerilem animum, suavi-
rerum omnium expertem, per mollia trahente diu-
tius cogitaret, tandem carlitus afflatus, quid hæc,
C inquit, mente revolve? horum certe voluptas ne-
quaquam fuerit diuturna; præstabit tradere hoc sa-
cerdoti, qui sacra Deo faciat. Rediit alius interea
ejus frater, cui erat nomen *Damiano*, *Ravennæ*que
aliquot annos abfuerat. Is fratris ærumnas misera-
tus, eum in fidem, & clientelam accipiens, aman-
ter ac paternè fovit, litterisque instruendum cura-
vit. Quod cum *Ravennæ* aliquandiu fecisset, opti-
ma cognita pueri indole, *Faventiam* primò misit,
mox *Parmam*, ut doctos ibi viros audiret. Quod
Petrus suis litteris testatur. Brevi autem liberales
artes omnes edoctus, tantum nominis, ac famæ
apud omnes adeptus est, ut summa utilitate, atque
auditorum frequentia, eas ceteris deinde explicans,
D facile primus omni *Italia* haberetur. Cumque in
dies favoribus, gratia principum, divitiis, & au-
thoritate cresceret, seipsum increpans, numquid,
dicebat, his perpetuo, caducis, atque interituris
bonis inhæserim? an non potius his valedicens,
cælestia consecrer? Quæ cum repeteret sæpius,
tandem paulatim cœpit Divinis studiis, & obsequiis
navare operam: Itaque sub pretiosa veste, induit
cilicium, inediaque & vigiliis, ac Divinis hymnis
frequens studium exhibet: cumque libidinis æstu,
pro ætatis natura, jactaretur, mediis noctibus e
cubili surgens, aquis se immergere, dum totus fri-
gesceret, indeque egressus, in lectum minime re-
E gredi, sed psalmis, atque hymnis Deum venerari
consueverat. Mirum fuerit dictu, quam præstite-
rit egentibus liberalitatem, & munificentiam, quam-
que benignè, & piè prandio illos acciperet: Quo
loco illud nequaquam silentio videtur prætereun-
dum, cum quadam die unà cum sodali suo, cujus
opera utebatur, pranderet, neque, extra unicum
ex similagine tritici panem, alium haberet, sodali-
que, qui eodem cibo uti consueverat, cibarius, &
secundarius panis esset appositus, secum loqui cœ-
pisse. Christus ad cœnam meam inferior mihi est:
jamque his, atque aliis animo repetitis, cum pa-
nem cum illo commutare decrevisset, pudore ta-
men retractus est. Itaque comedentem pavor sen-
sim arripit, & horror concutit viscerum, tandem-
que piscis, quæ transversa in gutture inhæserat,
spina, nullis cedens remediis strangulabat, cum id
sibi ob panem ex similagine sodali minime tributum
accidisse existimans, commutato pane, primo ejus
bolo, convaluit: quamobrem supra quam dici po-
test lætus, aperuit cunctis miraculum. His atque
aliis ad Dei famulatum in dies magis accensus, cum
omniò ab his caducis rebus abduci, monachusque
fieri

feri decrevisset, id tamen in patriis finibus, ob affines, aliquotque alia impedimenta minus tutum arbitraretur, hæc cogitantem, assiduisque precibus contendentem, a Deo, ut ad salutem sempiternam aditum pararet, a solitudine *Sanctæ Crucis* fontis *Avellanae*, quæ est in *Eugubina* Diocesi, monachi duo, de quibus multa jam præclara acceperat, Divinitus impulsî, conveniunt. His *Petrus*, postquam de Deo multa loquutus cum illis fuit, aperit animi sui sensum, petitque num ab eorum Abbate, si monachus vellet fieri, reciperetur: Ipsis affirmantibus, lætus spondet se illuc quàm primum profecturum. Donat interea scyphum argenteum abeuntibus, verum cum instanter illud, nullo precibus loco relicto, renuissent, atque ob id conceptam in animo *Petri* religionem, & opinionem, eorum sanctitatis, magis confirmassent, fecerunt, uti majus adhuc caducarum harum rerum fastidium *Petrus* incurreret, nec quidquam aliud, nisi cœlestia, cogitaret. Post monachorum discessum, ut usu tractando cognosceret, utrum ejus esset laborem, asperitatemque vitæ laturus, conjecit se in cellulam satis arctam, ubi per quadraginta dies, vitam, juxta leges Eremitarum *Sanctæ Crucis*, traduxit: quo genere vivendi plurimum roboratus, nihil jam difficultates, & durum vitæ illius modum timens, suis omnibus insciis, clam ad eam montis *Catria* solitudinem profectus est. Excipit eum libenter Abbas, cuculloque indutum, uni ex monachis in disciplinam, tyronum more, tradit. Quantum autem profecerit, quamque obedientiam magistro, reverentiamque præstiterit, ex eo facile cognosci potest, quod iter cum præceptore eques ingressurus, jussusque ab eo, ut indueret molliorem vestem, ac pulchriorem magistrum supplex obsecravit, ne, quod minus decere ipse arbitrabatur, præciperet: Ceterum magister, qui eum ob perspectas virtutes unice diligebat, propterea ne in publicum prodiret adeo incultus, optabat, nequaquam assiduis, repetitisque ejus precibus assentiri. Igitur *Petrus*, ne nimis perfractè pertinax, obedientiæ repugnaret, quamquam maximo pudore, ac rubore suffusus, quod, quæ rejecerat ornamenta, recepisse videretur, neminem intueri præ pudore ausus, pulchriore indutus cucullo, magistro comes abiit: cernere autem; quemadmodum ipsemet retulit; omnes, eum digito commonstrantes, & sponsi nomine, non monachi appellantes, quacumque incederet, sibi videbatur. Ad cœnobiū reversus, majori in dies abstinentia, ac vigiliis, ad sanctitatem, summumque bonum incumbere. Per id temporis monachi illi, quattuor diebus hebdomadæ, pane & aqua, traductis tertia & quinta feriis, parum leguminis, a singulis, suis seorsum cubiculis, coctis, sumebant: diebusque sacræ inediæ, panis, non quantum quisque vellet, sed certa quadam mensura, modoque præbebatur. Vinum rei tantum Divinæ faciendæ, & ægrotis, notum, nemini præterea. Cum vero is esset in vigiliis mos, ut signo dato, matutinis expletis precibus, omnes hymnos *Davidis* recitarent, præveniens commune hoc signum *Petrus*, quicquid erat noctis reliquum, continentibus excubiis ducebat: unde in eum incidit morbum, ut dies, noctesque infomnes ageret: sed temperatior factus, convaleuit. Cumque brevi in summam sanctitatis famam crevisset, summis tandem precibus; *Guidone Strambiato Ravennate*; Abbate *Pomposiano*, id ab *Sanctæ Crucis* Præfecto impetrante; *Pomposiam* mittitur, ut monachos illos præceptis Divinis, sacrisque litteris institueret: ibi transiit biennium: quo elapso, ab *Sanctæ Crucis* Præfecto, qui illuc eum miserat, suis-

A que monachis revocatur. Ibidem præfecto, paulo post mortuo, renuens, ac diligenter recusans, tandem cœnobiū præficitur. Quod cum instituisse, in *Camertibus* primum, mox ad montem *Regium*, qui est in *Perusino*, ubi cellam reperit, quam *D. Romoaldum* incoluisse ferebant; deinde in *Faventino*, tum ad *Aceretem*, tum ad *Gaviunium*; nunc *Cavinam* appellari putant, postea in *Ariminesi* ad *Murcianum*, cœnobia excitavit. Cum verò esset in *Gaviuniano* cœnobiū, jubet die quadam, monachum; qui ministrare sibi consueverat; potum afferre sibi ex fonte. Fecit imparata minister, sed aqua in vinum mutata, alius denuo ab assidentibus monachis mittitur, qui aquam adferat: qua itidem in vinum conversa mandavit *Petrus*, id ne cuiquam patefacerent: quod & factum, nec id quisquam, nisi ab ejus interitu, umquam rescivit. Illud etiam fuit satis celebre, quod cum juxta sacellum suum, plenum vini dolium haberet, trans-euntibus illac militibus, & a sacerdote sacelli custode potum arroganter petentibus, cum sacerdos vegetem indicasset, & omnia ejus foramina ipsi operuissent, vinum haud quaquam prodiit. Suspicati sunt primo, se a sacerdote deceptos: itaque superiori resecto foramine, cernunt, parum deesse vini: ceterum quamquam injiciebant virgas in foramina, nihil tamen vini usquam exiit, cum alioqui virgæ ipsæ vino maderent. Quod miraculum eo etiam majus est visum, quod peregrino paucis post horis eadem transeunte, ac sibi, Dei causa atque nomine, præberi potum postulante, cum sermone Sacerdotis, quæ militibus accidisset, narrantis, ipse deterritus, magnum sperare se beneficium affirmaret, ex eo quod ab insolentium rapina, incolume, atque integrum servatum fuerat, præsertim quod notus sibi jamdudum *Petrus* fuisset, & suum frequenter exhibuisset, sacerdos quamquam timens, & nihil se vini hausturum existimans, assiduis tamen hospitis egentis precibus incitatus, contulit se ad dolium, foramineque recluso, vinum hausit. Nec minori fuit admirationi, cum vir insignis quidam, opibusque ac copiis affluens, qui diebus festis solemnioribus *Petro* pisces dono mittere consueverat, nocte, quæ diem natalem Christi Dei proximè antecessit, quod habere antea pisces non poterat: servum cum pisce grandi misit. Erat fœdum ea nocte cœlum, nullis aut lunæ, aut aliorum syderum radiis illustre, & ad perpetuam viæ difficultatem, nives altæ accedebant. Itaque dum servus ad excelsam ripam pervenisset, ejus extrema nimium persequens, lapso pede, præceps inferius agitur: & cum is fuerit casus, ut totus discerpi facile, affringique potuisset, meritis tamen viri sancti, vi Divina, incolumis, ac illæsus evasit, validusque & alacer excussum onus cervice resumpsit: cumque venisset ad *Petrum*, & domini munus obtulisset, quod ejus meritis evasisset mortem, ingentes gratias egit: cui *Petrus*, ne, inquit, fili mi, erranti homini, ac criminum labe consperso velis adscribere, quod præpotens Deus una sua misericordia tibi elargiri non est dedignatus: gratiæ illi abs te agantur, qui nusquam deest iis, qui in calamitatibus, periculisque ejus opem suppliciter implorant. Cum item haud ita multos post dies, unum ex suis monachis ad Abbatem quandam misisset, monacho autem diutius Abbatem, qui aberat, exspectare, & tandem eo, quo aberat, adhibere fuisset opus, intelligens, nisi iter noctu faceret, ad præstitutam sibi a *Petro* diem, non esse reversurum, duce viæ capto, iter vesperi ingreditur: nec diu processum est, cum sese dux ex oculis furtim subduxit. Itaque monachus ignarus viæ, vehementer anxius, & in-

305 certus quo tenderet, petere a Deo, ut præiret itineris Dux, meritis ejus, cui obedire satagebat: nec diu post pervenit, quo se via scindebat duas in partes, ubi dum hæssisset paululum, quam caperet ambigens, elegit tandem, quam magis tritam vidit, aptioremque existimavit. Ceterum dum conatur in eam jumentum dirigere, illud non modo renuit, sed aliam ingrediebatur: Veritus autem monachus, ne jumentum id faceret, quia alias eam ingredi viam consuefset, calcibus, ac verberibus in aliam nitebatur, jumento ne quidquam assentiente: ad extremum cum irritò nixu diu decertasset, jam demum suspicans, ne fortè brutum illud animal sibi, contra morem, Divino instinctu, resisteret, laxavit habenas, & quidem vano ne quidquam eventu: inalbescente enim cælo, recta se ingressum agnovit: pauloque post, cum pervenisset ad cœnobium, quæ contigissent omnia *Petro* narrat, Deoque atque illi gratias agit immortales. Pari meritorum virtute, dante Deo, adolescentulum, quem ad Episcopum quendam in negotium mittebat, trajecto flumine, in limo alte hærentem, cum illum adolescens invocasset, incolumen eduxit: cumque adolescens inde longius ad urbem provectus, non reperisset Episcopum, ab juvene Episcopi patrule exceptus est: In hoc tamen defuisse patruelis Episcopi est visus, quod cunctis abeuntibus, adolescentulum, in cubiculo grandi solum reliquit: quamobrem is magno correptus timore, noctem illam totam insomnem duxit: Itaque patrueli Episcopi dormienti *Petrus Damiani* adeste visus est, qui acri vultu minitans, & objurgans, quod agresti negligentia nuncium suum adeo malè affecerit, perterruit eum quàm maxime: Somno igitur solutus, expectare dum illuceat, ut invisat hospitem, quæratque ea sibi quid vellent: quod cum esset factum, & suam uterque molestiam enarrasset, viri sancti potentiam admirati, extollere Dei gloriam, qui sit in iis, qui illi ex animo serviunt, mirabilis. Adeo autem hac re adolescens, quem *Petrus* miserat, est commotus, ut reversus ad *Petrum*, illi se totum commiserit, brevique post ibidem cucullum induerit, *Gregorio* deinde Septimo hortante, è legatione *Germanica* reversus, per omnem *Italiam*, sacram inediam, & ciborum jejunitatem, die Veneris in honorem Crucis, instituit, ac potius antiquitus institutam & jam ferè oblitteratam revocavit: quod & de horariis precibus, quibus quotidie Divæ *Mariæ* Virgini Christiparæ debitus cultus exhibetur, factum est: jussitque Pontifex ab omnibus, qui sacris essent initiati, piè, ac sanctè quotidie recitandas. Quod autem ad sacram diei Veneris, in honorem Crucis institutam, ac potius revocatam inediam spectat, quædam de ipsa, quæ contigerunt, minime omittenda duximus. In cubiculo ægrotis dicato senex erat monachus, *Leo* nomine, qui continentibus precibus, vigiliis, atque abstinentia a cibo, juvenili penè ardore intentus, nocte, quæ diem præcessit, quo die hæc in honorem Crucis sacra inedia instituenda erat, per quietem vidit frequentem monachorum conventum in templo, qui alba induti veste, suavissimis vocibus, & prædulci concentu cantabant, *Dulce lignum, dulces Clavos*, & quæ deinde sequuntur. Quo etiam loco comedere consuefset, panibus exstructas esse mensas nitidissimis, dulcissimis, & sapidissimis, atque inter monachos undique discumbentes, virum maximè speciosum, ac venerabilem, qui undenam ejusmodi panes, nusquam ad eam diem visi, venissent interrogatus: Hi sunt, inquit, panes, quibus filii *Israël* Mannam percipientes, è cælo alti sunt in solitudine. Vir idem Abbatis men-

A sam, quæ erat ad Occidentem, transtulit ad Orientem solem, ubi in pariete Christi ruci suffixi imago picta aderat. Paulo eiam post, alius monachus, cui *Petro* erat nomen, ad cœnobium feria quinta regressus, cum nihil adhuc nosset de hac inedia nocte per quietem *Petrum Damiani* vidit, illum ad prandium invitantem, secumque accumbentem. Itaque postridie accipiens novi ritus disciplinam, lætus, atque alacer, En, inquit, Divina gratia, prandium, ad quod me *Petrus Damiani* vocaverat. His autem visis monachi sui omnes commoti, qui ob id cernere oculis, planè Divinum institutum illud esse, videbantur, ab eo flagitant, ut si quid præterea in reliquo victu, ac vestitu commutandum, corrigendum, detrahendum putet, detrahat, corrigat, commutet: quamobrem magis adhuc vili, ac demisso vestis, atque habitus genere instituto, non minus sermonibus assiduis, quam vitæ exemplis, eos ad cælestis vitæ præmia evehebat. Quo verò tempore Cardinalis fuit, & *Ostiensis* Episcopatum tenuit, quidquid supererat, in egentes affluenter effundere, ex illis duodecim, pedes perpetuo abluere, epulumque præbere, & tota urbe pupillos, ac viduas perquirere, & juvare. In cœnobio per quadraginta quandoque dies comedebat nihil, quod esset igni coctum, sed tantum pomis crudis, absque ullo potu, vescabatur: cujus rei discipulus ejus, is, qui conscripsit hanc vitam, testis est. Consueverat etiam diurnis horariis precibus, atque hymnis recitandis, nulli podio, subselliove hærrere, & initio utriusque quadragesimæ, per triduum penitus abstinere cibo: ad quod institutum licet ipse neminem verbis allexerit, quibusdam tamen cœnobiis, id ejus exemplo deinde servantibus, vehementer laudavit, quo diligentius toto eo triduo intro claustra cœnobia, silentium servaretur: instituens, ut ne quis, extra summam necessitatem calciamenta indueret, antequam singulis diebus *Davidis* omnes psalmos communiter absolvisset. Sed de *Petro Damiani* hætenus satis: quæ licet fortasse plura, quam pro instituto historiæ, videri possent, quia tamen sunt multò pauciora, quam inclyti viri *Raven-*

E natis egregia virtus, & nostrum in illius memoriam studium postulet, veniam mihi facile datam iri arbitror. Eodem hoc anno millesimo, octuagesimo, cum *Ravennates* subjungere sub suum imperium, finitimos cuperent, *Faventinis* ita bellum indixerunt, ut ante sex menses, se Kal. Maji venturos ad Castaneum cædendum, miræ pulchritudinis, ac proceritatis arborem, in rure *Casarolo* agri Faventini, nunciatum illis miserint. Quo nuncio vehementer *Faventini* perculsi, quod intelligerent, plurimum apud ceteros Provinciales, *Ravennates* posse, se illis ferè omnibus odio esse, in *Galliam Cisalpinam* oratoribus dimissis, qui subsidia postularent, nihil usquam opis inventum est. Unus fuit in subalpinis *Gallus Comes Vineæ* appellatus, qui tum forte *Hierosolymis* ab invisendis religionis causa locis sanctis, in *Galliam* redibat. Is lacrymas *Faventinorum* miseratus, statam diem illis se futurum subsidio pollicitus, ejus rei testem, è manu detractam sibi chirothecam, illis tribuit. Reversis *Faventiam* legatis, auctus est civitatis mœror, parum fidei subsidio, quod esset usque è *Gallia* expectandum. Itaque cum ad Kal. Maji *Ravennates*, uti prædixerant, arborem excidissent, neque pedem urbe efferre *Faventini* fuissent ausi, redeuntibus *Ravennatibus*, jamque inter *Albaretum*, & *Pratam* consistentibus, præter omnium opinionem, cum quingentis equitibus sese in conspectum dedit *Comes*: qui inclinante in vespertum die, ad *San-*

307
tum

tum Proculum castrametatus est. Postridie Fa-
 ventini cum Gallis conjuncti, Ravennates ado-
 riuntur, proelioque in campis cognomento Con-
 tratis inito, Ravennates ubi aliquandiu strenue
 restiterunt, & proelium anceps fuit, tandem fu-
 si, & usque ad *Ruffum* vicum fugati. In urbem
 Faventini cum Gallis ovantes redeunt, ejus do-
 minatum urbis ad Gallum Comitem deferunt, hor-
 tanturque hominem, quamquam magnis Impe-
 riis ab eximia virtute dignissimum, ut nobili ani-
 mo eum capefferet: Sed ipse abnuit; neque enim
 velle se, eam civitatem pro cujus libertate pu-
 gnasset, in servitutem adducere. Duobus dein-
 de vexillis civitati dono datis, remigravit in Gal-
 liam. Gregorius Pontifex redacta in potestatem,
 opera Petri Damiani Ravenna, uti supra docui-
 mus, de novo Archiepiscopo, qui Romanæ Ec-
 clesiæ fidem, & partes sequeretur, cogitare in-
 stituit: & ceteros etiam, quos judicavit ido-
 neos, consulere. Itaque ad clericos, & popu-
 lum Ravennatem scripsit, eodemque exemplo
 litteras misit ad Episcopos, & Abbates Marchiæ
 Tuscanæ, Firmanæ, & Exarchatus Ravennatis,
 rogans, ut virum aptum una secum perquirerent,
 qui Ecclesiæ Ravennati a *Vuiberto* afflictæ præ-
 ficeretur. Tandem cum ipse R. quendam le-
 gisset, Ravennamque misisset, Tert. Id. De-
 cembri, ad Abbates, Comites, & milites in
 parochia Ravennate; utor illius verbis, Penta-
 poli, Marchia Firmana, & Ducatu Spoletano a-
 gentes; magnum enim momentum ad quietem
 Pontificii solii habere intelligebat, sic scripsit.
 Rogo vos, ut R. Ravennatem Archiepiscopum,
 quem post diuturnas invasorum occupationes, nu-
 perrime Ravennas Ecclesia, a Romana accepit,
 complecti, & defendere contra *Vuibertum* velitis.
 An autem hic Archiepiscopus Ravennam fue-
 rit ingressus, & acceperit Archiepiscopatus
 possessionem, incertum habeo, cum postero
 anno multa *Vuiberti* monumenta, in tabulario
Ursiano legantur. In quibus ea nunc occur-
 rit, anno MLXXXI. confecta tabula, Regnan-
 te, ut ibidem scribitur, *Henrico*, *Henrici* Imp.
 filio, anno xxv. die xiv. Januarii, Indict.
 iv. Ravennæ; in canonica sanctæ Ravennatis
 Ecclesiæ, qua *Hubaldus*, & *Ugo* ejus filius
 Comes, cum adessent nobiles viri, apprehensa
 manibus virga, eaque in manum Archiepiscopo
 tradita, fideles, optemperantesque futuros, il-
 li, ac successoribus jurarunt: idque pro parte
 castri *Lecanati*, & centum mansis inter terram,
 & aquam *Seclæ*. Aliæ etiam tabulæ exstant,
 viii. Id. Maji, Ravennæ ab eo scriptæ. Sed
 præstiterit, ex tot, unam apponere integram,
 ut colligere ex autographo potui, quæ, & ad
 id, de quo loquimur, & ad historiam Ravennatem
 plurimum facere videatur. Hæc autem est.....
 incarnationis Milleesimo octuagesimo primo, regnante
 vero *Henrico* fil. quond. *Henrici* Imp. anno vigesi-
 mo quinto, die..... *Vuibertus* servus servorum Dei,
 sanctæ Ravennatis Ecclesiæ Archiepiscopus, Joanni
 Cardinali presbytero, atque Petro æque presbytero,
 ac preposito, seu *Berardo* Diacono, atque Petro
 necnon per vos in ceteris fratribus, qui
 nunc in nostra Canonica sunt, vel qui in futuro tem-
 pore, per nostram jussionem, vel successorum nostro-
 rum ordinandi sunt in perpetuum: Ecclesiasticæ con-
 templationis secta nos præmonet, illa semper conside-
 rare, atque disponere, quæ ad augmentum, & di-
 ligentiam, seu Erectionem officiorum sanctæ Dei
 Ecclesiæ pertinent: Et ne, quod absit, data ne-
 gligentia quouomodo scribatur ad culpam. Igitur
 cum summæ Divinitatis potentia, suæ pietatis
 arbitrio, illud nos ambi..... quod ad per-
 tinitatis pervenit..... & potissimum seu ce-
 leberrimum fore dignoscitur, præsidium scilicet sa-

A cerdotum, Diaconorum, Subdiaconorum, aliorum-
 que graduum Clericorum sanctæ nostræ Ravenna-
 tis Ecclesiæ augmentum, vel religionem Pertineat,
 statuimus qualiter, miserante Deo, vivorum, ac
 mortuorum animabus perpetualiter venia sit, &
 salus. Pro his igitur Divinè opportunitatibus,
 ac perpetuæ religionis causa, sancimus supradicto-
 rum graduum nostræ Ecclesiæ clericos jam dein-
 cept hoc nostro privilegio fore unitos. Ideoque ego
 præfatus *Vuibertus*, Christi misericordia, humilis
 Archiepiscopus, damus, & donamus, seu trans-
 ferimus, & in perpetuum transactamus in san-
 ctam, ac..... Canonicam sanctæ nostræ
 B Ravennatis Ecclesiæ, id est, omnem decimationem
 in curte *Arientea*, & curte *Firminiano*, & in
 curte *Campiglio*, de omnibus donicatis, quæ bu-
 bus nostris laborantur ad nostras manus, & in
 celario dominicato reconduntur: & de terratico,
 quæ nostri villani ex nostris mansis per fictum no-
 bis reddunt, & de omnibus gregibus nostrorum
 porcorum, vel aliorum animalium, quæ in his tri-
 bus curtibus a nostris ministerialibus nutriuntur,
 sed & de his, quæ nostri villani ex nostris man-
 sis per fictum nobis reddunt. Similiter de vino,
 & piscibus, qui nobis per fictum reddunt: necnon.
 C & ducentas terræ tornaturias ad Canonicorum
 opus laborandas, positas in loco, qui dicitur
 similiter in omnibus curtibus a *Rbeno*,
 usque ad *Folia*, quitquit ex Dominicato in pane,
 & vino, & oleo nobis provenerit, datis primitus
 legalibus Decimis..... Ecclesiis a nostris an-
 teecessoribus constitutis: Sed & omnem Decimatio-
 nem collectionis salis nostri in *Cervia*. Item con-
 cedimus vobis villam unam integram, quæ voca-
 tur *Arbillianum*, cum..... & cum omnibus
 sibi pertinentibus, & infra. Hæc omnia beneficia
 illi solum modo Clerici vestræ Ecclesiæ perpetua-
 liter, ad suum necessarium, & quotidianum vi-
 ctum obtineant, quicumque in Canonica nostra in-
 desinenter secundum paginam Canonice regule vi-
 tam ducere, & humilem conversationem habere
 D promiserint, id est, ut simul omni tempore dor-
 miant, simulque manducant, & certas horas die-
 rum ad orandum pro vivis, & defunctis ad red-
 dendas Deo laudes, summo studio observent, ut
 cum psalmista, veridica voce dicere possint, Ecce
 quàm bonum, & quàm jucundum habitare fra-
 tres in unum. Si quis autem Canonicorum hujus
 Ecclesiæ, mihi, vel meis successoribus, qui pro
 tempore fuerint, contumax, aut inobediens, vel
 detractor, vel Ecclesiæ bonorum defraudator, aut
 hujus ordinationis Canonice perturbator inventus
 E fuerit, per se, aut per suam summisam, vel
 summittendam personam, persolvat mihi, vel meis
 successoribus, pœnæ nomine, auri libram mediam:
 & post solutionem pœnæ; regulari subiaceat di-
 scipline, quatenus per vestram vigilantiam, &
 actam solertiam, utilitatem, & Dei servitia vi-
 delicet, & devotis totis viribus administrantur:
 Qualiter securis de his non solum conice, sed de
 actibus vestris futuris, reddituri estis rationem:
 Et ne cuiquam præsens præceptum, aut prædicta
 res alicui homini dare, vel vendere, seu transferre,
 aut..... seu commutare, aut in alio universali
 loco relinquere detis, per nullum ingenium, vel ar-
 gumentum, sed ad lucrum, & utilitatem prædictæ
 F Canonice consistent. Si quis autem major, vel
 minor contra hoc nostrum præceptum egerit, aut il-
 lud corruperit, trecentorum decem, & octo sancto-
 rum patrum anathematis vinculo vulneretur: obser-
 vator autem qui extiterit, Domini benedictione re-
 dundetur: Quam præceptionis nostræ paginam, Deus
 dedit notarius sanctæ nostræ Ravennatis Ecclesiæ
 scribendam jussimus, in qua nos subscripsimus sub
 die, & mense, & Indict. prædicta quinta. Ego *Vui-*
 Dei gratia Ravennas Archiepiscopus huic præcepto a
 H. Rubens. T 2 me

me factō. Ravennam interea *Henricus* Rex primo vere, delectibus, ut potuit, habitis, ex Germania generat, ibique subsistens, copias scribere dicebatur; quod *Gregorius Pontifex*, scriptis ad *Desiderium* Abbatem Cassinatē litteris, ita significavit. *Volumus te scire, Henricum, quid dicitur Rex, in suburbanis Ravennae versari, eo animo, ut ad Pentecostem ad urbem accedat. Habet ex transalpinis, & Lombardis manum exiguam: verum sunt qui dicant, eum ex Ravennatibus, & Marchianis supplementum esse scripturum: quod parum credibile videtur, cum ne socium quidem ab iis, per quos transit, accipere possit. Nosti nimirum carissime frater, nisi nos studium iustitiae, & honoris S. Romanae Ecclesiae teneret, & si pravae Regis, suorumque voluntati servire voluissēmus, neminem praedecessorum nostrorum ab antecessoribus Regibus, & Archiepiscopis tam amplum, & devotum obsequium sicut nos, ab hoc Rege, atque Archiepiscopo obtinere potuisse.* *Henricus* postquam in Conventu *Brixinensi*, impia triginta Episcoporum seditioforum sententia, quasi magicis artibus Pontificium esset solum adeptus, *Gregorium* Pontificatu indignum esse, constitutum est, *Vuibertum* Archiepiscopum Ravennatē, sublegit, absentem, & *Clementem Tertium* appellavit, hoc eodem anno: cum plerique superiore factum tradant, quod tamen *Cassinati Chronico*, & *Ravennatibus* monumentis repugnat: *Vuibertus* contra, *Italiae* Regem *Henricum* designavit: inde *Romam*, itinere per *Etruriam* suscepto, profecti, castris *Heronianis* in pratis, de more, locatis, Urbem *Leoninam* obsidere *Henricus* instituit. Sed cum res ex sententia non succederet, *Ravennam* in hiberna se retulit, postero anno eō reversus, adduxit tandem in potestatem: Inde veteris urbis oppugnationem aggressus, aestivis deterritus caloribus, & *Romanorum* in tuenda patria, virtute, exercitu per vicina loca diviso, ac *Vuiberto* rei bellicae universae praefecto, ab oppugnatione recessit. A *Vuiberto* pleraque aedificia, quibus *Henricus* pepercisset, tradunt aut ferro fuisse, aut igne dilacerata. Insequens annus acrem habuit urbis oppugnationem, qua tandem Tert. Non. Junias expugnata est. Tamen oborta deinde in exercitu pestilentia, secesserit *Henricus* ad proximos colles. *Vuibertum* Archiepiscopum, Quinto Id. Decembr. & Tert. Kal. Januar. *Ravennae* fuisse, tabulae publicae ab eo confectae indicant: quemadmodum, & proximi anni initio, cum *Uberto*, & *Joanni*, fratribus, *Joannis* filiis, terrae jugera viginti quattuor concedit: earum tale exordium est. In nomine patris, & filii, & Spiritus sancti: Anno Domini incarnationis MLXXXIV. Regnante vero *Henrico* fil. quond. *Henrici* Imp. anno XXVIII. die XXVI. mensis Januarii, Indiſt. VII. in Capitulo sancti Apollinaris in Classe: Domino sancto, & meritis beatissimo, atque Apostolico patri patrum Domino *Vuiberto*, sanctae Catholicae Ravennatis Ecclesiae Archiepiscopo. Aliae etiam extant tabulae XI. Kal. Febr. scriptae. Atque item aliae confectae a *Gerardo* Abbate Sanctae Mariae in regula in Urbe Corneliensi; quae scriptae dicuntur; anno MLXXXIV. *Giberto* Archipraefule Papa electo anno III. *Henrico*, *Henrici* filio in Italia Regnante, anno tertio, XVI. Kal. April. Indiſt. VII. Paulo post *Gregorio* Pontifice, Roma *Salernum* abeunte, *Romani* *Henricum* advocant, atque ultro cum *Vuiberto* advenienti portas urbis aperiunt, XI. Kal. Aprilis Urbem porta *Lateranensi*, cum insigni pompa ingressus in *Lateranum* divertit, nec diu post, petentibus *Romanis*, *Gregorio* absente damnato, *Vuibertum*, *Clementem* appellatum, suffecit, & per *Mutinensem*, *Bononiensem*, & *Cremonensem* Episcopos; *Cer-*

viensem ait *Platina*; consecravit. Paucisque deinde diebus se Imperatorem ab eo iussit inungi, & cum conjugē sua *Bertha* de more coronari. Verum cum a *Saxonibus* bello premeretur, relicto in urbe cum praesidio *Clemente*, subditio Pontifice, in eos movet, ac *Augustam* Urbem Rhetorum, a *Germanis* occupatam, capit. Per haec tempora *Ado* Treverensis Episcopus, doctrina vir inclytus, & Martyrologii restitutione, & antiquitatis Ecclesiasticae cognitione in primis clarus, *Ravennae* aliquamdiu commoratus est: incertum qua causa; nisi quod hic cum esset, perantiquum Martyrologium ex urbe *Aquileja*, sancto cuidam Episcopo, a *Romano* Pontifice missum, & sibi deinde a religioso quodam fratre, per aliquot dies, commodatum, diligentissime se transcripsisse testatur. Quo factum est, ut intermissum penē eo tempore praclarum, & Christiano dignum homine studium excitaverit, quo tamen Pontifices Maximi, primum *Clemens*, deinde *Antherus*, tum *Fabianus*, post *Lucius*, demum *Urbanus*, jam a nascentis usque religionis initio, maxime incensi, rebus beatissimorum martyrum conscribendis, praestanti pietate Notarios septem praefecerant. Quamquam eorum clarissimae lucubrationes, & perpetua Ecclesiae luce dignissimae, variis afflictae rei Christianae temporibus, magna ex parte interierunt: cum Bibliothecae, dedita opera, cum ob causam inflammatae sint: vetitum quoque interdum fuerit edictis Principum, qui Christianos persequerentur, litteris mandari res, quas nostri pro religione, fideque gesserint. Sed & ubinam fasti illi Ecclesiae, quos municipalibus gentium solemnitatibus obiectos olim esse, ex *Tertulliano* accepimus? Ubi Diptychae sanctorum Episcoporum? Ubi praeae illae tabulae, quibus, & in omni *Africa*, ut ex *D. Cypriani* Epistolis animadverti licet, & in omni quoque Provincia, primis illis temporibus dies notabantur eorum, qui martyrio coronarentur? cum & desideremus libros, quos de martyribus *Originem*, Apostolorum aetati supparem confecisse, memoriae proditum est. Itaque grandem, & omnino nobilem materiam, *Adoni*, *Ravenna*, hoc tempore, quo tot erant in Christiana Republica perturbata, suppeditavit; indeque ipse, iis, quae *Beda* ex *Martyrologio Romano* collegerat, quae *Florus* suppleverat, & *Caroli Magni* aetate *Ufuardus* scripserat, plurimum lucis, attulit. Interea cum *Romae* pestilentia praesidium omne *Germanorum* absumpsisset, *Romani* novitatis avidi, *Clementem* urbe deiecerunt: ipse ad *Marfos* se recepit. Anno millesimo octuagesimo quinto, mense Majo, optimus Pontifex *Gregorius*, Ecclesiasticae libertatis, dignitatisque acerrimus, & perpetuo memorabilis vindex, *Salerni*, migravit ex hac vita. Vacavit Pontificia sedes ferē annum. *Vuibertus* *Ravennam* regressus, novo anno ineunte, in aede *Ursiana*, Conventum aliquot Cardinalium, atque Episcoporum habuit, *Ravennatisque* Ecclesiae bona confirmavit, hoc diplomate, quod adhuc extat. *Clemens* Episcopus servus servorum Dei, sanctae Ravennati Ecclesiae, omnibusque futuris in illa Archiepiscopis per eam in perpetuum. Cum ad nos Ecclesiarum cura respiciat, & de singulis cogitare conveniat, & ex debito suscepti regiminis, omnibus nos providere oporteat, specialiter tamen, & maxime *Ravennati* prospicere debemus Ecclesiae, cui praesumus, Deo propitio, ut sponsae, & filiae. Hujus igitur miserrimas nimis aegrē ferentes, & quantum in nobis est, amputare volentes, hoc remedii genere, hoc Consilii antidoto tandem subvenire curavimus, ut consideratis privilegiis decessorum nostrorum *Romanorum* Pontificum, & praecipis Imperatorum, quae in archi-

ANN.
MLXXXII.ANN.
ML
XXXIII.ANN.
ML
XXXIV.

ANN.

MLXXXV.

ANN.

MLXXXVI.

ANN.

MLXXXVII.

ANN.

MLXXXVIII.

ANN.

MLXXXIX.

ANN.

MLXXXX.

vio nostræ Ravennatis Ecclesiæ continentur, quæcumque in illis leguntur, privilegii nostri adstipulatione firmentur, ut sublatis de cetero seminariis litium, nec Romana Ecclesia Ravennati Ecclesiæ, mater filia suæ injuriam faciat, nec matri filia contradicat, sed dignitatem suam utraque possideat: & deinde quid melius, quid Deo jucundius, quàm scandala tollere, lites reprimere, pacem componere, Ecclesiarum concordiam videre? iis Deus lætatur, & gaudet, & talibus, super omne sacrificium, placatur muneribus. Consentientibus igitur, & collaudantibus primo Cardinalibus nostris Ruberto sancti Marci, & Anastasio sanctæ Anastasiæ, confratribus, & Coepiscopis nostris Rolando Tarvisino, Milone Paduano, Hecelino Vicentino, Fulcone Forosymphoniense, Thebaldo Castellano, aliisque quàmpluribus, qui fuere præsentibus, hujus nostri privilegii auctoritate firmamus quæcumque in privilegiis Romanorum Pontificum leguntur, Pauli, Sergii, Anastasii, Leonis, Hadriani, Eugenii, Marini, Agapiti, Gregorii, & ceterorum: Item præcepta Imperatorum Justiniani, Theodosii, Valentiniani, Ludovici, Caroli, Othonis, Chunradi, Henrici, & aliorum, omnes donationes, & concessiones illorum, quas Ravennati fecisse perhibentur Ecclesiæ, tam in Episcopatibus, quàm in Abbatibus, Comitatibus, Exarchatu, ceterisque similibus, quæ in privilegiis, & præceptis plenius habentur, hujus scripturæ nostræ assertionem munimus. Decernentes, & auctoritate Apostolica statuentes, ut si quis contra hoc nostrum privilegium venire tentaverit, si quis contradictor exstiterit, sit anathema, maranatha, sitque pars ejus cum Pilato, & Herode, & Juda traditore: Quod, ut certius credatur, & ab omnibus diligentius observetur, sigillo nostro præsentibus litteras statuimus roborari. Acta sunt hæc Ravennæ, in plenaria synodo, in matrice Ecclesiæ, quæ dicitur Agiæ Anastaseos, anno Dominicæ incarnationis millesimo octuagesimo sexto, Imperante Henrico Tertio Romanorum Augusto anno Imperii ejus secundo. Indiæ. nona, Tertio Kal. Mart. & subscripserunt, qui præsentibus erant Episcopi. His unis litteris Pontificio folio vacante scriptis Vuibertum, se Clementem appellasse novi: reliquis deinde omnibus, quas viderim, se perpetuò Vuibertum Archiepiscopum vocavit. Quodque majori notatione, atque animadversione dignum est, in quibus tabulis ipse se Vuibertum nominat, eas factas esse tempore Clementis Papæ dicit, ut duo, iidemque omnino inter se diversi videri possint Vuibertus Archiepiscopus, & Clemens pseudopontifex. Cumque hoc tempore, Pontifices Maximi, summi Pontifices, & universales Papæ, & quidem jure, scribantur, hunc unico Papæ vocabulo, nullo præterea adjecto titulo ubique exaratum legi: Id puto factum, quod populi, Ravennatis præsertim Provinciæ, in qua ipse plurimum morabatur, illum nequaquam verum Pontificem ducerent, quamquam metu impulsus, de illo in tabulis mentionem scribere facerent. Illa autem eo modo scribebat ipse, quòd ejus adhuc fluctuaret animus, neque se palam Pontificem Maximum jactare, conscientia deterritus, auderet. Hinc se modò Clementem, idque uti docui, semel tantum, cum esset in Episcoporum conventu, & Pontificia vacaret sedes, modò Vuibertum Archiepiscopum, idque perpetuò affirmabat: Nam, & Desiderio Abbati Cassinati, ab eo quærenti, cur Pontificatum, ita arripuisset, & Henricum Imperatorem consecrasset, Leo Ostiensis Episcopus in Cassinati Chronico, & Trithemius in Hirsaugiensi, auctores sunt, se, illud, postulantibus Romanis: hoc, plane coactum, invitumque fecisse, respondere solitum. Erat Ravenna hoc tempore mœnibus admodum, ac propugnaculis munita, quod de

A D. Vitali Petrus Damiani sermonem faciens; his verbis testatur: Gaude nobilis urbs Ravenna, gaude, & totis in Domino visceribus delectare, quæ licet sis ardua muralis machinæ celsitudine, multo tam excellentior es beatorum martyrum dignitate: lapideis quidem propugnaculis inexpugnabiliter cincta, sed valde inexpugnabilius fortium Christi militum vallata protectione: quæ quodammodo Romanis arcibus amicabiliter æmula, sic per duos præcipuè martyres Vitalem, & Apollinarem, mater esse meruisti, & domina circumpositarum quarumlibet urbium, sicut illa per duos summos Apostolos Petrum, & Paulum, totius orbis sibi vindicat principatum.

B Vuibertus Archiepiscopus toto etiam mense Martio, & Majo Ravennæ fuit; quod multæ ab eo confectæ tabulæ declarant, atque hæc in primis. In nomine patris, & filii, & Spiritus sancti, Amen. Anno incarnationis Dominicæ MLXXXVI. Anno III. Deo propitio Pontificatus Domni Clementis Papæ: Imperante Henrico fil. quond. Henri Imp. ann. III. die XV. men. Maji Ind. IX. Ravennæ. Vuibertus servus servorum Dei, Divina gratia Archiepiscopus: Gratia venerabili Abbatissa, atque Abbas monasterii sancti Georgii, & per te in eodem monasterio, tuis, tuæ successoribus in perpetuum. Congruum, atque utilimum esse decernimus, a petentium desideriis non abhorre, sed Domini considerantes, citius subvenire, ut in futuris pro vobis petentes gratiarum referant actiones. Idcirco concedimus, & donamus, & in perpetuum confirmamus, pro æterna remuneratione, & oblatione, atque illuminatione animarum sanctæ memoriæ Sigelfredi, sanctæ Bononiensis Ecclesiæ Episcopi, & Orlandi Diaconi fratris sui, in eodem monasterio in perpetuum permanendas, videlicet quinquaginta tornatorias terræ, laboratorias, juxta podismo designatas, quæ sunt posite in loco, qui dicitur Mutaseno, in finibus ejus, hoc est ab uno latere detinet altare sancti Georgii martyris, & beati Nicolai confessoris Christi, qui, prædicto altario intra sancta Ravennate Ecclesia consecratum esse videtur, & ab alio latere Ungaro de Ursone Vulpio, juris sanctæ nostræ Ravennatis Ecclesiæ, a tertio latere via percurrente, a quarto latere juris sanctæ Ravennatis Ecclesiæ, cum terris, campis, pascuis, arbusis, arboribus, & cum omnibus ad superscriptas res integriter pertinentibus sitis territorio Faventino, plebæ sancti Stephani in tegurio, pro prima requie concedimus vobis prædicto Abbas, & per te in dicto monasterio, tuisque successoribus in perpetuum, prædictas res, quæ superius legitur, pro eo quia unoquoque die canere deberent in Convento Psalterium unum, prout jam diximus, pro æterna remuneratione animarum Christi fidelium Sigelfredi sanctæ Bononiensis Ecclesiæ Episcopi, & Orlandi Diaconi fratris sui: & non liceat vobis prædicto Abbas, neque vestris successoribus prædictas res, quas concedimus vobis, vendere, nec donare, neque commutuare, neque nullum contractum, nullis hominibus neque per Feudo, sed ad lucrum, & utilitatem prædicti monasterii, more salario in perpetuum permanendas. Qui hujus nostri præcepti auctoritate conservaverit, Dei omnipotentis, & sancti Georgii Christi martyris benedictionibus repleatur. Violator autem qui extiterit, nisi satisfaciens resipiscat, tercentorum decem, & octo sanctorum patrum anathematis vinculo innodetur. Quod ut verius credatur, & ab omnibus observetur, manu propria subter scribendo confirmamus. Quam verò paginam à Deo dedit notario sanctæ nostræ Ravennatis Ecclesiæ scribendam jussimus, in qua nos subscripsimus, sub die, mense, & Ind. IX. Ravennæ. Legimus. Cum autem controversia hoc tempore de D. Alberti ad Padum cœnobio, ac templo intercederet inter Adelbertum Cymaclicensium Episcopum, qui suæ Diocesis illa esse, insulaque Perei, in qua est cœnobium, templumque decimas, ad se spectare affirmabat,

bat, & Joannem ejus Abbatem cœnobii, qui id dicebat *Ravennatis* esse, *Othonis*que *Augusti*, ac ceterorum Imperatorum diplomatibus patere, lis ad *Mar-*
 313 *tinum* Canonicum *Cymaciensem*, & ... monachum, Decanumque ejus cœnobii, & *Ricardum* sacerdotem *D. Mariæ* ... arbitros, communi consensu, quinque librarum auri pœna ei indicta, qui non stetit sententiæ, delata est: ii tandem ita decreverunt: Nullum jus Episcopo *Cymacienfi*, neque successoribus in eo cœnobio, neque *Insula*, esse: nullas decimas exigere illum nec consueſſe, nec posse, nec vero debere. *Ravennatis* diœcesis esse, per tabulas publicas, & Principum diplomata constare. *Padum* juveniacum, usque ad medium canale *Augustæ*, per *Humanam* in *Padum* descendens, *Padorenium*, Medium *Grangenum*, fines ipsius esse: atque hæc tabulis publicis, *Petri Ravennatis* tabellionis manu scriptis, consignata sunt, Tertio nonas Sept. *Cymacii*. Hoc etiam anno, *Opizo* Ariminensis Episcopus, cum Abbati, ac cœnobio *D. Joannis Evangelistæ* *Ravennati* concessisset, confirmassetque ædem *D. Mariæ*, quæ vocatur ad mare; sitam inter littus maris, & civitatem *Ariminum*, præclara in ipsis tabulis de *Sandalio* in manibus *Placidie* a *D. Joanne Evangelistâ* relicto, scribit. Proximo anno nullas *Vuiberti* tabulas legi, fortè alio profectus, cum *Desiderius* Abbas *Cassinus*, postquam diu acriter repugnauerat, tandem est passus, se Pontificem, resumpta, quam rejecerat, cruce, & chlamyde, saluari. Qui Paschate inde *Cassini* celebrato, cum *Capuano* & *Salernitano* Principibus ad urbem progressus, extra porticum ædis *D. Petri* confedit, & quam tenebat *Clemens* ædem, egregia suorum opera usus, recepit. Ibiq; paucis post diebus ab *Ostienſe*, *Tusculano*, *Portuensi*, & *Albanensi* Episcopis, consecratus, & Pontificio in solio locatus est, cum *Victoris Tertii* nomen sumpſisset. Pridie natalitia Apostolorum *Clemens*, cupiens in æde *D. Petri* Sacra ex more conficere, induxit, *Romanos* quosdam, ut *Tiberi* trajecto, armati occuparent templum. Ii cum cetera occupassent, ingredi templum, quod tenebatur a *Victorianis*, minime potuere. Ita *Clemens* meridie in æde *S. Mariæ in Turribus* celebravit. Sed *Victor* conventu celebri, *Beneventi*, mense *Augusto* habito, omnibus *Apuliæ*, & *Calabriæ* Episcopis advocatis, & eorum sententia, *Vuibertum* sacerdotali munere, honoreque multavit, & a liminibus Ecclesiæ arcens diro anathematis vinculo obligavit: eam autem adducit causam, quod *Vuibertus* *Simonis Magi* perfidia infectus, advocatoque exercitu *Henrici*, nullis legitimis Cardinalium suffragiis, Pontificium solium invasisset, in *Gregorium* summum Pontificem conjurasset, *Romam* cædibus, flagitiisque omnibus profanam reddidisset, se tandem Pontificem, quamquam invitum, & reluctantem factum, persequi non desineret. Verum haud ita diu post *Victor* *Cassini* diem suum, xvi. Kal. Octo. obiit. Vacavit sedes menses ferè sex. Postero anno mense *Aprili*, *Ravennæ* *Vuibertum* fuisse, tabulæ multæ declarant; potissimum duæ, in quarum altera *Rodulfo*, *Rodulfi*: qui vocatur de caput *Sandali* filio, ejusque item filiis, nepotibus, ac consortibus, multa prædia, in altera *Stephano* cognomento *Amico*, & *Berthæ* conjugibus, terræ jugera variis locis decem supra centum tribuit, initium harum tabularum hoc est. Anno *Dominicæ incarnæ*. *MLXXXVIII*. temporibus *Domni Clementis Pape* sedis ejus anno *V*. sicque Imperante *Domno Henrico fil. quond. Henrici Imp.* anno *V*. die quinto mensis *Aprilis* *Ind. XI*. *Ravennæ*. *Domino sancto*, & meritis beatissimo, atque Apostolico patri patrum *Domno Vui-*

ANN.
MLXXX
VII.

ANN.
MLXXX
VIII.

A *berto*, sanctæ Catholice *Ravennatis* Ecclesiæ Archiepiscopo. Superiore mense *Victori* Pontifici *Max.* *Urbanus* secundus fuerat subrogatus in *D. Petri*; Progressus inde *Romam*, a *Clementis* studiosis, quorum erat princeps *Joannes Paganus*, repulſus est. Itaque in insulam *Tiberis* *Lycaoniam* confugit, ubi menses aliquot, pia *Romanarum* matronarum benignitate sublevatus *Petro Leone*, & *Joanne Cajetano*, Comitibus, vitam egit. Sed eo qui insecutus est anno Concilio *Melfi* convocato, ibi *Clementem*, atque *Henricum*, eorumque fautores, ac adjutores, confirmatis *Gregorii*, *Victoris*que decretis, est detestatus, ditisque devovit, *Vuibertum* proximo anno, mense *Aprili*, ac *Majo*, *Ravennæ* habuit; hicque multas ipse confecit tabulas, dum renovato jure emphyteutico, possessiones multis tribuit; easque tabulas asserit scriptas anno sexto, & septimo Pontificatus *Clementis*, cum tamen iis se *Vuibertum* Archiepiscopum *Ravennatem* nominet, perinde ac, uti diximus, a *Clemente* longe diversum. Sub id tempus *Henricus* Rex in *Italiam* descendit: jamque cum in *Saxonibus* arma movisset, commisso prælio, magno suorum incommodo, fuerat superatus, ipseque decem, & septem dies latuerat: quo temporis spatio, *Germani* *Henricum* ejus filium, in patris locum substituerant. Sed repertus postea pater, conjunctis cum filio copiis, in *Italiam* veniens, *Clementem* suum in Pontificatum, pulso *Urano*, restitutus, *Matildem* obviam cum exercitu factam, levi prælio, anno millesimo nonagesimo superat: quæ quidem præstantissima scæmina, marito priore mortuo, paulo ante *Azonem* *Quintum* Marchionem *Estensem*, *Aldrovandino*, ut *Pigna* refert, natum, ac quarto affinitatis sibi gradu conjunctum, maritum acceperat. Verum postea re cognita, jubente *Gregorio Pontifice*, divortium cum eo facerat: & paulo post *Guelfo* septimo *Estensi*, *Guelfi* sexti *Bajoariæ* Ducis filio nupsit, sed cum eo etiam divortium est secutum. *Henricus* post aliquot, cum *Matildæ*, in *Gallia Cisalpina*, prælia secunda facta, filiorum defectionibus, *Chunradi* primum, mox *Henrici*, agitatus, *Italia* cedere coactus, causa fuit, ut in pace, florenteque Republica Christiana, expeditio *Hierosolymitana* cum tercentis pedum millibus, equitum centum, a Christianis Principibus inciperetur, *Petro* quodam *Eremita*, genere *Ambiano*, rem admodum juvante, atque incitante; attulerat is a *Simone Patriarcha Hierosolymitano* litteras, calamitatum, miseriarumque plenas, quibus Christi fideles, dum ipsius Domini sepulchrum inviserent, a *Saracenis*, magna indignitate affiebantur. Itaque Concilio *Claromonte* in *Arvernibus* ab *Urano* anno *MXCV*. habito, ibi *Vuibertus* denuo priorum communione exterminatus est, & bellum pro sepulcro Christi Dei recuperando, magnis animorum studiis jussu. Tuncque primum *Urbanus* Pontifex crucem è purpureo panno, vestibus super dextram scapulam affigendam indulſit. Unde vocati milites *Crucesignati*, ipsaque expeditio appellata *Cruciata* est. Et quoniam, typographorum arte nondum reperta, librorum non omnibus facultas erat, quibus continentur, preces, laudesque *Divinæ*, celeberrimam, ac summis perpetuò dignam præconiis, per globulos Deum, Virginemque *Deiparam* colendi, salutandique rationem; *Coronas*, & *Rosaria* vocant; *Petro* ipso *Eremita* acerrimo hortatore, institutam tradunt: eodem ferè modo, quo nostra ætate ad ea *Rosaria* *Pius V.* Pont. *Max.* militibus adversus *Ugonottos*, & *Turcas* pugnantibus, quamquam, & ad omnes deinde Christianos, summo, atque incredibili pietatis fervore traductæ sunt; pias ex ære imagunculas, ad certam pœnæ peccatis debitæ remissionem ab se expiatis, adjunxit. Eodem anno *Clemens* subditicius Pon-

ANN.
MLXX
XIX.

ANN.
MXC.

ANN.
MXCV.

Pontifex *Romam* reversus, eam, cum arce, obtinuit: sed ab *Urbano*, insequenti anno, in *Italiam* redeunte, in arcem compulsus, locum ei reliquit generalis Concilii in *Lateranum* advocandi, ubi de expeditione *Hierosolymitana* multa denuo constituta sunt. Cum verò omnis in id bellum *Italia* rueret, de *Ravennatibus*, eorumque Provincia quid dicam, nihil est: Cum tabulas omnes publicas quas viderim, multas autem vidi, per hos annos scriptas, *Clementis* Papæ tempore, confectæ dicantur, nulla neque *Gregorii*, neque *Victoris*, neque *Urbani* mentione facta. Anno *MXCVIII*. *Vivianus*, & *Ricciardus* Joannis Longi filii, domus cujusdam possessionem ab *Imicha* Abbatissa cenobii *Divi Georgii*, & per eam in sacra æde *D. Mercurialis*, postularunt, eæ dicuntur tabulæ confectæ anno *XV. Clementis* Papæ & *Henrici* Imperatoris, die *II. men. Nov. Ind. VII. Ravennæ*. Tamen hoc anno *Urbanus* Pont. Max. Romanam arcem, atque in ea *Clementem* acriter oppugnavit: quamquam cum voti compos fieri non posset alia ratione, eam inivit, ut pecunia corrumperet custodes: quod ubi sensit *Clemens*, in *Marsos* clam evasit. Fuisse tamen *Ravennæ* men. Jun. tabulæ indicant, quas se *Vuibertus* Archiepiscopus confecisse ait, tempore Domni *Clementis* Papæ, & *Henrici* Imp. anno *XV. Ind. VI. Ravennæ*. In illis prædia quædam renovato jure *Ravennatibus* quibusdam concedit. Interea *Hierosolymitanam* expeditionem, ut insigni omnium Christianorum applausu initium habuit, ita alacriter persequerentur; tandemque *Saracenis*, ac *Turcis*, *Medis* item, *Syris*, & *Chaldeis*, Arabibusque pulsas, *Nicea*, *Iconium*, *Heraclea*, *Tarsum*, *Edeffa*, *Manista*, *Cæsarea* *Cappadocia*, *Antiochia*, ipsaque ad extremum *Hierosolyma*, sub id ferè tempus capiuntur, cum *Paschalis* Secundus Pont. Max. in demortui *Urbani* locum successus est, anno a partu Virginis millesimo nonagesimo nono. *Hierosolymorum* Rex *Gothifredus* *Bolionus* Dux *Lotharingæ*, omnium consensu creatur, quod murum ejus urbis primus conscenderit. Per id tempus *Paschalis* in *Vuibertum* exercitum comparaverat: qui cum *Alba* *Marsorum* tunc degeret, audita adventantis exercitus Pontificii, quem *Rogerus* *Siciliæ* Comes, milite, & pecunia juverat, fama, haud satis copiis suis a *Ricardo* *Campano* Comite acceptis, filius, relicta *Alba*, in *Furconensium* montes se proripuit, ibi haud ita multo post anno *MC.* repente moriens, scelorum poenas dedit. Vir, ut inquit *Tritemius*, ingenio, facundia, nobilitate, majestateque oris, in primis clarus, nec *Roma* tunc, nec *Ravenna* bene usus. Sunt qui in annum, sequentem, mense Sept. ejus mortem rejiciant, quibuscum non pugno. Hujus interitu, *Othonem* quendam Ecclesiæ *Ravennati* Archiepiscopum datum, constat: & in *Eugenii* Tertiæ Pont. Max. diplomate, mentio de *Othone* *Buccatorta* habetur, qui per Imperatoris violentiam, in Ecclesiam *Ravennatem* intrusus, *Masam*. . . . *Ferrariensi* Ecclesiæ dederit. Hunc etiam plerique putant fuisse *Gostariensis* Ecclesiæ Canonicum: ex iis, qui ab *Henrico* III. Cæsare, assentiente *Leone* IX. Pont. Max. instituti: *Capellani* Regii dicebantur. Per idem tempus *Ravennæ* florebant *Franciscus* *Ferendus*, & *Hostasus* *Rasponus*, ambo equites, & sanctæ *Romanæ* Ecclesiæ Senatores: sic enim in iis tabulis publicis scribitur, quas nos anno *MC.* manu *Antonii*, *Sylvestri* *Honesti* filii scribæ *Ravennatis* scriptas, apud *Hieronimum* *Rasponum*, *Ludovici* filium, legimus. Ipseque *Rasponus* Magnifici titulo in iis tabulis insignitus, *Corneliam*, *Ferondi* filiam, uxorem acceperat, nummis aureis, qui ibidem Ducati appellantur, tercentis doti dictis: eam

A affinitatem *Antonio* *Palatio*, *Nicolao* *Traversario*, & *Jacobo* *Honesto* maximè procurantibus. Postero anno *Matbildis* *Traversariorum*, multorumque præterea *Ravennatum*, & *Venetorum* auxilio, *Ferrariam* ab *Henrico* Cæsare, Ecclesiæ *Romanæ* hoste, ablatam, uti auctor est *Blondus*, recuperavit. Cum autem *Vuiberto* ex humanis rebus exempto, tres alii occupare Pontificatum Max. conarentur, inter ceteros, id *Maginulfus*, civis *Romanus*, *Ravennæ* ausus est; publiceque ibidem anno *MCII.* Pontificatus infulam, in æde *Ursiana* assumpsit: Verum hunc, & *Romani* ex filio mulctarunt, & *Ravennates* omni ope destitutum ex urbe sua exterminarunt. Postero anno *Otho* Archiepiscopus *Idibus* *Julii*, *Ravennæ*, *Petro* *Traversario*, & *Matbildi*, conjugibus bona concessit, unde iuste intentio fuit inter illos, & *Vuibertum* Archiepiscopum *Othonis* decessorem, in loco qui vocabatur *Grassito*, & in *Motafeno*, juris *Ravennatis* Ecclesiæ. Postridie ejus diei confirmavit *Joanni* cognomento *Hernotio* res in urbe *Ravenna* sitas, in *Capitolio*, & erat domus integra prope pontem *Augusti*. Mense *Septembris* fuit *Cæsena*, ubi *Idibus* multæ confectæ tabulæ leguntur: in quibus cum nulla de Pont. Max. mentio fiat, sed tantum *Henrici* Imperatoris annus vigesimus adscribatur, *Indictione* *XI.* ipseque se *Otho*, non Archiepiscopum, sed electum Archiepiscopum appellet, facile, ut puto, confirmari potest, quod diximus, illum ab *Henrico* fuisse illatum, intrusumque non legitimè a Pontifice datum. *Ravennates* hoc anno auxilio juvarunt *Albericum* *Guidonis* *Manfredi*, *Rainaldum* *Rambertini*, *Signorellum* *Ugonis* *Faventinos*, qui cum aliquot aliis nobilissimis civibus, adversæ factionis impetu patria pulsi huc se receperant. Præter milites, quos dederunt ex suis, magnam pecuniam curarunt, quo plurimi è *Flaminia*, *Piceno*que viri nobiles sunt conducti; cum exsules *Faventini* omnem nobilitatem a *Faventino* populo ejectam, eorum uxores, ac liberos obtruncatos dicerent, mulierumque mammas, & manus puerorum ostentarent. Itaque *Ravennates* excursionibus ad urbis mœnia factis, segetes, arbores, vineas incidere, undique populos incitare, aliquot paucos, qui in urbe remanserant, nobiles, & in iis *Guidum* *Manfredum*, & *Acarisum*, ad prodendam illis patriam, magnis pollicitationibus, muneribusque, sed tamen frustra, allicere: Coacto tandem iusto ferè exercitu urbem ipsam acri obsidione premere: omninoque eam expugnaturi videbantur, nisi *Guido* *Guerra*, *Tusciæ* Comes subsidio *Faventinis* advenisset: neque enim iis solum, quas secum adduxit copiis, auxilio fuit, sed quod ex externis tum castris, plures domum abiere, alii ob affinitatem, qua Comitem attingebant, pars quod ex opidis essent, ejus ditioni subjunctis. Itaque cum ex urbe erumperet, & debilitato jam hosti insisteret, inito vix proelio, eos magno illato incommodo fudit. Interea cum *Paschalis* Pont. Max. in omnem pacandæ Ecclesiæ curam intentus, tumultus ubique componere diligenter studeret, & *Maginulfus* *Ravennatis* Ecclesiæ amplitudinem, in qua fuisset Pseudo-Pontifex factus, objicere, atque opponere *Paschali* est visus, recensque aderat *Vuiberti* insolens, pertinaxque temeritas, ne posterioribus sæculis *Ravennatis* Archiepiscopatus ea amplitudo *Romanis* Pontificibus gravis esset, & negotium faceret, ad *Guardastallum* in *Cisalpinâ* *Gallia*, conventu multorum Principum virorum, & Episcoporum anno Millesimo centesimo sexto mense *Octobri*, habito, statuit, *Æmilie* urbes, *Placentiam*, *Parmam*, *Regium* *Lepidi*, *Mutinam*, *Bononiam*, *Ravennati* Ecclesiæ subiectas deinceps non esse. A quo tamen decreto discessum fuisse,

tempora ipsa quæ infecuta sunt, & multa Bibliothecæ *Ursianæ* monumenta testantur. Ad hæc in eodem Concilio, cadaver *Vuiberti* Archiepiscopi, Pseudo-pontificis; quod sextum jam annum *Ravennæ* consecrato loco sepultum erat; extrahi de sepulchro, & in profanos campos projici, & ut plerique tradunt, comburi jussit: quemadmodum, cum accepisset, paucis post illius interitum, diebus, ex ejus dignitatis fautoribus quosdam, ad ejus sepulcrum divina miscuisse luminaria, idque in populo testari, effodi mandaverat, & in *Tiberim* projici. Quod & factum est: sed fluitans ab iisdem collectum fuerat, & *Ravennam* translatum. Anno MCVIII. Archiepiscopo *Ravennati*, bona Archiepiscopatus recuperanti, & veterum jurisdictionem restituere quærenti, incolæ opidi *Riversani*, & *Castri Majoris* sacramentum dixerunt. Proximo Tert. Kal. Maji, *Mathildis*, quæ inclyta fœmina, & Comitissa in iis tabulis publicis appellatur, *Petri Traversarii* uxor, viri nomine, atque item suo, ordinis piscatorii sociis, jura omnia dedit, quæ sibi in paludibus erant, quas possederant *Petrus Dux*, *Michaël*, & *Natalis* germani sui, sic, ut pisces mille, ac centum, Capitaneos; ita vocabant forma, & magnitudine præstantes; quotannis ex pensione darent. Sub id tempus *Ravennates*, quod se cum *Patavinis* conjunxissent, magnam a *Venetis* cladem acceperunt. *Patavinis* enim cum *Venetis* de agrorum finibus differentiibus, apud *Bebbas* pugnatum est. *Patavinique* ingenti cæde superati: quæ calamitas ad *Ravennates* maximè pervenit, qui cum *Patavinis* pugnantibus. Biennio post *Ariminenses* Legati, cum *Ravennam* mense Junio venissent, cum *Ravennatibus* convenire, illis ut libere liceret ad mercatum *Ariminense* D. *Gaudentii*, proficisci, tutoque ibidem permanere, quindecimque ante, octo post diem D. *Gaudentii* festum, diebus, pannum, ferrum, Chalybem vendere; præter eos nemini. Si cum *Picentibus*, reliquisve ultra *Ariminum* populis *Ravennates* bellum gererent, iis *Picenum* versus commeantibus, nullum impedimentum allaturos. Quæ damna, quæque homicidia, aut injurias ad eam diem a *Ravennatibus* accepissent, extra pecuniæ mendum, de quo jam convenerat, ea ex animo *Ariminenses* Urbanos suburbanosque condonare. Sub id tempus *Henricus Quartus* Cæsar, Quintum alii appellant, demortuo patre, compositis in Germania rebus, in *Italiam* venit, & a *Paschali* corona Imperii exornatus, in *Germaniam* rediit. Proximo anno *Hieremiam* Archiepiscopum *Ravennatem* reperio, quem miror ab omnibus, qui ante me de *Ravennatibus* Archiepiscopis scripserunt, prætermisum, cum multa exstant illius in *Ursiano* tabulario monumenta, quæ ego manu mea, in fasciculum collecta, in ejusdem tabularii arcu, ad posteritatis memoriam, reposui, & *Hieremie* Archiepiscopi esse extrinsecus notavi, cum mecum adessent *Vincentius Carrarius* Jurisconsultus eruditissimus, & totius antiquitatis benè peritus, Civis, & Canonicus *Ravennas*, & *Julius Morisius*, vir elegans, & pangendis carminibus magnam laudem consecutus. Sed prætermitti *Hieremias* ob eam fortasse causam potuit, quod cum se perpetuò designatum, atque electum scribat, & de *Gualterio*, qui *Hieremie* successit verba faciens *Gelasius* Pont. Max. asserat, tunc demum *Ravennates* juxta Pontificias sanctiones Archiepiscopum elegisse, cum superioribus temporibus Antistites Regibus placentes, per tyrannidem Regiam accepissent, facile conjici potest, cum ab *Henrico* Rege intrusum: Sed hac ratione neque *Othonis* meminisse debuerant. Utcumque. Ejus exstant tabulæ, quibus hoc anno, Quarto

ANN.
MCIX.ANN.
MCXI.ANN.
MCXII.

A Non. Junii, *Ravennæ* cum esset, aliquot prædia in fundo *Muchajo*, & in *Corrigio*, & *Prajolo* concedit *Gerardo Planfranco*. Adhæc *Ursiani* templi testudinem, vermiculato opere, quod³¹⁸ nunc cernimus, diligenter incrustandam curavit, triplici ordine: in summo, Christi Dei a mortuis surgentis mysteria habentur: in medio D. *Apollinaris* res gestas aliquot: Imum, quod Canonorum incumbit subselliis, Divorum Archiepiscoporum, *Vitalisque* imagines, & hæc carmina continet.

*His stat tuta bonis, præcelsa Ravenna, patronis,
Sub quorum cura nullatenus est peritura.*

B In extrema orbita, qua ordines inferius clauduntur, grandiori, hi versus, litterarum character, eodem opere picti leguntur.

*Hoc opus est factum post partum Virginis actum
Anno milleno centeno post duodeno.*

C Tametsi quæ *Græca* aliquot locis apposita sunt signa, neque in usu tum versabantur apud nos, suadere haud difficile possunt, restituisse *Hieremiam* potius veterem picturam, quam omnino novam instituisse: cum verisimile etiam sit tot sæculorum cursu, insigni ornatu, eam nequam testudinem destitutam. Cum autem *Traversariorum* opes, ac nobilitas maxime tota *Italia* florent, *Mathildis*, *Beatricis*, &

Bonifacii, uti memoravimus filia, *Guillelmo Traversario* *Petri* filio, *Marsiliam* neptem in matrimonium collocavit, ut ex *Franchino* prodit *Ferretus*: ex quibus nuptiis natus est *Petrus Tertius*, qui *Traversarios* omnes virtute, ac potentia longe antecelluit. Postero anno *Hieremias*

ANN.
MCXIII.

Archiepiscopus, Ecclesiæ *Ravennatis* ditionem invisens, xv. Kal. Mart. fuit *Arimini*. *Mathildis* grandis, ut ipsa se inscribit, Ducatrix, & Comitissa *Sichelimum*, atque ejus opidum *Zellum*, ac fundos, quæ Emphyteutico jure a sacris D. *Andree* *Ravennatis* Virginibus, acceperat, in

D fidem, clientelamque recepit: Cujus rei quoniam formulam in ipsarum sacrarum Virginum tabulario, ejus sæculi character, in vetustissima membranula scriptam invenimus, hic adscribere integram, haud ab re reputavi, quando, & ad horum temporum mores cognoscendos facere, & ipsius titulos *Mathildis* exprimere, videatur. Hæc autem est: Anno ab incarnatione Domini millesimo

centesimo tertio decimo mense *Madii*, Indictione VII.

Dum adesset Domina *Mathilda*, grandis Ducatrix, & Comitissa, Marchionis *Bonifacii* filia, in loco

barviana, ibique cum ea *Ubaldo* Judex, & *Bonus* Judex, *Albertus* de *Adigerio*, & *Petrus* Judices: & *Sigenfredus* Judex. Causidici quoque *Vuarnerius* de *Bononia*, *Lambertus*, & *Albertus* seu amicus, namque

E *Azo* Judex de *Ferraria*, & *Lambertus* de civitate *Ravenna*, & *Petrus* Advocatus Ecclesiæ sancti *Andree* de *Ravenna*, *Joannes* & *Grando* de *Ficarolo*, & *Rolandus* Judex, *Marchisellus*, & *Rolandus* de *Bononia* & *gisle* Zone. Capitaneis quoque *Ugone* de *Magnifredo*, *Amedeus*, *Teberdus*, *Nordillus* & ejus filius, scilicet

Rainerius & *Othericum*, *Gerardus* da *Erbera*, *Guinlielmus* da *Ferraria*, *Petrus* Canes, *Bombellus*, *Rufinus*, *Guido* Bonfantes, et plures alii: In

eorum præsentia *Sichelmus* filius *Rbotecherii* petiit mercedem superscriptæ Comitissæ. M. de medietate

F fundo, et castro *Zello*, et de medietate aliorum fundorum, re jacente in Comitatu *Ferrariense*: quam

Ramelmus, et *Grimilda* ejus cognus acceperunt per anteriorem emfiteosim in monasterii sancti *Andree* de *Ravenna*; Et ante eam et præscriptorum Judicum per placitum definitum fuit, ut misisset eum in

tenerem, et ejus bannum super ipsam rem; præscripta Comitissa Domina M. cum taliter audivit, cum consilio Judicum, per fuisse, quem suis tenebat

manibus, misit bannum supra *Sichelimum*, et super præfatam rem: Quod si aliqua persona, magna, par-

parvaeque praesumerit disvestire, vel molestare scriptum Siebelmum, vel suis eredes, sine legali
 319 iudicio, si ad se compositurum nomine poenae argenti
 optimi libras centum: medietatem parte publica, &
 medietatem praedictae partis. Atque haecenus ha-
 bet formula, cui Mathildis ipsa, circa Crucem
 lineis designatam, in hunc modum subscribit:
Mathilda Dei gratia siquid est. Mox reliqui Judi-
 ces, postremo Dominicus sacri palatii notarius.
 Mense Junio Ravennae sanguine pluit, atque item
 in agro, & in urbe Parma: quod etiam tradit
 in Speculo, Vincentius. Proximo anno Pascha-
 lis Pont. Max. Canonorum Portuensium ordi-
 nem, quem, ut ipse inquit Paschalis, professi
 erant, confirmavit, utque accipere clericos, pu-
 nire, castigare possent, dedit, quaeque bona
 illis iuste tributa essent, probavit: atque haec
 omnia, quamdiu, inquit, apud vos Canonici or-
 dinis tenor, Domino praestante, vigerit. Salvo
 Ravennatis Episcopi jure Canonico, si quidem Ca-
 tholicus fuerit, et gratiam, atque communionem
 Apostolicae sedis habuerit. Dat. Laterani per manum
 Joannis. S. R. E. Diac. Cardinalis, ac Biblio-
 thecarii. III. Non. Jul. Indiēt. VII. Incarnat.
 Dominica anno MCXV. Pontificatus autem Domni
 Paschalis secundi itidem XV. Subscribere autem
 & consensere, Leo Ostiensis, Cono Praenestinus,
 Episcopi: Joannes Cardinalis sanctae Ceciliæ, &
 Ugo Diac. Cardinalis sancti Nicolai. Fuit autem
 hic annus ab ortu Christi supra millesimum cen-
 tesimum, decimus quartus. Eo qui insecutus
 est Fulmarus Henrici Caesaris legatus, Ravennae,
 Quinto Non. Jul. conventum aliquot procerum,
 nobiliumque virorum egit: ex Ravennatibus fue-
 re Petrus Dux, Petrus Traversaria, Adelelmus
 Clericus, Joannes Patricius, Henricus à porta no-
 va, Petrus Leuzonus, Causidicus, Ugolinus Leu-
 zonus, Vitalis Gifus, Petrus Desdedus, Clarel-
 lus Rambaldus Consules, atque item alii. Ibi
 Fulmarus Regis jussu, quoniam Ravennas Ec-
 clesia, erat destituta officiis suorum, ut ipse di-
 cebat, Cardinalium, nempe Presbyterorum, sic
 enim ipse idem interpretabatur; Diaconorum,
 subdiaconorum, sacerdotium, quod Rodulfi Ca-
 pellani fuerat, Rustico tradidit Ravennatis Ecclē-
 siae Archidiacono, & Grimaldo Archipresbytero,
 ceterisque fratribus eorum, quos supra memora-
 vimus, eorumque successoribus ejusdem ordinis:
 quod sacerdotium, Civitatis Consules cum po-
 pulo eis dederant: Id autem est, Plebem Ar-
 gentae. D. Georgio dicatam, quaeque ad eam
 spectarent omnia. Item Ecclesiam S. Joannis
 Marmorati, in Ravennati suburbio, & quaecum-
 que illius juris essent. Sacellum Rotitule D. Mi-
 chaëli dicatum, omniaque ejus bona: sic ut ne-
 que ex iis quidquam umquam aut vendere, aut
 alienare aliqua ratione possent, neque illis Ar-
 chiepiscopus quisquam, aut Dux, Marchiove,
 seu Comes, quisquamve alius, molestiam infer-
 re. Mathildis ætate admodum provecta, hære-
 de Ecclesia Romana, eorum omnium bonorum,
 facta, quæ superiores Principes ab Romanis Pon-
 tificibus vi extorserant, Mantuae decedit, sepeli-
 turque in D. Benedicti, quod ab se duodecim pas-
 sum millibus Mantua procul ædificatum fuerat,
 eodem anno ab ortu Christi MCXV. de cujus in-
 clytæ Principis actionibus, vir eruditus, Silvanus
 Razzius, Abbas Camaldulensis, Italico nuper
 edito commentariolo, disseruit. Ab ejus interit-
 u, Ravennates, & Mantuani adversus Ferrarienses
 bellum instaurantes, contractis sociorum copiis;
 ut Joannes Ferrariensis, cucullatus Franciscanus,
 de Essenibus Regulis scribens, est auctor; in agro
 Ferrariensi omnia populates, incendentesque in-
 gentem prædam abducebant: quamobrem Ferra-
 rienses subsidiariis copiis Verona accitis, pacem a

A Mantuanis, certis datis, acceptisque condicio-
 bus, impetrant, & cum Ravennatibus foedus fa-
 ciunt. Henricus Caesar denuò in Italiam regres-
 sus, Quinto Kal. Jan. apud Forum Pompilii,
 Mathildis; quam Contestalem suam appellat; &
 aliorum Principum virorum rogatu D. Vitalis
 Ravennate cœnobium, omni Archiepiscoporum
 Ravennatum potestate, ac dominatu liberavit, ut
 extra Caesarem; nulli subiecti monachi essent,
 nulli parere tenerentur: confirmavitque, quæ-
 cumque possiderent. Erant autem; ut ex pu-
 blicis illis tabulis, quæ servantur adhuc in D. Vi-
 talis Bibliotheca; cognosci potest, in Ferrariensi
 multa, Curtis praesertim; sic enim ejus sæculi
 voce appellantur, D. Laurentii in Scormio, multa
 item in Cerviensi, Cæsenati, Sancti Joannis in
 Mariniano, Ariminensi, Fanestri, Senogallien-
 si, Faventino, & Foro-Corneliano: necnon Roncum,
 Troa, Sancta Maria in Tribbo: Voluitque ut
 ubicumque quidquam juris illi cœnobio esset in
 flumine Anemonis, quod vocant Fantinum, pos-
 sent monachi inter Faventinum, ac Ravennatem
 agrum, molas frumentarias exstruere. Anno in-
 sequenti, qui fuit decimus sextus supra millesim-
 um centesimum Hieremias Archiepiscopus, An-
 dreæ è Calcinaria, bona, quæ juris erant Ra-
 vennatis Ecclesiæ, quæ habebat in loco, qui
 vocabatur Roncus a fluvio Livien-
 si, ad lamam, ut ibi dicitur, antiquam, confirmavit: harum
 tabularum, quas postremas legi ab hoc Archie-
 piscopo confectas, tale initium est. In nomine
 patris, & filii, & spiritus Sancti. Anno Domini-
 cae Incarnat. MCXVI. Temporibus Domni Henri-
 ci Imper. die XXVIII. Junii, Indiēt. IX. Raven-
 nae. Domno sancto, & meritis beatissimo, atque A-
 postolico patri patrum, Domno Hieremie electo Ar-
 chiepiscopo sanctae Ravennatis Ecclesiæ. Eodem hoc
 anno, ex vetustissimis monumentis, quæ nos in
 D. Joannis Evangelistae tabulario legimus, constat,
 D Mathildem, Petri primi Traversarii, uti diximus,
 uxorem, viro demortuo, ejus cœnobii Abbati,
 Martino, agros illos omnes dono dedisse, ubi D.
 Gervasii Hospitium ædificatum erat, omniaque
 illa, quæ cum essent juris Ecclesiæ Cerviensis,
 ipsa legitime a vado Buccamezo ad portum flumi-
 nis Sapis, possidebat. Eamque donationem se
 fecisse Mathildis testatur, ut Petri mariti, ac
 alterius item Petri, filii, qui secundus hoc no-
 mine ex Traversariis fuit, vita jam functi; anima-
 bus consuleretur: quod Guido, & Guilelmus ejus-
 dem Mathildis, ac Petri, filii, ut patris, fra-
 trisque manibus parentarent, ratum habuere.
 E Terminus horum praediorum in illis publicis ta-
 bulis, usque ad medium Sapis scribitur. Qui
 verò hanc donationem posterius confirmarunt,
 Eugenius Tertius, & Anastasius Quartus, Ponti-
 tifices Max. & omnium postremus, Rusticus
 Cerviensis Episcopus, anno MCCXXVII. utram-
 que fluminis ripam adjiciunt. Illud autem D.
 Gervasii hospitium ædificatum olim fuerat, ut
 victus gratis subministraretur iis, qui Romam adi-
 re, religionis causa, frequentes consueverant,
 cujusmodi aliud ad Primarium Padi ostium erat,
 cui ex templi D. Clementis vectigalibus suppedita-
 batur victus: quamobrem multa illi Archiepi-
 scopus Ravennas, anno MCCXXII. dono dedit.
 F Cum autem sub id tempus ordinis Cisterciensis
 religio latè vagaretur, Bernardo Clarevallense Ab-
 bate, viro sancto, eum ordinem ingresso, ejus-
 que ob id integritatis famam disseminante, D.
 Severi cœnobium, quod juxta Ravennam memo-
 ravimus, in villa Vangaditia exstructum, ejus
 leges ordinis accepit. Insignis hoc tempore ha-
 bebatur Petrus Portuensis cœnobii Praefectus:
 qui nobili Honestorum Ravennati familia geni-
 tus, litterarum haud omnino expers, cum esset
 321

sacerdos ut votum persolveret. quod in navigatione, tempestate actus nuncupaverat, *Divæ Mariæ Virgini*, in portu *Ravennati*, ædem ac cœnobium extruxit: quod deinceps ob eam, a loco sumptam, causam, *Portuense cœnobium* est appellatum. Ibi sacerdotum conventum instituit, de quo diximus, quibusdam præscriptis legibus, quas *Paschalis Secundus Pont. Max.* exitu hujus anni millesimi centesimi decimi sexti ad se missas, firmavit, Petro ipso ita postulante. Eæ autem *Petri* fuere litteræ. *Paschali Dei nutu, summæ, & Apostolicæ sedis Episcopo, Petrus peccator, clericus, cum confratribus suis, in Christo salutem, & obedientiam omnem.* Cum vestra Beatitudini, *Petri* vicem in Ecclesia gerere, gratia Divina contulerit, non irrationabiliter credimus, quæcumque in Ecclesiis statuuntur ubilibet facienda, vestra auctoritatis judiciis, pro justo vel reprobari, vel confirmari debere. Quapropter hanc Canonice institutionis normam, ex plurimis, ut in sequenti patebit, collectam, & pro nostri temporis fragilitate, discretivè constitutam, Majestati vestræ præsentandam mandavimus, ut eam perspectam, et, ubi oportuerit, emendatam, hujus Apostolicæ sedis auctoritate firmatam, atque susceptam, nobis remittatis, de cetero, vestra præceptione tenendam. Bene valete. *Paschalis autem Pontifex omnibus legi, examinarique diligenter jussis, ad hunc modum rescripsit: Paschalis Episcopus, servus servorum Dei, Dilectis filiis, apud Ecclesiam sanctæ Mariæ in portu Ravennatis Exarchatus, regulariter commorantibus, salutem, & Apostolicam benedictionem.* Hanc institutionis Canonice regulam, tam ex sanctorum Patrum auctoritate conceptam, quam & religiosorum virorum exemplis, & morum honestate compositam, nos, perspectam, Deo auctore, suscipimus, & auctoritate sedis Apostolicæ confirmantes, vobis, per Dei gratiam efficaciter observandam injungimus, ut quorum sequi vestigia devovistis in terris, eorum obtinere consortium possitis in cælis. Dat. Transiberi XII. Kal. Jan. Indiæ. X. Hujusmodi Pontificiis litteris hi Cardinales subscripsere. *Crescentius Sabinus, Petrus Portuensis, Cono Prænестinus, Vitalis Albanus Episcopi: Bonifacius titulo Sancti Marci, Deusdedit, S. Laurentii, Desiderius S. Prædixis, Vuido S. Balbinæ presbyteri: Petrus S. S. Cosme & Damiani, Petrus S. Hadriani, Rosmanus S. Georgii ad velum aureum, Comes S. Mariæ in Aquiro, Gregorius S. Angeli, Joannes S. Lucie, Diaconi.* Anno decimo octavo supra millesimum centesimum *Ravennates* in Archiepiscopum *Hieremiæ* suffecerant, designaverantque *Gualterium*, Canonicum Regularem, circiter id tempus cum *Paschali Pont. Max.* mortuo, *Joannes Cajetanus* nobilissimo genere natus, *Gelasii Secundi* sumpto nomine, subrogatus est. Cui licet *Henricus Rex*, statim *Patavio Romam* profectus: *Mauritium* quendam *Burdinum*, *Gregorium VIII.* a se appellatum objecisset, aliquot nobilium *Romanorum* factione suffultum, tamen *Ravennates*, eorumque Archiepiscopus *Gualterius Gelasii* perpetuò partes secuti sunt: idque tanto studio, ut Pontifex eodem hoc anno reversus *Romam*; qua cesserat, venientis *Henrici* primos vitaturus impetus; & *Ravennatum* voluntatem prolixè laudaverit, & restituerit Archiepiscopo, eos Episcopatus, quos *Paschalis Ravennati Ecclesiæ*, in synodo ad *Guardastalum* habito, ademerat; idque fuerit hoc Diplomate amplissimè testatus: *Gelasius Episcopus servus servorum Dei, carissimo in Christo fratri, Gualterio Ravennatensi Archiepiscopo salutem, & Apostolicam benedictionem.* Unitati Divinæ Trinitatis gratiæ agendæ sunt, quæ per suæ charitatis spiritum divisa conjungit, & multas in se animas,

ANN.
MCXVIII.

322

A unam facit. Ecclesia siquidem *Ravennatum* per multa jam tempora ab Apostolicæ sedis unitate discissa, multas eidem sedi Apostolicæ persecutiones intulit, & Ecclesiis multis perversi schismatis fomitem ministravit. Quapropter ad ejus nequitiam deprimendam, subiectarum ei Ecclesiarum quasdam, sibi Apostolica sedes assumpsit, ut vel sic, eam ad humilitatis, & unitatis tramitem revocaret: sed cum tandem Divinæ majestati beneplacitum fuit, eandem *Ravennatum Ecclesiam* misericordiæ suæ gratia, ad unitatem, & obedientiam matris suæ *Romanæ Ecclesiæ* revocavit: iniquitatem namque suam illius filii recognoscentes, delicta patrum corrigere probaverunt, ut qui præteritis temporibus, per tyrannidem Regiam, Præsules Regibus placentes accipiebant, nunc demum secundum Canonicas sanctiones, Episcopum Deo placentem eligerent, & schismate abdicato, in Catholice congregationis gremium repedarent. Te siquidem Reverentissime frater *Gualteri* a disciplina Fratrum regularium violenter assumptum, pro religionis, ac sapientiæ prærogativa, in beati *Apollinaris* cathedram, communi voto, ac desiderio posuerunt, & in Apostolicæ sedis obedientiam unanimiter redegerunt. Unde nos Divinæ Trinitatis unitati gratias agentes, personam tuam pro jure nostræ Ecclesiæ, ad Episcopale ministerium, cooperante Domino, consecrantes, tibi, & per te *Ravennatum Ecclesiæ* dignitatem omnem, quam ante illius divisionis tempora, per *Romanam Ecclesiam* possederat, restitimus. Per præsentis enim privilegii paginam, salvo in omnibus jure, atque auctoritate sedis Apostolicæ, concedimus tibi tuisque successoribus in ejusdem sedis Apostolicæ, subiectione, atque obedientia permanentibus, Episcopatus *Emiliæ provincie*, idest, *Placentiæ, Parmæ, Regii, Mutinæ, Bononiæ, Ferrariæ, Hadriæ, Comacini, Imolæ, Faventiæ, Forlivii, Fori Pompilii, Bobi, Cæsena, Ficoclii.* Confirmamus etiam vobis Ducatum *Ravennæ*, & monasteria sancti, *Adalberti, & S. Hilari in Galliata*, & cetera monasteria, seu possessiones ad vestram Ecclesiam pertinentes, per autentica privilegia ab antecessoribus nostris, & a Catholicis Regibus tradita: *Pomposiani* quoque monasterii curam religioni tuæ, salvo Ecclesiæ nostræ jure committimus, ut præstante Deo, regula disciplinæ, per tuam industriam, reformetur. Præterea fraternitati tuæ, Pallium, Pontificalis videlicet officii plenitudinem, ex Apostolicæ sedis liberalitate, concedimus, quo fraternitas tua, secundum Ecclesiæ tuæ morem, ex Apostolicæ sedis concessione permissum, se noverit induendam: cujus nimirum pallii volumus per omnia genium vindicare. Hujus siquidem indumenti honor, humilitas atque justitia est. Tota ergo mente fraternitas vestra se exhibere festinet, in prosperis humilem, & in adversis, si quando eveniunt, cum justitia erectam, amicam bonis, perversis contrariam: nullius umquam faciem contra veritatem suscipiens, nullius umquam faciem pro veritate loquentis, premens: misericordiæ operibus, juxta virtutem substantiæ, insistens, & tamen insistere etiam super virtutem cupiens: infirmis compatiens, benevolentibus congaudens, aliena damna, propria deputans: de alienis gaudiis, tamquam de propriis, exultans: in corrigendis vitiis pie serviens, in fovendis virtutibus, auditorum animos demulcens.

F In ira, judicium sine ira teneas, in tranquillitate autem sanctitatis justæ censuram non deserens. Hæc est, frater carissime, pallii accepti dignitas, quam si sollicitè servaveris, quod foris accepisse ostenderis, intus habebis. Ego *Gelasius Ecclesiæ Catholice Episcopus* subscripsi: signum manus meæ, Deus in loco sancto suo. Dat. *Romæ* per manum *Crysogoni S. Romanæ Ecclesiæ Diaconi Cardinalis*, VII. Id. Augusti. Indiæ. XI. anno Dominicæ Incarnationis MCXIX. Pontificatus autem Domni *Gelasii secundi Papæ*, anno primo. Proximo anno, qui fuit a partu Virginis Millesimus cent-

³²³ANN. MCXIX. testimus decimus nonus, *Petrus Peccator*, senex obiit. Quarto Kal. April. *Ravenna*, in *Portuensi* ab se exstructo cœnobio, ibique ad lævam ingredientibus templum, juxta sacram turrin sepultus est. Ab eo plurimum is propagatus est, ordo, qui nunc *Canonicorum Lateranensium* vocatur: egregium certè bonorum hominum, ac doctorum seminarium. Illius leges ab *Rhenensibus* Bononiæ: *Nicosiensibus* in *Pisano*, a multisque præterea acceptæ, & servatæ sunt. Cum interea confluerent undique complures ad *Portuense* cœnobium, in disciplinamque sese ejus Canonicis traderent: In iis fuisse *Aldrobandus* legitur, qui in opido *Sorbetulo*, è *Bobio*, seu *Galliatæ*, propè *Cæsenam* natus, & in Grammatica eruditus, in *Portuense* cœnobium, ut majores in litteris, ac pietate progressus faceret, se contulit. Cum autem *Ariminenses* Canonici, Præposito destituti, peterent, ut fieri ab aliis consuevit, ex eorum Conventu, aliquem ipsis idoneum præfici, qui virtute præstaret, *Aldrobandum* obtinuerunt: qui deinde *Forosempronien- sium* Episcopatum adeptus, Kal. Maji decedens, in Divorum numerum relatus est. Satis autem, ut puto, constare potest, quantum inter hunc *Petrum Portuensem*, & *Petrum Damiani* intersit. Est quidem uterque *Petrus*, uterque *Ravennas*; sanctè ambo, atque innocenter vixerunt, eodemque ferè tempore: quodque fecit, ut eos multi non internoscerent, ambo *Peccatores* appellati, inoleverat enim mos, ut, qui religiose tunc viverent, ob animi demissionem, sese inscriberent *Peccatores*; idque facile cognoscet, qui monumenta illorum temporum evolverit. *Petrus* tamen *Portuensis* Præfectus, semper Sacerdos, & Clericus, ut ajunt; *Petrus* autem *Damiani*, monachus. Ille in *Portuensi* cœnobio perpetuò ferè vitam traduxit, Hic in *Catriana* solitudine. Ille *Ravennæ* diem obiit suum, Hic *Faventinæ*. Ille Quarto Kal. April. Hic octavo Kal. Mart. Ille anno millesimo centesimo decimo nono, Hic octuagesimo supra millesimum. Quodque hac ratione inter se ii differrent, *Dantes* de *Petro Damiani* scribens, videtur testari. Dum enim *Petrum Damiani* loquentem inducit, se *Petrum Damiani* fuisse inquit, in *Catriana*que solitudine vixisse: *Petrum* autem *Peccatorem* in *D. Mariæ Virginis* ad litus *Hadrianum*, commoratum. Huic autem *Petro* *Portuensi* Præfecto, *Joannem* *D. Joannis Evangelistæ* Abbatem multa dono dedisse legitur, ut ex tabulis publicis conjici facile potest, quæ de his anno MCIX. Tert. Id. April. confectæ fuerunt. In præfectura *Portuensi*, illi *Joannes Bonus* Venetus successit: quemadmodum eodem hoc anno *Gelasio* Pont. Max. in *Gallia*, *Cluniaci*, quo *Henrici V.* Augusti metu confugerat, mortuo, *Callistus Secundus* suffectus est: Proximo anno *Gualterius* Archiepiscopus prædia, bonaque alia complura, præsertim *D. Margaritæ* templum, eo loci situm, cui *Constantiaco* erat nomen, cum mansis decem, sylvisque, & piscinis, *Joanni Bono*, Præfecto *Portuensi*, jure Emphyteutico, in perpetuum dedit. *Cervien- ses* Quinto Kal. Jun. *Ravennæ*, *Gualterio* eidem Archiepiscopo sacramentum dixerunt, eique, ac successoribus fideles fore, ad retinendum præsertim Archiepiscopatum, & Comitatum *Cervie* polliciti sunt: juraruntque omnes a quartodecimo ætatis anno supra, appositis ad sacra Evangelia manibus. Eo qui inlequitus est anno *Callistus* Pontifex, quæ *Gelasius* *Gualterio* restituerat, & in iis *Emiliæ* Episcopatus confirmavit, litteris suis, Script. per manum *Ruverei* scriiniarii Regionarii, & notarii Sacri *Latatii*. Dat. *Laterani* per manum *Chrysogoni*. S. *Romanæ Ecclesiæ* Diaconi Cardinalis, ac *Bibliothecarii*, VII. Id. Januarii, In-

A dict. XIII. Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo vigesimo primo. Pontificatus autem Domini *Callisti*. II. Papæ, anno II. *Gualterius* amplitudini Ecclesiæ suæ, ab omni parte, maximè intentus, curavit ut tandem anno MCXXII. *Guido Traversaria*; ita enim scribitur in omnibus ejus sæculi monumentis; coram *Petro Duce*, & *Guilelmo Marchesella* se inspectante, ædes omnes sacras, quas *Ravennæ* multas habebat, remiserit, possessioneque earum cesserit. Postero, cum in castro *Hubaldo* esset, ejusdem opidi incolæ fidem illi sacramento obstrinxerunt; aderat autem cum *Gualterio*, *Bambo* *Pisaren- sium* Episcopus. *Romam* forte ad Concilium, quod induxerat *Callistus* Pont. Max. abeuntes. Nam &, in eo Concilio *Gualterius* interfuit, & cum de subsidio Christianis in *Asia* bellum gerentibus ferendo actum esset, ipse de *Ferrariensium* Episcopo, *Landulfo*, qui aderat, quod *Massam* *Ravennatis* Ecclesiæ occuparet, conquestus est. *Guglielmus* *Bulgari* filius, ejusque uxor, *Adelasia*, III. Id. Octobr. cœnobio *D. Mariæ* in portu, pro dote templi *D. Margaritæ* Castellare dederunt, in quo ædificatum ipsum templum est, ita ut tum videbatur, fossis, atque Euripis cinctum: quæ sunt omnia in *Ferrariensi*. His tabulis testes adscribuntur, *Fulco* *Marchio*, *Petrus* *Canis*, *Salinguerra*, *Petrus* *Contrarius*, *Ugutio*, *Isnardusque Ugutionis* filius. Insequenti anno, *Guido Traversaria*, in opido *Cunio*, ejus tuendi causa, inclusus, cum multis *Ravennatibus*, agrum, urbemque *Faventiam* excursionibus infestam reddebat. *Faventini* subsidiariis acceptis a *Guidone* *Guerra* copiis, obsident opidum: Sed cum non ante *Bononiensium*, & aliorum aliquot, quæ exspectabant, auxilia, perventura intelligerent, quàm *Ravennates* præsidio affuturi essent suis, opidum, quadraginta jam ferè dies circumsessum, deserunt, cum ea in oppugnatione, unus *Guido Traversaria*, lapidis ictu, mango emissi; id erat machinæ bellicæ nomen; strenuè cecidisset. Eodem anno, *Gualterius* Archiepiscopus tabulas confici publicas jussit, quibus *Albertus Comes*, & *Matbildis* uxor Castrum novum, *Meldulam*, atque alia pleraque opida *Ravennati* Ecclesiæ tribuerunt. Ceterum cum advenissent, postero anno, *Faventinis*, *Bononiensium*, & *Marchionis Corradi* copiæ, opidum *Cunium* denuò cinxerunt acri obsidione, omninoque cepissent, nisi accedentibus *Ravennatibus*, qui secum *Foro-Cornelianos* aliquot ducebant; referre pedem, & obsidionem avertere fuissent coacti: Itaque directæ in *Ravennates* venientes acie, initum est proelium, ac diu utrimque pugnatum est, sed incerta tandem victoria discessum. *Ravennates* accitis deinde *Ferrariensium*, *Foroliviensium*, *Cæsenatem*, *Ariminensium*que auxiliis, arma in agrum *Faventinum* inferre, prædas agere, ad *Durbechum*, qui propinquus urbi locus est, excurrere. Tum urbe egressi, sociorum auxiliis comparatis, *Faventini*, tumultuario primùm proelio, mox ferè justo, cum *Ravennatibus* congressi, postquam ab hora diei tertia, ad nonam, strenuè a nostris repugnatum est, victoria tandem; si credimus *Faventino Canonico*, *Tolosano*; ad *Faventinos* inclinavit. Plerique ex nostris, capti, multi cæsi, obtruncati- que, pars siti, atque æstu extincti: omnis *Faventinis* relicta præda. Annus insequens *Gualterius* habuit Archiepiscopum, suam ditionem invisentem, restituentemque, & cum *Argentæ* esset, sacerdotibus templi *D. Mariæ*, quod est eo in opido, multa concessit prædia, ac vectigalia, eadem planè forma, qua *Vuibertum* concessisse *Ravennatibus* Canonicis docuimus: ex tabulæ confectæ dicuntur, Anno MCXXVI.

ANN.
MCXXX.

tempore Honorii Papæ, & Hlotharii Regis, die XXII. Feb. Ind. IV. Argentæ. Quæ faciunt contra eos, qui hoc anno, Henricum Cæsarem XII. Kal. Junias decessisse. Hlotharium Ducem Saxoniz, III. Kal. Septembris Regem declaratum, atque Idibus consecratum, produnt. Honorium Pontificem, jam alterum annum Callisto mortuo successum, compertissimum est. Anno ab ortu Christi trigesimo supra millesimum centesimum, Nonis Julii, Gualterius Archiepiscopus opidum Britonorum, Cavalcacanti, quem illustrissimum Comitem appellat, ejusque filiis maribus tantum, atque etiam nepotibus, renovato jure, locavit. Comes pecuniæ Lucensis libras centum Gualterio numeravit, sponditque cum ad aulam Pontificiam Archiepiscopi Ravennates proficiscerentur, Archiepiscopis victum præbentibus, secum iturum. Cum in hostes castra moverent, in Flaminia cum militibus centum, tercentum peditibus venturum subsidio: citra Padum, cum viginti: Novo designato Archiepiscopo, se intra mensem sacramento obligaturum, secum ad consecrationem, Archiepiscopo victum subministrante, abiturum. Arcana omnia, suæ fidei ab Archiepiscopo commissa, secum perpetuò habiturum, nemini illa, unde damni quidquam ad Archiepiscopum rediret, aperiturum. Si quæ audisset, Archiepiscopo, ejusve aut bonis, aut hominibus nocitura, significaturum. Comite vita functo, ejus arma, & equi ad Archiepiscopum mitterentur. Atque hæc Comes pollicitus est. Gualterius contrà, ut rem gratam multis faceret, qui id petebant, pluribus etiam adductis Comitibus erga se meritis, tertiam pensionis partem, quam solvere quotannis superiores Comites Archiepiscopis consueverant, remisit: Sic tamen ut die D. Apollinaris festo. Marabotinos octo quotannis, nomine pensionis numeraret. Si triennio destitisset, omni locationis jure caderet. Hæc Ravennæ a Gualterio hoc anno acta sunt. Quo Romæ mortuo Honorio Pontifice, Innocentius Secundus successit. Insequenti, Ravennates, ac Bononienses, cum vicinos populos subigendi, vehemens, animos eorum, cupiditas incendisset; castris ad Forum Cornelio admotis, eoque post diurnam tandem oppugnationem potiti, & fossam, quæ muros ambit, ipsosque muros solo æquarunt, & maximam urbis partem inflammant; & portas urbis tum Bononiam, tum Ravennam exportant. Id cum ægrè admodum tulissent Foro-Corneliani, tum verò illud nequaquam sustinere, cum partiri inter se Ravennates, ac Bononienses urbem velent. Quamobrem subsidio a Faventinis impetrato, ea condicione, ut quotannis die Divorum Petri & Pauli festo, Foro-Corneliani stragula duo, quæ ducentis, ejus pecuniæ, solidis venirent, Reipublicæ Faventinæ perpetuò tribuerent, confestim fossa, muri, portæque urbis instaurata, restitutaque sunt: & postero anno, conjunctis cum iisdem Faventinis viribus, opidum sanctum Cassianum, quod Ravennatibus, Bononiensibusque favebat, funditus, unâ cum Episcopi Prætorio everterunt. Hæc fuere difficilis, diuturnique belli initia. Eodem anno Ravennæ, Petrus Dux, Gasdia conjugæ assentiente, testamentum fecit, illudque fidei commisit Leonis Cardinalis Sanctæ Agathæ majoris, & Alberti Sanctæ Mariæ in Petrario, patruorum suorum, & Gasdiæ conjugis. Voluit Armellinæ filiæ dari jure hæreditariæ portionis, mansos, prope Massam Fiscariam, viginti: quorum singuli triginta sex jugera tenerent: adhæc monetæ Lucensis libras sexaginta, quæ illi numerarentur, cum nupserit. Instituit sibi hæredem Guiliam, filiam, jussitque ut hæreditario nomine, & Falcidia portione,

ANN.
MC
XXXII.

326

A tempore nuptiarum suarum, haberet mansos septem, monetæ Lucensis libras quadraginta. Hæredes etiam sibi fecit Almericum, & Petrum, filios suos, jureque hæreditario eorum esse mandavit, quidquid ipse haberet in urbe Ravennæ, in Anconitano, in urbe Fano, in Cloca, in urbe Arimino, & in territorio ejus toto, & in Ficoclenfi, in campo Cæsars, in Pompiliensi, Livienfi, Faventino, Corneliano, Cymacienfi, Hadriano. Domum, quæ illi erat ad portam S. Laurentii cum turricula habere Almericum voluit. Quod si filii ipsi ex potestate, ut illius utar verbis, voluissent, Dominicatum in flumine novo, & dimidiam partem ejus, quod habebat in Veterana, & Dominicatum in Pudilicula, terra scilicet, quæ fuit Hugonis Fragelati, & Fuscoli Petri Bond. Molas item Frumentarias, quas jam tenuerat Albertus Rubeus, Armellinæ esse, illique assignari jussit. Eæ autem, ceteræque hujus temporis Ravennates tabulæ, tempore Innocentii Pontificis scriptæ dicuntur: quod magnum arguit Ravennatum in Pontificem Max. ac religionem studium. Cum enim Innocentio, quàm primum renunciatus est Pontifex, Petrum, Petri Leonis filium, alii objecissent, & Anacleto Secundum vocassent, atque illi, cujus erat insignis generis nobilitas, eximia in urbe potentia, opes penè immensæ, populus omnis Romanus ita adhæreret, ut Innocentium urbe expulerint, qui per id tempus in Galliam fuga elapsus, ibidem commorabatur, cum Archiepiscopus, populusque Mediolanensis, ac plerique Galliz Cisalpinæ Episcopi Anacleto faverent, Rogeriusque Siciliæ ab eo creatus Rex, Apuliz, Calabriaeque Dux, & Capuæ Princeps, ad hæc Episcopi, Abbatesque ulterioris Italiz, inprimisque Seniorettus Abbas Cassinas, maximæ auctoritatis Antistes, Anacleto ut justum Pontificem colerent, tamen Ravennates, quod scirent Innocentium a majori parte, atque integriore creatum, & per Ostiensem Episcopum legitimè consecratum, illius perpetuò partes secuti sunt. Qui cum biennio post, ad persequendum cum Foro-Cornelianis, & Faventinis bellum, copias aliquot Bononiensibus sociis misissent, commisso cum Faventinis prælio, tandem in fugam acti sunt. Faventini in ejus cursu Victoriz Serram opidum ceperunt. Ugolinus Dominigalix, Guido Bagnacavalli Comites, Comitissa Malvicini mater, & equites Bononienses triginta captivi facti. Proximo anno Petrus Dux, Guilelmus Traversaria, & alii Ravennates milites, comitibus, populoque Cuniensibus juncti: excursionem in Faventinum facta, dum messores in agris agerent, ad rus D. Petri Lagunæ, a Faventinis ex insidiis erumpentibus, usque Cunium repulsi sunt; ut Tolosanum memoriæ prodit, cum Ravennates hoc tempore scriptores desint. Eodem anno, mense Januario, opidi Caballi incolæ, sacramentum Bononiensibus dixerunt, Prætores ab ipsis accepturos, eorumque edicta servaturos, polliciti: integro tamen, honore ac dominatu Domini eorum Archiepiscopi Ravennatis: qui si quando observari, quæ superius dicta sunt, noller, quindecim, post ejus jussu, diebus, Bononiensibus se illud significaturos, Bononiensesque & eorum bona, quæ in eorum juribus essent, de ea ditione deducturos esse. Gualterius Archiepiscopus ditionis Ecclesiæ suæ amplificandæ curam non intermittens, Ravennæ, in æde Ursiana, anno MCXXXVI. Decimo Kal. Jul. cum adessent Guido Archidiaconus, Andreas Archiepiscopus byter, & multi præterea sacerdotes & Diaconi Cardinales, & minoris ordinis sacri viri, & Judices, & Petrus Dux, Petri filius, Guilelmus Traversaria, Lambertus Alberti Petri Ugonis filius, & Honestus, de Petro de Honesto Capita-

nei

nei *Ravennae*; ita enim tum Praefectos urbis vocabant; alique complures, citra *Rubiconem* multa, & in iis opidum *Montem Acutum*, & *Lastaganum*, & *Collinam*; ultra *Rubiconem* portoria, vectigalia, decumas recuperavit: *Zostamonte*, & *Guidone Ariardi* filius, ut patris, ac *Rodulfi* avi animabus satisfacerent, nomine suo, fratris, matrisque virga in manum *Gualterio* tradita, restituentibus, & damna omnia, dedecoraque ac incendia *Ravennatibus*, eorumque focis codonantibus. Cum Archiepiscopus, contra maleficia illis remitteret, quæ ad ripam *Ursianam*, Deolaguarde opida, & ad cœnobium *D. Laurentii in Casaria*, in agro *Rudiano*, ac *Cervienfi*, Episcopoque *Cervienfi* ad *Castellionem*, adversus *Ravennatem* Ecclesiam commiserant. Descenderat interea in *Italiam* *Hlotharius* Cæsar, cum *Richiza Augusta* conjugē, *Henrico* Duce *Bajoariæ* genero, & *Chunrado* Duce, qui se Regno nuper *Italiæ* abdicaverat: & cum per autumnum, & anni hujus exitum in *Gallia Cisalpina* civitates perlustret, Januario, *Ravennam* in hiberna venit, nec inde abiit, nisi adulto jam vere. Hic per otium multa composuit *Italici* Regni, & in primis *Rogeriani* belli consilia cum *Henrico*, *Chunrado*que iniit. Favebat enim propē unus *Anacleto* *Rogerus* Rex. *Faventini* diuturno *Ravennatium*, ac *Bononiensium* bello, unā cum *Foro-Cornelianis*, agitati, cum duabus se Civitatibus, adeo milite, pecuniaque valentibus, viderent, resistere nequaquam posse, cum *Bononiensibus* de *Foro-Cornelio*, cuius causa bellum fuerat, ita conveniunt, ut inter eos communis illa civitas esset. Eo qui insequutus est anno X. Kal. April. *Ravennates*, *Forolivienſes*que inter se fœdus religiosum fecerunt: ut urbani, suburbanique eodem loco, ut suis quisque in civitatibus, haberentur, *Ravennæ*, *Forolivii*que: Communi Rectorum ambarum Civitatum sententia, lites, dissidiaque tollerentur, amicitia, inimicitiaque cum externis populis instituerentur mutuo se auxilio, præterquam adversus Imperatorem, & Ecclesias suas *Ravennatem*, ac *Forolivianam*, juvarent: apud eos, precibus tantum subsidio essent. Consules *Ravennæ*, *Forolivii*que eligerentur communibus utriusque Civitatis suffragiis: ita ut *Foroliviani* *Ravennatibus*, *Ravennates* *Forolivianis* Comitibus interessent. Hujus exitu anni, *Gualterius* Archiepiscopus, Duodecimo Kal. Novembr. *Guidone* Archidiacono, omnibusque Cardinalibus, & Cantoribus, ac ceteris *Ravennatis* Ecclesiæ ordinibus assentientibus, ea solum; ut suo ipse diplomate testatur; de causa, ut religio, & mores conformarentur, *Azoni* Camaldulensium Praefecto, ejusque successoribus in perpetuum, cœnobium *D. Apollinaris in Classe*, quæque illius juris essent, omnia, tribuit. Hæc autem ibi numerantur. In agro *Tudertino*, cœnobium, cui *Sanctæ Illuminationis* titulus est. In *Perusino*, sacra ædes quinque, quarum prima in ipsa urbe *Perusio* est *D. Severo* dicata. altera *D. Margaritæ* facellum, in *Massa Sylvatica*: Tertia cœnobium *D. Petri*, in colle exstructum: Quarta, cœnobium item *D. Petri*, in valle de Ponte vocata, juxta *Tiberim*: ex altera *Tiberis* ripa, Quinctum cœnobium *D. Fortunato* consecratum. In *Eugubino*, *Massa*, quæ *Binole* dicitur: Curtis quoque; ut eorum utar vocabulo; cui *Prætorio* nomen est: atque item alia, quam *Baroncelli* appellabant: denique tertia cognomento *Narcianula*. In *Firmano*, Curtis integra, quam vocabant *Campolongum*, nec non & castrum *Pausolum*: aliud item castrum, ubi ædificata turris est, *Petronii* dicta, juxta agrum *Camerinum*, fluvium *Potentinum*, & litus maris. In *Senogallienſi* *Massa Merlaria*, vicus *Mauri*: tandem *Engalati*, *Arille*, *Dotabanum*,

A qui tres fundi sunt. In *Fanestri*, manfos quatuor *S. Viti*, *S. Marci*, *S. Apollinaris*, *S. Mariæ*. In ipsa urbe *Fano* sacra ædes tres *S. Viti*, *S. Christophori*, quæ est in muro publico, & *S. Apollinaris*, cum domibus, ædificiisque ipsa in urbe, atque in agro. In *Pisaurenſi*, villa *Tresule*, curtis *Vallicella*, castrum *Florentinum*, & fundus, cui *Ravignanæ* titulus est. In *Ariminenſi*, *Massa Utriana*, castrum *Gajum*, *Massa branchese*, & *Rufiense*: necnon & curtis integra, cum castro, quod *Pissatellum* appellant. Curtis item integra, quam vocabant *Fontanam Sabbathi*. Sala quoque nova, & vetus, juxta fluvium *Pissatellum*, & litus maris: adhæc castrum *Casalidum*, & *Montem Albanum*, & pleraque alia. In *Cæsenati*, ipsaque urbe *Cæsena*, domus, curtisque *Succumana*, ac fundi præterea multi. In *Sassinati*, *S. Angeli* cœnobium, Curtis integra, cognomento *a plano*, castrumque *Civorium*, & pleraque alia. In *Foro Pompiliano*, Curtis integra, & castrum *Balneolum*: In *Foroliviano*, *Massa Barisana*, & Curtis *Perustiacæ*: In *Faventino*, Curtis *Quodrata*, cum fundo *Tremule*, & *Pituli*, & *Sufianæ*, Saltus major, & minor, *Granariolum*, & *Ceredus* lacus, & *Præsentianus*, & *Pergula*. In *Foro Corneliano* *D. Petri* cœnobium, *Massa Quincta*, atque item *Solustra*. In *Ravennate*, in *Decimo*, Templum cum curte integra, cui *Aquæ Longæ* nomen est *Sanctæ Mariæ in Bazano*, templum *D. Mariæ in Peratello*. Ratam etiam habuit *Gualterius* in iis tabulis, confirmavitque curtem integram *Gamillariam*, & cœnobium *DD. Marci*, *Marcelli*, & *Feliculæ*, quod est in muro sacrae ædis *D. Apollinaris in Classe*, & cœnobium *D. Vincentii* in urbe *Ravenna*: aliud quoque cœnobium *D. Eleocadii*, & *D. Probi*, cum fundis, sylvisque eidem cœnobio circumpositis. In urbe *Ravenna* tribuit cœnobium *Divæ Mariæ in pace*, item aliud *D. Mariæ in Hortale*. In *Foro Semproniano* cœnobium *S. Sophiæ*. In *Cervienſi* rata habuit salinas, & alia omnia, quæ a superioribus Archiepiscopis tributa, tum ibi possidebant. Idem in *Cymacienſi*: horumque omnium jura omnia est elargitus, quibusdam ab *Azone* acceptis condicionibus, quas *Gualterius*, & superiores etiam Archiepiscopi proposuerant: & in iis, ea potissimum habetur, qua ejus Abbates cœnobii se in perpetuum *Ravennati* Archiepiscopo subjectos significant, & profiteantur. Hic idem annus *Hlotharii Augusti* morte est clausus: cui subrogatus est, postero, *Chunradus*, e familia *Stoffena*, *Friderici Sueviæ Ducis* filius: Eo qui insequutus est, *Ravennates* *Fanestribus* bellum intulere, conjunctis cum *Senogallienſibus*, ac *Pisaurenſibus* copiis. Cum autem eos plurimum in dies premerent *Fanestres* communi consilio legatos miserunt, ad *Petrum Polanum*, *Venetorum Ducem*, postulantes, ut se ab infesta finitimorum populorum impressione tueretur: Ab eo die, *Fanestres* in ditione *Venetorum* futuros, certoque se tributo, quotannis *Quarto Non. Februarii* solvendo perpetua fidelitate illi devincturos. Quibus Dux acceptis, de Patriarchæ manu vexillum sumpsit, ornavitque classē, & *Hadriani* maris litus legens, in oram *Ravennatem*, & ceterorum sociorum, qui *Fanestribus* bellum inferebant, direxit: oppugnatione autem urbibus ostentata, facile omnes adegit ad pacem *Fanestribus* reddendam. Proximo anno *Gualterius* Archiepiscopus, cum in palude *Ficoclenſi*, ANN. MCXXXIX. ANN. MCXL. XV. Kal. Februarii esset, in nobilium virorum conventu, multa de salinis, & possessionibus ejus agri scivit: Hoc eodem anno, per eosdemque ferè dies, *Petrus Dux*, Consul *Ravennatium*, & una secum *Ungarellus Henrici portæ* ANN. MCXLI.

novæ, Seniorellus Ubaldus, Joannes Canes, Opizo, Petrus Joannis Gerardi, & alii, a Ravennatibus, Ferrariam missi sunt, ut fœdus cum Ferrariensibus firmarent, & amicitiam augerent. Ibi autem cum essent, causam etiam Abbatis D. Joannis Evangelistæ Ravennatis, de prædio in Tamara, quod Aldigerius Fontana, Albertus Aldigerii, Joannes Mizanas, & filii Ugolini Sabloncelli occupabant, Consulibus Ferrariensibus, uti habebant in mandatis, magnopere commendarunt, cum dicerent, D. Joannem Evangelistam a Ravennatibus, inter ceteros Divos, maxime cultum. Quamquam autem procrastinari in causa, & aliam ex alia serere Consules videbantur, Marchisiusque Mainardus, unus ex Consulibus, pro filia Ubaldi Ingilardi, uxoris suæ nepte, diceret, tandem tamen Ravennatibus jam pene conquerentibus, Abbateque testibus adductis monstrante, & Ingibardum patrem, & Ubaldum filium, ejusque uxorem, quæ tunc focrus Marchisii erat, illam possessionem rejecisse, prædium Abbas recuperavit. In consulibus ipse primum Mainardus, mox Castottus, Ilgibardus Scarosius, & Artengus recensentur. Testes fuere multi, sed in primis Guglielmus Guidus; Rambertus, Paganus Costabilis, Albertus Bonus, & Joannes Bosius. Hæc a Ravennatibus Ferrariæ hoc anno acta sunt. Postero Gualterio Archiepiscopo in plebe S. Famiani Rainerius Cavalcacantis filius sacramentum dixit, sacrosanctisque tactis Evangeliiis juravit, nihil contra cum moliturum, neque molientibus assensurum; ejus vitam, incolumitatem pro viribus servaturum, pro eo, inquit, quod nos investistis mihi, ac confirmastis totum, quod patri mea de locatione castri Britonorii fecistis, & promittis mihi tuo studio, & tuorum Episcoporum, de genere Frangipanorum dare uxorem mihi. Erant tum Frangipanes Romæ insigni potentia, ac nobilitate florentes. Casenæ tumultus hoc anno ingens, popularibus, in optimates arma moventibus, quod Ravennatum consilio factum tradunt. Optimates in arce inclusi, quo se præsidii causa contulerant, in popularium potestatem venturi videbantur, nisi advenientibus subsidio optimatum Faventinis, recedere ab oppugnatione fuissent populares coacti. Verum imbris beneficio, Faventinis abeuntibus, reditus in suam urbem penè integer est datus, cum Ravennates illis in itinere, magna manu occurrentes, cum illis configere jam cœpissent, eò majore victoriæ spe, quò secum habebant Foroliviensium, Ariminensiumque copias aliquot. Annus proximus interitum attulit Innocentii Pont. Max. cui Cælestinus Secundus successor est datus. Sed is cum sextum in Pontificatu mensem ageret, excessit è vita, anno supra millesimum, centesimo quadragesimo quarto. Quo Gualterius etiam Archiepiscopus, cœnobio D. Mariæ ad oram vadi, seu ad vadum; quod est in urbe Ferraria; Canonicis Portuensibus elargito, cum satis diu Ecclesiam Ravennatem diligenter administrasset, Idibus Febr. ad cælestis vitæ præmia vocatus est. Successit ei Moyses Vercellensis, omnium bonorum consensu ad eam sedem accitus. Eum Lucius Pont. Max. tunc primum in locum Cælestini suffectus, Romæ consecravit, & Ravennam redeuntem, iis litteris dimisit. Lucius Episcopus servus servorum Dei, Dilectis filiis clero, & populo Ravennati, salutem, & Apostolicam benedictionem. Universitati vestræ notum fieri volumus, venerabilem fratrem nostrum M. canonicè & concorditer vobis electum, debita benignitate suscepimus, ipsumque Spiritus sancti gratia invocata, vobis in Archiepiscopum, manibus propriis tamquam beati Petri manibus, consecravimus. Eundem itaque cum gratia sedis Apostolicæ, & litterarum nostrarum prosecutione, ad sedem propriam remittentes, per Apostolica vobis scripta mandamus, ut ipsum benigne recipiatis, affectione præcipua diligatis, & honoretis, eique tamquam proprio pastori, & animarum vestrarum Episcopo, obedientiam, ac reverentiam humiliter exhibeatis. Ad recuperanda quoque possessiones, & bona Ravennatis Ecclesiæ matris vestræ & habita retinenda, tamquam boni filii opem ei, & consilium præbeatis. Nos autem ipsum, pro scientia, & honestate sua, & Ravennatem Ecclesiam, tamquam specialem sedis Apostolicæ filiam, secundum Deum, diligere, & honorare volumus, & suam ei justitiam conservare. Inde est quod Venerabili fratri nostro, A. Placentino Episcopo, per Apostolica scripta mandavimus, ut juxta tenorem privilegiorum Ravennatis Ecclesiæ, & antiquam consuetudinem, debitam ei, & Ecclesiæ Ravennati obedientiam, ac reverentiam exhibeat. Dat. Lat. II. Non. Jul. Apud eundem etiam Pontificem Moyses, de Grifone Episcopo Ferrariensi, quod Massam occuparet, conquestus, Pontificias ad Grifonem litteras, & ut Patriarchæ Gradeni controversia cognoscenda, mandaretur, impetravit. Illi etiam Ugo Comes nomine suo, & Guidonis, ac Rainerii fratrum tertiam opidi Riversani, ejusque arcis partem, integramque curtem Riversani, & alia pleraque opida, confirmavit, ea adjecta condicione, ut ipsi arcem comites haberent, suisque præfidiis tuerentur. Eodem anno cum incolæ castri Leonis; quod Ravennates, Forlivienesesque munitionibus firmaverant; e Faventinis quosdam cepissent, Faventini constituerunt suis hostibus inferre bellum, & opidum expugnare, cum secum haberent Bononiensium, & Comitis Guidonis auxilia: Verum recedentibus paulo post Bononiensibus, potentiam Ravennatum veriti, qui maximum ad pontem Ronchi cogerant exercitum, consulente præsertim comite Guidone, oppugnatione, obsidioneque omissa, domum rediere. Otto Frisingensis Episcopus memoriæ prodit, his diebus cum multa essent in Italia bella, quod Rex hinc abesset, illud tamen fuisse memoratu dignum, quod gessere cum Ravennatibus Veneti multis sibi invicem malis terra, marique illatis: Pacem tamen, aut inducias inde consecutas, patet, quia postero anno, majore adhuc comparato exercitu Ravennates; in quo præter Forlivieneses, & castri Leonis opidanos, Veronenses, Ferrarienses, Cervienses, Picentesque & Chunradus Marchio militabant; Faventinum agrum, mense Junio, ingressi, cum præda, incendio, & depopulatione infestum reddiderunt. Imperator erat exercitus, vir bello inclutus, & virtute militari insignis, civis Ravennas, Petrus Dux, cujus omnia consilio agebantur. Erumpentes autem ex urbe Faventini, cum ad campum Contratum pervenissent, imminentibus jam tenebris, prædium distulere in posterum diem: Verum nocte receperunt sese Ravennates ad plebem Corlettam, ejusque templi sacram turrim dejecerunt. Inde ad XV. Kal. Jul. castra ad S. Luciam locant. Obvios ibi Faventinos; qui subsidia contraxerant incolarum Apennini, & Casenatum; habent: tum clamore undique sublato, initum est prælium. Extractum aliquandiu certamen est, vario eventu; dum autem Ravennates, qui conficiebant dextrum cornu, non nihil cedere viderentur, accurrit illis subsidio Petrus Dux cum expedita juvenum manu, itaque pugnam instaurant, & geminato robore Faventinis instant, in adverso cornu dimicantibus, eosque tandem terga vertere, & dare se in fugam cogunt. Sed cadente Pe-

dem itaque cum gratia sedis Apostolicæ, & litterarum nostrarum prosecutione, ad sedem propriam remittentes, per Apostolica vobis scripta mandamus, ut ipsum benigne recipiatis, affectione præcipua diligatis, & honoretis, eique tamquam proprio pastori, & animarum vestrarum Episcopo, obedientiam, ac reverentiam humiliter exhibeatis. Ad recuperanda quoque possessiones, & bona Ravennatis Ecclesiæ matris vestræ & habita retinenda, tamquam boni filii opem ei, & consilium præbeatis. Nos autem ipsum, pro scientia, & honestate sua, & Ravennatem Ecclesiam, tamquam specialem sedis Apostolicæ filiam, secundum Deum, diligere, & honorare volumus, & suam ei justitiam conservare. Inde est quod Venerabili fratri nostro, A. Placentino Episcopo, per Apostolica scripta mandavimus, ut juxta tenorem privilegiorum Ravennatis Ecclesiæ, & antiquam consuetudinem, debitam ei, & Ecclesiæ Ravennati obedientiam, ac reverentiam exhibeat. Dat. Lat. II. Non. Jul. Apud eundem etiam Pontificem Moyses, de Grifone Episcopo Ferrariensi, quod Massam occuparet, conquestus, Pontificias ad Grifonem litteras, & ut Patriarchæ Gradeni controversia cognoscenda, mandaretur, impetravit. Illi etiam Ugo Comes nomine suo, & Guidonis, ac Rainerii fratrum tertiam opidi Riversani, ejusque arcis partem, integramque curtem Riversani, & alia pleraque opida, confirmavit, ea adjecta condicione, ut ipsi arcem comites haberent, suisque præfidiis tuerentur. Eodem anno cum incolæ castri Leonis; quod Ravennates, Forlivienesesque munitionibus firmaverant; e Faventinis quosdam cepissent, Faventini constituerunt suis hostibus inferre bellum, & opidum expugnare, cum secum haberent Bononiensium, & Comitis Guidonis auxilia: Verum recedentibus paulo post Bononiensibus, potentiam Ravennatum veriti, qui maximum ad pontem Ronchi cogerant exercitum, consulente præsertim comite Guidone, oppugnatione, obsidioneque omissa, domum rediere. Otto Frisingensis Episcopus memoriæ prodit, his diebus cum multa essent in Italia bella, quod Rex hinc abesset, illud tamen fuisse memoratu dignum, quod gessere cum Ravennatibus Veneti multis sibi invicem malis terra, marique illatis: Pacem tamen, aut inducias inde consecutas, patet, quia postero anno, majore adhuc comparato exercitu Ravennates; in quo præter Forlivieneses, & castri Leonis opidanos, Veronenses, Ferrarienses, Cervienses, Picentesque & Chunradus Marchio militabant; Faventinum agrum, mense Junio, ingressi, cum præda, incendio, & depopulatione infestum reddiderunt. Imperator erat exercitus, vir bello inclutus, & virtute militari insignis, civis Ravennas, Petrus Dux, cujus omnia consilio agebantur. Erumpentes autem ex urbe Faventini, cum ad campum Contratum pervenissent, imminentibus jam tenebris, prædium distulere in posterum diem: Verum nocte receperunt sese Ravennates ad plebem Corlettam, ejusque templi sacram turrim dejecerunt. Inde ad XV. Kal. Jul. castra ad S. Luciam locant. Obvios ibi Faventinos; qui subsidia contraxerant incolarum Apennini, & Casenatum; habent: tum clamore undique sublato, initum est prælium. Extractum aliquandiu certamen est, vario eventu; dum autem Ravennates, qui conficiebant dextrum cornu, non nihil cedere viderentur, accurrit illis subsidio Petrus Dux cum expedita juvenum manu, itaque pugnam instaurant, & geminato robore Faventinis instant, in adverso cornu dimicantibus, eosque tandem terga vertere, & dare se in fugam cogunt. Sed cadente Pe-

tro Duce, cum nostri animo, & viribus; quæ solent magnam partem animo niti; concidissent, Faventini, qui socios acerrimè pugnantes intuebantur, dedecore permoti, fugam sistunt, repetuntque quem deseruerant, locum, & nostros tandem in fugam conjiciunt, & ad Lanzolam usque, id vici nomen est, persequuntur. Vitalis Guisus, Gatobatiratus, Vitalis Erlandus ex nostris strenuè pugnantes occubuerunt: Ducen- ti ceciderunt: Tercenti, vivi capti: Faventini ex suis optimatibus Albericum, & Guidonem ejus filium, Bernardinumque Caminizam desiderarunt. Mense Decembri Petrus Dux, & Guglielmus Traversaria cognati, Joannes, & Ugolinus Petri Ducis fratres, Sofia vidua jam alterius Petri Ducis, qui in prælio ceciderat, uxor, D. Joannis Evangelistæ cœnobio, multa in rure S. Stephani, dono dedere. Moysi interea Archiepiscopus jurisdictionem absolventi, Riversani incolæ sacramentum dixerunt ipse Tert. Non. Jul. Fiduciario jure tribuit Lamberto Comiti castrum novum cum plebe, cum Lambertus, eo juramento integro, quod juraverat Rainerii Comitii filius, fidem Moysi, ac successoribus obstrinxisset. Per id tempus Rambertus Faventinorum Episcopus, Camaldulensibus monachis, Faventiam tunc primum ad DD. Hippolyti, & Laurentii ab se deductis, eam legem imposuit, ut illis præficiendus Abbas, equum sibi commodaret, quo Ravennam quotannis diebus Divorum Vitalis, & Apollinaris festis, se conferret: ut iis constat tabulis publicis, quæ anno MCXLVI. sexto Id. Aprilis hac de re confectæ, leguntur. Consueverant enim, idque perverusto more, Archiepiscopi Ravennates, statis illis diebus, in dicta solemnibus omnium ordinum supplicatione, singulis annis præeuntibus in sacra veste mitatis, subjunctis sibi Episcopis, magna populi Ravennatis, ac finitimorum frequentia, ad templum procedere, ubi sacra eorum Divorum tutelarium corpora habentur, atque ibidem Divinis operari: eodem hoc anno Moyses Archiepiscopus D. Joannis Evangelistæ cœnobio multa concessit, præsertim plebem S. Apollinaris cum integro rure, quod vocabatur Infgalia, ad hæc jugera terræ quadringenta in Tamara, & LXXV. in diocesi S. Pancratii. Proximo anno cum in opido Ubaldo esset, ejus dimidiam partem opidi, atque item montis Cerni, fiduciario jure tradidit Trasimundo, Uguiccione, Episcopo fratribus, & dimidiam partem Tertii positam in monte Aviano, & dimidiam partem, quæ Ausmana vocabatur, fundum Gavillianum, multaque præterea prædia, quæ Ravennatis Ecclesiæ juris erant, renovatis ea de re tabulis. Hoc anno insignis omnium Occidentalium Regnorum, fuit in Asiam, adversus Saracenos expeditio, Chunrado Cesare, & Hludovico Galliarum Rege, Ducibus. Postero, Moysi fuit cum Placentinis de eorum confirmando Episcopo, controversia: Placentinis autem rem ad Eugenium Pont. Max. deferentibus, eam Pontifex ad se traxit, & Moysi deinde significavit, iis litteris: Eugenius Episcopus servus servorum Dei, Venerabili fratri Moysi Ravennati Archiepiscopo salutem, & Apostolicam benedictionem. Quia de fraternitatis tuæ devotione confidimus, statum nostrum tibi duximus intimandum. Nos siquidem, & fratres nostri, miseratione Divina, incolumes sumus, & postquam Concilium de provinciis Cisalpinis, auctore Domino, celebravimus, per Apostolicam gratiam multorum correctis excessibus, & in eodem Concilio, quæ ad honorem Domini statuenda fuerant, constituimus, ad Italiam redire disponimus. Ceterum dilectioni tuæ nec molestum nec volumus esse incognitum, quod Placenti-

na Ecclesiæ electione, salvo jure tuo auctoritate Apostolica, confirmavimus: unde jam pridem per nostra scripta, te duximus præmonendum, & id ipsum, & præsentibus mandatis Epistolis, quatenus in proxima beati Lucæ festivitate, ut de illa controversia plenius cognoscamus, cum tuis monumentis, & rationibus, nostro te conspectui repræsentares. Placentini siquidem, sicut nobis promissere, ad præfinitum terminum venient, nostris mandatis obtemperare parati. Afferebant siquidem, quod quamdiu Placentina fuit destituta pastore, nullus esset, qui pro eadem Ecclesia staret in causa. Præterea tam ipsa, quam tota civitas innumera incurrebant detrimenta. Dat. Rhemis. IV. Kal. Aprilis. Hactenus Pontifex: qui jam tertium annum Lucio mortuo, subrogatus, Romanorumque insolentiam aspernatus, ac factum, in Galliam se receperat, ibidemque Rhemis hoc anno habuerat conventum, de quo iis in litteris meminit, & inter cetera Gilibertum Pictaviensium Episcopum, novas de Trinitate quæstiones temere inferentem, nec legitimis sanctorum patrum, veteribusque decretis stantem, exterminaverat. In Italiam autem reversus Placentinæ controversiæ, quæ illi cum Archiepiscopo Ravennati erat, imposuit finem, & ne deinceps dubitari possit, diplomate rem omnem testatus est: quod hic apponendum integrum duximus, ita uti adhuc in tabulario Ursiano, exstat. Eugenius Episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri, Moysi Ravennati Archiepiscopo, salutem, & Apostolicam benedictionem. Dilecti filii nostri, Placentini Canonici, obeunte venerabili fratre nostro Arduino, bonæ memoriæ, Episcopo, dilectum filium nostrum, Joannem Abbatem de Columba, in patrem sibi, & Episcopum elegerunt: & ut ipsa electio firmitatem, auctoritatis nostræ munimine, fortiretur, cum essemus Altisiodori, per nuncios suos humiliter postularunt. Nos vero Ravennati Ecclesiæ, tamquam speciali filiæ nostræ, suam justitiam conservare volentes, eorum petitiones tunc non duximus admittendas. Postmodum vero iidem filii nostri apud Treverim, nostro se conspectui præsentantes, id ipsum a nobis instantius petierunt, asserentes, possessiones Episcopatus, & bona: nisi firmaretur electio; devastari nimium, & consumi, & nullam esse personam, quæ tibi super hoc, & Ravennati Ecclesiæ responderet, cum multas rationes dicerent se habere, pro quibus Placentini electi, a Ravennate Archiepiscopo consecrationem suscipere non debebant. Nos itaque necessitatibus Placentinæ Ecclesiæ, paternæ charitatis debito, prospicere cupientes, electionem ipsam, in omnibus salvo jure Ravennatis Ecclesiæ, confirmavimus, & ipsi Ecclesiæ Placentinæ, per Apostolica scripta mandavimus, ut proxime præterita S. Lucæ festivitate, nostro se conspectui præsentaret, tibi respondere, & quæ justitia dictaret, exsequi præparati. Cum autem apud Papiam pervenimus, præsentibus dilecto filio nostro electo, & Clericis Placentinis, tu frater Archiepiscopo humiliter postulasti, ut instrumenta, & rationes Ravennatis Ecclesiæ attentius audiremus, & ipsi canonicum finem imponeremus. Nos vero eas, usque ad terminum utrique parti præfixum, audire distulimus, & tam tibi, quam alteri parti, dedimus in mandatis, ut memorato termino, omni seposita occasione, ad nostram præsentiam veniretis. Cum igitur præfixo termino, idem electus per se, aut per responsales, qui sufficienter rationem ostenderent, ad nostram venire præsentiam contempsisset, privilegiis prædecessorum nostrorum, felicis memoriæ, Gelasii, Callisti, Honorii, & Innocentii, Romanorum Pontificum, & scriptis eorum, & nostris diligenter inspectis, in quibus continebantur præcepta, ut memoratus frater noster, bonæ memoriæ, Arduinus Episcopus

333 *pus Ravennati Archiepiscopo, tamquam Metropolitano suo, humiliter obediret, communicato fratrum nostrorum consilio, iudicavimus, ut Placentinus electus, & illi, qui ei succedent, a te, frater Archiepiscopo, & a successoribus tuis, tamquam a suis Metropolitanis, consecrationem, sine contradictione, suscipiant, & eis de cetero, subjectionem, obedientiam, & reverentiam, tamquam proprio Metropolitano, absque molestia difficultatis, exhibeant: salva in omnibus Apostolicæ, sedis auctoritate. Si quis autem hujus nostræ definitionis paginam, sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo, tertiove commonitus, si non satisfactione condigna, emendaverit, Clericus, Ecclesiastico beneficio, laicus vero, Christiana communione privetur. Fac mecum Domine signum in bonum. Ego Eugenius Catholicæ Ecclesiæ Episcopus. Ego Chonradus Sabinen. Episcopus. Ego Hubaldus presbyter Card. tit. SS. Joannis, & Pauli. Ego Gilibertus indignus sacerdos rit. S. Marci. Ego Guido presbyter Card. tit. S. Laurentii, & Damasi. Ego Julius presbyter Card. tit. S. Marcelli. Ego Guido Presbyter Card. tit. Pastoris. Ego Octavianus Diac. Card. S. Nicolai in carcere Tulliano. Ego Gregorius Diac. Card. S. Angeli. Ego Joannes Diac. Card. S. Mariæ novæ. Ego Jacynthus Diac. Card. S. Mariæ in Cosmodim. Dat. Pisis, per manum Guidonis Diac. Card. & Cancell. IV. Id. Novembr. Ind. XII. Incarnat. Dominiæ anno MCXLIX. Pontificatus vero Domni Eugenii Papæ III. anno Quarto. Eodem anno confirmavit Moyses D. Mariæ in portu, bona quæ illi tributa a Gualterio fuerant. Ravennates, per id tempus, cum Foro-Cornelianis fœdus fecerant, ipsique Foro-Corneliani, Ravennatum viribus fusi, tributum, quod ferre quotannis, Faventinis, ac Bononiensibus, sacramento tenebantur, aliquosque jam annos solverant, negarunt: fuit autem is annus a partu Virginis MCXLIX. Itaque ANN. MCXLIX. Bononienses, ac Faventini vehementer indignati, magno comparato exercitu, urbem Forum-Cornelii circumfident: arbores, vineas, segetes, usque ad fossiam urbis incendunt, ac pervertunt: quo etiam tempore opidum Sanctum Cassianum, & castrum Imolæ, quod Foro-Corneliani deleverant, reductis illuc habitatoribus, octodecim mensium spatio, restituunt: Unde Foro-Corneliani in dies acrius premebantur. Cum autem Donigaliæ, Cunii, & Bagnacavalli Comitibus, in suis ditionibus, quæ erant in planitie, patentibus campis, negotiatione Faventinos prohibuissent, nisi solverent certum quotannis tributum, Faventini, subsidio Bononiensium comparato, excursiones faciunt in eorum agros, & undique populantur. Ceterum dum ovantes, domum quisque suam, redeunt, Ravennates qui rem fenserant, & ad opem ferendam accurrerant, irrumpunt in Faventinos, nec diu post, Foro-Livienfes terga item eorum invadunt: itaque pugnatum est, usque dum adventantes noctis tenebræ, & vulnera illata, laborque finem, incerta licet victoria, proelio dederunt, adeo cruento, ut quibus in campis certamen fuit, ii dolentes, & propinquus rivus, sanguinarius, vulgò appellati sint. Haud ita diu post, Cunii Comes cum Faventinis convenit, ut ipse, civis Faventinis fieret, & in opido Cunio Faventinos tantum præsidio haberet. Faventini domum illi in urbe Faventia darent, & de habitatione accommodarent. Sed cum deinde falsus increbuisse repente rumor, clam sentire cum Ravennatibus Comitem, illisque opidum, & qui præsidio erant Faventinos, tradere decrevisse, Faventini arreptis armis, accurrunt ad opidum, illudque funditus evertunt. Sunt qui scribant, id injussu Consulum 334 Faventinorum, factum. Exitu hujus anni Quinto Id. Octobr. juxta plebem D. Martini è Materio,*

A dum ibidem Moyses Archiepiscopus Ravennas resideret, & multi ejusdem Ecclesiæ Canonici, & alii sacrati viri, & Lambertus Alberti, Petri Ugonis, Petrus Honesti, Guido Uberti, Joannes Dux, Guido Tegrini, Salinguerra, multique præterea viri nobiles, conquestus est cum illis Moyses injuriam, qua filii Guidonis de Epo, de Cuilliello, & Isimbardus Ugonis è Sabloncello filius, dum Ravennati Ecclesiæ præfesset Gualterius villicum Ecclesiæ Ravennatis, & Archiepiscopi internuncium affecerant: nam illum Isimbardus in ipsis Ravennatis Ecclesiæ possessionibus, ceperat, capistroque ad collum vinctum, post equum, usque Ferrariam, perque urbem ipsam Ferrariam, ad Ecclesiæ, & Archiepiscopi dedecus, traxerat: dein ambo deprædati fuerant, prædia, agricolasque Ravennatis Ecclesiæ. Adhæc se adstante Argentam iverant, tumultuque facto, ceperant opidanos Ecclesiæ Ravennati fideles. Hæc cum Moyses Archiepiscopus dixisset, sequutæ sunt variæ procerum sententiæ, neque tamen quidquam eo die decretum est. Postero, cum iterum convenissent, dictis aliquot sententiis, Albericus Magani a fidelibus Ecclesiæ viris sibi imperatum, inquit, ut diceret, velle, eos, ut filii Guidonis de Epo in feudum Argentæ restituerentur. Tunc Moyses, Feudum illis patris eorum tribuit, & internuncium dedit, qui illos in possessionem mitteret. Cum autem dixisset denuò Albericus, sacramentum eos apud Moysen dicere oportere, jurareque illud se opidum recte conservaturos, & fidos Archiepiscopo, Ecclesiæque Ravennati futuros, id statim, manibus ad sacra Evangelia admotis, nomine suo, liberorum, successorumque fecerunt, pollicitique sunt, auri libras duas pensionis nomine quotannis soluturos. Biennio post, qui fuit annus ab ortu Christi MCLI. V. Non. Jul. Ravennæ, Moyses Archiepiscopus, Joannem cœnobii Clarevallensis monachum, & Abbatem Columbæ, Episcopum Placentinum designatum, consecravit. Is autem Episcopum fidelem se fore, & obsequentem Ecclesiæ Ravennati, ejusque Archiepiscopis, sacris contactis Evangeliiis, ad altare reliquiarum in Ursiano templo, juravit. Adfuere Henricus Cymacliensis, Petrus Cerviensis, Gregorius Hadrianorum, Ubertus Bobiensis, Drudus Forliviensis, Oddo Cæsenatium Episcopi. Paucis post diebus has a Pontifice accepit litteras. Eugenius Episcopus, servus servorum Dei, Venerabili fratri. M. Ravennati Archiepiscopo salutem, & Apostolicam benedictionem. E Quod venerabilis frater noster L. Placentinus Episcopus pro sedis Apostolicæ obedientia, & restitutione Ravennat. Ecclesiæ immensis periculis sit expositus, fraternitas tua indubitanter agnoscit. Dignum est igitur, ut in angustiis, & vexationibus suis, quas pro Ecclesia tua sustinere dignoscitur, fratrum ei solatium debeas exhibere: ideoque per præsentium tibi scripta mandamus, monemus, & exhortamur in Domino, ut eidem fratri nostro in suis necessitatibus debita benignitate provideas, & charitatis viscera sibi fraterna aperias, ne tu de nimia duritia reprehendirationabiliter debeas, & eum ad tuam obedientiam se humiliasse poeniteat. Dat. Signæ V. Kalen. Augusti. F Interca Foro-Corneliani, cum castrum Imolæ exiguoteneri præsidio scirent, Ravennatibus aliquot, strenuis Ducibus, secum junctis, nocte de prima vigilia Foro-Cornelii erumpentes, opidum capiunt, obvios quotquot habent ad unum omnes trucidant, in quibus Guido Malabuca, Bagnacavalli Comes, Rainutius Donatellus, & alii præterea Faventini, agrique Foro-Corneliani incolæ maximè eminebant: Eodem anno, Guilelmus Traversaria, Ravennati Piscatorum ordini, paludes eas dedit, quas Petrus, & Mathildis præbuerant, iisdemque adjacentis condicionibus confirmavit. L.I.

LIBER SEXTUS.

335

MOYSE *Vercellensi* Archiepiscopatum obeunte, quam maxime florere Divinus cultus apud *Ravennates* coepit, dum *Moses* salutaribus monitis, & eximia religione, omnes ad virtutum viam deduceret, summaque ope niteretur, ut qui essent improborum viam ingressi, diutius in ea ne consisterent, & cum diu de *Massa*... cum *Ferrariensi* Episcopo litigasset, eam tandem recepit, ita jubente *Eugenio* Pontifice, qui rationibus utrinque auditis, communicatoque cum Cardinalibus consilio, id litteris suis ad posteritatem mandavit. Multa etiam *Moses* *Miliavaccis* fratribus in castro *Ubaldo*, *Dioecesis Auximatis*, dedit. Fundos in *Taibano*, quod agri nomen est, ab sacris Virginibus *Divi Andreae*, per nefarios homines vi ablatis, restituendos curavit, Anno ab ortu Christi *MCLIII*. Quo eodem anno cum *Foro Corneliani* a *Bononiensibus*, ad castrum *Imolae* essent fusi, fugatique cum *Bononiensibus* pacem fecerunt, iis praesertim pactis condicionibus, ut exercitum, atque equites mitterent, modo ne contra *Ravennates*. Hoc tempore, *Chunrado* Caesari vita functo, *Fridericus* cognomento *Enobarbus*, fratris filius, in Imperio successerat. *Ravennatibus* autem a *Foro-Cornelianis* iustis de causis alienatis, & praesidium negantibus, *Bononienses* denuo *Forum Cornelii* aggressi, illud capiunt, solo fossiam aequant, urbis portas *Bononiam* invehunt, & foedus cum *Ravennatibus* instaurant. *Moses*, post *Petrum Chrysologum*, & *Eleocadium*, summæ inter *Ravennates* Archiepiscopos doctrinae famam adeptus est: fuit enim Divinarum, & humanarum legum, aliarumque praeterea scientiarum peritissimus. *Ravennati* Ecclesiae multa contulit, septingentasque libras auri, in redimendos oppigneratos agros illius, insumpsit. Diem obiit, *Anastasio* Quarti Pontificatu Maximo, qui fuerat *Eugenio* subrogatus, anno millesimo centesimo, quinquagesimo quarto ab ortu Christi, Sept. Kal. Novembr. Sepultus est in aede *Ursiana*, in monumento marmoreo, juxta valvas majores, ad laevam ingredientibus, ubi nunc ara exstat *Divae Mariae* Virginis ab sudore. Hac autem *Moses* inscriptione utebatur: *Moses humilis, atque peccator, S. Catholicae Ravennatis Ecclesiae Archiepiscopus*. Iis ferme diebus *Fridericus* Caesar in *Galliam Cisalpinam* descenderat, & *Romam* Augustale *Diodema* accepturus contendebat. *Moyse* in Archiepiscopatu sufficitur *Anselmus* *Hamelburgensis* Episcopus, tum primum e *Græcia* quo ad *Emanuelem* Caesarem a *Friderico* Caesare de accipienda illi nova nupta, & de *Guglielmo* Rege *Siciliae* debellando, Legatus fuerat, reversus, legitimis Cleri, & populi suffragiis designatus, qui, & *Ravennatem* simul *Exarchatum*, laboris sui magnificam, ut inquit *Otho Frisingensis*, remunerationem, a Principe habuit, eodemque die, quo *Fridericus* Romæ ab *Hadriano* Quarto Pontifice Maximo, qui *Anastasio* successerat, in templo *Vaticano* *Divi Petri*, coronatur, ipse pallium, quod est Archiepiscopatus insigne, ibidem Pontificia manu accepit, litterisque x. Kal. Jan. apud *S. Petrum* datis, *Eugenii*, & *Anastasio* summorum Pontificum exemplo, de *Villa*, omnique *Massa Firmiana*, cum plebe, *S. Stephani*, sententiam secundum tabulas tulit. Quid autem in Archiepiscopo, *Exarchi* significet titulus, Concilii *Niceni* sacri Canones, de Episcopo *Hierosolymitano* loquentes, plenè indicant; *Reddat*, inquiunt *Archiepiscopo* ejus loci, *Caesariensem* autem intelligit, debitum honorem, & vocetur ille *Exarchus*, id

A est major quàm *Archiepiscopus*, atque ita fortasse ea etiam accipienda sunt, quæ in *Sardicensi* Concilio³ habentur, de Episcopo constituere^{3can. v. 1} alium populo Episcopum renuente, oportet, inquit, admoneri per litteras *Exarchi Provinciae*, dico autem *Episcopi Metropolitan*. ut habet *Gentiani* versio. Egit autem apud *Fridericum* *Anselmus*, una cum *Arnoldo* *Colonien*si Archiepiscopo, ut magnifico antequam *Roma* discederet scripto diplomate, *Portuensis* coenobii *Ravennatis* bona in clientelam reciperet. Nec diu post *Fridericus* *Roma* profectus, ubi *Arnaldum* *Brixianum* combusserat igni, cineresque in *Tiberim* projecerat, quod sermones spargeret in vulgus, non licere Pontifici, aut sacerdotibus tenere opes, omniaque ad Imperatorem spectare, plerisque dies in *Ravennati* commoratus est. Ubi *Anselmus* Archiepiscopus, *Chunrado* *Alamanno*, *Ravennae* Capitaneo; ita enim Praefectos appellare consueverant; usum fructum fundi *Plancolae* dedit, *Rodulfo* *Foro Corneliano* Episcopo, *Joanne* *Duce*, & *Guidone* *Desdeo*, civibus *Ravennatibus* testibus. *Fridericus* Caesar in *Germaniam* paucis post diebus abiit. *Anselmus* Archiepiscopus *Dioecesim* de more invisit, posteroque anno vi. Kal. Febr. fuit *Cerviae*. *Ravennam* mox reversus, totum se dedit, & ad Divinum propagandum cultum, & ad ditionem Ecclesiae restituendam. Eodem hoc anno *Portuenses* Canonici *D. Jacobi* ad *Rasfanariam*, templum, *Rambertino* *Faventino* Episcopo assentiente, reedificaverunt. *Anselmus* anno *MCLVII*. Quarto Kal. Decembr. ab *Ugone*, & *Rainerio* fratribus, *Panigi* Comitibus, *Guidonis* Comitum *Panigi*, filiis, assentiente *Orabili* eorum matre, & *Gisa*, ac *Valdrada* conjugibus, emit nomine suo, *Ravennatisque* Ecclesiae, ac successorum in perpetuum partes integras duas loci, qui *Riversanum* vocabatur, cum duabus castris & suburbiorum partibus, in territorio *Caseni*, & plebibus, *S. Victoris* in valle, in monte *Leucadii*. Tertiam partem ejus loci, curtemque & arcem, *Moyse* Archiepiscopo, avus eorum dono dederat. Centum quinquaginta quinque libris denariorum *Lucensium*, *Pisanorumve* hanc fecit emptionem *Anselmus*. Quod pluris valeret, aut aestimaretur, id totum ex liberalitate, & ut animabus suis, ac parentum remedio cederet, in perpetuum donarunt, atque donationem ratam habuerunt. Acta hæc sunt *Ravennae*: Subscribere tabulis, *Guido Ubertini*, & *Thebaldus* fratres, *Petrus* *Traversaria*, & *Chunradus* *Alamannus* Capitanei, *Gutfredus* miles, & *Torellus* filius *Gruamontis* Galligentis in guerra, *Reginus* *Traversaria*, *Gellus* e *Panigo*, *Rodaldus* *Bononiensis*, compluresque alii. Qui mox *Riversanum* profecti, frequentem *Conventum* habuerunt, in quo eminebant *Oddo* *Caseni* Episcopus, *Petrus* Abbas coenobii *D. Severi*, *Joannes* *Dux*, *Thebaldus* *Ubertini*, *Ubaldo* *Semorelli*, *Leonardus* *Andreae* e *Calcinaria*, *Gellus* e *Panigo*, *Rodaldus* *Rubeus*, *Orlandinus* *Britius* *Bononienses*, omnesque opidani: Illis edixerunt *Ugo*, & *Rainerius* *Panigi* Comites, ut *Anselmo* *Ravennatium* Archiepiscopo deinceps parerent. Se illos jurata sibi obedientia eximere. Quæ cum essent dicta, opidani ferè omnes fidem *Anselmo*, sacramento obstrinxerunt: de absentibus id se curaturum, Comitum jussu, *Oddo* *Casenas* Episcopus pollicitus est. Fuit is dies Tert. Non. Decembr. Proximo anno *Anselmus* *Cremonam* abiit, ad *Conventum*, quem ibi *Rinaldus* *Cancellarius*, & *Otho* *Palatinus*, *Friderici* Caesaris Legati, in *Italiam* ab eo ad civitatum sacramenta, de more, exigenda, præmissi, habuerunt. Constituerat enim adversus

ANN.
MCLII.ANN.
MCLIII.ANN.
MCLIII.lib. II.
cap. 20.
de gestis
Friderici.

cap. 10.

¹ In Ap-
pendice
ad Orbo-
nem.

Mediolanenses suum Imperium detrectantes, mo-
vere *Fridericus*: neque verò solus interfuit *An-
selmus* ei Conventui, sed & subjuncti illi Episco-
pi; quod, & *Mediolanensis* Archiepiscopus cum
suis fecit, Comitesque & Marchiones, ac Con-
sules finitimarumque civitatum primores. Con-
ventu dimisso Legati, *Emiliaque* perlustrata,
Exarchatum *Ravennatem* adierunt, ac demum
Arimino se contulerunt *Anconem*. Compere-
rant enim *Palaeologum*, & alios *Byzantii* Cæsa-
ris internuncios ibi esse, specie quidem,
ut adversus *Guglielmum* Regem *Siculum*, mili-
tes, solidarios vocatos, conscriberent, sed re
ipsa, ut maritimæ oræ civitates, quod sæpius
antea tentaverant, occuparent. Cum autem,
illis *Ravenna* exeuntibus, parumque jam inde
progressis, nobilissimi aliquot *Ravennates* cives,
obvii fuissent, qui ad *Græcos* ipsos Legatos pro-
fecti, in illorum congressum, ac colloquium
venerant, diuque cum illis multa tractaverant,
cum se ea causa a *Ravennatibus* despectos, &
spe lucri *Græcis* posthabitos noscent, *Otho* Pala-
tinus Comes districto gladio, in *Guglielmum* Tra-
versariam hujus principem legationis, ac civi-
tatis, irruit, captivumque illum abducere mi-
natus, magnum omnibus terrorem intulit; sed
placatus tandem iter *Anconam* prosequutus est.
Cum autem interea *Fridericus* magno contracto
exercitu, descendisset in *Italiam* extremo men-
se Majo, & in *Brixiano* confedisset, cum *Ra-
vennatium* Legati, & optimates civitatis adhi-
buerunt, in primisque *Joannes Dux*, qui mi-
litari virtute apud omnes clarus, benignè a *Fri-
derico* acceptus, non *Ravennatibus* modò co-
hortibus, sed & aliis plerisque finitimorum po-
pulorum præfectus est. Hunc *Radevicus*, ¹ma-
jorem de Exarchatu *Ravennatium*, vocat. Mo-
tis in *Mediolanenses* castris, primum se, trans-
misso *Abdua*, objecit *Tricium*, *Mediolanensem*
opidum, situm in collis vertice. Cingebat
amnis, illud *Abdua* ex una parte, alteram fir-
missimus murus: aderat & turris munitissima:
pontemque ad copiosum exercitum trajiciendum
aptissimo erat instructum. Hunc pontem *Fri-
dericus* copiis suis trajiciendis commodum ratus,
contendit occupare locum, atque admotis ca-
stris, & vexillo ante portam locato, oppugna-
re instituit. Primum *Ravennatibus* certamen
datum: ipse ante alios *Joannes Dux* succedit,
hortatur, imperat, quæ in rem sunt: humilem
collem esse, primam, ac ferè principem, ejus
expeditionis, provinciam; quodque plurimum
intererat, *Fridericum* Cæsarem, testato rem,
spectatoremque virtutis, atque ignaviæ cujus-
que adesse. His *Ravennates* verbis, & innata
virtute, acti, in vulnera, ac tela ruunt, illi so-
ciam adjungit *Fridericus* Germanorum cohorte-
m, & junctis viribus ita urgent, ut opidani
tandem, despiciata victoria, opidum tradere de-
creverint. Cecidit tamen in hac oppugnatione
Geobertus Comes, è *Barench*, & *Joannes*
Dux, scriptorum ejus sæculi laudibus celebres;
nam post *Radevicum* Canonicum *Frisingensem*,
qui *Orbonem* usque ad *Alexandrum* III. supple-
vit, de eo ita carmine prodidit *Guntherus* ²

² Lib. VII.
Ligurina.

Hic quoque Cæsareæ multi periere cohortis,
Quemque domi famosa Ducem *Ravenna* poten-
tem

Miserat, occubuit miserranda clade *Joannis*.

Oppido occupato, & præsidio confirmato, ad
oppugnationem *Mediolanensem* processum est.
Eodem anno *Bonifacius*, *Lamberti* Comitis fi-
lius, suo, & *Corboli* fratris nomine, *Anselmo*
Ravennati Archiepiscopo, dono dedit in perpetuum,
ejusque successoribus, castri *Mustioli* di-
midiam partem, quam illius pater acquisive-

A rat; ceteram, *Albertus* Comes, avus, *Raven-
nati* ipsi Ecclesiæ donaverat. Ad hæc castrum
Montis alti integrum, & *collinam* cum plebe
sua; ita rusticas nobiliores sacras ædes appelli-
tabant; quæ *S. Apollinaris* vocabatur. Castri
etiam *Massæ* dimidiam partem, & *montis S. Stephani*,
Castrum *Rancæ*, cum integra illius
curte: montem *Scutelum*, qui dicebatur rivus la-
tus. Fore etiam pollicitus est, ut ejus frater,
confirmaret hanc donationem, & *Glazolum*,
castrum novumque opida integra, cum eorum
templis, agrisque ac juribus: Donavit quoque
quæ ad illos, jure *Matbildis* Comitissæ, eorum
avia, spectarent, omnia, quæque *Adelbertus*
B Comes, eorum avus, *Matbildis* maritus, ipsius
jussu uxoris, Ecclesiæ *Ravennati* jam elargitus
fuerat, nempe de opido *Duovadora*; *Dovadu-
lum* nunc, corrupta voce, dicimus; & *Monte*
acuto, & *S. Angelo*, & *monte Raullo*, & *Valle*
de Circa, & *Ravaldino* opidis. Adhæc quicquid
ad ipsos, ipsorumque patrem, atque avum spe-
ctabat in urbe *Forlivio*, & ejus suburbiis, Ca-
strum item totum *Meldulam*, cum curte integra,
jureque omni: Quæcumque etiam illis essent in
agris *Fori Livii*, *Pompilii*, *Sassinæ*, *Cesane*, *Ra-
venne Faventiaque*, sic tamen, ut dimidiam opidi
Imeldulæ partem, Archiepiscopus, emphyteutico
jure nulli tribueret, nec alia ratione ulla alie-
naret, quæ nocere ipsis, qui donabant, posset.
C Ceteram dimidiam partem Archiepiscopus, eo-
dem ipsis jure daret: idem de tribus castri no-
vi partibus, & arcis faceret, ceteras sibi serva-
ret. His tabulis, *Ravennæ* x. Kal. Jul. con-
fectis subscribere, ipse *Bonifacius*, & *Albertus*
Archidiaconus, *Petrus* presbyter Cardinalis,
Petrus Comes, *Petrus* Traversaria, *Guido* U-
bertini, *Petrus* Dux, *Chunradus* Alamannus,
Gerardus Tibertus, *Gervasius* Lazarus, & com-
plures alii. Interea *Fridericus* Cæsar *Mediola-
num* sibi resistentem obsedit: cujus obsidionis
initio, pridie Id. Sextil. *Anselmus* moritur. Il-
lius inscriptionem, ex vetustissimis *Ravennatis*
D Ecclesiæ monumentis, hanc legimus fuisse. *An-
selmus servus servorum Dei, Divina gratia, san-
ctæ Ravennatis Ecclesiæ Archiepiscopus & ejusdem*
civitatis Exarchus. Huncque *Radevicus* obse-
quio diuturno, fidelique Imperio præstito cla-
rum, prudentia insignem & litteris apprime ex-
cultum scribit. *Anselmo*, *Fridericus* Cæsar subro-
gavit *Guidonem* *Mediolanensem*, *Guidonis* *Blan-
deratensis* Comitis filium: fuerat is Comes, qui
Mediolanensibus suis persuaserat, ut obsidenti se
Friderico dederent, & legatione perfunctus, ci-
ves suos, *Fridericum*que inter se conciliaverat,
scriptis certis condicionibus, & utrinque VI.
Id. Sept. hoc eodem anno acceptis. fuit hæc *Gui-
donis* Archiepiscopi *Ravennatis* adlectio, magni
E Seminarium dissidii, quod post, ingentia inter
Pontificem, ac Cæsarem mala produxit. Compo-
sita enim *Gallia Cisalpina* *Fridericus*, & novis ³³⁹
constitutis Regni juribus, habito ad *Ronca-
lias* conventu, cum *Albam* in hiberna conce-
ssisset, Legatum misit ad *Hadrianum* Ponti-
ficem, ut *Guidonem* *Ravennæ* Antistitem ab se
in locum *Anselmi* mortui succentum, confirma-
ret. Ceterum id non impetravit, quod dice-
ret *Hadrianus* *Guidonem* R. E. subdiaconum es-
se, nec propterea injussu suo, ad aliam Eccle-
siam fuisse traducendum, verum *Romana* in Ec-
clesia provehendum: Videbat enim *Hadrianus*,
quo *Fridericus* tenderet, qui & superiore anno
F maximas turbas fecerat, ob id quod *Hadria-
nus* scripisset, Pontificem, beneficii loco,
Friderico insigne Regium contulisse, nega-
bat siquidem, id, quod tamen res erat; Reges
Germaniæ, Imperium, Pontificum *Romano-
rum*

rum beneficio obtinere. Et *Rolandum* Pontificum Legatum, id affirmare conantem, *Otho* Palatii Comes stricto gladio appetierat, ac mortem intenterat. Sic ut *Friderici* iussu abire *Germania* Legati coacti fuerint. Proxime etiam ad tributum in urbibus Ecclesiae subiectis exigendum miserat, & Episcopos Regalia, uti tum dicebant, renunciare, ac sacramentum apud se dicere iusserat. Hæc autem cum ita essent tamen nihil *Friderici* potentia deterritus Pontifex, invicto animo Ecclesiae libertatem tueri, conqueri de *Friderici* progressibus, eumque per litteras accurate monere, institit, & licet per Episcopum *Vercellensem* internuncium ab eo *Fridericus* etiam atque etiam petiisset *Guidonem* Blanderatensem Archiepiscopum a se *Ravennatibus* datum confirmari, ac consecrari, idemque alio internuncio, *Hermanno* Ferdense Episcopo misso, denuò flagitasset; nihilominus assentiri Pontifex nunquam voluit: cujus rei testes adhuc supersunt litteræ scriptæ. Ita enim *Cæsarianæ* habent. *Fridericus* Dei gratia Romanorum Imperator, & semper *Augustus*, *Hadriano* Romanæ Ecclesiae venerabili Pontifici. Dilecto & fideli nostro *Anselmo*, bonæ memoriæ, *Raven.* Ecclesiae venerabili Episcopo defuncto, ne curia nostra diutius tanto careret Principe, operam dare curavimus, loco ejus talem subrogari personam, quæ pro tempore ad resarcienda Ecclesiae illius damna, & ad nostrum peragendum servitium apta videretur. Ante omnia autem præ oculis mentis habentes, & aure non surda audientes quod scriptum est, Honore invicem prævenientes, filium Comitum Blanderatensis, quem nos in clericum R. E. & filium, nostra petitione assumpsisse recordati sumus, vicissim ad honorem vestrum, & sanctæ Romanæ Ecclesiae altius sublimari intendimus, in ea præsertim Ecclesia, quam post sanctam Romanam Ecclesiam, aut maximam, aut unam de maximis habemus, nostræque voluntatis proposito, Divina favente clementia, in electione illius personæ, concorditer, & voluntarie universa *Ravennas* convenit Ecclesia præsentibus viris honestissimis, Legato nostro, hinc *Fascinato* Cardinali, inde *Hermanno* Ferdensi Episcopo: Scientiâ autem, & moribus in personam præfati electi, una cum genere convenientibus, propter reverendum vestræ paternitatis testimonium commendabilior, & acceptior eadem persona nobis jam facta est, quam utique etiam diligi a vobis, & honorari gaudemus, & volumus: ea tamen ratione, & ordine qua patres filios suos solent diligere, quos suo tempore, & manumittunt, & domui suæ providere permittunt. Et quidem decentissimum, & sanctam Romanam Ecclesiam, tamquam matrem omnium Ecclesiarum, filios, qui sunt fructus ventris, aggregare, & aggregatos ad decorem domus Dei, per domos, & familias distribuere: quibus etiam nostrum imperium, tamquam ab utero, & gremio matris nostræ progredientibus, debeat, & velit congruum honorem impendere. Proinde altiori consideratione vestra pendat discretio, quid in hac causa tam vestræ quam nostræ majestati conveniat. Ad has autem litteras, ita Pontifex. *Hadrianus* servus servorum Dei, charissimo in Christo, filio, *Friderico*, illustri Romanorum Imperatori, salutem, & Apostolicam benedictionem. Qualiter superni Conditoris intuitu, & tam excellentiæ tuæ, quam dilecti filii nostri *Guidonis* Blanderatensis Comitum interventu, dilectum filium, *Guidonem* subdiaconum nostrum, ejusdem Comitum filium, olim in familiaritatem, & in nostrum consortium receperimus, qualiter etiam intuitu probitatis ejusdem, atque pro honore, & utilitate sacrosanctæ Romanæ Ecclesiae, tamquam si in Diaconum jam fuerit ordinatus, Ecclesiam ei specialiter assignaverimus, & nos profecto memores, & a Serenitatis tuæ memoria non credimus excidisse. Nunc autem honestatem ipsius

A considerantes, & proventum scientiæ, si ei vita Comes fuerit, attendentes: intelligentes etiam, quanta per eum, ac per nobiles, & potentes parentes ipsius, sacrosanctæ R. E. adhuc potuerint commoda provenire, & ad quantum dignitatis apicem incadem Romana Ecclesia ipse valeat, vita generi concordante, conscendere, cum a sede Apostolica in subdiaconatus officium sit promotus, & ei, tamquam si jam Diaconus esset, sicut superius dictum est, a nobis sit Ecclesia specialiter assignata, communicato fratrum nostrorum consilio, a nostro latere tam pretiosum pignus, juxta petitionem excellentiæ tuæ, non potuimus remove, sed ipsum, opportunitate accepta, Deo auctore, in Romana Ecclesia, ad honorem ejusdem Ecclesiae, & Imperii, intendimus ordinare, ut, vel in ea, prout Divina gratia proposuerit, quandoque ad sublimiora conscendat, vel exinde ad alterius Ecclesiasticæ fastigium dignitatis ipsum contingat, auxiliante Domino, pervenire. Convenientius siquidem est, ut qui filius, & clericus est Romanæ Ecclesiae, ab ejus gremio non recedat, & ipsa ei circa se locum dignitatis conferens, eidem inde provideat. Ipsa etenim viros, & moribus & scientia adornatos, prædictos honestate, & sanguinis nobilitate præclaros, ad se libenter evocat, & eos aliunde censuevit admittere, non se talibus, cum ipsos in gremio suo habeat, facile spoliare. Quia igitur hoc decentius esse conspiciamus, & honorabilius existere arbitramur, confidentes etiam Imperatoriæ majestati hoc potius debere placere, & gratum, atque acceptum esse, postulationem tuam in hac parte non duximus admittendam: credentes, atque sperantes, quod ex quo nostram super hoc cognoveris voluntatem, tu ipse nostram intentionem, & propositum commendabis. Insequenti anno, dum novis *Mediolanensium* rebus incitatus *Fridericus*, *Mediolano* bellum instaurat, *Hermanus* Vendenis Episcopus, ejus Legatus; Quarto Kal. Jul. Convenit ante ædem D. Mariæ in portu e saltu, & secum *Rolandus* Judex aulae habuit ad audiendum, quod deferebatur de *Girardo* Comite *Figarioli*, qua ratione *Ferrariensibus* *Villam* Portam, ejusque plebem, ceterasque villas omnes, usque ad locum, quem *Ruptam* de *Gonzolino* appellabant, tribuisset: deque aliis villis *Ravennatis* Ecclesiae, ac *Ravennatum*, de *Insula* saltus. Cumque tabulas publicas inspexisset, tandem omnes eorum incolas, jurata *Ferrariensibus* obedientia absolvit; & sacramentum *Ravennati* Ecclesiae dicere mandavit, restituitque *Guidonem* *Ubertini*, & *Petrum* *Traversariam*, in possessionem. *Ravennatis* Ecclesiae nomine, eorum omnium locorum. Adfuere e *Ravennatibus* quamplures, & ejus loci populus fere omnis sacrique æris sonitu singulis in locis signum lætitiæ datum. Paulo post, *Alexander* Tert. *Hadriano* kal. Sept. mortuo subrogatus, Abbatibus D. *Felices* Bononiensis, & D. *Rophilli* Forompillensis, & Præposito *Faventine* Ecclesiae mandavit, ut opidi *Britonorii* homines, sacramento fidem Ecclesiae *Ravennati*, ad quam spectabant nullo medio, dare curarent: ut patet litteris Id. Octobr. Pontificatus anno primo *Anagninæ* scriptis. *Anagniam* *Octavianus* subditicius Pontifex a duobus Cardinalibus electus, & *Victor* quartus appellatus, *Alexandrum* eiecerat, legitimum Pont. Maximum tanto diffidio, ut hinc non omnes solum Occidentales Ecclesiae, sed Regna etiam inter se, ac Provinciæ, Civitatesque disjunctæ, dum *Gibellinorum*, & *Guelforum* nomina, ex vetere *Germaniæ* dissensione desumpta, præferrent, inexpiabili pene in multa sæcula, calamitate, vehementer laboraverint. Sed quando horum Comitiorum, ac diffidii rationem integram suis litteris, quæ manuscriptæ servantur adhuc in tabulario *Ursiano*, *Alexander* explicuit; non est, quod diligentius enarrare studeamus.

ANN.
M. CLIX:

Hæ autem illæ sunt. *Alexander* Episcopus servus servorum Dei, *Venerabilibus* fratribus *Archiepiscopis*, *Episcopis*, & *dilectis filiis* *Abbatibus*, *Prioribus*, & *universis Ecclesiarum Prælati*, per *Liguriam*, *Æmiliam*, *Hispaniam*; & *Ducatum Venetiæ* constitutis, salutem, & *Apostolicam benedictionem*. *Æterna*, & *immutabilis providentia* *Conditoris*, *sanctam*, & *immaculatam Ecclesiam* a *sua* *fundationis exordio*, ea *ratione* voluit, & *ordine* gubernari, ut *unus* ei *pastor*, & *institutio* *existeret*, cui *universi Ecclesiarum Prælati*, *absque repugnantia*, *subjacerent*, & *membra* *tamquam* *suo capiti* *coherentia*, ei *se mirabili quadam unitate* *conjungerent*, & *ab ipso nullatenus diffiderent*. Qui vero *Apostolis* *suis* *pro eorum fidei firmitate* *promisit*, *dicens* *Ecce, Ego vobiscum sum* *omnibus diebus*, usque ad *consumationem sæculi*, ille *proculdubio Ecclesiam* *sua*, *cujus ipsi Apostoli magistrum assumpserant*, *sua promissione* *fraudari* *nullo modo* *patietur*, *sed eis in suo statu*, & *ordine*, *licet*, *ad instar naviculæ Petri*, *fluctuare aliquando videatur*, *perpetuo faciet permanere*. Unde, & *qui hoc tempore tres falsi fratres*, *qui a nobis quidem exiire*, *sed non fuere de nobis*, *transfigurantes se in Angelos lucis*, *cum sint Sathanæ*, *inconfutilem Christi tunicam*, *quam utique ipse idem*, & *persona Psalmographi a Leonibus petit*, & *a framea erui*, & *de manu canis orat*, *ac postulat liberari*, *scindere*, & *laniare laborent*, *Christus tamen auctor*, & *caput Ecclesiæ*, *jam velut unicam sponsam suam*, *provida gubernatione* *tuetur*, & *navem egregii Piscatoris*, *licet sæpius quatiatur a fluctibus*, *non permittit naufragium sustinere*. Porro cum *anteceffor noster* *beatus*: *memoratus* *Hadrianus Papa* *Kalend. Septembris*, *dum essemus Anagninæ*, *debitum nature solvisset*, & *de terris ad cælum*, *de imis migrasset*, *vocante Domino*, *ad superna*, *eo Romam adducto*, & *secundo Nonas Septembris*, *in Ecclesia beati Petri*, *præsentibus fere omnibus fratribus*, *satis honorifice*, *sicut moris est*, *tumulto*: *cæperunt fratres*, & *nos cum eis*, *secundum consuetudinem*, *de substituendo Pontifice*, *in eadem Ecclesia studiosius cogitare*: & *tribus diebus inter se*, *de ipsius Ecclesiæ vacantis*, *tandem in personam nostram*, *insufficientem huic oneri*, & *tantæ dignitatis fastigio minime congruentem*, *omnes fratres quotquot fuerunt*, *tribus tantum exceptis*, *Octaviano scilicet*, *Joanne de sancto Martino*, & *Guido Cremenese*, *Deo teste*, *quia non mendacium fingimus*, *sed veram*, *sicut est*, *loquimur*, *veritatem*, *concorditer*, *atque unanimiter convenire*: & *nos*, *assentiente Clero*, & *populo*, *in Romanum Pontificem elegere*. Duo vero, *Joannes videlicet*, & *Guido*, *quos prænotavimus*, *tertium*, *Octavianum videlicet*, *ruminantes*, *ad ejus electionem pertinaciter intendebant*. Unde ipse *Octavianus* *in tantam audaciam*, *vesaniamque* *prorupit*, *ut quod mantum*, *quo nos reluctantes*, & *remittentes*, *quia nostram insufficientiam videbamus*, *iuxta morem Ecclesiæ*, *Oddo Prior Diaconorum*, *de mandato*, & *voluntate fratrum*, *induerat*, *tamquam arreptitius*, *a collo nostro propriis manibus*, *violenter excussit*, & *secum inter tumultuosos fremitus asportavit*. Ceterum cum *quidam de Senatoribus* *tantum facinus inspexissent*, *unus ex eis*, *spiritu Divino succensus*, *mantum ipsum de manu eripuit* *sevientis*: *ipse vero* *ad quendam Capellanium suum*, *qui ad hoc instructus venerat*, & *paratus*, *illico flammeos oculos fremebundus inflexit*, *clamans*, & *innuens*, *ut mantum*, *quem secum fraudulenter*, & *occulte portaverat*, *festinanter afferret*. Quo utique *sine mora delato*, *idem Octavianus abstracto pileo*, & *capite inclinato*, *cunctis fratribus aut loco*, *inde*, *aut voluntate remotis*, *mantum per manus ejusdem Capellani*, & *cujusdam alterius Clerici sui*, *ambitiosus assumpsit*: & *ipse idem*, *quia non erat alius*, *in hoc opere*, *Capellano*, & *Clerico extitit coauditor*. Verum ex *Divino ju-*

dicio credimus contigisse, *quod ei pars manti*, *quæ tegere anteriora debuerat*, *multis videntibus*, & *videntibus*, *posteriora tegebat*: & *cum ipse idem hoc emendare studiosius voluisset*, *quia capicium manti*, *extra se raptus*, *non poterat invenire*, *collo inferiorem fimbriam circumduxit*, *ut saltem mantus ipse appensus*, & *quomodolibet videretur*: *sicque factum est*, *ut sicut tortæ mentis erat*, & *intentionis oblique*, *ita ex transverso*, & *obliquo*, *mantum fuerit*, *in testimonium suæ damnationis*, *indutus*. Quo facto, *portæ Ecclesiæ*, *quæ firmæ fuerant*, *referantur*, *armatorum cunei*, *quos*; *sicut ex re apparuit*; *pecuniæ largitione conduxerat*, *evaginati gladiis*, *cum immenso strepitu cucurrere*, & *pestis illa mortifera*; *quia Cardinales*, & *Episcopos non habebat*; *armatorum caterva militum vallabatur*. Considerate itaque *venerabiles in Christo fratres*, *tam piaculare flagitium*, & *ex facto hoc*, *sacrilegium diligenter attendite*, & *videte si est dolor*, *sicut dolor iste*: & *si ab exordio nascentis Ecclesiæ tanta vesania unquam fuerit* *ab aliquo Schismatico*, *vel hæretico attentata*. Fratres vero *facinus tam immensum*, & *a sæculis inauditum ex insperato videntes*, & *formidantes ne a conductitiis militibus erectum adorare idolum cogerentur*, *se in munitionem Ecclesiæ nobiscum pariter receperunt*: *in qua novem diebus continuis*, *ne exinde liberè exiremus*, *fecit nos quorundam Senatorum assensu*, *quos pecunia oblata corruerat*, *die*, *nocturne armata manu*, *cum omni diligentia custodiri*: *Sanè populo incessanter*, & *jugiter conclamante*, & *in Senatores pro tanta impietate*, *multa immanitate fremente*, *de custodia fuimus illius munitionis erepti*, *sed in arctiori*, & *tutiori loco* *apud Transyberim* *nos iidem Senatores*, *recepta inde pecunia*, *posuerunt*. Cumque *moram ibidem ferè per triduum fecissemus*, *universo populo tantam proditionem*, *atque malitiam de cetero nullatenus sustinente*, *Senatores cum nobilibus*, & *populo venientes*, *nos*, & *fratres nostros per urbem magnificè*, & *honorificè*, *cum immensis laudibus*, & *præconiis*, *campanis etiam in transitu nostro ubique pulsantibus*, *conduxerunt*: & *sic tandem a violentia persequentis erepti*, & *nostræ rediti libertati*, *sequenti die Dominico*, *vigilia scilicet sancti Matthæi*, *venerabilibus fratribus nostris Gregorio Sabinen.* *Hubaldo Ostien.*, *Bernardo Portuen.* *Vualterio Albanen.* *Joanne Signen.* & *Berardo Terracin.* *Episcopis*, *Cardinalibus quoque*, *Abbatibus*, *Prioribus*, *Subdiaconibus*, *Judicibus*, *Advocatis*, *Scriniariis*, *Primicerio*, & *Schola Cantorum*, *Nobilibus etiam*, & *plurima parte populi Romani* *apud Nympham non longe ab urbe congregatis*, *munus consecrationis accepimus*: & *sicut in Romana Ecclesia consuetudinis est*, *ibi Pontificali Regno magnificè fuimus*, *ac solemniter coronati*: Ceterum *prædictus Octavianus* *pro consecratione*, *imò exsecratione sua*, *dum & in urbe esset*, & *postquam latenter Urbem exivit*, *multos Episcopos convocavit pro sua temeritate*, & *vesania confirmandus*. Quorum quosdam *Imperialibus minis*, *quosdam violentia laicali*, *quosdam vero pecuniis*, & *blanditiis allicere voluit*, *sed nihil tunc*, *Domino impediente*, *profecit*: Verum *memorati Joannes*, & *Guido*, *cæ-* 343

citatis tenebris obvoluti; *quoniam scriptum est*, *peccator cum venerit in profundum vitiorum*, *contemnet*; *nec sic a sua præsumptione damnandi resipiscunt*, *sed eundem Octavianum*, *quem sibi in statum crexerunt*, *obstinata perfidia venerantur*, & *eum*, *relicta unitate Ecclesiæ*, *præsumunt usque adhuc*, *tamquam idolum*, *aut simulacrum adorare*: Ipse autem *Antichristi tempora præfigurans*, *usque aded erectus est supra se*, *ut etiam in templo Dei sederit*, *ostendens se*, *tamquam sit Deus*, & *multi abominationem desolationis stantem in loco sancto*, *non sine multarum lacrymarum effusione*, *corporeis oculis inspexerunt*. Porro cum *videret*, *quid nulus*

lus Episcoporum præter unum Ferentinatem ad suam vocationem accederet, cœpit per diversos anfractus, & devia quæque terrarum, tam per se, quam per milites suos, per Guidonem quoque Cremensem, & nuncios Imperat. tribus continuis hebdomadibus, pro inveniendis Episcopis multipliciter fatigari: & sic tandem Melfitensem quendam Episcopum fugitivum, & exulem, in Anconæ finibus latitantem, post multas angustias, & labores invenit. Sed octo diebus antequam prædictum exulem invenisset, tam ipse Apostaticus Octavianus, quam præfatus Joannes, & Guido, Ferentinus quoque Episcopus, qui ei, ab ipso exordio suæ perditionis adhæsit, & quicumque ei præsumeret manus execrationis imponere, de communi fratrum nostrorum Episcoporum, & Cardinalium voluntate, atque consilio, accensis candelis, & cœtu clericorum in Ecclesia congregato, a nobis vinculo fuerunt anathematis, excommunicationi adstricti, & cum suo auctore Diabolo condemnati. Hanc autem excommunicationis, & condemnationis sententiam, octavo die a consecratione nostra, terminum ei resipiscendi, & ad unitatem matris Ecclesiæ præfiximus, a nobis noveritis celebratam. Tusculanus igitur, qui tamquam Draco in insidiis latitabat, & nondum in aperto iniquitatis suæ virus effuderat, Melfitensis quoque, & Ferentinus Episcopi insimul congregati, præsentibus quidem supra nominatis Joanne, & Guidone quondam Cardinalibus, a communione, & gremio sanctæ matris Ecclesiæ sequestratis, memoratus Octavianus Apostaticus, & schismaticus, in quintodecimo a consecratione nostra, octavo autem a publica excommunicatione ipsorum execrari, ausu Diabolico, præsumserunt. Modum profecto, & formam execrationis ipsius, & quæ detestandæ personæ excommunicatæ simul, & in perpetuum condemnatæ, ad celebrationem tanti convenerint sacramenti, sine aliquo verbo cuiuslibet adjectionis, vel repressionis, audistis. Vos autem quàm sanctè, quàm rationabiliter, quàm dignè excommunicatus, a publicè excommunicatis, schismaticis a schismaticis, hæreticus ab hæreticis consecrari potuerit, diligenter advertatis, & sicut vobis vestra conscientia persuasit, judicetis. Sanè nos infirmitatem nostram, & virtutum indigentiam cognoscentes, nostrum iactamus in Domino cogitatum, sperantes, & de Christi misericordia plenius confidentes, quod Ecclesiam suam sanctam, pro qua ipse idem in substantia nostræ mortalitatis apparuit, ut eam sibi non habentem rugam, aut maculam exhiberet, optata faciet tranquillitate letari, & procellarum omnium inundatione sedata, nihil erit, quod ei jure possit obfistere, ubi unicus sponsus ejus voluerit nubilosa quæque ac noxia propulsare. Nos igitur, quia de nostrorum meritorum qualitate diffidimus, & de honestate, ac religione vestra plenam fiduciam obtinemus, vestris & universalis Ecclesiæ precibus, infirmitatem nostram petimus adjuvari, Charitatem vestram per Apostolica scripta rogantes, & commonentes attentius, ut sicut viri catholici, omni fide ferventes, nos, pro domo ejus, muros inexpugnabiles opponatis, & in devotione, ac fidelitate matris vestræ, sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ immobiliter persistentes, ab ejus unitate nullo modo recedatis. Quod si præfatus Octavianus vir impietatis ad partes vestras aliqua damnationis suæ scripta transmiserit, ea sicut respuenda sunt, respuatis & tamquam vana, atque sacrilega, contemnere atque abjicere studeatis. Noverit insuper discretio vestra, quod tam prænominatos schismaticos, & filios perditionis, quàm omnes alios complices, & principaliter coadjutores ipsius apostatici, & omnes, qui scienter ei communicaverint eidem excommunicationi, & condemnationi decrevimus subiacere. Dat. Anagninæ. Id. Dec. Hæc Alexander. Sed Fridericus Cæsar Guidonem Archiepiscopum Ravennatem designatum, & Othonem Comitem Palatinum misit, qui Alexan-

A dies iv. Non. Februar. fuit, *Ticinum*, in conventu virorum Principum causam suam dicturos, proficisci juberent. Quod *Alexander* Pontifex renuit, cum aperte vidisset Cæsaris administratos faventes *Octaviano*, & diceret, æquum non esse, ut cui judicium a Deo in homines esset concessum, is humano judicio se committeret. *Octavianus* animi Cæsaris non ignarus, eo convenit, cumque nemo esset, qui aut pro *Alexandro* dicere, aut repugnare *Friderico*, *Octavianum* legitimum esse Pontificem affirmanti, auderet, *Guido* Archiepiscopus, & humili pedum osculo illum veneratus est, & perinde ac Pont. Maximo fidem sacramento obstrinxit: quod etiam in eodem Conventu ab Duce Boëmiæ, a *Peregrino* Aquileiensi Antistite, a *Colonia* Agrippinæ, & *Viennæ* Episcopis, a multisque præterea Præsulibus factum est, lætæque literæ sunt Regum *Daciæ*, *Normandiæ*, *Ungariæ*, sex item Archiepiscoporum, Episcoporum viginti, plurimorumque Abbatum, qui *Friderici* literis, & auctoritate permoti, idem se facere, absentes, asseverabant. *Guido* Archiepiscopus *Ravennas*, pro summa integritate semper *Friderico* carissimus, & omnium consiliorum ejus particeps fuit. Quod in eo maximè conventu visum est; quod paulo post Cæsar habuit ad *Laudem* Pompejam, ubi & *Octavianus* interfuit subdititius Pontifex. In eo enim cum gravissimæ dicerentur sententiæ, de summa belli adversus *Mediolanenses* suscipiendi, in illis *Guido* facile primas habuit: Eique *Fridericus*, Decimo sexto Kal. Majas, omnium Archiepiscoporum *Ravennatum*, quæ ad eam diem habuerant, privilegia, Episcopatus, omnia denique, quæ tributa illis antiquitus fuerant, & jure possiderentur, confirmavit. Hæc autem ibi numerantur. Ager *Cæsenas*, unà cum Castro vetere, & novo, iisque omnibus juribus, quæ ad illius jurisdictionem, ac munus spectarent: *Opidum Riverfanum*: Ager *Cervienfis*, quem vetere vocabulo, *Ficocensem* appellat, ejusque Episcopatus urbis, & litus maris: Ager *Bobianus*, *Foripompilianus*: *Castrum novum*: Ager *Forlivienfis*, omnes *Forolivienfium* Civitates, omniaque tandem jura: *D. Hilari* Galliatensis cœnobium, cum omnibus, quæ illius essent. *Arimini*, cœnobium *S. Thomæ*, & *D. Euphemie*, cum iis omnibus, quæ *Ravennati* Ecclesiæ Diaconus *Petrus*, Martini Ducis filius dono dederat: Omnia item, quæ *Englarata* Comitissa retinuerat: quemadmodum *Otho* Cæsar *Petro* Ravennatum Archiepiscopo confirmavit. Quæ etiam *Lambertus*, ejusque uxor, ac filii, a mari ad *Apenninum*, ab *Rbeno* flumine ad *Isaurum* possederant. Ager *Ravennas*, quæque in eo essent, omnia, summumque in ipsa civitate jus: iis tantum exceptis, quæ Imperium spectabant, quæque a Cæsaris Vicario, internunciove, qui commorari eadem in urbe consueverat, jure beneficiario admi-

345

F

bericus Laudensis Episcopi. *Fridericus* puer, *Suevorum* Dux, *Chunradi* Regis filius, *Ermannus* Marchio *Veronensis*, *Otho* Palatinus Comes, cum fratribus suis, & Principes præterea viri complures, ipseque *Petrus* Dux, *Petrus* Traversaria, & *Chunradus* Ravennates Capitanei, in iis tabulis, quæ exstant adhuc in *D. Vitalis* Bibliotheca, vocati, & *Berardus* Ravennatis Ecclesiæ Cardinalis, *Amarisus* Ravennas, *Farulfus* Faventinus, & alii plures. *Ulricus* autem sacri Palatii Imperialis cancellarius recognovit. Dat. *Laude*, anno Regni *Friderici* octavo, Imperii. V. Hujus autem Diplomatis initium tale est. *Fridericus* Divina Favente clementia Romanorum Imperator, & semper *Augustus*. Ratio exigit, & Imperiali congruere videtur honori, ut affectuosa, & præclara obsequia fidelium nostrorum, bene merentium de nobis, præ oculis, & manibus memoriter habeamus, & juxta Imperialem magnificentiam, dignum favorem, dignam gratiam, dignamque retributionem eis ita rependamus, ut aliorum studia, & voluntates ad serviendum devotius Imperio, alacrius excitemus. Ea propter universorum Imperii nostri fidelium tam futura, quam præsens ætas cognoscat, qualiter dilectus Princeps noster *Guido*, Ven. Sanctæ Ravennatis Ecclesiæ Archiepiscopus, adhuc sub primordio novæ electionis suæ, nostræ Majestatis præsentiam humiliter adierit, & tam pro investitura Ravenn. Archiepiscopatus, quam pro confirmatione privilegiorum suorum pia devotione, & fideli studio nobis preces porrexerit. Haud ita diu post, *Fridericus*, retinendæ Ravennæ percupidus, edixit, ut coram Legato Cæsariano crearentur Ravennates Consules, ipse si adestet Cæsar. Sin alibi, in *Flaminia*, *Ferrariæ*ve ageret, Consulum pars major ad eum adirent, ab eo suscepturi insigne, & sacramentum apud eum dicturi, quod quinto quoque anno tenerentur dicere. A quinto decimo anno ætatis, ad septuagesimum, Regalia omnia, ut eorum utar verbis, justitiamque servaturos, civitatemque in fide, ac societate Imperatoris retenturos, omnes jurarent: iis salvis Regalibus, quæ justo feudo Ecclesiæ Ravennati deberentur. Sin extra *Flaminiam* Cæsar esset, tamen in *Italia*, ex Consulibus duo, ceterorum nomine, ea præstarent. Quod si extra *Italiam* abesset, tuerentur, Consules designati, jura Cæsariana, de more. Quæ latius patent omnia in iis litteris, quas hac de re in *Mutinesi* agro dedit, in planitie castri *Saviniani*, post *Mediolanensem* everisionem, xvi. Kal. Jul. Regni anno x. Imperii viii. Indict. x. quod est ab ortu Christi MCLXII. Hoc enim anno *Mediolanum* a *Friderico* solo æquatum est. Triennio post, *Ravennates* Foroliviensibus magnam opem tulerunt. Cum enim Foroliviense opidum Castellionum ædificassent, ita urbi Faventiæ propinquum, ut ejus umbra Urbis penè portas attingeret, jactare in Faventinos, convicii causa, consueverant, eos nequaquam clarum mejere. Permoti iis Faventini conviciis, ut retundere Forolivianarum contumeliarum aculeos possent, pacem, foedusque ineunt cum *Guidone* Guerra juniore: nam Senior, hujus pater, octavum jam annum obierat; & *Ferrariensibus* coactis, in hortos ante domos *Guidonis*, & *Henrici*, fratrum, primoribus civitatis, cum duas a *Ferrariensibus* ballistas, manganos tum appellatas, quarum alteri *Falconi*, alteri *Asino* nomen erat; dono acceperant. Contractis igitur *Guidonis* Guerra, *Foro Cornelianorum*, *Comitum Cunii*, *Bagnacavalli*, *Castrocari*, *Cavalcacontis*, & *Montanorum* ejus regionis hominum auxiliis, ad oppugnandum Castellionum accedunt: eoque intra quindecim dies adigunt Forolivianos, qui illud præsidio tenebant, ut omnino de deditone illis esset cogitandum,

ANN.
M. CLXII.

ANN.
MCLXV.

346

A cum repente ad *Cosmam* Ravennates sese in conspectum dant, quibus se *Forolivienses*, *Ariminenses*, *Cæsariates*, *Britonorienses*, & Abbas *Galliatæ*, multi- que præterea milites socios adjunxerant. Itaque tantò conspecto hostium numero, Consules Faventini, veriti ne proderentur, collectis raptim tabernaculis, ceterisque eorum trepidatione in fugam actis, Faventiam se cursu receperunt, relicto hostibus, quem diximus, *Asino*. Excepere illos, urbem ingredienti, truci vultu, acerbissimisque verbis, senes pueri, ac foeminae, quòd in eis longe magis timor ignobilis, quam ingenuum decus valuisset. Postridie igitur manè eò reversi, cum hostes non invenissent, tres eorum partes cum *Malvicino* Comite in Ravennatem planitiem excurrere, præda, atque incendio *Rafanariam* infestam reddere, diripere loca alia, segetesque & animalia abducere. Reliqua pars *Castrocariensis* fuit obvia: cumque hostes ad plebem. *S. Reparatae* offendisset, *Guidone* Guerra vexillum ibi suis manibus arripiente, inde eos dejecit; Sed *Ravennates*, ut recepere se, priorem locum recuperarunt, multis ex hostibus captis. Prioris Faventinorum fugæ, Consulibus adscripta origo est, *Bernardo* præsertim sapienti, qui apud populum, suam & collegarum causam dicere solus, ita iratos illius exacuit animos, ut lapidibus, armisque facto in eos impetu, quos proditores appellabant, parum abfuerit, quin interficerentur. Ceterum neque templum urbis maximum, neque sacra ara, quòd se *Theodericus Guillelmi*, ex illis unus, salutis causa, receperat, potuit tueri, quin sauciaretur. Postero anno *Beatrix* Augusta, *Friderici* Imperatoris uxor, filium in *Flaminia* propè *Mutulum*, *Comitis Guidonis* opidum, peperit *Chunradum* nomine vocatum, qui *Sueviæ* Dux fuit. Venerat enim in *Italiam* *Fridericus*, ut *Alexandrum* Pont. Max. oppugnaret, quem audierat, ex *Gallia* in *Italiam* superiore anno reversum, magnis Romanorum, ac totius penè *Italiæ* studiis exceptum fuisse. Jamque ipse *Ostavianus* *Lucæ* mortuo, *Guidonem* *Cremensem* Cardinalem *S. Callisti* subdititium Pontificem factum, & *Paschalem* tertium appellatum, complectebatur: & paulo post *Romam* deductum, in basilica Vaticana collocavit: Dum autem *Romam* ea de causa proficisceretur, *Bononiensium* agros latè populatus, acceptisque ab ea civitate obsidibus, in *Flaminiam* cum parte copiarum transgressus, ingentem pecuniæ vim a *Ravennatibus*, ceterisque extorsit, atque in iis locis per totam *Quadragesimam* castra habuit, ut has omnino civitates lux-
347
ditionis faceret, quo eodem anno, qui fuit ab orbe redempto sexagesimus septimus supra millesimum, ac centesimum, Tert. Id. April. in *D. Apollinaris* in *Classe*, homines, *Catanei* *Valvasores*, & populus oppidi *Britonorii*, coram Consulibus *Ravennæ*, foedus cum *Ravennatibus*, amicitiamque omnis fraudis expertem se conservaturos, foreque cives *Ravennates*, eosdemque amicos & inimicos habituros jurarunt: Cum equitatu, sua impensa, per quindecim dies, quocumque *Ravennatibus* placeret, ituros: quæcumque in prædiis, templisque *Ravennatibus* servari, quadraginta jam annis, consueissent, ea servaturos: Cum *Friderico* Cæsare, nec pacem se, nec bellum, absque *Ravennatibus* facturos. Si quæ intervenerint dissidia, ad arbitrium ea *Ravennatum* delaturos & Consulum Ravennatum decreto statutos: Hæc acta *Britonorianis* dicuntur ad honorem Dei, & Domini eorum *Friderici* Imperatoris. ANN.
M. CLXIX.
Biennio post, quo anno, *Paschali* mortuo, *Cæsariani* in ejus locum suffecerunt, *Joannem* *Quendam*, & *Callistum* Tertium dixerunt; *Bononienses*, subsidio a *Ravennatibus* postulato, sed paucissimorum impetrato, dum *Faventiam* obsident, *Foro-*

Forolivianis Faventinorum subsidio advenientibus, unâ cum *Ravennatibus* funduntur, fuganturque quadringentis suorum captis. Cur autem exiguum, & tenue præsidium *Bononienses* a *Ravennatibus* obtinuerint, fuit, quia *Ravennates* tum bellum denuò *Ferrariensibus* intulerant. *Faventini* Forumlivii transgressi, opidum *Lauretam* oppugnant, tandemque capiunt, captivis inde *Hieremia* Polentino, & aliquot aliis *Faventiam* abductis: quibus deinde reddendis, suos ab hostibus redemere. Hoc anno VII. Idus Jul. *Guido* Archiepiscopus *Ravennas*, qui se perpetuò designatum appellavit, migravit è vita *Alexander* Pontifex *Henrico* Præposito *Ravennatis* Ecclesiæ, ejusdemque Canonicis, quos Cantores ait vocari, in perpetuum, bona, quæ possiderent, probavit: ea autem ibi numerantur. Dono *Dominici* jam *Ravennatis* Archiepiscopi, Domus, hortique ab introitu *Ursiani* templi, ad cœnobium D. *Michaelis*, unâ cum ipso cœnobio, quæque ad ipsum spectarent, & inde usque ad caput porticus, & aditum balnei. Curtis cognomento Colonia, cum familiis, quæ est in ditione, plebatum appellat; *S. Cassiani* in Decima. Curtis, quæ vocabatur *Vallis Baronie*, in plebe *S. Joannis* in *Olarvo*. Plebs *S. Zachariæ*, cum decimis, sacellis, possessionibus, jurisdictioneque, Curtis *Cassanola*, in plebe *S. Petri* in *Quinta*. Piscinam, quæ vocabatur *Vallis de regione*, & tunc *Vallis Canalis* dicebatur, cum terris, sylvisque circumpositis. Curtis *Pozale* in *Classe*. Dono *Petri* Archiepiscopi, *Plantaneta* minor, *Sclai* dicta, a flumine *Populiensi*, ad fluminis *Liviensis* medium: animarumque cura tam civitatis quàm suburbis, quam *Commendatariam* appellat, quidquid juris inde habere possent: quæcumque offerrentur, & cum Archiepiscopi divinis operarentur, & cum sacerdotes Cardinales, Cantoresque tam in *Ursiana* æde, quàm in supplicationibus. Dono *Honesti* Archiepiscopi, Plebs sancti *Cassiani* in *Decimo*, cum omnibus sacellis, decumis, primitiis, & possessionibus: in potestate Præpositorum, & fratrurn, qui in eadem Canonica; ut *Alexandri* verbis utar; Cantorum pro tempore fuerint. Curtis de *Molino*, a fossa rupta, ad pontem longum, a medio flumine *Liviensi*, ad *Euripum*, *Canale* vocat, de *Montone*. Dono *Gebehardi* Archiepiscopi, fundus *Granaroli*, cum Domnicatibus suis: Fundus *Cissaria*: fundus de novio; fundus *Quarantula*, & *Cassale*, quod dicebatur *Misseno*. Dono *Gualterii* Archiepiscopi, quantum olim re-
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748

detur, confecissent. Difficultatem conciliandæ ipsa penè in manibus *Ravennatum*, ac *Bononiensium* victoria, afferebat; qua *Faventina* acies mota loco, atque in fugam versa, levior ac planè lenta pugna, ad urbem se receperat, & nisi insidias aliquas, composito receptui subesse nostrates. *Bononienses*que suspicati, suos ab insequendo cohibuissent, eodem tum impetu capi *Faventia* potuerat: exercitum tamen mœnibus admoverunt, ac viis omnibus infestis, quibus importari com-
 meatus posset, adegerunt eò *Faventinos*, ut de pace Legatos mitterent, quæ illis data est, his condicionibus, ut captivos sine pretio redderent. *Ravennatibus* satisfacerent, ac damna bello accepta refarcirent. Eodem hoc anno *Gerardus* Archiepiscopus, *Guidoni* demortuo suffectus, qui & eodem Exarchi titulo, quo superiores Archiepiscopi, usus est; Quinto Kal. April. qui dies fuit ob Christi ad vitam resurrectionis memoriam celeberrimus, *Ferrariam* ad miraculum sanguinis Christi accurrens; quod in *D. Mariæ* ad *Vadum* contigerat; Canonicis *Portuensibus*, Petro tunc eorum Præfecto, *Agnato* verò *Ferrariensi* Episcopo; cœnobium illud a *Gualterio*; uti memoravimus; eis tributum, confirmavit, & privilegia, munera, poenarumque, quæ peccatis debentur, condonationes, atque indulgentias vocatas adjunxit: *Alexander* Pont. Max. ipsi *Gerardo*, *Bononiensem*, & *Parmensem* Episcopatum, uti superiores Archiepiscopi habuerant, confirmavit, litteris suis, *Tusculi* datis: quarum hoc est initium. *Prudentiam, honestatem & literaturam, ac morum virtutem, quam possidere dignosceris, & excellentiam Ecclesiæ, ad quam, Deo auctore vocatus es, studiosius attendentes, desiderium, & voluntatem habemus, tibi & eidem Ecclesiæ, jura, honorem & dignitates vestras integras, & illibatas servare.* Hæc *Alexander*.
 350 *Gerardus* anno insequenti ratam habuit, tribuitque *Padi* ripam, quæ est in capite *Sandali*, cui templo *S. Zenonis* est nomen, ceteraque quæ ibidem habentur, *Placido* *D. Joannis* Evangelistæ Abbati, quemadmodum & anno *MCLXXIV. Joanni* *Tancredo*, prædia, quæ erant ad imum turris opidi sui *Savignani*, concessit, ea ratione, qua illi *Guido* Archiepiscopus concesserat: sic tamen, ut cum ipse, ejusve successores, excitare ibidem, aut arcem, aut ædes voluerint, quas cumque ibi substructiones fecissent, eas Archiepiscopus emeret. Hæc autem inspectante, testeque, *Petro* *Traversaria*, *Liutio* *Ruvere*, & *Oddone* *Castello* sunt acta. Eodem anno cum in *Italiam* *Fridericus* Cæsar venisset ad compescendos *Gallorum* *Cisalpinorum* tumultus, qui foedere inter se icto, adversus eum conjuraverant, Christianum Archiepiscopum *Maguntinum* præmiserat, qui pacatos in fide contineret, tumultuantem ditionem, qua posset ratione, & quantum posset, compesceret. Ipse interea Cæsar *Alexandriam* obsedit, *Christianus* *Ravennatum* evocatis auxiliis, proximo anno, opidum *Sancaßianum*, quod *Bononienses*, *Cisalpinis* foederati, præsidio tenebant, circumfessum oppugnat, cum etiam adessent *Foro-Cornelianorum*, ac *Faventinorum* multorumque præterea firmæ cohortes. Sed *Bononienses* contractis sociorum copiis, *Mediolanensium*, *Veronensium*, *Brixianorum*, *Placentinorum*, *Parmensium*, *Ferrariensium*, *Regiensium*, *Patavinorum*, *Mutiniensium*, *Sophiæ* Comitissæ *Veronensis*, opidum obsidione liberant, suos, qui erat præsidio, incolumes educunt, & ne opidum hostium receptaculum deinde foret, incendunt. *Christianus*, cum *Ravennatibus*, reliquoque exercitu, *Cassium*, *Calvolum*, & *Vedranam* opida, eadem ratione diruit, & interea *Faventia* Joannem, qui se *Callistum* Pontificem dicebat, locavit, multosque ibi-

A dem postea menses esse voluit. *Gerardus* Archiepiscopo mense Octobri, cum in castro *Casamurata* esset, multa restituit, quæ ad jurisdictionem *Ravennatis* Ecclesiæ faciebant. *Christianus* cum aliquot *Ravennatum* & aliorum cohortibus ad *Idicem* progressus, castrum versus, quod *Britorum* appellant, *Bononienses* facto prælio, fudit, fugavitque, tanti apud hominem erat, liberatum obsidione *Sancaßianum*. Anno insequenti, cœnobium *D. Laurentii* multa a *Gerardo* Archiepiscopo accepit, atque ipsum in primis *D. Pauli* cœnobium, quod inde haud procul aberat, juxta palatium Regis, uti etiam *Honestus* Archiepiscopus concesserat. His autem litteris *Gerardi*, subscribere, *Albericus* *Regiensis*, *Ugo* *Mutiniensis*, *Henricus* *Corneliensis*, *Alexander* *Livienis*, *Albericus* *Bobienis*, *Leonardus* *Cæsenas* Episcopi. Post hos, Præpositus *Ravennas*, multique præterea Canonici, seu; ut ibi scribitur; Cardinales *Ravennates*. Anno deinde *MCLXXVII. ANN. MCLXXVII.* *Gentili* *Auximatium* Episcopo multa etiam *Gerardus* concessit, mox *Ferrariam* adiit ad *Alexandrum* Pont. Maximum. Eo se, *Venetis* profectus, Pontifex *Sebastiano* *Ziano* *Venetorum* Duce, & civitatis primoribus, multisque præterea Cardinalibus ac minoribus Antistitibus prosequentibus, contulerat, ut socias *Galliæ* *Cisalpinæ* civitates, præfens in officio contineret, quando jam *Dertonenses*, *Cremoneses*que defecisse ad *Fridericum*, constabat. Accessere & cum *Gerardo*, subjuncti sibi Episcopi, quod ex Pontificis parte essent. Verum ibi parum Pontifex moratus, VII. Id. Maji rediit *Venetias*, nuncio classis perterritus, quam ut plerisque scribunt, *Fridericus*, a *Genuensibus*, *Pisanisque* ad triremes quinque & septuaginta contraxerat, ut a *Venetis* Pontificem, quem tradere renuerant, vi extorqueret. Classi *Othonem* filium *Fridericus* præfecit, ipseque *Fridericus* *Ravennæ* V. Id. Maji fuit, quo die cœnobii *D. Laurentii* in *Cæsarea*, bona omnia confirmavit, quæ suo diplomate anno, ut ibi habetur, Regni ejus *XXVI. Imperii* autem *XXIII. sigillatim* numerat, cum adessent *Eberardus* *Magdeburgensis*, *Adelous* *Indenshernensis*, *Arnoldus* *Osneburgensis* Episcopi, *Roudigerus* Abbas de *Nouvitalni*, *Vualterius* dapifer, & quamplures alii. Paulo post, triremes illius quattuor, in portum se *Ravennatem* recepere, reliqua classe, a *Venetis*, qui tumultuaria opera triremes triginta raptim ornabant, & *Cæsarianæ* objecerant, commissæ ad *Piranium*, eo loco, cui est *Salboro* nomen, prælio, disjecta, captaque, & triumphi specie, cum omni milite, atque ipso potissimum *Othone*, *Venetias* deducta, uti *Obo* *Ravennas* testis est, qui *Friderici*, horumque temporum acta, elegantissime descripsit. *Fridericus* de re tota, per milites, qui *Ravennam* cum triremibus, fuga, elapsi, venerant, factus certior, deinde ab *Othone* filio, quem fide redeundi data, *Veneti* ad patrem de pace dimiserant, incitatus, & sceleris conscientia commotus, cum paulo ante infelicissimo etiam prælio esset usus, *Venetias* proficisci constituit. Nam *Alexander*, quo cum in gratiam redire *Fridericus* vehementer cupiebat, dederat fidem publicam, eamque *Veneti* confirmaverant, qua accedere tutò posset. Interea *Ravennam*; quam antea Imperatoris procures, perindè ac locum Pontificis, ac Imperatoris congressui maximè aptum proposuerant, Pontifex autem renuerat; *Petrus* accessit Principis *Veneti* filius, cum sex triremibus, officii causa, *Friderico* obviam missus: quibus cum ipse, *Petro* *Traversaria* comite, profectus, cum *Alexandro* Pontifice in gratiam reductus est: pridie Non. Julii. Triduo autem post Pontifex *Ravennatibus* aliquod templa privilegiis ornavit. Exstatque apud sacras Virgines *D. Andrea*

ANN.
MCLXXII.

ANN.
MCLXXV.

drea Ravennates ipsius Diploma, quo *Calismere* ejus Præfectæ cœnobii, quæcumque ad eam diem possedisset conventus ille, confirmat. *Dat. Venetiis in Rivo alto per manum Gratiani S. Romanæ Ecclesiæ subdiaconi & notarii, septimo Idus Julii, Indiſt. x. Incarnationis Dominicæ anno MCLXXVII. Pontificatus anno XVIII.* Abiens *Venetiis* deinde mense Septembri Cæsar, *Ravennæ*, quæ cum omni *Flaminia* Cæsarianarum partium erat, ab *Traversariis* denuo exceptus, mox *Britonorum* contendit. Quod opidum cum retinere institisset, ob loci opportunitatem rogatu *Alexandri*, Ecclesiæ tandem restituit. *Gerardus* Archiepiscopus *Venetiis*, apud *Alexandrum* erat, eodemque hoc Septembri mense, cum in frequenti conventu, ad *Rivum altum* Alexander Pont. Max. in ædibus Patriarchæ *Gradenſis*, *Hubaldus* Ostiensis, *Vielmus* Portuensis, *Manfredus* Prænестinus, *Joannes* olim *Mantuanus* Episcopi, *Todinus*, *Petrus de beno*, *Joannes Neapolitanus*, *Ardicio*, *Bosius* Presbyteri Cardinalis, *Jacimbus*, *Laborans*, *Ubo* Bononiensis, *Cincius* Capell. Diaconi Cardinales, *Petrus Abbas S. Vitalis* Ravennatis, *Rodulfus* monachus, Magister *Pozo*, *Albertus de Adigerio*, *Bonus Joannes*, *Guiotus*, *Judices Ferrarienses*: *Gizellinus* Judex *Paduæ*, & assessor Pontificis, & plures alii: Surrexit *Gerardus* Archiepiscopus *Ravennas*, & de *Guidone* Abbate *Pomposiano* conquestus est, qui per vim, *Ravennatis* Ecclesiæ possessiones occuparet. *Gaugnanum*, *Vetresanum*, villam *Martianam*, *Tasinum*, *Cornetum*, *Figolam*, *Silbolam*, *Cragnanum*: & quidquid habebat in fundo *Arquade*, *Lavigium Conchæ*, *Privignanum*, *Guardignanum*, *Rode*, *Casularem*, *Rupinam*, *Boarie*, *Povulare*, *Baurium*: & quidquid in *Finale* illi erat, & in *Curva*, & *Ustulatam*, & in tota ditione *Cocanile*, & multas alias: Cum autem finem dicendi *Gerardus* fecisset, surrexit *Vido* Judex, *Visdomini* filius, *Abbatis Pomposiani* Advocatus, & pro Abbate præsentem, respondit: Sed quoniam diligentius erat cognoscenda causa, in aliud tempus rejecta est. *Alexandro* *Venetiis* proficiscente, *Gerardus* *Ravennam* rediit, illique & *Alexandro* *Livienſi*, *Leonardo* Cæsenati, ceterisque Archiepiscopo *Ravennati* subjunctis Episcopis, *Guillelmo* Abbati *Sancti Apollinaris* in *Classe*, & aliis eidem Archiepiscopo subditis, *Friedericus* Cæsar concessit, ne ad operam quampiam, *Anganas*, & perangarias appellat, & alia hujuscemodi, ab aliquo, etiam Cæsaris internuncio, præter ea, quæ ad pia opera, & legibus decreta sunt, cogi aliqua ratione possent, idque testatum voluit suo diplomate, *Dat. in comitatu Auximi apud castrum Casarola, anno ab incarnat. MCLXXVII. Ind. XI. Tert. Non. Decemb.* Eo qui insecutus est anno, *Gerardus* Archiepiscopus *Lamerio*, & *Manfredus* opidi *Valdenucii*, *Regulis*, ipsum opidum, querelis tandem omnibus, ac controversiis, quæ inter eos fuerant, atque Archiepiscopum sublatiſ, adjecta certæ pensionis obligatione denuo concessit: ad quod etiam in *Castro* novo, & *Meldola* multa adjunxit, in quibus jam possessionis jus habebant. Exeunte anno, Decimo tertio Kal. Octobr. *Ravennæ*, *Joannes* Dux, intestatus ne moreretur, assentiente *Fide*, ejus conjugæ, testamentum fecit, illudque in primis ejus fidei commisit. Reliquit Ecclesiæ *Ravennati* libras *Lucenses* quinquaginta, pro absolutione, ut ipse agebat, *Decimarum*. Et sacræ ædi *D. Mariæ* in *Portu*, ubi sepeliri cupiebat, totum agrum, quod illi in flumine novo erat, & molas frumentarias *Calanchi*, & earum dimidiam partem, quæ *D. Cæciliæ* appellabantur: & quidquid illius juris *Bonsilius* è *Brandolo* tenebat. Cœnobiiſ item *Classensi*, *D. Petri ad Vincula*, *D. Ambrosii* & *D. Mercurialis*, *D. Nicolai* de *Badareno*, *D. Clementis*, *D. Severi*, *D. Apol-*

linaris novi, *D. Jacobi* de *Volana*, *D. Mariæ* in *Urano*, & *S. Reparatæ*; Templis *D. Agathæ* majoris, *D. Mariæ* in *Cosmodim*, *D. Andree*, *D. Vitalis*, & Cantoribus *Ravennatis* Ecclesiæ. Domui hospitali *S. Joannis* *Forolivienſis*, plurima legavit. Instituit sibi hæredem posthumum filium, filiamve, si qui forent: integra tamen rerum contractarum fide cum *Ugone Saxo*, & aliis plerisque: Dimidia vero pars ad hæredes *Mattildis*, & *Constantiæ* consobrinarum illius, veniret. Triennio post *Gerardus* Archiepiscopus omnia maleficia, pro turri de *podio* tuenda, *Gorothoni* incolis, præsentem *Joanne* Episcopo *Bononiense*, in perpetuum, ea condicione, ut sibi, suisque successoribus, ac internunciis, inservirent, cum illuc venissent. Et hospitium, albergarias vocat, pararent, condonavit. Kalendis autem Jul. quæ inter *Petrum* *Traversariam*, & *Aimiliam* erat audita controversia, de dote, mille librarum *Lucensium*, & de possessionibus, quas doti dixerant, dicendasque affirmabant, deque fructibus, & quattuordecim unciiſ auri, quas dicebat *Aimilia*, *Albericum* jam generum suum habuisse; & centum item libris *Lucensibus*, quas se dedisse in muliebrem ornatum agebat, ut 353 pax, concordiaque traheretur, inter eos, ceterosque, ut in iis tabulis scribitur, Capitaneos, atque in omni demum civitate, consuluit, ut Consules, restitui curarent *Aimilia* a *Petro* *Traversaria*, omnes possessiones, ceteraque immobilia bona, quas ab *Aimilia* habuerat, pro placito, inquit, suæ filiæ, ipse, vel ejus filius *Albericus*, atque etiam, fructus. Ipsa autem *Aimilia*, quinquaginta denariorum *Lucensium* libras *Petro* numeraret, ut restituerentur fructus tercentarum librarum, quas per sex annos percipere constante matrimonio debuisset. Erat enim *Ravennæ* hoc anno intestinum de rebus hujusmodi familiaribus dissidium: Nam hæreditatis *Joannis* Ducis, qui obierat, occasione, magna erat *Ubertino* *Thebaldi*, cum *Petro* *Traversaria*, *lis*, & *Ubertinus* accitis *Faventinorum*, *Foro-Cornelianorum*que auxiliis, excursions in agrum *Ravennatem* fecerat, & opidum *D. Petri* ad *Vincula*, diruerat, opidum autem *Curtinam* incendio absumpserat. Eodem anno *Lucius* Pont. Maximus qui tum primum *Alexandro* mortuo fuerat subrogatus, literis *Velitris* IV. Kal. Octobr. datis manu *Alberti* *S. Romanæ* Ecclesiæ presbyteri Cardinalis, & Cancellarii, *Joanni* Abbati *D. Petri* ad *Vincula*, quod est in agro *Ravennati*, & ejus successoribus in perpetuum, quæcumque possidebant bona, confirmavit: Ad hæc *Innocentii*, *Eugenii*, & *Alexandri* Romanorum Pontificum, qui cœnobium illud, nullo medio, subjici *Romanæ* Ecclesiæ voluerant, privilegia, rata habuit: ad hujusque immunitatis significationem, denarios monetæ *Papiensis* duodecim, *Romano* Pontifici numerari quotannis voluit. Quam item *Joannes* Dux eidem cœnobio immunitatem dederat, & tabulis publicis testatus fuerat, eam esse firmam jussit. In demortui Abbatis locum, is sufficeretur, quem monachi, saniorve pars ipsorum, juxta Dei timorem, & *D. Benedicti*, quam erant professi, regulam, designassent: Designatus, ad *Romanum* Pontificem, ut illi benè diceretur, accederet. Servaretur tamen in omnibus *Dioecesano* Episcoporum jus, quo jure uti consueſsent in prædiis cœnobio traditis. Sanctum oleum, ac *Chrisma*, altarium, ac basilicarum consecrationes a *Diocesano* Episcopo, si Catholicus is esset, neque a communione Apostolicæ sedis abduceretur, acciperet: alioqui quocunque luberet, dum cum *Romana* Ecclesia sentiret, proficisceretur. In eorum sepeliri templo omnes possent, qui nullo interdicti, aut anathematis vin-

culo essent obstricti: integro tamen earum sacrarum ædium jure, a quibus corpora assumerentur. Inter hujus templi bona a Pontifice numerantur, Templum D. Petri Britonorientis, D. Sixti Cervientis. D. Mariæ Assignani. D. Blasii è turricula. D. Stephani Argentani. D. Joannis è Meleto. D. Paterniani è Paduleda. D. D. Joannis, & Pauli è Vetreta. D. Egidii è Calanco. D. Petri in aqueductu. D. Marci Evangelistæ è barco. Multa adhuc multis in locis, pulchra, fructuosaque prædia, quæ sigillatim numerare, molestum nimis esset. *Viltras* autem abiecit Pontifex, ut ferociora Romanorum ingenia, absentia sua mulcicaret, ac leniret. Ibidem cum esset, Gerardo Archiepiscopo Ravennati litteris XII. kal. Jun. scriptis, dedit, ut sacramentum apud se dicere, plebis S. Mariæ in portu, plebis S. Martini in Majera, incolas, atque etiam alios in ditione Ferrariensi juberet, quos jurata Archiepiscopi obedientia, Ferrariensium Consulum jussu, Pericinus eorum internuncius exemerat. Alteris Kal. Jul. datis, confirmavit, ut Abbates *Uraniani*, de more, cum ad Ecclesiam Ravennatem spectent, ab Archiepiscopis Ravennatibus, certis precationibus expiantur, illisque Abbates solemne obsequium jurarent. Postero anno XV. Kal. Sextil. in opido *Ligabizo*, Albarara mater, & *Guitta* filia, dono dederunt Gerardo Archiepiscopo Ravennati, ac successoribus, ipsique Ecclesiæ in perpetuum dimidiam partem castri *Fanani*, & curtis ejus, & *Montis de Petra*, in *Pisaurensi*, plebe S. Christophori, ut suis suorumque propinquorum animabus ea donatio remedium esset. Multi adfuere testes, ipseque potissimum *Leonardus* Cæsenas Episcopus. Fecit quoque *Gerardus* uti *Ugo* D. Mariæ ab *Urano*, Ordinis *Camaldulensis*, Octavo Kal. Octobr. juraverit, se in fide illius, omniumque posteriorum Archiepiscoporum fore, nec ab illorum unquam præscripto; nisi id religioni *Camaldulensi* adversaretur, discessurum: cum ipsum *Uranense* cœnobium, a *Ravennate* Ecclesia; quam spectat: fuerit vectigalibus, ac prædiis, quotquot habet, ditatum. Paulo post in gravem incidit morbum *Gerardus*: itaque Quinto Non. Octobr. *Cæsane* in templo maximo D. Joanni Baptistæ dicato, coram Canonicis *Cæsenatibus*, & *Guilielmo* de castello Imperatoris legato, multisque præterea, *Lanfrando* Populienfis Episcopus, sacris peractis, quia etiam Episcopus *Cæsenas*, ejusque Præpositus necessariis districti negotiis, aberant, *Gerardi* Archiepiscopi agrotantis nomine, *Hugonem* Abbatem *Uranensem* expiavit, virgaque & mitra insignivit; Augescente autem in dies morbo, tandem *Gerardus* excessit è vita. Hunc aliqui *Geroldum* putant fuisse, de quo in vita D. Bononis Misenfis Episcopi, ex Canonico *Goslarie*, Archiepiscopum *Ravennatem* factum scribitur: ita autem se inscribere, ob Christianam animi dimissionem, consueverat: *Gerardus servus servorum Dei, Divina sola dignatione sanctæ Ravennatis Ecclesiæ Archiepiscopus*. Scriptores de Archiepiscopis *Ravennatibus* omnes, post *Gerardum*, ponunt *Guglielmum*, & ab hoc, *Guidum*, quem & *Guidotium* appellant, & inde alium *Gulielmum*: quæ nomina cum ab eadem littera incipiant, qua sola designari interdum Antistitem nomina in tabulis, & diplomatibus consueverant, errori fortasse causam dedere, ut plures putarentur, quam fuerint, Archiepiscopi *Ravennates*. Nos, quæ ex ejus sæculi monumentis reperire potuimus, adducemus: aliorum deinde fuerit de tota re judicium. Mortuum ex hoc morbo *Gerardum* Archiepiscopum, & alium in ejus locum eodem appellatum nomine, suffectum, eæ tabulæ publicæ, quas in *Ursiano* tabulario legi, mihi persuadent. In no-

A mine Domini, Anno ab incarnatione ejus MLXXXII. die IIII. exeunte Octobr. Indict. XV. Ravennæ in capella Domini Gerardi Archiepiscopi bonæ recordationis, in præsentia Joannis Dufdei, & Rodulfi Malgaretti, & Joannis Portii, & Ugonis Petri Hugolini Consulum Ravennæ, Rodulfus Judex promisit Gerardo Archiepiscopo S. Raven. Ecclesiæ manutene-
B re fidelitatem, quam fecerat ei pro pseudo Argenteæ, scilicet pro tota parte illa integra, quam ipse & pater ejus Oderisus, & frater ejus emerunt, ab Ugone Valando, & filiis ejus in valdepondo, in tota curte sua, vel alibi: & guerram, & pacem, & hostem, & cavalcata, & reductum de prædicta parte juravit. Eodem anno cum Bagnacaval-
C lenses afficerent Faventinos, Ravennatesque molestia, ii conjunctis inter se copiis, Bagnacavalli suburbium funditus evertunt, & nobiliores ejus loci incolas, in suos agros ditionesque dividunt æqualiter: Ceterum haud ita diu post, incola-
rum fatigati precibus Ravennates, restitunt sub-
urbium, ea conditione, ut incolæ quotannis Byzantium, quod est monetæ genus, penderent. Proximus annus pace ab Italicis, Gallis præsertim
ANN. MCLXXXI. Cispalpinis, cum Friderico facta, insignis fuit, cum
III. eæ omnes civitates Legatos, Prætoresque suos, Placentiam, quò venerant Legati Cæsariani, cum
mandatis, misissent. Fuere in iis etiam Raven-
nates: qui colloquio pridie Kal. Maji constituto, ubi Legati Friderici protulerunt tabulas, in quibus scriptum erat, se arbitrium pacis inter se, & societatem Gallie Cispalinæ redintegrandæ eis per-
mittere, quæque ipsi statuissent, ea se rata in perpetuum habiturum, pacem his verbis ferè postularunt. Societas Lombardiæ, Marchiæ, Veronæ, & Venetiarum cupit habere pacem Friderici in
hunc modum. Ut Fridericus pacem habeat cum Ecclesia Romana, & nos civitates Cremona, Mediolanum, Laus, Bergomum, Ferrara, Brisia, Mantua, Verona, Vicetia, Patavium, Tarvisum, Venetia, Bononia, Ravenna, Ariminum, Mutina, Regium, Parma, Placentia, Bobium, Dertona, Alexandria, Vercellæ, Novaria, Opizo Marchio Malespina, Comes de Brenone. & omnes Castellani, & homines, qui sentiunt cum Ecclesia Dei, & nobiscum, accepta ab eo pace, volumus facere omnia, quæ antecessores nostri a morte posterioris
Henrici Imperatoris, antecessoribus suis sine molestia fecerunt. Hæc autem sunt, quæ intelligimus Imperatorem habere debere, & antecessores ejus habuisse, fodrum regale, & consuetum, consuetam paratam, cum tendit Romam coronæ causa, & pacatum transitum, & comitatum idoneum. Pacate transeat, & sine maleficio, sacramentum a vasallis accipiat, omni offensione remissa. Vasalli expeditiones pro eo
E suscipiant, ut solent, cum tendit Romam, coronæ causa. Ad ea cum respondissent Legati, jurassentque se daturos operam, ut pacem Fridericus, & ejus filius Henricus his conditionibus facerent; his rebus in tabulas relatis, postridie Kalendas ipsi inter se Prætores civitatum conceperunt sacramentum hujusmodi. Ego juro omnibus civitatibus federatis Lombardiæ, Marchiæ, & Romanie, & Opizoni Marchioni Malespina, me pacta omnia servaturum, quæ in tabulis pacis continentur inter Legatos Imperatoris, & civitatum federatarum conscriptis: neque
F auctorem futurum, ut aliquod eorum minuat, & præcepta moderatorum observaturum a præsentibus Kal. Maji, usque ad XXX. annos: & hoc quinto quoque anno renovaturum, & Consules, aut Prætores, ac Credentiam meæ Civitatis hoc jurejurando obligaturum. Quibus transactis plerique Prætores abiire cum Legatis Constantiam; quam Canodurum veteres appellasse putant, ad Acronium Lacum; remque cum Friderico, atque Henrico præsentibus VII. Kal. Julias confecere, tabulis
ANN. MCLXXXI. pacis a Friderico scriptis. Postero anno Lucium
Pon-

Pontificem Maximum *Veronam* ad Concilium, quod ipse indixerat, euntem *Gerardus* Archiepiscopus *Ravennas* prosequutus, cum *Mutinæ* esset, exoravit, ut subjuncti sibi Episcopi Basilicam D. *Geminiano* civitatis Episcopo, tutelarique dicatam, ea forte tempestate perfectam; nam octuaginta jam amplius annos ædificari cœperat; dedicaret: quod Pontifex *Ardiciene* Episcopo, & Consulibus etiam petentibus, magna cerimonia Tert. Id. Julias fecit. Idem quoque VIII. Idus. *Bononiæ*, ejusdem *Gerardi* rogatu de Basilica D. *Petri*, quæ fuerat ex incendio instaurata, fecerat. Ab eodem etiam Pontifex *Gerardus* complura privilegia impetravit, quibus vetustissimus usus mitrarum Canonicis *Ravennatibus* confirmavit, in eo magno Conventu, quem *Friderico* etiam Cæsare præsentem, eodem anno Kal. Sextil. *Veronæ* habuit: & ne quid de earum, quas diximus, Basilicarum dedicatione injuriæ nasceretur, has dedit ad *Gerardum* litteras. *Lucius* Episcopus servus servorum Dei, Venerabili fratri, *Gerardo* *Ravennati* Archiepiscopo salutem, & Apostolicam benedictionem. Dignum est, & consonum rationi, ut cum ad tuæ fraternitatis instantiam, *Bononiensi*, & *Mutinesi* Ecclesiis impenderimus dedicationis munus, nunquam ex hoc adversus Ecclesiam tuam, cui tamquam Metropoli sunt subiectæ, & aliquantam vendicare valeant libertatem: Nos itaque providere volentes, ne de facto nostro, contra te vel successores tuos, injuriæ aut scandali materia oriatur, auctoritate Apostolica constituimus, ut nullum ex hoc tibi, vel successoribus tuis præjudicium in posterum generetur, sed semper jam dictæ Ecclesiæ sicut ante dedicationem, quam eis impendimus, erant in tua, & successorum tuorum obedientia, & subjectione sine contradictione consistent. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contravenire. Si quis autem hoc attentare præsumserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum *Petri* & *Pauli* Apostolorum ejus, se noverit incursum. Dat. *Veronæ* II. Non. Septembr. Haud ita diu post, in tuenda etiam dignitate Ecclesiæ *Ravennatis* *Lucius* Pontifex insistens, ita scripsit ad *Senogallensem* Episcopum. *Lucius* Episcopus servus servorum Dei, Venerabili fratri... *Senogallien.* Episcopo, salutem, & Apostolicam benedictionem. Cum ex injuncto nobis officio, universis simus Ecclesiis debitores, eo *Ravennati* specialius tenemur adesse, quo antiquius in Christiani nominis confessione fundata, præest pluribus, & proficit ad salutem. Cum igitur in Episcopatu tuo, & in aliis jura ipsius a pluribus perturbentur, unde non modicum per reproborum malitiam, in suis noscitur possessionibus diminuta, fraternitatem tuam hortamur in Domino, & præcipiendo mandamus, quatenus ei in suis justitiis tam prompta, & sollicita charitate assistas, & parochianos tuos, de quibus ad te querela pervenerit, appellatione remota, excommunicationis censura compellas, ut Archidiacono, & fratribus ipsius Ecclesiæ super omnibus, quæ requirent, justitiæ non differant plenitudinem exhibere. Dat. *Veronæ* II. Non. Novembr. Insequenti anno postquam diu litigatum apud Pontificem, & Cardinales fuerat, ab eodem Pontifice decretum etiam est, ut *Bononiensis* tam monachorum, quam sacrarum virginum cœnobiaz, extra D. *Bartholomæi*, ac *Damiani*, certam pensionem quotannis, procuratoris nomine, Archiepiscopis *Ravennatibus* persolverent: cum D. *Proculi* Abbas, ceterorum cœnobiolorum procurator, nihil pro *Bononiensibus*, quod satis urgeret, apud *Henricum* Albanum Episcopum, cui Pontifex causam mandaverat cognoscendam, attulisset. litteræ exstant, hac de re, Pontificiæ, III. Non. Januar. *Veronæ* datæ. Confirmaverat etiam, cum esset *Planell.* eidem *Gerardo*, jurisdictionem in cœnobia *Classensi*, in

A instituendo potissimum ejus Abbate, ceterisque quæ consueverant, obsequiis. Cum verò *Gerardus*, Placido D. *Joannis* Evangelistæ Abbati, jam antea anno MCLXXII. Sept. Kal. Decembr. Capitis Sandali, qui vicus est ad *Padum*, & D. *Mariæ* in portu majori, quæ etiam ad *Padum*, est, jura, ac prædia non dedisset, nunc constituit cum *Gualfredo*, Pomposiano Abbate, ut omni sublata controversia, pro ipso cœnobia, & plebe D. *Petri* in *Hosolado*, proque ipsa curte *Hosoladi*, & pro dimidia portus *Volanæ* parte, quotannis Abbas, *Ravennati* Archiepiscopo, Melichinos duos, & Sturiones totidem persolveret. Miserunt eodem anno *Ravennates*, ex suis multos, subsidio *Bertoldi*, Cæsaris Cancellarij, qui *Faventinos* parere *Friderico* renuentes, in officio 357 retinere contendebat, eò majore indignatione, quo *Galliæ* Cisalpinæ civitates omnes, quas *Fridericus*, de more lustrans Regnum, & populorum voluntates explorans, peragrarat, *Mediolanum*, *Crema*, *Placentia*, *Parma*, *Regium*, *Mutina*, *Bononia* obsequium prolixè præstiterant. Itaque cum esset ob id *Faventinæ* tumultuatum, popularibus adversus nobiliores arma capientibus, Comes *Julianus*, Lambertusque civitatis Rector ad *Bertoldum* adeunt, & subsidium nobilitati postulant. Ille contractis ex *Ravennatibus*, uti diximus, & ex omni præterea *Flaminia*, & Comite *Feretrano* copiis, *Faventiam* tripertito agmine oppugnat. Quamquam verò *Faventini* erumpentes, & in *Ravennates* convicia jactantes, quod soli accedere, & *Faventinos* bello laceffere non ausi, explicatis Principis vexillis, id tentaverint, aliquam obsidentibus cladem intulerunt, initio fugæ facto ab *Foro-Cornelianis*, *Ariminensibus*, *Britonorianisque*, qui cum *Faventinis* sentientes, remissius ob id rem gerebant, cæterisque sociis, magna fugæ, quasi mole incumbentes, insigni damno fuerant, ita, ut ex *Ravennatibus* *Oddo* *Rastellus*, & plerique alii ceciderint, ex aliis item multi, signaque capta, & in urbem adducta, dirutæque in urbe Comitis *Juliani*, ac *Lamberti* domus, collectis tamen viribus, *Ravennates* cum *Cerviensibus* ad *Cesarolam* infesti excurrunt, & *Bertoldum* incitant, ad persequendam obsidionem, expugnationemque tentandam. *Cæsenates* etiam, *Forolivienenses*que qui ad *Durbechum* habebant castra, suburbana tecta capiunt, ad pontem usque, XIII. Kal. Jul. incendio excitato comburunt. Quo tandem *Faventini* ad obsequium *Friderico* præstandum sunt coacti, Rectoribus *Galliæ* Cisalpinæ, spectantibus ipsisque *Zambrasio*, *Sebastiano*, *Aureo*, *Rainerio*, *Rustico* *Berti*, civitatis Consulibus curantibus: Extremo anno novis ineuntibus consulibus *Ugone* Rogato, *Henrico* Alberici, *Notevolbo*, *Rainerio* *Drudonis* *Rainerii*, *Alberico* *Faventii*, *Ugetto* *Madosio*, & *Ugone* Saxo, inter *Faventinos*, ceterosque *Flaminios*, *Friderico* jubente, pax convenit. Hoc tempore urbem *Ravennam* in quattuordecim divisam regiones invenio: hæc autem sunt. Regio S. *Blasii* in gurgis S. *Stephani* in marmorato. S. *Stephani* in terminello. S. *Marci*, S. *Joannis* Baptistæ. S. *Michaelis*. S. *Agnetis*. S. *Vincentii* de moneta aurea, quæ super plateam majorem erat. S. *Mariæ* in virtute: S. *Stephani* in fundamento. S. *Petri* majoris, in qua erat *Ubertini*, *Thebaldi* filii, *Ubertini* nepotis, domus. S. *Salvatoris*. S. *Agathæ* majoris. S. *Theodorici* a vultu. *Berta*, *Petri* *Honesti* filia, parte jam mortuo, multa cœnobia D. *Joannis* Evangelistæ *Ravennati* dono dedit: cujus donationis tabulis, hæc additur subscriptio. Signa manuum *Petri* *Traversaria* Comitis *Arimini*. *Lucius* Pont. Max. postquam *Argentam*, quam memoravimus a *Ferrariensibus*, *Salinguerra* *Torrello* Duce, occupatam, restituendam jussit, eam-

ANN.
MCLXXX
VI.

que una cum omnibus, quæ in *Argentano* agro, Archiepiscopus *Ravennas* possideret, Pontificiis litteris confirmavit, migravit ex hac vita, *Verone*, Sept. Kal. Decembr. in ejus locum *Urbanus* III, suffectus est, qui postero anno litteris suis *Veronæ* VI. Id. Aprilis datis, concessit *Gerardo* Ravennati Archiepiscopo, ut *Ravennatis* Ecclesiæ possessiones procul positas, & minus utiles, sicuti quæ *Pole*, & in quibusdam aliis locis erant, accedente sacrorum hujus Ecclesiæ virorum consensu, alienaret, sic tamen, ut Ecclesiæ meliora prospiceret, & quam pecuniam inde contraxisset, in ejus utilitatem converteret: 358 earum hoc est litterarum initium. Cum commissæ tibi Ecclesiæ, favente Deo, multa per studium tuum pervenerint incrementa, & non minus usque modo prodesse curaveris, quàm præesse, sine dubitatione tenemus, quòd utiliter ei providere debeas in futurum. Gessit hoc anno Præturam *Ravennatem* *Lanfrancus*, cujus aliquot exstant acta. *Gerardus* Archiepiscopus postquam hoc anno XIV. Kal. Jul. in Archiepiscopio, ut pacem inter *Lugieneses*, & *Donigalios*, Julianum præsertim Comitem, ejusque filios conciliaret, quidquid Comes *Malvicinus*, de sententia *Lotoringi* Ugonis Saxi, *Lucii Ruverei*, & *Taliati* Maltaliati, decrevisset, *Lugieneses* facturos promisit, triduoque post Comes *Julianus* in frequenti Senatu *Ravennæ*, nomine *Donigaliensium*, fidem & ipse obstrinxisset, eos pactis staturos, tum *Lugieneses* graviter de ipso conquesti sunt, quòd ubi vadimonium illis constituisset, eaque de causa, filium ipsi illius dimississent, furtim ad opidum *Lugum* venisset cum exercitu, civemque ibidem honestissimum *Lugiensem* occidisset, viginti aliis, vulnera, nonnullaque mortifera imposuisset, duos cepisset, abstulisset arma, abegisset pecus. Pauloque post *Donigalios*, ipsos quoque irrupisse in *Lugiensem* agrum, quattuor interfecisset, alios graviter vulnerasse. *Ugulinum* etiam *Juliani* Comitis filium boves ad quadraginta rapuisse. Per id etiam tempus *Cervieneses* de *Pisignani* plebe, in territorio *Ubertini* Carrarii *Theobaldi* filii, ædificata, cum *Ravennatibus* disceptarunt. Consueverant autem hujus familiæ viri, illius plebis rueri incolas. *Ravennatumque* exercitu per ea loca iter faciente, suum clypeum ante fores templi *Ubertinus* collocare: nam eo viso, abstinebant omnes, omni prorsus injuria, damnoque: Die ejus templi festo, serico stragulo ad cursum proposito, ludos ibi celebres juvenus *Ravennas* habebat: & quòd jus suum, jurisdictionemque ostenderet, fixerat ibidem furcas: sed *Cervieneses* quò tempore bellum cum *Ravennatibus* gessere, eò progressi, sacrum æs Campanum illius diffregerant, *Cerviamque* abduxerant. Eodem hoc anno XVI. Kal. Novemb. *Henricus* Sextus, Rex, *Ravennæ* fuit, & Diplomate eo die dato, Canonicos *Portuenses* a vectigalibus esse immunes jussit. Testes inter cæteros, diplomati adscribuntur, *Gerardus* Archiepiscopus *Ravennas*, *Rodulfus* Cæsarianæ aulæ protonotarius, *Petrus* Traversaria, Comes *Ariminensis*, *Otho* *Frangenspanum*. Præcipiturque *Britonarii* Comitibus, ne Canonicos illos vexent. Anno postmodum a partu Virginis MCLXXXVII. Pridie Id. Mart. apud *Castellarum*, *Fridericus* Cæsar, tam Ecclesiæ *Ravennati*, quam Episcopis omnibus, qui illi subjiçuntur, litteras Augustales dedit, quibus immunitates eorum explicantur, confirmabanturque & *Urbanus* Pont. Max. Sexto Nonas, litteris suis *Veronæ*, ad *Gerardum* Archidiaconum *Bononiensem*, scriptis, *Gerardi* Episcopi decretum, de sumptu euntium ad Conventum *Ravennatem* tollendo, ratum habuerat. Liberaverat enim, triginta jam annis, Canonicos suos *Gerardus*, a sumptibus suppeditandis, eis, qui ad conventus *Ravennates* contenderent. Eodem an-

ANN.
MCLXXX
VII.

A no Sept. Idus Aug. *Petrus* Comes, & *Bonifacius*, cum *Ravennatibus*, *Forlivianisque* fecerunt fœdus, quo communibus consiliis, copiisque bellum, præterquam adversus *Fridericum* Cæsarem, & *Henricum* Regem ejus filium, Archiepiscopumque *Ravennatem*, gererent. Idem polliciti sunt *Brignotto* Judici *Ravennatis* Reipublicæ & *Liutio* è *Ruvere*, *Thomæque* *Ghetio*, ac *Lotborengo*, ejus Reipublicæ Legatis; adhæc *Jacobo* *Forlivii* Prætori, *Forolivianorum* nomine agenti, reddituros illis se *Castrocarii* arcem, sic tamen, ut præsidio 359 ejus, custodiaque eos tantum, quos ipsi elegissent, præficerent: iique jurarent, eam se illis, finito bello, *Bonifacio*, & *Petro* restituros: quod, & filii eorum, ubi essent quattuordecim annos nati, jurarent. Octobri mense *Urbanus* Pont. cum *Theobaldum* *Cerviensium* Episcopum, eamque Ecclesiam, bonaque illius omnia, quæ litteris suis *Ferrariæ* scriptis, manu *Alberti* præbyteri Cardinalis, & Cancellarii, sigillatim recenset, in D. *Petri* & suam clientelam recepisset, integram tamen *Gerardi* *Ravennatis* Ecclesiæ Archiepiscopi auctoritatem, ditionemque jubet esse, & ratam eam in iisdem litteris habet, ac confirmat. Nec diu post eadem in urbe *Urbanus* vita excedens, successorem habuit *Albertum* ipsum Cancellarium, qui *Gregorii* Octavino nomine insignitus est. *Gerardus* Archiepiscopus cum Non. Novembr. esset *Argentæ*, dedit domo Hospitali, *Domnicata*, qui vocabatur S. *Mariæ* de charitate, & successoribus *Vincinimici*, qui tum ipsi domui Hospitali Rector præerat, multa bona; Mansum præsertim in quo ædificata ipsa domus est, prope *Padum*, & *Bucca* in panem: ut egentibus Christi fidelibus victus præberetur, & piè erogaretur pecunia. Cum autem *Clemens* Tertius Pont. Maximus, qui *Gregorio* mense Decembri mortuo, successerat, Crucem pro bello Orientali proximo anno indixisset, ipsique se ad ANN. MCLXXX VIII. illud *Fridericus* Cæsar, *Philippus* Galliæ, *Ricardus* Angliæ, Reges, & *Otho* Burgundiæ Dux, compluresque præterea exteri Principes, accinxissent: nam *Saladinus*, post captam *Tiberiadem*, exercitumque Christianum, qui frequens ad faciendâ damna concurrerat, occisione occisum, urbem ipsam sanctam *Hierosolymam* adduxerat in potestatem: Crux Domini in manus impiorum venerat: *Guido* *Lusignan* Rex novus captus fuerat, & in custodiam conjectus. Italia hujus appetens laudis principatum, *Gerardo* Archiepiscopo *Ravennate*, ministrante, quem Pontifex Legatum hac de re suum fecerat, frequentissimas Cruces accepit. Præcipue verò *Florentiæ* *Ravennas* Archiepiscopus, cum Quarto Nonas *Februarias* ad S. *Donatum* sederet, infinitam nobilium, ignobiliumque manum, ultrò nomina profitentem, Sacris Crucibus insignivit. Ceterum, ut non modò bonis externis Ecclesia *Ravennas*, sed etiam intimis, ac cælestibus fulciretur, decimosexto Kal. Mart. cum esset *Petrus* Traversaria *Ravennæ* Prætor, ædem D. *Petri*, & *Symonis*, in suburbio portæ *Ursicinæ* exstructam; cui sacra domus Hospitalis adjungebatur; ordini monachorum Cruciferorum, *Joanne* ejus ordinis cucullato accipiente, tradidit, non sine populi *Ravennatis* insigni voluptate. Ipse interea in eam expeditionem navigaturus, *Ravennatis* Ecclesiæ rebus componendis operam dedit: nam *Ravennæ* hoc anno mense Junio fuisse comperio. *Ravennam* quoque hoc tempore Tert. Idus Jul. *Joannes* internuncius *Henrici* de *Agrioge*, Italiæ legati, ad portorium *Cathenæ*, Maltolæctum vocabant, exigendum venit, conventumque in Prætorio *Ravennati* habuit, in quo interfuere Comes *Sisfredus*, & *Joannes* è *Colonia*, Marchionis *Chonradi* Judices, ac internuncii, *Petrus* Traversaria Prætor:

tor, *Ugo* Berardengus, *Ugolinus* Salomonus, *Ugo* Saxus, *Theodericus* Maltaliatus, *Maltaliadinus* ejus filius, *Liutias* è *Ravere*, *Rigo* *Ubertellus*, & ceteri complures. Idibus Sextil. Cardinales *Ravenates*; ita enim omisso Canonico titulo in iis tabulis appellantur; *Farulfo* cœnobiorum *D. Georgii*, & *D. Mercarialis* Abbati, concesserunt cœnobium Divorum *Philippi*, & *Jacobi*, in urbe *Ravenna*, prope murum situm, qui latus dicitur, & multa etiam alia in fundo *Benazano*. Gerardus Archiepiscopus postero anno *Alexandrum* *Liviensem* Episcopum, Vicarium suum fecit, & navibus *Venetis* conscensis, in quibus maxima copiarum pars devehebatur, secum ducto ex subjunctis sibi Episcopis, *Joanne* *Faventino* in Orientalem expeditionem abiit, cum se illi *Pisanus* Archiepiscopus junxisset. Sunt qui scribant, *Venetæ* *Classis* Ducem, Archiepiscopum *Ravennatem* fuisse, *Pisanæ*; quam quinquaginta constabant triremes, *Pisanum*. Cum autem *Tyrum* advenissent, magno adjumento lis fuere, qui a *Saladino* acerrimè oppugnabantur. Ceterum ea soluta obsidione, cum ad circumvallandam *Prolemaidem* accessissent, adveniente cum recentibus, instructissimisque copiis *Saladino*, atroci commisso proelio, *Gerardus* Archiepiscopus, strenuus Dux, & pius adhortator aequè factus, insignis religione armisque, dum hostes summa vi petebat, & tuebatur suos, occubuit, & secum una *Faventinus* Antistes. Allato in *Italiam* nuncio de *Gerardi* morte, in ejus locum *Guillelmus* qui & *Guillelmotus*, è *Cauriano*, & *Orbo* dictus est, sufficitur. Hic, de more, Ecclesiæ suæ ditionem invicens, multa ubique conformavit, cumque populus *Ravennas* cum sacratis viris de emphyteutico bonorum jure disceptaret, eoque jam venisset disceptatio, uti *Ravennates* è sacris hujus Diocesis ædibus, Rectores ejecerint, ita, ut res ibi Divina non fieret, & alios reposuerint, qui gererent prædiorum, & fructuum curam, quamquam populus diris ab *Guillelmo* ob id devotus est, tamen deinde cum sacratis viris conciliatur ejusdem opera, ad concordiamque accedente *Petri* *Traversarii* *Ravennæ* Prætoris auctoritate, adducitur. Ceterum *Friederico* Cæsare, *Armenta* minore in potestatem redacta, multisque præterea captis urbibus, in rapido annè, quod lavandi causa descenderrat, submerso, ejus exercitus maximus, & fortissimus paulatim consumptus est. In Imperium illi subrogatur *Henricus* filius, quem alii Quintum, hoc nomine, Sextum alii faciunt, illique Pontifex *Constantiam* in matrimonio collocavit, *Rogerii* *Siciliæ* Regis filiam, ipso *Siculo*, *Neapolitanoque* Regno, quod *Tancredus*, *Rogerii*, ex *Pellicè*, filius occupaverat, doti dicto. *Guillelmus* Archiepiscopus, haud ita diu post *Genuam* abiit, eò missus ab *Henrico* Cæsare, petiit a *Genuensibus*; cum Legationis socium haberet *Ansalduum* *Strictum* *Placentinum*; *Henrici* nomine, adversus *Tancredum* *Siciliam* occupantem, subsidia eaque impetravit: *Guillelmo* enim Rege *Siciliæ* mortuo, *Siculi* *Tancredum* suffecerant, *Rogerii* Ducis *Calabriæ* filium, *Rogerii* Regis nepotem, quod, & ægrè admodum *Clemens* Pontifex tulerat, qui Regnum illud fiduciario jure, ad *Romanam* Ecclesiâ recidisse, cum Legitimo nati matrimonio deessent successores, affirmabat. Sed dum animum Orientalibus cladibus, quæ quotidie afferebantur, oppressum, in hanc etiam curam intendit, morte sublatus, successorem accepit *Cælestinum* tertium. Anno a partu *Virginis* supra millesimum centesimum, nonagesimo secundo, duodecimo Kal. Mart. *Guillelmus* Archiepiscopus *Cerviam* profectus, ejus Consules civitatis sacramentum apud se dicere imperavit: Adfuere, *Lantherius* Comes *Flaminie*; quam

Romaniam hæ tabulæ appellant; *Cervienfis* Episcopus, *Joannes* *Palmerius*, *Lothorengus* Vicecomes, & alii complures. Idem sacramentum opidi *Riversani* incolæ dixerunt. Proximo anno *Petrus* *Traversaria* Comitibus *Guidonis* *Guerræ* subsidio accurrit, quem *Faventini* tandem ad opidum *Dovadolam* illis dedendum adduxere. *Guillelmo* Archiepiscopo, *Cælestinus* Pont. concessit, ut bona quædam *Argentanis*, capto de fratribus, fidelitumque *Ravennatis* Ecclesiæ, sententia, consilio, jure Emphyteutico, traderet, dum inde accederet ad Ecclesiâ *Ravennatem* utilitas: exstant Pontificis litteræ, *Laterani*. III. Non. Decembr. Pontificatus anno III. datæ. Erant autem hoc tempore non mediocria dissidia inter *Ravennates*, *Ariminensesque*, & ut illa ferebant tempora, coacta aliquot militum manu, utrimque agri diripiebantur, & incedebantur, ac passim trucidabantur adversæ partis homines. Hujus fuerat belli occasio, quod *Ariminenses* saltem accipere, uti consueverant, a *Cervienfibus*, & portoria, quæ debebant, solvere negligerent. Itaque *Guillelmus*, qui & *Villelmus* scribitur, ut Archiepiscopi munus impleret, cum diu, multumque laborasset, anno tandem *MCXCIV*. pridie Non. Septembr. in Archiepiscopatus Prætorio, non modò ad concordiam eos, sed ad fœdus etiam ineundum adduxit, quo se mutuis exercitiis, ac stipendiis, cum occasio ferret, juvarent. Interfuit his cum *Guillelmo* ipse Archiepiscopus, tum *Azo*, *Ravennæ* Prætor, cum paulò ante *Guillelmus* *Genuâ* revertisset, quam ad Urbem officii causa *Henricum* Cæsarem denuò *Siciliam*, *Tancredo* mortuo, repetentem, fuerat comitatus. Postero anno, recepta *Siciliâ*, *Neapolitanoque* Regno in potestatem adducto: nam *Sibylla* *Tancredi* uxor, una cum *Guglielmo* filio, puero, nihil repugnarunt; in *Galliam* *Cisalpinam* *Henricus* rediens, *Ravennæ* Ducem, *Marchoaldum* *Anninivilerium*, dapiferum suum, declaravit, quem etiam *Anconæ* Marchionem constituit. Plerique auctores sunt, id *Henricum* fecisse, ut Pontificem ulcisceretur, a quo fuisset de piorum societate exterminatus. *Marchoaldus* *Provinciae* constituenda intentus, fœdus cum civitatibus nonnullis icit, quod quoniam plurimum facit ad cognoscendum, quanta illius esset Præfecturæ & Ducatus auctoritas, hic apponendum integrum duxi. Sic autem habet. In nomine Domini: Anno ab incarnatione ejus *MCXCV*. die *XV*. mensis Junii. Indictione *XIII*. *Arimini*, in camera Episcopi *Ariminensis*. Concordia quæ fit inter *D. Marchoaldum*, & *Ubertinam* Potestatem *Ravennæ*, talis est. In primis, quod *Ravennates* debeant jurare fidelitatem Domino *Marchoaldo*, sicut alii homines de *Romania* fecerunt, qui ei juraverunt: & debent tantum addere juramento, quod concordiam factam inter se, & eum, de facto *Cervie*, firmam, & ratam habebunt: & jurabunt illum, & suos liberos retinere partem, quam habebant in *Cervia*, contra omnes personas hominum, nec auferenti, nec auferre illi volenti consentient. *Cerviam* verò communiter habere, & tenere debeat in modum, ita quod *Marchoaldus*, ac sui liberi debeat habere tertiam partem bannorum, placitorum, portus, ripatici, catenæ, districtus, jurisdictionis, omniumque civitatis reddituum: aliam tertiam partem Archiepiscopus, aliam tertiam *Ravennates* debeant, habere *Banna* verò salis, ripatici, redditus catenæ, communi debeant imponere voluntate, & de his omnibus, & aliis, quæ in antea posuerint, sine fraude concordari debeat, sine malo ingenio, ad eorum utilitatem, nec debeat in hoc fraudem aliquam habere, quo minus concordentur. Sal namque totus, qui navibus vebitur, *Ravennam* portari debet: nec aliò, sine communi transvehi voluntate. Sal vendatur, sicut alius sal de civitate venditur, & alii *Ravennates*

nates vendent. Per terram sal non portetur, nisi communi voluntate, & Ecclesie Ravennae: Et Ravennates, debent ibi suas possessiones, & earum fructus, salvos habere, ita quod praedictis hominibus nullatenus derogetur, neque in bannis, neque in vetigalibus, & aliis omnibus, quae ipsi praebent, ut communi voluntate fuerit constitutum: & Dominus Marchoaldus promittit Ravennatibus, quod confirmabit eis praedictam tertiam partem, secundum praedictum modum, per suum, & nullum malum nullamque molestiam inde faciet illis, nec consentiet facienti, & si eam amiserint bona fide illam recuperare iuvabit, & suum privilegium Domini Imperatoris privilegio faciet confirmari: & similiter faciet, quod Archiepiscopus per privilegium confirmabit bona fide, sine fraude: Et si confirmare noluerit usque ad festum omnium sanctorum proximum, debeat esse Dominus Marchoaldus ad voluntatem, & praecipuum Potestatis Ravennae, vel Consulum Ravennae, qui pro tempore fuerint, de praedicta tertia parte Archiepiscopi, quam habere debet in Cervia. Ad haec promittit Dominus Marchoaldus, quod Ravennam, & ejus districtum in bono statu, & honore conservabit. Secundum eorum antiquam consuetudinem: salvis regalibus, quas Imperator, & ipse Marchoaldus in civitate Ravennae, & ejus districtu habere consuevit. Ravennates debent facere rationem Caesenatibus, Britonoriensibus, Forliviensibus, & Forlimpopul. si de eis conqueri voluerint. Salva in omnibus his fidelitate Domini nostri Imperatoris, haec omnia supra scripta ad invicem firma tenere promiserunt per stipulationem, sub poena centum marcharum argenti, & soluta poena, omnia supra scripta maneat firma. Ego Joannes Dei gratia tabellio, ad omnia supra scripta interfui, & sicut superius legitur, scripsi Testes rogati interfuerunt, Petrus Traversaria, Malatesta, Bartolus de Pilio, Rainerius de Ubertino, Lovisinus iudex, Isaacius iudex, Rambertus de Monaldus, Gerardus Decia, Rodulfus iudex, Leonardus Porcellus, ad omnia superscripta. Item eodem die in praesentia praedictorum testium, talis concordia facta est, inter Dominum Marchoaldum, & Ubertinum Potestatem Ravennae, de sale Cerviae per terram deferendo non debet deferri cum plaustris, sed tantum in saumis jumentorum, & asinorum, & equorum, & mulorum: de unaquaque sauma, non debeat accipi, nisi quattuor den. pro datio: & nulla civitas debeat impedire homines venientes pro sale, Cerviam. Et si Ravennates venerint cum plaustris suis, saumeriis, & tantum debeant dare nomine dactii, quantum illi, qui deferunt per Regnum, secundum quod cap. homines tantum de districtu Ravennae. Raven. pro sale venientes, pro suis victualibus, pro dacio nihil solvent de catena Cerviae: ubi sunt concordantes, quod pro milliario salis, non dentur a Ravennatibus, vel ab aliis deferentibus Ravennam, ultra XVIII. Sal. & nulli homines de Romania debeant venire Cerviam, pro sale, nisi ab Imola, usque Ariminum, & ultra Imolam sal non debeat deferri: Per aquam vero a Raven. possit etiam deferri ultra Imolam. Et ego Joannes Dei gratia Ravennas tabellio, scripsi praedictam concordiam, sicut superius legitur. Guilielmo Archiepiscopo Henricus Caesar Comitatum Argentae confirmavit, id autem est, ut ipse suo diplomate explicat, ipsam Argentam, Portum, & totam plebem de Portu, scilicet caput Sandali, Gratum, Ripa persicum, Virgundinum, Portum Veterariae, & Sandalum: Majerium quoque, Cavallum, & Curtem de podio, plebem S. Viti, cum hominibus suis, & quicquid in ipsa plebe Ecclesia Ravennas habebat, & in libolla, & alias, ut idem ait, capellas, homines, placitum, districtum, jurisdictionemque a principio ejus Comitatus, Ravennam usque: Non obstante privilegio,

A vel scripto Ferrariensium, contra jus Ravennatis Ecclesiae, ab Imperiali Majestate impetrato. In hoc diplomate Henricus, sextum se inscribit, Archiepiscopus autem Ravennatem, fidelem, & dilectum Principem suum appellat. Dat. Vuor-³⁶³ matiae. iv. Kalend. Decembr. Indictione xiv. anno Domini mxcv. Postero, Alamannus, Salinguerra, ac Rusticellus Rodulfi filii, nomine suo, Petrique Falcoli, & Petri Gregi, donarunt Guilielmo Archiepiscopo, & successoribus in perpetuum, omnes homines, qui olim in Collina Graecorum, tum in monte Antignano incolebant, in castro novo: excepto quod sibi, suisque filiis omnia munera, officiaque servarunt, quae ipsi eorum possessionibus debebant. Accepit magna voluntate opidanorum, possessionem Non. Martii, Rambertus Archiepiscopi procurator, quem Vicecomitem vocant: cum denuò declaratum esset, Archiepiscopo se illos praestare, quidquam nolle, extra pedites, equitesque, Hofsem, & Cavalcata appellabant. Crescentibus vero in dies Traversariorum viribus, Petrus ejus princeps familiae, non Ravennatibus modò suis, sed finitimis populis, ac Regulis carus erat. Salinguerra autem Torello, qui duro imperio Ferrariensibus praeerat, Ravennatum fines occupante, graves cum eo ob id similitudines exercuit: quas cum deponere Salinguerra nollet, Petrus eodem hoc anno a partu Virginis mxcvi. quo fuit Ravennae Praetor, nacta occasione, Azzum Octavum Estensem hortatur, Opizonis Quincti filium; qui demortuo tum primum patre, Ferrariæ commorabatur; ut Marchesellam, Adelardi Marcheselle filiam, in matrimonium duceret. Cum enim haec femina, patri, & Guilielmo patruo; qui Picientibus praefuerat & Ferrariensibus, dum illos adversus Ravennates tueretur, sola esset haeres, facile futurum putabat, ut Ferrariæ dominatum, Salinguerra excluso, assequeretur. Quod cum Traversaria, Azzoni primum, mox Marchesellis quibuscum intercedebant veteres sibi necessitudines; persuasisset, & duxisset Azzo Marchesellam uxorem, Ferrariensesque ob id Estensem honestiore loco, quam Salinguerram, deinceps haberent, fecit, ut ad Ezzelinum Salinguerra confugiens, ejus filiam uxorem duxerit. Unde haud ita diu post, demortua Marchesella, Azzo neque se ad opidum Atteste recipiente, pristinam Salinguerra dignitatem, ac potentiam Ferrariæ consequutus est. Auctores nonnulli sunt, Guilielmum hanc fratris filiam, ea conditione, reliquisse, omnium opum suarum, quae ingentes erant, haeredem, ut Jacobo Salinguerrae filio, tollendarum dissensionum causa nuberet. Sed Petrum Traversariam, Americo Jocolo juvante, ne magis crescerent Salinguerrae vires, è Salinguerrae domo tractam, Azzoni Estensi uxorem dedisse. Hoc anno Celestinus Pont. Max. Divae Mariae in portu coenobium, in fidem, ac clientelam suam, & Pontificii solii recepit, ab omni tributo immunem esse jussit. Montis Albati incolae, se pacta servaturos Guilielmo Archiepiscopo Ravennati, quae fuerant facta in opido Argenta, & cum eodem Archiepiscopo societatem inituros jurarunt. Proximo, a multis Argentanensis sacramentum apud se dici Guilielmus imperavit, cum esset Argenta Nonis Januar. adessentque Comes Ubertus, & Comites Gerardus, Guidoque fratres, è Conio, Lothoringus Peppi Azzi, & alii. Cervienfes quoque xvi. Kal. Mart. qui diu secum certaverant, restituit in integrum: tandem verò ita inter eos convenit. Quorannis colligere bis salem Archiepiscopo fas esto: Annonae is modia; sectaria appellant, duo pro fumante, ut ejus utar verbis, Salisque tributum, quod vocabatur fodrum, in quadragesima, S. Mar-

ANN.
MCCXVI.ANN.
MCCXVII.

Martini habeto. Episcopus, & Canonici, Epulum illi bis, Respublica *Cerviensis*, ter, si venerit Archiepiscopus, præbent. Qui *Cervie* carnes vendiderint, denarios eidem duos solvunt. Ex malefactorum multa, certa illius pars esto. Insequens annus multas in *Flaminiam* perturbaciones intulit: Mortuo enim *Cælestino* Pontifice, *Innocentius* Tertius, ex Comitibus *Signie*, subrogatus, nihil sibi potius duxit, quàm occupatam a Cæsaribus Ecclesiasticam ditionem recuperare. Itaque Archiepiscopo *Ravennati* scripsit, ut ipse, subjunctique illi Episcopi, *Carsendino* adessent Subdiacono, & Legato suo, juvarent quibus possent auxiliis exercitum, quem ad recipiendum *Ravennæ* Exarchatum, & Comitatum *Britonoris*, in *Flaminiam* mittebat. *Ravenna* partes prima Pontificis sequuta est, quippe quæ cives suos haberet, *Petrum* Traversarium in primis, Pontificiarum partium studiosissimos. *Cæsenates* difficiliorem opinione expeditionem *Carsendino* reddiderunt, quod se ostendissent maxime pertinaces. Quamobrem ubi eos *Carsendinus* noravit sacrorum interdicto, accitis *Ravennatibus*, quorum erat Prætor hoc anno *Milo*, validam juvenum cohortem conjunxit *Guifredus* Confalonarius *Faventinorum* Prætor, ut *Ravennatibus* eam petentibus satisfaceret: conjunctis copiis, *Cæsenates* tandem ad auctoritatem Ecclesiæ revocati. Durius *Forolivienisum* fuit provincia, qui non solum *Robertum* Romanum, urbis Præfectum, rem ad Ecclesiam retrahentem, populari in foro concitato tumultu, cum aliquot sociis obtruncarunt, cum ipsius nepotem Pontificis nocte captum, cum plerisque aliis, necarunt suspendio, & eruptione ex urbe facta, in *Ravennatem* agrum excurrunt & *Cerviam* adiungunt *Ravennatibus*. Verum Advenientibus *Bononiensibus*, quorum gerebat Præturam *Ubertinus* Vicecomes *Placentinus*, jamque *Carsendini* vocati, eductis copiis, aliquod *Foro-Coneliani* agri castra, ceperant, vallatione agris illata; ad pacem petendam, & obsequium Ecclesiæ præstandum, adducti: *Guglielmus* Archiepiscopus, cum esset sexto Kalend. Aug. *Argentæ*, nomine suo, Ecclesiæque *Ravennatis*, ac successorum a *Joanne de Curte* emit prædia multa, paludesque in agro *Argentano* fitas, quæ iis tabulis sigillatim explicantur, quæ adhuc in tabulario *Ursiano* exstant, scriptæ *Innocentii* Pontificatu, nullo Imperatore Regnante. Hoc autem est ideo appositum, quia licet *Henrico* sexto *Messanæ* mortuo, anno superiore, *Philippus* Friderici Imperatoris filius, Dux *Tusciæ*, & *Bertholdus* *Zaringie* item Dux, & *Otbo* *Henrici* superbi *Saxonie* Ducis filius, de Imperio decertarent, nullus tamen habebatur adhuc legitimus Imperator. *Petrus* Traversaria, & *Ravennates*, minus hostium injuriis paterent, acriusque illatas repellerent, hoc eodem anno, Legatis *Ariminum* missis, coram *Girardo* *Bononiensi*, *Arimini* Prætor, cum *Ariminensibus*, ac *Picentibus* fœdus instaurarunt, his potissimum pactis, ut *Ravennatibus*, *Ariminensibus*que militibus, cum iverint *Picentibus* subsidio, *Picentes* nec stipendium numerent, neque annonam præbeant: idem contra, *Picentes* faciant. Si obsidione; quod absit; cingantur, *Ravennates*, *Ariminenses*ve, *Picentes* equite illos, ac pedite, sine fraude, aut dolo, pro viribus, terra, ac mari juvent, annonamque præbeant. Idem pro *Picentibus*, *Ravennates*, *Ariminenses*que faxint. Ex *Ravennatibus*, aut *Ariminensibus*, si quis in *Picentum* finibus capiatur, eum, ejusque bona recuperare pro viribus, optima fide *Picentes* curent. Idem faxint *Ravennates*, *Ariminenses*que, ex his omnibus, *Venetos*, & *Pisaurenses* excipient, quibus promissum nihil sit. Si fuerit obseffa urbs *Fanum*, subsidio illi,

A equite, ac pedite, terra marique adveniant. *Faventinis*, ac *Bononiensibus*, ceterisque qui hoc fœdus inire secum voluerint, locus, ex hujus fœderis Moderatorum voluntate, pateat. Jurarunt ex *Æsinis* frater *Glottus*, & *Joannes* *Alberici*, ex *Senogalliensibus* *Joannes* *Attulinus*, ex *Ariminensibus* *Joannes* *Mores*, *Baldinettus* *Judex*, *Bulgarus* *Namsollus*, *Nicola* a platea. Ex *Fanestribus* *Joannes* *Rusticus*, & *Rainerus* è *Ripa*. Eodem hoc anno 1111. Kal. Decembr. *Gaibane*, *Henricus* Episcopus *Mantuanus*, assentiente, jubentique *Guillelmo* Archiepiscopo *Ravennate*, Ugutio Episcopo *Ferrariense*, *Attoni* *Pagano* præcepit *Ravennæ*, & *Isacco* *Ferrariæ* Prætoribus, ad hæc Oratoribus *Mantuanis*, ut suorum quisque *Isaccus* præsertim *Salinguerræ* *Mantuani*, *Jacobi* *Bernardi* Prætoris nomine, inducias usque ad ix. Kal. Febr. jurarent. Quod factum est: inde Archiepiscopus unâ cum Episcopis decrevit captivos utrumque dimitti, sed obsides dari. Postero anno septimo Kal. Mart. coram Episcopo *Cyma-*
ANN. MCXCIX.
clienfe, *Guglielmo* è *Mapello*, & *Joanne* *Judice* *Cremense*, & *Azzolino* *Marchione* *Estense*, aliisque pluribus, in opido *Argenta*, Ugutio Episcopus *Ferrariensis*, assentientibus *Guillelmo* Archiepiscopo *Ravennate*, & *Henrico* Episcopo *Mantuano*, a die *Dominico* proxime futuro ad tres hebdomadas colloquium, conventumque indixit, quod convenire, dato jusjurando, jussit, *Ravennæ*, *Mantuaque* Prætores *Ferrariæ* ad eum Conventum prope *Mutinam*, cum suis Legatis, accedere, ita ut inter utramque civitatem res convenirent. Adhæc ex ejusdem Archiepiscopi, Episcopique sententia inducias inter civitates *Ravennam*, *Mantuaque* ex una parte & *Ferrariam* ex altera, ad octavum à Paschate diem, juxta superiorum induciarum, ad *Gabianam* postarum conditiones, laxavit: eas Prætores libenti animo acceperunt. Mox Tertio Idus Mart. inter *Guillelmum* Archiepiscopum, suo, & *Argentanorum* nomine, ac *Attonem* è *Pagano* *Ravennæ* Præto-
C
rem, nomine Reipublicæ *Ravennatis*, ita convenit: Opidi, comitatusque *Argentæ* incolæ tributum exigunt, & *Ravennatibus* danto: Urbis, castrorum, & suburbiorum expurgant fossas, excavantque cum idem *Ravennates*, aut qui in planitie *Ravennati* sunt, fecerint. Arma *Argentani* habento, ut *Ravennates* habent. Pacem, bellum, fœdusque ex *Ravennatum* voluntate faciunt. *Argentanus* si *Ravennatem* læserit, *Ravennam* ad causam dicendam, & multam ex Prætoris, aut Consulum *Ravennatum* sententia accipiendam, venito. *Ravennates*, eo loco *Argentanos* habento, quo habent planities *Ravennatis* incolas. De bello, pace, fœdere, quæ dicta sunt, de pediteque atque equite mittendo, & ne *Argentani*, civitate *Ferrariensi* donentur, nec in ea habitent, Rectores *Ravennates*, edicto, *Argentæ*, & in omni ejus comitatu edicunt. Dimidiam multæ partem, si quis contra fecisset, Archiepiscopus, ceteram Respublica *Ravennas* habento. *Argentæ* Vicecomes Archiepiscopus, *Ravennæ* sit natus, & domo, possessioneque civis *Ravennas*. *Ravennates* æquè, ac Archiepiscopus, portas, suburbii *Argentæ* turres, si quæ 366
F
erunt, & turrum castris *Argentæ*, præsidio firmant. *Argentani* se pro Ecclesia, & Republica *Ravennati* suburbium, & castrum *Argentam* servaturos, *Ravennates*, vinum, ac salem, & ceteram annonam *Argentanis* se daturus jurant. *Guillelmus* Archiepiscopus nullam de *Argenta* pacti-
me-
tionem cum aliquo facito, absque Rectorum *Ravennatum* sententia, in Senatu accepta. Hoc sacramentum omni quinquennio *Argentani* omnes intra xiv. & lxx. annum ætatis renovant. Loca Comitatus *Argentæ* in his tabulis hæc nu-

merantur. Villa portus, villa *Materii*, villa *Sandali*, villa portus *Petrariae*, villa *Virgundini*, villa ripae de *Perfco*, & *Corzofri*, villa *Capitis sandali*, villa *Grafulli*, villa portus *Ruptae*, & totus alius plebatus portus, locus *S. Blasii*, & locus *S. Mariae in flo.* Multa apposita est librarum *Ravennatum* mille. Atto *Ravennatum* Prætor, hæc promisit, accepitque omnia. Adfuere testes *Petrus* Corbus, *Bartholomæus* Archiepiscopi nepos, *Ugo* Gozus Jurisperitus, *Margotus*, & alii. Eodem hoc anno v. Kal. August. *Venetis* Marcus Episcopus *Castellanus*, cui Pontifex delegaverat causam, secundum *Guillelmum* Archiepiscopum *Ravennatem*, adversus Comitem *Ingelpretum* & *Goritia*, & filios *Oderici* Polensis, sententiam, de domibus, & prædiis *Polæ* constitutis, quæ Ecclesiam *Ravennatem* spectabant, tulit, teste, inspectanteque inter complures alios, *Alberto* Cervienfi Episcopo. Ceterum, ut ubique Ecclesiæ suæ *Ravennatis* bona *Guillelmus* constitueret, abiit proximo anno *Pisaurum*, atque ibidem Octavo Kal. April. *Petro* Andreae, *Ravennati*, *Pisaurensium* Prætori, Reipublicæ, populi, civitatisque *Pisauri* nomine accipienti, in annos futuros centum, concessit montem, cognomento *Cagnanum*, in agro ipso *Pisaurensi*, prope rivum *Cattilianum*, diffluentem a *Nubilaria* in terram, ea via, qua ad trivium antiquum itur. Testis interfuit *Lazarus* D. *Apollinaris* in novo Abbas, ipsius Legatus, procuratorque Archiepiscopi, & *Ugo* *Ravennas*, Reipublicæ *Pisaurensis* Judex. Per idem tempus cum *Salinguer* conceptum in *Traversarium*, & *Ravennates* odium amplius continere non posset, accito *Veronensium*, ac *Mantuanorum* subsidio, repente *Argentam* adortus, opidum barbara crudelitate diripit: cumque alii *Ravennates* eò accurrissent, opem, si res ferret, suis, qui in præsidio opidi erant, laturo, ab *Salinguerrianis* partim acerrimè oppugnantibus, partim in insidiis locatis capiuntur, & *Ferrariam* catenati ducuntur, ubi in foedissimo, teterissimoque carcere plerique discesserunt è vita, catenæque ferreæ, uti sempiterni ludibrii monumentum, in D. *Georgii* appensæ sunt. Per sex menses in custodia habiti, primum quotidie antequam comederent, mox singulis mensibus, certam pecuniam Reipublicæ *Ferrariensi* numerare, ad extremum, librarum salis tercenties mille dare coacti: cautumque ne reædificaretur opidum, neu castrum, neque propugnaculum quodpiam ultra *S. Albertum*. Qui ultra *Padum* sunt, tributum *Ferrariensibus* penderent, & eos milite juvarent. His pactis si *Ravennates* non starent, quidquid illis ditionis ultra *Padum* esset, id *Ferrarienses* deinde haberent. Hæc autem eò major *Ravennatibus* clades est visa, quod *Forolivi* Cerviam a *Ravennatibus*, receptam denuò aggressi, pulsoque *Ravennati* præsidio, eam urbem occupaverant. Isque annus *Ravennæ* maximè gravis, ac pestilens fuit: cum homines intra vigintiquattuor horarum spatium, sanguinis fluxu de naribus, interirent: quæ eadem pestilentia omni quoque *Flaminia*, atque etiam *Etruria* communis exstitit: cum tamen *Faventini*, nihil ob id deterriti assidua cura opidum *Cosmam*, quod juxta rivulum ejusdem nominis, extruere adversus *Forolivianos* coeperant, anno MCLXXX. hoc anno absolverint, & Exercitum in eosdem *Forolivianos* comparaverint. Extremo anno x. Kal. Decembr. *Benedictus* D. *Hilari* Galliatensis Abbas, monachis suis assentientibus, cum esset *Cerviae*, confirmavit *Guillelmo* Archiepiscopo *Ravennati*, Ecclesiæ nomine, jure Emphyteutico, dimidiam partem juris, dominatus, ac vetigalis, quæ habebatur in castro *Civitella*, ejusque curte, in monte *Veclo*, in fossa *Luparia*, in

ANN.
MCC.

A *Collina*, in *Pato*, in monte *Rovereto*, in *Fasale*, in *Porticello*, in monte *Leo*, in *Mettele*, in *S. Martino*, in ceterisque omnibus, quæ . . . *Britonarii* olim ab Ecclesia D. *Hilari* habebat: Testis adfuit *Albertus* Cervienfis Episcopus, atque item alii. Per idem tempus, *Venetis*, *Lusignana* familia *Ravennas*, cum multis jam annos senatoria, & patricia in ea amplissima Civitate fuisset, in *Philippo* *Lusignano* finem habuit. Po-
ANNO
MCCI.
stero anno Præturam *Ravennatem* gessit *Albertus* Scapus. *Ravennates*, cum *Cerviensibus*, *Foro-Pompiliis*, *Britonorianis*, Abbate *Galliatensi*, pro *Forolivianis*, adversus *Faventinos*, quibuscum *Bononienses*, & *Foro-Corneliani* erant, ad *Castellionum* strenuè pugnarunt: Cum autem tumultuaria acciderunt multa proelia, tum illud fuit in primis celebre, ac penè justum, cum sese *Faventini* magno impetu in *Forolivianos* pedem referentes ad amnem *Montonem*, qui ante suburbium *Sclavoniae* fuit, intulerunt. Nam & fortiter rejecti, & *Guglielmus* Rangonus *Bononiensium* Prætor, qui cum *Carrotio*, & fortissima manu in expeditionem venerat, milites suos in eas angustias accurrere subsidio, ut plerique scribunt, abnuvit. Paucis ante diebus, prid. Non. Maji. *Guido* filius *Arardi*, restitutum se Reipublicæ *Ravennati*, prædia quædam, nec sacramentum apud *Faventinum* Prætorem dictum, juraverat. *Cæsenates* Tert. Idus Septemb. *Cerviam* expugnant, magnam partem incendunt, juratum a *Cerviensibus* obsequium & obsides extorquent, cum neminem desiderassent ex suis. Tradunt aliqui, *Faventinorum* id gratia factum: qui *Guidone* Guerra, & Abbate *Galliatensi* ad suas partes abductis, conjunctisque cum illis, & cum *Foro-Cornelianis*, ac *Bononiensibus* copiis denuò *Castellionum* obsidere: Verum ubi *Ravennates* opem cum sociis opido laturo, sese ad montem *Poggiolum* in conspectum dedere, tantus incescit animos hostium timor, ut *Foro-Corneliani* domum redierint: & *Faventini* novum a *Bononiensibus* subsidium postulaverint: neque verò frustra, quando *Bononienses* forti, atque infesto exercitu, ex urbe, Quinto Idus Octobr. educto, secumque reductis *Foro-Cornelianis*, adversus *Ravennates* processerint. Sed *Ravennates* cum se longe impares tantæ moli cernerent, noctu abeunt: *Faventini* opidi potiti, magnam partem illud inflammant. Paulo tamen post, ita convenisse inter *Ravennates*, *Bononienses*que reperio, ut ex iis tabulis, quamquam vetustate, locis aliquot, exesis, potest cognosci. In Christi nomine, amen. Juro ego ad sancta Dei Evangelia habere, & sequi, & observare præceptum, & præcepta Domini Petri *Traversariae*, & *Ubertini*, qui mihi . . . de facto Bon. ut Bononia pervenit ad specialem amicitiam, & societatem, & adjut . . .
E Raven. de suis negotiis. Vel ut commune Bon. eis *Ravennatibus*, vel fu. & hoc sacramentum faciam fieri a decem bonis viris de mea parte, quæ ad prædicta peragenda: & credentiam, quam mihi præceperint super his tate, hæc omnia observabo bona fide, sine fraude, remota omni malitia. Nomina eorum, qui hæc. *Guido* Lambertini, & *Jacobus* de *Bernardo*. Actum hoc juramentum in Camera palatii Domini Petri *Traversariae*, in præsentia Domini Comitis *Malvicini*, Comitis *Bernardini*, *Henrici* de *Ubertello*, *Berardi* Gambulli, & aliorum plurium, & in præsentia quibus hoc sacramentum factum fuit, scilicet Domini Petri *Traversariae* &
F Domini *Ubertini*: hoc datum est sub anno Domini Incarnationis MCCI. die . . . mensis Octobris, Indiæ. IV, *Ravennæ*. *Valentinus* *Ravennas* tabellio, & communis *Ravennæ* nuncius . . . nomina illorum de Bononia, qui juraverunt secundum quod *Guido* Lambertini, & *Jacobus* de *Bernardo* adstricti erant jurare facere, sunt hæc. *Alberto* de

367

368

de Menso, Rolandus de Manfredinis, Bucca de Ronco, Auxellinus de Uspinello, Girardus Capuan. Bastardellus, Rolandus Domine Taudisce, Guido Alberici Scannabici, Guidettus de Majo, Uguizon de Auxiletto, Refuisenus, Rodulfi, Bagaroitus Judex, Alberto de Rusticanis. Nomina illorum Ravennatum, qui super ea, quæ dicta sunt, credentiam juraverunt, sunt hæc: Guido Signorelli, Signorellus de Musio, Ugo de Cotto, Ugo de Alberto, de Ugolino, Buccolus Azzolenus, Bartoldus de Pratis, Michilinus, Deus dedit de Signorello, Uguizon de Ubertino, Peppo de la Virde, Ugo de Gezzis, Deus te salvet, Lambardanus, Arconus, Albertus Saffoli, Guido Rambaldi, Herminius, Joannes Scarabigola, Joannes de Paganello, Guido de Atugliano, Guido Pagani, Saracenus Ugonis Volpe, Peppus de Bulgarello, Forasterius Paganellus da Palarzo, Uguizzon de Oddis, Joannes Porcus, Bernardus Joannis Palmerii & alii multi. Sub id tempus Guilielmus Ravennatum Archiepiscopus; quem nonnulla ejus ætatis monumenta Willelmum de Cauriano appellant; cum diligenter Ecclesiam administrasset, de vita decessit, cui Albertus subrogatur, non absque contentione: Ravennates enim sacriati viri, divisi in partes duas, alii Divæ Prædix Cardinalem, præstantem virum, alii Foro-Corneliensem Episcopum postulabant. Verum Innocentius neutrum probans; Cardinalem, quod ejus opera longè magis, Romanæ & Ravennati Ecclesiæ esset profutura, si eo Archiepiscopus munere non occuparetur; Foro-Corneliensem Episcopum, quod a paucioribus postulatus fuisset, quàm ut tertiam partem complerent; alium jubet Archiepiscopum designari: sed illis non unum sentientibus, tandem Albertum Pontifex Archiepiscopum fecit, Ravennatibusque dedit. Is cum vir impiger esset, & spiritus militares gereret, Venetæ Classi in Saracenos paratæ, Imperator, ut tradunt plerique, præfuit: postero tamen anno pridie Kal. Septembr. concessit Guido Boni Comititis, & fratri illius Rainaldo, eorumque filiis, ac nepotibus, quartam castri Bifurcæ & castri Bifurcellæ partem, quæ sunt in Ariminensi, in plebe S. Lauducii, eaque de re tabulas renovavit: ipsi fidem Archiepiscopo sacramento obstrinxerunt, ejusque successoribus. Petrus Traversaria hoc anno, ejus uxore Aicha assentiente, multa cœnobio Portuensi dono dedit. Ravennates mense Decembri, Octavo Kal. Januariæ ad Castellionem cum Casenaribus proelio certarunt, conjunxeruntque cum Ravennatibus, Foroliviensis suas copias: Captus tamen est Petrus Traversaria, & septemdecim secum milites. Quapropter Faventini, qui tum captivi a Forolivianis prope Fratariam facti, in Foroliviano carcere duriter habebantur, ita ut è lucernis oleum aliquando eis bibendum fuerit, domum liberè dimissi, Ravennatesque recepti. Moverat Ravennates ea causa, ut Forolivianos tuerentur, & damna refarcirent, cum Faventini, propterea quod Castellionem, Episcopatus Foroliviani opidum, diruerant, diris devoti excursions in Ravennate fecissent, multaque præda facta, solo æquassent ad Cortinam, fossam magnam, & castrum Latinum evertissent. Sed numeratis, insequenti anno, Episcopo Forolivianorum libris mille, a Faventinis, pax convenit: postquam Faventini, proelio iterum congredi ausi, fusi, & in fugam èti sunt. Albertus Archiepiscopus, dignitatem, qua posset ratione, confirmaturus, ab Innocentio Pontifice, Bononiensium cœnobiis, quæ certam pensionem solvere Archiepiscopo Ravennati consueverant, uti supra memoravimus, obligationem hoc anno confirmari, impetravit, scriptis ea de re, ad Lateranum, Octavo Kal. Mai. litteris, quas Pontifex sua, & septemdecim quoque Cardinalium subscriptione firmavit. Has litteras nos & in bibliotheca sacrarum Virginitum D.

A Andree; ejus cœnobii Præfecta, præstantissima foemina, Felicia Raspona indicante invenimus, & Urbinatum Cardinali Julio Feltrio ab Ruvere, Ravennatum Archiepiscopo, dedimus, qui eas in Ursiana bibliotheca, cum plerisque aliis vetustis monumentis collocavit. De Villa Luci quoque Albertus cum Faventinis controversit, qui eam, & nonnulla Ecclesiæ Ravennatis opida occupaverant. Cujus adhuc rei testes leguntur, De juramento calumniæ, item de testibus & attestat. Innocentii Pontificis ad Episcopum Placentinum litteræ, qui illi quæstioni judex præerat. Aliquot etiam fundos in opido Riversano, qui ad sacras D. Andree Ravennatis Virgines spectabant, ad Archiepiscopatum adjunxit: pauloque post denuò cum Faventinis de Villa S. Potiti, & opido Aureolo litigans, secundum leges, ac tabulas, litem ab Innocentio Pontifice accepit: quod, uti Pontifex affirmat, De probationibus loquens; Faventini temeritate, atque arrogantia, ea bona arripuerat, & possederant, falsisque & inconstantibus testibus adductis, vincere nitebantur. Eodem mense April. Pontifex, in fidem, clientelamque D. Petri, ac suam recepit homines, ac possessiones Ecclesiæ Ravennatis, in Ferrariensi fitas, ne injustis afficerentur molestiis: id se Lucii Tertii Pont. Max. exemplo facere, Innocentius adscribit. Cum etiam Prætor, & Senatus Auximatium, ab Henrico Senogalliensium Episcopo, cui Pontifex causam delegaverat, sæpe citati, judicio non adfuissent, ad causam de damnis illatis Archiepiscopo Ravennati dicendam, Henricus, sept. Kal. Septembr. Arimini, in maximo templo, Ugulinum Prætorem, senatoresque diris devovit, & nisi resipiscerent ad diem D. Michaëlis festum, illorum civitati sacris interdixit; Adfuit testis Gualsus Episcopus Foropompilianus, Tolosendus Ravennæ Prætor, Joannes Malatesta, Gerardus Capuanus, Ugutio Auxellanus, Aspinus & Joannes Forolivienfes & Dux Archiepiscopi Vicecomes. Adhibuerat quidem Auximatium Prætor, deductis secum tribus viris sapientibus, Henricum, apud Aesium, litterasque Pontificias legerat: dixeratque se Auximatium Senatum velle cogere, ut de ipsius sententia responderet; octo post diebus, quos illi Henricus præstituerat, adveniant & juris periti tres, sed absque mandatis: itaque cum Henricus diem certum se finitum dixisset, ad quem nisi citati respondissent, absentes damnarentur, ipsi verò in pertinacia contumaces permansissent, ad eos è piorum communitate deturbandos, ita uti dictum est, Henricum, Romanæ Ecclesiæ mandatis parere volentem, impulere. Ubertinus Guidonis Dusdei, & Guido Dusdei, ejus fratris filius, & Anastasius, anno MCCIV. in Prætorio Ravennatis Reipublicæ, Cermixono Ald. Prætori Ravennati, Reipublicæ Ravennatis nomine, receperunt, nullum se, neque filios suos, aut suæ factionis cæteros, vulnus, familiæ Petri Traversarii illaturos. Mandavit Cermixonus Ald. Prætor, ipsis Ubertino, & Guidoni Dusdei, & Anastasio, ne in Senatum, & nisi duobus tantum comitantibus, nec nisi vocati, venirent; neque ex eorum familiaribus, arma quemquam deferre sinerent. Hæc eadem Ubertinus Guidonis Dusdei, Guidoni è Laxario, Guglielmo è Monte, & Petro Traversariæ servaret. Incolæ D. Potiti Idib. Decembr. jurarunt se in fide Archiepiscopi Ravennatis futuros, & nihil umquam dignitati illius adversum molituros: cum etiam paulo ante, Tert. Kal. Decembr. vesperi, in opido Casa murata, in ædibus Archiepiscopi, Bernardino Comite Cunii, Guidone Duce, aliisque præsentibus judicium controversiæ, quæ inter Albertum Archiepiscopum, & Ubertum Comitem erat, integrum ad Petrum Traversariam, & Guidonem Comitem Cunii, fuisset

Lib. II.
Decretal.

2 in Decretal. licet causam de probatione.

370

ANN.
MCCIV.

ANN.
MCCV.

set rejectum. Egerat enim iudicio, in *Ubertum* Comitem *Albertus*, Glazolum, Montem altum, Montem *Veclum*, Rangle, integra opida, & octavam castris novi partem, deposcens. Postero anno, pacem, *Faventini*, cum *Petro* Traversaria confirmarunt. Itaque cum *Bagnacavalenses* subsidio *Faventinis* neglexissent proficisci, & fossa circumducta munire opidi suburbium studerent, *Faventini*, Traversarii auxiliis impetratis, qui ad eorum castra se contulit, cum equitibus quadringentis, eò adduxerunt *Malvicinum* Comitem, opidi *Regulum*, opidanosque omnes, ut deditione facta, incolumes ipsi servati sint, opidum, suburbanaque tecta incendio absumpta. *Albertus* Archiepiscopus concessit *Alferio* Ferrariensi, ut certum salis numerum, cum dedisset portorium, pro eo è *Cervia* auferret, anno insequenti: quod idcirco notavi, ut appareat, quid, ea in urbe, jurisdictionis Archiepiscopo *Ravennati* esset. Eodem anno, xvii. Kal. Julii, in villa *Salgareta*. A. *Feretrans* Episcopus, iussu Archiepiscopi *Ravennatis*, litem decernens, qua Archiepiscopus ipse, & homines qui mansum incolebant montis *Fabri*, qui *Viviani* erat è monte *Salutari*, & *Druditia*, ex una parte, & *Vivianus* idem, *Druditia*que ex altera, iudicio contendeant, fecit, ut iis renunciarent, multi, qui ab Archiepiscopo esse voluerunt, quod cum in manibus *Joannis* Malatestæ esset factum, eos *Malatesta*, *Viviano*, & *Druditia* assentientibus refutavit, & in manum tradidit Vicecomiti Archiepiscopi *Ravennatis* *Alberti*, qui non multo post moritur. Illius hæc fuit inscriptio. *Albertus* Divina miseratione S. *Raven. Ecclesie* Archiepiscopus. Succedit in Archiepiscopatum *Ægidius* anno a partu Virginis MCCVII. cui *Innocentius* Pontifex, pallium è corpore beati *Petri*, per. R. subdiaconum suum, misit, sic tamen ut quam primum sese ferret, intra annum, occasio, veniret in Apostolicum conspectum, professionem, quam iuramento fecerat, ore proprio editurus. Quamquam enim constitutum jam Pontificia lege erat, ut designatus *Ravennas*, accederet ipse *Romam* ad pallium accipiendum, eam se tamen legem temperare, cum ita necessitas postularet. Exstant adhuc Pontificis hac de re litteræ, *Dat. Laterani XVI. Kal. Maji Pontificatus anno. X.* Dum autem *Ægidius* sacras ditionis suæ invisit ædes, cœnobii *Portuensis* Præfectus, ejusque familiares, ex ipso *Portuensi* templo, ejicere illum, armis etiam adhibitis; tentarunt: Sed hujusmodi dissidium *Innocentius* Pontifex, deinde composuit. Quoniam verò oppigneraverat *Albertus* Archiepiscopus, *Salinguerra* *Taurello* *Ferrariensi*, *Ravennatis* Ecclesie quædam opida, *Ægidius* per *Rolandinum*, ac *Sorisinum* procuratores suos, numeratis *Salinguerra*, in urbe *Ferraria* libris *Ferratinorum*, supra unam, octingentis triginta; librisque Imperatoriis novem, & solidos quinque, opida a *Salinguerra* redemit, recepitque, *Maderium*, & *Sandalum*: fuerant enim tantundem oppignerata. Eodem hoc anno, ab Episcopo *Forompiliano*, è piorum communitate exterminantur in D. *Apollinaris* in *Classe* Castris novi Prætor, incolæque, quod *Bagnolum*, Ecclesie *Ravennatis* opidum occupassent, ejus bona diripuissent, incolas partim captivos fecissent, alios obruncassent, opidumque evertissent. Haud dissimili ratione, Tert. Non. Novemb. *Ventura* Episcopus *Ariminensis*, in sacello domestico, sui Prætorii, litteras legit, *Innocentii* Pont. Max. quibus mandabatur illi, ut *Auximates* induceret, ad refarcienda damna, & injuriis satis faciendum, quibus Ecclesiam affecerant *Ravennatem*: additque ea cum fecisset, illi *Auximates* nequaquam credidisse: ad hæc sententiam recitavit, quam in eos Episcopus *Senogalliensis*, auctoritate Pontificia, tulerat: Tandem Prætorem *Auximatium*, Senatoresque ex-

ANN.
MCCVI.ANN.
MCCVII.

371

A stinctis candelis, omnemque civitatem; nisi Ecclesie *Ravennati*, ad diem festum S. *Andree*, satisfaceret; interdicto notavit. Mox difficillimis, tristissimisque temporibus animadversis, laxiorem illis diem dedit, ad Quart. Non. Februar. Eodem ferè tempore, *Venetis*, Calopriorum familia, quæ *Ravenna* ortum ducebat, Senatorii ordinis, cujus erat, muneribus amplissimis perfuncta, Tribunitiaque potestate sapius administrata, cum D. *Benedicti* templum exædificasset, nullo succedente, desit. *Ægidius* Archiepiscopus, multa bona, præsertim quæ fuerant *Ubertini* *Acarisii*, D. *Mariæ* in portu cœnobio, concessit. Insequenti anno, qui octavus ANN. MCCVII. fuit supra millesimum, *Asanitus* *Cremonæ* Prætor, ipsaque *Cremonensium* Respublica tabulis confectis, testati sunt, sibi a *Ravennatibus* de quadringentis viginti quattuor libris, monetæ Cæsarianæ, satisfactum, quas *Cremonensis* populus ad *Ravennam* amiserat. Interea *Ægidius* Archiepiscopus morbo oppressus interiit, cui subrogatur *Hubaldus*, cum esset Episcopus *Faventinus*. Huic statim *Innocentius* Pontifex has scripsit litteras. *Innocentius* Episcopus, servus servorum Dei, Venerabili F. V. Episcopo Salutem, & Apostolicam benedictionem. Ecclesia *Ravennæ* suo viduata pastore, suffraganeis, & capitulo ejusdem Ecclesie *Raven.* convenientes ad invicem, de substitutione Pontificis venerabilibus fratribus nostris, *Joanne* *Cervien*si, & *Alberto* *Sassinat*e Episcopis, & dilectis filiis, presbytero *Joanni*, & *Donato* *Canonicis*, & presbyteris *Voberto*, & *Martino* *Cantoribus* ejusdem Ecclesie, *Bernardo* S. *Apollinaris* in *Classe*, & *Ambrosio* *Apollinaris* in novo, *Abbatibus*, & presbytero *Joanne*, ac *Petro* *Diacono*, *Primicerii* eligendi, seu postulandi Pontificem præhabita diligenti te in Archiepiscopum postularunt, nobis humiliter supplicantes, ut postulationibus ipsorum annuere dignaremur. Nos ergo non solummodo approbantes, verum etiam ratam habentes postulationem tenebaris Ecclesie *Faventine* duximus absolvendum: Fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandantes quatenus ad Ecclesiam *Ravennatem* accedens circa regimen ejus insistere studeas salubriter, & prudenter: Nos enim suffraganeis ejusdem Ecclesie, & clero, & populo *Ravennat.* per nostras damus litteras in mandatis, ut tibi, tamquam pastori suo & exhibeant reverentiam debitam, & honorem. *Dat.* 372 *Laterani* Kal. Junii, Pontificatus nostri anno XI. *Ugutio* *Cremonensis*, *Ravenn.* Prætor, adhibitis *Petro* *Corbo*, & *Chunrado* *Dulcebono* testibus, qui xiii. Kal. Septembr. *Cervien*ses inspicerent, urbis *Ravennæ* fluvios defodientes, atque expurgantes, illum præsertim, qui ante ædes, quæ fuerant *Joannis* *Ducis*, ad pontem *Caurellum*, ante domum *Bonhomii* erat, usque ad portæ *Ursicini* *Gatulum*; ut eorum utar verbis, ejus vestustæ servitutis memoriam mandari tabulis publicis iussit, quod ab ea subducere se *Cervien*ses velent. De *Cremonensibus* autem, quod dictum est, amisisse eos *Ravennæ* pecuniam, & *Ugutionem* *Cremonensem*, *Ravennatem* Præturam gessisse, id eò spectat, ut magnam illis cum *Ravennatibus* conjunctionem foederis fuisse testemur: quomobrem non ipse solum *Cremonensis* populus, sed & Episcopus, huc sæpe venire consueverant: sic ut ad nostram ætatem, ab Episcopo, rebus certo jure tradendis, pacta de *Ravennati* itinere, antiqua servantur: Nam *Marchiones* *Palavicini*, ad hunc usque qui modo vivit, *Sfortiam*, *Venetarum* copiarum Imperatorem, ita de nonnullis ad *Padum* locis, accipiunt ab Ecclesia *Cremonensi* tabulas, ut quoties Episcopo *Ravennam* conventus, alteriusve negotii causa, eundem sit, *Ravennam* adducere, reducereque *Cremonam*, sua ipsorum impensa, Episcopum, ejusque omnem fa-

familiam teneantur: quod mihi etiam per litteras *Nicolaus Sfondratus*, ejus Episcopus urbis, insigni vir doctrina, & omni Episcopali virtute præstantissimus, confirmavit. Hujus exitu anni *Ravennas Ecclesia*, Resque publica, cum *Azzolino*; ita enim scribitur; *Marchione Estense*, foedus iniit in hæc verba, quæ, quoniam ad eorum temporum mores cognoscendos magis faciunt, integra apponam. Ego Dominus. A. *Marchio Esten.* & tota parte mea de *Ferraria* promitto per stipulationem vobis præsentibus, *Arconode Saxo*, & *Alexandro Judici*, *Ambaxatoribus*, *Procuratoribus*, sive *Sindicis*, seu actoribus communis, acceptoribus nomine, & vice communis ipsius, & Ecclesie *Ravennæ*, in perpetuum, id est, quod non offendam in perpetuum, nec offendi permittam, neque assentiam neque offendi patiar castrum *Argentæ*, nec ejus *Burgum*, nec homines prædicti castri, aut *Burgi*: neque eorum res mobiles, vel immobiles: & etiam jus, & omnem actionem, & rationem & lulum, quod, vel quæ, vel quam ego, vel prædicta pars mea de *Ferraria* habet, vel habere sperat, vel causarum, nec . . . aliquo modo nobis parte . . . ullo modo, aut jure, in prædicto castro *Argentæ*, vel ejus *Burgo*, vel hominibus ipsius castri, vel *Burgi*, vel eorum rebus, vobis nomine communis *Ravennæ*, & Sanctæ Ecclesie *Ravennæ*, scilicet, majoris, do, cedo, trado, mando, & desinio, & pactum perpetuale de non petendo in perpetuum facio: & ipsum castrum, & *Burgum*, & homines de cetero, & eorum res, ut dictum est superius, liberè, & sine ulla inquietatione, possidere permitto: & promitto me facturum ita, quod omnes homines prædictæ partis meæ, præstabunt sacramentum & subdicenda infra, quod ipsi non offendent, nec offendi consentient, nec permittent, prædictum castrum *Argentæ*, nec ejus *Burgum*, neque homines ipsius castri vel *Burgi*, neque eorum res in perpetuum, & quod dabunt, & donabunt, atque perpetualiter desinient vobis, nomine, & vice communis, & majoris Ecclesie *Ravennæ* accipientibus, omne jus, & omnem actionem, & rationem, & lulum, quod, vel quam, vel qui habent, vel habere sperant in prædicto castro, vel ejus *Burgo*, vel hominibus prædicti castri, vel *Burgi*, vel eorum rebus, ullo nomine, vel jure, & quod ipsi renunciabunt omni juri, & exceptioni, eis hoc, & super hoc aliquo modo competenti, vel competituro: & specialiter renunciabunt legi, & exceptioni agendi contra commune *Ravennæ*, & sanctam Ecclesiam *Ravennæ*, ex eo, quod commune *Ravennæ* sua auctoritate, possessionem prædicti castri, & ejus *Burgi* intravit, & quod ab Archiepiscopo *Ravennatis Ecclesie*, neque a choro ejusdem Ecclesie, nomine ipsius Ecclesie syndicos, procuratores, actores constitutos non estis: & egomet eodem modo, ut dictum est, renuncio, & confirmo hæc omnia superscripta promitto sincera habere, & observare & adimplere, & in nullo contrasacere, pena marcharum mille argenti, & ea soluta, firma &c. & incontinenti in dicendorum testium præsentia prædictus *Marchio* juravit omnia superscripta tenere firma. Act. an. MCCVIII. Indict. X. die primo Octobris. Dominus paganus Judex, *Isolanus* notarius *Joannes de Canossa*, *Albergerius Malvetius*, testes rogati, in domo filiorum Domini *Guidotti de Faro*. Quoniam vero *Hubaldo* Archiepiscopo *Ravennatum* facto, Præpositus, Canonici, Abbates, *Primicerii*que *Faventini*, designandi Episcopi facultatem ad. I. Sacerdotem, Canonicum *Faventinum* detulerant, is vero *Joachimum* nominaverat, *S. Fridiani* Lucensis, Canonicum, jam Episcopum *Sarzanatem*, qui primo Canonicus, dein Præpositus *Faventinus* fuerat, eratque *S. Fridiani* Præfectus assensus; dum a Pontifice confirmari postulant, objicitur Concilio *Constantinopolitani* caput, quo cavetur, ne quis à Pontificia dignitate, ad monachi vitam, & pœnitentiæ locum profectus, ad Pontificatum deinde emerge-

A ret. Pontifex luculentis, quæ adhuc in tabulario *Ursiano* exstant, litteris, Dat. *Laterani* IIII. Id. Februar. anno Pontificatus XI. quomodo caput illud *Constantinopolitani* Concilii, quod unum ex quattuor est, quæ sicut quattuor Evangelia, Ecclesia Catholica veneratur, accipiendum sit, ANN. MCCIX. latè explicat: si quis enim, aut quod plerosque mortales habeat adversos, aut morbo opprimatur; aut necessaria ad regendum disciplina careat, vel quia cupiditatem parentum, perspectam tunc primum habeat, qua fuisset Episcopatum adeptus, monachum induerit, de eo minime Concilium loqui, sed posse illis cessantibus, ad Pontificatum admitti: in illo secus, quem crimina; quorum esset, iudicio, aut confessione convictus; eo adegissent. Aliis asserentibus, ut resurgere per se nequeat, id autem est repetere quasi debitum, quo se ita abdicavit; quamquam possit eligi: præsertim si locum tantum, non ordinem dimisit. Itaque *Hubaldo* Archiepiscopo mandat, ut ei si constitit, ob aliquam ex ipsis causis, similibusve *Joachimum*, Episcopatum deposuisse, auctoritate Pontificia, illi, ineundi *Faventini* Episcopatus potestatem faciat, potissimum si loco cessisset, non item ordine dignitateve, uti aiebant, alioqui Præposito, & Canonicis injungat, ut alium sibi Episcopum designent. Eodem anno, MCCIX. Tert. Non. Maji *Cervie* in æde D. *Joannis*, *Simone* Episcopo *Cervienſe*, Ugutione ejusdem Civitatis Prætoris, atque aliis spectantibus: Senatu coacto, litem, qua *Ravennates*, *Cervienſes*que iudicio disceptabant, rejecit *Hubaldus* Archiepiscopus, easque composuit causas; quibus dissentiebant: Itaque pridie Kal. Jul. *Bernardus Joannis Palmerii* & *Aldrevandus* nuncii *Rodulfi* Comititis, Legati *Flaminie*, pro Patriarcha, & *Othone* Raigac, & *Ugolino* Ubertelli consulibus *Ravennæ*, una cum *Ugone* e *Guezzo*, & *Theoderico* Dominæ *Ufillanæ*, Legatis, pro Republica *Ravennati* per præconem edixerunt, *Cervie*, ne quis salem usquam navi deveheret, præterquam *Ravennam*; neque curribus cuiquam venderet. Nono Kal. Septembr. *Ferrariæ*, in ædibus *Petri Aldigerii*, *Albertinus* Salinguerræ nepos, confectis tabulis, pollicitus est, nihil se deinde in perpetuum, procuratoribus Reipubl. *Ravennatis*, ejus Reipublicæ & Ecclesie item *Ravennatis* nomine, spectantibus, ac accipientibus; de castro *Argentæ*, & suburbis, incolisque ac bonis, postulaturum: nullam illis molestiam ob id illaturum: Tactisque sacris Euangelis ea se servatum juravit, cum testes adessent *Rambertus* Bazalerius, *Vivianus* Ubaldinus, *Salinguerra*, & alii. *Hubaldus* Archiepiscopus, æquitatis amantissimus, & recti studiosissimus, cum Archiepiscopatus amplificandi, magno desiderio incensus esset, hæc curabat, & quemadmodum paucis ante diebus; fuit autem ad Tert. Id. Aug. per Archiepresbyterum *Carghi*, & Præpositum D. *Martini*; quorum iudicio delegata causa fuerat, venit in possessionem honorum, quæ ad Ecclesiam *Ravennatem* spectabant, ea autem fuere *Cavalli*, *Curia Podii*, media *Fiblia*, medium *Marticenium*, in bucca de *Tono*, in *pagnano*, & finitimis illis locis multa, ita V. Id. Septembr. in ædibus Episcopi *Faventini*, pignori dedit *Aldebrandino* Lazari- ni, partes duas castri *Aurioli*, & *Curtis*: *Regri- gnatio*, tertiam: cum illi *Aldebrandinus* libras centum, *Regrignatius* quinquaginta, mutuas dedissent. Ab *Othone* etiam Cæsare; qui *Philippo*, *Friderici* Imperatoris, uti diximus, filio, interfecto, solus rerum potiebatur, & eodem hoc anno, V. Id. Octobr. *Cæsarianum*, atque Augustale diadema, *Romæ* de manu *Innocentii* Pontificis acceperat, tabulas impetravit Augustales, quibus prærogativæ omnes ac privilegia,

jurisdictionem, ditionemque Ecclesiae *Ravennatis* spectantia, singulis numeratis locis, & confirmabantur, & augebantur. Amplissimum exstat adhuc diploma, quo *Hubaldus* Archiepiscopus, dilectum Principem suum appellat, Dat. apud castrum *S. Miniatis*, manu *Gualterii* Imperialis protonotarii Tert. Kal. Novemb. Ind. XIII. Testes adfuere *Vuolfgerus* Patriarcha *Aquilejensis*, *Crigell. Nurembergensis* Episcopus *Vualter. tt. Lucensis* Episcopus, *Alenpadus* Episcopus *Vercelladus*, *Alepradus* Episcopus, *Vulteranus* Episcopus, *Maldinus* Imolensis Episcopus. *Gilinus* Tarvisinus, *Azo* Marchio *Estensis*, *Salinguerra* Ferrariensis, *Henricus* Calendrini Marescalcus Imperii, *Gorozolinus* dapifer Imperii, & plerique alii Augustalis aulae iudices. Subscripsit, post *Othonis* signum, *Chunradus* Spirensis Episcopus, Augustalis aulae Cancellarius, vice *Theodorici* Colonienfis Archiepiscopi, & totius *Italiae* Archicancellarii. Act. anno MCCIX. Regni *Othonis* anno XII. Imperii, primo. Quo eodem anno, pridie Kal. Jan. *Cervienfes* a quartodecimo, ad septuagesimum annum aetatis, in aede *D. Joannis* Cervienfis, fidem sacramento obstrinxerunt *Petro* Traversariae, & *Desdeo* Carrario, *Ubertini* filio, eorumque filiis maribus, Praetorem externum se non recepturos, nisi quem *Petrus*, *Desdeus*, *Ubertinus*que pater probaverint. Certum item quotannis, mense Augusto, vectigal, ex sale, illis, eorumque studiosis, persoluturos: Portorum omnium, quae ad Catenam in portu positam, exigebantur, duas illis partes, tradituros, sibi unam habituros: Omni *Flaminia*, equitem, militemque, hostem, & cavalcata vocabant; quocumque *Catanei* vellent, suis stipendiis, missuros: *Catanei* verò, *Ubertinus*, & *Petrus* Traversaria, homines *Cervienfes*, eorumque bona se defensuros polliciti sunt. Erat nova in *Italia* *Cataneorum* dignitas, a *Germanis* inveccta Caesaribus, qua ii insigniebantur, qui principem in civitate locum obtinebant. Hoc tamen iurjurando *Cervienfium*, voluerunt, nullum Archiepiscopo, Reipublicae *Ravennati*, neque Episcopo *Cervienfi*, aut eorum iuribus, praedictum accedere. *Hubaldus* autem Archiepiscopus, quemadmodum hac in re, ac multis aliis, conservare, &

375 recuperare Archiepiscopatus dignitatem, jurisdictionemque summa ope nitebatur, ita, quod ab se contra jus, & fas possideri intelligebat, confestim rejiciebat, & dominis restituebat: nam an-

ANN. no MCCX. *Adalasiae* sacrarum Virginum *D. Andreae* MCCX. Praefectae, quae *Albertus* Archiepiscopus superioribus annis apud *Riversanum* habuerat, reddidit, inde *Argentam* cum *Bonifacio* fratre profectus, ubi Non. Febr. multa constituit, quae restitutione egere videbantur. Per id tempus, *Ferrariae* *Petrus Alberti* *Aldigherii*, cui controversiam inter Consules, Praetorem, Rempublicamque *Ravennatem*, & *Cervienfes*, cognoscendam, tollendamque *Dulfus*, *Aquilejensis* Patriarcha, *Othonis* Caesaris in *Italia* Legatus, mandaverat in Reipublicae *Ferrariensis* Praetorio, coram *Ugone* *Vormatiensi*, Praetore *Ferrariae*, *Caccianimico* ejus Iudice, *Joanne* *Albaro*, & *Leutico*, legum Dominis; ita enim ibi scribitur; *Guidone* è *Ferravidio* Iudice, *Guglielmino* *Jocolo*, *Menabone*, multisque praeterea, pronunciavit, *Ravennae*, *Cerviam* subjunctam esse, cum expurgandis, defodiendisque fossis urbis, tum accipiendis, servandisque edictis, municipalibusque legibus *Ravennatum*, mittendo exercitu, ac ceteris hujusmodi faciendis, quae subjectionem praese ferunt. Interea cum *Otho* Caesar, nimia ductus dominandi libidine, novaque dignitate plurimum superbus, Regni *Siculi*, ac *Neapolitani* clientelam, verbis, recipere,

A factis Regnum occupare contenderet, *Innocentius* Pontifex, qui a *Constantia* Augusta moriente, *Friederici* pueri tutor fuerat relictus, quos ipse ambos paulo ante *Siciliae* Reges instituerat; *Othoni* acerrime restitit, & in pertinacia permanentem, jurato spoliavit populorum obsequio, & tandem execrationis in cum sententiam explicavit: litterisque hac de re scriptis, ea legi, divulgarique jussit, exstant ad Archiepiscopum *Ravennatem*, & subjunctos illi Episcopos IV. Non. Martii, Pontificatus anno XIII. Laterani datae, quarum hoc est initium. *Innocentius* Episcopus servus servorum Dei Venerabilibus fratribus, Archiepiscopo *Ravenn.* ac Suffraganeis ejus, Apostolicam benedictionem, Deo & vobis de Imperatore conquerimur, qui beneficiorum nostrorum ingratus, & promissionum suarum oblitus, retribuit nobis mala pro bonis, odium pro dilectione, offensam pro gratia, injuriam pro honore, tamquam filius indevotus, a persecutione pie matris incepit, quae ipsum contra communem penè omnium voluntatem, toto conamine studuit ad Imperium sublimare, sicut vobis, & aliis est plenissime manifestum: multis insultantibus nobis, quod merito ea patimur, cum nos fecerimus gladium, de quo graviter vulneramur: sed insultatoribus nostris, respondeat pro nobis Altissimus, qui puritatem animi nostri plenè cognoscit, nec sine causa legitur, de se ipso dixisse, poenitet me fecisse hominem: illudque debet ab omnibus iniquum, & impium reputari, quod ad occupandum Regnum *Siciliae* manus extendit, quod a nobis, carissimus in Christo filius noster, Rex *Friedericus* illustris, orphanus, & pupillus, obtinet ex successione materna: tamquam sibi nequaquam sufficiat, quod ejus patrimonium injustè detinet occupatum. Quis ergo de cetero sibi credat, aut quis de ipso confidat, quandoquidem nobis fidem non servat, qui, licet indigni, locum Christi tenemus in terris, qui tot & tanta sibi contulimus beneficia? His igitur commotus *Innocentius*, non solum *Othonem* de dignitate dejecit, sed & *Friedericum* ipsum secundum, *Siciliae* Regem, *Henrici* sexti filium, annos natum sexdecim, Caesarem creandum jubet. Quoniam vero *Bellunensi*, ac *Feltrensi* Episcopo mortuo, Canonici non unum, in designando Episcopo, sentiebant; Nam pars A. Subdiaconum Pontificis, Canonicum *Vicetinum*, alii Phi. Abbatem *Pomposianum* elegerant; Pontifex, auditis utriusque procuratoribus, *Hubaldo* Archiepiscopo II. Id. Mart. scribit, quod si viderit, absque gravi, coenobii *Pomposiani*, jactura, abdicare Abbatem posse ipsumque electioni assensisse, ad

E eas Ecclesias adeundi, facultatem illi praebat: alioqui injungat Canonicis, ut intra octavum diem, idoneum sibi Pastorem designent, quod si neglexerint, ipse, Episcopum designaret, *Hubaldus*. Qui his acceptis litteris, de tota re statim certiore Abbatem facit, a quo responsum est, cum gravis videretur Monachis, *Hubaldi* adventus, veniam Abbati impertisse, ut ad eas Ecclesias adiret, se autem electioni assentire. Quamquam autem esset *Otho* a Pontifice, dignitate spoliatus, ejus tamen adhuc in *Italia* remanserant administri; itaque Quarto Kal. Decembris, *Arpus* nuncius *Leonardi* è *Tricano* in omni *Flaminia* *Othonis* Caesaris, Comitibus, ac procuratoris, ipsius jussu *Leonardi* possessionem dedit *Uberto* Comiti, *Montis* è *Gociis*, & nominatim, *Arsae* *Saligi*, Ecclesiae *Flaudenani*, totiusque ejus regionis, adhuc Ecclesiae *S. Joannis* *Montis* *Veneris*, Ecclesiae *S. Andreae*, *Tumbae* *Cantiae*, *Mercati* *Castri* *novi*, *Tumbae* *Manfredorum*, totius *Pullaredi*, *Arcis* *Castri* *novi*, integritate ejus castri; & jurato sibi obsequio, quod ad Imperium spectaret, eorum locorum incolas absolvit. Ipse autem *Leonardus*, *Arimini*, in *D. Juliani* porticu, IV. Id. Decembr. sententiam *Hubaldo* Ar-

Archiepiscopo confirmavit, ab Episcopo *Cæsenate*, & *Nicolao Faventino*, iudicibus ab utraque parte constitutis, latam, inter ipsum *Leonardum* ex una parte & *Hubaldum* Archiepiscopatus sui nomine ex altera, de multis prædiis, quæ *Leonardus* promisit, nomine se Archiepiscopi, precario retenturum, dum *Ravennatis* Ecclesiæ nomine *Hubaldus* in eorum possessionem veniret. Eodem hoc anno, *Castri Galiolæ* incolæ, *Hubaldo* fidem sacramento obstrinxerunt. Postero, *Ravennates* *Azonis Estensis* ivere præsidio, qui imprudentibus adversariis, *Hugonem* *Othonis* Legatum, & secum unâ *Salinguerram*, *Ferraria* eiecit. Quamobrem cum obsidendæ *Ferrariæ* causa, *Otho* & *Salinguerra*, castra ad *Doliolum*, *Bononienses* ad *Galeriam* posuissent, *Ravennates* Pontificiarum partium studiosi ad *Argentam* confedere, quemadmodum *Regienses* ad *Sammartinum*, *Mutinienses* ad *Finale*, *Copias* locaverant. Et cum *Othonis* Cæsaris Vicarius *Argentam* occupasset, nam arma in Pontificem, inimico animo movebat, *Hubaldus* ita se gessit, ad eo magno rem animo tractavit, ut opidum fuerit sibi restitutum. Quo loco in *Historia Principum Estensium* *Joannes Baptista Pigna* auctor est, *Hubaldum* anno MCCXII. quo anno Præturam *Ravennatem* gessit *Ubertinus Guidonis Dusdei*; *Argentam* ipsam *Azzonis Estensis*, & *Aldrovandini* filii, fidei & custodiæ commendasse: Inter ipsum autem *Hubaldum*, & *Cervienses* Kal. April. in Episcopi *Cerviensis* ædibus, cum *Oddo* Episcopus *Cæsenas*, & *Canonici Ravennates* multi adessent, ita convenit. Quæcumque consueverunt obsequia Archiepiscopo & ejus internunciis *Cervienses* præstabant. Consules, Respublicaque *Cervienses*, venire in possessionem dimidiæ partis cætenæ *Cervie*, & littoris *Hubaldum* permittent: sic tamen ut de jure agere sit illis integrum. De obsequiis ad eam diem intermissis, ad arbitros rejiciatur. Eodem anno *Petrus Traversaria*, assentiente *Imilia* uxore, *Piscatorum Ravennatum* ordini ea bona concessit, quæ *Petri Ducis* fuerant. Ad V. Id. Octob. *Ravennæ*, in Archiepiscopi cubiculo, opidi *Riversani* incolæ jurarunt, fideles se *Hubaldo* Archiepiscopo futuros. Insequens annus quæstionis plenus accessit, in qua *Hubaldus*, *Petrum Hadrianum* Episcopum postulavit, de ambitu: & XIV. Kal. Mai. iussit testes citari, *Canonicos Hadrianos*, qui affirmabant multa a propinquis Episcopis, comitiorum tempore fuisse *Canonicis* promissa, & inter sacros viros palam dici, per *Simoniam* ad episcopatum adiisse, & dum Episcopus esset, *Thomæ* subdiacono vulnus intulisse, postea *Divinis* fuisse operatum. *Margaritus* subdiaconus, & *Canonicus*, se, & *Adamum* sacerdotem ab Episcopo vocatos, aiebat, dicente, fratres eorum *Canonicos*, illum maxime vexare: quapropter vereri, ne eum in iudicio arcefferent; unde volo, inquit, juretis, vos secum hac in re nequaquam futuros, & si quid ipsi adversus me moliri vellent, renuntiaturos; quod & jurarunt Episcopus contra, illis recepit, in virtute Spiritus Sancti, & per duodecim Apostolos, & per quatuor Evangelistas, & per ordinem suum, officio se illis non interdicturum; nec ullius causa offensionis, eos umquam gravaturum; Mulierum consuetudine si uterentur, nisi simplici admonitione, acerbum illis non futurum. Hæc ut servaturum se ostenderet, pacem eis in fide Apostolorum dedisse, manusque suas, in eorum manibus posuisse: Cum tamen deinde illis interdixisset. Sed quis fuerit hujus quæstionis finis, non reperio. Magis patet causæ *Bononiensis* exitus, quam iis litteris *Innocentius* Pontifex *Hubaldo* Archiepiscopo delegavit. *Innocentius* Episcopus Servus servorum Dei. Ve-

A nerabilibus fratribus Archiepiscopo *Ravennati*, & Episcopo *Cremonensi*, salutem, & Apostolicam benedictionem. Cum *Bononiensis* Episcopus olim ad Consilium, & suggestionem bonæ memoriæ *Galbanen. electi*, suam insufficientiam recognoscens, sarcinam Pontificalis officii, quam sine suo, & commissi sibi gregis periculo, portare non poterat, infra certum tempus deponere promississet, idem præesse gaudens potius, quàm prodesse, post decessum illius, promissionem inficiari non metuit supradictum, adeo ut a tabellione, qui fecit super hoc publicum instrumentum, illud, sicut accepimus, faciat occultari. Cum igitur dicta promissio dubia non existat, & insuper ejus sit insufficientia manifesta, fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus ex parte nostra, moneatis eundem, ut *Bononiensem Ecclesiam* exoneret de seipso, eum, si monitis vestris infra quindecim dies acquiescere forte voluerit, ab eadem, sublato cujuslibet contradictionis seu tergiversationis difugio, penitus amoventes: & compellentes eundem, ut in manibus vestris resignet pecuniam, quam pro terræ sanctæ succursu noscitur congregare, injungatis Capitulo Ecclesiæ memoratæ, ut virum scientia, vita, & fama præclarum, sibi per electionem canonicam infra octo dies præficiant in pastorem, alioquin nos eum tunc, auctoritate nostra, sublato cujuslibet contradictionis & appellationis obstaculo, personam, quæ tanto congruat oneri, & honori, præficiatis eidem: Contradictores per censuram Ecclesiasticam, appellatione postposita, compescentes. Vos denique fratres Archiepiscopo, & Episcopo, super vobis ipsis, ac credito vobis grege, taliter vigilare curetis, exstirpando vitia, plantando virtutes, ut in novissimo districti examinis die, coram tremendo iudice, qui reddet unicuique secundum opera sua, dignam possitis reddere orationem. Dat. Laterani IV. Id. Junii. Pontificatus nostri annos XVI. *Savignanenses* per id tempus *Hubaldo* Archiepiscopo *Ravennati* fideles se futuros jurarunt. *Ravennates* indixere *Faventinis* bellum, & ad suas copias, validam manum, *Forolivianorum*, *Britonorianorum*, *Bagnacavallensium*que adjecerant, futurumque videbatur insigne prælium, cum anno postero, *Guido*, *Lambertinus Faventinorum* Prætor, accitis *Bononia* peditibus, equitibusque multis, & 378 plures pollicitus, fecit, ut nostri, propter ingentem famam novorum auxiliorum, & Prætoris prudentia permoti, domum remigraverint: accedente præsertim auctoritate *Hubaldi* Archiepiscopi, quæ apud *Frogerium* Prætozem *Ravennatem*, & *Lambertinum Faventinum* habebat ponderis plurimum: illique *Lambertinus*, cum esset *Argentæ*, VII. Kal. Mai. aliquot prædiis cessit, propterea quod *Hubaldus*, qui & ipse *Argentæ* erat, quosdam illi agros, demumque in *Cavallitas*, in quo habitare consueverat, jure Emphyteutico dederat. Constituire enim nitebatur *Hubaldus*, Archiepiscopatus sui bona, & cetera confirmare cum decrevisset in sacram expeditionem proficisci, & in *Saracenos*, quotidie magis invalescentes, suscepto Crucis signo, arma movere. Quamobrem *Innocentius* Pontifex, litteris suis dat. apud *S. Petrum*, *Romæ*, anno Pontificatus XVII. in beati *Petri*, suamque fidem, & clientelam ipsum Archiepiscopum Archiepiscopatumque, recepit, deditque ut alios eodem crucis signo ornaret, & criminibus absolveret: Mox in proximum annum, Concilium *Romæ*, generalemque conventum, indixit. *Hubaldus* interea *Bononiam* proficiscitur, atque eam causam in interiori senatu, Consilium credentiæ vocabant; agit summa diligentia, nomine Pontificis. Insequenti anno, postquam aliquandiu, de castro *Bagnoli*, & quibusdam aliis cum Episcopo *Sassinate* litigasset, tandem uterque, *Ravennæ* x. Kal. Aug. *Cæsenate*, & *Foropompiliano* Episcopis spectantibus, iudicium totius cau-

causæ integrum ad Præpositum *Ravennatem*, & *Aldebrandum* Canonicum *Sassinatem* rejecit. Mense Novembri Concilium *Lateranense* quadringentorum Episcoporum ab *Innocentio* est habitum, potissimumque de concordia cum *Græcis*; nam *Græci*, Metropolitani, *Græcique* Cæsaris, atque *Romani* Legati interfuere; & de auxiliis in *Asiam* ad sacrum bellum mittendis, tractatum. *Italica* interea civitates, specie libertatis quadam abusæ; & suorum civium intestinis bellis, & finitimarum oppugnationibus, maximè agitabantur. Et quoniam rarò admodum accidit, quin civium dominandi cupidorum potentia, magna in Republica damna afferat, id tunc *Ravennæ* videbatur, quæ *Petro* Traversaria, & *Ubertino* Carrario, non levi inter se odio, atque dissidio certantibus, adeò distrahebatur, ut ipsa civitas, duas Republicas, non unam præ se ferret: semperque *Hubaldus* Archiepiscopus, conciliare eorum inter se animos frustra fuerit nixus. Qui multis sanctè, & fortiter pro *Ravennati* Archiepiscopatu, ipsaque civium salute gestis, deposita dignitate, vitæ reliquum absolvit in *Portuensi* cœnobio, cum iis, qui ibidem vivebant, sacerdotibus, *Petri* peccatoris sese legibus obstringens: in quo socios habuit, ut tradunt plerique, *Thomam* Byzantium Antistitem, & *Petrum* Zianum *Venetorum* Ducem, qui magistratibus se abdicantes, ibidem, iisdemque legibus, Domino inservierunt: quemadmodum & vir sanctissimus, *Hubaldus* Eugubinus fecit: qui deinde patriæ Episcopatum adeptus, juxta *Portuensem* regulam, quam secum descriptam attulerat, Canonicorum instituit conventum, eoque instituto vivens, multis miraculis enituit. Nam, ut in vita scribitur *D. Hubaldi*, Apostolicæ institutionis regula, eo tempore, in *Portuensi* cœnobio, satis honestè servabatur, & totius sanctitatis splendor in omnibus lucebat. Florebant per id tempus *Dominicus* Calaguritanus, & *Franciscus* Assisias, viri sanctissimi & admirabiles, a quibus maximum Dei

379 Ecclesia incrementum accepit. *Hubaldo* in Archiepiscopatum successit *Picininus*, cujus pauca exstant in *Ursiano* tabulario monumenta, sed exstant tamen. nam anno MCCXVI. Quinto Id. Jul. pleraque bona, renovatis tabulis, jure emphyteutico, civibus aliquot *Ravennatibus* concessit, cum adessent *Albertinus*, & *Bonifacius*, *Hubaldi* jam Archiepiscopi fratres, Idem fecit VI. Id. Decemb. *Argentæ*. *Ariminenses* hoc anno, mense *Junio*, *Cæsenates*que ad montem *Furcarum*, prælio inter se decertarunt, ab opido *Longiano* haud procul: sed inclinante ad *Ariminenses* victoria, multi ex *Cæsenatibus*, ferè ad quingentos, capti. Duobus post mensibus, accitis *Bononiensium*, qui *Carrotium* ob id eduxerunt, *Faventinorum*que & aliorum sociorum auxiliis, *Cæsenates*, in *Ariminensem* agrum excurrunt, castra locant ad opidum *S. Archangelum*, ballistis, ut & tum vocabant, manganis, die, noctuque saxa jaciunt, diruunt muros, fossas solo æquant, infesta omnia habent, armenta atque homines interimunt. Itaque *Ariminenses* tanta vastatione deterriti, reddunt captivos *Cæsenates*, *Bononienses*, specie triumphi, cum *Carrotio*, Visconte Vicecomite Prætores præeunte, *Bononiam*, ineunte Septembri, revertunt: *Cæsenates*, in posterum Prætores *Bononienses* se accepturos polliciti. Sed Pontifex *Honorius* Tertius, qui tum primum in locum *Innocentii* mortui fuerat susceptus, quod hæc injussu suo fecerint, *Bononiensibus*, *Faventinisque* sacris interdixit. Meliorem habuit exitum *Petri* Traversariæ, cum *Rogero* Comitibus *Guidi* Guerræ filio, ob nonnullas possessiones, quas occupaverat *Petrus*, dissidium: nam licet excitato *Rogerus*, castello, quod appellavit de suo

A nomine, *Rogesium*, *Carpinetum* obsedit, cepitque *Petri* opidum, tandemque *Ubertini* Dufdei *Ravennatis* ope, insidiis circumventum, *Petrum* ipsum captivum duxit; tamen pace inter eos facta, *Rogerus* sororem *Petro* in matrimonio collocavit. Proximo anno, *Picininus* Archiepiscopo, successor *Honorius* Pontifex, *Ravennatum*, qui illum designaverant, precibus, & suo muneri satisfactorius, *Symeonem*, *Cerviensem* tunc Antistitem, virum integerrimum, renuentem, & reculantem in Archiepiscopatu *Ravennati* confirmavit: illique ut protectionem *Romæ* ad accipiendum pallium pararet, sacratis viris *Cerviensibus* interea ediceret, sibi Episcopum designarent, per litteras mandavit, *Laterani*; pridie. Non. Mart. anno primo Pontificatus datis: quod & factum est. Idem sacratis viris *Ravennatibus* significavit. Mox mense Aprilis scripsit ad Abbatem *D. Apollinaris* in *Classe*, & Priorem Præfectum *D. Mariæ* in portu, cum inter cetera, quæ ad opem ferendam *Hierosolymitanæ* provinciæ facerent in Concilio generali, decreta, illud fuerit, communi omnium Antistitem sententia, constitutum, ut omnes sacrati viri, vigesimam Ecclesiasticorum reddituum, partem in triennium integre conferrent, quibusdam tantum exceptis religiosis viris, atque illis, qui sumpto Crucis signo, ipsi in eam expeditionem irent, idque muneris, Templarii, Hospitalarii que ordinum magistris, qui eorum domibus, in *Ravennate* provincia, ut verbis utar Pontificis, præessent, fuisset mandatum, jubet Pontifex, ut ipsius portionis vigesimæ summam, ad diem festum omnium sanctorum, explicent, eamque tam de certis, quàm de incertis fructibus ad Kal. Maji consequentes expediant. *Symeon* adhuc designatus novo Archiepiscopatu restituito, invisendoque intentus XVIII. Kal. Mai. *Argentæ*, Arconum apud se jussit sacramentum dicere, Ecclesiæque *Ravennati*, & successoribus Catholicis, mox illum Vicecomitem ejus, 380 opidi, & districtus, & comitatus; ut ibi dicitur; certo illi vestigali constituto, instituit. Impetravit deinde a Pontifice, cui ostendit quàm magno ære alieno opprimeretur Ecclesia *Ravennas*, ut sacratorum virorum conventu assentiente; de modicis possessionibus, domibusque ubicumque positis, *Polæ* potissimum, ad eam Ecclesiam spectantibus, unde aut exigua, aut planè nulla utilitas manaret, decernere illi fas esset, easque oppignerare, litemque de castro *Ubaldo*, & Monte *Cerno*, si foret opus, componere. Exstant Pontificiæ hac de re litteræ, *Anagninæ* datæ, Sept. Id. Juni. anno Pontificatus primo. Opidi etiam *Galliolæ* fidem illi v. Kal. Jul. sacramento obstrinxerunt, ipse certum illis tributum imposuit. *Romam* deinde profectus, & Pallium accepit a Pontifice, & apud eum conquestus, Prætores, populumque *Cæsenatem*, quosdam Ecclesiæ *Ravennatis* opidorum incolas, suos cives facere, atque hinc tributa ab eis exigere, compellereque ut domos *Cæsenæ* emerent, fecit, ut Pontifex per litteras suas *Laterani* Octavo Id. Novembr. ad *Cæsenates* scriptas, mandaverit, ut opidanos illos, jurato, adversus ipsius jus Archiepiscopi obsequio, liberarent, liberosque dimitterent; in posterum ex eis neminem, civitate donarent. *Symeon* *Ravennam* reversus, ad exigendam vigesimam fructuum partem, ut subsidio militibus mitteretur, in *Asia* pugnantibus, maxime incubuit, tum Pontificis hortatu impulsus, tum binis illius litteris incitatus, quarum unis id scribebat, quod *D. Apollinaris*, & *Portuensi* Præfectis scripsisse docuimus; alteris adjunxit earum exemplum, quas Templarii ordinis Magister ad Pontificem dederat: hæc au-

autem sunt. Reverendissimo in Christo Domino, & patri, Honorio, Dei providentia, S. Romanæ Ecclesiæ summo Pontifici, suorum subditorum devotissimus . . . de Carnotto, pauperis militiæ templi magister humilis, debitam cum osculo pedum obedientiam, & reverentiam. Paternitati vestræ statum terræ sanctæ, quam Dominus proprio sanguine suo consecravit, præsentibus duximus intimandum. Hoc igitur vobis constet, quod ad discessum præsentium innumera peregrinorum multitudo, tam militum, quam servientium, vivificæ Crucis insignita charactere, ab Alemanici Imperii, & aliorum Regnorum variis partibus confluent, apud Acon adventarat: Sefedinus verò magnus Soldanus, in terra Babylonie commorans, ibidemque existens immobilis, de se minimè confidebat: reverebatur enim Regis Ungariæ, & Ducum Austriæ, & Mamonie adventus, qui cum copiosa multitudine militum ac servientium, cleri, & populi apud Acon applicuerant: Timebat etiam dictus Sefedinus navigium Frisonum, quod apud Acon proximo applicaturum ferebatur. Corradinus verò filius ejus, in Marchiis nobis adjacentibus, iter suum direxerat, & accessus. Et hoc vobis intimamus, quod annis pluribus retro actis non recolimus paganismum in statu fuisse debiliore, quàm nunc exstat, quem pater omnipotens de die in diem permittat pejorari. Sed in partibus nostris, frumenti, & hordei, & omnium humanæ sustentationis necessariorum, caritudo est maxima: Seges autem fallens agricolam, in hoc anno, in minima quantitate fuit recollecta. Expectabant etiam indigenæ, quod seges de partibus afferretur transmarinis, sed minimum in hoc anno fuit apportatum. Est & aliud incommodum, videlicet super equitaturis, adeò grave, quod equi nullo modo possunt venales inveniri. Quo circa universis Cruce signatis, ac signandis bona fide consulatis, quatenus de prædictis se studeant fruniri, de quibus in partibus vestris . . . invenient consilium, vel juvamen. Ceterum sciatis, quod ante adventum Regis Ungariæ, & Ducis Austriæ, provisum fuit a Domino Patriarcha, & Rege, & peregrinis, & fratribus Hospitalis, & nobis, quod ³⁸¹versus Syriæ Neapolim iter acciperemus, cum Corradino, si nos expectaret, pugnaturi. Post adventum prædictorum verò, magnum in hoc omnes unanimiter assensum exhibuimus, quatenus in manu forti, per mare, & terram, in Babyloniam proficisceremur ad destruendum Damiatam, ut sic cautius, & provisus, versus terram sanctam Hierusalem, iter præpararemus. Omnes igitur Cruce signati, seu Cruce signandi, solícite moneantur, ut quàm majorem poterunt, secum ducant copiam victualium, & equorum. Has litteras Honorius, ad Archiepiscopum Ravennatem, & Episcopos, omnesque per Ravennatem; ut ille inquit; provinciam constitutos, cum suis misit, significavitque se illis acceptis, Deum rogasse sacros viros, popularesque in Basilicam Lateranensem convocasse, indictaque supplicatione omnium ordinum, ad venerandam gloriosæ Virginis matris ædem, cum præferret sancta beatorum Apostolorum Petri, & Pauli capita, nudatis pedibus processisse ut opem peteret, auxiliumque impetraret. Hinc curasse, singulis in locis, ubi frequens adesset populus, prima sexta feria cujusque mensis, decerni supplicationes. Eas Archiepiscopus, in urbe Ravenna, & ceteris sibi subjunctis locis ageret, nullis calceis, & in sacra veste, ut esset aliis exemplo: Qui loca remota a populis, viri religiosi incoherent, ii majore aliquanto pietate id facerent, cum in solitudinibus abditi, longius abessent a tumultu. Populares verò maresque & foeminæ pretiosa veste deposita, inanique cultu, eo habitu incederent, quo se mutuo allicerent, invitarentque ad religionem purè, & castè Divino numini tribuendam, quod & Ninivitarum Rex

A fecit. Hæc atque alia officii plenissima ad Symeonem scripsit Pontifex, litteris viii. Kal. Decembr. Laterani datis, Pontificatus anno ii. Faventini, ut injurias persequerentur, quas a Lugienfibus sibi factas dicebant, illis imperarunt, ut suburbiiis opidoque solo æquatis, Faventinum agrum ad Flabainicum incoherent: Sed hæc postquam rescivit Symeon Ravennatum Archiepiscopus, cujus erat opidum, acriter restitit, & tandem postero anno in Faventinos dirarum telum contorsit. Ceterum cum omnes ad sacrum bellum assidue hortaretur, id maximè in Ravennates fecit, ex quibus abiire in eam expeditionem multi; aliorum ingentia animorum studia egestas opprimebat, quæ cum Pontifici Symeon significasset, has ab eo accepit litteras. Honorius Episcopus servus servorum Dei, Venerabili fratri . . . Archiepiscopo Ravennati salutem, & Apostolicam benedictionem. Per tuas nobis litteras supplicasti, ut cum inter Cruce signatos, tam civitatis, quàm Diocesis Ravennæ plures sint milites bellicosi, & in armis strenui, quibus ad exsequendum votum suum propriæ non suppetunt facultates, eis in vigesima, & oblationibus collectis in truncis civitatis, & Diocesis prædictæ, pro subsidio terræ, providere dignaremur: Nos igitur tuis precibus inclinati, Fraternitati tuæ, per Apostolica scripta mandamus, quatenus prædicta, tribus, vel quattuor Cruce signatis, Deum timentibus, de civitate, & Diocesi superscriptis, quos ceteri ad hoc duxerint eligendos, facias assignare, qui ea in ultramarinas partes deferant in prædictorum, & aliorum pauperum Cruce signatorum civitatis, & Diocesis præmissorum subsidium fideliter convertantur. Dat. Romæ apud S. Petrum XI. Kal. Jun. Pont. nostri anno ii. Petrus Traversaria eodem hoc anno, sexto Non. Octobr. valida contracta amicorum manu, potissimum Mainardorum, Ubertini Guidonis Dusdei factiosos Ravenna ejecit, hujusque dominatum urbis arripuit. Ceterum Ubertinus IV. Novembr. ope Comitis Rogerii, Guidonis Guerra filii, Boncontis item Feretrani, ³⁸²& Bonifacii castrocariani, Britonorum, & ipse aggressus, illud occupat, expulsisque inde Petri Traversarii studiosis, deturbavit tures: domosque Mainardorum omnes solo æquavit. Inde transgressus in Ravennate, omnem agrum reddidit infestum, magnamque inde prædam abegit. Quamquam autem hæc nusquam hæc quievit civitas, ut supra est dictum, reliquas imitata civitates Italicas, tamen ab hoc die multo magis semper in sanguine, ferro, fuga versata est. Ita indomitum se equum docet populus esse, cum libertatis speciem præ se fert, in quo nisi prudens, agitator fideat, nec desinit unquam furere, & se tandem agit præcipitem. Quod & testatum fecerunt Novarienses, cum Ecclesiæ Novariensis opidum, magnam partem incendio absumperunt, quod reliquum fuit solo æquarunt, & plerisque obtruncatis, alios in carcerem conjecerunt, partem jurato sibi obsequio devinctos, tributis opprimebant: Novumque sibi in Ecclesiæ Novariensis agro castellum, quo illius ditionem vexarent, excitarunt. Et cum eos Episcopus in pertinacia permanentes, diris devovisset, & civitati sacris interdixisset, ipsi contra, Episcopum exilio mulctarunt: qui tametsi fuit deinde restitutus, Episcopi tamen familiares in Episcopio clausi vitam agebant, fructus illius inter se ad suam libidinem, partiebantur, oppugnabant assidue ejus castra, & adversus libertatem Ecclesiasticam multa edixerant. Itaque Pontifex Symeoni scribit Ravennati Archiepiscopo, ut de his, quæ Episcopus ad eum detulerat, Novarienses admoneat, & si neglecta religione permanserint, in contumacia, ipse, subjunctique sibi Episcopi, execrationis sententiam in eos explicatam, divulg-

ANN.
MCCX
VIII.

ANN.
MCCXIX.ANN.
MCCXX.

vulgent, neque illius Præfecturam civitatis quemquam inire, patiantur. Sub id etiam tempus, Forum *Cornelii* a *Faventinis* oppugnatum, qui, contractis in proximum annum, sociorum auxiliis, *Cæsenatum* præsertim, & *Agbinulfi* Guidi *Guerre* filii, *Bononiensium* que tumultuario prælio eos debellarunt. Venit in *Flaminiam* anno vigesimo supra millesimum ducentiesimum Episcopus *Spirensis*, *Friderici* cognomento *Rogerii*, Cæsaris, Cancellarius, indictoque ad Forum *Cornelii* Conventu, omnium Provinciæ procerum, *Ubertinum* *Dufdeum*, & *Petrum* *Traversariam* in concordiam reduxit, iussuque *Friderici*, instituit *Ugulinum* *Juliani*, *Parmensem*, omnis Comitum *Flaminie*, in septem annos: sigillatim *Ravennæ*, *Cervix*, *Britonoriique* in biennium, Prætores: cum tamen *Ravennatem* Præturam tunc non inierit. *Symeon* Archiepiscopus Sept. Kal. Mart. *Argentæ*, in porticu domus, extra opidum, restituit in manum *Albizo*, *Lamberti* è *Branculo* filio, *Albertini*, & *Bonifacii*, *Ualdi* jam Archiepiscopi *Ravennatis*, fratrum, internuncio, *Digestum* novum juris, uno volumine conglutinatum; ad hæc *Infortiatum*, & D. *Joannis* Evangelistæ Evangelium. Pollicitus est etiam alium librum, quem secum tunc non haberet; fuerat autem *Hubaldi*; ad Kal. Aprilis, redditurum: Quo si, volumen non inveniret, in quo D. *Lucæ* erat Evangelium scriptum, neque aliud quod institutiones, & authentica, continebat, neque tres Codicis libros, qui omnes *Hubaldi* fuerant, illis se pretium eorum daturum. Consueverat etiam Archiepiscopus, iussu Pontificis, uni juveni ex hac Provincia, dum *Bononiæ*, in Gymnasio, studio operam daret, solidos Imperiales centum quotannis, numerare, hoc anno *Symeoni*, *Ravennatis* Ecclesiæ egestatem apud se conquerenti, dedit Pontifex, litteris *Viterbii* scriptis, ut tantum quinquaginta perfolveret. Erat enim magnum optimi Pontificis studium, ut doctis viris abundaret Provincia, unde præclarus usus ad Pontifices, eorumque administratos manaret. Per hos dies, è *Ravennatis* Ecclesiæ sacrario, furto ablatum ejus Thesaurus est, itaque *Symeon* in æde *Ursiana*, è superiore loco, omnes diris devovit, qui illum, aut ipsi furati essent, aut consilium præbuisent, aut socii fuissent, aut pignore accepissent, emissentve: Idem fecit in Senatu, cum omnes adessent Cardinales, Cantores que, & *Petrus* *Traversaria* Prætor, *Rainerius* ejus Vicarius, ac Judex, *Flaminie* Comes *Ugulinus*, & Comes *Malvicinus*, atque alii. Sed *Petrus* eodem die, qui fuit Decimo Kal. Maji, omnium Senatorum, qui frequentes convenerant, sententia, potestatem *Peppo* *Verde* permisit, *Reipublicæ Ravennatis* Massario; ita vocabant Quæstorem; ut ex ærario *Ravennatis* *Reipublicæ* Thesaurum extraheret, & *Ugolino* comiti daret: jurandum enim *Peppo* erat, eum thesaurum ex vectigali catenæ *Reipublicæ Ravennatis* conflatum. Sed haud ita diu post *Ugulinus* cum esset *Foro-Cornelii*, in D. *Cassiani*, *Minardino* ejus civitatis Episcopo, multisque aliis spectantibus, mandata omnia *Symeonis* Archiepiscopi *Ravennatis* se effecturum juravit, ea ductus anathematis sententia, quam in eum, causa *Ravennatis* Ecclesiæ Thesauri, tulerat. Eum thesaurum jusserat *Ugulinus*, insciente Archiepiscopo, inde auferri, & hæc continebat: Ex auro crucem, multis gemmis distinctam clarissimis; Calices è beryllo duos, quorum alteri pes ex auro erat, sed magnum ambo auri pondus, intus clauderant: pyramidalem ex argento testudinem. Interea *Fridericus* in *Italiam* descendit, *Romam* proficiscens, ad Augustalem de manu Pontificis Coronam accipiendam. Illi obviam *Symeon* Archiepiscopus processit, ab eoque *Bononiæ*, Tert. Non. Octobr.

A eorum omnium confirmationem impetravit, quæ *Valentinianus* Cæsar, *Joanni* Archiepiscopo, & multi præterea cum *Romani* Pontifices, tum Cæsares Ecclesiæ *Ravennati* dono dederant, quibusque sigillatim numeratis, in eo diplomate *Fridericus*, *Symeonem* Archiepiscopum, dilectum Principem suum appellat: Testes adscribuntur, *Bertoldus* Patriarcha *Aquilejensis*, *Sifredus* *Augustanus*, *Olricus* *Pataviensis*, *Bertoldus* *Brixienfis*, *Albertus* *Tridentinus* designatus Episcopi. *Ludovicus* Dux *Bojorum*, *Palatinus* Comes *Rheni*, *Teboldus* Marchio de *Gehimbure*, Comes *Everardus* de *Alfeste*, & alii quàmplures. Recognovit *Chunradus* *Spirensis*, & *Metensis* Episcopus, *Augustalis* aulæ Cancellarius, tunc ejus in *Italia* Legatus, loco *Ingiberti* *Colonienfis* Archiepiscopi, omnisque *Italix* Archi-Cancellarii; Regni *Friderici* in *Germania* VIII. in *Sicilia* XXIII. anno. Ad hæc *Symeon* XIII. Kal. Octobr. in sacrario Ecclesiæ *Ravennatis*, *Ugolino* *Flaminie* Comiti ejus, vi sacramenti, quod apud se dixerat, imperavit, ut ab eo die, ad diem XIV. Kal. Decemb. Archiepiscopo *Ravennati*, vel ejus Ecclesiæ sacratis viris, si Archiepiscopus abesset, thesaurum redderet, & in sacrario, unde abstractus fuerat, reponeret: neque inde illum, insciente Archiepiscopo, & sacratorum virorum Conventu, ulla ratione abduceret. Cum autem x. Kal. Decembr. *Fridericus*, *Romæ*, in Basilica *Vaticana* ab *Hugolino* *Ostiensis* Episcopo, *Honorii* Pontificis Legato, Augustali fuisset diademate coronatus, postridie, in castris apud urbem, diplomate suo, illud confirmavit, quod ³⁸⁴ *Symeoni* Archiepiscopo confecerat, *Bononiæ*, eo addito, ut si quod deinde adversus *Ravennatis* Ecclesiæ jurisdictionem, privilegium Comiti *Ubertino* irrogasset, abrogaretur. Nonis tamen Decembris, cum esset in castris prope *Tibur*, *Ugolino* scripsit *Flaminie* Comiti, curaret, ut castris novi incolæ sacramento fidem Comiti *Uberto*, obstringerent. Litigabat cum Præfecto, Canonicisque *Portuensibus* *Symeon*, hoc quoque tempore, eamque Pontifex causam cognoscendam mandaverat, Episcopo designato *Urbinati*, & Canonico *Ariminensi*: sed eorum hac de re litteras ad Præfectum *Portuensem*, ab *Oddo* nepote Archiepiscopi allatas, *Adam* Præpositus *Portuensis* accipere abnuvit: itaque præfectus Prior, ad causam dicendam adesse iussus. Haud ita multo post, *Ravennæ* *Ugulinus* *Juliani* *Flaminie* Comes obruncatus est cum Præturam *Ravennatem* gereret. Illi *Fridericus* Cæsar *Gutfredum* *Blanderatensem* Comitem, ob multa hujus in se officia, subrogavit, omnibus illi vectigalibus, portoriisque concessis, quæ ad Augustalem aulam spectarent, cum infinita penè potestate, & Imperio: iis sublatis, si quæ forte huic adversa *Ugolino* concessisset. Testes hujus diplomatis *Messanæ* dati anno MCCXXI. mense Junio, fuere, *Berardus* *Panormitanus*, *Berardus* *Messanensis* Archiepiscopi, *Diopoldus* Marchio ex *Henriburg*, *Rainardus* Dux *Spoleti*, *Anselmus* è *Justingen*, *Marescalchus*, *Conradus* è *Vuerda* a cubiculo, *Fridericus* de *Stoff* pincer-na, & *Albertus* è *Saxo*. Mox Idibus Julii, Senatui, *Reipublicæque Ravennati* per litteras mandavit, *Gutfredo*, ut parerent, Comitemque ab se creatum, exciperent. Controversia hoc anno, quæ inter *Symeonem* Archiepiscopum, & *Alferium* *Ferrariensem* de pecunia erat, sedata est, in villa *Majeria*, in sacræ ædis porticu IV. Id Octobr. & *Ravennæ* in Episcopo, *Symeon* XVI. Kal. Novembr. *Hugoni* cœnobii D. *Petri* ad *Vincula* Abbati, confectis tabulis, pollicitus est, nihil se ab eo in posterum, neque lapides, neque ligna, repetiturum, quod in templo D. *Victoris* esset, ab eo, qui illum proximè antecessit,

ANN.
MCCXXI.

fit, Abbate diruto; minari enim ruinam, & desertum jam esse, & in solitudinem redactum templum illud affirmabat; antea quàm solo æquaretur, & septemdecim libras *Ravennates* Symeoni Abbas numeravit. Ad hæc V. Kal. Novembr. marmor album certis precationibus, *Joanne* è *Valdareta* sacerdote, petente, expiavit, quod primum ad jacienda fundamenta templi *D. Mariæ* dedicandi juxta opidum *Valdaretam*, adhiberetur. Quoniam verò suspicio erat vehemens, *Rempubl. Ravennatem*, quæ in *Petro Traversaria* videbatur esse posita, *Ugulinum* *Juliani Parmensem*, *Flaminiae Comitum*, *Ravennæ* interfecisse, iis idcirco litteris *Fridericus*, quibus *Gutfredus* *Comitem Blanderatensem*, *Flaminiae Comitum*, ac rectorem crevit, mandavit diligenter, inquireret de *Juliani* morte, & fontes acerrimè puniret. Inde *Messana* *Panormum* progressus, litteras Quinto Id. Novembr. ad *Ravennates* dedit, quibus significat, hanc se potissimum causam de nece *Juliani*, postquam generalia de Præfectura, mandata dederat, *Gutfredo* cognoscendam, & ordine judicandam mandasse. At *Blanderatensis* quæstione hac de re habita, cum neminem, qui diceret contra *Traversariam*, aut *Rempublicam Ravennatè* invenisset, sæpiusque ob id *Ravennam* profectus, purgareque se *Ravennatem* Syndicum, magna iurjurandi religione jussu, se purgasse, cum viginti, ut ipse inquit, sacramentalibus, vidisset, *Galinum* *Ravennæ* Prætozem, libris *Ravennatibus* MDCL. *Rempublicam* autem ³⁸⁵ *Ravennatem* Marchis argenti tercentis primo, mox quadraginta tantum, ipso coacto in curiam *Ravennati* Senatu, multavit: & cum tarde deinde expediretur pecunia, pignoraque *Gutfredo* fuissent data, *Bartolottus*, cui exigendarum Marcharum munus erat impositum, Rescriptum a *Friderico* Cæsare, adversus *Rempublicam Ravennatem* impetravit. Ceterum, ut ex æquo res componeretur, omnium consensu, totius judicium controversiæ, ad *Paulum Traversariam*, & *Ravaninum* *Forlivii* Prætozem, pro *Forliviana* *Rempública* ad *Bulgarellum*que *Oddum*, & *Bulgarellum* *Maltaliatum*, integrum rejectum est. Quamobrem decrevit *Paulus Traversaria*, cum esset postero anno Kal. Mart. *Pisauri*, uti *Gallinus* Prætor, *Rempública*que *Ravennas* *Gutfredo* *Comiti* libras *Ravennates* mille quingentas quingenta solverent, ipse *Gutfredus* pignora restitueret. Ad hæc Libras adderent CL. ut *Bartolottus* rescriptum *Gallino* daret, neque quidquam ultra peteret. Quæ cum essent acta, & a collegis *Traversarii* probata, *Gutfredus* *Ravennates* lata sexto Non. Mart. in provincia *Flaminia*, prope *Hospitale* domum *Cavedonam*, sententia, *Canusino* *Gonzaga*, multisque præterea adhibitis testibus, absolvit: ipso accipiente *Gallino* *Alliate*, *Mediolanense*, qui superioribus annis *Faventinam* Præturam gesserat, *Ravennæ* prætoze, qui haud ita diu post, *Pisauri* spectante *Ugone* *Lupo*, *Rempública* *Ravennatis* nomine, *Gutfredo* pollicitus est, se intra octavum diem sexcentas quingenta libras, quæ remanserant, persolveretur. *Symeon* Archiepiscopus *D. Clementis*, quod est ad *Primarium*, *Padi* portum, templum, templique Rectorem, cum omnibus illius fratribus, utar voce ipsarum tabularum, unde hæc excerpfi, ex omni Episcoporum, Abbatum, sacerdotumque virorum jurisdictione exemptum, unà cum *Insula*, in qua excitatum est, deinceps uni Archiepiscopo, & populo *Ravennati* subjunctum jussit esse: & Kal. Maji *D. Mamme* templum, quod erat prope *Ravennam* extra portam *Ursicinam*, consecravit. Multa insuper sacris ædibus elargitus est, & cum in æde *Ursiana* *D. Mariæ* in villa *Vangaditia* Abbatem consecrasset, sibi eum sacramento, jure, ac more superiorum Archiepiscoporum obligavit: cum *Cerviensibus*que

A denuo disceptavit, qui Archiepiscopus *Ravennatis* jurisdictionem in ea urbe imminuere, ac potius convellere nitebantur. Causa apud *Ariminensem* Episcopum, & *Nicolaum* *S. Juliani* Abbatem, jubente Pontifice, agebatur in urbe *Arimino*. Ad hæc anno eodem, Octavo Id. Maji, *Ventura* rogatu, cœnobii *D. Mariæ Rotundæ* Abbatis, cogitanti sibi, & memoria superiorum Archiepiscoporum in illud cœnobium beneficia, & monachorum vitam sanctè actam, repetenti, visum est operæpretium se facturum, si & ipse ejus honori, atque utilitati intenderet: cum præsertim beatissimæ Virginis *Mariæ*, Domini nostri *Jesu Christi* matris, cui illa dicata ædes est, & *Divorum Joannis Baptistæ*, *Petri* Apostoli, *Laurentii* martyris, *Mamæ* martyris, qui ibidem coluntur, nec non, & beatæ *Julianæ* Virginis, & martyris *Dei*, quæ in ipsa, ut inquit, *Symeon* Archiepiscopus, sacra æde requiescit, merita respiceret. Itaque de fratrum suorum Cardinalium, & Cantorum *Ravennatis* Ecclesiæ consilio, & ædem illam consecravit, & trium annorum pœnæ peccatis debitæ, injunctæque remissionem iis indulgit in perpetuum, qui anniversaria solemnitate dedicationis hujus, ad quintumdecimum deinde diem, illud templum sanctè adirent, & a sacra confessione criminibus expiati, suis opibus juvarent. Postridie in *D. Apollinaris* *Classensis*, postquam è superiore loco concionem habuit, *Ubertello* *Foropompiliano*, *Oddone* *Cæsenate*, & *Russico* *Cervien*se Episcopis inspectantibus, atque ³⁸⁶ assentientibus, sacris interdixit incolis castri *Montis Boarii*, quod est in *Foropompiliano*. Cum enim castrum illud ab *Gerardo* Archiepiscopo *Ravennate*, in *Ravennatis* Ecclesiæ solo, exstructum fuisset, idemque perpetuò, præter quàm duobus jam annis, ipsa Ecclesia possedisset, incolæ ejus possessionem, *Rogerio* *Comiti*, ac fratribus tradiderant. Eodem die *D. Valerii* Archiepiscopi ossa, ex æde *Classensi* ab ipso *Simeone*, solemnè indicta eorum Episcoporum supplicatione *Ursinam* in ædem translata. Disceptatio inter eundem *Symeonem* Archiepiscopum, & Priorem Præfectum, & Canonicos *D. Mariæ* in portu, qui se Archiepiscopo subjectos negabant, ita a Pontifice composita, ut cum apud multos judices acta causa fuisset, & inepte, lite non contestata, processum, superioribus ad eam diem abrogatis, omnia in integrum restituerentur: causaque *Urbini* Episcopo designato, mandaretur. Sed cum illum *Portuenses* rejecissent, obtinere, mandari *Ariminensi* Episcopo, & Priori Præfecto *D. Mariæ Rhenanæ*, & Præposito *D. Joannis* in monte *Bononiæ*: Ceterum Archiepiscopus appellavit Pontificem: is verò causam ad *Rolandum* Episcopum *Ferretratum* detulit, litteris *Alatri* XVII. Kal. Jul. anno sexto Pontificatus datis. *Gallinus* *Alliates* Prætor *Ravennas*, mense Septembri opidum *Rafanariam* muniendum curavit: in illius locum paucis post diebus Prætor suffectus est *Thebaldus* *Saracenus* *Romanorum* Consul: quo Consulatus *Romani* titulo, multos hoc tempore, dignitatis causa, usos constat. *Albertum* *Magdeburgensem* Archiepiscopum, *Cæsarianum* Legatum, & *Flaminiae* *Comitem* *Ravennates* summo honore acceperunt: in Senatum is profectus, vi sacramenti, quod *Ravennates* Cæsari dixerant, coram *Sozzo* *Cojono*, *Cremonæ* Prætoze, *Gerardo* *Dovaria*, *Gerardo* *Monaria*, & *Alberto* *Mala-botta* *Cremonensium*: *Chunrado* *Munajo*, & *Alberto* *Puzzono* *Mutiniensium* Legatis, jurare *Ravennates* jussit, bellum se *Bononiensibus*, *Faventinis*, & aliis illaturos, qui Cæsari, ejusque Legatis repugnarent. Idem *Cerviam* progressus, jurare *Cervien*ses imperavit. Nam *Bononienses* hoc anno *Faventique* *Foro-Cornelianum* agrum, & opidum *Bagnaram*, quod ad *Foro-Cornelianum* Episcopatum spectat, infesta reddiderant, mox

ANN.
MCC
XXIII.

urbem ipsam *Foro-Cornelli*, post acerrimam quadraginta fere dierum oppugnationem, sese dentem, mœnibus, & portis nudaverant, ducentisque acceptis obsidibus multaverant: quod dicerent, *Foro-Cornelianos*, ipsorumque Episcopum male habuisse castri *Imolæ* opidanos, & in suam urbem recepisse, & ob illata castro ab se diruto, damna, tribus librarum millibus donasse. Cum antea *Symeon* Archiepiscopus interea *Friderico* Cæsari gratum facturus, *Alberto* Magdeburgensi Antistiti, anno MCCXXIII. permisisset, ut singula Ecclesiæ *Ravennatis* opida, quæ in *Flaminia* essent, quinque solidos, pecuniæ id genus est; illi pro Fodro, ut utar verbo illorum Francico, quod certum tributum genus significat; persolverent, *Joannes Vuormatiensis*, ipsius *Magdeburgensis* Archiepiscopi Vicarius, una cum quibusdam ficariis imperu in aliquot ex ipsis opidis facto, prædam ingentem abstulerat; de quo cum vehementer conquestus *Symeon* apud *Honorium* Pontificem fuisset, Pontifex *Magdeburgensi* Antistiti scripsit, uti *Joannem* ad restituenda omnia compelleret; alioqui facultatem præbere se *Divi Stephani* Bononiensis Abbati, interdicto ad restitutionem illam, hominem cogendi. Quo tamen interdicto opus non fuit, *Alberto* restitutionem confestim accuratè jubente. Erat enim *Albertus* vir optimus, jusque suum unicuique reddens, & non minus Pontificis, atque Archiepiscopi, quàm Cæsaris rationem habens. Ut autem *Symeon* injustè erepta, diligenter repetebat, ita quæ justè collata fuerant, firmabat. Nam illam Insulæ *Palatiolæ* donationem, quam ab *Joanne* Archiepiscopo factam memoravimus, monachis ab se in ejus Insulæ cœnobio institutis, non modo confirmavit, sed adjecit quoque, ut eorum monachorum ditio, in mare, ad mille passus pertineret: neve Ecclesiæ *Divi Clementis*; quod templum in *Padi* ripa constitutum est; jura, & fines perturbarentur. Cui rei, *Albertus* *Sasinas*, *Albertus* *Forolivienis*, *Oddo* *Cæsenas*, *Ubertellus* *Foropompilianus*, *Rusticus* *Cervienis*, & *Albertus* *Fanestris* Episcopi adscribere. Assensit quoque, ut ædes *D. Mariæ*, & *D. Nicolai* *Argentæ* dirutæ, restituerentur, ita ut templum *D. Mariæ*, templi *D. Nicolai* esset caput: multa præterea illis bona concessit, adjecta libræ *Ceræ* pensione. Inde Quarto Non. Octobris prædia *Joanni Manfredo* quædam eo loco, cui *Casæ muratæ* est nomen, assignavit. Sub id tempus, *Bartholomæus* è sancto *Germano*, Pontifici a sacris; Capellanum vocant; *Symeoni* Archiepiscopo, & subjunctis illi Episcopis, significavit per litteras, a sede Apostolica, ut necessitati serviret, urbem *Ferrariam* ab eo loco qui sanctus *Georgius* dicitur, ad locum ultra *Padum*, quam *Massam Babyloniam* appellabant, translatam, & reedificari jussam. Cum verò sedes ipsa, vicis duodecim; appellabant ab hominum cœtu, vocabulo Italico, *Massas*; *Ferrariensi* Ecclesiæ concessis, *Massam Fiscaliam* sibi retinisset, *Ferrariensibus* dedit, ut subditis sibi hominibus, tributum, in singula capita, aureum denarium imponeret; & mediam partem tributum ripæ *Ferrariensis*, & quartam ruptæ, ut vocabant, *Figaroli*, donavit, ut civitas restitui facilius, feliciusque posset; remisit etiam capitum tributa. Verum cum major civitas in dies redderetur, crevissetque populus in Ecclesiæ *Romanæ* obsequio, ac fide, deicere è cervicibus, dominatus Pontificii jugum cœpit, & arma inter se dissidentibus animis, exercere, durius, acerbisque, quàm si ea in *Saracenos* movissent. Quò factum est, ut eorum vicem miseratus Pontifex, dolensque florentem civitatem, intestino bello, ad interitum ruere, *Bartholomæum* ipsum miserit, qui *Massam Fiscaliam*, opidum *Ficarolum*, & cetera loca juris beati *Petri*,

A quæ circa *Ferrariam* sunt, regeret, in concordiam *Ferrarienses* reduceret, qui parere abnuerent, in eos animadverteret: per litteras *Ferrariensibus* imperans, ut illi obedirent, & stipendium ex Ecclesiæ *Romanæ* vectigalibus persolverent. Sed ipsi ad concordiam tandem adducti, horum beneficiorum immemores, & nihili facientes juratum Ecclesiæ *Romanæ* obsequium, legibus eorum municipalibus caverunt, ne quis a Pontificia aula rescriptum ullum impetraret: & quia Præpositus *Ferrariensis*, & *Giliolus Gerardini Longi*, Pontificias, de quadam causa, litteras acceperant, eos litteras illas reddentes, *Andalo* Prætor, capi, & dari in quæstionem jussit: tandiuque in vinculis habiti, dum Præpositus certa, ut inde eximeretur, pignora tribuit, *Giliolus* centum libris multatus est, contra jurisdictionem *Massæ Fiscalis*, quam ibidem *Bartholomæus*, pro Pontifice, habuerat. Ad hæc *Gausione* vallis, ac ceterarum incolæ, quod ab eodem Præторе vocati, non illicò ivere, sacramentum apud illum dicturi, libris multati sunt, centum octuaginta duabus. Tributum præterea illis impositum ad ducentas octuaginta libras: quod cum plerique tardius expedierint, ac potius propter egestatem minimo fuerint solvendo, per *Georgium*, *Guglielmum*, aliosque satellites, domos eorum tres dirutæ, vineta ad duo millia passuum spatii occupantia, cæsa, aliaque damna illata. *Bonaventuram* quoque *Orlandum*, Pontificis Vicecomitem, ceperant, & septimum jam mensem habebant in custodia, cum, & multos Pontificis fideles in carcerem coniecissent, & cedere privilegiis *E. R.* & iis; quæ *Ostiensis*, sententia lata, judicaverat, & Pontifex auctoritate Apostolica confirmarat, jurejurando coëgissent: Medicamque & triticum præbere *Gallis Massæ novæ Cisalpinis*; quos deducto contractoque a *Longobardis* nomine, dicimus *Lombardos*; communione piorum amotis, per vim, impulsissent. *Henricum* verò *Bonvicinum*, Pontificis studiosum, civem *Ferrariensem*, quod *Bartholomæo* ipsi jubenti, Ecclesiæ *Romanæ* privilegia, quibus fuerat urbs *Ferraria*, illiusque Ecclesia, ornata, ostendisset triginta libras, multam irrogarunt, easque ut redderet, adegerunt, Ne *Ficarolani*, solemne Pontifici obsequium præstarent, obstiterunt, & solvere urbis *Ferrariæ*, ex censu, tributum, Ecclesiæ *Romanæ* debitum, negabant. Dimidiam, quam diximus, partem ex ceteris opidis, & ex sale, libras Augustales mille surripiebant. Integram ripatici, ut vocabant; *Ravennatum*, *Mutinenium*, *Mantuanorum*, *Veronensium*que per vim, auferebant: cum *Andalo* certum etiam sibi decerni stipendium jussisset. De his *Bartholomæus* per Episcopum, Præpositum Archipresbyterum, *Ugutionem*, & *Gerardum* Canonicos maximi templi, & *S. Georgii*, ac *S. Mariæ* *Ferrariensis*, & per *Mantuanum* Episcopum, & *Leucium*, *Athonem*, *Jacobinum* è *Vetula*, & *Guidonem* è *Mazzandello* Judices *Ferrarienses*, admonitos illos, & parere recusantes, diris tandem devovit, & ut *Ravennas* Archiepiscopus, subjunctique illi Episcopi, hanc execrationis in eos sententiam divulgarent, mandavit. Cum interea causam *Cerviensem* *Symeon* intermitteret, & egisset apud Pontificem, ut eam mandaret Præposito *Foropompiliano*, quem cum *Cervienenses* rejicere conarentur, quod dicerent, magnam illi cum *Symeone* necessitudinem interesse, eam rem jussit Pontifex ab. G. subdiacono, sibi a sacris, cognosci, qui rationibus utrimque auditis, Pontificium rescriptum valere, & Præpositum esse judicem sine controversia posse declaravit. Quod tamen ab eo non est factum, *Foropompilianum* paulo post Episcopatum adepto. Itaque causam denuo Pontifex,

ANN. MCCXXIV. tífex, litteris anno MCCXXIV. xv. Kalen. Febr. Laterani datis Tancredo Canonico Bononiensi credidit, cuius adhuc rei testes, in Pontificii juris libris, de Iudiciis, ipsius Honorii Pontificis litteræ super sunt. Apud Tancredum, procurator Ecclesiæ Ravennatis. G. Clericus ædis D. Agnetis, Kal. Martii, in Canonica domo Bononiensi, petebat, procurationes ab eis appellatas, quas Ecclesiæ Ravennati, Cerviensis Respublica præbere consueverat: Eæ autem erant, ut ter epulum daret Archiepiscopo, & suis omnibus, quos secum haberet, & quinquaginta, atque amplius jumentis. Id enim præstiterat Gerardo, Guglielmo, Alberto, Agidio Archiepiscopis. Ad hæc restitui in possessionem vectigalium, multarumque ad dimidiam. Iudicem civitatis, qui tum esset, rejici, alium ex ejus sententia constitui, neque in posterum absque consensu Archiepiscopi, dari, ex eo fœdere, quod factum fuerat cum Guillelmo Archiepiscopo, detrahi caput Ecclesiæ Ravennati, incommodum, quo præsertim habetur, Cervienses, qui alia civitate donantur, ad ea præstanda obsequia nequaquam teneri, quæ ceteri cives Cervienses, Reipublicæ Ravennati, debent. Possessionem juris percipiendi quotannis collectas salis duas, restitui, atque item fodri in quadragesima S. Martini, nempe duorum modiorum annonæ, & a singulis Cerviensibus, panis unius ac pulli: & portorii, ita ut dimidium eorum, quæ ex advenarum plaustris ceterisque onerariis exiguntur, Archiepiscopi esset: dimidia etiam pars bonorum, qui homicidium fecisset. In hac lite, neque etiam omiſsa est Portuensis disceptatio, de qua cum esset diu apud. T. titulo S. Sabine sacerdotem Cardinalem, cui causam dederat Pontifex cognoscendam, disputatum, ita tandem a Pontifice decretum est. Prior Præfectus, & fratres, ab Archiepiscopo Ravennati ordines, altarium, & sacrarum ædium dedicationes, consecrationesque, & sacramenta accipiant. Eorum conventus Priorem sibi Præfectum designet, ab Archiepiscopo confirmandum, nisi si quid impedimento esset, nullum tamen Archiepiscopus sacramentum apud se dicere illum cogat. Prioris Præfecti crimina, juxta juris formulam corrigantur; Canonicorum, & fratrum a Præfecto, juxta eorum regulam Prior Præfectus si volet abdicare, id coram Archiepiscopo faxit, Archiepiscopo quotannis procuratio, id autem est, epulum detur, & viginti quinque hominibus, ac totidem equis suis. Hæc omnia atque item alia confirmavit litteris suis Honorius, Laterani II. Id. Febr. anno octavo. Mox ut undique altis radicibus nixa, Ravennas Ecclesia latius, & sedatius, nullo perturbante, propagaretur, omnia illius bona, jura, jurisdictionem, aliis litteris amplissimè probavit, quas sic intexere integras duximus, ut quæ eo tempore hæc possideret Ecclesia, pateat, præsertim cum totidem ferè verbis, quod attinet ad enumerationem locorum, sua diplomata Henricus, & Fredericus Cæsares confecissent. Honorius Episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri Symeonis Archiepiscopo Ravennati, ejusdemque successoribus, Canonice substituendis in perpetuum. Etsi universis sanctæ Ecclesiæ filii debitorum ex collato nobis a Deo Apostolatus officio existimamus, illis tamen personis, & locis providere nos convenit diligentiore sollicitudine, ac propensiore studio charitatis, quæ ad sedem Apostolicam noscuntur specialibus pertinere. Quo circa venerabilis in Christo frater Archiepiscopo, tuis justis postulationibus clementer annuimus, & nobilem, ac famosam, & Orthodoxam Ravennatem Ecclesiam, cui auctore Deo, præesse dignosceris, ad exemplar felicitis recordationis, Callisti, Gregorii, Honorii, Gelasii Romanorum Pontificum, præde-

A cessorum nostrorum, sub beati Petri, & nostra protectione suscipimus, & præsentis scripti privilegio communimus: statuentes, ut quascumque possessiones, quæcumque bona, eadem Ecclesia in præsentiarum juste, ac Canonice possidet, aut in futurum, concessione Pontificum, largitione Imperatorum, Regum, aut Principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis præstante Domino, poterit adipisci, firma tibi, tuisque successoribus, & illibata permaneant: In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: Locum ipsum, in quo prædicta Ecclesia sita est, cum omnibus pertinentiis suis. Parmensem, Regensem, Mutinensem, Bononiensem, Imolensem, Faventinum, Forliviensem, Foropopuliensem, Cæsenaſensem, Bobiensem, Cerviensem, Comaclensem, & Hadriensem Episcopatus. Monasterium Galliatense: monasterium S. Apollinaris in Classe, monasterium S. Severi: Monasterium S. Laurentii 390 foris muros: monasterium S. Mariæ Rotundæ: monasterium S. Momæ: monasterium S. Martini ad coelum aureum, quod nunc vocatur S. Apollinaris novi: monasterium S. Joannis Evangelistæ, monasterium S. Mariæ in Cosmodim: monasterium S. Mercurialis: monasterium S. Vitalis: monasterium S. Andree: & Canonicam S. Mariæ in portu; salva compositione, quæ in præsentia nostra, inter te, & ipsam Ecclesiam, intercessit; & jus, quod habes in monasterio S. Mariæ de Urano, & in Canonica S. Clementis: Canonicam S. Gregorii in tabula, non longe a muris urbis Ravennæ sitam: Ecclesiam S. Bartholomei de Mauriano: plebem S. Mariæ, quæ vocatur in portu: plebem S. Viti: plebem Majerii: plebem S. Venantii de capite Canneti: plebem S. Apollinaris de Comitatu Rhodigii, cum capellis suis: monasterium S. Petri in Maone. In Comitatu Pefauriense, castrum Gazole, castrum Ligabici, castrum Granarole, cum curtibus, jurisdictione, & pertinentiis suis. In Comitatu Ariminensi, castrum montis Columbi, cum jurisdictione temporali, & pertinentiis suis: castrum montis Crucis, cum jurisdictione temporali, & pertinentiis suis. Districtum Ravennatensis urbis, ripam integram, monetam, teloneum, muros, & omnes portas civitatis: & Comaclensem Comitatum, cum honoribus, & pertinentiis suis. In civitate Ariminensi, monasterium S. Thomæ Apostoli, & S. Euphemie Virginis: montem caſtri Ubaldi, montem Cerni, castrum Offaniæ, & castrum montis Boddi, & alias possessiones, quas Ecclesia tua habet in Marchia, per diversos Comitatus. In Comitatu Ariminensi, montem Gemanum, Marazanum, villam Corliani, castrum Savignani, castrum Montiliani, castrum montis novi. In Episcopatu Cæsenaſen. Castrum Subriolæ, castrum montis Cuchi, castrum Sagliani, castrum montis Girardi, castrum Sergiani, & Flai-

E bannum, castrum Deolaguarde, castrum Casalecchi, & Rudiliani, castrum Stagnani, villam Rotæ, castrum Reversani, castrum de monte, & castrum Ranchi, cum curtibus, & jurisdictione, & pertinentiis suis, & locum, qui vocatur Mercatum Saraccenum. In Episcopatu Populiensi, castrum novum, castrum Tuderani, castrum Quiliani, castrum Bagnoli, castrum molini veteris, castrum montis Boarii, cum curtibus, & jurisdictione, & pertinentiis suis. In Episcopatu Faventino, castrum Aurioli, castrum Taibani, & villam S. Potiti. In comitatu Imoli, Villam Luci cum curtibus, jurisdictione & pertinentiis suis. In territorio Ravennæ, Rovedulam, villam S. Pancratii, villam S. Archangeli, villam Russi, & Cabaji, castrum casæ muratæ, cum curtibus, jurisdictione, & pertinentiis suis, & Comitatum Argentæ, id est, ipsam Argentam cum Pado, ripis, paludibus, & piscariis suis, stratis, viis, pascuis, silvis, & publicariis universis, & cum integro comitatu Argentæ, videlicet, villam portus, & totum plebatum ejus,

F

scilicet Caput Sandali, Grasolum, Ripam perfici, Vergundinum, portum vedrariæ, Sandalam, Majerium, Cavalium & curtem de podio, cum placito, districtu, & omni jurisdictione a Principio Comitatus Argentiæ, usque Ravennam. Usus quoque pallii, plenitudinem videlicet Pontificalis officii, tuæ fraternitati, Apostolicæ sedis liberalitate largimur, quo in Ecclesia tua uteris, diebus inferius annotatis, videlicet, in nativitate Domini, festivitate protomartyris Stephani, Circumcisione Domini, Epiphania, Ypopanti, Dominica in ramis palmarum, cæna Domini, Sabbatho sancto, Pascha, feria secunda post Pascha, Ascensione, Pentecoste, tribus festivitibus beatæ Mariæ, Nativitate S. Joannis Baptistæ, solemnitatibus omnium Apostolorum, Commemoratione omnium Sanctorum, dedicationibus Basilicarum, anniversario tuæ consecrationis die, Ecclesiæ tuæ principalibus festivitibus, consecrationibus Episcoporum, ordinationibus Clericorum. Ad hæc adjicientes, arctius inhibemus, ne quis cimiteria ecclesiarum, & ecclesiastica beneficia, hæreditario jure possideat: quod si quis facere forte præsumpserit, censura canonica compescatur. Præterea quod communi assensu Capituli, tui vel partis consilio sanioris, in tua ditione, per te, vel successores tuos fuerit Canonicè institutum, ratum, & firmum volumus permanere. Inhibemus insuper ne excommunicatos, vel interdictos tuos, ad officium, communionem, Ecclesiam, sine conscientia, & consensu tuo, quisquam admittat, aut contra sententiam canonicè promulgatam, aliquis venire præsumat, ni forte periculum mortis immineat, aut dum præsentiam tuam habere nequiverint, per alium, secundum formam Ecclesiæ, satisfactione præmissa, oporteat ligatum absolvi. Sacrorum quoque Canonum auctoritatem sequentes, statuimus, ut nullus Archiepiscopus, vel Episcopus, absque tuo, vel successorum tuorum assensu, conventus celebrare, causas etiam, vel Ecclesiastica negotia, in Ravenn. diocesi; ni per Romanum Pontificem, vel ejus Legatum fuerit eidem injunctum, tractare præsumat. Illam quoque abusivam consuetudinem, vel potius abominabilem corruptelam, qua Cives Ravennæ, Archiepiscopo decedente, bona mobilia Archiepiscopatus, tamquam ad eos, successionis jure, pertineant, rapiunt, & exportant, inhibentes electo, ne ingrediatur Archiepiscopale palatium, nisi prius jurasset, illorum consuetudines servaturum, penitus abolemus, sub interminatione anathematis prohibentes, ne talia de cetero attententur. Porro consuetudinem, quam in portando Crucem, & tintinnabulo, cum prædecessoribus tuis, usque ad hæc tempora servavisti, videlicet, ut quocumque iveritis, excepta urbe, & tribus milliaribus prope, & tribus milliaribus a loco ubi fuerit Romanus Pontifex, Crucem, & tintinnabulum, sine qualibet condicione, de sedis Apostolicæ licentia, deferatis, & signare, a signando benedicere, ubicumque cum prædictis insignibus fueritis, sine præsumptionis nota, possitis, auctoritate Apostolica confirmamus: Salva tamen moderatione consilii generalis. Libertates quoque, & rationabiles & approbatas consuetudines Ecclesiæ tuæ, in Civitate, diocesi, vel metropoli ejus, tam circa spiritualia, quam temporalia, sicut eas justè, & pacifice obtinet, confirmamus. Adhæc districtius inhibemus, ne quis terras, aut homines ipsius Ecclesiæ, ubicumque consistant, indebitis, & insolitis servitiis, vel exactionibus gravare præsumat. Præterea quia Ecclesia tua, gravia frequenter dicitur incurrisse dispendia, ex eo quod prædecessores tui, non adhibitis testibus, consueverunt suos celebrare conventus, volentes indemnitati ejus in posterum præcavere, districtius inhibemus, ne contractus ipsius Ecclesiæ sine adhibitione testium, de cetero celebrentur: & si qui ad modo aliter facti fuerint, viribus careant, tanquam contra inhibitionem Apostolicam

attentati. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat potestatem Ecclesiasticam temerè perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur, eorum, pro quorum gubernatione, ac sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura: Salva sedis Apostolicæ auctoritate. Si qua ergo in futurum ecclesiastica, secularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam, sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo, tertiove commonita, ni reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis, honorisque sui careat dignitate, reamque se Divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & a sacratissimo corpore, & sanguine Dei, & Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine, districtæ subiaceat ultioni: Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus, sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum judicem, præmia æternæ pacis inveniant. Amen. 392. Dat. Laterani, per manum magistri Guidonis D. Papæ notarii, II. Idus Maji: Indict. XII. Incarnationis Dominicæ MCCXXIV: pontificatus vero Domini Honori Papæ Tertii anno octavo. Subscripsere huic Diplomati, ipse primum Pontifex, his, signo, additis verbis: Perfice gressus meos in semitis tuis: mox Hugolinus Ostiensis, & Veliter-nus, Pelagius Albanensis, Nicolaus Tusculanus, Guido Prænестinus Episcopi: Post hos, Leo, titulo S. Crucis in Hierusalem, Guala S. Martini titulo Equirii, Stephanus basilicæ XII. Apostolorum, Gregorius S. Anastasiæ, Thomas S. Sabine, Joannes S. Prædixis, presbyteri Cardinales, Demum Octavianus. SS. Sergii, & Bacchi, Gregorius S. Theodori, Petrus S. Georgii ad velum aureum, Stephanus S. Hadriani, Diaconi Cardinales. Ceterum ut quæ generatim confirmarat Honorius, ea sigillatim, & re ipsa, qua erat opus, sustentaret XI. Kal. Junii, è Laterano scripsit ad R. Canonicum Faventinum, ut castrum Montis Bovarii, quod ad Ecclesiam Ravennatem spectare, ab Archiepiscopo Ravennæ didicerat, auditis utrinque, quæ ad causam facere viderentur, ratiocinibus, cujus esset declararet, illud enim Comes Rogerius, Comitibus Guidonis Tusci filius, & fratres ipsius, Florentinæ, Faventinæ, Aretinæ diocesis occupatum, restituere negabant: Quod si abnuerent, mitteret Romam hominem tota re instructum, & certum illis diem finiret, ad causam apud Pontificem, dicendam. Pari studio IV. Kal. Julii, Comites, Proceres, Re-publicasque Picentes, per litteras monuit, ne Ravennatis Ecclesiæ possessiones, & jura usurparent, neve usurpari a subditis sibi populis paterentur. Ipse vero Archiepiscopus Symeon, cum esset XII. Kal. Aug. in porticu hospitalis domus S. Spiritus, prope urbem Ariminum, sacramentum apud se dicere, Guglielminum Aspini filium jussit, pro Feudo, quod ab Ecclesia Ravennate Aspinus pater acceperat. Quod cum Guglielminus nomine suo, & Tiberii fratris jurasset, ab Symeone, de more Romani Imperii, in possessione ejus feudi confirmatus est. Septimo autem Idus Octobr. Ravennæ, in æde Ursiana E. Forompompilianus Episcopus, ex auctoritate Henrici Bononiensis Episcopi, & Andrea Bononiensis Bon-dique Pratenfis Canonici, quos summus Pontifex judices de controversia Cerviensis dederat, Civitati ipsi Cerviæ sacris interdixit, quod multi ex Cerviensibus in ea causa negavissent testimonium dicere, & Giraldu Archiepiscopi internuncium, qui Cerviam iverat, ad ipsos excitandos testes, cepissent, spoliassent, verberibusque ac vulneribus graviter affecissent, iniecissent lorum in collum, & perinde quasi latronem, tota, urbe duxissent: mi-ni-

nitantes etiam se Episcopum *Foropompilianum*, si *Cerviam* accessisset, ejusque familiares, malè multaturos. Hanc sententiam execrationis *Henricus* Episcopus, & ceteri iudices in Episcopio *Bononiæ* probarunt. Ita confirmare undique Archiepiscopatus sui dignitatem, ac jura studebat *Symeon*, qui hoc item anno opidum *Lastagnanum*, de *Ardinifio*, pro *Ravennati* Ecclesiæ, emit: licet enim illud opidum *Ravennatis* Ecclesiæ antea fuisset, traditum tamen Emphyteutico, beneficiarioque jure administrandum, temporis diuturnitate, in maximam controversiam venerat, quam *Symeon* tollere emptione illa tandem voluit. Hujus Archiepiscopi tabulas sub id tempus scriptas legi, *Ravennæ* confectas in Prætorio *Valeriano*: ibique *Ravennam*, Regaliopolim, id autem est civitatem Regiam, nomine ex *Græcis*, latinisque confuso potius, quàm composito, ut illa ferebant tempora, appellatam. Prætorium autem *Valerianum* fuisse ædes puto, quas *Valerium* Archiepiscopum excitasse, supra memoravimus. Paulo post *Symeon*, diplomate Pontificis recitato, pollicetur eis, qui cruce obsignati, comitentur in acie *Vuilelmum* Marchionem *Montisferrati*, Regnum *Thessalonicense*, quod ad se spectabat, recuperare parantem, jamque arma indutum, omnium criminum veniam: mortem verò piè occumbentibus, æternam cum Divis felicitatem. Ceterum cum *Cervieneses* restituere Archiepiscopatus bona differrent, & procrastinarentur quotidie, ejusque jurisdictionem attenuare, ac repudiare viderentur, comparata militum aliquot selectorum manu, agri *Cerviensis* vineas, arbores, & fundos, cremari, incidi, diripi fecit. *Cerviensibus* autem rem ad *Honorium* deferentibus, Pontifex *Fanesfri*, & *Feretranus* Episcopis, causam mandans disceptandam, denuo *Symeonem* in integrum restituit. Insequenti etiam anno, de cœnobio litigavit *D. Adelberti* ad *Padium*, quod monachi, parere Archiepiscopo *Ravennati*, subjicique renuerent: causamque ab iudicibus, quos *Honorius* Pontifex disceptatores statuerat, atque arbitros, obtinuit. Decimo auctem Nono Kal. Febr. in *Ticimannum Bononiensem* civem, acerrimum dirarum telum, in *Ursiana* æde, candelis accensis, pulsatisque nolis, cum adessent multi, detorsit, quod *Cerviensem* Præturam, nullo pacto, nulla condicione servata, quæ inter Archiepiscopum & *Cervieneses* intercedebat, acceptam, ab se monitus, nequaquam deposuissent. Idem fecit in eos, qui Præturam, aut jurisdictionem Castri novi, aut villæ *S. Potiti*, venia ab ipso non impetrata, inirent. De Abbate Cœnobii *Ravennatis*, *D. Mariæ* in *Cosmodim*, qui possessiones ejus cœnobii, nulla ab Archiepiscopo, ad quem cœnobium illud pertinet, impetrata venia, vendiderat, apud Pontificem conquestus, quod contra sacramentum de non alienando apud se ab eo Abbate dictum, id fecisset, Pontifex per litteras è *Laterano*. V. Non. Mart. anno Pontificatus nono scriptas, eam causam Abbati *S. Mariæ* montis *Mauri*, & *Laurentio* Canonico *Casinati* cognoscendam, finiendamque mandavit. Idem de causa Cœnobii *D. Adelberti* factum est, quam IV. Id. Martii, *Martinus*, *Rodulfus*, & magister *Pellegattus* Canonici *Faventini*, Iudices a Pontifice dati, *Faventinæ*, ita composuerunt, ut Archiepiscopo Abbas pareretur, venientem Archiepiscopum vigesies reciperet, in Divinarum precum ratione ab Archiepiscopo restitueretur, ad eum denique confugeret. Per idem tempus, *Petrus Traversaria*, de Republica *Ravennatis*, & *Cerviensium* sententia, *Joannem Bonum*, virum religiosum, qui se *Peccatorem Eremitam* appellabat, arbitrum elegit, ut tot jamdiu agitata inter se disceptationes

A tolleretur. Is cum autoritate polleret plurimum, & sanctitatis opinione, eos tandem pridie Id. Quinctil. adduxit ad concordiam, iis potissimum legibus, ut *Cervieneses*, peditumque atque equitum cohortibus, & aliis, subsidio *Ravennatibus* venirent, cum sese belli ferret occasio, iidemque *Cerviensibus* amici, inimicive, qui & *Ravennatibus*, essent: Adhæc, Prætores, cum nollent è suis, *Ravennates* acciperent. Nec multo post *Petrus*, Octavo Kal. Octobris interiit, *Paulo* filio hærede ex assè relicto. Sepultus est in monumento ex marmore, ingenti, in *D. Joannis Baptistæ*, quod nunc extra templi valvas, ingredientibus ad dextram spectatur. Gentilitia illius insignia fuisse tradit ex *Franchino* Ferretus, supra aream atque illius cassidem bucculatam, *Virginis* caput, ad simulacrum fabulosæ *Fortunæ*. In area, ceruleum campum. Pinum in medio: lineas albas tres, citra ac supra, de radicibus ad ramos. Fuit hic *Petrus* omnium *Traversariorum* longè præstantissimus: eamque semper virtutem animi præ se tulit, ut *Magnanimus* proprio cognomento, omnium consensu vocaretur, ejusque significationem dederat admodum adolescens: qua ætate, cum *Otho*, Palatinus Comes, in *Guilelmum* patrem manus injecisset, ipse impetu facto, *Othonem* opprimit, ac trucidat. Tres habuisse filias, *Aycham*, *Elisabetham*, & *Tramontanam* auctores plerique gravissimi sunt: ex quibus, *Aycha* Britannia Regi nupserit: *Elisabetha*, nus in Pannonia, *Tramontana*, Aragonia Reges pariter habuerint maritos. *Mimatenfis* Antistes, *Guilelmus* Duranti, cognomento *Speculator*, dum *Honorii* Pont. Max. Legatus, de rebus *Flaminia* Commentarium ad Pontificem scriberet, testatur, *Ravennæ* se *Petrum Traversariam* invenisse, qui omni illi regioni dominatus fuerit, quemque omnes metuerint. Honorificentissimè quoque de illo *Dantes*, & *Joannes Boccatus* meminerunt. Sub idem tempus *Symeon* Archiepiscopus Abbatum *D. Hilarii*, & *D. Mariæ*, cognomento *Rotunda*, monachis Dioeceseos partem donavit: cum paulo ante *Bonianninum* Judicem instituisset *Maderii*, eo omni vectigali adjecto, quo in opido *Argenta*, & toto ejus comitatu, & villa cavalli, ceteri Iudices *Argentæ*, uti consueverunt: idque dum *Bonianninus* viveret. Cum autem sexto Id. Octobr. *Argentæ* esset, in domo Curia, extra opidum, sibi in manus cessit nonnullis prædiis in curte de podio, *Guido Lambertinus* Bononiensis. Postero anno, ineunte vere *Fridericus* Cæsar *Ravennam* ingressus est, & ibidem ad quadraginta dies commoratus, cum interea multi ex omni Italia viri Principes, *Flaminii* præsertim, *Ravennam* ad eum convenissent, Sanctumque Pascha magna fuisset *Friderici*, & Principum frequentia celebratum. Hic multa commutavit, & ne quidquam esset, etiam pusillum, quod Pontificio Imperio penitus sublato; nam graves cum Pontifice exercebat simultates; sibi non subiceretur, sacras *D. Andreae* Virgines in suam fidem, & clientelam recepit, omniumque bonorum possessionem, quæ tunc habebant, confirmavit, Testatum id litteris publicis faciens, *Guadradae* earum sacrarum virginum Præfectæ inscriptis, quas nos, *Ravennæ* datas, mense Aprili, Ind. xiv. anno ejus Imperii sexto, Regni *Hierusalem* primo, *Siciliæ* xxviii. in earum bibliotheca legimus. Testes illis adscribuntur *Albertus* Magdeburgensis, *Lando* Rheginus Archiepiscopi. *Jacobus* Taurinensis; *Mainardinus* Foro-Cornelianus, Episcopi . . . Dux *Saxonie*, *Rainaldus* Dux *Spoleti*. A. Marchio *Estensis*, Comes. R. de *Avensbure*, & alii. Quod autem hic primus *Hierosolymitani* Regni annus dicitur, inde est, quia anno superiore, *Jolem* filiam *Joannis*

nis Hierosolymorum Regis; qui afflictis in Syria Christianis rebus, in *Italiam*, cum conjuge, venerat; duxerat uxorem, omnibus illis juribus, quæ illi erant in eo Regno, doti dictis. Quo etiam factum est, ut eò quamprimum navigare, omnem ditionem repetiturus, constituerit: Composita tamen prius *Gallia Cisalpina*, & *Germania*, quo contendebat. Antequam autem *Ravenna* abiret, mense Majo, *Guidonis* Generalis Præfecti adductus precibus, *Camaldulensem* ordinem in clientelam recepit, *Friderici*que avi, *Henrici*que parentis diplomatum, se præbuit adstipulatorem, locaque ejus omnia pristina restituit libertati. Idem D. *Vitalis* monachis, *Lando* Archiepiscopo *Rhegino*, *Friderici* familiare postulante pollicitus, *Forum-Cornelii* se contulit: cum *Faventiam*, quæ cum *Gallis Cisalpinis* adversus illum foedus inierat, consulto vitasset: quamvis ejus exercitus parte per *Faventinum* agrum iter faciente, *Cisalpini* foederis legati, qui *Faventiam* ad explorandos *Friderici* motus, & ad *Faventinos* confirmandos convenerant, signum bello dederint. In *Foro-Cornelio* *Fridericus* novis *Landi* precibus fatigatus, eodem mense Majo, *Hugonem* D. *Vitalis* Abbatem, omnesque monachos, suæ tutelæ, ac fidei commissos esse, significavit: iussitque ut quas segetes, quos fructus, quæ tandem omnia ex prædiis acciperent, ea ad usum cœnobii, tametsi repugnantibus juribus municipalibus; quocumque liberet, eis deducere fas esset. Quoniam verò tunc *Ferrarienses* edicto caverant, ut ne cui, quidquam in *Ferrariensi* possidenti, liceret, è *Ferraria*, aut *Ferrariense*, aliò causam transferre, voluit Cæsar id; quod ad monachos spectaret; irritum omnino esset, neque in illorum recuperandis bonis, annorum centum præscriptio obsisteret. In extrema tandem pagina, quæ *Henricus* Quartus confirmaverat, omnia ipse quoque esse firma, & rata voluit. Eodem mense *Paulus Traversaria* in *Ravennatem* Præfecturam, & Ducatum; sic enim in *Ursianæ* bibliothecæ monumentis scribitur; quem ab *Ravennati* Ecclesia acceperat, patri suffectus, cum etiam Præturam *Ravennatem* gereret, cum aliquot *Ravennatibus* civibus collegis, *Cremonam*, pro *Ravennati* Republica profectus est, ut illi conventui interesset, quem *Fridericus* Cæsar per eos dies, eodem indixerat. Erat autem adeo rerum omnium ingens penuria, ut triticum, vinum, oleum, & reliqua hujusmodi, quæ suppeditant ad victum, secum devehere cogeretur. *Honorius* interea Pontifex, cum *Fridericum* in Dei Ecclesiam arma moventem, expertem Christianæ communitatis fecisset anno proximo, mense Martio, moriens, successorem habuit *Hugolinum* è Comitum nobilissima familia, *Gregorium* nonum vocatum. *Galopinorum* hoc anno, *Venetorum*, ex patricio ordine familia, quæ ducebat è *Ravennati* urbe originem, finem habuit, cum D. *Sylvestri* ædem *Venetis* ædificasset, ac ditasset. *Ravennam* *Paulus Traversaria* è conventu *Cremonensi* reversus, Reipublicæ *Ravennatis* nomine studium adhibuit; ut cum *Anconitanis* pacem faceret, quibuscum non parvas dissensiones habuerant, & sæpius armis contenderant. Itaque anno MCCXXVII. quo fuit *Ravennæ* Prætor *Thomas Corrigias*, sic ad extremum convenere. *Anconitanis* ad urbem *Ravennam*, & *Ravennatem* ditionem tatus accessus esto, idemque *Ravennatibus*, *Anconam*. *Anconitani* tributa tantum antiqua conferunt, salem, quem tollunt è *Cervia* extra *Anconam*, alio non devehunt. Merces, & reliqua hujusmodi ad *Ravennatium* hostes non portant: idem *Ravennates* ne faciunt. *Ravennates* Prætorii fossam, canalem vocatam, expurgari, & defodi altius curanto, ita ut cum navibus oneratis pervenire

A ad portam Prætorii *Anconitani* possint: aliqui hospitari tota urbe, & in suburbio illis fas esto. Apud Archiepiscopum *Ravennatem* agunto, ut *Anconitani* antiquum tantum portorium *Argentæ* solvant. Cum *Ravennæ* fuerit annonæ caritas, & annona carius *Ravennæ*, quam *Anconæ* veniet, extrahere a *Piceno* triticum, & segetes alias, victus, non mercaturæ causa, *Ravennatibus* fas esto: non tamen ex urbe *Ancona*, neque ex *Anconitano* agro; nisi id commune *Ravennæ*, ab *Anconitano*, per litteras petierit. Annonæ caritas, cum *Ravennæ* modius tritici; starium vulgo appellant; septem solidis *Ravennatibus*, atque etiam pluri, veniet, intelligitor: idemque *Anconitanis* apud *Ravennates* fas esto. Quæ omnia *Andreas Martinus* *Anconitanorum* Legatus, in Senatu *Ravennati* rata habuit. *Symeon* Archiepiscopus per hos dies a *Gregorio* Pontifice, qui *Anagniam* patriam inviserat, XIII. Kal. Jul. anno Pontificatus primo scriptas accepit litteras: illis mandabatur, ut curaret una cum *Aretino*, *Fesulano*que Episcopis edicto præconis voce pronunciato, ne qua mulier, eas cruces ligneas ingentes prætergrederetur, quas *Eremitæ Camaldulenses*, castitatis studiosi, viæ, itinerisque ad eremum terminos fœminis constituerant. Quæ secus facerent, iis præfens anathematis pœna proponeretur. Inde V. Non. Mar. concessit D. *Joannis* Evangelistæ Abbati sacram D. *Mariæ* in patrimonio ædem in urbe *Ravenna*, in regione portæ arcis *Rectorum*, quæ tum vulgo porta *Tremelduli* vocabatur, prope *Theoderici* Regis palatium, quam antea, uti dictum est *Ecbobardus* dederat. Quoniam verò Respublica *Ravennas*, ejusque prætor molestia afficiebant Archiepiscopum, & jurisdictionem ruris Divi *Blasii*, & D. *Marci* in *Filo*, & fossæ *pubulæ* vexabant, *Gregorius* Pontifex *Orbito*, *Perusio*que *Romam* reversus, hanc causam cognoscendam mandavit *Archipresbytero Galliatæ*, litteris *Laterani* datis III. Non. Novembr. Pontificatus anno primo. Verum paulo post *Symeon* Archiepiscopus excessit è vita: qui hoc titulo consueverat uti, in tabulis publicis. *Symeon non suis meritis S. Raven. Ecclesiæ Archiepiscopus*. In ejus locum anno postero suffectus est *Theodericus*, qui *Ravennatis* primo Ecclesiæ Subdiaconus, & Canonicus Cantor; hic ex tribus Canonicorum *Ravennatum* ordinibus, unus numerabatur; deinde Præpositus, tandem Archiepiscopus designatur, verum non absque contentione; quæ quoniam litteris patet a *Ravennatibus* ad Pontificem scriptis; eas, licet aliquot locis exesas, hic apponendas curavi. *Sanctissimo Patri . . . Gregorio, sacrosanctæ, ac universalis Ecclesiæ summo, Raimundinus Foculus Potestas, & Commune Ravennæ, promptum ad omnia famulatum . . . Apostolico mandato, sicut intelleximus per venerabiles viros Clericos Ecclesiæ Ravennæ, de celebranda electione futuri pastoris . . . habebant in electione, die statuta, sicut moris est, in Ecclesia majori, celebrata solemnitate, quæ in . . . per clara indicia, multos esse paratos ad discordiam seminandam, ut electio differretur, & sic. N . . . quæ ad hoc fuerat aliunde apportata in damnum Ecclesiæ, quod aliquando peccatis exigentibus evenit . . . Raven. tam Comites de Bagnacavallo, quàm Paulus Traversaria, cum multitudine armatorum advenisse, præcepi ego . . . ut redirent incontinenti domum, ne tanto negotio impedimentum ponerent, & sic demum ad Dominos . . . pliocavimus attentius ex parte omnipotentis, per ea quæ videramus indicia, ut Deum habentes præ oculis ad electionem . . . faciendam . . . clero, & populo universo respiceret ad portam . . . civitatis Ravennæ, & ne pro supradictis causis impedimentum*

ANN.
MCCXX
VII.

ANN.
MCCXX
VIII.

TRAVELER'S COMPANION

FOR THE USE OF THE TRAVELER IN THE EAST AND WEST INDIES

BY J. H. COLEMAN, ESQ. OF THE BARR

LONDON: PRINTED BY J. JOHNSON, ST. PAUL'S CHURCH-YARD, 1782.

THE AUTHOR'S ADDRESS IS AT THE BARR, IN THE CITY OF LONDON.

THE AUTHOR'S ADDRESS IS AT THE BARR, IN THE CITY OF LONDON.

THE AUTHOR'S ADDRESS IS AT THE BARR, IN THE CITY OF LONDON.

THE AUTHOR'S ADDRESS IS AT THE BARR, IN THE CITY OF LONDON.

THE AUTHOR'S ADDRESS IS AT THE BARR, IN THE CITY OF LONDON.

THE AUTHOR'S ADDRESS IS AT THE BARR, IN THE CITY OF LONDON.

THE AUTHOR'S ADDRESS IS AT THE BARR, IN THE CITY OF LONDON.

THE AUTHOR'S ADDRESS IS AT THE BARR, IN THE CITY OF LONDON.

THE AUTHOR'S ADDRESS IS AT THE BARR, IN THE CITY OF LONDON.

THE AUTHOR'S ADDRESS IS AT THE BARR, IN THE CITY OF LONDON.

THE AUTHOR'S ADDRESS IS AT THE BARR, IN THE CITY OF LONDON.

THE AUTHOR'S ADDRESS IS AT THE BARR, IN THE CITY OF LONDON.

TRAVERSARIORUM PROPAGO,

Uti ex vetustis monumentis collegi, & sunt iidem cum Ducibus.

Paulus Dux.

hunc | primum reperi de Traversaria fuisse appellatum.

Petrus.

971.

1029.

Paulus. 1017.

Petrus. 1090.

1103.

Petrus ij.

Guido

Guillelmus

1181

1116

1131

1151

Albericus

1181

Petrus. iiij.

1225. obiit.

Paulus

1240. obiit.

Guillelmus. ij.

Aicha 1248. relegata in Apuliam

1248. | relegatus in Apul.

uxor Guillelmi Francisci Apuli.

1300. | obiit in exilio.

Traversaria

uxor Thomæ Foliani.

397 tum aliquod posset afferre, fecimus Ecclesiam intus firmari. Peracto itaque pauco temporis intervallo, habita etiam omni concordia Dominorum clericorum, qui vocem habebant in electione facienda, & quasi per inspirationem collocata potestate in D. Magistrum Jacobum Archidiaconum Raven. electus est per ipsum D. Thed. præpositus Ecclesie Raven. Vir providus, & honestus, & omni bonitate perspicuus. Cujus electionem ipsius Ecclesie, ut intelleximus, quod vobis præsentatum nolueritis de Apostolicæ autoritatis clementia confirmare, mandantes potius capitulo Ravennæ, ut mitteret ad vos, Archidiaconum, Præpositum, & tres, vel quattuor ex ceteris fratribus, ut per eos aperiretur vobis plenius electionis processus, merita electi, & studia eligentis. Sed quia dilatavit confirmationem, doluit, & confremuit tota Civitas, & ut, de licentia vestra, verum fateamur, damna multa & discrimina provenerunt Ecclesie sæpe fatæ, per circum adjacentes invasores, qui dilaniant, & occupant quotidie possessiones & jura Ecclesie Ravennæ, nec est qui arceat eos. Missis igitur secundum mandatum Apostolicum supradictis Dominis Clericis Ecclesie supradictæ, ad pedes clementie vestre, supplicamus devoti vestre sanctitati, quatenus de Apostolicæ sedis consueta misericordia, Ecclesie Ravennæ miseres, electum clementer confirmare dignemini, ut sic jam dicta Ecclesie sublevetur, & de imminentibus periculis, & discriminibus possit in aliquo respirare. His acceptis Gregorius litteris, & visis Comitiorum Ravennatum actis, Thedericum Archiepiscopum confirmavit: neque vero inani consilio, quando magnum is semper animum, & consilium præ se tulit: præsertim cum, illius Archiepiscopatu, adversarum rerum procellis Ravenna plurimum quassata fuerit: Statim autem cogitationem suscepit acerrimam, restituendæ, conservandæque amplitudinis Ecclesie suæ Ravennatis, curavitque restitui sibi multorum Pontificum, & Cæsarium diplomata, Hlotharii præsertim exemplar, quibus eam cumulatissime ornaverant, ab Tancredo Archidiacono Bononiensi, apud quem, in causa Cerviensi, posita jam fuerant: quod fecit Tancredus, eaque in porticu Bononiensis Ecclesie, Guidone Grasso, & aliis spectantibus Monaldo Cardinali Ecclesie Ravennatis, quæ erant duodecim, in manus tradidit, pridie Idus Jul. Raimundinus Foculus Prætor, postquam Arimini, una cum Alberico Polentino, & aliis Ravennatibus legatis fuerat, & in Ariminensium Senatu, egerat, ut Ariminensis Republica jura belli omnia, judiciumque se ad Pisaurensem Prætozem rejecturam compromitteret, reversus Ravennam, coacto Senatu, Paulum Traversariam Reipublicæ Ravennatis procuratorem, uno Senatorum omnium consensu, qui tum frequentes convenerant, creandum curavit. Qui autem eo die, fuit autem Nono Kal. Aug. venerunt in Senatum, cum fuere multi, tum ii in primis eminebant: Carnevalis Lambardanus, Arcobonus Saxus, Bonifilius Guizzolus, Joannes Casa, Rainutius Joannis Paganelli, Theodorus Farulfus, Comes Malvicinus de Castello, Guido Rambaldus, Henricus Mainardus, Paulus Traversaria, Guido de Prata, Ugo Bratius, Hieremias Polentanus, Albericus Saffetus, Joannes Azzolinus, Guerrerius Palatius, Joannes Ubaldini Zovolo, Albericus Polentanus, Petrus Urseolus, Jacobus Guidottus, Petrus Zuguloria, Ugutio Alidosius, Guido Comes, Joannes Michaëlius, Oddo Manfredus, Ugo Ghetius, Jacobus Lambardanus; Cum verò Divi Alberti ad Padum monachi obsequium Thederico Archiepiscopo negarent, fecit is, ut Gregorius. V. Kal. Septembr. cum esset Perusii, causam dederit cognoscendam Martino Roder, & Pelagotto, quem appellat Magistrum, Canonicis Faventinis, cum etiam Pelagotto eam

A mandavit. Quinto Kal. Octobr. adhuc Perusii commorans, quæ Thederico erat, cum Prætoze; ac populo Ferrariense, qui jurisdictionem utebantur in homines plebis & plebatus portus, & Majerii, qui ad jurisdictionem Ravennatem spectant, eosque tributis prementes, minimè permittebant, ut quos ibidem fructus Archiepiscopus habebat, devehì ad suam Ecclesiam faceret. Quamquam autem Honorius Pontifex hac de re litteras ad Episcopum Clusinum, & ipsum Pelagottum judices, dederat, nihil tamen potuerat Archiepiscopus consequi. Ceterum quoniam quæ bona Vvillelmus, Albertus, Egidius, superiores Archiepiscopi, mutuo dederant, vendiderant, 398 distraxerant, ea magno Ecclesie Ravennatis incommodo facta, Thedericus dicebat, dedit illi Pontifex, litteris Perusii. VI. Kal. Octobr. scriptis, ea ut revocare posset. V. Non. Octobr. Alogna Fidei filia, Henrico Marchione viro suo assentiente, qui & præfens erat, D. Mariæ in portu integram partem suam Insulæ, sylvæque Volanæ, & multa præterea in Cymachensi, alibique sita, dono dedit. Allatæ sunt interea Ravennam ad Thedericum Archiepiscopum Gregorii Pontificis litteræ, Perusii, VII. Kal. Decembr. Scriptæ, quibus Theoderico, & subjunctis illi Episcopis Pontifex mandabat, ut Fridericum Cæsarem, coetu piorum amotum, omnesque illum consilio, aut ope juvantes, diebus omnibus Dominicis, festisque divulgarent: Mox alias. II. Non. Decembr. Perusio item datas Pontifex misit, ab Theodorico, ceterisque Provinciæ, ut inquit, Ravennatis Episcopis pecuniam postulantes, opemque adversus Fridericum, in Italia bellum Ecclesie inferentem, loca infesta reddentem, damna penè infinita importantem. Inde amplissimis litteris iisdem ferè verbis, quibus Honorii Pontificis sunt, conscriptis, bona omnia Ravennatis Ecclesie, quam appellat nobilem, & famosam, confirmavit. Illis Pontifex ipse, & septem Cardinales subscribere. Datæ sunt Perusii, manu Martini Vicecancellarii. V. Id. Decembr. Pontificatus an. II. Sub id tempus, anno MCCXXIX. VIII. Kal. Febr. Bartholomæus ANN. Rondinellus, Albertus Guidettus, Bulgarellus MCCXXIX. Balbus, Guerisius Margotti, Farolfus Severolus, Salomon Guidi Ducis, cives Lugienfes, & multi præterea, ejusdem opidi incolæ, jurarunt fideles se fore Thederico Archiepiscopo, ejusque successoribus. Testes in D. Jacobi, suburbii Lugienfis adfuere Oddo Præpositus, Petrus a Cento Canonicus Faventinus, & alii. Pridie autem Id. Junii, Thedericus Archiepiscopus, in Senatum Ravennatem venit, Senatoribusque & Petro Devselle, ac Guilielmo Judicibus, Sozzi Collioni Prætoris, Vicariis, præcepit, uti obsides Pisaurenses, quos a Senatu Pisaurensi, ejusque Prætoris Vicariis datos, Ravennæ habebant, statim dimitterent, secum Ariminum, ad jurandum Ariminensibus obsequium, quemadmodum ipse Thedericus, Prætorque & Legati Ravennates sacramento promiserant profecturos: Mox ipsis obsidibus, in eundem paulo post Senatum adductis; qui erant sexdecim, & in iis Joannes Novellus Malatesta, Jacobus Palmerius, Rainerus Albericus, Joannes Guillelmus, Ugulinus Berardi: adhæc Pisaurensium item procuratori, qui aderat, jussit, pro eo ac sibi, Ravennatibusque fuerat juratum, & multa, quæ in compromissi tabulis continebatur, mille marcharum argenti, in singula compromissi capita, nisi parerent, proposita, ut eodem die, ante horam nonam, sese ad iter accingerent secum Ariminum profecturi, ibidemque Ariminensibus obsequium juraturi. Fridericus interea Hierosolymam contendens, dum Beryti Regulum persequitur, ab omnibus, qui erant in

Syria, Pontifice jubente, Cæsar repudiatur: Pontifex multas *Campaniæ* urbes recuperavit, Exarchatusque Moderatorem, ac Rectorem Joannem fecit, *Hierosolymorum* Regem, qui copiarum Pontificiarum Imperatorem gerebat. Is enim Rex, profectionis *Friderici* in *Syriam* fama permotus, cum uxore, Pontifici gratum facturus, ex *Hispania*, cujus Regis sororem, uxorem duxerat, venerat, *Bononiam*, ut deinde *Venetorum* navigio in *Asiam* trajiceret. Ceterum Pontifex fraude *Friderici* perspecta; qui antequam, pudore tandem, multarumque rerum metu impulsus, abiisset, coeperat de foedere cum *Sultano* tractare; ne frustra *Joannes*, aut abiret, aut venisse videretur copiis illum suis, & Exarchatui *Ravennati* præfecit. Eodem hoc anno, *Perusii* mense Julio, *Thomas*, titulo *S. Sabine* presbyter Cardinalis, in *Cervienſi* tandem causa, disceptationeque, sententiam, secundum Archiepiscopum tulit. Conquesti fuerant apud eum *Cervienſes*, multis se damnis affectos a *Ravennatibus*, qui illos in ipsa urbe *Cervia* cepissent, & *Ravennam* abduxissent, cum eos Archiepiscopus nusquam defendisset: itaque & damna petebant resarciri, & libras bis mille numerari. Idem de *Cæsenatibus* dixerunt, a quibus damnum ad quinque milia librarum acceperant, Archiepiscopo nequaquam eos, uti debebat, tuente. Mille etiam libris jacturam restitui, quam fecissent, ob portum, a *Ravennatibus* in *Cervienſi* ædificatum. Sed decrevit *Thomas*, eas multas, portoria, salem, Archiepiscopo dari quotannis, quas supra postulassemus. Pari studio, Decimo Kal. Septembr. *Ravennæ*, in Prætorio, coram *Petro Dayſella*, & *Guillelmo Guadignano*, Judicibus Reipublicæ *Ravennatis*, & Vicariis *Soczi Colleonis* Prætoris, absentis, inter *Ravennates*, ac *Cervienſes*, post diuturnam dissensionem tandem constituta concordia est: in qua cum multa fuere capita, tum illud in primis, ut jure Archiepiscopi, *Ravennatis* integro, & incolumi, cives *Cervienſes* quadraginta, civitate *Ravennati* donarentur: qui ejus concordie sacramentum dicerent, servandumque curarent: ex *Ravennatibus* ad id munus ii inter ceteros numerati sunt: *Desdeus Signorelli*, *Rainutius Maltaliatus*, *Petrus Rambaldus*, *Petrus Dusdei*, *Bonfilius Bensajus* Judex, & *Nicolaus Bensajus*. Cum autem *Cervienſes* inſequenti anno *Ravennam* venissent, *Theodericus* Archiepiscopus, tunc temporis, ut earum tabularum publicarum, unde hæc hausimus, verbis utar; in spiritualibus, & temporalibus *Ravennæ*, & *Cervie* Dominus, assentientibus *Ravennatibus*, pro ea urbis illius parte, quæ illos spectabat, sanxit, Prætorem *Cervie* a *Ravennatibus* civibus, *Ravennatem* tantum civem designandum: eum autem approbaret, confirmaretque Archiepiscopus, aut, si Archiepiscopus vacaret, sacrorum virorum *Ravennatum* Chorus: Jurarunt *Cervienſes*, Prætoris *Ravennæ* se jussis obtemperaturos, leges *Ravennates* servaturos, *Ravennatibus*, libras *Ravennatis* pecuniæ centum, diea *Ravennatibus* *Cervienſibus*que constituto, Prætoris stipendium, persoluturos, optimè munituros viam, a flumine *Sapi*, ad *Cerviam*; æquaturos in ea via, ripas, fossasque, dum tamen a *Ravennatibus*, operæ subsidio mitterentur: nullam excitaturos neque arcem, neque munitionem, in urbe *Cervia*, ejusve agro, inſuſu *Ravennatum*: Intègrè pacta servaturos, quæ inter ipsos, & Archiepiscopum *Ravennatem*, quo tempore *Ubertinus* erat Prætor, inita fuerant. Qui secus fecisset, illius bona, quæ in urbe *Cervia*, ejusve agro essent, *Ravennati* ærario addicerentur. Hæc *Theodericus* Archiepiscopus rata habuit, qui æs alienum dissoluturus, & pecuniam,

ANN.
MCCXXX.

A restitutus, foenori ut ad Pontificem, qui illum acciverat, adiret, acceptam, paludem *Mare mortuum* vocatam, in triennium locavit, tametsi nequaquam levis de ea, apud Pontificem causa ageretur, quod *Guido* Prior Præfectus *Camaldulensium* monachorum, ad Abbatem, & cœnobium *D. Michaëlis* è castro *Britonum*, *Camaldulensis* ordinis, Diœcesis *Bononiensis*, spectare afferret: litterasque diceret a Pontifice ad Montis *Armati* Abbatem olim impetratas, quibus cum nihil *Symeon* Archiepiscopus, cujus Archiepiscopatu acta ea fuerant; respondisset, cœnobium illud, ab Judice in possessionem primò missum, B mox, anno absoluto, verum possessorem constitutum fuisse. Sed contrà, *Theodericus*, illas litteras ad *Symeonem* nequaquam missas, aut certè ab eo non acceptas, itaque pro Archiepiscopo, apud eum Judicem, neminem dixisse, *Gregorius* Pontifex *Romam* reversus, per litteras. V. Non. Jul. an. IV. Pontificatus, *Laterani*, scriptas; Magistro *Pelegatto* Canonico *Faventino*, mandavit, ut de restitutione in integrum, quam petebat Archiepiscopus, cognosceret, & si ita sibi videretur restitueret. Has litteras, cum *Pelagotti* litteris, *Theodericus* Archiepiscopus Abbati *S. Michaëlis*, è castro *Britonum*, inspectante *Guidone Lambertino* *Bononiensi*, in *D. Michaëlis* de *Cavalli*, C xiii. Kal. Septemb. reddidit. Quoniam verò *D. Apollinaris* in *Classe* cœnobium *Theodericus* ingressus, *Philippum* inde Abbatem ejecerat, multaque abstulerat, quod diceret, dilapidare eum bona cœnobii, minuere vectigalia, conventum illum corruptis valde moribus laborare ea disciplinæ regula destitutum, propter quam concessa illi ea bona fuerant, atque in illum homicidas, damnatos, atque exules convenire, graviter hic commotus Pontifex, causam *Matthæo* Episcopo *Tiphernati* delegavit: exstant hac de re litteræ, *Laterani* Nonis Mai. datæ, quibus id sibi molestè admodum accidisse significat, ob singularem suam in *Camaldulensem* ordinem benevolentiam: hanc autem inde ortam puto, quod dum Cardinalem Pontifex gereret, in solitudinem *Camaldulensem* abditus, aliquamdiu ibidem vitam egisset. *Guido* Prior Præfectus, *Camaldulensium* fratrum suorum consensu, tam fontis *Boni*, quàm *Eremitarum*, in quibus *Paulus*, *Joannes*, *Henricus*, *Gerardus*, *Simon*, *Lotharingus*, *Rainaldus*, & *Jacobus*, inclusi, sua quisque cellula, tum erant, procuratorem suum fecit, *Joannem* monachum: *Theodericus* Archiepiscopus, *Severum*; sacrorum virorum *Ravennatum* chorus, *Brandum* Cantorem. *Severus* mense Septembri, cum *Tiphernum* venisset, omnes *Tusciæ*, ac *Perusii* Judices suspectos sibi esse dixit, ipsumque præcipuè *Matthæum* Episcopum, qui & *Camaldulensium* esset amantissimus, & eos frequenter hospitio acciperet, mutuaque pecunia juvaret, ac sponſor pro illis fieret. Itaque cum in integrum restitui, Abbas, & monachi postularent, *Bonaguida* Archidiaconi *Aretini*, & *Oddi* Præpositi *Faventini* arbitrio mandatum negotium est. Neque verò *Camaldulensibus* tantum, sed & a *Faventinis*, atque aliis, repetebat *Theodericus*, quæ juris Ecclesiæ suæ videbantur esse: fecitque ut Pontifex, *Benno* Episcopo *Ariminensi* imperaverit, curaret eam sententiam servari, quam Pont. Max. *Innocentius*, adversus *Faventinos*, de jurisdictione hominum, locorumque *Luci*, & *S. Potiti*, & castri *Aurioli*, tulerat. Quoniam verò nec parebant sententiæ *Faventini*, nec a tributis imponendis, opprimendisque illis cessabant, communionem piorum amoti sunt: Post, ubi convenit illis cum Archiepiscopo, interdicto laxati. Ceterum denuo *Faventini*, cum molestia eos afficere, jamdiu, post initum bellum, cepissent, *Ben-*

nus Episcopus, *Fabro* Prætori, senatui, & Rei-
 publicæ *Faventine*, per litteras mandavit, eos
 ne vexarent, & quam ab eis pecuniam, obsidum
 loco acceperant, restituerent. Quod autem *Fa-*
ventiam adduci ab illis, fœminas nobiles duas,
 exulum *Faventinorum* uxores, quæ in illorum
 manu haud quaquam erant, jussissent, & quo-
 niam cessabant, aliquot eorum bona, & duo-
 rum annorum segetes *Faventiam* invexissent,
 id nequaquam ferendum esse: Itaque autoritate
 Pontificia imperare, omnia ut redderent. In
 eandem sententiam *Alberto* scripsit, *Faventino-*
rum Episcopo, mense Octobri, jussitque ut ter-
 tio admonitis, nisi parerent, animadversionem
 Ecclesiasticam denunciaret. Per hos ferè dies
 fœdus inter *Ravennates*, *Forlivianos* *Ariminen-*
*ses*que *Forlivii* in Senatu initum, confirmatumque
 est. *Ravennates* Bononiensibus subsidio accur-
 rerunt opidum *Bazanum* oppugnantibus: cum
 opidum tuerentur *Mutineses*, *Cremonenses*,
*Parmenses*que, postquam castrum *San Cesarium*
 frustra defendissent. Commissum est atrox præ-
 lium, multisque utrinque cæsis, opera tandem
 Episcopi *Regiensis*, & *Gualæ* ordinis *Dominicani*
 sacerdotis, viri eloquentia, & pietate præstan-
 tissimi, novem annorum pactæ induciæ, cum
Ravennatibus Cæsenates etiam fuere, *Forolivien-*
*ses*que ac *Faventini*: *Foro-Cornelianii* pedites qua-
 dringentos auxilio miserant. Postero anno xiv.
 Kal. Febr. *Forolivii*, in Prætorio, *Philippus* ejus
 Prætor Civitatis, omnesque Senatores, qui con-
 venerant, *Pisignolum* scribam, procuratorem suum
 crearunt, ad præstandum Ecclesiæ obsequium,
 sacramentumque dicendum, pro execratione,
 atque interdicto sacrorum, quibus clericorum
Forolivianorum causa, affecti fuerant: atque ad
 absolutionem, *Forolivianorum* civium, & *Petri*
Saraceni quondam Prætoris, judiciumque ipsius,
 & scribarum nomine accipiendam, & Archiepi-
 scopo satisdandum, responsuros apud Judicem
Forolivianos, sacris ejus Civitatis viris, de Re-
 publica *Foroliviana*, conquerentibus. Cum au-
 tem *Albertus Faventinorum* Episcopus, *Benni* *A-*
riminensium Episcopi litteris, quas diximus, ne-
 que satisfecisset, neque respondisset, denuò ad eum
Bennus scripsit, eam Archiepiscopi *Ravennatis* cau-
 sam, sibi coram a Pontifice plurimum commen-
 datam, itaque mirari, cur imperata facere cun-
 ctaretur. Quod nisi intra quattuor dies, postquam
 has accepisset, exhauriret ea mandata, se illum,
*Faventinos*que Christianæ communitatis exper-
 tes redditurum, civitatisque sacris interdicturum.
 Redditæ fuerunt *Alberto* hæc litteræ coram *Ægi-*
dio Episcopo *Foro-Pompiliano*. ii. Kal. Febr.
 De *Ariminensibus* etiam *Theodericus* Archiepisco-
 pus, cum Pontifice conquestus, quod *Ravenna-*
tis Ecclesiæ opidanos, cives suos facerent, &
 tributis premerent, fecit, ut per litteras Ponti-
 fex, *Reate* datas, viii. Id. Jul. arbitros ad id
 cognoscendum dederit, Episcopum *Forolivian-*
um, Præpositum *Faventinum*, & *S. Paulæ* Ar-
 chipresbyterum, *Ariminensis* Diocesis; sic ta-
 men ut ne execrationis, aut interdicti in Rem-
 publicam *Ariminensem* sententiam promulgarent,
 nisi id sibi a Pontifice esset sigillatim mandatum.
 Postridie, *Ravennæ*, in Episcopio, *Theoderici* Ar-
 chiefpiscopi, & Ecclesiæ *Ravennatis* procurator,
 alium substituit, qui ad diem se judicio sisteret,
 & *Auximati* Reipublicæ responderet, apud E-
 piscopum *Belvacensem*, *Piceni* Marchionem,
 ejusque judicem *Sigellum*, de causa, quæ inter
 Archiepiscopum, & eam Rempublicam ageba-
 tur: ita nullum intermittebat *Theodericus* locum,
 repetendi juris, quòd ad Ecclesiam suam faceret.
 Interea *Fridericus* Cæsar, qui superiore anno *Hie-*
rosolymis, *Nazareth*, & *Zaffo*, quæ fuit veteri-

A bus, *Joppe*, receptis, cum *Soldano*que pactis in-
 duciis in *Italiam* remigrarat, receptisque urbibus
 amissis, cum Pontifice in gratiam redierat, *Mon-*
tis Ferrati, ac *Subalpinorum* Regulis in *Galliam*
Cisalpinam eum, ex *Germania*, quò se ex *Italia*
 contulerat, vocantibus, ad diffidia *Italica* com-
 ponenda, ut maturius de tota re confuleretur,
Conventum Ravennam indixit. Itaque in *Fla-*
miniam, *Forumlivii* primum profectus, mox *Ra-*
vennam Kal. Novembr. se contulit, ubi *Thede-*
ricus Archiepiscopus, cum diu de *Insula Volana*
 fuisset controversum, ut ex iis tabularii *Ursiani*
 libris publicis constat, quos de acceptis, vulgo-
 que *Diaceptos* appellamus, divisione tandem octa-
 vo Id. Novembr. hoc anno facta, inter ipsum, &
 B *Henricum* Marchionem, ac *Celle Volanæ* Portuen-
 sisque cœnobii Præfectos, sextam ejus *Insulæ*
 partem habuit, *Pomposiano*que cœnobio Emphy-
 teutico jure tradidit. Paulo post *Fridericus*,
 cum diem natalem Domini festum *Ravennæ* egis-
 set, diademaque Augustale gestasset, xix.
 Kal. Febr. insequentis anni, in Archiepi-
 scopi cubiculo, cum *Guillelmo Amato* Præto-
 re *Parmensi*, *Bernardo*, ac *Rolando* Rubeis
 fratribus, *Parmensium* Legatis, *Ugulino* item
Rubeo eorum fratre, prætor *Genuensi*, *Theodisio* ANN.
Flisco Lavanie Comite, *Alinerio Pansano*, ce- MCCXXXII
 terisque collegis, *Genuensium* Legatis, *Cremon-* 402
 C *ensium* quoque, *Ticinensium*, *Derthonensium*, &
Mutinsium conventu sæpius habito, multa ad-
 versus *Mediolanenses*, qui *Cisalpinam* omnem *Gal-*
liam armis sollicitabant, constituit. Commora-
 tus est autem *Ravennæ* ad secundam Quadragesi-
 mæ hebdomadam: Sed cum frustra conventuros
 Principes expectasset, ac non multo post, *E-*
stensis, & *Mantuanus* Reguli, cum omnibus fe-
 rè *Galliæ Cisalpinæ* Civitatibus, *Bononiæ* in eum
 inimica decrevissent, *Jacobus*, Episcopus *Præ-*
nestinus, & *Otho* Cardinales, Pontificique Le-
 gati, *Ravennæ* *Fridericum* conveniunt, pacem
 inter ipsum, *Cisalpinos*que conciliaturi. Cete-
 rum adventum *Fridericus* Legatorum Pontificio-
 rum intelligens, *Venetias*, Pontifici iratus, at-
 que inde *Aquilejam*, eorum congressum fugiens,
 D profectus est, mox in *Germaniam* quoque con-
 tendit, *Henrici* filii adversum se nova molientis,
 impetum ac vires perfracturus. Eodem hoc an-
 no, quo *Ravennæ* Prætor fuit *Rolandus* è *Gra-*
gnano, cum *Guido Malabuca*, *Lugi* designatus
 esset Prætor, ab *Ravennati*, Archiepiscopo ita
 in eo magistratu confirmatus est, ut ne quem
Lugensem suæ ditioni subjungeret, quod *Guido*
 xi. Kal. Mart. coram *Guidone Bulgaro*, *Guidone*
Casella, atque aliis, in sacra æde suburbii *Lu-*
giensis se observaturum juravit. Sub idem tem-
 pus, cum *Cervientes* abduci ab Archiepiscopatu,
 E & Republica *Ravennate* conarentur, *Joannes*que
Ursarola ejus urbis Episcopus, privilegia immu-
 nitatum ejus urbis, & Episcopatus jactaret, at-
 que alienaret quotidie animos *Cerviensium*, qui
 tributa conferre, *Ravennates*que & Archiepisco-
 pum, Dominos negare incipiebant, facto impe-
 tu *Ravennates*, inspecturi quibus *Joannes* Episco-
 pus privilegiis niteretur, Episcopi ædis ingre-
 diuntur, & scripturas auferunt, quas invenere.
 Non potuit autem in tanto tumultu fieri, quin
 ex militibus aliqui, quorundam *Cerviensium*, qui
 eam defectionem maximè cupere, ac curare visi
 fuerant, domos, ac prædia diriperent. Erat tum
Ursarola gratia, & auctoritate in aula *Romana*
 plurimum potens: verum non adeò, ut cum do-
 minatum *Cerviæ* affectaret, aliud præterea obti-
 neret, quàm ut *Ravennates*, *Cerviensibus*, pro
 illatis damnis, quingentas libras *Ravennatis* pe-
 cuniæ, ipsi autem Episcopo; qui ablaturum scri-
 pturarum jacturam, maximam prædicabat; mille

& quinquaginta solverent, *Othone* Cardinale S. *Nicolai* in carcere *Tulliano*, ita, paulo post, *Roma*, prope D. *Mariae novæ*, in suo cubiculo, decernente. Per idem tempus *Theodericus* Archiepiscopus, apud Pontificem detulerat nomen Prætoris, & Communis, ita tum appellabant Respublicas, *Auximatum*, qui Castrum *Ubal-dum* & Montem *Cernum*, in territorio *Auximati*, juris Ecclesiæ *Ravennatis* opida, solo æquassent: itaque petere, ea ut reficerentur. *Hugolino* Ariminenfi Episcopo causam hanc cognoscendam *Innocentius* Pontifex, dum viveret, jam delegaverat; & ab eo Episcopo, *Auximates* diris devoti. Idem hoc anno, cum parere negligerent, ab *Anconitano*, *Æsino*, & *Senogalliensi* factum est, cum *Rigo* Teutonicus Marescalcus, *Theoderici* procurator, vii. Idib. April. factus, accurate causam diceret. De *Monte Boario* quoque, *Theodericus*, apud *Albertum* Magdeburgensem Episcopum, Comitem, & Legatum *Flaminie*, adversus Comitem *Aghinulfum*, *Tusciæ* Palatinum, & *Philippum* Alberici e catena filium, & filios Comitis *Marcoaldi*, *Tusciæ* Palatini, jam mortui disceptavit. Itaque x. Kal. Mai. *Albertus* in Sacello *Foro-Corneliani* Episcopi. M. ipso Episcopo, & *Margarito*, *Alidosii* filio, inspectantibus, Kal. Jul. diem certum eorum procuratoribus finit, ad quam citati responderent: spectare enim ad *Ravennatem* Ecclesiam illud opidum *Theodericus* ostendebat. Inter tot autem causarum tumultus, *Theodericus*, proximo anno; *Gregorii* Pontificis Maximi iussu, *Bononiam* profectus, sanctum D. *Dominici* corpus, in honestiorem locum transtulit: Quæ fuit enim viri illius sancti alta animi demissio, tumulari sub fratrum suorum pedibus, moriens, iusserat: & ne iussum tanti Patris esset irritum, factum ab eis fuerat. Verum in amplificanda deinde sacra æde, fortè acciderat, ea ut pars remanserit sub dio. Itaque cum majora quotidie fierent ad sacrum tumultum prodigia, plurimumque dedecere Patres intelligerent, corpus viri sancti, tot miraculis inclyti, ordinis clarissimi, amplissimique institutoris, adeo ignobili loco esse, *Joannes Vicetinus* ex eadem *Dominicana* familia vir disertissimus, & admirabili sanctitatis opinione insignis, cujus è fronte concionantis, lumen aliquando prodiit, ut inde erueretur, & lapidea arca quadrata in loco celebri reponeretur, fuit auctor. Res ad Pontificem delatata, qui dum Cardinalem gereret, & ipso D. *Dominico* familiariter est usus, & miracula ab eo vivente facta præsens viderat, & *Bononiæ* ejus funeri interfuerat. Non modo igitur laudavit, quod decreverant Patres, sed non nihil eorum quoque negligentiam accusavit, vehementerque indoluit, quod gravissimis negotiis distractus, interesse ipse, præesseque non posset: scripturum se tamen ad Antistitem, illius Principem Provinciæ, Archiepiscopum *Ravennatem*, qui suo nomine & præesset, & subjunctos sibi Episcopos adesse unà secum juberet. Quapropter cum solemnibus Pentecostes festo die *Jordanis*, Generalis familiæ *Dominicanæ* Præfecti vocatu, ejus ordinis Comitibus frequentissima *Bononiæ* haberentur, jamque esset opera *Stephani* Provincialis Præfecti, Sepulcrum ex marmore paratum, convenit *Theodericus* Archiepiscopus in templum, & unà secum *Bononiensis*, *Mutinensis*, & *Brixien-sis* Episcopi: sunt & qui *Tornacensem* addant. Ii statim omnes in mitris, & sacris palliis adfuere. & solemnibus instituta supplicatione præbant: post hos *Jordanes* Generalis, *Stephanus* Provincialis Præfecti, dein primores Comitiorum: Sequiebantur Prætor, nobilioresque cives, & qui dignitatibus insignes habebantur: neque verò *Bononienses* tantum, sed & ex finitimis urbibus cla-

ANN.
MCCXX
XIII.

A ri viri complures, omniumque tandem ordinum; ac ætatum, foeminae, maresque tam cives, quam exteri. Ibi corona venerabundi cingunt sacrum sepulcrum *Theodericus* Archiepiscopus, ceterique Antistites, Patres item ordinis, Prætor civitatis, ejusque omnis nobilitas; *Rodulfus* cœnobii Procurator, quem paulo ante quàm in morbum incidisset D. *Dominicus*, sæpe alloqui de ordinis statu consueverat; aliquot aliis fratribus juvantibus, egesta humo, ferreis palis, malleisque sepulcrum reserare, prægrandem è marmore tabulam, qua contegebatur sepulcrum, in sublimē tollere. Ceterum vix magno tandem labore nonnihil sublata est, cum suavissimus, & ignotus omnibus odor, ferit nares, sacramque ædem cunctam pervadit. Tanta verò tum omnes cepit religio, ut *Theodericus* Archiepiscopus, ac reliqui Antistites, Patresque sese ad terram proni demiserint, cadentibus ubertim per ora lacrymis, quas lætitiæ magnitudo excutiebat, cum præsertim è Patribus plerique, antea fuissent veriti, ne è corrupto, ut suspicabantur, cadavere, Dio, atque imbribus exposito, teter odor afflaretur, transferreque ob id noctu illud cogitassent: quod tamen nequaquam permisit, mirabilis in sanctis suis Deus: Nam Prætor *Bononiensis*, petente populo, divulgata jam futuræ translationis fama, assiduos die, noctuque adhibuerat custodes, qui nusquam inde abirent, ne qua fraus, neu e sacro corpore cujusquam partis furtum fieret. Ceterum odor longe fuit major, ubi amoto lapide sepulchrum patuit totum, in conspectumque se dedit arca lignea, in qua sancta ossa inerant, è cujus parvo foramine, odor omnis manabat. Eam eductam ligneam arcam, omnes flexis genibus continuo venerati, *Theodericus* primò, mox reliqui, suo quisque ordine, præ gaudio manantibus lacrymis, exosculati sunt: Quæ postquam aperta est, & odor ille Divinus, infinitum in modum auctus, cum tamen nullis conditum aromatis sanctum corpus antea fuisset, admirabili religione omnium animos perfudit. Tunc a *Jordane*, ac primariis Patribus sacra ossa, de arca veteri, in novam illata, & clavibus diligentissime obfirmata, quas tum Prætor urbis, tum *Jordanes* Generalis, tum verò *Stephanus* Provincialis Præfecti, apud se habuere: arcam ad sepulcrum è marmore, ad id jam paratum, magna omnium veneratione transtulerunt: ibi in crastinum asservata. Postridie igitur ejus diei, *Theodericus* Archiepiscopus, ceterique Antistites omnes in sacra veste, in templum denuò conveniunt: priorque *Theodericus*, ubi sancta ossa veneratus est, ad arcam ligneam, manum admovit, ac reliquis juvantibus Antistitibus, eam cum ossibus, in sepulchro è marmore locavit. Tum solemnibus sacra, operante *Theoderico* Archiepiscopo cœpta sunt, cumque is dies esset Pentecostes tertius, erudito concentu, choro ea verba ingressò, quæ Catholica Ecclesia mater, illo die Christianos filios suaviter appellans, accipite, inquit, jucunditatem gloriæ vestræ, & agite gratias Deo, qui vos ad cœlestia Regna vocavit, eam vocem de cœlo ad eos delapsam *Dominicani* Patres, in tanta eorum lætitiâ, festaque hilaritate receperunt. Tum insonare tubæ, & cum infinita penè populi frequentia supplicatio haberi cœpta; alternantibus choris, & summa omnium alacritate, D. *Zachariæ* canticum concinentibus. Ceterum non *Bononiæ* solum, sed tota *Italia*, annus hic religionis plenus fuit, cum multi in omnibus civitatibus concionatores, doctrina, & vitæ integritate insignes, ex novis *Divorum Dominici*, & *Francisci* familiis, labentes populos sustinerent, pacem inter dissidentes tum maxime proceres conciliarent, errantes ad poenitentiam viam ingentibus,

404

at-

atque assiduis clamoribus revocarent. Quo factum est, ut eorum exemplo, vocibusque matutinis, ac pomeridianis incitati, & tacita quadam religione perfusi, in urbibus, castris, agrisque ætatum omnium, sexuumque atque ordinum homines, laudes Divinas, per vias incedentes, canerent, & Deo gratias agentes, cruces, ac vexilla præferrent, ac ramos, candelasque accensas manibus gestarent. Hinc ille annus, *generalis devotionis annus*, sive *annus alleluja* est appellatus: atque hinc sacrarum sodalitatum, quæ postea in urbibus increbuerunt, prima institutio mapasse creditur. Ex his multæ *Ravennæ* institutæ, quæ deinde laxiore vivendi genere usæ: eum solum usum retinuerunt, ut homines in supplicationibus lineæ veste supra alias induti, bini procedant, & *Verberatorum* nomen, a prisca re deductum, servant. Cum autem pleræque finem habuissent, duæ sunt potissimum a viris piis, nostra ætate, institutæ, quarum alteri *D. Leonardi* titulus est, cum in ædem sancto illi viro dicatam conveniat, alteri *D. Apollinaris*. Earum sodales, diebus potissimum festis, congregati, diluculo, meridie, ac vespere, horarias *D. Virginis* Deiparæ preces recitant, septemque *Davidis* poenitentis psalmos, & virtutibus Christianis operam, studiumque navant. Eodem hoc anno, eademque fortasse religione tactus, *Pannoniæ* Rex *Andreas*, auctor fuit, ut *D. Petri ad Vincula* templum, quod est in *Ravennati*, novo privilegio *Bela* filius augeret: cujus hæc formula est. *Bela Dei gratia Rex, primogenitus Regis Ungariæ, omnibus præsentem paginam inspekturis, salutem in salutis omnium auctore. Ad universorum tam præsentium, quàm posterorum notitiam, tenore præsentium, volumus pervenire, quod cum Dominus pater noster, Andreas, illustris Rex Ungariæ, donationem, & pium statutum S. Stephani Regis Ungariæ, quod fecerat Ecclesiæ S. Petri ad Vincula, in territorio Ravennæ, per adiutorium ejusdem sancti, ad consilium S. Martyris Gerardi, tunc Morisensis Episcopi, quod modò nos Cenadinum vocamus, constructæ, & per manus dicti martyris Gerardi, auctoritate sedis Apostolicæ, consecratæ, secundum quod per singulos annos, tum a camera ipsius Regis sancti, quàm omnium successorum suorum Regum Ungariæ, pro tempore regnantium, XXV. Marchas puri argenti, pro fracturis dictæ Ecclesiæ reparandis ædificiorum, & indumentis fratrum suorum, competentes expensas in eundo, & redeundo factas, præfatæ Ecclesiæ Abbas, vel certus ejus nuncius percipiat, ratum & firmum habuerit, ac privilegium suum, aurea scilicet bulla confirmaverit: Nos ad petitionem, ac mandatum prænominati patris nostri, huic tam laudabili statuto gratum præbentes assensum, hoc idem per præsens nostrum privilegium confirmamus: Statuentes insuper, quemadmodum ipse pater noster statuit, quod si prædicti loci Abbas, vel ejus nuncius annuatim, pro recuperanda pecunia non venerit, quocumque postmodum anno venerit, tam illius anni, quàm aliorum, in quibus soluta non fuerit, insimul, & sine diminutione percipiat. Ut igitur nostræ confirmationis series, salva semper, & inconcussa permaneant, nec processu temporis in irritum revocari possit, in ampliorem fidem, & cautelam, præsentem concessimus paginam, sigilli nostri in perpetuum munimine roboratam, anno Domini Millesimo ducentimo trigesimo tertio. Datum per manus Matthiæ Zagabrien. Præpositi, aulæ nostræ Cancellarii, ponsa magistro tavareucorum. Andree filio Seraphim, dapiferorum ponsa filiosoulum agasorum, Belud filio Osliæ pincernarum magistris existentibus. Dionysio filio Dionysii Vermanica Transilvano existent, & aliis quampluribus, magistratus & Comitatus tenentibus. Hæc Bela Rex. Thedericus Archiepiscopus hoc anno, Rainerium ab*

A *Cunio*, Lugi Prætorem confirmavit: *Ravennæ* magna orta dissidia, sed qua causa, quique inter se dissenserint, adhuc mihi incertum est: nisi quod anno insequenti, VI. Id. Januarii, *Forlivii*, in Prætorio, coacto Senatu, cum esset ejus urbis Prætor, *Scatta* Reipublicæ *Forliviensis* nuncius, *Joannes Stuldu*, ipso jubente Senatu, juravit, omnium, qui aderant nomine, servaturum se, curaturumque ut servarentur, quæ pro administranda urbe *Ravennæ*, & ad dissidium nuper ortum tollendum, ipse scivisset Archiepiscopus: ad hæc subsidio iturum, consilio affuturum; Rectoris & Magistratus, quos Archiepiscopus huic civitati dedisset, mandatis pariturum, quæ imposuisset Archiepiscopus, aut Rector *Ravennas* tributa, ex Archiepiscopi sententia soluturum: Qui ea non servassent, solvissentve, ad eos mulctandos præsto futurum. Eodem solemnī 406 sacramento fidem obstrinxit, postmodum ejus diei, ut *Ravennæ* nuper ortum intestinum bellum tolleretur, *Joannes*, Ugolini *Acarisii* nepos, *Arimini*, in frequenti Senatu, omnium Senatorum nomine iussuque, donec finem dissidium haberet, *Britonarii* in Senatu oratores creati, qui cum *Ravennatibus*, *Ariminensibus*, *Foroliviensibus*, ac *Foropompiliensibus* fœdus ferirent. Ad suæ quoque Ecclesiæ recuperanda bona conversus *Thedericus*, ditionique Archiepiscopatus amplificandæ intentus, cum jam diu de opido *Castro novo*, & *Ducaria* controversum fuisset, ut tandem aliquando finis imponeretur disceptationi, illa opida ab *Guidone Glazoli* Comite, *Lamberti* filio, emit. Ejus venditionis *Oddo Manfredus*, & *Hieronymus*, *Gualfredus*, *Lambertusque Polentani*, quod esset *Guido* minor natus, prædes accessere; *Beatrix* etiam mater, *Beatrix* soror, & *Amola* uxor. Item etiam *Faventinam*, de possessionibus, & hominibus, quos magno Ecclesiæ *Ravennatis* damno *Faventini* recipiebant, apud *Leonem* Canonicum *Cæsensem*, Judicem a Pontifice datum; per *Brexaninum* procuratorem suum, mense Aprili prosequutus est, curavitque ut *Rainerius Georgius Cæsensis* Prætor, *Cæsenasque* Senatus, castris *Casæ muratæ*, & *Montiliano*, *Montinovoque* tuti accessus, incolumitatisque sacramentum dicerent: quod xv. Kal. Jul. in Senatu, qui hanc ob rem frequens convenerat, *Manzino Cæsensi* Episcopo, & *Petro Ravennatis* Archiepiscopi a cubiculo, id ipsius nomine Archiepiscopi petentibus, iusto sacramento polliciti sunt. Cum autem hoc anno *Carnevalis*; quem nonnulli *Carlevarium*, alii *Carnesalem* vocant; *Flaminie* Comes, *Rainerii Georgii*, *Cæsensis* Prætoris frater, dissidiis inter *Ariminenses*, ac *Urbinate* compositis, obsides negaret *Urbinate*, quos ipsi in manus, *Cæsenses* conciliandæ pacis causa, dum de ea ageretur, dederant, is verò *Foripompilii* in custodia eos habebat, *Cæsensesque* accito *Faventinorum* auxilio, facto impetu, in urbem *Forumpompilii*, mense Martio irruissent, & portis diffractis, eam ingressi, *Urbinate* inde obsides detraxissent, *Ravennates* *Carnevalis*; ejusque partes, ac dignitatem sibi tuendam accipientes, *Cæsensibus* indixere bellum, armisque in eos motis, premebant, cum *Faventini*, agrum *Ravennatem* infestum excursionibus reddunt, igneque & ferro latè populati, deturbant sacram turrim *D. Stephani*, & opidum *Rafanariam* obsidione cingunt. Sed neque tamen incepto delitere *Ravennates*, ceterum, ut averterent *Faventinorum* arma, cum *Foroliviensibus* egerunt, sexcentis numeratis pecuniæ libris, ut suburbium *Faventinum* adorti, incendium in illud excitarent: quod ab *Foroliviensibus* factum est, *Durbechumque* suburbium acri oppugnatione, aliquot interfectis *Faventinis*,
H. Rubens. Bb 2 vexa-

vexatum, cum interea *Faventini* cepissent opidum *Rafanarium*, atque inde *Hostasium*, & *Hieremiam* Polentanos, *Ugolinum* Corbum, & alios aliquot, qui erant in opido, captivos abduxissent. *Joannes* quoque *Cervienſis* Episcopus, per id tempus, *Cæſenatum*, ac *Faventinorum* pollicitis filius, *Cerviam* repente ingreditur, eamque *Ravennatibus* ademptam, *Cæſenatibus*, *Faventinisque* defendendam, ea condicione, tradit, ut inde eorum uſui, ſociorumque in quibus numerabantur *Bononienses*, quantum ſalis videretur, exportare illis fas eſſet. Opem ferre *Ravennatibus* ſuis, in tanta rerum difficultate, *Theodericus* Archiepiſcopus, magno vir, fortique animo non poterat, gravioribus negotiis pro *Chriſtiana* Republica diſtrictus, & in adminiſtratione belli ſacri, quod in *Syria* gerebatur, tractanda cum Pontifice, occupatus: quo etiam factum eſt, ut eum Pontifex ad Regnum *Hierosolymorum* legaverit, & quæ fuit hominis virtus, eundem *Fridericus* Cæſar; qui Pontifici nonnihil conciliatus, Reate per hos dies degebat; Internuncium ſuum fecit. Quæ quoniam apud nonnullos difficultatis aliquid habere videntur, & cum plerisque hiſtoricis non ſatis conſentiunt, *Gregorii*, & *Friderici* diplomata integra ex *Urfiano* tabulario deprompta hic apponenda duxi: litteræ *Gregorii* hæc ſunt. *Gregorius* Episcopus ſervus ſervorum Dei, *Venerabilibus* fratribus Archiepiſcopis, & Episcopis, & dilectis filiis, *Abbatibus*, *Prioribus*, *Decanis*, *Archidiaconis* . . . erſis aliis Eccleſiarum Prælatiſ, per *Hierosolymitanum* Regnum conſtitutiſ, ſalutem & Apoſtolicam benediſtionem. De liberatione terræ ſanctæ . . . nter anxii, & ſine intermiſſione ſoliciti, non ceſſamus, dum ſlebilem ipſius caſum attendimus, pro ejus ſtatu opportuna conſilia cogitare: Unde nuper deliberatione præhabita cum fratribus noſtris, & *Venerabilibus* fratribus . . . *Conſtantinopolitanis* . . . *Antiochenſibus*. & . . . *Hierosolymitanis*. *Patriarchis*, *Archiepiſcopis*, *Episcopis*, & multis aliis Eccleſiarum Prælatiſ, apud ſedem Apoſtolicam conſtitutiſ, præſente, & acceptante cariſſimo in *Chriſto* filio noſtro *F. R. Romanorum Imperatore*, ſemper *Auguſto*, *Hieruſalem*, & *Siciliæ* Rege illuſtri, pie terræ ipſi ſubveniendum providimus, per generalem populi *Chriſtiani* ſuccuſſum, & ubique, ſicut eſt negotio permaximè neceſſarium, pacis, ſeu treuguarum debere fidem obſervari. Quia verò turbationi, & ex hoc, gravi periculo ſubiacet terra prædicta, propter quod labor huiuſmodi eſſet inutiliſ, ſi pacem ipſa non haberet, pro qua hæc proviſio emanavit, & facile amitti contingeret, paucas, quæ ſuperſunt, reliquias ex eadem, Nos nolentes, ſicut nec debemus, ipſius exterminium ſuſtinere, venerabilem fratrem noſtrum . . . *Archiepiſcopum* *Ravenn.* *Apoſtolicæ ſedis* Legatum, cujuſ diſcretionis & probitatis merita nos hortantur, ut in arduis negotiis viſces noſtras fiducialiter committamus eidem, ad partes veſtras duximus deſtinandum. Quocirca univerſitatem veſtram monemus, per *Apoſtolicæ ſcripta* mandantes, quatenus eum ſicut *Apoſtolicæ ſedis* Legatum, debito ſuſcipientes honore, ſalubribus ipſius monitiſ, & mandatiſ, & ſpecialiter ſu . . . pace ibi reformanda, tam devotè, quam humiliter intendere procuretiſ: alioquin ſententiam, quam ritè tulerit . . . ratam habebimus; & ſervari, auctore Deo, uſque ad ſatiſfactionem congruam faciemus. Dat. *Spolet. VI. Aug. Pont. noſtri* anno octavo. *Friderici* autem ſic habet Diploma. *Fridericus* Dei gratia *Romanorum Imperator* ſemper *Auguſtus*, *Hieruſalem* & *Siciliæ* Rex, *Baronibus* militib; & univerſo populo *Acon*, fidelibus ſuis, gratiam ſuam & bonam voluntatem. Inter alia, quæ noſtra moderatione reguntur, & debitæ proviſionis regimine gubernantur, ſpecialiſ nos cura ſollicitat, & ingens urget ſollicitudiniſ inſtantia, culmen

noſtrum, ut Regni noſtri *Hierosolymitani* ſtatum in abundantia pacis & juſtitie diſponamus, & tam vos univerſaliter, quam ceteri fideles noſtri, poſſitiſ noſtræ ſerenitatiſ favorem, & gratiam juxta ſolitum obtinere, præſertim ut Terra ſancta *Hieruſalem*, pro cujuſ obſequio & ſalute, totius *Chriſtiani* nominis eſt attenta devotio, & univerſalem pacem exigit ad ſui ſubſidium reformari, veſtrarum mentium tranquillitate compoſita, & omni diſſenſione ſopita, ſuorum viſcerum quiete reſpiret. Quia ergo ſanctiſſimus in *Chriſto* pater, ſummus Pontifex, de univerſali pace, pro terræ ſanctæ ſubſidio, reformanda ſollicitus ſpecialiter mittit ad partes ipſas, dilectum Principem noſtrum *Theod. venerandum Archiepiſcopum* *Ravenn.* *Apoſtolicæ ſedis* Legatum, qui aſpera in plana convertat, & dirigat in melius ſtatum veſtrum: Nos utpote qui tanti patris tam laudabilem tenemur proſequi voluntatem, ad ſuæ monitioniſ inſtantiam, dictum Principem noſtrum, *Archiepiſcopum* *Ravennat.* nihilominus noſtrum Nuncium duximus ſtatuendum: qui noſtrum vobiſ reſerabit propoſitum, & affectum, & quod ad vos ex innata manſuetudine, benigna ſerenitate convertimur omnes, & ſingulos, patuliſ brachiis recepturi, vos ad nos converſi fueritiſ, prout ab eodem *Apoſtolicæ ſedis* Legato, & Nuncio noſtro expreſſius audietis: quo circa univerſitati veſtræ mandamus, quatenus ea quæ vobiſ pro parte noſtra dictuſ *Apoſtolicæ ſedis* Legatuſ, & Nunciuſ noſter proponet, intendere, & firmiter credere debeatiſ: Sciētes inſuper, quod ſi formam concordie, per venerabilem *Patriarcham* *Antiochenum*, & magiſtrum domus *Teutonicorum*, inter nos ex una parte, & vos ex alia jam contractæ, volueritiſ vobiſ a modo conſervari, nos eidem *Archiepiſcopo* plenè commiſimus, ut eam vobiſ loco noſtro, & auctoritate conſervet. Nos enim id, quod dictuſ *Apoſtolicæ ſedis* Legatuſ, & Nunciuſ noſter, ſecundum tenorem formæ procedet, & faciet, ratum & firmum habere volumus, & inviolabiliter obſervari mandamus. Ad cujuſ rei memoriam & ſtabilem firmitatem, præſentem paginam fieri, & ſigillo noſtro juſſimus communiri. Dat. Reate, anno incar. *Dominic. MCCXXXIII.* menſe *Auguſti. VII. Ind.* Ipſe quoque *Gregorius* Pont. *Theoderico*, & ſubjunctiſ illi Episcopis mandavit, ut omniſ pœna peccatiſ debitæ remiſſionem, iſ auctoritate Pontificia, indulgerent, qui in *Hierosolymitanam* expeditionem aut exirent ipſi, aut pecuniam, militeſve mitterent: Conceſſitque Episcopis, ut cruce inſignire eoſ poſſent, qui in eo ſacro bello militaturi, accederent: renovavit ad hæc exſecrationem *Concilii Lateraneniſ* in eoſ, qui ferrum ad *Saracenoſ* afferrent, concordiamque generalem, ac pacem factam in quattuor ſaltem annos ſervari juſſit. Exſtant hæc e re Pontificiſ ad *Theodericum* *Archiepiſcopum* litteræ, anno Pontificatuſ octavo, VI. Id Novembr. *Peruſii* datæ, quam ad urbem ſe contulerat Pontifex; ut exſuleſ compeſceret, qui rem *Peruſinam* turbabant. Expeditionem autem *Hierosolymitanam* aſſerit, ſe diligenter curare, quoniam induciæ jam ad exitum properabant, inter *Fridericum* Cæſarem, & *Sultannum* pactæ. Paulo poſt fœduſ inter *Venetos*, ac *Ravennateſ* in quinquennium, *Venetiſ*, Tertiio Non. Decembr. cum *Jacobuſ* *Teupoluſ* Dux, frequentiſſimique Senatoreſ, & *Guido* *Michaëliuſ* *Ravennatium* Procurator, in Senatuſ conveniſſent, iſtū eſt. Teſteſ fuere, *Joanneſ* *Archidiaconuſ*, *Jacobuſ* *Cardinaliſ*, *Ravennatiſ* Eccleſiæ, *Philippuſ* *Cornaruſ*, *Romeuſ* *Quirinuſ*, *Matthæuſ* *Zenuſ*, *Marinuſ* *Mauriſinuſ*, *Jacobuſ* *Triviſanuſ*, & *Petruſ* *Moliniuſ*, Ducis conſiliarii: *Theophiluſ* *Zenuſ*, *Nicolauſ* *Toniſtuſ*, *Veneti*, *Martinuſ* *Martinelli* *Judex*, & *Bonapax* *Cittadini*, *Reipublicæ* *Ariminenſiſ* Oratoreſ, atque item alii. Hæc autem

tem potissima fuerunt foederis capita: *Veneti*, terra, marique & ditione omni *Ravennate*, tuti sunt, merces devehunt, emunt, vendunt; negotia, quaecumque illis erunt, agunt: ex urbe *Ravenna* *Ravennate*que ditione libere exportant, ac *Venetias*, quocumqueve libuerit, invehunt, sive amne, sive mari. Nullum inde portorium, aut vectigal persolvunt: Catenæ urbis *Ravennæ*, portorii nomine, *Veneti*, in singula dolia vini, libras pecuniæ *Ravennatis*, quinque: in singula modia segetum, denarios sex dant: idem de mercibus ceteris, quæ provincia *Flaminia* empta, in ipsa urbe *Ravenna*, in portu *Padareno*, aut *Sapis*, impositæ in naves fuerint; si *Venetos* defendere a portorio *Sapis* *Ravennates* poterunt; faciunt. Pro vino, segete, auro, argento, pecunia, vel monetarum permutatione, gemmis, serico, & aliis, quocumque è loco fuerint allatæ, marive, aut terra, sive amne, *Veneti* portorium dant. Segetes ex urbe *Ravenna*, atque agro, saltem, uti *Ravennatibus* placuerit, *Veneti* habent, non habentove: quia in re iudicio *Ravennatum* stant. Naves suas, & earum onus: seu vectorum, aliarumve rerum fuerit, propè *Ravennam*, nullo prohibente excipiunt, atque inde exportant, aliundeque ad *Ravennatum* fines devehunt: quocumque libuerit, eunt, redeuntque, è *Ravenna* panem tantum, qui sufficere in decem dies, nautis, vectoribusque possit, extrahunt. Si in *Ravennate*, naufragium *Veneti*, quod absit, fecerint, iis *Ravennates* nullum damnum, nullam vim inferunt, ac potius subsidio sunt ad recipienda è naufragio bona, liberandosque periculo homines, quinqueque partem eorum bonorum quæ assentiente *Veneto*, receperint, habent: Sin *Venetus* contradixerit, nihil illis conferunt. Idem contra *Ravennatibus*, si naufragium in aquis *Venetis* *Ravennam* versus fecerint, & quæ supra sunt dicta, omnia, de portoriis, segetibus, navibus, in *Venetorum* ditione, *Veneti* servant. Dum inter *Venetos*, ac *Patavinos* bellum fuerit, *Ravennates* neque salem, neque annonam, neque alias merces, *Patavinis*, dum erunt hostes *Venetorum*, minime præbent, neque ulli præterea, qui sacramento se non obstrinxerit, ea ad *Patavinos*, nulla ratione perventura: Ea qui emerit, ab illo huiusmodi iurandum, sponsoresque exigunt: Idem faciunt, si *Ravennam*, *Patavini*, cum navibus, ac rebus venalibus commeaverint. *Veneti* in *Ravennate* commorari, nemine repugnante, cum triremibus, aliisque navigiis suis, ita tamen, ut dum in portu *Padareno* steterint, neminem lædant, fas esto: Salem efferre, contra *Venetorum*, ac *Ravennatum* edicta, qui fuerit deprehensus, salem is amittit, & navem ejus comburito: nulla præterea poena multato. Prædas, rapinas, latrocinia, furta jam inde a quindecim annis, tam *Ravennæ*, & *Cymacii*, in eorumque territorio, quam in ditione *Veneta*, infra *Laureti* foveam, *Venetias* versus, facta, ab utraque parte restituito: de iis omnibus qui cognoscant, apud *Lauretum*, duo utrinque eligantur: ii si non convenerint, Abbas *Pomposianus* quintus esto, cujus consilio, quæstiones apud *Campum Gauri* decernantur: qui si noluerit interesse, aut non poterit, fratres duo, alter ex *Dominicano* ordine eligatur, ex *Franciscano* alter, utrinque unus: & quem ii designaverint, is Abbat *Pomposiani* loco esto. Hæc autem decernantur ad Resurrectionis Pascha proximè futurum, & postquam sententiæ formulam ediderint, intra mensem ab utraque parte persolvantur. Extra latrocinium Primicerio D. Marci, & Archidiacono *Castellano* irrogatum, de quo, ut de aliis, sigillatim cognoscitur, præterquam quod pro rebus, in ditione *Ravennati*, Romeo Quirino, &

A *Joanni Sucugullo*, sociisque adeptis, *Romeus* & *Joannes* jurare, nè amplius teneantur. Res ablata de manu Ducis, vel ejus internunciorum scripto recipiant, illique scripto fidem habent. Quæ latrocinio hætenus ablata *Ravennæ*, *Cymacii*que ac in eorum ditione fuerint, atque item in *Veneta*, infra *Laureti* foveam, *Venetias* versus, si nota fuerint, ab illis, quorum in ditione fuerit vis illata, ei qui vim passus est, restituantur, dum tamen ea illata vis a piratis, seu *Sclavis*, *Genuesibus*, aut *Pisanis* non fuerit: Dux & *Veneti* nihil se novi in *Genueses*, eorumque Episcopum, nec in Ecclesiam, Remque publicam *Ravennatem*, a superioribus Kalendis Maji, in quinquennium molituros promittunt. *Ravennatibus* ad portum *Padarenum* è *Piceno*, atque *Apulia*, mari cum segete, vino, carnibus, oleo, casco, ficibus, venientibus, nullo impedimento erunt: Hæc autem si superfuerint, ea *Ravennates*, ad regionem *Faventiae*, *Bononiæ*, *Ferrariæ*, vel *Longobardiæ*, ne devehunt, sed *Veneti* tantum præbent, eorumque si ex *Apulia* fuerint, quintam partem *Venetis* persolvunt. Hæc foederis leges, in legum municipalium *Ravennatum* libros referunt, & dum foedus durabit, ibi manent. Prætor, & Magistratus *Ravennæ*, qui sunt quique futuri sunt, dum inibunt Magistratum, Senatu ea servaturos se, iurjurant dum dant. Hæc in Senatu *Venetis* acta sunt, uti diximus. *Ravennæ* item in Senatu XIV. Kal. Januar. eodem hoc anno a *Bonacursio* è *Palude*, *Ravennatum* Prætor, Senatorum, ac Magistratum nomine, iussuque rata habita fuere, cum *Venetorum* Ducis, Reipublicæque procurator huc venisset, præfensque adesset *Marsilius Georgius*: testesque fuissent *Bonacursius* ipse Prætor, *Bernardus* è *Canosso*, milites & alii. Paulo post in æde *Ursiana*, concione sacri æris Campani sonitu de more, advocata, ejus concionis assensu, ac nomine, *Damianus* nuncius publicus, servaturum se hujus foederis leges juravit. Hoc anno ob hyemis magnitudinem, tempestatemque perfrigidam, Pinetum exaruit totum, & vites etiam & ficus; adeò, ut plurimi, anno, qui est insequutus, inopia vini, aquam ebiberint, tametsi ab intestinis bellis nequaquam ob id Provincia cessavit: nam *Faventini*, *Bononiensium*, *Dutienfium*que ac *Tusignanorum* auxiliis præferoces; *Forulivium* oppugnarunt, mense Junio, egressumque urbe hostem, fuderunt: Sed *Bononiensibus* sua auxilia revocantibus, quod *Mutiniensibus* agros eorum vastantibus esset occurrentum, *Faventini* cœpto abeuntes, *Divi Petri in Trentula* rus inflammaverunt, agri *Ravennatum*, qui *Forolivianis* favebant, conjunctisque cum illis copiis, adjunctisque *Foropompiliis*, ac *Britonorianis*, in *Cæsenatem* agrum, usque *Calcinariam*, infesto agmine XVII. Kalen. Septembr. hora ab ortu solis tertia, irruerunt. Sed *Cæsenates* cum eos viderent, nullo penè ordine, ac nihil metuentes incedere, arma capiunt, acriter irruunt, multisque cæsis, tandem in fugam conjiciunt: quo factum est, ut trium ferè millium passuum spatio ad templum *Rodæ*, rejecti, non ante finem fugæ dederint, quam ad *Sapim* amnem esset ventum. In eo proelio *Sclatta Ubertus* Florentinus, *Forlivii* Prætor, *Guido Posia*, *Guido Comes*, multique præterea nobilitate inclyti ceciderunt, *Britonorianus*, *Foropompilianus*que Prætores, & *Ravennatis* flos militiæ capti. *Faventini* sub vesperum urbe in equis egressi, via superiore *Forulivii* prætereuntes, omnem eam regionem præda, ac ruinis, ad *Foripompilii* portas, vexare, cum *Ravennates*, qui sibi tuendam eam urbem acceperant, nihil tum repugnassent, neque etiam cum in *Ravennatem* planitiem irruen-

tes, eam ad pontes usque D. *Vitalis* sunt popu-
lati: mox mense Septembri ab opido *Caminata*,
Meldolave, inferius, incendio omnia absum-
pserunt, denuò Octobri, equiteque ac pedite
omni contracto, *Ravennatem* agrum, usque
ad fornaces urbi propinquas flamma vastarunt.
Cum autem *Veneti* impedimento essent Archie-
piscopo *Ravennati*, quo minus triticum, vi-
vum, sal, & cetera, quæ suppeditant ad vi-
ctum, in sua opida, ad arbitrium suum con-
veheret, Pontifex Episcopo *Ferrariensi*, &
Abbati *Pomposiano* per litteras *Viterbii* IV.
Id. Novembr. datas imperavit, ut ab iis *Vene-*
411 *tos* cessare curarent, deque tota re illum certio-
rem facerent, cum accepisset etiam ex Archie-
piscopo *Ravennati* Prætorem, & Rempubicam
Bononiensem, Ecclesiæ *Ravennatis* opidum hosti-
liter invadentes, gravia illi irrogare damna, in-
juriasque inferre, cupiens, Prætorem ipsum,
eamque Rempubicam, *tanquam* inquit ille, *spe-*
ciales Ecclesiæ filios, maleficio abstinere, eos mo-
nuerat, per litterasque mandaverat, ut *Ravennatem*
Ecclesiam, cum opidis, hominibusque illius,
pro nostra, inquit, *& sedis Apostolicæ reverentia*,
ne molestia afficerent, sed damna refarcirent,
neque similia amplius committerent. Scriptis
autem ad Priorem Præfectum D. *Marie* in por-
tu, *Ravennatis* Diocesis, 11. Kal. Martii, cum
adhuc *Viterbii* esset, litteris, ea ut effici curaret,
ANN. diligenter mandavit: cum antea idem x. Kal *Bon-*
MCCXX *oniensibus* denuò scripsisset, atque imperasset.
XVI *Faventini* hoc anno mense Aprili, cum omni
equitatu, urbe exeunt, & prætergresso *Forolivio*,
cum ad D. *Laurentii* in *Noceto*, inde ad arcem
Ermicis, mox ad *Collinam*, tandem tertio die ad
Foranicum pervenissent, omnemque eam regio-
nem præda, & incendio vastassent, *Ravennates*
cum *Foropompilianis*, *Britonorianisque* & *Joanne*
Vormatiensi Chunradi *Flaminie* Comititis, Vi-
cario, obviam occurrerunt: Sed *Faventinis* quar-
to post die, præda onustis, abeuntibus, nullum
prælium est sequutum. Nec diu post Kal. Maji.
egressi denuò *Faventia* in *Ravennatem* agrum ir-
rumpunt, eodemque die, cum abstinuissent omni
maleficio, remigrant domum: Sed conjunctis
secum deinde auxiliis *Mutilinorum*, Dutiensumque
rursus, Nonis, irruunt in eundem agrum: castra
locantur primo die ad *Burfaliagum* rus, altero, ad
D. *Michaelis* Archangeli, tertio excursiones, &
prædam, usque ad pontes D. *Vitalis* faciunt,
quarto nusquam apparentibus *Ravennatibus*, redi-
tum instruunt, præmissis, ut expeditissimus ef-
fet, caris, impedimentisque, & castra locant ad
Godum. *Ravennates* interea, conjunctis secum co-
piis *Ariminensium*, *Foropompilianorum*, *Britono-*
rianorum, *Forolivienisium*, ac *Joannis Vormati-*
ensis, Chunradi Comititis Vicarii, *Bonconte Fe-*
retrano, Guidoneque è *Carpigna*, relictis *Foroli-*
vienisibus ad *Lanzamachum* rus, qui sequerentur,
sefe obvios, circumducto agmine, opponunt
hostibus, & quod præcessisse jam copias eorum
existimarent, carros, & impedimenta diripiunt.
Faventini re ex suis, qui redibant vulnerati, co-
gnita, retro ad *Lanzamachum* versi, in *Foroli-*
vienisibus vim, atque impressionem faciunt, partim
capiunt, alios obtruncant, omnibusque penè
modis male habent. Rumor primo ab *Arimi-*
nensibus, qui erant *Forolivianis* propinquiore,
mox a *Ravennatibus* excipitur: Dum autem ad
Forolivianos revertuntur, advenere religiosi vi-
ri, qui pacis cupidi, *Rubacontem* Prætorem
Faventinorum Prætorem *Ravennatem*, Comi-
tem *Malvicinum*, Paulum *Traversariam* addu-
cunt in medium castrorum, quo etiam *Thede-*
ricus Archiepiscopus *Ravennas*, *Forolivienis*,
Ariminensisque Prætores, & *Boncontes Fereetra-*

A nus convenere. Ibi cum esset cœptum de pace
agi, & in conditionibus *Rubacantes* posuisset, ut
Faventinis subjicerentur, eam maximè conditio-
nem detestante *Paulo Traversario*, non convenit:
itaque cum jam advesperasceret, *Faventini* posi-
tis armis, domum rediere: cum eo prælio ter-
centi cecidissent, ad tria millia, & septingentos,
captivi *Faventiam* abducti fuissent. Quinto au-
tem Kal. Jun. *Gulielmus Amatus* *Forolivii* Præ-
tor, Imperata *Faventinorum* *Forolivianos* factu-
ros, consiliaque, & arma cum illis conjunctu-
ros, accepturos ab eis Prætorem, *Forolivienisium*
nomine juravit: *Faventini* his aucti viribus, Quin-
cto Idus Jun. eductis copiis, ad *Malianum*, *For-*
olivii haud procul, castrametantur, postriedie 412
unà cum *Cæsenatibus* diripiunt agros *Britonoria-*
norum: quo factum est, ut *Foropompiliani*, *Mel-*
dulensesque Faventinorum se jussis obtemperatu-
ros, receperint: Idem sibi a *Castri novi* incolis
defertur, cum eorum suburbium, per *Mutilinos*,
incendissent: & cum redirent domum, a *Foro-*
livianis benignè hilariterque excepti, qui expo-
suerant in vias vasa plena vini, & pateris spu-
mantibus, illis propinabat: Idibus Junii *Bono-*
niæ Salinguerra *Petri Taurelli* cive *Bononiensi*,
aliisque inspectantibus, in ædibus universitatis,
C in ipsoque Senatu *Bononiensi*, *Andreas* Archi-
presbyter plebis *Portuensis* *Theoderici* Archiepi-
scopi *Ravennatis* internuncius, *FridERICI* Cæsaris,
& *Theoderici* ipsius Archiepiscopi nomine, Sena-
toribus præcepit, ut Oratores *Placentiam* mitte-
rent, qui se die D. *Jacobi* festo, ibidem *Fride-*
rico sisterent, ea facturi, quæ de confirmatione
Imperii, & negotio terræ sanctæ edicerentur.
Faventini Calendis etiam Octobr. per *Forolivia-*
num, copias in agrum *Britonorianum* adduxere:
ibidemque cum *Cæsenatibus* conjuncti, incendiis,
ruinaque passim vastitatem inferentes, in *Foro-*
pompilianum descendunt, inde *Mainardorum*, &
D *Ravennatum* villas, æqua strage percurrunt, do-
nec ad D. *Gervasii* pontem, quo propè mare,
jungitur *Sapis*, ventum est. Illum *Ravennates*,
duobus castellis, & præsidio muniverant. Sed
præter opinionem excurrentibus eo *Cæsenatibus*,
Faventinisque, ii, qui præsidio erant, & longe
pauciores, quàm pro numero hostium *Ravennam*
fuga elapsi sunt; hostes disturbato ponte, castel-
lisque domum præda onusti rediere incolumes.
Erant etiam per idem tempus inter *Ravennates*,
ac *Bononienses* dissidia, & jam utrinque arma pa-
rabantur, quamobrem *Ravennates* *Marcoaldum*
miserunt ad *Mutineses*, *Parmenses*, & *Cremon-*
enses sibi foederatos, legatum, qui debita jure
E foederis subsidia mitterent. Is autem cum ad
xv. Kal. Quintil. in Senatu *Mutinesi*, Ugu-
tionem a *Curte*, *Mutinæ* Prætorem, & reliquos
Senatores postulasset, ut in *Bononiense* irruentes,
quibus modis possent, diriperent, & incommo-
dis illos, damnisque afficerent, id se libenter fa-
cturos responderunt: verum, cum id se recte ex-
sequi non posse absque *Parmensibus*, & *Cremonen-*
sibus foederatis videant, rogare illum, ad eos ut
se conferat, idemque postulet. Itaque *Marcoal-*
dus cum ad xiiii. Kal. *Parmam* profectus, a
F *Nicolao Adelardo* *Parmæ* Prætore, & *Parmensi-*
bus Senatoribus idem eò diligentius petiisset, quo
jam intelligeret *Bononienses* in *Ravennatum* fines
magnis copiis irrupisse, *Ravennamque* contende-
re, dimisso Senatu, *Ubertus Bobius* jurisconsul-
tus, Prætoris, Communisque; ita vocant Rem-
publicam; *Parmensium* nomine, responsum de-
dit, esse *Parmensibus*, ut flagitantibus id *Cremon-*
ensium Legatis satisfacerent; in *Mediolanensibus*,
qui jam in agro *Ticinesi* erant, cum *Cremonensi-*
bus proficiscendum: eo absoluto itinere, liben-
ter se, unà cum *Cremonensibus*, in *Bononienses*
AN-

arma moturos, effecturosque omnia, quæ Comuni *Ravennatum* honori, atque usui esse possent. Qua accepta responsione, *Cremonam* *Marcoaldus* contendit, idemque subsidium ab *Ugolino Rubeo*, *Ugonis* filio, *Cremonensium* Prætor, ceterisque Senatoribus, qui in Senatum ob id ad x. Kal. Quintil. convenerant, petiit, cui postridie ejus diei in Senatu, *Credentiæ* vocato, *Homobonus Morisius* jurisconsultus, renunciavit, *Cremonam* undique vicino bellorum tumultu, *Brixianorum* scilicet, *Crementsium*, & *Placentinorum* esse circumseptam: Adhæc ab Cardinalibus, *Romane* Ecclesiæ, in *Gallia Cisalpina* Legatis, accepisse litteras, quibus cavetur, ne in hostes aut alios arma moveant: tentaret tamen *Parmensium*, ac *Mutiniensium* animos, paratos id se facere, quod illi molirentur. Dum hæc ita aguntur a *Marcoaldo*, videtque difficilia fore, admodumque sera hæc sociarum civitatum auxilia, per litteras, a *Ravennatibus* fit certior, ab incæpto ut desistat, quando *Gregorius* Pontifex Max. *Theoderici* Archiepiscopi rogatu; quem maximè hæc attingebat clades; studio præfecti *Portuensis*, *Bononienses*, qui facto impetu, aliquot *Ravennatis* Ecclesiæ opida hostilem in modum invaserant, multamque ex eis prædam abstraxerant, cum illis conciliaverit: Neque verò vana erat sociarum civitatum excusatio, quando *Fridericus* Cæsar denuò in *Italiam* profectus, *Brixianos* tandem, & *Mediolanenses* prælio superavit, mox postquam aliquandiu mansit *Cremonæ*, ut sui studiosos præsens confirmaret, *Tarvisii* hyemem confecit. Cum autem *Theodericus* Archiepiscopus, cum *Cæsenati* Republica, de damnis Ecclesiæ *Ravennati*, & opidi *Saliani* incolis, a quibus exegerant tributa, illatis, diu judicio contendisset, tandem ter. Kal. Septembr. ambo *Ægidium* Foropompilianum Episcopum delegerunt controversiæ arbitrum, seque haudquaquam ab ejus recessuros sententia, compromiserunt. Hoc anno mense Novembri, legi, fuisse *Simonem* omnis *Italiæ* Comitum, *Thomam*que ejus Vicarium. Postero anno, octavo Kal. Maji, *Arimini*, in ædibus *Ugolini* *Parcitati*, incolæ montis *Columbi* omni beneficio civitatis *Arimini* repudiato, jurarunt se Archiepiscopo *Ravennati*, ejusque Ecclesiæ obsequia præstituros, jussisque obtemperaturos, & cetera obituros munia, quæ subjuncti populi debent. Sexto autem Kal. Jul. *Ravennæ* in Episcopio, *Theodericus* opidi *Tudurani* hominibus dedit, ut habere Consules possent, neque tamen alio uti Magistratu, nisi si ipse concessit: Haberent etiam Commune, in exiliumque reos mittere, & ab exilio revocare fas illis esset, dum tamen cujusquam sanguinem ipsi non effudissent, rei aut si joco effudissent, de damnis etiam a bestiis illatis cognoscere, & damna inferentes mulctare, & furta, quæ solidos decem pecuniæ *Ravennatis* non excederent, punire possent, ac mulctæ certa portio in Archiepiscopi ararium inferretur. Ingens per hos dies *Faventia* tumultus accidit, *Garatone* *Zambroso* ab *Amadore* *Bulzaga* trucidato, quo factum est, ut *Acarisus* urbem occupaverit, *Manfredii* fuerint expulsi: sed eam paulo post *Paulus Traversaria* ingressus, aliquot diebus tenuit, captis ibidem *Acarisio*, *Glagerio* *Castrocarenfi*, *Guidone* *Rambe*, qui jam mensem, eandem occupabant. Captivi, postquam aliquot dies apud *Cavalinum* in custodia fuere habiti, internunciis traditi *Cæsarianis*, aliquandiu etiam *Arimini*, ac *Cæsenæ* in carcere degerunt: sed datis deinde obsidibus, sacramento absoluti: & *Bononiensium* auxilio, *Paulus Traversaria*, *Faventia* pulsus est, magna edita strage. Ceterum eam denuò urbem Comes *Agbinulfus*, cum aliis factionis suæ Comitibus circumfedit, anno insequenti, qui fuit su-

A supra millesimum ducentessimum, trigessimus novus, a partu Virginis, cum multi etiam ex omni *Flaminia* adessent, sed advenientibus rursus *Bononiensibus*, castraque obsidentium aggressis, commissum est prælium ingens, acriterque pugnatum: tandem victoria inclinavit ad *Bononienses*, qui liberata obsidione *Faventia*, *Bononiam* captivos, qui ad quingentos scribuntur fuisse, & in iis ipsi Comitem *Agbinulfum*, deduxerunt. Cum autem iis temporibus universa *Flaminia* & publicis inter *Fridericum* Cæsarem, *Gregorium*que Pont. Max. renovatis diffidiis, & privatis inter ejusdem urbis cives simultatibus, undique vehementer perturbaretur, *Paulus Traversaria*, foedus cum *Bononiensibus* iniit, eorumque qui secum *Ravennam* venerant auxilio, Comitibus, hostibus suis pulsus, eorumque ædibus solo æquatis, *Ravennam* cepit, nec diu post, die D. *Juliani* festo, *Friderici* Cæsaris Magistratus, administratosque ex ea pellit, *Friderico*que adimit: inde cum *Gregorio* *Montelungo*, Pontificio *Bononiæ* Legato, percussit foedus: quo tempore *Bononiam* profectus, cum eodem Legato, *Venetorum* Duce, *Bononiensibus*, *Mantuanis*, & aliquot civibus *Ferrariensibus*, cumque *Azone* *Estensi* recuperandæ *Ferrariæ* consilium iniit: confestimque ad circumvallandam urbem postero incunte anno, ANN. MCCXL. profectus, eam quarto post mense, obtinuit, *Salinguerra* *Taurello* sese dedente. Hujus obsidionis, Legato, *Bononiensibus*, & *Mantuanis* causa fuit; quod *Salinguerra* se, cum *Friderico* conjunxerat: *Venetis*, causa non eadem, sed quod *Venetam* navim, non absque *Venetorum* injuria, in *Hadriatico* mare ceperit. *Paulum* incitavit perpetuum, atque hæreditarium a patre diffidium, ipsaque continens de finibus disceptatio, in qua *Salinguerra* *Ravennatis* agri magnam partem semper occupaverat. Erat *Salinguerra* & senectute, & rerum usu prudens, & *Parmensium*, *Mutiniensium*, aliorumque ac ipsius urbis munitissimæ præsidio firmus. *Ugo* tamen *Rambertus*, qui maximè in civitate poterat, plurimumque apud *Salinguerram* valebat, obsidentium, ut tradunt aliqui pollicitationibus corruptus, eam deditionem *Salinguerræ* persuaferat. Qua, mense Junio, facta, urbem omnes ingrediuntur, ad ædesque *Salinguerræ* adeunt, ubi honorifice excepti, *Paulus Traversaria* *Ravennæ* Princeps, in conventu, uti *Ricobaldi* testatur, assurgens, eo tandem deducta res est, inquit, quod scelerata tot facinorum congeries, & justa numinis vindicta, quæ nullum umquam inultum scelus patitur, jamdiu cursum intendebant. Ille, ille immortalis, summus omnium Princeps, Deus, tot, ac tantarum rerum gubernationem, quæ vix posse humano consilio attingi videtur, nullo; ne inhumano, ac beliarum dicam; tractari amplius noluit: Fuit ille Dux nobis: nam *Salinguerra* in tot scelerum suorum conscientia, nos tam dementer, in nostris castris, extra urbem ac munitiones suas, nequaquam convenisset, paucis, iisque nudis verbis, vir callidus, & occultus, & rerum usu peritissimus, fidem non adhibuisset, nisi a Deo præpotente tantis sceleribus consilium esset ereptum. Ne dici quidem opus est, quanta calamitate Reipublicæ, dissensit a nobilissimo, & fortissimo Principe, *Actio* *Atefino*, quo exitio civium, ad commutandam Rempublicam in urbe, ut floreret, laboraverit, contenderit, quantumque in eo operæ, studiique posuerit. Reconciliatio concordiæ, sanctaque pacis foedera, penes mentem hominis audacis nefariam, quàm valere, cur explicem non est, iis præsertim, quibus sibi ea de causa, dies, noctesque perstando, ac pervigilando, assidue fuit cavendum: Quamquam mortalibus se talem præstitisse minus mirandum fuerit, eum, qui

qui immortalis, ac præpotenti Deo fidem fefellit. An, *Salinguerra*, putas, quæ bona ab Ecclesia Romana, ab ipso summo Pontifice, Dei in terris Vicario, acceperis, ea denuo Cæsari Pontificiam ditionem acerrime oppugnantem accepta referre, & quod sacramentum apud Pontificem dixeris, contemnere, id in nullo scelerum loco haberi? In quem *Gregorius* innocentissimus, & sanctissimus Pont. Maximus illud dirarum telum detorsit, quod semper, jam inde a nascente Ecclesia, pii omnes viri, maximè omnium, jure metuerunt, ei adhærere, copias cum illo, consiliaque conjungere, perditæ conscientiæ, & ferrei animi esse, non existimas? *Bojoariæ* Otho, *Fridericus* Austriæ Duces, *Vincislaus* Bœmiæ Rex, multique præterea insignes Germaniæ Principes, Pontificis; qui illos, ut & cæteros, sacramenti vinculo, quo se illi obstrinxerant, exsolvit; iussis permoti, & ab *Friderico*, qui tamen suæ gentis est, discesserunt, & arma in illius Regna moverunt, tu homo *Italus* nullis spectatus titulis, nulla aut certe perexigua ditione præditus, hostem Ecclesiæ, tam iusto, atque diro Senatus consulto notatum complecteris? Sed quæ moliturum eum credimus in Pontificem Maximum fore, si posset, quando hujus Antistitem urbis virum clarissimum *Philippum Fontanum*, ita, vel in ipsa sacrorum religione perturbavit, ut *Ferraria* ipsi excedendum, & arma capienda, & initium huic bello dandum, *Bondeno*, & *Brigantino* opidis captis, fuerit? Bonis fociis, maximum est vinculum, fides, neque ullo pacto cuiquam unquam violanda? nam inter bonos, benè agier oportet? sed tot auditæ fraudes, dolique, tot paratæ insidiæ, faciunt, ut non servanti fidem, ea si non fervetur, nequaquam dici jure possit, violari: eaque jam sunt *Salinguerræ* facinora, ut excusationi nullus, pœnæ locus omnis pateat, vel ipsa hujus urbis mœnia, tecta, aræ, auctorem culpæ, & reum criminis deposcant. His *Pauli* verbis, omnium animi plurimum incitantur, *Gregorii* præsertim Legati: Quamobrem de objectis criminibus cum purgare se *Salinguerra* parat, omnes pedibus obstrepunt: quod etiam factum, cum denuo purgationem esset ingressus, ipsoque jubente *Paulo*, scriba jam paratus, introducit, qui jusjurandi formulam, qua se olim *Salinguerra* Pontifici devoverat, & a qua *Paulus* defecisse *Salinguerram* dicebat, ex scripto recitaret. Fuit autem hæc: Anno a nativitate Domini, nostri *Jesus Christi* MCCXV. Indict. III, tempore D. Innocentii Papæ. III. Pontificatus ejus anno XVIII. die lunæ, in vigilia S. Mariæ, septimo intrante mense Septembri, in præsentia, ac testimonio rogatorum testium infrascriptorum. In nomine Domini, Ego *Salinguerra* de *Ferraria* ab hac hora in antea ero fidelis vobis domino meo Papæ Innocentio, vestrisque Catholicis successoribus, & Ecclesiæ Romanæ: non ero in facto, consilio, vel consensu, ut vitam, vel membrum, perdatis, aut mala capiamini captione. Vestrum certum malum si scivero, pro posse meo diligenter impediam: quod si non poterò impedire, significabo illud vobis, aut tali personæ, quam credam vobis pro certo dicturam. Consilium quod mihi credideritis, ad vestrum damnum, me sciente, nulli pandam, præpositum Romanum, & Regalia beati Petri, specialiter quidem totum, mihi concessistis in feudum de terra quendam claræ memoriæ Comitissæ *Matildis*: videlicet *Medicinam*, & duas partes *Argellate*, *Alombarazone*, cum plebatu S. Mariæ, *Carpum*, *Carpenetum*, *Desmantum*, *Mandrinem*, *Bibianellum*, *Castrum Ariani*, *Fostondum*, *Mozole*, *Bondenum*, *Ardumi*, *Piginagiam*, cum universis curiis, & pertinentiis, juribus, & honoribus omnium prædictorum castrorum, & locorum, & cun-

A etia jura & redditus responsiones, jurisdictiones, & honores, usus, & albergarias, quæ sunt dicti poderis præfate Comitissæ *Matildis*, divæ memoriæ in his locis, sine pertinentiis, videlicet, in *Sablono*, *Gazolo*, *Bellugaria*, *Biolorota*, *Dinazano*, *Casale magno*, *Casale gigogno*, *Tregasso*, *Pregnano*, *Caviano*, *Runcaliis*, *Planzo*, *castro Camisæ* ejusque curia, *Fontana*, *Campogajano*, *S. Martino*, *Dorio Sustiriolo*, *Padis*, *Corregia*, *Fossa Canulis*, *Miliarin*, *Gurgatellis*, *Fosulis*, *Brudriono*, *Soleria*, & in toto poderis in Episcopatu *Bononiens*. *Mutinen*. *Regin*. *Parmen*. ceterisque aliis Episcopatibus. Adjutor verò ad retinendum, & ad defendendum contra omnem mortalem. Eandem verò terram nec teneo nec tenebo, nisi a Romana tantum, Ecclesia, & pro ipsa solvam ei singulis annis, nomine census, quadraginta Marchas argenti, & serviam ei pro ipsa terra, meis sumptibus, in *Lombardia*, & *Romania* cum centum militibus: in *Tuscia* verò, valle *Spoletan*. vel *Marchia*, cum quinquaginta: ab urbe autem, & infra, versus *Apuliam*, per *Campaniam*, & totum Regnum *Siciliæ*, cum viginti, per mensem integrum, singulis annis, quando-cumque fuero requisitus, tempore veniendi, & recedendi, minime computato, ac deinde quàm sibi placuerit, in suis dumtaxat expensis. Legatos & nuncios *Apostolicæ* sedis in terram venientes præfata, devotè recipiam, & honorifice pertractabo. Hæc omnia promitto me bona fide impleturum, & servaturum, sic me Deus adjuvet, & hæc sancta Evangelia. Factum in *Castro Carpi*, Ecclesia S. Mariæ, in manibus magistri *Peregrini*, D. Papæ Capellani, ad hoc specialiter delegati, feliciter, Ego *Thom.* qui vocor *Bizardus*, D. Othonis Imperatoris notarius, rogat. interfui, audiui, & scripsi, & duo instrumenta uno tenore complevi. signum propriæ manus D. *Salinguerræ*, qui hoc fieri rogavit, & sigillo suo communiri præcepit. Ego *Nicolaus* *Regin*. Episcopus interfui, subscripsi, & ad majorem cautelam meo sigillo hoc muniri mandavi. Ego *Mainardinus* *Imolem*. Episcopus interfui, subscripsi & hoc similiter sigillo meo roborari iussi. Ego *Azo* Abbas S. *Benedicti* de *Laron* interfui, subscripsi, & sigillo meo muniri feci. Testes autem ad hoc rogati, & convocati, clerici & laici, sunt, D. Abbas S. *Petri* de *Cremone*. & D. *Archipresbyter* de *Carpa*, & D. *Guilielmus* *Archipresbyter* *Quarant*. Laici autem, *Raimundus*, *Manfredus* *Guido*, *Aeto*, & *Manfredus* & *Guido*, omnes de *Sisso* *Manfredus* *Lupi*, & *Guilielmus* de *Palliano*, & *Hugulinus* frater ejus. *Paris* *Grossus*, *Albriconis* *Cambiatoris*, *Paganus* de *Faviola*, *Arduinus* de *Bondeno*, & *Piscatore* *judice* de *Bondeno*, *Tulchinus* de *Capaniola*, *Guizardinus* de *Campaniola*, *Jacobus* de la *fracta*, *Hildebrandus* de *puntepar*, & multi alii.

Hæc cum essent recitata, dimissa concione, *Salinguerra* captus, *Venetias* ducitur, ubi honestè habitus in custodia, brevi tempore, annos natus octuaginta, diem suum obiit. *Ferraria* *Azoni* *Estensi*, Ecclesiæ nomine gubernanda, ac regenda committitur. Nec diu post VI. Id. Sextil. *Paulus* *Traversaria* *Ravennæ* decessit: Sepultus est in D. Mariæ cognomento *Rotundæ*, summa, ac pene Regia funeris pompa. Reliquisse ex *Andronica* uxore, *Byzantii* Cæsaris filia, *Guidonem*, *Hadrianum*, *Anastasium*, *Carolum*, *Petrum*, *Guillelmum*, & *Andronicum* filios, *Catharinam* item, *Fidentiam*, *Ravennam* & *Romaniam*, *Ferettus* ex *Franchino* auctor est. Verum ego in monumentis vetustis, *Adalassam* *Pauli* uxorem, unamque ejus filiam *Aycham* vocatam reperio, quæ *Guillelmo* *Francisco* nupsit. *Fridericus* Cæsar, qui dum obsideretur *Ferraria*, per *Tusciam* errans, *Viterbium* profectum, *Romanum* agrum infestum reddidit, mox abierat in *Apuliam*, accepto interitu *Pauli*, qui jam cum Pontifice, uti diximus, in gratiam redierat, discesseratque a *Friderico*, ob eam causam,

sam, quòd superioribus annis, *Fridericus* Raven-
 nam regressus, nihil ipsius exsulis meminerat,
 incitantibus aliquot *Traversariorum* hostibus, qui
 exsulabant, *Apulia* movit, repentinoque facto in
Ravennates impetu, Urbem XVIII. Kal. Se-
 ptembr. Sexto postquam oppugnationem insti-
 tuerat, die cepit, ubi aliquot dies cum *Henrico*
 filio commoratus, *Faventiam* oppugnare adori-
 tur: Interea VI. Kal. Decembr. *Ferrariæ*, in
 Senatu credentiæ vocato *Philippus* ejus designa-
 tus civitatis Episcopus litteras *Gregorii Montelon-*
⁴¹⁷*gi*, Legati *Bononiæ* ad X. Kal. scriptas recitari
 iussit; quibus *Gregorius* Philippo mandabat, ut
 postquam opidum ipse *Argentam* recipere, & Ec-
 clesiæ *Romanæ* nomine tenere, uti ad eum sæpius
 scripserat, in eam diem, Marchionis *Estensis* ope-
 ra, distulisset, velletque tum, causis ductus ne-
 cessariis, custodiis Marchionis opidum illud con-
 tineri, sacramento a Marchione apud se dicto,
 prædibusque acceptis, opidum se Ecclesiæ *Ro-*
manæ, & *Gregorii* Legati nomine retenturum, il-
 lud a *Stephano Baduario*, *Ferrariæ* Prætor, tra-
 di Marchioni, integris iuribus Ecclesiæ *Raven-*
natis, curaret: illi imperans, ut de civibus *Bo-*
noniensibus sponsores quatuor, quos volet *Grego-*
rius, præstaret, se quoties sedes Apostolica, aut
Gregorii internuncii reposcent, opidum sine do-
 lo, ac fallaciis restitutum. His lectis litteris, aliis-
 que recitatis, quas in eandem sententiam *Badua-*
rio Prætori *Gregorius* scripserat, surgens Prætor,
 longe majori sibi videri, dixit, Ecclesiæ *Roma-*
ne honori, utilitatique fore, si opidum a Repu-
 blica *Ferrariensi*, & populi societatibus adeptum,
 ejusdem Reipublicæ teneretur præsidio, quam si
 prophano cuiquam traderetur. Cum autem dein-
 de rogaret Senatores sententiam, *Jacobinus Tro-*
ctus, dandum dixit a Prætor Marchioni *Estensi*
 opidum, & Legati iussis parendum, in quam
 sententiam cum omnes ivissent, statim *Azo Esten-*
 sis Marchio, admotis ad sacra Evangelia mani-
 bus, juravit, designatoque Episcopo *Ferrariensi*,
 accipienti Ecclesiæ *Romanæ*, & Legati nomine,
 recepit, opidum firmo præsidio se, Ecclesiæ
Romanæ, & Legati nomine, iuribus *Ravennatis*
 Ecclesiæ integris, servaturum, restitutumque
 omnino, cum sedes Pontificia, aut Legati in-
 ternuncii, illud repõcerent, decem millium mar-
 charum argenti multa, si secus fecisset, addita:
 qua soluta, non solutave, adhuc quæ dicta sunt,
 firma, integraque essent. Sponsores fuere *Ber-*
nardus & *Thomas Fontani*, *Jacobinus Trocta*,
Paribenopeus Guizardus, *Michælius Mainardus*,
Guido Isnardus, *G. Misottus*, *G. Beroldus*, *G.*
Boccampanes, *G. Vicedominus*. *G. Cassetinus*. *V.*
Costabilis, *Liuzus Liuzius*. *G. Jocoli*. *Silerius Bovie-*
tus, & *Potrizolus Floræ*, ii tres magistratum ge-
 rebant, vocabanturque *Antiani* populi, ac socie-
 tatis communis *Ferrariæ*, qui Marchionis *Esten-*
sis vades facti sunt. Eodem hoc anno *Peppus*, *Ugo-*
nis è Saxo, è castro *Perteseda*, è *Flumana*, è *Taibi* que
 filius, incensus religione, pietateque, *Adamo* Præ-
 fecto *Portuensi*, illius sacris ædis, quæ est ad ma-
 ris litus, nomine accipienti, in perpetuum in-
 ter vivos donavit, id omne, quod illi erat,
 tam hominum quam ceterarum rerum, eo in opi-
 do, ejusque agro, curtem appellato: Itaque tunc
 è *Perteseda* plures, fidem sacramento Canonicis
Portuensibus obstrinxerunt. *Fridericus* Cæsar in-
 terea obsidionem *Faventinam*, obstinato ad vi-
 ctorem animo, prosequitur, cum in custodia
 secum haberet *Hieremiam*, & *Lambertum Polen-*
tanos, *Fulcerium Calbulum*, & alios præterea:
 qui cum imminere sibi mortem, quam illis *Fridericus*
 minitaverat, cernerent, condiderunt in car-
 cere testamentum: Sed ipsas testamenti tabulas
Friderici deinde nuncius abstulit. Tandem vero

A *Fridericus*, septimo obsidionis mense, *Faventiam*
 proximo anno, Decimo octavo Kal. Maji, *Rai-*
nerii Comitis *Cunii*, & factioforum *Acarisii*, qui
 in ipsa urbe erant, studio, sese dedentem, oc-
 cupat, eamque *Forolivianis* regendam, *Thebaldo*
 potissimum *Ordelafo*, & *Superbo* Argulioso, abiens,
 commendat. *Cæsenates* Kal. Maji secundis per-
 moti *Friderici* rebus, castrum novum *Cæsenate*
 dederunt, ut munitionem ibi suam excitaret. *Fridericus*
 solo æquatis eodem mense domibus, turri-
 busque ejus opidi omnibus, reædificari illud ma-
 jori opere, munitioneque imperavit, mox *Ra-*
vennam victor regressus, Turrim prætorianam
 B magnam, quæ adhuc extat, ex solo æquatarum
 a *Paulo Traversaria* hostium ædium ruinis, in-
 stauravit: Ex æde autem D. *Vitalis* columnas ex
 marmore præstanti complures, & Archiepisco-
 pale marmoreum puteal, multosque præterea
 nobilissimos lapides, & præclara ornamenta *Ari-*
minum invexit. Portam quoque auream, quam
 Triumphalem, ob *Claudii* Cæsaris triumphum,
 appellabant, admirabili lapidum, ac gemmarum
 ornatu spoliavit, navique *Liburnica*, *Arimino*
Panormum Siciliae urbem, eodem anno transve-
 xit. Neque verò *Ravennatibus* tantum erat vi-
 rium, ut furenti, victorique Cæsari resisterent,
 C quando & ipse *Gregorius* Pont. Max. iis vehemen-
 ter perturbatus, ut aliqua ex parte remedium
 labentibus rebus adhiberet, Concilium *Latera-*
num indixit; quod tamen non est habitum, cap-
 tis a *Friderico* per *Entium* filium multis, qui *Ro-*
manam proficiscebantur, Antistitibus, mortuoque
 paulo post, eodem hoc anno, XI. kal. Septembr.
Gregorio, in cujus locum licet *Cælestinus* Quar-
 tus X. Kal. Octobr. fuisset suffectus, tamen cum
 septemdecim tantum dies vixisset vir doctrina, &
 probitate inclutus, efficere nihil potuit, eò ma-
 jore Ecclesiasticæ ditionis jactura, quò per an-
 num vacavit sedes, Cardinalibus, quos ceperat,
 D aliquot, in custodia habitis. Quibus tandem *Bal-*
duini Cæsaris *Byzantii* opera emissis *Innocentius*
Quartus Genuensis, ex nobili *Flischorum*, & *La-*
vanie Comitum familia, anno a partu Virginis ANN.
 Millesimo ducentesimo quadragesimo tertio, M. CC
 VIII. Kal. Jul. Pontif. Max. renunciatur. Quo XLIII.
 eodem anno *Veneti* *Cerviam* obsidentes, tandem
 pulsus inde *Forolivianis*, eam capiunt. *Fridericus*
Innocentio Pontif. Max. creato, vehementer
 commotus est, quòd hominis virtutem accuratè
 perspectam haberet, & mirum in modum vere-
 retur: nec timori defuit eventus: nam *Innocen-*
 tius a *Friderico*, quo cum usus fuerat omni mode-
 stia, atque humanitate, ludificatus, eum, Con- ANN.
 cilio *Lugduni* habito, Imperio, ac Regnis mul- MCCXLV.
 ctavit, anno ab ortu Christi supra millesimum
 ducentessimum quadragesimo quinto: quo anno
Innocentius Pontifex, Prætori, Senatui, Reipu-
 blicæque *Bononiensi*, ut Archiepiscopum *Raven-*
natem, cum opus esset, juvarent, accuratè per
 litteras mandavit. Captus enim a *Friderico*, *The-*
dericus Archiepiscopus, eo tempore, ut puto,
 quo *Ravennam* occupavit, ab eo in *Apuliam*, in
 carcerem, missus fuerat, unde nunc primum *Ra-*
vennam reversus, & Archiepiscopatus sui bona
 aliquot distracta conspicatus, auxilium a Ponti-
 fice sibi dari, per has litteras, quas licet mancas,
 in hunc locum transtulimus, petiit. Sanctissimo
 in Christo Patri, & Domino, *Innocentio*, sacro
 sanctæ *Romanæ* Ecclesiæ summo Pontifici dignissimo,
Theodericus *Ravennatis* Ecclesiæ indignus Archiepisco-
 pus, pedum oscula beatorum. Dum illius Regis Re-
 gum benignam potentiam assidua meditatione contem-
 plor, qui arcana sapientiæ suæ consilio, in mortis
 confinio positum, ex leonis faucibus, de manu vide-
 licet impij tyranni *Friderici*, & de omni expecta-
 tione plebis *Apulorum*, me potenter eripuit, & mi-
 H. Rubens Cc seri-

sericorditer liberavit, non sine stupore artuum singulorum, quem præteriti status memorialis refrigeratio representat, ipsius benignitatem, sapientiam, & virtutem, quibus valeo præconiis extollere non desisto, eo quod non deseruit de sua misericordia præsumentem. Hæc itaque Apostolicæ duxi clementiæ flexis genibus intimanda, ut habeat in eis tam pii patris benignitas, tamque benigni Domini pietas, in quo filio ex ærumnosæ calamitatis naufragiis eruto congratulari, famulo congaudere valeat, ab inferi faucibus liberato, cum pressione angustiarum præcedentium non fuisset. Sane dum essem in Apuliæ finibus, in potestate videlicet impii supradicti, ejus nuncii, crudelitatis ipsius improbi sectatores, quibus vacat laqueos immittere pedibus innocentium, ut dum eos minus cautè non potuerint evitare, inveniatur Principis ipsorum crudelitas inhumana, quos indebita possit extorsione mulctare, seu in quos sevitiæ suæ valeat aculeis debacchari. A me importuna instantia exegerunt duarum millium marcharum argenti cautionem fidejussoriam, sub hoc pacto, ne videlicet metas quasdam excederem, intra Regnum mihi præfixas, neve quidquam facerem contra jura, & honorem Imperatoris Majestatis: cumque contra præfatum Sathanae ministrum, ob innumera iniquitatum opera, excommunicationis in eundem sententia promulgata, communis teneret opinio, ipsum in concepti doloris vindictam, malignitatis suæ venena, in quos posset præcipue clericos refuturum, duplici ambiguitate suspensus, utrumne corporeæ salutis, an fidejussoris indemnitati conscientia nullatenus quiescente, quin potius ad tribunal summi judicis instantius appellante, ne sub ipsius excommunicati, ac depositi potentia ulterius permanerem, tandem a quibusdam viris religiosis accepto consilio, decrevi, potius rerum periturarum amissione salutis corporis indulgere: Demum metas egrediens constitutas laboribus, sumptibus, & timore, viarumque discriminibus, ad Bononiensem usque me transtuli civitatem. Ceterum cum sæpe poss. . . . omnia citra Padum, ad Ravennatensem Ecclesiam pertinentia, jamdudum invaserit armis quidquid habeat, jamque exhauferit, nec ad præsens ex ipsius possint manibus eripi, quæ nec restituere proposuerit, pertinacia dare ipsis ultra Argentæ, cum ejus curia: plebatum quoque portus, & Materia, ceterasque possessiones, & jura Ecclesiæ supradictæ, Marchio, & Ferrar. qui Apostolicæ sanctitati duxi humiliter supplicandum, quatenus ne in contumeliam Ecclesiæ, ultra condignum, exspoliari patiatur, ut petitione nostra spoliatis antedictis Marchioni, & Comuni mandare dignemini, ut prædicta, castrum scilicet ac plebatum, cum possessionibus. Hactenus Thedericus: nam plura legere, membrana corrupta situ, in qua erat Epistola scripta, non licuit. Cum autem Innocentius Pontifex Henricum Rastemburgensem, Hassiæ, & Turingiæ Lantgravium, Herbipoli, Regem Romanorum creandum curasset, is paulo post quam Rex est factus, Thedericum Archiepiscopum per litteras monuit, ut recuperandis urbibus, recipiendisque iis, quos in exilium Fridericus miserat, diligenter operam daret. Litteræ Henrici hæc sunt. Henricus Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus, dilecto Principi suo. Ven. Patri, Archiepiscopo Ravennat. gratiam suam, & omne bonum. Cum inter ceteros mundi Prælatos sis membrum sacri Imperii speciale, honestatem tuam decet meritò esse sollicitam, & intentam ad ea, quæ noscuntur ad promotionem negotiorum Ecclesiæ, & imperii pertinere: specialem itaque super ea de te fiduciam detinentes, ex probitate personæ tuæ maximè nostris auribus instillata, devotionem tuam requirimus attentius, & monemus, quatenus viros nobiles, qui de Arimino, Ravenna,

A & Faventia, & aliis Civitatibus, & castris Romanolæ, per Fredericum quondam Imperatorem, tunc super eos regnantem, ex domibus propriis sunt ejecti, ac bonis omnibus spoliati, quantum scis, & potes, debeas consilio, & auxilio confovere, ac eos efficaciter inducere non desinas, ut ipsi unanimiter ad confusionem suorum inimicorum, & recuperationem rerum suarum, quantum possent, operam exhibeant efficacem. Quia tamen, sicut accepimus, dilectorum fidelium nostrorum Ravenn. auxilium, contra eos esse . . . præ ceteris opportunum . . . nos eis super hoc 420 nostras dirigere litteras speciales, quas easdem per te, ex parte nostra, petimus, & volumus præsentari

B volumus & mandamus, ut ad ea feliciter exequenda, ipsos, nomine nostro, secundum collatam tibi à Deo prudentiam, moneas efficaciter, & inducas. Nostrorum quoque actuum statum, & qualiter Sueviam hostiliter invadamus, jam ferè omnibus illius terræ nobilibus, ad pedes nostræ celsitudinis inclinat, & quid de tuo, & aliorum Lombardorum negotio in brevi agere disponamus, tibi quàm cito per solemnes nostros nuncios curabimus destinare. Dat. Vuarilt. prid. Kal. Decembr. Indi. V. Verum ut sunt mortalia, dum hæc agit Henricus, & Chunradum Friderici filium, qui Regem se Romanorum creatum, decimumque, jam annum a Coloniensi Archiepiscopo corona insignitum dicebat, prælio propè Francofordiam vicisset, dumque victor, multas ejus cursu, plausuque victoriæ urbes illi se dedentes recipit, & majora in dies molitur, ab Eburis, qui conjunctis, cum finitimis, copiis, arma in eum moverant, sagitta transfixus, brevi interiit: in cujus locum Guillelmus, Hollandiæ, Zelandiæ, & Frisiæ Comes a Germaniæ Principibus suffectus est. Thedericus cum neque Archiepiscopatus sui, neque Pontificiæ ditionis recuperandæ curam intermitteret, Bononiensisque Episcopus, sacramentum apud eum de more, dicere abnueret, de eo apud Pontificem conquestus, fecit, ut Pontifex ad Bononiensem dederit has litteras. Innocentius Papa servus servorum Dei, Venerabili fratri, Episcopo Bononiensi salutem, & Apostolicam benedictionem. Venerabilis fratris nostri . . . Archiepiscopi Ravenn. precibus inclinati, præsentium tibi auctoritate mandamus, quatenus ei, cujus suffraganeus esse dignosceris, exhibeas fidelitatis solitæ juramentum, non obstante, quòd illud nobis, recepto de manibus nostris consecrationis munere, præbueris. Dat. Lugduni, Idibus Decembris, Pontificatus nostri anno Quarto. Interea cum Salinguerra, Friderici studio, Ravennæ suburbana tecta incolerent, Ferraria ejecti; atque inde Marchesino Mainardo, & Parthenopeo; qui florente Salinguerra, Ferrariæ plurimum poterat; ducibus, in Ferrarienses villas, & paludes excursiones, & prædam facerent, navesque caperent, quibus Padus navigabatur, illis se Giliolus Justinellus objecit, magnamque intulit cladem, omnibus in fugam versis, quadringentis captis: Ceteri a Ravennatibus pulsi, ad exercitum abiire Friderici, urbem Parmam tum circumsedentis: Nam quòd animo infracto, ac planè Pontificio, cum Innocentius Pont. Max. de Imperio dejecerit, adeò molestè ab eo acceptum est, ut renovatis in omni Italia, Guelforum, Ghibellinorumque factionibus, quæ centum abhinc annis, Chunrado secundo Cæsares, uti etiam Merula memoriæ prodit; originem habuerant, quibus posset artibus, tollere è medio Pontificem decreverit. Confestim igitur Bernardum Rubeum; quòd esset cum Pontifice affinitate conjunctus, ejici Parma jubet, ejusque ædes solo exæquari. Fridericum Cæsarem Bernardus sacra, compatri quam ajunt, propinquitate attingebat, patebatque illi ad eum omnibus horis aditus: sed ubi tantis inter Innocentium Pont. Max.

POLYMERIZATION

1. Polymerization

2. Polymerization

3. Polymerization

4. Polymerization

5. Polymerization

6. Polymerization

7. Polymerization

8. Polymerization

9. Polymerization

10. Polymerization

11. Polymerization

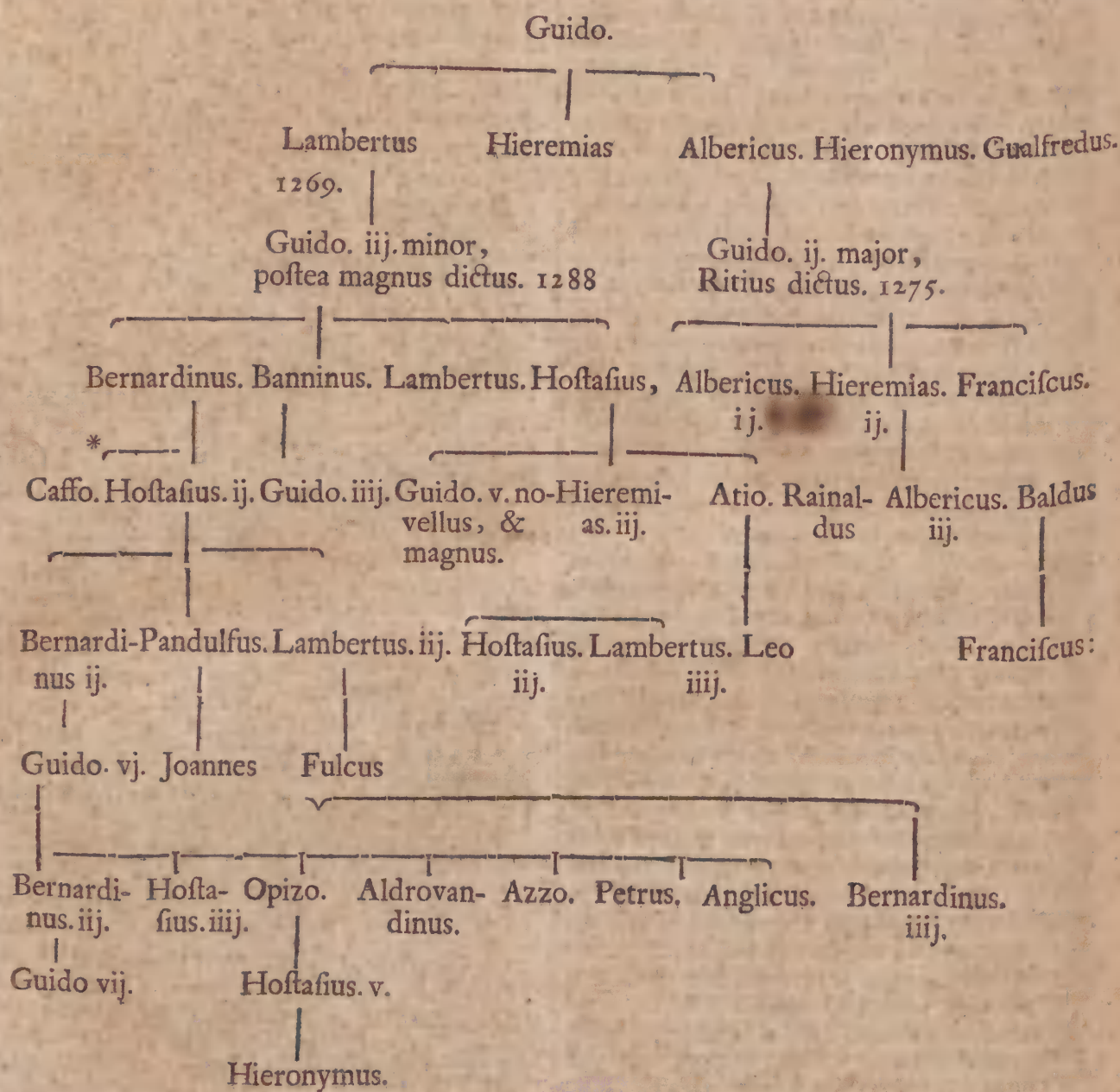
12. Polymerization

13. Polymerization

14. Polymerization

POLENTANORUM PROPAGO.

Ex vetustis monumentis.

Max. & *Fridericum* dissidiis pugnari coeptum est, cuius *Innocentii* sororem *Magdalenam* *Bernardus* habebat in matrimonio, ejus se non amplius fidei omnino credebatur: praesertim cum scivisse in *Petrum* vineis, sibi a secretis, virum sapientissimum, atque in alios item familiares, & maxime caros vidisset: ad quod accessit, quod die quadam, cum ambo iter in equis essent ingressi, offendente equo *Bernardi*, malo illum equo uti, dixerit *Fridericus*, bonum se illi intra paucos dies daturum: accepit *Bernardus* de summo supplicio: cum dicere etiam *Fridericus* consueisset, porcum se nullum umquam aluisse, cujus non accepisset adipem: Itaque sibi timens, statim ut primos sensit *Friderici* motus, contulerat se ad *Montelungum* Legatum: inde coactis sociorum copiis, *Henrico Testa Aretino*, Praetore *Parmensi*, qui se illis objecerat, obtruncato, *Parma* pro Pontifice recepta est. Quamobrem convocatis *Fridericus* ex omni *Italia* militibus suis, qui ad sexaginta millia hominum fuisse scribuntur, obsidere *Parmam* instituit, ad quam tuendam magno sociarum civitatum auxilia convenerant: ibi *Fridericus* urbem aedificavit, nuncupavitque *Victoriam*. Cum autem multa fierent assidue tumultuaria proelia, tum illud in primis celebre, ac penè justum habitum est, cui interfuit *Fridericus*: duces fuisse *Parmensem* *Bernardus*, *Rolandusque Rubei* fratres, qui aliquorum foederatorum auxilio, proximo anno, Januario mense, *Friderici* exercitum fuderunt, ipseque inclamans Caesar milites, suos, turpe esse, dedecori mortem non anteponere, fugiens in urbem *Victoriam* salutem suam consuluit, cum desiderasset ex suis tum interfecis, tum captis ad octo millia. Sed paulo post *Bernardus*, *Rolandusque* cum *Parma* denuo egressi, novissimum Caesarianorum equitum agmen carperent, ex insidiis capti, paulo post necantur: Sub id fere tempus, cum *Octavianus Ubaldinus*, Cardinalis, Legatus Pontificius, *Bononiensibus* secum copiis ductis, in *Flaminiam* venit, ut eam Pontificiae ditioni denuo adjungeret: Id autem tanta felicitate assequutus est, ut castris ad *Forumlivii* admotis, eam primo civitatem, mox *Caesenam*, ac *Ravennam* receperit: nam & *Theodericus* Archiepiscopus, id maxime curaverat, viamque facilem tentandis, tractandisque popularium animis, paraverat. Itaque ad *Romane* Ecclesiae potestatem, *Ravenna*, *Theoderico* Archiepiscopo in urbem, cum exsulibus, redeunte, in quibus erant *Polentani*, pridie Non. Mai. reducitur. Pontifex ut omnem tolleretur suspicionem defectionis, *Guillelmum*, & *Aycham* *Pauli Traversarii* filiam, qui *Ravennae* tum principem locum habebant, in *Apuliam* relegavit: Quamquam haud ita diu post, fuit *Aycha* ab exilio restituta. Interea ad *Faventiam* obsidione cingendam, a *Ravennatibus*, ceterisque una cum *Octaviano* Legato, itum est, cujus aliquanto, quam ceterarum, durior provincia videbatur, sed tamen quinctodecimo post die, & ipsa recepta, mense Junio. *Bulgari*, *Castrocarianique* Comites, horum sequuti civitatum exempla, Legati jussis paruerunt. Per hunc modum omnis rediit ad Pontificem *Flaminia*. Mense Octobri *Ferrariae*, *Guillelmus* è monte *Cerro*, *Argentae* Vicecomes nomine Archiepiscopi *Ravennatis* reddidit *Azzoni*, Marchioni *Essensi*, *Octaviani*, *S. Mariae* in via lata Diaconi Cardinalis, Legati, litteras, datas ad *D. Michaëlis* in nemore, dicecensis *Bononiensis*, Non. Augusti, Marchioni, Senatui, & Reipublicae *Ferrariae* inscriptas, in quibus erat, datum fuisse illis opidum *Argentam*, non ut tuerentur illud solum, verum ut urbi *Ferrariae*, ipsiusque territorio loco propugnaculi esset, adversus hostes, qui *Ravennae* commorabantur. Itaque illis tunc *Ravenna* pulsus, cum nul-

lus reliquus esset jam hinc metus, facileque ab Archiepiscopo, & suis defendi, & praesidio firmari posset, monere se ac jubere illud opidum Archiepiscopo *Ravennati* restituerent. Cum autem adhuc obsideret *Parmam* *Fridericus*, habebant *Ravennates*, *Octaviani* Cardinalis jussu, *Parmae*, duodecim milites, & singulis, libras pecuniae *Ravennatis* triginta, quoque mense, stipendium dabant: Quamquam haud ita diu post, *Jacobus*, atque *Ugulinus Rubei*, *Bernardi* filii, *Favente* Pontificio Legato, qui *Placentiae* erat, *Azoneque Essensi*, subsidio accito, nocte, urbem *Victoriam* aggrediuntur, capiunt, diripiuntque, *Friderico* ipso, & *Henrico*, quem alii *Hentium* vocant, filio, *Ubertino Palavicino*, *Ezzelino*, & *Alberto Onaris* fratribus dissipatis, atque in fugam coniectis: *Parmamque* redeunt, coronam Augustalem, equos insignes, Camelos, argentea, aureaque vasa, tabulam ex argento, quae adhuc *Parmae*, in aede maxima conspicitur, compluraque praeterea praestantissima spolia, per triumphum duxerunt. Haec autem fusius fortasse aliquantò, quam *Ravennatis* historiae ordo postularet, persecutus sum, quod aliqui viri alioqui doctissimi, & in vestiganda antiquitate accuratissimi, de his aliter meminerint. Qui cum veritatem diligentissime ubique consecuti videantur, mihi ipsi viderer, majoribusque illis meis, & ceteris, qui vivunt eorum posteris, injuriam facere minimè ferendam, si hujus rei veram narrationem, non modo ex privatis nostris, sed etiam ex *Parmensium* publicis monumentis excerptam, historiam scribens, praetermissem. *Fridericus* desperatis *Galliae Cisalpine* rebus, relicto *Cremone* *Hentio* filio, abiit in *Apuliam*. Per quod idem tempus, *Ugulinus Rubeus* *Jacobi* frater, *Flaminiae*, quam ea verusta monumenta *Bibliotheca Ursinae*, unde haec excerptimus, *Romaniolam* vocant; Comes; id enim hujus Rectoribus Provinciae nomen erat; creatur: *Ravennamque* saepe veniens, ibidemque diu commorans, *Theoderico* Archiepiscopo, & reliquis civibus *Ravennatibus*, *Polentanis* praesertim, ad recuperanda pleraque bona, quae finitimi populi, post *Friderici* discessum abstulerant, & instauranda, quae diruta fuerant, praesto fuit: diffidentesque inter se civium animos, aliqua ex parte conciliavit, quod non fuit facile factu, si quidem per eos dies, fuit autem anno MCCLIX. cum *Octaviani Ubaldini* Cardinalis *D. Mariae* in via lata, Pontificii Legati jussu *Philippus Ugonus* *Bononiae* Praetor, ceterique *Bononienses* milites, ad circumfendendam *Mutinam*, qua cum de finibus ad *S. Caesareum* decertabant, abesset, Comitum *Bagnacavallensium* factio, in quibus erant Comes *Rogerus Filiardus*, Comes *Guido* ejus frater, *Bagnacavallenses* & *Ravennates* Cives, *Anastasius* ex *Anastasiarum* familia, *Percellus Alidosius* Judex, *Thomas Ghetbius*, *Ugonis* filius, *Ugo Saxus*, omnes *Ravennates*, plurimique eorum affecclae, *Guidonem Polentanum*, ejusque factionis ceteros *Ravenna* ejecerant, ac eorum domos, ac Praetoris diripuerant, *Bartholomaeo Uberto*, Praetoris affessore capto. Mox diffractis sacrarii aedis *Ursinae* foribus, ex arca scribae Archiepiscopi, saccos accepere tres monetae *Venetae*, duo reliqui, *Ravennatis*, pleni erant, sic ut singula efferre unus omnino homo non posset. Interfuere huic facinori, *Anastasius*, ipsius comitis *Rogerii* nepos, *Guibellinus* è *Santa Agatha*, Praeostus *Orselli*, & alii plerique. Quamquam autem paucos post dies, pacatis rebus, & capto *Hentio*, qui *Mutiniensibus* subsidio accurrerat, Cardinalis Legatus cum *Alberto* Catianimici filio *Bononiensi* *Ravennae* Praetore; qui tum forte *Ravenna* aberat, cum *Polentani* sunt pulsi, & *Philippo Ugono*, Consulibusque mercatorum, & mensariorum, ac An-

423 *tianis* populi & Reipublicæ *Bononiensis* legatis *Ravennam* venerat, *Catianimicum* in pristinum magistratum restitutus, urbemque in fidem, potestatemque suam, & *Antianorum* accepturus, tamen iussis non paruerant, neque urbe eos exceperant: Pontificiusque Legatus eam ob rem illos, perinde ac *Romanæ* Ecclesiæ, *Guillelmi* Regis *Romanorum*, & Communis *Bononiæ* hostes, ac perduelles, pronunciato edicto, omni *Emilia* privaverat, & pecunia, qua damna Prætoris, & *Bartholomæi* assessoris resarcirentur, multa-
verat. Fuerat autem; quod ad *Ubertum* Prætorem spectabat, libræ *Ravennatis* pecuniæ decies mille & octingentæ, quod ad assessorem, quingentæ: quæ posterioribus deinde annis, septem pensionibus, a *Peppo*, Reipublicæ *Ravennatis* procuratore, persolutæ sunt. Eodem hoc anno *Bertonus* *Calcheria* Anconæ Prætor, ipsique *Anconitani*, Senatu in domo filiorum *Tarabotti* habito, *Marcum* Florentiæ, & *Pederectum* *Casiatem* Legatos creaverunt, qui *Ravennam* venientes cum huius urbis Reipublicæ & Archiepiscopo agerent de cudenda tam *Ravennæ*, quam *Anconæ* moneta, deque pactis, concordia, & immunitatibus, quæ inter utriusque Civitatis Commune intercedebant, probarentque & ratum haberent, quidquid de modo, numero, & omni ratione cudendæ monetæ cum *Ravennatibus* transsegissent: Quod oratores *Ravennam* profecti, fecerunt. *Ferrariæ* in Episcopo, mense Octobri, *Petrus* *Canis*, *Thomasinus* *Fontana*, *Turchus* *Turchius*, *Ugutionus* *Costabilis*, *Guidinus* *Imolesius*, *Reghittus* *Acarisius*, *Petrocinus* *Vicedominus*, *Peppus* de *Guidobertis*, *Menabos*, *Vivianus* *Arlottus*, *Gazolus* *Medices*, *Leonardus* *Bonus*, *Mainardinus* *Contrarius*, *Girardinus* *Guidonis* *Isnardi*, *Galuanus* *Missottus*, *Mainardinus* *Mainardus*, *Vescovellus* *Aldigerius*, *Joannes* *Trotta*, *Gerardus* *Gucii*, *Bonacursus* *Romanini*, *Buccafelle* *Gassanus*, & *Bulgarinus* *Ugundualdo*, promiserunt *Philippo* Episcopo *Ferrariensi* designato, se ita apud *Rodulfum* a pace, *Azonis* *Essensis* Marchionis, *Ferrariæ* Prætoris Vicarium, acturos, ut *Azonem* ipsum promittere faciat, jurareque, intra triduum, postquam a *Philippo* fuerit postulatum, se promissis staturum, quibus *Philippus* Archiepiscopo *Ravennati* receperat de opido *Argenta* restituendo Archiepiscopo, intra decem dies, postquam illud Archiepiscopus petiisset: idque faceret, post fœdus inter *Ravennates*, qui in urbe *Ravenna* erant, quique extra eam commorabantur, ictum, aut si *Ravennam* recuperarent, qui extra eam erant: dum tamen *Ravenna* Ecclesiæ *Romanæ* pareret: multa addita, si secus esset actum, decem millium marcharum argenti. Cum etiam *Auximates* Montem *Ualdum*, & montem *Cernum*, opida, ad Archiepiscopum, *Ravennatemque* Ecclesiam spectantia, diruissent, egit *Theodericus* Archiepiscopus apud Pontificem, ea ut ab *Auximatibus* restituerentur, qui fugati inde fuerant incolæ, reducerentur, semina ab illis corrupta, fructuum etiam subducta ratione, resarcirentur. Consueverat autem Archiepiscopus *Ravennas*, præter jurisdictionem, ac fidei sacramentum, septimam ex illis opidis fructuum partem accipere, & libras *Ravennatis* monetæ, quotannis octuaginta: adhæc equitum, peditumque subsidia, cum opus esset. Ceterum non multo post *Theodericus* cum alia præterea multa instaurasset, *Forolivi* moritur, Nonis Decembr. Ejus cadaver *Ravennam* delatum, sepultum est in *Ursiano* templo, juxta maximas valvas, in monumento *Moyssis* Archiepiscopi. Vir religioso, militarique officio insignis, qui cum multa *Ravennæ* instituit, tum fratribus *D. Francisci* institutum professis sacram ædem *D. Mercurialis* tribuit in ur-

A be *Ravenna*, juxta viam, murosque urbis, & vicum, quo itur ad gatulum *D. Georgii*, ab *D. Mariæ* in hortis, & hospitale *Spiritus Sancti* domo 424 haud procul. Illi *Philippus* civis & Episcopus *Ferrariensis* designatus, ex nobili *Fontanensium* familia, summa vir eloquentia, præstantique doctrina, & excelsa, ac magnifico animo subrogatur: cujus Archiepiscopatus initio, *Ravennæ* prodigium admirabile contigit. Venerat in hanc urbem *D. Petrus Veronensis*, Dominicani ordinis sacerdos, cui gloriose parta martyrii corona, illustre deinde martyris cognomentum dedit. Ardens in homine pietatis studium, illius causa adventus fuerat, utque concionem de rebus Divinis haberet, & *Ravennatem* populum ad amandum Deum magis inflammaret. Quoniam verò illius ordinis viris nullæ adhuc ædes hic erant, ad *D. Joannis* divertit, ibi a presbyteris, qui Deo ministrabant, benigne exceptus. Eum autem sermonem ingressus, ut diceret, se advenisse, concionis ad populum de Deo habendæ causa, quapropter petere, ut illi, de more, sacri æris Campani sonitu, id civitati significarent: illi quod hiems esset, & frigore insucto, nivibusque omnia algerent, intempestivum id, inopportunistique maxime affirmare, plurimumque ut de sententia, deduceretur, laborare. Contrà, vir sanctus permanere in sententia, verbum Dei non esse alligatum, utque morem sibi gererent, rogare. Annuerunt tandem, & se postridie mane facturos, quod petebat, promiserunt. Ceterum qui sanctis cœptis favet præpotens Deus, humanam, ut sæpe solet, prudentiam elusit. Ingens funale accensum in summa sacra illius templi turri, intempesta nocte, visum est, quodque longè magis admirationem auxit, cum nix e cælo descenderet non exstinguebatur. Multi tanto prodigio permoti, ad ædem illam accurrunt, quis ibi, quave causa tantum funale accenderit, quærunt. Tantæ rei ignari presbyteri, primum id se nescire, mox & ipsi magnopere mirari, stupere, cælitus demissum affirmare: & dum qui venerant, quique assidue, in horas, frequentiores accurrebant *Ravennates*, mirari satis nequeunt, & inter se, quænam esset tanti prodigii causa, quid portenderet, sciscitantur, & aliam alii causam, significationemque frustra afferunt, presbyteri nullam ajunt aliam scire se, nisi si eo forte signo Deus voluerit uti, ad testificandam viri cujusdam ex Dominicana familia sanctitatem, quem ipsi, vesperi, hospitio acceperant, & quantum con-jicere ex sermone, ad spectuque poterant, sanctum admodum virum putabant: velle illum postridie mane concionem habere. Magna illico videndi viri sancti, alloquendique cupido *Ravennates* incessit, sed presbyteri, hominem de via fessum, & mane in explicando verbo Dei laboraturum, ea hora e somno, quieteque corporis abduci noluerunt. Itaque ubi illuxit, signumque sacro Campano ære est datum habendæ concionis, *Ravennates*, cum jam tota civitate prodigium esset invulgatum, frequentissimi convenire, hominis sanctitatem venerari: qua in sententia longè magis perseverarunt, ubi cum e superiore loco de cælestibus rebus loquentem audierunt. Erat in *D. Petri* oratione nescio quid mirabiliter incitans animos, & illuminata cælitus sapientia, sic ut omni *Italia*, incredibilis ejus concionum exstaret fructus: In flagitiis pertinaces resipiscebant, discordiæ componebantur, restituebantur usuræ, admirabilisque Christianarum virtutum amor excitabatur. In hæreticos acerrimus, e quibus multis, & fateri errorem, & hæresim abjurare, ac planè detestari, auctor fuit: Ceteri omnes ut hostem, illum magnopere formidabant. His aliisque virtutibus clarissimum hominem *Ravennates*

425 nates magno studio complexi, summa veneratio-
ne coluerunt, & omnibus Christiani animi offi-
ciis prosequuti sunt, & honor illi ingens ab omni
civitate habitus. Per idem tempus, cum *Inno-*
centius Pont. Max. rogatu *Guillelmi de Monte lon-*
go, Tripolitani clerici, & Pontificii Legati, &
nobilium virorum *Stephani*, Regis *Pannoniae* filii,
Marchionis Estensis, Comitibus *Veronensis*, man-
dasset Praefecto, Conventuique *D. Margaritae*,
ordinis *Augustiniani*, Ravennatis Dioecesis, ad cœ-
nobium *D. Mariae*, in portu *Ravennati* spectan-
tibus, ut pensionem, quam *Jacobo Bernardo*, vi-
ro, ut Pontifex scribit, nobili, quotannis ipsius
jussu Legati solvebant, *Traverso* filio, & *Jacobo*
nepoti *Ugutionis Maltraversi de Canturio*; quem
item Pontifex, virum appellat nobilem; littera-
rum studio operam navantibus, solverent, Con-
ventusque *D. Mariae de Caritate*; qui etiam juris
erat cœnobii *Portuensis Ravennatis*, procurator,
diceret, ei cœnobio, omnia ea *D. Margaritae*
vestigalia, esse jam diu addicta, Pontifex litte-
ris suis ad *Gregorium XVI.* Kal. April. Pontifica-
tus anno septimo, *Lugduni* scriptis, jubet, cura-
re, ne qua alia pensione, uti commodius vide-
bitur, fraudarentur, eorum juvenum ad virtu-
tem conatus. Exstant aliae Pontificis litterae ad
Philippum Archiepiscopum designatum, & sub-
iunctos illi Episcopos, datae *Lugduni.* V. Id. A-
pril. anno septimo Pontificatus, quibus imperat,
ut sententiae execrationis in *Ezzelinum* de Roma-
no, formulam, ab se die *Jovis* sancto, promul-
gatam, divulgandam curarent: Scribit autem
Pontifex, cum in *Ezzelinum* jussisset inquiri, me-
ritoque illum habendum de hæresi suspectum
comperisset, *Ezzelinum*, ad Pontificium solum,
iis acceptis, internuncios misisse: ii verò, cum
se ad jurandum paratos apud Episcopum *Sabinen-*
sem; quem causae cognoscendae Pontifex præfe-
cerat; ostendissent, cum *Romana* Ecclesia, *Ez-*
zelinum de Deo, ac catholica fide rectè sentire,
ea nequaquam est admissa purgatio: neque enim
de tanto crimine per internuncios, sed coram esse
purgandum. Itaque certam Pontifex diem sta-
tuit, ad quam *Ezzelinus*, præstitis sibi a Ponti-
fice incolumitatis litteris, judicio adesset: Ve-
rum quia nec ipse, nec internuncius ejus aliquis,
eò iverat, dedit ei laxiorem adhuc diem, si ve-
nire ad causam dicendam vellet, ad quam nisi ci-
tatus respondisset, absens damnaretur. Sed cum
id quoque neglexisset, alterumque jam annum
anathema sustinuisset, eum renunciavit Pontifex
priorum communione amotum, nisi ad Kal. Au-
gusti proximas, ad causam apud Pontificem di-
cendam, jussisque Pontificiis obtemperandum
accessisset. Addidit etiam Pontifex, mandavit-
que *Philippo*, ut eos, qui *Friderici* partes adhuc
sequebantur, niteretur ad Pontificias adungere,
dissidentesque ob factiones, inter se populos, con-
ciliare: Quod cum diligenter *Philippus* faceret,
Fridericus migravit e vita, mense Decembri, in
opido *Apuliae* Ferentino. Postero anno, Deci-
mo Kal. Febr. in porticu cœnobii *D. Hilari Gal-*
liatensis, Prior, praefectus, & monachi procu-
ratorem fecerunt, *Palmerium* monachum, qui
electum a Conventu eorum, Abbatem, *Raine-*
rium, Ugonis, *Carpigni* Comitibus filium, confir-
mari a *Philippo* Archiepiscopo peteret, cum ad
eam diem *Rainerius*, cœnobio *D. Gaudentii* Ari-
minensi, Abbas, praefuisset. Quarto Id. Mart.
Senatus in aede *D. Petri ad vincula* habitus est,
in quo postquam placere amicis *Flaminiis* acce-
perant, Archiepiscopum Ravennatem *Ferrariam*
nequaquam accedere, *Marchionis*, & *Ferrarien-*
sium subsidia postulatam, decretum est, ne pro-
ficisceretur: Ceterum postquam illis placeret, u-
niverso item placere Senatui, ut per eundem Ar-

A chiepiscopum a *Bononiensi* Republica auxilia pe-
terent, dum tamen placeret id amicis *Faventinis*,
Bononiensibusque. Interea Pontifex in *Italiam*
de *Gallia* reversus, mense Octobri in *Flaminia* fuit,
cum illi comites adessent Cardinales sex, *Guillel-*
mus ejus nepos, *Joannes Cajetanus*, Ricardus,
Episcopus Albanus, *Joannes Columna*, Petrus de
Buro: sex item notarii. Archiepiscopi praeterea
Ravennas, Parisinus, *Senonensis*: Episcopi *Co-*
rinthius, Mantuanus, *Faventinus*, Designatus
Foropompilianus. Comes *Allobrox*, qui olim
fuit Comes *Belgicus*, Comes *San-Bonifacius*, Co-
mes *Rogerus*, Thomas Folianus, Pontificis ne-
pos: qui *Cerviam* profectus, arcem ingressus est.
B *Philippo* Archiepiscopo, *Pisauri* cum esset, in
ædibus *Guidonis Girardi de Farneto*, Guido Supra-
panis, & *Thebaldus*, fideles se futuros jurarunt
Tert. Non. Novembr. pro Feudo, quod illis erat
in castro *Bisurca*, & aliis in urbe *Arimino*. Quo-
niam verò multos in *Flaminia*, *Fridericus Cæ-*
sar, de via veritatis deduxerat, iique plurimis
damnis affecerant, afficiebantque Ecclesiae stu-
diosos, Pontifex per litteras *Perusi* scriptas Non.
Decembr. Pontificatus anno nono, *Philippum*
C Archiepiscopum *Ravennatem* designatum misit,
qui conciliaret animos inter se, & furori mate-
riam subtraheret: quòd si pertinaces, in senten-
tia permanerent, mandavit, ut adversus eos,
Prætoribus & Rebus publicis *Faventiae*, *Cæse-*
nae, atque *Arimini*, partisque extorris *Ravenna-*
tis, eorumque amicis *Flaminiis*, Ecclesiae studio-
sis, esset auxilio, ad recuperanda, conservanda-
que jura, & loca ipsorum: hacque de causa lice-
ret illi, ab hujus Provinciae Ecclesiis, stipendia,
procuraciones appellat, moderata recipere: in
eandem sententiam scriptis ad Ducem & Rem-
publicam *Venetam* litteris, hortatus illos est, ut
Philippo adessent, & auxilium poscenti, præsta-
rent, neque permitterent per eorum ditionem,
annonam, aut merces ad hostes Ecclesiae deve-
hi, neu illorum consuetudine uterentur aut
merces ipsi, annonamve ferrent. Idem Anti-
stitibus, ceterisque sacris viris, qui *Bononiae*,
quique in *Flaminia* erant, mandavit. Postridie
verò ejus diei, has alteras dedit litteras. *Inno-*
centius Episcopus servus servorum Dei Dilecto filio...
E *Electo Ravennaten. salutem & Apostolicam bene-*
ditionem. Sollicitudinis nostrae dignoscitur interesse,
ut dissensiones & scandala, quae inimicus humani ge-
neris, obstetricante manu quondam *F. dudum Impe-*
ratoris per orbem pleno sinu, peccatis humanae gene-
rationis exigentibus, effudisse dignoscitur, sic de po-
pulorum medio reducendo ad concordiam quoslibet, ra-
dicatus, ne forsitan reliquiae pullulent, cooperante pro-
pitiatione Domini, evellamus, ut universi, & sin-
guli, sub optata pace vivere valeant, ac uti late re-
quie opulenta. Cum igitur praedictus *F.* multos de
partibus *Romaniae*, a via retraxerit veritatis, iidem-
que per hoc, illis, qui constanter in Ecclesiae devo-
tione, tamquam benedictionis filii, remansisse noscun-
tur, intulerint hactenus, & inferre non cessent da-
mna plurima, & jacturas, Nos volentes indemnita-
ti devotorum ipsorum occurrere, ac ceterorum, prout
ad officium nostrum pertinet, providere salutem, te
de cujus probitate, ac industria indubitata fiduciam
gerimus, tamquam pacis Angelum, ad sopiendam
omnimodam, in partibus ipsis materiam scandali, &
F ad formandam inter utrosque concordiam, de fra-
trum nostrorum consilio, deputamus. Quocirca dis-
cretionem tuam rogamus, monemus, & hortamur,
attente, per Apostolica tibi scripta mandantes, qua-
tenus venerabilem fratrem nostrum... Episcopum
Feretranam, & dilectos filios, nobiles viros *M. &*
C. fratres ejus, nec non Communia & Universitates
Urbini, & *Montisferetri*, *Homodeos* *Bannitos* *Ari-*
minen. *Cæsenat.* *Faventin.* *Britonorien.* exteriores,
Cc 3

426

427

Et *Ravennat. interiores*, ac *homines Castricarii de Romaniola*, qui dicuntur quondam *F. dudum Imperatorem*, Et *C. nati ejus*, manifesti fautores, ut ad mandatum *Ecclesiae redeant*, Et parte nostra moneas attentius, Et inducas. Quod si monitis tuis acquiescere fortè contempserint, eos excommunicationis mucrone percussos facias tamdiu excommunicatos publice per loca, in quibus expedire videris, pulsatis campanis, Et candelis accensis, singulis diebus festiviis, Et *Dominicis nunciari*, donec ipsi ad *Ecclesiae mandatum redierint*, Et de damnis Et injuriis irrogatis devotis *Ecclesiae satisfactionem plenariam duxerint impendendam*. Interim vero ad ipsorum proterviam edomandam, omnes de partibus illis, tam clericos, quàm laicos, ut cum eis nullo modo communicent, nec familias eorum recipiant, sed ipsos de terris ejiciant eorundem, eisque nullum praestent auxilium, seu favorem, qua convenit distinctione, appellatione remota, compescas, prout videris expedire. Non obstantibus aliquibus privilegiis, indulgentiis, seu litteris ab Apostolica sede concessis, Et obtinendis, Et quibuslibet aliis, per quae praedicta impediri vel differri valeant, Et de quibus specialem oporteat in praesentibus fieri mentionem: Et constitutione de duabus dietis, edita in Concilio generali. Dat. *Perusii. II. Id. Decembr. Pontificatus nostri anno nono*. Hæc autem diligenter curabat *Innocentius*, propterea quod in *Italiam* hoc anno *Corradus Frederici filius*, postquam illi renunciatum fuit de obitu patris, venerat, & quæ a patre defecerant ferè omnia recuperaverat. *Philippus*, ut mandata Pontificis exhauriret, Tertio decimo Kal. Januarii, prope castrum *S. Petri ad Vincula*, in templo cœnobii, coram *Alberto Præposito*, aliisque sacris viris, *Guidone* item *Comite Carpignæ*, ipsius Prætoris castri, *Rainerio de Paucaterra*, *Joanne Fantino* iudice, *Guidone Michaële*, & aliis, coacto ibidem, de more, Senatu, in quo viri nobiles, popularesque & sacriati frequentes

ANN. MCCLII. aderant, cum non pateret illi tutus *Ravennam* accessus, tam sacris initiatos, quam populares monuit, qui *Ravennæ* erant, ut intra quindecim dies, Pontificis & *Ecclesiae* imperata, demissi, addictique; facerent: alioquin in eos juxta formulam sibi traditam, animadverteretur. Haud ita diu post, scripsit ad eum iterum *Innocentius*, *Perusio VIII. Kal. Febr.* ut quemadmodum, redire ad *Ecclesiam* qui nollent, execrationis in eos sententia erat promulganda, ita redeuntes, jussisque Pontificiis obtemperantes, iusto injuncto piaculo, de more *Ecclesiae*, absolveret. Hinc Idibus Februarii in Senatu *Ariminensi*, *Acarisius Acarisius*, ejus civitatis Prætor, omnium Senatorum consensu, *Thadei* præsertim *Comitis Feretrani*, & *Urbini*, *Joannis Pultroni*, *Attonis Ravignani*, *Alberti* & *Signorelli Rubeorum*, *Vuntiani Ruboli*, *Ducis Tolosendi*, *Bonromæi Burgetti*, *Bartholini Racchi*, *Jacobi Joannis Ducis*, *Ugulini Tizoni*, & aliorum, procuratorem fecit *Cataldum*, qui Senatus, ac Prætoris nomine, ea confirmaret, quæ jam *Philippo Ravennati Archiepiscopo* designato compromissa fuerant, de *Episcopo Feretrano*, illiusque sacratum virorum conventu, & *Montefeltrano*, & *Cavalcaconte*, fratribus, *Homodeis Ariminensibus*, *Urbinatibus*, qui tum *Urbini* commorabantur, ceterisque illius studiosis, atque affinibus: sic ut de pace, reliquisque omnibus integrum, ad *Philippum*, judicium rejiceretur. Idem fecerunt *Feretrani*, & *D. Marini* incolæ, cum & *Perusii* *Ugo Feretranus* *Episcopus*, qui & *Ugulinus* dicitur, id recepisset, & eorum locorum municipes, per procuratores suos, eodem hoc anno mense Martio, ratum habuissent, præsertim *Benedictus pater Castellani*, *Homodeorum*, & *opidorum Ecclesiae*

A. *Feretrane Prætor*. In *Homodeis* autem erant, *Ugolinus Parcitatus*, *Parcitatus*, *Leo Buccaferreus*, *Bentivegna*, *Garatonus*, *Tolosendus*, & plures alii. Advenere paulo post ab *Innocentio* Pontifice ad *Philippum* litteræ, Kal. Junii, *Perusio* data, quibus significabat, se accepisse, in *Flaminia* leges quasdam esse latas, quæ animorum salutis, & libertati *Ecclesiasticæ* plurimum adversarentur, itaque *Philippo* mandat, si tales esse leges re ipsa comperiret, eas ut omnino abrogaret, & in eos severe animadverteret, qui repugnarent. Quod curavit diligentissime *Philippus*: mox *Archiepiscopatus* sui ditionem invicens, cum esset *Argentæ*, Kal. Octobr. leges castri *Cavalli* incolis imposuit, quibus potissimum jubebatur, ut auxilio essent *Archiepiscopi Ravennatis* internunciis, qui in præsidio turris ejus castri *Cavalli*, collocati, illud tuebantur: simulque armati in eos, una cum *Archiepiscopi* internuncio, irent, qui oppugnare castrum, aut turrim, auderent. Duobus autem ante id temporis mensibus, VI. Id. Sextil. *Bononiæ* in Senatu, coacto jussu *Accursii* *Jurisperiti*, assessoris *Alamanni Tuiriani*, *Bononiæ* Prætoris, in veteri *Bononiensis* *Reipublicæ* Prætorio, cum plures promulgatae leges fuissent, de sacramento Prætoris, eorumque qui eas conderent leges, corrigerent, scriberent: deque iis, qui essent exilio jam multati, aut in posterum multarentur, tandem ad Senatum retulit. *Acarisius de Ravennatibus*, eorumque *Republica* exilio, & proscriptione, quibus affecti fuerant, *Alberti Catianimici*, & *Bartholomæi Uberti* opera, liberandis, legeque quæ de hujusmodi exilio, ac proscriptione in libros legum municipalium relata fuerat, antiquanda: Quæ omnia, magna Senatus approbatione decreta sunt, statutumque eos liberari, & legem tolli. Exitu anni, Pontificis *Innocentii* litteræ, Tert. Non. Decembr. *Perusii*, anno decimo Pontificatus scriptæ ad *Philippum*, allatae sunt, quibus *Philippum* cognoscere jubebat, an *Portuenses* *Canonici*, pensione, *Maltraversis*, quam diximus, soluta, victu, vestituque necessario carerent. Proximo anno, *Philippus*, conventum *Episcoporum* aliquot sibi subjunctorum *Ravennæ* habuit, cum ad supplicationem die festo *D. Vitalis* indictam convenissent: ex cuius actis hæc adduximus, ad horum temporum mores cognoscendos, facientia. In *Christi* nomine: anno a nativitate ejusdem *MCCLIII. tempore Innocentii Papæ III. die Luna, tertia exeunte mense Aprili. XI. Indict. Ravennæ*, in choro *Ecclesiae Archiepiscopatus*, praesentibus testibus ad hoc specialiter adhibitis Et rogatis Dominis, presbytero *Bono*, presbytero *Bernardo*, *Jacobo de Peirella*, Et *Peppo de Castelvitro*, Cardinalibus *Ecclesiae Ravennatis*, Et *D. D. Alberico Præposito*, presbytero *Arnulpho*, presbytero *Ambrosio*, *Floro*, *Joanne*, de *Morisano*, *Aimerico*, Et *Giezo* Cantoribus *S. Ecclesiae Ravennæ*, Et me *Benvenuto Casarelli* notario infrascripto. Nos frater *Jacobus* *Episcopus Bononiensis*. *Fr. Gualterius* *Episcopus Faventinus*, *Thomas* *Episcopus Imolensis*, *Bone* *Episcopus Comacensis*, *Albertus* *Episcopus Mutinensis*, *Richelmus* *Episcopus Livienensis*, Et *Joannes* electus *Foropompiliensis*, in praesentia venerabilis Patris *D. Philippi*, Dei gratia. *S. Ecclesiae Raven. electi*, in die beati *Vitalis* martyris, in *Archiepiscopali Ecclesia* congregati, volentes communi concordia Et voluntate, tam indemitati *Ecclesiarum Provinciae Archiepiscopatus Ravennæ* salubriter consulere, quàm reprimere malitias, Et praesumptiones damnabiles perverforum hominum, invadentium, sive occupantium temeritate propria, possessiones, homines, Et jura *Ecclesiae*, Et *Archiepiscopatus*, seu *Archiepiscopi Raven. Et Episcopatum, Et Episcoporum, Et aliarum Ecclesiarum*, 429

ac monasteriorum, venerabiliumque locorum omnium, Provincie superscriptæ: cum dignum sit, ut quos Divinus timor a malo non revocat, saltem coërceat severitas disciplinæ, ut ipsorum malitia refrenata, Ecclesiæ gaudeant debita libertate, volumus, & voluntate propria consentimus, quod dictus Dominus electus Ravennas contra raptos, & invasores, ac illicitos notorios detentores honorum, & jurium Archiepiscopatus prædicti, ac Episcopatum, & Episcoporum, & aliarum Ecclesiarum, ac monasteriorum venerabiliumque locorum omnium, Provincie nominatæ, qui sunt in nostris civitatibus, & Diocesis constituti, censuram Ecclesiasticam possit, & debeat exercere: sententiam quam ipse Dominus electus Ravennas contra prædictos duxerit proferendam, ratam & firmam habendo ad mandatum dicti Domini electi Ravennatis, denunciare, ac exequi promittentes, & ad hoc ut nos possit compellere, dantes ei plenam & liberam potestatem. Quibus omnibus ego prænominatus Benvenutus Casarelli, S. Raven. Ecclesiæ notarius interfui, & ut supra legitur, jussu prædictorum Dominorum Episcoporum, atque Foropoliensis Electi, & mandato præfati Domini Electi Ravennatis subscripsi, & publicavi. Vivebat per id tempus Ravennæ Stephanus, Andrea Pannoniæ Rege, & Beatrice Estensi Principe, in opido Ateste natus, seque perinde quasi Ravennatem civem gerebat, ducta uxore, cive Ravennate, Pauli Traversarii nepte: ab eoque die vocari coëptus est, Stephanus dominus domus Traversariorum. Ceterum cum hæc illi uxor filium peperisset, pauloque post ipsa excessisset è vita, brevique matrem filius esset insequutus, Stephanus profectus Venetias, Thomasina Maurocena, nobili Veneta, uxore accepta, Andreæ genuit, qui deinde Pannoniæ fuit Rex. Fœdus a Bononiensibus hoc anno, tertio Id. Junii, cum Philippo Ravennati Archiepiscopo in has leges ictum est, Petro Grillo Præturam Bononiensem gerente: Cives Bononienses, quique ex ejus urbis agro sunt, non alio loco erunt, quam cives Ravennates, & Argentani, quod pertinet ad solvenda portoria. Bononienses pacem Ravennæ conservabunt, & jura, quæ illi habent Cerviæ, tuebuntur, & ab iis, qui usurparunt citra diem III. Kal. Octobris, recuperabunt, pro arbitrio Philippi Archiepiscopi, & Alemanni Prætoris; & ad hæc Ravennam, Argentamque, earumque agros in eo statu servabunt, in quo ante xxv. annos fuerunt, eo modo, quo, tempore Salinguerræ, Ecclesia tenuit. iidem dimidium vectigalis salarii, portuum, catenarumque Ravennæ, ac Cerviæ, jure Ecclesiæ integro, colligent. Utrique autem mutuo se, cum erit opus, auxilio sublevabunt. Hæc a Prælore, Anrianis, & Consulibus sacramento confirmabuntur, atque in legum municipalium libros referentur. Idem hoc fœdus cum Republica Ravennati Bononienses inierunt VI. Id. Sextil. ut tabulis Alberti Zamboni constat. Bagnacavallenses quoque cum Faventinis convenere, iis conditionibus, ut Bagnacavallenses Faventini defenderent: contra, Faventinis Bagnacavallenses equitemque ac peditem, cum opus esset darent, a Faventinis Prætores acciperent, iisdem amicis, atque inimicis uterentur, quibus Faventini: certisque operibus eos juvarent. Quæ omnia Ugulinus è Zersfugnano Prætor Faventinus, ejus nomine Reipublicæ, in domo, quæ Thomæ Lombardi fuerat, & in qua confluxerat Faventinus Senatus haberi, ipseque Senatus polliciti sunt Jacobo Bagnacavallensium procuratori, agenti Universitatis Bagnacavallensis nomine, & Azonis, Friderici, Guidonis, filiorum Ubertini Cavalcaconte, ejusque fratrum, & Altaclaræ, ac Richiliiæ filiarum Henrici Testæ. Advenere paulo post Innocentii Pontificis litteræ, Nonis Augusti, Assisi datæ, anno Pontificatus

XI. ad Philippum Archiepiscopum designatum, atque etiam ad Episcopum Sassinatem, quibus jubebat curare eos, ne quis Canonicos Portuenses molestia afficeret, neu fructus prædiorum, quæ habebant in Flaminia, abstraheret, aut vexaret. Per hos dies Philippus Archiepiscopus designatus, in Senatu Ravennati, cum adessent Trasimundus Prætor Ariminensis, Tolosendas, Gambaferrus, Leo Buccaferrus, Marinus Vitaldus, & Rainerius, ejusdem civitatis Legati, fecit, ut Rogerius Bagnacavalli Comes, & ejus partis, quæ Ravennæ erat, Præfectus, suo, ejusque partis nomine Orlandutium Cavalcantem, qui & præfens aderat, Procuratorem suum, internunciumque creaverit, de condonandisque injuriis ac damnis, paceque facienda cum Præfectis, atque internunciis factionis Traversariorum. Venerant autem Ravennam ii Ariminenses Legati, propterea quod eos Joannes Andreæ, & Trasimundus Prætores Ariminenses, univrsusque Senatus ad Philippum Archiepiscopum miserant, ut una secum, & cum Prælore, universitateque Forlivii de pace cum Ravennatibus, qui Ravennæ essent, quique exsularent, agerent, conficerentque. Ita prudenter conciliare inter se Ravennates, & cum finitimis, Philippus studebat: cujus etiam industria, ne qua factio majores haberet vires, factum est, ut Marchsaldus, procurator ad id muneris a Senatu designatus, ipsius Ravennatis Senatus nomine, Idibus Decembr. ipsi dono dederit castrum ædificatum; ædificandumque ad portam S. Mammæ, propugnacula, ac munitiones excitatas, excitandasque a turri, in muro urbis, fossiæ castri imminentes, portam Gazam versus, erecta, usque ad portam Ursicinam, cum ea porta, omnibusque turribus, ac munitionibus, quæ tum exstarent, quæque in posterum fierent, in urbis muro, & supra fossam castri. Neque verò hæc posset, aut causa ingratitude, aut alia de causa, donatio revocari, quæ facta esset, ut pax servaretur, & civitas bene, beateque degeret, & pro eo cultu, quo Ecclesiam Ravennatem, ipsumque designatum Archiepiscopum Philippum; a quo multis erat civitas beneficiis affecta, pace potissimum inter cives concilianda; prosequerentur: Mox V. Kal. Januar. in Senatu, Rogerius Comes Bagnacavalli, Ravennæ Prætor, suum, Senatus, & Reipubl. procuratorem Lazarum fecit, qui a Philippo, eximi poena Ecclesiasticæ detestationis, & interdicto liberari, peteret, ipsique Apostolicæ sedis Legato, Ecclesiæ nomine recipienti, solemne obsequium præstaret. Hæc autem cum diligenter a Philippo curarentur, Innocentius vitam cum morte commutavit, postero anno, in urbe Neapoli, quam summa felicitate receperat: Pontifex magnitudine animi, ac virtute præstantissimus. Illi in Pontificatum succedit Alexander Quartus, anno quinquagesimo Quinto supra millesimum ducentesium, ineunte, ipso die Natali Christi festo coronatus. Amplissimo hic diplomate, iisdem penè verbis, quibus Honorius Pontifex Symeoni Archiepiscopo olim fecerat, omnia Archiepiscopatus bona Philippo confirmavit, Dat. Laterani, manu Guillelmi, magistri Scholarium, Parmen. Pro Cancellario S. Ro. Eccl. III. Non. Decembr. anno Pontificatus primo. Eodem hoc anno, Aycha, Pauli Traversarii filia, cum ægrotaret Lucæ, in suburbio portæ D. Petri, in D. Concordii vico, Tert. Id. Quintil. inclinante ad vesperum die, testamentum fecit: in quo Montem Veclum, & castellum novum Guilielmo Francisco, Domino domus Traversariorum, marito, & Petro, filio, quem ex ipso Guilielmo genuerat, reliquit: cum Roberto, & Rizardo, Guilielmi, ex aliis uxoribus, filiis, certam pecuniæ summam legasset. Jussit autem, in eadem urbe Luca,

ANN.
MCCLIV.ANN.
MCCLV.

431

ANN.
MCCLVI.ANN.
MCCLVII.

Luca, ad *D. Columbani*, quod erat fratrum Eremitanorum, sepeliri. *Philippus* pacificationi Provinciae intentus, inter *Forolivianos* & *Ravennates*, *Marsilio Vitali*, *Forolivianorum*, *Alidosio* jurisconsulto, *Ravennatum* procuratoribus ad se missis; pacem fecit, in eoque, causam omnem conclusit, ut ad IX. Kal. April. anno MCCLVI. quo anno *Thomas Folianus* fuit *Ravennae* Praetor; in Senatu *Foroliviano*, plurimi cum *Foroliviani*, tum *Ravennates* cives sacramento eam iusto approbarent. Inde ad Archiepiscopatus sui ditionem conversus, anno MCCLVII. apud Pontificem egit, uti *Britonoriensibus*, ab Archiepiscopi *Ravennatis* iurisdictione, ac potestate, cui subjecti erant, sese abducentibus, dirarum telum minaretur: quod cum Pontifex effecisset, causamque litteris datis *Anagniae* V. Id. Octobr. Pontificatus anno primo Abbati cœnobii *D. Rophilli*, *Foropompiliani*, *Jacobo* Praeposito *Faventino*, & Abbati cœnobii *D. Felicis* *Bononiensis*, mandasset, eas ii Judices, litteras miserunt ad *Thomam Folianum*, Praetorem *Britonorianum*, illique fuerunt hoc anno VI. kal. Aug. in opido *Britonorio*, redditæ in cavædio domus *Ugolini Mainardi*. Quo eodem anno *Alexander* Pontifex, per litteras *Laterani* XIII. Kal. April. anno Pontificatus tertio scriptas, *Franciscanis* fratribus *Ravennae* degentibus, id petentibus, dedit, ut ex usuris, rapinis, aliisque malè partis; dum ii non reperirentur, quibus essent restituenda; ex redemptionibusque votorum, auctoritate Diœcesanorum prius factis; *Hierosolymitano* excepto; usque ad ducentas libras Augustales, accipere fas illis esset. Quod si ex ipsis ducentis libris, illis quidquam aut restituerent; aut dimitterent, a quibus acceperant, nihil id illis prodesset, ut possent absolvi. *Bononienses* foedus hoc anno, mense Majo, cum *Ravennatibus* & *Bagnacavalensibus* instaurarunt, missis a *Ravennatibus* ad *Bonacursum* è *Surisina*, *Bononiae* Praetorem, *Alidosio* jurisconsulto, ex *Ravennati* *Alidosiorum* familia, & *Deomelsalvo Ghetio*, Legatis, qui apud Senatum *Bononiensem*, & ut ipsis dicitur tabulis publicis; massam populi, *Ravennatum* nomine omnia primo tractarent, mox *Matthæo Caucho* procuratore ad id foedus ferendum, & ad pacta, quæ tractata fuerant, confirmanda. Qui eos miserunt, Consules fuere ac Rectores; ita enim appellabantur; Reipublicæ *Ravennatis*: & ii tum illum magistratum gerebant. *Petrus Corbus*, *Guido Paganellus*, *Uspinellus* *Joannis Uspinelli*, & *Antolinus*: Quamquam id fuerat factum communi omnium, extra quindecim, Senatorum sententia, qui in Senatum hac de re Nonis Junii convenerant. Sed neque tamen foedus tum omnino convenit: Itaque Idibus Octobris, *Bucolus* missus est, qui rem confecit, jussu *Senzanome Pipini*, *Ravennae* Praetoris, & Senatorum *Ravennatum*, in quibus *Guido Polentanus* major, *Drudo Signorellus*, *Thomas Ghetius*, *Alidosius* jurisconsultus potissimum numerati sunt. Hinc majus *Philippo* Archiepiscopo designato otium est datum, ut Ecclesiæ suæ, civitatisque negotia diligentius tractaret. Itaque *D. Mariae de Donanis* templum, quod erat *Ravennae*, prope *D. Petri* majoris, concessit Episcopo *Cymacensi*: inde ad suorum civium salutem conversus, *Anastasios*, *Honestos*, qui item Duces appellabantur; *Saxos*, *Bichos*, *Pochepennos*, *Genarios*, *Frixios*, *Ghetios*, *Gervasios*, *Polentanosque* præsertim & *Traversarios*, inter se similitates exercentes, accedente *Petri* Praefecti *Portuensis*, *Transimundi* item, & Legatorum *Ariminensium*, de quibus jam diximus studio, conciliavit, in patriamque exsules restituendos curavit. Ex *Traversariis* tunc *Ravennae* vigeant; si Fer-

A recto credimus; *Ugo* & *Aldebrandinus*, *Guidonis* filii: *Bernardus*, *Theodorus*, & *Thomas*; qui *Taurisnus* fuisse Episcopus dicitur; *Anastasio* geniti: tuncque primum eorum vires maximè inclinare cœperunt, Pontificisque Legatis, qui *Bononiae* agebant, urbs ipsa parere, & ab ipsis Praetores, & jus dicentes, quemadmodum & ipsa Provincia, Comites, accipere: hocque maxime tempore eas leges municipales nostri *Ravennates*, & juris ejus temporis consulti tulere, quibus nunc maxima ex parte utimur. Interea cum *Ezzelinus Onara*, cognomento *Romanus*, tota fere *Venetia* occupata, *Mantuam* obsideret, *Alexander* Pontifex, *Philippum* *Ravennatem* Archiepiscopum, Legatum suum factum, *Venetias* confestim misit. Is prædicata Christi cruce, comparatoque exercitu, *Veronensibus* præsertim, ac *Ferrariensibus*, rem juvantibus, divinitus potius, quàm humano auxilio, *Anselmum*, quem vocant alii *Ansedisum*; *Ezzelini* ex sorore nepotem, *Patavio* expulit, *Tiso Camposampetro*, *Ugutione*, *Marsilio*, *Ubertinoque Carrariis*, aliisque *Patavinis*, & omni tandem exercitu, urbem ingredientibus. Quo nuncio *Ezzelinus* accepto; qui obsidione *Mantuana* relicta *Veronam* remigrabat. *Patavinos*, obsidum loco apud se habitos, qui ad duo millia fuisse dicuntur, obtruncari statim iussit. Quamquam verò circumfedere *Patavium* instituit, cum illam urbem, contra quàm putarat, reperisset præsidio firmissimam *Vicentiam* reddidit. *Philippus* abiit in *Galliam Cisalpinam*, ubi *Ubertus Palavicinus*, *Ezzelino*, militari virtute æqualis, crudelitate inferior, occupaverat *Cremonomam*, *Papiam*, *Placentiamque*: Has duas *Philippus* ab ejus obsequio abduxit. Ceterum cum intelligeret *Forolivianos*, quibuscum jam diu disceptaverat, quod damno, atque injuriis affecissent, Ecclesiæ *Ravennatis* opida contra arbitrium Episcopi *Foroliviani*, ad quem rejecerant iudicium causæ integrum, adhuc homines, & loca ejus Ecclesiæ vexare, monitosque minime abstinere injuria, interdicti in eos, & execrationis sententiam, auctoritate Legationis, qua fungebatur, iurisdictionisque ordinariæ, explicavit, *Mediolani*, in Episcopio, tert. Kal. Junii, cum adessent *Gerardus* designatus Episcopus *Veronensis*, *Gratia* ANN. CCLVIII.
Cardinalis *Ravennatis* Ecclesiæ, *Lampugnanius* *Lampugnanius*, Archipresbyter plebis *S. Zenonis*, *Laudensis* Diœcesis, *Mutius Azonis* *Pirovani* filius, & *Gerardus* custos, cives *Mediolanenses*. Hanc sententiam *Constantinus* Abbas cœnobii *D. Mariae*, extra muros *Ravennae*, promulgavit eo in templo, Idibus Julii in *Ariminensium* mense Martio, *Albertus* *Mutiniensis* Episcopus, cui Pontifex mandaverat causam cognoscendam, *Mutine* decrevit: scripsitque ad *Joannem* Episcopum designatum *Sassinatem*, ut se intra duodecim dies *Ariminum* conferret, ipsisque Praetori, Praefecto, Senatui, ac Reipublicæ cum ab Episcopo *Cæsenate* jam admoniti, nequaquam cessarent ab injuriis, damnisque *Philippo* Archiepiscopo, & Ecclesiæ *Ravennati* inferendis, sacris interdiceret. Idem ut cum *Pisarenis* *Ravennatis* Ecclesiæ bona item vexantibus, *Richelmus* Episcopus *Foroliviensis* ageret, mandavit, *Ariminenses*, *Jacopinusque Rangonus* eorum Praetor, procuratorem constituere, qui apud *Albertum* illos purgaret, causamque diceret. *Bononienses* per id tem- 433
pus, *Ravennatibus*, uti supra memoravimus, foederati, cum ex lignis castellum in citeriore *Padi* ripa, a mari fermè millia passuum quinque procul, ædificassent, illi ab *Venetis* paulo post aliud oppositum est in adversa ripa, juxta ædem sacram *D. Adelberti*, in Insula capitis *Urceorum*; quam alii capitis hordei vocant, ut *Ricobaldus* scriptum reliquit, turribus, & muro firmissimo mu-

munitum, *Marcaboum*: quod *Dantes* *Marcaboum* dixit, seu; uti auctor est *Blondus*; *Marcomanam* appellarunt, licet nostra ætate *Ravennates*, & *D. Adelberti* incolæ; fama a patribus accepta; castellum illud *Marcaboum* fuisse appellatum affirmant, quod erat in citeriore *Padi* ripa, juxta mare: a quo *Dantes* nequaquam abhorreere videtur. Horum Castellorum ædificationis causa fuerat dissensio, quæ inter eos populos ob id vertebatur, quod *Veneti*, ne quis in sinu *Hadriatico* navigaret, maxime vero *Pola*, *Venetias*, nisi soluto portorio, pro numero mercium, caverant, atque ob eam rem cum *Ravennatibus* convenerant, uti merces ex *Liguria*, ceterisque Provinciis advenctas, ne reciperent, nisi quæ aut *Ravennatibus* usui essent, aut *Venetias* veherentur: assidueque *Veneti* ob id Magistratum ex suis, quem appellabant *Vicedominum*, *Ravennæ* haberent: quod & factum est. Ne autem quicquam ex hac imminutione vectigalium, ac porteriorum damni, *Ravennatibus* inferretur, certam quotannis pecuniam illis numerabant. Id nequaquam ferentes *Bononienses*, qui libertatem porteriorum antea habuerant, castellum illud bello gerendo aptum, in *Padi* ripa constituunt, cui uti scripsimus, ab *Venetis* *Marcaboum* oppositum est. Quo loco hallucinatur, omnium historicorum testimonio *Spretus*, qui illud ab *Ravennatibus* conditum putat. Non leves deinde consecutæ concertationes, quas persequi nostri instituti non est. Obiit hoc anno *Joannes Dux*, civis *Ravennas*, *Joanne* & *Tusco* filiis relictis, eorumque tutelam *Orabili* uxori, moriens, testamento commisit: quam confirmavit *Alinerius Asinellus*, *Bononiensis*, *Ravennæ* Prætor. Interea *Philippus* Archiepiscopus, postquam *Mediolani* pacem inter optimates conciliare plurimum studuit, commisso ad *Gambaram*, hortatu *Simonis Ritii* & *Foliano*, Prætoris *Mantua*, *Ludovici* Comitis *S. Bonifacii*, *Blanchini* & *Camino*, & aliorum procerum, cum *Ezzelino*, prælio, *Brixianis*, qui in exercitus fronte erant, dissipatis, unâ cum *Brixiano* Episcopo, captus est. Id maximis cumulavit molestiis optimi Pontificis animum, undique perturbatum, summa enim in Oriente, atque Occidente dissidia vigeabant. Nam *Gællelmo* Romanorum Rege, amne demerso, dum *Phrisios* perduelles suos fugeret, postquam *Germani* proceres, de sufficiendo in ejus locum Rege, jam biennium, non convenissent, tum primum duos elegerant, *Alfonsum* *Castulonensem*, & *Richardum* *Britannorum* Reges, unde magnum in orbem incendium illatum videbatur. Intestinatorum bellorum ita se initia *Byzantii* dabant, ut paulo post *Latini* a *Græcis* sint ejecti, *Baldvinus*que Imperator in Occidentem fugere coactus. Quamquam vero *D. Ludovicus*, Rex *Gallorum*, expeditionem *Syriacam*, ingenti & Christiano planè animo susceperat, nequaquam tamen ex sententia res succedebant, tandemque Christiani ita superati, ut extrema fuerit hæc, in eas Orientis partes, expeditio. In *Italia*, præter hos insignes *Ezzelini* motus, *Manfredus* *Friderici* Cæsaris natus, filius ex pellice, *Corrado*, veneno, è medio sublato, ne quid ad perturbandum Pontificem deesset, Regni *Neapolitani* titulo, & *Friderici* patris thesauro occupato, *Saracenos* evocaverat ex *Africa*, *Gibellinis* in *Tuscia* enixè favebat, & inierat cum *Venetis* fœdus, qui adversus *Genuenses* in *Syria* arma moverant, & cruentis utrinque factis præliis, dimicaverant. Ceterum *Philippus* Archiepiscopus paulo post incolumis, ab *Ezzelino*, Pontifici restituitur: redemptione, grandi pecunia; quam ex *Ravennati* Archiepiscopatu collegit; facta: cum interea *Ravennatem* Ecclesiam *Gui-*

A *dalostus*, qui & *Guidalostus* a plerisque dicitur; *Pistoriensis* Episcopus, *Philippi* Vicarius, administraret. Is hoc anno MCCLIX. Sexto id. Julii, *Argentea* multa constituit: mox *Pistorium* profectus, & *Pistoriensis* Ecclesiæ negotiis impeditus, IX. kal. Aug. suas partes *B. Archidiacono*, & *S. præposito* Ecclesiæ *Ravennatis*, tribuit. At *Philippus* cum hoc interim spatio *Uberti Pallavicini*, *Mediolanensis*, aliarumque civitatum plurimarum animos ab *Ezzelino* abalienasset, fecit, ut *Ezzelinus* in summam adductus desperationem rerum, exercitu coacto, omnia *Insubrum* loca devastans, commisso prælio, vulneratus caperetur, & *Soncini*, ex vulnere, vir nullis decoratus virtutibus, omni vitiorum labe fœdatus, animam exhalaverit: Nobilissimas enim familias delere in deliciis habebat, & infantes ex matrum sinu abstractos, illis spectantibus, trucidari jubebat, aut obcæcari, vel genitalibus partibus obtruncari: ut taceam innumerabiles matres familias, ac virgines, vel stupratas, vel interfectas: quamquam, amissa pudicitia, quasdam in teterrimum carcerem mandabat contrudi: quæ tandem mœrore, pædore, atque inedia, miserè peribant. Sævissimo igitur Tyranno vita functo, filiisque & fratre, universaque omnino familia; nam & *Almericus* *Ezzelini* frater, paucis post mensibus, *Tarvisio* pulsus, unâ cum uxore, & octo filiis, interimitur; extincta, *Gallie Cisalpinae* civitates, ob adeptam, *Ezzelini* interitu, libertatem, Pontificis Imperium secutæ sunt: cumque *Ticineses* plerique Civitatis suæ dominatum occupavissent, ceteri libertatis cupidi, *Philippo* Archiepiscopo sese dedere. Hoc anno *Bartholomæus Basacomatra*, *Alnerio*, in Præturam *Ravennatem* successit, post mensem Aprilem: *Guido Polentanus* Cæsenatem gessit: in qua magnum subiit discrimen: propterea quod *Joannes* è *Righizorum* factione, dum unâ cum nonnullis asseclis *Irigos* cuperet urbe ejicere, prælium in arce, urbeque ipsa *Cæsena*, ultra pontem, cœperunt, nemine, præterquam ad *Ubertini Articlina* ædes, sese objiciente: quo loco cum interfecissent *Petrum* *Ugoli Articlina* *Urbi* & acriorem in horas irruptionem facerent, *Polentanus* Prætor, cum plerisque aliis, postquam Reipublicæ capta etiam, atque evulsa vexilla vidit, inde aufugit: & quidem opportunè, quoniam multi fuere capti & incendio absumpti in *Laurentiorum* ædibus. Ceterum *Guido* Prætor, quarto post die *Cæsenam* reversus, quæstione habita, *Martinum Ugonis*, & *Fulcerium*, qui cum ipsis *Rigutiis* erant, jussit capite truncari, alios complures varie multavit, cum multi fuga elapsi, exilium subierint. Eodem hoc anno XIII. kalend. Junii in *Pado*, prope caput *Orzum*, in opidulo Reipubl. *Venetæ*, Bonus Archidiaconus, & *Philippi* *Ravennatis* Archiepiscopi designati, Pontificique Legati Vicarius, ipsius *Philippi* & *Ravennatis* Ecclesiæ nomine, multis spectantibus edixit *Thomasino Mauroceno*, *Joanni Teupolo*, & *Bartholomæo*, triremium, naviumque *Venetarum* trierarchis, qui ad ædificandum, & excitandum in ejus loci insula 435 castrum, aut munitionem venerant, id ne facerent, & cœpto desisterent: præjudicium enim fieri, & damnum irrogari Ecclesiæ *Ravennati*, cujus ditionis locus ille esset. Magna etiam per id tempus dissidia erant, *Bagnacavallensibus*, cum *Ugolino* è *Cinfrignagno*, *Albertini Fantolini* filio, & *Donigalianis*, *Lugiensibus*que & *Maria Donigaliæ* Comitissa, *Raineri* Comitis *Cunii* uxore, ob amnis *Senii* cursum: sed res tandem ad *Jacobinum Rangonum*, *Bononiæ* Prætozem delata: qui cum in rem præsentem venisset, decrevit, ut purgato alveo, ripisque optimo aggere utrinque con-

firmatis, & portu, *Medio* vocato, altius effosso, veterem *Senius* alveum influeret. *Philippus* Archiepiscopus rerum gestarum gloria clarissimus, *Ravennam* reversus, ne omnino sacrum Pastoris munus oblitus videretur, frequentibus præsertim visis monitus, instituit, uti quotannis, die, qui proximus Pentecostes festa sequitur, Arca, cui inclusæ sunt multæ virorum sanctorum reliquiæ, potissimumque Archiepiscoporum *Ravennatum* bracteato, operosoque argento incrustata, ex *Ursiana* æde, ad *Spiritus Sancti*, omnium ordinum sacerdotibus, ac populo comitantibus, summa veneratione, ac psalmorum cantu, comportaretur, sacrisque ibi peractis, denuò ad *Ursianum* templum, eadem reverentia, atque dignitate referretur. Cum verò per id tempus *Tartarorum* late insonaret nomen, *Polonia*que, & *Pannonia*, ac finitimis vastatis regionibus, undique excurrerent, *Alexandro* Pontifice jubente, Provinciale Concilium *Ravennæ* habuit: quo, cum sacrati viri, in *Dominicanos*, *Franciscanos*que fratres invehentes, dicerent, de Decimis illos ad populum non concionari, audire a confessionibus eos, qui audiri ab ipsis deberent, sibi que ad sepulturam commissos recipere, concionandique munus exsequi, quod tamen ipsorum esset, iisque omnibus impediri, ne pecuniam adversus *Tartaros*, Christianorum subsidio, cogerent, *Opizo San-Vitalius*, *Parmensis* Episcopus assurgens, religiosos illos viros accuratè defendit, mirarique se magnopere dixit, de eo illos accusari, propter quod laudandi vehementer essent, & in quo multos nomine negligentiae suspectos esse non ignorarent. Deum, nostram inopiam miseratum, excitasse illos ordines hominibus affluentissimos, quibus ætas illa neque doctius aliud, neque religiosius quidquam videret, quique non colligendis modo Decimis studerent, sed omni vitæ, illiusque commodorum cura posthabita, in eas regiones irrumperent, ut superarent agrestes illos homines, id autem est, ut adducerent ad Christum, & Christianis adjungerent. Hæc, atque alia in hanc sententiam peroranti *Opizoni*, magnum aliquorum conflavere odium. *Philippus* cum sacris D. *Andree* Virginibus, quæ in plebe *Portus*, capite *Sandali* possederant, ipsumque universum *Bozoletum* agrum, atque etiam *Lugiensem*, nec non quæ ipse abstulerat complura restituisset, ab illis multa, juxta *Argentam* dono accipiens, ingenti ære alieno pressus, quod contraxerat, ut se ab *Ezzelinore* dimeret, opidum sancti *Benedicti* *Galiatense* *Ti-meolo* *Aquabello*, ut quadraginta *Ravennatis* monetæ acciperet libras, pignori dedit: & *Timeolus* deinde; fuit autem anno *MCCLX*. Decimo quinto kal. Junii, in Episcopio, ante sacellum domesticum, inspectante *Joanne* Episcopo *Foropompiliano*, *Alidosio* Judice, & aliis, *Ravennæ* obnunciavit multam se ad eam diem in ejus præsidium opidi impensam fecisse, & in posterum facturum: quibus se satisfacturum *Philippus* pollicitus est. Mox *Parcitatum* & *Malatestam* *Ariminenses*, virga *Parcitato*, qui solus præsens aderat, in manum, tradita, Vicecomites in opido *Savignano* suos constituit, coram *Guidone* *Polentano*, *Lamberti* filio. Postero anno, in æde maxima, cum idem adesset *Joannes* *Foropompilianus* Episcopus, Præpositus quoque, & Canonici Ecclesiæ *Ravennatis* *Rugerus* *Bagnacavalli* Comes, *Liutius* *Ruvereus*, *Rainutius* *Maltaliatus*, *Drudo* *Signorellus*, *Alidosius* Judex, & alii, pridie Non. Januar. *Gerardus* generalis custos, ut in ipsis tabulis dicitur, fratrum minorum è civitate, & quorundam locorum *Flaminie*, spectante, assentienteque *Gulielmino* Præfecto; appellant *Guardianum*; loci minorum *Ravennæ*, renunciavit *Philippo* Archiepiscopo designato, locum, ædem-

A que sacram *Divi Mercurialis* *Ravennæ*, quam a *Theoderico* Archiepiscopo acceperant. Ipse autem *Philippus*, Canonici id probantibus, cupiens *Franciscanos* Fratres, qui, inquit, *Crucifixum* sequi, & regnantem student assidue contemplari, locum *Ravennæ* habere, *Divi Petri* majoris illis ædem tribuit, quæque conjuncta illi erant, domus, hortos, porticus: eosque omni Archiepiscoporum jurisdictione exemit, extra piarum precum, operumque fructus, ac ejus templi, atque altarium consecrationem. Ab eo die templum illud, *Divi Francisci* nomine cœpit appellari. *Philippus* Argentam profectus, ibi *III. Idus Febr.* *Thomam* sibi a cubiculo, & *Peregrinum* *Argentanum*, procuratores suos fecit, qui *Venetias* irent, & a viro magnifico, ut ipsarum, unde hæc excerptimus, tabularum verbis utar, *Rainerio* *Zeno*, *Venetiarum*, *Dalmatiæ*, atque *Croatie* inclyto Duce, & ipsius consilio; ita enim ibi habetur; peterent, refarciri damna, quibus ipse, & *Ravennas* Ecclesia affecti fuerant, afficiebanturque, occasione vectigalis, & ripatici, ut ajunt, cessantium, ob eam causam, quod non navigaretur *Padus* propter triremes in portu primario commorantes, & castrum *Marcamò* ab ipsis *Venetis* ædificatum: de futuro etiam damno paciscerentur. Quoniam verò Bononienses in agrum *Ravennatem* prædatum miserant, propterea quod Respublica *Ravennas* Bononiensibus quibusdam civibus libras ter mille, atque octingentas, quas debebat, tardius expediret, hoc anno, *XI. kalend. Julias*, *Ravennæ*, in Senatu, per *Nicolaum* *Ranaldum* Reipublicæ *Ravennatis* Syndicum, pecuniæ *Ravennatis* quingentas libras *Zachariæ* *Liuci* Bononiensi, ea de causa, numeravit. Cum autem a *Ravennatibus* fœdus cum *Venetis*, per hos dies, esset ictum, ejus hæc in primis fuere conditiones, ut *Vicedominus*; id, uti docuimus, magistratus nomen est; a *Venetis* *Ravennæ* haberetur: certa mercium è *Liguria* genera, aut aliis provinciis, ad aliena loca, *Ravenna* devehì, præterquam illius usui, aut *Venetias*, ne possent. Ceterum pecuniæ numerum quotannis *Veneti* *Ravennatibus*, qui damnum hoc fœdere sentiebant, penderent. Hoc anno *Alexandro* Quarto Pontifice Maximo mortuo, *Urbanus* *III. Trecentis*, Gallus, postquam tres menses vacasset solum Pontificium, suffectus est, *III. kal. Septembr.* Anno insequenti, mense Majo, *Philippus* Archiepiscopus facultatem tribuit *Jacobo* *Faxolo* cucullato, sacrae domus Hospitalis, cui *Jesu Christi* titulus erat, Rectori, uti sacellum suis, aliorumque præterea sui ordinis cucullatorum commodis, ædificaret. *Ravennates* cum hoc interim spatio augere nonnihil vires inciperent, ab *Aësnis*, *Recinetensibus*, *Elpidianis*, & reliquis *Picentibus*; quibus tum præerat *Manfredus* *Siciliæ* Rex ditionem assidue Pontificiam occupans; edici impetrant, ut omni eorum regione, moneta, quæ cudebatur *Ravennæ*, impenderetur. Præturam hoc anno *Ravennatem* gessit, *Ugutio* *Argentanus*. *Philippus* Archiepiscopus, *Aimerium* Abbatem *Classensem*, Episcopum *Foropompilianum* designatum, *VI. Id. Febr.* confirmavit. Cum vero per hos dies, *Abbas* *Galiatæ* fuisset interfectus, *Ubaldu* nomine, miserunt monachi *Bentivegnam* ex hospitali derivato sacerdotem, qui hæc Vicario *Philippi* Archiepiscopi, & Choro Ecclesiæ *Ravennatis* renunciaret, adderetque monachos, ut novum Abbatem eligerent, in suffragium ituros. Inclinate anno, *Philippus* cum esset *Argentæ*, amplissimo diplomate, pridie *Idus Novembr.* in castro novo, dato, confirmavit, innovavit, concessitque *Bono* Archidiacono, & universis Cardinalibus *Ravennatis* Ecclesiæ, quæ ad eam diem possederant: Domum in qua tum habitabant, item aliam cum hortis, juxta do-

ANN.
MCCLX.

436

ANN.
MCCLXI.

ANN.
MCCLXII.

437

domum quondam *Felici*, ponè templum baptis-
matis, & spatium in quo domus fuit, quæ vocaba-
tur *Felix*. Plebem *S. Petri in Sestino*, Ravenna-
tis Diœcesis, cum fonte baptismatis, & Sacellis:
Sacram ædem *Alfiani*, *Argiliani*, *Culia*, *S. Pe-
tri in Casella*. *S. Martini de Bagnolo*, Sacellum
S. Georgii de Bagnolo, *SS. Simonis & Judæ de
Ficli*, *S. Apollinaris in Socognano*, *S. Martini
magnato*, *S. Euforgii*, *S. Christophori*, *S. Ma-
rie novæ*, *S. Andreae in Granarolo*: Plebem
Sancti Petri in Quincto, Ravennatis diœcesis,
cum fonte Baptismatis, & Sacellis: Templum,
S. Juliani, *S. Mariæ*, & *S. Egedii in Carpenella*;
S. Michaelis de Traversaria, *S. Andreae de Massa*,
& *S. Sebastiani*: tametsi de decimis, aliisque ju-
ribus, inter Cardinalium ipsorum conventum, &
Mainardum Archipresbyterum, & ejus plebis cleri-
cos, convenerit: id enim fuerat *Ravennati Ec-
clesiæ* damno, & adversus ea, quæ *Gualterius*,
& *Simon* Archiepiscopi, Cardinalibus *Ravenna-
tibus* dederant. Ad hæc sacellum *S. Michaelis in
Rovendula*, quas ab Episcopatu *Foroliviano* Car-
dinales superiores acquisiverant, in plebatu *S.
Pancratii*. Ad hæc confirmavit fundos plures in
Rovendula, in *Aureliago*, & *Pancratii*. Plebem *S.
Georgii*, *Argentæ*, in nemoribus sitam, ultra
Padum, ejusque Sacella: quæ sunt, *S. Apolli-
naris in Corrigio*, *S. Apollinaris ultra Padum*: Tem-
plum *S. Nicolai*, *Argentæ*, ad quod facer bap-
tismatis fons, *Philippi* auctoritate, translatus est:
e plebe *S. Georgii*; Templum *S. Jacobi Ar-
gentæ*, *S. Mariæ è Filo*, *S. Juliani è fossa putri-
da*: Integris tamen; quod spectabat ad deci-
mas; pactis, quæ inita inter *Philippum* ipsum, &
Cardinalium Conventum fuerant. Confirmavit
ad hæc totum *Corrigium*, in quo erat *D. Apolli-
naris* sacra ædes, quam diximus; juxta *Curtem
Corrigii*, *Padum*, & *Marmortam*. Ratam habuit
aquam positam in *Malazia*, usque ad *Tavernolam*,
& *Albanum* in fossa putrida: & aliquot fundos.
Argentæ, jugera terræ tercenta, *Raibosula* voca-
ta: Villas quinque: Item jus, quod illis erat in
templo *Divi Blasii*, ex convento inter ipsos Car-
dinales, & *Divi Joannis Evangelistæ Ravennatis*
monachos. Prædia in *Filo*, juxta *Padum*, &
Ghetios, & *Bandum*. Jussit etiam, ut quarta fune-
ris pars, eorum qui è ditione *S. Petri in Sestino*,
S. Petri in Quincto, & *Sancti Georgii Argentæ*,
alibi sepulturæ traderentur, juxta *Divi Gregorii*
scita, ad illos spectaret. Ne verò quem ex iis,
qui ex eorum parœciis decederent, execratione,
aut interdicto notatum, foeneratoremve famosum,
aut hæreticum, ad sepulturam reciperet, inhi-
buit. Hæc ferè omnia *Urbanus* Pontifex Max.
probaverat, ac in fidem, clientelamque suam,
& *D. Petri* litteris *Viterbii* scriptis XV. kalend.
Aprilis receperat: cum in Pontificiis litteris etiam
numerentur templa. *S. Christophori Lungan.* in ple-
batu; sic enim vocant. *S. Laurentii de vado Ron-
dini*. *S. Egidii de batipalia* in plebatu *S. Mariæ
de Sureoli*. Petrianum. Cœnobium *S. Joannis
ad Litus S. Mariæ ab Hæctoria*. *S. Raphaëlis* in re-
gione salutaris. *SS. Cosmæ & Damiani*, juxta
templum Petrianum. *S. Eusebii* prope Cam-
pum *Coriandri*. *S. Georgii ad tabulam*. *S. Ser-
gii in Classe*, juxta viridarium. *S. Zenonis ad
puteum*, *S. Theodori* prope domum *Draglioni*. *SS.
Apostolorum Matthæi & Jacobi à Petriano* haud
procul. *S. Apollinaris* propè pusterulam *opilionis*,
S. Theodori a loco, qui vocatur *Calchi*, *S. Pauli*
prope *Guandalanam*, *S. Pauli* extra muros, *S.
Thomæ*, *S. Mariæ majoris*, *S. Joannis Baptiste*,
S. Michaelis ad Filicisco, *S. Petri majoris*, *S. Sal-
vatoris*, *SS. Joannis & Pauli*, *S. Zachariæ*, *S.
Agathæ majoris*, *S. Stephani majoris*, *S. Crucis*, *S.
Vitalis*, *S. Stephani ad tremari*, *S. Stephani ad*

Libertin. *S. Zeni*, *S. Euphemiæ ad Veruere*, *S.
Mariæ in Seuzanico*, *S. Demetrii*, *S. Mariæ in
Carvematroni*, *S. Petri in Androna*, *S. Justiniæ in
Capite porticus*, *S. Agnetis*, *S. Mariæ in Capitello*,
S. Mariæ in Columnello, *S. Bartholomæi*, *S. Phi-
lippi*, *S. Mamæ*, *S. Joannis Catapareni*, *S. Dona-
ti*, *S. Petri Scotorum*, *S. Platonis*, *S. Pulionis*,
S. Mariæ in Senodochio, *S. Martini juxta palatium
Regis Thederici*, *SS. Sergii & Bacchi*, & quadra-
ginta martyrum, *S. Georgii*, *S. Mariæ in vianitæ*,
S. Maphani in macello, *S. Mariæ*, & *S. Joannis
ad anno*, *S. Stephani ad balneum Gothorum*, *S.
Joannis in patena*, *S. Mercurialis*, *SS. Nicandri
& Martiani*, *S. Stephani in fundamento*, *S. Vi-
ctoris*, *S. Joannis de marmorata*, *SS. Cosmæ & Da-
miani*, *S. Hypoliti in Casaria*, *Sanctæ Mariæ in
porta Casaria*. Quæ omnia cœnobia in urbe
Ravenna, ejusque suburbiis erant. Postquam
verò *Philippus* Archiepiscopus ad hæc addidit,
donoque dedit ea quæ supra diximus, novis Pon-
tifex litteris ea probavit, in clientelamque accep-
pit, alterasque ad *Philippum* Archiepiscopum lit-
teras, de graviore negotio, postero anno in-
eunte, dedit his verbis. *Urbanus Episcopus, ser-*
vus servorum Dei. Venerabili fratri Archiepiscopo
Ravennat. salutem & Apostolicam benedictionem. Cum
*nos nuper contra Ubertum Pelavicinum, nec non &
adversus quosdam communitates, & quosdam nobiles,
ac magnates Provinciæ Lombardiæ, presente fide-
lium multitudine copiosa, sub certa forma duxerimus
procedendum, prout in litteris Apostolicis processum
hujusmodi continentibus, quas tibi lator presentium
assignabit, plenius continetur, fraternitati tuæ, per
Apostolica scripta, in virtute obedientiæ, & sub
pena excommunicationis districtè præcipiendo manda-
mus, quatenus litteras ipsas diligenter inspiciens,
processum ipsum, & tu ipse per te, ac alios solemniter
publices, cleris, & populis tuæ civitati & diœ-
cesi, quos ad hoc solemniter evocari volumus, & à
tuis suffraganeis, nec non a Ven. Fratre nostro Fer.
Episcopo, facias similiter, convocatis ad hæc suis
cleris & populis, per se, vel per alios publicari. Con-
tradictores, auctoritate nostra, appellatione post-
posita compescendo. Dat. apud Urbem Veterem Non.
Janua. Pontificatus nostri anno. II. Itaque &
ipse id exhaustit mandatum Pontificis *Philippus*;
evocatis Episcopis, Abbatibus, Præpositisque
divulgari mandavit, litteris suis *Argentæ* scriptis
II. Non. Febr. Nam *Palavicinus*, *Manfredi
Siciliæ Regis in Subalpinis Vicarius*, ut Comiti
Andegavensi, in *Italiam*, vocatu Pontificis, cum
exercitu, adversus *Manfredum*, descendentem,
omnes aditus, terra intercluderet, laborabat;
seque cum *Martino*, *Philippo*, *Napo*, *Turrianis*,
Novariæ, *Comi*, *Brixie*, ac penè *Mediolani*,
Principibus pro *Manfredo*, in *Guelfos* Pontifi-
cis studiosos, conjunxerat: *Matthæus* etiam *Scaliger*,
ex Prætura *Veronensi* cum infinita propè
auctoritate, ad absolutum ejus Civitatis imperi-
um aspirans, *Gibellinis* favebat, qui ob id pluri-
mum in ea Provincia poterant, quemadmodum &
& in *Tuscia*, postquam *Guido Novellus* *Manfredi
Vicarius* eos, *Florentia* extorres, dissipaverat,
Mense Majo *Octavianus Bononiensis Episcopus*,
Philippo Archiepiscopo *Ravennati* designato, de
more, solemniter jurando fidem obstrinxit: ta-
bulæ, in quas relatum id est his verbis interrup-
tis, & exesis, in *Ursiana* bibliotheca leguntur.
In Christi nomine, Amen: anno ejusdem nativitatatis
MCCLXIII. Indiæ. VI. Bononiæ, ante Ecclesiam,
sive per plateam monasterii *S. Stephani Bonon.* tem-
pore *Urbani Papæ* . . . mense Madio, in præsentia
venerabilium Patrum Dominorum *Imolen.* Episco-
pico *Jacobo* . . . *Comaclen.* Episcopis: *Abbatis mo-
nasterii Nonantulani*, & *Dominorum Jacobini*, *Dia-
coni*, & *Gratia subdiaconi* Cardinalibus, *Ugulini*;*

Et Azzolini Cantoribus. S. Ecclesie Ravennae: Domini Jacobi Tavernarii de Parma, Bonon. Potestatis. DD. Bonaventurae de Savignano, Aprimundi, D. Alberici de S. Petro, Francisci. q. Domini Accursii legum professoribus. D. Castellano de Andalottis, Rodulfi de Guidano, civium Bononien. Et cleri ac populi Bonon. civitat. Pater venerabilis. D. Octavianus de mandato D. Philippi S. Raven. Ecclesie Archiepiscopi, presentis ibidem D. Imolensi Episcopo consecratus, post missarum solemniam. S. Ecclesie Ravennae, ac ipsi D. Archiepiscopo, tactis sacrosanctis Evangeliiis corporaliter fidelitatis iuramentum prestitit in hunc modum. Ego Octavianus presbyter, Et consecratus Episcopus Ecclesie S. Petri Bonon. fidelis Et obediens ero sanctae consecratori meo, successoribusque tuis canonicè ingredientibus, Et consecratis, ita ut Et successores tuos, neque agentibus assensum præbebo, Et inimicis tuis, me sciente, ad tuam Et illorum damnationem non sociabo. In festivitate autem S. S. Martyrum Apollinaris, Et Vitalis, excepta infirmitatis causa, aut certa canonica excusatione, obedienter occurrere promitto, nisi per tuam, tuorumque successorum licentiam, remaneam. Tibi quoque Philippo Raven. Archiepiscopo omnem honorem quem in Romania habes, aut in Æmiliam, sive habere debes, successoribusque tuis adjutor ero ad retinendum per rectam fidem, Et consilium rectum dabo, Et quod mihi credes tu, vel ipsi per eos, aut per unum eorum nuncium, ad vestrum damnum per nullum ingenium pandam. Terras, paludes, piscarias, sylvas, villas, Castella, seu omnem immobilem possessionem, Et jura Ecclesie meae S. Petri, quæ modo per emphyteosim, vel pactum, vel feudum, ordinata non sunt, absque tu per emphyteosim, vel pactum, vel feudum non ordinabo, neque pi. vel tuos, tuorumque successorum, per me transeuntes, aut ad me venientes suscipiam, Et humaniter tractabo: sic Deus me adjuvet, Et ista sancta Evangelia. Et ego Petrus Causandalensis, imperiali auctoritate notarius, ad hæc omnia præsens existens, rogatus scribere, scripsi, Et publicavi. Ceterum cum inter se ipsi Ravennates difficilè convenirent, ac potius hoc tempore ad arma denuò adcurrissent, in æde Ursiana, ad aram, arcamque sanctorum vocatam, Quarto Non. Octobr. venerunt ad congressum, Et colloquium, Stephanus, Andreae, Pannonie Regis filius, dominus domus Traversariorum, Saracenus Honestus, Saladini filius,

440 Guidones Polentani duo, Alberici unus, alter Lamberti filius, Ugulinus Signorellus, Rizardus Parzitus, Rec Odus, Jacobus Lambardanus, Et complures præterea, partis Traversariorum. Comes Ezzelinus, Comes Fridericus, Thomas, Et fratres, Chunradusque Thomæ filius, Ghetii: Leucius ab Ruvere, Ugo, Et Vitalis Saxi fratres, Albertinutius, Et Lamberdutus Lambardani, Et alii ex parte Comitum: ibique facta pace, solemnè sibi invicem jurejurando receperunt, nulla ratione, copias ex Apulia, Piceno, Tuscia, Ferraria, aut aliunde evocatuos, ut communi Ravennae; Rempublicam ita vocari docuimus; ejusque civibus, agricolisve damnum inferatur. Postero anno, qui fuit a partu Virginis MCCLXIV. Sacramentum illis Cymacientes dixere, cum Tisnium Pasqualetti filium, Legatum Ravennam misissent: qui eorum nomine fidem obstrinxit Barufaldino Surlitto, Ravennae Prætori, Et Rainerio Samaritano, Rambertani filio, ejusdem urbis Præfecto; quem Capitaneum, uti memoravimus, appellabant; Ravennatibusque Decurionibus, recipiens Cymacientes perpetuo in fide, Et clientela Ravennatium futuros, quemadmodum etiam majores, sui, Et ipsi quoque ad diem fuerant: esse enim Et in perpetuum fuisse urbem Cymaclum Ravennatibus subjectam: Ad

ANN.
MCCLXIV.

A hæc pollicitus est, ab Cymacientibus Prætores, præterquam ex Ravennatibus, nullos accipientes. Eodem hoc anno Philippus Archiepiscopus ab D. Andreae Ravennatis Abbatissa, possessionem; investituram appellant, ejus fundi, quod circa opidum Argentam est, Ravennatis Ecclesie nomine, dono accepit; Et D. Hilari Abbati, complura opida confirmavit, quæ illi cenobio donaverat Symeon Archiepiscopus: Nam Philippus, ea opida, a quibusdam distracta, occupataque tyrannis, comparato exercitu receperat. Mox mense Julio Argentam, cum Guidone Polentino, Et Agusello Cæsenate, Chunradi filio, abiit: Cum

B sub id tempus Azzone Esensi mortuo, unoque superstite Obizone, ejus nepote, quindecim annos nato, ne in Ferrariae dominatum succederet, plurimum laboraret. Sed Guelforum studia, Philippi conatibus restiterunt. Ad annum Senium, communi impensa, ut dissidia tollerentur, hoc anno, septum ædificatum est, a Donigalianis, Lugiensibus, Bagnacavalensis, Bernardino Cunii Comite, Et Ugolino Albertini Fantolini filio. Exitu anni, in Senatu Foroliviano, cum adessent

C Richelmus Forolivianus, Aimericus Foropompilianus Episcopi, Rainutius Zanzi Judex communis, Guido Bonatus, Et alii: inita pacta sunt inter Philippum Archiepiscopum nomine suo, successorumque Et Ecclesie Ravennatis ex una parte: Et Nicolaum Ramberti Bazaleri, Prætozem, Bartholomeum è Principibus, Præfectum, Guidonem Albianum Reipublicæ Forolivianæ procuratorem ex altera, omni probante Senatu; tribus exceptis, qui dissenserant. Itaque Philippus fecit se Reipublicæ Forolivianæ civem, iis legibus: Reipublica populusque Forolivianus, Archiepiscopum, ejusque successores, Ecclesiamque Ravennatem, horumque jura, honorem, jurisdictionem, pro viribus, sine fuco Et fallaciis, omni Flaminia, citra Padum, adversus omnes civitates, Reipublicas, homines, præterquam aduersus Romanam

D Ecclesiam, Et Imperium, ac Rempublicam Bononiensem conservato, ac defendito. Si qua Archiepiscopis, aut Ecclesie Ravennati quæstio cum iis esset, qui cum Forolivianis sunt foederati, eam Foroliviani quæstionem, intra mensem, provocatione rejecta, finiunt. Prætor Meldole, Castrinovi, Et Dugarie, pontis Berni, Tumbæ Manfredorum, Ranche, Palaredi, Et ceterorum locorum, qui subjecti esse Præturæ Dugarie consueverunt, Et Prætores Balbadi, Viti gnani, Et S. Laurentii, leges, quæ honori, utilitatisque essent Philippo, ceterisque deinde Archiepiscopis, Et Ecclesie Ravennae, ab ipsis latis, Et in posterum ferendas, ut tueantur, foveantque jura, dignitatemque Archiepiscoporum, Et Ecclesie Ravennae, servanto, dum contra Rempublicam Forolivianam, Et hæc foederis pacta ne faxint. Opidani, qui supra numerati sunt, omnes sacramento fidem Archiepiscopo, Et Ecclesie Ravennati obstringunt; equitemque Et peditem præbent: dimidiamque portiorum, mulctarumque partem: ea tandem omnia faciunt, quæ de vectigalibus, ac prædiis, aliisque Ravennati Ecclesie debent: copias tamen adversus Rempublicam Forolivianam, aut ejus cives, aut foederatos tribuere ne teneantur: nisi

E foederati ea negarent Archiepiscopo, Et Ecclesie Ravennati, quæ deberent, quæque Foroliviani, ut præstarentur, mandassent. Opidanos Ecclesie Ravennati, in Flaminia subjectos, Foroliviani, cives suos ne faciunt, neu jura perturbant ad Ravennatem Ecclesiam spectantia: nempe in Guillianio Et Valdeponde, Molin veclo, Bagnolo, in Castro fossæ, in monte Abbatibus, Et eorum agris, qui mons pertinet ad Archiepiscopum, Et Ecclesiam Ravennae, a Comite

F

te *Glazoli* emptus: & in *Tudurano*. . . & casa murata: & si qui, civitate *Foroliviana* donati sunt, in opida, quisque sua remigranto. Domum aptam, loco urbis *Forolivii* publico, & nobili, ad Pascha proximum, ex Archiepiscopi, Prætoris, Præfecti, Decurionum, & populi *Foroliviani* sententia, *Foroliviani* Archiepiscopis, & Ecclesiæ *Ravennati* danto. Leges, si quæ Archiepiscopi, & Ecclesiæ *Ravennatis* continerent damnum, è libris legum suarum municipalium, tollunto, neque hujusmodi in posterum faciunto. Exportare ex urbe, agroque *Foroliviano* fructus prædiorum, opidorumque suorum, Archiepiscopo, Ecclesiæque *Ravennati* fas esto. Archiepiscopus, ejusque successores, & Ecclesia *Ravennas*, *Forolivianis* adfunt, eorum jura in *Flaminia*, servari integra curanto, homines subjunctos, citra *Padum* & *Paludes*, *Forolivianis* subsidio mittunto, adversus omnes, extra Ecclesiam *Romanam*, Imperiumque & Rempublicam *Bononiensem*; qui *Forolivianos* vexarent. A portorio *Foroliviani*, in opidis Archiepiscopi, & Ecclesiæ *Ravennatis*, liberi sunt, & incolumes ibidem commoranto. Respublica *Foroliviana* Prætores *Meldolæ*, *Castro novo*, *S. Laurentio*, *Vitignano*, *Balbadi*. . . . *Tumbæ Manfredorum*, *Ranche*, & *Palaredo*, aliisque locis, quæ esse sub Prætura *Dugarie*, consueverunt, extra montem *Abbatis*, juribus *Ravennatis* Ecclesiæ atque Archiepiscopi integris, cum libuerit, dato. Hæc acta scribuntur, pridie Kal. Januar. Indiæ. VII. utraque sede vacante: Nam cum *Urbanus* Pontifex *Maximus* mense Octobri excessisset è vita, nullum adhuc habuerat successorem. Quod autem neque *Alfonfus*, neque *Ricardus*, quos diximus, Cæsares haberentur, idcirco vacare etiam Augustale solium, hoc tempore, asseritur. Sed paulo post renunciatur Pontifex a Cardinalibus, *Perusii*, ipsis Nonis Febr. *Clemens* Quartus, cum esset in *Gallia*, & ex *Anglica* Legatione, quo se contulerat, ad conciliandam inter *Galliæ*, ac *Britanniæ* Reges pacem, rediret. Ejus maximè hortatu, *Carolus* *Andegavensis* Comes, *D. Ludovici* *Galliæ* Regis frater, profectionem in *Italiam*, adversus *Manfredum* maturavit, ipse mari *Romam* devectus, copiis terrestri itinere, per Alpes, *Guidone Monteforte* Duce, sequi iussis. *Roma* ad *Lateranum* denuo *Neapolis*, ac *Siciliæ* Rex, fiduciario jure, confirmatus a Pontifice, cum exercitu in *Manfredum* pergit, eoque apud *Beneventum* proximo anno, prid. Kal. Mart. superato, interfectoque, *Neapoli*, omnique eo Regno summa felicitate potitur. Cum interea *Simon* tituli sancti *Martini* sacerdos Cardinalis, Pontificius Legatus, urbe *Aëtio* superiore mense capta, multas præterea urbes, opidaque *Piceni* recuperasset. Sed insignem attulit hic annus *Philippo* Archiepiscopo *Ravennati* molestiam, ob interitum *Guidonis* *Sassinatis* Episcopi, quem *Rainerius* è *massa*, *Aldrovandus* è monte *Abeto*, ejusque filius, & *Mainettus*, concedere illis Episcopatus sui jura renuentem, interfecerunt. *Philippus* ipse sacris rebus constituendis intentus, *S. Savini* Episcopi & martyris corpus, diu in templo *D. Apollinaris* novi, sub terra jam latitans, atque incognitum, visis, ut tradunt admonitus in liberio-rem auram, unà cum *Richelmo* Episcopo *Forolivien- si* eduxit eodemque in templo, in sacello *D. Catharinae*, collocavit. Interea cum *Bononienses* conquererentur, *Ravennates* portoria & vectigalia a *Bononiensibus* civibus, mercatoribus præsertim, qui *Ravenna* aut per agrum *Ravennatem* iter facerent, majora quàm consueissent, & inter se convenissent, exigere, neque pontes solitos facere, *Ravennates* per *Petrum* Legatum ad *Henricum Turrianum* *Bononiæ* Forique *Cornelii*

A Prætorem, & *Videsum Pontecarrarium*, *Bononiensis* populi Præfectum, anno MCCLXVII. cum esset *Spinellus Carbonensis* *Ravennæ* Prætor, Quinto Id. Septembr. *Bononiam* missum, omnia se facturos polliciti sunt; dum tamen navibus merces ne deveherent; id enim ob eam, quam servare cum *Venetis*, conventorum constantiam, cum sibi integrum non esset, minimè dari illis posse; præsertim cum hoc etiam tempore eadem cum *Venetis*, *Laurentio Teupulo* Duce, fœderis pacta instaurassent. Quoniam verò in tot non modo totius *Flaminie*, sed etiam *Italie* dissensionibus; unde armis, non legibus ac studiis, fuerat ad hanc diem opportunior locus, admodum erat *Gymnasium Ravennæ* imminutum, quod *Theoderici* Gothorum Regis tempore memoravimus aut institutum, aut certe amplificatum, *Justinianus* deinde primus Cæsar, pulsus omni *Italia* Gothis, & pacata Provincia plurimum auxerat. Id cum restituere in pristinam dignitatem *Ravennates* cuperent, anno MCCLXVIII. Tertio decimo Kal. Jul. coacto Senatu, cum adesset *Rainerius Samaritanus*, *Bornii* filius, civitatis Prætor, ad alios Doctores, *Pasium* ab *Nuce* *Brixianum*, omnium, qui tum in *Italia* essent, jurisconsultorum celeberrimum adjungunt, conductum ea præsertim lege, ut auditores triginta, in legum studio progressus habentes, quorum esset nullus *Flaminus*, secum *Ravennam* adduceret: postridie *D. Lucae* initium lectionibus faceret: juvaret *Gymnasii* progressum, nihilque contra illud moliretur: contra *Ravennatem* civem ullum non consuleret, nullumve patrocinium susceperet: pro Republica autem *Ravennate*, quoties ea postulasset, id faceret. Pontificius in *Gallia Cisalpina* Legatus erat hoc tempore *Philippus* Archiepiscopus, quod in primis declarant tributa, procurationes vocat, in singulos annos, sacratis viris, ut victus sibi, familiaribusque suis suppeditaretur, imposita, *Vercellas* usque: exstant enim *Philippi* litteræ, *Mediolani* hoc anno, iv. Non. Decembr. quibus Episcopatu *Vercellensi*, & ejus civitatis Episcopo designato, diocesique viginti quinque libras supra centum, Augustales, hujus tributum anni, imposuit, exigendasque mandavit. 443 Magnus autem hoc anno, *Bononiæ*, ob Præturam *Forolivianam*, tumultus fuit: *Thomas Galutius* Prætorem lapidibus appetiit: ingensque inter *Galutios*, *Lambertinos*que, utrisque eam appetentibus, ortum dissidium est: sed *Foroliviani* ubi id resciverunt, Rectores *Bononienses* deinceps noluere. Proximo anno, qui fuit supra millesimum ducentessimum, sexagesimus nonus, VI. Non. Mart. vetustissimum *D. Mariæ Galopes*, quod latine formosum sonat, in *D. Agnetis* regione templum, fratribus ex *D. Dominici* familia, summo *Ravennatum* studio, assentiente curanteque *Philippo* Archiepiscopo, a *Benvenuto* *D. Joannis* Evangelistæ Abbate tributum, in majorem amplioremque formam redigitur: ipsiusque beatæ Virginis Deiparæ, & *D. Dominici* titulo insignitur: cum antea *Philippus* Prætorium, turrimque *Bacalaurii*, illi vicinam templo, eisdem fratribus dono dedisset. *Foroliviani* revocato consilio, anno insequenti Præfectum acceperunt *Philippum Ligapassarum* *Bononiensem* civem: Quo anno *Ravennæ* Provinciale Concilium habitum est; dieque *D. Vitalis* festo, cum in sacrarium ædis *D. Vitalis* convenissent, *Michaël Cymacien- sis*, *Gratia* *Sassinis*, *Henuerardus Cæsenas*, *Rodulfus* *Forolivianus*, *Ravaldinus Foropompilianus*, *Synibaldus* *Foro-Cornelianus* Episcopi, & *Drudo* *Ravennatis* Ecclesiæ Præpositus, *Philippique* Archiepiscopi Vicarius, inspectantibus, atque assentientibus, *Aldrevandino* Archidiacono, sacerdotumque choro; cum *Ravennates* etiam ad ce-

ANN.
MCC
LXVIIIANN.
MCC
LXVIII.ANN.
MCCCLXIANN.
MCCCLXX.

lebrandam Divi tutelariorum memoriam frequentes concurrissent: ut consuleretur Ecclesiarum damnis, diris devoverunt omnes, qui contra *Henuerardum* Episcopum *Cæsenatem*, ejusque Episcopatum, armati, inermesve movissent, cum illisque consilia, aut copias conjunxissent: neque possent absolvi, nisi satisfecissent. Quod si qua Respublica idem tentasset, illi jam sacris esset interdictum. Adscribuntur huic decreto testes, *Placidus D. Vitalis*, *Benvenutus D. Laurentii*, *Jacobinus D. Mariæ* in monte *Cæsenati* Abbates, atque item alii. Statim etiam Episcopi sibi invicem, alter alteri partes quisque suas, detulerunt, polliciti, quam execrationis sententiam in bonorum Ecclesiæ suæ raptores ex eis unus tulisset, reliquos ratam habituros, divulgaturosque ac servaturos. *Philippus* Archiepiscopus haud ita diu post, *Ravennam* cum venisset, in morbum incidit, qui fuit illi postremus: cum autem ægrotus esset in lecto, Quarto Non. Augusti, spectantibus *Guidone Lamberti Polentani filio*, *Rainutio Malpilio*, *Guidone de Tumba*, *Raule Maynasco*, & aliis, Ecclesiæ suæ prospicere cupiens, fartamque & tectam ab omni illam detrimento conservare, coram Archidiacono, Præposito, Cardinalibus, Cantoribus Ecclesiæ *Ravennatis*, sanctè testatus est, nullam se stipulationem, donationem, locationemve, bonorum, juriumve Ecclesiæ *Ravennatis*, extra formulam Ecclesiæ, aut quod illi esset damno, fecisse; præterquam *Vallis Cavalli*, quam ad certum tempus, de more, locasset. Si qua stipulatio, pacti, aut conventi formula donatio secus reperiretur, pronunciavit falsam, fictam, corruptam, inanem esse: piorumque societate amovit scribas, ceterosque qui talia aut scripsissent ipsi, aut mandassent, aut juvassent. Non multis post diebus, *Philippus* morbo confectus, excessit è vita: prudenti, perspicacique ingenio vir, qui militares legati, religiosas Antistitis partes, præclarè impleverat. In *Gallia enim Cisalpina* insignes admirabili dexteritate motus compescuerat, Pontificique solii studiosos retinebat in officio: Diocesim autem sui Archiepiscopatus invisens, multa ipse correxit, aliis a Pontifice consuli postulavit. In iis fuit de prædiis aliquot *Ravennatis* Ecclesiæ, quæ *D. Nicolai Veneti Abbas* occuparet: itaque petiit, iudices dari Archipresbyterum *Ferrariensem*, *D. Georgii Ferrariensis*, *D. Jacobi de Volana* Priores Præfectos. Cum etiam ejus controversiæ, quæ inter *Ravennatem* Ecclesiam, & *Guidonem Lambertinum* civem *Bonomiensem*, cum vacaret Imperium, de nonnullis possessionibus & pecunia, Archipresbyter *Carpensis*, & Præpositus *S. Martini Mutinensis* Diocesis, iudices, dixissent, secundum Archiepiscopum sententiam, & *Guido* Pontificem appellasset, neque tamen causam deinde fuisset prosequutus, contendit, ut in possessionem, auctoritate Pontificia ab Episcopo, Archidiaconoque *Bonomiensi* mitteretur. Quoniam verò in jurisdictione *Cervie*, ei *Ravennates* molesti admodum erant, dum tributa *Cerviensi*bus injusta imponerent, sacramentumque & obsequium ab illis sibi dici, præstarique juberent, remedium his adhiberi postulavit. Episcopum *Hadrianum* malè audire, nempe *Symoniaca* labe eam fuisse sedem adeptum, Onus episcopale neque sustineri ab eo posse, neque diligenter administrari, itaque cupere *Philippum*, quid agendum esset, doceri. Ad hæc facultatem sibi dari, de Castro *Hubaldo*, & Monte *Cerno*, opidis, quæ *Auximates* destruxerant, ea, de Conventus sacra-
torum virorum *Ravennatum* sententia decernere, quæ *Ravennati* Ecclesiæ utilitati futura essent. *D. Petri* ad *Vincula* cœnobii, religionis cultu, & divitiis olim præstantissimi, & morum for-

A mam, & opes plurimum imminutas, ita ut tres monachi, quendam pellionem interfecerint, nulla causa permoti, & sacerdos Abbatis frater, monachum cum muliere concumbentem obtruncaverit, quæ & eodem interierit gladio confossa: Quamobrem cum cœnobium illud dicatur, quod tamen nequaquam apparet, Archiepiscopi obedientia exemptum, petere illius sibi correctionem, confirmationemque mandari: Ad hæc *Ravennatis* Ecclesiæ vectigalia, ac fructus imminuta essent plurimum, ut ab omnibus Ecclesiis, cœnobiisque suæ parœciæ, quartam partem testamentorum, legatorum, & eorum quæ donantur habere posset, postulare. Cum autem opidum *Argentam* Pontificis jussu, Marchioni *Estensi* dedisset, non modicaque inde damna esset consequutus, opidanis inde, ob bellum, aufugientibus, & faceret quotidie Archiepiscopus impensam, & inimicitias valde graves contraxisset, rogare Pontificem, ut Marchionem juberet, ipsum opidum Archiepiscopo liberum dimittere: Quod si pacem aliquando faceret cum hostibus suis, ita Archiepiscopi negotium conficeretur, ut quemmodum fuit belli particeps, ita ipse, sui que homines pace perpetua fruerentur. Hæc atque alia diligentissimè *Philippus* curavit: Verum eo mortuo ejus affines *Aldigerius Fontana*, & hujus frater, ac filii, *Ferraria* pulsi, *Ravennam* veniunt, grato animo, ac benignè a *Ravennatibus* excepti: cum quibus etiam conjuncti, in ea *Julii*, & *Aldrovandini Turchi* bona, quæ *Argentam* respiciebant, facto impetu multa prædati sunt. Quamobrem *Opizo Estensis* *Ferrariæ* Regulus, *Fontanorum* bona subhastari, ædes solo æquari jussit: quanquam ab eo die quo *Philippus* *Opizoni* adolescenti, ac penè puero, urbis dominatum capienti, restitit, uti supra docuimus, periclitari ceperant *Fontani*, tametsi in civitate plurimum possent. *Ravennæ* *Joannes*, *Guglielmi* filius, *Aldigerii* frater, aliquot post annis uxorem accepit *Honestinam*, no-
bilem juvenem, *Honesti* ex *Honestorum* *Ravennate* familia, primaria, & *Sanguineæ* filiam. Decimo kal. Novembr. *Ravennæ*, in majoris templi porticu, ipsius Chorus Ecclesiæ, tum vocantis, *Rainerium Princettum*, Judicem olim *Parmensem*, tunc *Ravennatem*, procuratorem suum fecerunt, in causa, quæ illis erat cum *Malatesta de Veruculo*, cive *Ariminense*; ita enim iis tabulis scribitur, vel cum *Paulo* ejus filio, seu uxore ipsius *Pauli*, quæ se dixerat hæredem *Comitis Glazoli*, in iis bonis, ac juribus, quæ ad *Ravennatem* Ecclesiam spectarent. Mox XII. kal. Decembr. ad *Cæsenatem* Episcopum scripserunt, ut memoria repeteret decretum Provincialis Synodi, *Ravennæ* habiti, eo anno, quo præsentis anathemate notari eos voluerunt, qui adversus *Ravennatis* Ecclesiæ, ejusque conventus, bona agerent, aut illa occuparent: itaque cum magistratus, ac Respublica *Cæsenas*, & *Malesta Ariminensis* pleraque nuper occupassent Ecclesiæ *Ravennatis* loca, petere, ut eam execrationis sententiam in illos explicaret diebus festis. Idem sacratis viris *Cæsenatibus* scripserunt. Nequaquam leves interim contentiones *Bonomienses* cum *Venetis* exercebant, iisque diebus commissio ad *Primarium Padi* portum prælio, eos fuderunt: *Ravennatibus* summam opem ferentibus: qui cum partem præda ex hostibus captæ *Ravennam* convexerint, *Anselmus For-* ANN.
Cornelianus anno M. CCLXXII. *Bonomiæ* Præfectus, MCCL.
Senatu habito, a *Ravennatibus* decernit, non mo- XXI
do omnem prædam, sed quæ etiam *Dominicus Bon-*
joannes, *Martinus Rubeus*, *Petrizoli* filius, *Ja-*
cobinus Parisius, *Petrizoli*, *Rolandus Marinus*,
Joannes Vetrana, sex *Bonomienses* milites, bello
egregiè vulnerati & *Ravennæ* fato functi, ibidem
reli-

reliquerant, repetenda: alioqui bellum *Ravennatibus*, si negarent, indiceretur. At brevi post, *Luchinus Gattalusius*, in Præfecturam *Anselmo* suffectus, Senatu habito, mirari se ait, quid sit, cur cum tamdiu, atque adeo ardentem *Bononienses* *Ravennatum* foedus, atque amicitiam expectissent, ipsique *Ravennates*, nullo *Bononiensium* stipendio, solo jure foederis impulsu, voluntate, nomina dederint, a *Bononiensibus* steterint, pro illis pugnaverint, & *Venetos* è loco, ubi se ad *Primarium* posuerant, dejecerint, tamen partem illis prædæ invideant. Itaque videri sibi ad tuendam, & conservandam cum *Ravennatibus* amicitiam, ne quid ab ipsis repeteretur. Honoris autem, & virtutis ergo, hæredibus *Bononiensium*, qui egregie fortes, in proelio vulnerati, *Ravennæ*, pro patria decessissent, singulis centum pecuniæ *Bononiensis* libræ numerarentur. Quod cum Senatui, & massæ populi placuisset, dimissum est Concilium, *Ravennates*que in foedere conservati. Sacri viri *Ravennates* viii. Id. Decembr. procuratorem suum faciunt *Hominem sancti Andree*; id civis *Ravennatis* nomen est; *Cambii Artusini* filium, qui *Romam* ad Pontificem adiret, privilegia, & tabulas publicas, quibus *Ravennatis* Ecclesiæ, in Provincia *Flaminia*, ceterisque Provinciis, jura continebantur, ipsi Pontifici, & Cardinalibus ostenderet, ea servari ut juberet, & curaret, ab *Venetis* præsertim, & *Bononiensibus*, aliisque sacris, & prophanis, a quibus occupabantur Ecclesiæ *Ravennatis*, quæ adhuc Antistite vacabat, opida, prædiave, & molestia, 446 atque injuria afficiebantur. Ad hæc, quas *Philippus* Archiepiscopus tabulas, contra ipsius jura Ecclesiæ confecerat, eas abrogari, & in integrum omnia restitui, mandaret. Is Pontifex *Gregorius* erat *Decimus*, *Placentinus*, ex nobilissima *Vicomitum* familia, qui postquam ab obitu *Clementis Quarti* vacaverat Pontificium solum, annos ferè tres, in *Syria* cum esset, in locum *Clementis*, fuerat superiori anno suffectus: postero, coram *Henrichetto Bayso* Prætorè, & *Thoma Ghislerio* Præfecto, *Ravennatum*; quem *Capitaneum*, & Defensorem etiam vocabant: *Joannes Bensajus* Reipublicæ *Ravennatis* Syndicus, *Gulielmo Traversariæ*, ejusque sociis, in quibus duo *Guidones Potentani* erant: *Lamberti* alter, alter *Alberici* filius, vectigalia, portoria, tributa, & cetera hujusmodi, quæ ejus sæculi voce appellabantur, *maltolecta*, molarum quoque frumentariarum redditus, libris quatuor millibus vendidit: iisdem pactis, eoque foedere, quæ Reipublicæ *Ravennati*, cum *Bononiensi* erant. Cum verò *Faventini* nequaquam desinerent molestia afficere Ecclesiæ *Ravennatis* opida, sacri viri *Ravennates*, diris eos devoverunt, & hanc in eos execrationis, interdictique sententiam explicuerunt. In nomine patris, & filii, & Spiritus sancti Amen. *Aldrovandinus* Archidiaconus, & Chorus Ecclesiæ *Ravennæ*, in quibus residet potestas, & auctoritas dictæ Ecclesiæ, eadem sede vacante, consideratis venenatis moribus, & atrocitatibus *Faventinorum*, qui lacerare, & contemere consueverunt ipsam *Ravennatem* Ecclesiam matrem suam, ut non solum ipsa a nunc incepto desistant, sed & ceteris ad similia materia præcludatur, Potestatem, *Capitaneum*, *Antianos*, *Consules*, *consiliarios*, & *scriptores statutorum* Civitatis *Faventinæ*, & omnes alios, qui opem dederunt, ut castrum *Aurioli*, cum pertinentiis transferrent ad jurisdictionem *Communis Faventinæ*, de facto, munitioibus præmissis, excommunicamus, & anathematizamus, si ve excommunicatos denunciamus: & Ecclesias ac Civitatem totam *Faventinam* Ecclesiastico subicimus interdicto: renovantes excommunicationes quondam prolatas per comprovinciales Episcopos, in provinciali Synodo, contra invasores bonorum Ecclesiasticorum:

A Nihilominus etiam excommunicamus prædictos, pro eo, quia Episcopus *Faventinus* pluries requisitus, quod procederet contra prædictos ad excommunicationis sententiam, & alias poenas, fuit super hoc negligens & remissus, nec in aliquo obedire voluit Choro sanctæ matris Ecclesiæ *Ravennæ*. lata fuit hæc sententia in Ecclesia *Ravennæ*. anno MCCLXXIII. die XII. Octobr. Indict. prima: multis præsentibus. Interea vacante ab *Friderico Secundo*, ad hæc tempora, Occidentis Imperio, *Rodulfus Habsburgensis* *Regulus*, qui primus Imperium in *Austriacam* domum intulit, Cæsar creatus est. Is igitur hoc anno, *Gregorio* Pont. Max. ad *Viennam* occurrens, *Romanæ* Ecclesiæ sacramentum præstari solitum, dixit, ac *Ravennam* sponte, ejusque *Exarchatum*, *Flaminiam* item, & *Æmiliam* restituit, quæ ab *Friderici Primi Suevi*, cognomento *Abenobarbi* tempore ad hunc Pontificem, vario eventu, per centum viginti annos abstracta violenter ab Ecclesia fuerant. Insequenti anno, qui ANN. MCCLXXIV. Tert. Id. Febr. G. Episcopus *Regiensis*, *Ravennam* scripsit *Aldrevandino Archidiacono*, *Drudoni* Præposito, & universo *Ravennatis* Ecclesiæ choro, litterasque *Gregorii* Pont. misit, *Lugduni* XII. kal. Jan. datas, in quibus Pontifex illi mandabat Episcopo, ut quamquam evocati ad Concilium fuerant generatim Ecclesiarum Antistites, tamen ipse huic legi 447 modum adhibens, ob sumptus, aliaque impedimenta, voluit, ut è singulis dioecesebus, singuli Abbates non exempti, ab aliis collegis eorum, item Abbatibus, Prioribusque Præfectis, ejusdem dioecesis pari ratione nequaquam exemptis, procuratores fierent, ad recipiendum Apostolicum mandatum, de iis, quæ agenda in Concilio essent: idem a Præpositis, & aliis Antistitibus Ecclesiarum non Cathedralium, jussit servari, qui a suis collegiis procuratores instituerentur: pro singulis verò conventibus Cathedralium Ecclesiarum, Decano, & majori Archidiacono cujuslibet Cathedralis Ecclesiæ ab ipsis conventibus ad idem Concilium mittendis, ac aliis majoribus, ejusdem conventus, si essent Decanus, Archidiaconusve impediti, vel eorum alter. Mandat autem Episcopo *Regensi* Pontifex, ut hæc sacratissimis viris *Ravennatibus* significari, ab eisque servari curaret. Eodem hoc anno, octavo Kal. Julii, *Faventinæ*, in Senatu, *Thebaldus Ordelaus Foroliviensis*, ejus civitatis Prætor, & *Florentius Floramontes*, *Brunus*que *Aspronus*, ejus procuratores Reipublicæ, Senatus universæque civitatis nomine, *Oliverium* Canonicum, ac Sacerdotem *Faventinum*, procuratorem suum fecerunt, qui *Ravennam* iret, & a *Ravennatis* Ecclesiæ choro, anathematis, atque interdicti absolutionem peteret, quibus ob castrum *Auriolum* occupatum, notatos jam fuisse *Faventinos* docuimus. Adfuere, cum hæc mandata a *Faventinis* sunt, multi, sed imprimis *Thebaldellus Zambrastus*, vir eo tempore insignis. *Ravennates* autem cives, patria ab adversa factione pulsi, conjunctis cum *Foroliviensis*, *Ariminensibus*, & *Cæsenatibus*, copiis, *Forulivii* primo, ubi copię cogeantur, mox *Faventiam* profecti, opem *Lambertatiæ* *Bononiensium* factioni, id maximè postulanti, adversus *Hieremianos* tulere. Quamquam enim fuerunt a *Manfrediis*, ne urbem ingrederentur, prohibiti, eaque nocte ad flumen *Anemonem*, postridie mane ad flumen *Martianum*, qua pons arcus dicitur, castrametati sunt, tamen porta *Montana* ab *Acharisis* in urbem introducuntur, *Manfrediis* abeuntibus. Inde ad *Opidum Sancti Petri* progressum est, mox ad *Solarolum* in quo *Manfrediani* erant: opidoque haud ita diu post expugnato, ex hostibus plerique ceciderunt, multi captivi *Forlivium* abducti, in quibus *Albericus Manfredus* fuit. Tum *Acharisi*

rissi duos *Forolivianos* cives, *Superbum Argulio-*
sum, & *Thebaldum Ordelaum*, simul *Faventiae*
Prætores designarunt. *Bononiae* ex *Lambertatiis*
multi in carcerem, vinculaque coniecti, *Castella-*
nus Andalous, *Milottus Ursus*, *Petrus Carbonen-*
sis, *Barufaldinus Sturlicus*, *Thomas & Michaël* è
Principibus, *Scanabiccus Scanabicchius*, *Gualte-*
rinus Macagnanus. Quoniam verò adventare sub-
sidio *Hieremianorum*, è *Ferraria*, *Mutinaque* mi-
lites dicebantur, *Lambertatii* cum uxoribus, fi-
liisque ad montes fuga vix elapsi, *Faventiam* se
receperunt, ad quam urbem licet castra *Hieremiani*,
Manfredique admovissent, oppugnatione tamen,
ad *D. Perpetuæ* cœnobium frustra tentata,
re infecta, recessere. *Meduli Foro-Corneliani*,
Faventiam ipsi quoque abierunt, cum *Manfre-*
diorum ædes, *Acarisii*, *Lambertatiis* e *Bononia*,
Foro-Cornelio, & *Bagnacavallo*, prædia dedissent.
Gulielmus Pacius è *Valle Arni*, miles inclytus bello,
Lambertatianis copiis præficitur. *Forolivian-*
as ductabat *Guido* *Montis Feltrii* Comes: *Hie-*
remianis, *Malatesta Ariminensis*, *Dux* præerat:
448 neque jam è *Flaminia* solum, sed è *Tuscia*, *Gallia-*
que Cispina multi, *Hieremianos* juvabant auxilio,
qui denuò *Faventiam* aggressi, cum *Guliel-*
mus ad obsidendum *Solarolum*, cum militum ro-
bore, abesset; quamquam *Faventinos* sese in via
illis objicientes, rejecerant; advenientibus tamen
Ravennatibus, ac *Forolivianis*, tamdiu, strenue
repugnatum est, dum; accurrente cum exercitu
Gulielmo; *Malatesta*, *Hieremianique* in fugam
acti sunt: multi desiderati; in quibus *Ugulinus*
Thebaldus, *Jacobinusque* *Beccatellus*, & *Rodul-*
fus Pacius fuerunt: plures capti. *Alberghettus*
Manfredus, equorum obtritibus pedibus, *Forum-*
que Corneli adductus, postquam diu jacuit, ex-
cessit è vita. Eodem hoc anno, *Ravennatis* Ec-
clesiæ Chorus, quo etiam convenerant cucullato-
rum omnium *Ravennatum* Præfecti, *Aldre-*
vandinum Archidiaconum, *Drudum* Præpositum,
& *Joannem D. Joannis Evangelistæ Abbatem*, ad
Concilium, *Lugdunum*, mittunt, qui mandata
Patrum, & præscriptas sibi a Pontifice leges ac-
ciperent. Hujus autem profectionis, ea etiam
fuit causa, quod ab *Philippi Archiepiscopi* interi-
tu, non parva fuit inter sacratos viros dissensio,
qui pro Archiepiscopo deligendo in *Ursianam* æ-
dem convenerant. Alii enim, *Guillelmo Traver-*
saria, & *Guidone Polentino* majore, *Alberici* fi-
lio, rem juvantibus; *Percevallum Lavanium*; alii
Archidiaconum Bononiensem sublegerant. U-
trisque autem coram *Gregorio* Pont. Max. pro
electionis confirmatione disceptantibus, neque
satis convenientibus, visum tandem illis est, rem
omnem ad ejusdem arbitrium Pontificis conferri.
Itaque *Gregorius*, utrum Archiepiscopum confir-
masset, maxima odii semina intelligens in alterius
animum insinuari, utrumque rejiciens, in eo Con-
cilio; quo & *Palaologus Cæsar Byzantius* cum
magno exercitu profectus, tertiadecima vice, in
sententiam *Romanæ* Ecclesiæ, Græcos toties de-
ficientes protraxit, *Bonifacium* ex *D. Dominici*
familia, *Lavania* gentis religiosum virum, &
dilectissimum, quem ad *Philippum Francorum* Re-
gem, *D. Ludovici* filium, oratorem miserat, *Ar-*
chiepiscopum Ravennatibus, in demortui *Fonta-*
næ locum tribuit, litterisque ad *Parmensem*, &
Cymacliensem Episcopos, *Bellicadri*, pridie Non.
Septembr. anno Pontificatus quarto scriptis, jus-
sit, illi Archiepiscopatus possessionem dari. Quo-
niam vero implicatum erat aliquot difficultatibus
id negotium, denuò *xviii. Kal. Decembr.* cum
449 *Mediolanum* venisset, per litteras *Benedicto Ana-*
gnino mandavit, *Canonico Parisensi*, sibi que a
sacris, ut in possessionem mitteret Archiepisco-

A patus, ejusque opidorum, *Bonifacium*. Postero
anno sacrati viri *Ravennates*, *Peregrinum* *Plebis*
Archoadæ *Canonicum*, ab *Canonicis Hadrianis*,
ejus civitatis Episcopum electum, confirmarunt.
Jacobo enim *Hadriano* Episcopo demortuo, *Ra-*
vennatibus Ecclesiæ chorus; cum adhuc *Bonifacius*
Archiepiscopus non esset; facultatem eligendi
Episcopi, *Martino Archiepresbytero*, & *Gregorio*
Canonico Hadrianæ Ecclesiæ, dederat. Tu-
multibus, omnia, hic annus, in *Flaminia* im-
plevit: *VII. Id. Junii Hieremiani*, qui *Bononiae* cum
florebant, cum *Foro Cornelianis* civibus & exu-
libus *Faventinis*, foederatorumque *Galliæ Cispal-*
pinæ, & *Tusciæ* auxiliis, castra locant ad pontem
Sancti Proculi: unde postquam omnia late popu-
lati sunt, opidum *Taibanum* oppugnant: verum
iis, qui erant in præsidio strenuè repugnantibus,
plerisque eorum vulneratis, interfectisque in ca-
stra redierunt, cum eo die; fuit is tertio *Id. Jun.*
Guillelmus copiarum *Lambertatiarum*, qui *Faven-*
tiae commorabantur, *Dux*, & *Maghinardus* è *So-*
senana *Faventiae* *Prætor*, porta *Foro Corneliana*,
cum copiis, egressi, instructa egregie acie, sese
hostibus ostentassent. Contra, *Hieremiani* & ipsi
postridie ejus diei, educta è castris acie, pro val-
lo steterunt, mox usque ad *D. Prosperi* cœnobi-
um, omnibus quæ invenerant, direptis, ac va-
statis, procurrerunt. Itaque cum *Lambertatiorum*,
& *Reipubl. Faventine* legati, *Forolivium* profe-
cti, etiam atque etiam sociorum auxilia postula-
rent, eò se recepere *Ravennates* exsules, *Idibusque*
Jun. unà cum *Guidone Comite Montis Feltris*, *Lam-*
bertatiæ factionis in omni *Flaminia* generali co-
piarum Præfecto, *Guidone Novello*, *Manfredo* ejus
filio: & Comitibus *Bandino Tancredo*, *Rogério*,
& *Tigrino* filiis *Guidonis*, *Mutilianæ* Comitissæ, ex-
sulibusque *Ariminensibus*, ac *Cæsenatibus* *Faventi-*
am abiere: inde tum porta *Ravennati*, tum *Foro*
Corneliana egressi, cum per itinera devia ad *Hie-*
remianos pervenissent, consertis manibus, prælio
admodum secundo usi sunt: cum major ejus victo-
riæ gloria, penes *Lambertum*, & *Guidonem* *Polen-*
tanos, *Francischinum*, *Vitalem*, & *Ubaldu* *Sa-*
xos, cives *Ravennates*, exstaret. Occubuerunt au-
tem eo prælio, extra eos, qui *Senio* amne demersi
sunt, ex *Hieremianis* supra tria millia, in quibus
Nicolaus Bazalerius, *Rigutius Galutius*, *Thoma-*
sinus Ariostus, *Ugolinus Zambonus*, *Nicolaus Ten-*
cararius, *Sopranus Stupa*, *Lambertinus Pacius*,
Ugonettus Garisendus, *Guillelmus Malavolta*, *Al-*
bertus Sala, & *Bartholomæus Basacomatra* emine-
bant; confestim autem victor exercitus, in *Bon-*
oniensem agrum profectus, vineas, arboresque
E incidit, domos, ac segetes combussit, *Rheni*
amnis septa revulsit. & rediens, opidum *S. Pe-*
tri igne cremavit. Tum *Foroliviani* cum *Guido-*
ne Montis Feltrii Comite, *Lambertatiisque* ac *Fa-*
ventinis militibus, tertio *Kal. Jul.* progressi *Cer-*
viam, eam urbem, *Bononiensibus* pulsus, occu-
pant, quam antea anno *mccliii.* ipsi *Bono-*
nienfes, diu obsessam, de *Venetorum* manibus ab-
straxerant: tertioque post die, arcem etiam Im-
peratoris, ea in urbe, expugnant, sic ut segete,
vino, instrumentis bellicis relictis, iis, qui in
præsidio erant, militibus, abire incolumibus li-
ceret. *Riverfanum* in opidum, tribus millibus
F passuum *Cæsenæ* procul, copias duxere, ibique
Malatesta, qui erat *Cæsenæ*, & opidi subsidio,
cum aliis *Cæsenatibus* accurrerat, in fugam actus,
redit *Cæsenam*, *Galeottus Lambertinus* *Bono-*
nienfis, *Cæsenæ* *Prætor*, & *Rodulfinus Ganaze-*
sius, quem alii *Galigesem* scribunt, in arcem opi-
di fugientes, capta paulo post arce, *Forlivium*
vii. Id. Septembr. captivi, cum aliis viginti tri-
bus, adducuntur: reliqui liberi dimissi: quam-
obrem

ANN. MCCLXXV
Mediolanum venisset, per litteras Benedicto Ana-
gnino mandavit, Canonico Parisensi, sibi que a
sacris, ut in possessionem mitteret Archiepisco-

obrem imperata *Forolivianorum* facere *Cæsenates* promiserunt; designaruntque grati animi ergo, Prætores *Forolivianos* duos, *Theodericum Orde- lasum*, & *Arguliosum Arguliosum*: tumque in patriam restituti *Raules Mazolinus*, & *Rainutius Potaterra* *Cæsenates* exfules. In hac insigni rerum perturbatione, *Guido Polentanus* *Lamberti* filius, cui *Minori* cognomentum erat, ut a *Majore*, qui tunc etiam vivebat, *Alberici* filio, internoscere- tur, subsidio equitum, qui sibi missi a *Joanne Ma- latesta*, cognomento *Claudio*, *Arimino* fuerant, adversariis civibus, *Traversariis* præsertim, seditione facta, pulsus, *Ravenna* potitus est. Inter ejus adversarios præstabant quoque Comites, in quibus *Rogerus* gloria pacis, ac belli clarissimus habebatur: isque *Ravenna* ejectus in exercitu *Forolivianorum*, cujus erat Imperator *Guido Feretranus*, uti diximus, summa rei bellicæ virtute militavit: ejusque maximè consilio *Foroliviana* Respubl. quæ ut gratum faceret *Faventinis*, *Tiberi- anos* oppugnabat, exstrui opidum *Cotignolam* jus- sit, anno *MCCLXXVI*. Inde enim & *Faventino* agro munitionem, & *Tiberianis*; hos enim *Bagnacavalleses* esse putant; incommodum accedere videbatur. Quoniam autem de *Polentanis* incidit sermo, ipsique augere vires, minuendis in dies illas *Traversariis*, nunc cœperunt, illud non est omittendum; aliquos non deesse, qui horum familiam è *Germania* originem duxisse putent: ea forte conjectura ducti, quod omnes *Reguli*, qui in *Italia* iis temporibus florebant, maximam partem inde profecti dicantur. *Malatestæ*, *Onari*, seu *Romani*; ex quibus *Ezzelinus* fuit; *Gonzaga*, *Car- rarii*, *Scaligeri*, *Guidi*, *Feretrani*, compluresque præterea. Verum ii omnes illustri initio adven- tum in *Italiam* suum, non absque honorificis provin- ciis, significarunt, quod *Polentanis* haud contigit, qui exiguis viribus paulatim crescentibus, tandem urbis *Ravennæ* dominatum arripuerunt. Ita- que sum in eorum sententia, qui dicunt, *Polen- tanos*, ex opido *Polenta*, quod *Ravenna* haud procul, ad *Apenninum*, juxta *Britonorum*, abest, initium traxisse, eosque non opidulum ipsum ædificasse, ut plerique opinantur, sed incolas fuisse, & tandem divites factos, illud emisse. Ex his, *Guidonem* quen- dam seniore, cujus antiquior apud nos recensetur memoria, auctorem fuisse legimus, a quo *Lambertus*, *Hieremias*, & *Albericus* orti sunt, omnes ob- scuri nominis, & intra limites privati civis inclusi, quemadmodum & *Hieronymus*, ac *Gualfredus* item *Polentani*: qui quo gradu affinitatis superiores illos attigerint, penes me incertum est. *Lamberto*, & *Alberico* fratribus, filium cuique fuisse, *Gui- donem* nomine, reperio, *Alberici*que filium, *Gui- donem* *Majorem* cognomento *Ritium*, aliquot opi- dulum, *Civori*que potissimum dominum, qui & opidum *Polentam* unà cum reliquis *Polentanis* emphyteutico jure, ab *D. Joannis Evangelistæ* *Raven- natis* Abbate acceperit: *Lamberti* verò, *Gui- donem* *Minorem* vocatum: qui tametsi per aliquod tempus privatus vixerit civis, & una cum *Lam- berto* patre Archiepiscopi *Ravennatis* Procurator, & Vicecomes fuerit, *Ravenna* tamen, uti supra docuimus, potitus est. Quatuor habuit filios, *Bernardinum*, *Lambertum*, *Hostasium*, & *Ban- ninum*, qui *Polentanam* familiam plurimum illustra- runt: in quibus ut felix fuit, ita adversam in *Francisca* filia conditionem expertus est. *Bonifacii* *Ravennatis* Archiepiscopi virtus hoc maximè tem- pore emicuit, qui Provinciae suæ *Ravennatis* populos, magno æternæ salutis animorum damno inter se acerbè dissidentes, conciliare conatus, magnum prudentiæ, agendarumque rerum periti- æ specimen dedit. Quamobrem arbiter omni- um ferè dissidiorum, quæ publicè hoc tempore in Provincia vigeant, constitutus est: coacto-

A que ob id; hoc eodem anno *MCCLXXVI*. pridie Non. Januar. *Arimini* Senatu, ab *Hermann* *Sen- tinate*, ejus urbis Prætor, ac Præfecto, *Berlin- gerius* *Ariminensis* civis, ea de causa est pro- curator factus, ut apud Archiepiscopum omnia pol- liceretur, ac sponderet, quæ polliceri, quæque spondere possent, ipsa *Ariminensis* civitas, suo no- mine, atque item *Malatestæ* è *Veruculo*, & *Pauli* ejus filii, exfulumque opidi *S. Marini*, *Domino- rum* è *Plega*, *S. Agathæ*, *Cæsenæ*, *Cervix*, *Fori- pompilii*, *Faventix*, *Imeldulæ*, *Castrinovi*, *Britonorii*, omnium denique amicorum, affecla- rum, studioforum, Reipubl. *Ariminensis*, ac *Malatestæ*, de pace, cum procuratoribus civitatis *Forolivii*, *Cæsenæ*, *Foripompilii*, *Faventix*, *Cervix*, *Britonorii*, eorumque amicorum, affecla- rum, studioforum, & cum *Guidone* *Montis Feltrii* Comite, Joanneque *Malatesta* *Ramberti* filio, eorum nomine, atque *Ariminensium* exfulum: no- mine etiam opidanorum *S. Marini*, *S. Agathæ*, & *Feretrani* Comitatus; ad hæc cum *Honesto* *Raven- nate*, ejus nomine, atque exfulum *Ravennatum*: sic ut ad *Bonifacium* Archiepiscopum, jus arbi- triumque omne captivorum, jacturarum, mul- tæ, obsidum, homicidiorum, induciarum ac pacis deferretur: quod idem *Ravennæ* septimo Kal. Febr. factum est a *Rambaldo* *Rambaldio*, & *Vitale* *Buccolo*, civitatis *Ravennæ* Consulibus, ac Rectoribus, omnium Senatorum sententia, qui tunc frequentes convenerant in Senatum. Eo- dem mense *Petrus Tarentasiensis* Pont. Max. renun- ciatus, *Innocentii* *Quinti* accepit nomen: & cum adhuc possessionem Archiepiscopatus *Ravenna- tis* liberam accipere *Bonifacius* non potuisset, quod *Gregorio* Pont. mortuo, *Percevallus*, & *Archidia- conus Bononiensis*, electionis jura repetentes, sese illi objecissent, aliquidque omnino effecturi ad- versus eum videbantur, *Innocentius*, cum rei me- rito, tum societate ejusdem ordinis; nam & ipse ex *D. Dominici* familia cucullatus fuerat; impul- sus, efficacibus ad eisdem *Parmensem*, & *Cyma- cliensem* Episcopos datis litteris, mitti *Bonifaci- um* in Archiepiscopatus possessionem, omni sub- lata contentione, mandavit: quod & factum est. Cum autem maxima impendia Archiepiscopatus, ob *Philippum* *Fontanam* ab *Ezzelino* redimendum facta, multaue ob inimicitias a *Philippo* pro Ec- clesia *Romana* susceptas, *Ravennatis* Archiepisco- patus opida funditus diruta fuissent, Pontifex, ut aliqua ex parte tot damna refarcirentur, *D. Maria* templum *Rustillanum*, sive ab *Turri*; quod in *Forolivien*si Dioecesi est; unà cum ejusdem ve- stigalibus, ac fructibus, per annos decem, *Bonifacio* Archiepiscopo dari jussit: quibus elapsis, ad *Pomposianum* *Abbatem*, quem spectat, rediret. Aliquot legibus hoc tempore, *Bonifacius*, a Vi- cecomite suo latis, conformavit, *Montis Columbi* incolas: erant autem illius Vicecomites, in *Foro- pompiliana* Dioecesi, *Guido*, & *Aginulfus* è *Rome- na*, Comites in *Tuscia* *Palatini*, qui in iistabu- lis, insigni admodum, ut illis temporibus, titulo, illustres Domini appellantur. Ceterum, ut majore adhuc beneficio, *Innocentius* *Bonifacium* afficeret, has dedit ad eum litteras: *Innocentius* *Episcopus*, servus servorum *Dei*, *Venerabili* fratri *B. Archiepiscopo* *Raven.* salutem, & *Apostolicam* benedictionem. Tuam volentes honorare personam, & per honorem tibi exhibitum, aliis providere, ut omnia beneficia Ecclesiastica tuæ Provinciae, quæ tanto tempore jam vacarunt, quod eorum collatio, secun- dum *Lateranensis* statuta Concilii, est ad sedem *Apo- stolicam* legitimè devoluta, conferendi personis idoneis: cum tibi, sicut asseris, in Provincia ipsa, nulla quasi beneficia, quæ ad tuam collationem pertineant, ha- berentur, auctoritate præsentium concedimus facul- tatem. Dat. *Laterani* VII. Kal. Aprilis, Pontifi-

catus nostri anno primo. Quarto autem Kal. Sextil. Bonifacium, qui in omnibus hujus temporis tabulis, Apostolicæ sedis Legatus appellatur, Senogallie fuisse reperio. Ravennæ tamen fuit v. kal. Septembr. quo die scripsit ad Franciscum de Lavania, Canonicum Furnensem, ut conveniret Prætozem, Præfectum, Antianos, ut eorum vocabulis; & sapientes Reipublicæ Forolivianæ, quorum consilio ipsa civitas regebatur, & juberet eos a vexandis Ecclesiæ Ravennatis opidanis, Foropompiliane Dioecesis desistere, & ab exigendis mulctis, quas occasione exercitus Glazoli hominibus Tudurani, Bagnoli, Quillani, Vallispondi, Fossæ, Molendini veteris, & Montis Abbatis dixerant: alioqui in eos ex jure ageretur. Hæc cum Franciscus, tertio Kal. ad Senatum mane retulisset, addidissetque Bonifacium Archiepiscopum noluisse, ut in expeditionem adversus Glazolum, Bagnacavalum, & Forum Cornelii, cum ipsis Forolivianis proficiscerentur, paratumque esse, apud quos vellet judices, respondere, si quid juris Foroliviani illis in opidis sibi esse affirmarent, vesperi eadem retulit Joanni Malatestæ Prætori, Superbo Argulio, Aliotto Pipino, & aliis, cum injuriis quotidie adderentur injuriæ. Verum iis parum proficientibus, Bonifacius execrationis in eos sententiam, Ravennæ Kal. Septembr. explicuit, civitatisque, & suburbii, ad quartum lapidem, interdixit sacris; per litterasque mandavit Damiano Primicerio Foroliviano, animadversionis Ecclesiasticæ denunciatione, ne sacri campani æris sono uteretur, neque popularium sepulturæ sacrati viri interessent, neu loco sacro tumulo eos componerent. Eodem hoc anno, ex Ravennatibus quadringenti opem Hieremianis, qui tum Bononiæ dominabantur, tulere: qui coacto etiam ex Mutinensibus, Regiensibusque subsidio, adversus Forolivianos castra moverant, in spem adducti, fore, ut ea urbe per aliquot civium factionem, potirentur. Fuere ii Paganinus Arguliosus, & Guillelmus Ordelaus, Forolivienfes cives, qui cum in civitate, gratia plurimum & factione valerent, iis nequaquam contenti, ut est impotens regnandi libido, arripere etiam dominatum tentarunt. Itaque tumultu excitato, & ut populares detererent, inclamantes, Prætorium, prope maximum urbis templum, incendunt: nihil omnino intentatum, pro re sua, proque victoria, relinquunt. Verum postquam diu frustra majorem tumultus molem, & quæ in his accidere sæpe solet, licentiam exspectassent, & multa agitantibus, nihil procedit, acerbe inimicis minitantes, sibi fociisque diffusi, ex urbe se, perinde quasi ab ea defecissent, Florentiam proripiunt. Ibi cum Gueffis Florentinis, cumque Hieremianis Bononiensibus tradendæ illis patriæ consilium ineunt. Sexcentos cives Forolivienfes eam rem juyaturos, sacramento pollicentur. Cum autem Bononienses, Legatis Florentiam missis, conditionem tandem, datis obsidibus, accepissent, Ravennates, uti supra diximus, acceperunt. Florentinarum copiarum Guido Salvaticus, Rogerii de Dovadula filius, & Bascheria Tosingus, Florentinus fuere ductores: quamobrem constituto die, qua Bonanienses Ravennatesque in Faventinum agrum irrumperent, ut abducerent Faventinas ab ferenda Forolivianis ope, Florentini sese ex Alpibus iv. Non. Octobris demittentes, opida Forolivienfiam, ad Apenini radices, pleraque occupant, Rainerioque Calbulo, Lucio Valbona, & Regulis Pertesetæ, Forolivienfibus civibus, ex urbe abeuntibus, remque juyantibus, Civitellæ suburbium, & Planetum capiunt, & optimo præsidio firmant. Ceterum cum ad Valbonam, Idibus Novembris progressi, Valdoppium, Valcapram, Montem veterem rochorum occupassent, Guido Mon-

tisfeltrii Comes, Forilivii Præfectus, foederatimque exercitus Imperator, ne malum serperet latius, cum Guidone Novello, & Lambertatius, ac Faventinis, ceteraque militari multitudine, quæ Forilivii erat, egreditur urbe, ad suburbium Civitellæ castra admovet, & inita pugna, xviii. Kal. Decembr. tandem recipit, captis ibidem Paganino, & Guglielmo, Francischinoque Paganini filio, qui fuerant tanti facinoris auctores, multisque præterea ex conjuratis: cum & in proelio plures cecidissent, in quibus Henricus, Lucii Valbonæ filius fuit. His Guido Salvaticus acceptis, trajectis ipse Alpibus, Florentiam, Bononienses, ac Ravennates, domum quique suam rediere. Guglielmo, Paganinoque ejus filio, Casenæ, in turri Imperatoris, cervicibus abscissum caput. Haud ita diu post, eodem mense, Guido Polemanus, cum asseclis suis, Faventiam, a Tibaldello Zambrasio, qui ejus principatum civitatis, una cum reliquis Acarisanæ, Lambertatiæque factionis proceribus, gerebat, porta, quæ Forum Cornelii respicit, patefacta, inalbesciente vix adhuc cælo, introductus est, cum Hieremianorum, qui tum etiam introducti sunt, partes juyaret, essentque illi focii Fantolini, & Tinus, Ugolini Fantolini filii, Catanei de Saxatello, Bernardinus Cunii Comes, Albericus & Manfredus Manfredii, & Nordilii Foro-Cornelianii, horumque satellites: magna tum est cædes facta, traditi in carcerem multi: Acarissi, quique Lambertatiam factionem fovebant, omnes, dum nihil hostile tunc temporis a Tibaldello eorum factionis principe metuerent, fuga vix elapsi: plerique armati, alii inermes, multi seminudi, Forumlivii abiire, direptæ domus, neque religiosi locis, quod plures convenerant, temperatum. Bonifacius Archiepiscopus Ravennas cum Albertinum, & Guglielmum Fontanos, exsules Ferrarienses, induxisset, Argentam, adversus Opizonem Marchionem Estensem bellum, aciemque struxit: sed cum aliquamdiu diversis esset tumultuariisque proeliis, ac excursionibus, certatum, tandem proximo anno vii. Id. Maji, pax convenit, de qua in tabulis ipsis hæc verba leguntur: Ad honorem S. Matris Ecclesiæ, & Domini summi Pontificis, & ad honorem Domini Caroli Excellentissimi Regis Siciliae, & ad honorem, ac bonum statum, & quietem venerabilis Patris Fratris Bonifacii Archiepiscopi, ejusque Ecclesiæ Ravennæ, ac magnifici viri Domini Opizonis, Marchionis Estensis Anconæ, & domini civitatis Ferrariæ, & omnium amicorum & fidelium S. Romanæ Ecclesiæ, Albertus de Thebaldis de Lugo, Judex, procurator Ven. patris, fratris Bonifacii Archiepiscopi, & Pax notarius de Bonamicis, civis Ferrariæ, Syndicus Potestatis, Consilii, & Communis Ferrariæ, & procurator præfati magnifici viri D. Opizonis, secundum formam pacis, & concordie nunciata per Fratrem Stephanum de Arsinigo ordinis Cisterciensis, & Gratiadeum de Calvisiano de Brixia, & Thadeum de Florentia, judices, Consiliarios, & ambaxatores præfati Regis, in præsentia, & cum voluntate ambaxatorum Bononiæ, Mutinæ, ac Regii, & nobilium virorum Jacobi Rangoni, & Manuelis de Flisco, Comitibus de Lavania, ita conveniunt. In primis, Syndicus Ferrariensis, osculo pacis interveniente, perpetuam, & sinceram pacem promittit, & quod de cetero non se offendet aliquo modo: & Albertus Syndicus Archiepiscopi, promittit se non tenere publice, vel privatim in terris Archiepiscopi, seu Ecclesiæ Ravennæ, inimicos, seu nuncios inimicorum Marchionis, vel Ferrariensium. Hæc ibi. Cum autem de Archiepiscopi, & Ecclesiæ Ravennatis hostibus, Opizonis Estensis procurator eadem esset pollicitus, recepissetque, se opidum Cavallum, & reliqua, libere Archiepiscopo, Opizonis, ac Rei-

ANN. MCC. LXXVII.

Reipubl. *Ferrariensis* nomine, restitutum, *Nicolaus Zovenzonus*, & *Jacobus Baldoini*, iudices, quos de Senatus sententia *Aldigerius* & *Sanaza* Prætor, & *Garfendonius Lamisinus*, Præfectus, *Bononienses*, Legatos miserant, Reipubl. *Bononiensis* nomine, promiserunt, adjecta decem milium marcharum argenti multa, *Bonifacium* Archiepiscopum, ejusque affectas, pacem illis conditionibus factam, servaturos. Decreverat enim Pontifex, ad quem *Bonifacius*, & sacri viri *Ravennates* per *Opizonem* & *Lavania*, canonicum *S. Martini Turonensis*, procuratorem suum, arbitrium hujus disceptationis integrum rejecerant, uti pax omnino conveniret: & re omni cum *Carolo* Rege tractata, eos iudices, viros gravissimos, negotio præferant. Misit etiam *Bonifacius*, cum in castro veteri esset, IV. Id. Maji, adessentque *Rolandus Lupus Canonicus Parmensis*, *Albertus Thebaldus Lugienfis*, judex, *Petrus Toxicus* & *portu majori*, *Jacobinum Balisterium*, *Argentanum*, *Gulielmi filium*, internuncium, qui a Prætoribus, Præfectis, & Senatu *Cremonæ*, *Parmæ*, *Regii*, & *Mutinæ*, peteret, eadem *Jacobino* ipsi, promitti per procuratores suos, quæ *Bononienses* promiserant. Mox ab *Opizone Marchione Estensi*, septem millia librarum monetæ *Bononiensis* postulavit, ob fructus ex *Argentâ*, antequam pacem fecissent, ab eo acceptos. *Opizo* cum aditum, *Fontanorum* excursionibus facilem, quo penetrari posset in *Ferrariensem*, novisset, agrum *Ferrariensem*, ab *Argentano* divisit, a *Pado* ad *Paludes*, inter *Argentam*, *Consadolum*que ducta fossa. Interea cum *Bonifacius* Archiepiscopus *Bononiensem* partes foveret, quod ipsi ad recuperanda aliquot Ecclesiæ *Ravennatis* opida subsidio venissent, jurisdictionem omnem, auctoritatem, præsidium, quæ Archiepiscopis *Ravennatibus*, ipsique præsertim erant, in opido *Cavallo*, eis per duos annos tribuit. Eodem hoc anno v. Kal. Jun. *Guido Comes Lavaniæ*, *Ravennæ* Prætor, ut petenti *Bonifacio* satisfaceret, convocato Senatu, retulit, ut quando ipse Archiepiscopus in animo habeat *Ravennæ* in posterum commorari, sibi ob id necesse sit, multum segetis moli, placeret, licere ipsi Archiepiscopo construere molam unam frumentariam, in Reipubl. *Ravennatis* aquis, & septa in aliquo flumine facere, dum nulla tamen destrueretur mola *Ravennatis* Reipubl. aut privati cujusquam civis: Senatus frequens id, ut faceret, magna voluntate dedit, tam *Ravennæ*, quam extra urbem, sibi, successoribusque suis, eo tamen, ut eam dare, donareve molam Archiepiscopus cuiquam ne posset, sed ipsius, ac successorum, *Ravennatis*que Ecclesiæ perpetuo esset. Invisens deinde *Bonifacius* Archiepiscopatu subiectas civitates, cum *Parmenses* cucullati, cognomento *Humiliati*, qui ad caput pontis incolebant, parere illi perinde ac subiecti, & tributa moderata; procuraciones appellabant; solvere, superbe negassent; cum tamen ceteræ religiosæ, sacræque domus eadem in urbe ad nutum fuissent paratæ, *Bonifacius* tandem, cum esset in Episcopio *Parmensi*, spectantibus *Michilino Ravennate Archidiacono*, *Gerardo Cornazano* Canonico *Tornacensi*, tertio Kal. Aug. eis aqua, & igni, sacrisque interdixit, eadem animadversione usus est, cum Civitatem & Diocesim visitaret, in *Benedictum Priorem Præfectum*, & fratres de *Columbario*, Diocesis *Mutinensis*, ordinis cœnobii de *Macola*, ipsum Archiepiscopum accipere, & eadem tributa solvere recutantes: cum esset in Diocesi *Mutinensi*, apud Plebem *S. Mariæ de Rocca*, adessetque *Franciscus* & *Lavania* Canonicus *Furnensis*, & alii. Tulit etiam in *Peregrinum* Canonicum plebis *Arquadæ* Diocesis, Episcopum *Hadrrianum* a sacratorum virorum ejus urbis conven-

A tu, designatum, confirmatumque a *Ravennatibus*, uti supra docuimus, sententiam, quod deficeretur sacris ordinibus, neque confirmatus ritè esset, Hæc a *Bonifacio* Archiepiscopo, pro⁴⁵⁵ tuendis Ecclesiæ suæ juribus præclare acta, nobili facinore, & civitati admodum salubri ipse prævenerat, pace civium, jamdiu inter se dissidentium, optata potius, quam sperata. Quoniam verò omni tractationi æquus arbiter, cum esset Pontificius etiam Legatus, a Natali Reipublicæ *Ravennatis*, *Tiberto* autem *Cipresso* Reipublicæ *Ravennatium* civium urbe pulso, quos exititios, & extrinsecos appellabant; procuratoribus electus, præfuerat, ea potissimum conditione hanc fieri pacem voluit, ut resarcirentur aliqua ex parte damna, quæ illata fuerant, sanxitque, ut Respublica *Ravennas*, molas frumentarias suas, quæ non essent obligatæ aliis, nunnulque præterea, illis traderentur, qui potissimum jacturam, dirutis domibus, senserant: quod si quam *Veneti* pecuniam dedissent, ex ea, quam solvere quotannis *Ravennatibus* tenentur, interea dum satisfactum iis non fuerit, ea ad hos usus adhiberetur, si tamen prius iis militibus, qui in urbis præsidio erant, & ad quietem civitatis tuendam hic habebantur, stipendium esset solutum. In eorum albo, quibus hæc facta restitutio est, qui multi numerantur, hi maxime præstant, *Vitalis*, & *Ubaldu Saxi*, *Guido Paganelus*, *Joannes ab Ruvere*, *Petrus Dusdeus*, Hoc etiam anno, *Joanne Vigesimo primo* Pontif. Max. mortuo, qui *Innocentio V.* & *Hadriano* item *Quinto* successerat, in ejus locum *Joannes Cajetanus Ursinus*, *Nicolai Tertii* sumpto nomine, suffectus est. Postero, cum *Gulielmo* Episcopo *Regien-* ANN.
si vita functo, sacri viri *Regienses* in Episcopo designando, minime convenissent, *Theodisium*que alii *Flicum* *S. Martini Turonensis* Canonicum, alii *Franciscum Folianum*, ejusdem *Regiensis* Ecclesiæ item Canonicum delegissent, eaque omnia detulissent ad *Ravennatem* Archiepiscopum, Metropolitanum suum, cum suum quisque altero rejecto, confirmari postulare, jamque in ipsa *Ravennatis* Archiepiscopatus curia processisset disceptatio, essetque lis contestata, Archiepiscopus, cum profectionem in longinqua loca pararet, *Andree Archidiacono Forolivienfi*, Vicario suo causam mandavit: in qua cum esset etiam aliquantum progressum, *Theodisius*, per *Sorlionem Flicum* procuratorem suum, ad *Nicolaum* Pontif. Max. provocavit: Pontifex, & *Jacobum S. Mariæ* in via lata Diaconum Cardinalem illi quæstioni præfecit, & litteris suis *Reate*, IV. Non. Augusti, Pontificatus sui anno primo datis, mandavit *Andree*, Vicario, ut quæcumque ad eam causam facerent, scripta, actaque ad se mitteret. Per idem tempus *Thomas Folianus*, *Traversariæ* maritus, *Gulielmi Traversarii*, qui tum *Ravenna* exsulabat, filix, & *Matthæus Folianus* frater, possessionem *Fosse pudule*, & *Longastrini*, qui est ad *Padum* vicus, perinde ac eorum bonorum hæredes, acceperunt: constabat enim ex tabulis publicis, triginta jam annis, eam *Traversarios* regionem tenuisse. *Guido Polentanus*, *Alberici* filius, quod domum occuparet, *D. Apollinaris novi*, *Ravennæ*, in regione; *Guaitam* appellant; *D. Michaëlis*, *Nicolai* Pont. Max. jussu, piorum communione amotus est, tertio Id. Septembr. Pontifex per internuncios suos, hoc anno, in *Flaminiam* missos, jussit, *Ravennam*, ceterasque civitates, atque adeo *Bononiam*, ad *Romanam* aulam procuratores, tam eorum qui in civitatibus commorarentur, quam qui exsulant, nomine, mitti, qui controversias ipsorum ad Pontificem deferrent, & compromitterent: quod & fecerunt. Ubi autem Procuratores ad summum Pon-

456 tificem adiere, qui tum erat *Viterbii*, omni negotio, non absque multiplici contentione, apud *Matthæum Rubæum Cardinalem*, ipsius nomine Pontificis, tractato, tandem res omnis, compromisso interposito, ad summum Pontificem delata est. Postulavit præterea *Nicolaus Pontifex*, voluitque, & internuncios hac de re suos legavit in *Flaminiam*, ut a singulis hujus Provinciæ civitatibus, alii procuratores destinarentur, qui præstarent debitum Pontifici obsequium, sancteque affirmarent, *Ravennam*, ceterasque hujus Provinciæ civitates, ac *Bononiam*, ad *Romanam* Ecclesiam spectare, illius juris esse, ejusque jurisdictioni subjectas. Quod procuratores fecerunt, ipsique Pontificii internuncii, ad singulas urbes profecti, quæ a procuratoribus acta fuerant, rata haberi a Republica harum civitatum, sacramentoque a quarto decimo ad septuagesimum ætatis annum, fidem summo Pontifici, *Romanæque* Ecclesiæ obstringi curarunt. Qui hac de causa in *Flaminiam* postremum venerunt internuncii, & rem confecerunt, fuere *Guillelmus Durantis*, Canonicus Narbonensis, & Pontifici a sacris faciendis, *Joannes Viterbiensis*, & *Laurentius Tudertinus*, & familia *Dominicana* fratres. Nam cum antea *Gisfredus* Ecclesiæ S. Audemari Decanus, Pontifici item a sacris, & ipsius internuncius, idem *Ravennam* postulatum venisset, respondentibus Non. Jul. *Bonifacio Samaritano Prætor*e, & *Sapientum Ravennatum* consilio, testantibusque, se, Rempublicamque *Ravennatem* paratos esse, ad obsequium Pontifici, & *Romanæ* Ecclesiæ præstandum, uti suis Pontifex litteris, ipseque *Gisfredus* mandabant; ea tamen conditione, ut quæ jura, ac privilegia, quasque prærogativas, immunitates, dignitates ad eam diem Ecclesiæ *Ravennas* & civitas jam diu habuissent, ea integra conservarentur, dixerat *Gisfredus*, apponere in tabulis conditiones, quæ forte nequaquam Pontifici placerent, minime decere: quando ipse *Nicolaus* summus Pontifex, ea perpetuo mente fuisset, ut nemini præjudicium fieret, neque illum *Ravennatis* Ecclesiæ, aut civitatis juribus obesse quidquam velle. Hæc cum essent in palatio *Mercurii*, ita enim in iis tabulis dicitur, Archiepiscopus *Ravennatis*, præsentibus potissimum *Ugolino* Præposito, & aliis Canonicis, acta, septimo post die, a Senatu *Ravennati* procurator factus est *Petrus*, Pauli scribæ filius, qui a *Nicolao Pontifice* probari, confirmarique omnia privilegia, immunitatesque peteret, quibus Respublica *Ravennas* Imperii tempore jam diu fuisset usa; & in iis, eligendi jus, habendique Prætoris, vectigalium accipiendorum, ac portoriorum: eorum puniendorum, qui in *Ravennati* ditione maleficia perpetrassent: neque plus præstarent, quam Imperii tempore præstitissent. Idem de privilegiis Archiepiscopi, Ecclesiæque *Ravennatis* haberetur. Ut verò pacem inter *Flaminios* *Nicolaus* faceret, quam ejus arbitrato componendam jam decreverant, ita uti supra dictum est, *Bertoldum* nepotem suum, seu, ut ait *Ricobaldus*, Germanum, in Provinciam cum imperio misit. Is cum *Ariminum*, mense Octobri venisset, arcem urbis recepit, Prætorumque dedit. Mox *Cæsenam* profectus idem fecit, sed morbo oppressus, eoque diuturno, *Gentilem* filium *Roma* accivit; qui *Forolivi*; magna licet, insignique *Romanorum* civium manu stipatus; haud satis benigne exceptus, vix Prætorum, Præfectumque, qui præerant, a gubernaculis dejicere, & novos dare potuit. Majore plausu *Faventiam* ingressus est, sub quadrata aurea umbella, arcisque & urbis, ejusque vectigalium possessionem accepit: eodem paulò post se contulit *Latinus Cardinalis*, *Romanus*, Pontificius Legatus, ipsaque *Faventina* Respublica ut

A Latino, ac *Gentili* satisfaceret, creavit Prætor⁴⁵⁷ rem suum, *Stephanum* Joannis Jordani, proconsulem *Romanum*, qui Kal. Novembr. magistratum iniit. *Foro-Cornelii* & *Bononiæ* acta eadem sunt: quamquam *Bononiæ*; quod *Hieremiani* in civitate principes, pacem facere cum *Lambertatis*, & civitatis dominatum, Prætorumque *Latino*, ac *Gentili* tradere abnuerunt; diutius sunt commorati. Itaque *Gentilis* captivos omnes, atque obsides *Lambertatianos*, qui *Bononiæ* habebantur, sibi assignari, eosque ad *Forum-Cornelii* secum adduci jussit: inde *Faventiam* profectus, *Hieremianos* captivos, a *Lambertatis* acceptos, eodem misit. Ceterum cum ex *Hieremianis* plerique aufugissent, jussit *Cæsenam* omnes adduci: quo & ipse paulo post accessit, ad *Bertoldum* patrem, qui ex diuturno morbo collectis viribus, satis jam firma valetudine utebatur: indiçtoque mense Decembri conventu, quo *Ravennatum* oratores, ceterarumque Provinciæ civitatum concurrere, leges promulgavit, quæ a Provincialibus servarentur, & quoniam *Ariminenses*, Archiepiscopo *Ravennati* subjunctos populos molestia afficiebant, ad eos scripsit, ut desisterent, & rationem haberent *Ravennatis* Archiepiscopi, quem, inquit, Dominus noster summus Pontifex, tamquam honorabile membrum *Romanæ* Ecclesiæ, specialiter diligit. Harum litterarum hic erat titulus: *Bertoldus de filiis Ursi, sanctissimi patris D. Nicolai Papæ III. nepos, totius Provinciæ Romanodiolæ, civitatis Bononiæ, comitatus Brittonorii, & pertinentiarum eorundem Comes, & generalis Rector*. Perlustrata deinde *Bertoldus* Provincia, firmatisque *Forlivii*, *Faventiae*, *Foro-Cornelii* magistratibus, tractataque inter *Foro-Cornelianas* factiones pace, acceptis utrinque obsidibus, incunte anno, qui fuit a partu Virginis septuagesimus nonus supra millesimum ducentesium, mense ANN. MCC LXXIX. Januario, *Medulos*, qui *Faventiae* morabantur, *Foro-Cornelii* extorres, in patriam reduxit; profectus inde *Ravennam*, urbem, vectigalia, portas, arcem, Pontificio nomine accepit: mox *Faventiam* reversus, *Manfredos*, qui exsulabant, in patriam restituit, ab *Acarisiis* etiam hilariter acceptos: quamobrem cum illuc Legatus quoque se contulisset, kal. Februar. pax convenit, poena iis, qui eam non servarent, decem millium marcharum argenti proposita. Postridie Epulum, Legatus, maximo apparatu, utriusque factionis proceribus præbuit: ubi & *Guido Comes Montefeltrius*, & *Thadaeus Boncontis Comes*, pluresque præterea nobiles viri interfuere. Ad *Forum-Cornelii* deinde itum est, quo & *Bonifacius Archiepiscopus Ravennas* venerat; ut præsens adesset cum pax, in frequenti conventu, mense Augusto facta est, inter *Lambertatios*, *Hieremianosque*. Aderat autem præter *Bertoldum Provinciæ Comitem*, & *Latinum Cardinalem Legatum*, Archiepiscopus *Barenensis*, *Octavianus Bononiæ*, *Symbaldus Fori-Cornelii* Episcopi, & *Galliate Abbas*, in sacra omnes veste. Hanc autem pacem, viri ex utraque factione quinquaginta fecere, tactisque Divinis Evangeliorum libris, jurejurando firmarunt perpetuam: poena iis, qui contra facerent, decem millium marcharum adjecta. Tandem cum *Ravennam* venissent, eorum opera *Guido Polentanus* facile inter cives primus, cum *Traversariis* pacem fecit, quæ convenit eò facilius, quod subsidii parum a plerisque propinquis poterat *Traversariis* præsto esse: per hos enim dies a *Canossis* urbe *Regio Foliari* pelluntur, quibuscum, uti supra docuimus, affinitate jungebantur *Traversarii*. Itaque *Gulielmus Franciscus* dominus domus *Traversariorum*, *Guido Polentanus* cognomento *Ritius*, *Alberici* filius, *Vincentius Honestus*, & eorum affecclæ *Traversariorum* partium, *Vitalis*, & *Ubal-*

458 *Ubaldo Saxi* è parte Comitum, *Ravennam*, unde exsulabant, iv. Id. Septembr. ingrediuntur. Eodem anno *Latinus Cardinalis Legatus*, *Ostiensis*, *Veliternusque Episcopus* *Ursianam* ædem, ruinam minantem juvare cupiens, litteris elegantissimis, doctissimisque scriptis; erat enim eximius ex ordine *Dominicano* Theologus; certam pœnæ peccatis debitæ remissionem iis indulgit, qui omni criminum labe ritè expiati, in eam ædificationem aliquid contulissent. Ad hæc *Ariminenses* anathemate percussit, quod occuparent *Ecclesiæ Ravennatis* opida, in eorum agro sita, neque moniti, citatque paruerant. *Cymacenses* eodem hoc anno pridie Non. Jul. denuo fidem *Ravennatibus* sacramento obstrinxere, juraruntque obsequium, & obedientiam se præstiturum. Insequenti anno *Bonifacius Archiepiscopus*, suo, *Ecclesiæ Ravennatis*, ac successorum nomine, auctoritate sibi ab Imperatore concessa, si Respubl. *Ravennas* tentasset, permisit *Joanni*, *Girardino*, *Jacobo*, & *Agolanti*, atque aliis è societate *Amanatorum*, ipsique societati, ut monebant *Ravennæ*, certis, quæ convenire visæ sunt legibus, in triennium excuderent: a Republ. *Ravennate* Prætorium, & pro Prætorio aream, quæ prope ædem *Ursianam*, & *D. Joannis ad fontem* erant xvi. Kal. Maji. *Martino Ghetio* Reipubl. procuratore tradente, dono accepit, cum adessent *Bertoldus* Provinciæ Comes, civitatis *Ravennatis* Prætor, *Guidoque* & *Lambertus Potentiani*: paucisque post diebus Concilium Provinciale *Foro-Cornelii* habuit, suorum omnium Episcoporum, extra *Octavianum Bononiensem*, qui cum interesse non posset, procuratorem suum VI. Id. Maji *Bonifacium* è *Loliano* Canonicum *Bononiensem*, eo miserat. Cum autem controversia hoc tempore, inter *Corradum* *Thadæi* *Feretrani*, *Urbinate*que Comitum filium, & *Constantiam* *Atronis* *Ravignani* filiam esset, tam sponsaliorum, quam matrimonii inter ipsos causa, ejus arbiter *Bonifacius* Archiepiscopus factus est, eaque de re tabulæ publicæ ab *Corrado* confectæ in castris apud *Forum Sempronii*, ubi *Picentum* exercitus, *Marchionis* jussu, xiii. Kal. Jun. confedebat. Eodem hoc anno *Bartolinus*, & *Nicolaus Foliani*, *Ugolino* nati, quæcumque illis bona, ac jura domus *Traversariæ Ravennatis* essent, *Ravennæ*, *Argentæ*, *Ferrariæ*, eorumque locorum agris, ac omni Provincia *Flaminia*, largiti sunt *Bonifacio Foliano*, *Matthæi* filio. Octobri mense *Fr. Otholinus* Prior Præfectus *S. Georgii* in *Braida* *Veronensis* designatus *Hadrianæ Ecclesiæ* Episcopus, cum in agro *Patavino* esset, in cœnobio *D. Mariæ ad Carceres*, procuratorem suum *Guidonem* fecit, *Hadrianum* Canonicum, qui confirmari a *Bonifacio Archiepiscopo* peteret, atque impetraret. Vacabat tum Pontificium solum *Nicolai Tertii* interitu, qui cum xi. Kal. Septembr. obiisset, nullum adhuc habuerat successorem, sed neque propter ingentes *Romanorum* civium dissensiones habuit, donec *Gallis* *Cardinalibus* convenientibus, qui tum *Italici* præstabant, *Martinus Quartus*, *Viterbii*, Pontifex Max. VIII. Kal. Mart. renunciatus est: quo tempore terrarum orbis, *Italiaque* præsertim, belli procellis agitata, nullibi quiescebat: nam *Paleologus Byzantius Cæsar* ab *Romana Ecclesia* descivit, *Siciliamque* occupaturus, cum *Petro Aragonum* Rege, classem instruebat: *Philippus* *Galliæ* Rex, *Hispanias* aggredi parabat: *Romæ* inter *Ursinos*, & *Annibales* tumultus erat: *Turriani*, & *Vicomites* in *Gallia Cisalpina* digladiabantur: sumptis *Perusini* armis, *Fulginate* invaserant: in *Sicilia* aded in *Gallos* dominantes sævitum est, ut famosa illa *Vesperarum Sicularum* clades fuerit consecuta, cum neque mulieribus pepercerint, *Gallico* semi-

A ne gravidatis: *Pisani*, *Genuensesque* de possessione *Insulæ Corsicæ*, quæ *Cyrnus* fuit priscis, contendebant: ipsaque *Flaminia*, *Forolivien*sum potissimum ab *Ecclesia Romana* defectione, qui & *Faventinos* secum abduxerant, magno perturbata motu est: cum autem *Forlivii* in foro ad arma venissent: *Guido Ursellus*, & *Joannes* frater obtruncantur, *Nomajus* ex *Nomajorum* familia è *Fabrica*, *Franciscus* *Herculanus*, *Ludovicus* *Pontiolus*, *Andreas*, & *Matthæus Ottorengi* fratres, in turrim fuga elapsi, conflagrarunt incendio. Ceterum, ut quod in *Faventinos* *Guido Montefeltii* Comes, *Forolivien*sis exercitus Imperator, fecerat, idem tentaret in *Ravennates*, xvi. Kal. Jun. una cum *Guglielmo Francisco* domino domus *Traversariorum*, cive *Ravennate*, *Forlivii* Prætor, coacto propè *Ravennam* civium, militumque *Forolivianorum* exercitu, conjunctisque copiis cum militibus, popularibusque *Cæsene*, *Britonorii*, *Foropompilii*, ac *Cervie*, ingentem *Ravennati* agro vastationem intulit, omnibus latè segetibus, vitibusque, ac arboribus, ad ipsas usque portas urbis, die, nocteque cæsis, domibus etiam, dum postridie *Forumlivii* redirent, qua abibant, incensis. Quamquam verò *Foroliviani*, *Lambertatiæque* factionis proceres, qui *Forlivii* erant, Legatos ad *Martinum Pontificem*, *Orbiti* comitantem, & recuperationem *Forlivii* molientem, miserunt, a Pontifice tamen consequi nihil potuere, ac potius rejecti sunt, cum apud Pontificem, *Hieremianorum Bononiensium* Legati, & *Bonifacius* Archiepiscopus *Ravennas*, *Thadæusque* *Novellus Montisfeltii* Comes, *Guidoni* oblitum de bonis hæreditariis infensus, Rexque ipse *Carolus* essent. Itaque *Hieremianorum* etiam legatorum opera, ad recuperandum *Forlivium*, Pontifex *Joannem Appiam*, quem & nonnulli de *Epa* vocant, *Gallum*, *Caroli* Regis consiliarum, cum octingentis *Gallici* nominis equitibus, misit in *Flaminiam*. *Bonifacius* Archiepiscopus, ipse quoque recuperandis *Argentæ* juribus intentus, cum diu disceptasset de fructibus *Argentæ*, ac de jurisdictione in *Portu majori*, ejusque plebatu, nec non & *Maderio*, & ceteris *Argentani* comitatus juribus, cum *Opizone* *Marchione Estensi*, & *Repubblica Ferrariensi*, qui magnam fecisse impenfam in illa tuenda loca, & præsidio firmanda ajebant, multaque ab utraque parte illata damna, tandem assentiente *Ravennati* sacrorum virorum conventu, *Gerardum* Episcopum *Sabinensem*, & *Benedictum* *S. Nicolai in carcere Tulliano* Diaconum Cardinalem omnis controversiæ arbitrum delegit, quod & fecit *Opizo*: amboque se haudquaquam ab eorum sententia recessuros, decem millium marcharum argenti multa, parti, arbitrii sententiam servanti, persolvenda, compromiserunt. Hujusmodi autem facultas arbitris data, post diem *D. Michaelis* festum, nulla ut esset, caverunt, nisi si quid esset dubii declarandum. His actis, cum proficisci *Bonifacius* *Ravennam* cogitaret, tertio Kal. Jun. *Orbiti*, in ædibus *Bertutii* civis *Orbitani*, præsentibus *B. Archiepiscopo Genuensi*, *B. Episcopo Vicetino*, & aliis, procuratorem suum fecit *Ugolinum* è *Lavania* Canonicum *Meldensem*, fratrem: mox in *Flaminiam* abiit, ubi *Joannes Appia*, *Forum Cornelii*, & *Faventiam* nullo negotio est ingressus, nam *Guidutinus* *Prendipartes* *Faventiae* Prætor, universusque *Faventinus* *Senatus* *Bencevennum* è *Calugnano* procuratorem suum fecerant, qui *Bonifacio Archiepiscopo Ravennati*, civitatis nomine reciperet, se quæcumque imperasset, studiosè facturum: itaque eò etiam se *Bonifacius Archiepiscopus* contulit, & xv. Kal. Jul. testamento interfuit, quod *Thadæus* *Montisfeltii*, & *Urbini* Comes, *Faventiae*

in fratrum Dominicanorum cœnobio fecit, *Bonifacii*que ipsius Archiepiscopi fidei, & Episcopi *Fanestris* commisit: horum alteri decedenti substituit Episcopum *Pisaurensē*, & *Ugonem D. Mariæ* è *Massa Trebaria*. In eo testamento, postquam legavit *Thadæus* multa pro malè ablatiis, terræ sanctæ subsidio, quoniam ipse erat Cruce signatus, quingentas reliquit *Ravennatis* monetæ libras. *Rainaldo*, ac *Philippino* filiis, expellente natis, victum, vestitum, equos atque arma, quæ necessaria essent, dari, pro hæreditatis viribus, voluit. *Robertum* filium initiari sacris iussit: hæredes ex assē *Corradum*, & *Thadæum* filios instituit: e quibus, si quis sese opponere testamento, neque iis satisfacere voluisset, ejus pars hæreditatis abiret ad Magistrum, & fratres militiæ templi. *Bonifacius Archiepiscopus*, cum præsens esset, id sibi injunctum munus accepit, nec diu post, Octavo Id. Jul. unà cum *Joanne Appia*, & *Ravennatibus*, ad opidum *Traversariam*, agri *Ravennatis*, cum exercitu se contulit. Postquam enim *Appia*, litteris ad Rempubl. *Forolivianam* ab se missis, quibus mandabat, ut *Comitem Guidonem Feltrium*, Præfectum, omnesque advenas urbe ejiceret, non fuisse obtemperatum viderat; neque Comes ipse, neque *Lambertatii*, ad quos item scripserat, Provincia, ad certam diem, exceßerant, Copias è *Cosna*, ubi castra fuerat metatus, moverat, peragratoque *Foroliviano* agro, & ostentata hostibus acie, ad opidum se *Traversariam* convertit: inito ibi prælio, vallum est captum, quod *Guglielmus* dominus domus *Traversariorum*, ante opidum excitarat. Motis inde castris, ad *S. Martinum*, rus supra *Forumlivii*, ad secundum lapidem, processum est: unde biduo post, ad fossam itum suburbii *Ravaldini*: ubi erumpentibus *Forolivianis*, tumultuario inito prælio, duo viri nobiles *Galli* cecidere. Tandem cum aliquamdiu, non absque incendio, & ruinis, per *Forolivianum* essent agrum vagati, exercitus omnis, in quo *Bononienses*, *Foro-Corneliani*, *Faventini*, omnesque eorum amici è *Flaminia* erant, *Gallicique* & *Romani*, ac *Latini* nominis milites, *Ravennam* XIII. Kal. Octobr. se recepit. Tum *Guido Comes Montefeltrius*, Respublica *Foroliviana*, exsulesque *Ravennates*, *Bononienses*, *Foro-Corneliani*, *Faventini*, & *Bagnacavallenses*, qui tum omnes *Forolivi* morabantur, miserunt ad Pontif. Maximum Legatos, qui postulerent veniam sibi dari: sed cum mandasset Pontifex, ut exsules, advenæque omnes *Forolivi* ejicerentur, ipsi vero exsules, atque advenæ abeundi consilium nequaquam expedirent, ac potius, quod suis civitatibus injuste excluderentur, discessum inde sibi minime patere affirmarent, peterentque dari sibi a Pontifice locum ad habitandum, quo commearent, Pontifice id negante, re infecta oratores reversi sunt. Cum autem nihil adhuc esset in *Argentana* lite, cum *Opizone Marchione Estensi*, confectum ab arbitris, denuò *Michaël Archidiaconus*, Ugo Præpositus, & ceteri sacri *Ursianæ Ecclesiæ* viri, probarunt, tertio kalend. Novembr. ratumque habuerunt, quod *Bonifacius* & *Opizo* jam compromiserant. Postero anno, coactis *Faventie* copiis, *Appia*, aliquot civium opera, potiundi *Forolivi* in spem adductus, pridie kalend. April. vesperi, curato corpore, illuc cum omni exercitu contendit, suburbiumque ad portam *Sclavoniam*, tradentibus illis, ingressus est. Verum cum insidias *Foroliviani* 461 sensissent, abire coactus. Qui conjurationem inierant, cum ea nocte in campum *Guidonis Bonati* convenissent, pars capti, a capite ad pedes, jussu *Guidonis Feltrii* secantur, bonis alii, & exsilio mulctantur, *Appia*, ab urbe haud procul, juxta suburbia, ad Portam Ruptæ vocatam, in campo

A *Guidonis Bonati*, cui ab insigni quercu nomen erat, castra locat: nequaquam veritus, urbe facillè potiturum. Contra *Guido Comes Feltrius*, hortante *Guidone Bonato*, cive *Foroliviano*, Philosophiæ, Astrologiæque tunc temporis peritissimo; qui benigno quodam, uti dicebat, Sydere exorto, cuncta *Forolivianis* secunda pollicebatur; quamquam se longè imparem Pontificiis intelligebat, tamen suorum etiam virtuti fides, *Galorumque* temeritate *Forolivianis* proposita, bono omnes animo jubet esse, & sua consilia, quæ magna calliditate animo coquebat, sequi. Nec mora, ea Porta Ruptæ, quæ hostes respiciebat, patefacta, ab omni que deserta præsidio, adversa ipse cum exercitu egreditur Kal. Maji, ante lucem, qua itur *Ravennam*, eamque portam, aliquotque præterea stationes, valido milite firmat. Inalbescente cælo, ex Pontificiis, aliqui pedites, equitesque ad urbem, ut sæpè alias, excurrunt, patenteque inventa porta, statim rem omnem significant *Appia*, qui hostes præ metu deseruisse urbem, & se fugæ dedisse, arbitratus, relictis aliquot, ut plerique auctores sunt, apud Quercum cohortibus, cum omnibus copiis *Forumlivii* ingreditur. Facile autem comprehendere animo potest, cum omnia tuta existimarent, quàm se totos *Galli*, prædæ, vinoque, quod ibi generosum nascitur, & cibo dederint, quamque deinde altus eos somnus amplexaretur, cum eos, senes, & mulieres domibus hilariter exciperent. Quæ cum per speculatores *Guido Feltrius* habuisset cognita, instructa acie, hortatusque brevi oratione milites, qua exierat porta, in urbem revertitur, *Gallos* vino, somnoque fere sepultos, & inopinato hostium incursum trepidantes passim obruncat. Nullus publico, privatoque consilio locus esse Pontificiis videbatur, tandem tamen videntes unam sibi petendam ab armis salutem, *Italorum*, *Galorumque* proceres, in quibus *Thomas Ghetius Ravennas*, *Corradini* filius eminebat, sese strenuè objiciunt *Forolivianis*, ingensque & cruentum in foro certamen committitur. Verum postquam die, noctuque non in foro modò, sed per vicos esset pugnatum, pugnae facie maximè fœda, & miserabili, cadentibus undique *Gallis*, cum incerti, nulloque ordine vagarentur, in fugam se conjicere, & terga dare coacti sunt, senibus, mulieribusque ingentia è fenestris etiam in fugientes saxa deturbantibus. Occubuit eo prælio ex *Italicis*, *Thomas Ghetius Ravennas*, *Thadæus Feltrius*, *Guidonis consanguineus*, sed illi, ob litem de qua diximus, insensus; *Tibaldellus Zambraffus*, qui *Faventia*, portas noctu aperuerat; *Guido Malabucca Bagnacavallensis*, *Guglielmus Scababiccus*, *Virundus Asinellus* Bononienses, *Guido Acarisus Faventinus*, & multi præterea. Ceterum *Appia* confirmato animo, reliquias militum colligens, majore quam antea coacto exercitu, quem potissimum Pontifex, & *Carolus Rex*, diligentissima conquisitione ex fortissimis militibus confecerant; *Ravenna*, multos, qui militiam facerent publico *Ravennatum* stipendio, accivit; in quibus *Guido Polentanus*, & *Bernardinus*, Ostasiusque filii, Duces, enitebant. Cum iis igitur copiis, *Appia*, Meldulam opidum *Foroliviani* agri, obsidere instituit: cum interea *Castrocariani* Comites, ad eam diem *Forolivianis* addicti, ad *Appiam* deficientes opidum *Castrocarum* illi tradidissent. 462 *Ravennates* cohortes, vicina alia opida, quæ *Forolivianarum*, *Feretrarumque* erant partium, expugnant, agrosque hostium, & domos diripiunt: sed dum incautè, nullaque de hostibus suspitione iter faciunt, ad extremum anni, *Malvicinus Bagnacavallensis*, & *Superbutius Boweda*, magna manu illos fundunt, & usque ad opidum *Tuduranum* fugant, & quam ex hostibus magnam

ANN.
MCC
LXXXII.

gnam fecerant, prædam omnem abducunt: mox opidum *Voltram* oppugnant: cui nisi *Joannes Appia* a Bulgaro Abbiofio Bagnacavallensi certior factus, opem tulisset maturam, capto illo opido viam sibi *Malvicinus* ad majores progressus facile aperuisset. Inter tot tumultus, ne *Cymacientes* a *Ravennatibus* abstraherentur, cujus erat non parva suspicio, anno, qui est insequutus, sexto Id. Januar. *Ghirardus Rangonus Mutinensis*, *Ravennæ* Prætor, scriptis ad *Guidonem Polentanum*, *Alberici* filium, litteris, fecit, ut ipsi *Cymacientes*, per *Boniflittum Deredoffum*, & *Ghirardum Morandum* Legatos, denuò sacramentum *Ravennatibus* dixerint: & pisces magnos centum, vocant Capitaneos; quotannis pridie Natalitiorum Domini, de more, afferre promiserint. *Joannes Appia* qui *Provincia*, *Flaminie*, civitatis *Bononie*, comitatus *Britonorum*, & pertinentiarum eorundem, pro *S. Romana Ecclesia* Comes & Generalis Rector, in iis, unde hæc excerpsumus, tabulis publicis scribitur, *Malvicinum Bagnacavallensem*, & *Superbutium* Guidonis è *Bovelda* filium, edicto *Faventie* VII. Id. April. pronunciato, in exsilium è *Provincia* ejecit: causæ adscribuntur, quod Pontificiis militibus infidias, interitumque fuissent moliti, cum *Ecclesiæ Romanæ* perduellibus, *Guidone* præsertim *Feltrio*, *Forolivianisque* & eorum asseclis, in Pontificios conjurassent: *Forumlivii*, & cetera loca, in quibus ii commorabantur, qui defecerant a *Romana Ecclesia*, intrassent, *Malvicinus*, cum exercitus esset ad *Imeldulam*, *Superbutius* postquam se receperat ad Pontificios, ad hostes profugisset, ibidemque ad eam diem consisteret, armaque in Pontificios moveret, in eos maximè, qui *Ravennæ* commorabantur: prædam ambo, de qua diximus, ex hostibus partam abegissent, *Voltramque* opidum oppugnassent. Ad hæc tractasset *Malvicinus* cum *Guidone Feltrio*, *Forolivianisque* & sociis, *Ecclesiæ* perduellibus, defectionem *Bagnacavalli*, ceterorumque locorum, quæ sunt ditionis *Romanæ Ecclesiæ*, ut ea *Guidoni* ipsi, & aliis *Ecclesiæ* hostibus traderet. In jus autem ad causam dicendam vocati, nequaquam paruerant. Itaque perinde quasi desertores, & transfugas, eos è *Provincia*, urbeque *Bononia* relegavit, eorumque bona arario Pontificio addixit, nisi ad decimum a Paschate diem, ipsi apud *Appiam*, ad causam dicendam adessent, alioqui capitis damnati haberentur, & ut criminis læsæ majestatis rei, si caperentur, capite mulctarentur. *Argentam* interea *Bonifacius*, ut in officio retineret, *Guidonem è Lavania*, Vicecomitem ibi suum constituit. Paulo post, mense Majo, *Guido Feltrius*, *Forolivianarum* copiarum Imperator, & plerique *Bononienses* exsules, *Lambertatæ* factionis, tanto apparatu permoti, cum nequaquam posse obsistere intelligerent, sese Pontifici dedunt, atque inde incolumes abiire: idem *Cæsene* factum est, quam mense Junio *Appia*, annuentibus civibus, est ingressus. Receptum *Forumlivii*, Pontificis jussu: qui ob id Cardinales in *Flaminiam* misit; vallo & fossa privatum est: dejectæ urbis portæ, & aliqui cives, *Lambertatæ* & *Gibellinæ* factionis, in *Subalpinos* relegati. *Martinus Pontifex* cum *Guidonis Polentani*, *Lamberti* filii, virtutem in hoc bello, & fidem perspectam haberet, intelligeretque jacturam ab *Romanæ Ecclesiæ* perduellibus ipsam illatam, bonis omnibus *Ugutionis*, & *Berii* fratrum *Britonorianorum*, qui a *Romana Ecclesia* deficientes, *Britonorum* Prætozem interfecerant, quæ multa erant & ampla, eum donavit. *Bonifacium Archiepiscopum* ablata, per hæc bella, *Ecclesiæ Ravennatis*, opida suapte auctoritate, recuperare studentem, *Martinus Pontifex* per litteras *Orbiti*,

A XII. Kal. Septembr. anno III. Pontificatus sui datas, monuit, ea ut restitueret *Joanni de Epa*, ita enim ibi scribitur; *Provinciae* Rectori: alioqui *B. Episcopo Portuensi*, Legato, & *Guidoni e Monteforti*, Pontificiarum copiarum ductori, se per litteras mandare, nisi pareret, ut sacris in eum prophanisque poenis agerent, & ad illa restituenda cogerent: interea tamen ageret apud Legatum de *Ravennatis Ecclesiæ* juribus: velle se ea tueri, integraque servare. Cum *Forolivianis* autem per id tempus, tanta existimatione *Bonifacius* negotia pleraque agebat, ut cum iis non esset contentus, quæ duodecim viri a *Forolivianis* designati confecerant, denuò quinquaginta viri, jussu *Gualdi Inceppi*, Rectoris *Forolivii*, Idib. Septembr. convenerint, auditaque *Guidonis Polentani*, de re ipsa, oratione, decreverint, ab duodecim viris, alios duodecim eligendos, ex optimatibus, quibus ejus negotii cum *Bonifacio* administrandi, procurandique & conciliandæ concordiae, ac *Reipublicæ Forolivianæ* bonorum ei promittendorum, vel jure jurando, facultas esset. Itaque ad XVII. Kal. Octobr. novè duodecim viri, conventu habito in ædibus *Stoldi*, *Forilivii* Rectoris, duos ex se ipsis Legatos ad *Bonifacium* miserunt, ut si contentus *Bonifacius* non esset ea summa, quam alii duodecim viri polliciti fuerant, tandem id facerent, quod *Bonifacius* mandasset. Insignis etiam fuit hic annus, non modo *Pisanorum*, & *Genuensium* navalibus inter se præliis, sed singulari constituto certamine duorum Regum, *Caroli Neapolis*, & *Petri Aragonie*: qui quamquam *Burdegalam*, uti fuerat decretum, non convenissent; propterea quod *Petrus* nusquam toto die visus, occidente jam fere sole, cum tum primum abiisset *Carolus*, in campum prodiit, asseruitque, certamen se neque detrectare, neque vero detrectasse, tamen Pontifex, qui id commentum dicebat, *Petrum* & diro Senatusconsulto notavit, & *Siculum* Regnum injuste retinere pronuntiavit, & *Tarraconensi* Imperio multavit, ejusque Regem instituit *Carolus Comitem Valesium*, *Gallicæ* Regis fratrem. Proximo anno, tertio Kal. Februarii *Bonifacius* *Glazefii* filius, *Castrocarii* Comes, certam a *Bonifacio* Archiepiscopo pecuniam mutuo accepit, cum essent *Cæsene*, in Prætorio, adessetque, *Comes Ugutio*, *Ravennæ* Prætor. Nec multis post mensibus, *Guillelmus è Carpeneto*, *Julianus*, *Benvenutus Passerus*, & *Petrus*, qui in iis tabulis vocantur majores, defensores, seu capitanei populi *Castrocarii*, & nonnulli alii, delecti ab *Albergutio Mainardo Britonorianum*, *Castrocarii* Prætoze, ex Senatus sententia auctoritateque, quod Deo, Pontifici, & *Bernardo Episcopo Portuensi* Legato, & *Guglielmo Decano Comiti Flaminie* honori esset, *Bonifacium Archiepiscopum Ravennatem*, Prætozem, Rectoremque *Reipublicæ Castrocariæ* in annum, a Kal. Januarii proximis, ad alias Kal. Januarias, stipendio librarum centum & decem *Ravennatium* decreto, postularunt; designaruntque. Ipse verò *Bonifacius* pridie Non. April. 464 testamentum fecit, & *Ecclesiæ Ravennati*, campum, sacerdotum vulgo appellatum, extra portam *D. Mariæ*, juxta muros urbis, inter portam *D. Mamæ*, & *Gagiam*, juxta fossam, qua aqua ad frumentarias molas deducitur, situm, legavit, ut ejus fructus quotannis die *D. Vitalis* festo, per Archidiaconum, & præpositum distribuantur sacratibus viris, atque egentibus omnibus, qui eo die, anniversariis illius exequiis interfuerint. Quoniam vero, ut damna resarcirent *Foroliviani*, eorumque *Reipublica*, quibus *Ecclesiam Ravennatem*, & ipsum in opido *Tudurano*, aliisque *Foro Pompiliæ* dioceseos opidis, affecerant, eos, auctoritate sibi a *Foroliviano* Senatu data, viginti millibus libris *Ravennatibus* multaverat, cum videret eorum

rum vires atque fructus superioribus exhaustos bellis, ad novem millia librarum item *Ravennatium*, eam summam redegit, sic ut pro quatuor millibus, illi, *Ecclesiaeque Ravennati* molae frumentariae ad pontem *Vitis* amnis darentur, fasque illi esset alias ibidem excitare, immunes, & liberas. Aduere praesentes, *Forolivi* in aula magna superiore coenobii *D. Mercurialis R. Episcopus Forolivianus*, *Michilinus Archidiaconus Ravennas*, *Aldebrandinus Arguliosus*, *Guglielmus Ordelaus*, & duodecim viri, quos diximus, XIII.

ANN.
MCC
LXXXV.

Kal. Febr. Biduo post, *Faventini*, id autem est; ut ex tabulis ipsis habetur; *Petrus*, *Friolani* filius, *Prætor Faventiae*, *Antiani*, *Consules*, & *Consilium generale communis Faventiae*, *Guidonem Episcopi procuratorem suum fecerunt*, qui adiret ad *Bonifacium Archiepiscopum Ravennatem*, *Vivianum Episcopum Faventinum*, *Malatestam de Veruculo*, *Guidonem Polentanum*, *Lamberti filium*, servaturumque polliceretur, quæ in legibus a Senatu populi, & communis *Faventiae* latis, de facultate nobilibus illis viris data, pecunia *Reipubl. Faventiae* impendendæ, haberentur, mutuaque eam pecuniam acciperet, quam *Bonifacius*, & collegæ juberent. Obiit hoc anno *Martinus Pontifex*, & cum in ejus locum suffectus esset IV. Non. April. *Jacobus Sabellus*, *Honorius Quartus* vocatus, *Bernardus Episcopus Portuensis*, in *Flaminia* legatus, cum esset *Faventiae* V. Kal. Junii, *Canonicatus Ravennates*, quos *Alexander de Romena* habuerat, & ducta deinde uxore; neque enim sacris erat initiatus; reliquerat, quia intra suæ legationis fines erant, *Bonifacii Archiepiscopi* rogatu, *Guardino Griffi Strixio*, illi a cubiculo dedit, inde ut persolveret militibus stipendia, tributum *Provinciae* imposuit. Anno qui insecutus est, fuit autem a partu Virginis millesimus ducentessimus octuagesimus sextus, quo *Ravennatem* gessit *Præturam Guido Polentanus*, *Lamberti filius*, *Forolivii*, in *D. Mercurialis aede*, *Bonifacius Archiepiscopus*, Octavo Idus Jul. *Provinciale Synodum* habuit, cum interfuissent, *Rainaldus Forolivianus*, *Thadæus Foro-Pompilianus*, *Aymericus Casenas*, *Henricus Saffinas*, *Ugulinus Faventinus*, *Sifredus Foro Cornelianus*, *Bonifacius Hadrianus Episcopi*; & ad hos, *Episcoporum Bononiae*, *Mutinae*, *Parmæ*, *Cerviaeque* procuratores accessissent: multa in eo sunt ad rectè vivendum salutaria, decreta, & rebus sacris *Provinciae Ravennatis* consultum est: Ut verò *Bonifacius* reliquis etiam *Ecclesiae suæ* consuleret, aliquot prædia, eademque ampla, juxta *Constantiam*, nunc *Guidonis Polentani* per *Guardinum* sibi a cubiculo, procuratorem suum, a *Malatesta de Veruculo* emit: in iis autem tabulis, *Arimini*, in *Prætorio*, sept. Kal. Augusti confectis, *Malatesta*, civis *Ariminensis* appellatur, praesensque

ANN.
MCC
LXXXVI.

465

adfuit *Federicus Malatesta*. Exitu anni, inter-nuncius a Pontifice in *Galliam* *Bonifacius* est missus: qua autem de causa his litteris patebit: *Honorius Episcopus*, servus servorum Dei, *Carissimo in Christo filio*. E. Regi *Angliae illustri*, salutem, & *Apostolicam benedictionem*. Habebat, inter cetera, tuarum series litterarum, quas nuper nobis per dilectos filios, *Radulfum Talemant dictum*, & *Haimonem de Jolens militem*, *Regiae magnitudinis Nuncios*, super tractatu treuguarum inter carissimum in Christo filium nostrum *Phy. Regem Francorum illustrem*, & *Alfonsum natum quondam Petri*, olim *Regis Aragonum*, per te habito, direxisti, ut ad te aliquos probos viros, & industrios mitteremus, cum qui inter Regem, & *Alfonsum praedictos*, pacis & concordiae foedera; si nostris & *Ecclesiae beneplacitis* consona possent reperiri; seu fieri procurares: quique hujusmodi firmandi negotium haberent a nobis plenariam potestatem. Sanè fili carissime, sollicitè confi-

derare te cupimus, & advertere diligenter, quàm sit arduum, quàm difficile, quàm profundum praetatum negotium, pensatis attentius ejus circumstantiis universis, cum illud *Romanam Ecclesiam*, & clarissimam domum *Franciae*, ac dilectos filios nobiles viros, *Carolus primogenitus claræ memoriae C. Regis Siciliae*, liberos quoque quondam *Fernandi nati inclytæ memoriae A. Regis Castellæ*, necnon & eundem *Alfonsum*, ac *Jacobum germanum*, & matrem ipsius, & etiam *Franciae*, *Castelleque Regna*, quinimo totius ferè *Christianitatis* populos propensius, & profunde contingere dinoscatur: propter quod penitus expedit, ut illo non perfunctoriè, non præproperè, sed exactè potius, & mature, ac etiam cum deliberatione præcipua procedatur, ut, auctore Deo, firmitus, solidiusve consistat, quod agi contigerit in hac parte. Ideoque Celsitudinem *Regiam* rogamus, & hortamur attentè, quatenus non molestè ferat *Regalis benignitas*, si venerabilibus fratribus nostris. B. *Ravennat. & P. Montis Regalis Archiepiscopis*, ad te, pro jam dicto negotio, destinatis, potestatem hujusmodi ad praesens non duximus concedendam, quamquam de ipsis, ac eorum probitate multiplici, plenissimè confidamus, praesertim cum *Apostolicae sedis* providentia circumspècta non soleat tam ardua, tam perplexa, difficiliaque negocia, per *Nunciorum solemnium solertiam* definire: Nec ambigimus, prudentiae *Regiae* profunditate pensata, quin ipse diligenter adverteris, quod praemissae potestatis auctoritas, circa memoratum negotium non erat, sub tanta incertitudine, ab eadem *Ecclesia*, quibusvis *Nunciis* committenda. Dat. *Romæ apud S. Sabinam*. VIII. Id. Novembr. Pontificatus nostri anno II. Cum his autem litteris, alias conjunxit ad *Bonifacium*, & *Petrum* his verbis scriptas: *Honorius Episcopus servus servorum Dei*, *Venerabilibus fratribus*, *Bonifacio Ravennat. & Petro Montis Regalis Archiepiscopis*, salutem & *Apostolicam benedictionem*. Licet vobis, & vestrum cuilibet, per nostras sub certa forma litteras, firmandi, & acceptandi treugas inter carissimum in Christo filium nostrum *Phy. Regem Francorum illustrem*, & *Alfonsum natum quondam Petri olim Regis Aragonum*, per carissimum in Christo filium nostrum. E. *Regem Anglorum illustrem tractatas*, liberam commiserimus potestatem, dummodo praefatus *Alfonsum* certas condiciones, in eisdem expressas litteris, duxerit adimplendas, quia tamen paterno desiderio ducimur, ut sit populo *Christiano* tranquillitas, & animarum, ac corporum periculis obvietur, *Fraternitati vestrae* per *Apostolica scripta* distictè præcipiendo mandamus, quatenus si contigerit, quod idem *Alfonsum* condiciones easdem, vel ipsarum aliquas recuset forsitan adimplere, vos propterea nequaquam rumpatis negotium, sed potius juxta nostræ directionis, informationis tenorem, studeatis prudenter procedere in eodem. Dat. *Romæ apud S. Sabinam* VII. Id. Novembr. Pontificatus nostri anno II. Haereditaria inter hos *Reges* dissidii causa fuerat: quoniam *Philippus Galliarum Rex*, ut institutionis Pontificiae, de qua supra diximus, jura persequeretur, *Aragonense Regnum*, terrestribus copiis petens, capto *Ruscinone*, id nunc *Perpinianum* appellari putant; dum obsideret *Gerundam*, *Carolus* autem *Valesius*, mari *Narbonem* primo, mox in portum *Rosæ* classem adduxisset, *Petrum* obvium cum exercitu factum, in augustiis montis *Pirenei*, superiore anno, vulneraverat, ex quo vulnere migraverat è vita: quemadmodum & morbo oppressus *Philippus Ruscinoni* haud ita diu post fecerat: unde omnia ferè ab *Hispanis* deinde recepta; disjecta ab *Rogero Oria*, *Ammirante Petri Regis Valesiana* classe: quam duas in partes divisam, alteram relicto in portu *Rosæ*, alteram *Narbonem* abeuntem, facilius superaverat. Successerat *Philippo Galliarum Regi*, *Philippus* filius, cognomento *Pulcher*, *Petro Aragonio*, in *Aragonensi Regno*, *Alfonsum* fi-

B

C

D

E

F

466

filius, ii de quibus in iis litteris Pontifex meminit, in *Siculo*, Jacobus, frater, quem alii filium dicunt. Sub id tempus *Opizo Estensis*, cum *Bernardino Polentino* Ravennate, foedus iniit, *Polentinoque Mutinensem Præturam* gerente, ejus urbis dominatum quærebat: cum autem *Polentanus* ductasset in Pontificio exercitu, non absque laude, copias, Præturam quoque *Cerviensem* annis superioribus gessisset, & hoc tempore *Mutinæ* Prætor esset, eam comparaverat familiæ suæ dignitatem, adeoque ipsius nomen creverat, ut ejus foedus, atque amicitiam, finitimi Principes expeterent, & *Mediolanenses* hoc anno *MCCCLXXXVII*. illum sibi Prætozem designassent, atque postularent: verum ipse ne *Mutinensi* abdicare cogeretur, *Mediolanensem* repudiavit. *Graffonus Graffonius*, qui una cum *Gibellinis*, *Mutina* patria, per civilium bellorum tumultus, jam pulsus fuerat, re constituta cum *Thomafono*, & *Manfredo de Rosa*, Saxoli Dominis, *Thomafino Ramberto Ferrariensi*, & *Gibellinis Veronensibus*, Mantuanisque noctu simul *Mutinam* abeunt, sed porta *Bajoaria*, a conjuratis plerisque civibus patefacta, urbem ingressi, ab iis sentiuntur, qui excubabant: quorum excitatus clamore *Polentanus*, sequentibus *Rangoniis*, *Boschetis*, *Guidoniis*, militibusque & populo, accurrens, expulit *Gibellinos*, & *Rambertum*, aliquot præterea cepit, qui nece eorum infelicis consilii poenas paulo post dederunt. Eodem hoc anno, cum de agrorum finibus, præsertim qui ad amnem *Sapim*, *Cerviam* versus, *Cæsenates* cum *Ravennatibus* diu disceptassent, *Guidone* tandem *Polentino*, *Lamberti filio*, *Ravennatum*: *Jordane Columna*, cive *Romano*, *Cæsenatium* Prætoribus, fines terminantibus, finis controversiæ impositus est. Hoc anno mense Novembri *Bonifacius Archiepiscopus Ravennas*, apud *Bituriges* in *Gallia* erat, parumque poterat ad negotium, de quo missus illuc fuerat, incumbere, mortuo jam inde a Nonis Aprilis *Honorio Quarto Pontifice*, nec alio hæcenus creato. *Petrus Stephani* Romanorum Proconsul, & universæ Præfectus *Flaminie* pro *Romana Ecclesia*, intuens non omnem modo *Cisalpinam Galliam* bellis, ac factionibus divisam, acerrimè diffidere, sed *Flaminios* etiam ipsos immortalibus penè odiis inter se dissentientes, esse non admodum libenter *Romanæ Ecclesiæ* subjectos, conventum ad *Forum Cornelii* indixit, quò jubet omnium *Flaminie* civitatum Legatos convenire, ut communi consilio singulis civitatibus, & milites imperarentur tuendæ Provinciæ, & in officio retinendæ. *Polentani* liberum, atque perfectum vrbis *Ravennæ*; ut conjici ex re ipsa potest; dominatum affectantes, convocato assedlarum suorum concilio, duos oratores, Reipubl. *Ravennatis* procuratori socios misere, qui affirmarent, *Ravennam* nullis hujusmodi tributis unquam vexari solitam, cum cæteræ *Flaminie* civitates illis agitantur. Adscribunt deinde in mandatis, ne oratores tributum ullum, militesve imperari sibi paterentur: imperatis, nequaquam assentirent. Id cum *Petrus* rescivisset, *Polentanorum* oratores, procuratoremque Reipubl. *Ravennatis*, se inspectante, apprehendi, & in carcerem tertio Kal. Decembr. unà cum *Manente Archipresbytero Plebis S. Archangeli*, *Vicario Ariminensis Episcopi*, *Joannino Præposito Ecclesiæ Ariminensis*, *Blanco templi S. Manentis*, & *Rodulfo S. Paterniani Ariminensis*, æditimis, Reipubl. *Ariminensis* Legatis, contrudi mandat: conventuque habito, pecuniam, & milites, *Ravennæ*, ut ceteris etiam civitatibus, imperat: triduoque post, eductis è custodia Legatis edixit, ut se defenderent, tributumque & milites, quos imperaverat, conferrent. Ceterum quoniam *Polentanus* non modo jussis non paruit, sed *Petrum*, tamquam cum adversariis

A *Polentanorum* sentientem, hostis loco habere visus est, illudque tributum, non tuendæ *Flaminie*, Pontificioque folio conservando, sed ejus Tyrannidi, ad quam occultè aspirare videbatur, imperatum asseverabat, *Petrus* pronunciato edicto, Prætozem; erat autem *Guido Polentanus*, *Lamberti* filius; Senatam, & Commune *Ravennæ*, omnesque privatim, & publicè *Ravennates*, injuria affici, & occidi impune ab omnibus posse, declaravit. Verum postero ineunte anno, pridie Non. Januar. *Cæsenæ*, in Prætorio, Senatu *Cæsenatium* coacto, ut Provinciæ *Flaminie* quieti consuleretur; ita enim agebant; *Rodulfus de Galisidio*, & *Gerardus Azzardus*, Defensores populi *Cæsenatis*, alique complures, *Ugulinum Duidoli Roselli*, civem *Cæsenatem*, procuratorem suum fecerunt, ad foedus, pactaque cum *Ravennate* Republ. ejusque procuratore ineunda, quibus jura, leges, privilegia, consuetudines tueri, sacramento promitterent, ejus amicos, inimicosque, suos item ducerent, Reipubl. *Ravennati* adversus suos hostes, qui foedera, inducias, bellum molirentur, armatos, & in equis, cum *Ravennates* jussissent, subsidio venturos, jurarent: nullasque inducias, nulla conventa, pacemve habituros, cum ullo *Ravennatum* hoste, nisi bona *Ravennatum* venia. Quæ omnia *S. Romanæ Ecclesiæ* honori fieri, esseque velle pronunciarunt. Tamen *Petrus Stephani*, conventus sui *Foro-Corneliani* decretis insistens, litteris contumeliosis, & minacibus, tertio Non. Febr. in Prætorio *Foro-Corneliano*, inspectante *Alidosio*, ex *Alidosiorum* familia, *Foro-Cornelii* Præfecto, multisque præterea audientibus recitatis, *Malatestæ de Veruculo*, *Joanni Claudio*, *Zottum* appellabant, *Malatestino*, *Malatestæ* ipsius filio, *Guidoni Polentino*, *Bernardino*, *Lamberto*, *Hostasio*que ejus filiis diem dixit, quò defectionis *Arimini*, *Ravennæ*, & *Cervie* a *Romana Ecclesia*, auctores fuissent, easque urbes occupassent. Hæc acta sunt Pontificio folio adhuc vacante: quæ refringere nonnihil, postquam *Hieronymus Asculanus*, *Franciscani* ordinis sacerdos, cum Cardinalem gereret, tandem *VIII. Kal. Mart.* summus Pontifex renunciatus est, & *Nicolans Quartus* vocatus. Commorabatur adhuc *Bonifacius Archiepiscopus* in *Gallia*, & quamquam integra valetudine, tamen auctoritate sibi a Pontifice tributa, de rebus mobilibus testandi in pios usus, & ut familiam suam remuneraret, *Sept. Id. Martii*, in cubiculo Archiepiscopatus de *Lormonte Burdegalenensis*, testamentum fecit. Legavit animam Deo, & beatæ Virgini, & Angelis, & Sanctis Dei: corpus sepeliri jussit, ubi eligerent ii, qui testamentum tuebuntur, exsequunturque, nisi secus ante mortem decerneret. Libros, & quæ sibi erant omnia, antequam Archiepiscopus esset factus, voluit Conventui fratrum *Dominicanorum Parisiensi*, restitui, cum ad eum summo jure spectent, propterea quod fuerat in de assumptus. In libris, duo habebantur juris Pontificii, *Decretales* vocati, quorum alter libris *Turonensibus* quadraginta, alter *Parisiensibus* duabus supra viginti venierat. Plura quoque numeravit argentea vasa, è quibus, & gemmis, & pecunia, quæ citra *Alpes* habebat, accipi libras *Turonenses* sexcentas voluit, & ex illis dari quadraginta quotannis, singulas sex primis Comitibus generalibus ordinis *Dominicani*, ab ejus obitu perpétuo ordine celebrandis: totidem eodem modo sex primis ordinis *Franciscani*: centum viginti tribus primis ordinis *Cistertiensis*, quotannis quadraginta. Ab ipsorum autem ordinum Magistris administrisque & futuris Comitiorum Patribus conscriptis, quos appellant Definitores, supplex petebat, voluitque, ut qui testamenti sui exsequendi, tuendique munus suscepissent, supplices deprecarentur, in

ANN.
MCCCL
XXXVIII

singulis Comitibus decerni, & per acta Comitiorum concedi, ut quilibet Conventus, sacerdosque pro ejus anima rem Divinam semel facerent, reliqui fratres certas pro mortuis preces, juxta Dominicanos, recitarent. Omnes ex ejus familia mandavit, suam quemque domum Archiepiscopi impensa, reduci, & ex cujusque merito, remuneratione donari: extra illos, quibus sigillatim, ante obitum, providendum duxisset. Vendi voluit bona omnia mobilia, exceptis quibusdam equis, & vegetibus, & plerisque aliis, quæ successori reliquit: sic tamen, ut balistæ e castris non amoverentur, cum *Ravennas Ecclesia* vacaret: atque etiam interea ex annona sua, quæ erat *Argentæ*, victus suppeditaretur ejus opidi custodibus, in quo ejus familia habitabat: ipsius verò custodiam opidi, & comitatus, *Ecclesie Ravennati* fidelibus, *Guidoni Polentino*, *Lamberti* filio, & liberis ejus, commisit, quibus *Argentæ*, & Comitatus incolæ, perinde ac Vicariis, & Defensoribus *Ecclesie Ravennatis* parerent: idque servandum, efficiendumque propter ejus conservationem opidi, dum Pastore destituerentur, sacratis viris *Ravennatibus*, etiam atque etiam suadet: nisi si *Romanæ Ecclesie* secus esset visum. *Guidoni* fratri, voluit libras *Bononienses* centum e suis bonis restitui, quas ab eo mutuas acceptas, impendit, quo tempore fuit ad aulam vocatus. *Ærario* Pontificio sex reliquit *Turonenses* libras. Fratribus Dominicanis *Ravennatibus*, viginti, ut templum ædificaretur; totidem *Bononiensibus*; Franciscanis verò decem. Quos exsequi, tuerique hoc testamentum, in iis, quæ illi trans Alpes erant, voluit, fuere, *Michaël Archidiaconus Ravennas*, *Cyprianus* Parmensis, ordinis Dominiciani, familiaris ejus, *Jacobinus Regiensis* item Dominicanus sibi a cubiculo, *Thedysius* de *Canali* nepos. Ea quæ in Italia habebat, exsequi eisdem mandavit, adjunxit tamen illis *Ugolinum* Præpositum, & *Guardinum* Canonicum *Ecclesie Ravennatis*, *Guidonem* de *Lavanis*, fratrem, *Guidonem* *Polentanium*, milites, id autem est, equites, & *Joannem Masseticum* *Placentinum* *Aragonum* & *Gallorum* armis, hoc tempore, qui assidue, obstinato ad victoriam animo, inter se proeliabantur: *Sicilia*, *Calabria*que, & quod Regni *Neapolitani* reliquum est, 469 agitabantur: *Gallis* *Neapolitanum* Regnum tueri, & *Siciliam* recuperare nitentibus, sextum jam annum illis ademptam, cum per ingentem cædem, *Vesperas Siculas* appellatam, Regno, uti supra docuimus, pulsus, *Petrus* *Aragonum* Rex, successor est inductus. Cui duobus jam annis vita functo *Jacobum* filium, in Regnum *Siculum*, quemadmodum *Carolo* Gallo, *Neapolis* Regi, *Carolus* *Claudus* primus filius, *Tarenti* Princeps, *Carolus* *Secundus* vocatus, in *Neapolitanum*, & jura, quæ putabant, *Siculi*, succederat. Is tamen; cum pater *Burdegalam* abesset, cum *Petro* *Aragonum* Rege, singulari certamine dimicaturus; prope *Neapolim* cum multis proceribus captus *Rogarii* *Orie* stratagemate, qui trirrem, in qua erat *Carolus* perforari ab urinato re curaverat, quartum jam ferè annum, ab *Aragonis* Regibus in custodia habebatur. Itaque *Nicolaus* summus Pontifex, ad subeunda Reipubl. Christianæ onera conversus, nihil potius duxit, quam ut diuturnas componeret horum inter se Regum contentiones, *Carolum*que *Secundum*, *Tarenti*, vel ut scribunt alii, *Salerni* Principem liberaret. Itaque scriptis *Romæ*, Idib. Mart. ad *Bonifacium*, & *Petrum* Archiepiscopos, quos diximus, & *Rainerium* *Viterbiensem*, Dominicani, ut *Bonifacius*, ordinis cucullatum, litteris, internuncios suos esse voluit, qui ad *Alfonsum* Regem *Aragonum*, *Jacobi* *Siculi* fratrem, adirent, cum illoque accurate, nomine suo, agerent, de *Carolo*

A è custodia educendo, edicerentque, ne *Jacobo* fratri, aliisve ad turbandum *Siciliæ* Regnum, aut suppetias præberet, aut alia ratione faveret. Nec diu post Pontifex, iis nequaquam contentus, quæ jusserat, nova ad illos mandata mittit, ut diligenter *Alfonso* revocarent in memoriam, quam ejus pater *Petrus*, abjecta prorsus, dum vixit, quæ Deo, & Apostolicæ sedi debentur, observantia, & cultu, adversus propriam salutem, & *Romanam* *Ecclesiam*, matrem, & magistram omnium fidelium, molitus esset, & quas turbas movisset, occupanda præsertim insula *Sicilia*, & cetera parte *Siculi* Regni, quæ ejusdem *Ecclesie* juris est, & *Carolo* *Primo*, ab ea fuerat fiduciario jure tributa. Quoniam verò *Alfonso*, *Jacobus*que & *Constantia* insulam occupabant, ceteram partem oppugnabant, idcirco *Alfonso* Regi diem dicerent, quo se, intra sex menses, Pontifici sisteret, alioqui ageretur in eum Divinarum legum, humanarumque judicio. Et quando *Alfonsum* ipsum Regem tuto se convenire haud quaquam posse intelligerent; quamquam antea mandaverat, ut illum domi suæ adhiberent, tamen illum in jus vocarent, diemque illi apud sacratos viros *Gergobienses* dicerent. Per id tempus cum in opido *Riversano* homicidium accidisset, continuo *Forolivienses*, ministros suos ad eam rem inquirendam misere, tique *Bonutium* *Joannis* *Viviani* filium *Riversanensem*, ejus maleficii accusatum, in carcerem *Forolivianum* contruferunt. Sed *Guardino* *Bonifacii* Archiepiscopi a cubiculo reclamante, *Anastasius*, & *Egidius* de *Monte Falco*, aulae *Petri* *Stephani* Comitibus *Flaminie*, generales Judices, postquam per diplomata, privilegiaque *Ecclesie Ravennatis*, noverunt, quod suis ipsi tabulis testantur; spectare ad hanc *Ecclesiam*, plenam, in omnibus illi subjunctis locis, *Riversano* potissimum, jurisdictionem, *Bonetto* mandarunt Præfecto *Foroliviani* carceris; dum adesset *Rodulfus* *Forolivien-* D
sis Episcopus; ut *Bonutium* è custodia educeret, & *Guardino* in manum traderet, ex *Ravennatis* 470
Ecclesie legum præscripto, si inventus maleficii reus fuisset, mulctandum: quamobrem, vii. Kal. April. *Bonutium* *Guardinus* habuit. Neque tamen omnia satis quieta in Provincia erant, præsertim *Arimini*, quæ civitas non admodum parere Pontificiis Magistratibus videbatur. Itaque Pontifex, *Hermannum* *Monaldensem*, qui fratris titulo appellabatur, cum imperio, Rectorem, & Comitem misit, qui Provinciam mense Majo ingressus est, *Petro* *Stephani*, qui ad eam diem præfuerat, abeunte. Is autem fuerat *Petri* titulus: *Petrus* *Stephani*, *Romanorum* Proconsul, Provincie *Romandiolæ*, Civitatis *Bononiæ*, & Civitatis *Urbini*, pertinentiarumque earundem Comes & Rector, pro *S. Romana Ecclesia*. Qua item inscriptione, qui secuti sunt Provincie Rectores usi sunt, præterquam quod in nonnullis *Urbinum* fletur. *Faventiam* primo cum accessisset *Hermannus*, a *Faventinis* amanter exceptus, ubi aliquot ibi dies commoratus est, abiit *Forlivium*, ubi omnis Provincie conventu habito, *Nicolai* Pontificis mandata exponit, ad tuendam hujus quietem Provincie admodum salutaria. Sed haud ita multos post dies, *Malatesta* è *Veruculo*, *Arimini* ad eam diem Prætor, ea civitate pulsus, ad *Hermannum* se contulit. Quoniam verò *Joannes* *Claudus*, *Malatestæ* filius sancti Archangeli *Podium* occupavit, Pontifex veritus, ne eo etiam *Ariminenses*, recuperandi opidi causa, accurrerent, *Joannem*que ejicerent, *Hermannum* ferre illi opem jussit: qui omni Provincia delectu statim habito, brevi egregiam manum coëgit, & ad *S. Justine* plebem, in via militari progressus, ibique triduo commoratus, cum

cum se in conspectum nemo daret, domum quemque suam, nulla alia tentata re, dimisit. Quievit inde per aliquot dies omnia, tametsi cum *Forolivi* vexare adhuc *Ravennatis* Ecclesiæ opida, ac jurisdictionem pergerent, ab *Corrado* Priore Præfecto cœnobii *D. Mariæ* extra portas *Faventinæ*, in ipso *D. Mariæ* templo, extinctis candelis, pulsatoque sacro ære campano, jussu *Jacobi* Episcopi *Faventini* designati, sacrorum omnium, extra baptismum parvulorum, & morientium poenitentiam, expertes Non. Jul. redduntur. Hinc etiam factum est, ut *Franciscus Faliscus* aulæ *Hermani* Comitum Provinciarum, generalis Judex, XII. Kal. Septembr. *Forlivii*, in Prætorio, mandaverit, quosdam *Aureoli* incolas, qui in carcere ob vulnera illata habebantur, educi, & Archiepiscopo *Ravennati*, ad quem spectabant, assignari. Mense Octobri *Malatestinus*, *Malatestæ* filius, & *Philippus Æsinus*, alique præterea in opidum *Montem Scutulum*, quod est in *Ariminensium* finibus, se contulerunt. Id cum *Ariminenses* novissent, subitariis communi consilio collectis militibus, eò profecti, obsidere diligenter opidum, temerè munitum, & omnes vias, atque exitus observare. Contrà, obsessis subsidio futurus, delectum *Hermannus* habet, milites imperat omni Provinciarum, *Nicolai* Pontificis nomen, studiumque præterit: jamque parata ad iter omnia, cum ecce nuncius, captum opidum ab *Ariminensibus*, *Malatestinum*, & qui cum eo erant, ceteros, *Ariminum*, ipso sanctorum omnium pervigilio, abductos. Tulit id ægrè *Hermannus*, longeque molestius *Nicolao* accidit: itaque mandat *Joanni Columnæ*, *Anconæ* Marchioni per litteras, *Ariminum* statim iret, & perinde quasi sequester rem tractaret, ac controversias inter *Ariminensem* Rempubl. ac *Malatestam* à *Veruculo*, *Hermannum*que componeret. Cum igitur *Ariminum* statim venisset *Joannes*, diuque de pace cum *Hermano*, & *Ariminensibus* egisset, tamen diversis utrinque conditionibus, & disjunctissimis animis tractata, non convenit: *Philippus* tantum, *Picentes*que ceteri, qui tum ea in urbe in carcere habebantur, liberè dimissi. Ægrotavit per hos dies *Tolosæ*, diu, graviterque *Bonifacius* Archiepiscopus, diuque fuerat in *Aquitania* commoratus, ut deliberando Principe *Salernitano*, & filiis *Ferdinandi Castulonensis*, ageret, itaque & impendia fecerat magna, & exigere pecuniam non potuerat: quocirca cum esset *Carcaffi*, VII. Id. Decembr. ad Episcopum *Matiscensem*, ejusve Vicarium scripsit, ut libras *Turonenses* viginti quatuor ad se mitteret. Eam autem navaverat operam, cum collegis, apud *Alfonsum* Regem, ut *Alfonsum* Carolum Secundum, tribus ejus filiis acceptis obsidibus, *Ludovico*, & duobus aliis, quos alii alio nomine appellant; septem enim filios mares habuisse dicitur; liberum dimiserit, iis etiam inter ipsos pactis conditionibus, ut *Siciliæ* Regnum *Jacobo* Carolus concederet, & *Valesii* Comes, *Aragonie* Regnum renunciaret. Quæ deinde, quod sui juris non essent, præstare non potuit. *Ravennatibus*, hoc anno, contentiones cum *Venetis* fuere, ob eam causam, quod dicerent, *Ravennates* quosdam illis nequaquam pactis stetit, quibus, de sale, oleo, ficibus, vinoque ex urbe *Ravenna*, certo numero, non exportando, inter se convenerant: portoriumque vini, quod ex opido *Bagnacavallo*, per *Ravennate*, *Venetias* debebant, auctum: cum de his negotiis *Joannem Segolinum* *Veneti*, legatum; Vicedominum appellabant; *Ravennæ* assidue haberent. Ceterum cum multa utrinque frustra acta, tentataque fuissent, tandem XVI. Kal. Novembr. Senatu habito, *Veneti*, Paulum Ber. procuratorem suum fecerant, ut Reipubl. *Venete*

A nomine, universum judicium ad *Marcum Pesarum* jurisconsultum deferret: cujus rei testes in tabulario *Ravennatis* Reipubl. tabulas legi, quæ initio sic habent: *Illustris Dominus Joannes, Dei gratia, Venetiarum, Dalmatiæ, atque Croatia Dux, Dominus quartæ partis, & dimidii totius Imperii Romani, de consensu & voluntate minoris & majoris Consilii sui, & Communis Venetiarum, ad sonum Campanæ, & voce præconis, more solito, congregati, & ipsa Consilia, & homines ipsorum Consiliorum, quindecim dumtaxat exceptis, cum eodem Domino Duce simul, tam nomine dicti Communis Venetiarum, quam nomine personarum, de quibus inferius fit mentio, & utroque modo in solidum, fecerunt.* Hæc ibi. Postero anno, res cum *Ravennatibus* potissimum agebatur, ob conventum, quem *Petrus Stephani*, antequam Provincia abiret, ad *Forum-Cornelii* habuerat: cum non modo ad pecuniam imperatam, sed ad multam, quæ illis dicta ob eam contumaciam a *Petro* fuerat, expediendam, cogerentur. In jus vocatus est, his de causis, *Guido Polentanus*, & *Malesta* à *Veruculo*, eorumque filii, quos diximus: in iis etiam, qui admodum multi *Polentanis* assenserunt, atque ob id læsæ majestatis crimine sunt accusati, hi maximè præstabant: *Signorellus* & *Ugo* fratres *Ghetii*, *Lazarus Bacarius*, *Paracaria Rizardi* filius *Parzitus*, *Hubaldinus Signorellus*, *Philippus Drudus*, *Signorellus Anselminus*, *Vitalis Lazarus*, *Joannes Balbus*, *Albertinus Berardengus*, *Vitalis Buccolus*, atque, uti memoravimus, plurimi præterea, usque ad postremi ordinis viros. Adjungebat *Monaldensis*, *Polentanos*, quod tunc *Venetis* essent foederati, permisisse, ut *Venetias* triticum, & ceteræ segetes exportarentur, tyrannidemque *Flaminie* affectare: hasque omnes ob res *Joannem Marcoalum* misit, qui apud Pontificem pro causa diceret. Hac nominis delatione accepta oratores aliquot, & *Jacobum Bononiensem*, Reipubl. *Ravennatis*, eorumque præsertim, quos supra scripsimus, procuratorem, *Polentani* ad Pontificem misere, qui ostenderent, *Petrum* privatis potius tumultibus ductum, quàm Ecclesiæ *Romanæ* causam, & conventus egisse, & pecuniam, militesque imperasse, & *Polentanos*, ceterosque *Ravennates* rei capitalis, deque crimine læsæ Pontificiæ majestatis insinulasse: cum *Polentani* & *Ravennates* tanto flagrant, flagrantque amore *Romanæ* majestatis, atque dignitatis, ut superioribus annis, sponte, pro Ecclesia *Romana* stipendia, milites, ac Duces in *Guidonem Feltrium* præbuerint, Pontificiosque Legatos, *Forolivii*, & reliquis *Flaminie* urbibus recipiendis, tantum juerint, quantum facile omnes intelligerent, id autem erat quam maximè: ipsum *Petrum* facinorosum esse hominem, qui neque sacratis viris violandis abstineret, & Tyrannidem expetens *Forum-livii*, *Pompilii*, *Britonorum*, & arcem *Cervie* hostiliter invaserit. Quibus Pontifex, quem *Romanos* intestinorum bellorum tumultus vitantem, *Ravennates* Oratores *Reate* adhibuerunt; cognitis, rem omnem *Salvo Bononensi*, in aula *Romana*, provocationum causarum capitulum generali judici, mandat disquirendam: & *Hermano Monaldensi* Reктору, sufficit *Stephanum Jenazani*, *Columnam*, civem Romanum: neque tamen ante à Provincia *Hermannus* abiit, quàm *Ricciardus Alatigus*, *Stephani* Vicarius, mense Augusto, Provinciam ingressus est: quemadmodum & *Bartholomæus* Episcopus *Grossetanus*, Provinciam, ad eam diem, sacrarum causarum; in spiritualibus vocant; Receptor, & Legatus, discessum extraxit, in adventum *Petri Saraceni* Vicetorum Episcopi, qui eodem Legati, & sacrarum causarum Receptoris titulo, ac munere, in hanc provinciam, successor *Bartholomæo* a Pontifice fuerat missus,

pauloque post *Ricciardum*, Provinciam intraverat. Cum autem illi florenos aureos tres Pontifex, in dies singulos decrevisset, litteris *Reate* datis pridie Id. Augusti, anno Pontificatus II. ad *Bonifacium* Archiepiscopum, eique subiectos Episcopos, aliosque sacrarum ædium antistites scripsit, ut *Petro* eos postulanti, persolverent. Huic statim ab *Ariminensibus*, omnia opida, quæ tenebant, data sunt *Romanæ* Ecclesiæ nomine. Cum verò *Columna* Rector, eodem quoque advenisset, liberaliter, honorateque ab *Ariminensibus* tractatus, in magnam familiæ *Polentanæ* Ravennatis & *Malatestiæ* Ariminensis perturbationem incurrit, ob *Franciscam* *Polentanam*, Guidi filiam. Hæc enim pulcherrima, a patre in matrimonium *Joanni* claudo; quem, lingua patria, *Joannem* *Zottum*, ob debilitati cruris vitium, dicebant; *Malatestæ* è *veruculo* filio, viro maximi animi, & rerum bellicarum non minus studioso, quam perito, sed deformi, collocata fuerat. Cujus cum frater, *Paulus*, esset pulcherrimus juvenis, humanitateque ac moribus suavissimis præstans, nec non longe amoribus aptior, quàm armis, ejus consuetudine *Francisca* familiariter usa, non fuit difficillimum, ut in perditos amores degeneraverit. Itaque cum diu ambo conceptum scelus, animo inclusum compressissent, contigit, ut illis die quadam *Artus* Britanniae Regis poema, in quo tenero lusu multorum describuntur amores, legentibus, malum exemplum, ad pessimum facinus dux, atque impulsor extiterit. Quod post multos dies *Joannes* sentiens tandem deprehensus, eodem gladio, ictuque confodit. Sunt qui scribant, matrem, *Paulo*, *Franciscam* despondisse, & *Joannem* claudum, cum *Ravennam* venisset, eam fratris nomine, atque item proprio salutatum, præ eximia pulchritudine, confestim amore illius ardere coepisse, & cum alia ratione non posset, per vim impetrasse, ut sibi uxor adjungeretur. Hujus *Dantes* facinoris, in poemate suo magno¹ meminit, sed ita obscure, communibusque notis describit *Ravennam*, ut nisi eam *Petrus* filius, ac *Benvenutus* *Foro-Corneliensis*, ejus æqualis, qui sunt librum, *Latine* ille, hic *Italice*; interpretati, explicuissent, & manuscripti annales memoriæ historiam mandassent, utrumne *Francisca*, *Ravennas* fuisset, haud difficile posset dubitari: natam enim se ea in urbe dicit: quæ esset ad mare, in quod *Padus* influeret: sed *Ariminum*, *Pisaurum*, *Fanum*, *Ancona* in hujusmodi litore maris ædificatae sunt. Quod si *Padi* spectavit propinquitatem, *Cymacium* certè, urbs olim insignis, quæ non solum cum nascentium, sed cum crescentium quoque *Venetiarum* opibus, atque armis confluere est ausa, propius abesse a primo *Padi* ostio, quàm *Ravenna*, videtur: nam passuum millibus circiter decem & octo distat *Ravenna* a *Primario* *Padi* ostio, a quo ad *Cymacium*, circiter duodecim numerantur: ut eam etiam, quæ mari nomen dedit, *Hadriam* prætereamus, quæ omnium longe amplissimum *Padi* alveum, *Fornaces* dictum, propinquum habet, multis quasi alter *Nilus*, insulis, atque ostiis erumpentem in mare. Plerique existimant, *Dantem* sequutum fuisse veterem cursum, quo *Ravennam* circumdabat, atque interfluebat *Padus*: cum tamen nequaquam sit verisimile; adolescentulam, qualis *Francisca* fuit, describere suam patriam, ut tum erat, cum vivebat, noluisse; vetustiora secutam fuisse, quorum esse ignara potuit: præterquam quod non *Padus* ipse, sed è *Padi* alveo principe deducta fossa, huc pertinebat. Eam autem fossam, licet eruditus nostræ ætatis Historicus ab *Valentiniano* Cæsare ductam scribat, fuit tamen longè antiquioris operæ, cum de ea *Plinius*² tradat, asseratque, angustam fuisse, appellatamque *Messa-*

nium, uti supra dictum a nobis est. Eam verò tum fossam defuisse putandum est, cum *Felix* Archiepiscopus, incisa, uti docuimus, *Padi* ripa, omnem hanc inundavit regionem, in eumque deinde alveum, *Padus*, qui modò per *Consandolum*, *Boccaleonem*, & *Sanctum Albertum*, vicos, præterlabitur, est reductus: quique fortasse ob id in tabulis publicis; quibus insulæ *Perei* termini, sexcentis jam ferè annis, describuntur; appellatur *Padus juveniacus*, ejus seculi voce, quæ *Padium* juniorem exprimit: siquidem eam fossam, angustam fuisse, ita ut naves militares non caperet, ostendit præ ceteris *Sidonius Apollinaris*, qui illam vocat tramitem, & *Doctrulfi Suevi* Ducis iter, qui *Zmaragdo* Exarcho, opidum *Classem* obsidenti, auxilio futurus, ut *Ravennam* milites adduceret, *Brixillo* veniens, secundo *Pado*, ad *Spineticum* ostium devexit, ubi etiam cum *Longobardis* sese objicientibus, sibi fuit acriter, nec sine discrimine pugnandum. Satis autem constat, si per eam fossam patuisset classariis navibus iter, minus periculosiore, & multo breviora via, descensurum fuisse: cum neque etiam ea, in mare, fossa influeret, sed per paludem, in qua sita *Ravenna*, ex *Strabonis*, *Sidonii*, & *Procopii* auctoritate, erat, funderetur, dispergereturque. Ejus fossæ vicem nunc stagnantis aquæ *Eripus* refert, de quo diximus. Ceterum, ut dicam, quod sentio, propinquitatem respexit *Dantes*, quando nulla sit urbs litori maris propior, viciniorque *Pado*. *Ariminum*, *Pisaurum*, *Fanum*, *Ancona* longius a *Pado*, *Cymacium* a mari, absunt: nam quamvis distet altero nunc ferè milliaro *Ravenna* a mari, nostrorum tamen patrum ætate multo minus distabat, quòd *Padus* ipse, & quæ *Ravennam* ambiunt, flumina, multum arenæ ad ostia invectant, quibus tamquam aggeribus, mare repellitur. *Procopius* *Ravennam* suo tempore a mari procul vix ducentos quinquaginta passus fuisse scribit. De *Adria* quod dicitur, nihil facit, quia & longius a mari abest, & ille *Padi* alveus, licet nunc maximus, ipsius tamen ætate *Franciscæ*, ita novus erat, atque angustus, vix ut *Padi* nomen haberet: centum ferè antè annis, *Sicardo* quodam auctore, alveum illum, ad fornaces, *Padus* sibi stravit, sed ita exiguum, ut eò caruerint, quæ eo tempore, & posterioribus deinde multis annis, descriptæ sunt, *Roberti* præsertim Regis, & *Francisci Petrarce*, ut ait *Blondus*³, *Geographica* tabulæ: quarum usus, non *Ptolemet*, aut *Marini* ætate cepit, ut nonnulli putant, sed *Anaximandri Milesii*, qui floruit circiter *Olympiadem* quinquagesimam. Is primus dicitur *Geographicam* tabellam edidisse, ut scriptum reliquit ex *Eratosthene* *Strabo*⁴: quamquam *Aristoteles*⁵, ridiculè, suo tempore, habitatam terram circulo describi asserit. Sed de *Padi*, ejusque ostiis id accidit, quod in *Nilo* contigisse idem tradit *Aristoteles*⁶, *Ægyptum* omnem semper fieri ficciorem videri, & totam regionem, adaggregationem *Nili* esse, *Homerum*que illius facere mentionem, tamquam nondum *Memphis* existeret, eadem loca, aut non tanta: nec semper terræ eadem loca, aut aquosa esse, aut arida, sed permutari fluviorum generatione, aut defectu: hinc fieri, ubi terra, mare: ubi nunc mare, hic iterum terram: horumque causam esse, quòd interiores partes terræ, sicuti corpora plantarum & animalium, statum habeant, & senectutem, idque propter solem, cælestesque alios motus: quo tempore scripsit *Polybius*⁷, mille octingentis jam ferè annis, *Padus* binis in sinum *Hadriaticum* ostiis erumpebat, *Padoa*, ducto a *Pado* nomine, *Volanaque*: & *Volana* portum efficiebat; inter omnes *Hadriatici* maris portus tutissimum. Ceterum *Plinius*⁸, qui tercentis post *Polybius* annis vixit, cap. 16.

¹ Inferni
cant. 5.

² Lib. III.
cap. 16.

³ Italia.

⁴ Lib. I.

⁵ Meteor.

⁶ Lib. II.

⁷ Sum. 2.

⁸ Meteor.

⁹ Lib. I.

¹⁰ Sum. 4.

¹¹ c. 2.

¹² Lib. II.

¹³ Lib. III.

vixit, inter *Volanam* & *Padoam*; quem appellat *Vatrenum*, a *Vatreno* Foro-Corneliani agri fluvio, qui eò loci *Padum* augebat, nos hodie vocamus *Primarium*, duo *Padi* adjungit ostia, *Caprasiam*, & *Sagum*, quorum nunc nullum superest, tamen *Caprasiam*, Magnavaccam esse hodie aliqui putant, cum tamen illuc nequaquam *Padus* influat. Supra *Volanam*, derivato *Tusci* per fossas *Pado*, stagna *Hadriatica* fecere, quæ cum paterent septem capitibus in mare, septem maria sunt appellata. Hæc etiam ætas minorem vidit portuum *Padi* numerum: cum enim, nostra memoria, quinque essent, *Primarium*, *Volana*, *Abbas*, *Gaurus*, *Fornaces*, paucis ante annis obstruxit Abbatem *Alfonfus Secundus Estensis*, Ferrariæ Dux, prudentia & magnanimitate celsissimus, dum exsiccata finitima regione, fertilitatem auxit suis populis, & liberam animi oblectationem sibi paravit, ea insula, quam, trianguli forma, quasi parvam *Nili* Deltam, gemini illi *Padi* alvei mediam claudebant; *Græca*, eam ob rem, ut pumto, voce, *Mesolam* dictam, plurimis amœnissimam lucis. Hanc undique muro; qui esse in circuitu millia passuum novem fertur; cinxit, turribus firmavit, & Regiis planè ædibus, in quibus habitaret, ornavit. Eo loco ad venationis, & piscatus commoditatem nihil commodius. Salta aqua, per ipsum portum *Abbatem*, qui adhuc aliquot naves excipit, ingressa, eoque admissa, mæneis tabulis modo sublatis, nunc demissis, magnis omnem locum euripis pervadit, in quibus ludentes videas omnis ferè generis pisces, adsunt & *Cymbæ*, quibus navigari quacumque penè velis, liceat: aprorum, ceterorumque silvestrium animalium ratio, & numerus mirabilis est: Aprorum, custos eorum, in nemoris planitiem; curru insidens, quotidie cornu evocat: videres certatim undique accurrentes, ut glandem comedant, quam custos illis distribuit. Idem *Cervis* efficitur, quorum sunt greges penè infiniti, & cum castrantur, insignem spectantibus voluptatem afferunt. *Capreoli*, *Damæ*, lepores habentur innumerabiles. Sed jucundissimum est, nobilissima colligere, exstantia è dumetis pyra, insitione optima, quæ passim visuntur. Superat tamen omnia ipsius humanitas Principis, qui belli & pacis artibus clarissimus, & laude Imperatoria florentissimus, majoribus suis, quorum semper fuit nobilitas *Italico* solo præstantissima, vestigiis non insistit modò, sed adjungit immortalia ornamenta. Cum illum forte tum in hoc secessu commorantem, ego superioribus diebus, *Venetias* proficiscens officii causa salutarem, ab eo sum benignè exceptus, favoreque honestatus, & perlustrandi loci commoditatem nactus: cum humanitatem Principis aulici ipsius, viri ornatissimi, qui tum aderant, apud me fuerint imitati, *Hercules Giliolus Comes*, *Joannes Baptista Laderchia*, Foro Cornelianus, jurisconsultus acutissimus, Principi a secretis, *Hieronymus Brasavola*, ejus item Principis medicus, *Græcè*, Latineque doctus, & alii præterea; quibus ea aula dives est. In tot igitur ostiis *Padi*, tantaque varietate illorum, unum *Primarium* vetustissimum locum retinens, describendæ patriæ apud *Dantem*, justam, propter eas causas, quas diximus, *Franciscæ* anam præbuit: cujus acerbo, gravique casu, ut magna accidit *Arimini*, & *Ravennæ* concitatio animorum, ita ne muliebris magis pateret infamia, altissimè compressa est. Hoc casu perturbatus *Columna*, Cæsenam discessit, ibique *Raulem Mazzolinum* Cæsenatem, *Mantue* Prætozem designatum, solemnè pompa; in æde maxima, equestri dignitate decoravit; cum in Deiparæ Virginis honorem *Petrus* Episcopus *Vicetinus*; Legatus, frequentissimo hominum concursu, rem sacram egisset, *Bonifa-*

A *cusque Ravennatum* Archiepiscopus, cum *Ariminensi* Episcopo adfuisset. Tandem verò *Forlivium* *Columna* profectus, Quinto Kal. Octobr. cujus Præfectus urbis erat *Nerius Bardus* Florentinus, eò totius Provinciæ indixit Conventum, convenereque ad dictam diem, *Bononiæ*, ceterarumque *Flaminie* civitatum Legationes: cum, usitato jam Præfectorum hujus Provinciæ titulo, *Stephanus* & *Petrus*, ille prophanarum, hic sacrarum rerum, civitatis etiam *Bononiæ*, & Comitatus *Britonorii*, eorumque, quæ ad ea spectarent, Rectores dicerentur. In eo conventu *Stephanus*, quod eloquentia valeret, postquam recitavit *Nicolai* Pontificis litteras, quibus obsequium Pontifex, a subjectis populis, fidemque in primis petebat, *Stephano* ipsi maximam jurisdictionem in Provincia, eorum, quæ facerent ad ejus munus, stipendiis potissimum in milites, ceterisque ejus negotii redimendis, præstabat. Nemo omnium fuit, qui suæ quisque civitatis nomine, se præsto dictis futurum, Pontificique pro eo ac deberent, obediturum, libenter ac prolixè non confirmaret. Nec diu post *Bernardinus Polentanus*, Guidi filius, ingenti vir animo, summaque prudentia, *Mediolanum* Prætor abiit. Fuit is annus ab ortu Christi ANN. MCCXC

B nonagesimus supra millesimum ducentessimum: quo *D. Bartholomæi* templum, in turricula conjuncta cum Hospitali domo *Misericordiæ*, cui postea *D. Lazari* titulus fuit, eamque modo *Ca-* 476

C *maldulenses* monachi incolunt, die *D. Matthie* Apostoli festo, a *Bonifacio* Archiepiscopo est dedicatum. Eodem hoc anno novi ingentesque *Arimini*, & *Ravennæ* tumultus exarserunt: postquam enim *Columna* Faventiam, *Forum Cornelii*, *Ravennam*que pacatè inviserat, inter *Guidonem Polentanum*, & universitatem ex una parte, & *Malatestam è Veruculo*, Joannemque *Malatestam*, *Ramberti* filium, & ejus factionis reliquos ex altera, cum multa diu tractasset, tandem mense Martio pacem fecit: mox se contulit *Ariminum*, ut eundem *Malatestam è Veruculo*, ejusque assecclas ex una, Rempublicam civitatemque *Ariminensem* ex altera, pacatos inter se redderet: quod & factum est: nam *Malatesta*, *Joannes Ramberti* *Malatestii* filius, *Guido Rubens*, *Lambertus* filius *Michaëlis Guidonis Rubei*, & multi præterea, cum essent in opido *S. Archangelo*, in ipsius ædibus *Malatestæ*, procuratorem eorum fecerant *Ugolinum* jurisconsultum *Benvenuti* filium, qui eorum nomine, successorumque promitteret *Guidoni Polentano*, *Lamberti* filio, Prætori, Senatui item, & Reipublicæ *Ravennati*, se, suosque assecclas, & posteros, pacem, pactaque & leges servaturos, quæ *Stephanus Columna* Provinciæ, Rector, inter ipsos ex una parte, & Rempublicam *Ariminensem* ex altera laturus esset, pœna, iis, qui contra facerent, marcharum argenti viginti millium proposita. Per eosdem dies piscatorum *Ravennatum* societatem, *Ariminum* accivit; eam autem misso procuratore, paludes, quas a *Traversaria* *Guillelmi Traversarii* filia, *Thomæ Foliani* uxore jam viginti annos, fiduciario jure habuerant, *Stephano* ipsi, ærarii Pontificii nomine, acceptas retulerunt, cum *Stephanus* de earum possessione *Matthæum Folianum*, III. Non. April. dejecisset. Ceterum *Ariminensi* confecta pace, *Malatestam*, ac filios ad *Roncofredum* *Malatestæ* opidum *Stephanus* relegaverat, cum, mense Aprilis, vesperi, *Mariscalchi* familiaribus, id autem est; ut hoc ego loco interpretor; Equitum Præfecti in urbe otiosè inambulantibus, inter ipsos, & *Ursi*, *Arimini* Prætoris familiares, accidit rixa. Cujus a Prætoze signo dato, nolæ sonitu, quæ in summa turri Prætorii erat, accurrit populus, & secum unâ *Martinus Cataldus*, qui Dux *Ariminensis* populi, ac penè Dominus

habebatur: quamquam enim dicitur incondita multitudo, & multorum capitum bellua, populus, tamen auctoritatem semper paucorum quorumdam, & sententiam sequitur. Prælium satis insigni coeptum est, popularesque balistis, ac aliis armorum generibus, peditesque atque equites, ad ædes *Columnæ*, jaciendis perpetuo lapidibus, & strenuè præliando concurrunt. *Malatestæ* amici convenire in *Seclanorum* compita, seque ibi sunt a popularibus tutati: in ipsum quoque forum, & qua domus, ac tures erant, jaciebantur lapides, magnaue tandem cum militibus, & familiaribus *Columnæ* pugna fuit: & ni summa ope *Montagna Parcitatus*; vir, vel *Dantis*, qui eo tempore vixit, testimonio, in civitate princeps; majora ne fierent, restitisset, & discedere ab armis populares, pedemque referre curasset, palatium dubio procul *Columnæ* ademissent: sed laxata pugna, instante *Parcitato*, ea nocte abire. Patefacta interim propè *Atti Ravignani* domum posterula est. Cum enim eo tempore, civium multæ essent, plurimumque possent in *Flaminie* civitatibus, factiones, consueverunt in urbis mœnibus occultas, & quasi cæcas portas minores, posterulas, tamquam posticulas vocatas, levi opere lapidibus, & cæmento obstructas, facere: 477 per eas, si forte majores, præcipuæque urbis portæ occuparentur, rejectis facile lateribus, apertas, amicos subsidio introducebant: quod & *Arimini* tum contigit, *Malatesta*, ejusque focis, per hujusmodi posticum urbem ingressis: qua de re populares funduntur, compluresque metu urbe abeunt: multi nihilominus capti, & *Columnæ* in potestatem traditi. Fuit in iis *Martinus Cataldus*, qui actus in quæstionem, se cum aliquot civibus conjurasse fassus est, ut *Columnæ* eam urbem auferrent, illumve, & familiam ejus omnem, ac stipendarios milites obtruncarent, aut saltem urbe pellerent, ut solus ea potiretur: itaque *Martinus* suspendio necatus, reliqui conjurationis socii relegati, pars *Cremonam*, Anagniam alii, quæ urbs *Hernicorum* in *Latio* est, multi in *Sabino*, Aquilam, triginta jam & sex circiter annos, inter *Amiternum*, *Forconam*que dirutas urbes, mediam ædificatam. Ad hæc *Stephanus*, in ipso *Arimini* Prætorio, gravi edicto pronunciato, ex *Bernardi* Episcopi *Portuensis*, jam Cardinalis, & Legati Pontificii, promulgata superioribus annis sententiæ formula urbem *Ariminum*, honore, dignitate, privilegiis, agro, Prætura, & omni demum jurisdictione multavit: mox *Andream Montagnam*, virum prudentia, & nobilitate insignem, amplis honoribus usum, civitati Prætorem dedit. Sub id tempus *Bonifacius* Archiepiscopus *Ravennas*, cum esset *Argentæ*, vii. Id. Jul. testamentum, quod in *Gallia* fecerat, confirmavit, in sacello Archiepiscopali. *Guido Polentanus*; quem hoc anno, mense Augusto, Prætorem *Ravennæ* reperio; cum *Bagnacavallensibus* de ripa *Anemonis* fluminis; quem *Rafanarium* vocant; convenit, in eam conditionem, ut ab agro *Faventino*, paludes, utrinque fluminis ripa, tam quæ *Ravennam*, quam quæ *Bagnacavallum* respicit, *Ravennatium* esset, ac diceretur: curarent *Ravennates*, viam utrinque conservari latam possent *Bagnacavallenses*, quæ illos respicit, ripam munire, dum tamen mediam partem expensi conferrent. Has leges, *Lazarus Gattus*, *Bagnacavallensium* Syndicus, *Jacobus Bargozius Bononiensis*, eorundem Prætor, ratas habuerunt. Verum si convenit cum *Bagnacavallensibus* *Guido*, ab *D. Mariae in portu* Canonicis plurimum dissensit, in quorum sacra turri armatos in præsidio collocare, ipsis repugnantibus, nitebatur: tandemque collocavit, *Bittino Foro-Corneliano*, milite, & quondam socio *Guidonis*, ipsius jussu, in cœnobium irrum-

penite, foresque effringente: itaque ad Provincie Comitum *Portuenses* Canonici provocarunt: sed *Paulo* post *Guido*, Florentiam Prætor abiit: *Ravennatem* iniit *Hostasius* filius: quo tempore, cum mense Novembri, *Ravennam* *Stephanus Columna* Rector venisset, *Ravennates* inter se cives pacaturus; ut suis litteris, quas nos legimus, *Nicolaus* Pontifex Maximus testatur; ab *Hostasio*, & *Lamberto Polentanis* fratribus, postulavit, urbis arcem: id cum *Polentani* recusarent, metuerentque propterea sibi a *Stephano*, neu per vim claves ipse extorqueret, amicorum satis magna manu, equitum, peditumque *Ravennam* accita, medium Novembrem circiter, statâ nocte, ab eis tumultuatum est: eaque occasione, *Stephanum* ipsum *Columnam*, Provincie Rectorem, *Joannem* filium, *Marescalchum* generum, *Petrum Palombaram*, *Guidonem Pileum*, *Petrum Frangipanem*, *Petrum* è Segia judicem, *Angelum Signinum*, Medicum, & ex ejus familia reliquos, equites etiam, & stipendarios milites, ex improvviso oppressos ceperunt, & in carcerem, ac vincula conjecerunt: bona eorum, arma, equi, quos gregarios decem, egre- 478 gios, & generosos unum supra centum fuisse certum est, direpta. Is nuncius jam ante exulceratum *Ariminensi* conjuratione optimi Pontificis animum, supra quàm dici potest, momordit: idque eo acius, quò *Calbuli Foroliviani*, & *Flaminii* fœderis ceteri; ii Provincie primores erant; conjurasse in id facinoris putabantur. *Fori Cornelii* quoque per eosdem dies est tumultuatum, *Alidosio* cum factionis suæ reliquis, arma in *Nordilios* movente: quamobrem advenientibus ex opido *Medicina*, inde haud procul multis; prælium atrocius, quàm pro numero pugnantium, editum, pluribus ab omni parte trucidatis. Ceterum cum *Nordiliorum* subsidio, assiduè equites *Bononia* venirent, pedem referre *Alidosius* cum suis, & urbe tandem excedere cogitur: a *Bononiensi* Republica missi confestim agricolæ, qui diruerunt vallum, munitionesque & fossas æquarunt. *Faventiam* quoque; ubi *Columnæ* increbuit captivitas; coacto *Manfredii* multorum manu, ingressi sunt, fugientibusque inde *Acarisii*, *Zambrasiis*, *Rogatis*, & *Bernardini* Comitum *Cunii* filii, ejus dominatum urbis occuparunt, fossa, & vallo, suburbium quod est ad pontis portam, munierunt: verum conjunctis *Acarisii*, ceterique urbe pulsi, cum *Maghinardo* è *Sosenana* consiliis, copiisque, quas satis instructas, & validas ex amicis contraxerant, paucis diebus, postquam profugerant ex urbe, hora diei tertia, in eam rediere, *Manfrediis*, qui adversus tantam copiarum molem, posse urbem tutari forte diffident, paucis ante horis abeuntibus. Ejus urbis Præfecturam iniere *Maghinardus*, & *Lambertus Polentanus* *Guidi* filius. Hæc eadem insigni rerum perturbatione, *Ariminensi* Prætor, quem *Stephanus* Civitati, discedens, præfecerat, uti supra memoravimus, ex urbe evolavit: Urbis dominatum accepit *Malatesta*, & in sex menses *Rodulfinum Galisidum Cæsenatem*, Prætorem designavit. Universæ Judices Provincie, *Cæsenæ* tum erant tres, *Andreas Cæsius*, Gentilis è sancto *Elpidio*, *Ferapecora Parmensis*: ii cum intelligerent, *Cæsenates* assentiri illis, qui *Stephanum* ceperant, viderentque, se tutos ibi esse non posse, multis quotidie indecoris succedentibus rebus, longè melius sibi consultum putantes, si inde quamprimum abirent, in *Riversanum* Archiepiscopi *Ravennatis* opidum, mox aliquot post diebus, *Forlivium*; quæ tunc civitatis populari libertate administrabatur; se contulere. Ibi a populo, qui Ecclesiæ *Romanæ* jussis; quod & ceteri populi, suæ quisque civitatis, affirmabant; obsequi perpetuò velle profitebatur, in tutelam accepti. Graviter, molesteque tulit hæc Pontifex, ac

ac *Petro Saraceno* in hac Provincia, ita ut dictum est, Legato, mandavit, ut insigniendis Cruce Provincialibus, in officio continere illos pro virili parte niteretur: quod *Petrus Forlivium* & ipse profectus, diligenter fecit: advocataque sæpe concione, crucis signo decorabat, & remittebat multa, condonabatque iis, qui apud illum esse, illiusque præsidio uti vellent. Verum mense Decembri ad Decimum tertium Kal. Jan. *Maghinardus*, & *Lambertus Faventiæ* Præfecti, *Guido Polentanus* cum *Ravennatibus*, *Malatesta* cum *Ariminensibus*, *Cerviensibus*, *Foropompilianis*, *Britonorianis*, cumque *Tosolino Abetis*, & omni pedicatum eorum, atque equitum manu, *Forlivium* portis *S. Blasii*, & *S. Petri* repente ingressi, neque damno, neque vi ulla cuiquam illata, ejus dominatum civitatis occuparunt. *Nicolaus* Pontifex tanto malo, quod latius manabat in dies, acrioribus remediis subveniendum ratus, dum esset 479 *Orbiti*, Kal. 1. Januar. *Flaminie* Comitem, Rectoremque creavit *Ildebrandinum*, Episcopum *Aretinum*, è Comitum *Guidorum* gente, virum & nobilitate generis, & virtute sua, ad id muneris longè aptissimum: mandatis additis, ut quas urbes, quæque opida ad *Romanam* Ecclesiam spectare in hac Provincia cognosceret, ea repeteret, ac una cum *Petro Saraceno*, daret operam, *Stephanum*, captivosque omnes liberè è custodia dimitti, & cognita causa, acerrimè noxios puniri. *Castrocarum* primò, mox *Forlivium*, *Florentinorum* Legatis comitantibus, *Ildebrandinus* pervenit, litterisque statim ad *Ravennatem* Rempublicam *Hostasium*que & *Lambertum Polentanos* scriptis, mandavit, Pontificis nomine, jussuque, *Stephanum*, & socios è custodia educerent, & tribus florenorum aureorum millibus numeratis, eorum damna sarcirent. Ceterum cum *Hostasius*, & *Lambertus*, cum privato suo, tum publico civitatis nomine præstare, quod imperatum esset, negarent, *Ildebrandinus* indicto *Forlivium* conventu, quo Oratores & primarii cives *Ariminenses*, *Cæsenates*, *Foroliviani*, *Faventini*, *Bononienses*que convenerunt, interfueruntque ii, quos supra diximus, *Florentinorum* Legati, ut melius de controversiis publicis constitueretur, decrevit, Rempublicam *Ravennatem*, ac *Polentanos* omnium injuriarum absolvere, dum *Stephanum*, ac suos è custodia liberos dimitterent, & tria florenorum millia, quæ ablata fuerant, expedirent. Hoc decretum per litteras *Forlivii* xi. Kal. Febr. anno supra millesimum ducentessimum nonagesimo primo datas, significavit, eo addito, ut *Faventiam* adducerentur, *Stephanus*, captivique omnes, ibique *Hostasius* eos, ac *Lambertus*, in manum *Ildebrandino* traderent. Acceperunt conditionem *Hostasius*, *Lambertus*que, vel hortante *Guidone* patre, & *Bernardino* fratre, qui ad tantæ perturbationis nuncium, abdicatis Præturis, *Ravennam* venerant: *Guido*que ipse *Polentanus*, *Federicus Pontes*, & *Leutius Balbus*, Joannis filius, *Ravennatis* Reipublicæ procuratores, *Ildebrandino* receperunt, tria se florenorum aureorum, *Florentiæ* excusorum, millia *Stephano Columnæ*, tribus pensionibus persoluturos: intra quindecim dies primam, ad diem *D. Michaelis* festum alteram, postremam ad omnium sanctorum: quod & factum deinde est: & floreni mille, ubi terminus primæ advenit, penes *Simonem Bonacursii* è *Carentorum* Pistoriensium societate, depositi a Reipublicæ *Ravennatis* Syndico. Alteram *Montanus Viviani* filius, è *Burgo S. Laurentii* agri *Florentini*, *Ravennatum* procurator, ad dictam diem, in sinu *Ildebrandini* Rectoris, posuit, cum esset *Forlivii*, adessetque *Albertus Comes Mangone*, *Cornelius*, *Theodisius Canalis*, *Bitinus Dionisius Bononienses*

A equites. Postremam, coram *Ildebrandino*, in manum *Simoni Bonacursii*, mercatori *Pistoriensi*, è societate, quam diximus *Carentorum*, *Forlivii*, dedit. Hujus promissionis vades pro *Polentanis* accesserant *Malatesta è Veruculo*, *Rodulfinus è Galisidio*, *Maghinardus è Sosenana*, *Rainerius Cunii Comes*, *Rainerius Calbulus*, *Alberigutus Mainardus Britonorianus*, *Thebaldus* & *Theodericus Ordelafo Foroliviani*, *Argoliosus Guaiserus*, & *Hieremias Rubeus*, *Foroliviani* omnes. Eodem mense ad Non. Kal. *Hostasius*, & *Lambertus*, una cum *Liurio Balbo* Reipublicæ *Ravennatis* Syndico, in campis propè *Faventiam*, *Ildebrandino* liberos, nomine eorum, & asseclarum; in manum tradiderunt *Stephanum Columnam*, Joannem, filium, & ceteros omnes: cum adesset *Petrus Episcopus Vicetinus*, sacrarum causarum in hac Pro- 480 vincia Rector, Pontificiusque Vicarius, *Bonifacius* Archiepiscopus *Ravennas*, *Lotberius* Episcopus *Faventinus*, *Gerardus* Eremita *Camaldulensis*, ejus ordinis generalis Præfectus, *Aghinulfus*, & *Alexander Romene*, Comites in *Tuscia* *Palatini*, *Albertus* & *Azzolinus Mangoni* Comites, *Guelfus Cavalcantes*, *Sinibaldus Pulcius*, *Lapus Saltarelus*, cives, Oratoresque *Florentini*, multique præterea viri nobiles. *Ildebrandinus* contra, omni culpa Rempublicam *Ravennatem*, & *Hostasium* liberos in perpetuum esse pronunciavit, itaque ejus absolutionis, ac sententiæ formulam scriptis mandavit. Idem *Forolivianis* condonavit, agrumque & privilegia, & immunitates, quibus eandem ob causam mulctati fuerant, restituit, diplomate *Forlivii*, vi. Kal. Febr. dato. Ipse quoque *Stephanus*, Joannes filius, ac reliqui, tabulis publicis, eodem, quo liberi è custodia dimissi sunt, die, manu *Jacobi Benincasæ* filii, in prætorio *Faventino*, confectis, testati sunt, satisfactum sibi fuisse ab *Hostasio*, & *Lamberto Polentanis*, *Guidi* filiis, *Lamberti* nepotibus, *Liurio Balbo*, Joannis filio, *Ravennate*, pro *Ravennatibus*: *Ugone Asprono* *Faventino*, pro *Faventinis*: *Nicolao Magistro* Joannis filio, pro *Forolivienis*: *Barchino Palatio*, *Rigutii* filio pro *Cæsenatibus*: *Albergutio Mainardo* pro *Britonorianis*, proque fratribus, nepotibus, fidelibusque suis: *Leoni Fanto* pro *Cerviensibus*: *Rainerio Calbulo* pro *Meldulensibus*: a *Tigrino* pro se, fratribus, atque amicis: a *Maghinardo è Sosenana*, ejusque fidelibus: *Rainerio Cunii* Comite & fratribus: *Rodulfino è Galisidio*, *Theoderico* ejus filio, *Salvatico*, & *Ghollo* ejus nepotibus, & *Galisdianis*: *Malatesta è Veruculo* filiis, ac nepotibus, ejusque fidelibus: *Albergutio è Polenta*, & fidelibus, ac opidanis *Polentæ*, & *Cuglianelli*, a *Paterniano* pro *Ariminensibus*, qui vades *Ravennatibus* fuerant. *Stephanus* cum suis, *Faventia*, Aureolum profectus, Archiepiscopi *Ravennatis* opidum, & postridie ejus diei *Castrocarum*, postquam aliquot ibi dies perstitit, abiit è Provincia, *Ildebrandino*, & *Petro* Rectoribus *Forlivii* interea commorantibus, ubi conventus iterum Rectorum, Oratorumque & Syndicorum, omnium Provincie Civitatum, Kal. Mart. actus est. In eo, Pontificis Maximi lectæ litteræ, quibus *Ildebrandinus* Provincie rerum prophanarum: in temporalibus dicunt; Rector, cum magna auctoritate declarabatur, legesque latæ omni Provincie Communes, decretumque, uti *Ildebrandino* quotannis viginti florenorum millia a civitatibus Provincie, ad persolvenda stipendia numerarentur: neque ulla civitas imperare tributum posset: itaque quæ erant imperata abrogavit: & si quis contra fecisset, minimeque parvisset, in eum *Bernardi* Episcopi *Portuensis*, Pontificii Legati, leges, multamque reponavit. Cum autem hoc tempore *Opizzo Marchio*

chio *Eftenfis*, & *Theodisus* è *S. Vitali*, *Parmensis*, *Ferrariæ* Prætor, in *Sandalo*, *Maderio*, *Ripa perfici*, & aliis locis, *Flaminiam* versus, munitiones, operaque excitantes fines turbarent, ditionemque Archiepiscopi *Ravennatis*, sacro anathemate a *Michaële* Archidiacono, *Bonifacii* Archiepiscopi Vicario, notati sunt, & a piorum Societate, vi. Id. April. *Argentæ*, multis audientibus, ipsoque in primis *Guidone* è *Lavania* Vicecomite, amoti. Hoc interim spatio Pontifex, re omni, ita uti acta fuerat in *Flaminia*, de *Stephano*, accepta, *Ildebrandi*-*nique* vehementer laudata virtute, pacatam intuens, quiescentemque Provinciam, eum, Vicarium suum, litteris hac de re, *Orbiti* v. Kalend. Jul. scriptis fecit. Itaque *Ildebrandinus* utraque jurisdictione, 481 sacrarum, ac prophanarum causarum potitus florebat & fama rerum gestarum, & prudentiæ opinione plurimum. Commorabatur ipse *Cæsene* hoc tempore, eoque *Ravennates* Joannem è fonte Ilicis procuratorem miserunt, qui provocaret ad Pontificem de eo, quod tributa imperari prohibuisset: retinere enim jam diu *Ravennatem* Rempublicam hujus quasi possessionem: sed huic provocationi, *Malatestino* *Malatestæ* filio *Cæsene* Præ-tore spectante, *Ildebrandinus* non detulit. Profectus autem fuerat *Cæsenam*, ut acciperet hospitio *Gerardum Blancum*, *Parmensem*, *Cardinalem*, revertentem è *Gallia*, quo illum, unà cum *Benedicto Cajetano Romano* *Cardinale*, Pontifex legaverat, ut pacem inter *Philippum* *Galliæ*, & *Odoardum* *Britanniæ* Reges, componerent. Videbat enim optimus Pontifex, eos & Regna sua evertere, & quod maxime omnium Pontificis animum angebat, a nobilissimo & Christianis Principibus longè dignissimo victoriæ genere abduci, quo in *Syria* adversus *Sultanum*, pro Christi Dei religione, pro Christianis miserè afflictis, & in urbe *Acri*, quæ fuit veteribus *Ptolemaida*, acriter obsessis, & opem undique assidue implorantibus, uti poterant. Quo factum fuerat, ut complures ex hac Provincia, hoc anno; quemadmodum & superiore fecerant, facto Crucis suscepto signo, propriis stipendiis, navigarent in id bellum, multi pecunia & milite juvarent: quamquam ea tandem urbs a *Sultano* capta est, magna Christianorum clade, qui ad sexaginta millia occubuisse dicuntur. Erat interea *Bonifacio* Archiepiscopo, apud *Ildebrandinum* Rectorem, cum *Rainerio* Abbate *S. Apollinaris in Classe*, disceptatio, quia cum esset *Rainerius* ejus cœnobio designatus Abbas, & a *Bonifacio*, ad quem institutio spectabat, postulasset institui, id *Bonifacius* abnuerat, quod diceret, certò scire se, illum ab iis designatum, qui anathemate, & interdicto essent notati, stareque se de ea re iudicio *Ildebrandini* velle: verum id contempsisse Abbatem, affirmavit *Bonifacius*, illumque se, in ejus administrationem cœnobii, magna auctoritatis *Ravennatis* Ecclesiæ iactura, intrusisse. Itaque *Ildebrandinus* diem dixit Abbati, ille verò ad Pontificem provocavit: iterum tamen *Ildebrandinus*, cum esset *Fori-Cornelii*, ix. Kal. Augusti, eum citavit: tum affirmavit Abbas, jura illum sua secum non habere, in aula *Romana* esse apud *Petrum Columnam* Diaconum *Cardinalem* *S. Eustachii*, nec facile haberi posse, tum quod ea *Cardinalis*, absque Generalis Præfecti *Camaldulensis* consensu, nemini traderet, tum propter mutationem aulæ, cum ea forte privilegia *Cardinalis*, unà cum ceteris rebus suis ad urbem transmississet: paucos enim post menses *Nicolaus*, tranquillis rebus *Romanis*, *Orbito* profectus, remigravit *Romam*. *Ildebrandinus* pacandæ Provinciæ studiosus, quamquam cum esset *Fori-Cornelii*, pacem inter eos cives conciliare non potuit, tamen profectus deinde *Forlivium*, ibi haud ita diu post,

A in populi Prætorio, cum Reipublicæ *Foro-Cornelianæ* Syndico & civibus, qui ea in urbe erant, *Alidosium* & *Litum* *Alidosios* fratres, ita conciliavit, ut ingenti populi totius plausu, *Alidosius* civitati restitutus, ipso *Ildebrandino* reducente, exciperetur. Verum ex utraque parte, octo, *Forlivium*, ad v. Id. Octobr. relegavit, ut eriperetur novis contentionibus occasio. Cum verò *Ildebrandinus* *Foro Corneli* deinde proficiscens, *Faventiam* versus iret, *Faventini* in suspicionem adducti, ne secum quoque reduceret in urbem *Manfredios*, concurrunt ad arma, sicque tumultuatum inter eos est, ut ingredi urbem *Ildebrandinus* noluerit, sed foris, subter pontem arcus, muros 482
B urbis prætergressus, secum ex *Alidosianis*, decem, undecim ex *Nordilianis*, *Forlivium* abduxit. In Prætorio *Forlivii* *Ildebrandinus* hosce omnes multis apud se diebus esse voluit, cum omnes interea magnam ejus prudentiam, dexteritatemque & paternum pacis studium in optimo Pontifice amarent. Quo etiam factum est, ut quamquam accipere superioribus diebus *Cæsenses* Prætorem noluerint, quem illis præferebat *Ildebrandinus*, atque ob eam rem cum omni familia, ea urbe decedens, *Forlivium* abiisset, & aqua, atque igni *Cæsene* interdixisset, eamque marchis argenti mille multasset, ipsique ad Pontificem *Cæsenses* per Syndicum provocassent, paulò post tamen ad *Ildebrandinum* missis Oratoribus, ac Syndico, Prætorem acceperint. *Ravennates* hoc eodem anno mense Novembri, peditum, militumque; nam ita tunc temporis loquebantur; magnam manum *Faventiam* miserunt: quod quoniam contra edicta sua *Ildebrandinus* factum dicebat, ix. Kal. Decembris mandavit dici diem Prætori, Senatuique *Ravennati*, quo apud illum causam dicerent, seque excusarent, vadesque adducerent idoneos, de eo quod ivissent, misissentque *Faventiam* armatos pedites, atque equites. Quo autem id Consilio *Ravennates* fecerint, incertum, nisi D forte id quidquam ad causam investigandam facere videatur, quod *Lambertus Polentanus*, mense, qui est insequutus, Defensor civitatis *Faventiae*, & ejus agri, creatur, coadtoque jussu *Albertutii Ramisini* militis, socii, & Vicarii sui, *Faventino* Senatu, sexcentarum librarum stipendio, familiaque & equis, qui adhiberi de more consueverant, decretis, in futuros posterioris anni sex menses, *Faventinis* Prætor, ab ejus urbis Senatu designatus est: cum eodem Senatus consulto, in idem temporis spatium, *Maghinardus* è *Sosenana*, Præfectus populo esset renunciatus, hac adjecta lege, ut ne E cuicumque eorum, de maleficiis, quæ biduo antequam magistratum inituri essent, perpetrarentur, iudicium, aut quæstionem exercere fas esset. *Gervasius Ricobaldus* *Ferrariensis*, *Canonicus Ravennas*, hoc tempore, *Rerum Romanarum* *Ravennæ* scripsit *Historiam*, illiusque alio libro Epitomen: in qua cum nonnulla tractet, de Ecclesia, urbeque *Ravennati*, illi titulum ob id fecit, *Pomerium Ravennatis Ecclesiæ*: adscribuntur autem ad calcem, *Ravennatum* nomina Archiepiscoporum: isque hodie liber in bibliotheca *Vaticana*, manuscriptus habetur. Sub ANN. MCCXCII
F id etiam tempus *Vitalis Bagnolus* *Ravennas*, *Bagnoli* scribæ filius, quod copiis *Forlivii* coactis, urbem *Forumpompili* occupasset, fossa, & muris resectis muniisset, pulsisque inde *Romanæ* Ecclesiæ administris, diripisset, opidum *Britonorum* magna equitum, ac peditum manu, acerrimè oppugnasset, in Provinciæ Comitum conjurasset, Provinciæ pacem, quietemque perturbasset, ab *Ildebrandino*, perduellis, & Christianæ

stianæ communitatis expers declaratus, honoribus, dignitatibus, feudis, bonis omnibus multatus, & ut impune occidi posset, omnibus propositus est. Ipse, quod hæc vera negaret esse, nulloque juris ordine ab *Ildebrandino* in tabulas relata affirmaret, cum diceret, tutum non esse ad *Ildebrandinum* aditum, qui in carcerem coniecisset, qui coram provocabant, nonnullos; per *Michaëlem* Joannis Moncii filium ad Pontificem, Pontificiumque solium, iv. Non. Martii provocavit, coram *Ugolino* è *S. Ambrosio* Bononiensi, Dominicanorum: *Jacobo* è *Castellione*, Franciscanorum, *Joanne Regiensi* Eremitarum Augustinianorum *Ravennæ* Præfectis, eorumque sociis, se nihil horum perpetrasse, nemini quicquid fecisset, fuisse: quod & *Guglielmus Pontana*, Aldigerii jam demortui filius, & *Aldigerius* Guglielmi filius fecere: eaque omnia ipsi sacrarum ædium Præfecti *Ildebrandino*, litteris, tabulisque publicis significarunt. Ceterum hoc anno, *Nicolao Quarto* summo Pontifice, pridie Non. April. vita functo, cum *Romanum* solium vacaret, eodem mense, *Ravennates*, *Cæsenates*, *Foroliviiani*, & *Britonoriani* plerique, apud *Guidonem Polentanum*, *Lamberti* filium, *Ravennæ* Prætozem accusati, quod cum magno instrumentorum bellicorum apparatu, pedites, atque equites, in agrum *Ravennatem* ad *D. Zachariæ* irruentes, domos, agricolas, familias ipsas, bobus, equis, pecore, supellectili exportatis, vino è doliis effuso, insigni damno affecissent, *Thomam Ravaldum*, Christiani fratrem, plurimis vulneribus male habuissent, è quibus esset mortuus, cepissent *Lazarum Cursinum*, ipsum *D. Zachariæ* templum combussissent, diffregissent, abstulissentque sacrum illius æs campanum, plura demum excitassent incendia, a *Laurentio Guazzo* Parmensi, *Guidonis* iudice, Vicarioque & assessore in jus vocantur, & nisi ad causam dicendam adessent intra biduum, & se defenderent, exilio multavit. Quod cum non fecissent, duum millium librarum *Ravennatum* pœna constituta illis est. Fuere in iis ex *Ravennatibus*, quindecim, *Hieremias* præsertim, *Albericus*, & *Franciscus Polentani*, *Guidonis* filii, *Alberici* nepotes, *Aunestinus*, *Saladinus*, *Valiranus*, *Bartholinus*, *Vincentii Honesti* filii, *Cipressus* *Tiberti* *Cipressi* filius, *Joannes Albaranus*, *Gritus* è *Grittorum* familia. Ex *Cæsenatibus* numerati quinque sunt, in quibus *Ubertinus*, & *Agnella* *Articlini*, fratres eminebant. Ex *Foroliviianis* sex, *Superbutius* *Arguliosi* omnes. Ex *Britonorianis* tredecim, *Saladinus* potissimum, & *Letirolus* *Bulgari*, fratres. *Malesardus*, & *Homodeus* fratres, *Ubertinus* item *Baldinetti* filius, *Mainardii*. Sed ad hos tumultus, majores sequuti sunt: *Polentani*, *Ravennatesque* & *Cervienfes*, *Maghinardus* item è *Sosenana*, ac *Faventini*, eorumque foederati, magno comparato exercitu, *Forlivium*, ubi *Ildebrandinus* erat Provinciæ Rector, Non. Junii, cum adhuc Pontificium solium vacaret, se conferunt, Rectorem circumveniunt, & urbe tandem ejiciunt. Ipse perpaucis comitatus, aufugit *Cæsenam*: ex suis, pars *Castrocarum*, alii *Dovadulam*, plerique *Britonorum*, alii aliò abiere. *Agbinulfus* frater, cum duobus filiis capti: quo factum est, ut *Ildebrandinus* *Cæsenæ*, *Castrocaro*, *Britonorioque* tantum dominaretur: reliqua Provinciæ loca hostes occupaverint: qui ascitis etiam

A *Foroliviianis*, *Cæsenæ Ildebrandinum*, castris prope flumen *Sapim* xv. Kal. Jul. locatis, obsident. Sed cum *Malatesta*, *Malatestinusque* ejus filius *Cæsenam* venissent, *Ildebrandinus*, *Cæsenate*, *Britonorianaque Malatestino* Prætura mandata, postridie abiit. *Forlivium* haud ita diu post, iv. Non. Jul. accessere *Bononiensium* Legati, introductique in Senatum, enixè, ne quid in *Ildebrandinum*, opidave, quibus tum præerat, molirentur, rogant: idem *Faventie* actum est, eo addito, ut foederatis omnibus placeret, Senatum *Bononiensem*, arbitrum de tot dissensionibus cum *Ildebrandino*, statui. Aderant tum ibi *Guido Polentanus* *Cervix* Prætor, *Cervienfiumque* Oratores, *Malatesta Ariminensis*, *Ariminensiumque* Oratores, a quibus responsum est, explorare se suarum civitatum sententiam prius velle: quod cum fecissent, nihil impetrarunt, mandaruntque *Bononienses* Legati *Basacomatræ* *Faventix* Prætori, Comitibus *Cunii*, *Guidoni* *Rauli* *Cæsenati*, *Maghinardo* è *Sosenana*, qui se *Bononienses* cives dicebant, id ut accuratè studerent. 484 Sub id ferè tempus, iv. Kal. Sextil. *Bandinus* *Mutilianæ* Comes, in *Tuscia* Palatinus, Prætor, Magistratus, Senatusque *Forolivienses*, litteras ad *Neapoleonem* *S. Hadriani* Diaconum Cardinalem, qui tum *Forlivii* morabatur, prope *D. Blasii*, in cubiculo *Foroliviiani* Prætorii, dederunt, cumque Præfectum *Forlivii*, Capitaneum appellabant, in sex menses crearent. Interea *Faventini* veriti, ne urbem *Bononienses* invaderent, & *Ildebrandino* traderent, pridie Kal. Septembr. eam munire aggressi sunt: *Maghinardus* Præfectus, sacri æris sonitu signo dato, populum ad fossas faciendas, extruendamque munitionem eduxit, eodemque die *Basacomatra* Prætor magistratu abdicavit. Adfuere, ut eam munitionem juvarent, *Hofastus* *Polentanus* *Ravennæ* Prætor, militesque ac populus *Ravennates*: *Bernardinus* *Polentanus* *Cervienfium* Prætor, cum *Cervienfibus*: *Joannes Claudus Malatesta*, cum *Ariminensibus*: *Malatestinus* *Cæsenæ* Prætor, cum *Cæsenatibus*, *Britonoriani*, *Castrocariani*, *Bagnacavalenses*, *Bandinus Mutilianæ* Comes, *Flaminii* foederis Imperator, cum *Mutilianensibus*, aliisque, quibus nullum unquam majorem in *Flaminia* collectum exercitum memorabant. Optimè autem urbe fossa & vallo per hunc modum munita, cum nihil *Bononienses* moverent, *Florentini* *Gentilem* *Ursinum*, *Bertoldi* filium, Prætozem suum, Legatosque *Bononiam* mittunt, qui de pace inter *Bononienses*, ac *Flaminios*, ob munitam *Faventiam*, quod sibi injuriæ *Bononienses* ducebant, ex æquo & bono agerent: verum plerisque *Bononiensibus* affirmantibus, sibi nihil negotii cum *Flaminis* esse velle, *Gentilis*, & Legati *Faventiam* adeunt, eoque accersunt *Guidonem* *Polentanum*, *Malatestam* *Ariminensem*, *Rodulfinum* *Galesidum* *Cæsenatem*, *Lambertumque* *Polentanum* *Forlivii* Prætozem, circiter medium Septembrem mensem, sed cum in sententia perstitissent, & munitiones demoliri negassent, re infecta, *Florentiam* redire. Cum autem *Polentani*, *Traversariorum*, & aliorum exulium *Ravennatum* bona diriperent, *Petrus Columna* *S. Eustachii* Diaconus Cardinalis, fecit, illis mandari, ut ea molestia abstinerent. Sub id tempus *Venetis* nobilissima *Amizorum* familia, quæ originem *Ravenna* ducebat, in *Joanne Amizo* finem sortita est, cum *Tribunitia* potestate, multisque honorum gradibus in *Veneta*

Republica floruiſſet. Octo ſapientes *Foropom-
pilianus*, quorum Principem gerebat *Bernardi-
ANN.
mccxciii* nus Argonus, anno poſtero; qui fuit milleſimus
ducentefimus nonageſimus tertius; iv. Non.
Quintil. *Lambertum Polentanum*, & *Fulcerium
Calbulum*, in annum, Prætores fecerunt, ea
conditione, ut *Polentanus* prioribus ſex men-
ſibus præſſet, poſterioribus *Calbulus*: miſſis
Vitali, & *Almerico Bocatiis*, ad eos Legatis.
Obiit hoc anno *Guido Polentanus*, cognomen-
to *Ritus*, quæ vox *Cincennatum* Italica lingua
exprimit. Hujus Comites viæ habuit eodem ferè
tempore, *Guidones* item duos, alterum *Mutilia-
næ* Comitem, alterum *Novellum* appellatum: ad-
hæc *Ugolinum Ubaldinum*. Fœderis autem locorum
Flaminie omnium Imperator, *Bandinus Mutili-
anæ* Comes, *Forlivium* acceſſit: *Ildebrandinus*
Provinciae Rector, *Balneum*; quod eſt opidum in
Flaminia ad *Apenninum*; proſectus, teſtifica-
tiones omnes, quæſtiones, ſententias, diras
omnes, atque anathemata, quibus notaverat
Bonifacium Archiepiſcopum *Ravennatem*, re-
miſit, laxavit, abrogavitque eam ob cauſam,
ut illi ardentiore ſtudio *Bonifacius* aſſideret.
485 Pridie autem Non. Novembr. Senatus Ra-
vennas *Albertinum Berardengum* jurisconſultum
Ravennatem, procuratorem ſuum fecit, qui
unà cum Ducis Univerſitatisque *Venetiarum*
arbitro, ea diligenter quæreret, ac tractaret,
quæ contra pacta a *Ravennatibus* commiſſa
fuiſſe *Joannes Sucugellus*, jam *Ravennæ* Ve-
netorum Vicedominus, affirmabat, ſi duo ſi
convenire minime poſſent, facultas *Alberti-
no* data eſt, tertii eligendi, qui eſſet *Vene-
tus*, ſi iſſis *Venetis* placuiſſet, alioqui *Vene-
tis* fas eſſet, tertium eligendi, *Ravennatem*,
qui *Ravennam* incoletet, univerſitatisque
Ravennatis mandatis pareret. Anno infe-
ANN.
mccxciv quenti, qui fuit nonageſimus quartus ſupra
milleſimum ducentefimum, ſeptimo Kal.
Jun. pax tandem inter *Ildebrandinum* Pro-
vinciae Comitem, & fœderatos Provinciales,
Forlivii convenit, & tabulis publicis conſi-
gnatur: *Ildebrandinus*que omni interdicto *Ra-
vennates*, ceterosque *Flaminios* liberavit: &
cum eſſet *Tuſſignani* Nono Kal. Jun. pote-
ſtatem per litteras *Lothario* Epifcopo *Faven-
tino* dedit, omni interdicto, Eccleſiaſtica-
que deteſtationis poena eximendi quoscum-
que homines, quacumque univerſitates. Mox
xviii. Kal. Jul. *Mutilianæ*, ad quod opi-
dum ſe contulerat ob tumultus in ſe, &
aſſeclas ſuos *Tuſſignanenſes*, ab alterius factionis
Tuſſignanenſibus excitatos; cum Pontificium
adhuc eſſet interregnum; *Ugulinum Bono-
nienſem*, Dominicanorum: *Jacobinum Fran-
ciſcanorum*, conventus *Ravennæ* Præfectos,
ſigillatim deſtinavit, qui Rempubicam *Ra-
vennatem*, ſingulosque cives, mares & fœ-
minas, omnibus execrationibus, ſententiis-
que adverſus eos, ad eam diem ab ſe latis,
ſuo nomine abſolverent: quod fecerunt ipſi
in *Ravennatis* templi maximi cœdra, ubi coram
Guidone Genario, *Bonifacio* Archiepiſcopi Vi-
cario, *Napo Toſingo*, ſeu a *Toſa*, Florentino,
Ravennæ Prætor, *Guidone Polentino*, *Lam-
berti* filio, & frequenti civium corona, a
Cambio Artuſino ſcriba, *Ildebrandini* hac de
re, ſunt lectæ litteræ. Neque tamen hæc
quievit Provincia, verum cum menſe Au-
guſto tumultus eſſet *Forlivii* ortus, curren-
tibus ad arma *Calbulis*, *Ordelaſisque*, *Guido-
nem Polentanum* urbis Præfectum, *Lamber-
tumque* filium vulneribus conſoſſos capiunt,

A ſecumque unà alios *Ravennates*, & *Fulcerium
Calbulum*, Joannem ejus fratrem, *Nicolotium
Calbolum* *Rainerii* filium: cum multi præ-
terea ſauciati fuiſſent, ipſeque in primis *Ful-
cerius* lethali vulnere percuſſus, qui cum ce-
teris *Calbulis* urbe pulſus eſt. Adveniente ſi-
quidem haud ita diu poſt *Maghinardo Paga-
no è Soſenana*, *Polentanus* & reliqui è cuſto-
dia emiſſi, & dono illi dati ſunt. *Maghinar-
dus* Præturam *Forolivianam* Kal. Septembris,
in ſex menſes iniit. Diſcedenti è Provincia
Ildebrandino, *Robertus Gornajus* ſucceſſor da-
tus eſt a *Cæleſtino* v. qui poſtquam Pontifi-
cia ſedes biennium, atque amplius vacaſſet,
B ex *Eremita*, & Abbate *S. Petri ad Majellam*,
Nonis *Julii* ſummus Pontifex, *Peruſi*, a
Cardinalibus tandem fuerat renunciatus. *Ro-
bertus*, iv. Id. Octobr. Provinciam, unà
cum *Petro è Ruolano*, Provinciae item Lega-
to, ingreſſus ad *Mondainum*, agri *Ariminen-
ſis* opidum divertit: mox xiv. Kal. No-
vembr. abiit *Cæſenam*, ix. Kal. *Forlivium*. iv.
Non. Novembr. *Faventiam*. vi. Id. *Forum
Cornelii*, ubi totius Provinciae conventu ha-
bito, litteras legi Pontificias, de ſuo mune-
re, auctoritateque juſſit, legesque promulga-
vit, in quibus cum aliquot eſſent in *Raven-
nates* ſeveræ, durioresque ii per *Guidonem
Aldrevandinum*, Communis, ut ajebant,
C *Ravennæ* procuratorem, quod juribus, at-
que immunitatibus *Ravennatium* repugnarent,
reſtitere: & coram *Andrea Cæſio*, *Bartholo-
mæo Reatino*, & *Jacobo Arcilio Parmenſi*, 486
generalibus hujus Provinciae judicibus, ter-
tio Id. apertè teſtati ſunt, aſſentiri illis ſe mi-
nimè velle: quæ dicta *Gornajus* perinde,
ac futilia, commentitiaque rejecit. *Bonifa-
cius* Archiepiſcopus; poſtquam ſe per Ora-
torem apud Pontificem Maximum, qui tum
D *Peruſi* erat; ut habetur in tabulis publicis;
excuſavit, Divorum *Petri* & *Pauli* limina
inviſere ſe non poſſe; ut quotannis Archie-
piſcopi *Ravennates* tenebantur; ejusque fuit
excuſatio, ſi, & quatenus; ut ajunt; ab eo ac-
cepta, quem ad id muneris Cardinalium Col-
legium deſtinaverat: cum accepiſſet, D. *Ju-
ſte*, quæ *Bononiæ* eſt, ſacerdotium, tamdiu
vacante, ut jure *Metropolitano*, juxta *Lateran-
enſis* decreta Concilii, ad ſe perinde, ac ad
Metropolitanum, ejus conferendi juſ, in quem
mallet, eſſet devolutum, illud *Ramberto Ab-
bati*, ſacrato viro *Bononiienſi* tradidit: litteris-
que ſuis ad *Gerardum Cornazanum*, Canoni-
cum *Faventinum*, Epifcopi *Bononiienſis* Vica-
rium, ex opido *Aureolo* jam inde a menſe
Junio ſcriptis, mandavit, ut ſi vera eſſent,
quæ acceperat, *Rambertum* mitteret in poſ-
ſeſſionem, & ſi qui obſiſterent, conſervaret.
Verum cum adhuc in *Aureolo* Eccleſiæ *Ra-
vennatis* opido, quod eſt ad *Apenninum*, ab
Forolivio haud procul, commoraretur, No-
no Kal. Januar. ex hac vita, non ſine om-
nium ſuorum ſacerdotum, ac etiam *Ra-
vennatum* ingenti mœrore, multisque lacry-
mis migravit: eodem ferè tempore, quo *Cæ-
leſtinus* Pontifex Maximus ad privatam vitam
F rediens, quam antea in ſolitudine duxerat,
potēſtatem Cardinalibus, *Bonifacii Octavi*
eligendi, fecit. *Bonifacius* Archiepiſcopus,
ex *Aureolo*, ſui ordinis habitu indutus, ſuo-
rum etiam cucullatorum humeris *Ravennam*
delatus, in *Urſiano* templo ſepultus eſt, an-
te D. *Mariæ Magdalene* aram; quam ipſe eri-
gendam dedicandam, & ditandam curave-
rat:

rat: in monumento ex marmore mirificè scalpto, quod a D. *Laurentii* in *Cæsarea* importari vivens jusserat. Id nunc monumentum in eodem templo, juxta sacræ turre portam conspicitur. Exstructum autem Christianorum Principum tempore fuisse, *Constantini Magni* labarum, nempe Christi nomen duobus tantum primis *græcarum* litterarum elementis majoribus, complexis; quod est in sacris ædibus hujus urbis frequentissimum; insculptum testatur. Itaque vel *Honorii* Imperatoris, qui templum D. *Laurentii* ædificari mandavit, vel *Theoderici* Regis *Gothorum* ætate, mille jam & sexaginta annis; quo tempore arcas hujusmodi multas factas, ex *Cassiodori* *Epistolis* cognoscimus; elaboratum est. Ibi præter cetera, in egregio vase, cardui illius, quod plerique *Cinaram*, Itali *Carciوسفم*, & *Artichiocum* vocant, plantam, fructumque perinde, ac eo sæculo rarissima videmus. Non desunt, qui hujus *Bonifacii* Archiepiscopi meminisse; cum de abdominis voluptatibus addictis, verba facit, in altera sui operis parte, *Dantem* putent. Sed fuit *Bonifacius* Christiana liberalitate maximè insignis, quod ostendit vel illud, quod in magna annonæ caritate, qua hæc omnis laborabat Provincia, cum *Argentani* plurimum affligerentur, ipse & horrea, quæ ibidem habebat, aperiri, & cum neque illa sufficerent, ex oppido etiam *Catholica* frumentum illuc suum conveyi, & in populum, ex sui Vicecomitis præscripto distribui jussit. Exstant adhuc in *Ursiano* tabulario illius hac de re litteræ, ad Vicecomitem *Argentanum*, *Cæsenæ* scriptæ. *Ravennatis* chori jussu comitia statim ad futurum designandum Archiepiscopatum postero anno indicuntur: quibus cum etiam *Rodulfus* *Foroliviensis* Episcopus interfuisset, Archiepiscopus eligitur, ix. Kal. Februarii *Ramberius* *Malatesta*: sed is a *Bonifacio* Pontifice impetrare, ut confirmaretur, nequaquam potuit: verum sufficere *Bonifacius* Pontifex *Guillelmum* *Duranti* voluit, qui tunc *Mimatensem* Episcopum in *Aquitania* gerebat, sed renuente id muneris *Guillelmo*, quod tanto oneri vires suas longe impares affirmaret, in aliud tempus hoc rejecit negotium, *Bertoldus* interea Prior Præfectus D. *Dominici* *Bononiensis* nomine suo, & *Foro-Corneliani* Episcopi, *Guardinus* *Ravennatis* Ecclesiæ, ut ibi scribitur, Cardinalis, nomine item suo, & *Michaëlis* Archidiaconi *Ravennatis*, *Artusinus* *Artusini* *Ravennas* *Guidonis* *Polentani*, *Lamberti* filii procurator, quibus exsequendi testamenti *Bonifacii* Archiepiscopi, munus incumbebat, nomine etiam *Peregrini* *Franciscani*, & *Guidonis* de *Lavania*, vasa aurea, argenteaque multa, sacram vestem, multiplicem, atque ornamenta, mille quadringentarum septuaginta quatuor librarum, & duodecim solidorum *Bononiensium* pretio *Opizoni* de *Lavania* *Schecallo* beati *Martini* *Turonensis*, qui studebat *Bononiæ*, vendiderunt. Contra, *Hondideus* templi S. *Juliani*, *Ravennatis* diocesis, nomine *Ravennatis* Ecclesiæ, ejusque sacrorum virorum, & futuri Antistitis, ac *Lamberti* *Polentani*, citra *Padum* ejusdem Ecclesiæ Vicecomitis generalis, possessionem opidi *Corliani*, *Ariminensis* diocesis, & opidi *Savignani*, accepit, seque in eis perinde ac *Lamberti* *Polentani* Vicarium, xiv. Kal. Maji constituit: quo ferè tempore, *Petrus* Ar-

A chiepiscopus *Montis Regalis* a Pontifice hujus Comes, Rectorque Provinciæ missus, eam ingressus est, *Tusignanum*que primò, mox *Forum-Cornelii* venit. Ejus tum jussu, v. Kal. *Malatestinus*, *Malatestæ* filius, *Cæsenæ* Prætor, magistratu abiit, *Ubertinus*que *Articlinus*, qui exsulabat, multique præterea *Cæsenam* rediere. Pari ratione, jussuque *Maghinardus* de *Sosenana*, *Faventinam* Præfecturam deposuerat: cumque *Conventum* *Petrus* omnis Provinciæ *Forum Cornelii* indixisset, illi interfuere, Episcopi, civitatumque Oratores ac primores cives: facultasque illi data est, quot vellet equites, peditesque stipendiarios eo, quo liberet, stipendio conducere, & præsidio habere. Itaque equites accepit tercentum, pedites centum, tributumque *Faventinis* imposuit, librarum *Ravennatum*, in quatuor menses, mille & quadringentarum, nec diu post ad eam se urbem contulit: quo cum officii causa ad eum viri in Provincia principes, Comes *Bandinus* de *Mutiliano*, Comes *Manfredus*, *Guidonis* *Novelli* filius, *Fulcerius*, & *Franciscus* *Calbuli*; ipsum adire *Rainerius*, *Bandezatus*, & *Bernardinus* *Cunii* Comites, & C Quinto Id. Maji, fossam, vallum, munitiones urbis omnes solo æquari postularunt: cum autem contra *Maghinardus* diceret, ad certamen res deventura videbatur, nisi *Petrus* inde ad decimum lapidem relegasset: *Maghinardus* ad opidum suum *Benclarum* in valle *Anemonis*, Comites *Cunii* *Lugum*, & *Fusignanum*, Comes *Manfredus* *Mutilianum* discesserunt. Senatu deinde *Faventinæ* coacto, ejus Præfectus civitatis, *Petrus* Archiepiscopus Provinciæ Rector, in annum, centum librarum in singulos menses stipendio, creatus est, & *Faventini* per *Ugulinum* *Mediceum*, & *Theodericum* de *Salutare* judicem, procuratores suos, solemne *Petro*, nomine Pontificis accipienti, obsequium præstiterunt. Per hos dies *Guido* *Montis Feltrii* Comes, *Forlivium* cum Legato Pontificio profectus, omnia illi bona, juraque sua tradidit. *Petrus*, Rector, acceptis *Faventinis* obsidibus, *Guidonis* *Raulis*, & *Alberici* Comitibus *Cunii* filiis, quos misit *Cæsenam*, aliorum-488 que, quos diximus, *Cunii* Comitum, *Francisci*, & *Alberici* *Manfredorum* item filiis, quos *Castrocarum* amandavit, contulit se ad Archiepiscopatus *Ravennatis* opidum *Aureolum*, *Maghinardo*, *Manfrediis*, quos acciverat, *Zambrasis*que & *Acarisis* comitatus: in eoque opido pacem inter eos fecit: mox *Faventiam* cum omnibus reversus, conciliavit *Albericum* *Cunii* Comitem, ejusque uxorem *Beatricem* *Manfredi* *Manfredii* filiam, cum *Alberico*, quem etiam fratrem inscribunt, *Francisco*, & *Ugolino*, ob ipsius *Manfredi*, & *Alberghitti* filii necem dissidentes: inde ad fines quisque suos, quo relegati fuerant, rediere. *Ravennam* tandem venit, exulibus secum reductis, v. Kal. *Quinctil.* cum hujus esset civitatis Prætor *Napus* de *Tosa* *Florentinus*, ibique ejus opera conciliata est pax, pridie Kal. inter *Guidonem* *Polentanum*, & *Bernardinum*, *Hostasium*, ac *Lambertum* ejus filios, *Rodulfinum*que *Rogelli*, *Reipublicæ* *Ravennatis* Syndicum, ejusdem nomine *Reipublicæ* ab una parte, & *Guillelmum* *Traversariam*, *Petrum* ejus filium, *Albericum*, *Hieremiam*, & *Franciscum* *Polentanos*, *Guidonis* cognomento *Ritii*, filios: *Malvicinum* *Bagna-*

gnacavallensem, Valeranium, Saladinum, Honestinum, & Bartolinum Honestos, Vicentii filios, atque Joannem Ducem, item Honestum, qui exulabant, ex altera: cum omnes ipsi Petro, Ecclesiae Romanae nomine, atque item suo stipulanti, omni inter se injuria abstinere polliciti essent: poena, si quis id forte foedus violasset, duarum millium marcharum argenti adjecta. Acta autem haec in agro sunt, prope urbem Ravennam, Thadeo Foripompilii, Leonido Caesenae, Henrico Sassinae, Episcopis: Andrea Archidiacono Forilivii, Guidone Ravennatis Ecclesiae Cantore, Bernardino Cunii Comite, Signorello Ghetio Ravennate, multisque praeterea aliis spectantibus & testibus. Ceterum quod firmiora essent omnia postridie ejus diei, Kalendis scilicet Quintil. in D. Mariae in portu, rogatu Polentanorum, Polentanæ partis vades facti sunt, observandæ tuendæque pacis, Hostasius Pusterla, Simorellus Ghetius, Albertinus Berardengus, Joannes Saxolus, Vitalis Lazarus, Ugutionis filius: Rigutius Malpilius, Ugulinus Blancus, Guido Aldrovandinus, Zanutius Tornarius, Rainutius Malatiliatus, omnes cives Ravennates. Vades Traversariae partis fuere, Rech Oddus, Francischinus Saxus, Gettius Diomelsalvus, Palmerius Pinzus, Zannes Mainardus, Millior Castrovicianus, Jacobus Zafaranus, Matthæus Catde, Jacobus Novellinus; Ravennates: atque hac ratione, quæ antea in duas partes divisa, duplicem habere Rempublicam civitas, & quidem magno detrimento, videbatur, una facta, respirare tandem coepit. Ut autem in posterum occasio dissensionum omnis tolleretur, & his tumultibus aliqua ratione confunderet, cum adhuc esset Ravenna, in ædibus Guidonis Polentani, ubi morabatur, Bernardino Cunii Comite, Joanne Andrea, Ravennatis Ecclesiae Praeposito, & aliis spectantibus, has tulit leges: In primis, Rodulphino Ragello, qui aderat, Reipublicæ Ravennatis Syndico ejus nomine Reipublicæ mandavit, ut cum Provinciae Comites; quicumque deinde fuerint, Provinciam ingredientur, Praetor, Senatus, & ceteri Ravennæ Magistratus, honorifice eos excipiant, summa fide illis obediant, & ubi Ravenna appropinquaverint, oratores ad illos mittant. Urbem ingredientem accipiant insigni studio ac veneratione: ipsosque, eorumque familias, & urbem firmo praesidio, dum ibi morabantur, tueantur. Curetur, ne ædificentur in posterum domus, substructiove ulla ne fiat, intra fines municipalibus legibus vetitos: ædificata si qua fuerint, solo æquentur. Turres, & ædificium propugnaculi, aut valli speciem referens, in ipsis construendis domibus, nemo excitet. Qui ædificaverit, aliarum ædium formam, altitudinemque ne superet. Domus nimium nobiles ne exstruunt, modò quæ adsunt, deturbanto, de quibus tamen Reptoris Provinciae arbitrium esto. Praetores, & Magistratus abdicanto: qui modo sunt: novos, juxta veterem civitatis, viginti jam amplius annis, consuetudinem eligunto: neque inire iis Magistratum, absque Comitibus venia, fas esto. Bernardino, Rainerii è Cunio fratris, ac potius ejus uxori, domorum, quæ prope portam D. Mamae, spectare ad eos dicuntur, unà cum Guidonis Polentani ædibus, quas tum ipse inhabitabat Comes, juxta portam Ursicinam, intra triduum, ipsius Comitibus jussu, solo æquanda-

rum, a Republica Ravennate, idoneum pretium suo tempore, numeretur. Hæc Petrus Montis Regalis Archiepiscopus, Romanolæque Provinciae, & civitatis Bononiae, ac Comitatus Brittonorii, juriumque, quæ ad ea spectant, omnium pro Romana Ecclesia, Comes & Rector: qui facultatem tamen dedit, ut Praetoriae aedes publicæ, ubi habitarent civitatis Magistratus, & Flaminiae Legati, Comitescumque cum Ravennam venirent, qui ad Archiepiscopatus aedes divertere ad eam diem magna ex parte, consueverant; ædificarentur. Dirutæ hac de causa sunt, ejus jussu, Guidonis Polentani, Lambertique ejus filii, & Pusterularum, aliorumque domus: multi ex utraque parte in exilium acti: Guido Polentanus ad D. Mariae in portu relegatus est. Nequaquam tamen diu hæc pax integra perstitit, quia haud ita diu post, eodem Quintili mense Traversarii, eorumque factionis ceteri, quod videbatur, non eas illis condiciones datas esse, quas æquum fuisset, nimiumque è contrario, Polentanis tributum, magna manu civium, agricolarumque affectarum, & exterorum coacta, consensu urbis mœnibus, & positis ad D. Adelberti ad Padum, pluribusque praeterea Ravennatis agri locis, insidiis, è medio tollere Polentanos, & urbem Ravennam occupare, per prodicionem, & Ecclesiae Romanae hostibus tradere, studium adhibuerant. His permotus tumultibus Bonifacius Pontifex, ne Ravennas diutius vacaret sedes, & magnis inde incommodis afficerentur, ejus opida, ceteræque ditiones, Opizonem Archiepiscopum dedit, ex nobili San Vitaliorum Parmensi familia, patre Guarino milite ortum: matrem habuit Margaritam Fliscam Genuensem, Innocentii Quarti Romani Pontificis sororem, Vir præstanti doctrina, summa eruditione, & rerum agendarum peritissimus, militarique laude insignis: qui magnanimus cum esset, & admodum liberalis; quod inter cetera maximæ illi laudi fuit, afflictos & calamitosos miseratus, quibuscumque rebus potuit, semper eos juvit. Hunc Parmensis Ecclesiae primo Canonicum, mox Tripolitanum Episcopum, in quo munere quinque annos elaboravit, Innocentius Quartus avunculus, Parmensem Episcopum fecerat: cui Ecclesiae, cum per quadraginta circiter annos, summa cum laude, præfuisset, ad Archiepiscopatum Ravennatem a Bonifacio Octavo asciscitur: ut iis litteris patet, quibus Pontifex Anagninae datis, x. Kal. Augusti, anno primo Pontificatus, sacratis viris Ravennatibus, & subjunctis Episcopis mandat, cum ut recipiant, atque audiant. Cum autem factionis suæ Principem gereret, ita strenuè, ut, Parmae eadem San Vitalium factio, etiam Episcopi factio appellaretur, & hoc anno Parma urbe pulsa, Ravennam se contulit: in quo tumultu Opizo apud Pontificem conquestus est, quod in se, tunc in Episcopio Parmensi commorantem, in suosque familiares, armati cives Parmenses irruissent, quosdam vulneribus affecissent, supellectilem abstulissent: ad ædesque Rogerii Sanvitalii pari impetu progressi, eadem furta commississent: Petrus Archiepiscopus interea, pacandæ huic Provinciae, cui præerat, intentus, cives Ariminenses, eò profectus, conciliavit inter se, Malatestas praesertim & Parciatos. Sed Faventia denudò ad arma itum est, Cunii Comitibus, & Manfrediis, adversus Maghinardum, & Raules, Aca-

Acarifiosque pugnantis, quod Bononiensibus, qui jam ad Forum-Cornelii venerant, urbem tradere in animum induxissent: sed Manfredii, & Comites mense Augusto, urbe pulsi sunt, & civitas Romanæ Ecclesiæ servata. Mense Octobri, Guglielmus Durantes, Episcopus Mimatensis, hujus Rector Provinciae, & Pice-ni Marchio a Pontifice creatus, Ariminum venit, Petro Archiepiscopo Montis Regalis, qui hactenus præfuerat, eodem die abeunte. Ad illum officii causa, Gallassus, Montisfeltrii Comes, Cæsena existens, cum oratoribus undecim, quamquam Malatestæ infensus, accessit: eodem Guido Montis Feltrii item Comes, Urbino, se contulit, comitatique sunt Guillelmum Cæsenam ad conventum agendum proficiscentem: in quo Conventu interfuerunt ipsi, & Feretranus Episcopus, Calbulenses, Maghinardus, & Oratores, Legatique & procuratores, procerum omnium, & civitatum Provinciae, decretumque ut Provincialium stipendio; Guillelmus, milites tercentum conducere. Haud ita diu post, indignatus Guillelmus, abiit Britonorum, atque inde Forlivium, tandem Castrocarum; ubi postquam aliquot dies perstitit, tertio Id. Decembr. per itinera devia, quibus vitavit Faventiam, Forum-Cornelii adiit. Per eos dies Malatesta, contractis amicorum copiis, in ipsa urbe Arimino, cum Parcitatis conferuit manus, magnoque commisso certamine, Parcitatis ex urbe eiecit, Ugulinus cognomento Cignatta, Parcitati filius, Mostatius & alii, interfecti sunt, sed longe plures vulneribus confossi: Guillelmus è Foro Cornelii. XIII. Kal. Januarii, Ravennam venit hicque tres dies commoratus Ariminum, atque inde in Picenum recessit. Venerat interea in hanc Provinciam Ricciardus Ferentinus, D. Auditori, Merinensis Diocesis Canonicus, Pontifici a sacris: cui Cælestinus Pontifex jam mandaverat, ut a Guidone Montefeltro, & affeclis, quidquid urbium, opidorum, arcium, locorum ab ipsis teneretur, eorum acciperet possessionem: neque verò tantum in Flaminia, sed in Urbinati, Pisarenfi, Calliensique, sic ut ea loca Romanæ Ecclesiæ Magistratus, Præfectosque acciperent, atque illis parerent. Adhæc exules, obsides, relegatos, ejus occasione defectionis, ac belli, restitueret; qui in custodia haberentur, emitteret. Guidonem, & Gallassinum, Feretranos, ceterosque qui sibi viderentur, ut conservaretur pax, relegaret: Qui non parerent, quive repugnarent, in eos, omni rejecta provocatione, sacris, & prophanis poenis ageret. His peractis Guidonem, Gallassinum, affeclasque anathemate liberaret honorique ac famæ restitueret. Quoniam verò dum id negotii Ricciardus extrahit, nihilque planè confecit, abdicavit Cælestinus Pontifex, Bonifacius, qui Cælestino successerat, novis, Guidonis Montefeltro precibus fatigatus, qui & Cælestino successerat: supplex dejectus ad Pontificis pedes, quibusdam acceptis, datisque condicionibus, in gratiam receptus. & imperata Ecclesiæ se facturum fuerat pollicitus; id illi muneris confirmavit. Cum autem Cæsena interdicto liberasset, Opizoque Archiepiscopus Ravennas, opida Ravennatis Ecclesiæ, occupare illos assereret, pronunciavit Ricciardus, eam liberationem, illud tantum spectare, quod Guidoni Montefeltro favissent, non si Ravennatis Ecclesiæ opida, bonaque haberent. Argentam, hoc anno, Azzo Marchio Estensis, adortus, post aliquot oppugnationes deditibus se opidanis, ea potius est, cum essent Estensium copiarum Duces, Petrus Abbates, Lilius Turcus, & Joannes

A Gondoaldus. Cum autem Ricciardus, ut suis litteris, Romæ apud S. Petrum. v. Kal. Decembr. anno primo Pontificatus datis, Bonifacius testatur; mandatorum fines, temere ac imprudenter transiliret, laxatisque habenis, Senatum, & Universitatem Forolivianam, Cæsenaemque omnium criminum, ac offensionum absolvisset, quamobrem castra fuerint occupata in hac Provincia a plerisque temerè, Ricciardum Bonifacius dignitatibus, honoribusque multavit, a sacris coram Pontifice faciendis amovit, è familiarium numero rejecit, quasque absolutiones fecerat, irritas esse pronunciavit; idemque munus mandavit Guidoni Episcopo Papiensi: qui proximo anno ingressos Provinciam, cum Cæsena Idibus venisset, quæ Ricciardus Guidonis Montefeltro amicis, affeclisque & civitatibus restituerat, ea repetiit omnia, nec restituta esse voluit: Gallassum Cæsena Præfectura, Baldum è Burgo S. Sepulchri Prætura, illi a Guglielmo Duranti, superiore mense tradita, multavit. Ipse autem Guillelmus, ut quoad ejus fieri posset, pacatior redderetur Ravenna, atque adeo Provincia omnis, fecit ut sui iudices, Thadeus è Presbyteris Assisias, Guglielmusque Parmengus Parmensis, Arimini cum essent, eos condemnarent, qui superiore anno urbem Ravennam occupare, Polentanosque interficere tentaverant. Cum enim a Rodulpho Ragelli, Syndico Ravennatis Reipublicæ majestatis accusati, atque ob id citati fuissent, nusquam responderant: itaque præter marchas argenti mille, quæ in tabulis erant de pace, tribus etiam millibus librarum Ravennatum, ærario Pontificio perfolvendarum sunt multati: quod nisi parerent, & multam expedirent, addicerentur bona eorum ærario, & a quocumque capi, & capite obtruncari impunè possent. Sed quò magis tranquillis Provinciae rebus Guillelmus studet, eo latius turbari visa sunt: si quidem cum Azzone Estensi Ferrariæ Marchione foedus inierant Ravennates exules, Ariminensesque & Britonoriani. Universitates etiam Cæsena, Forilivii, Faventia, & Lambertatii exulis Bononienses consilioque cum Azzone habito Comes Gallassus cum Cæsena-
bus, Forolivianisque & exulibus Ravennatibus Traversariae factionis, Kal. April. abiit Faventiam, quo etiam convenere Petrus Abbates Marchionis Ferrariæ patruus, Malosius Comes Montis Feltrii, cum sociorum Aretinorum auxiliis: Inde motis castris, in quibus erant & Anselmus Prætor, & Neapoleo Præfectus, populusque & milites, copiarque ex finitimis sociisque Faventinorum contractæ, ad amnem Rasalem; quem Sarnum appellant aliqui; perventum est, sed hesternis inflatus imbribus, trajici tum non potuit. Itaque Foro-Cornelianis cohortibus; quas Bononienses pedites ad quattuor millia, & multi ex Foro-Corneliano territorio, exules item Faventini, & tribus portæ S. Petri Bononiensis, constabant; tempus est datum, quo sese objicerent hostibus, & transitum fluminis impedirent: sed decrecentis sensim fluminis impetum, cum hostes, dispositis, septi specie, supra vadum militibus, fregissent, jamque plures in adversam ripam evassent, cessere loco Bononienses, & hostibus hac ratione in urbem aditus patuit, cum multi ingredientibus illis faucii, alii obtruncati, plerique capti fuissent. Restitere tamen, cuneo facto, in vicis foro ex Bononiensibus nonnulli, tandem recepere se in Prætorium, sed postquam aliquandiu egregiè pro-

pugnarunt, admoto tandem igne, recentibus in horas succedentibus hostibus, se *Maghinardo* dederunt. Itaque ipsi ad unum capti, *Alidosius*que & *Litus* ejus frater, & *Gibellinae* factionis omnes in urbem restituti. Tum *Catanei* & *Saxatello*, oppidum *Saxatellum*: *Cunii* Comites, *Cunium*, sibi a *Maghinardo* metuentes, deseruerunt, quamobrem ea oppida a *Maghinardo*, & *Faventinis* aquata solo: *Guillelmus Duranti*, Provinciae Rector, iis vehementer perturbatus, cum in praetorio, *Arimini* esset, Kal. vi Maji, sacris interdixit, iis *Flaminiis*, qui contra jus, fasque cum *Marchione Estensi*, & aliis extra Provinciam, foedus, & ut illius utar verbis, conjurationem inierant, arma, & milites coegerant, restituerant demolitas arces, ut urbes, opidaeque *Romanae* Ecclesiae occuparent: jamque tum *Meldulam* tenerent, *Riverfanum*que & *Talamellum*, Brandonum, pluraque praeterea in *Casinati*, Foro *Pompiliano*, ac *Foroliviano*, Romanae Ecclesiae, castra. Adhuc agri *Corneliani* partem, opidum *Bagnacavallum*, quod ad ipsam Ecclesiam summo jure spectat, parere sibi compellerent: cepissent *Forum-Cornelium*, civibusque & militibus, qui in praesidio erant, in fugam actis, neque prophanis, neque sacris aut rebus, aut hominibus temperassent nihilque restituisent, ab ipso *Guillelmo* licet de restituendis illis fuissent moniti. In tabulis publicis, hac de re a *Guglielmo* confectis, cum multi numerentur, quorum nomina si referre velim, infinitum penè fuerit, ii tamen in primis leguntur. *Anselmus* de *Campania*, Praetoris, *Neapoleo Reatinus*, Praefecti, milites, Magistratus, Senatores, ac Universitas *Faventiae*, *Maghinardus* de *Sosennana*, *Guido Raulus*, miles, *Raules* ejus frater: *Federicus*, *Thadæus*, *Masius Acarisi*: *Pagnanus* *Maghinardi* frater, natus ex pelliçe: *Ugulinus*, & *Andreus Medicei*, atque item alii, *Faventini* omnes; *Masius Tarlati* de *Petramala*, qui tum se pro Praetore, *Ricardus* de *Mevania*, qui se pro Praefecto, & omnes qui se pro Magistratu, ac Senatoribus *Forlivii* gerebant, gererentque: *Superbus*, *Joannes*, *Rambertutius*, *Marchifinus*, *Hubertutius Arguliosi*: *Theodericus*, *Ordelaus* ejus filius, *Scurpetta*, *Pinus*, *Ceccus*, *Sinibaldus* & *Peppus Ordelaus*, *Orfellus* & *Tancredus Orfelli*, *Bonfilius*, & *Arsendinus*, *Petri Arsende*, *Salvolus Calegarius*, *Joannes*, & *Jacobus Deumeldei Rubei*, *Joannes Moratinus*, & plures praeterea, *Foroliviani* omnes. *Baldus* *Castellani* filius, de *Burgo S. Sepulcri*, qui se pro Praetore, *Galassus* *Montisfeltrii* Comes, qui se pro Praefecto, octo, qui se pro Defensoribus, & omnes, qui se pro Senatoribus gererent, ipsaque universitas *Casenas*: ad hos *Ubertinus* & *Agnellus Articulinus*, *Joannes Palatius*, *Raules Mazolinus* miles, *Andreas* & *Palmerius Tiberti*, *Gerardus Arzardus*, *Franciscus Pocaterra*, & alii *Casenates*, *Malvicinus* fratris *Ezzelini* de *Bagnacavallo*; *Hostasius Comasii Pusterlæ*, *Ravennas*: *Federicus Guglielmi Polentani*. *Vignotius*, *Franciscus*, & *Hondedeus Marchiolis*, *Britonoriani*: *Alidosius* & *Litus Alidosii*. *Faciolus Guizoli* de *Dutia Foro Cornelianana*: *Ugutio* & *Thebaldus Rainerii Fagiolani*. *Petrus Abbate*, *Marchionis Estensis*, legitimis nequaquam ortus natalibus. *Thomasinus* miles, & *Ubaldu* *Boccampani*. Hos omnes, quod ea perpetrassent, & in iudicium venire citati, ac parere renuissent, poenas, de quibus dictum est, incurrisse, *Guillelmus*

A Provinciae Rector pronunciavit. Tandem, quoniam *Guglielmus*, *Malvasius*, *Petrus* ac *Theodericus* fratres, *Castrocari* Comites, magistratusque omnes *Castrocariani*, *Isbrandus Ugolini* Tentamenti filius, *Sperantia*, *Ugolinus*, & *Thomas Carpenterii* filii, *Petrus Joannis Offi*, & multi praeterea, *Castrocariani* omnes, arcta adeo obsidione *Castrocari* arcem, & qui ibidem pro *Romana* Ecclesia in praesidio erant, cingere instituerant, ut eò introduci nihil annonae posset; & Pontificii ad eos euntes capiebantur, habebanturque in custodia, idcirco eorum bona

B *Romanae* Ecclesiae aërio *Durantes* addixit, in eademque incurrisse poenas, quas diximus, declaravit: Universitatibus verò, Civitatibus, singulis civibus, qui in hac Provincia Pontificiarum partium erant, edixit, ne eorum, dum non respicerent, nec integrè satisfacerent, consuetudine uterentur, neu annonam ad eos deferrent, subsidiove illis irent. Qui secus fecisset, is si esset prophanus, infamis, & ad honores, magistratusque inhabilis esset. Sacraati autem viri hanc interdicti formulam servare, virtute sanctae obedientiae, & poena, qua omnibus muneribus interdici illis posset, tenerentur.

C Ceterum *Durantes* nequaquam iis contentus, quæ in *Fori-Cornelii* occupatores edixerat, sigillatim per *Thadeum*, & *Guglielmum* Judices suos. x. Kal. Junias, graviter edixit in *Ravennates* exsules, *Guillelmum Traversariam*, *Petrum* ejus filium, *Hieremiam Polentanum*, *Saladinum*, *Honestinum*, *Bartholinum*que *Honestos* fratres, *Hostasium Pusterlam*, *Malvicinum Bagnacavallensem*, *Ugolinum Marci*, scribam, *Joannem*, & *Bonfilium Bensajos*, *Grettum Grettium*, *Ravennates* omnes, quod cum ingenti armatorum manu, tam

D Provincialium, quam exterorum, contra jus, & ipsius Moderatoris Provinciae decreta, urbem *Forum Cornelii*, quæ *Romanae* Ecclesiae est, mense Aprili, invasissent, occupassent, cives, stipendiarios, aliosque Ecclesiae *Romanae* fideles, qui erant, Rectoris jussu, in ejus urbis praesidio, fugassent: quosdam occidissent, alios in custodiam tradidissent, pluribus eos contumeliis, molestiis affecissent: rapinas fecissent inauditas, furta, sacrilegia: salem occupassent *Romanae* Ecclesiae, urbem ipsam munissent, adulteriis, stupris, raptu virginum, etiam sacrarum non abstinuissent: *Ariminum* bis in jus vocati, ut se purgarent, nec ipsi accessissent umquam, nec qui eorum nomine id faceret, misissent: ac potius permisissent duum millium librarum, & exsilii multam in singulos edici: itaque cum eos ob id confessos haberent, convictosque multavit mille marchis argenti, in aërium *Romanae* Ecclesiae inferendis: quod si quis ex eis in manus deinde curiae pervenisset, atque intra decem dies postquam pervenisset, multam non expediret, absunderetur cervicibus caput, ejus bona fisco addicerentur: inter tot tamen tumultus, de reaedificando ornandoque Praetorio *Ravennati*, cum *Leonardo*, & *Ognabone* nobilibus architectis, *Raimundo D. Andreae Ravennate* Praetore, tractatum est. Haud ita diu post, cum *Ravennatem* Praetoram iniisset *Manfro Azzonus* *Parmensis*, & Comes *Galassus*, *Maghinardus*que de *Sosennana*, cum *Casematibus*, *Forolivianis*, ac *Faventinis* quartum jam & vigesimum diem, Castrum novum, quod tenebant *Calboli*, obsiderent, *Ravennates*, eorumque foederati conjunctis copiis cum *Ariminensibus*, Cer-

⁴⁹⁴ Cerviensibusque ac *Malatestis*, ut *Rainerio*, *Fulcerio*, *Francisco* & *Joanni Calbolis*, auxilio essent, abiire *Forlivium*, fossaque & vallo æquatis, ut facilius pateret aditus, eam sunt urbem ingressi, & quos habuere obvios, obtruncarunt: Fuisse in iis, *Theodericus*, & *Joannes Ordelfi*, & *Joannes Arguliosus*. Quæ cum essent, iis, qui *Castrum novum* circumfcebant, cognita, *Scarpetta Ordelfus* Thebaldi filius, *Maghinardus*, Galassiusque relicta statim obsidione, *Forlivium* contendunt, recipiunt urbem, pulsisque *Ravennatibus*, ac sociis, occidunt quos inveniunt, *Rainerium* præsertim, & *Joannem* fratres *Calbulos*, *Albergutii*que *Mainardi* filium. Quarto autem post die, qui dies xii. Kal. Augusti fuit, *Galassus Cæsenæ* Prætor, cum *Forolivianis*, ac *Faventinis*, in planitiem *Ravennatem* transgressus, incendio totam, usque ad urbis mœnia, absumpsit. Tunc enim Pontificiis iussis, Magistratibusque parentes *Ravennates*, habebant adversos *Foro-Cornelianos*, *Faventinos*, *Forolivienses*, ac *Cæsenates*: cum tamen hujus exsules civitatis *Azoni Estensi*, *Cæsenatibus*que ac ceteris, adversus Pontificios Magistratus, essent fœderati, quotidieque novi aliquid molirentur: nam *Maghinardus* hujus fœderis in *Flaminia* Imperator, superiori mense, cum *Azo* ad *Crispelanum* agri *Bononiensis* oppidum, atque inde ad vicum *Panicalem* procurrisset, *Franciscus*que *Azonis* frater, ad *Peolam*, & *Alcedum* eodem in agro, vastationem, atque incendia intulisset; populatus est omnia ad *Lignanum*, *Vetrianum*, *Fravenatam*, *Galegatam*, & usque ad opidum *Medicinam* irruperat. His adductus bellorum tumultibus *Opizo* Archiepiscopus *Ravennas*, asserens se tum ad tuendum opidum *Argentam*, ejusque munitiones conservandas incumbere non posse, ipsis præsertim inter se opidanis dissidentibus, *Rolandinum*que è *Canossa* civem *Regiensem*, & *Maghinardum Paganum* è *Sosennana* ipsius esse Archiepiscopi, & Ecclesiæ *Ravennatis* plurimum studiosos, eorum fidei, ac clientelæ opidum commisit: servatis sibi, & Ecclesiæ *Ravennati*, juribus, jurisdictione, vectigalibus, quæ ad Archiepiscopum, Ecclesiamque *Ravennatem* spectabant. Statimque *Rolandinus*, & *Maghinardus*, qui aderant, servaturos se omnia, & restituturos opidum, cum Archiepiscopus juberet, polliciti, in possessionem opidi venerunt, tertio Non. Augusti, spectantibus testibus, in arce *Argentæ*, *Bernardo Foliano* Præposito *Carpineti*, *Roglerio Sanvitalio* Canonico *Parmensi*, *Thomastico* è *Savolo* cive *Mutinensi*, *Ugulino Mediceo* *Ferrariensi* Judice, *Venetico Gafaro*, *Ubalduino Boccampane*, *Lancilotto Signorello*, & aliis, *Maghinardus* Nono Kal. Octobr. cum omnibus fœderatorum copiis, in quibus *Azzonis* *Ferrariæ* Marchionis, milites eminebant quadringenti, *Massam*, *Longobardorum* vocatam, circumfedit: quæ mobrem *Maximus Privernas* hujus Comes, Rectorque *Provinciae*, *Petri Privernatis*, *S. Mariæ* novæ *Diaconi* *Cardinalis*, Pontificiique in hac eadem *Provincia*, Legati, frater, *Faventiam*, vi. Non. Octobris profectus, iussit eos discedere, & obsidionem solvere. *Bononiam* interea se contulerat *Petrus*, *Cardinalis* *Legatus*, ut aliquam his dissensionibus pacem imponeret,

A atque inde vii. Id. Octobr. ad *Opizonem* Archiepiscopum *Ravennatem* scripsit, cumque laudibus effert, quod per litteras Comitum, & *Vitarii* *Provinciae* hujus accepisset, assiduo illum, singularique studio laborare, ut obedirent *Provinciales* *Comiti*, & in *Romanæ* Ecclesiæ obsequio retinerentur: Nos autem, inquit, cum *Bononiensibus* super pace reformanda incessanter insistimus, & vias, & modos exquirimus, per quos pax hujusmodi valeat provenire, & speramus, auctore Domino, quod tractatus hujusmodi ad finem veniet peroptatum. Sed tamen fefellit eum opinio, cumque *Bononienses* civitate abire indecore fecerunt: itaque *Florentiam* profectus, est: *Maximus* *Provinciae* Comes, cum se ire *Venetias* velle diceret, venit *Ravennam*, *Forolivianis*, *Cæsenatibus*, *Faventinis*, *Foro-Cornelianis*que adversam. Paulo post, *Hostasius*, seu ut alii, *Lambertus Polentanus*, partes *Bononiensium* unâ cum *Malatestino Malatesta*, & *Philippo Rampolino* juvenis, cum delecta juvenum manu, *Bazanum* cepit, opidumque *Belforte*, quod paulo ante ab *Azone Estensi* occupatum fuerat, expugnavit, tametsi ea *Maghinardus*, haud ita multis ante diebus, *Ferrariam* primo, inde *Motinam*, *Azonis* subsidio, cum magna manu profectus, muniisset. Guido Montisfeltrii Comes. xv. Kal. Decembr. die *Divi Gregorii* cognomento *Thaumaturgi* memoriæ dicato, militaribus Imperiis & gloria ubique florentissimus, ordinis *Franciscani* habitum induit, & quam in omni actione expediti, præstantisque viri personam præ se tulerat, eam in tanta morum ac vitæ diversitate egregiè præstitit: iisque ferme diebus, *Gelsi*, qui *Ravennates* vetusta & nobili origine sunt, unâ cum aliis quatuor & viginti familiis, in Senatorium ordinem, *Venetis*, cooptantur, & *Patritii* fiunt. *Opizo* Archiepiscopus opidi *Riversani* incolas adegit, cum nonnihil dubii viderentur; ut sibi sacramentum, quemadmodum & ceteris Archiepiscopis superioribus, dicerent: quod & *Cymaclienses*, per *Guglielmum Pontem* *Ravennatem*, eorum Præto-rem, & aliquot legatos, apud *Manfrum Azonem* Præto-rem *Ravennatem*, dixere. Per id tempus exilio mulctati sunt, quod ad diem se iudicio sistere, & respondere neglexerint, a *Petro* *Cardinale* *Legato*, & *Maximo* ejus fratre, *Comite* *Provinciae*, qui tum *Ravennæ* in Archiepiscopio commorabatur; *Ubertutius Argoliosus*, *Bagnacavallensium* Prætor, ejusque opidi incolæ: Comes *Malvicinus* præsertim & *Joannes*, *Tibertus*que *Brandolus*, qui imperu facto, cum armatis peditibus, equitibusque pontem *Rafanarium*, quo amnis *Anemo* jungebatur, everterunt, tumultumque eo loco maximum excitarunt, nulla reverentia coerciti *Petri Privernatis*, *Cardinalis*, *Flaminie* Legati neque *Maximi*, ejus fratris, ejusdem Comitum *Provinciae*, *Ravennæ* erant, induciasque inter *Ravennates*, qui *Polentanis* facebant, & *Bagnacavallenses*, qui stabant a *Traversariis*, ab eodem Legato paulò ante factas parum curantes: At potius haud ita diu post, profecti *Forolivium*, cujus urbis Præto-rem Comes *Malvicinus* gerebat *Alidosius* è *Massa* seu *Linario* Præfectum, eodem *Guglielmus Apulus*, qui se facit, inquit; in iis tabulis, nominari dominum domus *Traversario- rum*; cum *Petro* filio, *Alberico*, *Hieremia*, *Francisco* *Polentanis* fratribus, *Joanne* *Duce*, cognomento *Honesto*, *Honestino*, *Saladi-*

noque, Honestis, fratribus, Joanne Guizzolo, Joanne Lambardano, Arcono, Dusdeo, & plurimis præterea ejusdem factionis, armatis se recepit, seque cum *Cæsenatibus*, Forolivi-
*an*is, *Faventinis*, Foro-Cornelianis, & eorum asseclis, *Romanæ* Ecclesiæ hostibus, ac perduellibus, conjuratione facta, hac-
 que & illac excurrentes, opida quisque sua, & urbes, nulla impetrata a Provin-
 ciæ Rectore venia, munierunt, *Forum*
Pompilii præsertim, & opidi *Monticulum*. In agro *Ravennati* ad *sanctum Petrum in*
Trentula, Cingolorum, plurimorumque præterea domos, diripi, concremarique à
 suæ factionis agricolis, ineunte autumnno, passi sunt: pontemque *Brusabechi* supra
 496 amnem *Sapim*, qui erat Reipublicæ *Ra-*
*ven*natis, incendi: in *Bononienses* postea motis armis, eorum agros, opidumque *Medici-*
nam vastarunt; & *Meldulam*, ac opidum *Salutare* occuparunt: hæcque mense Au-
 gusto, Septembri, & Octobri. Cum iis multi etiam numerantur *Forolivienses*, in
 quibus potissimum sunt, *Superbus*, *Ram-*
bertutius, *Marchesinus*, *Ubertutius*, *Jaco-*
*b*us *Argulios*, *Rainutius*que & *Guidutius* *Superbi* filii: *Scarpetta*, *Pinus*, *Ceccus*, *Si-*
nibaldus, *Peppus*, *Jacobus*, *Philippus*, *Bar-*
tholomeus, *Ordelaſii*, & *Ordelaſus* *Theo-*
derici filius. *Petrus Marinelli*, *Guillelmus*, & *Malvasius*, *Maghinardi*: *Aliottus*, *Pe-*
trus & *Homizolus*, *Aliotti* filii: *Joannes*
Herculanus, *Tancredus Orsellus*, *Rainerius*
Pungettus, *Jacobus*, *Joannes*, & *Raineri-*
us Rubei, multique præterea. Adfuere iis testes, *Guido Polentanus*, *Lambertus* ejus
 filius, frater *Albericus Faventinus*, *Rainerius*
Cunii Comes, *Andreas Cæsius*, judex in hac Provincia generalis. Hæcque in
 eos generatim, atque universè decreta: figillatim verò, quod jura, ac vectigalia sub-
 trahere, quæ *Forlivii* habet, atque in ejus agro *Romana* Ecclesia decrevissent, huic
 crimini marcharum argenti mille & quin-
 gentarum multa fuit: quod *Romanæ* Ec-
 clesiæ subjunctos, fidosque & obedientes, ab ejus abducere dominatu, ditioneque tenta-
 sent, jamque abduxissent, magno *Roma-*
næ Ecclesiæ damno, mille Marchis mul-
 ctati sunt. Quod Prætor, Præfectus, Se-
 natus, universitasque *Forolivii*, contra pacatum Provinciam statum, ipsi civitati *Foro-*
livii, equos, armaque & milites imperas-
 sent, mille marcharum poena indicta est. Quod pedites, atque equites, contemtionem
Romanæ Ecclesiæ, conscripissent, compara-
 rentque & per Provinciam, ut eam everterent, duxissent, eadem tenerentur poena. Quod exercitum in *Bononiense*, ipsamque
 urbem *Bononiam*, opidum *Medicinam*; quod ad *Romanam* Ecclesiam omne jure spectat; multis allatis damnis, intulissent, Marchas
 bis mille argenti penderent. Quod instruxissent belli apparatus, pedites alios, equitesque comparassent, & eos, contra ipsius jussa
 Comitum, Marchioni *Estensi* subsidio misissent, mille marchas solverent. Quod census equitum, atque peditum habuissent,
 & contra Rectorem Provinciam leges, con-
 venissent, cætusque egissent, hujus est facinoris quingentarum Marcharum poena con-
 stituta. Quod pacem inter civitates, uni-
 versitatesque Provinciam a Rectoribus, sum-
 mis laboribus conciliatam, & magnis poenis confirmatam, multiplici ratione violassent, ejus fuit criminis multa marcharum argen-
 ti duum millium. Quod Ecclesiæ obsequen-

A tes, contumeliis affecissent, damnisque; a popularibus extorsissent subsidia, pecuniam mutua, tributa, portoria, Marchæ argentæ quingentæ ob id solverentur. Quod excepissent exsules, perduelles, capitibus damnatos, Ecclesiæ hostes, favoribusque ac auxiliis eos essent persecuti, & cum eis quotidie essent, multa esset mille marcharum argenti. Quod ipsi Provinciam Comiti, aut magistratibus, internunciisve nunquam paruisent, ac potius rebelles fuissent, marchas argenti quingentas in ærarium Pontificium inferrent. Quod *Forlivium*
 fossa, & vallo, mœnibusque munirent, contra formulam sententiæ privationis in eos dudum latæ, hujus delicti ea poena ferenda esset, ut marcharum argenti mille persolverentur, & munitiones solo æquarentur. Quod post comitis adventum occupassent urbem *Forum-Pompilii*, quæ *Romanæ* Ecclesiæ est, Prætoremque ibidem *Forolivianum* creassent, duum millium marcharum argenti poena id scelus sequeretur. Quod opidum *Monticulum* rapuissent, *Bri-*
 497 *tonorianæ* diceceſeos, & unâ cum *Britono-*
rianis perduellibus, exsulibusque muniissent, huic noxæ, marcharum argenti quingentarum deberetur poena: Quod *Meldulam*, & *Salutare* opida, & plura alia, quibus Ecclesia *Romana* jure dominabatur, & Provinciam hujus Moderatores, dare Prætores consueverant tenuissent, tenerentque, hujus esset poena criminis marcharum mille. Quod jurisdictiones, Præturam, Præfecturam, magistratus, in urbe *Forlivio* sibi arrogassent, & quibus visum est mandassent, quæ tamen spectabant ad *Romanam* Ecclesiam, & illis, ne ea designarent, traderent, interdictum jam erat; hujus peccati ea danda poena esset, ut marcharum argenti mille in Pontificium ærarium inferrentur. Quod citati, ut sacramento fidem ipsi Provinciam Comiti, *Romanæ* Ecclesiæ nomine obstringerent, quam debent subjuncti, non dedissent, hoc maleficio mille marchis argenti multaretur. Quod ad conventum ab ipso Comite, ut Provincia conformaretur omnis, *Ravennæ* ad hujus mensis Novembris Nonas indictum, procuratorem, & oratores *Foroliviani*, ut moniti ab ipso fuerant, non misissent, hujus esset multa criminis quingentarum marcharum argenti. Quod, ut jussi fuerant, *Forum Pompilii* non dimisissent, Prætorem suum non abdicassent, alia commisissent contra jus fasque complura, multa illis, ex lege, mille marcharum argenti esset. Quod principes fuissent, auctoresque conjurationum, favissent ceteris, subsidioque misissent marcharum argenti quinquies mille poenam subirent. Tandem singulos & exilio, & quinque marcharum millibus multavit, nisi intra tres dies Magistratus omnes, & Universitas per oratorem, ceteri, ipsimet coram, apud ipsum Comitem se purgarent, causamque suam dicerent, alioqui omnium, quæ superius numerata sunt, maleficiorum rei, convictique haberentur, honoribus, privilegiis, immunitatibus, jurisdictionibus, quæcumque a *Romana* Ecclesia haberent, multati jam essent, eos nemo exciperet, auxilio juvaret. Quod si quis eorum in potestatem Magistratum, qui tum essent, quive futuri essent, capti, pervenirent, nisi si ad certam diem expedirent multam, eas corpore poenas darent, quæ Comiti, aut successoribus viderentur. Ceterum cum

VII. Id. Novembr. Conventum omnis Provinciae, *Maximus Comes Ravennae* haberet, in Archiepiscopatus Prætorio, & leges omni Provinciae communes ferret; inscribebantur, enim *Provinciae Romaniole, Civitatis Bononiae, & Comitatus Britonorum Comes, & Petri S. Mariae novae Diaconi Cardinalis, in temporalibus Vicarius*; Guido Aldrevandini, Prætoris, Senatusque *Ravennatis* procurator, palam testatus est, se legibus, ac decretis, quæ promulgatae essent, quæque promulgandæ forent, quæ prærogativis, immunitatibus, & consuetudinibus *Ravennatum* repugnarent, nolle obtemperare: Aderant in eo conventu, *Malatesta*, Guido Polentanus, frater *Albericus Faventinus*, Andreas Cæsius jurisconsultus, *Matthæus Rosa Privernas*. Ex alia parte *Galassus Montisfeltrii Comes, & Maghinardus*, extremo Decembri mense, unâ cum Oratoribus *Cæsena, Forolivii, Faventiae, Fori Corneli, Bagnacavalli, & Castricari*, trans *Padum*, in congressum, colloquiumque *Azonis Marchionis Estensis* venerunt, & de summa bellicæ rei tractarunt: nec diu post, *Ugutio Fagiolanus Cæsennatium, Forolivianorum, Faventinorum, Foro Cornelianarum*, sociorumque copiarum Imperator, in *Flaminiam*, Forlivium, postero anno. IX. Kal. Mart. se contulit, inde ^{ANN. MCCXCVII} *Faventiam, Forum Corneli*: Cæsennatium ⁴⁹⁸ Præturam iniit, post *Rambertutium Arguliosum*, *Guillelmus Æsinus: Faventinam, Ordelaus Ordelaus*. Hoc etiam tempore *Polentani*, quamquam vires quotidie majores *Ravennae* accipientes, primi ex sententia Rempublicam administrare: ab Senatu tamen *Ravennati* magistratus accipere, quibus Consules, & Rectores Civitatis vocabantur. Verum *Lambertus*, ac *Ostasius* fratres, ea mutant vocabula; quæ in vetustis eorum temporum codicibus, nos legimus; pro Rectoribus, & Antianis, Consulibusque, novem scilicet, & quandoque sex hominibus, qui magistratum Civitatis obirent; ipsi Sapientes appellarunt: quod nomen adhuc superest: Adhæc familiari rei studentes, ab *Opizone* Archiepiscopo emerunt mediam partem frumentariorum molarum, quæ rivo, extra urbem *Ravennam*, perque ipsam urbem a porta *Gaza*, ad pontem *Albarellum* fluenti, erant impositæ, cum *Lambertus Polentanus*, suo nomine, & *Bernardini* fratris, *Guidi* item & *Attonis*, *Rainaldi* quoque & *Hieremie*, fratris filiorum, hujus rei tabulas confecisset. Creati autem a Senatu Prætores hoc anno fuere *Ostasius*, & *Lambertus* fratres: cumque is magistratus, sex menses, certo a Senatu stipendio, gereretur, ipsi fratres alternis quindecim diebus; ut servaretur concordia, & dominatus æqualis; eum administrabant: quo semestri spatio elapso, a Senatu; *Lamberto Polentino* prædente; *Bernardinus Cunii* Comes, Prætor creatus est. Interea *Petrus Saracenus* S. Nicolai Privernatis Canonicus, *Petri* Cardinalis Legati, in rebus, causisque sacris; spiritualibus ajunt; in *Flaminia*, generalis Vicarius, per litteras suas *Arimini*. IX. Kal. Mart. datas, *Opizone* Archiepiscopo mandavit, ut intra octo dies, libras *Ravennates* centum expediret, stipendio futuras militibus, quos *Maximus Privernas*, Provinciae Comes, in duos menses retinere decreverat. *Ugutio Fagiolanus*, Præfectus, *Ordelaus Ordelaus*, Prætor, *Maghinardus* Præfectus *Faventiae* & *Fori-Corneli*, cum omni eo-

A rum peditatu atque equitatu, *Lugum* profecti, arcem veterem, ipsumque opidum; quod summo Pontifici, *Romane Ecclesiae*, & *Ravennati* Archiepiscopo honori esset; ingenti fossa, valloque munire, VI. Non. Maji ceperunt: quo mense, *Bernardino Cunii* Comite, *Ravennatem* Præturam ineunte, *Cymacientes*, qui; ut ipsimet testabantur; vetustissimo jure, supra omnium memoriam, subjecti *Ravennatibus* fuerant, eorum imperium detrectantes, ad *Estensem* Ferrariæ Regulum defecere, secundum, ut puto rerum illius cursum secuti, quo in dies magis florere *Azo*, adversus *Bononienses* præsertim videbatur, quos *Ugutio Fagiolanus*, & *Maghinardus* bello premebant: Cum enim quarto Id. Maji, copias *Fori Corneli* coëgissent, inde ad S. *Stephanum* in *quaterno*, & supra viam ad *Varignanam*, præda, & cædibus omnia complent. Mox advenientibus *Aretio* equitibus ducentum, & *Galasso* Comite *Montisfeltrio* Præfecto *Cæsena*, cum ceteris foederatis; quamquam *Bononienses* equites peditesque castra ad castrum S. *Petri* locassent, tamen cum in eos *Ugutio*, & *Maghinardus* eduxissent copias, triplici agmine instructas, & firmissimam in fronte locassent, quæ daret initium prælio, phalangem, & per nuncios *Bononiensibus* significassent, se ad pugnam paratos esse, *Bononienses* renuere: itaque *Flaminii* milites passim, quasi victores, vagari, & militaribus lætitiæ signis tubarum sono, *Forum Corneli* redire. Sed quod a *Bononiensibus* non accidit, id *Tusignanenses* fecerunt, cum in eos ⁴⁹⁹ haud ita diu post *Maghinardus*, populatum segetes, multos ex suis misisset: nam egressi *Tusignano*, irruentesque in eos, fundunt: fugant, dissipant, alios capiunt, plerosque ad sexaginta, obtruncant. Quamobrem *Maghinardus* vehementer incensus, castra ad *Gagium*, *Ugutionis* Saxatelli opidum, ponit, obsidione cingit, decimoque post die, deditibus se opidanis, diruit, omninoque æquat solo. Ipsi quoque *Cæsennates* *Britonorum* eodem mense Julio circumfident, arcem excitant in monte *Majo*, posteroque mense, cum sociorum auxiliis, *Lonzanum*, & *Arimini* agrum ferè omnem, ingenti illato damno, inflammant. *Ariminenes* verò, qui contra foederatos hosce stare hæcenus consueverant, inter se diffidere; *Uberto Malatesta*, Pauli filio, *Malatestæ* nepote, qui materno jure *Glazoli* erat Comes, suis omnibus inscientibus, ad Comitem *Galassum*, *Cæsena* Præfectum, & hostem *Malastarum* infensissimum, transeunte: factionisque *Gibellinae* in *Flaminia* Præfecturam militarem accipiente. Conquestus est hoc tempore per litteras *Petrus Gradonicus* Venetorum Dux, de *Ravennatibus*, quod merces, & aromata, quæ mille circiter *Ravennatibus* libris venirent, *Ravennam*, contra foederis leges, adducta fuissent: falem noctu curribus *Hadriana* porta emisissent: naves onustas falem tres in suburbio *Hadriano* inventæ fuissent, & *Rodulfinum Raglelli* Vicedomini scribam, falem hujusmodi vectores persequentem, prohibuissent, falemque devchi *Cæsenam*, *Forlivium*, *Faventiam*, *Forum Corneli* linearent: *Bernardinus* tamen *Cunii* Comes *Ravennae* Prætor, mense Junio, *Andrea Boldu* Vicedomino vera hæc non esse ostendit. Quod si ad eas civitates sal deferretur, id neque facere, neque verò prohibe-

ANN.
MCC
xcviii.

re *Ravennates* posse, propter ea, quæ *Ravennates* cum illis gerebant bella, & Decimo ab urbe lapide procul accidat. Hujus exitu anni, *Franciscum Samaritanum Bononiensem*, *Ravennæ* Prætozem reperiō. *Opizo* Archiepiscopus, tertio Kal. Januar. *Joanni* filio *Malatestæ* à *Veruculo*, prædia aliquot in *Pisaurenſi* diœcesi, jure emphyteutico, tribuit. Insequens annus, nullis fuit neque *Ravennæ*, neque in cetera Provincia tumultibus insignis: licet enim *Bononienses*, ut popularentur agros, prope *Forum-Cornelii* venissent, *Faventinis* tamen copiis procurrentibus, ab eo maleficio cessatum est: majora eidem agro damna intulit *Malvisinus* *Bagnacavalli* Comes, ob eam, quæ sibi cum Comitibus *Cunii* erat simultatem, pluribus incensis domibus. Tertio Kal. Octobris, *Guido* *Montisfeltrii* Comes, *Franciscano* jam habitu, ut supra memoravimus, indutus *Anconæ*, migravit ex hac vita. Accessit annus interim nonagesimus nonus supra millesimum ducentessimum, omni *Flaminie* admodum salutaris, quo universa Provincia multis jamdiu bellorum, factionumque procellis miserè agitata, aliquem tandem finem eorum: & quietis initium, pacisque invenit, & *Ravennas* Ecclesia opida aliquot sua recuperavit: litteris enim suis *Bonifacius* Pontifex viii. Kal. Febr. *Laterani*, anno Pontificatus quinto, ad *Azzonem*, & *Franciscum* Marchiones *Estenses* scriptis, postulavit *Argentam* Archiepiscopo *Ravennati*, aut *Rogério* *Cazæ*, Pontifici a sacris; qui venerat superiore anno in *Flaminiam*, & *Britonorum*, a *Galasso* Comite, & sociis circumfessum receperat; restitui. Cum autem Marchiones *Estenses* traditum sibi nequaquam opidum fuisse dicerent, sed *Rolandino* *Canossæ*, & *Maghinardo* à *Sosenana* ab *Opizone* Archiepiscopo datum, atque idcirco sibi non esse restituendi illius facultatem, idemque aliis adhuc Pontificiis litteris respondissent, Pontifex a *Rogério* consilium quærente, excitatus, etsi eorum conditione, ac statu perspectis, quibus mandata ejus opidi ab Archiepiscopo custodia fuerat, quique ipsi illam *Petro* Abbatis mandaverant, adduci ad suspicandum vehementer poterat, ac potius ferè omnium ferret opinio, ejus opidi restitutionem in illorum manu esse, tamen ad tollendas quæstas, & ut inquit Pontifex, fraudulentas excusationes, pro eo, ac debebat, ipsius Archiepiscopi, & *Ravennatis* Ecclesiæ, quæ; ut ipsis utar Pontificis verbis; nobilissimum fore dignoscitur Ecclesiæ Dei membrum, occurrere damnis, intendens, etiamsi constaret, Archiepiscopum in committenda *Maghinardo*, & *Rolandino* ejus opidi custodia, plurimum deliquisse, cum personæ delictum, ad damnum *Ravennatis* Ecclesiæ redundare nequaquam deberet, omnem eam custodiam pro potestate revocavit penitus, & ut Archiepiscopo, aut *Rogério*, Archiepiscopi nomine restituere-tur, mandavit. Cum autem superiore anno, inter *Azzonem* *Atestinum*, ac *Bononienses*, *Florentinorum* opera, per *Rainerium* *Bondelmontem*, *Nerum* *Nerium*, & aliquot alios Legatos, assentiente Pontifice, convenisset, pax, hoc anno facta est inter *Bononienses*, qui in civitate morabantur, & eos qui exsulabant. Advenere ob id mense Aprili *Faventiam* Legati *Matthæi* *Vicecomitis* Præfecti *Mediolanensis*, *Alberti*

A *Scaligeri* *Veronæ* Principis, *Azzonis*, & *Francisci* Marchionum *Ferrariensium*, & *Reipublicæ Bononiensis*: *Angelus* quoque *Faventinus* Prior Præfectus *Dominicanorum* fratrum, cum *Octolino* à *Mandello* de pace egit inter *Bononiensem* Rempubicam & *Flaminios*, qui *Lambertatorum*, exsulum *Bononiensium* partes fovebant: adfuere in *Monte Regio*, ubi res agebatur, una cum *Cæsenatium*, *Forolivianorum*, *Faventinorum*, *Foro-Cornelianorumque* Legatis, *Galassus*, & *Maghinardus*, universi *Flaminii* foederis moderatores: tandemque xii. Kal. Maji conciliata pax inter omnes est. Ne quid verò non quietum hic esset, cum pridie Non. Junii. omnium ferè civitatum, opidorumque hujus Provinciæ Legati in suburbium *Castri S. Petri*, agri *Bononiensis*, convenissent, *Hubaldino* *Malavolta*, *Jacobo* *Tencarario* jurisconsultis *Bononiensibus*, *Bernardino* *Cunii* Comite, *Alberto* *Afinello*, aliisque compluribus testibus accitis, inducias in quinquennium fecerunt. Qui miserunt eò Legatos, ii fuere: *Ravennates*, *Cervieneses*, *Ariminenses*, incolæ *S. Archangeli*, *Verucoli*, *Passarelli*, *Longiani*, *Savignani*, *Roncofredi*, *Zerlæ*, *Monleonis*, *Montigliani*, *Scorticatæ*, *Mondaini*, *S. Laudutii*, *Montis pectorini*, *Saliani*, *Monticuli*, *S. Joannis in Galilea*, *Calbanæ*, *Calbanellæ*, *Foroliviani*, *Cæsenates*, *Faventini*, *Foro-Corneliani*, *Tuffignanenses*, *Castrocarenſes*: adhæc exsules; quos extrinsecos, & exititios appellabant; *Medicinæ*, *Arimini*, *Cervie*, *Britonorii*, & quidam præterea, qui se *Flaminiorum* amicos, nullo certo nomine dicebant: quorum fuit Legatus, *Benvenutus* *Blancus*: neque verò induciæ tantum factæ, sed etiam percussum fœdus, multis, sed iis potissimum legibus. Quæcumque bellis superioribus, capta, occupataque sunt, iis ne quispiam utitor: extra ea, quæ *Malatestinus* *Malatesta*, *Cæsenatium* maximè, arripuit, dum tamen id Communi *Ariminensium* placuerit: alioqui illis ne ipse quidem frutor. Extrinseci *Ariminenses*, exititiique agros excolunt, tributaque conferunt, ut intrinseci: præter *Hubertum* *Malatestam* *Gla-zoli* Comitem, & *Joannis* *Malatestæ* hæredes. Si hæ frangantur induciæ, ejus rei cognitio, & illius qui fregerit, quæstio, Pontificis Maximi aut Comitibus *Flaminie*, aut *Decurionum Bononiensium* esto. Opida, arcesque *Traversaria*, *Alfianum*, *Orazanum*, aut destruitor, aut in pristinum statum, quo initio belli erant, restituitor: sic tamen ut ne quid de jure *Forilivii*; quod sibi esse in opido *Orazano* affirmat, detrahatur: Capti & obſides, liberi emittuntor. *Octolinus* à *Mandello*, *Bononiæ* Prætor, foederis hujus moderator esto: isque ut quæ sancita sunt, servantur, curato. His ita compositis, *Opizo* Archiepiscopus *Ravennas*, Ecclesiæ suæ jura conservaturus, *Guidonem* *Genarium* *Ravennatis* Ecclesiæ Cantorem, procuratorem suum fecit, apud quem sacramentum diceret *Antonius* *Cervienſis* Episcopus: quod pridie Kal. Augusti *Ravennæ* in *Ursiano* templo ad aram maximam, in hæc verba dixit: Ab hora ista in antea, ego Fr. *Antonius* consecratus Episcopus Ecclesiæ *S. Paterniani* *Cervienſis*, fidelis, & obediens ero *S. Ro. Ecclesiæ*, & *Ven. Patri Domino* *Opizoni* Archiepiscopo ejusdem Ecclesiæ, & successoribus suis canonicè ingredientibus, ita ut

con-

contra eam non agam, aut contra ipsum, aut successores suos, neque agentibus assensum præbebo, & inimicis ejus, & illorum, me sciente, ad suam, & illorum damnationem non sociabor. In festivitate autem sanctorum martyrum Apollinaris, & Vitalis, excepta infirmitatis causa, aut certa canonica excusatione, cum ordinibus Ecclesie meae obedienter occurrere promitto, nisi per suam, suorumque successorum licentiam remaneam. Tibi quoque Ravennati Archiepiscopo omnem honorem, quem in Romania, aut in Æmia habet, sive habere debet, successoribusque tuis adjutor ero ad retinendum per rectam fidem consilium rectum dabo, & quod mihi ipsi credet, vel ipsi per eum, aut per suum certum Nuncium, ad ipsius damnum per nullum ingenium pandam: Terras, paludes, piscarias, sylvas, villas, castella, seu omnem immobilem possessionem, & jura Ecclesie meae S. Paterniani, quæ modò per Emphyteuta, vel Feudum ordinatæ non sunt, absque sua, suorumque successorum licentia, per Emphyteuta, vel Feudum, aut pactum non ordinabo, neque pignerabo. Nuncios quoque S. Ravennatis Ecclesie, vel suos, suorumque successorum per me transeuntes, aut ad me venientes, si mihi notum fuerit, honorificè suscipiam, & humaniter tractabo: sic Deus me adjuvet & ista sancta Evangelia. Eodem hoc die Rainerius Biccius, Canonicus Lichfeldensis, Pontifici a sacris, ex duodecim viris litibus judicandis, Anagnie in palatio Pontificio, tulit, secundum decreta Bonifacii jam Ravennatis Archiepiscopi, sententiam, qua Archipresbyteratum plebis S. Joannis de balneo, Regiensis diocesis, Antonio Maletacco ejusdem plebis Canonico, confirmavit. Cum enim illum, ita diu vacantem, ut ex Concilii Lateranensis decreto, ejus conferendi jus devenerit ad Ravennatem Archiepiscopum, Bonifacius Antonio dedisset, idque ejus plebis Canonici, in quibus erant Guglielmus Marthæi, Thomasinus Bartholomei Folianorum, filii, ratum habuissent, Guido Taccolus tamen, & plerique alii, cum dicerent, ab interitu Guidonis Foliani, quicum Archipresbyteratum gesserat, tempus non esse lapsum, Thebaldum Gerardi de Sexo filium, & eo mortuo, Guidonem Ugolini Taccoli filium elegerant. Opizo Archiepiscopus. v. Id. Augusti, cum esset Argentæ, ad Ravennatis Ecclesie sacros viros scripsit, ut juxta Romanæ Ecclesie ritum, ac morem, singulis diebus, quibus esset dicendum, voce summissa, horarium beatæ Virginis officium, singulis horis canonicis, in perpetuum, simul perfolverent. Bonifacius Pontifex cum accepisset, Azonem, & Franciscum Marchiones Estenses, paratos esse ad Argentam restituendam, Anagnia. x. Kal. Septembris per litteras mandavit Bonifardo militi; & Manetto mercatori de Palitorum Florentinorum domo, opidum illud; quod Pontifex iis litteris asserit diocesis Ravennatis esse, & ad Ravennatem Ecclesiam pertinere: Consilicem quoque Foro-Cornelianæ diocesis, & Ecclesie opidum, a Marchionibus illis reciperent, & nequis de Gallia Cisalpina, de Venetia, Flaminia, aut subjunctis Archiepiscopo Ravennati, aut Marchionibus, locis, quique aut Archiepiscopo, aut Marchionibus suspectus, in eorum præsidio locaretur, curarent. Quod ex vectigalibus, impensæ superesset, apud fidum aliquem, dum secus ab Apostolica sede non fuisset constitutum, deponerent. Deutegardum

A Archipresbyterum plebis S. Bandani, diocesis Saxenatis, familiarem suum, Opizo Archiepiscopus Idibus Septembr. in turri castri Lugi, procuratorem fecit, qui Apostolorum limina, & Bonifacium summum Pontificem inviseret, & cetera ageret, quæ illi essent de more, ac jure in hujusmodi negotio agenda. Advenere circiter hos dies in Flaminiam ad Montem Veclum eorum opidum supra Forlivium ad Apenninum, Columnii proceres: qui cum per litteras Pontificias toto orbe dimissas, diro Senatus consulto notati, & piorum communione amoti essent; Maghinardus Forlivii, & Faventiae Præfectus, Galassus Casenæ, ut jussis Pontificiis obtemperarent, eò adducunt x. Kal. Novembr. exercitum, & opido aliquandiu oppugnato, potiuntur, & dum a Pontifice mandata exspectant, firmum præsidium imponunt. Joannis enim Columnæ, Jacobum, fratrem, & Petrum filium Cardinales, sacra purpura exuerat Bonifacius Pontifex, qui adversæ factionis studiosus fuisse scribitur, & comparato exercitu urbem Neptam, Zagarolum, & alia eorum castra receperat, Columnam opidum solo æquaverat, ut suis ipse testatur litteris exitu superioris anni Reate scriptis ad Rainaldum Vicetinum Episcopum, quem hoc anno incunte, cum in Galliam misisset internuncium, ad conciliandam inter Philippum Gallie, & Edoardum Britannie Reges pacem, jussit etiam ab ejus Regni Antistitibus, sacratisque viris; quorum dicebat Pontifex, gratum, ingratumve experiri se animum velle; subsidia Pontificio arario postulare, tum iis, quæ diximus bellis exhausto, tum quòd, ut Jacobum juvaret Aragonum Regem, adversus Fridericum; quasi Regulum, inquit Pontifex, ex radice Columbræ; Petri olim Regis Aragonum filium, Siciliam occupantem, classem ornasset: ut his tandem tranquillatis regionibus ad terræ sanctæ recuperationem facilius incumberet. Quod si quos offenderet contumaces, eos juberet ad causam de suo crimine dicendam Romæ adesset. Neque tamen defuerat Pontifex, quin certum Rainaldo decrevisset in dies singulos stipendium, a Florentina Franciscorum societate numerandum, & ut ejus honori consuleret, sex sacris initiatis viris, quos secum habebat, dedisset, ut quamquam non residerent, tamen dum in ejus essent familia, sacerdotiorum suorum vectigalibus, extra distributiones, ut aiunt, quotidianas; fruerentur: nec diu post, mirari se plurimum scripsit, ex ipsius accepisse Rainaldi litteris, Philippum Regem mutuum sibi pecuniam non tribuisse. Inter hos tamen tumultus, insequentem annum Bonifacius Pontifex sæcularem, ^{ANN.} ^{vo. mccc.} catum Jubileum primus instituit. Quo anno, cum in exilio Guillelmus Traversaria, obiisset diem suum, Pontifex filium ejus Petrum, optimæ indolis adolescentem, & restituit in patriam, & paternis omnibus ⁵⁰³ juribus donavit: Quamobrem cum reversus Ravennam ea undique jura repeteret, Piscatorum collegium adegit, ad renunciandum illis tabulis, quibus fuerat a Stephano Columna Proconsule Romanorum, & Flaminie Rectore, ita uti supra docuimus, paludibus donatum. Inde tertiam earum partem Petro, & Liutio Balbis, Joannis filiis dedit, reliquas eidem Piscatorum collegio tribuit, fiduciario utrisque jure. Eodem hoc anno, cum Honesti Honestii, civis Ravennatis uxor,

Sanguinea, decedens; hæredes testamento fecisset *Fantinum*, & *Honestinam* filios, hæreditatem ex dimidia parte *Honestina* Joannis Fontanæ uxor, quæ ad ipsam spectabat, cum adesset *Aldigerius Fontana*, iniit. *Othomannus*, *Zichi*, viri humilis, & obscuri nominis filius, famam, & claritudinem apud *Turcas* adipisci, incipiens, nomen familiæ dedit, quam nunc adedè latè Tyrannidem, & bella exercere, nostris multis peccatis, sentimus. *Opizo* Archiepiscopus opidi *Aquiliani* incolas dum condemnare minaretur, quòd illum auxilio non juverint, opidum *Ravennatis* Ecclesiæ *Taybum*, defendentem, *Aquilianorum* precibus fatigatus, qui multam omnem, ac poenam æquò animo, & libenter luros affirmabant, in veterem eos gratiam recepit. Est autem *Aquilianum*, in *Foro-Pompiliana* diocesi opidulum, propè *Castrum novum*. Cum autem esset *Lugi*, litteris suis patentibus xv. Kal. Aprilis, ad *Joannem Andream* Præpositum *Ravennatis* Ecclesiæ, Vicarium suum scriptis, statuit, ut cum sepeliretur quispiam alibi, quam in suæ parœciæ templo, candelarum, & reliquorum cereorum dimidiam partem, ejus diei, quo funus efferretur, sepelireturve, parœciæ suæ haberet templum: Quidquid exsequiarum tempore illatum fuisset in re, ut aiunt, vel spe usque ad diem septimum, illi templo, ubi cadaver esset ad sepulturam datum illius causa cadaveris, quarta ejus pars parochia proprio daretur. Qui vim, cum haberentur exsequiæ, intulisset, parte sua caderet, quæ spectaret eum, cui esset vis illata. Qui adhibuisset dolum, poenam dupli subiret. Quinto autem Kal. Maji. *Columba* Abbatissa cœnobii. S. S. *Jacobi*, & *Philippi* propè *Casenam*, sacris suis Virginitibus assentientibus, *Opizoni* Archiepiscopo fidem sacramento per procuratorem obstrinxit, perinde, ac eorum, ut ibi dicitur, Ordinario, cum cœnobium illud summo jure Archiepiscopo sit subjunctum: ab eodem etiam *Thadæus* Episcopus *Foro-Pompilianus* VI. Id. Maji petiit, facultatem sibi dari, pleraque ejus Episcopatus bona, ut æs alienum dissolveret, alienandi. Mense Novembri, sacri viri *Faventini*, Conventu in Episcopio habito, *Matthæum* eorum Episcopum, *Thimasium* Præpositum, & Abbatem cœnobii extra portam, procuratores suos fecerunt, qui in Provinciali Concilio ab *Opizone* Archiepiscopo celebrando, adessent, & quæ tempori convenire viderentur, cum reliquis, præsertim de mandatis Pontificiis, pro generali celebrando Concilio, probarent. Per id tempus venit in *Flaminiam* *Matthæus Aqua-sparta*, qui ex ordine *Franciscano*, cujus fuit Magister, a *Nicolao Quarto* in Cardinalium Collegium cooptatus, hujus Provinciæ, & civitatis *Bononiæ* Legatus a *Bonifacio* factus fuerat, ea potissimum de causa, ut *Casenam*, *Forlivium*, *Faventiam* & *Forum-Cornelii*, quæ civitates *Bonifacii* Pontificis & *Romanæ* Ecclesiæ detrectabant imperium, ad parendum adduceret. Perlustrata Provincia, contulit se *Bononiam*, inde *Ravennam* cum rediisset, huc omnes convocavit Provinciæ procures, & xvi. Kalend. Mart. eo loco, cui *Canazofia* nomen est; in *Ravennatium*, *Faventinorumque* finibus, Conventum habuit. Interfuere maxime *Fridericus*, Guidonis Comititis *Montisfeltrii* filius *Casene* Præfectus, cum ipsius Oratoribus civitatis, *Maghinardus Paganus*,

A *Forlivii*, *Faventie*, & *Fori-Cornelii* Præfectus, cum ipsarum item civitatum Oratoribus, ibique de pace omnis Provinciæ generatim relatum est, cum *Faventiam* venissent *Bononiæ*, *Fori-Cornelii*, *Forilivii*, *Pistorii*, & *Alborum* exsulum *Florentinorum*, Legati, initi inter se foederis, & copiarum Imperatorem, *Salinguerram* crearunt, *Petri Taurelli* filium, *Salinguerræ* *Ferrariensis* nepotem: idque eò diligentius, quò magno comparante exercitu, equitum, peditumque & sagittariorum Marchione *Ferrariæ*, *Bononienſes*, quorum potentissimum studio in id foedus coiverant, magna suspitione tenebantur: Sed mense Majo, tertio Id. *Raulus Mazzolinus*, & populus *Casenas*, *Fridericum Montefeltrium*, *Ugutionem Fagiolanum*, & *Zapitinum Uberinum* pellunt ex urbe *Casena*, & quam restituerat arcem, deturbant; postridieque ejus diei *Matthæus Aquaspharta* Cardinalis Legatus, qui erat *Arimini*, urbem, *Raule*, omni-que populo assentiente, ingressus est, *Gerardusque Mazzolinus*, Præturam, *Osfodutius Almanus Furelianensis*, Præfecturam tradente Cardinali Legato, inierunt. *Bernardinus Polentanus*, *Mediolanum* se, ejus civitatis jam tertio Prætor, contulit, statimque cum *Galeatio Vicecomite*, *Matthæi* filio, *Mediolani* Præfecto, multisque armatis, *Viglevanum* profectus, magnam laudem relaturus videbatur, nisi *Philippi Languschi*, *Ticinensium*que militum studio, qui *Garlascum* contenderant, fuisset revocatus: neque tamen omninò frustra revocatus est: in eodem opido *Languscum* oppressit, *Lumellum*, ac *Gropellum* opida, & *Garlaschi* agrum incendit, excursionesque fecit *Novariam* usque, multis ex hostibus reductis captivis. *Ticinum* mox conversus, porta igni consumpta, quam S. *Stephani* vocabant, parum abfuit, quin urbe potiretur, sed *Ticcinensibus* impigre propugnantibus, repellentibusque ipsa quidem re infecta, turri tamen, *Ticino* haud procul, eo loco, cui *Mangano* nomen est, capta, optimeque munita, & firmo præsidio in tuto locata, *Mediolanum* cum *Galeatio*, omnibusque copiis regressus est: denuoque irritolice eventu, tamen bono, ac prudenti Consilio, *Novariæ* expugnationem tentavit. Interea *Lambertus* frater *Ravennæ* Prætorum, summa ferè auctoritate gerebat: & eodem hoc anno, *Ravennatum* nomine *Rodulfum Ragellum* Legatum misit, qui *Jacobo Pagano*, *Reatino* Episcopo, *Flaminia*, *Bononiæ*, Comitatusque, *Britonorii*, in spiritualibus; utar verbis earum tabularum, unde hæc hausimus; Rectore, & in temporalibus excellentis viri Domini *Caroli* Regis *Francorum*; ita ibidem habetur; filii Comititis *Andegavensis*, pro S. *Romanæ* Ecclesiæ Vicario generali, fidem sacramento obstringeret, *Romanæ* Ecclesiæ se, illiusque in hac Provincia ministris obediturum. Quamquam Principatum *Ravennatem* in *Polentana* domo jam ferè confirmasse *Lambertus* videbatur: nam quæ prius semestri tantum spatium Prætura gerebatur, & in quam externi etiam vocabantur, ea *Lamberto*; certo illi annuo stipendio constituto, in perpetuum, a Senatu *Ravennati*, ea conditione, ut numquam efferret *Ravenna* pedem, mandata fuerat. Quam tamen paulò post conditionem, moderandam impetravit, sic ut quandoque Republicæ causa, urbe abesse liceret. Quocirca cum essent tunc multa in *Ravennati* opidula, in qui-

105 quibus ad præsidium milites constituebantur, a *Ravennatibus*, præsertimque in castro S. *Zacharie*, quibus militibus stipendia, de exacto ex vicinis agricolis tributo, persolvebantur, missus est a Senatu, unâ cum duobus sapientibus *Aloysio Balbo*, & *Guidone Aldrevandino*, Lambertus, qui arces, ac opida omnia, ipsaque *Ravennæ* suburbia specularetur, & muniret. Imposuerat per id tempus *Bonifacius* Pontifex in sumptum belli *Siculi*, sacris viris omnibus *Italiæ*, *Siciliæ*, *Sardinie*, *Cyrni*, Principatus *Achajæ*, Ducatus *Athenarum*, finitimarumque Insularum, tributum, ejusque confectioni in *Flaminia* *Joannem* Dominicani ordinis cucullatum, Episcopum *Bononiensem*, præposuerat. Ceterum posterioribus ad eum iii. Kal. Octobr. *Anagnia* scriptis litteris, declaravit, tributum nequaquam esse ab Hospitalibus domibus conferendum, quæ egentes, leprosos, ceterosque ægrotos alerent, neque a religiosis viris, qui cum vivant communi regula, templorum tamen ali, sustentarique fructibus nequeunt: ex sylvis etiam, quæ vendi non consueissent, idem de pascuis ipsorum, de stagnis, piscinis, venationibus: quæ si venderentur, decumas darent. Quas autem procuraciones appellant, & solvi, etiam si non visitarent, consueverunt, earum acciperentur quoque decumæ. Quemadmodum verò *Polentanorum* hoc tempore dignitas, auctoritasque augebatur, ita *Traversariorum* crescebant vires, *Ravennatibus* ferè omnibus, Senatoribusque præsertim, ut humana sunt, in adversisque contingit, potentiorum, & crescentium animum, ac sententiam sequentibus. Hinc factum est, ut hoc anno mccc. Pridie Id. Decembr. *Petro Traversarie*, & *Roberto* ejus fratri dicta dies fuerit, quod mensibus Quintili, Sextili, & Septembri superioribus, in via populari, juxta *Traversariam* villam, quæ in *Ravennati* est, sic enim in iis tabulis, unde hæc excerpimus, legitur; propria auctoritate, ab omnibus fœnum, triticum, vinum, ligna, atque alia hujusmodi è *Ravennati* exportantibus, item ab iis, qui è *Foro Pompilii*, aliundeque *Ravennam*, cum earumdem rerum sarcinis, plaustrisve acceperant, vestigalia exegissent. Eodem hoc anno a *Cæsenatibus*, *Opizoni Ravennati* Archiepiscopo, quæ ablata jam fuerant, multa, & equi potissimum, restituntur. Proximo *Rainaldus* Episcopus *Vicetinus*, domo *Mediolanensis*, familia *Concorregia*, Rector sacrarum, prophanarumque rerum in *Flaminia* a Pontifice creatus, tertio Id. April. Provinciam ingressus est, cum tribus ante diebus *Andreas* è *Cereto*, omnis Provincie Conventum, jussu *Caroli Strabonis*, fratris Regis Gallorum, *Cæsenæ* egisset: abeunte *Jacobo Pagano* Episcopo *Reatino*, quem ob male gestam in hac Provincia rempublicam *Bonifacius* Pontifex Episcopatu mulctavit. Ceterum cum *Cæsenates* litem de finibus tandem cum *Ariminensibus* composuissent, & nonis Septembr. opidum in maris litore excitassent, *Bernardinus Polentanus*, *Guidi* filius, cum *Ravennatibus*, *Cerviensibusque*, & valida militum manu, atque opidanis, qui in *Cæsenati* sunt, *Ravennati* Ecclesiæ subjuncti; cujus tum erat *Bernardinus Vicecomes*, cum adessent etiam secum *Fridericus Montisfeltrii* Comes, *Ugutio Fagiolanus* cum *Aretinis*, *Cæsenam*, ultra, citraque *Sapim* amnem xi. Kalend. Novembr. obsedit, universumque latè agrum incendit: recepta etiam sunt, extra *Riverfanum*, & *Firmignanum*, opida agri *Cæsenatis* omnia. Ubi verò constitit in monte *Divæ Mariæ* biduum, motis castris, ad opidum ab *Cæsenatibus* ad litus maris ædificatum adiit, illudque nonnullis, qui erant in opido, tradentibus, expugnavit. *Rainaldus* interea

A Provincie Rector, pacis studium non intermittere, incommodisque, ut res ferebat, diligenter occurrere: sed cum esset *Forolivii*; quam civitatem *Ordelafo*, eorumque affectu administrabant, tumultu excitato populari, lethale accepit vulnus Kal. Septembr. quo ferè tempore *Magbinardus* è *Sofenana* *Fori Cornelii*, ac *Faventie* Princeps, *Fori Cornelii* excessit è vita. Premebat adhuc *Cæsenam* *Bernardinus Polentanus* bello, eamque *Joannes Putirolus Mediolanensis* regebat, virtute vir clarus, sed cum acrius urgeretur in dies, nullisque juvaretur auxiliis fœderatorum, *Ubertus Malatesta*, *Glazoli* Comes, *Pauli* filius, ejus ANN. mccciii. Præturam, Præfecturamque xiii. Kal. Febr. iniit, cum præsertim dissidentibus inter se *Theoderico Calisidio*, & *Ubertino Articlino*, qui jam in foro ad arma concurrerant, magnum propediem discrimen subitura videretur. Sed advenit triduo post *Rainaldus* Provincie Rector, a vulnere, divino planè miraculo liberatus, eosque inter se conciliavit, & *Theodericum*, qui cum filiis urbe cesserat, redire in patriam jussit. Mox Pontificis nomine, *Opizoni* mandavit Archiepiscopo *Ravennati*, ne, *Foro Pompiliano* vacante Episcopatu, ad *Thadæi* Episcopi interitum, *Peppum Ordelafo* *Forolivianum*, ejus civitatis a plerisque Episcopum designatum consecraret, neu electionem probaret. Idem significavit *Ravennatis* Ecclesiæ conventui, eorumque Vicariis, eam sibi electionem certis de causis, tunc *Bonifacium* servasse: quoniam verò acceperat, *Peppum*, infidelem Pontifici, & *Romanæ* Ecclesiæ esse, ejusque agitare, & insectari ministros, litteris illi Pontifex *Romæ*, apud D. *Petri*, ix. Kal. Mart. anno nono Pontificatus scriptis, diem illi dici jussit, quo se Pontifici sisteret, ad dicendam causam. *Ravennæ*, cum *Bernardino*, & reliquis fratribus *Cunii* Comitibus esset datum, ut quas in *Ravennati* collegerant, segetes, sua in opida abducerent, id negatum fuit *Petro Traversarie*, qui in opidum *Traversariam* suum, triticum, ac reliquas segetes, etiam prohibentibus *Polentanis*, atque ob id universis ferè Senatoribus, importabat. Itaque dum haberetur Senatus, *Lamberti Polentani* Prætoris vocatu, quo adducere *Petrus* omnes segetes *Ravennam* ex prædiis suis juberetur, rem *Petrus* sentiens, dum adhuc in Senatu disceptaretur, confestim multis conductis operis, omnia in opidum suum advehenda curavit, nullis deinde aut edicto, aut jussu Senatus, quæ tamen a *Polentanis* manabant, ductus, ut *Ravennam* ea deveheret. Quamobrem postridie Senatus consulto decernitur, armatorum manum ad opidum expugnandum, & extrahendas segetes, mittendam: quod & factum est: & plerique putant, tunc illud opidum solo exæquatum, *Petrumque Traversariam* in *Tusciam*, omnibus spoliatum bonis, & exulem se recepisse: cujus deinde aliqui nepotes, in opido *Portico*, *Fabrisferrariam* exercuerint. *Lambertus* rem privatam, ac publicam aucturus, curavit, uti *Ravennas* ager, aquis aut sublatis, aut in amnes derivatis, culturæ aptus, & ferax redderetur. Qua de re ipso consulente, & Sapientibus ad Senatum rem deferentibus, *Vitalique Lazaro*, *Ugutionis* filio perorante, fossa, quam *Lamam* vocamus, sub id tempus facta est. Cui, & alia est ad *Pinetum* adjuncta, quam vulgo adhuc *Canale Dimilii* appellamus. Duplex erat Senatus *Ravennas* hoc tempore: alter secretus, & interior; *Credentiæ* vocabant; hujusque consulto ante decernebantur omnia: alter generalis, in quo eadem, quæ erant in priori decreta, probabantur aliquando, ac firmabantur, quandoque irrita fiebant. Universa item Civitas in populum

lum divisa erat, & milites. Nobiles, milites: ignobiles populum dicebant: quosque nunc jurisconsultos, Doctores vocamus, eos tunc maximam partem, Judices appellabant. Sub idem tempus, *Opizo* Archiepiscopus, cum obesus admodum esse, & confectus ætate, cum novem menses *Parmam*, coacto exercitu, in quo fuerunt etiam Pontificis, ut ferunt, auxilia, circumfedisset, paceque cum civibus tandem facta, ejus dominatum, titulo Defensoris, *Giberto Corrigie* tradidisset, *Ravennam*, inde *Orbitum* profectus, ibidem variis afflictus curis, & oppressus ære alieno suo, quod maximum contraxerat, supremum spiritum, pridie Id. Septembr. exhalavit. Sepultus est in sacra *Franciscanorum* cucullatorum æde, juxta aram maximam. Consueverat signo majori, quo obsignabat diplomata, ita adscribere: *Opizo, Dei gratia, Archiepiscopus S. Ravennat. Ecclesie, Agiae Anastasis*. Signum erat, Archiepiscopi, sacra induti veste, impressa in cera rubra, imago: virgam, in cujus erat summo Crux, sinistra manu gestantis: dextra sublata, tribus majoribus extensis digitis: hinc dextrorsum, Agnus: illinc sinistrorsum, piscis. Sacri viri *Ravennates*, de more in *Ursiano* templo Comitibus habitis, cum non unum sentirent, elegerunt duos, *Rainaldum Concorregium*, *Mediolanensem*, & *Leonardum Fliscum*, *Ecclesie Burgensis*, quæ est in *Tornacensi* Diocesi, Præpositum. Moritur haud ita diu post, *Romæ Bonifacius* Pontifex Maximus: undecimoque post die, qui fuit xi. Kalend. Novembr. in ejus locum *Nicolaus Bocasinus* Cardinalis, *Dominicani* olim ordinis Magister, sufficitur, *Benedictusque Undecimus* appellatur. Hic, quamquam *Bonifacius* Pontifex antequam decederet è vita, sedi Apostolicæ, jus Archiepiscopi *Ravennatis* designandi, reservaverat, irritumque pronunciaverat, quidquid secus insciter, scienter ve ageretur, tamen quoniam *Ravennates*, ejus ignari Pontificii Decreti id fecerant, libenter accepit, audiitque *Albertinum* Cantorem *Ecclesie Ravennatis*, majoris sacrorum virorum partis procuratorem, qui *Leonardum* impugnaret, darique *Ravennatibus* *Rainaldum* Archiepiscopum postularer. Qui pridie Kal. Novembr. in *Ursianam* ædem, ad id convenerunt, ii fuere: *Rainutius* *Ecclesie Ravenn.* Archidiaconus, *Aldebrandinus* Præpositus, qui in iis, unde hæc hausimus, tabulis, primas partes in designando Archiepiscopo tenere dicuntur; mox reliqui Sacerdotes, Diaconi, & Subdiaconi ejusdem *Ecclesie* Cardinales: inde Sacerdotes, & Diaconi Cantores: ad hos, *Rodulfi Foroliviani*, Fr. Matthæi Faventini Episcoporum, *Ravennati* *Ecclesie* subjunctorum; quos a suffragiis hujusmodi ferendis, Suffraganeos appellant; procuratores. *Petrus S. Vitalis*, *Stephanus S. Joannis Evangelistæ*, *Rainerius S. Apollinaris novi*, *Rainerius S. Apollinaris in Classe* Abbates, & *Uberti Galiatensis* cœnobii administratoris, *Bonni* Abbatis Divæ Mariæ Urani procuratores. *Martutius* presbyter, Rector *S. Mariæ in luminaria*, *Primicerius* congregationis *Sancæ Agnetis Ravennatis*. Presbyter *Deutalevi*, Rector *Ecclesie Sanctæ Mariæ in Celos eo*, *Primicerius* congregationis *S. Michaëlis Ravenn.* Presbyter *Nassolus* Rector *Ecclesie Sancti Georgii de pontibus*, *Primicerius* congregationis *SS. Joannis & Pauli Ravenn.* Presbyter *Bonacursius*, Rector *Ecclesie SS. Joannis & Pauli*, *Primicerius* congregationis *S. Joannis Baptistæ Ravenn.* Presbyter *Aillinus*, Rector *Ecclesie S. Vincentii*, *Primicerius* congregationis *S. Theodori Ravenn.* Presbyter *Henricus*, Rector *Ecclesie S. Georgii de Porticibus*, *Primicerius* congregationis *S. Agathæ Ravenn.* *Benedictus* Pon-

508

tifex quamquam erat utraque electio, iis, quas diximus, causis, inanis, tamen, ut gratum *Ravennatibus* faceret, ductus etiam insigni hominis virtute, Cardinalium assentiente collegio, per litteras *Laterani* xiii. Kal. Decembr. Pontificatus anno primo scriptas, *Rainaldum* probavit, eodemque die consecravit, spectatæ probitatis virum, qui novem ante annis, cum ex familiaribus esset, ac domesticis *Benedicti Cajetani* Diaconi Cardinalis *SS. Cosmæ, & Damiani*, & Canonici *Laudunensis*, a *Bonifacio* Pontifice, *Benedicti* patruo, ipso petente *Benedicto*, obtinuerat, ut in aula Pontificia, ejus Cardinalis obsequiis insistens, vel ejus jussu, aut permissu, ubicumque terrarum, fructus, quos in *Laudunensi*, ac *S. Martini de Bolate* *Mediolanensis* Diocesis, sacris ædibus, quarum Canonicum gerebat, & aliis, quæ in posterum adipisceretur, etiam cum animarum cura, ferret extra quotidianas distributiones, caperet, neque relidere teneretur: Inde Episcopus *Vicetinus* factus, & in *Galliam*, uti docuimus, missus, huic Provinciæ a *Bonifacio*, rediens, præfectus cum Imperio, & magna auctoritate fuerat. Archiepiscopatum autem eo ineunte, Rectorem *Benedictus* Pontifex Provinciæ dedit *Thebaldum Brusatum Brixianum*: qui modico comitatu anno mccciii. Non. Febr. ingressus Provinciam, omne ferè Præfecturæ tempus, *Cæsena* traduxit. Induciarum autem jam factarum inter *Flaminios*, tempore ad exitum ferè perducto, illas renovaturi, *Foroliviani*; quorum erat Prætor, *Franciscus Carpigni* Comes, Præfectus, *Zapitinus Ubertinus*; *Drogolum Fasolum*, & *Nascimbenum Lizerium*: Faventini, *Pelegrino Gallutio* Prætor, Comite *Tancredo Mutilianensi*, in *Tuscia* *Palatino*, Præfecto, *Joannem Fasolum* scribam: *Foro Cornelianum*; cum ejus urbis Præturam *Bandinus Paganus* è *Sosenana* Præfecturam, *Pocaterra* è *Montiliano*, gererent, *Joannem Mausignanum*: *Albericus Polentanus*; qui ad opidum *Polentam* se cum fratribus receperat; *Hieremiam* & *Franciscum* fratres: *Bagnacavallenses*, *Jordanem Brandolum*: *Castrocariani* *Boucium Zobedum*, Legatos, *Cerviam* misere, qui apud *Bernardinum Polentanum*, *Cæsena* adhuc bello urgentem, inducias cum *Ravennatibus* renovarent: quamobrem ibidem mense Majo instauratæ sunt: quo extremo mense, *Ubertus Glazoli* Comes, *Cæsena* Prætor, capi filios *Alberici* è monte *Riversani*, duos, qui *Cæsena* commorabantur, *Cæsena*que stipendia merebant, jussit: quod diceret, opidum *Bernardino Polentino*, acerrimo Reipublicæ *Cæsensis* hosti, unâ cum *Maranis* è *Riversano*, prodere eos velle: Mox eodem die, qui fuit v. Kal. Jun. adduci ad opidum, & furcam è regione illius figi, mandavit; minatus, nisi efficerent, fratres in opido degentes, Reipublicæ jussis parere, eos suspendio necaturum. Sed cum non expedirent consilium, aut non possent, injici imperavit in collum laqueum, & in furca suspendi. Tum fratres deditione tandem facta, dederunt opidum: alii, detracto è collo laqueo, agrè licet, vivi tamen evasere. *Ravennæ* interea leges, quæ ad Piscatorium ordinem, cognomento *Casamatam*, spectabant, sunt latæ: ipsa enim Piscatorum confociatio, jugera paludis *Fanariæ* & *Jusuerti*, triginta sex millia, juxta *Padum*, possidebat, in qua piscatus exercebatur, a *Traversariis*, jure fiduciario, certa adjecta pensione, quam quotannis solverent, uti supradictum est; accepta: eratque is Piscatorum ordo, hoc tempore adeo celebris, ut omnes ferè *Ravennates*, ipsique etiam *Polentani* cooptari in eum studerent: nam inde ad egentes utilitas manabat; ad divites, cum ali-

B

C

D

E

F

ANN.
mccciii.

509

aliqua nonnunquam utilitate, dignitas, quod in ordinis fructibus satis amplis administrandis, nescio quid honorifici ineffe putarent. Nunc ad postremi ferè ordinis viros, & in angustum, hæc societas redacta est, paludibus hinc, atque inde distractis. Sub id tempus, eodem hoc anno, *Cymaciienses*, quod eos vel facinoris conscientia deterreret, vel tæderet jam pœniteretque *Esteris* Principis dominatus, aut inopia cogerentur, Legatos *Ravennam* mittunt, qui suppliciter peterent, ab *Ravennatibus* Cymaclum denuo, ut reciperetur: se iustis, ac veris, antiquissimisque supra omnem memoriam dominis esse subiectos velle: jamque ipsam urbem Prætoris, Senatus, populique *Ravennatis* nomine tenere: mittant ipsi, qui civitatem accipiant, tueantur, & iudicant. Re accepta, Senatus, *Lamberto* Præfidente, accipiendam conditionem decrevit: itaque duos Legatos mittit, qui stipendiis de publico constitutis, id muneris obirent. Horum Princeps *Guido Polentanus*, Hostasii filius exstitit: qui cum equitibus, sagittariis, peditibus selectis, Senatus, populique *Ravennatis* nomine, eò profectus, urbem accepit, ibidemque peditum triginta, & sagittariorum aliquot præsidium, *Ravennam* proficiscens, reliquit. *Cymaciienses* ex adverso, Legatos *Ravennam* misere, qui fidem, ac perpetuum in *Ravennates* studium sacramento obstringerent, ac pollicerentur: intereaque vini, ac panis, quantum satis fuit, *Cymaclum* transmissum est. Ne verò furtim & dolo rem hanc egisse viderentur, legant ad *Estersem* Principem, *Ferrariam*, qui omnia illi significet: verum is coacta statim militum manu, & *Cymaclum* profectus, *Ravennatem* Præfectum, Syndicum vocabant, & *Cymaciienses* proceres expulit, urbemque recuperavit. *Cymaciiensibus* ob id, *Ravennam* profectis de publico datum stipendium, unde viverent, a Senatuque decretum, idem ut *Cymaciiensibus* omnibus fieret, qui *Ravennam* ad habitandum venirent. *Rainaldus* Archiepiscopus, facultate sibi a *Benedicto* Pontifice data, pecuniam mutuam accipiendi, ad sua, & Ecclesiæ *Ravennatis* conficienda negotia, apud Pontificiam sedem, millia florenorum duo, a societate *Clarentorum* Kal. Jul. mutuatus est: *Cerviensibus* hoc interim spatio, cum *Cæsariensibus*, de portu potissimum litoris maris, vehementer disceptantibus. Horum, uti supra memoravimus, Prætor, ac ferè Princeps *Ubertus Malatesta* erat, ab *Glazolo* Comes: illorum, *Bernardinus Polentanus*, qui ambo non minus publicè; *Ravennatis* præsertim Ecclesiæ nomine, *Polentanus*; quàm privatim, incendiis, incursionibusque sese invicem hostilem in modum persequabantur: dum *Polentani*, *Cerviensium*que partes, incolæ *Saliani*, *Montis Augustii*, *Sorivoli*, *Deolaguardi*, *Rodiliani*, & *Casalecchi*, *Ravennatis* auctoritatem Ecclesiæ sequentes, magno studio foverent. Verum insequenti anno, *Theobaldi Brusati Brixiani*, *Flaminie* Rectoris, ejusque ad maleficia iudicis, *Sordelli Bottenghi Mantuani* cura, ac diligentia, cum procuratorem quisque suum, *Ariminum* misissent, ita tandem coram *Malatesta è Veruculo*, *Malatestino* ejus filio, *Dino Rubeo* milite, convenere, ut apud Pontificem, aut *Flaminie* Præfectum, non armis, sed scripturis, ac legibus dimicarent, interimque ab armis discederetur, & pax conveniret: quod & factum est. *Theobaldus* Provinciæ Rector, cum esset *Cæsene*, xv. Kalend. Mart. *Cambio Artusino Ravennati*, *Rainaldi* Archiepiscopi inter-nuncio, familiarique dedit, ut Archiepiscopus, Ecclesiæque *Ravennas*, Mercatum, ubicumque liberet, in opido potissimum *Molinveclo*, habere pos-

sent. Vacabat per id tempus cum Pontificio folio, *Sassinatum* Episcopatus, ipsique inter se sacrati viri de Episcopo deligendo minime conveniebant: pars *Henricum* ejus Canonicum Ecclesiæ designarunt, *Theodericum* alii, qui Canonicus non erat. Itaque *Rainaldus Ravennas* Archiepiscopus; quamquam *Affisii* tum erat; tamen, ne res, magno ejus Ecclesiæ incommodo, diutius traheretur, per litteras mense Majo datas, Vicarium suum, rem omnem cognoscere, deque ea tota summam decernere iussit. *Arguliosi*, qui pace cum *Calbolis* facta, conjunctisque copiis, *Forlivium* occupare, superiore anno, frustra tentaverant, dum *Zapitinus Uberrinus*, *Foroliviani* exercitus Dux, oppugnaret opidum *Caserculum*, *Meldulam* tamen ceperant, hoc tempore cum *Ordelafris*, & universitate *Forlivienfi* conjuncti, inscientibus *Calbulis*, & tradunt *Meldolam*, & *Forlivium* revertuntur. Postero mense, cum inter se convenire Cardinales non possent, ut ex suo Collegio summum Pontificem renunciarent, cum essent *Perusii*, jamque decem ferè menses vacasset solium Pontificium; *Raimundum Gothium Aquitanum*, Pontificem orbi dederunt. Is *Burdegalem* Episcopum gerebat, ubi tum commorabatur, cum summus Pontifex est factus, accitisque in *Galliam*, *Lugdunum*, Cardinalibus, sedem *Romanam* Avinionem, magno incommodo orbis Christiani, *Italiae* potissimum, locavit. *Jacobus* Rector *S. Mariæ in Cepadella*, quod est *Ravennate* templum; *Rainaldi* Archiepiscopi *Rainutii* Archidiaconi, *Joannis Andreæ* Præpositi, & chori *Ravennatis* Ecclesiæ procurator, IV. Non. Octobr. in *Leseda*, in via publica, ante Hospitale de meza pigneta significavit *Rainutio* Abbati *Classensi*, novum, eundemque primum *Rainaldi* ipsius Archiepiscopi, ad *Ravennatem* Ecclesiam suam adventum: eumque ad cœnobium illud divertere eo die velle, & ibidem de more esse: itaque pro eo ac deberet, illi obviam solemnem supplicationem procederet, Antistitemque reciperet. Sub idem tempus cum *Bononienses*, *Parmenses*, *Brixiani*, *Veronenses*, *Mantuanique* fœdus inter se fecissent, locumque in eo *Polentanis* reliquissent, *Rainaldus*, *Hieremias*, *Guido*, & *Atto* fratres, *Hostasii* filii: *Bernardinus* item, & *Lambertus* fratres, *Guidonis* filii, è *Polentanorum* omnes familia, *Vitalem Bagnolum Ravennatem*, legarunt ad *Guidonem Bonacolsum*, *Mantuæ* Præfectum, qui in opido *Suzaria* *Mantuani* agri, cum *Francisco* Marchione *Esteris*, *Gilberto* Corrigia Communis, populique *Parmensis* Defensore, *Alboino Scalligero*, & reliquis, adversus *Azzonem Estersem*, cum proprio ipsorum, tum universitatis *Ravennatum*, & *Cerviensium* publico nomine fœdus pepigit. Ceterum cum *Bononiæ* divisa in partes duas esset *Hieremiorum* factio, aliis se partis Marchionum, aliis, adversæ, qui in civitate poterant plurimum, appellantis, relegati sunt, ea de causa, multi e Marchionum parte, mense Martio, eorumque dirutæ domus. Sed brevi mutatis rebus, auctisque partis Marchionis viribus, in civitate primas obtinuit, ejectoque, qui Præfectum ejus civitatis gerebat, *Lamberto*, *Salinguerræ* *Ferrariensis* filio, *Bernardinum Polentanum* in ejus locum sufficiunt, Prætozemque faciunt, cum Præfecturam dedissent *Pino Rubeo Florentino*: multis ex adversa factione relegatis. Advenit sub id tempus, a *Clemente* Pontifice *Bononiam* Legatus, *Neapoleo Ursinus Romanus*, Cardinalis Diaconus *S. Hadriani*, ut tot, tantisque tumultibus finem imponeret, missus: neque verò *Bononiam* solum, sed ut suis testatur litteris Pontifex, ad Provincias *Tusciæ*, *Romandiolæ*, *Marchiæ Trivisinae*, *Patriarchatum Aquilejensem* & *Gradensem*, Archiepiscopatum, &

Provinciam *Ravennatem*, *Ferrariam civitatem*, & *Diocesim*, *Archiepiscopatum Januensem*, *Insularum quoque Sardiniae*, & *Corficæ* & *Venetiarum partes*, & alias partes circum adjacentes. in suum autem, & familiæ sumptum, annum stipendium Archiepiscopo *Ravennati*, & ceteris sacris viris civitatis, *Diocesisque* etiam immunibus, quingentos quinquaginta septem florenos aureos per litteras *Bononiæ*, v. Kal. Maji datus, imposuit. Ceterum cum pacificatoris aggressus munus, conciliare concordiam inter *Bononienses* studet, nec quidquam assequitur, quod multas injurias accepisset Marchionis factio, ac eas quotidie, magna Cardinalis molestia, persequeretur, ex illis plurimi, x. Kal. Junias, ad Episcopium *Bononiense*, ubi Cardinalis hospitabatur, armati adcurrunt, & ut proditor moreretur, sublati vocibus, inclamant: jamque valvis diffractis, accurrit & *Bernardinus Polentanus* Prætor, factiosos proceres benignè appellat, quid agant mali, edocet, quamque irrita omnia eventum. Tumultum tandem omnem composuit, recedereque inde armatos jubet. *Neapoleo* Legatus, haud ita diu post *Bononia* proficiscens, sibi que timens, per devia, *Forum Cornelii* contendit, cum ex ejus suppellectili, quæ vehebatur mulis, direpta, in recto itinere, multa fuerint: eam ob rem relegati quamplures, eorumque eversæ domus. Cum pervenisset autem incolumis *Forum Cornelii* *Neapoleo*, *Bononienses*, quos diximus, quique plurimum in civitate poterant, *Gymnasio* privavit, honoribusque & privilegiis multavit: auditores ferè omnes, ac Doctores *Patavium* abiere. Ipse cum *Faventiam* deinde venisset, ibi opidum *Aureolum* præsidio firmandum, custodiendumque tradidit *Ildebrandino* Episcopo *Areolino*, & *Aghinulfo* à *Romena* Comiti *Palatino* in *Tuscia*, sic tamen, ut ejus absoluta Legatione, Archiepiscopo *Ravennati*, quem spectat summo jure, restitueretur. *Rainaldo* autem *Joannis* Episcopi *Spoleitani* designati, Pontificii Quæstoris litteras confirmavit, quibus a *Benedicto* Pontifice impetrarat, ne ad quas *Opizo* Archiepiscopus, aut successor tenebatur, pœnas, pro aulæ obsequio debito, promissive, cum ad *Ravennatem* Archiepiscopatum translatus est, teneretur: litteras etiam *Fori Cornelii* x. Kal. Jul. ad *Ravennates* scriptas, ad omnes Legationis suæ civitates dimisit, quibus cavebat, ne *Bononiensium* consuetudine uterentur, neu illos auxilio juvarent: magna esse, & nefaria crimina, Prætoris, Præfecti, Defensorum, Proconsulum, Antianorum, eorumque Vicariorum, ceterorumque administratorum, Senatus, & Universitatis *Bononiæ*: in Divinæ Majestatis offensam, Apostolicæ sedis injuriam, ac detrimentum Ecclesiasticæ libertatis: cum *Florentinis* Ecclesiæ *Romanæ* perduellibus iniisse fœdera, religiosos viros spretis *Neapoleonis* ipsius mandatis, nonnullos præsertim fratres tertii ordinis Humiliatorum, & *S. Mariæ Gaudentium*, contra privilegia Pontificia, tributis impositis; preffisse: *Albizum*, & *Franciscum Ubaldinos* germanos, Ecclesiæ *Bononiensis* Canonicos exilio multasse: solo æquasse Archiepresbyteri *S. Laurentii in collina*, domos: sprevisse *Neapoleonis* litteras, quibus jubebat, ut iis abstinerent, Episcopo *Bononiensi*, & *Dominicanorum*, *Franciscanorum*, *Eremitarum Augustinianorum*, *Bononiensium* Præfectis, qui eas litteras, *Bononiensibus* reddiderant, referentibus. Quarto Non. Sextil. *Ravennam* *Neapoleo* veniens, magna gratulatione, honorificè admodum exceptus est: commoratus est hic per mensem, mox rediit *Faventia*, inde *Forlivium* se contulit, habitoque ibidem conventu, ac re-

A citatis Pontificiis litteris de sua Legatione, cum è *Campania* milites tercentum quinquaginta, pedites centum advenissent, *Forum Cornelii* abiit: sub id ferè tempus, cum *Pandulfus Malatesta* ex urbe *Fano*, cujus Præturam gerebat, populari tumultu ejectus est, atque, etiam è *Pisauro*, ubi erat quoque Prætor; eodemque tempore *Senogalliam* amisit, multis per id tempus *Italiæ* civitatibus, hujusmodi populari tumultu perturbatis, *Mediolano* præsertim, *Regio*, *Mutinaque*: quam urbem *Manfredus* è *Saxolo*, conjunctis cum *Rangoniis*, *Boschettis*, & *Savignanis* consiliis, pulsus Magistratibus *Azzonis Estensis* *Ferrariæ* principis, occupataque arce, *Alberto* dedit *Austriæ* Duci, Regi *Romanorum*, qui sextum jam annum, obtruncato *Adulfo* Cæsare, Regiam dignitatem, coronamque acceperat. Idem Regii accidit, sed occupavit ejus dominatum urbis *Gibbertus Corrigia*. Interea *Rainaldus* Archiepiscopus, in dies virtutibus, ac religione proficiens, purissimum cultum numinis Divini, legibus persanctè editis, propagandum apud suum populum diligenter curavit: quapropter & sæpe Archiepiscopus opida, *Argentamque* potissimum invisit, & Provinciale Concilium anno ab ortu Christi mcccvii. *Ravennæ* celebravit: curavitque u-

B

C

D

E

F

atque suadente, placeret, monetam *Ravennæ* cudi ad *Anconæ* modum, *Cervienfes* Senatus consulto, Legatos duos crearent, qui Senatores *Ravennates* orarent, ut unà cum *Matthæo* Episcopo *Cervienfi* designato, & duobus item *Ravennatum* Legatis, *Rainaldum* Archiepiscopum convenirent, peterentque suppliciter, ab eo, *Matthæum* ipsum designatum, confirmari. Graves interim adversus Templarios equites litteræ, ad *Rainaldum* a Pontifice missæ, adven-runt, quibus eam causam cognoscendam *Rainaldo*, & aliquot collegis omni *Italia*, mandabat. Fuerat is equitum ordo centum jam & viginti septem annos circiter, *Hierosolymis* institutus, tenui ut reliqui, exordio, ut peregrinos ad sepulcrum Domini adeuntes fusciperent, & incolumes deducerent: cumque paulo post, in Concilio apud *Trecas*, *Hugo Paganus*, primus ordinis Magister, in *Galliam* ad poscendum ad *Damasum* oppugnandam auxilium, profectus, habitum album, *Honorii* Pontificis, & *Stephani* Patriarchæ *Hierosolymitani* præcepto, accepisset; nam eousque fratres eas vestes induerant, quæ fuerant ab ipsa piorum hominum liberalitate oblata; fratres crescere hominum numero, prædiorumque coepere. In *Rhemenfi* deinde Concilio, quod *Eugenius III.* habuit, crux illis purpurea albis vestibus assuenda, concessa. Ab eo tempore majoribus in dies augeri divitiis, hominibusque militari plurimum virtute præstantibus. Litteras *Clementis* summi Pontificis ad *Rainaldum* Archiepiscopum, & collegas, quoniam satis apertè rem declarant, hic duximus integras apponendas. *Clemens* Episcopus servus servorum Dei, venerabilibus fratribus . . . *Raven. & Pisan. Archiepiscopis* & . . . *Florent. & . . . Cremon. Episcopis*, salutem & Apostolicam benedictionem. Faciens misericordiam cum servo Dei filius, Dominus *Iesus Christus*, ad hoc nos voluit in specula eminenti Apostolatus assumi, ut gerentes, licet immeriti, vices ejus in terris, in cunctis nostris actibus, & processibus, ipsius vestigia, quantum patitur humana fragilitas, imitemur. Sanè dudum circa nostræ promotionis ad apicem summi Pontificatus initium, etiam antequam *Lugdunum*, ubi recepimus nostræ coronationis insignia, veniremus, etiam post tam ibi, quàm alibi, secreta quorundam nobis intimatio insinuavit, quod

ANN.
MCCCVII.

513

Magister, Præceptores, & alii fratres ordinis militie templi Hierosolymitani, & etiam ipse ordo, qui ad defensionem patrimonii ejusdem Domini nostri Iesu Christi fuerant in transmarinis partibus deputati, contra ipsum Dominum, in scelus apostasie nefandum, detestabile idolatrie vitium, execrabile facinus sodomorum, & hæreses varias erant lapsi. Quia verò non erat verisimile, nec credibile videbatur, quod viri tam religiosi, qui præcipue pro Christi nomine suum sæpe sanguinem effundere, ac personas suas mortis periculis frequenter exponere credebantur, quique multa etiam magna, tam in Divinis officiis, quam in jejuniis, & aliis observantiis, devotionis signa frequentius prætendebant, suæ sic essent salutis immemores, quod talia perpetrarent, ejusmodi insinuationi, ac delationi ipsorum, ejusdem Domini nostri exemplis, & Canonice scripturæ doctrinis edocti, autem nolimus inclinare. Deinde vero carissimus in Christo filius noster, Philippus Rex Francorum illustris, cui eadem fuerant facinora nuntiata, non typo avaritiæ, cum de bonis Templariorum nihil sibi vendicare, vel appropriare intendat, imò ea per deputandos a nobis super hæc generaliter, & per Prælatos Regni Francie in suis Diocesis administranda, & gubernanda in Regno suo dimisit, manum suam exinde totaliter amovendo, sed fidei orthodoxæ fervore, suorum progenitorum vestigia clara sequens, accensus, de præmissis quantum licite potuit, se informans, ad instruendum, & informandum nos super his, multas & magnas nobis informationes per suos nuncios, & litteras destinavit. Infamia verò contra Templarios ipsos increbescente validius super sceleribus antedictis, & quia etiam quidam miles ejusdem ordinis magnæ nobilitatis, & qui non levis opinionis in dicto ordine habebatur, coram nobis secreto, juratus, deposuit, quod in receptione fratrum præfati ordinis hæc consuetudo, vel verius corruptela servatur, quod ad recipientis, vel ab eo deputati suggestionem, qui recipitur, Christum Jesum negat, & super Crucem sibi ostensam, sputat, & in vituperium Crucifixi, & quædam alia faciunt recipiens & receptus, quæ licita non sunt, nec humanæ conveniunt honestati, prout ipse tunc confessus extitit coram nobis, vitare nequivimus; urgente nos ad id officii nostri debito, quin tot ac tantis clamoribus accommodaremus auditum. Sed cum demum fama publica deferente, ac clamorosa insinuatione dicti Regis, nec non & Ducum, Comitum, & Baronum, & aliorum nobilium, cleri quoque, ac populi dicti Regni Francorum, ad nostram, propter hoc, tam per se, quam per procuratores, & syndicos, præsentiam venientium, quod dolenter referimus; ad nostram audientiam pervenisset, quod Magister, Præceptores, & alii fratres dicti ordinis, & ipse ordo præfatis etiam pluribus aliis erant criminibus irretiti, & præmissa per multas attestaciones, confessiones, & depositiones, præfati Magistri, & plurium Præceptorum, & fratrum ordinis prælibati, coram multis Prælati, & hæretice pravitate Inquirentore, in Regno Francie factas, habitas, & receptas, & in publicam scripturam redactas, nobisque ac fratribus nostris ostensas, probari quodammodo viderentur, ac nihilominus fama, & clamores prædicti in tantum invaluisse, & etiam ascendissent, tam contra ipsum ordinem, quam contra singulares personas ejusdem, quod sine gravi scandalo præteriri non poterant, nec absque immenso periculo tolerari: Nos illius, cujus vices, licet immeriti, in terris gerimus, vestigiis inherentes, ad inquirendum de prædictis ratione prævia duximus procedendum, multosque de Præceptoribus, presbyteris, militibus, & aliis fratribus dicti ordinis, reputationis non paucæ, in nostra præsentia constitutos, præstito ab eis juramento, quod super præmissis meram, & plenam nobis

A dicerent veritatem, super præmissis interrogavimus, & examinavimus usque ad numerum septuaginta duorum, multis ex fratribus nostris nobis assistentibus, diligenter, eorumque confessiones, per publicas manus, in autenticam scripturam redactas, illico in nostra, & dictorum fratrum nostrorum præsentia, ac deinde, interposito aliquorum dierum spatio, in Consistorio legi fecimus, coram ipsis, & eas, in suo vulgari, cuilibet eorum exponi: Qui perseverantes in illis, eas expresse, & sponte, prout recitate fuerant, approbarunt. Post quæ & præcipuis Præceptoribus præfati ordinis, intendentes super præmissis inquirere, per nos ipsos, ipsum Magistram, & Francie, terræ ultramarine, Normannie Aquitanie, ac Pictaviæ Præceptores majores, nobis Pictavis existentibus, mandavimus præsentari: Sed quoniam quidam ex eis sic infirmabantur tunc temporis, quod equitare non poterant, nec ad nostram præsentiam quoquo modo adduci, Nos cum eis scire volentes de præmissis omnibus veritatem, & an vera essent, quæ continebantur in eorum confessionibus, & depositionibus; quas coram Inquirentore pravitate hæretice in Regno Francie, præsentibus quibusdam notariis publicis, & multis aliis bonis viris, dicebantur fecisse; nobis & fratribus nostris per ipsum Inquirentorem sub manibus publicis, exhibitis, & ostensis, dilectis filiis nostris Berengario tituli. SS. Nerei & Achillei, & Stephano tituli. S. Cyriaci in thermis, presbyteris, & Landulfo. S. Angeli Diacono Cardinalibus; de quorum prudentia, experientia, & fidelitate indubitata fiduciam obtinemus, commisimus, & mandavimus, ut ipsi cum præfatis Magistro & Præceptoribus inquirerent, tam contra ipsos, & alias singulares personas dicti ordinis generaliter, quam contra ipsum ordinem super præmissis cum diligentia veritatem, & quidquid super his invenirent, nobis referre, ac eorum confessiones, & depositiones per manum publicam in scriptis redactas, nostro Apostolatu deferre, & præsentare curarent, eisdem Magistro & Præceptoribus absolutionis beneficium a sententia excommunicationis, quam pro præmissis, si vera essent, incurrerant; si absolutionem humiliter ac devotè peterent, ut debebant; juxta formam Ecclesiæ impensuri. Qui Cardinales, ad ipsos Magistrum, & Præceptores personaliter accedentes, eis sui adventus causam exposuerunt. Et quoniam persone ipsorum, & aliorum Templariorum in Regno Francie consistentium, nobis traditæ fuerant, quod liberè absque metu cujusquam plenè ac purè super præmissis omnibus, ipsis Cardinalibus dicerent veritatem, eis auctoritate Apostolica injunxerunt. Qui Magister & Præceptores Francie, terræ ultramarine, Normannie, Aquitanie, ac Pictaviæ, coram ipsis tribus Cardinalibus præsentibus quattuor tabellionibus publicis, & multis aliis bonis viris, ad sancta Dei Evangelia, ab eis corporaliter tacta, præstito juramento, quod super præmissis omnibus, meram, & plenam dicerent veritatem, coram ipsis singulariter liberè ac sponte, absque coactione qualibet, & terrore deposuerunt, & confessi fuerunt, inter cætera, Christi abnegationem, & sputationem super Crucem, cum in ordine templi recepti fuerunt: & quidam ex eis se sub eadem forma, scilicet, cum abnegatione Christi, & sputatione super Crucem, fratres multos recepisse. Sunt etiam quidam ex eis quædam alia horribilia, & inhonestæ confessi, quæ, ut eorum ad præsens parcamus verecundiæ, subicemus. Dixerunt præterea, & confessi fuerunt esse vera, quæ in eorum confessionibus, & depositionibus continentur, quas dudum fecerant coram Inquirentore hæretice pravitate, quæ confessiones, & depositiones dictorum Magistri, & Præceptorum, in scripturam publicam, per quattuor tabelliones pu-

blicos redactæ, in ipsorum Magistri, & Præceptorum, & quorundam aliorum bonorum virorum præsentia, ac deinde interposito aliquorum dierum spatium, coram ipsis eisdem lectæ fuerunt, de mandato, & in præsentia Cardinalium prædictorum, & in suo vulgari expositæ cuilibet eorundem: qui perseverantes in illis, eas expressè ac sponte, prout recitatæ fuerant, approbarunt, & post confessiones & depositiones huiusmodi ab ipsis Cardinalibus, ab excommunicatione, quam pro præmissis incurrerant, absolutionem, flexis genibus, manibusque complexis humiliter, & devotè, ac cum lacrymarum effusione non modica, petierunt: Ipsi verò Cardinales, quia Ecclesia non claudit gremium redeunti, ab eisdem Magistro, & Præceptoribus hæresi abjurata expressè, ipsis secundum formam Ecclesiæ, auctoritate nostra, absolutionis beneficium impenderunt, ac deinde ad nostram præsentiam redeuntes, confessiones, & depositiones prælibatorum Magistri, & Præceptorum, in scripturam publicam, per manus publicas, uti est dictum, redactas, nobis præstaverunt, & quæ cum dictis Magistro, & Præceptoribus fecerant, retulerunt: Ex quibus confessionibus, & depositionibus, ac relatione, injicimus sæpe factos Magistrum & fratres in præmissis & circa præmissa; licet quosdam ex eis in pluribus, & alios in paucioribus graviter deliquissent. Verum quia in universis mundi partibus, per quas idem ordo diffunditur, & fratres degunt, ipsius, super his non possumus inquirere per nos ipsos, fraternitati vestræ, de quorum circumspeditione specialem fiduciam gerimus, de fratrum nostrorum consilio, per Apostolica scripta mandamus, quatenus ad Aquilejensem civitatem, Diocesim, ac Provinciam personaliter accedatis, & per publicum citationis editum, per vos faciendum, in locis, in quibus vobis visum fuerit expedire, vocatis, qui fuerint evocandi, super articulis, quos vobis sub bulla nostra inclusos transmittimus, ac super aliis, de quibus prudentiæ vestræ videbitur expedire, inquiratis, ac auctoritate nostra, contra dictum ordinem, necnon & contra magnum Præceptorem dicti Ordinis, in partibus Lombardiæ constitutum, cum diligentia, veritatem, quam super præmissis inveneritis, fideliter in scriptis publica manu redacta, sub vestris sigillis, ad nostram præsentiam delaturi, seu etiam transmissuri. Testes autem si qui a vobis requisiti, seu ammoniti, vel citati, ut super dictis articulis ferant veritati testimonium coram vobis, si prece, vel pretio, gratia, timore, odio, vel amore a ferendo testimonio se subtraxerint, necnon fautores, receptatores, & defensores prædictorum fratrum, qui a vobis citati, vel vocati, ut præmittitur, coram vobis non comparuerint: eos insuper qui prædictam vestram inquisitionem, directè, vel indirectè, publicè vel occultè, per se vel per alium, seu alios, vel alias quoquomodo præsumpserint impedire, per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compescatis, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis. Quod si non omnes, his exequendis, potueritis interesse, tres, aut duo, seu unus vestrum ea nihilominus exequatur. Datum Pictavis II. Id. Augusti, Pontificatus nostri anno Tertio. Eodem hoc anno, Alteclara, Saladini Honesti, civis Ravennatis filia, uxor Rainaldi Comitis Carpigni, Ramberti filii, hæreditatem omnem, & quodcumque Saladini patris jus esset, & Vincenzii avi, cujus ex semisse Saladinus filius fuerat hæres, Rainaldo Archiepiscopo vendidit. Numerantur autem, Opidi Taibi, quod est in agro Bobiano, Sassinatis Diocesis, pars una, atque item altera, quæ fuerat Alberici Saraceni, & jus Cavalcacontis spectaverat: hæc autem indivisa, cum ipso Archiepiscopo, & Ecclesia Ravennate, & Joanne Duce, atque Honestino, fratribus ex

A Honestorum familia possederant: ad hæc jus quod erat illi in molis frumentariis, & aqua amnis Sapis: prædia item & sylvæ: opidi etiam Mustri pars, & ejus, ut ajunt, curtis, eodem in agro, cum Archiepiscopo, & Ecclesia Ravennate, & consortibus, indivisa. Sub id tempus cum Petrum Zuffum, Clugienfes, Ravennam Legatum misissent, qui cum Ravennatibus conquereretur, de Cymacienfibus exsulibus, qui ubi Clugienfium, quas conductas habebant in Cymacienfi, paludes, damno affecissent, Ravennæ reciperentur, in Senatum is, credentiæ vocatum, admissus, rem omnem exposuit. Ceterum ne temere, atque B inconsideratè illis responderetur ad extremum mensem Decembrem, Lamberti Polentani Prætoris Ravennatis, & Petri Pungetti Faventini, Judicis, & Vicarii ejus jussu, in cavædium Prætorii Reipublicæ Ravennatis, ii convenere. Guido Polentanus, alterius Lamberti jam demortui filius, Guido Novellus, Atto Polentanus, Albertutius, & Ugutio Berardenghi, Guido Gezzus, milites: Ugulinus Buccolus, Nicolaus Bondus Judices: Artusius, Signorellus Signorellius, Melchisedech Lambardanus, Joannes Christianus, & Guido Ravalus: è quorum tandem sententia, ita responsum est, Ravennates magna Clugienfes C benevolentia prosequi, & carissimorum fratrum loco habuisse, agrè ferre quæcumque damna, quascumque injurias illi acciperent, eorum id voluntate nequaquam fieri. Quæ nuper illata damna fuissent, ea curaturos, ut statim refarcirentur: de antiquioribus, quæ Donatus eorum item Legatus conquestus antea fuerat, nihil se certi, sed neque verisimilis comperisse, tametsi dari eos in quæstionem curassent, quorum Donatus proposuerat nomina. In posterum ne damni quidquam inferatur, acerrima in eos, qui secus agerent, poena proposita; curaturos: & ut aliis essent exemplo, quos invenissent, in eos gravissimè animadversuros. Verum esse, quod & Ravennates de Clugienfibus querantur, quod ab iis, qui occupant D Cymacum per vim, paludes ad piscandum, contra Rempublicam Ravennatem conducant: quod iis ipsi se rebus immisceant, nihil esse: neque deinde conquerendum, si quid eis adversi; cum Cymacum recuperabitur; sua culpa acciderit. Hoc responso, restitutis nuper illatis damnis, Legatus Clugienfium dimissus est. Neapoleo Cardinalis Legatus, Rainaldo dedit Ravennati Archiepiscopo, per litteras Cortonæ, xvi. Kal. Jan. scriptas, ut religiosos viros, Cistercienses S. Benedicti, vel S. Augustini, aut quorumlibet aliorum ordinum, E intra Legationis suæ terminos, præficere aliis coenobiis, templisque ipsorum ordinum posset. Tusciam hoc anno inviserat Neapoleo, Legationi suæ creditam, sed feliciore nequaquam eventu, quam Bononiæ fuisset: cum Florentini, Aretii obsederant, Fridericumque Montefeltrium ac Forolivianos, subsidio illi accurrentes, propè Molinueclum Cæsenates, Ariminensesque fuerant aggressi, irrito licet nixu: nam & opem Legato attulerunt, & Florentini deinde, ne plerique cives urbem Neapoleoni traderent, veriti, castra ex Aretino deduxere. Tametsi Forolivianis inde major cum Ariminensibus, Cæsenatibusque fuit contentio: nam Britonoriani Forolivianis fœderati F Montem Saracenum opidum, quod tenebant Cæsenates, ceperunt, combusseruntque: Malatestinus Malatesta cum cohortibus Ariminensibus, Ubertus è Glazolo, Cæsene Prætor, cum Cæsennatibus, contulere se paulo post Britonorum, quod occupare opidum, Albergutio Mainardo prode, sperarent: jamque habuerant omnem Mainardorum partem, cum advenientibus Scarpetta Ordelafo Præfecto Forlivii, & Zapitino U-

bertino, cum Forolivianis copiis, quamquam inito proelio desiderarunt ex suis quinque & viginti, tamen & hostes in opidum rejecerunt, & tandem ad deditionem impulerunt, multis captivis Forlivium abductis. Bononienses ut Guidoni Ram. Bernardino Cospario, Bernardino e Cunio, & Comiti Guidoni e Valbona satisfacerent, ad opidum Lugum muniendum, equites ducentos mittere. Sub id tempus, absentia Pontificis illecti, Albertoque Casare, ab Joanne fratris filio, interfecto, omnes ferè Gallie Cisalpinæ civitates, dominos sibi eos delegerunt, quos antea Præfectos habuerant: in quibus Scaligeri, Veronæ fuerunt: Passerini, Mantuæ: Carrarii, Patavii. Bernardinus quoque Polentanus, ex Prætoro Cerviensis, ejus se civitatis Dominum fecit, Lambertus frater, cum in Ravennati multa excoleret, a Mattheo Cerviensis Episcopo, emphyteutico jure, locum omnem illum accepit, ubi ad Sapinam, hospitium exstabat, juxta D. Gervasii: ad hæc adjunctum est etiam, quidquid a vado cognomento Buccamezo, ad portum Sapis pertinet, ipsamque sacram Divorum Gervasii, & Protasii ædem: neque id Lambertum solum, sed & Bernardino Lamberti fratri, & Attoni, Guidoni, Hieremie, & Rainaldo, fratribus, Hostasii paulo ante mortui filiis, datum voluit: quod ipsi Polentani auxilio fuerint Episcopo, ad ea bona recuperanda, eque illorum extrahenda manibus, qui perperam, & ingenti Cerviensis Ecclesiæ damno, exiguisque admodum pensionibus, & familia, cui tradita superioribus sæculis fuerant, jam ad interitum redacta; illa occupaverant: quemadmodum iis tabulis publicis constat, quæ anno MCCCVIII. Quarto Non. Januar. in D. Apollinaris Classensis, confectæ fuerunt. Cum autem de Templariis jam agi in Italia esset cœptum, Otho Mediolanensis, ordinis Dominicani, Quæstor in hæreticos, in Gallia Cisalpina, Marchia, & Genua, Lunato Bazzano præcepit, & Ugoni Garilio, poena Ecclesiasticæ detestationis, nisi parerent, proposita, ut Joannem Bazanum, Petrum Garilium, Manfredum e Vitreo, fratres Templarios in conspectum Cospadi e Cata, Cafalis Prætoris producerent: aderat tum Ubertinus Dominicani item ordinis cucullatus, Andreae Comitiss Fris. filius: eodemque die præsentis, tamquam in manum dati sunt; Francisco Corrigiario spectante. In Flaminia, tranquilla tandem sunt reddita hoc anno omnia: postquam enim Comes Fridericus Præfectus, & Scarpetta Ordelfus cum Foro Cornelianis, Faventinis, & Foroliviensibus Cæsensem agrum decursionibus per equites, peditesque vastaverat: & Cunii Comes, Franciscus Manfredus, & filius Guidonis Raulis, Faventini, quasi furtim Comitibus e Romena, & sociis, Bagnacavallum ademerant, occupabantque, tandem Octavo Kal. Septembr. inter Bononienses, Ariminensesque & Cæsenses ex una, Forliviensis, Faventinos, Foro Cornelianos, Britonorianosque ex altera, dimissis utrinque captivis, concordia conciliatur; Arnaldi, puto, Pelagruæ, quem & Pelaguram vocant, S. Mariæ in porticu Diaconi Cardinalis, opera, quem Legatum Clementis Pontifex Bononiam miserat, illique paucis ante diebus Rainaldus Archiepiscopus, sacratque viri Ravennates, florenos quingentos septuaginta quinque hujus anni stipendium, vocabant procurrationem, persolverant. Lambertus Polentanus muniendæ Ravennæ maximè intentus, per hosce dies Ravennæ Arnusium Clementis Pontificis Maximi internuncium, & cum eo Arnaldum Cardinalem, Legatum, Degumque Dalmasum cum ala equitum excepit. Causa horum adventus, diffidum fuerat Estensium fratrum, de Ferrariensi

A inter se dominatu acerbè disceptantium, quorum plerique Venetos introduxerant. Reddiderant autem internuncii, Lamberto, Clementis Pontificis litteras, quarum hæc erat inscriptio: Clementis Episcopus servus servorum Dei Lamberto de Polenta, Potestati Ravennæ, salutem, & Apostolicam benedictionem. Postquam autem fidem Lamberti, multis sibi testibus probatam laudavit, Ferrariensem illi magnopere causam, internunciosque suos commendat, dolere se Ferrariensium vicem asserens, qui vario dominatu miserè acti, innumeris calamitatibus afficerentur. Ubi autem Ferrariensibus paterna omnia officia prolixè pollicitus est, ac detulit, ipsum Lambertum in extrema pagella appellans, Nobilitatem, inquit, tuam rogamus, & hortamur attentè, quatenus attendens providè, quanta non solum illorum pravis actibus, qui Ferrarienses prædictos hæcenus subjugarunt, ut præmittitur, emergerunt discrimina, insurrexerunt scandala ritas procuratur præfatis Nunciis nostris, in his, quæ ad hujusmodi negotii prosecutionem pertinuerint, pro Divino Apostolicæ sedis ex parte ipsorum requisitus fueris, favoribus & consiliis promptis assistas. Nos enim, qui ejusmodi negotium sollicitis studiis supradictæ, eò amplius gratiosa nobis existant, tuosque honores, & commoda efficacius amplectemur, quò specialius negotium ipsum ad honorem Dei, exaltationem Ecclesiæ, ac bonum, & quietum statum dictorum Ferrariensium, & circumpositæ regionis, finem fortietur optatum: sic te Ecclesiæ devotum, & sollicitum reperisse filium gratuletur, tuque, præter ipsius Ecclesiæ gratiam, Divinæ retributionis premia merearis. Cum autem Franciscus Estensis, Azzonis filius, ab Frisco fratre, nequaquam justo, & legitimo concubitu nato, dominatu Ferrariensi exclusus, Ravennam quoque venisset, congressu cum Polentano, & ceteris primo, decretum est, ut subsidiis undique coactis, Friscus principatu pelleretur. Itaque Lambertus, & unà secum Bernardinus frater comparata magna Ravennatum, & Cerviensium manu, adjunctis item aliquot Bononiensibus, & exilibus Ferrariensibus, Patavinisque urbem terræ, ac flumine obsedit: & tertio Non. Octobr. nocte, reliquis non sentientibus, ingressus eam Bernardinus, capit: qui honoris ergo, in Prætorium deductus, ipsius Rector civitatis in quinquennium declaratus est: quamquam is abiit octavo post die, Lambertus ad trigesimum ferè diem remansit: cum interea Veneti, quos Friscus in arcem ejus urbis, Thedaldi appellatam, introduxerat, balistis, sagittisque & instrumentis aliis militaribus; vocabant manganos, & trabuchos; oppugnare urbem vexareque assidue non desisterent. Misit ob id, Arnaldi Cardinalis Legati jussu, Rainaldus Archiepiscopus Ravennas, Ferrariæ præsidio, per duos menses, milites quinquaginta: cujus rei testes Arnaldi litteræ xvii. Kal. Novembr. Bononiæ scriptæ adhuc extant, quibus Rainaldo concedit, ut exigere ob id a subjunctis sibi Episcopis, Antistitibusque florenos ducentos quinquaginta, hoc modo possit, ut solveret Archiepiscopus ipse, ejusque sacrati viri florenos viginti novem: totidem Episcopus Bononiensis: Mutinensis, undecim: Regiensis, viginti: Parmensis, viginti quinque: Foropompilianus, decem: Foro Cornelianus Tredecim: Forolivianus, decem: Cæsenas, quinque: Cerviensis, unum: Sassinas, duodecim: Hadrianus, undecim: Cymacienensis duos: Ariminensis, septemdecim: Ferefranus, decem: Abbas Nonantulanus, quatuor: totidem Galliatensis: Pomposianus, sex: Archipresbyter Balnei, quinque: aliquot deinde additis solidis, quæ eam summam conficerent: atque id etiam, quia

equos emere, militibus eo in præsidio morantibus, necesse esset. Neque verò hæc solum *Rainaldo* Archiepiscopo, *Arnaldus* Legatus imperavit, sed; quod ita per litteras a *Clemente* Pontifice sibi impositum ostenderet; injunxit, ut cruce insignirentur ii, qui arma in *Venetos* caperent, *Theodaldi* arcem occupantes: nam paulo ante, *Ferrarienses*, Frisco pulso, fidem obstrinxisse, sacramentumque dixisse, *Romanæ* Ecclesiæ nomine, apud *Arnaldum* Abbatem cœnobii *Tutellensis* Lemovicentis Diœcesis, & *Onuphrium Trebbum*, Meldensem Decanum, Pontificios internuncios, *Ferrariam* hac de causa missos. Verum Dux, Consilium, & Commune *Venetiarum*, ita enim Pontificiis scribitur litteris; post innumeras clades, post incendia, arcem ipsam per *Joannem Superantium*, *Venetiarum* copiarum Ductorem occupasse, Pontificiis internunciis, in *Ferrariensi* Prætorio; quia sic *Ferrarienses* ipsi cives vellent, peterentque; benedictionis ob id filii, a Pontifice, in litteris, unde hæc accepimus, vocati; adhuc commorantibus. Itaque se, quamquam cum magna animi molestia, tamen & Cardinalium consilio, & sua ipsius conscientia adductum, ut arcem recuperaret, ad illos monendos fuisse, & postquam monita & hortatus spreverant, cum Cruce signatis persequendos. Hæc Pontifex: quæ divulgare in sua Diœcesi, ac Provincia *Rainaldum* Archiepiscopum, efficereque *Arnaldus* Legatus iussit. Sed *Ravennates* milites, *Ferrarienses*que cives, & *Bononiensium*, quæ advenerant auxilia, cum molestiis continentibus *Venetorum* resistere se amplius nequaquam posse cernerent, urbem *Ferrariam* v. Kal. Decembr. *Veneti* liberè dimiserunt: ea conditione, ut Præturam *Veneti* gererent, Pontificii reliqua administrarent, ipsaque esset in Pontificis ditione civitas: quod testantur *Arnaldi* Abbatis *Tutellensis*, *Onuphriique Trebbi* Meldensis Decani, Pontificiorum internunciorum litteræ ad *Rainaldum* Ravennatem Archiepiscopum, xv. Kal. Martii, Pontificatus *Clementis* v. anno quarto *Ferrariæ* scriptæ, quibus *Rainaldo*, & subjunctis Episcopis, a Kal. Martii proximè futuris, ad Kal. Septembr. procurationis nomine, tributum florenorum centum imponunt: cum, inquit, occasione negotiorum *Ferrariæ* multæ expensæ necessaria nobis fuerint. Tum aliqua tranquillitatis visa est ea in urbe species, quæ tamen parum perstitit, *Ferrariensibus* arma expedientibus in *Venetos* plerosque milites, qui *Tarvisum* abeuntes, furtum *Ferrariæ* fecerant. Itaque cum ex arce *Veneti*, urbem oppugnarent, denuò bellum mense Aprili instauratum, *Polentanique* statim cum *Ravennatibus*, subsidio *Ferrariensibus* accurrere: quod & a *Bononiensibus* factum est: *Arnaldus*que Cardinalis Legatus novum in sumptus necessarios *Ferrariæ* præsertim tuendæ, tributum *Ravennati* Archiepiscopo, ejusque Provinciæ, quos diximus Antistitibus, imposuit, quod florenorum octingentorum summam attingebat. Habebat autem florenus, *Bononienses* solidos quadraginta. *Bernardinus Polentanus* Præturam, ac Præfecturam *Cæsenatem* IV. Non. Junii accepit: cum pridie, hora cœnæ, populari ea in urbe excitato tumultu, plurimis undique arma, & *Gibellinis* mortem inclamantibus, *Glazoli* Comes, Prætor, Præfectusque civitatis, è Prætorio, quasi semivivus, ut qui passus diu fuerat, descendisset, consensoque equo, magna virtute, sese tumultum cientibus objecisset. Sed in facie accepto vulnere, & de equo dejectus, vix in Prætorium est reductus, unde paulo post in ædes *Joannis Fantini* secessit. Itaque & ea nocte urbem intravit *Theodericus* è *Galifidio* cum filiis, & summo

ANN.
MCCCIX.

520

A mane *Polentanus* Prætorium ingreditur, & Præturam, Præfecturamque iniit. *Gerardus Mazolinus*, & reliqui comitis afflæ urbe pulsi: multi faucii, plerique vulnerati. Postridie, comes ipse quoque a meridie, abiit. Cum autem jam bellum cum *Venetis* *Ferrariæ* satis arderet, & partes quisque suas, ex Pontificiis Ducibus optimè ageret, *Lambertus Polentanus*, cum *Ravennatibus*, ceterisque quos adduxerat *Flaminiis*, trajecto *Pado* ad *Gaibanam*, magnum attulit *Venetis* incommodum: tandem initum in *Pado*, prælium est, mense Augusto, in quo, præter illorum cadavera, quæ *Pado* submersa sunt, circiter mille octingenti ac quinquaginta, ex *Venetis*, interiire. Qua tam celebri parâ victoria, recepta arce *Theodaldi*, urbeque *Ferraria* externo omni dominatu liberata, *Lambertus Polentanus* cum universa classe, castellum *Marcaboum*; quod *Veneti* denuò occupaverant, expugnavit, & incendio in illud excitato, tandem solo æquavit, cum intra menstruum spatium opidas sese dedidissent, sic, ut abire, permanereve, ex animi sententia incolumibus liceret. Hinc per aliquot deinde annos inter *Ravennates*, & *Venetos* dissidia. *Cymaclienses* ad victoriam inclinantes, conventu habito in via publica, præ ponte *Euripi* *Cymacli*, denuò subjici *Ravennatibus* decernunt: missoque *Ravennam* *Tisino*, ab *Ravennatibus* recipiuntur legibus iis, ut quotannis decimo ante *D. Vitalis* festum die, bravium *Ravennam* ferrent, quo se significarent subjectos, in perpetuumque Prætores è *Ravennatibus* civibus haberent. Quiescentibus per hunc modum rebus, *Rainaldus* Archiepiscopus, Templarii negotii, sui que muneris non oblitus, Provinciale Concilium indixit, cum & *Clemens* Pontifex Generale, atque Oecumenicum indixisset. Itaque vi. Id. Octobr. *Cæsenæ* in Episcopio, coactis in Synodum Antistitibus, Rectoribusque & sacratis aliis viris civitatis, Diœcesisque *Cæsenatis*, *Leonardi* Episcopi, *Cæsenatis* iussu, cum ipse ad Synodum Episcopus retulisset, *Clementem* Pontificem, decrevisse generale eo tempore habendum Concilium, mandasseque, ut Archiepiscopus *Ravennas*, unâ cum *Faventino*, *Mutipensi*, & *Parmensi* Episcopis, ad illud accederet, reliqui ejusdem *Ravennatis* Provinciæ Antistites eò procuratores mitterent. *Rainaldum* Archiepiscopum, omnes Provinciæ suæ Antistites, per litteras jussisse, Synodos Diœcesanas habere ad confirmandos mores, & nihilominus, Diœcesani ipsi Concilio Provinciali a *Rainaldo* interim celebrando interessent, communi cum suis sacratis viris consilio, elegit *Ubertum* Rectorem *S. Crucis Cæsenatis* Canonice *Portuensi*, ita in iis tabulis scribitur; subjectæ, *Realem* Canonicum *Cæsenatem*, & *Bartolinum* Archipresbyterum plebis *S. Mariæ Montis Regalis*, qui eorum nomine Provinciali Concilio interessent. Idem coactis *Rodigii* sacratis suis viris, *Fr. Joannes* Episcopus *Hadrianus*, idem reliqui complures, fecerunt. Quibus convenientibus, *Bononiæ* habita Synodo, ut iudicium legitimo jure faceret, *Rainaldus* Archiepiscopus, studiose in Templarios cœpit inquirere. Itaque postero anno, ipsius, & *Fr. Joannis Pisani* Archiepiscopi, curatorum, & administratorum omnium bonorum ordinis militiæ templi *Hierosolymitani* procuratores, & domos eorum, & prædia locabant, & pecuniam inde pro Ecclesia *Romana*, accipiebant: quod idem jus Quæstioribus in hæreticos etiam erat. Curarunt Pontificias hac de re litteras in omni *Gallia Cisalpina*, *Tuscia*, atque *Isria* divulgari: quod Kal. Mart. *Bartolinum* *Puteum* Archidiaconum maximi templi *Alexandrini*, in sacra æde maxima *D. Petri* *Ale-*

ANN.
MCCC.

Alexandriæ sacratis viris, nobilibusque popularibus admodum multis spectantibus fecisse, ejus, quæ adhuc extant, litteræ testantur. Contra *Rainaldus*, ejusque Vicarius, *Bonincontrus* Archipresbyter *Mutinenfis* amanter complexi sunt fratres templi sanctæ domus *S. Mariæ Bethleemitanæ*, qui ejus privilegia templi, in sacris ædibus *Ravennatis* civitatis, ac Diocesis, palam recitare optabant, eamque ob rem *Ravennam* cum mandatis Pontificiis venerant: hortatus est autem etiam, atque etiam *Bonincontrus* populum, ut illos & benignè audirent, & quibuscumque rebus possent, juvarent, quando ipsi adversus *Saracenos*, pro Catholica fide, contenderent. Non defuere tamen aliqui, hoc etiam anno, bellici in *Flaminia* tumultus. Nam *Veneti* ne *Marchaboum* solo a *Polentanis* æquatum, inultum parerentur, *Sanctum Albertum*; qui *Ravennatum* ad *Padum* vicus est; incendio cremarunt, naveque *Ferrarienses* aliquot, eo impetu, a militibus demersæ sunt, onustæ *Germanis*, religionis causa, *Ravennam*, mox *Romam* abeuntibus. *Faventinæ Sinibaldus Ordelaus* Foroliviensis, & *Bartolus Acarisus* Faventinus, Prætores civitati datum a *Raimundo Attonis* è *Aspello*, hujus Provinciae Comite, aggressi, xvii. Kal. Julii, ejecerunt ex urbe, aliquibus ejus familiaribus obtruncatis: eamque civitatem Ecclesiæ *Romanæ* ademerunt. Quam indignitatem *Clemens* Pontifex nequaquam sibi ferendam ratus, hanc Provinciam *Roberto Regi Neapolis*, quem *Avenioni* ejus Regni corona decoraverat, administrandam tradidit: is Vicarium in *Flaminiam* suum misit *Nicolaum Caratiolum* Neapolitanum. Per idem tempus, cum *Henricus Cæsar*, *Alberto* suffectus, *Cisalpinarum* dissensionum, *Mediolanensium* præsertim, peritissimus, Regni propagandi cupidus, in *Galliam Cisalpinam* descendisset, familiarissimo semper, gravissimoque Senatore usus est *Rainaldo* Archiepiscopo: cujus etiam, aliorumque præterea Senatorum consilio, cum esset *Astæ* *Coloniæ*, omnes *Cisalpinarum* civitatum exules, in patriam quemque suam, revocavit. Nec diu post, cum *Cremonam* obsidione premeret, ipsique parum ad obsidionem ferendam muniti *Cremonenses* essent, *Rainaldi* Archiepiscopi ope, atque opera, certis pactis, tributis pendendi, conditionibus, urbem ultro dederunt. *Henricus* autem Cæsar, murorum urbis diruendorum, demoliendæque arcis provinciam, *Rainaldo* mandavit: uti prodidit etiam memoriæ, actorum *Henrici* scriptor *Corradus Vecerius*. Tametsi non ita multò post, mutata sententia, omnem ferè *Italiam* perturbaverit, & *Robertum* Neapolis Regem, pronunciato publicè edicto, Regno privaverit. *Nicolaus Caratiolus* Provinciam Octobri mense ingressus, conciliandis inter se Provincialium animis maxime studuit: profectusque *Aureolum*, v. Id. Novembris pacem ibi inter Comitem *Rogarium*, *Guidonem* *Raulis*, *Guidonem* è *Glauzano*, & *Franciscum* *Manfredum* ex una parte, & *Scarpettam* *Ordelaum* ex altera, fecit: postridie abiit *Faventiam*, inde *Forlivium*, reductisque in patriam exulibus, eas civitates, magna omnium hilaritate, pacavit. *Cesena* a *Bernardino Polentino* Præfecto honorifice exceptus est, cum ibidem adesset etiam *Rainaldus* Archiepiscopus. Cujus litteræ extant ex ea urbe die festo *D. Catharinæ*, ad *Dominicani*, *Franciscanique* ordinis Quæsitores in *Ravennati* Provincia datæ, quibus scribit, cum *Clemens* Pontifex decrevisset, de Cardinalium sententia generale Concilium habendum, ad ejusque & eorum, quæ tractari in eo debebant, præparationem, mandavisset per singulas Provincias Christi fidelium Concilia Provincialia celebra-

A ri, in quibus voluit inquisitiones in singulos Templarios fratres examinari, & perfici, vocatis etiam, si interesse voluerint, Quæsitores, se, ne a Pontificiarum litterarum præscripto discedat, Octavo ab Epiphania Domini die, in *Ravennati* sacra æde, Provinciale Concilium habiturum, eosque ob id monere, ut convenire eò vellent, quæque de Templariis per quæstionem novissent, afferre. Interea de pace inter *Cæsenates* agebatur, tandemque convenit Idibus Decembris, quo die *Gerardus Mazolinus*, *Joannes Azardus*, eorumque factionis ceteri, qui exulabant, in patriam restituuntur. *Parcitati* etiam *Ariminum* revocati. Hoc anno *Berengarius* Cardinalis, Episcopus *Tusculanus*, *Rainaldo* Archiepiscopo *Ravennati*, Pontificis auctoritate, jussuque mandavit, ut *Venetos* interdicto, quo fuerant ob *Ferrariam* oppugnatam notati, liberaret. *Rainaldus Polentanus*, ex Cantore *Ravennatis* Ecclesiæ, Canonicorum, uti diximus, ordo hic est, Archidiaconus est factus. Hoc interim spatium, cum adventaret Concilii Provincialis tempus, magnam Antistites *Ravennatis* Provinciae diligentiam adhibebant, ut se ad illud pararent, in quo ea essent, de Templariis potissimum, tractanda, quæ maxime curaret Pontifex, & ad generale Concilium referrentur. Itaque novo ineunte anno, vii. Id. Januarii, *Ugo Abbas S. Proculi Bononiensis*, *Franciscus Abbas S. Felicis*, *Allichinus Prior SS. Victoris*, & *Joannis* in monte, *Joannes Prior S. Michaelis in nemore*, *Michael* Prior *S. Barbatiani*, *Jacobus Præpositus Consortii*; ita enim ajunt; *S. Petri*, *Bittinus Præpositus Consortii S. Stephani*, *Gregorius Archipresbyter Plebis Ponticulane*, *Guido Prior S. Bartholomæi portæ Ravennatis*, *Ugolinus ordinis hospitalis S. Joannis Hierosolymitani*, cum *Bonacursio Abbate S. Stephani Bononiensis*, & *Bartholomæi è Musiliano*, *Joanne priore S. Mariæ Rhenanæ* & *S. Salvatoris Bononiensis*, & *Pasquale Abbate S. de Opleta Bononiensis* Diocesis, fecerunt *Bartholomæum* Archipresbyterum *Bononiensem*, pro iis, qui immunes non essent, & *Venturam* Priorem Præfectum *S. Damiani Bononiensis*, pro immunibus; *Syndicos*, qui sacrorum virorum *Bononiensium* nomine, se *Rainaldo* Archiepiscopo, in Concilio Provinciali, aut ubicumque juberet, sisterent. Prostridie ejus diei eadem de causa, in rure *Milliarino*, Rector templi *S. Vitalis è Massa Fiscalia*, qui & Archipresbyter, Rector *S. Crucis è Milliarino*, *S. Martini*, *S. Laurentii*, *S. Bartholomæi*, *S. Margaritæ*; Canonicus *S. Petri è Massa nova Fiscalia Cerviensis* Diocesis, *Gerardum* Canonicum ipsius templi *S. Petri* *Syndicum* eorum fecerunt, qui unâ cum *Matthæo Cerviensi* Episcopo, ad Concilium *Ravennam* accederet. Ita *Bonus Abbas D. Mariæ Urani*, *Britonorianus*, coacto monachorum conventu, *Bonum* monachum procuratorem, eodem die fecit. *Mutina*, Quarto Kal. Februar. cum Episcopatus, ob *Bonadani* Episcopi interitum, vacaret, *Bonincontrus* Archipresbyter, *Jacobus Saracenus*, & *Bernabos Boschetti* Canonici; cum plures ea in urbe non residerent; convenere: & Episcopalis aulae & chori, *Guidonem* Rectorem templi *S. Pancratii è Fredo* Diocesis *Mutinenfis*, eorum Procuratorem, Vicariumque fecerunt, ad ea accipienda, quæ in Provinciali Synodo decernerentur. Advenere interea *F. Jacobi* Episcopi *Dertonensis*. iv. Id. Febr. scriptæ ad *Rainaldum* Archiepiscopum litteræ, per quas purgabat se illi, de ejus internunciis, quos ob Templariorum causam illuc profectos, non vidisset: se favere Templariis fratribus nequaquam velle; neque ex eis ullum, cuiquam ex familiaribus suis fuisse commendatum:

tametsi pro ea, quæ illi, in aula Romana, intercefferat cum fratre Moro consuetudine, in familia sua Mori fratrem Germanum, domi, aleret, *Dertonensem* Templariorum domum ab internunciis Rainaldi, ipso insciente, absenteque Jacobo, fuisse Præposito Papiensi commendatam: tandem se, quæcumque Rainaldus imperasset, facturum. Accessere ad has litteras, alteræ Roberti Regis, quæ Episcoporum Ravennati Ecclesiæ subjunctorum confirmarunt plurimum animos: Fuerunt autem hæc: Robertus Dei Gratia Rex Hierusalem, & Siciliæ, Ducatus Apuliæ, & Principatus Capuæ Provinciæ, & Forqualquerii, ac Pedemontis Comes, Provinciæ Romandiolæ, & Comitatus Britonarii Rector per sanctam Romanam Ecclesiam constitutus, Nicolao Carrazzolo de Capua, militi, præfenti in eisdem Provincia, & Comitatu Vicario, Marescalo nostro magistro, Cambellano, Consiliario, & familiari, aliisque suis in eodem Vicariæ officio successoribus, fidelibus suis, gratiam suam, & bonam voluntatem. Debentes Deo gratias de universis beneficiis, quibus nos in Regalis præ eminentia dignitatis extollit, dignè facimus, si Ecclesias, earumque bona, & jura, Divinis dedicata servitiis, & manuteneri, & augere, cum possumus, procuramus. Ad factam itaque nobis litteratorie supplicationis instantiam, per venerabiles Patres, R. Archiepiscopum Ravenn. V. Bononiens. M. Faven. M. Imolen. P. Comaclen. M. Cervien. P. Foropompilien. Episcopos, & procuratores suffraganeorum Episcoporum Ecclesiæ Ravennæ, totiusque Cleri ejusdem Ecclesiæ, & Provinciæ Ravennatis, & devotos nostros, fidelitati vestræ districtè præcipimus, & expressè mandamus, quatenus prænominatis Archiepiscopis, Episcopis, ceterisque suffraganeis Episcopis, & Prælati, Capitulis, Collegiis, Conventibus, ministris, & procuratoribus eorum, ac omnibus, singularibusque personis Ecclesiasticis jam dictæ Ecclesiæ, ac Provinciæ Ravennatis, libertates, immunitates, privilegia, honores, bona, & jura, quæ ipsis, ac prædecessoribus, & Ecclesiis eorundem, per summos, qui fuerunt Ecclesiæ Romanæ, Pontifices, & Catholicos Principes alios, concessa noscuntur, & in quorum ab hætenus, usque ad tempus nostri, in prædictis Provincia, & Comitatu, regiminis, possessione, seu quasi, manuteneatis, & justis favoris præsidio defendatis. Et quia circa restitutionem certorum Ecclesiasticorum bonorum & jurium, Ecclesiæ, & personis faciendam præfatis, quorum possessione se asserunt destitutas, aliquid supplicatio tetigit antedicta, volumus, & mandamus, ut tu præfens, præfate Vicariæ, cum debita diligentia, scire, & inquirere studeas, quæ sint hujusmodi bona, & jura, taliter postulata restitui, & a cuius temporis spatio, eorum possessione jam dictæ Ecclesiæ, & personæ spoliatæ fuerunt, quive ad præfens sint possessores eorum, & de circumstantiis aliis opportunis, nobis inde relationem per tuas factururus litteras seriose, ut super hoc possimus, prout justum, & congruum fuerit, providere: præsentibus post opportunam inspectionem, earum remanentibus præfentanti: Dat. Neapoli, per Bartholomeum de Capua, militem, Logothetam, & Protonotarium Regni Siciliæ, anno Domini MCCCXI. die XXIII. Febr. nonæ Indictio. Regnorum nostrorum anno II. Per idem tempus Concilium Provinciale habitum Ravennæ est, in quo de negotio Templariorum actum est diligentissimè, & quæ faciebant ad morum conformationem, & Catholicam fidem, decreta, Ceterum quoniam restabant adhuc nonnulla, neque fuerant absoluta omnia, Rainaldus, in proximas Kal. Junias, aliud Concilium Bononiæ indixit: quo omnes convenirent, Templarii præsertim fratres Provinciæ Ravennatis, ut audirent sententiam, quam de ipsis Concilium

A ferret. Mox; prudentibus etiam consulentibus viris; eum Concilii diem ad xvii. Kal. Julias rejecit, locoque item mutato, Ravennæ in Ursiano templo habendum decrevit. Leguntur adhuc Rainaldi hac de re litteræ, Argentæ x. Kal. Junii scriptæ: quarum hæc inscriptio est: Rainaldus permissio. Divina, & Apostolicæ sedis gratia S. Ravennatis Ecclesiæ Archiepiscopus, Inquisitor contra singulares personas, & ordinem militiæ templi Hierosolymitani, in Lombardie, Tusciæ, Marchiæ Tarvisinæ, & Histrie terris, & partibus, a sede Apostolica deputatus, Venerabilibus in Christo Patribus, & Dominis, Dei gratia Episcopis Sanctæ Ravennatis Ecclesiæ suffraganeis, Electis, Abbatibus, Prioribus, Diaconis, Archipresbyteris, Archidiaconis, Capitulis Cathedralium, & aliarum Ecclesiarum conventualium, & collegiarum, Ravennati Ecclesiæ subditis, salutem & sinceram in Domino charitatem. Monet autem, mandatque, ut quos in eorum diocesi Templarios haberent, diligenti eos adhibita custodia, adducerent: Petrus Cymacienfis Episcopus, quod ægrotaret, Armanninum Ghislerium Bononiensem, è Dominicana familia fratrem, suum, Ecclesiæque suæ procuratorem vii. Idus Junii, fecit, qui Concilio interesset. C Pari studio, postridie ejus diei a Papiniano Episcopo Parmensi, Anselmo S. Joannis Parmensis Abbate, Bernardino Arimundo, Bonifacio Arena Canonicis Parmensibus, Jacobo Abbate cœnobii Brixilli, Parmensis Diocesis, & Harmanno Præposito Parmensi, procuratores creantur Andreas Pelizonus S. Nicolai Parmensis Rector, Episcopi Vicarius, & Gerardus è Cornazano, Præpositus S. Domnini, Diocesis Parmensis: adjectis litteris, quibus se apud Patres Concilii, quamobrem non venisset, accuratè excusabat, & ut excusationem acciperent, ob ea quæ illius procuratores relaturi essent, impedimenta, rogabat. D Quoniam verò Severus Abbas cœnobii D. Mariæ extra portam Faventie, sacrorum virorum Faventinorum immunium procurator, unà cum Fr. Matthæo Episcopo, & Tinio Præposito Faventino, interesse, ob morbum non poterat, pridie Id. Junii Franciscum ejusdem cœnobii monachum, sibi a cubiculo, procuratorem substituit. In Concilio autem ii. fuere, Ugo, Placentinus: Ubertus, Feretranus: Fridericus, Ariminensis: Ubertus, Bononiensis: Henricus, Regiensis: Matthæus, Cervienfis: Petrus, Foropompiliensis, Episcopi: Ugulinus cucullatus, designatus Faventinus: Nicolaus, & E Joannes cucullati Dominicani, Vincentius, Franciscanus: qui tres, in Provincia Ravennati, Quæsitores, in hæreticos erant: Bonincontrus Archipresbyter Mutinensis, pro sacratibus viris Mutinensibus: Gerardus Cornazanus, S. Domnini Præpositus, pro Episcopo, sacratibusque viris Parmensibus: Gentilis, Ferrariensis Episcopi Vicarius: Prevostinus Mutinensis, Episcopi Foro Corneliiani item Vicarius: Joannes Abbas Gavellianus, pariter Episcopi Hadriani Vicarius: Armannus cucullatus Dominicanus, Episcopi Cymacienfis procurator, Guercius D. Damiani Canonicus, Episcopi Sassinatis procurator. Omnibus igitur, suo quisque loco, in Archiepiscopatus Prætorio xv. Kal. Julii confidentibus, introducti sunt, Raymundus Fontana, Jacobus item Fontana: Maurus, Jacobus, Albertus, Guillelmus ab Pigazano, & Petrus Cazia, Templarii ordinis equites; qui jurati, cum nihil essent objectis criminibus, testibusque adversis debilitati, atque abjecti, ad omnia breviter, constanterque seorsum singuli, responderunt. Erant autem hæc ferè quæstionis a Pontifice præscripta capita: Cum

Cum in ordinem cooptabantur, in ipsis sacrorum suorum initiis, Christumne, aut Deum, aut Virginem Deiparam, aut Divos abjurassent vel ut abjurarent, moniti fuissent, aliosve ipsi ad abjurandum incitassent. An Christum, vel Jesum, Crucive suffixum, verum Deum esse, vel passum, pro humano redimendo genere negassent: An fuisse pseudopropheta, & pro suis ipsis afflictum criminibus affirmassent. An ordinis Magistrum, qui nullis erat sacris initiatus, crederent, per poenitentiae sacramentum, eluere animae sordes, & peccata posse: An ipse id fecisset. An quæ occulta habebantur in eorum legibus, ea Orthodoxæ Romanæ Ecclesiæ vituperationi esse, criminaque ac errorem fovere putarent. An ipso ordinis ingressu edocerentur, posse inter se luxuriosè commisceri, idque esse faciendum, neque ullum ob id perpetrari flagitium: An hæc Tyrones etiam docerent. An ordinis sui amplitudini studere, vel contra, quam fas esset, jurassent: ad idque jurandum alios induxissent. An qui cooptabat eos in ordinem, ne spem salutis suæ in Christo Deo positam haberent, illis ediceret: An conspuissent Crucem, imaginemve Christi Dei, aut pedibus protrivissent, ac conculcassent, & die Veneris sancto, vel alio in eam minxissent. An Cattum, craniumve, aut simulacrum quodpiam, & idolum hujusmodi fictum, & commentitium Divina veneratione coluissent, in magnis comitiis, aliove fratrum loco: divitiasque ab eo, & terrarum, arborumque uberes fructus speravissent: An quo cingulo, interulam, carnemve cingebant, eo idolum quodpiam hujusmodi tetigissent: An Tyrones, adolescentulos præsertim, libidinosè, intemperanterque atque alia, quam deceat, parte osculati fuissent: An, dum rem Divinam facerent, sacra mysteriorum, & consecrationis verba omisissent: An scelestum, & nefarium facinus ducerent, hæc committere. Quod cum affirmassent, ceteris fortiter, perpetuoque negatis, ab Concilio dimissi sunt. Rainaldus Concilium tunc consuluit, de tota re quid fieri placeret: in quo cum multæ sententiæ dicerentur, tandem interrogati primum, an iudicium illud accuratè, & legitime constitutum existimarent, annuerunt: deinde, an dandi essent in quæstionem, responderunt non dandos: Nicolaus tamen, & Joannes Dominicani, in hæreticos Quæsitores, dandos esse dixerunt. Præterea an ad Pontificem Maximum deferendum esset iudicium: negatum ab omnibus est, quod propè adesse Concilium generale dicerent. Postremò essentne omninò absolvendi, an jubendum, ut se de objectis purgarent, de purgatione affirmatum est. Sed postridie cum iterum convenissent Patres, communi sententia decretum est, innocentes absolvi, nocentes ex lege puniendos. Intelligi innocentes debere, qui metu tormentorum confessi fuissent, si deinde eam confessionem revocassent: aut revocare, hujusmodi tormentorum metu, ne inferrentur nova, non fuissent ausi: dum tamen id constaret. De Ordine, ejusque bonis, consensere omnes, servanda innocentibus ea fore, si innocentes, major pars ordinis essent: & nocentes, abjurata hæresi, meritis sceleris poenas, ipso in ordine, dedissent. De Terræ sanctæ subsidio, de quo item in eo Conventu est actum, Reges, Principes, Regulosque a Pontifice inducendos ad mare trajiciendum, eamque expeditionem persequendam consuluerunt. Atque ita dimissum Concilium est. Ceterum quoniam in eo decreverant etiam, ut Bartholomæus Tencarius, Albertus Arientus, Petrus de Monte Cucco, Albertus de Brezano, & Joannes

A Bonus, Templarii fratres, Uberto Episcopo Bononiensi, de objectis, quæ diximus, criminibus, se, intra Kal. Augusti, purgarent, septem adductis testibus, qui & eorum acta nossent, & Catholica fide, vitæque probitate præstarent, neque essent tamen ex eo ordine, Tencarius Rainaldi Archiepiscopi litteras xi. Kal. Julii, Ravennæ scriptas, vi. Kal. Uberto Episcopo, Bononiæ reddidit, & se virum Catholica fide professus, cum affirmasset, ea se numquam scelera perpetrasse, sese de omnibus egregiè purgavit: cum acciti testes, Henricus Abbas montis armati, Franciscus & Julianus D. Michaëlis in nemore monachi: Gerardus, & Dominicus monachi S. Proculi: Joannes æditimus S. Mariæ de Tubonibus, Jacobus S. Homoboni, Antonius Rector S. Cecilie, sacerdotes Bononienses, & Guillelmus Guidazagnus, miles, Corbellanus mensarius, mercatorque Jacobinus, Petri Grassi filius, & Hieremias Ugulini, qui duo ordinis, Poenitentiae vocati, erant, jurejurando affirmassent, se credere, Tencarium vera jurasse: ut constat iis tabulis, quæ in Episcopio Bononiensi, testibus, inspectantibusque Joanne Archipresbytero S. Mariæ de portu majori, Ravennatis Diocesis, Episcopi Bononiensis Vicario, Joanne Andrea Pontificii juris Doctore, Joanne Grassi, Petri filio, Joannino Gerardini Boncompagni filio, atque item aliis confectæ, in tabulario Ursiano adhuc extant. Eadem se ratione purgavit Albertus de Brezano. Hæc autem omnia cum Clemens Pontifex accepisset, sic de tota tandem re judicavit, ut multis eorum combustis, in Concilio Viennensi universum ordinem deleverit. Eodem hoc anno, Ortonæ, Nonis Julii, Josephus Madii, Canonicus Ortonensis, Vicarius Jacobi, Archipresbyteri S. Mariæ, maximi templi Ortonensis, ejusdemque sacrae ædis Chorus, ut sedis Apostolicæ, quæ significaverat illis Theatinus Episcopus, jussis parerent, quibus mandabatur, ut ipsum Episcopum, aliumve procuratorem facerent, qui Archipresbyteri ipsius, & chori nomine, ad Synodum nuper habendam accederet, auditurus, quæ statuerentur, & expositorum molestias, quibus premerentur, D. Rainaldum Archiepiscopum, eorum Dominum, sub cujus protectione consistunt, esse tamquam suffraganei, & subditi dictæ Ecclesiæ Ravennati, de communi voto, unanimiter, ipsorum procuratorem statuerunt ipsum Rainaldum Archiepiscopum, Metropolitanum suum. Ita enim scribitur in iis tabulis, unde hæc hausimus. Rainaldus interea, cum Benedanum alterum a superiori, Episcopum Mutinensem designatum confirmasset, peteretque Benedanus dari sibi a Rainaldo, ut ne Ravennam adiret, quod plebrosque mortales haberet plurimum adversos, sed in sacra æde sua Mutinensi consecraretur, id illi concessit Rainaldus, & per litteras Forlivii iii. Non. Aug. scriptas, subjunctis sibi Episcopis, id propterea se dedisse testatus est, quod sibi essent inimicitiae illæ, & simultates optimè perspectæ. Dedit deinde operam, ut persolveret tributum summam, quam omnibus religiosi viris, extra sacras D. Claræ virgines, distribuerat Joannes Plebis portus majoris Archipresbyter, Episcopi Bononiensis Vicarius, cui id muneris Gentilis cucullatus Franciscanus, tituli S. Martini in montibus sacerdos Cardinalis, Pontificius ad Regnum Pannoniæ, & finitimas partes Legatus, delegaverat. Impositi autem fuerant in singulos dies, quibus Bononiæ fuerat, floreni aurei quadraginta: ita distributi, ut Ravennati Archiepiscopo, sacratique viris Ravennatibus, intra viginti dies, solvendi essent floreni octo, supra nonaginta: Bononiensibus totidem:

Cymacienſibus viginti: *Piſtorienſibus* quatuor & ſexaginta: totidem *Fefulanis*: cum ad tributum acceſſiſſent multæ in internuncios, & epiſtolas hac de re, impenſæ, & florenorum tercentorum quadraginta quatuor, mutuo acceptorum, in ſex hebdomadas, ſœnus. Cum autem multis penſionibus eo ſe liberare tentaffet, tandem florenis aureis ſexaginta ſeptem, per *Oſaſium Ariuſinum*, procuratorem ſuum, *Franciſco* Abbati *S. Felicis Bononiensis*, apud quem erat omnis ejus generis deponenda pecunia, III. Non. Decembr. numeratis, quod debebat, abſolvit. Præturam hoc anno *Ravennatem* geſſit *Nicolaus Carrazzolus*: & cum *Henricus Cæſar* *Rerumpublicarum* licentiam, & Tyrannorum dominatum coërcere, abrogareque profeſſus, tamen *Canem Scaligerum*, Veronæque & Vicetiæ, *Ricciardum Caminum* *Tarvii*, *Gibertum Corrigiam* *Parmæ*, *Paſſarinum Bonacolſum* *Mantua*, *Franciſcum Picum* *Mutinæ* Vicarios, confirmaffet, *Turrianique* per tumultum popularem *Mediolano* eſſent pulſi, & adverſus *Canem Scaligerum* *Patavini* arma moviſſent, *Bononienses*, immatura etiam Pontificis abſentia invitati, veteribus inſtauratis ſtudiis factionum, ſeſe ab imperio Eccleſiæ, quod nuper amplexi fuerant, removerunt, ac libertatis ſtudio rapti, veterem Communis, & Populi Rempublicam renovarunt. Per idem tempus *Ricoli*, *Zaccari*, & *Maltaſenti* *Cervienſes* cives, *Bernardini Polentani* eorum Prætoris dominatum, moleſtè, graviterque ferentes, cum is *Cæſenam* abeſſet, ubi fuerat Præfeſtus, armati in forum procurrunt, ingrediuntur Prætorium, quæque ibidem offendunt arma, ſuis aptant uſibus: in forum mox egreſſi, ſublatis in cælum vocibus, necem *Polentano*, *Ricolis* vitam, felicitatemque, & popularem libertatem conclamant. Cumque plurimi accuriſſent, factò in prætorium impetu, *Polentani* familiares, injuria, & contumeliis affectos, inde ejiciunt, domeſticam ſupelleſtilem diripiunt. *Hoſtaſium* filium, & *Magdalenam* uxorem captos, in cuſtodia aliquot dies habent. Ceterum; ut natura multitudinis eſt; ii conatus brevi ad nihilum reciderunt, graviterque a *Giberto Santillo*, ex *Hiſpania* citeriore, *Catalano*, *Roberti Regis*, poſt *Carrazzolum*, Vicario, *Polentino* deferente, ejusdem juffu Regis mulctati ſunt; omnia enim eò graviora ſunt viſa, quòd erat *Polentanus* Regis Conſiliarius, & familiaris, jam inde ab eo tempore, quo Provinciam hanc regendam Rex a Pontifice acceperat: qua etiam dignitate ornaverat *Lambertum* fratrem, quòd eorum maximè opera tum in *Flaminia*, tum in aliis regionibus uteretur. Proximè enim dum *Henricus Cæſar* per *Etruriam* iter faceret, *Romam* proficiſcens, *Polentani*, *Flaminia* partem, quæ pertinet ad *Tuſcos*, diligenti præſidio, pro Rege, firmaverant. Ipſoque Cæſare *Roma* abeunte, *Lambertus* cum peditibus ſexcentis, militibus quinquaginta, omni *Flaminia*, *Roberti* juffu, coactis; in quibus *Ravennates* ducentum, *Ravennatis* Reipublicæ ſtipendio militabant; Regi, adverſarios ſuos *Rome* perſequuturo, ac delecurò, præſto fuit: & eò quidem opportunius, quòd *Carolus* *Roberti* filius, per *Cambium Artuſinum* *Ravennatem*, qui *Aquilas* magnas, *Falcones* appellatas, illi dono attulerat, *Lamberti* nomine, ipſum *Polentanum* fecerat certiorẽ: *Ravennatique* Reipublicæ Rex ipſe per litteras imperaverat, ut *Lambertum* ad ſe *Romam* mitterent, cum majori, qua poſſent armatorum manu. Diſſenſionis cauſa fuerat, quia *Robertus* Rex ad totius *Italiæ* Imperium aſpirans, cum *Guelfam* maximè factionem foveret, per *Joannem* fratrem, *Henrico* Cæſari, *Auguſtalem* coronam, more

A majorum, accepturo, ſic reſtiterat, ut ea non in *D. Petri*, uti conſtituerat, ſed in *Lateranenſi* *Baſilica*, fuerit eodem hoc anno *MCCCXII*. inſignitus: *Urſinis*que a *Roberto* ſtantibus, *Columniis* autem *Henrici* partes ſequentibus, pugnae tumultuariæ complures inſecutæ fuerant. *Bernardinus* quoque *Polentanus*, mēſe Martio, *Cæſenatibus* ſecum, *Cervienſibus*que adductis, ut *Giberto Santillo* jubenti, pareret, opidum *Salianum* circumſederat; cum eodem etiam cum *Ariminenſibus* adveniſſet *Malateſtinus Malateſta*, qui uno tantum oculo aſpiciens, longius videre dicebatur, quam ceteri, & odio alte compreſſo, ejus ruinam opidi conſtituerat. Poſtquam verò opidani diu ſtrenuè repugnaffent, tandem adverſus creſcentem in dies multitudinem hoſtium, nullas ſibi amplius vires eſſe intelligentes, pridie Kal. Jul. pacti, ut ſibi abire liceret, atque omnium, quæ efferre ſecum poſſent, bona incolumia præſtarentur, deditionem fecerunt. Opidum & ipſum per ſe inſigne, & præaltis turribus, & prætorio egregie munitum ſolo æquatur. Cum autem maxima hoc anno penuria rerum ſerè omnium fuiſſet, tamen frumento is plurimum abundavit exercitus, quòd *Malateſtinus* ex *Apulia* convehendum curaverat. *Rainaldus* Archiepiſcopus inter tot armorum ſtrepitus, ut opida, prædia, ceteraque Archiepiſcopatus ſui bona, ablata recuperaret, apud Pontificem conqueſtus, fecit, ut Pontifex litteris *Vienne* v. Id. Maji, Pontificatus anno VII. datis, Epifcopo *Ariminenſi*, Abbati *Nonantulano*, & *S. Romani Ferrarienſi*, mandaverit, ut ea reſtitui diligenter curarent. *Venetiis*, finem hac anno, *Tenera*, patricia familia, *Ravenna* oriunda, in *Philippo Tenero*, habuit. Ceterum neque ab hac tantum parte *Polentani*, & *Ravennates* bello erant impliciti, ſed & *Parmæ* apud *Gibertum Corrigiam*, univerſitatemque *Parmenſem*, pedites, ac Duces *Ravennatis* Reipublicæ ſtipendiis militiam facientes habebant, cum eam urbem, *Rubei*, patria a *Giberto* pulſi, ita premerent, ut tandem coacta fuerit ſeſe *Roberto* Regi committere, qui *Gibertum* deinde Præfeſtum civitati dedit. Pugnant etiam ad *Padum* *Ravennates*, ubi *Veneti*, non *Ravennatibus* modò; ob *Ferrarienſe* bellum; uti ſupra docuimus, ſed ipſi etiam Pontifici, a quo, gravi edicto, fuerant redditus communitatis Chriſtianæ expertes; adverſi, cum triremibus, aliisque generibus navigiorum armatis commorantes in ſtatione, non abſque magno *Ravennatum* incommodo, mercatorum maximè, cuſtodes, Præfeſtosque *Ravennates* ex omni illa *Padi*, & maris ora, alterum jam annum, exturbabant. Hoc interim ſpatio, VII. Kalend. Aprilis anno *MCCCXIII*. *Guglielmus*, & *Bulgarus* Canonici *Cæſenates*, & *Chriſtophorus* Abbas cœnobii *D. Laurentii Cæſenatis*; ad quos ſacratı viri *Cæſenates*, eligendi juſ Epifcopi rejecerant; *Joannem* Præpoſitum *Ariminenſem*, *Cæſenatem* Canonicum, in locum *Leonardi* Epifcopi nuper mortui, ad Dei, *Beatæ Mariæ* matris ejus, & *D. Joannis Baptiſtæ*, cujus titulo ea ædificata ſacra ædes eſt; laudem, & *Rainaldi* Archiepiſcopi *Ravennatis* honorem, reverentiamque ſuffecerunt: eaque ab univerſo choro, & ab ipſo *Joanne* probata electione, eodem die, mane, magno plauſu, in Epifcopali ſolio collocant: cum omnia per litteras *Rainaldo* ſignificaffent: qui in *Bononiënſi* etiam urbe, ut, ſacerdotia idoneis hominibus præberentur, curavit, quod hæ teſtantur litteræ. *Rainaldus* permiſſione Divina, & Apoſtolice ſedis gratia *S. Ravennatis Eccleſiæ* Archiepiſcopus, Venerabili in Chriſto Patri, Domino V. Dei gratia Epifcopo *Bononiënſi*, ſalutem, & ſinceram

ANN.
MCCCXII.

528

ANN.
MCCCXIII.

529

ram

ram in Domino charitatem. Cum, sicut accepimus, Ecclesia S. Laurentii, plebatus Marani, vestrae Diocesis, vacet ad praesens, & tanto tempore vacaverit, quod ejus collatio, secundum statuta Lateranensis Concilii, est ad nos legitime devoluta. Nos attendentes pericula, quae propter vacationes diutinas consueverunt Ecclesiae sustinere, & graves incurrere lesiones, Paternitati vestrae, praesentium tenore committimus, quatenus, si est ita, Ecclesiam ipsam, cum juribus, & pertinentiis suis; personae idoneae conferre, & assignare curetis, ipsamque personam vel alium pro ea, in possessionem ipsius Ecclesiae inducatis, & defendatis inductam, contraditores, eadem auctoritate, per censuram Ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo. Dat. Ravennae, die VII. mensis Maji. Indict. XI. MCCC XIII. Eodem anno, atque item die, Rainaldus, postquam litteris suis consecrationis templi D. Joannis Evangelistae Ravennatis Historiam luculenter explicuit, amplissimaeque & vetustissimas nozarum illuc adeuntibus remissiones narravit, & ut fieri ab eo potuit, probavit, quoniam, pervetusta consuetudine, è diversis, remotisque etiam regionibus, illuc accedere frequentissimi Christi fideles, & in templo pernoctare consueverant, eas ipse vigilias sustulit, in posterumque ne fierent accuratè cavit, experientia doctus, ob concursantium impetus pueros, foeminasque praesertim gravidas, comprimi, & flagitia perpetrari. Cum vero ob Philippi & Zozamontis Malcoaldorum, ex opido Aureolo, in Archiepiscopum & Ecclesiam Ravennatem facinora, eorum ad Archiepiscopum, & Ecclesiam ipsam castra recidissent, eaque aliquamdiu Archiepiscopus quiete possedisset, Franciscusque Manfredus Faventiae Praefectus, & ejus Magistratus civitatis; qui Antiani dicebantur; occupare ea, quoniam essent in Faventino, niterentur, Rainaldus per litteras Ugolino Episcopo Faventino v. Kal. Jul. mandat, ut jubeat illos omni abstinere molestia, declaretque in eam illos anathematis poenam incurrisse, quae in Provinciali Concilio lata adversus eos fuerat, qui Ecclesiarum bona occuparent. Id autem accuratè fecit Ugolinus Episcopus, cum Magistratum gererent, Nicolaus Thederici, Princeps; appellant vexilliferum; Bonaventura è Cento, Petrus Cafarellus, Joannes Guidutii è Collina, Mengus Amatoris, Vivianus Assalius, Lipus Sivioli, & Jacobutius Tomasini. Veneti per id tempus ad Pontificis redeuntes obsequium, tandem impetrarunt, ut Ecclesiasticae, quam diximus, detestationis poena eximerentur. Itaque scripsit litteras Malausan. Vassionensis Diocesis vi. Id. Octobr. datas ad Rainaldum Archiepiscopum Ravennatem, Berengarius, Tusculanus Episcopus, ut ex auctoritate Pontificia, eos qui quoniam eis favissent, & quidpiam cum eis communicassent, eandem subierant dirarum, & anathematis poenam, posset absolvere: extremo anno iv. Id. Decembr. Oratores universitatis Castri medii, Catholicae, in domo Archiepiscopi, ejus Vicario polliciti sunt, sancteque jurarunt, se quotannis semel, Archiepiscopum, aut illius internuncios honorificè accepturos. Praeturae gessit hoc anno Ravennatem Lambertus Polentanus, Franciscumque Matarellum Jurisconsultum, Vicarium habuit. Postero, Clemens Pontifex decedens, ejusdem viae paulo post comitem habuit Henricum Caesarem. Quo factum est, ut eodem tempore de Pontifice, & Caesare creandis, maxima inter Principes dissensio sit consecuta, duosque amplius annos Pontificia sedes vacaverit. Qui Caesarem eligeabant, Hludovicum alii Bajoariae, alii Fridericum Austriae Regulos, proponebant: sed commisso proelio, superatoque

A] Friderico, tanta elatus superbia Hludovicus est, ut nulla Romanae sedis auctoritate, & se appellaverit Caesarem, & quò facilior sibi aditus pateret, ad coronam Augustalem Romae accipiendam, Vicecomitibus in Gallia Cisalpina sic faverit, ut Mediolanensi dominatu potiti sint. Interea verò dum Hostasius Polentanus, Praefecturam, Banninus Hostasii patruus Praeturae Caesena gererent, Caesenatici portus opus Kal. Junii aggressi, tandem pridie Id. Sextil. cum Caesatem Praeturae, pridie, Guido Novellus Polentanus iniisset, ad exitum deduxerunt, tumque is in mare prorupit portus. Rainaldus Archiepiscopus vi. Id. Octobr. in sacra aede D. Nicolai Argentae Provinciale Concilium egit. Interfuere Fr. Mattheus Foro Cornelianus, Petrus Cymacienfis, Matthaeus Cervienfis, Petrus Foropompilianus, J. Caenas, Fr. Ugolinus Faventinus Episcopi: Procuratores etiam Episcoporum Bononiae, ac Regii, Hadriaeque & Mutinensis chori, quòd eam Ecclesia Episcopo vacaret. Cum autem edicta ab omnibus Ravennati Ecclesiae subjunctis, post menses tres, servanda, esset edicturus Rainaldus, assurrexere Ubertus Canonicus S. Mariae in portu Ravennatis Diocesis, Pontificii juris consultus, Bononiensis Episcopi Vicarius, ejus nomine Episcopi, & sacrorum virorum Bononiensium: Buonacursius Abbas S. Proculi Bononiensis, ordinis S. Benedicti, nomine coenobii sui, sacrorumque virorum civitatis, Diocesisque Bononiensis, qui immunes non sunt: & Prior S. Bartholomaei portae Ravennatis Bononiae, ejusdem ordinis, sacrorum virorum Bononiensium, immuniū nomine, palamque testati sunt, cum ad eam diem satis conformati fuissent Episcoporum, & aliorum Provinciae Ravennatis, mores, legesque editae, & quae promulgandae tum essent, jura honoresque Episcopo, & sacris viris Bononiensibus derogarent, se nequaquam assentiri illis, neque parere velle. Mense Novembri, cum Gibertus Santillus, in hac Provincia, Regis Vicarius, Florentiam abesset, Franciscusque Manfredus, occupato Faventiae dominatu, redeuntem Santillum, & Simonem Bolectum, ingressu prohibuisset, Lambertus Polentanus, & Banninus frater, cum Manfredo conjuncti, comparato exercitu; in quo fuisse equites quingenti, pedites ad decem millia plerique tradunt; Forlivium ingressi sunt, ut inde ejicerent Arguliosos, urbeque potiti, ejus, una cum Calbulis, Principatum v. Id. arripuerunt. Verum Gibertus, ac Simon, nihil ob id deteriti, Hispanas, quae ad Castrocarum latitabant, copias educunt, Arguliosos, qui Forlivianum adhuc Praetorium impigre tuebantur, subsidio veniunt, eamque illis ferunt opem, ut Viviano Calbulo trucidato, Calbuli, & Polentani, ex urbe tandem excedere cogerentur. Agnella Articlinus hinc Gibertum, Guidonemque è Valbona, ac Hispanas copias Caesenam adduxit, eam urbem cum Fusco Ubertini, & aliis usque ad campum communis, ingreditur: sed accurrente Guidone Novello Polentino, Praetore, cum armatis civibus, strenuè repugnatum est, & non sine eorum damno, Agnella & reliqui ultra pontem rejecti. Ceterum cum Guido Praetor, & Hostasius item Polentanus, Praefectus, longè se impares viribus cernerent, vallo excitato, ut defendi aliqua ratione urbs posset, nocte, una cum Galisidiis abiire. Tum Zenonis Azardi, Francisci Pocateræ, & Fusci Guidaldi hortatu Caesenes conventu habito, Malatestinum accersunt, qui idem intelligens, quod Polentani, pactis quibusdam conditionibus cum Hispanis, eos Forlivium remisit. Atque ita Polentanis, qui Caesena dominati ad eam diem fuerant,

ANN.
MCCCXV.

pulsis, *Malatestinus*, *Cæsenati* suscepta administratione, *Forolivianam* quoque paulo post Præfecturam adeptus est: quo eodem tempore *Nicolaus Rampanus* absque liberis decedens, *Rampagne* familiæ *Venete*, quæ & oriunda *Ravenna* erat, & ob id *Venetis* D. *Apollinaris* templum exstruxerat, ac dedicaverat, finem dedit, cum patritia fuisset, & omnibus in ea Republica honorum insignibus decorata. Annus insequens quamquam nullam attulit insignem *Ravennatibus* molestiam, non potuit tamen finitimorum tumultibus hæc civitas non affici, quibus *Forlivium* turbatum est, dum *Ubertus Glazoli* Comes, *Calbuli*, *Ciccus*, & *Sinibaldus Ordelaſi*, *Guillelmus à Soliano*, *Ciccus à Petra Guidola*, *Ciccus Zapitini*, & *Guilhelmi* Comitis filius, multique præterea, commisso in ipsa urbe cum *Argulioſis* *Forolivianis*, & *Malatestini* copiis prælio, in quo, præter vulneratos ex *Argulioſis*, *Argulioſus*, ex *Calbulis*, *Rainerius* cecidere, *Malatestinum* & *Argulioſos*, iv. Non. Septembr. ejecerunt ex urbe, & rerum ipsi potiti sunt: sed brevi gloria, ut infida societas Regni est: duobus enim ferè post mensibus, ab *Ordelaſis*, quibus opem tulit *Glazoli* Comes, & in memoria reditus in patriam, parum infidebat; pulsi ab urbe sunt *Calbuli*, & omnem civitatis administrationem *Gibellina* suscepit factio. Hoc anno fuit *Ravennæ* Prætor *Theodericus à Galisidio*. Anno supra millesimum tercentesimum, decimo sexto. Idibus Febr. Neapoli, *Robertus* Rex, per litteras mandavit, ut *Rainaldi* Archiepiscopi *Ravennatis*; quem appellat consiliarium, familiarem, fidelemque suum; causæ summam agerentur: idemque de *Ravennatis* Ecclesiæ causis fieret: Vicarius erat hoc tempore, *Rainaldi*, *Georgius Cainus*, Ecclesiæ *Mediolanensis* Ordinarius, vir insignis: quem admodum & Prævostus sacræ ædis D. *Mariæ* majoris *Ravennatis* Rector, Vicarium Fr. *Matthæi* Episcopi *Foro Cornelianum* gerebat. *Polentani* quoque dominatum urbis *Cervie* receperunt; cum *Avenſor*, & *Guido Leonis*, cives *Cervienſes* inita pugna, *Guglielmum Ricolum*, ejusque propinquos & affeclas, exturbassent ex ea urbe, accitoque *Hostasio*, & *Bannino Polentanis*, eam illis, sed *Hostasio* potissimum, in decennium regendam viii. Id. Aprilis liberè tradidissent. *Rainaldus* Archiepiscopus xiii. Kal. Maji, cum *Argentæ* esset, inspectante *Ottaviano* Abbate S. *Mariæ* ab Insula, *Jacobum* ordinis *Camaldulensis*, designatum Abbatem S. *Hilari Galiatensis*, per internuncios id poscentem, confirmavit. *Lambertus Polentanus*, cum multos annos *Ravennam*, Prætor, administrasset, in morbum incidit, ex quo hoc anno Decimo Kal. Ju. interiit. Cum verò testamentum paulò ante faceret, domi suæ, tunc in villa *Altura* *Ravennatis* agri constructa, hæredem ex semisse, *Hostasium*, *Bernardini* fratris præmortui; quem *Mediolani* Prætorem fuisse memoravimus; filium instituit. *Guidonem* item cognomento *Novellum*, & *Rainaldum* fratres, *Hostasii* fratris filios, ex alio semisse: *Guidone* *Ravaldus* scriba *Ravennate* testamenti tabulas conficiente. Habuit & alios duos ex *Hostasio* eodem fratre suo nepotes, *Attonem* & *Hieremiam*, hujusce tempore testamenti, fato jam functos, quorum mentionem faciunt *Cervienſis* Episcopi tabulæ, de quibus supra meminimus: nam plurimis comparatis divitiis, & Prætoria dignitate insignis, *Polentane* familiæ nomen, *Lambertus*, maxima ex parte in lucem è tenebris vindicavit: cum fratres, eorumque filii administrandis & ipsi, recipiendisque civitatibus, atque opidis, ditionem propagassent, finitimorum etiam populorum, ac potius ceterorum *Italicorum* morem, id illis a-

ANN.
MCCCXVI.

532

nimi, ac virium Pontificis absentia tribuente, imitati. Jam enim eò res in hac Provincia devenerat, ut *Diegus Rattus*, ejus Rector, Comesque a *Roberto* Rege missus, vix *Britonorum*, *Meldulam*, & *Castrocarum* teneret: qui tamen vi. Kal. Junii, *Cæsenatium* vocatu, cum uxore, & filiabus, *Cæsenam* in Episcopium ad habitandum se contulit: quamquam deinde xi. Kal. Jul. cum omni familia abiit *Britonorum*, & unà cum *Cæsenatibus*, & *Ferrantino Malatesta*, patris sui *Cæsenæ* Prætoris Vicario, adversus *Forolivianos*, arma movit: facta deinde cum ipsis pace, mense Septembri, *Ferrariam*, quam urbem pro Rege erat administraturus, profectus est. *Anfuso* Regis Vicario in hac Provincia commorante, eodem hoc anno xiv. Kal. Novembr. Arimini, *Galvanus Malghizardus Mutinensis*, Reipublicæ *Arimine* ſis Judex, ejus, & *Malatestini* Prætoris jussu, præcepit *Uguzzolo Marchesello*, cum adesset *Bassianus Olterius* S. *Laurentii* *Laudensis* Canonicus, *Rainaldi* Archiepiscopi procurator; ne tributum opidi *Catholicæ* incolis, ejusque Territorii impositum, exigeret; spectare illos liberam Archiepiscopi *Ravennatis* jurisdictionem. *Anfusus* Regis Vicarius proximo anno, *Scarpetam*, Pinum, & *Bartholomæum Ordelaſos*, in arce *Castrocarii* in custodia habitos, liberos dimisit. *Guido Genarius* Civis, & Canonicus *Ravennas*, Episcopus hoc anno *Cervienſis* designatus est, & in *Ursiana* æde, incredibili *Ravennatis* populi frequentia, xvii. Kal. Augusti, consecratus: statimque sacramentum de more dixit, cum adessent, interfuiſſentque Fr. *Petrus* Episcopus *Cymacienſis*, qui illum consecravit, *Petrus* Episcopus *Foro Pompilianus*, Fr. *Ugulinus* Episcopus *Faventinus*, & *Andreas* Prior Præfectus S. *Pelagiæ* *Cremonensis*, *Rainaldi* Archiepiscopi Vicarius. Quoniam verò *Rainaldus Polentanus*, Archidiaconus *Ravennas*, *Cerviam* erat, ob privata negotia, & ut obsequii causa ipsum *Guidonem* Episcopum comitaretur, profecturus, & *Nicolaus* Cardinalis, *Ognibenusque* Cantor, Canonici *Ravennates*, quibus id *Rainaldus* Archiepiscopus mandaverat, occupati, impeditique tenebantur, *Andreas* Vicarius id muneris *Rainaldo* Archidiacono injunxit, ut *Guidonem* in Episcopatus *Cervienſis* possessionem induceret: quod egregiè præstitit, *Guidone* vii. Kal. Augusti, urbem *Cerviam* ingrediente. Extant adhuc tabulæ, *Jacobi Artusini*, *Hostasii* filii manu, *Nicolaus Carnevalio*, *Hostasii* *Polentani* Vicario, aliisque testibus, hac de rescriptæ. Hoc eodem anno x. Kal. Octobr. *Theodisus Canalis*, *Alberti* filius, *Parmensis*, olim Comitissæ *Rengardæ*, Comitissæ *Cavalcacantis* à *Bagnacavallo* filiæ, & hæredis maritus, *Ravennæ* cum esset, prædia nonnulla vendidit, *Cavalcacantis*, & *Ugulini* filiorum suorum nomine, in *Ravennati* posita, juxta Comitissam *Catharinam*, uxorem *Guidonis Novelli* *Polentani*: ea autem prædia *Cavalcacantes*, & *Ugulinus*, æquo jure, cum Comitissa *Ringarda* *Ubalдини* *Circi* *Florentini* uxore, & Comitissa *Contessina* sorore *Rengardæ* eorum matris, possidebant. *Rainaldus* Archiepiscopus Concilium interea cum esset mense Septembri, *Argentæ*, *Bononiam*, ad xiv. Kal. Novembr. inchoandum, indixerat. Itaque in templum D. *Michaëli in Africisco* *Ravennæ* v. Non. Octobr. convenerunt, qui non erant è sacerdotum virorum *Ravennatum* Conventu, *Signorellus*, & *Gratia* Canonici S. *Joannis Baptiſtæ*: Præterea D. *Michaëli in Africisco*, S. *Agathæ* majoris, & S. *Vincentii* *Ravennatum* templorum Rectores, eorumque nomine, suarumque sacrarum ædium, procuratorem fecerunt *Baldum* S. *Agathæ* Rectorem, qui, cum accedere ipsi multis impediti negotiis, non possent; Concilio inter-

ANN.
MCCCXVII.

533

teresset. Ita Fr. Ugolinus Episcopus *Sassinus*, Calbanæ in Episcopatus *Sassinatis* ædibus *Rainerium* Archipresbyterum Plebis *Montis Sorbi*, *Sassinatis* Diocesis, & *Manzinum* Canonicæ *Sassinatis* a sacris faciendis procuratores fecit suos v. Id. Octobr. qui in Concilio, *Bononiæ*, causas apud *Rainaldum* Archiepiscopum, & reliquos Patres adduceret, cur non accessisset ipse, & tamdiu a *Sassinatæ* Episcopatu suo abesset, neque residere in eo assidue posset. Postridie congregati in Episcopii *Parmensis* aulam, *Zacharias* cultos, *Bonifacius Arena*, *Pantaleo Cornazanus*, & *Manuelus Ghildus*, maximæ ædis *Parmensis* Canonici, qui ejus Conventum Ecclesiæ; cum non residerent eo in templo plures; faciebant, ipsos *Pantaleonem* & *Manuellum* procuratores constituere suos, qui in Provinciali Concilio, *Bononiæ*, adessent. Eodemque die *Guido* Prior Præfectus Canonorum templi S. *Domnini*, *Parmensis* Diocesis, *Petrus Grogus*, *Conradus Lupus*, *Guglielmus Cornazanus*, & *Battanus* ejus Ecclesiæ Præposito, & Pastore vacantis, Canonici, M. *Ghidolum* Canonicum *Parmensem* Procuratorem suum fecere, qui & interesset Concilio, & Canonicos, qui adire illuc non potuerant excusaret. Ita iii. Id. Octobr. *Antonius* Rector S. *Mariæ in Pluteo* *Forlivienfis*, *Forlivii* in maxima æde a *Nicolao* Archipresbytero S. *Pancratii* *Forolivianæ* Diocesis: *Joannes* Rector templi *Baltadi* plebatus *Meldulæ*, & *Paulinus*, a *Gentili* Archipresbytero plebis *Meldulæ*, consensu *Rainerii*, & *Rigonis* suorum, ipsiusque plebis Canonico- rum, procuratores, eadem de causa, Idibus, facti sunt. Et *Faventinæ* in Episcopio *Donatus* Canonicus *Faventinus*, *Donatinus* Archipresbyter plebis S. *Andrææ*, *Joannes* D. *Mariæ* in *Marzano*, *Zannes* S. *Martini* è *Rheda*, & Fr. *Joannes* D. *Magaritæ* è *Bondiolo* *Faventinæ* Diocesis, & *Rainaldus* S. *Bartholi* *Faventini*, Rectores, *Primicerii* Conventus sacerdotum *Faventino- rum* Fr. *Jacobum*, Episcopi *Faventini* Vicarium eorum esse procuratorem decreverunt: quod & fecere reliqui, qui convenire *Bononiam* in Concilium nequaquam poterant. In eo autem Concilio, multa *Rainaldus* statuit, admodum salutaria; quæ recitari, divulgarique in subjunctis sibi Ecclesiis, servari accuratè jussit: quod *Forlivii* vi. Id. Januarii insequentis anni, coacta Antistitum, Rectorumque & sacrorum virorum ejus civitatis, ac Diocesis in maximum templum, Synodo, mane, fuisse factum comperio. Cumque nonnulli eos Archiepiscopatus *Ravennatis* fines, qui sunt in *Ferrariensi*, perturbarent, neque sapientius moniti, desisterent, apud *Aimericum* è *Castro Lucii* Archidiaconum *Transigenensem*, in Ecclesia *Turonensi*; qui pro Pontifice urbem *Ferrariam*, cum *Bernardo Atrebatensi*, *Uberto* *Bononiensi* Episcopis, ut administraret venerat; appellantur enim in iis tabulis publicis, Rectores, & administratores generales in temporalibus civitatis *Ferrariæ*, ejusque comitatus, & districtus per *Papam Joannem XXII.* specialiter deputati; conquestus, *Rainaldus* Archiepiscopus, ii. Triumviri causam ad *Superantium Cingulanum*, *Guidonis* *Ferrariensis* Episcopi Vicarium, deferentes, effecerunt, uti tandem *Rainaldus* tranquille, pacatèque hoc eodem anno *MCCCXVIII.* Archiepiscopatus sui bonis frueretur: Pontifice jam *Joanne* Vigesimo secundo, uti diximus, qui post diuturnam Cardinalium disceptationem, in *Clementis* demortui locum fuerat, alterum jam annum, *Lugduni* subrogatus. Contra, *Rainaldus* Triumviris ipsis tributum, quod Pontificia auctoritate, sacris viris imposuerant, statim pensionibus persolvit: misitque ad eos, *Bononiam*, in-

A eunte *Julio*, nomine suo, Episcoporumque *Hadriæ*, *Cymacii*, *Cervinæ*, *Forlivii*, *Cæsenæ*, *Foropompilii*, *Sassinæ*, *Faventinæ*, *ForiCornelii*, *Arimini*, *Montis Feltrii*, & *Urbini*, eorumque sacrorum virorum, Diocesumque florenos aureos centum sexaginta quinque in illorum, familiarumque sumptum a Kal. *Julii*, ad Kal. *Augusti*: ineunte autem *Octobri* in eorumdem sumptum a Kal. *Augusti*, ad Kal. *Octobris*, florenos septuaginta novem supra centum. Ceterum licet quæ ejus ad *Ferrarienses* pertinet ditio, *Rainaldus* pacatè degeret, in *Cæsenati* tamen plurimum perturbatus est, cum pridie *Non. April.* nocte, assentiente *Agnella Articlino*, *Rubcus*, *Anastasio* è *Survola* filius, opidum *Survolanum*, volentibus opidanis, fuerit ingressus, & *Faventinum* *Mediolanensem* *Rainaldi* Vicecomitem cepit. Mense *Novembri* in hanc Provinciam, *Rainerius* *Zachariæ* filius, *Orbitanus*, Rector, & Comes venit, tuncque *Cæsenam* *Theodericus Calisidius*, unà cum *Ghella* filio, & nonnullis assclis rediit. Florebant *Ravennæ* hoc tempore, secundum *Polentanos*, *Balbi*, nobilitate, & divitiis insignes, quorum proceres *Jacobus*, *Nicolaus*, *Isaacus*, & *Petrus*, multas ad *Fadum* sylvas, ac paludes, in quibus pisces egregii capiebantur, juxta *Cunii*, & *Tiberiaci* Comites, ipsosque *Polentanos* possidebant. Ex hac *Balborum* familia, cum plerique *Venetias* ad habitandum se contulissent, in Senatum cooptati, *Patricii* facti sunt: a quibus D. *Juliano* templum, quod superest adhuc, exædificatum est, ac dedicatum. *Ravennæ*, post *Lambertum* *Polentanum* fato functum, *Hostasius*, & *Guido Novellus*, ille *Bernardini*, hic *Hostasii* filius, *Ravennæ* dominatum primi occuparunt: in quo *Hostasius*, cum esset valde cautus, & acri ingenio, primas partes habuit: *Guido* Prætor declaratus est: illique anno *MCCCXIX.* ANN. Tert. Id. *Januar.* *Cymaciienses* per *Benvenutum*, *MCCCXIX.* Petri *Ferrariensis* filium, Legatum, juratum obsequium, ut civitati *Ravennati* subjuncti, præstiterent. *Aimericus* è *Castrolivio*, Triumvir administrandæ *Ferrariæ*, uti supra dictum est, vir ingenio præstanti, & utriusque juris magister, *Joannis Andrææ* *Bononiensis* auditor, *Flaminia* Comes hoc anno factus est, quo *Rainaldus* Archiepiscopus, ineunte *Martio*, subjunctorum sibi Episcoporum, sacrorumque virorum, nomine, atque item suo, ad *Aimericum*, & collegas, in sumptus a Kal. *Januarii*, ad Kal. *Maj* futuras, ducentos nonaginta duos florenos aureos, *Bononiam* misit. Postero anno mense *Aprili*, *Donatus* cœnobii D. *Joannis* Evangelistæ Abbas, ju- ANN. *MCCCXX.* re *Emphyteutico*, *Castrum Cerfontianum*, ejusque agrum, quod est in *Faventino* teritorio, dedit *Tano Circolo*, *Ubalдини* filio, nepotique & hæredi Comitissæ *Catharinæ*, *Ugolini Fantolini* filia. *Aimericus* Provincie Comes, sacris, prophanisque causis æquè præpositus, mense *Decembr.* eam primum ingressus est. Sub id tempus *Ravennæ* decessit *Guido* ex nobili *Genariorum* familia, Episcopus *Cervienfis*, qui moriens, *Virginis Deiparæ*, in æde *Ursiana*, aram, quæ est secundum suggestum, prædiis ditavit, ut quotidie sacerdotes 535 sacra ibidem facerent: sepultus est pro maximis foribus *Ursiani* ejusdem templi. Annus supra mil- ANN. *MCCCXXI.* lesimum tercentesimum, vigesimus primus a partu *Virginis*; magnos *Ravennam* tumultus tum invexit, tum sevit, qui graves in posterum e- derent fructus: octavo Id. *Martii*, ante lucem, *Joannes Polentanus*; jubentibus *Guidone* *Novello*, ceterisque *Polentanis*, *Malatestis*; cum irrupisset in opidum *Polentam*, ibi *Albericum* *Polentanum* *Guidonis Riti* filium capit, vincitumque *Ravennam* ducit. Eodem anno *Rainaldus* Archiepiscopus

pus, Joannis summi Pontificis jussu, auctoritateque, *Friderico*, *Guidoni*, & *Sperantie*, Comitibus *Urbini* filii, quos filios, pestilentes è venenata radice natos appellat litteris suis Pontifex; ipsisque *Urbini*, sacris interdixit: quòd cædibus indignissimis, maximisque factis, *Urbini* & pleraque alia *Romanæ* Ecclesiæ subiecta opida occupassent, cives multos expulissent, reliquos durissimo imperio opprimerent: Ad hæc, *Fridericus* *Auximatem*, *Ricinem*, exsulum item *Æsinorum*, aliorumque *Picentum* Præfecturam sibi assumpsisset, ipsumque opidum *Piram*, diuturna obsidione prius circumvallatum, cepisset, ac nefarie diripisset. *Guido* in opidum *S. Donati* idem perpetrasset, *Amelii*que *Belmontis* Præpositi; qui *Picentibus* pro Pontifice præerat; Legatum, cum literis comprehendi juxta *Urbini* portas, & tradi in custodiam jussisset; unde nisi aufugisset Legatus, ingenti Dei beneficio, capite dedisset pœnas. Neque verò has Pontificias interdicti litteras *Rainaldus* solum recitavit, divulgavitque, sed omnes jussit, è sua ditione, ad quos ipse misisset, idem ut efficerent: jovitque ejusdem jussu Pontificis illius Provincie Rectorem, equite, pediteque, ut *Picentum* exsulum audacia, atque improbitas retunderetur: quapropter *Recinenses*, qui *Auximatibus* juncti, & Præfecto Pontificio nequaquam parentes, exsules receperant, & ex iis, qui adhæserant Præfecti fratri, tercentum circiter obtruncaverant, Episcopatu multavit Pontifex, eumque in urbem *Maceratam*; cujus altera pars in *Firmana* Diocesi, in *Camerte* altera, sita est; ut suis testatur Pontifex litteris; transtulit, *D. Juliani* Plebe, Episcopatus sede constituta, sic ut Episcopus perpetuo *Maceratensis* diceretur. Sed cum *Petrus* *Sacconis* *Tarlatis*, *Arctini* Episcopi frater, & *Lipatus* *Auximas* *Rainaldum* Archiepiscopum *Ravennatem* damno affecissent, idemque *Lipatus*, unà cum *Andrea* *Auximate*, & *Friderico* *Montefeltro*, *Uberto* è *Glazolo*, *Paulutio* *Fagiolano*, *Lucensium*que *Pisanorum*, ac *Aretinorum* copiis, castra *Ariminum* admovissent, *Cirifolium*, Montem *Guelfum* opida occupassent, Pontifex *Aimerico* per litteras, etiam atque etiam mandavit, ut restitui omnia Archiepiscopo *Ravennati*, & omnem compescere tumultum, pro ea, qua præstabat, virtute, diligenter curaret. Dolereque se plurimum, & credere vix posse, ait, *Aretinum* Episcopum, consilium ad ea perpetranda dedisse, ac Ducem potius fuisse, militesque suos abiisse in eam expeditionem; cum tamen in opido *Balneo*, ubi col-

A loquium habitum fuerat, interfuisse diceretur. Per id tempus *Dantes* *Aligerius* *Florentinus*, philosophus, ac poëta insignis, *Ravennæ* supremum diem clausit. Patria enim pulsus, unà cum ceteris factionis suæ *Albæ* civibus, cum sæpè reditus in eam, *Bononiensibus*, & *Cane Grandi* *Scaligero* juvantibus, frustra a se tentatus fuisset, primum *Veronæ* aliquamdiu cum *Scaligero* familiariter vixit, *Germaniam* deinde, & *Galliam* profectus, conjunctaque, ad peritiam agendarum rerum, optimarum disciplinarum cognitione, *Ravennam* se ad *Guidonem* *Polentanum* contulit: a quo honorifice exceptus, & amanter tractatus est, Legatusque sæpe ad *Venetos* missus. Cum autem hoc anno a partu Virginis mcccxxi. ab eadem *Veneta* Legatione regressus esset, mense *Quinctili* ex hac vita migravit. *Hostasius*, & *Guido* cum doctissimi viri mortem immaturam; nam sextum & quinquagesimum agebat annum; acerbe tulissent, honorificentissimè, *Ravennatibus* omnibus lacrymantibus, elatum, nobili sepulcro donarunt: quod vetustate collapsum, *Bernardus* *Bembus* Prætor, *Petri* Cardinalis pater, vir eruditissimus, Musis incensus, *Etruscis*, restituit. *Rainaldus* Archiepiscopus, cum interea videret *Divorum* *Benedicti*, & *Augustini* familias, suæ ditionis, civitatis præsertim, Diocesisque *Ravennatis*, laxiore vivendi instituto, a veteri disciplina plurimum defecisse, quod Deus benè verteret, cujus & beatæ Virginis, *Divorum*que *pollinaris*, *Vitalis*, & *Ursicini*, *Benedictique* & *Augustini*, atque omnis aulæ cælestis, honori, & animarum salutis, & quieti hæc se præscribere testatus est, his potissimum legibus confirmavit. Primum ne quem ex *Dominicanorum*, *Franciscanorum*, aut *Eremitarum* *Augustinianorum* ordinibus, in perpetuum, absque illius venia, in ordinem suum cooptarent. Deinde ne Antistitis, fratrisve arcanum, aut piaculum cuiquam quis patefaceret, præterquam suo Antistiti, aut Archiepiscopo, ejusve Vicario, vel in eo conventu fratrum, in quo aperire illud teneretur. Diffidia, & hujusmodi simultates, quæ in eorum familiis acciderent, nulli populari quis narraret, neque multò minus opem ab eo peteret, nisi si Advocatus, procuratorve aut scriba esset, qui interesse illis necessario deberet. Qui a cubiculo esset Antistiti, ex eodem is ordine haberetur: qui omnia administrasset, & quoque die *Veneris*, Antistiti, ejusve internuncio; singulis autem mensibus, etiam Antistiti, & Conventui referret omnium rationem. Popularem consue-

2. Monumentum, de quo hic agitur, *Ravenna* prope Templum *S. Francisci* conspicitur, sequentes exhibens inscri-

ptiones:

VIRTUTI

ET

HONORI

JURA MONARCHIÆ SUPEROS PHLEGETŌTA LACUSQ.
LUISTRANDO CECINI VOLUERUNT FATA QUOUSQ.
SED QUIA PARS CESSIT MELIORIBUS HOSPITA CASTRIS
ACTOREMQ. SUUM PETIIT FELICITER ASTRIS
HIC CLAUDOR DANTES PATRIIS EXTORRIS AB ORIS
QUEM GENUIT PARVI FLORENTIA MATER AMORIS

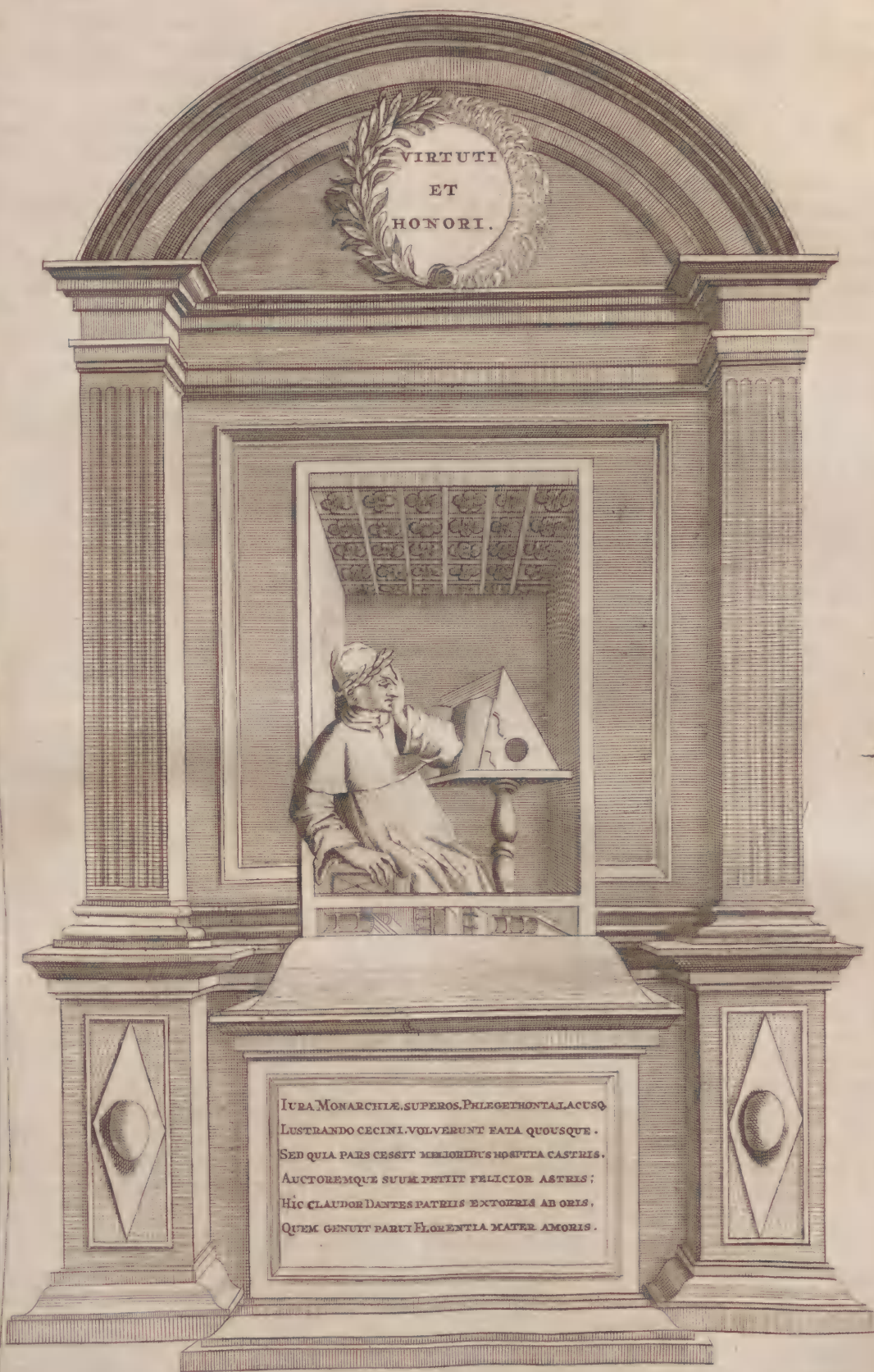
Et in pariete:

EXIGUA TUMULI DANTES HIC SORTE JACEBAS
SQUALLENTI NULLI COGNITE PENE SITU
AT NUNC MARMOREO SUBNIXUS CLAUDEBIS ARCU
OMNIBUS ET CULTU SPLENDIDIORE NITES
NIMIRUM BEMBUS MUSIS INCENSUS HETRUSCIS
HOC TIBI QUEM IMPRIMIS HÆ COLUERE DEDIT

ANNO SAL. ICCCC. LXXXIII. VI KAL. IUN:

BERNARDUS BEMBUS AERE SUO POSUIT.

1. Hujus Monumenti Figuram, ut in Epitaphio, hac editione, prout est, & infra conspiciuntur, exhibemus.

Dantis Poetæ Monumentum.

fuetudine ne uterentur, nisi Superioris permisso, qui duobus adjunctis fociis id permetteret: seruos autem, extra coquum, bubulcum, & olitorem, ne popularem haberent, cavit. Nullus popularis in triclinio cum fratribus epularetur: numquam a mensa abesset lectio. Quo in loco dormire fratres consueffent; appellant Dormitorium; in eo cum illis nullus alterius ordinis religiosus vir, extra fratres ordinis paupertatis, cubaret. Mulierem, aut puellam, quacumque esset ætate, in claustrum, officinas, hortos cœnobii ne quis introduceret: Susceptor cuiusquam, patrimonium, compatremque dicunt, ne esset. Quibus horis aut dormitur, aut curantur corpora, aut ad Divina incumbitur officia, illis ne quis è claustro exiret, sed lectioni vacaret, aut aliquid manu in claustro ageret: nisi secus postularer aut muneris administratio, aut exoneranda alvus: quibus ubi esset satisfactum, ad claustrum statim rediret. Domo exeuntibus Antistes comitem, religiosum daret, sic ut honeste, taciteque incederent. Popularem ne ingrederentur domos, vel propinquorum etiam in mortis articulo: nisi si forte, qui vocaretur, sacerdos esset, neque haberi sacerdos proprius posset, cum dicat Dominus, Dimitte mortuos sepelire mortuos suos: aut si ad ædes esset Medici, Advocati, Chirurghi, Procuratoris ab Antistite missus. Si ob fratrum morbum, aut paucitatem comes illi dari non posset, tum præberet Antistes honestum, atque Ecclesiasticum hominem, in ea magna necessitate. Tutelas, testamentariaque popularium munera ne assumerent. Extra Triclinium, nullo modo comederent, vinumve biberent, nisi ob morbum, aut in itinere, quo casu Ecclesiasticam, honestamque domum, quoad ejus fieri posset, quærent. Consulere Antistites, juxta suorum ordinum leges, fratrum vestitui, victuique, sic ut pannus, vel pro Antistite, in singulum *Ravennatis* mensuræ cubitum, octo solidos non excederet: nec, si cui, majoris pretii donaretur, induere is illud posset. Nemini fratrum liceret, absque superioris venia, dare quidquam, aut accipere: neque Antistes alicui, ultra solidorum triginta quinque summam, absque consensu saltem majoris partis conventus, præberet. Piæ erogationes de more fierent, vel pro locorum viribus: Animadversionis, detestationisque Divinæ denunciatione, mandatum esset Antistitibus, ut Medicos adhiberent ægrotis, affidentesque, & exteriora. Panem, vinum, culinam, & cetera, omni cura providerent, ut juxta Ecclesiæ, eorumque ordinum præcepta, sacra uti inedia fratres possent: Azardo, Latrunculis, Fritillo nemo luderet, ubi motus esset corporis, pedumve, aut manuum indecorus, aut aliis turpibus se immisceret, vel iret venatum, aut spectaculis interesset. Antistes, quo frequentius, ardentiusque posset, esset cum fratribus in triclinio, in claustro, & quotidiano conventu, rem Divinam faceret, sanctoque suo exemplo induceret ad servandas regulas, de pia potissimum, promptaque obedientia, integræ castitatis custodia, & abdicatione omnis proprietatis, ut neque vestem, neque librum, neque pecuniam vel minimam, possidere auderent, aut nominare: obediens foveret, desides stimulet. Post completorium, clauderentur portæ omnes usque post primas preces: videretque Antistes diligenter, an claustræ essent, & apud se claves perpetuo haberet. Cum ex hac vita quis migrasset, vicini omnes, ad primum lapidem convenirent ad exequias: & in Conventu, unde fuisset, ad trigessimum ab interitu ejus diem, quotidie sacrum pro illius anima fieret: in aliis verò locis singu-

lis, semel, & ad triginta dies, in ipso sacro, oratio ex libro Missali certis verbis concepta, pro mortuo haberetur: & nihilominus, quilibet ordinum ipsorum, ad triginta ipsos dies, septem Psalmos pœnitentiales vocatos, adjunctis iis precibus, quarum est initium: *Inclina, Deus omnium, & fidelium*, quotidie recitaret. Mortem illius intra biduum, Fratres conventus, unde fuerat, ceteris omnibus significarent. Antistites æs alienum ne contraherent, legitime contractum dissolverent. Qui sacerdotes non essent, clerici saltem semel in hebdomada, die Dominico, & peccata sua sacerdoti confiterentur, & sacram hostiam sumerent: populares, quotannis octies, statutis, quos præscripsit, diebus. Sacerdotes singulis diebus essent parati, ut eis Dominus administraret, sacrosanctam salutarem hostiam Domino offerre pro redemptione animarum suarum, & omnium virorum, & fidelium mortuorum. Mortuo Antistite, & ad sepulturam dato invocaretur Spiritus sanctus, sacro peragendo, si ante prandium esset, vel cantico ad id scripto, si a cibo: coactoque conventu, Senior; omnibus, extra Advocatum, & scribam, inde expulsis; vacationem ejus Magistratus referret ad Patres, hominemque eligerent, ac sufficerent idoneum: quod si hac ratione non convenirent, decernerent, qua via, scrutandis singulorum sententiis, an compromittendo, eligendus esset, statimque eligerent; ita ut è conventu illo nemo exiret, vel preces aut litteras pro aliquo reciperet, exaudiretve. Qui egrediretur, neque is eligere, neque eligi deinde posset. Hæc autem quolibet die Mercurii, primis recitatis precibus, nemine è conventu illo exeunte, integrè legerentur. Antistites ordinis *D. Benedicti*, & fratres, civitatis, Dioecesisque *Ravennatis*, qualibet feria sexta, dimissa in suis domibus, apta custodia, in unum ex civitatis hujus cœnobiis, sic ut circulo absoluto in omnibus factum id esset convenirent; ibique peracto de Cruce sacro; nisi si quis incurreret sollemnis dies festus; primò Antistes loci, quo convenissent, de suis se criminibus accusaret, mox demissè ceteri: unoque loquente, reliqui tacerent. Inter Antistites dissidium, fratresque, antequam cibum sumerent, pacatè componeretur: quod si abnuerent, quàm primum Archiepiscopo, illiusve Vicario renunciaretur. Idem conventus ab *Augustinianis* in cœnobia *Portuensi* ageretur. Hæc *Rainaldus* Archiepiscopus pronunciari ad eos cum jussisset, illud etiam addidit, ut si in eligendo Antistite non adessent omnes, citarentur, constituta pro locorum intervallo, die. Qui hæc, piè aut legerent ipsi, aut legi audirent, iis ab omni criminum labe, per pœnitentiæ sacramentum expiatis, quadraginta dierum pœnæ peccatis ejus injunctæ liberationem indulgit. De gravioribus fratrum casibus, mandavit, ab iis, qui confitentes audirent, Abbates proprios, aut, si videretur, Archiepiscopum, aut ejus Vicarium consulendos. In vestitum pecunia nequaquam daretur, sed pannus, uti supra dictum est. Cum autem *Rainaldus* sacrarum etiam Virginum, mores ac vitam conformasset, & in æde *Ursiana* aram Cruci erexisset ac dedicasset; in qua ex marmore arcam, multis, & præstantibus virorum sanctorum reliquis plenam incluserat; eamque, certis legibus latis prædiis ditasset: Sacerdotumque, qui *Ravennatibus* parœciis præsunt, conventum, qui statis diebus parentarent, & pro mortuis psalmos, & preces ex libris sacris conceptas recitarent, jam multis ante sæculis institutum, & hoc *Rainaldi* tempore, ob sacerdotum licentiam corruptum, restituisset; qui con-

tumelias in Deum, ac sanctos viros, conviciaque jactarent, & meretriciis amoribus operam darent, aliisque vitiis notarentur, omnino reiectis, eodem anno MCCCXXI. non absque ingenti apud omnes sanctitatis opinione, Quintodecimo Kal. Septembris, tranquille decedens, in caelestem patriam evolavit: omni vir laude merito cumulandus: qui cum magnarum rerum humanarum usu, tractationeque religionem, & pietatis, rerumque aeternarum curam, conjunctam perpetuo habuit. Sepultus est in monumento ex marmore in aede *Ursiana*: quod cum superioribus annis *Julius Feltrius* ab *Ravere* Cardinalis, *Ravennatum* Archiepiscopus, aperiri coram se mandasset, viri sancti cadaver; ut ipse mihi affirmavit Cardinalis; integrum, ac penè recens, promissa barba, statura procera, ingenua forma, & specie ad dignitatem appolita inventum est. Ad ejus cadaver, cum adhuc in sepulcrum illatum non esset, multa miracula, & insequentibus etiam diebus, & annis sunt facta: & ut reliqua omittam, *Jacobus Benincasa*, Jurisconsultus *Ravennas*, cum, desperata omni salute, & penitus destitutus, acerrimis podagræ doloribus affligeretur, seque, voto nuncupato, diem *Rainaldi* festum quotannis solemniter celebraturum obligasset, postridie ejus diei doloribus, & morbo solutus est. Quod *Joanni* quoque *Grado*, in gravi capitis, oculorumque dolore, cum esset ad *Rainaldi* sepulcrum profectus, ejusque opem suppliciter implorasset, per idem tempus contigit. Ex agro item *Ravennæ*, eo vico, cui *Herboscæ* nomen est, mulier *Blonda* vocata, cacodæmone, supra quam dici potest, agitata, a cognatisque suis, maxima vi ad *Rainaldi* sepulcrum pertracta, liberatur. Pari felicitate *Thomasina*, Petri Lambardani *Ravennatis* filia, sacra virgo cœnobii *D. Mariæ* cognomento *Padriellis*; quod in *Ceceda* a mœnibus haud procul erat; nunc in urbem translatum; *D. Stephani* in *Olivis* appellamus; membrorum omnium resolutione languens, cum viri sancti patrocinium invocasset, repente sanitati restituitur: atque hæc de multis, quæ in dies fiunt, collegisse sat fuerit. Chori, conventusque *Ravennatis* Ecclesiæ Vicarius erat hoc tempore *Franciscus Calbulus* Canonicus Cardinalis. In locis autem *Foro Pompiliæ* Dioeceseos *Hostasius Polentanus*, Vicarium item gerebat. Verum paulò post *Rainaldo* in Archiepiscopatum ab sacratis viris sufficitur *Rainaldus* alter *Ravennas*, ex *Polentanorum* familia, *Hostasii* primi filius, qui ad hanc diem *Ravennatis* Ecclesiæ Archidiaconus fuerat. Cum autem ea lege Archiepiscopi *Ravennates* designati, hoc tempore tenerentur, ut illis ad Pontificem Maximum intra menstruum spatium, præsentibus adeundum esset, petendumque, Pontificem, ratum habere, ac firmum, quod sacrati viri *Ravennates*, in se designando fecissent, per *Bartholinum Parmensem*, Pontifici a scribendo, *Guidonem* de *S. Fabiano*, & *Joannem Morandi*, Legatos apud *Joannem* Pontificem, XIV. Kal. Novembr. in *Galliam* a se missos, *Polentanus* id fecit: adjectis litteris omnium primariorum sacerdotum, ac scribæ item manu obsignatis, quibus erat scriptum, se absque vitæ discrimine ingredi iter illud non posse. Majores suos, avum præsertim, proavumque atque etiam patrum, a *Gibellina* factione plurima semper incommoda, tum *Florentiæ*, tum aliis præterea multis locis, passos: eisdemque dum *Flaminiam* a *Friderico* Cæsare, pro *Romana* Ecclesia, recuperarent, pericula capitis summa ab illis conflata fuisse: & recenti injuria *Gibellinos Foroliviianos* in eum irruisse. Ex quibus litteris, quæ servantur adhuc in *Ursiana* bibliotheca, conjici

A fortasse potest, *Polentanos*; quod tamen plerique scribunt; *Gibellina* factionis procures nequaquam extitisse. Hoc tempore, cum Prætorem, Defensores, Senatum, Rempublicamque *Fanestrem*, Pontifex; quod defecissent a *Romana* Ecclesia, & pleraque alia facinora conscivissent; eo edicto multasset, ut qui caperentur ex illis, in servitute perpetua essent, apud eos, qui caperent: & eorum suppellex occupari jure posset: atque ob id *Ferrantinus Malatesta* *Ariminensis*, *Fanestres*, eorumque bona in seita redderet, *Venetique* ut inde *Ferrantini* conatus averterent, *Ariminum* mississent Legatos, qui *Fanestres* in *Venetorum* clientela, ac patrocinio esse, *Ferrantino* & *Ariminensibus* edicerent, accurateque mandarent, illos abstinere ab exhibenda *Fanestribus* molestia, alioqui, ni abstinere, *Venetos* in *Ariminenses* moturos, his Pontifex vehementer commotus, *Avenione* VIII. Id. Febr. Pontificatus anno VI. *Aimerico* scripsit, hujus Reçtori Provinciæ, curaret diligenter, ne *Veneti* patronos sese *Romanæ* Ecclesiæ perduellium gererent: Pontificis sensum illis, & contumaciam *Fanestrium* significaret: moneret, uti mandata ejusmodi revocarent: *Ferrantinum* & *Ariminenses* *Romanæ* Ecclesiæ parere, & ab illa haberi carissimos; itaque abstinere molestia: alioqui eos; suis inquit litteris Pontifex; ad revocandum mandatum hujusmodi, & abstinendum similibus, ac novitate prædicta, per spirituales & temporales pœnas, de quibus videris expedire, tam Apostolica, quam Imperiali auctoritate, quæ in nos, pro eo quod Imperium Romanum Imperatoris regimine caret, ad præsens residere dignoscitur, compellere non omittas: descripturus nobis, per tuas patentes litteras, vel instrumentum publicum harum seriem continens, quicquid in præmissis duxeris faciendum. Hæc Pontifex: qui de Romano Imperio ita scribit, quoniam magna adhuc erat inter *Hludovicum* Bajoariæ Ducem, & *Fridericum* Austriacum, de Imperio contentio: quamquam *Friderico*, hoc anno, prælio, a *Hludovico* victo, captoque finem habuit. Pontifex alteris suis ad *Ravennates*, ceterosque Provinciæ procures ac Decuriones scriptis, hortatus est, ut *Aimerico* Reçtori stipendia persolverent, quæ superioribus Reçtoribus, in equites tercentum, totidemque pedites solvi consueverant: ipsorum id Provincialium custodiæ, & quietis causa fieri: Ad hæc, ne usquam reciperent *Andream*, *Lipatum*que *Auximates*, *Gonzolini* filios: *Taraboctum*, *Rainaldutii* *Tarabocti*, *Anconitanum*, aliquotque præterea *Recinetenses*, qui *Auximatis*, & *Recinetensis* defectionis auctores fuerant. Jam enim eos a *Laurentio Mondainense*, Franciscani ordinis cucullato, hæreticos illos, atque Idololatrias, obscænum domi Idolum colentes, esse declaratos. Quapropter si pervenirent in *Flaminiam*, eos caperent, haberentque in custodia, & *Aimerico* Provinciæ Reçtori interea faverent. Eodem hoc anno pax inter *Ravennates*, & *Forlivien*ses, cum hæctenus esset de finibus dimicatum, tandem convenit, opera *Henrici Mauroceni*, & *Marci Cornarii*, quos Dux, Rempubliæque *Veneta*, ad eam conciliendam Legatos miserant. Itaque *Cecbo Ordelafo* *Forlivii* Præfecto assentiente, XIV. Kal. Maji, cum ipse, *Venetique* Legati adessent, fines agrorum terminati sunt, iisdem locis, quibus fuerant antequam belli tempore dimoverentur. Magnis interea bellorum procellis, ac sumptibus agitabatur Pontifex, qui cum *Carolus Valesium*, Gallici Regis fratrem, in *Galliam Cisalpinam* superiore anno, de *Roberti* etiam Regis sententia, a se missum, reditum meditari accipisset, *Raimundum Cardonam* *Taraconensem*, cum magno exercitu, descendere in *Italiam* hoc anno

no iusserat, ut conjunctis cum *Bertrando*, tituli S. Marcelli presbytero Cardinale, Pontificio Legato, consiliis, copiisque ad Pontificis obsequium eam Provinciam adduceret. *Picenum* quoque omne, & finitimæ regiones, perduellium, *Friderici* præsertim *Montisfeltrii* motibus mirum in modum turbabantur: tamen per id tempus populari tumultu *Urbini* excitato, *Fridericum* ipsum, & filium, qui ejus Præturam civitatis gerebat, *Urbinales* trucidarunt, seque *Romanæ* Ecclesiæ dederunt: cum tamen contrà, *Claudellus Articulinus*, *Stephanus Donolus*, & plerique affectæ, *Cæsenam* Ferrantino Malatestæ, qui eam regebat, & Pontificias in *Flaminia* partes tuebatur, adimere, & *Uberto* Glazoli Comiti, *Filiutio Mazolino*, & aliis exsulibus tradere tentassent. Tot igitur circumventus, ac penè obfessus curis Pontifex, has ad *Ravennates* dedit litteras: *Joannes Episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis . . . Potestati . . . Capitaneo . . . Sapientibus, Consilio, & Communi civitatis Ravennæ, salutem & Apostolicam benedictionem. Quantum adversus vos fideles, ac devotos ceteros regionis, præsentis temporis exigente malitia, continue viget hostilis iniquitas, & protervia rebellis excrevit, vos proculdubio, filii, bene scitis, qui tanquam signum sagittis expositum, patetis persequentium ictibus, & nos etiam indubiè novimus; qui ex paternæ charitatis affectu, persecutionis vestræ consortio non caremus; partes nostræ sollicitudinis adhibentes, ut hujusmodi hostium atque rebellium consultata superbia, quiescat a tot, & tantis laboribus ipsa mater Ecclesia, vosque, Domino auctore, fruamini quietis, & pacis pulchritudine opulenta. Et quia pecuniaria tallia, hoc anno ferè præterito vobis imposita, in futuro mense Septembris expirat, in qua ipsa Ecclesia sibi assistere solitas respicit manus vestras, universitatem vestram rogamus, & hortamur attentè, quatenus pro instanti futuro anno, hujusmodi pecuniarum talliam, dilecto filio, Provinciæ Romandiolæ Rectori, nomine nostro, & ipsius Ecclesiæ ita promptè & efficaciter exolvatis, quòd ex promptitudine circa id, vestræ devotionis, & fidei, nostram, & sedis Apostolicæ gratiam possitis uberius promereri. Dat. Avenione. Id. Augusti. Pontificatus nostri anno VII.* *Rainaldus* Polentanus, Archiepiscopus designatus, cum interea Pontificis responsum, Legatosque suos expectaret, ab *Hostasio* Polentino, Bernardini filio, fratre patruele, quem diximus unà cum *Guidone*, *Ravennatem* arripuisse principatum, interficitur. Cum enim xiii. Kal. Octobris *Hostasius* vesperi *Rainaldo* dixisset, *Cerviam* se postridie abire constituisse, atque in itinere interim venari, eaque de causa illius equos, sibi fortasse opus futuros, *Rainaldus* omnia prolixè pollicitus est. Mane, inalbescente vix adhuc cælo, cum misisset *Hostasius*, qui urbis claves ab *Rainaldo* acciperet, easque habuisset, introductus est, cum valida manu militum *Ugulinus*, Bernardini Cunii Comitis, filius, continuoque ad *Rainaldi* ædes concursus est: ibi cum *Hostasius* colloqui se cum *Rainaldo* de magnis rebus velle diceret in cubiculum admissus, unà cum *Ugolino*, & servis armatis, *Rainaldum*, cum etiam tum in lecto esset, per summum scelus obtruncant. Hujus facinoris, societatis, & fidei impatiens dominandi libido, insanaque Regni cupiditas, quæ transversos agere plerumque mortaliū consuevit animos, causa fuit. Erat *Rainaldus* facile omnium *Polentanorum*, & aliorum *Ravennatum* civium Princeps, popularique gratia florebat: sed quamquam renuebat *Hostasi* imperium populus, coactus tamen paucorum potentia; nam & *Malatestarum* Ariminensium ope ni-

tebatur; tyrannidi cervices præbuit. *Guido Novellus* Rainaldi frater, Bononiæ, *Banninus* eorum patruus, Florentiæ Præfecti, tunc temporis aberant. Exitu anni sacrati viri *Ravennates*, Civitatis, Diocesisque florenos aureos centum nonaginta, ad *Cautibranchem Scalam*, è societate *Scalarum* Florentina, familiari, internuncioque *Bertrandi* Cardinalis, ad *Galliæ Cisalpinæ*, *Tusciæ*, nonnullasque alias *Italiæ* partes a Pontifice Legati, pensionem ex litteris Pontificiis debitam, per *Antonium Genarium*, *Ugonis* filium, *Ravennatem*, misere. *Guido Novellus* Polentanus, licet initio insequentis anni, qui fuit a partu Virginis MCCCXXXIII. aliorum exsulum *Ravennatum*, civium ANN. nobilissimorum, ope, *Bononiensis*que militiæ ap- MCCC paratu, conjunctis cum *Cicco Ordelafo* Forilivii XXIII. Præfecto, viribus, hostilem in modum, ad portæ *Hadrianæ* suburbium contendisset, putans fore, ut non minus copiarum subsidio, quam studio popularium, *Ravennam* reciperet, tamen deprehenso ab *Hostasio*, & affectis, eo consilio, cum hæc illum spes frustrata esset, re infecta discessit, nec diu post, *Bononiæ*, exsul, R. gnoque *Ravennati* spoliatus, vir alioqui insignis, obiit. Per idem tempus, *Rainaldus Estensis*, ut *Argentam* occuparet, *Opizonem* fratrem eò misit, qui rem conficeret, sua sententia, multis de causis, sed Archiepiscopatu præsertim vacante, facilem. Verùm *Opizo*, verbis *Argentanorum* filius, qui ut oppugnatione abstineret, postridie se deditionem facturos dixere, intereaque introducere *Venetos*, ludificatus, ad *Rainaldum* re infecta rediit. *Joannes* Pontifex, ne quid detrimenti Ecclesia *Ravennas* acciperet, Pastore nudata, Archiepiscopum 542 illi præfecit *Aimericum* è castro *Lucii*, hujus Provinciæ Rectorem, virum egregiis virtutibus clarum: litterisque ad eum vii. Id. Aprilis, Pontificatus anno vii. Avenione scriptis, mandat, ut adversus *Rainaldum Azzonem*, & *Opizonem Estenses* moventi *Bertrando* Cardinali Legato, assisteret, faveret, & qua ratione posset, ferret opem. Tentabat interea *Ubertus Malatesta* Glazoli Comes, *Rambertum Malatestam*, ut de occupando *Arimino*, iniret consilium, secum; paratis autem, ut videbatur, omnibus, ad *Caulem* contendit, ibi confidens, de improvviso a suis. xii. Kal. Febr. ANN. confoditur, & ad forum *Brandorum* defertur, tan- MCCC to malo a *Ramberto* deceptus. *Aimericus* Archi- XXIV. episcopus, & Provinciæ Rector, ditionem uno itinere utramque invensens, *Meldule*, octavo Kal. Martii fuit, illique tum in sacrario *Franciscanorum* fratrum, inspectantibus Comite *Rogério* è *Dovadula*, *Ramberto* Comite Glazoli, *Thomasi* no *Aquabello*, Joanne *Sperono* Britonoriano, atque aliis, *Arduinus* D. Hilari Galliatensis Abbas, more majorum, genibus innixus, contacto Evangeliorum libro, solemne obsequium præstitit. Abiit deinde *Aimericus* Ariminum, interfuitque, cum militari cingulo insigniti sunt, iii. Non. Jun. ipso festo Pentecostes die, *Pandulfus Malatesta*, *Malatesta*, & *Galeotus* ejus filii: *Ferrantinus*, ejusque filius *Malatestinus*: *Rambertus*, *Joannis* claudi filius; *Joannes* Tini fratris filius, ex *Malatestia* omnes familia: *Oddo* Bernardini Urbinatius, *Muzolus* Dotoli Ariminensis; *Gbellus* è *Calisidio*, *Rainaldus* Cincius *Cæsenas*, *Jacobus* è castro S. Petri; *Guido* è *Carignano*, *Fanestrus*: cum eo die magna hilaritate, lætitiæque omnia *Arimini* complerentur, advenissentque ea de causa ex omni *Flaminia*, *Tuscia*, *Piceno* viri complures nobilissimi, omnesque ferè hujus Provinciæ proceres, honoris ergo, munera magnifica misissent. Mense Julio Comes *Sperantia*, cum *Friderici* Comitis filiis, *Urbinum*, assentientibus, volentibusque civibus rediit; nec diu post *Aimericus* ab *Jo-*

anne summo Pontifice accepit litteras, *Avenione* Kal. Julii, Pontificatus anno viii. scriptas, quibus mandabatur, ut *Biordi Aretini* filios, postquam fidelitatem Ecclesiae Romanae, & summis Pontificibus, eorumque administris jurassent, commendatos haberet. Exarsit tamen paucis post diebus bellicum adversus *Ferrantinum Malatestam* incendium, quod restinguere *Aimericus* plurimum nixus est. Restituerat *Malatestinus* Ariminensium, exsulumque *Urbiniatum* ope, castrum *Cavallinum*, & montem *Fabiorum*, cum repente *Sperantia*, & *Friderici* filius *Nolfus*, Aretinis secum ductis copiis; in quibus peditum quatuor millia, milites, ut eorum utar voce, octingenti fuerunt: praeda, & caedibus vastatis undique agris, *Ferrantino* vix incolumi abeunte, cum paucis, qui eorum adventum acceperant; castra tandem, non absque difficili oppugnatione, quamquam non inulti, expugnarunt. Quo felici commotus eventu *Claudellus Artichinus*, Caesenae exsul, adimere & ipse *Ferrantino*, quam regebat *Caesenam* denuo ausus est: sed cum mense Augusto, *Cicchi Ordelesi* copiis, auxilioque suffultus, per domum *Lucentis*, esset urbem ingressus, captus, cum sociis, temeritatis poenas dedit. *Argentanum* negotium accuratius *Rainaldus Estensis*, Ferrariae Marchio confecisse visus est: qui foedere cum *Vicecomitibus*, Bonacossis, *Scaligeris*, & plerisque aliis *Cisalpinis*, *Transalpinisque* Regulis facto, reque omni cum *Guidone Troncaduro*, & opidanis aliquot tractata, opidum aggressus, nullo ferè labore, Tert. Kal. Novembr. cepit: nec multo post, arcem quoque adeptus, omnem tandem eam ripam, ipsumque *Sanctum Albertum*, *Ravennatum* vicum, anno eodem MCCXXIV. tenuit. *Aimericus*, quando alia non poterat, monuit diligenter *Estensem* de *Argenta* restituenda: sed cum non proficeret quidquam, ad extremum; *Joanne* Pontifice auctoritatem per litteras impartiente, jubenteque; dirarum telum in *Estenses* detorsit: mox conversus ad Archiepiscopatus cetera bona rectè administranda, eodem anno, *Ramberto Malatesta*, *Uberti* filio, opidum *Glazolum*, dimidiamque partem *Valdepondi*; quod est in *Foro Pompiliana* Diocesi: beneficiario jure confirmavit: idem *Bandino Aghinulfo ab Romana* *Uberti* filio, de opido *Monte Boario* tribuens: opidum quoque *Valdenucium*; quod *Ravennatem* Ecclesiam spectat; & agrum *Foro Pompilianum*, ac *Castrinovi*, jure Emphyteutico, ac beneficiario, *Jordani*, & *Cechino*, *Guidonis Valdenuciani*, viri nobilissimi, filiis, necnon *Ciuccio*, *Nanni*, & *Perino*, *Muccioli* item *Valdenuciani* filiis, tradidit, sic ut dimidia pars illis, altera his tribueretur: qui omnes sacramentum apud *Aimericum* dixerunt. Nec multo post accepit graves ab *Joanne* Pontifice litteras, quibus *Hludovicus* *Bayarus* Christianae communitatis, & sacrorum expers renunciabatur, jubebaturque, uti *Aimericus* diebus festis per omnem *Flaminiam* divulgandas illas curaret, hortareturque ac mandaret, ut *Hludovici* congressum omnes vitarent. Eo verò magis se in *Hludovicum* permotum scribit Pontifex, quod *Galeatio* *Vicecomiti*, & illius fratribus, quamvis essent haereseos damnati; & nonnullis praeterea Ecclesiae perduellibus favisset. Postquam autem per alteras litteras, passim eadem ratione divulgandas, *Hludovico* ut ad illum adiret, causamque suam praesens diceret, animadversionis Ecclesiasticae denunciatione mandaverat, neque *Hludovicus* parvisset, huc se dicit descendere coactum. Nam, quod ad designandum Imperatorem spectat, electio hujusmodi; ut suis inquit litteris Pontifex, xv. Kal. Novembr. *Avenione* datis; & personae electae ex-

A minatio, approbatio, admissio, ac etiam reprobatio, & repulsio, ad sedem Apostolicam pertinet. Cum autem acciperet, nova quotidie foederatos moliri, arma parare in Pontificiam ditionem, scripsit ad *Aimericum* vii. Kal. Febr. anno Pontificatus nono, ut *Bernardini* Comitis *Cunii* progressus accuratè observaret: quem si vidisset à fidelitate ecclesiae desciscere, seque cum perduellibus conjungere, studeret, ne quid Provincia detrimenti acciperet; laborare enim perduelles, ut ad suas illum partes traducerent. *Pandulfus Malatesta*; qui Praetor, ac Defensor civitatis, agrique *Ariminensis*, iis, unde haec hausimus, tabulis appellatur; pridie Kal. Aprilis, opidi *Catholicae* incolas, immunes, ac liberos esse iussit: praerberent tantum pridie D. *Juliani*, quotannis bravium: & qui opidum incolerent, advenae, *Ravennates* solidos quinque in singulos solverent. Eodem hoc anno, qui fuit ab orbe redempto, vigesimus quintus supra millesimum tercentesimum, *Bartholinus Vaccarius Cervienfis*, quem *Banninus Polentanus* ejus Praetor civitatis miserat in exilium, ipsam urbem ingressus, nefario *Hostasii Polentani* furore instinctus, tumultum excitavit, *Hostasii* nomen, felicitatemque inclamans. Hoc *Banninus* audito, unà cum filio profugit ex urbe. Verum *Hostasius* *Bannini* filium, ante portas *Ravennae*, inhumana caede jugulari, *Banninum* per devia fugientem persequi, iussit, cumque assecuti illum ad tumbam *Thaotorum* essent, necari. Insequenti anno, militare ingenium *Polentisae*, *Guidonis Novelli Polentani* filiae, praeclare enituit, cum *Rambertus Malatesta*, vii. Id. Julii, convivii specie, *Ferrantinum* Praetorem, ac Praefectum *Arimini*, *Malatestinum*que ejus filium, *Galeotum* item *Pandulfi* filium, ac plures praeterea *Ariminenses*, domi suae, cepit, ipsamque civitatem ferè omnem, ratus eam sibi omnino subigere, occupavit. Tumultu eam ob rem facto *Malatestini* uxor *Polentisae*, districto ense, & manu sua *Ferrantini* vexillo in forum producto, diu viri nomen, magnis sublati clamoribus, extulit ac sustinuit. Ceterum cum putarentur jam *Malatestinus*, & reliqui, mortui, tandem in fugam acta, recessit. *Galeotus* tamen haud ita diu post è custodia dimissus, *Malatesta Pandulfi* filio, opem, unà cum *Faitanis*, tulit, ut è *Pireno* redeunti, aditus in urbem, nocte, porta S. *Andreae* pateret. Quo factum est, ut *Rambertus* ipse, & *Joannes*, fratris filius postridie mane ex urbe pellerentur. *Guido* tamen Archipresbyter, *Ramberti* frater, qui cum novem annos *Arimino* exsulasset, pridie ejus diei, redierat, captivos quos diximus, secum ad opidum S. *Archangelum* abduxit: sed in concordiam paucis post diebus reducti, captivi dimissi omnes, *Guido* Archipresbyter introductus in urbem, *Rambertus* in agrum relegatus. In iis perturbationibus, *Aimericus* & vehementer *Galeotum*, *Malatestam*que laudavit, & *Joannis* Pontificis litteras, quibus ut in officio manerent, & *Ferrantinum* juvarent, etiam atque etiam hortabatur, reddidit. *Britonarii* autem se continebat, ut propius adesset, quò inclinaret res; id *Caesena* accidit: cui cum *Ghellus* è *Calisidio*, & *Rainaldus Cintius* equites *Caesennates* dominarentur, *Rainaldus* auxilio *Ramberti Malatestae*; qui equites tercentum, pedites centum suppeditaverat; ceperat *Ghellum*, & filium in fugam conjecerat: postquam autem aliquot dies, domi suae *Ghellum* habuit in custodia, in opidum *Montem veclum* ita occultè illum in carcerem miserat, ut mortuus ab omnibus haberetur. Cum autem *Caesenatem* Praefecturam, in locum *Ferrantini Malatestae*, qui ad eam diem praefuerat, iniisset, *Aimengonus* hujus Marescalcus Provin-

ANN.
MCCCXXVANN.
MCCC
XXVI.

544

vinciæ, & *Amblardus Vicecomes* opidorum Ecclesiæ *Ravennatis*, *Aimerici Archiepiscopi*, & *Re-
ctoris*, fratris filii, *Rainaldo* eos ad *Cæsenæ* cu-
stodiam evocante, cum equitibus quinquaginta,
ad *Articlinorum* opidum, nomine *Burghettum*, xvii.
Kal. Aug. accesserunt. *Rainaldum* interea eos ad-
vocasse poenituit, portaque illos urbis prohibebat,
cum diceret, se claves non habere. Verum *Am-
blardus* ostiolo, cum viginti circiter equitibus ur-
bem ingreditur, & affatus *Rainaldum*, ambo ur-
bem egressi, *Marescalcum* conveniunt; multis
verò verbis ultro citroque habitis, cum ea esset
sermonis *Rainaldi* summa, ne urbem ingrederen-
tur, captus ab illis est, & ad *Aimericum* missus.
Magno ob id tumultu *Cæsenæ* miscetur omnia,
& undique populi inclamatur nomen. *Mainardi-
nus Articlinus*, *Henricus Palatius*, & complures alii
Cæsenates exsules, *Cicco Ordelafo*, *Forolivii Præ-
fecto* juvante, ad pontem *S. Martini* properarunt,
rati fore, ut in urbem reciperentur, sed *Aimengo-
nus*, *Cæsenate* populo secum ducto, sese illis ad
pontis caput objecit, & postquam pugnatum ali-
quamdiu est, expulit; cum cecidissent in eo præ-
lio *Vitalis Palatius*, *Fuscus Bonatus*, & alii com-
plures. *Henricus Palatius* in valle *Sancti Victoris*,
absque vulnere mortuus inventus. Ceterum bi-
duo postquam *Rainaldus* captus fuerat, *Aime-
ricus* Archiepiscopus, & *Rector*, *Cæsenam* abi-
it, summaque omnium gratulatione exceptus,
tradente populo, civitatem accepit. Tum *Gbel-
lus* è custodia dimissus, & multi exsules in pa-
triam restituti, concordiaque *Cæsenatibus* genita:
paucisque post diebus novam arcem, propria im-
penfa, ædificare aggressus est. *Rainaldus* multa,
eademque magna crimina confessus, *Britonorii*,
capite mulctatur. Hoc interim spatio, cum in
dies *Rainaldus* Archiepiscopus *Ravennas* jam
mortuus, admirabili prodigiorum claritate elu-
ceret, eodem hoc anno, mense Augusto, quæ-
stio de illis, a *Nicolao Cortonenfi*, *Aimerici* Ar-
chiepiscopi Vicario, instituta est, multis testi-
bus, qui se gravibus periculis, ac morbis, voto
illi nuncupato, Divinitus liberatos jure jurando
affirmabant, in *Ursiano* templo, collectis; ut iis
tabulis constat, quas hac de re *Joannes Moran-
dus*, *Morandi* filius, *Guidonis* nepos, *Ravennas*
scriba, ad ea testimonia scribenda vocatus, con-
fecit. Sub id tempus *Verra* familia *Ravennas*,
quæ *Venetias* profecta, *Patritiaque* facta omni-
bus honorum ornamentis decorata fuerat, *An-
drea Verro* absque liberis decedente, deleta est:
& *Hostasius Polentanus*, *Ravennatem* Præturam
diligenter gerens, *Guillelmi Polentani*, Præfecti
Portuensis, consilio impulsus, municipales civitatis
leges conformavit, & in volumen unum retulit:
quibus est cautum, ut summum jus, penes eum,
& Principatus Reipublicæ *Ravennatis* esset. Earum
legum edendarum munus *Ugulino Buccolo*, *Nico-
lao Carnevali*, jureconsultis, & ut tunc ipsi
dicebant; iudicibus, ac *Petro Sudio*, *Guidoni-
que Ravaldo*, scribis *Ravennatibus*, injunctum
est: fuitque is annus vigesimus septimus supra
millesimum tercentesimum: sub id ferme tem-
pus, cum *Aimericus* Archiepiscopus, ac Pro-
vinciæ Rector, in arcem ab se *Cæsenæ* conditam,
mense Maio ad habitandum se contulit, ejusque
civitatis Præturam iniit, cujus etiam Vicarius
dicebatur; & *Hludovicus* Bavarus, *Romæ* a *Ste-
phano Columna*, urbis Senatore, coronam; re-
nuente Pontifice; Augustalem accepit. Quam-
obrem litteræ a Pontifice ad *Aimericum* denuò
missæ, quibus *Hludovicus* e piorum communione
exturbatus declarabatur, jubebaturque, ab *Aime-
rico* omni id illius divulgari ditione. Quod & de
Petro Corvaria præcipiebat: nam *Hludovicus*,

A feditiosum hunc virum, domo *Reatinum*, qui,
invita uxore, cucullum in *Franciscana* familia in-
duerat, pseudopontificem creatum, & *Nico-
laum Quintum* appellatum, *Joanni* opposuerat.
Aimericus igitur nihil *Hludovicum*, aut *Corbariam*
veritus, Pontificis imperata fecit: strenueque
Flaminie populos, *Ravennatem* præsertim, quem
unicè diligebat, in officio continuit, & si quid
Bavarum cuperet, ad Pontificem adjunxit. Mo-
nuit etiam *Forolivianos*; ita per litteras, v. Idus
Jun. *Avenione* scriptas, edoctus a Pontifice; ne
Spoletinos exsules, aliosve perduelles, qui turba-
re frequenter quietam, & florentem hanc Pro-
vinciam consueverant, & maleficia committere,
ulla ratione exciperent: quod & alias civitates,
atque opida monuit. Sed extremo mense Julio
turbata admodum est civitas *Faventia*: *Hostasius*
enim *Polentanus*, ut sparsi rumores sunt; *Alber-
ghettino Manfredi* Faventino, *Francisci* filio, fuit
auctor, ut conjunctis cum *Cichino Manfredi* i-
tem Faventino consiliis *Faventiam* adimeret *Franci-
sco* patri, qui tum fortè aberat: quod pulso in-
de *Fulcerio Calbulo* Foroliviano, civitatis Præfe-
cto, exturbataque omni familia patris, facilè
contigit: nec diu post, ipsum quoque *Cichinum*,
ad colloquium *Hostasii*, prope *D. Mariæ* è fos-
sa, ab se missum, exclusit urbe, & familiam e-
jus universam ejecit *Alberghettinus*. Haud dispa-
ri ferè ratione, prælium in ipsa urbe *Foro Cor-
nelii* Kal. Septembr. exarsit, populo ejus civita-
tis in *Ricciardum Manfredum* Faventinum Præto-
rem, Præfectumque irruente, quod tradere ur-
bem *Bertrando* è *Podietto* Cardinali, Pontificio
Legato, *Bononiæ* commoranti, diceretur. Per
hos enim dies *Joannes* Pontifex, infesta jam pri-
dem populorum defectione accensus, ut civitates
Italiæ ad antiquum Ecclesiæ obsequium revoca-
ret, *Bertrandum* tituli *S. Marcelli* presbyterum
Cardinalem, civem suum, id autem est, *Ca-
durcensem*, Legatum in *Italiæ* provincias miserat,
exercitu ornatissimo attributo, quo vim facere
imperium detrectantibus posset. Eum adventan-
tem, *Bononienses* cum *Carrocio* egregiè instructo,
sacris viris, atque Episcopo obviam ex urbe ef-
fusi, magno studio receperant, ac mox Consi-
lio populi habito, urbis illi imperium tradide-
rant. *Aimericus* Archiepiscopus, *Arduinum* Gal-
liatensem Abbatem, jussu Pontificis, in eo mu-
nere confirmavit, a quo dejectus fuerat, eodem
jubente Pontifice; ad quem nonnulli detulerant
de aliquot maleficiis *Arduini* nomen, purgavit
enim se apud Pontificem diligenter *Arduinus*.
E *Joannes* Dux de *Aunestis* civis nobilissimus *Raven-
nas*, tunc temporis *Cæsenas*, iv. Kal. Januar. *Guil-
lelmo* Polentino, Præfecto *Portuensi*, jus suffra-
gii suum, in Rectore templi *D. Mariæ* *Raven-
natis*, designando, tunc tantum dedit. Cum au-
tem de prophana, temporalem appellant, juris-
dictione ruris *Portus majoris*, & aliorum quorun-
dam locorum ab *Aimerico* Archiepiscopo, & Re-
publica *Ferrariensi* pro *Romana* Ecclesia discepta-
retur, *Bertrandus* Cardinalis Legatus, cum ju-
diciu ejus controversiæ integrum, ad illum *Ai-
mericus*, & *Ferrarienses* rejecissent, ita Pontifi-
cis auctoritate rem omnem composuit, ut juris-
F dictionem *Aimericus* Reipublicæ *Ferrariensi* daret,
Respublica *Aimerico* sex millia Florenorum aureo-
rum numeraret. Jam enim redire cum Pontifice
in gratiam *Marchiones* *Essenses* cœperant: cumque
Hludovicum Bavarum, *Mediolani*, *Galeatium*,
Joannem, & *Luchinum* Vicecomites, *Matthæi*
Magni filios novissent in carcerem conjecisse, ut
urbis imperio potiretur, rebus suis consulentes,
neque illi amplius fisci, quo cum foedus inierant,
Legatos miserant ad Pontificem, qui solemne ob-
M m 3 se-

sequium præstarent. Quòd cum esset factum, communionem illis Pontifex piorum restituit, & reddita Archiepiscopo *Ravennæ* Argenta, *Ferrariæ* Vicarios confirmavit. *Bertrandus* Cardinalis Legatus stipendium interea sibi, procurationis nomine, a sacratis *Ravennatis* Provinciæ viris persolvendum, *Ravennati* Archiepiscopo, in hunc, quem ex tabulis publicis accepimus, modum præscripsit, subjunctis illi Antistitibus partiendum. *Ravennati* ipsi Archiepiscopo floreni imperantur DLXXV. Episcopo *Parmensi* LXVIII. *Regiensi* ccciii. *Mutinesi* ccix. *Bononiensi* dclxxv. *Faventino* cccxlV. *Foro-Corneliano* cccx. *Faventino* cccx. *Forlivi*ano ccvii. *ForoPompiliano* ccvii. *Casinati* ciii. *Sassinati* ciii. *Ariminensi* cccxlv. *Cervien*si xxiii. *Hadriano* cxxvi. *Cymacien*si xxxv. Abbati *Pomposiano* cxxvi. Abbati *Nonantulano* lxxxii. Abbati *Talia*to *Ferrariensis* Diocesis lxxxii. *Galiatensi* xcii. *S. Mariæ de Montino* iii. Plebi *de Mercatello* xx. Plebi *Bagnacavalli* xx. sic ut omnium summa ad nongentos triginta unum florenos supra quatuor millia ascenderet: & cum Episcopis, sacrati Ecclesiarum suarum viri tributum conferrent. Quoniam verò exeunte hoc anno mcccxxvii. Pontifex *Avenione*, vi. Kal. Januar. Ostiensis ac *Velitren*si Episcopatus *Bertrandum* cohonestavit, mortuo tum *Rainaldo* earum civitatum Episcopo, litteris ad eum datis, sanxit, ut quod illi munus, quamque jurisdictionem mandasset, cum sacerdos ad titulum *S. Marcelli* esset, eadem illi tum Episcopo integra servaretur. Has *Bertrandus* litteras, cum suis, postero anno *Bononiæ* Nonis Februarii scriptis, misit *Ravennam*, ubi, iv. Non. Mart. publicè recitantur. Cum verò exercitu, v. Kal. Junias *Faventiam* admoto, excursions in *Ravennate* *Bertrandus* fieri mandasset, ipseque paulo post cum magna manu ad urbis portas excurreret, *Ravennates* strenuè repugnantes, certum flumenti numerum, quod *Bononienses* *Ravennæ* habebant, ad portum sparsere. Itaque quòd frustra teri tempus, & majoris molis *Ravennate* negotium videretur, *Faventiam* reditum est: cujus urbis agro præda, & populationibus vastato, adeptoque ponte *S. Proculi*, tandem *Bertrandus*, potitur urbe, *Alberghettino Manfredi* certis eam conditionibus, mense Julio, tradente. Major hinc de reliquis urbibus *Flaminie*, Legatum, spes, & cupido, *Ravennates*, & finitimos timor incessit. Itaque ex *Foroliviensibus*, *Bagnacavallensibus*que proceres, cum *Ravennatibus*, factionis foedus *Gibellinæ* feriunt, seseque adversus Legati impetus muniunt: quo factum est, ut quamquam *Bononiensis* populi tribus duas equitare Legatus in *Forolivianum* agrum, mox in *Foropompilianum*, mense Augusto, tandem *Cerviam*, quam sperabant per proditionem se occupaturos, jussit, re tamen infecta redierint domum, quòd immatura conjuratio patuisset. Eodem tamen Augusto mense, ipsis Kalend. in arce *Dovadulæ Bartolatio Mainardo Britonoriani*, atque aliis inspectantibus, *Liuzinus*, *Nannes*, *Nerius*, *Rigo*, & *Malatesta*, *Manfredi* de *Valbona* filii, cum in defectione a *Romana* Ecclesia, & hujus Rectore Provinciæ perstitissent, occupassent castra, & Bellum Vicariatus, ita enim appellant, *Galliatæ* intulissent, incendia excitassent, homicidia, innumeraque penè maleficia admisissent, coram *Rogrio* de *Dovadula* Comite in *Tuscia* Palatino, Vicario pro *Romana* Ecclesia in partibus *Galliatæ*, & *Flumanis Casatici*, & *Raiborum*, atque item *Aimerico Rolando*, pro eadem Ecclesia hujus Provinciæ Marefcallo, Ecclesiæ *Romanæ* nomine accipientibus, debitum obsequium præstiteret, polliciti neminem se exulem, aut *Romanæ* hostem Ecclesiæ, præsertim filios Comitis *Tigrini* de *Porciano*, tectis, ac sedibus suis receptu-

547

ANN.
MCCC
XXVIII.

A ros: *Timiolo*, & *Peregrino de Aquabelli*, arcem *Possoli*, intra tres dies, *Franciscino* Guidonis de *Valbona* filio, & *Sandro*, Guidatioque fratris filii, quidquid in occupando opido *Bidimeolo* ademptum illi fuerat, intra decem dies, restitutos: & pro iis omnibus servandis, tradituros se *Aimerico* Archiepiscopo, *Flaminie* Rectori, *Romana* Ecclesiæ nomine accipienti, intra triduum, *Biserrum*, & *Montem Rizolum* opida, & libras quadraginta quinque, singulis mensibus, in stipendium præsidii eorum opidorum, persoluturos: nihil acturos, in opidanos *Bocane*, & *Flumane Raiborum*, qui quo tempore gerebant bellum, Ecclesiæ paruerant: ab Archiepiscopo *Ravennæ*, administratore cœnobii *Galiatensis*, tabulas de castris, locisque ad cœnobium illud spectantibus, renovato jure accepturos, tandem persoluturos, quamcumque Provinciæ Rector, & Quæstor maleficiorum multam illis dixissent. Acceperat per idem tempus, *Aimericus* Archiepiscopus, a *Cesenate* Republica in fidem, clientelamque portus *Casenatici* castrum, cum *Hostasius Polentanus* socium sese *Cicco Ordelafo*, *Forilivii* Præfecto adjungens, unà cum Comite *Claramontano*, qui se hujus Comitem, Rectoremque Provinciæ pro *Hudovico* Bavano dicebat: octingentisque militibus, peditibus ad octo millia, ad ipsum castrum copias admovit, mense Septembri: & cum decem tantum servi præsidio illius essent, conjuratione etiam cum plerisque inita, occupavit. Mox turrim continenti opere, quæ erat ad portum, solo æquavit. Sed paulo post *Aimericus*, *Bertrandi* Legati ope, & recepit castrum, & egregiè muniit, cum adhuc Præturam, Præfecturamque gereret *Casentem*. Postero anno *Ravennates*, mense Martio, foedus cum *Bertrando* Legato inierunt: a *Forolivianis* idem, & *Cerviensibus* est factum. Ceterum *Faventina* defectione hæc pensantur, *Alberghettino Manfredi*, sese ab Legato abducente. Itaque cum eam Legatus pridie Non. Jul. circumfedisset, tandem viii. Kal. Augusti, *Francisci Manfredi* patris, & *Ricciardi* fratris consilio, magnisque Legati promissis, pactionibusque adductus, ac in ejus familiam, ac gentem honestissimè cooptatus, eam *Alberghettinus* Legato restituit, parum stabili rerum humanarum conditione. Eodem anno xi. Kal. Septembr. *Bertrandus* Cardinalis, Legatus, & *Aimericus* Archiepiscopus, Rectorque *Flaminie*, tabulis publicis, *Bononiæ* in Episcopii viridario coram *Hostasio Polentino*, quem appellant militem, aliique testibus, confectis, *Paono Balbo*, *Nicolao Carnevali*, *Philippo Benincasæ*, *Jacobi* filio, *Rainerio Pocheperne* jurisconsultis, *Guidoni Ravaldo* scribæ, *Guidoni Genario*, civibus *Ravennatibus*, *Avensori* quoque *Fanti*, *Cervien*si, condonarunt, quæ commissa fuerant, maleficia, eadem præsertim, qua *Banninus Polentanus* eques, & *Guido* ejus filius fuerant occisi; impetum, insidiasque contra *Guidonem Polentanum* equitem, ac socios in *Britonoriani* locatas: edictaque in eos omnia, ac quæstiones, judicique capitis deleverunt. Cum enim; ut ibi scribitur, Provincia *Flaminia* esset, opera potius aliquot potentum, quam communi populorum culpa, plena defectionum, *Ravennasque* & *Cervien*sis Respublicæ, earumque Rectores, ac cives, Ecclesiæ *Romanæ* minime paruisent, atque inde in omnem Provinciam manassent cædesque & domorum everfiones, ac ruinæ, tunc verò ad obsequium rediissent, *Bertrandus* Legatus, *Aimericus* Rector, & *Franciscus Palhayrolus* Provinciæ Quæstor, ita rem transigere, ut *Ravennates*, *Cervien*sesque dependerent libras quingentas, ipsi judicia, quæstiones, ac sententias in illas universitates jam latas, delerent, essentque ipsæ, ac earum cives honori, ac famæ restituti.

Postero anno Bononiæ *Alberghettinus* medio in foro, Legati iussu, capitali supplicio afficitur, quod proderet *Hiludovico* Bavaro, qui tum *Cremone* erat, *Bononiam*, unâ cum *Musotto Sabadino*, Archipresbytero Gallutii, *Nanne Docto*, Philippo Asinello, & *Cola Forojulensi* velle dixisset, & in quæstionem datus, comprobasset: qui eandem omnes poenam dederunt. Hæc autem eò magis confirmari suspicio potuit, quod paulò post *Barvarus*, ubi accessisset *Parmam*, in *Germaniam* revertitur. *Malatestinus Malatesta*, Ferrantino genitus, ad *Podium Berni*, injuriarum nequaquam oblitus, *Rambertum Malatestam*, per prodicionem interfecit; tumque *Ceule* & *Casilionum* opida solo æquata; *Ravennæ* hoc tempore Rectorem pro *Romana* Ecclesia præfisse *Lancem Scalam* Florentinum reperio. Cum autem in eos ageretur, qui a *Bavaro* steterant, *Guido Mutinensis*, *Guido Ariminensis*, *Superantius Cervienfis*, & *Benvenutus Borgisinus*, *Dominicani ordinis*, designatus *Hadrianus* Episcopi, *Egidius Gallutius*, & *Lambertus Cingulanus*, *Dominicani*, Quæsitores in hæreticos, Christianæ communitatis expertes xii. Kal. Aug. renunciarunt *Mutinensis* aliquot sacros viros, & Canonicum quendam *Regiensem*, quia *Hiludovico* Bavaro hæretico adhærent: cujus etiam fautores duo potissimum fuere, *Orlandinus*, qui *Mutinensem*, & *N.* qui *Novariensem* se Episcopos appellabant. Nec diu post *Benvenutum* designatum Episcopum *Hadrianum*, in *Superantii*, quem ad *Cerviensem* Episcopatum transtulerat, locum susceptum per litteras Pontifex viii. Kal. Novembr. Pontificatus anno xiv. *Avenione* scriptas, *Aimerico* Archiepiscopo Metropolitano suo, plurimum commendavit: iisdem ferè diebus, cum *Petrus Corburius* pseudo Pontifex, *Pisis* captus, & ad Pontificem a *Pisanis* missus, collo in laqueum inserto, ad illius sese pedes abiecit, illumque Pontifex, summa benignitate usus, in cubiculo, suis subiecto, iisdem quibus ipse cibus, dum vixit, triennio, liberali septum custodia, conservasset. Extremo anno *Aimericus* Archiepiscopus ix. Kal. Decembris, suo, & sacrorum virorum nomine, *florenos* aureos tres supra ducentos, numeravit *Bertrando* Legato, postremam hujus pensionem anni, qua ex vetere præscripto, quingentos septuaginta quinque *florenos*, quotannis solvere, tributum, procurationis causâ tenebatur: idque eò majore studio, quò regere jam, atque imperare liberius populis hujus *Provinciae* *Bertrandus* ceperat, eodemque hoc anno, *Bononia* adversus hostes mœnibus confirmata, ad impetum populi coercendum, arcem ibidem ad portam *Galeriam* condiderat, atque inde gerere eam quoque civitatem pro arbitrato. *Aimericus* postquam diu cum *Bagnacavallensibus* de finibus disceptasset, tandem anno mcccxxxi. ix. Kal. Mart. in Prætorio *Lugienfi*, cum testes adessent *Mattheutius* Caccia-guerræ, *Mafius* Rondinelli *Lugienfes*, *Nannes Isnardus* Foro *Cornelianus* a *Jacobo Bellovisio* Jurisconsulto, arbitro, certi fines impositi sunt. Eodem anno v. Id. Mart. *Samaritana* Hostasii *Polentani* filia, a *Gurono Sala* Bononienfi, *Ravennæ* Rectore, & *Alberto Prendiparte* ejus iudice, in possessionem mitti postulavit eorum bonorum, quæ tunc ablata sibi fuerant, cum ex urbe *Ravenna* ejecta est, *Hostasio Polentano*, cum suæ factionis civibus, eam occupante. Interea *Bertrandus* reliquas accepturus hujus civitates *Provinciae*, *Malatestæ* *Malatestio* Pandulfi filio, *Ferrantinum*, invito Pontifice, *Arimino* dominantem, ejusque filium, ac nepotes expellere conanti, præsto fuit. Res autem successit ex sententia; *Malatestaque* Pontificiis copiis præfe-

ctus, ita ceteros suæ gentis persecutus est, ut insigni cognomento *Guasta famiglia* Italicè, quod familiam vastantem exprimit, passim diceretur. Tumque mense Augusto, *Forlivium* *Bertrandus*, *Flaminiorum*, ac *Bononiensium* circumfedit copiis Pontificium imperium detrectans, sibi sub-junctum habens *Forumpompilii*, aliquotque perpauca opida. *Cicco* autem *Ordelafo*, ejus civitatis Præfecto, ex equo delapso, & postquam diu in lecto jacuisset, vita functo, ad sepulturamque in D. *Francisci Forlivii* dato, *Franciscus* frater, urbe potitus, successit. *Ravennæ* per hos dies cum multorum rerum, quæ spectabant ad mores, & ad civitatis statum, conformatio fieret, illud ab frequenti Senatorum studio non parum emicuit, quod de cultu, ornatuque matronarum coercendo sancitum est: cum enim de illo esset relatum ad Senatum; quò septuaginta Senatores convenerant; is autem numerus tunc maximus habebatur; summa contentio, aliis diversa sentientibus, consecuta est, nec omnino videbatur convenire posse. Erat autem, ne qua mulier, corona ex auro, argentove uteretur, quæ unionibus, aliisve gemmis interneret; hanc ejus sæculi mulieres *Ravennates* in capite coronam gestare consueverant; item ne gemmas, aut uniones ad humeros, dorsumve adhiberet: nec ex auro cingulum, aut ex argento, nec quidquam, quod excederet libras, *Ravennatis* pecuniæ, decem, haberet: nec vestium posterior ad fimbriam pars, quæ trahitur, pedes quinque excederet. Itaque, dum ob varias dictas sententias, nihil constituti haberetur, *Guido Ravaldus* graviter, ac facundè differens ostendit, pluribus de causis eam legem ferendam esse: cum enim Deo vehementer id placere, qui immoderatum hujusmodi cultum detestetur, in quem ea absumantur, quibus multorum possit inopia sublevari; tum non minimum conferre ad rempublicam, ac privatam augendam. Docet, nihil esse, quò muliebris licentia non sese effundat, si frena relaxentur, & dum pretiosa, multiplicique veste, & ornatu, effrenatis cupiditatibus satisfaciant, dum adolescentes, pudicitia suæ si non expugnatores, saltem oppugnatores, ac certe nequaquam propugnatores in sui admirationem trahant, nihil illis curæ esse, si mariti patrimonium effundatur: nullum sumptum, nullam jacturam, nullam ver-suram timere, donec libidinem inopia tandem miserè impediatur. Addit, in omni bene constituta Republica, cum *Romanorum*, tum exterorum id diligenter cautum fuisse: neque viros tunc quòd essent fortes, & liberi, quibus uxores non imperarent, muliebribus ad hæc concedenda blanditiis illectos, sed strenuè, non sine summa gloria conservatæ honestatis, integritatisque muliebri studio, quod suapte natura immoderatum est, restituisse. Hortatur, non ut ea solum servarentur, quæ erant proposita, sed qualis etiam pro faciendis vestibus pannus deberet accipi, adjungeretur, decernereturque: ne sumptus quoque immodicus hac in parte fieret. Commovit adeò Senatorum omnium animos is *Ravaldi* sermo, ut, licet multi in contrariam sententiam loquerentur, quemadmodum *Ugulinus Buccolus* jureconsultus, qui auctoritate, & doctrina plurimum præstabat, ingressus in eam orationem, ut diceret, minime decere, nobiles, ac divites matres familias, ignobilioribus, ac pauperibus exæquari, tamen omnibus ferè numeratis suffragiis, lex lata sit. Mox ad majora conversi, *Poanus Balbus*, & *Franciscus Cuzius* jureconsulti *Ferrariam* Legati mittuntur, initio anni mcccxxxii. qui cum *Venetis* Legatis, eò missis, disceputationem componerent, qua tunc *Ravennates*, & *Veneti* contendebant, ob id, quia

558

ANN.
MCCC
XXXII.

vetusta consuetudo nuperrimè probata, tolli videbatur. Septuaginta enim abhinc amplius annis; uti demonstravimus; inter *Venetos*, *Ravennates*que convenerat, ut *Ravennates* tributa omnia remitterent, quæ mercibus è *Ravennati* ab *Venetis* exportandis deberentur: nec reciperent, quæ ex Oriente merces invehebantur: & hanc ob rem Præfectum *Venctum*, quem Vicedominum appellabant, *Ravennæ* assidue commorari permetterent: *Venetis* contra pollicentibus, octo librarum pecuniæ *Ravennatis* millia, duabus pensionibus quotannis *Ravennati* Reipublicæ perfoluturos. Itaque cum superiore anno, denuò hæc inter eos firmata fuissent, *Ravennates*que omnibus accuratè observatis, primam pensionem peterent, & *Franciscus Dandolus* Dux, *Venetis*que Senatus renuisset, apud *Bertrandum* Legatum Pontificium *Ravennates* conquesti sunt, cum præsertim ad hæc accessisset damnum haud exiguum, quod ab trirēibus *Venetis*, in *Ravennati* commorantibus, indignaque perpetrantibus, & multa per vim rapientibus, acceperant. Legatus cum multa, hac de re, apud *Venetos* egisset, impetravit tandem, ut Legati *Ferrariam* mitterentur: quò, cum *Ravennates* venissent, omnia abrogata sunt, licet eos *Estensis* Princeps conciliare plurimum fuerit conatus. Cum autem ipse interea *Estensis* nova animo moliretur, & cum *Mastino Scaligero*, *Philippino Gonzaga*, & multis præterea *Regulis* foedus adversus *Joannem* Boëmiae Regem, qui superiore anno, *Brixianorum* accitu, in *Italiam* descenderat, & *Brixiam*, *Bergomum*, *Parmam*, *Regium*, *Mutinam*, & *Lucam* habuerat, fecisset, jamque ejus copiae ad opidum *S. Felicis* fusæ, fugatæque fuissent, Pontificius Legatus, in spem adductus recuperandæ *Ferrariæ*, *Argentanos* jubet, ut bello initium præbentes, excursiones in *Estensis* fines faciant. Quod cum ipsi exsequerentur, facto impetu, confestim vallum, *Bastiam* appellabant, quod ad *Consandolum* *Rainaldus* exstruxerat, occupat: eoque cum se *Nicolaus* *Rainaldi* frater cum clavicula contulisset, transmitteretque fossam, concidente equo, ab *Argentanis* captus est. *Hostasii*, & *Lamberti* *Polentanorum*, quibus fuerat *Guido* pater, *Hostasius* avus, curatorem, hoc anno *Zuccum* *Parthum*, *Cæsenatem* fecere, ut ex tabulis publicis collegi, quibus ii *Polentani* fratres, cives *Ravennates*, nihil præterea, appellantur. Jam autem *Bertrandus* Legatus, ad secundos *Argentanorum* eventus, *Flaminios* etiam adjunxerat, cum illi, postquam xv. Kal. April. universæ hujus Provinciae nobilium virorum, *Faventinæ*, conventum egisset, septimo Kal. *Franciscus Ordelaus* *Foroliviensis*, ipsum *Forlivium*, cujus Præfecturam gerebat, eamque putabat se tueri amplius non posse, deditione facta, tradidisset. Quoniam verò sexdecim annos ejus imperium civitatis *Ordelaus* tenuerant, *Bertrandus* ne sine imperio *Franciscus* esset, *Forumpompilii* illi dedit, cumque paulo post, excitato nocte *Forlivii* tumultu, obtruncatus fuisset *Paulus Ordelaus*, *Francisci* frater, & unà secum *Andreas Puntiolus*, quamquam id dissimulato habitu, ignoti homines fecissent, capti sunt tamen *Petrus Caudiferrus*, & *Baptista* ejus patruelis, & capite mulctati: omnisque quieta reddita civitas: quod & *Cæsenæ* accidit, *Guillelmo* *Truello* Legati *Quæstore*, *Articlinos*, *Palatios*, *Calisdios*, omnes denique inde *Gibellinos*, *Guelfos*que exules, magna populi voluntate, atque hilaritate, in urbem reducente. *Aimericus* Archiepiscopus, *Carnotensem*, per hos dies, a *Joanne* Pontifice adeptus Ecclesiam; qui deinde etiam Cardinalis titulo *S. Martini in montibus*, ut tabulæ *Ursianæ* Bibliothecæ publicæ testantur, est factus; *Ravennatem* reliquit. In cu-

A jus locum licet *Guillelmus Polentanus*, *Portuensis* Præfectus, subrogari plurimum contenderit, tamen *Guido Baysius*, *Regiensis* Episcopus *Tripolitani*, suffectus est: vir & nobilitate, & doctrina clarissimus: quem *Bonifacius* Archiepiscopus *Ravennas* quadraginta jam annis *Canonicum Regensem*, & in aula *Romana* commorantem, in causâ *Classensi*, de qua ibi diximus, unum ex quatuor, cui fideret, nominaverat. Cum autem hac de re sacri viri *Ravennates* acceperant ab *Joanne* Pontifice litteras, videntes *Guidonem* ipsum absque pallio a beati *Petri* corpore, & ab Apostolica sede assumpto, in quo Pontificalis officii plenitudo cum Archiepiscopalis nominis appellatione confertur, officii sui munus plenè exercere neque posse, neque verò debere, cum in *Ursianum* templum xvi. Kalend. Aug. convenissent, *Goccium* *Arri*. . . Pontifici a sacris, Duodecimviri litibus judicandis, & *Ravennatem* *Canonicum*, eorum procuratorem, ad pallium pro *Guidone* a Pontifice petendum, accipiendumque fecerunt. *Guido* Archiepiscopus *Rigo*, *Cecco*, & *Joanni Manfrediis*, fratris *Alberici* hæredibus, in portu *Vedraria*, & plebe portus majoris, denuò multa firmavit: & cum *Ramberto Malatesta* de opido *Glazolo*, & dimidio vallis pondi controvertit: quòd ea ad Archiepiscopatum, quasi postliminio, ob pensiones a *Malatesta* non solutas, recidisse, *Guido* affirmaret: eamque ob rem *Guido Florentinus*, *Guidonis* Archiepiscopi, in opido *Riversano* Vicarius; quem appellant Vicecomitem; pensionem renuerat, quam deinde solverat *Rambertus*. Insequenti anno *Bertrandus* Legatus, comparato justo exercitu, *Ferrariam* obsedit, exercitusque Duces fecit *Hostasium Polentanum* *Ravennatem*, *Galeotum Malatestam* *Ariminensem*, *Franciscum Ordelaum* *Forolivianum*, *Ricardum Manfredum* *Faventinum*, & plerosque alios *Flaminios* proceres, ea de causa, quòd omnes hæ *Flaminie* civitates, *Ravenna* præsertim, pro stipendio certis militibus persolvendo, *Bertrandi* Legati jussu, tributum conferebant: ipseque *Hostasius Polentanus* certam ab Senatu *Ravennati* habebat pensionem in singulos menses: neque verò hoc bello solum, sed etiam eo, quod initio superioris anni, pro recuperandis, pacandisque *Flaminie* civitatibus, atque ad *Ravennæ* quoque præsidium habendum, certus militum numerus mercede conductus est, non sine ingenti civium jactura, qui cum tardius aliquanto quam jussum fuisset, ob egestatem pecuniæ, imperatam expedirent, solutionemque differrent, & ob id *Petrus Galutius* *Bononiensis*; qui *Bertrandi* Legati, & *Romanæ* Ecclesiæ nomine, *Ravennam*, Rector administrabat; eis minaretur, *Ravennates*, habito Senatu, de suo quisque, tantum pecuniarum in ærarium publicum, mutuo datum, intulerunt, quantum solvendæ pensioni satis esset. Oppugnabatur interim acriter jam inde a xiii. Kalend. *Februarii*. *Ferraria*, captumque jam *S. Silvestri* suburbium erat, cum auxiliares copiae a *Gonzaga*, *Scaligero*, *Vicecomite*, & *Florentinis* foederatis misæ, animum ad erumpendum *Ferrariensibus* adauxerunt: quamobrem Pontificii fusi sunt, Idibus Aprilis, sunt tamen, qui postridie scribant: & cum ad duo millia desiderati fuerint, pars amne demersi, alii trajecti ferro, majores tamen ferè omnes Duces capti, in quibus *Hostasius Polentanus*, *Manfredii* duo, *Cechinus*, & *Ricardus*, *Franciscus Ordelaus*, *Malatesta*, & *Galeotus Malatestii* fuerunt: *Galeotus Balnei*, *Rambertus* *Glazoli* Comitum tum fortè in *Padi* ripa ociose inambulantes, fuga evasere. Postridie ejus diei, ex captivis millia duo, pro *Nicolao Estensi* permutantur. *Rainaldus Estensis* ita se liberaliter, & benigne cum *Polentino*, *Malatestiis*, ac *Manfrediis* gessit, ut illos di-

552

ANN.
MCCC
XXXIII.

dimiserit sibi perpetuò devinctos. Cum verò interea *Cæsenates* tributum imposuissent incolis *Riversani*, *Castellioni*, *Castri montis cavalli*, *Leftagnani*, *castri Borii*, *Ronchi*, jamque edictis acrioribus eos premerent, *Petrus Ariscndas*, Guidonis Archiepiscopi *Ravennatis*, eorumque locorum procurator, apud *Marinum Eugubinum*, Maleficiorum in hac Provincia Judicem, id contra jus, fasque a *Cæsenatibus* fieri dixit, asseruitque, illa opida ad *Ravennatem* Archiepiscopatum spectare: quamobrem petere, edicta illa abrogari, alioqui appellare Pontificem. *Hostasius Polentanus* 553 *Ravennam* regressus paulò liberius administrans Præturam, haud ita multò post, Legati Pontificii jussa contemnens, palam, *Romanæ* quidem Ecclesiæ Vicarius, sed etiam Dominus, ac Princeps appellari: quod & *Forlivii*, *Arimini*, *Britonorii*, multisque præterea in opidis, factum est. Nam quo tempore in custodia hujus Provinciæ Reguli *Ferrariæ* habebantur, ipsi inter se, & cum *Ferrantino*, *Malatestino*que *Malatestiis*, clandestinum fœdus, iniere: quamobrem licet sese pecunia redemisse dicerent, liberè tamen dimissi, *Malatestæ* primi omnium *Ariminum* reversi, agri *Ariminensis* opidis captis, cum illis subsidio venissent è *Piceno*, *Aretio*, *Ferraria*que complures, urbem *Ariminum* obsident: postquam autem & jam mensem durasset obsidio, x. Kal. Octobr. propius admoto exercitu, *Ferrantinus* per posticum domus *Faitanorum*, cum tribus affeclis, in urbem irrupit, portaque *Andree* refracta, aditum suis omnibus copiis patefecit: cum verò diu per vicos, ipsa in urbe, cum *Bertrandi* Legati militibus pugnassent, Pontificiis tandem in fugam versis, ipse cum ceteris *Malatestiis* urbe potitus est. Idem fecit *Franciscus Ordelaſus*, *Forlivium* unde exsulabat, nocte, perpauca comitantibus, ingressus, pulsoque inde Legati præsidio, *Guglielmo*que *Truello* Quæstore, capto, & quæstionum disceptis tabulis. *Cæsenæ* quoque cum inter cives tumultuari esset cœptum, mutisque sese deferrent apud *Bertrandum* Legatum, & ejus magistratus accusationibus, eamque ob rem *Bononiæ* apud se, Legatus, in libera custodia haberet *Filiutium Mazolinum*, *Mainardinum* *Articlinum*, *Bastardinum Agusellum*, & *Muzolum* *Lisardum*, *Ghellus* è *Calisidio* stipatus filiis, factiosisque è *Talamello*, & *Strata*, xi. Kal. Octobr. vesperi, totam urbem percurrere, & Ecclesiæ nomen, ac felicitatem, sublati vocibus, conclamare. Ceterum occurrerunt illis idem conclamantes, *Joannes Agusellus*, *Masii* filius, *Marcolinus Ottardus*, *Parmerinus* *Lisardus*, *Muzoli*, quem supra memoravimus, filius, alique, quos tunc de Ecclesia nova dicebant, multi: ab iis ejecti ex urbe, *Mazolinus*, & socii sunt: postridieque ejus diei *Rodulfus Grassonus* *Mutinensis*, qui Præturam urbis pro Legato gerebat, ceterique Magistratus, urbe abeuntes, in arcem turribus, muroque admodum firmam, quam exstruxerat *Aimericus* Archiepiscopus *Ravennas*, cum Provinciæ esset Comes, se recepere. *Rambertum* *Malatestam* *Glazoli* Comitem, *Cæsenates* Prætozem faciunt: Præfectum, *Franciscum Ordelaſum* creant: arcemque obsidere instituunt. Tum *Riversanum*, extra arcem, *Salianum*, *Sorivola*, *Deolaguarda*, & *Rodiolanum* dificiunt ad *Cæsenates*. Quamquam verò *Bertrandus* Legatus comparato exercitu equitum bis mille, peditum ad sex millia, *Gherardo* è *Castro novo Tolosano* Imperatore, opem obsessis ferre contendit, crantque in eo exercitu *Franciscus Calbulus* Episcopus *Sassinas*, *Paulutius*que & ceteri *Calbuli*, *Galeotus* quoque *Balnei* Comes, *Sabatitii* è *Calisidio* filii, *Firmagnanum*que primo impetu & *Polentam* opida, ceperunt, sponteque illis se dederunt *Tissillum*, *Lugarana*, *Reblancanum*, Lau-

gene, *Borium*, *Monſueclus*, *Scanellum*, *Deolaguarde*, & *Casaleclum*, opida, triginta tamen post diebus, quibus magna damna illi agro intulere, abierunt. Hoc eodem anno, *Guido* Archiepiscopus *Ravennas*, mense Septembri, *Bononiæ* interiit: sepultus ad D. *Francisci*: ne quid verò detrimenti Archiepiscopatus bona acciperent, *Franciscus Burſollus* Præpositus, iv. Id. Octobris in *Ravennatis* Ecclesiæ opidis, agrorum præsertim *Cæsenæ*, *Arimini*, & *Pisauri*, in ipsoque maxime *Riversano*, Vicecomites, Vicariosque constituit *Rainerium Liazarium*, & *Hieremiam Marazanum*, ejusdem Ecclesiæ Canonicos. Interea Pontifex suffecit in *Guidonis* Archiepiscopi locum, *Franciscum Michaelium*, *Patricium Venetum*: qui cum adhuc esset *Venetis*, in Patriarchio, viii. Id. Novembr. procuratores apud Pontificem, qui pallium ab eo peterent, atque impetrarent, duos fecit: mox novo ineunte anno, v. Id. Januar. Ugonem *Bagnolum*, *Ravennatem* Canonicum, per litteras, Vicarium suum jussit esse: iisdem diebus, cum ii, qui inclusi erant in *Cæsenati* arce, omni comœatu destituti, postquam se impigre defenderant, certis datis, acceptisque conditionibus, arcem *Cæsenatibus* præbuerent. Harum civitatum defectionibus plurimum commotus *Bertrandus*, *Hostasium* *Polentanum*, cum *Lamberto* ejus propinquo, *Guidonis Novelli* *Polentani* filio, in concordiam adduxit, remisitque *Ravennam*, hortatus, ut perinde ac fidi, accerrimique defensores, ac custodes, adversus hostes Ecclesiæ pugnarent. Hi tamen ubi *Ravennam*, *Cerviam*que venere, eas urbes, pulsas inde *Bertrandi* Legati Magistratibus, & ex urbe *Cervia*, *Ricolis*, sibi rapiunt, *Cervienſem*que arcem pecunia expugnant. Idem *Britonoriani* fecerunt, cum venissent ad arma inter se, & Legati Magistratus in munitissimam arcem, quam etiam *Aimericus*, *Ravennas* Archiepiscopus, & Provinciæ Rector excitaverat, sese recepissent. Senatu habito *Britonoriani*, *Hostasium* *Polentanum* creant Prætozem suum, & Dominum: qui cum *Britonorum* venisset, iniissetque Præturam, ac imperium, oppugnare arcem adortus, vallo eam, atque aggere obsidet, telisque ac scalis conscendere nititur muros: sed cum nihil proficeret, neque ipsi etiam inter se obsessi satis convenirent, tandem quæ magis poterat factio, *Bartolatio Mainardo*, & *Andree Bulgaro*, dedere arcem: cum verò ejus quoque arripere dominatum *Polentanus* veller, restitissent autem *Bartolatus*, *Andreas*que, multis utrinque jactatis conviciis *Polentanus* indignatus, opido etiam cessit. Nec diu post *Lambertus Polentanus* & fratres, qui cum *Hostasio* in gratiam redierant, *Ravenna* repente abiire, nullis neque Legatis, neque speciosis verbis, quibus mulcere illos *Hostasius* tentavit, ad redeundum in patriam adducti. Occupavit per idem ferè tempus *Franciscus Ordelaſus*, & Præfecturam *Cæsenatem*, expulsis *Malatestiis*, & *Montem Abbatem*, *Bagnolum*que, quod habebat *Franciscus Calbulus* Episcopus *Sassinas*, *Ravennatis* Ecclesiæ opida. Idem de *Argenta* loco tunc temporis & munitionibus, & habitatorum frequentia insigni *Bertrandus* Legatus, sed meliore sensu, apud Pontificem tentavit, cum illud opidum a *Ravennati* quidem abstrahere Ecclesia cogitaret, sed ad *Romanam* adjungere: verum iis rebus, earumque dominis, quarum decreverat facere permutationem, prohibitus est, pro *Argenta* enim, & Vicecomitatu D. *Marie in Portu*, & D. *Apollinaris Classensis* cœnobio, sunt qui addant D. *Severi*, & *Uranense*; Archiepiscopis decreverat: sed ab *Neapoleone* Cardinali, in cujus fide, ac tutela *Portuense* erat cœnobium repugnatum est, effectumque, uti *Ravennatibus* Archiepiscopis opidum, & Vicecomitatus restitueretur. Sunt autem in *Argentino*

Vicecomitatu, quæ a Vicariis Archiepiscopi *Ravennatis* administrabantur, ipsa primum *Argentam*, mox *Caralii*, *Portus major*, *Portus Vedaria*, *Buccaleonum*, *Bandum*, *Colandolum*, *Ripaperfici*, *Sandalum*, & *Maderium*. Interea tamen, dum *Argentam* Legatus tenet, *Rainaldus Estensis* ad eam circumvallandam cum satis magna manu *Ferrariensem*, Vicecomitum, *Scaligerorum*, *Ravennatum*, *Forlivienfium*, *Cæsenatum*, *Cervienfium*, *Ariminensium*, & *Aretinorum*, foederatorum, *Nicolaum Maccarufum Patavinum* miserat. Verum revocare gradum, ab ineptisque propugnaculis desistere coactus est, iis copiis, quæ jussu Legati, *Argentam*, hujus initio anni, subsidio sunt profectæ, cum *Maccarufum* nihil tale cogitantem penè oppressissent. Aberat tum *Opizo Rainaldi* frater, tametsi *Rainaldum* scribant alii, *Pescheriam*, agri *Brixiani* opidum, ad celebre foederatorum congressum, colloquiumque, quo *Azzo* Vicecomes *Mediolanensis*, *Albertus*, & *Maftinus Scaligeri*, tunc *Veronæ*, *Vicetie*, ac *Patavio* imperantes, *Malatesta Malatestius* *Ariminensium*, *Pisaurensium*, *Malatestiaque gentis*: *Bitinus Petramala Aretinus*, *Aretinorum*, *Burgensium* & *Cortonenfium* nomine: *Rambertus Glazoli Comes Cæsenæ* Prætor, *Franciscus Ordela-fus Cæsenæ*, *Foripompilii*, ac *Forlivii* Præfectus; Legati quoque *Bartolatii Florentini*, & *Guidonis Carignani* Fanestrium nomine: convenerant: interfuitque Archiepiscopus *Embrumensis* ad investigandam inter ipsos foederatos, & *Bertrandum* Legatum diffensionis, ac diffidii causam. Quo etiam tempore, cum increbuisse apud *Cæsenates*, *Rambertum Glazoli* Comitem; quem copiis eorum *Argentam* obsidentibus præfecerant; tradere *Cæsenam*, *Bertrando*, unâ cum *Mainardino Articlino* constituisse, Prætura mulctarunt: *Mainardinus* *Forlivium* relegatus est, unusque *Franciscus Ordela-fus* a foederatorum congressu reversus, Præfectura etiam in annum adepta, *Cæsenam* obtinuit. Quod & *Rainaldus Estensis* adeptus *Argentæ* est: ipsemet enim; ubi ab eodem conventu *Opizo* rediit; cum subsidiariis copiis *Argentam* profectus, quamquam laborantibus obfessis succurrere Legatus sæpe & multum tentavit; aditibus tamen omnibus interclusis, opidum ad deditionem redegit: nam cum desperatam defensionem omnem *Argentani*, crescentemque in dies *Estensis* oppugnationem conspicerent, petiere, ut abstineret oppugnatione, aut saltem per octo dies remitteret: jurare enim se, ac sacramento fidem obstringere, nisi intra spatium illud Pontificii opem tulissent, deditionem facturos. Qua accepta conditione *Rainaldus*, habitisque obsidibus, ne id sibi contingeret, quod *Opizoni* accidisse supra memoravimus, se ad *Mergonem* constituens, accedentibusque subsidiariis Legati copiis, cum classicula, quam in ea parte *Padi* habebat instructam, occurrens, omne facile subsidium repulit. Itaque *Argentani*, Nonis Martii, deditionem ea conditione faciunt, ut omnibus, extra perduelles, parceretur. Legatus cum amissum opidum, ferre multis de causis non posset, propugnaculo ad turrim *Pontonaram* facto, opidi recuperationem moliebatur: cum *Rainaldus*, cum aliò traducturus, in *Bononiense* equites misit, qui incursiones facerent. Eæ tamen brevi habuere finem, propterea quod *Bononienses*, cum *Ravennæ*, & cæterarum *Flaminie* civitatum defectionem accepissent, seque nobiles quidam immodica *Bertrandi* pati imperia non posse dicerent, opem ferente, ut plerique auctores sunt, ipso *Estensi* Principe, eodem mense Martio, quæsitâ occasione, tumultum in urbe ingentem, populi inclamando identidem nomine, conciverunt:

A
cujus metu *Bertrandus* exterritus, intra arcem se inclusit: *Florentinumque* Episcopum, cum lecta equitum manu auxilio a *Florentinis* summissum, permittentibus *Bononiensibus*, ad arcis custodiam recepit: hujus hortatu, urbem, quam tueri non posset, ultrò relinqueret, *Bertrandus*, & tradidit *Bononiensibus* arcem, & Episcopo comite, *Joanneque Pino*, ac *Thoma Cersino*, ducentisque & quinquaginta equitibus, qui ejus accitu *Florentia* venerant; cum secum etiam *Ricciardus Manfredus* *Faventinus*, *Joannes Andreæ* jurisconsultus clarissimus, *Bononiensesque* equites octo adessent, Episcopo *Foro Corneliano*, Vicario in hac Provincia suo constituto, per posticum egressus *Florentiam* abiit, inde *Pisas*, mox *Genuam*: tandem *Avenionem* proficiscitur. *Bononienses* arcem ab eo in cervicibus impositam everterunt, & Rempublicam popularem instituerunt. *Ricciardus Manfredus*, quamquam in hac rerum commutatione, *Faventia*, *Forique* *Cornelii* occupaverat dominatum, secum tamen *Faventia*, & *Foro Cornelianum* Episcopum, Provincie Vicarium, & *Guglielmum Truellum* Quæstorem, qui jus dicerent, habuit. *Castrocarum* per hos dies, quod *Fulcerius Calbulus* Ecclesie *Romanæ* nomine tenebat, *Franciscus Ordela-fus*, cum *Forolivianis*, oppugnavit. Ita *Borrum*, *Reblancana*, *Mons Cavallus*, *Lugararia*, *Tessellus*, & *Mons Saracenus*, quibus pro Legato *Franciscus Calbulus*, Episcopus *Sassinas* præerat, ab eodem, Reipublice *Cæsenati*, pace facta, restituntur. Tantum autem audaciæ is rerum felix motus *Flaminii* *Regulis* attulit, ut non iis contenti, quæ in hac Provincia fecerant, irruerint etiam illorum plerique in alienam. *Malatesta* enim, & *Galeotus Malatestii* fratres, & unâ secum *Ferrantinus Malatesta*, *Jacobus* è *Carignano* Fanestris, aliique exules, *Forum Sempronii*, adoriuntur, partem ejus inferiorem intrant, & ad munitiones usque occupant. Accurrere in arcem cives, & *Romanæ* Ecclesie administri, quos *Piceni* Rector, Marchionem appellabant, illi civitati præfecerat: sed paulò post, certis pactis conditionibus, se dederunt. Opidorum in hac Provincia direptiones ita fuere id tempus multæ, vix ut explicari rectè queant. *Hofstafius Polentanus* XII. Kal. Maji *Lugum*, nobilissimum Ecclesie *Ravennatis* opidum, usurpavit, *Francisco* Archiepiscopo designato *Venetis* adhuc commorante, ad quem cum se adire non posset diceret *Alexander* monachus cœnobii *D. Hilari Galiatensis*, designatus Abbas, neque etiam *Ravennam* ire ad illius Vicarium, & Priorem, ut ipse inquit, *Cardinalium Ravennatium*, & Collegii, ob graves inimicitias, quæ intercedebant sibi; suisque majoribus, cum Comite potissimum, *Guglielmo* & filiis, è familia Comitum *Guidonum*, & cum *Francisco Manfredo*, ejusque item filiis, & affectis, cum esset in plebe *S. Petri de Cassia*, Diœcesis *Fesulanæ*, *Vannem* Rectorem templi *Santæ Mariæ de Gricciano*, ejusdem Diœcesis, procuratorem sum fecit, qui apud eos, quos diximus, & illum excusaret, & impedimenta affirmaret, confirmarique peteret: cum autem *Malatesta* suæ gentis interneccionem adhuc tertio moliretur, III. Non. Junii *Hofstafius Polentanus* clam mittit *Ariminum*, mox evocat postridie *Malatestinum*, inde *Ferrantinum*, postea *Guidonem Ferrantini* fratrem, quos seorsum ad se venientes capi jussit, cum putaret, ut ferebatur, in via fuisse occisos. Itaque paucis post diebus in opidum eos *Gradariam* misit, ibique in custodia multos menses habuit: cum interea *Ferrantinus*, *Pandulfini* filius, *Ferrantini* nepos; quem in exercitu ad *Padernum* agri *Bobiensis*, commorantem, obruncari mandasse fama percrebuerat; adversus *Malatestam* ut se tueretur, *Mondainum*, *S. Lauditium*, *S. Joannem in Galilea*, *Roncumfrigidum*,

dum, & *Melionem*, opida *Nolſi* Comitſ *Feretrani* ope, egregie muniret. Eodem hoc anno, menſe Decembri *Joannes* Pontifex Maximus interit, in ejusque locum, *Benedictus XII.* ſuſſectus eſt, qui ſtatim, & in *Bavarum* diras ab *Joanne* detortas probavit, & Archiepiſcopum *Ravennatibus* confirmavit *Franciſcum*, quem antequam diem obiret, *Joannes* Pontifex; uti ſupra dictum eſt; designaverat. Huic Idibus Mart. anno. MCCCXXXV. *Montem Abbatſ*, Eccleſiæ *Ravennatis* opidum, *Foropompiliæ* Diœceſeos, *Franciſcus Ordelaſus* Forlivii, ac *Cæſenæ* tunc Præfectus, tradentibus opidanis, ademit, cum opida ejus tractus omnia occupare niteretur: quo factum eſt, ut vi. Kal. opidum *Linarium* Cæſenatis agri, mox *Montem cavallum* xv. Kal. Jun. opidanis *Cæſenam* captivis abductis, inde *Bagnolum*, Eccleſiæ item *Ravennatis* opidum, multis detractis ſpoliis, ceperit, *Franciſco* è *Monte Abetis*, Archidiacono *Saffinate*, odio *Franciſci Calboli*, *Saffinatis* Epſcopi, qui ea tenebat opida, ad eorum aliquot oppugnationem, cum magna, ac valida manu accedente. Excurrit etiam ad portas *Tudurani*: ſed maxime omnium de *Meldula* ſefellit eum ſpes: id opidum Eccleſiæ *Romanæ* nomine, *Paulutius Calbolus* Prætor adminiſtrabat, diuturnaſque obſidione, *Ordelaſus*, cum *Forolivianis* copiis; quarum erat *Vannes* è *Sofenana* Dux; circumſedit, machinisque bellicis admotis acerrime oppugnavit: ſed *Florentinis*, Pontificis juſſu; duravit enim quatuor amplius menſes obſidio; ſubſidio advenientibus, in concordiam adducuntur, & opidum *Florentinis* eſt traditum: cum tamen paulò ante, *Ortholino Belgæ* cum aliquot ſociis militibus, ut opidum intraret, a *Guillelmo Truello* Quæſtore, miſſo, cum in manus hoſtium incidiſſet, jubente *Vanne* Duce, brachiis abſciſſæ manus fuiſſent: de quo deinde diligens quæſtio in *Vannem*, & *Forolivianos* eſt habita. Pari ſtudio *Malateſta*, *Razzanum*, *Calbane*, & *Calbanellem*, quæ *Ferrantinus* munitio-nibus firmaverat, *Genefredum*, & *Siclamem*, vicina opida, partem ſolertia, ingenioque, nonnulla armis, ac vi ſubegit. Ceterum dum hæc a prophanis aguntur proceribus, ſacri etiam nonnihil inter ſe Antifſites diſſidere viſi: nam Epſcopus *Forolivienſis* *Thomas*, cœnobii *D. Hilari Galliatenſis* adminiſtrator, *Bonaventuram* Genarium *Ravennatem*, procuratorem ſuum fecit; qui apud *Vicarium* chori *Ravennatis*, oſtenderet, ſibi illud cœnobium jam diu a ſede Apoſtolica, uſque dum ſecus ipſa juberet, commendatum: ac ediceret, ne quem admitterent, neu designatum Abbatem confirmarent. *Franciſcus* Archiepiſcopus, ne diutius, magno Eccleſiæ ſuæ malo, abeſſet, xviii. Kal. Septembr. *Ravennam* venit, recuperareque ſtatim amiſſam ditionem ingreſſus, nihil omiſit, quod facere videretur ad optimi Antifſitis munus, ſacramque ædem *D. Georgii* in porticibus *Ravennatem*, cum Prioratus *Venetiarum*, quem tunc *Neapoleo Tibertus* Hieroſolymitanus eques gerebat, conjunxit: cum illius interea opera multis in rebus *Benedictus* ſummus Pontifex uteretur, in exigendo potiſſimum tributo, in ſtipendium cruceſignatorum, quos *Benedictus* in *Agarenos* armaverat, impoſito: & in ea quæſtione, quæ de *Benvvenuto* Præfecto generali *Cruciferorum Bononiæ* agente, qui nec ſervare ordinis ſui leges, nec ejus bona tueri, ac potius evertere, vilibusque, ac indignis, gradus, & honores, etiam *Simoniaca* labe infectus, præbere, tributa gravia imponere, intemperanter vivere, ex adulterio filium ſuſcep-iſſe, *Severino* Sancti Spiritus, *Viterbienſis*, *Andrea* Sanctæ Mariæ de Virginibus *Neapolitanæ* Præfectis, deferentibus, dicebatur; hoc anno eſt conſtituta. Cum verò intelligeret, *Aureolum* Eccleſiæ ſuæ *Ravennatis* nobile opidum, ab ipſis inco-

lis occupari, illuc ſe contulit, opidumque nonnullis ſuadentibus opidanis, recepit Idibus Octobris. Sed *Franciſcus Ordelaſus*, cujus nixi favore, opidum *Aureolani* tenebant, hoc accepto, accurrit ſtatim, & irruptione in opidum facta, Archiepiſcopum, omnemque illius familiam cepit, opidumque plerisque interfectis, qui ſibi repugnaverant, magna opidanorum voluntate, ſuo imperio adjecit. Qua verò Archiepiſcopum ratione tractaverit, malo ex litteris Pontificiis cognolci, quas poſtero anno *Franciſcus* Archiepiſcopus, tametiſ miſſus factus, nam Idibus Januarii *Ravennæ* fuit, *Vicarium*que ſuum, *Belectum Michaëlium* Vene-tum, propinquum, *Canonicum Caſtelianum* conſtituit, per *Deutalevem Maceratensem*, *Vicarium* item ſuum, xvii. Kal. Junii, *Guillelmo* è *Querio*, *Flaminia* Rectori reddendas curavit: hæc autem ſunt: *Dilecto filio ... Rectori Provinciæ Romandiola, ſalutem, & Apoſolicam benedictionem.* Gravem Ven. fratris noſtri *Franciſci Archiepiſcopi* querelam recepimus, continentem, quod *Franciſcus natus Sinibaldi de Ordelaſis*, civis Forlivii, qui ſe dicit *Capitaneum Civitatis Forlivii*, in *Romandiola* Provincia exiſtentis, ac ad *Romanam* Eccleſiam immediate ſpectantis, in illam prorupit ſacrilegæ temeritatis audaciam, ut caſtrum *Aurioli*, *Faventina* Diœceſis, quod ad Eccleſiam *Ravennæ* pleno jure dicitur pertinere, tamquam principalis hujusmodi ſacroris perpetrator, & auctor, damnabiliter occupavit: nec iis contentus, ad capiendum eundem Archiepiſcopum, ipſumque vulnerandum, & diſrobandum, tam in eum, quam in nonnullos familiares ipſius extendit improbas manus ſuas, dictumque Archiepiſcopum vulneratum, & ſpoliatum uſque ad camiſſam, ſeu rochetum, abſque debito tegumento, ſuper ronceno viliffimo poni, & cum dictis familiaribus ejus, uſque ad dictam civitatem Forlivii duci fecit, ipſumque ibidem cum dictis familiaribus, idem *Franciſcus*, dictusque *Sinibaldus* pater ipſius, qui ad hæc ſacrilegia præſtitit auxilium, conſilium, & favorem, non abſque inſeſione manuum in perſonam dicti Archiepiſcopi, Dei timore poſtpoſito, temere violenter detinere captivum. Cum itaque hujusmodi temeritatum exceſſus in perſonam ſic honorandi membri ejusdem *Romanæ* Eccleſiæ nequiter perpetrati, ſic præmiſſa veritate in tantum non poſſumus, nec debemus pertransire conniventibus oculis impunitos, diſcretionis tuæ diſcretè mandamus, quatenus ſi tibi per informationem ſummariam conſtiterit de præmiſſis præſatos *Sinibaldum*, & *Franciſcum* ex parte noſtra peremptorie citare procures, ut infra duorum menſium ſpatium poſt citationem hujusmodi, perſonaliter Apoſolico ſe conſpectui repræſentent, eidem Archiepiſcopo ſuper præmiſſis de juſtitia reſponſuri, & alias ſuper his facturi, & recepturi, quod ordo dictaverit rationis. Diem verò hujusmodi citationis, & formam, & quidquid ſuper præmiſſis duxeris faciendum, nobis per tuas litteras, harum ſeriem continentes, ſtudeas fideliter intimare. Dat. Avenione. X. Kal. Aprilis, Pontificatus noſtri anno II. Ceterum tenues admodum erant Pontificiorum Magiſtratum, per id tempus, in hac Provincia, vires, & primores civitatum cives, aspirantes ad tyrannidem, ferè omnia poterant: nam & *Franciſcus* idem *Ordelaſus*, Præpoſitum, & *Canonicos Cæſenates*, abire juſſerat ſuis ædibus; *Canonicam* appellant; & alio migrare, quod nemine; præter unum *Rialem*, qui amicorum ſuorum tunc regnantium potentia fultus, remanſit; repugnante, factum eſt, & cum *Guillelmo* idem è *Querio*, Rector, Provinciam incunte anno ingreſſus, generalem conventum *Faventia* viii. Kal. habuiſſet, diſidentesque inter ſe, eorum qui convenerant, conciliare ſententias non poſſet, rejecit omnia in menſem Martium: quo cum iterum vi. Id. coiſ-

559 sent civitatibus imperantes, pars omne illi se præstaturus obsequium, alii certam tantum pecuniam in stipendium militum, sunt polliciti: cum interea *Rambertus* Glazoli Comes, *Jordane* Archipresbytero *Castrinovi*, & *Cichino* ejus fratre contrucidatis, opidum *Valdenucium* occupasset, illud verò paulò post *Sucius*, & *Nannes Valdenuciani*, Muzoli filii *Francisco Ordelafo* dedissent: nec minore inter se dissidio *Malatestii* certantes, passim opida raperent. Hoc loco operæ pretium futurum putavi tradere, quod de *Galla Placidia*, Theodosii Cæsaris filia, & *Valentiniani Tertii* matre; uti supra docuimus; hoc anno contigit: quemadmodum legitur in albo mortuorum cœnobii *D. Vitalis*: habet autem sic: *In Christi nomine, amen: anno Domini MCCCXXXVI. Indiēt. IV. die quarta Junii, tempore D. Benedicti Papæ XII. Vannutius, & Bartholus de Fano, nuncii, ac familiares nobilis D. D. Philippæ uxoris quondam Sampioli Petri Venariæ de Fano, obtulerunt Ecclesiæ Reginæ Gallæ Placidie Augustæ, centum, minus tribus libris cere, eò quòd quædam ejus filia, nomine Druda; quæ longo, & incurabili morbo, nec se juvare, vel sustentare poterat, & a medicis derelicta, tenebatur; sicut Domino placuit, precibus dictæ Domine Reginæ fuit liberata, & pristina restituta sanitati. Voverat igitur dicta domina, quod si ejus dicta filia foret liberata, quòd offerret eidem, & Ecclesiæ suæ tantam ceram, quantum ponderaret: & factò pondere cum panis, & Zonis suis, inventa est ponderasse quantum supradictum est. Et sic volens votum implere, dederunt religioso viro Domino Don Guidoni Abbati venerabilis monasterii *S. Vitalis Ravennæ* pondus cere prædictum: præsentibus & adstantibus in Ecclesia dictæ Regine monachis suis, videlicet fratre *Jacobo*, fratre *Joanne Nanni Rectore Sancti Barbatiani*: Domino *Francisco de Rasponis* jurisperito: *Antonio de Genariis*, & aliis quampluribus de Ravenna. Hæc ibi. *Veneti* ac *Florentini*, cum *Cisalpinæ Gallie* Regulis fœderati, in *Lucenses*, & *Mastinum Scaligerum*; qui *Luce*, & multis præterea civitatibus dominabatur, & ceteris spretis *Italiæ* Principibus, Regem se *Galliæ Cisalpinæ* facere putabat; arma per id tempus parant. *Hostasius Polentanus* Gallicos omnes milites, qui permoti hujus apparatus fama, suoapte studio, voluntateque *Venetias* militiam facturi veniebant, *Ravennæ* benignè, & liberaliter excepit, & *Venetias* transportari incolumes curavit: neque enim rectè *Venetias* per *Galliam Cisalpinam* tutum patebat iter, sed per *Etruriam*, ac *Flaminiam*. Quamquam non id solum beneficii *Polentanus* in *Venetos* contulit, ac *Florentinos*, sed equites triginta selectos misit, qui illius stipendiis militarent. Desiit hoc tempore patritia *Venetiis* *Opizorum* domus, quæ *Ravenna* ortum ducebat. Per hos etiam dies, vi. Idus Junii *Fr. Bartholomæus* Episcopus *Cymacienfis*, per litteras a *Francisco* *Ravennate* Archiepiscopo monitus, ut consecrationi assentiret *Fr. Joannis* Episcopi *Faventini* designati, quem *Franciscus* confirmarat, in maxima æde *Faventina*, assensum præbuit, idque litteris in villa *SS. Viti & Modesti* scriptis testatus est. *Malatestiis* verò inter se adhuc certantibus, cum *Ferrantinus* unà cum *Ferrantino* fratris filio, *Mondaini* esset, defectionemque *Montis Scudoli*, & plurimorum præterea opidorum a Republica *Ariminensi* confecisset, *Malatesta* evocatis *Hostasii Polentani*, & *Florentinorum* auxiliis, octingentorum equitum, peditum ad quatuor millia, xi. Kal. Jul. obsedit *Montem Scudolum*: quamquam verò hostes, accitis & ipsi *Feretranorum* Comitum, & *Perusinorum* copiis; quæ ad peditum octo millia, equites quingentos fuisse scribuntur; vastatoque omni *Pisaurensi*, atque *Ariminensi* agro, captoque opido *Monte Gredolfo*, abducere ab obsidione *Malatestam*, & *Hostasium* ten-*

A tassent, *Perusinis* tamen opem, uti putabant, nequaquam ferentibus, minime victoria potiti sunt, & *Mons Scudolus* a *Malatesta* tertio Kal. Augusti, deditibus se opidanis, receptus: quod & de *S. Joanne in Galilea*, & *Monleone*, *Ferrantini* item opidis, paulo post accidit. Venit interea in Provinciam *Bertrandus* Archiepiscopus, Pontificis internuncius, ut eam conformaret: *Faventiam*que xiii. Kal. Novembr. primum ingressus, eò conventum ad ix. Kal. Decembr. indixit: quò tamen agrè Provinciales acceperunt. *Guillelmus* Provincie Comes, Curiam generalem, *Imeldulam* transtulit, ubi commorari constituerat: quamobrem B *Franciscus Ordelafo*, ut sese *Guillelmo* opponeret, *Forolivianorum* ope, castrum novum munitionibus sepsit. Postero anno *Hostasius Polentanus* pacem inter *Malatestas*, per *Mercenarium Firmannum*, quo cum affinitatem nuper contraxerat, in decennium confecit, ea potissimum conditione, ut quo statu tunc essent res, in eo manerent; haberetque a Republica *Ariminensi* *Ferrantinus*, singulo mense florenos aureos ducentos, & honorum suorum fructus. Ita vi. Id. Junii convenit. Eodem hoc anno *Thadæus Pepolus*, ceterique *Bononienses* cives, comparato exercitu, cui *Jacobus* præerat, *Thadæi* filius, natu major, *Ravennam* sunt aggressi: verum quibusdam in *Ravennati* villis incendio absumptis, nulla re alia præterea tentata, discesserunt, paucis diebus, postquam populus *Bononiensis*, magnarum discordiarum, quas libertas alebat, pertæsus, dominatum urbis ipsi *Thadæo* commiserat. Quæ tamen parum ad se *Italicorum* animos traxerunt, omnibus in illud bellum conversis, quo *Veneti*, & reliqui fœderati, *Mastinum Scaligerum* acriter prementes, *Patavinum* dominatu expulerunt, eoque *Carrariis* tradito, latè patentem aditum *Scaligerorum* ruinæ jece- ANN. runt. Novus Provincie Rector, pridie Id. Octo- mccc. bris *Joannes Amabrucci*, Prior Præfectus sacræ xxxviii. ædis *S. Britii*, *Vasatenfis* Diocesis, *Faventiam* ingressus, eodem de more in iii. Kal. Novembr. indixit Conventum. Anno qui sequutus est, *Zaccus* & *Veclus Rontagnanenses*, xi. Kal. Septembr. noctu, *Taibum* ingressi, Archiepiscopi *Ravennatis* opidum, illud occupant, mox pridie Id. Novembr. *Francisco Ordelafo* Cæsænæ, ac *Forlivii* Præfecto tradunt. Rebus nihilominus *Ravennatis* Ecclesiæ sacris, prophanisque constituendis opera hoc anno data: *Benedictus Genarius* *Ravennas* Subdiaconus, & *Primicerius*, ac reliqui *Ravennatis* Ecclesiæ Cantores; qui, uti diximus, Canonico- rum ordo sunt; Nonis Septembris ipsius eorum E Conventus leges optimas promulgarunt. *Franciscus* Archiepiscopus *Rainerio*, *Balduini* Comititis *Cunii* filio, suo nomine atque item *Lamberti* fratris, & *Marci*, *Bernardini* filii eorum propinqui, accipienti, jure emphyteutico tradidit domos, quas olim *Marcus Michaëlius* *Venetus*, *Ravennæ*, regione *Gazii*, prope *S. Mamæ* portam tenuerat: a turri in muro urbis constructa supra fossam castri, portam *Gazam* versus, ad portam usque *Ursicinam*, unà cum ipsa porta, munitionibusque suis omnibus, quæ tum in muro urbis essent, quæque in posterum excitarentur, ea conditione, ut sua ipsi impensa eas munitiones, honoris, & felicitatis ipsius Archiepiscopi, successorumque, ac *Ravennatis* Ecclesiæ ergo, conservarent: & ut pacatus Civitatis *Ravennatis* status duraret, bellumque & pacem ex Archiepiscopi *Ravennatis* sententia facerent, illius, & Reipublicæ *Ravennatis* tuerentur jura, bonaque, neque alienare ea, Archiepiscopi injussu, cuiquam liceret. Hæc autem, & pleraque hujusmodi cum *Ravennæ* ipse constituisset *Franciscus*, *Ferrariæ* per *Nicolaum* sacerdotem D. *Marinæ Venetæ*, Vicarium, *Galatio Me-* diceo,

diceo, *Ferrariensi*, Righetti filio, multa: *Joanni* quoque *Andreae*, Pontificii juris Doctori, ejusque filio, complura, eo loco, qui dicitur *Bocca Toni*, in fossa *Granaria*, & fundo *Parono*, renovatis tabulis concessit. Cum verò *Franciscus Ordelafo* debitum arario Pontificio tributum perolvere negaret, Pontifex ad Ecclesiastica tela manum admoveans, Divina *Forolivi* officia interdixit, & *Franciscum* communitatis Christianæ expertem renunciavit. Quod & *Bononiæ* accidit ob *Thadæum Pepolum*, Pontificii jussis; quibus mandabatur, ut coram Pontifice adesset; parere recusantem. Postero anno, *Benedictus* Pontifex, multum conferre intelligens, ad pacem, quietemque in civitatibus, Ecclesiæ *Romanæ* nullo medio subjunctis, tuendam, Antistites illis idoneos a Pontificio solio præfici, per litteras *Avenione*, iv. Non. Junii, Pontificatus anno v. scriptas, sibi, sedique Apostolicæ, in biennium, Ecclesiarum omnium Antistitem designationem, electionemque integram reservavit, extra sacrarum Virginum cœnobîa, & Priorum non conventualium, templa, quorum fructus florenos aureos quinquaginta non excederent. Extremo anno *Franciscus* Archiepiscopus cum esset *Ferrariæ*, in cœnobio S. Romani, *Galatio Mediceo* Ferrariensi, plurima in Feudo, & Plebato S. *Martini à Maderio*, Ravennatis Diœcesis, iv. Kal. Januarii, dedit. Sed cum recuperare aliquando opidum *Lugum* posse speraret, eò minor hæc illius spes est reddita, quod *Cunii* Comites anno mcccxl. ipsum opidum; quod tunc *Hostasius Polentanus* occupabat; per occasionem, vi. Idus Julii, noctu aggressi, rapuerunt, *Cassone Hostasii* fratre, ex pellice nato, qui in præsidio erat, vix rem sentiente: pauloque post a Comite *Manfredo*, *Thadæo* *Pepolo* dono datum est: cum esset hujus Comes, Rectorque Provinciæ *Rainaldus* *Fori Cornelii* Episcopus: quo eodem anno *Monaldesca* cognomento *Cicina*, & *Zizola*, Baccalarii è Monte viridi *Firmanæ* Diœcesis, filia, *Bernardini Polentani*, *Hostasio* patre nati, uxor, adulta, marito ipso suo spectante, assentienteque, tutorem sibi *Thebaldinum Florentinum*, a *Francisco Raspono*, & *Jacobo Benincasa*, jurisconsultis Reipublicæ *Ravennatis* dari petiit, accepitque, cum litem intendere hæredibus *Mercenarii Fidufrini* filii, è Monte viridi, constituisset. Magnam insequens annus *Flaminiorum* animis suspicionem attulit, ob eam causam, quia insignis equitum, peditumque manus *Thadæi Pepoli* *Bononiensis*, *Albertini Carrarii*, & *Marchionum Estensium* in *Foroliviensem* agrum venit, ibique tres dies morata, iii. Id. Julii *Casenam* aggressa, quamquam suburbium *Trochæ* occupasset, atque inde in aliquot irrupisset urbis domos, a *Casematibus* tamen strenue rejecta, multis ex suis desideratis, recessit. *Nicolaus Maccarus* Patavinus, Vicecomes *Argentæ* pro *Opizone*, & *Nicolao Estensibus*, & *Anconitanis* *Marchionibus*; ita enim in iis, unde hæc hausimus, tabulis dicitur; viii. Id. Octobr. veniam dedit, uti *Nicolaus Brunus*, sacerdos *Venetus*, *Francisci* Archiepiscopi *Ravennatis* procurator, in possessionem aliquot prædiorum mitteretur. Obiit proximo anno *Benedictus* Pontifex, vii. Kal. Maji, & in ejus locum undecimo post die *Clemens Sextus* sufficitur: quo anno *Germanæ* cohortes; quæ postquam adversus *Mastinum Scaligerum* cum reliquis fœderatis strenuè pugnaverant, a *Ludrisio* Vicecomite conductæ, in *Italia* remanserant, & majoribus in dies collectis viribus, magnæ societatis sibi nomen asciverant; Nonis Octobris in *Ariminense*, apud S. *Justinam* venerunt, postridie *Gattheum*, inde mense Novembri *Casenam*, castris in suburbiis locatis abire. Ubi cum permanissent ad triginta dies, redire in *Ariminensem* agrum, relictis *Casene*, *Francisci* *Ordelafo* stipendiis, alis equitum octo *Mal-*

berba, & *Theoderico* Præfectis, qui *Ordelafo* id enixe petenti, satisfacere optabant. Erat enim hoc tempore, quo hanc Provinciam *Philippus de Ancilla*, Prior S. Petri Scanadii Florentini, pro Pontifice, Rector, administrabat; *Ordelafo*, Vicecomiti, *Gonzagæ*, *Carrariis*, & *Pisanis*, adversus *Florentinos*, *Thadæum* *Pepolum*, & *Mastinum Scaligerum*, fœderatus: cum *Hostasius Polentanus* his potius, atque *Estensibus* Regulis, faveret, quibus cum *Malatesta* etiam *Ariminensis* consilia, opesque conjunxerat: quo fuerat factum, ut magna societas in *Ariminense* irrupisset, ibique latè omnia ferè vastaret. Quamquam contra, *Malatesta*, *Pepolus*, *Scaliger*que in *Foroliviense*, ac *Casenate* copias, *Joanne* *Pepolo* Duce, miserunt, quibus *Germanæ* aliquot cohortes *Forlivii* subsidio accurrere ausæ, *Casenam* rejiciuntur. Quoniam verò majoris molis ea perniciēs, *Malatestæ* videbatur, quàm ut opportunè posset ea ratione restingui, *Opizone Estensi* consulente, decretum est, magnam illam societatem traducere ad eorum partes. Urbem *Cerviam* huic negotio locum idoneum designant: ubi *Hostasius Polentanus* magnifico apparatu paulo post, *Opizonem*, & *Varnerium* magnæ societatis Ducem, accepit. Ibi re ex sententia confecta, & *Varnerio* a *Malatesta* numerata insigni stipendii pensione, vii. Id. Januarii, ex *Ariminensi* abiit magna societas, & *Rontam* accessit: inde ad recuperandum pro *Malatesta* Fanum, quod illi *Teresinus* è *Carignano Fanestris* ademerat, felici eventu se contulit: sub id ferè tempus, cum *Hostasius Polentanus*, conjunctis cum *Scaligero* copiis, irritò conatu, *Parmæ* expugnationem tentavit. Quoniam vero eodem erat *Opizo Estensis* profecturus, ne illi idem contingeret, quod sibi acciderat, unà cum *Bertolatio Britonioriano*, obviam *Estensi* factus, ad Abbatiam *Vangaditiam*, quæ est in peninsula *Rhodigina*, eum deduxit: quo *Scaligeri* etiam cum venissent, omnium sententia constitutum est icere cum *Luchino Vicecomite*, *Mediolanensi* Principe, in triennium, fœdus. *Franciscus Michaëlius*, *Ravennati* Archiepiscopatu relicto, *Cretensis* primò, mox *Patrarum* Antistes factus, in *Ravennati* successorem superiore anno habuerat *Nicolaum Canalem*, Venetum patricium, qui jam Episcopus *Bergomensis* fuerat designatus: illicque hujus initio anni, xi. Kal. Febr. *Franciscus*, cum servare promissa, & liberare fidem vellet, Sacelli domestici Archiepiscopatus *Ravennatis* suppellectilem, choro, Conventuque *Ravennatis* Ecclesiæ inspectante, per *Guglielmum Canalem*, *Nicolai* Vicarium, illam accipientem, reddiderat. Pontificiæ paulo post ad opidi *Tudurani* incôias venire litteræ, *Avenione* Non. Maji, Pontificatus anno ii. datæ, quibus significabat *Clemens* Pontifex, se ob eorum fidelitatem illud opidum *Foro Pompiliane* Diœcesis a *Nicolao* Archiepiscopo, in triennium, *Bartolatio Britonioriano* dari posse, nomine ipsius Archiepiscopi, & *Ravennatis* Ecclesiæ administrandum, gubernandumque concedere: vadimonio tamen a *Bartolatio* constituto, se post triennium, opidum liberè restitutum, intereaque Archiepiscopo, illiusque familiaribus, in opido, & arce morari, ex animi sententia licere. Sub id tempus *Hostasius Polentanus* cum salis portorium

F

xiv. Kal. Maji, *Stephano Benno*, Episcopo *Faventino* designato, in hac Provincia pro Pontifice Quæstori, solvisset, idemque *Franciscus Manfredus*, & *Lippus Alidosius* fecissent, suarum ii civitatum Capitanei, id autem est; uti docuimus; Præfecti, in tabulis, a *Stephano* appellantur *Manfredus Faventiae*, *Alidosius* *Fori Cornelii*: *Hostasius* verò Regens *Ravennæ*, & *Cervie* dicitur: cum adhuc Provinciæ Rector pro Pontifice præesset *Philippus Ancilla*. Nec diu post, ipse *Polentanus* *Faventiam* profectus, I-

ANN.
MCCC
XLIII.

563

dibus Quinctil. cum Pontificio Legato, in Episcopio, pactiōem de urbe *Ravenna* fecit: in qua fuit illud potissimum, Praetores urbis, ut ab *Hostasio* crearentur, quos Legatus probaret Pontificius, qui *Bononiae* praeset: jam enim Pontifex *Bononienses* in gratiam receperat, missusque ab eo Legatus comiter ab omnibus fuerat acceptus, ipseque compositionis conditionibus recitatis, nomine Pontificis, urbis possessionem, atque imperium, *Thadeo Pepolo*, ex populi sententia remittente receperat, ac per aliquot dies eam administraverat: quibus transactis, ipsum *Thadeum*, nomine Pontificis, Vicarium urbis declaraverat in triennium. *Frugapanes* Patricii *Veneti*, vetustissimi tribuni, quorum erat e *Ravenna* origo, finem hoc anno, in *Joanne Frugapane*, iustitiae Praefecto, sortiti sunt. *Hostasius Polentanus* Cerviensē etiam sibi dominatum denud confirmavit, & *Ravennam* liberius regere, civibusque imperare cepit. Quamobrem in civitate, & apud reliquos Principes potentior, gratiorque factus, adversae factionis cives urbe penitus exterminavit: *Honestos*, *Bichios*, *Saxos*, & plerisque nobilissimos alios cives, in quibus nonnulli *Traversarios* etiam numerant. Erant enim ex *Traversariis* hoc tempore; uti *Ferrettus* & *Franchinus* testantur; *Paulus*, Bernardo patre genitus: *Petrus*, Azo, *Guido*, *Thomas*, *Joannes*, *Theodori* filii: *Ugulinus* etiam *Theodori* ejusdem filius, sed concubitu nequaquam ortus legitimo: qui primò cum *Turrianis* *Mediolani* Principibus, uti superiores auctores sunt, mox apud *Venetos* stipendia in bello meruit, *Venetis*que decessit. Patria igitur pulsus nobilissimis civibus, reditus in eam post annos aliquot omnibus patuit, praeterquam *Traversariis*: qui cum nullam spem sibi reliquam viderent, in varias *Italiae* regiones abiere, extra *Theodorum*, qui *Byzantium* unà cum *Joanne* filio natu minore profectus, haud multo post ibidem vitam cum morte commutavit. *Petrus*, uti supra demonstravimus, in *Etruriam*: Azo, *Ferrariam*: *Thomas*, *Venetias* concesserunt. *Guido* cum uxore, cui *Nobili* nomen erat, ex vetere, & nobili Ducum familia *Ravennati*, quae item *Honestia*, & *Aunesta* dicebatur, cum se ad *Anemonis* vallem, quae est supra *Faventiam* ad *Apenninum*, *Bresicbella* nobili opido celebrem, contulisset, *Monticulam* villam emit, deque suo nomine *Traversariam* appellavit. Cum verò spe, ac desiderio teneretur patriae repetendae, coactaque manu satis valida vicinorum agricolarum, ad ipsas urbis portas saepe excurrisset, dum tandem nititur extremo conatu, amicis plerisque faventibus, *Ravennam* ingredi, in ipsa *Anastasia* porta trucidatur. Sepultus est ad *D. Mariae* majoris, in monumento Praefectorum, qui nobilissimi Cives *Ravennates* erant, & *Traversariam* affinitate attingebant. Haec *Franchinus* & *Ferrettus*. Id quidem sepulchrum pro ratione eorum temporum, admodum nobile, & egregie sculptum, ab ejus templi valvis, quae *D. Vitalis* respiciunt, egredientibus visum est, ad annum MDLXX. a partu Virginis; quo tempore vetustissimi illius templi Rector, lapicidae illud vendidit, ad profanos forte usus adhibendum. Decevit etiam *Hostasius*, ut leges omnes, quae per gratiam nobilissimis quibuldam civibus *Ravennatibus*, & uxori *Guillelmotti Polentani*, & filiis eorumdem, *Guidoni*, *Bernardino*, *Fulco*, & *Joanni* fratribus latae fuerant, perinde ac perduellionis reis, abrogarentur. Ipse ex *Adeleta* uxore, quam *Letam* alii appellant, *Marchesini Arguliosi* *Forolivienis* filia, *Carati* sorore, *Bernardinum* habuit hoc nomine secundum, *Pandulfum* & *Lambertum* tertium filios: finitimique Principes ejus benevolentiam diligentius cupere: in quibus *Opizo Estensis* fuit, qui adversus *Luchinum Vicecomitem*, cum *Hostasio* foedus iniit: ad quod deinde

A foedus *Aimingo* *Flaminiae* Comes, *Maftinus Scaliger*, *Joannes* *Manfredus*, *Alberghettini* filius, *Faventie* Princeps, *Ricciardus Alidosius* *Fori Cornelli* *Regulus*, *Thadeus* *Pepolus*, qui *Bononiae* dominabatur, & *Joannes* *Cagnolus* *Corrigias* adjuncti sunt. Cum verò iis diebus *Clemens* Pontifex, multis de causis, *Opizonem Estensem* *Ferrariae* Vicarium probasset, novis pactiōibus, hac motus opportunitate *Nicolaus* Archiepiscopus, qui praesens aderat, apud ipsum Pontificem & Cardinales conquestus est, *Argentam* Ecclesiae suae *Ravennatis* opidum jamdiu ab *Opizone* & *Nicolao* *Marchionibus Estensibus* occupari, itaque etiam atque etiam petere, ut illud restitui curaret. Respondentibus autem *Marchionum Estensium* internunciis, paratos *Marchiones* esse ad ea facienda, quae Pontifex imperasset, *Clemens*, *Gaucellino* Episcopo *Albanensi*, *Bertrando* tituli *S. Marci*, *Stephano* tituli *SS. Joannis & Pauli*, sacerdotibus, & *Galliardo* *S. Luciae* in silice Diacono, Cardinalibus mandavit, ut de concordia inter partes agerent. Postquam verò diu, multumque & satis magno labore tractatum est, ipso Archiepiscopo, *Dalfino Flessò* cive *Ferrariensi* juris perito, & *Deleo Mutinensi*, scriba, *Estensium* procuratoribus, praesentibus, judiciumque ejus rei integrum ad Pontificem rejicientibus, Pontifex opidum illud statim in ipsa *Romana* aula, *Nicolao* Archiepiscopo, & a *Marchionibus Estensibus* in *Italia*, re ipsa, intra tres menses restitui, jussit: *Nicolaus* Archiepiscopus idem opidum, ejusque prophanam jurisdictionem, in sexennium, *Marchionibus* locaret, iis conditionibus, ut quotannis *Marchiones* pro ea locatione Archiepiscopo solverent *Florenos* aureos, nota *Florentina* signatos, bis mille: Cives *Ferrarienses* decem, totidemque *Mutinenses* hujus rei vades fierent: Jurisdictio sacra esset Archiepiscopi, Ecclesiaeque *Ravennatis*: Villae portus maioris, & aliquot praeterea locorum venditionem, quam *Bertrando* *Cardinale*, *Ostiensis* Episcopo, Legato, decernente, quod spectat ad prophanam jurisdictionem, *Aimericus* olim Archiepiscopus, tunc titulo *S. Martini in montibus* sacerdos Cardinalis, universitati *Ferrariensi*, sex florenorum aureorum millibus, fecerat, *Nicolaus* probaret: pensionum terminos, moderatos assignaret: Archiepiscopis ad illud opidum, eaque loca adire; sic tamen, ut ne verisimilis suspicio de Archiepiscopo & suis, daretur; liberè liceret. De his litteras suas *Clemens* Pontifex *Avenione*, vii. Id. Aprilis, Pontificatus anno ii. datas ad Archiepiscopum *Arelatensem*, & Episcopos *Ferrariensem*, *Vercellensem*que scripsit. Eodem hoc anno, v. Kal. Octobr. *Cerviae*, *Thebaldo* Advocato, *Placentino*, aliisque inspectantibus, *Pandulfus* *Polentanus*, ejus civitatis, pro *S. Romana* Ecclesia; sic enim in iis tabulis scribitur; Praetor, coacto Senatu, de Senatorum omnium sententia, ejus procuratores civitatis fecit, *Poanum Balbum*, *Franciscum Rasponum*, & *Bonarventuram Genarium*, absentes, qui *Aimerico*, *Rolando*; hunc *Aimericonem*, & *Aimengonem* etiam vocabant; hujus Provinciae pro *Romana* Ecclesia Rectori, cui hanc mandaverat curam *Aimericus* titulo *S. Martini in montibus* sacerdos Cardinalis, Pontificius Legatus, florenos aureos mille numerarent: ita enim Legatus ipse, *Hostasius* *Polentanus*, & *Ravennatis*, Cerviensisque Reipublicae procuratores convenerant, cum abrogatae sunt tabulae, quibus ob defectionem, & inobedientiam *Hostasii*, & earum universitatum, *Bertrando* Episcopo *Ostiensis* Provinciam administrante, *Hostasio*, & plerisque earum civitatum civibus, sacris interdictum fuerat, & Christiana communitas adempta. Interea foedere inter *Vicecomitem*, & *Estensem* fracto, *Opizo Estensis* *Parmam* ab *Corrigio* emit,

emit, foederatosque *Mutinam* accivit: quo cum se *Hostasius Polentanus* contulisset, advenere etiam *Aimingo* *Flaminiae* Comes, *Joannes Manfredus* *Faventinus*, *Malatesta* *Ariminensis*, & *Bertolatus* *Britonorianus*, qui pridie Non. Octobr. conventu habito, ab *Estensi* in armis esse monentur: quod & domum reversi fecere. Sed *Aimingo* copias; interea dum nihil agitur pro *Estensi*; *Cæsenam* admovit, inde mense Novembri traduxit *Forlivium*, vastato agro: verum antequam *Faventiam* pervenirent, a *Forlivienfibus* funduntur, quod & a *Cæsena* etiam illi contigerat: nec diu post *Hostasius*, mense Decembri, subsidio *Estensi* occurrit, cum, *Parma* rediens, a *Philippino Gonzaga* aggrediente, penè oppressus est: quamquam nullam tunc opem *Polentanus* attulit, quod jam se *Estensis* denuò *Parmam* recepisset. Sub id tempus, *Clemens* Pontifex, xi. Kal. Novemb. de negotiis, quæ Pontificis, Ecclesiæque *Romanæ*, & *Edoardi* *Britanniae* Regis intererant, legavit ad eum Regem *Nicolaum* Archiepiscopum *Ravennatensem*, illique collegam, *Petrum* Astoricensem Episcopum adjunxit: magno enim tum inter se bello dimicabant *Galli*, *Britannique*. Initio deinde anni mcccxlvi. *Hostasius* *Ferrariam* regressus, cum *Estensi*, *Scaligeris*, *Pepolis*, *Malatesta*, *Pisanorumque* Legatis, adversus *Viccomitem*, & *Gonzagam*, foedere facto, eo bello, quod deinde infecutum est, tum *Regio Lepidi* oppugnando, tum munienda urbe *Parma*, præsidioque in eam inferendo, strenuam operam navavit. Ab *Aimerico*, titulo *S. Martini in montibus* sacerdote Cardinali, a *Clemente* Pontifice, in *Flaminiam*, *Tusciam*, *Siciliam*, & aliquot alias *Italicae* partes, Legato, *Ravennam* paulo post venerat litteræ, *Neapoli* scriptæ Kal. Febr. quibus Archiepiscopo *Ravennati* mandabat, ut quingentos septuaginta sex florenos, tertii anni sui propediem ineuntis stipendium, suo, & sacrorum virorum suorum immuniæ nomine, expediret. Quoniam verò *Luchinus* *Viccomes* *Parmam* adhuc premebat, occupaveratque *Soragnam*, & *Nocetum* *Giberti* *Sanvitalii* opida, vi. Non. Jul. *Opizo* *Estensis*, & secum unà *Hostasius* *Polentanus*, *Mastinus* *Scaliger*, & *Azo* *Corrigias*, *Bononiam*, in *Thadæi* *Pepoli* congressum, colloquiumque abierunt: sed quamquam accepti magnificè, & multæ, eademque diuturnæ fuerunt congressiones, profuere tamen illis parum, quòd *Pepolus* de concordia cum *Luchino* reconcilianda jam ageret. In *Gallia* res turbatae undique, mœrore omnia compleverant, cum nihil pene proficerent Pontificii Legati, & *Edoardus* *Britanniae* Rex, victor, multa *Gallorum* millia, quæ nonnulli tradunt viginti fuisse, interemisset. Itaque Pontificiis, *Nicolaus* Archiepiscopus *Ravennas*, litteris, Idibus Novembr. anno quarto Pontificatus *Avenione* datis, edocetur, quibus ad impetrandam a Deo inter Christianos Principes concordiam precibus uteretur ipse, sacratique illius viri, sacris peractis. Fuit autem cantum, quo *David* sanctus Rex, *Letatus sum*, inquit, in iis, quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus: quo absoluto, addebatur, ut Deus salvos Reges, & populum conservaret, benediceret hæreditati suæ, regeret, eveheretque: pax fieret, affluerent bonis omnia, Ecclesiæque suæ preces placatus, admitteret. Nec diu post *Nicolaus*, alteras *Ugulino* *Rubeo*, *Parmensi* Episcopo, & *Comiti*, ceterisque pariter Episcopis, *Ravennati* Archiepiscopatu subjunctis, a Pontifice misit litteras, quibus decimam fructuum partem, in triennium, pro expeditione adversus *Turcas*, solvendam, mandabatur. Nam *Orchanes* eorum Rex, quamquam superiore anno a *Venetis*; qui cum *Joanne* *Palæologo*, & *Joanne* *Cantaculeno*, *Byzantiis* Imperatoribus arma conjunxerant; superatus, ta-

men resumptis hoc anno viribus, multa denuò loca occupaverat. Postero ineunte anno *Nicolaus* ANN. Archiepiscopus, quia præsens adesse non poterat, mccc cum designandus erat Rector templi *S. Apollinaris*, *Catholicæ*, *Dioecesis Ariminensis*, cujus ex duabus partibus patronus est Archiepiscopus *Ravennas*, procuratorem suum, vii. Id. Januarii, *Guidonem* è *Caminatis*, *Ricciardelli* filium, scribam *Ariminensem* fecit, qui ejus nomine, apud *Alidosium* Episcopum *Ariminensem*, Gentilinum è Monte Abbatis sacratum virum, ejus Rectorem templi designaret. Cum autem *Aimericus* *Valloni* *Regulus*, *Flaminiae* pro *Romana* Ecclesia Rector conventum *Provinciae* indixisset *Faventiam*, *Pandulfus* *Polentanus* *Cerviae* pro *Romana* Ecclesia Rector, Senatu, ix. Kal. Aprilis habito, *Philippum* *Benincasam* *Jacobi* filium, jurisconsultum, procuratorem universitatis *Cervienfis* fecit, qui conventui ad vii. Kal. interesset, & quæ conducerent civitati, curaret. *Hostasius* *Polentanus*, pater, *Ferrariam* profectus, inde unà cum *Opizone* *Marchione* *Estensi*, & *Giberto* *San Vitalio*, vii. Id. Septembr. *Novatum* abiit: quo in opido *Maffæus* *Viccomes*, & *Brutius*, *Luchini* filii, ex pellice nati, aderant, qui eos comiter complexos, *Mediolanum* adduxere, cum *Opizo* de tradenda *Luchino* *Parma*, jam convenisset. Ibi *Opizo*, & *Hostasius*, collegis ad id sanctum munus adhibitis, *Marchione* *Montisferrati*, & *Castellano* *Beccaria*, *Ticini* Principe, geminos mares: quos *Luchino* marito, *Isabella* *Elisca* *Genuens*, uno partu ediderat; dum sacra abluerentur unda baptismatis, susceperat: tumque *Luchino* *Parmam*, *Opizo*, præsens, in manum dedit. Illorum autem infantium alteri *Luchino* *Novello*, alteri *Joanni* est nomen impositum, adjectaque a susceptoribus dona ampla, eademque eximia. Discessere *Estensis*, & *Polentanus*, *Mediolano*, vii. Kal. Octobr. cumque essent *Modœtie* pransi, vesperi, comitati adhuc *Maphæo*, & *Brutio*, quos diximus, officii & honoris ergo, *Tricium* pervenere. Insignis ibi, inopinatusque casus *Polentano* vitam penè eripuit. Cum enim ea nocte, in cubiculo, quo dormiebat, è carbonibus arderet ignis, ejus fumo, ipse, tresque a cubiculo servi ferè strangulati sunt. Quamobrem biduum ibidem commorati *Marchio*, & reliqui, dum non nihil convaluit *Hostasius*, *Veronam* inde recepere se, & sexto post die, *Ferrariam*, nono Kal. Novembris. Ceterum *Hostasius* *Ravennam* reversus, seu concepti jam a fumo carbonum morbi semina reviviscerent, aut nova laboraret adversa valetudine, xviii. Kal. Novembr. ibidem ex hominum vita intestatus decessit. Elatus honestissimo funere, & ad *D. Francisci* sepultus. Per idem ferè tempus *Clemens* Pontifex, *Carolus* *Joannis* *Boemæ* Regis filium, ob insignem virtutem, & 567 egregiam multarum disciplinarum peritiam, *Cæsarem* designandum curaverat, opposueratque *Bavaro*, adhuc in *Germania* furenti. Ex tribus *Hostasii* filiis, *Bernardinus* major natu *Ravennam* habuit; *Pandulfus* *Cerviam*: *Lambertus* minimus, nullo insignitus titulo imperii, in fidem, clientelamque fratrum recipitur. Sed insequenti anno, ANN. qui fuit a partu Virginis supra millesimum tercensimum, quadragesimus septimus, propagandi mccc XLVII. imperii, *Pandulfus* & *Lambertus*, qui *Cerviae* morabantur, cupidi; ita arduum est, eodem loci potentiam & concordiam esse, capiendi *Bernardini* fratris, & *Ravennæ* occupandæ consilium ineunt: mittuntque, qui *Lambertum* ex equo decidisse, ægrèque vivere, *Bernardino* significant, itaque si videre viventem vellet, minimum cunctaretur. Nihil mali *Bernardinus* veritus, statim *Cerviam* advolat, *Lambertum*que in lecto lamentatione & gemitu complentem omnia offendit: & ubi per

per occasionem datum est jussu *Pandulfi*, tert. Non. April. comprehenditur, & in carcerem, septus diligenti custodia, conjicitur. Postridie summo mane, *Pandulfus*, cum aliquot armatis, & intimo familiarissimoque *Bernardini* servo, *Ravennam* venit, custodes portæ inclamare hunc jubet: is *Balzum* se dicit esse, *Bernardini*, Principis servum: ad accipienda pro *Lamberto* curando, qui ægrotaret gravissimè, medicamenta, advenisse, illico rediturum. Patefacta porta: increbuerat enim tota urbe casus *Lamberti*; tum sese in urbem propriuere omnes, aitque iis, qui in præsidio portæ erant *Pandulfus*, *Bernardinum* esse mortuum, *Ravennate* imperium sibi velle: firmaque custodia ad portam locata, districtis gladiis in forum accurrentes, *Pandulfi* nomen conclamant. Convenere statim *Pandulfi* amici, & in Prætorium deducto, dominatum urbis commiserunt, *Ravennatemque* Principem sublati vocibus appellarunt. Ceterum advenit haud ita diu post *Malatesta Ariminensis*, speciosis verbis, lenique oratione mulcere *Pandulfi* animum nititur, & quamquam convenire initio res nullo pacto videretur, tamen pro auctoritate, qua apud patrem, atque ipsos fratres potuerat plurimum, poteratque, tandem hominem de sententia deiecit, & xviii. Kal. Julii, *Bernardinus* è custodia *Cervienfi* liber dimissus, *Malatesta* deducente, *Ravennam* venit. Ibi *Malatesta* *Bernardinum*, equitem facit, *Bernardinus*, *Pandulfum*, *Pandulfus* *Lambertum*, summaque hilaritate, tristitia superioris temporis præclare condita. Pacatis per hunc modum fratribus, *Ariminum* *Malatesta* rediit, ipsi communi æqualique inter se imperio, *Ravennam*, *Cerviam*, multaue præterea opida, regebant, perpetuoque deinde rexissent, si dominatus, & ulciscendi libido; quæ assidue mortalium quorundam animos agitant, eoque ferocius, quo altius comprimuntur; longiores fuisset moras passa. *Bernardinus*, ut paribus paria referret, capi Idib. Septembr. *Pandulfum*, & *Lambertum*, & in *Cerviensem* arcem conjici fecit, cum diceret, illum eos occidere voluisse. Ibi diuturna carceris molestia consumpti, imposuere tandem vitæ finem: *Bernardinus* rerum potitus est. *Lamberto*, *Fulcus* adhuc infans, *Pandulfo* *Joannes*, & *Clara* filii, quos ex *Bartola* uxore, *Lippo Alidosio* *Foro Corneliano* nata, habuerat, fuere superstites. Interea cum *Joannes Manfredus*, *Ricciardi* ex pellicatu filius, parere *Aimerico* *Flaminiae* Comiti abnueret, & egressus *Faventia*, *Bagnacavalum* ab *Aimerico* alienasset, *Aimericus* comprehendit *Guillelmum* *Joannis* fratrem, & *Joanni* edici jussit, nisi opidum redderet, *Guillelmum* capite poenas daturum: fecissetque omnino *Aimericus*, sed innocentiae *Guillelmi*, & multorum *Faventinorum* precibus reliquit locum, eductoque è carcere *Guillelmo*, *Joanni* bellum intulit: sed tandem pax convenit, opidumque redditum est, & *Joannes* in urbem honestissime ab *Aimerico* receptus. *Nicolaum* *Ravennatem* Archiepiscopum in aula Pontificia commorantem *Clemens* Pontifex per id tempus, *Patracensem* Antistitem creavit, *Ravennati*que Ecclesiae Archiepiscopum præfecit *Fortanerium Vasselli*, Franciscani ordinis generalem ministrum, quem plerique *Sertorium* etiam vocant; & *Ursine* gentis fuisse *Matthæus Villanus* auctor est, domo *Britannum*, ex opido *Galeaso*, Divinarum litterarum peritissimum, earumque editis doctissimis libris clarissimum interpretem: hunc tamen aliqui *Valvensen*, & *Aquitantum* dicunt. Statim autem scriptis ad populum civitatis, Diocesisque *Ravennatis*, ix. Kal. Novembr. Pontificatus anno vi. *Avenione* litteris, hortatur, jubetque, ut ipsum designatum Archiepiscopum honestè excipiant, benigne complectantur, & illi, ut de-

1. Lib. IX.
cap. XII.

cet, obediant. *Flaminiam* hoc tempore, cum magno equitatu, peragravit *Ludovicus* *Pannoniae* Rex: illique & *Bernardinus* *Polentanus* *Mutinam* usque magno comitatu, & *Franciscus* *Ordelaus* cum equitibus tercentis, peditibus quingentis, obviam processit: cum autem *Forlivium* Rex venisset, pridie Id. Decembr. *Franciscum*, ejusque filios *Joannem*, & *Ludovicum* equestri dignitate ornavit: postridie abiit *Cæsenam*, atque inde in *Apuliam* concessit, *Andree* fratris necem ulturus, quem *Joanna* *Neapolis* Regina, cum maritum accepisset, & ad Regni, ac potius, ut plerisque visum fuit, conjugii munia parum accommodatum, atque aptum comperisset, suspendio necaverat, in ejusque locum suffecerat *Ludovicum* *Tarentinum* Principem, forma juvenem, omnium qui tum essent, pulcherrima, & admodum liberali. Extremo anno, *Clemens*, Rectorem *Flaminiae* dedit, *Astorgium* è *Duroforti*, militem *Lemovicensis* Diocesis; & cum prophanis illum causis tantum præfecisset *Stephano* Episcopo *Faventino*, per litteras, x. Kal. Januar. Pontificatus anno vi. *Avenione* datas, mandavit, ut sacra, exercenda jurisdictione, prophanam *Astorgii* fulciret. Desiit *Venetis* sub id tempus patritia *Ingolorum* domus, quæ *Ravenna* profecta, & omnibus Senatorii ordinis muneribus perfuncta, nec non bello clarissima, *Hieronymo* *Ingolo* absque liberis decedente, finem habuit. *Astorgius* *Provinciae* Comes, cum solvere tributum renuentem *Franciscum* *Ordelaum* comperisset, quamquam ille initio proximi anni in *Apuliam* se contulit, ut *Pannonio* Regi penè jam victori, in eo bello inserviret, tamen vastavit agrum *Forolivianum* omnem, & ad portas urbis excurrit; quæ cum accepisset *Ordelaus* *Neapoli*: hanc enim urbem, *Joanna* cum marito *Avenionem* ad petendam opem a Pontifice abeunte, *Ludovicus* acceperat; missionem a Rege, & auxilium deposcit: missione impetrata, *Forlivium* mense Martio revertitur, & cum *Astorgio* pacem haud ita diu post facit: iisdem ferè diebus, cum *Galeotus* *Malatesta* magna civium voluntate, *Asculi* obtinuit dominatum. *Astorgius* *Provinciae* Rector, *Melfæ*, *Polentæ*, & *Cughianelli* opidorum exsules, multosque agricolas *Ravennates*, *Cervientesque*, cum se *Romanæ* Ecclesiae parere in posterum velle affirmarent, & florenos aureos ducentos numerassent, multa omni, & exilio liberavit, tabulisque *Faventiae* confectis maleficiis absolvit. *Fortanerius* Archiepiscopus *Ravennam* hoc interim spatio venerat, invisensque *Ravennatis* Ecclesiae ditionem, cum esset *Imeldula*, Id. Septembr. *Delphino* *Flesso*, civi *Ferrariensi*, jurisperito, procuratori *Opizonis* *Estensis* Marchionis, & , ut in iis tabulis dicitur, civitatis *Ferrariae* pro *Romanæ* Ecclesiae Vicarii, locationem *Argentæ* confirmavit, in aliud sexennium, cum illud desisset, in quod eandem a *Nicolao* Archiepiscopo acceperat, iisdem additis conditionibus, *Ravennam* inde reversus, *Guilliam* designatam cœnobii D. *Andree* Abbatissam, cum *Rengarda* item Abbatissa decessisset, iv. Id. Novembr. probavit. *Guillia* apud eum fidelitatis sacramentum dixit, neque alienaturam bona juravit. Pari studio *Aimericus* titulo S. *Martini* in montibus sacerdos Cardinalis, Prior, Præfectus cœnobii D. *Mariæ* in portu *Ravennati*, Augustiniani ordinis per *Jacobum* *Artusinum* *Ravennatem*, jure fiduciario, opidum *Perfetedam*, *Joanni* *Calbolo*, *Nicolutii* filio, *Foroliviano*, tribuit: & cum jam ante annos quinque assensisset *Andree*, *Joannis* *Ariminensis* filio, ejusdem cœnobii Canonico, templi, & hospitalis domus S. *Mariæ* de portu sicco *Clugienfis* Diocesis, a fr. *Michaelis* Episcopi *Clugienfis* Vicariis & Canonicis designato: hoc etiam anno eidem de-

ANN.
MCCC
XLVIII.

569

denuo assensit, & per litteras *Faventiae* in Episcopo viii. Kal. Januar. scriptas, facultatem dedit, ut transferri ad templum illud posset: cum interea a mense Junio ad Decembrem ingens pestilentia totum terrarum orbem pervasisset, urbibusque & agris assiduis funeribus exhaustis atque vastatis, sua atrocitate propè humanum ipsum genus extinxisset. Postero anno *Ferrariae* in Episcopo, *Guido de Baisio* Canonicus *Mutinenfis*, jurisconsultus, *Fortanerii* Archiepiscopi Vicarius, procurator, & à cubiculo, ipsius nomine Archiepiscopi a *Stephano* Episcopo *Faventino*, *Fortanerii* Vicario, substitutus, tertio Kal. Maji, multa jure emphyteutico, *Galatio Medico* *Ferrariensi* concessit. Magna per hos dies in hac Provincia mutatio rerum accidit, cum *Joannes Manfredus Ricciardi* filius, *Francisco Ordelafo*, & *Faventinis* aliquot civibus juvantibus, Pontificium hujus Provinciae Rectorem, & Comitem expulerit *Faventia*, & illius dominatum urbis, *Joannes Manfredus Alberghettino* genitus, ea tota decursa, sibi asciverit: confestimque *Ludovicus Ordelafo* *Francisci* filius, *Britonorum* adortus, ejus occupaverit suburbium. Rector, Comesque Provinciae *Forum Cornelii* interea se receperat, evocatisque illuc *Joannis Vicecomitis* *Mediolanensis* Archiepiscopi, *Opizonis Estensis*, *Mastini Scalligeri*, & *Pepolorum Bononiensium* auxiliis, recuperare *Faventiam* parabat, cum ipsi contra *Ordelafo*, *Manfredique* tanta copiarum mole deterri-
 ti, suisque diffusi viribus, *Guarnerium* Ducem, ejusque copias, Societatem appellatas, quæ in *Neapolitano*, *Pannoniæ* Regi navaverant operam, accersunt: eæ cum pridie Non. Maji in *Faventinum*, *Forlivieneseque* pervenissent, *Ordelafo* *Britonoriana* arce munitissima, quæ a *Romana* Ecclesia stabat, vi. Idus, anno MCCCL. potitus est, nec diu post *Castrocarum*, *Imeldulam*, *Castelnovum* quoque cepit. Provinciae Comes *Faventiam* versus, quarto ab urbe lapide, ad pontem S. *Proculi* progressus, rejecto inde *Faventinorum* præsidio, illum pridie Idus obtinuit. Postridie castra ad opidum *Solarolum* admovet, statimque ejus oppugnationem aggressus, opido potiturus haud dubiè videbatur, ni fuisset, maximo tum forte demisso imbri, retractus. Ibidem tamen constitit: aliquotque equites ac pedites excurrere ad *Bagnacavalli* portas jussit: qui cum nullo rem ordine & satis negligenter agerent, ab erumpentibus *Faventinis*; jam enim denuo *Joannes Manfredus* receperat opidum; in fugam versi, dissipatique, aliquot desiderarunt ex suis: in quibus *Germani* fueretres, totidemque *Itali*, & ipse in primis *Paulus Manfredus* *Regiensis*, spectata nobilitate insignis. Ceterum dum *Faventinum* hoc bellum affluè, Provinciae Comes, animo agitat, novis adductus *Bononiæ* rebus, eò cogitationem, & copias convertere cogitur; atque ita urbem premere, ut *Joannes Pepolus*, eam tenere se posse desperans, *Joanni Vicecomiti* Archiepiscopo *Mediolanensi*, ipso approbante populo, tradiderit. *Ludovicus* *Pannoniæ* Rex, iv. Non. Mart. ex *Apulia* rediens, *Cæsena* pernoctavit: posteriorem noctem *Forlivii* traduxit. *Guidonem Polentanum*, *Bernardini* filium, in eo exercitu fuisse nonnulli tradunt, quem *Joannes Vicecomes* cognomento *Aulegianus*, *Joannis* Archiepiscopi *Mediolanensis*, *Bononiæ* Vicarius, ac Præfectus, ad circumvallandum *Forum Cornelii*, proximo anno misit. Quamquam autem multis locis obsidio est instituta, pressaque est urbs valido, ac strenuo milite; nam præter *Polentanum*, *Joannes Manfredus* *Faventiae*, *Franciscus Ordelafo* *Forlivii*, & *Cæsena* Principes, in eo exercitu militabant; tamen *Robertus Alidosius*, qui stabat a Pontifice, egregiè, & magna cum sua lau-

A de, urbem conservavit: cum *Lugum* Vicecomes suum fecisset; *Ordelafo* ad finitima civitatibus, quas habebat, opida conversus, *Fontanam frigidam*, *Cuserculum*, *Glazolum*, a *Francisco* ejus loci Comite, *Dovadulam*, Comite *Carolo* ibidem capto, & *Forlivium* abducto, admotis castris paulo post occupasset. *Clemens* Pontifex *Fortanerium* Archiepiscopum, in aula Pontificia tum degentem, eo solutum nexu, quo *Ravennati* Ecclesiæ erat obligatus, ad *Gradensemque* Ecclesiam tunc vacantem, translatus, Patriarcham fecit: & quia ad retinendum pro dignitate statum, Patriarchatus *Gradenfis* bona satis esse non posse noverat, cum eæ sint Ecclesiæ vicinæ, *Ravennatem* quoque illi commendavit, ejusque omnem administrationem commisit, & per litteras apud *Villam Novam*, *Dioecesis Avenionensis*, xiii. Kal. Junii Pontificatus anno x. datas, id *Ravennatibus* significavit. Anno MCCCLII. *Clemente* Pontifice demortuo, in ejus locum *Innocentius Sextus*, xv. Kal. Januarii, subrogatur, qui recuperandarum urbium ab *Romana* Ecclesia abstractarum desiderio incensus, *Egidium Carillam*, ut bello Tyrannos persequeretur, Legatum in *Italiam* misit: *Petrocinum*, Rectorem *Flaminie*, & Comitatus *Britonorii*; ita enim adhuc scribere in litteris Pontificiis consueverant; apud *Villam Novam* *Avenionensis* *Dioecesis*, Kal. Septembr. Pontificatus anno primo, constituit, mandavitque, ut adempta Ecclesiæ *Romanæ* loca, recipere pro viribus curaret. Quod in *Piceno* adversus *Malatestas*, qui omnem ferè illam Provinciam sibi asciverant, *Egidius Rodolfo* & ceteris *Varaniis* fratribus, *Camertium* Principibus, juvantibus, felicissime confecit: & facta deinde pace, *Galeotum Malatestam* è carcere eductum, Ecclesiæ Vexilliferum creavit. *Bernardinus Polentanus* *Ravennate* Imperium consecutus, multa instituens, multa quotidie ad imperium adjecit, *Cullianellique* & *Polentæ*; quæ opida haud procul inter se distant; partem, quæ *Franciscum Polentanum* *Baldi* filium spectabat, aliquotque juxta *Polentam* agros, tricenis quinquaginta *Ravennatis* pecuniæ libris emit: eodemque anno, qui fuit ab orbe redempto millesimus tercentesimus quinquagesimus tertius, *Samaritana* *Hostasii* *Polentani*, militis *Ravennatis*, jam demortui, filia viginti annis minor, duodecim major, coram *Cataldo de Visso*, Boncompagni filio, *Guidonis* *Polentani* Vicario, hæreditatem, jusque illius omne vendidit, *Bernardino* *Polentano*, fratri; cum *Hostasius* pater ab intestato decessisset; ducatis aureis quater mille: neque id solum *Bernardinus* emit, sed a *Francisco Ordelafo*, *Sinibaldi* filio, *Forlivii* Præfecto, nomine suo, & *Ludovici*, *Sinibaldique* filiorum, & *Cecchi*, ac *Pini*, suorum ex *Joanne* fratre, nepotum tribuente, comparavit, id juris, quod illi erat in *rum-*
 re *Cannutio*, & *D. Zachariæ*, agri *Ravennatis*: quo anno, qui quinquagesimus quartus, supra millesimum tercentesimum habebatur, pridie Non. Julii, *Cichinum Tuduranum* sibi a cubiculo, ad *Ricciardum Gaffarum* *Mantuanum*, *Veneti* filium, hujus Provinciae, pro *Romana* Ecclesia *Mareschalcum*, ut centum quinquaginta quatuor *Ravennatis* pecuniæ libras, perinde, ac *Pauli de Sala*, Canonici *Aquilejensis*, Quæstoris, procuratori, pro fumentaria; utar enim illorum vocabulo; *Ravennæ*, *Cervix*, *Polentæ*, *Melsæ*, & *Cullianelli*, numerarent. Horum autem locorum *Bernardinus*, in iis tabulis, appellatur Dominus, & Defensor. Octavo post die per eundem *Cichinum*, & *Jacobum Angoletum* *Florentinum* Quæstorem suum, *Rainaldo Asandro* *Mantuano*, milite, teste ducatos aureos quingentos mutuo dedit, *Federico*, *Conradi de Rech*, & *Conrado*, *Odorici de Grinigher* filiis, *Germanis*, *Conradi* Comitibus *de Lando*, magnæ
 H. Rubens. Oo so-

ANN.
MCCC.
XLIX.ANN.
MCCCLII.ANN.
MCCCLIII.ANN.
MCCCL.

570

571

ANN.
MCCCLIV.ANN.
MCCCL.

societatis Ducis, & *Rainerii* cognomento *Malberba*, internunciis; cum restitutos eam se pecuniam, ad diem D. *Michaëlis* festum, pollicerentur. Postquam enim ii milites, quos magnam societatem vocabant, superiore anno, in *Piceno* fuerant, hoc anno, mense *Junio*, per *Spoletanum*, *Perusinum*, *Cortonenſe*; *Aretinum*, inde *Senenſe*, *Florentinumque*, demum *Burgenſe*, in *Ariminenſi* agro confederant: indeque mense *Augusto* promotis castris, ad *Budrium*, *Gatheum*, & *Balganum*, *Forlivium* se recepere, mox *Faventiam*, tandem ad exercitum, qui tum *Bononiam* circumvallabat, castra locarunt. Eos *Veneti*, *Carrarii*que & *Eſtenſes*, adversus *Vicecomites* foederati, conduxerant. *Ravennam* per hos dies ab *Innocentio* Pontifice litteræ, anno II. Pontificatus, Tertio Non. *Julii Villanovæ* scriptæ, allatæ sunt, in quibus *Bernardino Polentino* dicebatur dies, quo se Pontifici præſens ſisteret, sed *Bernardinus*, cum diceret se multis occupationibus impeditum, conferre eò non posse, procuratorem fecit *Petri è Tudurano* filium, qui illum Pontifici accuratè purgaret. Idem paucis antè diebus Pontifex *Francisco Ordeſaſo* mandaverat. Interea cum *Germani* milites in *Galliam Cisalpinam*, & in *Mediolanenſe* castra movissent, tandem mense *Decembri* in *Ravennatem* agrum venire, diesque ibidem quinque & viginti perſisterunt. Abiere deinde novo ineunte anno *Cæſenam*, atque *Ariminum*. Quo anno *Fortanerius* Patriarcha *Gradensis*, Archiepiscopatus *Ravennatis* administrator, cum *Florenos* aureos centum quinquaginta, pro ejus muneris parte, quo *Guidonis* decessoris sui nomine, collegio Cardinalium, & Ecclesiæ *Ravennati* tenebatur, *Guillelmo* Episcopo *Tusculano*, Cardinali, ærario Pontificio Præfecto, solvendo curasset, litteras accepit ab *Innocentio* Pontifice, *Villanovæ*, IV. Id. April. scriptas, quibus significabat Pontifex, se ad *Venetiarum* Ducem scribere de pace inter *Petrum* Aragonum Regem, & *Venetam*, *Genuensemque* Rempublicam, itaque curaret *Fortanerius* diligenter, ut conveniret. *Genuenses* enim, cum se *Joanni Vicecomiti* dedissent, superaverant prælio navali, ad *Parentium* *Venetos*. Favebat autem *Venetis*, *Petrus* Rex, Neque verò inanis *Innocentii*, & *Fortanerii* fuit labor, quando paulo post, ad concordiam potentissimi ii duo populi adducti sunt. Sub id tempus *Malateſta Malateſtus* & *Franciscus Ordeſaſus*; quos *Innocentius* Pontifex, quia *Cæſenam*, *Forlivium*, *Ariminumque* urbes *Romanæ* Ecclesiæ per vim occupabant, diro anathemate notaverat; cum *Carolus Quartus* Cæsarem *Augustum*, *Roma*, ubi coronam *Augustalem* acceperat, redeuntem, VIII. Id. Maji adiissent, *Carolus è Doradola* Comes, unà cum Pontificiis copiis, qui equites octingenti, quingenti pedites fuiſſe dicuntur, ad *Rontam* agri *Cæſenatis* opidum, V. Idus se contulit, poſtridie ad *S. Archangelum*, & *Savignanum*, quæ opida, *Malateſta* abeunte, seſe ab *Ariminenſi* dominatu subduxerant: eorumque poſſeſſionem *Romanæ* Ecclesiæ nomine accepit. Exitu autem hujus mensis *Bernardinus Polentanus* apud *Paulum Salam* *Flaminiae* Quæſtorem, & *Egidii* titulo *S. Clementis* sacerdotis Cardinalis, Pontificiique in *Italia* Legati, procuratorem, tria ducatorum aureorum millia deposuit, coram *Fortanerio* *Ravennatis* Archiepiscopatus administratore, Fr. *Joanne* Episcopo *Edorenſi*, Fr. *Thoma* Episcopo *Nazareno*, & Fr. *Thoma* *Franciscani* ordinis in *Gallia Cisalpina* Provinciali Præfecto, cum omnes in *Ravennatis* Archiepiscopatus cavædio eſſent. Mense *Junio*, dies dicta eſt *Francisco Ordeſaſo*, & *Ludovico* filio, qui *Cæſenæ* dominabantur, ut *Ravennæ* adefſent ad cauſam dicendam, quòd tributa inclementer agricolis imponerent, ab invitis, & repugnantibus

A. exigent: neque verò illis tantum, sed & D. *Joannis* Evangelistæ cœnobio, omnibusque præterea *Ravennatibus* sacris ædibus, quæ prædia in *Cæſenati* haberent. Verum ad hæc non solum responsum non eſt, sed *Ludovicus*, cum *Cæſenatibus*, *Forlivianisque* *Tuduranum* opidum mense *Julio* adoritur, & quarto poſt die, deditibus se opidanis, habet. Mox ad *Montilianum*, quod eſt opidum in *Ariminenſi*, promotis castris, XVI. Kal. Septembr. cum *Carolo è Doradola*, & *Francisco*, *Nicolaoque* Comitibus *Glazoli* filiis, Pontificiarum copiarum Ductoribus, prælium in *Cæſenatium* finibus satis atrox iniiit. Pugnatum eſt totis copiis, & aliquamdiu æquo Marte, sed *Carolo* graviter vulnerato; qui & ob vulnus eodem die exceſſit è vita; inclinare acies cœpit: demum fuſi, diſſipatique Pontificii: multi capti: & in iis *Glazoli* Comitibus filii, *Cæſenam* ad *Ludovicum* adducuntur. Qui tamen haud ita diu victoria lætus Kal. *Januarii* poſtero anno, obiit, & *Forlivium* delatus, ad *Franciscanos* tumulatus eſt. *Egidius* Cardinalis Legatus, qui *Anconæ* morabatur, quadringentis nonaginta florenſis aureis ab *Fortanerio* Archiepiscopatus *Ravennatis* administratore, sacratisque illius viris in tertii Legationis ſuæ anni tributum, acceptis, cum negotiis gravissimis impeditus, intereſſe ipſe non poſſet, per litteras *Anconæ*, pridie Id. Febr. datas, eidem mandavit *Fortanerio*; quem *Deus*, inquit in iis litteris *Egidius*, tamquam virum ſpecialis ſcientiæ, & virtutis, & in quo viget ſenſuum plenitudo, & fidei puritas, dedit; ut Pontificium *Innocentii* diploma, datum *Avenione* XVI. Kal. *Januar.* Pontificatus anno III. in locis ad *Aquilejenſem*, *Gradenſemque* Patriarchatum, & ad *Ravennatem* Provinciam ſpectantibus, exſequeretur. In eo Pontifex, quod diſcretè, copioſeque deinde *Fortanerius* explicabat; *Franciscum Ordeſaſum* *Forlivianum*, & *Joannem*, ac *Guglielmum Manfredios*, quòd occuparent Ecclesiæ *Romanæ* loca, piorum denuò communionem pellit: illum ait damnato ſemine genitum, hos cives *Faventinis* appellat, doletque beneficiorum, ac meritorum Ecclesiæ erga ipſos immemores, paternis nequaquam veſtigiiſ inſiſtere, & grati animi officium contemnere. Eccleſiaſtica deteſtationis pœna in eos, qui talia committerent, ab *Joanne* XXII. & *Clemente* VI. ſummis Pontificibus propoſita, ſperabant *Chriſti* fideles, *Ordeſaſum*, *Cæſenam*, *Forum-pompilii*, ac *Livii* reſtitutum, & ut ea pœna, in quam incurrerat, eximeretur, magnopere petiturum, sed neque id quidquam illum curaffe, ac potius *Caſtrocarum*, *Meldolam*, *Britonorum*, & alia *Romanæ* Ecclesiæ rapuiſſe opida. *Manfredios* autem, & Magiſtratus Pontificios ejeſſiſſe ex ea urbe, & Ecclesiæ fideles oppreſſiſſe, lambentes, ut inquit Pontifex, eorum ſanguinem, & miſeriis prementes. Cumque eorum ſalutis gratia, *Clemens* VI. reſtitui ab eis ea loca, non opportunè modò, sed & alieno tempore, contendiſſet, monuiſſetque, ut fidelium abſtinerent moleſtia, ac expectaret anxius atque exoptaret, ut ſe tandem aliquando colligerent, & reſiſciſcerent: veritus etiam, ne rationem ab eo neglectæ illorum curæ, depoſceret *Deus*, & inde redargueretur, ipſos eadem clementia, ac patientia ſummi Pontificis, ac Parentis abuſos, Eccleſiaſticaque deteſtationis ſententiam ſuſtinentes, coram ſe adefſe præcepit, de fide reſponſuros, de qua ſuſpectos illos, eo nomine, habebat: atque ubi auctoritati non parvere ſuæ, contumaces in cauſa fidei a ſe habitos, communitatis *Chriſtianæ* expertes renunciavit. *Innocentius* autem Pontifex, *Clementi* ſubrogatus, eorum ſalutis percupidus, Legato ab ſe in *Italiam* *Egidio*, dedit in mandatis, ut ipſis *Francisco*, *Joanni*, ac *Guglielmo*, monitor etiam eſſet: sed nihil curantes monita, cum jam

ANN.
MCCCLV.

572

ANN.
MCCCLVI.

573

574 jam annum, atque amplius execrationis in causa fidei sententiam sustinuisent, diem dixit, quo ad causam fidei dicendam apud Pontificem, ipsi accederent, & sententiam præsentes audirent: præstito dum irent, redirent, in Romanaque aula morarentur, incolumitatis sacramento, promulgatisque diris, in eos, qui cunctes, redeuntesve laxissent. Sed cum itineris adhuc discrimina proponerent, sacros, prophanosque Principes omnes, ac populos, Pontifex, de eadem incolumitate magnopere monuit. Verum cum nec ipsi per se, neque verò per procuratores usquam adfuissent, capto consilio de Cardinalium sententia, perinde, ac hæreticos, auctoritate Apostolica, absentes damnavit, iisque omnibus subjecit animadversio-
nibus, ac notationibus, quibus hæretici tenentur: quod & de illorum fautoribus sanxit: militarique illos cingulo, & omnibus honoribus, ac privilegiis multavit. Omni deinde Italia, Pannoniaque verbum Crucis; ut verbis illius utar; proponendum decrevit, Egidioque Legato mandavit, ut quos ipse, vel ab eo ad id missi, idoneos putasset, ut signum crucis imprimentes in mentibus, & in humeris defigentes, ad illorum sese expugnationem accingerent, acriter hortaretur: se omnibus, qui criminum labe a confessionibus expiati, cruceque insigniti, propria impensa, aut ipsimet, alienis licet stipendiis, in eo bello per annum militassent, aut pecuniam per idem tempus in milites dedissent, noxas amplissimè remittere, abole-
reque indulgentia singulari, ut iis condonari, qui terræ sanctæ subsidio accedunt, consuevere. Qui minori tempore meruissent, iis pro ratione laboris, ac pietatis, indulgere quoque veniam. Hæc mense Martio passim è superiore loco explicari Fortanerius curavit, ac ipsemet Arimini pronun-
ciavit, Malatesta, & Malatesta Ungaro filio, & sexcentis præterea Ariminenfibus, viris bonis, Crucis signum de Fortanerii manu in D. Columbæ accipientibus: eodemque mense Franciscus Ordela-
fus D. Mariæ in monte, prope Cæsenam, cœnobium, operibus, ac munitionibus sepsit. Venit interea in Flaminiam Egidius, comparatoque iusto exercitu, Faventiam circumfedit: Robertus Alidosius, Galeotusque, & Malatesta, cognomento Ungarus, Malatestii, vi. Non. Maji, castris ad Rontam locatis Cæsenatem agrum infestum reddere, hacque atque illac vagi, terrorem inferre: Comes Landus, magna-
que illius societas, Sextili mense, Cæsenam, inde in Ravennatum, Forlivienfiumque fines venit: ibique ad xii. Kal. Octobr. perstitit, quo tempore, cum Faventiam dedentibus se tandem Manfrediis, Egidius recepisset, discessit in Bononiensem. Faventia recepta, aliquotque opidis Joanni, & Guglielmo Manfrediis, ex foedere, datis, Forlivii, & reliquarum urbium expugnationem, in sequentem annum, appetente jam hieme, rejecit. Fortanerius Ravennatis Ecclesiæ admini-
strator, pridie Id. Octobr. inspectantibus, assentientibusque Nerio Liazario, tribusque aliis Canonicis; cum tunc plures non adessent; procuratorem suum fecit Angelum Archipresbyterum plebis S. Venantii è Cocanili, qui transigeret cum Malatesta, Pandulfi Malatestæ filio, & in quinquennium illi locaret, in Ariminesi, Montem Gemanum, Montem Columbum, Montem è Cruce, Villam Combriani, Montem Scudelum, & Maracanum: in Pisaurensi, Ligabizi, Catholicam, Gazoletum, quod tunc vocabatur, Castrum de Medis, Granarolam, Fanariam, Montem Gattignanem, Ecclesiæ Ravennatis opida, cum Bernabos Vicecomes Lugum teneret: jam enim Joannem Vicecomitem, Mediolani Archiepiscopum, Maffæus Stephani fratris filius, Maffæum hoc anno mortuum absque maribus, Bernabos frater, in ipso

A etiam Mediolanensi, Bononiensique imperio exceperat. Interea Verterius Balbus, Poani filius, & Paulus Ghetius, Philippi, Ravennates cives, oratoresque populi, universitatis, & singulorum privatim Ravennatum nomine, coram Egidio Cardinale Legato, Anconæ, confessi sunt, ab universitate, populoque Ravennate, superiores Pontifices, ipsumque præsertim Innocentium, Romanam Ecclesiam omnium parentem, Egidium Legatum, aliosque Ecclesiæ magistratus, & subiectos, ac fideles, fuisse plurimum læsos, atque ea maxime de causa, quod se ab ipsius obsequio, ac cultu contumaciter subduxissent, diu in defectione perstitissent, iniissent cum hostibus, perduellibusque illius, adversus eam, fœdera cum Bernardino potissimum Polentiano, milite, quo tempore ab ea is defecerat, pertinaxque aliquamdiu in eam fuerat. Cum enim urbem Ravennam, ejusque agrum ad Romanam Ecclesiam, & Pontificem Maximum summo jure spectare, nihilque cuiquam juris illis esse, optimè nossent, tamen illum sibi Gubernatorem, ac Defensorem temerè ascivisse, auxilioque uti & alios Ecclesiæ perduelles, juvisse: itaque teneri se iis pœnis, quæ legibus summorum Pontificum, Joannis præsertim xii. Benedicti xii. Clementis vi. & ipsius Innocentii item vi. essent de perduellionibus. Nunc Dei benignitate, ad ipsius gloriam, atque laudem, redire ad obsequium constituisse, rogare supplices, Egidium, ut reciperet, & pro ea, qua dedentes se ex animo Ecclesia con-
fuesset, perpetua humanitate complecteretur. Com-
mendavit plurimum Ravennatum pietatem Egidius, hortatusque, ut in officio permanerent, sacramentum apud se dicere eos iussit: quod cum statim Oratores fecissent, contactisque, quas Egidius in manibus habebat, scripturis, jurassent, Ravennates omnes beato Petro Apostolorum Principi, Innocentio Pontifici, ac successoribus, Romanæque Ecclesiæ, ac magistratibus illius in perpetuum fideles, atque obedientes futuros, tum pro potestate, quam illi per litteras apud Villanovam Avenionensis Diœcesis, pridie Non. Septembr. anno iii. Pontificatus scriptas, Innocentius dederat, Fortanerio Patriarchæ Gradenfi, Archiepiscopatus Ravennatis administratori, v. Kal. Januar. mandavit, ut ipse, aliufve ab ipso interpositus, omnes Ravennates, maresque ac fœminas, quantum decimum annum superantes, ad parendum Romanæ Ecclesiæ, Pontificisque, & Egidii Legati iussis, & ad ea, quæ Pontifex, aut Egidius ab illis exigeret piacula subeunda, sacramento obligatos, eximeret pœna Ecclesiasticæ detestationis. Cum autem Fortanerius, Ravennam venire, atque id exsequi, arduis Ecclesiarum suarum negotiis districtus, & propter bellorum, atque itinerum discrimina, nequaquam posse cerneret, Faventiae, v. Kal. Februarii insequentis
ANN. mccc
LVII. anni, Abbati cœnobii D. Joannis Evangelistæ Ravennatis, ordinis D. Benedicti, Amatori Rainaldo Ecclesiæ Ravennatis Canonico & Vicario, Francisco è Vineæ Abbati, Forlivienfi, ordinis Franciscanorum Conventualium Ravennæ, suas dedit, imposuitque partes. Idem Bernardino Polentano Egidius jam ante concesserat, ejusque & Guidonis filii, & Ravennatum pro Romana Ecclesia studium spectatissimum in hoc bello fuit, quo Flaminia ad Pontificium obsequium deducta omnis est. Nam Faventia, ita uti diximus, recepta, ad Forumlivii, & Cæsenam adulto jam vere, castra promoventur. Cæsenate negotium fuit durius aliquantò, quam putarent, tametsi Marcus, & Poltronus Philippini Marci Ottardi filii, Joannes cognomento Savanella Masii Aguselli filius, Jacobus Bastardi Aguselli, Ubertinus Fuschi Articlino, cives Cæsenates nobilitate insignes, tumultu, iii. Kal. Maji excitato, vitamque & felicitatem Romanæ Ecclesiæ & Cæse-

natis populi conclamantes, *Martiam Ubaldinam*, quam vulgo appellabant *Ciam*, *Francisci Ordelaſi* conjugem, tunc civitati imperitantem, *Sinibaldumque* filium, & *Joannem*, ac *Thebaldum*, *Ludovico* jam mortuo, natos, eorumque conductitium militem, & studiosos intra muri munitiorem rejecissent. Domos enim, quacumque referebant pedem, ad portam *Leonis*, atque etiam novam, *Ordelaſi* inflammaverunt, & *Cia*, *Georgium Tiberium*, compluresque alios capi, & in arcis carcere haberi jussit: & iii. Id. Maji, unâ cum *Sgaruglino* & *Petrugudola* capite mulctari. Hanc ob rem, quarto post die, Pontificiæ copiæ, sub centum circiter & octuaginta signis censiæ, unâ cum *Cæſenatibus*, ac *Malateſtis*, *Malateſta* præſertim *Ungaro*, & *Roberto Alidoſio* *ForoCorneliano*, quem tum *Malateſta*, ut ea ferebant tempora, equeſtri dignitate insignivit, *Egidii* Cardinalis Legati juſſu, xvi. Kalend. Junii, tanto cum animi, ac virium robore, impetuque munitiorem muri aggreſſæ ſunt, ut propugnatores deditiorem facere brevi cogentur, ipsaque *Cia*, turrim ſacram *Episcopatus Cæſenatis* igne concremarit. Verum cum arx opprimeretur in dies acrius, & jam ſe *Cia* obſistere non poſſe cerneret, xi. Kalend. Quintil. deditiorem & ipſa facit: quæ deinde unâ cum filiis, ac nepotibus in cuſtodiam ab *Egidio* eſt tradita. Hoc eodem anno *Savia*, *Joannis Alberici* filia, *Leonis Polentani* uxor, dum pridie Non. Jul. *Ravennæ* teſtamentum faceret, *Paulumque* & *Bernardum* ſuos ex *Leone* conjuge filios, hæredes inſtitueret, D. *Apollinaris* templo, ubi ſepeliri juſſit, prædium legavit, ut *Lampas* ante D. *Mariæ* Virginis imaginem, juxta ſacrarii fores, ſupra cancellos, perpetuo arderet. Id ſi Abbas unquam omitteret, venderetur prædium, & diſtribueretur in egentes pecunia. Interea Pontificiæ curſum victoriæ, *Britonorum* hoc anno, & *Imeldula* poſtero, vicina opida ſecuta ſunt: quamquam & *Imeldula* arcis præfectus ſatis diu repugnarit, & *Britoniana* arx cuniculis fuerit oppugnanda. Quinto Non. Maji Pontificiis copiis, in quibus *Arduinus* erat Abbas *Cluniacenſis*, Apoſtolici ſedis Legatus, *Forlivium* obſeſſum eſt, & cum variis deinde locis caſtra locata fuiſſent, tamen exeunte jam ſerè æſtate, urbs ipſa, & cetera deinde *Franciſci Ordelaſi* opida recipiuntur; cumque *Foropompiliani* ab *Ordelaſo* adverſus Legatum perpetua pertinacia ſteſſent, urbem *Carilla* ſolo exæquavit, & ſale ſparſam, ſede *Britonorum* translata, in perpetuum *Episcopatus* dignitate nudavit. Medicinam hoc tempore, cum magna laude, *Gulielmus* *Ravennas* *Phyſicus* excoluit, quem *Franciſcus* *Petrarcha* *Florentinus*, Poëta celeberrimus, cum medicos, & Medicinam inſectetur acerrimè, tamen magnopere extollit, incitatque ad Eloquentiæ ſtudia, ſcriptis ad eum litteris, ſenilibus, quæ adhuc exſtant. Hoc anno *Nolfum* *Montiſeltrii* Comitum, *Ravennatis* Archiepiſcopatus opida nonnulla turbantem, *Innocentius* Pontifex, *Fortanerio* adminiſtratore id poſtulante, per *Arduinum* Legatum, *Cæſenæ* agentem, & *Petrocinum* *Torcellanum* *Episcopum* hujus Provinciæ Rectorem, omni abſtinere moleſtia, mandavit. *Lambertus* *Polentanus* *Guidone* *Novello* genitus, *Faventie*, v. Kalend. Novembr. inteſtatus deceſſit. *Franciſcus* quoque *Ordelaſus*, *Venetias* abiens, infelix, humanarumque viciffitudinum ſpecimen, migravit è vita. *Nicolaus* *Florentinus*, Medicus inſignis¹ tradit *Veneni* genus huic fuiſſe ita temperatum, ut vel ſolo odore mortem inferret, & candentibus prunis injectum ſtatim, qui circum adeſſent, omnes interficeret. *Joanna* *Polentana*, *Hoſtaſii*, & *Lætæ* conjugum filia, *Bernardino* fratri, eiſdem parentibus nato, hæreditatis parentum ſuorum, qui deceſſe-

rant ab inteſtato, partem, quæ ad illam ſpectabat, ducatis aureis quatuor millibus, x. Kal. Decembr. vendidit. Ceterum *Bernardinus* anno milleſimo tercentefimo quinquageſimo nono, ſexto Id. Martii, ſunt tamen qui iii. Id. ſcribant, diuturno morbo conſectus, moritur. Hæredem fecit *Guidonem* filium, quem antea vivens *Ravennæ* Prætozem creaverat. Fuit, ut *Matthæus Villanus*² tradit, perſona luxuria; animo feroci, crudelique, & ut in tali imperio, alienæ virtutis, atque opum formidoſo: hinc familias vetuſta nobilitate inſignes delevit, non tam rapiendorum bonorum cupiditate incenſus, quam metu, ne aliquando adverſarentur. Itaque extra leviores opifices, & ruſticos, nemo tum *Ravennæ* eſſe. Ipſe, Eccleſiæ *Romane*, quam debebat, penſionem, palam quidem ſolvere, addiſtumque ſe illi, & obſequentiſſimum oſtendere, cum tamen magis vultum, quàm animum bonum haberet, occultè illam oppugnaret, & in *Flaminia*, *Picenoque* ejus hoſtes, ac perduelles juvaret. Secundis admodum rebus uſus, dum vixit: frumento, pecore, ſale, tributis acerbioribus ex civibus, atque agricolis, magnum pecuniæ numerum coëgerat: quorum omnium, & imperii etiam *Ravennatis*, *Cervienſisque* hæredem, uti diximus, teſtamento *Guidonem* filium reliquit. Is contra, ac pater, comitate in cives uſus, & ab illis amanter exceptus eſt, & non obſcura ſignificatione confirmatis omnium animis, expetitum clementiæ fructum, ac lenitatis decerpiſit: cum hoc interim ſpatio nihil omitteret, quod ad promerendam Pontificis, & *Egidii* gratiam facere arbitraretur. Eodem hoc anno; quo Præturam *Ravennatem* pro *Romana* Eccleſiæ, *Boniſacium* *Savignanum* *Mutinenſem* geſſiſſe, tabulæ publicæ declarant; quatuor florenorum aureorum millibus, opidum *Fuſignanum* a *Marco*, *Bernardini* cognomento *Maliciæ*, & *Andrææ* *Guidonis* filiis, *Cunii* Comitibus, pridie Id. Sextil. emit, atque eam etiam *Curtis* *Dominigaliæ* partem; inter *Lugum*, ac *Bagnacavallum* hæc eſt; quæ ſpectabat ad ipſos, cum ceteram partem a *Ludovico*, & *Bernardino* Comitibus item *Cunii*, *Ugolini* filiis, *Bernardini* nepotibus comparavit: cum etiam paulò ante multorum prædiorum, in *Caſtellionia* villa *Ravennatis* agri, poſſeſſionem confirmaret, de qua & *Bernardinus* pater, & *Hoſtaſius* avus, cum *Benvenuto*, & *Rainerio* *Pocheſpennis*, civibus *Ravennatibus*, qui apud D. *Salvatoris* habitabant, graviffimis ſimulatibus controverſiam habuerant, pace cum ipſis tandem *Pocheſpennis*, *Ghirardi* *Rangoni* *Mutinenſis*, *Jacobini* filii, qui tum *Ravennæ* apud *Guidonem* erat, opera facta: cum eos *Guido* benignè domum ſuam; quæ in regione D. *Michaëlis* in *Africoſco* erat; vocaſſet. Per idem tempus *Egidius* Legatus *Forolivii* plurimum delectatus; leges complures tulit, quibus *Egidianis* vocatis, omni paſſim *Flaminia*, ac *Piceno*, utimur. Cumque *Bernabos* *Vicecomes* *Bononiam* bello peteret, quam *Joannes* *Vicecomes* cognomento *Aulegius*, *Bernabovis* *Vicarius* libero ſibi imperio vindicarat; non abſque *Guidonis* *Polentani* ſtudio, eam habuit, *Aulegio* eam illi præmio compoſito, tradente: Quippe xix. Kalend. Februariæ inſequentis anni tumultu gravi in urbe conſtato, repente ex arce vexilla Eccleſiæ, atque *Egidii*, *Aulegius* animo longè a ſuis averſus, protulit, atque Idibus Martii *Petrum* *Nicolaum* *Farneſium*, exercitus Pontificii Ducem, recepit. *Egidius* inde die D. *Simonis* feſto, carrocio obviam miſſo, honorificè ab occurrente civitate acceptus, urbem introivit, nomineque Eccleſiæ *Romane* poſſeſſionem inivit. *Bernabos* tantam ſibi ademptam civitatem minime ferens, comparato ſtatim veteranorum militum

ANN.
MCCC
LVIII.

1. Tract.
IV. Ser-
mon. IV.
Cap. VI.
2. Tract.
III. ejus.
Serm. ſum.
II Cap.
IX.

ANN.
MCCCLIX.

2. Lib. IX.
Cap. XII.

577

ANN.
MCCCLX.

tum exercitu, *Bononiam* circumfedit: contra, *Egidius* magno, præsentique animo paravit se ad excipiendam belli hujus molem, tanta vi, tantaque constantia, ut facile omnes difficultates superaret. Non defuit etiam Pontifex, quin ad prophana, militariaque auxilia, adjungeret sacra, & ad *Fortanerium* Ravennatis Archiepiscopatus administratorem; *Avenione* viii. Kal. Septembr. Pontificatus anno viii. litteras adversus *Bernabovem* scriberet, omni *Ravennate* provincia divulgandas. In iis Pontifex, altius exorsus, scribit, *Joannem* xxii. summum Pontificem inhibuisse, ne quis *Romanæ* Ecclesiæ Provincias, *Flaminiam*, *Picenum*, Ducatum *Spoletinum*, Patrimonium beati *Petri* in *Tuscia*, Latii regionem *Campaniam* appellatam, ac maritimam, turbaret, occuparet, turbantibusve, aut occupantibus auxiliaretur: qui secus fecisset, is omnibus mulctaretur dignitatibus: filii, & nepotes ad sacerdotia minime habiles essent. Eadem confirmavit *Clemens* vi. & divulgari jussit: cumque *Joannes* Archiepiscopus *Mediolanensis* occupasset *Bononiam*, eum, illiusque studiosos, lege illa teneri declaravit. Quamobrem *Joannes de Sylva* è *S. Miniate*, popularis, *Lucanæ* Diœcesis, & *Guilherminus Arimundus* *Parmensis*, juris consultus, *Bernabovis*, *Matthæique Vicecomitum* fratrum, ipsius Archiepiscopi fratris genitorum, procuratores, in Cardinalium Senatum publicè introducti, & apud ipsum *Clementem* Pontificem professi, urbem illos *Bononiam*, & quædam alia in *Flaminia*, ad summum Pontificem, & Ecclesiam *Romanam* spectantia, occupare, & alia loca invadentibus favisse, supplices postularant, cum paratos sese dicerent, ad parendum, uti eos absolveret. Itaque *Clemens* illos ante, ita ut dictum est, juratos, absolvit, ea conditione, ut si quid denuo simile tentassent, occupassent, eadem lege tenerentur. Ceterum ejus civitatis tranquillitatem summo opere expetens, Archiepiscopum ad certum tempus, in quo si moreretur, *Bernabovem*, & *Matthæum*, in reliquum temporis substituit, suos, & *Romanæ* Ecclesiæ ibidem Vicarios, & Gubernatores fecit: ipsique *Vicecomites* per procuratores, primò, deinde ipsimet, sacramento polliciti sunt, adversus Pontificem Maximum & Ecclesiam *Romanam*, arma nunquam sumpturos, sed staturos ab illis, exterminaturos hæreticos, libertatem conservaturos Ecclesiasticam, urbem *Bononiam*, ex ipsius legibus civitatis, gubernaturos, Ecclesiæ loca non occupaturos: tamen haud ita diu post, iis spretis, civitatem *Orbitum*, & opidum *Bittonum* *Spoletinæ* diœceseos, occupasse, damna incolis attulisse, Archiepiscopum dum vixit, & eo mortuo, *Matthæum*, qui illi successit, *Bononiæ* nequaquam juxta illius leges, sed contra, præfuisse, quosdam cives nobiles extremo affecisse supplicio, alios relegasse, eorum sibi rapuisse bona, tributa inclementer imposuisse, exegisseque, & quamquam erant iis, quas diximus, legibus, administratione, Præfecturaque mulctati, *Bernabos*, *Matthæo* interim vita functo, sese adhuc Vicarium simulans, *Bononiam* ex illius elapsam manibus, invasisse, cives tributum conferre coëgisse, demum cum *Joanne Olegio* milite *Mediolanensi*, qui tum ea potiebatur, nulla a Pontifice impetrata venia, transegisse, *Joannem*, eam se urbem retenturum, libertateque Ecclesiastica penitus obtrita, sacratis viris, locisque tributata imperasse, ac mortem obtulisse, bellum gravissimum, magno conscripto exercitu, pro recuperanda illa urbe movisse, *Crepacorum*, castrum *Francum*, & pleraque alia *Bononiensis* ditionis loca hostiliter, & per prodicionem curasse capi, castello ad *Rhenum* excitato, ipsam *S. Mariæ* disturbasse Canonicam, ordinis *Augustiniani* Canonicis inde exactis. Quamvis autem *Egidius* Legatus, ac Vi-

carius, *Bernabovem* primò, antequam ea in Pontificis manus rediret civitas, per certos suos, & deinde etiam ubi magnis impensis, ac laboribus est recepta, quò *Romanam* Ecclesiam, ut matrem, ac dominam recognosceret, per Legatos, atque internuncios de restituendis opidis, & oppugnatione, exercituque dimittendo sæpe monuit, illi pollicitus, atque etiam *Gualdasio Lovabello* *Cremonesi*, quem *Bernabos* procuratorem ad Pontificem suum destinarat, non modò summam jus, se dicturum, sed gratiæ daturum locum, si quid illi ea in urbe juris esset, ipse tamen horum nihil efficere, ac potius urgere in dies obsidionem, premere incolas, agros vastare, majora dare omnibus sacris suburbanis ædibus detrimenta, excitatumque ad *Rhenum* castellum retinere. Quæ quamquam erant nota, mandasse tamen *Guillelmo*, titulo *S. Mariæ Trans Tyberim* Cardinali, ut ea diligentius investigaret, & referret ad Senatum: *Guillelmum* autem id accuratè fecisse, veraque esse retulisse. Pontifex igitur per has litteras *Bernabovem*, ac illius studiosos monuit, ut intra quadragesimum diem deducerent ab ea urbe, illiusque agro exercitum, cohiberent damna, opida *Egidio* Legato, aut *Brasco Fernandi*, Rectori *Piceni*, ac ejusdem civitatis pro *Romana* Ecclesia Vicario restituerent, alioqui omnem se absolutionem rescindere, atque irritam facere. Has acceptas *Fortanerius* a Pontifice litteras, & palam recitavit ipse, & ad subjunctos sibi, suffraganeos appellant, Episcopos, ut pervulgarent, misit, ii autem in *Fortanerii* litteris, *Ravennati* Ecclesiæ subjuncti numerantur: *Feretrans*, *Saffinas*, *Cæsenas*, *Cervienfis*, *Foropompilianus*, *Forlivenfis*, *Faventinus*, *ForoCornelianus*, *Bononiensis*, *Ferrariensis*, *Hadrianus*, *Cymacienfis*, *Mutinenfis*, *Regienfis*, *Parmensis*, ac *Placentinus*. Cum autem auxiliis evocatis *Egidius* magnum interea exercitum conflasset, in quo plurimum enituit *Guido Polentanus*, prævalentis etiam populi armis adjutus, *Bernabovis* copias, pugna ad ædem *S. Rossilli*, primo ab urbe lapide, vii. Kalend. Julias, postero anno, commissa, & summa contentione pugnata, dissipavit, ac prope delevit. *Ravennatem* hoc anno Præturam gessit *Rolandinus Canossa* *Regienfis*, *Guido Polentanus* in fœneratores acriter cavet. *Fortanerius* cum ad *Egidium* Legatum, florenos aureos CLXXV. quarti anni illius Legationis, cujus futurum erat ad pridie Non. Octobris initium, procurationem, ita stipendium, ac honorarium, uti diximus, vocabant; *Anconam* pridie Kal. Septembr. misisset, ab *Innocentio* Pontifice eo etiam liberatus vinculo, quo *Gradenfi* Ecclesiæ adstrictus tenebatur, & in Cardinalium collegium, mense Septembri, cooptatus, litteras ea de re ab ipso Pontifice, *Avenione*, v. Id. Octobr. Pontificatus anno nono scriptas, accepit: in quarum extrema pagella, cum ita adscriberet Pontifex: *Festina itaque fili, festina, & suarvi jugo, levique oneri Domini colla submissurus attende, ut sicut honoris factus es particeps, sic oneris, & mercedis participium sortiaris*: ipse ut obediret Pontifici, *Avenionem* proficiscens, de illius manu sacrum galeum accepturus in itinere *Patavii* obiit, ibidem ad *D. Antonii* sepultus. *Egidius* Cardinalis, Legatus, Episcopus *Sabinensis*, ne quid detrimenti *Ravennas* Ecclesia, in tot tumultibus sentiret, statim futuri Archiepiscopi nomine, opida illius certis hominibus custodienda tradidit, nec diu post, insequenti anno, qui fuit supra millesimum tercentesimum, sexagesimus secundus, v. Kal. Maji, Pontificatus anno x. ab *Innocentio* Pontifice *Petrocinus* è *Gasale* *Clo Ferrariensis*, subrogatur, vir juris Pontificii peritissimus, eloquentia, & philosophia præstantissimus, quæ omnia cum insigni fide, integritateque conjunxerat. Monachum primò in cœnobio *S. Bar-*

579

ANN.
MCCCLXI.ANN.
MCCCLXII.

tholomæi, propè *Ferrariam*, induerat, ordinem D. *Benedicti* professus, mox D. *Cypriani*, è *Muriano*, ejusdem ordinis, *Torcellanæ* Diœcesis, ab *Joanne* xxii. Abbas, quadraginta jam ferè annis, factus, *Torcellanum* Episcopatum ab *Clemente* vi. habuerat: quem cum decimum annum jam administraret, & huic Provinciæ *Flaminie* adhuc Rector præfesset, *Innocentius* Ravennatibus dedit Archiepiscopum adjecta pensione, quam solveret quotannis Cardinalium collegio: litterasque eodem die ad sacros viros *Ravennates* exaravit, scribens, ea se lege, qua *Clemens* vi. Pontifex Maximus designandorum Antistitum jus sedi Apostolicæ reservasset, Archiepiscopum illis *Petrocinum* præfecisse, jubereque, ut illum, qua deberent, obsequii, & cultus significatione reciperent: quod & factum est. Septimo autem Kal. Novembr. ad aram maximam templi D. *Apollinaris*, in opido *Aureolo*, Faventinæ Diœcesis, coram *Stephano* Episcopo Faventino, ad id muneris a Pontifice, unâ cum Episcopo *Foro Cornelianiano*, communiter, aut seorsum, ut res melius ferret, constituto, *Innocentii* vi. Pontificis litteras, de pallio, *Petrocino* Archiepiscopo *Ravennati* designato tribuendo, *Guillelmus Rubens* Ferrariensis, reddidit. Adjecit ad has ejusdem Pontificis item binas: unis, assignandi pallii, alteris, juramenti, quod esset a *Petrocino* jurandum, formula præscribebatur. Has cum *Stephanus* Episcopus recitasset, postulavit *Petrocinus* pallium, quod ei *Stephanus* in manum statim dedit, inde apud *Stephanum*, Ecclesiæ *Romanæ* nomine accipientem, *Petrocinus* sacramentum dixit ex formula. Vacabat tunc Pontificium solium, quoniam *Innocentius* paulò post quàm eas litteras scripsisset, migraverat ex hac vita: illique successor datus fuerat *Guillelmus* è *Grisaco*, Monachus, qui *Urbani* v. desumpto nomine viii. Id. Novembr. sacram Pontificatus Maximi insulam de more accepit. *Ravennas* Prætor pro *Romana* Ecclesia: ita enim habent horum annorum tabulæ; *Thomas Grassionus* Mutinensis hoc anno fuit, *Nicolaus Angelinus* Mutinensis item, ejus Assessor. Proximo, *Laurentium Pinottum* Episcopum *Regiensem* a se designatum, quod *Innocentius* decedens non potuerat, *Petrocino* Archiepiscopo *Ravennati* Metropolitico jure illi Præfecto, *Urbanus* Pontifex per litteras *Avenione*, pridie Non. Martii, Pontificatus anno primo scriptas magnopere commendavit. Cum autem sermo increbuisse, *Guidum Polentanum*, opido *Lugo*, & finitimis locis, adversus *Ravennatem* Ecclesiam, comæatum clam præbuisse, favisque plurimum, atque ea de causa, ne quis *Ravennæ* negotiaretur, neu annum illuc deferret, quingentorum florenorum iis, qui secus facerent, poena proposita, edictum fuisset, hoc ineunte anno, ita se *Guidus* apud *Egidium* Legatum purgavit, ut omni *Egidius* deposita suspicione, in veterem illum gratiam receperit. Nec multis post mensibus, *Lugum* Ravennatis Ecclesiæ opidum, & *Bononiensis* ditionis loca, a *Bernabovæ Vicecomite*, in Cardinalis utriusque amici, fide, ac religione deposita sunt: postquam enim diro Senatusconsulto *Bernabovæ* *Urbanus* Pontifex, in amplissimo Cardinalium Senatu, genibus innixus, sublatisque ad cælum oculis, ac manibus notaverat, ac diris devoverat, magnam *Bernabos* ab Legati Pontificii, & foederatorum copiis; ii autem erant *Polentani*, *Estenses*, *Scaligeri*, *Malatestii*, *Gonzagæ*, *Carrarii*que; ad *Soleriam*, in *Mutinensi*, accepit cladem, omni penè *Cisalpinæ* nobilitatis flore capto, in quibus *Sinibaldus* etiam *Ordelfus* *Forlivienis* fuit: itaque pertinaci, nonnihil tandem inflexo animo, de pace cum Legato agere: quæ tandem, *Petro* Cyprio Rege, qui per eos dies *Venetias*, ut postularet adversus *Turcas*, & *Græcos* opem, venerat; & *Arduino* S. Marcelli Car-

dinale, operam navantibus, insequenti anno, convenit: restitutaque opida, & captivi liberi dimissi. In hoc florenti rerum statu, *Azo*, & *Beltramus* *Alidosii* fratres, *Fori Cornelii* Principes, pace & ipsi inter se facta, in patriam restituuntur: superiore namque anno, cum venissent ad arma, & ab utriusque studiosis domus essent utrinque direptæ, *Comes*, id erat illi nomen, *Bononiæ* Rector, *Egidii* Legati fratris filius, eò accurrens, urbemque ingressus, eaque & illius arce *Romanæ* Ecclesiæ nomine accepta, Præfectum ibidem *Antonium Bentivolum* reliquerat, *Azonem* secum *Bononiam* deduxerat. Hoc eodem anno xv. Kal. Martii, *Egidius* Legatus, ac Vicarius in *Italia* Pontificius, ubi *Guidonis Polentani* fidem, obsequiumque ac studium in summos Pontifices, & *Romanæ* Ecclesiæ defensionem ab eo susceptam laudavit, per litteras suas *Anconæ* datas, cum & Vicarium *Ravennæ* fecit, & multis privilegiis honestavit: cum tamen *Guido* statim a *Bernardini* patris interitu, Vicarium se *Romanæ* Ecclesiæ, quod multa illius monumenta declarant, appellasset. Meliore is, quàm pater consilio usus, cives bonos, antiquosque omnes, qui dum *Bernardini* crudelitatem, iramque vitare cuperent, profugerant ex urbe, *Ravennam* revocavit: malos patris administratos, ac consiliarios ejecit. Cum autem *Urbanus* Pontifex Collegium *Bononiæ*, eorum qui darent litteris operam, instituisse, *Nicolaus* Episcopus *Tusculanus*, *Rainaldus* S. Hadriani Diaconus Cardinalis, ipsi collegio per litteras *Avenione*, xiv. Kal. Julii, Pontificatus anno ii. datas a Pontifice Præfecti, *Petrocino* Ravennati Archiepiscopo, iv. Non. Julii, *Avenione* scripserunt, ut è *Flaminia*, tres: è *Bononia*, *Bononiensisque* diœcesi, duos: unum è *Ferraria*, diœcesive *Ferrariensi* deligeret, qui ad Pontificii juris apti studium, eò mitterentur. Constituisse enim Pontificem, ut in eo Collegio, auditores viginti, inopes, è locis *Romanæ* Ecclesiæ in *Italia* nullo medio subjectis, oriundi, sua & Ecclesiæ *Romanæ* impensa alerentur. In locum verò eorum, qui aut decederent, aut studiorum cursum confecissent, alios, suo quemque tempore sufficeret. Quæ omnia curavit *Petrocinus* diligenter. Moritur hoc anno, vi. Kal. Septembr. *Malatesta Malatestius* senior, & *Arimini* ad *Franciscanos*, insigni pompa, tumulo componitur. *Guido Polentanus*, procuratorem suum xvii. Kal. Octobr. fecit *Bernardum Aversanum* *Foro Cornelianum*, ut *Danieli* è *Marchionibus Carrethi*, ordinis equitum *Hierosolymitanorum*, qui tum *Flaminiam* pro Pontifice Rector administrabat, privilegia a Pontificibus, Cæsaribusque sibi ac civitati *Ravennæ* tributa ostenderet. Procuratorem quoque *Petrocinus* Archiepiscopus suum constituit *Nicolutium Auximatem*, Pontificium scriptorem, ut ejus nomine debitum Pontificio solio cultum, obsequiumque, quod singulo biennio præstare præfens, aula trans *Alpes* commorante, tenebatur, adhiberet. Quod effectum a *Nicolutio* fuisset, sed nihil tamen, hujusmodi nomine visitationis, in ærarium Pontificium illatum, per litteras *Avenione* scriptas pridie Kal. Novembr. *Harnaldus* Archiepiscopus *Auximanus* testatur. Accessere interea *Ravennam* *Pesius Zattolinus*, & *Masinus Lablate* universitatis *Argentane* procuratores, quædam sibi a *Petrocino* privilegia dari, & immunitates concedi postulantes: quæ *Petrocinus* advocato, iv. Non. Novembr. in suum cubiculum Canonorum *Ravennatum* Cardinalium, & Cantorum, conventu, liberalissimè omnia dedit. Pacem inter *Florentinos*, ac *Pisanos*, de summa rerum inter se acerrimè decertantes, Pontificis nomine, cujus in *Flaminia* prophanarum rerum Vicarium gerebat, confirmavit; cum hujus negotii socium habuisset *Marcum Viterbiensem*, Franciscani ordinis

ANN.
MCCC
LXIII.

ANN.
MCCC
LXIV.

581

AN. MCC. LXX.
582
dinis generalem Præfectum, qui Cardinalis deinde fuit. Posterum annum incuntem excepit tumultus *Foro Cornelianus*, quo *Rainaldus Bulgarellus*, ad patriæ Principatum, summa ope nitens, viii. Kal. Febr. unâ cum aliquot popularibus, *Beltramum*, atque *Azum* civitatis Principes, in aedes eorum conjecit, appositoque ad fores, & quâ incendi poterat, igne, inflammare omnia, & capere illos contendebat: cum hora noctis tertia, eorum frater *Todeschinus* appellatus, cum peditibus, & tubicine, ac tympanista, adveniens, inito cum *Rainaldo* proelio, ipsum fudit, interemitque. Ceterum, ut hujusmodi motibus obviam iretur, consulereturque, quoad ejus fieri posset, quieti Provinciæ, *Petrocinus* Archiepiscopus, Pontificis Vicarius, *Forlivium* ad vii. Id. Martii, Conventum indixit, quò cum Provinciæ accessissent proceres, opida etiam omnia procuratores misere, *Andreasque Malatesta*, Abbas cœnobii S. *Ambrosii de Rancle*, diœcesis *Sassinatensis* advocato consilio *Rancli*, *Rolati*, *Civonrii*, *Pitullæ*, *Castagneti*, & *Ravasciæ*, eorum opidorum procuratorem *Bernardum Vicetinum* misit, qui obedientiam, obsequiumque, ac fidelitatem *Romanæ* Ecclesiæ juraret. Eadem de causa *Albericus Comes Petri Comitis Cunii* filius, *Zagonaria* Dominus, pro ipsa, quam tenebat, *Zagonaria*, & *Joannes*, *Franciscusque Nicolai* item Comitis *Cunii* filii, pro parte ad ipsos spectante ditionis agri *Cunii*, integro tamen jure, sibi ob conditiones pacis inter *Urbanum* Pontificem, & *Bernabovem Vicecomitem* initæ, quæsito, illuc *Oddum Zorzenum* *Bagnacavallensem* scribam, & *Mengucium* *Guidonis* è *Mutilliana* allegarunt, idque eò studiosius, quò *Petrocinus* constitutus erat in ea controversia cum *Bernabove*, de opidi *Zanogariæ* parte, deque nonnullis præterea fundis, arbiter. Ut verò firmius continere in officio populos *Petrocinus* posset, illi *Urbanus* Pontifex, iv. Id. Maji, Pontificatus anno tertio, Ecclesiasticam etiam jurisdictionem, subsidio tantum prophanæ, adjunxit: nec diu post per litteras, xi. Kal. Julii *Avenione* scriptas, mandavit illi, & *Danieli Carretto* Provinciæ hujus Rectori, ut quamquam alteris suis litteris, mandata generatim dederit, conditiones pacis cum *Bernabove Vicecomite*, milite *Mediolanensi*; ita eum appellat Pontifex; & cum omnibus, quos ejus fuisse studiosos, *Andruinus* titulo S. *Marcelli* sacerdos Cardinalis, Legatus, declaraverat, servanda esse, sigillatim tamen *Franciscum Ordellum* militem *Forlivensem*, ejusque factionis ceteros, quos *Bernabovi* adhæsisse *Andruinus* declarasset, ad eorum bona, in *Flaminia*, restitui, & ea pacta *Francisco* servari, quæ cum eo *Egidius* Episcopus *Sabinensis*, Legatus, fecisset. *Hofstasius Polentanus*, *Guidonis Novelli* filius, unica filia *Polentesis*, quam ex *Agnete* uxore, *Guidone Zambrasio* *Faventino* genita habuerat, relicta, hæredibus autem, cum esset *Patavii*, mense Julio, institutis *Marsilio*, & *Nicola Carrariis*, suis ex *Constantia* sorore, quæ *Jacobo Carrario* *Patavino*, nupserat, nepotibus, vitam cum morte commutavit. *Petrocinus* Archiepiscopus, ad Ecclesiæ suæ bona administranda conversus, *Bandino Uberti* ab *Romena* Comitis filio, opidum *Montem Boarium*, quod acceperat *Ubertus* jure *Emphyteutico* a superioribus Archiepiscopis, confirmavit. Ea autem erat horum pravitas temporum, & malæ consuetudinis corruptela, ut certa *Ravennæ* assignarentur a magistratibus loca, in quibus illiberalibus taxillorum, & foliorum ludis, dare operam *Ravennates*, qui vellent, impune possent, indeque vectigal nequaquam parvum exigeretur: adeò nihil multorum virorum proborum exemplo, ac præsentia, quibus abundabat,

A urbs *Ravenna*, plerique commovebantur. Nam, ut *Canonicos Portuenses*, *Dominicanosque* & *Franciscanos* fratres, ac D. *Adelberti* cœnobium in *Insula Pereo*, taceam, ubi monachi Deo serviebant, compluresque *Cisterciensis* ordinis in D. *Severi*, & in sacra domo hospitali D. *Petri*, in portæ *Ursicinæ* suburbio, *Crucigeros*, aderant apud D. *Apollinarem in Classe*, D. *Mariam* in *Cosmodim*, D. *Mariam* cognomento *Rotundam*, D. *Joannem Evangelistam*, D. *Vitalem*, D. *Martinum in Cælo aureo*, cui D. *Apollinaris* novi etiam titulus est, D. *Petrum* ad *Vincula*, *Ravennatis* agri, D. *Laurentium in Cæsarea*, & D. *Mamam*, ex D. *Benedicti* familia monachi, viri probitate inclyti, quorum tamen exemplum pauci sequebantur. Cum autem eodem hoc anno, *Urbanus* Pontifex *Arduino* Cardinali Legato scripsisset, de rebus *Fortanerii* Cardinalis Patriarchæ *Gradensis*, & administratoris *Ravennatis*, in florenis aureis duodecim millibus, atque etiam amplius, quo tempore *Fortanerius* est mortuus, obligatis, recuperandis, si quæ essent, quæ, uti scripserat, ad aliquot fratrum *Franciscanorum* cœnobia, aliosve homines, spectarent, eas, non absque *Ravennate* Archiepiscopo, qui tum fuerit, restitui præcepit. *Petrocinus* anno, qui insecutus est, cum in arcē esset opidi *Gradariæ*, Diœcesis *Pisaurensis*, xvii. Kal. Junii, *Pandulfo Malatestio*, *Malatestæ* *Ariminensis* filio, ejusque nepotibus legitimo connubio futuris multa jure *emphyteutico* concessit, quæ jam *Petrus Andreas* *Pisaurensis* Prætor, universitatis *Pisaurensis* nomine, in certum tempus, a *Guillelmo* Archiepiscopo acceperat. In iis, Mons est, *Cagnanus* vulgo appellatus, in Diœcesi *Pisaurensi*, vinetis, pratis, sylvis, agro feracissimo insignis, juxta *Cattilianum* rivum, a *Nubilaria* fluentem. Hæc se ab *Joanne Malatesta*, nepote *Joannis*, nati *Malatestæ* è *Veruculo* emisse, *Pandulfus* dicebat: *Joannemque* ab *Opizone* Archiepiscopo tabulas accepisse. Exitu anni, cum *Petrocinus* idem, de bonis *Fortanerii* per *Androinum* Cardinalem *Cluniacensem* appellatum, recuperatis, florenos aureos CLXXXII. ærario Pontificio solvisset, & aliquot alios Pontificiæ aulæ administris, quæ ex more debebantur, reliquas illi pensiones *Harnaldus* Archiepiscopus *Auximas*, in mensem Martium prorogavit, litteris Pontificatus *Urbani* v. anno sexto datis *Romæ* apud S. *Petrum*: quo *Urbanus* mense Octobri, magna omnis *Italiæ* hilaritate, redierat. *Guido Polentanus* proximo anno, qui fuit ab orbe redempto MCCCLXVIII. unâ cum *Galeato*, ac *Pandulfo Malatestis*, *Estensis* quoque, *Carrariis*, *Gonzagis*, aliisque viris Principibus, ingredientem Non. Januar. *Bononiam*, *Anglicum* Cardinalem, *Urbani* Pontificis fratrem, ejus urbis, *Flaminieque* ac *Piceni*, & *Galliæ Cisalpinæ* Pontificium Vicarium, insigni famulatu comitatus est. Annus insequens *Petrocini* Archiepiscopi attulit mortem, qui cum *Ravennæ* gravissimè ægrotaret, jamque concedente *Urbano* Pontifice condidisset testamentum, ad ea, quæ decreverat, in codicillis xii. Kal. Novembr. multa addidit, illudque in primis, ut *Juliano Nomajo* *Foroliviano*, *Medicinæ* Doctori, qui *Ravennam* ad illum curandum *Forlivio* venisset, aliaque præstitisset obsequia, ducatos aureos quadraginta legavit. Testamentum commisit fidei *Nicolai Auximatis*, *Protonotarii* Pontificii, *Bonincontri* S. *Cypriani*, *Uberti* S. *Joannis Evangelistæ* *Ravennatis*, *Joannis* S. *Laurentii* in *Cæsarea* *Abbatum*, & *Jacobi* prioris Præfecti cœnobii S. *Mamæ Ravennatis*, ut quæ in illo mandasset, exhaurirent. Hæredem instituit Archiepiscopum *Ravennatem*, qui in ejus locum proximè sufficeretur. Administrato itaque summa integritate Archiepiscopatu, cum ab *Urbano* Pontifice impetrasset eligendi facultatem sacerdotis, qui

583

ANN.
MCCC
LXVIII.ANN.
MCCC
LXVIII.ANN.
MCCC
LXIX.

584
ANN.
MCCCLXX.

ANN.
MCCC
LXXI.

qui illum a confessione criminum expiaret, ex hominum vita migravit: illique successor postero anno, x. Kal. Februar. ab *Urbano* datus est *Pileus*, cognomento *Prata*, quem plerique in opido *Concordia*, quod est *Aquilejensis* Diocesis, natum ferunt. Hic cum *Patavinus* Episcopus ad eam diem fuisset, domum ea in urbe, apud *D. Antonii Olysi-ponensis*, eorum, qui studerent, commodis ædificaverat, additis etiam, unde victus suppeditaretur, vectigalibus. Exstant *Urbani* litteræ, quibus Archiepiscopum illum *Ravennatem* renunciat, apud *S. Petrum*, Romæ, x. Kal. Febr. Pontificatus anno octavo datæ, atque item aliæ pridie Kal. Mart. quibus scribit, ad illum se pallium e beati *Petri* corpore per *Anglicum Albanensem* Episcopum, sumptum mittere, illi & *Petro Auximati*, sacro viro, quem *Pileus*, unâ cum *Martino Testa* Archidiacono *Ravennate*, ad illud petendum *Romam* miferat, Pontificio diplomati inclusum, illi reddendum, dedisse. Hoc autem anno cum in *Galliam Urbanus* rediisset, non absque ingenti sanctitatis apud omnes opinione, ibidem decessit: ad cuius solemnes exequias cohonestandas, *Bononiam* convenit *Pileus* *Ravennas* Archiepiscopus, & *Guido Polentanus*. Eæ summa pompa, tertio Non. Januar. & magna virorum Principum frequentia in *D. Dominici* celebratæ sunt, cum interfuissent etiam *Pandulfus Malatesta* *Ariminensis*, *Rodulfus Camers*, *Azo*, & *Beltramus Alidosii*, *Nicolaus Estensis* *Ferrariæ* Marchio, & longo ordine circiter octingenti atrati essent, officinæque per dies octo clausæ perstitissent. Ibi cum esset *Pileus*, habitaretque in regione *S. Antonini*, per *Jacomatium de Valle* *Canonicum Aquilejensem*, & *Angelum de Castellione Aretino*, Archipresbyterum plebis *Cocanilis*, Diocesis *Ravennatis*, & *Cusettum de Arnusano*, *Neumacensis*, familiares, procuratoresque suos ab *Artabolo*, Pontificio in *Flaminia* Quæstore, ab aliisque ad quos spectabat, xiv. Kal. Februar. petiit ducatos aureos mille, quos, nullo fœnore, mutuos dederat *Anglico*, Episcopo *Albanensi*, Cardinali, locorum Ecclesiæ *Romanæ* in *Italia* subjunctorum Vicario generali; neque vero eos frustra postulavit, siquidem *Anglicus* per ipsum Quæstorem, ac magistratus restitui *Pileo* statim mandavit. *Polentesia*, *Hostasii* *Polentani*; uti supra memoravimus; filia, cum testamento patris, qui illi mille & ducentas pecuniæ *Ravennatis* libras, legaverat, multum de suo jure detractum diceret, *Guidoni Polentano* vendidit, quidquid sibi juris in paterna hæreditate, adversus *Carrarios* fratres esset: *Hostasius* enim *Polentesiæ* pater, *Guidonis Novelli* patris, & *Rainaldi* patru; qui fuit Archiepiscopus designatus; & *Lamberti*, fratris, quem *Faventia* intestatum obiisse diximus, hæres fuerat. Cum igitur *Guido* *Carrariis* litem intendisset, jamque disceptatio funestum habitura finem videretur, dissidium statim omne *Anglici* Cardinalis, Episcopi *Albanensis*, & Pontificii Legati opera compositum est: compositionique *Constantia* *Nicolai*, & *Marsilii Carrariorum* mater assensit Kal. Augusti, *Patavii*, inspectante, testeque *Arsandino* jurisconsulto, *Rainerii* *Forlivienensis* jurisconsulti filio, qui tum incolebat, in *D. Margherite* regione, *Patavium*: cum *Carrarii* fratres, jura omnia, possessionesque, ubicumque locorum essent, quæ *Guido Novellus*, ac *Rainaldus*, suo, *Lamberti*que nomine, tum possidebant, cum anno mccccxi. mense Septembri, *Ravenna* sunt puls, *Guidoni Polentano* dimississent: & *Guido* ducatos aureos decies mille se illis persolutorum spondidisset: quæ tamen ad millia sex, opera *Anglici* Cardinalis, rediguntur. *Bernabovem Vicecomitem*, Lugum & aliquot alia *Ravennatis* Ecclesiæ opida, ipsamque *Bononiam* repetentem, novumque bellum,

585

A violata pace, inferentem, *Gregorius xi. Lemovicensis* summus Pontifex hujus initio anni *Urbano* subrogatus, communione, & omni dignitate privavit. *Pileus* Archiepiscopus, postero anno, vi. Kal. Aprilis in æde *Ursiana*, ne optimi Antistitis deesset officio, sacros ordines, magna accedentium frequentia, contulit. Legatus interea Pontificius, quo cum *Estenses*, *Carrarii*, *Florentini*, *Pisani*, *Lucenses*que arma conjunxerant, quamquam adversus *Bernabovem*, Ecclesiæ adhuc locis inhiantem, ad *Ruberiam*, hoc eodem anno, infeliciter dimicavit, adducto tamen ad suas partes *Joanne Acuto Britanno*; qui *Bernabovis* ad eam diem meruerat stipendia; ita ejus copias anno insequenti in *Brixianis* campis dissipavit, ut pacem denuo peteret *Bernabos*, atque anno mccccxxv. inducias in annum impetraverit. A Pontifice *Bagnacavallum*, *Cotignolam*, & *Consilicem*, hujus opida Provincie, *Acutus* stipendii loco habuit, quæ deinde ab *Acuto*, viginti millibus florenis emit *Nicolaus Estensis* *Ferrariæ* Marchio. *Joannam* *Polentanam* *Hostasii* filiam, cœnobii *D. Andreæ* *Ravennatis* Abbatissam hoc tempore fuisse comperio, cum in eodem cœnobio *Francisca* item *Polentana* sacra virgo degeret. *Andreas* e Comitibus *Cunii*, *Guidonis* filius, accipitrem unum, canes sagaciter odorantes duos, *Guidoni Polentano* quotannis præbebat, cum illi *Polentanus* opidum *Fusignanum*, & *Curtem Donigaliæ*, iis, aliisque additis conditionibus dedisset. Fuit autem *Guido Polentanus* mense *Februario*, *Ferrariæ*, ibique xiii. Kal. Martii, in ædibus *Nicolai Estensis* Marchionis, per *Bonsantinum Bosium* *Jacobi* filium, ducatos aureos ter mille quadringentos quinquaginta quatuor *Galeoto Malatestæ*, *Pandulfi* filio numeravit: quos *Antonius Pocheperenna* *Ravennas*, *Nerio* natus; qui quo tempore est mortuus, incolebat *Ariminum*; ipsi *Galeoto*, anno superiore, testamento reliquerat, *Polentanus* autem cum agros, domosque *Antonii* emisset, debebat. Qui ubi remigravit *Ravennam*, fœdus cum *Joanne Episcopo Agenensi*, Pontificio *Flaminie* Rectore, *Nomis* Augusti, in annum, cum in Provincia exsules ita crevissent, ut bonis quiete degere non daretur, junxit, iis legibus, ut quibuscumque exsulibus, damnatisve, in iis Provincie locis, *Romanæ* Ecclesiæ nullo medio subjunctis, quæ *Joannes* pro Pontifice administraret, esse per edicta non liceret, iis *Ravenna* quoque, & *Cervia*; quarum civitatum *Guido* in iis tabulis *Romanæ* Ecclesiæ Vicarius dicitur; agrisque earum, & omnibus *Polentane* ditionis locis, interdiceretur: nemo eos hospitio acciperet, aut juvaret auxilio, ac potius caperentur, remitterenturque ad facinoris locum. Quæ Respublica secus fecisset, ducentum, privatus civis centum florenis, mulctaretur, si exsuli poena corpore fuisset luenda: sin multa pecuniaria fuisset, Respublica duplo, privatus civis tantundem dependeret: sic tamen ut nunquam Respublica florenos ducentos superaret, privatus civis centum. Harum mulctarum pars altera fisci Pontificii esset, altera *Polentani*. In cujus ditionis locis clausis, per ipsius *Polentani* satellites, atque administratos, etiam *Joanne* ipso, ejusve iudicibus, atque administris, postulantibus, caperentur: extra ea loca, Pontificiis administris capere eos fas esset. Idem *Polentanis* satellitibus extra loca clausa jurisdictioni *Joannis* Rectoris subjuncta, liceret. Maleficio in locis, quibus Rector præest Provincie, ubi quis commisisset, cumque & universitates, & privati cives fuissent persequuti, etiam in agris *Polentano* subjunctis, eorum incolæ locorum adessent, faverentque persequentibus: qui secus fecissent, iis ducatorum decem multa singulis esset: ibidem captus, assignaretur *Polentanis*

ANN.
MCCC
LXXII.

ANN.
MCCC
LXXIII.
ANN.
MCCC
LXXV.

586

tanis magistratibus, nisi qui persequeretur, Ecclesie *Romanæ* magistratus esset: tunc enim illi dandum esse. Quem verò captivum sibi traditum, *Polentanus* magistratus haberet in custodia, eum Rectori Provinciæ postulanti, vel ejus Magistratibus statim concederetur. *Polentanis* satellitibus, Magistratibusque in Rectoris Provinciæ locis, eadem omnia licerent. Per hæc, nihil jurisdictionis Rectori, in locis *Polentani*, neque *Polentano*, in Rectoris, adderetur, aut detraheretur. Sed quamquam hæc ad tuendam Provinciæ quietem apta erant, ingentes tamen undique tumultus omnia perturbabant: siquidem cum omnibus grave imperium Pontificis Maximi videretur, quod Magistratus caritativi subsidii nomine, intolerabilia tributa inclementer exigent, plerique cives hæc rei indignitate commoti, Magistratibus Pontificiis omnibus pulsus, velle se pro Pontifice, civitates quisque suas, administrare affirmabant. In iis fuisse *Nequinum*, quod & *Narnia* vocamus, *Falsci*, Centum-cellæ, & pleræque aliæ urbes, a quibus initium defectionis manavit: licet prior fuerit a *Florentinis* origo: qui iis fortasse permoti nutantibus populorum studiis, in apertam adhuc defectionem nequaquam lapsis, cum *Bernabove* adversus *Romanam* Ecclesiam foederati, ad omnes scripserunt, se cunctas Ecclesie civitates in societatem accepturos, si studium libertatis professæ fuissent, atque ut ipsi, pro insigni publico nomen libertatis tulissent: sin minus, se illas loco hostium habituros, belloque enixe persecuturos. Itaque *Forlivium* mense Decembri in ipso D. *Thome* Apostoli pervigilio, defecit ab Ecclesia; *Gibellina*que factio, *Guelfam* expulit sibi valde imparem: cum autem populari libertate xv. circiter diebus, sese Civitas rexisset, Nonis Januarii, insequentis anni, *Pinus Ordelaus*, Francisci, ex *Joanne* fratre nepos, prima vigilia, urbem ingreditur, cum reliqui *Ordelaui* inde haud procul abessent: qui postridie ejus dici, in urbem admissi; fuere autem *Sinibaldus* Francisci filius, *Ciccus*, & *Thebaldus*; magno populi studio, opera potissimum *Petri Pungetti*, *Juliani Nomai*, *Nerii Florini*, *Calbi Moratini*, & *Dutioli Latiosi*, Legato Pontificio, & *Cichino Mengo*, *Azzone Argulioso*, *Jacobo Caputio*, *Oddone Oddo*, & multis præterea *Romanæ* Ecclesie studiosis, ejectis, *Sinibaldus* civitatis imperium arripuit. Per eisdem tumultus, civitatum proceres, qui occupato suarum civitatum dominio, inde exturbati, ab Ecclesie Magistratibus, exsulabant, intra *Galliam Cisalpinam*, atque *Apuliam*, ejectis Pontificiis Magistratibus, in pristinum statum rediere. Hinc *Bononienses*, quod se a *Gregorio* Pontifice frustra auxilium postulasse, & neque se, neque *Gulielmum* S. Angeli Cardinalem Legatum, ad tantos sustinendos hostes, satis instructos videre affirmarent, per quosdam nobiles tumultu excitato Legatum ipsum urbe egredi coegerunt, ac Republica instituta, quem statum Libertatis vocarunt, xii. Antianos, & Vexilliferum justitiæ creaverunt. Eadem defectione, *Colunnii* *Urfini*, *Sabelli*, ipseque urbis Præfectus fœdere cum *Bernabove*, *Florentinis*, *Viterbiensibus*, multisque aliis percussis, Pontificiis sese Magistratibus adversos constituerunt. Nihil tamen fuit, quod æquè omnium *Italicorum* Principum animos commoverit, ac *Perusina* defectio. *Perusini* enim aliorum exemplo, & Magistratuum tyrannidis prætextu, tametsi arcem Pontificii munitissimam in ea urbe exstruxissent, & aliquot ibidem milites præsidio haberent, *Gometiusque Bernotius* *Spoleti*, & *Asculi* Dux, militibus, ubique præfisset, sumptis tamen armis, *Bernotium*, qui se in arcem contulerat, ad deditiorem compulsum, urbe expulerint. Omnibus

A hinc ferè Pontificiis civitatibus ad defectionem versis, cum *Antonius Feretranus*, *Urbium* esset ingressus, totaque penè *Flaminia* trepidaretur, *Guido* quoque *Polentanus*, legibus abrogatis, quibus Pontifici obligabatur, cum *Foricornelii* *Regulis*, ceterisque qui ab *Romano* Pontifice defece- rant, fœdus fecit, accedentibus præsertim novis affinitatibus, quas tum, *Elisa* *Opizonis* *Estensis* *Ferrariæ* Principis filia, uxore ducta, tum *Aleta* filia *Guidonis Novelli*, *Francisco Gonzagæ*, *Guidonis* filio, *Aloysii* nepoti, in matrimonium collocata, contraxerat. Has urbes recuperaturus Pontifex, *Britonum* copiis, qui ex civitatibus *Armoricæ* putantur; in *Italiam* missis, omnem ferè *Flaminiam* perturbavit. Quamobrem *Pileus* *Ravennatum* Archiepiscopus, cum opida Ecclesie suæ occupari cerneret, *Astorque Manfredus* *Faventinus* *Regulus* nuperrimè *Granarolum*; quod *Romanam* Ecclesiam spectat, & ab *Lugo*, *Ravennatis* Ecclesie opido abest fermè millia passuum tria, vi facta cepisset, ipsumque *Lugum* fuisset bis jam a *Barbani* Comitibus oppugnatum, potiti fuissent, ac intelligeret, quàm parum esset Pontificiæ ditioni, adeo viribus imminutæ, fidendum, eodem anno mcccxxxvi. ut *Joannes Baptista Pigna*, vir doctrina, atque optimarum artium studiis eruditus, auctor est, in *Historia Principum Estensium* sua, sexto Id. Octobr. villam S. *Potiti*, & opidum *Lugum*, atque ejus arcem *Nicolao Estensi* *Ferrariæ* *Regulo* tradidit, adjectaque quingentorum florenorum pensione, quam quotannis *Ravennatibus* Archiepiscopis solveret. Vicarium illum Archiepiscopi *Ravennatis* fecit: sanxitque ut idem jus, & par auctoritas fratrem, illius, & fratris filium attingeret. Id autem eo majore causa a *Pileo* factum *Pigna* testatur, quod S. *Angeli* Cardinalis, Vicarius *Bononiæ*, uti diximus, Pontificius, ad quem deferre *Pileus* opidi illius præsidium voluerat, renuisset provinciam, seque minus aptum ad tuendum, & conservandum opidum affirmasset. Inter ea cum *Astorgius Manfredus* Ecclesie *Romanæ* loca infesta redderet, turbatis undique rebus, Episcopus *Ostiensis*, hujus tum Provinciæ Comes, qui *Faventinæ* morabatur, eam variis factionibus agitari conspiciatus, veritusque ne reliquarum exemplo duceretur, *Joannem Acutum* cum *Britannorum* cohorte evocavit. Ibi postquam aliquot dies perstitissent, ausi magnum scelus, templa, domosque diripere: cumque *Britones*, *Cæsenæ*, ad arma currissent adversus cives, advocatis *Britannis*, simul irrupere in eos, & ingenti clade, ad tria millia obtruncatis illis, urbem cruentarunt. *Gregorius* Pontifex tot malorum causam, suam esse ab *Roma*, ipsaque *Italia* absentiam conspiciatus, *Romanam* aulam denuò, *Romam* profectus, ad locum suum, unde abfuerat septuaginta jam annos, revexit: sub quod fermè tempus, *Venetis*, familia *Ravennas Lambescorum*, vetusto cognomento *Ingegnalia*, cum patritia fuisset, omnibusque Senatorii ordinis honoribus insignis, finem habuit. Anno insequenti, qui fuit a partu Virginis septuagesimus septimus supra millesimum tercentesimum, *Guido Polentanus* postquam *Cæsenatibus* fuit pollicitus aliquot militum auxilium, florenorum aureorum millia sex, in stipendium *Britonum* *Cæsenæ* commorantium, & reliqui exercitus Pontificii usibus, *Roberto* basilicæ duodecim Apostolorum Cardinali, Apostolicæ sedis in *Italia* Legato, mutua dedit: oppigneravit autem illi *Robertus*, portum, arcemque ac turrim *Cæsenaticam*. Jam enim *Guido* cum Pontifice in gratiam redierat, & Pontifex aliquot civitatibus, in quibus fuit *Bononia*, pacem petentibus, eam dederat, amantissimeque receperat. *Faventiam* tamen *Joannes Haucutus*; nam ita etiam scribitur; quadraginta millibus ducatorum; sunt qui

ANN.
MCCC
LXXVIII.

ANN.
MCCC
LXXIX.

389

scribant viginti; *Nicolaus Marchioni Estensi* vendidit, sed paulo post *Astorgius Manfredus* exsul, factione Marchionis fugata, *Sinibaldo Ordelafo*, & *Joanne Haucuto*, opera *Bernabovis*, faventibus, rapuit. Paulo post mortuo *Gregorio Pontifice* Maximo *Urbanoque* sexto, in ejus locum, v. Idus Aprilis anno millesimo tercentesimo septuagesimo octavo, subrogato, cum dissensiones in Italia multæ adhuc laborant, tùm *Ravennæ* pestilentia maximè est laboratum: Dissidiorum causa in primis fuit insigne ac perniciosissimum schisma, quod per multos post annos Ecclesiam fatigavit. Nam *Clemens VII. XIII. Kal. Octobris* hoc eodem anno, *Urbano* objectus, in duas omninò partes Ecclesiam distraxit: ex quibus *Ravennates* cum tota Italia, Urbanum, ut verum Pontificem, dominumque complexi sunt: qui *Pileum* Archiepiscopum *Ravennatem* Cardinalem, mense Septembri, titulo *S. Prædixis* adjecto, fecit. Sub id tempus *Samaritana Polentana*, Guidi, v. filia, *Antonio Scalligero*, Veronæ Principi nupsit. Fuisse autem magna, & excellenti pulchritudine ferunt, sed formam a superbia superatam: sic ut *Antonius* nuptiarum, & matrimonii diem, sumptu, ludorumque apparatu planè Regio celebraverit. Contra, *Clara Polentana* Pandulfi, qui in carcere obiit, filia, Christiana animi demissione insignis, ipso eventu, mortalium rerum vanitatem edocta, *Franciscanum* sacrarum D. *Clare* virginum habitum *Ravennæ* induerat: cumque hoc anno illius Abbatissam cœnobii gereret, ut refarciret damna, quæ superiorum, præsentiumque bellorum tumultibus illata fuerant, prædia aliquot cœnobii vendidit. Postero anno, licet *Bonomienses* a *Florentinis* impulsæ, prætexto schismate, quod in Ecclesia versabatur, iterum sese fœderatis applicuerint, ac liberos se, non hostes Ecclesiæ præferentes, statum libertatis redintegrarint, *Ravennæ* tamen nihil immutatum, *Galeotus Malatesta* Cæsenam sibi a *Gregorio Pontifice* traditam, magno deinde labore adeptam, pacatè ipse quoque administravit. Cumque *Paulam Blancam* Pandulfi Malatestæ filiam, *Sinibaldo Ordelafo* in matrimonium collocasset, ita illum deinde cum *Urbano Pontifice* reduxit in gratiam, ut tandem Pontifex suum, *Romanæque* Ecclesiæ Vicarium in duodecim annos urbis *Forlivii* certis additis præscriptisque legibus fecerit. Ceteri Provinciæ procures alius alio, in varias expeditiones abducti, liberum quieti in hac Provincia locum reliquerant. *Almericus* Alidossii filius *Barbiani*, ac *Cunii* Comes, pro *Urbano*, vi. Pontifice, adversus *Clementis VII.* copias, prope ipsam *Romam*, ad *Marinum* felicissimè, ut vir erat militari virtute clarissimus, pugnabat. *Ciccus Ordelafo* Venetorum ductabat cohortes eo prælio, quo *Genueses* *Francisco Carrario* Patavino Principi fœderati, captaque jam *Fossa Clodia*, Venetiis imminebant. *Astorgium Manfredum*; cujus hoc anno fratrem, *Franciscum*, *Nicolaus Estensis Marchio*, *Guidi Polentani* hortatu, è diuturno sex annorum carcere, pace cum *Astorgio* facta, liberum dimiserat; *Bernabos Vicomes*, ut *Venetis* satisfaceret, movere jusserrat, in *Genueses*, qui erumpentes ex urbe, illius exercitum, quam Societatem *Stella* vocabant; ita dissiparunt, ut ipse vix *Astorgius*, dissimulato habitu, incolumis cum paucis evaserit: cum tamen ad fossam *Clodiam*, magna clade superati deinde *Genueses* fuerint. *Guidonem Polentanum* propinquorum agitaverunt molestiæ, cum per hos dies *Rainaldus è Monte viridi*, qui *Polentanum* affinitate attingebat, urbis *Firmi* Dominus, a *Firmanis*, quod acerbiora illius imperia se pati amplius non posse dicerent, fuerit ejectus, nec diu post cum uxore, tribusque liberis in opido

A *Monte Falcono* captus, & *Firmum* ductus, proximo anno, capite pœnas dedit, in quatuor partes discerptus: filiis autem de mœnibus urbis, unà cum focis viginti quatuor, suspensis, fractæ cervicis essent. Forum *Pompilii* a *Sinibaldo Ordelafo* restitui coeptum. *Astorgius Manfredus*, cum *Franciscum* fratrem proditoris insinulasset; ita enim increbuit sermo; capi ipsum; & in opidum *Solarolum*, contrudi in carcerem iussit. Sed *Franciscus*, dum ibi teneretur, captis arcibus custodibus, per aliquot opidanorum benevolentiam, potitur opido; eodem hoc anno ad *XIII. Kal. Maji*, inducias in quatuor menses fecere *Guido Polentanus*, *Galeotus Malatesta*, *Pandulfi* filius, *Sinibaldus*, *Beltrandus*, *Joannes Agud*; ita enim ibi scribitur; *Franciscus Manfredus* atque horum affeculæ, singulis deinde quatuor mensibus renovatas: quas *Guido Ricciardi* è *Mutiliana* Comititis, filius, quod intelligeret se ex *Galeoti* fœdeteris esse: *VIII. Kal. Jun.* in opido *Balneo* probavit. Idem postridie fecit *Franciscus*, *Rogerii* è *Dovadula* Comititis filius, in *Tuscia* palatinus, cum in opido *Tredocio* esset. Ceterum *Carolo Pacio* in *Ravennate* deinde, excurrente, & infestum agrum reddente, mense *Novembri* pax convenit. Cum autem adhuc pestilentia *Ravennæ* atque omni *Flaminia* sæviret, *Urbanus* Pontifex anno *MCCC LXXXI.* facultatem omnibus hujus Provinciæ dedit, ut sacerdotem, qui illos a confessione criminum expiaret, deligerent: neque verò hoc tantum anno, sed & postero, adulto potissimum vere, invaluit, maximaque strage *Castrocarum*, inde *Forlivium*, mox *Faventium*, Forumque *Cornelii*, & finitimos colles, ficciore licet aere præditos, malè habuit. Adventit tamen in *Flaminiam* hoc anno ad *Neapolitanum* Regnum aspirans, & *Clementis* Pseudopontificis partes fovens, *Ludovicus*, qui & *Aloisius* dicitur, *Andegavensis* Dux, & unà secum *Allobrogum* Comes: postquam enim *Urbanus* summus Pontifex, *Joannam* *Neapolis* Reginam, quia cum *Clemente* sentiret, & aliis criminibus notaretur, Regno multaverat, *Carolusque* *Dyrachinum* renunciaverat Regem, *Joanna* illud Regnum, *Siculumque* *Ludovico* dono dederat, & eam *Clemens* donationem confirmaverat. Sed *Carolus* cum firmo exercitu aggressus Regnum, eo potitus est, ac Reginam suspendio necavit. Hinc *Andegavensis* Dux & suapte voluntate, & *Clementis* subdititii Pontificis studio, ut *Joanna* ferret opem, de cujus adhuc nece nihil acceperat, & *Urbanum* de Pontificatu dejiceret, cum exercitu in *Italiam* contendit: & mense *Augusto* *Flaminiam* cum quinquaginta armatorum millibus peragravit: Obvius illi *Guido Polentanus* *Ravennæ* Princeps, officii causa, occurrit, & cum partes *Clementis* tueretur, jovit commeatu, perpetuusque illi fuit in *Flaminia* comes. Idibus, juxta *Forlivium*, ad portam *Sclavoniam*, duxere castra, quæ in rure *Ronco* sunt metati: ipsiusque *Polentani* instinctu, *Roncum*, *Bagnolum*, & *Carpenam*, *Forlivienfis* agri villas incendio cremarunt, expugnationemque urbis frustra tentarunt: cum ad *Clementis* partes, *Italicas* adducere civitates niterentur, & pleræque jam a *Clemente* starent. Cum autem *Albericus* è *Barbiano* societatis *Italicorum* Dux, è *Piceno*, *Forlivium* cum tercentis equitibus, eodem mense, esset ingressus, & *Galeotus Malatesta* commeatum negaret, abiere in *Neapolitanum* *Andegavenses*. Hoc anno, *XVII. Kal. Septembr.* *Theodaldus Ordelafo*, *Ludovici* filius, pestilentia oppressus, decessit annos natus viginti novem. *Guido Polentanus*, *Galeoto* Malatestæ *Ariminensi*, *Cæsene* speciatim *Flaminie* generatim *Reктору*, sex *Florenorum* aureorum millia, per *Joannem Ro-*

ANN.
MCCC
LXXX.

ANN.
MCCC
LXXXI.

ANN.
MCCC
LXXXII.

590

Rosellum Aretinum, *Nicolaus Balbo*, & *Joanni Ugodonitio* Foro-Corneliano, procuratoribus suis, *Ferrariae*, in ædibus *Nicolai*, & *Alberti* Estensium Principum, in cubiculo Amoris, coram *Dondacio Malvicino à Fontana*, milite *Placentino*, & *Francisco Ariosto* Bononienſe, tum incolente *Ferrariam*, numeranti, portum *Cæſenaticum* cum arcibus, ac turri tradidit, a ſe ad eam diem poſſeſſum, quòd quincto abhinc anno *Robertus* Baſilicæ duodecim Apoſtolorum Cardinalis, Pontificis, & *Romane* Eccleſiæ nomine, pro totidem Florenorum millibus, cum portum, eaſque arces illi, uti ſupra memoravimus, oppigneraret. Vades autem *Polentani*, & *Malateſtæ*, *Nicolaus*, *Albertusque* *Estenſes* fuerunt. *Bernardinus* *Corius* auctor eſt, *Guidonem* *Polentanum* anno MCCCLXXXIII. ab *Galeoto Malateſta*, *Joannis* *Haucuti*, & *Bernabovis Vicecomitis* auxilio, *Ravenna* pulſum: *Malateſtamque* *Ravennæ* Principem, ab *Haucuto*, & *Lucio*, *Bernabovis* genero, factum: quem etiam Principatum; ſi eidem *Corio* aſſentimur; diu obtinuit: nam ad annum MCCCLII. quo *Joannis Galeatii Vicecomitis*, *Mediolani* Ducis, peractum funus eſt, *Pandolphus Malateſta*, *Galeoti* filius, *Ravennæ* Princeps ſcribitur, qui illi funeri, ſumma pompa celebrato, interfuit. Faciunt tamen quæ a *Polentanis* geſta in tabulario Reipublicæ *Ravennatis*, & in aliis ejus ſæculi monumentis leguntur, ut ab hoc Scriptore, ob oppugnationem in errorem inducto omnino putem diſſentiendum. Oppugnatione autem fuit, quia cum ob peſtilentiam hoc tempore *Ravennæ*, ac multis aliis orbis partibus graſſantem, *Guido*, patriciique *Ravennates*, ſæpe ac diu ruri commorarentur, *Galeotus Malateſta*, qui aſſidue in cogitationem incumberebat propagandi imperii, in ſpem venit *Ravennæ* potiundæ: nam fuere, qui ad eum proſecti, dicerent, urbem *Ravennam* civibus ſerè deſtitutam, ipſoque præſertim Principe, occupari non eſſe diſſicillimum. Quod cum *Malateſta*, miſſis ſpeculatoribus, verum comperiſſet, ſtatim copiis, quas potuit, comparatis, coactaque non parva manu agricolarum, *Ravennam* contendit. Verum *Guido* re interea cognita, ad urbem accurrerat, diſpoſitisque vigiliis cum *Malateſtiniani*, intempeſta nocte, ſcalas ad muros admoſſerant, non ſine miraculo, atque ope Divorum tutelarium, ut *Spretus* auctor eſt; eos facile repulit: tresque ex iis, qui mœnia conſcenderant, captos, in furca ſtrangulavit. Occupavit tamen *Galeotus* hoc anno *Polentam*, *Culianellumque* *Ravennatiam* opida, & per Comitem *Lucium*, Comitis *Landi* Germani filium, *Cerviam* *Guidoni* ademit. Proximo anno, IV. Idus Novembris, *Lucia* *Canſignorii Scaligeri* filia, *Bernardini Polentani*, *Guidonis* filii uxor, quæ Magnificæ, & generoſæ, ut pater Magnifici & excelsi, titulo inſignitur, oppreſſa morbo, inſpectante, aſſentienteque marito, *Ravennæ*, ſuis in ædibus, quibus erat *Palazzetta* nomen, in regione D. *Michaëlis in Africoſco*, intra domos, & palatia *Guidonis Polentani*, quem appellant Magnificum, teſtamentum condidit, hæredemque inſtituit *Antonium Scaligerum* fratrem: *Bernardino* marito, quod ſuppellectilis, & gemmarum reliquum erat, & florenorum aureorum decem millia, quæ illi *Canſignorius* pater teſtamento reliquerat ultra dotem, & mediam partem dotis, filiis communibus non exſtantibus, juxta leges *Ravennates*; nam exceſſerat è vita *Guido* eorum filius; legavit. Arcas tres, quas obſignari mandaverat, & claudi clavesque donec *Veronam* mitterentur, apud *Aliſiam Polentanam*, *Estenſem* Marchioniſſam; quam illuſtrem, dicit; juſſit eſſe; *Veronam* mitti voluit ad *Jacobam Favacii*, & *Bartholomæum Verononenſem*, cucullatum *Franciſca-*

num illi a confeſſionibus, cum erat *Veronæ*; ipſi eas, quæque incluſa in illis eſſent, venderent omnia, & in egentes, inque alios pios, uſus erogarent. E panno aureo rubro veſtem, villanam appellatam, *Urfiano* templo reliquit, conficique ex ea ad aram maximam ſtragulum juſſit. Alteram eadem conditione, carulei coloris ſacræ D. *Vitalis* ædi reliquit. Nutricibus, ancillis, à cubiculo, quæ ibi quinque numerantur, nutricum filiis legavit multa, quæ omnia fidei *Aiſæ*, & *Bernardini* conjugis commendavit. Florebat philoſophiæ, ac medicinæ gloria *Nicolaus Badajus*, civis *Ravennas* nobiliſſimus hoc tempore, quo *Ludovicus* *Andegavenſis* Dux, commiſſo in *Apulis* prælio, *Alberico è Barbiano* pro *Carolo* Rege, & *Urbano* Pontifice fortiter dimicante, ſuperatur, & vulnere conſoſſus, mœroreque animi conſectus migravit è vita. *Urbanus* maximo liberatus metu, *Neapolim* ſe ad Regem *Carolum* contulit, ſed cum poſtulata quædam ſua, contra quam putarat, reſicerentur, Pontifex ad minas converſus, eò iracundiæ Regem compulſit, ut *Urbano* per aliquot dies in publicum prodeundi poteſtatem non permiſerit: quamobrem diſſimulata *Urbanus* injuria, impetrataque ab Rege venia, *Nuceriam* proſectus, eam urbem firmis conſectim præſidiis munit, novos Cardinales creat ſeptem ex veteribus, in quibus *Pileus* *Ravennatum* Archiepiſcopus fuit; in carcerem contrudit, & criminum adverſus Regem quæſtionem inchoat. Qua re permotus Rex, *Urbanum*, cum ſatis magno exercitu, *Nuceriam* circumſedit, omninoque cepiſſet, niſi *Raimundus Balcianus*, eum, ad proximum litus deductum, *Genuenſium* triremibus ad id inſtructis clam impoſuiſſet: quibus dum *Genuam* Pontifex trajicit, ex ſeptem Cardinalibus, quos *Nuceriam* captos, comprehenſos adhuc tenebat, quinque ſaccis involutos mari demerſiſſe *Platina* memoriæ prodit, quod diceret, eos, cum Rege, & Cardinalibus *Gallis*, *Clemente*que ab eis pseudopontifice creato, contra ſe conjuraſſe. *Corius* tamen ſcribit, omnes in cuſtodia quidem habitos, ſed incolumes *Genuam* devexiſſe. Utcumque, certifiſimum eſt, *Pileum* *Ravennatem* Archiepiſcopum, unà cum *Petramala* Cardinale, *Genuam* perveniſſe ſalvum, indeque ex *Urbani* manibus elapſos ambos, ad *Joannem* primò *Galeatium Vicecomitem*, mox *Avenionem* ad *Clementem* ſubdititium Pontificem, inexorabilis, & præcipitis, nimiumque ſuſpicacis hominis iram veritos, auſuſſe. Sub id tempus exitu anni milleſimi tercenteſimi octuageſimi quinti, *Forlivii*, *Sinibaldus* *Ordelaſus* a *Cicco*, & *Pino* *Ordelaſis*, fratris filiis, & aliquot præterea civibus conjuratis, nocte intempeſta, Idibus Decembris, captus eſt: nec multis poſt menſibus exceſſit è vita cum *Joannes* *Ordelaſus*, ejus liberandi cauſa, multa fruſtra tentafſet. Quoniam verò *Almericus* *Barbiani* Comes, a quo veteris militiæ decus eſt *Italicis* reſtitutum, *Tuſciam* armis infeſtam reddebat, *Bononienses* veriti, ne deinde in eos moveret, conjunctis cum *Nicola* Marchione *Estenſi* copiis *Barbianum*, *Zagonaramque* opida adoriuntur. Cepit Marchio *Zagonaram*, *Barbianum* *Bononienses*, obtruncato ibidem *Alidoſio*, *Almerici* patre: ſed cum opidum, ut polliciti fuerant, minime diruiſſent, fecere, ut *Almericus* haud ita diu poſt, eodem juvante Marchione, illud receperit. Interea cum *Antonius* *Scaliger* *Veronæ* Princeps, *Samaritanæ* *Polentanæ* uxori, familiam non ut Principi, ſed quaſi Regiſſe comparafſet, eoque adductus eſſet dementia, ut reſectis ab uxore, pulſisque veteribus ſuis familiaribus, & miniſtris, novos ex ejus ſententia accepiſſet, qui ad ſenſum, cupiditatesque Dominae eum accommoda-

ANN.
MCCC
LXXXVII

rent, factum est, ut nihil aliud quam uxoris blanditiis studentem, illiusque omnibus annuentem votis, opes, amique deseruerint, multique finitimi Reguli ejus Regno inhiarent. In iis primus *Franciscus Carrarius* fuit, *Patavinus* Princeps, qui misso, cum aliquot equitum turmis, *Francischino Caldonatio* Tridentino, cum esset repressus, majore comparato exercitu, illum fudit, ac fugavit. Itaque *Samaritanæ* consilio, *Antonius*, *Hostasium Polentanum*, quartum hoc nomine, *Samaritanæ* fratrem, *Ravenna* accitum, omnibus copiis suis præfecit. Secum quidem magnam ex omni *Flaminia*, *Ravennæ*que præsertim, manum adduxerat *Hostasius*, verum prælio cum *Azzone Ubaldino*, *Carrarii* exercitus ductore, ad castrum *Baldum* commisso, anno MCCCCLXXXVII. mense Martio, tanta clade superatus est, ut duobus millibus amplius ex suis, desideratis, ad tria autem millia, cum omnibus vexillis, tabernaculis, impedimentisque captis, vix incolumis *Veronam* se receperit. Hinc major patuit *Joanni Galeatio Vicecomiti*, ad occupandam *Veronam* aditus, quamobrem haud ita diu post *Samaritanam* *Ravennam* præmissa, noctu *Antonius* *Venetias* fugiens, omnia amisit. Sunt tamen qui *Samaritanam* secum navi devexisse *Venetias* eum scribant, & *Ubaldinum*, non *Azonem*, sed *Joannem*, qui filius *Azonis* fuit, appellant, quibuscum non disputo: nam *Venetis* aliquando *Samaritanam* habitasse, ex tabulis *Ravennatibus*, *Venetisque* certum est. Per eosdem ferè dies, *Guido Hostasii* & *Samaritanæ* pater, *Ravennæ* acceperat, *Lucium Germanum* Comitem, è prælio sese recipientem, quo in *Castrocarianis* primo campis, inde ad opidum *Ruffium*, cum *Cecco*, & *Pino Ordelafo*, ceterisque *Forlivianis*, infelicissimè, omnibusque ferè suis captis, & ipso in primis Comite *Conrado* fratris filio, dimicaverat. Cum suppetias *Forlivianis* *Bononienses*, per *Guidonem è Sciano*, & *Philippum Vermem*, fortes Duces, tulissent. Interea *Pileum* *Ravennatem* Archiepiscopum *Urbanus* Pontifex & sacra purpura privavit, & de Archiepiscopatu dejecit, Archiepiscopo *Ravennatibus* dato, *Cosmato Meliorato* Sulmonense: Pontificii jurisconsultissimo, Diacono, & *Valvensis* Ecclesiæ Præposito. Exstant ipsius litteræ Pontificis hac de re datæ *Perusii*; quò se jam è *Genua* contulerat; Non. Octobris, anno x. Pontificatus, ad populum *Ravennatem*, quibus mandat, illum ut recipiant, eidemque pareant. Habentur & aliæ, tum ad universos Ecclesiæ *Ravennati* subjunctos, tum *Ravennatum* sacratorum conventui eodem die scriptæ, quemadmodum & iv. Id. alias scripsit ad *Carolus* hujus Provinciæ Rectorem, & ad *Malatestam*, *Pandulfi* filium, *Pisaurensem*, & ad *Pandulfum Malatestam* *Ariminensem* Regulos, *Domicellos* appellat; & *Romanæ* Ecclesiæ Vicarios; quibus magnopere hortatur, ut *Cosmatum* juvent auxilio, & commendatum habeant. *Ravennam* mense Decembri *Veronensis Scaligeri* exercitus venit, quem dissipato jam, ita uti supra memoravimus, *Antonio*, *Joannes Galeatius Vicecomes* unà cum urbe *Veronæ* habuerat, confluentibusque quotidie nobilibus viris multis, egregiè instruxerat: ne verò esset in otio, ii primò in *Bononiense* duxerant, ibique complures morati dies, adversus *Forlivianos* promovent castra, eam se urbem *Joanni Ordelafo*, qui erat in eo exercitu, & equites. ccc. pedites aliquot, atque exsules *Forlivianos* secum ductabat, recuperare velle jactantes. *Aureolum* primum tentatum est, inde *Flumana*, mox *Caminatæ*, cum *Joannes* paternæ hæreditatis jure, ea sibi opida deberi diceret: sed cum, nullo dato responso, ballistis, ac sagittis inde rejiceretur, itum est ad alia *Ra-*

vennatis Archiepiscopatus in *Cæsenati* opida: *Bulgariam* ibi opidum primò expugnatum est, ac direptum, multis aliis, eo metu, se dedentibus, in quibus *Casalbonum* fuit, *Polenta*, *Culianellum*que: inde trajecto amne ad *S. Archangelum*, ac *Longianum* abiere: quibus frustra oppugnatis, *Britonorum* redire, ac *Ravennam* se tandem conferre coacti sunt. Hic vero cum multa inter eos minime convenirent, *Joannes Ordelafo* relictis sociis, apud *Malatestas* militavit, exercitus, cum stipendia decissent, haud ita diu post dissolutus est. Postero anno, quo *Bononienses* mense Junio, loco inter *Faventiam* & *Forum Cornelii* medio, *Cassiri Boniensis* vocati, jecerunt fundamenta, *Antonius Scaliger*, jam *Veronæ* Princeps, socio venenum illi præbente, in *Forolivianis* montibus, apud *Tredotium*, Non. Augusti, miser, & infelix, migravit è vita. *Pileus* ab *Clemente* subditio Pontifice in *Italiam* Legatus missus; cum se adhuc, uti antea fecerat, Cardinalem *Ravennatem* scriberet; nixus est *Florentinos* ab omni studio, sensuque Pontificis Maximi flectere: quod efficere cum non potuisset, id tamen in nonnullis *Romæ* finitimis civitatibus est assecutus.

ANN.
MCCC
LXXXVIII

LIBER SEPTIMUS.

594

A N N U S erat a partu Virginis octuagesimus nonus supra millesimum tercentesimum, cum *Guido Polentanus*, ductus, puto, ejus metu pestilentia; quæ non hanc modo Provinciam, sed omnem penè *Italiam* vastabat; licet mente, ac corpore valens, quædam tamen, iv. Id. Novembris *Ravennæ*, suis in ædibus, quæ erant in D. *Michaëlis* regione, teste, inspectanteque *Arardo Spreto*, *Antonii* filio, *Ravennate*, *Francisco Ghezio*, *Jacobi* filio *Forliviano*, atque item aliis, ad testamentum in codicillis addidit: solio tum Pontificio ob *Urbani* vi. interitum, ut in iis habetur tabulis, vacante. Legavit autem prædia in agro *Ravennati*, seu *Lungipressi*, sex, è quorum fructibus adolescentulæ quotannis duodecim nuptui traderentur, libris xxv. doti in singulas dictis: in matrimonium etiam, eadem dicta dote, collocarentur aliæ duæ, ut *Feliciæ Turriane*, *Ricciardini* filia; parentaretur: omnibus annis induerentur panno rustico egentes, qui erubescere ora hominum consueverant, triginta. His peractis, ex eo quod è fructibus superesset, primum darentur sacerdotum *Ravennatum* Conventui, anniversariis illius exsequiis auxilio, solidi singulis annis, *Ravennates*, centum: totidemque ipsius nomine *Feliciæ*. Res deinde Divina de Trinitate, de sacratissimo corpore Christi, de Virgine Deipara, centies, D. *Gregorii*, nonagesies, ut illi justa solverentur, fieret: ipsique idem *Feliciæ* curaretur, cujus etiam nomine, qui in egestate essent, quindecim, donarentur vestitu. Hæc autem exsequi jussit *Maccafavam* *Odonis* filium, *Garzinum* *Gargium*, & *Andream Lanium*, qui & prædia illa excolenda curarent: & fructus reciperent. Horum si quis decederet, duo reliqui, adlegerent tertium: si duo interirent, unus, reliquos crearet. Omnibus simul decedentibus, instituit è *Franciscanis* fratribus tres, totidemque è *Dominicanis*, in hac Provincia optimos, quorum pietate, atque judicio, tres *Ravennates* cives, ad id muneris evocarentur: idque in perpetuum. Quod si qui suorum hæredum, nepotumve, sese inferrent in hæc prædia, ut contra ac testator jussit, facerent, hæreditate mulctaretur, eorumque portio ad illos spectaret, qui se non intulissent. Quòd si omnes id hæredes committerent, ad *Rempublicam Florentinam* hæreditas veniret. Dum autem sui hæredes, nepotesve urbis *Ravennæ* imperio

ANN.
MCCC
LXXXIX

rio potirentur, immunia omnino ea prædia iussit esse: sin privari eos imperio casus ferret, ex hæreditatis suæ fructibus, tributa conferri: quæ si etiam hæreditas dissolveretur, ex ipsorum prædiorum vectigalibus solverentur: quod reliquum esset, distribueretur in egentes, qui vere egerent, quosque egestatis, jure puderet. Singulis autem mensibus, sacerdotum Conventus in D. Petri majoris Ravennatis, pro mortuis officium persolverent. Hæc legavit Guido, cujus in iis codicillis ita appellatur nomen: *Magnificus, & potens dominus D. Guido de Polenta, natus quondam recolendæ memoriæ Magnifici militis D. Bernardini de Polenta*. Neque tamen malè eum habuit pestilentia: sed hæc quod non fecit, fecere filii: insequenti siquidem anno, v. Kal. Februar. ab Opizone, Hostasio, & Petro filiis, scelerata cupiditate imperii, ad summum facinus progressis, captus, perpetuis tenebris & carceri damnatus est: ubi tandem interiit. Plerique scribunt, uxoris suæ insignem pulchritudinem, ceterarumque foeminarum venustatem spernentem, adolescentulorum forma delectari illum, abutique plurimum consuesse. Reliquit tamen filios mares septem, Bernardinum, Opizonem, Hostasium, Petrum, Aldrovandinum, Azonem, & Anglicum: foeminas tres, Samaritanam, Beatricem, & Sineam. Mares pari dominatu administrare urbem cepere. Cum verò cives aliquot nimis sapere viderentur, Opizo, multis in exilium missis, alios è medio tellendos curavit: in quibus *Ægidius Martellinus*, jurisconsultus, *Arardus Spretus*, Nicolaus Tuduranus, & *Guillelmus Mongardinus*, viri egregii, & præstantes, emicuerunt. *Mengoli Lazari* ornatissimi civis bona, cum haberi ipse non potuisset, fisco addicta. Quamquam autem *Antonius Spretus*, Arardi pater, & alterius *Arardi* nepos, *Magdalenam Manfredam* Faventinam habuerat in matrimonio, sic ut aliqua fortasse haberi ob id ratio *Arardi* potuisset, ea tamen noverca fuerat, cum *Arardus* ex *Jacoba Gotifreda* Foroliviana, priore *Antonii* uxore natus esset. Interea *Bonifacius Nonus*, Urbano Pontifici Maximo subrogatus, exitu Decembris, superioris anni galorum *Pileo* restituit, & quoniam *Cosmatum* Archiepiscopum *Ravennatem*, ab Urbano Pontifice, *Bononiensem* Episcopum factum, *Bononienses* repudiaverant, ipse eodem die, hominem virtutibus inclutum, in Cardinalium collegium, titulo *S. Crucis in Hierusalem*, cooptavit, & *Ravennatis* Archiepiscopatus administratorem esse voluit: *Cosmatus* verò, quoniam retinebat adhuc *Pileus*, Cardinalis *Ravennatis* nomen, Cardinalem se *Bononiæ* appellavit. Eodem hoc anno millesimo tercentesimo nonagesimo, quamquam ea penuria *Romæ*, in *Tuscia*, *Piceno*, ac *Flaminia* fuit, ut libræ tritici ducentum, ducatis aureis quatuor venirent, tamen cum tertium aperuisset *Bonifacius* annum Jubileum, ita omnis se suis sedibus commovit *Europa*, ac directo *Romam* versus itinere vias omnes, urbemque ipsam per integrum annum, infinita, ac continenti mortalium turba, obsedit, ut quotidie ad quatuor hominum millia, tanti boni consequendi gratia, *Ravenna* transiisse scribantur. Per id tempus *Florentini* cum *Bernardino*, *Hostasio*, *Opizone*, & *Aldrovandino* *Polentanis*, *Guidonis* filiis, qui suo, & *Azonis*, ac *Petri* fratrum nomine agebant, iniere de mercibus per *Ravennates*, ipsamque urbem *Ravennam*, & loca *Polentanis* subjuncta, terra, atque aqua devehendis, pactiones: quæ ratae habitæ sunt *Florentiæ* in Senatu, coacto, primò quidem *Joannis Marii Camporinii Asculani*, Præfecti, vocatu pridie Kal. Junias. mox *Fantini Georgii Veneti*, Prætoris, ipsis Kal. Junius. *Bonifacius* Pontifex

A cum *Auriolum* opidum, unà cum *Forlivii*, *Pompili*, *Sassina*, & plerisque aliis opidis in duodecim annos, Vicario *Romanæ* Ecclesiæ nomine, *Cecco* & *Pino Ordelaſis* fratribus concessum, Ecclesiæ *Ravennatis* esse, *Cosmato* Archiepiscopo docente, didicisset, eam opidi confirmationem abrogavit. Posterum annum nulla res *Ravennæ* ANN. MCCCXCI. perturbavit, tametsi mense Augusto, magnum inceptum fuerit inter *Malatestas*, & *Antonium Urbinatum* Comitem, bellum. Florebat hoc tempore *Joannes Ravennas*, qui cum a *Francisco Petrarca* multa didicit, tum illud magnum attulit adjumentum hominibus nostris, ut orationem B Latinam efficerent, quòd complures *Ciceronis* libros, qui adhuc cæcis tenebris obruti, non cognoscebantur, in lucem vindicavit, & docendo, ad eloquentiam, exercitationemque dicendi primus viam aperuit: ut nihil sit mirum, *Leonardum Aretinum* de illo dicere solitum, uti *Blondus* testis est; è diuturno exilio ad *Italos* eloquentiæ studia revocavisse: nam Divino favore; ut dicere idem solebat *Aretinus*, primus post *Petrarcam*, qui paucos admodum *Ciceronis* libros viderat; incitavit ad bonarum litterarum studia, *Petrum Paulum Vergerium*, *Robertum Rubeum*, *Poggium*, *Guarinum Veronensem*, *Victorinum*, multosque præterea doctissimos viros, unde quidquid C nunc eloquentiæ floret apud *Italos*, manavit. AN. MCCC XCII. no nonagesimo tertio supra millesimum tercentessimum, mense Febuario, *Sicina* *Guidonis* *Polentani* filia, *Gentilis Varani* Camertium Principis filio in matrimonium collocatur, quæ annulum induit, *Antonio Montegranello*, *Ferrariæ*, *Varani* nomine præbente: ipsique *Bernardinus*, & *Hostasius Polentani*, *Sicina* fratres, *Leonoram*, & *Catharinam*, e nobili *Carrettorum* familia, *Marchionis Cevæ* filias uxores duxerunt: quas nuptias cum *Albertus Estensis*, *Ferrariæ* Princeps conjungendas curavisset, quòd *Polentani* fratres, D *Elisa* sorore nati essent, eas novas nuptas *Ravennam* venientes, *Ferrariæ* hilariter, ac benigne aliquot dies tractavit. *Britonorum* acriter mense Aprili a *Pino Ordelaſo*, qui superiore anno, *Riversano* etiam fuerat potitus, oppugnatur. Sed Pontificiis jussis discedere ab incepto coactus est: ejus loco, *Venantia* illi uxor filium peperit, ne cedere *Catharinæ Cechi* uxori, quæ & ipsa filio maritum auxerat, videretur. Sed quamquam magna apud omnes lætitia ob *Venantia* partum fuit, cito tamen, ut sunt humana; filio obeunte recidit ad luctum: qui eò etiam accidit major, quòd vi. Idus Aug. ejus copiae a *Carolo*, & *Pandulfo Malatestis*, magna clade ad *Buseclum* superatae sunt, cum diceretur, subsidarias *Forolivianas* cohortes, dum *Faventia* transirent, ab *Astorgio Manfredi* oppressas, pax tamen Octobri mense convenit. Interea *Polentani* fratres, cum celebratis *Ravennæ* Regio penè apparatu nuptiis, ad confirmandum imperium versi, perpetua varietate, *Lugii*; quod antea anno MCCCXLIV. pridie, Non. Novembr. *Barnabovæ* restituentem receperant; & *Cotignolæ* possessionem & adimi, & restitui sibi vidissent, anno ab ortu Christi MCCCXCIV. pridie Non. No- ANN. MCCC XCIV. vembr. cum *Nicolao tertio* *Estensi*, *Alberti* filio, *Ferrariæ* Principe, pro ea *Padi* ripa, cui ab rectitudine, *Fili* cognomentum est, ea opida permutarunt. Aliqui non desunt tamen, qui non *Lugum*, sed *Bagnacavallum* commutatum affirmant: sed *Polentanos* posterioribus etiam annis *Bagnacavallo* dominatos certissimum est. Insequenti anno *Thebaldus Britonorianus* Episcopus, ANN. MCCC XCV. qui *Ravennatem* Ecclesiam, Vicarius, pro *Cosmato* 597 Archiepiscopo administrabat solemnem supplicatione omnium ordinum virorum indicta, præstantes,

tes, & venerandas reliquias sepulcro ex marmore condidit, in æde *Ursiana*, ad aram, cui titulus *S. Crucis* est, a D. Rainaldo Archiepiscopo, uti supra memoravimus, erectam, & dedicatam. In illis Crucis Christi frustum satis ingens numeratur: adest & myrrhæ parum, quam Christi Deo infanti Reges obtulerunt: omnium autem ferè nomen, & collocationis testimonium, ipsi sepulcro ex marmore insculptum adhuc legimus, cum antea subter ipsam aram occultè jacerent. Per idem tempus, cum Azo *Estensis*, Nicolaum propinquum, tum primum Alberto patre mortuo, *Ferrariensem* Principatum adeptum, oppugnaret Opizo, & Petrus Polentani, Azoni tulere supplicias: Ravennæque unà cum Joanne Barbianensi, Cicco Ordelafo, & Ludovico Zagonariano coactis copiis, per *Ravennatem* agrum Opizo, ad Padum eas pro Azone deduxit: sed cum eas Nicolaus, qui rem senserat, repulisset, trajicereque jam Padum incipientes, comparatis aliquot navibus, penè oppressisset, confestim Joannes cognomento Salius, facta in Pinetum excursionem multa bona Polentanorum est deprædatus: Franciscus Bellaja Ferrariensis Dux classis, ad caput Hordei, unde fossa Ravennam deducitur, *Ravennatum* castellum incendit. Moritur proximo anno, qui fuit nonagesimus sextus supra millesimum tercentesium, Hostasius Polentanus, in Divique Francisci quod D. Petri majoris jam appellatum memoravimus, pridie Id. Mart. ejus ordinis habitu indutus ad sepulturam humi datus est. In oblonga, & quadrata, qua fossa contegitur, è marmore tabula, ubi ejus & insculpta imago; hæc circum incisa leguntur: HIC JACET MAGNIFICUS DOMINUS HOSTASIUS DE POLENTA, QUI ANTE DIEM FELIX OBIENS OCCUBUIT MCCCXCVI. DIE XIII. MENSIS MARTII: CUJUS ANIMA REQUIESCAT IN PACE. Utrisque ad caput, insignia Polentanorum gentilitia, ad pedes, sceptrum habet. Quod autem, quia ante diem sit mortuus, felicem obiisse inscribant, fecisse puto, maximas inter eos fratres dissensiones, quibus Polentanorum familia ad extremum ferè interitum perducta planè fuisset, nisi, dum variis militabant locis, & cum externis etiam disceptabant, odia intestina nonnihil remisissent. Sic autem sese inscribere solitos, ex tabulis hujus sæculi publicis cognovi. Opizo, & Aldrovandinus fratres de Polenta, Ravennæ &c. pro S. Romana Ecclesia, in temporalibus, Vicarii generales necnon Rectores, Protectores, Gubernatores, atque Defensores civitatis Ravennæ, & ejus districtus, ac communis, universitatis, & singularum personarum, ipsorum civitatis & districtus. Interea cum Joannes Galeatius Vicecomes, Dux Mediolani primus a Vincislao Cæsare creatus, bellum Francisco Gonzagæ Mantuano Principi movisset, ita illuc omnia Italicorum versa sunt studia, ut nihil Ravenna, neque verò Flaminia ad scribendum postero anno attulerit: Carolus Malatesta, & Joannes de Barbiano, Vicecomitis in Minicio devicere classem. Sed proximo anno Venetorum opera pax convenit. Per eos etiam dies Polentani fratres, cum Nicolao Estensi, acerrime de finibus decertabant, & Comiti Barbiani opem tulerant, multoque funestiorum finem habiturum fuisset dissidium, nisi eodem hoc anno MCCCXCVIII. Franciscus Carraria Patavinus Princeps Ferrariam profectus eam dissensionem, tamquam arbiter. xv. Kal. Septembr. composuisset, ea conditione, ut ab utraque parte ablata quæ fuissent, in antiquum statum, antequam utrinque excursions essent factæ, restituerentur. Edicta capitalia, damnationes, & quæstiones, antiquarentur: Mutuis subsidiis, dum opus esset, se ipsos inter se juvarent, atque interea Nicolaus

ANN.
MCCC
XCVI.

ANN.
MCCC
XCVII.

ANN.
MCCC
XCVIII.

598

A per quinque annos, *Capitis Urceorum*, quod & *Hordei* appellant, castellum, quod ad fossam est, ex *Ravennati* ad Padum pertinentem, aliquo ex parte restitutum, retineret. Rebus igitur sic compositis, Polentani haud multo post, ut *Estensis* juvarent partes, conjunctis cum societate *Rosæ* viribus; eæ cohortes erant veteranorum militum, in quibus militabant strenui Duces: Bartholomæum Gonzagam, Estensi infestum, per Flaminiam, ut in Picentes iret, transeuntem, ad Roncum opidum, commisso tumultuario prælio, cum omnibus suis capiunt, ingentique metu, ac periculo Estensem liberant. Anno millesimo quadringentesimo, Pileo mortuo, qui se Ravennatem Cardinalem, cum Ravennas Archiepiscopus fuisset, ita uti diximus, appellabat, licet Ravennates Paulum Scordilum, Ecclesiæ Ravennatis Præpositum, & Canonicum Cardinalem, Archiepiscopum subdelegissent, tamen Cosmatus Archiepiscopus, Ravennatem Ecclesiam Bonifacio Pontifici liberè resignavit, xvii. Kal. Octobr. Bonifaciusque statim illam Joanni Meliorato Sulmonensi, Nicolai, Cosmati fratris filio, in minoribus ordinibus constituto, jurisque civilis candidato, detulit, eodemque die scripsit ad sacros viros Ravennates, hujusque civitatis, ac Diocesis populum binas litteras Romæ apud S. Petrum, anno Pontificatus xi. datas, quibus certiores eos hac de re fecit. Septimo autem Idus Novembr. Anglicus Polentanus, Guidonis filius, Protonotarius Apostolicus, in ædis *Ursianæ* sacrario, teste, inspectanteque Jacobo Alpino Parmensi, Ravennate Archidiacono, atque item aliis, testamentum fecit: in quo post multa, cœnobio D. Petri ad Vincula, & S. Mariæ in Luminaribus Rectori, in aliosque pios usus Legata, hæredem ex assè instituit Opizonem fratrem, dum viveret: eo mortuo, illius hæredes, dimidiam fructuum hujus hæreditatis partem in egentes erogarent, reliquam sibi haberent: nam & ipse id se facere Anglicus affirmat, seseque bonis omnibus nudare, ut ad expianda sua, ac parentum crimina, rejectis rebus hujus sæculi inanibus, & illecebris voluptatum, quod reliquum esset vitæ, Divini Spiritus instinctu, peregrinationibus, contemplationibus, precibus, & aliis quæ præpotenti Deo placerent, operibus daret. Id verò curasse Anglicum puto, Albatorum religione perfusum, qui sub id tempus Ravennam venientes, maximum civibus terrorem intulere. Erant hi, hominum multitudo ingens, quæ originem ducere ab Henrico Secundo Rege Castellæ credebatur: cui cum esset renunciatum, Divam Virginem Deiparam, alba veste contectam, pestilentiam ob maxima hominum peccata, sævissimam prædixisse, Rex ordinem horum hominum, qui amiculo albo induti, orbem peragrarent, & Deum placatum efficerent, instituerat: viri autem, ac mulieres, albis linteis, oculis tantum exstantibus, involuti, ex iis, quas adibant Civitatibus, se applicabant ad illos, ac sacerdotem, ingentem Christi Cruci suffixi imaginem præferentem, sequuti bini ab una urbe ad aliam instructo agmine procedebant: totaque jam Italia diffusi, ubique ad populos concionabantur, & in compitis precationem Dominicam, salutationemque Angelicam recitabant. Verùm sacerdote horum Principe, juxta Viterbium, capto, & Romæ tandem perinde, ac superstitioso, Bonifacii Pontificis jussu, cremato, finem ille ordo habuit. Postero anno cum ludos apparatusimos in foro Cæsariati Carolus Malatesta fecisset, præpositi sunt distribuendis præmiis Opizo, & Petrus Polentani fratres: per eisdem ferè dies, cum Joannes Bentivolus, malo, ut plerique scribunt,

ANN.
MCCCC.

599
ANN.
MCCCC.

Astor-

Astorgii Manfredi consilio, *Bononiæ* sibi dominatum ascivit. Visus est anno insequenti circiter finem Februarii, & Martii initium, in Oriente, satis magnus Cometes: primum obicurus, & non admodum longis crinibus, sed clarior in dies, & longioribus. Duravit per mensem, solemque Orientem præibat: *Pinus Ordelaſus* hoc anno *Forlivii* Princeps, & *Scarpetta* item *Ordelaſus*, in arce *Ravaldino*, migrarunt ex hominibus. Anno MCCCIII. *Petrus Polentanus*, cum *Alberico*, quem *Almericum* etiam vocabant, *Cunii* Comite, *Ludovico Zagonariano*, & *Manfredo Barbianensi*, Ferrariam profectus, *Nicolaus Estensi* persuadere conatus est, ut adversus *Joannem Mariam Vicecomitem*, Mediolani Ducem, quem patre nuper demortuo multorum defectio-nes, *Rubeorumque* præsertim, sollicitabant, cum *Bonifacio* Pontifice, & ipsis *Rubeis* foedus faceret. Quod cum effecisset *Nicolaus*, toto eo bello egregiam, strenuamque *Polentanus* cum Pontificiis operam navavit. In suspicionem autem vehementem, *Albericum* adduxerat *Astorgius Manfredus*, Faventia Princeps, qui cum *Vicecomite* se conjunxerat, & *Vicecomes* Jacobi Vermis astu, *Faventinam* arcem obtinuerat: neque verò ii solum, sed & *Carolus*, & *Malatesta*, cum Pontifice, ac *Florentinis* sociarunt arma, cum tamen contrà, pro *Vicecomite Pandulfus Malatesta* Florentinos ad *Aretium* vastato agro, ve-

A xaret, ac *Pisis*, Perusique bella non deessent. Mense autem Martio, *Thomas Nova* Genuensis, *Castricarianæ* arcis custos, Pontificiis acceptis litteris, numeratisque sibi nummum aureorum duobus millibus, eam arcem Reipublicæ *Florentinae* assignavit. Is autem datus est huic bello finis, ut *Foro Cornelio* ab *Alidosio*, in Pontificiis fidem, ac tutelam; ipso tamen Vicario, tradito, *Bononiaque* & *Assisio*, ac *Perusia* a Pontifice receptis pax sit consecuta: cum tamen abavi mei præcipitem *Othoboni Tertii*, feramque Tyrannidem experti, & *Parma* patria pulsi, diversa exilia quærentes, pars, viam iis calamitatibus aperuerit, quibus nepotes adhuc, successu variis modis eludente, premimur. Anno, qui est pacem illam insecutus, cum Faventiam *Almericus* infestam redderet, *Joannes Galeatus*, *Astorgii* filius, *Paulo Ursino* Pontificiarium copiarum ductori, qui *Bononiæ* morabatur, accito, urbem ipsam Faventiam dedit: cum etiam paulò ante *Forum Corneliolum*, *Alidosio* se dedente, ipsiusque Vicario urbis relicto, *Paulus* accepisset. Sub id tempus, *Henricus Alferus*, *Astensis*, generalis *Franciscani* ordinis Præfectus, *Ravennæ* moritur: cujus adhuc sepulchri *Ravennæ* exstat ad D. *Francisci* è marmore tabula, cum ejus imagine, nudatis pedibus, sculpta, incis-que circum his vetustate exesis carminibus.

QUI SE VESTIGIA NUDIS
FRANCISCI SI PULCHRA JUVANT EXEMPLA TUORUM:
HUNCQUE QUI JACET HIC, SUPPLEX VENERARE PARENTEM,
QUEM TULIT HASTENSI PROLES INSIGNIS IN URBE
ALTERA: VIR SANCTA GRAVITATE COLENDUS, ET OMNI
EXIMIA VIRTUTE NITENS, CENSORQUE SEVERUS,
PROPTER HONESTATIS, ET RELIGIONIS AMOREM.
. TIAM UT PIETAS IN CORDE PECTORE SEMPER
FIRMA FORET, FIDEIQUE PUGIL, CONTEMPTOR HONORUM,
AMBITIOSA QUIBUS MORTALIA CORDA TUMESCUNT.
JAM BIS NOVENOS, GENERALIS, REXERAT ANNOS
VIXERAT ET NOVIES DENOS HENRICUS IN ORBE
CLARUS IN ASTRIFERI CUM SEDE RECEPTUS OLYMPI,
LIQUIT HUMI LONGA CONFECTUM ÆTATE CADAVER.

Petrus Polentanus cum totus ad acquirendam ex bello gloriam incumberet, sub *Malatestæ Malatestii* imperio, apud *Venetos*, adversus *Franciscum Carrarium* Patavinum Regulum stipendia meruit: cumque inter ipsum, & *Antonutium Aquilanum* dissidium fuisset ortum, dum *Paulus Sabellus*; qui in *Venetarum* copiarum, imperium, *Malatesta* abeunte, successerat; in opido *Bassanello*, commoraretur, *Opizo Polentanus* frater, unà cum *Venetis* quatuor patriciis, ut dissidium componeret, profectus, dum per *Brentellas* transiret, ab aliquot *Carrarii* militibus, qui erant ibidem in insidiis dispositi, cum patriciis *Venetis* captus, ab *Jacobo Panico*, in opidi *Saccensis* propugnaculum primò, deinde *Patavium* ad *Carrarium* adductus, miserè, acerbèque unà cum patriciis *Venetis* affectus est, nec ante è custodia dimissus, quàm *Veneti*, *Carrario* strangulato, *Patavio* potiti fuerint. Sunt qui captum etiam, & in eodem carcere habitum fuisse *Petrum* fratrem, ac vitam cum morte commutasse dicant. *Opizo* tandem emissus, a *Venetis*, grati animi ergo, quod eo in bello præclare se gessisset, in iuorum Senatorum ordinem, cum omni posteritate cooptatus est: *Ravennam* autem regressus, fratribus omnibus, extra *Aldrovandinum*, vita jam functis, illum etiam interficiendum curavit, *Al-*

D & fraternis cadibus parto, potitus. Vixit nihilominus deinde, ut justum Principem decet, amari potius, quam timeri cupidus, commutasseque genus vitæ bono consilio, ac summa felicitare est visus. *Elisam* filiam, *Joanni Pio*, *Marci* filio: *Cassandram* alteram filiam, sed legitimo nequaquam ortam concubitu, *Ludovico Valirano* Ravennati jurisconsulto uxores dedit. Interea cum *Bonifacio* Nono vita functo *Cosmatus*, qui unà cum *Joanne* fratris filio *Ravennatem* Archiepiscopatum administrabat, Pontifex Maximus esset factus, vocatusque *Innocentius Septimus*, *Joannem* Archiepiscopum sacra purpura exornavit, & *sanctæ Crucis in Hierusalem* titulum illi adjunxit: iisdem autem ferè diebus *Albericus* Barbiani Comes, qui habebat in hac Provincia, *Lugum*, *Barbicanum*, *Zagonaram*, *Cotignolam*, *Rivulumsiccum*, *Dutiam*, *Tussignanum*, *Granarolum*, *Mancolum*, *Montemcadunum*, *Fragnanum*, *Plebem S. Andreæ*, *Lollianum*, & *Castrum Bononiense*, nobilia opida, cum impediret, ne *Bononiam* commeatus adferretur, a *Baldassare Cossa* Cardinale, Legato, bello petitus, mense Augusto, *Lollianum*, *Fragnanum*, *Plebem S. Andreæ*, *Montemcadunum*, *Mancolum* & *Granarolum*, amisit: quamobrem pacem facere cum Legato coactus est. Sub idem tempus *Cicco Ordelaſo*, *Forlivii* Principe mortuo, cum *Antonium* filium, parvulum, in Principatu reliquisset, ad arma accurrens populus, magistratus si-

bi, & dominatum urbis, arce *Ravaldina*, & opidis agri occupatis, adscivit. Ceterum advenit statim *Baldassar Cossa* Cardinalis Legatus, mensēque Octobri urbem obsidet, adductoque secum *Alberico* Barbiani Comite, ita eam obsidionem diligenter & ex animo curavit, ut XII. Kal. Novembr. *Astorgio Manfredi* abscindi cervicibus caput iusserit, quod diceret, significare illum *Forolivianis*, quæ in castris fierent. Postero autem anno, ipsum tandem *Forumlivium*, mense Majo, certis acceptis, datisque conditionibus habuit, & ex civibus aliquos multavit capite, plerosque relegavit, ad portamque *Sclavoniam* Cittadellam excitavit. *Innocentius* Pontifex, contra, *Opizonis Polentani* studium complexus, cum hujus Archiepiscopum urbis gessisset, magnas in eum benevolentiae significationes præbuit: quibus plurimum confirmaturus *Ravennate* imperium *Opizo* sibi, & filio videbatur, nisi altero Pontificatus anno *Innocentius* decedens, *Gregorium* XII. successorem habuisset. Hujus Pontificatu, anno ab ortu Christi MCCCXVIII. *Roberto* Imperante, quem *Germani*, abrogato ob ignaviam *Vincislao* Boëmo, Cæsarem designaverant, *Ludovicus Barbianus* Comes cum equitum, peditumque manu, Castrum *Bononiense* ingressus, quod tenebat *Manfredus Barbianus* item Comes, *Romanæ* clamavit Ecclesiæ nomen. *Manfredus* in arcem illic se recipiens, eam tandem, opidumque, advenienti paulo post *Baldassari Cossæ* Cardinali Legato, cum exercitu, tradidit, mox in *Apuliam* abiit: itaque *Cossa* postridie, admotis copiis, *Tusignanum*, ac *Riolum siccum* obtinuit. Eodem hoc anno *Opizo Polentanus* Carmelitani ordinis vetustissimi religione ductus, D. *Joannis Baptistæ* templum, & cœnobium, cui tunc unus præerat sacerdos, Canonicusque illius vocabatur; cum tamen superioribus sæculis plures ibi sacerdotes sacra fecissent; illius ordinis cucullatis tradendum curavit, *Joanne* Archiepiscopo; qui tum erat *Cesene*; & ædis illius Canonico, assentientibus, ac probantibus, condicionibus quibusdam adjectis, quas *Iacobus Versellus* Bononiensis ejusdem ordinis cucullatus, *Matthæi* Bononiensis Generalis præfecti universique ordinis nomine accepit. Frequens *Ravennæ* per id temporis erat, fueratque, ut quibus olim in templis multi sacerdotes sacrificia Deo fecerant, ad unum res devenisset: hincque & D. *Petri ad vincula* Abbatem; quem sub id tempus, *Opizonis Polentani* studio, *Desiderius Spretus* senior, *Joannis* filius, ædis *Ursianæ* Canonicus, deinde gessit; & D. *Zachariæ* Archipresbyterum, & Canonicum S. *Agnetis*; quem antea Abbatem appellatum, in vetustis legi *Ursianæ* Bibliothecæ monumentis; & pleraque hujusmodi postea fuisse non ignoramus. Quamquam multò minora hæc fuerint, si ad perturbationem horum temporum, non modo *Ravennæ*, sed toto orbe respiciamus: cum tres simul, Pontifices Maximos *Benedictus* XIII. *Gregorius* XII. & *Joannes* XXIII. se esse dicerent. In quibus dissensionibus, cum turbari omnia, & confundi etiam bellico tumultu *Opizo Polentanus* videret, nullamque recti & justî haberi rationem, præsertim, quod accerrimis podagræ doloribus cruciaretur, armis in omnibus dominantibus, se in *Thomæ Mocenici* Venetorum Ducis fidem, clientelamque contulit. Hortatus quidem illum Archiepiscopus *Ravennas* diligenter & accuratè fuerat, uti ab *Joanne* XXIII. summo Pontifice subsidium postulare, quando *Polentanus*, se palàm *Romanæ* Ecclesiæ Vicarium, eam urbem administrare profiteretur, sed Pontificis *Opizo* calamitates intuens, potissimum bello ab *Ladislao* Neapolis Rege illi indicto, fide *Venetorum*, & *Thomæ* Ducis virtute fretus, consilioque ductus

ANN.
MCCCXVI.

ANN.
MCCCXVIII.

A *Caroli Malatestæ*, Veneti exercitus Imperatoris, ad *Venetos* sese adungere maluit. Testatum id litteræ faciunt, quæ in ejus epistolarum familiarium libro, manu *Juliani Monaldini* Faventini, *Joannis* filii, scribæ sui, exarato, ad *Mocenicum* Ducem, summa scriptæ veneratione leguntur, in quibus aliquæ exstant, ubi se Pontificis Maximi & R. E. Vicarium affirmat: quamquam dum *Ravenna* aberat, *Hostasius* filius, & Prætor *Venetus*; quem assidue Veneti, *Ravennæ*, ad majus *Polentani* Principis præsidium, commorari jubebant; omnibus epistolis, & decretis subscribebant. Quæ autem essent perturbationes horum temporum in hac præsertim Provincia, unde sibi plurimum timere posse *Opizo* videbatur, ostendunt quæ accidere. Nam anno millesimo quadringentesimo decimo, mense Januario, *Georgius Ordelaus*, Thebaldi filius, *Francisci* nepos, *Forumpompilium*, deditibus sese opidanis, recepit, paucisque post diebus, noctu, perrupto *Forilivii* muro, effractaque quam *Ruptæ* appellant, porta, cum equite, ac peditum urbem ingreditur, sed sentientibus rem custodibus, qui *Florentia* venerant, & ejectus ipse est, & aliqui ex suis capti, suspendio pœnas dederunt. Verum quod assequi *Georgius* in *Forolivio* nequivit, id ut Faventiæ *Joannes Galeatius Manfredus*, *Astorgii* filius consequeretur, juvit. Ejus enim ope, *Joannes Galeatius* mense Junio Faventiam ingressus est, & quamquam paucis ante diebus *Alexandro* V. Pontifice Maximo *Bononiæ* mortuo, *Baldassar Cossa*, *Joannis* XXIII. desumpto nomine, subrogatus, amplificandæ Pontificiæ ditiosis studio maximè arderet, tamen *Galeatius*, Ecclesiæ *Romanæ* pulsus omnino Faventia administris, ejus sibi integrum dominatum rapuit: ipseque *Georgius* opidum *Flumanam*, mense Augusto, incolarum astu, occupavit, cum captivi *Bartholomæus* è *Campofregoso*, *Forilivii* Præfecti frater, unà cum *Catharina* ejus uxore, & *Francisca Ordelausa* matre remanerent. His factum est, ut Pontificiis copiis *Forumpompilium*, exstructo etiam juxta pontem castello, fuerit circumfessum, infelici licet eventu: si quidem dum munire Castellum nituntur, erumpentibus opidanis, cum manus conseruissent, postquam certatum diu est, Pontificii profligantur, captis circiter quadringentis, qui fuerunt in opidum adducti. Tum *Aureolani*; ipsum *Aureolum* opidum spontè *Georgio* dederunt: & in *Forolivio* cum diligenter advigilaretur ad custodiam, qui suspecti habebantur cives, pars *Bononiam*, *Florentiam* alii, plerique *Lugum* relegati: mensēque Septembri, *Ludovicus Fliscus* Genuensis, Cardinalis, Legatus, cum insigni potestate, missus est: qui tamen vix urbem intraverat, vix dederat se ad cognoscendum statum, cum postero mense, Castellum ad *Forumpompilium* excitatum amisit, irumpente in illud *Georgio*, & incendium excitante. Ceterum cum mox *Georgius*, faventibus *Malatestiis*, noctu *Forumlivium* esset adortus, ingressusque ut urbem inflammaret, ita strenuè est rejectus, ut in fossas demergerentur vigintiquinque, atque amplius, aliquot vivi capti, strangulati in furca fuerint. Itaque Pontifex cum ex hac Provincia *Almerici*, & *Joannis Barbianensis* posteros, ut omnia redderet tutiora, captis, quæ possidebant, bonis, exturbasset, ipsum etiam opidum *Barbianum* solo æquavit: atque inde habuit *Gordorum* familia, *Ravennam*, cum *Manfredus*, & *Gordus* fratres, *Bertelli* filii; uti docet in libro de familiarum *Ravennatium* Originibus, Carrarius; huc se ad habitandum contulissent, eoque magis id confirmassent, cum postea *Allo*, *Gordi* filius, Pontificii Jurisconsultus, aliquot an-

ANN.
MCCCX.

annis, Archiepiscopi *Ravennatis* Vicarius fuisset: non tamen *Joannis Meliorati* Cardinalis, nam ipse hoc tempore, xvii. Kalend. Novembr. *Bononiæ* mortuus est, & in D. *Petri* sepultus: Archiepiscopatum *Ravennatem* Pontifex, *Thomæ Perondolo* Ferrariensi tradidit, gravissimo Jurisconsulto, Florentia oriundo. Hoc eodem anno *Opizo Polentanus*, cum *Malatesta Malatestio* Ariminen- si, de non recipiendis maleficis, pactum, fœ- dusque iniit. Proximo anno, cum *Guido Tau- relus*, vir militari gloria florentissimus in *Foroli- vio*, pro Marchione *Estensi* commoraretur, eam urbem; Marchione, ut Pontifici satisfaceret, jubente; *Georgio*, & *Antonio Ordelafo* assignavit, qui cum mente Junio essent concordissime urbem ingressi, Octobri, a *Georgio Antonio*; qui *Ci- chi* filius, *Joannis* nepos fuerat; ex suspitione captus, & in custodia habitus est. Discesserat hoc tempore *Joannes* summus Pontifex *Bononia*, Romamque contenderat: itaque plebs *Bononiensis* ex opificibus, atque artificibus constituta, concitavit tumultum temerè, & Legato urbis, palatio pulso, dominatum invasit. Postero anno, *Gregorius* Pontifex *Cajeta* proficiscens, ubi fuerat diu moratus, pridie Natalitiorum Domini, *Ariminum*, unde jam discesserat, reversus est: & nobiles *Bononienses*, perniciosi intacti tumultus plebeji consiliis, eam in imperio esse iniquo animò ferentes, conspiratione inter se facta, exturbarunt è dominatu, eumque Pontifici *Joanni* reddiderunt. Anno autem quarto decimo, supra millesimum quadringentesimum, popularis mor- bus ferè pestilens, has regiones omnes, cum tuf- si, ac destillatione, invasit, vix ut respirare ho- mines possent, aut cibum sumere, aut potio- nem, quòd amara omnia viderentur: perierunt multi, reliqui ægrè evasere. Bellica laude præ- stantem, *Claram Attendolam Cotignolanam*, *Michilini Catti*, civis *Ravennatis*, *Bagnacavallo* oriundi, uxorem, habuerunt hæc tempora, quæ cum videret ab *Jacobo* Neapolis Rege, *Sfortiam* fratrem haberi in carcere, neque deessent, qui capite illum multandum fore jactarent, deductis secum, mariti, fortis cohortium præfecti, aliquot militibus, *Neapolitanam* regionem fere omnem ex- currebat. Fuerat *Sfortia* frater, *Ladislai* Regis co- piarum imperator: sed postquam *Jacobum è Mar- cia*, Comitem Gallum, *Joanna*, in *Ladislai* fra- tris mortui locum suffecta, maritum sibi adscivit, ea conditione, ut Comitis titulo contentus, Re- gio abstineret, *Neapolim* autem venientem illum, obvii omnes, Regem salutassent, extra unum *Sfortiam*, qui Comitem, illum appellavit, indi- gnatus ob id *Jacobus*, qui jam Regia omnia ani- mo conceperat, capi illum jusserat, & in carce- rem contrudi: fortasseque sustulisset etiam è me- dio, nisi *Micheletus Attendolus*, quem aliqui tradunt *Sfortie* fuisse fratrem, coactis, quas potuit, *Sfortianis* copiis, sese *Tricaricum* cum firmo præ- sidio contulisset, ibidemque contineret. Quam- obrem *Jacobus*, ne in ipso occupati Regni ini- tio, quidquam adversus se novi excitaretur, ve- ritus, & abstinuit ab inferendis *Sfortie* manibus, & procures misit *Neapolitanos* ad *Micheletum*, quatuor, qui de tota re aliquid constituerent: ii dum proficiscuntur, in itinere a *Clara*, undique excurrente, neque tum fidem publicam a *Miche- letto* illis datam, cogitante, capiuntur, & ni fra- ter dimitteretur, suspensio illis supplicium edicitur. Sed hoc tumultu Regina cognito, ita egit, ut *Jacobo*, *Laurentius*, *Sfortie* item frater pare- ret, excederet *Micheletus* Regno, *Sfortie* omne mortis periculum adimeretur. Hanc *Claram*, plerique *Margheritam* falso appellant, & cum ex *Michilino* marito, filiam perperisset, *Claram*, ea

A *Marini Carraccioli*, S. Angeli Comitis uxor fuit: quam verò *Mariam* alii vocant, illi *Maffi- lie* fuit nomen, & *Ugulinus è Corbaria* Comes, conjux. Quæ quoniam ab aliis in genealogia *Sfortiadum* locus scribuntur, huc adducere ea vo- lui, quæ ex testamento *Gasparis Gatti*, civis *Ravennatis*, *Michilini* filii anno mccccxlviii. *Ravennæ* Tert. Idus Junii, *Nicolao Sassolo* tabellione scribente, facto, in tabulario Reipublicæ *Raven- natis* adhuc servantur, sic autem habent. Item voluit, quòd *Domina Clara Comitissa*, filia quon- dam dicti *Michilini*, & uxor D. *Marini Carazoli*, Comitis S. Angeli, & D. *Mafilia Comitissa*, & u- xor Comitis *Ugolini de Corbaria* in omni suo casu vi- duitatis, possint reduci in domo suæ habitationis. Eodem hoc anno *Malatesta Malatestius* Cæsenæ Princeps, *Elisabetham* filiam, *Opizoni Polentano* in matrimonium collocavit, & ad vii. Kal. nu- ptia insigni apparatu celebratæ sunt, *Ravennati- bus*, Principis sui, matrimonii diem, honestis- simis ludis, summaque hilaritate prosequentibus. Migravit ex hominibus, circiter id tempus, *Franciscus Polentanus*, cui cum tres tantum filia- rum fuissent superstites, ex iis, *Beatrice* Christophoro Bondemano, *Alisia*, *Baptistæ Piccinino*, *Joan- na*, *Ostasio Lazaro*, cognomento *Mengolo*, ci- vibus *Ravennatibus* nuptiare. *Opizo* quamquam & contracta affinitate, & *Venetorum* viribus satis confirmatus, verebatur tamen *Bratium Fortebra- tium*, ex opido *Montono*, *Perusinae* ditionis, Pontificiarum copiarum Ducem, quem nova mo- liri audiebat, eamque ob rem semper sollicitus, & speculatores in ejus castra mittebat, qui pro- gressus illius omnes investigarent, ac significa- rent, & Provincia decedens, a *Paulo Raspono*, quem nobilem, ac sibi maximè carum suis litte- ris appellat; *Bagnacavallique* Præfectum fecerat; petebat diligenter, ut *Fusignanum*, & *Russium* opida, ceterasque suas arces inviseret, præsidia in eis disponderet, omnique ratione, quam pu- tassent opportunam, tueretur. Non parvus etiam timor occupaverat animum, ne Pontificis *Joan- nis* arma in illum converterentur, qui Pontifex, totius *Italiae* videbatur pristinum dominatum sem- per affectasse. Nam antea cum Legatum *Bono- niæ* gereret, magnam, uti docuimus, partem *Flaminia*, pulsus quibusdam Tyrannis, aliis ex- tremo supplicio affectis, in veterem ditionem, potestatemque *Romani* Pontificis redegerat, & Pontifex factus, Ecclesiam *Ravennatem*, illiusque cœnobio, & sacras ædes singulari quadam provi- dentia juvare est visus. Cum enim multis ab hinc annis D. *Vitalis* cœnobium, & ejus prædiorum fructus, a Cardinalibus, reliquisque hujusmodi Præsulibus, qui monachi non erant, ne dum ex D. *Benedicti*, ejusdemque cœnobii familia, uti jam fuerat constitutum, administrari, non absque Divini cultus, omniumque bonorum ingenti ja- ctura, consueissent, Pontifex, *Antonio Calvo* Ro- mano D. *Marci* Cardinale decedente, qui illi cœ- nobio, & monachis ejusdem ordinis D. *Benedi- cti* præfuerat, *Petrum Silbarium*, Roma, ex D. *Gregorii* cœnobio monachum, eductum, & *Ravennam* missum, Abbatem præfecit, ut in poste- rum D. *Vitalis* bona ne distraherentur, pessum- que darentur. Itaque omnibus his de causis pu- tavit *Opizo* operæ pretium fore, si *Venetorum* fi- dem, ac clientelam postulet: qui, finitimi Principis, & nobilissimæ civitatis conditionem, nequaquam renuentes, alacriter accipiunt, Præ- toresque uti memoravimus, mittunt, ex Sena- toribus gravissimos, qui *Opizoni* adessent, omni- busque eum in rebus tuerentur. Quo factum est, ut *Opizo* summa animi tranquillitate imperium urbis administraret, frequenterque *Venetias*, ani-

mi causa, proficiscens, ab Duce, & reliquis Senatoribus, omnibus benevolentiae, & humanitatis officiis exciperetur. Cum autem geminas sorores haberet, *Beatricem*, & *Samaritanam*, Beatrix vivebat per hos dies *Ravennae*, quod in

605 Comitum *Cunii* familia, jam nupta, marito mortuo, in patriam se ad fratrem contulisset: subscribebat tamen adhuc Epistolis suis, ac decretis, in hæc verba: *Beatrix de Polenta, Cunii Comitissa*. De *Samaritana* altera sorore, quid scribam, non reperio: fuit tamen prudentissima femina, ac maximè rebus agendis apta, illiusque sæpius opera, ne consilio dicam, *Polentani* fratres usi sunt. Cum autem hoc tempore, qui

ANN. MCCCCXV. fuit annus millesimus quingentesimus decimus quintus, *Opizo* Venetias abisset, *Beatricique Polentane* fuisset renunciatum, *Bratium* omninò constituisse, in *Ravennatem* agrum excursions & prædas facere, ipsa id per litteras pridie Idus Febr. *Bratio* significavit, seque eam nequaquam rem credere, quando *Opizo* frater, illi mandasset, proficiscens, si quid accidisset, ut ad *Bratium*, auxilii causa, accurreret. Sed reddidit *Bratius* *Forlivianum* agrum excursionibus infestum, prædaque abacta, opidum *Saduranum* XVII. Kalend. Maji, occupavit, quod deinde *Georgius Ordelaus*, ære *Forlivianorum* publico, pace inter eos facta redemit. Cum autem esset *Opizo Polentanus* *Ravennam*, eodem die, *Venetis* reversus, audiissetque *Bratium* castra ad opidum *Aureolum* posuisse, ejusque subjectos, inde cum rebus suis aufugisse, id suo nequaquam jussu factum, quasi *Bratio* diffideret, scripsit: quin si velit, mandaturum, ut redirent: commendatos tamen illi eos omnes, se vehementer cupere: iis *Bratius* è castro S. Petri XIII. Kalend. humanissimè respondit, & de more, filium se *Opizonis*, ac servum appellat, illiusque se omnia plurimum commendata habere confirmat: petit deinde ab *Opizone* equos; *Opizo*, illius tubicini, quos voluit, dedit, & scribit *Bratio*, alios se daturum, si hi minus placuissent: faciebat enim accuratissimè *Opizo*, quæ *Bratius* postulasset: nam medio etiam mense Majo, *Ferraria* rediens, quosdam habebat in custodia, *Bratio* ita per litteras petente: quemadmodum, & *Opizoni* dedit *Bratius*, ut civibus aliquot *Ravennatibus* frumentum & segetem è *Forliviansi* tuto educere liceret, videbatur enim *Bratius* omni penè agro totius *Flaminie* dominari, & VI. Idus Junii, in *Cæsenate*, usque ad *Savignanum* irrupit, magnamque inde abduxit prædam non bestiarum modò, sed & hominum. Cumque ad *Opizonem* scripsisset *Malatesta Cæsenas*, focer, quin bellum cum *Bratio* gereret, facere non posse, peteretque an suis tuto esse in ipsius ditione *Opizi*, per copias *Bratii*, liceret, id *Opizo* se per litteras à *Bratio* postulaturum responderit, & statim postulaverit. Sed excurrit iterum *Bratius*, haud ita multis post diebus, in agrum *Cæsenatem*, magnamque prædam retulit. Advenere per id tempus, pridie Non. Augusti *Ravennam Montisferetri*, & *Britonorii* Episcopi, quos *Opizo* apud se octo dies liberaliter habuit, statimque ad *Joannem Galeatium Mansfredum* sororis filium, *Faventie*, & *Malatestam Malatestinum*, focerum, *Cæsenæ* Principes, scripsit, de eorum adventu, discessuque. Nam cum *Carolo Malatesta*; quem appellat *Opizo* eorum Episcoporum dominum; è *Constantiensi* Concilio; ubi *Carolus*, Gregorii XII. nomine, Pontificatu abdicaverat; ii tum Episcopi redibant, cum *Brixie* *Carolus* perstitisset, Episcopi prævisissent cum equis, & reliqua supellectile. Discessere autem *Ravenna* pridie Idus, equi, terra, ipsi cum reliquo aulae instrumento, aqua,

A usque ad *Bellaerem*. Postridie *Opizo* Venetias discessit, ut ibi obvius *Carolo* esset, quò propediem adventare dicebatur. Litigabant hoc tempore *Opizo*, & Comes *Ludovicus*, cum hic *Fusignanum* repeteret, *Opizo* emptionis proponeret tabulas: conquerentibus autem *Alberico*, & *Ludovico* apud *Nicolaum Estensem*, *Ferrariæ* Marchionem, se ab *Opizonis* hominibus valde vexari postulavit, ab *Opizone* *Ugutio* Contrarius, uti de his omnibus controversiis *Ferrariam* mitteret, sed respondit *Opizo*, nullam se intulisse *Ludovico* molestiam, ipsum verò suos recepisse hostes, atque illos a quibus damna accepisset: nullum se velle alium judicem, quàm *Venetam* Rempublicam, ad illam integrum se judicium rejecisse, eaque de causa, misisse *Paulum* Venetias, qui cum decem dies ipsorum Comitum procuratores expectasset, tandem nullo usquam apparente, ab ea Republica *Ravennam* fuisset dimissus: tanti autem faciebat *Opizo* *Venetam* Rempublicam, ut cum *Malatesta Ballionus*; cui dederat superioribus mensibus, ut educeret è *Bagnacavallensi* segetes, alium segetis numerum extrahere eodem ex agro petiisset, id illi XVI. Kalend. Januar. negaverit, ob eam causam, quia haberet a Republica *Veneta* in mandatis, ne educi permitteret: quod tamen falsum fuisse, indicare illud fortè potest, quò *Antonio* *Mutilianæ* Comiti, id suis usibus petenti concessit. Extremis anni diebus *Ariminum* profectus est: ibi cum novas copias a *Bratio* scribi accepisset, statim litteris ad præfectos suorum opidorum scriptis, custodiri ea diligentissimè iussit, pauloque post reversus *Ravennam*, internuncium eadem de re suum, novo ineunte anno, ad *Bratium* misit: is autem mense Martio retulit, *Bratium* sibi dixisse, nullis auctum exercitum suum militibus, extra *Joannem Tomacellum*, *Neapolitanum*, *Marini* filium, & *Calderinum*, *Jacobumque Francisci*, qui *Bratio* abeunte, hic essent, cum equitibus ad summum sexcentis, remansuri: Quamquam verò *Venetias* ire *Opizo* constituisset, ut quotannis bis, terve consueverat, his tamen acceptis, non ante proficisci voluit, quàm hinc discessisset *Bratius*, veritus, ne quid in discessu novi moliretur: acceptoque extremo illum mense Martio arbiturum, monuit statim de eo *Carolus Malatestam*, & hortatus est, ut ad *Meldulam*, & S. *Georgium* firmari præsidio loca etiam, atque etiam curaret: Quamquam verò eadem ipse de re *Paulum Rasponum* *Ravennatem*: quem *Bagnacavallo*, & ceteræ eorum locorum suæ ditioni, uti diximus, præfecerat; monuisset, & ut diligentissimè circumspiceret omnia, mandasset, tamen quando ita vellent, *Caroli Pii* dimitteret milites, sic tamen, ut æs alienum eorum contractum, antea dissolverent. Ceterum cum neque loco se deinde movisset *Bratius*, neque *Carolus Malatesta*, qui ab illo verebatur, quidquam nosset, per tabellarium suum ab *Opizone* petiit, de *Bratio*, ut aliquid significaret, quando ipse tam accuratè *Opizo*, amicitiam *Bratii* coleret. Monuit *Opizo*, *Malatestam* *Ballionum* pridie Non. Augusti, ad opidum S. Petri fuisse profectum, unde postridie manè discessurus *Bratius* diceretur: itaque opida tuetur, de quibus tamen *Opizo* scribit, se vereri plurimum. Misit inde ad *Bratium* *Opizo* scribam suum officii causa, qui cum VIII. Id. redisset, eo die *Bratium* cum omnibus copiis è castro S. Petri discessisse retulit, & castra infra *Bononiam* locasse. Hanc rem *Opizo*, & *Alberico*, *Malatestæ* *Cæsenatis* scribæ, & *Carolo Malatestæ* significavit, hortatus *Carolus*, ut tabellarium *Cervie* assiduè haberet, ad quem suum, de iis quæ acciderent, mitteret, ipseque recens cele-

606

ANN.
MCCCC
XVI.

rius

607 rius *Ariminum* convolare. Sexto Id. *Malatesta* *Malatestio* de victoria, quam habuerat ex hostibus, gratulatus per litteras, significavit etiam, *Bratium* medio inter *Tussignanum*, ac *Linarum* loco castra fuisse metatum, reliquas copias e castro *Bononiense*, & *Medicina*, adhuc se non movisse: *Bononienses* possessionem accepisse arcis *Bononiae*, habuisseque *Medicinam*, *Nonantulam*, *Bazanum* & *Osellinum*; quod tenebat *Ugutio*; ac *Centum*. Nam discedente *Bononia* *Joanne* xxiii. Pontifice Maximo & ad *Constantiense* Concilium abeunte, *Antonius Bentivolus*, Joannis filius, unâ cum *Guido Pepolo*, eam ab Ecclesia *Romana* urbem abduxerant, ac Legato exacto popularem statum restituerant: mox numeratis *Bratio*; quem *Joannes* Pontifex proficiscens ibidem reliquerat; certo pecuniæ numero, ea etiam opida habuerant: de qua re, deque equestribus ob id decretis ludis, *Opizonem Polentanum*, ipsi *Bononienses* certiores fecere: paucis autem horis, postquam *Malatesta* *Opizo* castrorum *Bratii* locum significasset, alteras ad eum litteras dedit, *Bratium* ad castrum *Bononiense* iter tendere. Interea cum, qua poterat ratione, consilio potissimum, atque armis, *Manfrediis* Faventinis faveret, *Ludovico Manfredio* in expeditionem finitimorum locorum ituro, quinquagintaque equites, suo praesidio, postulanti, fortes, ac strenuos concessit, accuratè tamen praescribens, ne quid ageret, quod *Reipublicae Florentinae* minus placere posset: neque iis contentus, *Andreae Giugno*, Nicolai filio, *Castrocarri* Praefecto. vi. Non. Maji, scripsit, eorum equitum Ductori se mandasse, ad illum ut adiret, peteretque ut transire sibi per *Florentina* loca, bona illius venia, liceret: alioqui, nihil contra ac *Florentina* vellet *Reipublica* ageret: Adhuc cum biduo post *Tabellarium* misisset ad *Ludovicum*, ut de expeditione cognosceret, quid esset actum, monet ut in reditu, ob praedam; vocat repraesalias; quam *Ravennas* *Reipublica Florentiae* haberet, *Florentinam* ditionem ne attingeret; Idem *Petro Ariminensi* peditum, quos etiam miserat, Duci, scripsit. Quarto Idus *Carolo Malatesta* *Ariminensi* id postulanti, misit salis nitri libras fere mille, adscribens, pulveris tormentarii sibi nihil esse, sulphur non mittere, quia illud nequaquam petiisset. Paulo post, xiii. Kal. Jun. *Ravenna* profectus, cum conjuge, ac sorore, *Pado* deventus, *Ferrariam*, atque inde *Venetias* se contulit: *Ravennam* administrabat *Hostasius* filius, qui v. Kal. equos aliquot patris, item ad *Carolus Malatestam*, petentem illos misit, eodemque die scripsit ad *Ludovicum Manfredum*, ut quos illi pater dederat pedites, remitteret: non enim posse eos diutius extra *Ravennatem* ditionem commorari, quando omnes fere hujus regionis homines in deducendo in alveum *Ancrone* fluvio essent occupati. His autem litteris non *Hostasius* ipse tantum, sed & *Laurentius Venerius* Praetor, subscripsit. Curabat autem *Opizo* magnopere eam fluminis deductionem, quam videbat *Ravennati* plurimum agro, & *Bagnacavallensi*, ac reliquis profuturam, & per hodie dies ad *Joannem Galeatium Manfredum*, Faventinum Principem, *Venetis* scripsit, eam ut juvaret, quia & ita jam fuisset pollicitus, & magnum illa esset *Faventine* rei commodum allatura: & *Ravennam* reversus, ad Magistratus *Faventinos*; quos vocat *Antianos*, Nonis Junii, per litteras significavit, tantisper sustinerent, dum *Joannes Senensis Ravennam* veniret, quod propediem foret, tunc enim eam se rem curaturum diligentissime. Erat hic *Joannes*, summus ea ætate Architectus, quem licet *Opizo* conduxisset, ejus tamen uti opera, & *Bononienses*, & *Nicolaus Estensis* Marchio, & *An-*

A | *tonius Montisfeltrii*, atque *Urbini Comes*, alii-
que viri Principes, quod cognoscitur ex ipsius
Opizi litteris, certatim studebant. Interea ma-
ximè urgebat *Opizo* *Pandulfi Malatestæ*, *Brixiae*
Principis adventum, puto, ut res cognatorum
magis confirmaret, ac suas, quæ suspicione ca-
rere nequaquam hoc tempore videbantur, præ-
sertim quod huc *Simonis Canosse* equites clxx.
venissent, rogantes, ut locus illis usque ad ipsius
adventum *Simonis*, alicubi daretur: *Simonem*
Pandulfo merere Duce, vehementer cupere.
Cum autem *Opizo* misisset, qui diversorium il-
lis in opido *Bagnacavallo*, atque etiam *Russio* as-
signaret, ipsi, ubi se *Ancronem* fluvium traje-
cerunt, *Bagnacavallensi* relicta via, per *Bonze-*
linum vicum, castrum *Bononiense* versus iter ha-
buerant. Itaque pridie Id. Augusti *Opizo*, per
litteras *Elisabetham Malatesiam* accuratè horta-
tus est, ut diligenti orbem *Fanum* praesidio fir-
maret, & si qua inesset suspicio, qui *Fani* es-
sent, mitteret *Ariminum*: qui *Arimini* fideles,
fortesque haberentur, *Fanum*. Quamquam au-
tem puer cum litteris suis a *Pandulfo* pridie re-
diisset, tamen se mittere nuncium *Venetias*, qui
inde *Brixiam* ad ejus maturandum adventum,
contenderet. De iisdem equitibus, eorumque
progressu, *Ludovicum* etiam *Alidosum*, *Fori*
Cornellii Regulum certiores fecit, seque ob fa-
cta dictis adversa in suspensionem adductum testa-
tur. Videret ipse quid venissent, & quo ten-
derent, & si quid comperisset certi, signifi-
caret: futurum id sibi ac *Malatestis* gratissi-
mum. Decimo octavo Kal. Septembr. gratula-
tur per litteras *Elisabethæ Polentanae*, quam ma-
trem appellat; quod *Malatesta* domum redire
constituisset: quamquam autem scripserit ad *Jo-*
annem Genuensem, Medicum, ut ad curan-
dum illum accederet, tamen hortatur ut scri-
bat etiam ipsa, sibi ad eum litteras daret. *Pan-*
dulsum & per litteras, & per *Thomam Gozadi-*
num significasse, se ab omni jam negotio ex-
peditum, propediem affuturum, quamobrem
Bononiam internuncium se misisse, qui adven-
tum observaret, statimque significaret. Sub
id tempus, milites ab eo *Malatesta* *Pisaren-*
sis cum peteret, id se minime posse, iv. Id. Se-
ptembr. respondit, nisi si *Veneta* *Reipublica* si-
bi mandasset: *Elisabethæ* tamen *Malatestæ*, fa-
miliaribus destitutæ, eosque postulanti, suos *O-*
pizo misit, eosque se misisse, statim *Andreae*
Contareno Oratori *Veneto* scripsit. Destitutam
autem familiaribus *Elisabetham* hoc tempore pu-
taverim, quia paulò ante *Carolus Malatesta* e-
jus maritus, cum se *Bratio*, pro *Perusinis* ob-
jecisset, postquam esset diu certatum, tandem
captus ab eo fuerat. Præter familiares autem,
ad eandem *Opizo* misit etiam milites, ut illis u-
teretur ex sententia: is verò erat futurus usus,
ut in arce *Forisempronii*, illius praesidio locaren-
tur. Interea ingravescente quotidie magis *Ma-*
lategæ morbo, sese omnino ducturum ad eum
Joannem Genuensem medicum *Opizo* pollicitus
est, ubi medicus levi morbo impeditus, dare
se in viam posset, sed *Malatesta* xii. Kalend. O-
ctobr. abiit e vita: quo eodem fere tempore
mortuus est etiam *Joannes Galeatius Manfredus*,
Faventinus Princeps, sic ut *Opizonis* domus un-
dique propinquorum funeribus, ac moerore re-
pleretur: cum omni quoque Provincia frequen-
tes morbi ac intentus, & fere pestilentia vige-
ret, *Joanni Galeatio* Guidus Antonius filius suc-
cessit: qui cum optimè urbem suam admini-
straret, *Malatestarum* tantum tuendæ ditioni *O-*
pizo studebat: *Malatesta* enim mortuo: *Pandul-*
fus in *Gallia Cisalpina* aberat, captivus a *Bratio*

ANN.
MCCCC
XVII.

Carolus *Perusii* habebatur, neque deerant, qui nova adversus eos tentarent: cumque *Aefi*, & in opido *Massatio* conjurationem plerosque fecisset, *Opizo* a nonnullis accepisset, qui *Ravennam* venerant, certiore fecit illico *Malatestam Malatestium* *Pisarensem*, & hominem, viamque unde hæc nosse posset, illi aperuit. Is autem homo, *Joannes* quidam erat *Ravennas*, qui paulo post, accepto ab *Varanio* Camertium Principe incolumitatis sacramento, ad *Massatium* erat accessurus. Interea venit in *Flaminiam* *Martinus Faventinus*, tribunus militum eo tempore insignis, cum suis cohortibus, quæ militum ad tria millia habere dicebantur, jactabantque se ad *Carolum Malatestam* è *Bratiana* custodia liberandum, unà cum *Pandulfo* contendere. Extremo anno mense Novembri, Decembrique *Opizo* in opido *Bagnacavallo* fuit, & cum secum esset *Joannes Senensis* Architectus, de flumine *Anemone* in alveum deducendo accuratè egit: cumque apud se *Galassum Pium* haberet, eum cum *Marco Pio*, quem appellat compatrem suum; in concordiam adduxit. Erat hoc tempore *Zacharias Victurius* *Ravennæ* Prætor: Postero anno, III. Non. Januariæ. *Sfortia Attendolo*, de liberatione, amantissimis scriptis litteris, *Opizo* gratulatus est: vocat autem illum, *Cotignolæ* Comitem, & magnum Regni *Siculi* Comestabilem, id autem est, Comitem stabuli, qui militaris honoris titulus, a Regibus ipsis proximus est. *Sfortiæ* autem acciderat liberatio, propterea quod *Jacobus* *Joannæ* *Reginæ Neapolitanæ* maritus, cum omnia ejus Regni munia, spreta *Neapolitana* nobilitate, *Gallis* mandaret suis, ita alienaverat a se animos omnium, ut *Reginam* per urbem animi causa ambulanti, *Ottinus Caratiolus*, & *Anichinus Mormiles*, conjurationis Principes in *Capuanam* arcem amandarint, & arreptis populus armis è custodia *Sfortiam* eduxerit, *Gallos* *Jacobi* administratos spoliaverit, ipso vix *Jacobo* vitam impetrante. *Opizo* interea *Malatestarum* studiosus, ad *Pandulfum* v. Id. Martii scripsit, ut *Angelum Pergulanum*, nisi illius egeret opera; mitteret, quod sciebat, cum fidus esset, fortisque assecla, ac servus: quamquam autem locum non exprimit *Opizo*, *Ariminum* tamen, puto, intelligit, quod se *Martinus Faventinus* contulerat: cujus fidem, suspectam fuisse, quæ deinde sunt acta, declarant. Cum autem *Carolus Malatesta*, nummis aureis aliquot millibus numeratis sese a *Bratio* redemisset, adventareque *Ariminum* diceretur, *Opizo*, & *Elisabetha* *Opizonis* uxor eò se contulere, & venienti xiii. Kal. cum multis aliis proceribus viris, ac foeminis obviam ingenti plausu procefferunt. Postero mense, *Argentani* in territorium, & fossam *D. Blasi* armati irrupere, qua re graviter commotus *Opizo*, xvii. Kal. Junii scripsit ad *Nicolaum Esensem* *Ferrariæ* Marchionem, sibi id valde novum accidisse, cum ea omnis regio, jam inde a patre, atque avo, *Polentanorum*, qui *Ravennæ* dominabantur, fuisset: putare autem, *Nicolao* secus fuisse ab *Argentanis* narratum: itaque res brevi composita est. Per id tempus *Carolus Malatesta* comprehendi jubet *Martinum Faventinum*, qui erat adhuc *Arimini*, & ad urbem *Fanum* misit, ubi morte multatur. Comes *Ludovicus* copias in sua opida iis ferè diebus reducens, ita anxium reddidit *Opizonem*, ut majori, diligentissimoque finitimam ditionem præsidio assidue custodiret, ac *Ludovico Manfredi*, quem appellat filium, pedites aliquot postulanti, eam ob rem negaverit. Erat autem *Ravennæ* hoc tempore *Carolus Pius*, quem; ita vehementer optantem; *Opizo* ad *Pandulfi Malatestæ* adjungere stipendia; per *Pau-*

610

lum Episcopum *Cerviensem* nitebatur: cum autem rumores afferrentur de Comite *Ludovico* nequaquam boni, de illis *Franciscam Manfrediam* facit certiore, petitque ut moneat, quò ille tenderet, quid moliretur. *Joannem Galeatum* certo ipsius *Franciscæ* loco insidias struere, itaque caveret, & si quid ipse valeret ad eam rem, mandaret. Interea sublati per Concilium *Constantiense* tribus schismatis teterrimi capitibus; nam uti supra memoravimus; *Carolus Malatesta*, *Ariminensis* *Regulus*, & *Romanæ* Ecclesiæ in hac Provincia Vicarius, *Gregorii* xii. nomine, qui senio gravis *Arimini* substitit, & id illi in mandatis dedit, abdicaverat. Idem fecerat *Joannes* xxiii. in opido *Sellis*, *Constantiensis* Diocesis, *Benedictum* xiii. ut nimium pertinacem, & in *Pisano* Concilio jam Pontificatu dejectum, sui deseruerant omnes, & ad Concilium *Constantiense* adhæserant: cumque, ut seditionum occasionibus iretur obviam, statutum esset, ut unà cum Cardinalibus, sex ex omni natione; quæ in *Italicam*, *Germanicam*, *Anglicam*, *Gallicam* & *Hispanam* divisa est; in Conclave secederent, ad eorum colligenda, scrutandaque suffragia, qui tres fuere, *Canonicus Ravennas*, *Petrus Paulus Justinopolitanus* Pontificii jurisconsultus, constituitur. Unde quarto post die, *Otho Columna* Pontifex Maximus, iii. Id. Novembr. die *D. Martini* festo, renunciatus est, & *Martinus Quintus* ob id appellatus. Cum autem *Opizo Polentanus* pro eo ac se debere scribit, mittendum sibi ad ipsius pedes Pontificis Oratorem esse affirmaret, ad quem *Venetos*, Oratores item suos *Marinum Caravellum*, *Antonium Contarenum* è digito, *Franciscum Foscarum*, & *Fantinum Michaëlem* Senatores gravissimos, *D. Marci* Procuratores destinasse intellexerat, a *Carolo Malatesta*, ac *Elisabetha* illius uxore Nono Kal. Januar. concedi sibi *Pacinum Consulum* è *Fraëta*, jurisconsultum, qui id muneris exsequeretur, postulavit. Hunc autem utrumne miserit, incertum habeo: illud novi, misisse illuc *Nicolaum Ariminensem*, *Franciscani* ordinis Theologum. Quoniam verò acceperat, *Florentinos* quosdam, ob *Ravennatum* prædam *Florentiæ* factam, hanc *Opizonis* ditionem attingere non audere, scripsit *Opizo*, *Masio Alexandrio*, id ne vererentur: eam prædam jam inde a patris, ac fratrum factam tempore, plurimosque deinde huc venisse *Florentinos*, quibus nihil esset mali illatum. Proximo anno, *Nicolaus Esensis* Marchio omnes litteras, quibus declarabat, multos, familiares suos esse, & incolumes per ejus posse ditionem transire, abrogavit: *Opizonem* tamen *Polentanum*, eique subjunctos excepit: quamobrem de eo magnæ illi ab *Opizone* gratiæ viii. Kal. Martii sunt actæ, idemque in *Ravennati*, *Nicolao*, & *Ferrariensibus* datum est. Ea autem intercedebat *Opizoni* cum *Nicolao* familiaritas, ut quotannis, cum redire ad nos vere coturnices incipiunt, coturnicem mittere, quæ alias advocaret, consueffet, accipitresque etiam daret: & cum accepisset per hos dies *Nicolaus* novam nuptiam, *Malatestæ Cæsenatis* filiam, *Parisinam*; quam alii *Parosinam* vocant, & *Caroli Malatestæ* filiam falso scribunt; eaque *Ravennam* venisset, eodem se *Nicolaus* Marchio contulit, hicque, iii. Kal. nuptiæ, magno *Opizonis* studio, insigni pompa conjunctæ sunt, cum *Elisabetha* etiam *Opizonis* conjux, sororis nuptias, omni, qua potuit, celebritate decoraret. Quia verò equestris, ob has nuptias, ludos *Nicolaus* Marchio *Ferrariam* indixerat, *Opizo*, ut conjugis suæ sororem, *Malatestæ Cæsenatis* filiam; ita enim ipse scribit; in his illius

ANN.
MCCCC
XVIII.

611

lius nuptiis, omni cultu prosequeretur, per *Michilinum*, & *Laurentium Gattos*, quos nobiles vocat, equos sibi insignes a Comite *Manfredo*, & aliunde comparavit, cum tamen ipse etiam equos domi generosos aleret, atque aliis, *Malatestiis*, praesertim, & *Bratio*, dono daret, ac dedisset. *Ravennam* reversus, populorum suorum quieti studens, Abbatem Spiritus Sancti; quem tunc gerebat frater *Salvator*, civis *Ravennas*; & *Cagnonum Porcellinum* inter se dissidentes, adducere ad concordiam tentavit, scriptis litteris mense Julio, ad *Paulum Rasponum* Bagnacavalli Praefectum, virum, ut ejus docent epistolae familiares; sibi in primis fidelem, qui venire ad se *Cagnonum*, & aliquot praeterea illius propinquos, juberet. Quia vero jam biennium *Ravennae* Vicarium non habebat, cui, cum abesset, negotia sua committeret, etiam atque etiam ipse, & *Elisabetta* uxor, ab *Elisabetta Malatestia* Caroli uxore petiit, *Pacinum Consulum* sibi concedi: quod & obtinuit: & cum *Bartholomaeus* Franciscani ordinis Provincialis minister, *Nicolaum* ejusdem ordinis Theologum, qui duobus jam annis D. *Francisci* in hac urbe coenobio, cum magna auctoritate praefuerat, eam auctoritatem ademit, neque impetrare ab eo *Opizo*, ut restitueretur, potuisset, scripsit de ea re ad *Antonium Perettum*, universi *Franciscani* ordinis Generalem Ministrum, affirmans, majores suos in D. *Francisci* aede, illius indutos ordinis habitu, ad sepulturam dari consueisse, se totum esse D. *Francisci* filium, maximè in illius ordinem, ac socios propensum. Studuisse, assidueque studere ne quid in victu, in libris, in ipsa domo fratribus deesset, scribereque se ad Provincialia eorum Comitibus singulis annis, ut fratres moribus, ac doctrina insignes darent. Ipsum *Nicolaum*, magna religione, ac cura Divinum in eo coenobio cultum auxisse, ac ceteras partes optimi Praefecti praestitisse: esse illum patrem suum, & consolationem penè omnem suam: itaque tanto studio petere, ut majore non posset, ne abdicare illum pristina auctoritate vellet, ac potius restitueret, & in magistratu confirmaret: quia anno proximo, ex devotione, inquit, quam ad ordinem gero, & ad laudem Dei, & sancti Patris nostri *Francisci*, & ad exposcendam veniam, & salutem meam, meorumque & requiem defunctorum, parentum & fratrum, omniumque de domo mea; quam precibus fratrum minorum obtinere spero, hic Provinciale Capitulum tenere unum intendo; cujus preparationem, & curam, seu onus, dicto magistro *Nicolao* dimisi. Hæc *Opizo*: Ut autem litem cum *Ludovico Zagonara*, & *Cunii* Comite aliquando tandem componeret, rejecto ad *Nicolaum Estensem* Marchionem, omni illius arbitrio, tabulas, & quæ eam in rem facerent omnia, *Paulo Scordili* misit, Pontificii jurisconsulto, eamque *Bartholomæo Mella* Consiliario; ita enim ibi scribitur; & *Jacobo Ziliolo* scribæ *Nicolai*, mense Septembris commendavit: nec diu post abiit & ipse *Ferrariam*, ubi aliquandiu febre jactatus est: quo tempore *Alberici Cunii* Comitis equites triginta, ac totidem pedites, ad portas *Fusignani* cum excurrissent, cujusdam exportarunt bona, qui ob vulnera eo in opido alteri illata confugerat ad eos: itaque ubi rediit mense Decembri *Ravennam*, *Opizo*, eò acerbius hac de re apud *Nicolaum Estensem* est conquestus, quod *Nicolaus* receperat, nihil illos interea novi facturos: petiitque ut vel jubeat illa sibi bona restitui, vel det, concedatque id facere quod lubeat: suis enim se rebus consulturum. Eodem die, qui fuit xi. Kal. Januar. *Antonium Corrarium*, & *Gabrielem Condolmerium* Cardinales rogavit per litteras;

A cum ejus expediendæ pecuniæ, quam summo Pontifici promiserat, proximè adesset dies, excusationem illius ut acciperent: morbum fuisse causam, quo *Ferrariæ* fuisset oppressus: cito se representaturum. Erat hoc tempore *Martinus* v. Pontifex Maximus *Mantua*, posteroque incunte anno, qui fuit a partu Virginis mccccxix. vi. Id. Febr. *Ferrariam*, atque inde *Ravennam* venit. Exstant adhuc *Opizonis Polentani* litteræ, quibus Non. Febr. *Georgium Ordelafum*, Forilivii Principem monet, *Ravennam* pervenisse ipsius internum, ac familiarem Pontificis, cum litteris, ac mandatis, ut ejus adventum *Opizoni* ipsi significaret: quamobrem cum deinde esset Pontifex ad *Forumlivium* venturus, curaret & ipse, quæ ad illum excipiendum facerent. *Ravennae* autem Pontifex ab universa occurrente Civitate, ingenti omnium plausu, gratulationeque receptus est: & cum aliquot hic fuisset dies, xvi. Kal. Mart. ad *Forumlivium* discessit. Vitabat autem, hoc arrepto Pontifex itinere, *Bononiam* ab se alienatam, & *Florentiam* contendeat, ubi & diu consedit. Mense Aprilis cum *Albericus* excursions in *Faventinum* cum suis copiis, magna abducta præda, fecisset, peteretque ab *Opizone* Gentilis Manfredia, ne illos in sua ditione tutos esse vellet, respondit, quoniam ad magistratum *Faventinum*; *Antianus* vocat; res illa spectaret: qui antea *Opizoni* idem conquerenti, jus se advenis dicere non posse jactarunt; ideo neque ipsum modo posse, quod vellent. Verum quod *Faventinis* non concessit, præstitit *Ludovico Alidosio* Foricornelii Principi, petenti etiam, ut filios suos *Gozadinorum* instinctu *Bononiae* comprehensos, *Bononiensibus* commendaret, quod fecit accuratissimè. Idem curavit de *Joanne Pio*, quem filium appellat; apud *Nicolaum Estensem*, in eo diffidio, quo ab familiari *Nicolai* Joannes diffidebat. Mense Junio *Opizo* per decem dies *Venetis* fuit. Post ubi remigravit *Ravennam*, Bagnacavallum abiit, mox mense ferè toto Augusto, in *Longopressu* commoratus est: ubi cum esset, dedit *Alberico* è *Zagonaria*, *Cunii* Comiti incolumitatis tabulas, quibus in *Polentanam* ditionem posset se ex sententia conferre: *Paulo* tamen *Raspono* scripsit, ut curaret opidum *Fusignanum* diligentissimè custodiri. In his publicis curis, privatas etiam versans, pridie Id. Augusti, *Hominicolum* jussit, Quæstorem *Ravennae* suum, ut cum postridie futura esset suæ matris *Vesperarum* officia, *Petri*que fratris haud procul abessent, curaret omnia, quibus ad ea parentalia opus esset. Cum *Gentili* Manfredia, tandem, de non recipiendis maleficis, ex *Pacini*, *Vicarii Ravennae*, sententia, foedus, ac pacta fecit. Sub id tempus *Aloisius Vidor*, patricius *Venetis* absque liberis decedens, nobilissimæ *Vidorum* familiae, quæ *Ravenna* originem ducebat, finem imposuit: Canonicique *Lateranenses*, quorum ab ipsis Apostolis ductum initium ferunt, a Divoque *Augustino* Hipponensi Episcopo instauratum, deinde a *Petro Peccatore* in *Portuensi* coenobio ad portum *Ravennatem*; cum ferè interiisset; elatum & absolutum, uti memoravimus, *Ravennam* se ad coenobium illud *Portuense* contulere. Ad eam autem diem quorundam fidei commendatum, pestilentia, bellicis, aquarum cluvionibus eò devenerat, vix ut duo ibi vivere Canonici possent. Itaque *Ravennatibus* enixè a *Martino*, v. summo Pontifice postulantis, ut tantum coenobium vetustate, & virorum præstantissimorum habitatione clarissimum restitui, ac conformari juberet, *Ariminensi* Pontifex Episcopo mandavit, ut è *Frisonario* coe-

ANN.
MCCCC
XIX.

613

ANN.
MCCCCXX.

nobis huc adduceret Canonicos, quod & factum est: primusque Praefectus Prior fuit *Galdinus Bardus* Placentinus: cum eodem anno in Comitibus ejus ordinis *Venetis* habitis, Praefecturam etiam Generalem inisset. Fuit autem is annus ab ortu Christi MCCCCXX. Quo eodem anno, Legatum suum *Opizo* Bononiam pridie Kal. Mart. misit, quod & *Forlivii*, Faventiae, *Fori Corneli*, Reguli, & *Carolus Malatesta* fecerunt; Hi in sexaginta virum Senatum admissi, in quo & ceteri Magistratus urbis aderant, suorum Principum nomine, ut *Martinum* Pontificem aequo animo acciperent: hortantur non posse, illos, neque debere veri, ac legitimi Principis detrectare imperium: libertatis, quem praferrent titulum, nullo illis justo casu, sed quadraginta tantum abhinc annis, seditione populari adjunctum: Quis enim vel mediocri rerum peritus negaret, Bononiam Pontificiae ditionis perpetuo jure fuisse? Quis nesciret, ut vetustiora taceantur; a *Pipino* illam pulsus inde *Longobardis*, receptam, Pontifici fuisse restitutam? Pontifices Maximos paternae benevolentiae subiectos sibi populos amplecti, fovereque, satisque ipsos, si scirent, id re ipsa in tot eorum dissensionibus, jam expertos; Quamobrem acciperent jam libenter & aequo animo parentem optimum, & legitimum Principem, benignè eos, & humaniter appellantes, alioqui facere Principes suos deinde non posse, quoniam Pontificis mererent stipendia, & illius Vicarii essent, quin dicto illius, ac iussis parerent. His nihil aliud a Senatu responsum est, quam quod *Bernardinus Zambeccarius*, unus ex magistratibus, dixit, cur venissent, opus nihil fuisse, quando jam adessent Pontificis internuntii, quibus responderent: Ceterum cum *Potentani* Legatus, atque item ceterorum postredie abiissent, internuntiisque deinde Pontificis negata a Bononiensibus omnia fuissent, *Martinus*, castris Bononiam admotis XII. Kal. Augusti eam ad obsidium revocavit. Postero anno *Ravennae* Comitibus generalia in *Portuensi* coenobio primum habitata sunt, Praefectusque generalis *Guilelmus Placentinus* renunciatus. Quo eodem anno *Nicolaus Estensis* Ferrariæ Regulus, praedia quaedam *Paviole*, pro opido *Argenta*, cum *Thoma Perondolo*, Archiepiscopo Ravennate permutavit, adjecitque Archiepiscopus; cum esset *Ferrariensis*, & libenter sui Principis dignitati consuleret; *Nicolaum* perpetuum fore ejus opidi Vicarium: voluitque ab Episcopo *Bononiensi*; cui id muneris *Alfonsus* dederat *S. Eustachii* Diaconus Cardinalis, Provinciae *Flaminiae*, & Exarchatus *Ravennatis* Legatus; declarari, eam permutationem *Ravennati* Ecclesiae evidentem utilitatem allaturam. Confidebat hoc tempore in agro *Forliviano*, Philippinariae Vicecomitis, *Mediolanensis* Ducis stipendio, equitum mille Praefectus, *Angelus Pergulanus*, amice receptus a *Georgio Ordelafo*. Insequenti autem anno, *Georgius*, mense Januario, in *Forolivio*, excessit à vita, & ad *D. Francisci* sepultus est, *Thebaldus* filio relicto. *Ravennae*, xv. Kal. Novembr. *Raphaël Bongianinus*, Camaldulensis ordinis generalis Praefectus, *Venetis* reversus, cum in tormenta, quam appellant graece dysenteriam incidisset, tertio postquam agrotare coeperat, die, vi morbi absumptus, ex hominibus abiit: tumultusque ei datus ad *D. Apollinaris*. Ceterum anno millesimo quadringentesimo vigesimo tertio, cum *Lucretia Alidosia*, *Thebaldi Ordelafo* mater, *Foro Cornelianis* civibus, arcium custodias, & reliqua munia civitatis distribueret, nuperque *Paulum Latiofum* in custodiam dedisset, ea ducti *Forlivienfis* occasione, accurre-

ANN.
MCCCC
XXII.

614

A runt ad arma, & porta Praetorii diffracta, eam comprehendere, & *Foro Cornelianos* spoliare supra tercentos, in ipso armatos praetorio, indeque expulere, cum tamen ut effugerent defectionis crimen, *Thebaldi Ordelafo* pueri, qui tum aberat ad *Forum Corneli*, nomen conclamarent. Accitæ interea *Mediolanensis* Ducis, ex opido *Lugo*, copiae, quarum erat *Sicco* à *Montagnana* Dux, *Aloisius Crottus*, Legatus: *Thebaldi Ordelafo* nomine Respublica gerebatur. At paucis post diebus, ex ipso, ubi in custodia habebatur, palatio, clam elapsa *Lucretia* mater, ad *Forumpompilium* se contulit, ubi filium reperit dominantem. Diu obsessa *Ravaldina* arx, & oppugnata acriter, extremo tandem mense Junio recepta. Interea *Nicolaus Estensis*, Ferrariæ Regulus, tutor ex testamento, *Aldrovandinum Foculum* misit, qui *Thebaldi Ordelafo* curam susciperet: *Florentini*, Malatestique foederati, arma in *Forlivianos* movent, sed incunte Septembri, magna *Pandulfus Malatesta* clade ad pontem *Ronchi* a *Fabricio Capua*, & *Sicco Montagnanensi*, qui *Mediolanensis* Ducis ductabant, uti diximus, copias, & a *Forlivianis*, qui & ipsi accurrerant, post insigne commissum praelium, superatur. Itaque proximo anno, quo *Sfortia Attendolus* in ane *Aterno* demersus est, ad *Forum Corneli* itur, & Kal. Febr. scalis ad arcem a *Mediolanensibus* clam admotis, occupatur arx, atque inde urbs, *Ludovicusque Alidosius*, *Lucretiae* pater, qui *Florentinorum* partes sequutus dicebatur, captus, *Mediolanum* ad Ducem mittitur. Unde postea dimissus, diu vixit *Mutine*, tandem *Franciscanum* habitum, eorum, quos *Observantes* vocant, indutus, & multis utriusque eventus casibus eruditus, Christianae virtutis insigne specimen dedit. *Antonius Ordelafo*, Cichi filius, qui jam decimum annum, atque amplius, *Ludovici*, ac *Lucretiae* consilio; ibidem in carcere habebatur, emissus liber, contulit se ad *Vicecomitem*. Ceterum resumptis viribus, *Florentini*, Malatestique, mense Junio, bellum instaurant, & ad *Flumanam*, ac *Saduranum*, *Forlivienfis* opida, castra metati, ea capiunt: sed de *Sadurani* possessione cum inter se certarent, a *Pandulfo Malatesta* opidum crematum est. Commorabantur interea ad *Zagonariam* copiae *Mediolanenses*, itaque, extremo Julio mense, ad eas adeunt foederatorum exercitus, cujus erat; ut plerique habent manuscripti Commentarii; ductor *Pandulfus Malatesta*, qui secum etiam *Carolus Malatestam*, huius socium expeditionis habebat. Tum sese illis *Angelus Pergulanus*, *Mediolanensium* copiarum summus Dux, a *Zagonaria* haud procul, objicit, & commissio praelio, cum magnus etiam imber repente coortus, in faciem foederatorum è caelo rueret, v. Kal. Aug. in fugam agit, capto *Carolo Malatesta*, & *Mediolanum* ad Ducem transmissio. *Pandulfus* *Ravennam* iter intendit, *Ursus Ursinus* in *Barbiani* fossa; cujus praeterea aqua erat; demersus, est: *Ludovicus Opizus* *Lucensis*, trucidatus. Hac elatis victoria *Mediolanensium* animis, ac rebus, ita tota hac Provincia trepidatum est, ut non *Flumana* solum ab illis, & *Forum Pompilium*, ejectis omnino *Ordelafo*, recepta sint, & pleraque *Ariminensia*, ac *Casentia* diruta opida, sed constet, *Venetos* Septembri mense ad *Philippum Mariam Vicecomitem*, Ducem, oratores misisse, qui peterent, ut adversus *Ravennatum Principem*, & aliquot etiam finitimos Regulos, nihil moliretur. Quod se libenter facturum *Philippus* respondit, & re ipsa praestitit, incolumi relicta ditione *Ravennati*, & versis

ANN.
MCCCC
XXIV.

615

verfis ad *Ariminum* copiis, unde ad *Apeninnum* transgressæ, *Balneum*, & pleraque alia opida accipere, mox occuparunt *Roccam Sanctassianam*, *Petram Appiam*, & *Dovadulam*: Tandem in *Pisaurensi*, *Gradariam*, & tria præterea diripuerunt opida. *Ravennam* postero anno, Januario mense, *Carolus Malatesta*, magno plausu, ingentique gratulatione ab *Opizone* acceptus, venit: eum *Vicecomes* *Mediolani* Dux, & liberum dimiserat, & donaverat egregiè: quò factum deinde est, ut cum *Vicecomite*, se *Malatestii* conjunxerint, cum tamen contrà, *Guidus Antonius Manfredus*, eo relicto, *Florentinorum* partes amplecteretur, & mense Aprili, excursionem in *Forlivianum* agrum facta, prædam retulerit. Verùm haud ita diu post, *Mediolanenses* cohortes, castris in agro *Faventino* locatis, magnum & ipsæ damnum *Guidantonio* intulerunt, tametsi pestilentia has regiones hoc maximè tempore popularetur, qua *Thebaldus Ordclafus*, *Arimini*, & soror absumuntur. Paulo post *Vicecomes* fœdere cum *Martino* Pontifice, & *Joanna* *Neapolis* Regina inito, adversus *Florentinos*, quibuscum fœdus fecerant *Veneti*, mense Majo, insequentis anni, Pontifici restituit *Forumlivium*, ac *Forum Cornelianum*, cum *Veneti* legatos de pace inter *Mediolanensem* ipsum Ducem, ac fœderatos, *Ferrariam*, ad *Nicolaum Estensem* *Marchionem* misissent, qua erant in urbe, legati etiam *Florentinorum*, *Gonzagæ Mantuani*, & *Polentani Ravennatis*: sed nihil convenit. Ad *Forlivianas*, *Foro Cornelianasque* res componendas, *Ludovicus Alamannus* Cardinalis *Gallus*, *Bononiæ* legatus; cujus fratris filius, harum civitatum possessionem, paucis ante diebus, *Romanæ* Ecclesiæ nomine acceperat; in *Flaminiam*, cum insigni comitatu venit: & mense Julio *Dominicus Capranica*, designatus *Episcopus Firmianus*, spectata vir prudentia, ad *Forumlivium*, ejus Moderator urbis, a Pontifice missus, accessit: cujus multa, ac præclara fuere, in eo magistratu, acta. Insequens annus, ingentem *Opizoni Polentano* moerorem, ob interitum *Pandulfi Malatestæ*; quò cum conjunctissimè vixerat; attulit: nam illius tum res, ut sunt mortalia, lababant, *Brixia* præsertim paulo ante amissa. Hinc *Opizo*, magnis contractis affinitatibus, confirmare eas studuit, alteroque ab obitu patris mense, ipso Novembri, *Galeoto Roberto* ipsius *Pandulfi* filio, *Margheritam Estensem*, *Nicolai Ferrariæ Marchionis* filiam, uxorem impetravit, novamque nuptiam splendidissimè *Ravennæ* excepit, & *Ariminum* usque cum insigni comitatu prosequutus est: Inde, iv. Kal. Decembris cum suis *Ravennam* reversus, uxorem *Hostasio* filio præbuit *Constantiam*, *Ludovici Meliorati Firmani* filiam, *Sigismundus Malatesta* *Galeoti Roberti* frater, mense Januario, ad annulum illi *Hostasii* nomine dandum missus. Hoc autem anno; qui fuit supra millesimum quadringentesimum, vigesimus octavus; cum *Bononiæ* *Cannetuli* a Pontifice, pulso Legato, iterum avocassent, quamquam *Martinus Pontifex* illi civitati sacris interdixerit, bellumque redintegravit, quieta hic tamen fuere omnia. Postero, *Carolus Malatesta Ariminensis*, in opido *Longiano* obiit: quem paulo post *Malatesta Pisauriensis* est insequutus. *Ravennæ* *Thomas Perondolus* Archiepiscopus, *Ravennatem* populum, sacrosque viros de bonis Ecclesiasticis inter se disceptantes, ad concordiam adduxit anno mccccxxx. Eo qui consequutus est, *Opizo Polentanus*, cum dies novem agrotasset, octavo Kal. Febr. *Hostasio* filio, quem non ex *Elisabetta Malatestæ*

A *Malatestii*, *Cæsenatis Principis* filia, sibi uxore, sed, ut puto, ex *Alisia* priore conjuge habuerat, hærede ex assè instituto, decessit. Sub id ferè tempus, cum *Hostasius*, *Constantia* uxore, nullis liberis editis obeunte, *Ginevram* *Joannis Galeatii Manfredii*, *Faventini Principis* filiam, duxit in matrimonium. Anno autem millesimo quadringentesimo treagesimosecundo, Non. Sextil. *Elisabetta* ipsa *Malatesta*, oppressa morbo, *Ravennæ* in regione S. *Theodori*, in cubiculo, ubi *Opizo* maritus decesserat, cui erat ab horto nomen, *Joanne Stephano* è muro, *Hadriano*, *Comite Ricciardo*, è Balneo, *Nanne Tizzono*, *Guelphi* filio è S. *Agatha*, qui fuerat *Opizoni* a secretis, *Petro Rubeo*, *Joanne* nato, *Ravennate*, atque aliis testibus, testamentum fecit. Jussit autem sepeliri ad D. *Mariæ* in portu extra urbis *Ravennæ* muros, panno tantum rustico induta, & cereis non amplius quatuor. Procuratorem suum, *Joannem* *Salucii* absolvit a reddenda administrationis ratione. D. *Mariæ* in luminaribus substructioni, nummos aureos viginti, & alia complura pie legavit. *Hostasio* *Polentano* *Ravennæ* Principi, prædia omnia, prataque & nemora, quæ sibi *Opizo* *Polentanus* maritus testamento reliquerat, in *Cenceda*, atque alibi in agro *Ravennati*; extra prædium in rure *Santerno*, quod legaverat *Comiti Petro*, *Comitis Ricciardi* è Balneo filio; dari voluit. *Franciscam* *Joannis Aldrovandini* filiam habere mandavit, cum nuptui traderetur, libras pecuniæ *Ravennatis* quadringentas: quæ si interea decederet, hæredes suos, quos diceret inferius, spectarent, præter autem illam dotem, libris triginta, arceæ duæ, & ornamenta novis nuptis *Ravennatibus* tribui solita, compararentur. *Ginevræ*, *Hostasii* *Polentani*, *Principis Ravennatis* conjugii, reliquit annulos aureos duos, quos habebat *Venetis*, pretii ducentorum nummum aureorum, aut eorum pretium, si jam essent venditi: omnes item alias gemmas, argenteaque vasa, quæ *Venetis*, pignora data fuerant, ut ducati aurei quadringenti reciperentur. *Elisabethe* *Pauli Rasponi* filia; quam ipsa, dum sacra unda baptismatis ablueretur, susceperat; libras centum, illi cum nuberet, numerandas: & illi absque filiis decedenti, *Paulum* patrem substituit. Huic curatores testamento præfecit *Galeotum Robertum* *Malatestam* *Arimini* Principem, *Hostasium* *Polentanum*, *Ravennæ*, *Beatricem* *Polentanam*, *Galdinum*, *Præfectum*, *Priorem Portuensem*, *Leonem* ejusdem ordinis *Priorem*, *Præfectum* S. *Lazari* in tertio extra *Ariminum*. *Paulum*, *Marphæum* *Veronensem* ejusdem ordinis, & *Marcum* *Fanestrem* sacerdotem, dum tamen in omni deliberatione, & consultatione, eorum virorum religiosorum unus interesset. Hæredes instituit sibi, illos Christi egentes, quos quatuor ordinis D. *Augustini* sacrae virgines simul elegissent. Hæc *Elisabetta Malatesta*, testamento jussit, cum tamen ex eo morbo nequaquam tum obierit, sed postea se contulerit *Ariminum*. *Sigismundus* *Cæsar* in *Italiam* tunc descenderat, coronam *Augustalem*, more majorum, accepturus: qua cum *Mediolani* primum, mox *Romæ* ornatus fuisset, ab *Eugenio* iv. qui in Pontificatum Maximum, *Martino* v. successerat; in *Germaniam* rediens, *Ravennam* ad *Hostasium* divertit. Nihil autem ab *Ravennatibus* relictum est, quod ad ornatum urbis, pro *Cæsaris* dignitate, & eorum juribus excogitari posset. Hic aliquot dies commoratus, *Hostasium*, militari ab se gladio cinctum, insigni pompa, in equestrem ordinem cooptavit. Inde *Ferrariam*, & *Mantuam* transgressus, ex *Italia* abiit. His auctus *Hostasius* honoribus, &

616

ANN.
MCCCC
XXXII.

B

C

D

E

F

ANN.
MCCCC
XIV.ANN.
MCCCC
XXV.ANN.
MCCCC
XXVII.ANN.
MCCCC
XXVIII.ANN.
MCCCC
XXIX.ANN.
MCCCC
XXX.
ANN.
MCCCC
XXXI.

617
ANN.
MCCCC
XXXIII.

& *Venetorum* ope plurimum confirmatus; quiescebat, cum finitimæ ferè omnes nutarent urbes, & tumultibus quaterentur. *Sigismundus* enim, & *Malatesta* *Malatestii* fratres, per id tempus, occupant *Cerviam*, quam tribus ante annis, *Martino* Pontifici dederant, ut ceterum compensarent dominatum, quem illis concesserat in hac Provincia, ac *Piceno* Pontifex. Septimo autem Kal. Jan. mane, excitato *Forlivienfes* tumultu, *Romanæ* Imperium Ecclesiæ rejiciunt, diripiuntque Prætorium, ac fratrem *Thomam*, Episcopum *Traguriensem*, Moderatorem urbis, capiunt, & *Latiofis* tradunt, ut liberos dimitti *Paulum*, & *Joannem Latiofos*, ejus jussu Moderatoris, in custodia *Venetis* habitos, curaret: accitoque ex opido *Lugo*, ubi commorabatur, *Antonio Ordelafo*, urbis illi, atque arcis dominatum tradunt. Paucis ante diebus *Ambrosius* *Camaldulensis* ordinis Generalis Præfectus, cum venisset *Ravennam*, ut inviseret sui ordinis domos, ipsam etiam *Ursianam* ædem perlustravit: hinc ejus extollit admirabilem ornatum, cujus vestiebantur parietes secto lapide, stabantque utrinque duplici ordine insignes è marmore columnæ: neque verò deerant porphyriticæ per templum tum columnæ, tum tabulæ, ita politæ, adeoque nitentes, ut imaginem perinde quasi speculum, referrent. Vidit, describitque & aram argenteam, suffultam columnis sex item argenteis, quam imposita pyramidalis argentea testudo; ciborium vocant, quasi cubum; quattuor innixa columnis argenteis, ornabat. Cingebat aram exedra, cujus è marmore parietes, & quibus locis columnæ quadratæ, ac striatæ, rotundo capite exstabant, argenteis laminis incrustabantur. Interior erat ædes vermiculato, ac tessellato opere admodum præstans. His visis, voluit & tabularium, chartilogium appellatum, ut vir erat librorum longe cupidissimus, evolvere, cum audiisset, plura ibi monumenta junco scripta, *Caroli* præsertim magni Diploma aureum, & alia in papyro exarata, conservari: sed absente custode, non potuit. In bibliotheca tamen, plurima notavit vetustatis vestigia, & in iis *D. Cypriani* antiquis litteris descriptum volumen, in quo plura, quàm usquam antea, ejus sancti Episcopi, ac martyris opuscula se notasse, memoriæ prodit, summamque ex vetustissimo *Nicæni* Concilii codice, in membranis purpureis, litteris scripto aureis, voluptatem accepisse. Cum autem *D. Vitalis*, *D. Joannis Evangelistæ*, & *D. Apollinaris Classensis*, & *D. Mariæ Portuensis* templa, coenobiaque deinde invisisset, admiratus substructiones insignes, pietateque veterum Principum, ac populorum vehementer laudata, ubique tamen se libros desiderasse scribit. Salutavit tandem *Hostasium* urbis Principem, conjugemque illius, prudentem foeminam, quæ postulavit: ut *Ambrosius* Græcum Alphabetum filia suæ ex altero viro scriberet: cui *Ambrosius* eo libentius morem gessit, quo magis lætatur reparatis sua ætate litteris Græcis, vel foeminas in illis proficere. Ipse verò *Ambrosius* cum ab *Hostasio* contendisset, Hospitalem domum misericordiæ, *Ravennæ*, in qua erat *D. Bartholomæi* templum, quamque *Opizo Polentanus* pater, jam *Camaldulensibus* dederat, inde mortuo Abbate ademerat, dederatque aliis, tumque illi *Jacobus Caballus* præerat, *Camaldulensibus* restitui, annuit *Hostasius*, & iii. Idus Decembris, eodem hoc anno salutis mcccc xxxiii. in suo cubiculo cum xxv. ætatis annum ageret, & adessent, *Paulus Contareus*, civitatis pro *Hostasio* Prætor, *Jacobus Raisius*, *Hostasii* Vicarius, *Jacobus Balbus* Joannis filius,

A *Franciscus Indivinus*, *Benedicti* filius, *Guaspar* *Budi* filius, juris periti, & aliquot alii, tabulas confici certis quibuldam additis conditionibus jussit. Postero anno *Foro-Corneliani*, ipsum quoque *Forum Cornelium* dedunt *Philippinæ Vicecomitis*, *Mediolanensis Ducis* copiis, quæ *Lugi* erant: illiusque cum se opponeret *Astorgius Manfredus Faventinus*, *Guidi Antonii* frater, & *Joannes* item *Mustarda Forlivienfis*, fortis uterque Dux a *Nicolao Piccinino* *Mediolanensis* exercitus Duce, mense Augusto capiuntur. Erant ii tum in *Venetum*, ac *Florentinorum* exercitu, in quo eminebant etiam *Petrus Jampaulus Ursinus*, *Cæsar Martinengus*, & *Nicolaus Tolentinus* copiarum Dux, qui capti omnes fuerunt, & *Mediolanum* ad Ducem missi. Siquidem erat hoc tempore *Eugenius Pontifex*, *Mediolanensis Ducis*, ad *Italia* Imperium aspirantis instinctu, magnis undique oppressus malis. Ita *Latii* premebat opida *Nicolaus Fortebratus*, ut ipsi etiam immineret *Romæ*. Omne *Picenum* occupabat *Franciscus Sfortia*: *Cannetuli Bononiam*, pulsus non Pontificiis administris modo, sed etiam *Venetis*, quos ea Respubl. rebus Pontificiis tuendis, eam in urbem miserat, rapuerunt, ipsique ab eo, captis armis, defecerunt *Romani*, vix *Tiberi* navicula delatus, dissimulato monachi habitu, effugere Pontifex, & *Liburnum* atque inde *Florentiam* petere potuerit. Moritur hoc anno iii. Non. Januar. *Arimini* *Elisabetha* *Malatestia*, quæ *Opizonis Polentani* uxor fuerat, & summa funeris celebritate, ad sacras *D. Sebastiani* virgines tumulo composita. *Hostasius Polentanus*, pacis artibus addictus, inter sacratos viros, populumque *Ravennatem*, de Ecclesiasticis bonis, *Paulo Contareno* Prætor, in æde *Ursiana*, ad sancta sanctorum, præsentem, concordiam denuò faciendam curavit, novam appellatam. Nequaquam autem ab re futurum putamus, si cur hæc sæpius concordia factæ sint, explicetur. Cum enim maxima pars agri *Ravennatis*, qui fere totus erat *Padusæ* paludis aqua obrutus, dono data fuisset, superioribus sæculis, Archiepiscopatu *Ravennati*, ita uti supra a nobis est demonstratum, Archiepiscopi verò nonnullis sacris ædibus aliqua donassent, quò vivere, & alacrius Deo inservire possent, religiosi ii viri, qui eas habitabant domos, factum est, ut, cum temporum successu, humo ex *Apennino* a fluminibus devecta, repleri paludes, & excoli, ferique cœpissent, non modò Archiepiscopi, sed ipsi etiam sacratii ceterorum templorum viri, civibus ditioribus paludium, ac prædiorum, sylvarumque partem ad excolendum, & instaurandum tradiderint, sic tamen, ut certam quotannis pensionem solverent. Quoniam autem multa in eam rem impendia cives fecerant, quæ eò etiam majora putabantur, quòd ad nepotes tantum ea bona pervenire poterant, & singulis annis pensio erat ingens solvenda, idque si oblivione, aut alia simili de causa esset forte prætermisum, fundi ad sacratos viros, quorum antea fuerant, recidebant; *Guillelmi* hoc nomine secundi Archiepiscopatu, concordia inter sacratos viros, & populares *Ravennates* facta, & pensiones sunt minores redditæ, & constitutum, ut vendere possessiones quisque posset, cuicumque vellet, nisi tamen emere illas, sacratii viri, domini voluissent: emptorque earum rerum confirmationem ab illis intra annum spatium peteret: decedens vero, eas, sive intestatus, sive testatus, posteris suis recta descendantibus, relinquere in perpetuum posset, dum abnepotes tamen, tabulas semper a veteribus dominis sacratii viris re-

ANN.
MCCCC
XXXIV.
618

renovandas curarent. Transversa progeniti linea succederent ad quintum gradum. Uxor item marito, & maritus uxori eodum fundos dono tradere, aut testamento relinquere posset. Quod si civis quispiam *Ravennas* postulatus, pensionem nequaquam per triennium persolvisset in duplum iret. Atque hæc cum multis aliis, in veteri concordia anno mxciv. facta, sancita sunt. In hac nova hoc anno mccccxxiv. additum, ut eorundem bonorum cives *Ravennates* testamento hæredes facere quoscumque possent, si per triennium pensionem non solverent, dupli pœna subiretur: neque res in commissum caderet; utor verbis ipsorum; ad decimum annum; post quem, si solvendis adhuc abstinere pensionibus, quartam partem numerare pretii, rei æstimandæ, tenerentur. Sed non est, quod talia pluribus prosequamur, quando in legum nostrarum municipalium volumen relata sint, & præclaris commentariis a *Hieronymo* primum *Rugino*, mox a *Lactantio Minghino*, postremo a *Vincentio Carrario*, nostræ ætatis jureconsultis doctissimis, civibus *Ravennatibus*, explicata. Cum autem nonnulla adhuc superessent capita, quæ ad hanc concordiam inter *Thomam Perondolum* Archiepiscopum, & cives *Ravennates*, magis conferendam faciebant, Senatus, *Hostasii Polentani* jussu, pridie Non. April. coactus, omnem curam conficiendi negotii, potestatemque *Jacobo Raisio* equiti, *Joanni* è *S. Laurentio* in Campo Jurisconsulto, *Juliano Monaldino*, *Nerino Raspono*, *Jacobo Guirito*, & *Matthæo Saffolo*, civibus, Senatoribusque *Ravennatibus* tribuit. Anno mccccxxv. *Hostasius Polentanus* foedus ratum habuit, iniitque, quod *Veneti*, cum *Florentinis* denuò confirmaverant, cum illi *Franciscus Foscarius* Dux per litteras significasset, a *Venetis* illum, perinde, ac unum è suis, in eo foedere confirmando, nominatum. Tunc omnis adhuc *Italia*, armorum *Philippinariae Vicecomitis*, *Mediolani Ducis*, *Nicolaïque Fortebratii*, qui *Eugenium Pontificem*, unà cum *Romanis*, bello persequabatur, tumultu perturbata erat: nam adversus *Franciscum Sfortiam* exercitus Pontificii, *Venetorumque*, ac *Florentinorum* Ducem *Philippus*, *Nicolaum Picinimum* cum copiis in *Flaminiam* miserat: qui jam trajecto *Pado*, per *Bononiensem* agrum, in *Ravennati*, non sine magno *Hostasii* terrore, constiterat, cum *Sfortia*, superato *Apennino*, conjunctoque *Cæsenæ* cum *Sigismundo Pandulfo*, & *Mala-testa*, fratribus, milite, antequàm *Picininus* Sapim amnem transmitteret, vias omnes præcidit. Verùm haud ita diu post, *Vicecomes*, *Fortebratii* morte compulsus, cum Pontifice, & ceteris foederatis pacem facit: *Forum-Cornelium*, & *Bononia* a Pontifice recuperantur, *Sfortia* Antonium Ordelaum *Forlivianorum* Principem anno postero, eò adduxit, ut a *Forlivianis* ipsis captus, mense Julio, urbe, ac dominatu pelleretur, ipse cum *Rentio Tudertino*, Pontificio hujus Provinciæ Præside, urbem ingrederetur. Mense Augusto Comes *Ludovicus Lugiensis*, a Pontificiis copiis *Lugo* pellitur, ipsumque opidum *Lugum*, *Nicolao Estensi*, *Ferrariæ* Marchioni tribuitur. *Basilienſe* sub id tempus Concilium, ipsum illuc *Eugenium* arceſſebat. Quamobrem *Eugenius* Concilium *Ferrariam* indixit, anno mccccxxvii. illucque se postero incunte anno, cum adventare jam *Joannes Paleologus*, *Byzantius Cæsar* diceretur, contulit. Exceptus autem est *Paleologus*, *Venetiis* primum planè Regia pompa, *Ferrariæ* autem a Pontifice, incredibili benevolentia significatione, & v. Id. Aprilis initium Concilio datum. Verùm sa-

A viente pestilentia, quæ ex *Antistitibus Græcis*, qui multi illuc convenerant, unum doctrina, ac dignitate insignem substulit, *Florentiam* translatum est. Cum verò interea *Vicecomes* occultis oppugnare *Eugenium* consiliis minime desineret, *Nicolaum Picinimum* denuò, eodem hoc anno mccccxxviii. in *Flaminiam* mittit, qui *Forlivio*, *Cornelio*, & *Bononia* tentatis, *Ravennam* irritò conatu repente aggressus, tandem mense Martio circumſidere instituerat: missis tamen ante ad *Hostasium* Principem ac *Ravennates* Legatis, postularat, certam sibi pecuniam numerari, nisi bellum mallent. Visum autem est *Hostasio*, *Ravennatibusque* civibus, ab omni penitus dignitate alienum, adeo turpiter minitanti *Picinino* tributum conferre, cum plerique etiam minime deessent, qui magna alacritate ante periculum, ut jactabundis accidit, mirificæ pro patria virtutis operam pollicerentur. Quocirca tributum negantibus, *Picininus* haud amplius cunctandum ratus, se ad oppugnationem parat: excursionemque primum per agrum *Ravennatem* facta, mox *Insulam Palatiolam*, in qua *Ravennates* cives, & agricolæ, quod loci situ munitissima videretur, & soli ubertate multarum herbarum ferax; greges, armenta, fruges, nobilioremque hujusmodi rusticam supellectilem deposuerant; occupandam prius judicavit. Cum autem in eam non nisi transmissis amne aditus pateret; nam ipso amne, qui *Ravennatem* portum facit, mari, *Pado*, ac fossa quadam ex *Padusa* in *Padum* derivata, ipsaque *Padusa* cingebatur; *Picininus* pluribus vinariis doliis secundo flumine ad Portum devectis, simulque conjunctis, & alligatis, asseribus ligneis injectis, pontem supra flumen facit. Obſtiterunt primis hostium conatibus *Franciscus Lauredanus*, & *Mapheus Molinus*; quem *Sabellicus* falso *Hudovicum* appellat. Hic cum classe, ille cum semiplena peditum cohorte, quibus *Antonellus Tolentinus* Dux præerat, a *Venetis* missi. Habuitque classis scalinos duodecim: id navigiorum nomen est, quibus in fluvialibus proeliis utuntur. Subiit itaque *Venetis* fluminis ostium, quo; uti memoravimus; ad urbem a mari adnavigatur: & est circa pontem aliquandiu pugnatum, isque pugnae exitus erat, ut jam cœptis hostes destitissent, seque in propinquum *Mariæ* templum recepissent, locumque munirent: sed casus, qui magnus accidit, eripuit e nostrorum manibus victoriam; si quidem impigre, & summo ardore dimicanti, præclareque audenti *Molino*, in quo spes omnis *Ravennatum* locabantur, jamque inde erat omnis victoria speranda, dum tormentum disploderetur, sulphureo pulvere incenso, facies, propiciente se ad illam flamma, exusta est. Eo autem in urbem ob id reſecto, continuo ceteri, despondentes animum, in fugam aguntur: ipseque *Antonellus* Dux, qui è fluminis ripa acriter in hostes pugnabat, amnem subitario illo ponte jam conjunctum, eosque summo nisu irruentes intuens, ne imprudenti ausu, interitum sibi, suisque omnibus pararet, in fugam se dans, ad urbem incolumis cum ceteris rediit. Traduxit hostis, voti compos, in florentissimam insulam copias, omniaque diripit, & excursions ad urbis portam, cui *Anastasia* nomen erat, nunc *Juliam*, atque etiam *Clausam* appellamus, facit. Interea *Astor Manfredus*, *Faventia* Regulus, qui jam in *Picini* partes concesserat, & apud eum militabat, cum ducentis equitibus, opidum *Tiberiacum*, & pleraque alia urbis *Ravennæ* opida, opidanis sese sponte dedentibus, occupat. *Hostasius* igitur in tanta rerum pertur-

621 batione confilii inops, Legatos ad *Picininum* cum mandatis mittit, qui multis ultro citroque habitis, ad extremum foedus iis conditionibus fecerunt: Effet *Hostasius* urbis Princeps: in fidem, & clientelam *Philippi* Mediolanensis Ducis sese daret: *Veneti* ejicerentur, hostesque decernerentur, & restituerentur opida, quæ *Manfredus* occupavisset: numerarentur *Picinino* tria nummum aureorum millia, quæ ante postulaverat. Quibus firmatis condicionibus, *Hostasius* monita patris; qui moriens jusserat, ut a *Venetis* numquam deficeret; nequaquam servans, pecuniam partim ab agricolis & civibus deinde extortam, partim ex proprio ærario detractam, numerat: verum opida, quod *Astor* id renuerit; non sunt restituta. Discedente paulo post *Picinino*, selectisque aliquot militibus ex suis *Ravennæ* præsidio relictis, *Hostasius* omnes statim *D. Marci* imagines inducendas curavit, & anguem; quod est gentilitium Vicecomitum insigne; earum loco ubique pingendum: Qua quidem in re admirabile quiddam portenti simile contigisse *Spretus* memoriæ prodit. Cum enim *Hilarius Parmensis Carpentarius*, qui habitabat *Ravennæ*, nemine jubente, at plebejo quodam odio commotus, undique *D. Marci* imagines accuratissime deleret, repente ipse, familiaque ipsius omnis interiit. *Ravennates* tamen hoc interim spatio, *Venetum* potius imperium cupere. Eaque de re *Franciscus Monaldinus*, a *Francisco Foscaro* Venetorum Duce, nomine Reipublicæ *Ravennatis* iv. Idus Novembris, ab aliquot gravioribus tributis immunitatem & tritici, quò vellent, subvectionem, in decennium, à die, quo urbe potirentur, impetravit. Per idem tempus *Florentiæ* *Eugenius* Pontifex, post multas doctorum virorum disputationes, *Græcos* ad recte cum *Latinis* sentiendum adduxerat, convenerantque omnes de Spiritu Sancto, de Purgatorio loco, & igne, deque Romani Pontificis in Catholica Christi Ecclesia principatu: quam tamen concordiam, & consensionem, *Palæologus Cæsar*, ceterique *Græci*, domum paulo post reversi, negatis iis, *Episcopi Ephesini* suasu, decretis fregerunt, rescideruntque. Emicuere inter ceteros doctissimos viros in eo Concilio, *Ambrosius* monachus, de quo supra diximus, & *Bessarion*. *Ambrosius* in Portico opido, quod est supra *Forumlivii* in *Apennini* jugis, ortus, ex vetere, & nobilissima *Traversariorum* *Ravennati* familia originem duxerat: scripsimus enim *Traversarios* a *Polentanis* *Ravenna* pulsos, tum *Venetias* migrasse, quod ibi ex eadem familia *Ravennati* aliqui exstarent ducentis jam ferme annis Patritii facti, & in Senatum cooptati, qui *Legii* appellarentur; Tum ad *Apenninum*, ubi ab ea arte, quam, inopia ducti, exercuerant, cognomento *Fabri* dicebantur. Ex iis itaque *Ambrosius* ortus, cum aliquandiu in *Camaldulensi* solitudine non minus ob divinarum rerum contemplationem, summa sanctitate exornatus, quam ab continenti studio, Græce Latineque doctissimus, vixisset, *Camaldulensis* ordinis magister factus, multis ab se libris editis, ita doctrinam cum vitæ innocentia conjunxerat, ut omnibus esset admirationi. Decedens haud multo post, ingentem, & pulcherrimam Bibliothecam *D. Mariæ* Angelorum templo reliquit. *Bessarion* Nicenus Antistes, pari sanctitatis, & doctrinæ fama conspicuus, in Cardinalium collegium ibidem ab *Eugenio* cooptatur: nec diu post *Ravennatiam* *D. Mariæ* in *Cosmedim*, & *D. Joannis Evangelistæ* coenobia, & fructus administranda accepit: quod quidem ab eo persancte factum est: in omni enim ejus vita nihil non liberali

A homine, & Christiano, vereque nobili dignum eluxit. Dum autem hæc *Florentiæ* geruntur, *Ravennæ* renunciatur *Hostasio*, nova plerosque civium moliri: eos *Polentani* imperii jam pertæsum: aliosque civitatis dominos quærere. Quibus *Hostasius* auditis, secum prius constituta re, & prudenti, ut erat, animo versata, cives ad Concilium nonnullos vocat, explicat paucis quæ accepisset, petitque obnixè suum ipsi animum, si is esset, patefacere: neque enim umquam futurum, ut ipse invitis illis præfesset; esse ex illis se unum, civemque ut ipsi, *Ravennatem*, nec quicquam magis optare, quam municipales suos hilare, feliciterque vivere. Id si per ejus dominatum assequi minus possent, ut assequerentur effecturum. His cives permoti, eum sibi Principem cupere conclamant, a Deoque flagitare, ut illum sibi diu incolumem conservaret. Interea tamen intestina odia, civilesque similitates adeo in nonnullorum, plebejorum præsertim, animos irrepsere, ut summa passim injuria, & maximis contumeliis nobilissimi cives afficerentur, & ipsa *Ravennatum* exigua Respublica distracta, & pene collapsa, ad nihilum rueret, præclarissimique viri, summo bonorum dolore, undique interficerentur: necnon die, noctuque rapinæ, latrocinia, facinoræque hujusmodi scelestæ, ac nefariæ pro libidine perpetrarentur. In quo tumultu viri boni quid agerent prorsus aut ignorare, aut quidem certe quod usui esset, non posse. Agricola etiam vehementer commoti, quod ab eis *Hostasius* tam grandem pecuniæ summam, superioribus mensibus *Picinino* numeratam, per eos dies acerbè exigeret, captis armis, vique facta, in forum magno impetu, plurimum minaces irruerunt: sed a *Ravennatibus* foro confestim pulsi, maxima eorum pars, tum laqueo, tum perpetuo carcere infelicis temeritatis pœnas dederunt. Mense Septembri *Hostasium* *Argentæ* propter pestilentiam *Ravennatem*, fuisse reperio. Sub id tempus *Picininus*, post *Forumlivii*, & *Cornelii*, ipsamque ad extremum *Bononiæ* in deditionem receptam, in *Galliam Cisalpinam* profectus, afflicto *Melita*, *Veneti* exercitus Imperatore, maximam illis cladem intulit, urbesque complures, ferente sibi opem *Gonziaco* Mantuano Principe, cepit. Quamobrem *Veneti* in *Philippum Vicecomitem*, cum *Francisco Sfortia* foedus faciunt, facile ab eis, *Eugenio* Pontifice, *Florentinisque* foederatis ad id *Sfortiam* hortantibus, impetratum: accedente etiam ea ira, qua *Sfortia* a *Vicecomite*; qui neque *Blancam* filiam, illi desponsam jam, & destinatam, neque etiam dotem umquam dederat; turpiter se delusum moleste admodum ferebat. Itaque cum audiret res *Venetas* male a *Picinino* tractari superata classe, quam ad *Benacum* per montes summis ingeniis adduxerant, *Verona*que obsideretur, & *Vicentiæ* esset tumultus factus, profectus ex *Piceno*, præter *Fanum* fortunæ, & *Ariminum* copias ducens, tametsi satis maturaret, existimans tamen ex negotio plurimum esse, si ad *Venetos* aditurus, *Forompompilii*, & *Ravennam* subigeret, quod iis acquisitis, facilis esset aditus sibi in *Galliam Cisalpinam* futurus, *Forompompilianos* subegit, & jam *Ravennæ* imminabat, *Hostasius*que & *Ravennates* plurimum timere cœperant. Verum cum *Picinini* res audirentur in dies florere, *Venetis* male affectis, *Ravennati* Provincia omissa, *Franciscum* *Picinini* filium in *Forumlivii* compulit, inde per *Bononiense* & *Ferrariam*, *Hadriam* tenuit, mox *Brundulum* exercitum trajecit, tandemque *Veronam* recipit, *Brixiam* obsidione liberat, & *Picininum* fugat anno a partu Virginis MCCCXXXIX. ANN. MCCC XXXIX.

ANN. MCCC. XXXIX. 623
Alberto Austriae Duce, *Cæsare* jam, post *Sigismundum*, creato. Quo eodem ferme tempore, *Ravennae Opizo Monaldinus*, *Franciscus* frater, *Matthæus Balbus*, *Jacobus Tombesius*, viri optimates, & nonnulli præterea cives, qui alienatum a *Venetis Hostasii* animum ægre ferebant, impendenti civitatis ruinæ fortè occurrere statuentes, ad *Senatum Venetum* clam mittunt, qui deditionem urbis faciant: cives id primarios cupere, obnixque petere: curent ipsi modum pro veteri prudentia. Accipit *Senatus* propositam condicionem, quingentosque pedites navibus vectos mittunt in portum *Pirotolum*, quod a *Padusa* in mare influente factum, *Ravenna* abest sex millibus passuum, cum per id tempus *Hostasius* ruri forte cum multis civibus ob pestilentiam, quæ urgebat valde civitatem, ageret. Sic autem erat a civibus constitutum, ut milites inde noctu moverent, ad urbemque accedentes, summa taciturnitate ad *Divæ Mariæ* cognomento *Rotundæ* se conferrent: aliqui tamen, iidemque perpauci sub *Anastasia* porta, quæ aperiri sub *Auroram* consueverat, estque mari, ac templo, ubi erant castra locaturi, propior, in insidiis ponerentur. Decernitur adhæc in urbe ad eandem portam cives nonnulli adfint, ut porta utrinque occupetur: qua capta, ingressi milites, *Venetæ* Reipublicæ nomine accepisse urbem, clamore sublato, & tubarum cantu significarent. Jam satis autem patet, ut negotium ex sententia succederet, facile futurum, nisi in milites e portu *Pirotolo* ad urbem noctu, ut erat constitutum, accedentes, agricolæ incurrissent, qui in *Pinetum* cum plaustris lignatum proficiscebantur. Illos cum necquicquam sano consilio milites transire permisissent, unus diverso itinere ad urbem recurrens, adesse hostes nunciat. Repente rerum ignari arma capiunt, rem ad *Hostasium* deferunt: occupantur muri & portæ, præsidioque firmantur. *Venetus* miles rei bene gerendæ occasione amissa, ne omnino frustra venisse videretur, rem ipsam experiri deliberat. Itaque ubi illuxit, adire muros, *Ravennates*, qui in muro erant, vocare ad colloquium, afferereque nihil ab se aliud quam salutem *Ravennatum*, & liberationem civitatis, libertatemque expeti. Reipublicæ *Venetæ* nomine ad illos adire, cujus jam experti opem fuissent: neque futurum, uti ab ea quicquam illorum postulatis denegetur. Hic cum tacerent, nihil est responsum: sed cum renunciatum esset ad portas adesse *Venetos*, cives, qui rem animo gerebant, partim ad muros, partim in forum accurrere: Ubi *Opizo Monaldinus*, magna civium corona septus, consuluit, hortatusque est vehementer, ut omnibus ad trutinam revocatis, *Venetos* in urbem reciperent, & adeo iusto sese Imperio dederent. Hæc autem eo liberius *Monaldinus* dicebat, quod qui aderant omnes, non ignoraret, id non modo nequaquam ægre laturos, sed libentissimo animo condicionem accepturos: negotiumque omnino ex voto accidisse poterat, nisi fuisset ex illis unus districto ense, *Opizoni* minatus: aut si ex conjuratis quisquam aperte *Monaldini* sententiam confirmavisset. Intelligens ob id *Opizo* fore, ut hæc omnia facile in ejus perniciem verterentur, urbe egressus, certo se periculo subducendum curavit. Idem *Franciscus* frater cum *Venetis* militibus, quibuscum ipse *Venetiis* venerat, multo feliciore successu facit, quàm *Opizo*, qui tenui juvenum manu stipatus, se *Cæsenam* recipiens, adventantibus tenebris, ad *Roncum* divertens; id olim opidum, nunc solo æquatam vicus in *Foroliviano* est; ab agricolis, cum plane jam facinus ubique esset invulgatum, capitur, prode eum urbem *Ravennam* voluisse suspicantibus: diligenterque vinctus *Forolivii* ad magistratus adducitur: ubi conjuratos, remque omnem patefecit, minis, & tormentis compulsum. Quæ cum omnia *Hostasius* rescivisset, confestim jubet reliquos conjuratos capi, primusque *Matthæus Balbus* in carcerem teterrimum contruditur: quod cum *Jacobus Tombesius* accepisset, diu profugus per domos hac, atque illac se proripiens, ad extremum in vaporario plebeji cujusdam, cognomento *Honitio*, deprehensus, capitur, & cum *Balbo* accerimis tormentis in quæstionem datur. Cum vero constantis animi laudem in omnibus retulissent, tandem eorum alter, licet hausto de manu carnificis veneno superfuerit, tamen est in exilium pulsus: alter impie necatus e vita discessit. *Opizo*, qui *Forolivii* in custodia habebatur, ingenti pecunia numerata liberatus, *Venetiis* se contulit, nihilo meliore eventu: ibi enim ab *Joanne Pisagnolo* contubernali, qui etiam patria exsulabat, sive cæca animi malignitate, sive *Hostasii* hortatu, & pollicitationibus impulsus, repente oppressus, incautus interficitur: *Pisagnolo* haud ita multo post facinoris perpetrati dignas poenas pendente. Per idem tempus *Jacobus Raissius* jurisconsultus, & eques, civisque plane præstans, cum apud *Hostasium* impias aliquorum cohibere voluntates studeret, eorumque sese consiliis opponeret, trucidatur: cum enim sub vesperam a cavædio *Hostasii* domum rediret, *Guelfo Tizzono* ab opido *Sancta Agatha*, medico, & *Petrino Melio* viris optimis comitatus, nonnulli in foro hominem, perinde ac gravissimis de rebus, remotis arbitris, allocuturi, a *Guelfo*, & *Petrino* abducunt, districtisque gladiis confossum, multis illatis vulneribus, interficiunt. Sunt tamen, qui ejus necis causam asserunt, quod de *Ginevræ*, *Hostasii* uxoris, pudicitia haud sane honorifice loqueretur, quam ob rem is, qui stuprum inferre ab *Raissio* dicebatur, civis honestus, eum in foro deprehensum obtruncavit, ad *Hostasium*que profectus, re omni explicata, dum se *Polentani* honoris maxime cupidum præ se fert, veniam impetravit, non absque laude. *Maruelem* agricolam, virum hac in parte innocentissimum, hæc rabies pari furore laqueo strangulavit: nam delatus, quod sentiret cum *Venetis*, & *Franciscum Monaldinum* de porta urbis fuisset allocutus, quæstione habitata, omnia fassus est, coactus vi tormentorum, cum tamen nihil omnino verum esse, qui tunc patriæ fuerant hostes judicati, ipseque præsertim *Franciscus Monaldinus* deinceps testarentur. Quid *Martellinum*, civem optimum, referam, post innumeras calamitates, exquisitaque tormenta in exilium actum? ubi haud ita multo post vitam cum morte commutavit. Hoc autem fecit suspicio plane inanis, quæ in *Hostasii* animum irrepsit, adduxeratque eum ad suspicandum, cum *Venetis* illum sentire, quod *Veneta* classis per eos dies ad portum *Sapis* appulisset. Sed nihil eum in patriam machinatum, postea compertum est. Haud dissimiliter *Baptista Picininus*, *Joannis* filius, vir ditissimus, ab alienatæ ad *Venetos* voluntatis in suspicionem venit, quod multos jam dies *Joannes* filius ad eos aperte defecisset, *Venetiisque* ob id exilio multatus vitam degeret. Hunc igitur captum ad *Franciscum Picininum*, *Nicolai*, uti memoravimus filium, qui ad opidum *Sancti Petri*, agri *Bononiensis*, exercitus paterni legatus commorabatur, mittunt. Sed eum præter omnium sen-

624
 A
 B
 C
 D
 E
 F
 H. Rubens. Rr 2 ten

625 tentiam benigne exceptum, patriæ & suis *Franciscus* restituendum curavit. Itaque dum adeo *Hostasius* efferate sævit, non potuere eam animi acerbiterat furoremque cives nonnulli, *Venetorum* partibus faventes, diutius ferre, decernuntque tum metu, tum etiam spe ducti, civitatem a *Mediolanensi* Duce, & *Picinino* penitus subducendam, & frenum *Hostasio* injiciendum. Hanc rem cum *Nanne Carlono*, viro plebeji quidem ordinis, & natione *Veneto*, sed acri ingenio, & strenuissimo; qui tunc *Ravennam* mercator frequentabat, & ob id, ut plerique opinantur, ab Senatu missus fuerat, communicavere. Is autem cum esset fidei integritate *Venetis* notissimus, civibus autem *Ravennatibus* summa benevolentia conjunctus, assidue ad id exsequendum eos hortari, & impellere. Omnibus igitur tandem constitutis, cum *Donatus* ex *Donatorum* familia, *Triremium Venetarum* *Triararchus* in *Ravennatem* portum, uti decretum fuerat, cum *Nanne* venisset, per *Anastasiam* portam urbem ingreditur: ubi confestim explicantur *D. Marci* vexilla, *Reipublicæque Venetæ* nomen lætis militum, & populi acclamationibus, tubarum sonitu, denique omni hilaritatis genere effertur. *Hostasius* rem sentiens, minisque aut vires, aut tempus adesse, quibus *Venetos* repellat, intuens sapienti consilio, servare tempori decrevit. *Donatum* itaque amplectitur, testatur *Venetis* semper se addictum, vique in *Vicecomitis*, ac *Picinini* partes compulsum fuisse. Quæ omnia in bonam partem *Donatus* accipit, *Hostasium* erecto animo esse hortatur, futurum enim ut in Imperio veteri, summa Senatus benignitate, conservaretur, neque aliud *Venetos* umquam voluisse, quàm veterem civitatis finitimæ atque ejus Principis benevolentiam recuperare, & amicorum civium salutem consulere. Nec diu post ab Senatu missi, qui civitati præessent, & quorum consilio omnia ab *Hostasio* agerentur: atque hac ratione a maxima perturbatione, ad insignem quietem conjurati cives brevi traducti videbantur. Ceterum ingentem hanc totius civitatis tranquillitatem, suspicio perturbavit, qua videbatur *Hostasius*, cum nonnullis civibus, *Venetum* Imperium detrectare, pristinamque cupere auctoritatem, quam sub *Mediolanensium* Duce, ac *Picinino* magis integram servasse noverat. Hæc suspicio utrum ne veris nixa fundamentis, an fato potius, quo ad perniciem suam *Hostasius* ducebatur, in civium animos, qui pro *Venetis* conjuraverant, illapsa fuisset, nequaquam constat: fecit tamen, ut res ad Senatum *Venetum* deferretur. Qui nihil cunctandum ratus, *Jacobum Antonium Marcellum*, Legatum, venire ad urbem jubet. Fuerat hic in *Flaminiam* paulo ante, cum turmis quinque equitum missus, sub *Ludovici Cardinalis*, *Aquilejensis* Antistitis, copiarum Pontificiarum Imperatoris, accessum, ut belli partes juvaret. Nam *Veneti*; uti supra docuimus; cum *Eugenio Pontifice* fœdus fecerant, & cum *Sfortia* adversus *Picininum*, & *Vicecomitem* feliciter pugnabant: jamque *Picininus*, ut *Sfortiam* alio verteret, in *Etruriam* irruperat: sed maxima clade ab *Ludovico Aquilejensi* Antistite ad *Anglariam*; quæ a *Burgo Sancti Sepulchri* haud procul abest; affectus, circa *Eugubium*; collecto ex iis, qui erant fuga servati, modico exercitu; consedit, tentavitque ut a *Perusinis* reciperetur. Verum quia datum id non est, in *Flaminiam* transit: ubi firmatis provinciæ civitatibus, *Mediolanum* concessit, *Francisco* filio, cum iis, quæ aderant, copiis, in præsidio provinciæ locato. *Ludovicus*

A Antistes sibi non defuit inchoata victoria, quin *Apenninum* transgressus, exercitum in *Flaminiam* duxit, *Sigismundum Malatestam*, & fratrem, qui ad *Philippum Vicecomitem* desciverant, ad Pontificis stipendia revocat, hujus provinciæ pleraque opida ad deditionem compellit, quæ *Picinini* præsidio tenebantur. Hoc itaque tempore *Marcellus*, qui apud *Hiludovicum* *Venetæ* *Reipublicæ* orator erat, a Senatu *Ravennam* venire jussus est, ut summa Imperii auctoritate, perinde, ac urbis Dictator, res omnes administraret, *Hostasium* in officio retineret, cum civibus conciliaret, omnia tandem in pacatum reduceret. Verum in *Venetos* erat civium fere omnium *Ravennatum*, suburbanorumque præsertim hominum ea propensio, isque ab *Hostasio* metus animos fregerat, debilitaveratque ut læpius palam *Marcellum* obnixè rogaverint, *Hostasii* Imperium omnino everteret, solis obsequi se *Venetis* velle: conventuque ab eis, ut hæc decernerentur, in æde *Spiritus Sancti* habito, *Marcellus* haud secus, quàm si ad tuendum in Imperio, conservandumque *Hostasium* accessisset, innocentia, fideique suæ, & *Veneti* Senatus famæ consulens, modo blando sermone, modo terroribus, ac minis, id, ne fieret, prohibuit. Quam insignem hominis probitatem *Ravennates* summopere admirati, univèrsi eum una voce *Patrem Patriæ* conclamant. At ille edicto diligenter cavit, ne in posterum amplius talia quis moliretur, aut verba de iis a quoquam haberentur. Nec diu post cum accessisset urbem *Picininus* ab se alienatam, eam, nocte quadam prima vigilia aggressus est: sed hac de re per tormenti dispoſitionem *Marcellus* monitus ab iis, qui ad portam *Hadrianam* in vigilia manebant, metuens ne qua conjuratio in urbe esset, accurrens in forum, dispositisque confestim per urbem suorum militum præſidiis, civium auxilio hostium impetum perfregit, irritumque reddidit. Qua occasione moti cives, qui in forum ad *Marcellum* convenerant, sibi plurimum timebant, ut hac suspitione assidua liberarentur, iterum Senatui *Veneto* Urbem tradere, *Marcellum*que conclamare Principem constituerant, sed illius edicta, fidemque & integritatem memoria repetentes, desiderium cohibere. Omnibus autem paucis post diebus compositis, adversæ factionis Proceres, qui favere *Hostasio* videbantur, *Marcellum*; uti *Spretus* est auctor; conveniunt, mirarique se ajunt, quid sit, cur cum nihil, aut certe parum plerique cives possent, ausi tamen fuerint Senatui *Veneto* urbis deditionem facere: id in se tantum esse, qui apud *Hostasium* Principem, auctoritate, gratia, & consilio valerent, & ex sententia *Reipublicam* administrarent. Quapropter nos, inquit, vel si interficiendus Princeps esset, *Veneto* Senatui civitatem pollicemur. Hæc utrumne vere, & ex animo, an fide & fallaciter, ut rem ipsam, *Marcellique* sensum perciperent, ab eis dicta sint, incertum. Illud constat, *Marcellum* rei indignitate commotum, plane obstupuisse, & ut prioris tumultus causa maxima molestia afficiebatur, ita hac recenti mutatione plurimum perturbatus, cives maligne locutos, mortemque Principis sui pollicitos supra quàm dici potest, detestatus est, ad eosque conversus, Quod antea, inquit privatim & publice affirmavi, vobis etiam referre nequaquam gravabor, me huc ab Senatu eo nomine haud missum, quo ista fierent, sed ad continendum in officio *Hostasium*, incolumemque servandum. Quemadmodum vero eos hortatus sum, qui adversæ factionis putantur, ita vos monitos velim, istum animum deponatis, amiceque vivatis, ut mutua hac benevolentia Princeps vester in officio, quod ve-

vehementer optat Senatus meus, permaneat. Desinunt, iis acceptis, cives defectionem præterea tentare, quiescereque aliquantisper visi. Paucis autem post diebus *Marcellus* Ravenna proficiscens
 627 *Hostasius*, universaque fere civitate extra urbem comitatus, magno quidem omnes dolore, sed *Hostasium* maxime affecit, qui summa benevolentia eum perinde, ac parentem, tutoremque fuerat complexus. Itaque non sine lacrymis, ingentique mœrore abeuntem intuebatur Prætoris designati adventu ægritudinem augente, quem acerbum, severumque & omnino iniquo in *Hostasium* animo ferebant. Quapropter *Marcellus* ad *Hostasium* versus, Mitte, inquit, has lacrymas, bonoque sis animo, propediem enim ad vos, ut apud te hilare sim aliquot dies, revertar. Atqui, inquit *Hostasius*, ego te, Senatumque antequam dies quindecim elabantur, conveniam. Ubi autem, his dictis, aliquantum extra urbem progressum est, constitit *Marcellus*, & apprehensa *Hostasii* manu, decemque civibus adhibitis ex eorum numero, quos magis addictos, & fideles *Hostasio* noverat, remotis aliis, hortatus est illum, uti *Ravenna*, neque sui, neque *Venetiarum* visendarum causa discederet: non enim fore, ut semper *Marcello* tradita civitas esset, seque testes eos cives adhibere, si discederet, aut si cum popularibus suis in gratiam non rediret, futurum, ut civitate excluderetur: nam *Vicinos Manfredos* affines suos occultis id modis tentasse, civibusque & agricolis invisum, & prægrave illius Imperii jugum esse: quamobrem, nisi diligenter caveret, male res suas successuras: curaret benevolentia potius, quam metu; qui malus dicitur custos diuturnitatis; civibus dominari: amari, quam metui: reduceret ab exilio omnes: suis omnia restitueret: tandem universum vivendi institutum mutaret. Paterna hæc *Marcelli* monita si juvenis Principis, familiariumque civium animis altius infedissent, poterant, servata, incolumem civitati Principem conservare: sed ejus infcitia, ne libidine dicam, nihil minus *Hostasius* fecit: cumque haud ita multo post *Ginevra* conjux, cum *Ravennatibus* nonnullis matronis, aut valetudinis causa, aut quod illi hoc plerique suaserint, *Venetias* se contulisset, *Hostasius*, seu quod diutius non posset uxoris absentiam ferre, seu; quod verius plerique putant; quia matronam, uxoris comitem, deperiret, eo ventitabat. Nam præter alienatos ab se; uti memoravimus; multorum Optimatum animos, juvenili quodam fervore, equorum, armorumque studiis, quæ per otium solent exerceri, & matronarum amoribus deditus civiles curas factiosis ministris demandabat. Erat autem illius uxor *Ginevra*, Astoris Manfredi, *Faventie* Principis, uti supra docuimus, filia, quæ, ut sorores habuit *Ordelaforum Forolivianorum* Principum matrimonio felices, ita ipsa non minus quam pater, qui *Bononie* anno mccccv. jussu Legati Pontificii, fuerat obtruncatus; infelix fuit. Nam *Hostasio* Venetiis cum ea commorante, cives *Ravennates* primarii, nacti urbis dedendæ occasionem, conventu habito, reque constituta, dum populus festum diem *Matthie Apostolo* dicatum celebraret, anno a partu Virginis quadregesimo primo supra millesimum quadringentesimum, arma capiunt. Ad nobiliorum tumultum accurrit populus, lætisque vocibus *Divum Marcum*, & Senatum *Venetum* undique conclamat: confestimque ad Senatum *Venetias* missi, qui rem significarent. Decrevit igitur Senatus urbem suscipere: neque amplius tam

A propensam amantissimorum civium voluntatem refellendam, aut parvi-faciendam putavit: cum præsertim non abique salutis multorum ingenti periculo, res ad *Hostasium* redire posse videretur. Itaque per litteras *Ravennates* certiores facit, civitatem se recepisse. Quibus acceptis litteris, cogitatione consequi longe facilius est, quantum lætitiæ & hilaritatis animos omnium compleverit, quam scriptis explicare. Legati statim a *Ravennatibus*, *Venetias* ad *Franciscum* Foscarum
 618 Ducem, & Rempublicam missi, *Blasius*, sacre ædis *Spiritus Sancti Ravennatis*, Abbas Jacobus Balbus Jurisconsultus, *Julianus Monaldinus*, *Franciscus* è Sale, qui civitatis deditionem præsentēs facerent: eos cum amanter *Franciscus* Dux esset complexus, quæ in mandatis habebant, omnia prolixè, & liberaliter xiii. Kal. Aprilis, concessit. Illud autem fuit caput, ut *Hostasius*, ejusque uxor, & filius in insulam *Cretam*: ne qua posset suspicio oriri, amandarentur: cum pro ea, qua præditi erant malevolentia, *Hostasius*, conjux, consortesque suspectos quotidie *Venetis* reddere *Ravennates* quærent; Adhæc se curaturos, ut maneret *Ravennæ* Archiepiscopus, aut ad restituendam *Ursianam* ædem, ejusque domos certam pecuniæ summam conferret. Recuperando opido *Ruffio*, quod *Ravennatis* imperii fuerat, & *Bagnacavallo*, quod quasi pignus *Estensis Marchio* retinebat daturos pro viribus operam, immunes a gravioribus tributis eos esse jubere: & *Salinas* prope *Ravennam*, quibus corrumpi cœli salubritas consueffet, destrui. Frumentum quod vellent, ad loca *Venetæ* ditioni subjuncta, devehere *Ravennates* posse. Fundos, & cetera *Hostasii* & uxoris bona, ut memoria eorum omnis tolleretur, vendi. Judæos *Ravennam* mitti, qui danda fœnori pecunia, aliqua ratione egentium sublevarent inopiam. His, atque aliis impetratis, *Foscarus* Dux per litteras pridie Kal. Decembr. datas, *Nicolao Memo*, *Ravennæ* Legato, Provisorem appellant, mandavit, ut illo inspectante, a Senatu *Ravennati*, per tesseram, tres crearentur, totidemque ipse designaret, qui in tres menses civitatis magistratum gererent, & sapientes ad utilia vocarentur: quod & fecit *Memus*, & Leges aliquot civitatis, quæ conformatione indigere putavit, adscitis secum ad id munus *Baptista Stalpo* Patavino Jurisconsulto, ejus Vicario, *Jacobo Balbo*, *Juliano Monaldino*, *Homizolo Artusino*, *Jacobo Gueritto*, *Ferundo Ferundio* *Ravennatibus*, restituit, quas deinde probavit *Franciscus* Dux. Nec diu post, *Hostasius*, *Ginevra* uxor, *Hieronymus*que filius, quatuor annos natus, in *Cretam* insulam, publico decreto, ablegati sunt. Quod eo etiam libentius a *Venetis* factum est, quia cum adhuc ipsi cum *Philippo Vicecomite* bellum gererent, *Hostasius*, qui erat *Taurisii*, ad hostes profugerat. Ne autem omnino absque Imperio esset, illi publica stipe nummi aurei octingenti, ab Senatu *Veneto*, quotannis, in præsidio insulæ collocato, constituti sunt. Verum brevi post tempore *Hostasium*, uxorem, ac filium mors ex hominum vita abstulit: sepulti sunt in urbe *Creta*, in D. *Francisci*; ubi *Ravennæ* etiam *Polentani* ad sepulturam dari consueverant, in monumento ex marmore: atque hunc miserabilem exitum *Polentana* domus habuit. Ejus gentilitium insigne fuit *Aquila*, partim alba, in area cærulea; partim rubra, in aurea. Is autem casus multo ante vaticinatione prævisus a *Polentanis* fertur: ipsumque *Opizonem*, *Hostasii* patrem, sapius, dum viveret, id conquestum ferunt: & apud omnes *Ravennates* vulgatum erat, fore, ut aliquando *Polentani*, circiter Kal. Mart. & dedicationem templi D. *Joannis Evangelistæ*;
 Rr 3 quæ

quæ quotannis solemnî cærimonia ad hanc diem celebratur; urbis *Ravennæ* imperio, per *Anastasia* Portam deicerentur: idque adeo ab eis verum credebatur, ut summa semper diligentia eum dedicationis diem observaverint, præsidiaque ad eam portam locaverint, ut per eos dies, nemo, præsertim advena, ingredi ea porta egredive posset. Quod etiam institutum *Veneti* sequentes, adepta urbe, obstrui voluere portam illam, unde *Clausa* cognomentum habuit, ad ea tempora, cum *Julius Secundus* Pontifex Maximus aperiri eam, præsens, iussit, ejusque comodo *Ravennates* uti, & *Juliam* de suo nomine appellari. Quamquam autem *Polentani* hanc maxime portam firmis præsiidiis firmabant, diligenter tamen omnes, quæ circa urbem erant, custodiri curabant. Erat autem hæc Porta *Divæ Mariæ in Pusterla*, ab veteri, nobilique familia *Ravennati*, quæ ibidem haud procul habitabat, id nominis sortita: cujus adhuc nominis ædiculam *Virgini Deiparæ* dedicatam, novis, anno MDLX. editis miraculis, instauratam conspicimus: vocabatur olim *Turris Umbratica*, cujus turris adhuc vestigia quædam supersunt. Porta *Pompofa*, ad ejus muri angulum, ubi nunc *Turris* eodem nomine existat. Porta *Hadriana* D. Joannis, & Pauli, ubi & *Turricula Polentia*, quæ & D. Marci vocata est. *Turris Pizzorum*, cum dicendum sit *Pintiorum*, quod eo loco *Theodericus Rex*, domum, ex ornamentis *Roma* deductis, à *Pintiana* porta; quæ & *Collatina*; *Pintiorum*que vicinis ædibus, ædificaverit. *Turris Marigodosa*. Porta *Gaza*. D. Mammæ. *Urficina*. D. Philippi. *Tremeldula*, ab D. *Luce* haud procul. D. *Mariæ*: atque ubi nunc arx exstructa est: omnes numero quatuordecim, quibus quondam urbs omnis, ad *Romæ* simulacrum, in regiones quatuordecim divisa fertur. *Veneti*, omnibus, extra *Hadrianam*, *Urficianam*, D. *Mammæ*, & *Gazam* claudi jussis, juxta arcem exstruendam aliam curarunt, novamque appellarunt. Tulit iniquo animo *Hiludovicus* Cardinalis Legatus, *Ravennam*, omnium opinione, celerius deditam, seu quod adeptam receptæ urbis sibi laudem noluisse, seu quod clarissimæ urbis possessionem *Veneti* invideret. Sub id tempus *Jacobus Guarinus Ravennas*, *Urfianæ* ædis Canonicus, cum D. *Mariæ Rotundæ* Rector esset, ab *Eugenio Pontifice* impetravit, ut in D. *Vitalis*, Monachis qui ibi aderant vel repugnantibus, ordinis D. *Benedicti* cucullum indueret. Quod cum effecisset, Abbasque haud ita multo post ejusdem cœnobii creatus esset, *Mattheum Blondum Forolivianum* ex eadem familia Monachum; *Blondo* fratre, gravissimo historiarum scriptore, qui *Eugenio* erat a secretis, rem juvante; *Divæ Mariæ Rotundæ* cœnobio præficiendum curavit: & per hunc modum sacra illa *Divæ Mariæ* ædes, *Casinati* est ordini restituta, *Veneti* *Ravenna*, civium beneficio potiti, ne ingrati viderentur, cum in omnes, salutare & benefici esse soleant, cives omnes *Ravennates* multis donant prærogativis, & immunitatibus, eoque loco apud *Venetam* Rempublicam esse decernunt, quo ceteri subditarum sibi jam diu civitatum, essent, fuissent, futuri que essent: uti latissime ex Privilegiis cognosci potest, quæ amplissimus ille, & gratissimus Senatus, eodem anno MCCCXLI. Decimo tert. Kal. April. civibus nostris postulantibus uti diximus, concessit. *Victorem Delphinum* clarissimum virum, receptæ urbis statim Legatum mittunt, qui incumberet in eam curam, ut urbs adversus omnes hostium impetus muniretur: nequaquam ignorantes florentissimæ urbis dominatum a multis sibi invideri. Hocque tempore le-

A ges nostræ municipales pluribus locis commutantur, multis additis, quibusdam detractis, ad urbis *Venetiarum* mores, ac ritum magis accommodatis. Cum vero interea *Sfortia*, qui ad *Viccomitem* Socerum defecerat, impetum metuerent, Sagittarios cccc. & aliquot naves *Ravennam* præsidio miserunt: nam superioribus etiam mensibus *Guido Antonius Manfredus*, qui *Joanni Galeazzo*, patri, & *Astori* avo in *Faventinum* dominatum successerat, existimans, ob *Ginevram* *Hofstasii Polentani* uxorem, sibi *Ravennam* hæreditario quodam jure deberi, fecerat cum militibus, qui in statione *Ravennæ* erant, & agricola quodam, de prodenda sibi ea urbe, conjurationem. Facinoris autem perficiendi is erat modus inter eos constitutus, ut ab agricola *Manfrediani* milites circiter viginti, curru, sub tritici manipulis, ad portam urbis *Hadrianam* deveharentur: ipseque agricola pontem, cum jam plane demissus esset, primus occuparet, & ibidem simulata currus, aut jugi dissolutione subsisteret, dum milites e manipulis egressi, portam occuparent: interea vero conjurati *Veneti* milites accurrerent, juvarentque si quid forte magnum *Ravennates* molirentur: idque erat inalbescente cœlo faciendum, qua hora aperiri portæ urbis solebant: nequaquam autem defuturos equites quadringentos, selectosque pedites totidem, quos in insidiis ad *Taufesum*; id villæ suburbanæ nomen est, illi urbis portæ vicinæ; *Guidone Bentiono* Duce *Manfredus* collocaturus esset. His ita constitutis, Idib. Quintil. vesperti *Bentionus* cum copiis *Faventia* profectus, mittebat singulo milliario, qui *Guidonem Antonium* de universa itineris ratione certum redderent: ipseque *Manfredus* cum magna civium *Faventinorum*, agriculturalumque qui vias omnes, & semitas, vel in cæcis tenebris, noverant, manu, insequeretur. Cum itaque ad *Anemonem* fluvium, quod eo loco, *Rafanarii* nomen accipit, ventum esset, illudque ad secundam vigiliam trajecissent, visum est illis non amplius progredi, ne, si inde proficiscerentur, loco tum satis inculto, & agresti, ab hominumque ædibus distante, nunc autem in florentissimum agrum, feracissimum, & elegantem culturam redacto, decimum circiter lapidem ab urbe remoto, facile aut strepitu pedum, aut equorum hinnitu, rem incolis patefacerent: nec enim erat dubium, quin etiam si paullulum quievissent, satis in tempore essent suis affuturi. Cum igitur ex equis omnes descendentes, pars colloquerentur, pars humi requiescerent, equi pugnam inter se primum ineuntes, aliquanto ab illis spatio recessere. Mox cœpere milites, perinde, ac infani, & amentes, per agrum vagari: plerique armati trans amnem ferri: omnes vulneribus confodi: nec, dum vulnerarentur, sentire: nec, qui vulnera illis inferret, perinde, ac sui omnino, suarumque rerum immemores, cognoscere. Atque per hunc modum omnes tota nocte errabundi, ubi primum illuxit, redire ad seipsos visi: cumque invicem vulnera intuerentur, nihil dicere, omnes mirari. Ipse inter ceteros *Bentionus* oculum erutum, & ab tenui nervo pendentem gerebat: reliqui graviter vulnerati in summa confusione versabantur, dum mutatae omnibus vestes, & equis habenæ, atque ephippia essent: omnesque velitares hastæ, & alterius generis quotquot erant, & thoraces, & galeæ perfractæ viderentur: quique erant nobiliores, commutata veste, sordidiori, ac viliori induerentur: in iis videri *Fridericus Urbinatium Regulus*, conscissa undique & pannosa tunica indutus poterat: qui deprehendit etiam pateras quatuor, puero ut deferret traditas, in suo sinu esse. Verum illud lon-

longe omnibus, mea sententia fuerit anteferen-
 dum, quod cum graviter vulnerati omnes essent,
 nullus interierit, ipseque *Bentionus*, oculo, qui ex
 tenui nervo pendeat, in locum restituto, con-
 valuerit, quatuorque solum equi mortui fuerint
 reperti. Hujus rei testes adducit *Desiderius Spretus*;
 qui hæc memorie prodidit; *Fridericum Comitem*
 Urbini Principem Firmanum, *Colam Antoninum*
 Neapolitanum equitem, *Raimundum*, & *Anto-*
 nellum Nucerinos, *Scaramutiam Romanum*, ipsum-
 que *Guidonem Bentionum* copiarum Ducem, a
 quorum plerisque narrantibus rem didicit. Fir-
 mata igitur hoc præsidio sagittariorum, & a-
 liorum militum urbe, adversus hujusmodi ini-
 petus, *Veneti*, ut novis habitatoribus replere-
 tur: cum ad illa tempora; uti etiam *Blondus*
 testis est; habitaretur parum frequenter, dede-
 re, per annos decem, iis, qui *Ravennam* ad ha-
 bitandum venirent, omnium munerum, tribu-
 torumque immunitatem. Qua tamen, cum ve-
 teres cives *Ravennates* plerique atque etiam agri-
 colæ fuissent, favore, & gratia aliquorum,
 donati, edicto Decemvirum cautum est, ut ni-
 hil omnino deinceps valeret: quemadmodum &
 libertas illa in agricolis ad civitatem se habitatum
 conferentibus, antiquata est, qua ab certa pec-
 unie pensione, ex ratione agrorum decreta,
 eximebantur. Plures enim ex agricolis donari
 civitate curabant, ne pecuniam illam solverent,
 & munerum immunitate uterentur. At *Veneti*
 fraudem sentientes, edixere, uti qui ex agro *Ra-*
vennati in posterum civitate donaretur, ad ope-
 ras cogi quidem nequaquam posset, verum agra-
 riam solveret pensionem: idque litteris publicis
 testatum voluere. Per hunc modum *Ravenna*
 colonis in dies augeri, agerque excoli ita cœ-

A ptus, ut, cum maximam partem veprium esset
 plenus, & omnino ob sylvas & paludes incultus,
 brevi feracissimus, amœnissimusque evaserit.
 Suburbia quoque ad *Ursicinam* portam, & *Ha-*
drianam, cum utilitatis, tum ornamenti causa
 inflaurata sunt, *Ravennatum* Legato, *Bernardi-*
no Lazaro; cui nunc familiae ab *Mengolo*, ejus
 gentis viro, novum *Mengoli* cognomentum est;
 a *Venetis* Patribus id postulante. Cum autem
 anno MCCCXLIV. *Nicolaus Memus*, Patricius *Ve-*
 netus, *Ravennæ* Legatus, ad *Franciscum Fosca-*
rum, Venetiarum Ducem scripsisset, quot sub-
 iisset *Franciscus Monaldinus* *Ravennas*, *Juliani*
 filius, pericula, incommodaque tulisset, pro
 re, dignitateque *Veneta*, idemque declarasset
Victor Delphinus, qui *Memum* in eadem *Ravenna-*
ti legatione præcesserat, *Foscarus Dux*, *Monal-*
dinum ei præfecit Magistratui, dum viveret,
 quo multa eorum, qui *Ravennatibus* agris infe-
 runt damna, exigitur. Eodem anno litteris *Eu-*
genii Pontificis, *Franciscani* fratres, qui dicuntur
Observantie, in possessionem templi *D. Mamæ*
 missi sunt, & eum advenis *Ravennam* habitatum
 venientibus a *Veneto* Senatu immunitas in de-
 cem annos tributa jam fuisset, hoc anno in vi-
 ginti rejecerunt; idque per litteras mense Decem-
 bri datas, *Foscarus Dux*, *Benedicto* *Mulæ* Præ-
 tori, & Præfecto *Ravennæ* significavit: tanta re-
 plendæ habitatoribus hujus urbis cupido habebat
Venetos. Postero anno, qui fuit annus a partu
 Virginis millesimus, quadringentesimus, quadra-
 gesimus quintus, *Thomas Perondolus*, *Ravennas*
 Archiepiscopus, *Ferrariæ* decessit. Sepultus ad
D. Dominici, ubi supra sacriarii portam hæc mar-
 moreo incisa sepulcro leguntur.

ANTISTES CELEBRIS GRAVIS, ET FONS JURIS OBIVIT
 EGREGIA DE STIRPE SATUS PERONDELA THOMAS,
 QUEM DOMUS ALTA TULIT: QUI FLORENTINA PROPAGO
 EXTITIT, ET PRÆSUL RAVENNÆ, PRÆSTITIT ALMÆ:
 ITALIÆ SPLENDOR, DECUS ET MEMORABILE SÆCLIS.
 DEFUIT, ET CELSI NON INFIMA GLORIA CLERI.

Obiit autem XIII. Kal. Novembr. MCCCXLV.
 Convenere autem de veteri more, sacri viri
Ravennates, Senatusque ac populus, in *Ursanam*
 ædem, eo loco, cui sancta sanctorum nomen
 est, *Benedicto* *Mula*, patricio *Veneto*, urbis tum
 Prætoris, Præfectoque, & *Angelo Pasio* Jurecon-
 sulto *Ariminensi*, ejus Vicario, atque Assessore.
 Cumque in suffragium ivissent, omnium consen-
 su, Archiepiscopus *Ravennas* designatur *Blasius* de
Sancta Victoria, Monachus, & cœnobii *Spiritus*
Sancti *Ravennæ* Abbas. Verum *Eugenius* Ponti-
 fex successorem *Perondolo* dedit *Bartholomæum* *Ro-*
verellam Ferrariensem, Joanne patre *Rhodigio* ori-
 unda, scribaque sollerti genitum, paulloque an-
 te ab eodem *Eugenio* *Hadrianum* Episcopum fa-
 ctum sequenti anno, cum pecuniam a Republica
Veneta multi repeterent, sibi illam ab *Hofstasio*
Polentino, dum viveret, deberi, affirmarent: *Ni-*
colaus Sanutus *Ravennam* Legatus, Senatus con-
 sulto missus est, qui nomina cognosceret, & sol-
 vi, quæ deberentur, curaret, aut in libros ratio-
 num referret: tandem vero bona illius, auctione
 constituta, Senatus *Veneti* jussu, vendita. *Bartho-*
lomæus Archiepiscopus, viii. Kal. Octobr. cum *Ni-*
colaus V. Sergianensis, in locum *Eugenii IV. Pon-*
tificis *Maximi* mortui, suffectus esset, *Leonello*
Estensi *Ferrariæ* Principi, *Argentam*, Lugumque
 & villam *S. Potiti* dedit, Vicariumque illum suum,
 ac *Romanæ Ecclesiæ*, a qua hujusce negotii facul-
 tatem hauserat, constituit, ea conditione, ut pro
Lugo, & villa *S. Potiti*, vestem quotannis linteam,

D *Rocchetum* appellatam ipsis Domini nostri natali-
 tiis, Archiepiscopo *Ravennati* assignaret, & duc-
 tos præterea quingentos aureos numeraret. Pestil-
 lentia *Ravennæ*, proximo anno cum insigni mor-
 talium strage delævit: neque verò *Ravennæ* so-
 lum, sed in agro, sed in omni Provincia, in qua
 præter ceteros *Forlivii*, mense Augusto, *Anto-*
ninus Ordelaus, ejus civitatis Princeps decessit,
 celeberrimo, ornatissimoque funere a *Cico*, &
Pino filiis; qui in patris locum, Domini successe-
 re, ab uxoreque & populo elatus: cum superiore
 mense Junio, *Guidatus Manfredus*; qui & *Gui-*
dantonius dictus est, *Faventia*, ac *Foro-Cornelii*
 Dominus, *Senis*, illuc ad balnea, & congressum,
 colloquiumque *Aragonum* Regis *Alfonsi*, qui ge-
 rebat cum *Florentinis* bellum, profectus, migras-
 set etiam è vita. Cadaver *Faventiam* delatum: cu-
 jus dominatum urbis *Astorgius* frater inivit. *Tha-*
dæus *Guidatii* filius *Fori Cornelii* possessionem, &
 fœdere cum *Florentinis* icto, eorum Legatum, &
 equitum mille Præfecturam accepit: cum idem
Florentini a *Sigismundo Malatesta*, *Ariminensi* Prin-
 cipe, postulassent: Verum is speciosis verbis, non
 Legatis *Florentinorum* modò, sed & Regiis, qui
 de eadem causa ad illum venerant, datis, acce-
 ptoque ab utrisque cum neuter alterum sciret, sti-
 pendio, *Florentinis* adhæsit: & cum restituere
 pecuniam Regi noluisset, magna cum illo dissi-
 dii fundamenta jecit. Rege autem aliquot occu-
 patis opidis, *Neapolim* redeunte, partaque *Flo-*
rentinis quiete, missus est subsidio *Venetis*, qui
 cum

ANN.
MCCCL.

633

cum *Mediolanensibus*, jam *Placentia* potiti, dimicabant: *Philippo* enim *Maria Vicecomite* mortuo, *Mediolanensem* Duce, *Mediolanenses* libertatem professi, ad popularem administrationem reciderant: *Franciscum Sfortiam* copiarum suarum Imperatorem creaverant: qui pace paullo post cum *Venetis* facta, aditum sibi ad *Mediolanensem* dominatum patefecit: quo tandem potitus est anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo: qui Jubilei celebratione, fuit insignis. Hoc autem anno *Sigismundus Malatesta*, Venetarum copiarum Ductor, postquam superiori *D. Apollinaris Classensis* templum rebus sacris aliquot spoliasset, unde *Franciscus Foscarus* Venetiarum Dux, ab *Joanne Francisco Bratio*, & *Antonio Calbo* Oratoribus *Ravennatibus* monitus ad *Stephanum Trivisanum*, tunc Praetorem, Praefectumque *Ravennatem* scripserat, diligenter curaret, ne templum illud dirueretur, *D. Apollinaris* ejusdem *Classensis*, Divique *Severi* templa; tabulis è marmore, quibus incrustabantur; ducenis aureis nummis Abbati numeratis; spoliavit, ut *Arimini* *D. Francisci* sacram ædem ornaret: Ea tum cœnobìa erant *Aloisio Patavino*, *Divi Petri* ad *Vincula* etiam Abbati, commendata. Ceterum cum accepissent deinde *Veneti* *Classense* cœnobium ad *Ariminensem* sacrorum viro- rum conventum a Pontifice fuisse adjunctum, statim per litteras III. Kal. Aprilis anno MCCC LII. scriptas *Foscarus Dux* *Benedicto Venerio* Praetori, Praefectoque *Ravennati* mandat, ne quem ejus accipere possessionem cœnobii fineret, & apud Pontificem ita egere, ut omnia fuerint in integrum restituta. Itaque anno MCCCCLIII. *Aloisio Patavino* vita functo, deque suo jure *Camaldulensibus* jam deturbatis *Nicolaus V.* Pontifex Maximus constituta Monachis, unde viverent, pensione, *Philippo* illud fratri, *S. Laurentii in Lucina* Cardinali, Bononiensi Episcopo commendavit: sed posteriore anno, *Franciscus D. Severi Abbas*, ordinis *Cisterciensis*; ut *Philippo Cardinali* morem gereret, prœdiaque repeterentur varie distracta, in quibus insula *Domnicata*, est a *Padiano* flumine, ad portum *Candianum* pertinens, & cœnobio, *Callisto III.* Pontifice Maximo qui tum primum *Nicolaus V.* mortuo successerat, in manum tradito fecit, ut cum *Classensi* conjungeretur, & *Philippo* migrante ex hac vita, ad *Camaldulenses* rediret. Insignis iterum pestilentia *Ravennam* proximo anno, finitimasque provincias malè habuit, sed posteriore, pejus: Quo anno *Jacobo Antonio Marcello* hortante, consulenteque Senatus *Veneti* decreto, arx *Ravennae* munitissima, in ea parte urbis, quæ spectat Orientem æstivum, exstrui cœpta est, ut terra, marique si quis oppugnaret, præsto esse posset: cum præsertim superioribus annis ab ea parte expugnationem *Picinus* tentaverit. *D. Andree* templum jam vetustate labens, *Gothorum* tempore exædificatum, minusque vocatum, ut ab eo internosceretur vel sola nominis appellatione, quod *Petrus Chrysologus* Archiepiscopus; ut supra docuimus; construxerat, prorsus destruitur, lapidesque ad arcem ædificandam adhibentur. Primum ejus ædificii lapidem, supplicatione omnium ordinum indicta, frequenti populo, *Bartholomæus* Archiepiscopus Nono Kal. Jun. collocavit: subter quem *Petrus Georgius*, patricius *Venetus*, *Ravennæ* Praetor & Praefectus, nummum aureum, argenteamque & æneam monetam posuerat. Arx hæc adhuc superest, fossa undique munita, & pinnato muro elegans, nobilique *Brancaleonis* cognomento insignis. Ad illam, ædificia adjunguntur, quasi suburbium ac vestibulum, *Cittadellam* appellatum: quam *Ve-*

ANN.
MCCCCLIV.ANN.
MCCCCLV.ANN.
MCCC
LVI.ANN.
MCCC
LVII.

neti, *Dalmatis*, qui *Mahometi Secundi* *Turcarum* Imperatoris impetum, armaque fugientes, *Venetias* venerant, ad habitandum dedere. Siquidem *Mahometes*, *Amurati* patri suffectus, ut, more majorum, in egregio ausu primas vires posuisse videretur, in numero tormentorum, & copiarum terra, marique apparatu, *Byzantium* vi cœperat, *Constantino* Orientis Augusto, districto gladio pugnante, interfecto: admirabileque omnino fuit, ut quemadmodum *Constantinus Caesar* *Helenæ* filius, primus *Byzantii* Augustalem sedem locaverat, unde urbi nomen *Constantinopolis* impositum, ita hic *Constantinus* nomine, atque *Helenæ* filius, ex *Palæologorum* familia postremus, fuerit: post *Byzantii* Imperii annum millesimum, centesimum, vigesimum quartum: a partu autem *Virginis* MCCCCLII. quarto Kal. Quintil. Qua insigni victoria elatus *Mahometes*, omnes urbes *Græciæ*, *Mitylenem* Insulam; magnam *Dalmatiæ* partem, *Scutarum* præsertim, occupaverat. Itaque *Veneti* multos earum urbium cives, ad se; uti diximus; profectos, *Ravennam* misere: cumque ditiores, uti *Dulcichii*, cognomento *Bancherii*, *Scutariani* cives: & *Perigrini*, cognomento *Cavallarii*, qui *Dyrrhachini* erant; & alii complures, domos sibi, & fundos comparassent, *Cittadella* egentibus ad habitandum, ingenti ipsorum, & *Ravennatum* commodo, tradita est. Neque verò interea instaurandæ urbis curam intermiserant, sed adeo exornata, restitutaque est, ut agris colendis, siccandis paludibus, propugnaculis, munitionibus, ædificiis publicis, ac privatis, novisque civibus additis, pristini splendoris aliquam partem recuperasse videretur. Ad hanc enim diem ob pestilentiam ferè semper afflicta est: cujus signa in civium facie coloris aurei, ipsoque malo habitu corporis apparebant. Quamquam autem invalesceret pestilentia, bella tamen non omnino decrant, *Sigismundo Malatesta*, cum *Federico Urbini* Comite decertante; quod bellum cum esset mense Octobri anno MCCCCLVII. cœptum, Idibus Mart. insequentis anni, *Jacobus Picininus* Comes, conjunctis cum *Federico* copiis, *Carpignum*, jam *Comitis Ramberii Malatestæ* opidum, capit, ac diripit: idque paulo ante quam *Callistus III.* Pontifex Maximus moriens successorem *Aeneam Silvium* *Picolomineum* *Senensem*, habuit, *Pium Secundum* appellatum. Ad *Ravennatem* autem a *Venetis* instauratorem accessit *Bessarionis* Cardinalis primum studium, qui anno MCCCCLIX. confociationi *Canonicorum S. Salvatoris*, cœnobium, & fundos, omniaque sacræ ædis *D. Joannis Evangelistæ* dono dedit. Pauloque post eisdem *Canonicis Antonius Calbus*. *D. Georgii* in *Tauro*; quod est in *Ceceda* suburbana villa, templum, atque agros, largitus est: quæ tamen multis ante annis, *Ursianæ* ædis *Ostiarum*, jure emphyteutico ab Archiepiscopis accepta, possederant, & eodem jure, aliis, ipsorum agrorum partem ad excolendum tradiderant. Ea autem cum illorum *Canonicorum* fuit industria, tum agri *Ravennatis* universi culturæ, & fluminum terram ex *Apen- nino* devehentium, beneficium, ut bonorum illorum fructus, scutatorum aureorum nunc millia longissimè superent, quæ eo tempore nummos aureos triginta locata, ex *Petri Rangoni Parmensis*, scribæ, civisque *Ravennatis*, tabulis novimus. Scripsit per id tempus *Desiderius Spretus* junior de urbe *Ravenna* *Commentariolum*, quod exstat: distributum in partes tres: quarum prior originem, amplitudinemque urbis summam complectitur, alia ejusdem explicat vastitatem *Polentanis* dominantibus: in tertia *Polentanorum* expulsio, & *Veneti* initium dominatus descri-

634

ANN.
MCCC
LII.ANN.
MCCC
LVIII.ANN.
MCCC
LIX.

scribitur, stylo, ut temporibus illis, admodum eleganti. In quo munere cupiens boni civis satisfacere partibus, & memoriam rerum, quæ gestæ suo tempore fuerant, ad nos transmisit, & viam posteris ad *Ravennatem* historiam patefecisse videtur. Orator etiam, a patria, ad *Nicolaum V.* Pontificem Maximum & Cardinalium collegium missus fuerat, ut Pontificia auctoritate confirmari novam inter sacros viros, populumque *Ravennatem* concordiam, de qua diximus, curaret. Sub id tempus *Callisto Pontifice Maximo* vita functo, *Pius Secundus Senensis* sufficitur, ut diximus: cujus Pontificatus initio, hoc ipso anno MCCCCLIX. ætate, *Ravennam*, pedites advenere tercentum, secundo *Pado* devecti: quos, *Ravennates*, benigne acceptos, comœatu abunde juverunt. Veniebant ii *Mantua*, qua in urbe tum *Pius Pontifex*, ut adversus *Turcas*, Christianorum Principum animos, opesque conjungeret, habebat conventum: tumque illum *Thomæ Palæologi*, Peloponnesi Principis, Despotum Græcè appellabant; legati, ad liberandam *Turcis* peninsulam, auxilium efflagitantes, conveniant. Quod cum ad Senatum retulisset Pontifex, communi omnium sententia, *Bessarione Cardinale* potissimum perorante decretum est, iis maximè de causis, quod Pontificiis viribus haud impar esset negotium, quando non adversus, eversive rebus, sed secundis, ac plane restitutis ea postulabat auxilia *Thomas*, qui per eos dies, *Turcas* acie profligarat, captivos multos fecerat, ex quibus per eos Legatos, Pontifici, sexdecim dono miserat: accedebat ad hæc, quod ipsius *Thomæ* constantiæ, videbantur multo majora deberi. Postquam enim *Constantinopolis* capta a *Mahomete* fuerat, *Thomas*, ac *Demetrius*, *Constantini Palæologi*, ejus urbis Imperatoris, fratres, in *Peloponnesum* se receperant, & pro rerum vicissitudine, modò contulerant tributum *Turcis*, modò arma in eos verterant, *Latinorum* auxiliis, & loci munitionibus freti. Ceterum orto deinde inter eos fratres dissidio *Turcarum* partes secutus *Demetrius*, filiam *Mahometi* desponderat, *Epirotarum* *Thomas* auxilio, qui *Peloponnesum* frequentes incolebant, fratrem multaverat magna Regni parte, & *Turcas*, qui arma in eum moverant, proelio fuderat. Ex tercentis autem iis peditibus *Blanca*, *Francisci Sfortiæ* *Mediolanensis Ducis* uxor, magni scemina animi, & singulari prudentia, centum contulerat, reliquos Pontifex. *Ravenna* milites abeuntes, terrestri itinere, *Anconam* profecti, mare ingrediuntur, & secundo cursu in *Peloponnesum* navigarunt, primoque congressu urbem *Patracesem* expugnarunt. Verùm dum cetera oppugnant opida, sive virtutis æmulatione, seu cupiditate prædæ dissidentes inter se, destititæ cœptis, hucque atque illuc turpiter dispersi, infaustum rebus, quæ gestæ deinde sunt, initium præbuere. Per id ferè tempus, cum *Anversus* *Anguillariæ* Comes, *Viterbium*, paucis tradentibus civibus, occupasset, *Bartholomæus Archiepiscopus Ravennas*, coactis statim copiis, captæ urbi opem tulit, ac per arcem, quam *Martinus Quintus* solo æquaverat, *Callistus* restituere fuerat aggressus, ad summum *Pius* ædificaverat, intulit in urbem auxilia. Moderatorem illius tum urbis gerebat *Perusinus* quidam *Oddo*, qui cum abesset, re accepta, cum Archiepiscopo *Ravennate* conjunctus, urbi recuperandæ, magno fuit adjumento. Sed cum hac de re aliquanto se gloriosius jactaret, *Bartholomæus Archiepiscopus*, illius memor, quod de *Fabio* apud *Livium* legitur, Probè, inquit, numquam *Viterbium* recuperassem, nisi tu prior amississes. Interea anno sexagesimo supra millesimum

A quadragesimum, cum intelligerent *Venetis*, ANN. quantum commoditatis *Rafanarium* flumen esset, MCCCC LXI. *Ravennati* agro allaturum, si in *Padum* influeret, 636 directoque cursu id faceret, de eo flumine deducendo *Pasqualis Maripetrus* Dux, accuratè ad *Joannem Faletrum* *Ravennæ* Prætozem, Præfectumque scripsit. Postero, quo *Ravennæ* fuit Prætor, Præfectusque *Vitalis Landus*, Doctor, & miles, *Desiderio Spreto*, & *Joanne Raspono* oratoribus *Ravennatibus* petentibus ad *Landum* *Maripetrus* Dux litteras dedit, mandavitque artificibus, Præfectum dari, arti cuique suum, qui rectè administrari artem curet: leges aliquot civitatis conformari: aquæductus, humicellos vocatos, purgari, ut excitari ibidem molæ frumentariæ possent. Lupanar, quod loco celebri urbis prope templum *D. Dominici* erat, in aliam, eamque remotam urbis regionem amandari. Scriberet ad *Mutine* Ducem, ut Legatum *Venetias* de jurisdictione fluminis *Rafanarii*, quam aiebat, mitteret, ut *Ravennates* jam designaverant. Eodem anno *Pius Pontifex*, xv. Kal. Januar. *Bartholomæum Ravennatem Archiepiscopum*, Beneventi, cooptavit in Cardinalium Collegium, *D. Clementis* titulo adjecto, Legatumque suum fecit, ut *Ferdinandum* Neapolitanorum Regem coronaret. Per id enim tempus *Joannes Lothoringiæ* Dux, *Renati* filius, & *Ludovici Andegavensis* nepos, ad possessionem ejus Regni, perinde ac hæreditariam, magno comparato exercitu aspirabat. Nam cum *Alfonfus* Aragonum Rex, *Ferdinandi* pater, ANN. *Renatum* ad deditionem jam compulisset, ipso MCCCC LXII. nunc mortuo, anno sexagesimo secundo supra millesimum quadragesimum, plerique Regni proceres *Joannem* *Renati* filium advocant, qui multa jam opida in *Apulia* occupaverat. Sed *Pius Pontifex* *Ferdinandum* Regem confirmavit, & corona insigniri jussit: quod eodem anno *Bartholomæus* *Ravennas* Archiepiscopus, Pontificis nomine, *Baroli*, quod est nobilissimum *Apuliæ* opidum, fecit, nonnullosque Regni optimates ad *Ferdinandum* adductos, ab *Lotharingio* alienavit. Quamobrem non fuit factu difficillimum, ut *Ferdinandus*, pulso, profligatoque *Lotharingio*, brevi post, tranquille potitus Regno fuerit. Nam altera ex parte, *Sigismundus Malatesta*, *Lotharingio* addictus, omni ferè ditione a Pontificiis copiis, quibus præerant *Nicolaus Fortiguerra*, *Pistorien* Cardinalis, & *Federicus*, Dux *Urbinas*, spoliatus, nihil neque illi ferre, neque ab illo impetrare opis poterat. Quo tempore *Cæsenates*, aurum, argentum, vestem, denique omne instrumentum, ac magnificam eorum suppellectilem, *Ravennam* transfudere, & apud amicos, cognatosque pro veteri benevolentia, deposuere, arma veriti *Astorgii Manfredi*, *Faventini* Principis: is enim postquam opera *Pii Pontificis*, posuerat arma, quibus *Thadæum* fratris filium, è *Foro-Corneliano* dominatu ejicere nitebatur, stipendia merens Pontificis, bellum *Dominico Malatestæ* intulerat & quamquam ad *Meldulam* castris ferè exutus est a *Malatestinianis*, tamen suis inde collectis, advenienteque subsidio *Corrado Alviano*, *Caminatas*, *Montem veterem*, *Cuserculum*, *Vallem Oppii*, *Civitellam*, & alia pleraque opida adduxit in potestatem: Comes etiam *Coccus*, *Sigismundo* *Malatestæ* fœderatus, cum sex opidis defecit ad Pontificem, & in *Astorgii* castris militavit. Hinc magnus invasit *Cæsenates* timor; ne, obsidente urbem *Astorgio*, in Pontificiorum manus venirent, & cuncta miles raperet. Verum cum *Federicus Urbinas*, & Cardinalis, capto *Monteflorio*, *Cæsenati* omnia provincia, *Ariminum* petiissent, omni metu liberati sunt: Quamquam *Dominicus Malatesta*, urbis *Cæsenæ* Princeps, ubi

Veruchium, munitissimum duplici arce opidum, 637 captum paulo post, vidisset, mox S. *Archangelum* opidum insigne, Scorticatam quoque & plebanatum, ut ajunt, *Sestini*, qui opida duodeviginti continere dicitur, *Venetis* apud Pontificem, pacem illi petentibus, eam haud ita diu post impetravit; iis potissimum condicionibus, si *Ravennati* Ecclesiae bona restitueret, quae abstulerat, & quae possideret, urbes, opidaque eo absque liberis mortuo, ad *Romanam* Ecclesiam redirent: tametsi interea *Veneti*; quod gravissimè tulit Pontifex, *Cerviam* a *Dominico*, data pecunia, coemerint. Hac autem occasione, *Arimini* etiam agrum recuperavit *Pius Pontifex*, Sigismundo *Malatesta*, copias, ut *Andegavensibus* subsidio esset, comparante: cum quibus penetrare in *Abrutium*, a Prorege rejectus, cum non potuisset, repentino incurru *Senogalliam* occupaverat: sed ad *Mondulfum* nobile opidum deinde contendentem, *Federicus Urbinatium* Princeps, Pontificiis copiis secum ductis, ingenti clade superavit. Cum interea *Veneti*, ne quid hic novi accideret, *Bertoldum* *Estensem* *Ravennae* cum equitibus veteranis, haberent. Eodem hoc anno, *Francisco Monaldino* mortuo, *Christophorus Maurus* *Venetiarum* Dux: per litteras ad *Petrum Grimmanum* *Ravennae* Praetorem, ac Praefectum scriptas, quem Magistratum, *Franciscum* gessisse diximus, eundem *Gregorio* *Francisci* filio dari, ubi illud *Andreas Picininus* absolvisset mandavit, eaque ratione *Monaldinorum Ravennatum* erga Rempublicam *Venetam* meritis grati animi officium praebere. Exitu anni *Meldolam*, cum Pontificiis cohortibus *Astorgius Manfredus* *Faventiae* Princeps circumfedit, aliquotque finitima opida ceperat, cum advenientibus *Malatestianis*, foeda fuga, multisque relictis impedimentis, *Civitellam* se recipere, & *Faventiam* in hiberna deinde redire coactus est. Anno insequenti, qui fuit ab ortu Christi MCCCCLXIII. *Robertus Malatesta*, extremo mense Septembri, *Ravennam* fuga elapsus, perhumaniter acceptus est: illum *Sigismundus* pater in *Fani* praesidio constituerat, quam urbem acriter Pontificii obsederant: edixeratque *Ariminum* rediens, si quis umquam tulisset casus, ea ut urbs per vim hostium, aut civium deditione caperetur, caveret diligentissimè, illa incolumis ad Pontificios rediret, itaque aut injiceret tectis ignem, aut hostibus praedae exponeret, sed cum efficere *Robertus* neutrum potuisset, ac potius, civibus urbem Pontificiis deditibus, arcem ipse quoque paulo post tradidisset, patris saevitiam veritus, *Ravennam* convolvavit: hicque mansit, usque dum *Sigismundus* pater, qui jam *Mondaino*, *Monte-florio*, *Veruculo*, Sancto *Archangelo*, & ceteris circum castellis, ipsoque *Ariminensi* agro amissis, vix *Ariminum*, & paucula quaedam nivosa in *Apennino* loca retinebat, pacem a *Pio Pontifice* impetravit. Eodem anno *Cervia*, *Ravennati*, id autem est *Venetorum* ditioni, *Dominico Malatesta* *Caesenae* Principe vendente, addita: cumque *Bagnacavallenses* in flumine *Rafanario* navem ad transmittendos homines posuissent, *Christophorus Maurus* *Venetiarum* Dux, ad *Petrum Grimmanum* Praetorem Praefectumque *Ravennatem* III. Non. Jul. scripsit, ut aliam eodem in vado pro *Ravennatibus* navem locaret, atque in adversa ripa, furcam figeret ad *Ravennatis* Reipubl. ditionem tuendam, conservandamque. Insequenti *Pius* II. Pontifex Maximus obiit. *Paulus* item *Secundus*, *Venetis* in ejus locum successus. Cum autem inter ipsum ac *Ferdinandum* *Neapolitanum* Regem graves essent simultates ortae, *Paulus* haud ita multo post Regis exulceratum animum leniturus, *Bartholomaeum* *Ravennatem*

ANN.
MCCC
LXIII.

ANN.
MCCC
LXIV.

A Archiepiscopum, legatum misit: qui adeo tempestivè Regis tractavit animum, ut maximam partem emollierit. Erant inter ceteros *Bartholomaeo Archiepiscopo* fratres, *Laurentius Ferrariensis Episcopus*, Divini, humanique juris valde peritus, & summus Theologus: a *Paulo Pontifice* Legatus in *Galliam* pro re Christiana missus, necnon in *Germaniam*, & *Pannoniam* ad *Boemiae* Regem, qui perfidia insigni, paulatim se a toto corpore Christiani nominis subtrahebat. *Nicolaus* alius frater, *Olivetani* ordinis Magister fuit. *Florius* postremus, qui miles *Hierosolymitanus*, ac potius *Rhodius*: nam in eam tunc Insulam compulsi ii milites fuerant; strenui animi illustria signa praebuit. Judaei hoc anno pacta cum *Venetis* inierunt, ob eam rem, quia *Bessarion* Episcopus *Tusculanus* Cardinalis, *Venetiis*, in omnique *Veneta* ditione Pontificius Legatus, *Venetis* concesserat, ut accipere Judaeos in suis civitatibus, & certa inire cum illis pacta possent. Itaque per litteras suas *Christophorus Maurus Dux*, Joanni *Mocenico* Praetori, ac Praefecto *Ravennati*, III. Non. Martii scriptas, mandat, ut pactas cum Judaeis condiciones, servari omnino curet: quando hac in re subjuntorum sibi populorum commoditati consulant: atque ita fuisse in Decemvirum Senatu decretum. Magna sequens annus *Ravennae*, omnique *Flaminiae* attulit ornamenta, cum undique florens, ac penè beata Provincia, a diuturnis bellorum, etiam finitimorum procellis quiesceret. Sacrae aedes, viae publicae, forum, moenia egregio restituta opere: Arx, & Cittadella ad exitum perducta. *Caesenam* Pontifex, *Dominico Malatesta* mortuo, exercitu per aliquot dies cinctam, & VIII. Idus Decembr. pacatè receptam, & firmissimo, circumdedit muro, & Cittadella insigni munita, magnificisque tota urbe excitatis aedibus praeclare ornavit, *Faventiae* dignitas in suburbiis, ceterisque partibus a *Carolo Manfredo*, *Astorgii* filio, mirum in modum amplificata: Idem *Bononiae* a Pontificiis Magistratibus curatum, eoque majore studio, quod aliquot ante annis maximi, cum aedificiorum labe foedissima, ea in urbe terramotus invaluerant. Ita *Borsus* *Estensis*, Marchio, *Ferrariam* & auxit amplissimis domibus, & moenibus decoravit. Pottero anno, qui fuit ab ortu Christi MCCCCLXVII. moritur *Forlivii* diuturno fatigatus morbo *Cicus Ordelaus*: sunt qui veneno sublatum tradant: propterea quod ab *Antonii* patris interitu, tacita inter se similitate, ambo fratres *Ciccus*, & *Pinus* decertassent, cives, ad suam quisque partem, adjunxissent, atque ad imperium aspirassent. Imperio per hunc modum potitus *Pinus*, *Biffulcios*, & *Theodolos*, cumque iis *Antonium* *Cichi* filium ejecit ex urbe. *Biffulci* qui plurimum in civitate, & apud *Cicum* potuerant, *Ravennam* sibi patriam delegere. Biennio post *Christophoro Mauro* *Venetorum* Duce, litterae ad *Nicolaum Justinianum* Praetorem, Praefectumque *Ravennatem*, pridie Kal. Septembr. scriptae, allatae sunt, quibus accurate mandabatur, ne marmora ab aliquibus monachis vendita, extrahi ex urbe sineret: quod diligenter *Nicolaus* fecit, qui portis faciendis, novisque viis muniendis ornare hanc urbem studebat; idemque generatim antea Senatus *Venetus* mandaverat. Sub id tempus *Federicus Caesar* *Romam* abiens, quò se voti causa conferebat, *Ravennam*, secundo *Pado* devectus, venit: is summis honoribus, & insigni pompa a *Ravennatibus* exceptus, cum gratam propensissimi animi significationem laudasset, aliquot ex ipsis equestri ordini adscripsit, Comitesque fecit, anno a partu Virginis MCCCCLXVIII. mense Decembri, in quibus ii fuere. *Joannes Franciscus Brattius*,

ANN.
MCCC
LXV.

ANN.
MCCC
LXVII.

ANN.
MCCC
LXVIII.

tius, Jurisconsultus: *Joannes Abbiosus*, Medicus: *Hofstasius*, & *Nerinus Rasponii*: *Bartholomæus* & *Baldus Ghetii*: *Opizo Aldrovandinus*: *Hofstasius Raifius*: *Romoaldus Saxus*: *Matthæus Balbus*: *Thadæus a Cornu*: *Malatesta Monaldinus*: *Petrus Picininus*: *Franciscus*, *Mafius*, & *Bernardinus*, *Artusini*: *Guidarellus Guidarellius*: *Petrus Floronus*, cognomento *Grossus*. Posteriore anno, soluto voto, Pontificique pollicitus se conventum *Ratisponæ* de Regno *Boëmico*, quem occupaverat *Georgius Pogibratius* vir hæreticus, habiturum, cum *Ravennam* rediisset, vii. Kal. Febr. ad hos adjunxit *Franciscum* e nobilibus *Vizani*, *Melchioris* filium, civem *Bononiensem*, qui in hac urbe domicilium constituerat, eumque illiusque omnes posteros, Comites in perpetuum creavit. Cum autem Senator fuisset *Romæ* *Melchior* pater, ipse quamquam ulque ab adolescentia militaribus studiis addictus, tamen *Faventinam* Præturam multos annos, & *Fulginatem*, atque alias gesserat. Turbari quies hoc anno Provincia est cœpta, quod superiore anno *Sigismundo Malatesta* mortuo, *Ariminum* Pontifex repeteret, exercituque ex veteranis conscripto, cui *Neapoleo Ursinus* præerat, obsidere instituisse: sed a copiis *Ferdinandi Regis*, *Federico Urbinatæ* Comite ductore, rejectis, in fugamque actis Pontificiis, *Robertus Malatesta* *Sigismundi* filius, *Arimini* dominatum sibi retinuit, & quievit in posterum a bellis Provincia. Proximo anno, cum ad hujus ornatum urbis *Venetæ* plurimum incumberent, *Morus Dux* ad *Zachariam Barbarum*, militem Prætorem, Præfectumque *Ravennatem* scripsit, ut ea domorum suggesta, podia vocant, quibus angustiores obscurioresque viæ reddebantur, dirui statim juberet, curaretque: Paulo post *Sixto Quarto Pontifice*, Paulo Secundo subrogato, cum illi *Bartholomæus* Archiepiscopus significasset, opidum *Auriolum*, raris tum habitatoribus, propter bella, & alia incommoda frequentari, & carere mœnibus, arcemque olim munitissimam, tunc ruinam minari, totum denique opidum multis partibus imminutum, Ecclesiamque *Ravennatem* neque tum magnam inde utilitatem percipere, & minorem in dies percepturam: longèque melius fore, si *Carolo Manfredo*, *Romanæ* Ecclesiæ, in urbe *Faventia*, Vicario, duum millium & quingentorum florenorum Pontificiorum pretio venderetur, eaque pecunia fundi emerentur, *Sixtus Pontifex*, dedit vendi posse: idque muneris ad conscientiam Abbatis *S. Hippolyti Faventiæ*, & Archipresbyteri sacræ ædis *Rontanæ*, xiii. Kal. Novembr. Pontificatus anno secundo injunxit: cum etiam paulo ante, *Honorii*, iii. summi Pontificis, litteras, pro Ecclesia *Ravennati* quas supra adduximus, xii. Kal. Junii probasset. Abbate autem, & Archipresbytero, magno usui *Ravennati* Ecclesiæ fore venditionem *Aurioli* affirmantibus, assensit & Pontifex: & per *Joannem Franciscum Bartholomæi* Archiepiscopi nepotem *Manfredo* traditum: nec diu post, ex ea pecunia mille octingenti, & nonaginta unus ducati, in jugera terræ, *Britonoriani* agri, quatercenta, ab *Joanne Asprono*, cive *Britonoriano*, empta impensa sunt: Reliquum pretii, apud hominem idoneum depositum: itaque eam Pontifex venditionem, Nonis Januarii, Pontificatus anno iii. *Romæ* ad *D. Petri*, ratam habuit, anno a partu Virginis mccccclxxiiii. Quo eodem anno, cum, iii. Kal. Maji, *Nicolaus Marcellus* Venetorum Dux, ut *Ravennatibus* satisfaceret id postulantis, ad *Franciscum Diedum* Prætorem, Præfectumque *Ravennatem* scripsit, ne amoveri argentæam *Ursinæ* ædis tabulam, illa ratione fineret: tametsi plerique vias obliquas, & minime apertas secuti, in-

A deque impetratis a summo Pontifice litteris, emendorum id prædiorum prætextu tentarint. Cum autem *Galeotus Manfredus Faventiæ* Princeps, infestum reddere *Ravennatem* agrum pergeret, rusque quam *Cortinam* appellant; quod suæ ditionis esse diceret, depopularetur, aliquotque jam ante annis *Monaldini Monaldini*, & *Matthæi Artusini* fruges abduci *Faventiam* curasset, *Franciscus*, idem *Diedus* Philosophiæ, ac juris peritus, Prætorque ac Præfectus *Ravennas*, a Duce *Veneto*, per litteras, xiii. Kal. Jun. edoctus, decrevit, civium *Faventinorum*, quæ essent in *Ravennati*, omnes illius anni fruges, deponi apud *Matthæum Artusinum Ravennatem*, iisque dividi, qui damno affecti a *Galeoto* fuissent. Obiit eodem anno *Ravennæ* *Nicolaus Soderinus*, Florentinus eques, & in *D. Francisci*, cum elogio in marmore inciso; ubi eum filius, exsulem appellat innocentissimum, sepultus est. Exsiliū causam, conjurationem fuisse ajunt, quam cum *Luca Pitto*, *Diotisalve Nerone*, & *Angelo Acciajolo*, septem ante annis iniisse dicebatur, ut *Cosmo Mediceo* Reipublicæ Florentinæ Principe, viro omnibus sæculis admirabili, mortuo, *Petrus* filium, quamquam auctoritate, atque opibus patri nihilo inferiorem, de summo tamen illo statu deiceret: itaque urbe cum sociis est pulsus: *Neronis* tamen potissimum instinctu, *Bartholomæum Coleonem*, *Veneti*, ut illos in patriam reduceret, conscribere copias jussere: *Foro Corneliique* obsesso, & *Castrocaro* oppugnato, aliquid sperare posse videbatur: sed prælio cum *Florentinis* ad *Mulinellam* commisso, cum esset *Coleonus* superatus: conjunxerant enim *Florentini*, cum *Ferdinando* *Neapolitano* Rege, *Galeatio Sfortia* *Mediolanensi* Duce, & *Joanne Bentivolo* *Bononiensi* Principe, consilia, atque arma; exsules, alius alio secessere: nec umquam deinde reditus illis in patriam patuit; tametsi *Petro* vita functo, apud *Laurentium*, & *Julianum* filios, de ipsis reducendis, accuratè nonnulli tractassent. Interea cum *D. Vitalis* cœnobium *Ravennate*, cujus tum fructus florenis tercentum æstimabantur; in dies magis collabere-tur, *Ravennatibus* & *Venetis* id postulantis, *Sixtus Pontifex* illud, bonaque illius omnia adjunxit ad *D. Justine* consociationem, quam superioribus annis *Pataxii*, *Ludovicus* *Barbus* instauraverat: illiusque possessionem *Urbanus Spretus* Canonicus, & Pontificii Jurisconsultus, *Ravennas*, *Desiderii*, qui *Ravennatem* scripsit Historiam, filius, *Bartholomæi Archiepiscopi* Vicarius, anno insequenti, *Matthæo Tosetto* Consociationis nomine accipienti, cum Præturam, Præfecturamque *Ravennatem* gereret *Antonius Marcellus*, dedit. Nec diu post *Bartholomæus Archiepiscopus*, cum multos annos *Ecclesiam Ravennatem* administrasset, multarum rerum gestarum gloria insignis, anno ab ortu Christi septuagesimo sexto, supra millesimum quadringentesimum, *Romæ* septuagenarius decessit: Sepultus est ad *D. Clementis*, juxta monumentum *Florii*, fratris, *Filiasio*, *Petri* fratris filio, funere curante. Successit in *Ravennatem* Archiepiscopatum ipse *Filiasius*, qui superiore anno ab *Sixto Pontifice*, *Bartholomæi* patruī rogatu, fuerat Archiepiscopus designatus, *Perusinusque* Legatus factus, ob insignem utriusque juris peritiā. Cum autem anno ab orbe redempto mccccclxxix. *Galeotus Manfredus Faventinus* Princeps in rure *Curtina* *Ravennatis* agri, eadem fecisset, asportandis civium *Ravennatum* frugibus, quæ annum quintum jam fecerat, *Joannes Mocenicus* Venetiarum Dux, idem *Onfredo Justiniano*, Prætori, Præfectoque *Ravennati* mandavit, quod *Francisco Diedo*, Dux tunc mandaverat. Pino autem *Ordelafo*, *Forlivii* Principe, eo, qui insecutus est, anno, mortuo,

641 *Biffulcorum & Theodolorum accitu, Antonius Ordelaſus Cichi filius, Ravennam venit: præeunti-
busque illis, haud ita diu poſt, Forlivium ingre-
ditur. Sed cum multis fruſtra tentatis, arce po-
tiri nequaquam potuiſſet, ea Pontificiſ Caſena
evocatis tradita, ſpe fruſtrati, Ravennam regreſ-
ſi ſunt: eam deinde civitatem Sixtus Pontifex Hie-
ronymo Riario ſororis filio dedit. Interea Veneti,
ne quid forte Ravennæ accideret, in hujus eſſe
urbis præſidio voluerunt, Galeotum Picum, Mi-
randulæ Principem, & Joannem Antonium Sca-
riottum, inclytos bello Duces: quos tamen ne ni-
mum gravaretur civitas, ſcriptis ad Nicolaum
Duodum Prætozem, ac Præfectum litteris menſe
Novembri, hinc removerunt. Proximo anno,
Nonis Jun. eidem Duodo Joannes Mocenigus
Dux, mandat, ne aliquem advenam, quique di-
tionis Venetæ non eſſet, habere in agro Ravenna-
ti ſacerdotia, ſinat. Ita Veneti hoc interim ſpa-
tio ornare adhuc, munireque Ravennam minime
intermittebant, præſertim quod nequaquam con-
temnendas inde commoditates, & militibus ex
ea ſtrenuiſſimis conſcriptis, & ſtationibus habendiſ
aſſequerentur. Quod cum viſum eſſet multis
in bellis, tum maximè in Ferrarienſi enituit,
quod anno MCCCCLXXXII. adverſus Herculem E-
ſtenſem, Ferrariæ Principem, a Venetis illatum
eſt: cum Veneti Eſtenſem non manſiſſe pacto,
Eſtenſis Venetos turbaffe ſines dicerent: in quo
Italia eſt omnis diviſa in partes duas, quarum
alteram habebant Pontifex, Veneti, & Genuen-
ſes, alteram Ferdinandus Neapolitanus Rex,
Joannes Galeatius Sfortia Mediolani Dux, & Flo-
rentini. Ex hac igitur urbe, annona, & cetera
ad bellum neceſſaria, in caſtra deferebantur, Ber-
nardo Bembo tum urbis Prætoze: qui tamen Sena-
tus Veneti juſſu, Romam æſtate media, miſſus eſt,
ad liberandum ea obſidione Pontificem, qua il-
lum Alphonſus Calabrum Dux cingebat, cum ipſi
antea Pontifex, per Hieronymum Riarium, ad o-
pem Eſtenſi ferendam, aditum intercluſiſſet. Ce-
terum ut Eſtenſem Veneti undique bello preme-
rent, miſere militum Ravennatum circiter quat-
tuor millia, Joanne Antonio Caldora, & Nicolao
Sicco Ducibus, ad Bagnacavallum oppugnandum:
ad Traverſariam autem Robertum Malateſtam A-
riminenſem: qui cum optimo firmatum Ferrarien-
ſium Florentinorumque præſidio Bagnacavallum
offendiſſent, Fuſignanum, ac Lugum cepere.
Quod autem Bagnacavallum præſidio firmatum
compererint, Venetorum fecit militum cunctatio.
Nam Dominicus, & Bartholomæus cives Ravenna-
tes; quamquam ob perpetratum homicidium ex-
fules, tamen patriæ charitate impulſi, quod Ra-
vennatis imperii illud olim fuiſſe opidum non i-
gnorarent, illud patriæ reſtituere in hac rerum
perturbatione conati, ſæpius ad Bembum Præto-
zem, Præfectumque diſſimulato habitu, vene-
rant, teſſeraque tradita, impediendæ ne claudi
poſſet, & ut pateret noſtris ingreſſus, opidi por-
tæ, occaſionem exſpectabant, dum Ravennates Ve-
netorum copiæ accederent: Sed illis tardantibus,
neque de more excurrentibus, pateſacta res eſt:
Tamen cum inde Dominicus, & Bartholomæus
ſeſe eripuiffent incolumes Decemvirum Veneto-
rum decreto, quoniam cædem inconſultò, &
ſine fraude effeciſſent, inſignemque pro patria
operam præſtiſſent, & vitæ diſcrimen pro re
Veneta augenda nequaquam veriti eſſent, in pa-
triam ab exſilio revocantur. Interea ad Claſſem
Venetam, cujus erat Dux ſummus, Victor Supe-
rantius eques, & D. Marci Procurator, mari
præfectus dum caſtellum Zaniolum, & Argentam
obſidione premeret, commeatum Ravennates mit-
tere, & è Ravennatibus agricolis calones multos,*

ANN.
MCCC
LXXXI.

642

A Chriſtophoro Paino, Chriſtophoro Ricco, & Gui-
do Strigone ducentibus, ſubminiſtrare. Per hoſce
dies Martinus a Cinto, Antonius, & Martinus
Thomaſii, Cymacienſes cives, ſuo & Cymacien-
ſis Reipublicæ nomine, eam urbem Angelo Emi-
liano, Veneto, ſapidie, ac Picensi litoribus
Præfecto, dedere: itaque eò Chriſtophorus Mo-
rus cum Venetis navibus profectus, urbem obti-
nuit: Cinto, & Thomaſii, familiaque eorum om-
nis contulit ſe Ravennam ad habitandum; Verum
haud ita diu poſt Pontifex, cum aliquanto, quam
vellet, Venetos in eo bello pertinacioſes videret,
cum Neapolitano Rege, Mediolanenſi Duce, ac
Florentinis fœdus pepigit, ut communi voto in
Venetos pugnaretur, a quibus repetebat Raven-
nam, Cerviam, & aliquas præterea Flaminia
Civitates, quæ ſui juris dicebat. Veneti ex ad-
verſo Ravennam munire, circa mœnia, ad pro-
pugnaculi ſimulacrum, turres exædificare: qui-
bus nomen ab iis impoſitum eſt, qui Prætores,
& Præfecti urbis cum eſſent, eas ſubſtructiones
curabant. Hinc Zancana, ab Andrea Zancano:
Legia ab Andrea Legio cognomentum habuit.
Multos hic eſſe milites, & Guidum Rubeum Parmenſem,
Petrum gentilem Varanum Camertem, Caſtellanum Tiſernatem,
Thadæum Manfredum
C Foro-Cornelianum, & Auguſtinum Campoſregre-
ſum, fortiffimos ex ſuis copiis duces jubere. Ne-
que omiſere tamen Ravennates, quin die D. Vi-
talis feſto propoſito ad curſum e ſerico Damafce-
no viridi, ingentis pretii, ſtragulo, ſcriptis ad
Joannem Bentivolum a Magiſtrato Sapientum, Bo-
noniam litteris, cum, ut, honoris ergo, equos
ſuos pernecitate, ac velocitate præſtantes mitte-
ret, amicè invitarent, peterentque idem ut Mal-
vitiis, Gratis, & reliquæ nobilitati, qua illa
abundat civitas, ſignificaret, quando illi uni eſ-
ſet præmium dandum, qui virtute viciffet. Idem
Constantio Sfortia Piſaurenſi ſcripſerunt: & Fran-
ciſco Michaëlio, & Michaëli exercitus Veneti ad
D Argentam Quæſtoribus, ſi cui ex ductoribus ea-
rum copiarum eſſent idonei ad curſum equi,
cum multos externos hac de cauſa Ravennam ven-
turos, certo jam conſtaret. Paulo poſt menſe
Julio, ut hoſtibus ſcrupulus de Forolivio injice-
retur, & eò intenti, ab urbe Ravenna conſilia
abducerent, Antonium Ordelaſum cataphraſto-
rum Ducem Ravennam mittunt, qui ædes inco-
lens Matthæi Fabri, in regione D. Mariæ Ma-
joris, aſpirare ad Forlivienſem dominatum, hæ-
reditario jure credebatur, aliquotque is deinde
annis habitavit in hac urbe. Tumultuaria in-
E interim ſuccedebant cum Ferrarienſibus prælia, in
quibus Caſtellanus Tiſernas, ab iis, qui è Bagna-
cavallo exiere, graviter vulneratus, captusque
paucis poſt diebus; uxore ac filiis in Senatus Ve-
neti clientela relictis; interiit. Poſtero anno,
Bagnacavalleniſibus, Ravennatibusque poſtulantibus,
induciæ pactæ primū, mox ut ab ar-
mis per viginti dies ceſſaretur, impetratum:
ſed vix triduum deinde ceſſatum eſt. Verum
cum tandem ex eo bello, Veneti victores eva-
ſiſſent, pace facta, Ravennæ ædes Prætorias,
F quas in foro nunc videmus, inſtauravere: uni-
verſum verò forum, cum herbis eſſet naſcenti-
bus ignobile, tantumque duabus ſemitis inter-
currentibus diviſum, egregiè lapidibus ſternunt,
geminasque ibidem columnas erigunt, quarum
alteri Leonis, qui D. Marcum reſert, alteri
D. Apollinaris ſtatuam ex marmore, opificis no-
bilis, Petri Lombardi, opus, imponunt. Omni-
bus autem undique pacatis, copias Veneti omnes
dimittentes, Joannis Aldrovandini Ravennatis,
Opizonis filii; qui his omnibus, bellis cataphra-
ſtorum Præfectus, egregiè fortis militaverat,
ſpe-

ANN.
MCCC
LXXXIII.

ANN.
MCCC
LXXXIV.

643 spectatam virtutem magni æstimantes, tametsi sagittarios equestres *Ravennæ*, missos fecissent, tamen *Aldrovandino* florenos viginti in menstruum stipendium deinceps etiam, tametsi domi quiesceret, tribuerunt. Interea cum *Sigismundus Austriacus*, mercatoribus *Venetis* quibuldam captis, qui *Bolzanum* ad nundinas convenerant, bello adversus *Venetos* præbuisset occasionem, quæ deinde non parvum incrementum accepit, *Veneti* ex superioribus bellis intelligentes, *Ravennatum* fidei, ac viribus quantum fidendum esset, ex nostra civitate jusserunt conscribi sibi copias: quod, & factum est; eoque temporis momento ad *Robertum Sansverinum*, *Veneti* exercitus Imperatorem, pervenerunt, cum *Helvetii* desperatis induciis, combusta *Roboreti* arce, discesserant: quamobrem nihil ea in re confici ab *Ravennatibus* potuit: additus tamen reliquis, ab eorum adventu, animus: jamque in *Helvetios* quasi fugientes, & in *Tridentinas* regiones impetus fiebat, victoriaque propediem sperabatur, cum *Sansverinus*, dum excipere descendentes hostes, repellereque niteretur, in *Athesi* submersus est. Haud tamen diu post, pax est consecuta. Hoc tempore, fuit autem anno a partu Virginis MCCCCLXXXVIII. *Franciscani* fratres, quos *Observantes* vocant; *Ravennæ* excepti sunt, & sedes illis ad *D. Mamæ*, extra urbem, prope ejusdem nominis portam, data. Per id enim tempus *Bernardinus Fertinus*, *Franciscanus*, per omnem *Italiam* agendo, & docendo; tum mysteria sapientiæ divinæ summa eloquentia patefaciens, tum homines ad impuritatem animorum suorum vere cognoscendam, illamque ex animo detestandam, & cultum, ac venerationem Dei amplectandam adducens, *Ravennæ* sæpius id prædicavit: cumque ob populi frequentiam templa minus sufficerent, in foro, summa vocis, quæ ad aures omnium integra pertinebat, felicitate concionabatur; e concione autem, per occultos vicos, homines vitans, qui ex ejus, perinde, ac viri sancti, vestimentis, aliquid abstrahere semper consueverant, domum redibat. Ejus impulsu, & concionibus, *Judæi* fœneratores urbe *Ravenna* haud ita diu post ejiciuntur, & interea certæ pecuniæ & fundi, hominum piorum erogationibus, & *Phylasii* præsertim *Rovarellæ* Archiepiscopi; qui multam numeravit pecuniam; coacti sunt, ex quorum proventibus, oppigneratis egentium bonis, pecunia traderetur: Montem Pietatis appellant: quem adhuc non absque pauperum civium utilitate; ægre licet; exstare conspiciamus. Fuit is annus a partu Virginis MCCCXCII. Insequenti *Innocentius Octavus* Pontifex Maximus qui *Xysti Quarti* demortui fuerat successor, ex hac vita migravit. Subrogatur *Alexander Sextus*, *Borgia*, *Hispanus*: cujus Pontificatu omnis *Italia* Gallorum armis turbata est, dum *Itali* proceres, ipseque præsertim *Hudovicus Sfortia* Mediolanense Imperium, pro *Joanne Galeatio* fratris filio, administrans, & ad integrum dominatum aspirans, infans studio, *Carolus Octavus* Galliarum Regem, ut *Neapolitanum* Regnum, tamquam hæreditarium, repeteret, in *Italiam* evocarant. Magno igitur cum apparatu Rex profectus, *Ferdinando Rege* cedente, *Neapoli* potitus est. Cum vero tam felici victoriæ cursu, non modo *Sfortia*, sed etiam *Alexander* Pontifex territus, cum *Maximiliano Cæsare* *Venetis*, & nonnullis præterea *Regulis* fœdus icisset, *Alexander*que jure fœderis ab *Venetis* præberi sibi quingentos equites, pedites mille, qui urbi Præsidio essent, postulasset, *Veneti*, quod intelligerent ejus observantiæ, qua *Romanos* Pontifices semper coluerant, esse, ut fortissimi, præstantissimi que mitterentur, ex *Ravennati* statio-

A ne equites mittunt; cum majorem partem *Ravennates* essent. Quod ab *Ravennatibus* libentissime factum est: quemadmodum etiam omni benevolentia significatione paucis post diebus *Bernardum Contarenum* acceperunt, novas subsidarias *Ferdinando* adversus *Carolus* copias, Senatus jussu ductantem. Verum is cum *Ravennæ* aliquantisper commoraretur, ductus *Ravennatum* benevolentia, sed maxime rerum eventum perspecturus, intereaque *Faventini* summo studio peterent auxilium sibi a *Venetis*, adversus exules, ferri, qui *Astoris Manfredi*, *Galeotti* filii, *Faventia* Principis, adhuc pueri, ditionem fere omnem occupaverant, *Contarenus* Senatus *Veneti* consulto, *Ravenna* *Faventiam* cum equitatu & peditatu profectus, fusis, fugatisque exsulibus, *Faventinum* Imperium puero, quod pene totum amiserat, restituit. Cum autem *D. Sebastiano* dicatum in *Ravennati* foro templum, nimis videretur angustum, *Veneti* illud augent, eamque adjectam partem *D. Marco* dedicant: in quo munere cum *Marci Bragadini*, hoc anno Prætoris, ac Præfecti pietas, maxime eluxit, tum fuit Magistratus Sapientum studium insigne. Qui Magistratum autem gerebant, ii fuere: *Hofstafius Raisus* eques, *Albertus Donatus*, *Joannes Baptista Spretus* jurisconsulti, *Gaspar Salomonius*, *Petrus Lunardus*, & *Franciscus Rasponus*. Per eosdem etiam ferè dies ad *Bragadinum* litteræ *Augustini Barbadici* *Venetiarum* Ducis exstant, quibus mandat ne quem *Patricium Venetum* in *Ravennatem* Senatum venire permetteret: quoniam id de omnibus locis *Veneto* Imperio subjunctis, Senatus *Veneti* consulto esset cautum, ne suo commodo aut aliorum, *Veneti* patricii, quod adhuc illos fecisse cives conquesti fuerant, in suffragium irent. Proximo anno ineunte, *Ravennates*, concionibus incitati *D. Bernardini Fertini*, ita uti supra dictum est, cum e monte pietatis jam excitato, magna ad egentes manaret utilitas, per *Joannem Baptistam Spretum* jurisconsultum, & *Ghelfum Tizonum* Medicum omnes, a patribus *Venetis* petiere, ut *Ravenna* ejicerentur *Judæi*, aut saltem ne fœnerari pecuniam amplius, illis fas esset. *Veneti* auditis etiam, qui accurrerant *Judæis*, decrevere, ne fœnerarentur; & eorum *Synagoga*, quæ loco celebri, & prope maximam ædem, erat, destrueretur: quod per litteras *Marco Bragadino*, vi. Kal. Aprilis scriptas, *Augustinus Barbadicus* Dux, conficiendum mandavit. Sub id tempus dum vario rerum eventu, *Carolus* Gallorum Rex, modo *Neapoli* potitur, modo expellitur, bellum tamen semper in *Ferdinandum* urgeret, novus morbus in *Italiam* venit, ex novis regionibus importatus. Nam *Christophorus Columbus* *Ligur*, *Atlanticum*, Fortunatasque insulas prætervectus, summo diuturnæ navigationis labore, occidentalem *Indiam* eodem hoc anno ab ortu Christi MCCCXCII. Quinto Id. Octobr. primus, præterque omnium opinionem adinvenit; multaque inde, nostris hætenus inaudita, in *Europam* retulit; & novos mores, gentes, morbum etiam, quem *Gallicum* vocamus, advenxit. Plerique enim ex *Columbi* militibus a scortis in ea regione, quibuscum rem habebant, contracto morbo, qui apud illos per familiaris, & perfacilis est, in *Hispaniam* redeunt, *Neapolim* ad *Ferdinandum* subsidio missi sunt: non fuit autem difficillimum, ut brevi milites alii complures, mulieresque multæ contactu *Venereo*, afficerentur, & per transfugas *Gallico* exercitui communicaretur. Hinc cum *Neapoli* primum in homines palam irruerit: a *Gallis* morbus *Neapolitanus* est vocatus: cum vero *Galli* vel per intemperantiam, & plenam vivendi ratio-

nem, vel ob ejus regionis caliditatem, in qua præter consuetudinem versabantur, viribus, infirmi reddit, eo morbo plus, quam alii indigenæ occupari cœpissent, ab *Hispanis*, atque *Italīs* Gallicus appellatus est. Sunt tamen quibus hæc morbi hujus origo, ob eam causam non arrideat, quoniam *Petrus Martyr Angleria, Mediolanensis*, qui a Mediolanensi Duce ad *Fernandum Aragonum Regem*, & *Reginam Isabelam Legatus*, & cum ipso *Christophoro Columbo* collocutus, Decadas de novo illo orbe exaravit, hujus nusquam morbi meminerit, eundemque silentio involverit *Fernandus Columbus* *Christophori filius*, qui patris navigationem descripsit, potiusque *Hieronymi Fracastorii* sententiam sequatur, scribentis morbum hunc, non a novo orbe advectum, sed a cæli conversione ortum, eadem remeante interitum. Emergunt in hoc morbo, ad obscenas partes pustulæ, maligna ulcera, virulentaque feminis defluxio, inguinum bubones, dolores ingentes, qui medios artus obsident, vigiliisque tandem, & diris cruciatibus conficiunt hominem. Superioribus annis cum cruciatus implacabiles cieret, & ulcera, quibus vel ossa misere, ac fœde rodebantur, nunc plurimum mitigatus, vel remediorum inventionem, vel astrorum imminuta malignitate, in depilationem omni fere ex parte degeneravit. Plurimis enim capitis, superciliorum, ac barbæ pili sensim, aut parva, aut nulla corporis offensione defluunt. Ingentem hunc morbum, nobilissimarum rerum, ac medicamentorum inventio compensavit. Ex ea enim, quam *Hispaniolam* vocamus, atque etiam ex *Peru*, ubi multa regna nobilissimis, amplissimisque civitatibus ornata exstant, sunt multa reperta, quæ adhuc in hoc nostro orbe desiderabantur. Quod si hic quædam quoque adsint, longe ab illis, & nobilitate, & multitudine exceduntur, ut Aurum, Argentum, Uniones, Smaragdi, & hujusmodi alia. Inter cetera ingens auri, & argenti copia admirabilis est, quæ quotidie in *Europam* ex illis regionibus invehitur: arborum item, herbarum, liquorum, gummorum, lapidum immensa, atque inaudita varietas: & veterum simplicium, de quibus *Dioscorides* & reliqui scripsere, vera & auctoribus illis ignota origo. *Peru* provincia, sub *Torrida Zona* magnam partem est: montibus, atque etiam planitie abundans. Tota calidissima est planities, & montium pars etiam quædam, præsertim ubi sunt rivi. Qui frigidus montes incolunt, æstatem Aprili inchoant, hiemem Octobri. Qui vero subjectos habitant campos, hiemem Aprili, Octobri æstatem. Æstas, atque hiems montium incolis ingentes imbres affert, cum tamen in campis subjectis ea sit siccitas, vix ut aliquando levissimo imbri pulvis hieme aspergatur, cumque nubes videntur aquis prægraves, quæque solis aspectum impediunt, tamen aut in montes aqua omnis decedit, aut ad plana delati imbres, roris similes sunt. Sed hæc iis relinquo, qui de illis regionibus commentarios magnos scripsere. Paucis post annis *Emanuële Rege Lusitano* jubente, ultra promontorium *Praxium*, & *Bonæ spei*, Æthiopum litus perlustratum est; gentes subactæ; *Persici* sinus angustia superata; *Congo* Regnum in *Æthiopia* ab iis est inventum, ubi homines, non cum esuriunt, comedunt, sed cum cibus suppetit; ad hoc vitæ genus, ut canes, assueti: est enim sterilis admodum regio, & rerum fere omnium inopia laborans, in qua tamen homines viridi ætate octuagesimum excedunt annum; inopia, vitæ diuturnitatem aut efficiente, aut certe nequaquam impediante. *Ormus* autem

A felicitis *Arabia* opidum ex contrario, & omnibus ob gentium conventum, quæ ad illud Emporium concurrunt, abundat, & homines habet sollertissimos, tantaque excellit caliditate, ut calidiora *Æthiopia* loca, si illi conferantur, facile temperata judicentur. Quæ quanquam scriptores hac ætate multi tradant, ea tamen luculentius, *Cecchino Martinello Ravennate*, viro materiæ medicæ cognitione præstantissimo, *Andree* clarissimi Medici, Latine, Græceque doctissimi fratre, referente didici. Is enim & peragravit regiones illas, & cum dignissima scitu plura mihi retulit, tum dedit Manucodiatam, B avem pedibus destitutam, admirabili naturæ opere, quæ ut in necessariis nequaquam deest, ita non abundat in supervacaneis. Avem sine pedibus ullam se novisse, negat *Aristoteles*. In *Moluchis* insulis sub æquinoctio mortua in terra aut mari colligitur, qui videri viva numquam solet. Carere autem pedibus idcirco putandum, quod in sublimi, perpetuò habitat. Corpus ejus, & rostrum, hirundinis ferè diceret: sed aliquantò majus pennæ alarum, & caudæ accipitrem magnitudine, dum alas extendit, superant, orbemque ita simul cum cauda conficiunt, ut Solem referant. Sunt verò tenuissimæ, & similes, si tenuitatem tollas, C pannonum foeminarum omnino, nisi quod aliquantò magis rufescunt. Hujus quam vidi dorsum sinuabatur introrsus, atque ob id marem putabant, in eaque cavitare, ova foeminam facere, & excubare, cum foemina cavum habere ventrem dicatur. Hærebat in cauda filum, longius tribus palmis, colore nigro; medium inter quadratum, ac rotundum, neque admodum crassum, illius non dissimile, quo crepidas cerdones consuunt. Hoc alligari masculo foeminam, dum incubat, creditur. Cibum, potumque, præter cæli rorem, nullum esse existimandum, & si quid est lassitudinis, illam & vicissitudinem, & alarum motum excutere. Has tamen regiones omnes ab antiquis etiam cognitæ fuisse, innuit *Plinius*, qui *Hannonem Carthaginensem*, navigatione, omnem *Africam* circumvisit scribit, & *Eudoxum* quendam, *Latirum* fugientem, Regem *Alexandria*, ex sinu *Arabico* profectum, mari ad *Gades* pervenisse: quod auctoritate *Cornelii Nepotis* confirmat. Idem *Pomponius Mela*, idem *Strabo* memoriæ produnt, & multo ante *Cornelium Nepotem*, notavit *Antipater*, hominem se vidisse, qui è mari *Hispano* in *Æthiopiam*, faciendæ mercaturæ causa venisset: Alios etiam in has regiones, & cetera loca navigasse fortasse sciremus, si exstaret liber, quem *Scilax Cariandensis*, *Suida* teste, de navigatione extra *Herculis* columnas, composuit. Est autem in eo tractu insignis *Indiæ Orientalis* portus, *Goa*, juxta *Calecutum*: *Malacha* item in aurea *Chersoneso*. Ex *Malacha* ad *Chochim* itur, inde ex *Sina*, quam vocant *Chinam*, ad *Japoniam* insulam, ubi plura Regna admodum opulenta sunt, quam paucis ante annis *Franciscus Xaverius* præclarissimæ Societatis Jesuitarum Sacerdos, non absque innumeris vitæ discriminibus, Christi fidem primus edocuit, magno deinde fructu, ab ejusdem ordinis sociis propagatam. Verum ut hæc omitte- F tes; quæ ob rei magnitudinem nequaquam summatim prætermittenda putavimus; eo redeat oratio nostra, unde divertit. Cum *Ravennatibus* stipendia, quæ militibus solvebant, vocabant *taxas*, nimium sibi gravia videntur, per *Pompilium Petrum* Jurisconsultum, & *Petrum Lunardum* Oratores suos, *Venetias* mis- 647 sos, impetrarunt a Patribus, illa ne darent e- qui-

ANN. MCCC. XCIV.

quitibus, præter unum *Carolus* è plano *Meleti*, qui *Ravennæ* tum erat, *Venetæ* alæ Præfectum: cui in viginti tantum equos tributum numerarent, cum *Tarvisini*, Forojulienſes in longè plures solverent: quæ omnia *Augustinus Barbadicus Dux*, per litteras ad *Andream e Lege* Præto-rem, Præfectumque *Ravennatem* xvii. Kal. Decembr. anno mccccxciv. scriptas significavit, & fieri mandavit. Per hunc modum cum *Veneti* civibus *Ravennatibus*, ipsaque urbis vicinitate, maxime juventur, id præsertim in *Gurlino Tombesio*, cive nobilissimo *Ravennati*, visum est, qui belli artibus, & gloria clarissimus, ubique & rem *Venetam* pro virili tuebatur, & suum, patriæque nomen, non absque summa gloria, efferebat. Nam cum *Alexander Pontifex*, *Maximilianus Cæsar*, *Veneti*, & *Ludovicus Sfortia*, victoria & armis; uti supra memoravimus; *Caroli* Regis Gallorum perterriti, fœdus fecissent, eoque fœdere audito *Carolus*, præſidiis in *Neapolitano* Regno dispositis, ne illorum armis circumveniretur, reditum pararet in *Galliam*, essetque jam ab eo *Pisas* ventum: quas diu *Florentini* oppugnaverant; *Ludovicus*que *Aurelianus*, quem apud *Astam* ad incerta belli, cum valida copiarum parte reliquerat, *Novariam* occupasset, *Veneti*, opem *Sfortiæ* latu-ri, copias scribunt: quarum ut Imperatorem fecere *Franciscum Gonzagam* Mantuæ Principem, ita cohortis nobilissimæ, atque amplissimæ, *Gurlinum Tombesum*, honorificis adjunctis titulis, Præfectum creant. Qui nequaquam tanto honori, atque oneri impar, eo prælio, quod ad *Tarrum* amnem commissum est adversus *Carolus* Regem, dum in *Galliam* Rex festinaret, ea virtutis monumenta præbuit ita fortiter *Gallorum* audaciam repressit, ut militaris gloriæ, sempiternæque laudis immortale, ac summum culmen, omnium consensu, attigerit, cum pauci admodum in eo infelici prælio fuerint, quos temeritatis, atque imprudentiæ nota non fuerit consecuta. Hanc ob rem *Mantuanus* permotus, cum *Novariam*, in qua *Ludovicum Aurelianus* esse diximus, oppugnaret, *Carolo* jam *Taurinum* profecto, & *Galli* Duces, qui intro-ducere præſidium, & commeatum in urbem conabantur, egregie, multis captis, fuissent repulsi, atque ob id acrius hostes inclusos urgeret, visa occasione, munitionis, quam ad extremum suburbanorum tectorum caput *Aurelianus* erexerat, occupandæ, id provinciæ *Gurlino* mandavit. Qui nobili ausu, nihil a virtute, constantiaque animi, qua uti semper consueverat, degenerans, in eam munitionem transcendit: *Gallis*que intra portam compulsis, totam eam munitionem, quod ex materia cespitæque constabat, protinus incendit. Sub id tempus cum *Pisanum* Bellum, *Florentinis* eam urbem repetentibus, consecutum fuisset, *Pisani*, postulato a *Venetis* impetratoque præſidio, *Gurlinum*, & cum eo *Joannem Fabrum* item *Ravennatem*, virum, ut ex eadem, qua & *Gurlinus*, civitate, ita virtute nequaquam dissimili, omnium libentissime accipiunt. Nec spei defuit eventus: cum enim in levioribus ejus belli præliis *Joannes Faber* strenuam operam semper præstitisset, dum virtute, insidiis, audacia, novisque artibus quotidie certaretur, maxime tamen virtutem suam in eo patefecit, cum *Franciscus Siccus* *Florentinorum* Dux, circumvenire *Paulum Manfronum* cupiens; in cujus cohorte *Joannes Ravennas* militabat; e *Vico Pisano* hominem ad pugnam trahere conabatur; 48 cujus studio putabat fore, uti *Manfronus* in loca vel iniqua; quibus ager ille ob paludes, ac colles

abundat, incaute pertraheretur. Quod cum efficere *Siccus* jam tentaret, circumlocatis insidiis, missisque pabulatoribus in campos, qui a *Bientina*; ubi *Siccus* erat; ad Vicum *Pisanum*, uberes pertinebant, *Manfronus* *Joannem Ravennatem*, & *Joannettum Palaam* cum expeditis turmis celeriter emittit, moxque ipse cum gravi armatura equestri, subsidiariisque peditibus subsequitur: idem *Siccus* facit, accitis e proximo cataphractis: præliumque auctis undique viribus, peracri concursu commissum, *Manfrono* & *Ravennati* omnino victoriam præbuisse, nisi in insidias præcipitati fuissent; ubi tamen adeo fortiter, ac strenue rem gesserunt *Manfronus*, atque *Ravennas*, ut, cum diu irruentes undique hostium cuneos sustinuissent, tandem ambo in *Vicopisanum* honestissimis vulneribus confossi; cum multi capti, trucidatique fuissent; gloriose victi redierint. In eo *Pisano* bello, maximo usui *Venetis* *Ravenna*, ipsiusque cives fuisse: si quidem ibi Duces in statione locabantur, habebaturque magno commodo ex ea urbe, finitimisque agris delectus, & perpetuo per decem amplius annos, equites, Epirotici præsertim, supra mille, in statione non sine gravi civium detrimento, & incommoditate ibidem commorati sunt: Cumque *Pisis* maxima commeatus penuria laboraretur, navibus præsertim quibusdam *Venetis*, quæ illum importabant, a *Gallicis* navibus captis, *Ravenna*, frumentaria civitas non defuit. Verum ea utilitas longe omnium præstantissima est visa, cum *Ludovicus Sfortia*, *Carolo* Rege vita functo, & in ejus locum *Ludovico Aureliano*; quem, ob incertam *Gallici* nominis appellationem, aliqui *Loysium* etiam vocant, subrogato, tanti adeoque inimici Regis metu quasi omnino liberatus, paulo apertius hostilem in *Venetos* animum patefaciens, *Catharinam Sfortiam* adduxerat, filiam ex fratre spuriam, quæ *Forolivi* & *Cornelii* dominabatur, ut ex suis finibus milites cogeret, & *Florentinis* diuturno bello extenuatis subsidio mitteret. Eum delectum cum cœpisset *Catharina* habere, rescitumque fuisset; *Ravennatibus* id significantibus; a *Senatu Veneto*, statim conquistores tres, & *Antonius Ordelaſphus*, hæreditario jure ad dominatum *Forlivii* aspirans, *Ravennam* missi, qui *Catharinæ*, nisi delectum sisteret, bellum indicerent: Quod & factum fuisset, *Ordelaſphum*que Imperio restituisſent, nisi opportuna sese aliunde tulisset occasio, *Pisanis*, per *Sollianum*, *Ramberti Malatestæ* opidum, subsidio proficisci. Cum vero *Marathæ* & *Crispini*; quæ sunt, in finibus *Florentinorum*, qua in *Flaminiam* pertinent, opida; expugnationem pararent, *Urbini* Principe, *Petroque Medice* copiarum Imperatoribus, *Ravennam* tormenta bellica transmissa, finem expugnationi optatum imposuerunt. Omnibus igitur; uti diximus; ejus belli casibus *Ravenna* *Venetis* præsto fuit, & ducibus, militibusque strenuis suppeditatis, in quibus maxime *Hieronymus Guaccimannus* alæ cataphractorum præfectus maxime emicuit; & rerum copia, & ipsa loci propinquitate: si quidem hic aut defeſsi milites ad pristinam virtutem revocabantur, aut opportunum bello tempus exspectabant, aut *Venetis*, brevi maris tractu, expeditissimoque itinere, copiæ transmittabantur, aut morbis Ducum & militum levatio, & quies exhibebatur: quod inter ceteros *Joannes Gradenicus* expertus est, qui cum incidisset, eo bello, in difficilem morbum, *Ravennam* delatus; unde paulo ante cum *Græcis* equitibus, ac peditibus, ad oppugnanda pleraque *Florentinorum* opida ad *Vallem stagni*, fuerat

649
ANN.
MCCCC
XCIX.

rat profectus, cito convaluit. Insequenti anno, qui sæcularem proxime antecessit, cum *Paulus Vitellius* Pisas adortus, *Stampacis* propugnaculum occupasset, atque inde in urbem irrupturus esse videretur, *Gurlinus*, cujus consilio; ut *Franciscus Guicciardinus* auctor est; *Pisani* res omnes agebant, occultis in fossa domibus factis, ne repleri ab hostibus possent, ab interiori area tormentum ingens; qui *Bubalus* ab incredibili violentia vocabatur; in eam partem obvertit, cujus pilarum tanta fuit vis, ceterorumque tormentorum, quæ in munitionibus ad Divum *Antonium* disposuerat, ut omnia monumenta a *Vitellio* objecta disjiceret, tandemque referre pedem *Vitelliani* coacti fuerint. Quæ res magnam apud omnes, *Gurlino* gloriam comparavit. Interea a *Venetis* Ravennam litteræ sunt missæ, in quibus erat scriptum, vellet civitas Reipublicæ *Venetæ* certam pecuniæ summam, nomine subsidii, numerare: quod tributum ceteris quoque *Venetorum* locis, quæ in mediterraneis, & continenti habebant, commune, tantum abfuit, ut commoveret *Ravennatum* animos, gravateque ab illis ferretur, ut libentissime Quæstoribus confestum omne contulerint. Ut hoc autem tributum exigeretur, ingens bellorum flamma fecerat, qua utrinque mari, & terra, propugnando, & pugnando *Veneti* flagrabant. In *Gallia Cisalpina* adversus *Ludovicum Sfortiam*, haberi militum delectus oportebat, ejus foederis jure, quod cum novo *Galliæ* Rege, *Alexandro*que Pontifice percusserant. In Oriente magna classis erat comparanda, *Carnorum*que & *Fori Julii* loca munienda, quod *Bajazetes* Turcarum Imperator, ab *Ludovico Sfortia* in auxilium vocatus, terra, marique arma pararet. Quod bellum, ut omnibus terrorem ingentem injecit, ita non eam quam omnes timebant, perniciem invexit: tametsi ejus ætatis exitu *Scanderbasse* Illyrici Præfectus, cum duodecim millibus equitum, superatis *Natisione*, *Liquentia*, *Soncio*que & *Tiliavento* altissimis fluminibus, in *Euganeos*, capto magno hominum numero penetravit, & trucidatis immaniter, quos ceperat, senibus, in *Tiliaventi* amnis ripa, superioris noctis imbribus aucti unde venerat, reversus est, postquam se *Ludovico* feram opem attulisse didicit. Cum vero in eo foedere, quod cum *Ludovico* Rege, & *Venetis*, *Alexander* Pontifex fecerat, præter *Galliæ* Togatæ, & *Umbriæ* Regulos, plerasque etiam civitates *Flaminie*, quæ ad *Romanæ* Ecclesiæ jurisdictionem spectabant, *Cæsari Borgiæ* filio designandas curavisset, jamque aperto bello, *Borgia* Helvetiis mercede conductis, adjunctoque sibi Gallico equitatu; cui *Alegra* præerat; *Catharinam Sfortiam* Forolivii, & *Cornelii* expulisset, dedentemque se demum, captivam Romanam duxisset, *Faventia*que *Arimini*, & *Pisauri* imperio immineret, *Veneti* ut *Ravennates* ab illius belluæ immanis impetu tuerentur, & ceteros fines suos, peditum millia tria, equitum duo Ravennam, *Bartholomeo Liviano* Duce, *Francisco Capello*, & *Christophoro Mauro* Legatis mittunt; qui milites certorum locorum in *Flaminia*, præsidio disponerent: quod a Legatis, *Arimini*, & *Faventia*, quibus locis *Veneti* præerant, factum est: & cum in ipsa urbe *Ravenna* cataphracti magna civibus incommoda afferrent, æremque ob tetrum fimi, & hujusmodi reliquorum vaporem corrumpere, domosque diruerent, id *Ravennates*que apud *Augustinum Barbadicum* conquesti, & ut in agro collocarentur per *Joannem Baptistam Spretum*, & *Blasium Pretum* jurisconsultos, Oratores suos postulantes, omnia impetrarunt: litteris ab Duce hac de re ad *Troilum Maripetrum* Prætorem,

A Præfectumque *Ravennati* scriptis. Florebat autem hoc tempore *Ravenna*, præter insignes belli artibus viros, pacis etiam & disciplinarum cultoribus, in quibus *Petrus Thomajus*, ob excellentem utriusque juris peritiam, admirabilemque & inauditam memoriam, ubique celeberrimus fuit, maximeque enituit, ipsique Cæsaribus *Friderico*, & *Maximiliano*, Regibus item, & Ducibus ceterisque Principibus viris carissimus. Testatum id equestris dignitas facit, qua ab *Friderico Tertio* Cæsare exornatus est; insignesque honores, quibus a *Maximiliano* Cæsare, *Bonifacio* Montisferrati Regulo, *Eleonora*que Aragonia *Ferrariæ* Duce, summis, & maximis est affectus. Præceptorem habuit *Alexandrum Tartagnum* Foro-Cornelianum: celeberrimis in Gymnasiis, *Patavii*, *Bononiæ*, *Ticini*, *Ferrariæ*, *Pisis*, *Pistorii*; ubi etiam civitate, maximisque prærogativis, & immunitatibus donatus est; jus Pontificium, & Cæsarianum magna auditorum frequentia, explanavit. Ea fuit memoria, ut concionem, orationemve ab se auditam semel, ad verbum recitaret: & coram *Maximiliano* Cæsare, præter sexti, Decretalium, & Decreti, Jurisque Civilis Librorum sententias, interpretum earum legum effata, supra viginti millia, divinorum Librorum septem millia memoriter pronunciaverit. Sed hæc memoriæ illius pene portenta, qui nosse cupit, librum perlegat, quem ipse *Phœnicem* inscriptum, de acquirenda memoria edidit. Auditores habuit, inter ceteros, *Hieronymum Bottigellam* Ticinensem; qui summus deinde jurisconsultus evasit, & *Joannem Marium Riminaldum* Ferrariensem. In academia *Griepsvaldensi* primum, sub illustri Principe *Gugslao* Pomeraniorum, & *Stettinensium* Duce, mox in *Vuitembergensi* diu jura interpretatus est: in quo munere decedens, *Vincentium* filium jurisconsultum optimum, *Vuitembergensis* Ducis consiliarium, bonorum, & muneris hæredem, successoremque reliquit: ejus opera, gemina juris compendia, alterum Pontificii, Cæsarei alterum, *Alphabetumque juris*, (is libri titulus est) & Singularia a *Petro* patre composita, in lucem e tenebris vindicata sunt. Paucisque ab hinc annis ejusdem librum *de Feudis* inscriptum, Germani Typographi in vulgus efferentes, doctissimi viri, *Ravennæ*que patriæ nomen, non sine magna laude, renovarunt. Insignis quoque habebatur hoc tempore; quamquam ætate juvenis; *Bernardinus Cattus*, item *Ravennas*, qui ad juris scientiam, poëtices studia haud ineleganter, *Latine*, & *Etrusce*, adjunxerat. Præceptores in Legum studio habuit *Patavii Campegium*, & *Jasonem*: scripsitque aliquot disputationes, ubi multis utrimque adductis opinionibus, decernit tandem, quid sentiendum sibi de jure videatur. Adscripsit sibi *Lydi* prænomen, cum juveniliter incensus, adamatam quoque adolescentulam, *Lydiam*, ficto nomine appellaret. Majori autem ingenii vi, quam eruditionis, atque eloquentiæ vena, *Latine*, iis carminum generibus, quæ appellant *Anguinea*, & *Sotadica*, est delectatus. Interpretatus est etiam Hexametro, & Pentametro carmine legem editam Codicis de Edendo: adducitque contra argumentantes discipulos, eorumque ipse argumenta repetit, ac dissolvit. Ceterum ea magis jucunda juvenibus putantur, cum multiplici Latinorum carminum genere ab adamata *Lydia* correpetit, ac persequitur lite, atque judicio. Ubi, quod a caufidicis, & ab advocatis adhiberi caufis judicialibus soleat, nihil est ab ipso prætermisum.

LIBER OCTAVUS.

Ad nostrum sæculum ventum est; in quo tam vario & mirabili rerum eventu res ipsa lufit, ut, si, quæ tercentis abhinc annis *Ravennæ* gesta sunt, numerentur, longe iis cedant, quæ intra hujus unius sæculi, nec tamen perfecti, limites concluduntur. Cujus initio, sæcularem annum *Alexander* Pontifex aperuit, rerum novarum successibus, motuque totius *Italiae* conspicuum. Nam Pontifex divina omnia & humana conjunxerat, ut *Cæsari* filio; qui, sacra purpura abdicata, *Candiano*que fratre interempto, magnum Imperium affectabat; opitularetur: & *Bajazetes* Turcarum Imperator, terra marique ingentes copias describebat. Cum autem *Veneti* metuerent, ne id negotii, atque apparatus quidquid esset, in eorum perniciem converteretur, ea *Fori Julii* loca munire, quæ minus firma videbantur, constituentes, *Gurlinum Tombesum*, & *Livianum* Ravenna accitum, ei provinciae præficiunt. Huic suos equites; illi, quod erat ex primariis Centurionibus, & Tribunis, & plurimum prudentiæ opinione, rerumque gestarum gloria apud *Venetos* valebat, peditum duomillia adjunxerunt: *Petro Orio*, & *Angelo Barotio* Legatis. Qua munitione diligenter ab eis absoluta, cum adhuc *Pisanos* Florentini acriter premerent, *Pisani* Gurlinum ad se, *Venetorum* permissu, evocatum, copiarum, universique exercitus Imperatorem Kal. Maji. creant, ejusque consilio, atque ope gravibus statim incommodis levantur. Per id tempus cum *Bajazetes* cum centum quinquaginta armatorum millibus ab *Isthmo*, *Peloponesum* ingressus, *Methonem* oppugnaret, *Antonius Faber* Ravennas, militari gloria præstans, quem *Veneti* eam ad urbem, præsidii præfectum miserant, acri animo, & summa virtute restitit, omninoque elusus omnem Barbari conatum videbatur, nisi triremes aliquot *Venetæ* advenientes, ad se milites omnes *Methonenses*, desertis imprudenter stationibus, evocassent. Quapropter Barbari urbem ingressi, editaque magna cæde, *Græcos* simul, & *Venetos* milites obruncant. In qua strage *Antonius Faber*, non inultus trucidatur. Paulo post *Corone* etiam capto, cum *Bajazetes* ad oppugnandum *Nauplium* castra admovisset, testatissimum, atque illustrissimum virtutis specimen *Gurlinus*, e *Pisano* bello a *Venetis* statim revocatus, exhibuit: nam ita *Nauplienses* jovit, ut frustra *Helibassa* summam rerum, & virium fuerit expertus. Quamobrem cum classis Barbara victrix, *Nauplio* excepto, omnibus ex sententia confectis se *Byzantium* reciperet, & in *Melchioris* Trivisani jam demortui locum, classi *Venetæ* *Benedictus* *Pisanus* præfectus esset, hic *Gurlinum* fecit omnium copiarum suarum, non modo Legatum, sed, pro eo, ac licuit, Imperatorem: eoque Comite, postremis barbaræ classis navibus pluribus captis, *Æginam*, *Lesbum*, *Tenedum*, *Samolothraciam*, aliasque præterea insulas & urbes, a *Turcis* antea captas, summa felicitate Reipublicæ restituit. Nec diu post *Hispana* classis, quam, *Alexandro* Pontifice favente, *Veneti* ab *Ferdinando* Rege impetrarant, cum advenisset, *Consalvus*que *Ferdinandus*; qui illi præerat; conjuncto sibi *Pisano* *Cephallemiam* urbem; a qua universæ insulæ nomen est impositum; ad certam diem aggredi constituisent, *Gurlinus* ante alios oppugnationi initium primus dedit, jamque admotis castris, tormentorum dislosionibus, scalis, omnique genere apparatus, expu-

Agnatio tentata sperabatur: cum *Gurlinus*, sexque *Veneti* patritii, nonnullique *Hispani* Duces, ab iis, qui e muro saxa, omniaque armorum genera jaciebant, sunt vulnerati. Cum autem reliqui fere statim interiissent, *Gurlinus*, bello non amplius commodus, hortantibus assidue *Pisano*, & *Consalvo*, peneque cogentibus, qui illum unice ob singularem virtutem diligebant, *Ravennam* delatus; paucis post diebus, anno in-
sequente, interiit: cujus obitum *Pisanus* & *Consalvus* quam moleste tulerint, lacrymis, & summis optimi Ducis laudibus indicavere. Senatus *Venetus*, ut more majorum virtutem hominis insignem, gratam sibi fuisse, suoque prudenti judicio probatam significaret, filiis, annuam pensionem constituit: filiabus, nomine dotis auri libram & dimidiam dono dedit. *Cephallemia* autem brevi post tempore expugnata est. *Ravennates* *Gurlini* mortem acerbe ferentes, quod florentissimo in re bellica, nobilissimoque cive privatos se intuebantur, funus illi egregia pompa celebrarunt: locus sepulturæ in Divi *Nicolai* datus. Sub id tempus *Veneti*, *Borgiæ* tumultu compulsi; qui per *Flaminiam* magno cum exercitu, imperium, ac opes ejus provinciae Regulorum diripiens, vagabatur; pedites mille, equites quingentos *Ravennam* miserunt, ut cum iis conjuncti, quos antea miserant, civitates *Veneto* Imperio subjectas facilius tuerentur: *Joannem* autem *Baptistam Carracciolum*, *Liviano* Comitem adjungunt, & ambos *Ravennæ* esse, adversus *Borgiam*; si quid moliretur, volunt. Hoc tempore *Canonicorum Portuensium* ædes, mirabili pulchritudine ædificiorum, ordineque porticum multiplici, & summa elegantia ædificabantur: cujus structuræ species, & interiorum cubiculorum, aularumque artificium, nobilibus hortis infinitum in modum decorabatur. Ædem huc transferendam, quam Divæ *Marie* Virgini *Petrus* Pecator; uti supra docuimus; in Portu ex voto olim sacraverat, *Canonici* curarunt, *Phyllasio* *Rotavarello* adhuc Archiepiscopo, *Antonio* autem *Franchino* cive *Ravennate*, & *Ursianæ* ædis Canonico, ejus Vicario. Qui *Franchinus* cum esset antiquitatis studiosus, *Alexandrum* Foro *Cornelianum* *Carmelitanum* Cuculatum, in *Flaminia* sui ordinis Provinciale Præfectum hortatus est, ut *Petri Traversarii* monumentum, quod ad Divi *Joannis Baptistæ*; uti memoravimus; exstabat, & adhuc exstat; aperiri juberet. Quod cum fecisset *Alexander*, viri nobilissimi cadaver visum est fere ab omni parte integrum, variegato habitu indutum, caligis, soleis, ac pulvinis ex corio inauratis, foliorum lauri plenis, capite diademate redimito, & cingulo, in quo *Græcis* litteris inscriptum in hanc sententiam erat: *Regum socius* *Petrus stemmatis magnorum Traversariorum*, *Ravennatis urbis vetustissimæ Rector*; auspiciis semper usus *melioribus*. Cum autem ad cadaver manus admovissent, extra ossa, in cineres omnia abiire: quamobrem ceteris seorsum positis, ossa in eodem monumento *Antonius Franchinus* accurate collocavit. His diebus *Guidubaldi Feltrii* *Urbinate* Ducis, repentinus, & commutato habitu, adventus, vehementer omnes *Ravennates* turbavit, auctusque eo magis timor, cum fugæ, adventusque causam novissent. Nam tunc *Cæsar Borgias*, qui omni fere *Flaminie* dominabatur, & imperio *Urbinate* inhiabat; *Guidubaldo* bellum aperte inferre multis de causis nequaquam ausus, coacto exercitu simulataque in *Varanos* *Camertes* provincia, a *Guidubaldo* milites, tormentaue bellica; jure fœderis, quod cum eo contraxerat; & petiit, & impetravit: statimque Ducem, nihil tale opinantem, a milite, & tormentis minus instructum, factis

ANN.
MDIII.

654

in ejus fines irruptionibus, aggreditur, & usque *Urbium*, nullo repugnante, progressus, parum omnino abfuit, quin Ducem caperet. Verum ipse brevi horarum intervallo, agriculturalum consensu equis, rustico indutus habitu, per insuetas calles, *Ravennam* ex fuga se contulit: ubi ab omnibus fere civibus observantia, & consolationis causa visus, curato nonnihil corpore, *Mantuanam* profectus est. *Borgia* eodem belli impetu *Arimino*, *Pandolphum Malatestam* depulit. Quattuor *Varianos* proceres *Camertes* necavit: *Sfortianis* Pisaurum eripuit: nobilissimas tandem *Italiae* familias sanguinariis manibus misere afflictas, ad extremam fere perniciem deduxit. Postero anno *Veneti* restituendae *Ursianae* aedis cupidissimi, quae ruinam minabatur, decernunt ex Archiepiscopatus fructibus, ducatos mille in eum usum, apud certos homines deponi. Exstant hac de re *Leonardi* Lauredani Ducis, ad *Vinciguerram Georgium*, Praetorem, & *Franciscum Venerium* Praefectum *Ravennae* litterae, pridie Non. Maji scriptae: quibus etiam jubet, ut hunc Reipublicae, sensum, Archiepiscopi Vicario antea significent, cui etiam sensui illud additur, ut hac ratione, cultui Divino satisfiat, qui propter Archiepiscopi absentiam lababat: ipsumque tandem Vicarium, & Archiepiscopum si possent etiam, atque etiam hortarentur, ut sacerdotia civibus *Ravennatibus* darent, aut Imperio *Veneto* subjunctis: id quam maxime Rempublicam cupere. Haud ita multo post, anno eodem a partu Virginis Tertio supra millesimum quingentesimum, Pontifice ex veneno; quod *Caesar* nonnullis nobilibus, sacrisque viris paraverat; decedente, ejusque ob id commutata, comminutaque jam auctoritatis, & potentiae, & undique deficientibus ab eo populis, *Ravenna*, militum novo adventu completur. Eos misere *Veneti*, quod ad totius *Flaminiae* dominatum aspirare dicebantur, compluresque finitimarum civitatum populi, ad *Franciscum Venerium* *Ravennae* Praefectum, deditiorem earum facientes, convolabant: quorum fere omnium negotium ex sententia successit, extra *Caesenate*, cujus urbis deditio, propterea optatum finem adepta non fuit, quod vivente adhuc *Pio* Tertio Pontifice Maximo qui *Alexandro* successerat, & antequam elaberetur mensis, ob corrupti cruris dolorem interiit, *Venerius* Praefectus, *Ravenna* proficiscens, non ea nocte, quae constituta inter eos erat, sed posteriore, *Caesenam* accessit: qua nocte *Borgiani*, superioribus vigiliis civium admoniti, portis & muris praesidio firmatis, *Venerii* tarditatem eludere. *Russum* tamen opidum receptum est, cujus Oratores *Venetias* missi sunt, *Melior Mollius*, *Joannes Baptista Bosius* jurisconsulti, *Alexander Guarinus*, *Petrus Maria Puteus*, & *Ambrosius Ventura*. Qui cum multa a *Venetis* patribus postulassent; tum illud in primis fuit, ne, si quando ad *Venetum* Imperium *Faventia* adjungeretur, legibus ipsi *Faventinis* subjicerentur, aut inde Magistratus reciperent. Sed opidi Vicarius civis *Ravennas* esset, & in causis ad Magistratus *Ravennates* provocaretur. Quae cum omnia, atque item alia, *Venetis* Senatus illis dedisset, statim Vicarium opido in annum praefecerunt *Joannem Baptistam Spretum*, jurisconsultum *Ravennatem*. Interea *Pio*, *Julianus* Cardinalis, *Xysti* Quarti, ex fratre nepos, *Ligur*, accepto *Julii* Secundi nomine, in Pontificem Maximum subrogatur. Qui tanto *Romanae* majestatis amore semper flagavit, nihil ut totos dies noctesque cogitaret, quam Pontificiam ditionem in suam pristinam dignitatem restituere. Hinc illud, quod vitio plerique illi vertunt, summa laude dignum est, proprias eum

A amicicias, & commoda, ob communem Christiani & Pontificii nominis utilitatem posthabuisse: cujus nominis cum majestatem fere collapsam, ditionem imminutam, urbes, atque opida undique occupata, distractaque intueretur, & omnia reposcere constituisset, *Forolivianos*que ob id laudasset, quod *Caesaris Valentini* Ducis dominatu, quem inviti subierant, ac tulerant, tunc primum liberati, rejectisque jam *Antonio* inde *Ludovico Ordelafo*, subjici nullo medio *Romanae* Ecclesiae studissent, itaque id illi ipse dedisset Pontifex, & leges civitatis ac Senatum, spectante, assentienteque *Joanne* Archiepiscopo *Ragusino*, B Provinciae hujus Moderatore, litteris viii. Kal. Jul. MDIII. anno Pontificatus primo *Romae* datis, probasset, a *Venetis* *Ariminum* primo & *Faventiam* petiit, mox *Ravennam* repetiturus: quas urbes paucis ante annis ab Ecclesiae Vicariis administrari solitas, occupant. Id cum *Veneti* renuissent, intelligeretque Pontifex vires suas nequaquam eas esse, quae cum adeo firma Republica decertare possent, praesidium sibi hanc ad rem ferri ab iis voluit, quos etiam omnino ex *Italia* ad extremum exterminandos decreverat. Itaque C *Maximilianum* Caesarem, & *Ludovicum* Gallorum Regem per interpretes est hortatus, ut secum adversus *Venetos* aciem struerent. Quod ubi est a *Venetis* rescitum, continuo Oratores missi, qui Principibus illis significarent, eas urbes, *Venetos*, non ab *Romanis* Pontificibus, verum a perditissimo latrone; in quo *Romanus* Pontifex, universusque Cardinalium Senatus omnino jura posuerant; recepisse. Eas consuevisse Pontifices, Vicariis administrandas tradere, quamobrem sibi eodem modo; perinde, ac de Christiana Republica optime meritis; postulare ut tribuantur, quando nihil id novi sit, & datum illis fuerit, quorum nullum exstasset in *Romanos* Pontifices; & Dei Ecclesiam, beneficium. Accedat ad haec D nullum in *Flaminia* Vicarium posse, neque ad eam Ecclesiae partem tutandam, firmiorem, neque; si casus ferret; Pontificibus Maximis bello, & pace utiliore, constitui. Is Sermo Regum animos vehementer permovit, praestatu- 655 rumque se omnem operam sunt polliciti, quo apud Pontificem Reipublicae *Venetae* dignitatem & partes defenderent. Dum haec inter orbis Principes geruntur, *Hieronymus Lunardus* *Venetias* Orator a *Ravennatibus* missus, ut flumini *Rasarnario* in *Padum* deducendo initium daretur, obtinuit, eamque in id opus pecuniam in quadriennium dari, quae in stragula duo, diebus Divi E *Apollinaris* & Divi *Vitalis* festis, cursus praemia, impendi consuevisset. Erant autem ducati centum. Exstantque hac de re *Leonardi* Lauredani Ducis, ad *Leonardum Marcellum* Praetorem, & *Julianum* Gradonicum Praefectum, Nonis Novemb. anno MDIII. scriptae litterae. Quo eodem anno *Aloysius* Diedus Patricius *Venetus*, deducto *Sapi*, qua *Cerviensem*, *Ravennatem*que agrum interfluit, molisque frumentariis prope rus *Canutium*, pari civitatum, arque accolarum commodo, suo sumptu exstructis, aedem etiam pro tempore excitavit. Interea *Ravenna*, *Margarita* virgo sanctitate, & vitae innocentia celebris decessit. Quae in opido *Russio*, quod est *Ravennatis* ditionis, *Lungipressum* olim vocatum, ab urbeque abest ferme millia passuum decem; ex *Mollum* familia orta, ab ipsis incunabulis, sanctitatis specimen praebuerat. Tres menses nata, caeca facta est; cumque ad septimum annum pervenisset, carne, & ovis abstinens; extra dies Dominicos festos; die semel comedebat: quem vivendi modum per totum vitae spatium non modo servavit, sed maximam partem confecit pa-

pane solum, & aqua. Quod eo durius videri potest, cum nudatis semper incesse- rit pedibus; & numquam in lecto, sed vel humi, aut in sarmentorum fascibus cubaverit; & sæpius nocte, ut Deum ingenuculata precaretur, atque etiam, ut cum dæmone, qui illi erat molestus, eamque aliquando capillis trahebat, dimicaret; è lecto; si erat is lectus appellandus; perpetuo surrexerit. Cum autem aliquot annos eo in opido vixisset, in agrum, ad villam Divi *Pancratii* se contulit, puellarum virginum consuetudine plurimum delectata, quas assidue præcepta divina; rectumque vivendi morem docebat. Inde *Ravennam* profecta, primum apud Divi *Stephani* sacras virgines, deinde in domo, quam illi *Laurentius Oriolus*, agricola prædives, ejus discipulus, emerat, habitavit. Ubi per annos quattuordecim assidue gravissimis morbis misere afflicta, præsertim cum etiam a plerisque ejus sanctitas, & morbus irrideretur, multisque calumniis, nomen profcinderetur, illustre fuit patientiæ exemplum: quos tamen ipsa irrisores, & maledicos, vel; si poterat; amanter, uti desisterent, monebat, congerere enim sibi peccata, vel; si id non dabatur; summis, assiduisque precibus apud Deum veniam illi orabat: illudque admirabile omnino videbatur, eam inter tot morbos, calumnias, egestatem; qua semper oppressa plurimum fuit; hilari semper vultu, tranquilloque animo existisse, ab omni indignatione sic alienam, ut qui perturbatam illam unquam viderit, repertus sit nemo. Non potuit tamen hæc tetra tot miseriarum procella, sanctitatis lucem, quin emicaret, opprimere: nam complures, ex illius ore præceptisque pendentes, Magistrum illam appellabant, quod eos sanctissimæ vitæ exemplis potius, quam verbis excitaret ad pietatem, & verum Dei cultum. In ea maxime, inter ceteras virtutes, misericordia in eos qui peccabant, & benignitas eluxit: neque fuit ullus unquam, qui admirabili virtute, illius verbis, atque hortatu in miseriis consolatum se, ac pene recreatum, hilaremque factum non senserit, & a peccatis, viaque per-
656 dita revocatum: quod cum sæpiissime accidisset, maxime tamen in nobili femina est visum, quæ permota fama sanctitatis, ad eam cum venisset, multo auro, & vestium elegantium ornamentis insignis, eam vim *Margaritæ* sermoni Deus tribuit, ut deposito omni ornatu nobilis mulier, antequam ab ea discederet, sese Deo totam addiderit. Cum vero illi *Ariminum* proficiscenti, universus populus, sacratque viri obviam processissent, & mulierem sanctam appellarent, & venerarentur, facile dictu non est, quàm illa id ægre tulerit: cumque assiduis illorum precibus coacta, illis bene disisset, confestim absoluto, ob quod venerat, divino negotio, mortales honores fugiens, *Ravennam* convolvit. Ubi multa divinitus vaticinata est, ipsamque præsertim urbis depopulationem, quam *Galli* insequentibus annis fecerunt: & ut reliqua omittam, id unum conscripserim, quod cum *Gentilis*, mulier sibi carissima, ad eam quandoque consulendi causa accessisset, neque tamen posset, quod de Deo offendisset loquentem, ex verbis atamen illius quæ ad *Gentilem* in eodem sermone converterat, *Gentilis* novit, *Margaritam* animi sui sensum, ac voluntatem, propter quam venerat, Deo indicante, perspectam habuisse; & iis qui aderant, nequaquam sentientibus; occulta verborum significatione, consilium præbuisse. Facie quandoque, ab eadem *Gentili*, ita fulgere visa est, ut eam intueri adversam non posset. Tanto sensus stupore prædita, ut multorum annorum spatio, suavitatem cibi non sentiens, ingenti molestia, tantum ne mo-

reretur, cibo usa sit. Cacodæmone agitato, quos decem vix homines retinere, & compescere poterant, ipsa manu apprehentos, & nequaquam obsistentes, Divina virtute, abire cacodæmone jussu, liberavit. Hydrope laborantem puerum solo manus contactu; cum Deum esset pro sanitate illius precata; incolumem remisit. *Leonem* Gentilis filium, pedibus contortis, sic ut ambulare nequiret, natum, sanavit. Sed talia si narrare velim, nimium longa traheretur oratio: ipsorum enim relatu latius patent, qui testes, jussu *Pauli* Tertii Pontificis Maximi postulante *Friderico* Gonzaga, Duce *Mantuan*o, *Ravennæ*, his de rebus, ab *Joanne* Francisco *Petito*, urbis Moderatore, quæstione habita, hæc, quæ modo memoravimus, multaque præterea, Anno MDXXXVII. jurati narraverunt: id curantibus *Petro* Andriolo, *Roberto* Aldrovandino, *Ubertello* Gordio, *Joanne* Franco, *Marco* Antonio a *Portu*, & *Aloysio* Pritello, qui tum *Ravennatem* sapientum Magistratum gerebant. Verum illud silentio non involverim, quod *Antonius* Blanchinus *Russianus* refert, uxorem suam tenuioris intestini morbo, in quo stercus superiora petebat, quique a medicis exitialis putatur, octavum jam diem laborantem, cum pro illius sanitate Deum hæc virgo precata esset, sanitati protinus restitutam: *Barnabam* quoque, *Pasquæ* Ravennatis, quæ uxor *Arloysi* Merlini fuerat, patrum, cæcum factum, visui restituit. Cum vero tandem tres & sexaginta annos nata, in febriculam incidisset, ipsa mortem præsentens, plurimum de rebus divinis locuta; cumque ad extremum esset, assurgens, animam exhalavit: feruntque *Gentilem* testari solitam, tunc se Cœlites vidisse, qui ad magistræ migrantem ex corpore animam accipendam, accesserant. Ob idque in extremo ipsam venerabundam assurrexisse. Fuit is annus, ab ortu Christi quinquagesimus, supra millesimum quingentesimum, Decimo Kal. Febr. Per duos dies
ANN. MDV. cadaver sanctum, insepultum servatum est, quo tempore, cum sudore facies, tamquam rore, madesceret, *Gentilis*que assidua magistræ comes, 657 linteolo, quo ad emungendas nares utimur, deterfisset, linteolum ad ignem exsiccatum, violarum suavissimum odorem afflavit, qui multis etiam deinde annis in eodem linteolo permansit. Sepulta est *Ravennæ* in Divi *Apollinaris* novi, sepulcro satis ignobili: quod cum posterioribus annis dirutum esset, *Laurentius* Oriolus, qui illius consuetudine, ac monitis plurimum profecerat, maximeque eam venerabatur, id putans propterea contigisse, quod alibi sepulcrum sibi virgo delegisset, venia ab ejus loci ædituis impetrata, ossa, summa veneratione in sacco collocata, asello imposuit, Deum precatus, eamque Virginem, ut quo sepeliri vellet, ire asellum juberent. Asellus, nullo strepitu, signove impulsus, recta per eum vicum, cui *Plateæ* majori nomen est, ad urbis muros progressus, dextrorsum flectens, per *Ursicinam* portam, occidente jam sole, egressus est: inde per suburbium, secundum *Vitim* amnem, cum aliquantulum processisset, secundo ab urbe lapide amnem trajicit, semperque obstrepente nihil *Laurentio*, sed ingenti religione, ac veneratione, mysterium considerante, progrediens, ad *Montonem* amnem cum pervenisset, illum etiam haud procul ab Divi *Marci* transmittens, viam secundum flumen arripit: cujus cœpti itineris, non mediocris ad virum pium; qui rem tacitus considerabat; lætitia pervenit, quod putabat fore, ut ad suæ gentis ædiculam, quorsum ibat, inde haud procul, deferendum cadaver esset. Sed ibi cum pervenissent, non perstitit asellus, at progressus, ad

Divi *Pancratii* se contulit. Jamque multum noctis transierat, & sub arbore satis ingenti, quod non procul aberat ab ejus templi valvis, magnus nitedularum numerus convenerat, quæ tantum afferebant lucis, ut miraculum judicari facile potuisset. Ad hunc se locum asellus contulit, ibique cum perstitisset, pedem amplius non extulit. Vir pius ob id intelligens, Virginem sanctam decrevisse cum sibi sepulturæ locum, fossa facta, tumulo ossa composuit, humoque obruit: & confestim nitedulis evanescentibus, nox intempesta tenebras suas offudit. Multa posterioribus temporibus, ad hanc diem, illi nuncupatis votis mirabilia impetrata sunt, quæ nostri instituti non est referre: cum hæc, *Seraphinus Firmanus*, Canonicus *Lateranensis* idem & *Portuensis*, vir eloquentia, & doctrina, vitæque integritate præstans, in commentariolo, quem scripsit de hujus Virginis, & *Gentilis* vita, latius exprefferit. Ut autem ad ordinem historiæ revertamur, eodem anno, quo *Margarita* mortua est, Horologium, quod nunc in foro ad Divi *Sebastiani* conspicimus, solis lunæque motibus, & horarum indice distinctum, *Anastasio* Celini, civis *Ravennatis*, artificio, *Jacobo* Trivisano Prætoris rem juvante, exstructum est. *Portuenses* quoque Canonici, absoluto *Ravennati* suo cœnobio, in illud se ad habitandum, contulere: cum ad eam diem in vetusto extra urbem in *Vitis* amnis ripa constructo, habitassent. Sub id tempus, *Ravennæ*, ludi celebres sunt habiti, maximeque omnes lætitia complevit; quod *Nicolaus* Urfinus *Pitiliani* Comes, copiarum *Venatarum* Imperator, quingentarum librarum auri stipendio *Ravennæ*, per tres annos creatus est. Cum vero inter Pontificem, *Maximilianum* Cæsarem, *Ludovicum* Galliæ, *Ferdinandum* Hispaniæ Reges, ad *Cameracum*, in *Belgis*, foedus in *Venetos* constitutum jam esset, decretumque uti quicquid *Venetæ* ditionis in *Flaminia* caperetur, ad Pontificem rediret: quicquid *Verona* ad *Hadriaticum* mare, *Verona*que ipsa, Cæsaris esset: quicquid in *Apulia*, *Ferdinandus*; atque jam ingentes in *Italiam* copias *Ludovicus* Rex deduxisset anno MDVIII. Pontifex ex *Etruria*, *Umbria*, *Picentibus* delectu habito, iter in *Flaminiam* paravit, in earumque urbium fines, quas *Veneti* possidebant, incursiones fieri cœptæ. *Veneti* ex adverso omnibus, in suam defensionem, cogitationibus versi delectum habent, curantque uti *Ravennæ*, & reliqua *Flaminie*, *Apulie*que loca præsidio firmentur. Quod dum faciunt, navis in mari demersa, qua nummos aureos decem mille *Ravennam* mittebant, tristis, funestique ominis visa est speciem exhibuisse: præsertim cum non diu post *Abduensis* illa clades ingens anno MDIX. fuerit consecuta: & Pontifex, *Francisco* Maria ab *Ruvere*, Joannis fratris filio; qui a *Guidubaldo* Feltrio *Urbinate* Duce avunculo in filium adoptatus, confirmataque auctoritate Pontificis, & universi Cardinalium Senatus, adoptione, superiore anno, *Guidubaldo* absque liberis mortuo, in *Urbinate* Imperium successerat; copiarum suarum Imperatore creato, cum cataphractis cccc. velitibusque totidem, & peditum octo millibus, *Ferrariensis*que Ducis tormentis, in *Flaminia* satis magnos progressus fecisset. Nam *Ruvereus*, excursione in *Cervienſe* facta, *Solarolo*, *Bresichella*, *Granarolo*, ceterisque *Faventini* agri captis opidis, ad *Russium* castra admoverat: quod opidum, lata ac profunda fossa circumdatum, & sexcentorum peditum externorum præsidio munitum, ab *Polentanis*, *Opizone* præsertim, una cum *Bagnacavallo*, & *Fuſignano* possessum, *Ravennatis* ditionis erat. Con-

A stituit autem *Ruvereus*, quando præter spem durior visa est opidi provincia, diuturna obsidione expugnare. Per eosdem dies *Petrus* Landus urbis *Ravennæ*, & *Franciscus* Marcellus copiarum, quæ ibidem erant, legati, cum omnes copias; quibus præerant *Joannes* Paulus *Manfronus*, *Marcus* *Floronus*, novo cognomento *Grossus* vocatus, & *Jacomatius*; qui duo *Ravennates* erant; & *Joannes* Græcus; in foro coëgissent & recentuissent *Manfronum* cum ala equitum emittunt, qui excursiones faceret, & vires hostium levi prælio tentaret. Verum is cum incautius procurrisset, incitato hoste, fortissime pugnans, interceptus est: quod *Venetos*, ac *Ravennates* vehementer perculit: præsertim quod aucto inde hostibus animo, excursiones quotidie ad suburbana tecta, & *Hadrianam* portam ab illis, non sine gravi nostrorum incommodo & dedecore fierent. Itaque urbe majoribus præfidiis confirmata, cum Senatus *Venetus* per litteras mense Majo, ad *Aloysium* Marcellum, Prætorum, & *Aloysium* Zenum, Præfectum *Ravennæ*, & *Petrum* Landum, legatum in *Flaminia* generalem scriptas, *Ravennates* bono esse animo, nec hostium metu, ac minis deterreri, semel atque iterum jussisset, ut hostibus additi spiritus minuerentur, & cohiberetur aliqua ex parte illorum licentia, denuo alam equitum, quam firmissimam putabant, emittere decernunt, & ad *Vallem* tortam; qui rivus est, agrorum aquas in paludes convehens, secundoque lapide ab *Hadriana* urbis porta abest, quo loco pons est rivo illi impositus; lignea rastro componunt, cancellatosque postes, aggeribus quibusdam additis. E quibus, sub occasum solis *Joannes* Græcus, *Marcus* Grossus, & *Jacomatius*, cum centum levis armaturæ equitibus egressi; *Sebastiano* Martellino cum lecta *Ravennatium* militum manu, præsidio pontis relicto; non multum processere, cum ad equites hostium aliquot, qui per agros pascendi causa vagabantur, pervenere: fuissetque adventus ille omnino reliquis improvisus, nisi unus ex antecursoribus reliquarum copiarum, sentiens rem, ad Imperatorem subsidium postulaturus accurrisset. Quo ille nuncio monitus, esse milites in armis jubet, & ad reprimendos hostes occurrere. Jam *Ravennates* cum pabulatoribus manus conseruerant, victoriaque inclinabat ad nostros, cum subsidaria ab Imperatore copiæ advenerunt: ad quarum impetum nequidquam remissiores *Ravennates* facti, egregiè pugnabant. Sed cum diu restitissent, & in horas recens hostibus subsidium accederet, post multos utrinque cæsos, fugati sunt, & *Joannes* Græcus; quod concidente equo, ea uti, qua consueffet, celeritate, & industria non potuit, ab *Joanne* Vitellio captus est; optimus profecto Hippotoxotarum Ductor, in quo plurimum spei positum a nostris habebatur. Reliqui cum *Ravennam* redire non possent, ad paludes, quæ pertinent ad mare, fuga incolumes evaserunt. Hac victoria Pontificii elati, *Russium* alacrius aggrediuntur, ipsumque *Græcum*, ut conspici ab obsessis posset, ad opidi muros admovent: neque certe vano consilio, si quidem, eo conspecto, opidani animo consternati, una cum Prætoris, decimo postquam oppugnationem sustinuerant, die, sese hostibus dederunt. Quamobrem *Ruvereus*, *Ravennam* profectus, missoque ad *Petrum* Landum, & *Franciscum* Marcellum Legatos, tubicine, qui deditioem urbis postularer, cum is re infecta, & inauditus rediisset, acie instructa *Ravennæ* appropinquavit, & positus ad Divæ *Mariæ* Rotundæ castris, consedit: nec diu post, admotis tormentis, & scalis, frustra, sæpius expugnatio pluribus locis, non sine mul-

658

ANN.
MDVIII.ANN.
MDIX.

659

multorum cæde, *Ravennatibus* sese impigre defendentibus, tentata est. Cum vero ex arce tormenta in hostes emitterentur, qui; uti memoravimus; in Divæ *Mariæ Rotundæ* castra locaverant, dejicitur tormenti ictu vas ex porphyrite, in quo *Theoderici* Gothorum Regis ossa inerant, & nonnihil contractum est. *Ruvereus* cum adhuc expugnationem, frustra semper, tentasset, ea desperata, ad obsidionem se convertit: sed cum interea *Veneti* in dies magis undique adversa fortuna premerentur, amissa peninsula *Rhodigina*, & classe in *Athesi* amne ab *Estensi* *Ferrariæ* Regulo superata, omnibusque ad extremum, quæ in mediterraneis & continenti possidebant, urbibus amissis, *Joannem* *Jacobum Carolum*, in *Flaminiam*, cum mandatis mittunt, qui Pontificiis procuratoribus traderet, quæ ibidem *Venetorum* nomine tenerentur, dum tamen *Manfronus*, Græcus, ceterique captivi dimitterentur, & Senatus interdicto Pontificio liberaretur. Quare publicis tabulis firmata, tunc primum tandem *Ravenna*, anno ab ortu Christi nono supra millesimum quingentesimum, Romano Pontifici restituta est. Cui nihil fuit antiquius, quam ut acceptam provinciam, *Ravennamque* præsertim, omnibus, quibus pro temporum difficultate dabatur, immunitatibus afficeret. *Franciscum* igitur *Alidosium* Cardinalem, *Bononiæ* Legatum, cujus olim majores *Foro Cornelii* dominati fuerant, *Ravennæ*, ejusque Exarchatui, & universæ *Flaminie* præficit: *Opizonem* autem *Alidosium* *Ravennæ* præbet Moderatorem. Ad *Franciscum* autem *Ravennates*, *Petro* Donato & *Joanne* Baptista *Menzolo* Bononiam Oratoribus missis, qui remoto ob *Venetos* interdicto, rei divinæ faciendæ facultatem restitui postulerent, omnia facile impetrarunt: Quæstore etiam Pontificio *Ravennæ* constituto, *Hieronymo* Racco, *Ravennate*: ipseque Pontifex benigne acceptis *Ravennatium* aliis Legatis, qui *Romam* profecti, ad ejus pedes se projecerant, cum multas prærogativas nostris tribuit, tum inter cetera sanxit, uti Respublica *Ravennas* in ea omnia, quæ *Polentani* possiderent, bona, hæreditario jure, succederet. Cum autem lætitiâ *Ravennatis* populi maximam, Legati exposuissent, Pontifex respondit, jure eos lætari, qui post tot annos ad verum Dominum rediissent, eumque Dominum, cujus nihil esset imperio sublimius, nihil mitius: cui servire, libertas est: & illi, qui subjicerentur, quodammodo præstare ceteris dici possent: Quando illorum Princeps esset, non Dux quispiam, Rexve, aut orbis Cæsar Augustus, sed Pontifex Maximus, Divi *Petri* Apostolorum Principis successor, Christi Dei Vicarius, ad cujus sese abjicere pedes; quos deosculari, boni omnes cupiunt, qui rectè Rex Regum, & Dominus Dominantium, pro Christi reverentia, cujus hic gerit vices, & Deus in terris, appelletur: qui in omnes mortales tenet imperium, cui divinitus datum est, cæli aperire portas, & claudere. His Pontifex graviter pronunciatis, paulo post *Venetis* Legatis supplicibus veniam postulantibus, benigne, paterneque exceptis, rem *Venetam*, ejusque partes juvare pro virili recepit. Ab eoque die res *Veneta*, quæ ad extremum fere interitum inclinaverat, felicius progredi cœpit: nec diu post multæ urbes, *Patavium* præsertim, recuperatæ sunt. Sed Cæsar in *Italiam* descendens, satis ingentem classem paraverat, in unum coactis, *Gallie*, *Aragonieque* Regum, Pontificiisque triremibus. In ea maxime & virtute militari, & Cæsaris gratia *Gurlottus Tombesius* *Ravennas* *Gurlini* filius, emicuit, a Cæsare triremi donatus, cujus Regio Principatu, vitæ necisque

A dominus potiretur, & qua quidquid bello acquireret, suum esset, nihilque ad Cæsarem spectaret. Id autem Cæsar diplomate; quod nos penes *Aloysium Sgropulum* legimus; *Gurlotti* virtuti, ac fidei se dono dedisse affirmat, multis antea bellorum casibus, præsertim adversus *Venetos*, sibi spectatis. Dum vero admotis denuo *Patavium* castris, urbis expugnationem pertentat, *Philippi* *Mariæ*, & *Petri* *Mariæ Aldrovandinarum*, civium *Ravennatum*, cum ille centum levissimæ armaturæ equitibus, hic peditibus tercentis præesset, singularis virtus sese patefecit. Quo factum est, uti plurimum *Ravennatibus* Ducibus Cæsar fideret. Verum illo, haud ita multo post, rebus infectis *Italia* excedente, *Venetisque* & Pontifice foederatis, strenui hi Duces, qui religione permoti, adversus *Venetos*, ad eam diem apud Cæsarem stipendia meruerant, ad *Venetos* se contulere, qui amanter excepti, honorifico munere peditibus præficiuntur. Tametsi *Philippus* *Maria*, paulo post, *Maximiliano* *Sfortia*, Cæsaris jussu, atque opera, *Mediolanense* imperium repetente, apud ipsum *Sfortiam*, Tribunus militum factus militaverit. Interea Pontifex *Venetos* juvans, in *Alfonsum* *Ferrariæ* Ducem arma moventes, eumque jam, post multa capta opida, viginti triremium classe prementes, *Roma* profectus, *Bononiam* anno MDX. petiit, ut *Alfonso* *Ferrariæ* Duci, bellum acrius inferret. Quo eodem anno *Hieronymus* *Spretus*, Græce, Latineque ut aliquot ejus monumenta declarant, doctissimus, xi. Kal. Jul. obiit, & ad Divi *Francisci* sepultus. *Julius* Pontifex aliquot *Bononiæ* belli rebus constitutis, inde discedens, anno MDXI. Decimo sept. Kal. Mar. *Ravennæ* sub vesperam pervenit: ubi ab *Ravennatibus* omnium ingenti applausu receptus, ad cœnobium *Portuense* divertit: ibidemque sexto Id. Mart. novem optimos viros sacra purpura exornavit, & in Cardinalium collegium cooptavit, in quibus *Achilles* *Grassius*, *Bononiensis*, Episcopus *Tiphernas*, *Petrus* *Accoltus* *Arretinus*, Episcopus *Anconitanus*, *Antonius* *Montes* Episcopus *Syontinus*, *Christophorus* *Anglicus* Archiepiscopus *Eboracensis*, *Matthæus*, Episcopus *Sedunensis*, *Franciscus* *Argentinus* *Venetus*, Episcopus *Concordiensis*, *Bendinellus* *Saulius* *Genuensis*, designatus Episcopus *Locrorum*, *Alfonsus* *Petrutius* *Senensis*, designatus *Grossetanus*, & *Matthæus* *Langius* *Germanus*, designatus *Curcensis*, fuere. Vifa autem est, creatio hæc Cardinalium, *Ravennæ* dignitatem auxisse, vehementerque *Ravennatum* animos exhilaravit, Pontifice præsertim hilare, jucundeque modo ad mare piscatus gratia, modo ad templa urbis invisenda, se recipiente. Cum vero multis sacris ædibus, *Portuensisque* maxime, sacrosancta munera ad lueandas poenas peccatis debitas adjunxisset, Quarto Non. April. *Bononiam* est iterum profectus. Quo tempore *Alfonsus* *Estensis*, accitis *Gallorum* auxiliariis copiis, aditum ingenti bello paravit. Siquidem *Galli*, coacto firmo exercitu, & *Alfonso* opein tulere, & incursiones in fines *Bononiensium*, usque ad portas urbis fecerunt. Quibus vehementer Pontifex commotus, confestim inde pedem extulisset, nisi paulo post *Venetarum* copiarum, atque etiam *Ferdinandi* *Hispaniarum* Regis; quas *Neapoli*, *Fabritio* *Columna* Duce, Rex miserat; adventu, nonnihil animo fuisset confirmatus. Haud tamen diu post, ad xvii. Kal. Jul. animo satis contracto, & de via fessus *Ravennam* rediit: id enim itineris magno suo, & familiarium incommodo, via deterrima, confecerat: cum nequaquam recta *Ravennam* venisset; tametsi equitibus, qui *Neapoli* venerant, comitatus; sed ob *Ferrariæ* Ducis metum, ac-

cepta *Foroliviana* via, longiore. In *Ravennatem* portum paulo ante *Veneta* classis, multis amissis navibus venerat, ab ea classe superata, quam ad sanctum *Albertum*, in *Pado* amne, tum recta, majorum navigiorum; tum in latus, minorum; *Alfonsus* Dux illi objecerat. Nec diu post adveniens quoque *Franciscus* Alidosius Cardinalis, quem *Bononiæ* Legatum memoravimus, omnia multo magis perturbavit: ex *Gallorum* enim manibus fuga evadens, Pontifici narrat, *Gallus*, *Bentivolis* opem ferentibus, in urbem, a *Bentivole* factionis *Bononiensibus* civibus, se expulso, receptos. Mox de *Francisco* Maria *Urbiniatum* Duce graviter conqueri, qui rei bellicæ quemadmodum ipse dicebat, imperitus, occasionem præclarissimæ urbis amittendæ dederit. Quibus supra quàm dici potest, commotus Pontifex, adolescentis Ducis, uti Cardinalis affirmabat, ignaviam se moleste admodum tulisse, gravioribus verbis significavit. Id cum de Pontificis familiaribus, Dux, qui paulo post *Alidosium* *Ravennam* magnis itineribus venerat; rescivisset, statim ad Pontificem adiit, ut se purgaret. Verum ille, qui *Alidosio* narranti, & adhuc trepidanti omnia crediderat, dolore impotenti victus, adolescentem; vigesimum enim ætatis annum agebat; respondere paratum, audire noluit, & clamore, convicioque jactatum, e suo conspectu abire protinus, minax, & acerbus jussit. Dux tam gravem injuriam, ab *Alidosio* sibi illatam, nequaquam dissimulandam, aut ferendam putans, eam persecuturus, ad *Alidosium* tendit. Diverterat tunc Pontifex apud monachos *D. Vitalis*, *Alidosius* autem inde haud procul, ad caput ejus viæ, qua ab *D. Vitalis* itur recta in forum, apud *Brunorum* *Zampescum*. Dux igitur Pontificis cubiculum egressus, octoque tantum familiaribus suis stipatus, ad Cardinalis hospitium pedes recta contendens, eum, domo tunc primum egressum, deposita purpura, pallio nigro, atroque item pileo *Hispano* indutum, media incedentem via, *Guidone* Vaina, sororis marito, sexaginta Hippotoxotarum, qui cum illo erant, Ductore, lateri ejus hærente pluribus peditibus, & frequenti turba comitatum, conspiciit, cum Pontifice, ejus vocatu, pransurum. Ubi propius ad Cardinalem accessit, ad eum, quasi allocuturus, per medios armatos, adiens, habenis mulæ, in qua Cardinalis erat, sinistra manu apprehensis, districtum ensen Cardinali in latus, dextra infixit, deque mula dejecit: confestimque *Mondulfus* equitum Præfectus lato pugione excidit, cum gena aurem; mox *Philippus* Auria diversis fauciat locis, tandem *Urbinas* Regulus dum adhuc ictus, ac vulnera multiplicaret, trajecto per pectus ense, humi Cardinalem defixit. Fuit autem is dies Nono Kal. Junii, hora duodecima. Cardinalis in domum *Antonii* Caballi *Ravennatis* proximam, a suis ab equo servis, delatus, brevi post, seipsum, suaque peccata sæpissime accusans, interiit. Sepultusque est in *Ursana* æde pro suggesto. Dux, cum neque *Vaina*, neque ex iis qui aderant ullus, ausus quidquam esset, ense reposito, eodem, quo venerat, gradu ad hospitium reversus, consensu equis, *Urbinum* rediit. Tulit id facinus Pontifex iniquo admodum animo, cœpitque elatis in cælum clamoribus, miserabilique ejulatu conqueri: neque enim cum Cardinalis sibi carissimi necem, sub suos perpetratam oculos tum Cardinalatus dignitatem a fratris filio, novo exemplo adeo turpiter violatam ferre poterat, præsertim quòd multo quam ceteri Pontifices diligentius, atque ardentius Ecclesiæ *Romanæ* auctoritatem conservare,

A & efferre profitebatur. Hoc igitur dolore, supra quam dici potest, incensus, tum etiam ne, quàm par esset, diutius, in tanto appropinquantis exercitus tumultu, urbem *Romam* intempestive, atque imprudenter deferere videretur, *Joanni* Mediceo Cardinali, quem belli adversus *Gallos* Legatum creaverat, omnis exercitus cura demandata, eodem die, duabus post trucidatum Cardinalem horis, *Ravenna* profectus, *Romam* rediens, *Bononienses* gravi edicto, Christianæ communitatis expertes fecit, sacroque anathematis telo affecit, non multo post, quàm *Bernardinus* Carvajalis, Cardinalis *Hispanus*, novem
B Cardinalibus suam in sententiam adductis adversus Pontificem Concilium *Pisis* indixisset. Advenit interea annus, quo *Ravenna* funestior a multis sæculis non sensit, duodecimus supra millesimum quingentesimum a partu Virginis. *Brixia*, *Bergomum*, eorumque finium loca ad *Veronetas*, a *Gallis*, defecerant: ab *Hispanis* *Bononia* circumvallata obsidebatur, cum *Gasto* Foissejus, sorore, *Hludovici* Regis genitus, *Fuxiensis* in *Aquitania* Princeps, *Mediolani* Præfectus, fortissimi, & maximi animi adolescens, copiis, quibus antea *Trivultius* præerat, Imperator præficitur: *Bononiamque* ingressus, sola fere opinione, obsidione civitatem liberavit, *Petro* Navarro *Hispani* peditatus Duce, & *Raimundo* Cardona Pro-Rege *Neapolis*, & equitum Præfecto, per *Emiliam* viam sese recipientibus, contractisque tormentis, ne in adventu haud plane mature cognito validi exercitus, ante portas bellicosæ civitatis, cum *Gallis* prælio congredi cogerentur. *Gasto* liberata *Bononia*, trajecto *Pado*, fugatisque ad *Veronæ* fines, *Venetis* copiis, *Brixiam* recepit, infinitisque pene cædibus in miserandam faciem cruentavit: statimque unde venerat, rediens, cum quotidie per litteras ab *Hludovico* Rege admoneretur, prælium committere, & in *Gallias* convolare, Pontificis, & fœderatorum copias sibi conveniendas decrevit. Sed Pontificii id subterfugientes, quòd multo majorem hostium numerum, & recentibus, ac nobilissimis elatum victoriis intelligerent, munita circa *Emiliam* viam loca, per colles a *Navarro* dispositi, occupabant. Cum igitur eos sæpe inani studio ad iniquam pugnæ condicionem, propius admotis castris, *Foissejus* provocasset, Regis, uti memoravimus, vocatu, & commeatus inopia ductus, *Ravennam* aggredi constituit, putans fore, ut vel civitas muris haud satis firma, sibi acriter oppugnanti dederetur, aut si subsidiariæ copię mitterentur, non defuturam conferendæ pugnæ occasionem, quam omni studio sibi inveniendam putabat: ab omnibus enim, quæ sunt ad usus bellicos necessaria, superabat hostes, mirabili maxime tormentorum, quæ *Ferrariæ* Dux *Alfonsus* suppeditaverat, apparatu. Levis armatura equestris dimidio maior erat, & usu peritior: magnam autem vim in *Germano*, veteranorum, optimeque armatorum militum peditatu sitam existimabat. Verum Legatus, Pontificique Duces, ac *Hispani*, *Foissei* mentem recte conjicientes, *Marcum* Antonium *Columnam* *Ravennam* mittunt, cum illi, antequam ab exercitu proficiscerent, Legatus, Prorex, *Fabricius*, *Navarrus*, Ducesque præterea omnes sacramento polliciti fuissent, ubi res in angustum deducerentur, & a *Foisseio* oppugnaretur, præsto cum universo exercitu affuturos. Cum *Marco* Antonio cataphracti suæ alæ quinquaginta profecti sunt, illique *Petrus* Caltrius levis armaturæ equitum centurio, sese conjunxit, & *Parades*, ac *Salazarius* cum sexcentum peditibus *Hispanis*. Reliquum exercitus, juxta muros *Faventie*, ad eam

eam portam, qua *Ravennam* itur, constitit. Interea *Foissejus* hastatos equites centum, pedites mille & quingentos ad opidum *Ruffium* mittit, solo opidanorum præsidio tutatum. Qui tametsi initio audaciam præ se tulissent, mox tamen in ejus locum timore ignobili succedente, de deditione agere incipiunt. Quamobrem *Galli* præsidia remissa conspicati, facto impetu, capiunt opidum & depopulantur, ducentisque amplius interfectis, reliquos captivos faciunt. Ab hoc opido *Foissejus* *Ravennam* propius castra applicavit, postridieque ejus dici juxta muros, trajecto *Montone*, inter duo flumina, exercitus fronte ad *Hadrianam* portam conversa, castrametatus est. Nocte insequenti tormenta admovit, tum ad eam turrim, cui *Ronconæ* cognomentum est, inter *Hadrianam* portam, & *Roncum* amnem, qui antiquorum *Vitis* est; sitæ, tum trans *Montonem*, quo, facto subitario ponte, pars exercitus trajecerat: maturans quo ad ejus fieri posset, quaterere muros & dejicere, ut expugnatio tentaretur, ante quam hostes, quos non ignorabat adventare propius accessissent. Dum autem *Foissejus* expugnationem parat, juvenes *Ravennates*, ab *Columna* primum sibi certamen primaque prælii pericula, repellendis hostibus, & turandæ patriæ postulant. Quos cum vehementer *Columna* laudasset, ad eam partem urbis disposuit, qua jam muros quaterere hostes paraverant: ea fuit ad meridiem, juxta urbis portam, cui ab sancti *Mammæ* templo propinquo, cognomentum accedit. Strenue autem apparatu oppugnationis disposito, incredibile dictu est, quanta vi tormenta displodi cœpta sint: continenti namque ordine nusquam cessabatur, omnemque Ducum omnium memoriam ille impetus facile superavit, quo brevi muri pars, pedum triginta corruit, quæ nostro etiam tempore novis refarcita lapidibus conspiciebatur, antea quàm *Pius* Quartus Pontifex Maximus huic urbi muniendæ intentus, propugnaculum ab *Ascanio* Corneo; quem huic munitioni præfecerat; extruendum curavisset: quod tamen adhuc est imperfectum. Dejecto muro, nihil tamen commodi *Gallis* datum est, quod *Columna* comportari aggerem, & interiores munitiones erigi jussit: neque ob id juvenes *Ravennates*, qui summam eo die ab omnibus Ducibus *Columnaque* præsertim, laudem reportarunt; stationes deserebant; sed e muris conscendentes *Gallos* deturbare, quod adhuc per dejectum murum non nisi scalis pateret aditus; reliqua enim a terra altitudo trium pedum fuerat. Ad hæc caligo accedebat satis ingens, quæ tum ob tormentorum dispositionem, tum ob muri ruinam, oculis offusa, conscendentium impetum retardabat. Quas difficultates, ut virtute ac ordine *Foissejus* superaret, militesque æmulatione ad acerrimam atque audacissimam murorum conscensionem provocaret, tripartito agmine, *Germanos*, *Gallos*, atque *Italos* distinxit, ut in periculis atque honore æquales essent; selectisque ex qualibet cataphractorum ala decem strenuioribus, jussit, uti pedites, iisdem, quibus ex equo pugnare consueverant, armis albis contexti, præcederent. Quibus ad murum accedentibus, vehementer est orta oppugnatio, magna que contentione dimicatum: cum juventuti *Ravennatium* conspicui cohortatores adessent *Marcus* Grossus, & *Raphaellus* Rasponus, *Pauli* filius: visaque sit virili animo ac robore insignis fœmina, quæ; uti *Marcellus* Palonius memoriæ prodidit; patrios & ipsa muros defenderet: intereaque *Columna* huc atque illuc accurrens, nullo labore, nullisque periculis deterritus, propugnando & hortando, optimi nomen egregie sustineret: cujus

A etiam jussu, *Hispani*, ad oppugnationem, quam tertio aggressi hostes fuerant, venientes, sulphureis ignibus usi sunt, quos ligneis tubis tripedalibus, atque ollis testaceis inclusos, mirabili successu in hostes jaciebant: neque enim ulla vi extinguere poterant, aut de loco dimoveri; ad quem adhæsisset: majora insuper minoraque tormenta assidue displota, & ex ruinarum summitate saxa, ingentesque trabes undique demissæ, in murum evadere conantes, in præceps deturbabant, reprimebanturque subinde & vulnerabantur, qui scalas subibant. Sed inter cetera maximo fuit usui tormentum ingens, quod elegantis & miræ magnitudinis *Colubrinam* vocabant. Hoc juxta *Gazam* urbis portam locatum, & per fenestellam; quæ in muro adhuc visitur; in latus conscendentium hostium emissum, miserabili cæde multos distraxit, & cadaveribus fossas complevit. Cum igitur per quinque horas, tentata quinquies expugnatione, esset dimicatum, *Foissejus*, potiundæ urbis spe dejectus, receptui canit; cum in ea oppugnatione desiderati a *Gallis* tercenti circiter pedites essent, & nonnulli cataphracti, *Carolus*que præsertim *Spinæus* tormentorum magister, & *Cetellio* Colinæus, Dux cataphractorum clarissimus, qui cum multis sauciati, paucis post diebus, interiit. *Fridericus* etiam *Bozoli* vulneratus, sed leviter. Ex propugnatoribus autem *Ravennatibus* plerique ceciderunt, in quibus *Baptista* Betius istu tormenti occisus est: cum invadentem in murum cum vexillo *Aquitani*, dejicere nixus, ab eoque ob id complexus, utrumque è *Gallorum* castris displota pila, in fossam deturbasset: *Alexander* Guicciolus in offe juguli vulnere accepto, motum ejus partis liberum amisit: *Petro* Antonio *Pritello* effossus oculus. Externorum, gemini fratres ex *Denticia* 669 Neapolitana familia tormentis discerpti sunt: *Ravennates* cum patere muros viderent, novaque oppugnationes parare hostem intelligerent, superioribus oppugnationibus, & infirma urbis munitione deterriti, cum appropinquare Pontificias copias non ignorarent, convocato Senatu, decernunt, hostes ab ulteriore oppugnatione, donec subsidiarius exercitus propius accederet, distrahendum, & aliqua arte dissimulanter continendum, ut fallendo, moræ spatium interponeretur. Quod ea ratione fieri posse sperabant, si dedendæ urbis spem aliquam injicerent, & per Legatos ad *Sanseverinum* Cardinalem, *Pisani* Concilii Legatum, mittendos, res speciosis verbis protraheretur. Hoc constituto consilio, quo deliniri posse hostium animus, & tempus extrahi videbatur, quamquam in hac legatione certum periculum vitæ non deesse Senatores intelligerent, si, quod fieri facile potuisset, eventu res frustraretur, exercituque subsidario moram faciente, hostilia omnia comperirentur, suæ tamen patriæ, cui se primo natos, secundum Deum, *Ravennates* sciunt, in hoc ingenti discrimine nequaquam defuere. Quapropter duos ex senatoribus ab ea muri parte, quæ est ad occidentem, ab *Hadriana* porta haud procul, demittunt: qui non multum progressi, in antecursum, & speculatorum manus pervenere. Illis quærentibus, quid venissent, responsum, a civibus suis missos, uti *Sanseverinum* Cardinalem magnis de rebus alloquantur: ad quem, cum, illis ducentibus, venissent, salutatum, & omnibus officiis deditum veneratum, *Pandolphus* Elephantius, qui ejus legationis principem locum habuit, in hanc sententiam est allocutus. Nullo nostro, amplissime Cardinalis, maleficio provocati, quod ita *Ravennatium* perpetua in *Gallos* observantia tulerit, ad circumfœdendam,

acriterque oppugnandam urbem hanc tanto apparatu, & jam plane victores, advenistis; sed fortassis ulturi quasdam inter vos orbis Principes, injurias, de quibus prope jam partam, expugnatu tot urbibus, victoriam, ita providemus, ut propediem invicta virtute vestra, & pristino, spectatoque semper bellico vigore, summæ gloriæ a vobis abunde satisfactum iri speremus; & eo quidem nostra majore lætitia, quod celebris & pulcherrimi facinoris vestri fructus, ad nos videatur aliqua ex parte rediturus, qui antiquissima origine *Galli*, & *Pipino* olim, & *Carolo*, Regibus vestris parvimus, & deinceps constanti animo in eadem observantia perstetimus. Neque recusavimus modo vobis urbem dedere, nec per nos stetit, quo minus ea potiremini: impedimento Pontificios esse milites, qui præsidio venerunt, ipsi etiam intelligere potuistis: quorum jussu & vi, ex nostratibus aliqui de muris, coacti, propugnarunt. Nostri cives, cum multa cogitassent, unde sibi dedendæ urbis occasio pateret, viderentque se potestatis suæ non esse, nihil omnino, quod non secus accideret, quam sperarent, ob Pontificiorum militum diligentiam, invenere, extra hoc unum Legatorum consilium, quod quam occultissime factum est, nobis per muros clam demissis, qui significationem suorum animorum faceremus, postularemusque vestro vos ingenio acquirendæ, aut tradendæ urbis modum præscribere, cum *Ravennates* servaturum. Quod si nulla tandem alia via, quam facto impetu intra urbem, vobis extra oppugnantibus, effici non poterit, ita ad extremum *Ravennates* efficient. Id tantum enixe petimus, ut, dum hæc tractantur, urbem omnem, & moenia, tam miserabili civium, qui ad propugnandum a *Columna* violento Imperio compellebantur, cæde, ne quatiatis, ac prosternatis. Cardinalis tam læto nuncio recreatus, ad ea respondit, *Gallos*, non ob odium in *Ravennates*, ad illius urbis expugnationem venisse, sed ut *Julii* Pontificis injurias, atque ingratitudinem armis vindicarent, qui cum tot urbes *Hludovici* Regis potentia superioribus annis receperit, ingrati notam nihil abhominatus, arma in eum converterit. Huic voto, secundum belli successum Deum præbere, sperareque ut brevi, omni victoria potirentur. Tum vero *Gallos* *Ravennatibus*, modo fidem non fallerent, amica omnia præstaturus. His dictis *Foisfejum*, ceterosque Duces primarios vocavit, remque omnem secretis verbis exposuit. Conclamavere omnes, vocari Legatos debere, postulari, ut mandata monstrarent. Vocati Legati, cum præscriptis mandatis non venisse ajunt, ne ab *Hispanis*, & Pontificiis, interciperentur: quodque id minus ad *Gallos* spectare videretur, quod inveniri ab illis dedendæ urbis modus deberet. Proceres cum in hac re cæco gradu minime procedendum judicarent, neve frustra de modo decernerent, ubi res non adesset, Legatis, tubicinem, & Cardinalis ex fratre filium adjungunt comites, qui accedentes ad moenia, rem omnem de civibus cognoscerent, & modum, si esset opus, decernerent. Legatosque interea, ne quid *Hispani* sentirent, *Gallico* amictu induunt: qui ingenti metu perculsi, quod se ad colloquium, eo habitu, nequaquam recipiendos scirent, ac potius sclopettorum dispendio, & sagittis a muris arce-
666

A Tubicen, ut est eorum hominum genus irritabili natura, ludificatos *Gallos* esse, & ad interitum perductos jactabat, verbaque Cardinali, & proceribus data, minitarique quas illis parassent insidias, eos laturos: & hac ira permotus, ad Cardinalem, & reliquos pervenit, narratque quæ contigissent, quæque ipse suspicatus fuerat, omnia. Orta statim altercatio est, aliis pro speculatoribus comprehendi jam Legatos, & custodiri jubentibus; aliis asserentibus rem diligentius pervestigandam: neque enim jus gentium, & beneficos fortassis homines de nihilo violandos. Accessit adhæc Cardinalis fratris filius ingenuus adolescens, qui affirmavit, illis id propterea contigisse, quod *Gallicis* vestibus eo progressi, patefaciendæ deditiois manifestam occasionem præbere, non absque ingenti *Ravennatum* damno, viderentur, idque Legatos fuisse, dum irent, conquestos. Quam eandem causam Legati intrepide, nihilque hæsitantes, mortis conscientia, ob patriam susceptæ, confirmati, afferebant: sed cum variæ hinc inde sententiæ dicerentur, & non dubium mortis periculum Legatis immineret, subsidiarius Pontificis exercitus detegitur, qui, *Gallo* exercitu ab eo discedente, promissi constantiam servaturus, inter eosdem amnes, juxta *Forumlivii* fuerat ingressus, pauloque post trajecto *Viti*, *Ravennam* veniens, secundum amnem castra movebat: ad cujus aspectum, ut est animus additus, & *Columna* cohortari omnes cœpit, metum depellerent, in tutoque rem esse, ita summis *Galli* clamoribus arma capiunt, armatique ad suas se recipiunt phalanges, & amota a muris tumultuario opere tormenta, in hostes convertuntur. *Foisfejus* suos interea Duces consulit, utrumne trajiciendus eadem hora *Vitis* esset, quo hostibus, ne *Ravennam* ingrederentur, sese
667
D enim oppugnare urbem, cum muri dejectus haud satis pateret, & a tergo hostes essent, periculosum admodum putabatur. Desperato autem omni optato fine, morari, inutile, ac potius ob commeatus penuriam, impossibile: Referre pedem, *Hispanorum* augere eam dignitatem nimiam videbatur, quam superioribus diebus, tanto arridentis successus favore, ipsi consecuti essent. Dum autem hæc ab illis tractantur, renunciatum est Pontificios, & *Hispanos*, quarto ab urbe lapide, cui loco *Mulinatio* nomen est, constitisse: & quidem ut quibusdam visum est, imprudenter, si quidem eodem die non fuisset difficile, arrepta per *Pinetum*, quod est inter urbem, ac mare, via, *Ravennam* ingredi: quod si evenisset, dubio procul *Galli* turpiter, ob commeatus inopiam, qua in dies magis laborabant, decedere *Flaminia* cogeantur. Verum ipsi, aut oblatam occasionem nequaquam cognoscentes, quod forte metuerent, ne in urbem proficiscentibus, esset patentibus campis pugnandum, aut satis auxilii, suo propius adventu, importatum civitati putantes; consistere ad *Mulinatium*: castrisque positis, quod reliquum diei fuit, & noctem, quæ consecuta est universam, faciendæ, pro castris, fossæ tribuerunt. Hujus adventus perturbatio, fecit potestatem *Ravennatibus* Legatis, ut, omnibus ad arma currentibus, ipsi, suis arreptis vestibus, ad muros, unde demissi fuerant, regressi, & funibus in eos a civibus sublatis, in urbem reciperentur. *Galli* cum periculosissimum, & contra quàm semper decreverant, hostes in castris commorantes, adoriri ducerent, præsertim quod nullum incommodum comparari cum illo posset, si funderentur, fugarenturque, ita tandem *Foisfejo*
E
F
co-

cohortante, constituunt, perinde minus periculi, majorisque gloriæ consilium; hostes, quam primum illuceret, aggredi. Quapropter ponte supra *Vitim* nocte facto, ripisque utrinque, ut facilius aditus esset, complanatis, postero die, prima luce, qui dies Tertio Id. April. ob Christi Dei ad vitam excitationis memoriam maxime sollemnis fuit, per pontem *Germani* pedites amnem transeunt; cum primi agminis ferme omnes, ipsumque universum medium agmen per vada depressiora trajicerent. Novissima acies, cui *Hivo* Alegria præerat, quadringentis hastatis equitibus constituta, in ripa Fluminis, *Ravennam* versus substitit, ut subsidaria, si ferret calus, accederet; aut, si eruptionem ex urbe facerent, *Ravennatibus* se objiceret: Præsidio pontis, quod prius supra *Montonem* fecerant, *Paris* Scotus cum peditibus mille locatus est. Primum *Gallorum* agmen, præcedentibus tormentis, una cum septingentis hastatis equitibus, peditibusque *Germanis*, in ripa fluminis, quod illis ad dextram aderat, constitutum, peditibus ad lævam equitatus locatis, *Alfonfus* Ferrariæ Dux, & *Normandie* Regulus ducebant. Juxta hos, & ad latus, peditum medii agminis, *Vasconum* præsertim, octo millia: cumque a fluminis ripa perpetuo magis abessent, novissimum, *Itolorum* maxime peditum quinque millia, agmen, cui *Friedericus* Bozoliæ præerat, postremum collocatum est, juxta quod sagittarii, & levis armaturæ equites, qui trium millium numerum superabant. Post hæc omnia agmina, quæ haud recta procedebant, sed curvata, semicircularem Lunæ speciem præ se ferebant, in ripa fluminis, hastati medii agminis equites sexcentum *Palissa*, & *Sanseverino* Cardinali Ducibus, locabantur. Certum sibi locum, aut peculiarem curam *Foisfejus*, ut Imperatorem decet, nullam adscripsit, sed cum nobilissimis triginta selectis, fortibusque viris, huc & illuc volitans, ingenti animo, & verbis militanter gravibus, omnes cohortabatur ad pugnam, cum ipse splendenti protectus ferro, esset ob armorum splendorem, atque elegantiam, & oculorum alacritatem facile cuique notus. Erat *Foisfejus* adhuc imberbis, facie pulchra, & ob generosam, militaremque virtutem, ut magnum terrorem hostibus, ita summam *Gallis* fiduciam addebat; quodque maxime vincendi spe accendebat suorum animos; fortunatus ab omnibus Imperator credebatur. Ubi itaque luculentæ, & gravi milites oratione ad bellum incitavit, ingenti clangore tubarum, tympanorumque strepitu, & clamore totius exercitus aëre insonante, progredi ad hostium castra cœpit, quæ ab eo loco, ubi flumen trajecerant, stadia circiter duodecim aberant, secundum amnis ripam, uti docuimus, posita, & fossa, quæ dextrorsum protendebatur, satis alta, circumdata, relicto tamen pedum viginti spatio, quo ad tumultuariam cum equitibus pugnam, in fronte fossæ, libere, atque expedite cum oporteret, egredi pedites possent. Ubi ergo renunciatum est, trajicere *Gallos* amnem cœpisse, hoc ordine aciem instruunt. Primum agmen octingentorum cataphractorum, *Fabritio* Columna Duce, secundum fluminis ripam collocatum est, illique ad dextram phalanx, in qua sex peditum millia erant, adjecta. Post primum agmen, media acies, equitum hastatorum sexcentum, juxta quam erat peditum quattuor millibus constituta phalanx, Prorege præfecto, secundum amnem locabatur. In hac erant & *Padula* Regulus, & Legatus, qui sacra purpura insignis, insitam *Italiam*, atque *Hispaniam* religionem, adpectu, & verbis confirmabat. *Carvajal* Hispanus secundum eandem flu-

minis ripam, novissimum ducebat agmen, quattuor millium peditum phalange stipatum. Ad hos, subsidarii levis armaturæ equites accedebant, quibus *Davalus* Piscariæ Princeps præerat, *Fabricii* Columnæ gener. Tormenta erant in cataphractorum fronte disposita: Et *Navarrus*, qui cum selectis peditibus quingentis, nulli se certo loco addixerat, supra fossam, adversus tormenta, triginta carros, falcatis veterum non dissimiles, minoribus onustos tormentis, adjectoque ingenti venabulo, collocaverat, quibus in valli morem firmissimo quodam munimento, facilius hostium impetum perfringi posse sperabat. Quo ordine, hostes potius irruentes accepturi, quam ut hostes adorirentur, intra fossæ munitionem se continebant. At *Galli*, qui jam ad fossam ducentum circiter passus propius accesserant, ubi consistere hostes, neque e munitionibus pedem efferre vident, consistere, ne optatam illis commoditatem præberent. Utrumque per duas horas hoc pacto pes non est loco motus, cum tamen interea innumerabiles ab utraque parte tormentorum ictus emitterentur: *Navarro* præsertim, qui editiore loco tormenta disposuerat, *Gallo* peditatui magnum damnum inferente. Verum *Alfonsi* Estensis Ferrariæ Ducis consilio, qui primam, uti memoravimus, aciem ducabat, tormentorum pars a tergo exercitus, maxima celeritate, ad cornu extremum, in quo sagittarii depugnabant, lunato circuitu deducta, in latera hostium directæ est, confestimque non sine ingenti etiam damno *Gallorum*, in latus hostium displodi cœpta est. Hanc pilarum vim maxime omnium equitatus sensit. *Hispanus* enim peditatus in humilem, secus aggerem fluminis, depressumque locum a *Navarro* retractus, eoque jubente in terram projectus, lædi non poterat. Jam pilæ *Gallorum* magno reboatu a majoribus tormentis emissæ, hominum & equorum ingentem cædem facientes, per medias alas volitabant: jamque in discrimen pugnæ erat ventum, cum *Fabricius* prudenti judicio, de victoria desperans, obnixè *Navarrum* rogavit, sese inde tandem deduceret, frequentibusque *Proregem* nunciis fatigabat, uti egrederentur ad prælium, antequam tormentorum ictibus absumerentur: neque secunda hæc sanaque consilia, stulta & perniciofa obstinatione sperneret. Antea enim cum amnem *Galli* trajicerent, *Fabricius* aggrediendos hostes consuluerat, quod longe majus erant commodum accepturi, si cum dimidia tantum parte, & in trajiciendo amne impedita fuisset pugnatum, quam id, quod ex fossa sperabatur, intra quam se continebant. At *Navarrus*, cujus consilia, loco oraculi, apud *Proregem* erant, renuit, quod se tuto loco positum putaret: quamobrem tanta adeoque miserabili equitatus cæde, nihil commovebatur, ut ad eum solum victoriæ gloria recideret: nam solo peditatu, quem ex veterano milite conflatum habebat, adjecto carrorum præsidio, putabat fore, ut victoriæ laudem, ac triumphum socii communicaturus non esset, præsertim quod institutus a se tormentorum ordo, *Gallo* peditatui maximam videbat cladem inferre. Ceterum *Fabricius* nimium ambitiosa ea pertinacia, summa rabie percitus, lacrymis propter iram, atque indignationem obortis, cataphractus suos & velites ab ingenti cæde jam pæne fusos, plurimosque coram se strenuos Duces crudeliter occisos, miserabilique spectaculo horribili mixto clamori, modo homines & equos in terram prosterne, modo in aëra capita, & brachia & corporibus avulsa evolare conspicatus, *Navarrum* obstinationem, ac malignitatem execrans, eumque semi-

judæum, ac Maranum appellitans, nulla exspectata *Proregis* venia, nullo jussu, ne turpiter interiret, suos hortatus cataphractus, extra fossæ munitionem deduxit, & in confertissimos hostes ingressus, cum aliquamdiu strenue dimicasset, ab *Alfonso* Estensi captus, ab omni *Gallorum* injuria, obnixè id *Columna* petente, incolumis, ac tutus servatus est. Eandem fortunam *Padula* subiit, cum per campos fossis, ac spinis impeditos, quasi meliori eventu desperato, secundi agminis alas circumduxisset. Captus est etiam *Piscariæ* *Regulus*, cum multis egregie acceptis vulneribus, omnibusque velitibus fufis, strenue aliquamdiu dimicasset. *Cardona* insolita tormentorum ruina deterritus, sui vix campos, desertis infelicitis Imperii insignibus, una cum *Carvajali*, & *Antonio* *Leva*, cum adhuc tertium agmen integrum superesset, admissis equis fugientes, suæ salutis consulere. *Navarrus* ingenti at fera virtute, pugnae signum peditibus suis dedit, qui repente ex humo, quo se, uti memoravimus, *Navarri* jussu dejecerant, elati, *Germanos* tanto ardore aggrediuntur, ut post hominum memoriam, aut majore animo, aut clariore virtute nusquam fuerit depugnatum. Omnibus enim commixtis agminibus, proelium cœptum est, omnium procudubio, quæ ad eam diem *Italia* viderit, maximum, si quidem omnibus eo proelio mixtis, quod patentibus campis, nullo aquarum aut vallorum impedimento, occupatis commitebatur, duo exercitus, obstinato ad victoriam, aut ad mortem animo, nec periculo solum aut gloria, aut spe incensi, sed ingenito, ac ferme naturali nationum odio confligebant. Evenit autem, ut duo strenuissimi Duces, armis, cristisque conspicui, acies omnes antegressi, singulare certamen, provocati, commiserint, *Jacobus* *Empser* *Germanus*, & *Zamudius* *Hispanus*. Ceterum cadente *Germano*, uterque exercitus processit, confertisque manibus, illustriores Duces ferme omnes interiere, cum vix *Germani* conferto eorum agmine, *Hispanorum* vim, atque audaciam sustinerent: qui, *Hispani* licet nonnihil primo incurfu, ab firmo hastarum ordine commoti fuissent, tamen cum esset ad gladios deventum, plures sese deprimentes, clypeis protecti, subter hastas *Gallorum* inter crura penetrantes, & coxas inermes *Gallorum* pugionibus vulnerantes, ingenti cæde ad medium fere agminis pervenerant. Verum hinc haud procul, *Vascones*, via, quæ inter aggerem & flumen est, capta, horribili clamore elato, *Italicum* peditatum aggrediuntur, qui fusus jam maximo accepto a tormentis damno, ægre admodum innatam virtutem sustentabat: qui etiam postquam jaculatis sagittis, manus essent confertæ, hastis carens, & jam distractus, facile rejicitur: *Alegria* præsertim cum recenti ala equitum adveniente: qui aliquanto meliore virtute, quàm fortuna usus, *Meliloi* filii ulciscendi desiderio, in *Ramazotum* ejusque pedites, a quibus superiore anno *Ferrarie*, per rixam, *Melilous* fuerat interfectus, cœco conatu irruebat. Sed dum maxima cæde peditatum afficit, novo & acerbior dolore opprimitur; si quidem alter filius *Viverroes*, sub ejus oculos interfectus, in flumen præcipitatur: quamobrem tanto dolori superstes esse nequaquam cupiens, sese cum equo in confertissimum hostium agmen conjicit, ibidemque strenue depugnans, haud ita multo post, spectatæ virtutis infelix Senex occubuit. *Ramazotus* ingenti securis ictu in terram depulsus, semivivus a proximis *Hispanis* servatus est, qui *Samaneco* Duce, *Gallos*, atque *Italos* pedites ad tormenta tanto impetu rejecerant, ut perterriti, ac vulnerati,

A foedeque fusi, in latera se *Germanorum* converterint: jamque ob id *Germani* cum hostibus a fronte, tum repellendo, tum cogendo pugnantes, ne eorum impressione acies funderetur, ex latere dimicabant: quapropter incerta adhuc victoria apud *Gallos* erat. Verum *Foissejo* equitatum omnem, ab omni jam parte victorem, in *Hispanum* peditatum inferente, victoriæ spem; quæ sublata, maximè auferre animum, & prosternere vires solet; *Hispanis* abstulit. Itaque licet ob assiduam cum *Germanis* dimicationem fatigati essent, omnesque jam fere strenuiores Duces, militariaque signa amisissent, nihil tamen in summo periculo indignum committentes, admirabili consensu, singularique militiæ disciplina, animis, atque ordine integris, & densata fronte, viam, quæ inter flumen, & aggerem intercedit, ingressi, pedem potius referre, quàm rejici videbantur. *Navarrus* in eo discrimine in media se arma; ne adeo ingenti cladi superesset vivus; sponte inferens, capitur. At *Foissejus*, pro summa gloriæ cupiditate, *Hispanos*, perinde, ac victores ordine integro abire non ferens, & minus absolutam victoriam ducens, nisi, ut ceteri, illi quoque fundèrentur, urgente fato, cum nobilium virorum ala, in novissimos impetum facit, dumque eam *Hispanorum* legionem intemperanter persequitur, a globo hostium circumventus, & ex equo dejectus, seu, ut alii ferunt, concidente equo, in latus hasta velitari confossus, perimitur: cum *Foissejum* se, *Hispanorumque* *Reginæ* fratrem clamare, apud *Barbarum* militem, ira concitum, nequaquam profuisset. Penes *Foissejum*, humi, viginti vulneribus confossus, ejus patruelis *Odettus* *Lautrecus*, pro mortuo remansit; qui postea *Ferrariam* vectus, diligenti medicorum cura, convaleuit. Insperata hæc *Foissei* mors, ab eo, dubio procul ob inexhaustam delendorum hostium, nimiamque gloriæ cupiditatem accita, quemadmodum perfectam de hostibus victoriam perripit, ita occasionem, facultatemque præbuit *Hispanis*, ut se in tutum reciperent: qui coacta fronte, confertoque agmine insequentes *Gallos* facile repellebant. *Galli* ad prædam deinde conversi, impedimenta omnia, signa militaria, & tormenta rapiunt. Occubuerunt eo proelio longe omnium cruentissimo, cum esset utrinque pari fere clade ultra sex horas pugnatum, si calones & lixæ numerentur, circiter quindecim hominum millia, supra vero quadraginta majorum, minorumque Ducum cadavera reperta sunt, qui egregie fortes, peritique militiæ, in arduis proeliis acies strenue ductaverant. Quapropter *Ægidium* *Viterbientem*, *Divinarum* litterarum summum eo tempore præconem, *Augustiniani* *Eremitarum* ordinis *Generalem* *Præfectum*; quem deinde *Leo X.* *Cardinalem* fecit: dicere consuesse, ferunt, Terram hoc bello plus cruoris hausisse, quàm imbris; minus imbris bibisse, quàm sanguinis, & acies utrimque profligatas. Interea *Joannes* *Cardinalis* *Medices*, Legatus, cum juxta illum plures trucidati cecidissent, neque tamen ipse turpi fuga salutis suæ consulere voluisset, animabusque eorum, qui moriebantur, Deo commendandis, precibusque & piis verbis juvandis optimi Legati munere perfunctus esset, in duos velites *Gallos* incurrit; quorum alter, quod nullam *Cardinalis*, Legatique rationem habebat, a *Platefio*, *Bononienfi*, equestris ordinis viro, jugulatur; alter eodem ictu vulneratus, ex equo detractus est: Cum vero advenissent expediti equites *Dalmatæ*, qui *Cardinalem* captivum ducturi videbantur, ex illorum manibus *Friedericus* *Gonzaga*, cognomento *Bozoli*, *Cardinalem*

nalem eripuit, eumque sibi perinde, ac nobili, *Italoque* Duci, honestiore titulo se dedentem, ad *Fridericum* Sanseverinum Cardinalem, *Pisani*, uti memoravimus, Concilii, in *Gallorum* castris, Legatum adduxit. Erat tum *Mediceus* Legatus in equo *Thraicio*; cui, ob rei memoriam, insequenti anno ad Tertium Id. April. eodem, quo, captus est, die, tiaram Pontificatus Maximi, more majorum accepturus, ad Lateranum adiens, insidere voluit; adeoque perpetuo deinceps habuit carum, ut ad senectutem devexam summa diligentia alendum curaverit. Sed ut ad historiam revertar, *Medicem* perbenigne *Sanseverinus* excepit, honorificeque tractavit permisitque uti *Julius* Medices; qui ex prælio, una cum *Antonio* Leva *Cæsenam* confugerat; accedere ad eum tuto posset. Qui data fide cum venisset, *Romam* ad Pontificem a patruale, cum mandatis, est missus, qui illi, & Cardinalibus salutem suam commendaret. Hoc interim spatio, *Prorex*, non ante fugam repressit, quam *Anconam*, cum perpaucis equitibus pervenisset: ex reliquis plures ab incolis regionis, qui ad vias accurrerant, inter fugiendum ipoliati, & interfecti sunt: tamen inter ceteros *Ravereus* Urbinatum Dux; ut plerique scribunt; id maxime non incitatis modo in fugientes regionis suæ hominibus, sed militibus, qui idem facerent, in *Pisaurensem* agrum missis, curaverit. *Ravennates* contra quam sperabant, subsidarium exercitum fufum fugatumque conspicati, seque inimico victore circumleptos, cum urbis muri late prostrati essent, de deditioe agendum rati, Senatum vocant, ubi erat non admodum simplex habitus animorum, obtorpuerantque quodammodo omnium sensus, neque explicantibus, qui vellent, aut quid decernerent, satis constabat. Advenit *Marcus* Antonius *Columna*, qui intelligens plerosque ex primariis deditioem, & concordiam consuluisset, gravissime hortatus est, ab ea sententia dimoverentur, quando *Galli* tot insignium virorum, maximeque *Foissei* funeribus, enervati pæne essent; facileque esset futurum, ut ira, atque odio, quod adhuc effervescebat, agitati, fidem fallerent, cuperentque tot fortissimos Duces, non inultos cecidisse. Nam esto, inquit, quod proceres, honestas concordiae, & deditiois condiciones accipiant, servandasque jubeant, non video tamen ipsis vestram urbem ingredientibus, in tanta commeatus penuria, in tanto ardore vindictæ, qua ratione compesci militum animi possint. Antequam enim eorum impetus omnis conceptæ iracundiæ deferbeat, in *Gallis* præsertim, qui iracundi natura maxime putantur, nihil tutum ab eis impetrari potest. Hos *Columnæ* sermones summa gravitate, ac contentione prolatos, magnum silentium aliorum alios intuentium excepit. Quapropter *Columna*, Vos, inquit, *Ravennates* sciatis vestro periculo, si urbem dederitis, peccaturos: ego nihil pro temeritate vestra suppliciorum a me pendi; in Cittadellam cum meis me recipiens; pro virili conabor: neque enim debeo vobis auxiliari, qui mihi tam acriter, si non verbis, animo & sententia repugnatis. His dictis Senatorum concio sub occasum Solis dimissa est. *Columna*, ut prædixerat, Cittadellam abiit. *Ravennates* hora noctis secunda advocant denuo Concilium, in quo cum multa a multis raptim, & nullo ordine dicerentur, ne civitas, in summum discrimen adducta, extremæ cladis calamitatem subiret, si unius *Columnæ*, cui tuta erat statio, neque dejecto muro circumdabatur, esset assensum, & ne si consilia deditiois cunctarentur, dum prudenter rem agere quærerent, se, ac fortunas suas majori periculo

A implicarent, ex Senatus consulto quattuor Legati, ad *Fridericum* Sanseverinum Cardinalem decreti, missique sunt. Hi fuere *Laurentius* Thomajus medicus, *Petrus* Donatus, *Opizo* Monaldinus; & *Anastasius* Celinus, qui apud *Sanseverinum* his condicionibus de deditioe pepigerunt. Ante omnia incolumi omnium civium, militumque vita, ac fortunis, Urbem *Romanæ* Ecclesiæ nomine accipito: Decreta, quæ *Julius* secundus Pontifex Maximus urbem superioribus annis recipiens, concesserat, confirmato. Civitas census, tributique nomine *Romanæ* Ecclesiæ aureos numeros mille tantum persolvito: Civibus omnibus, qui in propinquis locis animalia, fortunæque habent, dum albæ crucis signo internoscantur, ea nullo impediende, aut prohibende, libera deducendi in *Ravennatem* agrum facultas esto. Nullus militum, extra *Alfonsum* Ferrariæ Ducem, cum satellitibus suis, & *Pandulfum* Malatestam urbem ingrediuntor: Vigintiquattuor-viratum, quo civitatis quies conservari visa est, confirmantor: Alimenta *Gallis* omnis generis commeatus a *Ravennatibus* præbentor. Hæc vero præscripta, tractataque sunt in castris ad *Gattinelliam* villam, duodecimo ab urbe stadio, secus *Montonem*, eadem nocte: statimque de commeatu agere *Ravennates*; quem postridie ejus noctis, summo mane in castra emiserunt. Per hunc modum compositis rebus, cum nostri ferme omnes, portis urbis, ipsoque muri prostrati aditu, ac stationibus desertis, in domos, corpora curaturi, importune se recepissent, reprehendentibusque eam negligentiam, & securitatem, in tanta, exercitus undique misere afflictis, rerumque omnium inopia laborantis, vicinitate, datam ab *Gallis* fidem obijcerent, hora ab ortu Solis secunda, subito impetu, hostilibus armis civitatem aggressam cruentari sentiunt. Nam ad lixas & calones, qui ciborum emendorum occasione, cum tamen ii a nostris missi in castra abunde essent; nudatam præsidio urbem, per ruinas adapti muri, fuerant ingressi, multi paulatim milites accesserant, coactoque supra duum millium numero, reliquis omnibus pari immanitate, per eadem abrupta tormentis moenia irrumpentibus, cum pervenissent in forum, contra omne jus, datamque fidem, opulentam & nobilissimam urbem in periculum supremi casus devocatam, ut *Foissejo*, ceterisque qui interierant, parentarent, Barbara crudelitate diripiunt, & *Ravennates* miseros, stolidæque nimis fidentes, ac inermes, miserabili cæde trucidant. Truci clamore superboque accentu omnia incredibili pavore, ferro, & flamma permiscentes, ignis enim multis locis injectus est: domus misere depopulatæ: miris tormentis affecti cives, ut pecuniam solverent, & patefacerent: effodientibusque humum *Gallis* plurima reperta sunt, non modo quæ antea adventante exercitu, cives occultaverant, sed quæ per multa sæcula terra obruta delituerant. Augebatur tumultus fragore tectorum, quæ diruebantur; dissonis vocibus, ac miserabilibus pavidarum præsertim mulierum plorantium, cum errabundæ, suæque salutis, ac pudicitiae consulentes, tum cadaverum tumulos, tum alios sub oculos trucidari adspicerent, discurrentibus undique & minitantibus armatis. Nemo ullius, nisi fugæ, memor, quam per stragem corporum affequebantur, cum præsertim *Ravennates* juvenes aliquot, cuneo ad viarum compita facto, inani, & funesto conatu repellere efferatum hostem tentassent. Aër tota urbe pulvere & plumis, quas hostes ex culcitris exemerant, horribili caligine suffusus: mugitus boum & aliarum pecudum, quæ plerique cives cum sponte, tum Co-

lumnæ jussu in urbem antea coëgerant, terrorem maxime & miseriam augebant, ita ut omnia plena essent luctus, atque mœroris. *Vascones* & *Ferrarienses* maximam partem, novæ semper cladis spectaculo, ignobilique direptione urbem fœdabant, cum *Galli*, nobilesque præsertim, pudicitiae mulierum conservandæ ipsisque sacris Virginitatibus tutandis diligenter & enixe operam darent; quod multis locis factum est, eorumque jussu, ac præsidio a sacris plerisque domibus temperatum. Non potuit tamen improba gregariorum militum rabies, religione prohiberi, quin montem pietatis appellatum, multis bonis ad usus egentium undique conquestis ornatum, spoliarent: sacrisque ædibus vim inferrent: inter cetera autem, testudinem ex optimo argento in *Ursiana* æde, quæ in medio inferioris chori sita erat, a *Victore* Archiepiscopo, uti supra docuimus, erecta, quattuorque nobilissimis columnis suffulta, bracteatoque argento limbis operose exornata, ita ut ad triginta sex aureorum nummum millia sumptus accessisset, *Vascones* deprædati sunt: quorum etiam unus arcam, argento, figuris, atque variis imaginibus egregie sculpto, incrustatam, in qua *Ravennatum* aliquot Archiepiscoporum, & aliorum virorum sanctorum ossa servabantur inclusa, dejectis in terram sacris ossibus, deprædatus, ingenti miraculo, poenas nequaquam feras luit: nam vix portam *Ursianæ* ædis majorem egressus, aliquantum ad lævam processerat, cum ex eadem natione occurrens alius, sive veteris simultatis causa, sive occulto divino consilio, eum in capite vulneratum trucidavit; nulla deinde arcæ habita ratione; quam arcam *Petrus* Ghirardellus aurifex, qui militem insequabatur, illam ab eo suppliciter, petiturus, arreptam, de novo sanctis eidem ossibus replevit. Nec diu post cum tumultus nonnihil deferbuisset, *Germanus* miles, *D. Joannis* Baptistæ ædem ingressus, impie sanctissimam Christi Dei corporis hostiam, ut argenteum in quo includebatur loculum suffuraretur, in terram dejecit. Quo facinore graviter commotus, cucullatus *Carmelitanus* *Petrus* *Joannes* *Rubeus*, *Dominici*, avi mei frater, ad quem fuerat facinus delatum, accurrens, nec quicquam hæsitans, ad eum conversus, Loculum, inquit, istud mihi reddito improbe: ille stupidus, & timore perculsus, ne verbo quidem prolato, cum loculum restituisset, *Rubeus*, corporis Christi repositam ibidem hostiam, perpaucis, quos in via tunc reperit, accitis, ut se, divinam ferentem hostiam, cereis accensis, comitarentur, ad *Alfonsi* *Estensis* *Ferrariæ* Ducis hospitium, quod secundo ab urbe lapide aberat, ad *Montonis* amnis ripam, per ruinas prostrati muri egressus, detulit. Quam *Estensis* honorificentissime locatam accensis funalibus, habuit apud se ingenti veneratione, donec omnia in tuto essent: cum plures etiam in eodem suo Prætorio mulieres, ac pueros *Ravennates*, a militum impetu libidineque tutos conservaret. Advenere sub id tempus *Ferrarienses* naves, quæ a *Padop* Fossam *Messaniam* commeatum Gallo exercitui, *Ferraria* devehebant: quam ob rem occasio *Ferrariensibus* data est, cum ad *Hadrianam* ferme urbis portam naves essent, ut ignobiliore præda potiti, supellectilem omnem e *Ravennatum* domibus *Ferrariam* exportaverint, culcitras, vestes, forcipes ignarios, furcillas, usque ad cucumas, pinguaria, cacabos, atque ejus generis innumera, quibus misera urbs, omnibus spoliata bonis, vel crudelissimis hostibus lacrymas excutiebat. Duæ naves sub id tempus, ut *Petrus* *Bembus* memoriæ prodit, quas *Alfonsus* spoliis nobilioribus onustas, *Ferrariam* mittebat, dum e *Ra-*

vennati portu enavigare contenderent, a *Venetis* navibus duabus, quas ob velocitatem appellabant *Hirundines*, una cum celoce remorum quadraginta, nonnullis remigibus interfectis, capiuntur, & ad triumphi simulacrum, explicatis *Alfonsi* vexillis, & per æquor secum tractis, ad forum *D. Marci* devehuntur. Jamque fugæ, & ingentis cladis nuncius, Id. April, ad Pontificem pervenerat, ab *Octaviano* Fregosio, qui maximis itineribus e *Ferosempronii* Romam accurrerat, allatus: quo ita omnes perculsi sunt, ut multi *Julium*, infracti alioqui animi Pontificem, rebus ferme desperatis, mari fugam triremibus capere hortarentur: præsertim cum non mediocris adhæc, a *Pompejo* *Columna* *Reatino* Episcopo, metus accederet, qui eo tempore una cum *Roberto* *Ursino*, & *Petro* *Margano*, ex omni nobilitate *Romana*, juvenibus strenuis, ut ejicerent *Roma* Pontificem, pecuniam a *Gallis* impetrarant. Sed *Julii* *Medicei* adventus, qui recitatis eorum nominibus, qui eo bello cecidissent, pugnaeque exitu diligenter explicato, monstravit extenuatas *Gallorum* vires esse, nihilque incolumi universo fere *Hispano* peditatu timendum, plurimum omnes confirmavit. Itaque confestim Pontifex, & exercitum ingenti liberalitate refecit, & fugientem per *Picentes* *Cardonam* hortatus est, ut collectis reliquiis, inermes & spoliatos, armis, equis, & pecunia instrueret: ipsum præterea *Urbiniatum* Ducem, in gratiam recepit, qui Dux parum prudenti familiarum consilio, tum *Balibassare* Castilioneo viro nobilissimo, summis naturæ dotibus, bonisque artibus ornatissimo, ad Regem *Gallorum* multis ante diebus misso, tum quod apud *Foisseium* ex suis plerosque haberet, occulte cum *Gallis* in patrum conjurasse credebatur. Maxime autem omnium Pontifex ad *Matthæum* *Helvetium* Cardinalem *Sedunensem* litteras *Venetias* dedit, ut non amplius sex millia, quod antea decreverat, sed quantam maximam posset ejus nationis militum multitudinem cogeret: quam provinciam *Veneti*, & consilio, & pecunia, & summa diligentia juverunt. Interea quartum jam diem *Ravennæ* in *Cittadella* acriter obsessus, atque oppugnatus *Columna*, firmiore jam *Cittadellæ*; non autem arcis; ut falso plerique putant, propugnaculo, tormentorum ictibus a *Gallis* dejecto, alio verò proximo concuti acriter cœpto, ac perforato; ea condicione, ut hominibus, ac rebus integris liceret esse, sacramento pollicitus arma se in *Galum* Regem, & *Pisanum* Concilium, ad diem *Divæ Mariæ* *Magdalenæ* festum non accepturum, sese dedit: nec diu post *Julius* etiam *Vitellius*, *Tifernatium* Episcopus, cum peditibus quinquaginta arci præfectus, deficiente annona, omnique desperato subsidiorum genere, eisdem acceptis, datisque condicionibus, eam, *Gallis* Ducibus ingredientibus, tradidit. Hanc ingentem cladem prodigia aliquot antegressa sunt, in quibus illud emicuit, quod plerique scriptis tradiderunt, natum *Ravennæ* infantem, cornu in capite habentem, alis præditum, absque brachiis, unico tantum, ad Aquilæ speciem, pede; oculo in genu; ambiguo inter feminam, & marem sexu: in medio pectore *Ypsilon* Græcum, & crucis imaginem præ se ferentem. Quod plerique sic interpretatum fuisse ferunt, ut cornu, superbia: alis, levitas, & mentis inconstantia significaretur. Cum vero brachia deessent, bonis operibus carere homines: Pedem, quemadmodum rapaces aves habent, rapinas, usuram, & ingentem avaritiam: oculum in genu, adhæc solum caduca defixum animum: sexum utrumque, nefariam libidinem indicare: at-

atque ob hæc scelera tot bellorum procellis *Italiam* quati : *Gallorum* autem Regem non propriis id exsequi viribus , sed quod *Dei* administer esset. Ypsilon enim virtutis figura est , qua propter si confugiant ad virtutem , *Christique* crucem , futurum , ut nobilis provincia ab illis calamitatibus quietem , exitumque reperiat. Hæc quæ scribuntur ab aliis , cum de nostris gravissimis testibus , a quibus multa cognovi , cum essent eo tempore juvenes , diligenter percunctatus essem , intelligere nihil potui. Quamquam ejus etiam *Marcellus* Palonius meminerit , patricius *Romanus* , qui & proelio interfuit , & per illos dies unâ cum *Troilo* Sabello ; apud quem militaverat ; *Ravennæ* fuit , & elegantissimo carmine cladem hanc *Ravennatem* descripsit. Illud pro comperto habetur , per eos dies *Christi* *Dei* crucifixi ligneum simulacrum , quod in æde *D. Dominici* in sacello juxta aram maximam est ; sanguinem affluenter sudasse : cujus adhuc rei locupletissimi , atque certissimi , testes supersunt. Interea *Romæ* , Tertio Non. Mai. ad *Lateranum* , Concilium a Pontifice celebrari , maxima Antistitum frequentia ceptum est : *Ravennates* molis statim frumentariis restituendis navarunt operam , & edicto pronunciato , cives , qui maximam partem , ut afflictum tanta clade animam reficerent , recrearentque , in varia loca abierant , revocarunt. Mox Senatu xvii. kal. Junii habito , singulis Senatoribus certum tributum imponunt , ut diruta ab hostibus muri pars , restitueretur : idque qui renuisset , e Senatu dimoveretur , & sufficeretur , in ejus locum is , qui ex populo , daret. Ad colligendas autem in monte pietatis , directionis *Gallicæ* reliquias , delecti sunt , *Marcus* *Antonius* *Bratius* , *Petrus* *Donatus* , & *Joannes* *Antonius* *Artusinus*. Cum vero multa *Ravennates* a Pontifice per *Antonium* *Benolum* *Ravennatis* Ecclesiæ Archidiaconum , & *Petrum* *Donatum* Legatos postulassent , hæc impetrarunt. Ut cum binas nummum aureorum myriades , quotannis persolvere *Respublica* *Ravennatum* consueffet , quorum mille Urbis Moderatori , arcisque custodiæ , mille Pontifici annuo censu numerabantur , ea tantum solverent , quæ ad Moderatorem , & arcis custodiam spectabant : reliquis , ob tot perpeffas calamitates , per quindecim annos abstinerent. Vigintiquattuor-viratus confirmaretur , ab Senatu constitutus , sic tamen ut ne quidquam de Ecclesiastica libertate , auctoritateque Pontificii Legati detraheretur. Civibus *Ravennatibus* , fortunis omnibus in depopulatione spoliatis , arcis alicujus aut opidi , aut alia ejus generis Præfectura traderetur , unde , pro illorum condicione , victus suppeditaret. Sancti *Mammæ* cœnobium , quod *Gallis* commoda fuit statio , quo se recipiebant , dum urbem oppugnarent , & muros quaterent , solo æquaretur : Cucullati autem *Franciscani* , qui soleis utuntur ligneis , dum ejus ordinis patronus , ipsique cucullati , & Abbas assensu essent , transferrentur ad *D. Apollinaris* novi , ita tamen ut ejus cœnobii *Apollinariani* fructus ad Abbatem , cui erant commendati , redirent. *Ferrariæ* , *Bononiæ* , omnibusque civitatibus , opidis , locis , in eos detorqueretur anathematis telum , qui *Ravennatum* bona , in depopulatione urbis ablata , possiderent , nisi restituerentur. Mandavit autem Legatis ad extremum Pontifex , ut apud nostros sui nominis sempiterna vigeret memoria , Portam *Juliam* , quam *Anastasiam* diximus , aperiri , quod ipse , cum *Ravennæ* esset , præsens fecerat : *Columna* autem claudi , adjecto aggere , mandaverat. Per hos dies *Vitellius* , qui tradiderat arcem *Gallis* , cum *Hispanis* aliquot , & *Ita-*

lis , ex copiis *Urbina* Ducis , *Troilo* *Savello* Duce , acceptis , ad recuperandam arcem , *Ravennam* profectus , nonnullis eam datis conditionibus , recepit : nam retinere *Galli* eam non posse videbantur , quod extenuatæ nimium vires erant , & *Alfonfus* *Estensis* jam redierat *Ferrariam* , & *Gallicus* exercitus , perinde , ac stupidus , quanto ab urbe lapide , rebus , quas deprædati fuerant , distribuendis , & collocandis intentus , magis recedebat in dies. Ferunt autem multa sub terram defossa , quæ proximis superioribus annis , *Galli* plerique accedentes , effoderint , & exportaverint. Quemadmodum vero fortunam victoriæ omnes *Flaminie* civitates , *Sanseverino* Cardinali deditione facta , insecutæ fuerant , ita ad Pontificem *Ravenna* redeunte , idem ab illis factum est. *Petrus* *Bembus* *Venetæ* scriptor Historiæ memoriæ prodit , *Ravennates* cum in eorum adhuc mentibus , depopulatio , contra omne jus , datamque fidem sibi illata , versaretur , Duces *Gallos* quattuor , qui erant in arce , datam etiam illis fidem ipsi fallentes , capitibus tantum ex humo exstantibus , vivos sepelisse : quod tamen ego facinus de nullo ex nostris accipere potui , cum tamen illud referant , *Vasconem* ; qui nescio quo modo ad *Ravennatum* manus pervenerit , supra *Turris* cognomento *Pomposiæ* ostium appensum , hastisque velitaribus primo confossum , mox in terram dejectum , cute spoliatum , cum aliqui tunc eum semianimem fuisse affirmant , maxima tamen pars penitus exanimem testetur. Hoc interim spatio *Alfonfus* *Estensis* , cum belli adversus Pontificem gesti , illum pœniteret , *Romam* , fide publica , veniaque a Pontifice impetrata profectus est. Ceterum pedem vix in urbem intulerat , cum in suspicionem veniens , ne capi illum , haberique in custodia Pontifex jussisset , fugit in *Apuliam* , atque inde in *Illyricum* , *Ferrariam* transmissurus. Qua Pontifex occasione , ductus in spem recuperandæ *Ferrariæ* , *Ravennam* venire *Urbina* Ducem jubet , qui aliquot in hac civitate dies , non sine gravi civium , & agricolarum incommodo , cum copiis commoratus est. Cum autem brevi post , *Venetæ* classis , tormentis bellicis , & pecunia , eam provinciam juvatura advenisset , ita incommodum civibus auctum est , jam superiori calamitate exhaustis , & recenti pestilentia , quæ *Septembri* , atque *Octobri* mense invaluit , misere afflictis , ut plurimis , iisdemque nobilibus , unde alerentur , aut vix adesset , aut penitus non adesset. Agricolarum domos , milites , *Sabelliani* præsertim , non modo depopulabantur , sed exquisitis eos tormentis excruciant , ut se pecunia redimerent. Quæ cum ad *Sigismundum* *Gonzagam* Cardinalem *Mantuanum* , Pontificis in *Flaminia* Vicarium , a *Petro* *Donato* , & *Anastasio* *Celino* Legatis nostris deferrentur , nonnihil emollire hominis animum , suadereque ad remedium afferendum visa sunt , sed cum deinde tercentis quinquaginta equitibus , qui *Bononiæ* præsidio erant , stipendia ab *Ravennatibus* undique afflictis , adjectis minis , inclementer exigeret , creditum est , eum tot infelicis civitatis calamitatibus minus commotum fuisse : quamquam plerique existimant , id ab *Gonzaga* factum , quod *Bononia* , tunc primum una cum *Parma* , & *Placentia* a Pontifice recepta , ipseque Pontifex tot bellorum sumptibus , exhausti , solvendo stipendio non essent : si quidem bella adhuc Pontifex nequaquam intermiserat , sed ejus jussu , & auspiciis *Helvetii* , *Venetis* juncti , in *Gallos* arma moverant : qui paucis post diebus ex *Athesis* ponte deturbati , & *Ticino* pulsi , *Italia*que turpiter relicta , eodem cursu *Alpes* transierunt. Quam-

obrem a summo dolore, ad ingentem lætitiā Pontifex revocatus, incomparabilique potius victoria, haud diu post, dysenteria, quam ex levi quidem, sed pertinaci febricula contraxerat, septuagenarius senex, & omni laudum genere cumulandus, sublatuſ est.

678

LIBER NONUS.

MONENT nos, & quæ diximus, & ferries temporis, ut de vigintiquattuorviratu pleraque adscribantur, cur præfertim, a quibus institutus sit: nam etsi levior fortasse res videatur, tamen nemini, qui historias legerit, & in agendis rebus sit versatus, dubium est, quin, si latius crevisset, ingentes fuisset tumultus excitatura. Convenerant *Ravennates* ficarii centum amplius, & quinquaginta; & armati, districtisque ficis viros nobiles, & divites adorti, quos in via obvios habebant, nisi ad conductum pecuniæ, quæ videretur, summam solverent, mortem minitabantur: adeoque hæc audacia, & seditio succreverat, ut civibus superiore depopulatione extenuatis, ipse pæne cruor elici videretur, neque ob id auderent multi efferre domo pedem, & solum plerique etiam verterint: si quidem minus hæc lues extirpari posse credebatur, quod nullæ *Ravennatium* vires erant, assidueque *Leo* Pontifex, tributa imperabat, aliis bellis intentus. Nam & *Hludovicus* Rex *Gallorum* in *Italiam* exercitum transſerarat, quæ fuerant ablata, recuperaturus, & *Maximilianus* *Sfortia Mediolani* Dux, qui potissimum oppugnabatur, a *Leone* Pontifice pecuniam quam *Helvetiis* cohortibus divideret, impetraverat. Successerat *Leo* tunc primum *Julio* Pontifici, & v. Non. Mart. eodem hoc anno MDXIII. creatus, & XIII. Kal. Aprilis consecratus, magnam in omnibus spem, atque alacritatem excitaverat. Ad eum Oratores a *Ravennatibus* missi *Jacobus* Morandus, *Ostasius* Rasponus jurisconsulti, *Petrus* Donatus, & *Joannes* Antonius *Artusinus*: qui ubi gratulationis officium, & obsequii præstiterunt, confirmari ab eo postulantes, de cœnobio d. *Mamæ* diruendo, & d. *Apollinaris* novi *Franciscanis* illis fratribus tradendo, quod *Julius* etiam dederat, omnia facile obtinuerunt: litterisque Pontifex vii. Idus Junii, Pontificatus anno primo *Romæ* scriptis, ea de qua diximus, condicione, concessit. Itaque cum *Sylvius* Passarinus *Cortonenſis*, cui commendatum d. *Apollinaris* cœnobium fuerat, tabulis *Romæ* confectis assensisset, & ad d. *Barbaræ* Sacellum, parochi sedes, quæ in d. *Salvatoris* primum, mox, eo diruto templo, in d. *Apollinaris* novi fuerat, *Leone* Pontifice eodem diplomate, probante, translata esset, ipsi *Franciscani* ex priore loci materia, Faventibus sibi piis

679

Ravennatum erogationibus cum *Ravennas* etiam Respublica certam illis pecuniam decrevisset, domum ædificarunt. Cumque ex Pontificis sententia esset, ut Canonici *Portuenses*, Divique *Vitalis*, & *Classenses* monachi quotannis, per decennium, nummos aureos centum, singuli, in vasa, vestemque & ceteram supellectilem sacram hujus urbis restituendam impenderent, ea etiam *Franciscani* pecunia adjuti sunt. Interea cum in magistratibus, & ceteris hujus Reipublicæ muneribus adipiscendis, magna esset eorum, qui peterent, pressio, acerrimo Senatus consulto lata lex de ambitu est. Extremo anno, viii. Idus Novembris, in Senatu est decretum, ut *Judæi Ravennam* incolentes, luteum capitis integumentum, quo uti jam consueſſent, sed temporum vicissitudine, & calamitatibus deposuerant,

A perpetuò gestarent, ut a Christianis internoscerentur. Quoniam vero *Joannes* Corradus *Ursinus*, Pontificius copiarum ductor, naves longas *Venetorum*, qui cum Gallo Rege adversus *Mediolanensem* Ducem sentiebant, duas, & aliquot præterea minora navigia, retinuerat; *Venetis* multas & ipsi nostras interceperant, & classis servitio addixerant, scripseratque ad Sapientum magistratum *Venetæ* Imperator Classis, nisi curarent naves *Venetæ* dimitti, & bona restitui, fore, ut naves omnes, civisque *Ravennates*, in quos incurreret, caperentur. Quod cum non absque magno suo incommodo *Ravennates* futurum providerent, apud Legatum de illis restituendis egerunt accuratissime. Manabat autem in dies latius intestina grassatorum perniciēs, cum etiam ante urbis direptionem, ficarii illi invaſissent, inter quos plerique non ignobiles numerari poterant, Senatus vigintiquattuor patritios, & auctoritate, & rerum usu præstantes uti diximus, delegit, quibus libera illorum ex urbe, quovis modo exterminandorum potestas esset. In iis maxime *Brunorus* Zampescus, *Marcus* Antonius *Bratius*, *Raphael* Rasponus Pauli filius eminebant: isque magistratus cum primo annuus esset, mox semestris est factus. His constitutis, portas urbis, quarum custodiam civibus tantum *Ravennatibus* mandari, *Leo* Pontifex jussit, diligentissime observari, multasque maleficioſorum, quorum jus ad Senatum *Ravennatem* spectabat, nequaquam immutari, sed quæ esset corpore luenda, ea, ne pecunia redimeretur, caverunt, ut severiori pœna coërcerentur a maleficio improbi. Quoniam autem nunc primum de *Zampescis* incidit mentio, qui *Foropompiliani* sunt, & *Ravennates* cives, patritiique facti, nequaquam ab re futurum putaverim, si brevi de illorum origine, quædam, ex ipsius familiæ monumentis sumpta, docuero; ut constet, *Ravennates* judicio minime deceptos, dum illos ad cives, senatoresque suos adjunxerunt, maximoque ab id ornamento civitatem donavisse. Neque enim; ut *Leander* Albertus memoriæ mandavit; initium ab agricolis ducunt *Zampesci*, sed *Foripompilii*; quæ nobilis fuit civitas, vetusta origine cives fuere. Cum autem *Otho* Cæsar *Saxo*, eo sæpe divertere, cum suis copiis, consueſſet: sacramque d. *Rophilli* ædem prærogativis, & immunitatibus multis affecisset, ut ex tabulis Augustalibus, quæ exstant adhuc; cognoscere difficillimum non est, *Zampescam* familiam insigni gentilitio donavit: fuere autem, in area carulei coloris, enses duo, & supra hos stellæ aureæ tres. Cumque ad ea tempora *Artusini* fuissent vocati deinceps ab armis; nam enses vulgus arma appellat; cognomentum habuerunt. Multis deinde post annis *Ægidio* Carilla *Forumpompilii*, uti supra docuimus, solo æquante, *Zampesci*, qui ab *Ordelaphis* adversus *Carillam* steterant, Plebem *Quinti*, qui est in *Foroliviano* 680 ager, se recepere; quod a pluribus etiam *Foro-Pompilianis* civibus *Ordelaphorum* partes secutis, est factum. Ibi cum essent, ab agricolis, ob ignorantiam omnia vocabula corrumpentibus, ab armis, *Armutili* appellantur. *Ordelaphis* haud ita multo post *Forum Pompilii* restituentibus, *Zampesci*, Plebe *Quinti* relicta, ubi pulchra, fructuosaque prædia, & optimas villas habebant, in patriam rediere. Non fuit autem factu difficillimum, ut ex illis plerique ruri remanserint, qui temporum deinde successu agricolæ facti, occasionem *Leandro* Alberto præbuerint, ut affereret, fuisse omnes *Zampescos*, agricolas, indeque originem duxisse. Ut autem hos omittens, qui ruri remanserunt, de illis dicam, qui patriam de-

denuo incoluere, maxime belli gloria ex his unus, cui fuit *Mutio* nomen, inclaruit; qui duos habuit filios. Primus, qui *Italianus* vocatus est, equitum Præfectus, sub *Mutii* Attendoli, cognomento *Sfortiæ*, disciplina, militavit. Alter ob insignem prudentiam, Caput hominis est dictus, duobus item filiis auctus, *Mutio*, & *Antonello*. Hic adhuc puer, a patre in clientelam *Ordelaphis* traditus, cum belli studio teneretur, apud *Italianum* patrum bello quodam, cujus mentionem non reperio, *Aloysio* Patavino Cardinale exercitus Legato, stipendia meruit. Verum *Aloysio* in suspicionem veniente, ne multi ex majoribus Ducibus ad *Franciscum* Sfortiam hostem, deficerent, inter ceteros *Italianum* Zampescum, & *Jacobum* Vainam: quorum uterque mille, & quingentis equitibus præerat; capto, in *Rocca Contraria*, quod est opidum in *Picentibus*; capite multavit, cum tamen nihil essent in tormentis fasti. Armorum nihilo minus studium, sub diversis Principibus *Antonellus* persequens, ingentem sibi laudem perperit, & Magnifici titulum; qui titulus tum uti fecerunt *Laurentius* Medices senior, & *Fridericus* Urbani Dux, propria acquirebatur virtute; adhuc satis juvenis adeptus est. Cum autem in exercitu mereret *Anversus* Anguillarii Comitis, copiarum Imperatoris, equitatu Præfectus, commissoque quodam proelio *Zampescus* ea virtute depugnaverit, ut illi victoria, maximam partem, referretur accepta ab *Anverso*, ingrati nomen abhorrente, *Cassandram* filiam in matrimonio habuit: cumque ex vulnere eo proelio accepto in crure, *Antonellus* altero pede nutaret, vitium id debilitati cruris; quod *Zampam* vulgus barbaro, & improprio vocabulo appellat; *Zampesci* cognomen illi fecit: quemadmodum *Bratianus*, a *Bratio*; quæ vox brachium exprimit; contigisse non ignoramus. Navavit quoque strenuam *Pio* secundo Pontifici Maximo operam, dum *Sigismundum*, & *Pandulfum* Malatestas, qui *Fanum fortune*, & omnem, ut ajunt, Vicariatum, magnamque agri *Ariminenfis* partem *Romane* Ecclesiæ ademerant, plectere Pontifex voluit. Quamobrem ne in tot *Antonelli* labores, atque impendia, ac sumptus eo bello factos, ingratus videretur, anno MCCCCLXII. Sanctum *Maurum*, *Giovediam*, & *Tumbam*, illi, ejusque posteris concessit, duobusque post annis, *Tallamellum* etiam; quæ opida *Flaminie* sunt; adjunxit, Pontifice a bellis vacante, ne id otium desidiose videretur, apud externos Principes militabat, *Venetorumque* & *Florentinorum*; quorum, *Laurentii* Medicis senioris tempore, fuit Imperator; copias ducitavit. *Hectorem* habuit, & *Meleagrum* spurios filios: ex *Cassandra* uxore, unicum, *Brunorum* appellatum, quem voluit manere in *Virginii* Urfini disciplina. Cum autem plures egregios Imperatores *Ursinus* fecisset, in iis maxime *Pitiliani* Comes, *Livianus*, Joannes *Paulus* Baleonus, *Vitellii* fratres, *Brunorusque* hic noster emicuere. *Hector* frater, pro *Innocentio* octavo Pontifice Maximo cataphractorum Præfectus, bella gerens, opida, quæ *Antonello* patri, *Florentinos*, anathemate perculosos, nequaquam deferere volenti, *Xystus* Quartus abstulerat, denuo impetravit. *Meleager*, cum in exercitu Regis *Gallorum*, cataphractis præfectus in multis expeditionibus meruisset, apud *Venetos* honestissimo loco militiam faciens, una cum *Andrea* Gritto, ad *Brixiam* captus, ita se gessit, ut emissus e custodia, universo fuerit equitatu præfectus: facileque sperari potuisset, eum, nisi occubuisset *Vicetino* proelio, ad summum Imperatoris munus adscensurum. *Brunorus* *Virginii*

A *Joannis* Jordani, & *Caroli* Urfinorum fortunam, quemadmodum nec ceteri Duces, nusquam de-
 ferens, in eum Ducem evasit, ut *Julius* secundus Pontifex Maximus eum fecerit Prætorianis suis præfectum, deque omnium, quæ gessit, bellorum ratione consuluerit. Quo tempore civis *Ravennas* factus, & in Senatum cooptatus, non modo *Ravennam* habitatum venit, sed *Lauram* Pignattam *Ravennatem*, duxit uxorem, sepulcrumque sibi, suisque posteris in D. *Dominici* posuit, & omnibus Senatoris, civisque optimi muneribus perfunctus est; in quibus ea maxima munia fuere, quæ in hoc Vigintiquattuor-viratu exercuit: nam ejus potissimum consilio, militum, quos mercede conduxerant; statione, præsidioque in foro locato, non nihil detertere perditos illos homines sunt visi: verum consecuta ingenti urbis clade, aucti animo, majora in dies scelera perpetrabant: Divique *Salvatoris* vetustate jam collapsas fere Sacras aedes, adversus Vigintiquattuorvirum impetum, ea via cui *Platea* majori cognomentum est, sibi muniverant, & illo se omnes nocte, dieque perinde ac ad Asilum recipiebant. Contigit autem, ut cum aliqui ex illis in privatas se domos suas contulissent, statim a Vigintiquattuorvirum satellitibus capti, meritas dederint poenas: ipseque inter ceteros *Hector*, cum ad tantum facinus aliis primus viam consterneret, in pendenda poena exemplo etiam fuit: quippe qui, domum noctu profectus ad suos, confestim captus, laqueo in furca strangulatus est. Quæ res adeo sceleratorum exulceravit animos, ut non jam de pecuniis a civibus extorquendis, sed de inferenda illis nece cogitarent. Itaque, quando res succedere aliter non posse videbatur, ad constitutam diem certis se locis in insidiis disponunt, ut Vigintiquattuor-viros domum redeunt, cum alius in alia urbis parte habitaret, certum sibi, constitutumque inter se hominem quisque interficeret: cujus nefarii consilii vires, cum paulo tempestivius quam ceteri collegæ, a magistratus loco, domum proficisceretur, primum omnium *Philippus* Gordius sensit. Nam in via illum sicarius aggressus, qui ad ejus mortem fuerat a ceteris destinatus, graviter vulneravit: quamobrem haud ita multo post exhalavit animam. Hoc casu reliqui cautiore præsidio firmati, sceleratis deinceps viriliter obstitere: plerique etiam acriter eos repulere: quod *Alexander* maxime *Guicciolus* fecit: is enim cum esset magno animo, & præstanti virtute, aliquos ex ipsis, qui se adorti fuerant, & graviter vulneravit, & in scædam fugam conjecit. His de causis, cum in dies rerum omnium difficultate sicarii premerentur, præsertim quod timore supplicii domibus suis exulabant, & intra suas, quas diximus, munitiones die, nocteque gravi incommodo contineri cogeantur, in summam desperationem adducti, quod sparsim, & seorsum facere, irritum tentaverant eventum, decernunt collatis in unum viribus exsequi. Ad septimum igitur Kal. Decembr. qui dies Divæ *Catharinæ* Virginis, & martyris festus est, cum ad ejus templum, ut adessent de more solemnibus sacris, civitatis magistratus omnes concedere, consueissent, constituunt facto impetu, Vigintiquattuorviros omnes ad unum trucidare. Quod ferox, & turbidum consilium ingentem civitati perniciem invehere facile potuisset, nisi *Raphaëllus* Rasponus, qui summa auctoritate pollebat apud sicarios, cum plerique ejus latus stipaverint, alii satellites fuerint, aliquot ex illis procul conspicatis, in suspicionem facinoris venisset: collegas itaque hortatur, gradum sistere, ipse ut erat strenuus, intrepidusque ad eos adiit, quæ-

quærit quid venissent. Illi nihil negare, sed omnia, desperatione adductos, quod propriis domibus prohiberentur, & versarentur in summa rerum omnium inopia, sibi esse tentanda. *Rasponus* his auditis, lenioribus verbis respondet maiorum omnium causam ipsos esse, qui cum Vingtiquattuorvirum edicto exilii poena toties mulctati fuissent, ipsi tamen nequaquam adeo turpe inceptum deferentes, numquam paruerint: neque aliquando memoria repetierint, flagitiosas ejusmodi immanitates, neglecta præsertim religione, & spreta auctoritate magistratum, summo tandem malo eorum, qui illas invenerint, juerintque retundi, ac infringi: neque infinitum illos incommodum subituros fuisse, si tantisper, dum nobilium, quos magnis injuriis irritaverant, deferbuisset ira, civitate caruissent, rogareque se illos, & hortari diligenter, ut pro communi omnium, suæque ipsorum salute, urbe nonnihil decederent; futurum enim ut cives, id poenæ infligendæ desiderium interea remittant, quod illorum contumaciæ, & impia facinora quotidie magis excitabant. Hoc consilio, inquit, me vobis puto, pro tantis vestris meritis erga me, gratiam referre haud exiguam, & ut aliquis usus sit mei vobis, meas domos, turrimque præcipue, quas in Villa *Savarna* habeo polliceor, & prolixè deferò, ut eo vos conferatis, & ibidem in satis comoda rerum, quæ pertinent ad victum abundantia, quandiu vobis videbitur, commoremur: paucis post diebus enitar, ut deprecandi potestatem habeatis: precibus vestris Senatus, quem videbitur eventum, dabit: quod omnino ex animi sententia futurum confido. Persuasit is *Rasponi* sermo: itaque facinore in præsentiarum abstinentes, postmodum eius diei, egressi urbem, ad *Savarnam* villam se conferunt: ubi cum decem circiter dies permansissent, ab exilio revocari petunt. Quod, Senatu renuente, cum non impetraretur, multis agricolarum domibus, agrisque depopulatis, ad muros urbis per vim, atque arma subcundos, ingenti impetu, minacesque accurrunt. Sed jam adversus eos, *Ravennates* robore militum, & proprio ad omnes aditus opposito, stationibusque præsidio firmatis, omnem conatum illorum sic perfregerunt, ut ingrediendi urbem spe dejecti, necessario, melioreque consilio, per *Italiam*, qua bella ardebant, ad militiam faciendam, alius alio, vagarentur. Cum autem per id tempus *Leo* Pontifex *Joannis* Baptistæ *Zuboli* *Ravennatis*, *Vitalis* filii, gratissimo, ut erat, animo, & perliberali, compensaturus obsequia, quibus illum, *Zubulus*, cum *Julio* Pontifice *Ravennæ* agentem, & deinde captum, a *Gallis*, fuerat prosequutus, familiarem illum suum renunciasset, prædiis aliquot in *Ravennati*, *Cervien*sique, & *Romæ* domo atque hortis ditavit: neque

683
ANN.
MDXIII.

is contentus, opidum quoque *Meldolam* dono dedit. Sed cum in eo retinendo opido, multis difficultatibus implicaretur, ipso etiam hortante, *Meldolenses*, consilio anno MDXIII. VI. Non. Julii, spectantibus, assentientibusque *Priamo* *Venerutio*, & *Christophoro* Barono, *Meldulensibus*, ipsius universitatis procuratoribus, coacto, ut ejus quieti loci, salutique consulerent, Oratores creaverunt, *Michaelem* Angelum *Ginannum*, medicum, *Robertum* *Stephani*, *Nicolaum* *Salvolum*, *Petrum* *Ginannum*, *Joannem* *Mariscalchum*, & *Gasparem* *Penzarinum*, qui *Ravennatibus* opidum ipsum; ejusque ditionem omnem dederent, & apud Senatum *Ravennatem* de ea re iurandum solemne conciperent. Quæ cum non absque Pontificis consensu fieri oportere decernerent, & *Ravennates* multis de causis sibi consul-

A to agendum rati, consilium non expedirent, illud Pontifex opidum, & aliquot alia finitima, *Alberto* *Pio*, *Carporum* Comiti, viro nobilitate, doctrina, & rebus prudenter gestis clarissimo dono dedit. Postero anno *Camaldulenses* monachi, cum in superiori clade, ab exercitu, qui *Ravennam* diripuerat, maxima incommoda accepissent, ipse *Andreas* *Zecchinus* Abbas strenue propugnans, & coenobium, defendens, multis confossus vulneribus, occubuisset, novum in urbe *Ravenna* coenobium, ad domum *Misericordiæ*, *Paulo* *Laudensi* Abbate, inchoant, structuraque elegant, brevi perficiunt. Per eos dies *Franciscus* *Valesius*, qui, *Ludovico* focero absque liberis mortuo, in *Gallicum* imperium successerat, *Venetorum*, *Ligurum*que studiis in *Italiam* evocatus, *Mediolano*que *Helvetiis* fufis, & fugatis, potitus, *Mediolanensem* arcem, ipsumque *Maximilianum* *Sfortiam* Ducem sese dedentem, magno triumpho receperat; & dum ab *Trivultio*, & *Venetis* *Cæsariani* *Brixie* oppugnarentur, *Bononiæ* Leonem Pontificem, paucis post diebus alloqui præstolabatur: quod & factum est. Sub id tempus *Nicolaus* *Bonamicus* *Ravennatis* bellica virtus *Patavino* bello maxime emicuit, cum *Hispanis*, *Cardona* Imperatore, *Lizzasusnam*, & *Patavinum* agrum diripientibus inter *Nicolaum* *Hectorem* *Forolivianum*, veteranum militem, atque egregie fortem, *Liviano*, *Veneti* exercitus Imperatori, maxime carum, & *Nicolaum* *Bonamicum*, *Babonis* *Naldi* *Faventini*, militum Tribuni, & *Decurionis*; signiferum orta similitudo est; quæ eo minus omittenda a nobis videtur, quod ad *Brisiganam*; qui vicus est, juxta rivum *Brentellas* appellatum; singulari certamine, utroque exercitu inspectante, summa *Bonamici* gloria, finem habuit. Cum enim *Bonamicus*, *Paulo* *Fabro* *Ravennate* ducente, & *Hector*, venabulo & lato pugione; quæ arma *Livianus* illis præbuerat; collo tantum, & dimidio capite ferro protecti, stadium funibus circumseptum essent ingressi, post diuturnam utrinque, & acerrimam digladiationem, *Bonamicus* *Hectorem* in terram dejecit, captivumque suum, magna laude, fecit. Cum autem ob aliqua perpetrata homicidia *Hector* *Forliviis* exfularet; atque ob id ejus hostes *Bonamico*, binas nummum aureorum myriades; si tradere illis *Hectorem* vellet, pollicerentur, *Bonamicus*, qui turpem quæstum semper respuit, ea rejecta conditione, *Joanni* *Paulo* *Baleoni*, eum ab se postulanti, dono dedit. Paulo post *Cardona*, productis castris, obsidere *Patavium*, oppugnareque instituite, cum decem *Transalpini* pedites elati animo; *Italos* ad certamen provocassent, nulla quidem privata similitudo, sed ut si essent aliqui *Romanæ* indolis in *Veneto* exercitu, contra progredierentur, & paribus armis pro gloria decertarent, *Bonamicus* eam alacriter vocem excipiens, a *Liviano* locum sibi inter eos, qui contra pugnaturi essent, tribui depoposcit. Quamquam autem *Livianus* & *Babonus*, qui præstantes militari, expertaque virtute milites, nequaquam mortis discrimini temere obijciendos putabant, ab ea re retrahere *Bonamicum* nitebantur, non potuere tamen generosæ ejus flagitationi non obtemperare. Erant in hostium numero *Germani* quinque, totidem prægrandibus ensibus, gemina manu circumactis armati, cum ceteri conto fraxineo pedestri uterentur. *Livianus* *Ital*is tum pares fraxineos contos, tum venabula quattuor, tum duos enses ac rotundos clypeos fuerat partitus, neque aliud præterea corporis tegumentum adjunxerat. Cum igitur præstituta certaminis dies advenisset, facris peractis, *Ital*isque in muro urbis, *Transal-*

ANN.
MDXV.

684

pi-

pinis in planicie, quæ circa mœnia est, dispositis, signo a tubicinibus certamini dato, *Babonus* præfectus fortis, usuque militiæ peritus, & pro spectata virtute nunquam satis laudatus, qui *Italos* ad certamen adducebat, porta sanctæ *Crucis*, lanceam pedestrem manu gestans, Decem *Italos* sequentibus, oriente sole, egressus, nostros in stadio constituit, hostibusque uti accederent significavit. Verum sole adversam oculorum aciem hostibus feriente, in pomeridianum tempus certamen rejectum est: quo tempore, cum solis radii neminem læderent, *Liviano* Imperatore de muro urbis spectante, *Babonus* eadem porta egressus, denuo decem suos *Italos* hostibus objecit, pugnandique copiam fecit. signo autem certaminis a tubicinibus dato, *Itali* priores, loco moti, ad *Transalpinos* accedunt: jamque expedire arma, & manus conferere parabant, cum *Transalpini* terga vertentes, sese in suas phalanges conjecere. Quo *Babonus* conspecto, constare *Italos* suos jussit, mox *Patavium* cum illis regressus, *Liviani* jussu, multis displosis majoribus tormentis, magna omnium lætitia accepti sunt. Per idem tempus *Ravennæ* juventutem nostram, *Græcas* Latinasque litteras *Codrus*, magna florentis eloquentiæ laude, publico stipendio docebat. Qui eo carior *Ravennatibus* omnibus fuit, quod ipse licet *Forolivi*, Antonio *Berto* patre natus esset, tamen cum matrem haberet *Valeriam*, ex *Spretorum* *Ravennati* familia, & *Ravennam* sibi patriam fecerat, & communi civium consensu, donari hac civitate curaverat, & ibidem uxorem duxerat. Is cum *Romæ* esset sub *Pomponio* *Læto*, *Romane* *Academiæ* principe, ob divitiarum contemptum, *Codrus* est appellatus, cum antea *Joannes* *Franciscus* vocaretur. Præclara enim illa *Romane* *Academiæ* ingenia, sibi nomina veterum nobilia imposuerant, quibus sese appellabant, dum *Laureati* in *Academiæ* convenientes, debitum Musis honorem redderent. *Pandulfo* *Malatestæ* primum, mox *Joanni* *Gonzagæ* *Mantuano* carissimus fuit; a quo in *Galliam* bis, in *Germaniam* sæpe Legatus est missus: ubi *Maximilianus* *Cæsar* cum honorifice acceptum, *Comitem* palatinum, poetam, & equitem fecit. Præcipue autem ejus opera & consilio *Maximilianus* *Sfortia*, *Mediolani* Dux, usus fuit. Cum autem *Ravennam* esset regressus, ibidem reliquum vitæ, cum suis civibus tranquille traducturus, angina correptus, haud ita multo post, annos natus quadraginta octo, anno a partu *Virginis* *MDXVI*. excessit e vita; aliquot orationibus relictis, quæ admirabilem hominis eloquentiam referunt. Elatus honorifice, & *Antonii* *Monuetuli*, viri disertissimi luculenta oratione; a qua hæc excerpimus; laudatus est. Interea *Filius* *Rovarella* *Archiepiscopus* cum instaurasset *Ursianam* Bibliothecam: aram corporis Christi, secto, artificiosoque & inaurato marmore eleganter ornasset: aram erexit Christo Deo cruci affixo, quæ est ad maximam templi portam læva egredientibus, agrisque ditasset, *Ravennatem* *Archiepiscopum* designandum a *Leone* Pontifice curavit; *Nicolaum* *Fliscum* *Genuensem*, *Cardinalem* amplissimum familia *Comitum* *Lavanæ* progenitum: qui eodem anno *MDXVI*. *Prid. Kal. Octobr.* *Ravennatem* *Ecclesiam*, præcedente sacrorum virorum omnium pompa, invisit. Erat tum *Leo* Pontifex *Florentiæ*; ubi cum ad decorandam omnibus, quibus posset, honoribus *Medicam* familiam maxime incumberet, *Laurentium*, *Petri* fratris patruelis filium, *Francisco* *Maria* *Ruvereo* pulso, *Urbinate* *Regulum* fecerat: in qua provincia *Brunorus* *Zampescus* civis *Ravennas*, castrorum

A *Medicei* magister, cum multa strenue gessisset, tum illud prudenter est actum, quod *Mediceo* persuasit, ne pulcherrimam ac plane *Regiam* domum, cui est *Imperiali* nomen, solo æquaret, ut jam *Mediceus* mandaverat. Hoc tempore *Gurlotti* *Tombesii* virtus prætereunda silentio non est, cum externi etiam scriptores, multis eam laudibus cumulatam, monumentis tradant. Hic igitur *Odetto* *Lautrecco*, cum *Gallicis* copiis, & *Andrea* *Gritto* cum *Venetis*, *Brixiam* denuo oppugnantibus in *Cæsarianos* *Duces* favore Principis, & militari gloria maxime præstans, cum sua *Italicorum* levis armaturæ equitum ala, & *Marci* *Antonii* *Columnæ* Imperatoris *Cæsarianorum* auspiciis, *Vicetiam* adortus, expulsoque præsidio, urbem ea commoditate occupavit, ut ingentem prædam omnium rerum, multosque captivos & aliquot currulia tormenta, avexerit; necnon frumenta, quæ in areis adhuc erant, *Veronam* asportaverit, *Columna* undique conquirente plaustra, sarcinariaque jumenta: quo egregio facinore, ut juvit *Cæsarianos* plurimum, ita egregiam sibi apud omnes, *Columnam*que præsertim, laudem, nequaquam magnam partem, plerisque *Germanici* *Hispanicque* nominis equitum turmis, quæ secum, ad id factum, venerant, communicatum, reportavit. Nec diu post, cum *Veronæ*, ubi *Columna* etiam erat, a *Gallis* & *Venetis* obsideretur, & gravissimus illi semper consiliarius fuit, & adeptam laudem, periculo suæ virtutis in certamine facto, exornavit. Nonnumquam enim dum obsidio longius protraheretur, per lulum, extra ordinem, interposita fide, a binis vel ternis utrinque certabatur: quapropter ad statam diem indictis induciis, ut tuto omnes spectaculo interessent, quattuor nobilissimi, iidem atque omnium longe fortissimi *Galli* equites, inter quos *Ambra* peditum præfectus excellenti virtute juvenis erat, totidem ex hostibus provocarunt. Præferebatur certamini titulus, si qui in urbe equestri gloria illustres essent, qui pro adamata muliere decurrere, atque hastam ferro præpilatam infringere vellent, hos contra in stadio, parem ad numerum staturos *Gallos*, & suæ atque alienæ virtutis sine fraude periculum esse facturos. Prodiere *Gurlottus* *Tombesius* noster *Summontius* *Neapolitanus*, & duo *Hispani*, *Vascus* *Cunius*, & *Guinea*: concursumque est infestis hastis magno ardore, summis utrinque viribus, adeo ut pari virtute parique periculo contendisse, omnes judicarent. Summa tamen laus haud obscure *Cæsarianis* cessit: nam cum *Summontius* & *Vascus* superiores evasisent, & *Guinea* ephippio fuisset excussus, *Gurlottus*que & *Ambra* mutuo ictu penetratis usque ad intervallam tunicam solidissimis thoracibus, cum vitum constantia pares exstitissent, nulli dubium erat, si res ad gladios devenisset, duobus jam *Gallis* pessime affectis, qui tum afflicti superstratis & morientibus equis jacebant, victoriam ad *Cæsarianos* esse redituram: sed statim dirempta est pugna, ne tantæ virtutis homines, qui non hostili rabie, sed ingenuo quodam corporis atque animi vigore concurrerant; postquam primum & maximum vitæ periculum evasisent, non gloriæ, sed fati casibus objectare viderentur: & quidem in oppugnatione *Veronensi*, quæ est, haud ita multo post longe omnium acerrima insecta, *Gurlotti* fides, & præstans virtus erat necessaria plurimum futura. Verum haud diu post, pace facta inter *Gallorum* Regem, *Venetos*, & *Maximilianum* *Cæsarem*, *Gurlottus* *Ravennam* reversus, *Francisco* *Mariæ* *Ruvereo*, militum dimissorum ope, ad avitum dominatum adspiranti prælo fuit: tametsi *Ravennam* Pontificii milites

complevisset, in quibus erant *Rentius* Ceres, & *Vitellus* Vitellius cum cataphractis suis, ut *Ruvereo* obfisterent: quod efficere tamen nequicquam potuere: Erat autem is annus a partu Virginis millesimus, quingentesimus, decimus septimus: qui non *Ravennae* modo, ob tot militum adventum, sed Reipublicae Christianae a novo & factioso rerum motu supra omnes, quorum patres nostri meminissent, perniciosus, & maxime dirus fuit: Nam apud Germanos *Martinus Lutherus* Saxo, flagitiosus, seditiosusque apostata, odium Dei & hominum, dum novos religionis falsae ritus adducit, ipsamque sacro-sanctam Romani Pontificis auctoritatem convellere nititur, ingentium malorum causam praebuit, quibus & paulo post *Germania*, & nuper *Gallia* omnis miserabili bellorum caede cruentata est, innumerique mortales in ejus haeresim adducti, sempiternis sese inferorum flammis manciparunt. *Ravennae* autem factiones ortum habuere, quae invexerunt supremam civibus calamitatem, dum utrinque immaniter civilis sanguis effusus, ex ipsis parietibus stillaret. Quod si quis volet superiorem urbis direptionem comparare cum his intestinis malis, non erit difficillimum, in eam tandem venire sententiam, qua constituatur, hanc cladem & ab turbulentis caedibus, & ab diuturna domestici belli agitatione, longe illi praestitisse; cum ex hac non modo agricultura, ipsaque familiaris rei procuratio dimitteretur, sed id quod erat fructuum, alendis quibusdam sicariis, qui ab egestate atque superbia, caedibus assueti, & maleficiis infames erant; effunderetur. Tot malorum originem ex inani mulieris pulchritudine, & impotenti libidine adolescentis ductam potissimum fama est, cum tamen antea occultis potius simulatibus, quam apertis inimiciis ebulliret. Factionis proceres *Rasponi* & *Lunardi* numerabantur, dum illi *Gibellinum*, hi *Guelfum* nomen; prioris seditiosi seculi mores secuti, praerferrent. Saeviebat autem in dies magis dissensionum civilium ardor: verum eo intemperantiae nostrum adduci ingenium nolui, ut libero ore seditiosae tempestatis materiam, quae non modo non prodenda, sed pro virili occultanda videtur, satyrico stylo explicarem: praesertim quod & aliquorum dignitatem vehementer offendi, & omnibus satisfieri non posse provideam, & homine non modo Christiano, sed vel civili penitus indignum putem, exitiabilis odii sceleratas in nepotum pectora reliquias insinuare. Itaque non inconsulto funestam hanc & lacrymabilem historiam omittimus, cupientes pari studio omnium harum discordiarum memoriam, in eorum, quorum interest, pectore, oblivione sempiterna opprimi, ut florentis hujus pacis tranquillitate, avorum lacrymae, flagitiaque in nepotibus exsiccentur & cohonestentur. *Leo* Pontifex, ut remedia morbo opportuna adhiberentur, *Bernardum Rubeum* Parmensem, *Guidi* filium, *Tarvisinorum* Episcopum, huic Provinciae cum magna auctoritate praefecit. Inerant in hoc viro, praeter ea, quae sacrum Antistitem decent, militares spiritus, qui multiplici liberalium artium eruditione, & juris scientia fulti, ad maxima quaeque gerenda aptum illum reddebant. Itaque *Ravennam* mense Octobri ingressus, vel sola nominis opinione facinorosos a maleficio deterruit, & *Helvetiorum* armatorum praesidio; quod primus ipse in hac Provincia instituisse dicitur; & secum per urbem *Ravennam*, explicato vexillo, & militari ordine instructum, ducere aliquando consueverat, in officio omnes continuit. Eodem hoc anno, mense Novembri, *Paulo* Laudensi, Abbati *Classensi*, laxiorem red-

A dere suam *Ravennatem* aedem molienti, a *Ravennatibus* via propinqua & area, senatusconsulto tribuitur. Sub quod idem tempus, *Nicolaus* Archiepiscopus, *Joanni* Rovarellae, opidum *Subri-vulum*, quod est *Ravennatis* Ecclesiae, dono dedit. Eminebat hac tempestate ex *Lunardis*, *Urficinus*, *Petri* filius, vir ut minime seditiosus, ita longe ditissimus, qui cum maxime religiosus esset, multa facella, diversis in templis, erexit, & redditibus, ac praediis ditavit; quod maxime in D. *Joannis* Evangelistae, & D. *Apollinaris* novi elucet. Hujus sacrae aedis cucullatos, quos Franciscanos diximus, ab D. *Mammae*, translatos, multiplici veste, vasisque sacris donavit: ipse in talari toga aurea, torquatus, obequitare urbem consueverat: nam cum nonnihil patritii *Ravennates*, a direptione urbis vires resumpsis-sent, in pompa & famulatu cultissimi, amplissimique exultabant. Eae autem *Urficini*, inter ceteros, opes fuere, ut adhuc in proverbium afferantur. Pari amplitudine *Hieronymus* Guaccimanus, nobilium & illustrium virorum, qui *Ravennam* venissent, hospitio, & magnitudine animi celebris, vivebat: qui tamen eodem hoc anno decedens, & miserabilem civium suorum caedem non sensit, & refarcivit aliqua ex parte damnum, quod in superiori depradatione, Monti pietatis illatum memoravimus: illo haerede ex asse relicto: quem etiam ad modum illius uxor, superioribus annis moriens, aliquot agris sacras Virgines Corporis Christi auxerat: quas Virgines paulo ante, in illo nuper instituto coenobio, eo loco, ubi hospitalis domus Spiritus sancti erat, sanctissimis legum & vitae exemplis illustres, *Ravennates* religiose locaverant; cum ejus coenobii aedificationem aliquot nummum aureorum millibus respublica *Ravennas* juvisset, & ex *Bononiensi* Corporis Christi domo, sacras virgines XVIII. *Francisco* Lichetto Franciscani ordinis generali Praefecto favente, *Ravennam* adducendas, quae huic Conventui initium darent, advenientesque religiosis moribus imbuerent, curasset. Neque id frustra, quando & nunc religiosae vivere in eo coenobio, sexaginta, videamus, & tunc *Ravennatum* imitati pietatem *Regienses*, aedem *Misericordiae* vocatam, publico & ipsi aere excitarint, & accitis ex *Cremonensi* Corporis Christi conventu, aliquot virginibus egregie instituerint. His ferè diebus Senatus-consulto decretum est, ut Sapientes; qui est, uti supra docuimus, *Ravennatis* Reipublicae supremus magistratus, & forte praeficiebantur, erantque numero duodecim, Senatores octo, reliqui ex populo; ad octo, quorum sex essent Senatores redigerentur: & ne ab rerum usu imperiti eum Magistratum conjunctim gererent, in posterum, Senatores suffragio adlegerentur: quod tamen non est servatum: ac potius anno, qui est insecutus, *Bernardi* Rubei Praefidis Decreto, in Senatu, Sapientes ad novem redacti sunt, multaeque leges magistratibus ceteris conformandis latae. Paucis autem post diebus *Bononiam* abiens, cujus etiam Moderatorem urbis gerebat, *Philippum* Mariam fratrem pro Praefide hic reliquit. Non deerant hoc tempore ex *Ravennatibus* civibus, qui vera virtute ad summam gloriam adspirarent; quod maxime in *Hieronymo* *Lunardo*, *Lunardi* secundi filio, visum est; cujus ea fuit in re bellica virtus, ut omnium consensu, praecclaro, gloriosoque cognomento Miles appellaretur: cum eodem tempore pacis artibus addicti, *Augustinus*, & *Hieronymus* *Lunardi*, ille *Lunardi* secundi: hic *Francisci* item secundi, filius; ille philosophia & medicina, hic eloquentia praestarent. Non minori gloria *Rasponus* Raspo-

Rasponius militari virtute clarus eminebat: cum enim *Leo* Pontifex, cum *Cæsare* foederatus, *Gallios* Mediolanensi dominatu ejiciendos statuisset, *Francisco Sfortie*, jure paternæ hæreditatis Principatum restitutus, jamque *Lescutus*, *Lotrechii* frater, in Pontificem arma, prior, movens, ad Regii *Lepidi* portas excurrisset, Pontifex habet delectum, copiarumque facit Imperatorem *Prosperum* Columnam: qui confestim *Rasponum*; virtute singulari hominis permotus; honorifico titulo, veteranorum militum legioni præficit: quo eodem munere, antea, sub *Joanne* Mediceo strenue militaverat. *Ravennam* autem *Columna* veniens, gravissimo semper illius consilio est usus, in munienda præsertim urbe, quod propterea Pontifex jusserat, quia per eos dies *Alfonsus* Estensis, *Ferrariæ* Dux, qui cum *Gallis* sentiebat, scribebat milites, putabaturque *Ravennam* subito impetu petitus. Sed urbe munitionibus & præsidio optime firmata, Pontifice jubente, *Prosper* & *Rasponus*, cum *Piscario* & *Antonio* Læva ad oppugnandam *Parmam* accedunt; fuit is annus a partu Virginis, vigesimus primus, supra millesimum quingentesimum. In qua oppugnatione adeo impigre se *Rasponus* gessit, commissio ad muros cum *Gallis* certamine, ut inter primos fuerit numeratus, qui dimidiam ejus urbis partem ingrederentur: cujus gloriæ *Gurlottum* Tombesium equitum Decurionem, & *Pandulfinum* Aldrovandinum, cives *Ravennates*, comites habuit: *Aldrovandinum*que in eadem oppugnatione, ex singulari, cum *Gallo* Duce, certamine, victorem, maximam fuisse laudem consecutum satis conitat. In ejus autem urbis miserabili direptione, cum omnes bona sibi, raptu congerere, curarent, *Rasponus* ad conservandam nobilissimam familiam incumbens, innatam magnitudinem animi, utilitati honestatem anteferebant, præ se tulit. Haud ita diu post, aggrediente *Mediolanum* Columna, ipse & pauci præterea spectata virtutis Duces, urbem ingressus, defendit, ne rapaci militum rabie diriperetur, *Mediolanenses* cives hortatus, ut bono essent animo. Interea cum *Bernardus* Rubeus Provinciæ Præses in stipendium Prætoris *Helvetiorum* cohorti, quos sibi præsidio, & terrori factiosorum instituisse diximus, certum vectigal, dum fuit *Ravennæ*, omni Provinciæ imposuisset cum *Ravennati* Reipublicæ cui centum & quinquaginta aurei nummi erant singulis mensibus expediendi; acerbius id, majusque quam ut ferre posset, videretur, scriptæ sunt ad *Leonem* Pontificem, & *Julium* Cardinalem *Mediceum* legatum litteræ, & oratores missi *Joannes Antonius* Artusinus, eques, *Jacobus* Morandus, & *Bernardinus* Cat-tus jurisconsulti: præsertim quod, quamquam seorsum singuli Senatores *Ravennates* a *Bernardo* in cubiculum suum acciti, Syngraphæ de hac re sibi propositæ subscripserant, tamen quando in Senatu id non esset factum, inane omnino atque irritum affirmabant. Ceterum cum non repræsentarent, ab eo *Cæsenam* relegantur *Augustinus* Rubulus, *Bernardinus* Tizonus jurisconsulti, *Gibertus* Piccininus Comes, *Opizo* Monaldinus, & *Andreas* Peregrinus, qui tum urbis Magistratum gerebant. Perstiteri ibi usque dum *Leone* Pont. Max. pridie kal. Decembr. anno MDXXII. veneno, ut plerique suspicati sunt, sublati, Pontificio solio vacante, *Ravennam* remigrarunt. *Philippus* Maria Rubeus, *Bernardi* frater, *Ravenna* decedens, Forum *Cornelii* se contulit. Cum autem *Leoni* successisset insequentis anni initio, *Hadrianus* sextus, & Cardinalium collegium, interea dum ex Hispania *Hadrianus* Romanam accederet, Ecclesiasticæ dirionis urbes ad-

A ministrandas suscepisset, *Ravennam*, quæ *Francisco Soderino* Florentino, Cardinali, sorte obtigit, *Zacharias* Contugus, Episcopus *Affisias*, moderator missus est. Quo ferè tempore cum *Rasponus* ad oppugnandam cum *Prospero* Genuam proficisci pararet, factionibus, quæ vige-bant, in patriam revocatus, non potuit opulentissimæ urbis vastationi interesse: cujus urbis *Adurnii*, *Fregosiis* pulsus, principes constituti sunt. Eodem hoc anno, ad Decimum quartum Kal. Febr. *Nicolaus* Ferrettus, annum natus octavum & septuagesimum, decessit *Ravennæ*, eodemque fere momento *Bona* Franchina *Ravennas*, uxor, fato etiam functa est, eodemque ambo funere elati. Attulit is *Ferretti* interitus, *Ravennatibus* omnibus, summam molestiam: quippe cum is vir græce latineque doctus, necnon summus Orator & Poëta, dum *Venetis*, compluribusque præterea *Italiae* celeberrimis civitatibus, juventutem bonas litteras docuit, *Ravennæ* circumtulit nomen, & honorifice & or-nate. Multa scripsit, librosque præsertim de arte dicendi, & patriæ excidium, commentarios etiam in epistolas *Ciceronis*, & aliquot Orationes in *Juvenalis* quoque *Satyras*, & *Plauti* Comœdias. Eodem anno *Nicolaus* Fliscus *Ravennatum* Archiepiscopus, cum frustra; *Hadriano* Pont. Max. demortuo; ad Pontificatum adspirasset, vitam cum morte commutavit, cum ejus mortis causam plerique venenum, alii ægritudinem animi fuisse dicerent: quamquam maxima pars posteriorem fuit sententiam amplexa. In eo enim Conclavi Cardinales, *Pompejo* Columna, & *Julio* Mediceo dissidentibus, non unum sentiebant. Favebat *Columna* senioribus; *Mediceus* sibiipso, ad id etiam collatis juniorum Cardinalium suffragiis, qui cum Pontificatum minus affectare posse viderentur, favorem, & gratiam omnem *Mediceo* aperte, & sincere deferrebant: quod *Pompejo* nequaquam cum senioribus continebat: nam ardentem ex illis plurimi, convertis in Pontificatum cogitationibus, invidia alterius felicitatis permoti, universum negotium minus fideliter tractabant. Verum cum in tanta dissensione nihil aut *Columna*, aut *Julius* efficere, decretum est, communi consensu Pontificem eum creare, quem supremo illo dignum honore, ex senioribus nominassent. Primum hac in re sibi locum, *Nicolaus* Fliscus, conjunctis, cum generis nobilitate, præclaris virtutibus, maxime spectatus, & tacita, & aperta significatione, facile vendicabat: mox *Alexander* Farnesius, deinde *Achilles* Grassus, *Montes*, *Soderinus*, *Carvajalis*, qui æquali omnes ambitu, spem quisque suam, publico confirmatam judicio, alebant. Ceterum cum hac ratione nec etiam quidquam conficeretur, jamque ob fœdum, insuetumque odorem, tantumque pestilentis ejus carceris tædium, *Fliscus* & ceteri seniores extenuati plurimum essent, aliquibus etiam ægrotare jam incipientibus, *Pompejo* & *Mediceo* consentientibus, Seniores ad *Mediceum* perrexere, eumque advoluti pedibus, Pontificem salutaverunt, eo tamen animi mœrore, ut *Fliscus*, contracto inde morbo, haud ita multo post decesserit. Non defuere, qui, uti memoravimus, de veneno suspicarentur, sed cum *Soderinum*, & *Carvajalem*, & *Grassum* Cardinales devexæ ætatis; ejusdem viæ comites habuerit, in dolorem animi potius, aut certe in pestilentem morbum, ex fœdo conclavis halitu contractum, mortis causa & culpa transferenda est. Hac maxime jactura Ecclesiam *Ravennatem* attigit, ab eo multum aucta iis bonis, quæ summo labore & impendio ipse, ab aliis distracta, recuperaverat:

cum etiam Archiepiscopatus sui dignitatem omnibus modis conservare nixus fuisset; ipsa praesertim pecunia, quae in Archiepiscopatus Praetorio, vetustissima Caesarum prerogativa, *Ravennatis* Ecclesiae, & Reipublicae signo, cudebatur. Utque recuperata bona denuo ne raperentur, aut dignitas minueretur, si ad quempiam Ecclesiae *Ravennatis* amplitudinem minus curantem, haec administratio devenisset, *Urbanum* designaverat Archiepiscopum, optimum juvenem, fratris filium, patrum vestigiis incedentem: verum is immatura morte, paucis postquam designatus Archiepiscopus fuerat, diebus, *Romae* sublatus est. *Nicolao* Flisco, *Clemens* Pontifex; in Archiepiscopatum *Ravennatem*, *Petrum Accoltum*, utriusque juris consultum; quem ab *Julio* secundo Cardinalem *Ravennae* factum scripsimus; statim subrogavit anno a partu Virginis MDXXIII. Is autem paucis post diebus Archiepiscopatum, annuente Pontifice, *Benedicto* fratris filio dedit. Quamquam Pontifex, ut *Petro* esset, unde Cardinalatus tueretur dignitatem, ipso assentiente *Benedicto*, administrationem, fructusque Archiepiscopatus esse *Petri* iussit, dum viveret: pensionis nomine sacerdotia, quae vacarent, *Benedictus* conferret: perpetuoque ad *Petrum* Archiepiscopatus regrederetur. Exstant Pontificiae litterae *Romae* apud S. *Petrum* hoc anno XVI. Kal. Septembr. Pontificatus anno primo datae. Provinciae Pontifex *Franciscum* Guicciardinum, clarissimum Historiarum sui temporis Scriptorem praefecit; sub id fere tempus, cum *Camillus* Thomajus, *Opizo* Monaldinus, & *Rasponus* Rasponius, oratores ad novum Pontificem mense Decembri superioris anni, *Romae* adhuc erant. Hoc eodem anno tertio Non. Januar. in *Ravennati* agro, villa *Gattinella*, prope amnem *Montonem*, natus est infans, *Marci* Caldironi agricolae filius, uno capite, oculis quattuor, totidem manibus ac pedibus, unico ore: qui haud diu vixit: sed sacro accepto paternis in aedibus baptismate excessit e vita. Eodem anno abiit *Pandulfinus* Aldrovandinus civis *Ravennas*, *Venetae* cohortis Praefectus: dum enim *Veneti*, *Sfortiani* foederis lege, adversus *Gallos* Mediolanum repetentes, arma movissent, conjunctisque viribus cum *Sfortianis*, *Garlasum* opidum aggressi jam essent, *Pandulfinus*, penes quem ejus oppugnationis gloria exstabat, sese conjiciens in fossam, in qua praelata erat aqua, & expugnando opido viam aperuit, & contracto inde morbo laterali *Vercellas* delatus, paucis post diebus fato functus est. Insequens annus nihil habuit, quod historia dignum putem, extra *Filiarii* Rovarelle interitum, qui post traditam *Nicolao* Flisco, ut supra docuimus, Archiepiscopatus curam, in *Subriulum*, ejus Archiepiscopatus amoenissimum, in *Forolivianis* collibus, opidum, concedens, cum tranquille & feliciter, nonum jam annum ibi aetatem degeret, vitae finem imposuit; *Ravennam*que delatus Nono Kal. Febr. in media *Ursiana* aede, ab Crucifixi ara, quam erexerat, haud procul, annum natus primum & octuagesimum, ad sepulturam, non absque multis laudibus, datur: quas tamen laudes aliqui minores ob id faciebant, quia insigne illud opidum, ab Archiepiscopatu *Ravennati* detractum, suis, uti diximus,tribuendum curavisset. Sub id tempus *Franciscus* Gallorum Rex, qui *Mediolanum* ceperat, proelio apud *Ticinum* superatus, a Caesarianis capitur: & Senatus *Ravennas* anno a partu Virginis MDXXVI. Tert. Kal. Mart. ordini cucullatorum, qui Servi D. *Mariae* Virginis appellantur, D. *Sebastiani* templum, quod est in foro, Angelo ab Cruce, Provinciali ejus or-

A dinis, *Bononiae*, Praefecto postulante, ea condicione tribuit, ut sex assidue cucullati sacerdotes, qui facerent rem divinam ibi commorarentur: quam condicionem si non servarent, possent inde amoveri. Praerat tum Provinciae Praeses, & *Ravennae* commorabatur *Jacobus* Guicciardinus, cum Pontificii exercitus Legatum; commissarium vocant; *Franciscus* frater gereret. Per idem ferme tempus *Clemens* Pontifex, & *Veneti*, adjuncto Britanniae Rege, ad mutuam securitatem nova foedera percusserant, ut Caesari, totius Italiae Imperium affectanti obviam iretur; pauloque post Pontifex alieno Pontificatu felicior, quam suo, a *Pompejo* Cardinale *Columna* pene opprimitur; omninoque fuisset oppressus, nisi *Ugo* Moncata, qui cum *Pompejo* fuerat, pacem cum Pontifice confecisset: qua facta, quaerens tamen Pontifex, qua ratione ulcisci illatam sibi a *Columna* injuriam posset, *Ravennam* *Ferrariae* Duci; quo cum de Regio *Lepidi*, & *Mutina* disceptabat: si eas urbes restitueret, pollicetur. Id autem eo faciebat, quod compositis undique litibus & controversiis, Regnum *Neapolitanum* praebere foederato Regi *Gallorum* occupandum posse videbatur. At *Essensis*, quando Regii & *Mutinae*, Hispani exercitus subsidio, qui *Mediolano* moverat, retinendi in spem venerat & multo majorem utilitatem ex illis civitatibus, quam ex urbe *Ravenna* capiebat; indeque simultatum cum *Venetis* per aliquot annos occasionem accepturum se intuebatur, *Ravennam* alioqui desideratam, renuit. Ceterum Pontifex morae, ob vindictae ardorem, impatiens, rebus licet infectis, quas aggressus fuerat, pacem abruptit, bellumque Caesarianis inferendum putans, dum *Valdemontio*, *Lotharingiae* Reguli, fratri; quod erat stirpis *Andegavensium*; ad *Neapolitanam* expeditionem aditum parat, *Carolus* Lanoium, & Caesarianas copias, sese opposcentes, fudit & fugavit; Caesareque ob id per interpretes pacem petente, majore dignitate Pontificii nominis, quasi esset ultus injurias, foedus ea condicione fecit, ut *Lanojus* in *Etruriam* iret, *Carolus*que *Borbonium* averteret, qui cum *Germanis* & *Hispanis* copiis ad diripiendam *Romam* contendere ferebatur: jamque *Mediolano* profectus, per *Flaminiam* exercitum ducebat, & *Sanseverinus* Cajatii Comes, ut illi se opponeret, si quid moliri vellet adversum, *Ravennam* cum tribus peditum millibus, venerat. Verum *Borbonio* per viam *Flaminiam*, *Romam* contendente, *Apenninique* juga ad *Meldolam*, per *Galeatam*, transmittente, *Cajatius* Regulus, *Ravennam* deferens, nullius ibi praesidiis relictis, cum *Urbinate* Duce *Venetarum* copiarum Imperatore, in *Etruriam* breviori via transcendit. Repentinus is *Sanseverini* discessus, eo majore periculo, & inconsideratior *Ravennatibus* visus est, quod *Borbonius* Cotignolae; quod opidum, licet moenibus firmum, nonnullis tamen tormentorum ictibus oppugnatum, dedentibus sese opidanis, acceperat: *Acognam* Ducem reliquerat, cum *Hispanis* militibus tercentum, qui excursiones in *Ravennates* facerent. Quamobrem dum, *Roma* capta ab *Hispanis*, in quo tumultu trucidatus est *Marcus* Dentes *Ravennas*, qui singulari plane arte, figuras in aere incidebat, ut praeter innumera alia, *Paridis*, & *Innocentium* Raphaelis *Urbinate* picturae declarant; ipsoque Pontifice in mole *Hadriani* obseffo, *Ravennates* *Acognae* minis, atque impetu, militumque *Hispanorum* excursionibus assidue molestantur, viderenturque mox adducendi in summam penuriam rerum omnium, quod mense, jam instabat, prohiberentur; & ad haec metuerent, ne ab *Hispanis* omnia confundentibus, *Ravenna* a *Gallis* pene everfa, penitus & funditus

ANN.
MDXXIII.ANN.
MDXXVI.

691

ANN.
MDXXVI.ANN.
MDXXVII.

692

ditus everteretur, *Morosum* Ravennatem civem, strenuum militem, ac veteranum, mercenariorum cohorti, tumultuario delectu conscriptae, praeficiunt, qui urbis praesidia disponderet. Magistratus Sapientum hoc tempore forte *Augustinus* Rubulus jurisconsultus, princeps erat, acri juvenis ingenio, quem privatim, & publice timentem, ad *Jacobum* primo *Guiccardinum*, quem *Franciscus* frater, de Provincia decedens, hic Praesidem reliquerat, mox ad ipsum *Franciscum* *Guiccardinum*, Pontificiarum, foederatarumque copiarum Legatum adiisse, opemque petisse ferunt. Respondenti autem *Guiccardino*, se, quod essent munienda alia loca, *Ravennam* auxilia mittere nequaquam posse, *Rubulum* Venetorum subsidium, jure foederis, proposuisse: cui cum *Guiccardinus* esset assensus, dedisse litteras affirmant ad *Pole* Episcopum Pontificium apud *Venetos* internuncium, quibus litteris, copias impetraverit a *Venetis*, ad *Ravennatum* praesidium. Verum has litteras mihi diligenter perquirenti, videre, adhuc non est datum. Utcumque, illud constat, *Rubulum*, ad *Venetos* adiisse, impetrasseque ut foederato Pontifici, ad tuendam adversus *Hispanos* nobilissimam urbem, subsidia mitterentur. Quod cum jure foederis, *Venetis* Senatus faciendum sibi intelligeret, eo *Joannem Naldum*, singulari virtute, ac fide Ducem, cum equitibus quinquaginta mittit. Is *Ravenna* praesidio firmata, *Morosum*, *Veneti* Senatus nomine, cohorti praeficit; *Cesarem* etiam *Floronium* cognomento *Grossum*, & *Petrum* *Mariam Aldrovandinum* cives *Ravennates*, habitato ex fortissimis quibusque delectu, Duces facit: nec diu post equites alios quinquaginta, ab *Venetis* missos, accepit, cum citius eos cogere, ob temporis breviter, non potuisset. His omnibus copiis *Naldum*, Pontificis nomine, adversus hostes urbem defendere, tum ipse testabatur, & nunc ex iis literis *Andreae* *Gritti* Ducis cognosci potest, quas Sexto Id. Quintil. ad Sapientes datas, nos, *Francisco*, & *Antonio* *Rubulis* ostendentibus, legimus. Renebat id *Venetorum* praesidium *Andreas Rinuccinus* Florentinus, arcis custos, in suspicionemque ob id nostris venerat, ne cum hostibus sentiret: tamen sive ex animo loqueretur, sive quod diem ex die praesidium exspectaret, nostris, qui metuebant, ne *Hispani* per arcem, tenui firmatam praesidio, ingrederentur, petentibus, ejus sibi custodiam demandari, promittit, si certa daretur pecunia, arcem se traditurum. Id ex *Gritti* litteris, quae nos in hanc sententiam legimus, accipere non est difficillimum. *Andreas* *Gritus* *Venetiarum* Dux, Magistratui Sapientum *Ravennati* S. Ex litteris a vobis heri scriptis, a nobis hac hora acceptis, novimus * * * Adhuc accessit conditio vobis ab arcis custode proposita; quam minime spernentes, habita ratione ejus commodi, quod manare ad vos poterit, si ea arce potiamini, aureos nummos quadringentos *Alexandro* *Gavardo*, stipendiis solvendis Praefecto, mittimus, a vobis, custodi, dum arcem tradere re ipsa volet numerandos. Ut vero ipsa arx Pontificis nomine & foederis defendatur, istuc se conferre *Joannem* *Theupulum* jubemus, qui, si vobis ingreditur videatur arcem, eamque quo diximus nomine tueatur. Valete. *Venetis* Quintodecimo Kal. Quintil. MDXXVII. Cum autem negotium *Rinuccinus* protraheret, quotidieque in animis *Ravennatum* majorem suspicionem gigneret, eamque ob rem *Naldus*, ac *Ravennates*, ipseque praesertim *Rubulus*, arcis per vim aut dolum occupandae assidue occasionem quaererent, atque in id jam palam incumberent, fortuna, quae eludere *Rinuc-*

ini conatus volebat, optimam *Venetis* occasionem praebuit. Erat in arce *David* *Ravennas*, olitor, quem, cum esset vir impiger, & callidus, ad arcis custodiam *Rinuccinus*, parvo stipendio, adhibebat. Hunc ad subsidium sibi impetrandum adversus *Venetorum* *Ravennatumque* conatus, *Rinuccinus* noctu emiserat: Quo, incertum: nam plerique ad fratrem, nonnulli ad *Flaminiae* Proquaestorem, alii alio affirmabant. Sensere hoc statim *Veneti*, qui in insidiis assidue exploratores habebant dispositos, deque ipso *Davide* statim intercepto, quaestione habita, rem omnem accipiunt: Minisque & mortis metu eo in suam sententiam adducto, tertia post nocte: quo temporis spatio verisimile erat subsidarios milites jam advenisse, *Davide* praecunte, de secunda vigilia, ad posticum arcis, quod pertinet ad *Montonis* amnis ripam, accedunt. *Rinuccinus* adeste multos milites intelligens, nihilque omnino suspicans, surgens e lecto, talari solum tunica, supra indusium, tectus, ad portam contendit, acceptaque ab *Davide* tessera, pontem demittit. Quo temporis momento, *Petrus Hieronymus* *Anconitanus*, *Naldi* Legatus, sese in arcem proripiens, *Rinuccinum* multis afficit vulneribus, eumque agre fugientem, cum ceteri, apud cisternam, quae est in pavimento subdiali, trucidassent, arcem occuparunt, statimque *Venetum* nomen hilari vocibus conclamarunt. Militibus autem ab eo die pleraque in *Ravennates* liberius perpetrantibus, nostri, per *Joannem Donatum* Legatum, apud Pontificium internuncium conquesti, opem impetrarunt: quemadmodum ex *Gritti* litteris cognosci potest, ad *Ravennates* Sapientes scriptis, in hanc sententiam. Ex litteris *Joannis* *Naldi*, & *Alexandri* *Gavardi*, arcem acquisitam accepimus: quamobrem, cum satis diligenter hinc munitam esse istam urbem existimari possit, de eo vobis gratulamur. Quoniam vero litteris Moderatoris istius civitatis, *Joannisque* *Donati* Oratoris vestri sermone, qui ad nos cum Pontificio apud nostram Rempubliacam internuncio, venit; relatum fuit cupere vos, uti, Legato copiam nostro ad vos misso, iis incommodis obviam eatur, quae istic accidunt, nos, qui libenter vobis satisfacimus, ab hujusmodique vos incommodis defendimus, *Bartholomaeum* *Contarenum* civem nostrum designavimus, qui milites istos nostros ita compescat, ut ne vobis quid praeterea sit, quominus nos de vobis parum bene meritos putetis. Valete. Dat. *Venetis*, Octavo Id. Quintil. MDXXVII. *Petrus Hieronymus* hujus facinoris primus auctor, mox veteranorum cohorti praefectus est; paucisque post diebus, cum *Cesare* *Grosso*, *Forum Cornelii* contendens, obsessam arcem, pro *Guelfis* obtinuit: *Cotignolam* deinde, facturus idem, profectus, cum vellet arcem ingredi, jamque e catena pontis subductilis penderet, glande trajectus, occubuit. *David* olitor, a Patribus *Venetis*, qui gratissimi in beneficos esse consueverunt, perpetuo stipendio est donatus. Pontifex interea obsidione liberatus, cum *Viterbium* concessisset, *Rasponium*, Praetorianorum suorum Praefectum creat. Verum *Rasponus*, dum ob id ad Pontificem proficisceretur, & ad egregios honores sibi aditum pararet, in nobili opido *Castilione*, juxta *Arretium*, vitam cum morte commutavit. Sub id tempus Pontifex *Joannem* *Mariam* *Montem*, Archiepiscopum *Sypontinum* misit, qui a *Venetis* *Ravennam* peteret: verum ii, generali responso, rem omnem ad *Gasparum* *Contarenum*, Legatum suum ad Pontificem designatum, deferunt. Licet enim Pontificio nomine ac foederis, urbem se occupasse, & retinere antea praedicassent, sunt

ANN.
MDXXVIII.

695

tamen qui putent, ab illa restituenda, multum cogitatione, illos, publicis privatisque rationibus ductos, abfuisse: si quidem ad *Venetum* imperium in *Flaminia* & *Emilia* propagandum, *Venetias*que ipsas, frumento; cuius ipsa, & finitimæ urbes maxime feraces sunt, juvandas, admodum utilis, opportunaque hæc civitas videbatur: quibus privatae multorum civium *Venetorum* accedebant rationes, cum amplissima in *Ravennati* prædia possiderent. Ob hanc restituendæ hujus urbis difficultatem, *Veneti*, Pontificem suapte natura suspicacem & timidum, in maximam suspicionem adduxere, ne quid adversus Pontificiam ditionem molirentur. Quæ tamen suspicio, non adeo in Pontifice potuit, ut *Henrici* Britanniae Regis Legatis assentiretur, qui ab eo Rege ad *Ravennam* recuperandam subsidia promittebant, dum foedus cum ipso, & *Gallorum* Rege adversus Cæsarem iniret. Nam Pontifex perhibens nihil se tunc posse, & existimatione imminutum, & viribus, atque etiam pecunia, inter Cæsarem, & *Britannum*, *Gallum*que Reges, & *Venetos* medius, ac potius dubius perstitit. Ceterum cum insequenti anno gravius adhuc iidem instarent, foedus facere est pollicitus, dum *Veneti* *Ravennam* restituerent: quod tamen ipse minus futurum putabat, opinione nequaquam fallente. *Venetias* enim *Stephanus* Gardinerus, jurisconsultus, & *Franciscus* Brianus, *Henrici* Regis *Britanni* Legati profecti, nihil ulla unquam ratione de restituenda Pontifici *Ravenna* impetrarunt; tametsi eorum, quæ promississet Pontifex, constantiam, Rex, fide se regia servaturum, *Venetis* per Legatos & litteras affirmaret. Ea autem causa Regem ad id a *Venetis*, Pontificis causa, postulandum impulerat, quod inde se gratiorem sperabat futurum Pontifici, a quo per eosdem Legatos erat postulaturus, ut divortium cum *Catharina* uxore, quod infaniens supra quàm dici potest, optabat, permetteret, & ad foedus, quo se cum *Gallo* Rege, adversus *Carolus* V. Cæsarem junxerat, adungeretur. Eodem hoc anno Septimo Id. Mart. *Franciscus* Maria *Galeatus*, *Mediolani* Dux, *Ludovici* filius, *Ravennam*, cum Oratore *Veneto*, ad sacram *D. Mariæ* Lauretanæ ædem, ex voto, proficiscens, venit: divertit ad *Portuense* cœnobium, aliquotque hic dies perstitit. Cum autem multa *Ravennæ*, hoc interim spatio, *Veneti* instaurarent, Collegium quoque jurisconsultorum, hoc eodem anno, Nono Kal. Septembr. in Senatu, coram *Aloysio* Fuscato Legato, Pontificia auctoritate jam antea a nostris impetrata, Sapientibus, negotium ad *Senatores* deferentibus, instituendum curaverunt. Dum hæc *Ravennæ* geruntur, & *Lotrecchius* *Francisci* *Gallorum* Regis copiarum Imperator, in *Gallia* *Cisalpina* urbes molestaret, ita eluxit *Cosmi* Magni *Ravennatis*, in patriam pietas & animi magnitudo, ut nullo modo prætereunda videatur. Hic in exercitu *Gallo*, sub *Lotrecchio*, apud *Guidum* *Rangonum*, annos natus quinque & viginti in *Ticinensi* oppugnatione, stipendia merens, cum jam arcis moenia, ac quadrata turris, unde oppugnatio cœperat, vi incredibili tormentorum corruisset, neque ullus reperiretur, qui auderet certo se periculo committere, & fossam transvadare, ipsamque ruinam qualis esset, quaque patefaceret aditum, perlustrare, *Cosmus* nihil hæsitans, & provinciam accepit, & egregie fortis, licet non absque ingenti periculo, & bis de muro dejectus, summa virtute, præclaraque laude absolvit: quamobrem *Gallis* facultatem præbuit, ut se Duce, semperque præeunte, per eadem ruinas in arcem irruperint. Is igitur a *Lotrecchio* in præ-

A mium navatæ fortiter operæ, ænea equestri statua; quam olim *Ravenna* abductam ad eam urbem a *Carolo* primo Cæsare, docuimus; facile impetrata, dum ceteri ad diripiendam urbem incumbunt, ipse in forum descendit, & cum manipularibus suis, atque item fabris dejicere statuas de sede sua, veræ nobilisque *Ravennatis* gloriæ hæres, curavit. Cum vero *Ticinenses* vel lacrymis a *Lotrecchio* ejus vetustissimi monumenti jacturam deprecarentur, *Francisco* Boticella perorante, tantumque auri, quantum pro murali corona fabricanda satis esset, promittente, nihil impetrarunt: quamquam *Paulus* Jovius, in multis, nomineque præsertim *Cosmi*, quem *Hostasium* vocat, deceptus, aliter scribit. Verum, quod per lacrymas & preces non sunt assequuti, id per vim *Ticinenses* habuere: cum enim statuas navigio per *Padum* *Cosmus* *Ravennam* deveheret, jamque *Cremonam* esset ventum, arcis *Cremonensis* custos, cum militibus aliquot erumpens, facto impetu, de manibus *Cosmi* intrepide, sed frustra, repugnantis, eam rapit, *Ticinum*que remittit. *Ravennam* *Cosmus* hoc anno reversus; nam superiore, statuas equestrem acceperat; eximii decoris, ac pietatis in patriam gloriosum fructum, habuit, pictam in foro tabulam, qua omnis rei historia in testimonium virtutis, adhuc patet: Senatusque sorori illius; cui *Cosmæ* nomen fuit; sese virginem sacrare, in cœnobio corporis Christi, volenti, grati animi erga *Cosmum* significationem præbiturus, dotem perfolvit. Meliorem eventum *Cæsar* *Grossus* habuit, qui cum apud *Venetos*, cohortis Præfectus, militaret, in eadem *Ticinensi* direptione, quæ *Venetis* paulo post urbem occupantibus, denuo contigit; valvas æneas cancellato opere elaboratas *Ravennam* devehendas curavit. Eas autem *Ticinenses* esse prædicant, multoque ante *Ravennam* fuisse delatas: quod ex *Desiderio* *Spreto* cognoscere quisque potest, qui scribit sua ætate in foro *Ravennati* locatas, ab *Ticinensibus* repetitas fuisse: sunt igitur, qui ea depopulatione, quam *Galli* *Ravennæ* intulerunt, *Ticinum* reventas affirmant; a quibus non magnopere dissentio. *Ravennates*, *Thomæ* *Muri*, patritii *Veneti* famulo, qui eas *Ticino*, *Venetias* adduxerat, numeros aureos decem; & nautæ, qui *Venetis* invexerat *Ravennam*, duos numeraverunt, easque denuo in foro, ubi nunc eas conspicimus, locaverunt, mense Decembri. Anno qui est inter-

E Gallorum eventu, Pontifex *Barcinone* cum Cæsare foedus icit, in quo fuit caput illud præcipuum, ut quàm primùm fieri posset, Cæsar, Pontificem curaret, aut armis, aut alio remedio opportuniore, ut occasio tulerit, in possessionem *Ravennæ*, *Cervie*que reduci. Cum vero paulo post eodem anno, iidem Principes *Bononiæ* convenissent, ubi Cæsar insigni pompa, coronam accepit Augustalem, inter nobiles, opulentosque viros, qui alacritate & sumptibus inter se certantes, multi, ex tota præsertim *Italia*, co venerant, fuit maxime conspicuus *Antonellus* *Zampescus*, civis *Ravennas*, quem *Brunorus* ex *Laura* *Pignatta* *Ravennati*, uxore, habuerat. Is cum *Baptistam* sororem, *Hieronimo* *Bratio*, civi *Ravennati*, in matrimonio collocasset, bellicæque gloriæ cupidus, peditibus mille, & equitibus centum a *Venetis* præfectus fuisset; quam provinciam exsequi, *Clemente* Pontifice renuente, non potuit; triremium Comitibus *Anguillaria* fuerat Legatus, & aliquot annos sub *Petro* *Aloysio* *Farnesio* copias duxerant. Sed cum liberum dextri brachii motum, ob morbum, amisisset, & ob id bello minime aptus foret, *Ravennam*

696

ANN.
MDXXIX.

nam reversus, dederat se ad curam rei familiaris. Itaque ad famam tantæ celebritatis, *Bononiam* profectus; cum superiore anno, *Clemens* Pontifex, sanctum *Archangelum*, quod est opidum ab *Arimino* haud procul, illi dedisset, illustrissimique Comitum titulum adjunxisset; in equo, ex præclara sobole, maxime generoso, exquisitis, vestis, armorum, & equi ornamentis, cum quolibet cultissimo comparari facile potuit. In eo Cæsaris cum Pontifice congressu, *Veneti*, per *Gasparem* Contarenum Legatum, foedus cum Cæsare facientes, *Ravennam* & *Cerviam* Pontifici restitunt, iis maxime condicionibus adjunctis, ut ne quid inde de *Venetorum* jure derogaretur, iisque *Ravennatibus* civibus parceretur, qui cum, aut re ipsa, aut, quod ita videretur, aliqua injuria affecissent. Quibus omnibus non modo libentissime Pontifex assensit, sed etiam omnes cives *Ravennates*, filiorum se loco habiturum pollicitus est, omnique culpa liberavit. Quod cum *Augustinus* Rubulus, qui male audiebat a multis, rescivisset, *Bononiam* convolat, ad Pontificisque pedes provolutus, litteris *Venetorum*, & suis, aliorumque eductis & recitatis, accurate se apud eum purgavit, ostenditque se, quæ fecisset, molitusque fuisset, pro conservanda Pontifici *Ravenna*, fuisse molitum, ad *Venetos*que perinde, ac foederatos, haud absque Moderatoris *Ravennatis*, Pontificique apud *Venetos* internuncii auctoritate & consilio, confugisse. Quam *Rubuli* purgationem adeo libenter Pontifex accepit, ut *Rubulum* honorifice, amanterque allocutus, torque aurea, & equestri dignitate ornaverit. Harum autem rerum cum ab *Rubulo*, post in patriam reverso, & etiam per litteras *Gritti* Ducis ad *Dominicum* Mustum, *Ravennæ* Legatum, postrema die Decembris anno MDXXIX. *Venetis* datas, *Ravennates* certiores facti fuissent, incredibile dictu est, quantum lætitiæ omnium animos compleverit: erat enim suspicio, omnes, quasi nimis Imperio *Venetorum* occulte favissent, Pontificiumque obtrectassent, ad suprema supplicia devocandos. Pontifex receptæ *Ravennæ*, omnisque *Flaminie* & *Æmiliæ* Præsidem creavit *Leonellum* Pium Carporum

97 Comitem: qui *Ravennam* veniens, coactoque Senatu, ne amplius ob diversorum, imprudentiumque civium Magistratum, ut ipse dicebat, Pontificia ditio, in hujusmodi amittendæ urbis discrimen adduceretur, nonnullis gravioribus, ac prudentioribus *Ravennatibus* civibus delectis, eos, Sapientum magistratum perpetuo gerere voluit, sic ut succedentibus temporibus, novi, eadem semper ratione, in perpetuum, in demortuorum locum subrogarentur. Ipsum præterea *Rubulum*, ob fidem; ut in diplomate *Pius* testatur; summamque in Pontificem, Pontificiamque sedem, propensionem, *Britonarii* Prætorem fecit: Tametsi plerique putent, id ab *Leonello* factum, quod *Rubuli* præferocis juvenis acre, & subturbidum ingenium metueret. Cum aliquot jam ante diebus *Clemens* Pontifex ix. Kal. Febr. *Bononiæ* *Anastasium* *Celinum*, equitem, *Andream* Peregrinum, *Augustinum* *Rubulum*, *Octavianum* *Bellinum*, & *Hieronymum* *Rugineum*, jurisconsultos, civesque & Oratores *Ravennates*, solemne obsequium illi, civitatis *Ravennatis* nomine præstantes, benignè admodum accepisset, omnique culpa, ac multa, atque interdicto, si quæ fuissent, *Ravennates* exemisset, privilegiaque eisdem, quæ ad eam diem a Pontificibus habuissent, prolixè confirmasset. Sub id tempus *Ravennæ* *Gentilis* decessit, *Thomæ* *Iusti* aurificis *Veronensis* filia, *Ravenna*, ex *Ravennati* muliere nata: quæ cum admodum familiariter, & fre-

A quenter *Margaritæ*, de qua supra docuimus, consuetudine fuisset usa, maximam sanctitatis opinionem contraxerat, auctam in dies, vita innocentem, sancteque agenda. Maritum habuit *Jacobum* *Pianellam* *Venetum*, futorem: ex quo genuit filios aliquot, *Leonem*que præsertim, qui sacerdos fuit. Eo autem per sancto genere vivendi, mariti odium ita vehemens sibi conflagavit, ut ab illo non modo verbis asperis, contumeliæque plenissimis, sed factis acerbis, publicisque calumniis, ac verberibus multis, sæpissime in ingentes calamitates præcipitaretur: quas tamen ea animi moderatione, itaque tranquille semper tulit, ut *Margaritæ* magistræ, omnia divinitus cognoscenti, atque quo modo se haberet sciscitanti, responderet, habere se multo melius, quam mereretur. Quo factum est, ut assiduus a Deo precibus tandem aliquando mariti in melius commutatos mores impetraverit. Tanta fuit in eos, qui illam injuriis, ignominieque afficientes, multi semper fuere, bonitate, & beneficentia, ut prima illos ad iram, odiumque deponendum, conciliandamque inter se concordiam, blandis verbis invitaret. Egentes maxima semper misericordia prosequens, cum postulantibus, præbere non posset, paupertatem enim amabat, & scabatur; illacrymans mirifico simul afficiebatur dolore. Plurimis sanitatem corporis, admirabili eventu, precibus a Deo impetravit; animique curas, & molestias sermone levavit. Cogitationes, intimosque animi sensus, Deo indicante, cognoscebat; uti locupletissimi testes accessere *Antonius* *Monuetulus*, & *Zacharias* *Pedercinus*; dum jussu *Pauli* *Tertii* Pontificis, anno MDXXXVII. mense Majo, *Joannes* *Franciscus* *Petitius*, *Ravennæ* Moderator, de hujus, & *Margaritæ* vita, miraculisque uti supra memoravimus; quæstionem habuit: in qua *Paulus* *Vegius*, *Ravennas*, Episcopus *Cassensis*, se *Margaritæ*, & *Gentilis* precibus, cum jam ad cælestis vitæ præmia vocatæ essent, animi tranquillitatem, corporisque sanitatem, ex gravissimis morbis sæpius obtinuisse, scribit. Plures etiam ex Canonicis regularibus *Lateranensibus*, ut *Seraphinus* *Acetus* *Firmanus*; qui de harum sanctissimarum mulierum vita, libellum, typis excusum, edidit; *Michaël* *Foro-Cornelianus*, & *Marcus* *Antonius* *Venetus*; *Gentilis* rogatu, ac precibus, summas a Deo virtutes, ipsamque præsertim se castitatem fuisse adeptos testantur: adduntque multos se novisse *Venetis*, *Ferrariæ*, *Luce*, aliisque civitatibus, atque opidis, quibus; cum *Margaritæ* & *Gentilis* suffragium flagitassent; munera a Deo mirabilia acciderint. Scribit *Monuetulus*, vir doctissimus & gravissimus, juratusque in hac quæstione testis, cum nocte quadam acriter a Dæmone illius oppugnaretur castitas, se protinus electo surgentem, ad Deique opem confugientem, fuisse liberatum: postridieque mane, cum ad *Gentilem* adiisset, illam, universam oppugnationem narrasse, affirmasseque precatam se fuisse Deum, ut illi victoriam præberet. Sæpius item, cum multi adessent, cujuslibet peccata divinitus ab eadem cognita & castigata sunt, quod ipse sæpe sensit *Monuetulus*. Multa insuper vaticinata est, tametsi id ægre admodum faceret, nec affirmanter: neque enim visis; quæ sibi frequenter divinitus objiciebantur, facile credebat. Ut autem multa, quæ prædixit, omittam, illud non involverim silentio, quod *Ravennate* prælium, urbisque direptionem sigillatim prænovit, asserens, e remotis locis multos ad diripiendam *Ravennam* accedentes; se intueri: cum vero *Hieronymus* *Malusellus* eam hortaretur, ut saluti fuga consuleret, id ipsa renuens, si erant adversa

ob peccata ferenda, se quoque multa peccasse, & in dies peccare affirmabat. Pridie vero quam ob factiones, magna cædes *Ravennæ* committeretur, sibi e *D. Joannis* Evangelistæ redeunti, vas plenum sanguinis ostensum cælitus est, audiitque vocem, quæ illud acetarium futurum asseruit: Cum etiam *Borbonius* per *Æmiliam* vagaret, *Romam* contendens, ipsa in cubiculo, nonnullis comitata, cum esset statim pallida facta, & tamquam territa, passis crinibus mulieres sibi ostensas, hominum neces, cruoris magnam effusionem atque hujusmodi multa, quæ in urbium direptionibus solent contingere, affirmavit: quod non diu post verum fecit, ipsa *Romæ* miserabilis clades. Hoc loco *Hieronymi* Maluselli testificationem libenter posuerim, viri sanctissimi, atque illius contubernalis, quique illi a confessione ad expianda peccata; quam quotidie fere faciebat, adfuit. Hic igitur cum admodum adolescens multa de *Gentilis* sanctitate acciperet, & ut juvenes solent, sperneret, hortante sorore, ac pæne impellente, ad *Gentilem* se, non absque ingenti metu, contulit: jam enim quartum annum abstinerat confessione de peccatis. Domum ingressus, statim maximum percipit odorem, ad eamque accedens, brevi ita ejus præceptis, ac monitionibus justitiam & pietatem est edoctus, acieque mentis illustratus, ut aliam statim vitæ condicionem, alios mores ingressus fuerit. Tres interim effluxere anni, quibus frequenter ad eam venire consueverat, audiebatque illam Deum precantem, ut sibi sacerdotem concederet, quo cum arcana cordis tuto communicaret: nec diu post *Hieronymus* in animum induxit, sacerdotem fieri: sed quo magis ad eum sacrosanctum ordinem accedebat, eo cordis dolore quodam pæne intolerabili magis afficiebatur: quo tamen *Gentili* patefacto, statim exhilaratus est animus & inanis timor, ac sollicitudo pulsa. Sacerdos jam factus, cum *Cæsena*, in cubiculo solus mysteriorum arcana verba recitaret, & cubito supra sacrum librum innixus, manu ad genam admota, ea consideraret, statim ex sublimi in faciem adeo vehementer ictus est, ut sui vix esset compos, nullum tamen dolorem sensit; confestimque erectis oculis, juxta se mulierem nigris indutam vestibus conspexit; quam *Gentilem*, aut *Margaritam* suspicans, *Ravennam*, inquit, proficisci animus est: aut enim *Jacobus* *Gentilis* maritus est mortuus, aut supremam agit animam. Itaque *Ravennam* cum venisset, postridie ejus diei *Jacobus* vita decessit, ipseque *Hieronymus*, haud ita multo post, *Gentilis*, *Leonis*, & mulieris cognatæ quartus accessit contubernalis, ubi decem & novem annos, vita sancte degenda, perpetuo vixit. *Gentili* assidue multos dolores, eisdemque magnos, patienter, atque hilari semper vultu ferente: cum tamen corpus enim castigans, diebus Mercurii, Veneris, & Saturni semel tantum, sacra inedia causa, comederet, omnibusque dominicis diebus festis, *Hieronymus* illi divinam & sacrosanctam Corporis Christi Dei hostiam communicaret. Antequam diem obiret suum sæpe *Hieronymo* Malusello prædixerat. Tandem vero hærede illo facto ex asse; erat enim *Leo* filius præmortuus; jussit, ut domum suam in templum erigeret: jaceret fundamenta, reliqua Deo committeret, futurum enim, uti non *Ravennates*, sed exteri, opus juvarent. Itaque ad Quinctum Kalen. Febr. nocte insequenti, ad extremum sacro oleo uncta, morte minime dissimili, ab ea, quam innocenter, egerat, vita, nono & quinquagesimo ætatis anno, diem supremum clausit. Quoniam vero nimis longa sumeretur oratio, si, quæ post mortem, admirabi-

lia innumera sunt, ejus apud Deum rogatu, impetrata, narraverim, hæc omittens, ad *Hieronymum* Malusellum venio, qui, cum neque aureos nummos decem haberet, verbis tamen *Gentilis*, magistræ impulsus, fundamenta templi jacit; & quod mirum est dictu, plurimi accurrentes, ita rem juvere, ut brevi fuerit templum exstructum, in quod quingenti amplius nummi aurei impensi sunt: Nam *Franciscus* *Columbus* jurisconsultus, & *Bartholomæus*, fratres, cognomento *Lupatelli*, viri probitate præstantes aliquot coemptis prædiis templum juvarunt, & egregie picta tabula aram maximam ornarunt, addicta multiplici sacra veste: Nummos etiam aureos tercentes *Carolus* in *Neapolitano* *Regulus*, quem nos virum novimus, fuimusque superioribus annis allocuti; donavit; is enim cum in *Gallia*, quo se amisso imperio receperat, de quodam sacerdote accepisset, *Ravennam* sacerdotem plane sanctum vivere, & templum exædificare, divino Spiritu impulsus, *Ravennam* e *Gallia* venit, *D. Mariæ* *Lauretanæ* templum, toto orbe, ingentibus miraculis celeberrimum, invisurus; inventoque *Hieronymo*, aureum tradidit torquem, ut, quod jam angustum ædificarat templum, amplificaret, & sacellis additis, exornaret: quod & factum est. Postero anno *Ravennates*, ut eorum civitatis utilitati consulere, xv. Kal. Maji; præclaro Senatorum omnium consensu, omnibusque suffragiis, civem Senatoremque *Ravennatem* crearent, *Laurentium* *Salviatum* Florentinum, *Jacobi* filium. Quamquam autem antiqua illum generis nobilitas, quæ & bella inclytos, & *Cypri* Proreges, & gerenda Republica insignes viros, continenti ac perpetua serie tulerat, omnibus charum reddere potuisset: nam ab anno MCCXCII. ad MDXXIII. *Salviatus* in Republica *Florentina* XIX. Vexilliferos fuisse, Magistratus LXV. gessisse constat: maxime tamen *Ravennates* moverunt; quod suis ipsi testantur litteris, multa, eademque maxima accepta a *Laurentio*: beneficia, & summa benevolentia significatio, quam erga *Ravennates* iis diebus præbuerat, quibus fuerat *Ravennæ*: præsertim cum *Lucretia* *Medicea*, *Leonis* X. Pont. Max. sore genitus, arcta *Clementem* Pontificem tunc viventem propinquitate attingeret: sperabant autem fore, ut hanc *Ravennatum*, qui majora non possent, in eum propensionem, benignè esset accepturus. Itaque paucis etiam post diebus, in Senatu, Magistratus Princeps, in duos futuros menses, deductos ex urna tabellis ex more, creatus est. Quo tempore cum *Cæsenas* Episcopus, in exercitu *Hispanorum* Pontificius, Commissarii titulo, internuncius, libras panis ad viginti quinque millia, & magnum pecoris numerum quotidie a nostris postularet, delecti cives *Ravennates* sunt, qui in ipsis castris, hujus commeatus distributioni præessent. Inde. VI. Kal. Jul. quoniam *Joannis* benedicti *Scaramutæ* *Ravennatis*, insignis cohortium ductoris, & Cæsarianis tormentis in exercitu Præfecti ope, atque opera, *Hispanum* exercitum neque agro accepissent, quod ob militarem licentiam, magno successurum fuisset incommodo, vicina loca, ubi fuisset, ostendebant, cum magna voluntate, *Ravennates*, civem suum, in Senatum cooptarunt. *Regienses* hoc anno pridie Id. Augusti, quia id illis *Ravennates* priores dederant, *Ravennates* per urbem, agrumque illorum transeuntes, esse immunes jusserunt. Interea *Hieronymus* Malusellus, absoluto templo, aliquot sacratis viris probis, ac religiosis; in quibus *Simon* *Crespolus* *Ravennas* maxime emicuit; secum junctis, collegium instituit, titulo *Boni Jesu*, ac Divæ *Margaritæ* adjecto; anno a partu Virginis trigésimo secundo

do supra millesimum quingentesimum: quod postea *Paulus Tertius* Pontifex Maximus in sequentibus approbavit. *Julia* etiam *Sfrondata* nobilis, ac religiosa mulier, vidua, *Mediolanensis*; quæ *Mantue* ex *Piccinarda* familia maritum habuerat; annuam certam pensionem pecuniæ illi consociationi cum tribuisset, multum rem ipsam juvit, magnificasque ædes proximas templo, & nonnullos etiam fundos comparavit. Hoc eodem anno millesimo quingentesimo trigésimo secundo, Idibus Decembr. *Petrus Accoltus*, cum *Ravennati* Archiepiscopatu annos novem, menses quinque præfuisset, *Romæ* obiit, ibidemque in *D. Eusebii* ad sepulturam datus: quapropter liberam Archiepiscopatus administrationem *Benedictus* fratris filius accepit: Et *Cæsar Rasponus*, *Rasponi* filius, in *Pannonia*, sub *Alfonso Vastio*, quadringentorum peditum cohorti Præfectus, summam prudentissimi Ducis laudem meruit, quando fortissimi nomen, assequi, occasione deficiente, non est datum: siquidem *Solymanus*, *Turcarum* Princeps, cum implicitum *Carolus* Quintum Cæsarem Germanico bello, adversus *Fridericum*, Saxonum; & *Philippum* Langravium, *Cattorum*, Principes videret, qui religionis falsæ *Luteranæ* prætextu, Cæsaris dignitatem infringere nitentur, universis copiis admirabili apparatu *Byzantio* eductis, *Viennam* contendens, vix Cæsariani exercitus fama comperita, pedem retulit: quapropter cum Cæsare in *Italiam* redeunte, *Itali* ad *Hungaricum* pro *Ferdinando* bellum adducti, multis incommodis, ipsaque præsertim annona, & stipendio male habiti, seditionem movissent, cunctaque in itinere obvia popularentur, *Rasponus*, ab eo scelere suos, apud quos auctoritate, & benevolentia plurimum poterat, compescuit, & a plerisque *Carinthiæ*, & *Stiriæ* Regulis, duce itineris dato, omnibus iis detrimentis, quæ tum *Ferdinandus* omni *Italico* decreverat, tum *Germani* itinerum angustias obsidentes, multa cæde perpetrabant, in *Italiam* immunis pervenit. *Ferdinandus* enim tot *Italarum* passim grassantium, injuriis & damnis commotus, ut nemini *Italico* parceretur, datis ad id litteris jusserrat. Pervenit itaque summa laude prudentis Ducis *Ravennam* *Rasponus*. Per eos fere dies, cum *Clementis* Pont. ut in congressum, colloquium *Caroli* v. Cæsaris, in *Italiam* reversi, ipso sic petente, postulanteque Cæsare veniret, *Bononiam* se contulit. Ad eum statim qui adventum gratularentur, Oratores a *Ravennatibus*, mense Decembri, missi *Paulus Zarvonus*, & *Octavianus Bellinus* juris consulti. Postero anno Kal. Quintil. *Bartholomæus* *Valorius* Florentinus, *Flaminie* Præfex, sapientum Magistratum, quem *Leonellus Pius*, perpetuum; uti supra memoravimus; fecerat, ad veterem duorum mensium ordinem reduxit: pauloque post civis, & patricius *Ravennas* est factus. Insequens annus nihil attulit novi, extra ingentem lætitiæ testificationem, ob *Alexandrum* *Farnesium*, qui omnium Cardinalium admirabili consensu Quarto Id. Octobris, Pontifex Max. creatus fuerat, *Paulus*que *Tertius* appellatus. Ad eum gratulationis, & obsequii causa, Oratores a *Ravennatibus* missi, eodem Octobri mense, *Augustinus Rubulus* eques & jurisconsultus, *Julius Rasponus* eques, & *Octavianus Bellinus* jurisconsultus. Anno trigésimo quinto supra millesimum quingentesimum, ad septimum Id. Januar. *Jacobus Arigonius* obiit, qui cum diu *Venetis* medicinam fecisset, tandem in patriam regressus, ita cum doctrina, vitæ innocentiam, ac sanctitatem conjunxerat, ut plane cunctis esset admirationi. Multa sane egregia de prandio,

A & coena, adversus præsertim *Matthæum Curtium*, scripsit, quæ apud *Joannem Arigonium*, optimum, & clarissimum ætatis nostræ medicum, Oratoremque summum, ac perfectum, fratris filium, modo habentur. *Ravennates* III. Id. Februarii, ne sibi deesset, qui apud Pontificem defenderet urbem, ac protegeret, *Andream Matthæum Palmerium* Cardinalem, *Neapolitanum*, civitatis patronum creant: neque enim Præsidem hæc tunc habebat Provincia, sed per Moderatores eam civitatum, Pontifex quos Episcopos misit, administrare instituit, *Ravennæ*que ob id *Joannes Thomas Sanfelicius* *Neapolitanus*, Episcopus *Cavensis* præfectus est. Ceterum absoluto anno, denuo redacta ad Præsidem administratione, *Gregorio Magalotto*, Episcopo *Clusino* Provincia traditur, qui leges tulit, quas *Magalottas* de illius nomine appellamus. Illi deinde *Cæsar Nobilis* *Lucensis* successit. Florebant autem hoc tempore belli artibus cives *Ravennates* complures, in quibus maxime *Joannes Baptista* cognomento *Crucifixus* *Bongiovannus*, multis expeditionibus Dux sane clarissimus, copiarum *Venetarum* Præfectus; *Ludovicus Rasponus*, *Rasponi* filius; qui sub *Joanne Baptista Savello*, cohortem in *Pannonia* ductaverat; & *Joannes Aldrovandinus*, *Sebastiani* filius, enitebant. Hic ab Rege *Gallorum* cohorti Præfectus, toto eo subalpino bello, quod hoc tempore adversus *Carolus* Cæsarem, agitatum est, oppugnandis urbibus, hostibusque repellendis, & sustinendis, universaque tandem ratione belli, strenui Ducis nomen apud omnes promeruit: nam primus in oppugnatione *Bargiæ*, *Buscæ*, & *Brechirasci*, summo periculo, difficilem eorum locorum expugnationem est aggressus: cum vero in *Pinarolo* opido, *Vastio* circumvallante, duos circiter menses, obsidionem tulisset, discedentis tandem, re infecta, *Vastii* novissimum agmen, ex opido cum sua cohorte erumpens, adortus, maximam illi cladem intulit; moxque ad *Clarasum* opidum profectus, in quo Cæsariani erant, ad deditionem opidanos, ea condicione, compulit, ut in menstruum *Aldrovandine* cohorti stipendium, pecuniam conferrent; ipse vero *Aldrovandinus* eorum vitam, ac fortunas, opido potitus, integras servaret; quod & factum est. Haud ita multo post, Villam *Stalonam*, opidum Cæsarianorum, cum summa fortis & strenui Ducis laude, occupavit. *Cæsar* quoque *Sgropulus*, civis *Ravennas*, cohortis præfectus apud *Cæsarem Fregisum*, *Genuensi* oppugnatione, & multis aliis expeditionibus cum *Italicis*, tum *Gallicis*, clarus habebatur. Sub id tempus anno MDXXXVII. cum Pontificius Legatus ob muniendam *Clissam* adversus *Turcas*, vinum a *Ravennatibus*, & nauticum panem peteret, *Ravennates* *Venerium*, *Cattum* ad Propræsidem mittunt, ut rem cognoscat: Is autem & litteras a Propræside, & Pontificium retulit diploma, quo patebat *Clissam*, esse opidum in *Dalmatia*, supra clarissimam urbem *Salonam*, in edito colle permunitum, quod ab infirmo Regulo Christiani nominis tenebatur, cui *Petro Croficcio* nomen erat: Id his in locis ad sustinendas *Turcarum* incursiones magnam habere opportunitatem, apparebatque magno Christianorum incommodo, in Barbarorum potestatem esse deveniturum, nisi communi finitimorum auxilio adversus *Turcas* defenderetur. Substinuerat diu *Croficcus* insultantium, perpetuoque insidiantium *Turcarum* arma, sed is, ut erat tenuissimarum virium Regulus, viribus diffidens, totiusque viciniae periculum ostendens, ad *Ferdinandi* Regis, *Paulique* Pontificis auxilia decurrerat, ut eorum matura adjutus ope, sese, atque opidum tueretur, *Ferdinandi*

namque plurimum intererat, longe a suis finibus Barbaros arceri, Pontifex autem suæ pietatis, & officii esse meminerat, tueri Christianum nomen adversus impios: jamque conscriptis *Anconæ* cohortibus, & opportuno tormentorum instrumento, atque item commeatu liberaliter adjuvare nitebatur: Quæ cum referente Kal. Febr. ad Senatum *Venerio*, Ravennates didicissent, maxima voluntate ad parandum commeatum, remque omnem juvandam se dedere: verum frustra, quia brevi Turcæ *Cliffa* potiti sunt. Cum autem per hos dies *Andreas Matthæus Palmerius* Cardinalis, vitam cum morte commutasset abessetque ab urbe, *Accoltus* Cardinalis, Archiepiscopus noster, coacto ad III. Id. Aprilis Senatu, *Ravennates*, patronum civitatis adoptarunt *Joannem Mariam* è Monte Cardinalem, quem *Paulus* Pontifex superiore anno, ea dignitate ornaverat. Insequens annus præclarum Pontificis habuit studium, qui cum maxime doleret, *Carolus* Quintus Cæsarem, & *Franciscum* Galliarum Regem tam acerbe inter se dissidere, ut labentibus succurreret Christianis rebus, quas *Solimanus* Turcarum Princeps ea ductus occasione, vehementer opprimeret, Longum iter, & senili ætati ipsius vehementer contrarium, Dei, & pacis conciliandæ causa, *Nicæam*, quam ad urbem ipsi etiam, Pontificis adducti precibus, Principes se contulere, profectus est, ibique, licet vera, & perpetua pax non potuit confici, tamen optimi Pontificis opera, decennales factæ sunt induciæ. *Romam* reversus *Paulus*, Ravennatem *Boni Jesu* consociationem, iis servatis legibus, quas *Hieronymus Malusellus* ejus Rector præscripserat xv. Kal. Novembr. titulo beatæ *Margheritæ* confirmavit. Militari gloria hoc tempore Cæsar, *Ludovicus*, *Raphael Rasponii Rasponi* filii *Camerrino* bello, quod Pontifex *Rrancisco Maria Ruvere* Duce *Urbini* demortuo, urbem illam recuperaturus, indixerat: *Firmano* item & *Perusino*, quæ insecta sunt, copias ductantes egregie florebant, cum & oppugnandis urbibus, & præliis ineundis optimi Ducis famam præclare sustinerent. Anno supra millesimum, quinquagesimum, trigésimo nono; qui mihi natalis fuit; *Ravennatium* habuit religionem, qui Senatus consulto III. Id. Maji decreverunt, diem D. *Romaaldi* civis *Ravennatis*, ex nobilissima, ut ibidem etiam dicitur, *Honestorum* familia, festum, solemnem cerimoniam, oclusisque omnibus tabernis, & indicto justitio agi: Magistratusque civitatis ad *Classensem* in urbe *Ravenna*, ædem procedere, ibidemque ad impetrandam a Deo pacem & veniam, Divum illum advocatum invocare. Præerat per id tempus huic Provinciæ Præses, *Joannes Guiditionus*, Lucensis, *Forisempronii* Episcopus, qui perpolitus eleganti admodum eruditione, *Etruscas* Musas felicissimè coluit: cum præsertim *Annibalem Carum* a secretis haberet eo eloquentiæ & studii genere longe clarissimum. Cum autem rarò admodum Senatores, ceterique magistratus *Ravennates* convenirent hoc tempore, & Senatum conflarent centum patres, ex eo numero *Guiditionus* octo & triginta delegit, ex una familia, tantum unum, qui Magistratui Sapientum adjuncti, eadem auctoritate, qua Senatus; præterquam Prætoribus, Medicis, ludimagistris creandis, confirmandisque, bonis Republicæ alienandis, tributis imponendis, mittendisque *Romam* Oratoribus; valerent, & quaque hebdomada, saltem bis convenirent. Magistratus autem Sapientum ex quinque constaret, qui in prætorio assidue omnes die residerent: noctu, saltem duo. Quæ Pontifex omnia, *Ravennatibus* per *Urbertellum Gordium*, & *Antonium Raccum* Oratores suos id efflagitantibus po-

A ltero anno, confirmavit. Postero extremo anno *ANN.*
Joannes Maria Montes Cardinalis, & hujus, uti *MDXL.*
docuimus civitatis patronus, Legatus in Provinciam venit, & omnibus officiorum generibus a *ANN.*
Ravennatibus cultus. Proximo *Hieronymus Ma-* *MDXLI.*
lusellus Ravennas, de quo supra diximus, consociationis *Ravennatis* Boni Jesu primus Rector, *xiii. Kal. Septembr. Ravennæ* moritur, neque dissimilis vitæ, mors fuit, cum toto morbi cursu, quo per quatuor circiter menses tabida, assiduaque febre & destillatione decubuit, incredibilem servavit non modo animi, corporisque, sed vocis, ac vultus constantiam. Antequam collocaret se in lecto, candelam certis precationibus expiatam, quo ex vetustissimo Ecclesiæ more, ad eos, qui animam agunt, piè obfignandos utimur, apud cubile, ex Christi Dei, & aliquot Divorum imagine appendit, eaque obfignari se velle dixit: inde quasi præmonstratus sibi vitæ fuisset exitus; quamquam se tradidit totum Divinæ voluntati, tamen cum remittere se morbus sæpius visus, nonnullam Medicis spem præbuisset, nihil profecturos illos dicere, morbus ille sibi diuturnus esset, supremusque futurus; interea quæ Medici imperassent, aut assidentes; licet molesta admodum sensibus acciderent, libenter accipere, & iis abstinere, quæ ab illis verita, sibi grata fuissent plurimum, ut in continenti, molestissimaque siti, aqua: ita Divina sibi esse jussu servanda, ita illatum sibi, ob peccata sua morbum, ideoque pœnam æquo animo, & summa voluntate ferendam affirmabat. Statim autem ut lecto decubuit, sacros suæ consociationis viros jussit accurate, ut quod æs alienum, tametsi exiguum, pauculos ante morbum dies, contraxerat, confestim dissolverent, ab egentibus; quibus ipse perliberaliter triticum & pecuniam mutuo dederat; ne quid repeterent, omnia se illis condonare. Ceterum ubi ingravescere cœpit morbus, accito scriba, Rectorem, successoremque sibi *Zachariam Pedercinum*, ad eam diem in eodem conventu socium instituit, mox testamentum fecit, inde se totum Divinarum rerum contemplationi dedit. Vehemens illum habebat desiderium sanctissimæ sæpe sumendæ Eucharistiæ hostiæ, sed acri destillatione, tussique impeditus, vix id illi ter datum est. Terra demissus, nudatis nixus genibus, eam primùm accepit, deinde sedens in lecto, & suorum sacerdotum manibus sustentatus: tanta autem semper veneratione, tot lacrymis, suspiriisque, quas etiam in ipsis, qui aderant, excitabat, ut magnum afferret cælestis gaudii in omnibus sensum. Quo postremùm illam accepit die; fuit autem is, quo beatissimæ Virginis Deiparæ in cælum migrationem. *xviii. Kal. Septembr.* jam inde ab Apostolorum temporibus colimus; eo quoque die, sacro oleo inungi, & respondere ipse *Zachariæ Pedercino*, novo Rectori, inungenti voluit, cum tres tantum adessent sacerdotes, & ex iis duo, *Simon Crespolus*, & *Philippus Solarolus*, septem *Davidis* psalmos, pœnitentiales vocatos, recitarent: neque enim curabat, in cubiculo adesse multos, & qui officii causa salutatum accedebant, aut officiose & ipsi statim dimittebantur, culpa in gravitatem morbi rejecta, aut introducti, cum undique silentium esset, haud ita diu post sponte abibant. Postquam verò multa, de rectè agenda vita, & de pace socios suos monuisset, & manu in Crucis effigiem ducta, illis id cum lacrymis flagitantibus, benè dixisset, paucis diebus antequam migraret ex hominibus, cum adessent *Zacharias Pedercinus*, & *Philippus Solarolus*, extenta in cubiculi angulum manu, illic est, inquit; *codæmonem* intelligens; ejus nihil timeo; altero-

ANN.
MDXXXIII.

703

ANN.
MDXXXIX.

704

roque post die ad lecti pedes esse dixit, specie bajuli: petere autem a Deo, ut propria illum forma numquam videret. Ubi vero jam appropinquaret interitus dies, duo sibi signa dixit fuisse visa, reliquum esse tertium: inde quam paraverat, propius ad moveri candelam, lucernamque jussit perpetuo ardere, ne illis imprudentibus abiret. Mox præcepit, ut sibi animam agenti, rara verba pronunciarent, & aliquando sanctissimum *Jesu* nomen, ejusque beatissimæ matris, & Divorum aliquot, ac primam Symboli Apostolici vocem, repeterent. Interea ipse modo in Christi Cruci suffixi, modo in sanctorum intueri imagines, perpetuo tamen; ut colligi facile poterat; in altissima contemplatione defixus, beatæ vitæ desiderio flagrans; quod non semel verbis expressit; ita nonnunquam ea repetebat nomina, nihil ut fuerit sibi opus ea in memoriam revocare. Tandem XIII. Kal. Septembr. ad vesperam, *Philippo Solarolo*, qui illi, omni ferè tempore assederat, ad se vocato, dexteraque indicans, incredibili faciem hilaritate perfusus, illic sunt, inquit, jam advenere, aliis deinde pronunciatis verbis, quæ, quod summissa vox nimis esset, nequaquam potuere intelligi: Nec diu post, lætus admodum, inclamat clara voce, mutandum sibi cælum, & ad moveri candelam accensam jubet, ac postquam aliquandiu manibus supplicibus attentè Deum precatus est, animamque *Jesu* Christo commendavit, & illius cruci suffixi imaginem magna pietate amplexatus, osculatusque est, ter seipsum candela in Crucis effigiem ducta, obsignavit. Ea deinde *Philippo* reddita, ac ut removeretur jussa, non ante, inquit, migrare potest anima è corpore, quam Deus jusserit: pauloque post, denuò mandat candelam ad moveri, cancellatisque ad ventrem manibus, hora noctis altera, ita uti erat supinus, exhalavit animam. Funus summa frequentia celebratum, cum odor suavissimus latè feriret omnium nares, & prodigia aliquot visa fuisse testetur *Philippus* idem *Solarolus*, in eo, unde hæc excerpimus, *Commentariolo*, qui de tanti viri obitu est, ad insignem Christiana probitate viduam, *Angelam Columbam*, cognomento *Lupatellam*, Joannis filiam. Fuit autem *Hieronymus* excellenti virtute vir, incitato ac planè ferventi spiritu, & studio Divini cultus ardentissimus. Primus fertur, qui apud nos, *Bernardini Ochini* Senensis, fucatum, seditiosumque sensum, cum *Ochinus* ad eum salutandum, fama permotus hominis, *Ravennam* venisset, noverit, quamquam adhuc *Ochinus*, scelus, & flagitium quod coquebat animo, altissimè comprimeret: Multi, *Hieronymum* viri nobiles plurimum venerati sunt, & *Hercules Gonzaga* Cardinalis, summis, maximisque Princeps virtutibus cumulatus, cum aliquando se *Mantuanum* Hieronymus, ob suæ consociationis negotia contulisset, valde suspexit: Eodem hoc anno *Paulus* Pontifex, pristinae suæ pietatis, & constantiæ tenorem secutus, ab *Roma* æstuoso itinere, improbantibus medicis, ut *Carolo* Cæsari, in *Italiam* è *Germania* redeunti, ejusque in urbe *Luca* congressum obnixè postulanti, satisfaceret, via *Cassia*, illuc se contulit. Ubi postquam cum illo, *Algerium* infelicitè petituro; in qua etiam expeditione *Raphaël Rasponus* inclaruit; de pace cum *Francisco* Gallorum Rege, facienda frustra tractavit, decretumque est, ut Concilium, quod petebat Cæsar, & ut rectè peragi posset, Pontifex exoptabat potius quàm, vigentibus inter Reges odiis, sperabat, in annum sequentem indiceretur, per *Pistorienses* montes *Bononiam* contendit. Ad nuncium adventantis Pontificis, tres confestim ad eum ora-

tores, coacto. XVIII. Kal. Octobr. Senatu, destinantur a *Ravennatibus*, Octavianus Bellinus, *Paulus Zaronus* jurisconsulti, & *Cæsar Rasponus* cohortis Præfectus: quibus *Bononiam* profectis, & Pontifici nomine civitatis gratulantibus, petentibusque ut *Ravennam* accedere dignaretur, benignè respondit, se omnino, quæ postulassent, libenter facturum, & de mandatis, quæ tum exhaurire contenderent, *Ravennæ* acturum. Quæ cum essent *Ravennam* allata, compleverunt ingenti lætitia civitatem omnem, statimque Decemviri creati, qui tanti excipiendi Pontificis curam susciperent: Fuere autem *Camillus Thomajus*, medicus, *Franciscus Martinellus*, Petrus Andriolus, *Lucius Monaldinus* jurisconsulti, *Bartholomeus a Sale*, Alexander Guicciolus, *Joannes Pignatta*, Marcus Antonius Abbiosius, *Bernardinus Cataneus*, & *Petrus Paulus Aldrovandinus*. Horum opera ac studio; cum nihil a nobis augustinus, & opulentiùs excogitari, præstarique potuisset; *Ravennates* triumphalibus portis erectis, pictisque aulæis exornatis parietibus, viis, versicoloribus pannis, ipsisque virentis juniperi, & lauri foliis, alacriter & benigne omnibus hominum ordinibus, sacrorumque virorum obviam effusis, Pontificem excipiunt, neque fuit civis, qui non certum domi familiarium Pontificis numerum sponte acceperit. Fuit hic dies Sexto Id. Octobr. anni MDXLI. elegantissimis *ANN. MDXLI.* *Joannis Minghini* Jurisconsulti, poetæ clarissimi latinis carminibus celebratus. Ab *Ursicina* 706 porta; ubi *Augustinus Caballus* Jurisconsultus, Magistratus civitatis tunc Princeps, claves illi urbis, aliquot Latinis additis verbis, obtulerat; Ad *Ursianam* ædem primum progressus Pontifex, ubi de more Deum esset precatus, Divique *Apollinaris*, *Ravennæ* tutelaris, subsidium implorasset, ad *Portuensium* Canonicorum cœnobium divertit. Ibi *Augustinus Caballus* idem, brevi Latina oratione, & *Ravennatium* lætitiâ explicavit, & civitatem Pontifici plurimum, commendavit. Postridie ejus diei, mane cum omnibus, qui secum aderant, Cardinalibus, ceterisque Antistitibus, ad mare se contulit: a prandio sacrarum Virginum *Corporis Christi* domum, Arcem, D. *Mariæ Rotundæ*, Divique *Vitalis* templa, invisit. Tandem Quarto Id. discedens, *Cerviam*que primo, mox *Cæsenam* adiens, modicis itineribus, *Romam* regressus est. *Ravennæ* cum esset, paterne ac liberaliter, maximeque familiaris *Ravennates* omnes semper complexus atque allocutus, universalem de se, ingentis prudentiæ & caritatis opinionem, in *Ravennates* jam insinuatam, admirabiliter confirmavit. Tamen si *ANN. MDXLIII.* non defuere, qui ob tributum septem millium & quadringentorum aureorum, ad tres annos, civitati paulo post impositum, maxime commoti sint, præsertim quod cum triennium minime excessurum, in diplomate affirmasset, perpetuo deinceps, ad hanc diem, fuerit conferendum. Qui tamen æquiore animo, non modo a *Ravennatibus*, & ceteris *Flaminiis*, sed ab omnibus, qui Pontificiæ ditioni subiciebantur, ad tercenta aureorum nummum millia exactum tributum æstimabant, ii conferebant omnem culpam, in necessitatem; cui parendum esset. Nam per hos dies Turcarum Rex *Solymanus*; quem alii *Seleimanum* appellant, hancque vocem, *Solomonem*, exprimere asserunt; classem ingentem instruxerat, & undique bella inter Christianos Principes æstuabant: quæ brevi post tempore inter *Franciscum* Gallorum Regem, & *Carolum* Cæsarem maxime sunt consecuta. Horum autem bellorum cum maxima pars in *Gallia Cisalpina*, & *Subalpina* provincia conficeretur, in illis stre-

ANN. M.
DXLIII.

nuam navarunt operam *Ludovicus Rasponus* alæ equitum, sub *Sfortia Pallavicino*, præfectus; *Lunardus Lunardius*, sub *Petro Strozza*, & *Joannes Aldrovandinus* Sebastiani filius, qui eo, quod in subjectis, *Ceresole* campis, commissum est, proelio, magnam laudem adeptus est. Hoc tempore *Leonellus Pius*, & *Hippolyta* ejus uxor, eorumque posterum, ipsa potissimum petente *Hippolyta*, cives, patriciique *Ravennates* fiunt. Haud ita multo post *Cæsar*, cum ob *Philippi* Lantgraviæ *Cattorum* Principis, & *Joannis Friderici* Saxonum Reguli, defectionem, Germaniam edomaret, eo bello *Cæsaris Rasponii* virtus, in *Tanavertana* oppugnatione, ceterisque præliis, quæ tumultuaria potius, quàm justa committebantur, enituit: nec minus *Ludovicus* frater, centenariæ alæ equitum Præfectus, spectatæ virtutis laudem promeruit. *Joannes* etiam *Aldrovandinus* Pandulfini filius, ab *Malatesta Malatestio*, veteranis militibus, quas lanceas fractas vocant, suis præfectus, ad veram gloriam adspiravit. Anno MDXLV. pridie Id. Junii *Corradus* spiritus sancti Abbas, *Hieronymus* eques, & *Joannes Antonius*, è vetusta omnes & nobili *Grassorum* Bononiensi familia, civium & patriciorum *Ravennatum* numero adscribuntur. Cum verò quæ a *Pado* *Ravennam* fossa pertinebat ob coenum fundo inhærens, jam esset navigationi inepta, *Alexander Guicciolus*, & *Franciscus*, Bartholomæusque *Columbi* cognomento *Lupatelli*, fratres, per fossam *Porcolam*, quæ ipsorum erat *Lupatellorum*, usque ad *D. Petri* in armentario, inde per *Guiccioli* paludes, brevior via novam postero anno deduxerunt: Senatu illis, quartam ejus vectigalis partem ob id pridie Kal. Novembr. tribuente.

ANN.
MDXLVII.

Annum quadragesimum septimum supra millesimum quingentesimum, qui in Germanici belli ferme tempus incidit, fecit *Ravennatibus* funestum *Julii Ferretti* interitus; qui pietate & doctrina ornameto civitati fuerat. *Nicolao* patre genitus, *Joannem Petrum Ferretum*, Lavellinatum Episcopum, fratrem habuit: ipse jurisconsultus, ex scriba, factus, cum multas pro patria legationes obiisset, sub *Petro Toletano*, *Neapolis* Prorege in multis *Apulie* *Daunie* provinciis, Regius judex, latronibus vias purgavit, eamque opinionem integritatis & probitatis de se excitavit apud omnes, ut Proregi carissimus, ad amplissimos honores maximis itineribus propediem adscensus videretur, nisi eum mors rapuisset. A *Clemente* Pontifice eques & Comes Palatinus, est factus: & quamquam assidue erat multis negotiis impeditus, nocturnas tamen horas, & statim pransus ac cænatus, sæpe etiam inter scyphos; erat enim cibi somnique parcissimus; in studiis litterarum insumere consueverat. Unde complures exstant libri, de veteri præsertim illustrata, instaurataque militia, de re navali, responsa item de singulari certamine. Decessit summa religione, uti pium decet Christianum, in opido sancti *Severi*, quod est in *Apulia* *Dauia*; ibique in æde *Trinitatis* sepultus Octavo Id. Mart. Non deerant tamen alii cives, qui pari gloria, & studiis optimarum artium, ornameto civitati essent: Nam *Joannes Baptista Rubeus* Carmelitanus Theologus, *Ravennæ* natus, originem *Parma* ducens, cum doctrina & dicendi exercitatione valeret, sacris concionibus eloquentia non minus quàm pietate religioneque refertis, totius *Italiae* & *Siciliae* aures, non absque immortalis; ut puto, laude circumsonabat: ad seque vocatum hoc tempore *Paulus Tertius* Pont. Max. ex eorum numero voluit esse, qui in *Gymnasio Romano* divinos libros publice interpretarentur. In quo se munere ita gessit, ut non mo-

A do multi gravissimi viri, ejus auditores scriptis exciperent, quæ ipse voce interpretaretur, sed Pontifex illum eis adjunxerit, quos doctissimos undique selegerat, qui ipso prandente; id enim solum tempus optimo Pontifici a curandis Reipublicæ Christianæ negotiis, vacabat; disputarent de rebus divinis: quarum disputationum, inter reliquos, socium habuit *Cornelium Mussum*, cucullatum Franciscanum, quem paulo post Episcopum *Bitontinum* Pontifex fecit: majora *Rubeo* elargiturus, quorum maximam & summam significationem dederat, nisi omnem eventum mors *Pauli* antevertisset. Atqui parcius hoc loco sim est necesse, ne, quod hominis virtuti debetur, ab omnibusque *Ravennatibus*, ut alios taceam, est satis cognitum, id affinitati datum plerique putent, aliorum fortasse calamis describendum. Insigni etiam militari laude, hoc tempore *Fabricius Sgropulus* *Ravennas*, *Cæsaris*, de quo supra diximus, frater, ductor militum, in *Transalpinis* etiam regionibus enituit: cum præsertim apud *Joannem Jacobum Medicum*, *Mariniani* Marchionem, *Italorum* peditum, ac tormentorum *Caroli* *Cæsaris* Præfectum, in bello *Sicambro*, in *Divoduri Mediomatricum* opidi expugnatione, & in *Germanico* adversus Lantgravium summus coactor agminis, ac ejus vicarius sæpe fuisset. *Ravennæ*, *Camillus Thomajus* medicus insignis, ea gloria fruebatur, quam *Venetis*, omnium consensu adeptus fuerat; cum præsertim ea in re satis secundo eventu sit usus, quem comitem illi arti, plerique etiam ducem, faciunt; ut a nobis eo dialogo, satis; ut opinor, accurate ostensum est, quem de ignorantia, improbitate, & infelicitate medicorum inscriptum, *Julio Ruvereo*, *Urbini* Cardinali, *Ravennatiquæ* Archiepiscopo, dicavimus. De Febribus, deque humani corporis morbis, & ad Tyrones de medicinæ primis rudimentis commentarios in vulgus extulit. Moritur clarissimus hic medicus *Ravennæ*, cum diu calculo in vesica laborasset, anno MDXLIX. quem haud ita multo ante *Benedictus Accoltus* Archiepiscopus, non absque veneni suspitione *Florentiæ* decedens, in *Divique Laurentii* sepultus, præcesserat; cum annos quinque & viginti, *Ravennati* Ecclesiæ præfuisset. *Paulus* Pontifex, qui amplissimi hujus Archiepiscopatus dignitatem pæne obrutam dolebat, cupiebatque eam in pristinum, si fieri posset, restitui, oblatam occasionem libenter arripiens, *Ravennatem* Archiepiscopatum *Rainutio* demandavit, ex *Petro Aloysio*, filio, nepoti, & *Octavii* *Parmensis* Ducis *Alexandrique* Cardinalis *Farnesii* fratri: atque id eo libentius, quo *Rainutium* videbat ad id muneris aptum, quippe qui cum esset adhuc adolescens, *Pataxii*, & *Bononiæ* diligenter ad litterarum studia incumbens, ingentes in philosophia, ceterisque bonis artibus, progressus fecerat, græcæ potissimum & latine doctissimus. Cumque antea eques *Hierosolymitanus* esset, *Venetiarumque* Prior; is sacerdotii *Hierosolymitani* titulus est; ita ingenue se, liberaliterque gesserat, ut *Paulus* avus anno MDXLV. cum annum ætatis decimum quintum *Rainutius* ageret, sancti *Angeli* adjecto titulo, Cardinalem eum fecerit, *Picentinamque* & *Anconitanam* provinciam administrandam, Legato, tradiderit Legati ad Pontificem, qui de novo Archiepiscopo gratias agerent, pridie Non. Octobr. creati *Jacobus Spadolarinus* jurisconsultus, & *Antonius Raccus*. *Rainutius* Archiepiscopus *Ravennas* factus, undique monumenta exquirat, quibus restitui pristina Archiepiscopatus dignitas posset. Verum id nobile consilium, mors *Pauli* Pontificis, quæ paulo post, eodem anno est insecuta, op-

ANN.
MDXLIX.

ANN.
MDL.

709

ANN.
MDLI.

oppressit. Sufficitur insequenti anno in *Romanum* Pontificatum *Julius Tertius*: qui statim annum sæcularem aperuit. Ad illum oratores. xvi. Kal. Martii destinati sunt *Joannes Arigonius* medicus, *Cæsar Rasponus* cohortis Præfectus, *Hieronymus Ruginus* jurisconsultus, & *Matheus Faber*, medicus. Præerat hoc tempore, multis ante annis Legatus universæ *Flaminie* *Hieronymus* Cardinalis *Capoferreus*, qui *Ravennæ* in *Portuensi* cœnobio habitabat. Hic cum ob finitima, de quibus memorabimus, *Mirandulana*, *Senensiaque* bella, ne prudentis Principis officio deesset, venisset in sententiam muniendæ urbis, urbanorum primo, deinde agricolarum censu habito, jubet, qui essent apti militiæ in promptu adesse omnes, sibi que contum fraxineum pedestrem, aut tormentum manuarium, & galeam comparare unumquemque: mox pluribus locis propugnacula, summo agricolarum incommodo, qui acribus minis ad id laboris, maximam partem, compellebantur, extruxit: quorum tamen vix unus, aut alter, qui lateritio pariete convestiebantur, adhuc supersunt. Quamquam autem pronunciatis edictis, latisque legibus plane sanctis, omnem vitiorum occasionem tollere nixus fuit, a suis tamen familiaribus nonnullis, multa passim summa licentia, libidinose, petulanterque tota urbe committebantur, sic ut infamiæ nota, quandoque etiam ob id attingere Cardinalem auderet: ut *Pinum* sylvas omittam, malo, novoque exemplo plane destructas, dum non ejus modo familiæ usibus, sed aliorum præterea multorum ligna, aulicorum gratia, vulgo cæderentur. Ad hæc accedebant vigiliæ, quæ ad muros urbis diligentissime; quod aliqui deridebant; singulis noctibus crebræ positæ, circuebantur; eas si quis agere non potuisset, pecuniæ numerabantur, quibus deinde aliquot administris stipendia erant constituta. Eadem bellorum suspitione commotus, *Brunorum Zampeſcum* juniorem *Antonelli* filium, undecim natum annos, ad se Forum *Livii* accitum, & a *Britoniano* Episcopo adductum, in custodiam tradidit; statimque Forum *Pompilii*; quod *Antonellus* pater, a *Paulo* III. Pontifice Maximo decem illi nummum aureorum myriadibus numeratis, anno MDXXXV. in perpetuum pro se & posteris acceperat; ingressus est, quod affirmaret, vereri se, ne *Galli* opidum occuparent: cum tamen non deessent, qui *Capoferreum*, ut est hominum genus suspiciosum natura; pecuniam potius, filio, ab *Antonello* nuper demortuo, relictam, expetiisse, quam *Gallos* metuisse suspicarentur. Tandem tamen *Julii Tertii* Pontificis jussu, *Brunorus* e custodia emissus, in principatum suum restitutus est. Sub id tempus, initio anni MDLI. *Rainutius Farnesius* Alexandri Manzoli *Bononiensis*, *Philippi* filii, fidem, integritatem, labores, quibus perpetuo usus est, remuneraturus, *Tuduranum*, *Aquilianum*, *Bagnolum*, *Molendinum* vetus, *Vallis Pondi* dimidium, opida ab Archiepiscopatu *Ravennati* distracta, dono dedit: intereaque multorum civium *Ravennatum* militaris virtus, mirabiliter, *Mirandulano* *Senensique* bello eluxit, *Mirandulanum* bellum inde originem traxerat, quod *Octavius Farnesius*, *Parmæ* Dux, verebatur, ne *Cæsariani* illam urbem raperent; cum hujus rei minime levia indicia, in *Petri Aloysii* patris interitu habuisset: nam eo; dum viveret adhuc *Paulus* Pontifex; crudeliter interfecto, *Cæsar Placentiam*, per *Ferrantem Gonzagam*, occupaverat. Itaque cum subsidium a *Julio Tertio* Pontifice postulatum, non impetrasset, consuleretque *Julius*, ut auxilia sibi, unde posset, melius, compararet, *Octavius* ad *Gallorum* Regem ver-

A
B
C
D
E
F
sus, inde præsidium habuit ad tuendam *Parmam* aptissimum, cum interea *Ludovico Raspono* cohortis præfecto, assidue circa urbem uteretur; ususque semper fuisset, nisi *Ludovicum*, *Joannis Baptistæ* *Montis* litteræ *Romam* revocassent. Cum igitur *Carolus* *Cæsar* præsidii *Galli* certior esset factus, conquestus est apud Pontificem per litteras graviter, in *Italia*, *Gallorum* adventu, ignem accendi. Pontifex, qui ab *Octavio* nihil tale decretum iri, se incio, inconsultoque putabat, ubi didicit rem, maxima molestia affectus est, non solum quod præclaram urbem ab *Ecclesiæ Romanæ* ditione ad *Gallos* abstractam intueretur, sed quod *Cæsari*, *Parmam* *Octavio* adimere volenti, receperat curaturum, ut ne quid mali, incommodive ad *Cæsarem* rediret. Itaque & se *Cæsari*, per Legatos & litteras purgat; & coactis copiis, *Parmam* obsidere, *Gallos* & *Octavium* pulsurus, instituit. Interea a *Gallis*, *Petroque* præsertim *Strotia*, & *Cornelio Bentivolo*, ut *Parmensem* obsidionem averterent, *Mirandulæ* milites cogeantur. Quamobrem Pontifex, ne quid *Bononia* consequerentur incommodi, fratris filio, juvene forti, *Joanne Baptista Monte* Imperatore, copias ad circumvallandum illud opidum mittit: qui *Montes*, *Ludovicum Rasponum* *Ravennatem*, *Vincentii* Nobilis cohortis Vicarium, statim fecit universi exercitus Legatum. Mox *Ravennæ* imperat ex agro, calones cxxx. plaustra xx. & juga boum totidem. *Ravennates* ut iis, atque aliis huic bello necessariis præsto essent, pridie Kal. Junii, quaternarios ex Senatoribus suis in id munus creant, *Cæsarem Rasponum* cohortis Præfectum, *Hieronymum Monaldinum*, *Hieronymum*, & *Augustinum Pignattas*. Sed copias interea *Galli* ad *Crevalcorum* admovent, quod est in *Bononiensium* finibus opidum, quamquam non septum mœnibus, tamen optimo aggere ac fossa, in qua satis alta erat aqua, duabusque antiquis portis, & turribus munitum. Id si a *Gallis* fuisset occupatum, non est dubium, cum posset adhuc multo melius muniri, quin tuta futura esset *Gallis* statio, unde quotidie ad *Bononiæ* portas excursions fieri, & *Parmensis* obsidio removeri facile potuissent. Ceterum cum ejus opidi præsidio *Ghinulfus Serugus* *Forolivianus*, spectatæ virtutis Dux, cum peditibus ccc. esset; qui paulo ante portam aggeribus muniens, plerisque eam provinciam irritam dicentibus, quod opidum defendi, adversus tanti exercitus impetum, non posset, se pro *Romana* sedes vires omnes suas, vitamque ipsam libenter profusurum responderat; oppugnantibus hostibus sese intrepide cum suis opposuit. Quam in propugnatione cum *Andreas Indivinus*, cui novum a *Sale* cognomentum est, civis *Ravennas*, *Ginulfi* cohortis vexillifer, fortissimi militis nomen acerrime depugnans promeruisset, gena ictu sclopetti graviter trajecta, de muro est dejectus: quapropter *Joannes Franciscus Ossius* item *Ravennas*, qui juxta illum fortiter, ac strenue dimicabat, vexillo statim accepto atque erecto, id animi hostibus ademit, quod *Andrea* concidente acceperant: cum præsertim *Ossius* nihil mortem timens, virtutis bellicæ exemplum, vel hostibus, præberet. Quo etiam loco *Aldrovandinus Aldrovandinus*, & *Cæsar Ossius*, *Joannis Francisci* frater, *Ravennates* adolescentes, intrepide de aggere propugnantes, multis hostium interfectis, irruentes & egregie oppugnantibus sustinuerunt, sic ut re infecta, desperataque provincia, non absque singulari *Serughi* laude, descefferint. Haud ita diu post *Joannes Baptista Montes*, ne in otio militem haberet, cum ad *Bonportum* castra posuisset, accepissetque *Gabrielem Talia-*

ferrum, cum equitum ala; *Mercurium Baliardum*; *Paulum Taliaferum*; *Hludovicumque Carissimum*, cum suis peditum cohortibus, *Parmenses* omnes integræ fidei, ac spectatæ virtutis Duces, ad *Mirandulam* contendere, ipse primo *Orlandinum Pistoriensem* cum sclopettariis trecentum trans *Scultennam* amnem præmisit, qui aggressus hostes fortiter pugnans, occubuit; & paulo post cum *Areanito* Macedoniæ Principe, plurimisque veteranis militibus, in quibus *Pinus* & *Cæsar* Offii *Ravennates* fratres eminebant, juvenili potius ardore, & multo maiore virtute, quam consilio ad eisdem profectus, egregie ante alios pugnans, in locum, hinc præalta fossa, illinc præruptis rupibus angustatum, imprudenter deductus est; ubi ab hostibus circumventus & vulneratus; quemadmodum & *Macedoniæ* Princeps; temerarii fortasse ausus poenas dedisset, nisi *Pinus Offius*; qui juxta illum e pedibus pugnabat, cum esset equus, in quo erat, sclopetti ictu interfectus, opem magna voce Imperatori clarissimo imploravisset: statim enim *Hludovicus Rasponus*, cum plerisque suis equitibus accurrens, cum ferre subsidium recto itinere non posset, aditu ab hostibus intercluso, manifesto se mortis periculo obijciens, ex præalta ripa; equum, cui infidebat; sex militibus ex suis subsequi iussis; inferius præcipitem se dedit, inque hastatorum hostium cuneum irrumpens, omnes fudit ac fugavit, cum ipse quidem incolumis evasisset, equus tamen, in quo erat, cognomento *Belladona*, decem vulneribus hastatorum hostium, & aliquibus sclopettariorum ictibus fuisset affectus. Tanto periculo *Montes* & *Areanitus* liberati, ingentibus actis *Raspono* gratias, laudatque mirum in modum virtute, cum carissimum habuerunt. In *Mirandulana* deinde obsidione, *Rasponus* cum multa fortiter ac prudenter, tum illud in primis egit, quod *Horatio Farnesio*, *Octavii Parmensis* Ducis fratre cum multis cohortibus *Parma* ad *Mirandulam* se recipiente, & ab *Joanne Baptista Monte*, qui eam de speculatoribus profectionem noverat, ad *Secchiam* amnem, quem *Gabellum* veteribus fuisse opinamur; deprehenso, *Rasponus* una cum plerisque nobilibus viris, gregariisque militibus, reliquos antegressus, primus fuit, qui irrueret in hostes: ibi in casside sclopo ictus, nihil tamen; pila leviter attingente & elabente; accepit incommodi, cum equus, tribus pilis, & duobus pedestris lanceæ ictibus vulneratus esset. In ceteris deinceps tumultuariis proeliis, quæ quotidie committebantur, fortissime semper dimicavit. Quo loco illud non esse prætereundum silentio putavimus, quod cum per speculatores, *Joanni Baptiste Monti* significatum esset, *Horatii Farnesii* familiæ magistrum, *Parmam* ut proficisceretur, egredi e *Mirandula*, ille confestim præmisit *Rasponum*, qui hominem persequeretur, quod ita diligenter fecit *Rasponus*; ut hominem circiter decem milliaribus procul a castris fuerit affecutus, quem tamen alium simulans esse, ob eam, qua *Farnesiam* gentem prosequabatur, observantiam, incolumem, intactumque dimisit, cum ad sexaginta millia nummum aureorum, quæ ille familiæ magister secum habebat, rejecisset, contempsissetque: ea namque præda magnam partem, sibi, & iis, qui fuerant cum infecuti, tribuenda videbatur. Sæpius etiam non dispari virtute *Montis* sarcinas & impedimenta ex hostium manibus eripuit, tametsi hostes numero longe præstarent. In una autem harum digladiationum adeo in femore ictu velitaris hastæ vulneratus est, ut medici de ejus salute ac vita desperaverint, ad extremum tamen convaleuit. Eodem hoc bello *Joannes Aldrovandinus*, Pan-

A *dulfini* filius, apud *Camillum Urfinum* meruit, & quidem tanta virtute, ut honorificis eam literis, quas nos legimus, *Ursinus* plurimum extulerit. *Vitalis* etiam *Indivinus* cognomento *Salius*, quatuordecim equitibus suo sumptu, secum ductis, apud *Troilum Rubeum* *Parmensem*, sancti *Secundi* comitem, ad clarissimam ac plane Regiam *Petri Mariæ* patris gloriam adspirantem, militavit: atque eo maiore virtutis fama, quod cum plerique illi, apud *Rubeum*, invidiam conflassent, ipse tamen præstantibus factis, adeo ejus gratiam promeruit, ut exacto bello discedentem, *Rubeus*, mucrone equestri, & balteo donaverit: quo munere admodum extollere *Vitalis* gloriam *Rubeus* est visus, cum mucro ille & balteum *Petri Mariæ* patris fuerint; viri sua ætate, divinæ propemodum virtutis gloriam, rebus bello maximis gestis, omnium principum virorum consensu, promeriti; quem ob id *Franciscus* Gallorum Rex non modo universo peditatui præfecerat, sed; qui tunc honos maxime rarus *Italici* contingebat; in equestrem D. *Michaëlis* ordinem, nono abhinc anno, adscripserat. *Mirandulano* bello, pace a Pontifice cum *Gallis* facta, absoluto, cum *Joannes Baptista Montes* eodem ferme vestigio temporis occubuisset bellum *Senense* inde ortum est, quod *Senenses* anno MDLII. expulso ex urbe *Hispanorum* præsidio, *Gallis* se dedissent: id cum ægre *Carolus Cæsar* tulisset, comparato exercitu, quem *Cosmus Medices*, *Florentiæ* Dux, *Neapoli* & *Mediolano*, maximam partem, evocaverat, *Senarum* oppugnationem, *Joanne Jacobo Medice*, *Mariniani* Regulo, copiarum Imperatore, aggressus est; cum ex adverso *Petrus Strozza*, Gallorum Regis in *Italia* Vicarius, tum ex *Mirandula*, tum ex *Gallia* mari navibus devectos milites coëgisset, ipsamque *Senarum* urbem propugnaculis ad portam præsertim *Camoliam* exstructis, fuisset egregie munitus. Hujus autem belli initio, cum *Vitalis Indivinus*, cohortis Præfectus, una cum *Leonido Malatesta*; apud quem militabat; ad sanctum *Cassanum* commoraretur, die quadam sub occasum Solis, ex improvviso *Marinianus* Imperator, cum aliquot *Hispanorum* cohortibus, adveniens, præcepit, uti se, *Leonidi* cohortes, depositis impedimentis, sequerentur: quod cum esset statim factum, posteroque die, circiter horam ante occasum Solis, alteram, ad *Montis* regionis prata pervenissent, ad suum quolibet ordinem se recipere jussu, indusumque supra arma induere, ex singulis cohortibus viginti quinque sclopettarios exemit, & primum agmen quingentorum peditum constituit, cum vigintiquinque sclopettarii, quos ex cohorte *Vitalis* extraxerat, omnesque fere *Ravennates* erant, primi conspicerentur; atque hoc ordine *Senas* versus contendere cœptum est. Cum esset autem a Prætorio *Diaboli* vocato haud procul jam perventum, aliquot inventi sunt *Gallorum* equitum speculatores, qui cum interrogati a nostris, quidnam essent, conclamarent *Galliam* a nostrorum primo agmine, pilarum; quæ *Mediceorum* insignia sunt; & Ducis nomina ingeminatis clamoribus attollente, vi pilarum in fugam acti sunt, usque ad Prætorium *Diaboli*; quo loco, *Mariniano* jubente, constiterunt, dum ceteræ, aliorum agminum, cohortes advenere: tuncque re-
cta ad portam *Camoliam* iter intenditur: quo cum ad horam noctis nonam esset perventum, primus *Vitalis*, cancellatos portæ postes attingi vexillo suo fecit, eosque effregit, & igne excitato magnam partem eorum, & portæ etiam nonnihil incendit; cum interea assidue cum hostibus depugnarent, in qua dimicatione, quæ protracta est

712

ANN.
MDLII.

est ad quattuor horas, aliquot suos milites egregie fortes *Vitalis* desideravit. Albescente deinde cælo, *Marinianus* Vitalem iussit, cum sua cohorte, *Camolianum* propugnaculum magnum exploratum proficisci, quo cum *Vitalis* illico profectus esset, idemque sclopettarios hostium circiter quinquaginta reperisset, alios antegressus, manus cum illis conferuit, tanta virtute, ut sclopettarii desertis stationibus *Senas* confugerint; cum eorum aliqui; ut deinde a speculatoribus est cognitum; interfecti, multi vulnerati essent. In eo propugnaculo duas horas *Vitalis*, instructa semper acie, commoratus est, cum interea *Massimum Ritiū* Ravennatem, cohortis suæ Vicarium, ad *Marinianum* Regulum misisset, qui præscriberet, quid agendum: iussit autem *Marinianus*, ne inde exiret *Vitalis*, usque dum alia sibi mandarentur. Ceterum haud ita multo post, armati cum *Senenses*, tum mercenarii mille *Senis* erumpentes, magno impetu in propugnaculum, ubi erat *Vitalis*, irruerunt, initumque est tumultuarium prælium satis vehemens atque atrox, quo multi utrinque vulnerati, atque etiam interfecti sunt. *Vitalis* cum sua cohorte duas amplius horas adversus eos mille armatos egregie strenueque pugnavit, horamque & dimidiam propugnaculum defendit, sed maiore in horas impetu irruentibus hostibus, cum videret multos ex suis plane temere atque imprudenter interituros, neque aliquem in subsidium accurrere, quod cæteræ cohortes aliis distincerentur locis, gradum retulit, recepitque se in domum propugnaculo vicinam, ubi curare omnes corpora iussit. Cum autem eo interim *Mariniani* Regulus advenisset, *Vitalis* obviam accurrens, rem omnem narrare ingreditur, at subridens *Marinianus*, humerumque *Vitalis* manu sua leviter percutiens, Rem, inquit, omnem novi, teque in primis optimam strenui Ducis operam navasse, quod te deinceps quoque effecturum spero; mox interrogavit num corpora milites curassent, quod cum affirmasset *Vitalis*, nunc, inquit, *Hispanorum* cohortem incolumem servare tempus est, quæ in *Camoliano* suburbio inter portæ urbis turrim, & suburbii portam, in templo quodam, remansit, neque ob pilas hostium undique volitantes egredi inde potest. *Vitalis* instructa confestim cohorte, suburbana tecta ingressus, manus cum hostibus, tum ad turrim, portæ urbis, tum ad suburbii portam conferuit, cumque assidue depugnans ad illud templum pervenisset, in quo Hispani erant, eos foras evocare, metumque omnem ut abjicerent; quando jam hostes cum suis militibus, secumque prælium facerent; hortari: atque hac ratione *Hispani* inde exeuntes, incolumes ad ceteros redire: cum in ea digladiatione *Hispani* quattuor, & *Petrus Martyr Morandus* Ravennas, *Vitalianus* miles occubuerint. Intuens autem *Mariniani* Regulus Vitalem cum Hispana, suaque cohorte redeuntem, magna lætitia perfulsus, *Leonidum Malatestam* vocat, apud eum *Vitalis* virtutem laudat, mandatque uti curentur *Vitalis*, cohortisque illius corpora, esse enim intra horarum trium spatium honorificam & egregiam provinciam aggressuros. Itaque curato corpore, *Marinianus* Leonidum & Vitalem iussit, *Camolianum* propugnaculum magnum aggredi, omnemque vim ac virtutem adhibere, ut recuperetur. Confestim ii duces, reliquos antegressi, militibusque brevi oratione ad pugnam accensis, castra movent, nec diu post ad propugnaculum, quod parum aberat, quadringentis tum *Senensibus*, tum mercede conductis militibus munitum, perveniunt; ubi atroci, commisso prælio, multi utrinque vulnerati sunt ex *Senensibus* duodecim occubere. Strenue au-

tem ante alios *Leonido* & *Vitali* oppugnantibus, tandem, postquam per horam acerrime dimicatum fuerat, hostes propugnaculum deserere, seque intra urbem recipere coacti sunt: quomobrem statim *Vitalis* curavit supra aggeres, ad angulum, qui Cittadellam respicit, vexillum suum figi; ibidemque ex *Mariniani* præscripto, & tum constitit, & quattuor deinde menses cum dimidio, reliquis cohortibus *Leonidi Malatestæ* comitatus, commoratus est. A primo autem, quo propugnaculum ingressus est, die, ad triginta, quotidie tumultuaria cum hostibus certamina conferebantur, ingenti non minus laude, quam damno, quod agger depressior erat, nec erigi, nisi noctu, poterat, si quidem interdiu ob crebras majorum, minorumque tormentorum pilas, *Senis* e duabus turribus emissas, prohiberentur: 714
quamquam & noctu pars construebat aggerem, alii cum hostibus dimicabant, adeo ut intra duorum mensium spatium ex *Vitaliana* cohorte circiter octuaginta milites ceciderint; ipseque in primis *Paulus Portus* Ravennas, agminis coactor: quibus a *Petro Vitalis* fratre, qui *Ravennæ* erat, septuaginta recentium militum supplementum est adductum, cum & ipse quoque *Petrus* deinde in eadem cohorte militaverit. Postridie autem quam propugnaculum magnum *Vitalis* occupaverat, parvum propugnaculum conspicatus, in cuius medio domus erat, statim exploravit locum, intelligensque plurimum referre, si a nostris obtineretur, ibidem militum suorum manum collocavit. Adveniens interea *Mariniani* Regulus, Vitalem sibi obviam venientem, cum videret, ad veteranos milites versus, Quam ingenti, inquit, Dux hic *Vitalis* inter ceteros decorandus est laude: mox in eo parvo propugnaculo milites intuens, Vitalem interrogavit, explorasset ne locum, *Vitali* eos milites suos esse, ab seque ibidem positos asserente, ejus humerum leviter manu percutiens, Omnes, inquit, egregii, strenuique militis partes implevisti: statimque *Vitali* sociatus, illud propugnaculum invisit, cum tamen multæ inter eundem currulium tormentorum pilæ in eos ab hostibus disploderentur. Paucis post diebus cum ad Sept. Id. April. hostes magna equitum, peditumque manu *Senis* egres- si, in campis, qui ad *Tressam* sunt, a porta *Camolia* haud procul, cum *Mariniani* militibus, qui erant extra propugnacula, manus conferuissent, jamque multis utrimque interfectis *Mariniani* milites, ad cænobium dirutum, cui sanctæ *Abundæ* nomen est, se recepissent, *Fridericco Savello*, a *Leonido Malatesta*, per veteranum militem, subsidium postulanti, *Vitalis* cum sclopettariis centum est missus; qui feliciter audax in hostes irruens, adeo strenue se gessit, ut quamquam ex suis aliquot ceciderunt, aliquandiuque cum *Justiniano Saverolo* Faventino, præstantis virtutis peditum Præfecto, singulari certamine; cum esset uterque securi armatus; dimicavit, ad extremum tamen referre pedem hostes coegerit, eosque ad muros urbis fuerit persequutus: ubi ab iis, qui de muro propugnabant, ad cingulum pila sclopi ictus, nihil accepit incommodi. *Marinianus* Regulus, qui *Vitali* ob spectatam virtutem timebat, jubet interea illum ad ceteros se recipere: quod & *Vitalis* fecit: redeuntem autem *Hispani* omnes Duces, nobilesque viri, amplexati, atque osculati sunt, cum miris interea laudibus virtutem illius efferrent. Ceterum cum mense Majo renunciatum *Mariniano* esset, Gallorum, Turcarumque classes conjunctas, ad *Ilvam* diripiendam properare, tres præsertim, quæ portum ejus insulæ *Ferralium* appellatum, tuentur, arces, solo æquaturas, Ma-

Marinianus, *Leonidi*, *Vitalis*que virtute plurimum confusus, eos misit, qui insulæ præsidio essent: ad quam cum esset ab illis perventum, intuerenturque portam novam, quæ est ad portum, haud satis munitam, *Vitalis* die noctuque non modo irrequieto militum labore ædificare aggerem, sed ipse in primis ut alios doceret, exemploque accenderet, agendo, atque instrumenta contrectando, nullum vel humilis etiam operæ laborem adspernari. Quamquam nullis deinde munitionibus usi sunt, si quidem classis *Gallica* cum *Turcicis* aliquot triremibus, mense *Quinctili*, ad eam insulam adiens, juxta *Planosiam*; qui ejus insulæ locus est, magna tempestate in diversum acta est, triremesque septem *Gallicæ* adversis diu fluctibus jactatæ, tandem a *Planosia* haud procul diffractæ. Cum autem

715 interea *Ludovicus Rasponus*, qui post *Mirandulanum* bellum, suos equites in *Picentibus*, *Aësi* continuerat, ad *Senensem* vocatus, illuc cum *Prospero* fratre, cui omnem fere demandaverat equitum suorum curam, proficisceretur, iter *Cortonom* intendit, ubi ad *Vallianum* pontem *Ascanium Corneum*, copiarum *Florentinarum* in illis locis Præfectum, reperit, qui *Rasponianos* equites de itinere fessos *Olivetum* misit, ut vires rescicerent. Sub id tempus *Corneo* ad *Clusium* fuso, captoque, *Rodulpho* autem *Baleone* interfecto, reliquisque Ducibus fere omnibus fuis, ac fugatis, cum *Joannem Franciscum Ossium* *Ravennatem*, veteranum *Cornei* militem, magnus casus incolumen servasset, *Cæsaris* ejus fratris, Ducis *Bagaliæ* ab *Monte* vexilliferi, virtus sese maxime patefecit, dum post diurnam pugnam in exiguum collem se cum militibus *Ravennatibus* quadraginta, desertus a ceteris, recepit: ubi cum diu irruentium in se hostium impetum egregie sustinuisset, effracta tandem vexilli hastia, vexilloque pilis sclopettariorum discerpto, adhuc truncum manu gestabat, erigebatque: verum hostes, qui potiri eo alioqui desperabant, exiguo colle, vasis, tormentarii pulveris plenis, circumdato, excitatoque incendio, *Ossium*, ceterosque *Ravennates* milites pæne combusserunt. Captus *Ossius*, *Senas*que ductus, tres menses in custodia habitus est; quibus elapsis, *Blasii* jurisconsulti fratris opera, est emissus. Erat enim tum *Blasius*, *Balduino*, *Julii Tertii* Pontificis fratri, familiaris, & carus. Insecuta hac clade, cum *Ludovicus Rasponus* in *Oliveto* opido, se tutum satis non putaret; ad *Vallianum* pontem cum sua equitum ala profectus, ibi *Petrum Paulum Tosingum*, & strenuos plerosque alios Duces reperit, qui se illuc ex infelici prælio receperant, jamque eum locum retinere, tuerique adversus hostium impetum posse desperabant. Viso autem *Raspono*, cujus noverant virtutem, adeo animus illis, & vires additi, ut, adveniente paulo post equitatu hostium, ad pontemque se convertente, *Raspono*, & ceteris fortiter propugnantibus, & repellentibus, pons fuerit conservatus, & re hostes infecta abierint. Ibi autem cum *Rasponus* aliquot dies commoratus fuisset, a sanctæ *Floræ* Regulo, ad *Marcianum*, *Florentinorum* opidum, quod est in *Senensium* finibus, & a *Lucignano* *Senensium* opido, duo circiter millia passuum abest, ad stativa mittitur. Ejus opidi, universæque paludis, quam *Glanis* annis efficit, curam *Paulus Ursinus* cum peditibus septingentis, equitibus sexaginta, quibus præerat *abattus* *Regulus Gallus*, gerebat. Ibi tumultuaria quidem, sed ab spectata militum virtute admodum celebris pugna commissa est, ad *Ranajolum* pontem, qui est e regione *Podii*; quo loco haud ita diu post, inter *Marcianum*, *Folianum*que opida,

A *Petrus Strozza* fusus, fugatusque fuit. Eo igitur prælio licet utrinque multi vulnerarentur, tamen omnino abfuisse parum; nisi peditibus, qui e *Foliano*, cum *Joanne Baptista Martino*, alæ equitum *Florentini* Ducis præfecto, eruperant, tormentarius pulvis defecisset; quin eo die fuisset *Lucignanum* captum. *Ludovici* autem *Rasponi* repellendis, ac sustinendis hostibus, virtute sese tum maxime patefaciente, *Prosper* sentiens, sclopettarios ex hostibus duos secundum flumen contendere, *Ludovicum* fratrem interficerent, incitato statim equo, fratrem inde demovit haud tamen adeo celeriter, quin equus, in quo *Ludovicus* erat, pila in femore vulneraretur. Direptum est ob maximum imbrem, qui tum accidit, prælium, hostibusque ob id, satis exhibitum temporis, ut se ad castra reciperent: cum

B desiderarent tamen *Soldatelli Eugubini* Ducis, geminos fratres, qui ineunte prælio sese ad pontis caput, objecerant hostibus, neque inde dimoveri unquam permiserant, donec ad extremum eadem sclopi pila ambo confossi, interiere: quorum profecto insigni, ac plane admirabili virtute, omnibus suis salutem fuisse partam affirmari jure potest, cum numquam trajicere pontem, resistentibus illis, atque omnem impetum sustinentibus, *Cæsariani* potuissent, tametsi *Ludovicus*, & *Prosper* *Rasponii* fratres, multique præterea egregie fortes Duces, ac milites omnes in eo ponte trajiciendo vires posuissent. Paulo post universo *Cæsariano* exercitu in campos educto, *Vallis Glania* omnis, extra *Lucignanum*, occupatur, quo peracto, sese exercitus primo in propugnaculum, quod circa *Senas* erat, deinde *Pisciam*, tandem *Pistorium* recepit. Cum esset autem renunciatum trajecisse *Strozzam* *Arnum* amnem, & *Mariniani* *Regulus* motis statim castris ad hostem properaret, cum eo die trajici *Arnus*, inclinante jam Sole, non potuisset, postridie mane alæ primæ, quæ illum habuerint in conspectu, *Corniana* *Ascanii*; quem captum supra memoravimus; & *Rasponiana* *Ludovici*; cujus Legatus erat *Prosper*, fuere. Ab iis primum agmen *Strozze* est deprehensum: quod licet septingentis circiter equitibus constaret, adeo nullo tamen ordine, & nihil omnino hostile suspicans, iter faciebat, ut *Ludovicus Rasponus*, & *Alexius Lascares* *Corneæ* alæ Legatus, ad sanctæ *Floræ* *Regulum* miserint, qui eorum nomine polliceretur, ejus permisso primum se agmen *Strotiani* exercitus fusuros, ac fugaturos: negavit id *Sfortia*, consistereque eos acri edicto iussit, propterea quod, ut postea rescitum est, *Helvetii*, qui in eodem exercitu militabant, ubi noverunt adesse hostes, pedem sistere, affirmareque se minime inde profecturos, nisi stipendium saltem promitteretur. Interea *Galli* qui se deprehensos viderunt, agmine facto, ut omnis hostibus, in se irruendi, occasio adimeretur, optima ratione progredi cœpere, conjunctis adeo agminibus, instructaque acie, ut eos tum aggredi, imprudens omnino, atque insanum fuisset consilium. Recepit se ad *Senensia* propugnacula *Cæsarianus* exercitus, ubi nec *Marinianus*, nec sanctæ *Floræ* *Regulus*, nec *Vincentius Nobilis*, peditatui præfectus usquam equitabant, quin secum *Rasponianam* equitum alam vellent. Cum autem hoc interim spatio *Strozza* *Aretium* contendens, negotium ex sententia non confecisset, *Martiano*, *Oliveto*, aliisque præterea vicinis locis captis, ad *Folianum*, ubi *Carlottus Ursinus* erat, castra admovit, opidumque tandem, *Ursino*, plurimisque egregie fortibus viris interfectis, expugnavit: cum e contrario *Marinianus*, opidum *Martianum*, ubi duodecim

716 *Stroz-*

Strozze vexilla erant, circumfederet: verum dum eo potiri sperat, adveniens *Strozza*, præbet iusti prælii committendi facultatem: cui cum sanctæ *Floræ* Regulus esset cum equitatu initium facturus, statim a *Mariniano* gravibus edictis retractus est, non tamen adeo, quin tumultuarium prælium satis magnum, a mane ejus diei, ad dimidiam noctis horam fuerit consequutum, quo mille octingenti amplius milites occubuerunt, *Ludovicus*que & *Prosper* Rasponii fratres muneri suo, ab omni parte egregie, atque abunde satisfecerunt, parumque abfuit, quin *Prosper*, dum se exercitus reciperet, tormenti pila discerperetur, quæ tamen adeo vicina percussit, ut illum, equumque in quo erat totum pulvere asperferit. Postridie ejus diei iusto prælio ad *Podium* commissio, *Strozza* fusus est, minimo Cæsariani equitatus labore; cum primum enim *Florentiæ* Ducis cataphracti in conspectum se dederunt, *Strotianus* equitatus dissipatus, universi exercitus excidii causa fuit. *Marinianus* abductis castris a *Martiano*, ad *Arbiam* profectus est, ubi aliquot commoratus dies, ad circumvallandas *Senas* progressus, confedit ab eo latere ubi sancta *Regina* est, ut duobus locis urbs obsideretur. Ibi relicto sanctæ *Floræ* Regulo, qui partis exercitus curam gereret, cum reliqua ad oppugnanda *Montem* regionem, & *Crevolum*, *Senensium* opida, abiit: Quo interim spatio *Galli* eruptione *Senis* facta, ad Sanctam *Reginam* progressi satis ingens prælium conseruere, tandemque in *Hispanas* acies, & ad ipsam *Hispanorum* castrorum aream perpussillo propugnaculo, & unico tormento munitam penetrarunt, vexilliferumque ibidem *Hispanum* trucidarunt. Quo circa *Sfortia* Sanctæ *Floræ* Reguli tubicine classicum canente, *Prosper* Rasponus omnium primus ad *Sfortiam*, arma ob id tum induentem, armatus, cum iis, qui secum remanserant, equitibus adiit: ceteri enim partim cum *Mediceo* Imperatore ad ea, quæ memoravimus, expugnanda *Senensium* opida, partim cum *Ludovico* Raspono fratre *Florentiam* abierant: Cumque paulo post eodem convenissent equites circiter quadraginta, armatusque jam sanctæ *Floræ* Regulus in editum locum, e quo *Italos*, *Hispanos*, *Helvetios*que suos, qui jam cum *Gallis* dimicabant, despectare poterat, adscendisset, dum veteranum suum militem sequi parat, concidit equus; quamobrem suum statim *Rasponus* impulit. Cumque ad *Sfortiam* pervenisset: (qui, audiens tria illa nationum genera depugnare, mirabatur) & conversis ad *Hispanorum* castrorum aream oculis, conspiceret eam a *Gallis* occupatam, duosque milites, Cæsarianum unum, altum *Gallum*, e tabernaculo exeuntes, brevioribus se gladiis naviter vulnerare, ceteris *Hispanis*, nullo resistente, in sanctam *Reginam* confugientibus, *Sfortiæ* significavit hostes eos esse, qui *Hispanorum* castrorum aream occupassent, adjecitque nisi juberet in eos impetum fieri, facile futurum, ut magnum dedecus eo die referretur. Suspensus aliquandiu *Sfortia* perstitit, sed *Prospero* eadem assidue repetente, ingensque discrimen explicante, tandem assensus est: quamobrem *Prosper* incitato equo, & tubicinibus prælio signum dare jussis, impressionem, una cum sexdecim equitibus, fecit in hostes, ea virtute, atque impetu, ut multis ex illis interfectis & captis, reliqui in fugam acti sint: quod eo majori gloriæ *Prospero* cessit, suisque comodo, quod uti memoravimus, nihil repugnantes jam, aut obsistentes *Hispani* in fugam se conjiciebant: nemo autem fuit, qui ejus exercitus salutem non retulerit eo die *Prospero* acceptam.

A Paulo post ad *Camoliana* propugnacula *Prosper*, & exercitus pars se contulit; quo pervenit etiam *Marinianus* Regulus, *Monte* regione & *Casolo* in potestatem redactis. Paucis autem post diebus *Sfortia* ad *Bonconventum* cum aliquot equitum turmis, & duabus peditum cohortibus commorante, cum multæ leves pugnae; quia locus ille *Monti ilicino*, ubi erant hostes, vicinus est; consererentur, illis omnibus *Rasponii* fratres muneri suo ulla in parte non defuerunt; quæ omnia persequi instituti nostri non est; illud tamen haud omiserim silentio, quod *Prospero* contigit, dum ad *Montem ilicinum* cum *Leonetti* Corbariensis, & *Ludovici* fratris, qui superiori nocte in morbum inciderat, equitibus, & *Georgii* Interamnatis peditibus excursionem fecisset: namque peditibus in insidiis locatis, equites viginti præmiserunt, qui ad portas opidi excurrerent; eos enim erant ceteri equites modico gradu consecuturi. Ceterum hostium equitibus, peditibusque majore, quam putarant, manu, ex opido erumpentibus, cum *Leonettus* gradum consulere referendum, *Prosper* nulla umquam ratione assensit, affirmans se numquam, quoad ejus fieri posset, laturum, uti decem ex suis equitibus; qui cum aliis ex *Leonetti* ala, præcurrerant; sibi, a quibus, aut quo modo nescienti eriperentur; malleque aut mori, aut captivum fieri ab hostibus, quam inultos illos, aut omni ope destitutos inter hostium manus relinquere. Quibus *Leonettus* acceptis, referre pedem cœpit. At *Prosper* quindecim ex suis ad se vocatis, & filtere juxta se jussis, eo usque hostium sustinuit impetum, dum qui excurrerant, equites, incolumes omnes redire: quamobrem simul omnes *Leonettus* paulatim sequuntur. Qui si eam fuisset viam ingressus, ubi insidias ante disposuerant, pulcherrimo prælio poterat cum hoste manus conseruisse: sed eo aliquantum ad sinistram deflectente, hostes; cum, qui in insidiis erant, nihil inferre illis incommodi possent; salutis suæ consuluerunt. Per hunc modum cum se *Rasponiani* ad *Bonconventum* recepissent incolumes, multis *Prosperum* laudibus omnes efferebant. Complura autem egregia deinde sunt & præclara, die noctuque eo bello gesta, quibus omnibus non absque insigni veræ virtutis laude *Rasponii* fratres interfuerunt. Dum vero hæc apud *Senas* a nostris geruntur, Anno MDLIII. Ravennæ ANN. Quincto Kalen. Novembr. *Joannes* Salviatus, MDLIII. *Laurentii*, de quo supra diximus, frater, Cardinalis amplissimus, multis Legationibus, pro solio Pontificio functus, abiit e vita, in *Portuensi* cœnobio, ad quod diverterat. Is *Roma* profectus, in opido *Gualdo*, levi apoplexia attonitus factus, *Lectica* *Ravennam* delatus est: Quamquam autem *Bernardi* fratris accitu, *Franciscus* *Frigimelica*, Medicus *Patarvinus* clarissimus, *Ravennam* venisset, ac indito in nares castoreo, e somno nonnihil hominem excitasset, quo gravi ac perpetuo detinebatur, morbo tamen, devexa præsertim ætate, victus tandem est. Cadaver *Ferrariam*, cujus erat Civitatis Episcopus, allatum, & ibidem in æde maxima sepultum. Hoc eodem anno nobilis, atque egregii templi *D. Mariæ* in portu, fundamenta Idibus Septembr. *Hieronymo* *Calino* Brixiano, cœnobii Præfecto curante, jacta sunt: & per eosdem ferè dies, Pontifice jubente, libri *Hebræorum* *Talmudici* appellati, omnes in foro comburuntur; insequentique anno, ne quis hujusmodi libros execrationum plenissimos, potissimum autem *Ghemarot* *Talmud* apud se haberet, acerrimo Pontificis diplomate cavetur. Aliquot post mensibus; fuit autem XIII. Kalen. Octobris, *Antonius* *Monuetulus*, Sacerdos, ex H. Rubens. Zz hac

hac vita discessit: qui licet in opido *Piceni*, Monteveteri natus, tamen quia hic perpetuo ferè vixit; extra pauculos menses, quibus *Veronæ* fuit in *Joannis Matthæi Giberti*, ejus Civitatis Episcopi familia, & hanc ipse urbem, suam patriam appellavit, eaque a Senatu quadraginta jam ferè annis donatus est, minime ab re hoc cum loco posuisse putavimus, tanti præsertim incitati viri virtute: qui cum diu humaniores litteras fuisset professus, ita sacrarum litterarum cognitionem cum illis, & probatos vitæ mores conjunxit, ut fuerit omnibus meritò charissimus, Quinquaginta circiter natus annos, cæcus factus est: quem 719 ille casum ita constanter tult, ut post nonnullos morbi, dolorumque dies, hilari semper & læto vultu contipiceretur. Cum autem per idem ferè tempus, fratris filio, juveni, *D. Vincentii* sacerdotium; quod unicum ad eam diem ipse possederat; tradidissent, juvenisque haud ita diu post migrasset è vita, prædiolumque illi tantum reliquum fuisset, unde vix angustè victus, haberetur, omnia tamen libenti animo accipere, & suæ cæcitatæ remedia, a Deo, & sacris libris: quos sibi ab Anagnoste legi assidue curabat; petere, & in cælestium rerum desiderio, ac meditatione conquiescere: cum interea non deessent liberalia aliquot amicorum, qui virtutem hominis suspiciebant, subsidia. Quamquam verò summa fuit in victu temperantia, articulorum tamen nonnunquam tentari doloribus, quos ita æquo animo ferebat ut Dialogum etiam conscripserit, in quo elegantissimo, doctissimoque lusu, Podagram secum loquentem, & intemperantiam objicientem inducit. Scripsit & alios libros, & Epistolas & Orationes præclaris eloquentiæ ornatas luminibus, & *Romuli Amasei* disertissimi viri, aliorumque judicio, ac litteris, quæ exstant, plurimum probatas: Sanctissimam Eucharistiam accipiebat frequentissimè, Divinis precibus, & contemplationi ita intentus, ut intempesta nocte, quamquam cæco, tamen è lectulo ad orandum Deum surgendi, institutum illi continens, & nusquam interruptum esset. Memini ego; qui a patre ad clarissimum illum senem ita eram deductus, ut quoad possem, & mihi liceret, ab ejus latere nunquam discederem; cum dolorum facibus deflagraret, subridere illum solitum, & perpetua sua hilaritate; & id quoque abibit; dicere: nihil præterea: cum interim de victu, quamquam detrahi nihil posse videretur, aliquid tamen detraheret. Diebus festis in sacra æde *Boni Jesu*, e cujus regione habitabat, post vespertinum officium, concionari de Evangelio, deque virtutibus Christianis, in medio templo sedens, consueverat, cum etiam domi quotidie, multos ad eum adeuntes doceret Christianè vivendo viam, rationibusque, & exemplis, atque sententiis Sanctissimorum hominum moneret eos a peccatis abstinere, & amplecti pietatem. Quo tempore *Canonicorum Portuensium* Comitia *Ravennæ* habebantur; id autem tunc quotannis erat; vidisses frequentes eorum Patrum, Evangelicis præcellentium ornamentis, penè catervas, ad ejus domum, ut inviserent hominem, concurrere. Hujus virtutis haud dissimilem virum; nisi quod cæcus non erat; *Romæ* novi, angusto se, & si dicere fas est, beato continentem cubiculo, sacris undique libris sparso, *Tullium Crispoldum* Reatinum omni tempore aut meditantem res Divinas, aut loquentem, aut legentem, aut scribentem. *Monuetulus* ita confecto, uti est dictum vitæ curriculo, in summa animi tranquillitate, quam recta conscientia, Divino beneficio, pepererat, octuagenario major, levi febre correptus, migravit è vita. Hoc tempore cum *Rai-*

nutius Farnesius Cardinalis, Archiepiscopus noster, *Ravennam* se conferre constituisset, jamque pararet, quæ ad profectiorem facerent, Senatores nostri in Senatum III. Non. Octobris coacti, *Hieronymum Rugineum* jurisconsultum, *Matthæum Fabrum*, medicum, *Ubertellum Gordium*, & *Nicolaum Dulcichium* cognomento *Bancherium* delegerunt, qui & ornandarum viarum, & illius excipiendi curam fusciperent, & cetera pro dignitate curarent. Itaque *Rainnutius* Farnesius Archiepiscopus, *Ravennatem* suam Ecclesiam primum invisit: fuit autem is annus a partu Virginis quinquagesimus quartus supra millesimum quingentesimum; Quinto Kal. Novembr. obviam illi, inita societate, *Ravennates* aliquot adolēcentes, speciosis induti sagulis, cristatisque pileis, & eleganti cultu undique ornati, processerunt. Horum Principem gerebat *Bernardinus Lazarus*, cognomento *Mengolus*, Joannis filius, *D. Georgii* eques, studiosorum, virtuteque præditorum hominum amantissimus. Ad *Ursicinam* portam, *Rainnutius*, omnium sacrorum virorum ordinibus, de more hilariter hymnos præcinentibus, exceptus, compluribus Episcopis, & magna nobilium virorum familia comitatus, per vias festa fronde exornatas lætis undique populi acclamationibus, ad *Ursinam* templum progreditur. Ibi cum egregiam mulam, in qua erat, *Ravennates* adolēcentes; qui obviam iverant, & mulæ frena rexerant, umbellamque sub qua venerat, sustinuerant; more majorum, occupassent, ipse nummis aureis centum numeratis, libenter eam, liberaliterque redemit. Postquam vero ad aram maximam Deum est veneratus, Divumque *Apollinarem* Archiepiscopum & Martyrem, urbis patronum, ac tutelarem, supplex oravit, *Hieronymus Rubeus*, qui hanc scripsit historiam, annum natus quinctum decimum, quod ejus præcox ingenium aliqui non omnino despicerent, civium suorum ingentem lætitiā Latina oratione testatam fecit, & *Rainutii* virtutes cum propria, tum a majoribus deductas aliqua ex parte numeravit. *Rainutius* adolēcentis amplexatus studium, ejusque apprehensa manu, familiari illum Episcopo tunc tradidit, qui aditum ad se facilem adolēcenti pararet, aliquandoque adduceret. Quod cum postridie ejus diei esset factum, & *Farnesius* amanter, ac plane paterne adolēcentem allocutus, ad persequenda litterarum studia esset hortatus, tum vero illud *Francisco Franchino* viro doctissimo, sed candido præsertim poetæ, sibi a secretis, injunxit, uti *Rubeum* curaret in *Farnesiorum* familiaribus, ac clientibus numerandum, illique in *Anconano* collegio *Bononiæ* locum tribui: Quod efficere postea *Rubeus*, ab *Joanne Baptista* patruo *Romæ* vocatus, non potuit. *Bernardinus Mengulus*, ad eam, quam a Cardinale acceperat pecuniam, multis nummis aureis de suo additis, adolēcentes socii, 720 ANN. MDLIV. Carnevalibus diebus, qui sunt proxime infecuti, & comœdiam egerunt, & hastatorum equitum cursu, proposito præmio illi, qui annulum velitari hastæ sæpius indueret, universam urbem adeo exhilararunt, ut nisi abfuisset Archiepiscopus, qui viginti circiter, postquam venerat, diebus, abierat; nihil visum fuisset ad festam hilaritatem deesse. *Antonius Salvagianus*, cum in animo haberet hanc urbem incolere, civis, ac patricius *Ravennas* cum omni ejus posteritate XII. Kal. Martii creatus est. Haud ita multo post *Julius Tertius* Pontifex Maximus mense Martio fato functus, *Marcellum Cervinum Politianum*, qui *Marcellus Secundus*, nomine minime mutato, appellari voluit, habuit successorem: Senatus quidem *Ravennas* XIII. Kal. Maji, *Ludovicum*, &

721

& *Brutum Rasponios equites*, & *Jacobum Spodarium* jurisconsultum Oratores creat, sed non abiere, propterea quod tantum is duos & viginti dies vixit, summoque omnium dolore decessit: cui *Paulus Quartus Neapolitanus*; quem antea *Joannem Petrum Carraffum* appellabant, subrogatur. Ad illum Oratores v. Idus Junii, qui obsequium præstarent a Senatu destinati *Hieronymus Ruginus* jurisconsultus, *Bernardinus Mengulus* eques, & *Cæsar Urceolus*. Ruginus autem legitime impedito in ejus est locum successus *Joannes Minghinus* jurisconsultus. Hujus Pontificatus initio *Baldus Ferratinus* Romanus, *Liparensis* Episcopus, & *Flaminie* Prolegatus, Nonagintaviratum creavit, ad supprimenda veterum simultatum germina, & coercenda flagitia, quæ passim committebantur. Is constabat ex iis civibus, qui Pacificatores a munere faciendæ pacis vocati, nequaquam factiosi aut sanguinarii, adversis se partibus non miscuisse videri poterant: quorum quilibet assedas habebat duos, qui armati, cum oporteret, præsto adessent, ita ut cum Pacificatores ipsi essent nonaginta, si assedas cum iis numerentur, ad ducentos septuaginta, armatorum numerus adscenderet. Cum igitur Pacificatores omnes ad sextum Id. Jul. eodem anno MDLV. in æde *Ursiana* convenissent, & supplicatione omnium ordinum indicta, *Simon Gautius* cognomento *Massatus*, e *Piceno*, Franciscanus cucullatus, ex iis qui soleis utuntur ligneis, Philosophusque & Theologus maxime præstans, qui ad severiores disciplinas, humaniores etiam Musas eleganter adjunxit, luculenta concione, eos ad munia, quibus propediem obstringendi essent, sancte obeunda, fuisset hortatus, inter solemnia sacra, supra corporis Christi Dei hostiam jurarunt, se leges a *Ferratino* propositas, servaturos: in iis legibus, cæ præcipuæ erant, ut nihil eorum, quæ in suis tractarentur conventibus, quicquam aliquo modo patetaceret; seseque invicem fratres appellarent, & juvarent; pacificatoresque conciliandis dissensionibus essent. Quod quidem munus adeo accurate per aliquot menses exequuti sunt, ut sola opinione ejus diligentia, quam ad facinorosos homines conquirendos adhibebant, occurrerint consiliis, & debilitaverint audaciam illorum, qui nisi timore fuissent coerciti, omne scelerum genus molituri videbantur. Confestim autem Prætorianorum militum stationem in foro, & armamentarium instituit. Ceterum licet terrorem arma plurimis intulerint, pacta & condiciones multos illexerint, veritas & jus coegerint, ad gravissimas tamen inimicitias in fortissimis viris factiosæ civitatis extinguendas, nihil illo uno remedii genere plane divino, a prudentibus viris judicatum validius fuit; propriis scilicet primum Nonagintavirum proxime natalem diem Christi Dei festum, deinde communibus universæ civitatis precibus, majori hebdomada, indictis, quas ambas anniversarias, quadraginta horis sanctissimas & quidem admodum salubri instituto decreverunt. Sed ut hæc omnia, diplomate Pontificio roborata, per aliquot annos servata summa fide fuerunt, ita deinceps plurimum refrigere, magistratuum, præsertim aliquorum arrogantia aut certe nequitia, qui auctoritatem convellere ejus ordinis conati sunt. Interea *Paulus Pontifex* nonnullis ad Christianam religionem spectantibus, rite compositis, ut Judæi errare se, & servos esse cognoscerent, Christianos autem per *Jesum* Christum liberos, jussit eos: diplomate pridie Id. Julii Romæ dato; in urbibus separatim a Christianis habitare, Synagogam habere unam tantum, fundos, domosque, & cetera hujusmodi,

A Christianis vendere, gestare glauci coloris signum, qui ex ipsis essent medici, abstinere a medicina Christianis faciendâ, nutrices Christianas, & famulos non tenere. Quæ *Pius Quintus*, & *Gregorius XIII.* ne filii liberæ, famularentur filiis ancillæ, deinde etiam confirmarunt: & confestim *Ravennæ*, & in aliis quoque ditioris Pontificiæ civitatibus, confecta sunt. Cum autem *Paulus* animo nova moliretur, *Ludovicum* 722 *Rasponum*, Aësi, *Julii Tertii* Pontificis jussu adhuc hibernantem, in alæ equitum præfectura confirmavit: & ad *Columnarum* fines misit, usque dum bellum exarsit: cujus primæ faces inde ortæ, quod Pontifex *Marcum Antonium Columnam*, *Paliano*, ceterisque opidis spoliaverat. Nam *Philippus* Hispaniarum Rex, in cujus fide, ANN. ac tutela erat *Columna*, neque illi deesse potuit, MDLVI. neque sibi: non inanis enim, neque incertus rumor ferebat, Pontificem, *Caroli* Cardinalis, fratris filii, persuasionibus depravatum, ad *Neapolitanum* Regnum adspirare. Itaque Rex, *Ferrantem Alvarez*, Albæ Ducem, cum duodecim milibus peditum, equitibus mille & quingentis misit, qui facto in Pontificium agrum impetu, *Frusinonem*, *Verulum*, *Anxurem*, *Anagniam*, & alia pleraque opida occupavit. Verum *Carolus* Cardinalis & *Petrus Strozza*, quem *Gallorum* Rex jam præmiserat, hostiles conatus repressuri, multos strenuos Duces objiciunt, & reliqua *Columniarum* loca oppugnant. Dum autem ad *Pilium* castrametati Pontificii, opidum quaterent, *Columnæque* cum magno equitatu, peditatuque in subsidium accurrerent, omnino tormenta, & impedimenta omnia amissuri Pontificii videbantur, nisi *Ludovicus Rasponus* rem sentiens, suorum equitum alam ex obliquo in hostium agmen impulsisset: qua impressione adeo fusi, distractique sunt, ut satis spatii nostris, sese cum tormentis in tutum recipiendi, datum fuerit. Quæ res maximam *Raspono* gloriam apud omnes comparavit, ipseque *Petrus Strozza* coram omnibus honorificentissime apud *Carolum* Cardinalem *Carraffam*, Rasponi virtutem extulit, & commendavit. Nec diu post, cum *Balthassar Rangonus*, cum sua equitum ala, qui circiter octuaginta erant, egressus fuisset, iisque sclopettarii quadraginta comites adjungerentur, ex cohorte *Cæsaris Mutti* civis *Romani*, ut insidias hostibus facerent, re aliter, quam putarant, succedente; quod ab hostibus deprehensi, multi sclopettarii, equites autem omnes ad unum aut capti, aut interfecti fuerunt, ipseque *Cæsar Muttus* cum aliquot perpauis sclopettariis vix ad paludem vicinam, amisso vexillo, se incolumis recepit; *Rasponus*, cumque eo *Alexius Lascares*, qui impedimentis præerant, cum equitibus suis hostes persequuntur: cumque ad eos esset ventum, prælio conferto, & recepere ex *Rangoni* equitibus plurimos, & ex hostibus aliquot captivos fecerunt. Insecutæ sunt deinde leves pugnae complures, quibus omnibus, non absque præstanti laude, *Rasponus* semper interfuit. Hujus belli occasione, Pontifice petente, *Henricus* Gallorum Rex in *Italiam*, sub *Francisci Loreni*, *Guiscæ* Ducis, imperio, circiter millia peditum duodecim, equitum duo miserat, cumque iis maximam *Gallicæ* nobilitatis partem: quæ copiarum cum in *Ravennate* pervenissent initio anni MDLVII. vix datum est, ut aliqui nobiliores in urbem reciperentur: *Petro Donato* tamen *Cæsio* Episcopo tum *Narniensi* & *Flaminie* Præside jubente plerique sic recepti sunt, ut renovata utrinque *Gallicæ* direptionis memoria, non sine metu res transigeretur, optimeque & civium *Ravennatum*, & *Gallorum* procerum domus, ad quas diverterant, H. Rubens. Zz z noctu

ANN.
MDLVII.

noctu munirentur, & praesidiis, tota etiam urbe agitata, firmarentur. In agro, ut non sine incommodo, ac damno adventus hujus exercitus exceptus est, ita multo minore, quam ferret opinio. Ex illis multi, scriptis secum allatis, quibus indicia erant eorum locorum descripta, ubi in superiori urbis direptione, multa obruerant, cum effodissent, eas invenire. Tandem multis diebus hic inutiliter insumptis, in *Pilignos* profecti, post *Civitellam* inani studio oppugnatam, in *Latium* se receperunt. Sub id fere tempus Non. Mai. *Ravennae* Joannes Petrus Ferrettus *Lavellinatus* Episcopus annos natus circiter septuaginta, fato concessit: Vir & morum simplicitate, & doctrina, qua Graece Latineque instructus erat, cum omnibus facile comparandus. Patrem habuerat *Nicolaum*, fratrem *Julium*, viros egregios, uti memoravimus, & doctos. Ipse cum primo esset Ecclesiae *Ravennatis* Canonicus, mox Episcopus *Myli*, deinde *Lavellinatus* factus est. Sed ita ab ejus virtute, eventus dissenferat, ut maxime inops sit mortuus: cumque in D. *Joannis* Evangelistae ad sepulturam datus esset, in monumento ex marmore vetusto, & nobili, aliqui, post multos dies, quia monumentum suum esse dicebant, cadaver de eo monumento detrahi jusserunt: ex *Ravennatibus* nemine, ne verbum quidem pronunciante. Nonnullos ajunt scripta illius, tres Decades praesertim, si modò tot scripsit, quae ad *Ravennatem* historiam faciebant, suppressere. Eas Senatus *Ravennas* decreverat viris aliquot doctis ad id munus delectis, in vulgum efferri, & typographorum prelo excudi, sed ferunt non inventas, post ejus mortem, integras. Scripsit de Exarchatu libros septem; quibus postquam pauca scripsit de Exarchis, maximam partem, *Italicas* a *Gothis*, & *Longobardis* clades, & *Romani* inclinationem Imperii, ac Pontificiae ditionis jura aperit, deque *Constantini* donatione, ac baptismo multa disputantur. Quod si Ecclesiasticarum institutionum, rerumque reconditarum libri quinque, & *Mythagogiae*, sacramentorumque divinarum rationes libro uno explicatae, in lucem emitterentur, doctis viris, satisfactum, ut puto, vehementer esset. Repertus est sua manu scriptus librorum a se compositorum index, in quo haec, inter cetera continebantur. *Romanorum Pontificum praeclara instituta*, libro uno explicata; *Festorum dierum celebritates*, ritusque servandi, eorundemque in Christiana religione exordia, & causae, libro uno scriptae. Conciliorum receptorum vera discussio. Haeresum omnium recognita, annotataque per tempora seditiones. Ceterorum *Romanorum Pontificum vitae*, multis ex libro *Platine* amputatis, & in ampliorem formam aliis superinde additis; quae adhuc ignota, vel antiquata compositius licentiori volumine describuntur: *Demum Rhapsodia*, seu potius *Polygraphia orbis*; monarchiarum in quam, & eorum carptim, quae ab initio mundi adhuc usque tempora succedere, evagatissima descriptio. Haec ille: cujus superioribus annis, cadaver ex humo detractum *Theseus Aldrovandus* Bononiensis, Abbas, cum aedem illam instauraret, in medio templo, subterraneo sepulcro, condidit. Hujus interitum *Ludovicus Rasponus* insecutus est: nam cum incidisset in pestilentem febrem ex bellicis laboribus contractam, cum annum adhuc quinquagesimum vix attingeret, *Romae* decessit, Pridie Kalen. Quintil. non sine ingenti bonorum omnium dolore. Non defuit tamen ob id eo bello *Ravennatum* virtus: nam multi praeterea privati nominis milites nostrates egregiam operam praestabant: ipsique *Ludovico*, Prosper frater, qui *Ravennae* erat,

A in equitum praefecturam successit, *Romamque* profectus, confestim praeclara virtutis monumenta edidit: nam a *Matthaeo Stendardo*, qui imperabat Pontificio equitatu, missus, ut de hostium castris exploraret, ad *Columnam*, quod est opidum *Columnarum*; ubi castrametati hostes erant, duodecimo ab urbe lapide; progressus, in equitum alam incidit, quae erat impedimentorum praesidio, consertisque manibus, cataphracto uno capto, & nonnullis etiam equitibus & equis, *Romam* incolumis reversus est. Haud ita multo post, cum hostes admotis scalis expugnationem urbis nocte quadam, irritò conatu, tentassent, postridie, summo mane *Rasponus* per *Neviam* portam; quam *Lavicanam* alii putant, nunc *Majorem* appellant; emissus cum equitibus suis, qui suburbana vineta, in quibus hostes fuerant, perlustraret, ea alacriter praetergressus, cum se via in tres divideret, dextra, laevaque exploratores equites aliquot misit, ipse cum reliquis mediam tenuit. Ubi cum ab exploratoribus renunciatum esset, praere haud procul hostes, nullo plane ordine, & desectos, quod pridie, totaque nocte in itinere fuissent, nec corpora aut equos curavissent, *Paliani* Ducem, per tubicinem, de tota re certiore facit, petiitque potestatem sibi fieri persequendi illos: quod cum Dux negasset, *Rasponus* restitit, vehementer commotus, quod praeclaram benehendae rei occasionem, e manibus abstrahi conspiceret: videbatur enim; si *Stendardus* cum recenti equitatu fuisset insecutus, certa in manibus victoria. Eodem etiam bello *Brunorus Zampescus*, civis *Ravennas* & *Fori Pompilii* Regulus; qui ad eam diem apud *Guidubaldum Ruverem*, *Urbini* Ducem, & *Julii Tertii* Pontificatu, *Romanae* Ecclesiae, ejusque copiarum Praefectum generalem, ad ponendum militiae fundamentum, *Romae*, *Perusii*, *Bononiae*, *Urbini* & ceteris locis fuerat; septuaginta equitum alae, praefectus ita se gessit, ea praebuit signa, eam excitavit spem virtutis, ut *Guisae* Dux, ad exitum perducto bello, cum in *Galliam* secum adducere, & ejus alam inter Regias numerare, plurimum contenderit: verum *Brunorum* missionem ob id & veniam postulantem, manere in *Italia* jussit Pontifex. Cum vero toto hoc belli spatio *Vitalis Indivinus* cognomento a *Sale* in *Flaminia* ducentorum peditum cohorti, jussu *Caroli* Cardinalis *Carassae*, praefuisset, jamque menses aliquot militibus stipendium, sua pecunia, persolvisset, neque id ulterius ei per fortunas liceret, *Romam* ad Cardinalem adit, eumque cum *Petro Strozza* prandentem, adhibet, petitque sibi stipendia, quae dederat, restitui. Quod cum *Strozza* accepisset, fuissetque ab eodem sciscitatus, an ipse *Vitalis* a *Sale* esset affirmassetque *Vitalis Strozza* ad Cardinalem verius, Magnum, inquit, accederet ad *Romanam* Ecclesiam commodum, si multos hujus similes Duces haberet: mox *Vitalem* multa allocutus, ejus virtutem militarem plurimum extulit. Cardinalis autem confestim illi, una cum *Pandulpho* stipendiis solvendis praefecto, in *Flaminiam* remisso, abunde omnia representanda jussit: quod & factum est. Ceterum quod ad *Romanum* bellum attinet, paucis diebus elapsis, mense Septembri pacem *Paulus* Pontifex cum *Philippo* Rege fecit. Eodem fere momento temporis, *Ravennae* magnus casus accidit, qui tamen *Romae*, *Florentiae*, *Neapoli*, *Panhormi*, multo majus attulit detrimentum: magno enim largoque imbri pluere Id. Septembr. in urbe, atque in agro coepit: quo in postero die, continenti procella, protracto, *Vitis* se ipso largior, atque turgidior, ad quintam horam noctis, quae Idus Septembres est insecuta, multis, in

725 locis alvei marginibus superatis inundans, sanctam *Sophiam*; quod est in ejus ripa, uti memoravimus, ad radices *Apenini*, opidum; ferme integrum secundo cursu in mare devexit. Illud autem, quod contra omnium accidit opinionem, maxime mirandum, quod cum *Romam* Tiberis, *Florentiam* Arnus, *Neapolim* Sebetus, urbes excelsis satis loco sitas per idem tempus inundassent ingenti jactura, *Ravenna* tamen, quæ longe ipsorum fluminum alveo depressior erat, & assiduo metu inundationis tenebatur, incolumis, atque integra perstitit: aquæ scilicet multitudine & impetu per agros effuso. Circiter autem *Romani* belli tumultus, eluxerat *Joannis Aldrovandini*, Pandulphi filii, civis *Ravennatis*, virtus præstans, multis antea casibus cognita: dum enim *Paulus* Pontifex quibusdam adductis causis, *Joannem Franciscum* a *Balneo Comitem* appellatum, opidis spoliare contenderet, *Antonius Caraffa*, *Joannem Aldrovandinum* in primis, ducentum peditibus præfectum, una cum *Brunoro Zampesco* optimæ spei adolescente, & *Ascanio Corneo*, qui omnibus copiis illis præerat, eo misit: qui eam navavit pro Pontifice operam; ut *Gatilia*, Glazoloque opidis receptis, cum ad *Montebellum* ventum esset, cujus opidi expugnatio supra quam dici potest, ob situm natura loci munitum, difficilis putabatur, maximam partem, *Aldrovandini* opera, opidi Præfectus, *Corneo*, sic ut vita, ac fortunis integris abire liceret, opidum tradiderit. Annus quinquagesimus octavus supra millesimum quingentesimum ab multorum interitu, & gravissimis morbis, funestus accessit. Causam tradiderunt fossam, quæ urbem complectitur, altius repurgatam jussu *Petri Donati Cæsii* Præsidis, qui ante quam magistratu decederet; decessit autem hoc anno; id beneficii, ad multa alia, quæ contulerat in hanc patriam, cujus esse non modo civis, assentiente Senatu, sed etiam Senator voluit, adjungere opinatus est. Verum contra omnino evenit, quam putarat: putrescente enim aqua, & corrupta, quæ in fossa stagnum faciebat, aëris intemperies tot morbos invexit, ut fuerit *Ravennæ* nemo, qui non eo anno ægrotarit, & multis ex familiis, omnes, eodem tempore, decumberent. Inter multos, quorum interitus patriæ luctuosus accidit, *Augustinus Rubulus* numerandus est, qui tamen ob ætatem potius; erat enim novem & sexaginta annos natus; quam ob aëris intemperiem interiisse credi potest, præsertim quod Quincto Non. Mart. decesserit, cum adhuc calores temperamentum aëris; quod nos ab maligna syderum constitutione potius, quam ab exigua corrupta aqua duxisse originem, & malum factum putamus; nequaquam dissolverint. Scripsit in municipales nostras leges commentarium, multisque variæ fortunæ casibus agitatus, ex ingentibus sæpe periculis, miraculo magis, quam ingenio, quo tamen peracuto erat, & peracri, emerferat. Obiit etiam eodem anno *Hieronymus Regius*, cognomento *Furnarinus*, qui studiis eloquentiæ addictus, multos annos, non sine laude, juventutem *Ravennatem* docuerat: Orationes aliquot & epistolas, & carmina, in quibus lumina eloquentiæ admirabilia emicant, apud *Franciscum* & *Thomam* jurisconsultum, *Mazzolanos* fratres, sororis filios, atque hæredes, reliquit. Huic accessit *Joannes Baptista Piscatorus*, quem cum *Etruscæ* Musæ delectassent, poematis *Ludovici Areosti*, de *Rolando* furenti materiam persequi eodem scribendi genere, studium vehemens incendit. Gemino itaque volumine de morte primum *Rogerii*, mox de ejusdem vindicta cecinit: scripsit & comœdias aliquot. In quo munere etsi res ipsa eo fortasse non atti-

A git, quo plerique vellent, voluntas profecto omnino improbanda non fuerit: præsertim quod invitasse & præmonstrasse eos visus est, qui nunc in ipsa conscribendorum carminum ratione, summa cum laude, versantur: in quibus *Albertus Donatus* medicus, *Alexander Fusconus* jurisconsultus, & Canonicus, *Augustinus Lunardus* eques, *Brunus Giardinus* Canonicus, *Cæsar Betius*, *Diomedes Mondinus*, *Federicus Lunardus* Augustini filius, *Franciscus Cameranus*, *Franciscus Corellus*, *Joannes Maria Majolus*, *Julius Morisius*, *M. Antonius Granellus*, Canonicus, *Stephanus Lotus* jurisconsultus, *Pomponius Spratus* eques, *Vincentius Carrarius* jurisconsultus, & Canonicus, ac ceteri complures maxime excellent.

LIBER DECIMUS.

727

P RÆSIDE *Cæsio* provincia decedente, ad calamitatem, quam morborum multitudo, & funerum frequentia attulerant, nova, nec minor accedere offensio videbatur: nam egregie hominem nostrates observabant, amabantque tum ob beneficia, quibus privatim, & publice civitatem affecerat, tum ob præcipuam quandam amoris in nostros, ac benevolentiam significationem, quam declaraverat multis in rebus: Instauraverat enim & restituerat elegantissime prætorias ædes, quæ a temporum & habitatorum superiorum injuria, deformes, & exesæ, pæne jam corruebant: Forum etiam, exæquatis undique ædium tectis, ac nobili pictura mirum in modum ornaverant; quamobrem civitate, immunitateque non solum *Ravennates* illum magna voluntate, studioseque donarunt, sed in Senatum etiam una cum omni *Cæsiorum* familia, in perpetuum, cooptarunt, & patrem patriæ decreto publico appellarunt, idque elogio in marmore inciso, testatum omnibus voluere. Non igitur ab re illo provincia discedente, ut *Bononiensibus* præfesset, *Ravennates* mœrore maximo affecti sunt. In ejus locum Provinciæ Præses a Pontifice missus *Joanne Baptista Auria* Genuensis successit. Insequentis anni initio, qui fuit a partu Virginis quinquagesimus nonus supra millesimum quingentesimum, Quarto Id. Febr. *Hieronymus Ruginus* jurisconsultus gravissimus; cujus domus non solum totius oraculum civitatis fuerat, sed etiam *Flaminiæ*; ex hominum vita migravit. Hic *Cenomanis* olim & *Julie* provinciæ auguste ac sanctæ jus dixit; ad *Clementem*que Septimum, *Bononiam*, *Paulum* & *Julium* Tertios *Romam* missus est sæpe Legatus: utriusque *Pauli* Pontificis ore divino, rem arduam apud eum pro patria in *Vaticano* disputans, orator ac jurisconsultus plenus ac præstans palam dictus & habitus. Denique & foris honoribus multis perfunctus, summa semper cum dicendo, tum scribendo eloquentia res omnes condiebat, purissimoque stylo in leges municipales nostras, quæ ad jus civile spectant, commentarium scripsit. Eodem hoc anno *Paulus* Pontifex *Romæ*. xv. Kal. Septembr. obiit: & postquam vacavit Pontificium solum menses quattuor, postero anno ineunte. vii. Kal. Januar. *Joannes Angelus Medices*, Pii Quarti sumpto nomine illi subrogatur. *Ravennates* debitum obsequium præbituri, *Jacobum Spadolarinum* jurisconsultum, & *Cæsarem Urceolum*, oratores pridie non. Januar. in Senatu constituunt. Per idem tempus, cum sapius flumina, quæ *Ravennam* ambiunt, aucta, superatis ripis, non in agro modo sese effuderint, sed *Ravennam* ingressi, quin eam penitus obruerint, parum abfuisset, ejusque mali culpam earum re-

rum periti, in septa rejicerent, quibus, aqua ad molas *Farnesii* Archiepiscopi frumentarias, per incile, & modicum rivum abducta, fluvii retardabatur cursus, efficiebaturque ut flumina ob id lente fluentia nec alveum possent, nec portum illa arena purgare, quæ ab *Apennino* ipsa devehunt, & perpetuis maris æstibus fluctibusque invehitur & aggeritur. Idcirco *Ravennates* per Legatos suos sæpe a *Farnesio* suppliciter petiere, ut tot malorum causam tollere, sublatis septis illis, vellet: quando non modo; uti docuimus; consequebantur inde agrorum eluviones, & assiduum, maximumque urbis discrimen, efficiebaturque ut portus, in vectis arenis, oblimatus nullas fere jam caperet naves, sed ob pavementum urbis, ipso fluminum alveo, depressius, aquæ urbanæ influere in amnes non poterant, & ob id in stagnum redactæ corrumpiebantur, aëremque faciebant pestilentem. Pollicebantur autem *Ravennates*, se pecuniam illi, quantum æstimatæ frumentariæ molæ fuissent, libenter persoluturos. Quibus *Rainutius*, vir alioqui humanissimus, & maxime exorabilis, pravis aliquot familiarum persuasionibus depravatus, nullum unquam locum reliquit, quod eam non esse eluvionum & stagnorum causam ad credendum adduxissent. Ceterum *Ravennates* cum in dies a fluminibus periculum urbi majus immineret, quotannisque fere bona pars civium atque agrorum submersæ messis expectatione frustraretur, *Alexandrum Sopranum* jurisconsultum & *Cæsarem Amadutium*, anno MDLX. mense Junio ad *Pium* Quartum Pontificem Maximum Legatos hac dere mittunt, qui negotium omne diligenter apud Pontificem curantes, fecerunt, ut Pontifex *Stephanum Grandem* & *Gasparem Cocapanem*, insignes ætatis hujus Architectos, *Bononia* & *Ferraria* accersiri *Ravennam* jussit: qui multos dies, urbem, ejusque situm atque agrum dimensi, ea Pontifici retulerunt, quibus Pontifex commotus, diplomate, non modo civibus *Ravennatibus*, sed ipsis etiam magistratibus provinciæ mandavit, septa, omniaque alia fluminum impedimenta quam primum revelli: quandoquidem, ut in eo diplomate, quod nos legimus, Pontifex testatur, optimi Pontificis sit munus, omnes quibem subjectas sibi urbes incolumes tueri, sed illas maxime; etiam cum aliquo privatorum incommodo; quas veneranda sui antiquitas; metropolitana sedes, & avita civium nobilitas, perspectaque erga Pontifices Maximos, & sedem apostolicam devotio, illi multipliciter commendant, sic tamen, ut omnium damna refarciantur. Hæc in eo diplomate Pontifex, *Romæ*, anno MDLXI. Nono Kal. April. apud sanctum *Petrum* dato. Hac igitur cives auctoritate fulti; cum quotidie, magno incommodo, multi nobiles viri patres familias interirent, tandem ut Pontificis jussa exsequerentur, suisque gravibus incommodis remedium aliquod adhiberent, & diutius hæc urbs ipsi Pontifici, & sanctæ sedi apostolicæ incolumis atque integra conservaretur: Senatu ad Tert. Id. Maj. anno MDLXII. habito, cum multa in utramque partem disputata fuissent, omnium consensu septa revellere decretum est. Præfecti autem huic negotio fuere, *Marius Salomonus*, *Vitalis Indivinus* cognomento ab *Sale*, cohortium præfecti: *Alexander Sopranus* jurisconsultus, *Martellinus Monaldinus*, *Exsuperantius Ferretus*, & *Thomas Baldinus*: *Pinus Ossius*, *Balthassar Portus*, *Petrus Thomafius*, cognomento *Mingonus*, *Balthassar Brochus*, & *Sentinus Micholus*: confestimque e Senatu simul egressi, omni ferme populo, ingenti sublato clamore, comitante, *Guelphi* ad *Montonem* amnem, *Gibellini* ad *Vitim* procurrerunt. Erat tum *Flaminia*, qui *Paulo*

ANN.
MDLX.ANN.
MDLXI.ANN.
MDLXII.

729

A *Rainutio e Tarano* successerat, Prolegatus, *Salvator Pacinus*, *Clusinus* Episcopus, jam diu *Farnesiorum* favore provectus. Is igitur audito clamore & concursu, reque cognita, judices suos, cum lictoribus mittit, qui abire illos, & cœpto desistere jubeant. Sed ubi prodire in conspectum, tanta in eos populi ira exarsit, ut nobiliores cohibere vix potuerint, ne ad unum populus districtis gladiis, & pedestribus lanceis ac securibus, omnes trucidaret. Cum vero *Pacinus* magis ob id commotus, assidue publice & privatim minitaretur, *Raphael Rasponus*, *Rasponi* filius, qui ad *Vitim* erat, *Alexandro Soprano* jurisconsulto, inermi, tantum comitatus, recta ad *Montonem*, ubi erant *Guelphi*, tendit. Secesserat tum forte ab aliis, in herbaque recumbebat *Vitalis Indivinus*, qui conspiciatus *Rasponum* recta ad se, celerique gradu venientem, nonnihil metuens, captis statim armis erectus, quid esset *Raphaël* factururus, præstolabatur. At *Raphaël*, qui jam ingenti Dei beneficio, omnem ex animo inimicitiarum memoriam deposuerat, ad eum cum pervenisset, hominem benigne salutavit, illique junctus, ad reliquos adiens, humanissime omnes complexus, osculatusque est, & auxilium eis, vel si ipsa esset vita profundenda, prolixè & sincero animo pollicetur, amicaque omnia defert. Non defuit *Vitalis*, *Jacobus Lunardus*, eques, & reliqui adversæ partis, quin ope, pari benevolentia, oblata, simpliciter & candide, omnibus præclari animi officiis responderent. Ubi autem eo die satis laboratum in septis evertendis fuit, omnes simul per *Hadrianam* portam urbem ingressi, magna populi comitante caterva; qui adversarum factionum proceres conjunctos intuens, plurimum mirabatur, & lætabatur, in forum venire: nec diu post, ut consilia pro communi salute, communi consensu inirentur, animorumque concordia altioribus radicibus initium præberet, circiter alteram noctis horam, utriusque partis omnes, in vestibulum D. *Apollinaris* novi, conveniunt: ubi ostensis præclaris ac novis animi significationibus, quid esset agendum, tranquille & pacate decernitur. Is autem congressus, quamquam videbatur casu in eum locum fuisse, prudentibus tamen viris, divinitus est visum, indeque pacis optimum omen acceptum est, cum ipsius D. *Apollinaris*, primi *Ravennatum* Archiepiscopi, urbisque nostræ patroni ac tutelaris, meritis, atque opera factam esse, conjici possit, quando, ut ipse præfens adesse crederetur, ad ædem ipsius nomini dicatam, & ante ipsius imaginem, quæ erat in valvis ejus templi picta; ad quas valvas paucorum procerum, secretus congressus, est factus; posita sunt prima ac præcipua hujus pacis fundamenta. Ut autem efficeretur, quod eo congressu decreverunt, postriedie, *Romam*, *Gaspar Pignatta* jurisconsultus & eques *Ravennas*, maximis itineribus est missus; *Bononiam*, *Bartholomæus Guacimannus* eques, qui *Petrum Donatum Cæsum*, ejus urbis Moderatorem, *Reipublicæ Ravennatis* nomine rogaret, *Ravennam* proficisci, ad eos compescendos irarum æstus. Quoniam vero moliri *Pacinus* Prolegatus nova audiebatur, in suspicionemque nequaquam venerant nostrates, ne forte *Pignatta*, *Arimini*, *Pacini* jussu interciperetur, ad duodecim Kal. Jun. *Joannem Baptistam Lazarum*, cognomento *Mengolum*, jurisconsultum item *Ravennatem*, per *Etruriam*, *Romam* quoque mittunt, ut ambo, si adfuerint, aut solus apud *Rainutium* & Pontificem *Ravennates* purgaret, non injuriæ causa, sed patriæ caritate septa fluminum refigentes; paratosque esse ad eam pecuniæ summam solvendam, quam Pontifex & *Rainuttus* jussissent.

730

serint. Sed *Rainutius* accepto jam nuncio, hac de re, quæ aliquanto gravioribus verbis ac factis delata ad eum fuerat, acriter apud Pontificem est conquestus, quod non septa modo refugissent, sed ejus etiam triticum diripuissent, & ex magistratibus aliquot injuria, & vulneribus affecissent. *Cæsar Amadutius* Ravennatum, *Romæ*, multos jam menses, legatus, rem sentiens, cubiculum Pontificis ingressus, ad ejus pedes, narrante adhuc *Rainutio*, provolvitur, petitque rem omnem tranquillo animo cognosceret. Sed iratus Pontifex, *Hieronymo Friderico*, Martoranensium Episcopo, urbis Moderatori, tradi *Amadutium* in custodiam jubet; quod & factum est. Idem *Ravennæ* cum multis modis, irrita conatu, *Pacinus* Prolegatus, in cives aliquot primarios, tentasset, novissime hoc eodem mane, quo *Mengolus* est *Romam* missus, in arcem se conferens, *Vitalem* cognomento *Salium* in via obvium, per speciem colloqui, secum eo adducere nixus est: sed *Vitalis*, insidias sentiens, ab eo invito & revocante est avulsus. Eodem ferme vestigio temporis cum portæ *Julie* custos in *Montonis* ripa, frigus opacum captans, federet, multos armatos accedere, qui e civibus non essent, conspicatus, clausa statim porta, *Hieronymum Peregrinum* jurisconsultum, qui tum magistratus Sapientum princeps erat, accurrens, de tota re certiorum facit: nec mora; ad arma sacri æris campani sonitu; & tympanis vocatur populus: mirum autem est, quanta omnes, vel pueri, alacritate armati in forum convolarint; clausæ officinæ tabernæque fuerint, statimque disposita per urbem præsidia, & viarum, quæ perveniunt in forum, capita, tormentis curulibus munita sint. Oratores missi ad *Pacinum*, qui peterent, cur eam armorum manum accivisset: quibus respondit, sui tuendi causa, quando Nonagintaviris, ab se abire, fori portarumque urbis præsidio jussis, neque obedientibus, haud satis fideret, adductusque potius ad suspicandum fuisset, *Ravennates* contra se aliquid moliri. Vero cum verba sibi, iis verbis, a Prolegato dari oratores intelligerent, iis redditis responsis, quæ visa opportuna sunt, nihil tutum judicantes, ad Sapientes redire: nemo enim ex nostris non obediverat, neque vestigium, argumentumve illius aut capiendi, aut interficiendi ullum præbuerat: præsertim cum superioribus diebus Nonagintaviri, qui forum & armamentarium assidue tuebantur, ejus edicto abierint, non quidem primo aut altero, quod suspicarentur, ne *Pacinus* armamentario uti contra eos vellet; sed tertio: quo edicto scripto, minitabatur, nisi præsidio abirent, eos perduellionis reos futuros. *Augustinus* quoque *Ruginus* jurisconsultus, veneranda auctoritate senex, ejus se præsidio futurum, cum aliquot ex Nonaginta viris armatis, si quid metueret, fuerat pollicitus. His igitur est factum, ut quibusdam Prolegati judicibus, qui in Prætorio remanserant, nescio quid alloqui *Rasponum*, *Vitalem*, ceterosque proceres volentibus, responsum fuerit, verbis tunc non esse locum, & antequam in custodiam tradi quemquam sinerent, omnes esse morituros. Moderator urbis, ipsique judices, & ceteri administri, cum sibi magnopere in tanto totius civitatis tumultu metuerent, in interiora, Sapientum cubacula recepti, & præsiidiis adversus populi impetum stipati sunt. Per idem tempus accurrerat armatus populus ad arcem, quo illæ se copiæ, per posticum introductæ, receperant. Erant autem *Russiani* & *Faventini* a *Pacino* Prolegato, non minus in sui; ut ipse jactabat, subsidium, quam

A ad civium aliquot *Ravennatum* interitum evocati. Qui cum totam noctem in itinere fuissent & fame laborantes, de muro Cittadellæ, in quo erant dispositi, panem a nostris peterent, responsum a popularibus ut se conferrent in Prætorium, alioqui nihil umquam annonæ habituros. Hoc interim spatio, summa undique alacritate voces exaudiebantur, quibus *Ravennates* felicia omnia faustaue *Romanæ* Ecclesiæ & Pontifici Maximo precabantur, seque illis profitebantur subjectos. Earum autem copiarum adventus, aliquibus ex nostris primariis nequaquam fuerat incognitus, qui noverant externarum gentium ope, diligentiam adhibere *Pacinum*, proceres nostros in custodiam tradi, statimque obtruncari. Sed ne indicta causa cum venientibus imprudenter manus conscruisse viderentur, ansamque ut jure possent damnari, præberent aliquam, exspectarunt dum in arcem includerentur. Cum vero prandii hora advenisset, & Prolegatus panem peteret, & aliquot pistoris in arcem inferre illum diversis modis conatos, populus prohibuisset, *Hieronymus Peregrinus*, *Vitalis*que a Sale, & aliqui præterea Decuriones & Senatores; qui auctoritate valebant apud populum, armati, bajulos, adjecto præsidio, ad portam arcis comitati sunt, qui panem populo licet renuente, & contumeliosis vocibus Senatores illos & *Pacinum* prosequente; intulerunt. Nec diu post, hora altera a meridie *Joannes Franciscus* a *Balneo* Comes vocatus, *Ravennam* pervenit, seque pacificatorem inter Prolegatum ac *Ravennates* advenisse professus est: *Ravennatibus* libenter omnes concordie condiciones accepturos afferentibus, dum *Russiani* & *Faventini* acciti, antea abirent, & capite non oppugnarentur. Itaque *Joanne Francisco* arcem, una cum *Francisco Butrighello*, cive *Ravennate*, ingressio, res accurate agi est cœpta. Interim cum *Pacinus* Ariminenses quoque & *Cæsenates*, Forolivianos item & *Foro Cornelianos* accersivisset, ut sibi in subsidium venirent, ipsi, re cognita, tantum absuit, ut ferrent *Pacino* suppetias, ut se pro *Ravennatibus* omnia insumpturos; dum tamen omnis a *Romana* Ecclesia; cui se perpetuo addictos, subditosque profitebantur; defectionis suspicio abesset, ut plane abesse videbatur; polliciti sint. Advenerat interea *Trivultius Gualterius*, *Orbitanus*, omnibus criminum quæstionibus *Bononiæ* præfectus, a *Cæso* missus, ut aliqua ex parte *Ravennatibus* satisfaceret: quando ipse novis quibusdam rebus, quæ *Bononiæ* per eos dies acciderant, impeditus, venire non poterat. Cum igitur *Gualterius* & a *Balneo* Comes multa non minus apud *Pacinum*, quam apud nostros, de concordia tractassent, ad vespertinum ejus diei tandem ita negotium confecere, ut aliquid utrique parti daretur. *Ravennatibus* quidem, ut *Faventini*, *Russiani*que abirent: *Pacino* autem, ut quinquaginta armati ejus præsidio accederent. Interea autem ubique in foro gentilitia Pontificis Maximi, *Romanæ* Ecclesiæ, *Caroli* Cardinalis *Borromæi*, & Reipublicæ *Ravennatis* insignia appensa sunt, omnibus, sublata voce, *Romanæ* se Ecclesiæ addictissimos, & libentissime subjectos, profitentibus. Postridie *Faventini*, *Russiani*que ex arce dimissi sunt: quibus licet *Joannes Franciscus* a ⁷³² *Balneo* Comes, præsidii causa, Dux præesset, tamen haud minimum sibi a *Ravennatibus* timentes admodum trepidi abibant: neque profecto temere, cum magnum esset in eos populi odium, coactique Decuriones, & ceteri proceres fuerint. Interea dum ipsi discedebant, convocare in forum populum, eumque pane, vino, & caseo liberaliter donare dissimulareque haberi censum oportere, ut recte præsidia tota urbe disponerentur.

tur. Per hunc modum cum in pacatum omnia viderentur adducta, increbrescit rumor, adventare armatos centum & quinquaginta: quamobrem *Raphaël Rasponus*, Rasponi filius, ad *Joannem Franciscum* adiens, quærit, quid isthæc fiant: quinquaginta enim armatos, non centum & quinquaginta Prolegati præsidio permisos; affirmanti autem *Joanni Francico*, tametsi quattuor, aut quinque armatis, præscriptus numerus superaretur, nihil referre; ne unum quidem, inquit *Rasponus*, superare volumus, omnes alioqui trucidabimur: confestimque Nonagintaviratu advocato, res eo modo in serum diei protracta est: cum interea audiretur, *Pacinum* occultas inquisitiones in aliquot cives agere, & admirabilis eorum, qui *Gibellinis*, *Guelfisque* antea factionibus acriter dissenserant, concordia, tota urbe, non absque omnium ingenti lætitia, spectaretur, neque ulli armati advenirent: Sub occasum Solis, ex arce in Prætorium Prolegatus rediens, jussit Nonagintaviros abire fori præsidio, quod & factum est: ceteri tamen cives, qui sibi non metuere non poterant, ne major, quam decretum fuisset, armatorum numerus in urbem introduceretur, *Guelfi* simul, *Gibellinique* noctu vigilias ad portas urbis agitarunt. Postridie ejus diei, qui dies fuit ad Decimum Kal. Jun. Comitibus à *Balneo* hortatu, ut exulceratum *Pacini* animum aliqua ex parte lenirent, aut certe ne magis irritarent, *Hieronymus Peregrinus*, ceterique Decuriones; qui fuerunt *Raphaël Rasponus* cohortium Ductor, *Antonius Genarius*, Cæsar Urceolus, *Barbatianus Mengolus*, Petrus Piccininus, *Hieronymus Franchinus*, Nicolaus Nigrus, & *Antonius Majolus*: & *Guelfi*, *Gibellinique* omnes ad Villam *Savarnam*, quæ est ad *Padum*, abiere; ubi *Rasponi* prædia & tures habent sane egregias: ad quas pars maxima, *Guelforum* præsertim, divertit: reliqui, *Vitalis Mercati* Ravennatis, Præfecti *Portuensis*, singulari caritate & liberalitate in *Portuensibus* villis hilariter excepti sunt: crescenteque ibidem in dies dissidentium olim animorum conjunctione, sapius *Rasponi*, *Lunardis* & ceteris epulum præbuere; eodemque lecto, qui jam antea cor de pectore sibi invicem detraxissent, inermes, nullaque suspitione decumbebant. Interea ne Magistratu civitas destitueretur, novos *Pacinus* Sapientes creavit *Vincentium Bellinum* jurisconsultum, *Urbanum Spretum* equitem, *Franciscum Tizzonum*, *Baldasarem Ginannum*, *Laurentium Monaldinum*, *Christophorum Portum*, *Scipionem Baroncellum*, *Antonium Gordium*, & *Andream Francum*. Ne vero facinus præclarum adeo & sanctum, tam multis utrimque votis expetitur; quamquam altissimas in animis omnium radices defixas habebat; nullis externis nixum fundamentis esset, cum eos devinxisset infinitum in modum, gratissimus, jucundissimusque *Petri Donati Cæsti*, *Narniorum* Episcopi Magistratus, dum *Flaminie*, summa æquitate, integritateque præfuit, *Bononiæ*; cui tunc urbi *Cæsius*, uti memoravimus, præerat, contendunt, ordine instructi sane egregio, & præstanti armatorum manu septi: præsertim cum

733 Sapientum Magistratus, ipsam urbem *Ravennam*, magna majestate, referre videretur. Quo vero honore, nobilibus aliquot obviam missis, eos *Cæsius* acceperit, quamque dum fuerunt *Bononiæ*, benigne amanterque tractaverit, pro *Cæsti* humanitate valde præstans, & maxima in *Ravennates* benevolentia, judicari non fuerit difficillimum. Ibi cum tabulis publicis confectis, coram *Cæcio*, inter sacra solemnia, pacem sacramento confirmassent, pollicitique idem de absentibus fuissent, ad Tert. Non. Jun. *Ravennam* regressi sunt, tan-

A ta concordia, & omnis civitatis hilaritate, ut vesperi, accensis in foro, multisque præterea, locis, ignibus, sacrique campani æris sonitu undique aures complente, multis, maximeque omnium senibus præ gaudio lacrymantibus, nihil hilarius, aut jucundius desiderari posse videretur. Nec diu post *Cæsius*, Pontificis; qui multos jam dies *Cæsarem Amadutium* educi e custodia perliberaliter mandaverat; jussu, *Ravennam* profectus, de tumultu totaque re quæstionem habuit, *Blasio Ossio* jurisconsulto, Reipublicæ *Ravennatis* Syndico, præclaram operam, pro tuenda patria navante. Cum autem nihil aliqua ex parte de

B Pontificiæ majestatis imperio, nec ullum ejusdem læsæ crimen videret, advenientibus *Cæsare Raspono*, qui *Romæ* hanc eandem ob rem, Legatus fuerat, *Joanneque Aldrovandino*, *Pandulfini* filio, & multis præterea aliis, qui *Bononiæ* non fuerant, pacem solemniter jussurando faciendam, & ab iis, qui fuerant *Bononiæ*, probandam, ratamque habendam in æde *Ursiana* curavit: *Hieronymo a Portu*, *Ravennati* scriba, tabulas publicas conficiente. Ut autem majore, quo fieri posset, nexu, animi devincirentur, haud ita diu post *Hieronymus Rasponus*, *Hludovici* filius, *Eugeniam* sororem, *Petro Indivino*, cognomento

C *Salio*, *Vitalis* fratri, in matrimonium collocavit; nuptiisque ad villam *Savarnam* celebratis atque conjunctis, apud se aliquot annos esse eum voluit, ut non ipse modo *Petrus*, sed ceteri *Petri* affines & amici; qui adversæ factionis, maximam partem, erant; eo adventandi dum ob id occasionem habent; major inter eos concordia gigneretur. Eadem de causa *Raphaël Rasponus*, *Rasponi* filius, *Eugeniam* item filiam, *Timotheo Spretu*, non multos post dies, collocavit. Interea, *Pio* Pontifice jubente, Respublica *Ravennas*, sexdecim amplius nummum aureorum millia, partim *Raimutio* Archiepiscopo, ob adeptum, sublatis septis, usum molarum ejus frumentarium, partim ipsi etiam Pontifici numeravit. Per hunc autem modum pacati *Ravennates* cives, ad veterem ex bello gloriam instaurandam intenti, cum sub id tempus in *Gallia* plerique adversus *Carolum* Nonum Regem, *Henrici* filium, annos natum duodecim, *Calvinianæ* sectæ prætextu, quæ a stigmatice perfuga, *Joanne Calvinio* nomen habet, nova molirentur, & *Pius* Quartus Pontifex, *Avenionem* aliquot copiis munire cogitaret, *Vitalis Indivinus*, universi equitatus, *Balthassaris Rangoni* Vicarius & Legatus, eo profectus est. Prosper quoque *Rasponus* cum sapius multis de causis, *Friderico Borromeo*, alæ equitum quinquaginta Præfecturam, ultro deferente, id muneris renuisset, tandem *Caroli* Cardinalis *Friderici* fratris, ipsiusque *Pii* Pontificis jussu, accepta condicione, cum *Balthassare Rangono*, *Lonzani* Regulo, eodem contendit: ubi hi gemini *Ravennates* Duces, maxime strenuam navantes operam, dum *Fabricius Sorbellonus*, Pontificiarum copiarum Legatus, illis maxime, ob spectatam virtutem, uteretur, insignem gloriam adepti sunt. Principio autem *Sorbellonus* aliquot opida ab *Hugonottis*, qui rejecta omnium sæculorum veneranda antiquitate, novam *Calvinianam*

F hæresim profitentur, occupata, recuperaturus; si quidem extra *Avenionem*, *Carpentoracte*, *Lillam*, *Aramonem*, & aliquot paucula præterea loca, reliqua omnia hostes habebant; cum omni equitatu, & nonnullis peditum cohortibus eo profectus est. Decessere opidis, adventu nostrorum, hostes, *Prosper*que *Bederidæ* receptæ præsidio relictus, quotidie hostes excursionibus & insidiis, non sine magna laude, petebat: quæ laus major etiam facta est, cum paulo post *Sorbellonus*

opi-

opidum *Cameretum* oppugnare duobus adhibitis currulibus tormentis, contendens, *Rasponum* præmisit, perinde ac eorum locorum, ob frequentes excursiones, peritum, qui ubi essent castra noctu locanda, & disponendæ vigiliæ perlustraret. Quod ubi constituisset *Prosper*, *Sorbellonus* omnia invisens, ne latum quidem unguem ab *Rasponi* iudicio ac præscripto discessit: vehementerque ea ratione oppugnato *Cameretto*, hostibusque qui egregie oppugnationem sustinebant, noctu aufugientibus, nostri, voti compotes, opidum ingrediuntur, & diripiunt: cum tamen in oppugnatione superiore, veteranos milites quadraginta egregie fortes desiderassent. Postridie ejus diei *Fabricius* duabus equitum alis ad *Cirignanum* præmissis, propediemque totidem peditum missurus cohortes, præsidia ubique, & excubias ex *Rasponi* præscripto collocavit. Sed cum interea ex improvviso equites hostium triginta, aliquot ex nostris peditibus, qui jam, *Fabricii* jussu, adventabant, fuissent adorti, multique in pedes se darent, *Rasponus* cum plerisque suis equitibus accurrens, impressionem fecit in hostes, & *Mambrunii* Reguli affinem; qui *Mambrunus*, Hugonotorum equitatus, maximæ parti præerat; sua manu confodit, cum mille numeros aureos; quos, ut se redimeret, *Mambrunii* affinis fuerat statim pollicitus; renuisset. Id autem *Rasponus* fecit, ne milites, qui retardari circa illius deditiōnem videbantur, tempus hostibus darent, qui magno jam conatu frequentes irruebant: in quos tamen si impetus fuisset factus, neque *Lonzani* Regulo, cum reliquo equitatu pedem referente, *Rasponus* coactus fuisset in hostium conspectu sistere, facile in fugam conjiciendos, *Rasponus* judicabat. Sed *Lonzani* Regulus, *Raspono*, *Vitalique* a *Sale* hac de re plurimum querentibus, atque ut se sequeretur flagitantibus, quod in fugam agi hostes adhuc possent, neque amittendam occasionem, quæ præceps esse consuevit, afferentibus, id in mandatis non habuisse respondit. Itaque omnes se ad castra recipere coacti sunt. Hostibus autem paucos post dies, cum equitibus sexcentis, & quattuor peditum millibus ad circumvallandum *Cirignanum* profectis, ubi geminæ illæ peditum nostrorum cohortes remanserant, *Fabricius* cum omnem equitatum contendere *Aurantium* jussisset, ad vespertum una cum *Santagiulla* Regulo ad *Rasponi* ac *Salii* hospitium; simul enim perpetuo hi præclari Duces; quæ inter eos erat animorum concordia; habitabant; adit, eorumque cubiculum ingressus; ubi *Rasponus* in lecto, ob crurum pedumque morbum, sedebat; de subsidio iis, qui in opido *Cirignano* obsiderentur, ferendo, consilium ineunt. Ibi *Rasponus* primus sententiam

735 rogatus, rem sibi intempesta nocte aggrediendam videri asserit, triginta quinque ad summum selectis equitibus, qui sclopettis etiam uterentur: Gallico equite præeunte, qui hostium exploratoribus, vigilas ad flumen agentibus, amicos se esse diceret, venireque a tumultu inter *Aurantianos* miscendo. Interea tamen nostri maturarent; nam licet ad arma exploratores conclamarent, poterat tamen a nostris interim perveniri ad illud peditum agmen, quod equitatus præsidio hostes disposuerant, eosque tum somno oppressos, tum repentino impetu nostrorum petitos, & in tenebris haud satis in tempore expedire consilia, atque arma valentes, nostris maxime primo sclopos dispendentibus, mox ad gladios venientibus, opprimere. Foris quoque hostes multo majorem nostrorum numerum suspicantes, ita cedere obsessis possent,

A ut ipsis egredientibus ex opido, tutus in vicinam sylvam receptus esset facile futurus. His a *Raspono* in medium allatis, cum variæ deinde sententiæ dicerentur, ad extremum *Sorbellonus* *Rasponi* sententiam secutus est. Verum postridie mane *Vitalis* a *Sale* *Raspono* retulit mutasse *Fabricium* sententiam, decrevisseque uti eo mane, cum universo equitatu, peditatuque ad ferendam *Cirignano* opem iretur: aliquot equites disponderentur in insidiis, equitatus cum septuaginta peditibus ad conficiendum negotium contenderet. Quibus acceptis, *Rasponus* nequaquam consilium probans, magnumque ex eo ad nostros damnum manaturum palam affirmans, in aciem tamen cum ceteris prodiit, *Vitali* a *Sale*, insidias; uti *Fabricius* jussisset; disponente, omnemque aciem instruente. Cum autem equites nostri, jam ad antecursores hostium, circiter primam horam ab ortu Solis, pervenissent, illisque conspectis constitissent, septuaginta pedites, qui eos tardius sequebantur, expectaturi, & moram quoque fecissent, dum omnes transmitterent amnem, spatium hostibus datum est, ut agmine circiter sexcentorum equitum facto, sese nostris objicerent. Primi *Vitalis* & *Prosper*, cum paucis suis equitibus, qui omnes septuaginta non erant, propius ad hostes accedunt, cumque utrinque constitissent, miserunt ex suis decem, qui configendi initium facerent. Obvios hi aliquot ex hostibus habuere, qui displois tormentis, ubi nostros videbant hastas lateri adprimere, & inclinare ad equi aures, statim se ad agmen recipiebant: atque hoc interim spatio magna sclopettariorum manus subsidio hostibus venit: qui sclopettarii tuto loco positi, magnum nostris damnum inferebant; tuebatur siquidem eos rivus utrinque modico aggere castigatus, qui ad frumentarias molas defluens, non nisi aut ad molas per pontem, ubi hostes erant, aut juxta opidum trajici poterat. Dum igitur *Ravennates* Duces, strenue depugnantes, tutiorum locum suis quærunt, & in hostes acrius irruere contendunt, repente perpauci aliquot *Galli* equites, qui secum erant, fugere incipientes, *Italos* etiam ad idem induxerunt, *Ravennatibus* Ducibus frustra reclamantibus, ne tantum *Italico* nomini dedecoris inferrent, affirmarentque nequaquam ea turpi fuga salutis suæ se posse consulere; & *Vitalis* accurrens, quosdam proprio nomine appellaret, & omnes hortaretur ac pæne impelleret, ut fugam sisterent, & prælium redintegrarent. Hostes interim omnem impetum in *Rasponum*, qui ibi cum paucis equitibus remanserat, effundere, adeoque instare, ut *Prosper* cum suis sese recipere ad alios cogeretur: qui receptus eo difficilior visus est, quia cum esset ad flumen perventum, ad quod e ripa descendi, nisi angusto calle, qui unum tantum excipiebat equitem, non poterat; jamque expectante *Raspono*, ut sui equites trajicerent, jam prope accessissent hostes, quatercentosque circiter sclopos in *Rasponianos*, ipsumque *Rasponum*, ictibus, divino plane miraculo, irritis displosissent, *Rasponus* se de ripa satis sublimi in flumen dejicere coactus est; quod & fecit incolumis. Per idem tempus equites, qui secum erant, trajece-

736 runt amnem, cum tamen ex ala Reguli *Lonzani*, concidentibus supra equis, *Fabricius* *Masinus* *Cæsenas*, & *Baptista* *Lugienfis*; ex *Rasponiana* autem *Jacobus* *Antonius* *Picciolus*, & *Morandus* *Moschetta* *Ravennates* desiderarentur. Transmisso amne, *Rasponus*, cum *Mambrunum* Regulum conspiceret, *Paulo* *Guarino* *Ruffiano*, suo equiti, vulnus gladio inferentem, illuc accurrens singulari certamine cum eo digladiatus est, usque dum

Guarino jam se in tutum recepto, supervenientibus hostibus, ipse quoque se ad alios recepit. *Vitalis* ab *Sale*, cum adhuc huc atque illuc excurrere, & modo blandis, modo asperis verbis ad sistendam fugam nostros hortatus, nihil effecisset, sub id tempus opem *Raspono* allaturus, rediens, cum *Cresolla* Regulo, *Hugonottarum* in illis locis copiarum Praefecto, manus conferuerat; jamque acriter eum premebat, cum illo accurreret, id *Rasponus* intuens. Quamobrem eo tandem adductus est *Cresolla*, ut in nostrum equitatum ingressus, persequente *Vitali*, & ut latronem interficerent clamante, a nostris circumventus, scloporum pilis, clavarumque ictibus, & vulneribus gladiatorum statim e medio sublatus fuerit. Quamquam autem *Vitalis* ob contumacem, & refractarium equum cohibendum, mucronem equestrem primo, mox ensen projece- rat, & taxillo e sclopo emissio erat vulneratus, tamen cum decem circiter equitibus, *Raspono* comite, saepius conversa ad hostes fronte, resistit, aliquandiuque irruentes hostes moratus est. Tandem vero hortante, ac paene impellente *Raspono*, qui ob acceptum vulnus *Vitali* timebat, licet saepe generose renuens, se ad suos recepit, *Raspono* interea ad ponticulum, qui jungebat viam, consistente cum decem equitibus, ubi aliquandiu hostium impetum sustinuit: qui cum in horam acrius irruerent, *Rasponum* ad alios se recipientem, ad *Bederidæ* moenia persecuti sunt; atque hoc pacto proelium summa, & maxima Ducum *Ravennatum* laude finem habuit. Nec diu post, cum se nostri *Bederidæ* minus tutos putarent; *Avenionem* sunt profecti. Unde brevi post tempore *Rasponus*, quod nonnullas cum aliquot proceribus similitates susceperat, & ex cruribus laborabat, missione; quam sibi saepius accurate postulanti *Fabircius* negaverat; tandem *Laurentii Lentii Firmani* Episcopi, & *Alexandri* Cardinalis *Farnesii* ibidem Vicarii, opera, im- petrata, *Ravennam* regressus est; *Mutiumque Rasponum* fratrem, alæ suæ præficiendum curavit; qui *Mutius* *Avenionem* profectus, multis tumultuariis proeliis, bellicisque aliis occasionibus, non sine laude interfuit, cum interea *Vitalis* a *Sale*, egregiam optimi Ducis laudem undique referret; qui tandem omnes pacata, quibuidam a *Carolo* Rege datis, acceptisque condicionibus, ea regione, domum rediere. Sub id tempus anno MDLXIII. *Rainutius Farnesius* Episcopus deinde *Bononiensis* factus, *Ravennati* Archiepiscopatu se abdicavit; quem *Pius Quartus* Pontifex; quod magnam fructuum partem, in urbis munitionem, quam erat aggressus, insumere constituisset, per Vicarium administrandum suscepit. Miserat autem huic præfectum munitioni, Pontifex, *Ravennam*, *Ascanium Corneum* *Perusinum*, virum militari virtute, gloriaque clarissimum: quo petente, Senatus xii. Kal. Junii, *Cæsarem Rasponum*, cohortium ductorem, *Cæsarem Urceolum*, Joannes Aldrovandinos duos, alterum Comitibus dignitate insignitum, alterum cohortium ductorem, *Laurentium Monaldinum*, & *Alexandrum Sopranum* jurisconsultum delegit, qui cum eo de propugnaculis excitandis, & avertendis fluminibus agerent. Itaque *Corneo* præscribente, quadratum propugnaculum ad portam D. *Mamæ*, quo loco Gallos murum urbis diruisse memoravimus, construi ceptum est. Paulo post, *Joannes Franciscus* Balnei comes, & *Hercules Pius*, cives, patritiique *Ravennates* fiunt. Moritur eodem hoc anno *Joannes Minghinus* jurisconsultus, qui tanta felicitate omnium *Ravennatum* Archiepiscoporum; quorum dies festus a nostris celebratur; vitas car-

ANN.
MDLXIII.

737

A mine expressit, aliaque composuit epigrammata, & elegias, ut facile possit, omnium doctorum virorum consensu, cum *Ovidio* comparari. Ad extremum annum, cum portus *Ravennas* ad Orientem hibernum positus, oblimatus arena, na- ves non exciperet, alio facto, *Viti*, Montoni- que fluminibus, alveo, ad Orientem æstivum traductus est. Annus insequens, mari, a pira- tarum excursionibus, & latrociniiis; terra, a se- ditionibus agricolarum, & exfulum armis fuit infamis, funestusque. Siquidem piratæ Turcæ, initio mensis Maji, per *Hadrianum* mare excur- rentes, *Clodiano*; qui abjurata Christi Dei fide, *Mahometanis*, sacrilegiis fuerat initiatus; Duce, supra *Primarium Padi* portum na- ves tres adorti, circiter viginti homines cepere; qui licet ad litus se proripuisent, & fuga salutem consularent, perse- quentibus tamen piratis capiuntur: quod etiam aliis hujus litoris locis, ingenti damno fecere. In agro exfulum manus ferox, & sanguinaria, multa homicidia perpetrabat: neque vero in villis agri- colas tantum, sed in urbes etiam ingressi, occulto, & subito impetu, inimicos cives trucidabant; quod maxime *Forum Cornelii* expertum est. Eodem hoc anno ad Decimumtert. Kal. Jun. *Joannes Baptista Rubeus*, omnium sui ordinis virorum admirabili consensu, & suffragiis, qui *Romam* ad Comitibus conveniant, renunciatus est totius *Carmelitani* or- dinis Magister; cum fuisset ad finem anni MDLXII. *Nicolao Audeto Cyprio*, Generali Praefecto, nu- per demortuo; *Jacobo* Cardinali *Puteo*, *Carme- litani* ordinis patrono, id maxime procurante; a *Pio Quarto* Pontifice, in Cardinalium senatu, eorumque omnium consilio, & sententia, novo eodemque honorifico admodum exemplo, *Promagister* creatus. Itaque ab omni orbis parte quin- gentos amplius *Carmelitanos* sacerdotes, hoc anno, ad ea ferenda suffragia *Romam* profectos, ipse in D. *Martini* in *Montibus* benigne hilariterque ac- cepit. In iis erant Theologia & bonis artibus in- signes, ex *Hispanis*, *Michael Carranza*, *Arago- niæ*; ex *Gallis* *Hadrianus Tonellerius*, *Celticæ*; ex *Cypris*, *Nicolaus Robustus*, *Palestinae*; ex *Italis* *Antonius Marinarius*, *Apulus*, *Apuliae*; *Joan- nes Jacobus Chærecatus*, *Vicetinus* *Venetæ* pro- vincia; *Vincentius Spinola* *Neapolitanus*, *Etruriæ* Provinciales Praefecti: ad quos *Genesius Rosanus Mediolanensis*, vir disertissimus, & *Laurentius Laurettus Venetus* præstantissimus Theologus, nec non *Franciscus Turchus Tarvisinus*, qui ad severiora studia, *Etruscas* Musas eleganter adjunxit, al- lique complures, quos omitto, ne sim longior, accedebant. Jussit autem *Rubeus*, ut Theologi in- signes quattuor *Itali*, quotidie alii, atque alii, in totidem primariis urbis sacris acibus concio- narentur; idemque *Hispani* in D. *Jacobi*, & *Divæ Mariæ* cognomento *Monferrate*; *Galli* in D. *Aloysii*, aliisque locis, sua quisque lingua, facerent: saepiusque in *Divæ Mariæ Transpontinae* de rebus divinis, & de philosophia disputarent: quibus disputationibus, Doctorum Gymnasii *Romani* argumentationibus, atque sacrorum etiam ordinum, satis celebratis, cum ipse *Rubeus* affi- debat, tum amplissimi Cardinales intererant. Post- stridie autem quam ne uno quidem omnino suf- fragio rejectus, declaratus fuisset *Rubeus*, ordi- nis magister, mane; fuit autem is sanctus Pen- tecostes dies; omnibus sui ordinis, albis vestibus indutis, ordinatim præeuntibus, a D. *Martini*, ad D. *Petri* progrediens, ibidem Christi Dei vul- tus effigiem, *Caroli* Cardinalis *Borromei* ejus or- dinis, *Puteo* jam demortuo; patroni favore, si- bi monstratam, religiose veneratus est: & a pran- dio Pontificis pedes eodem ordine, juxta aulam *Constantini*, una cum ceteris *Carmelitanis* suis, est

ANN.
MDLXIII.

738

est deosculatus. Pontifex mirificam in *Rubeum* voluntatem, non modo tunc amantissimis verbis, ratum habens, quicquid de illo *Carmelitani* Senatores statuissent, explicavit, sed etiam cum mane illum per sancti *Angeli* pontem transeuntem, aliquot dispoſitis majoribus tormentis salutari, & prandenti, molis *Hadriani* symphoniacos canentes adesse jussisset. Quamobrem cum *Romæ*, cives *Romani* complures, tum vero maxime *Ravennæ* cives sui admodum lætati, publico sacri campani æris sonitu, & ignibus nocturnis in foro accensis, festam hilaritatem celebrarunt. Quam tamen jucunditatem illud imminuere videbatur in animis omnium; quod omnes ferme agricolæ, in duas partes, *Montanariorum*, & *Caldironum* scindebantur; & antiquo odio diffidentes, novas similitudines exercere adeo pertinaciter coeperant, ut vel sub ipsis *Ravennæ* mœnibus, passim suos quisque hostes trucidarent, & ex utraque parte agmine facto incederent. Quæ quidem discordia damnum allatura haud parvum erat, quod agriculturæ nequaquam incumberent, & omnes agricolas magni terror occuparet; nisi *Hieronymus Fridericus*, Episcopus *Martoranensis*, & *Flaminie* Præes; qui in obeunda hujus provincie Præfectura, usu, & integritate, & diligentia plurimum præstitit; ipsique Nonagintaviri, cum pacem diu inter ipsos tractassent, tandem hoc anno, divina ope, ad Tert. Non. Jun. faciendam; tabulis ea de re publicis confectis curavissent: & Præes severioribus edictis, accurataque opera, magnam ceterorum exsulum, qui agrum moleſtabant, partem sustulisset. Eodem hoc anno *Ravennates*, Antonium Mariam Salviatum Episcopum *S. Papuli*, aggregarunt in civium, patriciorumque suorum numerum, tum hominis virtute permoti, tum quod *Laurentium* patrem, civem, Senatoremque *Ravennatem*, & beneficium habuissent. Cum autem *Joannes Baptista Rubeus*, *Carmelitani* ordinis Generalis Præfectus, a suis monachis, qui erant in *Polonia*, per litteras esset certior factus, hæreticos in eo Regno plurimum grassari, religiosis viris inde gravissima impendere discrimina, pias omnes in sacra loca erogationes cessare, fructus & sacerdotia, quibus monachorum familie sustentabantur, eripi, uniusque potissimum *Petri Barzy*, viri Senatorii ac religiosissimi beneficentia, ac liberalitate univerſum sacerdotum virorum ordinem sustentari, *Rubeus* de tota re Pontificem admonet, & quo loco constitui religio, brevi, in illis Regionibus posset, nisi maturè consulere, ostendit. Pontifex verò adhibito ad intimas harum rerum consultationes, cum aliquot amplissimis viris, *Rubeo*, ejus maxime consilio scriptæ sunt ad *Sigismundum* *Poloniae* Regem, & ad *Barzeum* a Pontifice litteræ: quibus deinde Rex magis animatus, *Danzicam* opulentissimam urbem ad fluminis *Vistulae* ostium, accedit, & quem antea non admiserant, Pontificis internuntium in eam introducit. Insequens annus etiam mense Martio a piratarum excursionibus adeo funestus nostris litoribus accidit, ut aliquot cohortes *Ravennam*, jussu Pontificis præsidio venerint; cum tamen antea per mensem Nonagintaviri, & eorum affectæ forum, & portas assidua statione custodiissent, & quia urbi cladem minitaverant pleræque eorum biremes, littoribus tutandis præfecti a Senatu. III. Non. Maji fuerant, *Cæsar Rasponus* cohortium ductor, *Joannes Aldrovandinus* Comes, *Vitalis Indivinus*, cognomento a *Sale* cohortium item ductor, & *Jacobus Lunardus* eques. Hoc eodem anno *Carolus Borromæus* Cardinalis, huic Provincie Legatus a Pontifice tributus est, cum *Bononiensem*

A etiam gereret. Sub quod idem tempus, cum diu *Ravennates*, de *Faventinis* essent conquesti, quod *Ruffum* Reipublicæ *Ravennatis* opidum injuste occuparent; præsertim cum *Polentani*; in quorum jura *Julius* secundus Pont. Max. Rempublicam *Ravennatem* succedere voluit; multis annis juste illud possedissent; dominantibusque deinceps *Venetis* illuc nostrates, Prætores, qui jus dicerent, ex civibus suis, usque a patrum nostrorum memoria, mittere consueſſent; litem hujus rei *Faventinis* intenderunt; quæ adhuc propterea est sub judice, quod alio tunc *Ravennates* causis necessariis averſi rem minus, ut videbatur, necessariam omiserint. Pars enim ad *Meliteum* bellum, *Seleimano* Turcarum Principe insulam acriter oppugnante, in subsidium equitum *Rhodiorum*, & qui *Hierosolymitani* sunt, accessit; Pars severioribus edictis vehementer commota est, quibus edictis, ipse pæne cruor elici nostris videbatur: nam caverant Pontificii æarii Præfecti, ne quis e civibus triticum; præter illud quod esset ad victum necessarium; emeret, extra unum *Bergomatem* eorum administrum & procuratorem, quem rogare etiam, ut emeret eo pretio quod ipsi esset visum, oportebat. Quamobrem agricolæ, & cives egentes, qui superiore anno tritici modium, quinque atque etiam sex *Ravennatis* pecuniæ libris, vadimonio constituto, in hanc messem emerant, ut modium unum solverent, duo triave vendere cogebantur; ut innumera alia præteream damna, quæ inde ad cives nostros manabant. Sed ad finem anni *Pio* Quarto decedente, non nihil hæc remissa sunt. Fuit *Pius* muniendæ *Ravennæ* percupidus: cumque Archiepiscopatum nostrum per Vicarium administrandum curasset, *Ursianam* ædem sacris vestibus multis donaverat, compluribusque aliis beneficiis exornarat: nec dubium est, quin falsis Quæstorum consiliis depravatus, severa illa edicta pronunciari jussit: persuaserant enim illi multum ad *Ravennates* emolumentum ex tritici mercatura accedere, illudque commodum satius fore, si *Romano* ærario inferretur. Hoc anno, *Bresicella* nobile opidum a *Francisco Estensi* ad eam diem possessum, ad ceteram Pontificiam hujus Provincie administrationem adjungitur, cum esset *Lucius Saxus* Præses. Haud ita multo post, insequentis anni initio, *Michaël Gislertus Alexandrinus*, ex *D. Dominici* familia; quem *Paulus* Quartus Cardinalem fecerat; *Pii* Quinti deſumpto nomine Pontifex Maximus, divino plane miraculo, creatur. Cujus creationis nuntius, tanto *Ravennatum* plausu exceptus est, Pacificatorumque præsertim, vix ut dici queat. Nam superioribus annis, Pontifex, Cardinalem gerens, *Hieronymi Rubei*, qui hanc scripsit historiam, & tum *Romæ* erat, studio, atque opera, eum Pacificatorum ordinem in fidem, clientelamque receperat. Itaque supra omnes domorum januas, in quibus ex nonagintaviris quispiam habitaret, insignia Pontificis gentilitia in pariete figunt, mox tormentorum dispoſitionibus, sacri æris sonitu, & ignibus per aliquot dies accensis, ingentem significationem maximæ lætitiæ præbent: quæ tamen, *Vitalis Indivini* morte, nonnihil imminui vila est; cum enim strenuissimus hic Dux una cum *Joanne Aldrovandino*, *Pandulfini* filio, & *Pomponio Spreto* equite *Pauli Jordani Ursini* vocatu, *Florentiam* fuisset profectus, ut in nuptiarum celebritate; quam erat *Franciscus Medices*, *Colmi Etruriæ* Ducis, filius, ducta uxore *Joanna* *Ferdinandi Cæsar*is filia, habiturus; *Ursino* spectati comites adessent, ibidem, magno *Ursini* mœnore; qui virtutem hominis sibi jam diu perispectam, vehementer.

H. Rubens. A a a a men-

ANN.
MDLXVI.

740

739

ANN.
MDLXV.

menter amabat; excessit e vita: cadaver *Ravennam* allatum, & in *D. Francisci* ad sepulturam datum est. Ut autem ad hilaritatem lætitiæ a *Ravennatibus*, ob *Pii* Quincti Pontificatum, acceptam redeamus, *Ravennates* ad illum Oratores miserunt, *Cæsarem Rasponum* cohortium ductorem, *Joannem Arigonum*, medicum, & *Alexandrum Sopranum* jurisconsultum: Ac nequaquam concepto gaudio defuit eventus; nam cum in-eunte vere, piratæ, captis aliquot in *Ravennatium*, *Cervienfium*, *Senogalliesium*que litoribus cum viris tum feminis, deprædandi finem non facerent, curavit, ut *Veneti* Anconæ triremes perpetuo haberent, quibus hanc oram tuerentur: menſeque Martio *Julium Felitium* ad *Ruvere*, *Urbiniatum* Cardinalem, *Francisci Mariæ* filium, Archiepiscopum optimo profecto, ac plane divino consilio nobis dedit. Deinde ab omni tumultus superioris culpa, si quam fortassis contractam fuisse, quispiam unquam asſereret, diplomate dato, *Ravennates* omnes liberavit. Mox pacis cogitationes verſans, breviores omnes gladios, gravi interdicto, vetuit. Cumque instante messe, ararii Præfecti, non modo quæ superiore anno fecerant, sed multo etiam peiora facturi, edixissent, ut tritici manipuli a villæ præfecto numerarentur, ipſeque & herus, quisque ſeorſum, eum numerum deſcriptum, Quæſtoris Vicario traderet: neque herus, & agricola dividere inter ſe, ut moris eſt, triticum collectum, niſi inſpectante ruris parochia, poſſent. His Pontifex acceptis, omnia abrogavit, priſtinamque noſtris libertatem reſtituit: ſtudebat enim Eccleſiæ Dei, & Antiftitum, omniumque tandem moribus conformandis; quibus corrumpendis avaritia poſtrema non eſt. Cum autem quales in Republica Principes, tales & reliqui eſſe ſoleant, populusque *Romanus*, Pontificem compoſitioni morum intentum, imitatus, aliquot civibus delectis, marium, & feminarum cultum in veſtitu moderatus eſſet, *Ravennæ* etiam non ſolum eſt idem factum, ſed quando puerperæ, lectum, & cubiculum exornare, non abſque multis impendiis conſueverant, ut mulierum puerperam ab omni urbis parte ſalutatum venientium oculis abunde ſatiſfieret, ornatui modus eſt præſcriptus, & cautum ne extra vicinæ mulieres, aliqua puerperam inviſeret. Ceterum hæc, ut diligenter præſcripta, ita deinceps nequaquam ſervata ſunt, plerique non ferentibus, nobiles, ignobilesque mulieres in multis exæquatas. Nec diu poſt *Julius Ruverius* Archiepiscopus, qui abdicatione *Vicetino* Episcopatu, hunc Archiepiscopatum libenter acceperat, ne optimi paſtoris decſſet officio, *Ravennam* venit, ad Quinct. Kal. Novembr. cum pridie ad *D. Apollinaris Claſſenſis* divertiſſet; ubi omni apparatu accipere venientem Archiepiscopum, ejus cœnobii monachi, vetuſto jure tenentur. Itaque primum gemino ab urbe ſtadio, a decora *Ravennatium* juventute, egregio cultu inſtructa, cujus Principem gerebat *Hieronymus Rasponus*, *Ludovici* filius, mox ad portam urbis *Urſicinam* a *Fuſtino Spreto* equite, Magiſtratus civitatis Principe, & ab omnibus ſacerdotum, *Ravennatium*que civium ordinibus, triumphali pompa exceptus eſt. Præibant Archiepiscopum complures muli ſarcinarii, elegantibus, verſicoloribusque operimentis contecti. Ad hos ſequebatur totius aulæ familia, multis doctis, præſtantiſque omni laudum genere viris conſpicua: ſecundum quam ſacraſti omnes viri hymnos precinentes, magnæque ſervorum a pedibus multitudo. Ipſe inſigni mula, ſolemni veſte purpuratus, ſub quadrata umbella, a noſtris juvenibus, qui latus e-

A | jus honoribus cauſa cingebant, ſuffulta, multis Episcopis, Antiftitibus, ceterisque minoribus ſacerdotibus, & multis nobiliſſimis civibus, tum ejus Imperio ſubjectis, tum etiam *Ravennatibus*, qui illi obviam fuerant profecti, comitantibus, per vias feſta fronde, perſtromatis, & aulæis elegantibus exornatas, omnibus, qui eo prætereunte ingeniculabantur, manu in crucis effigiem ducta, modeſta gravitate, bene dicens, ad ædem *Urſianam* provehitur. Quemadmodum vero umbellam a noſtris factam, ſervi a pedibus Archiepiscopi, ipſo templum ingrediente, de more, arripiunt, ita *Ravennates* juvenes mulam occupant, paulo poſt ab Archiepiscopo, nummiſ aureis centum redemptam. Archiepiscopus ubi ad aram maximam Deo & *D. Apollinari* Archiepiscopo ſupplicavit, divertit ad *Portuenſe* cœnobium: ibique paucis poſt diebus *Oſtavius Abbiſus* Auguſtini civis *Ravennatis* filius, luculenta oratione, nomine Reipubl. *Ravennatis*, lætitiæ ab omnibus acceptam explicavit, eumque mirifice laudavit. Is autem accipiendi Archiepiscopi mos, nova nequaquam cærimonia, ſed antiqua multo graviore, atque honoratiore, ſervabatur. Nam quo tempore Exarchi *Ravennam* incolebant, *Roma* Archiepiscopus, pallio a Pontifice exornatus, rediens, divertebat ad *D. Apollinaris* in claſſe; ubi, aliquorum eſt ſententia, *Marinianum* Archiepiscopum, monachos *D. Benedicti* conſtituiſſe; ſic tamen ut Canonici etiam eodem in templo, ſacra cum Archiepiscopo facerent: licet poſt non multos annos, tum ob interna civium *Ravennatum* diſſidia, tum ob pericula a *Longobardis*, eum ordinem fere omnino inde dejectum; *Zacharias* Pontifex reſtituerit, uti ſupra memoravimus. Cœnabat autem ibidem veſperi Archiepiscopus, ejusque familia omnis impenſa monachorum: poſtridie mane cum ſacris affuiſſet, multique illi *Ravenna* obviam profecti adveniſſent, Abbas, & monachi, ſacraſti induiti veſtibus, ad fores templi, cum thure, & aqua benediſta, egredienti occurrebant: ipſeque medius inter Abbatem & unum e Cardinalibus *Ravennatis* Eccleſiæ præcedentibus ordine monachis, ad crucem marmoream, quæ eſt ſecundum templum, perducebatur. Ibi primo ſedens in parata ſella, mox aſurgens, ingreſſus eum verſiculum, *Sit nomen domini Benediſtum*, cetera de more, quæ habentur in ſacraſti libris, proſequebatur. Sacro deinde ſigno Crucis Abbate, & monachis obſignatis, omnibusque qui aderant, *Ravennam* verſus venienti, attingenda erat ædicula, juxta pontem *D. Laurentii*, qui hodie non ſuperſeſt, ibidemque in ſacra veſte, *Divæ Mariæ* in *Cosmodim* mitratus Abbas, cum monachis illi ſuis obviam factus, ſolemni precatione certos hymnos, ac laudes Græce pronuntiabat: erat enim *Cosmodianum* cœnobium Græcis monachis addiſtum. Mox *D. Laurentii* ædem ingreſſus Archiepiscopus, ad aram maximam ſupplicabat, deinde ſacram induibat chlamydem, & mitram capite accipiebat de *Abbatis Cosmodiani* manibus: atque ita in conſpectum prodibat. Conſcendenti deinde equum albo panno linteo ad id muneris contectum, comites ſeſe jungebant Cardinales *Ravennatis* Eccleſiæ duo, cum ipſe inter Archipreſbyterum, & Archidiaconum medius equitaret: cum autem paululum erat progreſſus, ſcribas offendeſbat, quibus cum faciebat pacta: Inde ad pontem portæ *Urſicinæ*; quæ & *Saſſina*, ab urbe *Saſſina*, quam reſpicit, antiquitus conſueverat appellari: initio pontis, *Ravennatis* Eccleſiæ phonaſcos, ſacerdotes, atque hypodiacones in ſacra veſte, hymnos, ac laudes concinentes, benigne audiebat. Aderat ad eundem pontem miles, qui *Par-*
citra-

citatus vocabatur, novis & præstantibus vestibus insignis, sed, quocumque esset anni tempore, absque ocreis aut itinerariis, aut urbanis: is manu ad equi frenum admota, per viam Regalem, ad gradus ædis *Ursianæ* Archiepiscopum perducebat. Verum antequam urbis portam Archiepiscopus intraret, pro illa adstant, duo districtis ensibus armati, capite & facie contextis, qui nequaquam ingredi Archiepiscopum patiebantur, usque dum sponsores non appellaret. Urbem ingressus, obvios sacro signo crucis signabat; scribis *Ravennatibus*, qui ordine Archiepiscopum præcedebant, letanias Græce pronunciantibus. Antecedebat proxime Archiepiscopum ipse Exarchus, solenni in Chlamyde, qui regium Archiepiscopi sceptrum, sibi ad *D. Laurentii* in manus ab Archiepiscopo traditum, usque in templum *Ursianum*, ad aram Divorum Archipræsulum, deferrebat. Aderant Archiepiscopo ad *Ursianæ* ædis limen Cardinales *Ravennatis* Ecclesiæ, in sacra veste, qui cum ad aram maximam adducebant, ubi, ea omnia, quæ ex sacratis libris hac de re scriptis, possunt cognosci, ab Archiepiscopo religiose peragebantur. Armatis, qui districtis gladiis pro urbis porta, stabant, erant ex antiquioribus *Ravennatibus* scribis, nec alii, quàm *Ravennates*, assumi ad id muneris poterant. Sciscitabantur autem ab Archiepiscopo, Quis es tu? Quibus ille, Archiepiscopus *Ravennas* ego sum, dominum cognoscite vestrum. At illi, a quo huc es missus? Quibus Archiepiscopus, a sede Apostolica, pallio ornatus. Adhuc illi, Quid venisti? Quibus ille, ad jura tuenda hujus Ecclesiæ, defendendosque pupillos & viduas; necnon ad servandas vetustas hujus Ecclesiæ consuetudines, easque maxime, quæ ad cives spectant & populum hujus almæ urbis. At illi: Quem nobis horum omnium appellas sponsores? Quibus Archiepiscopus, Dominum Exarchum, & hujus Rectorem urbis appello. Tunc ipsis armatis, ense nudato, supra caput Archiepiscopi, in crucis formam, ponentibus, Archiepiscopus sub ea cruce quasi jurans, portam urbis ingrediebatur. Equum, cui confidebat, cum ex eo descendisset, accipiebat equestris ordinis ille, qui eum per frenum deduxerat: idemque prandenti Archiepiscopo ministrabat, annuloque potiebatur, quem sibi detrahebat e digito Archiepiscopus, cum a prandio lavabat manus. Ejus item erant, & malluvia, & gutturnia, quibus usus fuerat ad fundendam aquam lavandis manibus ante prandium, & a prandio: mappæ quoque & mantilia, & chiromactra, & cultelli, & cibi omnes, qui e mensa auferebantur. Curabat Exarchus contra, ut quadratam umbellam, sub qua Archiepiscopus equitabat, sex juvenes *Ravennates*, omnium nobilissimi, ferrent, de publico, caligis e cupo novis induti, & chirothecis e capreoli pelle ornati: quam umbellam Archiepiscopi familiares deinde habebant. Erat autem e panno purpureo, pellibus pretiosissimis infarcto, in cujus medio eleganti artificio, acu picta, gemisque & margaritis, Ecclesiæ *Ravennatis* insignia videbantur; in area rubra, alba crux, in cujus dextro latere, candidissima columba: Sub id tempus, autem quo *Ruvereus* Archiepiscopus *Ravennam* primum venit, profectus fuerat in *Galliam* ab *Emanuele Philiberto* Allobrogum Duce vocatus, *Brunorus Zampescus* civis *Ravennas*, multique secum *Ravennates* alii cives, cum plerique procures denuo in Regem nova molirentur; equitibus autem ducentis, duobusque peditum millibus præfectus, cum jam centum veteranos equites non tam olofericis sagis, & egregiis cristis ornatus, quàm bellica virtute præstantes, adjun-

A cto sibi octodecim patritiorum comitatu, eo adduxisset, adeo strenuam Regi navavit operam, ut *Allobrogum* Dux tercentos illi numeros aureos in menstruum stipendium constituerit, & paulo post, sedato tumultu in *Italiam* redeuntem, in equestrem *D. Michaelis* ordinem cooptandum curaverit. Interea *Ruvereus* Archiepiscopus ad Kal. Novembr. qui dies ob Divorum omnium memoriam celebris habetur, in æde *Ursiana*, insigni religione, summaque gravitate, & tanta populi frequentia, ut ædes vix caperent, sacra solennia celebravit, omnisque poenæ peccatis debita, iis qui adfuissent, veniam tribuit, a *Pio* Pontifice impetratam: aditum postea cunctis, atque aures summa benignitate præbens, dum cultui divino instaurando, sacratorumque virorum moribus conformandis operam daret, templa omnia parochorum, hospitales domos, sacrarum Virginum claustra, *Joanne Baptista Maremonte* Forosempronienfi, *Uticensium* Episcopo, ejus Vicario, *Bernardino* item *Pino* Callienfi, & aliquot aliis vitæ integritate, & præstanti doctrina clarissimis viris secum adhibitis, accurate invisit. In quo munere sacratissimæ Eucharistiæ locula, & umbellas, altarium ornamenta, sacras vestes, & alia hujusmodi, pro dignitate, conficienda jussit; sic tamen ut ne reddituum ratio prætermissa imprudenter videretur. Incredibile autem dictum est, quàm humaniter & paterne parochorum avaritiam, & in cultu divino peccata; si qua erant, reprehenderet, caveretque ne quis ex iis qui secum adessent, quicquam usquam patetaceret. Sacram vestem multiplicem & pretiosam *Ursianæ* ædi elargitus est: Pueris, qui sacris intersuebant, brevioribusque sagulis fatis indecore utebantur, comparari togas jussit; cantusque rationem, quæ nescio quid vetustatis Græcæ adhuc referebat, reduxit ad *Romanum* modum; & *Constantium Portam Cremonensem*, cucullatum *Franciscanum*, musices arte adeo præstantem, ut inter primos, omni *Italia*, phonnascos, musicesque magistros, omnium consensu, numeretur, *Patavio*; ut ædis *Ursianæ* cantoribus præesset; accivit. Vitæ sanctimoniam, mores, integritatem sacerdotum ad sacri *Tridentini* Concilii normam, publicatis edictis, instituit. Sacerdotia Archidiaconatumque præsertim, qui ob *Ju-* 744
lii Pignattæ *Ravennatis* interitum vacabat, & Præposituram, quam post *Lucidum Ursinum* *Romanum*, *Joannes Rasponus* *Ravennas* gesserat, qui & ipse obierat per hos dies, illum *Hostasio Ginnamo*, hanc *Bartholomæo Basso* jurisconsultis *Ravennatibus*, & quas parochias vocant, nostris aliis civibus, dum essent apti, dedit, in diesque, cum sese occasio fert, præbet. Illud vero satis difficile judicatum, ipse facile absolvit, dum multos nobiles, & gratia Principum potentes cum *Ravennates*, tum exteros, qui plura curata, ut ajunt, & alia incompatibilia sacerdotia possidebant, unicum tantum retinere, cetera Archiepiscopo, aliis distribuenda, tradere coëgit; ipsosque *Ravennates* Canonicos, qui non modo perraro sacra faciebant, sed neque sacris erant initiati & singulo anno vix semel aut iterum ad suam ædem *Ursianam* se conferebant, sacerdotes fieri, remque divinam sæpe facere, atque operari curavit: ipso id non verbis modo, sed etiam exemplis suadente, ac mandante, qui incredibili patientia, tametsi occupatissimus, & maximis semper negotiis districtus, totos fere ipsos dies in templo, sacris assistens, nihil omnino curare aliud, quàm divina, videbatur: neque festis solum diebus, sed etiam profestis frequenter, atque etiam interdum noctibus, iis præsertim, quæ ob natalem Christi Dei, & ob ejus ab inferis excitationem cele-

ANN. MDLXVII. *berriam habentur. Itaque Ravennates tot adducti beneficiis, eum apertis suffragiis, maximoque studio, in Senatu pridie Kalen. Novembr. patronum civitatis adoptarunt. His omnibus quæ ad Ravennates lætitia pervenerat summa, & maxima, parum abfuit, quin in lacrymas vertetur: nam insequentis anni initio Forum Sempromii Ruverus proficiscens, vix Arimino egressus, everso carpento, quo vehebatur, quattuor generosissimis equis & eximie ferocitatis, acto, in summum vitæ discrimen adductus est, omninoque actum de illo videbatur, nisi precibus ab ipso ad Deum fufis, votoque Divæ Mariæ Lauretanæ facto, equi ferocitate, atque impetu vehementissime concitati, ingenti miraculo statim restitissent. Interea Pius Pontifex, agitatione Taurorum, quæ fieri quotannis Ravennæ, ut in aliis quoque civitatibus, in foro, magnoque interdum malo, consueverat, sanctissime sublata, ne Ravennæ piratarum, ceterorumque excursionibus pateret, huc misit, universæ hujus oræ maritimæ civitatibus suis muniendis præfectum, Cæsarem Vascum Alexandrinum: creatique a Senatu, qui cum eo de hac re agerent, Cæsar Rasponus, cohortium ductor, Laurentius Monaldinus, Augustinus, & Jacobus Lunardii, equites. Nec diu post, cum se Guasius amanter gessisset, civis Senatorque Ravennas est factus. Julius Archiepiscopus, paulo post Ravennam regressus, assidue totam quadragesimam sacris concionibus interfuit, templa invisit, & egentibus, qui re cognita, quo Cardinalis proficiscebatur, frequentes conveniebant, quotidie magnam stipem præberi a Quæstore iussit; cum sacris domibus tum Virginum, tum hospitalibus, mulieribus item & viduis, quæ in paupertate erant, nequaquam pauca in dies tribueret. Sacris initiaturus suæ diocesis homines, ipsemet accurate omnes interrogavit; quod & de iis fecit, qui a confessionibus erant futuri. Adhæc eorum qui simultates inter se exercerent nomina descripta cum præberi sibi studuisset, minime contemnendam flammam restinxit. Majori hebdomada, & perpetuo sacris interfuit, & die Jovis sancto inter sacra solemnia ab ipso confecta, sacratis omnibus ædis*

745 *Ursianæ viris, Magistratui Sapientum, Nongintaviris, suæque familiæ, sacratissimam Eucharistiæ hostiam communicavit; & tredecim pauperibus, albis, de suo, vestibus indutis, pedes abluit, singulisque nummum aureum, & linteolum ad emungendas nares elargitus est, omnibusque epulum præbuit. Paschatis mox diebus festis pari religione transactis, & Concilium diocesenum habuit, & Ecclesias omnes, quæ sub Archiepiscopatus Ravennatis ditione sunt, non quæ in agro Ravennati solum, sed in Ferrariensi, & usque Rhodigium, studiosè invisit, restituit, & exornavit. Archiepiscopatus Prætorium vetustate collapsum, & situ pæne obrutum, Architectis optimis adhibitis, in elegantem faciem, non sine ingenti impensa, multis præclaris cubiculis, atque aula insigni, reduxit. Hospitales domos, quæ sex erant, Divi scilicet Barnabæ, Divæ Catharinæ, D. Joannis Baptistæ, D. Joannis Evangelistæ, D. Apollinaris, & Divæ Mariæ Virginis, cui a Cruce cognomentum est, conjunctis prædiis & fructibus, duas tantum facultate a summo Pontifice impetrata, fecit alteram Divæ Mariæ a Cruce, Divi Apollinaris alteram, quam Trinitatis appellavit; ea lege, ut omnes illa ægrotos, hæc qui exponuntur infantes acciperet, aleretque. Nec diu post, Pontificii diplomatis auctoritate, Romæ anno MDLXVIII. Decimotert. Kalen. Mart. dati, Canonico-
ANN. MDLXVIII. *rum Cardinalium nomine abrogato, Ca-**

A nonicos omnes Ravennates, nomine Canonicatus æquales fecit: Seminariumque puerorum Ravennatum; quorum bonam indolem res angusta domi opprimebat; non minore pietate, quam religione, & labore instituit, egregie ædificata domo, eo loco, ubi Divæ Catharinæ hospitium fuerat, accitisque summa diligentia ad id munus aliquot præstantibus viris, qui eos bonis artibus, moribusque instruerent. Grammatices doctorem instituit M. Antonium Granellum Ravennatem Canonicum eloquentia clarum. Constantinus Porta Musicæ præceptor fuit: qui omnes Julio Archiepiscopo sæpe invisente, & id maxime curante, adeo diligentem navarunt operam, ut brevi magnos pueri progressus fecerint, & spem non dubiam præbuerint, fore, ut aliquando Ravennas Ecclesia multis doctis viris exulta ornataque videatur. Cæterum diligens Archiepiscopi studium, nequaquam tot persancte institutis contentum, vetustæque dignitatis revocandæ cupidum, hic non perstitit, sed; ut optimus pastor, cogniturus, quæ sint illius oves, & qua ratione curarentur, indixit provinciale Concilium. In qua re, opus Archiepiscopo haud minus potenti, ac diligenti, profecto fuit, multis subjectis Episcopis sese liberos, neque Ravennati Archiepiscopo subjectos, in tanta rei intermissione, asferentibus: ducentos enim, & quinquaginta jam annos derelictam hujusmodi subjectionis significationem revocanti, si recte consideremus, maxima auctoritas & diligentia, summusque labor fuit adhibendus. Pietatis autem, & religionis officia Archiepiscopus non omittens, cum indicti Concilii tempus adventaret, primum quidem ad eos, quos alebat perpetuo domi familiares viros doctos, summosque Theologos, alios undique evocatos adjungit: idem facit de phariseis, ut diligentiori cultu sacra ferent: Et, ne quicquam incommodi Ravennatibus accederet, comportari commeatum Foro-Sempromii, suisque ceteris e regionibus jubet. Quæ omnia quanta impensa fierent, ut explicetur, necessarium non puto. Hoc insigni apparatu, tantaque optimi Archiepiscopi benevolentia, religione, & studio, veterisque dignitatis revocatu, quàm maxime lætos Ravennates, magis adhuc Joannis Baptistæ Rubei, generalis; uti docuimus; Carmelitanorum Præfecti adventus, exhilaravit; qui ex Hispania, Lusitaniaque rediens, divino plane miraculo, in Gallia, Hugonottorum denuo, tumultus nuper miscentium, manus impias evaserat. Erat autem alter jam annus, cum Philippi, Hispaniæ Regis, vocatu, & Pio Quinto Pontifice Maximo hortante; a quo ob id Commissarius, ut ajunt, Apostolicus factus est; in Hispaniam, ac Lusitaniam contenderat. Ubi multis nobilibus equitibus Hispanis, extra nobiliores urbes sibi obviam effusis, ad portas autem Decurionibus civitatum, & maximarum ædium phariseis occurrentibus, eo majore plausu, ac dignitate acceptus est, quod nulla fere esset memoria, ejus ibidem florentis ordinis magistrum, illuc accessisse. Confluebant passim undique Hispani tum suopte ingenio, tum Regis exemplo maxime religiosi, ut manus exoscularentur, & orbiculorum funiculo trajectorum coronam, qua Deiparam Virginem salutamus, a Pontifice ita expiatam, ut pœnæ peccatis debitæ condonatio, piæ recitantibus exhiberetur, de manu Rubei acciperent. Ad Regem Hispanum, qui Mantuæ, Madril ab eis appellatæ, commorabatur; cum Rubeus adiisset, ab eo ita acceptus est, ut mensæ Regiæ accubuerit, omnia, quæ petiit, obtinuerit; ipsoque Regis ore; qui se ex Italia per litteras ita edoctum dicebat; apud aulæ, Re-

Regni proceres, summæ virtutis laudem fuerit consecutus; mox Regina, id enixe postulanti, satisfactorius, ejus filiam ceteris precationibus expiavit. Triduo post, misit Rex *Vargam* sibi a secretis, & qui & *Rubeum* inviserit, & uti concionaretur, suo nomine peteret: sed jam inde *Rubeus* discesserat, omni *Hispania* sacro *Tridentino* Concilio conformationem præscriptam, in suum ordinem introducturus: per litterasque se apud Regem diligenter ea maxime de causa purgavit, quod sibi, extremo congressu, discedendi facultatem petenti, nihil tale significasset. In *Lusitaniam* deinde *Olisipponem* profectus, confestim a *Sebastiano* Rege, annos tredecim nato, ab *Henrico* item Cardinali, infante vocato, ceterisque Regia stirpe ortis, proceres aliquot aulae missi, qui eorum nomine salutarent *Rubeum*: is autem Rege, ceterisque omnibus, summa observantia, paulo post, in Prætorio salutatis, non potuit rogatu Regis, ac aviæ adstrictus, quin longo jam tempore intermissam concionandi consuetudinem revocans, ad quint. Kal. Jan. anni MDLXVII. sacra habita concione, de optimi Regis officio, coram ipso Rege, Reginaque & ceteris Regni proceribus, lingua *Castulonensi* disputaret: Quæ res adeo omnium animos permovit, ut summis flagitationibus *Olisipponenses* equites; quando Regiæ concioni non fuit datum, ut omnes interesse possent; apud se concionem haberi a *Rubeo* contenderint: quod *Rubeus* Kal. Januarii eodem anno fecit. *Ravennam* igitur regressus, & magna civium suorum gratulatione acceptus; quamquam multis negotiis sui ordinis impeditus, & *Romam* properans, ut *Pii* Pontificis jussu, divinis veteris instrumenti libris ad vulgatam editionem reducendis, una cum M. *Antonio Amulio* Veneto, *Guillelmoque Sirleto*, & plerisque aliis Cardinalibus, ac præstantibus viris interesset; tamen non minus Sapientum Magistratus rogatu, quam hortatu *Ruverei* Archiepiscopi, die a Paschate octavo, in æde *Ursiana*, pæne innumerabili hominum tum advenarum; qui Concilii gratia *Ravennam* venerant; tum *Ravennatium* suorum multitudine, concionatus est, cum autem hoc temporis spatio tempus Concilii præstitutum, Kalendæ scilicet Majæ, advenissent, ii Antistites *Ursianam* in adem congregati sunt. *Julius Feltrius* ab *Ruvere*, *Urbini* Cardinalis, titulo sancti *Petri ad Vincula*, Arcis, *Soræque* Dux, & Archiepiscopus *Ravennas*; *Joannes* Cardinalis *Moronus*, *Mediolanensis*, *Mutiniensis*; *Gabriel* Cardinalis *Paleottus*, *Bononiensis*, *Bononiensis*; *Alexander* Cardinalis *Sfortia*, *Romanus*, *Parmensis*; *Lelius Garuffus Pius*, *Sassiniensis*; *Baptista* Grossus *Mantuanus*, *Regiensi*; *Alfonsus Rosettus* *Ferrariensis*, *Ferrariensis*; *Scipio Sanctacrucius* *Romanus*, *Cerviniensis*; *Julius Parisanus Tolentinus*, *Ariminensis*; *Julius* Cananus *Ferrariensis*, *Hadrianorum*; *Odoardus Gualandus Pisanus*, *Cesenatium*; *Franciscus* Guarinus *Tifernas*, *Foro Cornelianorum*; *Joannes Baptista Sigbicellus* *Bononiensis*, *Faventinorum*; *Hercules* Sacratius *Ferrariensis*, *Cymacienensis*; *Antonius Montagnensis*, *Forolivianorum*; *Franciscus* Rusticius *Fanestris*, *Fanestrium*; *Joannes Baptista Maremontes* *Forosempronienensis*, *Uticenensis* Episcopi. *Augustinus Mollignattus Vercellensis Britonorianus* Episcopus, quod erat ægrotus, interesse non nisi per procuratorem potuit: ejusque accepta est excusatio. Omnium postremus *Joannes Antonius Bonbomus* *Cremonensis*, Abbas *Nonantulanus*, numeratus est. Cum itaque Cardinales, & Episcopi, ceterique minores sacerdotes, quisque ordine, confedisent, in medio autem præalta in sede mitratus Archiepiscopus, veteris

A dignitatis honorem referret, letaniis pie pronuntiatis, sacra solemnia, admirabile, & vario cærimoniarum modo, & eximio phœnascorum concentu, incredibilique hominum frequentia, operante Archiepiscopo, peracta sunt: secundum quam *Bernardinus Pinus* vir disertissimus, suggesto ligneo consensu, splendidam orationem habuit, qua utilitatem conciliorum provincialium ostendebat, ejusque dici, quæ felicissima *Ravennati* populo illuxit, lætitiâ explicabat. Eo tacente, Archiepiscopus sua in sede graviter exorsus, declarat initio Archiepiscopatus sui, ut corruptos mores conformaret, depravatam disciplinam ad normam sacrosancti *Tridentini* Concilii restitueret, fidem catholicam, ac vere orthodoxam, Evangelicamque in animis populorum confirmaret; jussis Patrum, qui hujusmodi provinciales synodos, in concilio eodem *Tridentino*, mandassent, pareret, animum ad illud provinciale habendum Concilium adjecisse, nullisque cuiusvis generis incommodis retardari a tam salubri instituto potuisse: simili enim omnium aliorum Episcoporum opera, persanctæ actitata, maximam opem comparandam fore, ad sedandam procellam, qua jam multarum externarum gentium animi vehementissime commoventur, & longe maximum Reipublicæ diuturnis affectæ malis discrimen imminet: separareque se, benignitate Dei, divorumque immortalium, qui recta incedentes via nusquam sefellerunt, adjuncta *Pii Quinti* Pontificis Maximi, atque optimi, diligentia, iis coeptis summa eventus felicitate responsuros. Quamobrem omnes hortari, atque obsecrare, ut, quando studia, cogitationesque suæ omnes ad rem Christianam juvandam mirifice conversæ, atque directæ esse debent, omnia alia cura posthabita, quo ad ejus fieri posset, accurate, quæ ad bonorum morum reductionem, 748 emendationemque malorum sunt necessaria, in eo conventu, cum Dei auspicio, & nomine, agerent, & consulerent. Quibus dictis, *Camillus Perutius a Mondulfo* jurisconsultus, & *Ruverei* Archiepiscopi a secretis, causarumque judex, qui actis Concilii præerat, in medium prodians, omnes; qui adesse deberent; nomine appellavit; cunctis, extra Episcopum *Placentinum*, respondentibus; quod is multo pertinacius, quam reliqui, se minime *Ravennati* Ecclesiæ subiectum affirmasset; cui & a *Leonardo Morisio* jurisconsulto *Ravennati*, Concilii, (ut ajunt) promotore dicta dies est. Facta demum, primum ab Archiepiscopo, deinde a ceteris; ex laudabili majorum consuetudine, & *Pii Quarti* Pontificis præscripto, suæ fidei confessione, reliquisque cæimoniis, quæ in Pontificum editis libris habentur, prima sessio Kalendarum Majarum absoluta est. In altera, quæ Tert. Non. Mai. est habita, postquam sacris, & cæimoniis de more peractis, nomine *Alexandri Sfortie* Cardinalis, *Parmensis* Episcopi, luculentam orationem Canonicus *Parmensis* habuit, *Joanne Baptista Maremontes*, Episcopus *Uticensis*, *Ruverei* Archiepiscopi Vicarius, pro suggesto ligneo parvo, ad id muneris accommodato, eorum partem, quæ decreta fuerant, recitavit: reliquorum recitationem tertia, eademque postrema sessione ad Sept. Id. absolvens: quam sessionem extremam *Franciscus Vice-dominus Ferrariensis*, cucullatus Franciscanus, *Ruverei* Archiepiscopi Theologus, eleganti, & docta oratione plurimum exornavit, dum singularem explicavit Archiepiscopi pietatem, atque prudentiam, ingentemque omnium, *Ravennatiumque* præsertim, lætitiâ, atque eo majorem, quo diuturnius, atque acrius Conciliorum provincialium *Ravennatium* consuetudo, disturba-

bata, dissipata, intermissaque tunc demum singulari Dei omnipotentis beneficio, sanctis *Tridentini* Concilii institutis, & summa *Julii Ruverei* Archiepiscopi, non tam cura, & sumptu, quam felicitate, ac laude, revocata videbatur. Recitatis decretis, quibus ad summam cavebatur, ut omnia ad salutem nostram pertinentia, pure, caste, atque ex more, institutoque majorum tractarentur, cum Patres placere sibi respondissent, dimissum est Concilium; Archiepiscopo, Episcopi *Placentini* contumaciam; quæ est illius benignitas, atque clementia; minime persequente; cum tamen ferventur adhuc in *Ursiana* Bibliotheca tum *Stephani Secundi*, tum *Eugenii Tertii* Pontificum Maximorum diplomata, quibus, *Placentinus* Episcopus, *Ravennati* Ecclesiæ subiectus explicatur. Dictu autem fuerit difficillimum, quantum alacritatis, & gaudii ad *Ravennates* manaverit, quantumque vel unam hanc ob rem, se *Ruvereo* obligatos dicerent. Cernebant enim veteris dignitatis splendorem illum Ecclesiæ *Ravennati* magnam partem restitutum, quo olim Archiepiscopos *Ravennates* fulsisse, vetustis edocti monumentis non ignorabant, cum non ii modo Episcopi, qui huic Concilio interfuerunt, sed *Feretranus*, *Forosempronien*sis, *Senogallien*sis, *Urbinas*, *Pisau*rensis, *Gallien*sis, olim sancti Angeli; *Eugubinus*, *Brixellen*sis; quod opidum hodie caret Episcopatu, D. autem *Gregorii* tempore habebat; Episcopi, & *Gallien*sis D. *Hilari* Abbas, Archiepiscopo *Ravennati* subiecti, *Ravennam* ad provinciale Concilium conveniebant: ipseque Archiepiscopus omnis *Flaminie*, *Æmilie*, ac *Piceni* Primas, litteras plumbo obsignaret: duarum coronarum diademate; quod appellant *Camaurum*; quemadmodum ad hujus exemplum *Beneventanus* Archiepiscopus; in capite uteretur; & omni orbe crucem, sacrumque æs Campanum præ se ferret, manuque ad crucis effigiem ducta, usque ad primum ab Urbe, seu ubi *Romanus* Pontifex commoraretur, lapidem omnes obsignaret, aliaque præterea innumera Pontificum & Cæsarum privilegia, atque insignia obtineret. Neque verò id ambitione, aut superbia inflatus, sed pro sacræ dignitatis maiestate, qua ceteros quoque Antistites, sanctitate, & Christiana animi demissione alioqui clarissimos, iisdem usos constat: Siquidem mille jam & ducentis amplius annis, summos Pontifices, dignitatis causa, curru per urbem devehit & more Principum splendidissimis & exquisitissimis epulis uti consuevit, *Ammianus Marcellinus*¹, tametsi nostræ religionis hostis, auctor est. Divum etiam *Joannem Chrysostomum* maximo cum splendore, & comitatu incedere solitum tradit *Nicephorus*²: & in *Alexandrina* Ecclesia, *Cyrlum*, Episcopatum, summam pompam, & apparatus penè Regium ducentem, suscepisse, sic ut inde prophana ad eum negotia deferrentur. Ceterum *Ruvereus*, neque his summis, & maximis beneficiis, quibus *Ravennatem* suam Ecclesiam affecerat, satius, diplomate Pontificio impetrato, Canonice nostris, qui jam diu mitrarum, mapularumque usum intermiserant; cum amictum, quo utuntur *Romani* Canonici; *Rochettos* vocant, & *Capparellas*; concessit: & facellum, quod in Prætorio Archiepiscopi, ab *Joanne* Archiepiscopo viro sancto, ob revocatum ad vitam viduæ puerum, ædificatum memoravimus, pictura præstanti, egregioque ornatu refarcitum, ad Tert. Kal. Jun. consecravit, dedicavitque & apposita poenæ peccatis debitæ remissione, iis, qui religiose illud inviserent, ut libera mulieribus invisendi facultas esset, cum omni familia ad D. *Apollinaris* in Classe discessit.

1 lib.
XXVII.

2 lib. XII.
cap. 36. &
lib. XIV.
cap. 14.

A Unde postridie reversus, ex D. *Dominici* familia *Nicolaum* primo *Britonorianum*, virum doctum, mox *Vincetium Capellum*, *Ravennatem*, summum Philosophum, ac Theologum, sex & viginti annos natum, cui, & sui ordinis Patres graves honorificasque provincias demandaverant; accivit, qui sacratis viris ædis *Ursianæ*, profectis diebus, privatim; festis, publice in eadem æde divinos libros interpretarentur, & viam domini monstrarent. *Ursianam* quoque Bibliothecam restituit: vetusta monumenta, quæ diversis rapinis superfuerunt, redigi in ordinem iussit; & gravi edicto; etiam in provinciali Synodo ab se promulgato; cavit, ne quocumque prætextu, & quacumque data cautione, scripta, præsertim archetypa, extrahi inde possent: quod quidem si superiores aliquot Archiepiscopi servassent, omnibus, quæ ad maiestatem & utilitatem *Ravennatis* Ecclesiæ faciunt, monumentis, spoliata insignis illa, & locuples olim Bibliotheca, nunc minime conspiceretur. Cum autem sacras D. *Zachariæ* Virgines, ex ea incommoda habitatione, ad D. *Joannis Evangelistæ* hospitium, traducere decrevisset, elaboravit, uti D. *Vitalis* monachi *Cassinates*, qui illi D. *Zachariæ* cœnobio propinqui sunt, illud emerent: quod & factum est; *Ravennatibus*, vicum, qui inter utriusque cœnobii fines medius erat, & ad urbis muros pertinebat, monachis, Archiepiscopi gratia, concedentibus. Ex ea autem pecunia, hospitalem D. *Joannis Evangelistæ* domum, apte ædificatam, & ad cœnobii formam reductam, ipsis sacris Virginibus ædificavit. Nec diu etiam post, cucullatos *Franciscanos*, cognomento *Capuccinos*; pietatis studio, & Severæ vitæ disciplina, insignes, quorum, ut ceterorum etiam *Franciscani* ordinis Collegiorum, patronus est; *Ravennam* habitatum adduxit, Divique *Joannis Baptistæ* hospitium, egentibus olim, uti meminimus, dictum, dum aptiorem invenirent locum, tribuit. Cum vero paulo post iis, atque aliis confectis, *Franciscum Mariam*, *Guidubaldi* fratris, *Urbinate* Ducis, filium, optimæ spei adolescentem, redeuntem ex *Hispania*, hilariter accepisset, secum *Urbini* est regressus; *Joanne Baptista Maremonte* Episcopo *Uticensi*, hic Vicario relicto, qui ab eo, Concilii Patribus assentientibus, sancta, servanda studeret: quando; ut dicere consueverat; medicamentum salutare compositum & paratum, nisi sumatur, ac per venas in omne corpus diffundatur, morbum non expellit. Quemadmodum autem in iis, quæ cultum divinum spectant, *Ravenna* est plurimum exornata, eodem modo in reliquis visa est ad pristinam hoc anno dignitatem revocari, *Valentis Montis*, *Flaminie* Præsidis, viri integerrimi, ac pacis singularis, qui jam diu *Francisco Guarino* Episcopo *Foro-Cornelian*o, in hac Præfectura successerat, opera: is enim in Prætorio facellum exornavit, eleganti pictura conspicuum, e quo in ædem D. *Sebastiani* despectatur. Vias urbis corruptas, lutoque foedas, & nimium depressas, elevari, sternique lapidibus, *Arimino*, aliisque locis devectis, procuravit. Pomœria urbis, ab *Ascanio Corneo*; qui ad muniendam urbem hanc, *Pii Quarti* iussu, venerat; præscripta, uti diximus, & jam incepta, omni *Flaminia* ad id pecuniam conferente, ut absolverentur, summa diligentia juit. Portam *Ursicinam* vetustate collabentem, ut *Ravennates* præclare, uti nunc visitur, instaurarent, stimulos admovit: consuetudinemque invexit, ut ad sonitum sacri campani æris; quo ad salutandam Deiparam virginem, veteri, laudabilique instituto, vesperi, excitamur; gemina accensa funalia emitterentur, duobus ex utraque parte fa-

750

factis foraminibus, circa ejusdem Virginis imaginem marmoream, quæ in pariete D. *Sebastiani* est; omnesque qui in foro tum adessent, genibus innixi, coram ipsa imagine religiose salutationem Angelicam recitarent: cum interea summa præditus facilitate morum, & modestia, animos omnium leniter tractando, non minore justitia, quam tranquillitate, jus diceret. Ne vero quidquam hoc anno esset, quod *Ravennæ* instauratum non videretur, novum ordinem recitandarum precum divinarum, atque hymnorum, ex præscripto *Tridentini* Concilii, *Pius* Pontifex *Ravennatibus* sacris viris, indixit: quamquam id toto Christiano orbi fuit commune. Sacrarum item Virginum *Franciscanarum*, *Divæ Claræ*, & D. *Pauli* cœnobîa, quæ ad eam diem ejusdem ordinis cucullati rexerant, Archiepiscopo gubernanda, moderandaque tradidit: quod & omni Italia, civitatum Episcopis, factum est. Accessit adhuc *Joannis Baptistæ Rubei*, Carmelitanorum Magistri, ardens studium, qui sua impensa sacram D. *Joannis Baptistæ* ædem, refarcivit, & in elegantem formam reduxit, ejusque agrorum culturam, & cetera ornamenta, atque commoda non omisit. Idem fecit *Thesaurus Aldrovandus Bononiensis*, in D. *Joannis Evangelistæ*, cum ejus domus, cui Abbas præerat, fructus; ab se diligenti accurataque ratione plurimum auctos; qui alendis locis supererant; ad eam rem adhibuisset. In eo autem instaurato templo multa sunt sane elegantia; fornix præsertim, subter quem ara est a D. *Joanne Evangelista*; *Placidia* & *Barbatiano* contuentibus; consecrata, uti supra memoravimus: quam cum aqua hieme circumdare, undique consueffet, *Aldrovandus*, argilla munitam ab ea injuria immunem vindicare est conatus. Adest quoque Græco ex marmore suggestum, marmoreis columnis quatuor suffultum; ut scalas interim omittam, quibus adscenditur ad aram maximam; & fenestras, atque ostia opere egregio, ac pereleganti. Visitur ad hæc tempestatis *Placidie*, & consecrationis templi historia, a *Francisco Longo* *Ravennate*, *Lucæ* optimi ætatis nostræ pictoris, filio, juvene præstanti, picta: sic ut eæ facile imagines, comparari cum illis possint, quæ eodem in sacello Crucifixi, *Zoti Florentini* manu, adhuc exstant.

752

LIBER UNDECIMUS.

SCRIPSERAM, Septemdecim jam annis, *Ravennatem* Historiam, & cum pro virili parte patriæ a me satis esse factum putarem, perlustratisque hujus civitatis tabulariis & bibliothecis, pauca admodum esse, quæ mihi tum non innotuissent, existimarem, ita abjeci omne consilium scribendæ Historiæ, ut neque aliam aliquam legendam mihi ducerem, nisi si qua sacra esset, & ad pietatem excitandam faceret: intereaque ab ingravescente ætate admonitus, ut sarcinas colligerem, antequam proficiscerer è vita, ut vocanti, evocantique Domino, non omnino imparatus responderem, vulneribus ante actæ ætatis cicatricem obducere, & ab eis in posterum diligentius, ipso Domino adjuvante, cavere, quosque Deus dederat liberos, non minus corporeo cibo alere, quam in timore Domini ad ipsius gloriam, atque laudem, erudire, magnopere curabam. Cum ecce *Gregorii XIII.* summi Pontificis, *Bononiæ* patriæ suæ dignitati consulere, & *Quadragesimum*, ceterorumque ejus civitatis Magistratum precibus satisfacere cupientis, de Archiepiscopatu, ut ajunt, *Bono-*

nienfi, rumor increbuit. Quo nuncio graviter hæc percussa civitas, cum ad multa, se, pro retinenda vetere ditione, apud Pontificem, molienda accinxit, tum verò a me etiam atque etiam contendit, ut hanc totam sui conatus, qualiscumque futurus esset exitus, historiam, litteris consignarem, ne in tanto, tamque præclaro negotio, turpiter cessasse, a posteris crederetur. Non potui, neque verò debui, enixè petenti charissimæ, & de me, meisque omnibus optimè meritæ patriæ diu id negare, tametsi aliò averfam studiorum, & vitæ ratio, difficilem hanc mihi provinciam redderent. Itaque Dei clementiæ, Divorumque Archiepiscoporum precibus, de quorum ditione agitur, confusus, tandem admovi manum ad calamum: cumque multa essent monumenta, ad agendam *Romæ* causam, vetera evolvenda, arcas quasdam exhausti, quas haud ita diu antequam in morbum incideret, huic semper Civitati amabilis, *Julius Ruvendus*. S. Ro. Ecc. Cardinalis, & Archiepiscopus noster, ex nonnullis *Italiæ* Civitatibus, ubi latebant, habuerat, & in tabularium *Ursianum* inferendas jusserat. In his, cum aliqua sanè digna memoratu reperissem; quando hæc se divulgandæ denuo *Ravennatis* Historiæ occasio tulit, nullis præsertim utquam in *Italia* existentibus apud bibliopolas, prioris editionis exemplaribus, ea ad Historiam suis locis adjeci, & quæ in priore editione, pagellis, in quibus illa descripseram, decidentibus, librarii omiserant, restitui: & tempora, quæ præpostera, eadem ferè de causa, posuerant, emendavi. Ceterum ne omnino ad causam, tot annorum interrupta spatio, quasi per mediam voraginem, excurreret Historia, aliqua interposui, quæ tantum continuare aliqua ratione filum possent. Quod idcirco dixi, ne quis aut miretur, aut doleat, si se præteritum, aut præclara ejus facinora: quæ multa *Ravennatium* civium hoc tempore fuerunt, prætermissa viderit, cum Historiam scribere *Ravennatem* illorum annorum non fuerit consilium. Dabitur fortasse, ut nos aliàs, aut alii longè melius quàm nos, ea describant. Interea quod propositum est, exsequamur.

Dimisso *Julius* Archiepiscopus Consilio, re-
jectisque antequam abirent Episcopi, aliquot eorum subscriptionibus, quibus se nequaquam uti subjunctos, sed suo studio, voluntateque venisse, asserere velle videbantur, haud ita diu post abiit *Forum Sempronii*. *Ravennates* per idem tempus, ut *Joanni Mariæ Brugnolo*, jurisconsulto *Ticinensi*, hujus Moderatori urbis, id postulanti, gratum facerent, amplissimo Senatus consulto, immunes esse *Ticineses*, ab eo vestigali jusserunt, quod vetusto jure, pedites, equitesve per urbem quotannis frequentissimi transeuntes, consueverant pendere ad eam diem. Quo *Ticineses* accepto, ut referrent par pari, & ipsi *Brugnolo* civi suo satisfacerent, *Francisco Bozulo* jurisconsulto, uno ex ejus universitatis Abbatibus, ad Senatum referente, Non. Decembr. eadem *Ravennates* immunitate donarunt. Abierunt hoc anno ex hac urbe Judæi, *Pii*. v. Pontificis Max. jussu, qui acerrimo diplomate exterminari illos ex Ecclesiasticæ ditionis civitatibus mandaverat. Quamquam enim tolerabat illos Ecclesia, miserrata illorum vicem, ut Christianis, frequenti illorum aspectu, Christi Dei mors, versaretur ob oculos, & Judæi Christianorum exemplis, ac doctrina, ad amplectendam Christianæ fidei veritatem; quam reliquias *Israel*, juxta Divini vatis oraculum, accepturas, constat; incitarentur; a qua si ablegarentur ad alienos, longius multò abessent: tamen cum & usuris gravibus exigen-

H. Rubens. Bb b dis,

ANN.
MDLXIX.
ANN.
MDLXX.

754

dis, & latronibus, furibusque, etiam rerum Ecclesiasticarum, recipiendis, magicis artibus, ac lenociniis mulierum exercendis, illorum impietas jam eò processisset, ut pro communi omnium incolumitate expediret, tanti vim morbi, celeri remedio coercere, omnino eos ejiciendos civitatibus decrevit. Romam interea *Julius* Archiepiscopus se contulerat, a *Pio* Pontifice, ob tot *Ravennae* res praeclare gestas, summa benevolentia complexus: ibidemque postero anno, Concilii sui Provincialis decreta, typographorum praelo imprimi curavit, & *Ravennam*; ut ad omnes inde Provinciales pervenirent, misit. Annus insequens, qui fuit septuagesimus supra millesimum quingentesimum, novum habuit Provinciae Rectorem, *Alexandrum Sfortiam* Cardinalem a Pontifice Legatum, cum jam urbis Romae Moderatorem, *Montem Valentem*, hujus, ad hanc diem, Praesidem Provinciae, animo constituisset. *Ravennates*, hominis virtuti de se optimè meriti, ut aliqua ex parte satisfacerent, illum, ejusque filium *Alfonsum*, antequam Provincia decederet, xvi. Kal. Febr. cives fecerunt suos, & in Senatum cooptarunt. Ut autem ingredienti in pompa hanc urbem *Sfortia*, Bononiensi quoque legatione decorato, Civitas, quo ad ejus fieri posset, in viarum ornatu, cultuque pro dignitate occurreret, ex Senatoribus suis delegit ad id munus quater viros, *Cesarem Amadutium*, *Alexandrum Sopranum* jurisconsultum, *Hieronymum Monaldinum*, & *Joannem Aldrovandinum* cohortis Praefectum: qui magnifico ac solenni apparatu, omnes eorum muneris partes egregie sustinuerunt. Ipse Legatus Nonis Maji, ab *Jacobo Lunardo* equite, Magistratus Principe, sacrisque omnibus viris ac populo, ex more ad portam *Ursicinam* receptus, cum in *Ursianam* aedem pervenisset, ac civem *Ravennatem*, Latine populi *Ravennatis* nomine de ejus adventu dicentem, audiisset, rediit in Praetorium, & juvenes, qui obviam illi, *Domitio Lunardo* Duce, processerant, equites fecit, administrationemque Provinciae magna cura iniit. Proficiscens deinde, Prolegatum hic reliquit, *Innocentium Sorbolongum*, Forosemproniensem, spectata virum prudentia. Per idem tempus *Portuensibus*, & *D. Joannis Evangelistae* Canonicis, qui *Salvatoris* dicuntur, ad haec *D. Vitalis*, qui sunt *Cassinates*, & *Camaldulensibus* monachis, magnum erat expediendae pecuniae negotium, sic ut aliquot nonnulli ob id praedia vendiderint, concedente *Pio* Pontifice, qui ut rem Christianam publicam, & propterea *Venetos* juvaret, adversus *Selimum* Turcarum Imperatorem, *Cyprium* ab eis Regnum, postulantem, jamque ingenti classe instructa, magna illud mole aggredientem, *Portuensi*, *Salvatoris*, *Cassinati* *Camaldulensique*, & octo praeterea religiosorum ordinum consociationibus, aureorum nummum tributum ad quadringenta milia imposuerat, accuratissimeque tractabat, ut Christiani orbis Principes, foedus inirent in hunc bellum. Initio autem anni, *Ravennae*, respondit extremum, viis insigni pompa, portisque triumphalibus, a nostris civibus; qui omnem ejus apparatus curam *Vincentio Bellino*, *Cantiano Zangio*, cognomento *Scapuccino*, *Leonardo Morisio* jurisconsultis, & *Pomponio Spreto* equiti mandaverant; egregie ornatis, ob *Lucretiae Estensis* adventum, *Herculis* secundi *Ferrariae* Ducis filiae, & *Alfonsi* secundi tum viventis ac Regnantis sororis, quae nova nupta, ad *Franciscum Mariam Ruvercum*, *Guidi Ubaldi Urbini* Ducis filium, maritum, cum insigni nobilissimorum virorum, mulierumque famulatu proficiscebatur. Ingressa *Ravennam* est, postero incunte anno

A III. Non. Januar. sub quartam horam noctis, cum *Ferrariam* reliquisset ingenti ac diuturno terrae motu misere quassata. Eam Principem *Julius* Archiepiscopus, mariti patruus, suis Archiepiscopatus aedibus accepit, magnifice planè ac splendide, biduoque apud se esse voluit. Quadagesimam summa religione, & magno pietatis studio exemplo traduxit, & *Pisauro* in patriam redeuntem *Hieronymum Ruvercum*, Subalpinum, *Taurinorum* Archiepiscopum, quem nuper *Sixtus V.* Pontifex Maximus Cardinalem fecit, Sanctum Pascha, & aliquot deinde dies, hic agere secum voluit, cunctaque perlustrare, quae ipse, Divini amplificandi cultus, & *Ravennatum* salutis studiosissimus, praeclara constituisset: majorem in dies; si ab Antistite, tantis ingenii, probitatis, ac doctrinae ornamentis instructissimo, probarentur; ad ea protequenda alacritatem accepturus. Quod & accidit, neque enim potuere, praeclara pro confirmandis moribus, & augenda religione, opera, a religiosissimo, doctissimoque Antistite, non vehementer laudari. Itaque *Julius* Archiepiscopus. III. Non. Junii, solemni indicta omnium ordinum supplicatione, vespertino absoluto officio, ad locum, ubi aedificandam decreverat sacram *Capuccinorum* patrum aedem, processit, cruceque ibidem ingenti lignea fixa, *D. Mariae* Angelorum titulum adscripsit: Mox. vi. Non. Julii, mane, cum *Fabius Menichinus* Prolegatus, nuper in *Sorbolongi* decedentis locum susceptus, & multitudo *Ravennatum* summa frequentia adesset, eundem locum, primumque quadratum lapidem, circum incisis, quae rem hanc significabant, litteris, expiavit, & manu ipse sua in fundamentis locavit, cum aliquot jam fuissent, cum ipsius nomine ac imagine numismata argentea, ipsi lapidi subjecta. Adhaec candelabra ex elaborato argento magna, sex, *Ursianae* Ecclesiae usibus, curavit, & candelabrum deinde majus, ejusdem operis, cum cruce adjunxit. Diocesim omnem, omniaque sacrarum virginum coenobia, magno labore invisit, nec diu post, eodem mense Julio, *Forum-Sempronii* discessit. Advenere autem x. Kal. Augusti, *Ravennam*, Cardinalium amplissimorum, *Michaëlis Bonelli*, & *Hieronymi Rusticutii*, Pontificis nomine scriptae litterae, quae significabant, ducenta penetrasse in hujus maris sinum, classis Turcicae navigia; itaque diligenter urbem hanc maritimam praesidio confirmarent. His statim acceptis litteris convocatur Senatus, decerniturque certus custodum numerus, agitare & Nonaginta viri suas ipsi vigilias coeperunt: Qui habitarent tertio ab urbe lapide, edicto pronunciato, in urbem revocati. Ceterum cum xiii. Kal. Septembr. *Sfortia* quoque Legatus per litteras adhuc magis ad praesidia incitaret, quod scriberet, Classem omnem Turcicam, quae tercentis constare diversi generis navigiis ferebatur, peracerbè cladem maritimis Ecclesiasticae ditionis Civitatibus, *Ravennae* praesertim atque *Arimini*, minitatum fuisse, quod sciret, paucis ante mensibus, accurata unius Pontificis opera, foedus secum, inter *Philippum* Hispaniarum. Regem, & *Venetos* factum, summumque illius imperium ad *Joannem* Austriacum, *Philippi* fratrem, delatum, *Ravennates* quater viros militari virtute praestantes, Senatores suos creaverunt, qui ne quid civitas detrimenti caperet, curarent, & tuendae urbi operam navarent. Fuere ii, *Cesar* & *Raphael Rasponii* fratres, cohortium Praefecti, *Jacobus Lunardus* eques, & *Joannes Aldrovandinus*, cohortium item Praefectus. Ab iis quotidie, vesperti, agrestes quinquaginta venire in urbem iussi: qui equos domi haberent, cives, ii diviso aqua-

755

756 æqualiter munere, noctu ad maris excubabant litus. Nonagintaviri ad forum vigilabant: nec diu post *Sfortia* Legatus, ut propius adesset, in *Flaminiam* venit, & *Cæsene* conleat: cum interea ipsi quoque *Veneti*, quod acciperent *Cara-*
coffam & *Luccialim* Archipiratas omnia in hoc sinu obvia populari, & classem omnem ad oram *Dalmatiae* appulsam, cum capta jam *Famagusta*; postquam superiore anno *Nicosiam* expugnassent; trucidatisque insigni barbarie ac perfidia, *Marco Antonio Bragadeno*, *Astore Baleono*, ceterisque immortali virtute Ducibus, sese universo jam mari latè potiri arbitrantur, & oram omnem maritimam propediem occupaturos, semper alias suopte ingenio feroces, sed tum maximè ob recentes victorias, animis superbè inflati, sperarent, portum *Venetum* insigni munitione firmarunt, & toto litore, & ad fossam *Clodiam*, fortissimis accitis copiis, praesidia constituerunt, omninoque ingentis aliquid mali successurum videbatur, nisi omni tandem foederatorum classe, jubente *Joanne Austriaco* e *Messana* urbe *Siciliae* edu-
 cta; quo *Sebastianus Venerius*, Venetarum triremium, *Marcus Antonius Columna*, Pontificiarum summi Duces convenerant; & sese classis Turcica recepisset, & Nonis Octobris, Divino aspirante numine, a nostra, ad *Ecbinades*, Naupactumque sinum, celeberrima in omnem posteritatis memoriam victoria, profligata, liberum maris dominatum nostris reliquisset. Hujus nuncius victoriae xiii. Kal. Novembr. *Ravennam* allatus, incredibili civitatem gaudio complevit, excitatisque ad vesperam publicis ignibus, ac sacri æris campani lætissimo sono, displosisque multis majoribus tormentis, ingentem *Ravennates* lætiti-
 am celebrarunt, universo orbi Christiano communem: cum iisdem etiam diebus, mira & planè prodigiosa omnis generis fructuum ubertas cunctis stirpibus erumperet, ac *Ravennates* hortii, ceteros *Italicos* imitati, ad adulti veris similitudinem, singulari jucunditate florescerent: & quidem merito, quando sine magna nostrorum clade, amplius, quadraginta hostium millia caesa sint, decem verò amplius millia capta, centum nonaginta quinque illorum triremes, aliaque complura navigiorum genera in nostrorum potestatem venerint, plus quindecim captivorum nostrorum millia liberata sint. Interea cum *Anconam* Pontifex, maritimis hostium incursionibus maximè omnium opportunam munitionibus firmare maturaret, *Sfortia* Legato *Ravennam* veniente, idque a nostris, Pontificis nomine, postulante, certæ in quattuor menses operæ, publico sumptu, decretæ sunt: Mox ipse Legatus *Sfortia*, *Sfortianæ*que illius gentis omnes, quod sibi minime ingratum futurum, pro ea qua *Ravennates* prosequeretur benevolentia, significationem dederat; ad cives, Senatoresque *Ravennates*, xi. Kal. Octobris adsciscuntur. *Pius* Pontifex; qui hanc victoriam, eadem, qua habita est hora, divinitus novisse dicitur; cum moliretur majores adhuc progressus, dimissis ad Principes Christianos internunciis, omnes in eam sanctam belli societatem convenire studuit, *Carolum* præsertim *Nonum Gallorum* Regem, in quo maximum esse momentum putabat, cum præsertim Episcopum *Axensem* ad *Selimum* misisse diceretur. Itaque *Antonium Mariam Salviatum*, Episcopum, quamquam ex eadem, paucis ante mensibus, Legatione reversum, tamen propter singularem ejus dexteritatem ingenii, & summum in agendis rebus judicium, sibi valde probatum, denudò ad illum misit, additis mandatis ut in itinere, a *Cosmo Mediceo*, magno *Etruriæ* Duce, *Lucensi* item & *Genuensi* Rebus-publicis, & *Emanuele*

A *Philiberto Allobrogum* Duce, auxilia deposceret. Quæ cum diligenter curarentur, postero anno Kal. Maji. *Pius*, ex hominibus abiit. Princeps, licet universo Christiano nomini perpetuò memorabilis, eaque virtute, ut incredibili populorum concursu, magna opinione sanctitatis, ejus certatim inviseretur cadaver; tamen peculiari quadam ratione *Ravennatibus* carus: Nam cum in eo duæ potissimum virtutes eminere, religionis studium ita ardens, ut nulla sibi metuenda pro ea pericula, etiam si in expeditionem fuisset bellicam eundem, duceret, & grati animi in Principe, non eximia solum significatio, sed præclarissimum etiam ceteris, in perpetuum, exemplum, hanc quoque in *Ravennates* amplissimè exercuit. Fuerat enim in hac urbe, cum adhuc in *Dominicana* familia viveret, aliquot annos, & in suo *D. Dominici* templo, diebus festis. *D. Pauli* Epistolas è superiore loco explicaverat: cumque nonnulla accepisset a *Ravennatibus* commoda, eorum numquam memoriam deposuerat. Itaque statim Pontifex factus, *Silvestrum Bondermanum* equitem, aliqua tum negotia publica *Romæ* procurantem, sibi esse a cubiculo jussit: *Christophorum Portum*, nobilis opidi *S. Archangeli* quod est in *Flaminia*, medio inter *Ariminum* & *Cæsenam* loco, Prætozem fecit, usque dum *Sfortie Palavicino*, qui illud nomine dotis, ob *Constantiam Sfortiam* uxorem, *Pauli III.* Pontificis Maximi neptem repetebat, fuit deinde restitutum. *Antonium Rolam*, Medicum, certa annua pensione donavit: *Ursicinum Gordium*, optima invenem spe, litteris egregiè excultum, jam inde cum in *Cardinalium* collegium fuerat cooptatus, ad se vocaverat, amplissimis, ut putatur, muneribus ornandum, nisi jam mortuum comperisset. Ad hæc *Petrum Bordonum*, jurisconsultum, qui *Paulo Quarto* Pont. Max. a sacris fuerat, virtute hominis permotus, *Umbriatici*, quæ in *Brutiis* mediterraneis civitas est, Episcopum fecit: & ostenderat *Vincentii Capelli* *Dominicani* ordinis Theologi, de quo supra diximus, pergratam sibi doctrinam & acre ingenium esse, & insigni dignitate cohonestandam, cum illa narrantem *Gregorium Boldrinum*, *Dominicanorum* in *Gallia Cispalina* tum Provinciale Præfectum, paulo post ab eo, Episcopum *Mantuanum* creatum, cum voluptate audiisset, illumque adhuc puerum ac penè infantem, ad induendum *Dominicanum* habitum aliquando fuisset hortatus, ac potius prædixerit: Cum autem ob aliquot inter *Ariminenses*, & *Julium Parisanum* eorum Episcopum orta dissidia, *Romæ* esset *Paritano* diutius commorandum, ne quid caperet detrimento *Ariminensis* Ecclesia, Vicarium illi Pontificium, Commissarii titulo, *Andream Stangam Ravennatem*, jurisconsultum, præfecit, qui *Rhodigii*, *Joannis Dominici Cuppi* Cardinalis, *Hadrianorum* Episcopi, deinde in insula *Cypro* *Livii Podacathari* primum, mox *Philippi Mocenici*, Archiepiscoporum *Nicosiensem*; *Leucosiam* eam plerique urbem vocant; postea *Aloisii Michaelii* Epetiorum; quos dicimus *Spalatenses*; & *Alexandri Lentii* *Firmanorum*, Antistitem, Vicarius, cum integritatis laude fuerat. Mansit autem *Arimini* Vicarius Pontificius *Stanga*, usque ad ipsius obitum *Pii*: a quo paulo ante pingui etiam fuerat sacerdotio donatus. Ut nihil mirum sit, si ejus interitus maximè luctuosus *Ravennatibus* acciderit, & ejus funeri, quod amplissimum in æde *Vrsiana*, *Maremonte Uticensi* Episcopo, Vicario, operante, celebratum est, frequentissimi, & tristes admodum interfuerint: quamquam in omnibus etiam urbis nostræ templis id peractum, *Raverci* Archiepiscopi jussu: quo cunctis

deinde ædium sacrarum, quæ Ravennæ sunt, sacratorum virorum atque mulierum ordinibus, preces sunt indictæ, quibus rogaretur Deus, ut optimum Ecclesiæ suæ Pontificem cito daret. Quæ cum quotidie, sed potissimum diebus festis, in æde præsertim maxima, postquam vespertinum esset officium absolutum, sacra Eucharistia in aram maximam educta, magno silentio, mente in Cœlum sublata, efficerentur, altero postquam in conclave Cardinales secesserant, die, admirabili ipsorum purpuratorum patrum consensu, *Ugo Boncompagnus Bononiensis*, Gregorii XIII. assumpto nomine, Pontifex Maximus renunciatus est. Ad illum paulo post Oratores a Senatu missi, qui obsequium præstarent, & impetrarent aliqua, *Cæsar Rasponus* cohortis præfectus, *Joachinus Thomajus*, medicus, & *Gaspar Pignata*, jurisconsultus & eques. Nova hoc anno, mense Novembri, *Ravennæ* sese in conspectum dedit stella, in *Cassiopea*, quod est ad Septentriones sy-

758

1 lib. II.
de Natur.
Deor.

Obscura specie stellarum Cassiopea.

hæc tamen æquabat primam, & si dicere fas est, superabat, nitens, micans, umbram jaciens in terram, *Luciferi* quandoque modo, atque ita demum collucens, ut *Jovis* fulgorem, qui tum *Arietem* lustrans, haud procul aberat, & stellas ceteras propinquas, longè anteiret: Quæ cum omni etiam fuerit *Europa* visâ, doctorum virorum ad se contemplationem traxit, & ad exquisandas causas excitavit: ii autem nequaquam unum sensere. Plerique affirmantes novam omnino esse stellam, exemplum afferebant *Hipparchi*, qui, ut est apud *Plinium*², novam stellam deprehendit, aut aliam sæculo suo natam, ejusque motu, qua die fulsit, ad dubitationem adductus est, an ne hoc sæpius fieret: Sed iis, non minus a Philosophis, qui nullam in cælo generationem constituerunt, aut interitum, repugnatum est, quàm a Theologis, *Mossem* adducen-

2 lib. II.
cap. 2.

3 cap. 2.

tibus, qui in libro Genes³ *Perfecti*, inquit, sunt cæli & terra, & omnis ornatus eorum, complevitque Deus die sexta opus suum. Non esse infra Lunam, hanc stellam, neque eo in orbe, quem posuit *Seneca*, & *Hieronymus Fracastorius*, vir doctissimus, ab halitibus in sublime, ipsius vi *Cassiopeæ*, elatis; quod fieri aliquando posse, scribit *Aristoteles*⁴, patere dicebant, tum quia micaret, quod inerrantium, ac longe remotarum stellarum signum esse idem censuit *Aristoteles*⁵, tum quod nullam permutationem sentiret, cum ab ætheris medio limite descenderet, ambæ enim seorsum conspicerentur, quod minime fiebat.

4 lib. I.
Meteor.
cap. de Cometis.

5 lib. II.
Poster.

Neque etiam novam eam lucem, coloremque ex aëre duci posse rebantur, quod hujusmodi quæ apparent, haud ita diu, perpetuè durant; hæc autem permagnam insequentis etiam anni partem visa est; omnibusque id *Cassiopeæ* stellis, æqualis magnitudinis accidisset, quod tamen minime accidit. Itaque aliorum fuit sententia, non lucem, sed magnitudine, auctam fuisse stellam, locumque mutasse; nam prope genu cum esset, ad renes videbatur; nonnulli posteriorem hanc amplexi sententiam, priorem de aucta magnitudine rejecerunt, quod omnem hujusmodi in cælestibus globis mutationem, rationibus adducti physicis negarent. Ceterum neque ea tamen ratione mutasse locum, qua, de electra apud *Higinum*⁶, & *Ovidium* fingitur, ad Septentriones abiisse, captæ incensam dolore *Trojæ*, sed aliquot tantum gradibus, quos esse duos aliqui tradiderunt: Cum enim non sint cæ-

6 cap. de Electra.

A li partes æqualiter crassæ, ut circulus lacteus ostendit, & Luna maculæ, atque ipsa tandem astra, potuit fieri, ea ut stella, proprio stelliferi motu, in quampiam proximi orbis inciderit partem, reliquis densiorem, perquam densius quoque redditum lumen, stellæ majoris speciem referret: deinde verò decedens videretur minor. Hæc melior visa est sententia, quia paulo post, pes primùm *Orionis*, inde *Corvi* ala dextra, quæ stellæ in australi plaga habentur, majore splendore luce, alioque colore nitere ceperint. Sed jam satis in cælo sumus vagati, descendendum in terram est. *Gregorius* Pontifex, Præsidem huic B Provinciæ, præfecit *Philippum Segam Bononiensem*, qui, novo ineunte anno, *Menichino* Prole- ANN. MDLXXIII.
gato abeunte; Provinciam ingressus, *Ravennam* venit, ibidemque XIII. Kal. Februarii, in Senatu, optimum Pontificis, suumque in *Ravennates*, & universam Provinciam, sensum aperuit: 759
cum per eosdem ferè dies, *Guillelmus Gonzaga*, Mantuæ Dux, *Roma* rediens, *Ravennam* venisset, ac splendide cum omni famulatu acceptus, ad *Jacobum Lunardum* equitem divertisset. Hinc Dux ipse *Guillelmus*, paucis post annis, Præfecturam, *Mantuanam*, Capitaneum vocant justitiæ, *Carolo Lunardo* Augustini equitis filio, jurisconsulto, virtute hominis permotus, dedit. Ceterum cum assidue biremes Turcæ prædatoriæ, *Valona* egressæ; quam veteribus fuisse *Apollo-*
C *niam*, in *Macedoniam*, Aulonum navale, putant; hæc maximè littora jam diu vexarent, res, atque homines, non cum in mari, aut navigarent, aut piscarentur modò, sed in littore, ac flumine, ab urbe haud procul, ingenti damno, ac luctu suorum, captivos abducerent, neque huic malo remedia adhiberi ulla posse, quæ essent salutaria, videretur, omnibus *Venetorum*, ceterisque navigiis in classem versis, insignis biremis VII. Id. Mart. vehementi Aquilonis, & D subfolani, vi, in littus *Ravennate*, propè *Sapim*, sub auroram, adacta est. Quod cum esset *Ravennam* allatum, statim juvenus eò *Ravennas* accurrit, piratasque, qui postquam biremem subducere frustra tentassent, aliquot se *Pineti*, & prope *Candianum* locis continebant, aggrediuntur, tandemque levi, & tumultuario commisso proelio, capiunt. Ea res, cum prima post tot calamitates accidisset, omnem incredibili gaudio civitatem affecit; ipseque Præses, cum acciperet adventare illos, ad ædem *Ursianam*, Hieronymo Mathæutio, jurisconsulto *Firmano* præstante, urbis Moderatore, & civitatis Magistratu; cujus E tum forte Principem gerebat *Hieronymus Rubeus*, hujus auctor Historiæ, & omni penè civitate comitatus, se contulit: actisque magna gratulatione, Deo gratiis, majore ædis egressus porta, ubi hinc atque inde genibus innixi jam piratæ collocati ordine fuerant, numero vigintiquattuor, *Sega* Præses, *Mustasæ* Archipiratæ jacentis, & abjecti dorsum ter virga cecidit: postridie advenere sex in *Cervienfi* capti: omnesque in custodiam traditi: nec diu post, pars *Romam* ad triremes missi, aliqui pro nostris captivis commutati, unus, aut alter Christianus factus est. Sed cum neque piratarum ob id incursiones cessarent, *Alexander Lignan* *Bononiensis*, cum ala equitum missus est, qui littus tueretur: *Veneti*, pace jam cum *Selino* Turcarum Imperatore facta, deque illa apud Pontificem, qui eam ægre tulisse videbatur, egregiè purgati, triremes instruxere; a quibus biremes deinde piratarum multæ, captæ sunt: hortanteque potissimum *Sega* Præside, Turris ad *Primarium Padi* portum, in extremo littore, jussu Pontificis excitata, cujus beneficio, nautis signum daretur, adesse piratas: neque

que piratis in statione, quæ prope eum portum, invec̃ta a *Pado* arena, tutum præbet navibus receptum, morari in insidiis amplius liceret: Redierat interea *Ravennam* Julius Archiepiscopus, & perpetuo suo conformandæ civitatis, & cultus Divini amplificandi studio incensus, multorum inter se civium, privatim, ob illatas injurias, acerbæque dissidentium, animos conciliavit, templa invisit, magna pietatis ubique exempla præbuit, & cum in via, nolæ sonitum, quo, de vetustissimo more, Christi fideles ad salutandam *Deiparam* virginem, occidente sole, excitantur, audiisset, ita ut erat frequenti comitatu præeuntium, sequentiumque nobilium virorum; civium, & advenarum cinctus, genibus statim nixus, & aperto capite, salutationem Angelicam recitavit. Quoniam verò *Turcica* classis denuò urbibus Pontificiis pericula intenderat, & nisi abducta alio a Christianorum classe fuisset, aliquam fortasse tum tentasset hujusmodi Provinciam, Pontifex diligentius mandavit *Anconæ* munitionem perfici, tributis *Ravennæ* in eam rem, omnique Provinciæ impositis: & cum summorum rerum militarium imperium *Jacobo Boncompagno*, arcis *Romanæ* Præfecto detulisset, jubet loca illum omnia Ecclesiasticæ ditionis invisere. Itaque hujus rei causa, initio mensis Junii, *Ravennam* accessit a *Sega* Præsede magnificentissimo hospitio acceptus, & a *Ravennate* Republica omnibus officiis, & aliquot egregiis muneribus excultus. Ipse verò præclara singularis benevolentia significatione complexus civitatem omnem, ipsumque in primis civitatis magistratum, cujus tum erat princeps *Hieronymus Zambelletus* jurisconsultus, cum multa illi pro civitate apud Pontificem officia esset pollicitus, cumulatè omnia deinde præstitit. Secum erant *Hieronymus Boncompagnus*, Pontificis fratris filius, *Hieronymus Pepolus*, & strenui aliquot Duces: & postquam arcem, mœnia, denique urbem omnem lustravit, locum etiam, in quo *Galili*, Hispanique sexaginta jam amplius annis cruentissimo proelio decertasse docuimus, adiit. Non minori *Ravennas* Respublica prosequuta officio est, *Philippum Boncompagnum* Cardinalem, quem, Pontifex, fratris filium, *Venetias* Legatum mittebat, ad salutandum, officii causa, *Henricum*, Polonum Regem, qui nuncio de *Caroli Noni* Gallorum Regis, fratris sui, obitu accepto, statim se è *Polonia*, cujus superioribus mensibus Regnum, eò vocatus, magna pompa inierat, clam proripuit, magnisque in *Italiam* itineribus contenderat. Pervenit *Ravennæ* *Philippus* Cardinalis mense Julio, & vix unum hic diem, satisfactorius civitati, moratus, *Venetias*, mutatis ad celeritatem equis, convolvit: *Guidubaldus* quoque *Ruvereus*, Urbini Dux, cum extra urbem ad *D. Apollinaris* in classe divertisset, exceptus ornatissimo apparatu; eodem se contulit, quo convenerant *Italiæ* ceteri Principes fere omnes, extra *Octavium Farnesium*, *Parmensium* Ducem, quem articulorum malè habebat morbus. *Cosmus Medices*, magnus *Etruriæ* Dux, paulo ante excesserat è vita, *Franciscus*que filius, in Principatum tunc primum suffectus, constituendo novo Imperio studebat, sic ut annus hic magnorum etiam fuerit Principum interitu, & novorum successione insignis: nam & paulo post *Guidubaldus Ruvereus* Urbini Dux, *Francisco Maria* filio succedente, mortuus est, & *Selimus* Turcarum Imperator, obiit, successoremque habuit *Amuratem* filium, annum agentem ætatis, ut ferunt, vigesimum septimum. Piratæ tamen *Turcæ*, hæc, de more, littora, vere & ætatis initio, vexare, sed a triremibus

A *Venetis*, *Anconæ* ob id commorantibus, capti, pœnas dederunt. Appropinquabat autem annus *Jobeleus*, in quem Pontifex præclaro religionis studio, multa *Romæ* comparari jusserat. *Ravennates* ex insita pietate, ut peregrinis *Romam* confluentibus confuleretur, ex Senatoribus quattuor creant, qui una cum *Hostasio Ginanno* Archidiacono, de munieñdis viis extra urbem, tutisque itineribus reddendis, ceterisque in urbe comparandis, constituendisque conficerent. Quater viri fuere, *Cæsar Rasponus*, cohortium Præfectus, *Bonifacius Spretus*, Bernardinus Mengolus equites, & *Leonardus Morisius* jurisconsultus. Quoniam verò præstanti virtute, *Sega*, Præsides, qua civitatem hanc, omnemque Provinciam ad eam diem administraverat, plurimùm sibi *Ravennatum* conciliaverat animos, ipsi ut gratam animi significationem præberent; præsertim quod *Ravenna* oriundus ex vetere *Ravaldorum* familia ferebatur; illum, ejusque fratres xviii. Kal. Januar. cives, Senatoresque suos esse sanxerunt. Nec diu post, cum *Solarolum* opidum, a *Ludovico Gongaza*, Neverfi; quod *Augustonemetum* veteribus fuisse putant; Duce, hæctenus possessum, ad hujus fuisset administrationem Provinciæ adjunctum, ac *Segæ* Præsidi novo ineunte anno, *Lactantius* è *Lactantiorum* familia, *Orbitanus*, successisset, in *Picenum*, illius Provinciæ Moderator a Pontifice *Sega* factus, discessit. Hoc anno ex nostris multi, & in iis plerique, majoris religionis causa, pedes, *Romam* abiire, ubi admirabili charitate, & insigni virorum nobilium ac etiam Principum, atque adeò Cardinalium obsequio, peregrini, qui undique concurrebant, excipiebantur. Quoniam verò non omnes eò abire, variis retracti impedimentis, potuerant, *Gregorius* Pontifex *Julio* etiam Archiepiscopo id postulanti satisfactorius, per litteras *Romæ*. xiii. Kal. Februarii, scriptas, liberalissimam scelerum omnium indulgentiam; haud secus ac si ipso *Jobelei* anno, quattuor *Romanas* sacras ædes visitassent; concessit, omnibus Christi fidelibus, urbis Diœcesisque *Ravennatis*, atque iis etiam omnibus, qui tunc *Ravennam* accederent, peccata sacerdoti confessis, qui quattuor, nempe Metropolitanam, & alias sacras ædes tres, ab Archiepiscopo, ejusve Vicario constituendas, per quindecim continentes, vel intermissos dies; quos commodo Diœcesanorum, egentium, ægrotantium, senum, prægnantium, virginum, viduarum, ac aliorum legitime impeditorum, consociationum etiam, atque aliis de causis, uti Archiepiscopo, ejusve Vicario videretur, minui, & vel ad unum tantum diem redigi, & in quo placeret, aut opidi, aut castri, aut alterius loci hujus Diœcesis templo locari posse voluit; piè adirent, atque ibi quinquies orationem Dominicam, & salutationem Angelicam ad impetrandam peccatorum veniam, recitarent, ac pro pace inter Christianos Principes tuenda, ac hæresibus convellendis, sanctaque evehenda *Romana* Ecclesia, Deum religiosè orarent: hancque ob rem, quot Archiepiscopus, aut Vicarius, in ipsis templis constituerent ad audiendas confessiones, eligere eos sibi possent, a quibus salutari confessionis sacramento ritè expiati, a quibusvis criminibus, atque interdictis eximerentur: Hæcque omnia, iis etiam, qui *Romæ* fuissent, obtinere denuò liceret. Quæ cum essent, solemnium omnium ordinum indicta supplicatione, *Ravennæ*, Idibus Februarii, explicata, additaque ad *Ursianam* ædem, ab *Julio* Archiepiscopo, Divorum *Apollinaris novi*, Joannis Evangelistæ, & *Vitalis* templa, quæ inviserentur, incredibile dictu est

762 quanta civium atque Dioecesanorum alacritate, ac frequentia, accepta fuerint: cum toto anni cursu, agricolæ, & ex reliqua Dioecesi, infinita penè multitudo, longo agmine, præeunte Crucis vexillo, ad hæc templa confluerent: in ipsa verò civitate, omnes sacrorum virorum familiæ, populariumque confociationes, magna cum religione, & cives ipsi,* viri, mulieres, pueri, atque ætate graves, vias undique complerent, juvenesque complures nobiles, lintea crassiore veste, oculis tantum exstantibus, induti, ac nudatis multi pedibus, ingentem Christi Cruci suffixi imaginem præferentes, sub vesperam, bini, ad hæc templa procedentes, litaniasque concinentes, adventantibusque tenebris, accensum funale, suum quisque manu gestantes, magnam præberent religionis speciem, cum ipse præsertim Episcopus *Maremontes*, Vicarius, nunc hos, modò popularium, quas diximus, confociationes, *Davidis* psalmos pronunciantes, vel ad multam noctem, sequens, pietatem mirifice augeret. Hujus initio anni, xviii. Kal. Februarii, *Lactantius* Præses, *Pistoriensis* est Episcopus factus, atque ab ipso *Joanne Baptista Maremonte*, Episcopo *Uticensi*, Julii Archiepiscopi Vicario, in æde *Ursiana*, in inferiori sacrorum virorum exedra, assidentibus *Antonio Janotto Montagnanensi*, *Forolivianorum*, & *Annibale Grassò*, *Bononiensi*, *Faventinorum* Episcopis; qui hac de causa, *Ravennam*, acciti, venerant, solempni pompa, summaque *Ravennatium* & advenarum frequentia, consecratus est: nec diu post discessit è Provincia, & *Florentiam* abiens, *Mediceo* magno Duce tradente, pro veteri prudentia, qua præstabat, *Senarum* deinde administrationem inivit: cum tamen antequam abiret, *Ravennates*, illum, *Bernardinum*que ejus filium. v. Id. Februarii, cives, Senatoresque suos fecissent. Successor illi, eodem mense Febuario, in hanc Provinciam a Pontifice missus est *Franciscus Sangeorgius Casalensis*, *Blanderatensis* Comes: eò majore a *Ravennatibus* benevolentia ac cultu complexus, quo meminerant ex eadem familia, Archiepiscopum, quadringentis jam amplius annis, *Guidonem* habuisse, & hujus Provinciæ comitem, magno urbis *Ravennæ* commodo, *Gutfredum*, de quibus diximus, paulò post præfuisse: quæ & multa præterea alia, præclara, nobilissimæ illius domus facinora, *Dionysius Ratta*, jurisconsultus *Bononiensis*, hujus tunc moderator urbis, dum Prætorii partem, quam incolunt Moderatores, egregiè restitueret, in cubiculo pingenda, præclaris adjectis elogiis, paulo post curavit. Quoniam vero pestilentia latissimè hoc anno *Venetis*, omnique ferè ea regione, ac *Gallia Cisalpina*, cum ingenti mortalium cæde, ac luctu grassabatur, *Sangeorgius* Præses, ea diligentia *Ravennatium* fines, oramque omnem maritimam observari curavit, majori ut nusquam potuerit. Creati hac de causa a Senatu nostro quinqueviri, *Bernardinus Mengolus*, & *Bonifacius Spretus*, equites: *Cæsar Rasponus* cohortium Præfectus, *Gaspas Pignatta* jurisconsultus, & eques *Leonardus Morisus* jurisconsultus: qui conjunctis cum Præfide consiliis, optimè civitati atque agro consuluerunt. Superiore enim æstate, cum extra *Italiam* plerisque locis, tum maxime *Tridenti*, nonnulli vagari morbi passim ceperunt, qui paucis omnino diebus, secundo, tertio, quarto, ad summum septimo, plerosque mortales, quocumque sexu, ætateque è medio tulerant: ita ut ad Novembrem, in urbe alioqui parva, neque satis frequenti, ut fama fuit, hominum circiter millia sex obierint. *Venetis* cum hoc toto anno, ad mensem Junium, lentè serperet labe, co

A mense, asperiora omnia sunt reddita, aucti morbi, interitus frequentissimi, ita ut quadringenti ferè diebus singulis decederent. Ubique toto hoc tristissimo tempore, præfidiis accuratissimis adversus tetram lucem pugnatum est, & cum multorum Antistitum, in civitatibus quisque suis, præclara eluxit charitas, tum verò *Mediolani*, ubi gravissimè sæviit, *Caroli Borromei* Cardinalis, Christiano digna Antistite, & singulari fuit, ac perpetuò memorabilis virtus. Pari studio, *Ticini* *Hippolytus Rubeus*, Episcopus; qui nunc a *Sixto*. V. Cardinalis est factus, Ecclesiam suam, quam sacra argentea suppellectile, atque ædificiis magnifice ornaverant, sibi nequaquam deferendam, vel cum insigni vitæ discrimine, existimans, paternam, ac vere Episcopalem populo suo operam impendit. Idem a *Nicolao Sfondrato*, *Cremone*, ab *Augustino Valerio* *Veronæ* Episcopis, nunc *Gregorio XIII.* cooptante, in Cardinales ip- 763 sis quoque adscitis, & ab aliis etiam factum est. *Ravennæ* ad arcendam immanem hanc belluam, omne cum *Venetis* est sublatum commercium, interclusus tabellariis aditus, principio nullæ inde litteræ admittæ, nisi quæ, suffimento quasi expiata, ad Pontificem, ejusve nepotes, & Oratorem *Venetum*, nullo ligatæ lino, nulla cera obsignatæ scriberentur: tandem verò crescente lue, ita rejectæ omnes sunt, ut frustra sæpius mitterentur ad hoc litus cum litteris navigia: nam, & nostris etiam navibus omnibus in altum secedere jussis, proposita est capitis poena, si descensiones facerent, ad litusve, quod assidue equitum, peditumque, custodiis erat munitum, accederent. Mendici, vagique abire jussi: urbs omnis sordidis expurgata quisquiliis: fructus horarii, & certa herbarum genera, quæ pravos gignere succos dicebantur, è foro ejecta, & ne venderentur omnino cautum. Cancelli propè urbem constituti, ubi conscriptæ valetudinis tessera, in quibus adventantis hominis, & familiæ nomen, statura & nonnulla corporis signa erant, diligentissimè examinabantur. Hospitia extra urbem publica, sublata, & navicularum usus ad *Padum*, gravesque si quis hospitem, Præfectorum injussu, reciperet, poenæ propositæ: cum neque iis etiam, qui rus abibant, aut è rure veniebant, pateret absque conscriptis, obsignatisque Schedulis, in urbem reditus. Partito cives onere ad portas, statò quisque die, in præsidio erant. Ceterum cum pestilentia finis factus jam esset, & cum exteris populis esse usus cepit; constituuntur extra urbem aprica loca, ubi explicarentur allatæ merces, & agitentur ventorum vi: Cautum tamen ne canes, aut equi, aut animalia pilis, aut plumis vestita, & nulla loti aut salsa aqua, aut lixivio in urbem inducerentur: cum satis constaret, equis, qui pestilentia infectas vestes extulerant, bubones aliquando enatos, & aves in pestilentia *Britannica*, sub arboribus vivos adhuc inventos, quibus essent in alis bubones, & in *Italica* visam cum bubonibus picam, quæ tamen convalescit. Ferrum, æs, & cetera metalla, confecta ex ipsis vasa, aut calce prius obruta, aut in aqua per aliquot ante dies demersa, salsa præsertim, aut fluente, ad mittebantur. Gemmæ, vitrum, marmor, aromata, quamquam repugnare potius pestilentia, quam ejus imbibere semina posse credantur, neque tamen omnino statim recipiebantur; quòd scirent, enses etiam & gladios veneno, atque odoribus infici, idem marmor accedere, & aromata situm contrahere. Litteræ non nisi siccantibus. & interdum acribus suffimentis adhibitis, acceptæ, quòd constaret, chartam situm, odorem, humoremque facile recipere: tardissimus omnium, pannis lancis,

laneis, tabulis, lignisque accessus est datus. Itaque Dei munere factum est, ut hæc civitas, atque adeo Provincia intacta a tanto malo perstiterit, & saluberrimus, ut accidit in pestilentia, annus fuerit. Postero anno xi. Kal. Aprilis *Ravennam* advenit, *Joannes Baptista Rubens*, Carmelitani ordinis Generalis Præfectus, *Ferraria* revertens, quò illum *Gregorius XIII.* Pontifex Maximus de gravibus negotiis, per *Etruriam*, Bononiamque ad *Alfonsum II.* Ducem miserat. Quamquam verò *Romam* iter maturaret, tamen ut morem gereret civibus suis, & substructionem cœnobii sui *D. Joannis Baptiste*, quam alterum jam annum fuerat aggressus, perlustraret, aliquot hic dies perstitit: Ubi paulo post. v. Non. Maji casus accidit, qui licet exiguus, tamen nihilominus ad historiam fuit utilis: cum enim hoc mense quotannis patefieri omnia hujus civitatis templa, ex vetustissimo more consueverint, ut iis satisfiat, qui quotidie, religionis causa, illa visitant, id etiam a monachis *D. Vitalis* in Sacello fit Divorum *Nazarii*, & *Celsi*, in quo *Gallam Placidiam* sepultam docuimus. In ejus tum forte sepulchrum, pueris, per angustum foramen, candelas injicientibus, dum eæ intus decidissent, in tabulas è cupressò, quibus totum intus constitit sepulchrum, flamma statim invasit, continuoque præbuit magni speciem incendii. Itaque *Marci Padoche Mirandulani* Abbatis jussu, illico gypsum, quo cum arca operculum jungebatur, sublatur, & aqua, per grandiora illa foramina, multa injecta, extinctus ignis est. Hac ego occasione, vidi amplissimæ illius mulieris Principis, quæ ad eam diem in sella cupressina sedisse dicebatur, ossa, per sepulchrum sparsa: Procera autem erant, & quæ crassitudine proceritati responderent. Inter cetera, caput magnum, prælongam dixisses sphaeram, optime conformatum, sic ut ipsam etiam staturam, magnam fuisse, & ad dignitatem valde appositam, facile judicari possit. Exeunte autumno, *Jacobum Boncompagnum*, excellenti virum virtute xvi. Kal. Decembr. *Ravenna* habuit, cum *Sangiorgius* Præses, qui *Bononiam* usque *Fridericum* fratrem, clarissimum *Militei* ordinis equitem, ad illum hospitio invitandum præmiserat, advenientem, illustri totius penè nobilitatis *Ravennatis* occursum, apparatu amplissimo, & splendidissimis epulis, per quinque dies accepisset. Redibat tum *Jacobus* ab accipienda Marchionatus *Vignole*, nuper acquisiti, possessione, secumque *Latinum Ursinum*, suum in Præfectura militari Vicarium, habebat. Sub id etiam tempus, aliquot hic dies apud se *Sangiorgius* esse voluit, & templa civitatis invisere, *Græcos* bonæ spei adolescentes, qui *Creta*, & *Peloponeso*, finitimisque regionibus conquesti, *Romam* adducebantur, in eo collegio, litteris, & fidei dogmatis operam daturi, quod anno superiore, *Gregorius* Pontifex instituerat; ut ab eo perinde, ac è Seminario, in eas regiones translatae plantæ, uberrimo, ac verè pio fructu, Christi fideles alant, & non solum ætatis nostræ portenta, sed priscos etiam *Nestorios*, *Eutychetes*, *Dioscoros*, Severos Oriente penè toto opprimant. Fulgebat autem hoc tempore in cælo Cometes, longam post se trahens caudam, jam inde ab initio hujus mensis Novembris, *Ravennæ* visus: in capite planè aureus, deinde argenteus, puro nitore. In Occidente erat, ad finem *Capricorni*, Cancrī tropicum, conversionem nempe æstivam attingens, continuatusque radiorum effluxus prolixam in Orientem, leviterque in Austrum inflexam comam formabat, in Eurum fusam, ad basim satis patentem. Occidebat initio paulò post horam noctis tertiam:

A ad finem mensis, circiter medium *Aquarii* erat, occidebat ad quintam: Videri desiit circiter Idus Januarii. Cum autem audax Astrologorum, & hujusmodi hominum turba, Pontifici mortem, & diras orbi calamitates, ab ea, quæ tota etiam *Europa* visa est, prædixissent, omnes omnium prædictiones elusit eventus, extra unum *Aristotelis*, de siccitate, & ventis, & ob id, naufragiis prædictum: nam sicca fuit hyems, & insequens annus ferè totus, multaque ob ventos accidere naufragia. *Sangeorgius* interea Præses, & magnitudine animi, & prudentia, cum magnam sibi in administratione Provinciæ laudem comparasset, novo anno, qui fuit supra millesimum quingentesimum, septuagesimus octavus a partu Virginis, Pontifice jubente, *Bononiam*, ejus urbis Moderator, Idibus Januar. se contulit, a *Ravennatibus*, officii causa, *Bononiam* comitatus: cum biduò ante *Joannes Petrus Ghislerius*, Romanus a *Perusina* administratione, tributus *Sangeorgio* successor, *Ravennam* ingressus esset. Ceterum cum altè *Ravennatium* animis *Sangeorgii* infideret virtus, qua optimi Præsidis partes obierat accuratissimè, quando aliud non licuit, coacto xiii. Kal. Febr. Senatu, in quo *Ghislerius* Præses, & centum, ac quattuordecim Senatores interfuerunt, ipsum absentem, omnemque illius stirpem, cives, Senatoresque *Ravennates* fecere. Hoc anno *Ghislerius* Præses munitionem viæ, quæ ad amnem *Sapim* rectà tendit, aggreffus, ad ejus caput, urbis portam, quæ inculta, & jam deserta latebat, aperuit, atque ampliorem, pontibus ad fossam, & amnem *Vitim* factis, marmoreisque additis columnis, reddidit. Hoc interim spatium *Ravennam* se contulit, iii. Id. Mart. *Julius* Archiepiscopus, *Patavio* rediens, quo se valetudinis causa superiore anno contulerat: ita consulentibus nobilissimis hujus sæculi Medicis, *Hieronymo Capiuacio Patavio*, & *Hieronymo Mercuriali Forliviano*; qui *Patavii* publicè cum insigni laude Medicinam profitebantur; & *Julio Alexandrino Tridentino*, qui postquam *Austriacorum* Principum, *Ferdinandi* præsertim Cæsaris, Medicum egerat, contulerat se in patriam, eosque omnes *Ruvereus* ad *Forum Sempronium*, ubi tum commorabatur, evocaverat. Cum autem post diuturnum, gravemque morbum, nonnihil esse levatus videretur, *Ravennates* summo jam ob illum mœrore oppressi, eum quasi redivivum, maxima hilaritate, omni nobilitate obviam effusa, acceperunt: cum ipse nihilo minore benevolentia *Ravennates* complexus, ad primum conspectum urbis; quod sæpe mihi narrare consuevit, intimo quodam commotus charitatis sensu, non tenuerit lachrymas: Ingressus est urbem summo applausu, omnibus omnium templorum pulsatis nolis, majoribusque aliquot displosis tormentis. Totam hic quadragessimam, & sanctos Paschatis dies peregit: magna religionis significatione, in *Ursianam* ædem, cum sacratis viris, populoque suo, ad sacra obeunda officia conveniens. Tandem autem xiiii. Kal. Maji dicens omnibus salutem, quæ postrema fuit, & lachrymans, *Urbium* discessit; cum quadriduo ante, *Brunorus Zampefcus*, civis *Ravennas*, & *Foripompilii*, ac *Sancti Mauri*, & aliorum locorum *Regulus*, vitam cum morte, in ipso *Foropompilii* commutasset: vir bello inclytus, & militari virtute, quæ multis se orbis partibus ostenderat, clarissimus. *Savignanum* opidum iii. Id. Aug. Ecclesiæ nomine receptum. Juvenis quidam hoc tempore, postquam aliquandiu militaria meruerat stipendia, cum se foeminam, muliebri sumpto habitu, ac nomine, quo se *Diamantem* appellabat, simulasset, in aliquot hu-

1 lib. I.
Meteor.
cap. de
Cometis.

765

hujus Provinciæ civitatibus, ancillæ specie, in domos receptus adhuc ignobiliores; neque enim in nobiles tantum inferre sceleris, ausus, credo, fuerat; sese paulatim insinuabat in mulierum amores, nocturno præsertim in eodem lecto congressu, multisque jam stuprum obtulerat, quibusdam ne crimen patefieret, aliis, ut duraret voluptas, tacentibus. Sed viri patricii adolescentis, qui sceminam illum existimans, vitare illam velle dicebatur, conatu deprehensus, *Ravennam* adductus est: hicque crimen passus, ubi aliquot in publico carcere dies perstitit, a *Ghislerio* Præside, in triremes conjicitur. Hujusmodi veterem recitari fabulam non ignoro, sed verissimum tamen, & notissimum in hac civitate omnibus est, quod scripsi: & fortasse hunc docuit juvenem, tantum facinus ea fabula, ita ab hujus generis scriptis, boni corrumpuntur mores. Verum funestus hujus maxime autumnus anni fuit, clarissimorum virorum funeribus: Nam tertio Non. Septembr. *Julius Ruverius* Cardinalis, hujus Ecclesiæ Archiepiscopus, diurnam corporis, & animi ægritudinem, *Urbini* tandem morte conclusit. Attulit is nuncius *Ravennatibus* incredibilem molestiam, qui privatim & publice pro illius incolumitate, Deum precibus assidue fatigare non destiterant, & cum remittere se aliquando morbus videretur, nonnullam de illius salute spem conceperant. Funus in *Ursiana* potissimum æde, frequenti omnium civitatis Magistratuum, populique concursu, mortem optimi Pastoris, patrisque lamentantium, celebratum est: memoriaque vigilantissimi Antistitis, altissimis in animis omnium defixa radicibus, cum maxima commendatione repetita. Fuerat hujus civitatis *Julius* longè amantissimus, & restituendæ veteris hujus Ecclesiæ amplitudinis studiosissimus: quod & re ipsa præstitit, & in dies magis nitebatur. Quando enim *Ursiani* templi pavementum depressius, facile exsurgentibus ex ima tellure aquis inundabatur, *Joanne Bocalino*, Architecto suo, ab *Lauretana* æde; cui præerat item *Julius*, & substructiones egregias parabat; *Ravennam* accito, de columnis, & pavimento sublevandis, deque tecto, lacunaribus, & tabulatis ornando, multa cum illo tractaverat, & modum describendum curaverat, & filis toto templo deductis, aggredi constituerat. Organa musica, quibus vetustissimo instituto Catholica Ecclesia utitur, & *Vitalianus* Pontifex Maximus octingentis jam annis, cantum miscuerat, cum veterum, quæ ad id temporis fuerant, sonus, minus sibi suavis videretur, & egregie restituenda curavit, & tam nobili ornamento insignire decreverat, ut nisi intercessisset mors, parum ea nobis invidenda speraremus, quæ *Constantinopoli* ex auro *Michaëlem* Imperatorem conflasse, scriptores *Græci* tradunt. Ceterum nihil magis studuit, quàm ut religio Christiana bene coleretur, & vita probè ageretur, & cum *Romanis* cerimoniis, *Ravennates* convenirent, quæ aliqua ex parte diversæ videbantur: Nam in sacri baptismatis catechesi, cum alia secus agebantur, tum illud in primis, ut alterum infanti nomen imponeretur, cum sacro tingebatur lavacro; quod fieri jam inde ab ipsius nascentis Ecclesiæ incunabilis consuevisse, & in *Ecclesiastica Hierarchia* D. Dionysius, & in epistola ad universos D. Clemens Pontifex Maximus & Concilium *Carthaginienſe* septimum testantur: altero nomine appellaretur, cum inducebatur in templum, adhuc ante fores exiens: sic ut omnibus essent *Ravennatibus* duo nomina, cum tamen eo deinde solo uterentur, quo appellabantur ad baptismatis lavacrum. Hoc ritu, me, qui dum

1 cap. 2.

A Divino beneficio sacro fonte abluerer, D. Hieronymi nomine sum vocatus, ad ipsos templi fores, *Eusebii*; qui D. Hieronymi pater, ac discipulus fuit; nomine appellarunt: patre sic jubente, pro insigni sua in D. Hieronymum *Stridonensem* religione. In solempni Missæ sacrificio, ex Evangelio, & sacris aliis libris lectiones; de quibus & *Dionysius* idem meminit, & *Alexander* primus, Pontifex Maximus cavit; ut ait *Hugo*; è superiori loco haberi consueverant: quod & in *Romana* Ecclesia factum aliquando fuisse, in vita *Sixti Tertii* Pontificis Maximi mille ducentis jam ferme annis, satis constat; & suggesta in D. Pauli. D. Mariæ majoris. D. Joannis in *Laterano*, ceterisque nobilioribus *Romanis* templis declarant. Id abrogavit, recitarique ex æquali loco jussit, ut cum *Romana* conveniret: Quamquam cum sacratorum virorum exedra, ipso templi pavimento, aliquot sit gradibus elatior, servatur adhuc Apostolicum, apud D. Clementem² decretum, ut sacra lectio ex edito loco recitetur. Diebus Pentecostes festis, ad sacrum vespere officium, è templi *Ursiani* appposito ad tectum tabulato, stuppæ demittebantur flamma incensæ, quæ linguas igneas; quarum specie ad Apostolos eo die Spiritus sanctus descendit; referrent: C mox cum beatæ Virginis Deiparæ canticum, quando salutavit *Elisabetham*, cantabatur, inde emissâ columba, per ferreum filum, vi igniti, strepentisque radii, ad caudam appositi, ad certum, ubi erat affixum filum, locum devolabat. Hæc item sustulit; præsertim cum certatim accurrentium puerorum turba, perstreperet templum, & adstantium, a Divino cultu mens abduceretur. Idem jussit de rosis, liliis, ceterisque floribus, ac vasis, cereis, certis precationibus expiatis, quibus viridaria, pomariaque formabantur: ea enim, die a Paschate octavo, qui dies in albis dicitur, inter vespertina officia populo distribuebantur, non absque nonnullorum clamore, & nonnumquam contentione, dum pulchriora sibi quisque, ac majora deposceret. Spoliata adhuc accessere cruces; quod bis fieri quotannis in supplicationibus consueverat: nempe die D. Marci festo, primò quidem cum ad D. Rochi esset ventum; quæ tum ædicula, extra portam, quæ nunc restituta, *Gregoriana* appellatur, ad amnis *Vitis* ripam erat; ipsa deinde solo æquata, ad D. Apollinaris novi: & pridie Ascensionis, ad Crucis sacellum, quod propè D. Joannis Evangelistæ exstat. Geminæ in iis supplicationibus, a *Ravennatis* Ecclesiæ choro, cruces præferebantur: altera major, quæ operoso, bracteatoque argento, ac sanctorum virorum imaginibus cælato, incrustata, manu gestabatur, *Agnellique* Archiepiscopi opus creditur: minor altera, hastili longo præfixa, pendente ab ea velo, pannove non nunquam aureo, quandoque serico, quo modo passim utimur, & jam inde a *Constantino Magno* deductum, mille jam & tercentis ferme annis, putant. Magnus enim ille Imperator, cum belli, quod in *Italia* contra *Maxentium* tyrannum moliebatur, cogitationem animo versaret, in ipso itinere, quod in *Gallia*, cum exercitu, *Italiam* versus faciebat, post meridiem, Crucis signum ex lucis splendore confectum, in cælo, soli imminens, vidit, quod his verbis cingebatur, *In hoc vince*: uti supra memoravimus; in eoque prælio, quod fuit deinde felicissimum, vexillo hujusmodi usus est: Hastam oblongam, & rectam auro circumvestivit, eique transversum cornu sic applicuit, ut crucis formam effingeret: ex cornu verò velum tenue lapidibus, & auro contextum suspendit. In his igitur *Ravennatibus* supplicationibus, Co-

2 lib. II.
Apostolicis
Constit.
cap. 57.

Corollis erat ex floribus diversorum generum Crux major redimita, quibus minor carebat. Cum autem ad ea loca pervenissent, sistebant omnes, & *Ravennatis* Ecclesiæ Archipresbytero dicente, *Clamate pueri, clamate & dicite, Kyrie eleison*, respondebant omnes, *Kyrie eleison*: tuncque cum minore Cruce, majorem percutiebant: His autem tertio repetitis, tum facto in majorem Crucem impetu, fertis eam, ornamentisque omnibus exuebant. Hunc morem jam inde a *Theodori* Archiepiscopi tempore nongentis jam annis, servatum ferunt: qui postquam; uti supra docuimus; *Ravennatem* Ecclesiam *Mauri* 768 & *Reparati* Archiepiscoporum perfidia, ab *Romana* alienatam, restituisse, ut superioris tam ingentis, & nefarii criminis venia, perpetuo a Deo postularetur, hæc instituerit: Ecclesiam enim *Ravennatem*, Exarchorum, & nonnullorum, uti visum est, Imperatorum favore ornata, quamque ob id majorem *Romana*, Archiepiscopi illi falso putaverant, major Crux, corollis exculta & compta referebat: cum *Romana*, contra, minor; ut ipsi cogitaverant fallaciter; & ab Exarchorum, Imperatorumque illorum cultu, inornatior videretur: quæ tamen & sublimior esset, ac cælo propior, quippe quæ re ipsa omnium Ecclesiarum mater, ac magistra, ad quam; ut inquit *Ireneus*, Apostolorum memoriæ proximus; propter potioris principatum, necesse est omnium convenire Ecclesiam; quæ vivo, & expresso Dei verbo, ceteris prælata Ecclesiis est. Hæc itaque longe sublimior, *Ravennatem* humiliorem percutiebat, quæ ob eam rem, & superbis jure spoliabatur ornamentis, & veniam a Deo postulabat. Verum hæc sive quod non ea aliquando reverentia, qua par esset, fierent, vel quod nullis apud cum certis firmarentur auctoribus, aut quia tum ignorarentur, abrogata sunt: ut stuppæ quoque incensio, quæ die Sabatho sancto, mane, cum candelæ novo Christi, ut canitur, lumine accensæ tres, in summa arundine per templum gestantur: in ipso enim exedræ ferè ingressus, stuppæ, quæ è catenula ferrea de tecto pendebat, illis inflammari candelis consueverat, iis additis verbis, *Sic transit gloria mundi*. Ipsarum etiam supplicationum initium mutavit, cum exordiri ab ea oratione consuescent, qua petebatur, ut Christus, agnus Dei, qui tollit peccata mundi, miseretur nostri: Christus audiret, ac exaudiret nos, & exaudiret Deus preces nostras, exaudiret gemitum nostrum, adjundereturque *Sancte Deus, sancte fortis, sancte & immortalis, miserere nobis*, quæ *Græcum* adhuc sapere morem videbantur: cum & ex *Joanne Damasceno* 1, & *Felicio* Pontificis Maximi ad *Zenonem* Imperatorem epistola, constet, *Byzantii* cum preces maximum terræmotum haberentur, *Proclo* civitatis Episcopo, omnique populo spectante, raptum in aëra puerum, canticum hoc cælitus edotum: quod deinde *Chalcedonensis* synodus probavit: Reliqua in supplicationibus more *Romano*, jam inde ab exordio Ecclesiæ deducta, sequebantur: nisi quod longissima serie prophetarum omnium nomina recensiebantur, quo modo ipse quoque, inter ceteros, vetustissimus auctor *Origines* 2 *Jobum* explicans, dicebat, *O beate Job, ora pro nobis*. Cum autem ex antiquo more, ea nocte, quæ diem natalem festum *D. Joannis Baptistæ* proximè antecedit, in ejus Divi templo, vigilaret populus, agricolæ præsertim foeminae, *Julius* Archiepiscopus fieri id vetuit, sic enim ubi refrigerare cepit charitas, *Elibertini* Concilii Patres, ut mulierum formam, famamque multorum oculis lux clara custodiret, ne foeminae in cœmeteriis pernoctarent, prohibere: sic *D. Monicam* *D. Au-*

gustini matrem, legimus a sancto *Ambrosio* impetrasse, ut in Ecclesia Mediolanensi eæ nocturnæ pervigilationes ob mores corruptos cessarent. His igitur abrogatis, *Julius* Archiepiscopus, ceterisque ad usum *Romanum* traductis, pro eo studio, quo hujus dignitatem Ecclesiæ magnopere curabat, quoad ejus fieri potuit, omnia ad imaginem sacelli Pontificii, & *Romanarum* cerimoniarum constituit. Cum autem Crucem pulcherrimam argenteam in summo prælongo hastili, bracteato argento incrustato, infixam, sacrorum *Ursianæ* ædis virorum collegio, vivens, dono jam dedisset, moriens voluit sacram sacelli sui supellectilem dividi tres in partes, 769 & sacræ domui *Lauretane*, Ecclesiæ *Ravennati*, & *Urbinati*, cuique suam distribui. Quod cum *Franciscus Maria* Urbinatum Dux fratris filius, eximia religione Princeps, effecisset, nunc *Ravennate* sacrarium; præter ea quæ habebat sanctæ egregia, navicula, thuribuloque argenteis, multiplicique sacra veste, & aliis hujusmodi, præclarè ornatum conspiciamus. Quæ cum optimè *Ravennates* perspecta haberent, illiusque Regiam magnitudinem animi, & Charitatem verè Christianam memoria repeterent, nequaquam fuit mirum, si adeò graviter, molesteque ejus obitum tulerint. Vixit in Archiepiscopatu annos duodecim, menses ferè sex. Postridie quàm ipse *Urbini* obiit, *Romæ* excessit è vita, anno ætatis septuagesimo primo, *Joannes Baptista Rubens* *Ravennas*, Carmelitanorum Generalis Præfectus, patruus meus; post magnos, diuturnosque ex jecoris tumoribus dolores. Ejus mortem non *Ravenna* modò, sed ipse etiam summus Pontifex *Gregorius* ægrè tulit, & morienti, per *Philippum Boncompagnum* S. Sixti Cardinalem, fratris filium plenissimam peccatorum remissionem indulxit. Exulceratum morte *Julii* Archiepiscopi *Ravennatium* animus, altera hæc clades acriter pupugit. Sepultus est *Joannes Baptista* *Romæ* in *D. Martini* in montibus, iussuque *Thadæi Perusini*, viri clarissimi, Eremitanorum Augustinianorum Generalis Præfecti, a *Dominico Antonino Salemitano*, *Siculo* ejusdem Augustiniani ordinis Theologo, in funere, quod celeberrimum fuit, laudatus. Ejus etiam exsequiæ *Ravennæ* insignes habitæ. *Julium* Archiepiscopum, *Felix Ambrosinus Foro-Sempronienfis*, Episcopus *Uticensis*, illius Vicarius XII. Kal. Octobris, *Ravennæ* moriens, secutus est. Pridie autem ejus diei venerat *Ravennam* *Joannes Thomas Sanfelicius Neapolitanus*, Episcopus olim *Cavensis*; quamquam exactæ ætatis senex tamen certo ingenii vigore, & temperata vitæ disciplina fallens annos, a Pontifice, ut paludes, quæ sunt ad *Padum*, citra *Anemonem* fluvium, ficcaret, missus. Persuasum enim Pontifici fuerat, neque rem fore admodum difficilem, & magnum inde ad ærarium Pontificium venturum fructum. Ceterum *Matthæus Faber* medicinæ arte, ætate nostra, longè clarissimus, & eloquentissimus, *Alexander Sopranus* jurisconsultis, *Bonifacius Spretus* eques, *Hieronymus Porius*, *Baldassar Ginannus*, & *Vincentius Gordus* delecti a Senatu ad id munus, Episcopum adhibent, ostendunt rem hanc alias tentatam, nequaquam ex sententia successisse: aquis ex *Apennino*, ac finitimis regionibus, locum necessariò depressius ad mare præbendum, atque hinc in omnibus regionibus, juxta mare paludes esse; quibus ficcatis, fore, ut aquæ in agros cultos irrupant: neque enim fieri posse, quin nostri maris æstu tum suapte natura, tum ventis Aquilonibus, & subsolanis intumescente, defluentes tum in paludes aquæ, vel deductis fossis, exonerari nisi in campos possint: ipsum etiam *Procopium* Gothorum bella scribentem, asserere, maxima esse in hoc sinu

maris incrementa. *Sanfelicius* multo rerum usu, & spectata prudentia senex; quippe qui & urbes Ecclesiasticæ ditionis Principes, rexit, & in aula *Romana* magna negotia tractaverit, his auditis, contrā, docere, certum esse maritimi æstus terminum, supra quem non efferretur: ab eo tunc repleti potius paludes, quàm ut descendentes ex superioribus locis, aquis, locum cederet. Eæ si per rivos fossasque deducantur, facile supra accedentes fluctus, in mare delapsuras. Hac ratione multos viros Principes veteri, ac recenti memoria, paludes ficcasse: in quorum numero *Cosmus Medices*, magnus Dux *Etruriæ*, Divino Princeps ingenio, *Pisanum* omnem agrum stagnantem, ficcaverit, fertiliorumque reddiderit, multis fossis per eum ductis, quibus aqua derivaretur, simulque cæli salubritati, Princeps natus beneficiis in alios conferendis, consuluerit. Hoc ipsum, C. quoque Cæsarem cogitasse, qui *Pomptinas* ficcare paludes habebat in animo, quod tamen *Italiæ* toti valde opportunum consilium, ad exitum non perduxerit, sed ne incœperit quidem, morte sublatus. His atque aliis utrimque dictis, insequentibusque sæpe diebus, repetitis, *Sanfelicius* duplicem construeret ex cespite aggerem, & paludes circumdare, ducta inter utrumque fossa, quæ defluentes ex superioribus locis, aquas exciperet, paullo post cœpit. *Flaminiam* interea, sacram *Lauretanam* domum, religionis causa, adiens, ex eaque rediens, *Christierna*, *Lothoringiæ*, quæ *Belgii* est pars, Dux, via militari, peragravit, & per *Ghislerium* Præsidem, qui illi obviam processerat, comitemque tota Provincia se adjunxerat, a Republica nostra magnopere contendit, ut *Dertonenses*, suæ ditionis homines, *Ravenna* immunes transire decerneret. Patres in Senatum v. Non. Octobris coacti, *Dertonenses*, magno numero quotannis *Ravenna* transire solitos, ut nobilissimæ Principi petenti satisfacerent, & animi insitam nobilitatem significarent, præclaro Senatus consulto, immunes, pedites, equitesve transire sanxerunt. Paucis post diebus; fuit autem Id. Octobr. *Gregorius Pontifex* *Christophorum Boncompagnum*, *Bononiensem*, fratris filius, jurisconsultum, qui leges aliquandiu fuerat in *Bononiensi* Gymnasio interpretatus, *Ancona*; cujus ad eam diem urbis Moderator fuerat; *Romam* accitum, Archiepiscopum *Ravennatibus* dedit. Quo *Ravennam* allato nuncio, statim Legati decreti, *Gaspar Pignatta* jurisconsultus, & eques, *Bononiam*, qui *Boncompagno*; id illi a familia nomen erat; *Christophori* Patri, civitatis nomine gratularetur: *Pomponius Spretus*, & *Galeotus Rasponus* *Romam*, ad agendas Pontifici gratias, quod tam arcta sibi sanguinis propinquitate conjunctum Antistitem præbuerit. Hoc & libentissimè audiit Pontifex, & haud ita diu post in patriam redeuntes, equestri dignitate insignivit: cum ipsi etiam Archiepiscopo gratulationem fecissent, & obsequium præstitissent. Archiepiscopus v. Id. Novembr. *Romæ*, ab *Alexandro Cardinale Riario*, *Bononiense*, consecratus. Legati cum mandata fecissent, *Ravennam* redeuntes, *Gaspari Silingardo*, jurisconsulto *Mutinesi*; quem Pontifex, multis, & *Mediolani* apud *Carolus Cardinalem Borromeum*, & *Placentiæ*, ac *Neapoli*, ubi *Pauli Aretii* Cardinalis, & earum civitatum Antistitis Vicarius fuerat, rebus præclarè gestis spectatissimum, *Christophori* item Vicarium *Ravennam* mittebat; sese itineris socios præbuerunt. *Britonorum* postero mense, xi. Kal. Jan. *Alberto Pio*, qui illius, uti & *Leonellus* pater, fuerat Moderator, reddente, ad Provinciam administrationem adjunctum. Insequentis

A anni Carnevalibus diebus, *Ghislerio* Præside jubente, ludi equestres viri *Cæsenatis* visi, qui in equo suo, velocissimè laxatis habenis currente, modò pedes rectà stans, modo capite in ephippium demissò, pedibusque in aëra sublatis, stadium in foro percurrerebat: cum autem sedebat, currens, tum bis terve ex equo desilire, & equum conscendere, gladium in curvum expedire, vibrare, in aëra projectum recipere, in vaginam condere, sagittas ante, & post se ex arcu ad scopum emittere: quæ vir ille diu apud *Turcas* captivus, exercitatione didicerat. Sic ut mirandum minus fuerit, quod tradunt de *Totila* Gothorum Rege, cum, ut *Narsetem* moraretur a conferendis eum suis tantisper dum reliquæ copiæ accederent manibus, in medium campum, armis auro cælatis indutum, in equo, lanceam manu gestantem processisse, incitatoque calcari-
B bus modò huc, modò illuc equo, nunc currentem, nunc in medio illum inhibentem cursu, & aliquando dextrorsum, nonnumquam sinistrorsum circum agentem, in ipso velocissimo cursu, lanceam, qua terram, nusquam offendens, penè radebat; in auras deinde projectam, atque inde ad terram delatam, nullo, ut videbatur, corporis incommodo collegisse, seque super currentem supinasse equum, & vicissim ad terram, C & ad latera inclinasse: quæ nunc omnia in magnum usum belli frequentissima sunt apud *Turcas*, ut erat olim apud *Numidas* eorum saltuum ratio, de qua *Livius* scribit, ad *Iberam* in *Hispania* ab *Asdrubale* dum adversus *Romanam* ac-
D ciem, suam instrueret, eos *Numidas* in dextro locatos cornu fuisse, quibus desultorum in modum, binos trahentibus equos, inter acerrimam sæpe pugnam, in recentem equum, ex fesso, armatis transultare mos erat: tanta velocitas ipsis, inquit *Livius*, tamque docile equorum genus est. Hi plurimum ludi nobilitatem nostram incitarunt, ad equestrem acrius, alacriusque disciplinam acquirendam, cui per hosce dies, ex more, proposito a Republica præmio operam navabat: eoque majore animi contentione, quò & *Ghislerius* Præses nobile aliud præmium proposuerat, invitati-
E que fuerant propinquarum civitatum nobiles juvenes, & nobilissimus, Regiaque plane indole juvenis *Andreas Austriacus*, Cardinalis, *Ferraria* *Romam* rediens, bиду hic, septimo, & sexto Id. Febr. apud *Ghislerium* fuit, & lustrata civitate, hos etiam sua præsentia cohonestavit *Ravennatis* juventutis ludos, quibus ipsa, ut Principi suo, in expeditionibus bellicis, tyrocinium ponat, sese assidue, sed hoc maximè tempore, singulis annis exercere consuevit. Per eisdem fere dies iii. Kal. Mart. *Ghislerius* Præses, ejusque si qui essent, fratres, fratrumque ac sororum filii, cives Senatoresque *Ravennates* creati sunt: Postero mense *Christophorus* Archiepiscopus vi. Kal. April. *Ravennam*, nulla pompa; ita illi præscribente *Gregorio Pontifice*, patruo; penè improvisus, primum ingressus est: cumque secum detulisset *Pomponii Spreti*, & *Galeoti Rasponi*, Legatorum, de equestri, quem diximus, ordine, a Pontifice diplomata, ea Magistratui, cujus gerebat Principem *Pompejus Ruginus* eques assignavit, qui Senatu habito, recitari illa publice, per *Dominicum Guarinum* & *Petrum Beltraminum* scribas Reipublicæ jusserunt, ac deinde illis reddiderunt. Scholæ autem doctrinæ Christianæ, curante Archiepiscopo, *Ravennæ* sunt in primis cultæ: nam mense Januario, antequam *Roma* is abiret, a Pontifice *Gregorio*, præter eas pœnæ peccatis debitæ condonationes, quas *Pius V.* primum, mox idem *Gregorius*, iis omnibus indulserant, qui in eo sancto opere elaborarent, alias

alias etiam *Ravennatibus* proprias impetravit. Inde *Ravennam* accivit, qui eas instruerent, societatis *Jesu Patres*, quorum opera profecere plurimum: Si quidem ad ingentes suas in Republica Christiana utilitates, eam etiam præstantes illi viri perpetuo, ac pio instituto, jam inde ab *Ignatio Loyola* eorum auctore; quem nos præclarum hominem *Romæ* novimus, cum in ejus collegio *Græcis* litteris dabamus operam, ducto, adjunxerunt, ut pueritiam, nullis tum aliis accommodatam usibus, quæ leges omnium rerum publicarum est, bonas disciplinas edoceant. Templum & cœnobium *D. Nicolai* restituere hoc anno *Ravennæ* adortus, *Hieronymus Curialis Ravennas*, Eremita Augustinianus, ejus Præfectus cœnobii, ossa *B. Franciscini* omnia, extra caput, in sacello, quod est aræ maximæ ad dexteram, in arca marmorea, in sublimi sacelli pariete instrata, reperit, depositamque arcam, sub ipsius aram sacelli cum ossibus locavit, cum in sacratio ejus templi, servari caput affirmat. Fuerat *B. Franciscinus*, *Ravennas*, ejusdem Eremitani ordinis institutum professus, ipsiusque cœnobii sacerdos, & aliquando janitor: cujus cum plures, insignes admodum, fuerint Christianæ virtutes, tum verò, silentio religiosè servando plurimum inclaruit: & cum ejus multa ferantur miracula, illud est in primis celebre, quod civi *Ravennati* contigit, qui undique ager, quod vehementer ejus artus laborarent, sic ut moveri non posset, ad illius sepulchrum devehì se carpento curavit: ubi statim sanus factus, domum pedibus rediit, carpentumque ad beneficii memoriam ibidem reliquit, ut *Joannes Saxo* testatur, ejusdem ordinis sacerdos, in libro de *vita fratrum*, quem nuper *Augustinus Fivizanus*, ejusdem item ordinis Theologus, Sacratio Pontificio Præfectus, in lucem edidit: Hujus ejusdem anni Autumno, cum insignis Pestilentiae suspicio increbuisse, non in *Gallia* modo, sed etiam in *Liguribus*, ut ferebatur, vagantis, protinus ne in permagni momenti re, cujus maximum afferret mora vel minima periculum, cessaretur, Senatores creati sunt, qui accuratè omnia providerent, quattuor, *Cancianus Zanzius*, cognomento *Scapuccinus*, jurisconsultus, *Petrus Piccinnius*, *Marius Carrarius* equites, & *Vincentius Abocconus*: ab ipsis diligentissimè curata sunt omnia, quibus tanti mali arceretur labes: quæ quamquam *Ligures* deinde affligerit, minime tamen sese effudit latius. Nobilis, proximo anno, *Camaldulensis* pars ædificii, a *Petro Bagnolo Bagnacavallensi*, Abbate, septimum jam annum coepta absoluta est, triclinium præsertim, multo ornatu, sed insigni maximè pictura, ejus cœnæ, in qua Christus Deus ad nuptias, aquam in vinum vertit, præclarum. Eam pinxere *Lucas Longus* pater, & *Franciscus* filius, *Ravennates*: inducendis ille coloribus, & imaginibus hominum effingendis, planè singularis, hic rerum inventionem, & variis corporum, ac linearum flexibus repræsentandis; quæ principes habentur picturæ partes, plurimum præstans. *Carpensibus* xiiii. Kal. Maji, per urbem *Ravennam*, agrumque transeuntibus, immunitas, ut satisfaceret ipsis id petentibus, Senatus consulto data. Tertio autem Non. Maji, Diœcesanam synodum *Christophorus* Archiepiscopus in æde *Ursana* habuit, diligentissimeque mores, vitamque omnium investigavit, & leges edidit plurimum salutare. Accessere paulò post insignes e capite destillationes, mensibus Julio, Augustoque, longe majore molestia, quàm periculo, ea potissimum de causa, invadentes, quòd præ se ferrent contagionem, in antiquorum morbis, etiam pestilenti-

bus, aut nullam, aut ita exiguum, ut de illa veteres medici *Hippocrates*, & *Galenus*, aut nihil, aut parcissimè dixerint. Ubi autem hic morbus unum è familia arripuisset, continuo migrabat in ceteros, ut omnes quandoque simul ægrotarent. Initio, Medicis pestilentiam *Thucydidis* memoria repetentibus, terrorem attulit, cum oculos, faucesque rubentes, cum febre, tussi, insignique cibi satietate, ac fastidio intuerentur, maxima potissimum civitatis parte, eodem tempore ægrotante: sed docuit eventus salubrem esse morbum, solis cucurbitulis ad humeros concisa ante scalpello cute, impositis, & aqua hordeacea, & ubi mali succi haud multi essent, levi dejectione, triduo, aut ad summum quatrìduò cedentem: cum ab initio ferè cocta facile exspuerent. Ceterum cum universam deinde *Italiam*, ac potius *Europam* pervasisset, nostra enim civitas, licet prima non fuerit, a primis tamen in *Italia* haud multum abfuit; non una usi sunt, Medici, curandi methodo: alicubi enim, præsertim in *Flaminia*, si mitteretur incisa vena sanguis, moriebantur ægroti: in aliis locis, magno commodo hoc auxilii genus usurpatum, ferunt. Qui aquam, quique vinum bibere, etiam generosum, & *Romæ*, convaluere, credo, quia suapte natura salubris morbus erat: adducente habenas præpotente Deo, ne altius progrediretur, qui si fuisset mortifer, absumpsisset totum penè orbem. A nulla manifesta aëris intemperie; quæ enim tot diversis terrarum partibus esse communis potuisset? cum in *Asiam* etiam, tandem & in *Africam* penetrarit; sed a levi aëris corruptela cælitus demissa ortum habuisse tradunt: quæ tamen neque ingentes æstus, neque extrema frigora; inducias, & finem etiam quandoque magnis pestilentis præbere solita; metuerit: ut verum esse videatur, quod plerique scribunt gravissimi Medici, naturam adhuc pestilentiae nesciri, & certam non habere, qua carere nequeat, ideam, sed primos in ea, si audaces nimium sint, perire medicos: cum autem incipit suapte sponte, Deo jubente, cessare, tum prodesse remedia, a quibus tamen numquam cessandum esse, Christiana ratio persuadet. Ex hoc populari morbo pauci admodum *Ravennæ* interiire, iique aut imbecilles antea erant, aut destillationibus plurimum obnoxii; angustoque thorace, & prava admodum ratione victus, in ipso potissimum morbo usi: cum tamen tussis plerosque & lassitudo, & cibi fastidium multos deinde a febre dies, malè haberent: Hunc alii alio appellarunt nomine: nos mattonem, quasi Sannionem, & desipientem, *Veneti* montonem, id autem est, Arietem, Castronem *Romani*, quæ vox latinè vervecem exprimit. Latius autem ejus explicavimus historiam, ut si quando deinceps occurrat, non omnino incidat novus, atque ignotus. Sed civitatem ita molesto afflictam morbo, adventus *Alexandri Sfortiæ* Cardinalis plurimum recreavit. Eum *Gregorius Pontifex* Legatum universæ ditionis Pontificiæ, in *Italia*, fecerat, extra *Bononiam*, cui præfecerat Legatum *Petrum Donatum Cesium* Cardinalem; multis exsulum, & damnatorum; quibus ipsa ditionis, ac omnis potius *Italiæ*, loca complebantur flagitiis adductus. Itaque cum *Sfortia*, postquam in *Umbria*, ac *Piceno* severitate usus, & plerosque multavit, & ceteros in concordiam adduxit, Octobri mense, iter hanc in urbem instituit. Tum *Ravennates* magnopere laborantes, ut tantæ Legatum jurisdictionis, administrationisque majore quo possent studio, exciperent, Senatores quattuor huic negotio præfecerunt, *Bernardinum Mengolum*,

Gaſparem Pignattam, Pomponium Spretum equites, & *Cæſarem Amadutium*: cum familia, quæ ampla admodum, & nobilis erat, variis armorum, & togæ honoribus claris viris reſertæ, per civium domos pro dignitate diſtribuendæ; neque enim Prætorium capax fore illius omnis conſtabat; munus *Cantiano Scapuccino* jurisconſulto, *Juſtino Spreto* equiti, & *Marco Artengo* fuiſſet datum. Ingreſſus eſt Provinciam iii. Non. Novembr. cum illi *Ghiſlerius* Præſes, Fanum uſque, obviam proceſſiſſet. Poſtridie ad *Cæſenaticum* opidum, vigefimo ab hac urbe lapide, venit: Nonis, iter *Ravennam* intendit: & cum illum ad amnem *Sapim* *Chriſtophorus Boncompagnus* Archiepiſcopus, & *Hieronymus* ejus frater *Ravennati* nobilitate comitati, abhibuiſſent, veſperi, majore familiae parte, cum Archiepiſcopo, & noſtris, *Ravennam* dimiſſa, ſubſtitit in cœnobio *Claffenſi*: eoque tum Magiſtratus Civitatis, cum quaternis delectis, ad ſalutandum illum, obſequiumque præſtandum ſe contulere. Noctem in eo cœnobio *Sfortia* Legatus traduxit: poſtridie a prandio, cum ad cœnobium patricii ſerè ordinis omnes *Ravennates*, & ipſius familia Legati, agreſtisque militia *Vincentio Magnano Bononiense*, Præfecto, præeunte, & Nonagintavirum *Ravennatium* aſſecclæ, vocant adhærentes; egregiè armati, jam perveniſſent, domo egreſſus, & multis ſcolopetorum diſpoſitionibus militariter ſalutatus, quadriga propè portam devehitur, & in propinqua *Lelii Claretti* domo, Pontificia veſte, galeroque ſumptis, mulam conſcendit, & nobili juvenum noſtrorum; quorum erat *Federicus Lunardus* Dux; manu ſtipatus, ad portam *Gregorianam* accedit. Præibant poſt ſervum, qui in equo Legati clavam geſtabat, patricii *Ravennates* ſanè complures, inde ejus familia omnis, quam *Ludovicus Martianus*, Comes, equitatus Præfectus, *Guido Aſcanius è monte*, *Marius Raſponus* *Ravennas*, cum ſua quiſque ala equitum, & *Petrus Franciſcus Boſius*, eques *Faventinus*; cujus ala *Macerate* remanſerat; ſequebantur. Has enim alas quattuor, Pontifex, ut Legato ad omnem ditionem ab exulibus expurgandam, ſubſidio eſſent, conſcribendas juſſerat. Acceſſere ad hos Nonagintavirum *Ravennatium* aſſecclæ, tercenti circiter præclaris armis ornati, *Antonio Veſio Ravennate* Duce. Secundum hos, longo, inſignique inſtructo agmine, omnes ſacrorum virorum ordines: quorum poſtremus *Chriſtophorus* Archiepiſcopus, in ſacra veſte, & crucem ipſi jam ad portam genibus innixi, oſculandam præbuit, & concinentibus ædis *Urfanæ* cantoribus, ceteriſque præcationibus recitatis, *Hieronymus Guaccimannus* jurisconſultus, Magiſtratus Princeps, claves urbis obtulit. Inde ſub umbella, mulam conſcendus, in pompa, urbem ingreditur, viis undique viridi junipero contectis, & innumera omnis ætatis, ſexusque, non *Ravennatium* modò, ſed totius Provinciæ turba completis. Sequebatur illum *Hieronymus Boncompagnus*, *Gregorii* Pontificis, fratris filius, Archiepiſcopi frater, *Ghiſlerius* Præſes, *Odoardus Gualandus*, Epicoſus *Cæſenas*, inſigni vir eruditione ſpectatiſſimus, *Joannes Ludovicus Pius* S. Petri ad Vincula in agro *Ravennati*, Abbas, *Joannes Baptiſta Boncompagnus* arcis *Ravennæ* Præfectus, *Franciſcus Maria* è Marchionibus *Montis*, Abbas, *Fabricius Contiguidus*, *Balnei* Marchio, *Horatius Benedictus Callienſis*, Legati Vicarius, *Innocentius Malvaſia Bononiensis*, Provinciæ Quæſtor, Judices Præſidis *Ghiſlerii* omnes, multique præterea nobiles ex ejus familia, ex omnique Provincia viri: Multas obvias habuit portas triumphales,

A emblematis, carminibusque ornatas elegantiffimis, in quibus tum ipſius *Alexandri* Legati virtus, ac geſta, tum *Sfortiadum* familiae Regna, Imperiaque & ſacræ Præfecturæ additis e-logiis, picturiſque ac ſtatuſ, magna ſpectantium voluptate legebantur. Ubi ad *Urfianam* ædem perventum eſt, umbella, mulaque ex more data, ac recepta, ad aram maximam ſumma cantus, ſonique alacritate ſupplicavit, & populo benedixit, in præalta ſede, Senatorem *Ravennatem*, ut pro viribus, tantum Legatum ex dignitate exciperent, a Senatu dicere juſſum, audivit, latina oratione, ejus laudes, & *Ravennatis* lætitiâ populi, è ſuperiore loco, nomine civitatis explicantem. Hanc autem *Ravennatum* gratulationem, cum pro ea, qua erat præditus humanitate, plurimum probaſſet, juvenes quos nobili veſtitu indutos obvios habuerat, equeſtri dignitate ornavit, & totum ſe ad conformandam, pacandamque Provinciam dedit. Diſceſſit hoc tempore *Romam* *Ghiſlerius* Præſes, cum ſuperiore anno Nonagintavirum Pacificatorum numerum, annuente *Gregorio* Pontifice, reſtitutaſque ejus juſſu, illius ordinis leges, confirmaſſet, ſiccatisque in *Cervienſi* paludibus, ac exſtructis Salinis, opidum, portumque *Cæſenaticum*, turri egregia, in qua ſpeculatores adverſus Piratas aſſiduè haberentur, & horologio, & columnis è marmore præſtantiſſimis, *Ravenna* deductis ornâſſet. Inſequens annus ſacrarum Virginum, *Franciſcani* ordinis, è *D. Pauli* cœnobio, quod multos jam annos incoluerant, migrationem attulit: nam quia popularium undique domibus, ac hortis circumdabantur, *Julius* Archiepiſcopus primò, mox *Chriſtophorus*, eas, quæ tum duæ ſupra viginti erant, illinc amovendas, & in cœnobium *D. Clare* ſatis amplum transferendas, jure optimo cenſuerant: quod, facultate a *Gregorio Pontifice*, per ejus litteras *Romæ* hoc anno, pridie Non. April. ſcriptas, impetrata, *Chriſtophorus* Archiepiſcopus confecit. In illud autem cœnobium, ſacrarum Virginum commodo venditum; jubente Pontifice, ut piis addiceretur uſibus, unâ cum templo; Seminarium puerorum inductum eſt. Lampas, ac potius pila ignea, ſereno cælo, poſt ſolis occaſum, ad caudam majoris *Urfæ* vi. Kal. Auguſti magnopere refulſit, celerè ab occidente in Orientem curſu labens, & perſtrepens: exſtinctâ autem flamma, alba remanſit, anguem referens, nubes: inde variæ nubium nunc crocei, modo pallidi coloris figuræ conſecutæ. Ad vii. Idus Aug. Senatorius locus

E *Jacobo Boncompagno*, Soræ Duci: ad. iii. Kal. Novembr. *Hieronymo Boncompagno*, Archiepiſcopi fratri, datus eſt. Obiit hoc anno *Macerate*, menſe Junio *Alexander Sfortia* Cardinalis Legatus, magna virtute, & rerum uſu, inſignis: quemadmodum autem *Gregorius Pontifex* bienio poſt, in eadem ſacræ purpuræ dignitate, illi *Franciſcum Sfortiam* Marchionem fratris filium, ſubrogavit, præſtanti, & acuto ingenio, optimaque indole, & præclara eruditione juvenem, Cardinalemque fecit, ita hoc eodem anno novum præfecit huic Provinciæ Legatum, *Guidum Ferrerium Vercellenſem*, Cardinalem: qui *Ravennam* Septimo Id. Decembris, ingenti occurſu ſacrorum virorum, & civitatis ex more ſub umbella ſolemniter inivit, egregium pompæ & viarum apparatus ſumma cura procurantibus, quattuor Senatoribus, *Pomponio Spreto*, *Dionyſio Columbo*, cognomento *Lupatello*, equitibus, *Vincentio Bellino* jurisconſulto, & *Cæſare Amadutio*, a Senatu delectis. Ingre-dientem, Magiſtratus Princeps *Opizo Monaldi-nus* jurisconſultus, ad *Gregorianam* portam, obla-

ANN.
MDLXXI.

775

tis clavibus, brevique & apta oratione accepit. Ubi verò ad *Ursianam* est ædem perventum, Senatori *Ravennati* apud eum, latine, nomine Civitatis peroranti, ipsi jam descendere è suggestu parato, manu innuens, ut consisteret, gravibus, ornatissimisque verbis, ut erat excellenti litterarum cultu perpolitus, breviter latine respondit, gratissimum sibi accidisse, quod ex ea oratione cognoverat, consilium summi & optimi Pontificis *Gregorii*, *Ravennatibus* & ceteræ Provincie vehementer probari. Quod verò se ad id munus, ex tot amplissimis patribus Pontifex delegisset, id dare illi benevolentie, quam semper erga se in Pontifice perspexerat. Venire autem ad nos, ut *D. Ambrosio*, cujus Archiepiscopatus ineuntis istum dies festus agebatur; dixit *Probus*, non ut Judicem, sed perinde ac Episcopum, filiorum a nobis obsequium exspectare, ut omnia nobis paternam ipse officia prolixè pollicebatur. Quod si quid fecus in nobis accidisset, tum piè favere consilium erat, nec quærere quæ sua essent, sed quæ facerent ad nostram incolumitatem, amplecti se hanc potissimum nostram Civitatem suam Regiam, ejus se defensurum perpetuò dignitatem, neque passurum, ut aliqua usquam ratione immi-neretur. Ab his verbis summa cum dignitate pronuntiatis, ipsius nequaquam facta dissensere, maximam in iustitiæ, & oppressorum defensione laudem deinceps consecutus. Proximo anno, quod jam diu fuerat, ut intermissum, ita optatum, tandem ad exitum perductum est tabularium publicum, vocatum hodie Græco nomine, Archium, in quo testamentorum tabulæ, rerumque inter ipsos contractarum, a nostris hominibus, fideliter custodirentur: cum prius sæpe contingeret, ut ipsæ negligentius asservatæ, perirent, & multarum causa litium, veritatisque occultandæ forent. Illi Senatus consulto. XII. Kal. Febr. primus præfectus est, qui & ejus ædificationi, curator, præfuerat, *Marius Carrarius*, eximia scriba diligentia intelligentiaque & eques: Cum interea *Guido* quoque Legatus, ædificandi percupidus, quippe qui magnam ex ea re voluptatem caperet, in omnibus Provincie Civitatibus, nova ædificia, eademque ad ornatum earum & commodum facientia, excitavit. Sed cum *Ravennæ* in æde *Ursiana* sacellum instituerit, portam *Juliam* propius arcem admoverit, aperueritque, viam ab illa deductam, cum *Gregoriana*, dejecto sacrarum *Virginum* *D. Joannis* Evangelistæ templo, conjunxerit, novum, longeque nobilius templum, ipsis sacris virginibus inceptum, maximè tamen molestum nostris, accidit, quod portam auream, mille jam, & quingentis quadraginta annis a *Tiberio Claudio Cesare*, uti docuimus, excitatam, ex urbis muro, ubi erat, in ventum Africum verso, ut ea marmora ad ceteras, quas moliebatur, substructiones adhiberet detraxisset. Magnifici, ac planè Regii sumptus, atque artificii opus: Utrinque ad maximas portas, quæ duæ erant, minores aderant portæ, supra quas videbantur insigni arte præcellentium artificum, vario linearum, quasi capreolorum, ac foliorum flexu, incisi orbes, tunc vacui, sed quæ specula continere dicebantur, ea forte de causa, ut triumphantes Duces, dum ingrederentur, se ipsos in pompa, & sequentes spectarent. Maximarum portarum arcibus, reticulato opere, præclaro artificio intus elaboratis, fuisse aurum inductum; nisi me conjectura fallit, vestigia declarabant: & cum labentia jam, ac planè corrupta vetustate ea marmora crederentur, ubi tamen dirui porta cœpta est, & marmora detrahi, ea firma, integra, & intus candidissima reperta sunt. Concilium hoc anno

A Provinciale, *Ravennæ*, in æde *Ursiana*, *Christophorus* Archiepiscopus, subjunctorum sibi Episcoporum habuit: cum autem eos liberaliter excepisset, in Archiepiscopi Prætorium, statim die, quæ fuit III. Idus Maji, mane, cum ipso *Christophoro* Archiepiscopo convenerunt. Fuere autem *Gabriel Cardinalis Paleottus*, civis, & Episcopus *Bononiensis*: *Julius* Cananus *Ferrariensis*, *Hadrianorum*: *Hercules Sacratas Ferrariensis*, *Cymacienfium*: *Ferdinandus Farnesius Romanus*, *Parmensium*: *Angelus Perutius*, *Sassinatum*: *Benedictus Mangiolus Murinensis*, *Regiensium*: *Joannes Andreas Calligarius*, *Breschellensis Britonorianorum*: *Joannes Franciscus Canobius Bononiensis*, *Forlivianorum*: In eo privato congressu *Christophorus* Archiepiscopus eorum adventu collaudato, & explicata necessitate Synodi celebrandæ, hortatus est, ut Deo bene juvante, de corrigendis, publicis, privatisque moribus, & sacris in Provincia rebus constituendis, unà secum consilium inirent, ac decernerent: Quibus respondere Patres, ad eam Synodum libenti animo se venisse, & Divini spiritus instinctu, ad ea se facienda paratos, quæ facerent ad Dei gloriam, animarumque salutem: cum tamen antea ex ipsis plerique, & nonnulli ceterorum absentium procuratores, in Archiepiscopi cubiculo, testati fuissent, se non perinde ac subjunctos venisse, sed quod hanc civitatem sponte elegerint: quibus ab Archiepiscopo ita responsum est, ut omnino subditos appellaret, atque eos, nisi ut *Ravennati* subjunctos Ecclesiæ, in Concilio non admitteret. Ipse mox Archiepiscopus, Episcopis approbantibus, Synodo a secretis, *Bonum Obiesam*, jurisconsultum *Cremonesensem*, causarum apud se judicem; Promotorem, *Leonardum Morisum* jurisconsultum *Ravennatem*: Qui postulata, & supplices libellos ad Patres referret, *Vincentium Carrarium*, jurisconsultum item *Ravennatem* dicit, & ceteros deinde ad ministros instituit. Inde de eorumdem Episcoporum sententia, pro insigni suo, sacræque ipsius Synodi, singulorumque Episcoporum, in *Romanam* Ecclesiam, ejusque magistratus, atque ministros cultu, scivit, uti *Annibal Grassus Bononiensis*, Episcopus *Faventinus*, hujus Prolegatus Provincie, perinde ac ejus Pontificii solii admiristis, & *Guidi* Cardinalis Legati personam referens, ceteros in ea Synodo Episcopos perpetuò anteiret: ne verò id in futurum exemplo traheretur, Pontificium esse solum consulendum, ex cujus responso, in posterum: si is alias accideret casus, omnino ageretur. Nemini quidquam præjudicii, ex hujus Synodi confesso, aliisve actibus fieri sanxit: neque ulli abire, ante confectum Concilium, licere. In publicis congressibus, procuratores conventuum sacratorum virorum; vocant Capitula; juxta Episcoporum suorum ordinem federent, Episcoporum verò absentium procuratoribus, Episcopis præsentibus a tergo, daretur locus, sed suffragiorum illis ius nullum esset, excusationem absentium Episcoporum, judicium, ad *Hadrianum* & *Parmensem* Episcopos est integrum rejectum. Delationibus nominum, & postulationibus, si quæ forent, præfecit *Sassinatem* & *Britonorianum*. Qui professionem fidei non fecissent, ut in proxima sessione ex *Pii Quarti* præscripto facerent, & Concilii *Tridentini* decreta, de residentia recitarentur, mandavit, & generalem conventum in horam ejusdem diei decimam nonam indixit. Quæ cum essent acta, certis a *Paleoto Cardinale* precibus pronunciatis, discessum est. Coivere in aulam, ad id paratam, ubi vetustum, & domesticum Archiepiscopi sacellum est, statuta hora, Patres, & sub eadem umbella, cum

Archiepiscopo, *Cardinalis Paleotus* confedit, pronuntiatisque a *Paleoto*, ex libro rituali, precibus; cum adessent Episcoporum, Canonicorum, & ceterorum absentium procuratores, & ipsi *Ravennatis* Ecclesiae Canonici sacratique alii viri *Ravennates*, exteri complures, multique populares, nobilitate & litteris insignes, *Christophorus* Archiepiscopus latina oratione causam aperuit, quamobrem ad eos convocandos, habendumque Consilium fuisset impulsus: Quibus dictis, introductisque nunciis, ii fuere *Petrus Joannes Mercatus*, & *Jacobus Philippus Morisius* scribae solertissimi; qui, uti erat ab Archiepiscopo imperatum; se citasse Episcopos, Ecclesiae *Ravennati* subjectos, eorumque sacrorum virorum conventus, sigillatim, retulere, absentium Episcoporum procuratores, & conventum item sacrorum virorum, vocantur, qui se adesse cum mandatis responderunt, hoc ordine *Paulus Aemilius Joanninus*, *Picens*, Philosophus, & jurisconsultus, *Odoardi Gualandi Pisani*, *Cesinatium*: *Alexander Soprano* jurisconsultus *Ravennas*, *Francisci Rusticuttii Fanestris*, *Fanestrium*: *Joannes Baptista Valentinus*, *Sixti Vicedomini Novocomensis*, *Mutinsum*: *Alexander Canalius*, *Pauli Leonii Patavini Ferrariensis*: *Fabius Tempestinus Alexandri Musotti*, *Bononiensis*, *Foro-Cornelianorum*: *Bartholomaeus Bassus*, jurisconsultus, & *Præpositus Ravennas*, *Laurentii Campegii Bononiensis*, *Cervensium*: *Hieronymus Nerius*, *Abbas Ungaditiani*. Ubi autem *Bonus Chiesa*, mandato Archiepiscopi, si quid a quoquam dicendum, aut in publico proponendum esset, is ut accederet, edixit, neque quisquam in medium prodiret, abire omnes jussi sunt, extra Episcopos. Itaque janua clausa, aliquot matutini congressus decreta repetita sunt, post quæ, finem Conventus habuit. Postridie mane, ejusdem jussu Archiepiscopi, in *Ursianam* ædem Metropolitanam egregie aulaeis, & peristromatis, velisque exultatam convenerunt omnes, ipseque Archiepiscopus, ad aram maximam, Pontificio habitu, *Cardinalis* autem *Paleotus* ad aram sacratissimæ Eucharistiæ, purpurea solempni veste præfulgens, sub umbella confedit: reliquis, suo cuique ordine, Episcopis, in palliis rubris, & mitra alba, erant in exedra, instratæ tapetis egregie pictis, sedes. Fecit rem Divinam de spiritu sancto concinentibus admirabili arte, Musicorum Principis, *Constantii Portæ*, Cantoribus, Archiepiscopos, deinde, de celebranda Synodo, latine dicere ingressus, ea subtexuit, quæ ad conferendas in mentibus populorum, pias & sanctas rationes, & ad eorum mores confirmandos fieri oportere censeret, cum affirmaret justiores multo & graviores causas esse agendi omnibus Episcopis aliquid, quam cessandi, illisque omnia pro fidei ac religionis in suis populis tutela ac propugnatione facienda semper esse & subeunda, acrique cura ac vigilia ad ea elaborandum, quæ ad muniendam Evangelicarum virtutum viam, & ad doctrinam beatæ vitæ pertinent: Nam doctoris nostri Christi exemplo, monitisque edoctis, in procuratione aliorum utilitatis, præclaram esse spem adipiscendæ felicitatis positam: quando virtutes ipsas, quæ præeunt nobis, & magistræ sunt ad beatam vitam, non cognitione solum atque scientia, comprehendere, verum etiam usu & fructu oporteat, cum præsertim ea esse videatur temporum ratio, ut plerique carne in omnem licentiam soluta & libera, dent operam non ut spiritus liber sit, sed ut peccato serviat. Quæ quantum, inquit; & fugienda in nobis sint, & ne in nostris populis figantur, sit curandum, vos comprehendere omnes puto, & is fa-

A cile intelliget, qui administrationem, ad quam nos vocavit Dominus, perpendet, & pascua illa æterna mente complectetur, in quæ nobis præmittendæ oves sunt, ut illas sequamur: felicia pascua, domiciliumque beatum: cujus si imago, vel pertenuis, tantum voluptatis in animis mortalium excitat, quos re ipsa amores ingenerare, quæ immensa, & captum omnem excedentia gaudia, eademque sempiterna afferre cogitandum esset, si ulla contineri cogitatione possent? Fatebor quod res est, dicamque id planè quod sentio, Patres gravissimi: Convenientibus vobis in unum, sacris istis vestimentis, totoque habitu, ac facie præclare compositis, hoc templo insigni, neque admodum incompto, resonantibus undique lætissimis vocibus, organisque musicis, cæli temperatione planè verna, florente undique viridissimo terra vestitu, non Ecclesia sese mihi offert militans, in ærumnis & adversis vivens, peregrina a Domino, sed illa urbs beata *Hierusalem*, cujus ex auro muri, cujus portæ margaritis nitent, ubi ver assiduum, & secunda quies, & nescia fallere vita, quam viginti quattuor seniores, vestimentis albis induti, coronis cincti capita aureis, cohonestant. Quamobrem jure ac meritò hodie Ecclesia *Ravennas*, festiva; ut *Esaie* verbis utar; tota gaudens, & compta processit, induit se tunicam jucunditatis suæ, & sicut sponsa, imposuit sibi mitram, ac vario se composuit ac decoravit ornatu. Alacri igitur animo, fratres amantissimi, patres filii: pastores, ovibus consulamus, salutis viam ostendamus, & tam præclaro facinore, sancto instituto, amabilique labore, fidei & charitatis lumine præluceamus. Quid enim esse aut amabilius potest, aut illustrius, aut denique sanctius, quam laborare ea causa, qua Christus Deus, Dominus noster laboravit, & ut laboraret, è perpetua, summaque illa, ac propria felicitate, ubi, beatus, lumine inducatur, ut vestimento, ad quærendas redimendasque oves, quæ perierant, descendit? His, atque aliisque in hanc ferè sententiam ab Archiepiscopo dictis, solemnis omnium ordinum, cum supplicatione, pompa, per urbem, incredibili populi frequentia deducta est, inde ad ædem *Ursianam* reditum. Ubi autem confedere omnes, *Marcus Antonius Granellus*, civis, & Canonicus *Ravennas*, disertissimè de utilitate Conciliorum, e superiore loco, disseruit. Eo tacente, placuit Patribus, *Bono Chiesa* interrogante, qui erat, uti docuimus, à secretis, inchoari Concilium. Tum repetita tertio sunt ab Archiepiscopo, aliquot, quæ in privatis fuerant congressibus constituta, decreta, eaque recitata, quæ de residentia, & de professione fidei, in sacrosancta *Tridentina* Synodo habentur: Mox accusantur a *Leonardo Moriso* promotore, de contumacia, absentes Episcopi, deditque Archiepiscopus, ut adesse juberentur. Indicta autem in diem xvi. Kal. Junii, altera sessione, & pronunciatis ex more precibus, prima absoluta est. Congregavere se privato iterum conventu. xvii. Kal. Junii, mane, Patres, promulgataque sunt, quæ referrentur ad Synodum, decreta: eorum multa accepta, emendata nonnulla, pleraque rejecta omnino. Eodem die, vesperi, generalis in aula Prætorii, uti supra, conventus est habitus, & facultate omnibus ad dicendum data, cum aliqui sacri viri, atque etiam populares, laicos Græce, vulgò appellant: per *Vincentium Carrarium* supplices libellos & alia porrexissent, de illis sacra Synodus, ex æquo & jure constituit. Clausa mox janua, promulgantur decreta iterum, quæ sibi placere Patres responderunt, ea condicione, ut eorum im-

immutandorum facultas, usque ad postremam sessionem, jusque sibi esset, intereque in proxima sessione recitarentur. Itaque cum hora decima postridie in aedem *Ursianam* convenissent, sacris ab Episcopo *Britoniano* peractis, absolutisque ex rituali libro ceremoniis, postquam *Simon Cassola*, civis, & Canonicus *Parmensis*, latine, præclareque concionatus fuit de habendæ Synodi ratione, indutis, sedentibusque ut in prior sessione, Episcopis, *Bonus Chiesa*, accepit de Archiepiscopi manu librum, decretorumque partem è suggestu recitavit: quæ cum sibi placere, Patres respondissent, indicta est in xiii. Kal. Junii tertia sessio, rogatique sunt a *Leonardo Morisio*, scribæ, ea ut acta in tabulas referrent, tandemque finis Sessioni, ex ritualis libri præscripto, impositus est. Ad xiiii. deinde Kal. mane, in privato congressu, decreta examinarunt, singulis diligenter excussis. Vesperis, cum nullus esset, qui tacta potestate, in medium quidquam proferret, oclusis foribus, reliqua, jubente Archiepiscopo, decreta promulgantur, Patresque ea sibi placere, condicione suprascripta, & postridie in Sessione recitanda esse responderunt: mox decreverunt, singulo triennio; quo Provincialis est habenda Synodus, Episcopi, tribus ante mensibus, quotquot in suis dioecibus abusus essent, & quæ emendatione egerent, renunciarent Archiepiscopo, ipse contra Archiepiscopus, decreta, quæque in Synodo tractanda duceret omnia, antea ad illos per mensem mitteret, ut consultius agi de re tota, ac decerni posset. Placuit item, ut liceret Archiepiscopo, hujus decreta Synodi, stylo elegantiori; nihil tamen immutata eorum sententia; perpolire. Quæ cum essent in generali vespertino congressu acta, postridie, summo mane, ante Sessionem; convenere iterum, multisque de iis, quæ facerent ad perficiendam Synodum, verbis inter se habitis, mandarunt vocari absentium Episcoporum procuratores, & absentia ab illis conquisitis causis, valde molestant sibi illam accidisse, præ se tulerunt: & cum celebrandæ jam Synodi esset hora, simul in *Ursianam* aedem se recepere, ubi sacra solemnia, operante *Forliviano* Episcopo, inchoantur: lectoque Evangelio, cunctis, suo quisque loco, confidentibus, *Jacobus Curlus* jurisconsultus *Argentanus*, latina oratione laudem Synodi, copiosè, atque ornate explicavit: Sacris absolutis, quod reliquum erat decretorum, a *Bono Chiesa*, accepto de manu Archiepiscopi libro, recitatum est: quæ decreta cum Patres probassent, & imponi finem Synodo, sibi placere, respondissent, Archiepiscopus per ipsum *Bonum Chiesam* edixit, ne cui Episcopo, Episcoporumve procuratori, inde abire, nisi subscriptis prius decretis, liceret. Tum omnes Episcopi, extra *Paleotum Cardinalem*, qui suo se loco non movit, ad Archiepiscopum sigillatim adierunt, ipseque eos benigne complexus est. Postquam autem *Morisius* promotor, diem absentibus dici institit, Archiepiscopus, qui & admisit, quatenus oporteret, latina oratione, ad ea, quæ decreta essent, accuratè servanda, Episcopos magnoperè hortatus est: Inde toto templo indicta supplicatio præcedentibus sacratissimis viris, mox absentium procuratoribus, quos Canonici sequebantur *Ravennates*, post hos in pluviali veste *Hostasius Ginannus Archidiaconus*, & omnes secundum illum Episcopi, ipseque cum *Paleoto Cardinale*, Archiepiscopus: Ea autem absoluta, cum essent omnes in exedra, Archiepiscopus, recitatis certis ex rituali libro precibus, ita ut erat in sacra veste, mitratus, cum sinistram manum admovisset ad lituum, dextra in crucis effigiem ducta, omnibus benedixit:

A statimque ab Archidiacono, abire omnes iusti sunt, respondentibus omnibus, *In nomine Domini*: Quæ omnia in tabulas a scribis referri, *Morisius* Promotor rogavit. Quoniam verò præclarum in hoc Concilio *Gasparis Silingardi* Vicarii, studium exstitit, paulopost *Gregorius Pontifex* Episcopum illum fecit *Ripæ Transoniæ* in *Piceno*: isque Septembri mense v. Idus, in aede *Ursiana*, Joanne Andrea Caligario *Britonorianorum*, Joanne Francisco Canobio *Forlivianorum* Episcopis assistentibus, a *Christophoro* Archiepiscopo consecratus, haud ita diu post, ad Episcopatum se contulit. In ejus locum *Christophorus* Archiepiscopus Vicarium suffecit sibi, *Bonum Chiesam*, quem diximus, jurisconsultum *Cremonensem*, præstanti virum eruditione. *Gregorius Pontifex* hoc tempore, in sacra D. *Apollinaris*, primi *Ravennatum* Archiepiscopi aede, *Romæ*, collegium *Germanicum* stabilivit: addidit & *Hungaricum*, amplissimisque domibus, & vectigalibus auxit, idque Divino consilio, ad reparandas ingentes clades *Germanarum* Ecclesiarum ab hæreticis illatas: ut *Cæsar Baronius*, *Soranus*, vir probitate, ac eruditione insignis, in suis ad *Martyrologium Romanum* notationibus, præclare docet. Cum autem per id tempus *Guidus Cardinalis legatus*, *Hadrianam* urbis portam, spectantem in Septentriones, ad Occidentem Solem vertisset, viam militarem *Fantinam* rectè excipientem, quo etiam fuerat loco, antequam *Hieronymus Capoferreus* Cardinalis Legatus, propugnaculo ibidem, ob nonnullas belli suspiciones, excitato, jam loco dimovisset, ut aliqua ex parte *Ravennates* leniret, Portam illam, *Auream novam* voluit appellari, quod ex ejus portæ marmoribus edificaretur tota, atque ornaretur: neque verò parvo id sumptu: in quem *Ravennates*, petenti Legato satisfacturi summam pecuniæ vim, contulerunt. Mense Octobri, magna in anno mutatio, *Gregorio Pontifice* emendante, ac jubente, facta est: quam *Ravennates* libentissimè acceperunt, nequaquam ignorantes, dies jam multos ab ea correctione procurrisse, quam C. *Julius Cæsar*, suo

D

E

F

iii. & M. *Aemilii Lepidi* consulatu; uti etiam *Censorinus* de Die natali scribens, docet; constituerat. Itaque eam magnoperè jam diu desideraverant, ut certa tandem æquinoctii verni, & xiiii. Lunæ primi mensis, Paschatisque dies haberetur; quod sæpius a superioribus Pontificibus tentatum, semper exoptatum, numquam ad exitum perductum fuerat, ob inextricabiles penè difficultates, quas pariebant, & cœlestium motuum subobscura ratio, unde magna erant petenda fundamenta; & antiqui Ecclesiæ ritus, qui omnino servandi videbantur: Nam qui proponebantur, a Cœlestium conversionum peritis, modè, ex iis plerique, perennes non erant, alii religiones sui cujusque mensis summovebant, pars ritus Ecclesiæ vetustissimos minime tuebantur. Cum autem *Aloisii Lillii* hoc argumento scriptus liber, fuisset ad *Gregorium Pontificem* allatus, & a scopo nequaquam longissime aberrare judicaretur, accitis *Gregorius* Romam ex primariis Christiani orbis nationibus, viris doctis, ex illorum demum sententia, eo emendato *Aloisii* libro, & æquinoctio verno ad xii. Kal. April. dieque xiiii. lunæ primi mensis juxta tempus Concilii *Niceni* constituto, cum esset etiam provisum ne aberraretur, & cautum ne is præriperetur terminus, detrahi jussit de mense Octobri hoc anno tantum, dies decem: sic ut post iii. Non. statim Idibus diceretur. Cum aliquot antea mensibus, hanc ad se a *Gregorio* Pontifice missam, corrigendi anni rationem, Christiani Principes & celeberrima Gymnasia, magna cum cura & diligentia ex-

ANN.
MDLXXXIII.

exanimatam probassent. Sed tot Concilii, & optimæ legationis, ac constituti anni voluptates, una obruit, oppressitque ab eodem *Gregorio Pontifice Maximo* molestia, qui *Gabrielis Paleoti Cardinalis*, *Bononiensis*que Episcopi studio adductus, & *Quadragintavirum*, aliorumque Magistratum ejus civitatis supplicibus precibus incitatus, & sua in patriam, opibus ac dignitate florentem, illectus benevolentia, nullo neque audito, neque adesse jussu, neque verò citato, aut commonefacto Ecclesiæ *Ravennatis*, aut *Ravennatum* Procuratore, *Bononiensem* Ecclesiam, Archiepiscopalem fecit, atque ei *Placentinam*, *Parmensem*, *Regiensem*, *Mutinensem*, *Foro Cornelianam* & *Cervinensem*, Archiepiscopatus *Ravennatis* Ecclesias. III. Idus Decembris, Metropolitico jure subjecit, adjecta etiam; quæ *Ravennatis* Ecclesiæ non erat, *Cremensi*, superiore anno Episcopatu insignita. Non alio poterat magis hæc civitas nuncio consternari, statimque immutata urbis facies, & summa repente omnes tristitia invasit. Ægrotabat tum forte, febre oppressus, *Christophorus* Archiepiscopus. *Ravennates* consilia habere, accuratè rem tractare, moliri multa, ut res ex sententia procederet: esse enim sibi cum Pontifice Maximo, de illius patriæ dignitate tractandum, eamque urbem, potentissimis, & magna dignitate præstantibus viris multis plurimum vigere: Quæ quamquam maximas undique, ac inextricabiles afferre difficultates videbantur, tamen sibi ne decissent, magna etiam charitate patriæ impulsu, postquam privatim & publice, intentissimis suis, religiosorumque virorum ac mulierum precibus, a Deo, Divisque Archiepiscopis *Ravennatibus*, in sacra potissimum Spiritus sancti æde, subsidium flagitassent, III. Idus Februarii, insequentis anni, qui fuit a Christo nato, millesimus quingentesimus octuagesimus tertius, Oratores ad Pontificem duos ex Senatoribus suis decernunt, *Galeotum Rasponum* equitem, & *Cæsarem Amadutium*: Et quoniam *Rasponus* tum *Romæ* legitimè impeditus huic se operam dare, ut voluisset, non posse videbat, idque per litteras significavit, in ejus locum *Blasius Offius* jurisconsultus suffectus est, qui haud ita multis ante annis è *Genuensi* triumviratu; quo, pro *Rodulfo Cæsare* judicandis litibus Præfectus, ac deinde Prætor fuerat; redierat in patriam. His igitur, mense Martio, ad pedes *Gregorio Pontifici* jacentibus, & squalorem Ecclesiæ ac Civitatis *Ravennatis*, miseriamque deplorantibus, quæ singulari, integra, & nusquam nutanti erga Pontificium solum fide, vetustissima essent dignitate, nulla eorum culpa, spoliata, nihil aliud tandem respondit Pontifex, nonnihil, ut videbatur, commotus, & sese colligens, quàm, actam jam esse rem, neque integram reperiri: Petentibus autem oratoribus, ut damnum refarcire, & dignitatem restituere pro paterna in omnes charitate, ne abnueret, hujusce rei modum sciscitanti Pontifici, summam illi esse rerum omnium potestatem dixerunt: atque is fuit hujus Legationis exitus, Oratoribus nostris longè opportuniora sibi tempora exspectanda existimantibus. Cum eodem ferè tempore, *Paleotus Cardinalis*, *Roma* profectus, *Bononiam*, quæ insignem hac de re gratulationem publicè celebraverat; universo populo, reditum ejus, incredibili applausu, excipiente, die D. *Benedicti* festo, iniverit, & ad VIII. Kal. April. inter sacra solemnia, post reditum, prima, latino sermone erudito, atque eleganti habito, pro insigni doctrina, qua egregie præstat, Magistratus ac Senatores omnes adstantes, argumento opportunè ex Angelica, quæ eo die celebrabatur, beatæ

A Virginis salutatione arrepto, appellaverit, ac diploma recitari Pontificium jussit: cum illi pompæ honestandæ adessent, *Petrus Donatus Cæsius Cardinalis Legatus*, *Philippus Vastavillanus Cardinalis*, *Herulus de Herulis Episcopus Narniensis Prolegatus*, *Boncompagnus Boncompagnius* ipsius frater Pontificis, & *Hieronymus Boncompagni* filius: præterea Episcopi sex, *Petrus Davius Episcopus Plozensis*, *Regni Poloniæ Senator*, atque apud Pontificem Legatus, cum domum rediens, fortè *Bononiam* divertisset, *Hieronymus Ragazonus Episcopus Bergomas*, *Constantius Bargellinus*, *Reatinus*, *Ludovicus Bentivolus Tifernas*,
B Angelus Perutius Saffinas, & *Joannes Andreas Caligarius*, *Britonoriensis*: quos unà cum aliquot utriusque Ecclesiæ Canonicis, Senatoribus, & Gymnasii Doctoribus, honesto subinde convivio Cardinalis excepit. Hujus initio anni *Carolus Borromeus* Cardinalis vitæ sanctitate in omnem posteritatem clarissimus, *Roma* rediens, *Mediolanum*, cujus Archiepiscopum urbis gerebat, *Ravennam* se contulit, fuitque apud *Christophorum* Archiepiscopum ferè biduum: & cum nobiliora inviseret urbis templa, multas inde reliquias, *Guido* Legato, & *Christophoro* ipso Archiepiscopo, qui erant illi comites, permittentibus;
C *Mediolanum* exportavit, cum plerasque etiam alias, exitu superioris anni idem Archiepiscopus *Ferrariam*, ad *Lucretiam Estensem Urbini Ducem*; eas religiosè efflagitantem, misisset. Quarto decimo Kal. Maji, *Ravennæ* de insigni Civitatis commodo tractatum est, cum hac de causa *Guidus* Legatus in Senatum venisset: id fuit de molis frumentariis restituendis, nullo ad flumina opposito septo, & deducta ex amne *Montone* aqua, quæ deinde ad portam D. *Mamæ* ingressa urbem, per subterraneos Euripos; *Flumicellos* vocatos; in mare, subter amnis *Montonis* alveum deflueret. Delecti, qui cum *Joanne Antonio Chiapucino*, ipsius Legati Architecto, rem omnem animadverterent, agerentque ex Senatu *Seviri*, *Alexander Sopranus* jurisconsultus, *Bonifacius Spratus* eques, *Gaspar Pignata* jurisconsultus & eques, *Cæsar Rasponus* cohortium Præfectus, *Leonardus Morisius* jurisconsultus, & *Baldassar Ginnannus*: qui tandem assidua navata opera, cum post multos sumptus, frumentarias nonnihil molas accommodassent, nihil efficere de aqua eo modo in urbem ducenda potuerunt. Allata per hosce dies sunt *Ravennam*, argenteo signo, & aureis aliquot notis scriptæ, *Christiana*, *Lothoringiæ* Ducis, & *Dertonensium* litteræ:
E suis *Christierna*, transeuntes *Dertone* *Ravennates*, ut par pari referret, immunes jubet esse: earum hoc erat initium. *Christierna Dei gratia*, *Regina Daniæ*, *Norvegiæ*, *Suetiæ*, *Gothorum*, *Sclavorum*, & *Mandalorum*: *Ducissa Sclesvici*, *Holsatiæ*, *Stormariæ*, *Dietmarsiæ*, *Mediolani*, *Lothoringiæ*, & *Barri*: *Comitissa Oldemburgi*, *Delmenhorsti*, & *Albimontis*, ac *Domina Dertonæ*. Hæc enim, *Isabella Caroli V. Cæsaris* sorore genita, patrem habuerat *Daciæ*, atque *Norvegiæ* Regem *Christiernum*: cujus etiam erant ditionis *Cymbri*, in continentis *Chersoneso* siti, eos indigenæ *Holsatios*, & *Danos* vocant; terribiles quondam *Romanis*, sub bina cæde, *Marianisque* victoriis deleti, hoc demum sæculo, non admodum celebres. Nupserat *Christierna* primum *Francisco Sfortiæ*, postremo *Mediolanensium* Duci, inde alteri *Francisco*, *Lotharingorum*, ex quo titulum, filiosque conceperat. *Dertonenses*; quia servus à secretis Reginæ, cui diploma *Ravennatum*, de immunitate *Dertonensium*, servandum traditum fuerat, abfuisset longius, neque ante diem III. Kal. Octobr. superioris anni, in

eorum fuisset Concilio recitatum; *Ravennates* omnes xviii. Kal. Maji, hoc anno civitate donarunt: ea lege, ut si quis ex nostris, immobilem aliquam rem, in urbe aut agro *Dertonensi* acquireret, habitaret in ditione *Mediolanensi*, ad Regii decreti præscriptum. Ineunte autumnō, cum *Guidus* Legatus, *Vercellæ* abire decrevisset, ut res ibidem familiares ob fratris mortem; quæ paucis ante mensibus contigerat, labantes confirmaret, missionem a Pontifice impetravit, cum præclara relinqueret, non *Ravennæ* modò, sed in omnibus Provinciæ civitatibus egregiè administratæ Legationis, & paterni in populos animi, vestigia. Et cum pleraque in singulis ædificari Civitatibus, ad earum commodum, curasset, *Cæsenates* in primis aqua è pago *Valeriano*, altero ab urbe lapide, per aquæ ductus fistiles, in forum deducta, fruuntur, cum eam optimam esse, multis rationibus probet *Nicolaus Masinus Cæsenas*, præcellenti Medicus eruditione, eo libro, quem scripsit de gelidi potus abusu. Successorem habuit *Guidus Legatus*, *Christophorum Boncompagnum*, Archiepiscopum *Ravennatensem*, Præsidem Provinciæ a *Gregorio* patruo Pontifice Maximo creatum: cujus rei nuncius, ineunte Octobri *Ravennam* allatus, supra quam dici possit, gratus civibus accidit. Illi Pontifex administrum dedit virum magno rerum usu, & summi ingenii dexteritate præditum, *Fabium Menichinum* jurisconsultum, è colle veteri, *Sabinorum* opido, & Propriæ titulo decoravit. Exitu anni *Ravennates*, maximis incitati ac perpetuis *Petri Donati Cæsii* Cardinalis beneficiis, majoraque sibi in dies necessaria fore intelligentes, ut etiam ne quid prætermitterent, unde sese ostenderent, beneficiorum minime immemores, frequenti Senatu. iiii. Kal. Januar. communi omnium voto, omnibusque suffragiis, Patrum illum civitatis adoptarunt. Postero anno maxime civitatem recreavit de *Octavii Abbiosi* *Ravennatis* Episcopatu nuncius: quem superiore Decembri mense, *Gregorius* Pontifex ex Abbatate *S. Salvatoris è Sylva munda ad Cornanum* *Aretinæ* diocesis, Episcopum *Almurensem* fecerat, & *Lactantio* Episcopo *Pistoriensi*, devexa admodum ætate senis, adiutorem dederat. Is igitur hoc anno, mense Februario, cum insigni apparatu, *Florentiæ*, in *D. Fridiani* ab *Alexandro Medico* Cardinale, cive & Archiepiscopo *Florentino*, assistentibus *Boncio*, & *Fesulano* Episcopis, consecratur. Audita est mense Aprili, magna voluptate *Gabrielis Flammæ Veneti*, *Clugiensium* Episcopi, concio: qui paulo ante eo Episcopatu a *Gregorio Pontifice* ornatus, convenire tamen ad suorum Canonorum *Portuensium* generalia Comitia, quæ tum in hac civitate habebantur, à *Galeoto Monaldino* hospitio acceptus, voluit: ne in quo ordine multos annos cum laude vixisset, & quem aliquando Generali Præfectura rexisset, ab ejus repente divelli benevolentia significatione videretur. Cumque, ex more, doctissimi, disertissimi que ejus confociationis Theologi, quibus ipsa in omne tempus abundavit, abundatque; quotidie in *Ursiano* templo conciones haberent; ipse sæpissimè alias, in eo ordine vivens, a *Ravennatibus* auditus, voluit etiam, in eorum numero, jam factus Episcopus, die *D. Vitalis*, hujus Civitatis patroni, festo, concionari. Erat ipse jam diu tota *Italia*, ab eloquentiæ & doctrinæ laude celeberrimus, & summam dicendi non laudem modò, sed admirationem fuerat consecutus, verum hæc illius; de otio vitando oratio, & ordine: nam illi, fuit in hac Civitate postrema, & elegantia, fuit planè cygnea: & cum antea magna dicere conten-

atione ac vehementia consueffet, in hac, pleraque leniter, multa asperè, sed omnia ita graviter pronunciavit, ut appositè servaverit dignam Episcopo auctoritatem, & digna omnino vira sit, quæ hoc loco a nobis scriberetur. Moritur eodem hoc anno, nono Kal. Decembr. *Ravennæ*, *Fabius Menichinus* Propriæ, cujus magna pompa; *Hermete* filio, qui aderat, & hujus Moderatorem urbis gerebat, curante; celebratum postridie funus est: nam præter omnes omnium religiosorum cucullatorum ordines, ipsosque *Ursianæ* maximæ ædis sacros omnes viros, jurisconsultorum *Ravennatium* collegium; singulis incensum funale ære proprio, ut major in eum appareret cultus, comparatum, manu gestantibus, adfuit, interfuereque causarum procuratores, non *Ravennates* modò, sed totius etiam Provinciæ, qui Præsidis aulam sequi consueverunt. Ipse etiam *Christophorus* Archiepiscopus & Præfex, feretrum honoris gratia prosequabatur, & post eum cives *Ravennates* innumeri: atque hoc ordine, plurimis ardentibus facibus, sub ipsas adventantis noctis tenebras, a Prætorio, ad sacram ædem maximam processum est: ubi *Marcus Antonius Granellus* civis & Canonicus *Ravennas*, luculenta eum oratione laudavit. Petente mōx Archiepiscopo Præside, subrogavit *Menichino*, Pontifex, Propriæ, *Gasparem Silingardum* Ripæ Trafonæ Episcopum. Sed accidit ANN. MDLXXXV. haud ita multis post mensibus: fuit autem iiii. Idus Aprilis, repentina ferè ex destillatione ipsius *Gregorii Pontificis* mors, de qua litteræ a sacro purpuratorum Patrum collegio ad *Christophorum* Archiepiscopum & Præsidem latine, elegantissimeque scriptæ sunt, tanti Pontificis conquerentium interitum, eumque in tam acerbo, gravi- que maximi Patru casu consolantium, & demum hortantium, ut Provinciam administrare, ea, qua consueffet, prudentia & æquitate pergeret. Exsequiæ *Gregorii* summa pompa, in *Ursiana* æde celebratæ sunt, cum ad reliquum ejus templi funebrem apparatus, accessisset medio in templo quadrata atque excelsa pyramis, egregio *Francisci Valle*, civis & Canonici *Ravennatis*, & ipsi Archiepiscopo à ceremoniis, ingenio, præclarè elaborata. Videbatur in ipsius medio pyramidis, sex a terra cubitis elatum, quattuor inter se perviis utrinque portis, aureo panno contextum feretrum, & in eo, Pontificis simulacrum adèd appositum, ut expressam ejus imaginem referret: & cum innumerabilis funeralium ardentium copia, lugubrem machinæ ac templi habitum illustraret: maximè tamen illustrem reddidere pompam, certis statutæ locis, quæ virtutes Pontificis representabant, insignis statuæ, adjectis etiam elogiis, quæ præclara ejus in Pontificatu facta, brevibus verbis explicabant: tot præsertim, ab eo variarum nationum instituta *Romæ*, aliisque locis collegia, Pontificii juris libros in candorem pristinum restitutos: *Genuensium* & *Melitenium* equitum similitudines; æquissimo jure sublata: *Polonos* inter & *Moschos* amicitiam stabili fœdere conciliatam: *Jobeleum*, tanta eorum qui accederent, commoditate, & institutis, religiosisque inventis, ad inflammandam peregrinorum pietatem, celebratum: Emendatum annum: Ab Insulis *Japoniis* primam post Christi Principatum ac Hierarchiam, præclara Patrum Societatis Jesu; quos egregiè de re Christiana meritos, maxime fovebat; opera, Legationem. Ipse verò Archiepiscopus, fratris filius in sacra veste, & fecit rem Divinam, & deinde circa machinam, æternam patruo Pontifici requiem, ex vetustissimo Ecclesiæ more, jam inde ab Apostolis; quòd *Areopagites Dionysius* docet; deducto, H. Rubens. Dd d cum

ANN. MDLXXXV.

785

cum universo sacratorum virorum coetu, sacris precibus a Deo postulavit, cum Pontificem *Bernardinus Giangrandes*, civis & Canonicus *Ravennas*, sacrae Theologiae Doctor, latina oratione laudasset. Interim Cardinales *Romae* in Conclave secedunt, & statim magno consensu. ix. Kal. Maji, Pontificem Maximum renunciant *Felicem Peretum*, *Picentem de Monte alto*, quem *Franciscani* ordinis praestantissimum ac omnibus numeris absolutissimum Theologum, *Pius Quintus* Cardinalem fecerat. Is autem *Sixti Quinti* nomen assumpsit, & sui Pontificatus nuncio, *Ravennam* allato, hanc plurimum civitatem exhilaravit, quae advenisse tempus putabat, cum sibi a *Gregorio* Pontifice adempti Episcopatus restituerentur. Itaque triduo postquam is est nuncius *Ravennam* allatus; cum magna undique laetitiae significatio privatim & publice ederetur; convocato concilio, decernuntur oratores ad illum tres, qui *Romam* illico convolarunt, *Galeottus Rasponus* eques, *Vincentius Bellinus* jurisconsultus, & *Bartholomaeus Gordus*: ii ad Pontificem, cum *Alexandro Fuscono* jurisconsulto, Cive & Canonico *Ravennate*, *Christophori* Archiepiscopi procuratore, *Romae* degente, admissi, post praestitum nomine Civitatis obsequium, mandata de causa Archiepiscopatus exhauriunt: Multis autem ultro, citroque habitis verbis, tandem a Pontifice, Syngrapham *Nicolaus de Pelve*, Cardinali, *Gallo*, Archiepiscopo *Senonensi*, ex iis uno, qui erant, Episcoporum causis a Pontifice Praefecti, ad memoriam praebere jubentur. Quod cum ipsi effecissent, & Cardinalis magni rem esse momenti dixisset, *Rasponus* & *Gordus*, revocati, in patriam se contulere, *Bellinus* ad persequendam *Romae* causam, manere iussus. Hoc interim spatio *Sixtus Pontifex* primam sibi, eandemque principem curam ducens, exules, capiteque damnatos, tota Ecclesiastica ditione, ac omni potius *Italia*, ferè ad ludibrium Principum, magno bonorum incommodo, furentes ac bacchantes, qui agros, vias, urbes, atque adeò ipsam *Romam* indignis caedibus cruentaverant, è medio tollere, cum multa in eam rem edixisset, viros amplissimos è sacro Cardinalium coetu selegit, quos in Provincias Legatos dimisit. Cumque *Marcum Antonium Columnam*, *Latii*, *Andream Spinolam Umbriae*, *Alfonsum Gesualdum Piceni*, *Antonium Mariam Salviatum Bononiae*, Legatos legisset *Flaminiam* credidit *Julio Canano Ferrariensi*, cujus integritas magnam in omnibus spem quietis, ac tranquillitatis excitavit. Delecti qui ingredientem ipsum in pompa hanc urbem, praeclearo apparatu exciperent, a Senatu. xi. Kal. Junii, quattuor Senatores, *Petrus Picininus*, *Dionysius Columbus*, cognomento *Lupatellus*, *Bonifacius Spretus*, equites, & *Cesar Amadutius*. Ipse. xvi. Kal. Junii, solemnè ingressu in urbem venit, ab universa occurrente civitate, sacratorum in primis virorum instructo longo ordine, ex more, ingenti omnium plausu, clavesque illi urbis *Aloisio Sgropulo* equite, Magistratus Principe, deferente, acceptus, & ad *Ursianam* aedem in pompa deductus. Ibi Senatorem *Ravennatem* illi, ac civitati, universaeque Provinciae latina oratione gratulantem audivit, & eo tacente latinè respondit, debere sanè omnes plurimum summo Pontifici *Sixto Quinto*, qui diurnas, nocturnasque in eo curas, cogitationesque suas defigeret, ut Christiana Respublica degeret pacatè, neque perturbationibus agigaretur: nihil illi gratius accidere, quiete populorum, nihil gravius incommodis: Itaque cum superioribus annis, seditiosorum quorundam audacia ac temeritate, Ecclesiasticae ditionis Provincias peturbari vidisset, multipliciaque adhibita remediorum

A genera, pestem illam minime restinxisse, decrevisse tandem potenti ac praevalido auxilio, tot malis occurrere, è latere suo missis in Provincias ex venerabilium Patrum, sanctae *Romanae* Ecclesiae Cardinalium, numero, Legatis, quae res magna fuisset ipsorum Patrum approbatione, ad exitum deducta, laudatumque vehementer optimi Pontificis consilium. Ceterum cum ad id sanctum munus, constituti essent praestantissimi Cardinales quattuor, omni virtute, ac laude cumulatifimi, de *Quinto*, id autem est, de se quid diceret, habere planè nihil. In suis exiguis meritis, in imbecillitate virium, in virtute, quae aut nulla esset, aut certe ita pusilla, ut verissimè dici, haberique nulla posset, venerari tantum incredibilem vigilantissimi Pontificis benevolentiam, & Patrum humanitatem. In hanc Provinciam, Deo invante, venisse, & nisi falleret testimonium conscientiae suae, animi sensum optimum, pacisque ac tranquillitatis plenum intulisse. Illud nos omnes charissimos suos filios hortari etiam atque etiam, ne nostro deessemus muneri: unam sibi propositam esse nostram animarum, & corporum salutem, eam si rectè agendo servaremus, futuros nos gaudium suum, & coronam ministerii sui in Domino, sin contra, suas fore partes edere in eos exempla; & cum optaret eos sanari, serpentina, putrescentiaeque ulcera, quae non sanaverit medicamentum, sanaturum ferrum, quae ferrum non sanaverit, sanaturum ignem; neque verò id absque insigni animi sui molestia. Hac cum dixisset, in Praetorium, magna comitatus civitatis parte, discessit. Per eisdem dies *Vincentius Bellinus* *Romae* Orator, nihil omittens, quod ad procurandam causam facere videretur, cum *Quintiliano Mandosio*, jurisconsulto *Romano*, magno causarum patrono, & multis editis de jure libris clarissimo, plurima tractavit, saepeque *Nicolaum Pelveum*, Cardinalem adiens, ad conficiendam rem incitavit. Sed cum adventantes ingentes aestatis calores, negotia penè omnia excluderent, consulente etiam civitatis Patrono, *Cesio Cardinale*, remigravit *Ravennam*. Verum haud ita diu post, petenti per internuncios, atque efflagitanti Cardinali *Paleoto*, & *Bononiensibus* etiam civibus urgentibus, Pontifex dedit, ut in posterum annum, indicere *Bononiam* Concilium Provinciale subjunctorum sibi, ut aiebant, Episcoporum posset. Quae res ubi *Ravennae* innotuit, statim coacto Nonis Augusti Senatu, qui hujus negotium causae cum magna auctoritate susciperent, ac tractarent, quinque Senatores creati sunt, *Opizo Monaldinus*, *Vincentius Bellinus* jurisconsulti, *Cesar Amadutius*, *Drudo Raccus* jurisconsultus, & *Pomponius Spretus* eques: paucisque post diebus sacri quoque *Ursianae* aedis viri, ad id munus ex Canonicis suis *Augustinum Rubulum*, *Joannem Antonium Piazzam*, *Opizonum Elephantutium Abbatem*, & *Vincentium Carrarium* cives *Ravennates*, & jurisconsultos praeter *Elephantutium*, qui sacrae Theologiae Doctor est, designarunt: & proximo mense, cum *Leonardus Morisius* jurisconsultus, a Senatu fuisset hac de causa orator ad Pontificem creatus, convenere & ipsi sacri viri delecti, in Archiepiscopi cubiculum, interfueruntque *Bonus Chiesa*, *Vicarius*, *Hostasius Ginannus Ravennatis Ecclesiae Archidiaconus*, *Bartholomaeus Bassus* Praepositus, jurisconsulti. Ibi *Christophorus* Archiepiscopus, *Bartholomaeum* ipsum *Bassum*, sacri viri *Opizonem Elephantutium*, quem diximus, Oratores suos fecerunt, qui una cum *Morisio* *Romam* proficiscerentur, & conjunctim causam agerent apud Pontificem. Ceterum cum illos Pontifex in aula *Constantiniana*, quò multi convenerant, Oratoribus ipsis no-

788 nostris medius inambulans, omnium primos audiret, jamque *Bartholomæus Bassus*, Archiepiscopi nomine, differeret accurate de causa, peteretque a Pontifice, ne tam nobilem, tam antiquam, tam hæcenus Pontificibus Maximis charam, addictamque Ecclesiam, indicta causa, penitus infontem, tam male haberi pateretur. Eo tacente *Opizo Elephantutius*, numquam hæcenus, inquit, Beatissime Pater Archiepiscopus noster, & sacrati viri *Ravennates*, de hac causa apud sanctitatem vestram egerunt hoc modo: tempus adhuc, locusque nostris audiendis juribus, cum sanctitati vestræ, ut speratur, placuerit; esse potest: Nam *Gregorio* Pontifici, patriæ suæ gratificari cupienti, quo id faceret, neque tamen Ecclesiam nostram jurisdictione spoliaret sua vetustissima a tot Pontificibus Maximis, ac sanctissimis, longissima annorum, ac diplomatum serie probata, aditus minime erat interclusus, neque deesse modus potuit. Nihil tum esse, quod posset, respondit Pontifex, *Paleotus*que Cardinali, ut Provinciale Concilium haberet, jam dedisse: Hoc loco *Morifus* eam orationem ingressus, ut affirmaret, rem esse adhuc integram, *Paleotum* Cardinalem Concilium adhuc non habuisse novam hanc *Ravennatum* Legationem, aliquo posse impedimento esse habendo Concilio, si ipse assentiret Pontifex; cumque peteret sibi dari, ut liceret hanc causam dicere apud iudices, Pontifex nihil se, contra quam concessisset, scripturum de Concilio dixit: de reliquis, darent memoriæ causa libellum, se cum *Cesio* Cardinale, *Ravennatum* patrono locuturum: Quod & paulo post fecit, nostrosque Oratores, *Cesius*, ad persequendam alacri animo causam plurimum incitavit: Inde ut primum occasio data est, cum Pontifice verba faciens, quamquam eadem, quæ fuerant Oratoribus dicta, reportavit, tamen eò adduxit Pontificem, ut temperamenti se alicujus rationem habiturum polliceretur, cum tamen interea nihil se decernere velle diceret. Verùm hæc dum procurantur, in patriam fuit remigrandum *Bartholomæo* *Basso*, & *Opizoni Elephantutio*, acerrimo Pontificis pronunciato edicto, quo omnes, quibus essent sacerdotia, præsentiam postulantes, ad illa se conferre intra quindecim dies jubebantur, *Romanam*que vel hanc unam ob causam, commorationem petentibus, nostris, Pontifex negaverat. Abeuntes, substituunt *Paulum Æmilius Joanninum*, Canonicum olim *Ravennatem*, doctrina, & prudentia insignem. Ceterum cum urgentibus assidue Pontificem Oratoribus, ipse se quidquam tum conficere aliud omnino negaret, *Morifus*, consulentibus novemviris *Ravennatibus*, quos huic præfectos causæ memoravimus; eam agere via juris operæ pretium ducens, adit *Quintilianum Mandosium*, aliquotque explicatis antiquorum Pontificum diplomatibus, quæ Typographorum prælo *Ravennæ* imprimenda fuerat curatum, petit, ut quid sibi etiam de jure videretur, responderet, non enim defuerant ex novemviris nostris, qui rem & accurate antea perspexissent, & postea, uti se ferebat occasio, consulerent, ipsique in primis *Opizo Monaldinus*, & *Vincentius Carrarius*. Cum autem esset *Carrarius* antiquitatis peritissimus, jamque nobilium familiarum *Ravennatum*; quasi alter *Atticus*, originem libello subtexuisset, propaginesque descripsisset, ac Historiam *Flaminiam*, & *Ravennatis* Chronicon Ecclesiæ adornaret, luculentam hujus causæ defensionem exaravit, & de jure deinceps sæpe respondit. Itaque ubi retulit *Mandosius*, summum Ecclesiæ, civitatisque nostræ jus esse, illiusque responsum ad novemviros *Raven-*

A nates missum, & ad Cardinalem *Cesium* allatum, Pontifici, dum supplices, *Cesio* præsentante, libelli ex æquo signarentur, reddendum esset, maximis novi Pontificatus negotiis factum est; ut res diu proferretur: nam undique Principes, & Oratores ad præstandum Pontifici Maximo solemne obsequium accurrebant: in quibus *Veneti* Oratores tres, *Ravennam* ingredientes, dum *Romam* proficiscerentur, illius dignitatis aliquam speciem præbuere, quam deinde *Romæ* longè maximam, tum iusto pompæ apparatu, tum sua ipsorum persona, qui erant ex omni *Veneta* nobilitate, amplissimi Senatores, & rebus gestis clarissimi, præstiterunt. *Ravennam* primus xi. Kal. Octobris, *Camillo Peregrino* jurisconsulto præstantissimo, patricio *Veronense* hujus Provinciæ Prolegato, & nostra nobilitate extra urbem illi obviam profectis, ingressus est, præeunte, pulcherrimo instructa ordine, nobilissimisque ornata viris patritiis, familia, *Marcus Antonius Barbarus*, qui domum *Raphaëlis Rasponi*, tribuni militum, splendidissime receptus, divertit, & præclaro plurimorum nobilissimorum virorum obsequio, a *Raspono* cultus est. Postridie urbem, nequaquam minore magnificentia, inivit *Jacobus Fuscarinus*; eodem Prolegato, ceterisque *Ravennatibus*, occurrentibus, atque ipso etiam Oratore *Barbaro*, qui cum negotia haberet sibi cum *Fuscarino* tractanda, eodem reductus carpento, ad ædes illum *Andrea Indivini*, cognomento *Salii*, tribuni militum, magnificentissimo *Fuscarinum* hospitio accipientis, deduxit, inde recta, in viam sese *Romam* versus, dedit. Cum interea *Fuscarinus* ab ipso *Andrea Salio*, Francisco Lunardo, tribuno item militum, & a multis præterea nobilissimis viris, egregie coleretur. Ingressus est simili occurrentium & familiæ pompa ac cultu, præeunte etiam tubicine, die postero, *Marinus Grimanus*, qui ad *Portuense* se contulit cœnobium, cum eodem die *Fuscarinus* *Romam* discessisset, postridie a *Grimano* sequutus: *Leonardus Donatus*, quartus orator, superius, via militari, iter faciens, *Ravennam* non attigit. Per eosdem dies litterarum promoturus studia Pontifex, Gymnasium *Romanum*, & ædificiis ornandum, & optimis instruendum Doctoribus curavit: cumque duas potissimum sacre Theologiæ instituisset scholas, illi, quæ *Franciscano* fuerat ordini addicta, *Octavianus Strambiatus Ravennas*, summus ejusdem ordinis Theologus, qui in Academia etiam *Taurinate* sacras antea litteras explicaverat, præfectus est, cum in eodem *Romano* Gymnasio *Joachinus Thomajus Ravennas* medicus, Medicinam præclare profiteretur. Sed *Strambiatum* haud ita diu post, Pontifex ei Collegio præfecit, quod egregia, in ordinem suum, & Rempublicam Christianam pietate, *Romæ*, ad DD. duodecim Apostolorum, *Franciscane* familiæ cœnobium, excitavit, titulo *D. Bonaventuræ*: quo titulo appellavit, quia opera explicari ibidem deberent, ejus, potissimum Theologi, qui sanctitate, doctrina, & dignitate, fuit enim Cardinalis; longe præstitit. Adventante autem interea *Bononiensis* Concilii tempore, quamquam de illo studiosè apud Pontificem agebat *Joannes Antonius Fachinettus Bononiensis*, Cardinalis tamen *Paleotus* per litteras denuò Pontificis sensum, postquam tot tentata a *Ravennatibus* fuerant, explorat: respondit autem xvi. Kal. Maji, per *Decium Azzolinum Firmanum*, Cardinalem, sibi a

789

ANN.
MDLXXXVI.

quam iustitiæ defuturum. Sub id tempus ex improviso, *Parmæ*, Regii, ac *Mutinæ* Oratores, qui civitates suas nihilo *Bononiæ* inferiores dignitate, putabant; *Morifum* Romæ conveniunt, & unâ secum magnopere laboraturos, ne Concilium illud haberetur; suorum quisque Episcoporum nomine, recipiunt: ad *Ravennatis* Ecclesiæ, vetustissimæ eorum Metropolis, synodum, multo libentius se accessuros, & eadem de re verba apud Pontificem facturos, confirmant. Quibus, atque huiusmodi aliis *Morifus* auditis, adiit continuo ad Pontificem, illumque ad habendam dignitatis nostræ rationem, orat, atque obtestatur. Itaque Pontifex, cum etiam *Cæsum Cardinalem*, pro civitate sæpius eadem dicentem, ac postulantem sensisset, tandem assensit, ut Romæ apud Cardinales Episcopalibus causis Præfectos, & *Bononiæ* in Concilio, *Ravennatibus*, quæ pro *Ravennati* Ecclesiâ facerent, pronunciare, ac testari fas esset. *Morifus* igitur id Romæ, cum socium haberet *Mandofum*, fecit, palam affirmans, *Bononiensē* Concilium habendum non esse, quod omni id juri repugnaret. Quod verò attulissent perique *Gregorii XIII.* Pontificis Maximi diploma, illud gratiæ causa *Bononiensibus* id maxime efflagitantibus, & tenero patriæ affectu permotum Pontificem dedisse: adhuc multa in eo fuisse prætermittenda, alia in illud præter Pontificis intentionem obrepisse. Quod si Concilium omnino haberetur, prædicere, se illi nusquam assentiri, neque ullum inde *Ravennati* Ecclesiæ, ac civitati præjudicium irrogari debere. Cardinales, *Amorinum* Paleoti Cardinalis procuratorem accersiri jubent: cui poenas, ac multas in diplomate *Gregorii XIII.* scriptas proponenti, *Murifus* eas objecit, quæ D. *Gregorius Primus*, suo & ipse pro Ecclesiâ *Ravennate*, ad *Marinianum* Archiepiscopum diplomate, de quo supra diximus, illi imponit, qui contradicerent. His reiectis contentionibus gravissimi Patres, pronunciarunt, se, quæ testata fuissent, audivisse, & fervari interim diploma jubere. De quo statim, scriptis *Ravennam* litteris, novemviri certiores a *Morifio* facti: Ab iis decretum est, ut fuerat etiam Romæ consultum, idem *Bononiæ* apud Cardinalem *Paleotum*, ipso ineunte Concilio, fieri, designatique in eam rem Legati, Archiepiscopi, & sacrorum virorum, *Opizo Elephantutius*, Canonicus, sacre Theologiæ Doctor, & Abbas, Civitatis, *Drudus Raccus* jurisconsultus: Qui *Bononiam* profecti, quamquam secum *Maphæum Gajenum*, *Ravennatum* scribam peritissimum adduxerant, tamen ut majoris essent auctoritatis acta; ab ejus Civitatis Legato; quem primum omnium, officii causa, salutaverant; dari sibi alium scribam, qui conjunctim, cum *Gajano* eadem acta perscriberet, postularunt. Legatus erat *Antonius Maria Salviatus* Cardinalis, quem optimis Romæ, & *Patarevii* præsertim, excultum disciplinis, eximiaque prudentia, & assidua maximarum rerum tractatione clarissimum, ob præstantem, ac planè admirabilem ejus civitatis administrationem, ad omnia quamvis ardua, & implicata expedienda, & ad regendos populos, natum, omnes prædicabant; civemque ac patricium *Ravennatem* superioribus annis factum fuisse docuimus. Is igitur quem vellent eligendi optionem illis facit, hortaturque ut ex æquo & bono, cum amplissimo Cardinale *Paleoto* rem tractent: ipsi *Joannem Baptistam Capellum Sassinatem* elegerunt a maleficiis scribam, mox se ad Episcopium conferunt. In suburbanum tum forte rus, animi causa, & ut infirmam adhuc ex diuturno, ancipitique morbo valetudinem confirmaret, *Paleotus* abierat, eodem tamen die, qui

A XI. Kal. Maji fuit, vesperi rediturus. Quod cum accidisset, illique ad aulæ fores adhuc existenti sese in conspectum Oratores *Ravennates* dedissent, ipse *Ravennatum* audito nomine, statim petiit, ut humanitatis ergo sustinerent tantisper, dum esset in cubiculo, cui sese Legati comites præbuerunt: Tum Cardinalis periuadere illis nitebatur, ut in crastinum rem differrent, neque enim se ullum eis impedimentum allaturum, sed de responsione cogitaturum accuratius; interea benigna, atque hospitali invitatione petere, ut apud se familiariter essent, hoc sibi illos gratius facere nihil posse: Verum nostri maximis illis actis gratiis, cum jam secum reputassent animo, quot illis occurrere difficultates possent, in ipsa præsertim adversariorum potenti civitate, tandem impetrarunt, ut pronunciare illis, palamque testari, quod vellent, liceret: id enim; quando *Ravennatis* Ecclesiæ jurium servandorum tantum causa fieret, nequaquam fore illi molestum debere. Itaque Vicario, judice, procuratore, & scribis *Bononiensibus* Ecclesiæ ipsius jussu *Paleoti* accitis, Oratores *Ravennates* edicunt ferè idem ex formula, quod Romæ apud Cardinales pronunciatum memoravimus: respondentique *Bononiensē* procuratori, a nostris etiam responsum est: demumque ita discessum, ut diceret *Paleotus*, se postridiè mane, magis accuratè, cogitateque responsurum. Stata hora *Ravennates* tamen responsum aliud sibi minime expectandum ducerent; tamen in aula magna Episcopii adfuerunt; quam, & alias earum ædium multas partes in elegantiorum formam ipse *Paleotus* redegerat, & novas etiam magna impensa adjecerat; intereaque multos Advocatos, Procuratores, & ipsius Cardinalis, ac Quadragintavirum administratos accersiri, magnas accidere consultationes, omnem denique videri commotam civitatem. Quæ cum aliquot horas perdurassent, sedemque deinde sublimem, serico purpureo panno contextam, sub umbella, in ipsa aula parari nostri Legati intuerentur, & ejus Canonicos Ecclesiæ, & familiæ magistratus accitos, jamque in pompa, magno cinctum Advocatorum & ceterorum nobilium virorum comitatu adventare acciperent, veriti id quod erat, sensim recipiunt sese in porticum aulæ prætentam: Unde paulò post a *Ludovico Nutio*, spectata probitate viro, ipsi Cardinali a secretis, in aulam vocati, cum negassent, quod nihil sibi rei eo in loco esse dicerent, denuò illos Procurator ad audiendum Cardinalis responsum invitat, cui eadem affirmant, revertentique & rursus invitanti illos Procuratori *Grato*, eadem respondent, & adesse ajunt scribas, qui Cardinalis verba in tabulas referant, quibus si respondendum quidquam esset, se deinde responsuros. Idem judici Cardinalis repetunt, ad illos eadem ferenti. Hoc autem a nostris est factum, ne quem pridie vesperi Archiepiscopum negassent, ei cum cruce, & pallio, ac ceteris Archiepiscopatus insignibus sedenti, testes adessent. Accusavit illos Cardinalis de contumacia, cui responsum deinde accusationi in scriptis est, ut omne, si quod fuisset, præjudicium tolleretur. Ceterum cum interea, quæ ad Concilium habendum facerent, compararentur summa diligentia, insignisque planè, pro eo, quo Cardinalis ipse est præditus excellenti religionis studio; in D. *Petri* sacra æde ornatus institueretur, locatis etiam veterum Episcoporum circa templum statuis, & exedra sacrorum virorum structura laxiore, ab eodem *Paleoto*, suspensa, picturisque egregiis & auro undique perpolita, in eam magnificentiam, quæ urbis, atque Ecclesiæ magnitudinem adæquabant; ipso Concilii die; fuit autem v. Kal.

Kal. Maji, manē, in Cardinalis cubiculo, *Par-*
me, Regii, ac *Mutine* Episcoporum ac Civita-
tum procuratores, viri præstantissimi, apud ip-
sum *Paleotum* ad sacra facienda, in templum de-
scendere jam paratum, pronunciarunt, suos Epi-
scopos, quod subditos se negarent, acedere ne-
quaquam voluisse; iis eò acerbius a *Paleoto* re-
sponsum fuit, quàm *Ravennatibus*, quò jurisdic-
tionem in illos, perinde ac in subjunctos sibi ef-
se arbitrabatur. Inchoantur paulò post sacra so-
lemnina, cum solus adesset in Episcopali veste,
mitratus, *Jaannes Jacobus Diedus Venetus*, pri-
mus *Creme* Episcopus: interfuit & *Foro Cornelia-*
ni Episcopi Vicarius, qui pridie vesperi testatus
apud ipsum fuerat, se minime ut subjectum, sed
ut illud sibi, ad quod accederet, Concilium eli-
gentem, advenisse. *Philippi* etiam *Vastavillani*
Cardinalis, Abbatis *Nonantulani*, Ravennatique
ob id Ecclesiæ subjuncti, sese dederat in con-
spectum, Vicarius, cum tamen nulla de eo in
Gregorii XIII. diplomate fuisset mentio. Ad om-
nes autem Archiepiscopales, ut videbatur,
actus, *Ravennates* Oratores; qui apto se loco
posuerant; ne quod Ecclesiæ, ac civitati *Ra-*
vennati præjudiciū fieret, coram honestis viris
testari sunt: peractisque sacris, per sacerdotem,
qui erat Cardinali a cæemoniis, petierunt, fa-
cultatem a Cardinali sibi dari, eorum repetendo-
rum, quæ ad tuenda *Ravennatis* Ecclesiæ & ci-
vitatatis jura, in cubiculo, nudius quartus, edixis-
sent. Cardinali autem tempus tunc idoneum non
esse, sed post supplicationem, affirmante, ea
absoluta, sedenteque jam in ea sede, quam *Fal-*
distorium vocant, & tacente Cardinali, proque
ara maxima consultantibus, ipsius Cardinalis, &
Quadragesimavirum advocatis, procuratoribus,
scribis, charta, atque atramento instructis, qua-
si ea quæ a nostris & ceteris pronunciantur, ef-
sent excepturi, *Ravennates* Ravennatis jura Ec-
clesiæ professi sunt, eaque a *Maphæo Gajano Ra-*
vennate scriba, pleniore voce ex scripto recitata.
Abcuntibus autem propter loci venerationem,
ne contendere ibi velle viderentur, nostris, nec
responsum Cardinalis; uti postulati, & ter vo-
cati a scriba Concilii fuerant, expectantibus,
quod sua parum interesse ducerent, *Gajanus* ut
responsum *Raimundi Ramponi* syndici & ipsius
decretum *Paleoti* Cardinalis scriberet, retentus
est. Confestim autem omnia nostri ad Legatum
Salviatum referunt, & quidem opportunè,
quando ex Quadragesimaviris tres, eodem diē, de
nostris cum illo graviter conquesti sunt, quasi
nullam rationem habuissent, neque Quadragesima-
viratus, neque Magistratum omnium, neque
ceterorum nobilissimorum civium *Bononiensium*,
qui frequentissimi in eo amplissimo consessu ade-
rant. Verum neque hac contenti *Bononienses*
querimonia, Oratorem *Romam*, ad omnia Pon-
tifici significanda mittunt. Rediit paulò post
Ravennam, missione impetrata, quò graviter è
pedibus laboraret, *Leonardus Morisius*, mense
Majo: Et cum per hosce dies *Christophorus* Ar-
chiepiscopus protectionem *Romam* pararet, eò
etiam incitatus diplomate, quo veterum Pon-
tificum renovans decreta *Sixtus Pontifex*, jusserat,
ut *Italici* Episcopi tribus quibusque annis, *Trans-*
alpini in *Europa* singulo quadriennio, *Africani*
quinquennio, *Asiatici* & novarum Provinciarum
decennio, limina Apostolorum inviserent, viii.
Id. Maji, *Alexander Soprano* jurisconsultus Ora-
tor creatus est, qui Reipublicæ nomine, unà
cum Archiepiscopo, apud Pontificem, causam
persequeretur. Interea *Romæ* Joannes Baptista
Rota jurisconsultus *Ravennas*, qui negotia civi-
tatis publica procurabat, *Quintiliano Mandosio*

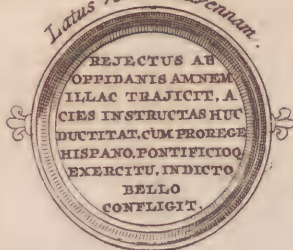
A consulente, præscribenteque, tentavit a Cardi-
nalibus, de eo quod servari diploma mandassent,
audiri: nam cum multa a plurimis Pontificibus
Maximis diplomata manassent, petere, uti antea
excuterentur, hoc præsertim *Gregorii XIII.* in
quod multa irrepsissent, de quibus verè Ponti-
fex edoctus non fuisset. Sed rejecere Cardina-
les hominem, eumque se, nisi novo Pontificis
jussu, audituros negarunt. Cum autem hæc a-
gerentur, scripsit *Rota*, *Paleotum* Cardinalem,
diplomata, quibus in Archiepiscopatus possessio-
nem ex more mitteretur, nequaquam adhuc ha-
bere, & cum ea a Pontifice petiisset, non im-
petrasse: quod magni ad causam momenti æsti-
mabatur. Ceterum cum *Ravenna* Archiepisco-
pus, ad viii. Id. Maji discessisset, *Romæ* perve-
nit, unà cum *Bartholomæo Basso*, Præposito,
sacrorum virorum Legato, & *Alexandro So-*
prano xiii. Kal. Junii triduoque post, ad x. Kal.
vesperi a cæna ad Pontificem introductus est.
Postquam autem omni, uti debebat, officii ge-
nere Pontificem coluisset, Archiepiscopatus illi
causam magnoperè commendavit: se apud *Gre-*
gorium agere nihil potuisse, neque etiam; ut vi-
deatur, debuisset, quando & patruus fuisset,
cujus vel hac ratione, summum esset in fratribus
C filium imperium, & illum tam amplo sacerdotio
cohonestasset, ut planè ineptum, atque adeò in-
gratum esset, conqueri partem illius ablatam de-
inde esse, cujus antea omnem dedisset, quam &
alia via compensare, augenda potissimum *Raven-*
natis Ecclesiæ suæ dignitate, si suppeditavisset
vita, sperari facile potuisset. At quoniam mors
Gregorii patruis antevertisset consilia, & acriter
Bononienses causam suam tuerentur, se, quam-
quam *Bononiæ* natum, atque educatum, ta-
men quia relinquet homo patrem & matrem
suam, & adhærebit sponsæ suæ, iterum atque
tertiò, *Ravennatis* Ecclesiæ suæ antiquissimæ
D decus, quod semper Pontifices Maximi, plu-
rimi fecissent, magnoperè commendare: nullam
esse neque suam, neque Ecclesiæ suæ culpam,
se nusquam auditum, aut vocatum: neque verò
æquum esse, quempiam indicta causa judicari.
Adhæc Pontifex, benignè admodum Archiepi-
scopum complexus, brevi respondit, suis se
nusquam partibus defuturum, mandaturumque
jūs ut cuique suum redderetur. Secundum Ar-
chiepiscopum, *Bartholomæus Bassus*, & *Alexan-*
der Soprano, qui cum Archiepiscopo fuerant in
ipsius cubiculum Pontificis admissi, abjecti ad
illius pedes, idem supplices obsecrarunt: quibus
E Pontifex, se de eodem ab Archiepiscopo roga-
tum cum dixisset, quodque Archiepiscopo re-
sponsum datum audiverant, repetiisset, daturum
se aliquot Cardinales subdidit, qui de causa co-
gnoscerent: petenti autem *Soprano*, ne quis in
eorum numero *Bononiensis* esset, de eo nequid-
quam metuerent, respondit: id curandum sibi
relinquerent, futuros enim prudentia, doctrina-
que, ac integritate præstantissimos. Aliquot
post diebus, ut ii deligerentur Cardinales, cum
& ipsi per se Oratores, & per *Cæsum Cardinalem*
patronum, urgerent, Pontifex videre se *Bono-*
niensis acta Concilii prius velle dixit: itaque tan-
tis exspectarent, dum mitterentur. Quæ cum
tandem advenissent extremo mense Junio, non
huic Pontifex causæ cognoscendæ. vi. Kal. Julii
quinque præfecit Cardinales, quorum tum maxi-
mè consilium enitebat, & integritas, *Joannem*
Hieronymum Albanum, *Joannem Baptistam Ca-*
staneum, *Scipionem Lancellottum*, *Ferdinandum*
Medicem; qui nunc est magnus etiam *Etruriæ*
Dux; & *Joannem Baptistam Castrutium*. Per id
tempus *Cananus Legatus*, quem Pontifex postu-
lan-

lantem, ac flagitantem tandem dimiserat, maximo omnis Provinciae, sed maxime *Ravennatis* nobilitatis comitatu cinctus, se receperat *Ferrariam*, Legatus maximis sanè celeberrimis partibus: sed integritate, & charitate planè singularis: cum enim perillustria reliquit suarum virtutum vestigia, tum illud in primis celebre, quòd affluentem in hac urbe rerum omnium, potissimum autem tritici copiam conservavit. Quod verò sublevavit summoperè omnes, potissimumque agricolas, fuit repressa licitorum audacia, cum ad agricolas divertunt: cavit enim, illorum hospitio, lictores ne uterentur: quod si necessitate ducti id facerent, quaecumque suis & equorum usibus absumerent, omnia accuratè, & praesenti pecunia solverent. Sola autem sui nominis reverentia, cum illum metuerent, & amarent, absque armis Provinciae urbes, atque agros pacatos plurimum habuit. *Monti pietatis*, ab frequenti egentium concursu pecunia exhausto, magnum ipse pecuniae numerum, primus, ad eorum inopiam sublevandam mutuaverit, & ut plerique nostri cives idem facerent auctor fuit. *Magalottas* quoque leges, in quas abusus multi irreperant, *Ravennam* accitis civitatum, atque opidorum hujus Provinciae delectis hominibus, juris peritis, reque omni diligentissimè saepius tractata, declaravit, conformavitque, easque ac Pontificem declarationes, ac correctiones, ut firmiori auctoritate niterentur, misit. His atque aliis rebus praeclarè gestis, de se, deque omni Provincia optimè meritum Legatum, *Ravennates*, civitate donarunt, & in Senatum, unà cum illius fratribus, grati animi ergo, cooptarunt. Successorem illi Pontifex, extremo mense Julio, cum magna ac planè singulari auctoritate tribuit *Dominicum Pinellum* patricium *Genuensem*, eximia juris scientia praeditum, quippe qui in clarissimis *Italiae* Gymnasiis versatus, jurisconsultorum lauream in *Academia Patavina* summa cum laude multo ante fuerat adeptus: cumque per omnes forensium *Romanae* aulae honorum gradus, in quibus ejus doctrina, ingenium, industria praeclarè elaboravit, evectum, *Gregorius XIII.* Firmanum Episcopum, inde Camerae, ut ajunt, clericum fecerat, & *Syxtus V.* ejus fidem virtutemque, & spectatam in agendis rebus prudentiam expertus Pontifex, superiore mense Decembri, in Cardinalium Collegium cooptaverat. Is igitur Idibus Augusti, *Ravennam*, omni pompae apparatu repudiato, venit. *Romae* Archiepiscopatus negotium agi coeptum est diligentissimè, ipso praesertim procurante *Christophoro* Archiepiscopo, tametsi immatura per hos dies *Philippi Boncompagni* Cardinalis, ejus fratris, mors, hominem maxime perturbasset. Apud delectos Cardinales *Mandosius* scriptis causam adortus, ostendit, Pontificium *Gregorii XIII.* diploma, neque suapte sponte a Pontifice factum, neque ea intentione, ut de *Ravennati* quidquam Ecclesia detraheretur, simul plurimis refertam, quae longè secus, ac se res habeat, in illud irreperissent: neque enim censendum, optimum Pontificem, & jurisconsultissimum, opprimere, contra jus, fasque duplici onere *Ravennatem* Ecclesiam, vetustissima Exarchatus ditione insignem, tum Bononia ab ea eximenda, tum sex aliis subjunctis illi Episcopis abducendis, idque nulla culpa, voluisse. Summum Pontificem, absque ullo crimine, fidelem civitatem, tam graviter, umquam affectisse, nullis neque juris Pontificii, neque Historiarum exemplis constare. Itaque principem hujus *Ravennatis* incommodi, calamitatisque fuisse causam, illa, quae falsò narrata *Gregorio* Pontifici fuissent, Bo-

A *noniensem* Ecclesiam, nullo medio, *Romanae* subjunctam: cui & vetusta monumenta, & recens Provinciale Concilium ab *Julio Ruvereo* Cardinale, *Ravennate* Archiepiscopo habitum, abunde repugnarent. Cum autem quae narrantur Pontifici, ad impetrandam gratiam, omnia probari necesse sit, qua umquam ratione comprobabitur a *Bononiensibus*, quod in eo diplomate affirmant, *Bononiensem* Ecclesiam sedis esse Apostolicae primogenitam? cum id tamen *Ravennati* vetustissimorum auctorum testimonio, qui illam etiam thronum Apostolicum appellant, omniumque consensu tribuatur. Explicantur quidem ibidem congressus Caesarum, sanctorum virorum reliquiae, suscepta, pro Ecclesia tuenda, negotia, quae *Bononiam* cohonestant, & utrumne vera sint, amplissimi viderint Cardinales, sed *Ravenna* tacetur Occidentalis Imperii, & tot Regum sedes, ommittuntur infinita penè sanctorum virorum corpora, quibus hac urbis mirificè ornatur: silentio involvitur beatorum martyrum effusus pro Christi fide, pro religione sanguis, quo hujus viae civitatis, omnisque undique tellus madet, & purpurascit: Ubi tot a Pontificibus Maximis, quae hujus urbis amplissimè confirmant dignitatem, privilegia recensentur? ubi obsidiones, ubi propugnationes, ubi direptiones, magno, eodemque praesenti animo, multis *Ravennatum*, ac ferè innumeris caedibus exantlatæ numerantur? Ceterum quod videri longè deterius potest, addunt, aliorum id exemplo summorum Pontificum factum, cujus tamen ab ortu nascentis Ecclesiae ad haec tempora, nullum dari compertissimum est: Neque tamen negari a nobis urbem litteris, armis, virtutibus, dignitate potentem, ac maxime insignem *Bononiam* esse, & amplissimo Quadragintavirum Senatu ornatissimam, illiusque Antistitem *Paleotum* Cardinalem, virum religione, ac doctrina longè clarissimum, sed quid haec eò faciunt, ut *Ravenna* nobilissima urbs, jam inde ferè a Noè condita, Pontificio folio perpetuò addictissima, & ob martyrum frequentiam, ac cruorem, a Pontificibus sancta appellata, nulla causa, dignitate nudetur? Quod an fiat ad universalis Ecclesiae subvectionem, ac elationem, ut in eo diplomate ajunt, aliorum fuerit judicium. Cum igitur cognita nequaquam causa, & iis acceptis, quae vera non essent illud Pontifex diploma petentibus dederit; facile quanti sit ponderis, patere: praesertim, cum, haec fortasse veritus Pontifex, eam clausulam non addiderit, qua solet secus judicandi facultas tolli: quae tamen licet in eo esset diplomate, quo triginta jam annis *Paulus Quartus*, Marco Antonio Columnae opida, ditionemque omnem, suapte sponte, ademerat, quia tamen vera non erant ea, quibus Pontifex sibi narratis, ad ea adimenda fuerat incitatus, duodecimviri *Romani* litibus judicandis, restituendam *Columnio* ditionem sanxerunt: Ipsorum quoque Imperatorum Augustales tabulas, atque sententias, iisdem de causis, nihil omnino valere gravissimos jurisconsultos tradere. Has *Mandosii* rationes suis quoque scriptis, *Tiberius Cerasius Romanus*, doctissimus disertissimusque causarum patronus, plerisque aliis confirmat, quibus potissimum probabatur, utique in jus antea vocandos *Ravennates*, illisque dicendum diem fuisse, cum hic non Metropolis fiat *Bononia* modò, sed etiam Episcopi a *Ravennate* Ecclesia, quae esset *Bononiensi* antiquior, eximantur, atque abducantur. Quòd si causa, vel una, falsa, beneficium etiam suapte sponte a Pontifice collatum corrumpit, quanto magis si fuerit aliorum rogatu datum? Haec similiaque argumenta alia, suis contra

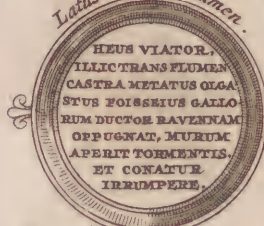
4.
Latus versus Ravennam.

Paulo inferius.

PAULO IIII. PONT. MAX. SEDENTE.
P. DONATUS CÆSIUS EPISC. NARNUTHIUSQ;
SIGNATURÆ REFERENDARIUS, DUM
ÆMILLÆ PRÆSIDERET. LOCUMQ; HUNC
CONFLICTUS, RAVENNATIS CELEBRITATE
CLARUM DILIGENTER EXPLORASSET; NE
TANTÆ REI MEMORIAM VETUSTAS
TEMPORUM ABOLERET, HOC ERECTO
MARMORE CONSERVANDUM CURAVIT.

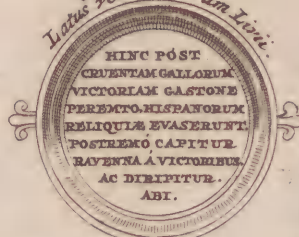
2.
Latus versus Flumen.

Senarii infra Scripti.

VIDEBIS HOSSES HUC PARUM ATTOLLENS CAPUT
INSCRIPTUS ISTE QUID VELIT LAPIS SIBI
RECENSET ILLAM NEMPE CLADEM MAXIMAM
GALLI ATQ. IBERI EXERCITUS ÆMILLIAM.
QUÆ PENÈ TOTAM MACULAVIT SANGUINE.

3.
Latus versus Forum Iulii.

Inferius.

GESTA FUERUNT HÆC PRID. ID. APRIL.
ANNO A PARTU VIRG. SUPRA SESQUI-
MILLESIMUM DUODECIMO. JUL. II.
PONTIF. MAX. CHRISTIANAM
REMPUB. GUBERNANTE.

HAC PETRA PETRUS DONAT DONATUS IBEROS,
GALLOSQ. HIC CÆSOS, CÆSIUS HÆC MEMORANS.

Columna prope Ravennam.

tra adductis tollere, jurisconsultus præstantissimus, & multis scriptis libris clarissimus *Sebastianus Medices, Florentinus*, Paleoti Vicarius, nixus est, cum scriberet, quamquam rogatu *Bononiensem* Pontifex id *Gregorius* fecit, principem tamen locum habuisse incitatum suoapte studio animum, in eam præsertim civitatem, quæ illi patria esset, & purpuratorum etiam Patrum sententia: Cum verò in ipsis litteris Pontifex, quidquid contra ageretur, irritum decernat, næ illis verbis, omnem tollere secus judicandi facultatem: neque ob id duplici pressam onere, sed levatam potius *Ravennatem* Ecclesiam dici, quæ esset tot Ecclesiarum cura & sollicitudine liberata: quæ tametsi fuisset multiplici oppressa, tamen Pontifici pro potestate agenti; quod suis ipse litteris testatur; responderi nihil posse, neque se minime citatum conqueri: præsertim quòd jam annos supra ducentos, nulla in *Bononiensem* Ecclesiam a *Ravennati* jurisdictio fuisset, ipsumque Cardinalem *Paleotum*, ad Concilium *Ravennate*, perinde, ac exemptum; quod & testatus esset; ex Concilii *Tridentini* præscripto, se contulisse. *Bononiam* primogenitam dici, non antiquitate, sed dignitatis causa, ac benevolentia, qua illam Pontifices amplectuntur. Ceterum has non fuisse, quæ Pontificem impulerint, causas, sed patriæ merita, sed charitatem, propter quam *Pius Secundus* etiam, *Senas*, unde oriundus erat, eadem dignitate ornaverit. Ad hæc accedere, quòd longè commodius *Galliæ Cisalpinae* Episcopi, *Bononiam* finitimam Civitatem, quam *Ravennam* multo remotiorem accederent. Hæc *Medices*; ad quæ addidit etiam; pro eo ac se debere fatebatur; Archidiaconus *Bononiensis*, complura, quæ tum *Medicei* sententiam confirmabant, tum ostendebant, idem, quattuor jam & viginti, ante hanc *Bononiensem*, annos, pro *Teate*, civitate *Marrucinarum*, a Duodecimviris *Romanis* fuisse judicatum: Cum enim illam *Clemens Septimus* Pontifex Maximus suapte sponte, multis de causis, Metropolitanam fecisset, civitas *Lancianensis*; hanc *Anxanum* Ferentanorum opidum fuisse putant; quæ sub illa erat Metropoli subjienda, repugnare institit, atque affirmare, causas a Pontifice in litteris expressas, non esse veras, neque de quorum sententia id se fecisse testabatur Pontifex, subscripsisse, decretum tamen est, subsistere eam Metropolim, & sufficere, si quæ saltem ex adductis a Pontifice, causæ, veræ essent: Itaque cum Pontifex *Bononiæ* in lucem editus, & jurisconsultorum ibidem laurea insignitus, illius optimè nosset urbis amplitudinem, & nullo medio *Romanæ* Ecclesiæ subiectam, licet se rogatum dicat, tamen ea scientem, prudentemque narrasse, & concessisse, easque sibi proposuisse, non ut causas, quibus moveretur, sed ut fines, ac scopos, quo spectaret. Hinc satis constare jus illum *Ravennatis* Ecclesiæ auferre omninò voluisse, id unum sibi habuisse propositum, neque tamen dicendum illam premere, cum jure suo uteretur: idque eò magis, quoniam quo tempore Metropolitanam *Bononiensem* fecit, fuisse tum *Ravennati* subiectam Ecclesiæ nulla acta testentur. De *Columniis* quod dicitur, id esse longè diversum, cum sit illud prophanum planè negotium, hoc verò sacrum, & ad religionem, Divinumque cultum conducatur. Has responsiones cum ineunte Septembri Cardinalibus *Bononienses* dedissent, conventu Cardinales v. Kal. Octobris habito, Kalendis, ad Pontificem retulere. Sciri quid retulissent, nusquam potuit, nisi, nullum *Ravennati* Ecclesiæ præjudicium fuisse factum. Conantibus verò nostris aliqua respondere, & con-

A tradicere, nihil apud se amplius dicendum, responderunt. Moritur sub id tempus, *Romæ*, Petrus Donatus Cæsius*, Cardinalis, *Ravennæ** *A Ravenna duobus Milliaribus, quadrangulis e-recta Columna: in cuius lateribus singulis binæ inscriptiones leguntur: una in medio, altera in ejus basi. Quæ cum in honorem P. Donati Cæsii erecta, jam ere incisa, & huic Editioni inserta.*

B præfatum, *Alexandrum Sopranum*, civem, & Oratorem nostrum: A Senatu statim, in ejus locum, Senatores alii duo sufficiuntur, *Drudus Raccus*, & *Baldassar Ginannus*: quo multis negotiis districto, acceptaque illius excusatione, solus *Drudus*, vir impiger, & causæ studiosus, missus est: sub eos fere dies, cum *Christophorus* Archiepiscopus, *Roma* profectus, *Firmum* se, ad *Boncompagnum* patrem, ejus ad eam diem civitatis; *Sixto V. Pontifice* tradente; Moderatorem, contulerat, & *Bononiam*, absoluto Magistratu, redeuntem, fuerat comitatus: Reversus est autem *Ravennam* Archiepiscopus xvii. Kal. Decembr. Advenere paulò post in hanc urbem, sacerdotes duo, doctrina & probitate præstantes juvenes, *Roma* profecti, è *Britannico* collegio: litteras attulerunt *Sixti V. Pontificis* Maximi, quibus collegium *Britannorum* Rhemense laborans difficultate nummaria, commendabatur. In illud enim, pietate planè singulari & constantia *Gulielmi Alani Britanni*, Theologi clarissimi; quem nuper *Sixtus* idem *Quintus* Pontifex Maximus in sacrosanctum purpuratorum Patrum Senatum adscivit; jam diu convenerant *Britanniæ* præclara lumina sanè complura, & egregius flos nobilitatis, ac juventutis, fugientes tempestatem, & turbines ab *Elisabetha*, Edouardi Regis filia; si filia fuit; excitatos: quæ cum privata Regno a *Pio V. Pontifice* Maximo fuisset, ac diris devota, ob scelera, ac flagitia, & tetram hæreseos labem, qua supremi Ecclesiæ capitis locum in omni ea insula, ejusque præcipuam auctoritatem, atque jurisdictionem monstrosè usurparat, ita furere, ita sævire cœperat, præsertim quòd hoc judicium non ab alio Pontifice profectum esset, quam ab eo, qui omnium bonorum sententia, sanctissimus, & ipsorum etiam Protestantium; id enim sibi jam diu nomen Hæretici induerant; opinione, in optimis multorum sæculorum Pontificibus habebatur, ut Catholici undique viri conquirerentur, carcere, tormentis, ipsaque tandem nece, acerbissimè afficerentur: Quibus autem dederat, dabatque Deus, ut crudeles ejus immanis belluæ, & impias manus effugerent, maximam partem viri in patria locupletes & abundantes, omnibus tum bonis exuti, in *Rhemense* illud collegium potissimum contulerant sese, & conferebant in dies: indeque Catholicis imbuti disciplina, ac moribus, in *Britanniam* quotidie, felici ausu, redeuntes, ad ceteros in Catholica fide, & obsequio *Romanæ* Ecclesiæ, omnium Ecclesiarum principis, & magistræ, confirmandos, præclaram navatæ operæ frugem colligebant, colliguntque, & multi glorioso coronati martyrio, vetera fortissimorum martyrum certamina, hac ætate nobis reddunt. Itaque crescente *Elisabethæ* rabie, quam ex libris *Nicolai Sanderi*, de Schismate *Anglico* per *Edonardum Risthonum* auctis, latissimè licet cognoscere, cum numerus assiduè confluentium ad illud collegium augeretur,

tur, neque jam satis essent, quæ Pontifex Maximus singulis mensibus, pie in idem opus impendit, confugiendum fuit ad fideles reliquos, toto orbe fusos, eorumque deposcenda liberalitas, quod non absque Apostolicis, quas diximus, litteris & hortationibus factum est. Complexi sunt *Ravennates* amantissimè *Britannos* juvenes, coactoque Senatu, pecunia illi publica, non parva, curata, cum neque deessent cives sane quàm multi, qui perpetuo Catholicæ fidei incensi studio, privatim pecuniam conferrent, idemque sacri viri facerent, exemplo etiam ducti *Pinelli Cardinalis Legati*, & *Christophori Archiepiscopi*, qui eos religiosa benignitate, liberalissimè pecunia juverunt. Interim *Romæ*, *Drudo*, Cardinales, quos diximus a Pontifice causæ jam Præfectos, unà cum *Mandosio Advocato*, convenit, qui cum se scripta ulla accipere negarent, & ad Pontificem jam retulisse affirmarent, ad Pontificem, eodem comitatus *Mandosio* adit, libellumque memoriæ causæ, illi benignè accipienti, in manus dedit. Eo petebatur; si quidquam *Ravennati* Ecclesiæ adversum, Cardinales, fortè retulissent; ut denuo audiretur: nondum visas ad scripta *Bononiensium* nostras responsiones fuisse, & adhuc superesse multas pro *Ravennatibus*, easdemque præclaras rationes. *Decius Azzolinus*, *Firmanus*, *Cardinalis*, Pontifici a secretis, vocari per servum a pedibus, iiii. Non. Decembr. *Drudum* Oratorem jubet, narrat, Pontificem, lecto libello, ita statuere, ut in se omnis sit causa sita: se eo tempore, ac modo illam explicaturum, quem jam animo concepisset: itaque cum nullis esset amplius Oratoribus, aut procuratoribus locus, illi esse integrum *Ravennam* proficisci: Dicenti autem *Drudo*, novas adesse, quæ visæ non fuissent, rationes, neque adhuc *Bononiensibus* responsum esse, aliaque habere a *Ravennate* Republica mandata, ad Pontificem, & omnino sibi acerbum videri, *Bononienses* Oratores, nullam causam, & minus æquam tuentes, *Romæ* esse, se qui iustissimam defenderet, abire iussum, tandem respondit *Azzolinus*, ut illis de rebus libellum ad memoriam Pontifici reddendum, scriberet, deferretque ad se, qui cum esset Episcopus *Cervienfis*, Ecclesiæ *Ravennati* subiectus omnino esse, & *Ravennam* ad Concilium proficisci decrevisset. Hoc eodem die, *Romam* pervenit, ut præsens causam ageret, *Paleotus Cardinalis*, secumque magnum *Bononiensium* numerum adduxerat: In iis, Oratores Reipublicæ nomine è *Quadraginta* viris, duos: totidem Canonicos, sacrorum virorum: collegii, unum. Hi omnes, *Paleoto* Cardinale præeunte, postero anno iiii. Id. Februarii introducti, idem quod *Drudus*, responsum retulerunt, jura se optimè illorum nosse, itaque abirent, se finem causæ, in tempore, daturum. Ceterum precibus, ut putatur, *Bononiensium* fatigatus; jam diu enim tacebant nostri; paulò post, tribus Cardinalibus, juris intelligentia præstantissimis; qui in *Romano* duodecimvirali litibus judicandis magistratu, ante Cardinalatum, cum laude vixissent; causam denuò mandavit: ita tamen, ut ne quid grave, magnique momenti, se inconsulto, decernerent: ii fuere, *Prosper Sancta-crucius*, *Scipio Lancelottus*, & *Hippolytus Aldobrandinus*. Statim autem pro *Bononiensibus*, *Gregorii XIII.* producit diploma, & *Cardinalis Paleoti* instinctu, Episcopis *Mutinesi*, & *Regiensi* dies dicitur. *Ravennates* Latinis ad ipsum Pontificem litteris scriptis, agunt quàm maximas gratias, quòd hujus penè miseri & afflicti Archiepiscopatus causam, tam benignè complexus, illius denuò cognitionem doctissimis Cardinalibus mandare voluisset:

A in quo tantum se beneficii hæc accepisse civitas profitebatur; sperans etiam fore, ut pro summo jure, quo se uti intelligit, cetera ex sententia procederent, & pristinam dignitatem obtineret, ut sempiternis litterarum monumentis, summaque ac singulari, qua poterit, grati animi significatione se testaturam prolixè polliceretur: cuperetque obeliscum sibi dari, *Cæsariano* illo, decuplo majorem, quem ipse Pontifex, cum inaudita laudum gloria, in *D. Petri* forum transtulerat, erexeratque, ut hujus memoriam beneficii, majoribus, quàm triumphales sunt, litteris in eo incideret, eoque pertinerent, non illæ solum viæ, quibus ipse novis, ac pulcherrimis urbem *Romam* mirificè exornabat, sed quacumque vel ex ipsis *Indorum*, Americorumque regionibus itur, ut omnes id gentes, populique cognoscerent, & ejus fontis instar, cujus aquam maximo urbis, ejusque præsertim *Quirinalis*, & ceterorum montium usui, commoditæque *Romam*, post mille amplius annos, quibus diruti aquæductus veterum fuerant, deducebat, laudum non fontes modò, sed flumina, sed maria omnium aures circumsonarent: ut in communi, non Pontificiæ solum ditionis, sed totius *Italiae* quiete, sublatis admirabili ipsius opera, semestri spatio latronibus, ac sicariis, *Ravennates*; qui penè soli, tam insigni Archiepiscopatus sui jactura, afflicti jacebant; læti, atque alacres, *Sixto V.* Pontifici Maximo perpetuo suo, posterorumque suorum cultu addicti, viverent. Addidere alteras ad Cardinales delectos, latinè item scriptas litteras, quibus tantos viros, dignitate, ac doctrina, omnium consensu, probatissimos suæ præfectos causæ gratulabantur, unde tribui jus unicuique suum sperare urbs *Ravenna* poterat, multis aliquando temporum injuriis malè affecta; sed hoc uno semper respirare remedio visa, quòd a *Romana* Ecclesia, singulari quodam amoris sensu, sese complexam sentiebat: quod & amplissima a Pontificibus Maximis privilegia, & ipsi in eam sese recipientes, & ejus salutem, propria posthabita, procurantes, declarabant: *Innocentius* potissimum, qui *Roma* a *Gothis* obsessa, huc confugit: *Zacharias*, qui ut hanc tueretur a *Lombardis*, ardente media æstate cælo *Roma* *Ravennam*, & *Ravenna* *Ticinum*, profectus est. Quamquam verò & Patrum sententiæ, & Concilia, ac diplomata, resque gestæ, ejus causam satis commendatam facere videbantur, tamen nullis hoc tempore patrociniis fulta, nulla gratia, auctoritate excellenti munita, in una *Sixti V.* Pontificis Maximi benignitate, eorumque integritate ac judicio nixa, penè nuda ac deformata, nulla culpa, moerens, lacrymisque confecta, eorum fidem supplex obtestabatur. Ex *D. Clementis Pontificis Maximi* Epistolis, atque item *Anaclei*, & *Scriptorum* aliorum antiquorum testimonio cognosci posse, *Ravennam*, in hac omni *Exarchatus* & *Emiliæ* regione, fuisse Principem, secundamque in *Italia* *Romam*, & ejus Antistitem, secundum, post *Romanum*, Archiepiscopum appellari: ad cujus convenire concilia, *Placentinus*, *Parmensis*, *Regiensi*, *Mutinenfis*, *Bononiensis*: ut reliqui taceantur; Episcopi jure consueverant. Hinc jam mille & ducentis annis *Innocentium*, *Leonem*, *Gelasium*, *Agapitum*, *Gregorium*, summos Pontifices, his nominibus, primos, omnia illa confirmasse: quod posteriores deinde Pontifices, usque ad *Sixtum Quartum*, & *Leonem Decimum* latissimè probarint. Hinc summum Pontificem, *Gregorium Magnum*, Catholicæ Doctorem Ecclesiæ, affirmare, se; quamquam *Joanni Archiepiscopo Ravennati* factus iratior, quod pallio, quàm non deceret, uteretur; ta-

798

799

ANN.
MDLXXXVII.

tamen postquam acri poena se in illum acturum minitatus esset; nihil detrudere de hujus dignitate Ecclesiae voluisse: simul neque iis contentus, & ne in eam partem, quae dixerat, acciperentur, veritus, haec adscripsisse verba; *Abfit ut per me Ravennatis honor Ecclesiae in aliquo imminui videatur.* Hinc cum ob Giber-tum Archiepiscopum, Paschalis Pontifex Maximus quos memoravimus, Galliae Cisalpinae Episcopos, ab Archiepiscopatu Ravennati exemisset, & Pontificio solio ascivisset, Gelasium Pontificem eos, amplissimo diplomate restituisse, eosdem Callistum, Honorium Secundum, Innocentium Secundum, Honorium Tertium, Gregorium Nonum, & multos praeterea alios summos Pontifices confirmasse: uti etiam vir doctissimus, praestantissimusque Theologus Petrus Galesinius, in suis ad Martyrologium notationibus docet: & antiquitatis cognitione, ac doctrina, eloquentiaque clarissimus Carolus Sigonius, in libro, quem scripsit de Bononiensibus Episcopis, praclare innuit. Haec & pleraque alia in hanc sententiam, Ravennates. Dum autem mittuntur, convenere delecti Cardinales. III. Non. Febr. in Sancta-crucii domum, duabusque amplius horis collocuti, inter se, nostro Oratore, & Bononiensibus, foris expectantibus, nullo cuiquam illorum dicto verbo, abiire, cum antea cubicularii, Oratoribus Bononiensibus ut introducerentur, efflagitantibus, respondissent, Dominos dicere, si quid opus illis esset, ut introducerentur mandatu-ros: Ubi verò discessere Cardinales, Bononienses ad Sanctacrucium introducti sunt, paululumque morati, exiire, post quos & Ravennas admissus in cubiculum, accepit a Cardinale, sibi postridie abeundum ex urbe esse, rediturum intra triduum: statimque scribam constituturos, apud quem scripta jura deponerent, ut accurate viderentur. Haec autem cum accepissent Novem-viri Ravennates, indoluere plurimum, quod viderent, via litis inchoari causam: itaque monere Drudum Oratorem, omnino efficeret, id ne sequeretur: magnas esse Bononiensium opes, diurnitatemque illos temporis posse facilius sustinere. Per hosce autem dies sacri viri Ravennates, Alexandrum Fusconum, civem, & Canonicum suum Romae degentem, atque ipsum etiam Drudum Oratorem, procuratores suos fecere. Drudus vii. Kal. Martii, mane, cum Pontifici explicasset nostrorum suspicionem, addidissetque causas, respondit, litigari omnino nolle, tantum de jure Cardinales docerentur, reliqua se confecturum: idem Sanctacrucius Cardinalis confirmavit, cum illi Pontifex libellum, quod sibi memoriae causa Drudus reliquerat, reddendum jussisset. Sed interea Bononienses, ut acuto invento juvarent suam causam, petere a Cardinalibus, ne se unos adversus duos, duplicemque causam, eamque omnino diversam, ac potius adversam, eodem agere tempore paterentur. Bononiensem Ecclesiam, agere, ut mulctarentur, in Parmensem, Regiensem, & reliquas, perinde ac sibi subiectas, quia non paruissent, & hac causa actorem esse, in Ravennati verò ream: itaque decerneretur antea cum Parmensibus, & reliquis negotium, se libenter, & aequo animo ad Ravennatem deinde responsuros. Sed sensere nostri machinam, intellexeruntque pedem Bononienses ponere in possessionem niti, itaque ostenderunt nostrates, & Mandosius, ac Cerasius Advocati, morari haec omnia causam, & contestari litem hac ratione, atque in infinitum produci, fierique omnino contra ac vellet Pontifex, qui nosse tantum cuperet, diploma ne Pontificium Gregorii XIII. contra Ecclesiam Ravennatem, jure va-

leret: nusquam litigari de ceteris: cum autem de Gregorii diplomate sibi Pontifex servasset decernendum, haecque duae causae ita copulae, connexaeque sint, ut altera constituta, reliqua pateat, nihil juris esse, cur seorsum agantur: praesertim cum tot suspensis, atque incertis civitatibus, celerem negotium expeditionem postulet. Reiectus fuit a Pontifice, Cardinalibusque is causae tractandae tentatus a Bononiensibus modus, quamobrem Advocati nostri ad prima Bononiensium scripta, responderunt. Haec autem cum essent acta mense Martio, postero ad pie visitandam Lauretanam domum Sancta-Crucio abeunte, cesarunt. Paleotus tamen propositis Pontifici copiosissimis Synodi Bononiensis decretis, institit, ut Pontificia probarentur auctoritate, atque ut ad praefectos Episcopalibus causis Cardinales referrentur, impetravit. Ceterum Drudus, ad Pontificis, in hortis suis ad D. Mariae Majoris tum commorantis, ineunte Majo, pedes abjectus, docet, accedere inde ad Ravennatem Ecclesiam praedictum posse, quasi Concilium probaretur. Sed respondit Pontifex, nihil tale successurum, quae magis omnia confirmavit Joannes Antonius Rizzonus Pisaurensis, libellis ad memoriam a Pontifice praepositus, cum vesperi vocari ad se Drudum jussisset. Remigravit Sancti-crucius Romam. x. Kal. Junii, cumque denuo Episcopus Regiensis in jus a Paleoti procuratoribus fuisset vocatus, aditum est ad Pontificem qui jussit, de possessione quo prius agi Bononienses cuperent, unico cum eo quod a Ravennatibus peteretur contextu cognoscendum. Itaque initio mensis Junii dubitandum Cardinales censuerunt, de Gregorii XIII. diplomate, utrum ne in eo vera fuissent silentio involuta, & falsa Pontifici explicata. Quod ita esse Ravennates Advocati, ea ratione monstrarunt, quia ibi negaretur, Bononiensem Ecclesiam, Ravennati subungi, cum tamen id constet ex libro Provinciali, cui in iis, quae non sunt immutata, maxima habetur fides: & ex provocationibus, quae ad Ravennatem Ecclesiam a Bononiensi, usque ad annum humanae salutis millesimum quingentesimum, ostensae jam fuerunt. Ipsum quoque Joannem Andream, clarissimum juris interpretem, in additamentis ad Speculatorem, cum de litis contestatione scribit, idem planissime affirmare: Quo efficiebatur, cum omnino Pontificis deficiat intentio, diploma irritum censi: neque enim; si vera fuissent Pontifici proposita, putandum esse, voluisse ipsum tam acerbè mulctare fidelissimam civitatem & Catholicam, idque absque ullo scelere, & ipsa inaudita: quam si audiisset, fortasse quae tacentur in eo diplomate legi potuissent, Ravennatem Ecclesiam esse Romanae primogenitam, sanctam, orthodoxamque: Urbem Ravennam, cum de ea perinde ad de simplici civitate in diplomate verba fiant, tamen, quod multum interest, Exarchatu praeditam, & multiformi ornatam dignitate: Pro religione Christiana, pro Pontificio folio, multis afflictam calamitatibus, oppressam bellis, direptam hostibus: Ad recuperandam Pontificiam ditionem, in Flaminia praesertim, Pontificias copias milite & pecunia juvasse. Quamquam autem suoapte studio a Pontifice factum, & in Cardinalium Senatu recitatum diploma scribatur, tamen neque illi subscripsisse Pontificem, neque Cardinales, qui eam adhibuisse causae cognitionem censendum est, quae in diplomate recitatis, tamquam veris niteretur. Quis enim credat, optimum Pontificem, & amplissimos, integerrimosque Christianae Ecclesiae cardines, si gravissimum ac planè verendum Gregorii Magni diploma, cognitum habuissent, il-

rent. Antequam verò *Roma* proficiscerentur, *Opizo Monaldinus*, ad causam Archiepiscopatus, uti supra docuimus, delectus, unà cum *Drudo* Oratore, *Mandofium* primo, & *Cerasium* advocatos, mox Cardinales ipsos convenit, & ut est vir in dicendo suavis, & ornatus, ac inter principes & ipse hujus civitatis & Provinciæ jurisconsultos, insignis, causam illis magnopere commendavit, & de illa differuit. Hoc autem de libertate negotii frumentarii *Ravennates* nuncio magnoperè læti, dederunt se ad eam diligentius cogendam pecuniam, quam Pontifex in triremes construendas imperaverat: Si quidem ille postquam omnes ex Pontificia ditione exsules, partim ejecerat, partim in remotissimas licet regiones fuga elapsos, tamen habitos, morte mulctaverat, omnia denique terra felicissimè pacaverat, verterat se in mare, quod *Turcæ* piratæ circum excursionibus, & latrocinis latè jamdiu faciebant infestum: eoque majore studio, id curabat, quia jam circiter quintum annum piratæ *Mauri*, triremes Pontificias, quæ erant quattuor, cepissent: itaque damnum duplo atque amplius relaciturus excelso Pontifex animo, triremes Provinciis, construendas distribuerat, cum urbi *Fano* biremem imperasset. *Dominicus Pinellus Cardinalis*, Provinciæ Legatus, xviii. Kal. Septembr. absoluta legatione, *Ravenna*, mane discessit, magno sui desiderio in omni hominum ordine relicto. Nam Provinciam, præclara rerum omnium copia, justissimè, summaque pacis tranquillitate rexerat, omnibus æqualiter gratissimus, nimirum qui benignè, omnes, & peramanter audiret, repelleret neminem, quotidie quattuor minimum horas, iis audiendis, qui ad se venirent, publicè infunderet. Forenses causas summam, & pro potestate, adeo doctè, & certo; quamvis ex tempore; finiret, ut in sui admirationem jurisperitorum ac patronorum animos converteret, eosque stimularet, ad illa diligenter consideranda, de quibus erant ad eum relaturi. Accerrime exsules, Decoctores, & eos, qui incertis vagabantur sedibus, infectatus est, a quibus cum expurgasset Provinciam, ac illius statum in summam tranquillitatem adduxisset, plurimis extinctis civium simultatibus, paceque inter eos prudenter composita, petiit, & magnis a Pontifice precibus contendit, ut per eum sibi liceret, relicta Legatione, ad urbem redire. Id autem cum impetrasset, dici vix potest, quanto moerore fuerit confecta universa Provincia. Discessit igitur *Ravenna*, eum comitantibus, *Christophoro* hujus urbis Archiepiscopo, qui pridie Kal. Septembr. *Ravennam* redierat; Magistratibus Sapientum, ac ex omnibus provinciæ civitatibus, legatis, qui officii causa ad eum, hanc in urbem, convenerant, publico nomine conceptum ex ejus discessu dolorem significantes: & cum illi omnem suam ipsorum operam, omneque studium offerrent ex animo, contra, ipsius tutelam & patrocinium implorabant. In primis verò *Ravenna* in perpetuum grati animi monumentum, Cardinalem, omnemque ejus familiam amplissimo privilegio, civitate ac Senatu donavit, & insigne illius gentilitium præclaro addito elogio ad portam, quam propius ad arcem admotam diximus, apponendum jussit. Quod secuta exemplum *Cæsena*, concurrentibus in eandem sententiam omnium Nobilium suffragiis, Reipublicæ suæ, patronum illum, Protectorem appellant, elegit. Successor illi, ex *Perusina* administratione, postquam etiam fuisset urbis *Romæ* Senator, & unus ex annonæ *Romæ*, *Umbriæ*que & *Piceni* curatoribus, *Joannes Pellicanus Maceratesis*, jurisconsultus doctissimus, cujus

A fuerat domus, totius penè Oraculum *Piceni*; vi. Kal. Octobr. *Ravennam* ingressus est: paucisque post diebus, pridie Kal. *Alexander Centurionus Genuensis*, Marci, *Astapæ* in Hispania Marchionis, filius, *Adami*, celeberrimi prudentia, opibus, atque auctoritate viri, nepos, huc etiam se contulit. Is autem cum venisset in Senatum, ostendit *Sixtum Pontificem*, populorum suorum ac civitatum amantissimum, ne quid detrimenti caperent, & benè beateque viverent, aliquot Decemviris Quæsturæ Magistratus, in Provincias dimisisse, qui; quod eorum muneris, jam inde a *Julio II.* & *Leone X.* summis Pontificibus esset; recensenda Rerumpublicarum administratione, ditionem omnem Pontificiam inviserent: Et cum *Alexandrum Glorierium Romanum*, in Latium: *Innocentium Malvasiam Bononiensem*, *Perusiam* & in *Umbriam*, *Annibalem Grassum*, item *Bononiensem*, in *Picenum*, *Franciscum Corneum Perusinum*, *Bononiam*, collegas suos, viros præstantissimos misisset, Provinciam sibi *Flaminiam* tradidisse: Itaque hortari, ut edictis suis, quæ etiam ad reliquas esset civitates Provinciæ transmissurus, ipsi libenter parerent, & quando caput essent omnis Provinciæ, ceteris obsequio, & diligentia præstarent: interea deligerent homines, quibuscum esset agendum, & de re tota constituendum. Senatus gratiis Antistiti tam humaniter ac præclarè loquenti plurimis actis, Senatores, qui de his tractarent, creavit, *Leonardum Morisum*, *Gasparem Lotum* jurisconsultos, *Baldassarem Ginnannum*, *Cæsarem Amadutium*, & *Christophorum Portum*: Sed cum major quotidie ejus negotii moles appareret, Centurione potissimum, omnium vectigalium, ac tributorum, quæ Respublica *Ravennas* imponeret, aut exigeret, exordia, jusque ipsum diligentissime persequentes, ad hos additi sunt *Opizo Monaldinus*, *Hieronimus Guaccimanus*, *Jacobus Biffulcius* jurisconsulti, *Franciscus Mazzolanus*, & *Dominicus Buttrighellus*: qui duo, cum referendarum in libros rationum munus, cui *Scribano* dicitur, gererent, assidua opera, acceptum & expensum clarissimè explicabant. De vectigalibus differendi, ceteri collegæ rejecerunt ad *Gasparem Lotum* 805 curam, qui cum per xiii. annos, *Guidobaldi Ruverei* primum, inde *Francisci Mariæ filii*, *Urbini* Ducum, Consiliarius fuisset, & omni illorum ditione civilium causarum judex, nuper reverterat in patriam. Itaque pro ea, qua præditus est, summa juris intelligentia, ita rem omnem, luculento scripto commentario, declaravit, ut magnam laudem ab ipso etiam Centurione, viro acutissimi ingenii, & insignis doctrinæ, fuerit consecutus. Hujus exitu anni, Tercio Idus Decembris, *Lactantio Episcopo Pistoriensi* mortuo, *Octavius Abbiosus Ravennas*; quem illius fuisse adjutorem diximus; successor tributus est. *Gabriel Volonderus Janinensis*, *Ocridæ*: quam veteribus *Hormam* fuisse putant; Archiepiscopus vii. Kal. Januar. *Ravennam* venit. Patebat autem ex amplissimo *Amurathis* Turcarum Principis, seu, ut ibidem scribitur, *Sultani*, diplomate, die nono lunæ Septembris, alternis notarum aurearum, cærulearumque ordinibus, *Constantinopoli* scripto, anno dccccxcv. qui est humanæ salutis millesimus quingentesimus octuagesimus septimus, illum Græcis omnibus Christianis *Epiri*, *Myssiæ*, & *Macedoniæ*; *Albanenses*, *Servianos*, & *Bosnenses* vocat; ita præfectum, ut Archiepiscoporum etiam, Episcoporum, Abbatum, ac ceterorum religiosorum, earum regionum, virorum, foeminarumque, Patronus, & Patriarcha appelletur, jubeanturque omnes earum Provinciarum Antistites, in iis, quæ ad sanctis-

simam Christi Dei fidem spectant; quam impiissimo ille, impurissimoque ore, impiam sectam dicere audet, illi parere. Quoniam vero in ærarium ille Principis cecinos mille; id nomen est aureæ monetæ *Venetæ*; intulisset: & quotannis totidem, simulque Aspros, quod est minutioris *Turcicæ* monetæ genus; quinquaginta millia, inferre fuisset pollicitus, mandat ut ipsi deinceps *Gabrieli* tributum penderent, quod aulæ suæ; quam vocat *Portam*; solvere quotannis ad eam diem consueverent. Cavet autem diligentissime, ne earum Provinciarum Moderatores, legumque periti; quos *Sangiaccos* & *Cadios* dicunt; neu qui alii iudices, aut administri, aliquo illi impedimento sint, molestiamve inferant. Ex religiosi, qui supra dicti sunt, viris, si quis decederet absque hæredibus, neque ejus hæreditas aspros excederet quinquies mille, ad ipsum ea *Gabrielem* veniret: si superaret eam summam in Principis ærarium referretur. Castigare religiosos viros illos, punire, mulctare, *Gabrieli* liceret, illorumque omnino esset iudex. Quicumque impius, ita Christianos Græcos, impiissimus Tyrannus appellat, matrimonium primum contraheret, penderet aspros duodecim: Secundis nuptiis, vigintiquattuor; octo & quadraginta, tertiis. Addidit ad hæc, ut omni ea ditione singuli sacerdotes solverent duodecim, & singula, totidem, templa. Cui sacerdoti, villæ, aut vici essent, in singulos is vicos, duodecim aspros numeraret. Duos unaquæque domus, census summi nomine penderet. Latini vici plerique, quod se Romano Pontifici tributum conferre prædicent, id expedire recusantes, *Gabrieli* etiam idem persolverent, & pertinaces *Sangiachi*, iudicesque regionis adigerent. Ipsi, ejusque familiaribus, in itinere, omnia deferre armorum genera, fas esset: & ubi locorum discrimina apparerent, milites illi, ex vicinis civitatibus, custodiæ causa, darentur: neque illi quisquam vel ex ipsius administris Principis, quocumque prætextu, equos aut jumenta auferret. Mansit hic *Gabriel* apud *Christophorum* Archiepiscopum, qui liberali hominem, suosque omnes, hospitio accepit, triduum, comitemque perpetuum, ab ipso *Christophoro* traditum, habuit *Franciscum Vallam*, Civem & Canonicum *Ravennatem*, qui per urbem illum deduceret, carpento vectum, templaque, & Divorum reliquias ostendendas curaret: quas summa *Gabriel* voluptate, religioneque vidit, ac veneratus est. Hoc tempore, sanctissima Natalitiorum Domini nocte, in novo, nobilissimoque Portuensi templo sacra solemnia, *Ambrosio Pordano Ravennate*, ejus cœnobii Abbate, operante, primum peracta sunt: cum ejus cura Abbatibus, & *Pacifici Foresterii* item *Ravennatis* ejusdem cœnobii Canonici, & rei familiaris administratoris diligentia, eo deducta dimidia pars ejus templi foret, ut sacra in ea fieri, & commodè frequentari possint. *Joannes Pellicanus* Præses administrationem ingressus Provinciæ, statim edixit; ut *Magalottæ* leges servarentur, ipseque primus eas, quæ ad Provinciæ Rectorem spectant, servavit: nec multis post mensibus, *Roma*, ex missæ sunt, egregio Pontificis diplomate confirmatæ: postquam eas, ejusdem jussu Pontificis *Prosper Sancta-Crucius* Cardinalis, & *Josfredus Lomellinus*, Pontificii ærarii iudex, diligenter vidissent, & parum aut planè nihil immutassent. Adhæc Præses nonnullas exsulum in Provincia adventantes denuò reliquias persequabatur diligentissimè: cum *Ferdinandus Medices*, Cardinalis, Magnus *Etruriæ* Dux; qui superioribus mensibus *Francisco* fratri mortuo successerat, & ad immortalem *Cosmi* patris gloriam maximis jam

A institutis rebus properabat, per *Julium Beccariam* equitem, è suo quoque imperio exsules, damnatosque deturbans, in hanc ditionem, libentissimo permittente Pontifice, excurreret, eodemque ad eos circumvallandos, hujus Provinciæ agrestium armatorum militia, & moderatores civitatum, cum civibus quisque suis, Præsidis jussu, accederent. Interea tamen non fuerat intermissum *Romæ* Archiepiscopatus negotium, sed cum mandassent Cardinales *Bononiensibus*, ut doceretur, quo tempore diploma a *Gregorio XIII.* Ecclesiæ *Bononiensi* concessum est, eam *Ravennati* non fuisse subiectam, *Camillus Castellanus* eorum advocatus, asseruit, ex Pontificiis id *Rai-nutio Farnesio Cardinali*, & ipsi *Paleoto* concessis litteris, cum Episcopatus illis *Bononiensis* administrandus est traditus, patere, in quibus nulla sit de Archiepiscopo *Ravennate* mentio: perpetuum autem esse aulæ *Romanæ* usum, ut ad Metropolitanum litteræ scribantur, si binæ dentur, aut de Metropolitano meminerint, si unis expediatur. Nullam adeste, nonaginta jam annos, in *Bononiensem Ecclesiam*, *Ravennatis*, in provocationibus, & hujusmodi ceteris, jurisdictionem, quæ tamen in reliquis illi subjunctas apparet. Dies festos, ex Provincialis Concilii *Ravennatis* decreto, non celebrari *Bononiæ*: Archiepiscopum *Ravennatem*, nullam cum *Bononiæ* fuit, Metropolitanus juris significationem dedisse: cujus rei testimonia ad perpetuam memoriam, constarent. *Bononiensem* Antistitem, cum se in Concilio exemptum testaretur, nequaquam coactum ab Archiepiscopo *Ravennate*, & ut adestet tamquam subjunctus, neque in eum quidquam ob id deinde actum. De ipso autem *Gregorii XIII.* summi Pontificis diplomate, ejusque sensu, haud obscuram intelligentiam esse, quando unis non contentus Pontifex litteris, alteras etiam dedisset, quibus servari priores jubebantur. Responsum est ad hæc, ex nostrorum delectorum & advocatorum sententia, neque eos testes ex formula examinatos, neque Archiepiscopum nostrum, pu-blico Archiepiscopatus nomine, sed privatim ob negotia domestica *Bononiæ* fuisse, neque tandem; licet publico quoque se nomine ita gessisset; obesse ipsum *Ravennati* Ecclesiæ, & successoribus potuisse. Cetera adducta, modestiam potius ostendere *Ravennatis* Archiepiscopi, quàm ut quidquam ad causam momenti pro *Bononiensibus* afferant. De diplomate satis supra esse disputatum, multaque scripta fuisse, quibus nihil, quæ modò dicerentur, officerent. Usus Pontificiarum litterarum, quem afferrent, non esse perpetuum, quod declarare multa, vel recentissima, possent: eaque esse jam in manibus. Quod autem omit-tendis hujusmodi ad Metropolitanum, vel de Metropolitano litteris, error esset, & an subjun-cta sit Ecclesia, & cui subjuncta, ex Provinciali libro cognosceretur, & si ibi desit, ex postremis haberetur Pontificiis diplomatibus, legitime confectis, ipsi diplomatibus conficiendis Præfecti, Abbreviatores vocant; *Joanne Barengo*, & *Octavio Pamphilio* subscribentibus; postero ineunte anno, testati sunt. Cum verò per hosce dies Pontifex, Cardinales ita distribuerit, ut variis ferè omnes negotiis delecti præessent, in horum numero, erigendis potissimum Metropolitanis præfecit, *Alexandrum Farnesium*, Romanum: *Gabrielem Paleotum* Bononiensem: *Ludovicum Madrutium* Germanum: *Petrum Dezam* Hispanum: & *Franciscum Gioiosam* Gallum: Itaque cum *Dru-dus* Orator ad *Sancta-Crucium* & reliquos Cardinales, quod de usu Pontificiarum litterarum habuerat, attulisset, negarunt se audire amplius ea de re quidquam posse: jam novos fuisse a Ponti-

807

ANN.

M D

LXXXVIII.

fice ad hujusmodi causas, Cardinales delectos. Id maxime nostrorum animos perturbavit. Ceterum quamquam rem ita esse aliquam significationem dedisset Pontifex, tamen consulentibus etiam novemviris *Ravennatibus*, v. Kal. Mart. ad ejus pedes se projicit *Drudus*, cum esset Pontifex in hortis suis, propè *D. Mariæ Majoris*: qua in æde, cum adhuc Cardinalis esset nobilissimum *Nicolao*. IIII. Pontifici Maximo exstruxit sepulcrum, mox summus Pontifex factus, augustissimum *Præsepis Domini* sacellum ædificavit, & *Pii V.* summi Pontificis in eo statum e marmore posuit, ejusque è *Vaticano* transferri, & ibidem collocari cadaver cum magna gratissimi animi laude, jussit. *Drudum* autem, deplorantem hujus jacturam, Ecclesiæ a civitatis, eoque majorem, quo, quæ jam post diuturnos labores, magnæ impendia, ad exitum deducta causa putabatur, ea nunc esset denuò apud novos Cardinales ordianda, humanissimè intuens Pontifex, satis se illi facere velle respondit, rursusque causam ad *Sancta-Crucium*, Lancelotum, & *Aldo-brandinum* rejecit. Per id autem tempus, Pontifex, diem beatissimæ Virginis Deiparæ festum, quo die ipsa non dum mater Dei, angelo nunciante, effecta, in templum, præsens, adducta est, celebrari ab antiquissimis usque temporibus, summa ubique gentium cum veneratione, solitum; nam exstant de ea; constitutio *Emanuelis Cæsaris* græca, & priscorum patrum, *Gregorii* præsertim *Nyseni*, Germani Constantinopolitani, & *Gregorii Nicomediensis*, conciones; xi. Kal. Decembr. agi, idque duplici officio, jussit. Adhæc vetustissimam ab Apostolicis usque temporibus ductam; uti supra memoravimus; sacrarum *Romæ* stationum consuetudinem, in quibus fidelium multitudo ad Apostolorum sepulcra, & fortissimorum martyrum memorias conveniens, hymnis piis, & canticis Deum in sanctis suis mirabilem laudabat, & salutaribus immaculatæ hostiæ sacrificiis placabat, & adversus multiplices antiqui hostis oppugnationes, tamquam in castris Dei, statione tutissima consistebat, restituit ea ratione, ut & ipse neque deterritus senectute, neque multis maximisque Pontificatus curis retardatus, ad eas in basilicis potissimum septem nobilioribus, ad quas jam latas, ornatasque vias recta duxerat, celebrandas, sacraque ibidem solemnia obeunda cum Cardinalibus se contulerit, & id ut deinceps fieret, elegantissimis, doctissimisque, ut solet, litteris caverit. Sacrosanctum etiam purpuratorum patrum collegium, ad septuaginta voluit constitui, ac antiquo *Clementis*, *Anacleti*, *Euaresti*, *Alexandri*, & aliorum sanctorum Pontificum adducto more, quem per sexcentos & amplius annos, continenti serie observatum scribit, ut tantum mense Decembri, diebus jejuniorum Cardinales crearentur, decrevit: titulosque eorum conformavit, ac novos addidit decem. Hospitalem domum, in qua mendici alerentur, maxima charitate, vectigalibus constitutis, excitavit, ut illud servaret, quod Deus Israël per Moysen mandavit, cum diceret, omnino indigens & mendicus non erit inter vos: cum inter Christi fideles, in ipso nascentis Ecclesiæ initio, idem plenè servatum fuisse, eorumdem acta Apostolorum testentur: neque enim, inquit, quisquam egens erat inter illos. Harum & multarum præterea similium rerum præclare gestarum, *Ravennates*, & hoc perpetuo animi Pontificis sensu ducti, ad eum scripserunt, ut postquam venerandam antiquitatem tam religiosè nobis restituebat, postquam illorum Pontificum instituta tam præclare renovabat, ac confirmabat, postquam revocabat, ac planè referebat felicem illam

A veterum summorum Pontificum ætatem, idem efficeret in causa *Ravennatis* Ecclesiæ, quam veteres illi celeberrimi summi Pontifices maximè amaverunt, & ornaruntque. Quod si ipse, cum ad exornandam novis ædificiis *Lateranensem* basilicam, animum adjecisset, nonnullis demolendis pervetustis ejus aulæ, ac penè collabentibus parietibus, reperta complura antiqua variis recondita locis, ex auro purissimo, numismata, in quibus, hinc salutiferæ crucis signum, aut eadem insignita cruce imago cernebatur, illinc veterum, qui ante annos mille floruerunt, Imperatorum Augustorum expressæ effigies, vultusque, nempe, *Theodosii Senioris*, duorum ejus filiorum, *Arcadii*, & *Honorii*, necnon *Theodosii Junioris*, *Valentiniani Tertii*, *Martiani*, *Leonis*, *Iustini*, *Justiniani*, *Tiberii*, *Mauritii*, *Phocæ*, & *Heraclii*, præclaro prosequutus est elogio, & certam pœnæ peccatis debitæ remissionem, iis, qui ea gestarent, & opera quædam præscripta exsequerentur, indulgit, ut aliquam augustissimæ eorum Imperatorum memoriæ, qui singularem suam religionem, & perpetuam erga *S. Romanam* Ecclesiam, pietatem, hoc etiam insigni apud posteros testimonio, comprobarunt, referret gratiam, eaque tum *Rodulfo Cæsari*, tum

B Regibus, ac viris aliis Principibus dono misit, haud dispari ratione, vellet *Ravennatis* dignitatem Ecclesiæ tueri, quam, perinde ac *Romanæ* Ecclesiæ primogenitam: iidem Imperatores, & Augustalibus suis litteris diplomatibusque uti *D. Gregorius* testatur, & amplissima Christianæ pietatis significatione decorarunt, cum præsertim hac in urbe *Valentinianus* tertius sit natus, *Honorius* perpetuò ferè vixerit, & maximam earum legum partem, in hæreticos scripserit, quas *D. Augustinus*, eximius Ecclesiæ Doctor, tantopere extollit. Ad has litteras Pontifex, per *Alexandrum* 809

C *Perctum Cardinalem Montaltum*, pronepotem suum humanissimè respondit. Interea tranquillatis admirabili felicitate mediterraneis Ecclesiasticæ ditionis locis, cum ora adhuc maritima a piratis plurimum vexaretur, decemque ob id triremes institisset, certis ipsius ditionis Ecclesiasticæ locis, tributo, quod ad eas ædificandas, ornandasque faceret, imposito, triremis illius, in quam Provincia *Flaminia* contulerat, honoris, & dignitatis, ergo, quòd esset *Ravenna*, insigni urbs dignitate, & Provinciæ metropolis, voluit *Ravennatem* esse Præfectum: itaque *Ravennates*, *Tarquinius* *Offium*, cohortium ductorem, civem suum deligunt, *Romamque* missum, eum per litteras, Pontifici, & Cardinalibus parandæ servandæque classi a Pontifice Præfectis, commendant: Erant autem ii, *Inicus Avalus Aragonius*, *Marcus Sciticus*, *Altaempsius*, *Antonius Saulius*, *Franciscus Sfortia*, & *Ugo Lubex Verdala*, a quibus, annuente magnopere Pontifice, *Offius* Neapolim, ad ornandam triremem suam Pontificiam, ea in urbe ædificatam, mittitur: quod ubi confecisset, *Centum-cellas* cum reliquis adnavigat: eò Pontifex profectus, quæ instructæ erant, triremes, sacris precibus, ac cerimoniis expiavit. Sub id tempus Cardinale *Paleoto* Bononiam reverso, dedit, ut prolatis rebus, nihil in causa, usque dum remigraret *Paleotus* Romam, ageretur. *Drudus* & ipse reverterat *Ravennam*, attuleratque diploma, quo Pontifex dato prope *D. Marcum* vi. Kal. Mart. quæcumque ad eam diem pro conservandis Pinetis, superiores Pontifices, *Julius* potissimum *Secundus*, *Clemens VII.* & novissimè *Pius VIII.* diplomata dederant, quæque edicta, *Gregorii XIII.* & ipsius *Sixti* jussu, *Franciscus Sangeorgius*, & *Joannes Petrus Ghislerius*, Præsides, *Julius Cananus*, & *Dominicus Pinellus* Cardinales Legati

promulgaverant, accuratè confirmavit, rataque habuit, acerrimeque cavit, præsentī, iis, qui contra facerent, majoris anathematis poena proposita, a qua eximi, nisi a Pontificibus Maximis non possent, ne virides, aut aridas incidere Pinus, cuiquam, neque ipsis etiam aut Præsidibus, Legatisve Provinciæ, aut dominis, aut denique aliis fas esset. Tantum liceret dominis, quæ exsiccatae omnino, & aridæ Pinus essent, ipsorumque solum dominorum usibus, a Conservatoribus prius visas, cedere: qui tamen eum quotannis fererent nucleorum pineorum numerum, qui Provinciæ, Rectori, & Conservatoribus videretur. Picem aut carbones conficere nucleos pineos, igne, neque in Pinetis ipsis, neque alibi, ex Pinuum lignis, aut radicibus educi prorsus noluit: Capras in Pinetis pascere, vepres secari ac spinas, & dumeta vetuit: & cum harum silvarum certos a Dominis custodes fieri, a Rectore Provinciæ, & Conservatoribus, si videbitur, confirmandos, permittat, jubet tamen eligi a Republica *Ravennate*, Conservatores: idque se facere Pontifex, & superiores item curasse Pontifices testatur, tum propter ipsius civitatis; *Ravennam* autem suis his verbis intelligit: ac totius *Italiae* decorem, & ornatum, tum etiam propter magnam, quam ejusdem civitatis, & multi alii populi fructuum ipsarum arborum Pinorum exinde percipiunt utilitatem: Neque verò injuria, quando non minorem hoc nemus præbeat usum, quam voluptatem: hic enim vestitus terræ viridissimus nunquam non cernitur, & in naturali ferè, eademque jucundissima porticu, & Xysto, inter Pinus celsissimas ambulare, sub ipsis colloqui, confidereque, hieme vel media, quasi in altera Tempe, licet: hic voluptarius exerceri venatus & piscatus potest, non ad litus maris modo, sed in aquis etiam intra angustos Euripi terminos coarctatis: Maris hic, terræque navium, arborum, piscium, armentorum terrestrium prospectus, incredibili delectatione, perfundit oculos atque animum: Ut ipsas, quæ amœnissimam silvam efficiunt, Pinus præteream, è quarum conflatur potissimum radicibus, igni ciendo, ad medicamenta & palpebrarum ornatum valde efficax, teda, educiturque oblinendis aptissima navigiis, pix, eodem pæne modo, quo illam urere olim Macedones consueße, gravissimus auctor *Theophrastus* docet: cum e trunco resina etiam manet liquidior, multis medicorum laudibus, ad morbos & vulnera celebris. Quid frondes memorem aculeatas, assidue virentes? quid vel corticem tanti usus ad tingenda, capiendis piscibus, retia, & ad ulcera delicatolorum potissimum, & ambusta? Ceterum nuclei pinei commendatissimam soli ipsi, facere hanc silvam facile queunt, quorum est usus tota Italia æque jucundus ac salubris: maximè enim resolutis, & coxarum doloribus prosunt, urinam cient, acrimonias in renibus, & vesica hebetant, stomachi rosiones leniunt, & quod maxime omnium expetendum in valetudine videtur, virium infirmitatem roborant, & corruptorum obtundunt humorum labem, præsertim si repurgati, & recentes, aut aqua tepida prius macerati mandantur: credunturque ut *Avenzoar* scribit, conservare pingue humidum, quo vita constat, aqueum absumere; tandem cerebro, jecori, renibus, nervis, visui, auditui, esse plurimum accommodati, si in ven-

A tre coquantur, qua re nonnihil putantur difficiles esse, & crassiolem succum gignere. Templum hoc anno, *Ravennæ*, in suburbio portæ *Ursicine* ædificatum est, & *D. Rocho* dicatum, cum magnam pecuniæ partem *Christophorus* Archiepiscopus contulisset, qui aliud in *Casa murata*, sua impensa, titulo *D. Joannis Baptiste*, fecerat, atque ornaverat. Fundamenta etiam in *Hadriano* suburbio sacræ ædis jacta sunt, eodem loco, ubi alia fuerat, aliquot ante annis solo æquata: His autem sacris ædibus excitandis extra urbem & populorum commoditati, consultum est, quibus difficilis erat, noctu præsertim, in urbem ad parochos, aditus, & sacro *Tridentino* Concilio id jubenti, satisfactum. Academia quoque instituta est, in qua de politioribus, philosophicisque litteris ageretur. Hactenus in eam, præter nostrates, cooptati sunt, non Provinciales modo viri doctissimi, *Ariminenses*, *Cæsena-*tes, *Faventini*, *Bagnacavallenses* *Massenses*, sed *Mediolanenses* plerique, *Cremonenses*, *Ferrarienses*, *Picentes*, *Spoletini*, *Euolitani*, *Cajetani*, ac *Siculi*. Primus ejus conventus est habitus. vii. Kal. Junii, qui dies propter anniversariam ejus diei, quo Christus Deus ascendit in cælum, memoriam, celeberrimus fuit, in ædibus *Gasparris Loti*, jurisconsulti *Ravennatis*: Aduere *Christophorus* Archiepiscopus, *Joannes Pellicanus* Provinciæ Præses, Magistratus, frequentesque præterea nobilitate & doctrina insignes viri: Ornatissimam orationem latinè habuit, renunciatus, in sex menses Academiæ Princeps, *Lucius Philippus Ferrariensis*, Archiepiscopo a secretis. Paucis post diebus, ut ceteros magis incitaret, primus omnium, de retinenda constantia & perseverantia doctissimè, politissimèque disseruit unus ex Academicis, *Julius Macerinus*, *Siculus*, *Panormita*, è nobilissima Societate *Jesu*, Theologus, is qui superiore tota quadragesima in *Ursiana* æde, attentissimè auditus, de rebus sacris, deque iis, quæ ad bene, beateque vivendum facerent, singulari cumulateloquentiæ, ac doctrinæ laude, concionatus fuerat. Sextili mense ineunte, cum *Romam* abiisset *Pellicanus* Præses, provinciam vii. Idus ingressus est, Quinto, *Ravennam* venit, illi a Pontifice Successor tributus, *Julius Sclafenatus Mediolanensis*, cujus olim abavi fratrem, *Joannem Jacobum*, Sixtus Quartus Cardinalem fecerat. Post Præfecturas autem, *Gregorio XIII.* Pontifice Maximo regnante, ab eo in Ecclesiastica ditione gestas, illum hic Pontifex, initio Pontificatus, Præsidem fecerat *Montis-alti*, quod suum est, in *Piceno*, natale solum, quodque ipse non hac solum honestavit nobili Præfectura, sed Canonicatibus, & ceteris dignitatibus auctum, civitatem fecit, primumque illi Episcopum, *Paulum Æmilium Joanninum*, quem diximus, dedit, assidueque habitatoribus, & mœnibus reddere majus studet. Eo absoluto magistratu, omni *Julium* præfecerat *Piceno*, illudque tum administrabat, *Julius* cum Præsidentem, in hanc eum Provinciam Pontifex misit. Sub finem Autumni, redeunte *Paleoto Cardinale* *Romam*, eodem reversus est & *Drusus Orator*, ut Archiepiscopalem potissimum causam urgeret: cum enim superioribus mensibus *Aldobrandinus Cardinalis* in *Poloniam* Legatus a Pontifice fuisset missus, in ejus locum Pontifex *Dominicum Pinellum Cardinalem* suffecerat.

INDEX SCRIPTURARUM, QUÆ IN TABULARIO,

seu *Archivo Romano* habentur, spectantium ad Archiepiscopatum,
Ecclesiamque *Ravennatem*.

CONSTANTINI, HERACLII.

P RIVILEGIUM *Constantini*, *Heraclii*, *Tiberii*, Imperatorum, ad *Maurum Archiepiscopum* *Ravennæ*, in ampliando exarchatu *Ravennati*, sub data *Syracusæ*.

Privilegium *Valentiniani*, *Constantini*, *Heraclii*, *Tiberii* Imperatorum, confirmat nominat. episcopat. civitat. & castella, in una carta.

Privilegium *Cæsaris Flavii Constantini*, & *Caroli Augusti*, vetustum.

OTHONUM.

PRIVILEGIUM *Othonis Primi* correctum propter vetustatem.

Privilegium *Othonis Secundi* concessum de casarofaria, graditia, & plebis *Quinti*, & de aliis mensis, & de bonis *Lamberti Comitis*.

993 Privilegium *Othonis Terti* de moneta cudenda. 993.

994 Ejusdem de monasterio *Sancta Maria*. in aula regia. 994.

994 Ejusdem de fundamentis salinarum in *Comaclo* 994.

995 Ejusdem super concessione *Cæsene*, & *Cervie*, & aliorum. 995.

995 Ejusdem confirmat. *Eccles. Ravennæ* nominata omnia, diffunditque se per limites & confinia, necnon approbat privilegia concessa a *Joanne XVII. Papa* & *Gregorio*. & est authenticum de anno 995. Copia de anno 997.

Ejusdem, confirmat. *Eccles. Ravenn.* omnia loca nominatim, ut supra.

Idem concedit *Ravennatibus*, quod nullus audeat ædificare castrum a civitate *Faventie*, *Forolivien*. *Populien*. ac *Cæsenat*. usque *Ravennam*.

Idem confert plura *Ecclesiæ*, *Ravennæ*, & augget, atque confirmat aliorum prædecessorum privilegia.

1000 Idem donando confirmat monasterium *Sancte Mariæ de Bangarisia* anno. 1000.

1209 Privilegium *Othonis Quarti* an. 1209. amplum & authenticum confirmat omnia nomina. ut supra, episcopatus, civitates, & castella: & ratificat omnia Privilegia Imperatorum prædecessorum, & de præscrip. etiam centum annorum: & concedit Archiepiscopo *Ravennæ* auctoritatem rescindendi omnes contractus injustos; & de moneta cudenda.

813 Ejusdem confirmat. omnium supradictorum. 1209.

Ejusdem amplum.

Omnia privilegia *Othonum* sunt numero xv.

CHUNRADI.

1028 PRIVILEGIUM *Chunradi Secundi* authenticum 1028. confirmat omnes res mobiles, & immobiles *Eccles. Ravennat* & privilegia concessa a prædecessoribus Imperatoribus; & Pontificibus, dilatando ad utrumque mare, & nominat omnes civitates, & castella.

Ejusdem super *Comitatu Faventino*, donatio Archiepiscopo.

Privilegia *Chunradi*. num. 11.

FRIDERICORUM.

PRIVILEGIUM *Friderici Primi*, confirmat 1160 *Eccles. Ravennat*. omnes episcopatus, monasteria, ecclesias, civitates, castella, monetamque cudendi, & de castro *Argentæ*, cum aliis castris nominat. 1160.

Idem confirmat loca subdita *Ecclesiæ Ravennat*. 1160.

Idem confirmat omnia, ut supra in pergamento. 1160.

Idem confirmat, ut supra. 1160.

Transumptum *Friderici* pro Archiepiscopo. 1160. super omnia loca, ut supra, cum sigillo; product. 1494.

Idem confirmat eadem 1162. & est in papiro. 1162

Fridericus primus 1195. concessit privilegia nominata super recuperatione *Hierusalem*, & specialiter litteræ *Friderici* Archiepiscopi *Ravennat*. pro fedro. 1234. 1195

Privilegium *Friderici* multarum immunitatum, concessum Archiepiscopo *Ravennæ*, in *Marchia*, & *Romandiola* terra, & hominum, & rerum. 1195

Privilegium *Friderici*, extract. cart. VIII.

Privilegium *Friderici* Imperatoris confirmatio *Eccles. Raven.* de pluribus castris, & civitatibus. 1217

C 1217. Privilegium concessum *Eccles. Ravennat*. ann. 1219. per *Fridericum Secundum*: confirmatio de *Comitatu Cæsenatensi*, cum castro vetere, & novo, & *comitatu Ficoclen*. cum Episcopat. & ripa, & *Riversano*, Episcopa. *Reginum* cum dono, & consecratione, & *comitatu Bobii*, cum pluribus aliis civitatibus, castris. 1219

Idem confirmat *Ecclesiæ Ravennaten*. omnes episcopatus, monasteria, Ecclesias, civitates, castella, monetamque cudend. ann. 1220. & de castro *Argentæ*, cum aliis castris nominat. 1220

Fridericus Secundus Imperator confirmat supradicta. 1220. & est authenticum. 1309. 1315. 1496. exempla.

Privilegium *Friderici II.* confirmatio pro *Ecclesia Ravennat*.

Privilegium *Friderici* de non recipien. Papam schismaticum.

Privilegium *Friderici II.* concessum *Gutfredo Comiti de Blandrato*.

Privilegium ejusdem, quod quicumque Vassalli, qui non recognoverint in annum & diem anni Archiepiscopum *Raven.* cadant a jure suo. 1221

Privilegia vero prædictorum *Fridericorum* Imperatorum sunt num. xvii. 814

HENRICORUM.

PRIVILEGIUM *Henrici*. 4. 1063. 1063

Ejusdem concessio super fedro sive pensione quadam, pro Archiepiscopo. 1100

Privilegium *Henrici V.* confirmat episcopatus, civitates, & castra; & antiqua privilegia pro *Ecclesia Ravenn.* 1114. 1114

Ejusdem pro monasterio *Sancti Sepulchri*, quod dicitur *Nodenti*.

Privilegium *Henrici VI.* de toto *Comitatu Argentæ*, plebe de portu, & Capite *Sandali*, *Grosalo*, *Ripa*, *Perfico*, *Virgundino*, *Cavallo*, *Maturio*, 1192

turio, & plebe *Sancti Viti*, cum hominibus suis, & quicquid Ecclesia *Raven.* habet, cum *Pado* ripariis, piscariis, paludibus, &c. 1192.

Privilegium five confirmatio *Henrici VI.* de *Polla*, super certis possessionibus.

1195 Privilegium *Henrici VI.* sub anno 1195.

Ejusdem in quo remittit 26. den. Archiepiscopo, quos debet habere ex Imperio.

Privilegia *Henricorum* sunt num. viii.

Privilegium quoddam *Gualterii* Archiepiscopi.

Privilegium quoddam vetus, licet mancum, super rebus intus & extra.

1014 Privilegium quoddam Imperatorum pro Archiepiscopo, *Henrici*. 1014.

Primus, 841. Secund. 1127. Privilegium *Hlotharii* amplissimum; confirmat illud *Constantini*; continet quod de monasteriis in *Italia* vigintiquattuor, in *Francia* quattuordecim, de litore maris, marmoribus, columnis &c. pro Ecclesia *Raven.*

Privilegium *Berengarii*, & *Adalberti* pro his, qui fidelitatem jurarunt.

1508 Privilegium *Phylasii* enorme, quod concessit hominibus de *Saraceno*, *Taibo*, *Piaja*, monte saxo, *castro colonata*, & *Paderno*. 1508.

Privilegia concessa *Cesene*, quod non præjudicent Ecclesiæ *Ravennæ*.

Privilegia scribantur in curia *Communitatis* provinciae.

Privilegium Archiepiscopi de curte, de molino, de salinis, & de haurione.

Privilegium *Symeonis Archiepiscopi*, concessum hominibus *Aurioli* de pluribus locis, & fundis in *Auriolo*, & in rivo *Consignani*; quæ omnia sunt jurium Ecclesiæ *Ravennæ*.

1466 Bulla seu privilegium *Pauli* habet quod monasterium *Sancti Hilarii* territorii *Populienfis* spectet ad Ecclesiam *Ravenn.* & vocat monasterium *Galliatæ*.

Paulus II. Bulla *Paulina* de non alienandis bonis Eccles. Bulla *Gregorii Noni* super jurisdictione *Porti*, & aliorum, in territorio *Ferrariensi*.

1227 Bulla *Gregorii* super *Auriolo*, *Lugo*, *Potito*, pro Archiepiscopo.

Bulla *Gregorii IX.* super redditibus salis & pedagiis.

Bulla ejusdem contra *Cæsenates*.

Bulla ejusdem super jurisdictione Ecclesiæ *Ravennæ*.

Bulla ejusdem: dat auctoritatem Archiepiscopo distribuendi possessiones in territorio *Ariminensi*, castraque.

Bulla ejusdem super *Ravennat.* & *Cervienf.*

815 Bulla ejusdem quod *Ariminenses* non recipiant homines *Coriolani*; qui subsunt Archiepiscopo, in cives.

Bulla ejusdem quod *Ariminenses* non recipiant homines; *Marazani* in cives; nam subsunt Archiepiscopo.

1228 Bulla ejusdem 1228. concessionis & confirmationis Ecclesiæ *Ravennat.* amplissima, & continet omnes facultates Archiepiscoporum *Ravennatum*: necnon civitates, castra, monasteria, ad eandem ecclesiam pertinentia.

Bulla ejusdem pro correctione clericorum.

Bulla ejusdem confirmativa omnium privilegiorum Pontificum, & Imperatorum, olim concessorum Ecclesiæ *Ravennæ*; necnon Episcopatus & constitut. omnium.

Bulla ejusdem super Episcopatu *Feretrano*, qui cum omni integritate sua est ecclesiæ *Raven.*

Bulla ejusdem contra *Faventinos* super *Auriolo*, pro Archiepiscopo.

Bulla *Gregorii IX.* contra *Ariminenses*, quod in cives receperint &c.

Bulla ejusdem contra *Ravennates* super conduct. pro Archiepiscopo.

A Bulla ejusdem pro monasterio *Sancti Michaelis* de castro *Briton.* pro Abbate.

Bulla ejusdem contra *Bononienses*, pro Archiepiscopo.

Bulla ejusdem contra *Fanenses* & *Senagallien.*

Bulla *Bonifacii VIII.* quod castrum *Argentæ* occupat. per *Estenses*, est & spectat ad ecclesiam *Raven.* 1295

Bulla ejusdem contra *Estenses* super castro *Argentæ*.

Bulla ejusdem continens idem ut supra.

Bulla ejusdem, qui teneantur solvere decimas & pen. & pro quibus.

B Bulla *Bonifacii IX.* de electione Archiepiscopi *Ravennæ*, & quod provisiones cathedralium spectant ad Papam, ex constitutione *Urbani VI.*

Bulla revocat. *Bonifacii IX.* olim pro *Ordelpis*, de *Auriolo*.

PIUS II.

BULLA *Pii II.* pro redemptione castrorum *Colonaræ*, *Montisfaxi*, *Taibi*, *Piagiæ*, *Paterni*, & aliorum locorum.

EUGENIUS III.

C BULLA *Eugenii III.* an. 1149. quod Episcopus *Placentinus* est suffraganeus Archiepiscopi *Ravennæ*. 1149

Bulla ejusdem 1152. super massa *Firmiana*: duplicata, eodem anno. 1152

Bulla ejusdem super Ecclesia *Placentina*.

HONORIUS III.

BULLA *Honorii III.* confirmat. xv. Episcopat. Exarchat. *Ravenn.* & monaster. *Pomposiani*, quod est Eccles. *Ravenn.*

Bulla ejusdem concessa Archiepiscopo de commutando possessiones.

Bulla ejusdem contra *Cervienfes*.

Bulla ejusdem pro *Cervia* contra Archiepiscopum.

D Bulla ejusdem in causa *Cervie* & Archiepiscopi.

Bulla ejusdem contra *Pisaurienses*.

Bulla ejusdem contra Abbatem *Sanctæ Mariæ* in *Cosmodim*, quia alienavit.

Bulla ejusdem contra Comitem *Romandiola* super castro *Meldola*, pro Archiepisc.

Bulla contra *Cervienfes* quosdam super possessionibus, pro Archiepiscopo. 816

Bulla ejusdem concessa Archiepiscopo super & tintinnabula.

Bulla ejusdem contra *Cæsenates*.

E Bulla ejusdem contra civitates *Marchiæ Anconitanæ*.

HADRIANUS.

BULLA *Hadriani* super massa *Firmiana*. Lucius III.

Bulla *Lucii* super rebus *Argentæ*.

Item de *Federico Vicecomite Argentæ*.

Item duo quinterniones ante & post diminuti; in pluribus tamen foliis investiturarum *Argentæ* *Petrocini* Archiepiscopi.

Protocolum instrumentorum Archiepiscopi *Ravennæ*, *Argentæ* per *Albertum de Curlo*.

JOANNES XXII.

F BULLA *Joannis Papæ* super massis *Campilii* & *Fiscalie*.

Bulla *Joannis 22.* 1320. contra *Marchiones Estenses*, quod *Ferraria* cum comitatu spectat ad Eccles. *Ravennæ*. 1320

Bulla ejusdem super castro *Medicina*.

Bulla ejusdem contra *Venetos*, occasione *Fani*, pro *Malatestis*.

Bulla ejusdem contra *Estenses* super *Ferraria*.

AGAPITUS.

947 BULLA Agapiti Papæ super facto Cerviæ.

STEPHANUS.

BULLA Stephani Papæ, quod eccles. Raven. Placentina ecclesia est subdita.

MARTINUS III.

1282 BULLA Martini 4. contra Archiepiscopum, qui castra ecclesiæ Romanæ occupaverat in Romandiola.

INNOCENTIUS III.

1198 BULLA Innocentii ad multas universitates, ut redeant ad Romanam ecclesiam.

Bulla ejusdem, quod Archiepiscopus possit uti Argenta, & toto saltu, sicut poterat ante destruct. Argente; non obstante pacto Raven. & Ferrariens.

Bulla ejusdem quod Britonorum cum Romanodiola, spectat ad ecclesiam Romanam.

INNOCENTIUS III.

BULLA Innocentii Quarti plumbea, consilio Bonon. pro defensione Archiepiscopi.

Bulla Innocentii 4. super possessionibus in Marchia Ancon. pro ecclesia Raven.

Bulla Indulgentiæ concessæ Archiepiscopo Raven. per Clemen. VI.

Bulla ejusdem contra Estenses, quod castrum Argente spectat ad Ravennatem ecclesiam pleno jure, cum mixto & mero imperio: & ibi plene de Argenta.

Bulla ejusdem, quod castrum Tudurani suberat Archiepiscopo.

Bulla ejusdem, quod nullus capellanus clericus Ravennas recipiat. 4. partem decimarum.

Bulla five sententia ejusdem, quod nullus capellanus, clericus Raven. 4. partem decimarum cum Canonicis fortietur.

NICOLAUS III.

BULLA Nicolai III. super episcopatu Regien. in de Flisco.

Bulla ejusdem pro Sancta Maria in portu, super possessione Longastrini.

INNOCENTIUS III.

1198 BULLA Innocentii III. super monasterio Sancti Adelberti supra Padum, quod est eccles. Raven.

Bulla ejusdem quod monasterium Classen. sit subditum eccles. Raven.

INNOCENTIUS III.

1243 BULLA ejusdem super pluralitate beneficiorum.

1011 Bulla ejusdem Indulgent. concess. Archiepiscopo.

1038 Bulla ejusdem pro Regno Siciliæ.

1038 Testamentum Hugonis Comitis de Britonorio est 1038.

1039 Idem testamentum Hugonis Comitis castri Britonorii. 1039.

1039 Testamentum Hugonis Comitis castri Britonorii. 1039.

1024 Refutatio episcopi Cerviensis pro Archiepiscopo. 1024.

897 Statutum inter Archiepiscopum & homines Cerviæ.

Donatio facta Petro Ravennati ecclesiæ Diacono de Mutigliano, & aliis multis locis 897.

1031 Instrumentum de Turdurano. 1031.

1068 Refutatio Almerici Ducis. 1068.

1290 Testamentum Bonifacii Archiepiscopi, ubi di-

A sponit Argentam spectare ad ecclesiam Ravenn. 1290.

Testamentum Petrocini Archiepiscopi. 1369. 1369

Testamentum Girardi Comitis Britonorii. 1062. 1062

Testamenta duo Jo. Ducis. 1178. 1178

Testamentum Tignoli. 1182. 1182

Testamentum Petri Ducis. 1132. 1132

Bulla Urbani V. mandat quod Vicecomites Mediolani pro annuo censu castri Ugbi dioc. Imolen. solvant pro novem annis Archiepiscopo Raven. 4500. florenos auri. 1379

Bulla ejusdem, quod Britonorienses non impediant Abbatem & Monachos de Urano, quin honorem impendant Archiepiscopo.

Bulla ejusdem, concedit temporalem jurisdictionem in Romandiola.

Bulla ejusdem, electionis in Papam, sub dat. Avenioni.

Bulla ejusdem contra Camaldulenses. i. Classenses.

Locatio Britonorii per Archiepiscopum Comiti Cavalcanti. 1137. 1137

De eodem obligatio 1142. & locatio de eodem castro pro Archiepiscopo. 1137. & instrumentum traditionis de eodem castro per Hugonem Archiepiscopo Raven. & recognitionis. 1011. 1142

C In carta locationis superioris de anno 1137. adest etiam compositio firma de eodem castro. 1144. 1144

Sententia lata contra castrum Britonorii, pro Archiepiscopo. 1144. 1144

Bulla Alexandri. III. quod Britonorum est eccles. Raven. in qua de exarchatu, & Ducatu, in quo continetur Britonorum; tum etiam ex testamento Hugonis ejusdem ecclesiæ. 1160

Britonorii territorio terræ emptæ pro Archiepiscopo. 1330. instrumentum. 1330

JURA ARGENTÆ.

D JURAMENTUM hominum de Argenta pro locat cum pertinentiis pro piscando. 1206. 1206

Instrumenta duo ejusdem territorii. 1277. de concordia inter Archiepiscopum, & Marchionem & commune Ferrariæ, de restituend. Archiepiscopo Terram Cavalli, & portum, & plebatum, & Maderiam, necnon castrum Argente, & comitatum ejus. 818 1277

Capitula inter Archiepiscopum, & homines de Argenta. 1348. 1348

Locatio Argente. 1348. 1348

Locatio Argente per Archiepiscopum, Opizoni Estensi pro singulis annis pro duobus millibus florenis de Florentia. 1348.

E Introitus ex possessionibus Argente, & conventiones cum hominibus, & designatio terminorum territoriorum.

Minutæ duæ pro Argenta contra Estenses.

Copia investituræ Marchioni Nicolao Estensi de Argenta, & Paviola in pergamento. 1421. 1321

Locatio in fundo Porti, Andreæ de Rubeis filio comitis Beltrandi de Parma. car. 2. in papiro. 1421.

Bulla Sixti 4. confirmat eccles. Raven. omnia antiqua privilegia prædecessorum illi concessa. 1472. 1472

F Bulla Sixti 4. concedit & confirmat Eccles. Ravenn. omnia privilegia Calisti, Gregorii, Honorii, Gelasii, necnon Episcopatus, civitates, & castella a principio Comitatus Argente, usque Ravennam; & de pallio ferendo; limitat tempora, & declarat quæ oportet erga Archiepiscopum. 1472. 1472

Copia investituræ Ducis Herculis ab Archiepiscopo, de Argenta, Lugo, & castro Potito. 1497. 1497

Locatio in fundo Porti. car. 4. in papiro. 1506.

Recollect. Argente in papiro. car. 24.

H. Rubens. Fff Li-

- Liber super collectis castaldionum *Argentæ*.
Instrumentum super beneficio Vicecomitis *Argentæ*.
Quinternus investiturarum *Petrocini Archiepiscopi*.
Locatio terræ in terra *Vigi* in plebatu *Sancti Prancalis*. 1444. per Archiepiscopum, authentica. car. 2.
Scripturæ pro fabrica capellæ apud *Sanctum Franciscum*. car. 2.
Scripturæ scholæ *Godariæ* in quinternis *Sancti Pancratii*, postarum. 9. car. 2.
Sententia contra *Faventinos* super *Lugo & Potito*, per *Innoc. Pap.*
1336 Processus & sententia super castro *Aurioli*. 1336.
1209 Locatio in *Auriolo* quorundam dominorum. 1209.
1218 Instrumentum solutionis debiti castri *Aurioli*. 1218.
1219 Libelli quorundam hominum de *Auriolo*. 1219.
1229 Sententia pacis inter *Ravennates*, lata per Archiepiscopum, tempore *Gregorii Papæ* an. 1229.
1279 *Lugum* est jurisdictionis *Ravennæ*. 1279.
1273 *Auriolum* est Ecclesiæ *Ravennæ*. 1273.
Confiscatio bonorum contra Comites *de Cunio*, pro *Lugo*.
1308 *Aurioli* locationes in una carta pergamena magna. 1308.
1290 Instrumentum conventionis inter Archiepiscopum, & homines de *Auriolo* de 500. mezinis grani. 1290.
1306 Instrumentum obligationis factæ Ecclesiæ *Ravennæ* per homines de *Auriolo* in pergamento.
819 Instrumentum securitatis *Mercualdorum* de *Auriolo*. 1307.
1302 Instrumentum contra *Mercualdos* de *Auriolo*. 1307.
1308 Instrumentum locationis factæ de multis terrenis in de *Auriolo*.
1310 Instrumentum super facto *Aurioli*. 1310.
1407 Instrumentum locationis *Aurioli*, per Archiepiscopum, authenticum 1407.
Publicatio citationis factæ *Ordelaphis*.
1348 Inquisitio contra *Ordelaphos* pro Archiepiscopo *Raven.* vulnerato in castro *Aurioli*, quod spectat ad Ecclesiam *Ravennæ*. 1347.
1455 *Aurioli* castri locationis copia, *Ordelaphis*. 1458.
Massæ Firmianæ confirmatio, & de plebe *Sancti Stephani*, facta per *Hadrianum Pap.* salva jurisdictione Eccles. *Raven.*
Sententia super fundo *Firmiano* in favorem Archiepiscopi, sedente *Victore Pap.* & *Henrico Imperatore*.
1190 Causa inter Archiepiscopum *Raven.* & Episcopum *Ferrariensem*. super plebe *Sancti Stephani*, & *Massæ Firmianæ*. 1190.
1306 Sententia authentica pro Archiepisc. super *Massæ Auximani*, & *Firmianæ*. 1306.
Allegationes pro Archiepiscopo contra *Auximan.* super principali.
1362 Traditio pallii Archiepiscopo, per episcopum *Imolen.* & *Faventinum*, & forma juramenti fidelitatis tradita eidem per *Innocentium VI.* 1362.
1296 In collina *Græcorum* donatio hominum in monte *Antignani*, in castro novo a descenden. Ecclesiæ *Ravennæ*, per *Alemanum*, *Salingueram* & *Rusticellum*. 1196.
Plebis Quinti permutatio.
Privilegia Imperatorum nulla sunt, quo ad *Cerviam*.
Statutum Curie & Archiepiscopi *Ravennæ*.
1223 Sententia lata contra *Cervienfes* Romæ. 1223.
Lauritiæ locatio territorio *Cervie*.
1196 Salinæ locatio territorio *Ficoclenfi*. 1196.
- A Concordia inter Archiepiscopum, & Commune *Cervie*. 1197.
Juramentum fidelitatis hominum *Cervie*, ipsi Archiepiscopo. 1217.
Concordia inter Archiepiscopum & Commune *Cervie*, cum instrumento incluso super catena *Cervie*. 1212.
Statutum *Ravennæ* & Episcopi super sale *Cervie*.
Breviarium de pensionibus, quas Ecclesia *Ravennas* habet. 1181. in pluribus locis, *Ravennæ* duo, & unum *Cervie*. 1181.
Instrumentum *Cervie* hominum solventium sallem Archiepiscopo.
B Instrumentum reintegrationis de *Cervia*, ac *Meldula*. 1411.
Instrumenta plura in una carta, sub pluribus annis de *Ficoclenfi*, & de hominibus de *Cervia*, qui jurarunt fidelitatem Archiepiscopis *Raven.* sub pœna &c.
Rotulus maximus, quod *Cervien.* consueverunt dare Archiepiscopis receptum de tribus comestionibus, & discordia eorum deinde dabant unum ducatum de tertio in tertium annum: & Archiepiscopus habebat condemnationes, quæ fiebant in *Cervia*; & iudex erat pro Archiepiscopo in *Cervia*, & omni anno dabant duas collectas salis Archiepiscopo, & ad tumbam portabant: & omni anno pro qualibet familia dabant duo statera annonæ, & unum panem, & unum pullum; & Vicecomes erat in *Cervia* pro Archiepiscopo, & Archiepiscopus habebat tertiam partem catenæ: Et sub ipso rotulo sunt scholæ multæ, & de *Quiliano* duæ, & juramenta fidelitatis duo.
C Rotulus communis inter Archiepiscopum, & Commune *Cervie*. 1224.
Indulgentia concessa Archiepiscopo *Raven.* ut possit celebrare officium Prædicatorum.
Ordo Missarum dicen. in *Ravennati ecclesia*. 1474.
D 1474.
Inventarium bonorum mansionis de *Bononia*.
Donatio facta Archiepiscopo de castro facto & faciendo, & a porta *Sancti Mamme*. 1253.
Compromissum de eligenda Priorissa *Sancti Severini* *Ravennæ*.
Privatio *Eustachii* de Sancto Laurentio de *Posterla* *Raven.* per Archiepiscopum.
Constitutio facta per Archiepiscopum super divisione cereorum & candelarum in funere. 1300.
Processus & sententia *Potiti* pro Archiepiscopo: duæ chartæ simul.
Numerus quorundam reddituum *Ferrariæ*.
E Juramentum pro ecclesia *Ravennati* super pensionem, per quendam, librarum trium de auro optimo.
Instrumentum conventionis per Archiepiscopum & clerum.
Sententia inter Archiepiscopum & Archipresbyterum *Bagnacavalli*. 1023.
Sententia pro Archiepiscopo, contra Archipresbyterum de *Bagnacavallo*. 1023.
Obedientia Comitis de *Bagnacavallo* Archiepiscopo: in copia.
Instrumentum fidelitatis feudi Comitis *Malvincini*, pro *Bagnacavallo*. 1187.
F Testes pro Archiepiscopo, contra Archipresbyterum de *Bagnacavallo*.
Castrum Bovarium subest Archiepiscopo, ut patet ex tribus bullis.
Petitiones superfuriola. 1237.
Inventarium de mansis *Surivoli*, & *Montis circuli*, & aliorum.
Supplicatio quædam Archiepiscopi *Mediolanensis*.
Juramentum fidelitatis Abbatis *Urani*. 1290.
In-

- 1290 Instrumentum syndicatus inter Ecclesiam *Raven.* Caselacchi & *Rudiliani*. 1290.
Emphyteosis inter duos de *Casalcello* majore & minore.
- 1156 Instrumenta dividenda partes hominum pro *Ecclesia Raven.* 1156.
Constitutiones in pergamento quoad *Ecclesiam Raven.* in celebrandis divinis.
- 1302 Sententia lata pro Cantica *Eccles. Raven.* 1302.
- 1310 Sententia lata pro præbendis in *Ecclesia Raven.* 1310.
- 1310 Electio de Archidiacono *Ravennæ*. 1310.
Inventario de rebus *Ecclesiæ Sanctæ Margaritæ*.
Locatio terrarum in plebe *Sancti Zachariæ*.
Locatio terrarum in plebe *Sancti Cassiani*.
Sententia & laudum inter Archiepiscopum, & homines de *Lugo*.
Instrumentum pro *Ecclesia Ravennæ*, de *Cento*, & *Potito*.
- 1197 Pensio *Ecclesiæ Sanctæ Mariæ de Burgo*, unius libræ ceræ. 1197.
Litteræ Archiepiscopi, suffraganeis, ut interfint *Lughi*.
Sacramentum *Episcopi Forlivien.* authenticum.
- 1302 Obedientia *Episcopi Parmen.* Archiepiscopo. 1302.
- 1309 Litteræ *Episcopi Placentini* de cruce portanda. 1309.
Juramentum fidelitatis *Episcopi Bonon.*
- 1309 Litteræ *Bononien.* *Episcopi* super cruce portanda. 1309.
Causa super plebe *Sancti Prosperi de Imola*, rotulus.
Inquisitio super pluribus parochialibus *Faventinis*.
Juramenta duo fidelitatis hominum de *casa murata*, Archiepiscopo.
- 821 Instrumentum de pluribus fundis *cassæ muratæ*.
Libelli tres de *casa murata*. car. 64.
Liber rationum *cassæ muratæ*. car. 80.
- 1469 Instrumentum de *casa murata*, Pino de *Ordelaphis*, cum sigillo Archiepiscopi. 1469.
- 1459 Locatio villæ *cassæ muratæ* per Archiepiscopum. 1459. authenticum; cum alio instrumento affectus in papiro, authenticum de dicta *casa murata*, pro ducat. 47. auri, quolibet anno.
Provisio & confirmatio *Ecclesiæ Sancti Bartholomæi* in *casa murata*, & concessio *mansu de restaldo*, per Archiepiscopum.
Pensiones de castris *Ariminen.* *Marenzani*, & *Gemani*.
- 1284 Litteræ justitiæ Legati Latini in causa *Ravennatum*, & *Ariminen.* super castris novem 1284.
- 1212 Renovationes hominum de monte *Germano* nominat. 1212.
- 1153 Locatio *Burgi castri de Savignano*. 1153.
- 1212 Descriptio hominum *Ceriolani* solventium Archiepiscopo pensionem. 1212.
Cedula pensionum *Gemani*.
Sententia pro Archiepiscopo. 1220. super castro *Maranzani*, *Galbole*, *Granaroli*, & *Legabizze*.
- 1080 Privilegium Archiepiscopi de *Granarola*. 1080.
Privilegium de *Legabizze*, *Granarolo*, *montis Corvini*, *Crucis*, & aliorum.
- 1263 *Glazoli* locatio per Archiepiscopum *Ravennat.* 1263.
- 1263 Locationes sex in una magna carta, distinctæ, de *Legabizze*. 1263.
- 1264 Locationes octo distinctæ in una carta de *Legabizze*. 1264.
- 1264 Locationes. XIII. distinctæ de *Legabizze*. 1264.
Innovationes pensionum de castro medio, & de *Legabizze*. 1314.

- A Donatio *Glazoli*, per *Benedictum Papam* Archiepiscopo: & confirmata, & authen. 1466.
Instrumentum renovationis *Communis Pisauri*, de monte & fundo *Cagnano*. 1297.
Locatio seu provisio *Eccles. S. Vitalis* in *Legabizze*, pro tribus libris ceræ. 1268.
Procuratorium pro affictan. *Malatestis* castra quidam, & villas *Arimini*, & *Pisauri*. 1356.
Renovatio castri *Glazoli*. 1324. 1324
Instrumentum molendinorum *Ravennæ*, & aliarum rerum, & possessionum, de jure mentali *Ravennæ*. 1433. 1433
Plura monasteria in locis diversis, per Archiepiscopum *Camaldulen.* 1138. 1138
Pacta inter Archiepiscopum, & Priorem *Camaldulen.* 1302. super monasterio *Classensi*. 1302
Inventarium *Sancti Stephani* de olivis de *Ravenna*. 1361. 1361
Concessio de mercato faciendo in *Molino vecchio*. 1305. 1305
Stipulatio pro custodia castrorum *Taiibi*, *Tudurani*, *Cuglia*, *Zironi*, *castri novi*, cum salario custodum pro *Ecclesia Raven.* 1362. 1362
Permutatio inter *Marcoaldum Ducem Ravennæ*, & Comitem *Ubertum* de castro novo, & castro *Meldolæ*, confirmata per Imperatorem. 1229. 1220
Commutatio de *Meldola* & de castro novo. 1220
Castri novi universitas *Uberto Comiti* jussu *Friederici Imperatoris* fidelitatem jurat. 1212
Inventarium bonorum castri novi, in territorio *Forolivien.* 1212. 1212
Venditio terrarum inter duos in castro novo.
Instrumentum venditionis pro *Ecclesia Ravennate* de castro *Dogario*, & de castro novo cum aliis.
- D Divisio castri novi inter Archiepiscopum, & Comitem *Lambertum*. 1157. 1157
Locatio castri *Offani*, cum fontana sua, & introitu, pro *Ecclesia Ravennate*. 1196. 822
Locatio in fundo *Lacumæ*. 1336. 1335. 1335
In fundo *Lacumæ*. 1314. 1314
In *Lacumæ*, in loco detto *Roverso*. 1327. 1327
In plano *Lacumæ*. 1326. in *Lacumæ*. 1331. 1326
Donatio facta *eccles. Lacumæ*, de tertia parte castri *Lacumæ*, & centum massis. 1326
Instrumentum de castro novo pro Imperatore, contra Archiepiscopum. 1164. 1164
Locatio de castro *Seguni*, & permutatio castri de *Rangle*.
Recognitio & commissio de monasterio *Galiatæ*. 1324. 1324
Locatio in *Galiatæ*. 1062. 1062
Concessionem factæ Abbati *Galiatæ de Civitella*, & aliis rebus *Raven.* 1200. 1200
Sacramentum fidelitatis præstitum *ecclesiæ Raven.* per homines de monte *Acutio*. 1276. 1276
Locatio terrarum in *Ruspino*, triplicat. 1326. 1326
1328. 1331.
Locatio terrarum in *Sancto Clemente*, quadruplicat.
Item triplicata. 1337. item etiam 1336. duplicata. 1336
Locatio *ecclesiæ S. Clementis* in *Foropopulien.* pro Archiepiscopo. 1324. 1324
Locatio terrarum in *Ruffi*. 1214. alia. 1223. 1214
Innovatio terrarum in *Ruffi*. 1304. 1304
Locatio terrarum in *Cassina*. 1307. 1307
Locatio terrarum in *valle de Nuce*. 1326. 1326
Renovatio de *valle de Nuce* territorii *Populien.* 1030. 1030
Instrumentum fidelitatis *Episcopi Comacen.* & aliorum, Archiepiscopo *Raven.* 1225. 1225
Donatio per Archiepiscopum de duobus monasteriis, *Sancti Mercurialis*, & *Sancti Gregorii*, extra muros, cuidam monacho.

- 1226 Constitutio quod seculares clerici portent habitum, & tonsuram. 1226.
Concordia inter ecclesiam & commune *Ravennae*.
- 1084 Venditio medietatis *castri Fabanci*, & ejus curtis. 1084.
- 1295 Instrumentum venditionis bonorum ex testamento Archiepisc. *Opizoni de Lavania*. 1295.
Locatio *burgi castri de Savignano*.
- 1294 Concessio faciendi mercati in curia *Tudurani*. 1294.
Copia hominum de *Sagliano* jurantium fidelitatem, & de redditibus dicti castri.
- 1226 Instrumentum emptionis pro eccles. *Raven.* pro medio castro *Fixæ*. 1226.
- 1317 Electi Episcopi *Hadrien.* per Archiepiscopum confirmata, & ratificata. 1317.
- 1226 Emptio per Archiepiscopum super. 4. parte totius castri *Fixæ*, cum domo. 1226.
- 1270 Interdictum & sententia excommunicationis contra omnes, qui contra Ecclesiam *Ravennatem* latam per Archiepiscopum & capitulum & clerum *Ravennæ*. 1270. & publicatum *Cesena*.
Petitiones contra *Petrum de Aragonia*, qui Regnum *Siciliæ* tenebat censuale ab Ecclesia *Ravennæ*.
Universitas castri novi jussu *Friderici* jurat supra.
Repertorium vocabulorum. cart. 62.
Laudatio in *Ugolinum Pisanum*, & *Leonardi* in *Carolo zeno*, & epithal. simul. c. 18.
Instrumentum conventionis inter Archiepiscopum & ejus clerum.
- 1326 Locationes duæ in *battizucco*. 1326. 1327.
- 1299 Locatio 1299. de *casactio in Valfredola*. 1304.
Locatio in fundo *Turlani*.
- 1332 Locatio in costa de *vinci*. 1332.
- 1064 Locatio domus hospitalis super flumen. 1064.
- 823 Locatio coparii unius libræ ceræ. 1314. duplicat.
- 1314 Locatio in runcatio. 1332.
- 1342 Concordia super jure *castri novi*. 1198.
- 1198 Forma servanda in petendo investituram.
Locatio de molendino roticulato canonicis.
- 1314 Locatio in *Val de pondo*, & in *Valle Treboli*. 1314.
- 1314 Locatio in fundo *Seræ*. 1314.
- 1137 Locationes duæ *Lacumæ*. 1137.
- 1104 Privilegium Archiepiscopi de domo hospitalis. 1104.
- 1226 Cartæ promissionis inter Archiepiscopum & Abbatem *S. Jo. Evangelistæ*. 1226.
Exsecutoriales cum sententia, contra Priorem & conventum *Sancti Joannis Evangelistæ* de *Ravenna*, pro Archiepiscopo & canonicis, de annuo debito, cum duabus cedulis in papiro inclusis: una nomine *Justi*, procuratoris d. Prioris & conventus, confitentes annum censum Archiepiscopo *XL. barilarum vini*.
- 1496 Constitutiones domini *Latini*, & domini *Bernardi. i.* concilia.
Provincialia concilia producta. 1496. in pergamen. cart. 42.
- 1193 Locatio *Sancti Marci* de *Posterla*. 1193.
- 1205 Locatio *Candriana*. 1205
- 1285 Sententia pro Archiepiscopo, contra *Forlivenses* 25. librarum *Ravennæ* pro satisfactione damnorum. 1285.
- 1266 Locatio *Sancti Laurentii* in *Cæsarea*. 1266.
Monasterium *Sancti Laurentii* reformatur in fratres *Sancti Augustini*.
- 1231 Vicecomitatus *Argentæ* concessio & extra. 1131.
Copia hominum *Lastagnani*, *Culinæ Casalecchi*, qui jurarunt fidelitatem Archiep.
- A Hospitalis *Simonis & Judæ* collatio per Archiepiscopum. 1336.
Excommunicatio facta ab Archiepiscopo de voluntate Episcoporum, & Abbatum. 1225
Concordia inter Commune *Bonomiæ* & *Ravennæ*.
Celle volane locatio. 1216. Innovatio ejus. 1216
1123.
Hostiarum officii concessio.
Instrumenta simul thesaurorum quorundam Ecclesiarum *Ravennæ*.
Juramenta & pacta hominum de *Castro Humbaldi* de monte *Cerno*, & *Offano*, qui laborant de massa *Auxiana*.
- B Instrumentum locationis *Bagnacavalli*. 1309. 1309
Manforum omnium & possessionum redditus, instrumentum. 1216.
Instrumenta monasteriorum in luminata, in comitatu *Perusino*, cellas quinque; *Eugulio*, Comitatu *Firmiano*, *Fanen.* *Senogallien.* & aliis Episcopatibus, Ecclesiæ *Ravennæ* subditis, concess. per Archiepiscopum, *Camaldulen.* 1138.
Instrumentum depositi pro debito 2000. librarum Ecclesiæ *Ravennæ* pro castro emendo, ubi &c. 1293. 1293
Pacta inter Ecclesiam *Ravennatem*, & Commune *Forlivii*. 1264. 1294
- C Positiones factæ per *Bartholinum* de sancta *Agatha* procuratorem monasterii *Classen.* contra Archiepiscopum *Ravennæ*.
Provisio electionis Archiepiscopi *Ravennæ* per *Papam Gregorium* propter discordiam Canonico- rum quibus erat jus eligendi; & devolvitur ad *Papam*.
Inventarium bonorum *Joannis de monte Saxo*. 1279
1279.
Locatio terrarum postæ de *Salice* pro Ecclesia *Ravennæ*. 1199. 1199
Sanctæ Mariæ in portu renovatio in pergamen. 1193
no pro Ecclesia *Ravennate*. 1193.
- D Instrumentum pensionis pro monasterio *Sancti Benedicti* in alibus de *Faventia*, in pergamen. 824
pro ecclesia *Ravennæ*. 1327. 1327
Locatio terræ in *Sagliano* de *Cesena*. 1293. 1293
Locatio alia in *Sagliano*. 1308. 1308
Donatio *Comitis Uberti* in monasterium *Sancti Apollinaris* novi, in fundo *Francoli*, sancti *Clementis* de *Lacuma*, & in aliis locis. 1068. 1068
Locatio cum tenimento *Foropopulien.* diocesis. in pergamen.
- E Instrumenta locationis nu. 19. in pergamen. 1455
in fasciculo ligato, & authentico. 1455.
Locationes in pergamen. cart. viii. in papiro cart. 30. & 38.
Protocollum instrumentorum, cum coperta pergamen. cart. 24. 1485. 1485
Chronica Pontificum in pergamen. cart. 86. cum duabus aliis in principio.
Repertorium Alphabeticum. cart. 56.
Articuli & bullæ plures contra hæreticos.
Bulla electionis *Episcopi Regiensis*, per Canonicos: *Nicolai V.*
Liber de acceptis Ecclesiarum, & monasterio- rum diocesis. *Raven.* 1314
- F Liber de acceptis Ecclesiæ *Ravennæ*, in reale, coopertum totum. 451. cum litteris exsecutorialibus, & sententia contra fratres sancti *Joannis Evangelistæ*, Præposit. 1223. tempore *Honorii Papæ*, & *Frederici II.* 1223
Liber de acceptis communitatis *Cervie*, eo pert. in membrana: cart. 99.
Liber de acceptis *Arimini*, & *Savignani*, in papiro, cum coperta membrana. 226.
Liber de acceptis *castri Ruffi* in papiro coper. in membrana: & aliorum locorum. cart. 133. 133.
Li-

Liber pensionum Ecclesiarum, & aliorum locorum, & hominum sine coperta, in papiro. cart. 297.

Liber Ecclesiarum, monasteriorum, & aliorum locorum, in papiro. 162.

Liber pensionum Ecclesiarum, monasteriorum, & aliorum hominum & locorum, in papiro, cum tabulis & fundello. car. 304.

Liber Ecclesiarum in papiro, sine coperta. cart.

1312 32. Liber monasteriorum, & aliorum, in papiro. car. 30. anno 1312.

Liber actorum in papiro. car. 28.

Liber actorum, consiliorum, & privilegiorum Gregorii Papæ, & aliorum in papiro: car. 268.

Liber causarum in papiro. car. 36.

Liber instrumentorum in papiro. car. 40.

Liber ecclesiarum, monasteriorum, & aliorum locorum in papiro: cum tabulis. car. 151.

1513 Liber possessionum de Britonorio in papiro, car. 102. cum quibusdam aliis cartis sex cum litteris Philiasii ad affict. ad tres annos, sigillo suo munitis. 1513.

Liber rationum incipit a casa murata in papiro. car. 80. cum alio libro, in quo sunt statuta, & Ecclesiæ sancti Joannis Baptistæ de Ravenna. car. 24.

Liber præsentationum & actorum in papiro. car. 26.

1300 Liber protocollorum Registri & sententiarum. car. 32. anno. 1300.

Liber emptionum. car. 20.

Liber debit. ecclesiarum, monasteriorum &c. car. 52.

Repert. alphabeticum. car. 20.

1480 Liber emptionis Taibi, & poderis; & consilia & instrumenta; Unum. 1480. cum copia donationis eccles. sanct. Cosmi & Damiani, spectant: monasterio Sanctæ Mariæ de Urbe. cart. 21. cum materia frumenti. car. 18. cum aliis cartis 32. del dare & havere.

Liber actorum in papiro. car. 82.

1359 Liber renovat. car. 80. 1359. in quo libro magno pergamento car. 8. ejusdem materiæ sunt inclusæ

1366 Liber renovatus in pergamento car. 39. anno. 1366. in quo sunt inclusæ aliæ cartæ ejusdem tenoris num. 363. & in papiro car. 29.

Investituræ car. 26. & libelli tres de casamurata car. 64. pro supranumerariis Canonicis aliæ cartæ, & aliæ pro sententia Archiepiscopatus, & cum fasciculo præceptorum contra Jacobum Tractum.

Inventarium terrarum de Legabizze, territorio Pisauri.

Bulla Henrici super quæstione Sanctæ Mariæ in portu Ravennæ. car. 4. in papiro.

1228 Privilegium Gregorii. 9. car. 4. 1228. confirmans omnia nominat. subditæ Ravennæ.

Consilium quod Archidiaconum debet præcedere Vicarius.

1160 Privilegium Friderici Imperatoris, confirmat nominat. omnia subdita Ecclesiæ Raven. car. 2. 1160.

Inventarium postarum quartæ gagii car. 2.

Fasciculi.

Ravenna.	63	Forumlivii.	1
Argenta.	11	Cæsena.	50
Ferraria.	2	Ariminum.	51
Bononia.	1	Pisaurum.	38
Imola.	1	Catholica.	4
Faventia.	4	Fanum.	2
Auriolum.	49	Senogalia.	1
Foro Pompilii.	19	Ancona.	1

Sunt alia quædam retenta per Cardinalem Fel. recor.

A Sequuntur libri in jure, qui sunt in Archivis Ravennæ, & in Sacra scriptura.

JURA CASTRI ROVERSANI.

Sacramentum hominum de Reversano, pro Ecclesia Raven. 1163.

Loca Potii seu Tumbæ castiglioni, posit. in curia Reversani. 1298.

Instrumentum locationis non authenticum, de censu quorundam mansorum de Montigliano.

B Instrumentum pro custodia castri Reversani. 1297. & custodientibus illud pro Ecclesia Ravennate assignare molendinum territorii Cæsena, in curia Bori, cum ponzata, & aliis terris.

Instrumentum fidelitatis hominum de Reversano, pro Ecclesia Raven.

Deputatio Castellani in Reversano. 1286. 1286

Processus & sententia probans, quod ad ecclesiam Ravennatem castrum Reversani, Aurioli, & Molini & Vecchi pertinet. 1288. 1288

Locatio terræ pro ecclesia Rav. in curte Montigliani, in fundo Corigliani. 1275. 1275

Proclamata facta contra aliquos de Reversano. 1283. 1283

C Absolutio facta hominibus de Reversano per communitates de Panigo, quod præstent fidelitatis juramentum, & plenam obedientiam Archiepiscopo. 1157

Instrumentum possessionis castri Roversani, pro Ecclesia Raven. 1150. 1150

Conjuratio hominum de Roversano.

Carta pro omnibus servitiis de Roversano. 826

Sententia lata per Archiepiscopum Ravennæ, super discordiis quorundam hominum de Roversano.

Locatio terrarum in diocesi Arimin. in curia Montigliani, & montis novi. 1320. 1320

D Donatio facta de castro Roversani, & ejus curte, ecclesiæ Raven. 1144. 1144

Appellatio per syndicum Roversani, Lastagnani, Borii, & Ronchi ad Papam, pro collectis sibi a massario Cæsena impositis.

Locatio terrarum in Montigliano pro ecclesia Raven. 1258. 1258

Instrumentum per quod probatur de jurisdictione Roversani, quod spectat ad ecclesiam Ravennæ, per mandata facta, & cautiones captas ab hominibus de Roversano. 1296. 1296

E Sacramentum fidelitatis hominum de Roversano, & aliæ promissiones factæ ecclesiæ Ravennæ, 1296. 1296

Sententiæ. 1298 super maleficiis, plene continentes, quod molendinum vetus spectat ad ecclesiam Ravennæ. 1298

Emptio castri cum fortilitiis & curte de duabus Roversani, pro ecc. Rav. 1157. 1157

Instrumentum procurationis cujusdam universitatis de castro Roversani super collectis solvendis communi Cæsena. 1333. 1333

Jurisdicctio castri Roversani confessionis factæ de fidelitate ejusdem castri. 1291. 1291

F Litteræ Archiepiscopi quod Forlivii non molestent, nec exigant condemnationes injuste factas occasione exercitus Glazoli, ab hominibus de Tudurano, Bagnolo, Quiliano, Valle pondo, Fossa, molino vecchio, & mente abbate, quod subest ecclesiæ Ravennæ. 1276. 1276

Pacta promissa per dominum Hugolinum de Valle de nuce, pro custodia castri Reversani 1296. 1296

Instrumentum concordie de Reversano, per quod probatur dominium & proprietatem pertinere ad Eccles. Raven. & aliqua pacta cum multis 1296

- juribus. 1296. quæ omnia utilia sunt pro Archiepiscopo *Ravennæ*.
- 1299 Locatio *Potii* seu *Tumbæ Castiglioni* in *diocesi Casenaten.* in curia *Reversani*, ab Ecclesia *Ravennæ*. 1299.
- 1238 Locatio terrarum. 1238. in curia castri *Montigliani* in *Carquizano*, &c. ab Archiepiscopo *Ravennæ*.
- Protestationes & exceptiones per Syndicum, *Reversani*, *Montis cavalli*, *Borii*, & *Rochi*, qui solvunt collectas *massario Casenæ*, pro expensis pro exercitu *Ferrariæ*.
- 1248 Instrumentum præcepti facti Communi *Casenæ* pro hominibus *Reversani*, subditis Ecclesiæ *Ravennæ*.
- 1297 Locatio terrarum & fundorum in territorio *Casenæ*, facta ab Archiepisc. *Raven.* cum onere, ut solvant etiam suis successoribus, exercitus, cavalcatas, & collectas, & alia 1297. reservata per jurisdictionem Ecclesiæ *Ravennæ*.
- Sacramentum fidelitatis, quod debent facere homines *Riversani*, & aliorum locorum, *Ravennati* Ecclesiæ. est ibi tantum super castro *Riversani*, & ejus curte, *Savignani*, *Montigliani*, *montis novi*; *Saliani*; *montis vecchii*, *Soriole*, *Valguarde*, *Casarecle*, & eorum curtibus, Archiepiscopo & successoribus.
- 1362 Consignationes opidorum infracriptorum Ecclesiæ *Ravennæ*, Castellanis distributæ anno 1362. per Reverendissimum D. Episcopum *Sabinen.* Apostolicæ Sedis legatum, & terrarum in *Italia* consistentium, Vicarium Generalem, pro Archiepiscopo.
- 327 *Ravennæ* futuro, dicta Ecclesia *Ravennate* vacante, instante Episcopo *Faventino*.
Rocha castri Aurioli cum fortilitiis suis.
 Castrum *molendini veteris*.
 Fortilitia *Zironis* & castri *Aquiliani*.
 Castrum *montis Abbatis* destructum.
 Fortilitia castri novi *Gothifredi*.
 Fortilitia castri *Tudurani*, & *Rocca*.
 Castrum *Montis cavalli* destruct. *Balneo*.
 Fortilitia castri *Morii*.
 Jura burghi *Sancti Damiani*.
 Jura mercatalis *Saraceni*.
 Fortilitia paterni castri, cum omnibus juribus suis.
 Fortilitia castri *Collinaltæ*.
 Fortilitia castri *Montis saxi*.
 Fortilitia & claves castri *Plagiæ*, cum juribus suis.
 Fortilitia & claves castri *Mastri*.
 Fortilitia castri *Gabii*.
 Castrum *Mazzette* destruct.
Montis Glottoni claves & fortilitia.
 Fortilitia & claves *Zironis* & castri *Taibi*.
 Fortilitia & claves *montis Acuti*.
 Fortilitia *montis Borii*.
 Fortilitia *montis Rosidiani*.
 Fortilitia castri *della Guarda*.
 Fortilitia *Zironis* & castri *Survoli*.
 Fortilitia *Montigliani*.
 Fortilitia & claves *Sagliani*.
 Jura castri *Reversani* destructi.
 Instrumenta omnium supradictorum castrorum est authenticum.

JURA CASTRI MONTIGLIANI.

- LOCATIO terrarum in plebato *Sancti Petri*, curiæ *Montigliani*, in fundo *Canali*, per Archiepiscopum *Ravennæ*.
- 1314 Locatio terrarum in eodem plebato, in fundo *Orsalis*. 1314.

- A Locatio terrarum in eodem plebato, in fundo *Arzane*. 1317.
- Locatio terrarum in eodem plebato, in fundo *Pini* 1320.
- Locatio terrarum in curia *Montigliani*, fundo *Ginzeori*, & in fundo crucis. 1270.
- Iuramentum fidelitatis exhibitum nominat. per homines de *Montigliano* d. Theodorico Archiepiscopo *Ravennæ*.
- B Breve recordationis de redditibus, & servitiis, quæ Ecclesia *Ravennæ* debet annuatim & nominatim habere de castro *Montigliano*, & ejus curte, & de omnibus mensis.
- Compromissum inter Archiepiscopum *Ravennæ*, & homines de *Montigliano* 1220. pro muran. *Montigliano*: tempore *Honorii Papæ*.
- 1220 Locatio terrarum in plebato *Sancti Petri*, in curia *Montigliani*.
- Instrumentum concordie. 1502. inter Archiepiscopum *Raven.* & congregationem *sanctæ Justine* de *Padua*, ordinis *sancti Benedicti*, five Abbates pro tempore, monasteriorum *sancti Vitalis*, & *sanctæ Mariæ in Rotundo*, de *Ravenna*, unitorum, nomine ipsorum monasteriorum super differentia barilorum 84. vini singulo anno pro ambobus monasteriis; pro quolibet 42. debeant solvere Archiepiscopo.
- C Item litteræ citatoriæ cum executione, pro Archiepiscopo, contra d. congregationem monasteriorum, quia destiterunt a solutione dictorum barilorum 84.

VALOR PECUNIARUM.

- BYZANTIUS valet duas partes floreni.
- Uncia auri, valet quinque florenos in argento alias 8.
- Libra ceræ valet secundum consuetudinem regionis.
- Obolus auri, valet sex toronenses argenti.
- D Milichinus valet sex Toronenses argenti. alias unum florenum.
- Toronensis argenti valet 40. bonon. parvos.
- Solidus Sequifinorum valet duos solidos Imperialium.
- Viginti solidi *Lucensum*, valent unum florenum.
- Duo solidi *Papienses* valent unum *Turonensum* argenti.
- Libra auri, valet 96. florenos auri.
- Venen.* de *Roma*, & mansarutus de *Alba*, valent unum florenum.
- xviii. solidi Imperialium, valent unum florenum auri.
- E Libra argenti valet sex florenos, & duos quartarios auri.
- Solidus auri valet medium florenum, & tertiam partem alterius.
- xii. Turonenses valent unum florenum.
- Marabotini* five *Marabatini* qui sint, vide in c. cum olim. de privileg. & apud *Ludovicum Gomes* in commentario in Regulas cancellariæ, in fine.

PRIVILEGIA CONCESSA PER SUMMOS PONTIFICES.

- F Hadrianus III. 886. Bonifacius VIII. 1298.
- Stephanus VI. 899. Nicolaus III. *
- Honorius III. * Joannes XXII. 1320.
- Eugenius III. * Innocentius V. 1353.
- Alexander III. 1160. Urbanus V. *
- Innocentius III. 1198. Bonifacius IX. 1391.
- Gregorius IX. 1227. Paulus II. 1466.
- Innocentius III. 1243. Pius II. *
- Lucius III. * Xystus III. 1472.
- Martinus III. 1282.

CONCILIA PROVINCIALIA RAVENNATUM ANTIQUA QUATTUOR.

QUEMADMODUM hæc Decreta Conciliorum provincialium Ravennatum, ne longius interromperetur historica narrationis series, quam par esset, suis in historia locis nolimus reponere, ita ne deperiret memoria, huc illa transfutulimus: Utilitas enim tanta est Conciliorum provincialium, ut Concilium Oecumenicum & Nicænum, inde Pontifex Maximus Ormisda, annis ea singulis, bis haberi jusserint: Concilium autem Lateranense, quotannis semel: Tridentinum, horum temporum habita ratione, cum intermissa diutissime fuissent, ad triennium adduxerit: Quippe, quod sint provincialia Concilia, quasi rota in medio rotæ, de quibus magnus ille vates Ezechiel, ad locum, inquit, ad quem ire declinabat, quæ prima erat, sequebantur & ceteræ: Nam quod rotæ illæ magnæ, orbis illi Christiani, sacra Oecumenica generalia Concilia, Pontificis Maximi auctoritate cæpta, & absolutæ, tendunt, eo tendere minores hæ rotæ debent: ex illis si velint exire, quod cursus intenditur, non attingunt scopum, ac potius corruunt, ac confringuntur: cum non ignoremus, hæc Provincialia, sæpè à generalibus, & à Pontificibus Maximis corrigi: Quod in iis, quæ nunc proponimus, cum acciderit, aliquot notare locis volumus. In aliquibus aliarum provinciarum, non in iis solum, quæ spectant ad ritus, sed etiam in fidei dogmatibus & religionis substantia accidisse perspicuum est, ut Carthaginense sub D. Cypriano, & Milevitanum præclare testantur. Ceterum si quid in iis erit, quæ modo exhibemus, quod prodesse possit, non inutiliter omnino operam nos posuisse lætabimur.

CONCILIIUM. PRIMUM. ANNO. MCCLXXVI.

Infrascriptæ sunt constitutiones, statuta, & ordinamenta edita, & facta per Provinciale Concilium Sanctæ Ravennatis Ecclesiæ, videlicet, per Ven. Patrem D. Bonifacium, Divina gratia. S. Rav. Eccl. Archiepiscopum, & suffraganeos ejus sufficienter requisitos, & consentientes per se, aut per idoneos procuratores.

Ne clerici, joculatores, vel histriones a laicis transmissos recipiant. Rubr. I.

NON sine temeritate, consuetudines inducuntur, quæ lege damnantur: Cum igitur laicorum importunitate, qui clericis plurimum sunt infesti, consuetudo, quæ potius est dicenda corruptela, vel abusus, videatur induci, non sine animarum clericorum Provinciæ nostræ periculo; ut cum laici decorantur cingulo militari, seu nuptias contrahunt, joculatores, & histriones transmittunt ad clericos, ut eis provideant; prout & idem laici faciunt inter se, ex quo contingit; ut cum clerici de Ecclesiarum communiter facultatibus sustententur; suo patrimonio proprio consanguineis reservato, ipsas facultates Ecclesiarum pia fidelium devotione collatas Ecclesiis, ex quibus debent pauperes sustentari, distribuunt, seu potius effundant in hujusmodi usus illicitos, propter quæ multum denigratur clericorum honestas: Tale autem, & tantum volentes remove abusum, statuimus, ut nullus clericorum nostræ Provinciæ, quocumque fungatur honore, vel statu, a talibus joculatores, vel histriones transmissos recipiat, seu provideat aliquod propter victum, etiam transeun-

do. Si quis autem contrafecerit, duplum ejus, quod dederit joculatori, vel histrioni, restituere Ecclesiæ, a qua habet beneficium, teneatur, per ipsum in usus pauperum convertendum.

*De pauperibus alendis, & vestiendis.
Rub. II.*

DOCTORIS illius præcipui, Prædicatoris egregii institutione freti, ad pietatis exercitium, nostræ Provinciæ clericos, cum remuneratione thesauri Domini, invitamus, & præsertim Prælatos, qui quanto plura a mundi auctore accepisse cernuntur; tanto ad plurima tenentur obnoxii: quia cum dona augentur, rationes etiam crescunt donorum. Hoc non attendentes quam plures Ecclesiarum Prælati, quotidie epulantur splendide, & cibis delicatis superfluè utuntur ad velle, ac quadruplicata sibi indumenta conservant: & ostiis clausis, a foris, ex Christi pauperibus, alii cupientes saturari de micis quæ cadunt de mensa ipsorum, clamant ad ostium, & nemo aperit, alii verecunde in eorum domibus se includunt, vel quia carnem suam, vili etiam indumento cooperire non possunt, seu quia verecundum est eis, propter conditiones quæ insunt, publicè mendicare, dum nemo illis manum porrigit adjutricem: isti semper esuriunt, & illi abundat, & cibi, quibus tales pauper-

peres ali deberent, neglecti, in domo corruptantur, & dissipantur, & eorum indumenta, tinea comeduntur. Quantum autem in præmissis excedant; cui Dominus plus discretionis donaverit, plus advertat, quia amplius requiretur ab eo. Porro volentes ipsos, tam poenarum timore, quàm præmiorum retributione excitare, & inducere ad opera pietatis, hoc laudibili Concilio ordinamus, ut per Provinciæ nostræ Prælatos, & Clericos universos; prout eis suppetunt facultates; necessaria pauperibus ministrentur. Is autem suffraganeorum nostrorum, qui per totam septimanam, quattuor, semel in die, refecerit pauperes: Abbatum, qui duos: Archidiaconorum, Præpositorum, Archipresbyterorum, & aliorum Prælatorum, qui unum, ac aliorum clericorum, qui semel in die, in septimana refecerit pauperes, de poenitentiis inunctis eidem, unius anni indulgentiam habeat. Hanc etiam indulgentiam illi concedimus, qui novum pauperi dederit indumentum. Si autem antiquum, quadraginta dierum indulgentiam de inuncta ei poenitentia relaxamus. **NOTATIO.** *Hujus moderationem rubricæ, vide infra Concilio IIII. Rubr. XX.*

De honestate, & habitu clericorum.

Rubr. III.

LICET sit Canonica sanctione statutum, ut Lexcommunicentur Clerici arma portantes, & ut habitum, coronam, & tonsuram, deferant congruentem, & sæpe ab Ecclesiarum Prælatibus, jurisdictionem habentibus, clerici nostræ Provinciæ moneantur, ne in præmissis excedant, eorum tamen parvipendentes monitionem, non videntur de excommunicatione curare. Volentes, prædictos, spiritualia vincula contemnentes, temporali poena ab his compesci, propter quæ non modicè derogatur Ecclesiasticæ honestati, statuimus, ut si quis de cetero, post publicationem hujus Concilii, inventus fuerit publice arma portare, absque justa & manifesta causa, ac licentia, sui Diocesani, pro quolibet armorum, a suo Prælato jurisdictionem habente, condemnatur in solidos quadraginta, ad minus: nec Prælati ipsorum, ex quo sine causa & licentia sui Prælati fuerint reperti culpabiles, possint omittere, quin condemnent, & exigant, prout culpa ipsorum requiret: cum hoc statuamus in favorem Ecclesiasticæ honestatis. Qui autem compertus fuerit habitum coronam, vel tonsuram incongruentem portare notabiliter, pro vice qualibet in quinquaginta solidos condemnatur. **NOTATIO.** *Majori poena mulctat clericos, congruenti nequaquam habitu incedentes sacrum generale Concilium Tridentinum Sess. XIII. cap. VI.*

832

De promotione habentium parochiales Ecclesias. Rubr. IIII.

ETSI ad regimen parochialium Ecclesiarum assumpti, ante generale Concilium Lugdunense, quod incipit *Licet Canon*, ex quo præfixo a Canonibus tempore se non fecerint in presbyteros ordinari, de jure a ministerio, sive ab officio eis commissio removeri possint, & debeant, & aliis eorum Ecclesiæ concedi, quia tamen in executione memorati juris, se multi exhibent negligentes, Nos ipsorum negligentiam hoc salubri Concilio supplere volentes, Statuimus, ut infra proximum festum Resurrectionis Dominicæ se faciant in presbyteros ordinari: Quod si infra tempus præfatum, se in presbyteros promoveri non fecerint, nulla alia monitione præmissa, omni jure, quod in ipsis Ecclesiis habebant, decernimus fore privatos: licet generale Concilium Lugdunense, assumptos, post ipsum Concilium, ad regimen Ecclesiarum

A parochialium, nulla etiam præmissa monitione, decernat esse privatos ipsis Ecclesiis, nisi se fecerint a sibi commissi regiminis tempore in presbyteros ordinari, sunt tamen quidam, qui mentem dicti Concilii circumveniunt, facientes se in fine anni, postquam privati fuerint, eligi iterato; contra dolosos, providere volentes, statuimus, ut sive per dolum, sive per negligentiam steterint, seu alio fraudulento modo quocunque, quod promoti non fuerint, infra annum, ipso facto quoad Rectorias ipsarum Ecclesiarum, vel ad quas se neglexerint facere promoveri, quantum ad electiones, quæ in ipsis Ecclesiis primò occurrerint faciendæ, inhibere indicamus.

De quotidianis distributionibus. Rub. V.

DIGNUM est, ut quos ad vitæ decora, domesticæ laudis exempla non revocant, saltem correctionis medicina compescat. Sanè relatu comperimus plurimorum, in nonnullis Ecclesiis nostræ Provinciæ, consuetudine observari, & in aliquibus aliis constitutione firmatum, ut præter redditus beneficiorum, & præbendarum; de quibus nihil ad præsens volumus immutari; prout quotidie resident, redditus aliquos alios, tantum in Ecclesia residentes, pro rata residentiae, quam in Ecclesia faciunt, percipiant: & quod ad hujusmodi consuetudinem, & statutum, quidam prava interpretatione obaudientes, ac minus quæ Dei sunt, cogitantes, in animarum suarum periculo; dum tamen in camera sua resideant; dato quod intrent Ecclesiam ad Divinum officium celebrandum, tantum semel in mense, ipsos redditus specialiter ob favorem residentiae deputatos, ut Deo, & Ecclesiæ serviatur, & Divinæ laudis organa, in ipsa, horis singulis decantentur, sibi usurpant: propter quæ generatur grande scandalum proximorum, qui Ecclesiæ militant, prout debent, ac refrigescit in eis laudabile propositum, quod habebant. Ne igitur culparum illorum efficiamur participes, ipsa prava interpretatione sumnota, ac tali consuetudine observata, statuimus declarando, & statuendo declaramus, ut illi tantum dicantur in Ecclesia residentes, quo ad præmissos redditus, qui distribuuntur, prout quotidie resident, seu sit bladum seu vinum, sive sint pecuniæ, vel alia bona; qui in Ecclesia sua confratribus aliis horis debitis pensum servitutis, nostræ, videlicet *Matutinum*, ⁸³³ *Laudes*, *Primam*, *Tertiam*, *Sextam*, *Nonam*, *Vesperas*, *Completorium*que persolverint: alioquin nihil percipiant ex ipsis redditibus, nisi prout servierint Ecclesiæ, juxta ordinationem nostram, infra proximè annotatam. Et ut hæc constitutio inviolabiliter observetur, volumus, & sub excommunicationis poena mandamus, ut infra duos menses a die publicationis præsentis Concilii computandos, omnes & singuli Clerici Ecclesiarum nostræ Provinciæ, ubi sunt plures Clerici ordinati, & tales sunt redditus, de quibus supra præmissimus, hanc teneantur constitutionem sacramento firmare, & omnes etiam qui in posterum assumentur, antequam ad redditus admittantur. Ubi verò in Ecclesia redditus tales non sunt, Diocesani locorum in Synodis suis, quas eos contigerit celebrare, provideant, prout secundum Deum melius poterunt, ne in ipsis Ecclesiis, horis Canonicis, officium negligatur. Quod si major de Capitulo, vel ubi omnes sunt pares, qui proximo ipsis clericis præest, non fecerit hoc sacramentum præstari, sui beneficii periculo subjacebit, mulctandus per Provinciale Concilium, seu superiorem ipsius, vel per alium, qui hoc possit. **NOTATIO.** *Sacrofanctum Oecumenicum & generale Concilium Tri-*
den-

dentinum sess. XXI. cap. III. Ubi nullæ aut tenuæ sunt distributiones, statuit, tertiam partem fructuum his assignari debere, & sess. XXIII. cap. XV. aliquot beneficia simplicia ab Episcopo uniri, aut Canonicatus suppressi.

Proximum superscriptum Concilium, in quantum rite possumus, ordinare, & declarare volentes, statuimus, ut infra duorum mensium spatium, a die publicationis hujus Concilii, ordinetur, quod, & quantum habere debeat, qui *Matutino* interfuerit, & aliis horis Canonicis, ex redditibus, de quibus supra, proximo Concilio est præmissum, ubi tales sunt redditus. Et quia in specie dare in hoc doctrinam non possumus, cum aliquæ Ecclesiæ plus abundant, aliæ verò minus, prout possumus, providemus hoc modo, videlicet, ut qui *Matutino* interfuerit, duplum ejus habeat, quod habebit, qui erit in *Missa*. Qui autem *Tertiæ*, & *Sextæ*, medietatem ejus habeat, quod ei fuerit datum in *Missa*: & idem in *Nona* servetur, quod est in *Tertiæ* & *Sextæ* præmissum: Qui autem in *Vesperis* & *Completorio*, tantum habeat, quantum qui *Missæ* interfuerit, secundum præmissa. Ut clarè intelligas, suppone quòd decem sint denarii, distribuendi in die, pro quolibet Canonico: De ipsis decem denariis, dabis ei, qui interfuerit *Matutino*, denarios quattuor: qui *Missæ*, duos: qui *Tertiæ* & *Sextæ*, unum: & unum, qui interfuerit *Nonæ*: & qui interfuerit *Vesperis*, & *Completorio*, dabis duos denarios, ut dedisti in *Missa*.

Verum quia nec sic est, secundum quod præmissum est, ad plenum contra dolosos provisum, quia venire possent ad horas Canonicas, non tamen hora debita, & si in hora debita, non tamen starent, quousque officium compleretur, contra eos statuimus, ut is dicatur *Matutino* interesse, qui ad Ecclesiam venerit, antequam, *Venite*, cum hymno cantetur, cum hymnus dicitur: alias cum dicitur, *Venite*, cum primo Psalmo: ex quo hymnus tunc non cantatur; & steterit quousque *Prima* completa fuerit. Qui *Missæ*, antequam cantetur *Kyrie eleison*, & steterit, quousque fuerit finita *Missa*. Qui *Tertiæ*, *Sextæ*, *Nonæ*, *Vesperis*, & *Completorio*, antequam Psalmi incipiantur, & steterint quousque fuerint dictæ horæ perfectæ: aliter nihil percipiant. Quicumque autem contra fecerit, præter reatum perjurii, teneatur ad duplum illius, quod perceperit: restituendum Ecclesiæ, cui servitium debitum est substractum, convertendum in ornamenta ipsius Ecclesiæ. In aliis autem Ecclesiis ubi redditus non sunt tales, locorum Ordinarii in quantum commodè poterunt, remedium salubre adhibeant, ut ipsis serviatur Ecclesiis prout decet. Et ne per præsentem aliqua fiat fraus, ordinamus, quòd Campanæ horarum in nocte & die tantum pulsantur, quòd omnes confratres se possint parare ad intrandum Ecclesiam, nec incipiatur officium, antequam Campana pulsare cessaverit.

Ut misericordia temperemus rigorem, statuimus, & ordinamus, ut illi etiam residere dicantur, quo ad superscriptos redditus, dato quòd non interfint horis Divinis; qui solemnem medicinam receperint, per tres dies proximè subsequentes: & qui minutionem celebraverit, per duos dies: & alii etiam qui infirmitate gravati, absque læsione gravi suæ personæ venire non possunt: illi etiam, qui dicta de causa exeunt. Item vel illi, qui ad superfluitatem corporis deponendam exeunt, dum tamen sic cito redeant, quòd contra hujus Concilii, & superscriptorum Conciliorum mentem non notentur fecisse: & propterea volumus, & mandamus, quòd omnes

A istæ tres constitutiones juramento firmentur, quòd contra ipsas, vel earum aliquam non committetur fraus, vel dolus per eos.

De testamento Usurariorum. Rub. VI.

C OGNOSCENTES salubrem constitutionem generalis Concilii Lugdunensis, quæ incipit, *Quamquam usurarii manifesti*, ac volentes ipsam intra Provinciæ nostræ terminos ab omnibus inviolabiliter observari; statuimus, quòd nullus Notarius nostræ Provinciæ, alicujus usurarii testamentum conficiat, seu ubi conficiatur, intersit, nisi presbyter parochialis sit præsens, cujus est parochianus testator: & ante omnia si dictus presbyter postulaverit, quòd forma fuerit dicti Concilii observata. Si quis autem Notarius dictæ Provinciæ contrarium scienter attentaverit, in ipsum per hanc nostram constitutionem, excommunicationis sententiam promulgamus. Et ne parochiales presbyteri in tenore prædicti Concilii aliquo decipiantur errore, volumus, & mandamus, quòd omnes præfati presbyteri tenorem dicti Concilii teneantur habere: Et quòd locorum ordinarii in Episcopalibus Synodis annuatim per singulas Dioceses celebrandis, per se, vel per aliam personam sufficientem, dictum Concilium suo Clero exponant, & aperiant ita clare, quòd nullus habeat justam causam ignorandi ea, quæ continentur in eo.

De Decimis. Rub. VII.

C U M jure Divino, & humano *Decimæ* debeantur, & in signum universalis dominii sibi ipsas Dominus reservaverit, exactionem ipsarum præterire non possumus, nec debemus, absque animarum periculo nobis subiectarum, & Ecclesiarum nostrarum læsione enormi: Proinde statuimus, ut Ecclesiarum Prælati, & Clerici universi nostræ Provinciæ, quibus debentur *Decimæ* de consuetudine, vel de jure, sint solliciti exigere *Decimas* ab iis, qui eis tenentur: ac Diocesani ipsorum se pronos exhibeant absque damno moræ in monitionibus, & coactionibus inferendis: ut, videlicet, monitione præmissa canonica, excommunicent *Decimas* non solventes: nec negligent, vel retardent, quæ in hoc casu fuerint facienda de jure. Quod si aliquis contemnens *Decimas* solvere, excommunicationis fuerit ligatus sententia, & eam per mensem sustinuerit animo indurato, contra ipsum contumacem, quoties Diocesanus fuerit requisitus, teneatur invocare cum effectu sollicitè auxilium brachii sæcularis. Si quis suffraganeorum nostrorum in executione hujus statuti fuerit negligens, vel remissus, per suum Metropolitanum, vel per Concilium Provinciale, subsequenti tempore celebrandum, durissimè redarguatur, & etiam puniatur.

De Criminibus, & delictis specialiter Episcopis reservandis. Rub. VIII.

N E ducatum præbeat cæcus cæco, casus, in quibus volumus solos adire Episcopos, per hanc nostram constitutionem, Ecclesiarum Rectoribus nostræ Provinciæ intimamus: districtè eis, sub excommunicationis pœna, mandantes, ne de his se ullatenus intromittant, sed illos ad suum, in his casibus, Diocesanum remittant, qui in his, vel eorum aliquo eis voluerint confiteri. Casus autem sunt hi, Videlicet: Cum quis petit absolvi ab excommunicatione majori lata, vel inducta ab homine, vel a jure: Item incendio, & crimine publico; sicut in Blasphemante Deum, vel sanctos: item in voto qualitercumque emissio: & cum illis, qui filios oppresse-

runt ex proposito, five casu: & cum quibuslibet homicidis, & sacrilegis, falsariis, violatoribus Ecclesiarum, & immunitatum Ecclesiasticæ libertatis, & fortilegis: item cum iis, qui cum brutis libidine polluantur: item cum incestuosus, & corruptoribus sanctimonialium: & in omni occupatione, usurpatione, & detentione rei alienæ, ubi cui restitutio fieri debeat, non inveniri potest: Item cum perjuris, & clandestinè matrimonium contrahentibus, ex quo matrimonio dubitatio oriatur, vel oriri possit: Et in omnibus aliis criminibus, delictis, & excessibus, in quibus de consuetudine generali, vel speciali Episcopis reservatur confessio.

De immunitate Ecclesiarum. Rub. IX.

QUONIAM quidam perditionis filii, libertatem Ecclesiæ attributam nituntur infringere, quinimò etsi assidue plura ordinentur remedia, semper tamen de malo prolabantur in pejus, ac in sua pertinacia durius confirmantur, oportet nos vigilanti studio intendere ad reprimendam ipsorum malitiam perversorum: attendentes igitur, quòd licet singuli, qui statuta edita, & consuetudines introductas contra Ecclesiæ libertatem, servari fecerunt, vel fecerint, quive secundum eadem statuta, seu consuetudines præsumpserunt, vel præsumpserint judicare: necnon statuarii, & scriptores statutorum ipsorum, Potestates, Consules, & Rectores locorum, ubi de cetero hujusmodi statuta, vel consuetudines introductæ fuerint, editæ, vel servatæ, majoris excommunicationis sint ligati sententia, hi tamen ipsa excommunicationis sententia vilipensa, in ipsorum animæ detrimentum, perceptioni sacramentorum, & participationi fidelium se immiscant; hoc non valentes tolerare, vel dissimulare diutius, absque Ecclesiarum nostræ Provinciæ læsione enormi; volumus, & mandamus, ut annis singulis in *Nativitate*, & *Paschate* Resurrectionis Domini, ac in solemnitate sanctorum omnium, coram fidei populo denunciatur publicè in *Missarum* solemnibus, Omnes & singulos suprascriptos, in majoribus Ecclesiis Civitatum, Castrorum, & aliorum locorum, ubi sunt conventuales, vel Collegiatæ Ecclesiæ nostræ Provinciæ, majoris excommunicationis vinculo fore ligatos. Insuper monemus Potestates, & Rectores, Antianos, Consiliarios, & Officiales quibuscumque nominibus nuncupentur, Civitatum, Castrorum, & locorum Provinciæ nostræ, quòd ipsa statuta, infra menses duos, a die publicationis præsentis Concilii com-

A putandos, de capitulariis suis deleri faciant. Et quoniam contemptu crescente, poena debet augeri, ad privationem omnium honorum, officiorum, gratiarum, immunitatum, privilegiorum omnium, ac insuper feudorum, & bonorum omnium aliorum, quæ ab ecclesiis nostræ Provinciæ tenent, procedemus, prout crediderimus esse de jure, nisi ipsa statuta de suis capitularibus deleri fecerint, ut superius est præmissum, infra terminum suprascriptum. Quòd si nec sic a tam nequam proposito curaverint resilire, a quocumque cujus intersit, denunciatione facta Metropolitano, qui erit pro tempore, insequenti Provinciali Concilio, ante omnia teneantur in Concilio Præsidentes, super hoc, prætermisiss aliis, cura sollicita providere.

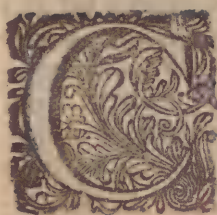
B Lectæ, & publicatæ fuerunt prædictæ constitutiones, statuta, & ordinamenta in choro superiori *Sancti Mercurialis Forolivien.* & ordinatæ, & confirmatæ per suprascriptos Ven. Patres, Dominum Archiepiscopum, & suffraganeos ejus, scilicet. *Dominum. S. Episcopum Imolen.* Domn. Y. Dei gratia Episcopum Faventinum. *Domin. R. Dei gratia Episcopum Forlivien.* Dom. Thadæum Dei gratia Episc. Forlipopilien. *Dom. Aymericum Dei gratia Episc. Cæsenat.* Dom. C Henricum Dei gratia Episc. Saxenat. & Dom. B. *Dei gratia Episc. Adriem.* Et procuratores *Episc. Bonon.* Episc. Cervien. *Episc. Mutin.* Episc. Parmea: sub anno Domin. Millesimo ducentesimo octuagesimo sexto, Indiæ. xiiii. die viii. men. Juli. Præsente multitudine Clericorum.

C Die prædicto, in Palatio populi communis *Forlivii*, quod in habitat. *D. Comes Romandiolæ*, Ven. Pater dictus D. Archiepiscopus, commisit & mandavit *D. Michæli Archidiacono Ravenn.* ut in præsentia prædictorum Episcoporum, & de ipsorum concilio definiret, quòd per ipsum D. Archiepiscopum deberet reiterari visitatio per Provinciam *Ecclesiæ Raven.* Actum &c. In nomine Domini, Amen. Injuncti a Domino nostro *Bonifacio Archiepiscopo Raven.* officii cura sollicitat, ut his quæ a sanctis Patribus instituta cognovit, studio vigilanti intendat: Cum ergo per omnes Provinciæ ejusdem decretæ dioceses visitationem perfecit; pro ut Deo annuente, securè potuit, eique liceat visitationem per eandem reiterare Provinciam, suprascriptorum suffraganeorum requisito consilio, de speciali mandato, & commissione ipsius D. Archiepiscopi, nobis. *M. Archidiacono Raven.* facta, definimus, visitationem per eandem Provinciam reiterari debere per D. Archiepiscopum supra scriptum. Facta fuit definitio. &c.

CONCILIIUM. SECUNDUM.

ANNO. MCCCXI.

IN NOMINE DOMINI, Amen.

ONSTITUTIONES editæ in Concilio Provinciali, celebrato in *Ecclesia Ravennat.* & convocato per Ven. Patrem *D. Rainaldum*, permissione Divina *S. Rav. Ec.* Archiepiscopum: Ad honorem omnipotentis Dei, & gloriosæ *Virginis Mariæ*, Beatorum Apostolorum Petri & Pauli, *Beati Apollinaris martyris*, Patroni *sanctæ Ravennatis Ecclesiæ*, beatorum martyrum Vitalis & Ursicini, & ceterorum, quorum reliquias, patrocina complectimur in ipsa Metropoli Ecclesia, & ad restaurationem Ecclesiarum, & reformationem morum Ecclesiasticarum & secularium personarum, & pro salute animarum

nimarum in hoc sancto Provinciali Concilio, cui, auctore Deo, præsident, unà cum Ven. Patribus, Dei gratia, Dominis. *V. Bon. H. Regien. M. Cervien. & P. Foropopiliën.* Episcopis: & *Fr. Hugolino* electo Faventin. *Sanctæ Raven.* Ecclesiæ suffraganeis, & procuratoribus videlicet Dominorum *P. Parmen. R. Forlivien. I. Cefenat.* Fratrum *P. Comaclen. I. Adrien. & V. Saxenatis,* Episcoporum suffraganeorum absentium, quasdam constitutiones Conciliorum, Synodorum, Canonum, & Decretalium Epistolarum, & aliorum jurium antiquorum, & antiquorum per oblivionem, & negligentiam inobservata: rememoratorias, & exsecutorias rediviva repetitione edendas prævidimus, quas in subditis recensemus, & publicari mandamus: Volentes, & mandantes, quod Sacri Canones, & sedis Apostolicæ decretales, & Legatorum ejus constitutiones, & Decreta sanctorum Patrum; quantum possibile fuerit; ab omnibus subditis debeant efficaciter observari, & infra scriptæ constitutiones.

De Orationibus fundendis ad Deum, pro Celeri ordinatione vacantium Ecclesiarum, & aliis Divinis officiis. Rub. I.

QUIA inter cetera, quæ pericula, & discrimina afferunt, & inducunt, est diuturna vacatio Ecclesiarum Cathedralium, cui volentes succurrere, quod statutum est fieri pro celeri ordinatione *S. Romanæ Ecclesiæ*, cum vacaverit, per constitutionem Gregorianam: *Ubi periculum.* Statuimus, mandamus, & observari præcipimus pro celeri ordinatione *Raven. Ecclesiæ*, vel alterius Ecclesiæ Cathedralis de Provincia, cum vacaverit, ita quod pro ordinatione ipsius *Raven. Ecclesiæ*, fiant orationes, & processiones ad Dominum, & alia bona spiritualia, a Clero, & populo universo, per totam *Ravennatem Provinciam*, donec ipsa electio fuerit celebrata. Et in qualibet civitate, & Ecclesia Cathedrali ejusdem Provinciæ, vacante, a suis clero, & populo, pro celeri ordinatione ejusdem Ecclesiæ Cathedralis; Et idem fiat in Ecclesiis Conventualibus vacantibus, pro celeri, & concordie electione ipsorum, ab iis, qui sunt de Conventibus, & capitulis ipsarum. Et ut hæc celerius adimpleantur, Archidiaconus, Præpositus, & chorus *Ecclesiæ Ravennat.* statim cum Ecclesia ipsa vacaverit, procurent omnibus, & singulis suffraganeis vacationem ipsam notificare: Et capitula Ecclesiarum Cathedralium idem observent, & faciant in suis civitatibus, & diocesis, cum suas Ecclesias pastore contingerit vacare. **NOTATIO.** *Statuit sacrosancta Tridentina generalis synodus sess. XXIII. cap. 1. ut cum primum Ecclesia vacaverit, supplicationes, ac preces publicè privatimque habeantur: atque a capitulo per civitatem ac Diocesim indicantur.*

De exsequiis Episcoporum decedentium. Rub. II.

QUIA secundum Apostolum, qui benè præfunt presbyteri, duplici honore habendi sunt digni, in vita scilicet, & in morte, Statuimus, & firmamus, quod quando contigerit aliquem comprovincialium Episcoporum, præsentium, vel futurorum, de hac luce, Deo vocante, migrare, induatur Pontificalibus, & cum eisdem, solemnibus exsequiis præcedentibus, cum solemnibus *Missa* pro defuncto, sepeliatur, & quam citius fieri poterit, ceteris comprovincialibus Episcopis, ipsius obitus intimetur per capitulum ipsius Ecclesiæ Cathedralis, ut orent pro Episcopo defuncto. Et quilibet coepiscoporum dici faciat xxx. continuas *Missas* a die notificationis obitus ipsius, usque ad trigesimum diem; & refici qualibet die, tres pauperes: & in qualibet Ecclesia Cathedrali, & conventuali, una *Missa* pro ipsius animæ expiatione celebretur solemniter.

De anniversariis Episcoporum. Rubr. III.

QUIA inter cetera remedia, quæ proficiunt ad expiationem animarum fidelium defunctorum, sunt, orationes, & elemosynæ: & illis maxime in his teneamur obnoxii, a quibus nos recognoscimus, verbi & operis beneficia recepisse; in quorum numero prædecesores nostri meritò possunt adscribi; Statuimus, & perpetua stabilitate firmamus, quod de cetero, semel in anno, vigilia festi *Sanctæ Prædixidis*, quod est xx. Julii, in tota *Provincia Ravenn.* per singulos coepiscopos, & capitula Ecclesiarum Cathedralium, fiat solemne anniversarium pro defunctis coepiscopis totius Provinciæ: ad quod clerus & populus convocetur: & die prædicta quilibet Episcopus comprovincialium prædictorum xii. pauperes, ad minus, refici faciat pro animarum expiatione celeri prædictorum. Si autem ipsa dies caderet in Dominica, fiat præcedenti die, vel subsequenti feriata die, quam commodius poterit.

De anniversariis patronorum, & benefactorum Ecclesiarum. Rubr. IIII.

ADJICIMUS insuper, quod de cetero, semel in anno, scilicet quarta die Junii, vel in proxima subsequenti feria, si festum incideret die illa, fiat solemne anniversarium per coepiscopos in tota Provincia, pro expiatione animarum fidelium defunctorum, patronorum, & Ecclesiarum benefactorum: Ad quod, sicut dictum est, de anniversario Episcoporum, clerus & populus convocetur, & ipsa die pauperes reficiantur; ut etiam per hoc fideles ad beneficentiam provocentur, & animentur.

De reliquiis sanctorum, & earundem veneratione. Rub. V.

STATUIMUS, quod si in Ecclesiis Cathedralibus, collegiatis, conventualibus, & ceteris, extra altaria reliquiæ habeantur, de ipsarum veritate, & certitudine, quorum sanctorum sint, per singulos comprovinciales Episcopos, in singulis eorum civitatibus, & diocesis, cum diligentia exquiratur, quatenus de ipsis habita certitudine devotè venerentur, & publicentur populis, & venerari mandentur. De quibus verò nulla certitudo possit haberi, in altaribus, vel alibi, sicut visum fuerit, recondantur, nec de cetero populis exponantur: & qui contra fecerit, ad arbitrium Diocesani Episcopi puniatur.

De sacramentis Ecclesiasticis. Rubr. VI.

CUM Sacramenta Ecclesiastica debeant cum debita reverentia, & veneratione, & grati tractari, suscipi, & conferri, statuimus, quod omnia sacramenta Ecclesiastica, quantum possibile fuerit, a jejunis ministrentur, cum ornamentis necessariis, seu paramentis: & gratis:

illud rememorantes attentius; *quod gratis accepistis, gratis date.* Qui contra fecerit; præter Divinam offensam, quam ex hoc contrahit, & incurrit & poenas a Canonibus constitutas; in subsequenti Provinciali Concilio acrius puniatur.

De custodia Eucharistiae, Chrismatis, & olei sancti. Rubr. VII.

STATUIMUS, quod *Eucharistia*, viaticum, sive corpus Christi, *Chrisma*, Oleum sanctum, & *Oleum infirmorum*, sic devotè, tutè, & secretè custodiantur, & reponantur in Ecclesiis, vel sacristiis, in locis ad hoc deputatis, & aptis, quod ad ea non possit manus nefaria accedere, seu sacrilega, & maximè mulierum: Et quod *Eucharistia*, seu viaticum, quod pro infirmis reservatur, frequentius innovetur: Et qui in prædictis negligens fuerit, vel remissus, præter indignationem Dei, quam ex contemptu sacramentorum ejusdem, & suæ salutis, contrahit, & incurrit, ab Ordinario suo acrius puniatur.

De utensilibus, paramentis, & libris, & ceteris ornamentis Ecclesiasticis. Rubr. VIII.

CUM non solum ministri Ecclesiastici mundi esse debeant, sed utensilia pro Divino cultu, munda, & mundè teneri, & tractari, præmonente Propheta, *Mundamini, qui fertis vasa Domini*, statuimus, quod corporalia, pallæ, tobaleæ, & cetera sacerdotum, & altarium ornamenta, munda sint, & cum omni munditia conserventur: & calices habeantur argentei, si commodè fieri poterit, & Ecclesiarum suppetant facultates: & sufficientes libri pro *Divinis officiis*, & paramenta: super quibus volumus & mandamus diligentem & solertem per Dioecesanos curam & sollicitudinem adhiberi, & terminum congruum, non habentibus, statuere, ad habendum prædicta: Et ubi in prædictis habendis, Ecclesiarum non sufficient facultates, moneantur laici, & maximè parochiani, & sollicitè inducantur, ut componant, & contribuant saltem pro dimidia in prædictis.

Cum inter cetera utensilia, pro Divino ministerio, sit *Campana* utilis & necessaria, ad cujus sonum maximè fideles excitantur ad Divinum cultum, & Dæmones propelluntur, statuimus, quod de cetero, *Campane* quæ fient de novo, benedicantur ea solemnitate, quæ in Pontificali inscribitur, in Ecclesiis Cathedralibus civit. singulis, & collegiatis, & plebibus, & conventualibus singulis Dioecesum.

De informatione ministrorum, & celebratione missarum. Rubr. IX.

STATUIMUS, quod quilibet Episcopus in sua Dioecesi informare debeat sacerdotes, & ministros, novos maximè, vel a scientibus expertis faciat informari in suis officiis, & ministeriis, & Ecclesiasticis sacramentis, & ipsorum collatione, seu dispensatione, scilicet, in Cathedizando, Baptizando, conficiendo corpus & sanguinem Jesu Christi, & quæ sunt consecrationis verba, seu consecrationis, & consistentes seu poenitentes absolvendo, & formam & modum absolutionis, & Divinis aliis.

Cum juxta Canonicas sanctiones, unicuique sacerdoti, quantumcumque digno, unam *Missam* tantum in die sufficiat celebrare, & valde felix sit, qui dignè celebrat unam, districtius prohibemus, ne quis de cetero nisi unam tantum in die celebret *Missam*, nisi in casibus a jure permixtis: & quod nullus alienigena audeat prædicare, vel celebrare, vel in sacro ordine ministrare, ni-

A si fuerit prius præsentatus Ordinario, & eidem de ipsius ordinatione facta fuerit plena fides. **NOTATIO.** Nullum clericum peregrinum admitti ab Episcopo debere ad Divina celebranda, & sacramenta administranda, sine commendatitiis sui Ordinarii litteris, statuit sancta œcumenica & generalis synodus Trid. sess. XXIII. cap. XVI.

B Monemus omnes insuper, & singulos sacerdotes parochiales maximè, quod quando omnibus diebus Dominicis celebrare debuerint, alba cocta sive & stola induti, aquam exorcizent, seu benedicant, cum sale & aqua: altare Ecclesiarum, & populum, antequam celebrent, aspergant, cum Antiphona, *Asperges me Domine*, vel alia, quæ pro tempore occurrerit, & Psalmo vel Versu. *Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam.*

Monemus insuper omnes & singulos parochianos, cujuscumque parochialis Ecclesiæ, quod saltem in diebus Dominicis audiant *Missam* integram in sua parochiali Ecclesia, a qua prius non recedant, quam benedictionem post *Missam* receperint: & quicumque contrafecerit, tertio admonitus, excommunicationis sententia percussatur.

C *De annunciatione festorum, & celebratione ipsorum, & observatione jejuniorum. Rubr. X.*

STATUIMUS insuper, quod festa sanctorum Patronorum Ecclesiarum Cathedralium *Province Ravenn.* semper die in qua occurrunt, denunciant celebrantes officia, & studeant celebrare, & clero & populo civitatis, & Dioecesis ejusdem præcipiant celebrari in tota Provincia *Ravenn.* & quod de festo beati *Apollinaris*, & de omnibus sanctis Præsulibus *Ravenn.* per columbam electis, fiant festa per totam Provinciam *Ravenn.* suis diebus. Et ut in hoc errare non possint, ipsa festa in suis Kalendariis inscribi faciant, & apponant: & ut præmittitur, denuncientur.

D Monemus omnes & singulos sacerdotes, parochiales maximè, ut omnibus diebus Dominicis, quando debuerint *Missas* celebrare, populis, lecto Evangelio, & offertorio, vel cantato, festa celebranda, & ferianda juxta consuetudinem, & ipsorum vigiliis jejunandas; si qua scilicet habuerint: & certa jejunia, si occurrerint, debeant nunciare, vel indicare ipsas debere festari, jejunari præcipere. Et ut in prædictis errare non possint, studeant festa omnia, vigiliis & jejunia in scriptis habere, infra duos menses a publicatione præsentium, in suis Kalendariis, sive *Martyrologiis* conscribere, seu conscribi facere, & qui in prædictis negligentes fuerint, vel remissi, per suos Episcopos acrius puniantur.

E *De sacramento Baptismi, & forma conferendi. Rubr. XI.*

CUM sacramentum baptismi omnium sacramentorum sit principium & fundamentum: & idè propter summam necessitatem, forma eidem a Christo institutore tradita, a nullo fidelium maximè debeant ignorari, ipsam formam, quæ infra scriptis verbis complectitur, recensemus. *Petre vel Maria, ego baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*; sub trina aspersione, vel immersione, nihil interposito, vel detracto. Quam si quidem formam, sacros Canones imitantes, mandamus & præcipimus de cetero ab omnibus baptizantibus irrefragabiliter observari, & ne de ipsius ignorantia quis valeat excusari, ter in anno, sci-

no, scilicet, in die *Epiphaniæ* Domini, vel ejus octava: in die *Resurrectionis*, & in die *Pentecostes*, per Episcopos, per se, vel alios, in Ecclesiis Cathedralibus, per Archipresbyteros in baptis-
malibus, per Rectores in parochialibus, in *Mis-*
sarum solemnibus, vel prædicationibus, publice, & districtè præcipimus divulgari.

De munditia Ecclesiarum, & ne fiant in eis mercimonia, vel publica parlamenta.

Rubr. XII.

CUM domum dei deceat sanctitudo, dicente Domino, *Domus mea, domus orationis vocabitur*, & valde indignum sit, & devotioni cultus contrarium, quod in Ecclesiis fiant mercata, tractatus, & mercimonia laicorum, & ponantur in eis vasa, & alia, non deputata ad exsequutionem, & obsequium Divinorum, statuimus, & arctius prohibemus, ne de cetero in Ecclesiis, fiant mercata, sive teneantur vasa, vel mercimonia laicorum nec judicialia tractentur temporalia, nec fiant in eis coadunationes viciniae, vel tractatus, seu publica parlamenta: nisi forte ex necessitate, tempore guerrarum, hæc fieri contingerit. Et qui contrafecerit, Diocesani arbitrio puniatur.

De Prædicatoribus verbi Dei. Rubr. XIII.

CUM prædicandi officium privilegiatum existat, ad cujus executionem exigitur industria personarum pollentium ætate, gravitate morum, vitæ sanctitate, scientia, & sermone: & indifferenter alicubi admittantur, & recipiantur tales, ex quorum receptione, scandalum, & animarum periculum dicitur provenisse, statuimus, & districtius prohibemus, quod ad prædicationis ministerium, qui trigessimus ad minus, non attingit annum, cujuscumque religionis existat, de cetero in aliqua Ecclesia nullatenus admittatur: nec etiam quæstuarii recipiantur ad id officium.

De statu Regularium & ipsorum reformatione. Rubr. XIII.

STATUIMUS, & perpetua stabilitate firmamus, quod de cetero, quolibet anno, tempore magis apto, & loco, fiat capitulum Provinciale Abbatum & Priorum ordinis *S. Benedicti*, non exemptorum, juxta institutiones Canonicas. Et si ex causa legitima, non posset dictum Capitulum Provinciale fieri, saltem singuli Abbates, & Priores, cujuscumque Diocesis, pro reformatione convenient certo tempore, loco, & die, sicut melius viderint expedire. Et hoc de Prioribus, & Præpositis Canonorum Regularium mandamus in omnibus & per omnia observari.

De pœnitentiis. Rubr. XV.

MONEMUS omnes & singulos sacerdotes, parochiales maximè, quatenus Decretalem, ex. De pœnitentiis, *Omnis utriusque sexus*. in suis parochialibus Ecclesiis, intra *Missarum* solemnibus suis parochianis studeant publicare, & exponere in vulgari: in *Adventu* Domini: & in *Quadragesima*, ne aliquis de ipsius ignorantia se valeat excusare. Et qui negligens fuerit in præmissis, per suum Episcopum arctius puniatur, dicendo, quod peccant mortaliter, non confitendo, & Corpus Christi saltem in anno semel non suscipiendo: nisi de consilio sacerdotis abstinuerint, a communicatione, sacramento, & receptione corporis Jesu Christi.

Monemus omnes insuper medicos, quod quando vocati fuerint ad infirmos non ulterius redire

debeant, nec curare eosdem, nisi prius eis constiterit, quod ipsi infirmi prædicti medicum advocaverint animarum, & eis fuerit de animarum salute provisum: Et si quis medicorum, hujus monitionis contemptor extiterit, & transgressor, tamdiu ab ingressu Ecclesiæ arceatur, donec de transgressione hujusmodi, ad arbitrium Ordinarii, satisfecerit competenter.

De beneficiis, & præbendis Ecclesiasticis, & idoneitate, & sufficientia ministrorum.

Rubr. XVI.

CUM indignum sit, quod beneficia Ecclesiastica pro Divinorum officiorum obsequiis deputata, conferantur illiteratis, ignotis, insufficientibus, & indignis, statuimus, & districtius prohibemus, ne parochialis Ecclesia de cetero conferatur, seu detur, nisi tali, qui competenter sciat legere, & cantare, & Divinum officium. Nec Canonicatus conferatur alicui in Ecclesia Cathedrali, nisi tali, qui sciat legere, & cantare, & competenter construere, & xv. annum attigerit. Nec Canonicatus, vel præbenda, & Clericatus in Ecclesia collegiata, ubi tres, vel plures fuerint in congregatione, nisi sciat competenter legere & cantare, & xii. compleverit annum: Nec aliud rurale, & simplex beneficium, alicui prorsus illiterato, sed qui sciat aliquid legere: & si contrafactum fuerit, sit irritum ipso jure. *NOTATIO. Concilium generale Tridentinum sess. XXIV. cap. XII. decrevit, neminem ad animarum curam promovendum, nisi qui doctrina ad suum munus exsequendum necessaria, ac morum integritate, commendetur, juxta constitutionem Alexandri III. Archidiaconi, ubi fieri poterit, sint magistri in Theologia, seu Doctores, aut licentiat in jure Canonico.*

De Monachis, ut omnes ejusdem ordinis, in Divinis officiis sint conformes.

Rubr. XVII.

MONEMUS omnes Abbates, Priores, Conventus, & Monachos ordinis *S. Benedicti*, quatenus in responsoriis, & aliis Divinis officiis, se debeant de cetero conformare: cum honori Ecclesiæ sit valde contrarium, & ut plurimum scandalorum, quod professi ejusdem religionis & ordinis, sint dissoni vel ignari, maximè in Divinis officiis, juxta Canonica instituta.

Quod singuli comprovinciales Episcopi semel in anno synodum facere teneantur.

Rubr. XVIII.

CUM decreverint sancti Patres, synodos per singulas civitates fieri, pro reformatione status Ecclesiarum, Ecclesiasticarum, & sæcularium personarum, quod est permaximè necessarium, ut pastores gregis Domini, de ipsius gregis pascuis evellant, & ædificent, & plantent in eis, hoc considerantes saluberrimum & juri non dissonum, quod in qualibet Civitate, vel Diocesi, ubi Diocesanus commodius & utilius viderit expedire semel convocet synodum, & faciat annuatim, hoc præfenti Concilio Provinciali fieri declaramus; & Cathedraticum solvatur.

De clandestina desponsatione, & matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ. Rubr. XIX.

MONEMUS omnes & singulos, qui de cetero voluerint matrimonium contrahere, quod ante contractum matrimonii, sive ante sponsalia, per duas Dominicas successivè faciant

in Ecclesiis Civitatis, vel loci, ubi sponsalia fuerint celebranda, & in Ecclesiis parochiarum, ad quas debuerint sponsæ traduci, proponi banna, sive edicta per sacerdotes parochiales eorundem, quod infra octo dies proximè subsequentes, si sit aliquis, qui sciat aliquod impedimentum legitimum inter eos, qui ad invicem contrahere voluerint, illud opponat: & ipsi presbyteri nihilominus investigent, utrum aliquod impedimentum subsistat, juxta formam Concilii generalis: & ipsi parochiales presbyteri ad requisitionem prædictorum hoc facere teneantur. Quod si commissum fuerit ex negligentia, vel malitia prædictorum contrahentium, ultra pœnas in prædicto Concilio declaratas, non recipiantur ad benedictionem solemnem sponsaliorum per dictos presbyteros, seu quoscunque alios, & usque ad satisfactionem condignam, & traductione, & carnali commercio seu consortio sint suspensi. Et pœna simili puniantur, qui contra interdictum Ecclesiæ, nuptias duxerint celebrandas. Et ut tempora interdicta ad celebrandum nuptias non possint aliquando ex ignorantia excusare, monemus omnes sacerdotes, parochiales maximè, quatenus dicta tempora, Dominica ante *Adventum*, & Dominica ante *septuagesimam*, & Dominica ante *Octavam Ascensionis Domini* studeant publicè in *Missarum* solemnibus nunciare, quod nullus celebret nuptias temporibus ab Ecclesia interdictis, scilicet, a prima Dominica de *Adventu*, usque post *Epiphaniam*: & à Dominica de *Septuagesima*, usque in *Octavam Paschæ*: & a tribus diebus ante *Ascensionem*, usque ad *Octavam Pentecostes*. NOTATIO. *Vestigiis Lateranensis Concilii sub Innocentio III. inherens Trident. item generalis synodus sess. XXIII. cap. 1. decrevit, ut antequam matrimonium contrahatur, ter publicè denuncietur, inter quos sit contrahendum. Et cap. X. sanxit, ut ab Adventu Domini, usque ad diem Epiphanie, & a feria IIII. cinerum, ad Octavam Paschæ, prohibitiones nuptiarum observentur; aliis temporibus posse celebrari permittit.*

De intrusis & electis per potestatem Laicorum. Rubr. XX.

CUM, secundum Apostolum, nemo sibi debeat honorem assumere, nisi tamquam Aaron a Deo fuerit vocatus, hoc minus considerant, & attendunt, suæ salutis obliti, qui se intrudunt ad dignitates Ecclesiasticas, vel beneficia, & eligi & intrudi procurant per potentiam laicalem: Volentes igitur talibus & similibus, remediis quibus possumus, obviare, statuimus, & districtius prohibemus, ne quis talia de cetero præsumat attentare, vel attentari sustineat, vel procuret. Et si quis contra fecerit, non solum non confirmetur, nec instituitur, sed omni spe promotionis, in tota *Ravenn. Provincia*, per *Dioecesum* similiter exuatur: & nihilominus ipso facto sit excommunicatus, & omni privilegio Ecclesiasticæ protectionis, ac defensionis exutus sit: a qua sententia non possit absolvi, nisi per Provinciale Concilium, satisfactione plenaria prius præstita, de patris excessibus, & commissis: & damnis illatis: & etiam sit inhabilis ad Ecclesiasticum beneficium obtinendum.

845 *De contumacibus, & rebellibus subditis, contra obedientiam Prælatorum. Rubr. XXI.*

CUM, juxta Propheticum Oraculum, melior sit obedientia, quam victimæ, & inobedientium culpa, cognoscatur ex pœna inflicta talibus ex novo & veteri testamento, hoc minus

A considerant, honestatis Ecclesiasticæ, & famæ prodigi, qui Prælati suis, in superbiam elati; Beëmoth in sua malitia & superbia imitantes; contra Prælatos suos, se erigunt, & contumaciter, & pertinaciter eisdem obedire recusant, & quod est durius, ipsis detrahunt, & hostiliter eos impugnant: Statuimus ergo, & arctius prohibemus, ne quis Clericus sæcularis, vel religiosus de cetero contra Prælatum suum se debeat superbe erigere, sed in iis, quæ Dei sunt maximè debeat humiliter obedire: & qui contra fecerit, & tertio monitus non destiterit, cum *Dathan & Abiron*; quos propter inobedientiam terra vivos absorbit; partem consequantur, & sortem: & nihilominus durante contumacia, postquam publicè denunciatus fuerit, ab omnibus, & in omnibus evitetur, & ab officio & beneficio, donec resipuerit, & plenariè satisfecerit, & ad mandata Prælatorum suorum redierit, sit suspensus.

De Apostatis. Rubr. XXII.

CUM, secundum Canonicas sanctiones, unusquisque in vocatione, qua vocatus se dignoscitur, debeat permanere, hoc minus considerant Sarabaytæ & apostatæ, ordinum mendicantium maximè, qui plerumque in suarum animarum periculum, religionum & observantiarum, & fidelium scandalum, de ipsis religionibus exeunt, & ad officia, & beneficia Ecclesiastica se ingerunt impudenter. Volentes igitur talium saluti succurrere, & salutari remedio providere, statuimus, & districtè prohibemus, ut nulli apostatæ, & maximè mendicantium ordinum, de cetero admittantur, vel recipiantur, vel eligantur in Ecclesiis sæcularibus, vel regularibus, seu ad Divinum officium, non obstante, seu eis alicujus excusationis patrocinium afferente, quod ab observantia suorum ordinum fuerint absoluti, vel datam eis licentiam quamcumque a Prælati eorum habuerint, ad religiones alias, vel observantias transeundi, vel beneficium curatum acceptandi, sive obtinendi. Et qui contra fecerint, ipso jure ab officio & beneficio sint suspensi; a qua suspensione non possint absolvi, nisi in Concilio Provinciali, prius satisfactione præstita, cum effectu, ad Metropolitanum arbitrium: & talium receptio, sive ipsius facta promissio, sit irrita ipso jure: & ab ipsis beneficiis, dignitatibus, personatibus, Rectoriis, ministeriis Ecclesiasticis, & congregationibus dicti apostatæ prorsus abjiciantur, & repellantur, & de prædictis, aliis personis provideatur idoneis: nec prædicti apostatæ, dum in apostasia permanserint, aliquo privilegio Ecclesiasticæ immunitatis, vel defensionis gaudeant, sed eo sint exuti omnino, nec per Ecclesiam, vel viros Ecclesiasticos, in aliquo defendantur, sed sicut membra putrida a corpore Ecclesiasticæ unitatis rejiciantur omnino, ut talibus præsumptionibus tollatur temeritas, de suis religionibus seu ordinibus exeundi, & exeuntibus detur materia ad professas regulares observantias redeundi. Idem intelligatur de aliis religiosiis monachis, & Canonicis ordinis S. Augustini.

De Judæis. Rubr. XXIII.

ET si Judæi de misericordia, & ad testimonium incrudelitatis eorum, debeant ab Ecclesia & fidelibus in suis ritibus tolerari, quia tamen ex ipsorum conversatione permixta, multa mala scandala provenisse noscuntur, statuimus, & perpetua stabilitate firmamus, quod Judæi portent in pannis superioribus, certum signum, scilicet rotam panni crocei coloris: & mulieres

eorum in capite; sic a Christianis possint discerni. Nec recipiantur alicubi, ultra mensem, ad habitandum, nisi in locis in quibus habuerint Synagogas.

De excessibus Prælatorum. Rubr. XXIII.

CUM nemo debeat falcem in alterius messem mittere, nec alicujus pastoris gregem, seu subditos concitare, statuimus, & perpetua stabilitate firmamus, quod nullus Episcopus in alterius Dioecesi aliquam jurisdictionem exerceat, vel utatur Pontificalibus, nisi de licentia Ordinarii loci. Item statuimus, quod nullus clericus sæcularis, vel regularis admittatur ad ordines per aliquem Episcopum de Provincia *Raven.* sine licentia, vel litteris dioecesei Episcopi, unde fuerit oriundus, vel domicilium, seu beneficia obtineat in eodem: nisi sit de ordinibus mendicantium, vel aliorum privilegiatorum de quibus constet. *NOTATIO. Nullum ab alio, quam suo Episcopo promoveri debere ad ordines, scivit sacrum Concilium Tridentinum sess. XXIII. Cap. VIII. nisi ejus probitas, ac mores ordinarii sui testimonio commendantur.*

Cum unusquisque pastor cultum pecori sui diligenter attendere debeat, & ipsum pro meritis patcuis arcere Dominicis, & ad ipsa introducere, valde indignum est, juri Ecclesiæ & honestati contrarium, quod admittantur & recipiantur ad Episcopalia exercenda, ignoti, & vagabundi Episcopi, & maximè lingua & ritu dissoni, ex quorum ordinatione; sicut experientia docuit; proveniunt duo mala, quia promoven-
tur incogniti, inhabiles, & indigni, & etiam de ipsorum rita ordinatione dubitatur: Unde statuimus, & perpetua stabilitate firmamus, quod nullus Episcopus vagabundus, vel ignotus, ad exercenda Pontificalia admittatur, nisi prius Metropolitano constiterit de ipsius Canonicis ordinatione, consecratione, & titulo: & tunc etiam prædicta Pontificalia exercere non possit, nisi de voluntate, vel licentia Dioecesei Episcopi, in cujus civitate, vel Dioecesi voluerit talia exercere. Et si quis talis, Episcopum se prætendens facere contra præsumpserit, a Pontificalibus, & officio sit ipso jure suspensus, per hanc nostram constitutionem: Et Episcopus Dioeceseus, in cujus Dioecesi, & injuria, talia exercuerit, si præsumpserit, Episcopum a prædictis possit facere denunciari suspensum. Et omnes comprovinciales Episcopi teneantur eum facere denunciari similiter, ad petitionem & requisitionem, Dioecesei prædicti, & ipsum penitus evitare: & quoscunque ordinatione sic præsumpta, nullus Coepiscoporum recipiat eos in ordinibus sic susceptis, nec eisdem Ecclesias, præbendas, vel beneficia Ecclesiastica conferant, sed exsequutione sic susceptorum ordinum careant, donec per eum, qui de jure poterit, cum eis fuerit dispensatum. *NOTATIO. Idem artissime prohibet ac punit Concilium Trident. sess. VI. cap. V. & sess. XIII. cap. II.*

De Rectoribus hospitalium. Rubr. XXV.

ITEM cum Hospitalium bona confumentur, devastentur, & occupentur, etiam per laicos, & sæpe sine aliquo titulo usurpata detineantur, & eorum redditus in pauperes non convertantur, ad quod deputata sunt, statuimus, quod hospitalia alicui non concedantur, nec aliqui intuantur in eis, nec ea qui habent, valeant detinere, nisi sint religiosi, & sine uxore, & tales, quod profiteantur perpetuo ibidem pauperibus deservire, & tonsuram & hospitalitatem teneant, & residentiam faciant in eisdem. Et qui contra fecerit, reddatur inhabilis ad ordines suscipien-

A dos, & beneficia quæcumque Ecclesiastica obtinenda, & ea amittant. Et qui hodie detinent, nisi infra tres menses, post publicationem præsentis constitutionis resederint, & habitum receperint ordinatum, vel Ordinandum, ex nunc, auctoritate præsentis Concilii, & constitutionis, privamus eosdem, & ipso jure intelligantur esse privati a beneficio prædictorum. *NOTATIO. Ultra triennium concedi administrationem cuiquam minime debere: & si peregrini aut ægroti non adsint quid agendum, præclare docet sacrosancta œcumenica & generalis Synodus Tridentina sess. XXV. cap. VIII.*

B *De injuriis, & damno dato. Rubr. XXVI.*

REX omnipotens, cujus imperio subjacent universa, decrevit, & docuit, Episcopali præditos dignitate, & ceteros eidem in Ecclesiasticis ordinibus militantes, ab omnibus honorari, & injuriosè per neminem numquam lædi, dum asserit per Prophetam, *nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari*, & alibi ipse idem, *qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit, & qui vos recipit, me recipit*: Episcopi enim Apostolorum typum tenent, & presbyteri septuaginta duorum discipulorum locum, in Ecclesia militante: Quod quidem plerique minime attendentes, non solum ad impropria, sed ad vinculationes, trucidationes, contra illos insurgunt, & ad vulnera inferenda, non sine magna contumelia Creatoris: & propter transgressores hujusmodi, volentes pœnas præfixas a Canonibus augmentare, ut pœnarum multiplicium timore, ad talia prorumpere pertimescant, præsentis Concilio approbante, statuimus, & sancimus, quod quælibet persona cujuscunque dignitatis, vel status existerit, quæ intra nostram *Ravennatem* Provinciam in aliquem Archipræsulem, siue Episcopum per se, vel per alium, seu alios, usque ad sanguinis effusionem, vel alias cum gladio, vel fuste manus injecerit temere violentas, aut ceperit, seu capi fecerit, vel captum detineri jusserit, siue expressè con-
848
senserit, non solum incurrat excommunicationis laqueum ipso jure, sed in obitum, ad aliorum metum, careat Ecclesiastica sepultura; & ejus familiares, siue familia, qui habitaverint cum eodem; quousque plenè satisfecerit; non recipiantur, in pœnam illius, ad Divina, & Ecclesiastico subiaceant interdicto: & ipsum transgressorem, ejusque filios & nepotes decernimus inhabiles ad Ecclesiasticum honorem, & beneficium Ecclesiasticum obtinendum: ex nunc privantes eosdem omni jure patronatus, feudis, privilegiis, beneficiis Ecclesiasticis, & honore. Electiones, provisiones, & collationes factas in tales, irritas decernentes: Electores, & præsentatores, & provisores alicujus ex prædictis, eligendi, providendi, & conferendi potestate, ex nunc, illa vice privamus: Universitatem siue communitatem infra cujus jurisdictionem aliquid ex iis contigerit perpetrari, quæ expressè consenserit, ut prædictorum excessuum aliquis committatur, vel quæ non punierit legitime præmissorum aliquod perpetrantes, infra mensem, postquam ejus Majoribus, seu Rectori, vel majori parti ejusdem innotuerit, seu aliàs fuerit manifestum, aut etiam nunciatum, existente possibilitate, ex nunc Ecclesiastico, & ejus terram & locum supponimus interdicto: Rectores, officiales, & consiliarios ejusdem excommunicationis vinculo innodamus. Illum autem qui Prælatum inferiorem, videlicet Abbatem, vel clericum alium in dignitate, vel personatu in aliqua Cathedrali Ecclesia constitutum, clericaliter vi-

ventem, & se enormitatibus, & secularibus, & negotiationibus publicè minimè immiscentem, ubi non permittitur sibi a jure, per se, vel per alium interfecerit, vel mutilaverit, seu alias inhabilem, vel deformem reddiderit ad Missarum solemnias, vel Divina officia celebranda, vel carceratum detinuerit, per Dioecesanum, vel ejus Vicarium super relaxatione ipsius requisitus, si beneficiatus exstiterit, ex nunc omni beneficio privamus perpetuò, & ipsum inhabilem reddimus ad aliud obtinendum: Si verò laicus fuerit, privamus in obitu, Ecclesiastica sepultura, & ipsum, ejusque filios, & nepotes non posse ad Ecclesiasticum beneficium eligi, vel assumi: & Electores, & provisores alicujus talium personarum ex nunc suspendimus a Divinis: electiones, provisiones, & postulationes, factas de talibus, irritas decernentes. Illos autem, qui clericum inferiorem alium, in quavis dignitate, vel sacro ordine constitutum, clericaliter tamen viventem, & se enormitatibus publicè non immiscentem occiderint, mutilaverint, vel reddiderint inhabilem, vel deformem ad Divinum officium celebrandum, si Clerici fuerint, omnibus beneficiis Ecclesiasticis, privamus perpetuò, & inhabiles reddimus ad alia beneficia Ecclesiastica obtinenda: si fuerint laici, eos, & eorum filios inhabiles ad Ecclesiasticum honorem, & beneficium judicamus, & in obitu privamus Ecclesiastica sepultura.

349 Plerumque contingit, quod Tyrannica rabie, seu populi sævitia, vel partialitate vigente alicubi faciente, Antistes proprius a sede sua repellitur, & in civitate, seu Dioecesi propria residere prohibitus, cogitur exulare: quandoque verò bonis, & rebus propriis dignitatis spoliatus, mendicare compellitur, in opprobrium non solum Pontificalis dignitatis, sed totius clericalis ordinis: Quo circa compatiens hujusmodi sic ejectis, & etiam spoliatis, & ejectionibus, & spoliationibus, & sceleribus occurrere, in quantum possumus, cupientes, statuimus & firmamus, nostro Concilio Provinciali approbante, quod si aliqua Civitas, universitas, sive communitas consenserit expresse, vel ipsius major pars, sive Rector aut Dominus temporalis ejusdem, vel mandaverit, Antistitem proprium a propria sede, vel Civitate repelli, aut eundem in illa residere formidantem, propter minas, vel timorem, aut potentiam alicujus Domini temporalis, vel aliquorum tunc gubernantium terram ipsam, exulare permiserit extra illam, & infra duos menses eundem non revocaverit, & sibi plenè providerit, quod in Civitate ipsa vel saltem in Dioecesi, in loco idoneo, & securo valeat residere, & liberè jurisdictione, & officio suo fungi, postquam ei notum fuerit, hoc, aut etiam intimatum: vel ipsi Antistiti non fecerit de ipsius dignitatis juribus & redditibus responderi, ex nunc, universitatem eandem, ejusque terram, & locum, Ecclesiastico subjacere decernimus interdicto. Consiliarios verò, credendarios, & præsertim ipsi Civitati, & potentes; quorum facto, vel consilio, seu studio prædicta fuerint attentata, vel alias procurata, ipsorumque filios & nepotes, ex nunc inhabiles decernimus ad beneficia Ecclesiastica obtinenda: Ipsum quoque Præsulem exulantem decernimus honorifice debere recipi, & adjuvari in qualibet Civitate, & Dioecesi Provinciae *Ravenn.* ad residendum, nisi iusta evidens causa notoria subit; ubi voluerit residere; exulatione hujusmodi perdurante; Ipsum quoque jurisdictione sua inter subditos suos, & ipsius bonis ac juribus inibi liberè posse uti: Civitatem vero & terram eandem ad habitandum in ipsa, vel Dioe-

A cessi recipere contemnentem, & ejus universitatem, ex nunc Ecclesiastico interdicto decernimus subjacere, quam cito idem Episcopus publicè dixerit, ex hoc sibi, & Ecclesiae Dei injuriam irrogari: nisi locus ille ex aliqua causa rationabili, & manifesta, ab ejus receptione valeat excusari: Illos verò, qui conspirationem, seu colligationem, vel conjunctionem, seu ligam, vel confederationem, aut tractatum fecerint, vel fieri procuraverint, ut proprius Antistes, sive alius Prælati inferior non permittatur, seu non possit in sede propria, vel Dioecesi residere, aut liberè officio suo uti, sive quod illi vel ejus officialibus de suis bonis, & redditibus non respondeatur, vel contra status ejus pacifici subversionem, aut honoris debiti, & soliti diminutionem, ex nunc excommunicationis vinculo innodamus, & beneficiis Ecclesiasticis, si clerici fuerint; privamus perpetuò, aliis liberè conferendis: Si vero exstiterint laici, excommunicationis laqueum ipso facto incurrant: & ipsos, ipsorumque filios, & nepotes, inhabiles judicamus ad Ecclesiastica beneficia obtinenda: & promotores talium personarum ad illa, suspendimus a Divinis, ac privamus potestate eligendi & providendi etiam illa vice: Necnon omni C feudo Ecclesiastico, jure patronatus, & honore privamus perpetuò. Prædictas quoque poenas, illos etiam incurrere decernimus ipso facto, qui inhibuerint, vel mandaverint, seu expresse consenserint, vel tacite, ubi ad eos violentias pertinerit prohibere, quòd ipsi Pontifici, vel Prælato alicui; nisi hoc sibi concedatur legitime, ab homine, vel a jure: de suis bonis, vel redditibus non respondeatur per eos, ad quos pertinet respondere: Vel impedierint ne aliquis Antistes per se, vel per alium, jurisdictionem suam possit liberè exercere, aut procurare plenariè jura sua. His tamen poenis, Episcopos, eorumque officiales, & delegatos judices sedis Apostolicæ, vel ejus auctoritate, decernimus minime 350 comprehendendi, circa hæc, jurisdictione sua fungentes. Personas verò, quæ aliquem Pontificem, vel Prælatum, vel aliquam aliam Ecclesiasticam personam aliquo castro, villa, vel vico, seu ejus Jurisdictione, vel possessione ejusdem, aut aliquo prædio, seu domo spoliaverint temeritate propria, ex nunc vinculo excommunicationis innodamus: ipsasque & earum filios, & nepotes reddimus inhabiles ad Ecclesiastica beneficia obtinenda: & electores ac provisores talium personarum, suspendimus a Divinis: in præmissis enim & ea contingentibus, decernimus posse E procedi ad ipsorum cognitionem, & executionem de plano, & absque strepitu judicii & figura.

F Si quisque Catholicus jubetur patienti necessitatem aperire viscera Charitatis, quamquam alienigenæ, vel ignoto, quanto fortius Coepiscopi super Coepiscopum manifeste indigentem, ceterique inferiores Prælati, & clerici super eum tenentur ad subventionem ejus dexteram aperire? & erga illum, coantistites, charitatem fraternam, & inferiores, Charitativam devotionem gerere? Idcirco ad ipsius Charitatis fraternæ, & devotionis charitativæ vinculum conservandum, & Cleri opprobrium propellendum, salubriter providemus, & statuimus, nostro Provinciali Concilio approbante, quòd si contigerit aliquem Præsulem Provinciae *Ravennatis* tyrannica peste, vel sævitia populi, absque ipsius culpa evidenti, & notoria, extra sedem propriam, vel civitatem & Dioecesim exulare, & illi de redditibus, & juribus suæ dignitatis & Ecclesiae minime responderi, vel non de majori parte reddituum eorundem,

dem, omnes Coepiscopi, cum suo clero teneantur ad subventionem illi faciendam, modo videlicet infra scripto, de communi collecta personarum Ecclesiasticarum suffraganeorum, & clericorum Provinciae praelibatae: videlicet, quod Metropolitanus, vel duo ex Coepiscopis; quos exsulans ad hoc assumpserit; in unum sine difficultate conveniant, & ipse, coram eis, notariis praesentibus, & testibus fide dignis, juret ad sancta Dei Evangelia, coram se exposita, sed non tacta, quod ei subtrahitur major pars illorum reddituum, quos percipere consuevit, sive quod de illis non permittitur responderi: sacramento suo valorem aestimans subtractorum: Quibus in scripturis redactis, per ipsos duos Coepiscopos, auctoritate praesentis Concilii, singulis annis, quibus ille sic exsulaverit, & manerit spoliatus, pro subventionem ipsius exsulantis, auctoritate praesentis Concilii, collectam communem imponat, pro rata, tam sibi ipsis, quam ceteris suffraganeis, Archipraesuli, illorumque Cleris, & Ecclesiis, & Clero ipsius exsulantis, usque ad dimidiam partem valoris reddituum praedictorum: dividentes eandem secundum solutionem solitam procuratorum Cardinalium Legatorum: & exigentes infra duos menses, postquam per illum saepe fuerint requisiti, cum iustis & moderatis expensis, & exactam, sine difficultate consignent Pontifici exsulanti: Quoslibet verò Pontifices in his difficiles, poena debita puniemus: alios verò inferiores Praelatos, & clericos excommunicationis vinculo innodamus: qui in solutione portionis supradictarum collectarum eis, vel clericis suis impositae, aut etiam imponendae, negligentes fuerint, vel rebelles, aut alias se difficiles exhibuerint in praemissis: quos per totam nostram Provinciam, usque ad integram satisfactionem, in virtute districtae obedientiae, excommunicatos assidue per Ecclesias, publice, ex causa praedicta, praecipimus nunciari. Capitula etiam, & conventus, quae in iis difficultatem, vel malitiam adhibuerint, Ecclesiastico supponimus interdicto. Sustinentes vero excommunicationem eandem ultra sex menses, postquam excommunicati fuerint, propter hoc publice, nunciati, beneficiis Ecclesiasticis censemus posse privari.

Statuimus insuper, & firmamus, quod aliqui Clerici, vel laici nostrae Provinciae, ad Civitatem, seu terram non debeant personaliter accedere in favorem interdictorum, quamdiu supposita fuerint interdicto, & sustinuerint interdictum, propter sui Pontificis exsulationem, vel bonorum ejus omnium, seu majoris partis spoliationem, vel usurpationem: & quod aliquem seu aliquos de Civitate sic interdicta non recipiant in domos proprias, sive loca; nisi forte pro commodo proprio eos recipiant. Delinquentes verò in aliquo praemissorum, postquam per Dioecesenum proprium, vel ejus auctoritate facta fuerit publicatio, & generalis admonitio super iis, ad participationem Divinorum, vel ad ingressum Ecclesiae nullatenus admittantur: & saepissimè sic interdicti, postquam moniti fuerint, per Ecclesias publice nuncientur: Et ad instantiam ipsius exsulantis, quilibet Antistes, personas illas, de quibus exsulanti videbitur, admoneat nominatim, quod illi civitati interdictae, vel alicui ex ejus civibus non praestent consilium, auxilium, vel favorem, vel participant cum eisdem: Quod si contra fecerint, ex nunc innodamus eos excommunicationis vinculo in his scriptis, & tamquam excommunicatos, ex causa praedicta, praecipimus per Ecclesias publice nunciari, exsulante hujusmodi requirente. Huic etiam adjicimus, quod si propter partialitatis

A rabiem, sive pestem tyrannicam, Praelatum inferiorem alicujus Ecclesiae, vel Canonicum Ecclesiae Cathedralis, seu alterius Collegiatae saecularis exsulare contigerit; sua culpa manifesta & notoria hoc minime faciente, aut auctoritate judicis competentis; quod Capitulum & Conventus ejusdem saecularis fructus & redditus dignitatis ipsius, vel praebendae exigere teneatur, & ipsi Praelato, aut Canonico sic exsulanti, duas partes eorumdem reddituum, quos ex ipsa licite percipere consuevit, si redditus ipsos Capitulum ipsum perceperit, vel major pars ejus, vel percipere poterit; sine difficultate assignent, & exhibeant exsulanti singulis annis, quibus ipsum sic contigerit exsulare. Capitula verò & Conventus, quae in iis, iusto & manifesto impedimento cessante, difficultatem vel malitiam adhibuerint, Ecclesiastico supponimus interdicto: & nihilominus ipsos conveniri, & teneri decernimus ad solutionem hujusmodi faciendam. Regularibus verò Praelatis, provideatur de illis, juxta Dioecesani proprii jussionem hujusmodi: In praemissis namque, & ipsorum cognitione, & exactione, & eorum occasione, procedi posse sancimus sine strepitu, & ordine judicii, & figura.

C Effrenata cupiditas suis terminis non contenta, adeo quorundam oculos excacavit, quod non solum ad bona profana rapienda & occupanda, sed etiam Ecclesiastica, manus extendere non formidant, quae sunt ministrorum Ecclesiarum, & pauperum Christi usibus deputata.

Quapropter volentes ejus appetitus noxios refrenare praesenti approbante Concilio, statuimus tam providè, quam consultè, quod qui de cetero Ecclesiam aliquam, vel aliquem pium locum invaserit, vel occupaverit, seu occupatum detinuerit, vel aliquod praedium rusticum, vel urbanum, seu quævis bona Ecclesiastica, sive jura perpetua, ad aliquem locum venerabilem pertinentia vel Ecclesiam aliquam, seu pium locum spoliaverit, vel spoliatum detinuerit, aliquibus 852 bonis immobilibus, sive juribus perpetuis, aut jurisdictione, districtu, vel honore alicujus castri, terrae, vel loci, seu communitatis, vel possessionis decimas colligendi, levandi pedagia, seu eligendi, vel Ecclesiae providendi, aut census annuos percipiendi, excommunicationis sententiam ipso facto incurrat. Et si admonitus, non destiterit, & integrè non satisfecerit sine difficultate, ex nunc, tam ipsum, quam ejus filios, & descendentes, usque ad quartam generationem, omnibus feudis, honoribus, & beneficiis ecclesiasticis privamus perpetuo, & inhabiles reddimus ad beneficium Ecclesiasticum obtinendum: Statuentes, electiones, provisiones, collationes, praesentationes, & quavis postulationes, quas attentare contigerit ad Ecclesiasticum beneficium, de aliquo praemissorum, irritas & inanes: & eligentes, postulantes, & providentes, seu conferentes, potestate eligendi, providendi, conferendi, & postulandi decernimus illa vice fore privatos, ad superiorem proximum devolvendum. Clericos verò, qui alienum beneficium, seu dignitatem, vel Ecclesiam occupaverint, vel detinuerint absque auctoritate judicis competentis, seu quemquam spoliaverint ejus beneficio, vel praebenda, superioris legitimi judicis non interveniente licentia, vel mandato, vel possessionem majoris partis bonorum ejusdem, ex nunc, excommunicationis vinculo innodamus, & omnibus beneficiis, quae intra nostram Provinciam obtinuerint, privamus perpetuo: aliis, liberè conferendis: Et si admoniti, non destiterint, inhabiles judicamus ad aliqua beneficia Ecclesiastica obtinenda, & gaudendum immunitate

Ecclesiastica, vel privilegio clericali: Universitatem autem, interdicti, & majores de ipsa universitate, excommunicationis sententias incurere volumus ipso facto, si requisita ipsa Universitas, vel ipsius Rector, sive Rectores, vel jurati, postquam eis de ipsa violentia, occupatione, seu spoliatione, vel usurpatione manifestum extiterit, non compulerint sine difficultate, aut compellere neglexerint hujusmodi occupatorem, invasorem, spoliatorem, vel usurpatorem, ad rem occupatam, invasam, vel spoliatam, & usurpatam, sive ut jurisdictio, sive quidquam jus aliud liberè dimittendam ipsi Ecclesiæ, per eam pacificè possidendam. Si verò Universitas ipsa, aut Communitas, sive Majores de ipsa Universitate, vel ejus Rector, aut Dominus temporalis hujusmodi occupationem seu invasionem, usurpationem, vel spoliationem fecerint de aliquo præmissorum, Consiliarios, & Majores ejusdem, ac Rectorem, seu Rectores, in iis scriptis excommunicationis vinculo innodamus, & ipsam Universitatem, & singulos de ipsa Universitate, Ecclesiastico supponimus interdicto: Mandantes, ipsas sententias per totam nostram Provinciam sæpissimè publicari: & illos excommunicatos, & interdictos publicè nunciari: Et si prædictas sententias excommunicationis & interdicti, ipsa Universitas, Consilarii, & Majores ejusdem, ultra sex menses sustinuerint post denunciationem publicè factam, ex nunc ipsos Consiliarios, & Majores, & eos per quos terra ipsa regetur, ipsorumque filios, & nepotes inhabiles reddimus ad honores Ecclesiasticos, & beneficia obtinenda: ipsosque feudis Ecclesiasticis privamus perpetuò, & in obitu prohibemus, aliquem Clericum & presbyterum, sepulturæ talium interesse, nisi primo integrè satisfecerit Ecclesiæ taliter spoliata, vel læsæ, de damnis, interesse, & injuriis, & de omni quod perceperint, occupationis, vel spoliationis, aut usurpationis hujusmodi ratione. Et ad præmissorum cognitionem, & executionem, statuimus posse procedi sine figura, & ordine judicii, per quemlibet judicem competentem. Quæ omnia similiter obtinere volumus, & statuimus contra illas personas, quæ ab uno anno citra invaserunt, & occupaverunt Ecclesiastica jura Provinciæ Raven. & hodie detinent invasa, & occupata. **NOTATIO.** Quacumque arte, ut prætextu occupantes hujusmodi, aut impedientes, etiam si Imperatoria, vel Regia dignitate fulgeant, anathemati subjecit, quamdiu restituant, atque deinde a Romano Pontifice absolutionem obtineant: & si patroni fuerint, eo jure priventur. *Sess. XXII. cap. XI.*

De excessibus laicorum blasphemantium Deum, vel sanctos. Rubr. XXVII.

CUM præcipiat Apostolus, *benedicentes, nolite maledicere*, minus hoc considerant, & attendunt, qui in Deum, beatam Virginem, & sanctos ejus, in blasphemiam ora impudica exsolvunt: Statuimus igitur ad prædictorum impudentiam compescendam, quod quicumque hoc præsumperit de cetero, ultra pœnam, & pœnitentiam, quæ talibus est per Canones imponenda, a liminibus Ecclesiæ arceatur per mensem: & si pluries correctus, se non emendaverit, in morte denegetur sibi Ecclesiastica sepultura, ut juxta Propheticum oraculum, cum benedicientibus Deum, consortium non habeat in eadem.

De pœna illorum, qui excommunicationem contemnunt. Rubr. XXVIII.

CUM proprii pastoris, sive judicis sententia sit timenda, hoc minus considerant, & at-

A tendunt, qui excommunicationis sententiam maximè contemnentes, in sua obstinata, & pertinaci contumacia indurescunt, nec curant, satisfactione præstita in commissis absolutionis beneficium impetrare: volentes talium cancerato morbo succurrere medicamine salutari, statuimus, & perpetua stabilitate firmamus, quod quicumque de cetero, excommunicationis, vel suspensionis, vel interdicti sententiam, animo sustinuerit per annum indurato, etsi in morte beneficium absolutionis, satisfactione præstita, meruerit, obtinere, nihilominus tamen in pœnam contumaciæ, Ecclesiastica careat sepultura: salva illorum pœna, qui pro hæresi, vel ipsius suspicionem, arctius percelluntur, juxta Canonicas sanctiones. Etiam propter hoc in pœnam centum solidorum, denar. monetæ ipsius civitatis, cujus larem foveat, incurrant ipso facto.

De pœna Adulterorum. Rub. XXIX.

CUM de matrimonio loquens dicat Apostolus, *propter hoc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ*, hoc minus recogitant, & attendunt, qui propria temeritate, repulsis uxoribus, vel; quod est scelestius, ipsis retentis, super inducunt adulteras, & cum eisdem habitant impudicè, in Domini institutoris matrimonii offensam, animarum suarum periculum, & fidelium scandalum, & maximè vicinorum: Ad quorum impudicam contumaciam radicitus extirpandam, statuimus, & perpetua stabilitate firmamus, quod nisi tales, moniti seorsum per proprium sacerdotem, resipuerint cum effectu repulsis prorsus adulteris, ad denunciationem sacerdotis, vel parochialis prædicti, Dioecesanus teneatur ex officio procedere contra eos per censuram Ecclesiasticam, usque ad excommunicationis sententiam: Quam si sustinuerint per mensem, animo indurato, adulteris non repulsis, & si in morte de prædictis satisfecerint cum effectu, nihilominus tamen in ipsorum contemptum, & pœnam, Ecclesiastica careant sepultura. Per hoc tamen non intelligatur eis permissum, quod tenere possint focarias, etiam solutas, illud rememorantes, quod scriptum est, *Fornicatores & adulteros judicabit Dominus*, sed contra tales ad arbitrium Ordinarii procedatur. **NOTATIO.** Mulieres etiam publicè adulteras, inobedientes, extra locum, vel Dioecesim, si ordinario videbitur, ejiciendas statuit sacrosancta Tridentina Synodus *Sess. XXIII. cap. VIII.* sed acrius animadvertunt sanctissimi Pontifices Maximi, Pius. V. & Sixtus. V.

De eleemosynarum largitione. Rubr. XXX.

CUM juxta Prophetam, *Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem*, & Dominus dicat in Evangelio, *Date eleemosynam; & omnia munda erunt*, & bona Ecclesiarum sint pauperum, statuimus, quod de cetero, & prout sæpius, & melius poterit, fiant, juxta possibilitatem, eleemosynæ generales per Episcopos, & Capitula Cathedralium Ecclesiarum: Et Abbates, seu Conventus monasteriorum habentium sufficientes redditus ad ea: Et quilibet etiam Episcopus secundum suum beneplacitum, & possibilitatem, quotidie in prandium reficiat aliquos pauperes. Et ut pauperibus verecundis valeat provideri, in quolibet quarterio, vel sexterio cujuslibet Civitatis, & aliis insignibus locis nostræ Provinciæ, quolibet anno eligantur quatuor, vel sex; sicut videbitur Episcopis esse sufficiens; Catholici, & devoti, & honorabiles viri, qui quæstam requirant, pro Eleemosyna hujusmodi pauperibus faciendâ, & dividant, pro-

ut discretioni eorum videbitur expedire. Et quicumque laboraverit, vel dederit eleemosynam secundum sui possibilitatem, pro hoc ei indulgentia quadraginta dierum conceditur per hoc Concilium, illa die; Si verè fuerit poenitens, & confessus.

Cum Dominus, tamquam preciosus, in ultimis, Discipulis suis dixerit, *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis*, & ex guerris, amissio, & perditio animarum & corporum, & consumptio bonorum, ac odia, scandala, & crimina innumerabilia oriantur, Statuimus, quod quotiescumque inter aliquas Civitates Provinciae *Ravenn.* verisimile videatur discordiam oriri, duo de Provincia Episcopi cum Ordinario conveniant; quos Ordinarius duxerit requirendos, in loco, & ubi tutius, & commodius ad tractandum convenire possint de compositione, si commodè fieri possit: Et si eis per octo dies, ad plus laborantibus, non videretur, quòd possent proficere, significetur Coepiscopis per Provinciam, quòd donec discordia huiusmodi durabit, dicatur col-
855 lecta pro pace: & quicumque pro eis laboraret, & oraret, si foret verè poenitens, & confessus, quadraginta dies de injunctis sibi poenitentiis relaxentur praesentis Concilii auctoritate.

De Testamentis. Rubr. XXXI.

QUONIAM deficientium voluntates pro legibus sunt observandae & exsequeutores testamentorum ultimas deficientium voluntates exsequi negligunt, in grave animarum ipsarum periculum, statuimus quòd notarii, qui testamentum, seu quamlibet ultimam voluntatem, vel cedula ad piam causam scripserint, eam infra mensem Episcopo ordinario, vel ejus Vicario praesentent, & assignent, & tradant, alioquin sententiam excommunicationis incurrant: ita quòd de cetero fides instrumentis per eum confectis non adhibeatur. Et exsequeutores post legitimum tempus, hoc est, annum, nisi fuerint exsequeuti, ulterius se non possint intromittere, sed Episcopi ordinarii ea exsequantur: & nihilominus tales de cetero sint inhabiles ad exsequutiones alias suscipiendas, ut in eo, quod deliquerunt puniantur.

De salariis, & solutionibus scripturarum. Rubr. XXXII.

ITEM cum indebitae exactiones a Notariis, & sigilliferis Dominorum Episcoporum taxentur, & moderentur in omnibus, praesertim in ordinationibus, ut ultra duos *Venetos* non possint accipere pro scriptura, charta, cedula, cera, & sigillo, nec aliis quam in ipsis habent facere: nec

A gravent ultra in aliis actis, videlicet citationibus, & edictis, monitionibus, & aliis scripturis, sed cum taxatione, & moderatione Dominorum Episcoporum restringantur, & taxentur. Et si querela super hoc referatur ulterius, nisi Ordinarius super hoc remedium praebuerit, ipsi Notarius officialis suspendatur in dicta curia Episcopali, usque ad aliud Concilium Provinciale, ab officio suo.

B Lectae & publicatae fuerunt superscriptae constitutiones, statuta, & ordinamenta, in choro majoris Ecclesiae *Ravenn.* & ordinatae, & firmatae in Concilio Provinciali memorato, Praesentibus Dei gratia Dominis *Huberto Bononien. H. Regino. M. Cervien. & P. Foropopilien. & Fr. V. electo Faventin* & praesentibus procuratoribus, videlicet Dominorum *P. Parmen. R. Forlivien. L. Casen. Fratrum. P. Clom. I. Adrien. & V. Saxenat.* Episcoporum suffraganeorum absentium. &c. *R. Archidiacono, & Joanne Andreae Praeposito, Nicolao, presbytero Cardinale, & Guidone Boninsegna, Thomasio Cambio, & Benedicto Cantoribus Ecclesiae Raven.* praesentibus pluribus Abbatibus, & aliis testibus ad haec convocatis: anno Domini millesimo tercentesimo undecimo, indictione nona, die Lunae, vigesimo primo mensis Junii.

C Lectae & publicatae, & pronunciatae fuerunt superscriptae constitutiones, statuta, & ordinamenta in Episcopali *Palatio Mutinen.* per *Ven. Patrem Bonadanum* Dei gratia Episcopum *Mutinen.* in plena Synodo cleri *Civitatis Mutin* in praesentia *Ven. & Rever. virorum, dominorum Jacobi Abbatis Monasterii S. Petri: Bonincontri Archipresbyteri Ecclesiae Mutin. Barnabei & Jacobi* 856 *Canonicorum dictae Muti. Ecclesiae: Jacobi Prioris S. Trinitatis: Simonis Prioris de Gena: fratris Benedicti, Prioris S. Catherinae: Lanfranchi arch. de Saliceto: Jacobi presbyteri Ecclesiae S. Barnabei: presbyteri Joannis Ecclesiae S. Agathae: presbyteri Ritii Ecclesiae S. Michaelis: presbyteri Joannis Ecclesiae S. Marci: presbyteri Bartholomaei Ecclesiae S. Georgii, & ceterorum capellano- rum Civitatis Mutinae, & burgorum, & aliorum praelatorum, presbyterorum, & clericorum Ecclesiarum Civitatis, & Dioecesis Mutinae, & praesentibus testibus vocatis, & rogatis. D. presbytero Rodulfo beneficiato in Ecclesia Mutin. Petro de Florano, & Geminiano mansionariis Ecclesiae Mutin. praedictae: Gerardino de Eoschettis, Guillelmo de Polixina, Lanfranco de Petrazanis, & aliis, in millesimo tercentesimo undecimo, indict. nona: die Veneris, decimo intrante men- se Septembris.*

CONCILIUM. TERTIUM.

ANNO. MCCCXIII.

Constitutiones D. Rainaldi editae in Concilio celebrato Argentae.

IN CHRISTI NOMINE, Amen.

QUIA inundatio, & abundantia peccatorum, facit homines in tenebris ambulare, & permanere, ita quòd superioribus debita non exhibetur reverentia, nec inferioribus sollicita, & charitativa impenditur cura, ex quibus, inordinationes, & confusiones, nedum in clero, imo & in populo innumeræ pullularunt, ob quæ apparent, ex occulto Dei judicio, naufragia, & tempestates, idcirco nos *Rainaldus* permissione Divina, & Apostolicæ sedis gratia *sanctæ Ravenn. Ecclesiae* Archiepiscopus, ad honorem omnipoten-

tis Dei, beatorum *Petri & Pauli* Apostolorum ejus, beati *Apollinaris* patroni, sanctorum martyrum *Vitalis*, & *Ursicini*, ac aliorum martyrum, & confessorum, quorum meritis, & precibus, nedum ipsa *Ecclesia Raven.* imo omnes Cathedrales Ecclesiae, ac aliae venerabiles de Provincia sunt fundatae, & dotatae: Ad reformationem devotionum, honestorum morum, personarum Ecclesiasticarum, religiosorum, secularium, & laicorum, & salutem omnium animarum, defensionem, & recuperationem rerum Ecclesiasticarum, hoc sacro Concilio, in Ecclesia beati *Nicolai*, castri *Argentæ*, Ecclesiae, & Dioecesis *Raven.* convocato, & congregato, sub anno Domini millesimo tercentesimo decimo quarto. indictione XII. decimo die mensis Octobris, praesentibus Ven. fratribus Dominis Dei gratia fr. *M. Imolen.* fr. *P. Clomaclen.* *P. Foropompilien.* fr. *V. Faven.* I. que *Cæsena* Episcopis: & procuratoribus Ven. Patr. *Bonon.* *Adrien.* & *Regin.* Episcoporum, ac Capituli *Mutinen.* cum Ecclesia ipsa vacet ad praesens, Christi nomine invocato, de approbatione ipsius Concilii, cui, Deo permittente, praesidemus, infra scriptas constitutiones duximus edendas, promulgandas, ac publicandas. Et ne contra eas aliquid possit fieri, vel ignorantia aliqua praetendi, eas, post tres menses proximè subsequentes, mandamus & statuimus ab omnibus subditis Provinciae *Raven.* inviolabiliter observari.

857 *Quod constituti in sacris, tantum habeant vocem in Capitulo. Rubr. I.*

CUM ordines sacri, sancto afflante spiritu, sint ad augmentum gratiae suscipientium illos maximè constituti, & ob hoc conferendi sint praecipuè viris, scientia, & vitae sanctitate praeditis, a criminibus, & infamia alienis, quia Apostolis & Discipulis suis, quorum vicem hi tenent, Dominus secretiora revelavit clarius, statuimus, quòd solummodo constituti in sacris ordinibus, & non alii, ad Capitula vocentur, & vocem habeant in capitulo. Et haec intelligimus de secularium clericorum capitulis, non de conventibus religiosorum. NOTATIO. *Etià de regularibus idem videtur discernere sacrosanctum Concilium Trident. Sess. XXII. cap. IIII.*

De aetate & qualitate ordinandorum. Rubr. II.

QUONIAM Dominus ordinem Levitarum; quorum locum obtinent clerici; voluit & mandavit esse discretum a populo, ut coram eo starent semper, & audirent sapientiam ejus: & species caeli est gloria stellarum, & in antiquis est prudentia, cum nemo eligat tyrones, quos non constat esse prudentes, statuimus, seu statutum esse declaramus, quòd nullus ad sacerdotium ordinetur, nisi vigesimum quintum: ad Diaconatum, nisi vigesimum: ad subdiaconatum, nisi sextum decimum annum aetatis attigerit. Nec ad ordinandum aliquem alterius Dioecesis, ad quoscumque ordines, vel officia, sufficiant litterae simpliciter praesentatoriae, seu dimissoriae, nisi fuerint & testimoniales super vita, & litteratura ejusdem, & per duos dies saltem, ante diem ordinationis, fuerit ordinatori praesentatus: Nec in hoc alterius litterae valeant, quam Ordinarii Episcopi, vel Vicarii ejus, cum longè in remotis ageret idem Episcopus: Et hoc nisi sint de ordinibus mendicantium, vel aliorum exemptorum privilegiatorum, de quorum privilegiis constet. Et si quis aliter fuerit ordinatus, non possit ministrare in ordinibus sic susceptis, donec cum eo per sedem Apostolicam, vel Provinciale Concilium fuerit misericorditer dispensatum. NOTATIO. *Ex sacro Concilio Trident. Sess. XXIII. cap. XII. Nullus in posterum ad subdiaconatus ordinem ante XXII. ad Diaconatus ante XXIII. ad presbyteratus ante XXV. aetatis annum promoveatur.*

A *De non consecrandis in Episcopos peregrinis, & ignotis: & quod aliquis suffraganeus non vadat extra Provinciam pro consecratione facienda. Rubr. III.*

AD hoc, quia Dominus, respectu gregis, Episcopos, nominavit Pastores, & eos, qui ad hoc vocantur, oportet esse irreprehensibiles, & testimonium habere bonum ab iis, qui foris etiam sunt, statuimus, prohibemus, & inviolabiliter observari praecipimus, ne aliqui, praesertim peregrini, & ignoti in Provincia nostra ordinentur, seu consecrentur in Episcopos, nec etiam aliqui alii noti in Provincia, nisi de licentia Archiepiscopi, & requisitis comprovincialibus Episcopis, prout Canones volunt, & fieri est consuetum, in suffraganeis consecrandis: Nec etiam aliquis, vel aliqui de Episcopis suffraganeis, sine licentia Archiepiscopi, exeat Provinciam *Ravenn.* pro aliquo consecrando; salva sedis Apostolicae auctoritate, & mandato. Quòd si quis contrafecerit, poenam sacrorum Canonum incurrat ipso facto: & nihilominus auctoritate praesentis Concilii, prohibemus, ne ad ordinationem seu consecrationem alicujus se immisceat, nec per confratres admittatur: ut sic, in eo in quo deliquit, puniatur, nisi per nos fuerit cum eodem, in quantum possumus, dispensatum. Et nihilominus sic consecratus, a Pontificalibus sit, in Provincia *Raven.* suspensus totaliter, donec per sedem Apostolicam cum eo fuerit dispensatum.

C *De peregrinis, & ignotis Episcopis non admittendis. Rubr. IIII.*

ITEM exhortamur pro unitate fidei, & honore sanctae *Romanae Ecclesiae*, & affectuosè rogamus, ac attentius requirimus omnes & singulos exemptos intra *Raven. Provinciam* constitutos, ut nullos Episcopos peregrinos, vel ignotos, & populum subditum citra mare non habentes, invitent, seu admittant ad ordinationes tenendas, seu alia Pontificalia exercenda in ipsorum Ecclesiis, monasteriis, vel locis. Quòd si contrafecerint, volumus eos privilegiis, beneficiis, & favoribus praesentis Concilii, & omnium aliorum Conciliorum *Ravennatis* Provinciae, ipso facto, esse privatos.

D *De delegatis, vel legatis, ut faciant fidem suae legationis. Rubr. V.*

CUM ex processibus aliquorum, qui se afferuerunt a sede Apostolica Legatos, vel delegatos, vel alios nuncios, quocumque nomine censeantur, in Provincia *Raven.* & maxime in *Romaniola*, plurima scandala haecenus sint exorta, statuimus, auctoritate praesentis Concilii, quòd nul-

nullius de cetero, qui se dicat Legatum, delegatum, vel Apostolicæ sedis Nuncium, in Provincia *Raven.* & maxime in *Romaniola*, vel aliqua Civitate ejusdem, stetur processibus, nisi prius fecerit indubitatum, & plenam de jurisdictione fidem, quam asserit se habere, coram nobis, vel coram ordinario, in cujus civitate, vel Diœcesi dictam jurisdictionem voluerit exercere. Et quod quilibet ordinarius possit, nomine & vice hujus Concilii, dictæ delegationis copiam requirere, petere, & recipere: Quam si talis facere recusaverit, seu neglexerit, in nullo ei pareat, nec stetur ejus processibus, nec idem obediatur, imo reputetur, jurisdictionem aliquam non habere. Hoc tamen non intelligimus ad Legatos ex latere ullo modo, vel ad delegatos ad certas, & speciales causas, vel ad provisos, seu exequutores beneficiorum datos, extendi: cum tunc parti facere fidem sufficiat.

De majoritate, & obedientia, ac honorificentia Prælatorum, & pœna non obedientium superioribus suis. Rubr. VI.

859 CUM Episcopalis dignitas præ ceteris sit sublimior, & aliæ nullam comparisonem recipiant, ad eandem; & in hoc sæculo, nil excellentius Sacerdotibus, & nil sublimius Episcopis valeat reperiri; cum in eis, & per eos Christus per omnia habeat præsentari, idcirco pro Divina devotione, & reverentia ac honorificentia dignitatis, & ordinis Episcopalis, & populi devotione augenda, sacro approbante Concilio, mandamus & statuimus, quod quotiescumque Episcopi per suas civitates, & Diœceses transferint, Rectores, seu Clerici Ecclesiarum, qui sciverint eos per suas parochias transire, campanas pulsant, seu pulsari faciant, ita quod populus audire possit, & exire, & genua flectere ad benedictionem suscipiendam. Quod si quis facere omiserit, ipso facto incidat in pœnam quinque solidorum *Ravennarum*, distribuendorum in pauperes, infra tres dies. Quam pœnam si solvere neglexerit, postquam fuerit semel monitus, pro qualibet duplicetur, in pietatem similem convertenda: Et multo hoc amplius extendatur ad monasteria, & alia loca religiosa. Eadem præsentia, & approbatione mandamus, & statuimus, quod quotiescumque Episcopi accedent ad Ecclesias locorum, ubi sunt capitula, vel conventus, certioratis illis de suo adventu, campanis pulsatis, cum coctis, & pluvialibus, si habuerint, aqua benedicta, & incenso, & cruce, psallendo, seu cantando, processionaliter, & devotè, eis obviam reverenter occurrant, usque ad portam Ecclesiæ, vel usque ad limen cimiterii; & ipsi Domini Episcopi super se prostratos ante altare, dicta cum cantu per sacerdotem oratione, surgentes, osculati fuerint altare, impendant benedictionem solemnem. NOTATIO. De dignitate, & potestate Episcopali, vide quæ præclare docent auctores præstantissimi Thomas Waldensis Tomo. 1. Libr. 2. art. III. & Alfonso de castro libro adversus Hæreses tit. Episcopus. Summus Pontifex est Episcopus, & sacerdos, ideo inscribit se Episcopum: sed est summus Episcopus, ut colligi potest ex D. Cypriano ad Jubaianum, & Antonianum lib. IIII. Epistol. 2. & ad Florentium Pupianum lib. 4. Epist. 9. estque princeps Episcoporum, ut dicit D. Bernardus de consider. est etiam summus sacerdos, ut D. Hieronymus scribit contra Luciferianos: pro quo legendus est vir doctissimus Joannes de Turre cremata, in Concilium Florentinum.

Item statuimus, eodem approbante Concilio, quod omnes Episcopi suffraganei in tota Provincia, cum eos suam Diœcesim exire contigerit,

A possint, & debeant impendere publicam benedictionem: celebrare in pontificalibus, prædicare, & indulgentias, sic celebrando, concedere: & hoc intendimus, ubi Episcopi hujusmodi non contraherent ibi moram, scilicet longiorem decem dierum, sed quasi transeuntes essent ibi, ut eis in tali transitu, & adventu honor deferatur, si ordinarius non sit præsens: alias ideò si ultra decem dies moram contraheret, vel Diœcesano præsentem in civitate, vel loco, tunc præmissa eis facere prohibemus, nisi ad invitationem ipsius ordinarii, ne ejus honori videatur in aliquo derogari.

B Quia sublimiores majori honore digni sunt, & major reverentia, & promptior obedientia debetur, & majoribus suffragiis indigent, quia vigilare habent tamquam pro animarum omnium subditorum salute rationem reddituri, & quanto caput nobilius, tanto nobiliora membra ei habent correspondere, ideò hortamur, & persuademus in Domino, ut quotiescumque Legatum ex latere sedis Apostolicæ, vel Archiepiscopum sanctæ *Ravenn.* Ecclesiæ solemniter celebrare, vel celebrari facere per Episcopum in Pontificalibus contigerit, in aliqua civitate provincie *Ravennatis*, omnes Episcopi, Abbates, & Priores Provincie *Raven.* qui fuerint in eo loco præsentem, & hoc sciverint, seu certiorati fuerint, venire & convenire debeant ad Ecclesiam, ubi missa hujusmodi debeat celebrari: & in missa 860 parati coctis, amictis, pluvialibus, mitris, & baculis pastoralibus, quibus hæc competunt, Missæ interesse debeant, & perseverare usque ad finem, ut per hoc Deus, & adstantes hujusmodi honorentur, & populi devotio augeatur.

Cum Apostolus dicat, *Servi, estote subditi dominis vestris*, ut per hæc ad humilitatem, & obedientiam informaremur, statuimus, quod quicumque monitus a Prælato, seu Prælati superioribus suis, in iis, quæ spectant ad correctionem, contumaciter renuerit obedire, ne ex hoc damnetur cum *Dathan & Abiron*, quos, propter inobedientiam, cum familiis terra vivos absorbit, sit ipso facto suspensus: Quam quidem suspensionem si sustinuerit per mensem animo indurato, sententiam excommunicationis incurrat: a qua non possit absolvi, nisi satisfactione præstita suo superiori, quem contempsit, vel ejus successori.

De instrumentis conscribendis, & non retinendis per advocatos, notarios, seu procuratores. Rub. VII.

E VOLENTES Ecclesiarum indemnitatibus, industria, qua possumus, occurrere, & malignantium subterfugiis obviare, statuimus, quod quisque notarius Clericus, vel laicus, rogatus est, vel fuerit in futurum conficere instrumentum publicum, vel scripturam quamcumque per aliquam personam Ecclesiasticam, super aliquo contractu, concessione, dispositione, seu super alio quocumque negotio, vel facto, teneatur dictum instrumentum, vel scripturam, saltem infra decem dies, postquam fuerit requisitus ab eo, qui rogaverit, procuratore, vel successore ejus in publicam formam redigere, & recepto salario convento, vel alias competenti, aut ei oblato, & secundum jura deposito, illud instrumentum, vel scripturam tradere illi, vel illis, qui confici rogaverat, & duplicatum, si de consuetudine vel de jure possit, vel debeat duplicari. Quod si non fecerit, ut præmittitur, & post adhuc expectatus per alios decem dies, non compleverit, & satisfecerit de damnis, quæ propter hoc incurrisset

Ecclesia, sententiam excommunicationis incurrat ipso facto: a qua sententia non possit absolvi, nisi dicto instrumento, ut supra, reddito, & alias satisfactione præstita de damno prædicto. De quo damno, & ipsius quantitate, credatur, & stetur juramento Prælati, vel Rectoris Ecclesiæ, vel alterius personæ Ecclesiasticæ, ad quam pertinet: a iudice tamen super hoc taxatione præmissa.

Insuper statuimus, quòd durante dicta excommunicatione, nulla persona Ecclesiastica debeat dictum notarium rogare, vel assumere ad aliquam scripturam, seu publicum instrumentum conficiendum, super aliquo contractu, negotio, dispositione, vel causa Ecclesiasticis. Quòd si contra quis scienter fecerit, ipsum volumus ipso facto incurrere pœnam decem librarum *Ravenn.* pro quolibet Instrumento, vel scriptura, quod, vel quam postea fecerit, mandaverit, vel rogaverit: Quam pœnam converti præcipimus in eleemosynas pauperum, Dioecesano disponente. Statuimus etiam, quòd quicumque Advocatus, Procurator, seu officialis deputatus ad acta scribenda, vel alia quæcumque persona aliquod privilegium, vel instrumentum, vel scripturam publicam alicujus Ecclesiasticæ personæ receperit, seu alias ad eum pervenerit, infra tres dies postquam fuerit requisitus, ab eo, a quo accepit dictum privilegium, instrumentum, vel scripturam, restituere teneatur, & debeat, nec possit ea retinere prætextu alicujus debiti. Quòd si requisitus, infra dictum tempus restituere distulerit, statuimus, quòd pœnam, seu pœnas supra statutas contra Notarios conficientes, seu conficere debentes instrumenta, incurrat ipso facto: & ab his non possit absolvi, nisi instrumenta restituerit, cum emendatione damnorum, super quibus credatur eodem modo, repetentis hujusmodi instrumenta sacramento. Nihilominus sancientes, quòd nulla persona Ecclesiastica a dicto tempore in antea, usque ad quinque annos, possit, vel debeat dictos advocatum, procuratorem, officialem, vel aliquam talem personam quocunque nomine nominatam, in suum advocatum, procuratorem œconomum, syndicum, vel officialem eligere, recipere, vel tenere. Quòd si fecerit, ipso facto, volumus, eam, incidere pœnam decem librarum *Ravenn.* quam pœnam converti præcipimus in eleemosynas pauperum, Dioecesano disponente.

De præscriptionibus, & quòd nullus, prætextu alicujus temporis, possit se defendere, quin visitetur. Rubr. VIII.

ITEM statuimus, & auctoritate ejusdem Concilii, prohibemus, quòd nulli religiosi, vel sæculares prædictæ provinciæ *Ravenn.* prætextu, seu occasione lapsus temporis, desuetudinis, vel præscriptionis, suis ordinariis, & Prælati visitantibus, seu visitare volentibus, repugnare, vel contradicere audeant, vel præsumant: alioquin præter pœnas a jure statutas, in personas contradicentium, & eisdem scienter facientium, excommunicationis: in Ecclesias vero interdicti sententias, auctoritate præsentis Concilii, proferimus.

De appellationibus, & pœna non prosequenti appellationem ab excommunicatione interpositam. Rubr. IX.

SI quis excommunicatus, appellationem interpositam ab excommunicatione hujusmodi prosequi neglexerit, & postea Divinis, ut prius, se immiscuerit, omnibus beneficiis, quæ intra

A Provinciam obtinebat, eo ipso, auctoritate præsentis Concilii, sit privatus.

De vita, & honestate Clericorum, ac ornatu eorum. Rubr. X.

QUONIAM sacerdotium ex indiscipline populi apparet non sanum, & propter lascivias, & dissolutiones Clericorum & religiosorum, detrahitur Divino honori, ac ordini clericali, populi que minus fiunt ex hoc devoti, in tantum, ut etiam jura Ecclesiarum retinere, & aliquando temerarie invadere non vereantur, cum incessus, habitus, & vestimenta clericorum & religiosorum, in gravitate, forma, ac colore distincta, sæpius non videantur ab habitu laicorum, quemadmodum esse deberent, proinde statuimus & mandamus pro honestate ordinis clericali, quòd nullus religiosus, vel clericus portet arma, nec vestimenta alterius coloris, quàm jure permitti: quæ desuper clausa sint, atque talaria. Coronam etiam condecensentem portent, per quam designetur Regalis esse generis, & sperare se assequi debere partem hæreditatis Divinæ. quæ scilicet sit rotunda, & ita tonsi sint inferius, quòd aures pateant: ita quòd si in sacris fuerit, aut beneficiatus in Ecclesia Cathedrali vel collegiata venerabili secundum condecensentiam sui status portet latiore, alii verò mediocrem, vel minorem, suis statibus condecensentem. Capita cooperiant pileo, vel bireto, vel armutia oblonga ad aures. Laicorum convivia non frequentent: in domibus Ecclesiarum studeant habitare. Prælati, sacerdotes, & alii in dignitatibus, & personatibus constituti, ac Canonici Cathedralium Ecclesiarum in sacris constituti, sacerdotes, & Rectores Ecclesiarum civitatum, & suburbiorum, per civitates incedentes, decentem habitum portent, videlicet, cappas, vel chlamydes. Sacerdotes vero extra civitates, & suburbia, & alii in sacris constituti, saltem tabardos talaris portent. In Ecclesia verò utantur cappis nigris, vel saltem coctis albis. Loca turpia nullo modo ingrediantur, nec tabernas, nisi forte in necessitate in itinere constituti, pro cibo, vel potu, vel pro hospitio compellantur intrare. Tabernas, vel merces illicitas, aut personas suspectas in Ecclesiis, vel domibus Ecclesiarum, quæ sint intra claustrum, vel ad usum Clericorum, & ministrorum deputatæ, nullo modo permittant teneri, vel commorari. Quòd si quis contra aliquod præmissorum fecerit, pœnam decem solid. *Ravenn.* incurrat ipso facto: quam si non solverit infra mensem, postquam semel monitus fuerit, & ipse excommunicatus existat. Si verò fuerit religiosus, per mensem jejundet bis in hebdomada in pane, & aqua, comedendo publicè coram fratribus, quando alii fratres reficiuntur: ad quam quidem pœnam condemnamus ex nunc contrafacientes. Quam pœnam si non inchoaverit infra mensem, postquam semel monitus fuerit, ut supra, & inchoatam compleat, ut debet, ex nunc ipso facto excommunicatus existat, & nihilominus, contrafacientes, privati sint, ipso jure, privilegiis, & favoribus hujus Concilii, & omnium aliorum Provincialium Conciliorum: cum non sit miles reputandus, qui stigmata non habet: & frustra legis imploret auxilium, qui committit in legem.

Quòd nullus accedat ad monasteria monialium, & quòd moniales non exeant claustrum. Rubr. XI.

CUM expediat, Christi ancillas, quæ se claustralibus ergastulis, seu monasteriis dedicaverunt, a conversatione hominum esse semotas, statuimus, præcipimus, & mandamus, quatenus

nus ad ipsa ergastula, seu monasteria nullus vir accedat, sine petita licentia, & obtenta sui Episcopi. Si quis autem contrafecerit, poenam viginti solidorum incurrat ipso facto, etiam si non intret intra claustrum, monialibus, tantum modo deputatum: quam poenam si non solverit infra mensem, postquam ad monasterium monialium accessum habuerit, excommunicatus ipso facto existat. Si verò fuerit religiosus, per mensem jejundet in pane & aqua bis in hebdomada, publicè comedendo coram fratribus, hora refectio-
 863 nis communis. Quòd si poenitentiam prædictam non inchoaverit infra mensem, postquam ad monasterium monialium accessum habuerit, vel inchoatam, ut præmissum est, non compleat, eo ipso, excommunicatus existat, & nihilominus ad dictum jejunium teneatur. Si autem intra claustrum, seu locum monialibus deputatum intraverit, sit ipso facto excommunicatus; Monialis verò, quæ exierit claustrum, seu locum ei specialiter deputatum, sine licentia habita, & obtenta sui Episcopi, licet clausuram sui monasterii non exierit, per mensem carceri deputetur, in quo de commissio poenitentiam agat. Si autem clausuram ipsam exierit monasterii, poenæ prædictæ subiaceat, & tamdiu plus in carcere remaneat, quàm diu stetit extra monasterium: & nihilominus in hoc casu perpetuo sit ultima semper in choro, nullamque cum aliis habeat in capitulo vocem. NOTATIO. Pius V. & Gregorius XIII. summi Pontifices, confirmantes quæ in sacro Concilio Trid. habentur sess. XXV. cap. V. artius eadem prohibuerunt.

De beneficiis ordines sacros requirentibus, & de pœna eorum, qui negligunt ad ipsos ordines promoveri: & de præbendis in Ecclesiis Cathedralibus absque ordinibus sacris non retinendis. Rubr. XII.

CUM sæpe in non matura ætate constituti, per cupiditatem, & avaritiam parentum suorum, dignitates, officia, beneficia, vel præbendas, ad quæ minus sunt idonei, nonnunquam de facto adipiscantur, statuimus, quòd si quis infra ætatem sexdecim annorum constitutus, ex dispensatione sedis Apostolicæ fuerit beneficium adeptus, quod requirat sacerdotalem, vel sacrum ordinem, aut etiam præbendam in Ecclesia Cathedrali provinciae Raven. nisi, cum attigerit sex-tumdecimum annum ætatis, se fecerit ad subdiaconatum promoveri infra annum, & alias postea promoveatur secundum ætatem, prout requirit onus ipsius beneficii, ex nunc & ipso beneficio, seu præbenda hujusmodi sit privatus. Adulti verò secundum jura, & onera beneficiorum hujusmodi, postquam fuerint hujusmodi beneficia, aut in Ecclesiis Cathedralibus præbendas adepti, sub pœna, & privatione consimili, quam citius commodè poterunt, vel saltem infra annum, ad ordines ipsos studeant promoveri, alioquin eos, ut supra, beneficiis hujusmodi privamus, & præbendis. NOTATIO. De ætate suscipiendorum ordinum, supra ex sacro Concilio Trident. notatum est rubr. 2. de tempore idem sanxit ipsum Concil. Trid. sess. 22. cap. 4.

De celebratione Missarum, & pœna non celebrantium. Rubr. XIII.

CUM nonnulli religiosi, & sæculares Clerici imprudenter ad sacerdotium se faciant promoveri, post promotionem hujusmodi, Missas celebrare, ac alias sacerdotale officium exercere non curantes, nec animadvertentes, quòd quemadmodum quotidie pro populi peccato, ita

A & pro suo debet offerre sacerdos, & quòd hic sit panis, quem Deus quotidie peti, & ministrari mandavit, nec considerantes, quòd in oblatione sacræ hostiæ non tantum id quod cum fide, & devotione petitur, imò beneficia conceduntur
 864 ampliora, sicuti in oblatione Abel, Abrahæ, & Zachariæ patet, sacerdotale sic ministerium vilipendere videtur, non absque plurium scandalo, & in detrimentum animarum suarum, ideo præsentis Concilii auctoritate, & approbatione statuimus, quòd si aliquis jam promotus sit ad sacerdotium, aut in futurum quemquam promoveri contigerit, a die suæ promotionis, aut a die publicatæ hujus constitutionis, infra tres menses, celebrare debeat primam Missam, & deinde, prout poterit, Missarum solemnias frequentare, vel saltem semel in anno: alioquin beneficiis omnibus, quæ obtinet in provincia Raven. sit eo ipso privatus, si sæcularis est: Religiosus verò ex tunc sit ineligibilis activè, & passivè, & ultimus in choro, & in refectorio habeatur. NOTATIO. Concilium œcumenicum & generale Tridentinum sess. XXIII. cap. XIII. sanxit, ut curet Episcopus, Missas ab iis celebrari saltem diebus Dominicis, & festis solemnibus: si autem curam habuerint animarum, tam frequenter, ut suo muneri satisfaciant.

C Quoniam omnis sapientia a Domino Deo est petenda, & in bonis, & benedictione justorum exaltatur Ecclesia, statuimus, quòd quibuslibet diebus Mercurii, vel Jovis dicatur specialis collecta, in Missa, pro studentibus: ut vasa ipsorum recipiant manna, hoc est sapientiam sanctam. Collecta autem sit, Deus qui per coeternam: vel sit de Spiritu sancto, cum sua secreta, & post comm. Adhæc, eodem approbante Concilio, monemus, mandamus, ac statuimus, quòd durante vacatione præsentis Romanæ sanctæ Ecclesiæ, in singulis Ecclesiis Cathedralibus, qualibet die, & in aliis Ecclesiis collegiatis, vel conventualibus, saltem semel in septimana, ad hoc ut Deus provideat Ecclesiæ suæ sanctæ de pastore secundum cor suum, una Missa celebretur, seu dicatur, in honorem beatæ Virginis, de Spiritu sancto, vel de Trinitate.

De baptismo, & ejus forma. Rubr. XIII.

E QUA damnabile est, iis præsertim ad quos spectat ex officii debito baptizare, formam sacramenti baptismatis ignorare, atque aliis periculosum, propterea ut ipsius baptismi substantia verba nota sint, ipsa in præsentis Concilio duximus exprimenda: & sunt ista, prout a Salvatore traduntur. Ego te baptizo in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Et ne quis ea possit deinceps ignorare, mandamus quòd quilibet Rector, seu sacerdos suum populum debeat, & teneatur, ter saltem in anno instruere in prædictis, videlicet in octava Epiphaniæ Domini, in Sabbatho sancto Paschæ, & in Sabbatho Pentecostes.

De veneratione sanctorum in confessione habenda. Rubr. XV.

F QUONIAM devotio, & pulchritudo demonstratur in uniformitate Ecclesiæ, quæ sub specie unius columbæ describitur, & in confessionibus, quæ fiunt publicè in introitu Missæ, & alias, varii perfunctoriè & diversimodè contentur, statuimus, & de cetero observari præcipimus per totam provinciam Raven. confessionem hujusmodi fieri sub hac forma. Confiteor Deo omnipotenti, beatæ Mariæ Virgini, beato Michaeli Archangelo, beato Joanni baptistæ, sanctis Apostolis Petro & Paulo, & omnibus sanctis.

De

365 *De observantia jejuniorum facienda tempore convocandorum Conciliorum. Rubr. XVI.*

CUM certo certius sit, quod Deus propter orationum instantiam, jejuniorum observantiam, & eleemosynarum largitionem maximè sua beneficia elargitur, & si quolibet tempore sit pietatis operibus indulgendum, ferventius tamen hæc fieri debent tempore Conciliorum: quo scilicet tempore nos oportet quælibet Dei beneficia, gratiam, & misericordiam, & in agendis directionem instantius, atque devotius implorare: Ut igitur ad impetrandum & obtinendum prædicta melius dispositi inveniantur fideles, statuimus, quod quotiescumque Provinciale Concilium convocari contigerit, omnes & singuli ad prædictum Concilium convocati, per tres dies ante ipsius inceptionem, seu primam Sessionem, plus tunc solito orationibus, & eleemosynis insistentes, omnibus diebus debeant jejunare. Ceteros vero Clericos, & laicos de provincia nostra, ad prædictas orationes, eleemosynas, & jejunia, sicut possumus, exhortamur in Domino Jesu Christo. Nihilominus Ven. Patres suffraganei per se alios hortentur ad prædicta pietatis opera, hortarique faciant suos subditos, & induci.

De raptoribus & invasoribus bonorum Ecclesiasticorum mobilium. Rubr. XVII.

AD reprimendum malitiam, ambitionem, & avaritiam perversorum, & maximè Communitatum, seu Universitatum, & earumdem officialium, ac potentum aliorum, qui Ecclesias, Prælatos, & Ecclesiasticas personas frequenter gravare præsumunt, auctoritate præsentis Concilii monemus, & sub pœna excommunicationis præcipimus, ac districtius prohibemus quod nulla Universitas, nullus Capitaneus, Rector, Vicarius, seu officialis, quocumque nomine censeatur, aut Consiliarius, seu alia quæcumque persona cujuscumque status, gradus, & conditionis existat, de cetero audeat, vel præsumat, bona mobilia, vel se moventia, redditus, vel proventus Ecclesiarum, Prælatorum invadere, occupare, rapere, prædari, vel tollere quoquomodo, prætextu, vel quæsito colore, per se, alium, seu alios: Et qui contra fecerit, nisi infra decem dies emendaverit cum effectu, ab omnibus sacramentis Ecclesiasticis sit ipso facto exclusus, usque ad satisfactionem debitam, & condignam. Et si dictam exclusionis pœnam, animo indurato, per mensem duxerit in contemptum sustinere, non satisfaciendo plenariè de subtractis, & acceptis, si communitas, vel Universitas fuerit, eo ipso, Ecclesiastico civitas, castrum, vel Villa ipsorum subiaceat interdicto. Si singularis sit persona, sententiam excommunicationis incurrat, a qua nullatenus possit absolvi, nisi prædictas Ecclesias, Prælatos, & Ecclesiasticas personas, quas in prædictis gravaverit, indemnes reddiderit, cum effectu, & aliàs satisfecerit de temeritate, & contemptu ad arbitrium Ordinarii loci, seu Officialis ejusdem. Et si prædictas sententias, & pœnas iterum, per mensem, animo sustinuerit indurato, ipsum, & ipsos statuimus, & decernimus incurrere pœnas impositas, & promulgatas in alio Concilio provinciali proximè per nos celebrato *Ravennæ*, contra invasores bonorum immobilium Ecclesiarum. Quas siquidem sententias & pœnas ad requisitionem ordinarii loci, vel ejusdem officialis, teneantur comprovinciales denunciare, seu denunciari facere, & servari per civitates, & Dioeceses eisdem commissas, sicut prædicto ordinario requirenti, vel officiali ipsius videbitur expedire.

A NOTATIO. De hoc supra dictum est Concilio II. Rubr. XXVI.

De obtinentibus Ecclesiastica beneficia spectantia ad mensam Prælatorum. Rubr. XVIII.

SACRO approbante Concilio, hac irrefragabili constitutione sancimus, quod nullus religiosus, vel sæcularis clericus prætextu litterarum, veritate tacita, obtentorum a sede Apostolica, vel Legato ipsius, aut quovis alio titulo non Canonico, vel quæsito colore, dignitates, personatus, officia, vel beneficia quæcumque Ecclesiastica Provinciæ *Ravennæ*. ad mensam alicujus Episcopi, monasterii, Capituli, vel Ecclesiæ pertinentia, hætenus occupata, seu in facto possessa, vel invasa detinere audeat, vel præsumat, aut de cetero occupare, colore hujusmodi, in periculum animarum, & præjudicium alicujus: alioquin si sic dictas dignitates, personatus, officia, vel beneficia, seu Ecclesias taliter occupatas detinere, monitus, contenderit, & eas vel ea non dimiserit, & liberè relaxaverit cum effectu, cum fructibus inde perceptis, eisdem Prælati, Ecclesiis, vel Episcopatibus, monasteriis, vel Capitulis ad quos spectant, ex nunc, auctoritate præsentis Concilii, in occupatores & detentores eosdem, excommunicationis sententiam proferimus, dictis nihilominus beneficiis Ecclesiasticis sententialiter; in quantum de facto tenent; privantes eosdem.

De sententiis interdicti, pro pecuniariis causis, minime proferendis. Rubr. XIX.

QUONIAM ex sententiis interdicti non est dubium multa oriri scandala, ex quibus non solum sæpe puniuntur infantes, imò excreseit indevotio populi, pullulant hæreses, ac Ecclesiis, & Ecclesiasticis personis, sine culpa earum, debita subtrahuntur obsequia, propterea non debent sine urgenti necessitate proferri: & ideo statuimus, & districtius prohibemus, ne pro causis mere pecuniariis hujusmodi sententiæ interdicti de cetero proferantur: & si prolatae fuerint, eas decernimus non tenere, & hoc nisi Universitas deliquisset, aut per tres menses sustinuisset contumaciam, inobedientiam, vel rebellionem suorum Rectorum, vel officialium quorumcumque, qui ob contemptum, vel delictum ipsorum forent excommunicati. NOTATIO. Videndum pro hoc loco est sacrum Concilium generale Tridentinum Sess. XXV. Cap. III. de Reformatione: Ubi non alias, quàm ex re non vulgari decerni excommunicationes edicit: docetque quomodo in civilibus causis, ubi executio realis, vel personalis fieri non poterit, sitque erga judicem contumacia, anathematis mucrone sit ab Episcopo feriendum.

De indulgentiis revocatis. Rubr. XX.

QUIA propter petentium importunitatem, nos, & alii provinciales Episcopi nonnullis personis religiosis concessimus, ut indulgentias quando prædicarent, vel alias possent annunciare, & aliquando nonnulli talium, ex privilegiis, quæ afferunt ordinibus, vel locis suis, seu personis propriis a sede Apostolica, vel a Prælati concessa, annuncient indulgentias ampliores, quàm sit Ordinariis ipsis a jure scripto permissum, ac per hoc apud populos Pontificalis auctoritas, & potestas minui quodammodo, & vilescere videatur, ideo, auctoritate præsentis Concilii, tales concessiones de indulgentiis annunciandis factas a nobis, & a comprovincialibus ceteris, revocamus omnino, ac eisdem uti de cetero sic revocatis, aut de cetero sic concedi, penitus prohibemus.

CON.

CONCILIUM. QUARTUM.

ANNO. MCCCXVII.

Constitutiones Concilii Bononiensis.

IN NOMINE SANCTÆ ET INDIVIDUÆ TRINITATIS
PATRIS, ET FILII, ET SPIRITUS SANCTI, Amen.

QUANTA sint veneratione digna sacrorum Conciliorum statuta, maximè *Nicæni*, *Constantinopolitani*, *Ephesini*, & *Chalcedonensis*, quæ, sicut quatuor Evangelia, suscipere, & venerari tenemur, ac sanctorum Patrum aliorum Concilia, & statuta, qui Spiritu sancto illuminati fuerunt, nemo est qui ignoret. Cum igitur ab ipsis sanctis Patribus, in ipsis sacris Conciliis, inter cetera, fuerit præordinatum, & salubriter constitutum, provincialia Concilia fieri debere, ut ea quæ correctione & reformatione egent, nullatenus negligantur, ita quòd nec præceptis Evangelicis contrarium, nec decretis sanctorum Patrum observaretur adversum: idcirco nos *Rainaldus* permissione Divina, & Apostolicæ sedis gratia sanctæ *Ravennatis* Ecclesiæ Archiepiscopus, considerantes quòd quamplures maximè viri Ecclesiastici, tum ex temporum tempestate, tum ex morum corruptione & levitate, tum ex elatione & vanitate, tum ex tenaci & avida cupiditate, tum ex crassa ignorantia, & negligentia, tum ex superbia & irreverenti inobedientia, viam cohærendum Christi circa gravitatem & honestatem, habitum & incessum Ecclesiasticæ religioni condecetes, & quam fideles, & Catholici habere debent, exorbitabant, pro his, quantum Deus annuerit, reformandis, ad salutem animarum, quam vehementius zelamus pro Divina reverentia, Catholicæ fidei unitate, & honore, provinciale Concilium, circa hæc reformanda, duximus convocandum, & congregandum apud *Bononiam*: In quo, primò, constitutiones editas & promulgatas per bonæ memoriæ fratrem *Latinum*, tunc Apostolicæ sedis Legatum in his partibus, & alias per fratrem *Bonifacium* prædecessorem nostrum, *Forlivi*, & nos *Ravennæ*, & *Argentæ*, in provincialibus Conciliis legi fecimus, ac deinde, ipso sacro approbante Concilio, constitutiones infrascriptas duximus statuendas. NOTATIO. *Sacro sanctum Tridentinum Concilium Sess. XXIII. cap. II. quolibet saltem triennio Provincialia Concilia, sicubi omissa sunt, pro moderandis moribus, corrigendis excessibus, controversiis componendis, aliisque ex sacris Canonibus permissis, renovari scivit.*

Quòd Episcopus ponat Oeconomum ad custodiam rerum vacantium Ecclesiarum.
Rubr. I.

CUM Ecclesiarum vacantium proventuum & reddituum, ac bonorum ipsorum dispositio, ad eorum ordinarios de jure pertineat, proinde duximus statuendum, quòd vacanti Ecclesiæ statim per ipsius Episcopum Oeconomus debeat deputari diligens, & discretus, qui redditus, & proventus, ac bona ipsius colligat, & conservet ad ejusdem Ecclesiæ, & successoris defuncti Rectoris ipsius utilitatem, & statum. Prohibentes districtè Canonicis, Clericis, seu Patrono Ecclesiæ sic vacantis, quòd de redditibus & proventibus, ac bonis ipsius Ecclesiæ, se intromittere, vel disponere nullo modo præsumant, nec Oeconomum, ut prædiximus; ibidem per ipsum deputandum, impediunt, vel molestent, quòd minus sibi injunctum officium liberè exsequatur: nec aliter alicui eorum competat de consuetudine approbata, vel privilegio speciali. Quòd si secus iidem Canonici, vel Clerici, seu Patroni agere præsumperint, eosdem Canonicos, & Clericos, ac Patronos, præsentis auctoritate Concilii, privamus illa vice jure eligendi, seu præsentandi: Decernentes electionem seu præsentationem secus & aliter attentatam, ipso jure nullius esse momenti.

Quòd nullus præsumat in spiritualibus ministrare, nisi prius ab Episcopo loci sibi fuerit animarum cura commissa.
Rubr. II.

CUM de jure, nullus sacerdos, alteri subditum, sine sui superioris commissione, seu licentia, solvere valeat, vel ligare, nos quandam consuetudinem, seu potius abusum, animarum plenam periculis, quòd videlicet sacerdotes aliqui per nonnullos prælatos sæculares seu regulares, quibus, in certis Ecclesiis parochialibus, Rectorum institutio de consuetudine competit, in eisdem Ecclesiis instituti, sine sui Episcopi auctoritate, commissione, vel licentia parochialis Ecclesiarum ipsarum, qui ipsius Episcopi subditi esse noscuntur, præsumunt solvere & ligare, in suarum præjudicium animarum, cupientes penitus extirpare, hoc sacro approbante Concilio, sub privationis & excommunicationis poenis, inhibemus sacerdotibus memoratis, quòd nullo modo præsumant in Ecclesiis, in quibus modo prædicto, & per prædictos fuerint instituti, in spiritualibus ministrare, nisi prius ab Episcopo loci; prout jura volunt; eis cura commissa fuerit animarum, de quibus idem Episcopus tenetur Christo reddere rationem, tamquam de ovibus sibi commissis.

869 *Quòd quilibet se faciat promoveri infra annum ad ordinem, quem requirit beneficium suum. Rubr. III.*

SOLLICITE pensantes, quantum officii pastoralis debitum Prælatos astringat curis sollicitis & continuis intendere, & per remedia salubria providere, in iis præcipue, per quæ salutis animarum consulitur & providetur: & quòd parum est jura condere, nisi sit qui ea mandet executioni. Volentes igitur *Pictaviense* Concilium innovare, & debitæ executioni demandare, statuimus, & ordinamus, hoc sacro approbante Concilio, & nihilominus in virtute sanctæ obedientiæ, moneamus, & peremptoriè, quòd Abbates, Decani, Archipresbyteri, Præpositi, seu quocumque alio nomine censeantur, ad ordinem sacerdotalem se faciant promoveri. Archidiaconi verò ad ordinem Diaconatus: inferiores autem beneficiati in Ecclesiis nostræ provinciæ *Ravenn.* instituti, ad ordines sacros, secundum quod onus cujuscumque beneficii requirit, infra annum se faciant promoveri. Si qui verò prædictorum, animo indurato, promotionem suam distulerint, & hanc nostram monitionem, statutum, & ordinationem adimplere neglexerint, auctoritate præsentis Concilii, ipso jure sint privati omnibus beneficiis sacros ordines requirentibus; pro quibus promoveri tenebantur; quæ obtinent in nostra provincia, nisi cum eis, vel aliquo eorum prædictorum, fuerit dispensatum, vel in futurum dispensetur, vel nisi justo impedimento detenti fuerint, quo minus promoveri potuerint: & tunc impedimento cessante, procurent, quam cito poterunt, se ad ordines; ut præmittitur; facere promoveri. Ut autem hoc salubre provinciale statutum levius, & plenius, debitum sortiatur effectum, & prætextu ignorantiae, quantumcumque crassæ, non possint inobedientes, desides, & negligentes aliqualem prætereundam excusationem, adjicientes, statuimus, & ordinamus, quòd quilibet Episcopus, sanctæ *Ravennatis* Ecclesiæ suffraganeus, teneatur infra sex menses, synodum celebrare, in qua quidem hoc salubre statutum legi faciat. Et denuò omnes; ut supra præmittitur; suæ Civitatis & Diocesis moneat, & inducat, cum prædicta poena, ad ordines sacros recipiendos. Item quòd in dicta synodo declarent, omnes Rectores præsentis & futuros parochialium Ecclesiarum, quæ curam animarum habent, nec sunt collegiatae, non promotus ad ordinem sacerdotalem, infra annum à jure statutum in Concilio *Lugdunensi*, ipso jure fore privatos, nisi cum eis fuerit dispensatum, vel in futurum dispensetur. Et si de novo electi fuerint ad easdem Ecclesias, cum hæc sint contra constitutionem bo. me. *Bonifacii Papæ Octavi.* Quos Rectores, & nos privamus, seu privatos declaramus auctoritate præsentis Concilii. Si qui verò in futurum dignitates, vel beneficia familia adepti fuerint, teneantur se promoveri facere infra annum, ad sacros ordines, secundum quòd requirit onus suæ dignitatis, vel beneficii: alioquin sint privati ipso jure, auctoritate præsentis Concilii, beneficiis omnibus, pro quibus promoveri tenentur, quæ in nostra obtinent Provincia, nisi & cum talibus dispensetur per superiorem suum.

870 *De vita, & honestate Clericorum, & ornatu eorum. Rubr. IIII.*

QUONIAM sacerdotium ex indiscipline populi apparet non sanum, & propter lascivias, & dissolutiones clericorum & religiosorum detrahitur Divino honori, & ordini clericali, populi que minus ex hoc fiunt devoti, in tantum,

A ut etiam jura Ecclesiarum retinere, & alii quandoque temerariè invadere non vereantur, cum incessus, habitus, & vestimenta clericorum, & religiosorum, in gravitate, forma ac colore distincta sæpius non videantur ab habitu laicorum, quemadmodum esse deberent, proinde statuimus, & mandamus, sacro approbante Concilio, pro honestate ordinis clericalis, quòd nullus religiosus, vel clericus portet arma, nec vestimentum alterius coloris, quàm a jure permitti: quæ desuper clausa sint, atque talaria. Coronam etiam condecens portent, per quam designetur, regalis esse generis, & sperare se debere assequi partem hæreditatis Divinæ: quæ scilicet sit rotunda: & ita tonsi sint inferius, quòd aures pateant, ita quòd si in sacris fuerint, aut beneficiati in Ecclesia Cathedrali, vel collegiata venerabili, secundum conditionem sui status, portent latiore: alii verò mediocrem, vel minorem, suis statibus condecens. Capita cooperiant pileo, vel bireto, vel armutia oblonga ad aures. Laicorum convivia non frequentent. In domibus Ecclesiarum studeant habitare. Prælati, sacerdotes, & alii in dignitatibus, vel personatibus constituti, ac Canonici Cathedralium Ecclesiarum in sacris ordinibus constituti, Sacerdotes & Rectores Ecclesiarum civitatum & suburbiorum, per civitatem incedentes, decentem habitum portent, videlicet cappas, chlamydes, vel tabardos. Sacerdotes verò extra civitatem, & suburbia, & alii in sacris ordinibus constituti, saltem tabardos tales, seu condecens portent. In Ecclesiis verò utantur cappis, vel cottis albis. Loca turpia nullo modo ingrediantur, nec tabernas, nisi forte in necessitate in itinere constituti, pro cibo, vel potu, vel hospitio compellantur intrare. Tabernas, merces illicitas, aut personas suspectas, in Ecclesiis, vel domibus Ecclesiarum, quæ sint intra claustrum, vel ad usum clericorum, vel ministrorum deputatæ, seu in domibus contiguas ipsi Ecclesiæ, nullo modo permittant teneri, vel commorari. Si quis autem inventus fuerit arma portare cujuscumque generis, poenam incurrat XL. solid. *Ravenn.* Si verò habitum, vel tonsuram incongruentem portaverit, XL. solid. poenam incurrat. Si autem ingressus fuerit tabernas, nisi sit in itinere constitutus; vel merces illicitas contraxerit emendo vel vendendo, per se vel alium, præsertim si vinum vendiderit, vel vendi fecerit, vel passus fuerit, quòd in dictis domibus quoquo modo vendantur, videlicet in domibus Ecclesiarum, in quibus ministri Ecclesiæ consueverunt habitare, vel aliter ipsis Ecclesiis contiguas, poenam x. librarum incurrat: Et eandem poenam incurrant tenentes mulieres suspectas in domibus prædict. vel teneri facientes: Idem & si teneri, vel habitare patiantur. Si quis verò sine cappa, vel saltem cotta alba interfuerit Divinis officiis, poenam quinque solid. se noverit incurrisse: & eandem poenam incurrant non portantes chlamydem, vel tabardum, incedendo per civitatem, nisi evidens paupertas rationabiliter aliquem, vel aliquos excuset: & similem poenam incurrant, convivia Laicorum frequentantes, & alii qui capitibus discooperitis incedunt, vel incedunt. Quas 871 poenas declaramus clericos sæculares tantum incurrire, & eas teneantur Prælati eorum exigere, in usus pauperum convertendas, nec ipsis ullo modo remittere possint, cum hoc statuatur in favorem Ecclesiasticæ honestatis. Si verò fuerit religiosus, qui in prædictis, vel in aliquo prædictorum delinquat, jejundet bis in hebdomada, in pane & aqua, publicè cum fratribus comedendo, & sedendo in terra. Quam poenitentiam si

si non inchoaverit infra mensem, & inchoatam non perfecit, eum, ex nunc, Capituli voce privamus, & ultimum in choro volumus eum esse. Et hanc poenam patiat, quousque dictam poenitentiam inchoaverit, & inchoatam perfecisse noscatur. Et nihilominus contra facientes privati sint ipso jure privilegiis, & favoribus Concilii hujusmodi, & omnium aliorum Conciliorum provincialium, quia frustra legis implorat auxilium, qui committit in legem. Omnes autem alias constitutiones nostras, & predecessorum nostrorum, provinciales, positas sub titulo, *De vita & honestate clericorum*, cassamus & irritamus, & eas nullius momenti esse volumus, & praesentem solummodo constitutionem remanere in sui roboris firmitate. **NOTATIO.** *Hujusmodi clericos, qui, moniti habitum decentem non gerant, sacrum Concilium Trident. Sess. XIII. cap. VI. per suspensionem ab ordinibus, & officio, ac beneficio, ac fructibus ipsorum, necnon si semel correpti, denuo deliquerint, etiam per privationem officiorum ac beneficiorum coerceri posse & debere decrevit.*

Quod nullus de cetero recipiatur in Canonico Cathedralis Ecclesiae, vel in monachum, seu fratrem alicujus monasterii seu regularis Ecclesiae, sine licentia speciali sui ordinarii. Rubr. V.

QUONIAM experientia docente, quae rerum est efficax magistra, manifestè cognovimus, ut plurimum personas insufficientes, illiteratas, & alias indignas ad Ecclesiastica beneficia obtinenda, institutas in Ecclesiis & monasteriis nostrae provinciae *Ravenn.* Ad hanc necessitate quadam urgente, illos, ad quos spectat electio, seu receptio Canonorum, & monachorum in dictis Ecclesiis, & monasteriis, hoc saepius inducente nimia laicorum importunitate, interdum affinitate aliqua, seu consanguinitate, vel alias singulari & inordinata dilectione, quae saepius homines inducant, ut omisso rationis judicio, carnalitate sequantur affectum, & dignis praetermissis, indignos, ad honores Ecclesiasticos assumant, ex quibus plurima damna proveniunt Ecclesiis, & Divinus cultus minuitur, quem summo perè desideramus augeri. Cupientes igitur huic pestifero morbo, quantum possumus, obviare, & de salubri remedio Ecclesiis & monasteriis providere, praesenti approbante Concilio, statuimus, & ordinamus, quod de cetero nullus instituatur, vel recipiatur in fratrem, & Canonicum alicujus Cathedralis Ecclesiae, vel Collegiatæ, vel monachum alicujus monasterii, vel Canonicum regularem, sine licentia speciali Ordinarii loci, ac Metropolitanus, si videatur opportunum Ordinarius loci, super quo conscientiam ipsius oneramus. Decernentes ex nunc, prout ex tunc, irritum & inane, quidquid contra factum fuerit, seu attentatum. Hoc autem statutum durare volumus usque ad triennium, seu sequens Concilium: infra quod aestimationes bonorum, & reddituum fient, ita quod pro eorum facultatibus, competens numerus ministrantium poterit taxari, & statui prout jura requirunt. **NOTATIO.** *Per examinatores idoneos, doctos, & juratos, eligere Episcopos ad beneficia magis idoneos debere, sanctissime, ut omnia alia, decrevit Concilium Trident. Sess. XXV. cap. XVIII.*

A *Quod nullus recipiatur in aliquo monasterio, seu regulari loco per potentiam laicorum.*

Rubr. VI.

PLERUMQUE contingit, quod propter minas & potentiam laicorum, nonnulli religiosi Prælati nostrae Provinciae, coguntur indebitè, nonnullos in suorum locorum fratres recipere, vel conversos, ex quo, Prælati ipsis, & eorum locis gravamina multa provenire noscuntur. Cupientes igitur laicorum in hac parte temeritates excludere, praedictorum Prælatorum, ac ipsorum locorum indemnitatibus providere, hoc sacro approbante Concilio, providè duximus statuendum, seu declarandum, quod modo praedicto recepti in fratres, seu Conversos quorumcumque locorum, ad eligendum tam activè, quàm passivè fiant inhabiles: nec ad tractatus quoslibet admittantur, nec eisdem in vestimentis, per locorum Prælatos, modo aliquo debeat provideri. Quod & in receptis in monialium monasteriis modo praedicto volumus habere vigorem.

B *De denunciatione fienda Metropolitano de beneficio vacantibus, ad eum devolutis.*

Rubr. VII.

QUONIAM ex diutina vacatione damna plurima in spiritualibus, & temporalibus, Ecclesiis solent provenire, sicut jura testantur, & rerum experientia manifestat, volentes itaque juxta debitum officii nostri Ecclesiis in Provincia *Ravenn.* constitutis, contra dispendiosas vacationes, de salubri remedio providere, hortamur in Domino omnes fratres Coepiscopos nostros, praesentes & absentes, ac alios inferiores Prælatos, & clericos cujuscumque status, & gradus, vel conditionis existant, quatenus, pro Dei honore, & salute animarum suarum, & populi, salubriter & celeriter vacantibus Ecclesiis de personis idoneis providere procurent, ne lupo rapax gregem Dominicum invaderet, & ne bona dilapidentur. Nihilominus, sacro approbante Concilio, statuentes, quod si quando contingat propter desidiam, seu negligentiam, ad nos collationem dignitatis alicujus, vel beneficii, seu praebendæ cum cura revolvì, teneantur Prælati & Capitulum, & Clerici Ecclesiae, in qua dignitas, beneficium, vel praebenda hujusmodi, tanto tempore vacaverit, quod ad nos sit collatio devoluta, infra mensem a tempore scientiae devolutionis hujus, hoc nobis intimare, seu Vicario nostro; nobis in remotis agentibus: ne, quod absit; Ecclesiae diu maneat desolata, & nos nostro defraudemur desiderio. Illud idem statuimus circa fratres Coepiscopos omnes provinciae *Ravenn.* Suffraganeos, quando de ipsis ad Capitula collatio devolvetur. Quod & de patronis auctoritate eadem volumus, & statuimus intelligi debere. Negligentes & remissi hoc salubre statutum adimplere, & sequenti Concilio arguantur, & poena debita castigentur. 873

E *Quod certus Canonorum numerus statuatur in Ecclesiis cathedralibus & collegiatis, ubi non est ab antiquo statutus. Rubr. VIII.*

ET si deceat, & satis consonet rationi, & juri, quibuscumque clericis collegiatarum Ecclesiarum certum & determinatum numerum habere clericorum, tantò magis Canonicis Cathedralium Ecclesiarum hoc competit, quantò tamquam caput aliorum in se ipsos debent ostendere, qualiter inferiores in Domo Dei conversari debeant: non plures in quibuscumque Ecclesiis debent institui, quam

quam ex bonis ipsarum vivere possint: hoc maxime in Cathedralibus servari debet, ne propter inordinatam constitutionem, cogantur ipsorum Canonici, in opprobrium totius cleri, miserabiliter mendicare. Volentes ergo inordinatis receptionibus factis, & fiendis in provincia nostra, quantum possumus, providere, hoc sacro approbante Concilio, statuimus, & ordinamus, quod ubicumque in Cathedralibus, vel collegiatis Ecclesiis determinatus est numerus Canoniorum, vel Clericorum, statuto, vel consuetudine, ille servetur, nec augeatur, quocumque quaesito colore, nisi iusta de causa, & de licentia Ordiniorum suorum. Ubi autem numerus certus, determinatus non est, praecipimus statui & firmari juxta facultatem Ecclesiarum, & hoc infra sex menses a publicatione constitutionis praesentis numerandos. Sed quia non est reprehensibile judicandum, sed laudandum, si secundum varietates temporum, varientur etiam humana statuta, & saepius sit inveniri, quod Ecclesiae antiquo numero Canoniorum statuto gravantur, idcirco statuimus, quod si aliqua Ecclesiae collegiatae, vel Cathedrales inveniantur antiquo statuto numero in praesenti rationabiliter praegravari, volumus quod Canonici ipsarum Ecclesiarum, de licentia suorum Ordiniorum, seu ipsi Ordinarii, ubi ad eos solos spectat; reducant, seu statuunt talem numerum juxta facultatem ipsarum Ecclesiarum: ita quod cedentibus, vel decedentibus Canonicis, nullus de novo; loco cedentis, vel decedentis instituitur, quousque pervenerit ad numerum sic ab antiquo statutum, vel de novo statuendum. Et quia nonnulli tam Episcopi, quam alii, provinciae nostrae, praeteriti & praesentes; ut fide dignorum relatione audivimus; Ecclesias Cathedrales, vel collegiatas, quarum institutio, vel ordinatio ad eos spectabat, vel ad se spectare praetendebant de consuetudine, vel privilegio, aggravant, & aggravarunt indebito & inordinato numero clericorum, & tali, quod nullo modo Ecclesiae praedictae sic institutis, & ordinatis, in necessariis providere potuerunt, nec possunt; quod cedit in vituperium, ne dum eorum, sed totius cleri; & cum tales clerici non possint Ecclesiis deservire, & cogantur quodammodo mendicare, idcirco volentes tali morbo debitam adhibere medelam, statuimus & ordinamus, quod nec Episcopi, nec alii possint, vel debeant in Ecclesiis Cathedralibus, collegiatis, vel aliis in quibus institutio, vel ordinatio ad ipsos noscitur pertinere, aliquem vel aliquos ultra numerum praesentem de novo instituere, sine licentia sui superioris: & si contra fieret sit irritum ipso jure. Volumus etiam & eis praecipimus in virtute sanctae obedientiae, quod numerum sic ordinatum in praedictis Ecclesiis sic institutum redigere debeant ad debitum congruentem numerum. Et quia qui altari servit, de altari vivere debet, & qui ad onus eligitur, a mercede repelli non debet, statuimus & ordinamus, quod praedicti Ordiniores, deficientibus propriis redditibus Ecclesiarum, in quibus indebitam ordinationem fecerint in futurum teneantur sic instituti per ipsos, residentibus in Ecclesiis, in quibus instituti sunt, ipsis Ecclesiis in Divinis & aliis deservientibus, necessaria procurare, & tam in victu, quam in vestitu & aliis necessariis, juxta earum exigentiam facultatum. **NOTATIO.** De Cathedralibus, & parochialibus Ecclesiis, tenuioribus quam pro sumptu & dignitate, deceat; praecleara decrevit sancta universalis Tridentina Synodus Sess. XXIII. cap. XIII. *Decreti de Reform.*

A De clericis non residentibus. Rubr. IX.

QUORUMDAM Clericorum desidiam, & periculofam negligentiam radicitus extirpare volentes, qui in eorum Ecclesiis residere negligunt, in grave praedictum animarum ipsorum, & scandalum plurimorum, propter quod Ecclesiae saepius Divinis defraudantur officiis, cultusque Divinus minuitur, quem summo cordis desiderio augeri desideramus, hoc sacro approbante Concilio, citamus & requirimus, & moneamus omnes clericos nostrae provinciae, cujuscumque ordinis, dignitatis, & status, & conditionis existant, quatenus infra sex menses a die praesentis citationis, monitionis, & requisitionis numerandos; quorum duos pro primo, duos pro secundo, reliquos duos pro tertio peremptorio eis assignamus; redire debeant ad continuam residentiam faciendam in eorum Ecclesiis: eodem sacro approbante Concilio statuentes & ordinantes, quod si quis, vel si qui clerici absentes hanc nostram monitionem contempserint, vel in futurum se absentaverint ab eorum Ecclesiis, ultra xv. dies, sine speciali petita licentia, & obtenta ab Ordinario loci, vel ejus Vicario; ipso Ordinario extra Civitatem agente; ipso jure sint privati beneficiis omnibus, quae in nostra provincia obtinent: nisi per superiorem super iis fuerit cum eisdem misericorditer dispensatum. **NOTATIO.** Residere negligentes, praeter rectum peccati mortalis, pro rata temporis absentiae, fructus suos non facere decernit sacrosanctum Concilium Tridentinum Sess. XXV. cap. I. *decreti de Reform. & obtineri licentiam discedendi; ultra bimestre tempus, nisi ex gravi causa, non posse.*

De quotidianis distributionibus. Rubr. X.

QUIA parum est jura condere, nisi executioni debitae demandentur, & per bo. me. fratrem Bonifacium praedecessorem nostrum; in Concilio per ipsum *Forlivii* celebrato; inter cetera statutum exstiterit, quod ubi statuta non essent, in Cathedralibus, vel collegiatis Ecclesiis, quotidianae distributiones, in Synodis proximae faciendis per singulos Suffraganeos *Ravenn.* Ecclesiae proinde statuerentur, ut per hoc ipsis Ecclesiis, singulis horis, in Divinis melius serviretur: & attendentes, Patres Coepiscopos nostros in exsequutione constitutionis praedictae, ut plurimum hucusque negligentes fuisse, volentes igitur dictam constitutionem, tamquam rationabilem, executioni debitae demandare, hoc sacro approbante Concilio, statuimus, & ordinamus, quod quilibet Suffraganeorum nostrorum, sub poena inobedientiae, teneatur sic providere, quod in Cathedralibus, vel collegiatis Ecclesiis dictae quotidianae distributiones fiant, & mensa communis deputetur: vel ubi dictae distributiones seu mensa commodè ordinari non possent, sic per eisdem Ordinarios provideatur, quod decenter & devotè, in Divinis officiis, Ecclesiis ipsis deserviat: ut sic cultus Divinus non minuatur, sed potius, ut cupimus, augeatur. Si quis autem Suffraganeorum praedicta non observaverit, poenam statutam contra transgressores Canonum, poterit formidare, & nihilominus in sequenti Concilio durius increpetur.

De Censibus & Collectis imponendis. Rubr. XI.

CUM imponendis & exigendis collectis talis modus & divisio debeat observari, ut nulla Ecclesia, seu Ecclesiastica persona se indebitè praegravari, ex iis, rationabiliter conqueri possit, ac saepe contingat dominos Suffraganeos Ec-

clesiæ Ravenn. debere Ravennat. Ecclesiam visita-
re, pro festivitibus sanctorum martyrum *Apol-*
linaris, Vitalis; vel aliis ex causis in provincia
emergentibus, a nobis evocari, quos non oportet,
pro factis provinciae, propriis stipendiis
militare, volentes hoc adhibere remedium op-
portunum, statuimus & ordinamus, hoc sacro
approbante Concilio, quod quilibet Episcopus
nostrae provinciae, in Civitate & Dioecesi sua,
& de consensu cleri ad hoc specialiter convocati,
personas sufficientes & idoneas deputer, & ordi-
net, infra tres menses, a publicatione præsenti-
tis constitutionis, quæ omnes redditus & pro-
ventus Ecclesiarum omnium, monasteriorum,
& aliorum locorum religiosorum, cujuscunque
status, vel conditionis existant; discutiant &
examinent diligenter, & describant, seu de-
scribi faciant, per publicum notarium; justam
æstimationem & debitam, unicuique Ecclesiæ
imponentes: Et hoc in monasteriis, Priorati-
bus, Ecclesiis, seu locis Ecclesiasticis aliis, ubi
a decem annis citra non est facta æstimatio an-
tedicta. De qua quidem taxatione, & æstima-
tione teneatur quilibet Episcopus, ad expensas
cleri sui, per scripturam publicam, Archiepisco-
pali curiæ facere fidem infra tres menses, ex quo
dicta æstimatio facta fuit: secundum quam æ-
stimationem & taxationem statuimus & ordina-
mus, omnia onera nostræ *Ravenn. Eccles.* pro-
vinciæ imminencia ad præsens, vel in futurum,
debere dividi & partiiri inter Prælatos, & cle-
rum *Ravenn.* provinciae. Idem modus etiam
& divisio per ipsos observetur in dividendis &
distribuendis oneribus specialiter impositis clero
sue Civitatis & dioecesis. Circa Ven. quoque pa-
tres & Coëpiscopos nostros, ducimus statuen-
dum, volentes parcere gravaminibus subdito-
rum, quod si quando eos laborare contingat,
pro factis provinciae *Ravenn.* quindecim equita-
turis, seu evectionibus ad plus sint contenti,
& minus: ut minores non doleant, & justè con-
queri possint, se indebitè prægravari: & ipso-
rum procuracionibus. xii. solid. *Bonon.* pro quo-
libet equo: pro palafreno vero domini, unum
florenum auri pro qualibet legali dieta, seu die,
quo laboraverit, taxamus. Si vero pro præfa-
tis causis contingeret Abbates, & Prælatos ali-
quos, seu Canonicos Cathedralis Ecclesiæ, aut
clericos, laborare, Abbatibus, & Prælatibus,
quattuor equos, Canonicis Ecclesiæ Cathedralis,
tres, clerico verò, unum taxamus. Et pro uno-
quoque equo, decem solid. *Bonon.* habere de-
beant a Clero, & non ultra: & in hoc sint ta-
citi, & contenti. Clericus verò sive laicus, qui
sine equo mitteretur, a clero, seu iret occasio-
ne cleri, sex solid. *Bonon.* pro qualibet compe-
tenti eis dieta taxamus.

De celebratione Missarum. Rubr. XII.

ET si propheta testante, doceamur psallere
Deo, & singulis horis psallere sapienter,
multo fortius hoc debemus attendere, quando
Missæ præsertim solemniter celebratur, ubi An-
gelicæ hierarchiæ invocantur, & in tali tanto
mysterio, ut sancti testantur, assistunt; debemus
voce, spiritu, & mente psallere humiliter, &
devote. Cum igitur *Missæ* in aliqua Ecclesia no-
stræ provinciae, in nota celebratur, debeant om-
nes maxime sacerdotes, & Clerici, in Eccle-
sia ipsa, quantum possunt assistere celebranti, ac
omnis clamor, strepitus, & tumultus in eadem
Ecclesia conquirere. Quidam verò non debito
modo considerantes, prædictam *Missam*, quæ
in nota cantatur, irreverenter prætereunt, se sa-
cris induere, *Missas* uno concursu cum sacerdo-

A te celebrare volentes, ex quo populorum con-
cursus, ac pedum strepitus per Ecclesiam fit,
cum quodam sonoro clamore: & sic *Missæ*,
quæ celebratur in nota, per indirectum quodam-
modo impeditur, seu minus devotè attenditur:
Volentes igitur huic indiscreto actui, necessa-
riam adhibere medelam; sacro approbante Con-
cilio; monemus omnes sacerdotes tam saculares,
quàm regulares nostræ provinciae, atque statui-
mus, quatenus cum *Missæ* celebratur in nota, in
aliqua Ecclesia, nullus alius sacerdos *Missam* ce-
lebrat in eadem, donec *Missæ* præfata fuerit ple-
nè completa. Qui autem contra fecerit, sui Or-
dinarii arbitrio puniatur, ac durius increpetur:
Poenas etiam contra inobedientes latas merito po-
terit formidare.

*Quod nullus Archipresbyter, Præpositus, vel
Prælati inferior Episcopo, possit in Ec-
clesiis sibi subjectis, inquisitiones formare,
accusationes admittere, vel ad privationem
procedere contra clericos earundem Eccle-
siarum. Rubr. XIII.*

QUIA nonnulli Abbates, Priores, Præposi-
ti, Archipresbyteri, & alii Ecclesiarum in-
feriores Prælati; prout est huic sacro Concilio
intimatum; contra Rectores, & Clericos Eccle-
siarum subjectarum Prælati eisdem, Ordinario
jure, inquisitiones formant, accusationes admit-
tunt, ac ad privationem & poenas alias procede-
re non verentur; & per hoc, tam juri commu-
ni, quàm Pontificali dignitati plurimum detra-
hant, statuimus præsentis auctoritate Concilii,
quod nullus Abbas, Prior, Præpositus, Archi-
presbyter, seu alius Prælati inferior Episcopo,
contra Rectores, seu Clericos Ecclesiarum sub-
jectarum eisdem inquisitionem formare, accusa-
tionem admittere, vel ad privationem procedere
quoquo modo præsumant. Decernentes irritum
& inane; quidquid contra hoc statutum per ta-
lem fuerit attentatum, nisi de speciali privilegio,
vel consuetudine legitime præscripta, eis hoc
competere dignoscatur. Ordo namque Eccle-
siasticus consuetudini pateret, si Pontificalis juri-
dictio non servaretur.

De Judæis. Rubr. XIII.

QUAMQUAM Judæi per Ecclesiam toleren-
tur, non tamen debent in fidelium detri-
mentum, seu grave dispendium tolerari: quod
sæpius Christianis accedit, pro gratia contume-
liam, & pro familiaritate contemptum reddendo:
Ideoque olim provinciale concilium *Ravennæ* ce-
lebratum, considerans ex ipsorum cum Christia-
nis permixta conversatione multa scandala prove-
nisse, statuit, ac perpetua stabilitate firmavit,
quod ipsi rotam panni crocei coloris in vestibus
superioribus, ac mulieres ipsorum consimilem ro-
tam in capite deberent portare, ut sic a Christia-
nis possent discerni: & quod ad habitandum ali-
cubi ultra mensem recipi non deberent, nisi in
locis in quibus obtinent Synagogas. Sed quia
nonnulli nescientes a vetitis abstinere, statutum
salubre præfati Concilii vilipendunt, ignorantia
affectata, poena docente, poterunt cognoscere,
quàm sit grave constitutiones Ecclesiasticas præ-
tereire, ideoque sacro approbante Concilio, vo-
lentes huic morbo salubriter providere, mone-
mus omnes tam Clericos, quàm laicos nostræ
provinciæ, atque statuimus, quatenus nullus de
cetero locet domos ipsis Judæis, nec locatas di-
mittat, aut vendat, seu quocumque colore con-
cedat, vel inhabitare permittat ultra duos menses
a publicatione præsentis constitutionis. Qui ve-

rò contra fecerit, ipso facto excommunicationis incurrat sententiam, a qua absolvi non possit, nisi plenè satisfecerit in prædictis.

De cautione recipienda ab Usurariis, & de pœnis recipientium Usurarios ad Ecclesiastica sacramenta, seu sepulturam. Rubr. XV.

USURARUM voraginem utriusque testamenti pagina reprobata, in nostra provincia reprimere cupientes, denunciamus, seu declaramus, hoc sacro approbante Concilio, omnes Usurarios manifestos, donec de usuris, prout patiuntur facultates eorum, plenariè satisfecerint, vel de satisfaciendo pro suarum viribus facultatum, idoneam præstent cautionem, fore communione altaris, & Ecclesiastica sepultura privatos: eorumque oblationes recipi non debere, nec ipsos absolvi posse: testamenta quoque ipsorum non valere, sed esse irrita ipso jure. Omnes etiam, qui hujusmodi usurariis communionem altaris, ac corpus Christi tradiderint; aut eos ad Ecclesiasticam admiserint sepulturam, donec ad arbitrium Ordinarii loci satisfecerint, ab officii sui, executione decernimus seu declaramus esse suspensos. Adjicientes, ut pœnæ hujusmodi subjaceant omnes, qui tales usurarios absolverint, aut ad communionem altaris admiserint, sive testamentis, aut sepulturæ interfuerint eorundem. Tabelliones quoque de mutuis & contractibus usurariis, vel in fraudem usurarum initis, instrumenta conficientes, vel recipientes scienter, quibus usurarii pœnis, subjaceant, ipso facto. Ceterum in recipienda ab usurariis pœnitentibus, de usuris restituendis, cautione prædicta, hanc haberi volumus, & observari cautelam, ut ante omnia per confessionem usurarii, vel per librum, vel libros rationum ejus, aut per testes, sive instrumentum, vel aliquo alio modo fiat certa, & manifesta, si poterit, receptarum quantitas usurarum, non earum tantum, quæ ab incertis, verum etiam quæ sunt a certis universitatibus, & personis extortæ. Si verò id non sit possibile, arbitretur, & moderetur quantitatem hujusmodi, is, qui ex vigore præsentis constitutionis recepturus fuerit cautionem hujusmodi, secundum rectam conscientiam, ex fama, seu vicinorum testimoniis, aut ex conjecturis aliis verisimilibus informandam. Ubi verò per postas libri usurarii non apparuerit, per petentem sibi usuras restitui de usuris solutis, si petens habuerit instrumenta originalia, vel exemplaria sumpta de Originalibus communis Civitatis, vel loci illius, in quo contractum fuerit debitum mutui recepti ab usurario, aut alterius obligationis cum illo contractæ, vel cum alio pro eodem, & instrumentum solutionis, seu liberationis, vel confessionis, solutio usurarum præsumatur, & judicetur: & ipso mutuo, vel obligatione a die contracti debiti seu obligationis, usque ad diem instrumenti confecti solutionis: & ab illo extorsisse usuras, tot denarios pro libra singulis mensibus, quot declarare voluerit Dioecesanus Episcopus, aut ejus Vicarius, vel Pœnitentiarius, si ipse usurarius in dicta cautione non declaravit, & dixit quot denarios accipiebat pro libra mensibus singulis. Quando autem solutionis instrumentum, aut scriptura non apparuerit, tunc judicetur, usuras per sex menses usurarium extorsisse ab illo, ex illo mutuo, seu obligatione secundum rationem prædictam, pro menſe quolibet: dummodo appareat per postas libri, vel alio modo legitimo, mutuum, vel obligationem fuisse contractam: Quo facto, promittat solemniter, & juret usurarius, ei qui; ut præmittitur; hanc receperit cautionem curiæ Ordinarii loci, ubi usurarius fuerit,

A omnium, quorum interest, vel intererit nomine, quòd ipse, si poterit, per se ipsum, vel alium, seu alios, & in præsentia Vicarii Ordinarii prædicti, vel ejus pœnitentarii, vel alterius de curiæ licentia, sine difficultate qualibet, de usuris a se receptis, & a patre suo, ceterisque personis, quorum hæreditas ad ipsum pervenerit, & de aliis male ablatiſ, & illicitè acquisitis per usurariam pravitatem, usque in quantitatem ætlimatam, & etiam majorem, si de majore constiterit, satisfaciet, eis, a quibus eas ipse, vel illi receperunt, aut eorum hæredibus, si poterint reperiri: & residuum, de quo, cui restitui debeat, non constabit, Ordinario, vel Vicario, seu pœnitentario ipsius Ordinarii liberè assignabit, pauperibus erogandum, juxta Ordinarii arbitrium, sine strepitu judicii, & figura. Et quòd nihil dicet, vel allegabit, vel faciet per se, sive per alium, propter quod ipsius curiæ processus, sententiæ, vel præcepta impediuntur, aut quomodo libet retardentur circa ipsarum usurarum, & illicitè acquisitionum modo prædicto restitutionem: speciali pacto se, & suos hæredes, & bona obligans ad prædicta, & renuncians expressè, specialiter, & generaliter omnibus exceptionibus, juribus, & defensionibus, secundum libitum, & expressionem recipientis hujusmodi cautionem. Sed pro his attendendis, & restitutione, & assignatione; ut præmittitur; faciendis; obliget omnia bona sua, illa se constituens precario nomine dictæ curiæ possidere: omnimodam licentiam concedens, & liberam potestatem ipsi Curiæ, & recipienti cautionem prædictam, pro ea, apprehendendi, distrahendi, & alienandi de ipsius bonis liberè, ac impunè, auctoritate propria, & contradictione non obstante cujusquam, quicquid & quantum, & ubi voluerit ipsa Curia, usque ad integram restitutionem, & satisfactionem prædictorum. Et eorum occasione renunciaret etiam usuris, & sibi promissas remittat, ac juramenta sibi pro eis solvendis, vel non recipiendis, seu repetendis præstita, relaxet, reddat, aut saltem reddere promittat: & juret, quòd libros, & quaternos rationum suarum, & instrumenta usuraria, quæ habebit, vel habere poterit, absque dolo, vel fraude, diminutione, sive subtractione, Ordinario, vel ejus Vicario, seu certo nuncio dabit, & consignabit per se, vel alios, pro eodem. Assignet etiam pecuniam quam habet, vel faciat depositum, si poterit, ad arbitrium ordinarii, seu vicarii, vel pœnitentarii ipsius: quod quidem in cautione ipsa venire censemus. Damnet etiam hæredes suos futuros, sub pœna hæreditatis amittendæ, ad eadem faciendæ: & ipsi hæredes, si præsentis fuerint, eadem se facturos sub pœna, & sub religione promittant, & jurent. Det præterea, si poterit, pignora, vel saltem fidejussores idoneos, qui ad prædicta eodem modo, & sub eisdem pœnis, & tenoribus obligent principaliter se, & sua, constituentes se principales debitores in prædictis, renunciantes epistolæ *Divi Hadriani*, beneficio novarum constitutionum de fidejussoribus, & omni alii defensionem, & juri, ad arbitrium recipientis cautionem eandem, ex pacto speciali: præstantes simile juramentum. Hæc autem præcipimus fieri coram sacerdote parochiali, & testibus fide dignis, ac notario publico, de Ordinarii, vel Vicarii, aut Pœnitentarii ipsius mandato, qui recipiat prædictas promissionem, & obligationem, renunciationem, & cautionem, & cetera supradicta, de his conficiens instrumentum. Denique cautionem ipsam per singulas Ordinariorum Dioeceses, ubi Ordinarius, vel ejus Vicarius præsens non adesset, recipiat Rector

ctor parochialis Ecclesiæ, in qua usurarius habitabat, vel notarius publicus in sacerdotis defectum: qui infra mensem teneatur hoc denunciare loci Ordinario, vel ejus Vicario. In Civitate verò nullus omnino absque Ordinarii, vel Vicarii, seu Pœnitentarii ipsius licentia speciali, nisi forte parochialis sacerdos, ubi non poterit requiri ad hæc curia Ordinarii, superveniente subito casu mortis, de illa recipienda se intramittere præsumat: alioquin pœnam x. librar. *Ravenn.* incurrat, absque satisfactione debita minime relaxandam: Illos namque, quo ad prædicta, declaramus usurarios manifestos, de quibus per parochiam: quam inhabitaverint, vel ubi morentur, fama fuerit extorsisse usuras, vel ipsorum confessione, aut per idonea argumenta, seu alio modo legitimo apparebit. Constitutionem quoque præsentem, omnes parochialium Ecclesiarum Rectores; etiam si collegiatae fuerint; habeant, legant, & intelligant: usurariorum pœnas prædictas frequentius in suis Ecclesiis publicantes, & suas cautius evitantes, si Divinam, & nostram effugere cupiunt ultionem.

380 *De pœna procurantium malè ablata incerta legari sub alio nomine, seu modo. Rubr. XVI.*

QUORUMDAM fraudibus legis prævaricatorum occurrere intendentes, qui dum malè ablata habent, de quibus ignoratur, cui sit restitutio facienda; quæ essent per locorum Episcopos, aut ipsorum auctoritate, inter pauperes provide dispensanda; legant, vel legare procurant, malè ablatorum prætextu, de illis non facta mentione, aliquam pecuniæ quantitatem per executores, seu alios, excluso fraudulentè Ordinario Episcopo, dispensandam, hoc sacro approbante Concilio, statuimus, quod de cetero quælibet persona, quæ restituere, seu restitui voluerit aliqua malè ablata incerta, sive de quibus, cui facienda sit restitutio, ignoretur, in suo testamento, codicillo, vel ultima voluntate expressè dicat, & clarè, *Relinquo istud, vel illud, seu tantum de malè ablati incertis, seu restitutioni ipsorum: nec dicat; relinquo pro remedio animæ meæ, seu parentum meorum:* neque aliquid aliud inferatur, propter quod, quæ sunt ipsius malè ablata incerta, non plenariè cognoscatur: sub pœna x. librarum *Ravenn.* quas in usus pauperum convertendas decernimus. Rectoribus, Capellanis Ecclesiarum mandantes sub excommunicationis pœna, quod aliquorum ultimis voluntatibus non inter sint, seu ordinationibus eorundem, quos sciverint, vel crediderint, contra mentem attentare constitutionis hujusmodi, vel in fraudem: & quod exponant infirmis, & ipsorum hæredibus, ut nisi nominatim, & expressè legaverint malè ablata incerta restituenda, non habebunt Ecclesiasticam sepulturam. Quoslibet verò clericos, religiosos, vel sæculares, qui circa hoc fraudem aliquam procuraverint observari, ab ingressu Ecclesiæ, & participatione sacramentorum suspendimus in his scriptis.

Quod Clerici & religiosi a venationibus se abstineant. Rubr. XVII.

LICET ex dictis sanctorum, & ex scriptis Conciliorum, omnibus servis Dei venationes cum canibus, & avibus sint interdictæ, nonnulli tamen religiosi; sicut fide dignorum relatione accepimus; hoc minus pensantes, honestatis laxatis habenis, monachali modestia prorsus abjecta, monasterii claustrum abhorrentes, sine quo monachus vita carere describitur, sicut pisces vita carent, sine aqua; more laicorum, ipsis in-

Atendunt, in grave religionis offensam, opprobrium, & scandalum plurimorum. Volentes igitur prædictorum statui periculoso, & detestabili salubriter occurrere, hoc sacro approbante Concilio, districtius inhibemus religiosi omnibus cujuscumque status, conditionis, religionis, vel ordinis existant, ne de cetero venari, seu ad venandum exire, præsumant. Si quidem Abbates, Priores, vel Præpositi, seu alias administrationes habentes fuerint, per annum, ipso facto, sint suspensi ab omni administratione, donec ad mandatum Ordinarii, plenè satisfecerint. Inferiores verò sint ineligibiles, & ultimi semper in choro habeantur, donec ad mandatum Abbatis, Prioris, vel Præpositi sufficienter pœnitentiam egerint de commissis.

*De pœna judicum secularium, qui clericos re-
pertos cum armis, vel in aliis maleficiis de-
prehensos, detentos retinent, vel ad suum ju-
dicem opprobriose remittunt. Rubr. XVIII.*

SÆCULARES potestates, seu Rectores, vel Judices quorumcumque locorum provinciæ *Ravenn.* qui Clericos, per ipsos, seu ipsorum familias cum armis, vel alias excessisse, & maxime in habitu clericali repertos, detentos retinent, & ad Dioecesanum Episcopum remittere denegant, requisiti; seu qui Clericos ipsos, si eisdem remitti per eos forte contigerit, in scandalum, & opprobrium ordinis clericalis, tubis præcedentibus, & tubantibus, armis apud ipsos inventis, ad eorum collum appensis, & cum multitudine armatorum, seu alias inhonestè ad eundem transmittunt Episcopum: declaramus præsentis auctoritate Concilii, excommunicationis vinculo innodatos, & eorum sententias, & processus per ipsos, seu auctoritate ipsorum latos & factos, ex tunc fore censemus invalidos; donec satisfactione præstita, a prædicta excommunicationis sententia, per sedem Apostolicam dumtaxat, absolutionis beneficium meruerint obtinere.

Quod nullus pro eodem delicto debeat duplici pœna puniri. Rubr. XIX.

CUM nullus pro eodem delicto debeat duplici pœna puniri, statuimus, & ordinamus, hoc sacro approbante Concilio, quod si qua alia pœna statuta esset in constitutionibus Synodali-
Ebus nostris, vel suffraganeorum nostrorum, quàm in nostris constitutionibus provincialibus, vel prædecessorum nostrorum statutum circa idem factum reperiatur, quod altera ipsarum sit contentus loci ordinarius: & una electa, & imposita per ipsum, seu ejus Vicarium, alteram infligere, seu infligam exigere non possit.

De Indulgentiis seu remissionibus. Rubr. XX.

CUM inferior superioris legem habeat observare, nec eam possit infringere, seu etiam abolere; & in jure contineatur, quod Episcopi plures, vel unus non possint concedere indulgentiam, ultra numerum quadraginta dierum; excepto in sola Ecclesiarum consecratione: quod de uno anno statutum fuit in Concilio *Forlivii* celebrato per bo. me. fr. *Bonifacium* prædecessorem nostrum, circa Prælatos eleemosynarios, sub rubrica *de pauperibus alendis*, limitamus, & reducimus ad numerum XL. dierum, hoc sacro approbante Concilio: Ad hoc diligenter considerantes, quod qui aliis præfunt, lenitatem cum severitate miscere debent, & cum subditis misericorditer agere, ita tamen, quod honestas, & disciplina Clericalis non destituatur, aliam nostram constitutionem provincialem editam, & promulgatam per nos in Concilio *Argente* celebra-

brato, positam sub titulo, *de ætate, & qualitate ordinandorum*, duximus moderandam, eodem sacro approbante concilio statuentes, quod non obstante constitutione prædicta, nos & quilibet Episcopus cum suis subditis dispensare possimus, qui contra tenorem & formam dictæ constitutionis, ad ordines sunt promoti, vel in futurum promoverentur. Hortamur tamen, pro reverentia Dei, dictos dominos Episcopos, quod constitutionem ipsam sic salubriter statutam observent, & mandent a subditis observari, ne per vel propter alias, personas indignas, & minus sufficientes ad ordines promoveri contingat: quod solum mens dictæ constitutionis requirit. **NOTATIO.** *Episcopi possunt dare indulgentiam xl. dierum. c. cum ex eo. de pœ. & re. In dedicatione verò Ecclesiæ unum annum. ibid. De ætate ordinandorum, supra notatum est.*

De exequiis Episcoporum nunciandis per Capitula Ecclesiarum Cathedralium Archiepiscopo & Suffraganeis, ut devotè ab omnibus celebrentur. Rubr. XXI.

ITEM cum negligentia, seu contumacia indevotorum, poena condecienti debeat puniri, & in Concilio *Ravennæ* per nos celebrato, inter alia, fuerit statutum, quod Capitula Ecclesiarum Cathedralium quàm citius commodè possent, obitum suorum Episcoporum singulis comprovincialibus Episcopis deberent nunciare: & si super hoc fuerint negligentes, vel remissi, hoc sacro approbante Concilio, statuimus, quod Capitula ipsa, infra x. dies, postquam sciverint suum Episcopum defunctum fore, Archiepiscopo, & singulis Suffraganeis teneantur nunciare: alioquin poenam x. libra. *Ravenn.* ipso facto incurrant, distribuendarum in usus pios Metropolitanis arbitrio.

De beneficiis & indulgentiis concessis in Concilio, & de potestate dispensandi & interpretandi constitutiones Concilii. Rubr. XXII.

DESIDERABILITER affectantes in iis, per quæ salutem consulitur animarum, humanæ fragilitati, quæ facile declinat ad malum, via salutifera providere, auctoritate Dei omnipotentis, & beatorum apostolorum *Petri & Pauli*, ac approbatione hujus sacri Concilii, absolvimus, seu absolvendos decernimus omnes & singulos subditos nostros, & suffraganeorum nostrorum, & Ecclesiæ *Ravenn.* qui poenas aliquas, seu poenam contentas, vel contentam in sacris constitutionibus nostris, seu prædecessorum nostrorum, provincialibus, seu Synodalibus nostris, vel Suffraganeorum nostrorum, vel qui notam inobedientiæ incurriscent mandatis nostris, seu Ordinarii, vel Vicarii nostri, seu Ordinarii ejusdem non parendo, si contriti confiteantur infra unius mensis spatium a notitia præsentis, & ad mandata Ordinarii, læso secundum formam Ecclesiæ satisfaciant, seu ejus Vicarii, eo in remotis agente, vel Vicarii Capituli ubi Ecclesia vacat: super hoc nobis reservantes auctoritatem plenariam absolvendi, & dispensandi, etiam si in constitutione specialiter reservatur absolutio & dispensatio Concilio provinciali: eandem auctoritatem concedentes, & specialiter commitrentes, præsentis auctoritate Concilii, locorum Ordinariis, seu eorum Vicariis, ipsis in remotis agentibus, & Vicariis Capituli, ubi Ecclesia vacat. Hortamur etiam, & in Domino obsecramus Ven. patres, & Coëpiscopos nostros præsentis & absentes, ut pro Divina pietate, & reverentia hujus sacri Concilii, relaxari faciant, quos Episco-

Api, vel alii de eorum mandato seu auctoritate detinent carceratos; dum modo scandalum inde non oriatur; ac orationes frequentent, seu frequentari mandent in missis pro pace, & contra persecutores Ecclesiæ, videlicet orationem, *Ecclesiæ tuæ*, ubi non dicitur Oratio, *A cunctis*. Relaxamus quoque eadem auctoritate, omnibus & singulis verè pœnitentibus & confessis, qui ad hoc sacrum Concilium accesserunt, vel pro eo laboraverunt, de injunctis pœnitentiis xl. dies, pro singulis diebus, quibus laboraverunt, vel laborabunt, usque ad festum omnium sanctorum inclusivè. Reservamus insuper nobis, hoc sacro approbante Concilio, arbitrium puniendi, & absolvendi, quos de jure possumus, contemptores, & transgressores sacrorum Canonum, cujuscunque ordinis, præminentie, dignitatis, vel status existant. Ad hæc, eodem sacro approbante Concilio, nobis specialiter reservamus auctoritatem & potestatem declarandi, interpretandi, temperandi, seu minuendi dictas provinciales constitutiones, seu poenas in eis contentas, & super dictis poenis misericorditer dispensandi cum omnibus & singulis subditis nostris, & suffraganeorum nostrorum, prout qualitas negotiorum, & conditio personarum requireret.

C Lectæ & publicatæ fuerunt prædictæ constitutiones per Reverendiss. patrem, Dominum. *R.* permissione Divina sanctæ *Ravenn.* Ecclesiæ Archiepiscopum, in Ecclesia Cathedrali *Bononiæ*: assidentibus Ven. patribus & Dominis, Dominis, *Uberto Bonon.* fratre *Petro Clomaclen.* *Petro Foropopilien.* *Joanne Cæsen.* *Guidone Regin.* pro se, & pro fratre *Simone Parmen.* Episcopo, qui post secundam sessionem, ex rationabili causa se absentans, in omnibus & per omnia commisit vires suas eidem, & consensit omnibus, quæ terminarentur in ipso Concilio. *Rimbardo Imolen.* *Guidone Cervien.* Episcopis, ac procuratoribus fratris *Huguizonis Sassen.* Fr. *Hugolini Faventini,* *Salonis Adriæ.* Episcoporum absentium: *Mutinen.* propter infirmitatem se Canonicè excusante, seu ordinandis, & statuendis pro se & suo clero reverent. consentiente. Procuratoribus *Archid.* & Capituli *Forlivienis*; cum Ecclesia ipsa, ad præsens, pastore vacet; & Capitulum Cathedralium Ecclesiarum provincie *Ravenn.* Præsentibus etiam religiosis, & Ven. viris Abbatibus, Prioribus, Præpositis, Archipresbyteris, & aliis quàm pluribus ad Concilium ipsum convocatis: *Huguizone Præposito,* *Catia presbytero,* *Gerardino subdiacono Cardinal.* *Boninsegna presbytero,* & *Albertino subdiacono* Cantoribus sanctæ *Ravenn.* Ecclesiæ: *Guidone sanctorum Fabiani & Sebastiani,* *Petro S. Petri in curte,* *Joanne S. Euphemie* Ecclesiarum Rectoribus, conventus clericorum *Ravennæ*: Fratre *Andrea Priore S. Pelagie de Cremona,* Vicario ipsius *D. Archiepiscopi*: *Conrado Archipresbytero Paduano,* & quampluribus aliis: sub annis Domini. *MCCCXVII.* Indiēt. xv. die xxvii. Octobris.

De Monialibus. Rubr. XXIII.

NOs *Rainaldus* permissione Divina, & Apostolicæ sedis gratia, sanctæ *Ravenn.* Ecclesiæ Archiepiscopus, dudum volentes executioni debitæ, demandare constitutionem piæ memorie *Bonifacii Papæ VIII.* quam edidit, & promulgavit super clausura monialium, & in qua expresse statuit, omnes, & singulas moniales, cujuscunque religionis, status, vel conditionis existerent, sub perpetua clausura debere manere, nullique personæ, ad eas, ingressum patere, inobedientiæ notam, ac maledictionem æternam effugere cupientes, easdem moniales, ubi ad nos spe-

ſpectat, mandavimus, & fecimus includi, ac quafdam conſtitutiones addidimus ſynodales, & provinciales, in quibus omnibus indiftinctè, tam clericis, quam laicis prohibuimus ingreſſum monaſteriorum, & ad eaſdem acceſſum, ſine noſtra, ſeu Vicarii noſtri, vel aliàs Ordinarii loci, ſeu ejus Vicarii; nobis, ſeu Ordinario loci in remotis agentibus; licentia ſpeciali, pœnas pecuniarias, & ſententias excommunicationis certo modo in contrafacientes promulgantes: Verùm quia a pluribus perſonis fide dignis, maturis, & honeſtate præditis ſæpius audivimus, quòd dictæ noſtræ conſtitutiones, quas pro ſalubri remedio animarum, intentionis noſtræ erat edidiſſe, ad ruinam, & periculum animarum multorum tendere viderentur, cupientes, quantum nobis ex alto conceſſum eſt, ſemper auctore Deo, de ſalubri remedio, animarum ſaluti conſulere: ſuper hæc etiam ſollicitati ſæpius, & requiſiti, conſtitutiones ipſas, auctoritate nobis conceſſa in Concilio, *Bononiæ* per nos celebrato, declarandi, interpretandi, minuendi, moderandi, & mitigandi conſtitutiones provinciales noſtras, & prædeceſſorum noſtrorum, & pœnas in eis inferas, moderamus, & declaramus ac declarando, ac mitigando ſtatuiſſe, quòd nullus de cetero pœnas in dictis conſtitutionibus contentas incurrat pro ingreſſu monaſterii; dummodo locum monialibus pro clauſura deputatum per locorum Ordinarios, non ingreditur, in quo caſu firmæ, & illibatæ dictæ conſtitutiones permaneant. Concedimus etiam, quòd quælibet perſona, quæ non ſit notabiliter ſuſpecta, poſſit loqui monialibus memoratis, ſine metu pœnæ, ad cratem, ſeu fenestram ferream, de licentia Abbatiffæ, ſeu Prioriffæ, vel ejus locum tenentis: præſentibus tamen ſemper duabus ex monialibus ab Abbatiffa, vel Prioriffa, vel earum vicem tenente; ut præmittitur; ſpecialiter deputatis: quæ ſemper videre poſſint, & audire ſorem, ſeu monialem ad fenestram vocatam.

De ſalariis notariorum, & ſigilliferorum.

Rubr. XXIII.

885 CUM ad præſidentis officium pertineat, exactiones illicitas prohibere, & operantibus, de premio, ſeu mercede condigna, juxta qualitates laborum, facere provideri, & in Concilio dudum per nos *Ravennæ* celebrato, contineatur, ut ſalaria notariorum, & ſigilliferorum dominorum Episcoporum taxarentur, & moderarentur, & quàm plures querelæ ad nos devenerint, ſuper indebitis extorſionibus, & oneribus exactis ab eiſdem, ſuper hocque in ſacro Concilio per nos nuper *Bononiæ* celebrato, collatio inter nos, & ſuffraganeos noſtros, qui in dicto Concilio interfuerunt, habita fuerit: & cum dictum fuerit debere ſuper hoc provideri de remedio opportuno; ſed quia multitudine negotiorum in dicto Concilio terminandorum occupati, non potuimus plenè tunc temporis circa hoc intendere, ſicut deſiderabamus, per præſentem paginam duximus ordinandum, & hortandum dominos Episcopos, ſuffraganeos Eccleſiæ *Ravennæ*, quatenus quilibet eorum in ſua Curia limitare, taxare, & moderari debeat, ad omne ſcandalum tollendum, quantum notarii, ſeu ſcriptores eorum, vel officialium ipſorum percipere debeant pro quolibet instrumento ſeu ſcriptura publica, vel privata, & quantum ſigillifer pro ſigillo: Noſque ex poteſtate nobis in dicto Concilio tradita declarandi conſtitutiones provinciales noſtras, & prædeceſſorum noſtrorum, & omni modo, quo melius poſſumus, volentes quantum in nobis eſt, dictam conſtitutionem obſervare, & executioni debitæ

A demandare, ordinamus, & taxamus, quòd in ſolutione facienda notariis pro ſcripturis, & ſigilliferis pro ſigillo, modus inſcriptus debeat obſervari.

In primis recipere poſſit notarius de litteris citationis ſimplicibus, ſeu brevibus, cum registratione xii. den. *Raven.* vel *Bonon.* & ſigillifer pro ſigillo vi. den. De litteris citatoriis, cum narratione proluxa ii. ſol. & pro ſigillo vi. den. De citatione per nuncios, ſine litteris, videlicet pro commiſſione, & relatione xii. den. Si verò citarentur duo aut plures, recipere poſſit ii. den. pro quolibet, ultra dictos xii. den. De comparitione, ſeu præſentatione iii. den. De conſignatione termini, ſeu pro rogatione, ii. den. pro parte. De licentia, parte abſente iii. den. De acculatione contumaciæ, cum proteſtatione expen. vi. den. De proteſtatione ſine ſcriptis vi. den. De proteſtatione in ſcriptis, ſi fuerit proluxa, ſolvatur ad modum folii regiſtri, ſicut inſra continetur, in ſimplici copia. De oblatione libelli iii. den. De exceptionibus in ſcriptis iii. den. pro qualibet, vel aliter ad modum regiſtri. De replicationibus recipiat idem. De litis conteſtatione, & juramento, a qualibet parte xii. den. De registratione libelli recipiat ab actore, tantum, quantum pro regiſtro, in ſimplici copia, ut ſupra. De petitionibus, pro unaquaque recipiat a ponente iii. den. & a respondente i. den. De articulis recipiat ab exhibente, ad modum regiſtri, ut ſupra. De copia articulorum, recipiat tantundem. De teſtibus, pro examinatione, & ſcriptura, de quibus folio continente ad minus xxv. lineas pro pagina, & xii. diſtiones pro linea, quæ eſt forma regiſtri ii. ſol. de copia in publica forma, tantundem. De ſimplici copia xvi. den. De registratione instrumentorum, & aliorum productorum, recipiat ad modum folii regiſtri. De ſimplici copia; ut ſupra continetur xvi. den. Si instrumenta, & alia producta regiſtrari non contingat ex cauſa, tunc de ſcriptura, ſeu annotatione, ſicut ſunt producta, pro quolibet instrumento iii. den. De conſuſione in cauſa, a qualibet parte xii. den. De exhibitione ſuſpectorum, & confidentium, & aſſumptione ſapientium ad conſulen. a qualibet parte vi. den. De articulo quæſtionis, ſuper quo debeat conſuli, ſi formabitur, pro parte qualibet xii. den. & pro ſigillo x. den. De ſententia definitiva lata ex cauſa pecuniaria, vel more civili, quæ æſtimationem recipiat, recipiat pro prima libra ii. ſol. & pro ſingulis libris, uſque ad x. libr. xii. den. pro libr. & ab inde ſupra, uſque ad quinquaginta libr. ultra dictam taxationem iii. den. pro libra. Ultra verò dictas quantitates, uſque ad centum ii. den. pro libr. & ab inde ſupra i. den. pro libra qualibet, ultra omnes prædictas taxationes: & pro ſigillo pendente, ſi fuerit pendens, vi. ſolid. ad plus: ſi non fuerit pendens, ii. ſol. *Bonon.* De interlocutoria, ii. ſol. vel plus, vel minus arbitrio judicantis: pro ſigillo pendente, ii. ſol. & pro non pendente xii. den. Item ſi appelletur ab ea, tantundem recipiat: 886 ſi detur in forma publica, & idem de ſigillo, ut in prox. De appellatione viva voce a definitiva ſententia vi. den. De appellatione in ſcriptis oblata recipiat ad modum regiſtri, in ſimplici copia: & ſi fiat in publica, recipiat tantum, quantum habuerit de ſententia. De ſigillo ſolvatur ut pro ſententia definitiva. Pro ſententia ſuper jure decimarum, vel patronatus, ſi ſuper eo conſilium habeatur, recipiat notarius quartam partem ejus, quod conſultori. Si autem ſuper cauſa matrimoniali etiam requiratur conſilium, vel ſuper præmiſſis, vel conſimilibus conſilium non haberetur, judex arbitretur, penſatis ſtatu, conditionibus,

& facultatibus personarum, & qualitate causarum, prout æquum, & iustum videbitur, religioni & pauperibus compatiendo.

De solutionibus, quæ occurrunt circa collationes beneficiorum, in primis, si ponatur edictum de Rectoria Capellæ ruralis, vel urbanæ, pro scriptura, commissione, & relatione III. solid. pro sigillo XII. den. Pro instrumento, confirmatione, collatione, seu investitura ejusdem xxx. solid. considerata tamen qualitate ipsius beneficii, & pro sigillo II. sol. Si edictum ponatur pro Archipresbyteratu, vel alia dignitate, seu personatu, sæculari, IIII. solid. pro sigillo XII. den. pro instrumento confirmationis ejusdem III. libr. pro sigillo VI. sol. Si ponatur edictum de Prioratu, seu de Abbatia V. sol. pro sigillo II. solid. Pro instrumento confirmationis ejusdem VIII. libr. pro sigillo X. solid. Si de Episcopatu ponatur edictum, X. solid. & pro sigillo III. solid. Pro instrumento confirmationis ejusdem XXV. libr. pro sigillo XX. solid. Si autem collationes, confirmationes, vel investituras hujusmodi, seu causas eorum alteri committi contingat, ad petitionem partis, vel partium, tunc solvatur notario de commissione tertia pars ejus, quod taxatum est: ut nihilominus taxatio prædicta solvatur notario pro confirmatione. Si autem sponte, seu ex arbitrio committentis fiat commissio, tunc tertia pars, quæ dabitur notario pro commissione computetur in salario supra taxato notario scribenti dictam commissionem: & detur pro sigillo id, quod supra taxatum est. Si autem solam audientiam, & comminationem causæ committi contingat, solvatur pro commissione, duplum ejus, quod datum fuerit pro edicto. Si autem certum, vel certos articulos committi contingat, solvetur, quod taxatum est pro edicto, & tantumdem pro sigillo. De commissione appellationis X. solid. pro sigillo pendente II. solid. vel XII. den. De litteris quæstorum XX. solid. pro sigillo pendente III. solid. aliàs II. solid. De dispensationibus beneficiorum ætatis, vel ordinum XV. solid. pro sigillo pendente IIII. solid. aliàs XII. den. De licentia absentandi, seu non residendi X. solid. pro sigillo XII. den. Pro littera præsentatoria, & testificatoria ad ordines VIII. solid. pro sigillo VI. den. De litteris, seu instrumentis ordinum III. solid. pro sigillo XII. den. Et si aliquis casus contingeret, qui non videretur in præmissis expressus, fiat taxatio e-

A jus, & reductio, seu restrictio ad arbitrium boni viri, secundum formam registri, ut promittitur, vel aliàs, prout æquitati, & moderatori dominorum Episcoporum, vel eorundem Vicariis videbitur convenire, omnium semper æquitate librata, & quicumque hoc directè, & fideliter observaverit, tamquam fidelis servus Domini, mereatur præmium vitæ æternæ: cogitans quod quidquid recipiet cum taxatione, moderatione, & restrictione prædictis, justè recipiet, & licitè poterit retinere, & sine aliquo conscientiae remorsu: Contra verò facientes, noverint se plecti debere, etiam pœna in constitutionibus comprehensa. Et ut hæc omnibus nota fiant, in albo, stilo describantur, seu clarius in membrana, in loco ubi jus redditur, affigantur, in singulis prætoriis, ubi jus redditur in curiis Episcoporum.

Et ego Rainaldus permissione Divina, & Apostolicæ sedis gratia, Archiepiscopus SS.

C LECTAE & publicatæ fuerunt supradictæ constitutiones, & statuta dicti Domini Archiepiscopi *Ravenn.* in clero civitatis *Mutin.* convocato in Episcopali palatio *Mutin.* per discretum, & sapientem virum Dominum *Floriamontem* generalem Vicarium Ven. patris, Domini *Bonincontri Episcopi Mutin.* de præcepto, & mandato dicti D. Episcopi, de verbo ad verbum, in millesimo tercentesimo, decimo octavo, a nativitate: Indict. prima, die jovis XXIX. Decembris, in præsentia Domini *Jacobi Saraceni*, Domini *Bernabei de Boschettis*. D. *Bei de Luca* Canonorum Ecclesiæ *Mutin.* D. *Joannis Præpositi de Limiole* D. *Matthæi Archipresbyteri de Campogagliano* D. *Lamfranchi de Saliceto*, Priorum fratrum Humiliatorum, presbyteri *Petri de Malclavelis*: presbyteri *Joannis de Buralibus* beneficiati: presbyteri *Petri Boni* beneficiati: presbyteri *Martini* beneficiati: D. *Alexandri de Porta*, presbyteri *Joannis* Capellani D. Episcopi prædicti: presbyteri *Biachini* Capellani Ecclesiæ *Mutin.* Domini *Adam*, Domini *Pauli*, monachorum sancti Petri *Mutin.* *Ottonelli* mansionarii dictæ Ecclesiæ *Mutin.* & præsentibus testibus *Guidone de Querieto* notario, *Rainerio de Salbignano* nuncio curiæ Episcopalis, *Nicolao Beroardo*, & aliis pluribus.

D Et ego *Franciscus de Aspett.* notarius Curie Episcopalis *Mutin.* publicationi prædictæ interfui rogatus, & SS.

H Y M N I

B. PETRI DAMIANI,

RAVENNATIS, S. R. E. CARDINALIS,

EPISCOPI OSTIENSIS.

IN DIVUM APOLLINAREM, MARTYREM,
PRIMUM RAVENNÆ ARCHIEPISCOPUM.

CONSUL æterni trabeate Regni
Mente devota petimus, labora
Curiam Cæli referare plebi
Apollinaris.
Janitor summi pius hoc Olympi,
Annuat tanti famulis alumni,
Quituas gaudent resonare laudes
Dulcibus hymnis.
Intimis pressam tenebris Ravennam,
Demonum variis inhiando sacris,

Clarus Eois veniens ab oris
Lucifer intras.
Cæcus orbatu puer Hirenæi,
Te probat dextrum rutilare sydus,
Qui patri, cordis, sobolique frontis
Lumina pandis.
Nil potest ægræ medicina Tecle,
Nil profanorum numerus Deorum,
Tu cor ad cælum facis, atque letum
Tollere vultum.

*Læta Classensis movet ora civis,
Viribus sacræ referata linguae,
Patris æternum reparata verbum
Verba fatentur.
Morte defunctam duplici puellam
Reddis utrique, miserando, vitæ:
Flatus hinc carnem, Deus inde mentem
Protinus implet.
Gloriam patri referamus illi,
Tanta qui dignis tribuit ministris,
Sit decus nato, flaminique sancto
Omne per ævum. Amen.*

IN EUNDEM.

Chorus exultet Cælitum
Turba plaudat fidelium,
Apollinaris passio
Mundi sit exultatio
Hic in fervore spiritus
Dum prædicat gentilibus,
Quæ ejus membra perferunt,
Referrî lingua nequeunt.
Christum, in igne positus,
Summis testatur vocibus
Alter nimirum coquitur,
Et alter est qui loquitur.
Equuleo suspenditur
Torta caro divellitur,
Jam pœna pœnam cruciat,
Et vulnus plaga vulnerat.
Igne jam membra torrida
Elixat aqua fervida,
Sic duo sacrificia,
Ex una fiunt victima.
Tanta Ravennæ gloria
Fertur ab Antiochia,
Hæc mittit, illa recipit,
Hæc gignit, illa perimit.
Sit Trinitati gloria,
Quæ sic disponit condita,
Ut antiquorum scelera,
Nova lucrentur sæcula. Amen.

EJUSDEM IN D. VITALEM
MARTYREM.

Inigne decus martyrur,
Astrum, Vitalis, aureum,
Per gloriam certaminis
Orbem perfundit radiis.
Ense præcinctus fidei
Christi succurrit militi,
Dum lapsa manum porrigit,
Hostem calcare docuit.
Equuleo suspenditur,
Sed pœna parvipenditur,
Amoris ardor intimi,
Non sentit vim supplicii.
Terræ mersus infoditur,
Sed super astra tollitur,
Obruitur ruderibus,
Radiat in cælestibus.
Nos martyr invictissime,
Da post ruinam vincere.
Digneque post victoriam,
Ad cæli transfer gloriam.
Sit patri laus ingenito,
Sit decus unigenito
Sit utriusque parili
Majestas summa flamini. Amen.

EJUSDEM IN D. URSICINUM
MARTYREM.

Dulce, martyr eximius,
Festum præbet Ursicinus,

A Quo victus victor extitit,
Et clarus astra petiit.
Nam pœnas post horrificas,
Carnis pavet infirmitas,
Sed mox ad cor revertitur,
Et letus in se, cæditur.
Digne raptor erubuit,
Rapinæ cum succubuit,
Et hoste lapsa perdidit,
Qui stanti vulnus intulit.
Et nos inter certamina,
Martyr insignis adjuva,
Da diffidentes fidere,
Victosque rursus vincere.
B Sic animarum medicus,
Affer opem languentibus:
Haustu cælestis gratiæ
Ægræ curentur animæ.
Sit patri laus ingenito,
Sit decus unigenito,
Sit utriusque parili
Majestas summa flamini. Amen.

Cum Gregorius XIII. Pontifex Maximus Collegium Romæ Germanicum, in D. Apollinaris instituisse, uti memoravimus, ejusque instituentis, ac educandis in omni scientiarum, ac virtutum genere, adolescentulis, societatis Jesu sacerdotes; quorum fidem, diligentiam, ac doctrinam mirificè, & meritò laudat, suo in diplomate; summus Pontifex, præfecisset, ab eo Collegio, ad Seminarium nostrum, hæc ode missa est: quam propter insignem pietatem, & elegantiam, nequaquam hoc loco prætermittendam duximus.

DIVO APOLLINARI MARTYRI
FORTISSIMO COLLEGIUM
GERMANICUM.

D **A**pollinaris inclyti
Lux alma mundo prodiit,
Vos de beatissimis sedibus
Huc advenite cælites.
Apollinaris, dicite,
Quam multa gessit fortiter,
Dum signa primus ætheris
Infert Ravennæ mœnibus.
Fustes, catenas, carceres
Et sæva fert incendia,
Exulque Pontum navigat,
Madetque totus sanguine.
E O quas Ravenna gratias
Tanto rependes Præsuli,
Qui Dæmonum ludibria
Tuis fugavit sedibus?
Adsis benigno numine
Nostro Deus concentui,
Qui martyri, qui Præsuli
Ex hoste das victoriam.

D. Gregorius Magnus Lib. VII. Regest. Epist. 76. 890
ad Castorium notarium Ravennæ, pluribusque aliis locis, scribit, quatuor, aut quinque litanias, antiquitus, Ravennæ haberi consueisse. Nos cum de aliquot supra meminimus, easque Julium Ruverum Cardinalem, Archiepiscopum nostrum abrogasse dixerimus, ut ad Romanum morem adduceret omnes Ravennatis Ecclesiæ cærimonias, licet has quoque sustulerit, tamen ne veteris instituti vestigium omninò deleteretur, hic reposuimus: quibus D. Gregorii ipsius Pontificis Maximi nomen, post ipsius obitum, additum fuisse, putandum est.

INDEX ARCHIEPISCOPORUM RAVENNATUM.

*Numerorum autem in margine prior ordinem, posterior annos Christi, quibus
creati sunt, indicant: interior, pagellas editionis veteris.*

1. 44. **S**ANCTUS Apollinaris Archiepi-
scopus a Petro Apostolo Raven-
nam missus. 22. Patriarchali
modo, ac dignitate. *ibid.* ejus
miracula. 22. 24. docet fidem
Christianam. 23. ingreditur su-
per candentes prunas, & exsulat
Ravenna, 25. 27. per *Æmiliam* Ecclesias insti-
tuit. *ibid.* vulneratur. 27. *Mysiam* exsul peragrat.
30. *Ravennam* redit. *ibid.* interficitur. 31. ejus
corpus locatur. 207. non est *Ravennæ* in D. *Apol-
linaris* novi. 241.
2. 74. Aderitus sacerdos creatur. 24. Archiepiscopus
Ravennas. 32. moritur. 33. transfertur in ædem *Ur-
sianam*. 37. Aderitum D. Apollinari statim suc-
cessisse, præter multa antiquarum picturarum,
& auctorum testimonia, unus *Petrus Damiani*
fatis modo fuerit, qui in sermone de D. *Eleoca-
dio* habet hæc verba: *Sicut enim beatus Petrus,
Apostolici Princeps Senatus, tres inter ceteros, con-
iunctiores dignoscitur habuisse discipulos, qui sibi
postmodum in Pontificatus arce per ordinem succeffe-
re, primo videlicet Linus, deinde Cletus, postmo-
dum Clemens; ita nihilominus & beatus Apollina-
ris quatuor egregios habuit discipulos, post felicem
agonem, & martyrii sui consummationem & glo-
riam sibimet in Ecclesiastico succedentes, Aderitum
videlicet, & beatissimum hunc, cui præsens famu-
laturus est sermo, Eleocadium, subinde Martia-
num, postremo Calocerum. Hæc Petrus. Sed er-
rore factum est, ut in primo tomo Annalium Ec-
clesiasticorum Cæsaris Baronii, viri eruditissimi,
sacrarumque litterarum, & antiquitatis peritissimi
hoc anno 1588. Romæ edito, Aderiti nomen ex-
ciderit: quod in secunda editione, quam Planti-
nus Antverpiæ molitur, ut ipse mihi rescripsit
Baronius, restituetur. Hinc etiam patet, Martia-
num ante Calocerum ponendum esse.*
3. 100. Eleocadius creatur Diaconus. 24. Archiepisco-
pus Ravennæ. 33. moritur. 34.
4. 112. Martianus creatur Diaconus. 24. Archiepisco-
pus Ravennæ. 34. martyr. 35. Hujus natalis dies
non unus scribitur, nam alii pridie Non. Mart.
alii vi. Kal. April. nos xi. Kal. Junii: qui forte
dies translationis est Ravennam.
5. 127. Calocerus creatur sacerdos. 24. D. Apollinaris
Vicarius. 25. Archiepiscopus Ravennæ. 35. mori-
tur. *ibid.* transfertur in ædem *Ursianam*. 37.
6. 132. Proculus. 35. moritur. 36. transfertur. 37.
7. 142. Probus. 36. transfertur. 36. templum illi dica-
tur. 36. item ara 266.
8. 175. Dathus. 37. transfertur. *ibid.*
9. 185. Liberius. 37. moritur. 38.
10. 206. Agapitus. 38. moritur. *ibid.*
11. 232. Marcellinus. 39. moritur. 41.
12. 283. Severus. 42. in Concilio Romano, & Sardicensi.
51. moritur. 52. transfertur *Maguntiam*. 52. 237.
893. Agapitus II. 53. in Concilio Romano. *ibid.*
13. 348. Liberius II. 55. ejus corpus in D. *Francisci Ra-
vennae* habetur, in facello crucifixi.
14. 349. *vennae* habetur, in facello crucifixi.
15. 351. Probus II. 56.

- A Florentius. 56. 16. 361.
Liberius III. 57. 17. 374.
Ursus. 58. ædificat templum. *ibid.* moritur. 60. 18. 378.
sepelitur. 61. transfertur. *ibid.*
Exuperantius. 61. tumultum sedat. 70. moritur 19. 398.
89.
Joannes. 90. videt Angelum. 99. moritur. *ibid.* 20. 418.
Petrus Chrysologus. 100. dedicat ædem D. *Joan-
ni Baptiste*. 103. sepelit D. *Barbatianum*. *ibid.* 21. 433.
condit cadaver D. *Germani*. 104. ædificat tem-
plum D. *Andree*. 105. 106. vocem amittit. 109.
moritur. 108. ejus conciones ad unum congestæ.
215. licet autem ipse in *Sermone de Generatione
Christi* scribat, se vivere circa quingentos annos
nativitatis Christi, non tamen se illo quingentesi-
mo anno vivere ait, sed sæculo quingentesimi
anni: quod in Historia probavimus.
- B Neon. 109. 22. 451.
Joannes II. 110. placat Attilam. *ibid.* pacem fa- 23. 453.
cit inter Odoacrem & Theodericum. 124. arguitur
a Simplicio Pontifice. 121. moritur. 125.
Petrus II. junior, Antiites. 125. in Concilio 24. 494.
Ravennati. 130. Romano. *ibid.* ædificat templum
Petrianum, & moritur. 133.
Aurelianus. 134. moritur. 135. 25. 503.
Ecclesius Præfectus. 135. Theoderici ad Justi- 26. 514.
num Legatus. 138. paternam domum in templum
erigit. 153. moritur. 154.
- C Ursicinus. 155. 157. 27. 542.
Victor. 157. 28. 545.
Maximianus. 157. Ravenna exclusus. 158. sa- 29. 546.
crat ædem D. *Vitalis*. 160. D. *Apollinaris* in clas-
se 162. ædificat. 162. 164. scribit historiam. *ibid.*
munera dat Ecclesiæ 164. moritur. 169. transfer-
tur. 238.
Agnellus. 169. expiat templa *Arianorum*. 170. 30. 558.
Argentam recuperat. *ibid.* moritur. 171.
Petrus III. senior. 173. 177. 31. 571.
Joannes III. Romanus. 178. 180. de pallio disce- 32. 575.
ptat cum Gregorio Pont. Max. 184. 185. ejus no-
men in missa recitatur. 187. ejus ad Gregorium
Pont. litteræ. 185. moritur. 189.
- D Marinianus Romanus, monachus. 189. Catho- 33. 595.
licus. 192. vomit sanguinem 196. moritur. 198.
Joannes IIII. *Classensis*. 198. 199. opidum *Clas-* 34. 606.
sem restituit. 200. captivos redimit, & moritur.
ibid.
Bonus. 200. 203. 35. 630.
Maurus, mittit ad Concilium Romanum. 203. 36. 648.
ejus litteræ ad Pontificem 204. Pontifici impie
adversus. 206. moritur. 207.
Reparatus, habet ab Imperatore privilegia. 207. 37. 672.
Theodorus. 208. reducit *Ravennatem* Ecclesiam 38. 677.
ad Romanam. 208. 209. mittit ad Concilium *Con-*
stantinopolitanum. 210. moritur. *ibid.*
Damianus *Dalmata*. 211. moritur. 212. 39. 688.
Felix. 212. deficit a Pontifice Maximo, capitur, 894
& *Byzantium* mittitur, cæcatusque relegatur. 213. 40. 702.
Catholicus factus, miracula facit. 215. restituitur
patriæ, multa instaurat, & moritur. 216.
Joannes V. dictus VI. 217. 218. 221. 41. 718.

- 42.748. *Sergius*, *Ravennas*. 221. delatus apud Pontificem. 226. absolvitur. *ibid.* ædificat templum D. *Nicolai*. 227. miraculum facit, & moritur. *ibid.*
- 43.770. *Leo*. 227. moritur. 229.
- 44.777. *Joannes VI.* dictus. *VII.* 229.
- 45.784. *Gratiosus*. 229. *Carolo Magno* carus. 230. moritur. 231.
- 46.788. *Joannes VII.* dictus. *VIII.* 231.
- 47.807. *Valerius*. 235. ejus ossa translata. 386.
- 48.812. *Marinus*, qui & *Martinus*. 228. 235.
- 49.817. *Petronax*. 236. 238. moritur. 239.
- 50.835. *Georgius*, diripit templa *Ravenn.* 239. Legatus Pontificis. *ibid.* pugnans fugatur. *ibid.* moritur. 240.
- 51.846. *Deus dedit*. 240.
- 52.856. *Joannes VIII.* dictus. *IX.* 239. dignitate privatus. 240. restitutus. *ibid.*
- 53.879. *Romanus de Calcinaria*. 244. 245.
- 54.889. *Dominicus Ublatella*. 246. 249. moritur. 250.
- 55.898. *Joannes IX.* *Ravennas*, dictus *X.* 250.
- 56.904. *Petrus IV.* 252.
- 57.905. *Joannes X.* 252. Pontifex Max. 253. superat *Saracenos*. *ibid.*
- 58.914. *Constantinus*. 253.
- 59.923. *Petrus V.* dictus. *IV.* *Bononiensis*. 154. abdicat se Archiepiscopatu. 262.
- 60.971. *Honestus*. 262. habet concilium. 264. transfert sanctorum corpora. 37.
- 61.983. *Joannes XI.* *Ticinensis*. 269.
- 62.997. *Gerbertus Gallus*. 273. Pontifex Max. 276. moritur. 274.
- 63.998. *Hermutus*, qui & *Neomutus*, & *Neo*, & *Leo* dicitur. 276.
- 64.1001. *Fridericus*. 276.
- Adelbertus* quidam sedem *Ravennatem* invasit, & tenuit annos XI.
- 65.1014. *Harnaldus*. 274. concilium Provinciale habet. *ibid.* moritur. 275.
- 66.1019. *Heribertus*. 275. moritur. 278.
- 67.1027. *Gebehardus*. 278. *Vuidgerus* occupavit Ecclesiam *Ravenn.* per duos annos, sed ab *Henrico* Cæsare coactus abdicavit.
- 68.1046. *Hunfridus Germanus*. 283. in Concilio Archiepiscopum *Mediolanensem* præcedit. 184. a Pontifice diffidet, & cum eo conciliatur. 289.
- 69.1051. *Henricus*. 290.
- 70.1070. *Vuibertus Parmensis*. 298. in Concilio Romano. 299. dignitate privatus. 300. pseudopontifex. 309. 311. moritur. 315. ejus cadaver projicitur. 316.
- 71.1080. *R.* 307.
- 72.1100. *Otho Buccatorta* intrusus. 315. 316.
- 73.1112. *Hieremias*. 317.
- 74.1118. *Guallerius*. 321. multa acquirit. 324. 326. 327. donat. 323. 325. 327. moritur. 329.
- 75.1144. *Moyses Vercellensis*. 329. moritur. 335.
- 76.1154. *Anselmus Homelburgensis* Episcopus. 335.
- 77.1158. *Guido Blandratæ Comes*. 338. 344. obiit. 347.
895. *Gerardus*. 349.
- 78.1170. *Gerardus II.* 354. obiit. 360.
- 79.1182. *Guillelmus de Cauriano*. 360. concordiam facit.
- 80.1190. *ibid.*
- 81.1201. *Albertus*. 368. præfectus *Venetæ* classi. *ibid.* multa recuperat. 370. moritur. *ibid.*
- 82.1207. *Egidius*. 370.
- 83.1208. *Hubaldus*. 371. confirmari privilegia studet. 474. restituit malè ablata. 375. *Argentam* recuperat. 376. abdicat se Archiepiscopatu. 378.
- 84.1215. *Picininus*. 379.
- 85.1217. *Symeon* 379. erepta repetit. 380. 382. confirmari privilegia curat. 383. 389. donat. 394. 396. moritur. 396.
- 86.1228. *Theodericus*. 496. concordiam inter *Ravennates*, & *Cervienfes* facit. 499. auget bona Archiepiscopatus. *ibid.* Legatus ad Regnum *Hierosolymita-*

- num.* 407. capitur a *Friderico Imperatore*. 418. *Ravennam* recuperat pro *Romana Ecclesia*. 419. 421. moritur. 423.
- Philippus Fontana Ferrariensis*. 424. Conciliat 87.1249. *Ravennates* cum *Forolivianis*. 431. Provinciam Pontifici *Romano* conciliat. 426. Concilium habet *Ravennæ*. 428. 435. Legatus Pontificis. 424. adversus *Ezzelinum*. 432. capitur ab *Ezzelino*. 433. liberatur. 434. instituit supplicationem cum arca Sanctorum. 435. cum *Forlivianis* fœdus facit. 440. moritur. 443.
- Frater *Bonifacius de Lavania* ordinis *Prædicatorum*. 448. arbiter dissensionum in *Flaminia*. 451. bellum facit *Esfensibus*. 453. Conciliatur. 453. 459. in *Foro Cornelio*. 457. Orbiti apud Pontificem. 458. prætor *Castricari*. 463. testamentum facit. 464. Concilium habet in *Foro Cornelio*. 458. in *Foro Livio*. 464. in *Galliam* a Pontifice mittitur. 465. testamentum facit. 467. 468. obiit. 486. *Rambertus Malatesta*, electus, sed non confirmatus. 487. *Guillelmus Duranti*, electus, renuit. 487.
- Opizo San Vitalis*, *Parmensis*. 489. in Concilio *Ravennæ*. 435. dat *Argentam* Canossis. 494. laborat pro Ecclesia *Romana*. *ibid.* *Parmam* obsecdit. 507. moritur. *ibid.*
- B. Rainaldus Concorregius Mediolanensis*, Episcopus *Vicentinus*, in *Galliam* internuncius. 502. Rector *Flaminie*. 505. vulneratur. 506. Archiepiscopus *Ravennæ*. 567. 568. 510. Concilium habet *Ravennæ*. 512. 523. *Bononiæ*. 520. 533. *Argentæ*. 530. Senator *Henrici Cæsaris*. 521. Inquisitor in Templarios. 512. moritur. 538. miracula facit. 538. 539. 545.
- Rainaldus Polentanus Ravennas* electus, sed non confirmatus a Pontifice, interficitur. 539. 541.
- Aimericus de castro Lucii* Rector *Ferrariæ*. 533. 91.1323. *Flaminie*. 534. Archiepiscopus *Ravennæ*. 542. Episcopus *Carnotensis*, & Cardinalis. 551. 569.
- Guido II. de Baisio*. 551. moritur. 553. 92.1332.
- Franciscus Michaëlus Venetus*. 554. vulneratur. 93.1333. 557. abdicat se Archiepiscopatu. 562.
- Nicolaus Canalis Venetus*. 562. *Argentam* recuperat. 564. Legatus Pontificis ad Regem *Anglorum*. 565. *Patravensis* Antistes. 568.
- Frater *Fortanerius Vasselli, Aquitanus*. 568. Patriarcha *Gradensis*. 570. pacem facit inter *Venetos*, & *Genuenses*. 572. laudatur. *ibid.* Cardinalis. 579. moritur. *ibid.*
- Petrocinus e Casaleclo, Ferrariensis*, Rector *Flaminie*. 570. 576. Archiepiscopus *Ravenn.* 579. pacem inter *Pisanos* & *Genuensis* facit. 581. obiit. 583.
- Pileus de Prata, Forojuliensis*. 584. Cardinalis 97.1370. creatur. 588. captus ab *Urbano Pont.* 591. fugit in *Galliam*. *ibid.* privatur purpura. 592. restitutus. 595. moritur. 598.
- Cosmatas de Melioratis Sulmonensis*. 592. Cardinalis. 595. Pontifex Maximus. 600.
- Joannes de Melioratis*. 598. Cardinalis. 600. 99.1400. moritur. 602.
- Thomas Perondolus Ferrariensis*. 602. concordiam 100.1410. facit inter clerum & populum *Ravenn.* 615. *Esfensis* confirmat *Argentæ* Vicarios. 613. moritur. 631.
- Bartholomæus Roverella Ferrariensis*. 632. *Viterbium* recuperat. 635. Cardinalis. *ibid.* coronat *Ferdinandum* Regem *Neapolis*. 636. 637. moritur. 640.
- Filius Roverella*. 640. confert pecuniam *Monti pietatis*. 643. ejus gesta. 684. 685. abdicat se Archiepiscopatu. *ibid.* moritur. 691.
- Nicolaus Eliscus Genuensis*, Cardinalis. 685. moritur. 689.
- Petrus Accoltus Aretinus* Cardinalis. 661. 690. 104.1524. moritur. 700.

- 105.1532. *Benedictus Accoltus* Cardinalis. 690. 700. moritur. 708.
- 106.1549. *Rainutius Farnesius Romanus*, Cardinalis. 708. Archiepiscopatus opida *Manzolis* donat. 709. *Ravennam* primum invisit. 720. abdicat se Archiepiscopatu. 736. Archiepiscopatus *Ravennas* vacat, & interea Vicarius Pii. III. Pont. Max. illum administrat. 736.
- 107.1566. *Julius Feltrius de Ruvere Urbinas* Cardinalis. 740. *Ravennam* primum ingreditur. 741. conformat sacratos viros, & templa. 743. in discrimen vitæ adductus. 744. munificus in egentes, & assiduus sacris. *ibid.* Concilium Diocesenum habet, & Diocesim invisit. 745. Archiepiscopium instaurat. *ibid.* Concilium Provinciale celebrat. 745. 746. Canonicis *Ravenn.* capparellas & Rocchettos

A impetrat. 749. sacrat adiculam in Prætorio. *ibid.* Tabularium *Ursianum* restituit. *ibid.* Lectores Theologiæ instituit. *ibid.* sacras Virgines D. *Zachariæ* honestiori loco ponit. *ibid.* Capuccinos Franciscanos *Ravennam* adducit. 750. collegit monumenta pro Ecclesia *Ravennæ*. 752. ad fundamenta ædis Capuccinorum lapidem ponit. 755. donat Ecclesiæ *Ursianæ*. *ibid.* religiosa exempla præbet. 759. *Jobeleum* impetrat. 761. ægrotat. 765. moritur. 766. ejus acta. *ibid.*

Christophorus Boncompagnus Bononiensis. 770. habet Concilium Diocesenum. 772. sacras Virgines D. *Pauli* transfert. 774. habet Concilium Provinciale. 776. Præses *Flaminie*. 783. *Gregorio XIII.* Pont. Max. patruo parentat. 784. 785. causam agit sui Archiepiscopatus. 785. 787.

FINIS INDICIS ARCHIEPISCOPORUM RAVENNATUM.

897

PICTURÆ ANTIQUÆ IN TEMPLIS D. VITALIS ET D. Mariæ, RAVENNÆ.

Mille jam & quinquaginta annis, opere tessellato, sunt hæc picta, *Ravennæ*, in sacra æde D. *Vitalis*, in sacelli maximi pariete, aræ maximæ ad dextram, integra servata monachorum *Cassinensium* studio, qui sunt in Divino officio, cultuque diligentissimi, & templum incolunt. Crucem qui gestat manibus, est *Maximianus* Archiepiscopus: nam supra illius caput, ita legitur inscriptum: MAXIMIANUS. Prope ipsum, qui videtur offerre munus, *Justinianus* est Imperator, qui tempore *Maximiani* vivebat. Hujus habitus, faciesque eadem est, quæ & illi; nisi quod ea est senioris; quæ conspicitur in D. *Apolinaris* novi, in hac urbe, his inscriptis: D. N. JUSTINIANUS. Ex vetere autem hac pictura, patet habitus Imperatoris, & procerum ejus sæculi, & fortasse quid sit toga picta, quid palmata, quid trabea: quodque de *Constantini* ætate scribit *Prudentius*

— clypeorum insignia Christus
Scripserat, ardebat summis Crux addita cris-
lis,

C noscitur posterioribus deinde sæculis fuisse servatum. Hinc etiam confirmari poterit, earumdem sacrarum vestium, quas nunc adhibent sacerdotes in Missæ sacrificio, quam sit vetustus usus, ab ipsis ducens Apostolis originem, ut præclare describit D. *Dionysius Areopagites*, & auctores præterea testantur innumeri. Casulam in Archiepiscopo cognoscimus, in Imperatore *Dalmaticam*. Siquidem ex *Ammiano Marcellino*, quamquam Christianis infenso, scimus *Dalmaticam* nostram indumento Augustali fuisse similem: Cum enim, ut ipse refert, relatum fuisset *Gallo Cæsari*, affectare quosdam Imperium, jamque apud *Tyrum*, indumentum Regale textum occulte fuisse, dum omnia, hujus inveniente rei causa, perlustraret, post hæc, inquit, indumentum Regale querebatur, & ministris fucande purpuræ tortis, confessisque pectoralem tuniculam, sine manicis textam, *Maras* quidam nomine indutus est, ut appellabant Christiani, *Diaconus*. Hæc ille. Quod autem sine manicis dicit, id eo rendit quod ex *Silvestri* Pontificis Maximi gestis,

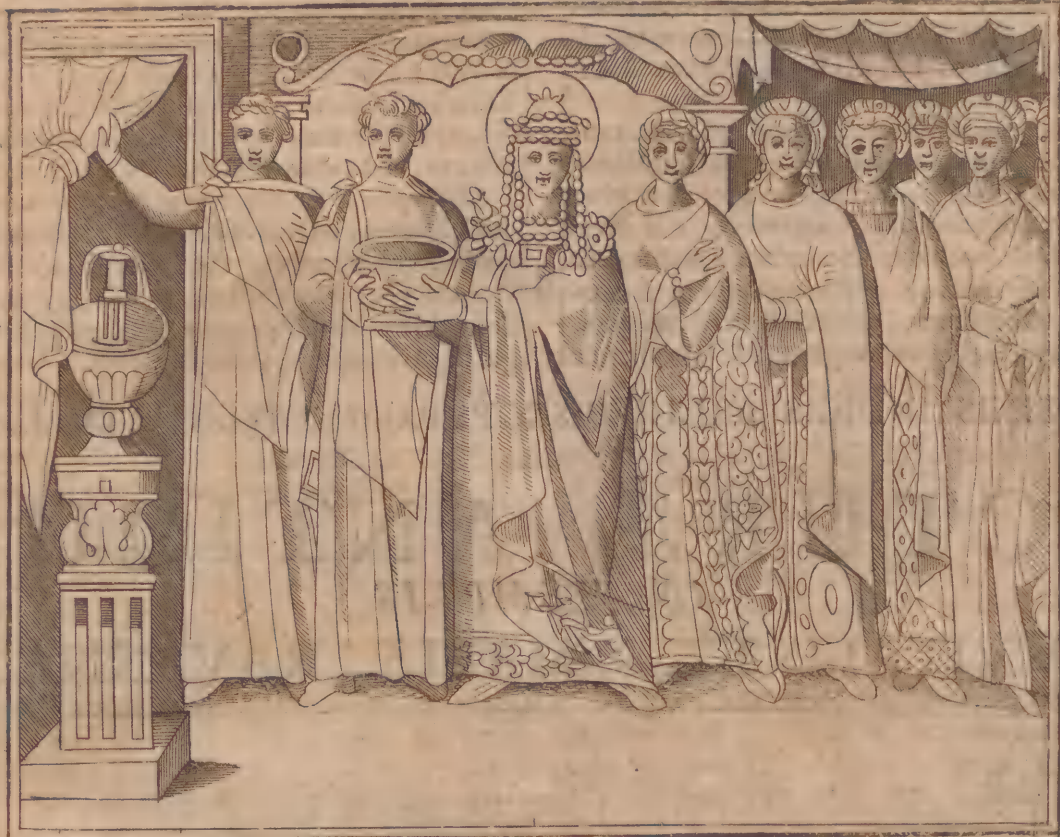
De Celesti
Hierar-
chia, cap.
15.

Lib. XIV.
Histor.

898

Hugo Lib. II. par. 4. de Sacramentis Lib. XIII. Waldens. tomo 3. tit. 4. caps. 29.

ab Hugone, & Thoma Waldense colligitur, deductam esse ab Apostolorum collobio Dalmaticam, sine manicis, ad ipsius usque Galli Cæsaris tempora, quibus Liberius Pontifex Maximus fuit: sed quoniam brachiorum culpabatur a plebisque nuditas, adjectas manicas fuisse.

Ad sinistram aræ maximæ ejusdem Sacelli D. Vitalis, eodem picta opere, temporeque hæc extat imago Augustæ, Justiniani uxoris. Hinc cognosci Augustarum, & ceterarum illius sæculi nobilium fœminarum cultus, & famulatus potest: & qua diligentia, ac veneratione aquam sale, & sacris precibus expiatam, ac benedictam, in ipso templi ingressu, jam inde a nascente Ecclesia, conservari solitam, habuerint, velo nobili undique contextam & quidem merito: nam

B Alexander primus Pontifex Maximus, aquam ait, Sale conspersam populis benedicimus, ut ea cuncti aspersi sanctificentur, & purificentur &c. Hinc apud Cassiodorum legimus, Marcellum Pontificem aqua benedicta aspersa, coniecisse in fugam Dæmones; qui Apameæ, profani delubri Jovis columnas, ab igne incolumes tutabantur, & eam aquam, haud secus ac oleum, illi deturbando fano, ministrasse igni materiam.

899

D. Mariæ in Cosmodim templum, Ravennæ, sacri baptismatis fontem fuisse, & nos in historia scripsimus, & lapis in pavimento rotundus, &

C quæ adhuc superest, ejus centro testudinis pictura, satis declarant: In medio enim Christus Deus in Jordane videtur, hinc D. Joannes Baptista, caput

900 & ipsius potissimum Evangelii sententia, apertissimum est: Ceterum quoniam nostri sæculi Novatores, scire se multa professi, & plura ignorantes, deridere clavium picturam consuevere, non in manibus modo D. Petri; sed sub sacra etiam Pontificis Maximi tiara, affirmantes, quod non cerni oculis, sed animo, & intelligentia percipi de jurisdictione, & potestate aperiendi, & claudendi, ligandi, solvendi que debet, ad corporeas id, pictasque claves minime esse deducendum, ex hac imagine, mille atque amplius annis picta, vetustissimam esse ipsarum clavium picturam discant, & aliquando tandem fateantur, quod ab Ecclesia Romana fit, quamquam ipsi aut originem, aut rationem non capiant, esse tamen id antiquissimum, atque adeo ab Apostolicis ductum institutis. Deo ipso, atque Angelis quid minus corporeum est? tamen Divino jussu Moyses, Cherubinos aureos, ex utraque parte Oraculi, duos fecit, habentes alas, quibus tegerent Propitiatorium: & Salamon, qui Divino spiritu, templi opus perfecit, Cherubinos duos construxit e lignis olivarum, textitque auro: & in hujus Civitatis templis, pictos, mille & centum jam ferme annis, videmus, humana specie, atque alatos angelos: & qua ratione videndum se Deus præbuit, ut D. Athanasius ad Luciferum Episcopum, & D. Augustinus ostendunt, eadem ratio-

Exod. 25.

3. Reg. 7.

Lib. II. de
Trinit.
Tomo III.
lib. 19.
cap. 155.

A ne pingitur. *Quam culpam incurrit pictor*, inquit Thomas Vualdensis, *dans Deo osculum*, *quod scriptura concessit*? ita cur reprehendi pictor clavium debebit, quas Cælo, & Petro Christus attribuit? itaque ex hac etiam pictura collegimus; quamquam & ipsius sit auctoritate Ecclesiæ certissimum; imaginum apud Christianos usum, vetustissimum esse, semperque fuisse: Soli Petro Apostolorum Principi, & illius successoribus, non item ceteris Apostolis, promissas, datasque Regni celestis claves, nam solus Petrus in hac pictura eas habet. Clavium hujusmodi picturam esse in Ecclesia antiquissimam. Quod B autem è regione D. Petri, ab alio Apostolo, huic aræ offertur, Divinæ legis esse libros puto, cum satis pateat, apud veteres, solere libros in membranis descriptos, circa umbilicum, id est: circa lignum, aut aliquod osseum, ut ait Porphyrio, vel corneum teretis formæ, volvi, unde & volumina sunt appellata, & multis voluminibus constare librum unum plerumque tradunt. Ita Esdræ Libros antiquissimos, Hebraicè scriptos, umbilico involutos, Bononiæ, in nobilissima Dominici conventus bibliotheca: Bergomi, in Dominicana item domo, admirabilem D. Thomæ Aquinatis librum contra Gentiles, ipsa C Doctoris ejus Angelici manu exaratum, adhuc servari accepi.

F I N I S.

INDEX EORUM QUÆ IN HAC HISTORIA HABENTUR.

Notationibus quibusdam additis.

A Bbates. Rambertus. 458. D
Abbiofi. M. Antonius. 710. B
— Augustinus. 744. B
— Bulgarus. 445. A
— Octavius. 744. B
— Episcopus. 785. C. 806. E
Abelonii heretici ab Abelo dicti. 82. D
— Eorum mores. ibid.
Ablavius Gothus, Ravennas scripsit de bello Gothorum. 162. A
Abocconi. Vincentius. 773. D
Aborigines. 2. B
— Nepotes Chami & Gomeris sic dicti. ibid.
Academia Romana. 689. C
— Ravennas. ibid.
Acarisii. 397. E. 402. A. 436. C. 440. D. 460. D
— Acarisius. 411. E
— Bartolus. 528. F
— Guido. 443. F
— Righettus. 530. F
Acogna Hispanus, irrumpit in Ravennate. 696. E
Adalvaldus Rex Longobardorum. 190. D
Adelardi. Nicolaus. 396. E
Adeleis Hlotharii Caesaris uxor. 245. E
Ado Treverensis Episcopus. Ravenna. 296. D
Ælius Phlegon Trallianus Hadriani Caesaris Liber-
tus. 7. A
Æmilianus Caesar. 39. A
Ætius. id est Etius.

Ætii medici lapsus in eo quod aquam fluviatilem improbet. 115. D
Africa quando, & quantum Christiana. 82. A
— quot Ecclesias Metropolitanas habuit. 83. D.
E. F
Agatho Pontifex Maximus. 199. A
Agapitus Pontifex Maximus successor Joannis. 142. B
— II. Pontifex Maximus. 245. E
D. Agathæ templum Ravenna, quando edificari ceptum & absolutum. 87. C
Agilulii Joannes Angelus. 189. B
Agnellus historicus l. Andreas Agnellus.
Agnes Henrici. II. Caesaris uxor in Ravennate perit. 279. D
D. Agnetis templum Ravenna edificatum. 87. C
— est Abbatia. 607. D
Agricola martyr Raven. acerbissimam necem subiit. 43. D
Agricolarum Ravennatum seditio. 628. C
— factiones. 741. B
Aguseli. Bastardinus. 561. D
— Jacobus. 582. F
— Joannes. 561. D. 582. F
— Agusellus. 334. D
Athena martyr Raven. cujus in vetustis Martyrologiis mentio. 43. D
Aisprandus Longobardorum Rex. 205. A
Aistulfus Longobardorum Rex. 211. C
H. Rubens. L11 Aistul-

INDEX EORUM

Aistulfus Ravennam occupat.	211. C	Alidofii. Barthola.	575. D
— donat & auget templa Raven.	212. B	— Franciscus Cardinalis.	665. C. 667. B. 667. A
— obsessus a Pipino.	ibid.	— Lippus.	570. F
— fidem fallit, & Romam obsidet.	ibid. D	— Litus.	464. A. 451. A
— restituit capta.	ibid. E	— Lucretia.	619. F
— moritur.	214. C	— Ludovicus.	614. C. 618. C. 620. C
Alani. Guillelmus Cardinalis.	798. C	— Percellus.	406. E
Alaricus Visigothorum Rex in Italia.	61. C	— Ricciardus.	572. A
— obsidet Honorium.	ibid.	— Ugutio.	381. E
— Stilichonem & Saulem superat.	ibid. E. F	— Unde originem duxerint.	269. C
— Romam diripit, & moritur.	76. A	— Vicarii Pontificis.	606. A
Alaricus Visigothorum Rex. II. gener Theoderici Regis.	129. C	Alleluja annus.	389. A
— interficitur.	ibid. E	Alliates Gallinus.	369. D. 370. C
Albani. Joannes Hieronymus Cardinalis.	794. F	Alfontus Estensis classem Veneram superat in Athesi.	665. A
Albericus Marchio Etruria.	243. E	— in Pado.	667. A
Alberici. Rainerius.	382. E	— premitur bello a Pontifice & Venetis.	665. A
D. Alberti, seu Adelberti ad Padum, templum edificatur.	261. D	— suppeditat Gallis tormenta.	668. E
— est Ecclesia Ravenna.	289. F. 377. D	— ducit primum agmen Gallorum.	672. F
— vicus incensus.	529. B	— Ravennam ingreditur.	678. C
— captus ab Estensibus.	251. C	— mulieres & pueros Ravennates tuetur.	679. E
Adelbertus Italia Rex, Ravenna Regnat.	245. E	— sacram Eucharistiam religiose conservat.	ibid. E
Albertus Magdeburgensis Archiepiscopus, Caesaris Legatus in Flaminia.	370. E	— Romam fugit.	682. C
Albi per Italiam vagantur.	604. E	— Ravennam oblatam respuit.	696. C
Albinus Caesar cum Pupieno & Gordiano arripit imperium sed mox interficitur cum Pupieno.	37. F	Altinum urbs ad modum Ravenna evertitur.	107. D
Alboinus Rex Longobardorum.	157. F	— ejus Episcopus Petrus.	126. B
— in Italiam a Narsite vocatur.	167. A	Alvarez. Ferrantes, Alba Dux.	726. B
— advenit.	169. C	Amadutii. Caesar.	731. C. 733. A. 736. A. 755. C.
— interficitur.	ibid.	775. A. 776. F. 783. D. 787. E. 788. E. 806. C	
— Aldigerii. Petrus.	358. D	Amalasventa Theodorici Regis filia, adificat sepulcrum patri.	123. D
— Vescovellus.	407. C	— nubit.	130. E
Aldobrandini Hippolytus Cardinalis.	799. F. 812. F	— in Regnum patri succedit.	138. C
Aldrevandini, qui deinde Aldrovandini sunt dicti.		— laudatur.	ibid.
Aldrovandinus.	714. F	— tutores filii habet adversos.	139. B
— Francisca.	622. C	— eos curat occidi.	142. A
— Guido.	468. C. 471. B. 481. A. 513. A	— Theodatum facit Regni consortem.	ibid. E
— Joannes.	622. C. 648. F	— relegatur ab eo.	ibid. F
— Joannes II. I. Joannes Pandulfini.		— occiditur.	ibid.
— Joannes III. 706. C. 711. B. 755. C. 756. F		Amati Guilelmus.	386. B. 396. A
— Opizo.	645. A. 648. F	Amizi Ravennates, patricii Veneti, finem habent.	466. F
— Pandulfinus.	693. C. 695. D	Amphitheatrum Ravenna, a Theoderico exstructum.	122. D
— Petrus Maria.	666. A. 697. C	Amulii. M. Antonius Cardinalis.	749. C
— Philippus Maria.	666. A	Anacletus Pontifex Maximus sub Trajano interficitur.	32. F
— Petrus Paulus.	710. B	Ananes populi Italiae.	5. B
— Robertus.	662. B	Anastasio. Anastasius.	406. E
Aldrevandinus Archidiaconus Rav.	426. F. 429. E	— ferè deleti.	223. B
Aldrovandi. Thefeus.	727. E	— pacem cum adversariis faciunt.	415. A
— instaurat adem D. Joannis Evangelista Raven.	752. C	Αναστόριος nomine tres tantum Ecclesia insigniuntur, Lateran. Ravenn. Hierosol.	56. F
Alegriae. Ivo.	673. B. 675. E	Anastasius Pontifex Maximus.	
— Mellilous.	675. E	— II. Gelasii successor.	124. F
— Viveroes.	675. E	— III.	242. B
Alexander Pontifex Maximus interficitur.	33. E	— IV.	321. D
— II.	284. D	— Dicorus Caesar Orientis succedit Zenoni.	119. C
— III.	326. D	— II. Caesar.	205. C
— — quomodo fuit electus.	ibid.	Anconitani pacem cum Ravennatibus faciunt.	379. E
— — Venetiis.	336. B	— cum eis decernunt de cudenda moneta.	407. B
— — concedit pacem Friderico Casari.	ibid. F	— a Gothis oppugnati.	158. C
— IV.	414. E	Andaloi. Castellanus.	431. A
— V.	608. C	Andreas Agnellus reperit corpus Petri junioris Archiepiscopi.	128. C
— VI.	649. E. 657. A	— & D. Maximiani Archiepiscopi.	227. A
— — moritur.	659. C	— scribit de Archiepiscopis Raven.	ibid. D
— Severus Caesar, successor Heliogabali.	37. A	— ejus lapsus.	59. B. 105. C. 155. F
Alexandrini. Julius.		D. Andreæ majoris templum Ravenna edificatum.	103. A
Alferi Henricus generalis Franciscan.	606. B	— — ejus Apostoli reliquiis ditatum.	155. F
Alfanum opidum.	402. D	— — privilegia habet.	272. C. 281. E
Alfonso Rex Aragonum.	448. F		D. An-
Alidofii. Alidofius.	415. D. 450. C. 460. C. 464. A.		
— —	451. A		
— Azo.	588. A. 591. C		
— Beltrannus.	ibid.		

QUÆ IN HAC HISTORIA HABENTUR.

<i>D. Andreae ejus cœnobii virgines sacrae, in fide</i>	
<i>Friderici II. Caf.</i>	378. E
— donant Archiepiscopo Rav.	424. A
— minoris templum Raven. edificatum.	122. C
— destructum.	540. D
Andrioli. Petrus.	662. B. 710. B
Anemo annis.	4. E
— nomina & cursus.	8. F
— ripe sunt Ravennatum.	459. E
— in alveum deducitur.	613. E. 642. B. 660. D
Angelini. Nicolaus.	587. D
Anglicus Cardinalis, Legatus Bonon. & Flaminia.	590. E. 591. E
Anguillarae. Anversus.	641. E. 685. C
— Cassandra.	ibid.
Anicetus Pontifex Maximus.	34. F
Anselmini. Signorellus.	454. C
Antaris Longobardorum Rex.	171. C
— Brixillum diruit, idque contra fidem.	173. B
Antemius Caesar.	114. A
— obsidetur & jugulatur a Ricimero socero suo.	115. F. 116. A
Antherus Pontifex Maximus natione Græcus.	37. F
D. Antonii Collegium Patavii exstructum.	591. A
Antoninus Pius Caesar, Hadriani gener.	34. A
Antonius Ravennas vir sanctiss. obit.	43. C
— Maria Salvatus, Episcopus, fit civis Ravenna.	741. C
— in Galliam internuncius.	757. E
— Cardinalis Legatus Bononia.	787. D
— ejus administratio, qualis.	791. E
— annona prefectus.	804. A
Annus correctus a Gregorio. XIII. Pontifice Maximo.	782. D
Apocrifarius, quis.	171. B
Appia. Joannes Forlivium obsidet.	442. C. 443. B
— superatur.	444. B
— ejus tituli.	445. B
D. Apollinaris Archiepiscopus a Petro Apostolo Ravennam missus.	21. A
— Patriarchali modo & dignitate.	ibid.
— ejus miracula.	21. C. 23. B
— docet fidem Christianam.	21. E
— Baptizat.	22. C
— ingreditur super candentes prunas, & exsulat.	23. D. 26. C
— per Æmiliam Ecclesias instituit.	23. E
— vulneratur.	26. B
— Mysiam peragrat.	28. F
— Ravennam redit.	29. B
— interficitur.	30. C
— ejus corpus locatur.	198. A
— non est Ravenna in D. Apollinaris novi.	229. E
— in classe templum edificatur.	151. C
— consecratur.	156. A
— qua ratione adeundum.	157. D
— ad Monachos adducitur.	214. B
— a Saracenis diripitur.	229. B
— restituitur.	238. D
— Camaldulensibus datur.	313. E
— spoliatur.	639. B
— templum Regii.	108. F
— Roma.	218. C
— Venetiis.	539. A
— novi templum cur vocatum.	229. E
— Franciscanis Observantibus datum.	681. E
— societas.	389. B
Apollinaris hæreticus, quo tempore exstiterit.	55. E
Apollinis simulacrum Ravenna.	13. D
— templum.	17. B
Aquæductus annis.	7. F
Aquila urbs quando edificata.	459. D

Aquilejensis Antistes. Benedictus, cui concilio interfuerit.	51. A
— Bertoldus.	368. A
— Dulfus.	359. E
— Engelfredus.	248. A
— Fortunatianus duo ejus nominis.	52. E
— Helias.	171. F
— Hendelmarius.	233. D
— Hermacoris.	29. C
— Ludovicus Cardinalis.	631. E
— Macedonius.	163. A
— Maximus.	195. D
— Peregrinus.	330. B
— Popo.	276. B
— Rodoaldus.	ibid.
— Severus I. Severus Aquil.	
— Vuolfgerus.	359. A
— Gradum translatus.	171. F
Aragonii. Alfonsus.	642. C
— Ferdinandus.	ibid. D
Arator Ravennas Cardinalis, in pœsi laudatus.	147. C. D
Arca sanctorum Ravenna.	419. A
— direpta.	679. B. C
Arcadius Caesar Filius Theodosii.	56. F
— rexit Orientem.	58. F
Arcae ex marmore Ravenna sunt, pro defunctis.	137. B
Archiepiscopatus Ravennatis causa progressus ab.	787. B
— usque ad.	812. C
Archiepiscopi Ravenna a columba electi. 30. E. 32. C	
— Ravenna donantur pallio a Valentiniano III. Cesare, & Suffraganeis donantur.	94. E
— habebant eos antea.	275. A
— confirmatur donatio a Pontifice Maximo. 108. F	
— quibus præsent Episcopus. 94. F. 181. D. 220. A.	
— eorum Dominatus & Exercitus.	200. E
— Ravennam administrabant, & Exarchi sunt.	216. F. 217. B. 322. B. 324. C. 335. C
— eorum tituli. 200. D. 237. B. 241. A. 242. E.	
— secundum in Italia locum obtinent.	241. E.
— quæ possidebant.	243. A. 275. B
— Processiones quando faciebant.	282. E. 337. C
— sunt Principes Imperii. 331. C. 348. A. 359. D.	
— Domini Ravenna & Cervia.	368. A. 404. A
— electi quid agere debebant.	383. E
— quomodo Ravennam primum ingrederentur.	547. E
— Camauro, & Campana utebantur, & cruce signabant.	743. F
Archivium Ravenna.	751. C
Arcilii Jacobus.	777. C
Ardabures Dux strenuissimus captus Ravenna.	468. C
— liberatur a filio.	91. D
— superat Castinum.	92. A
Arduinus Legatus.	ibid. D
— Cardinalis Legatus.	583. D
Areanus Macedonia Princeps.	589. D. 590. B
Aretini. Leonardus.	715. A
Argenta edificata, & cur ita vocata.	602. B
— restituta Ecclesia Ravenna.	87. B
— muro cincta.	164. B
— occupatur ab Isimbardo.	189. D
— ejus comitatus quæ contineat.	320. A. B
— est etiam Reipubl. Ravenna.	347. F. 350. D
— occupatur a Salinguerra.	350. D
— datur Azoni Estensi.	351. C
— & cur.	401. D
— occupatur a Vicario Othonis. IV. Imper.	405. F
	361. B

INDEX EORUM

Argenta recipitur ab Hubaldo Archiepiscopo, & datur Estensibus.	361. C	Arminius Cattorum Princeps.	18. F
— est Ecclesia Ravenna.	348. E. F	— ejus filius Ravenna habetur.	19. A
— Azzoñi Estensi datur.	473. F	Arnaldus Brixianus hareticus combustus.	322. A
— Rolandino Canossa.	475. E	Arnulfus Caesar.	235. A. 241. B
— restituitur.	483. E	D. Arnulfus Turonensis Episcopus, miraculum Ravenna facit.	128. E. F
— denuo occupatur ab Estensibus.	551. B. 563. D	Artenghi. Marcus.	775. A
— confirmatur illis a Pontifice.	572. C	— Artengus.	315. B
— ipsis data ab Archiepiscopo.	ibid. 577. A. 619. D. 637. F	Articlini. Agnella.	465. E. 451. F. 538. E. 542. B
— obfessa a Venetis.	647. F	— Claudellus.	549. A. 551. B
— Argentani capiunt Nicolaum Estensem.	559. D	— Mainardinus.	553. B. 561. D
— irrumpunt in Ravennate.	615. E	— Petrus.	418. D
Argoliosi. Adeleta.	571. F	— Ubertinus.	ibid. 583. C
— Aldebrandinus.	447. A	Artusini. Arinsinus.	469. E
— Arguliosus.	433. A. 539. B	— Bernardinus.	645. A
— Azzo.	593. D	— Cambius.	429. B. 467. F. 517. F. 535. F
— Clarinus.	465. E	— Franciscus.	645. A
— Jacobus.	479. D	— Homitiolus.	634. D
— Joannes.	494. B	— Homo sancti Andrea.	429. B
— Rambertinus.	479. D	— Jacobus.	540. D. 576. F
— Marcbesinus.	ibid. 571. F	— Joannes Antonius.	681. C. 683. D. 693. E
— Paganinus.	435. D	— Masius.	645. A
— Superbius.	402. A. 431. A. 435. B. 465. E	— Mathaus.	ibid. 646. A
— Ubertinus.	476. F. 479. D. E	— Ostasius.	535. A. 539. E
Arienti. Albertus.	533. F	Arumnus Rex.	2. D
Arigoni. Jacobus.	705. F	Arx Ravenna exstructa.	639. E
— Joannes.	706. A. 713. A. 743. A	Asculum sub Malatestis.	576. D
Ariminense conciliabulum.	53. E	Afinelli. Albertus.	484. B
Ariminenses cum Ravennatibus conveniunt.	303. C	— Alinerius.	417. C
— a Ravennatibus dissident.	385. B	— Philippus.	557. A
— fœdus faciunt cum ipsis.	349. E	— Virundus.	444. E
— certant cum Casenatibus.	363. E	Aspar cum Placidia navigat.	91. D
— compromittunt jura belli.	381. D	— liberat patrem captivum.	92. A
— opem illis ferunt.	395. E	Asparagi Ravennates.	31. A
— compromittunt sua Philippo Archiepiscopo Ravenn.	411. E	De Asparagis ita scribit lib. 19. cap. 4. Plinius.	
— legatos de pace Ravennam mittunt.	414. B	Ecce-altiles spectantur Asparagi, & Ravenna ternis libris rependit. Asparagus tamen Montanos licet videatur Juvenalis landasse Sailyra.	
— interdicti.	416. F. 440. B	XI. dum ait.	
— opem ferunt Lambertatis.	430. E	— & montani	
— conciliantur cum ceteris Flaminiis.	434. B	Asparagi, posito quos legit villica fuso.	
— a Malatestis dissentiunt.	453. B	non tamen quia optimi essent, & sapore omnes prestarent, ut interpretes Valla opinatus est, cujus etiam rei argumento, illud adducit, quia asparagi ab asperitate loci, quales esse montes solent, in quo nascantur, nomen habeant: nam neque illud est verum, cum a græca voce ἀσπάργυ, crassa litera in tenuem mutata, fiant & græcè etiam: ut ex Dioscoride, Galeno, & ipso etiam Julio Polluce nosse licet ἀσπάργυ dicantur: neque Juvenalis, de cibis optimis ibi ac pretiosis, sed potius de vilibus, & qui haud magno constant impendio, & de frugali cena loquitur. Unde Plinius, est & aliud, inquit, genus incultius asparagi, mitius corrudo, passim & in montibus nascens, refertis superioris Germaniæ campis, non infaceto Tiberii Cæsaris dicto, herbam ibi quandam nasci, simillimam asparago. Hæc ille. Itaque sua Ravennatibus asparagis palma remanet. Asparagus autem spinas esse Julius idem Pollux testis est, dum ait, ἡ τὸ ἀκάνθιον ὑποφανόμενον βλάστημα ἀσπάργυ.	
— tumultuantur.	458. F	Aspasius Sophista Ravennas florebat Roma.	37. B
— omni dignitate privantur.	459. D	Asproni. Ugo.	462. D
— opem Ravennatibus pollicentur.	734. A	Ataulfus superatur.	73. A
Ariminensis Comes.	342. F	— uxorem ducit Placidiam Honorii Sororem.	76. B
— Episcopus Alidosius.	574. A	Athalaricus postea Gothorum Rex nascitur.	131. B
— Bennis.	384. F	— octennus.	138. C
— Castorius.	175. C. 186. C	— ejus acta & mors.	142. A. B. C. D
— Fridericus.	532. D	D. Athanasius Alexandria Episcopus de jectur de Episcopatu.	48. C
— Guido.	557. B	— Romam abit.	48. F. 52. B
— Hugolinus.	387. A	Athila Hunnorum Rex a Valentiniano. III. Imp. placatur.	101. B. C
— Joannes.	125. E	— superatur ab Aetio.	107. B
— Julius Parisanus.	332. E. 342. C		Athi-
— Opizo.	299. B		
— Ventura.	355. F		
— Subjectus Archiepiscopo Raven.	220. D.		
	527. A. 532. D. 554. E		
Ariminum colonia Romanorum.	9. E. 53. E		
— dat se Theodorico.	119. B		
— a Belisarii militibus captum.	144. D		
— a Gothis.	157. E		
— deficit a Pontifice.	561. B		
— sub Malatestis.	ibid.		
Ariosli. Franciscus.	597. A		
— Ludovicus.	729. F		
— Thomasinus.	432. D		
Aripertus Longobardorum Rex.	197. C		
— Exarchatum restituit Romana Ecclesia.	203. D		
Auriulfus Spoleti Dux, magne cadis auctor.	174. B		
Arius hareticus, divinitatem Christi oppugnat.	48. A		
Arlotti. Vivianus.	407. C		

QUÆ IN HAC HISTORIA HABENTUR.

Athila in Italiam venit.	107. B
— Ravenna parcit.	ibid. F
— moritur pro fluxio sanguinis de naribus.	108. C
— ejus simulacrum.	ibid. D
Attalus urbis præfectus Caesar creatur.	74. A
— privatur.	ibid. F
— capitur.	84. C
Attendoli. l. Sfortia.	609. C
— Clara.	ibid. F
— Laurentius.	ibid.
— Michelettus.	ibid.
— Sfortia.	ibid.
Aucuti. Joannes.	596. B
Audeti. Nicolaus Generalis Carmelitanorum.	740. C
D. Augustinus Honorii Imp. leges in hæreticos juvat.	83. A
— — ejus ordo Ravenna confirmatus.	544. A
Augustorum nomen quando cepit, & desit.	116. F
Augustulus Ravenna Caesar declaratus.	ibid.
— fugit.	117. C
Augustus Ravenna commoratur.	13. E
— ad Candianum classem habet.	ibid. F
Avis sine pedibus.	652. B
Avitus Casa.	110. D
A. Cacina deficit a Vitellio.	27. E
— Ravennam venit.	ibid.
Avocati. Thebaldus.	572. E
Aurelianus Caesar.	39. C
Aurelius filius D. Vitalis martyr.	25. C
— Candidus Ravennas, scriba Leonis primi Pontificis.	108. B
— pater Cassiodori, & Præfectus Prætorio.	146. D
Aureolum opidum cur sit dictum.	87. C
— est Ecclesia Ravenna.	429. F. 519. C. 565. F.
— venditum Manfrediis.	602. A
Auriæ. Joannes baptista Præses.	645. E
— Philippus.	730. D
Aufon Italia Rex.	667. E
Aufonia unde dicta.	2. D
Aufriaci. Albertus Rex Romanorum.	ibid.
— Albertus Caesar.	560. B
— Andreas Cardinalis.	629. A
— Carolus. I. Carolus. V. Imper.	772. D
— Ferdinandus.	705. C
— Caesar.	743. A
— Fridericus.	537. F
— Fridericus. I. Fridericus. III. Caesar.	742. F
— Joana.	756. F
— Joannes.	756. F
— Maximilianus. I. Maximilianus Caesar.	756. E
— Philippus Rex.	430. A
— Rodulfus Caesar.	649. A
— Sigismundus.	228. A
— Unde originem duxerint.	228. A
Autharis I. Antaris.	354. C
Auxellani. Uguio.	272. A
Auximas Episcopus. Gislerus.	336. B
— Gentilis.	354. C. 356. A
Auximates diris devoti.	407. E
— dirunt opida Archiepiscopi Raven.	385. E. 387. A
— in judicium vocantur.	543. C. 548. D
— eorum tyrannus Andreas.	450. B
Azzardi. Gerardus.	353. A
Azzolini. Buccolus.	790. F. 799. C
— Decius Cardinalis.	381. E
— Joannes.	

B.

Bacarii. Lazarus.	454. B
Bacalanus e monte viridi.	569. C
— Rinaldus.	595. F
Badai. Nicolaus.	598. A

Baduarii. Petrus Dux Venet.	247. A
— Stephanus.	397. A
Bagnacavallenses.	31. B
— oppugnati a Ravenn. & Faventinis.	304. B
— fœdus ineunt cum Faventinis.	413. E
— dissident a Lugiensibus.	418. F
— a Forlivianis obsessi.	433. B
Bagnacavallum.	123. E
— incendio absumptum.	355. B
— sub Polentanis.	612. D. 623. C
— sub Manfrediis.	525. D. 575. D
— sub Aucuto.	592. B
— sub Estensibus.	ibid. A
— sub Manfrediis.	626. F
— est Ravenna.	635. A
Bagnara opidum.	370. F
Bagnoli. Petrus Camaldulensis.	773. E
— Ugo.	562. B
— Vitalis.	464. E. 518. D
Baifii. Guido.	577. A
— Guido Archiepiscopus Ravenn. Henricettus.	429. D
Balbi. Aloisius.	513. A
— Jacobus.	542. C
— Jacobus. II.	623. F. 634. D
— Joannes.	453. E. 486. F
— Isacus.	542. B
— Leucius.	461. E. 484. F
— Mathews.	629. A. 630. A. 645. A
— Nicolaus.	542. B. 597. A
— Petrus.	541. B. 542. B
— Poanus.	556. D. 558. F. 572. E
— Verterius.	582. A
Baldini. Thomas.	731. F
Baleoni. Astor.	757. A
— Jo. Paulus.	685. E
— Malatesta.	612. B
— Rodulfus.	719. C
Baliardi. Mercurius.	714. F
Baptismatis fons primus Ravenna.	22. E
— ejus ritus Ravenn.	768. A
Barbadici. Augustinus.	650. C
Barbari. M. Antonius.	790. B
— Zacharias.	645. C
D. Barbatianus miracula facit, & Ravennam venit.	93. A
— — videt D. Jo. Evangelistam.	99. E
— — miracula.	100. E
— — moritur.	ibid. F
— — transfertur.	101. A
Barbiani. l. Cunii.	
Barbianum opidum.	598. F
— solo aquatum.	608. F
Bardi. Nerius.	458. A
— Galdinus.	619. A
Bargellini. Constantius Episcopus.	784. A
Barancelli. Scipio.	735. D
Baroni. Caesar.	782. B
Barotii Angelus.	657. C
D. Bartholomæi in Turricula templum Raven.	458. B
— datum Camaldulensibus.	623. F
Barzii. Petrus.	741. D
Basacomatræ. Bartholomæus.	418. C. 432. D
Bassi. Bartholomæus, Præpositus.	746. D. 779. C.
— Lucilius.	788. F. 794. B
— 27. D. E	
Bassianus Syracusanus Ravennam venit.	57. C
— miracula facit.	ibid. D. E
— Landis Episcopus.	58. B
— moritur.	ibid. D

Bationem Pannonium Ducem, ingentibus donatum premiis, Tiberius Nero, Ravennam transtulit, anno ante ortum Christi tertio gratiam referens, quod se biennio ante in Pannonios Germanosque bellum gerentem; unde & hoc anno Roma trium-

INDEX EORUM

<i>phavit, ut testatur horum auctor in Tiberio Suetonio: cum exercitu iniquitate loci circum clusum, passus esset evadere. Ravenna autem fuisse, & mansisse non modo Tiberium ipsum; sed etiam Drusum ejus fratrem, ostendunt numismata anea, nuper dum templi D. Laurentii ruina, Ravennam versus effoderentur, reperta, cum imagine Drusi; circa quam hac leguntur.</i>		
DRUSUS. TIB. AUG. FIL. DIVI. AUG. N.		
Bazalerii. Nicolaus.	424. C. 432. D	
— Rambertus.	358. E. 424. C	
Beatrix uxor Friderici Imp. parit.	332. C	
Beccaria. Castellinus.	574. C	
— Julius eques.	808. A	
Beccatelli. Jacobinus.	431. C	
Bela Ungaria Rex.	389. C	
Belisarius in Sicilia.	143. A	
— in Africa.	ibid.	
— Neapoli & Roma potius, repellitur a Gothis.	144. B	
— Ariminum liberat obsidione, & Ravennam obsidet.	ibid. E	
— superat Gothos.	ibid.	
— Ravennam accipit.	145. F	
— abiit.	ibid.	
— redit in Italiam.	149. D	
— revocatur.	156. A	
— moritur.	164. C	
Bellini. Octavianus.	701. F. 705. E. 710. A	
— Vincentius.	735. D. 755. F. 776. F. 787. B. 788. C. E	
Bellovisi. Jacobus.	557. E	
Belmontes. Amelius.	543. B	
Beltramini. Petrus.	772. F	
Beltrandus Podietto Cardinalis legatus.	554. C.	
	555. B	
Bembi. Bernardus.	543. F. 647. C	
D. Benedicti Galiatensis opidum.	419. D	
— monachi quot locis olim Ravenna.	590. B	
— eorum familia confirmata.	544. A	
— templum Venetiis.	356. A	
Benedicti. Horatius.	775. F	
Benedictus Pontifex Maximus.	170. F	
— II.	200. F	
— III.	229. E. 230. E	
— IV.	241. B	
— V.	256. C	
— VI.	254. E	
— VII.	256. D	
— VIII.	264. A	
— IX.	274. D	
— X.	280. F	
— XI.	515. C	
— XII.	565. A	
— XIII. pseudo Pontifex.	607. E	
Benincasæ. Jacobus.	547. B. 569. D	
— Philippus.	556. D. 574. B	
Benoli. Antonius.	681. C	
Bentioni. Guido.	636. C	
Bensai. Bonifilius.	383. D	
— Joannes.	429. D	
— Nicolaus.	383. D	
Bentivoli. Antonius.	613. A	
— Cornelius.	714. B	
— Joannes.	613. A. 646. C. 648. C	
— Ludovicus Episcopus.	784. A	
Berengarius.	235. A	
— a Vidone Rege superatus.	ibid.	
— Italiam turbat, & Regnum accipit.	237. A	
— fit Imperator.	241. C	
— coronatur.	242. D	
— occisus.	243. B	
— II.	245. C	
Bergomas Episcopus. Laurentius.	125. E	
Bernardi Justiani lapsus.	199. E	
Bernardini Corii lapsus.	209. B. 597. B	
Bernardinus Polentanus.	433. E. 444. E	
— Prator Mutina.	445. A	
— Mediolani.	458. B	
— Cervia dominus.	525. B	
— ab eo Cervienses desciunt.	535. C	
— Prator Bononia.	518. D. E	
— Rector Ferraria.	526. D	
— Prator Casena.	527. F	
— eam obsedit.	513. E. 517. D	
— Polentanus. II. a fratribus captus.	574. F	
— liber eos capit.	575. D	
— ejus tituli.	578. E	
— moritur.	584. A	
D. Bernardinus Fertinus Franciscanus Ravenna.	649. C	
Bernardus Italia Rex.	224. C	
— superatur a Hludovico.	226. E	
— Rubens Parmensium Legatus, Ravenna.	386. B	
— Parma pulsus a Friderico Imp.	404. F	
— ejus exercitum fugat.	405. C	
— moritur.	ibid.	
— Rubens Episcopus Tarvisin. Flaminia Praes.	691. E	
— Bononia Moderator.	692. E	
— relegat sapientes Ravenna. Casenam.	693. E	
Berti. Antonius.	689. C	
— Jo. Franciscus.	ibid.	
Bertoldus Flaminia comes.	439. E. 440. C	
Bertrandus. I. Beltrandus.		
Baslarion Cardinalis.	627. D. 640. D. 641. B.	
	644. B	
Betii. Caesar.	730. A	
— Baptista.	670. C	
Bevanus, & Bevanella torrentes.	15. B	
Biffulcii.	644. E. 647. A	
— Jacobus.	803. E. 806. D	
Biordus Aretinus.	551. A	
Blanchi. Benvenutus.	484. C	
— Gerardus Cardinalis.	463. B	
— Ugulinus.	471. B	
Blandratæ comites. Franciscus Praes Flaminia.	763. D	
— Gubernator Bononia.	765. D	
— Guido Archiepiscopus Raven.		
— Federicus.	765. D	
— Guido.	324. D	
— Guifredus comes Flaminia.	368. D	
Blandus Hortæ Episcopus.	175. A	
D. Blasii ad Padum, donatur Abbati D. Joannis Evangelista.	281. D	
Blaster, martyr Ravenna.	43. D	
Blondi. Flavins.	635. E	
— errat.	15. C. 151. D	
— Manthaus.	635. E	
Bobiensis Ecclesia.	282. B	
— subiecta Archiepiscopo Ravenn.	220. B	
[Puto eandem esse cum Sassinati.]		
Bobii. Ubertus.	396. E	
Boccatii Ravenn.	8. D	
— Foropompilii. Almericus.	467. A	
— Vitalis.	ibid.	
Boëthus consul.	130. A. 133. A	
— interficitur a Theoderico.	134. A	
Boji populi Italia.	5. B	
Boldu. Andreas.	482. F	
Bonacolfi, qui & Bonacossi. Guido.	518. D	
— Passarinus.	535. B	
Bonamici. Nicolaus.	688. B	
— Pax.	436. E	
Bonati. Fuscus.	553. B	
— Guido.	424. C. 443. F	
Boncompagni. Boncompagnus.	784. A. 798. B.	
	803. D	
	Bon-	

QUÆ IN HAC HISTORIA HABENTUR.

Boncompagni Christophorus Archiepiscopus Ra-
ven.
— Gerardinus. 534. C
— Hieronymus. 761. C. 775. E. 784. A
— Hugo. l. Gregorius XIII. Pontifex Maximus.
— Jacobus. 761. B. 765. D
— Joanninus. 534. C
— Joannes baptista. 775. F
— Philippus Cardinalis. 761. D. 770. C. 795. E
Bondelmontes. Rainerius. 484. F
Bondemani. Christophorus. 610. B
— Silvester. 758. B
Bondi. Nicolaus. 524. B
Bonhomii. Jo. Antonius Abbas Nonantul. 749. F
Boni Jesu Collegium Ravenna. 704. F
— confirmatur. 707. C
Bonifacius Comes Africa. 89. D
— deficit a Valentiniano. 94. D
— superat Duces ejus. ibid.
— superatur. ibid. E
— in gratiam redit. 95. E
— Pontifex Maximus.
— II. 142. B
— III. 190. B
— IV. ibid. A
— V. ibid. E
— VI. 237. D
— VII. 258. B
— VIII. 469. B
— IX. 601. D
— martyr Ruthenorum. 263. D
Bongiovanni, seu Bonioannis. Dominicus. 428. F
— Jo. baptista. 706. B
Bononia a quo nomen habeat. 4. D
— arce munita. 557. E
— a Pontifice recepta. 585. A
Bononiensis Episcopus. 362. A
— Adelbertus. 251. A. 252. E
— Gabriël Paleotus. 749. E
— Gerardus. 343. E
— Henricus. 376. F
— Jacobus. 412. E
— Joannes. 338. A
— Joannis. 513. B
— Luminosus. 196. B
— Octavianus. 422. E. 441. C
— Rainutius Farnesius. l. Farnesi.
— Sigifridus. 287. A. 298. C
— Ubertus qui & Adelbertus. 252. E. 253. A
— Ubertus. 532. D. 541. E
— Subjectus Archiepiscopo Ravenna. 94. E.
334. E. 341. E. 404. D. 527. E. 532. B
Bononienses infesti Ferrariensibus. 250. E
— cum Ravennatibus Forum-Cornelium capiunt. 311. D
— cum Ravennatibus fœdus faciunt. 321. B
— Ravennatibus fœderati. ibid. 352. A. 425. F
— cum Ravennatibus fugantur. 333. A
— ad pontem S. Proculi. 334. F
— opem ferunt Casenatibus. 363. E
— impetum faciunt in Ravennates. 396. C
— Forum-Cornelium capiunt. 370. F
— Faventinos obsidione liberant. 397. F
— opem ferunt Paulo Traversaria. 398. B
— Mutinam circumvallant. 406. D
— fœdus incunt cum Ravennatibus. 413. E.
416. F
— cum Venetis dimicant. 417. A
— Venetos superant. 428. F
— superantur a Flaminio. 451. B
— expellunt Legatum Pontificis. 476. A
— Gymnasio privati. 519. C
— in libertatem se vindicant. 313. A
— dant se Legato Pontificis. 554. D
— illum ejiciunt. 564. A

Bononienses eum admittunt. 571. A
— sub Pepolis. 568. B. 571. A
— sub Vicecomitibus. 578. A
— statum libertatis instituunt. 593. E
— a Pontifice pacem impetrant. 594. F
— libertatis statum restituunt. 595. C. 619. B
— sub Bentivolis. 605. A
— Legatum Pontificis plebs expellit. 609. B
— Nobiles restituunt. ibid. C
— denuo Legatum ejiciunt, & sub Bentivolis.
613. B
— expellunt Legatum. 621. E
— recipiuntur a Pontifice. 625. E
— sub Vicecomitibus. 628. D
— sub Pontifice. 618. F
— sub Gallis. 667. A
— a Pontifice recepti. 682. F
Bonvicini. Henricus. 372. D
Borbonii. Carolus Romam contendit. 696. D
Borghini. Vincentius labitur. 10. D
Borgia. Alexander. l. Alexander VI. Pont. Max.
Candianus. 657. B
— Cesar. l. Cesar.
Borromei. Carolus Cardinalis. 736. E
— patronus Carmelitanorum. 740. F
— Legatus Flaminia, & Bononia. 741. F
— in pestilentia. 764. A
— Ravenna. 784. B
— Fridericus. 736. E
Boschetti. Bernabos. 530. E
Bosii. Jo. baptista. 659. E
— Petrus Franciscus. 775. D
Bottenghi. Sordellus. 517. E
Botticellæ. Franciscus. 700. A
Brachila Comes Ravenna. 117. C
Brachium forte adicula Ravenna. 106. E
— forte ut illud innuatur quod scribitur. O A-
donai, veni ad redimendum nos in brachio ex-
stento, & Isaia cap. 51. Confurge, confurge
induere fortitudinem brachium Domini.
Bragadini. Marcus. 650. B
— M. Antonius. 757. B
Brandoli, Joannes. 476. F. 516. D
— Tibertus. 476. F
Brasaulæ. Hieronymus. 457. E
Bratii. Hieronymus. 700. F
— Jo. Franciscus. 639. B. 644. F
— M. Antonius. 681. C. 684. B
— Ugo. 381. E
Bresichella. 742. D
Britones in Italia. 594. A. B
Britonoriani cum Ravennatibus fœderati. 332. E
— opem ferunt Bononiensibus. 334. F
Britonorum est Archiepiscopi Ravennatis. 272. D
285. F. 311. A. 315. C. 326. E. 415. A
— Episcopatu ornatum. 583. D. 771. F
Britonorianus Episcopus. Andreas Caligarius. 778. A
— Augustinus Mollignattus. 749. F
— Thebaldus. 602. F
— Subjectus Archiepiscopo Ravenna. 749. F
788. C
Brixillum opidum. 155. C
— solo aequatum. 173. B
— civitas. 182. F
Brouchi. Baltassar. 731. F
Brugnoli. Jo. Maria. 754. D
Bruni. Nicolaus. 569. E
Brunorus Zampescus in custodia habitus. 713. D
— ponit militia fundamenta. 728. C
— bello Romano clarus. ibid. D
— in Franciscum Comitum a Balneo. 729. B
— in Gallia. 745. F
— eques D. Michaelis. 746. A
— moritur. 766. F
Brusatti. Thebaldus Flaminia Reſtor. 516. B
Buc-

INDEX EORUM

Buccaferrei. *Leo*. 412. A
 Buccoli. *Ugolinus* 524. B. 553. E. 558. E
 — *Vitalis*. 434. C. 454. C
 Burgundiones *Christiani* sunt. 55. E
 Butrighelli. *Dominicus*. 806. D
 — *Franciscus*. 734. C
 Butrium opidum *Ravenna*. 10. B
 Byzantium. I. *Constantinopolis*.
 C.
 C Aballi. *Agamemnon* poësi clarus. 730. A
 — *Antonius*. 667. E
 — *Augustinus*. 710. C
 — *Jacobus*. 721. C
 Caballini sunt *Archiepiscopi Ravenna*. 312. E
 Cæcilius Cornutus se ipsum interficit. 19. E
 Cæsar Borgia omnem ferè *Flaminiam* occupat. 655.
 D. E. 658. B
 — *Italia* procures necat, & Regno pellit.
 659. A
 — pellitur Regno. ibid. B
 Cæsarea quid fuerit. 25. A. 168. E
 Cæsarius Arelatenfis *Episcopus*, *Ravenna*. 130. A
 Cæsarum coronandorum mos antiquus. 119. C. D
 Cæfena ab *Odoacre* possessa. 119. E
 — quo modo dicebatur. 164. D
 — incenditur. ibid. F
 — est *Ravennatium*. 210. C
 — & *Archiepiscopi Raven*. 267. E
 — arce munitur. 553. C
 — deficit a Pontifice. 562. B
 — sub *Ordelafo*. 563. B
 — recipitur a Legato Pontificis. 583. A
 — cruentata a Britonis. 594. B
 — sub *Malatestis*. 596. F
 — recepta a Pontifice. 644. C
 Cæfenas *Episcopus*. *Aimericus*. 447. D
 — *Florus*. 200. A
 — *Florius*. 241. A
 — *Gonfredus*. 246. C
 — *Henverardus*. 426. F
 — *Joannes*. 536. E. 538. B
 — *Leonardus*. 336. B. 337. D. 339. C. 528. D
 — *Leonidas*. 471. A
 — *Manzinus*. 390. D
 — *Maurus*. *Vicarius Archiepiscopi Ravenn*. in
Concilio Roma. 194. B
 — *Maurus*. 262. F
 — *Oddo*. 320. D. 322. E. 361. C. 369. D. 370. B
 — *Odoardus Gualandus*. 749. E
 — *Severus*. 164. D
 — Subjectus *Archiepiscopo Ravenna*. 94. F
 220. A. 526. F. 532. D
 Cæfenaticus portus exstructus, & opidum. 513. E.
 538. A
 Cæfenates tumultuantur. 315. C
 — *Cerviam* capiunt. 352. C
 — certant cum *Ariminensibus*. 363. D
 — foederati cum *Ravennatibus*. 452. C
 — non obediunt Legato Pontificis. 464. B
 — dant se illi. 513. D
 — obsidentur. ibid. E
 — tumultuantur. 514. A. 527. F. 552. D
 — recipiuntur a Pontificis. 552. E
 — mittunt *Ravennam* sua preciosa. 642. E
 — opem *Ravennatibus* pollicentur. 734. D
 Cælii. *Andreas*. 460. E. 468. C. 479. E. 481. B
 — *Petrus Donatus*. I. *Petrus Donatus*.
 — *Publius*. 11. D
 — Cives & Senatores *Ravennates*. 730. C
 Cajetani. *Joannes*. 300. A. 410. A
 Cardinalis (*Benedictus*.) 516. A
 Cajus Pontifex Maximus. 40. F
 C. Cæsar *Ravennam* quotannis venire solitus. 10. E
 — *Ravenna* expectat responsa a Senatu Ro-
 mano. 12. B

C. Cæsar illuc evocat tertiam decimam legionem.
 ibid. C
 — statuam *Ravenna* habet. 13. B. C
 — habet copias *Cæsarea*. 16. A
 — *Caligula Cæsar*. 20. E
 — *Curio Tr. pl.* 12. B
 — *Julius Alcimius Ravennas*. 7. A
 — *Marcellus Cos.* 12. B
 — *Marii* statua *Raven*. 10. A
 — *liberti sepulcrum*. ibid.
 — *Norbanus Cos.* 19. B
 Calbi. *Antonius*. 639. B. 640. E
 Calboli. *Franciscus*. 475. A. 547. D
 — *Episcopus Sassinas*. 561. F. 564. C
 — *Fulcerius*. 401. F. 467. A. 564. B
 — *Joannes*. 467. A. 475. A. 576. F
 — *Nicolutius*. 468. A. 576. F
 — *Paulutius*. 565. B
 — *Rainerius*. 435. F. 462. A. D. 475. B. 539. B
 — *Vivianus*. 538. E
 — *Forlivio puls.* 468. A
 Calegarii. *Andreas Episcopus Britonor*. 778. A.
 782. A. 784. B
 — *Salvolus*. 451. E
 Calini. *Hieronymus*. 525. E
 Callienfis *Ecclesia* subjecta *Ravennati*. 220. A
 751. C
 Callinicus *Exarchus*. 185. D
 — moritur. 188. F
 Calistus Pontifex Maximus ex urbe *Ravennatum*.
 37. A
 — II. 309. E
 — III. 639. D
 Caloprini *Ravennates*, *patricii Veneti*. 257. F
 — finem habent. 356. A
 Camaldolensis *Eremus*. 462. B. 380. B
 Camaldolenses ab *Archiepiscopo Ravenna* multis do-
 nati. 313. E
 — ubi incolant *Ravenna*. 458. D. 623. B
 — laxiores ades faciunt. 692. A. 773. E
 — *Faventiam* incolunt. 317. C
 — a *Friderico Cæsare* in tutelam recipiuntur. 367. A
 Camerani. *Franciscus*. 730. A
 Camini. *Ricciardus*. 535. B
 Campegii. *Laurentius Episcopus Cervien*. 779. C
 Campotregosi *Augustinus*. 648. C
 — *Bartholomæus*. 608. C
 Campiana villa *Ravenna*. 18. B
 Campus *Jani Ravenna*. ibid.
 — *Martius Ravenna*. 42. E. F
 Canales. *Albertus*. 540. D
 — *Alexander*. 779. B
 — *Guillelmus*. 570. D
 — *Nicolaus Archiepiscopus Raven*. ibid.
 Canani. *Julius Episcopus Hadria*. 749. E. 778. A
 — *Cardinalis legatus Flaminia*. 787. D
 Cander martyr *Ravenna*. 43. D
 Candiani. I. *Baduarii*.
 — portus & palus. 16. A
 Canis. *Petrus*. 407. C
 Canobii. *Jo. Franciscus Episcopus Forlivii*. 778. B.
 782. A
 Canonici *Portuenses*. I. *Portuenses*.
 — *Ravennates* miras & mappulas deferebant.
 177. A. 341. B
 — multis donantur. 193. E. F. 305. B. 310. F.
 333. B. 420. F. A
 — eorum leges. 294. B. C
 — *Cardinalium* nomen amittunt. 747. F
 — *rocchetti*, & *capparellis* utuntur. 751. E
 — *S. Salvatoris* veniunt habitatum *Ravennam*.
 640. D
 Canossa. *Bernardus*. 394. C
 — *Joannes*. 357. E
 — *Rolandinus*. 475. E. 586. D
 Ca-

QUÆ IN HAC HISTORIA HABENTUR.

Canossæ. Simon.	614. A
Capelli. Franciscus.	655. E
— Vincentius Dominicanus.	752. A. 758. D
Capitolium Ravenna.	17. B. 42. E
Capivacii. Hieronymus.	766. C
Capoferrei. Hieronymus Cardinalis, Legatus Flaminia.	713. A
Capranicæ. Dominicus Episcopus.	621. C
Capuæ. Fabricius.	620. B
Capuccini Franciscani Ravenna.	752. C
— eorum ades fundatur.	756. C
Caput Sandali est Ecclesia Ravenn.	251. A
Caracalla Cesar.	36. F
Caraffæ. Antonius.	729. B
— Carolus Cardinalis.	726. D
— Diomedes Cardinalis.	58. C. E
— Jo. Petrus. I. Paulus IV. Pontifex Maximus.	
Caratioli. Jo. Baptista.	658. C
— Nicolauus.	529. C. 531. B. 535. A
— Ottinus.	615. C
Caravelli. Marinus.	616. C
Carbonenses. Petrus.	431. A
Carcioffi in Italia quando rari.	469. B
Cardinales Ravennatis Ecclesia quando instituti, & cur vocati.	221. D
— abrogati.	747. E
— Romana Ecclesia quando instituti, & eorum munus.	221. E. 222. A
Cardonæ Raimundus.	548. F. 688. B
Carentorum societas.	462. A
Cari. Annibal.	707. E
Carignani Guido.	550. F. 563. C
— Jacobus.	564. C
— Terefinus.	570. C
Carillæ. Egidius Legatus Italia.	578. B
— recipit Flaminiam.	581. D. 582. C
Carinus Cesar.	40. F
Carissimi. Ludovicus.	714. F
Carmelitani Ravennam habitatum veniunt.	607. C
— eorum comitia Roma.	740. C
Carnevali. Nicolauus.	540. D. 553. E. 556. D
Carolus Martellus petit opem a Luiprando.	207. C
— Mannus.	210. A
— Magnus Desiderium Regem obsidet.	217. E
— Rome fit patricius.	ibid. F
— Ravenna accipitur magno apparatu.	219. B
— Ostiarius Ravennatis Ecclesia donat.	ibid. E. F
— Imperator creatur.	222. E
— partitur cum Cesare Byzantii Italiam.	ibid. F
— ornamenta Ravenna abducit.	223. A
— moritur.	224. C
— legat Ecclesia Ravenn.	ibid.
Carolus II. Cesar, Calvus.	233. A
— III. Cesar grossus.	ibid. F
— Ravenna.	ibid.
— IV. Boemus.	574. E
— V. coronatur Bononia.	700. E
— Solimanum perterrefacit.	705. B
— Algerium petit.	709. F
— Placentiam occupat.	713. F
— Senas oppugnat.	716. C
— Dyracchinus Rex Neapolis.	596. D
— II. Neapolis Rex.	451. E
— Andegavensis Rex Neapolis & Sicilia.	425. D.
— Gallorum Rex Flaminia Rector.	446. C
— Gallorum Rex VIII. Neapolitanum Regnum acquirit.	488. E
— Gallorum Rex IX. ab Hagonottis turbatur.	649. E
— Roberti Regis Sicilia filius.	736. D
— Roberti Regis Sicilia filius.	535. F
Carpenfes immunes.	773. F
Caranzæ. Michael Carmelita.	740. D
Carpigni Comites. Franciscus.	516. C

Carpigni Guido.	395. E. 411. C
— Rambertus.	523. F
— Rainaldus.	ibid. E
— Rainerius.	409. F
— Ugo.	ibid. B
Carrarii. Desdem.	359. B
— Franciscus.	595. E. 599. A. 603. F
— Jacobus.	589. E
— Marinus.	773. D
— Marsilius.	416. B. 589. E
— Nicolauus.	589. E
— Thebaldus.	343. C
— Ubertinus.	343. C. 416. B. 359. B. C
— Vincentius.	263. B. 608. F. 625. B. 730. B. 778. D. 780. F. 788. E. 789. F
Carretorum domus unde originem ducat.	250. C.
— Daniel Rector Flaminia.	588. D. 589. D
— Leonora.	602. C
— Catherina.	ibid.
Carthaginienfis Antistes. Gratus.	52. D
— Rufus.	51. A
Carvajales. Bernardinus Cardinalis.	668. A
Carus Cesar.	40. F
Casamata consociatio Piscatorum Ravenn.	516. E
Cassiodorus Ravennas Siculis præst.	121. A
— filius Theoderico Regi a secretis.	ibid. B
— Consul & Senatus Roma.	ibid. D
— Præfectus Pratorio.	142. B
— monachus.	146. A
— laudatur ab Athalarico Rege.	146. C. E
Castaneæ. Jo. Baptista Cardinalis.	794. F
Cassolæ. Simon.	781. A
Castellani Camillus.	808. A
Castelvitrii. Peppus.	412. E
Castilionei. Balihassar.	680. C
Castinus Scitha.	89. D
— captus ad Valentinianum adducitur Ravennam.	92. D
Castrocarum Florentinis datum.	606. A
Castrum Bononense adificatum.	600. B
— sub Barbiani comitibus.	606. E
— sub Ecclesia.	607. B
Castrutii. Jo. Baptista Cardinalis.	794. F
Cataldi. Martinus.	458. F. 459. C
Catanei, qui sint.	359. C
— Bernardinus.	710. B
Catolica, est Ecclesia Ravenna.	540. B. 581. F
Catti. Bernardinus, qui & Lydius.	656. D. 693. E
— Clara.	609. C. 610. A
— Gaspar.	610. A
— Lazarus.	459. E
— Laurentius.	617. A
— Michilinus.	609. F. 617. A
— Venerius.	706. E
Cavalli. I. Caballi.	
Cavallarii. I. Peregrini.	
Cavalli opidum Ecclesia Ravenn.	412. B. 436. F.
	437. C
Caudiferri. Petrus.	559. E
Celestinus Pontifex Maximus.	
— II.	315. D
— III.	333. F
— IV.	402. C
— V.	468. A
Celini. Anastasius.	663. B. 678. A. 682. E. 701. E
Celsi Ravennates, patruii Veneti.	476. D
Centurionus. Adamus.	806. A
— Alexander.	806. A
— Marcus.	ibid.
Cerastii. Tiberius.	
Cervia unde nomen habuerit.	57. E
— a Foro Cornelianis occupata.	349. C. 351. E
— maxima pars est Ecclesia Raven.	333. F. 349. A
	383. E
H. Rubens. M m m	Cer-

INDEX EORUM

Cervia capitur a Casenatibus. 352. B
 — subiecta Ravenna. 359. E
 — occupata ab Joanne Ursarola. 386. E
 — a Venetis. 402. D
 — a Forlivianis. 432. E
 — sub Polentanis. 538. F
 — est Ecclesia Rom. 572. E
 — sub Malatestis. 597. E. 623. A
 — sub Venet. 643. A
 — Pontifici restituta. 701. A
 Cerviensis Episcopus. Albertus. 351. B. 352. A
 — Bonus. 196. B. 283. E
 — Geruntius. 125. F
 — Guido. 540. D
 — Joannes. 356. C
 — Joannes Ursarola. 386. E
 — Laurentius Campegius. 779. C
 — Leo. 264. C
 — Lucidus. 280. F
 — Matthæus. 520. C. 532. D. 538. B
 — Paulus. 616. A
 — Petrus. 320. D
 — Rusticus. 370. B
 — Scipio Sanctacrucius. 749. E
 — Simon. 358. C
 — Theobaldus. 344. B
 — Subjectus Archiepiscopo Ravenn. 344. B. 520. C
 526. F. 532. B
 Cervienses sacramentum dicunt Rav. Archiepiscopo. 309. E. 361. C
 — jurant fidelitatem Petro Traversaria, & Def-
 deo Carraris. 359. D
 — qua debebat Archiepiscopo Ravenn. 373. A.
 383. C
 — diris devoti. 377. A
 — concordiam ineunt cum Traversaria. 378. A
 — pacta cum Ravennatibus faciunt. 383. D
 Cherecati. Jo. Jacobus Carmelita. 740. D
 Cham, Noei filius. 1. B
 Chiefæ. Bonus. 778. C. 779. C. 780. D. 781. D
 — Vicarius Archiepiscopi. 782. B. 788. F
 China, Provincia nuper inventa. 748. D
 Christi imago Pulcherrima, ejusque miraculum. 129. A. B
 — ejus Sandalia. 224. F
 Christianorum calumnia, & vite genus. 43. E. F
 nomen a Turcis. 806. F
 — clades. 26. A. 30. F. 33. A. 36. D. E. 37. E
 Christianus Archiepiscopus Maguntia. 335. E
 Christierna Lothoringia Dux. 771. C
 — Ravennates reddit immunes. 784. F
 Chunradus Caesar. 269. D
 Chunradus III. Caesar. 314. D
 Cicero venit ad Casarem, Ravennam. 13. A
 — ejus locus explicatus. 11. C
 Cidnus Liguris filius. 3. A
 Cillæ. Tiberius. 803. E
 Cincii. Rainaldus. 550. F. 552. F. 553. C
 Cintæ. Martinus. 648. A
 Cipressi. Cipressus. 465. D
 — Tiberius. 438. A. 465. D
 Circli. Ubaldinus. 540. E. 542. E
 — Tanus. 542. E
 Circumcelliones heretici. 82. C
 Clarentorum societas. 517. D
 Clariti. Lalius. 775. C
 Classarii Ravennates victorem faciunt Othonem Ca-
 sarem. 27. B
 Classis ad Candianum. 13. F
 — Miseni. 14. A
 — opidum a confluentibus ad classem mercatori-
 bus factum. 15. C
 — hac autem, imò longe minore causa, mora-
 que fieri opida consueffe, ostendit Livius lib. 41.
 qui de Istirico bello scribens, convenisseque affir-

mans. l. Cornelii, & C. Furii. Duumvirum na-
 valium naves viginti, ad proximum lacus Ti-
 mavi portum, cum onerariis, & magno com-
 meatu, secutumque cum legionibus Consulem,
 quinque ferme millia a mari posuisse castra, sic
 inquit, In portu emporium brevi perfrequens
 factum, omniaque hinc in castra subportaban-
 tur: & quo id turius fieret, stationes ab omni-
 bus castrorum partibus circumdatæ sunt.
 Classis opidum quater captum. 15. A
 — a Juliano Casare. 36. C
 — a Feroaldo. 170. E. 207. B
 — ter a Saracenis direptum, restituitur. 191. C
 Claudius Caesar. 39. C
 — Abbas, in classe. 185. B
 — moritur. 188. B
 Clefis Longobardorum Rex. 169. D. 170. D
 Clemens Pontifex Maximus, 275. C
 — II. 275. D
 — III. 344. C
 — IV. 425. C
 — V. 518. F. 520. E
 — VI. 569. E
 — VII. in Casarem fœderatus. 696. A
 — obsessus ab Hispanis. ibid. F
 — repetit a Venetis Ravennam. 699. A
 — dubius. ibid. B
 — Barcinona. 700. E
 — Bononia coronat Carolum V. Imp. ibid.
 — recipit Ravennam. 701. A
 D. Clementis hospitium, & templum ad Prima-
 rium. 369. E
 Clodoveus, seu Hlodoveus Francorum Rex. 129. E
 — superatur. ibid.
 — ornat templa Romana. 134. B
 — filiam dat Theoderico Regi uxorem. 121. E
 — Cristianus factus. 129. F
 Clifia a Turcis capta. 706. E
 Clugiensium Legati, Ravenna. 524. D
 — Episcopus. Gabriël Flamma, 785. D
 — Michaël. 576. F
 Cn. Lentulus accusatus. 19. F
 Coccapanis. Gaspar. 731. C
 Cœmeteria quæ, & quot, Roma, & Rav. 45. C
 Cojoni, Bartholomæus. 646. C
 — Sozzus. 370. E. 382. D
 Colinei. Cetellio. 670. B
 Collegium fabrum militia Ravenn. 18. B
 — Jurisconsultorum Ravenn. 699. D
 — Bononia, a Pontifice. 588. C
 — Græcorum Roma. 765. E
 — Germanicum. 782. B
 Colonia prima post diluvium. 1. B
 Columba argentea in ara D. Joannis Evangelista. 99. C. D
 — id autem ex vetusto Ecclesia more: Nam
 intra columbam auream etiam reponi sanctissi-
 mam Eucharistiam consueffe, legitur in actis S.
 Basilii, qua Amphilochei nomine inscripti habent-
 tur. Eidem additas muneri columnas aureas
 & argenteas supra baptisteria suspensas, Severus
 impius hereticus sustulit, ut questi sunt clerus &
 monachi Antiocheni libello supplici quem V. syno-
 do obtulerunt: quod notavit diligentissimè in I.
 To. Annaliis Eccl. doctiss. Baronus.
 Columbi. Christophorus. 650. E
 — Fernandus. 651. A
 Columbi Raven. Angela. 709. D
 — Bartholomæus. 704. A. 711. C
 — Dionysius. 776. F. 787. E
 — Franciscus. 704. A. 711. C
 Columna opidum solo æquatum 486. B
 — Soli dicata Ravenna. 15. F
 Columnii. Fabricius. 673. F. 674. D. F
 — Jenasanus. 454. E
 Co-

QUÆ IN HAC HISTORIA HABENTUR.

— <i>Jacobus Cardinalis.</i>	486. C	<i>Concordius martyr Ravenn.</i>	43. D
— <i>Joannes.</i>	410. A	<i>Condolmerii. Gabriel Cardinalis.</i>	617. F
— <i>Marchio Ancona.</i>	452. C	<i>Conon Pontifex Maximus.</i>	200. F
— <i>Joannes II. captus.</i>	460. B	<i>Constantinopolis restituitur.</i>	47. D
— <i>dimissus.</i>	462. B	— <i>a Turcis capitur.</i>	640. A
— <i>Jordanes.</i>	449. C	<i>Constantinus Pontifex Maximus.</i>	203. E
— <i>M. Antonius. 666. F. 669. F. 677. C. 681. C.</i>	690. B	— <i>Cesar.</i>	40. E
— <i>M. Antonius II. 726. B. 757. B</i>		— <i>in Italiam descendit.</i>	45. E
— <i>M. Antonius III. Cardinalis. 787. D</i>		— <i>crucem in celo videt.</i>	ibid. F
— <i>Otho Martinus V. Pontifex Maximus. 616. C</i>		— <i>Silvestrum Pontif. Maxim. audit.</i>	46. A
— <i>Petrus Cardinalis. 463. E. 466. F. 486. B</i>		— <i>baptizatur.</i>	47. D
— <i>Pompejus Cardinalis. 680. B. 694. C. D.</i>	696. B	— <i>Constantinopolim restituit.</i>	ibid. D
— <i>Prosper.</i>	693. B	— <i>Romam Pontifici Maximo relinquit.</i>	ibid. D
— <i>Stephanus.</i>	454. E	— <i>moriur.</i>	48. C
— <i>captus.</i>	460. B	— <i>ejus labarum.</i>	469. A
— <i>dimissus.</i>	461. C	— <i>II. Constantius & Constantinus Cæsares. 48.</i>	C. D
— <i>cum Henrico VII. Cæsare sentiunt. 535. B</i>		— <i>IV. Cæsar.</i>	198. C
<i>Comites Guidi, qui nunc a Balneo dicuntur. Agbinulfus.</i>	367. A	— <i>privilegia largitur Ecclesia Ravenn.</i>	ibid.
— <i>Bandinus.</i>	432. C	— <i>V.</i>	210. A
— <i>Fabricius Marchio.</i>	775. F	— <i>VI. Cæsar.</i>	219. A
— <i>Galeotus. 560. F. 561. F.</i>		— <i>Cæsar.</i>	41. B
— <i>Guido. 270. C</i>		— <i>exercitus Honorii Dux.</i>	84. C
— <i>Guido Guerra. 302. D. 310. D</i>		— <i>Placidiam ducit uxorem.</i>	85. C
— <i>Guido Guerra II. 331. E. 343. A. 363. F</i>		— <i>Cæsar factus.</i>	88. C
— <i>Guillelmus. 564. B</i>		— <i>generat Valentinianum III. Cæsarem. 87. F.</i>	88. A
— <i>Jo. Franciscus. 734. F. 739. F</i>		— <i>moriur.</i>	89. D
— <i>Petrus. 622. C</i>		<i>Consulum dignitas Roma cessat.</i>	167. E
— <i>Ricciardus. 622. A</i>		— <i>restituuntur in civitatibus Italia.</i>	273. A
— <i>Rogerius. 363. F. 376. D. 432. C</i>		— <i>qua deinde fuerit.</i>	370. E
— <i>Tancredus. 432. C</i>		<i>Contareni. Andreas.</i>	614. D
— <i>Tetigrinus. 247. E</i>		— <i>Antonius.</i>	616. C
— <i>Tigrinus. 243. C</i>		— <i>Bartholomæus.</i>	698. D
— <i>Tigrinus. 432. C</i>		— <i>Bernardus.</i>	650. A
— <i>è Romena. Agbinulfus. 434. E. 462. B</i>		— <i>Gaspar. 698. F. 701. A</i>	
— <i>Alexander. 462. B</i>		— <i>Paulus. 623. F. 624. C</i>	
— <i>Guido. 434. E</i>		<i>Contrarii. Mainardinus.</i>	407. C
— <i>Ildebrandinus Episcopus Aretinus. 461. B.</i>	519. C	— <i>Petrus. 310. C</i>	
— <i>Horum omnium origo. 243. C. 263. B</i>		— <i>Uguio. 612. A</i>	
<i>Commodus Cæsar. 36. A</i>		<i>Corbi. Petrus. 351. A. 415. D</i>	
<i>Conciliabulum Ariminense. 53. E</i>		— <i>Ugulinus. 391. A</i>	
— <i>Aquileiense. 163. A</i>		<i>Corelli. Franciscus. 730. A</i>	
<i>Concilium a quo convocandum. 125. E. 127. D</i>		<i>Corlianum est Ecclesia Ravenn.</i>	469. F
— <i>Basilea. 625. F</i>		<i>Cornari. Marcus. 548. E</i>	
— <i>Byzantii quintum. 162. C</i>		— <i>Philippus. 431. D</i>	
— <i>sextum. 200. B</i>		<i>Cornazani. Gerardus. 437. F. 468. E</i>	
— <i>Claromontanum. 300. E</i>		— <i>Guillel. 541. B</i>	
— <i>Constantia. 96. C. D</i>		— <i>Pantaleo. ibid. A</i>	
— <i>Ephesi. 625. F</i>		<i>Cornei. Ascanius fusus & captus. 719. B</i>	
— <i>Ferraria. 626. A. 627. C</i>		— <i>bello contra Jo. Franciscum a Balneo. 729. B</i>	
— <i>Florentia. 402. E. 431. D</i>		— <i>Ravenna. 739. F</i>	
— <i>Lugduni. 48. A</i>		— <i>Franciscus. 806. B</i>	
— <i>Nicaa primum. 603. D</i>		<i>Cornelius Pontifex Maximus. 38. A</i>	
— <i>in Bibliotheca Ursiana. 219. A</i>		<i>Corni. Thadaus. 645. A</i>	
— <i>alterum. 125. E. 231. F. 233. A. 238. F</i>		<i>Coronæ sive Rosaria B. Virginis instituta. 300. F</i>	
— <i>Ravenna. 48. B. E. 55. D. 125. F. 126. E. 194. A.</i>	210. C. 216. C. 274. D. E. 301. A. 362. E	<i>Corporis Christi cœnobium Ravenna adificat. 692. C</i>	
— <i>Sardica. 49. A</i>		<i>Corrigiarii. Franciscus. 525. D</i>	
— <i>Verona. 341. A</i>		<i>Corrigii. Azo. 573. D</i>	
<i>Concilium Provinciale Ravenna ab Arnaldo Archiepiscopo. 267. A</i>		— <i>Gibertus. 515. A. 518. D. 520. B. 535. B</i>	
— <i>a Bonifacio. 441. B. 446. E</i>		— <i>Joannes Cagnolus. 572. A</i>	
— <i>a Christophoro Boncompagno. 778. A</i>		— <i>Thomas. 379. F</i>	
— <i>a Giberto. 262. E</i>		<i>Cosma opidum adificatur. 351. E</i>	
— <i>a Julio Ruvereo. 749. D</i>		<i>Costabiles. Paganus. 315. B</i>	
— <i>a Philippo. 426. E</i>		— <i>Uguio. 401. E. 407. C</i>	
— <i>a Rainaldo. 520. B. 528. C. D. 531. F.</i>	538. A. B. 541. A	<i>Cotignola adificatur. 433. B</i>	
<i>Concordia inter populum & clerum, Ravennates. 333. D</i>		— <i>sub Ancuto. 592. B</i>	
— <i>vetus. 624. C</i>		— <i>sub Estensibus. ibid.</i>	
		— <i>permutata pro ripa fili. 602. E. F</i>	
		— <i>ab Hispanis capta. 696. E</i>	
		<i>Crana, & Cranus Noçi filii. 2. C. D</i>	
		<i>Cremonensis Episcopus. 362. A. 520. E</i>	
		— <i>Eustasius. 125. E</i>	
		— <i>Linzius. 251. B</i>	
		— <i>Nicolaus Sfondratus Cardinalis. 357. A. 764. B</i>	

INDEX EORUM

Cremonenses <i>fœderati Ravennatibus.</i>	356. E	Dantes <i>ejus locus declaratus.</i>	328. D
— <i>Subsidium illis procrastinant.</i>	397. A	— <i>defensus.</i>	455. E. F
Crespoli. <i>Simon.</i>	704. F. 708. E	— <i>ejus monumentum & Epitaphium.</i>	544. A
Crispoldi. <i>Tullius.</i>	723. F	Decius <i>Caesar.</i>	38. A
Croficii. <i>Petrus.</i>	706. E	Delfini. <i>Victor.</i>	635. F
Crotti. <i>Aloisius.</i>	620. A	Demosthenes <i>Ravennas patricius.</i>	30. C
Crucesignati.	300. E	Dentes. <i>Marcus.</i>	696. E
Cruciata <i>instituta.</i>	ibid.	Deodatus <i>Pontifex Maximus.</i>	190. C. 197. F
Crucifixi <i>imaginis miraculum.</i>	681. B	Dertonensis <i>Episcopus. Jacobus.</i>	530. F
Cruciferi <i>Ravenna habitant.</i>	344. E	Derthonenses <i>Ravenna immunes.</i>	771. C. D
— <i>eorum Generalis.</i>	565. F	— <i>faciunt Ravennates, Cives suos.</i>	785. A
S. Crucis <i>templum Ravenna adificatum.</i>	104. D	Desiderius. <i>Longobardorum Rex.</i>	214. C
— <i>fontis Avellana cœnobium.</i>	289. A	— <i>Ravennatem agrum diripit.</i>	217. D
Cunii. <i>qui & Barbianii dicuntur. Albericus.</i>	589. C. 595. D. 598. B. 605. A. 607. A. 618. B	— <i>captus a Carolo Magno.</i>	ibid. E
— <i>Alidosius.</i>	595. D	Deza. <i>Petrus Cardinalis</i>	808. F
— <i>Andreas.</i>	584. C. 592. B	Diamantes <i>mentita sexum</i>	766. F
— <i>Baldpinus.</i>	568. E	Diedi. <i>Aloisius.</i>	660. E
— <i>Bandezatus.</i>	470. B	— <i>Franciscus.</i>	646. A. ibid. F
— <i>Bernardinus.</i> 345. F. 336. C. 420. B. F.		— <i>Jo. Jacobus Episcopus.</i>	793. A
— <i>481. E. 484. B. 552. A. 568. E. 584. D</i>		Dimilium <i>Canale sit.</i>	514. F
— <i>Malitia.</i>	584. C	Dioclitianus <i>Caesar.</i>	40. F
— <i>Franciscus.</i>	589. D	Diogenius <i>filius D. Vitalis martyr.</i>	25. C
— <i>Guido.</i>	354. F	Dionysii <i>Bittinus.</i>	461. F
— <i>II.</i>	584. E	Dionysius <i>Pontifex Maximus.</i>	39. C
— <i>Joannes.</i>	589. C. 603. E	Diptycha <i>quæ sint.</i>	130. F
— <i>Ludovicus.</i> 584. D. 603. B. 605. A. 607. B.		— <i>Quam vero diximus in hac historia, Casu-</i>	
— <i>Manfredus.</i>	605. A. 607. A	— <i>lam, Diptychorum imaginem referentem in sa-</i>	
— <i>Marcus.</i>	568. E. 584. C	— <i>crario Classense servari, ea è serico argenteo,</i>	
— <i>Nicolaus.</i>	589. C	— <i>texta est: in cujus anteriori parte, intra duas li-</i>	
— <i>Rainerius.</i> 402. A. 418. F. 462. A. 470. B.		— <i>neas sursum, ac deorsum recta deductas, descri-</i>	
— <i>Ugulinus.</i>	549. E. 584. D	— <i>pta opere phrigio, in circulis habet hæc nomina.</i>	
— <i>Faventia puls.</i>	460. D	Sigibertus <i>Episcopus. Andræas Episcopus. Do-</i>	
— <i>deserunt Cunium.</i>	451. A	— <i>minicus Episcopus. Modestus Episcopus. Cle-</i>	
Cunium <i>solo aequatum.</i>	ibid. B	— <i>mens Episcopus. Valens Episcopus. Arborius</i>	
Cur, <i>quis fuerit.</i>	2. C	— <i>Episcopus. Romanus Episcopus. Maurus Epi-</i>	
Curli. <i>Jacobus.</i>	781. D	— <i>scopus. Concessius Episcopus. Petrus Episco-</i>	
Curtes. <i>Matthæus.</i>	706. A	— <i>pus. Transversim verò, ab uno humero ad al-</i>	
— <i>Ugutio.</i>	396. E	— <i>terum, intra duas item lineas, minime rectas,</i>	
Curtina <i>opidum.</i>	338. D	— <i>sed arcus modo sursum flexos, eodem opere, hæc</i>	
Cymacensis <i>Episcopus. Adelbertus.</i>		— <i>habet. Concessius Episcopus. Verecundus Epi-</i>	
— <i>Bartholomæus.</i>	567. E	— <i>scopus. Senator Episcopus. Junior Episcopus.</i>	
— <i>Bone.</i>	412. E	— <i>Lupinus Episcopus. Siabrinus Episcopus. Lu-</i>	
— <i>Cyprianus.</i>	241. A	— <i>cius Episcopus. Agapitus Episcopus. In dor-</i>	
— <i>Henricus.</i>	320. D	— <i>so, inter duas lineas recta item, sursum, ac</i>	
— <i>Hercules Sacratu.</i>	749. E	— <i>deorsum excurrentes, in medio, paulo supra lo-</i>	
— <i>Michael.</i>	426. F	— <i>cum, ubi sunt renes, in circulo manus est aper-</i>	
— <i>Petrus.</i> 532. B. 538. B. 540. C		— <i>ta, transversim locata: supra ipsam hæc, in cir-</i>	
— <i>Subiectus Archiepiscopo Ravenn. 220. B. 526. F</i>		— <i>culo quodque suo, leguntur. Gabriel Angelus.</i>	
— <i>habet templum Ravenna.</i>	415. E. F	S. Rusticus. Euprepius <i>Episcopus. Dimilia-</i>	
— <i>Cymacientes Sacramentum dicunt Ravenna-</i>		— <i>nus Episcopus. Simplicius. Proculus Episco-</i>	
— <i>tibus.</i> 423. E. 445. A. 476. E		— <i>pus. infra manum hæc sunt. Michael Angelus.</i>	
— <i>deficiunt ad Estenses.</i>	482. A	Hesicirmus. Petronius <i>Episcopus. Innocentius</i>	
— <i>redeunt ad Ravennates.</i>	517. A	— <i>Episcopus. Montanus Episcopus. In cornu</i>	
— <i>recipiuntur ab Estensibus.</i>	ibid.	— <i>transverso, sursum etiam sinuato, ita habetur.</i>	
— <i>redeunt ad Ravennates.</i>	528. C. 542. D	Zeno <i>Episcopus. Gricinus Episcopus. Lucil-</i>	
— <i>dant se Venetis.</i>	648. A	— <i>lus Episcopus. Saturninus Episcopus. Germa-</i>	
Cymaclum <i>unde dictum & adificatum.</i>	4. D	— <i>nus Episcopus. Felix Episcopus. Silvinus E-</i>	
— <i>ferro & igni absumptum.</i>	223. B	— <i>piscopus. Theodorus Episcopus.</i>	
— <i>amissum a Ravennatibus.</i>	233. F	Doctrula, <i>seu Doctrulfus Dux Suevus.</i>	171. C
D. Cypriani <i>opera in Bibliotheca Ursiana.</i>	623. D	— <i>ejus mors & epitaphium.</i>	173. C. D
Cyprus <i>a Turcis capta.</i>	755. E	Domitianus <i>Caesar.</i>	30. F
	D.	Dominicani <i>fratres Ravennam veniunt.</i>	426. E
Dalmatii. <i>Degus.</i>	525. F	D. Dominicus <i>Calaguritanus.</i>	363. C
Dalmatæ <i>Ravennam habitatum veniunt.</i>	14. C.	— <i>ejus sancti corporis translatio.</i>	388. D
	640. A	— <i>ejus templum Raven.</i>	426. E
Dalmatiæ <i>pars a Turcis capta.</i>	640. B	Domnus <i>Pontifex Maximus.</i>	254. E
Damasus <i>Pontifex Maximus.</i>	54. F	Donati. <i>Donatus.</i>	631. B
Damasus <i>II.</i>	276. C	— <i>Hieronymus.</i>	17. A. 108. D
Dandoli. <i>Franciscus Dux Venet.</i>	559. B	— <i>Leonardus.</i>	790. D
Dantes <i>Aligerius Ravenna.</i>	543. E	Donati <i>Raven. Albertus</i>	650. C
— <i>Polentanorum Legatus.</i>	543. E. F	— <i>Albertus II.</i>	730. A
— <i>moritur.</i>	ibid. F	— <i>Joannes.</i>	698. C
		— <i>Petrus.</i> 665. C. 678. A. 681. C. 682. E. 683. D	
		— <i>Quadrangularis Columna in ejus honorem e-</i>	
		— <i>recta</i>	798. A
			Do-

QUÆ IN HAC HISTORIA HABENTUR.

Donatistæ heretici.	60.F.64.E.76.D.81.A.82.C
Donus Pontifex Maximus.	198.D
Doroſter martyr Ravenn.	43.D
Dovadula opidum.	324.B
Dovariæ. Gerardus.	370.E
Drusus Caſar, Coſ.	18.F
Ducatus nomen agris impoſitum.	238.A
— aureus primum cudi cœptus.	169.B
Duces. Adelbertus	251.A
— Almericus.	277.D
— Andreas.	251.A
— Guido.	354.E.363.F
— Henricus.	253.C
— Jacobus.	411.E
— Joannes.	246.D.251.A
— — II.	317.B.320.A.322.B. ibid.E
— — III.	337.E
— — IV.	417.C
— Lambertus Comes.	251.D
— Paulus.	246.D.251.A.253.B
— Petrus.	246.D.251.A.D.253.B
— — II.	264.D
— — III.	305.C
— — IV.	312.A.315.A.316.F.317.A.324.C.
— Rodaldus.	331.A
— Romoaldus.	253.B
— Romualdus II.	237.B.246.D
— Romoaldus III.	251.C
— D. Romoaldus.	253.C
— Sergius.	317.B
— — II.	237.B
— Severus.	251.A.253.C
— Thebaldus.	251.D
— Ugulinus.	270.D
Ducum dignitas quando primum in Italia.	317.B
Dulcichii Ravennam veniunt.	169.B.C
— Nicolaus.	640.B
Dufdei. Guido.	724.A
— Petrus.	322.B
— Ubertinus foedus facit cum Traverſariis.	383.D.438.C
E.	354.F
Eccleſia divitias antiquitus habuit.	47.A
Eccleſiarum immunitas.	78.B
— parum vacare debent.	185.A
Edictus martyr Ravenna.	42.D
Eduardus Rex Anglia.	447.E.486.C
Egidianæ conſtitutiones.	584.E.F
Elephantutii. Opizo.	788.E.791.D
— Pandulfus.	670.F
Eleutherius Pontifex Maximus.	36.A
Eleutherius Exarchus.	190.C
— trucidatur.	ibid.F
Emanuel Luſtania Rex.	651.E
— Philibertus Allobrogum Dux.	745.F
Emiliani. Angelus.	648.A
Entius Friderici II. filius capit Antiſtites.	402.C
Epifcopi & Imperatores Orientales fidem Catholi-	
cam proſequentur apud Romanum Pontificem.	205.D
— quando duo in qualibet civitate.	193.D
Epifanius Ticinenſis Antiſtes.	124.A
Ermengarda Italia moderatrix.	242.E
Estenſes. Albertus V.	602.C.603.A
— Aldrovandinus.	300.C
— — II.	361.B
— Alſonſus. I. Alſonſus. Alſonſus II.	457.A
— Almericus.	250.E
— Amizo.	250.E
— Azzo II.	ibid.
— — V.	300.C
— — VIII.	348.C.350.B.359.A
— — IX.	401.C.405.F.406.A
— — X.	483.C
— — XII.	603.A
— Beatrix.	413.B
— Bertoldus.	643.B

Estenſes Bonifacius.	278.B
— Elifa.	594.A
— Franciſcus.	285.B.526.C
— Guelfus VI.	300.D
— — VII.	ibid.
— Friſcus.	526.C
— Henricus.	386.B
— Hercules.	647.B
— Leonellus.	637.F
— Lucretia.	755.F.784.C
— Margherita.	621.D
— Marinus.	233.F
— Mathildis. I. Mathildis. Nicolaus.	559.D
— Nicolaus II.	594.C
— — III.	603.A.605.A.616.D
— Opizo V.	348.C
— — VI.	449.A
— — VII.	550.B.C
— — VIII.	594.A
— Olho.	233.F
— — IV. Caſar.	358.F
— Petrus Abbat.	452.A
— Rainaldus III.	549.E.559.D
— Thebaldus.	250.E
— Ancona Marchiones.	569.E
Etius captus, Ravennam adducitur.	92.E
— ſuperat Athilam, & interficitur.	108.E
Euangelium quo loco recitabatur.	768.A
Euariſtus Pontifex Maximus.	33.F
Eucharistiæ ſanctiſſima miraculum.	149.C.D
Eucherius Sriliconis filius.	68.D
— interfectus.	72.D
Eudocia & Placidia, Valentiniani III. Imp. filia.	110.B
Eudoxia Valentiniani uxor capitur.	ibid.
Euganei populi in Italia.	5.B
Eugenius Pontifex Maximus.	197.A
— II.	226.F
— III.	317.E.321.D
— IV.	622.F
— oppugnatus.	624.B
Eugubinus Epifcopus. Hubaldus.	361.D.E
— Subiectus Archiepiſcopo Ravenn.	220.C.D
D. Euphemie Martyrium.	29.C
— — ejus corpus Ravennam allatum.	ibid.D
— — ad Arieiem templum Ravenn.	ibid.E
— — ad mare, in claſſe, adicula.	ibid.
Eusebius Pontifex Maximus.	42.A
Eutharicus Theoderici gener.	130.E
— ludos Ravenna celebrat.	131.B
Eutichianus Pontifex Maximus.	39.D
Eutyches hereticus.	104.C
— ſcribit ad Chryſologum Archiepiſcopum Raven.	ibid.
Euthychius Exarchus.	209.C
Euurcius Aurelianenſis Epifcopus per columbam e-	
lectus.	40.E
Exaltationis S. Crucis dies feſtus.	191.D
Exarchatus Ravenna quando incepit.	167.E.F
— cur ſit dictus.	ibid.
— reſtitutus Eccleſie Romana, ab Ariperto Lon-	
gobardorum Rege.	203.D
— a Pipino.	213.A
— a Carolo magno.	218.A
— a Hludovico Caſare.	225.B
— ab Othone primo.	250.C
— a Rodulfo.	430.A
— quomodo finem habuit.	214.C
Exarchi unde dicti.	167.E
— quot fuere loci.	168.B.C
— eorum dignitas Archiepiſcopis Ravenn. data.	217.B
— quid in Archiepiſcopo ſignificet.	321.F
Excellentiæ titulus, quibus datus.	167.E.488.E
Ezzelinus Onara funditur.	406.B

INDEX EORUM

Ezzelinus quarit purgare se apud Pontificem. 409.
 — C. D.
 — occupat totam Venetiam. 416. C. D.
 — moritur. 418. B.
 F.
FAbianus. Pontifex Maximus per columbam e-
 lectus. 37. F.
D. Fabiani, & Sebastiani templum Ravenna adifi-
 catur. 282. A.
Fabri. Antonius. 657. C.
 — Joannes. 653. E.
 — Mattheus. 648. D.
 — — II. 713. A. 714. A. 770. E.
 — Paulus. 688. C.
Fæsulæ unde nomen habent. 4. D.
Fagiolæ. Paulutius. 543. D.
 — Thebaldus. 452. A.
 — Ugutio. 481. C. F. 488. B. 513. F.
Fanum castrum. 339. C.
Fanestres a Ravennatibus oppugnati. 314. E.
 — diris devoti. 548. B. C.
Fani Episcopus. Albertus. 371. D.
 — Franciscus Rusticatus. 749. E.
 — Subjectus Archiepiscopo Ravenn. 220. D.
Fantina via & Fantinus amnis, qui. 9. A.
Fantini. Joannes. 411. C.
Fanum conflagrat. 164. F.
 — sub Malatestis. 570. C.
 — receptum a Pontifice. 643. D.
Farnesii. Alexander Cardinalis. 694. E.
 — I. Paulus III. Pontifex Maximus Alexan-
 der II. Cardinalis. 712. E.
 — Ferdinandus Episcopus Parmæ. 778. A.
 — Horatius. 715. E.
 — Octavius. 712. E. 713. E. 761. E.
 — P. Aloisius. 712. D. 714. A.
 — P. Nicolaus. 584. F.
 — Farratini. Baldus Episcopus. 725. A.
Faventia est in Ravennati. 213. C.
 — ejus comitatus est Archiepiscopi Ravenn. 271. E.
 — capta a Friderico II. 402. A.
 — oppugnata a Hieremianis. 431. B.
 — capta a Guidone Polentano. 436. B.
 — munita ab omnibus provincialibus. 466. C.
 — adempta Ecclesia. 529. C.
 — occupata a Manfrediis. 554. B. 577. B.
 — recepta a legato Pontificis. 556. C. 582. C.
 — sub Ancutio. 594. F.
 — sub Estensis. 595. A.
 — recepta a Manfrediis. ibid.
 — a Vicecomitibus. 606. B.
 — a Pontifice. ibid.
 — a Manfrediis. 608. C.
Faventini, Ravennates superant. 285. D. E. 292. D.
 310. C. 312. D. 317. A. 302. C.
 — Casenates juvant. 315. D.
 — timent Ravennates. 317. A.
 — superant Forlivieus. 334. A. B.
 — Imperatori detrectant obedire. 342. B. C.
 — occupant opida Ecclesia Ravenn. 353. E.
 — juvantur a Petro Traversaria. 354. E. F.
 — in Ravennate excurrunt. 390. C.
 — Forlivium oppugnant. 394. D.
 — Ravennam vastant. 394. E. D. 395. B.
 — diris devoti. 370. E. 429. E.
 — sub Paulo Traversaria. 397. E.
 — Ravennam veniunt. 734. C.
Faventinus Episcopus. Albertus. 385. A.
 — Annibal Grassus. 763. C.
 — Baptista Sighicellus. 749. E.
 — Gerardus. 246. C.
 — Gualterius. 412. E.
 — Jacobus. 453. A.
 — Joachinus. 357. F.
 — Joannes. 333. B.

Faventinus Joannes II. 567. E.
 — Leontius. 196. B.
 — Lotharius. 462. B.
 — Mattheus. 487. D. 115. E.
 — Rambertus. 317. B. C. 322. C. 330. F.
 — Romanus. 241. A.
 — Stephanus Bennis. 570. F. 576. B. 589. C.
 — Ubaldus. 356. B.
 — Ugulinus. 538. B.
 — Vitalis. 247. E.
 — Vivianus. 447. B.
 — Subjectus Archiepiscopo Ravenn. 95. B. 181. D.
 220. A. 308. A. B. C. D. E.
 — habet adem Ravenna. 231. C.
Faustinus Ravennas. 31. F.
Faxoli. Drogolus. 516. C.
 — Jacobus. 420. D.
 — Joannes. 516. C.
Federici Hieronymus Episcopus Martorani. 741. B.
Felicianus martyr Ravenn. 43. B.
Felix Pontifex Maximus. 39. C.
Felix II. 54. B.
 — III. 117. F.
 — IV. 138. B.
 — patricius Ravennas, Pentapolis Preses. 56. B.
 — interficitur. 96. A. B.
Feltrii, l. Feretrani.
Ferdinandus Rex Neapolis, cedit. 640. E.
Feretrani Comites. Antonius. 594. A. 614. A.
 — Boncontes. 394. C. 440. D.
 — Cavalcacantes. 411. F.
 — Corradus. 441. C. 443. A.
 — Fridericus. 487. F. 513. F. 524. F. 543. D.
 — — II. 637. A. 642. D. F. 643. B.
 — Galassus. 473. A.
 — Guido. 431. B. 435. F. 440. D. 442. A. 471. F.
 — — 472. A.
 — fit monachus. 478. D.
 — moritur. 483. B.
 — Guido II. 543. A.
 — Guidubaldus. 658. E. 663. E.
 — Malossius. 474. E.
 — Montefeltranus. 411. F.
 — Nolfus. 551. A. 565. A. 583. E.
 — Philippus. 441. F.
 — Rainaldus. 443. A.
 — Robertus. ibid.
 — Sperantia. 543. A. 550. F.
 — Thadeus. 411. E. 440. D. 441. C. 442. F.
 — Thadeus novellus. 442. C. 443. A.
Feretranus Episcopus. Rolandus. 370. D.
 — Ubertus. 532. D.
 — Ugo sive Ugilinus. 411. F.
 — Subjectus Archiepiscopo Ravenn. 220. D. 260. D.
 261. F. 526. F. 532. A. B.
Feroaldus Spoletinorum Dux Classen opidum capit.
 207. B.
Ferraria cur sit dicta. 87. C.
 — muro cincta. 189. D.
 — Episcopo ornata. 197. A. B.
 — Estensis subjecta. 250. E.
 — ubi adificata. 371. E.
 — Azzone IX. tradita. 401. D.
 — Venetis data. 526. A. D.
 — obfessa a Pontificis. 560. C.
Ferrariensis Episcopus. Alfonsus Rosertus. 749. E.
 — Constantinus. 241. A.
 — Griso. 316. B.
 — Guido. 542. E.
 — Landulfus. 310. D.
 — Leo. 250. B. 253. A.
 — Martinus. 246. C.
 — Paulus Leonius. 770. C.
 — Rolandus. 277. C.
 — Ugutio. 350. B.
 Fer-

QUÆ IN HAC HISTORIA HABENTUR.

Ferrerii. Guido Cardinalis, legatus Flaminia.	776. E	Foro Maldinus.	359. A
Ferretti. Exuperantius.	731. F	— Matthæus.	538. B
— Jo. Petrus. l. Jo. Petrus. Julius.	711. C. D	— Paulus.	269. E
— Nicolaus.	694. A	— Proiectus.	98. C. 106. C. 117. D
Festi dies celebrandi.	70. D. 79. F	— Petrus.	241. A
Festus Ravennas vir ampliff.	122. A	— Rainaldus.	569. C
Firmani, dominum expellunt.	595. F	— Rodulfus.	322. B
Fivizani. Augustinus eremita, Augustin.	773. B. C	— Sifredus.	447. D
Flaminia est Romana Ecclesia.	430. B 439. A	— Sinibaldus.	426. F. 440. E
— deficit a Pontificio legato.	460. C	— Thomas.	412. E
Flammæ. Gabriel Episcopus Clugien.	785. D	— Subjectus Archiepiscopo Ravenn.	94. F. 181. D.
Flischi. Bonifacius Archiepisc. Ravenn.			185. A. 526. F
— Guido.	437. D	Foroliviani fœderati Ravennatibus.	385. B
— Isabella.	574. C	— Faventinos oppugnant.	331. D. E
— Leonardus.	515. C	— superantur.	334. D
— Ludovicus Cardinalis.	608. E	— parere Faventinis pollicentur.	395. C. D
— Magdalena.	405. A	— cum Archiepiscopo Ravenna conveniunt.	424. C. D
— Manuel.	436. E	— diris devoti.	435. C
— Margarita.	472. C	— oppugnantur ab Hieremianis & Florentinis.	ibid. E
— Nicolaus Cardinalis. Archiepisc. Ravenn.	694. B. D	— deficiunt ab Ecclesia.	442. A
— Percevallus.	431. D	— obsidentur ab Jo. Appia.	445. A. B
— Sinibaldus. l. Innocentius IV. Pontifex Ma-		— sese dedunt Pontifici.	ibid. C
ximus Sorlio.	438. D	— diris devoti.	453. A
— Thedifus.	ibid.	— populari libertate gaudent.	460. F
— Urbanus electus Archiepisc. Ravenn.	695. A	— occupantur a Malatestis & Polentanis.	461. A. B
Floronii. Cesar.	697. C. 699. B. 700. E	— dant se Pontificiis.	559. E
— Marcus.	664. A. 669. F	— sub Vicecomitibus.	620. B
— Petrus.	645. A	— restituntur Ecclesia Rom.	621. B
Fluminum magnorum aqua mala.	115. B. C	— Rectores Ecclesia expellunt, & Ordelafo vo-	
— incrementa in Italia.	729. A	cant.	623. A. B
Foiffici. Gasto. exercitus Gallorum Imperator, fun-		— recipiuntur a Pontifice.	625. E
dit Venetos, & Brixiam recepit.	668. C	— sub Vicecomitibus.	628. D
— Pontificios ad pugnam provocat.	ibid. C. D	— Faventinos rejiciunt	352. A. B. 353. E
— Ruffinum expugnat.	669. A	— Casenates superant.	432. F
— Ravennam quatit.	ibid. E. F	— pacem faciunt cum Ravennatibus.	415. A
— praliatur cum Hispanis.	665. C. D	— Cerviam occupant.	432. E
— interficitur.	ibid. E	— Gallos superant.	444. C. D
Foliani. Bartholinus.	441. D	— opem pollicentur Ravennatibus.	734. C
— Bernardus.	477. F	Forlivianus Episcopus. Albertus.	371. C
— Bonifacius.	441. D	— Alexander.	336. B. 337. C
— Franciscus.	438. D	— Antonius Zanettus.	749. E
— Guido.	485. D	— Apollinaris.	240. F
— Guillelmus.	ibid.	— Crescentius.	196. B
— Matthæus.	438. E. 441. D. 458. E	— Drudus.	320. D
— Nicolaus.	441. D	— Jo. Franciscus Canobius.	778. B
— Thomas.	410. A. 415. A. 438. E	— Rainaldus.	447. D
— Thomasinus.	485. D	— Richelmus.	412. E. 416. E. 424. B
— Ugulinus.	441. D	— Rodulfus.	426. F. 452. D. 469. C. 515. E
— Regio puls.	440. F	— Thomas.	565. D
Fontanæ. Aldigherius.	428. C. 465. B. 481. A	— Ubertus.	250. F
— Alberinus.	436. C	— Vicentius.	200. A
— Bernardus.	401. D	— Subjectus Archiepiscopo Ravenn.	94. F. 181. D.
— Dondacius.	597. A		526. F
— Guillelmus.	428. D. 465. B	ForoPompilianus Episcopus. Aimerius.	420. E.
— Jacobus.	532. F		424. B
— Joannes.	428. D. 487. B	— Anscasus.	215. A
— Raimundus.	532. F	— Egidius.	385. D. 397. C
— Thomas.	401. D	— Gualfus.	354. C
Formosus Pontifex Maximus.	236. D. 239. A. B. C	— Harnaldus.	246. C
Forasterii. Pacificus.	807. E	— Honestus.	271. F
Foro Cornelianus patriam instaurant.	311. E	— Joannes.	241. A
— obsessi a Bononiensibus.	319. D	— II.	412. F. 419. E
— castrum Imola capiunt.	320. F	— Lanfrando.	339. D
— opem Ravennatibus pollicentur.	734. D	— Magnus.	200. A
— Cornelianus Episcopus. Alexander Musotius.		— Petrus.	532. D. 538. B. 540. C
	779. B. C	— Ravaladinus.	426. F
— Barbatius.	200. A	— Stephanus.	196. B
— Boëthius.	196. B	— Thadæus.	442. D
— Chenricus.	277. D	— Ubertellus.	370. B. 371. D
— Cornelius.	98. C	— Subjectus Archiepiscopo Ravenn.	94. F. 181. D.
— Franciscus Guarinus.	749. E		526. F
— Henricus.	336. B	ForoSempronienus Episcopus. Aldobrandus.	309. A
— Joannes.	246. C. 250. F. 253. A		For-
— Mainardinus.	367. B. 378. F. 400. C		

E O R U M

Fridericus moritur.	333. D
Fridericus II. Sicilia Rex pupillus.	360. D
— Caesar.	ibid.
— coronatur.	367. D
— expers fit sacrorum.	383. A
— in Synam abit.	ibid.
— in Italiam redit, & recuperat amissa.	386. A
— abit in Germaniam.	ibid. D
— capit Ravennam.	401. A
— Faventiam & Casenam.	ibid. F. 402. A
— Imperio privatur.	402. E
— Parmam oppugnat.	404. E. 405. B
— funditur.	ibid. C
— Ravennam spoliatur.	402. B
— moritur.	409. E
— III. Caesar Ravenna, equites & comites facit.	644. F
— Aragonius Siciliam occupat.	486. D
Frigimelicæ. Franciscus.	722. E
Frugapanes Ravennates, patricii Veneti, finem habent.	571. A
Fulcadus accipit possessionem Ravenna, pro Pontifice.	212. D
Furnarini. I. Regii.	
Fusca virgo & martyr Ravenn. cum Maura.	38. D. E
Fuscari. Aloisus.	699. D
— Franciscus Dux Venet.	616. C. 627. C. 634. A
Fuscarini. Jacobus.	790. B
Fusci. Cornelius.	27. F
Fusconi. Alexander.	730. A. 787. B. 801. D
Fusignanum a Guidone Polentino emptum.	584. C. D
— sub Cunii Comitibus.	592. C
— a Venetis captum.	647. D
Fycocle. I. Phycocle.	
G.	
Gafari. Ricciardus.	578. E
— Veneticus.	477. F
Gajani. Maphæus.	791. D. 793. D
Galba Caesar.	26. D
Galeri Medici testimonium de Christianis.	44. F
Galenus Caesar. qui & Galienus.	39. A
Galeotus Malatesta, eques.	550. E
— exercitus Pontificii Dux.	560. C
— captus.	ibid. F
— Asculi dominus.	576. D
— Vexillifer Ecclesia.	578. C
— Crucem accipit contra Ordelafum.	581. C
— Rector Flaminia.	596. F
Galerius Caesar.	41. B
Galefinii. Petrus.	801. B
Galigatense cœnobium. I. D. Hilari cœnobium.	
Galla Placidia nascitur.	56. F. 57. A
— capitur a Gothis.	76. C
— nubit Ataulfo.	ibid.
— Constantio.	85. C
— parit Valentinianum.	88. D
— Byzantium abit.	90. A
— Augusta appellatur.	91. B
— mari jactatur.	ibid. D
— Roma Barbatianum invisit.	93. A
— Ravenna D. Jo. Evangelista templum edificat.	98. D
— videt illum, templum consecrantem.	ibid. F
— edificat templum D. Jo. Baptista Raven.	100. B
— S. Crucis.	104. D
— S. Nazarii & Celsi.	ibid.
— Arimini. D. Stephano.	100. E. F
— D. Germanum colit.	101. E
— cur Romam frequentat.	102. C. D
— moritur.	109. C
— ejus miraculum.	567. A
— statura.	765. B
Galli. Antonius Maria Cardinalis.	804. A
— populi qui sint.	2. B

QUÆ IN HAC HISTORIA HABENTUR.

Galli Ravennam oppugnant.	669. A
— diripiunt.	678. D
Gallia Cisalpina laus a Cicerone.	9. C
— quando facta est provincia.	ibid. D
Gallia Cispadana qua.	5. B
— Transpadana.	ibid.
Gallicus morbus quando in Europam illatus.	650. E
Gallio Ravennas, Dux copiarum Valentiniani.	94. D
Gallus Caesar.	39. A
Galopini Ravennates, patricii Veneti.	379. E
Galutii. Aegidius.	557. B
— Pelegrinus.	516. C
— Petrus.	560. D
— Rigutius.	432. D
Gamillaria Villa.	209. D. 314. C

— Hanc aliqui Camillariam esse appellandam putant, additamque fuisse ministris eorum sacrorum, quæ falsis Diis decepta antiquitas faciebat; Erat enim Camillus puer ingenuus minister sacrorum; præsertim quod Ravennates, in tribu Camilla fuisse, conicere possumus ex inscriptionibus antiquis: Nam præter duas, quæ in primo hujus Historia libro leguntur, P. Vettii mag. mun. Ravenn. & M. Coccei Dec. col. cent. M. R. adest etiam ad D. Maria in Pratello, quæ est agri Ravennatis villa, Camillaria continens, hac inscriptio.

O S S A
C. I V L I. C.
F. C A M.
P A V L I.
C O H. I I I. P R A.
M I L.

Et paucis ante diebus, cum hac denuo Typographorum prælo, hoc anno MDLXXXVIII. imprimeretur historia, in muro urbis, a loco ubi porta erat aurea haud procul, occidentem versus, repertus est lapis instratus, in quo insculpta sunt viri & mulieris capita usque ad pectus, fœmina capilli ita retrorsum flexi sunt, ut circa frontem cincinnos laxiores, magnosque efficiant: caput panno contectum, ad suturam coronalem. In sinistra manus digito indice, duos habet annulos, alterum inter primum & secundum nodum: alterum inter secundum & tertium: Medius digitus nullis ornatur annulis; quod infamis apud veteres habeatur. Annularis unum habet, inter secundum nodum ac tertium. Minimus item unum, inter primum & secundum sunt illis hac subscripta nomina.

P. LONGIDIENVS. P. F. CAM.
FABER NAVALIS SE VIVO CONSTITVIT.
ET LONGIDIENÆ. P. L. STACTINI.

Duo alia virorum capita sequuntur, hac item sub ipsis inscriptione.

P. LONGIDIENVS. P. L. RVFIO.
P. LONGIDIENVS. P. L. PILADES. POTVS.
IMPENSAM PATRONO DEDERVNT.

Potus autem impensam, ait, forte, quia ut vinum honorarium Prætoribus, ita & patronis dari consueisset. Sequitur ad hac navis, rostro nequaquam recto, sed sursum in navim inflexo, ibique viri imago, securi tabulam, quasi temonem incidentis, his verbis propinqua in tabella incisis.

P. LONGIDIENVS.
P. F. ADONVS PROPERAT.

Sed quoniam hujus mentionem lapidis fecimus, addere etiam non fuerit injocundum, alterum eodem loco, iisdemque diebus effossum, optimi artificis opus: In summo autem lapide caput est mulieris, cum hac inscriptione.

FIRMIA. L. L. PRIMA.

Duo alia sequuntur capita, viri, mulierique manu, caput puella, inter ipsos media, ample-

ctentis, quibus ita subscriptum est.

L. FIRMIO. FIRMIA. L. L.
L. L. PRINCIPI. APOLLONIA.
LEZBIAE. FILIAE. SIBI. ET. SVIS. DE.
PECVN. S. V. F.

Post hæc duo alia capita virorum, quorum est in pectore, V. & hac apposita subscriptio

M. LATRONIO. SAL. LATRONIO.
SAL. F. SAL. F.
SECVNDQ. SATVRNINO.

Tandem in imo lapide pueri caput cum pectoris parte, quemadmodum & superiores his incisis verbis.

SPERATO
VERNA.

Hi autem lapides apud Galeotum Rasponum equitem habentur. Quamquam vero Ravennates in tribu Camilla fuisse puto, forte quia multos sacrorum suorum ministros hac civitas haberet: nam & hac fortasse de causa, ex Camilla gente, plurimas Vestales a Numa collectas tradunt, tamen aliquot ex ipsis in Claudia fuisse tribu non negaverim: quod fieri etiam in aliis consueisse, qui ejus vetustatis cognitionem habent facile intelligunt. Cum enim Florentini in tribu Scaptia essent, tamen Fl. Felicem, & L. Damarionem Florentinos, in Romilia fuisse, legimus. Qui putarent in tribu Sapinia Ravennates fuisse, quia Umbri Ravennam incoluissent, Umbri autem sint in Sapinia, ii mea sententia fallerentur, quia tribus Sapinia, non est Romana tribus, quod libro 31. Livius docere videtur his verbis, . . . Ap-pium Præfectum socium, hac tumultuaria manu per Umbriam, quam tribum Sapiniam vocant, agrum Bajorum invadere jussit. & lib. 33. L. Furius Purpurio alter Consul, per tribum Sapiniam in Bojos venit. Dictam autem Sapiniam, a flumine Sapi fuisse conjicio. Erant etiam in ple-risque civitatibus, tribus: & Aquileja XIX. fuisse scribunt. Duodecim quoque apud Hebraos numerabantur: sed hæc nihil ad Romanas.

Garuffi. Lelius Episcopus.	749. E
Gattaluffi. Luchinus.	429. A
Gatti. I. Catti.	
Gavardi. Alexander.	697. E
Gelasius Pontifex Maximus.	120. D
— II.	307. E
Gelsi Ravennates, patricii Veneti.	478. D
Genarii. Antonius.	550. A. 565. C. 735. C
— Benedictus.	568. D
— Bonaventura.	565. D. 572. E
— Guido Vicarius Archiepiscopi.	467. E. 485. D
— Episcopus Cervia.	540. C. 542. E
— Guido.	556. E
Genfericus Romam diripit.	110. B
— superatur.	115. D
Gentilis Ravennas, mulier sanctitatis opinione cla-ra.	701. F. 702. D. E
Genuenses a Venetis ne ladantur.	393. C
— Venetos oppugnant.	595. F
Geographicæ tabula quando inceperint.	456. F
D. Georgii templum juxta Argentam.	163. F
— in Ceneda datum Canonicis Salvatoris.	640. E
Georgii Merula lapsus.	168. D
— Fantinus.	601. F
— Marsilius.	394. C
— Petrus.	639. F
— Rainerius.	390. E
— Vinciguerra.	659. B
Gerardus Morisensis Episcopus & martyr.	249. A
Germani Ravennam usque excurrunt.	39. B
— Hispaniam occupant.	ibid. C
Germanicum bellum a Carolo V. factum.	705. B
— collegium Roma.	782. B
H. Rubens. N n n	D. Ger-

INDEX EORUM

D. Germanus Altisiodoren. Episcopus, Ravenna.	101. C	Gothi omni fere Italia dominantur.	157. E
D. Gervasii, hospitium Ravenn.	306. C	— superantur.	158. C
D. Gervasius & Protasius. D. Vitalis filii, & martyres.	25. A	— eorum Regni fines in Italia.	159. F
Geruntius Cervia Episcopus in Concilio.	125. F	— eorum Regum mos, & belli ratio.	138. E. F.
— moritur.	127. A		160. C. D
Gesualdi. Alfonsus Cardinalis.	787. D	Gozadini. Thomas.	614. D
Ghetii. Baldus.	645. A	Gradenici. Joannes.	257. C
— Bartholomæus.	ibid.	— Joannes II.	654. F
— Chunradus.	423. E	— Julianus.	660. E
— Corradinus.	444. D	— Petrus Venet. Dux.	482. E
— Deomelsalvus.	415. D	Græcorum collegium Roma.	765. E
— Guido.	524. B	Granelli. M. Antonius. 730. A. 748. A. 780. D.	786. B
— Joannes.	423. E	Grassi. Achilles Cardinalis.	666. D. 694. E
— Martinus.	441. C	— Annibal Episcopus.	763. C
— Paulus.	582. A	— Prolegatus Flaminia.	778. D
— Philippus.	ibid.	— clericus camera.	806. B
— Signorellus.	454. B. 471. D	— Corradus Abbas.	40. D. 711. B
— Thomas.	344. A. 406. E. 423. E. 444. C	— Guido.	381. D
— Ugo.	353. E. 358. D. 406. E	— Hieronymus.	711. B
Ghislerii. Armaninus.	532. B	— Jacobinus.	534. B
— Jo. Petrus Præses Flamin.	766. B. 776. B	— Joannes.	ibid. C
— Michaël. I. Pius V. Pontifex Maximus.		— Jo. Antonius.	711. B
— Thomas.	429. D	— Petrus.	534. B
Ghislerius.	256. E	Grassoni. Grassonus.	449. B
Giardini. Brunus.	730. A	— Rodulfus.	561. E
Gigantes qui fuerint.	3. A	— Thomas.	587. D
Gildo Africam occupat.	65. E	Gratianus Caesar.	55. B. 56. B
Gilioli. Hercules.	457. E	Gregorius Romanus, Byzantii.	171. A
Ginnani. Baltassar. 770. E. 784. D. 798. B.	803. F.	— Ravenna.	171. B. 172. E
— Hostasius Archidiaconus. 746. D. 762. A. 788. F	806. C	— Roma.	174. B
— Michaël Angelus.	687. F	— Pontifex Maximus.	173. F
— Petrus.	ibid.	— mitti Ravennam, corpora martyrum.	179. C
Girardi Comitibus Britonorum testamentum.	285. F	— privilegia dat Ecclesie Ravenn.	184. C
Giojose. Franciscus Cardinalis.	808. F	— convicia fert ab Agilulfo.	186. F
Giugni. Andreas.	613. C	— moritur.	189. D
— Nicolaus.	ibid. F	— II.	207. E. 209. F
Glazolum opidum.	267. D. 355. A. 551. D	— III.	209. F
Glorierii. Alexander.	806. B	— IV.	226. F
Glycerius Senator Ravennas, a Ravennatibus Caesar creatur.	116. B. C	— V. Ravenna creatus.	259. D
— Ravennam munit.	ibid. C	— VI.	274. D
— fit Episcopus.	ibid. C	— VII.	286. B. F
Goa India Orientalis urbs.	652. E	— VIII.	344. B
Gomerus Japheti filius.	1. C	— IX.	379. E
Gonzagæ.	590. D	— X.	429. C
— Aloisius.	594. A	— XI.	592. A
— Bartholomæus.	604. A	— XII.	607. B. 609. B
— Canusinus.	369. D	— XIII.	758. D
— Federicus.	662. A	— moritur.	786. C
— Federicus Bozolinius.	670. C. 673. C. 676. F	— ejus acta.	ibid. E
— Franciscus.	595. E. 603. E	Grifo Italia Rex.	2. D
— II.	653. C	Grilli Petrus.	413. C
— Guido.	594. A	Grimani. Marinus.	790. C
— Guillemus.	760. B	— Petrus.	643. B
— Hercules Cardinalis.	709. E	Grimoaldus Beneventi Dux.	197. C
— Ludovicus.	762. B	Gritti. Andreas.	690. A
— Philippus.	559. C	Grittus.	465. D. 476. D
— Sigismundus.	682. E	Grossi. Baptista Episcopus.	749. E
Gordianus Caesar.	37. E	Grossi Ravennates. I. Floronii.	
Gordii. Allo.	608. F	Guaccimanni. Bartholomæus.	732. E
— Antonius.	735. C	— Hieronymus.	654. E. 692. B
— Bartholomæus.	787. B. 803. E	— II.	775. E. 806. D
— Bertellus.	608. F	Gualandi. Odoardus Episcopus.	749. E. 775. E
— Gordus.	ibid.	Gualterii. Trivultius.	734. D
— Manfredus.	ibid. C	Guarini. Franciscus Episcopus.	749. E
— Philippus.	686. D	— Præses.	752. E
— Ubertellus.	662. B. 707. F. 724. A	— Alexander.	659. E
Gothi erumpunt in Graciam.	39. B	— Dominicus.	772. F
— in Dalmatiam.	61. A	— Jacobus.	635. D
— Ravennam tamquam Asylum habent.	143. F.	— Paulus.	738. F
— ibidem capiuntur.	144. F.	Guarinus Veronensis.	602. B
	146. A	Guastavillani Philippus Cardinalis.	784. A. 804. B
		Guazzi. Laurentius.	465. D
		Guelforum & Gibellinorum factiones in Italia instituta.	404. F
			Guel-

QUÆ IN HAC HISTORIA HABENTUR.

Guelforum <i>Ravenna instaurata.</i>	691. C
Guicciardini. <i>Jacobus.</i>	696. A
— <i>Franciscus.</i>	655. A. 695. C. 696. A
Guidarelli. <i>Guidarellus.</i>	645. A
Guiditioni. <i>Joannes Episcopus, Praeses.</i>	707. E
Guidi Comites. <i>l. Comites è Balneo.</i>	
Guido Comes.	247. E. 250. D. 263. A
— <i>Polentanus Magnus.</i>	419. E
— <i>pacem cum adversariis facit.</i>	423. D. E. 429. D
— <i>Ravenna potitur.</i>	432. C. D
— <i>Faventiam capit.</i>	436. B
— <i>in exercitu Appia.</i>	444. B
— <i>Ravenna Prator.</i>	459. E
— <i>Florentia.</i>	460. A
— <i>Forlivii.</i>	467. F
— <i>vulneratur.</i>	ibid.
— <i>Polentanus novellus, Cymaculum recipit.</i>	517. A
— <i>Prator Ravenna.</i>	542. B
— <i>Casena.</i>	538. A
— <i>*Bononia praefectus.</i>	550. A
— <i>moritur.</i>	ibid. B
— <i>Polentanus VI. emit Fufignanum.</i>	584. C. D
— <i>Vicarius Ravenna Pontificius.</i>	588. B. 591. F
— <i>ad exsequias Urbani V. Pont.</i>	591. A
— <i>pacta facit cum Rectore Flaminia.</i>	592. B
— <i>testamentum facit.</i>	601. A
— <i>in carcerem conjectus a filiis, moritur.</i>	ibid. B
— <i>Ravennas historicus.</i>	245. E
Guidotti. <i>Jacobus.</i>	381. E
Guilelmus <i>Duranti, internuncius in Flaminia.</i>	439. B
— <i>renuit Archiepiscopum Ravenn.</i>	469. D
— <i>Rektor Flaminie.</i>	473. A
Guillelmus <i>Ferebattus, Emilia princeps.</i>	264. D
— <i>Romanorum Rex.</i>	404. C. 407. A
— <i>Physicus Ravennas.</i>	583. D
Guicciardi. <i>Parthenopeus.</i>	401. D
Guizzoli. <i>Alexander.</i>	670. C. 686. D. 710. B.
—	711. C
— <i>Bonfilius.</i>	381. E
— <i>Faciolus.</i>	476. A
— <i>Joannes.</i>	679. B
Gundamundus <i>Rex Africa.</i>	119. D
Gundobadus <i>Rex Burgundia.</i>	124. A
Gurlinus <i>Tombesius pugnatur ad Tarum egregie.</i>	653. A
— <i>Novaria munitionem incendit, & Gallos repellit.</i>	ibid. D
— <i>ejus consilio Pisani omnia agunt.</i>	654. D
— <i>Forumjulium munit.</i>	657. B
— <i>Pisani exercitus Imperator.</i>	ibid. C
— <i>Classis Veneta legatus.</i>	ibid. E
— <i>ad Cefaloniam vulneratur.</i>	658. A
— <i>moritur.</i>	ibid. A
Gurlottus <i>Tombesius triremi donatus a Maximiano Casare.</i>	665. F
— <i>Vicetiam occupat.</i>	691. B
— <i>ex provocatione cum Gallis pugnatur.</i>	ibid. E
— <i>opem fert Francisco Maria Ruvereo.</i>	690. F
— <i>in oppugnatione Parmae.</i>	693. B
Gymnasium <i>Ravenna, celeberrimum.</i>	155. B. 157. A
— <i>instauratum.</i>	426. B

H.

H <i>Adria unde dicta.</i>	4. D
Hadrianus <i>Pontifex Maximus.</i>	217. C
— <i>II.</i>	232. B
— <i>III.</i>	234. E
— <i>IV.</i>	321. E
— <i>V.</i>	438. C
— <i>VI.</i>	693. F
— <i>Cesar Christianis amicus.</i>	33. E
— <i>Episcopus. Asulfus.</i>	258. D
— <i>Bartholomaeus Rovarella.</i>	637. D
— <i>Benedictus.</i>	280. F
— <i>Benvenutus Borgisinus.</i>	557. B

Hadrianus <i>Bonifacius.</i>	446. E
— <i>Gallionistus.</i>	196. B
— <i>Gregorius.</i>	320. D
— <i>Jacobus.</i>	432. A
— <i>Joannes.</i>	527. F
— <i>Julius Cananus.</i>	749. E
— <i>Otholinus.</i>	441. D
— <i>Peregrinus.</i>	432. A. 437. F
— <i>Petrus.</i>	361. C
— <i>subjectus Archiepiscopo Ravenn.</i>	94. F. 181. C.
—	220. A. D. 308. C. 527. E. 557. C
Helisei <i>propheta corpus Ravenna.</i>	206. D
Heliogabalus <i>Cesar.</i>	37. A
Henricus <i>Cesar.</i>	274. D
— <i>II. Barbanigra.</i>	274. E. 285. C
— <i>III. Ravenna.</i>	293. E
— <i>IV.</i>	303. D
— <i>V. sive VI. Ravenna.</i>	344. A. 333. D
— <i>VII.</i>	529. D
— <i>Rex. Romanorum scribit Archiepiscopo Ravennati.</i>	403. F
— <i>Rex Polonia, & Gallia in Italia.</i>	761. D
— <i>Anglorum Rex.</i>	135. D. 699. C
Heraclius <i>Cesar.</i>	189. F
Herculani. <i>Franciscus.</i>	442. A
— <i>Joannes.</i>	479. D
Herculis <i>fanum Ravenna.</i>	15. F. 122. A
— <i>horarii statua Ravenna.</i>	15. F
Hermacora <i>Aquileia Antistes.</i>	29. C
Hermolaus <i>Ravennas, vir sanctus.</i>	38. B
Hieremiani <i>Bononienses superantur.</i>	431. C
— <i>pacem faciunt cum Lambertatis.</i>	440. A
D. Hieronymus <i>Siridonensis Arimini.</i>	53. F
— <i>mittit Ravennam Firmum.</i>	62. C
— <i>moritur.</i>	88. E
— <i>ejus vita genus.</i>	ibid.
Hieronymus <i>Rubeus, ubi multa ex his scripsit.</i>	58. D
— <i>litteras Innocentii III. dat Julio Ruvereo Cardinali.</i>	345. A
— <i>ab Alfonso II. Eslenfi Duce, benigne acceptus.</i>	457. A
— <i>orationem habet apud Rainutium Farnesium Card.</i>	724. C. D
— <i>Romam profectus.</i>	ibid. E
— <i>scribit de infelicitate, & felicitate Medicorum.</i>	713. A
— <i>Michaelem Ghislerium Card. Nonaginta virum patronum fieri studet.</i>	742. D. E
— <i>cur hanc historiam auxerit.</i>	753. E
Hierosolyma <i>capta.</i>	28. F. 344. D
Hierosolymitana <i>Ecclesia.</i>	56. F
— <i>expeditio sub Gutfredo Boliono.</i>	204. C
D. Hilari <i>vita, miracula & mors.</i>	131. F. 132. A.
—	B. C
— <i>cœnobium.</i>	214. E
— <i>est Ecclesia Ravenna.</i>	215. C. 266. E
—	330. D. 409. A. 550. D. E. 564. D
Hilarius <i>Pontifex Maximus.</i>	114. A
Hildericus <i>Rex Vandalorum Catholicus.</i>	134. B
Hlotharius <i>Gallie Rex.</i>	164. C
— <i>Italia Rex.</i>	226. E
— <i>Imperator.</i>	226. A
— <i>abstrahit lapidem è D. Apollinaris Classen.</i>	227. D
— <i>Italia Rex.</i>	244. D
— <i>Cesar.</i>	313. B
Hludovicus <i>Cesar, Ravenna.</i>	220. E. 226. E
— <i>II.</i>	228. B
— <i>III. Balbus.</i>	233. E. 241. B. C
— <i>IV. Bavarus.</i>	551. E. 553. F
— <i>Andegavensis Neapolitanum Regnum petit.</i>	596. C. D. 598. B
Homodei, <i>Ariminenses.</i>	411. F
Honesti. <i>Albericus.</i>	523. F
— <i>Alteclara.</i>	523. E

INDEX EORUM

Honesti. Bartolinus.	471. A. 476. D	Ildebrandinus Episcopus Aret. Flaminia Reſtor.	461. C
— Fantinus.	487. A	— ejeſtus.	465. E. F
— Honestina.	428. D. 487. A	Ildebrandus Ravennam capit.	207. D
— Honestinus. 465. D. 471. A. 476. D. 479. B.	523. F	— capitur.	208. B
— Honestus.	312. F. 428. D. 434. B	— Rex.	210. D
— Joannes Dux. 471. A. 479. B. 523. F.	554. E	Ildobrandus Rex Gothorum.	147. F
— Petrus.	312. F. 352. F	Imaginis Chriſti, ſanguis.	223. C
— Saladinus.	423. D	Imola. l. Forum-Cornelium.	
— Saladinus II. 465. D. 471. A. 476. D. 479. B.	523. F	Imperatorum antiquus titulus.	172. F
— Saracenus.	423. D. 529. F	Imperialis auctoritas in Pontifice Romano.	549. A
— Valeranus.	465. D. 471. A	— & approbatio Imperatoris electi.	552. A
— Vincentius. 440. F. 465. D. 471. A. 523. F	571. B	Indictionum uſus in numerandis annis certiffimus.	51. C
— Ravenna pulſi.	571. B	— Quamquam autem D. Auguſtinus lib. 2. de	
Honorius Pontifex Maximus.	191. C	Doctrina Chriſtiana, cap. 28. Per Olympiadas,	
— II.	311. A	inquit, & per Conſulum nomina multa ſæpe	
— III.	363. E. 365. D. 373. E	quærentur a nobis, & ignorantia conſulatus,	
— IV.	447. C	quo natus eſt Dominus, & quo paſſus eſt,	
— Caſar.	56. F. 58. F	nonnullos coëgit errare, hæc tamen intelligit,	
— ejus itinera.	61. D. 62. A	ante Indictionum uſum, & in hiſtoricis nequa-	
— Ravenna commoratur.	ibid. C	quam Chriſtianiſ: nam paulo ante dixerat:	
— eam facit Imperii Occidentaliſ ſedem.	72. F	Quidquid igitur de ordine temporum tranſa-	
— ejus leges.	61. A. 64. A. D. E. F	ctorum indicat ea, quæ appellatur hiſtoria,	
— Roma triumphat.	63. D	plurimum nos adjuvat ad ſanctos libros intelli-	
— uxorem ducit Mariam, inde Thermaniam.	67. B	gendos, etiam ſi præter Eccleſiam, puerili	
— remittit.	68. F	eruditione diſcatur. Et infra, hæc addit de Je-	
— moritur Ravenna.	90. E	ſu Chriſto. Sed poſt baptiſmum, quot annos	
Honorina filia Placidia.	90. A	in hac vita egerit, quamquam textu ipſo actio-	
— ſuprata fugit Byzantium.	100. A	num ejus animadverti poſſit, tamen ne aliunde	
— appetit Athilam maritum.	108. C	caligo dubitationiſ oriatur, de hiſtoria gentium,	
Horologium Ravenna adificatur.	663. B	collata cum Euangelio, liquidius, certiusque	
Hospitalis dominus Jeſu Chriſti, Ravenn.	420. D	colligitur. Et inferius de D. Ambroſio loquens,	
— miſericordia, datur Camaldulenſibus.	623. E. F	inquit. Nonne memoratus Epicoſopus, con-	
— quot domus Ravenna.	747. E	ſiderata hiſtoria gentium, cum Platonem re-	
Hoſtaſius Polentanus II. Ravenna Prator.	460. A	periffet Hieremiæ prophetæ temporibus. &c.	
— Caſena Præfeſtus.	538. A	Hinc in libro Pontificum, qui Damafi nomine	
— Ravenna dominus.	542. C	circumferitur, mira in Conſulibus deſcribendis	
— interficit Rainaldum patruelem.	549. E	apparet conſuſio, nempe quod illi non ſuo tempo-	
— Banninum patrum.	552. C	re, ſed poſteriori additi fuerint, neque tamen ſuo	
— captus ab Eſtenſibus.	ibid.	loco, ut pateat, quod in hiſtoria diximus, in	
— deſcit a legato Pontificiſ.	562. D	Eccleſiaſticis ſcriptis, nullam eſſe certiorem an-	
— Britonoriſ dominus.	ibid.	norum numerandorum viam, quam Indictionem,	
— Venetiſ & Florentiniſ faderatus.	567. D	ubi haberi ea poſſet.	
— cum Opizone Eſtenſe.	570. C	Indivini. Andreas.	714. E. 790. C
— ejus titulus.	ibid. F	— Bartholomæus.	710. B
— pacta facit cum legato Pontificiſ.	571. A	— Benediſtus.	624. A
— pene ſuffocatur.	574. D	— Franciſcus.	624. A. 634. B
— moritur.	ibid. E	— Petrus.	717. E. 736. B
— Polentanus V. priorem uxorem ducit.	621. E	— Vitaliſ. l. Vitaliſ.	
— fit equeſ.	622. F	Infortiatum Ravenna repertum.	155. B
— alteram uxorem ducit.	ibid. A	Ingenrada Ravennæ Comitiffa.	237. B. 238. C
— in partes Vicecomitiſ abiit.	627. A. B	Ingoli Ravennateſ, parriciſ Venetiſ, ſinem habent.	576. B
— ejus atas.	623. F	Innocentiuſ Pontifex Maximuſ Ravenna.	72. E.
— Ravennam amittit.	634. A	— moritur.	73. F. 75. C
— moritur exſul.	634. E	— II.	311. C
Hugo Arelatenſiſ Italia Rex.	245. A	— III.	349. A
Humiliatiſ monachiſ interdicitur ab Archiepiſcopo		— IV.	402. D
Ravennate.	437. E. F	— V.	434. C
		— VI.	578. B
		— VII.	606. D
		— VIII.	649. E
		Inventioniſ ſanctorum corporum dieſ, ſolemnis.	230. C
		Joanna, Neapoliſ Regina.	609. D
		D. Joanniſ Baptiſta templum Ravenna adificatur.	100. B
		— Carmelitanis datur.	607. C
		— Baptiſta ad fonteſ adicula.	106. E
		— Baptiſta in marmorario templum.	156. E
		Jo. Baptiſta Rubeuſ. D. Stephanum invocat.	58. D
		— Roma in Gymnaſio publicè interpretatur, & ad	
		menſam Pauli III. diſputat.	711. F
		Jo.	

QUÆ IN HAC HISTORIA HABENTUR.

Jo. Generalis Carmelitanorum creatur.	740. B. C	Jocoli. Almericus.	348. E
— hereticis Polonis adversus.	741. D	— Guglielminus.	359. F. 401. E
— Commissarius Apostolicus.	749. B	— Raimundinus.	380. E
— in Hispanis & Lusitania, Regibus carissimus.	ibid.	Jovianus Caesar.	54. F
— concionatur Olyssipone.	749. C	Jovis templum Raven.	17. B
— Ravenna.	ibid.	Irenæ Imperatrix, filium obcat.	219. A. 221. A
— D. Jo. Baptista ad eam refarcit, & pradia excolit ac auget.	752. C	Isaacius Exarchus.	191. C
— nuncius Pontificis.	755. A	— thesauros Roma diripit.	192. A
— moritur.	770. C	— moritur.	193. A
D. Jo. Evangelista miracula.	91. D. 99. C. 299. B	Isnardi. Girardinus.	407. C
— — Evangelista templum Ravenna edificatur.	98. D	— Guido.	401. E
— — ejus dedicatio.	99. B	— Nannes.	557. E
— — multis donatur.	238. E. 247. C. 264. D.	Italia divisa in regiones XIII. ab Octaviano.	16. A
— — datur Canonici Salvatoris.	271. D. 272. C. 299. B. 306. B. 317. D. 342. F.	— in XVII. a Constantino.	47. C
	640. D. E.	Italici Imperii divisio inter Pontificem, Caesarem Orientis, & Occidentis.	222. E
	374. B. C. D	Jubileus annus quando primum a Pont. institutus.	486. E
DD. Joannis & Pauli templum Raven.	157. B	— Roma sub Gregorio XIII.	762. D
— — direptum.	228. C	— Ravenna.	ibid.
Joannes Pontifex Maximus.	133. C	Judæi occisi.	30. F
— moritur Ravenn.	136. E	— bello superati.	33. F. 36. D
— II.	147. B	— Ravennam introducti.	634. C
— III.	167. A. 170. E	— Sabbatho ne citentur, cautum.	72. A. 78. F
— V.	200. F	— Christianos ne alliciant.	ibid. & 84. B
— VI.	202. D	— in Veneta ditione permitti.	644. B
— VII.	203. D. 229. D	— foenerari Ravenna vetiti.	649. D. 650. A
— VIII.	232. C	— eorum diruta Synagoga.	650. D
— IX. in Concilio Ravenn.	238. E	— luteum signum gerunt.	683. F. 726. A
— X. Ravennas.	242. B	— separatim habitant.	725. F
— XI.	244. C	— Ravenna pelsi.	754. E
— XII.	248. F	— reversi.	803. D
— XIII.	250. C	D. Julianæ virg. & mart. corpus Ravenna.	369. F
— XIV.	256. E	D. Juliani templum Venetis, conditum.	543. C
— XV.	258. C	Julianus Caesar.	36. C. 54. D
— XVI.	259. B	Julius Pontifex Maximus Concilia habet Roma.	48. E
— XVII. & XVIII.	262. E	— II. repetit urbes Flaminia a Venetis.	659. F
— XIX. & XX.	269. B	— federatus in Venetos.	663. C
— XXI.	438. C	— in Estenses arma movet.	666. D
— XXII.	541. E	— Bononia & Ravenna.	ibid. C
— XXIII.	608. C	— Ravenna iterum.	666. F
— Imperator, Ravenna.	91. A	— perterritum clade Raven. refici exercitum jubet.	680. B
— ibi interficitur.	ibid. D	— incipit Concilium Lateran.	681. B
— Boemia Rex in Italia.	559. C	— concedit aliqua Ravennatibus.	ibid. F
— Hierosolymorum, Moderator Ravenna, & ejus Exarchatus.	383. A	— moritur.	683. A
— Lemigius Exarchus.	189. F	— III. creatur.	713. A
— Platon Exarchus.	200. F. 201. A	— bellum infert Octavio Farnesio.	ibid. E
— Tizocopus Exarchus Romam diripit.	205. B	— moritur.	724. F
— a Ravennatibus trucidatur.	ibid. C	Justiniani Genuen. Benedictus Cardinalis.	804. A
— Aldrovandinus Pandulfini filius, in bello Germanico.	711. B	— Veneti. Nicolaus.	644. E
— Mirandulano.	715. F	— Onfredus.	646. E
— adversus Jo. Franciscum a Balneo.	729. B	Justinianus Consul.	132. F
— pacem facit cum adversariis.	739. E. 741. F	— Caesar.	139. C
— Florentia.	742. F	— mortem Amalasuenta ulcisci parat.	143. A. D
— Andrea.	534. B. 564. A. 569. A	— edificari jubet templum D. Vitalis Raven.	148. B
— Boccatus Ravenna.	8. D	— Gothis bellum infert.	143. B
— Bonus Eremita.	377. F	— Ravenna in dedicatione templi D. Vitalis.	153. F
— Rossensis Episcopus, moritur.	39. A	— leges ordinat.	155. C
— Jacobus Medices peditum praefectus.	712. B	— donat & laudat Ecclesiam Ravenn.	163. E. F
— Casarianorum, Senensi bello Imperator.	716. C.	— moritur.	164. C
— Ravennas eloquentia restitutor.	720. C	— ejus imago.	ibid. D
— Petrus Ferretus descripsit Agnellum.	59. B.	— ubi natus.	213. F
— scripsit de adificatione templi D. Vitalis.	105. B	— II.	164. A
— de Exarchatu.	139. C	— impius.	201. F
— ejus lapsus.	201. A. 727. A	— Imperio privatus.	202. C
— ejus mors, & scripta.	41. B. 56. B. 59. E. 105. B. 170. A. 171. B. 201. B	— restitutus.	204. B
Joannicus Ravennas.	727. A. B	Justinus Caesar Arianos persequitur.	130. F
Joannini. Paulus Aemilius	206. C	— II.	170. E
Jocoli. Aldrovandinus.	779. B. 789. D. 812. E		
	620. B		

L.

L Actantii. Lactantius Praeses Flaminia. 762. C

— Episcopus Pistorii. 763. B

N n n 3 Lactan-

INDEX EORUM

Lactantius obiit.	806. E	Leo III. obsecratus.	220. F
Laderchia. Jo. Baptista.	457. E	— in Galliam ad Carolum.	221. A
Ladislau Apulie Rex.	607. F	— Carolum coronat Augustum.	222. D
Lacti. Pomponius.	689. C	— Ravennam venit.	223. C
— lapsus ejus.	173. F	— instaurat templum D. Apollinaris classen.	224. B
Lama fossa, quando facta.	514. F	— moritur.	ibid.
Lambardani. Albertinutius.	423. E	— IV.	229. A
— Carnevalis.	381. E	— V.	241. C
— Jacobus.	ibid. F. 423. D	— VI.	244. C
— Joannes.	479. B	— VII.	ibid. E
— Lambardanus.	353. A. B	— VIII.	248. F
— Lambardutius.	423. E	— IX.	280. E
— Melchisedech.	524. B	— X.	683. C. 693. A. F
— Petrus.	547. C	— Caesar.	110. D
— Thomasina.	ibid.	— II.	208. F
Lambertarii Hieremianos superant.	430. E. F	— III.	209. C. 215. D
— pacem faciunt cum illis.	440. D	— IV.	219. A
Lambertini. Galeotus.	432. C	— V.	234. F
— Guido. 343. A. 362. D. 378. D. 384. B.	427. D	D. Leonardi societas. Ravenna.	389. B
Lambertus Italia Rex, & Imperator.	237. D	Leonii. Paulus Episcopus.	779. B
— Ravenna in Concilio.	238. E. F	Leontius Caesar.	202. C. 203. E
— moritur.	240. C	Leva. Antonius.	675. B. 677. B. 693. B
— Polentanus II. Faventie Prator.	460. E	Liberius Pontifex Maximus.	53. E
— Defensor.	465. C	Licinius Caesar.	42. B. C
— Bononienses juvat.	478. C	Lignani. Alexander.	760. F
— Ravenna Prator.	525. F	Lippatus Auximatum Tyrannus.	543. C
— pro Francisco Estensi pugnat.	526. C	Litaniae antiquae Ravennates.	887. C
— moritur.	539. E	Liviani. Bartholomaeus.	655. E
Lambesci Ravennates, patricii Venet. finem habent.	594. E	Lomellini. Jofredus.	804. B. 807. F
Lamon, amnis.	8. F	Longi. Franciscus. } pictores optimi.	753. D
Lampas ignea in calo.	776. D	— Lucas. }	773. E
Lampugnani. Lampugnani.	416. D	Longinus Exarchus in Italiam.	168. D. 169. C
Lancillotti. Scipio Cardinalis.	794. F. 799. F	Longobardi.	19. A
Lando Pontifex Maximus.	242. B	— in Italiam.	157. F
Landi. Petrus.	664. A. F	— Gothos superant.	159. D. F
— Vitalis.	642. A	— denuo in Italiam.	167. A. C
Langusci. Philippus.	488. C	— Duces triginti creant.	170. D
Lascari. Alexius.	720. D. 726. E	— heretici.	193. C
Lateranenses Canonici. I. Portuenses.		Loredani. Leonardus Dux. Venet.	660. E
Latinus Cardinalis Legatus Flaminia.	439. F. 441. A	Loreni. Franciscus Guisæ Dux.	726. E
Latiofi. Joannes.	623. B	Loti. Gaspar.	806. C. 812. C
— Paulus.	619. F. 623. B	— Stephanus.	730. A
Laudensis Episcopus. Albericus.	330. F	Luca a Narsete capta.	162. B. C
Lauredani. Franciscus.	626. C	— sub Scaligeris.	567. D
D. Laurentii martyris templum juxta Ravennam.	59. A	Lucianus Maurianorum Antistes.	51. A
Laurentina via Ravenn. multi martyres.	54. F	Lucilius Bassus Ravennatis classis ac Miseni prae-	27. B
— Lauretina dicenda.	42. D	— etus.	27. B
Lauretti. Laurentius. Carmelitanus Theol.	740. D	— deficit ad Vespasianum.	28. B
Lauritius cubicularius Honorii.	59. B. C	— captus.	ibid.
— obiit.	92. A	Lucius Pontifex Maximus.	39. B
Lautrecchi. Lescutus.	693. A	Lucius II.	315. E
— Odettus.	676. C. 690. A	— III.	338. D
D. Lazari templum Ravenn.	458. C	Ludi Ravenna.	104. B
Lazari. Barbatianus.	735. C	— equestres.	772. B
— Bernardinus.	638. A	Ludovicus Pannonia Rex.	576. A. B. 577. E
— Bernardinus II. 724. B. 762. A. 763. C.	774. F	— Rasponus sub Jo. Baptista Savello in Panno-	706. B
— Gervasius.	324. C	— nia.	707. G. D
— Hostasius.	610. B	— in bello Camertino, Firmano, & Perusino.	707. G. D
— Jo. Baptista.	664. E	— Cisalpino.	711. A
— Jo. Baptista II.	732. F	— Mirandolano Pontificii exercitus Legatus.	713. E. F
— Ugnio.	514. F	— opem fert. Jo. Baptista Monti.	714. F
— Vitalis.	454. C. 471. B. 514. F	— primus Farnesianos aggreditur.	715. E
— Cur Mengoli vocati.	638. A	— dimittit intactum, Horatii Farnesii familiae	ibid.
Leandri Alberti lapsus.	5. C. 8. A. 31. B. 122. E	Magistrum.	ibid.
Leges municipales Ravenn. quando latae.	416. A.	— vulneratus.	ibid. F
Legii. Andreas.	648. B. 652. A	— Senensi bello.	719. D
— ejus origo.	627. E	— Romano.	726. F
LENTII. Alexander Episcopus.	758. E	— tormenta tueretur.	ibid. C
— Laurentius Episcopus.	739. C	— recuperat captivos.	ibid. E
Leo Pontifex Maximus.	102. C	— moritur.	727. B
— placat Athilam.	108. B	Lugum.	164. B
Leo II.	200. E	— sub Archiepiscopo Ravenna.	390. A
		— munitum.	482. A. 525. A
			Lu.

QUÆ IN HAC HISTORIA HABENTUR.

Lugum. <i>sub Polentanis.</i>	564. D
— <i>Canienfibus.</i>	569. C
— <i>Bononienfibus.</i>	ibid.
— <i>Vicecomitibus.</i>	578. A. 581. F
— <i>Archiepifcopo Ravenn. reftitutum.</i>	587. D. E
— <i>Eftenfibus datum.</i>	594. C
— <i>sub Polentanis.</i>	602. F
— <i>permutatum pro ripa Fifi.</i>	ibid.
— <i>datum Eftenfibus.</i>	625. E. 637. E. F
— <i>a Venetis captum.</i>	647. B
Luitprandus Longobardorum Rex.	205. A
— <i>Classem capit, & Ravennam obfidet.</i>	207. C
— <i>in Galliam abit.</i>	ibid.
— <i>Ravennam denuo obfidet.</i>	210. B
— <i>moritur.</i>	211. A
Lunardi. <i>Augustinus.</i>	692. F
— <i>Augustinus II.</i>	730. A. 747. C
— <i>Carolus.</i>	760. B
— <i>Domitius.</i>	755. D
— <i>Federicus.</i>	730. A. 775. C
— <i>Francifcus.</i>	692. F
— <i>Francifcus II.</i>	790. C
— <i>Hieronymus.</i>	660. D. 692. F
— <i>Jacobus.</i>	741. F. 747. C. 756. E. 760. B
— <i>Lunardus.</i>	711. A
— <i>Lunardus II.</i>	692. F
— <i>Petrus.</i>	650. C. 652. F. 692. A
— <i>Urficinus.</i>	692. B
— <i>Guelfa factionis.</i>	691. C
Lupatelli. <i>I. Columbi.</i>	
Lupi. <i>Conradus.</i>	541. B
— <i>Manfredus.</i>	400. D
— <i>Rolandus.</i>	437. B
— <i>Ugo.</i>	369. D
Lufignani Ravennatus, patricii Veneti, finem habent.	352. A
Luterana heresis incipit.	691. A
Luteri. <i>Martinus heresiarcha.</i>	ibid.
M.	
M Accarufi. <i>Nicolaus.</i>	569. E
Macerata quando Epifcopatu ornata.	543. C
Macerini. <i>Julius Jefuita.</i>	812. C
Madrutii. <i>Ludovicus Cardinalis.</i>	808. F
Magarottæ leges.	706. E. 795. B. 807. E
Maghinulfus, Ravenna pseudo pontifex.	302. E
Maghinardus è Sosenana Prator Faventia.	460. D
— <i>Argentam habet.</i>	477. B
— <i>bello premit Bononien.</i>	482. B
— <i>Imola & Faventia Princeps.</i>	514. A
— <i>moritur.</i>	ibid.
Magnani. <i>Vincentius.</i>	775. B
Magni. <i>Cofma.</i>	699. E
— <i>Cofmus foffam Ticini tranfvadat.</i>	ibid. F
— <i>Regifolem recuperat.</i>	ibid.
Magnifici titulus.	685. B
Mahometes feftam fuam invulgat.	191. A
Mainardi. <i>Adelbertus.</i>	270. C
— <i>Albergutius.</i>	446. D. 462. A. D. 524. F
— <i>Bartolatus.</i>	555. E. 562. D
— <i>Henricus.</i>	334. D. 381. E
— <i>Homodeus.</i>	465. E
— <i>Mainardinus.</i>	407. C
— <i>Malesardus.</i>	465. E
— <i>Marchefinus.</i>	404. E
— <i>Marchefus.</i>	315. B
— <i>Michaël.</i>	401. D
— <i>Ubertinus.</i>	465. E
— <i>Ugulinus.</i>	415. B
— <i>Zannes.</i>	471. C
Majori. <i>Antonius.</i>	735. C
— <i>Jo. Maria.</i>	730. A
Majorianus, Imperator Ravenna factus.	110. E. F
— <i>in Africam ignotus abit.</i>	113. C. D
— <i>in Galliam.</i>	ibid. E
— <i>trucidatur.</i>	ibid. F

Malabottæ. <i>Albertus.</i>	370. E
Malabucæ. <i>Guido.</i>	386. D. 444. E
Malateftæ. <i>Andreas.</i>	589. B
— <i>Carolus.</i>	599. E. 604. F
— <i>in Concilio Conftantia.</i>	611. F
— <i>captus.</i>	614. E
— <i>liber.</i>	615. B
— <i>captus.</i>	626. E
— <i>moritur.</i>	621. F
— <i>Dominicus.</i>	642. F
— <i>moritur.</i>	644. C
— <i>Elifabetta.</i>	610. B. 622. A. 624. C
— <i>Federicus.</i>	447. B
— <i>Ferantinus.</i>	548. A. 549. A
— <i>Ferrantinus II.</i>	550. E. 557. F. 564. F
— <i>III.</i>	564. F
— <i>Galeotus. I. Galeotus. II.</i>	590. D.
	595. C. 596. F
— <i>Galeotus Robertus.</i>	621. D
— <i>Guido.</i>	564. C
— <i>Hubertus.</i>	482. E. 514. A. 524. F. 550. D
— <i>Joannes.</i>	354. C. 355. C. 367. F. 382. E. 434. B.
	450. B. C
— <i>Joannes Claudus.</i>	433. A. 452. F. 455. B. 461. E
— <i>Leonidas.</i>	716. C
Malatefta Ariminenfis.	347. E. 419. E. 428. D.
	431. B. 432. F
— <i>Malatefta è Veruculo.</i>	428. D. 434. A. 447. B.
	450. C. 452. F. 458. D
— <i>Arimini dominatum arripit.</i>	461. A. 462. A.
	481. B. 484. D
— <i>Malatefta III.</i>	550. E. 552. E. 557. F. 563. B.
	564. B. 565. C. 588. D
— <i>IV. Ungarus.</i>	581. C. 583. B
— <i>V.</i>	599. E. 603. F
— <i>VI.</i>	711. B
— <i>Malateftinus.</i>	450. C. 453. B
— <i>II.</i>	550. E. 557. A. 560. F. 564. F
— <i>Pandulfus.</i>	520. A. 550. E. 552. A. 564. C
— <i>II.</i>	590. C. 591. C. 599. E. 605. C
— <i>III.</i>	614. A. 620. B. 621. D
— <i>IV.</i>	678. B
— <i>Parifina.</i>	615. F
— <i>Paula blanca.</i>	595. D
— <i>Paulus.</i>	428. D. 434. A. 455. C
— <i>Rambertus.</i>	434. B. 468. D. E
— <i>II.</i>	550. D. 551. D. 560. B
— <i>III.</i>	652. B
— <i>Robertus.</i>	643. C. 645. C. 647. D
— <i>Sigifmundus.</i>	621. E. 625. D. 632. A. 638. E.
	642. D. 643. D. E
— <i>unde originem duxerint.</i>	261. A
— <i>cum Polentanis conciliantur.</i>	458. D
Malavoltæ. <i>Guillelmus.</i>	432. D
— <i>Hubaldinus.</i>	484. B
Malpili. <i>Rigutius.</i>	471. B
Maltaliati. <i>Bulgarellus.</i>	369. D
— <i>Maltaliadinus.</i>	333. A
— <i>Rainutius.</i>	383. D. 419. F. 471. B
— <i>Theodericus.</i>	333. A
Maltraverfi. <i>Traversus.</i>	409. B
— <i>Ugutio.</i>	ibid.
Malvafiæ. <i>Innocentius.</i>	775. F. 806. B
Malvetii. <i>Albergetius.</i>	357. E
Malvicini. <i>Dondacius.</i>	597. A
— <i>Joannes.</i>	471. A
— <i>Malvicinus.</i>	ibid
D. Mamæ templum consecratum.	369. E
— <i>datum Francifcan. Obfervantie.</i>	638. B
— <i>dirutum.</i>	681. E
Mandofii. <i>Quintilianus.</i>	788. C. 789. E. 793. F.
	795. E. 799. B. 801. F
Manfredii. <i>Albergetthinus.</i>	554. B
— <i>Alberghettus.</i>	431. C
— <i>Albericus.</i>	302. C. 430. F. 436. C
	Man-

INDEX EORUM

- Manfredii. *Fr. Albericus.* 470. D. 481. B
 — *Astor.* 594. B. 595. A. 605. A. 607. A
 — *II.* 624. A. 626. F. 638. E
 — *III.* 650. A
 — *Carolus.* 644. C. 704. B
 — *Ceccus.* 554. B. 560. B.
 — *Franciscus.* 470. E. 525. E. 530. C. 537. F.
 554. B. 595. E
 — *Galeotus.* 646. B
 — *Ginevra.* 621. B. C. 633. D
 — *Guido.* 302. C. D.
 — *Guido Antonius.* 614. F. 621. A. 638. D
 — *Guilelmus.* 575. E. 580. F
 — *Joannes.* 371. D
 — *II.* 560. B. 571. F. 575. D. 577. B.
 580. C
 — *Jo. Galeatius.* 606. B. 608. C. 614. F
 — *Ludovicus.* 613. B
 — *Manfredus.* 436. C
 — *Oddo.* 381. F. 390. C
 — *Ricardus.* 554. C. 560. C. 564. A
 — *Rigus.* 560. B
 — *Thadeus.* 638. E. 642. E. 648. C
 — *in patriam restituti.* 440. D
 — *ipsam occupant.* 460. D
 Manfredi *Regien. Paulus.* 577. D
 Manfroni. *Jo. Paulus.* 664. A
 — *Paulus.* 653. F
 Mangonæ *Comes Albertus.* 461. F. 462. B
 — *Azzolinus.* 462. B
 Manichei *Ravenna.* 159. A
 Mansignani. *Joannes.* 516. C
 Mantuani *cum Ferrariensibus conveniunt.* 350. B
 Mantuanus *Episcopus. Henricus.* 350. A
 Manucodiata *avis.* 652. B
 Manutii. *Aldus junior.* 5. E
 — *Paulus.* 10. E
 Manzoli. *Alexander.* 713. E
 — *Benedictus Episcopus.* 778. A
 — *Philippus.* 713. E
 Maphei. *Paulus.* 622. D
 Marcaboum *adificatum.* 417. A. 420. B
 — *solo aequatum.* 528. B
 Marcelli. *Antonius.* 646. E
 — *Aloisius.* 664. B
 — *Franciscus.* *ibid.* A
 — *Jacobus Antonius.* 631. E. 632. C
 — *Leonardus.* 660. E
 — *Nicolaus.* 645. F
 Marcellinus *Pontifex Maximus.* 41. A
 Marcellus *Pontifex Maximus.* *ibid.* F
 Marcellus II. 724. F
 Marchefellæ. *Adelardus.* 348. C
 — *Guilelmus.* 310. A. 334. F. 348. C. D
 — *Marchefella.* 648. C
 D. Marci *templum, Ravenna.* 650. B
 Marcoaldus *Dux Ravenna.* 343. C
 Maremontes. *Jo. Baptista Episcopus. Uicen.* 746. B.
 749. F. 763. B
 Margani. *Petrus.* 680. B
 Margarita *Ravennas virgo sanctitatis opinione clara.* 660. E
 Margotti. *Guerisus.* 382. D
 — *Margottus.* 351. A
 D. Maria *virgo appellata Θεοτόκος.* 162. C
 D. Mariæ *Beirlehemitana templum.* 529. A
 — *in cereseo, sive caloseo, cœnobium.* 257. D
 — *in Cosmodim templum Ravenn.* 36. E
 — *est sub Archiepiscopo Ravenn.* 377. E
 — *Galopes templum Ravenna.* 426. D
 — *majoris templum Ravenn.* 148. C
 — *in monte, templum Casena.* 262. F
 — *in palatiolo cœnobium.* 257. F. 371. D
 — *in Pomposia. l. Pomposianum cœnobium.*
 — *in portu templum adificatum.* 307. A
 D. Mariæ *donis auctum.* 309. D. 310. B. 315. E.
 321. D. 333. F. 343. D. 353. A. 356. A. 482. B.
 401. D
 — *quomodo Archiepiscopo Ravenn. subjectum.*
 374. B
 — *Ravennam translatum.* 658. C
 — *novum inceptum.* 722. E
 — *res in eo Divina fieri cœpta.* 807. E
 — *ejus religio.* 363. B
 — *Rotunda templum.* 122. D
 — *consecratum.* 369. F
 — *D. Vitalis cœnobio unitum.* 635. D
 — *ad vadium templum Ferraria.* 315. E
 — *in Vangaditia Abbas.* 369. F
 Maria *querere per Ravennam.* 6. C
 Marinarii. *Antonius Carmelitanus.* 740. D
 Marinelli. *Petrus.* 479. D
 Marini. *Rolandus.* 428. F
 Maripetri. *Pasqualis Dux Venet.* 642. A
 — *Troilus.* 655. F
 Marobduus *Suevorum Rex, Ravennam incolit.* 19. C
 Martellini. *Ægidius.* 601. C
 — *Sebastianus.* 664. C
 — *Martellinus.* 630. E
 Martianus *Cesar.* 110. D
 Martiani. *Ludovicus.* 775. C
 Martinelli. *Andreas.* 652. A
 — *Cecchinus.* *ibid.*
 — *Franciscus.* 710. A
 D. Martini *in exquilis Roma, templum.* 58. D
 — *in calo aureo templum Ravenna, expiatum.*
 164. A
 — *templum in hortis Cardinalium.* 123. C
 Martini. *Andreas.* 797. C
 — *Jo. Baptista.* 720. A
 Martinus *Pontifex Maximus.* 193. D
 — *Ravennam ductus.* 196. F
 Martinus II. 234. D
 — *III.* 245. A
 — *IV.* 441. E
 — *V.* 616. C
 — *Ravenna.* 618. A
 Martyres, *quibus appellati titulis.* 43. D
 Martyrologia *quando & a quibus scripta.* 296. D
 Masini. *Fabricius.* 738. F
 — *Nicolaus.* 685. B
 Massa. *Auximana.* 256. E
 — *Barisana.* 314. B
 — *Bignola.* 313. F
 — *Branchase.* 314. A
 — *Campilia.* 251. F. 271. F
 — *Cornucervia.* 330. F
 — *Cuparia.* 246. B
 — *Firminiana.* 232. B. 321. F
 — *Fiscalia est Ecclesia Romana.* 371. E
 — *Ravenn.* 251. F
 — *Lombardorum.* 373. C. 478. A
 Mariana. 245. D
 — *Merlaria.* 313. F
 — *Montecavallo.* 256. B
 — *Quiliano.* 245. B
 — *Utriana.* 314. A
 Matthæus *Aquasparta Cardinalis.* 487. E
 Matthæutii. *Hieronymus.* 760. D
 Mathematici *ab Honorio puls.* 70. E
 Mathildis *Estensis.* 282. E
 — *ejus tituli.* 283. E. F
 — *grandis Ducatrix.* 304. B
 — *nuptie illius, & divortia.* 300. C
 — *bella.* 301. B
 — *mors.* 305. A
 Mattarelli. *Franciscus.* 538. D
 Maura *Ravennas, marty.* 38. D
 Mauri. *Christophorus Dux Venet.* 643. B
 — *Christophorus.* 648. A. 655. E
 Mau-

QUÆ IN HAC HISTORIA HABENTUR.

Mauri. Thomas.	700. D	Mercenarius Firmanus.	568. B. 569. C
Mauritius. Caesar impius.	183. F	Mercuriales. Hieronymus.	766. C
— tyrannus Ravenna interfectus.	292. F	Mercurii statua Ravenn.	17. A
Mauroceni. l. Morosini.		— palatium.	439. D
Maxentius Caesar.	41. D	Merlini. Aloisus.	622. A
Maximi. Petronius IV.	108. E. 109. B	Mesola ad Padum insula.	457. B
Maximianus Caesar.	41. A	Messalinus Neronis Vicarius.	25. E. 30. D
— Istria Episcopus.	162. F	Messania fossa.	455. F
Maximilianus Caesar.	649. F	D. Michaelis templum Ravenna edificatur.	151. B
Maximinus Caesar.	37. E	— — consecratur.	137. D
Maximinus II.	41. C	Michaelii. Aloisus Episcopus.	758. E
Maximi Salonitani Episcopi causa Archiepiscopo Ravenn. demandata.	186. A	— Belectus.	566. A
Maximus à Priverno Flaminia Comes.	478. A	— Fantinus.	616. C
Mazzolani. Franciscus.	532. D. 806. D	— Franciscus.	548. D
— Thomas.	532. E	— Franciscus. Archiepiscopus Ravenn.	
Mazzolini. Filiutius.	549. B. 561. D	— Guido.	392. F. 411. C
— Gerardus.	488. B. 528. A	— Joannes.	381. F
— Raules.	433. A. 440. B. 475. D. 588. B	— Marcus.	568. E
Medicei. Cosmus.	446. B	— Michael.	648. D
— Cosmus II. magnus Dux Etruria. 10. D.	716. C.	Micholi. Sentinus.	731. F
— Ferdinandus Cardinalis.	724. A	Milites antiquitus qui dicebantur.	515. A
— magnus Dux.	807. F	— & ii sunt, quos modo equites vocamus: quod equitum vocabulum; postquam cum Republ. Romana ceciderat, Filelsum superiore saculo restituisse primum ferunt.	
— Franciscus.	742. F	Menghini. Joannes.	710. C. 725. A. 739. F
— Joannes Cardinalis.	668. A. 676. E	— Lactantius.	625. B
l. Leo X. Pontifex Maximus.		Mirandulæ bellum.	713. E
— Joannes II.	693. A	Misotti. Galvanus.	401. E. 407. C
— Julius Cardinalis.	ibid. E	Missæ in sacrificio recitabantur nomina Episcoporum.	178. D
l. Clemens VII. Pontifex Maximus.		Mocenici. Joannes Venet. Dux.	646. F
— Laurentius.	685. B	— Philippus Archiepiscopus Nicos.	758. E
— Laurentius II.	689. F	— Thomas Venet. Dux.	607. F
— Lucretia.	704. D	Molignatti. Augustinus Episcopus.	749. F
— Petrus.	646. C. 654. E. 690. A	Molini. Maphæus.	626. C
— Sebastianus.	797. A	— Petrus.	392. F
Medicei Faventini. Andrentius.	475. D	Monaldenses. Hermannus.	452. D
— Ugulinus.	470. C. 475. D	Monaldesca. uxor Bernardini Polentani.	569. C
— Ferraricus. Galatius.	568. F. 577. B	Monaldini. Franciscus.	627. C. 629. F. 638. A
— Gazolus.	407. C	— Galeotus.	785. E
— Ugulinus.	477. F	— Gregorius.	643. C
— Mediolan. Jo. Angelus. l. Pius IV. Pontifex Maximus.		— Hieronymus.	714. C. 755. C
— Jo. Jacobus I. Jo. Jacobus.		— Joannes.	607. D
Medicina opidum vastatum.	480. A	— Julianus.	608. A. 625. C. 634. A
Mediolanensis Archiepiscopus. Cajus.	25. C	— Laurentius.	739. E. 747. C
— Constantius.	178. C	— Lucius.	710. B
— Heribertus.	272. A	— Malatesta.	645. A
— Honoratus.	162. E	— Martellinus.	731. F
— Julius.	51. A. B	— Monaldinus.	742. A
— Laurentius.	124. A	— Opizo.	629. A. 630. B
— Protasius.	51. F	— Opizo II.	678. A
— Theobaldus.	286. B	— — III.	693. E. 695. C
— Valpertus.	248. A	— — IV.	776. F. 782. E. 789. F. 803. E. 805. A
— Vuido.	282. E		806. D
— Dignitate inferior Ravennati.	275. A	Moneta Ravenna cuditur.	283. A. 406. A. 407. A.
Mediolanum solo aequatum.	331. D		420. C
Meduli.	431. B. 440. C	Monothelitæ hæretici.	193. F
Melchides Pontifex Maximus.	42. B	Mons pietatis Ravenna erectus.	649. D
Meldola tribuitur Ecclesie Ravenn.	310. A. 324. B	Montagnæ. Andreas.	459. D
— Florentinus.	565. B	Montes. Antonius Cardinalis.	25. A. 666. D
— Zubolo.	687. E	— Jo. Maria, Cardinalis, patronus Ravenna.	707. B
— Pius.	688. A	— Legatus Flaminie.	708. A
Meliorati. Constantia.	621. E	l. Julius III. Pontifex Maximus.	
— Cosmatas Archiepiscopus Ravenn.	599. D	— Jo. Baptista.	714. B. 716. B
— Cardinalis.	601. D	Montis Marchiones. Franciscus Maria.	775. F
— Pontifex Maximus.	606. D	— Guido Ascanius.	775. C. D
— Joannes Archiepiscopus Ravenn.	622. B	Montones amnis.	4. E. 7. E. 22. E
— Ludovicus.	621. E	— cur ita appellatus.	24. E
Memi. Nicolaus.	634. D. 638. A	— ejus aqua optima.	114. E
Menghi. Cechinus.	593. D	Monvetuli. Antonius.	689. E. 702. C. E. F. 722. F
Mengoli. l. Lazari.		Morandi. Ghirardus.	445. A
Menichini. Fabius.	756. C. 785. C. 786. C	— Guido.	553. D
— Hermes.	786. A	— Jacobus.	683. D. 693. E
Mercati. Petrus Joannes.	770. A		
— Vitalis Abbas Pont.	735. C		

INDEX EORUM

Morandi. <i>Joannes</i> .	554. A	Novariensis <i>Episcopus</i> ejicitur.	366. F
— <i>Morandus</i> .	553. D. 738. F	Novæ in <i>Istria</i> <i>Episcopus</i> .	184. D
— <i>Petrus</i> martyr.	717. E	Novellæ constitutiones <i>Theodosii</i> edita.	101. B
Moratini. <i>Calbus</i> .	593. D	Nucii. <i>Pasus</i> .	426. B
— <i>Joannes</i> .	475. E	Numerianus <i>Cæsar</i> .	40. F
Morbus <i>Castro</i> nis.	773. F	Nutii. <i>Ludovicus</i> .	792. D
Morifii. <i>Homobonus</i> .	397. A	O.	
— <i>Jacobus</i> <i>Philippus</i> .	779. A	O Bo <i>Ravennas</i> <i>historicus</i> .	336. D
— <i>Julius</i> .	303. E. 730. A	Ochinus. <i>Bernardinus</i> <i>hæreticus</i> .	709. D
— <i>Leonardus</i> . 750. D. 755. F. 762. B. 763. E.		Ocridæ <i>Episcopus</i> . <i>Gabriel</i> .	807. A
778. C. 780. E. 781. F. 788. E. 789. E. 791. A. B.		— <i>Leo</i> .	221. A
793. E. 806. C		Octavianus <i>pseudo Pontifex</i> . 326. D. E. 329. E. F	
Moroni. <i>Joannes</i> <i>Cardinalis</i> .	749. D	Octimestres <i>pueri</i> <i>vivunt</i> .	115. C
Morofini. <i>Henricus</i> .	548. E	Oddi. <i>Rech</i> .	423. D. 471. C
— <i>Morifinus</i> .	392. F	— <i>Ugutionus</i> .	353. B
— <i>Thomasina</i> .	413. C	Odoacer <i>Herulorum</i> <i>Rex</i> , in <i>Italia</i> .	117. B
— <i>Thomasinus</i> .	418. E	Offania <i>castrum</i> .	256. E
Mulæ. <i>Benedictus</i> <i>Cardinalis</i> .	638. C	Olybrius <i>Roma</i> <i>fugit</i> .	110. C
Mundus <i>interit</i> .	143. B	— <i>Ravenna</i> <i>Cæsar</i> <i>factus</i> .	115. F
Mussi. <i>Cornelius</i> <i>Franciscanus</i> <i>Theol</i> .	712. A	— <i>Ravennas</i> <i>patricius</i> .	131. F
Musotti. <i>Alexander</i> <i>Episcopus</i> .	779. C	— <i>monachus</i> .	132. B
Musti. <i>Dominicus</i> .	701. C	Olympius <i>Exarchus</i> .	193. F. 196. D
Mutina <i>Alberto</i> <i>Austriaco</i> <i>data</i> .	520. A	Onaræ, <i>sen</i> <i>Romani</i> . <i>Albertus</i> , qui & <i>Albericus</i> .	406. F. 418. C
— a <i>Bononiensibus</i> <i>obsessa</i> .	406. D	— <i>Ezzelinus</i> . l. <i>Ezzelinus</i> .	
Mutinenfis <i>Episcopus</i> . <i>Albertus</i> .	412. E. 416. E	Onocretali <i>Ravenn</i> .	31. C
— <i>Ardiio</i> .	339. E	Opilius. <i>Macrinus</i> <i>Cæsar</i> .	37. A
— <i>Bassianus</i> .	125. E	Opizi <i>Ravennates</i> , <i>patricii</i> <i>Veneti</i> , <i>finem</i> <i>habent</i> .	567. E
— <i>Benadamus</i> .	534. E	Opizo <i>Polentanus</i> <i>patrem</i> <i>conjecit</i> in <i>carcerem</i> .	601. D
— <i>Guido</i> .	554. B	— <i>Azzoni</i> <i>Estensi</i> <i>fert</i> <i>opem</i> .	603. A. B
— <i>Joannes</i> <i>Moronus</i> <i>Cardinalis</i> .	749. D	— <i>milicans</i> <i>apud</i> <i>Venetos</i> , <i>capitur</i> a <i>Carrario</i> .	608. B
— <i>Petrus</i> .	200. A	— in <i>fidem</i> <i>Venetorum</i> <i>se</i> <i>confert</i> .	607. F
— <i>Sixius</i> <i>Vicedominus</i> .	779. B	— <i>moritur</i> .	622. A
— <i>Ugo</i> .	336. A	Ordelaſi. <i>Antonius</i> . 606. F. 609. B. 612. C. 623. B.	639. D
— <i>Subjeſtus</i> <i>Archiepiscopo</i> <i>Ravenn</i> . 94. E. 181. D.		— <i>Antonius</i> II. 644. E. 647. A. 648. D. 654. D	
220. A. 308. C. 340. A. 341. B. 526. E		— <i>Bartholomæus</i> .	479. D. 540. B
— <i>habet</i> <i>adem</i> <i>Ravenna</i> .	231. C	— <i>Ciccus</i> . 475. E. 479. E. 548. E. 550. B.	558. A
Mutinenſes <i>fœderati</i> <i>Ravennatibus</i> .	396. D	— <i>Ciccus</i> II. 579. B. 593. D. 595. E. 598. E.	606. F
Mutti. <i>Cæsar</i> .	726. D	— — III. 638. D. 644. D	
N.		— <i>Franciscus</i> . 558. A. 559. E. 560. C. 561. C.	562. C. 566. B. F
N Aldi. <i>Babonus</i> .	688. C. 689. A. B	— <i>diris</i> <i>devotus</i> .	569. A
— <i>Joannes</i> .	697. C	— <i>fœderatus</i> <i>Vicecomitibus</i> .	570. D
Narfes in <i>Italiam</i> .	157. E	— <i>eques</i> .	576. A
— <i>ſuperat</i> <i>Gothos</i> & <i>templa</i> <i>edificat</i> .	159. F	— <i>diris</i> <i>devotus</i> .	586. C
— <i>Ravenna</i> .	162. B	— <i>obiit</i> .	583. F
— <i>moritur</i> .	ibid. D	— <i>Franciscus</i> II.	589. D
Navale, <i>Ravenna</i> .	17. D	— <i>Georgius</i> .	608. B. 609. B. 618. A
Neapolis a <i>Belisario</i> <i>capta</i> .	152. F	— <i>Guillelmus</i> .	435. D. 447. A
— a <i>Gothis</i> .	150. B	— <i>Jacobus</i> .	479. D
Nepos <i>Cæsar</i> .	116. C. E	— <i>Joannes</i> .	477. B. 583. A. 599. F
Neptuni <i>templum</i> <i>Ravenna</i> .	18. B	— <i>Ludovicus</i> . 576. A. 577. B. 578. E. 580. B	
Nerii. <i>Nerius</i> .	473. D	— <i>Ordelaſus</i> .	479. D. 481. C
Nerones. <i>Dentifalvus</i> .	641. C	— <i>Paulus</i> .	559. E
Nero <i>Cæsar</i> .	26. A. D	— <i>Peppus</i> .	475. E. 479. D
Nicander <i>martyr</i> <i>Ravenna</i> .	43. D	— <i>Petrus</i> .	334. D
D. <i>Nicolai</i> <i>templum</i> <i>Ravenna</i> <i>edificatur</i> .	216. C	— <i>Philippus</i> .	479. D
— <i>reſtituitur</i> .	766. B	— <i>Pinus</i> .	475. E. 479. D. 540. B
Nicolaus <i>Pontifex</i> <i>Maximus</i> .	225. E	— <i>Pinus</i> II. 593. C. 599. C. 605. A	
Nicolaus II.	281. D. F	— — III. 638. D. 644. D. 646. F	
— III.	438. D	— <i>Scarpetta</i> . 477. B. 479. D. 524. F. 529. E.	540. B
— IV.	450. D	— <i>Scarpetta</i> II.	605. A
— V.	639. D	— <i>Sinibaldus</i> . 475. E. 479. D. 529. B. 578. D.	583. A. 595. A. 598. D
— <i>Piccininus</i> in <i>Ravennati</i> .	625. D. 626. A	— <i>Thebaldus</i> . 402. A. 430. D. 462. A. 477. B	
— <i>Polentanos</i> , & <i>Ravennam</i> , <i>Vicecomiti</i> <i>ſub-</i>		— <i>Thebaldus</i> II. 583. A. 593. D. 608. B. 619. E	
<i>jicit</i> .	628. A. C. 632. A	Oreſtes <i>Ravenna</i> .	116. E
Nigri. <i>Nicolaus</i> .	735. C	Organa in <i>templis</i> .	767. D
Nili <i>aqua</i> <i>optima</i> , & <i>cur</i> .	115. A	Orien-	
Nobiles. <i>Cæsar</i> .	706. B		
— <i>Vincentius</i> .	720. E		
Noë in <i>Italiam</i> <i>venit</i> .	1. D		
Nomai. <i>Julianus</i> .	590. E. 593. D		
— <i>Nomajus</i> .	442. A		
Nonagintaviratus <i>Ravenna</i> <i>inſtitutus</i> .	725. B		
Nordilii.	436. C. 460. C		
Norici a <i>quo</i> <i>fidem</i> <i>Chriſtianam</i> <i>acceperint</i> .	117. A		
Novalis <i>martyr</i> <i>Ravenna</i> .	43. D		

QUÆ IN HAC HISTORIA HABENTUR.

Orientales Episcopi, & Imperatores, fidem Catholicam profitentur apud Romanum Pontificem.	205. D
Orii. Petrus.	657. C
Orlandi. Bonaventura.	372. C
Ormilda Pontifex Maximus.	130. E
Oros Hercules Ægyptius, præest Italia.	3. B
Orfelli. l. Urselli.	
Ortonensis Ecclesia, subiecta Ravennati.	534. C
Osiris quis fuerit.	3. B
Offii. Blasius.	719. D. 783. D
— Caesar.	714. F. 719. D
— Joannes.	476. B
— Jo. Franciscus.	714. F. 719. C
— Petrus.	476. B
— Pinus.	715. B. 731. F
— Tarquinius.	810. D
Otho Caesar.	26. E
— Ravennatum ope vincit.	ibid.
— Germania Rex in Italia Berengarium superat.	245. F
— Imperator fit.	247. F
— celebrat Pascha Ravenna.	250. B
— restituit Exarchatum Pontifici Max.	ibid. C
Otho II. Caesar.	250. D
— Ravenna.	ibid. E
— coronatur.	251. E
— III. Caesar.	257. F
— Ravenna.	259. D
— coronatur.	ibid.
— in synodo provinciali.	262. F
— donat sororis viro multa.	260. C
— accipit Pemposianum cœnobium.	261. C
— moritur.	261. B
— IV. Caesar.	358. F
— privatus.	360. D
Othomani. Amurathes.	640. A
— Amurathes II.	761. F
— Bajazethes.	655. C. 657. B
— Mahumetes.	640. A
— Orchanes.	573. F
— Selimus.	761. F
— Solimanus.	705. B. 710. F
— eorum origo.	487. A
Ottorenghi. Andreas.	442. A
— Matthæus.	ibid.
P.	
Pacii. Angelus.	637. D
— Carolus.	596. B
— Guilelmus.	431. C
— Lambertinus.	432. D
— Rodulfus.	407. D. 431. C
Pacini. Salvator, prolegatus Flaminia.	732. A
Pacorus, sive Saporus Persarum Rex.	39. B
Padus.	4. E
— duplici ramo Ravennam alluit.	114. C
— ejus alveus incisus.	204. D
— alvei & ostia.	456. B
Padusa quid sit.	8. C
Paganelli. Guido.	415. D. 438. C
— Joannes.	353. B. 381. E
— Rainutius.	381. E
Pagani. Bandinus.	516. C
— Jacobus Episcopus.	488. E. 513. E
— Maghinardus.	468. A. 475. D
— Paganus.	475. D
— Ugo.	520. D
Palatii. Barchinus.	462. D
— Guerrierius.	381. E
— Henricus.	553. B
— Joannes.	475. F
— Paganellus.	353. B
— Rignutius.	462. D
— Vitalis.	553. B
Palatiola insula in Ravennati.	240. E
Palavicini. Sfortia.	356. F. 711. A

Palavicini. Ubertinus.	406. B. 416. C
Paleologi Constantinus Caesar.	640. A. B
— Demetrius.	641. C
— Joannes Caesar.	625. F
— Michaël Caesar.	431. E
— Thomas.	641. C
Paleotti. Gabriël Cardinalis.	749. D. 768. A. 781. F.
	791. F. 792. F. 796. C. 799. D. 808. F
Pallio quando utebantur Archiepiscopi Ravenn.	178. C. 184. E
Palmerii. Andreas Matthæus Cardinalis.	706. A.
— Bernardus.	707. A
—	353. B
Palonii. Marcellus.	669. F. 681. A
Paludes Ravenna siccantur.	770. E
Paludii. Bonacursus.	394. C
Pamfilii. Octavius.	808. E
Panici. Jacobus.	605. F
Papientes. l. Ticinenses.	
Parcitati. l. Parzitati.	
Parisani. Julius Episcopus.	749. E. 758. D
Parisii. Jacobinus.	428. F
Parma capitur ab Exarcho.	188. A
— oppugnatur a Friderico Cesare.	404. F. 405. B
— ab Hostasio Polentano.	570. B
— ab Estensibus emptā.	573. A. B
— a Vicecomitibus.	574. C
— sub Farnesii.	713. E
Parmensis Episcopus. Alexander Sfortia Cardinalis.	
—	743. A
— Ferdinandus Farnesius.	778. A
— Gratiotus.	200. A
— Opizo Sanvitalis.	472. C
— Papinianus.	532. C
— Ubertus.	253. D
— Ugulinus Rubens.	573. F
— Subiectus Archiepiscopo Ravenna.	94. A. 17. D. 220. A. 335. B. C. 526. F. 532. C
Parmenses fœderati Ravennatibus.	396. D
Parti. Zuccus.	559. D
Parzitati. Montagna.	459. A
— Paracaria.	454. B
— Parcitatus.	412. A
— Ricciardus.	423. D
— Ugulinus.	412. A. 473. C
Paschalis Pontifex Maximus.	225. B
Paschalis II.	301. C
Passari. Benvenutus.	446. D
Patavini Ravenna habitant.	188. B
— cum Venetis pugnant.	303. C
Patavinus Episcopus Milo.	297. B
Patavium incenditur.	188. B
— liberatur ab Ezzelino.	416. B
— sub Venetis.	605. E
Paula & Eustochium.	62. C
Pauli Jovii lapsus.	700. A
Paulus Pontifex Maximus.	213. F
Paulus II.	643. F
— III. fit Pontifex Maximus.	705. E
— repetit Camerinum.	707. C
— de pace agit inter Carolum Cesarem, & Galorum Regem.	707. B. 709. F
— Ravenna.	709. D
— audit disputantes quotidie ad mensam.	712. A
— querit restituere dignitatem Archiepiscopatus Ravennatis.	712. D
— IV.	725. A
— moritur.	730. E
— Exarchus ad Venetos fugit.	207. D
— eorum auxilio Ravennam recipit.	208. C
— trucidatur a Ravennatibus.	209. B
— patriarcha Byzantius hereticus.	193. F
— Traversaria, procurator Ravennatum.	381. D
— Cremonam abit ad conventum Friderici Caesaris.	379. D
H. Rubens.	O o o 2
Paul-	

INDEX EORUM

Paulus resistit Faventinis.	396. A	Petrus Cardinalis. S. Maria nova, Legatus.	476. A
— Faventiam accipit.	497. E	— Navarrus.	668. C. 674. A
— pellitur.	ibid. F	— Ravennas Episcopus.	285. A
— Ravennam recuperat.	398. B	— Traversaria capius.	352. E
— obsidet Ferrariam.	ibid. C	— Catanens Cervia.	359. C
— ejus auctoritas & dignitas.	369. B. 379. C. D.	— donat Piscatoribus.	361. C
	398. D	— capitur.	364. A
— moritur.	400. E	— uxorem ducit.	ibid.
Pedercini. Zacharias.	702. C. 708. D	— Ravenna dominatum arripit.	366. C
Pedochæ. Marchus.	765. C	— moritur.	378. A
Pelagiani hæretici.	81. A	— Donatus Casus.	25. A
Pelagius. Pontifex Maximus.	162. D	— Flaminia Præses.	726. F
Pelagius II.	171. A	— multa beneficia in Ravennates confert.	729. C
Pelagruæ. Arnaldus Legatus Bonon.	525. E	— Ravennatem instaurat, civitate donatur, &	
Pelalgi Ravennam adificant.	3. C	— pater patria vocatur.	730. C
Pellicani. Joannes Flaminia Præses.	805. F	— Bononia moderator.	ibid. D
Pelizoni. Andreas.	532. C	— arbiter pacis, & tumultus Ravennat.	735. E
Pentapolis qua sit regio.	212. C	— Legatus Bononia, Cardinalis.	774. F
— ita & Decapolis dicitur, quia decem conti-		— patronus Ravenna.	785. C
— neat urbes.		— moritur.	798. A
Pepoli. Guido.	608. D	Petrutii. Alfonsus Cardinalis.	666. D
— Guido II.	804. B	Pharos ad Candiani focem.	13. F
— Hieronymus.	761. D	— qua quomodo esset exstructa, cognosci ex He-	
— Jacobus.	568. B	— rodiano potest, qui describens rogam, quo com-	
— Joannes.	570. B	— busta est imago Severi Imperatoris cum in Divos	
— Thadæus.	568. B. 571. A	— relatus est, ita libri quarti initio scripsit, ex	
Peregrinationes sanctæ, Romam, antiquæ.	249. F	— versione Angeli Politiani, nonnullis tamen, quæ	
Peregrini. Andreas.	693. E. 701. E	— pervertere sensum videbantur, immutatis ver-	
— Hieronymus.	733. C. 734. B. 735. C	— bis. Suggestus quidam specie quadrangula, la-	
— Quando Ravennam venerint.	640. B	— teribus aquis assurgit, nulla præterquam ligno-	
— Veron. Camillus.	790. B	— rum ingentium materia compactus, in taberna-	
Peretti. Alexander Cardinalis.	810. C	— culi formam. Id quidem interius totum est ari-	
— Antonius.	617. C	— dis fomitibus oppletum, extra autem intextis	
— Felix. I. Sixtus V. Pontifex Maximus.		— auro stragulis, atque eboreis signis, variisque pi-	
Perendeus Vicetinarum Dux Ravennam capit.	207. D. 208. B	— cturis exornatum: Supra verò, alterum minu-	
		— sculum quidem positum est, sed forma, & orna-	
Pereum, insula.	265. A	— tu persimile, portis, janisque patentibus: ter-	
Pertinax, Cæsar.	36. C	— tiumque item & quartum semper inferiore con-	
Peru novi orbis.	651. C	— tractus, ac deinceps alia, donec ad extremum,	
Perusini a Pontifice deficiunt.	593. F	— quod est omnium brevissimum, perveniatur. Pos-	
Perutii. Angelus Episcopus.	778. A. 784. B	— sis ejus adificii formam comparare turribus iis,	
— Camillus.	750. D	— qua portibus imminentes, noctu igne prælato, na-	
Pesari. Marcus.	454. A	— ves in tutas stationes dirigunt, Pharos vulgo ap-	
Pestilentia Ravennæ.	351. E. 639. D	— pellant. Hæc Herodianus. Ceterum an talis ea	
— ejus præcautio.	763. E	— esset, quam Ptolomeus Rex Egypti, in Pharo	
Petramalæ. Bittinus.	563. B	— insula, Alexandria, Sostrato Gnidio Architecto,	
Petrarcæ. Franciscus.	583. E	— octingentis talentis adificasse dicitur, qua cum ab	
Petrellæ. Jacobus.	412. E	— insula esset sortita nomen, ceteris hujusmodi no-	
D. Petri in armentario templum adificatur.	49. B	— men imposuit, adhuc mihi non satis constat. Sue-	
— — datur Ostiarius Ecclesiæ Ravenn.	219. D	— tonius tradit, Claudium, in portu Ostiensi, con-	
— — majoris templum Ravenn. adificatur.	106. B	— gestis pilis, supposuisse altissimam turrim, quam	
— — datur Franciscanis.	420. A	— Juvenalis satyra 12. Tyrrhenam Pharon appellat.	
P. Petri in suburbio Ursicino templum.	344. E	— Ceterum cum sacra turris D. Mariæ in portu Ra-	
D. Petri ad vincula templum adificatur in agro		— vennis, ea ferè adificata ratione videatur, quam	
Ravennate.	249. A	— describit Herodianus, facile adducor, ut conjici-	
— — privilegia habet.	338. D. 389. C	— am, Pharon esse potuisse.	
— — monachorum mores.	427. F	DD. Philippi & Jacobi templum, Ravenn.	258. A
— — opidum igne crematum.	432. E	Philippi. Lucius.	812. C
Petri Damiani gesta.	283. C. E. 284. A. 287. E	Philippicus Cæsar.	205. C
— usque ad	292. D	Philippus Cæsar, primus è Cæsaribus, Christianus.	38. A
D. Petri martyris, ordinis Dominicani miraculum.		— Rex Gallorum.	448. E. 486. C
	408. A	— Austriacus Hispaniarum Rex, religiosissimus.	748. E
Petrianum templum conditur.	17. C. 128. F	— tuctur Regnum Neapolitanum.	726. B
— dejectum.	211. A	— laudat Jo. Baptistam Rubicum.	748. D
P. Petrus Apostolorum Princeps quando Romam		Phionus martyr Ravenna.	43. D
— venerit.	20. F	Phocas Cæsar.	189. D
— — moritur.	26. D	Phycocle. I. Cervia.	
Petrus peccator	309. A	Piazza. Jo. Antonius.	788. E
— Aragonum Rex.	446. C	Picinini. Andreas.	643. C
— — privatur Regno Siculo.	ibid.	— Baptista.	610. B. 630. F
— Rex Cypri.	587. F	— Franciscus.	630. F
— Archiepiscopus Montis Regalis, Flaminia Re-		— Gibertus.	693. E
— ctor.	470. A	— Joannes.	630. F
— pacem facit inter Traversarios & Polenta-			Pi-
— nos.	470. F		

QUÆ IN HAC HISTORIA HABENTUR.

Picinini. Nicolaus. l. Nicolaus.			
— Petrus.	645. A		
— Petrus II.	735. C. 774. F. 787. E		
Pici. Franciscus.	535. B		
— Galeottus.	647. A		
Pignæ. Jo. Baptista.	594. B		
Pignatæ. Augustinus.	714. C		
— Budus.	624. A		
— Gaspar.	624. A		
— Gaspar II.	732. E. 759. B. 763. E. 771. D. 775. A. 784. D		
— Hieronymus.	714. C		
— Joannes.	710. B		
— Julius Archidiaconus.	747. C		
Pii. Albertus.	688. A		
— Albertus II.	771. F		
— Carolus.	612. E		
— Galassus.	615. B		
— Gibertus.	605. F		
— Hercules.	739. F		
— Joannes.	606. D. 618. C		
— Jo. Ludovicus.	775. F		
— Leonellus Flaminia Præses.	701. D. 711. A		
— Marcus.	606. A. 615. B		
— Cives Ravennæ.	710. D. 739. F		
Pilei. Guido.	460. B		
Pinelli. Dominicus Cardinalis Legatus Flaminia.			
	795. C. 799. A. 805. C. 806. D. 812. F		
Pineolorum vires.	811. D		
— Pinetum Ravenn.	7. E. 118. F		
— descriptum.	811. A		
Pini. Bernardinus.	746. B. 747. B		
— Joannes.	564. A		
Pipinus Austria Princeps, dominatur in Gallia.			
	201. F		
— Caroli Martelli filius.	210. A		
— Aistulfum Longobardorum Regem superat.	212. A. B		
— Ravenna.	220. E		
— Italia Rex.	222. E		
— Ravennam facit Regni caput, & Venetos urget.	223. E		
— superatur, & moritur.	224. C		
Pirotolus portus.	629. C		
Pirovani. Azo.	416. D		
— Mutius.	ibid.		
Pisani. Alfonsus Jesuita Theol.	53. A		
— Benedictus.	657. E		
Pisaurensis Episcopus. Bambo.	310. A		
— Heraclianus.	49. B		
— Subjectus Archiepiscopo Ravenn.	220. A		
Pisaurense interdicti.	416. E		
— habent Ravenna obsides.	381. E		
Piscatorii. Jo. Baptista.	729. F		
Pistoriensis Episcopus. Guidalottus.	418. A		
— Lactantius Lactantius.	763. B		
— Octavius Abbius.			
Pitti. Lucas.	646. B		
Pius Pontifex Maximus.	34. D		
Pius II.	641. A		
— III.	659. D		
— IV. creatur.	729. B		
— Ravennam munit.	669. D		
— moritur.	742. C		
— V. exbilaravit Ravennates.	742. D. E		
— curat oram maris Hadriatici a Piratis defendi.	743. A		
— quaestorum avaritiam coercet, & mores Ecclesie conformat.	ibid. C		
— imagunculas expiat.	205. C		
— fœdus in Turcas conciliat.	756. D		
— moritur.	758. A		
— fuit Ravenna.	ibid.		
Pizzoni. Jo. Antonius.	802. B		
Placentinus Episcopus. Arduinus.	318. C		
Placentinus Bernardus.			
	235. D. E		
— Joannes.	318. C		
— Paulus.	235. C		
— Placentius.	200. A		
— Sigenfredus.	267. B		
— Ugo.	532. E		
— Subjectus Archiepiscopo Ravenn.	94. F. 220. A. 235. E. 260. F. 532. D		
Placidia. l. Galla Placidia.			
— Valentiniani III. filia capitur.	110. C		
— ejus peregrinatio, & miracula.	134. D. 135. A		
Platinæ lapsus.	199. D		
Pocaterræ. Franciscus.	475. F		
— Rainutus.	433. A		
Pochepenni. Antonius.	592. C		
— Benvenutus.	184. D		
— Nerius.	592. C		
— Rainerius.	556. E		
— Conciliati cum Guidone Polentino.	584. D		
Pœnitentia centenaria, quæ sit.	277. A		
Pœnitentiarius sacerdos in Ecclesia antiquissimus.	103. D		
Polentani. Albericus.	423. D. 433. D		
— Albericus II.	465. D. 470. E. 479. B. 516. D		
— Alda.	605. F		
— Aldrovandinus.	601. F. 605. E		
— Aleta.	594. A		
— Alisia.	610. B		
— Anglicus.	601. B. 604. C		
— Atto.	481. E		
— Azzo.	601. B		
— Baldus.	578. C		
— Bauninus.	433. E. 538. A. 550. A. 551. D. 556. E		
— Beatrix.	601. C. 610. B		
— Bernardinus. l. Bernardinus. Bernardinus II.			
— l. Bernardinus II. Bernardinus III.	597. E. 601. B		
— Caffo.	569. C		
— Clara.	595. B		
— Constantia.	589. E		
— Francisca.	455. B		
— Francisca II.	592. B		
— Franciscus.	470. F. 479. B. 516. D. 578. C. 610. B		
— Fridericus.	475. D		
— Fulcus.	575. B		
— Gualfredus.	390. C. 433. D		
— Guido.	406. E. 433. D		
— Guido II. Ritus.	415. E. 422. E. 424. C. 429. D. 432. C. 433. D. 438. C. 440. D. 445. B. 466. E		
— — III. magnus. l. Guido Magnus.			
— — V. novellus. l. Guido novellus.			
— — VI. l. Guido VI. Guillelmus.	475. B. 553. E. 559. F		
— Hieremias.	333. A. 381. E. 390. C. 401. F. 433. D		
— Hieremias II.	465. D. 479. B. 516. D		
— — III.	481. E		
— Hieronymus.	433. D		
— Hieronymus II.	634. E		
— Hostasius.	433. E. 444. E. 450. C		
— Hostasius II. l. Hostasius.			
— — III.	559. D. 589. E. 591. D		
— — IV.	599. B. 601. B. 602. C		
— — V. l. Hostasius V.			
— Joanna.	583. F. 592. B. 610. B		
— Joannes.	542. F.		
— Lambertus.	401. F. 423. B. 432. D. 433. D		
— Lambertus II.	433. E. 450. C. 467. F		
— — III.	571. F. 574. F		
— — IV.	559. D. 583. F		
— Opizo. l. Opizo.			
— Pandulfus.	571. F		

INDEX EORUM

Polentani. Petrus. 601. B. 603. B. 605. A. D
 — Polentia. 552. C. 589. E. 591. D
 — Rainaldus. 529. E. 546. C. D. 547. D. 549. E
 — Samaritana. 557. E. 579. A. 595. B. 598. F
 — Sicina. 601. C
 — Unde originem duxerint. 433. B
 — liberum Ravenna dominatum affectant. 449. C
 — cum Malatestis conciliantur. 450. A
 — cum Traversariis. 458. D
 — Casena Domini. 471. B
 — Guelfa factionis. 413. E
 — Romana Ecclesia Vicarii. 547. F
 — patricii Veneti. 603. E
 — Venetis se dant. 605. E
 — eorum domus finis. 607. F
 — Pomposianum cœnobium. 634. F
 — Pontes. Federicus. 261. B
 — Guillelmus. 461. E
 — Pontianus Pontifex Maximus. 478. E
 — Pontifices Maximi, ceteros Antistites auctoritate antecellunt. 37. F
 — gubernant Orientem per Episcopos. 53. E
 — sunt supra Concilium. 119. C
 — ejus subditi, quales. 226. E. 127. D
 — Capitoli Ravenna. 665. E
 — Pontiroli. Ludovicus. 17. B
 — Porci. Joannes. 442. A
 — Pordani. Ambrosius Abbas Port. 353. B
 — Porta Anastasia. 807. E
 — Asiana. 219. F
 — Aurea. 13. C
 — spoliatur. 13. B. 16. C
 — diruitur. 402. B
 — describitur. 777. E
 — Clausa. ibid.
 — Julia. 635. A
 — Portæ Ravenna quatuordecim. ibid.
 — Portæ. Constantius, musicus præstans. 635. C
 — Porti. Baltassar. 746. C. 748. A.
 — in bello Crepacorii strenue militat. 779. D
 — Christophorus. 731. F
 — Hieronymus. 714. E
 — M. Antonius. 735. D. 758. E. 803. F. 806. C
 — Paulus. 736. B. 770. E
 — Portilium portus Ravenna. 662. B
 — Portuense cœnobium. l. D. Maria in portu. 718. B
 — Portuenses Canonici confirmati. 8. A
 — Ravennam redeunt. 305. A. 321. E
 — S. Potiti villa est Ecclesia Ravenna. 658. C. 663. C
 — Prendipartes. Alberius. 354. F
 — Guidottinus. 557. E
 — Preti. Blasius. 442. F
 — Pompilius. 655. E
 — Pritelli. Aloisius. 652. F
 — Petrus Antonius. 662. C
 — Probus Casar. 670. C
 — Prælium Ravennas celeberrimum. 40. F
 — Prosper Rasponus in Senensi bello. 673. A. D
 — discrimen mortis a Ludovico fratre arcer. 719. B
 — repellit Gallos ex area Hispanorum castrorum. ibid.
 — suos milites servat incolumes. 721. D
 — bello Romano. 722. C
 — speculatur hostium castra, & aliquos capit. 727. B
 — perlustrat ubi noctu hostes fuerint. 728. B
 — bello Gallico. ibid.
 — Mambrunii affinem interficit, & egregie pugnat. 736. D
 — consultitur a Sorbellono. 737. B
 — sustinet impetum Hugonotorum. ibid.
 — equitem suum defendit. 738. C
 — Prosper Ravennam revertitur. ibid. F
 — Ptolomei lapsus. 5. C
 — Pulci. Sinibaldus. 462. B
 — Puliti. Bonsardus. 485. E
 — — Mantius. ibid.
 — Pungotti. Rainerus. 524. B
 — Petrus. 524. B. 593. D
 — Puntiroli. Andreas. 559. E
 — Pupienus Casar Ravenna. 37. E
 — — Ravenna cum esset, & pararet adversus Maximinum copias, & ex urbe, ac Italia contraheret milites, ac Germanorum auxiliares, qui benevolentia nomine publice a popularibus missi fuerant, quibus olim Maximus cum Imperio diligentissime præfuerat, capita accepit Maximini, & ejus filii, sibi oblatum ab equitibus, victoriam nuntiantibus, & rerum prosperos successus, consensumque exercitus & populi, ad eosdem colendos Principes, quos Senatus elegerat. His igitur præter spem nuntiatis, statim ad aras sacrificatum discurrebat, victoriam canentibus universis, quam citra pulveris jactum sibi pepererant. Enimvero Maximus, peracto sacrificio, Romam dimittit equites, ut rem gestam populo narrarent, & capita illa perferrent. Hac Herodianus lib. viij. in fine.
 — Pusterlæ. Baldus. 270. C
 — Hostafius. 471. B. 475. F. 476. D
 — Putci. Jacobus Cardinalis. 740. C
 — Bartolinus. 528. F
 — Petrus Maria. 659. E
 — Puzoni. Albertus. 370. F
 — Q
 — Quintianus Præses. 38. A
 — Quirini. Romens. 392. F. 394. A
 — Q. Vibii Sereni filius, Ravenna. 20. E
 — R
 — R. Acchi. Antonius. 707. F. 712. F
 — Bartolinus. 411. E
 — Drusus. 788. E. 791. D. 798. B. 799. B
 — Hieronymus. 665. C
 — Rachis Rex Longobardorum. 211. C
 — Radagaisus superatur. 63. E. 66. A
 — Rafanarium opidum. 390. F. 670. F
 — Rafanarius amnis. 8. F. 642. B. l. Anemo.
 — Rainutii. Paulus. 732. F
 — Raifii. Hostafius. 645. A. 650. D
 — — Jacobus. 623. F. 625. C. 630. C
 — Ramazottus Dux strenuus. 685. B
 — Rambaldi. Clarellus. 305. C
 — Guido. 352. E. 381. E
 — Rambaldus. 434. B
 — Petrus. 383. D
 — Ramberti. Guido. 334. F
 — Ugo. 398. D
 — Rampani. Nicolaus. 539. A
 — Ramponi. Philippus. 478. C
 — — Raimundus. 793. D
 — Ranæ Ravenna abundabant. 31. C
 — Rangoni. Baltassar. 726. D. 736. D
 — Ghirardus. 445. A
 — Ghirardus II. 584. D
 — Guido. 699. E
 — Guillelmus. 351. F
 — Jacobinus. 416. F. 436. E. 584. E
 — Raphaellis Volaterrani lapsus. 167. F
 — Rafis Medici lapsus. 115. C
 — Rasponi. Casar. 705. B. 707. C. 710. A. 711. A.
 — 715. C. 736. B. 739. E. 741. F. 743. A. 747. B.
 — 756. F. 762. A. 763. E. 784. D
 — — Elisabetha. 622. D
 — — Eugenia Ludovici filia. 736. C
 — — Eugenia Raphaellis filia. 736. C
 — — Felicia Abbatisa. 354. A
 — — Franciscus. 566. F. 569. D. 572. E
 — Raspo-

QUÆ IN HAC HISTORIA HABENTUR.

Rasponi. <i>Franciscus II.</i>	650. C	Ravennas privilegiis donata. 94. E. 181. A. 259. E.	
— <i>Galeotus.</i>	771. E. 772. E. 783. D. 787. B	261. E. 285. E. 296. D. 330. C. 341. E	
— <i>Hieronymus.</i>	736. B	— a <i>Gregorio Magno</i> plurimi facta.	172. E
— <i>Hofafius.</i>	361. E	— <i>privata suffraganeis.</i>	302. C
— <i>Hofafius II.</i>	645. A. 683. D	— <i>restituta.</i>	307. D
— <i>Joannes Prapofitus.</i>	746. D	— <i>Pontificibus Max. cura.</i>	759. E. 830. E
— <i>Julius.</i>	705. F	— a <i>Gregorio XIII.</i>	782. E
— <i>Ludovicus.</i>	724. F. I. <i>Ludovicus.</i>	Ravennates fœderati Romanis.	11. D. 13. D
— <i>Marinus.</i>	775. D	— <i>timentur a Cafare.</i>	12. F
— <i>Nerinus.</i>	625. C. 645. A	— <i>in suffragiis Romanorum jus habent</i>	13. D
— <i>Paulus.</i>	610. C. 612. D. 617. B. 618. D.	— <i>infames & ingratos non ferunt.</i>	20. E
	622. D	— <i>quando primum Christiani facti.</i>	22. D. E
— <i>Raphaël.</i>	669. F. 684. B. 686. F	— <i>Othonem Cafarem victorem faciunt.</i>	26. E
— <i>Raphaël II.</i>	707. C. 709. F. 732. A. 735. A	— <i>Classis proceres.</i>	27. B
— <i>III.</i>	790. B	— <i>eorum maxime studio Vespasianus fit Imperat.</i>	27. D. 28. B
— <i>Rasponus.</i>	693. A. 695. C. 698. F	— <i>Constantinum Imp. elogio laudant.</i>	45. E
Rattæ. <i>Dionysius.</i>	263. D	— <i>Vitellii Imp. imagines invadunt.</i>	28. A
Ratti. <i>Diegus.</i>	540. A	— <i>Casares creant & interficiunt.</i>	110. A. E
Ravaldi. <i>Guido.</i>	524. B. 553. E. 556. E. 558. C	— <i>Joannem Lemigium Exarchum trucidant.</i>	189. F
Ravenna urbs a quibus, & quando adificata.	1. A.	— a <i>Longobardis Casi ad septem millia.</i>	193. D
	3. C	— <i>detrectant obedire Pontifici.</i>	203. F
— <i>Umbroorum Colonia.</i>	4. B	— <i>veniam implorant.</i>	768. F
— <i>cur fit dicta.</i>	4. B	— <i>in exilium proceres missi.</i>	205. B
— <i>Regaliopolis.</i>	376. D	— <i>trucidant Joannem Tizocopon Exarchum</i>	ibid.
— <i>quinque Fluminibus circumdata.</i>	ibid.	— <i>Paulum.</i>	209. B
— a <i>Senonibus occupata.</i>	5. D	— <i>suadent Pontifici ut deleat Imperium Orienta-</i>	ibid.
— <i>descripta a Strabone.</i>	7. C	— <i>lis.</i>	ibid.
— a <i>Sidonio.</i>	114. A	— <i>cum Pipino in Venetos pugnant, & superantur.</i>	224. A. B
— a <i>Procopio.</i>	143. E	— <i>molestant Ferrarienses.</i>	250. D
— <i>quando in potestatem Romanorum venerit.</i>	9. C	— <i>annulos in digitis gestant.</i>	285. E
— <i>urbs maxima.</i>	6. A. 10. B	— <i>Ferrariam cum Mathilde recuperant.</i>	302. A
— <i>Piceni caput.</i>	11. C	— <i>Faventinos exules nobiles juvant.</i>	302. C
— a <i>civibus Romanis frequentata.</i>	ibid.	— <i>Ferrariensibus fœderati.</i>	306. A
— <i>muris cincta.</i>	16. C	— <i>cum Patavinis cladem a Venetis accipiunt.</i>	303. C
— <i>fidelis & potens.</i>	19. A	— <i>cum Ariminensibus conveniunt.</i>	ibid.
— <i>Secunda Roma.</i>	20. F	— <i>cum Forolivianis.</i>	311. D
— <i>Deonopolis, & Apostolicus thronus vocata.</i>	22. D	— <i>Fanestribus bellum inferunt.</i>	314. A
— <i>primogenita Ecclesia Romana.</i>	ibid. E	— <i>cum Ferrariensibus fœdus ineunt.</i>	315. A
— <i>habet regiones septem.</i>	39. D	— <i>terrent Faventinos.</i>	316. E. 336. D
— <i>sedes Imperii occidentalis.</i>	72. F	— <i>Forliviensibus opem ferunt.</i>	331. D
— <i>caput Italia post Romam.</i>	95. D	— <i>juvant Fridericum Imp.</i>	366. B
— <i>ab Arbila intacta.</i>	108. C	— <i>pacem cum illo ineunt.</i>	340. F
— <i>Regia Gothorum sedes.</i>	144. F	— <i>cum Bononiensibus Forum Cornelii capiunt.</i>	311. D
— <i>obsessa a Belisario.</i>	143. A	— <i>cum Foro Cornelianis juncti.</i>	318. B. 320. F
— <i>acquisita.</i>	144. F	— <i>fœderati Bononiensibus.</i>	311. D. 312. D. 333. A.
— <i>capta & direpta a Justiniani II. Ducibus.</i>	204. C		352. A
— a <i>Longobardis.</i>	207. C	— <i>bellum Ferrariensibus inferunt, & Argentam</i>	amittunt.
— <i>recepta ab Exarcho.</i>	207. D		250. B. 253. B
— <i>capta ab Astulfo.</i>	211. C. D	— <i>pugnant & fœdus faciunt cum Ariminensibus.</i>	261. E. 264. E
— <i>Pontifici Max. restituta.</i>	212. A. 218. A	— a <i>Sallinquerrianis capti & catenati.</i>	351. C
— <i>Sedes Regni Pipini.</i>	223. F	— <i>cum Casenatibus certant.</i>	353. D. 410. E
— <i>quando, & cur dignitate minui capta.</i>	224. F	— <i>Azoni Estensi opem ferunt.</i>	361. B
— <i>munita propugnaculis.</i>	297. F	— <i>indicunt bellum Faventinis.</i>	362. D
— <i>divisa in XIV. regiones.</i>	342. E. 635. C	— <i>in bellum sacram eunt.</i>	365. D
— <i>occupata a Friderico II. Cafare.</i>	400. F	— <i>milites bellicosi.</i>	ibid.
— <i>recipitur a Pontifice.</i>	405. D	— <i>sacramentum dicunt Friderico II. Cafari.</i>	
— <i>est Ecclesia Romana.</i>	439. B. 556. F	— <i>opem ferunt Bononiensibus.</i>	371. A
— <i>sub Polentianis.</i>	433. A. C. 588. D. 592. C	— <i>Casenatibus bellum faciunt.</i>	390. F
— <i>Venetis tradita.</i>	633. C	— a <i>Bononiensibus dissident.</i>	396. D
— <i>Pontifici restituta.</i>	664. E	— <i>Pontificem juvant ad recuperandam Flami-</i>	niam.
— <i>iterum sub Venetis.</i>	696. E. 697. E		405. D. E
— <i>reddita Pontifici.</i>	701. A	— <i>milites Parma habent.</i>	406. C
— <i>lacus in Liguribus.</i>	5. A	— <i>divisi in duas Respublicas.</i>	410. C. 411. A
— <i>Prætura in Armenia.</i>	ibid.	— <i>pacem cum Forlivianis faciunt.</i>	415. A
Ravennas ager quo pertinebat.	159. B	— <i>cum Venetis conveniunt.</i>	392. E. 423. D
— <i>Ecclesia primogenita Romana.</i>	181. F	— <i>Bononienses juvant in Venetos, & Venetos lo-</i>	co pellunt.
— <i>ejus filia specialis.</i>	316. D. 318. D		428. F
— <i>secunda post Romam.</i>	241. E. 325. C	— <i>conciliantur cum ceteris Flaminis.</i>	434. B
— <i>nobilis famosa, orthodoxa.</i>	373. F. 382. C. 483. E		Ra-
— <i>Cur vocata Avastoria.</i>	56. E. F. 97. C.		
	285. B		
— <i>habet patrimonium in Sicilia.</i>	57. B		
— <i>possessiones in Bononiensi.</i>	117. E		
— <i>in Pola. Allocephalus dicta.</i>	199. D		

INDEX EORUM

Ravennates *Hieremianis opem ferunt.* 435. C
 — *Pontifici Romano fideles.* 442. C. 478. B
 — *Forlivium capiunt.* ibid.
 — *stipendia militibus solvunt, pro recuperanda*
Flaminia, obsidenda Ferraria, & custodienda
Ravenna. 560. D
 — *cum Forolivianis conveniunt de finibus.* 548. E
 — *a Joanne Pontifice Maximo laudantur.* 549. B
 — *jurant, fideles se fore Romanæ Ecclesiæ.* 582.
 A. C
 — *ludos celebres faciunt.* 648. C
 — *factionibus dissident.* 691. B
 — *a Pio IV. Pontifice Maximo laudati.* 731. C
 — *pacem inter se faciunt.* 732. E
 — *juvenes pugnam priorem, pro patria postu-*
lant. 669. B
 — *sacratī viri mittunt Legatum ad Concilium.*
 431. D
 — *confirmant Episcopum Hadria designatum.*
 432. A
 Ravennatibus *Ducibus plurimum fides Maximilia-*
nus Imp. 666. B
 — *militibus inest pietas, & religio.* 201. F. 203. A
 Ravennas *Senatus gratus, & magnificus.* 699. E
 Ravennatum *civitas, & porta, Roma.* 14. F
 Ravignani. *Atto.* 441. C
 — *Constantia.* ibid.
 Recanatenses *privati Episcopatu.* 543. C
 Regiensis *Episcopus. Albericus.* 336. A
 — *Albertus.* 330. F
 — *Baptista Grossus.* 749. E
 — *Benedictus Mangiolus.* 778. A
 — *Guillelmus.* 429. D. 438. C
 — *Henricus.* 532. D
 — *Laurentius Pinottus.* 587. D
 — *Mauritius.* 200. A
 — *Nicolaus.* 400. C
 — *Prosper.* 108. F
 — *Thomas.* 109. A
 — *Subiectus Archiepiscopo Ravenn.* 95. B. 181. D.
 220. A. 266. E. 438. C. 484. F. 526. F. 532. D.
 587. D
 Regienses *imunes Ravenna.* 704. F
 Regii. *Hieronymus Furnarinus.* 729. E
 Regis *Solis statua Ravenna.* 123. A. 223. A
 — *quando Ticinum allata.* 208. B
 Reliquiæ *sanctorum quando, & quomodo Roma*
consueverunt mitti. 179. E
 Remigius *Rhemorum Archiepiscopus.* 129. F
 Remiscus *Ravenna occisus.* 110. E
 Resurrectionis, *seu Αναστάσεως titulus, tribus tan-*
tum Ecclesiis impositus. 56. F. 97. C
 — *Quod de prima earum dedicatione accipien-*
dum est: alioqui essent dicenda quattuor: nam
de Constantinopolitana Ecclesia, ex Sozomeno lib.
9. historie Tripartite, cap. 8. & 9. Cassiodorus ita
scribit. Tunc igitur Gregorius Nazianzenus
communi decreto multorum Episcoporum, in
Constantinopoli transmutatus, intra Civitatem
in parvo Oratorio sacra celebrabat: cui loco
postea Principes basilicam maximam copulan-
tes, eam vocaverunt Anastasiam. Quæ vero
non solum pulchritudine, & magnitudine, ve-
rum apertissima apparitione dignoscitur illu-
strari: Illic enim Divina virtus, in somnis &
aperte plurimis, & frequenter, multisque lan-
guentibus, & interim in rerum periculis con-
stitutis subvenisse dignoscitur, ita ut crederetur
ab aliquibus, sanctam Mariam Christi ma-
trēm virginem hanc esse: cum tali namque
habitu multis ostenditur. Quam basilicam,
ideo Anastasiam vocant, sicuti reor, eo quod
dogma Nicæni Concilii in Constantinopoli,
quasi jam mortuum, eo loco, expositionibus
Gregorii resurrexerit. Ego tamen audiivi quos-

dam veriloquos retulisse, quod dum populus
 illic congregaretur ad missas, mulier prægnans,
 de superiore porticu cadens, defuncta est.
 Tunc communi oratione facta super eam, re-
 vivit, & cum partu salvata est. Quamobrem
 nimis inopinabile Anastasiæ nomen, id est, Re-
 surrectionis accepit. Hæc ibi.
 Rhombi *Ravennates.* 31. D
 De Rhombis quod dixi, apud Horatium non
 esse una cum Scaris, ab Oriente optimos, nequa-
 quam ita accipiendum, ut Rhombi etiam ab O-
 riente, Meotide præsertim palude, insignes non
 haberentur, sed quod illis non cederent Raven-
 nates, id autem est, ut ego interpretatus sum,
 Hadriatici: quando totum hoc litus hac de cau-
 sa dici Ravennas possit: nisi asseramus; hoc omni
 litore magnos haberi, sed Ravennates, sapore
 longe præstare ceteris: quod affirmat Plinius. De
 magnitudine autem Hadriaticorum Rhomborum,
 ita Juvenalis satyra 4. ait.
 Incidit Hadriatici spatium admirabile Rhom-
 bi,
 & Martialis.
 Quamvis lata gerat patella Rhombum,
 Rhombus latior est tamen patella.
 Riarii. *Alexander Cardinalis.* 771. E
 — *Hieronymus.* 647. D
 Ricimer *Suevus.* 110. E
 — *Ravennam venit.* 114. B
 — *obsidet socerum.* 116. A
 — *moritur.* ibid.
 Ricobaldus *Canonicus Ravennas, digessit Archie-*
piscopos Ravenn. 165. C
 — *scripsit Pomerium Ecclesiæ Ravenn.* 464. F
 Rinuccini. *Andreas.* 697. D
 Ritii. *Masinus.* 717. B
 Riverfanum, *est Ecclesiæ Ravenna.* 289. F. 317. B.
 322. D. 330. D. 343. A. 361. D. 452. C. 460. F.
 478. E
 Robertus *Cæsar.* 607. B
 — *Sicilia & Neapolis Rex Regno multatus.*
 529. C
 — *Flaminia Rector.* ibid.
 Robusti. *Nicolaus Carmelita. Theol.* 740. D
 D. Rochi *templum Ravenn. edificatur.* 812. A
 Rodulfus *Rex Burgundionum in Italia.* 242. E.
 243. F
 Rolæ. *Antonius.* 758. C
 Roma, *Pontifici Max. data.* 47. D
 — *religionis causa visitata.* 36. F. 42. C. 250. A.
 306. E
 — *laudata.* 124. E
 — *privatur sede Imperii occidentalis.* 72. D
 — *capta a Gothis.* 75. A
 — *a Vandalis.* 110. B
 — *ab Hispanis.* 696. E
 Romagna *unde hoc habeat nomen.* 218. A
 Romana *Ecclesiæ.* 55. E. 190. D. 196. C. 324. E.
 769. B
 — *habet patrimonium in Sicilia.* 57. C
 — *sedes in Galliam translata.* 518. C
 — *Romam reventa.* 590. D. 594. E
 Romani *unde orti.* 2. C
 — *habent villas & hortos Ravenna.* 11. B
 — *captabant gratiam Ravennatium.* 13. D
 Romanus *bellum sub Paulo IV.* 726. D. 728. A
 Romanus *Pontifex Maximus.* 238. B
 — *Exarchus.* 174. B
 — *occupat urbes Longobardorum.* 178. F
 — *moritur.* 185. D
 Romoaldus *Beneventi Dux.* 197. C
 — *Dux Sergii filius.* 237. B
 D. Romoaldus, *ejusque vita & miracula.* 255. C. D
 usque ad
 — *festus dies.* 707. D
 Ron-

QUÆ IN HAC HISTORIA HABENTUR.

Roncus amnis.	7. E	Rugini. Hieronymus. 625. B. 701. E. 713. A. 724. A.	
Rondinelli. Bartholomæus.	382. D		725. A. 730. D
— Masius.	557. E	— Russum.	285. E
Rosæ. Manfredus.	449. B	— sub Polentanis.	618. D
Rosani. Genesius Carmelita. Theol.	740. D	— sub Venetis.	659. E
Rosetti. Alfonsus Episcopus.	749. E	— dictum longopressum.	660. F
Rosimunda interfici Alboinum maritum curat.	169. C	— a Gallis direptum.	669. A
— Ravennam venit.	ibid. D	— est Reipubl. Ravennatis.	634. C. 742. A
— moritur.	ibid. E	Rustici. Joannes.	350. A
Rotæ. Jo. Baptista.	793. F	Rusticutii. Franciscus Episcopus.	749. E
Rotaris Rex Longobardorum.	193. C	— Hieronymus Cardinalis.	756. D. 804. A
Rovarellæ. Bartholomæus. l. Bartholomæus Archiepiscopus.		Ruverei. Franciscus Maria. l. Franciscus Maria.	
— Florius.	644. A	— Franciscus Maria II.	752. D. 761. E
— Joannes.	642. C	— Guidubaldus.	761. F
— Laurentius.	644. A	— Hieronymus Cardinalis.	756. A
— Nicolaus.	ibid.	— Joannes.	438. C
— Petrus.	646. E	— Julianus. l. Julius II. Pont. Max. Julius Cardinalis. Archiepiscopus Ravenn.	
— Phyllasius Archiepiscopus Ravenn.	ibid.	— Leucius. 334. D. 335. D. 344. A. 333. A.	419. E. 423. E
Rubei. Bernardus. l. Bernardus. Bernardus Episcopus. Flaminia Præses.	691. E	— Sixtus IV. Pont. Max. l. Sixtus IV.	
— Dominicus.	679. D	S.	
— Franciscus. l. in Prefatione.		Sabatius Saga Vicarius Noei, in Italia. 2. B	
— Guido.	648. B. 691. E	Sabelli. l. Savelli.	
— Hieronymus. l. Hieronymus. Hippolytus Cardinalis.	764. A	Sabini Ravennam incolunt, & Umbri appellantur.	11. F
— Jacobus.	406. A	S. Sabini opidum, in tutela S. Vitalis.	24. E
— Jo. Baptista. l. Jo. Baptista. Petrus Joannes.	679. D	Sabinianus Pontifex Maximus.	189. D
— Petrus Maria.	716. D	Sacratii. Hercules Episcopus.	749. E. 778. A
— Philippus Maria.	692. E. 693. F	Salæ. Albertus.	432. D
— Rolandus.	386. B. 405. C	— Geronus.	557. E
— Troilus.	716. A	— Joannes.	603. B
— Ugo.	397. A	— Paulus.	578. E. 579. E
— Ugolinus. l. Ugolinus. Ugolinus II.	ibid.	Salianum opidum solo equatum.	536. B
— Ugolinus III. Episcopus.	573. F	Salii. l. Indivini.	
— Parmam obsident.	536. D	Salinguerra. 310. C. 334. C. 348. B. C. 358. E	
— auctoris progenitores quando Parma puls.	605. B	— Torellus.	348. B
— Ariminens. Albertus.	411. C	— Bononia.	396. B
— Divus.	517. F	— præstat obsequium Ecclesia Romana.	399. D
— Guido.	458. D	— Ferrariensem dominatum occupat.	398. B. C
— Lambertus.	ibid.	— obsidetur.	ibid.
— Signorellus.	411. E	— capitur & moritur.	400. E
— Bononiens. Martinus.	428. F	Salamonii. Gaspar.	650. C
— Petrizzolus.	ibid.	— Marius.	731. F
— Rodoldus.	322. E	— Ugolinus.	333. A
— Ferrariens. Guillelmus.	587. B	Salamonis templum incensum.	30. F
— Florentin. Pinus.	518. F	Saltarelli. Lopus.	462. B
— Forlivien. Deumeldens.	475. E	Salvagiani. Antonius.	724. F
— Hieremias.	462. A	Salviati.	704. C
— Jacobus.	475. E. 479. D	— Antonius Maria. l. Antonius maria.	
— Joannes.	475. E. 479. D	— Bernardus.	722. E
— Rainerius.	ibid.	— Joannes Cardinalis.	ibid. D
— Ravenn. Albertus.	312. B	— Laurentius.	704. C
— Joannes.	524. B	D. Salvatoris templum Ravenn.	122. B
— Petrus.	ibid.	Samaritani. Bonifacius.	439. C
Rubia Ravenna.	31. F	— Bornius.	426. B
Rubuli. Antonius.	697. D	— Franciscus.	483. A
— Augustinus, relegatus Casenam.	693. E	— Rainerius.	423. F
— subsidium ad tuendam Ravennam a Venetis petit.	697. B	— Rambertanus.	ibid.
— purgat se apud Pontificem, & equestri dignitate ornatur.	701. B	Sancta Crucii. Prosper Cardinalis.	799. F. 807. F
— Prætor Britonarii.	ibid. E	— Scipio Episcopus.	749. E
— moritur.	720. D	Sanderi. Nicolaus.	798. F
— Augustinus II.	788. E	Sanfelicii. Jo. Thomas Episcopus.	706. A. 770. D
— Franciscus.	697. D	Sangeorgii. l. Blandrata Comites.	
— Vantianus.	411. E	Sanseverini. Calatia comes Ravenna.	696. E
Rufina virgo sacrata a D. Apollinari.	25. E	— Federicus Cardinalis.	670. D. 673. C. 677. A
Rufus patricius Ravennas.	251. E	— Robertus.	649. B
— sit Christianus, & Capue Episcopus.	ibid. F	Santernus amnis.	8. F
— interficitur.	30. D	Santilli Giberius. Roberti Regis Vicarius.	535. D.
Rugini. Augustinus.	733. E		538. D
		Sanvitalii. Gibertus.	573. D. 574. B
		— Guarinus.	472. C
		— Opizo Archiepiscopus Ravenna. l. in Archiepisc. Rogerius.	473. E. 477. F
		— Thedifius.	463. A

INDEX EORUM

Sanuti. <i>Nicolaus.</i>	637. E	Sclafenati. <i>Jo. Jacobus.</i>	812. D
Sapientes quando Ravenna instituti.	481. D	— <i>Julius Praefes Flaminia.</i>	811. D
— <i>eorum variatio.</i>	692. D. E. 701. D. 706. A.	Scholasticus <i>Exarchus.</i>	205. C
	707. F	Scoti, <i>Paris.</i>	673. B
Sapis <i>amnis.</i>	4. E	D. <i>Sebastiani templum, datum ordini Servorum.</i>	695. F
— <i>ad Candianum fluebat.</i>	13. F	Seghæ. <i>Philippus Flaminia Praefes.</i>	753. A
Saraceni. <i>Jacobus.</i>	530. E	— <i>Rektor Piceni.</i>	762. C
— <i>Petrus.</i>	481. F	Seminarium <i>Ravenna.</i>	748. A
— <i>Thebaldus.</i>	370. E	Senatores & <i>patricii Ravennates.</i>	18. A
— <i>depopulantur templum D. Apollinaris Classensis.</i>	229. B	— <i>eorum Senatus duplex ordo. ibid. A.</i>	514. D.
— <i>naufragio demersi.</i>	ibid. C		707. E. F
— <i>profligantur.</i>	242. D	Senecæ <i>lapsus.</i>	115. C
Saffetti. <i>Albericus.</i>	381. E	Senense <i>bellum.</i>	716. C
Saffinas <i>Episcopus. Albericus Bobiensis.</i>	330. B	Senogallienfis <i>Episcopus. Henricus.</i>	352. E
— <i>Albericus.</i>	356. C. 371. C	Sentinus <i>mons.</i>	256. E
— <i>Angelus Perutius.</i>	778. A	Septimius <i>Severus Caesar.</i>	36. C
— <i>Apollinaris.</i>	240. F. 241. A	Sepulturae <i>ratio. Ravenn.</i>	487. C
— <i>Donatus.</i>	196. B	Serena <i>Stilichonis Uxor.</i>	67. B
— <i>Franciscus Calbolus.</i>	561. F	Sergius <i>Pontifex Maximus.</i>	201. C
— <i>Gratia.</i>	426. F	Sergius II.	228. F
— <i>Guido.</i>	425. E	— III.	241. C
— <i>Henricus.</i>	281. D	— IV.	266. F
— <i>Henricus II.</i>	471. A	Serughi. <i>Ginulfus.</i>	714. D
— <i>Hubertus Bobiensium.</i>	320. D	Servorum <i>ordo Ravenna.</i>	695. F
— <i>Joannes.</i>	416. E	Seruvianus <i>Ravenna Imperium arripit.</i>	113. F
— <i>Lelius Garuffus.</i>	449. E	Severinus <i>Pontifex Maximus.</i>	192. A
— <i>Stephanus.</i>	200. A	— <i>Ravennas, cecum sanat.</i>	150. A
— <i>Ugulinus.</i>	541. A	— — <i>Episcopus, Noricos fidem Christi docet.</i>	117. B
— <i>Subiectus Archiepiscopo Ravenn. 95. B.</i>	181. D.	— <i>hunc Isidorus, de viris illustribus cap. 14. ex</i>	
— <i>idem cum Bobiensis putatur, & illi unitus.</i>	220. A. 308. C. 519. A. 526. F	— <i>Engippo ejus aquali, qui libro singulari vitam</i>	
Savelli. <i>Federicus.</i>	754. E	— <i>ejus est complexus; ut est apud doctissimum Sur-</i>	
— <i>Jacobus. l. Honorius IV. Pont. Max. Jo. Ba-</i>	706. B	— <i>rium, tomo primo; Abbatem dicit fuisse, non</i>	
— <i>Paulus.</i>	605. D	— <i>Episcopum, & Vaticinio longe clarissimum, sum-</i>	
— <i>Troilus.</i>	681. B. 682. A	— <i>ma populi Neapolitani frequentia ad Lucullanum</i>	
Savignani <i>Bonifacius.</i>	584. C	— <i>a Victore Episcopo translatus, ut asserit etiam</i>	
Savignanum est <i>Ecclesia Ravennatis.</i>	362. C. 469. F.	— <i>eruditissimus vir Petrus Galestinus.</i>	
	766. F	Severoli <i>Farolfus.</i>	382. D
Savina <i>virgo sancta.</i>	41. F	— <i>Justinianus.</i>	718. E
S. Savini <i>Episcopi & martyris corpus. Ravenn.</i>	425. E	— <i>Lippus.</i>	537. D
Saulii. <i>Antonius Cardinalis. Bendinellus Cardina-</i>	666. D	Severus <i>Caesar.</i>	36. D
— <i>lis.</i>	666. D	— <i>Ravennas, martyr.</i>	41. B
Saxatelli.	475. A	— <i>Aquilejensis Antistes.</i>	172. B
— <i>Ugutio.</i>	482. D	Sfondrati. <i>Julia.</i>	705. A
Saxatellum solo <i>aquatum.</i>	475. A. B	— <i>Nicolaus Episcopus, & Cardinalis.</i>	357. A.
Saxi. <i>Arconus.</i>	357. B. 381. E		764. B
— <i>Franciscinus.</i>	432. D. 471. B	Sfortia, <i>l. Attendoli.</i>	
— <i>Lothoringus.</i>	343. B	— <i>Alexander Cardinalis in Concilio Ravenn.</i>	
— <i>Peppus.</i>	197. B		749. E
— <i>Romoaldus.</i>	645. A	— <i>legatus.</i>	755. B. 774. E
— <i>Ubaldu.</i>	432. D. 438. C. 441. A	— <i>Ravennam ingreditur.</i>	775. B
— <i>Ugo.</i>	281. C. 333. A. 338. A. 342. E. 343. B	— <i>moritur.</i>	776. E
— <i>Ugo II.</i>	397. D. 423. E	— <i>Catherina.</i>	654. C. 655. E
— <i>Vitalis.</i>	423. E. 432. D. 438. C. 440. F	— <i>Constantius.</i>	648. C
— <i>Ravenna pulsi.</i>	571. B	— <i>Franciscus. l. Franciscus.</i>	
— <i>Lucius.</i>	742. D	— <i>Franciscus II.</i>	692. F
Saxoli. <i>Joannes.</i>	471. B	— <i>III. Cardinalis.</i>	776. E. 810. E
— <i>Manfredus.</i>	520. A	— <i>Galeatius.</i>	646. C
— <i>Thomasinus.</i>	477. F	— <i>Jo. Galeatius.</i>	649. E
Scalarum <i>societas.</i>	550. A	— <i>Ludovicus.</i>	649. E. 654. C. 655. C
Scalæ. <i>Cantibranca.</i>	ibid.	— <i>Maximilianus.</i>	666. B. 683. C. 688. B
— <i>Lances.</i>	557. B	— <i>Sfortia.</i>	699. F. 615. C. 620. B. C
Scaligeri. <i>Albertus.</i>	563. B	— <i>Sfortia II.</i>	720. A. D. 721. C
— <i>Alboinus.</i>	513. D	— <i>Senatores Ravennates.</i>	757. E
— <i>Antonius.</i>	595. B. 597. E. 598. F. 599. E	Sgropoli. <i>Aloisius.</i>	666. A. 787. E
— <i>Canegrandis.</i>	535. B	— <i>Caesar.</i>	706. D
— <i>Canignorius.</i>	597. F	— <i>Fabricius.</i>	712. B
— <i>Julius Caesar.</i>	6. C	Sicilia est <i>Romani Pontificis.</i>	333. E
— <i>Lucia.</i>	598. B	Siculæ <i>Vesperæ.</i>	441. F
— <i>Mastinus.</i>	559. C. 563. B	Siculi <i>Divi, Ravenna in honore habiti.</i>	58. C
Scanabicii. <i>Albericus.</i>	353. A	Sighicelli. <i>Baptista Episcopus.</i>	749. E
— <i>Guido.</i>	ibid. 444. A	Sigismundus <i>Caesar in Italia.</i>	622. E
Scapuccini. <i>l. Zangii.</i>		— <i>Ravenna Hostasium Polentanum equitem fa-</i>	
		— <i>cit.</i>	ibid. F
			Signo-

QUÆ IN HAC HISTORIA HABENTUR.

Signorelli. Drudo.	415. E. 419. F	Spineticum Padi ostium.	6. B
— Guido.	353. A	Spinolæ. Andreas Cardinalis.	787. D
— Lancilotus.	478. A	— Vincentius Carmelita, Theol.	740. D
— Signorellus.	524. B	Spiritus sancti templum Ravenn.	34. C. 36. F
— Ubaldinus.	454. B	Spoletini exsules.	554. A
— Ugulinus.	423. D	Spreti. Antonius.	600. C. 601. C
Sigonii. Carolus.	801. B	— Arardus.	ibid.
Silvanus Razzus Camaldolensis.	305. F	— Arardus II.	600. C. 601. D
Silverius Pontifex Maximus.	143. A	— Bonifacius. 762. A. 763. E. 770. E. 784. D.	787. E
Silvester Pontifex Maximus.	42. C	— Desiderius.	607. D
Silvester II.	265. E	— Desiderius II.	640. F. 700. C
Simon Italia Comes.	397. D	— ejus lapsus.	163. D. 204. F. 417. C
DD. Simonis & Thadæi templum Ravenna.	281. F.	— scripsit autem jam senex, de adventu Messia, contra Judæos, libellum ornato, ac presso genere orationis.	
	282. A	— Hieronymus.	666. C
Simplicius Pontifex Maximus.	114. A. 117. D	— Joannes.	607. D
Sirletti. Guillelmus Cardinalis.	749. C	— Jo. Baptista.	650. C. 655. F. 659. F
Sifinius Pontifex Maximus.	203. E	— Justinus.	743. E. 775. A
Sixtus Pontifex Maximus.	34. A	— Pomponius. 730. A. 742. F. 755. F. 771. E	772. E. 775. A. 776. F. 788. E
Sixtus II.	39. C	— Timotheus.	736. C
— III.	98. B	— Valeria.	689. C
— IV.	645. C	— Urbanus.	646. D
— confirmat privilegia Ecclesia Ravenna.	ibid. D	Stagna Hadriatica qua sint.	8. D
— V.	787. A	Stanghæ. Andreas.	758. E
— Archiepiscopatus Ravennatis causam committit.	ibid. B	Stationes Romanæ.	809. C
— residentiam jubet.	789. D	Stella nova in calo.	759. B
— Gymnasium Romanum ornat, & auget.	790. A. E	Stendardi. Mathæus.	728. A
— Collegium D. Bonaventura instituit.	ibid. E	D. Stephani templum, Ravenna.	157. F. 547. D
— Obeliscum Casarianum erigit.	800. C	Stephanus Pontifex Maximus.	39. B
— aquam Romam deducit.	ibid.	Stephanus II.	211. D
— vias novas aperit.	800. B. 809. D	— a Pipino subsidium impetrat.	212. A. B
— latrones & sicarios sustulit.	800. C	— ejus iter.	214. F
— Italia quietem reddit.	ibid. 805. C. 811. B	— III. Concilium habet Roma.	216. B
— triremes edificat.	805. A. 810. E	— IV. Ravenna sacra facit, & reliquias ostendit.	224. F
— administrationem suarum civitatum investigat.	805. E	— V.	234. E
— sepulcrum exstruxit Nicolai IV.	809. A	— VI.	237. D
— Sacellum ad D. Mariæ Majoris edificat.	ibid.	— VII.	244. C
— Pii V. statuam erigit, & cadaver transfert; honorificeque locat.	ibid.	— VIII.	ibid. E
— Presentationis festum celebrari jubet.	ibid. B	— IX.	281. D
— stationes Romanas renovat.	ibid. C	— Rex Ungarorum.	249. A
— Cardinalium numerum, titulos, creationis tempus decernit.	809. E	— Regis Pannonia filius, civis Ravenna.	413. B.
— Hospitale pauperum instituit.	ibid.		423. D
— Lateranense palatium a fundamentis instaurat.	810. A	Stilicho egregie pugnat.	6. D. E
— patriam suam Prefectura & Episcopatu honestat.	812. E	— cum Honorio triumphat.	63. E
— populorum suorum amantissimus.	806. A	— Ravenna occisus.	68. B. 69. B
— Princeps gratissimus.	809. A	Strabo Ravennam describit.	5. D
— scribit literas doctissimas & elegantissimas.	809. D	Strambiatis Alberius.	273. C
— charitate præstat.	ibid. E	— Gerardus.	273. E
— pauperum curam gerit.	803. E. 804. D	— Guido Abbas.	273. E. 274. A
Societas magna militaris.	570. B. 579. A	— Octavianus Franciscanus Theol.	790. D
Soderini. Franciscus Cardinalis.	694. A	Strigoni. Guido.	648. A
— Nicolæ.	646. B	Strozzæ. Petrus.	711. A. 714. C
Solarolum opidum.	762. B	Sucii. Petrus.	553. E
D. Solutor martyr Ravenna.	43. A	Suetonius Paulinus Neronis Vicarius.	23. E
— ejus templum.	116. C	— occidit D. Ursinum.	ibid. F
Sophia Narsæi adversa.	166. F	— D. Vitalem.	24. E
S. Sophiae opidum, in mare devectum.	729. A	Sulpitius Archidiaconus Ravennas, cum D. Ursula interfectus.	97. F
— templum Byzantii.	139. E	Superantii. Joannes.	527. B
Soprani. Alexander. 731. C. F. 739. E. 743. A.		— Victor.	647. F
755. C. 779. 784. D. 793. F. 794. D. 798. B		Symmachus Pontifex Maximus.	125. A
Sorbelloni. Fabricius.	736. E	— patricius Cos.	133. A
Sorbolongi. Innocentius.	755. D	— interficitur a Theodorico.	134. A
Sordellus Mantuanus.	517. E	Synæctica.	60. B
Sorivolum opidum est Ecclesia Ravenna.	251. D	Hæc a Nicephoro Callisto lib. 8. cap. 4. Synlectica dicitur, & ejus vitam a D. Athanasio Episcopo Alexandrino scriptam fuisse, ut fœminis esset exemplo, quemadmodum ea, quam scripsit D. Antonii, viri fuit. Constantini tempore hanc vixisse, plerique confirmant: & alteram hoc nomine, a Sedulio, suo tempore florentem, celebrat.	
— ab ea abstractum.	692. A		
Soteres Pontifex Maximus.	34. F		
Spadolarini. Jacobus.	712. F. 725. A. 730. F		
Spinæ thesauri, Delphum allati.	7. D		
Spinci. Carolus.	670. B		

INDEX EORUM

<i>bratam, ex ejus operibus constat, sed hac, quam nos exhibemus, inscriptio, Constantini magis temporā, quam Sedulii, sapit.</i>	
Syngledia Placidia neptis.	104. D
Syrous Ravennas patricius.	38. B. D
T.	
T Aibanum opidum.	275. D. 272. C. 331. A.
Taliaferri. Gabriel.	432. B
— Paulus.	714. F
Talmudici libri combusti.	ibid.
Tarlati. Masius.	721. F
— Petrus Sacconus.	475. D
Tarvisinus Episcopus. Bernardus Rubei.	543. C
— Gilinus.	359. A
— Rolandus.	279. B
Tato Dux Tuscia, Ravenna occisus.	192. D
Tavernarii.	423. D
Taurelli. Guido.	609. A
— Jacobus.	348. E
— Lambertus.	118. D
— Petrus.	396. B. 488. A
— Salinguerra.	488. A. l. Salinguerra.
Taurus judex Ravennas.	30. A
— sit Christianus.	ibid.
Telephorus Pontifex Maximus.	34. B
Tempestini. Fabius.	770. B
Templa Ravenna cur in Orientem versa.	98. E
Templariorum causa, Ravenna agitata.	520. C.
— 521. C. 522. D. 523. D. 531. F. 532. F	
Tencararii. Jacobus.	513. E. 534. B
— Nicolaus.	432. D
Tenera familia Ravennas, Venetiis patricia.	536. C
Teupuli. Jacobus Dux.	392. F
— Joannes.	418. E
— Joannes II.	697. F
— Laurentius Dux.	426. A
Theias Gothorum Rex.	159. F
Theodahatus Gothorum Rex.	142. D. F
Theodelinda religiosa Regina.	174. A
Theodemir Ostrogotorum Rex.	109. A. 115. E
Theodericus Gothorum in Gallia Rex.	113. E
— datur a patre obses Leoni Casari.	115. E
— restituitur.	ibid. F
— vincit Sarmatas.	ibid.
— Rex appellatur.	118. A
— in Italiam venit.	ibid. C
— Odoacrem superat.	ibid. D
— obsidet Ravennam, & obtinet.	120. B
— Ravennam incolit, & restaurat.	121. F.
— 124. C	
— ornat templum D. Petri Roma.	143. A
— Arianos fovet.	133. C. 135. F
— moritur.	136. D. E
— ejus sepulcrum dirutum.	665. A. C
Theodoli Fortiviani.	644. E. 647. A
Theodora Justiniani Cas. uxor impia.	154. B. C. D
— Ravenna.	155. A
Theodora scortum Roma.	242. C
D. Theodori templum Ravenna.	34. B. C. 36. E
Theodorus Pontifex Maximus.	238. D
— Calliopa Exarchus.	193. C
— iterum.	196. F. 198. E
— patricius Ravennam capit.	204. E
Theodosius Hispanus, Casar.	56. C
Theodosius II.	62. C. 67. E
— III. Adramytenus.	206. D
Theophania, Othonis II. Casaris uxor.	256. E. 257. D
Theophylactus Exarchus.	202. E
Timotheus vir sanctus.	93. A
Thomæ Mori Angli, mors Sanctissima.	135. E
Tomaji. Camillus.	695. C. 710. A. 712. C
— Joachinus.	759. B. 790. E
— Laurentius.	678. A
— Petrus.	656. A

Thomaji. Vincentius.	656. C
Thomafii. Antonius.	648. A
— Martinus.	648. A
— Petrus.	731. F
— Tiberiacum. l. Bagnacavallum.	
Ti. Claudius Ravennam muro cinxit.	15. D. 16. F
— Nero Casar.	18. F
Tiberius Absimarus Casar.	202. C
Tiberti. Andreas.	475. F
— Gerardus.	324. C
— Georgius.	583. A
— Neapoleo.	565. E
— Palmerius.	475. F
Ticinensis Episcopus, Dalmatius. martyr.	43. C
— Epiphanius.	117. F. 124. A. F
— Guido.	125. E
— Hippolytus Rubens, Cardinalis.	764. A
— Maximus.	125. E
Ticinenses lacrymis petunt, Regisolem e sua urbe non detrabi.	700. B
— immunes Ravenna reddit.	436. E
Tiphernas Episcopus Mattheus.	384. C
Titus Casar.	30. E
Tizzoni. Bernardinus.	693. E
— Franciscus.	735. D
— Guelfus.	622. B. 630. C
— Nannes.	622. A
— Ugulinus.	411. E
Tomacelli. Joannes.	612. C
— Marinus.	ibid.
Tombesii. Gurlinus. l. Gurlinus.	
— Gurlottus. l. Gurlottus.	
— Jacobus.	629. A. 630. A
Tonellerii. Hadrianus Carmelita Theol.	740. A
Torelli. l. Taurelli.	
Tosinghi. Bascheria.	435. E
— Napus.	467. E. 470. E
— Petrus Paulus.	719. E
Totilas Rex Gothorum.	148. A
— omni fere Italia victor.	149. A
— Romam capit, interficitur.	159. E
Toxici. Petrus.	437. B
Trajanus Casar.	32. B
Translationis sanctorum corporum dies solemn.	230. A. B
Translyberim regio Roma, civitas Ravennatum.	14. E

Roma fuisse regionem, civitatem Ravennatum appellatam, patet ex libro Pontificali Romano: quicumque enim illius fuerit auctor, vetustus certe fuit, Damasum fere omnes putans. In eo libro scribitur, Callistum Pontificem Maximum Romanum fuisse ex urbe Ravennatum; ceterum qua fuerit urbis regio, hoc appellata nomine, non omnino perspicuum videtur. Blondus in Romæ suæ instauratæ libro primo, scripsit, eam esse Translyberim, itaque appellatam, quia, ut habetur lib. 21. Octavius Augustus cum locum castris primus omnium Principum constitueret, nullaque alia ratione id fecisset, quam ne milites vagi, & urbem dispersi, tumultu & seditionibus urbem complerent, hinc Ravennatum in Janiculo & Misenum, peregrinorumque in Calio monte, castra fuisse ab illo constituta, sed qua in hanc sententiam impulerit Blondum, auctoritas, adhuc reperire minime datum est, cum potius multa contrarium suadeant. Primum est Suetonii locus in Octavio, qui postquam de duabus Classibus Ravenna & Miseni ab Octavio locatis scripsit, Ceterum, inquit, certum numerum, partim in urbis, partim in sui custodiam adlegit: neque tamen unquam plures quam tres cohortes in urbe esse passus est, easque sine castris: reliquas in hiberna, & astiva, circa finitima opida dimittere assuevit. Hac Suetonius.

Præterea qui de regionibus urbis Roma scripsit, P. Victor, aut quicumque auctor fuerit, quem tamen constat post Vespasianum vixisse, nam meminit Templi pacis, cum Transyberinam omnem regionem describat, nihil loquitur de Ravennatibus: quodque magis dubitationem auget, in tertia regione scribit Castra Misenatium. Adhuc cum dicatur in libro Pontificali, Callistum Pontificem Maximum ex urbe Ravennatium fuisse, affirmatur ibidem paulo post, templum D. Mariæ Virginis illum edificasse Transyberim: quod forte adduxit Blondum, & qui illum sequuti sunt, ceteros, ut putarent, urbem Ravennatium & Transyberim, regionem eandem esse: mihi tamen suadet, Transyberim esse ab urbe Ravennatium diversam, quia perinde ac de diversis locis videtur esse ille scribendi modus: præsertim etiam quia ex Philone Judæo de legatione ad Cajum, colligitur, Augusti tempore, Judæos Transyberim habitasse, & viles omnino homines, ut Martialis in fine libri primi insinuat, & qui coria aut detrahebant, aut resiciebant. Nam idem ait Martialis; & detracta cani Transyberina curis. & Juvenalis satyra 4. de Transyberina merce loquitur, perinde ac vilissima, quamquam non fuerit impossibile, militibus etiam, & aliis fuisse ibidem locum: nam scribit Suetonius, Domitianum, adolescentem, bello Vitelliano confugisse in Capitolium, sed irruentibus adversariis, & ardente templo, mane Isiaci celatium habitu, interque sacrificulos vana superstitionis, cum se Transyberim ad condiscipuli sui matrem transtulisset, latuisse; nisi per sacrificulos, Judæos intelligat Suetonius.

Traversarii. Albericus.	338. C
— Ambrosius.	623. E. 627. D
— Aicha.	400. F
— relegata.	405. E
— testatur.	414. F
— Guido.	310. C
— Guillelmus.	317. B. 320. A. 323. B
— Guillelmus II.	405. D. 414. E. 429. D.
	431. D. 438. E
— Joannes.	251. D
— Paulus.	251. D. 280. E
— Paulus II. l. Paulus Traversaria.	
— Petrus.	251. D. 255. F. 256. C
— Petrus II.	303. B. 305. C
— — III.	322. E. 324. C. 326. D. 331. A.
	333. D. 334. D. 336. F. 338. B. 342. F. 344. E.
	352. E
— — IV. l. Petrus.	
— Reginus.	322. E
— sunt è familia Ducum.	251. D. 253. B. 251. D.
	255. E
— cum Polentanis pacem faciunt.	440. E. 471. B
— illis insidiantur.	472. C
Traversarium opidum.	443. B
— solo aquatum.	514. E
Tridentum muro cinctum.	130. C
Trivisani. Jacobus.	392. F
— Jacobus II.	763. B
— Melchior.	657. E
— Stephanus.	639. B
Trotti. Jacobinus.	401. C
— Joannes.	407. C
Tuderti Episcopus, Savinianus.	186. C
Tuduranum opidum est Ecclesia Ravenn.	397. D.
	570. E
— Manzolis datum.	713. E
Turchi. Aldrovandinus.	428. C
— Franciscus.	740. D
— Julius.	428. C
— Lilius.	474. A
— Turchus.	407. C

Turriani. Alamanus.	412. B
— Felicia.	600. D
— Martinus.	422. D
— Napus.	ibid.
— Philippus.	ibid.
— Ricciardinus.	600. D
Turris ad Primarium edificata.	760. F
Tusci unde orti.	3. B
Tusignanenses fundunt Maghinardum.	482. C
— jædus faciunt.	484. C
— sub Barbianis.	606. E
— sub Ecclesia Romana.	607. C
V.	
Vainæ. Guido.	667. D
— Jacobus.	685. B
Valdenucium opidum est Ecclesia Ravenn.	337. D
Valderetæ templum edificatum.	369. A
Valens Caesar.	54. F
Valentes. Fabius.	28. B
— Montes Flaminia Præses.	752. E
— Moderator Roma.	755. B
Valentini. Jo. Baptista.	779. B
Valentinianus Caesar.	54. F
Valentinianus III. nascitur Ravenna.	88. D
— Caesar.	91. B
— uxorem ducit.	ibid. C
— Ravennam venit.	ibid. D
— Augustus conclamatur Ravenna.	92. E
— Archiepiscopo Ravenn. pallium donat, & duodecim Episcopos subjicit.	94. E
— Ravennam muro circumdat, & post Romam, Italia caput constituit.	95. C
— nuptias celebrat.	100. A
— Etium occidit.	108. E
— Ravennam munit.	107. D
— interficitur.	109. B
— inter Divos relatus.	110. A
— patricius Ravennas, Pentapolis Præses, occiditur.	56. A
Valentinus Pontifex Maximus.	226. F
Valeria D. Vitalis uxor, martyr.	25. A
Valeriana domus.	153. A. 377. B. C
Valerianus Caesar.	39. A
Valerii. Augustinus, Episcopus & Cardinalis.	764. B
Vallæ. Franciscus.	786. D. 807. F
Valorii. Bartholomæus Flaminia Præses.	705. E
Varanii. Gentilis.	602. C
— Petrus gentilis.	648. B
— Rodulfus.	578. C. 591. C
— a Borgia necati.	659. A
Vandali in Germaniam & Galliam.	67. A
Vaschi. Caesar.	747. B
Ubalдини. Albizus.	519. E
— Azzo.	599. C
— Franciscus.	519. E
— Martia.	583. A
— Octavianus Cardinalis.	405. C
— Ugolinus.	467. B
— Vivianus.	358. E
Ubalduum castrum.	321. B
Uberti. Bartholomæus.	406. E
— Sclatta.	394. F
Ubertini. Zappinus.	488. B. 516. C. 524. F
Vegii. Antonius.	775. D
— Paulus Episcopus.	702. C
Vei populi, qui.	1. B
Venantii Fortunati locus.	163. E. 165. D
Venerii. Benedictus.	639. C
— Franciscus.	659. B
— Laurentius.	613. E
— Sebastianus.	757. B
Veneri opem Belisario ferunt.	144. F
— Gothos in Pado superant.	145. B. C
— Romanum nomen summa veneratione colunt.	172. C

INDEX EORUM

Veneti a Pipino oppugnantur.	223. E
— Fanestres juvant.	314. E. F
— cum Ravennatibus conveniunt.	392. E. F
— Ferrariam obsident.	398. B. C
— cum Bononiensibus dimicant.	417. B
— construant Marcaboum.	ibid. C
— cum Ravennatibus de portorio conveniunt.	420. C. 426. A. 453. E
— Ferrariam occupant.	527. C
— Fanestres iterum juvant	548. B
— Ravennatibus infesti.	536. D
— Pontifici adversi.	ibid.
— a Genuensibus superantur.	579. D
— Ravennam habent.	633. B
— iterum.	696. D
— muniunt.	647. F
— ad Mulinellum superantur.	646. C
— Estensem Ducem oppugnant.	647. D
— ad totius Flaminia dominatum aspirant.	659. C
— negant restituere urbes Ecclesie.	660. B
— superantur ad Abduam.	663. E
— juvant Pontificem.	682. F
Venetiarum origo.	107. C
Venetorum Ducum tituli.	420. B. 454. A
Veri Ravennates, patricii Veneti, finem habent.	553. D
Vergerii. Petrus Paulus.	602. B
Vermes. Jacobus.	605. B
— Philippus.	599. D
Verona Theodorico se dat.	119. B
— a Casarianis capta.	148. F
Veronensis Episcopus. Augustinus Valerius Card.	764. B
— Gerardus.	416. D
Vespasianus Caesar.	26. F
Ugonis comitis Britonarii testamentum.	272. C. D
Ugolinus Rubens Ravenna.	386. B
— Rubens II. Fredericum II. Casarem fundit & fugat.	406. C
— Comes Flaminia.	ibid.
Ugonis. Philippus.	406. D
Vicecomites.	545. D
— Azzo.	563. B
— Bernabos.	581. F. 584. E. 586. B
— diris devotus, & superatus.	587. E. 589. C. 591. F. 592. A
— Blanca.	628. E. 641. D
— Brutius.	514. D
— Galeatius.	488. C. 554. F
— Joannes.	554. F
— Joannes II.	574. C
— Jo. Galeatius.	599. B. 603. E
— Luchinus.	554. F
— Luchinus novellus.	574. C
— Ludrisus.	59. B
— Maphaus.	574. C. 581. F
— Matthaus.	554. F
— Philippus Maria.	625. D
— Stephanus.	581. F
— Viscontes.	363. E
— Duces Mediolani, creati.	603. E
— Vicedomini. Franciscus.	750. F
— G.	401. E
— Petrocinus.	407. C
— Sixtus Episcopus.	770. B
Vicohabentia.	197. B
Vicohabentinus Episcopus. Joannes.	196. B
— Marcellinus.	106. B
Victor Pontifex Maximus.	36. C
— II.	280. E
— III.	299. C
— martyr Ravenna.	43. A
— ejus templum.	ibid. B
Victoria navalis, de Turcis, sub Pio V.	757. E

Victoria urbs a Friderico II. Caesar exstructa.	405. B
Victorius martyr Ravenna.	43. B
Victurii. Zacharias.	615. B
Vido fil. Rex Italia, Ravenna.	235. A
— quando coronatus.	236. F
— obsessus.	237. A
— moritur.	ibid. C
Vidores Ravennates, patricii Veneti, finem habent.	618. E
Vigilia sacra Ravenna, sublata.	537. B. 769. D
Vigilius Pontifex Maximus.	144. B. 148. F. 162. C
Viginti quattuorviratus Ravenna instituit.	683. A
Vincislaus Caesar.	607. B
Vinum Ravennate.	31. A
<p>Vinum aliquot locis agri Ravennatis, quasi salsum, sed tamen omnino sapidum, atque ob id palato gratissimum habetur; naturaque hic suapte sponte videtur ferre, quod faciliat ars apud Gracos, qui, auctore Cassiodoro lib. XII. Variarum, vina sua marinis permixtionibus insaporabant, ut ille inquit, & quamquam Plinius lib. 14. cap. 7. Ephesium vinum salubre non esse dicit, quoniam mari & defruto condiretur, hoc tamen nostrate, ita temperatum est, ita parum habet falsi, ut damni plane nihil, gratie plurimum accersat, longeque etiam magis prosit, quam ea vina, qua appellat salsa Plinius lib. 14. cap. 8. Graci Biona dicunt, aqua marinae mixtione ab illis talia facta, ad sanitatem conducunt: Tamen si medicamenta hac potius, quam vina dixerim, cum hoc modo apud Galenum lib. 2. de antidotis cap. 14. in antidoto Hybristi acuti rostri, ad omnium serpentium ictus vini falsi sit usus: & ante ipsum Dioscorides lib. 5. cap. 7. scripserit, Vinum aqua marina factum alvo aptum, sed stomacho adversari, & nervis: qua vero marinam non recepissent, austera & alba, ad sanorum victus usurpant. Ceterum hac Ravennata, cum sapida sint & gratissima palato, nihil tamen habent, quod vere falsum appelles. Quamquam si Dioscorides eodem libro, loram probat in agris, in quibus timemus noxam vini, & a longa valetudine se colligentibus, tamen in singulis congiis illius, adduntur bini salis sextarii, idemque de vino dicit, quod vocatur adynamon, & cum qua marina conficitur; ita ut hodie, qui apud nos, ad rei familiaris utilitatem, utque in vetustatem possit servari, sale vinum condiunt, minus sint improbandi, multo magis Ravennata hac vina, tenuia, & satis odorata, & nequaquam salsa, sed sapida ad sanorum victum convenire dicendum est. Adde, quia eisdem quibus hac nascuntur vina locis, dulcia prodeunt ex uvis nigris, quas appellamus, aureas: quod nobilissimum genus vini, in Ravennate, Bagnacavallenseque & finitimis agris, qui uno Ravennatis nomine antiquitus censebantur, frequens admodum habetur: non haberetur autem, nisi parva omnino hujus esset soli salsugo, cum vina dulcia, marina aqua non misceri, praesertim ex passulis, docuerit 23. Probl. 26. Aristoteles, sive Theophrastus, quem, ejus auctorem libri, in nostro de Ventis, latius diximus. Tot autem dixisse volui, ut pateat quam verè Germanus quidam auctor, nuper in sua Cosmographia scriptum reliquerit, Ravennam esse vino infelicissimam.</p>	
Vitæ diuturnitas.	651. F
— Ravenna.	6. C
<p>Novi ego Janellum Aurificem, qui centesimum & vigesimum annum attingere: Ceciliam Pauli Artusini, Dominicanorum Ravenna nunc Prioris Praefecti, & Benedicti matrem: Juliam Honestinam, quae centesimum superare dicebantur: & Julia hoc anno 1588. adhuc vivit: hique omnes Ravenna perpetuo fuerunt.</p>	

QUÆ IN HAC HISTORIA HABENTUR.

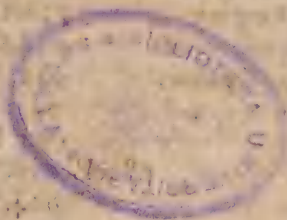
Vitæ Vitales. Marsilius.	415. A
Vitalianus Pontifex Maximus.	197. A
D. Vitalis hortatur Ursicinum.	23. F
— — eum sepelit.	24. C
— — in fossam conjicitur.	ibid. D
— — templum edificatur. Roma.	86. C
— — Ravenna.	148. B
— — describitur.	153. B. E
— — consecratur.	154. B
— — Cassinensibus monachis restituitur.	610. E
— — consociationi D. Justine addicitur.	646. D
— — privilegia accipit ab Henrico IV. Cesare.	306. A
— — a Friderico.	379. A
— — Vitalis, non est Archiepiscopus Ravenna.	165. C. F
Vitalis Indivinus in bello Mirandulano.	716. A
— Senense, primus Senarum portam attingit, & propugnacula capit.	ibid. E
— defendit cohortem Hispanorum.	717. D
— recipit propugnaculum Camolitanum.	ibid. F
— cum Justiniano Severolo digladiatur.	718. E
— Ilvæ Insula præsidio.	ibid. F
— in Flaminia cohorti Præfectus.	708. E
— Laudatur a Petro Strozza.	ibid. E
— Ravenna dejiciendis septis Præfectus.	708. C
— pacem facit cum adversariis.	732. C. D.
— vitat insidias Pacini Prolegati.	733. B
— legatus Balthassaris Rangoni.	ibid. E
— sustinet impetum Hugoniorum.	736. D
— Cresollam Regulum persequitur.	738. C
— moritur.	739. A
Vitelli. Joannes.	742. F
— Julius.	664. E
— Julius II.	680. E. 681. F
— Paulus.	804. B
— Vitellus.	655. A
Vitellius Caesar.	691. A
Vitiges Rex Gothorum.	26. E
— Romam obsidet.	143. C
— Ravennam amittit, & capitur.	144. B
Vitis amnis.	145. F
Vivariense cœnobium, agri Ravennatis.	4. E. 8. A
Vizzani. Franciscus.	146. A
— Melchior.	645. A
Umbri qui sint.	ibid.
— Ravennam incolunt.	1. B
Ungari qui, & unde sint.	3. C
— Tusciam diripiunt.	167. C. D
Volanæ insula divisio.	243. E. F
— portus est Archiepiscopi Ravenna.	386. A. B
Volusianus Caesar.	260. A.
Urbanus Pontifex Maximus.	330. E
Urbanus II.	39. A
— III. IV.	37. A
— V.	300. A
— VI.	420. D
Urbinatebus, sacris interdicitur.	587. E. 591. A
Urbinum occupatum a Feltriis.	595. B
— dat se Ecclesia Rom.	543. A
Urceoli. Caesar.	ibid. B
Urselli. Guido.	549. A
— Joannes.	725. A. 730. F. 735. C. 739. E
— Orsellus.	442. A
— Tancredus.	ibid.
Urseoli. Dominicus Dux Venet.	475. E. 479. D
— Petrus Dux Venet.	ibid.
— Petrus.	269. B
Ursiani templi edificatio.	257. C
— testudo ejus ornata.	381. E
— ruinam minatur.	56. D
— describitur.	304. A
	457. C
	623. B

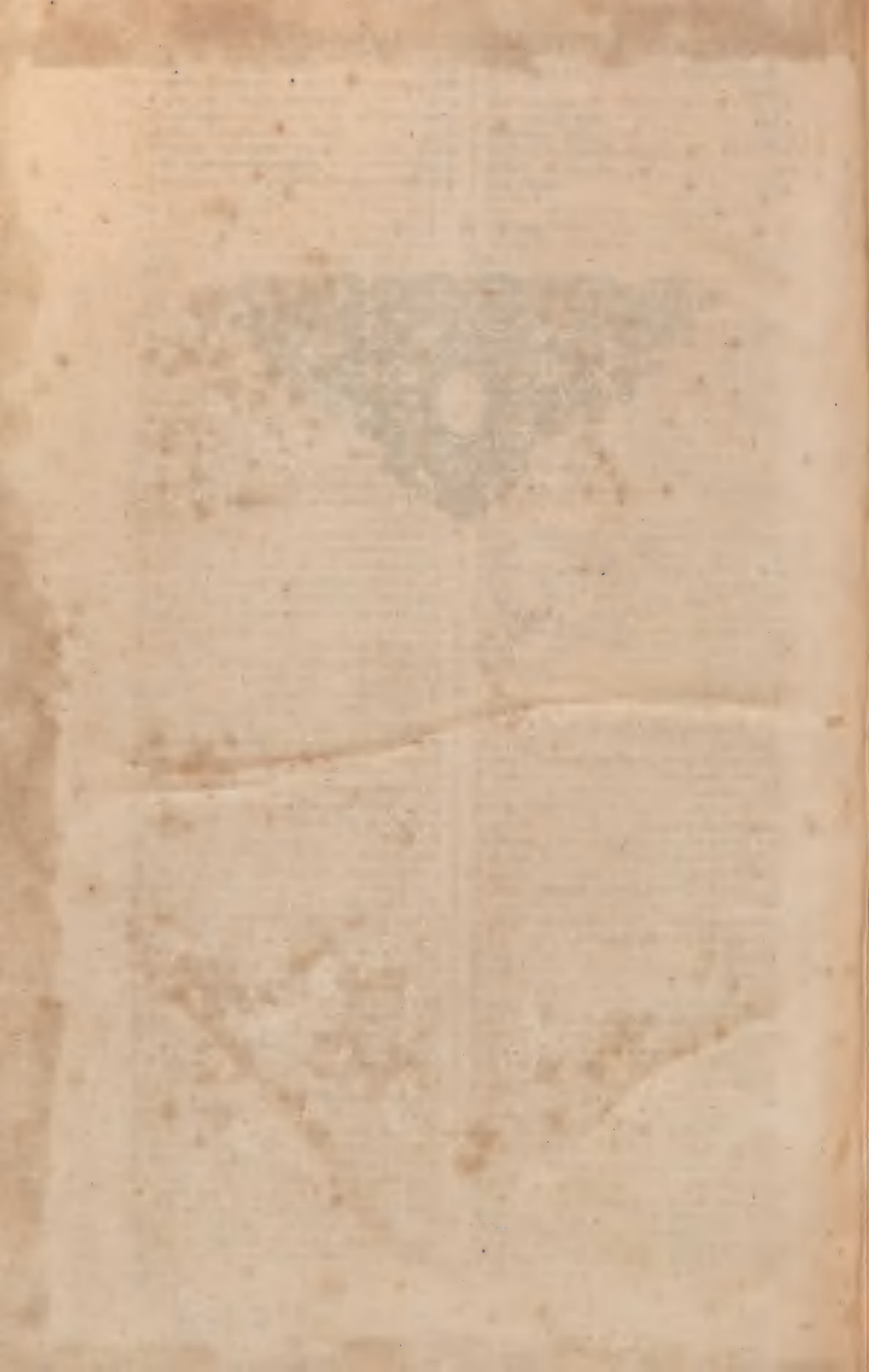
Ursi. Misottus.	431. A
Ursicinus medicus Ligur, Ravenna protomariyr.	23. E
— — transfertur in adem Ursianam.	255. A.
Ursini. Bertoldus Flaminia Comes.	284. C
— Camillus.	439. E
— Carlottus.	715. F
— Carolus.	720. F
— Gentilis.	686. A
— Jo. Coradus.	439. E. 466. D
— Jo. Jordanes.	684. A
— Latinus Cardinalis.	686. A
— Latinus II.	439. F
— Lucidus.	765. D
— Matthæus Rubens Cardinalis.	746. D
— Neapoleo Cardinalis.	439. A
— Neapoleo II.	518. F. 524. D
— Nicolaus.	645. B
— Paulus.	663. C
— Paulus II.	606. B
— — Jordanus.	719. F
— Petrus Jo. Paulus.	742. F
— Robertus.	624. A
— Virginus.	680. B
— Ursus.	685. E
— cum Roberto Rege sentiant.	620. E
Ursus Venetiarum Dux Ravennam capit, & Exarcho restituit.	535. D
— Dux Venet.	208. A
Uva spinia Ravenna.	232. D
Walamir Ostrogothorum Rex.	112. B
Widemir Ostrologothorum Rex.	109. A. 115. E
Widgerus occupat Archiepiscopatum Ravenn.	109. A
Willelmus Marchio Montisferrati.	283. C
	377. B
	X.
X Averii. Franciscus.	652. E
X Xystus. I. Sixtus.	
Y Phigus martyr Ravenn.	Y. 43. D
	Z.
Z Accari Cervienses.	535. C
Z D. Zachariæ templum Ravenna.	107. A. D
Zacharias Pontifex Maximus Ravennam venit.	210. C. D. 214. B
— Protospatarius.	202. A
Zambeccarii. Bernardinus.	619. C
Zambelletti. Hieronymus.	761. C
Zambrafi.	460. D
— Agnes.	589. E
— Garatonus.	397. E
— Guido.	589. E
— Tibaldellus.	436. C. 444. D
Zampesci. Antonellus.	685. B
— Antonellus II.	700. E
— Baptista.	ibid. F
— Brunorus.	684. B. 685. E. 689. F. 700. E
— Brunorus II. I. Brunorus.	
— Caput hominis.	685. A
— Hector.	685. E
— Italianus.	685. B
— Meleager.	ibid. E. F
— Mutius.	ibid. A
— Mutius II.	ibid.
— unde originem duxerint.	684. C
— cives Ravenna.	686. A
Zancani. Andreas.	648. B
Zanotti. Antonius Episcopus.	749. E. 763. C
Zanzii. Cancianus.	755. E. 773. D. 775. A
— Rainutius.	424. B
Zavoni. Paulus.	705. D. 710. A
Zeno Isauricus Caesar.	116. C. 118. B. C
Zeni. Aloisius.	664. B
— Matthæus.	392. F
	Ze-

INDEX EORUM QUÆ IN HAC HISTORIA HABENTUR.

Zeni. Rainerius Dux Venet.	420. B	Zmaragdus vim inferi Severo Aquileiensi Antistiti.	172. B. C
— Theophilus.	392. F	— revocatur.	173. F
Zephyrinus Pontifex Maximus.	36. C	— denuo in Italia.	189. A
— Petrus.	270. C	Zorzenghi. Oddus.	589. C
Ziani. Sebastianus Venet. Dux.	336. B	Zosimus Pontifex Maximus.	86. C. 87. A
Zmaragdus Exarchus.	171. B	Zuboli. Jo. Baptista.	687. D
— obsider opidum Classen.	ibid. D	— Vitalis.	ibid.
— capit, & Longobardos trucidat.	ibid. E. F		

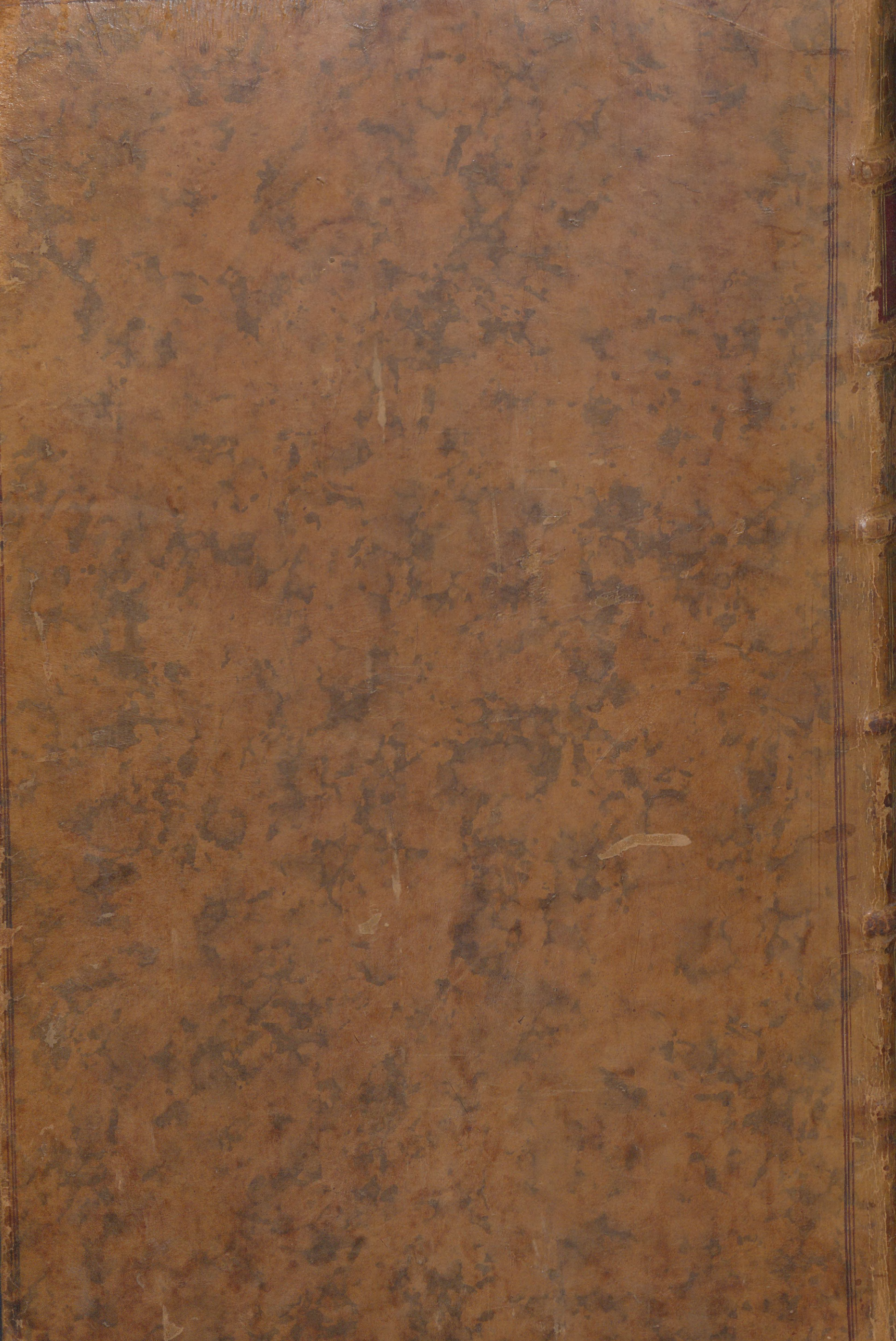
F I N I S.

209

ANTIQ
ITALIÆ

TO . . VI

P . .

104